BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
39 K
27

Digitized by Google

Digitized by Google

SEBASTIANI
BARRADII
OLISIPONENSIS
E SOCIETATE IESV
THEOLOGI PRAECLARISSIMI

IN EBORENSI ACADEMIA
quondam Sacrarum Literarum Profeſſoris

Commentaria
IN EVANGELICAM HISTORIAM,

OMNIVM QVATVOR EVANGELISTARVM CONCORDIAM,
Senſumque tùm Literalem, tùm Moralem ſingulari cum artificio,
& doctrina grauiter, pieque declarantia.

TOMVS PRIMVS
Cum Indice locupletiſſimo.

CVM PRIVILEGIIS.



VENETIIS, MDCVI.

Apud Ioan. Antonium & Iacobum de Franciſcis.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISS.
ET REVERENDISS. D.
D. ALPHONSO
A CASTELBRANCO
EPISCOPO CONIMBRICENSI,
Comiti Arganilenſi, &c.

MAGNVS ille Auguſtinus (Præſul Illuſtriſſime) qui erga Eccleſiam flumen fuit, aduerſus hæreticos fulmen, ſacrarum Scripturarum ſtudium magnum negotium eſſe affirmauit. Cum Epiſcopatus curas, atque onera in Eradium ſucceſſorem deſignatum transtuliſſet, ſeque ad ſcripturarum ſtudium contuliſſet, epiſtola 110. ſic ait; (nemo inuideat otio meo; quia meum otium magnum habet negotium.) Quãtum verò negotium hoc ſit, ad Voluſianum Epiſt. 3. his verbis indicat; (Tanta eſt Chriſtianarum profunditas literarum, vt in eis quotidiè proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio, conarer addiſcere. Non quò ad ea quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate. Sed cùm quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua piè, rectéque non viuitur, tàm multa, tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolùm in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verùm etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ, Auguſtin.

vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate dicendi, hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet. Cum conſummauerit homo, tunc incipiet, &c.) In hoc ego magnum negotium obedientia ſit ſtatuente, longum multorum annorum contuli otium. Vt autem negotij, & otij in publicam vtilitatem aliquid exiſteret lucri, in Euangelicam concordiam & hiſtoriam Commentarios edere iuſſus ſum.

Eccl. 18.

Tomum primum, Deo duce, nunc in lucem producimus, eum verò tibi offerimus, ac dicamus. In hac Conimbricenſi Ciuitate ortus eſt noſter hic fructus, cui igitur potius, quàm tibi paſtori, nobiliſſimæque huius Diœceſeos Epiſcopo offeretur? Cùm te in nobili hac vrbe habeam præſentem, non mihi opus eſt ex alijs regionibus, vel vrbibus, patronum quærere abſentem. Quidquid in patrono requiritur, habes. Si virtutem quæro, in te fulget. Si generis nobilitatem, Caſtelbrancorum nobiliſſimum genus radiat. Si dignitatem, duplici lumine rutilat, & Pontificis, & Comitis, quorum alterum ſolum ad illuſtrandum quemuis nobiliſsimum virum eſſet ſatis. Si ſapientiam, micantibus nitet radijs, meritoq; doctiſſimus Epiſcopus doctiſſimæ Ciuitatis datus es, vt vbi ſedes eſt ſapientiæ, ſapientiſsimus ſedet Pontifex. Iam verò ſi beneuolentiam erga noſtrum Collegium, ſocietatemq; ſpectem, quem nam te beneuolentiorem poſſem reperire? tam verba, quàm opera tuam erga nos voluntatem faciunt exploratam. Hic lapis Lydius. Quòd ſi opes attenderem, amplæ tibi ſuppetunt. Sed opes attendere, non eſt opus. Neque enim Oppiani ſcribimus carmina, idcirco aurea appellata, quod quod pro ſingulis carminibus, mira largitate, ſingulis aureis nummis poeta fuerit à Seuero donatus. Sic enim Sozomenus ſcribit in præfatione ad Theodoſium. (Seuerus Cæſar pro metrico poemate, per verſum, vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, vt aurea carmina Op-

Sozomen.

piani

piani hactenus apud plurimos nominentur, &c. Non aurum poſcimus, ſed gratum, beneuolumque animum, hoc qualicunque munere, benefactori oſtendimus. Non Oppiani poema pangimus, ſed Chriſti Optimi Maximi Euangelium explanamus: Commentarios vero laboris noſtri primitias, pontifici Euangelij concionatori inclyto dicamus, cui in pontificia veſte ipſius Euangelij aurea reſonant tintinnabula.

Typicam antiqui pontificis veſtem reuoca in memoriam, mirabili circumdatam cernes limbo, videlicet aureis tintinnabulis, quæ pontificem indicarent, eſſe oportere vocalem in templo Dei, atque ſonantem. Sunt (ait D. Cyril. libro 11. de adoratione) minime obſcurum ænigma prædicationis, facta ex auro tintinnabula, &c. Et D. Iſidorus in Exod. cap. 54. Tabernaculum ſacerdos ingrediens tintinnabulis in tunica ambitur, videlicet voces prædicationis habeat, nè ſuperni inſpectoris iudicium ex ſilentio offendat, &c. Adde ſi placet, Hieronymum ad Fabiolam Epiſtol. 128. Tanta, inquit, debet eſſe ſcientia, & eruditio pontificis Dei, vt & greſſus eius, & motus & vniuerſa vocalia ſint: veritatem mente concipiat, & toto eam habitu reſonet, & ornatu, &c. Veſte fulges pontificia, cæleſtis coloris hyacinthina, hoc eſt, cæleſti vita, non terrena, & ad voluptates abiecta. Habet veſtis ſonantia, aureaque tintinnabula, ideſt, habet vita cæleſtis ſonantes aureaſque conciones, eloquentia quidem, luſitanique ſermonis puritate, abſque fuco, & calamiſtris ſonantes: ſententiarum verò grauitate, ſanctorumque Patrum teſtimonio aureas. Etenim præclarè nouiſti Patrum theſauros ſcrutari, depromptoque ex illis auro, tua eloquentia inaurare. Patrum lectio tua eſt voluptas, tuæ deliciæ, tuum oblectamentum. Nam ſunt in ſanctis libris ſanctæ deliciæ, teſte Auguſtino in Commentarijs Pſalm. 38. Gandia, ait, ſpi-

Cyril. Alexan.
Iſidor.
Auguſt.

ritalia vnde erunt adhuc ambulantibus ſuper terram, niſi ex diuinis eloquijs, ex verbo Dei, ex parabola aliqua ſcripturarum ſcrutata, & inueſtigata, ex dulcedine inuentionis, quam præceſſit labor inquiſitionis? ſunt quædam deliciæ ſanctæ, & bonæ in libris. Sic Auguſtinus. Huc illud ſpectat Damaſi Summi Pontificis ad Hieronymum Epiſto. 124.) Nullam puto digniorem diſputationis noſtræ confabulationem fore, quam ſi de ſcripturis ſermocinemur inter nos, ideſt, vt ego interrogem, tu reſpondeas, qua vita nihil puto in hac luce iucundius, quo animæ pabulo omnia mella ſuperantur, &c. Hæc tua ſunt mella, quibus conciones nobis præbes conditiſſimas. Denique, vt alter Cæſarius Nazianzenus Gregorij frater, ex roſeto Patrum collectis roſis, odorata nectis ſerta, fragranteſque coronas. Non quædam, ait Cæſarius initio Dialogi, propriè mea leuiáque proferam, ſed quæcunque clarorum, beatorumque Patrum prata peragrans de illorum roſeto collegi. Quorum roſæ aqua ex latere Dei, ac ſermonis, qui carnem aſſumpſit, manante, rigantur: & à iugi ſanguinis indidem orti riuo, rubro colore tinguntur, totumque mundum ſuaui odoris fragrantia replent. Qui & ſplendore ſuo firmamenti luminaria vincunt, & vitæ ſermonem continent, &c. Utinam multos habeas imitatores, qui Paulino ſpiritu è ſuggeſto tonent, & ex Patrum armamentario tela nouerint ſumere, quibus hoſtem vulnerent. Etenim Patrum autoritas ponderis, acuminis, roboriſque habet plurimum. Aliter tela vulnerant à valido, aliter ab imbecillo contorta milite: ſic ſententiæ, etſi præclaræ, aliter cor feriunt, ſi Auguſtini, Hieronymi, Chryſoſtomi, Cyrilli, reliquorumque Patrum verbis, aliter ſi concionatoris, vel ſcriptoris ſolum nomine, dictoque proferuntur. Nihil ita percutit, ait Hieronymus in Commen. Zachariæ nono capite. Vt exemplum de Scripturis ſanctis, & teſti-

Damaſus

Cęſarius.

Hieron.

teſti-

teſtimonium rotatu oris emiſſum, &c. Concionatoris ergo tela ſunt ex ſcripturis ſanctis deprompta exempla, ac teſtimonia, Patrum quoque dicta præclara, oris, pectoriſque validò coniecta rotatu, ideſt, ſpiritu. Propone (oro) Pontifex Clariſſime, conciones tuas veluti exemplar, quod imitari poſſint, concionatoribus, typis manda, à quo alienum te non eſſe puto. Sciant ventura ſæcula qualem pontificem noſtra tulerint ſæcula, videant, vt in aqua ſolem, in concionibus animum, qui in corpore videre non potuerunt. Diſcant non inutilia verba fundere, ſed de rebus ſolidis, vtilibusque, & ad animorum ſalutem ſpectantibus ſapienter eloqui: Patrum volumina euoluere, dicta obſeruare, præclaras ſententias ad docendos, vel flectendos auditores adhibere.

At ſcis, non eſſe ſatis Pontifici verba, virtutem præcellere: qui verba ſolum dat, fallit, qui virtutibus verba decorat, is perfectus eſt Pontifex. Idcircò conciones virtutibus, virtutes concionibus exornas. Sic olim Aaronis rationale exornabat ſuperhumerale. Vnde illud Hieronymi ad Fabiolam: Hieron. *Non prius rationale, & ſic ſuperhumerale, ſed ante ſuperhumerale, & deinceps rationale. A mandatis tuis, inquit, intellexi, Pſalmo 118. Prius faciamus, & ſic doceamus, ne doctrinæ autoritas caſſis operibus deſtruatur. Hæc ille. Fulgebant in rationali, ſacerdotiſque pectore quatuor gemmarum ordines. Has idem ſanctiſſimus Pater virtutes putat adumbrare. In rationali vmbra erat, in tuo pectore eſt veritas, in illo gemmæ, in te virtutes, in agendis rebus prudentia, in reddendo iure iuſtitia, in ſubleuandis hominum miſerijs miſericordia, in diuino cultu religio, in diligendo ſummo numine charitas, caſtitas, cæteræque. Harum præſidijs munitus Eccleſiæ admotus gubernaculis rectum clauum tenes, nec in magna poteſtate licentiæ ventis abriperis, quin*

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
39 K
27
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SEBASTIANI BARRADII OLISIPONENSIS

E SOCIETATE IESV

THEOLOGI PRAECLARISSIMI

IN EBORENSI ACADEMIA

quondam Sacrarum Literarum Profeſſoris

Commentaria

IN EVANGELICAM HISTORIAM,

OMNIVM QVATVOR EVANGELISTARVM CONCORDIAM,

Senſumque tùm Literalem, tùm Moralem ſingulari cum artificio, & doctrina grauiter, pieque declarantia.

TOMVS PRIMVS

Cum Indice locupletiſſimo.

CVM PRIVILEGIIS.



VENETIIS, MDCVI.

Apud Ioan. Antonium & Iacobum de Franciſcis.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISS.

ET REVERENDISS. D.

D. ALPHONSO

A CASTELBRANCO

EPISCOPO CONIMBRICENSI,

Comiti Arganilenſi, &c.

MAGNVS ille Auguſtinus (Præſul Illuſtriſſime) qui erga Eccleſiam flumen fuit, aduerſus hæreticos fulmen, ſacrarum Scripturarum ſtudium magnum negotium eſſe affirmauit. Cum Epiſcopatus curas, atque onera in Eradium ſucceſſorem deſignatum transtuliſſet, ſeque ad ſcripturarum ſtudium contuliſſet, epiſtola 110. ſic ait; (nemo inuideat otio meo; quia meum otium magnum habet negotium.) Quãtum verò negotium hoc ſit, ad Voluſianum Epiſt. 3. his verbis indicat; (Tanta eſt Chriſtianarum profun- Auguſtin. *ditas literarum, vt in eis quotidiè proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio, conarer addiſcere. Non quò ad ea quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate. Sed cùm quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua piè, rectéque non viuitur, tàm multa, tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolùm in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verùm etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ,*

Digitized by Google

vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate dicendi,
Eccl. 18. *hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet. Cum conſummauerit homo, tunc incipiet, &c.) In hoc ego magnum negotium obedientia ſic ſtatuente, longum multorum annorum contuli otium. Vt autem negotij, & otij in publicam vtilitatem aliquid exiſteret lucri, in Euangelicam concordiam & hiſtoriam Commentarios edere iuſſus ſum.*

Tomum primum, Deo duce, nunc in lucem producimus, eum verò tibi offerimus, ac dicamus. In hac Conimbricenſi Ciuitate ortus eſt noſter hic fructus, cui igitur potius, quàm tibi paſtori, nobiliſſimæque huius Diœceſeos Epiſcopo offeretur? Cùm te in nobili hac vrbe habeam præſentem, non mihi opus eſt ex alijs regionibus, vel vrbibus, patronum quærere abſentem. Quidquid in patrono requiritur, habes. Si virtutem quæro, in te fulget. Si generis nobilitatem, Caſtelbrancorum nobiliſſimum genus radiat. Si dignitatem, duplici lumine rutilat, & Pontificis, & Comitis, quorum alterum ſolum ad illuſtrandum quemuis nobiliſsimum virum eſſet ſatis. Si ſapientiam, micantibus nitet radijs, meritoq; doctiſſimus Epiſcopus doctiſſimæ Ciuitatis datius es, vt vbi ſedes eſt ſapientiæ, ſapientiſsimus ſedet Pontifex. Iam verò ſi beneuolentiam erga noſtrum Collegium, ſocietatemq; ſpectem, quem nam te beneuolentiorem poſſem reperire? tàm verba, quàm opera tuam erga nos voluntatem faciunt exploratam. Hic lapis Lydius. Quòd ſi opes attenderem, amplæ tibi ſuppetunt. Sed opes attendere, non eſt opus. Neque enim Oppiani ſcribimus carmina, idcircò aurea appellata, quòd quod pro ſingulis carminibus, mira largitate, ſingulis aureis nummis poeta fuerit à Seuero donatus. Sic enim Sozomenus
Sozomen. *ſcribit in præfatione ad Theodoſium. (Seuerus Cæſar pro metrico poemate, per verſum, vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, vt aurea carmina Op-*

piani hactenus apud plurimos nominentur, &c. Non aurum poſcimus, ſed gratum, beneuolumque animum, hoc qualicunque munere, benefactori oſtendimus. Non Oppiani poema pangimus, ſed Chriſti Optimi Maximi Euangelium explanamus: Commentarios vero laboris noſtri primitias, pontifici Euangelij concionatori inclyto dicamus, cui in pontificia veſte ipſius Euangelij aurea reſonant tintinnabula.

Typicam antiqui pontificis veſtem reuoca in memoriam, mirabili circumdatam cernes limbo, videlicet aureis tintinnabulis, quæ pontificem indicarent, eſſe oportere vocalem in templo Dei, atque ſonantem. Sunt (ait D. Cyril. libro 11. de adoratione) minime obſcurum ænigma prædicationis, facta ex auro tintinnabula, &c. Et D. Iſidorus in Exod. cap. 54. Tabernaculum ſacerdos ingrediens tintinnabulis in tunica ambitur, videlicet voces prædicationis habeat, nè ſuperni inſpectoris iudicium ex ſilentio offendat, &c. Adde ſi placet, Hieronymum ad Fabiolam Epiſtol. 128. Tanta, inquit, debet eſſe ſcientia, & eruditio pontificis Dei, vt & greſſus eius, & motus & vniuerſa vocalia ſint: veritatem mente concipiat, & toto eam habitu reſonet, & ornatu, &c. Veſte fulges pontificia, cæleſtis coloris hyacinthina, hoc eſt, cæleſti vita, non terrena, & ad voluptates abiecta. Habet veſtis ſonantia, aureaque tintinnabula, ideſt, habet vita cæleſtis ſonantes aureasque conciones, eloquentia quidem, luſitanique ſermonis puritate, abſque fuco, & calamiſtris ſonantes: ſententiarum verò grauitate, ſanctorumque Patrum teſtimonio aureas. Etenim præclarè nouiſti Patrum theſauros ſcrutari, depromptoque ex illis auro, tua eloquentia inaurare. Patrum lectio tua eſt voluptas, tuæ deliciæ, tuum oblectamentum: Nam ſunt in ſanctis libris ſanctæ deliciæ, teſte Auguſtino in Commentarijs Pſalm. 38. Gaudia, ait, ſpi-

Cyril. Alexan. Iſidor. Auguſt.

ritalia vnde erunt adhuc ambulantibus ſuper terram, niſi ex diuinis eloquijs, ex verbo Dei, ex parabola aliqua ſcripturarum ſcrutata, & inueſtigata, ex dulcedine inuentionis, quam præceſſit labor inquiſitionis? ſunt quædam deliciæ ſanctæ, & bonæ in libris. Sic Auguſtinus. Huc illud ſpectat Damaſi Summi Pontificis ad Hieronymum Epiſto. 124.) Nullam puto digniorem diſputationis noſtræ confabulationem fore, quam ſi de ſcripturis ſermocinemur inter nos, ideſt, vt ego interrogem, tu reſpondeas, qua vita nihil puto in hac luce iucundius, quo animæ pabulo omnia mella ſuperantur, &c. Hæc tua ſunt mella, quibus conciones nobis præbes conditiſſimas. Damaſus

Cæſarius. *Denique, vt alter Cæſarius Nazianzenus Gregorij frater, ex roſeto Patrum collectis roſis, odorata nectis ſerta, fragranteſque coronas. Non quædam, ait Cæſarius initio Dialogi, propriè mea leuiaque proferam, ſed quæcunque clarorum, beatorumque Patrum prata peragrans de illorum roſeto collegi. Quorum roſæ aqua ex latere Dei, ac ſermonis, qui carnem aſſumpſit, manante, rigantur: & à iugi ſanguinis indidem orti riuo, rubro colore tinguntur, totumque mundum ſuaui odoris fragrantia replent. Qui & ſplendore ſuo firmamenti luminaria vincunt, & vitæ ſermonem continent, &c. Vtinam multos habeas imitatores, qui Paulino ſpiritu è ſuggeſto tonent, & ex Patrum armamentario tela nouerint ſumere, quibus hoſtem vulnerent. Etenim Patrum autoritas ponderis, acuminis, roboriſque habet plurimum. Aliter tela vulnerant à valido, aliter ab imbecillo contorta milite: ſic ſententiæ, etſi præclaræ, aliter cor feriunt, ſi Auguſtini, Hieronymi, Chryſoſtomi, Cyrilli, reliquorumque Patrum verbis, aliter ſi concionatoris, vel ſcriptoris ſolum nomine, dictoque proferuntur:* Hieron. *Nihil ita percutit, ait Hieronymus in Commen. Zachariæ nono capite. Vt exemplum de Scripturis ſanctis, &*

teſti-

teſtimonium rotatu oris emiſſum, &c. Concionatoris ergo tela ſunt ex ſcripturis ſanctis deprompta exempla, ac teſtimonia, Patrum quoque dicta præclara, oris, pectoriſque validio conіecta rotatu, ideſt, ſpiritu. Propone (oro) Pontifex Clariſſime, conciones tuas veluti exemplar, quod imitari poſſint, concionatoribus, typis manda, à quo alienum te non eſſe puto. Sciant ventura ſæcula qualem pontificem noſtra tulerint ſæcula, videant, vt in aqua ſolem, in concionibus animum, qui in corpore videre non potuerunt. Diſcant non inutilia verba fundere, ſed de rebus ſolidis, vtilibusque, & ad animorum ſalutem ſpectantibus ſapienter eloqui: Patrum volumina euoluere, dicta obſeruare, præclaras ſententias ad docendos, vel flectendos auditores adhibere.

At ſcis, non eſſe ſatis Pontifici verba, virtutem præcellere: qui verba ſolum dat, fallit, qui virtutibus verba decorat, is perfectus eſt Pontifex. Idcircò conciones virtutibus, virtutes concionibus exornas. Sic olim Aaronis rationale exornabat ſuperhumerale. Vnde illud Hieronymi ad Fabiolam: Hieron. *Non prius rationale, & ſic ſuperhumerale, ſed ante ſuperhumerale, & deinceps rationale. A mandatis tuis, inquit, intellexi, Pſalmo 118. Prius faciamus, & ſic doceamus, ne doctrinæ autoritas caſſis operibus deſtruatur. Hæc ille. Fulgebant in rationali, ſacerdotiſque pectore quatuor gemmarum ordines. Has idem ſanctiſſimus Pater virtutes putat adumbrare. In rationali vmbra erat, in tuo pectore eſt veritas, in illo gemmæ, in te virtutes, in agendis rebus prudentia, in reddendo iure iuſtitia, in ſubleuandis hominum miſerijs miſericordia, in diuino cultu religio, in diligendo ſummo numine charitas, caſtitas, cæteræque. Harum præſidijs munitus Eccleſiæ admotus gubernaculis rectum clauum tenes, nec in magna poteſtate licentiæ ventis abriperis, quin*

Seneca. potius ideò tibi minus licentiæ tribuendum exiſtimas, quod in magna es poteſtate, iuxta illud præclari Philoſophi in Conſolatione ad Polybium: Cæſari, cui omnia licent, propter hoc ipſum multa non licent, &c. Non licentiam, ſed virtutum materiam poteſtas tibi attulit, quod de Magno Baſilio olim

D. Greg. Nazianz. Nazianzenus Gregorius dixit orat. 20. Virtutem, inquit, Baſilij, arbitror non incrementum accepiſſe, ſed maiorem operationem; uberiorem nempè materiam poteſtate ſuppeditante. &c. Multorum cupiditatibus, veluti igni materiam ad incendium, opes ſubijciunt, & poteſtas: at tuis virtutibus ad beneficentiam materiam ſuppeditarunt.

Multas opes habes, & verè quidem opes: opem enim miſeris, pauperibusque afferunt. Nec illis ſolùm, ſed tibi etiam. Opes namque, quæ pauperibus opitulantur, magnam largienti apud Deum opem largiuntur.

Cor.Tac. De Othone apud Cornelium Tacitum libro primo Hiſtor. Piſo: Perdere, inquit, iſte ſciet, donare neſciet. Multi opes ſciunt perdere, donare pauci. Tu verò donare ſcis, neſcis malè expendendo perdere, vt ſubterranei meatus aquam, ſic vitia, lites conſanguinei, negligentia, atque incuria abſorbent diuitias. Nullos huiuſmodi meatus habes, nullas ſanguiſugas, vel argentiſugas, quibus prouentus tui abſorbeantur, & ſugantur. Vnde fit vt tam amplam alens familiam, tantumque expendens æris, nullo alieno ære ſis obſtrictus, nulla lite implicatus, & quod donare poſſis nunquam deſit. Magni ſunt redditus, ſed cum expenſarum, quæ toto Epiſcopatus tempore factæ ſunt ad te liber elapſis diebus adductus eſt, maiorem prouentuum partem in pauperes, piaque opera inſumptam, magna cum voluptate reperiſti. Nonnulli ſic alti ſunt, vt cupreſſi, alti quidem, ſed ſteriles: tu verò in hoc pontificatus culmine, & altus es, & pijs operibus fœcundus.

De

De Babylonico Rege loquens Habacuc capite ſecundo. Lapis, inquit, de pariete clamabit, & lignum, quod inter iuncturas ædificiorum eſt, reſpondebit, &c. In punitionem Nabuchodonoſoris, parietum lapides, lignaque clamabant, in laudem verò tuam clamant, clamabuntque ſemper lapides, ac ligna ædificiorum, quæ religioſe exædificaſti. Clamabunt, epiſcopalium ædium ſaxa, ac ligna, quas in Algarbienſi Epiſcopatu fabricaſti, ipſum clamabit miſericordiæ templum, quod extruxiſti. In hac verò vrbe noſtra clamabunt pontificiæ domus, illa à te excitata tecta plena dignitatis, illæ columnæ, illa domicilia, amplum illud atrium, fons ille argenteus. Iam verò quos clamores nunc edit, edetque perpetuò ædes illa ornatiſſima, quam ſacris rebus aſſeruandis in maximo templo affabrè conſtruxiſti? clamabunt parietes illi ornatiſſimi, Diuorum illæ præclaræ effigies, egregieque pictæ Chriſti Opt. Max. imagines, illa ſacrorum ornamentorum è pretioſa materia receptacula, ipſaque intus concluſa ornamenta multis aureorum millibus comparata, illud è lapide magni pretij lauacrum Sacerdotum manibus abluendis egregio artificio fabricatum. Quid? ipſi etiam viarum huius vrbis lapides clamabunt, quibus ſternendis beneficentia tua annuos reditus ſuppeditauit. Clamabit, rugietque ſemper tuus ille ex ædificijs leo aureus, & dicet. Sic aurum inſumebat Clariſſimus Pontifex Alphonſus à Caſtelbranco huius ciuitatis caſtellum, tutor, Pater. Denique clamabunt Eleemoſynæ tuæ apud Deum, recteque facta, & ſummi iudicis in ſummo iudicio fauorem tibi implorabunt. Perge ergò Reipublicæ benefacere, lapſis ſuccurrere, pauperes iuuare, in ſinumque tuum collatam Eccleſiam Conimbricenſem fouere, verbiſque, & exemplo enutrire. Huic autem mei laboris primogenito, quem fragrantibus Patrum veſtibus, vt Iacob alterum fratris

Habac. 2.

indu-

Digitized by Google

indumento pretioſo amictum, tibi offero, tuam impertire benedictionem, antidotum aduerſus omnes maledictiones. Si verò dignum iudicaueris, qui in præclara illa tua reponatur Bibliotheca amoris quo te collegium hoc proſequitur, ibi conſtitutus, æternum erit monumentum.

D. Sebaſtianus Barradius.

Digitized by Google

LECTORI.

MAGNVM opus ſuſcepimus (lector optime) difficile, arduum, quatuor Euangeliſtarum explanationem, & concordiam. Sed tritum ingredimur iter, imò repetimus. Iam enim annis elapſis, cùm in Eborenſi Academia tum virtutum, tum literarum laude florente, Scripturæ ſacræ interpretis munere fungeremur, in Euangelicam concordiam auditoribus Commentarios dictauimus. Ad idem ergo iter, obedientia præeunte, regredimur. Duo autem præſtanda docet Abbas doctiſſimus Rupertus hanc nauigationem aggredienti. In primis Spiritus ſancti flatum proſperum poſtulandum: Deinde Patrum ſcripta veluti lucida ſydera contemplanda. Illius verba digna ſunt, quæ hoc loco ſcribantur, & ab omnibus ſacrarum rerum ſcriptoribus ediſcantur. libro 3. in Ioan. ſic ille ait. Qui magno feruntur pelago pauidi nautæ, placidam ſibi auram imprecati, fixa cœlo ſydera reſpiciunt, terra amiſſa tenent cœlum, ſedenteſque ad clauum ſyderibus currunt: erratica verò ſydera ſequi fugiunt. Idem nobis qui ſcripturæ huius Euangelicæ profundum ingreſſi ſumus, agendum eſt. Et primò placidus nobis ille ſpiritus implorandus, de quo Pſalmiſta Pſalm. 142. Spiritus, inquit, tuus bonus deducet me in terram rectam. Deinde doctores ſacri mente, ac vigilantibus oculis tenendi ſunt, qui tanquam Arcturi nunquam occidentis lucida ſidera ſtabili fide ſemper fixi ſteterunt, & lucem fidei fundentes erroris occaſum neſcierunt. Hæreticorum verò lux erratica longè fugienda eſt. Sunt enim (vt Apoſtolus Iudas ait) ſydera errantia, quibus procella tenebrarum in æternum ſeruata eſt. Sic Rupertus. Rupertus.

Duo hæc in hoc opere decretum mihi obſeruare. Spiritus in primis ſanctiſſimi à puppe flantem ventum poſtulare nunquam deſinam, vt cuius inſpiratione litteræ ſacræ ſunt conſcriptæ, eiuſdem aſpiratione explanentur. Etenim ſacri Scriptores quaſi quidam Spiritus ſancti calami fuere, Spiritus ſanctus ſcriba fuit velociter ſcribens. Pſalm. 44. Vnde illud Magni Gregorij cap. 1. præfationis in Iob: ipſe, inquit, hæc ſcripſit, qui hæc ſcribenda dictauit. Item; Si magni cuiuſdam viri ſuſceptis epiſtolis legeremus verba, eaque quo calamo fuiſſent ſcripta quæreremus, ridiculum profecto eſſet, ſi non epiſtolarum autorem ſcire, ſenſumque cognoſcere, ſed quali calamo earum verba impreſſa fuerint, in[illegible] Gregor.

re ſtuderemus. Cùm ergo rem cognoſcimus, eiuſque rei Spiritum ſanctum autorem tenemus, quia ſcriptorem quærimus quid aliud agimus niſi legentes literas, de calamo perſcrutamur?&cæt.
Rupertus. Rupertus quoque loco ſupra citato. Ipſo, inquit, aſpirante à quo ſcripturæ fideles vniuerſæ conditæ ſunt, felicia ſequentes doctrinę Catholicæ ſydera, cœpto currimus nauigio. Conſcripti ſunt ergo diuini libri Spiritu ſancto inſpirante, explanandi verò, & legendi eodem illuminante: iuxta illud Diui Bernardi ad fratres de
Bernard. monte Dei; Quo ſpiritu ſcripturæ factæ ſunt, eo ſpiritu legi deſiderant, ipſo etiam intelligendæ ſunt, &c. Et illud Abbatis Neſterotis apud Caſſianum collatione 14. cap. 9. Aliud eſt facilitatem
Caſſian. oris, & nitorem habere ſermonis, & aliud venas, ac medullas cęleſtium intrare dictorum, ac profunda, & abſcondita ſacramenta puriſſimo cordis oculo contemplari. Quod nullatenus humana doctrina, nec eruditio ſæcularis, ſed ſola puritas mentis per illuminationem Spiritus ſancti obtinebit, &c. Itaque Spiritus ſancti opem ſemper implorare, flatum precari, ductum orare, mihi neceſſe eſt, tuaſque lector optime etiam, atque etiam in hanc rem preces, precibus flagito, vt quod cœpi, proſpero explanationis curſu, ad optatum vſque finem perducam.

Quod ſecundo loco à Ruperto in hac nauigatione propoſitum eſt, Patrum eſt veluti ſyderum contemplatio. Hæc ego clariſſima ſydera ſemper aſpiciam, hos duces ſequar, ex his fontibus hauriam his fluminibus mea arua irrigabo, ſacrorum librorum intelligentiam non ex præſumptione mea, ſed ex maiorum ſcriptis, & autoritate depromam. Qua in re duo illa Græciæ fulgida aſtra Baſilium Magnum, & Gregorium Nazianzenum imitabor, de quibus Ruffinus lib. 2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſic ſcribit. Gregorius, &
Ruffinus. Baſilius, vt ferunt, per 13. annos in monaſterio, omnibus Græcorum ſæcularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant, earumque intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis, & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Quorum præcipuè in Prophetas commentarios diſcutientes, theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ reconditos in vaſis fictilibus requirebant. Hæc ille. Diuus Hieronymus in epi-
Hieron. ſtola ad Paulinum. Nunquam, ait, ab adoleſcentia, aut legere, aut doctos viros, quæ neſciebam interrogare ceſſaui, aut meipſum magiſtrum habui. Non habuit ſeipſum magiſtrum Hieronymus, neque ego meipſum magiſtrum habebo: ſed Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Gregorium, patreſque reliquos Spiritu ſancti lumine illuſtratos audiam. Spiritus autem ſancti lumine illuſtratos fuiſſe Patres admirabilis illa columba demon-

mon-

monſtrat,quam Magni Gregorij capiti Petrus diaconus inſidentem ſępè conſpexit,Spiritus ſancti ſignum,vt teſtatur Ioan. diaconus lib.4.de vita Greg.ca.69.Vnde morem ait emanaſſe vt ſuper ſcribentis Gregorij caput Spiritus ſanctus columbæ effigie depingeretur. Patrum capitibus cœleſtis columba inſedit, hæreticorum capitibus tartareus coruus inſidet,abſoniſq; vocibus, & abſurdiſſimis ſcripturæ interpretationibus crocitat moleſtiſſimè. Sed non deſunt aures(proh dolor)quibus ſuauis ſit tartarei corui crocitatio. Similes habent labra lactucas, vt eſt in Prouerbio, ſimiles magiſtri ſimilibus diſcipulis arrident, qui (vt Cyrillus ait lib.1.de Trinitate) ſicut vituli abarmentati, & diſperſi eunt rectè ad id quod ſibi arridet, & prætercurſis optimis,& verè pulcherrimis paſcuis,ad tribulos feſtinant,& ſpinas, &c.Nos verò tribulis & ſpinis,ideſt,prauis,diſtortisque ſacrarum litterarum interpretationibus conculcatis,atque abiectis,ſanctorum Patrum pulcherrimis paſcuis mentem paſcamus. Ioan.dia. D.Cyrill.

Neque verò in hoc noſtro opere Patres ſolummodo, ſed recentiores quoque Eccleſiæ Doctores,qui præclaras de diuinis rebus cogitationes ſuas litteris mandarunt,citabimus.iuxta Domini dictum Matth.13.ex theſauris Doctorum, ſacræq; Scripturæ interpretum noua,& vetera proferemus:hoc eſt, non veteres ſolum interpretationes veterum autorum, ſed nouas quoq; recentiorum,veluti dapes varias,varijs lectorum palatis proponemus. Hunc enim Commentariorum eſſe morem docet Hieronym. Ierem.22.Commentariorum,inquit,mos eſt diuerſas ſententias ponere interpretum,&c.Et Epiſt.89.ad Auguſtinum: Ego,ait,de magnis ſtatuere non audeo,niſi hoc ingenuè confiteri,me maiorum ſcripta legere,& in Commentarijs,ſecundum omnium conſuetudinem,varias ponere explanationes, vt ex multis ſequatur vnuſquiſque quod velit. Quod quidem te puto & in ſæculari litteratura,& in diuinis libris legiſſe,& probaſſe,&c.In Commentarijs autem Matth. cap.23. In diuerſis (inquit)diuerſa legi,& debeo ſingulorum opiniones ponere, &c. Quod Hieronym. fecit, id faciam;in diuerſis diuerſa legi, & ſingulorum interpretationes,& ſententias, verba etiam ponam.Nam plus habebunt autoritatis ipſa Autorum verba,quam alijs verbis à me comprehenſa ſententia.Iuuat Patres & Doctores ſuis verbis fideliter loquentes audire,iuuat illorum verba ad manum habere, vt concionibus vſui eſſe poſſint. Matth.13. D.Hiero.

Itaq; litteralem in primis ſenſum perſcrutabor,parerga aliqua adiungā,ad mores componendos moralia addam.Nam morum compoſitio vt maximè eſt neceſſaria, ita ex Scripturæ diuinæ lectione maximè depromēda.Speculū eſt ſcriptura, in quo faciem

ſuam

ſuam animus,& intueatur,& ornet. Illam qui interpretatur,& legit, non in theoria ſolum verſetur,ſed ad praxim quoque tendat, iuxta illud Aug.ſerm. 112.de tempore: Non ſit mora in faciendo, quod intus ſap.atis intelligendo,&c. Et illud; Ille beatiſſimus eſt, qui diuinas Scripturas vertit in opera,&c. Ad hunc ſcopum moralia noſtra tendunt, hoc contendunt, vt diuina verba in diuina conuertamus facta. Quemadmodum enim cibus carnis in membra carnis conuertitur, ſic cibus mentis (hoc eſt Scriptura ſancta) in virtutes,ſanctosque mentis mores,conuertendus eſt.

Auguſt.

Habes igitur, optime Lector, in hoc primo Tomo, habebisque reliquis, Deo votis aſpirāte, litteralis ſenſus tum ex Patrum, tum tum ex Doctorum qui poſtremis his ſęculis ſcripſerunt elucubrationibus, inueſtigationem. Moralia deinde occurrent ad mores efformandos appoſita, tam lectoribus quàm concionatoribus qui candido ea legerint animo, non nihil emolumenti allatura. Tractatus quoque aliquot reperies, cum Euangelio, quod exponimus, connexos: videlicet, de Teſtamento, Teſtamentiq; Noui prærogatiuis: De Aduentu Meſſiæ, de Virgine Deipara,& in Genealogia Chriſti Op.Max. hiſtoriæ ſcripturę pericopen quandam & ſummam. Quæ omnia eo animo vt legas obſecro, quo tibi offeruntur, ſcilicet, bono atque æquo,& diuinæ laudis, quæ libri totius ſcopus eſt, ſtudioſo.

S V M-

SVMMA TOMI PRIMI.

Libro primo de Teſtamento, Nouiq́; Teſtamenti quindecim prærogatiuis agitur, de Euangelio, & Euangeliſtis quatuor.

Libro Secundo de aduentu agitur Meſſiæ Iudæis promiſſi. Cæcitas Iudæorum oſtenditur, ſacram Scripturam ænigmaticam eſſe demonſtratur, de nouiſſimis Meſſiæ diebus agitur de templo, & Ciuitate à Meſſia exædificata, tam in cælis, quam in terra. De conuerſione Iudæorum prope finem mundi, de Iſraelitarum ſtatu, & Rep. nunquam inſtauranda, de diſperſione Iudæorum per orbem, de regno Meßiæ, de bellis, de ſponſa, ideſt, Eccleſia, & filijs de diuinitate Meſſiæ, de aduẽtu Eliæ, de abrogatione legis veteris, &c.

Libro Tertio iam veniſſe Meſſiam cõfirmatur, tum teſtimonijs ſacrarum literarum, tum rationibus.

Libro Quarto de æterna, & diuini Chriſti generationẽ ſermo eſt, ex cap. 1. de D. Ioã.

Libro Quinto ex cap. 1. Matt. de humana generatione, & Genealogia Domini verba facimus, de Regibus alijsq́; progenitoribus, de triplici quoque populi Iſraelitici ſtatu & ſcripturæ tempora, atque hiſtoriam veluti in tabella deſcribimus.

Liber Sextus Virgini intemeratæ Chriſti genitrici totus tribuitur.

Liber Septimus de Conceptione eſt præcurſoris Chriſti, de Annuntiatione Angelica, deq́; Virginis intemeratæ Viſitatione ad Eliſabetham.

Liber Octauus de præcurſoris natiuitate, laudib. ac prærogatiuis, de apparit. Angeli, ne Virg. ĩtemeratã dimittat Ioſepho nũtiãtis, de Nat. Chriſti, & paſtorũ ad pſepe vocat.

Liber Nonus de Circuncis. Domini, de auguſtiſſimo nomine Ieſu, de vocatione, adorationeque Magorum.

Liber Decimus & extremus de Purificatione Deiparæ Virginis, de fuga Chriſti in Aegyptum, de Innocentium cæde, de reditu Domini ex Aegypto in Iudæam, de manifeſtatione ſapientiæ in medio Doctorum, cum duodecim eſſet annorum.

Capita Euangeliſtarum quæ hoc Tomo explanantur.

Diui Matth. caput 1. Liber Generationis, &c. vſque ad finẽ Genealogiæ Chriſti, explanatur lib. 5. Concordiæ c. 1. & ſeq. Reliqua pars eiuſdẽ cap. explanatur li. 8. c. 5

D. Matth. c. 2. hiſtoriæ de Magis li. 9 c. 8. &c. Reliqua pars eiuſdẽ ca. li. 10. c. 8. &c.

D. Lucæ caput 1. ab initio ſine præfatione, vſq; ad verba illa: Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meũ inter homines. Li. 7. c. 1. &c. Secunda pars eiuſdem capitis primi ab illo loco: In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus, &c. vſque ad illa verba: Ecce ancilla Domini, &c. lib. 7. c. 6. &c. Tertia pars capitis ab illis verbis: Exurgens autem Maria in diebus illis, vſque ad illa, Reuerſa eſt in domum ſuam, lib. 7. cap. 12. &c. Reliqua pars capitis de natiuitate Ioannis, & cantico Zachariæ, lib. 8. cap. 1. & ſequentibus.

D. Lucæ caput ſecundum explicatur, lib. 8. cap. 8. & ſequentibus, lib. 9. cap. 1. & lib. 10. cap. 1. &c. Et eodem lib. 10. cap. 14. &c.

D. Ioannis caput primum explicatur, lib. 4. cap. 1. & ſequentibus, vſque ad illa verba: Verbum caro factum eſt, & vidimus gloriam eius, &c.

Iudicium Doctorum, qui primum hunc Tomum recognouerunt.

Recognoui hunc primum Tomum Commentariorum P. Doctoris Sebaſtiani Barradij in Euangelia, eorumque Concordiam. Et viſum mihi eſt opus multæ, variæque eruditionis, & pietatis Chriſtianæ, nec minoris vtilitatis, atque adeò impreſſione omni-

uò

nò dignum, cum nihil etiam contineat, quod à Catholica fide, & bonis moribus ſit alienum. Oliſipone in domo D. Rochi Societatis Ieſu 14 Nouembris 1597.

Doctor Paulus Ferrer.

AVreum hoc opus in Sacroſan. Euangelia, ſeu potius primum eius Tomum decem libros continentem, qua potui diligentia perlegi, nihilque in eo reperi, quod non ſanam ſanctorum Patrum, atq; adeò Eccleſiæ Cath. doctrinam præſeferat. Tantum abeſt vt aliquid contineat, quod impedimento eſſe debeat, aut poſſit, ne in communem ſtudioſorum vtilitatem typis quamprimum mandetur. Oliſipone, 6. die Decembris 1597.

Doctor F. Angelus Pereyra.

Facultas ſupremi Inquiſitionis Concilij.

Poſſunt imprimi hi Commentarij in Euangelia. Oliſipone 9. Decembris 1597.

Diogo de Souſa. Marcos Teixeyra.

Facultas Illuſtr. & Reuerend. D. Alphonſi de Caſtelbranco Epiſcopi Conimbricenſis.

Poteſt mandari typis, primus hic Tomus, in Euangelia, &c.

D. Alphonſus Epiſcopus Comes.

Facultas Senatus Regij.

Poſſunt excudi hi Commentarij in Euangelia Oliſipone 15. Decembris 1597.

Pereyra. D. Daguiar. Fonſequa.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis Ieſu in Luſitania.

EGo Chriſtophorus Gouuea Societatis Ieſu in Prouincia Luſitaniæ Prouincialis, poteſtate ad hoc mihi facta, à Reueren. admodum P. Claudio Aquauiua præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt Tomus primus Commentariorum in Euangelia, eorumque Concordiam, à P. Sebaſtiano Barradij noſtræ Societatis, ſacræ Theologiæ Doctore, & ſacrarum literarum profeſſore compoſitus, eiuſdemque Societatis Patrum iudicio approbatus, typis mandetur. Conimbricæ 2. Maij 1598.

Chriſtophorus Gouuea.

COPIA.

GLi Eccellentiſſimi Signori Capi dell'Illuſtriſs. Conſiglio di X. infraſcritti hauuta fede dalli Sig. Riformatori del Studio di Padoua, per relation delli doi à ciò deputati, cioè del R. P. Inquiſitor, & del Circ. Secretario del Senato Zuanne Marauegia con giuramento, che nel libro intitolato Sebaſtiani Barradij Oliſiponenſis è Societate Ieſu Doctoris Theologi Commentaria in Concordiam, & Hiſtoriam Euangelicam, non ſi troua coſa alcuna contra le leggi, & è degno di ſtampa, concedono licenza che poſſi eſſer ſtampato in queſta Città. *Dat. 21. Martij 1605.*

D. Santo Balbi
D. Z. Giacomo Zane } Capi dell'Illuſtriſs. Conſiglio di X.
D. Piero Barbarigo

Illuſtriſſimi Conſilij X. Secret. Bartholomęus Cominus.

1605. A' 8. Nouembre.

Regiſtrato nell'Officio contra la Biaſtema à carte 136.

Gio. Franceſco Pinardo Segretario.

INDEX RERVM
PRIOR NVMERVS
PAGINAM INDICAT,
POSTERIOR COLVMNAM.

A

AARON.

AAron Pontifex Hebræorum primus. 420.col.2
Fuit Moſis frater. ibid.
Quatuor filios habuit Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. ibid.
Aaroni ſucceſſit Eleazar. ibid.
Aaronis filij omnes dicebantur ſacerdotes. 587 col. 2

HABACVC.

Habacuc quo tempore vixerit et prophetauerit. 431.col.2. ibid.
Duos huius nominis fuiſſe vult Ribera. 409 col.2. & 432. col.1
Aliqui volunt prophetaſſe poſt captiuitatẽ.ibi.
Quo tempore cibum ad Danielẽ attulerit. 409 col.2.& 432. col.1
Peruenit ad tempora Cyri Regis Perſarũ. ibid.

ABDIAS.

Abdiam volunt Hebræi fuiſſe domus Achab diſpenſatorem. 431. col.2
Alij aiunt fuiſſe quinquagenarium miſſum ad Eliam. ibid.
Fuit Eſaiæ contemporaneus. ibid.

ABIAS.

Abias Rex Iuda. 369.col.2
Rex à patre creatus, quòd cæteris fratribus eſſet ſapientior, & potentior, licet non eſſet primogenitus. 370.col.1
Tres tantum annos regnauit & ambulauit in peccatis patris ſui. ibid.

ABIATHAR.

Abiathar Pontifex Hebræorum tempore Dauidis. 430.col.1.b

ABIGAIL.

Abigail humilis typus Deiparæ Virginis. 642 col. 1

ABOMINATIO.

Abominatio deſolationis quid ſit. 175.col.1

ABRAHAM.

Quo ætatis anno à Patre Thare fuerit genitus. 423. col.2
Abraham caput & origo Iſraelitarum. 347 col. 1. & ſeq.
Ab eo initium genealogiæ Chriſti ducit Matthæus. ibid.
Abraham dicitur petra ex qua Iſraelitæ ſunt exciſsi. ibid.
Abraham Pater credentium. ibid.
Fides Abrahæ quæ à Paulo prædicatur ad Roman.4.de Chriſto fuit venturo. ibid.
Abrahæ facta promiſsio de Meſsia. 348.col.1 & ſeq.
Iure dicitur petra propter conſtantiã fidei.ibid.
Abraham primus lapis poſitus in genealogia Chriſti, ſigno notatus Circumciſionis. ibid.
Abrahæ cur Deus ſignum circumciſionis ea in parte corporis dederit. 349.col.1
Nomini Abram cur addiderit Deus literam vnam ex nomine Iehouah. col.2.ibid.
Nominis Abram, & Abraham ſignificatio.ibi.
Abraham & Dauid veluti columnæ duæ poſitæ in veſtibulo genealogiæ Chriſti. 480.col.2
Abrahæ fides & obedientia. 472.col.1
Abraham alacri animo excepit hoſpites. 670 col. 2
Eius charitas. ibid.
Abraham patriam cœleſtem deſiderabat. 89 col. 1
Abraham peregrinus. ibid.
Eius filij qui. ibid.

ACADEMIA.

Academiæ ſunt ſalinæ Eccleſiæ. 84.col.2
Academia Hieroſolymis ab Eſdra inſtituta. 442. col.1

ACHAB.

Achab filius fuit Amri impius Rex Iſrael. 424 col. 2

Digitized by Google

Baalis cultum induxit. ibid.
Vxorem duxit Iezabelem impiam à qua didicit colere Baal. ibid.
Propter eius impietatem, Deus pluuiam denegauit. 425.col.1
Achabo Deus duplicem victoriam præbuit de rege Syriæ. ibid.col.2.
Achabo Deus victoriam ſe daturum prædixit, ne Idolis tribueretur. ibid.
In bello occubuit. 426.col.1.
Achabus Rex vineæ Nabothi cupiditate flagrat. ibid.
An eius pœnitentia fuerit vera. ibid.

A C H A Z.

Achas Rex Iuda idola coluit. 380.col.2.
Pœnas dedit bello caſus à Rege Syriæ, & Rege Iſrael. ibid.
Eum non reuocarunt ſupplicia ad Deum. ibid.
Illi Eſaias capit.7.ſignum obtulit, Pete tibi ſignum.&c. 381.col.1.

A C H I M E L E C H.

*Tēpore Saulis fuit ſummus ſacerdos.*430.col.1
Panes propoſitionis dedit Dauidi & Gladium Goliæ. ibid.
Occiſus eſt à Saule cum XL.Sacerdotibus. ibid.

A C H I T O B.

Achitob fuit Pontifex Hebræorum tempore Samuelis. 429.col.2

A D A M.

Fuit homo communis ex quo veluti fonte peccatum hauſimus. 326.col.1
In Adamo omnes homines vnus homo fuerunt. 179. col.2
Adam primus homo dictus eſt, quoniam veluti communis homo erat, in quo reliqui continebantur. ibid.
Ab eo peccatum originale contraximus. ibid.
Adamus egit pœnitentiam. 362.col.1.
In Adamo Diabolus omnes homines occidit. 179.col.2.
Adami peccatum cur Moſes memoriæ prodiderit, peccatum Angelorum minime? ibid.

A D O L E S C E N T I A.

Adoleſcentiæ multa corporis bella ſuſtinet. 366. col.1
In adoleſcentia ſuffocatur ſapientia quaſi ignis in lignis viridibus. ibid.

A D V E N T V S.

Aduentus Chriſti duo. 74.col.1
Prior occultus. 759.col.1.& 783.col.1.
Prior aduentus teſtibus opus habuit. 702.col.1
Aduentus ſecundus manifeſtus, vt aduentus Solis, non indigebit teſtibus: ibid.
De primo & ſecūdo aduentu agitur. 138.col.1

A D V L T E R A.

Adultera fœmina lapidibus cædebatur. 714.col. 2

Æ G Y P T V S.

Ægyptus quantum diſtet à Nazareth.lib. 10.c.8 918. col.1
Ægypti ſimulachra an corruerint Chriſto introeunte? ibid.col.2
In Aegyptum venientem Chriſtum Dæmones fugerunt. 919.col.1
In Aegypto quo loco habitarit Virgo Deipara? ibid. col.2
In Aegypto templum extructum ab Onia. 920. col.2.
In Ægypto quot annis habitauerit Virgo? 921. col.1
Ægypto Chriſtus præſentia ſua guſtum præbuit.libr.10.c.12 933.col.1.
Super nubem leuem aſcendit Dominus, & Aegyptum ingreſſus eſt. ibid.
Ægypti idololatria. ibid.col.2.
Ægyptus in paradiſum conuerſa. ibid.
Ægypto hoſpitium ſoluit Dominus. 934.col.1
Ex Ægypto Chriſtus famem depulit, & nouo Nilo illam irrigauit. ibid.

A G N V S.

Agnus in multis millibus, ouium matrem agnoſcit, eius vbera petit, eamq́; ſequitur: ita Chriſtianus Eccleſiam. 722. col.1.
Chriſti agnus eſt Chriſtianus. ibid.
Pretium agni tempore Chriſti, & arietis. lib. 10. c.4

A G R I P P A.

Agrippa Herodes Herodis primi nepos fuit. 457. col.2
Iudææ Rex. ibid.
D.Iacobum Maiorem occidit. ibid.
D.Petrum in carcerem miſit. ibid.
Ab Angelo percuſſus.Act.12. ibid.
Agrippa alter iunior filius ſuperioris. 458.col.1
Rex fuit Chalcidis Agrippa iunior. ibid.
Coram Agrippa iuniore Paulus Acto.29. ſermonem habuit. ibid.col.2

A L C I M V S.

Alcimus vir impius, Pontifex Iudæorum creatur à Seleuco. 455.col.1
Alcimus percuſſus à Deo paralyſi, & occiſus, quòd muros templi præcepiſſet demoliri, & opera Prophetarum. 452.col.1

A L E X A N D E R M A G N V S.

Alexander Mag.regnauit XII. annis. 445.colum. 2

De

De Alexandro vaticinium Danielis. ibid.
Diuiſio Monarchiæ Alexandri in quatuor partes. ibid.
Alexander Monarchiam à Perſis in Græcos trãſtulit. ibid.
Alexandrum excepit Hieroſolymis Iaddus Pontifex Hebræorum. 448.col.2
Alexander nomen Dei adorauit in Lamina pontificis inſculptum. ibid.
Alexander in templo Hieroſolymitano ſacrificium Deo obtulit. ibid.
Alexandro oſtenſus eſt Danielis de ipſo vaticinium. ibid.
Alexandri corpus, & os, dicitur fuiſſe odoriferum. 547.col.2.

ALEXANDER BALES.

Alexander Bales filius fuit Antiochi Epiphanis, Rex Syriæ. 453.col.2
Cum Ionatha Pontifice Iudæorum ſocietatem iniit. ibid.
Alex. Bal. donauit Ionatham fibula aurea. ibid.
Alex. Bal. vxore, & regno priuatus à ſocero Rege Ægypti. ibid.
A Zadielo Arabum dynaſta occiſus. ibid.

ALEXANDER IANNÆVS.

Alexander Iannæus Pontifex Iudæorum, & Rex, poſt captiuitatem Babylonicam. 455. col. 1.

ALMA.

Alma nomen Hebræum quid ſignificet. 720. col. 1.

AMBITVS.

Ambitus tumida res, & ventoſa, non habens terminum. 668.col.2

AMASIAS.

Amaſias filius Ioas Rex Iuda. 378.col.2
Initio bonus, poſtea Idolorum cultor. ibid.
Obedientiæ exemplum præbuit. ibid.

AMOR.

Amoris eſt nouum teſtamentum. 19.col.2
Amore fit inſtructio. ibid.
Deus homini aperuit quod amaret. ibid.
In die amoris nouum teſtamentum cœpit promulgari. ibid.
Amoris vexillum extulit Deus. 20.col.2
Amori locum præparat timor. ibid.
Amori Chriſti, ſarcina leuis eſt. 26.col.2
Amori omnia ſunt facilia. ibid.
Omnia dura miteſcunt amanti. ibid.
Amor Dei eſt pulchritudo animæ, quantum creſcit amor, tantum pulchritudo creſcit. 546. col. 1. ſeq.
Amor in præſepio Chriſtum reclinauit. 762. col. 2
Amorem Sponſæ Eccleſiæ, non opibus, ſed paupertate, & humilitate Chriſtus captauit, & demonſtratione ſui amoris. ibid.col.2
Amorem hominis exinanitio Chriſti, & humilitas maximè accendit. 762.col.2
Amore hominum incenſus Chriſtus. 483.col.1
Amor ſiue Charitas diadema Chriſti. ibid.
Amor amantem ducit. 302.col.1
Nemo poteſt à duobus amoribus contrarijs poſsideri. ibid.
Amore conſtratum Chriſti ferculum. 483.col.1
Amor facit extaſim. 518.col.1
Qualis amor, talis vita. ibid.
Amans viuit vita amati. ibid.
Amor fortis vt mors. ibid.
Chriſti amor mortificat mũdi amorẽ. ibid.col.2
Amor Dei vulnerat animas diuinis ſagitis. 517.col. 2
De ſagittis diuini amoris. ibid.
Amor Chriſti ſagitta electa. ibid.
Diuini amoris ſagitta cor Deiparæ transfixit. ibid.
Amor Dei pulcher, pulchrum reddit amantem. ibid.
Amor primum donum eſt. lib. 9. c. 14. 878.col.2
Amor mundi deformis & turpis, abominabilẽ, & turpem reddit animam. ibid.
Talis eſt vnuſquiſq; qualis eius amor. 519. col. 1
Amor mundi excidendus. ibid.
Amor Dei non agit radices inter ſyluas amoris mundani. ibid.
Amore Chriſtus ardet, & amorem poſtulat. 816.col.1. & ſeq.
De amore Virginis Deiparæ. 518. col. 2. 516. col. 1
Diuini amoris lampades. 516.col.2
Diuini amoris flamma Dei. ibid.
Diuini amoris ignis è Cœlo delabitur. ibid.
Diuini amoris impetus ſunt ignei. 517.col.1
Amor Dei vt ignis ſubiectus, cordi turres ſuperbiæ & vanitatis euertit. ibid.
Amari non poteſt niſi res cognita. 34.col.1
Amor aſtringendus ne humi repat. 537.col.2
Opera Dei ſunt ardoris, ex fornace amoris. 772. col.1
Amor creaturarum quomodo inquinet. lib. 10. cap 5. 907.col.2
Amor purus & ſincerus qui non maculat. lib. 10. cap. 6. 907.col.1
Amor vt fons purificandus. ibid.

A M O N.

Amon Rex Iuda impius. 387.col.1
Imitatus eſt patris Manaſſa impietatem, potius quàm pietatem. ibid.
Meritas dedit pœnas. ibid.col.2

A M R I.

Amri Rex Iſrael impius. 424.col.2
Ædificauit ciuitatem Samaria. ibid.
Pater fuit Achab. ibid.

D. A N N A.

D. annæ an habuerit tres viros, & tres filias diſputatur. 576.& ſeq.
D. anna Mater Deipara Virginis. 494.col.2
Anna Gaziri filia ex tribu Iuda, nata in Bethlehem. 495.col.1
D. Anna filia Matthan ſacerdotis, & Maria. 631. col.1
D. Anna & Iſmeria ſorores. ibid.
Anna ſterilis. 495.col.1
De D. anna, & Ioachim. 494.col.2
D. Anna ex voto Deiparam Virginem in templo obtulit. 523.col.1
Anna nomen ſignificat gratiam, qua ſine Chriſto fuit ſterilis. 495.col.1.& ſeq.

A N N A P R O P H E T I S S A.

De Anna Prophetiſſa. lib.10.cap.3.895.col.2
Anna viduarum exemplar.li.10.c.7.914.col.1
Anna virtute conſpicua. ibid.col.2

A N I M A.

Anima quantitas æſtimatur ex menſura charitatis. 707.col.1
Animam quid pulchram faciat. 546.col.2
Anima ſeparata comes deſiderium corporis reſumendi. 562.col.2
Anima quomodò diſtinguatur ab ſpiritu. 657 col. 2
Anima ſignificat totum hominem. 356.col.1
Anima virtutibus magna fit. 556.col.1
Anima Chriſti ornamenta. ibid.
Redimenda vni anima, totus orbis non eſt pretium idoneum. 329.col.1

A N T I P A T E R.

Herodis primi Pater. 457.col.1
A Cæſare Iulio, Procurator Iudaa conſtitutus. ibid.
Dictus etiam Antipas. ibid.
Antipater Hyrcanum conatur reſtituere in regnum. 456.col.2

A N T I O C H V S M A G N V S.

Antiochus Magnus rex Syria. 448.col.1
Victus à Romanis. ibid.
Antiochum Aſia cis Taurum Romani ſpoliarunt. ibid.

A P O S T O L I.

Apoſtolorum ſermo qualis. 61.col.1
Apoſtoli, cùm Deipara Virgo obijt, adfuerunt. 559. col.2
Apoſtoli vt aquila ad Virginẽ conuolarunt.ibi.
Non magni pendebant ſermonis ornatum. 61 col. 1
Apoſtoli diuina legis promulgatores, pauperes piſcatores, ſcientiarum ignari, ſed docti à Deo. 228.col.2
Apoſtoli teſtes oculati Verbi incarnati. 317 col. 2
Apoſtoli ſpeculatores, & nuntij eorum, qua viderant. 50.col.1.& ſeq.
Apoſtoli corporis Chriſti, myſtici, ideſt, Eccleſia, eſſa. 219.col.2
Apoſtoli diſperſi in paſsione, non confracti.ibid.

A P P E T I T V S.

In appetitu tria ſunt mala, eſuries, tenebra, peſtiferi habitus. 520.col.1
Aduerſus tenebras appetitus opus eſt candelabro, & luce orationis, aduerſus eſuriem menſa, aduerſus peſtiferos habitus Thymiamate. ibid.
Cerberus biceps appetitus iraſcibilis, & concupiſcibilis. 521.col.1
Appetitus qualis eſſe debeat. ibid.
Homo non eſt, ἀπαθὴς apathis, animi appetitus habet, quos extirpare omninò non poteſt, ſed bene regere Deo iuuante poteſt. lib.9.cap.15 881. col.1
Appetitus perfecta obediẽtia in Cælo erit. ibid.
Appetitus, vt fera coercendi vinculis. ibid.
De mortificatione appetitus. ibid.

A N T I O C H V S E P I P H A N E S.

Antiochus Epiphanes, ideſt, illuſtris, filius Antiochi magni. 447.col.2
Roma obſes fuit, & Rex Syria. ibid.
Ægyptum occupauit, ſed à Romanis pulſus eſt 448. col.1
Hieroſolymam venit, & templũ ſpoliauit.ibid.
Perſecutionem aduerſus Iudaos excitauit.ibid.
De Antiocho Epiphane vaticinium Danielis. ibid. col.2
Antiochus pœnas dedit à Deo percuſſus, & occiſus. 450.col.2
Antiochus Eupator. 451.col.1

A N G E L V S.

Angelorum multitudo cur dicatur milia cæleſtis. 778.& ſeq.
Angeli equites, albis vehuntur equis.779.col.1
Angeli cuſtodes caſtrametantur in circuitu hominum. ibid.

Angelos Chriſtus non redemit. ibid.
Angeli Deum laudarunt cum orbem condidit, & cùm Chriſtus natus eſt. ibid.
Angeli ad laudandum Deum non inuitāt. ibid.
Angelorum cuſtodia, murus Eccleſiæ. 82.col.2
Angeli aſtra matutina dicuntur, homines veſpertina. 779.col.2
Angeli Eccleſiæ cuſtodes ſunt. 82.col.2
De doxologia Angelorum. ibid.
Angelorum Hierarchia, & chori. 567.col.2
De Angelorum cuſtodia. 790.& ſeq.
Angeli illuminant, & à periculis liberant. 795 col. 1
Angeli non aſſumpſerunt verum corpus, quia non ſunt miſſi, vt mererentur. 325.col.2
Angeli non ſunt incarnati. ibid.
Angelus incarnatus non fuit Baptiſta. ibid. col. 1
Angeli aſsiſtentes, & miniſtrantes. 611.col.2
Superiores Angeli, illuminant, purgant, & perficiunt. ibid.
Angelorum eſſentias, an viderit Deipara Virgo, dum viuebat in terra. 612.col.2

ANNVS.

Anni ab orbe condito, vſq; ad Chriſtum. Sed detrahe ex Summa XV. annos, qui per errorem irrepſerunt. 738.& ſeq.
Anni ab orbe condito, vſque ad Abraham. ibid.
Anni ab Abrahamo, vſq; ad Dauidem. ibid.
Anni à Dauide vſque ad captiuitatem Babyl. ibid.
Anni à captiuitate Babyl. vſque ad Chriſtum. ibid.
Quot annis fuerint Iudæi in captiuitate Babylonica? 405.& ſeq.
Annorum ſupputatio iuxta 70. interpretes. 739.col. 1
Quoto anno Auguſt. ſit ortus Chriſt.* 740.co.1
Quoto anno Herodis ſit natus Dominus? ibid. col. 2
De Annis Auguſti. ibid.col.2
Annus ſeptuageſimus qui ſit apud Zachariam? cap.1 405.col.2
Anni corona quæ dicatur. 36.col.2
Anni noſtri ſicut aranea meditantur. 840.col.2
Anni noſtri ſpiritum ſequantur. ibid.
Annus coronatus, anni ſolares, & lunares. ibid.
De annis quibus in Ægypto hebræi vixerunt agitur. 414.col.1
De annis Babylonicæ captiuitatis varia ſententia. 400.& ſeqq.
Anni imperij Nabuchodonoſor à victoria Ægyptiaca numerantur. 400.col.1

AQVILA.

Aquila aduolante garrulæ ſilent aues, ſic Chriſto in mundum aduenienete ſiluerunt duces, milites, & bella. 758.col.1
Aquila grandis magnarum alarum, Babylonicus Rex. 744.col.1
Aquila grandis Ioannes Euangeliſta. ibid.
Aquila Ioannem ſignificat. 64.col.2
Aquila Chriſtus prouocans ad volandum pullos ſuos. 194.col.2

ARCA.

Arca Noe Eccleſia latè. 185.& ſeq.
Extra arcam, id eſt. Romanam Eccleſiam pereunt hæretici, regnante diluuio. 186.col.1
Arca id eſt Eccleſia, non poteſt facere naufragium. 185.& ſeq.

ARTAXERXES.

Artaxerxes Mnemon dictus, ob memoriæ præſtantiam. 446.col.2
Perſarum Rex, quem aliqui volunt eſſe Aſſuerum, maritū Eſther. 445.col.2.& 448.col.1
Artaxerxes Ochus Perſarum Rex. ibid.
Artaxerxes Longimanus. 446.col.2
Artaxerxes nomen, ſignificat magnum bellatorem. 444.col.2
De Artaxerxe. ibid.
Artabanus Perſarum Rex. 446.col.2
Arſes Perſarum Rex. ibid.

ARIMASPI.

Arimaſpi aſsiduum bellum cum Gryphis, propter aurum. 373.col.2

ARCHELAVS.

Archelaus filius Herodis. 456.& ſeq.
Archelaum Auguſtus non creauit Regem, ſed dimidiam partem ditionis patris Herodis illi conceſsit, & ethnarcam conſtituit. 457. colum. 2
Archelaus apud Auguſtum accuſatus, imperio mulctatus, & in vrbem Galliæ relegatus eſt. ibid.

ARISTOBVLVS.

Ariſtobulus Pontifex, & Rex Iudæorum. Primus poſt captiuitatem diadema regis ſibi impoſuit. 456.col.1
Ariſtobulus & Hyrcanus fratres. ibid.
Ariſtobulus expulit fratrem Hyrcanum regno. ibid.

ASA.

Aſa Rex Iuda, qualis. 370.col.1
In morbo non quæſiuit Deum, ſed medicos. ibid. col. 2
Fuerit ne damnatus. ibid.
Athalia Regina. 376.col.2

AT-

ATTENTIO.

De Attentione rebus diuinis adhibenda. 606. col. 2

AVERSIO.

Auerſio à Deo contentioſa, imprudens, pertinax. 70. col. 1

Auertuntur homines à Deo, & ad curſum ſuū conuertuntur, vt equus impetu vadens ad prælium. ibid.

AVRVM.

Aurum metallum ſolare. 759. col. 2

Aurum ſignificat gratiam. ibid.

Aurea Chriſti ætas. ibid.

Aurei montes, & terra aurea, quam adire prohibent feræ. 373. col. 1

Aurum Ophir. ibid.

Arimaſpis propter aurum cum Gryphis bellum. ibid. col. 2

B.

BALAAM.

Vaticinium Balaam de Chriſto latè exponitur. lib. 9. cap. 9. 849. col. 2

BABYLONIA.

Babylonicum imperium quot abnis ſteterit? 404. col. 2

Quot reges habuerit imperium Babylonicum. ibid.

Babylonicum imperium euertitur. 408. col. 2

BALSAMVM.

Balſami probatio. 907. col. 1

BAPTISMVS.

De Baptiſmo. 190. col. 1

In fonte Baptiſmi poſuit Chriſtus originem quam ſumpſit ex Virgine. 769. col. 1

Per Baptiſmum renaſcimur filÿ Dei. 312. col. 2

Baptiſmus aureos ex luteis reddit. ibid.

Eccleſia per Baptiſmum Deo ſociatur. 120. & ſeq.

BARAC.

Barac exercitum Iabini Regis, ducemq́ Siſaram vicit. 419. col. 2

BAASA.

Baaſa Rex Iſrael idola coluit. 424. col. 1

BALSASAR.

Balſaſar Rex vltimus Babylonici Imperÿ. 408. col. 2

Balſaſaris conuiuium, & tremor. ibid.

Balſaſarem Darius regno priuauit. ibid.

BEATITVDO.

Beatitudo cæleſtis dignitatem quandam habet infinitam ex Deo. 492. col. 2

De Beatitudine cæleſti. 85. col. 1. & ſeq.

Beatorum gaudium, pax, lux, ſalus. ibid.

Beatitudinis ſator, & auctor Chriſtus. ibid.

Beatorum corona ex lapidib. pretioſis. 567 co. 1

In Beatitudine omnia ſunt magnifica. 86. col. 1

Vide verbum Hieruſalem cæleſtis.

BELLVM.

Belli gerendi exemplum Regis Ioſaphat. 371. col. 2

Ad bellum gerendum auxilium petendum à Deo precibus, & ieiunÿs. 372. col. 1

Ieiunium & preces arma fortiſsima in bello, ibid.

De Bellis Meſsiæ. 110. & ſeq.

Bella non geret Meſsias. 111. col. 1

Bella Meſsiæ ſpiritalia. 112. col. 1

Explicantur teſtimonia Scripturæ quæ bella Meſsiæ ſonant. ibid.

Meſsiæ prælia aduerſus Diabolum, peccatum, mundum, mortem, aduerſus idololatriam, aduerſus Antichriſtum, aduerſus impios. 117. & ſeq.

Bellum inter homines, Deumq́ excitatum diuinis nuptÿs eſt extinctum. 787. col. 2

BENEDICERE.

Benedixit Dominus domum Obed Edom, apud quem arca teſtamenti manſit. 671. col. 2

Benedixit Dominus domum Eliſabethæ, apud quam Virgo tribus menſibus habitauit. ibid.

Benedictio Ioannis in vtero. 672. col. 1. & ſeq.

Benedictio Eliſabethæ, & Zachariæ. ibid. col. 2

Benedictiones Deiparæ Virginis. 619. col. 2

BENEFICIVM.

Beneficio nos onerat Deus, cum exonerat peccato. 831. col. 1

Beneficiorum Dei magnitudinem tunc intelligimus, cum auferuntur à nobis. 685. col. 1

Beneficÿs creſcit ad obſequium deuotius animus. 642. col. 1

Beneficÿs Dei priuari ingratos aliquando conuenit, vt quàm magna ſint cognoſcant. ibid. Vide verbum Ingratitudo.

Beneficium redemptionis vendicant amorem noſtrum totum. 685. col. 2

BERITH.

Berith ſignificat fœdus, & teſtamentū. 2. col. 1

Berith deducitur à verbo Barah. ibid.

BESELEEL.

Beſeleel in vmbra Dei ſignificat. 500. col. 1

Beſeleel arcam fecit, hoc eſt, in vmbra Dei facta eſt arca, & concepta Virgo Deipara. ibid.

BETHAVEN.

Bethauen quid ſignificet. 757. col. 2

Hæreticorum ſynagoga eſt Bethauen, id eſt, domus iniquitatis. Eccleſia Bethlehem, id eſt,

Digitized by Google

id eſt, domus, pannis, doctrinaq; immaculata. ibid.

BETHLEHEM.

Bethlehem diſtat ab Hieruſalem duabus ferè leucis. 749.col.2
Sex milliaribus diſtat verſus Auſtrũ. 750.col.1
Quos leucis diſtet à Nazareth. ibid.
Bethlehem ciuitas Dauid. ibid.
Bethlehem ciuitas, & patria Chriſti. ibid.
Bethlehem mundi ories. ibid.
Orbis metropolis. ibid.
Magnis vrbibus excellit. ibid.
De ſitu Bethlehem. ibid.col.2
Ad Bethlehem D.Bernardi Apoſtrophe. 760.col.1.
Vnde deducatur nomen Bethlehem. ibid.col.2
Significat domum panis. ibid.col.1
In domo panis, Chriſtus panis è Cœlo oritur.
Bethlehem dicitur Ephrata, id eſt, frugifera. ibid. col.2
Bethlehem vbertas admirabilis. ibid.
Panem Cœli protulit. ibid.
Omnes Prouinciæ ex Bethlehem panem expetunt. ibid.
In Bethlehem orta D. Anna. 495.col.1
Aquam Bethlehem, id eſt, Chriſtum, Dauid ſitiuit. 755.col.1
Bethlehem aquam Iudæi effuderunt, id eſt, Chriſtum non receperunt. ibid.
Ex Ciſterna Bethlehem aquam haurit gratiæ pœnitentia. ibid.
Aqua Bethlehem deſideranda. ibid.

BETHSABEE.

Bethſabee vxor Vriæ. 359.col.1
Bethſabee ſignificatur oue, quam tulit Dauid. ibid.
Bethſabee pœnitentiæ Dauid ſocia fuit. ibid. col. 2
Cur ex Bethſabee, cum qua crimen commiſerat, dedit Deus Dauidi filium regni hæredem? 357.col.2

BONVM.

Bonum annum qui deſiderat, ſit ipſe bonus. 838. col.1
Bona omnia eſſe volumus quæ poſsidemus, nihil habere volumus malum præter noſmetipſos, ibid.
Boni dies in Cœlo. ibid.
Boni dies huius ſæculi non ſunt. ibid.

BRACHIVM.

Brachium Dei Chriſtus appellatur. 665.col.1
Cur ſic appelletur. ibid.
Brachium ſignificat Dei potentiam. ibid.
Brachium dicitur Chriſtus, quia omnia per ipſum facta ſunt, & quia per ipſum homo redemptus eſt. 213.col.1

C.

CABALA.

Cabala quid ſit. 441.col.2

CAINAN.

Cainan generatio non extat in hebræa, & vulgata editione, addenda tamen eſt ex Luca, & ſeptuaginta interpretibus. 459.col.2. & ſequent.
Cainan filius fuit Arphaxad. ibid.

CAMBYSES.

Cambyſes Cyri filius fuit Rex Perſarum. 445. & ſeq.
Dicitur Aſſuerus, & Artaxerxes. ibid.
Templi exædificationi obſtitit. ibid.
Gladio proprio transfixus, cum in equum inſiliret, obijt. 446.col.1

CANDELABRVM.

Candelabris templi Reges ſimiles ſunt. 481. col. 1
Candelabrum ante arcam teſtamenti, id eſt, Chriſtum, fulgens, fuit Baptiſta. 702.col.2

CANICIES.

De canicie mentis. 589.col.1
Bene canus eſt, qui bene ſenſatus eſt. ibid.
Canicies animæ reuerenda albeſcit meritis, non canis. ibid.

CANTICVM.

Canticum Zachariæ patris Baptiſtæ. 682.col.2
Cantica duo Magnificat, & Benedictus, in domo vocis, id eſt, Ioannis, ſunt edita. ibid.
Canticum Deiparæ Virginis pſalterio ſimile, decem verſibus conſtat, quaſi decem chordis. 655. col.2
Primum Canticum veteris Teſtamenti cecinit Maria ſoror Moſis. ibid.
Primum Canticum Noui Teſtamenti cecinit Maria mater Dei. ibid.
Muſica illa Deus delectatur, quam efficiunt animi, & cordis voces, adiuncta lingua veluti Lyra. ibid.

CAPTIVITAS.

Captiuitates Babylonicæ, ſiue Transmigrationes, tres fuere. 398.& ſeqq.
Captiuitas prima Rege Ioachimo filio Ioſiæ. 393. col.2
Captiuitas ſecunda Rege Iechonia filio Ioachimi. ibid.
Captiuitas tertia, & maxima, Rege Sedecia. 398. col.2
Captiuitatis Babyl. LXX. anni. 400.& ſeqq.

De annis Captiuitatis varia ſententia. ibid.

C A R M E L V S.

Carmelus mons eſt inter Ptolemaidem, & Cæſaream Paleſtinæ ſitus, mari vicinus. 425. col. 1
In monte Carmelo oblatum ab Elia ſacrificium ibid.
Non procul à Carmelo eſt torrens Ciſon. ibid.
In vertice Carmeli erat Elias. ibid.

C A R O.

Caro totum hominem ſignificat per ſynecdochen. 355. col. 1
Cur Ioannes dixerit; Verbum caro factum eſt, potius quam; Verbum homo factum eſt. ibid.
Carnem veram non aſſumpſerunt Angeli. 325. col. 1
Caro Chriſti velamen tegens ſancta ſanctorum 330. col. 2
Caro facta eſt antidotum qua erat venenum. 325. col. 1
Caro Chriſti facta eſt medicina carnis noſtræ. ibid.
Carnes etiam Aquilas volantes deponunt. 144. col. 1
Caro nos inquinat. lib. 10. c. 5. 903. col. 1
Caro carcer, ex Palatio. lib. 10. c. 7. 911. col. 2. cum ſeq.
Caro ſegnes reddit homines. 527. col. 1
Caro mora retardans. ibid.
Caro Iahel clauo caput terræ affigens. ibid.

C A R T H A G O.

Carthago appellatur tharſis. 374. col. 2

C A S T I T A S.

Caſtitatis patria Cœlum. 635. col. 2
Caſtitas eſt viri probi alphabetum, & lilium. 818. col. 2
Ad conſeruandam caſtitatem vi opus eſt. 636. col. 1
Caſtitas noſtra in arca ſeruatur putribili, quæ vermes gignit, id eſt, corpore. ibid.
Caſtitatis tenaces eſſe Deipara docet. ibid.
Caſtitatem armatam incedere oportet. ibid.
Caſtitas inter Leonem, & Libram, id eſt, inter fortitudinem, & temperantiam. ibid.
Caſtitas lilium Ioannis. 692. & ſeq.
Caſtitas inter homines marceſcit, in ſolitudine vireſcit 701. col. 1
De Caſtitate Sacerdotum. 603. col. 2
Caſtos amat Virgo Deipara. 570. col. 1
Caſtum cor lectus Salomonis, id eſt, Chriſti, floridus, quem LX fortes ambiunt. 636. col. 2
Caſtitatis exemplaria Chriſtus, & Deipara Virgo. 639. col. 1

C A T E C H V M E N V S.

Catechumenus, & Catechiſmus vnde dicatur, & quid ſignificet. 587. col. 1

C Æ C I T A S.

De cæcitate Iudæorum agitur. 68. col. 1
Cæci Iudæi in lectione ſcripturarum. ibid.
Cæcitas illorum ſtupenda. 70. col. 2
Cæcitas Iudæorum ex peccatis orta. 69. col. 2

C E R V V S.

Cerua animalium placidiſsima 225. col. 1
Cerua matutina, ſiue aurora. ibid.
Cum cerua Chriſtus confertur. ibid.
Cerua difficiles habet partus. ibid. col. 2
Cerui oppugnant cum ſerpentibus. ibid.
Ceruorum carnes medentur febribus. ibid.
Ceruorum inſtar ad montana currendum. 668. col. 1

C H A L D Æ I.

Chaldæi Hieroſolymam ceperunt. 398. col. 2
Chaldæi templum incenderunt, & Hieruſalem. ibid.
Chaldæorum Reges quot. 404 col. 2. & ſeq.

C H A R I T A S.

De charitate. 516. col. 2
Ex charitatis menſura æſtimatur quantitas animæ. 707. col. 1
Charitas transformat. Qui Deum diligit, Deus quodammodo eſt. ibid.
Amicus alter ego, amici Dei quoddammodo Dij. ibid.
Ignis Charitatis in altari cordis 557. col. 1
Flamma charitatis ex cœlo labitur. ibid.
Mulier amicta ſole. i. ardore charitatis. ibid. col. 2
Vulnera charitatis animæ. ibid. col. 2
Charitas ordinata. 299. col. 2
Deus ſuper omnia diligendus. ibid.
Charitas non æmulatur, ſed congratulatur. 679. col. 1
Charitas extinguit inuidiam, vt vmbram Sol. ibid.
Charitas aurum pretioſiſsimum. lib. 9. cap. 14. 878. col. 1
Charitatis auro qui caret pauperrimus eſt, ibid.
Charitas aurum ignitum. ibid.
Charitas eſt ignis, ſub aqua extinguitur, id eſt, ſi ſubijciatur creaturæ. 300. col. 1. & ſeq.
Charitas ſuper omnia feratur. ibid.
Charitas vexillum eſt, quod ſuper totum exercitum attollitur. ibid. col. 2
Charitatem affectus omnes ſequuntur ducem. ibid.

Charitas proximi, ſocia charitatis Dei. ibid.
Amor mundi immundus. ibid.
Anima adultera dilectionem, quam Deo debet, in mundum traducit. ibid.
Ex charitate Dei oritur Zelus. 301.col.1
Deus ſagittas charitatis iaculatur. ibid.
Decorum eſt à charitate vulnus accipere. ibid.
Sagitta charitatis inimicos conuertunt in amicos. ibid.
Formoſa iacula charitatis, & electa, feliciter vulnerant. ibid.
Sagittis charitatis percuſſi cadunt ſub chriſto, quia omnia illi ſubijciunt. ibid.
Charitate vulnerata anima omnibus rebus moritur, ſoli Deo viuit. 301.col.2
Nihil ſapit animæ amanti Deum, niſi Deo condiatur. ibid.
Charitatis oculus columbinus eſt, & dexter. 302. col. 1
Charitas in creaturis Deum cõtemplatur. ibid.
Qui Deum amat, in omnibus rebus, quas cernit diuini amoris habet admonitionem. ibid.
Lex Dei charitas. 2.col.2
Cur charitas dicatur lex. ibid.
Charitas pulchram reddit animam. 547.col.1
Charitas mortem affert beatiſſimam. 558. colum. 2

CHRISTI DIVINITAS.

De diuinitate Meſsiæ fuse agitur. 124.& ſeq.
Teſtimonia teſtamenti veteris, de diuinitate chriſti afferuntur. ibid.
Teſtimonia ex teſtamento nouo. 133.& ſeq.
Quinque modis probatur latè chriſtum deum eſſe ex Hilario, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſſione. ibid.
Alijs modis idem probatur. ibid.

CHRISTI CONCEPTIO.

Poſtquàm Virgo Verba illa protulit, ecce Ancilla, &c. conceptus eſt chriſtus. 632.col.1
An eſſet iam conceptus chriſtus, cum Angelus illa Verba protulit, dominus tecum? 618. colum. 1
Chriſtus conceptus verno tempore, menſe Martio. 608.& ſeq.
Chriſtus conceptus in æquinoctio verno. 609. colum. 2
Dicitur conceptus feria ſexta. ibid.
D. Auguſtinus ait conceptum die dominica. ibidem.
Noctu conceptus Sol iuſtitiæ. 610. colum. 1. & ſeq.
Conceptus eſt chriſtus ſanctus ſine peccato originali, & omni ſanctitate pleniſsimus. 628. colum. 1
Conceptus eſt Dominus ſine peccato originis, ex vi conceptionis, quæ ſine viri opere perfecta eſt. ibid.
Etſi conceptus fuiſſet ex viro chriſtus (quod nõ decuit) non contraxiſſet originale peccatum, quia Deus erat. ibid.
Filiorum conceptio parentum eſt beneficium in filios, at chriſti conceptio ipſius filij fuit immenſum beneficium collatum in matrem. 663. col.1
An virgo cum concepit chriſtum, habitaret in domo Ioſeph? 709.col.1
An conceperit deipara, ante nuptias celebratas cum Ioſeph? ibid.
Conceptio chriſti puncto temporis peracta. 632. colum. 1
In ipſo primo cõceptionis inſtanti chriſti humanitas cum verbo diuino eſt coniuncta. ibid. colum. 2
Chriſtus nunquam fuit merus homo, ſed ſemper deus, & homo, à primo inſtanti conceptionis. 633.col.1
Abſque viri opera chriſtus conceptus. ibid.
Matris virginitatem in conceptione dominus non laſit, ſed illuſtrauit. ibid.
Chriſtus infans conceptus, rationis vſu, ſapientiaq; pollebat. ibid.col.2
Omni gratia, & ſanctitate in ipſa conceptione fuit pleniſsimus. 634.col.1
Chriſti anima, in primo inſtanti conceptionis, lumine gloriæ prædita, diuinam eſſentiam videre cœpit. ibid.
Chriſtus in primo conceptionis inſtanti gratias egit Patri pro acceptis in humanitate beneficijs ſeq; obtulit pro hominibus cruci ſuffigendum. ibid.
Chriſti conceptio à tribus, S.Trinitatis Perſonis effecta, ſolus tamen filius humanitatem aſſumpſit. ibid.col.2
Cur chriſtus dicatur conceptus ex Spiritu ſancto? ibid.
Cur verbum diuinum non efformarit ſibi corpus, & animam extra vterum, quemadmodum efformauit Adamo? 640. columna 1. & ſeq.
Cur chriſtus concipi voluerit ex Virgine, rationes. 637.col.2
Quatuor modis poteſt Deus hominem facere. 640. col.1
In conceptione chriſti, nuptiæ celebratæ ſunt in vtero Virginis, veluti Thalamo. 644. colum. 1

CHRISTI GENEALOGIA.

Chriſti Genealogia diuiditur in tres Teſſarade cadas. 345.col.2

Chriſtus ex qua tribus ortus. 333.col.1

Ex tribu Iuda ortum docetur teſtimonijs Scriptura, ibid.

Chriſtus Leo de tribu Iuda. ibid.& 333.col.2

An ſit ortus ex tribu Leui? 337.col.1

Chriſtus abſolute ex tribu Iuda fuit, habuit aliquam cognationem cum tribu Leui. ibid.

An Chriſtus ex ſolis Iudæis, an etiam ex gentibus ortus ſit? 339.col.1

Chriſtus ex gentibus,& Iudæis ortus. ibid.

Ex qua familia ortus ſit Chriſtus? 341.col.1

Chriſtus ortus eſt ex familia Dauid. ibid.

Probatur teſtimonijs Scriptura. ibid.

Primus in Genealogia Chriſti Abraham, veluti lapis fundamenti, uocatus ſigno circumciſionis. 347.col.2

De genealogia,& progenitorib. Chriſti. 345.c.2

Chriſtus patrem opinione hominum habere voluit fabrum. Eſt lilium conuallium, id eſt, parentum humilium. 479.col.2

Chriſtus ſecundum diuinitatem genealogiam non habet. 345.col.2

Matthæi genealogia ſimilis templo Salomonis terminatur ſanctis ſanctorum, id eſt, Virgine, & Chriſto. 480.col.2

Genealogia ſimilis Elementorum, atque Cælorum diſpoſitioni. 481.col.2

Genealogia ſimilis pompæ. ibid.

Genealogia ſimilis lineæ piſcatoriæ. 471.col.1

Genealogia ſcala Iacob. ibid.col.2

Genealogia paradiſo terreſtri ſimilis. ibid.

De Genealogia chriſti ſecundum Matthæum. 332.

De Genealogia chriſti ſecundum Lucam. 458. & ſeq.

In Genealogia chriſti, deſcribenda, diſſentiatne Matthæus à Luca? 465.& ſeq.

CHRISTI ANIMA.

Chriſti anima omnibus virtutibus exornata. 331. col.1

Chriſti anima vidit diuinam eſſentiam, ab inſtanti conceptionis. 634.col.2

CHRISTI CORPVS.

Chriſti corpus in inſtanti eſt efformatum in vtero Virginis. 632.col.2

Hominum corpora 40. dierum ſpatio efformantur, & quomodo ſe habeant his diebus, & paulatim perficiantur. ibid.

Corpus Domini vſque ad partum, vt Auguſtinus ait, perfectum eſt diebus 276. id eſt, nouem menſibus, & ſex diebus. 634.col.1

Corpus chriſti pulcherrima membrorum varietate compoſitum eſt à Spiritu Sancto. 330. col. 2

Corpus chriſti cum velamine templi confertur. ibid.

Corpus chriſti velut veſtis Phrygionica, pulcherrima, acu picta. 331.col.1

Corpus chriſti medicamentum aduerſus febres peccati. 221. col.2

CHRISTI SANGVIS.

Chriſti ſanguinis figura fuit funiculus purpureus Rahab. 340.col.2

Chriſtus ex ſanguine ſuo, ægroto homini fecit medicamentum. 685.col.1.& 102.col.2

Vna ſanguinis chriſti gutta ſatis fuiſſet hominum redemptioni. 329.col.2

Sanguis chriſti omne pretium ſuperat. ibid.

Chriſti ſanguis cur dicatur vinum à Prophetis. 114. col.2

Chriſti ſanguis etiam ijs, à quibus fuſus eſt medetur. 102. col.2

Sanguis chriſti fons patens. ibid.

Sanguis chriſti clamat, veniam petens. 103. col. 2

Sanguine chriſti Eccleſia abluta. 334.col.2

Sanguis chriſti in ſacramentis velut i fontibus reconditus eſt. ibid.

CHRISTI NATIVITAS.

Quoto anno Auguſti, & quoto anno Herodis, ſit natus chriſtus? 740.col.1

Anni ab orbe condito vſque ad chriſti natiuitatem, 738.col.1. detrahe undecim ex ſumma, qui per errorem irrepſerunt.

An chriſtus natus ſit in Solſtitio hyberno, & conceptus Æquinoctio verno? 740.col.2

Natiuitatis chriſti tempore dies creſcere incipiebant. 741. col.2

Quo die natus ſit chriſtus? 742.col.1

Die Dominica natus chriſtus. 743.col.1

Tres chriſti natiuitates, diuina ex Patre, humana ex Matre, ſpiritalis in mente. 772. col. 2

Chriſtus natus eſt ſemel ex Matre, vt ſæpè naſcatur in mente. ibid.

Chriſtus concipitur ſpiritaliter per affectum, naſcitur per effectum, nutritur per profectum. ibid.

Natus eſt chriſtus nocte. 743.col.1

De Signis natiuitatis chriſti. 745.col.3

Locus in quo chriſtus natus eſt deſcribitur. 750 col. 1

Chriſtus natus in ſpelunca. ibid.col.2

Digitized by Google

Spelunca Natiuitatis extra Bethlehē fuit muro adiacens. ibid.
Chriſtus ex vtero egreſſus in humum ſe abiecit. 751.col.1
Chriſtus ex vtero Angelorum manibus exceptus. ibid.
Chriſtus natus ſine dolore matris. 752.col.2
Chriſtus natus abſque obſtetrice. 752.col.1
Dei omnipotentia chriſtum ex vtero extraxit. ibid.
Chriſtus ex vtero Virginis clauſo natus. 753 col. 1
Chriſtum admiranda, & peregrina decebat natiuitas ex matre Virgine. ibid.
Chriſtus natus eſt virginitate Matris illaſa, quia voluit, & potuit. ibid.
Chriſtus vt ianuis clauſis ingreſſus eſt ad diſcipulos, ita vtero clauſo egreſſus eſt ex Virgine. ibid.
Omnia clauſa, peruia ſunt Deo. ibid.
Chriſtus naſcitur incomparabiliter ex patre, & incomparabiliter natus eſt ex matre. ibid.
Clauſtra Virginis in natiuitate chriſti non ſunt reſerata. ibid.
Natus eſt chriſtus abſque ſecundinarum illuuie. 753.& ſeq.
In loco natiuitatis animalia fuerunt. ibid.col.2
Dicūtur animalia prophetica à D. Petro chryſologo. ibid.
Vnde ſint adducta animalia ad præſepiū chriſti. ibid.
An nubes Virginem operuerit, cum chriſtum peperit? 755.col.1
An Virgo pannos præparârit, quibus natum Infantem inuolueret? ibid.
An Virgo lacte Infantem abluerit, & velo capitis obuoluerit? ibid.
In lauacrum Dominici corporis aqua è muro fluxit. ibid.
An chriſti naſcentis corpus ſplendorem emiſerit? ibid.
An lac per miraculum Virgo habuerit. ibid.
Chriſtus natus eſt ſub Monarchia Romana, vt in ipſo ortu Romanæ Eccleſiæ fidem, & profeſſionem extolleret, & obedientiam illi debitam indicaret. 757.col.1
Chriſtus panis è cœlo natus eſt in domo panis. 750. col.1
Chriſtus natus eſt in ſtabulo, vt reprobaret mūdi vanitatem, & gloriam. 750.col.1
Chriſtus natus primogenita Ægypti, ideſt, mūdi percuſſit. 760.col.2
Chriſtus lapis è monte abſciſſus ſine manibus ſtatuam mundi euertit. ibid.
Chriſtus natus confudit linguam mundi. ibid.
Natiuitatis ſcola, humilitatis eſt officina. ibid.
Chriſtus natus clamat exemplo. ibid.
Chriſtus natus ad pœnitentiam, & humilitatem vocat. ibid.
Chriſtum amor in præſepio reclinauit. 762.c.2
Præſepij reclinatorium aureum. ibid.
An præſepium vſque ſe inclinauit Deus, vt hominem erigeret. ibid.
Inclinauit ſe Deus, & iacenti homini manum porrexit. ibid.
Chriſtus quantò pro nobis vilior, tantò charior. ibid. *λόγος, ideſt, verbum, & ratio in præſepio eſt conſtituta, vt dignitatem homini daret rationalem.* ibid.
Panis Angelorum in Præſepio collocatus. ibid.
Chriſtus in Præſepio confertur cum Manna. 763. col.2
Minutum apparuit in ſolitudine, ideſt, chriſtus pauper. ibid.
Verbum abbreuiatum. ibid.
Non erat locus chriſto in diuerſorio, quia Deo in mundo non eſt locus. ibid.
Chriſtus recubuit in nouiſsimo loco, in ſtabulo. ibid.
Chriſtus natus docet paupertatem. ibid.
Verbum noſtrum ſine corruptione oritur ex mēte, Verbum incarnatum Dei, ſine corruptione ortum eſt ex Matre. 768.col.1
Natiuitas ex vtero, chriſtū hominem eſſe teſtata eſt: Virginitas matris illæſa Deum eſſe oſtendit. ibid.
Chriſtus lux vera orta ex virgine abſque fumo, vt lux ex Sole. ibid.col.2
Præſepe chriſti anguſtius templo. 770.col.1
Stabulum viſum eſt cœlum in terra. ibid.
In ſtabulo Angeli. ibid.
Angeli ad Præſepe confluebant. ibid.
Non erant opus ornamenta loco, in quo chriſtus natus eſt, ipſe ſolus ornamenta omnia continebat. ibid.
In ſpelunca Bethlehem fons ſcaturit. ibid.col.2
Chriſtus natus aqua Bethlehem quam Dauid deſiderabat. 771.col.1
Deſideria chriſti nati. ibid.
Chriſtus natus ros è cœlo. ibid.col.2.
Chriſtus natus medicinā peccato attulit. ibid
Opera Dei opera ardoris, ex fornace amoris. ibid.
Chriſtus ſecretò natus eſt. 783.col.1
Vt pluuia in vellus deſcēdit, ſine ſtrepitu. ibid.
Siluit terra chriſto nato, non ſiluit cælum. ibid.

CHRISTI PASSIO.
De paſsione Chriſti exponitur totum c.53. Iſa. 212.& ſeqq.
De paſsione Chriſti exponitur.21.Pſalm. 217. & ſeqq.
CHRISTI GRATIA.
De Chriſti gratia. 319.col.1
Chriſti gratia ſuperat creaturarum omnium gratiam in vnum aceruum mente redactam ibid. col.2
Gratia Vnionis gratis data humanitati chriſti. 320. col.1
Plenus gratia quomodo dicatur Chriſtus.319. col. 1
Quomodo dicatur Chriſtus creuiſſe gratia, & ſapientia?lib.10.c.15 949.col.1
CHRISTI SAPIENTIA.
Chriſtus plenus ſapientia. 319.col.1
Chriſti ſapientia nulli falſitati permixta. ibid.
Chriſtus plenus veritate,id eſt.Veritatis cognitione. ibid.
Verbum hominis ornat ſapientia, & veritas. Verbum quoq; incarnatum Dei ornabat ſumma ſapientia,ſummaq; veritas. 320.col.2
CHRISTI NOMEN.
De Nomine Chriſti. 803.col.1
Chriſtus non eſt nomen proprium,ſed nuncupatio poteſtatis. ibid.
Chriſtus ſignificat unctum, nomen eſt Imperij. ibid.
Chriſtus quomodo ſit vnctus? 805.col.1
De Nomine Ieſu,vide Ieſus.
An chriſtus fabrili arti operam nauarit? li.10. cap.15. 953.col.1
CHISTIANI.
Chriſtianorum Reſpublica Eccleſia ex omnibus gentib. conſtatur. 76.col.1
Populus chriſtianus,populus à Deo formatus, & populus acquiſitionis. 786.col.1
Chriſtiani vncti ſunt Chriſti vnguento. 804. col. 1
Probi chriſtiani acerra ſunt ſuauis odoris. ibid.
Chriſtianus nullibi exul, omne ſolum illi patria,& exilium.lib.10.c.12 935.col.1
Nomen chriſtiani nobiliſsimũ,operibus,& chriſti imitatione decorandum. 845.col.2
CINGVLVM.
Cingulum chriſti iuſtitia. 79.col.2
CIRCVMCISIO.
Circumciſio ſignũ, & pignus promiſsionis Meſſiæ. 349.col.1
Circumciſio ſignum renouanda per Chriſtum natura. ibid.
Circumciſus Dominus die Dominica,& circumciſionis cauſa. 799.col.1
Circumciſio vnde orta? 801.col.1
Circumciſionis miniſter quis? ibid.col.2
A quo ſit circumciſus Dominus? ibid.
Fuerit ne circumciſus Dominus lapideo cultro an ferreo?802.col.1.Triplex circumciſio Hebræorum corporea,chriſtianorum ſpiritalis, & Beatorum. 811.col.1
Circumciſio ſignum fœderis,diſtinctionis,commonefactionis,Baptiſmi,Circumciſionis ſpiritalis,& caſtitatis.ibi.col.1. & ſeq.
Circumciſio ſignum iuſtitiæ fidei viuæ Abrahami. 812.col.1
Circumciſio ſignum generationis. ibid.
In circumciſione nomen imponebatur. 813. col. 1
Circumciſio ſignum chriſti venturi. ibid.
Circumciſio ſignum cruentum. ibid.
Circumciſio velut Cauteriũ latronis,ibid.col.2
An ſoli Iudæi carnem circumciderint? ibid.
De circumciſione celebrata à Ioſue. 821.col.2
Cur in ſolitudine non fuerint circumciſi Hebræi? 824.col.2
De circũciſione ſpiritali chriſtianorũ.816.col.2
De circumciſione Beatorum. 326.col.2
CISON.
Ciſon fluuius iuxta montem Carmelum,in quo Elias Prophetas Baalis occidit. 425.col.1
In duos diuiditur torrentes. ibid.
CIVITAS.
De ciuitate quam Meſsias Chriſtus exædificauit. 81.col.1.cum ſeq.
Ciuitatem,ideſt,Eccleſiam ædificauit chriſtus. 82.col. 1
Ciuitatem in cœlis extruit chriſtus,id eſt, Hieruſalem cœleſtem. 83.col.1
De cœleſti ciuitate Hieruſalem. ibid.
CLEOPHAS.
Cleophas fuit frater Ioſeph ſponſi Deiparæ. 580.col. 2
Cleophas vxorẽ habuit Mariã Cleophæ. ibi.c.1
Cleophas appellabatur alio nomine Alphæus, 571.col. 2
Cleophæ filius fuit Iacobus minor. ibid.
COELO.
Cœli fores chriſtus aperuit. 13.col.2.583.col.2
Patres Veteris Teſtamenti non aſcenderunt in cœlum ante chriſtum. 14.col.2
Cœli porta poſt Chriſtum patens. ibid.
COGITATIO.
Cogitationes Dei circa Meſsiã cogitationib. Iudæorũ exaltatæ,ſicut cœlũ à terra. 110.co.1

COGNOSCERE.

De cognitione ſui ipſius. 283.& ſeq.
Cognoſcitur Deus per creaturas. 309.col.2
Non cognouit mundus Verbum Dei. 309.col.1
Multa ſunt cognitiones quæ de Verbo haberi poſſunt. ibid.
Non poſſunt amari niſi cognita prius. 43.col.1
Cognoſcitur Deus in cœlo,& in terra. ibid.
Deus per lumen ſuum cognoſcitur,vt Sol. ibid.

COLLEGIVM.

Collegia Prophetarum olim fuere in Ramatha, Bethel,& Iericho. 435.col.1
Collegiorũ Prophetarũ autor Samuel fuit ibid.

COLVMBA.

Columbis pudicitia prima eſt. 301.col.2
Columba,& turtur gemũt.li.10.c.4.899.col.2
Columba ablatos pullos non requirit, lib. 10. cap.16 957.col.2
Columbis ignota adulteria. 301.col.2
Columba coniugij fidem non violant. ibid.
Columbinus oculus amor eſt. ibid.

COLVMNA.

Columna ferculi Salomonis quid indicent.48 t. & ſeq.
Columnæ duæ,Abraham,& Dauid,in veſtibulo Genealogiæ Matthæi. 480.col.2

CONCIONATOR.

De concionatore. 284.col.1
Multa prius infundenda,vt poſteà concionator effundat. ibid.
Verbum concionatoris. ibid.
Concionator concha ſit non canalis. ibid.
Concionator auditorum commodum ſpectet. 299.col.1 & ſeq.
Concionatores ſunt pronubi Eccleſiæ.121.col.2
Concionatores probi ſagenas ſuas, id eſt, conciones chriſti radijs exponunt,& ab omni cupiditatis humore deſiccant. 84.col.2
Concionandum,& docendum, verbo, & exemplo.lib.1.cap.13. 34 & ſeq.
Concionatores zelo ardeant. 122.col.1
Concionatores adũbrat Abrahæ famulus. ibid.
Concionator non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ ſunt chriſti. ibid.
Concionator non concionatur vt comedat, ſed comedit,vt concionetur. ibid.
Concionatores,& conſiliarios probos non audire,quale ſignum ſit. 379.col.2
Concionatores,& doctores dentes Eccleſiæ.348. & ſeq.
Cõcionatores cũ dentib. conferuntur 795.col.2
Concionatoris magnum efficium, & munus excellentiſſimum. 793.col.1 & ſeq.

Concionatori opus eſt ſpiritu. 594.col.1
Concionatori opus eſt vita exemplo. ibid.
Concionatores exẽplo carẽtes, imitãtur Iudæorũ ſacerdotes,quos Herodes cõſuluit.li.9.ca.13 ibid.de ijs q dicũt,& nõ faciũt.876.co.2

CONFESSIO.

Qui peccata ritè confitentur Dei benedictionẽ aſſequuntur. 675.col.2
Cõſitẽte deus cũ feſtinatione gratiã largit. ibi.
Vera confeſsionis confuſio, æternam pellit confuſionem. 601.col.1

CONGIVGIVM.

De coniugio ſiue deſponſatione Deiparæ Virginis,& Ioſeph. 531.& ſeqq.
Coniuges ſub eodem iugo coniugij, & mandatorum Dei,viuere oportet. 588.col.1
Coniuges par turturum.lib.10.c.5. 905.col.1
Coniuges thori fidem ſeruare debent, & caſtitatem.lib.10.cap.5 ibid.

CONSIDERATIO.

Verbũ mentis noſtræ eſt cõſideratio. 279.col.2
De conſideratione,ſiue rerum diuinarum meditatione. ibid.
Ex conſideratione pendet æternitas. ibid.
Cæcus intellectus ſine conſideratione. ibid.
Homo qui non ruminat,id eſt, conſiderat, immundus eſt. ibid.
Conſideratio Deiparæ Virginis. 797.col.1
Sues non ruminant,id eſt,libidinoſi non conſiderant.col.2 & ſeq.
Conſideratio de chriſti humilitate. 798.col.1
Conſideratio eſt meditatio,id eſt, mentis ditatio. 280.col.1
Conſiderationis effectus. ibid.
In vitam ingreſſus,& exitus è vita,conſiderandus. 484.col.2
Conſideratio ſapiẽtẽ reddit hominẽ. 283.col.2
Qui nullum tempus conſiderationi dat, vitam perdit. 280.col.2
Qui non conſiderant ſimiles piſcibus, qui pinnis carent. ibid.
Qui conſiderationi vacant è fluctibus negotiorum exiliunt. ibid.
Omnia per Verbum Pater fecit;omnia per conſiderationem vir prudens facit. 281.col.2
Palpebræ præcedunt greſſus,conſideratio opera, & negotia. ibid.
Conſideratio terna,præueniat opera. ibid.
Conſideratio ſtatera,fax,exploratrix. ibid.

CONSILIARII.

Cõſiliarij optimi,ſunt mandata Dei. 485.col.2
Conſiliarij mali. 375.& ſeq.
Conſiliarij quales eſſe debent. lib.10.c.18

Conſi-

Conſiliarius probus columna regni, vt Ioiadas. 378. colum. 1
Conſilio Ieremiæ non paruerunt Iudæi, Aegyptumq́; petierunt, & in captiuitatem abducti ſunt. 400. col. 1
Parendum conſilio proborum hominum, & Dei voluntati. ibid.
Conſilio Ieremiæ paruit Iechonias Rex, & confertur cum ficis bonis; Sedecias Rex non paruit, & perijt, confertur q́; cum ficis malis, quæ porcis abijciuntur. 407. & ſeq.

CONSTANTINVS.

Conſtantinus ex infantium ſanguine balneum ſibi parari iuſsit, antequam Chriſto nomen daret. lib. 10. cap. 13

CONTEMPLATIO.

De contemplatione Deiparæ Virginis admirabili. 512. & ſeq.
In cælo diuini Verbi conſpectus ſapientes reddit beatos; Verbi incarnati contemplatio, homines ſapientes reddit in terra. 281. col. 2

CORNVA.

Cornua quid ſignificent. 686. col. 1
Cornu ſalutis dicitur ſalutifera Chriſti potentia, robur, & regnum. ibid.
Cornu ſalutis eſt crux. ibid.
Cornu Dauidi germinare fecit Deus in Sion, id eſt, Chriſti potentiam. ibid.

CORONA.

Corona Beatorum ex lapidibus pretioſis. 567. colum. 1
Corona Deiparæ Virginis ex ſtellis. ibid.
Coronæ Deiparæ ſtellæ, quæ ſint. ibid.
Corona iuſtitiæ cur dicatur à Paulo. 365. col. 2
Coronat nos Dominus in miſericordia. ibid.
Corona cæleſtis fabricatur à iuſtitia, & à miſericordia. ibid.
Coronæ Virginitatis candidæ ſunt, martyrij purpureæ. 706. col. 1. & col. 2
Coronas ſuas pax, & acies habet, in caſtris Chriſti. ibid.
Corona anni, quæ dicatur. 36. col. 2

CRASSVS.

Craſſus templum Ieroſolymitanum ſpoliauit. 457. col. 1
Craſſus poſt ſpoliatum templum cum copijs perijt. ibid.

CREARE.

Quorſum Deus ſerpentes, & animalia noxia crearit? 292. col. 2
Deus pulices, & animalia ſimilia eſſe voluit, ad domandam hominum ſuperbiam. 293. col. 1. & ſeq.
Deus nullum angelum, vel hominem crearet, quem malum futurum eſſe præſciuiſſet, niſi pariter noſſet, quibus eos bonorum vſibus commodaret. 294. & ſeq.
Omnia per Verbum facta ſunt, tanquam per cauſam efficientem, & exemplarem. 275. columna 2
Omnia per Verbum facta eſſe indicauit Moſes initio Geneſeos. ibid.
An mala per Verbum facta ſint? 285. col. 1. & ſeq.
An per Verbum fiant priuationes? 286. & ſeq.
An Deus faciat mala pœnæ? 290. col. 2

CREATVRÆ.

Creatura in Deo, eſt creatrix eſſentia. 294. columna 1
Verbum in ſeipſo vidit creaturas, quæ per ipſum factæ ſunt. 295. col. 1
Per Verbum creaturæ conſeruantur. ibid.
Deus continet omnes creaturas. ibid.
In Verbo creaturæ vita ſunt. 294. col. 2
Omnes creaturæ à Deo rectè ſunt diſpoſitæ. 295 colum. 1
Creaturæ omnes pulchritudini vniuerſi ſeruiunt. ibid.
Mundus ex contrarijs creaturis, & contrapoſitis compoſitus. 294. col. 1
Deus ordinem ſæculorum, quaſi carmen, ex antitheſis honeſtauit. ibid.
Creaturæ ſunt muſcipula pedib. inſipientium. 309. & ſeq.
Per creaturas Deus agnoſcitur. ibid.
Per creaturas quidam aſcendunt, quidam deſcendunt. ibid.
Amor Deum in creaturis intuetur. 302. col. 1
Contemplatio Dei ex creaturis. ibid.
Creaturæ ſunt in homine. 298. col. 2
Creaturæ ſunt in intellectu hominis, & in corde. ibid.
Creaturæ quomodo ſint vita in intellectu hominis, & in corde. ibid.
Creaturæ ſunt in verbo hominis mortuæ, & pictæ, in Verbo diuino vita ſunt. 282. & ſeq.
Impij creaturis abutuntur. 284. col. 1
Creaturæ diligentibus Deum cooperantur in bonum. ibid.
Creaturis tribus modis ſe communicauit Deus, quaſi naturaliter, ſupernaturaliter, & perſonaliter. 327. col. 2
Creaturæ mundæ quomodo nos inquinent? lib. 10. cap. 5. 903. col. 1

CRVX.

Crux gladius durus, & fortis, quo Chriſtus Leuiathan

uiathan percuſsit. 118.col.& ſeq.

Crux ferculum Salomonis, i. Chriſti. 483.col.1. & ſeq.

Crux Iris, ſignum fœderis, ſiue Teſtamenti noui. 4.col.1

Crux Thaumantis, ideſt, admirationis mater. ibidem.

Crux nubes ſolis. i. Chriſti radijs illuminata. ibid. 2

Crux ſcala Iacob, & baculus. 189.col.1

Crux Terebinthus, ſub qua idola ſepeliuntur. 285. col.2

Cruces in veſtibus Iudaorum apparuerunt. 223. col.1

Cruces in veſtibus Iudaorum impreſſa diuinitus, & crux in calo conſpecta. 145.col.2

C V R A.

Curemus diuina, Deus curabit humana. lib. 10 c. 14. 944. col.1

CYRVS REX.

cyrus Perſarum Rex Iudaos è captiuitate Babylonica dimiſit. 411.col.1

cyro Daniel Iſaia de ipſo cyro vaticinium oſtendit. ibid.

cyri nomen Perſica lingua ſolem ſignificat. 441. & ſeq.

cyrus imperium in Perſas tranſtulit. ibid.

cyri bellum aduerſus Thomyridem, & mors. ibidem.

cyri caput in vtrem humano cruore plenum coniectum eſt. ibid.

D.

D Æ M O N.

Dæmon cetus, draco, leuiathan in mari. 324 colum. 2

In omnium hominum mortem inhiat. ibid.

Dæmon promiſſa diuinitate cepit, vera diuinitate captus eſt. ibid.

Dæmon non potentia, ſed iuſtitia victus. 181. colum. 1

Dæmones ſuperbi mente. 321.c.1

Dæmones Deus diſperſit. ibid.

Pugna, & arma aduerſus Dæmones. 87.col.1

Diabolus cetus marinus à Chriſto quomodo captus. 324.col.2

D A N I E L.

Daniel bis miſſus in lacum Leonum. 409.col.1

Daniel anno primo Darij ſeptuaginta hebdomadarum celebre vaticinium accepit. ibid.

Daniel magno in honore habitus à Dario. 408. colum. 2

De Danielis hebdomadis. 372.col.2

Vnde ſumant initium Danielis hebdomada? 412. columna 1

Daniel cyro Regi Perſarum Iſaia de ipſo cyro vaticinium indicauit. 411.col.1.

Daniel autor facultatis data Iudais à cyro reuertendi in patriam ex Babylonico exilio. ibidem.

DARIVS HYSTASPIS.

Darius Hyſtaſpis filius, Iudais fauit, templumq; iuſsit extrui. 446.col.1

Ab eo defecit Babylon, quam fraude Zopyri recepit. ibid.

Aduerſus Scythas infeliciter expeditionem ſuſcepit. ibid.

Infelicem pugnam commiſit cum Gracis, qua dicitur Marathonia, à campis Marathonijs. ibidem.

Aſiam, & Macedoniam domuit. ibid.

Darij anno ſecũdo templi exadificatio progreſſionem fecit; & eo fauente, anno ſexto eſt perfecta. 411.col.1

DARIVS MEDVS.

Darius Medus chaldaorum imperium obtinuit & Danielem in magno habuit honore. 408. colum. 2

Quis fuerit Darius Medus. 409.col.2

Quot annis regnarit? ibid.

Darius ſimul cum cyro bellum intulit Babylonijs. 410.col.1

Darius eſt cyaxares, cyri auunculus, aſtiagis filius. ibid.

D A V I D.

Ex familia Dauid ortus chriſtus. 341.col.1

Dauidi pollicetur Deus ſolium Chriſti. ibid.

Nullus Rex vidit eam domus perpetuitatem, quam vidit Dauid. ibid.col.2

Dauidi facta promiſsio de Chriſto. ibid. et 346. cum ſeq.

Dauidis verba notiſſima. 342.col.1

Dauidis filius Chriſtus, & Dominus. 342. & ſequen.

Dauid miſericordia fideles qua. 347.col.1

Dauid Deus ſuſtulit de gregibus ouium, & fecit Regem. 357.col.1

Dauid pauit populum ſuum in innocentia, & prudentia. ibid.

Dauid ſolus Rex appellatur in Genealogia Matthei. ibid.

Dauidis pœnitentia Deo placuit, ideoque ex Bethſabee filium regni haredem illi dedit. 319.col.1. & ſeq.

Ab animo Dauidis Dæmõ peregrinus erat. ibid.

Dauidis pœnitentia. ibid.

Dauidis reſtitutio. ibid.

Dauid

Digitized by Google

David conuiuium exhibuit Dæmoni cùm peccauit. ibid.
David conuiuium exhibuit Deo cum pœnitentiam egit. ibid.
Carnis appetitus apud Dauidẽ peregrinus fuit & hoſpes, quia tranſiuit, non permanſit. 365 colum. 1
Cur ſolus David appelletur bis Rex in Genealogia Christi? 485. col. 1
Dauidis forma digna eſt imperio. ibid.
David vir ſecundum cor Dei. ibid. col. 2
David exemplar Regum. ibid.
David diuini cultus ſtudioſiſſimus. 486. col. 2
David templum voluit extruere. ibid.
David cùm templum extruere non poſſet, impenſas præparauit. ibid. col. 2
David ornauit Dei cultum cantoribus, & muſica. 487. col. 1
An David adoptarit filios Vriæ? 357. & ſeq.
An David cæteris omnibus Regibus Iſraelitarum virtute præcelluerit? 390. col. 1

DEBORA.

Debora prophetiſſa, tempore iudicum, populum iudicauit. 433. col. 1

DESCRIPTIO.

Deſcriptio Augusti cæſaris quid fuerit? 733. col. 1. & ſeq.
Deſcriptio, & profeſsio idem. ibid.
Orbis vniuerſus cur dicatur deſcriptus ab Augusto cæſare? ibid.
Deſcriptio prima cur dicatur? ibid.
In deſcriptione an ſit ſolutum tributum? 734. colum. 1
Quodnam tributum ſoluerint Iudæi in deſcriptione Augusti? ibid.
In deſcriptione Augusti, an fuerint bona æſtimata? ibid.
Circa tempus deſcriptionis Ioſephus deceptus eſt. ibid.
Deſcribebantur viri & fœminæ. ibid.
An fuerit Chriſtus Dominus deſcriptus? 735. colum. 1
Quibus in locis facta fuerit deſcriptio? ibid.

DESIDERIVM.

De deſiderio Patrum antiquorum, quo Chriſtum deſiderabant. 771. col. 1
Deſiderium deſiderantem aptum facit ad ſuſcipiendam rem deſideratam. ibid.
Quod licet, & in poteſtate eſt, minus deſideratur. 7. col. 1
Viris deſideriorum indicatur aduentus Chriſti. 773. col. 1
Deſiderandus Chriſtus. ibid.
Deſideramus, cupimusq; negata. 7. col. 1
Deſiderium differtur, vt creſcat; creſcit, vt capiat. 475. col. 2
Deſiderium extendit Deus differendo, & animum extendit deſiderando. ibid.

DESPONSATIO.

De deſponſatione Virginis deiparæ. 531. & ſeq.
Quomodo Virgo dicatur deſponſata. 710. col. 2. & ſeq.
De deſponſatione Eccleſiæ. 120. col. 3

DEVS.

Dei miſericordia erga homines. 364. colum. 1. & ſeq.
Deus quodammodo prodigus ſui. 952. col. 1
Deus ſanctiſſimus. 663. col. 1. & ſeq.
Deus in tribulatione dilatat. 732. col. 2
Deus aliquando moratur in ferendo auxilio. ibidem.
Dei prouidentia confidendum. ibid.
Deus locutus eſt per Prophetas. 717. & ſeq.
Deus adiutor in oportunitatibus. 715. col. 2
Dei iudicia. 423. col. 2
Quæ propter Deum amittis, recipies cumulatiſſimè. 379. col. 1
Deus Reges iuſtos dirigit, victoriamq; illis largitur. ibid.
Dei virga amygdalina fructus affert dulces. 396. col. 1
Deus ex malis bona elicit. 507. col. 1

DIADEMA.

Quodnam ſit Diadema, quo coronatus eſt chriſtus in die deſponſationis ſuæ? 482. col. 2

DIES.

Nouiſſimi dies qui dicantur. 71. col. 2
Pleni dierum iuſti. 589. col. 2
Dies feſti quomodo agendi. lib. 10. capit. 16. 914. col. 1
Dies eſt vita iuſti, nox vita impij. 589. col. 2
Die prima Deus lucem produxit. 509. col. 1
Die ſecunda fecit Deus firmamentum in medio aquarum, et diuiſit aquas ab aquis. 510. colum. 2
Die tertia ab aqua terram ſeparauit, herbis, floribus, & arborum amœnitate veſtiuit. ibidem.
Die quarta aſtra, ſolemq; condidit. ibid.
Die quinta ex aquis volucres auolarunt, in aquis piſces conditi permanſerunt. ibid.
Die ſexta Deus Adamum condidit. ibid. col. 2
Cum his diebus ſex, conferuntur ſex ætates mundi. ibid.
Fuerit ne dies qua Sol retro rediit, tempore Ezechiæ longior, quàm ea qua Sol ſtetit, tempore

Digitized by Google

pore Ieſus? 383. *columna ſecunda.*

DISCRETIO.

Diſcretio ſpirituum. 590.col.1

DISTRACTIO ANIMI.

De animi diſtractione, & collectione. 352.col.1

Iacob ſimilis eſt is, qui animum à curis mundi colligit; Eſau ſimilis eſt is, qui vagatur. 353 colum. 1

DIVES.

Diuitiarum cupiditas non ſatiatur. 796.col.2

Diuites multa loca conantur occupare. 766. colum. 1

Diuites habitant in medio terræ, pauperes in medio cæli. ibid.

Diuites terrena bona coniungunt, pauperes diſpergunt. ibid.col.2

Peccatores, & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias. 105.& ſeq.

Diuitiæ malorum eſca improbus. 104.col.2

Diuitias repulit Meſſias Chriſtus. 105.col.1

Diuitiæ ſpinæ. ibid.

DOCTOR.

Doctores quo loco docerent in templo Ieroſolymitano. lib.10.cap.14.946.col.1

De colloquio Domini cum doctoribus in templo. ibidem.

Doctores probi, & ſapientes conſulendi. lib.10. c.18.964. col.1

Quomodo in medio doctorum Chriſtus inuenitur. ibid.

DOCTRINA.

Doctrina euangelica Chriſti currus, decor, & gloria, & gladius pyropis fulgens. 118. columna 1

Doctrina Eccleſiæ firmiſſima, ac certiſſima. 587. col.1

Doctrina Chriſti profunda. 84.col.1

In doctrina eccleſiæ, & Chriſti, quædam ſunt cognitu facilia, alia difficilia. ibid.

Chriſti doctrina intellectum ſuperat, quemadmodum aqua maris homines, nauesq́ omnes. ibidem.

Chriſti doctrina ex eccleſia manat. ibid.

Chriſti doctrina ſalutifera, & fœcunda. ibid. colum. 2

Doctrina Moſis ſanare mundum non potuit. ibidem.

Doctrina Chriſti mare mortuum, id eſt, mundum ſanauit. ibid.

DOLOR.

Cum dolore quærendus Chriſtus. lib.10.c.17. 958.col.2. & ſeq.

Dolor peccati eſt medicina. ibid.

DONEC.

Particula, donec quomodo ſumatur. 724.col.1

DONVM.

Donum ex dantis mente, & voluntate, penſatur. 526. col.1

DOS.

Sponſa eccleſia omni dote carebat. 120.& ſeq.

Dotem eccleſiæ Chriſtus confecit. ibid.

E.

ECCLESIA.

Eccleſia ciuitas, & templum à Chriſto exædificatum. 45.col.2

Eccleſia confertur cum templo Salomonis. ibid.

Eccleſia confertur cum arca Noæ. 185.col.1

Eccleſiæ gradus. 82. col.1

Eccleſia ſolum Domini. ibid.

Eccleſia abſque muro habitatur, quia tam lata eſt, vt ijdem ſint vrbis huius, & orbis fines. ibid.col.2

Eccleſiæ murus igneus Deus eſt, habitator, & Rex. ibid.

In eccleſia homines ſunt, & iumenta, id eſt, probi, & improbi. ibid.

In arca Noæ animalia munda, & immunda, in eccleſia homines mundi, & immundi. ibid.

Eccleſiam Deus ſumma beneuolentia proſequitur. ibid.

Eccleſiam Deus protexit. ibid.

Eccleſia templum immobile eſt, ſynagoga fuit tabernaculum mobile. 85.col.2

Eccleſiam ſignificat Ezechielis cap.40. ædificium. 83.col.1

Nomen ciuitatis, id eſt, eccleſiæ Dominus. 82. col.2. & voluntas mea in ea. 83.col.1

Eccleſiæ ædificator, menſor, & architectus Chriſtus. ibid.

Triplici muro circumdata eſt eccleſia. Primus eſt Dei protectio: II. Angelorum cuſtodia: III. Pontificum, Paſtorum, ac doctorum defenſio. ibid.

Ab eccleſia emanat Chriſti doctrina. ibid.

Eccleſiæ ſalinæ, Academiæ ſunt, & cœnobia. 84. col.2

Doctrina abundantia in eccleſia. ibid. col.1

Æthiopiſſam duxit vxorem Moſes, Chriſtus eccleſiam ex gentibus. 97. col.1

Stola Chriſti eccleſia ſanguine Chriſti abluta. 334. col.2

Eccleſia typus Ruth. 339

Eccleſia vmbra Rahab. ibid.

Eccleſia ſponſa eſt Chriſti. 119.col.2

Eccleſiæ, & Chriſti, ſpiritale coniugium, Adami, & Euæ coniugio adumbratum. ibid.

Eccleſia Eua eſt altera, ex latere Chriſti in cruce dormientis efformata. ibid.
Eccleſia mater eſt omnium viuentiũ, vita gratia. ibid.
Eccleſia typus Rebecca, & Rachel, & Pharaonis filia, quam Salomon vxorem duxit. 120. col. 1. cum ſeq.
Eccleſia laudes continet liber canticorum. ibid.
Eccleſia lilium inter ſpinas infidelium. ibid.
Eccleſia eſt domus laudis diuinæ. 656. columna 1
Eccleſia nigra ex primo parente, formoſa ex Chriſto. 120. col. 2
Eccleſia innititur ſuper dilectum ſuum Chriſtum. ibid.
Eccleſia ſub vexillis quatuor Euangeliorum caſtrametatur. 65. & ſeq.
Eccleſia Tyrannis, Hæreticis, Ethnicis, et Iudæis vtitur ad vtilitatem, & profectum. 247. colum. 2
Eccleſia antequam à Chriſto in ſponſam aſſumeretur, ſimilis erat puellæ expoſitæ, de qua Ezechielis cap. 16. agitur. 120. col. 2
Eccleſiæ ornamenta à Chriſto donata. 121. colum. 1
Eccleſiæ pronubi concionatores, iuxta illud Pauli, deſpondi vos vni viro, &c. ibid. col. 2
Eccleſia aſtat à dextris Chriſti vt Regina. 122 colum. 1
Ornatus Eccleſiæ ab intus in animo, foris quoq; in externis cæremoniis, operibus atque ritibus. ibid.
Eccleſiæ filij chriſtiani. 123. col. 1
Eccleſiæ in pariendo celeritas. ibid.
Eccleſiæ vbera. ibid. col. 2
Eccleſia Virgo parit. 124. col. 1
Eccleſiæ dentes Patres ſunt, & Doctores. 248. colum. 2

E L A.

Ela Rex Iſrael. 424. col. 1

E L E A Z A R.

Eleazar filius Aaronis, Pontifex poſt patrẽ, terram diuiſit Iſraelitis cum Ioſue. 420. colum. 2
Ex familia huius Eleazari, pontificatus ad Heli tranſlatus eſt. ibid.
Cur tranſlatus ſit pontificatus ex familia Eleazar? 429. col. 2

E L E E M O S Y N A.

De eleemoſyna. 670. col. 1
Manus pauperum naues ſunt, quæ bona noſtra in cælum transferunt, nauigatione tutiſſima. 671. col. 1
Alacriter, & cum feſtinatione, eleemoſyna danda. 670. col. 1
Viri miſericordes fluuijs ſimiles, arentes pauperes irrigant eleemoſynis. ibid.
Ille ſapiens eſt, qui in pauperes ſe exonerat, vt leuius nauiget. 484. col. 2
Eleemoſyna pauperibus tribuenda, cùm templum ingredimur. lib. 10. cap. 14. 944. col. 1

E L I A S.

Eliæ pluuiæ claues traditæ. 424. col. 2
Eliæ ſacrificium, & certamen cum ſacerdotib. Baal. 425. col. 1
Elias prophetas Baalis occidit. ibid.
Elias Iezabelem fugit. ibid.
Eliæ in monte Oreb apparet Dominus. ibid.
Eliam tres quinquagenarij quærunt. 426. colum. 2
Elias duos quinquagenarios incendit, cum tertio ad Regem venit, diuinumq; ſupplicium illi nunciauit. ibid.
Elias cur tertio quinquagenario pepercerit? ibi.
Elias raptus igneo curru in paradiſum. 427. colum. 1
An Elias poſt raptum ſcripſerit litteras ad Regem Ioram? 375. col. 2

E L I S A B E T H.

Eliſabeth domus vbi ſita. 650. col. 2
Eliſabeth, Virgine Deipara ſalutante, impleta eſt Spiritu ſancto. ibid.
Eliſabeth prophetauit de præſenti, præterito, et futuro. 651. col. 1
Eliſabeth Virginem matrem Dei eſſe agnouit, & vocauit. ibid.
Eliſabethæ ore Ioannes prophetauit, Virginem ſalutauit, & laudauit. ibi. col. 2
Eliſabeth nomen quid ſignificet. 681. col. 2.

E L I S E V S.

De Eliſeo. 427. col. 1
Obitus Eliſei. 428. col. 1
Eliſeus currus Iſrael, & auriga. ibid.

E M M A N V E L.

Emmanuel nomen vndenam deriuetur, & quid ſignificet? 720. col. 1
Emmanuel, quomodo ſit appellatus Chriſtus. ibidem.
Emmanuel nomen ab effectu ductum. ibid.

E M A T H.

Emath introitus vbi ſit? 428. col. 2

E M E N D A T I O.

Vis perfectæ emendationis quanta. li. 9. cap. 15. 882. col. 2
Emendatio conſummata in ſpiritualem quandam pueritiam hominem reuocat. 882. col. 2

Cum

Digitized by Google

Cum vitam emendat homo, tunc furit dæmon. ibidem.

ENCÆNIA.

Feſtum Encaniorum vnde. 449. col. 2
Cur luminum dicebatur feſtum. ibid.
Cur dies Encaniorum dicantur dies ſcenopegia. ibid.

ESDRAS.

Eſdras ex Babylonia Ieruſalem venit. 411. colum. 2
Eſdras Hebræos caracteres reperit. 437. col. 2
Eſdras poſt captiuitatem, libros ſacros reparauit. 439. col. 1
An Eſdras ex memoria ſacros libros repararit? ibidem.
Eſdras multos dictauit libros. 441. col. 1
Eſdras Ieroſolymis Academiam inſtituit. 442. colum. 2

EVANGELISTA.

Euangeliſta quo nomine dicatur Hebraice. 49. colum. 2
Euangeliſtæ quomodo adumbrentur quatuor animalibus. 65. & ſeq.
De quatuor Euangeliſtis. ibid.
Vt quatuor anni tempora, ſic quatuor euangeliſtæ. 65. col. 1
Euangeliſtæ quadriga Domini, & Cherubim. 66. col. 1
Euangeliſtæ quatuor Eccleſiæ elementa. ibid.
Euangeliſtæ ſunt cæli, qui enarrant gloriam Dei. ibid.
Euangeliſtarum vexilla quatuor. ibid.
Euangelizantium pedes pulchri. 50. col. 1

EVANGELIVM.

Euangelium ſignificat bonum nuntium, et quale. 49. col. 1
Euangelium Hebraice quomodo dicatur. ibid.
Euangeliũ promiſſum à Deo per Prophetas. ibi.
Euangelium non ſolùm eſt læta annuntiatio, ſed ſacramenta, conſilia, præcepta etiam continet. 51. col. 1
Euangelij ſumma veritas. 52. col. 1
Quo ſenſu D. Petrus appellauerit propheticum ſermonem firmiorem. 50. col. 1
Bono nuntio, id eſt, Euangelio accepto, exultandum. 51. col. 1
Euangelia, id eſt, præmia pro Euangelio accepto, quæ donanda. ibid.
Euangelium Dei potentia in ſalutem. 53. columna 1
Euangelium quam ſalutem præſtet. ibid.
In euangelio reuelatur iuſtitia Dei, ex fide, in fidem. ibid.
Euangelium iuſtitiam, virtutes, & charitatem continet, veluti animam; verbum, & ſcriptum, ſicut corpus. ibid. colum. 2
Quot modis dicatur Euangelium. 54. col. 1
Quomodo Euangelium ſit vnum. ibid.
Quatuor euangelia dicuntur à numero euangeliſtarum. ibid. col. 2
Quatuor euangelia vnum euangelium ſunt. ibid. col. 1
Multi euangelia ſcripſerunt; Eccleſia ſolummodo quatuor euangeliſtarum libros recipit. ibid. col. 2
Varij euangeliorum ſcriptores. ibid.
Euangelium Nazaræorum, & Ebionitarum. 55. col. 2
Euangelia quatuor, quia quatuor ſunt orbis partes, quæ per Euangelium vocantur. 65. colum. 1
Euangelia eccleſiæ columna quatuor. 66. columna 2
Varia ſimilitudines euangeliorum. 65. col. 2
Euangelium rationale iudicij, in quo eſt doctrina, & veritas. 67. col. 2
De euangelio Ioannis. 246. col. 1. & ſeq.

EVCHARISTIA.

De euchariſtia. 305. col. 1. & 146. col. 1. cum ſeq. item pagina 185. columna 1. & 143. colum. 1
Euchariſtiam circumſtant Angeli. 591. columna 1

EVILMERODACH.

Euilmerodach Rex Babylonis, filius Nabuchodonoſoris. 407. col. 2
Euilmerodach Iechoniam Regem Iudæorum eduxit ex carcere, & magno honore affecit. ibidem.
Euilmerodach dicitur patris cadauer vulturibus abieciſſe. ibid. 408. col. 1

EXCELSA.

Excelſa quænam dicantur in libris Regum? 392. & ſeq.
Quodnam peccatum fuerit permittere excelſa? ibid.
Duo genera excelſorum, quædam in quibus idola, alia in quibus Deus colebatur. ibid.
Iſraelitæ in excelſis ſacrificarunt Deo. ibid.
Excelſa abſtulit Ezechias, & Ioſias. ibid.

EXEMPLVM.

Quomodo dicatur Virgo ſine exemplo placuiſſe Domino. 546. & ſeq.
Virgo exemplar Virginum. ibid.
Verbum incarnatum eſt, vt homines doceret verbo & exemplo. 323. col. 1. & 2.

Filij iræ eramus per Adamum, filij ſumus bonæ voluntatis Dei per Christum. 788.col.1
Filij doloris ſumus per Adamum, filij dextræ per Chriſtum. ibid.
Filios occidit quidam Deiotarus, vt vnus ſolus adiret hæreditatem totam. 768.col.2
Filius merito nomen habet patris, quia ſufficitur in locum patris. 680.col.1
Filius improbus ex patre probo monſtrum eſt. ibid.
Filij magis ſunt Chriſti, quam patris. 529.col.2.& ſeq.
Filij & filiæ virgines, fructus ſunt nuptiarum. ibid. col.2
Ne filios vel filias à religioſa vita abducant monentur parentes. ibid.

FOEDVS.

Fœdera caſo animali percutiebantur. 2.col.1
Fœdus vocatur teſtamentum. ibid.
Fœdus hebraicè, berith, dicitur. ibid.

FOEMVR.

Cur fœmori manum iubet Abraham ſupponere ſeruum. 350.col.2

FOEMINA.

Fœmina diuino cultui apud Iudæos dicata. 524. col.2
Fœmina religioſa Deo militans. 527.col.2
Fœminarum arma. 365.col.2
Quibus fœminis non liceret alterius tribus viris nubere. 470.col.1.& ſeq.
Fœminarum conſortium fugiendum. 472.col.2
Cor Salomonis deprauatum eſt per fœminas. ibid.
Fœmina viri naufragium. 473.col.1
Fœmina pulchra venenum ſtolidis. ibid.
Fœminarum pulchritudine diabolus homines decipit. 544.col.1
Fœminis & viris communis eſt pugna aduerſus Diabolum. 527.col.2

FOMES.

Fomes peccati quid ſit. 501.col.2
Fomes peccati dicitur peccatum, & cur. 502. col.1
Fomitem non habuit Virgo Deipara. ibid.
Fomes dicitur lex membrorum, languor naturæ, lex carnis, & Tyrannus. ibid.
Danda opera ne regnet, & imperet fomes. ibid.

FORTITVDO.

Fortitudine opus eſt ad cuſtodiendam gratiam. lib.10.cap.18. 965.col.2

FRVCTVS.

Fructus vètris Deiparæ Virginis, Benedictus in odore, in ſapore, in ſpecie, &c. 678.colum.2. & ſeq.

FVGERE FVGA.

De Fuga Chriſti in Ægyptum. lib.10.cap.9. 920. & ſeq.
Fuga Domini docet licere fugere in perſecutione. lib.10.cap.12. 934.col.2
Fugiendæ occaſiones peccatorum. ibid. 936. col.1
Fugere peccatum glorioſum eſt. ibid.
Peccatum longè fugiendum. ibid.
Maximè fugienda libido. ibid.
Fugienda amicitia impiorum, lib.10.cap.12. 937. col.2

FRATRES.

Vnicus Dei filius fratres voluit habere adoptatos. 768.col.2
Fratres Chriſti appellantur illius conſanguinei. 582.col.1

G

GABRIEL.

Gabriel ex quanam ſit Hierarchia? 610. col.2
Gabriel nomen quid ſignificet? 611.col.1
Gabriel cuſtos Virginis dicitur. ibid.col.2
An Gabrielem Angelus alius ſuperior miſerit ad Virginem? ibid.
An inſeijs Angelis Gabriel miſſus fuerit ad Virginem? 612.col.1
Gabriel gerebat humanam effigiem, ac coruſcantem. ibid.col.2
Gabrielis eſſentiam, an viderit Virgo? ibid.
Gabriel clauſo oſtio ingreſſus eſt ad Virginem. 615.col.2 & ſeq.

GAD.

Gad Propheta tempore Dauidis. 433.col.1

GENEALOGIA.

De Genealogia Chriſti, vide ſupra Chriſti Genealogia.
Chriſti Genealogia humanum genus extulit. 478. col.1
Chriſtus ſecundum diuinitatem non habet Genealogiam ideſt ſeriem progenitorum. Sed ſecundum humanitatem. 345.col.2

GENERATIO.

Generatio filiorum Dei non eſt carnalis. 354. colum.1
De Generatione diuina Chriſti Ioannes egit, Matthæus de humana. 343.col.2
Generationis liber. 343.col.2
Generatio quadruplex. 344.col.2

GRADVS.

Gradus quindecim tepli aſcēdit Virgo. 523.c.2

Gradus

Gradus quindecim templi vbinam fuerint 1 ibid.

GRATIA.

De gratia Deiparæ Virginis. 499 col. 2
Gratiam inuenire apud aliquem quid ſit 622. colum. 1
D: Gratia Virginis. 547. col. 2. & ſeq.
An gratia Virginis ſuperet omnium hominum & Angelorum gratiam, in vnum aceruum mente redactam? 352. col. 2. & ſeq.
Gratia ſuccus ex Chriſto, vt vite. 768. col. 2
Deus miranda fecit, vt vacuum gratiæ, & gloria repleret. 439. col. 2
Gratia oſtium Chriſtus. 321. col. 2
Gratia vnionis data gratis humanitati Chriſti. 320. col. 1
Gratiæ opera manu dextra operatur Deus. 709. & ſeq.

GRATITVDO.

De Gratitudine. 658. col. 2
Virginis Deiparæ inuentum, Deo gratias. 659. col. 1
Aquæ in valles, beneficia in animum gratum, dilabuntur. ibid.
Gratus homo commune beneficium ſibi facit peculiare, ad agendas gratias. 658. col. 1

D. GREGORIVS.

D. Gregorius dolet quod Summus Pontifex ſit creatus. 281. col. 1

GODOLIAS.

Godolias poſt Ieruſalem excidium præfectus eſt reliquijs Iudæorum. 399. col. 1
Godoliam occidit Iſmael. ibid.

GLORIA INANIS, ET VERA GLORIA.

Inanis gloria bona diripit. 385. col. 2
Inanis gloria fugienda. 730. col. 1
Bona opera non ſunt oſtentanda. ibid.
Inanis gloriæ ſeruitus grauis. ibid. col. 2
Qui captat inanem gloriam, aliorum cauſa omnia facit. ibid.
Dei oculis & Theatro ſeruiendum. ibid.
Ophtalmodulia. 730
Deus opera occulta coram toto orbe oſtendet. 731. col. 1
Gloria noſtra abſcondita cum Chriſto in Deo. ibid.
Gloria quid ſignificet. 318. col. 1
Gloria vnigeniti. 317. & ſeq.
De Gloria Virginis Deiparæ. 568. col. 2. cum ſeq.
De Gloria cæleſti latè. 318. col. 1
In cæleſti gloria omnia magnifica. ibid.

H.

HÆREDITAS.

HÆreditas hominum anguſta ſit, ſi diuiditur inter multos. 768. col. 2
Vt hæreditatem totam filius vnus adiret, reliquos Deiotarus quidam occidit. ibid.
Hæreditas Chriſti non ſit anguſta, etſi multi eam poſsideant. ibid.
Hæreditatem ſuam Chriſtus fratribus impertitur. ibid.

HÆRETICI.

Hæretici noua, & falſa dicunt. 727 col. 1
Hæretici viam regiam relinquunt. ibid.
Hæreſias has Diabolus excitat. ibid. col. 2
Nouatores non ſequendi, ſequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. lib. 10. c. 18 965. col. 1
Hæretici ex diuinis litteris malè intellectis ſugunt venenum. 721. col. 2
Hæretici in lacte matris hædos coquunt. lib. 10. cap. 12. 932. col. 2
Hæretici ſcripturæ ſenſum ſuo ſenſu deprauant 722. col. 1
Hæretici ſimiles vaccis æſtro percuſsis, paſtoris vocem audire nolunt. 757. col. 2
Hæreticorum ſynagoga eſt Bethauen, id eſt, domus iniquitatis. ibid.
Ex Hæreticis Eccleſia vtilitatem elicit. 247. col. 2
Hæreſes gignit ſuperbia. ibid.
Hæretici Ieroboamo Regi ſimiles populum à Deo auertunt. 422. col. 2
Hæretici veritati offundunt tenebras. 423. colum. 1
Hæreticis vtitur Eccleſia ad probationem doctrinæ. 247 & ſeq.
Hæretici exercent ſapientiam Eccleſiæ. ibid.
Hæretici excludunt eos, qui probati ſunt argento, id eſt, diuino eloquio. 247. col. 2

HEBRÆI.

Hebræi quot annis in Ægypto manſerint 420. colum. 2
Hebræos characteres reperit Eſdras. 437. col. 2
Hebræi poſt captiuitatem Babylonicam mutarunt characteres. ibid.
An Hebræi poſt captiuitatem Babylonicam mutarint linguam? 438. col. 1
Hebræi populi tres ſtatus in genealogia Matthæi indicantur. 414. & ſeq.
Hebræi populi initia, & primus ſtatus. ibid.
Hebræi populi ſtatus ſecundus. 421. col. 1
Hebræi populi ſtatus tertius. 437 col. 1
Hebræorum ſalutandi modus. 618 col. 1

HELI.

Digitized by Google

I N D E X

H E L I.

Heli iudex, pontifex primus ex familia Ithamar filij Aaronis. 420.col.2

In familia Heli manſit pontificatus vſque ad tempora Salomonis, tunc enim rediÿt ad familiam Eleazari.43e. col.1

Heli dicitur tranſtuliſſe pontificatum, ex familia Eleazari filij Aaronis, in familiam Ithamar, populi decreto. 429.col.2

Heli tranſtulit in ſe pontificatum. ibid.

H E L I O D O R V S.

Heliodorum Rex Seleucus miſit Ieruſalem, ad depredandum ærarium. 446.col.2

Heliodorus flagellatus eſt ab Angelis. ibid.

Heliodori ad regem reſponſio. ibid.

H E R O D E S P R I M V S.

Herodes primus filius Antipatri, qui Antipater alio nomine Antipas eſt dictus. 456.& ſequent.

Herodes Rex creatus à Senatu Romano, & Cæſare Auguſto. ibid.

Herode Rege natus eſt Chriſtus. ibid.

Herodes tres filios reliquit Archelaum, Herodem Antipam, & Philippum. 457.col.2

Herodes iuſsit nobiles occidi, vt funus ſuum lachrymis honoraret, lib. 10. cap. 11. 926. colum. 1

Herodes infantes occidit lib. 10. cap. 10. 922. col. 1

Herodes quo tempore obierit, lib. 10. c. 11. 927. col. 1

Herodes draco lib. 10. cap. 12. 931.col.2

Herodes ex vulpe lupus. lib. 10. cap. 13. 941. col. 1

H E R O D E S A N T I P A S.

Herodes Antipas occidit Baptiſtam. 457.col.2

Herodes Antipas Chriſtum in veſte alba indutum irriſit. ibid.

Herodes fratris Philippi vxorem accepit. ibid.

H E R O D E S A G R I P P A.

Herodes Agrippa Herodis primi nepos. ibid.

Herodes hic Iudæa regnum à Romanis adeptus eſt. ibid.

Herodes Iacobum maiorem occidit, & Petrum in carcerem coniecit, vermibus conſumptus expirauit. Huius Herodis Agrippæ filius fuit Agrippa iunior, quo audiente Paulus ſermonem habuit ibid.

H Y M N V S.

Hymnus triſagios, puero in ſublime rapto ab Angelis traditus. 663.col.2

H Y P O C R I T A, H Y P O C R I S I S.

Hypocriſis externa tantum virtutis lineamenta depingit. 598.col.1

Virtus & coram Deo, & coram hominibus. ibid.

Hypocrita depicta, & miniatæ naui ſimiles. ibid.

Hypocrita non conſequitur Dei benedictionem alieno veſtitu. ibid.

H O M O.

Homo ex nihilo venit in hunc mundum. 308. col. 2

Hominis patria eſt ipſum nihil. ibid.

Qualis regio ſit nihil, hominis patria. ibid.

Homines culpa ſua non illuminantur. 307. colum. 1

Homo cum peccat, quomodo redigitur in nihilum. 286.col.2

Homini iacenti Deus manum porrexit. 762. colum. 2

Vt homini manum porrigeret Deus, ſe inclinauit. ibid.

Homo non liberaretur niſi ſermo Dei dignaretur eſſe humanus. 326.col.2

Homo paruus mundus. 328.col.2.

Homo redemptus pretio infinito. 329.col.1

Homo communis fuit Adam. 326.col.1

Deus, & homo communis omnibus hominibus fuit Chriſtus. ibid.

Hominem Deus ſexta die condidit, ſexta mundi ætate redemit. 759.col.2

Factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus per participationem, & homo per rationem. 763. colum 2

Homo non eſt æſtimandus ex bonis externis, ſed ex internis. 766.& ſeq.

Homo initium creaturæ, & primitiæ. 304. col. 2

Hominem Deus renouauit. 37.col.2

Hominis renouatio magni fieris. ibid.

Homines duo ſunt in homine vno, internus, & externus. 328.col.1

Nouus homo nouitatum noui teſtamenti finis fuit. 37.col.2

Homo nouus, & homo vetus. ibid.

H O R O L O G I V M.

De Horologio Achaz. 382.col.1

H O S P I T A L I T A S.

Hoſpitalitas Abrahæ. 670.col.1

Præda, quam venabatur Abraham, hoſpites. ibid.

Alacritas ad hoſpitalitatem. ibid.

Abraham ſedebat in feruore diei in oſtio tabernaculi, cum hoſpites excepit, id eſt, charitate feruebat. ibid.

H V M A-

Digitized by Google

HVMANITAS.

Humanitas veluti tabernaculum Verbi diuini, ſed multũ differt à tabernaculo. 317.col.1
Humanitas Chriſti veſtis aurea odoriferis aromatibus perfuſa. 335.col.2
Humanitas Chriſti, ex eburneo, ideſt, caſtiſsimo Virginis vtero deprompta. ibid.

HVMILITAS.

Humilis ianua eſt Chriſtus, ſi vis intrare, humilia caput 766. col.1
Humilis via Chriſtus. ibid.
He Humilitate. ibid.
Verbum abbreuiatum vitam poſtulat abbreuiatam, ideſt, humilem. 764.col.2
Paruulum ſeipſum Chriſtus ante nos ſtatuit, ut ab eo diſcamus humilitatem. ibid.
Chriſtus ad humilitatem vocat. 761.col.1
Humilis anima Gedeonis vellus, in quod abſq; ſtrepitu inſolentia, dona Chriſti deſcendunt. 660. col.1
Humilis anima onuſta Dei donis, ut arbor onuſta pomis, ramos deprimit. ibid.
Humilitas dicitur nardus. ibid.
Humilitas anima pulchritudo. ibid.col.2
Humilitas cum innocentia coniuncta, duplex eſt pulchritudo. ibid.
Humilis Abigail. 642.col.1
Humilitas honorata, rara virtus. ibid.
De humilitate Deipara. 659.col.2. & 641.col. 2
Virgo quanto maior erat, tanto ſibi ipſi minor videbatur. ibid.
infima mundi elegit Deus, vt confundat fortia. 783. col.2
Humilitatis officina natiuitatis ſchola. 761.col. 2
Humilitas, & paupertas arma Chriſti. 784.col. 1
Chriſtus permiſcetis mira humilibus, ſic nos. 784. col.2
Humilitas permiſcenda honoribus. ibidem col. 2
Humilitas porta per quam ad diuinam ſcientiam ingredimur. 783.col.2
Humilitas aperit lumen intelligentia. ibid.

I.

IABIN.

Iabin Rex Chanaan ſeruitute oppreſsit Hebreos. 124.col.1
Iabini exercitum vicit Barac. ibid.

IACOB.

iacob, & Eſau typus gentium, & iudaeorum. 188. col.1
iacob benedictionem Eſau accepit, gentes benedictionem iudaeorum. ibid.
Lucta iacob. 188.col.2
iacob ſcala. ibid.
Claudicatio, & lucta iacob. 191.col.1
iacob umbra fuit proborum, in tabernaculo habitabat, &c. 352.col.2
Conferuntur probi cum iacob. ibid.
Dictus eſt etiam iſrael, id eſt, praualens Deo, filios habuit duodecim. ibid.
iacob cum alijs dicitur in utero ſanctificatus. 653. col.2
Claudicarit ne ſemper iacob, an fuerit ſanatus? 536.col.2

D. IACOBVS.

D. iacobo an fuerit conceſſum ingredi Sancta Sanctorum? 524.col.1
D. iacobus minor dicitur in utero ſanctificatus. 653. col.1

IANVS.

iani templum Roma, quod belli ianua dicebatur. 744.col.1
iani templum apertum indicabat bellum, clauſum pacem. ibid.
Ante Auguſtum Cæſarem bis clauſum. 744. col. 1
Auguſtus iani fores ter clauſit. ibid.col.2
An fores iani clauſa fuerint eo tempore quo Chriſtus natus eſt? ibid.

IEHOVAH.

iehouah dicitur nomen tetragrammaton, ſiue quadrilitterũ, quia quatuor habet litteras, exceptis punctis. 349.col.2.cum ſeq.
Tres littera diuini huius nominis, tres perſonas ſanctiſsima Trinitatis indicant. 350.col.1
Geminata ſecunda litera, he, ſecundam Trinitatis perſonam indicat, duas habentem naturas, diuinam, & humanam. ibid.
Cur Deus ex hoc nomine, Abrahami nomini literam addiderit? ibid.
Quid ſignificet nomen iehouah? 828.col.2

IEHV REX.

De iehu. 247.col.2.cum ſeq.
iehu creatus Rex, vt domum Achab Regis deleret. 376.col.2
iehu domum Achab deleuit. ibidem & 428. col. 1
iehu iezabelem vxorem Achabi è feneſtra præcipitari iuſsit. ibid.
iehu idololatras occidit, idola ipſe non reliquit. 376. col 2.cum ſeq.
iehu Baalis cultores interfecit. 428.col.1
iehu vitulos aureos retinuit. ibid.

Iehu regnum pollicitus eſt Deus,vſque ad quartam generationem. ibid.

IEHV PROPHETA.

An Iehu propheta occiſus ſit à Rege Baaſa? 436. col.2
Iehu filius Hanani quo tempore prophetauerit? 433. col.2

IECHONIAS.

Iechonias dicitur Ioachin Rex Iuda.394.col.2. cum ſeq.
Iechonias tradidit ſe Nabuchodonoſori Regi Babylonis,ſuaſore Ieremia. ibid.col.2
Iechonias abductus eſt Babylonem ſimul cum matre & Theſauris. ibid.col.2
Iechonias etſi fuerit annulus in manu Dei, punietur. ibid.
Duo progenitores dicuntur nomine Iechoniæ à Mattheo in genealogia. 407.col.1
Iechonias Babylonem ductus, & in carcerem coniectus eſt. 406.col 1.cum ſeq.
Iechonias ex carcere liberatus eſt à filio Nabuchodonoſoris Euilmerodach,& in magno honore habitus. 407.col.2
Quæ cauſa fuerit huius honoris? ibid.
Iechonias Babylone obijt,ante libertatem.ibid.

IEROBOAM.

Decem tribus à Roboam filio Salomonis defecerunt, & Ieroboam Regem crearunt.421. & ſeq.
Ieroboamo propheta Abias regnũ prædicit.ibid.
Ieroboam idololatriam,vitulorumq́; aureorum cultum in decem tribus induxit. 422.col.2
Ieroboamum pſeudopropheta confirmat in idololatria. ibid.
Ieroboam miraculis ab idololatria deterretur. ibid.
Ieroboam percuſſus à Deo pœnas dedit ſcelerum. 423.col. 1.& ſeq.
Ieroboami familiam Deus extinxit. ibid.col.2

IEREMIAS.

Ieremiam permiſit Nabuchodonoſor manere in Iudæa. 399.col.1
Ieremias non eſt ductus Babylonem. ibid.
Ieremiam conſulunt reliquæ Iudæorum relictæ in Iudæa. ibid.
Ieremiæ conſilio non parent iudæi, & captiuitatem ſubeunt. 400.col.1
Ieremias cum reliquijs iudæorum petit Ægyptum. ibid.
Ieremias quo tempore prophetarit. 431.col.2
Ieremias lapidibus eſt obrutus à Iudæis in Ægypto. 436.col.2
Ieremiæ conſilio tradidit ſe Rex Sechonias Regi Babylonis,& confertur cum ficis bonis. Sedeciæ Regi idem conſilium dedit ieremias, nec paruit,& perijt,confertur q́; cum ficu malis. 408. col.1
Ieremias an ſit ſanctificatus in vtero? 653. col. 1

IERVSALEM.

Ieruſalem iudaica non eſt reparanda. 89.col.2
Ieruſalem dicitur Eccleſia à Chriſto exædificata. 81.col.1
De Ieruſalem,id eſt,Eccleſia,in terris ædificata ibid.
De ieruſalem cæleſti. 83.col.2
Ieruſalem expugnatur à Chaldæis anno vndecimo Sedeciæ. 395.cum ſeq.
Ieruſalem confertur cum olla rubiginoſa ab Ezechiele. 396.col.2
Ieruſalem incenſa à Chaldæis. ibid.
Ieruſalem obſidio depingitur in latere ab Ezechiele. 397.col.1
In ieruſalem venit Antiochus Epiphanes, dux ab eo miſſus illam ſpoliauit,& incendit.448 col. 1
In ieruſalem venit Alexander Magnus. 445. col. 2
Ieruſalem caleſtis è cælo deſcendenſ, Ioannĩ oſtenſa. 87.col.2.cum ſeq.

IESVS NOMEN.

De nomine Ieſu. 805.col.1.cum ſeq.
An nomen Ieſu ſit nomen tetragrammaton? ibid.
Quodnam ſit nomen Hebræum? 806.col.1
An aliquis alius hoc nomen habuerit? ibid.
Chriſtus appellatur ieſuah,& iehoſuah. ibid. col. 2
An nomen Ieſu ſit nomen ſuper omne nomen. 807. col.2
An nomen Ieſu ſit nomen nouum? ibid.
An nomen Ieſu in veteri Teſtamento reperiatur? 808.col.2
De numero nominis Ieſu. 809.col.1.cum ſeq.
Inter nomina Dei incarnati præcipuũ eſt Ieſus ibid.
De laudibus nominis Ieſu. lib.9.c.7.830.col.1
Nomen Ieſu imago Chriſtũ repræſentans,è cælo uenit,in capite libri vitæ ſcriptum,à Prophetis,& Sibylla prædictũ; propriũ Chriſti, alia Chriſti nomina cõplectitur,nomẽ nouũ,à maximo Dei opere ſumptum,nomen ſuper omne nomen,magna deuotione proferendum, ſupra Domini morientis caput, cauſam mortis oſtendit,ſacra anchora, nomen miſericordia,anni principium exornat. ibid.

I E-

IEZABEL.

Iezabel impia vxor Achabi Regis iſrael. 422. col. 2
ieZabel mariti fuit fax. ibid.
ieZabelis facinus cædes Naboth. ibid.
ieZabelis ſupplicium, & mors. ibid.

ISAIAS.

iſaias quo tempore prophetarit. 431. col. 2
iſaias ſub Manaſſe Rege in duas partes ſectus occubuit. 420. col. 1

IDOLOLATRIA.

Hebræi ſæpè idola coluerunt tempore iudicum. 419. col. 1
Propter idolorum cultum traditi ſunt ſeruituti. 414. & ſeq.
Sub principatu Samuelis, Saulis, Dauidis, Salomonis non coluerunt idola Hebræi. 240. col. 1
Poſt Salomonem coluerunt idola Hebræi. ibid.
Diuiſum eſt regnum, & diuiſa eſt religio. 422. col. 1
ieroboam Rex iſrael idololatriam in populum induxit. ibid.
Vitulos aureos adorarunt iſraelitæ, alterum in oppido Dan, alterum in oppido Bethel. ibid.

IGNIS.

ignem ſacrum reperit Nehemias poſt captiuitatem Babylonicam. 443. col. 1
Sacer ignis quis dicatur. ibid.
Nadab & Abiu filij Aaronis igne diuinitus incenſi periere, quod alienum ignem obtulerint. 420. col. 2
ignis alienus quis appelletur. ibid.
ignis è cælo delapſus. 517. col. 1
Ex igne è cælo delapſo, omnia erant deinceps accendenda. ibid.
ignis charitas. ibid.

INCARNATIO.

incarnationis cauſa. 326. col. 1
Deus incarnatus eſt, vt idem eſſet Redemptor qui creator, vt de ſuo liberaretur homo, ut familiarius ab homine diligeretur Deus homo, vt oculus cordis reficeretur in eius diuinitate, & oculus corporis in eius humanitate. ibid.
in incarnatione ſplendet Dei bonitas, & amor. ibid.
in incarnatione ſplendet Dei potentia, & iuſtitia. 327, col. 2
Verbum diuinum carne, veluti verbum noſtrū voce veſtitum. 434. col. 2
Cauſa incarnationis. 323. col. 2
Deus factus eſt homo, vt exhiberetur homini, & qui ab homine videretur, & quem homo ſequeretur. ibidem
Deus factus eſt homo, vt eſſet homini exemplar quod imitaretur. ibid.
Verbum incarnatum eſt, ut imago Patris, imagini, id eſt, homini, ſuccurreret. ibid.
incarnata eſt Patris ſapientia, vt hominem ſapientem redderet. ibid.
λόγος, id eſt, verbum, & ratio, per incarnationem, rōnalē hominis vim redintegrauit. ibid.
Deus incarnatus eſt, ut homines carne conſtantes faceret Deos per participationem. 324. col. 1
Filius Dei factus eſt homo, vt homines faceret filios Dei. ibid.
Deus factus eſt homo, vt homines faceret filios Dei. ibid.
Deus factus eſt homo, vt homo fieret Deus, & fieret homo, Deus, per participationem, homo per rationis rectum vſum. 763. col. 1. & ſeq.
Filius Dei incarnatus eſt ut cetum, id eſt, Diabolum expiſcaretur, diuinitas hamus, caro eſca. 324. col. 2
Deus incarnatus eſt, vt caro fieret medicina carnis. 325. col. 2
Per Verbum factus eſt homo, & per Verbum refectus. 321. col. 1
Non per Angelos, aut vllam creaturam, ſed per ſemetipſum Deus noſtræ ſalutis negotium obire voluit. ibid.
Tradita ſunt omnia Chriſto, ut vitæ, quæ excitaret mortuum hominem, vt luci, quæ illuminaret, vt rationi, quæ vim rationalem redintegraret. ibid.
Verbum inſtar Solis rediJt retro in incarnatione, ut ſanaret hominem. ibid.
Chriſtus inſtar Eliſei incuruauit ſe ad ſanandum hominem. 322. col. 1
inclinauit ſe medicus è cælo vſq; ad lectum ægroti hominis, qui erat in terra. ibid.
Verbum Dei vita, incarnatum eſt, ut afferret homini vitam. ibid. col. 2
Nullus patriarcharum, aut prophetarum potuit homini ſalutem, & vitam afferre; Verbi incarnatione fuit opus. ibid.
Verbum lux, incarnatum eſt, ut afferret hominibus lucem. ibid.
Fecit medicus ſummus collyrium admirabile per incarnationem, vt excæcatos hominum oculos ſanaret. ibid.
Per incarnationem ſunt illuminati oculi hominum. ibid.
Chriſtus nō recuſaſſet, ſi opus fuiſſet, pro uno homine incarnari, ut ait Chryſoſt. 658. col. 1

Digitized by Google

Verbum incarnatum eſt, vt hominem verbo doceret, & exemplo. 323.col.1
Verbi incarnatio admirabilis. 314.& ſeq.
Caro hominis per carnem, & incarnationem Verbi reparata eſt. 316.col.2
Cur Ioannes dixerit Verbum caro factum eſt potius quam Verbum homo factum eſt. ibid.
Quomodo Verbum dicatur factum caro. 314. & ſeq.
Quomodo Verbum habitarit in nobis. ibid.
Incarnati Verbi oculati teſtes Apoſtoli. ibid.
Verbum incarnatum gloriam ſuam velamine carnis texit. 318.col.1
Verbi maieſtas in humilitate carnis emicabat. ibid.
Verbum in carne per opera ſe indicabat. ibid.
Incarnatio eſt eleuatio totius vniuerſi, in diuinam perſonam. 327.& ſeq.
Deus toti vniuerſo ſe communicauit cum incarnatus eſt. ibid.
Deus quibus modis ſe communicarit creaturis, & quomodo ſe communicarit per incarnationem. ibid.
Verbum cum humanam naturam aſſumpſit, omnes naturas erexit. ibid.
Incarnatio maxima fuit potentia Dei. 328. col. 2
In incarnatione facta eſt coniunctio primi, & vltimi, id eſt, Verbi, & humanæ naturæ, ad completionem totius vniuerſi. ibid.
Deus incarnatus eſt, vt diuina iuſtitia fieret ſatis. 329.& ſeq.
De pretio quod iuſtitiæ diuinæ Chriſtus ſoluit. ibid.
De myſterio incarnationis ex Paulo. ibidem col. 2
Incarnationis dies, deſponſationis dies fuit. 483. col. 1
Incarnatio omnibus ſæculis profuit. 476.col.1
Incarnatio maximè conueniens remedium fuit homini ſanando. 180.col.2.cum ſeq.
Incarnatio non fuit abſolutè modo neceſſaria ad liberandos homines, potuiſſet hoc aliter facere Deus. ibid.
Per incarnationem diabolus iuſtitia ſuperatus eſt. ibid.
Incarnationis promiſſio & prænuntiatio ab orbe condito. 182.col.1
Incarnatio Verbi humanum genus extulit. 478. col.1
Angeli non aſſumpſerunt veram carnem, quia non ſunt miſſi vt ſubirent mortem, Chriſtus veram humanitatem aſſumpſit, vt poſſet pati, & redimere. 325.col.1.cum ſeq.
Deus ad liberandum hominem non eſt vſus vi, tute potentia, ſed ratione iuſtitiæ. 330.col.2

INFERNVS GEHENNA.

Gehennæ memoria hominem circumcidit. 823. col. 2
De gehenna ſemper agendum. ibid.
Gehenna mundi cloaca. lib.10.c.5. 902.col.2
Gehenna cruciatus corde voluendi. ibid.

INNOCENTES INFANTES.

Innocentes quo tempore occiderit Herodes 1 lib. 10.cap.10. 922.col.1.& ſeq.
Innocentes cur Herodes ſtatim poſt Magorum diſceſſum non occiderit? ibid. 923.col.1
Ad occidendos innocentes an petierit Herodes facultatem ab Auguſto. 923.col.2
Innocentiũ cædes quomodo ſit facta. 924.col.2
An infantes omnes a bimatu & infra bimatum ſint occiſi? ibid.
Innocentium ſtragis fama Romam vſque peruenit. 939.col.2
Innocentes martyres ſunt, non habuerunt rationis vſum, ex ore leonis ablato ſauo ſimiles, ſimiles quoq; floribus. Cur Deus innocentes occidi permiſerit? ibid.& pag.ſeq.

INVIDIA.

Inuidum aliena felicitas torquet. 679.col.1.cum ſeq.
Inuidiam extinguit charitas, vt Sol vmbram. ibid.
Probi non inuident, ſed aliena felicitate vt propria lætantur. ibid.

ISAAC.

Iſaac cur non ſit immolatus? 187.col.1.& ſeq.
Iſaac Chriſti typus. ibid.
Iſaac cur non ſit occiſus? 312 col.1
Iſaac Chriſti paſſionis imago. ibid.
Iſaac vnam tantum habuit vxorem, & cur? ibid.
Iſaac in multis typus Chriſti. ibid.

IOANNES BAPTISTA.

Ioannis prærogatiuæ 28 recenſentur. 690.col.2. cum ſeqq.
Ioannis nomen vnde diriuetur, & quid ſignificet. 608.col.2.& ſeq.
Ioannem commendat nomen. 681.col.1
Ioannis nomen non fuit nouum. 681.col.2
Ioannem Deus mirabilem reddidit miraculis, in conceptione, & natiuitate. ibid.
Ioannes quomodo erat lux. 306.col.1
Ioannes niſi illuminaretur, tenebræ erat. ibid.
Ioannes non erat lux, ſed lucerna. ibid.

Ioannes

Digitized by Google

Ioannes teſtis Chriſti ſumma autoritatis. ibid.
Ioannes non dedit ſalutem populo, ſed ſcientiam ſalutis. 689. col. 1
ioannes non vixit cum Eſſenis. 690. col. 1
ioannes in ſolitudine vitam egit; puer diſceſsit in Eremum. ibid.
Eliſabeth ioannis mater in ſpelunca obijt. ioannis curam ſuſcepit Angelus. ibid. col. 2
Quoto anno ætatis ioannes abierit in ſolitudinem. ibid.
Quoto anno ad docendum venerit. ibid.
ioannes multos habuit ſuarum laudum præcones. 691. col. 1
De ioanne vaticinati ſunt iſaias, & Malachias. ibid.
ioannem laudat Angelus. ibid. col. 2
De ioanne ſcribunt omnes Euangeliſtæ. ibid. colum. 2
ioannem laudauit Chriſtus Opt. Max. ibid.
ioannem laudant Patres, de Ioannis laudibus, nulla tacebit ætas. ibid.
Ioannes à parentibus ortus eſt, virtutibus, & ſanguine ſacerdotali præclaris. 692. columna 1
ioannes ex ſterili vtero, & prouectis ætate parentibus, caſtiſsimè genitus eſt. ibid. col. 2
ioannem peperit caſtitas, Angelum puritate. ibidem.
ioannes præcurſor Chriſti etiam in ipſa conceptione. 693. col. 1
ioannes vnus ſterili matri, inſtar fuit multorum filiorum. ibid.
A ioanne Chriſtus originarium peccatum depulit, cùm Virgo Eliſabetham viſitauit. 672. colum. 1
De peccato originali. ibid.
Saltauit Dauid coram arca, ioannes coram Virgine. ibid.
Vox Verbi ioannes ex vtero cœpit ſonare. ibid.
ioannis benedictio. 671. col. 2
Sterilitas expectabat vnum ioannis partum, vt eſſet primogenitus. 693. col. 2
ioanni prima omnia debebantur, etiam primogeniti dignitas. ibid.
ioannes lilium caſtitatis, roſa fragrantia ſpiritalis, Eccleſiæ pronubus. ibid.
De conceptione ioannis. ibid.
ioannis conceptio nuntiata ab eodem Angelo, qui Chriſti conceptionem nuntiauit. ibidem colum. 2
ioannis conceptio nuntiata in templo ſacro, digniore præmonſtratione, quam conceptio Domini. 269. col. 1
ioannis conceptio cur nuntiata à dextris altaris? ibid
De ſanctificatione ioannis in vtero. 671. col. 1. & 694. col 1
in vtero matris lucerna fuit à Chriſto inflammata. 673. col. 1. & ſeq.
ioannes in vtero à peccato originali liberatus. 694. col. 2
ioannis ſanctificatio vicit ſanctificationem ieremiæ. ibid.
ioannis anima gratiæ aureo amictu in vtero eſt amicta. ibid.
ioannes prius hauſit ſpiritum Dei, quàm extra vterũ hauriret ore ſpiritum mundi. ibi.
De exultatione ioan. in vtero. 695. col. 1. et ſeq.
ioannes quomodo in vtero exultarit. 696. col. 1
ioannis motus in vtero confertur cum motu filiorum Rebecca. ibid.
ioãnes an fuerit donatus vſu rõnis in vtero. ibi.
ioannes primus, poſt Deiparam Virginem, & Angelos, Verbum incarnatum adorauit. ibid. col. 2
Solius Chriſti, Deiparæ Virginis, & ioannis natiuitatem Eccleſia celebrat. ibid.
ioannis tam natiuitatem, quàm mortem celebrat Eccleſia, reliquorum ſanctorum natiuitatem minimè. 697. col. 1
ioannes, vt Lucifer ſtella manè, ortus. ibid.
ioannes ſtella orta in Oriente gratia. ibid.
ioannis natiuitatem gratia eſt operata, natura admirata. ibid.
ioannis natiuitate Virgo interfuit, eumque gremio excepit. ibid. col. 2
De nomine ioannis. ibid.
De ſanctitate ioannis. ibid.
ioannes crimen mortiferum nunquam commiſit. ibid.
An ioannes commiſerit peccatum veniale? ibid. colum. 2
De ſolitudine ioannis. 699. col. 1
ioannes puer cur ſolitudinem non timuerit? ibidem.
ioannis prima ætas grauitatem ſenilis ſapientiæ vicit. ibid. col. 1
ioannes ante natiuitatem ſanctus, poſt natiuitatem pluſquam ſanctus. ibid.
ioannis vita, & pœnitentia admirabilis. ibid.
ioannis vita Angelica, continuum martyrium, ieiunium perpetuum. ibid. col. 2
ioannes ſpecie homo, gratia Angelus, in terra quaſi in cœlo verſabatur. ibid.
ioannes cum nullo homine, antequam baptizaret, loquebatur. ibid.

ioannis

Digitized by Google

Ioannis vita admirabilis, ſine miraculis Iudæos traxit. ibid.
Ioannes Anachoritarum princeps. 700.col.1
Ioannes propheta, & pluſquam propheta, cur dicatur? ibid.col.2
Ioannes videns fuit, quia Chriſtum vidit. ibidem. col.2.
Ioannes nouiſſimus fuit prophetarum, & primus, qui Meſſiam vidit. ibid.
Ioannes vt eſſet primus, fuit nouiſſimus. ibid.
Poſt Ioannem non fuit propheta, qui Chriſtum nuntiaret venturum. 701.col.1
Si Meſſias non veniſſet, mitteret Deus aliquem prophetam ad Iudæos, qui venturum nuntiaret, nullum miſit poſt Ioannem, ergo iam venit. ibid.
De Virginitate Ioannis. ibid.cum ſeq.
Ioannes Virginitatem voto confirmauit. ibid.
Ioannes Virginitatis ſpeculum. ibid.
Ioannes lilium caſtitatis inter ſpinas pœnitentiæ, & roſa deſerti. ibid.
Ioannes fuit doctor ſcientiæ ſalutis. 704.columna 1
Ioannem docuit inſpiratio, illius Academia ſolitudo, magiſter Spiritus ſanctus. ibid.
Ioannes ardebat triplici ardore, lucebat triplici ſplendore. 701.col.2
Ioannes teſtis locupletiſſimus Chriſti. 702.colum. 2
Ioannis magna autoritas. ibid.
Ioannes candelabrum lucens ante arcam, ideſt, Chriſtum. ibid.
Ioannes præcurſor Domini angelicus, nulla mundi ſarcina oneratus, nuntius expeditiſſimus. 703. col.1.
Ioannis autoritas Chriſti teſtimonio inſeruiuit. ibidem.
Ioannem Meſſiam eſſe putauerunt Iudæi. ibid.
Ioannes baptizauit Chriſtum, & Apoſtolos, eius baptiſmus præludium fuit baptiſmi Chriſti, ibid. colum. 2. cum ſeq.
Ioannes præco pœnitentiæ, voce, vita, baptiſmo, totus vox clamans in deſerto. 704.col.1
Ioannes primus regnum cœlorum explicitè nuntiauit. ibid.
Ioannes Orizon legis Veteris, & Nouæ, meta legis, Euangelij ianua, conſtitutus inter noua & vetera, Legis terminus, & Euangelij initium, cur dicatur. 705.col.1
Ioannes martyr fuit. ibid.col.2
Martyrij Ioannis cauſa. ibid.
Ioannes vox clamantis in deſerto, nunc etiam ſonat, non ſilet. ibid.col.2
Ioannes lucerna, morte non eſt extincta, ſed ſplendore fulget. ibid.
Ioannis torques ex cruore. ibid.
Ioannes tres habet aureolas, martyrij, virginitatis, doctoratus. ibid.
Ioannes tria habet ſerta, vnum ex roſis rubentibus, alterum ex lilijs candentibus, tertium ex purpureis violis. ibid.
Ioannes magnus coram Domino, & quis ſit magnus coram Domino, & quis coram hominibus. 706.col.ſeq.
Ioannes Beniamin, ideſt, filius dextræ, quia manus Domini erat cum illo. ibid.
Ioanne maior non ſurrexit inter natos mulierum, quomodo ſit intelligendum. ibid.col.2
An Ioannes ſit maior cæteris ſanctis, excepta Deipara Virgine? ibid.
Ioanni tribuitur ſedes Luciferi. 708.col.2
Ioannes cæleſtis iris, ideſt, Dei nuntius. 672.columna 2.

IOANNES EVANGELISTA.

Duo Ioannes, duo Cherubins propitiatorij. 305.colum. 2
Duo Ioannes, duo teſtes Chriſti. ibid.
Ioannis Euangeliſtæ præclarum teſtimonium. ibidem.
Ioannes Euangeliſta altiſſimè volauit. 243.colum. 2
Ioannis volatum quomodo Hieronymus vocarit. 244.col.1
Ioannes confertur cum Aquila grandi Ezechielis. ibid.
De Ioannis Virginitate. 244.col.2
Ioannes cur filius Tonitrui dicatur, & de ſonitu tonitrui. 245.col.1
Ioannes aſtrum illuſtre. ibid.col.2
Ioannes cæleſtis citharædus. ibid.
Ioannis amor. ibid.
Ioannis Euangelium primas obtinet. 246.col.1
Ioannis Euangelium margarita. 245.col.1
Verbum quod Virgo Deipara in carne protulit, Ioannes Virgo voce protulit, & ſcripto. ibid.
Ioannis Euangelium extremum eſt loco, primū dignitate. 246.col.1
Ioannis Euangelium cur extremo loco collocetur. ibid.
Ioannis Euangelij initium è cælo delapſum ſonante tonitruo. ibid. col.2
Ioannes græcè ſcripſit Euangelium. 36.col.1
Ioannes ſcripſit Euangelium duas ob cauſas. ibidem.
Quo tempore ſcripſerit. ibid.
Qua lingua ſcripſerit. ibid.

Ioan-

I N D E X.

Ioannis Euangelium Hebræo ſermone donatum. ibid.
Quo in loco ſcripſerit Euangelium. ibid.

I O A C H I M.

Ioachim pater Virginis. 494.col.2
Ioachimo nuntiata per Angelum Conceptio Virginis. 497.col.1
Ioachim ob infœcunditatem deſpectui habitus. ibidem.

IOACHIM REX.

Ioachim Rex iudæ impius, librum ieremiæ combuſsit. 394.col.1
Ioachim ſupplicium: captus eſt à Rege Babylonis, & Babylonem ductus. ibid.
Ioachim in regnum reductus, rebellauit; à Rege Nabuchodonoſor occiſus eſt, & ſepultura aſini ſepultus. ibid.col.2
IOACHIN; vide Iechonias.

I O B.

Iob fuit Rex, & eius amici. lib.9. cap.8. 846. colum. 2

I O N A T H A S.

Ionathas frater iudæ Machabæi, pontifex. 453. colum. 2
ionathas à Triphone comprehenſus occiditur. ibid. col.2

I O S A P H A T.

Ioſaphat Rex præſtans religione. 370.colum.2. & ſeq.
Ioſaphati zelus in docendo populo. ibid.
Ioſaphat regnum firmauit diuino cultu, muniuit militibus, exornauit iudicibus. ibid.
Ioſaphati monita egregia iudicibus data. 371. colum. 1
ioſaphati exemplum belli gerendi, & auxilium à Deo poſtulandi, precibus; ac ieiunijs. ibid. colum. 2
ioſaphato per prophetam Deus victoriam pollicetur. ibid.
ioſaphat cantando vicit hoſtes. ibid.

IOSEPH, SPONSVS DEIPARÆ.

Duo tituli ioſeph præſtantiſsimi. 538.col.1
De primo titulo, qui eſt, coniux Deiparæ Virginis. ibid.
De ſecundo titulo, qui eſt, Pater Chriſti, hominum opinione. 540.col.1
De coniugio Virginis, & ioſeph, latè agitur. 531 colum. 1. cum ſeq.
De ætate ioſeph, quo tempore ſponſam accepit. 536. col.1
De laudibus & ſanctitate ioſeph, latè. 538.colum.1. cum ſeq.
De morte ioſeph & funere. 542.col.2
De gloria ioſeph. ibid.
An anima, & corpore, ſit glorificatus? ibid.
De patrocinio ioſeph. 543.col.1

IOSEPH FILIVS IACOB.

Ioſeph typus Chriſti. 191.col.2.cum ſeq.

I O S I A S.

De ioſia Rege præſtantiſsimo latè agitur. 387. col.2. cum ſeq.
Octauo anno ætatis Rex creatus, idololatriam è populo expulit. ibid. col.2
Holdam prophetidem conſuluit, quæ Babylonicam prædixit captiuitatem. 388.col.2
Tempore ioſiæ, inuentus eſt liber legis, ab Helcia ſacerdote. 387. col.2
ioſias populo librum Deuteronomij legit. 388. colum. 2
ioſiæ fidem, & nomen, propheta prædixit. 389. colum. 1
ioſiæ mors. ibid.
ioſiæ laudes. 387.col.2
Ob necem ioſiæ planctus, & ieremiæ lamentationes. 389.col.2
An fuerit ioſias cæteris omnibus regibus melior? ibid.

IVDAS MACHABÆVS.

Iudæ Machabæi victoria & geſta. 451.col.1
De legatione quam iudas miſit ad Romanos. 451. col.1. & ſeq.
Mors iudæ. ibid.col.2

IVDA TRIBVS.

Chriſtus ortus, ex tribu iuda. 333.col.1
Vaticinium iacob, iuda te laudabunt fratres tui, &c. de Chriſto exponitur. ibid.
Tribus iuda præſtabat cæteris, hominum multitudine, fortitudine, nobilitate. 335.col.2
Tribus iuda prima, cæteris formidantibus, dicitur ingreſſa mare rubrum. ibid.
Regnum Tribui iuda traditum. ibid.
Tribus iuda orientalem tenebat plagam, adumbrans Solis iuſtitiæ ortum. 337. col.1
Nomen iehuda continet quatuor litteras nominis iehoua & daleth, quæ ſignificat oſtium, & quid hoc indicabat. 336.col.2
Tribus iuda propter Meſsiam ex ea oriturum conſeruata, & ex Babylonica captiuitate in Paleſthinam reducta. 32.col.1
Nato Meſsia tribus iuda derelicta vagatur, Cain inſtar. ibid.

IVDAS FILIVS IACOB.

An peccarit iudas cùm ex Thamar genuit Phares, & Zaram. 335.col.2
De filijs iudæ. ibid.
iudas fuit fortiſsimus. 336.col.1

I V-

IVDÆI.

Iudæorum cæcitas ex ſcriptura oſtenditur. 68. col. 1. & ſeq.
iudæi ſacras litteras non intelligunt. ibid. columna 2
iudæi obcæcati propter peccata. ibid.
iudæorum ſynagoga fumo repleta eſt. 69. columna 2
iudæorum impœnitentia ex ieremia. 70. columna 1
iudæorum cæcitas ſtupenda. ibid. col. 2
Iudæis Scriptura ſigillata, & clauſa. 71. col. 1
iudæi non ſcrutantur Scripturam, ſed literæ ſonum ſequuntur. ibid. col. 2
iudæi ſapientiores occultiores Scripturæ ſenſus ſectabantur, vt Philo. ibid.
iudæi non eleuant manus, id eſt, ſcripta Moſis. 74. col. 1
iudæi duplicem Meſsiæ aduentum ignorant. ibid. col. 1. & ſeq.
iudæi ſiue iſraelitæ duplices, ſecundum carnem & ſecundum ſpiritum. 91. col. 2
De congregatione iudæorum ſecundum ſpiritum, id eſt, Chriſtianorum. 92. col. 1. & ſeq.
iudæos quomodo Meſsias Chriſtus à captiuitate liberarit. 94. col. 2
iudæos propè finem mundi conuertendos, & à dæmonis captiuitate liberandos. 95. col. 1
iudæis relictis, Deus ſibi gentes copulauit. ibid. colum. 2
iudæos relictos ſub finem mundi Deus iterum conuertet. ibid.
iudæorum conuerſio optanda. 96. col. 2
iudæi tandem ad Chriſtum conuerſi, magno ardore Chriſtianam fidem prædicabunt. ibid.
Iudæi per Eliam, & Enoch conuertendi. 97. colum. 1
Conuerſionis iudæorum typi. ibid.
iudæorum Reſpublica, & regnum temporale nullo vnquam tempore inſtaurabitur. 98. colum. 1. & ſeq.
Vt Adamum in paradiſum Deus non reſtituit, ſic nec iudæos in Palæſtinam reſtituet. 99. colum. 2
Synagogæ iudæorum dedit Deus libellum repudij. ibid.
iudaica omnia euertit Deus, vt intelligant legem veterem eſſe ſepultam. ibid.
iudæos quorſum Deus per orbem diſperſerit. 101. col. 1
iudæi per orbem diſperſi, vt ſint teſtes Chriſti. ibid. col. 2
iudæi lignea candelabra lucernam legis nobis miniſtrant. ibid.
iudæi portant ſacræ ſcripturæ libros, vt pueri Chriſtianorum. ibid.
iudæi abecedarij pueri, litteras Vriæ ferunt. ibidem.
iudæi non ſunt extincti, vt reliquiæ conuertantur. 102. col. 1
iudæi per orbem vagantur, vt eccleſiam videant & ingrediantur. ibid.
Pro iudæis orauit in Cruce Dominus, ne perirent omnes. ibid. col. 2
Ex iudæis habet Deus multos electos, quæ ſunt reliquiæ iſrael conuertendæ. 103. col. 1
iudæi vagantur, vt teſtentur Meſsiam iam veniſſe. ibid.
iudæorum populus diſſectus & diſperſus in multas partes, quemadmodum facinoroſi hominis cadauer, ſuum facinus teſtatur. ibid.
Calamitatis iudæorum columna vna eſt totius orbis. ibid.
iudæi olim moræ Moſis impatientes, nunc moræ Pſeudo Meſsiæ patientiſsimi. 106. col. 2
iudæorum ſtatus mobilis à Chriſto totus pendebat. 149. col. 2
iudæi pueris alphabetarijs ſimiles. 35. col. 2
iudæis Chriſtus perfectam tradidit ſcientiam. ibidem.
iudæos Deus, propter Chriſtum ex illis naſciturum, ornauit, & defendit. 31. col. 2
iudæorum populus vt fœnum aruit. 32. col. 2
Ablato theſauro, id eſt, Chriſto cuſtodia ablata à iudæis eſt, producto botro expectato, eradicatæ vites, id eſt, iudæi. ibid.
Ornamenta data iudæis propter Chriſtum. ibid. col. 2
Pro iudæis gentes electæ. 33. col. 1
iudæorum populus cur dicatur vellus. 34. columna 1
iudæi in gratia viuentes ante Chriſti aduentum, an fuerint filij Dei? 95. col. 2
iudæorum reſpublica, & regnum, vt vas fictile fractum, eius ruina irreparabilis. 99. columna 1
iudæorum contritio & confractio, magna eſt, vt mare. ibid.
iudæorum deſolatio vſque in finem perſeuerabit. 90 col. 2. & ſeq.
iudæi non reuertentur in Paleſtinam. ibid.
iudæorum Synagoga, & ſtatus, confertur cum luna, quæ ſæpè mutatur. 479. col. 2
iudæi, pueri & infantes. 149. col. 1
Iudæi, vt Cain Abelem, ita Meſsiam neſciunt. 184. col. 1. & ſeq.

Digitized by Google

IVDICIVM.

De iudicio. 139.col.2
Chriſtus vt Sol in iuditio probis exorietur. 138 colum. 2
In iudicij die apparebit vitiorum turpitudo, & virtutis pulchritudo. ibid.
In iuditio Chriſtus, occulta bonorum opera patefaciet. ibid.
Chriſtus cur dicatur Sol iuſtitia, in die iudicij. 139. col.1
Sol exoriens dormientes extitat, Chriſtus in iudicio excitabit mortuos. ibid.
Chriſtus in iudicio diem æternum beatis corporibus efficere incipiet. ibid.
In iudicio Chriſtus illuminabit abſcendita tenebrarum, ideò Sol dicitur. ibid.
Chriſtus in iudicio, dicitur Sol iuſtitia, quia iuſtitia radios emittet. ibid.
In die iudicij corpora ſanabit Chriſtus. ib.col.2
In die iudicij egredientur è ſepulchris probi, & ſalient ſicut vituli a vinculis relaxati. ibid.
Dies iudicij ſuccenſa, quaſi caminus. 138. columna 2
In die iudicij erunt impij ſtipula ignis. ibid.
In die iudicij non relinquetur impijs radix, aut germen. ibid.
Dies iudicij crudelis, indignationis plena. ibid.
Dies iudicij magnus, & horribilis. ibid.

IVDICIVM PROPRIVM.

Obediens iuditium proprium, ſuperioris iudicio ſubijcit. 972.col.1.& ſeq.
Diſcipuli Pythagora iudicium illi ſubijciebant. 973. col.1

IVDICES.

Iudices amplecti debent timorem Dei, & diligentiam, odio habere iniquitatem. 371. col.1
Iudicandi munus magni ponderis. ibid.
Iudices conſtituit Rex Ioſaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum. ibi.col.2
Monita regis Ioſaphat iudicibus obſeruanda. ibidem.
Iudic. iniquo ſupplicium imminet. ibid.

IVGVM.

Cur iugum noui teſtamenti dicatur leue? 26. col. 1. & ſeq.
Chriſtus iugum ſubleuat auxilio. ibid. col.2
Iugum Chriſti iugum amoris. ibid.
Iugum Chriſti portatur, & portat. 27.col.2

IVRAMENTVM.

Iurandi conſuetudo extirpanda. 819.col.1
Serui Abraha iuramentum. 350.col.2
In iuramento veritas. 820.col.1
In iuramento reuerentia. ibid.
In iuramento neceſsitas. ibid.
Lingua aduerſus iurandi conſuetudinem frenanda. 819.col.2

IVSTIFICATIO.

Iuſtificationis initium eſt à Deo. 674.col.1
Vt iuſtificemur prius nos quærit Deus. ibid.
Iuſtificatio impij latiſsima. ibid.col.2
Vetus lex non habuit vim iuſtificandi. 6.col.2
Lex noua iuſtificandi vim habet. 8. col.1
Euangelium eſt virtus, ideſt, potentia Dei in ſalutem, & iuſtificationem. 53.col.1
Iuſtificatio Dei in Euangelio reuelatur. ibid.
Iuſtificatio non ex lege veteri, aut ex arbitrij viribus, ſed ex fide viua Chriſti, in fidē. ibi.

L.

LAPIS.

Lapis abſciſſus è monte ſine manibus, apud Danielem, Chriſtum indicat, & Deipara Virginitatem. colum.2
Lapides viui hic expoliuntur, & dolantur tunſionibus, & preſſuris, in Cœlo collocantur in ædificio. 85.col.1
Hic auditur ſonus malleorum dolantium lapides, pœnitentia gemitus, verberum ſonus, in Cœlo minimè. ibid.
In lapide ſcripta lex vetus, propter duros. 5.co.1
Quid adumbrarit lapis in quo lex vetus eſt ſcripta? 12. col.1
lapis fundamentalis ſigno circumciſionis notatus, Abraham. 348.col.2

LAVS, LAVDARE.

De laude Dei. 656.col.1
laudandus eſt Deus, Eccleſia ad id incitat. ibi.
Domus laudis diuina, eſt Eccleſia. ibid.
Dei laus ex ore Chriſtiani non recedat. ibid.
Deus laudandus, & ore, & vita, atque exemplo. 657.col.1
Qui vita Deum laudat, ſemper laudat. ibid.
laudandus Deus magno ardore. ibid.
Omni laude maior Deus. ibid.
Laus Dei oblatio eſt gratiſsima, & magnum ſacrificium. 683.col.2
Corona diuinarum laudum, pura manu texenda. ibid.
laudandam maximè Deiparam Virginem 488. col.2. cum ſeq.
Beati Deum laudant in Cœlo. 85. & ſeq.

LACHRYMÆ.

Lachrymarum duplex genus. lib.10. capit.5. 904. col.2
Gemunt columbæ & turtur. lib.10.cap.4.899. col. 2. cum ſeq.
De lachrymis & gemitu pœnitentia. ibid.

Cum lachrymis, et dolore, quærendus Chriſtus. lib. 10. cap. 17. 958. col. 2
Lachrymæ peccati diluuium. ibid.
Ex lachrymis capit fructum is, qui lachrymis peccata delet. lib. 10. cap. 17. 459. col. 1
Lachrymæ, & dolor, medicina peccati. ibid.

LEÆNA, LEO.

An Leænæ unus tantum contingat partus, vt ait D. Epiphanius? 932. col. 1
Leo Chriſtus in morte. 333. col. 1

LEVIATHAN.

Leuiathan marinum cetum, ideſt, diabolum, expiſcatus eſt Chriſtus, & quomodo. 342. colum. 2

LEX.

Triplex lex, Naturæ, Moſis, Chriſti. 146. col. 2
Nec lex Naturæ, nec lex Chriſti abrogabitur, lex Vetus abrogata eſt. 147. col. 1
Lex Moſis tria præceptorum genera habuit, moralia, ceremonialia, iudicialia, medulla legis erant præcepta moralia. ibid.
Decalogus in lege noua obſeruatur, quia legis naturæ eſt, & legis Chriſti. 147. col. 1
Præcepta cæremonialia, & iudicialia, decalogi veluti appendices, & addicamenta quædam erant. ibid.
Iudicialia præcepta cum ſceptro, ceremonialia cum ſacerdotio, ſunt extincta. ibid.
Legem veterem Deus ſepeliuit. ibid. col. 2
Legis veteris præcepta cur appellantur non bona? ibid.
Legis præcepta ſimilia faſciјs infantium. 148. colum. 2
Lex vetus ſimilis vtero matris. 149. colum. 1. cum ſeq.
Tabula fracta, lex fracta. ibid. col. 2
Lex ſimilis fluuio Iordani. ibid.
Lex ſimilis theatro. ibid.
Lex typos habet, & figuras. 148. col. 1. & 816. colum. 1
Lex cur abrogata ſit, rationes redduntur. 149. colum. 2
Legem quomodo impleuit Chriſtus. ibid.
Lex Moſis elementaris, ad Chriſti Theologiam ducebat. 476. col. 2
Lex noua in tabulis cordis carnalibus inſcripta 4. col. 2
Lex vetus ſcripta in lapide propter duros. ibid.
Legem in corde ſcriptam eſſe, quid ſit. 5. col. 2
Lex Dei Charitas. ibid.
Lex dicitur dictamen, & propenſio. 6. col. 1
Legem quomodo natura in mente conſignet. ibidem col. 2
Lex vetus non iuſtificabat vi ſua. ibid.
Lex vetus, ſiue litera, cur dicatur à Paulo occidere? ibid. col. 1. & col. 2
Lex vetus concupiſcentiam, quomodo irritabat. ibid. col. 2
Lex vetus cur litera occidens dicitur, noua ſpiritus viuificans. 8. col. 1
Per legem veterem quomodo cognitum ſit peccatum. ibid.
Cur lex noua dicatur viuificare? ibid. col. 2
Lex noua gratiam, & Spiritum ſanctum in cordibus diffundit. ibid.
Quomodo ſint iuſtificati antiqui ſub lege veteri, & lege natura. 9. col. 1
Lex vetus infirma, lex noua potens. 11. col. 2. & ſeq.
Lex vetus vmbras habebat. 13. col. 1
Lex vetus cum terrore data. Lex noua cum amore. 20. col. 1. & ſeq.
Lex vetus cur vmbra dicatur, non imago? 21. colum. 1
Lex cur dicatur ſpiritalis? ibid. col. 2
Lex vetus typica fuit, & plena figuris. ibid.
Lex animalis habet ſimilitudinem, habet corpus, ideſt, litteram, & animam, ideſt, ſpiritum. 22. col. 1
Lex vetus iugum graue, Lex noua iugum leue. 25. col. 1
Lex noua cur ſit iugum leue? 26. col. 1
Lex noua verbum breuiatum, lex vetus laciniosa. ibid.
Lex vetus temporaria, obiter in itinere data. 27. col. 2
Lex vetus à Chriſto abrogata. 29. col. 1
Lex vetus ſpeculum, & typus. 149. col. 1
Lex vetus maceria paries inter Iudæos, & Ethnices, quem Chriſtus diruit. 28. col. 1
Lex vetus chirographum, quod Chriſtus deleuit. 28. col. 2
Lex pedagogus, ducens ad Chriſtum. 29. col. 1
Rationes cur lex vetus ſit antiquata. ibid.
Legem nouam ferre, ad Meſsiam pertinebat. 30. col. 1
Lex vetus impleta per Chriſtum. 29. col. 2
Lex vetus ſepulta non ſine honore. 30. col. 2
Legis ſepulchrum Iudæi non vident. ibid. col. 2
Lex vetus hedera Ionæ. ibid.
Lex vetus vni populo data, noua data toti mundo. 31. col. 1
Lex vetus data per Angelos, noua per Chriſtum. 38 colum. 1. & ſeq.
An lex vetus data fuerit per Verbum diuinum ante incarnationem? ibid.

Digitized by Google

Cur lex vetus dicatur lex factorum, & lex noua lex fidei. 46. col. 2.
Legem veterem obſeruare Iudæis permiſſum eſt olim, per aliquod tempus, vſque ad ſufficientem Euangelij promulgationem, 30. col. 2
Lex vetus quomodo dicatur æterna. 140. columna 1
De abrogatione legis Moſis. 141. col. 1
Lex vetus & populo, & ſtatui, ac tempori quod Meſſiam præcedebat fuit congruens, toti orbi alia congruens fuit danda à Meſſia Chriſto. ibid.
Legislator Chriſtus legem tulit toti orbi. ibid. colum. 2
Duæ leges, altera in Sinai lata, altera ex Sione egreſſa. 142 col. 2

LIBIDO, LVXVRIA.

Libido tenebras effundit animo. 359. col. 1.
Libido fugienda. 858. col. 1
Libido beſtia comedens carnes multas. ibid.
Carnis appetitus in Dauide peregrinus pertrãſijt, & non manſit. 365. col. 1
Libido facit apoſtatare ſapientes. ibid.
Libido idolis proſternit hominem. ibid. col. 2
De libidine. 472. col. 1
Excæcat homines. ibid. leg. pag. 544. col. 1

L I B R I.

Liber apud Hebræos etiam ſchedula dicitur. 344. col. 1
Libros Hebræi à primis verbis nominant. 343. colum. 2
Librum Ieremiæ combuſſit Ioachim. 394. columna 1
Liber in Euphratem proijcitur. 434. col. 2
Libri Patrum ſunt aulæa pretioſa, quibus Eccleſia ornatur. 299. col. 1
Librorum Sacrorum ordo, iuxta Hebræos. 440. colum. 2
Liber foris, intuſq; ſcriptus, Sacra Scriptura. 23 colum. 2
Liber Ioanni oſtenſus, itemq; Ezechieli, qualis erat, & quomodo ſcriptus fuerit intus & foris. ibid.
Librum obſignatum, id eſt, Scripturam, reſignauit Chriſtus. 69. col. 1
Libri obſcœni, & hæretici fugiendi. 791. columna 1
Liber Ezechielis ſcriptus intus, & foris, in ſenſu, & in littera. 69. col. 1
Libri multi dictati ab Eſdra. 441. col. 1
Libros ſacros quomodo Eſdras reparauit. ibid.

L I N G V A.

An mutarint Hebræi linguam, poſt captiuitatem Babylonicam? 438. col. 1
Lingua facilitatem habet motus, in vde, & lubrico eſt. 819. col. 1
Lingua timoris freno coercenda. ibid.

L I N E A.

Linea piſcatoriæ ſimilis, dicitur Genealogia Chriſti. 471. col. 1

λόγος.

Filius Dei dicitur λόγος id eſt, verbum, & ſermo, ſed melius verbum. 262. col. 1
λόγος ſignificat etiam rationem, & definitionem. col. 1

L V C A S.

Lucas Euangeliſta, Syrus ex Antiochia, medicus fuit & pictor, imaginem Deiparæ Virginis, & Apoſtolorum depinxit. 61. col. 2
Ex ſeptuaginta diſcipulis dicitur fuiſſe. 62. colum. 1
Lucas quo in loco, & qua lingua ſcripſerit Euangelium. ibid.
Lucas comes Pauli. ibid.
Lucæ Euangelium Paulo adſcriptum. ibid.
An ſit Lucas frater, cuius laus eſt in Euangelio, de quo Paulus? ibid. col. 2
Lucas quo tempore ſcripſerit Euangelium. 63. colum. 1

L V C E R N A.

Lucerna ardens Ioannes. 701. col. 2. & 306.
Candelabrum, Ioannes. ibid.

L V X.

Lucem attulit Chriſtus. 322. col. 2
Illuminati oculi per incarnationem. ibid.
Lux hominum Chriſtus in tenebris lucet. 297. colum. 2
Sol, & pater luminum, Deus. 303. colum. 2. cum ſeq.
Deus lux, in quam nulla caligo cadit. 298. col. 1
Iuſtorum viã conſideratio illuminat. 282. col. 1.

M.

M A C H A B Æ I.

Machabæi vnde dicti ſunt? 453. col. 1
Machabæi Fratres ab Antiocho occiduntur. 449. col. 2.

M A G I.

An Magi fuerint malefici? 843. col. 1
Magorum cibus, veſtis, lectus. 845. col. 1
Magi Philoſophi Chaldæorum. ibid.
An fuerint Magi reges? 845. col. 2
Magi ex qua nam regione venerint? ex Meſopotamia venerunt. 847. col. 2.
Magi quo tempore venerint ad Præſepe. ibid.
Magi quot fuerint? Magi ad Iudæos miſſi, teſtes aduentus Meſſiæ. ibid. col. 2.

Magi ex vaticinio Balaam, cognouerunt Chriſtum natum Vaticiniũ expenitur. 849.col.2
Magi reuelatione ducti. ibid.
Magorum munera ab Abrahamo filijs relicta. 858. col.1
Magi an adorarint Chriſtum in præſepio, an in domo alia? 861.col.2
Magorum fides. 862.col.2
An ſinguli ſingula dona obtulerint? ibid.
Magorum munera quid indicent. 863.col.2
Magi an acceperint reſponſum ab Angelo? ibid.
Magi in ſpeluncam ſe receperunt. 864.col.1
Magi primitiæ gentium. ibid.
Magi filium Dei deoſculati ſunt. 865.col.2
Magi tres fortes Dauidis. ibid.
Magi legati ad Chriſtum. ibid.
Magorum iter ſimile curſui Solis. 867.col.2
Magi aſtrologi nouam ſtellam, nouumq́; Solem obſeruarunt. ibid.
Magorum nuntium quomodo Herodes exceperit. 870.col.1
Cur Magi ab Euangeliſta non appellentur reges appelletur verò Herodes Rex? 876.col.1.
De donis Magorum Chriſto oblatis, quid actum ſit. 891.col.1

MAGNIFICVS, MAGNIFICO.

Magnifica ſunt omnia in Cælo. 86.col.1
Magnificus Rex Chriſtus. ibid.
Magnificum regnum Chriſti. ibid.
Magnificum conuiuium cæleſtis Hieruſalem. 87. col.1
Ille Deum magnificat, qui Dei imaginem, ideſt, animam ſuam, magnam virtutibus facit. 656

MAGNVS.

Magnum hominem facit magnitudo virtutis. 592. col.2
Magnus coram Domino Ioannes. ibid.
Magnus coram hominibus Alexander magnus, & Pompeius magnus. ibid.
Magnum Ioannem effecerunt de hoſtibus reportata victoria. ibid.
Magnus coram Domino Ioannes, propter magnum officium. 593.col.2. & ſeq.
Magnum officium eſt, homines conuertere ad Deum. col.1
Magnus Ioannes coram Domino. 706.col.1
Magnitudo coram hominibus fallax, magnitudo coram Deo vera. ibid.col.2
Magnum faciunt coram hominibus bona, quæ extra nos ſunt, magnum coram Deo, quæ in nobis inhærent. ibid.
Magnum hominem facit virtus, paruum hominem facit peccatum. ibid.
Magna anima eſt, quæ magnam habet charitatem. ibid.

MALA, ET MALI.

An Deus aliqua mala fecerit. 285.col.1
Quæſtio de malo origine Auguſtinum torſit. ibid. col.2
Malum duplex, culpa, & pœna. ibid.
Malum culpæ Deus neque facit, neque vult, neque illius autor eſt. ibid.
Deus ex malis elicit bona. 507.col.1
Mala pœna à Deo ſunt. 291.col.1
Homines ex bonis eliciunt mala. 507.col.2
Deus nullum angelum, vel hominem crearet, quem malum futurum eſſe præſciuiſſet, niſi pariter noſſet, quibus eum bonorum vſibus commodaret. 294.col.1
Mala pœna ferenda patienter. 291.col.2
Mali ſeruiunt bonis ipſos perſequendo. 353. colum. 1
Ex comparatione malorum, elucet bonorum pulchritudo. 294.col.1
Nihil habere volumus malum, præter nos. 832. colum. 2

MANASSES.

Manaſſæ Regis peccata, ſupplicium, & pœnitentia. 386.col.2. & ſeq.

MANDATA DEI.

Mandata Dei ſunt via in Cœlum. 598.col.2
Mandata Dei ſunt ſuauiſſima. ibid.
Mandatis Dei ſumma debetur obedientia. 599. colum. 1
Diuino intonante præcepto obediendum eſt, non diſputandum. ibid.
Mandata quibus nominibus appellentur. ibid. colum. 2
Mandata omnia ſeruanda. 945.col.1
Mandata ſunt ſpecula Dei, ad exornandam animam propoſita. ibid.
Mandata Dei optimi conſiliarij. 486.col.1
Mandatorum via arcta, & lata. 599.col.1
Deus non præcipit impoſſibilia. 25.col.1

MARCVS EVANGELISTA.

Marcus quo tempore, & vbi ſcripſerit Euangelium. 58.col.1
Qua occaſione ſcripſerit? ibid.
Qua lingua ſcripſerit? 59.col.2
Marcus Euangeliſta an fuerit conſobrinus Barnabæ? 59.col.2
An pollicem ſibi abſciderit, ne epiſcopus crearetur? 60.col.1
An fuerit ex ſeptuaginta diſcipulus? ibid.
Cur dicatur interpres Petri? ibid.

Digitized by Google

MARIA VIRGO DEI GENETRIX.

Maria virgo arbor vitæ quæ fructum vitæ protulit Chriſtum. 473.col.2

Maria mater viuentium,& cauſa vitæ. ibid.

Cum arbore confertur procera quam vidit Nabuchodonoſor. Omnibus miſericordiæ ſuæ ſinũ aperit. Commune hominum propitiatoriũ eſt. Peccatores pœnitentes conſolatur. Genus noſtrum eſt. ibid.

virgo locus voluptatis, ex quo fluuius Chriſtus oritur. 474.col.1.& ſeq.

virgo Cœlum empyreum ideſt igneum charitate. 481.col.2

virgo mater Dei ſimilis filio. 491.col.1

Amor Chriſti in Virginem. ibid.

Deus ab æternitate Virginem mẽte geſſit. 507. col. 2

MARIÆ VIRGINIS NATIVITAS.

Seculum quo virgo nata eſt feliciſsimum. 509. col.1 & ſeq.

Secula de Natiuitate virginis contendebant. ibid.

Seculum, quo nata eſt virgo & Chriſtus, cætera ſecula ſuperauit. ibid.col.2

virgo aurora ſextæ ætatis. 510.col.2

virgo concepta eſt octauo die Decembris, nata eſt octauo die Septembris,& de numero octonario. ibid.

Menſe ſeptimo ſolebant celebrare Hebræi feſtum tabernaculorum, nos menſe Septembri celebramus feſtum ſanctiſsimi tabernaculi, id eſt, virginis. 512.col.1

vbinam ſit virgo nata? 522.col.2

virgo cum tabernaculo Moſis confertur late. 513 col.1 cum ſeqq.

Tabernaculi, id eſt, virginis exemplar, & typi. ibid.

Tabernaculi materia ex Patriarchis. ibid.

Tres partes tabernaculi, Atrium, Sancta, & Sancta ſanctorum, tres partes virginis, pars animæ ſuperior, pars animæ inferior, & corporis ſpecies externa, agitur de ſingulis. ibid.

MARIÆ VIRGINIS PARENTES ET CONCEPTIO.

Conceptio virginis, fundamentum glorioſæ ciuitatis, margarita fulgens. 494.col.2

virgo ex ſterili matre concepta. ibid.

D. Ioachim, & D. Anna, Parentes Virginis. ibid.

De virtute parentum virginis, & laudibus. 495. & ſeq.

Parentes virginis ſubſtantiam trifariam diuidebant, vnam partem templo, alteram pauperibus impendebant, tertiam familiæ. 836. col.2

D. Anna ex tribu Iuda; Ioachim quoque, ex ſtirpe regia ambo. 495.col.1

D. Anna in Bethlehem nata; D. Ioachim Galilæus ex Nazareth. ibid.

An D. Anna tres habuerit maritos, an vnicum Ioachim? 576.col.2

Cur virgo ex ſterili matre concepta ſit. 495. col. 2

virginis conceptio precibus, ieiuniiſq́; impetrata. ibid.col.2

virginis Conceptio ab Angelo nuntiata. 497. col. 1

virgo in vtero matris rationis vſu donata. ibid.

virgo in gratia concepta eſt. ibid.

virgo ex vtero in gratia confirmata. 498.col.1. & 503. col.1

virgo in vtero matris amore Dei exarſit, eumque contemplata eſt. 503.col.2

virgo hortus in vtero concluſus, cuius fuere fructus maximè præcoces. ibid.

virginis ornatum cœleſtem accelerauit Deus. ibid.

virgo filia gratiæ. 498.col.2

virgo Serpentis caput contriuit. ibid.

virgo terra ſacerdotalis, à tributis libera. 502. col. 1

Deus ab æternitate virginem mente geſſit. 507. col. 2

virginem iuſtitia originali donatam nonnulli volunt. 503.col.2

virgo ſumma cum caſtitate parentum, concepta eſt. ibid.

virgo in Conceptione virginitatem vouit. 505. col. 1

virgo concepta cum exultatione vniuerſæ terræ, in monte, & climate clementiſsimo. ibid.

An virgo vnica fuerit filia D. Annæ, an ſorores alias duas habuerit. 571. columna 2. cum ſeq.

MARIA NOMEN.

Nomen Virginis in libro vitæ ab æterno adſcriptum, in libro mortis nunquam eſt exaratum. 506.col.1

Primum nomen in libro vitæ eſt IESVS, ſecundum eſt MARIA. ibid.

Nomen hoc ab Angelo eſt nuntiatum. 507. col. 1

Quid ſignificet nomen Maria. ibid.

Virgo

Virgo Domina mundi ſtella maris, mare gratia, & mare amarum, quæ eſt nominis ſignificatio. 508.col.1.& ſeq.
Congregationes aquarum dicuntur Maria, congregationes virtutum appellantur MARIA. ibid.

MARIÆ VIRG. PRÆSENTATIO.

De Præſentatione Deiparæ latè agitur. 522. col.2. cum ſeq.
Ex voto matris eſt templo dicata, anno ætatis tertio, vndecim, vel duodecim annos in templo manſit, quindecim gradus aſcendit. 523. col. 1
An Virgo in ſancta ſanctorum ſit ingreſſa ibi, col. 2
Vbinam Virgo habitarit in templo, cum alijs virginibus? 524.col.2
Virgo ab Angelo dicitur accepiſſe cibum. 525. col. 1
Virginis oblatio aſcendens fuit ſacrificium. ibi. col 2
De Virginis oblatione. ibid.
Citò ſe dedit Virgo Deo. 526.col.1

MARIÆ MATRIS DEI TITVLVS.

Si homo non peccaſſet, Virgo mater Dei nō fuiſſet. 506.col.2
Titulus matris Dei omnia gratiæ ornamenta flagitat. 490.col.2
Titulus matris Dei principium eſt, ex quo gratia, donaq; eximia Virginis colliguntur. 489. col. 1
Deus non tribuit inanes titulos, ſed plenos. 490. col.1
Titulus matris Dei infinitam quandam continet dignitatem. ibid.col.2
Virgo eſt mater, qua maiorem Deus non poteſt facere, quomodo intelligendum ſit. ibid. col. 2
Virgo mater à filio traxit nobilitatem. 492. col. 2
Virgo ſola mater Deo digna. 493.col.2
Virgo dicitur Deipara, & Chriſtipara. ibid.
Virgo Deum peperit. 492.col.2

MARIÆ DEIPARÆ VIRGINIS.

An Virgo fuerit prima, quæ virginitatem ſeruarit, & vouerit. 626.col.1
Virgo, epithetum perpetuum Deiparæ. 727. col. 2
Virgo eſt mater virginum. 625.col.1
Virgo voto virginitatis ſe obſtrinxit. ibid.
Virgo ſpeculum, & exemplum virginitatis, & omnium virtutum. 635.col.2
De Virginitate Deiparæ. ibid.
Similitudines virginitatis Deiparæ, ex Scriptura, & Patribus. 636.col.2
Cur Chriſtus voluerit naſci ex Virgine matre? ibid. col.2
Virgo ſpeculum virginum, dux, & Regina, in Cœlo illis occurrit. 528.col.2
Virgo amat virgines, & puros. 570.col.1

MARIÆ VIRG. VIRTVTES.

De humilitate Virginis. 641.col.2
De humilitate Virginis. 519.col.2
De Charitate. 516.col.2
Concentus virtutum in Virgine ſuauiſſimus. ibid. 1
Charitas Virginis in filium, & filij in matrem maxima. 518.col.2
Charitas Virginis fortis vt mors. ibid.
Virgo charitas nominatur. 516.col.2
Virgo virtutum, & ſanctimoniæ curſum mirabili celeritate confecit. 526.col.2
Luna ſub pedibus Virginis, celeritatem indicat. 491.col.2
De obedientia Virginis. 643.col.1.
De Contemplatione Virginis. 514.col.1
De Prudentia Virginis. 643.col.1
De Sapientia Virginis. 514.col.2
De modeſtia Virginis. 525.col.2
Virgo omnium virtutum exemplar, & ſpeculū. 635. col.2
Exempla Virginis colligenda, & imitanda. 508. col. 2
Congregationes aquarum vocantur Maria, congregationes virtutum appellantur Maria. 509.col.1

MARIÆ VIRG. LAVDES.

Virgo maximè laude digna eſt. 488.col.1
Virginis laudes percenſeri nequeunt, omnem facundiam ſuperant. ibid.
Laudes Virginis ex quo principio colligantur? 489.col.1 cum ſeq.
Magno affectu & voce Virgo laudanda, quod fecit Eliſabeth. 652.col.1
Dei filij beatiſſimam prædicant Virginem. 661. col. 1
Virgo dicitur beata ab omnibus generationib. ibid.
Prædicatio laudum Deiparæ. ibid.col.2
Viſa arca Teſtamenti facta ſunt fulgura & voces, viſa & cognita Virgine, fulgurant, & voces edunt eius laudatores. 490.col.1
Delectant, & terrent, Bernardum laudes Virginis. 489.col.2
Immenſum laudum mare Virgo eſt. ibid.col.1.

MARIÆ

MARIÆ VIRG. PVLCHRITVDO CORP.

Pulchritudo corporis Virgini eſt tribuenda, & cur ſit tribuenda. 544.col.2
Virgo in pallorem ſuauem vultus colorem mutauerat. 545.col.2
Virginis pulchritudo nemini nocuit. ibid.
Virginem fuiſſe pulchram communis eſt opinio. 547. cum ſeq.
An ex vultu Virginis ſplendor, ex corpore odor emanarit? 547.col.1
Virgo nunquam ægrotauit. ibid.
Virginis forma & ſtatura. ibid.

MARIÆ VIRG. EXCELLENTIA.

Excellentia virginis ſuper omnes ſanctos. 618.col. 2
De virginis excellentia, & gratia, Patrum dicta. 547.col.2 cum ſeqq.
Virgo omnia habet magna. 494.col.1
In virgine ampliauit Deus mentis pulchritudinem. 493 col.1.
Virgo, Domina eſt, & Regina mundi. 508.col. 1
Virgo ferculum Salomonis, id eſt, Chriſti. 481.col. 2
Virgo thronus Salomonis. 490.col,2
Virginem extenſa manu, ac potentia, Deus ornauit. 491.col.1.
In virgine potentiam ſuam Deus maximè exeruit. 663.col.1
Quomodo virgo ſine exemplo dicatur placuiſſe Chriſto. 626.col.2
Excellentia virginis explicari non poteſt. 661.col. 1
Excellentia virginis varia epitheta. ibidem col. 2

MARIÆ VIRG. GLORIA ET THRONVS.

Omnes cogitationes, verba, & actiones virginis, gloria coronam meruerunt. 565.col.2
Virgo ſuper omnes Angelorum choros Thronum habet. 567.col.2
Virgo hierarcham ſecundam ſub Deo conſtituit, & chorum, qui reliquos omnes choros gloria ſuperat. ibid.
Poſitus eſt Thronus matri Dei iuxta filium, tantoq́ eſt glorioſior effecta Angelis, quanto glorioſius nomen habet. 568.col.1
Thronus virginis celſiſſimus. ibid.
Ineffabilis eſt gloria virginis. ibid.
Corona Deiparæ præcellentior ex ſtellis fulgentiſſimis; Corona ſanctorum ex gemmis. 570. col.1
Quæ ſint ſtellæ coronæ virginis. ibid.
Virgo Cœlum ſua præſentia maximè illuſtrauit. 565.col.2
Arca Dei virgo, ſuper alas Cherubim eſt collocata. 557.col 1.cum ſeq.
Non ſunt allata vltra tã multa aromata &c. quam multa in cœleſtem Hieruſalem attulit, non Saba, ſed Cœli Regina. 564.col.1

MARIÆ CVLTVS, ET DEVOTIO.

Virgo colenda, & oranda. 674.col.1
virgo oranda. ibid.
virgo imitanda. 508.col.2
Hora mortis virgo maximè inuocanda. 572.col. 1
velocior ſalus nonnunquam eſt, inuocato nomine virginis quàm Chriſti, ex Anſelmo. ibid. col. 2
Si quid boni agimus per virginem Deo offerendum eſt. 573.col.1
virgo ſemper in memoria habenda. ibid.
virginis auxilium implorandum. ibid.

MARIÆ VIRG. PATROCINIVM.

De Patrocinio virginis. 570.col,1
virgo pro nobis orat, & impetrat. ibid.col.2
virgo aduocata noſtra in Cœlo. 571.col,1
virgo filio oſtendit pectus, & vbera, filius patri latus, & vulnera. ibid.
virgo aduocata potens, & noſtræ naturæ. ibid.
In aduocata noſtra nihil terribile eſt, tota eſt ſuauis. ibid.
Stellæ, quæ in Corona virginis ſunt, benignè influunt in terras. 567.col.2
Non obliuiſcitur noſtri virgo 572.col.1
virgo hominibus Aurora, Luna, Sol, & terribilis ad vertendos hominum hoſtes. 566.col. 1
Sub virginis arboris vitæ vmbra, homines habitant. 473 col.2

MARIÆ VIRG. MISERICORDIA.

Miſericordiæ ſinum virgo omnibus aperit. 570.col.1 cum ſeqq.
virgo alterum Solem induit, qui ſuper bonos & malos oritur. ibid.
virginis Corona ex ſtellis in terras miſericordiam influit. ibid.
virgo priorem miſericordiam, poſteriore ſuperat. ibid.
virgo eſt commune mundi propitiatorium. ibid.
Latitudo, longitudo, ſublimitas, & profunditas miſericordiæ virginis. 572 col.2.cum ſeqq.
virgo arbor vitæ, ipſam protulit vitam. 473.col. 2

Virgo

Virgo gratia Theſaurum inuenit, & diuitias congregauit, ita vt filias vniuerſas ſit ſuper greſſa. 260.col.1

MARIÆ VIRGINIS VITA ACTIVA, ET CONTEMPLATIVA.

De vita virginis agente, & contemplatrice, 568.col.2.& 570.col.1.& 556.col. 1.

MARIÆ VIRG. BENEDICTIONES.

De Benedictionibus virginis. 619.colum.2 & 661. col.1

MARIÆ VIRG. PARTES ANIMÆ.

De intellectu & memoria. 512.col.1
De memoria Dei perpetua. 509.col.2
De voluntate virginis. 515.col.2
De appetitu virginis. 520.col.1

MARIÆ VIRG. PVRITAS A PECCATO.

virgo peccatum originale non incurrit. 498. col. 2
virgo nullum vnquam peccatū commiſit. 515. col. 2
virgo intemerata, & immaculata, mente, & carne. 516.col.1
virginis omnes cogitationes, uerba, & actiones, diuinæ voluntati concinnere. ibid.
In virgine peccati fomes extinctus eſt. 500.col. 1.& 501. & ſeq.
In virgine nihil Deo rebellauit. 502.col.2
virgo legem Dei perfectiſsimè obſeruauit. 514. col. 2
virgo nunquam cecidit. 501.col.1
virga Ieſſe nodum peccati non habuit. 514. col. 1
In virginem nihil inquinatum introiuit. 996. col. 1
In virgine puritas admirabilior, quam in angelis. ibid.
Omnimodam puritatem virgo habuit. ibidem col. 2
virginis pulchra dilectio nihil habuit impuritatis. ibid.
An virgo fuerit aliquando exiſtimatione decepta? 599.col.2
An ſit concedenda in Deipara virgine ignorantia? 604.col.1

MARIÆ VIRG. GRATIA.

In virginem velut mare omnia intrarunt flumina gratiarum. 617.col.2
virgo mater gratiæ. 508.col.2
Quomodo virgo apud Deum gratiam inuenerit. 622.col.1
Gratia abyſſum virgo inuenit. ibid.
Quomodo virgo dicatur gratia plena, & de triplici plenitudine gratiæ. 616.col.1
virgo in gratia concepta 498.cum ſeq.
virgo filia Annæ id eſt, gratia. ibid.
virgo in vtero confirmata eſt in gratia. 503. col. 1
An gratia ſolius virginis, ſuperet omnem Angelorum, & hominum gratiam, in aceruum vnum mente redactam? 552. colum. 2. & ſeq.

MARIÆ VIR. ANNVNTIATIO.

De Annuntiatione agitur. 608.cum ſeq.
In quem menſem inciderit Annuntiatio, & in quod anni tempus? ibid.
Quo die annuntiarit Angelus virgini Chriſti conceptionem, nocturnone an diurno tempore. ibid.col.2
Legatus Gabriel, ex qua ſit Angelorum hierarchia? 610.col.2
An ſit miſſus legatus ad virginem ab aliquo Angelo ſuperiore? an inſcijs miſſus angelis? 612. col.1
An virgo viderit ſubſtantiam legati angeli? ibid.
Initium orbi euertendo datum per fœminam, orbi quoque reparando. 613.col.2
Miſſus eſt Angelus ad virginem, vt ſeruaretur ordo. 615.col.1
virgo quid ageret, cùm ab Angelo eſt ſalutata, ibid. col.2
De Salutatione Angelica. 616.col.1
virgo nomen Eua conuertit in Aue. ibid.
De Triplici plenitudine gratiæ. ibid.col.2
Cur virgo turbata ſit in ſalutatione? 620. col. 2
Aliter apparuit Gabriel virgini, aliter Danieli 621. col.2
A gratia ſalutationem inchoat Angelus, & gratiam inculcat, quia Incarnationis beneficium, non meritis hominum, ſed gratiæ tribuendum eſt. 623.col 1
virgo Angelo credidit, & conceptionis modum quæſiuit. 627.col.1
Quomodo virtus altiſsimi virginem obumbrarit? ibid.col.2
An virgo uerba Iſaiæ, Ecce uirgo concipiet, intellexerit ante ſalutationem? ibid.
An ſit incarnatum verbum diuinum ante aduentum Angeli? 618.col.2
Poſtquam virgo uerba illa protulit, Ecce Ancilla &c. concepit Chriſtum. 632.col.1
An in utero virginis iam eſſet Dominus incarnatus,

natus, cùm Angelus dixit; Dominus tecum. 648. col. 1
Virginis, fiat, ſecutum eſt opus Dei maximum. 643. col. 2
Virgo reſpondit Verbum, & ſuſcepit Verbum. ibid.
Aſſenſus virginis expetitur. ibid.
Aſſenſus virginis expectabatur, loco totius humanæ naturæ. ibid.
Nuptiæ verbi diuini, & humanæ naturæ, in vtero virginis celebratæ. 644. col. 1
De his nuptijs latè. ibid. & ſeq.

MARIÆ VIRG. ÆTAS.

Quot annis uixerit virgo in terris latè inquiritur. 573. col. 2
An virgo tot annis uixerit, ut à Dionyſio Areopagita uideri potuerit iam Chriſtiano? 575. col. 1

MARIÆ VIRG. DESPONSATIO, ET CONIVGIVM.

De Deſponſatione virginis agitur. 531. col. 1. cum ſeq.
Quomodo fuerit electus Ioſeph, vt virginem duceret. ibid. col. 2
Cur virgo dicatur deſponſata? 710. col. 2
virgo & Ioſeph verum matrimonium contraxerunt. 532. col. 2
Tria bona matrimonij, in matrimonio virginis. 533. col. 1
Dicta Patrum de coniugio virginis, exponuntur. ibid. col. 2
Virginis votum quomodò cum matrimonio conſiſtat. 534. col. 1
Rationes cur virgo cum Ioſeph matrimonium contraxit. ibid.
An virgo coniugium inierit, vt partus diabolo celaretur? ibid. col. 2
Quæ ætate virgo in matrimonium fuerit collocata. 535. col. 1
Quæ ætate virgo Chriſtum conceperit. ibid.
Quæ ætate Ioſeph virginem acceperit: & an fuerit ſenex tunc temporis? 536. col. 1
Coniugium virginis fuit incarnationis tegumentum, & templi veluti quoddam velum. 537. col. 1
Magnum fuiſſe hoc coniugium oſtenditur. ibid.
Coniugium florens virginitate. ibid. col. 2
Ioſeph voto virginitatis obſtrictus fuit. ibid.
An virgo in domo Ioſeph habitarit, cum concepit Chriſtum? 709. col. 1
An celebratæ fuerint nuptiæ, ante Conceptionem Chriſti? 710. col. 1
Cur Ioſeph virginem dimittere voluerit? 711. col. 2 cum ſeqq.

MARIÆ VIRG. VISITATIO.

Rationes cur Virgo viſitauit Eliſabeth. 648. col. 1
Virgo ſurrexit ab oratione, & abijt cum feſtinatione. ibid.
An virgo protinus poſt incarnationem ad inuiſendam Eliſabetham ſit profecta. 649. col. 2
Rationes cur virgo cum feſtinatione abierit. ibid.
Quæ fuerit ciuitas Iuda, quam virgo petijt. ibid. col. 2
Vbi nam fuerit domus Eliſabeth. ibid.
An Ioſeph comitatus fuerit virginem cum Eliſabetham inuiſit? 713. col. 2
virgo templum adijt, cum Eliſabetham inuiſit, Deoque gratias egit pro beneficio Incarnationis. 649. col. 1. cum ſeq.
Eliſabeth, virgine ſalutante repleta eſt Spiritu Sancto, & prophetauit de præſenti, præterito, & futuro. ead. & ſeq.
An diſceſſerit ab Eliſabetha ante ortum Ioannis? 667. col. 1
Domus quam Chriſtus cum matre viſitat, benedictione completur. 671. col. 2

MARIÆ VIRG. PVRIFICATIO.

In Purificatione duplicem legem virgo ſeruauit. 885. col. 1
An virgo legi purificationis obnoxia fuerit? 888. col. 1
Secundinarum effuſio non fuit in partu Virginis. 889. col. 2
Purificatione virgo non indiguit peccati alicuius, quod contraxerit. 905. col. 2
De oblatione virginis in purificatione. 907. col. 2
Cur virgo agnum non obtulerit? 891. col. 1

MARIÆ VIRG. VICTORIA ADVERSVS DIABOLVM.

virgo non vnam tantum, ſed omnes inimicitias cum ſerpente geſſit, & contriuit illius caput. 181. col. 2. cum ſeq.
Ne leuiſſimum quidem morſum ſerpens virginis calcaneo potuit infigere. 182. col. 1
Eua à ſerpente victa eſt, Maria de ſerpente triumphauit, cum Eua confertur virg. ibid.
Victoria virginis initio orbis prænuntiata. ibid. col. 2
Adam vxorem appellauit vitam, quia per fœminam intellexit mundo afferendam vitam, ſerpentemque ſuperandum. 183. col. 1

MARIÆ VIRG. SACRAMENTORVM SVSCEPTIO.

Virgo baptiſmum ſuſcepit, Euchariſtiam, Confirmationem, & fortè vnctionem extremam. 905. col. 2. cum ſeq.
Virgo ſacramentum Pœnitentiæ non ſuſcepit, quia peccato omni carebat. ibid.

MARIÆ VIRG. OBITVS.

Virgo cur relicta in terris ſit à filio in Cœlos aſcendente. 556. col. 1
virgo Apoſtolis multa reuelauit. ibid.
virgo poſt aſcenſionem filij in monte Sion habitauit. ibid.
virgo loca Chriſti paſsione nobilitata ſolebat inuiſere. ibid. col. 2
Virgo imminentis mortis facta eſt certior ab Angelo, & palma ab eo ramum accepit. 557. col. 1
virgo duas tunicas viduis reliquit. ibid.
virginem ſubiiſſe mortem non eſt ambigendum. ibid.
virginis mors multis priuilegiis nobilitata. 560.
virgini morienti aſtitit Chriſtus, & Angeli, obijt ſine dolore, & ſine ægritudine, amoris incendio, vt phœnix. ibid.
Non fuit violenta mors Virginis, & ferro illata. ibid. col. 2
Apoſtoli ad Virginem ante mortem conuenerunt. ibid.
Dionyſius Areopagita interfuit Virginis dormitioni. 559 col. 2
verba Dionyſij, quæ indicant illum interfuiſſe dormitioni Virginis, exponuntur. 574. col. 2. cum ſeq.
Corpus virginis non eſt redactum in cineres. 559. col. 2
Corpus virginis non potuit mors corrumpere. 663. col. 1
Mors Deiparæ miraculis illuſtrata. 560. col. 2
Corpus virginis ab Apoſtolis humatũ in Gethſemani. ibid.

MARIÆ VIRG. RESVRRECTIO.

Virgo tertia ſurrexit die. 561. col. 1
Die tertia Apoſtoli Sepulchrum virginis aperuerunt, corpus vero non inuenerunt. 562. col. 2. cum ſeq.
Cur Sepulchrum aperuerunt? ibid.
Par erat Virginem matrem ſimilem filio fieri in reſurrectione. 561. col. 1
Vt aperiretur Virginis Sepulchrum D. Thomas petijt. ibid.
virgo corpus exuit, mox induit, vt veſtem pretioſam. 564. col. 2

MARIÆ VIRG. SEPVLCHRVM.

virginis Sepulchrum in Gethſemani. 561. col. 2 cum ſeq.
virginis ſepulchrum in valle Ioſaphat, ad radices montis oliueti. 562. col. 1
Templum in ſepulchro Virginis extructum. ibid.
vacuum ſepulchrum virginis Damaſcenus alloquitur. 562. col. 2

MARIÆ VIRG. ASSVMPTIO.

De Aſſumptione Virginis in Cœlum. 364. col. 1
De itinere virginis in Cœlum. 567. col. 1
Comitatus virginis in Aſſumptione nobiliſsimus. 564. col. 1. cum ſeq.
virgo aſcendit deliciis affluens gloria. 565. col. 1
virgo aſcendit innixa ſuper dilectum ſuum Chriſtum, id eſt, meritis Chriſti innixa, ex quibus illius merita vim acceperunt. ibid.
Duæ famulæ comitabantur virginem, Martha, & Maria. 566. col. 1
virgo ad aſcenſum non indiguit ope Angelorum. ibid. col. 2
Cur virginis feſtum Aſſumptio dicatur, Chriſti verò Aſcenſio. ibid.
virginem comitatæ ſunt animæ ex igne purgante liberatæ. 567. col. 1

MARIA SOROR MOSIS.

Maria ſoror Moſis lepra infecta, typus eſt Synagogæ. 97. col. 1. & ſeq.
Maria ſoror Moſis primum veteris Teſtamenti Canticum gratiarum cecinit. 655. col. 2
Maria ſoror Moſis an fuerit virgo? 315. col. 2

MARIA CLEOPHÆ, ET SALOME.

Maria Cleophæ, & Salome an fuerint ſorores virginis, & filiæ D. Annæ? 580. col. 2. cũ ſeq.

MARTIVS MENSIS.

Martio menſe conceptus eſt Chriſtus. 608. col. 1
Martio noſtro reſpondet menſis Hebræorum Niſan, anni ſacri initium. 609. col. 1

MATTHÆVS.

Matthæus primus ſcripſit Euangelium Hebræa lingua: quis in græcam tranſtulerit, dubium. Fortè idem Matthæus vtraque ſcripſit lingua. 56. & ſeq.
Quo anno ſcripſerit Matthæus? 57 col. 1. & ſeq.
Matthæi Euangelium Hebræum apud Indos reliquit D. Bartholemæus. ibid.

Super

Digitized by Google

Super pectus D. Barnabæ Euangelium Matthæi repertum. ibid.
Matthæus ubi nam ſcripſerit? ibid.

MATRIMONIVM.

Matrimonij tria bona, proles, fides, ſacramentum. 533.col.1
De Matrimonio virginis Deiparæ. 531.col.1. cum ſeq.

MEDITATIO.

Meditatio eſt mentis ditatio. 280.col.1
Vide verbum Conſideratio.

MEMORIA DEI.

Perpetuam ſui memoriam flagitat Dominus. 518. col.2
Vt ſignaculum ſupra cor ponẽdus eſt Chriſtus. ibid.
Dilectio ſeparat memoriã à caducis rebus. ibid.

MENDICARE.

An Chriſtus mendicarit? 950.col.2.cum ſeq.

MENELAVS.

Menelaus expulit Iaſonem pontificatu, vaſa tẽpli diripuit; in aggerem cineris iniectus, & ſuffocatus eſt. 446.col.2.cum ſeq.

MERCATOR.

Mercatorum ſemen in aqua. 960.col.2

MERITVM.

Meritis Chriſti innixi in Cœlum aſcendimus. 565.col.1 cum ſeq.
Merita noſtra ſunt dona Dei. ibid.
Meritis Chriſti adiungenda ſunt bona opera noſtra. ibid.
Cum Deus coronat merita noſtra, coronat munera ſua. 565.col.2.cum ſeq.

MESSIAS, VEL CHRISTVS.

Meſſiæ aduentus duplex. 74.col.1
Meſſias in nouiſſimis diebus uenit, & qui dicantur nouiſſimi dies. 75.col.1.& ſeq.
De pace temporis Meſſiæ, quomodo habitet lupus cum agno, &c. 78.& ſeq.
Meſſias Chriſtus mons domus Domini in vertice montium ad quem gentes confluxerunt. 77. & ſeq.
De Ciuitate, & templo, quod in terra Meſſias ædificauit, id eſt, Eccleſia. 81.col.1. & ſeq.
De Ciuitate, quam Meſſias in Cœlo extruxit. 85. col.1
Nec Ieruſalem terrena, nec templum à meſſia eſt extruendum. 89.col.2
Meſſias quomodo Iſraelem Dei congregauit. 90. col.1
Meſſias Iſraelitas in paleſthinam nunquam reuocabit. 91.col.1
Meſſias Iſraelitas prope finem mundi à captiuitate Diaboli liberabit. 95.col.1
meſſias non inſtaurabit regnum Iſraelitarum, & rempublicã temporalem. 98.col.1.& ſeq.
De Regno meſſiæ, quale ſit. 104.col.1
De bellis, & prælijs meſſiæ, cuiuſmodi ſint. 110. & ſeq.
De Sponſa, & filijs meſſiæ, quales ſint. 119. col.1 & ſeq.
meſſiam eſſe Deum, ex Teſtamento ueteri & nouo oſtenditur. 124.col.2.cum ſeqq.
Ante meſſiam quando venturus ſit Elias. 137. col.2 cum ſeq.
meſſiam abrogaſſe legem veterem, & nouam tuliſſe, 140.col.2.cum ſeq.
meſſiam iam veniſſe probatur, ex ablatione ſceptri Iudaici. 153.col.1
meſſiam iam ueniſſe probatur ex euerſione templi ſecundi. 164.col.1.cum ſeq.
meſſiam iam veniſſe probatur ex ruina Romanæ monarchiæ. 169.col.1
meſſiam iam ueniſſe probatur ex ſeptuaginta hebdomadis Danielis. 172.col.1
meſſiam iam ueniſſe, eſſeq; Dominum Ieſum oſtenditur, ex conuenientia veteris Teſtamẽti, cũ rebus, geſtiſq; Ieſu Opt. Max. 179.col.1
Loca aliquot veteris Teſtamenti de meſſia. ibid.
meſſiam ueniſſe oſtenditur, ex Iudæorum dictis. 222. col.1
meſſiam ueniſſe probatur multis, validiſq; rationibus. 224.col.1
meſſiam ueniſſe probatur dictis Sibyllarum. 228. col.2

MIRACVLVM.

Chriſtus Orbis miraculum. 893.col.2

MISERICORDIA.

De operibus miſericordiæ. 670.col.1
miſerrimus homo eſt qui ſui non miſeretur. 957. col.2

MODESTIA.

De modeſtia. 522
Habitus mentis, in corporis modeſtia cernitur. ibid.
modeſtia ſit nota omnibus. ibid.
Vox animi eſt corporis motus. & modeſtia. ibid.
Immodeſtia oculos Sanctorum veluti verbere percutit. ibid.
Sacerdotum modeſtia. 523.col 2.cum ſeq.
Modeſtia Epiſcopi Philadelphienſium mirabilis. 604.col.1

MONARCHIA.

Monarchia quatuor. 169.col.1
Monarchia Romanorum cæteris præcellit. ibid.
In Monarchia Romana occaſu argumentum eſt aduentus Meſsia. ibid.
Sub Romana Monarchia ortus eſt Chriſtus. ibid.
Romanorum monarchia an extet nunc? ibid. col. 2
Monarchia Eccleſiæ, diſtincta eſt à monarchia ſæculari Romanorum. 171.col.1

MONS.

Mons domus Domini in vertice montium ad quem conſluunt omnes gentes, eſt Chriſtus. 77.col.2 cum ſeq.
Mons totus ex lapide Chriſtus. ibid.
Mons lapidibus totam terram occupat. ibid.
Montes aurei, & terra aurea, quam adire prohibent feræ. 373.col.1

MORTIFICATIO.

Amor mortificat hominem. 517.col.2
De Mortificatione quam Myrrha indicat. 880. col. 1
Mortificatio animi affectus domat. 881.col.1
Suggeſtio prima peccati domanda. 883.col.1

MORS.

Vita eſt curſus ad mortem, & quotidie morimur. 483.col.2
Ianua mortis, qua è vita egredimur, anguſta. ibid.
In ventrem matris, id eſt, terram nudi reuertimur. ibid.
Mors omnes excutit, aufert omnia. 484.col.2
Mors portus, in quo nauis exoneratur. ibid.
Mors nudat hominem opibus, non nudat operibus. ibid. cum ſeq.
Mortis hora Virgo maximè inuocanda. 528. col. 1
De Morti Deiparæ Virginis. 557. col. 1. cum ſeq.
Mors quali luctu decoratur. 926.col.1
Mortem ſuam Herodes voluit luctu ornare. ibid.
In iuſſu Dei, non eſt de ſtatione vitæ diſcedendum. 912.col.1
Mors impiorum caliginoſa nocti, & horrida, mors iuſtorum ſerena nocti, & illuminatæ ſimilis. 893,col.2
Mortem triplicem inuexit peccatum Adami. 180. col.1
A morte triplici Chriſtus nos eripuit: ibid.
Mortem non timet, qui Chriſtũ habet. 911.co.2
Diſſolui cupit qui charitate ardet. 912. col. 1
Moritur in pace iuſtus, in bello impius. ibid.
Moriuntur delectabiliter, qui ardent et amant, & viuunt patienter. ibid.

MOSES.

Moſes non potuit hominem vitæ reſtituere, ſed potuit Chriſtus. 9.col.1
Moſis vox gracilis, vox Apoſtolorum toto Orbe ſonans. 33.col.2

MVNDVS.

Mundus dicitur à mundicie, κόσμος ab ornatu. 903. col.2
Mundus liber eſt. 1.col.1
Mundi ſenectus qua. 76.col.2
Mundus non cognouit Verbum. 309.col.1
Mundus magnus præco Dei. 310.col.1
Mundus ex antithetu, & contrapoſitis, vt elegans carmen, compoſitus. 294.col.2
Pulchrum mundum, ab æterno pulcherrimus Deus mente geſsit. 507.col.1
Mundus ſpeculum eſt fallax. 283.col.1
Mundus niſi Deo notus eſſet, eſſe non poſſet. 294. col.1
Mundus domus famis. 796.col.2

MVSCA.

Muſcas captabat Domitianus Imperator. 840. col. 2

MYRRHA.

Myrrha ſignificat mortificationem. 880.col.2
Myrrha meſtis. ibid.
Myrrha exemplum Chriſti. ibid.

N.

NABOTH.

NAbothi vineam rex Achab concupiuit. 420. col.2
Naboth falſi criminis inſimulatus occiditur. ibid.

NABVCHODONOSOR.

Nabuchodonoſor rex Babylonis primo anno regni ſui obſedit Ieruſalem, & Ioachim regem duxit Babylonem, & vaſa templi. 394.col.1 cum ſeqq.
Tertius annus ſiue quartus Ioachim regis fuit, primus Nabuchodonoſoris 408.colum. 1. & 401.col.2.395. col.2
Anno octauo regni ſui reuerſus eſt Nabuchodonoſor in Iudæam, & regem Ioachimum occidit. 394.col.1. & 395. col.1
Eodem anno octauo Ioachimum regem regno priuatum duxit Babylonem. ibid.

Digitized by Google

I N D E X

Nabuchodonoſor anno xxiij. Imperij Ammonitas & Moabitas vicit, Ægyptum euertit, & Iudæos, quos in ea regione reperit, Babylonem tranſtulit. 398.col.2
Nabuchodonoſor xlv. annis imperauit. 405. colum. 1
Imperij Nabuchodonoſoris anni numerantur à nobili victoria de Ægyptijs, alijſque gentibus reportata. 399.col.1. cum ſeq.
Nabuchodonoſor venit in Iudæam anno xix. Imperij ſui, Ieruſalem cepit, Iudæos in captiuitatem redegit. 397.col.1. & ſeq.
Nabuchodonoſoris cadauer dicitur in 300. partes diuiſum, & vulturibus abiectum. 408. colum. 1

N A T H A N.

Nathano an fuerit traditus Salomon erudiendus? 360.col.1
Parabola à Nathano Dauidi propoſita. 357. colum. 2
Nathan Dauidem docuit legem Domini. 433. colum. 1

NATIVITAS CHRISTI.

Vide Chriſti Natiuitas.

NATIVITAS HOMINIS.

Sancti non agunt feſtum natalem diem ſuum. 592. col.1
A tumulo tumulum petimus: id eſt, ab vtero matris in vterum terræ, & ſepulchum tendimus. 484.col.1
Natalis hominis dies dignus luctu. col.1
Nuditas natiuitatis conſideranda. 484.col.1
Nudi naſcimur, nudi baptizamur, vt nudi & expediti in cælum curramus. ibid.col.2

N A V I S.

Naues ſunt manus pauperum, quæ diuitias in cælum tutiſſima nauigatione transferunt. 671. col.1

N A Z A R Æ V S.

Nazaræi à vino & ſicera abſtinebant. 593. colum. 1
Nazaræum Chriſtum vocandum, qui nam propheta prædicarint? 928.col.2
An Chriſtus fuerit Nazaræus? 930.col.2
Nazaræorum ritus. Nazaræi religioſorum typus. Nazaræus non fuit Abſalon. 931.col.1 & ſeq.

N A Z A R E T H.

Nazareth flos Galilææ & orbis. 613.col.1
Nazareth quomodo ſcribatur hebraicè, et quid ſignificet. ibid.
Nazareth ab Ieruſalem 30. leucis diſtat. 749. colum. 1
Nazareth rediit Virgo poſt purificationem 905 col. 2. cum ſeq.

N E G O T I A.

Negotia conſideratio rectè diſponit. 289.col.2. cum ſeq.
Humana negotia ſimilia fumo. ibid.
Negotijs & occupationibus tempus aliquod detrahendum, quod conſiderationi impendatur 281. col.2
Negotia conſideratione exploranda. 643.col.1

N I L V S.

Nilus inundans Ægyptum, fertilem reddit. 765 colum. 2
Miſericordia Dei inſtar Nili exundauit in Incarnationem Verbi. ibid.
Quot cubitis exundent Nili aquæ. ibid.

N O B I L I T A S.

Triplex nobilitatis genus. 692.col.1
Nobilitas vera eſt virtus. ibid.
Vita mundana ruſtica eſt: ſancta vita nobilis. ibidem.

N O E.

Noe Arca typus Eccleſiæ latè. 185.col.1
Noë ſignificat requiem. ibid.

N O M E N.

Nomen Aſſamonæorum, & Machabæorum vnde ſit acceptum. 452.col.1
Nomen Iehoua quid myſterij contineat. 349. col. 2. cum ſeq.
Nomen Ioannes quid ſignificet. 680.col.2
Nomen Maria, quid ſignificet. 507.col.2
Nomen commendat Ioannem. 681.col.1
Filium qui patrem virtutibus non refert, patris nomine indignum cenſet Plato. ibid.
Meritò filio nomen imponitur patris. ibid.
Nomina quibus Iſaias 9. Chriſtum vocat, explicantur. 763.col.2. cum ſeq.
Nomen AntiChriſti. 810.col.1
Nomen infanti in Circumciſione cur imponebatur. 801.col.1
Nomen quo die à Romanis & alijs infantibus imponeretur. ibid.
De nomine Chriſti. 803.col.1
De auguſtiſſimo nomine IESV, vide ſupra IESVS.
Nomini diuino magna debetur reuerentia. 820. cum ſeq.
Nomen Dei ſupra caput ferendum, & abluto ore à mendacio proferendum. ibid.col.2
Deus non habet nomen diuinam exæquans maieſtatem. 827.col.1
Nomen tetragrammaton ſignificat S. Trinitatem. 346.col.2

Nomina

Nomina Dei Hebræa. 827.col.2
Præcipuum nomen Dei eſt ens. ibid.
Nomen Romæ aliud occultum. 830.col.1
Romani tutelarem Romæ Deum nominare non audebant. ibid.
Nomina Deorum inanium Deus obruit, ibid. colum. 2
De nomine Chriſtianorum ducto à Chriſto. 841. col.1
Nomen Chriſtiani nobiliſsimum, ornandum Chriſti imitatione. ibid.

NOVISSIMVS.

Nouiſsimi dies qui appellentur. 75.col.1.late

NOX.

Nox eſt vita impij, vita iuſti eſt dies. 559.col.2
Iuſtus moritur plenus dierum, impius plenus noctium. ibid.

NVBES.

Columna nubis fides. 194.col.1
Super nubem aſcendit Dominus, & Ægyptum ingreditur. 933.col.1
Nubes grauis, & nubes leuis. ibid.

NVMA.

Numa rege Romanorũ templum Iani per lxiij. annos clauſum fuit. 744.col.2

NVMERVS.

Numerus nominis Ieſu quis ſit. 809.col.2
Numerus nominis Anti Chriſti. 810.col.1
De numero octenario. 511.colum. 2. & 810. colum. 1
De numero quaternario. 67.col.1

NVPTIÆ.

De nuptijs ſpiritalibus Eccleſiæ, & Chriſti. 159.col.1. & col.2. cum ſeq.
De nuptijs verbi, & humanæ naturæ. 644. colum. 1. cum ſeq.
In nuptijs Verbi, & humanæ naturæ, quomodo reperiantur ſponſalia, communicatio, filiorum generatio. ibid.col.2.cum ſeq.
Miracula harum nuptiarum. 646.col.1

NVX.

Hortus nucum fuit templum Ieroſolymitanum. 100. col.2
Ceremoniæ Iudæorum antiquæ, ſimiles erant nucibus. ibid.
Virga Dei amygdalina. 396.col.1

O.

OBED.

Obed pater Ieſſe à quo ortus eſt Dauid. 355. col.1

OBEDIENTIA.

Obedientiæ exemplum in rege Amaſia. 378. colum. 2
Obedientiæ præmium. 408.col.1
Obedientiæ pondus. 423.col.1.cum ſeq.
Inobedientia incidit in ſcyllam, cupiens vitare Charybdim. 40e.col.1
De obedientia latè. 967. col.2. cum ſeq.

OBLATIO.

De oblatione Virginis Deiparæ in templo. 523. colum. 2
Antiochus Sedetes taurum obtulit in ſacrificium auro, & gemmis ornatum. ibid.
Oblatio ex dantis mente penſatur. ibid.
Quod Deo offerimus, ille maiori menſura remunerat. 885.col.2
Offerenda ſunt omnia Deo. Deo offerre, & dare, eſt accipere. ibid.
De oblatione Virginis Deiparæ in purificatione. 904.col.1. cum ſeq.
Deus prius reſpicit offerentem, quam oblationem. ibid.
Oblatio Chriſti matutina, & veſpertina. ibid.
Offerendum Chriſto cor. ibid.col.2
Si te Deo offeras, multo meliorem te tibi reddet. ibidem.
Offerentis affectum Deus ponderat. 909.col.1
Deo offerre, Dei beneficium eſt. ibid.
Etiam minimas oblationes Deus accipit, ibid.
Oblatio bonæ voluntatis egregia eſt. ibid.

OBLIVIO.

Non obliuiſcitur noſtri Virgo Deipara. 572. colum. 1

OCCASIO.

Occaſiones peccatorum fugiendæ. 936.col.1

OCHOZIAS.

Ochoziam regem prætermiſit Matthæus in Genealogia Chriſti, Ioam, & Amaſiam. 376. colum. 2
Qualis fuerit rex Ochozias. ibid.

ODIVM, DISCORDIA.

Odium deforme eſt & pauperrimum; pax opulenta & pulchra. in infimis diſcordia, in cœleſtibus eſt concordia. ibid.
Iurgia fugienda. 758.col.1

ONIAS.

Onias pontifex optimus, qui apparuit Iudæ Machabæo poſt mortem, pro populo multum orans. 446.col.1
Oniam expulit pontificatu Iaſon frater. ibid. colum. 2
Onias interfectus ab Andronico. 447.col.1
Oniæ necem rex vlciſcitur. ibid.
Oniæ filius Onias templum, exædificauit in Ægypto, ſimile Ieroſolymitano. De hoc exponitur locus Danielis. 452.col.2

Sub

Sub occaſione Oniæ pontificis plurimi Iudæi in Ægyptum confugerunt. ibid.

OOLA, ET OOLIBA.

Oola, & Oolibas Samaria, & Ieruſalem. 124. colum. 1

OPERA.

Opera bona omni tempore præſtanda. 868. columna 1

Opera bona ſunt ſemen gloriæ; mala ſupplicij. ibid. col. 2

Hominem poſt mortem non opes comitantur, ſed opera. 884. col. 2. cum ſeq.

Opera potiora ſunt verbis; operibus docendum. 877. col. 1

Opera bona paranda. ibid.

Opera miſericordiæ. 495. col. 1. cum ſeq.

Opera noſtra humi repunt, niſi Chriſti meritis extollantur. 909. col. 2

Fides ſine operibus mortua eſt; opera quoque mortua ſine fide. 46. col. 2

Lex Vetus cur dicatur lex factorum? ibid.

Opera Dei ex fornace amoris prodeunt. 772. colum. 1

Opera conſideratione terna, præuenienda ſunt. 310. col. 1

Opera mortua, quæ appellet Paulus? 42. col. 1. cum ſeq.

OPHIR.

Quænam regio ſit Ophir? 373. col. 2. cum ſeq.

OPTIMVS.

Optimi epithetum, quibus tribuebatur? 586. colum. 1

ORATIO.

Oratio thuri ſimilis. 878. col. 2

De oratione, & mortificatione. 880. col. 1

Orationi vacandum matutino tempore. 878. col. 2. & ſeq.

Oratio negotia proſpere dirigit. 879. col. 1

Oratio aditum occludit peccato. ibid.

Oratio matutina fundamentum diurnæ actionis. ibid.

Orationis clamor eſt vehemens deſiderium. ibi.

ORDO.

Ordo charitatis. 299. col. 2. & ſeq.

ORNATVS.

Ornatus Virginum, non corporis, ſed animi. 528. col. 1

Hominis ornatus intus eſt, animalium reliquorum foris. ibid.

De interno hominis, & mulieris ornatu, ex Diuo Petro. ibid.

Ornatus Chriſtianus, boni mores ſunt. ibid. columna 2

Pallidus color feminas religioſas ornat. 545. colum. 1. cum ſeq.

P.

POENA.

Mala pœna à Deo ſunt, patienterque ferenda ſunt. 291. col. 1. cum ſeq.

Pœna poſt culpam expiatam. 899. col. 2

POENITENTIA.

Pœnitentia impij, feſtiuitas eſt Dei, & Angelorum. 995. col. 1

Pœnitentia amara & dulcis. 840. col. 1

Pœnitentia cum feſtinatione eſt agenda. 898. colum. 1

Pœnitentia eſt ſuauis. 704. col. 1

Pœnitentia tabula poſt naufragium. 899. col. 1

Pœnitentiæ præco fuit Ioannes. ibid.

Pœnitentia quomodo agenda. 898. colum. 1. cum ſeq.

Pœnitentia commendatur. 359. col. 1

Pœnitentia Manaſſem Regem in libertatem reſtituit. 387. col. 1

Pœnitentia damnatorum infructuoſa. 962. colum. 2

Pœnitentia Achab regis. 426. col. 1

Pœnitentia non procraſtinanda. 898. col. 1

Pœnitentiæ carcer, D. Ioannis Climaci. 900. colum. 2

Pœnitentiæ dolore transfixus quidam obijt. 901. col. 1

Pœnitentiam an egerit Salomon? 360. col. 1

Cum pœnitentia quærendus Chriſtus. 556. colum. 2

Pœnitens ſit iudex ſui ipſius, accuſator, & teſtis. 958. col. 1

PARADISVS.

Ex paradiſo terreſtri expellitur Adam. 183. colum. 2

Adhibita paradiſo cuſtodia. ibid.

Expulſio ex paradiſo terreſtri, expulſionem indicabat hominum ex paradiſo cœleſti. ibid.

Occluſio paradiſi terreſtris, occluſionem ſignificabat cœleſtis. ibid.

Chriſtus paradiſum aperuit. ibid & 13. col. 2. cum ſeq.

In paradiſum cœleſtem nullus homo ante Chriſtum ingreſſus eſt. ibid.

Ex paradiſo terreſtri allata litera Eliæ. 376. colum. 1

PASSIO CHRISTI.

Chriſtus Cruce veluti baculo caput ſerpentis contriuit. 183. col. 1

Typus paſsionis Chriſti, eſt Abelis cædes. 184. colum. 1

Chriſtus ſponte, quia voluit, paſſionem ſubijt. 388. col.1
De paſſione Chriſti explicatur caput 53. Iſaiæ. 212. col.1. cum ſeq.
De paſſione Chriſti ex capite 52. & 50. Iſaiæ. colum. 2
De paſſione ex Pſalmo 21. pag. 218. col.1

PASTOR.

Paſtor mater eſt animarum. 299. col.1
Paſtor bonus animæ medicamenta, & ornamenta prouidet. ibid.
De paſtoribus ad præſepium vocatis. 774. colum. 1. cum ſeq.
De paſtoribus animarum. 792. col.1
Paſtor oues doctrina & virtute debet ſuperare. 793. col.1. cum ſeq.
Paſtor ſuper gregem ſuum debet vigilare. 792. col.2. & ſeq.
Paſtor ſuper ſe debet vigilare. ibid.
Paſtores rationem de ouibus reddent. 793. colum. 1
Paſtores Deus illuminat. ibid. col.2
Paſtor ſpeculum ouium. ibid.
Exemplum paſtorum. ibid. cum ſeq.
Paſtores, & Doctores, cum dentibus conferuntur. 45. col.1

PATER.

De patre legali, & naturali. 466. col.1

PATER ÆTERNVS.

Pater fontana Deitas dicitur à Dionyſio Areopag. & à D. Cyrillo dicitur fons. 261. col.1
In ſinu Patris eſt Verbum. ibid.
Patris natura diuina, Verbo diuino veluti ſigillo impreſſa. 262. col.1
Ex vtero Patris cur dicatur gentium Verbum? 259. col.2. cum ſeq.
Pater dicitur Sapientiam concepiſſe, & parturire. ibid.
Pater eſt principium ſine principio. 449. col.2
Pater eſt principium Filij, & Spiritus Sancti. ibidem.
Pater per intellectum gignit Verbum. 256. columna 1
Patris imago Verbum. ibid.

PATRES.

Patres Eccleſiæ dentes ſunt, quibus panis ſcripturarum eſt diuidendus. 248. colum. 2. cum ſeq.
Patrum libri fœtus eorum ſunt, & ſimulachra ibid.
Patrum libri ſunt aulæa pretioſa quibus Eccleſia ornatur. 799. col.2
Patres antiqui Chriſtum deſiderabant. 771. columna 1. cum ſequen.
Patres antiqui velut naues poma portantes. ibidem.
Patrum ſuſpiria D. Bernardum ſtimulabant. ibidem.
Sint ne antiqui Patres iuſtificati ſub lege veteri, & natura? 9. col.1.
Antiqui Patres à Chriſto gratiam accepere. 10. col.2
Parentes monentur ne filios à religioſa vita abducant. 394. col.1. cum ſeq.
Patres veteris Teſtamenti non aſcenderunt in Cœlum ante Chriſti Aſcenſionem. 14. col.2.

PATIENTIA.

De patientia. 391. col.1. & ſeq.
Remedia patientiæ. ibid.
Patiendi ſpeculum Chriſtus, & patientiæ præmium. 382. col.2
Tolera quod non vis, vt aſſequaris quod vis. 961. col.1

PAVPERTAS.

Paupertatem docet Chriſtus. 780. col.2
Diuites habitant in medio terræ; pauperes in medio Cœli: illi bona terrena coniungunt: hi diſpergunt. ibid. col.1
Pauperes diſpergunt terram, vt rapiant Cœlum. ibid. col.2
Pauperes ſunt leuitæ ſpirituales. ibid.
Pauperes ſpiritu non habent ſortem in terra. ibidem.
Pauperum Deus eſt hæreditas. ibid.
Paupertas, & humilitas arma Chriſti, 783. colum. 2

PAX.

De pace temporis Meſſiæ Chriſti. 79. col.1
Pax Romani Imperij Euangelicæ prædicationi præparata eſt. 81. col.1. 743. col.2. cum ſeq.
De pace qua floruit naſcente Chriſto. 487. colum. 1. cum ſeq.
Chriſtus pace vigente cur natus? 757. col.2
In pacifico corde naſcitur Chriſtus. 758. col.1. cum ſeq.
Halcionides dies, pacis & tranquillitatis. ibid.
Pax quærenda; fugienda iurgia. ibid.
Quid ſignificet hebræis pax? 780. col.2
Pax cum hominibus, profecta eſt à bona voluntate Dei. 789. col.1. cum ſeq.
De pace. ibid.
Pax eſt hominibus probis, improbis perturbatio. ibidem.
Pax pulchra, & opulenta; ædium deforme, & pauperrimum; pax cœleſte bonum. 789. colum. 1

INDEX

Pax perfecta nō eſt in hac vita, ſed in cœlo. 881. col. 1. cum ſeq.
Pacificum Dei in orbem terrarum ingreſſum, angli prædicant. 788. col. 1.

PECCATVM.

Peccatum non eſt repetendum. 881
Peccatum peius ipſo Orco. ibid.
A peccato perfecta emendatio. 883. col. 1
Peccati prima ſuggeſtio calcanda. ibid.
Peccatis reſiſtendum, & cum illis certandum. 624. col. 2
Peccati conceptus, & partus. 897. col. 2
Nihil peccare Dei eſt; communicauit hoc Deipara Virgini. 505. col. 2
A peccatis ſic conſumuntur iniqui, ut veſtis a tinea, ſine ſenſu peccati 957. col. 2
Nullum peccatum cōmiſit Deipara Virgo. 515. col. 2. cum ſeq.
Peccati author non eſt Deus. 285. col. 2
Potentia ad peccandum eſt imbecillitas. ibi.
Peccatum dicitur nihil. ibid.
Peccatum maxime fugiendum. 960. col. 2
Cur homo peccato inquinatus, in nihilum dicatur redactus? 298. col. 1
Sunt quidam potentes iniquitate. 288. col. 1
Peccati cauſa eſt voluntas. ibid.
Peccata etiam venialia fugienda, 529. col. 2
Potentia ad peccandum omni actu eſt priuanda. 288. col. 1
Locus Ioannis exponitur; Qui natus eſt ex Deo non poteſt peccare. ibid.
Homines opes hic dimittunt, peccata ſecum portant in aliam vitam. 484. col. 2. cum ſeq.
Peccata omnia ſunt fugienda. 687. col. 2
Peccata tacenda. 385. col. 1
Peccati ſupplicium. 376. col. 2. cum ſeq.
In Deo non poſſe peccare, eſt omnipotentia. 286. col. 1
Peccatum facere non eſt potentia, ſed impotentia. ibid.
Cauendum ne in peccatum reincidamus. 826. col. 2

PECCATVM ORIGINALE.

Peccato originali liberatur Ioannes in vtero. 672. col. 1
Peccatum originale vexillum hoſtis. ibid.
Peccatum originale ut gelu, gratia virorem extinxit. 775. col. 2
A peccato originali qui nam dicantur in vtero liberati? 653. col. 1
Peccatum originale omni tempore remedio aliquo oportuit expiari. 812. col. 1
Peccati originalis remedia. ibid. col. 2

PERSEVERANTIA.

Chriſtus inuentus perſeueranter eſt retinendus. 965. col. 1. cum ſeq.
Ad perſeuerandum opus eſt fortitudine. ibi. columna 2
Iuſtus in æternum ſe mancipat Deo. 967. columna 2
Perſeuerat in religione, qui amat religionem. 969. col. 1

PHILOSOPHI.

Philoſophi quid intellexerint nomine Verbi. 265. col. 2
Philoſophis an fuerit notum Verbum diuinum? 263. col. 2
Philoſophos Deus eſſe voluit, vt ad Chriſtianam prædicationem aures hominum aſſuefacerent. 267. col. 1
Philoſophia data eſt Ethnicis, lex & prophetia Iudæis, vt Chriſtiana doctrina viam munirent. ibid.
An philoſophi ſacras literas legerint, & aliquid ex illis decerpſerint. ibid.

PICTORES.

Pingendi fingendique conditores pendenti titulo abſoluta opera inſcripſerunt. 253. columna 1
Pictor admirabilis eſt intellectus. 298. columna 2

PISCES.

Piſcibus, qui pinnis carent, ſimiles ſunt ij, qui conſiderationi non vacant. 281. col. 1
Piſces, qui pinnas habēt, ex fluctibus exiliunt, ijs ſimiles ſunt, qui ex fluctibus negotiorum ſæpe exiliunt. ibid.

PLATO.

An Plato ſacros libros legerit. 267. col. 1
Plato non potuit in Ægypto ab Ieremia diſcere. ibid. col. 2
Plato natus poſt Ieremiæ tempus. ibid.
Poſt Platonis mortem, Septuaginta interpretes ſacras literas græco ſermone donarunt. ibidem
Plato multa de Trinitate locutus eſt, ſed aliter quam fides Catholica docet. 265. col. 2
Platonis de Deo ſententia. 253. col. 1

PLENITVDO, PLENVS.

Triplex gratiæ plenitudo. 626. columna 2. cum ſeq.
Duplex gratiæ plenitudo. ibid.
De plenitudine gratiæ Deiparæ Virginis. ibidem
Impleuit Chriſtus gratia mundum. 765. columna 2

Implet Nilus exundans Ægyptum vbertate; impleuit mundum Dei miſericordia, inundans omnibus bonis. ibid. col. 2
Vt vacuum repleat natura, mira facit. ibid.
Vt vacuum gratia, & gloria repleret Deus, miranda fecit. ibid.
Plenus dierum moritur iuſtus. 589. col. 2
Plenus Chriſtus gratia vt mare; Virgo vt flumina magnus; cæteri Sancti vt vaſa. 319. colum. 2

POMPEIVS.

Pompeius templum Iudæorum cepit, & ingreſſus eſt. Iudæos Romanis ſubiectos fecit, et ſtipendiarios. 457. col. 1

PONTIFEX.

Pontifices Hebræorum ab Aarone vſque ad Heli numerantur. 420. col. 1
Pontifices Hebræorum numerantur ab Heli vſque ad Captiuitatem Babylonicam. 429. colum. 2
Numerantur Pontifices, qui Perſis imperantibus pontificatu functi ſunt. 446. col. 2
Numerantur Pontifices, qui poſt Monarchiam Perſarum pontificatum geſſerunt, vſque ad Herodis tempora. 445. col. 2. & ſeq.
Pontificatus quando translatus à familia Eleazari filij Aaronis, in familiam Thamari. 419. col. 2
Pontificatus quando reductus ad familiam Eleazari. 430. col. 1
Pontificis virtutes. 445. col. 2
Pontifices Rempub. Hebræorum poſt captiuitatem gubernarunt. 437. col. 1
Pontifex Philadelphienſium magnæ virtutis, ac modeſtiæ. 605. col. 1

PRÆLATVS.

Prælatus ſuſtinet perſonam Dei. 968. col. 1
Prælati vox, eſt Dei vox. ibid.
Prælati virga Aaronica florida, & fructuoſa. ibidem. col. 2
Qui in prælato Deum videt, prōpte obedit. ibid.
In prælato non conſideranda materia, ſed figura. ibid.

PRÆLIA CHRISTI.

Chriſtus abſque exercitu hoſtes ſolus vicit. 115 columna 1
De prælio Gog. & Magog. ibid. col. 2. cum ſeq.
Antichriſti prælium. ibid.
Prælium Chriſti cum impijs extremo iudicio. ibidem.
Prælium Chriſti, quo idololatriam ſuperauit. col. 1. 117. cum ſeq.
Chriſti prælia quatuor. ibid. col. 2
Meſsiæ prælia ſpiritualia, arma quoque. 115. colum. 2
Paupertas & humilitas, arma Chriſti. 785. columna 1
Chriſtus congreſſus eſt cum hoſte, non in ſua maieſtate, ſed in noſtra humilitate. ibid.
Chriſtus armauit fortitudinem imbecillitate. ibidem.
Palea præſepij ſatisfuere Chriſto pro haſtis, ad ſuperandum hoſtem. ibid. col. 2
Abſque vllo milite Chriſtus bellum confecit maximum. ibid. cum ſeq.

PRÆSEPE.

Virgo Chriſtum in præſepio collocat. 770. col. 1
Præſepe Chriſti anguſtius templo Ieroſolymitano. ibid.
Ad præſepe Angeli confluebant. ibid.
Præſepio vbi Chriſtus erat, alia ornamenta non erant opus. ibid col. 2
Ornamentum præſepij amor. 772. col. 1
De præſepio. ibid.
Animalia in præſepio. 754. col. 2
Fuerit ne præſepe in rupe exciſum? 750. col. 2

PRIMOGENITVS.

Primogenitus Virginis quomodo dicatur Chriſtus? 724. col. 2. cum ſeq.
Primogenitus filius dicitur, ante quem nullus. ibidem.
Primogenitus Patris dicitur Chriſtus. 725. colum. 1
Primogenitus inter multos fratres dicitur Chriſtus. ibid.
Ratio cur primogenitus Deo offerebatur. 885. colum. 2
Quomodo dicatur primogenitus. 725. columna 1
Primogenito duplex hæreditatis dabatur portio. 336. col. 1
Ad primogenitus regnum pertinebat. ibid.
Primogenita mundi Chriſtus occidit. 761. columna 1

PRINCIPIVM.

Principij in diuinis perſonis duplex ratio: altera reſpectu ipſarum perſonarum, altera reſpectu creaturarum. 249. col. 2
Principium ſine principio eſt Pater. ibidem columna 1
Principium ex principio, id eſt, ex Patre, eſt Filius. ibid.
Principium vnum Spiritus Sancti, eſt Pater & Filius. ibid.
principium perſona diuina non eſt Spiritus ſanctus. ibid.

prin-

Digitized by Google

Principium creaturarum omnium ſunt tres perſonæ diuinæ ibid.
principium totius diuinitatis pater ibid.
principium dicitur Sapientia ibid.
In principio erat Verbum: quod ſignificet. ibid. cum ſeq.
principium Euangelij Ioannis ſimile eſt principio totius Scripturæ Sacræ 252.col.1.

PROFICERE.

De profectu, ſiue progreſſu in virtute. 772.columna 2
In uirtute progrediendum ſemper. 966.columna 2

PROMISSIO.

promiſsiones terrenas habet Teſtamentum vetus, Nouum cæleſtes 15.col.2
promiſsio de Meſsia facta Abrahamo. 186.colum.2.& 348.col. 1
promiſsiones de Meſsia. 335.colum.2.& 341, colum. 1
promittitur Chriſtus ſtatim poſt peccatum Adami.181.col.2.cum ſeq.
promiſsionis fructus Chriſtus. 34.col.2

PROPHETA.

Hebræorum & lingua,& vita, fuit prophetica. 22.col. 1
prophetæ numerantur, qui regum tempore prophetarunt. 431.col.1.& ſeq.
An in Aegypto, & in deſerto, & tempore Iudicum prophetas habuerint Hebræi? 432.columna 2
prophetarum filij qui nam fuerint?434.columna 2
prophetica collegia. 435.col.1
propheticorum collegiorum autor Samuel.ibid.
prophetæ de Chriſto vaticinati ſunt. 436.columna 1
prophetæ libros ſacros ſcripſere. ibid.col.2
Veſtitus prophetarum qualis. 436.col.1
De cadibus prophetarum. ibid.cum ſeq.
prophetæ de Chriſto vno ore locuti ſunt. 687.col. 2
prophetia antequam impleatur, ænigma eſt.73.col. 1
prophetiarum princeps cur dicatur Saraias ab Ieremia. 434.col.2
prophetæ cur maiores,& minores, dicũtur. 432.col. 2
prophetia Iudæis clauſa. 71.col.1
prophetæ occiditur a leone. 423.col.1
Regnum Hebræorum magnus quidam fuit propheta Chriſti. 22.col.2

PROSPERITAS.

Proſperis in rebus Chriſtus amittitur. 956.columna 1
In rebus aduerſis Chriſtus quæritur. ibid.columna 2
Aduerſitas multos frangit, multos extollit proſperitas. 646.col.2
proſperitate eleuatur cor hominum. 384.columna 2
proſperis & aduerſis rebus, probi viri ſapienter utuntur. 936.col.1
proſperis rebus aduerſa res permiſcentur. ibid.

PROVIDENTIA.

Dei prouidentiæ confidendum. 731.col.1

PRVDENTIA.

De prudentia. 543.col.1

PVERI.

Pueri à flagitioſorum hominum conſortio ſunt ſegregandi. 541.col.1
puerorum ætas ceræ ſimilis. 938.col.1
puero maxima debetur reuerentia.938.columna 2
Coram pueris nihil mali agendum, quod imitari poſsint. ibid.
puerorum perſecutores, Herodes, Pharaones, Iſmaeles. ibid.

PVNITIO.

Dei punitio & correctio fructum parit. 395.columna 2

PVLCHRITVDO.

pulchritudo duplex, corporis,& animi. 543.columna 2
pulchritudo corporis bonum fragile, febris igniculo diſſoluitur, in cute conſiſtit. ibid.
pulchritudo corporis fallit, & capit homines. ibid.
pulchritudo græcè κάλλος à vocando. 544.columna 2
pulchritudo corporis cur dicatur digna imperio 545.col.2
Gratior eſt virtus cum pulchritudine coniuncta. ibid.
In pulchritudine magis eminet virginea puritas. ibid.
Virgini Deiparæ pulchritudo corporis tribuitur ibid.& 546.col.2.cum ſeq.
pulchritudo Deiparæ Virginis nemini nocuit. 545.col. 2
pulchritudo animi multò præſtantior corporea. 548.col.1.& 639.col. 1
Deus in corpore non pulchro, diligit animas pulchras. ibid.
pulchritudo Sanctorum & interna animi, ſimilis

milis pulchritudini Angelorum, & Dei. ibi. colum.ſeq.
Homines foris pulchri, intus deformes, ſimiles templis Ægyptiorum. ibid.col.2.cum ſeq.
Homines iuſti interna præditi pulchritudine Silenis ſimiles. ibid.
pulchritudo animarum quanta ſit. ibid.
Cum pulchritudine animarum nihil in terris conferri poteſt. ibid.
pulchritudinem animi efficit charitas. ibid.
De pulchritudine Virginis Deiparæ interna. 547.col.1.cum ſeq.

PVRGATORIVM.

purgatorius ignis. 901.col.2

PVRIFICATIO.

De purificatione noſtra. 896.col.1
purificationem noſtram magnificat Dominus. ibid.
Ad noſtram purificationem habemus balneum potentiſſimum, Chriſti ſanguinem. ibidem, colum. 2
purificat Chriſtus vt ignis conflans, & herba fullonum. 897.col.1
purificatione indigemus ex conceptu, & partu peccati: Purificationis dies idem ſit qui peccati. 902.col.1
purificat Deus hominem a culpa velociter. 899 col. 2
Antequam purificationis noſtræ dies impleantur, Cœli templum ingredi non poſſumus. 903.col. 1
De ijs quæ hominem inquinant. ibi.col.2

PYTHAGORAS.

Pythagoræ ſymbola. 72.col.1

Q

QVADRATVM.

Quadrata fides. 65.col.2
Viri iuſti ſunt quadrati 185.col.1

QVÆRERE.

Quærendus Deus cum dolore. 958.col.2
Quærendus Deus diligenter. ibid.
Subtrahit ſe Chriſtus, vt auidius quæratur. 966.col.1.cum ſeq.
Prius nos quærit, quàm quæratur a nobis. 962. col.1

R

RAHAB.

An Rahab fuerit meretrix? 354.col.2
Rahab Eccleſiæ vmbra. 340.col.1

REDEMPTIO, REDEMPTOR.

Redemptio magni ſtetit. 37.col.2
Iſaac non eſt immolatus, quia eius ſanguis mũdum non poterat redimere. 187.col.2
Non potuit redimere ſanguis hircorum & taurorum, ſed Chriſti. 131.col.2
Redemptio Chriſti æterna. 11.col.2
Redemptoris titulus Dei ſolius eſt. 136.col.1
Redemit nos Chriſtus, non vi, vt Iſraelitas ex Ægypto, ſed ſoluto pretio. 607.col.1
Redemptionis beneficium animum inflammat magis, quam beneficium creationis. 615.columna 2
Redemit nos Chriſtus à triplici morte. 180.columna 2
Deus homo factus eſt, vt de ſuo homo redimeretur. 326.col.2
Pretio magno redemptus homo. 329.col.1
Totus Orbis non eſt pretium idoneum ad redimendam vnius hominis animam. ibid.
Redemptioni hominum vna Chriſti ſanguinis gutta ſuiſſet ſatis. ibi.col.2
Chriſtus non eripuit hominem a morte per vim, ſed per iuſtitiam redemit. 180.col.2
Ad liberandum hominem Deus non eſt vſus virtute potentiæ, ſed rõne iuſtitiæ. 330.col.1
Pater dicit homini: Accipe vnigenitum & da pro te. Filius dicit: tolle me, & redime te. ibi. col. 1
Homo vendere ſe potuit, redimere non potuit. 685.col. 1
Redemptio indicat captiuitatem. ibid.
Redimere non potuit pura creatura. ibid.

REGNVM.

De regno Meſſiæ. 104.col.2.& ſeq.
Chriſti regnum rebus multis regna omnia ſuperat. 167.col.1
Ad regni ſolium aſcendit Chriſtus per medios leones. 646.col.2
Chriſtus Thronus ſicut Sol, aquilinis cernitur oculis. 104.col.1
regna terrena ſunt ſomnia. ibid.
regnum Chriſti regna omnia ſuperat amplitudine, totum complectitur. 107.col.1
regnum Chriſti ſuperat regna omnia, duratione, æternum eſt. ibid.
regnum Chriſti ſuperat regna omnia vi, poteſtate, opibus, fortitudine. ibi col.2
regnum Chriſti in corpora & animas. ibid.
regnum Chriſti excellit legibus, atque inſtitutis. 108 col.1
regnum cœlorum dicitur Eccleſia. ibid.
regnum Chriſti excellit fine, regiſque nobilitate. ibid.
regnum cur ablatum ſit à Ruben primogenito? 336.col. 1
regnũ duob. modis debetur Chriſto. 108 col.2

Prin-

Principatum Chriſtus humero tulit. 109. col. 1
Regnum hebræorum diuiſum in duo regna. 422 col. 1
Vtrumque regnum idola coluit. 368. col. 1
Regnum X tribuum extinguitur. 429. col. 1
Regia Tribus Iuda. 336. col. 1

R E X.

Rex Regum Chriſtus, in capite geſtat non vnū, ſed multa diademata. 108. col. 2
De Chriſti throno dicitur: Non eſt factum tale opus, &c. ibid.
Regis Chriſti manus oſculandæ. ibid.
Aduerſus Chriſti regnum omnes conatus inanes. 871. col. 1
Reges terreni auroræ ſimiles mox euaneſcenti. 104. col. 2
Rex impatiens conſortis. 871. col. 2
Reges impios vt leones venatur Dei iuſtitia. 398 col. 1
Reges Iuda numerantur. 421. col. 1
Reges Iudæ, & eorum geſta. 357. colum. 2. cum ſeq.
Reges tres à Matthæo prætermiſſi, qui ſint. 376. col. 2 & ſeq.
Reges tres cur Matthæus prætermiſerit? ibid.
Reges tres præſtantiſſimi, Dauid, Ezechias, Ioſias, inter ſe conferuntur. 389. col. 2
Reges Iſrael, eorumque geſta recenſentur. 421 col. 1 & ſeq.
Rex Moabitarum an filium immolarit? 427. col. 1
Reges ſunt Candelabra templi. 481. col. 1
Reges bona opera comparent. 484. colum. 2. cum ſeq.
Reges, & populi rectores, quales eſſe debeant. ibid.
Rex Deo obedire debet. 485. col. 2
Regum virtutes, vel vitia, in regnum influunt. 872 col. 1
Regis exemplum ſequuntur ſubditi. ibid.
Regibus munera offerebantur. 857. col. 2
Reges vngi ſolebant apud Hebræos. 203. col. 1
Regis Cor in manu Dei. 485. col. 1. cum ſeq.
Rex primum mobile. ibid.
Regi cum coronabatur, legis liber tradebatur. ibid.
Regis conſiliarij mandata Dei. 486. col. 1
Regum locus lubricus. ibid.
A Rege religio, & cultus diuinus procurandus. 487 col. 1
Rex Eccleſiæ defenſor. ibid.
Rex Sol Reipub. ibid.
Reges Perſarum quatuordecim numerantur. 445 col. 1
De Regibus Perſarum. 443. col. 2. cum ſeq.
Rex Iudæorum cur dicitur Chriſtus. 871. col. 2
Rex populi regula ſit recta. 872. col. 2. & ſeq.
Rex impius fermentum corrumpens populum, & piſtor cacodæmonis. 873. col. 1
Regibus verba obſeruanda in aula Babylonis ſcripta. ibid. col. 2
De virtutibus, quibus Reges debent excellere. 874 col. 2
Rex probus ſimulachrum eſt Dei. ibid.
In cedris Libani, id eſt, regijs opibus paſſeres, id eſt, pauperes, & religioſi nidificant. 875. col. 1. cum ſeq.
Regis boni eſt legibus præbere vim exemplo. 907. col. 1 cum ſeq.

RHINOCEROS.

Rhinoceros in ſinu Virginis comprehenditur. 911 col. 1

ROBOAM.

De roboam filio Salomonis. 386. col. 1
An Salomon genuerit roboam natus annos decem? ibid.
roboami tempore Hebræorum regnum diuiſum. 368. col 2 cum ſeq.
Qualis rex fuerit roboam. 369. col. 1. & ſeq.

R O M A.

romanus Pontifex totius orbis eſt paſtor. 757. col. 1 cum ſeq.
Sub romana Monarchia natus Chriſtus. ibidem.
Romana Eccleſia ciuitas noſtra eſt, & Bethlehem in qua profitemur obedientiam ſummo Pontifici. ibid. col. 2 cum ſeq.
roma ſedes Petri quidquid armis non poſſidet, tenet religione. ibid.
Si quis in Eccleſia romana velut arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. ibidem col. 1
romana Monarchia florente, venit Chriſtus. 169 col. 1
Monarchia Eccleſiæ Romanæ diſtincta eſt à Monarchia Romanorum ſeculari. 171. colum. 1
roma nomina Baalim, id eſt idolorum, ex ore proiecit: ſuum IESV nomen, tanquam vas electionis portat. 830. col. 2
roma nomen occultum. 831. col. 1

R O S.

ros è Cœlo Chriſtus. 771. col. 2. cum ſeq.
ros cœli medicina peccati. ibid.

Ros

Ros ſerena cadit nocte, Chriſtus ſereno natus tempore. 758.col.2

R V I N A.

Bona ruina eum peccatum ruit. 893.col.1
Chriſtus poſitus in ruina mortis, ut homines re ſurgerent. ibid.
Chriſtus poſitus in ruinam Dæmonum, & Iudæorum. 722.col.1

R V T H.

Ruth Eccleſia typus. 339.col.2
Ex Ruth moabitide ortus eſt Dauid. ibid.col.1
De Ruth. ibid.& 356.col.1

S.

SACERDOS, ET SACERDOTIVM.

De officio, & virtute ſacerdotis. 662.col.1
Chriſtus à ſacerdotis officio non quærit aurum, ſed animas. ibid.col.2.cum ſeq.
Sacerdos lucra ſectetur ſpiritualia, non temporalia. ibid.
Sacerdotum purificatio. 896.col.2.cum ſeq.
Sacerdos impendat Eccleſiæ laborem, ex qua fructus colligit. 682.col.2
Sacerdotes dicebantur filij Aaron. 587.col.2
Sacerdotis vita longè à populi vita diſtare debet. 693.col.1.cum ſeq.
Sacerdotis manus ſolari radio oportet eſſe ſplendidiores. ibid.col.2
Sacerdotium Iudæorum abrogatum. 142.col.2
Sacerdotium Chriſtianum nunquam abrogabitur. 146.col.1.cum ſeq.
A Sacerdotibus Iudæorum vox audita: Migremus hinc. 143.col.1.cum ſeq.
Sacerdos ſit timoratus. 913.col.1
Sacerdos nō quærat quæ ſua ſunt, ſed quæ Chriſti. ibid.col.2
Sacerdos veniat in ſpiritu in templum, id eſt, Eccleſiæ dignitates. ibid.
Sacerdotis exemplar Onias. 914.col.1

SACRIFICIVM.

Sacrificia Iudæorum Deus reſpuit. 146.col.1
Sacrificiū Euchariſtiæ digniſsimum Deo. ibid.
Sacrificium Chriſti reſpicit Deus, non verò Iudæorum. 185.col.2.cum ſeq.
Sacrificium Chriſti Deum placauit. 135.col.2
Sacrificijs Iudæorum reiectis, ſacrificiū Euchariſtiæ toto orbe offertur. 142.col.2.cum ſeq.
De ſacrificio Euchariſtiæ. 184.col.2
Sacrificio Euchariſtiæ Angeli adſunt. 590.col.2 & ſeq.

SALATHIEL.

Salathielem genuit Iechonias in Babylonia, 409. col.1
Salathiel Matthæi diuerſus eſt à Salathiele Lucæ. 469.col.1.cum ſeq.
Iechonias non fuit ſterilis ſed genuit Salathielem. 411.col.2

SALOMON.

An Salomon fuerit vnigenitus Dauid ex Bethſabee. 360.col.1
Salomonis nomina. ibid.col.2
An Salomon pœnitentiam egerit, ſalutemq; ſit conſecutus? ibid.
An Salomon ſolo æquarit templa, quæ idolis vxorum extruxit. 362.col.2
In Salomone apparet mira excellentia, mira ſubuerſio flenda vorago. 365.col.1
An Salomon exiſtimarit idola habere aliquid numinis? ibid.col.2
An Salomon poſt peccatum infuſam amiſerit ſapientiam. ibid.
Salomon arbor ſcientiæ boni, & mali. 472.col.2
Salomonis cor deprauatum per mulieres. ibid.
An Salomon genuerit filium Roboam, cum natus eſſet annos decem? 366.col.2
Ad quam ætatem peruenerit Salomon. ibid.co.2

SALOMON.

An licuerit Salmoni ducere vxorem Rahab? 354.col.1. cum ſeq.
An Salmon genuerit Booz, Obed? 355.col.1

SALVATOR, SALVS.

Chriſtus in Teſtamento ueteri Saluator appellatur. 130.col.1
Meſsias ſaluator animarum præcipuè. 131.col. 1
Saluatoris, & Redemptoris titulus ſoli Deo tribuitur. 135.col.2
Salus à Chriſto allata, perfecta eſt æterna, & diuina. 835.col.1
Chriſtus Deus ſaluationum animi, & corporis, 837. col.1
Salute quomodo nos onerauerit Deus. ibid.col.2
Salus animi toto anno procuranda. 838.col.1
Salutis dies hoc tempus. 839.col.1
Pro ſalute animi omnia toleranda. 836.col.1

SAMARIA.

Samaria ædificata eſt ab Amri rege. 424. col. 1
Samaritani vnde venerint. 429.col.1
Samaria X.Tribuum metropolis. 443.col.1
Samaria ædificata in monte empto à Somer, vnde dicitur Hebraicè Someron. 424.col.1

SAMVEL.

De Samuele. 420.col.1
Samuel autor propheticorum collegiorum. 433. col. 1
Samuel Propheta. 432.col.2

SAN-

SANCTITAS.

A ſanctitate maxime laudatur Deus. 663. col.2 cum ſeq.

Ter ſanctum Deum Seraphini inclamant. ibid.

Triſagios, id eſt, ter ſanctus, hymnus puero rapto in ſublime ab angelis traditus, ibid.

A ſanctita te dicitur Spiritus ſanctus. ibid.

Summa ſanctitas Incarnationis. ibid. col.2

Sanctitate ipſa aliquando inſoleſcit animus. 660. col. 2

Sanctum Domino in lamina Pontificis. 663. col. 1

SANCTIFICATIO.

De ijs qui dicuntur in vtero ſanctificati agitur, 653. col.2

SANGVIS.

Sanguis Chriſti effuſus ſicut aqua. 219. col.1

Sanguine Chriſti confirmatum eſt nouum Teſtamentum. 3 col.2

Sanguine confirmatum quomodo ſit vetus Teſtamentum. ibid. col.1

Sanguinis Chriſti gutta vna redimendo orbi ſatis. 319. col.2

Sanguis Chriſti cur dicatur à Prophetis vinum 554. col.2

Sanguinis Chriſti fons patet omnibus. 502. col. 1

Sanguis Chriſti vox. 103. col.2

Sanguis hircorum, & taurorum peccatum auferre non poterat. 114. col.1

Primitias ſanguinis Chriſtus in Circumciſione effudit. 105. col.2

Kalendas Ianuarij ſuo ſanguine conſecrauit. ibid. col.1

SANSON.

Sanſonis fortitudo. 419. col.1

SAPIENTIA.

Sapientia Dei dicitur Verbum diuinum. 274. col.2. & 258. col.2

Cur filius dicatur ſapientia patris? 263. col.1 item 230. col.1

Sapientia cur dicatur ludere in orbe terrarum. 275. col.1

Sapientia noſtra Chriſtus; ipſius contemplatio ſapientes nos reddit. 283. col.1

Sapientia Dei continet omnia. 294. col.1

SARA.

Sara nomini litteram detraxit Dominus, & nomini Abraham addidit. 801. col.1

SCALA.

Scala Iacob. 189. col.1

SCRIPTVRA.

Scriptura ſenſus quadruplex, Litteralis, Allegoricus, Tropologicus, & Anagogicus. 23. col. 1

Explicantur huiuſmodi ſenſus. ibid.

Scriptura animalis inſtar animam habet, & corpus, ſenſum myſticum, & litteralem. 22. col.1

Senſus litteralis carneus dicitur. 21 col.2

Scriptura dicitur liber intus, & foris ſcriptus. 23. col.1

Scripturam Chriſtus aperuit. ibid.

Scriptura clauem habet Chriſtus. ibid. col 2

Scriptura eſt anigmatica. 70. col 1

Senſus litteralis Teſtamenti veteris dicitur verbum paruum, & argentum; ſpiritalis verbum magnum, & aurum. ibid.

Chriſtus aperuit ſcriptura ſenſum. 83. col.1

Iudai non eleuant manus, id eſt, ſcripta Moſis. ibid.

Chriſtus eſt Theſaurus abſconditus in Scriptura. ibid. col.1

Scripturam oportet ſcrutari tanquam theſaurum. 71. col.1

Monilia Eccleſia argenti punctis ſunt diſtincta; hoc eſt, ſacra eloquia moralis ſenſus punctis ornata. 279. col.2

Litteralis ſenſus ſimilis cibo, moralis potui. ibid.

Scriptura eſt manna. 72. col.2

Scripturam reparauit Eſdras. 454. col.1

An Eſdras ex memoria ſcriptura libros reparauit? ibid.

Chriſtus in Scriptura quarendus eſt, tam in littera, quam ſub littera velamine. 579. col. 1

Scriptura competentibus utitur indumentis littera. ibid.

SEDES.

Sedes Dauid, & domus Iacob, Eccleſia dicitur. 623. col.2

SEDECIAS.

Sedecias filius Ioſia Rex Iuda creatus a Nabuchodonoſore, & qualis Rex fuerit. 396. & 397

Sedecia anno vndecimo Ieruſalem obſeſſa, & expugnata à Chaldais. ibid.

Sedecias comprehenſus, oculis priuatus, ductuſque eſt Babylonem, & Babylonem non vidit. ibid.

Fuga Sedecia regis, typus Ezechielis. ibi. col 2

Calathus ficus malas habens Ieremia 24. Sedeciam ſignificabat, & alios Iudaos. ibid. col.2

Digitized by Google

I N D E X

S E L L V M.

Sellum filius Ioſiæ idem qui Ioachaz Rex Iuda, patri ſucceſſit, à Pharaone captus, & in Ægyptum ductus. 394. col. 1
De Sellum vaticinatur Ieremias. ibid.
Alter Sellum Rex Iſrael menſis vnius. 428. col. 1

S E M E N.

Semen Abrahæ Chriſtus eſt, in quo benedicuntur omnes gentes. 186. col. 2
Semen Abrahæ Chriſtus, mortuum & per totũ orbem eſt multiplicatum. ibid.
Semen id eſt, filius mulieris, id eſt, Virginis Mariæ, Chriſtus contriuit caput ſerpentis. 183. col. 1
Semen ſerpentis Dæmones, & impij homines. ibid.

SENNACHERIB.

Sennacherib exercitus ab Angelo cæſus. 384. col. 2
Eiuſdem more, ibid.

S E N E C T V S.

Senectus mentis, 588. col. 2

S E N S V S.

Senſus obſerandi, vt cuſtodiatur cor, & de cuſtodia ſenſuum. 903. col. 2
Senſus lenones ſunt animi, nuntij, raptores, & feneſtræ. ibid.

SEPVLCHRVM.

Vterus matris ſepulchrum dicitur, & ſepulchrum dicitur uterus terræ. 483. cum ſeq.
Sepulchrum Virginis Deiparæ. 561. col. 2

SEPTVAGINTA INTERPRETES.

ſeptuaginta interpretes Eleazaro pontifici ſcripturam ex hebræa in græcam linguam tranſtulerunt, petente Philadelpho. 446. col. 1

S E R M O.

An Verbum diuinum dicatur etiam ſermo? 261. col. 2

S E R P E N S.

ſerpens diabolus cui Virgo caput contriuit. 181. col. 2 cum ſeq.
ſerpens qui per mulierem mortem, & peccatum in mundum inuexit, per mulierem è mundo eſt expulſus. ibid.
ſerpentis caput baculo crucis Chriſtus contriuit. 183. col. 1
ſerpens calcaneo Chriſti, id eſt, corpori eſt inſidiatus. ibid.
Chriſtus immortales cum ſerpente inimicitias gerit. ibid.
Serpens in vno homine cunctos iugulauit. 181. col. 2 cum ſeq.
ſerpens in deſerto exaltatus, Chriſtum quomodo adumbrabat. 11. col. 2
Serpentis ſibilus, id eſt, Dæmonis tentatio eſt: Da mihi iuueniles annos. 878. col. 1
Cum ſerpente inimicitia. 181. col. 2

S E T I M.

Ligna ſetim. 357. col. 2. cum ſeq.

S I B Y L L A.

ſibyllarum de Chriſto vaticinia, 236. col. 1

S I C L V S.

ſiclus ſanctuarij, & vulgaris. 497. col. 2
Siclus, & ſtater IV. drachmas continet. 734. col. 2

S I G N V M.

Chriſtus ſignum fuit contradictionis. 893. col. 1. & ſeq.
Chriſtus in ſignum poſitus, vt ſerpens in deſerto. 894. col. 1
Chriſtus poſitus in ſignum omnium, & vexillum. ibid.
ſignum datum ab Ieremia ſacerdotibus Ægypti. 819. col. 1
De ſignis quæ natiuitatem Chriſti præceſſiſſe memorantur. 747. col. 2. cum ſeq.
De ſigno oblato Achaz ab Iſaia. 718. col. 1. cum ſeq.
Quod nam ſignum promiſerit Iſaias Achaz. ibid.
Ecce Virgo concipiet, latè exponitur. ibid.

S I L E N T I V M.

ſilentium & attentio rebus diuinis adhibenda in templo. 606. col. 2

S I M E O N.

De ſimeone qui Chriſtum excepit vlnis. 891. col. 2
An fuerit Hillelis Diſcipulus. 891. col. 1
An fuerit ſacerdos? ibid.
Non dubitauit de oraculo Iſaiæ. ibid.
Deleuiſſe ex oraculo ſcripturæ litteram, apocryphum eſt. ibid.
De Cantico ſimeonis. 893. col. 2
ſimeon probi ſacerdotis imago. 913. col. 1

SIMILITVDO.

ſimilitudines quamuis minimæ maximas res (ait Cyrillus) clariores reddunt. 261. col. 2
ſimilitudines productionis Verbi diuini. ibid.
ſimilitudines Verbi diuini cum verbo mentali, vocali, & ſcripto, & diſſimilitudines. 256. col. 2 cum ſeq.

S I M O N.

ſimon Pontifex Hebræorum, umbra Simonis Petri ſummi Pontificis. 454. col. 2

Simonis

Digitized by Google

I N D E X

Simonis tempore ablatum eſt iugum gentium ab Iſrael. ibi.

Simon recepit arcem Sion. ibi.

Simon occiditur. ibi.

S O C I E T A S.

Societas impiorum fugienda, 372. col. 2. 937. colum. 2

S O L.

Sol ex ſuo cœlo ſuperiora, & inferiora illuminat, ita Chriſtus. 760. col. 1

An Sol redierit retrorſum, an ſola vmbra tempore Ezechiæ. 383. col. 2

Fuerit ne longior dies qua Sol rediјt retrorſum die illa, qua ſtetit tempore Ioſue. 383. columna 2

Sol dicitur ſteтiſſe tempore Elimelechi. 356. columna 2

An aliquis præter Ioſue ſolē ſtare fecerit? 357. col. 1

Sol rubicundis perfuſus vaporibus cernitur matutino, & veſpertino tempore: ita Chriſtus. 815. col. 2. cum ſeq.

Deus Sol, & ſcutum hominis. 185. col. 1. cū ſeq.

Deus Sol increatus, Pater luminum. 216. columna 1

Chriſti Thronus, ſicut Sol. 104. col. 1

Soles tres quando viſi. 746. col. 2

Sol in die Natiuitatis dicitur feſtinaſſe ad ortum; & nouo fulſiſſe ſplendore. 447. columna 1

Ille qui facit caſum, Sol facit occaſum. 304. columna 2

S P E C V L V M.

Labrum factum ex ſpeculis mulierum. 526. colum. 2. cum ſeq.

Specula abijciunt religioſæ fœminæ, id eſt, ornatum mundi. 528. col. 1

Specula Domino offerebant fœminæ. 524. columna 2

Specula ſunt mandata Dei. 600. col. 2

Speculum virtutum Virgo Deipara. 778. col. 1

Speculum veriſſimum Chriſtus, mundus ſpeculum fallax. 283. col. 1

Sunt ſpecula quæ in portentoſam magnitudinem augent formas. ibid.

S P E L V N C A.

In ſpelunca natus eſt Dominus. 760. columna 1

Deſcribitur ſpelunca. ibid.

Spelunca appellatur diuerſorium. ibi.

S P E S.

Spes ſanctorum ſit res. 911. col. 1

Qualis res, talis ſpes. ibi.

S P O N S A.

De ſponſa, & filijs Meſsiæ. 119. col. 1

Sponſa Chriſti Eccleſia. ibi. 2

De deſponſatione Eccleſiæ. 120. col. 1

S T A T V S.

De primo ſtatu populi Hebræi. 414. col. 2. & ſeq.

De ſecundo ſtatu populi Hebræi. 421. col. 1

De tertio ſtatu populi Hebræi, poſt captiuitatem Babylonicam. 437. col. 1. & ſeq.

Status Iudæorum mobilis erat, totus a Chriſto pendebat. 149. col. 2

S T E L L A.

De ſtella quæ Magis apparuit. 851. colum. 1. & ſeq.

Stella Magorum non fuit cometa. ibi.

Cur dicatur ſtella eius? cur per ſtellam Magi vocati fuerint? 857. col. 1. cum ſeq.

An ſtella apparuerit ſupra Iudæam? 852. col. 2. & ſeq.

An ſtella ipſa nocte natiuitatis Chriſti viſa fuerit, an multo ante? 853. col. 2

An ſtella toto itinere Magos præiuerit. 855. col. 1

Quæ materia ſtellæ? quis locus? quis motor? 855. col. 2

Differebat ſtella hæc a reliquis, multis rebus. 856. col. 1

Stella expectata dicitur in monte victoriali, & in puteum cecidiſſe. 857. col. 1

Eccleſia ſtellarum XII. coronam geſtat. 867. col. 2

Stellæ XII. quæ micant in corona Deiparæ. 867. col. 2

S V S A N N A.

Suſanna ſignificat lilium, fuit autem ſimilis lilio inter ſpinas. 818. col. 2

S Y N A G O G A.

Synagoga cum Luna mutabili comparatur. 479. col. 2

Synagoga ancilla, Eccleſia libera. 18. columna 1

Synagogæ dedit Deus libellum repudij. 99. columna 2

Synagoga fuit tabernaculum mobile, Eccleſia templum ſtabile. 81. col. 2

Maria ſoror Moſis typus ſynagogæ. 97. columna 1

Synagogæ gloria translata in Eccleſiam. 865. columna 1

H TA-

T

TABERNACVLVM.

Virgo Deipara tabernaculum Dei. 512. col 5
Cum tabernaculo Moſis confertur Virgo latè. ibi.col.2. & ſeq.
Pars prima tabernaculi, id eſt, ſuperior pars Deiparæ Virginis. 513.col.2
Pars ſecunda tabernaculi, id eſt, appetitus Deiparæ Virg. 520.col.1
Pars tertia tabernaculi, id eſt, externa modeſtia Virginis. 521.col.2
Tabernaculi virginei exemplar, typi, & materia. 512.col.2

TEMPLVM.

In templis ſumma reuerentia obſeruanda. 605 col.2.cum ſeq.
Templum Cœlo ſimile, locus Angelorum. ibi.
Silentium in templis ſeruandum. ibi.
In templo quid agendum. ibi.
In templo diuinis tantummodo rebus vacandum. ibid
In templo attencio adhibenda. 606.col.2
Templi porta, porta iuſtitiæ. 607.col.1
Templum Dei domus Vnicornis, aduerſus peccati venenum, & Theſaurus. ibi col.2
Ter ſingulis annis in templum Iſraelitæ confluebant. 905.col.1
Templum Iudæorum, iudaicæ religionis erat nodus. 144.col.1
In templo ſolum Ieroſolymitano Iudæis licebat ſacrificare. ibid.
Templum turris vineæ. 153.col.1
Templum Iudæorum a Romanis combuſtum ipſo duce Tito inuito. 144.col.1
Templum Deo volente exuſtum X. die Auguſti a Romanis. ibid.col.2.cum ſeq.
Templi extruendi facultatem dedit Iulianus Apoſtata Iudæis, ſed diuinitùs prohibiti sũt. 145.col.2.pag.89 col.1.cum ſeq.
Templa duo a Iudæis extructa, tertium nunquam extruetur. 90 col.2
Templum Deus euertit, vt medicus phialam frangit. 160.col.1
Templum Iudæorum hortus nucum. ibid. columna 2
Templum a Machabæo recuperatur, & renouatur. 449.col.2
Templum a Samaritanis in monte Garizim extructum. 445.col.1
Templum Salomonis quot annis ſteterit. 421. colum. 2
Templum ſecundum ab Hebræis poſt captiuitatem extructum. 526.columna 2
Templum Iudæi polluerunt indignantibus Romanis. 171 col.2
Ex templo Iudæi pugnarunt, & cadaueribus illud repleuerunt. ibi.col.1
Si quis ſepta templi tranſgrediebatur, etſi Romanus eſſet, occidebatur. ibi.col.2
In templo Romani ſigna poſuere. 177 col.2
Templum Pompeius cepit, & ingreſſus eſt. 437. col. 1
Templum Craſſus ſpoliauit. ibid.
Spoliauit Antiochus. 448.col.1
Templum Onias extruxit in Ægypto. 452.columna 2
Templi ſecundi euerſio Chriſtum iam veniſſe probat. 164 col.1
Templum Chriſtus ſua præſentia reddidit glorioſum. ibi.col.2.cum ſeq.
Templum ab Herode inſtauratum. 167.columna 1
Templum Herodis & Zorobabelis, pro eodem reputatur. ibi.col.2
An templum ſecundum fuerit opibus glorioſius templo primo? 166.col.1
Templum exuſtum a Chaldæis. 398.col.2
Templum quo die menſis exuſtũ fuerit a Chaldæis, & iterum a Roman. ibi.

TEMPVS.

Tempus Chriſtianæ legis fertiliſſimum. 839. col. 1
Tempus ſaluti animæ impendendum. 963.columna 2
Tempus præſens verbi ſubſtantiui; Deo congruit; ſed reliqua etiam tempora illi tribuũtur. 252.col.2
Tempore præterito imperfecto cur Ioannes vſus 213.col. 1
Tempore præterito imperfecto antiqui artifices in tabulis operum vtebantur. ibi col.2
Tribus operibus verbum præteriti temporis inſcriptum eſt; Ille fecit. quæ propterea in magnam inuidiam incurrerunt. ibi.

TENEBRÆ.

Tenebræ mundi palpabiles, quales Ægyptij. 302.col.2.cum ſeq.
Rebelles luminis ſunt impij. ibi.
Tenebræ impiorum horrendæ. ibi.
Tenebræ peccatorum imagines quædam ſunt tenebrarum Tartari. ibi.
Chriſtus Sol peccanti mortaliter occidit. 241. col. 1
In tenebris fidei Sol fulget. ibi.
Tenebræ res ſenſibiles, tenebræ humana natura,

ra, tenebra idolorum cultores, tenebra error. 290. col. 1

Tenebra mortem ſignificant, & mentes impiorum tenebroſas. ibi. col. 2

In tenebris impiorum quomodo luceat lux. ibid.

Tenebroſum iter, & via, abſque conſideratione. 281. col. 2

TENTATIO.

Serpentis eſt ſibilus: Da mihi iuueniles annos. 878. col. 1

Prima peccati ſuggeſtio calcanda. 882. columna 1

Serpens tentans inſidiatur calcaneo: tu contere caput: inimicitias cum illo gere. ibi. colum. 2. cum ſeq.

Vita iuſtorum tentationibus, aduerſiſq; rebus, & proſperis permixta. 936. columna 1. cum ſeq.

Dæmon conatur teneram virtutem extinguere. 937. col. 1

Fortitudo in tentationibus. 965. col. 2.

Subtrahit ſe aliquando Chriſtus, vt auidius quæratur. ibi.

TERRA.

Terra mater dicitur, vterus terra ſepulchrum. 484. col. 1

TESTAMENTVM.

Vetus Teſtamentum terrenas habet promiſsiones, Nouum cœleſtes. 15. col. 2

teſtamentum Vetus ſeruorum, Nouum filiorum 17. col. 2

teſtamentum vetus timoris, nouum amoris. 31. col. 1

teſtamentum vetus typus, & vmbra noui. 19. col. 2

teſtamenti veteris graue iugum, noui leue. 25. col. 1

teſtamentum nouum eſt æternum, vetus fuit temporarium. 27. col 2

teſtamentum vetus cur ſit antiquatum. 29. col. 2

teſtamentum vetus vni populo, nouum toti Orbi datum. 31. col. 2

teſtamentum nouum finis veteris. 34. col. 2

In teſtamento nouo omnia ſunt noua. 36. columna 1

Lex veteris teſtamenti per Angelos data, Lex noui per Chriſtum. 38. col. 1

Teſtamentum vetus fidei Chriſti implicita, nouum fidei Chriſti explicata. 42. col. 2

TESTIS, TESTIMONIVM.

Chriſti teſtes duo graviſsimi Ioannes Baptiſta, & Euangeliſta. 305. col 2

De teſtimonio Ioannis Euang. elogium Ruperti. ibid.

Teſtis ſumma autoritatis Baptiſta. ibi. & 701. col. 2

teſti tria ſunt neceſſaria, quæ in Ioanne effulgent. 702. col. 1

teſtibus non egebit aduentus Chriſti ſecundus. ibid.

teſte opus fuit Ioanne in primo aduentu, in quo maieſtatem Dominus occultauit. ibi. col. 2

teſtimonium oportuit perhibere lucernam Soli. ibid.

THARSIS.

Quæ regio ſit Tharſis? 372. col. 2

tharſis, & Ophir eadem regio India orientalis. 373. col. 1

tharſis ſignificat mare, lapidē pretioſum Chryſolithum, Carthaginem, Ciliciam, & regionem India. ibid.

Naues tharſis. 922. col. 1

An Herodes contriuerit naues tharſis? ibi.

THEOPHILVS.

Theophilus ad quem Lucas ſcripſit, quis fuerit. 586. col. 1

theophilus quid ſignificet. ibi.

THERSA.

Therſa fuit Regum Iſrael ſedes, antequam cōderetur Samaria 424. col. 2

THESSARADECADAS.

In tres theſſaradecadas dividitur Chriſti Genealogia. 346. col. 1

trium theſſaradecatum numerus. 395. col. 2. cum ſeq.

TIMOR.

timoris fuit teſtamentum vetus. 19. col. 2

timor, & amor, differentia duorum teſtamentorum. ibid.

Deus homini appoſuit, quod timeret. ibi.

timor Hebræorum, & Moſis cum legem acceperunt. 20. col. 1

Sub vexillo timoris Synagogam duxit Deus. ibid.

timor præparat locum amori. ibid.

timoris teſtamentum, locum præparauit teſtamento amoris. 21. col. 1

timor mundi inanis vmbra eſt, quæ nos terret. 480. col. 1

timor Dei iuſtitiam conſeruat, fundamentum eſt ſalutis, & virtutum baſis. 913. col. 1

Cum tremore ſalutem operemur. 789. col. 1

Timor Herodis. 858.col.2
Grandis poteſtas maior timori ſubiecta. 859.colum. 1

TITVLVS.

titulos vacuos non donat Deus, titulum donat, & ea quæ titulus poſtulat. 492.col.1.& 538.col. 1
tituli Ioſephi ſponſi Virginis. 538.col.1
titulus matris Dei admirabilis, & eximiam gratiam flagitat. 492.col.1.cum ſeq.
titulum Crucis Pilatus noluit mutare. 870.columna 2
titulus Crucis indicabat Chriſtum omnium gentium eſſe Regem. ibi.

TONITRVVM.

tonitrui filius Ioannes Euangeliſta. 245.columna 1
tonitrui ſonitus differt a cæteris, loco, magnitudine, terrore, ſic Ioannis vox. ibi.
Initium Euangelij Ioannis è cœlo delapſum, ſonante tonitruo. 246.col.2

TORCVLAR.

torcular dicitur altare holocauſtorum. 145.col. 2
Quod nam Chriſtus torcular calcarit? 114.colum. 1

TRADVCERE.

traducere quid ſignificet. 713.colum.2.cum ſeq.

TRIBVS.

De numero tribuum Iſrael. 369.col.1
Regnum duarum tribuum. ibi.
Regnum decem tribuum. ibi.col.2
tribus Iuda præſtantior cæteris. 335.columna 2
tribus Iuda regia, quia ad illam regnum pertinebat. 336.col.1.cum ſeq.
An Chriſtus ortus ſit ex tribu Leui? 337.colum. 2
tribus Iuda ab exilio Babylonico reuocata, propter Chriſtum ex ea oriturum. 31.col.2
tribus Iuda, poſt natum ex ea Chriſtum, derelicta vagatur. ibi.
Cur filij Ioſeph duas tribus conſtituerint. 860.colum. 1

TRIBVTVM.

tributa ſoluebant Iudæi Perſis, Græcis, & Romanis. 445.col.1
An fuerit ſolutum tributum in deſcriptione Orbis? 734.col.2
Quod tributum fuerit ſolutum. ibi.
Quod tributum indixerit Iudæis Veſpaſianus. ibid.col. 2
tributum quod ſoluebant Iudæi, cum numerabantur. ibid.
tributum ſolutum Romanis. ibi.

TVRRIS.

Duæ turres Ieruſalem; vna Ophal, altera Rachan. 775.col.1
turris Chriſtus. ibi.
turris abſcondita Chriſtus. ibi.
turris Gregis propinqua Bethlehem. ibid.
Prope turrem Gregis Iacob pauit pecora, & paſtores. 774.col.1.cum ſeq.
turris Gregis nebuloſa apud Michæam, quæ ſit? 775.col. 1
turris Gregis dicitur templum. ibid.
Naſus Eccleſiæ cur conferatur cum turri. 669.colum. 2
turris dicitur templum. 775.col.2

TVRTVR.

De turture. 899.col.2.& 901.col.1

TYRANNVS.

tyranni exercent patientiam Eccleſiæ. 248.colum.2.cum ſeq.

V

VBERA.

Vbera Eccleſiæ duo Teſtamenta. 123.columna 2
Cur vbera Eccleſiæ ſimilia botris. ibid.
Vbera Eccleſiæ Sacramenta. ibi.

VELLVS.

Vellus Gedeonis Iudaicum adumbrat populũ. 34.col. 1

VENDERE.

Vendere ſe potuit homo, redimere non potuit. 685.col. 2
Venditus Ioſeph typus Chriſti. 191.col.2.cum ſequen.

VERBVM.

Verbum profert, quidquid loquitur. 254.columna 1
Verbum producit Deus, Angelus, homo. ibidem
Verbum duplex. ibi.
Verbum vocale in aerem diffluens non eſt Verbum Dei. 255.col.1
Verbum Dei ſimilitudinem habet aliquam cum verbo vocali. ibi.col.2.
Verbum Dei ſimile verbo mentali. ibid.
Similitudines inter Verbum Dei, & verbum mentale hominis. 256.col.1.cum ſeq.
Diſſimilitudines inter Verbum diuinum, & verbum mentale hominis. ibi.col.2
Verbum diuinum eſt Patris imago. ibi.col.1
Per Verbum omnia facta ſunt. ibid.

Verbum

Digitized by Google

per vocem oſtenditur: Verbum diuinum per humanitatem hominibus eſt demonſtratum. ibid.
verbum diuinum omnia repræſentat. ibidem col. 2
verbum diuinum ſpeculum. ibid.
Verbum diuinum eſt omnipotens, & æternum, ibid. col. 2
verbum vnum Deus producit, & ſemel loquitur non multa. ibid.
verba noſtra fluunt, Verbum diuinum eſt æternum. 258. col. 1
verba noſtra ſunt accidentia, Verbum diuinum ſubſtantia. ibid.
verbum noſtrum nihil operatur, verbum diuinum operatur omnia, Noſtrum caret Vita, diuinum eſt ipſa vita. ibid.
verbum hominis non eſt filius hominis, verbum Dei eſt filius Dei. ibid.
Diſsimilitudines inter verbum vocale, & verbum diuinum, ibid.
verbum diuinum quomodo dicatur prodijſſe ex ore altiſsimi. ibid.
verbum diuinum ex corde Patris quomodo dicatur procedere. 259. col. 1
verbum diuinum cum verbo ſcripto confertur ab Auguſtino. 258. col. 2. cum ſeq.
verbum Dei, ſiue ſapientia, dicitur uapor virtutis Dei, emendatio claritatis illius, candor lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, & imago Patris. 259. col. 2
verbum carnem indutum. 330. col. 2
verbum dicitur ſplendor, & figura ſiue character ſubſtantiæ Patris. 259 col. 2
De verbo diuino. 254. col. 2. cum ſeq.
verbi poſteriora nunc videmus, faciem in Cœlo videbimus. 797 col. 1
verbum diuinum non aſſumpſiſſet humanam naturam, ſi homo non peccaſſet. 506. col 2
verbum dicitur ex vtero Patris genitum. 260. col. 2
verbum diuinum producitur à Patre, vt germen, vt flos, vt fons, ſiue fluuius à fonte non profluens foras, ſed in ſinu Patris manens. 261 col. 1
verbo diuino Patris natura tanquam ſigillo impreſſa. ibid. col. 2
Generatio verbi ex D. Baſilio. ibid.
Similitudines Verbi diuini ex Baſilio, & Tertulliano. ibid.
verbum Dei dicitur etiam ratio. ibid.
verbum Dei dicitur definitio Patris à Nazianzeno. 263. col. 1
verbum diuinum cur dicatur Patris ſapientia. ibid.
verbum diuinum an fuerit notum Philoſophis? ibid.
De verbo diuino quid Ethnici dixerint. ibid. cum ſeq.
verbi nomine quid intellexerint Philoſophi. ibid. col. 2
verbi proceſsio ex Patre. 269. col. 2
verbum eſt Deus. 270. col 1
verbi generationis ſimilitudines. 272. col. 1. cum ſeq.
verbum veluti nutrix creaturarum. 275. col. 2
verbum diuinum an apparuerit antiquis Patribus, & legem dederit? 38. col. 2, cum ſeq.

VERITAS.

Scientia Chriſti veritas dicitur quia nulli falſitati permixta erat. 319. col. 1
veritas quib. modis ſumatur. 320. col. 1. cũ ſeq.
veritas, ſapientia, & gratia verba ornat. ibid.
veritate plenum verbum Dei, ſapientia, & gratia. ibid.
veritas fundamentum iuramenti, in eo maximè requiritur. 218. col. 2. cum ſeq.

VERMIS.

Confertur Chriſtus cum vermiculo rubeo, & cum bombycibus. 218. col. 2. & ſeq.
Cur Chriſtus Pſalm. 21. vermem ſe appellet. ibid.
Tenerrimus ligni vermiculus Dauid, & Chriſtus. ibid.

VESTIS.

Veſtis Ioſeph polymita. 192. col. 2
Stola Chriſti quæ ſit. 334. col. 1
veſtes Chriſti milites diuiſerunt. 220. col. 2
Veſtes Chriſti ſanguine purpurata, Chriſtus decorauit. 114. col 1
Chriſtus formoſus in ueſte, ſiue ſtola ſua. ibid.
veſtis Chriſti odorifera, & aurea humanitas. 331 col. 1
veſtes ſcutulata. 499. col. 2
veſtes viduis reliquit Deipara. 547. col. 1

VESTIBVLVM.

Bona domus in ueſtibulo debet agnoſci, id eſt, bonus homo in modeſtia externa. 522. col. 1

VEXILLVM.

vexillum amoris extulit Deus in nouo Teſtamento, uexillum timoris in ueteri. 20. colum. 2
Iſraelitæ in Deſerto ſub uexillis IV. caſtrametabantur. 66. col. 2

In

In vexillis Iſraelitarum quæ imagines fuiſſe dicantur. ibid.
Sub IV. vexillis, IV. Euangeliorum Eccleſia caſtrametatur. ibid.
Vexillum virginitatis Deipara Virgo extulit. 639. col.2

VIA.

Via peccati non repetenda. 882.col.1
Extra anguſtam Christi viam lubricum eſt. 883. col.2
Via iuſtorum luci ſimilis, quæ vſque ad perfectam diem creſcit. ibid.

VICTORIÆ.

Victoria Christi, & prælia. Vide prælia.

VIDVITAS, VIDVA.

Viduitas nuptijs anteponenda. 905.col.1
Viduarum exemplar Anna prophetiſſa. 914. col. 1

VINVM.

Quo nam in vino Christus ſtolam ſuam lauerit? 335.col.1
Christi ſanguis cur vinum dicatur à Prophetis? 114.col.2

VIRGA

Virga Dei amygdalina fructus affert dulces. 396 col.1
Virga Dei vigilans. ibid.
virga furoris Dei Rex Aſſyriorum. 397.col.1
virga decem Tribuum fuit Salmanaſar; virga duarum Tribuum fuit Nabuchodonoſor. ibid.
Ex virga Ieſſe vnus tantum flos ortus. 722. col. 1
virga Ieſſe nodum peccati non habuit. 621. col. 1

VIRGINITAS.

virginitas Angelis cognata, & virtus Angelica. 614.col.1.cum ſeq.
An virgo Deipara prima fuerit quæ virginitatem ſeruauit, & voto confirmauit? 625.col.1
virginum mater eſt Deipara Regina, & Exemplar. ibid.col.2
virginitatem ſeruarunt Elias, Ieremias, Eliſeus, Ioſue, Melchiſedec, Daniel, tres Pueri, & Sibylla. ibid.
Aliqui Eſſeni virginitatem ſeruauere. ibid.
virgines templo deputatæ. ibid.
virginitas à nonnullis ſeruata in lege Veteri. ibid.
virginibus in Cœlo Maria Virgo occurrit. 529. col. 1
virginum ſpeculum Virgo Maria. ibid.
virginum ornatus qualis. ibi.col.1.530.cũ ſeq.
virginis cuiuſdam exemplum memorabile. 530. col.1
Fidei ſinceritas dicitur virginitas, idololatria fornicatio. 69.col.2
Eccleſia, Virgo parit. ibid.
virginitatem voto confirmatam Baptiſta ſeruauit. 701.col.2
virginitatis ſpeculum Baptiſta. ibid.
De virginitate Deiparæ. 635.col.1
Similitudines virginitatis Deiparæ. 636.col.2
Ex Virgine cur Christus naſci voluerit? 638. col. 2
Christus, & Deipara virginitatis exemplaria. 639. col.1
virgines multæ Deiparæ vexillum ſequuntur. ibid. col.1
Virginitatis vexillum Deipara extulit. ibid.
Poſt Deiparam exercitus Virginum. ibid.
Incolumi virginitate Deipara Christum peperit. 767.col.1
Deipara fuit Virgo in partu; atque ita fieri oportebat. ibid.
virginitas partus, Christum Deum naſci oſtendit. ibid col.2
Virginitas in Natiuitate decebat Christum. 768 col.2
virginitas voto ſe obſtrinxit Deipara. 625. col. 1
virginitas fructus nuptiarum. 531.col.2

VIRTVS.

virtutis iter cum feſtinatione agendum. 626. col. 2
virtutibus fit anima magna, Deumque magnificat. 656.col.1.& ſeq.
virtus facit hominem magnum, peccatum facit paruum. 706 col.1
virtutes quatuor, quatuor paradiſi flumina adumbrant 874.col.2 cum ſeq.
virtus regem excellere oportet. ibid.
virtutem teneram Dæmon conatur extinguere. 937.col.1
virtus tenera à periculis arcenda. 938.col.2

VISIO.

viſiones inſolitæ turbant hominem. 589.col.2
viſio Angelica quomodo à diabolica diſcernatur. ibid.
viſio magna Christus ſuffixus Cruci. 352.col.2

VISITATIO.

De viſitatione Deiparæ. 649.col.1.cum ſeq.
viſitatio Christi, & Deiparæ Virginis, domum omnibus bonis complent. 671.col.2
vide verbum viſitatio Mariæ Virginis.

VITA.

VITA.

vita actiua,& contemplatiua. 566. col. 1. & 904. col. 2

vita agens Martha, contemplatrix Maria 566

vita contemplatrix in Cœlo manet, non agens. 567 col. 1

vita agens Deiparæ. ibid.

vita iuſtorum ex aduerſis rebus, & proſperis conſtat. 936. col. 1

vita contemplatrix virginis. 514. colum. 1. cum ſeq.

vita hæc eſt curſus ad mortem. 483. col. 2

vita tempus exiguum. ibid.

vita initium,& finis conſiderandus. ibid.

De vita initio,& fine. ibid.

vitam cur vocarit Adamus uxorem ſuam. 283 col. 1

vita tempus breuiſsimum, gutta vitæ. 811. col. 1

vita degeneres animos arguit. col. 2

VMBRA.

vmbra Noui, fuit Teſtamentum vetus. 21. col. 1

vmbra Lex non imago, & cur vmbra dicatur. ibid. cum ſeq.

vmbra indicat corpus, non tamen poteſt exequi officium corporis, ſimiliter Lex. ibid.

vmbra protectionem ſignificat, & obumbrare eſt defendere. 628. col. 1

Quomodo virtus altiſsimi obumbrarit Virgini? ibid.

VNGVENTVM.

vnguenti duplex genus, ſacrum, & vulgare; ſacro pontifices vngebantur: vulgari, vel ſacro, Reges 803. col. 1

An Dauid fuerit vnctus oleo ſacro? ibid.

VNCTVS.

Reges,& Pontifices vngebantur. ibid.

Chriſtus ſignificat vnctum. ibid. colum. 1. & col. 2

vncti ſunt Chriſtiani. 804. col. 1

Quo oleo vnctus ſit Chriſtus? ibid.

vnctus eſt Dauid ter, ſimiliter Chriſtus. ibid. col. 2

VNIO.

vnionis gratia, ſumma gratia. 319. col. 2

vnionis cur gratia dicatur. ibid.

vnionis gratia gratis data humanitati Chriſti. ibid.

VOCATIO DEI.

vocat nos Deus, vocantem protinus ſequere. 877 col. 2

vocat nos Deus multis modis. ibid.

VOLVNTAS.

voluntas Dei facienda. 788. col. 1

voluntas eſt cauſa peccati. 287. col. 2

A voluntate Adami peccatum originale emanauit. ibid.

Ex voluntate bonum, & malum emanat. ibid.

Ceſſet voluntas propria, & Infernus ceſſabit. ibid.

Filij ſumus bonæ voluntatis Dei. 788. col. 1

velle bonum,& perficere dat Deus. ibid. col. 2

Bona voluntas quid ſit,& ideenia. 780. col. 1

Pax bonæ voluntatis Dei. 787. col. 1

Pax hominum bonæ voluntatis. 789. col. 1

VOTVM.

vota diligenter ſunt ſeruanda. 636. col. 1

vota nodi ſunt pluſquam Herculei, vel Gordij. ibid. col. 2

votum virginitatis Deipara nuncupauit. 642. col. 1 & ſeq.

voto virginitatis ſe obſtrinxerunt Deipara,& Ioſeph. 537 col. 2

votum virginitatis quomodo cum matrimonio conſiſtat. 534. col. 1

votum habuit virginitatis Baptiſta. 701. col. 2

votum virginitatis nuncupauit Deipara in utero matris. 505. col. 1

vota tria religioſa opprobrium Ægypti auferunt. 822. col. 2

VOX.

Vox Moſis gracilis, uox Apoſtolorum canora toto Orbe audita. 33. col. 2. cum ſeq.

vox erat totus Ioannes, pœnitentiam inclamans. 704. col. 1

vox Ioannis etiam nunc clamat; Parate viam Domino. 705. col. 2

VRIAS.

vria militis factum. 798. col. 1. cum ſeq.

VTERVS.

Ex vtero genitus cur dicatur filius Dei? 129. col. 2

vterus intellectus. ibid.

vtero ſimilis fuit Lex Moſis, ſuſcepit Iudæos ut pareret Chriſto, neque perfecit. 149. colum. 1

Ex utero genitus Filius Dei. 259. col. 2

An dicantur homines generare ex utero in ſacris literis? ibid.

vterum Hebræi tribus nominibus ſignificant. 260. col. 1

Generatio uerbi ex utero. ibid.

VVLNE-

Digitized by Google

VVLNERA CHRISTI.

De rutilantibus Chriſti vulneribus. 114. col. 1

VXOR.

Vxores Iacob duæ, Lia, & Rachel, duorum populorum umbra ſunt. 190. col. 1. cum ſeq.
Vxorem unam tantummodo habuit Iſaac. Cur aliam non acceperit. 352. col. 1. cum ſeq.
Vxor Iezabel fax mariti. 426. col. 1
Vxorem ducere Rahab, an licuerit Booz. 354. col. 1 cum ſeq.
Vxor bona datur pro factis bonis. 539. col. 1

X

XERXES.

Xerxes Perſarum Rex, eiusque geſta. 413. col. 1

Z

ZACHARIAS.

Zacharias occiſus inter templum, & altare. 378. col. 2. cum ſeq.
Zacharia ſanguis inſtar ollæ ebulliẽs ibid.
Zacharias Rex Iſrael ſex menſium. 428. col. 2
Zacharias Pater Baptiſtæ. 587. col. 2

ZELVS.

Zelus Dei erga animam, quæ amorem ſuum in res caducas confert 301. col. 1
Zelus Dei ex amore proficiſcitur. ibid.
Zelotypia ex dilectione oritur. 122. col. 1
Zelo ardent boni concionatores, & paſtores. ibid.
Zelus Dei qualis. ibid.

ZOROBABEL.

Zorobabel dux ex familia Dauid, poſt captiuitatem templum cœpit ædificare. 437. col. 2
Zorobabel filius Salathiel. 480. col. 2
Zorobabel Lucæ diuerſus eſt à Zorobabele Matthæi. 469. col. 1

Digitized by Google

INDEX.

LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE.

EX GENESI.

CAP. I. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* 452.col.2 & 482. col.2

Dixit fiat lux, & facta eſt lux. 275.c.1 & 554. col.2

Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. 500.col.1

Terra erat inanis, & vacua. 504.col.1

Congregationes aquarum appellauit maria. 508.col.2

Fiant luminaria in firmamento Cœli, & ſint in ſigna. 869.col.2

2. *Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, &c.* 65.col.2

Faciamus homini adiutorium ſimile ſibi. 581.col.1

Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ. 37.col.2

Formauit Deus hominem de limo terræ. 637.col.1

Vocabitur virago, quoniam de uiro ſumpta eſt. 119.col.2

Erunt duo in carne una. ibid.

3. *Vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Heua &c.* 119.col 2

Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, &c. 181.col.2

Spinas, & tribulos germinabit tibi. 635.col.2. col.1

Eritis ſicut Dij. 798.col.2

Vidit quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile. 675.col.1

In dolore paries filios tuos. 751.col.2

4. *Vagus, & profugus eris ſuper terram.* 32.c.1

Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain verò non reſpexit 174.col.1. & 526. colum.1. & 660.col.2. & 523.c.1

Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, &c. 459.col.1

Hic cœpit inuocare nomen Domini. ibid.

Ecce eijcis me hodie a facie terræ, omnis qui inuenerit, me occidet me, &c. 646.col.2

5. *Iſte conſolabitur nos ab operibus manuum noſtrarum, in terra, cui maledixit Dominus.* 185.col.1

Hic eſt liber generationis Adam. 343.c.2

Arphaxad genuit Cainan. 565.c.1

6. *Iſti ſunt potentes à ſæculo, &c.* 140.c.2

Videntes filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, &c. 544.c.1

Non permanebit ſpiritus meus in homine. ibi.c.2

8. *Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis, nequaquam vltra maledicam terræ.* 815.c.1

9. *Apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei uobiſcum.* 813.c.1

Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis. &c. 2.c.2

Noe inuenit gratiam coram Domino. 622.c.2

11. *Venite deſcendamus, & confundamus linguam eorum.* 761.c.2

12. *In te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ, &c.* 187.col.1. & 346.c.2

Septuaginta quinque annorum erat Abrahã cum egrederetur ex Haran. 737.c.1

13. *Erit fœdus meum in carne noſtra in fœdus æternum.* 140.c.2

Ne quaſo ſit iurgium inter me & te, & inter paſtores meos, & paſt. tuos, &c. 759.c.1

15. *Qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem.* 260.c.1

Generatione quarta reuertentur huc. 344.c.2

Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes; ſic erit ſemen tuum, &c. 348.c.1

Subijcient eos ſeruituti, & affligent 400. annis. 414.c.2. cum ſeq.

Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. 472.c.1

16. *Agar concepiſſe ſe uidens deſpexit dominam ſuam.* 729.c.1

17. *Ponam fœdus meum inter me, & te, &c.* 825.c.2

Putas ne centenario naſcetur filius? 351.c.

Eris pater multarum gentium, nec ultra uocabitur nomen tuum Abram, &c. 349.c.2

Circumcidetur ex uobis omne maſculinum, & circumcide-

Digitized by Google

circumcidetis carnem præputij veſtri.

18. *Nunquid Deo quidquam eſt difficile?* 630. colum. 2

Feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque Accelera tria ſata ſimilæ, &c. 630. colum. 1

Apparuit ei Dominus ſedente in oſtio tabernaculi, in ipſo feruore diei. 497. c. 1

Loquar ad Dominum, cum ſim puluis, & cinis. 387. col. 1

19. *In monte ſaluum te fac.* 668. c. 2

Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergū, nec ſtes in omni circa regione. 394. c. 2

21. *In Iſaac uocabitur tibi ſemen.* 350. col. 2. & 480. c. 2

Viſitauit Dominus Saram, ſicut promiſerat, &c. 351. col. 1

Riſum fecit mihi Deus, quicunque audierit corridebit mihi. ibi. c. 1. & 680. c. 1

Quis auditurus crederet quod Sara lactaret filium? 351. col. 1

22. *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, & vade, &c.* ibid.

Ecce ignis, & ligna, ubi eſt uictima holocauſti: Deus prouidebit ſibi uictimam, &c. 132. c. 2

Per meme tipſum iuraui, dicit Dominus quia feciſti hanc rem, &c. benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, &c. 347. col. 1. cum ſeq. & 92. colum. 1

Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. 620. c. 1

Per memetipſum iuraui, &c. 688. c. 2

23. *Abraham duplicem emit ſpeluncam.* 560. c. 2

24. *Deſcendit de camelo. Rebecca conſpecto Iſaac.* 876. c. 1

24. *Accepit ea uxorem, & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris eius acciderat, temperaret.* 120. c. 1

Protulit vir in aures aureas, & armillas, &c. 121. col. 1

Non comedam donec loquar ſermones meos. ibid. colum. 2

25. *Vir erat ſimplex, & habitabat in tabernaculis, &c.* 352. c. 2

Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, &c. 496. col. 2

27. *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, &c.* 619. c. 2

Parauit Rebecca cibos ſicut velle nouerat patrem. 721. col. 2

28. *Domus Dei, & porta cœli.* 605. c. 2

Vidit Dominum innixum ſcalæ. 643. c. 2

Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cæt. 189. col. 1

Terram in qua dormis tibi dabo. ibid.

Benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. ibid.

29. *Videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* 120. c. 1

Rachel decora facie. 545. c. 1

31. *Die, noctuque æſtu urebar, fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* 120. c. 2

Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem, et uotum uouiſti mihi. 41. c. 2

32. *In baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior.* 114. 64. c. 1. & 190. c. 1

Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael. 353. c. 1. & 80. c. 2

Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. 189. c. 1

Ecce vir luctabatur cum eo. 189. c. 1. & 934. colum. 2

Tetigit neruum fœmoris Iacob. &c. 413. c. 1

Iacob fuere obuiam angeli Dei quos cū uidiſſet, ait, caſtra Dei ſunt hæc. 779. c. 1

35. *Abijcite Deos alienos, qui in medio ueſtri ſunt, & mundamini. &c.* 190. c. 2

Iacob fixit tabernaculum tranſturrim gregis. 775. colum. 1

37. *Fratres meos quæro.* 191. c. 1

Deſcendam lugens in infernum. 14. c. 2

Veſtis Ioſeph polymita. 935. c. 2

39. *Quomodo poſſum hoc malum facere, & peccare in dominum meum?* 290. c. 2

Ioſeph inuenit gratiam coram Domino ſuo. 622. colum. 2

41. *Vaccæ macilentæ pingues deuorarunt.* 679. colum. 2

Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, ut emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent. 760. colum. 2

Deus reſpondebit proſpera Pharaoni. 781. c. 1

Tanta fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur, & copia menſuram excederet. 839. colum. 2

46. *Iam lætus moriar, quia uidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo.* 893. c. 2 cum ſeq.

47. *Dies peregrinationis uitæ meæ centum triginta annorum ſunt parui, & mali, &c.* 505. c. 2

In uniuerſa terra Aegypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali. 502. c. 1

49. *Lauabit in uino ſtolam ſuam, & in ſanguine uuæ pallium ſuum.* 114. col. 1. & 815. col. 2. & 839. col. 2

Salutare tuū expectabo Domin. 130. c. 2. & 831. c. 2

Non

Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat, &c. 151.c.1.& 33.c.2
Iuda te laudabunt fratres tui, manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, &c. 333.c.1
Effuſus es, ſicut aqua non creſcas, quia aſcendiſti cubile Patris tui, &c. 336.c.2
Catulus leonis Iuda. 66.c.2
Fiat Dan coluber in uia, ceraſtes in ſemita, &c. ibid.
Congregamini ut annunciem que uentura ſunt uobis in diebus nouiſſimis. 75.c.2
Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius. 619.c.1
Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus uberum, & uuluæ. 618.c.1

Ex Exodo.

1. *Erant omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob, &c.* 350.c.2
2. *Quicquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proijcite.* 938.c.2
Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. 133.c.2
Vocauit nomen eius Moyſes, dicens: Quia de aqua tuli eum. 401.c.1
Videns elegantem Moſem abſcondit mater. 729. colum.2
Quia de aqua tuli eum. 834.c.2
Sumpſit fiſcellam ſcirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice, poſuitque intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis. 770.c.1
3. *Videbat quod rubus arderet, & non combureretur.* 637.c.1
Dixi ut educam uos ad terram fluentem lacte, & melle. 36.c.1
Vidi afflictionem populi mei, & ſciens dolorem eius deſcendi, &c. 195.c.1
Vadam, & uidebo uiſionem hanc magnam. 212. col.2.& 389.c.2 & 796.c.2
Ego ſum, qui ſum. 252.c.2
Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, &c. 351.c.2
Ne appropies huc, ſolue calceamentum de pedibus tuis, &c. 537.c.2
4. *Proiecit, & uerſa eſt in colubrum ita ut fugeret Moyſe, &c.* 195.c.2.& 342.c.2
Sponſus ſanguinum tu mihi es. 120.c.1
Tulit Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit præputium filij ſui. 802.c.1
7. *Conſtitui te Deum Pharaonis.* 968.c.1
10. *Factæ ſunt tenebræ horribiles in uniuerſa terra Aegypti, &c.* 302.c.2
12. *Celebrabitis eam ſolemnem cultu ſempiterno.* 140.c.2.
Os non comminuetis ex eo. 219.c.2.& 921.c.1
Menſis iſte uobis principium menſium. Primus erit in menſibus anni. 609.c.1
Vrgebant Aegyptij populum de terra exire uelociter. 902.c.2
Edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. 955.c.2
13. *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit uuluam in filijs Iſrael.* 886.c.2
Non eos duxit Dominus per uiã terræ Philiſthijm, quæ vicina eſt, reputans ne forte pœniteret eum, &c. 938.c.2
Occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti. Idcirco immolo Domino omne quod aperit uuluam maſculini ſexus. Et omnia primogenita filiorum meorum redimo. 885.c.2.c.1
Cum emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus per terram Philiſthijm, &c. 918.c.2
14. *Aegyptios quos nunc uidetis, nequaquam ultra uidebitis, &c.* 826.c.1
Nec unus quidem ſuperfuit ex eis. 960.c.1
15. *Egreſſæ ſunt omnes mulieres poſt eam, cum tympanis & choris, quibus præcinebat, &c.* 529. col.1.
Filij Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius. ibidem.
16. *Apparuit in ſolitudine minutum.* 763.col.2
Ignorabant quid eſſet. ibid.
Colligebant mane ſinguli quantum ſufficere poterat ad ueſcendum; cumq; incaluiſſet ſol liqueſiebat. 879.c.1.
Cap.19 Cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, &c. 226.c.2.cum ſeq.
20. *Loquere tu nobis & audiemus; non loquatur nobis Dominus, &c.* 147 c.1 & 204.c.1
Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram. 969.c.1
Vt probaret uos uenit Deus, & ut terror illius eſſet in uobis, & non peccaretis. 20.c.2
21. *Perforabit aurem eius ſubula, & erit ei ſeruus in ſæculum.* 970.c.1
23. *Non apparebis in conſpectu meo uacuus.* 881. col.2.& 944.c.1
Non coques hædum in lacte matris ſuæ. 932.c.1
Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum coram Deo tuo. 944.c.1
24. *Hic ſanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiſcum.* 4.c.2
25. *Expandentes alas, & operientes oraculum, reſpiciantq; ſe inuicem.* 305.c.2.& 512.c.2
Facies & uelum de hyacintho, & purpura, coccoq;

bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, & pulchra uarietate contextum. 725.c.2
26. Facies uelum de hyacintho, & purpura, coccoq́; bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, &c. 330.c.2
28. Rationale quoq́; iudicij facies. 67.c.2
Sanctum Domino. 663.c.1
30. Sume tibi aromata prima myrrhæ & electæ. 500. ſiclos, &c. facieſq́; unctionis oleum ſanctū. 803.c.2
31. Cuſtodiant filij Iſrael ſabbatum. 140.c.2
32. Iratus Moſes ualde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. 161.c.2
Fac nobis Deus, qui nos præcedant; Moyſi enim uiro huic, &c. ignoramus quid acciderit. 115.c.1
Dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro uitæ. 913.c.2
33. Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me. 697.col.2.cum ſeq & 826.c.1
Ponam te in foramine petræ, & uidebis poſteriora mea. 797.c.1
34. Ignorabat quod cornuta eſſet facies ſua. 541.col.1.
Cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui, ter in anno. 944.c.1
37. Fecit Beſeleel arcam. 500.c.1
38. Fecit labrum de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi. 524.c.2.& 527.col.2.

Ex Leuitico.

5. Emi poteſt duobus ſiclis iuxta pondus ſanctuarij. 498.c.1
6. Ignis in altari ſemper ardebit. 517.c.1
7. Pectuſculum erit Aaron, & filiorum eius; armus quoque dexter, &c. 970.c.1
11. Omne quod ruminat, &c. comedetis. 279.c.2
12. Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculū, immunda erit, &c. 885.c.1
15. Mulier, quæ redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur. ibid.
23. Præceptum erit ſempiternum in generationibus 140.c.1
Decimo die menſis ſeptimi dies expiationum erit, affligetis animas ueſtras in eo, &c. 955.c.2
26. Corripiam uos ſeptem plagis, &c. 406.c.1
Vetera, nouis ſuperuenientibus, proijcietis. 147. columna 2.
27. Dabit quinquaginta ſiclos ad menſuram ſanctuarij. 498.c.1
Omnis æſtimatio ſiclo ſanctuarij ponderabitur. ibid.

Ex Numeris.

Numer. 3. Radant leuitæ omnes pilos carnis ſuæ. 881.c.1
Meum eſt omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti; ſanctificaui mihi quicquid primum naſcitur. &c. 885.c.2
6. Vir ſiue mulier cum fecerint uotum ut ſanctificentur, & ſe uoluerint Domino conſecrare, a uino, & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt, &c. 593.c.2
Quicquid ex uinea eſſe poteſt, ab uua paſſa uſque ad acinum, non comedent. 930.c.2.& 936.c.2
12. In omni domo mea fidelissimus eſt, ore enim ad os loquor ei, &c. 195.c.2
Num per ſolum Moſen locutus eſt Dominus? &c. 432.c.2.cum ſeq.
17. Inuenit germinaſſe uirgam Aaron. 637.c.1
18. Quicquid primum erumpit è uulua cunctæ carnis, quam offerunt Domino. Tui iuris erit, &c. 885.c.2
19. Qui tetigerit cadauer, & præter hoc fuerit immundus ſeptem diebus, &c. 12.c.2
21. Via regia gradiemur, donec tranſeamus terminos ueſtros. col.2.
Fac ſerpentem, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, uiuet. 894.c.1
23. Cuius fortitudo ſimilis eſt Rhinocerotis. 911.col.1.
De Aram, adduxit me Balac, de montibus Orientis. 842.c.1
25. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini eius, &c. 140.c.2
Fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, &cæt. 472.c.2
24. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget uirga de Iſrael. 849.c.1
Videbo eum, ſed non modo intuebor illum, ſed non prope. Orietur ſtella ex Iacob, & non conſurget uirga de Iſrael. Et percutiet duces Moab, uaſtabitq́; omnes filios Seth, & erit Idumæa poſſeſſio eius, hæreditas Seir cedet inimicis ſuis. Iſrael uerò fortiter aget. De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis. 856.c.2
35. Exules; & profugi ante mortem pontificis, nullo modo in urbes ſuas reuerti poterunt. 15.c.1
36. Ex hebræo omnis filia hæreditatem obtinens, de tribubus filiorum Iſrael, uni de familia tribus patris, ſui erit in uxorem. 470.c.2

Ex Deuteronomio.

Cap.4. *Hæc eſt ueſtra ſapientia, & intellectus corã populis, ut audientes, &c.* 32.c.1

Cum queſieris Dominum Deum tuum, inuenies eũ, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. 961 col.1. & ſeq.

5. *Hæc uerba locutus eſt Dominus in monte de medio ignis, & nubis, & caliginis, &c.* 147.c.1

Acceſſerunt ad Moſem omnes principes tribuum, & maiores natu, & dixerunt: Ecce oſtendit nobis Dominus maieſtatem, &c. 195.c.1

Memento quòd eduxerit te inde Dominus Deus *tuus, in manu forti, & brachio extento.* 817.c.1

7. *Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earũ, &c.* 354.c.1

10. *Circuncidite præputium cordis ueſtri.* 817. *column.* 2

12. *Sanguinem hoſtiarum, fundes in altari meo.* 143.col.2

15. *Seruiet tibi uſque in æternum.* 140.c.2

Et omnino indigens, & mendicus non erit inter uos. 950.c.1

16. *Tribus uicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini, &c.* 944. *colum.*1.

Septem diebus comedes abſque fermento afflictionis panem. 639.c.2

17. *Non erit apud te ſterilis, &c.* 625.c.2

18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies, &c.* 194.c.1

21. *Dabitq́ ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicia.* 336.c.1

22. *Si ambulans per uiam in arbore, uel in terra, nidum auis inueneris, & matrem pullis, uel ouis, deſuper incubantem, non tenebis eam cum filijs, ſed abire patieris, captos tenens filios, &c.* 817. *colum.* 1.

23. *Conduxerunt contra te Balaam filium Beor, de Meſopotamia Syriæ?* 842.c.1

24. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & inuenerit gratiam ante oculos eius, &c.* 99. *col.*2. & 714.c.1.

25. *Quando habitauerint fratres ſimul, & unus ex illis abſque liberis mortuus fuerit, & cætera.* 353.*col.*2.

27. *Aedificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit.* 527.c.2

28. *Erit uita tua quaſi pendens ante te, timebis nocte, & die, & non credes uitæ tuæ.* 73.c.1

30. *Circuncidet Dominus* Deus tuus *cor tuum, & cæt.* 817.c.2

Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neque in cœlo ſitum, &c. 961.c.2

31. *Occurrent uobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum, &c.* 75.c.2

32. *Sicut Aquila prouocans ad uolandum pullos ſuos, & ſuper eos uolitans, &c.* 194. *col.*1. *cum ſequent.*

Dei *perfecta ſunt opera.* 254.c.2

Vtinam ſaperent, & intelligerent, & nouiſſima prouiderent. 280.c.1

Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, &c. 95.c.2

Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, &c. 105. *colum.* 1.

Prouocauerunt *eum filij ſui, & filiæ.* 18.c.2

33. *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius.* 66. *columna* 2

Dominus de Sinai uenit, & de Seir ortus eſt nobis, & cæt. 43.col.2

34. *Mortuus eſt Moyſes, &c.* Et *non cognouit homo ſepulchrum eius.* 30. *col.* 2. *cum ſequent.* & 147.c.2. & 196.c.2

Ex Ioſue.

Cap.2. *Noui quoniam* Deus *ueſter in cœlo ſurſum, & in terra deorum, &c.* 340.col.1

Ad montana conſcendite; ne forte occurrant uobis reuertentes. 668.c.2

Diſſolutum eſt cor eorum, & non remanſit in eis ſpiritus. 220.c.1

Fac tibi cultros lapideos, & circuncide ſecundò filios Iſrael. 801.c.1

6. *Sola* Rahab *meretrix uiuat cum uniuerſis, qui cum ea in domo ſunt.* 340.col.1. *cum ſeq.*

7. *Pertimuit cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum eſt.* 219.c.2

11. *Equos eorum ſubneruabis, & currus igne combures.* 78.c.1.

17. Dominus *præcepit per manum Moyſi.* 360. *columna* 2

Ex Libro Iudicum.

Cap.1. *Iudas aſcendet, ecce tradidi terram in manu eius.* 335.c.2

3. *Fecerunt filij Iſrael malum in conſpectu Domini, iratuſque contra Iſrael* Dominus, *tradidit eos in manus Chuſan, &c.* 224.c.2

4. *Tradidit illos Dominus in manu Iabin Regis Chanaan, &c. ibid.*

Poſuit ſupra tempus capitis eius clauum, percuſſumque

Digitized by Google

ſumque malleo defixit in cerebrum, uſque ad terram. 527.c.1

5. *Benedicta inter mulieres Iahel, &c.* 619 c.2

6. *Tradidit illos in manu Madian ſeptem annis, &cęt.* 224.c.2

Si ſaluum facies per manum meam Iſrael, ponam hoc uellus lanæ in area; ſi ros in ſolo uellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, &c. 112. col. 1. & 637 c.1

Vir, ſiue mulier, cum fecerint uotum ut ſanctificentur, & ſe uoluerint Domino *conſecrare, à uino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt, & cætera* 930.c 2

8. *Non dominabor uestri, &c. Sed dominabitur uobis* Dominus. 418.c.1

11. Plangam *uirginitatem meam cum ſodalibus meis.* 626.c.1

13. *Vir* Dei *uenit ad me habens uultum angelicũ, terribilis nimis.* 621.c.1

Erit puer Nazaræus Dei *ab infantia ſua, & ex utero matris ſuæ; uſque ad diem mortis ſuæ.* 930. col.2

14. *Ecce examen apum in ore leonis erat, ac fauus mellis, &c.* 507.c.1.& 940.c.2

17. *Quem cum apprehendiſſent, ſtatim eruerunt oculos eius.* 472.col.2

20. *Iudas ſit dux noſter.* 335.c.2

21. *Iurauerant filij Iſrael in Maſpha, & dixerũt; Nullus noſtrum dabit filijs Beniamin de filiab. ſuis uxorem, &c.* 470.c.1

Ex Libro Ruth.

Cap.3. *Priorem miſericordiam posteriore ſuperaſti.* 570.c.2

4. *Teſtes eſtis, quod ego Ruth uxorem* Mahalon *in coniugium ſumpſerim, ut ſuſcitem nomen defuncti in hæreditate ſua.* 467.c.1.cum ſeq.

Ex Libro 1. Regum.

1. *Erit mihi* David *ſeruus ſempiternus.* 146. c.1

2. *Mulieres obſeruabant ad oſtium tabernaculi.* 524 col.2

Filij Heli, filij Belial neſcientes Dominum, &c. 603.col 2

Veniebat puer ſacerdotis, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua, & mittebat eam in lebetem, &c. ibidem.

3. Ecce *ego, uocaſti enim me.* 968.c.1

4. *Afferamus ad nos de* Silo *arcam fœderis* Domini, *& ueniat in medium noſtri.* 90.c.1

Tranſlata eſt gloria ab Iſrael, eo quod capta eſt arca Dei. 146.col.2

5. *Tulerunt Philiſthijm arcam Dei, & intulerunt eam, in templum* Dagon. 674.c.1

Ecce Dagon *iacebat pronus in terra ante arcam Dei, ibidem.*

9. *Ab humero, & ſurſum eminebat.* 874.c.1.

Non erat uir de filijs Iſrael melior illo. ibidem.

10. *Obuium habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo.* 434.c.1

Filij Belial deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera. 858.c.2

Certe uidetis, quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo. 874.c.1

13. *Filius unius anni erat* Saul *cum regnare cœpiſſet, & duobus annis regnauit, &c.* 367.c.2.

14. *Ionathas extendit ſummitatem uirg & intinxit in fauum mellis. item; morte morieris Ionatha.* 507.c.1.

16. David *cithara ſonante ſpiritum malũ à Saule expulit.* 672.c.1

17. *Non uales reſiſtere* Philiſthæo *iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es.* 368.c.1

Ditabit eum rex diuitijs magnis, & filiam ſuam dabit ei. 368.c.1

18. *Non habet rex ſponſalia neceſſe.* 120.c.2

Dilexit eum quaſi animam ſuam. 894.c.2

19. *Cum uidiſſent cuneum Prophetarum uaticinantium & Samuelem ſtantem ſuper eos, &c.* 435.col.1

Ecce in Naioth ſunt, in Ramatha. ibid.col.2

22. David *pergens ad imperium tuum.* 212.col.2

Miſit rex Saul *ad accerſendum Achimelech ſacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius ſacerdotum, qui erant in Nobe: qui uniuerſi uenerunt ad regem.* 776.col.2.

24. *Canem mortuum perſequeris & pulicem unũ* 283. col.2.

25. *Adorauit prona in terram, & dixit; & ecce famulas tua, ſit in ancillam ut lauet pedes ſeruorum* Domini *mei.* 642.col.1.

EX LIB. II. REG.

Cap.1. *Quod eſt uerbum, quod factum eſt, indica mihi.* 631.c.2

4. *Eum, qui annunciauerat mihi, & dixerat, mortuus eſt* Saul, *&c. Tenui, & occidi eum, &c.* 49. col.1

5. *Habitauit* David *in arce, & uocauit eam ciuitatem David.* 457.c.2.& 750.c.1

6. Saltabat *totis uiribus ante* Dominum. 486. columna 2.

Habitauit arca Domini in domo Obed *Edom trib.*

menſi-

Digitized by Google

menſibus, & benedixit Obed Edom, & omnem domum eius. 671.c.2
Nuntiatum eſt regi Dauid quod benedixiſſet Dominus Obed Edom, & omnia eius propter arcam Dei. Abijt ergo Dauid, & adduxit arcam Dei, & cæt. 671.c.2
7. Iſrael non turbabitur amplius. 85.c.1
Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius. 81.c.1.107.c.1
Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. 130. col.1.
Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero tuo. 260.c.1 & 341.c.1
Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me huc uſque? 341. col. 1. cum ſequent.
Si inique aliquid egerit, arguam eum in uirga uirorum, & in plagis filiorum hominum, miſericordiam autem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, &c. 360. col. 2. & 361. c. 1. & 362. col 2
10. Raſit dimidiam partem barbæ eorum, & cæt. Erant uiri confuſi turpiter ualde. 601.c.1
11. Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, &c. Et ego ingrediar domum meam? & cæt. 798.c.1
12. Vocauit nomen eius Salomon. 360.c.1
Cum peregrinus quidam ueniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus, &c. 359. col. 1. & 881. col 2
14. Quærunt extinguere ſcintillam meam. 391. colum. 1
14. Heri ueniſti, & hodie compelleris nobiſcum egredi? 483.c.2
16. Ecce filius meus, qui egreſſus eſt de utero meo, quærit animam meam. 260.c.1
Dominus præcepit ei, ut malediceret David, &c. 291. col. 2
Conſilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum, &c. 876.c.2
17. Videns quod non fuiſſet factum conſilium ſuum, & cæt. Diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interijt. ibidem.
18. Non eris uir Beſorah in die hac. 49.c.1
Non eris bonus nuntij baiulus. ibid.col.2.
Seruate mihi puerum Abſalon. 368.c.2
Eſt ne pax puero Abſalon. 781.c.2
20. Tenuit Ioab manu dextera mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa non obſeruauit, &c. 870.c.1
21. Facta eſt fames in diebus Dauid tribus annis iugiter, &c. 132.c.2
23. Fecit eum ſibi Dauid auricularium à ſecreto. 212 col.2
Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni uermiculus. 218. columna.2.
Hæc ſunt verba nouiſſima, quæ dixit David, &c. Spiritus Domini locutus eſt per me, &c. c.2
O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem. 770.c.2
Irruperunt tres fortes caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquam de Ciſterna Bethlehem. 865. columna 2.
Venerant ad David in ſpeluncam Odollam. ibid.
At ille noluit bibere. 870.c.1

Ex lib.3. Regum.

Cap. 2. Petitionem unam precor à te ne confundas faciem meam. 361.c.2
3. Ego ſum puer paruulus, & ignorans egreſſum, & introitum meum. 367.c.1
4. Habebat Salomon pacem in circuitu. 78.c.2
Habitabat Iuda & Iſrael abſque timore ullo, unuſquiſque ſub uite ſua, & ſub ficu ſua. 793.c.1
6 Pauimentum domus texit Salomon auro intrinſecus, & extrinſecus &c. 166.c.1
Domus cum ædificaretur, de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata eſt. 85.c.1
Malleus & ſecuris, & omne ferramentum, nō ſunt audita in domo Domini cum ædificaretur. 558. column.2
Per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum templi. 913.c.2.cum ſeq.
7. Propter multitudinem nimiam non erat pondus æris. 167.c.1
Et ſuper capita columnarum opus in modum lilij poſuit. 482 c.1
8 Nebula impleuit domum. 166. columna 1. & 490.c.2
Dominus dixit, ut habitaret in nebula. 305. col.1. & 605.c.2
Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, in Sanctum Sanctorum, ſubter alas cherubim. 568.c.1
10. Non eſt factum tale opus in uniuerſis regnis. 108.c.2.490.c.1
Magnificatus eſt Rex Salomon ſuper omnes reges terræ, &c. 86.c.1.cum ſeq.
Regina Saba uidens ſapientiam Salomonis, non habebat ultra ſpiritum. 80.c.2.& 86.c.2
Claſſis Hiram attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas precioſas. 373.c.2
Claſſis Salomonis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum. 375.c.2

Regina Saba ingreſſa Ieruſalem, multo cum comitatu & diuitijs,&c. 564.c.1

Duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde. 647.c.2

11. *Cum iam eſſet ſenex Salomon, deprauatum eſt cor eius, &c.* 366. col.2. cum ſeq & 472. columna 1.

Scindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, uerumtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum, &c. 369.c.1

Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, &c. 390.col.2

Apprehendens Abias, pallium ſuum nouum, quo coopertus erat, ſcidit in XII. partes, & cat. 421. colum.2

12. *Fecit duos uitulos aureos. Poſuit unum in Bethel, & alterum in Dan.* 873.c.1

14. *Ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboā, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, &c.* 423.c.2

15. *Cor Aſa perfectum erat cum Domino cunctis diebus ſuis.* 370.c.2

Propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, &c. 390.c.2.cum ſeq.

Cum regnaſſet Baaſa percuſſit omnem domum Ieroboam. 423.c.2

16. *Deleuit Zambri omnem domum Baaſa, &c.* ibid.m.

Baaſa occidit eum, hoc eſt, Iehu filium Hanani prophetam. 436.c.2

17. *Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluuia, niſi iuxta oris mei uerba.* 424.c.1

18. *Vſquequo claudicatis in duas partes.* 188. columna 2.

Inuocabant nomen Baal de mane uſque ad meridiem. 106.col 2

Non eſt gens aut regnum, quo non miſerit Dominus meus te requirens. 425.c.1

Ecce nubecula parua aſcendebat è mari, poſtea facta eſt pluuia grandis. 600.c 1

19. *Reliqui mihi ſeptem millia.* 103.c.1

20. *Quia dimiſiſti uirum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, &c.* 425. col.2 cum ſeq.

21. *Achab uenundatus eſt ut faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel uxor ſua.* 426.c.1

22. *Fecit Ochozias malum in conſpectu Domini, & ambulauit in uia patris ſui, & matris ſuæ.* ibidem.

Fecit ſibi Sedecias cornua ferrea. ibid.

Rex Iſrael mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum. 784.c.2

Ex iu Regum.

Cap. 2. Obſecro ut fiat in me duplex ſpiritus tuus. 336.c.1

Sanaui aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque ſterilitas. 84.c.2

Currus Iſrael, & auriga eius. 487.c.2

Cap.3. Fecit Ioram malum coram Domino, ſed nō ſicut pater ſuus & mater, &c.

Tulit ſecum ſeptingentos uiros rex Moab, ut irrumperet ad regem Edom, & non potuerunt. Arripiens filium ſuum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum &c. 427 c.2

4. *Incubuit ſuper puerum, poſuitq́; os ſuum ſuper os eius, &c.* 322.c.1

5. *Deſcendit, lauit in Iordane ſepties, & reſtituta eſt caro eius, ſicut caro pueri puerili, & cætera.* colum.1.

6. *Salua me Domine mi Rex. Vnde te ſaluare poſſum, de area, an de torculari.* 839. column.a 1. cum ſeq.

9. *Vngite regem ſuper populum Domini Iſrael, & percuties domum Achab, &c.* 376.c.2

10. *Quia ſtudioſe egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, &c. Filij tui uſque ad quartam generationem ſedebunt, &c.* ibid.

Percuſſit Iehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Iezrael, & uniuerſos optimates eius, & notos & ſacerdotes; donec non remanerent ex eo reliquiæ. 421.c.1

Deleuit Iehu Baal de Iſrael. Veruntamen à peccatis Ieroboam non receſſit, &c. ibid.

11. *Ioſaba filia regis Ioram, Ioas filium Ochoziæ furata eſt de medio filiorum regis, qui interficiebantur.* 465.c.1

Ioiada ſummus ſacerdos militibus oſtendit filium regis. ibid.

Produxit filium regis, & poſuit ſuper eum diadema & teſtimonium, &c. 485.c.2

Ioſaba abſcondit Ioas à facie Athaliæ, ut non interficeretur: eratque cum ea ſex annis clam in domo Domini. 524.c.2

13. *Ioachaz filius Iehu ſecutus eſt peccata Ieroboā; & non declinauit ab eis. &c.* 428.c.1. & ſeq.

Hazael rex Syriæ afflixit Iſrael, cunctis diebus Ioachaz. ibidem.

Fecit Ioas malum in conſpectu Domini; non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam, &c. ibid. columna 2

15. *Manahem fecit quod malum erat coram Domino.* ibidem.

Phaceia non receſſit à peccatis Ieroboam. ibidem.

17. *Oſee fecit malum coram Domino, ſed non ſicut reges Iſrael, qui ante eum fuerant.* 429.c.1
Fuerunt gentes iſtæ timentes quidem Deum, ſed nihilominus, & idolis ſuis ſeruientes, &c. ibidem.
19. *Protegam urbem hanc & ſaluabo eam propter me, & propter David ſeruum meum.* 391.co.1. & 381.c.1. & 323.col 1
20. *Reduxit umbram per lineas, quibus iam deſcenderat in horologio Achaz retrorſum decem gradibus* 82.col.1. & 383.col.2. & 895.colu.2. cum ſeq.
Non fuit quod non monſtraret eis Ezechias in domo ſua. 385.c.1
Miſit rex Babyloniorum munera ad Ezechiam. 866 col.1
Oſtendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta uaria, &c. ibid.
Similis non fuit ante eum rex. 390.c.1.
23. *Excelſa, quæ erant in Hieruſalem ad dexteram partem montis offenſionis, quæ ædificauerat Salomon, &c. Polluit Rex,* 362.c.2
Non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus eſt, &c. propter irritationes quibus prouocauerat eum Manaſſes. 389.c.2

Ex lib. 1. Paralipom.

Cap. 3. *Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus eſt Ioas* 465.c.2
4. *Filij Sela filij Iudâ, &c. & cognationes domus operantium byſſum, &c,* 357.c.2
5. *Iudas, qui erat fortiſſimus, &c.* 336.c.1
Ipſe Ruben fuit primogenitus Iacob, ſed cum uiolaſſet thorum, &c. Data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph. ibid.
9. *Dedit regina Saba regi Salomoni.* 120. *talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretioſiſſimas. Non fuerunt aromata talia, ut hæc.* 525.col.2.
17. *Ecce ego habito in domo cedrina, Arca autem fœderis Domini ſub pellibus eſt.* 486.c.2
22. *Salomon filius meus puer paruulus, & delicatus, etc.* 209.c.2
Voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei: ſed factus eſt ſermo Domini ad me dicens, multum ſanguinem effudiſti. 111. col.2. & ſeq.
25. *Qui prophetarent in cithiaris, & pſalterijs. &c.* 435.c.1 cum ſeq.
29. *Populum tuum uidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.* 910.c.2
Puerum & tenellum. 368.c.1
Geſta David regis priora, & nouiſſima ſcripta ſunt in libro ſamuelis uidentis, & in libro Nathan prophete, atque in volumine Gad videntis, &c. 436.col.2
Opus grande eſt. Neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo. 486.c.2. & ſeq.

Ex II. Paralip.

Cap. 2. *Quis poterit præualere, ut ædificet Deo dignam domum?* 663.c.1
3. *Aurum erat probatiſſimum, de cuius laminis texit domum, &c.* 166.c.1. & 372.c.1
4. *Erat autem multitudo vaſorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.* 167.c.1
7. *Maieſtas Domini impleuit domum, nec poterāt ſacerdotes ingredi templum Domini, &cet.* 910.col.1.
9. *Reliqua autem opera Salomonis, &c. ſcripta ſunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Abia, &c.* 362.c.2
Rex Salomon dedit reginæ Saba cuncta, quæ uoluit & quæ poſtulauit, & multo plura, quam attulerat ad eum. 881.c.2
11. *Ambulauerunt Iudæi in vijs David, & Salomonis, annis tantum tribus.* 360.c.2
Sacerdotes & Leuitæ uenerunt ad Roboam de cunctis ſedibus ſuis, &c. 369.c.1
Conſtituit Roboam in capite Abiam, filium Maacha ducem ſuper omnes fratres ſuos, &cat. 370.col.1
12. *Opera Roboam prima, & nouiſſima ſcripta ſunt in libris Semeiæ Prophetæ, & Addo uidentis.* 436.c.2
13 *Reliqua ſermonem Abia, uiarumque & operū eius, ſcripta ſunt diligentiſſimè in libro Addo Prophetæ, &c.* ibid.
14. *Purgauit Aſa uniuerſas ſordes idolorum.* 370.col.1
16. *Quia habuiſti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino, &c. Ideo euaſit de manu tua. Nonne &c.* ibi.
17. *Miſit de principibus ſuis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, &c.* ibid.c.2
19. *Si agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto, &c.* 371.c.1
Amarias in ijs, quæ ad Deum pertinent, præſidebit. ibidem.
20. *Timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium, &c.* ibidem.
Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, &c. 372.c.2
Reliqua geſtorum Ioſaphat priorum, & nouiſſimorum

Digitized by Google

morum ſcripta ſunt in verbis Iehu, *&c.* 861. *col.*2
21. *Suſcitauit* Deus *contra* Ioram *ſpiritum Philiſtinorum, & Arabum, &c.* 375. *colum.* 1. *cum ſeq.*
Ambulauitque non recte. *ibid. c.*2
22. *Ingreſſus eſt per uias domus Achab, mater enim eius impulit eum, &c.* 377. *c.*1
23. *Abſtulit Deos alienos, & ſimulachrum de domo Domini, aras quoque, &cat.* 362. *colum.* 2. *cum ſeq.*
24. *Non eſt recordatus Ioas Rex miſericordia, quã fecerat Ioiada, &c.* 378. *c.*2
25. *O Rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſrael, non eſt enim Dominus cum Iſrael, &cat.* 379. *col.*1
26. *Cum roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum ſuum, &c.* 380. *c.*1
Reliqua ſermonum Ozia *ſcripſit* Iſaias, *&c.*
32. *Regem Aſſiriorum filij, qui egreſſi fuerant de vtero eius, interfecerunt.* 260. *c.*1
36. *Incenderunt hoſtes domum Dei, deſtruxerunt que murum Ieruſalem, &c.* 398. *c.*2

Ex Lib. I. Eſdræ.

*Cap.*3. *Surrexit Ioſue filius Ioſedech, & fratres ei' ſacerdotes.* 437. *c.*1
4. *Intermiſſum eſt opus domus Domini Ieruſalem, &cat.* 411. *c.*2
In regno Aſſueri, in principio regni eius ſcripſerunt.
5. *Prophetauerunt autem Aggeus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudaos, qui erant in Iudaa, & Ieruſalem, &c.* 437. *c.*2
6. *Compleuerunt domũ* Dei *iſtam, vſque ad diem tertium menſis Adar, &c.* 411. *c.*2
Conſtruxerunt iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro, & Dario, *& Artaxerxe, &c.* 437. *c.*2

Ex II. Lib. Eſdræ.

7. *Non aperiantur porta Ieruſalem vſque ad calorem* Solis. 15. *c.*1
Cap.8. *Legerunt in libro legis* Dei, *diſtincte, & aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur.* 437. *c.*2
Eſdras, & Leuita *interpretantes uniuerſo populo.* *ibidem.*
Abijt omnis populus, ut comederet, & biberet; & mitteret partes, & faceret latitiam magnam, quia intellexerant verba, qua docuerant eos. 438. *col.*2
Congregati ſunt principes familiarum uniuerſi populi, Sacerdotes, & Leuita ad Eſdram ſcribam, vt interpretaretur eis uerba legis. 438. *colum.*2
9. *Secundum miſerationes tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui ſaluarent eos.* 831. *c.*1

Ex IV. Eſdræ Apocripho.

*Cap.*14. *Accepi quinque uiros, & profecti ſumus in campum, & manſimus ibi, & factus ſum in craſtinum. Et ecce vox vocauit me, &c qua ſequuntur.* 441. *c.*1
Lex tua incenſa eſt, propter quod nemo ſcit, qua à te facta ſunt, &c. *ibid.*

Ex Lib. Iudith.

2. *Pradauit omnes filios* Tharſis. 372. *c.*2
8. *Erat eleganti aſpectu nimis.* 545. *c.*1
Erat [illegible] *famoſiſſima, quoniam timebat Dominum, &c.* 601. *c.*2
13. *Non permiſit me* Dominus *ancillam ſuã coinquinari, ſed ſine pollutione peccati, reuocauit me gaudentem in victoria ſua, in euaſione mea.* 501. *col.*1
Benedicta es tu filia à Domino Deo *excelſo, pra omnibus mulieribus ſuper terram.* 619. *c.*2
Nomen tuum ita Dominus *magnificauit, ut non recedat laus tua de ore hominum, &cat.* 620. *c.*1 *&* 661. *c.*2

Ex Lib. Eſther.

1. *Vinum, vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & pracipuum ponebatur.* 87. *c.*2
2. *Adamauit eam Rex pluſquam omnes mulieres.* 622. *col.*2
Erat formoſa valde, &c. 545. *c.*1
Inuenit gratiam in conſpectu illius. 622. *c.*2
4. *Quis nouit vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* 571. *c.*1
5. *Non morieris. Non enim pro te, ſed pro omnib. hac lex conſtituta, &c.* 498. *c.*2
Quid uis Eſther *regina? qua eſt petitio tua? etiam ſi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.* 571. *col.*1
6. *Homo quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus regijs, & imponi ſuper equum, qui de ſella regis ſit, &c.* 479. *c.*1
15. *Rex feſtinus exiliuit de ſolio, & ſuſtentauit Heſter vlnis ſuis.* 501. *c.*1
Die tertio circumdata eſt Eſther gloria ſua. Cum-

quæ regio fulgeret habitu, aſſumpſit duas famulas. 566.c.1

Ex Libro Tobiæ.

1. Tobias quotidie pergebat per cognationem ſuam, diuidebatque vnicuique prout poterat de facultatibus ſuis, &c. 670.c.2
2. Exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus, tollenſque illud portauit ad domum ſuam, &c. ibid.
3. Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem infundis. 732.c.1
8. Tu ſcis quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam. 582.c.2
13. Beatus ero ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad uidendam claritatem Ieruſalem. 89.c.1
14. Porta Ieruſalem ex ſaphiro. & ſmaragdo ædificabuntur. Et ex lapide pretioſo omnia circuitus murorum eius. &c. 88.c.2

Ex Iob.

1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. 484.c.1.694.c.2
4. Conſumentur velut a tinea. 552.c.1
5. Comprehendit ſapientes in aſtutia eorum. 665. colum. 1
6. Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix. 902. colum. 1
7. Habui menſes vacuos. 678.c.2
10. Memento quod ſicut lutum feceris me. 903.col.1
14. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine: &c. 131.c.1.& 716.c.2
Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, &c. 283.c.2
Lignum habet ſpem ſi præciſum fuerit, rurſum uireſcit, &c. 173.c.2
Quis mundus erit a ſorde? at nemo, ſi & vnus dies uita eius in terra. 498.c.2
15. Aperuit faciem eius craſſitudo. 674.c.2
16. Confregit me, & poſuit me ſibi, quaſi in ſignũ. 893.col.2
19. Orabam filios vteri mei. 260.c.1
In carne mea videbo Deum meum, quem viſurus ſum ego ipſe, &c. 130.c.2.& 851.c.1
24. Ipſi fecerunt rebelles lumini. 303.c.1
25. Qui facit concordiam in ſublimibus. 790.c.1
28. Trahitur ſapientia de occultis. 71.c.2
Auro locus eſt, in quo conflatur. 902.c.2
29. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, & cæt. 218.col.1
31. Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum, &c. 47:.c.1
38. Concentum Cœli quis dormire faciet? 516. colum.2
Quis demiſit lapidem angularem eius, cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. 779.c.1.& ſeq.
39. Obſeruaſti dolores partus ceruarum. 221.c.2
Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & ponet in arduis nidum ſuum, &c. 168:c.2
40. An extrahere poteris Leuiathan? 324.c.1
42. Non ſunt inuentæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra. 545.c.2

Ex Lib. Pſalmorum.

1. Erit tanquam lignum, quod plantatum eſt, ſecus decurſus aquarum, &c. 496.col.2.& 868.col.1
2. Filius meus es tu ego hodie genui te; poſtula a me &c. 107.c.1.& 108.c.2.& 53.c.2
Tanquam vas figuli confringes eos. 99.c.1
Reges eos in virga ferrea. 107.c.2.& 851.c.2
Apprehendite diſciplinam. 109 colum. 1.& 856.col.2
Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion mõtem ſanctum eius. &c. 111.col.2 & 623.c.2. 871.col.1
Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. 871.c.1
3. Domini eſt ſalus, 132 c.1.& 839.c.1
Tu autem Domine ſuſceptor meus es. 181.col. 2.& 665.c.2
4. In tribulatione dilataſti mihi. 194. col.2.& 731.col.1
Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam. &c. 213.c.1 & 43.c.2
5. Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. 780. colum.2
Mane aſtabo tibi, & videbo 879.c.1
6. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratũ meum rigabo. 900.c.1
7. Lacum aperuit, & effodit eum &c. 113.c.2
Ecce parturijt iniuſtitiam, concepit dolo em, & peperit iniquitatem. 91.c.1
8. Quid eſt homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quin uiſitas eum. 684.c.1
Minuiſti eum paulo minus ab Angelis. ibid.
Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen

nomen tuum in uniuerſa terra. 830.col.1.& ſeq. colum.2
9. In operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator. 665.c.1
13. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. 670.c.1
Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor. 902.col.1
16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 87. columna 2
Mirifica miſericordias tuas.&c. 664.c.2
17. Aſcendit ſuper Cherubim, & volauit. 65. columna 2
Tenebroſa aqua in nubibus aeris. 69.c.1
Dextera tua ſuſcepit me. 221.col.1
Eripies me de contradictionibus populi. Conſtitues me in caput gentium. 893.c.2
Dextera tua ſuſcepit me. 665.c.2
Inclinabit Cœlos,& deſcen. & caligo ſub pedibus eius. 759.c.1.841 c.1.& 69.c.2
Deus cornu ſalutis mea. 686.c.2
18. In omnem terram exiuit ſonus eorum. 33. colum.1
In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tãquam ſponſus &c. 199.c.2.& 239.c.2
Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur uoces eorum. 310.c.1
Exultauit, vt gigas ad currendam viam. 526. columna 2
Seruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa. 600.c.1
Exultauit, vt gigas ad currendam uiam. 707.c.2. & 239.c.2
19. Holocauſtum tuum pingueſiat. 185.c.1
21. Ego autem ſum vermis, & non homo, &c. 138.& c.1
In te proiectus ſum ex utero. 199.c.1
Aruit tanquam teſta virtus mea &c. 219.c.2
Pro ſuſceptione matutina. ibid.
Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei. 5.c.1.cum ſeq.
Tanquam aqua effuſus ſum. 771.c 1
22. Etſi ambulauero in medio umbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. 646. columna 2
123. Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt. 968 c.2
Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. 110.c.2 & 113.c.1
Quis aſcendet in montem Domini? 15.c.1
26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? &c. 646.c.2
28. In templo eius omnes dicent gloriam. 606. columna 1
30. Saluaſti de neceſſitatibus animam meam. Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. 732 c.1
32. In pſalterio decem chordarum pſallite illi. 655.col.2
33. Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies uidere bonos? 838.c.2
Prohibe linguam tuam à malo; diuerte a malo, & fac bonum, &c. ibid.
Multæ tribul. iuſtorum, et de omnibus liberabit nos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, &c. 732.c.2.& ſeq.
34. Fiat uia illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos. 792 c.1
35. In lumine tuo videbimus lumen. 43.c.1
Iuſtitia tua ſicut montes Dei. 52.c.1
Iudicia tua abyſſus multa. 84.c.1
39. Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & immiſit in os meum canticum nouum. 911.col.1
Ego autem mendicus ſum, & pauper. 951 c.1
Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi. 970.c.2.cum ſeq.
41. Abyſſus abyſſum inuocat. 35.col.1.& 572. colum.1
Quemadmodum deſide. Ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. 669.col.1
43. In te inimicos noſtros ventilabimus cornu. 686.col 2
44. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi. 107.colum.2.& c.1
Intende, proſpere procede, & regna. 107.c.2
Aſtitit Regina a dextris tuis in ueſtitu deaurato. &c. col.119.& 122.c.2.& 525.col.2.& 563.col.2
Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. 123.col.2. cum ſeq.
Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ, &c. 130 c.1
Audi filia, & uide, & obliuiſcere populum tuum, et domum patris tui. 241.c.1
Eructauit cor meum verbum bonum. 259.col.1. & 284.c.2
Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 258 col.2.284.c.2
Concupiſcit rex decorem tuum. 547.c.2.& ſeq.
Sagittæ tuæ acutæ (populi ſub te cadent) in corda inimicorum regis. 301.c.1
Myrrha, & gutta, & caſia a ueſtimentis tuis, a domibus eburneis. 331.c.1.& 490.c.2
Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. 335.c.1
Adducentur virgines poſt eam, &c. 529.c.1

Et

Et concupiſcet rex decorem tuum. 339.c.2
Omnis gloria eius ab intus. 598.c.1
45. Adiuuabit eam Deus mane diluculo. 501. colum.1
Fluminis gratia impetus lætificat ciuitatem Dei. 501.col.5
Venite et uidete opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, etc. 502.c.2
Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. 512. colum.1
47. Magnus Dominus & laudabilis nimis in Ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, &c. 505.col.2
Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, in medio templi tui. 910.c.2
In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. 922.col.1
48. Comparatus eſt iumentis inſip. & ſimilis factus eſt illis. 478.c.1
Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, &cæt. 484.c.2.& ſeq.
Cum interierit, non ſumet omnia. 630.c.2
Homo cum in honore eſſet, non intellexit. Comparatus eſt ium. & ſim. factus eſt illis. 763.c.1
49. Deus Deorum Dominus locutus eſt, & uocauit terram, a ſolis ortu uſque ad occaſum. ex Sion ſpecies decoris eius &c. 138.c.1
Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? 146.c.1
Sacrificium laudis honorificabit me. 14.c.1
50. Miſerere mei Deus ſecundum magnam, &c. Incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtis mihi. 131.c.1
Aſperges me Domine hyſſopo. 217.c.2
Tibi ſoli peccaui. Vt iuſtificeris in ſer. tuis, & uincas cum iudicaris. 480.c.2
Ecce enim in iniq. conceptus ſum, &c. 498.c.2
Spiritum rectum innoua in viſce. meis, &cæt. 594. colum.1
Domine labia mea aperies, & os meum annun. laudã &c. 682.c.2
51. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? 288.c.1
Sicut nouacula acuta feciſti dolum. 957.c.2
52. Dixit inſipiens in corde ſuo. 254.c.2
54. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. 79.c.1
Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet. 731.c.1
55. Non timebo quid faciat mihi caro. 316.c.1
56. Filij hominum dentes eorum arma, & ſagittæ. &c. 79.c.1
57 Errauerunt ab utero. 171.c.1.& 696.c.1
58. Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, &c. 101.c.1.& 149 c.1
Conuertentur ad veſperam, & famem patientur, vt canes &c. 96.c.1
59. In Iudæam extendam calceamentum meum. 851.col.2
63. Intenderunt arcum, rem amaram. 7.c.2
Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. 893. colum 2
64. Ad te omnis caro ueniet. 316.c.1
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. 35. colum.2
Et valles abundabunt frumento. 478.c.1
Te decet hymnus Deus in Sion. 607.col.1.& 666.col 2
Replebimur in bonis domus tuæ. 607.c.2
Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. 684.c.2
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. 840.c.1
67. Dominus dabit verbum euangelizantibus, &c. 497.c.2
Currus dei decem millibus multiplex, &c. 42. columna 1.
Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, &c. 496.c.2
Mons Dei mons pinguis, mons coagulatus, vt quid ſuſpicamini montes coagulatos. 722.c.1
Deus noſter Deus ſaluos faciendi, & Domini Domini exitus mortis. 837.c.1.
Proſperum iter faciet nobis, Deus, ſalutarium noſtrorum. ibid.c.2
68. Intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. 116.col.2
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & retributionem, &c. 68.c.1
Laudabo nomen Dei cum Cantico, &c. 683. columna 2
Placebit Deo ſuper vitulum nouellum. ibid.
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. 721. colum.2.
69. Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te. 961.c.1
71. Dominabitur à mari, uſque ad mare, &cæt. 107 c.1.& 33.c.1
Deſcendet ſicut pluuia in vellus. 34. c.1. & 138. c.1.& 112.c.2
Sicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. 34.c.1
Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis. 34.c.1.& 78.c.2
Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiã. 112.c.1.& 758.c.1
Ante ſolem permanet nomen eius. 129.c.2

Bene-

in barbam, barbam Aaron. 803.c.1
136. *In ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.* 99.c.1
Exinanite, Exinanite vſque ad fundamentum in ea. 42.c.2
138. *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, &c. 226.c.2*
Nox illuminatio mea. 303.c.2
139. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.* 269 col.1
143. *Qui annuntiant verbum ſuum Iacob, &c.* 32.col.2
144. *Benedicat omnis caro nomini ſancto eius, &c.* 316.c.1
Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur, &c. 86.c.2
145. *Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus.* 839. columna 1.
46. *Aedificans Ieruſalem* Dominus, *diſperſiones Iſraelis congregabit.* 91.c.1
147. *Poſuit fines tuos pacem.* 502.c.2.& ſeq.

Ex lib. Prouerb.

Cap. 1. *Vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam, &c.* 149.co.2.& ſeq. columna 2.
Pedes impiorum ad malum currunt. 670.c 1.
2. *Lætantur cum malefecerint, & exultent in rebus peſſimis.* 901.c.1
3. *Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare.* 963 c.1
4. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, &c.* 282. col.1.& 359 columna 1.& 527.c.1.
Quia vocaui & renuiſti, &c. Ego quoque in interitu veſtro ridebo. 877.c.2
5. *Ne des annos tuos crudeli.* 963.c.2
6. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem ſinu ſuo, vt veſtimentum illius non ardeat.* 540.columna 2.
8. *Dominus creauit me principium uiarum ſuarum, &c.* 250.col.1. & 272.colum.1.& 274. columna 2.
Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, &c. 507.col. 1
9. *Sapientia ædificauit ſibi domum. Excidit columnas ſeptem.* 503.c.1
11. *Vbi non eſt gubernator populus corruet, ſalus autem, ubi multa conſilia.* 964.c.1
12. *Via ſtulti recta in oculis eius, qui autem ſapiens eſt, audiet concilia.* ibid.
Lignum vitæ, deſiderium ueniens. 911.c.1
15. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.* 422.c.1
16. *Iuſtitia firmatur ſolium.* 875 c.2
19. *Rex, qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo.* ibid.
21. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu* Domini, *&c.* 485.c 2
22. *Ne traſgrediaris terminos gelam, &c.* 141. columna 1.
Vt uiſi virum velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit. Nec erit ante ignobiles. 526.col.2
25. *Poma aurea in cancellaturis argentis, verbū dictum ſecundum ambas facies ſuas.* 72.columna 1
Aqua frigida animæ ſitienti, nuntius bonus de terra longinqua. 616.c.1
25. *Rex iuſtus erigit terram.* 875.c.2
Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabit r. ibid.
30. *Quis aſcendit in cælum, atque deſcendit, quis continuit ſpiritum? &c.* 129. c.2.& 199.c.2. & 363.c.1.& ſeq.
Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, &cet. 105.c.1.
31. *Fallax gratia, & uana eſt pulchritudo.* 544. columna 1
Multæ filiæ congregauerunt ſibi diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas. 547.c.2
Nauis inſtitoris de longe portans panem. 762. columna 2.

Ex lib. Eccleſiaſtæ.

Cap. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* 509.c.1.& 642.c.2
5. *Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſua, ſic reuertetur. Nihil auferet ſecum de labore ſuo,* 398.c.2
7. *Sicut protegit ſapientia, ſic protegit pecunia.* 629 c.1.
10. *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.* 679.c.2
11. *Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum.* 670. columna 2.
Da partem ſeptem, necnon & octo. 410.c.2

Ex lib. Canticorum.

Cap. 1. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* 279.c.2.
Columna mea in foraminibus petra. 301.c.1

In

Digitized by Google

In odorem unguentorum tuorum curremus. 27. col. 1. & 835. c. 2. & ſeq.

Nigra ſum, ſed formoſa. 548. c. 1. & 726. columna 1

Oleum effuſum nomen tuum. 601. c. 2

Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. 880. c. 2

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuauitatis. 659. c. 2

Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum. 669. c. 1

Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt vbera tua vino. 676. c. 1

Nigra ſum, ſed formoſa, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. 726. c. 1

Oleum effuſum nomen tuum; ideò adoleſcentulæ dilexerunt te nimis. 803. c. 2. & ſeq.

2. Iam hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt, &c. 239. colum. 2. & 901. colum. 1

Lilium inter ſpinas. 120. col. 1 & 516. col. 2. & 828. col. 2

Ordinauit in me charitatem. 20. c. 2

Columba mea in foraminibus petræ, &c. 901. c. 1. & ſeq.

Ego flos Campi, & lilium conuallium. 479. colum. 2

Hortus concluſus, fons ſignatus. 504. c. 1

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia. 505. c. 1. & 540. c. 2

Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni. 511. c. 1. & 669. c. 1

Læua eius ſub capite meo, &c. 540. c. 2

Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. 558. c. 2

Ecce iſte uenit, ſaliens in montibus, tranſiliens colles. En dilectus meus loquitur mihi, ſurge, propera, &c. 676. c. 1

3. Hortus concluſus, fons ſignatus. 120. c. 1

Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, &c. 482. c. 1

Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam. 516. c. 2. & ſeq.

Egredimini filiæ Sion, &c. 482. c. 2

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi. 520. c. 2. & 880. c. 1

En lectulũ Salomonis. Sexaginta fortes ambiunt. colum. 1

Media charitate conſtrauit. 772. c. 1

In lectulo meo per noctem quæſiui quem diligit anima mea. 796. c. 2

4. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua. 488. c. 2

Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum. 514. col. 1

Fauus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua, emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum, &c. 267. c. 2

Tota pulchra es, &c. 516. c. 1. & 545. c. 1

Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 880. col. 1

Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. 298. c. 2

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es. 545. col. 2

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum. 566. col. 1

Fons ſignatus, Hortus concluſus. 638. c. 1

Dentes tui ſicut greges tonſarum, &c. 795. c. 1. & ſeq.

5. Totus deſiderabilis. 164. c. 2. & 20. c. 1

Ego dormio, & cor meum uigilat. 514. c. 1

Meſſui Myrrham cum aromatibus meis. 880. colum. 2

Amore langueo. 517. c. 2

Dilectus meus candidus, & rubicundus. 815. colum. 2

Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. 868. col. 1

6. Pulchra vt luna, electa vt Sol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata. 675. c. 2

Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt. 661. c. 1

Terribilis ut caſtrorum acies ordinata. 120. c. 1. & 66. c. 2. & 516. c. 1

Deſcendi in hortum nucum. 100. c. 2

Pulchra, & decora ſicut Hieruſalem. 120. col. 1. 906. col. 1

Reuertere, reuertere Sunamitis, &c. 101. c. 1

Neſciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. 100. c. 2

Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens. 510. c. 2

Electa ut Sol. 294. c. 1

Pulchra vt Luna. 547. c. 1

7. Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris. 123. c. 2

Quid uidebis in Sulamite, niſi choros caſtrorum? 96. col. 2

Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs. 478. col. 1

Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis. 526. c. 1. & 564. c. 1

Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum. 669. c. 2

Noua & vetera ſeruaui tibi. 878.c.1
Mandragoræ dederunt odorem ſuum. 881.c.1
8. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de Deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* 120.c.2. & 503.c.1.
Fortis eſt vt mors dilectio. 6.c.1
Quis mihi det te fratrem meum, ſugentem ubera matris meæ, ut inueniam te foris, &c. 479.c.2 & 540.c.1
Lampades eius lampades ignis, atque flammarũ. 517.col.1
Fortis eſt, vt mors, dilectio. 558.c.2
Pone me vt ſignaculum ſupra cor tuum, &cæt. 518.col.2

Cant. III.

Surgam & circuibo ciuitatem, per uicos et plateas quæram, &c. 961.c.2

Ex Libro Sapientiæ.

Cap. 2. *Inuidia Diaboli mors introiuit in Orbem terrarum.* 113.c.2
5. *Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam, ad ultionem, &c.* 117.c.2
Nati continuo deſiuimus eſſe. 483.c.2
Pœnitentiam agentes, & præ angustia ſpiritus gementes. 962.c.2
6. *Præbete aures vos qui continetis multitudines, &c. Horrende & cito apparebit uobis, &c.* 486.col.1
Propoſui pro luce habere illam, quoniam extinguibile eſt lumen illius.
10. *Hæc illum, qui primus formatus eſt a Deo, Pater Orbis terrarum, cuſtodiuit, &cæt.* 362.col.1
Decantauerunt Domine ſanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter. 831.c.2
12. *Bonæ ſpei feciſti filios tuos.* 18.c.2
13. *Si enim tantum ſcire potuerunt, ut poſſent æſtimare ſeculum, quomodo huius Dominum non facilius inuenerunt?* 309.c.1
Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. 310.c.2
14. *Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt.* ibid.
Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem, &c. ibid.
16. *Statim ab exiguo radio Solis calefactum tabeſcebat. Vt notum omnibus eſſet, quoniam oportet præuenire Solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.* 879.c.2
17. *Ignis nulla uis poterat illis lumen præbere, nec ſyderum limpida flamma, &cæt.* 303.colum.1
18. *Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlis à reg. ſed. venit.* 742.c.2. & 661.c.2
Vſque ad Cœlum attingebat, ſtans in terra. 776.col.1
19. *In mari rubro via ſine impedimento.* 960.columna 1

Ex Lib. Eccleſiaſtici.

Cap. 3. *Benedictio Patris firmat domos filiorum.* 620.col.2
Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. 660.c.1
5. *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* 898.c.1. & 963.c.1
10. *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, etc.* 665.col.1
14. *Mater pulchræ dilectionis.* 906.c.2
19. *Vinum, & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* 365.c.1
24. *Quaſi balſamum non mixtum odor meus.* 907.col.1
Ab initio, & ante ſecula creata ſum. 250.col.1. & 507.c.2
Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. 258.c.2
In Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimil. requieui, &c. 657.c.2
Sicut cinnamomum, & balſamum aromatizans odorem dedi. 601.c.2
Ego quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio. Ego quaſi fluuij dorix, & ſicut aquæductus exiui de Paradiſo. 671.c.2
26. *Pars bona, mulier bona, &c. Dabitur uiro pro factis bonis.* 537.c.2
30. *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, &c.* 680.c.1
31. *Potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus.* 288.col.1
33. *Contra malum bonum eſt, & contra mortem uita, &c.* 294.c.1
37. *Initium omnis operis verbum.* 257.c.1
39. *Benedictio illius quaſi fluuius inundauit.* 619.c.2
Obaudite me diuini fructus. 696.c.2

40. *Gra-*

40. Grauetiugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium. 483. columna 2. cum ſequen.
42. Omnia duplicia, unum contra unum. 284. colum. 1
43. Glorificantes Dominum quantumcunque poteritis, ſuper valebit enim adhuc, &c. 656. columna 2
Tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radijs ſuis. 672. c. 2
Vide arcum, & benedic eum, qui fecit illum, valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo. ibid.
44. Frigidus uentus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua, ſuper omnem congregationem aquarum requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis. Et deuorabit montes, & exuret deſertum, & extinguet viride ſicut igne. 771. columna 2
Medicina omnium in feſtinatione nebulæ & ros obuians ab ardore uenienti, humilem efficiet eum. ibid.
47. Finem habuit Salomon cum patribus ſuis, & dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo gentis ſtultitiam, &c. 369. c. 2
Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic Dauid filijs Iſrael. 390. c. 1
48. Ezechias fecit quod placuit Deo, fortiter iuit in uia Dauid patris ſui, &c. 381. c. 2
In ſcriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Dei, conciliare cor patris ad filium, &c. 140. c. 1
Retroredijt Sol, & addidit Regi vitam. 321. columna 2. & ſeq.
Surrexit Elias quaſi ignis, & uerbum illius quaſi facula ardebat. 994. c. 2
49. Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta, opus pigmentarij, &c. 387. c. 2
Præter Dauid, Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt, &c. 392. c. 2
50. In uita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum. 445. c. 2

Ex Iſaia.

Cap. 1. Filios nutriui, & exaltaui. 18. colum. 2. & ſeq.
Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iuſtitia. 204. c. 2
Si fuerint peccata ueſtra rubra ſicut uermiculus. 218. c. 2
A planta pedis uſque ad uerticem non eſt in eo ſanitas. 396. c. 1
Cognouit bos poſſeſſorem ſuum. 70. col. 2. & 754. colum. 2
Calendas ueſtras, & ſolennitates ueſtras odiuit anima mea. 955. c. 1
2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini, &c. 33. col. 1. & 75. col. 1. & 77. c. 2
Conflabunt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces, &c. 78. c. 2
In die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, &c. 830. c. 2
De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Ieruſalem. 79. c. 2. & ſeq.
Repleta eſt terra argento, & auro non eſt finis theſaurorum eius. 105. c. 1
5. Vinea facta eſt dilecto. 32. col. 1. & 143. columna 2.
Auferam ſepem eius, & erit in direptionem, & 32. col. 2. & 143. c. 2
Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei. 686. columna 1.
Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci. Nunquid habitabitis uos ſoli in medio terræ? 766. columna 1
Cithara, & Lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuijs ueſtris, & opus Domini non reſpicitis. 901. c. 1
6. Incraſſatum eſt cor populi huius. 71. c. 1
Domus repleta eſt fumo. 69. c. 2
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum. 663. c. 2
7. Ecce Virgo concipiet, &c. & uocabitur nomen eius Emmanuel. 196. c. 1. & ſeq. 124. col. 2. & 382. c. 1. & 83. c. 1. & 627. c. 1. & 718. c. 1. & ſeq.
Niſi credideritis, non intelligetis. 146. c. 2
Nunquid parum uobis eſt moleſtos eſſe hominibus, &c. propter hoc dabit uobis Dominus ipſe ſignum, &c. 196. c. 1
Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo; &c. 381. c. 2. cum ſeq. & 717. c. 2. cum ſeq.
Butyrum & mel comedet. 770. c. 1
Vocabitur nomen eius Emmanuel. 805. c. 2
8. Acceſſi ad Propheteſſam, & concepit, & peperit filium, &c. 198. c. 1. 718. c. 1
Voca nomen eius, Accelera ſpolia detrahe, &c. 198. c. 1
Expectabo Dominum qui abſcondit faciem ſuam à domo Iacob. 70. c. 1
Sume tibi librum grandem, &c. 718. col. 2. cum ſeq. Vbi bona pars capitis explicatur.
Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe

morum ſcripta ſunt in verbis Iehu, &c. 861. col. 2
21. *Suſcitauit Deus contra Ioram ſpiritum Philiſtinorum, & Arabum, &c.* 375. colum. 1. cum ſeq.
Ambulauitque non rectè. ibid. c. 2
22. *Ingreſſus eſt per uias domus Achab, mater enim eius impulit eum, &c.* 377. c. 1
23. *Abſtulit Deos alienos, & ſimulachrum de domo Domini, aras quoque, &cat.* 362. colum. 2. cum ſeq.
24. *Non eſt recordatus Ioas Rex miſericordia, quã fecerat Ioiada, &c.* 378. c. 2
25. *O Rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſrael, non eſt enim Dominus cum Iſrael, &cat.* 379. col. 1
26. *Cum roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum ſuum, &c.* 380. c. 1
Reliqua ſermonum Oziæ ſcripſit Iſaias, &c.
32. *Regem Aſſiriorum filij, qui egreſſi fuerant de utero eius, interfecerunt.* 260. c. 1
36. *Incenderunt hoſtes domum Dei, deſtruxerunt que murum Ieruſalem, &c.* 398. c. 2

Ex Lib. I. Eſdræ.

Cap. 3. Surrexit Ioſue filius Ioſedech, & fratres eius ſacerdotes. 437. c. 1
4. *Intermiſſum eſt opus domus Domini Ieruſalem, &cat.* 411. c. 2
In regno Aſſueri, in principio regni eius ſcripſerunt.
5. *Prophetauerunt autem Aggæus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa, & Ieruſalem, &c.* 437. c. 2
6. *Compleuerunt domũ Dei iſtam, vſque ad diem tertium menſis Adar, &c.* 411. c. 2
Conſtruxerunt iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, &c. 437. c. 2

Ex II. Lib. Eſdræ.

7. *Non aperiantur portæ Ieruſalem vſque ad calorem Solis.* 15. c. 1
Cap. 8. Legerunt in libro legis Dei, diſtinctè, & aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur. 437. c. 2
Eſdras, & Leuitæ interpretantes uniuerſo populo. ibidem.
Abijt omnis populus, ut comederet, & biberet; & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam, quia intellexerant verba, quæ docuerant eos. 438. col. 2
Congregati ſunt principes familiarum uniuerſi populi, Sacerdotes, & Leuitæ ad Eſdram ſcribam, vt interpretaretur eis uerba legis. 438. colum. 2
9. *Secundum miſerationes tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui ſaluarent eos.* 831. c. 1

Ex IV. Eſdræ Apocripho.

Cap. 14. Accepi quinque uiros, & profecti ſumus in campum, & manſimus ibi, & factus ſum in craſtinum. Et ecce vox vocauit me, &c quæ ſequuntur. 441. c. 1
Lex tua incenſa eſt, propter quod nemo ſcit, quæ à te facta ſunt, &c. ibid.

Ex Lib. Iudith.

2. *Prædauit omnes filios Tharſis.* 372. c. 2
8. *Erat eleganti aſpectu nimis.* 545. c. 1
Erat Iudith in omnibus famoſiſſima, quoniam timebat Dominum, &c. 601. c. 2
13. *Non permiſit me Dominus ancillam ſuã coinquinari, ſed ſine pollutione peccati, reuocauit me gaudentem in victoria ſua, in euaſione mea.* 501. col. 2
Benedicta es tu filia à Domino Deo excelſo, præ omnibus mulieribus ſuper terram. 619. c. 2
Nomen tuum ita Dominus magnificauit, ut non recedat laus tua de ore hominum, &cat. 620. c. 1. & 661. c. 2

Ex Lib. Eſther.

1. *Vinum, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.* 87. c. 2
2. *Adamauit eam Rex pluſquam omnes mulieres.* 622. col. 2
Erat formoſa valde, &c. 545. c. 1
Inuenit gratiam in conſpectu illius. 622. c. 2
4. *Quis nouit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?* 571. c. 1
5. *Non morieris. Non enim pro te, ſed pro omnibus hæc lex conſtituta, &c.* 498. c. 2
Quid uis Eſther regina? quæ eſt petitio tua? etiam ſi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. 571. col. 1
6. *Homo quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus regijs, & imponi ſuper equum, qui de ſella regis ſit, &c.* 479. c. 2
15. *Rex feſtinus exiliuit de ſolio, & ſuſtentauit Heſter vlnis ſuis.* 501. c. 2
Die tertio circumdata eſt Eſther gloria ſua. Cum-

quæ regio fulgeret habitu, aſſumpſit duas famulas. 566.c.1

Ex Libro Tobiæ.

1. *Tobias quotidie pergebat per cognationem ſuam, diuidebatque vnicuique prout poterat de facultatibus ſuis, &c.* 670.c.2
2. *Exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus, tollenſque illud portauit ad domum ſuam, &c.* ibid.
3. *Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem infundis.* 732.c.1
8. *Tu ſcis quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam.* 581.c.2
13. *Beatus ero ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad uidendam claritatem Ieruſalem.* 89.c.1
14. *Portæ Ieruſalem ex ſaphiro, & ſmaragdo ædificabuntur. Et ex lapide pretioſo omnia circuitus murorum eius, &c.* 88.c.2

Ex Iob.

1. *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.* 484.c.1.694.c.2
4. *Conſumentur velut a tinea.* 552.c.1
5. *Comprehendit ſapientes in aſtutia eorum.* 665. colum.1
6. *Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix.* 902. colum.1
7. *Habui menſes vacuos.* 678.c.2
10. *Memento quod ſicut lutum feceris me.* 903.col.1
14. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine: &c.* 131.c.1.& 716.c.2
Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, &c. 283.c.2
Lignum habet ſpem ſi præciſum fuerit, rurſum uireſcit, &c. 173.c.2
Quis mundus erit a ſorde? at nemo, ſi & vnus dies uita eius in terra. 498.c.2
15. *Aperuit faciem eius craſſitudo.* 674.c.2
16. *Confregit me, & poſuit me ſibi, quaſi in ſignũ.* 893.col.2
19. *Orabam filios vteri mei.* 260.c.1
In carne mea videbo Deum meum, quem viſurus ſum ego ipſe, &c. 130.c.2.& 851.c.1
24. *Ipſi fecerunt rebelles lumini.* 303.c.1
25. *Qui facit concordiam in ſublimibus.* 790.c.1
28. *Trahitur ſapientia de occultis.* 71.c.2
Auro locus eſt, in quo conflatur. 902.c.2
29. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, &c.* 218.col.1
31. *Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum, &c.* 472.c.1
38. *Concentum Cœli quis dormire faciet?* 516. colum.2
Quis demiſit lapidem angularem eius, cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. 779.c.1.& ſeq.
39. *Obſeruaſti dolores partus ceruarum.* 221.c.2
Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & ponet in arduis nidum ſuum, &c. 168.c.2
40. *An extrahere poteris Leuiathan?* 324.c.1
42. *Non ſunt inuentæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra.* 545.c.2

Ex Lib. Pſalmorum.

1. *Erit tanquam lignum, quod plantatum eſt, ſecus decurſus aquarum, &c.* 496.col.2.& 868.col.1
2. *Filius meus es tu ego hodie genui te; poſtula a me &c.* 107.c.1.& 108.c.2.& 53.c.2
Tanquam vas figuli confringes eos. 99.c.1
Reges eos in virga ferrea. 107.c.2.& 851.c.2
Apprehendite diſciplinam. 109.colum.1.& 856.col.2
Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion mõtem ſanctum eius. &c. 111.col.2.& 623.c.2. 871.col.1
Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. 871.c.1
3. *Domini eſt ſalus,* 132.c.1.& 639.c.1
Tu autem Domine ſuſceptor meus es. 181.col. 2.& 665.c.2
4. *In tribulatione dilataſti mihi.* 394.col.2.& 731.col.1
Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam. &c. 213.c.1 & 43.c.2
5. *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* 780. colum.2
Mane aſtabo tibi, & videbor 879.c.1
6. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratũ meum rigabo.* 900.c.1
7. *Lacum aperuit, & effodit eum &c.* 113.c.2
Ecce parturijt iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. 91.c.1
8. *Quid eſt homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quia uiſitas eum.* 684.c.1
Minuiſti eum paulo minus ab Angelis. ibid.
Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen

men tuum in uniuerſa terra. 830.col.1.& ſeq. colum.2
9. *In operibus manuum ſuarum compreherſus eſt peccator.* 665.c.1
13. *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.* 670.c.1
Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor. 902.col.1
16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* 87. columna 2
Mirifica miſericordias tuas.&c. 664.c.2
17. *Aſcendit ſuper Cherubim, & volauit.* 65. columna 2
Tenebroſa aqua in nubibus aeris. 69.c.1
Dextera tua ſuſcepit me. 221.col.1
Eripies me de contradictionibus populi. Conſtitues me in caput gentium. 893.c.2
Dextera tua ſuſcepit me. 665.c.2
Inclinabit Cœlos, & deſcen. & caligo ſub pedibus eius. 759.c.1.841.c.1.& 69.c.2
Deus cornu ſalutis meæ. 686.c.2
18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* 33. colum.1
In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tãquam ſponſus &c. 199.c.2.& 239.c.2
Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum. 310.c.1
Exultauit, vt gigas ad currendam viam. 526. columna 2
Seruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa. 600.c.1
Exultauit, vt gigas ad currendam uiam. 707.c.2. & 239.c.2
19. *Holocauſtum tuum pingueſiat.* 185.c.1
21. *Ego autem ſum vermis, & non homo, &c.* 138.& c.1
In te proiectus ſum ex vtero. 199.c.1
Aruit tanquam teſta virtus mea &c. 219.c.2
Pro ſuſceptione matutina. ibid.
Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei. 5.c.1.cum ſeq.
Tanquam aqua effuſus ſum. 771.c.1
22. *Etſi ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es.* 646. columna 2.
23. *Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* 968 c.2
Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. 110.c.2 & 113.c.1
Quis aſcendet in montem Domini? 15.c.1
26. *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? &c.* 646.c.2
28. *In templo eius omnes dicent gloriam.* 606. columna 1
30. *Saluaſti de neceſſitatibus animam meam. Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.* 732.c.1
32. *In pſalterio decem chordarum pſallite illi.* 655.col.2
33. *Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos?* 838.c.2
Prohibe linguam tuam à malo; diuerte a malo, & fac bonum, &c. ibid.
Multæ tribul. iuſtorum, et de omnibus liberabit nos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, &c. 732.c.2.& ſeq.
34. *Fiat uia illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.* 792 c.1
35. *In lumine tuo videbimus lumen.* 43.c.1
Iuſtitia tua ſicut montes Dei. 52.c.1
Iudicia tua abyſſus multa. 84.c.1
39. *Expectans expectaui Dominum. & intendit mihi, & immiſit in os meum canticum nouum.* 911.col.1
Ego autem mendicus ſum, & pauper. 951 c.1
Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi. 970. c.2.cum ſeq.
41. *Abyſſus abyſſum inuocat.* 35.col.1.& 572. colum.1
Quemadmodum deſide. Ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. 669.col.1
43. *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.* 686.col 2
44. *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi.* 107.colum.2.& c.1
Intende, proſpere procede, & regna. 107.c.2
Aſtitit Regina a dextris tuis in veſtitu deaurato &c. col.119.& 122.c.2.& 525.col.2.& 563.col.2
Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. 123.col.2. cum ſeq.
Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ, &c. 130 c.1
Audi filia, & uide, & obliuiſcere populum tuum, et domum patris tui. 241.c.1
Eructauit cor meum verbum bonum. 259.col.1. & 284.c.2
Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 258 col.2.284.c.2
Concupiſcit rex decorem tuum. 547.c.2.& ſeq.
Sagittæ tuæ acutæ (populi ſub te cadent) in corda inimicorum regis. 301.c.1
Myrrha, & gutta, & caſia a ueſtimentis tuis, a domibus eburneis. 331.c.1.& 490.c.2
Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. 335.c.1
Adducentur virgines poſt eam, &c. 529.c.2

Et

Digitized by Google

Et concupiſcet rex decorem tuum. 339.c.2
Omnis gloria eius ab intus. 598.c.1
45. Adiuuabit eam Deus mane diluculo. 501. colum.1
Fluminis gratiæ impetus lætificat ciuitatem Dei. 501.col.5
Venite et uidete opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, etc. 502.c.2
Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. 512. colum.1
47. Magnus Dominus & laudabilis nimis in Ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, &c. 505.col.2
Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, in medio templi tui. 910.c.2
In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. 922.col.1
48. Comparatus eſt iumentis inſip. & ſimilis factus eſt illis. 478.c.1
Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, &cæt. 484.c.2.& ſeq.
Cum interierit, non ſumet omnia. 630.c.2
Homo cum in honore eſſet, non intellexit. Comparatus eſt ium. & ſim. factus eſt illis. 763.c.1
49. Deus Deorum Dominus locutus eſt, & uocauit terram, a ſolis ortu uſque ad occaſum. ex Sion ſpecies decoris eius &c. 138.c.2
Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? 146.c.1
Sacrificium laudis honorificabit me. 14.c.1
50. Miſerere mei Deus ſecundum magnam, &c. Incerta, & occulta ſapientia tua manifeſtis mihi. 131.c.1
Aſperges me Domine hyſſopo. 227.c.2
Tibi ſoli peccaui. Vt iuſtificeris in ſer. tuis, & uincas cum iudicaris. 480.c.2
Ecce enim in iniq. conceptus ſum, &c. 498.c.2
Spiritum rectum innoua in viſce. meis, &cæt. 594. colum.1
Domine labia mea aperies, & os meum annun laudabit. &c. 682.c.2
51. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? 288.c.1
Sicut nouacula acuta feciſti dolum. 957.c.2
52. Dixit inſipiens in corde ſuo. 254.c.2
54. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. 79.c.1
Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet. 731.c.1
55. Non timebo quid faciat mihi caro. 316.c.1
56. Filij hominum dentes eorum arma, & ſagittæ. &c. 79.c.1
57 Errauerunt ab utero. 171.c.1.& 696.c.1
58. Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, &c. 101.c.1.& 149.c.1
Conuertentur ad veſperam, & famem patientur, vt canes. &c. 96.c.1
59. In Iudæam extendam calceamentum meum. 851.col.2
63. Intenderunt arcum, rem amaram. 7.c.2
Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. 893. colum 2
64. Ad te omnis caro ueniet. 316.c.1
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. 35. colum.2
Et valles abundabunt frumento. 478.c.1
Te decet hymnus Deus in Sion. 607.col.1.& 666.col 2
Replebimur in bonis domus tuæ. 607.c.2
Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. 684.c.2
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. 840.c.1
67. Dominus dabit verbum euangelizantibus; &c. 49.c.2
Currus dei decem millibus multiplex, &c. 42. columna 1.
Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, &c. 496.c.2
Mons Dei mons pinguis, mons coagulatus, vt quid ſuſpicamini montes coagulatos. 722.c.1
Deus noſter Deus ſaluos faciendi, & Domini Domini exitus mortis. 837.c.1
Proſperum iter faciet nobis, Deus, ſalutarium noſtrorum. ibid.c.2
68. Intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. 116 col.2
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & retributionem, &c. 68.c.1
Laudabo nomen Dei cum Cantico, &c. 683. columna 2
Placebit Deo ſuper vitulum nouellum. ibid.
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. 721. colum.2
69. Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te. 961.c.1
71. Dominabitur à mari, uſque ad mare; &cæt. 107.c.1.& 33.c.1
Deſcendet ſicut pluuia in vellus. 34. c.1. & 138. c.1.& 112.c.2
Sicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. 34.c.1
Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis. 34.c.1.& 78.c.2
Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiã. 112.c.1.& 758.c.1
Ante ſolem permanet nomen eius. 129.c.2

Bene-

Benedicentur in ipſo omnes tribus terræ,&c. 187. colum 2.

Iudicabit pauperes populi, &c. & humiliabit calumniatorem. 204.col.2

Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum, honorabile nomen eorum coram illo. ibid.

Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. 206.c.1

Reges *Arabum, & Saba dona adducent.* 847. colum.2.

Dominabitur *à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum.* 647 c.2

Deſcendet *ſicut pluuia in vellus.* 112. & 34. columna 1.c.2

Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. 872.c.2

72. *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias,&c.* 105.c.2

Prodijt *quaſi ex adipe iniquitas eorum.* 962. columna 2.

Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. 763.c.2

73. *Poſuerunt ſigna ſua ſigna: ſicut in exitu ſuper ſummum.* 672.c.1

74. *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti.* 686.c.1

75. *Notus in* Iudæa *Deus, & in* Iſrael *magnum nomen eius.* 226.c.1.& 830.c.2.

In *pace factus eſt locus.* 758.c.2

77. *Repulit tabernaculum* Ioſeph, *&c.* 158.columna 1.

Elegit Dauid *ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium,&c.* 358.c.1

Non cuſtodierunt teſtamentum eius. 2.c.1

Aedificauit Dominus ſicut unicornium ſanctificiũ ſuum. 607.c.2

Recordatus eſt quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens. 962.c 1

79. *Qui ſedes ſuper Cherubim; manifeſtare.* 65. col.2.& 513.c.2

Deus *virtutum conuertere, reſpice de cœlo, & uide, & uiſita vineam iſtam,&c.* 684.col.2

81. Deus *ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* 98.c.2

Ego dixi, Dij eſtis. 134.col.1.& 354.c.1 & 517. col.1.& 874.c.2.

82. *Teſtamentum diſpoſuerunt, tabernacula* Idumæorum, *&* Iſmaelitæ. 2.c.1

83. *Miſericordiam, & ueritatem diligit* Deus. 181.c.2

Beati qui habitant in domo tua Domine, etc. 656. colum.1.

84. *Iuſtitia et pax oſculatæ ſunt.* 34.c.1

Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob, *etc.* 132.c.2

Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, et ſalutare tuum da nobis. 664.col 2

Miſericordia, et ueritas obuiauerunt ſibi. 688.columna 1.

86. *Glorioſa dicta ſunt de te Ciuitas* Dei. 82.c.1 et 494.c.2

Diligit Dominus portas Sion, etc. 82.c.1

Ecce alienigenæ, et populus Aethiopum, hi fuerunt illic. ibid.

87. *Factus ſum, ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.* 216.c.2

88. *Thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, etc.* 107.c.2.et 109.c.2.et 498.c.1

Ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius. 119.col.1.et 125 c.2

Ipſe inuocabit me, Pater *meus es tu, &c.* 130 columna 1.

Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum; in brachio virtutis tuæ,&c. 182.c.2.& 204.c.2

Miſericordias Domini *in æternum cantabo.* 341. col.2 & 347.c.2

Viſitabo in virga iniquitates eorum. 685.c.1

89. *Mille anni in conſpectu tuo, tanquam dies heſterna quæ præterijt.* 168.c.2

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. 840. columna 2.

90. *Dicet* Domino, *Suſceptor meus es tu.* 221. c.1 & 665.c.2

In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 791.c.1

Longitudine dierum replebo eum,&c. ibid.c 2

91. *Delectaſti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* 658. columna 1.

93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* 967 c.2

94. *Venite exultemus* Domino, *iubilemus Deo ſalutari noſtro,&c.* 109.c.2.& *ſeq. vbi totius fere pſalmi expoſitio apponitur.*

96. *Nubes & caligo in circuitu eius, &cat.* 173. colum.2.

98. *In columna nubis loquebatur ad eos.* 44. columna 2.

Adorate ſcabellum pedum eius. 519.c.2

100. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ,&c.* 963.c.1

102. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas.* 835.col.1

Quantum diſtat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates noſtras. 936.col.2.

103. La-

Digitized by Google

103. *Lætatur Dominus in operibus ſuis.* 275.columna 1.

Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. 36.c.2.& 609.c.1

Emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertranſibunt aquæ. 478.col.1.& 641.colum.2.

Extendens cœlum ſicut pellem. 727.c.1

Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt. 875.columna 2.

104. *Conſtituit Ioſeph Dominum domus ſuæ, &c. vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, &c.* 268.c.2

Ferrum pertranſiit animam eius. 894.c.1

Lætetur cor quærentium Dominum. 960.c.1

105. *Vnus ex ijs non remanſit.* 194.c.1

109. *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ ſuæ reges, iudicabit in nationibus, & cæt.* 116. columna 2.

Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. 142.c.2

Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare, &c. ibid.

Ex vtero ante Luciferum genui te. 129.col.1.& 250 col.1

Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis. 129.c.2.& 343.c.1

Ante Luciferum genui te. 743.c.1.& 767.c.1

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum. 851.c.2

De torrente in via bibet, &c. 116.c.2

In ſplendoribus Sanctorum ex vtero ante Luciferum genui te. 728.c.2

113. *Omnia quæcumque voluit, fecit.* 631.c.1

Quid eſt tibi mare, quod fugiſti? & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum, &c. 695.c.1

114. *Eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.* 674.c.2

115. *Credidi propter quod locutus ſum.* 10.c.2.& 596.c.2

116 *Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt, & cæt.* 786.c.2

117. *Factus eſt in caput anguli.* 171.c.2.& 347 col.2

Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino, &c. 602.c.1

118. *Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.* 23.c.2.cum ſeq.

Lucerna pedibus meis verbum tuum. 19.c.1.& 687.c.1.& 867.c.2

Conſilium meum iuſtificationes tuæ. 486.c.1

Beati qui ambulant in lege Domini. 598.c.2

Non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. ibid.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum. 599.c.1.& 600.c.1.& 669.c.1

A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi. 599.c.2

Inclinaui cor meum, ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem. 600.colum.1

Non dominetur mei omnis iniuſtitia. 630.c.2

Erraui ſicut ouis, quæ perijt, quære ſeruum tuum. 674.c.1.& 962.c.1

123. *Torrentem pertranſiuit anima noſtra.* 116.col.2

124. *Montes in circuitu eius.* 77.c.2

Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion. 731.colum.1

125. *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati.* 658.col.1

Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent, euntes ibant & flebant, &c. 960.c.1

Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro. ibid.

126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.* 83.columna 1.

Beatus qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundetur, cum loquetur inimicis ſuis in porta. 600.c.2.cum ſeq.

Hæreditas Domini filij merces fructus ventris. 625 columna 2.

127. *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, &c.* ibid & 905.c.2

129. *De profundis clamaui ad te Domine, explicatur.* 206.c.2

Copioſa apud eum redemptio. 114.c.2

Ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius. 321.c.2

131. *Paraui lucernam Chriſto meo.* 153.c.1

Inuenimus eam in Ephrata, &c. 202.c.1

Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, &c. 342.c.1.& 347.c.1

Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. 472.c.1

Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitat, &c. 486.c.2.& 898.c.1

De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. 623.c.2

Illud producam cornu Dauid. Paraui lucernam Chriſto meo. 686.c.2

Paraui lucernam Chriſto meo. 687.c.1

132. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit* in

in barbam, barbam Aaron. 803.c.1
136. *In ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.* 99.c.1
Exinanite, Exinanite vſque ad fundamentum in ea. 42.c.2
138. *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, &c.* 226.c.2
Nox illuminatio mea. 303.c.2
139. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.* 269 col.1
143. *Qui annuntiant verbum ſuum Iacob, &c.* 32.col.2
144. *Benedicat omnis caro nomini ſancto eius, &c.* 316.c.1
Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur, &c. 86.c.2
145. *Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus.* 839. columna 1.
46. *Aedificans Ieruſalem* Dominus, *diſperſiones Iſraelis congregabit.* 91.c.1
147. *Poſuit fines tuos pacem.* 502.c.2.& ſeq.

Ex lib. Prouerb.

Cap. 1. *Vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam, &c.* 149.co.2.& ſeq. columna 2.
Pedes impiorum ad malum currunt. 670.c 1.
2. *Lætantur cum malefecerint, & exultent in rebus peſſimi.* 901.c.1
3. *Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare.* 963 c.1
4. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, &c.* 282. col.1. & 359 columna 1. & 527.c.1.
Quia vocaui & renuiſtis, &c. Ego quoque in interitu veſtro ridebo. 877.c.2
5. *Ne des annos tuos crudeli.* 963.c.2
6. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem ſinu ſuo, vt veſtimentum illius non ardeat.* 540.columna 1.
8. *Dominus creauit me principium viarum ſuarum, &c.* 250.col.1. & 272.colum.1. & 274. columna 2.
Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, &c. 507.col. 1
9. *Sapientia ædificauit ſibi domum. Excidit columnas ſeptem.* 503.c.1
11. *Vbi non eſt gubernator populus corruet, ſalus autem, ubi multa conſilia.* 964.c.1
12. *Via ſtulti recta in oculis eius, qui autem ſapiens eſt, audiet concilia.* ibid.
Lignum vitæ, deſiderium veniens. 911.c.1
15. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.* 422.c.1
16. *Iuſtitia firmatur ſolium.* 875 c.2
19. *Rex, qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo.* ibid.
21. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu* Domini, *&c.* 485.c.2
22. *Ne traſgrediaris terminos gelam, &c.* 141. columna 1.
Vt iſti virum velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit. Nec erit ante ignobiles. 526.col.2
25. *Poma aurea in cancellatoris argenteis, verbũ dictum ſecundum ambas facies ſuas.* 72.columna 1
Aqua frigida animæ ſitienti, nuntius bonus de terra longinqua. 616.c.1
25. *Rex iuſtus erigit terram.* 875.c.2
Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. ibid.
30. *Quis aſcendit in celum, atque deſcendit, quis continuit ſpiritum? &c.* 129. c.2. & 199.c.2. & 363.c.1.& ſeq.
Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, &cæt. 105.c.1.
31. *Fallax gratia, & uana eſt pulchritudo.* 544. columna 1
Multæ filiæ congregauerunt ſibi diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas. 547.c.2
Nauis inſtitoris de longe portans panem. 762. columna 2.

Ex lib. Eccleſiaſtæ.

Cap. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* 509.c.1.& 642.c.2
5. *Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur. Nihil auferet ſecum de labore ſuo.* 398.c.2
7. *Sicut protegit ſapientia, ſic protegit pecunia.* 629 c.1.
10. *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.* 679.c.2
11. *Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum.* 670. columna 2.
Da partem ſeptem, necnon & octo. 410.c.2

Ex lib. Canticorum.

Cap. 1. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* 279.c.2
Columna mea in foraminibus petra. 301.c.1

In

In odorem vnguentorum tuorum curremus. 27. col. 1. & 835. c. 2. & ſeq.

Nigra ſum, ſed formoſa. 548. c. 1. & 726. columna 1

Oleum effuſum nomen tuum. 601. c. 1

Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. 880. c. 2

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuauitatis. 659. c. 2

Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. 669. c. 1

Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt vbera tua vino. 676. c. 1

Nigra ſum, ſed formoſa, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. 726. c. 1

Oleum effuſum nomen tuum; ideò adoleſcentulæ dilexerunt te nimis. 803. c. 2. & ſeq.

2. *Iam hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt, &c.* 239. colum. 2. & 901. colum. 1

Lilium inter ſpinas. 120. col. 1 & 516. col. 2. & 828. col. 2

Ordinauit in me charitatem. 20. c. 2

Columba mea in foraminibus petræ, &c. 901. c. 1. & ſeq.

Ego flos Campi, & lilium conuallium. 479. colum. 2

Hortus concluſus, fons ſignatus. 504. c. 1

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia. 505. c. 1. & 540. c. 2

Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni. 511. c. 1. & 669. c. 1

Læua eius ſub capite meo, &c. 540. c. 2

Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. 558. c. 2

Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. En dilectus meus loquitur mihi; ſurge, propera, &c. 676. c. 1

3. *Hortus concluſus, fons ſignatus.* 120. c. 1

Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, &c. 482. c. 1

Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam. 516. c. 2. & ſeq.

Egredimini filiæ Sion, &c. 482. c. 2

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi. 520. c. 2. & 880. c. 1

En lectulũ Salomonis. Sexaginta fortes ambiunt. colum. 1

Media charitate conſtrauit. 772. c. 1

In lectulo meo per noctem quæſiui quem diligit anima mea. 796. c. 2

4. *Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua.* 488. c. 2

Vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum. 514. col. 1

Fauus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua, emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum, &c. 267. c. 2

Tota pulchra es, &c. 516. c. 1. & 545. c. 1

Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 880. col. 1

Odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. 298. c. 2

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es. 545. col. 2

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum. 566. col. 1

Fons ſignatus, Hortus concluſus. 638. c. 1

Dentes tui ſicut greges tonſarum, &c. 795. c. 1. & ſeq.

5. *Totus deſiderabilis.* 164. c. 2. & 20. c. 1

Ego dormio, & cor meum vigilat. 514. c. 1

Meſſui Myrrham cum aromatibus meis. 880. colum. 2

Amore langueo. 517. c. 2

Dilectus meus candidus, & rubicundus. 815. colum. 2

Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. 868. col. 1

6. *Pulchra vt luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* 675. c. 2

Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt. 661. c. 1

Terribilis vt caſtrorum acies ordinata. 120. c. 1. & 66. c. 2. & 516. c. 1

Deſcendi in hortum nucum. 100. c. 2

Pulchra, & decora ſicut Hieruſalem. 120. col. 1. 906. col. 1

Reuertere, reuertere Sunamitis, &c. 101. c. 1

Neſciui; anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. 100. c. 2

Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens. 510. c. 2

Electa vt Sol. 294. c. 1

Pulchra vt Luna. 547. c. 1

7. *Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris.* 123. c. 2

Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum? 96. col. 2

Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs. 478. col. 1

Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis. 526. c. 1. & 564. c. 1

Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum. 669. c. 2

Noua & vetera ſeruaui tibi. 878.c.1
Mandragoræ dederunt odorem ſuum. 881.c.1
8. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de Deſerto, delitijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* 120.c.2. & 503.c.1.
Fortis eſt vt mors dilectio. 6.c.1
Quis mihi det te fratrem meum, ſugentem ubera matris meæ, vt in ueniam te foris, &c. 479.c.2 & 540.c.1
Lampades eius lampades ignis, atque flammarũ. 517.col.1
Fortis eſt, vt mors, dilectio. 558.c.2
Pone me vt ſignaculum ſupra cor tuum, &cæt. 518.col.2

Cant. III.

Surgam & circuibo ciuitatem, per uicos et plateas quæram, &c. 961.c.2

Ex Libro Sapientiæ.

Cap.2. Inuidia Diaboli *mors introiuit in Orbem terrarum.* 113.c.2
5. *Accipiet armaturam Zelus illius, & armabit creaturam, ad ultionem, &c.* 117.c.2
Nati continuo deſiuimus eſſe. 483.c.2
Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. 962.c.2
6. Præbete *aures vos qui continetis multitudines, &c. Horrende & cito apparebit uobis, &c.* 486.col.1
Propoſui *pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius.*
10. *Hæc illum, qui primus formatus eſt a Deo, Pater* Orbis *terrarum, cuſtodiuit, &cæt.* 362.col.1
Decantauerunt Domine *ſanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudarunt pariter.* 831.c.2
12. *Bonæ ſpei feciſti filios tuos.* 18.c.2
13. *Si tantum ſcire potuerunt, ut poſſent æſtimare ſeculum, quomodo huius Dominum non facilius inuenerunt?* 309.c.2
Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. 310.c.2
14. *Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt.* ibid.
Creatura Dei in odium facta ſunt, & in tentationem, &c. ibid.
16. *Statim ab exiguo radio Solis calefactum tabeſcebat. Vt notum omnibus eſſet, quoniam oportet præuenire Solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.* 879.c.2
17. *Ignis nulla uis poterat illis lumen præbere, nec ſyderum limpida flamma, &cæt.* 303.colum.1
18. *Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlis a reg. ſed. venit.* 742.c.2. & 661.c.2
Vſque ad Cœlum attingebat, ſtans in terra. 776.col.1
19. *In mari rubro via ſine impedimento.* 960.columna 1

Ex Lib. Eccleſiaſtici.

Cap.3. Benedictio Patris firmat domos filiorum. 620.col.2
Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo *inuenies gratiam.* 660.c.1
5. *Non tardes conuerti ad* Dominum, *& ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* 898.c.1. & 963.c.1
10. *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, etc.* 665.col.1
14. *Mater pulchræ dilectionis.* 906.c.2
19. *Vinum, & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* 365.c.1
24. *Quaſi balſamum non mixtum odor meus.* 907.col.1
Ab initio, & ante ſecula creata ſum. 250.col.2. & 507.c.2
Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. 258.c.2
In Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimil. requieui, &c. 657.c.2
Sicut cinnamomum, & balſamum aromatizans odorem dedi. 601.c.2
Ego quaſi tramex aquæ immenſæ de fluuio. Ego quaſi fluuij dorix, & ſicut aquæductus exiui de Paradiſo. 671.c.2
26. Pars bona, *mulier bona, &c.* Dabitur *viro pro factis bonis.* 537.c.2
30. *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, &c.* 680.c.1
31. *Potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus.* 288.col.1
33. *Contra malum bonum eſt, & contra mortem uita, &c.* 294.c.1
37. *Initium omnis operis verbum.* 257.c.2
39. *Benedictio illius quaſi fluuius inundauit.* 619.c.1
Obaudite me diuini fructus. 696.c.2

40. Gra-

40. Graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium. 483. columna 2. cum ſequen.
42. Omnia duplicia, unum contra unum. 284. colum. 1
43. Glorificantes Dominum quantumcunque poteritis, ſuper valebit enim adhuc, &c. 656. columna 2
Tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radijs ſuis. 672. c. 2
Vide arcum, & benedic eum, qui fecit illum, ualde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo. ibid.
44. Frigidus uentus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua, ſuper omnem congregationem aquarum requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis. Et deuorabit montes, & exuret deſertum, & extinguet viride ſicut igne. 771. columna 2
Medicina omnium in feſtinatione nebulæ & ros obuians ab ardore uenienti, humilem efficiet eum. ibid.
47. Finem habuit Salomon cum patribus ſuis, & dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo gentis ſtultitiam, &c. 369. c. 2
Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic Dauid filijs Iſrael. 390. c. 1
48. Ezechias fecit quod placuit Deo, fortiter iuit in uia Dauid patris ſui, &c. 381. c. 2
In ſcriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Dei: conciliare cor patris ad filium, &c. 140. c. 1
Retro rediit Sol, & addidit Regi vitam. 321. columna 2. & ſeq.
Surrexit Elias quaſi ignis, & uerbum illius quaſi facula ardebat. 594. c. 2
49. Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta, opus pigmentarij, &c. 387. c. 2
Præter Dauid, Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt, &c. 392. c. 2
50. In uita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum. 445. c. 2

Ex Iſaia.

Cap. 1. Filios nutriui, & exaltaui. 18. colum. 2. & ſeq.
Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iuſtitia. 204. c. 2
Si fuerint peccata ueſtra rubra ſicut uermiculus. 218. c. 2
A planta pedis uſque ad uerticem non eſt in eo ſanitas. 396. c. 1
Cognouit bos poſſeſſorem ſuum. 70. col. 2. & 754. colum. 2
Calendas ueſtras, & ſolennitates ueſtras odiuit anima mea. 955. c. 1
2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini, &c. 33. col. 1. & 75. col. 1. & 77. c. 2
Conflabunt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces, &c. 78. c. 2
In die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, &c. 830. c. 2
De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Ieruſalem. 79. c. 2. & ſeq.
Repleta eſt terra argento, & auro non eſt finis theſaurorum eius. 105. c. 1
5. Vinea facta eſt dilecto. 32. col. 1. & 143. columna 2.
Auferam ſepem eius, & erit in direptionem, & 32. col. 2. & 143. c. 2
Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei. 686. columna 1.
Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci. Nunquid habitabitis uos ſoli in medio terræ? 766. columna 1
Cithara, & Lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuijs ueſtris, & opus Domini non reſpicitis. 901. c. 1
6. Incraſſatum eſt cor populi huius. 71. c. 1
Domus repleta eſt fumo. 69. c. 2
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum. 663. c. 2
7. Ecce Virgo concipiet, &c. & uocabitur nomen eius Emmanuel. 196. c. 1. & ſeq. 124. col. 2. & 382. c. 1. & 83. c. 1. & 627. c. 1. & 718. c. 1. & ſeq.
Niſi credideritis, non intelligetis. 246. c. 2
Nunquid parum uobis eſt moleſtos eſſe hominibus, &c. propter hoc dabit uobis Dominus ipſe ſignum, &c. 196. c. 1
Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo; &c. 382. c. 2. cum ſeq. & 717. c. 2. cum ſeq.
Butyrum & mel comedet. 770. c. 1
Vocabitur nomen eius Emmanuel. 805. c. 2
8. Acceſſi ad Propheti ſſam, & concepit, & peperit filium, &c. 198. c. 1. 718. c. 1
Voca nomen eius, Accelera ſpolia detrahe, &c. 198. c. 1
Expectabo Dominum qui abſcondit faciem ſuam à domo Iacob. 90. c. 1
Sume tibi librum grandem, &c. 718. col. 2. cum ſeq. Vbi bona pars capitis explicatur.
Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe

pauor noſter, & ipſe terror ueſter. Et erit nobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, &c. 894.c.2
9. Princeps pacis. 111.c.2
Paruulus datus eſt nobis, 125.c.1. & 197.col.1. & 718.colum.1. & 763.columna 2. & 909. colum.2.
Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, &c. 107.c.1. & ſeq.
Vocabitur nomen eius, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, &c. 108.c.1. & 718.c.2
Factus eſt principatus ſuper humerum eius. 109. c.1. & 181.c.1. & 907.c.1
Multiplicabitur eius imperium. Super ſolium Dauid ſedebit ut confirmet illud, &c. 623.columna 2.
Populus, qui ambulabat in tenebris uidit lucem magnam, &c. 690.c.1
11. Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientes, &c. 84.c.1
Leuabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, &c. 91.columna 1. & ſeq. & 33. columna 2.
Adyciet Dominus ſecundo ad poſſidendum reſiduum populi ſui, &c. 33.c.2
Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo cubabit, &c. 79.c.1
Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. 728.c.2
12. Ecce Deus ſaluator meus. 130.c.1
Haurietis aquas de fontibus Saluatoris. 131 col.1. & 839.c.2.cum ſeq.c.1.
13. Ecce dies Domini ueniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ, &c. 138.c.1
Ego mandaui ſanctificatis meis. 654.c.1
Viſitabo ſuper orbes mala. 685.c.1
14. Sedebo in lateribus Aquilonis. 83.c.1
Miſerebitur Dominus Iacob, & eliget adhuc Iſrael, &c. 94.c.2
Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris. 697.c.1.cum ſeq.
Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. 798.c.2
16. Emitte agnum dominatorem terræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion. 339.c.1
19. Erit altare Domini in Aegypto, & titulus Domini in terminus eius, &c. 452.c.2
Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur ſimulachra Aegypti. 918 c.2.933.c.1
In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti, & titulus Domini iuxta terminū eius, &c. Et cognoſcent Aegyptij Dominum, &c. 934.c.2
20. Solue ſaccum de lumbis tuis, &c. 437. columna 1.
23. Vlulate naues Tharſis. 374.c.2
25. Confitebor nomini tuo, quoniam feciſti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, Amen. 125.c.2
26. Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea, &c. 83.c.2.c.1
Nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ. 836.c.1
27. Viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti, ſuper Leuiathan, &cæt. 118. columna 2.
28. Quem docebit ſcientiam? &c. ablactatos à lacte, auulſos ab uberibus. 35.c.2
Conguſtatum eſt ſtratum, ita ut alter decidat, &c. 871.c.2
Pallium breue eſt, utrunque operire non poteſt. ibidem.
Ecce ego mitto in fundamentum Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, etc. 894.c.2
29. Miſcuit uobis Dominus ſpiritum ſoporis, etc. 68.col.2
Audient in die illa ſurdi uerba libri, & de tenebris, & caligine oculi eorum uidebunt. 69. columna 1.
Ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et ſtupendo. 70. columna 2.
30. Donec relinquamini quaſi malus nauis in uertice montis, etc. 99.c.1
Dabit uobis Dominus panem arctum, et aquam breuem, et non faciet auolare a te ultra doctorem tuum, etc. 211.c.2
Erunt oculi tui uidentes præceptorem tuum. 323. columna 1.
31. Væ qui deſcendunt in Aegyptum ad auxiliū in equis ſperantes, etc. 208.c.1
32. Ecce in iuſtitia regnabit Rex, et Principes in iudicio præerunt: et erit uir ſicut qui abſconditur à uento, et celat ſe a tempeſtate. 789. c.1.et ſeq.
Erit opus iuſtitiæ pax, et cultus iuſtitiæ ſilentium, et ſecuritas uſque in ſempiternum, et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et requie opulenta. ibidem. columna 2.
33. Oculi tui uidebunt Hieruſalem ciuitatem opulentam, tabernaculum, et cætera. 86. columna 1.

Væ qui

Væ qui prædaris, non ne & ipſe prædaberis. 324. colum. 2

35. *Lætabitur deſerta, & in uia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium*. 126. c. 1. & 865. c. 1

Gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli, & Saron, &c. 126. c. 1

37. *Hæc dicit* Dominus *de rege Aſſyr. Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi ſagittam*. 500. col. 2

38. *Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea*. 219. colum. 2

Generatio mea ablata eſt, quaſi tabernaculo paſtorum. 89. c. 2

Reuerſus eſt Sol X. lineis per gradus quos deſcenderat. 865. c. 2

Proieciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea. 958. col. 1

39. *Non fuit verbum, quod non oſtenderet eis*. 630. col. 1

40. *Vere fœnum eſt populus. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos*. 32. c. 2

Videbit omnis caro ſalutare Dei. 199. col. 2. & 316. col. 1

Conſolamini, cōſolamini popule meus, dicit Deus veſter. Loquimini ad cor Hieruſalem, &c. 691. col. 1

41. *Ne timeas* Iſrael, *quia ego tecum ſum*. 647. colum. 1

42. *Calamum quaſſatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet*. 111. c. 2. & 138. c. 1. & 399. c. 2

Quis cæcus niſi ſeruus meus? &c. 70. c. 1

Ecce ego facio noua, & nunc orientur. Ponam in Deſerto viam, & in inuio flumina. Glorificabit me beſtia agri, dracones, & ſtruthiones, &c. 786. c. 1

43. *Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, ecce ego facio noua*. 148. c. 1

Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me. 716. col. 2

44. *Effundam aquas ſuper ſitientem, &c.* 92. c. 2. & 209. c. 2

45. *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtū, aperiatur terra, &c.* 125. colum. 1. & 619. colum. 2

Tantum in te eſt Deus, &c. uere tu es Deus *abſconditus*, Deus Iſrael *Saluator*. 125. col. 1. & 866. c. 2

Viuo ego, dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu, &c. 133. c. 2

Ego Dominus formans lucem, &c. Faciens pacē, & creans malum. 291. c. 1

Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. 803. colum. 1

Iſrael ſaluatus eſt in Domino, ſalute externa. 835. col. 2

Ipſe ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet. 81. colum. 1. cum ſeq. & 411. colum. 1

48. *Et nunc Dominus meus miſit me, & ſpiritus eius*. 128. c. 1

49. *Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, &c.* 33. c. 2. & ſeq.

Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. 33. c. 2. cum ſeq. & 53. c. 1. & 240. c. 2. & 839. c. 1

Viuo ego, dicit Dominus, niſi omnes eos induam ſicut veſtimentum. 334. c. 2

In vmbra manus ſuæ protegit me. 629. c. 1

50. *Quis eſt hic liber repudij, &c. Ecce in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram, &cæt.* 126 col. 2

Numquid abbreuiata eſt, & paruula facta eſt manus mea, ut non poſſim redimere, &c. ibid.

51. *Poſui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, ut plantes cœlos, &c.* 203. col. 2

Conſurge, conſurge brachium Domini, conſurge ſicut in diebus antiquis, &c. 205. c. 1

52. *Gratis uenundati eſtis*. 126. col. 2. & 204. colum. 2

Ego ipſe, qui loquebar, adſum. 126. c. 2

Quam pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, &c. 126. col. 2. & 49. col. cum ſeq.

Iſte aſperget gentes multas. 131. c. 2

Gaudete, & exultate ſimul deſerta Hieruſalem, *quia conſolatus eſt* Dominus *populum ſuum, &cæt.* 51. c. 1

Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolito tangere, mundamini, qui fertis uaſa Domini, &c. ibid.

53. *Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet* 38. col. 1

Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum. 123. c. 2

Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini, cui reuelatum eſt? 212. c. 1. & ſeq.

Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. 213. c. 2. cum ſeq.

(Vbi huiuſmodi caput penè totum exponitur) & 342. c. 2. cum ſeq. & 104. colum. 1. & 897. colum. 1

54. *Lætare ſterilis, quæ non paris, &c. Quoniam multi filij deſertæ magis, &c.* 202. c. 1

Domi-

Dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus ſanctus Iſrael, &c. 210.c.2
55. Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ, &c. 110.c.1. & 227.c.1. cum ſeq.
Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. 323.c.1
Omnes ſitientes venite ad aquas. 102.c.2
Qui non habetis argentum properate. 669. columna 1.
Quærite Dominum dum inueniri poteſt, & cæt. 962.col.2
58. Si auerteris a ſabbatho pedem tuum, facere uoluntatem tuam in die ſancto meo, & uocaberis ſabbathum delicatum, & ſanctum Domini glorioſum, &c. 954.c.1
59. Quaſi columba meditantes gememus. 900. colum.1
60. Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vaſtitas, & contritio in terminis tuis, &c. 85.col.2
Leua in circuitu oculos tuos, & uide omnes iſti congregati ſunt venerunt tibi, & cæt. 123. colum. 1
Omnes de Saba uenient aurum, & thus deferentes. 847.c.1
Qui ſunt iſti, qui ut nubes uolant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? 904.c.1
61. Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me, ad annunciandum manſuetis miſit me; vt mederer contritis corde, & cæt. 203. colum.1. & 804.c.1
62. Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, &c. 198.c.2. & 130.c.2
Lætabitur ſponſus ſuper ſponſam, & habitabit iuuenis cum virgine. 536.c.2
Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. 807.colum.2. & cum ſeq. & 841. colum.1
Voluntas mea in ea. 82.c.2
Eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni, &c. ibid.
Non uocaberis vltra derelicta, ſed uocaberis uoluntas mea in ea. 721.c.2
63. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra, &c. 13.colum.2. & 114. colum.1
Ego ſum qui loquor iuſtitiã, & propugnator ſum ad ſaluandum. 114.c.2
Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. 114.c.1
Torcular calcaui ſolus, &c. 111.c.1 & 115.c. 1. & 785.c.2
Non legatus, neque Angelus, ſed ipſe Dominus ſaluabit eos, eo quod diligeret eos. 684.c.1
64. Oculus non uidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. 86.c.2
65. Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & quia abſcondita ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego creo cœlos nouos &c. 85.c.1
Interficiet te Deus, & ſeruos ſuos uocabit nomine alio, in quo nomine, qui benedictus eſt ſuper terram benedicetur in Deo Amen. 841.c.1
66. Egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me, &c. 117. colum.1
Nunquid parturiet terra in die vna? aut parietur gens ſimul, &c. 123.c.1
Ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam? ibid.c.2
Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementes ſermones meos. 388.col.1

Ex Ieremia.

Cap.1. Ab Aquilone panditur omne malum. 82.c.2. & 397.c.1
Virgam vigilantem ego uideo. 396.colum.1. & 789.col.2
Vſque ad tranſmigrationem Hieruſalem. 401. colum.1
Priuſquam te formarem in utero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, &c. 654.c.1.cum ſeq.
Scito, & uide, quia malum, & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum. 280. columna 1
Fecerunt ſibi ciſternas diſſipatas. 419.c.2
Quam uilis facta es nimis, iterans uias tuas. 887.col.1
3. In diebus illis non dicent ultra, Arca Teſtamenti Domini, neque aſcet det ſuper cor, &c. 90.col.1
In tempore illo uocabant Ieruſalem ſolium Domini, &c. 81.c.1. & ſeq.
Frons meretricis facta eſt tibi. 601.col.1
6. Sanctificate ſuper eam bellum. 623. colum.1. & ſeq.
7. Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini eſt. 90. columna 1.
8. Hæc dicit Dominus; Nunquid, qui cadit non reſurget, & qui auerſus eſt, non reuertetur? 87.col.2
Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, &c. ibid.

Quomodo

Quomodo dicitis, ſapientes nos ſumus, & Lex Domini in nobiſcum eſt? &c. ibid.

Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? quare ergo, &c. 607. columna 1. & ſeq.

Quare auerſus eſt, populus iſte auerſione contentioſa? Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuũ, quaſi equus impetu vadens ad prælium. 670. columna 1

9. *Omnes gentes habent præputium. Omnis autem Iſrael incircumciſi ſunt corde.* 814. columna 2.

Aſcendit mors per feneſtras. 904. c. 1

11. *Ego tanquam agnus manſuetus, qui portatur ad victimam.* 111. c. 1

12. *Facta eſt mihi hæreditas mea, ſicut Leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuam.* 219. columna 1

Sanctifica eos in die occiſionis. 622. c. 2

16. *Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum, &c. ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent, vere mendacium poſſederunt Patres noſtri, &c.* 210. c. 2

18. *Ecce ego dicit Dominus, fingo contra uos malum.* 291. c. 1

22. *Non reuertetur huc amplius, ſed in loco ad quem tranſtuli eum, ibi, morietur, &c.* 303. columna 2.

Viuo ego, dicit Dominus, ſi fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellam eum, &c. 395. c. 1

Scribe virum iſtum ſterilem, qui in diebus ſuis non proſperabitur, &c. 412. c. 1

23. *Ecce dies ueniunt, & ſuſcitabo David germen iuſtum, & regnabit Rex, & ſapiens erit, &c.* 127. c. 1. & 341. col. 1 & 623. colum. 1. cum ſeq.

In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter, &c. 127. c. 1

Hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. 127. c. 1.

24. *Ecce duo calathi plenificis poſiti ante templum Domini, &c.* 398. c. 1.

25. *Verbum, quod factum eſt ad Ieremiam de omni populo Iuda, in anno quarto Ioacim, &c.* 395. c. 1

Pro eo quod non audiſtis uerba mea, ecce ego mittam, & aſſumam vniuerſas cognationes Aquilonis, & Nabuchodonoſor regem, &c. 403. columna 2.

Seruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis, &c. 402. c. 1

26. *Eduxerunt Vriam de Aegypto, & adduxerunt eum ad Regem Ioachim, & percuſſit eum gladio. Et proiecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis, &c.* 436. c. 2

27. *Nunc itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis ſerui mei, inſuper & beſtias agri, &c.* 403. colum. 2 cum ſeq.

29. *Cum cœperint impleri in Babylone ſeptuaginta anni viſitabo eos, &c.* 401. c. 2

Accipite vxores, & generate filios, & filias, &c. & nolite eſſe pauci numero. 416. c. 1

Præceperat Nabuchdonoſor rex Babylonis de Ieremia Nabuzardam magiſtro militum dicens: Tolle illum, & pone ſuper illum oculos tuos, nihilque ei mali facias, ſed ut uoluerit, ſic facias ei, &c. 440. c. 2

Quæretis me, & inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde veſtro. 961. c. 1. & ſeq.

30. *Ecce ego conuertam conuerſionem tabernaculorum Iacob, & tectis eius miſerebor, &c.* 168. columna 2

Ecce ego ſaluabo te de terra longinqua, & ſemen tuum de terra, &c. 61. colum. 1. & 93. columna 1

31. *Ecce dies ueniunt, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda, & cætera.* 3. colum. 1

Hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos. 4. c. 2

Nouum fecit Dominus ſuper terram, mulier circumdabit uirum, &c. 37. c. 1. & 532. c. 1

Ecce dies ueniunt, & ædificabitur ciuitas Domino, &c. 81. c. 1

Ecce dies ueniunt, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda, fœdus nouum, &c. 148. c. 1

Vox in Rama audita eſt. Rachel plorans filios ſuos, &c. 925. c. 2

32. *Statue tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines.* 265. c. 2

Non erit tibi difficile omne uerbum. 631. columna 1.

34. *Dabo viros, qui præuaricantur fœdus meum.* 2. col. 2.

36. *Cadauer eius proijcietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem.* 396. c. 2

39 *Aperta eſt ciuitas, & ingreſſi ſunt omnes principes Regis, &c.* 397. c. 1

40. *Iudæi omnes, qui erant in Moab, &c. reuerſi ſunt de uniuerſis locis, &c.* 399. c. 1

42. *Ecce ego congregabo eos de uniuerſis terris, etc.* 91. c. 1. & ſeq.

43. *Aſſumam Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum, & ponam thronum eius ſuper*

lapides

lapides iſtes,&c. 400.c.2

44. *Sed facientes faciemus omne uerbum, quod egredietur de ore noſtro, ut ſacrificemus regina Cœli,&c.* 240 c.2

46. *Vitula elegans, atque formoſa Aegyptus, ſtimulator, ab* Aquilone *ueniet ei.* 381.c.1

51. *Saraias erat princeps Prophetie.* 434. columna 2

52. *Poſuit eum in domo carceris uſque ad diem mortis eius,&c.* 397.c.2

Ex Baruch.

Cap.3. In terris viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt. 34.c.1

O I*ſrael quam magna eſt domus* Domini, *&cat.* 86.c.2.*& ſeq.*

4. *Hic liber mandatorum* Dei,*& lex, qua eſt in æternum.* 140.c.2

6. I*ngreſſi Babylonem eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis,&c.* 406.col.1.*& ſeq.*

Ex Threnis.

Cap.1. Dedit *me Dominus in manu, de qua non potero ſurgere,&c.* 98.c.2

Viderunt eam hoſtes,& deriſerunt ſabbatha eius. 954. col 1

2. *Magna eſt, ut mare contritio tua.* 99. columna 1

Non eſt recordatus ſcabelli pedum eius. 519. columna 2.

Confregit omne cornu I*ſrael.* 686.c.1

3. *Poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam.* 893. columna 2

4. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus.* 127. columna 1.

Candidiores Nazarai eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores. 931.c.1

Denigrata *eſt ſuper carbones facies eorum.ibid.*

Ex Ezechiele.

Cap.1. Facies Aquila deſuper ipſorum quatuor. 246.col.1

Similitudo quatuor animalium. 65. columna 2. *& ſeq.*

Quocunque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rota pariter eleuabantur, ſequentes eum. 480. columna 2.

3. *Ecce manus miſſa ad me, in qua erat liber inuolutus,&c.* 23.c.2

Scripta erant in eo lamentationes, & carmen, et va. 840.c.2

3. *Speculatorem dedi te domui Iſrael.* 793.c.2. *& ſeq.*

Factum eſt in ore meo ſicut mel dulce. 840. columna 1

4. *Sume tibi laterem, & pones eum coram te, etc.* 397.c.1

12. *Egredieris veſpere coram eis, ſicut egredietur migrans ante oculos eorum,&c.* ibid.

Adducam eum in terram Chaldæorum, & ipſam non uidebit. ibid.

16. Pater *tuus Amorrhaus, & mater tua Cethæa.* 91.c.2

Hæc fuit iniquitas Sodoma, ſuperbia, ſaturitas panis,&c. 105.c.2.*et ſeq.*

Proiecta es ſuper faciem terra, in abiectione animæ tuæ, in die qua nata es. 120.c.2

Expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam, etc. ibid. V*bi huius capitis explicatio apponitur.*

Fabricaſti lupanar tuum in capite omnis uia, et excelſum tuum feciſti, etc. 124.c.1

17. *Aenigmatiza anigma, et paraboliza parabolam ad domum* I*ſrael.* 72.c.1

Ego humiliaui lignum ſublime, et exaltaui lignũ humile. 642.c.2

Aquila grandis, magnarum alarum, etc. uenit ad Libanum, et tulit medullam cedri. 244. columna 1

18. *Vita uiuet, et non morietur, omnium delictorum eius, quæ fecit, non recordabitur ei.* 253. columna 1

21. *Aufer cidarim, tolle coronam, nonne hæc eſt, quæ humilem ſubleuauit? etc.* 163.c.2

23. *Fornicata eſt ſuper me Oola, et inſaniuit in amatores ſuos, etc.* 124.c.1.*et* 369.c.2

24. *Multo labore ſudatum eſt, et non exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem, etc.* 30. columna 2

Væ ciuitatis ſanguinum, cuius ego grandem faciã pyram, etc. ibid.

29. *In die illa pullulabit cornu domui Iſrael.* 686.c.1

34. *In paſcuis uberrimis paſcam eas, etc.* 795. columna 1.

36. Tollam *nos de gentibus, et congregabo uos de uniuerſis terris, etc.* 93.c.2.*et ſeq.*

Effundam ſuper uos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus iniquitatibus ueſtris. 131. c.1.*et* 209.c.1

37. *Ecce ego aſſumam filios Iſrael de medio nationũ, ad quas abierunt, etc.* 211.c.1.*et* 91.c.1

Fa-

Faciam eos in gentem unam in montibus Iſrael, etc. 93.c.2
38. Congregabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladium, etc. 116.c.1
39. Nunc reducam captiuitatem Iacob, et miſerebor omnis domus Iſrael. 91.c.1
43. Hæc eſt lex domus in ſummitate montis omnis finis eius in circuitu, ſanctum ſanctorum eſt. 499.c.1
Oſtende domui Iſrael templum, et confundantur, etc. 797.c.2
47. Ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraque parte. 84.c.1
48. Nomen ciuitatis Dominus. 83.c.1

Ex Daniele.

Cap. 2. Suſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur. 107.c.1. & 116.col.1. & 851 col. 2
Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus. 21.c.1 & 169.c.2. et 491.c.2
Ecce quaſi ſtatua vna grandis, etc. Caput ex auro optimo erat, etc. 169 c.2
3. Nabuchdonoſor Rex miſit ad congregandas ſatrapas, magiſtratus, et iudices, ut conuenirent ad dedicationem ſtatuæ. 872.c.2
4. Magna arbor, et fortis, et proceritas eius contingens Cœlum, etc. 213. colum. 2. et 473. col. 2. et ſeq.
In ramis eius conuerſabantur volucres cæli. 488. columna 1
Eijcient te ab hominibus, et cum feris, beſtijſque erit habitatio tua, etc. 597.c.1
5. Mane numerauit Deus regnum tuum, et compleuit illud, etc. 408.c.2
Allata ſunt vaſa aurea, quæ aſportauerat de templo, quod fuerat in Hieruſalem, etc. 872. columna 2
Apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis, tunc facies Regis commutata eſt, etcæt. 873.c.2.
Mane, Techel, Phares. ibid.
6. Vidi, et ecce vir vnus ueſtitus lineis, et renes eius accincti auro obrizo, etc. 621.c.2
Non remanſit in me fortitudo, ſed et ſpecies mea immutata eſt in me, et emarcui, nec habui quicquam virium, etc. ibi.
7. Ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum. 170.c.1
Aſpiciebam, et uidi quoniam interfecta eſſet beſtia et periſſet corpus eius, etc. ibid.c.2
Ecce cum nubibus Cœli quaſi filius hominis ueniebat, et uſque ad antiquum dierum peruenit, etc. ibid.
7. Poteſtas eius poteſtas æterna. 167.c.2
Ecce beſtia ſimilis urſo in parte ſtetit, et tres ordines erant in ore eius, etc. 818.c.2
Prima beſtia quaſi leæna, et alas habebat aquilæ, auulſa ſunt alæ eius, etc. 957.c.1
8. Hircus caprarum magnus factus eſt nimis, cumque creuiſſet fractum eſt cornu magnum, etc. 486.c.1
Vſque ad veſperam, et mane, duo millia trecenti, et mundabitur ſanctuarium, etc. col.2
9. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, etc. 172.c.1. cum ſeq.
In dimidio hebdomadæ deficiet hoſtia et ſacrificium, etc. 174.c.1
Et erit in templo abominatio deſolationis. 174. c.1. et 90.c.2
Ego intellexi in libris numerum annorum de quo factus eſt ſermo Domini ad Ieremiam, etcæt. 402.c.1
Non erit eius populus, qui eum negaturus eſt.
11. Filij quoque præuaricatorum populi tui extollentur, etc. 452.c.2
13. Species decepit te, etc. 472.c.2
Rex Aſtyages appoſitus eſt ad Patres ſuos, et ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius. 410.c.2

Ex Oſea.

Cap. 1. Congregabuntur filij Iuda, et filij Iſrael pariter, etc. 91.c.1. et 93.c.2
Non addam ultra miſereri domus Iſraelis, ſed obliuione obliuiſcar eorum. 32.c.1
Saluabo eos in Domino Deo ſuo, et non ſaluabo eos in arcu, et gladio, etc. 115. colum. 2. et 716. columna 2
Cap. 1. Fornicans fornicabitur terra à Domino. 124.c.1
Vos non populus meus, et ego non ero ueſter, et erit numerus filiorum Iſrael, quaſi arena maris. 91.c.2. et ſeq.
2. Sponſabo te mihi in ſempiternum, et ſponſabo te mihi in iuſtitia, etc. 120. columna 1. et ſeq.
Auferam nomina Baalim de ore eius, etc. 832. columna 2.
3. Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, et ſine principe, et. 90.c.2. et 91.c.2

Reuertentur filij Iſrael: et quærent Dominum *Deum ſuum, etc.* 91.*col.*1.*et* 127 *colum.*2.*et* 153.*col.*1.

4. Fornicatio,*et uinum auferunt cor.* 375.c.2

5. *Audite hoc ſacerdotes,&c. Laqueus facti eſtis ſpeculationi, & rete expanſum ſuper* Thabor, *&c.* 603.c.2

6. *Quaſi diluculum praparatus eſt egreſſus eius, & veniet quaſi imber temporaneus nobis, & ſerotinus terra.* 342.c.1

7. *Quieuit paululum ciuitas a commixtione fermenti, donec fermentaretur totum.* 873.*columna* 1.

Omnes adulterantes quaſi clibanus ſuccenſus à coquente. ibid.

Factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor. 957.c.2

Comederunt alieni robur eius,& ipſe neſciuit,etc. ibidem.

8. *Proiecit Iſrael bonum, inimicus perſequetur eum, argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola vt interirent.* 422.c.2

9. *Væ eis cum receſſero ab eis.* 49.c.2

Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt. 519.c.1

Quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael, *quaſi prima poma ficulnea in cacumine eius vidi patres eorum.* 864.c.2.*& ſeq.*

10. *Tempus autem requirendi* Dominum, *cum venerit qui docebit vos iuſtitiam.* 212. *columna* 1.

11. *In funiculis Adam traham eos.* 25.c.2

Sicut mane pertranſijt rex Iſrael. 104.c.2

Ex *Aegypto vocaui filium meum.* 921.c.1

12. *In manu prophetarum aſſimilatus ſum* 72. *columna* 1

13. De *manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ero mors tua, o mors, morſus tuus ero inferne.* 205.c.1

Adducet vrentem ventum Dominus de deſerto aſcendentem, & ſiccabit venas eius, & cætera. ibidem.

14. *Tollite vobiſcum verba.* 683.c.2.

Ex Ioel.

Cap. 2. *Lætamini in Domino* Deo *veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ.* 212.c.1

Non dabo vos vltra opprobrium in gentibus. 80. *columna* 2

Senes veſtri ſomnia ſomniabunt,& iuuenes veſtri viſiones videbunt. 514.c.2

Conuertimini ad me in toto corde veſtro. 882. *columna* 2

3. *Clamate hoc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate robuſtus,&c.* 117.c.1

*Mittite falces, quoniam maturauit meſſis, venite,& aſcendite, quia plenum eſt torcular. ibid. col.*1.*& ſeq.*

Ex Amos.

*Cap.*3.*Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.* 291.c.1

Non faciet Deus *verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum, ad ſeruos ſuos prophetas.* 631. *columna* 2.

Ex Iona.

*Cap.*1.*Rex ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum, & indutus eſt ſacco, & cæt.* 872.c.2

3. *Miſertus eſt* Deus *ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret.* 291.c.1

Veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem. 761.c.2.

Ex Michæa.

Cap.2.Congregabo *Iacob totum, in vnum conducam reliquias Iſrael.* 94.c.1

4. De Sion *egredietur lex, & verbum* Domini *de Hieruſalem.* 142.c.1.*& ſeq.*

Erit in nouiſſimo dierum mons domus Domini, *&c.* 75.c.1

Sedebit vir ſubtus vineam ſuam,&c. 80.c.1

Congregabo claudicantem, & eam, quam eiecetam. 94.c.1

Et tu turris gregis nebuloſa filia Sion, vſque ad te veniet,& veniet poteſtas prima, regnum filiæ Hieruſalem. 775.c.1

5. *Et tu Bethlehem ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in* Iſrael,*&c.*202.c.1.*&* 127.*col.*2.*&* 859.c.2.

Ex Nahum.

*Cap.*2.*Ancillæ eius minabuntur gementes, vt columbæ murmurantes in cordibus ſuis.* 900. *colum.*1.

Ex Abacuc.

Cap. 1. Mundi ſint oculi tui ne videas malum. 285.c.2 & 660.c.2
2. Si moram fecerit, expecta eum. 732.c.1
3. Domine opus tuum in medio annorum uiuifica illud, &c. 77.c.1
Cum iratus fueris miſericordia recordaberis. 100 col.1 & 182.c.1
Cornua in manibus eius, ibi aſcondita eſt fortitudo eius, &c. 113.c.2
In luce ſagittarum tuarum ibunt in ſplendore fulgurantis haſta tua. 118.c.2
Domine audiui auditionem tuam; & timui. 212 columna 2
Cornua in manibus eius. 686.c.1.& ſeq.
In medio duorum animalium cognoſceris. 754. columna 2
Ficus non florebit, & non erit germen in vineis, mentietur opus oliua, &c. 831.c.1

Ex Sophonia.

Cap. 1. Preparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos. 480.c.2
2. Attenuabit omnes Deos terra, & adorabunt eum vir de loco ſuo, &c. 210.c.2
3. Reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, &c. ibid.
Neſciuit iniquus confuſionem. 601.c.1

Ex Aggęo.

1. In manu Aggaei prophetæ. 360.c.1
2. Adhuc unum modicum eſt, & ego commouebo cœlum, & terram, &c. 164.c.1
Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ, &c. 89.c.2.& 77.c.1

Ex Zacharia.

Cap. 1. Iſte ſeptuageſimus annus eſt. 405.c.2
2. Ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus, &c. 128.c.1
Abſque muro habitabitur Hieruſalem præ multitudine hominum, &c. 81.c.1.& ſeq.
Ego ero ei murus ignis in circuitu, &c. 474.columna 2.
3. Oſtendit mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum. 433.c.2
6. Ecce uir Oriens nomen eius, & ædificabit templum Domino. 82.c.2
9. Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator. 623.c.2
In ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos, &c. 4.c.1.& 112.c.2
Ecce Rex tuus ueniet tibi iuſtus, & ſaluator, & ipſe pauper, &c. 112.col.1.& 104.c.1.& 130 columna 2.
12. Effundam ſuper domum David ſpiritum gratiæ, & precum. &c. 128.c.1
Familia & familia ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum. 944.c.2.& ſeq.
13. Phramea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, &c.
Percute paſtorem, & diſpergentur oues. 128.c.2. & 219.c.2
In die illa erit fons patens domui David, &c. in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. 130.c.1.& 210.c.1.& 839.columna 2. & 896. columna 2.
Nec operientur pallio ſaccino, ut mentiantur. 436. columna 1
14. In die illa erit Dominus unus, & erit nomen eius unum. 210.c.2
Exibunt aquæ uiuæ de Hieruſalem, medium earum ad mare Orientale, &c. ibid.

Ex Malachia.

Cap. 1. Si Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus. 19.col.2
3. Veniet ad templum ſuum dominator, quem uos quæritis, &c. 38.c.2.& 89.col.2. & 128. columna 2
Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem meam. 128. columna 2. & 325.col.2
Ipſe quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum purgabit filios Leui, &c. 897.c.1
4. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam ueniat dies Domini magnus, &c. 137.col.2
Ecce dies venit ſuccenſa quaſi caminus, &c. 138.col.2
Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ. 138.c.2
Sanitas in pennis eius. 139.c.1
Mementote legis Moſis ſerui mei, &c. 150.c.2

Digitized by Google

INDEX.

Ex Libro I. Machabæorum.

Cap. 1. *Intrauit Antiochus in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, &c.* 166.c.2.& 448.c.1

Mulieres, quæ circumcidebant filios ſuos, trucidabantur. 801.c.2

5. *Viri Iudæ magnificati ſunt valde.* 160.c.2

8. *Audiuit* Iudas *nomen Romanorum, quia ſunt potentes uiribus, &c.* 451.c.1

9. *Percuſſus eſt Alcimus, & impedita ſunt opera illius, &c.* 452.c.1

Ex Lib. II. Machab.

Cap. 2. *Inferebantur autem in deſcriptionibus et commentarijs Nehemiæ, hæc eadem & qualiter conſtruens bibliothecam, congregauit de regibus libros, & prophetarum, &* Dauid *&c.* 443.col.1

3. *Virgines quæ concluſæ erant procurrebant ad* Oniam. 524.c.2

7. *Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æterna uitæ reſurrectione ſuſcitabit, &cæt.* 16.col.1

9. *Sibi videbatur fluctibus maris imperare ſupra humanum modum ſuperbia elatus, &c.* 957.col.1

Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo *ſentire.* ibid.

15. Oniam, *qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum, & benignum, &c.* 445.col.2.& 914.colum.1

Ex Matthæo.

Cap. 1. De *qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.* 623.c.2

Vocabit nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. 805.colum.2

2. *Vidimus ſtellam eius in* Oriente. 697.c.1

4. Mitte *te deorſum.* 913.c.2

5. *Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant, nec nent.* Dico *autem uobis quod nec* Salomon *in omni gloria ſua, &cæt.* 584.colum.2

Vos eſtis ſal terræ. 84.c.2

Non ueni ſoluere legem, aut Prophetas ſed adimplere, &c. 150.c.2

Iota unum aut unus apex non præteribit a lege donec omnia fiant. 514.c.2

6. *Sufficit diei malitia ſua.* 691.c.1

7. Ex *fructibus eorum cognoſcetis eos.* 495.c.1

8. *Filij regni eijcientur in tenebras exteriores.* 189.col.2

9. Vidit *hominem ſedentem in telonio.* 335.colum.1

10. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.* 195.c.2

Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. 299.c.2.& ſeq.

Quicunque potum dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem ſuam, &c. 909.c.1

11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, &c.* 20.col.2.& 25.c.1

Omnes *Prophetæ, & lex uſque ad* Ioannem *prophetauerunt.* 700.c.2

Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. 776.c.2.& 733.c.2

Pauperes euangelizantur. 783.c.2

12. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, &cæt.* 205.c.2

Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei, &c. 493.col.1

Ecce mater eius, & fratres ſtabant, &c. 578.colum.2

Cum dormirent homines, venit inimicus, &c. 793.col.1

13. Incraſſatum *eſt cor populi huius, &cæt.* 69.colum.1

Sine parabolis non loquebatur eis. 72.c.2

Volucres cæli comederunt illud. 937.c.1

15. *Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus* Iſrael. 34.c.1

16. *Hic eſt* Sanguis *meus* Noui, *& æterni Teſtamenti.* 3.c.2.& ſeq.

17. *Cum veniſſent Capharnaum, acceſſerunt, qui didrachma accipiebant, ad* Petrum, *& dixerunt ei; Magiſter veſter non ſoluit didrachma?* 734.c.2

Elias venturus eſt, &c. 97.c.1

18. *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te abſcinde eum, & proijce, &c.* 819.c.1

19. *Si uis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* 598.col.2

21. *Auferetur a uobis regnum* Dei, *& dabitur genti, &c.* 33.c.1

Videns fici arborem ſecus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi, nunquam ex te fructus naſcatur. 779.

Digitized by Google

779 col. 2
22. *In his duobus mandatis lex pendet.* 26. columna 1
Quid vobis videtur de Chriſto? 341.c.1
Si Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? 343.c.1
Erant apud nos ſeptem fratres, & primus uxore ducta defunctus eſt & non habens ſemen, reliquit uxorem fratri ſuo. 466.c.2
23. *Ecce relinquetur domus veſtra deſerta.* 143.col.2
Quoties uolui congregare filios tuos ſub alas. 209.col.1
Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in ſanguine prophetarum. 436.col.1
A foris paretis hominibus iuſti. 598.c.1
24. *Prædicabitur hoc Euangelium in uniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio.* 34.c.2.et 96.col.2
Plangent omnes Tribus terræ. 128.colum.1. & ſequent.
Parebit ſignum filij hominis in cælo. ibid.
Orate ut non fiat fuga ueſtra in hyeme, uel ſabbatho. 150.col.2
Cum videritis abominationem deſolationis, etc. 177.col.2
Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non ſalua fieret omnis caro, &c. 103.c.1
27 *Prætereuntes blaſphemabant eum, &cat.* 219 col.1
Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. 103.col 2
Impoſuerunt ſuper caput eius.
28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &cat.* 52.c.1
Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi. 83.c 1
Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. 107.c.1.& 647.c.2
Dicite quia diſcipuli eius furati ſunt eum nobis dormientibus. 793.c.1

Ex Marco.

6. *Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapiẽtia, quæ data eſt illi, & uirtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur?* 952.c 2
Nonne hic eſt filius Mariæ, frater Iacobi, et Ioſeph, & Iudæ, et Simonis: nonne, et ſorores eius hic nobiſcum ſunt? 578.c.2
11. *Oſanna, benedictus qui uenit in nomine Domini. Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid.* 775.c.2
14. *Simon dormis? non potuiſti una hora uigilare?* 793.c.1
Non in die feſto, etc. 955.c.2
16. *Aſſumptus eſt in cælum, et ſedit a dextris Dei.* 566.col.2

Ex Lucas.

Cap. 1. *Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum.* 186.c.2
Vxor illius de filiabus Aaron. 337.c.1
Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid. 341. columna 1.
Fecit mihi magna qui potens eſt. 662.c.2
Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. 661.c.1
Hic menſis eſt ſextus illi, quæ uocatur ſterilis. 623.col.2
2. *Expectans conſolationem Iſrael.* 51.c.1
In terra pax hominibus bonæ uoluntatis. 78. columna 2.
Ecce euangelizo uobis gaudium magnum. 779. col.1.et ſeqq.
Exijt edictum a Cæſare Auguſto, etc. 80.c.2
Non diſcedebat a templo, ieiunijs, et obſecrationibus ſeruiens, etc. 524.c 2
Ecce pater tuus, et ego dolentes quærebamus te. 540.col.1
Erat ſubditus illis. ibid.
3. *Venit in omnem regionem Iordanis prædicans.* 704 col.1
4. *Mirabantur in verbis, quæ procedebant de ore ipſius.* 320.c.2
6. *Ex abundantia cordis os loquitur.* 256.c.1
10. *Beati oculi qui uident, quæ vos uidetis, &c.* 304.c.2.et 50 c.2
Etiam pater, quoniam ſic placuit ante te. 780.col.1
11. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, etcat.* 217.c.1
Beati qui audiunt uerbum Dei, et cuſtodiunt illud. 493.c.1
Extollens uocem quædam mulier de turba, etc. 652.col.1
12. *Ignem ueni mittere in terram.* 517.c.1
Baptiſmo habeo baptizari, et quomodo coarctor, uſque dum perficiatur. 834.c.2
13. *Ieruſalem, quæ occidis Prophetas.* 436.c.1

15. Abijt

15. *Abijt in regionem longinquam.* 93.c.2
16. *Iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, etc.* 151.c.2
17. *Vbicunque fuerit corpus, illic congrega. et aquile.* 559.c.2
19. *Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, etcet.* 176.c.1
21. *Cadent in ore gladij, etc.* 184.c.1
Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. 563.c.1
23. *Si in ligno uiridi hac faciunt, etc.* 173.c.2
Pater ignoſce illis, etc. 102.c.2
24. *Incipiens à Moyſe, et omnibus Prophetis, etc.* 21.col.1
Aperuit illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas. 73.col.1
Nonne hac oportuit pati Chriſtum? 108.c.2
Duo viri ſteterunt iuxta illas in ueſte fulgenti, cum declinarent vultus pra ſplendoris ui. 612.col.2
Interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, qua de ipſo erant. 687.c.1

Ex Ioanne.

Cap. 1. *Lex per Moyſen data eſt.* 95.col.1.& 38.col.1
Non ex ſanguinibus, &c. Sed ex Deo nati ſunt. 123.col.1
Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris. 256.col.2.& 261.col.1
2. *Soluite templum hoc, &c.* 317.colum.2.& 339.col 2
Deſcendit Capharnaum, & ipſe, & mater eius, & fratres. 578.c.2
Quadraginta, & ſex annis adificatum eſt templum hoc. 633.c.1
Guſtauit aquam vinum factam. 646.c 1
Et manifeſtauit gloriam ſuam. 318.c.1
3. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* 772.c.1
Sicut Moyſes exaltauit ſerp. in Deſerto, ita exaltari oportet filium hominis. 894.c.1
4. *Fiet in eo fons aqua &c.* 78.c.1
Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum in ſpiritu & ueritate oportet adorare. 954.c.1
5. *Scrutamini ſcripturas.* 71.c.2
Sicut Pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius, &c. 135.c.1
7. *Si quis ſitit, ueniat ad me.* 131.c.1
Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. 137.col.1
Nunquam ſic locutus eſt homo. 321.c.1
Turba hac, qua non nouit legem, maledicti ſunt. 438.col.2
8. *Vos ex Patre diabolo eſtis.* 182.c.2
Antequam Abraham fieret, ego ſum. 250.c.2.& 135.col.2
Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. 955.col.1.& 960.col.2
9. *Fecit lutum ex ſputo.* 322.c.2
10. *Ego ſum oſtium.* 325.c.2
Ego & Pater unum ſumus. 134.col.2.& 135.col.1
Homo cum ſis, facis teipſum Deum. 135.c.1
Facta ſunt encania in Ieroſolymis. 449.c.2
11. *Cum eſſet Pontifex anni illius prophetauit.* 93.col.1.& ſeq.
Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum noſtrum, et gentem. 480.c.1
12. *Si granum frumenti mortuum fuerit, multum fructum affert.* 187.c.1
Ambulate dum lucem habetis &c. 297.c.
Hac dixit Iſaias quando uidit gloriam Chriſti, &cat. 70.col.1
13. *In hoc cognoſcent omnes, qui diſcipuli mei eſtis, &c.* 79.c.1
Sciens quia uenit hora eius, ut tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. 209.c.1.& 195.c.2
14. *Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis.* 78.c.1.& ſeq.
Qui uidet me, uidet & Patrem meum. 263.c.1
15. *Ego ſum uitis uera.* 334.c.1
Vos palmites. 768.c.2
Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum. 868.c.1
16 *Omnia, qua habet Pater, mea ſunt.* 135.c.2
Mulier cum parit, triſtitiam habet, quia uenit hora eius. 767.c.1
17. *Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt.* 135.col.2
Clarifica me Pater apud temetipſum claritate quam habuit priuſquam mundus eſſet. 250. columna 2
18. *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* 171.c. 1.& 866.c.1
19. *Quod ſcripſi, ſcripſi &c.* 870.c.2
20. *Beati qui non uiderunt, & crediderunt.* 44.col.1.& ſeqq.
21. *Cum audiſſet, quia Dominus eſt, tunica ſuc-*

cinxit

cinxit ſe,& miſit ſe in mare. Alij autem diſcipuli nauigio uenerunt. 968.c.2

Ex actis Apoſtolorum.

Cap.1. Non eſt veſtrum noſſe tempora, uel momenta,&c. 137.c.1
3. Omnes Prophetæ a Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt annunciauerunt dies illos. 687. columna 1
Non eſt aliud nomen ſub cęlo, in quo nos oporteat ſaluos fieri. 829.c.2
4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & & anima vna. 79.c.1
Non eſt in aliquo alio ſalus. 839.c.1
6. Multa turba Sacerdotum obediebat fidei. 60. columna 1
7. Ecce video cœlos apertos. 144.c.2
Hic fuit in Eccleſia, in ſolitudine cum Angelo, qui loquebatur ei,&c. 41.c.1.
Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres ueſtri? & occiderunt eos, qui prænuntiabant de aduentu iuſti. 436.c.1
Deus gloriæ apparuit Abraham, cum eſſet in Meſopotamia,& dixit ad eum; Exi de terra tua, &c. 842.c.1
9. Vas electionis eſt mihi ut portet nomen meũ, &c. 832.c.1
10. Vidit cælum apertum, & deſcendens vas quoddam, ueluti linteum, &c. 172.col.1.& 79 c.1.& 792.c.2
Christo omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. 687.c.1
Vnxit eum Deus Spiritu S. & uirtute. 804. columna 2.
12. Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri excitauit eum,&c. 791.c.1.& 898.c.1
Ceciderunt catenæ de manibus eius,&c. ibid.
Venerunt ad portam ferream, quæ ultro aperta eſt eis. ibid.c.2
13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, &c. 53.c.1.& 96.c.2.cum ſeq.
Sortem diſtribuit eis in terram eorum, quaſi poſt 450.annos. 417.c.1.
Virum de Tribu Beniamin annis 40. & cætera. 421.col.1
Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. 472. col.1.& 485.c.1.& 788.c.2
14. Vocabant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium. 34.c.2
15. Quid tentatis Deum ponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum. 29.c.2
Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis. 586. columna 1.
17. Susceperunt verbum quotidie ſcrutantes ſcripturas. 71.c.2
In eo viuimus, mouemur, & ſumus. 270.c.1
Tempora huius ignorantiæ deſpiciens Deus. 476. colum.1
22. Nutritus ſum in iſta ciuitate, ſecus pedes Gamaliel, eruditus iuxta ueritatem paternæ legis. 946.c.2
24. Semper & ubique ſuſcipimus optime felix. 586.c.2
Neque in templo inuenerunt me cum aliquo diſputantem. 946.c.2
28. De ſecta iſta notum eſt nobis, quia ubique ei contradicitur. 893.c.2

Ex Epiſtola Pauli ad Romanos.

Cap.1. Non erubeſco Euangelium, virtus enim Dei eſt. 11.c.2.cum ſeq.& 53.c.1
Iuſtitia Dei in Euangelio reuelatur, &cæt. 48. colum.2.
Factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. 341.c.1
Virtus Dei eſt, in ſalutem omni credenti, Iudæo primum,& Græco. 864.c.2
2. Gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus. 6 c.2
Non qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in carne circumciſio eſt,&c. 91.c.2
Circumciſio cordis in ſpiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. 817. columna 2.
3. Iuſtus ex fide uiuit. 6 c.2
Chriſtum propoſuit Deus propitiatorem in ſanguine ipſius,&c. 11 c.2
Vbi eſt gloriatio tua? excluſa eſt. per quam legem? &c. 46.c.1
Iuſtificati ſumus gratis per gratiam ipſius,&cæt. 82.col.1
An Iudæorum Deus tantum? nonne & gentium, imo & gentium. 864 c.2
4. Lex iram operatur ubi non eſt lex, nec præuaricatio. 6.col 2
Non enim per legem promiſſio Abrahæ, ut eſſet hæres mundi. 19.c.1.

Vt

Vt ſit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur, &c. 92.c.1
Contra ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium. 347.c.1
Signum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitia fidei, quæ eſt in præputio. 812.c.1
4 *Signum accepit circumciſionis ſignaculum iuſtitia fidei.* 347.c.2
5. *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum.* 7. colum.1
Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. 325.c.2
Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. 475.c.2
Omnes in Adam peccauerunt. 498.c.1
Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum S. &c. 547.c.1
6. *Conſepulti ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, &c.* 216.c.1
7. *Paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operantur in membris noſtris.* 7.c.2
Occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me, &c. ibid.
Peccatum non cognoui niſi per legem. 8.c.1
Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ. 6.c.1.& 82.c.1
8. *Miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati.* 11.c.1
Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. 17.c.2.& 18.c.1
Poſtulabat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 128.c.1
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonū. 298.c.2
Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? 912.c.1
Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? &c. 965. columna 2.
9. *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus, &c.* 133.c.2
Iſrael ſectando legem iuſtitiæ ad iuſtitiam non peruenit, &c. 47.c.2
Non omnes, qui ex Iſrael ſunt, ij ſunt Iſraelitæ. 70.col.2
Quorum eſt adoptio filiorum & gloria, & teſtamentum &c. 187.c.2.& 241.c.1
Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, &c. 241.c.1
10. *Fides ex auditu.* 122.col.2.& 212.c.2
Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, etc. 49 columna 2
11. *O altitudo diuitiarum ſcientiæ & ſapientiæ Dei, &c.* 84.c.1
Noli altum ſapere, ſed time. 473.c.1
Concluſit Deus omnia in incredulitatem, & cæt. 476.c.1
13. *Plenitudo legis eſt dilectio.* 6.c.1
Induimini Dominum Ieſum Chriſtum. 601. columna 2
14. *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim, &c.* 133.c.2
In hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit ut & mortuorum, & viuorum dominetur. 479. columna 2
15. *Dico Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum.* 688.c.1
16. *Deus conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter.* 898.c.1

Ex Epiſt. I. ad Corinthios.

Cap.1. *Qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, &c.* 206. colum.2. & 282.col.2
Verbum crucis ijs, qui ſalui fiunt, Dei uirtus eſt. 12.col.1
Iudæi ſigna petunt. 596.c.1
Infima mundi elegit Deus, ut confundat fortia. 781.c.2 & 785.c.2
3. *Ego fundamentum poſui, alius ſuperædificat.* 421.col.2
Reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes. 23.colum.1
Dei ædificatio eſtis. 185.c.1.& 81.c.2
4. *Illuminabit abſcondita tenebrarum.* 139.c.1. & 730.c.2
6. *Vos eſtis templum Dei viui.* 80.c.2
Empti eſtis pretio magno. 329.colum.1.& 833.col.2
7. *Quæ nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat uiro, & qui cum uxore eſt ſolicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori.* 537.col.2
9. *Non ligabis os boui trituranti.* 24.c.2
Qui altari deſeruiunt, cum altari participant. 803.col.1
10. *Videte Iſrael ſecundum carnem.* 92.c.1
Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, &c. 195.c.2
Petra autem erat Chriſtus. 209.c.1.& 194.c.1. & 821.c.1

Bi-

Bibebant de ſpiritali conſequente eos petra. 9.colum.1
In figura contingebant illis. 21.c.2
12. *Non debent filij parentibus theſaurizare, ſed parentes filijs.* 562.c.2
13. *Factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli.* 36.col.1
Videmus nunc per ſpeculum. 301.colum.2. & 866.col.2
Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem nō habuero, nihil ſum. 547 col.1
Charitas non æmulatur. 679.c.2
Velut æs tinniens, aut cymbalum ſonans. ....
15. *Adam factus eſt in ſpiritum uiuificantem* 315.col.1
Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis, & cætera. 479. columna 2.
Oportet Chriſtum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus. 724.c.2

Ex Epiſt. II. ad Corint.

Cap. 1. *Per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* 185.col.1
Sermo meus, qui fuit apud uos, non eſt in illo, eſt, & non. 727.c.2
Prædicamus Chriſtum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus ſtultitiam. 893.columna 2
Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 459.c.1
2. *Chriſti bonus odor ſumus.* 601. columna 2. & 804 c. 1
3. *Epiſtola eſtis Chriſti, & cætera.* 5.columna 1
Littera occidit, ſpiritus uiuificat. 7.columna prima.
Obtuſi ſunt ſenſus eorum. 22.c.2
Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. 538.col. 1.
4. *Habentes eundem ſpiritum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt, credidi, &c.* 10.colum.2.& 46.col.1
Excæcauit mentes infidelium, & cæt. 309. colum.2
5. *Eū, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* 216.c.2
Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua. 36.col. 2
Erat Deus in Chriſto mundū reconcilians ſibi. 133.col.2
6. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* 83.c.1
7. *Gaudeo non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ſecundum Deum.* 959.columna 1
Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Sæculi autem triſtitia mortem operatur. ibid.
8. *Propter uos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt illius inopia uos diuites eſſetis.* 765. columna 1

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap. 1. *Licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet uobis, &c. anathema ſit.* 52. columna 1
Alium Apoſtolorum uidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini. 578. columna ſecunda
2. *Cognoſcite quia qui ex fide ſunt, ij ſunt filij Abrahæ.* 92.c.1
Si per legem iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. 6.c.2
Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. ibid.
Ego per legem legi, mortuus ſum, ut Deo uiuam. 152.c.2
Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. 658.c.2
3. *In lege nemo iuſtificatur apud Deum.* 6.c.2.& 46.c. 1
Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei. 8.c.2
Lex pedagogus noſter. 10. colum. 1. & 29. columna 1
In manu mediatoris. 40.c.1
Qui fecerit ea, uiuet in eis. 48.c.1
Lex non eſt ex fide. ibid.
Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius &c. 348 c.1
Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt. 28. columna 1
Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, & cæt. 475.c.1

Lex pedagogus dicitur Iudeorum in Chriſto, &c. ibid.c.2

4. *Is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum.* 937.c.1

Illa, quæ ſurſum eſt Ieruſalem, libera eſt. 18. colum.1

Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo. 19.c.1

Miſit Deus *filium ſuum, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret.* ibid.

Filioli mei, quos iterum parturio, &c. 123.c.1. & 937.c.1. & 965.c.2

Cum eſſemus paruuli ſub elementis mundi huius, &c. 479.c.2

5. *Plenitudo legis eſt dilectio.* 6.c.1

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. 502. colum.2

In Chriſto Ieſu nec circumciſio aliquid valet nec præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. 868.c.1

Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. 881.col.1

6. *Pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei* 92.c.1

Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. 868. columna 2

Alter alterius onera portate. 913.c.2

Ex Epiſtola ad Ephesios.

Cap.1. *Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus, in Chriſto.* 187. col.1. & 348.c.2

2. *Qui fecit utraque unum.* 28.c.1

3. *In charitate radicati, & fundati.* 519. columna 1

5. *Propterea relinquet homo patrem, & matrem, &c.* 119.c.1

Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. 304. columna 2. & 306. columna 1.

Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed repleamini Spiritu Sancto. ....

9. *Induite vos armaturam* Dei, *&cæt. Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, &c.* 87. columna prima.

Ex Epiſtola ad Philippenses.

Cap. 2. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens, &cæt.* 77 columna 2 & 192.col.1. & 951.c.1

Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, *&cæt.* 133. columna 2

Cum timore, & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim, qui operatur in vobis, &c. 385.c.2

Propter quod Deus exaltauit illum. 647. columna 2

Exinaniuit ſemetipſum. 765. columna prima.

Non ut in præſentia mea tantum, ſed multò magis nunc in abſentia mea, cum metu, & tremore veſtram ſalutem operamini. 789. columna 1

Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. 806.c.1.& 807.col. 2.& 829.colum.2.et 830.col.1

3. *Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu, &cat.* 35. columna 2

Videte malos operarios, videte circumciſionem. 817.col.1

Nos ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo. 92.c.2

Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. 837.c.2

Ex Epiſtola ad Coloſſenses.

Cap. 1. *In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.* 133.columna 2.& 317.columna 1.

In ipſo condita ſunt uniuerſa, &cætera, 135. columna 1.

Ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. ibidem.

Primogenitus *omnis creaturæ.* 250. columna 2

2. *In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis.* 317.c.1

De-

Delens quod aduerſum nos erat chirographum. 28.col.2
Quæ ſunt vmbra futurorum. ibid.c.2
In Chriſto circumciſi eſtis, circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, &c. 817.c.2
3. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Gratias agentes Deo & Patri per ipſum. 837.c.2
Induentes nouum hominem, &cæt. 37. columna 2
Non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes. 729.c.2

Ex Epiſtola 2. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 3. Hoc denunciabamus vobis, quoniam ſi quis non vult operari, non manducet. 603. columna 1
5. Vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus conſeruetur. 657.c.2

Ex Epiſtola prima ad Timotheum.

Cap. 6. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid poſſumus. 484.c.1

Ex Epiſtola ſecunda ad Timothæum.

Cap. 2. Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. 624.c.1
4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus Iudex. 585.col.2
Tu verò vigila, in omnibus labora, & cætera. 793.col.1

Ex Epiſtola ad Titum.

Cap. 1. Omnia munda mundis. Coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinata ſunt eorum mens, & conſcientia. 903.c.1
2. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. 897.columna ſecunda.
3. Apparuit humanitas Saluatoris noſtri Dei. 837.c.1.& 910.c.1

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap. 1. Multifariam multiſque modis, olim Deus, &c. nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. 38.c.1
Tanto melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. 338. columna 1.
Per quem fecit & ſecula. 135.c.1
Cum iterum introducit primogenitum in orbẽ terræ. 725.c.1
2. Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, &cæt. 41.c.1.& ſeq.
Quia pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium. Nuſquam enim Angelos apprehendit. 640.c.2
Minuiſti eum Paulo minus ab Angelis. 684. columna 1
3. Moyſes fidelis erat in toto domo Dei. 30. columna 2
4. Feſtinemus ingredi in illam requiem. 669.col.1
5. Didicit ex iis, quæ paſſus eſt obedientiam. 971.col.2
6. Volens Deus oſtendere pollicitationes hæredibus, &c. interpoſuit iuſiurandum. 186. columna 2
7. Reprobatio fit præcedentis mandati. 11.c. 2.& 29.c.2
Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis trãſlatio fiat. 29.c.1
Manifeſtum eſt quod ex Iuda ortus eſt Dominus, & cætera. 333. columna 1. & 453. columna 1.
Melchiſedech Rex Salem. 758.columna prima.
Talis decebat vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus ſegregatus a peccatoribus. 931.c.4
8. Hoc eſt teſtamentum, & cætera. 4 columna ſecunda.

In melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt. 15.colum.2

Teſtamentum Nouum manet in æternum. 28.col.2

9. *Vbi eſt teſtamentum, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris.* 3.c.2

Munera & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam, &cætera. 12.columna 1.

In ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus põtifex introibat. 11.c.1

Si ſanguis hircorum & taurorum, & cinis uitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emũdationem carnis. Quanto magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram. 12.c.1.896.c.2

10. *Irritam quis faciens legem Moyſi ſine vlla miſeratione, &cætera moritur.* 8.columna 1.

Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. 11.c.1

Per velamen, id eſt, carnem ſuam. 330.columna 2

11. *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti.* 16 col.2

Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. 42.columna 2

Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt. 16.col.2

Sperandarũ ſubſtantia rerum, argumẽtum non apparentium. 44.colum 2.& 48. columna prima.

Qui hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere, &c. 89 c.1

Fide obtulit Abraham, Iſaac, cum tentaretur. Et vnigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones, &cætera. 480. columna ſecunda.

12. *Melius clamantem, quam Abel.* 184.columna 2

Aſpicientes in autorem fidei, & conſummatorem Ieſum. 340.c.2

Non acceſſiſtis ad tractabilem montem, &c. 20.col.1

Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem. 893.c.2

13. *Eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium, &c.*

Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, &cætera. 793.columna ſecunda.

Ex Epiſtola D. Iacobi.

Cap. 1. Omne datum optimũ, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum, apud quem, &cætera. 303. columna 2

Voluntarie genuit nos, ut ſimus initiũ aliquod creaturæ eius. 304.c.2

Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatũ, peccatum verò cum conſummatum fuerit, generat mortem. 897 c.2

2. *Fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.* 868.c.1

4. *Adulteri, neſcitis, quod amicitia huius mũdi inimica eſt Dei? &cætera.* 300. columna 2

An putatis quia inaniter ſcriptura dicat, ad inuidiam concupiſcit ſpiritus qui habitat in nobis? 301.c.1

Ex I. D. Petri Epiſtola.

Capit. 1. Præcogniti ante mũdi conſtitutionem, manifeſtati autem nouiſſimis temporibus. 474 c.2

Non enim doctas fabulas ſecuti, notam fecimus uobis Domini noſtri Ieſu Chriſti uirtutem, &c. 50.c.1

2. *Ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini.* 913.c.2

Abſtinete uos a carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam. 502. columna ſecunda.

Vos genus electum, regale ſacerdotium.

3. *Mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis, ſicut* Sara *obediebat Abrahã, Dominum eum uocans.* 948.col.1

Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumcidatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus. Sed qui abſconditus eſt cordis homo in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. 528.c.1

Octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam, quod & nos nunc ſimilis formæ baptiſma ſalues facit. 810.col.2

4. *Qui paſſus eſt in carne, deſiit a peccatis, ut iam non deſiderijs hominum, ſed uoluntati Dei,*

Dei, quod reliquum eſt in carne, uiuat temporis. 788.c.2
5. Omnem ſolicitudinem veſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de uobis. 731.col.1

Ex II. Epiſtola D.Petri.

Cap. 1. Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines. 50.c.2
Canis reuerſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in uolutabro luti. 882.c.1

Ex Epiſtola I. D. Ioannis.

Capitulo 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus quod uidimus oculis noſtris, &c. 50.c.2. & 317.c.1
Annuntiamus uobis uitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. 272.col.1
2. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. 309.columna 1
3. Chariſſimi nunc filij Dei ſumus, & cæt. 313.col.1
4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. 547.c.1
Multi pſeudo prophetæ exierunt in mundum, & cæt. 423.c.1
5. Filius Dei uenit, & dedit nobis ſenſum. 133.col.1
Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, &c. 134.col.2

Ex Apocalypſi.

Capitulo 1. De ore eius gladius exibat. 118. columna 1
Ego ſum primus, & nouiſſimus. 136.col.1. 474.col.2
3. Sto ad oſtium, & pulſo. 674. columna 2.
4. Procidebant 24. Seniores ante ſedentem in throno, & adorabant uiuentem in ſecula ſeculorum, & mittebant coronas ſuas ante Thronum. 862.c.2
Requiem non habebant die, ac nocte dicentia, Sanctus, &c. 663.c.2
Animalia plena oculis. 792.c.2
5. Vicit Leo de Tribu Iudæ. 333.columna prima.
Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem. 136. colum.2. & 806.c.1
7. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. 553.c.1
11. Dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta amicti ſaccis, &c. 436.c.1
Viſa eſt arca teſtamenti, & facta ſunt fulgura, & voces, & cætera. 488. columna prima.
12. Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius & in capite eius corona ſtellarum duodecim. 526 columna 1. & 566. columna 1. & 867 col.2. & 906. colum.2. & 547. columna 2. & 601. columna 2. & 568. columna 1. & 121. columna 2. & 491. columna ſecunda, & 517. columna ſecunda.
Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone. 791.c.2
Clamabat parturiens. 123.c.1
Draco ſtetit ante mulierem, & cæt. 931. columna 2
13. Agnus occiſus ab origine mundi. 9. columna 2
14. Opera illorum ſequuntur illos. 485. columna 1
Ecce Agnus ſtabat ſuper montem Sion. 871. columna 1
17. Aquæ populi ſunt. 2.c.1
19. Ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, & cæt. & veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & exercitus qui ſunt in cœlo ſequebantur eum, &c. 115 columna 2. & 779.c.1
De ore eius procedit gladius. 118. columna prima.
Venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi ut cooperiat ſe byſſino, & cætera. 122. columna ſecunda.
20. Hæc eſt mors ſecunda. 117. columna prima.
Soluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, & cætera. 116. columna 1.

21. Non

Digitized by Google

INDEX.

21. *Non introibit in eam aliquod coinquinatum.* 902. *columna* 1. & 906. *columna prima*.

Ciuitas aurum mundum ſimile vitro mundo. 906. *col.* 1

Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, &c. 826. *columna* 2

Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioſo ornata. 494. *col.* 2

22. *Ego ſum radix, & genus David.* 342. *columna* 2.

FINIS.

Digitized by Google

COMMENTARIORVM

IN CONCORDIAM EVANGELICAM,

DOCTORIS SEBASTIANI BARADII E SOCIETATE IESV,

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM

De Teſtamento.

Duo libri, mũdus, & ſacra litera.

A HVMANARVM mẽtiũ illuſtrator Deus, libros duos propoſuit hominib. legendos, ex quib. res diuinę, à mortalibus oculis longè ſemotę, cognoſci poſſint; mundum, & literas ſacras. Vtrunque manu conſcripſit ſua. Opus enim Dei, mundus eſt, mira rerum varietate decoratus; quæ omnes velnti prægrandes characteres, admirandam opificis ſapientiam, potentiam, pulchritudinemque demonſtrant. Dei quoque opus eſt, ſacrarum literarum volumen, diuino digito, id eſt, ſpiritu, exaratum; mole quidem multo minus, ſed doctrina multo maius, atq; præſtantius. Quemadmodum verò mundus, in duas diuiditur regiones, elementarem, atque cęleſtem; ita ſacrum volumen, in duo diſtribuitur.

Duo teſtamenta, alterũ ſimile regioni cœleſti, alterũ elemẽtari.

teſtamenta, vetus, ac nouum: illud elementari, hoc cęleſti regioni, ſimile eſt. Cęleſtis regio nobilior eſt elementari, nouum teſtamentum nobilius eſt veteri. In regionem elementarem corruptio cadit; cęleſti contingere non poteſt: in ritus, legesque Teſtamenti veteris, cecidit abrogatio; nouo illa euenire nequit. Cęleſtis regio, totius lucis fontẽ habet Solem; ab illo elementaris, lucem mutuatur: nouum Teſtamentum totius gratiæ fontem continet Chriſtum; ab illo vetus gratiam B hauſit. Cęlum elementorum tenebras illuminat; nouum Teſtamentum veteris vmbras, typosque illuſtrat. Hoc cęlum, id eſt, nouum Teſtamentum, aſtris diſtinctum clariſſimis, vt cum Dauide loquar, enarrat gloriam Chriſti; & opera manuum eius, annunciat hoc firmamentum; quod potentiſſima Dei manu, in Eccleſia firmatum fulget; & aquas

Nouum Teſtamẽtũ cœlum eſt enarrãs gloriam Chriſti.

E diuidit ab aquis, (quod eſt in Geneſi) id eſt, à reliquis populis, populum Chriſtianum. Aquæ enim populi ſunt Apoc. 17. Hoc cęlum nunc ingredimur, cùm ad explanandos Euangelij libros planè cęleſtes, aggredimur. Faxit Deus, ne ſit hic Phaetontis auſus; inclinet vtinam cęlos, quod Dauid optabat Pſalmo 143. mentem humi repentem attollat; ſpirituque afflatam ſuo, ad interiora velaminis, id eſt, ad reconditos, germanosq; ſenſus, per veſtigia Patrum ducat.

F Exordiamur ergo ab explicatione Teſtamenti, & Euangelij; quid Teſtamentum ſit, quid Euangelium, oſtendamus. Teſtamentum à teſtando dicitur, quòd hominis voluntatem teſtetur, qua ſuorum bonorum hæredes inſtituit. In ſcriptura tamen ſacra, vox hæc frequenter, pro fędere vſurpatur; reſpondet enim voci Hebrææ ברית Berith, quæ ſignificat pactum, hanc ſeptuaginta interpretes, in dictionem Græcam διαθήκην tranſtulerunt, quæ diſpoſitionem ſonat (à verbo Græco διατίθημι, id eſt, diſpono) & teſtamentum, ac pactum; Pſalm. 77. Non cuſtodierunt teſtamentum Dei, id eſt, pactum, Pſalm. 82. teſtamentum diſpoſuerunt, tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ; &c. id eſt, fędus percuſſerunt, 1. Machab. 1. Diſponamus teſtamentum cum gentibus, id eſt, fędus ineamus. Hoc docet D. Hieron. in commentarijs Malach. 2. Notandum, inquit; in pleriſq; ſcripturæ locis, teſtamentum, non voluntatem defunctorum ſonare, ſed pactum viuentium. Et Aug. Pſalm. 82. Teſtamentum, in ſcripturis, non illud ſolum dicitur, quod non valet, niſi teſtatoribus mortuis; ſed omne pactum, & placitum, teſtamentum vocatur. Lege Hieron. ad Galat. 3. & Auguſt. lib. 16. de Ciuit. Dei, c. 27.

Quid ſignificet teſtamentum.

D. Hieron.

Auguſt.

Vox Hebręa, ברית Berith, vt volunt nonnulli Hebræi, deducitur à verbo ברה Barah, quod ſignificat ſuccidere; eò quòd olim, qui fędus inibant, animal aliquod cæderent: alij aliundè deducunt. Quidquid ſit, certè, in ſacris literis, nomen Berith, cum verbo, כרת Carath, id eſt, excindere, quemadmodum apud Latinos, nomen, fędus, cum verbis, percutio, & ferio, coniungitur. Conſuetudo autem cædendi animal, non ſolùm Ethnicorum fuit; vt teſtatur illud Poetæ carmen 8. Æneidos:

Stabant, & cæſa iungebant fœdera porca.

Quid ſit Berith.

F Et Liuius lib. 1. ab vrbe condita, & M. Tul. 2. lib. de inuentione. Verum etiam Hebræorum; vt ſignificat Hieremias 34. Dabo, ait Dominus, viros, qui præuaricantur fędus meũ; & non obſeruauerunt verba fęderis, quibus aſſenſi ſunt in conſpectu meo, vitulum, quem conciderunt in duas partes, & tranſierunt inter diuiſiones eius; principes Iuda, & principes Ieruſalem, Eunuchi, & ſacerdotes, & omnis populus terræ; qui tranſierunt inter diuiſiones vituli, &c. Habes ineundi fęderis ritum,

Ierem. 34.

Fœdera cæſo animali percutiebantur.

G vides Iſraelitas vitulum cæſum in duas partes diuiſiſſe; deinde inter partes vtrinque oppoſitas pertranſiſſe; ea ceremonia ſe deuouentes morti, quæ cæſo vitulo contigerat, ſi fędus violarent: vnde minatur Dominus daturum ſe eos, vt vitulum, id eſt, occiſurum inſtar vituli, quòd fędus fregerint. Eodem ritu, vt eſt multorum ſententia, vſus eſt Deus Geneſ. 15. cùm fędus inijt cum Abrahamo, pollicituſque eſt terram repromiſſionis. Capram, arietem, & vaccam percuſſit,

H & in partes diſſecuit Abrahamus; & ex vtraque altaris parte collocauit. Clibanus verò fumans, & ardens fax pertranſijt, eaſque abſumpſit; qua face Deus fędus iniens, tranſire indicabatur. D. Cyrillus lib. 10. aduerſus Iulianum; Mos, inquit, erat apud Chaldæos, iuramenta ſtabilire, tranſeundo per medias diuiſiones; & lex regionis eius, rem confirmabat. Hoc facere præcepit Deus Abrahę, dicẽs: Accipe vitulum, & capram, & arietem.

D. Cyrillus

Digitized by Google

tem. Id, quod benè intelligens Abraham, quamuis Deus ſolum imperaſſet, debere accipere; ipſe tamen cętera addidit, & iuxta legem iuramenti, occiſa in duo diuiſit, ordine collocans; eò quod ſtatim per medium tranſiturus eſſet Deus. Figurabatur autem, quaſi in ſpecie ignis, diuina, & immaculata natura. Hæc ille.

Ex ijs compertum eſt, quid ſit vetus, quid nouum teſtamentum. *Quid ſit noui Teſtamentũ & vetus.* Vetus teſtamentum, antiquum fędus dicitur, cum antiquo Iſraelitarum populo à Deo initum; nouum vero teſtamentum, nouum fędus vocatur cum nouo Chriſtianorũ populo percuſſum. Id quod ex Paulo ad Hebr. 8. & Hier. 31. planè docetur. *Ierem. 31.* Ecce dies veniunt, dicit Dominus; & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda, Teſtamentum nouum; non ſecundum Teſtamentum, quod feci patribus eorum, in die quia apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Ægypti. Quia hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos; dabo leges meas in mentem eorum & in corde eorum ſuperſcribam eas; & erò eis in Deum; & ipſi erunt mihi in populum, &c. Vtriuſque teſtamenti fit hoc loco mentio; in hebraico verò fonte, teſtamentum ברית Berith, dicitur; à noſtro interprete latino, fędus, & pactum, Hierem. 31. vertitur; ad Hebræ. 8. Teſtamentum verſum eſt.

Eſt ergo vtrunque teſtamentum, pactum à Deo cum hominibus initum; quod tamen teſtamenti propriam habet rationem: teſtamentum enim, vt definit Ambr. lib. 1. de Cain, & Abel. cap. 7. eſt, quo defertur bonorum hæreditas; vtroque autem tam veteri, quam nouo defertur à Deo bonorum hæreditas; in illo terrena; in hoc cęleſtis hæreditas legatur. Dicitur ergo vtrunque rectè teſtamentum. *Terrena hæreditas in veteri Teſtamento, in nouo legatur cœleſtis.* Quòd ſi obijciat quiſpiam illud Pauli ad Hebr. 9. Vbi eſt teſtamentum; mors neceſſe eſt, intercedat teſtatoris; in veteri ve-

A rò pacto, non interceſſiſſe mortem teſtatoris, propterea quòd Deus ſit immortalis. Reſpondemus cum Paulo; mortem teſtatoris Dei interceſſiſſe, non re ipſa, ſed per ſimilitudinem quandam, & vmbram ſanguinis effuſi. Ad Hebr. 9. Vbi teſtamentum eſt, ait Paulus, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris; *Pauli ad Hebr. 9.* teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, alioquin nondum valet, dum viuit, qui teſtatus eſt. Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatũ eſt; id eſt, teſtamentum teſtatoris morte

B te confirmatur; vnde nec primum teſtamentum, &c. quaſi dicat; quam ob cauſam non ſolùm teſtamentum ſecundum nouum, verum etiam primum vetus, confirmatum eſt ſanguine, & morte teſtatoris. Moſes namque Exod. 24. poſtquam volumen fęderis legit, ſanguine populum reſperſit, imbuit altare; aiens: Hic ſanguis fęderis, quod pepigit Dominus vobiſcum; *Teſtamentum vetus quō ſit ſanguine confirmatum.* ille autem ſanguis mortem Dei, quæ neceſſaria erat ad confirmationem teſtamenti pręſentabat:

C vt indicaretur teſtamentum illud ratum perinde eſſe, ac ſi è vita teſtator diſceſſiſſet. In hanc ſententiam Paulum interpretatur Theodoretus ad Hebr. 9. his verbis: *Theodoretus.* Quia natura diuina eſt immortalis; per hoſtiarum ſanguinem impleuit Deus, mortis figuram; & teſtamentum confirmauit, &cæt.

Vrgebis; mortem Dei teſtatoris, vetus Teſtamentum irritum potiùs reddidiſſe, quam ratum; probabis eo quod mors Chriſti Dei, veterem legem, atque adeò vetus Teſtamen-

D tum abrogauit. Fatemur quidem mortem Chriſti, Teſtamentum vetus, & legem, longo tempore, poſtquam illa eſt lata, abrogaſſe: inficiamur tamen inde ſequi, non fuiſſe ad illud vſque tempus ratum, ſanguineque à Moſe effuſo ſtabilitum; fuit enim illud teſtamentum temporarium, non æternum. Nouum autem Teſtamentum, morte Chriſti teſtatoris confirmatum eſſe ſatis liquet; vnde illud Chriſti: Hic eſt ſanguis meus

A 2 noui,

Digitized by Google

noui, & æterni teſtamenti, &cæt. Quaſi dicat; Hic eſt ſanguis, quo nouum Teſtamentum confirmatur; per quem cæleſtis hæreditas, hominibus legatur, atque obuenit. Id quod adumbrauit Aronicus Pontifex, cum ſemel ſingulis annis, in Sancta Sanctorum non ſine ſanguine introibat, ad Hebr. 9. Adumbrabat videlicet ſanguis ille ſanguinem Chriſti; per quem in Sancta Sanctorum, id eſt, cœleſtem hæreditatem nobis aditus patuit. Quamobrem Zachariæ 9. ſanguini Teſtamenti noui, tribuitur Sanctorum patrum, è limbo, vt vocant, in æternam beatitudinem liberatio, ipſaque hæreditatis conſecutio. Tu, inquit, ò Chriſte, in ſanguine teſtamenti tui, id eſt, quo teſtamentum tuum confirmaſti, eduxiſti vinctos tuos de lacu, &c.

Matt. 16. Teſtamentū nouum, cōfirmatū eſt Chriſti ſanguine.

Ad Hebr. 9.

Zachar. 9.

Quòd ſi olim, vt ſupra dictum eſt, fœdus percutiebatur, victima percuſſa, & in duas diſſecta partes, id quoque noſtrum hoc fœdus habuit. Vt enim nouum fœdus inter Deum, hominesque feriretur, ſumma victima Chriſtus, multis vulneribus cæſa, & in duas partes, corpus ſcilicet, atque animum à corpore ſeparatū, diuiſa eſt. Pacti cum Abrahamo initi, ſignum Deus eſſe voluit, vnius membri circumciſionem Geneſ. 17. at fœderis nobiſcum perfecti, ſignū, cauſamque eſſe decreuit, non vnius tantum membri, ſed totius ſanctiſſimæ illius hoſtiæ, conciſionem. Arcum meum, ait Geneſ. 9. ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis, inter me & inter terram. En ſignum fœderis cum Noe percuſſi; noſtri vero ſignum, crux eſt, multo præſtantior arcus, non vacuus telis, vt Iris, ſed ſagittis pleniſſimus; quæ non terrarum ſolum, ſed cœlorum etiam regnum nobis ſubegerunt. Iris Thaumantis, id eſt, admirationis filia, à Platone in Theæteto vanè dicitur; Crux Thaumantis, id eſt, admirationis mater, à nobis, non vanè, ſed veriſſimè dici poteſt. Quid enim eſt, quod tum hominibus, tum Angelis, maiorem parere poſſit admirationē,

Chriſtus victima fœderis, ſiue Teſtamenti noui.

Geneſ. 9.

Crux Iris, ſignum fœderis noui.

Thaumantis, i admirationis.

Plato.

E quam Crux? quid ſtupendum magis vel vidit vnquam, vel videre poteſt orbis, quàm Cruci ſuffixum Deum? Iris nubes tetra eſt, at mille trahit, vt cum poeta dicam lib. 5. Æn. varios aduerſo Sole colores. Id Cruci mirum congruit in modum. Quid Crux antequam Chriſti radijs illuſtraretur? tetra nubes erat, id eſt, ſupplicium impiorum, at præclariſſimi Solis ſplendore illuminata, mille trahit varios, ex Deo crucifixo honores.

F

DE PRÆROGATIVIS *noui Teſtamenti.*

CAP. II.

De Prima Prærogatiua.

MVLTÆ ſunt noui Teſtamēti prærogatiuæ, quas prælibare operæpretium erit: tum, vt quanta exundet dulcitudine, cum veteri illud conferentes, H percipiamus, tum vt ſcripturæ ſacræ obſcura quædam loca, in quibus vnum Teſtamentum alteri proponitur, intelligamus.

Prima noui Teſtamenti prærogatiua, ex charta ſumitur, in qua eſt ſcriptum, traditurque ab Ieremia Propheta cap. 31. & à Paulo ad Hebræ. 9. Hoc, inquit, eſt Teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas. O chartam eximiam, ò præpoten- G tem ſcriptorem, ò ſupremum legiſlatorem Chriſtum. Solon, Lycurgus, Moyſes, cæterique legumlatores, vel atramento in papyro, & membrana, leges inſcripſerunt, vel in æs ad perpetuam memoriam inciderunt: externis tantum characteribus, quòd vlterius in animum pertingere nequirent, contenti. Chriſtus nouus legiſlator, nouam legem, nouo modo tulit, externis notis minimè contentus, ad animum ipſum pene-

Ierem. 31. Ad Heb 9. Nouum Teſtamētū in tabulis cordis carnalib. ſcriptū.

C

Digitized by Google

A penetrauit, legemque in ipſis viſceribus, non atramento, ſed ſpiritu conſignauit. Videlicet, Dei propriũ eſt, ad viſcera ipſa penitus intrare, in animum calamum inferre, in corde veluti candidiſſima charta ſcribere: ideoque huiuſmodi legis inſcriptio, non Moyſi conceſſa, ſed illi reſeruata eſt, qui homo ſimul eſt, & Deus. In monte Sinai, veteri populo, in tabulis lapideis mandata exarauit, nouo populo in tabulis cordis carnalibus, legem inſculpſit: vnde illud Pauli 2. Corin. 3. Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis, & ſcripta, non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Quibus verbis Auguſtin. lib. 15. contra Fauſtum Manichæum capite 4. Eccleſiã ſic alloquitur: Tu, ò Eccleſia, es Epiſtola Apoſtolorum, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Et Theophylactus 2. Corinth. 3. ex hoc loco Pauli, noui Teſtamenti infert præcellentiam. Lex, inquit, atramento ſcribebatur: Euangelium in nobis per ſpiritum ſcriptum eſt. Quantò igitur interuallo, ſpiritus ab atramento diſtat, & cor à lapide, tantò & nouum Teſtamentum à lege diſcrepat, &c. Iudæorum cor lapideum fuit, ſi ſtatum legis ſpectes, quæ charitatem cor emollientem, vi ſua non præbebat. Id quod, vt vult Auguſtin. tracta. 33. in Ioan. lapideæ tabulæ adumbrarũt. Digito, inquit, Dei, lex ſcripta eſt, ſed propter duros, in lapide ſcripta eſt. Et libr. 15. contra Fauſtum cap. 4. Cor, ait, lapideum tabulæ illæ lapideæ in priore populo ſignificabant, &c. Cor autem Chriſtianorum carneum eſſe oportet, vt appellat Paulus: In tabulis, ait, cordis carnalibus: abſtulit enim Chriſtus cor lapideũ, & donauit cor carneum, vt eſt apud Ezech. 11. & 36. ac cereum, charitatis dono emollitum. Quibus illud Pſal. 21. non incommodè accommodari poteſt: Factum eſt cor meum tãquam cera liqueſcens in medio ventris mei, cor Chriſti, ait eo loco D. Hieron. Eccleſia intelligitur. Si igitur cor Chriſti cum liqueſcente cera cõfertur, poteſt cum eadem cera, Eccleſia quoque, quę cor Chriſti eſt, conferri, ad omnia Dei mandata flexibilis, & parata.

2. Cor. 3. — *Auguſt.* — *Theophylact.* — *Auguſt.* — *Cor Iudæorum lapideũ, Chriſtianorum carneum, ſi legẽ ſpectes.* — *Hieron.*

Verum explanatione indiget hæc prærogatiua: nam leges noui Teſtamenti, quemadmodum & veteris, atramento in charta cõſcriptę ſunt: hæ à Moyſe, & Prophetis, illæ ab Apoſtolis, & Euangeliſtis: nõ ergo vera videtur prærogatiua. B Prætereà, vel leges cordi inſcribi, eſt inſcribi memoriæ, & intellectui, vel voluntati: at leges veteris Teſtamẽti memoriæ & intellectui, ac voluntati Hebræorum, inſcriptas, quis neget? cum & illas intelligerent, memoria tenerent, & voluntate magna multi ſeruarent. Nodum hunc ſoluit Auguſt. lib. de ſpiritu, & litera cap. 17. cum legem veterem docet eſſe, præcepta legis literis exarata: nouã verò, charitatẽ diffuſam in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. C Lex, inquit, Dei, eſt charitas. Cum in tabulis ſcribuntur, præcepta charitatis, lex eſt operũ, & litera occidens prævaricatorem: cum autẽ ipſa charitas diffunditur in cordibus credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectorem. Et D. Chryſoſto. tom. 3. hom. de Spiritu S. in Pentecoſte, rogat: Quæ eſt lex, quam hodie è cœlo latam diſcis? reſpondet: Spiritus ſancti gratia. Cùm ergo gratia, & charitas, in animo ſitæ ſint, meritò leges noui Teſtamenti in corde, in viſceribus, in mente conſcriptæ eſſe dicuntur. D Quamuis autem præcipuè in corde, & mente ſint impreſſæ per charitatem, quæ plenitudo legis eſt: tamen etiam literis ſunt cõſignatæ in Euangelijs, cęteriſque noui Teſtamenti libris. Legum verò externa hæc promulgatio, & inſcriptio, noui Teſtamenti non eſt propria, ſed veteri etiam cõgruit, interna per charitatem, & gratiam, impreſſio in mente, ea præcipuè nouum Teſtamẽtum illuſtrat. Nec enim ad vetus Te-

Quid ſit legem cordi eſſe inſcriptam. — *Auguſt.* — *Lex Dei charitas.* — *Chryſoſt.*

Digitized by Google

ſtamentum charitatis, & gratiæ in mente impreſſio pertinet: quia ex vi veteris Teſtamenti, charitas, & gratia nulli hominum data eſt, vt mox docebimus.

Lex dicitur dictamen, & propenſio. Paulus ad Roman. 7.

Miraberis cur Auguſt. charitatem appellet legem, ſed mirari deſines, ſi aduertas legem non eſſe tantummodo, dictamen intellectus dirigentis, verum etiam propenſionem voluntatis, vel appetitus, quæ ad bonum, vel malum impellit. Quocirca Paulus ad Rom. 7. propenſionem in malum, vocat legem membrorum. Video, inquit, aliam legem in membris meis, repugnantem legi mētis meę, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis, &c. Indicat hoc loco Paulus, propenſiones eſſe etiam leges, & quidem multò potentiores, quàm intellectus dictamina: video, inquit, legē in membris meis captiuantem me. Vide vires propenſionis impellentis, & captiuātis. Intellectus dictamen, intellectum illuſtrat: propenſio verò voluntatē, vel appetitum potenter mouet, & inflāmat. Dictamina multa intellectus, habuit lex antiqua, propenſionem charitatis, nemini largita eſt. Hæc verò charitatis, & amoris propenſio, potentiſſima lex eſt, quā Chriſtus Opt. Max. viſceribus noſtris imprimit, ad omne bonum impellentem. Nam, ſi lex membrorum, vt ait Paulus, in captiuitatem peccati, hominem inducit, charitas, lex viſcerum, in captiuitatem Dei, eundem pertrahit. Fortis enim eſt, vt mors, dilectio, Cant. 8.

Cant. 8.

Soluuntur argumēta.

Soluta ſunt argumenta ex ijs, quæ diximus. Priori reſpondemus, leges noui Teſtamenti, atramento conſcriptas eſſe in charta, quemadmodum & veteris, idque commune eſſe vtrique Teſtamento: illud autem ſingulare, ac potiſſimū noui, φ charitatē, & p charitatē leges ſuas cordi imprimat, nā plenitudo legis eſt dilectio, teſte Paulo ad Rom. decimotertio, & ad Gal. quinto. Quod autem poſterius argumentum aſſumebat, leges veteris Teſtamenti, Iudæorum animis inſcriptas fuiſſe, ſi per charitatem inſcriptas fuiſſe intelligatur, id factum concedemus, non ex vi veteris, ſed noui Teſtamenti, quod omnem ſibi vendicat charitatem, quæ, ab orbe condito hominum mentibus infuſa eſt, vt ex ſequenti prærogatiua facile cognoſcetur. Si quis autem probare contendat, non eſſe propriam nouo Teſtamento hanc legum in mentibus conſignationem, quòd natura ſuas quoque leges animis inſcripſerit, iuxta illud Chryſoſt. ad Roman. 7. homil. 13. Simul atque hominem finxit Deus, ei indidit naturalem legem, quam veluti fidum conuictorem apud vnumquem que deponit, ac committit, &c. Et illud Pauli ad Roman. 2. Gentes oſtēdunt opus legis ſcriptum in cordibus. Reſpondemus ſimiliter, naturam charitatem largiri non poſſe, ſed poſſe intellectum aliquo modo, illuſtrare, atque adeò leges in intellectu inſcribere: nouo autem Teſtamento prærogatiuam peculiarem eſſe, charitatis, & gratiæ in animis impreſſionem.

Rom. 13. Gal. 5.

Chryſoſt. Quō natura leges in mente conſignet.

Ad Rom. 2.

CAP. III.

De ſecunda Prærogatiua noui Teſtamenti.

Vetus Teſtamentum neminem iuſtificabat.

Secunda Prærogatiua, Vetus Teſtamentum neminem vi ſua iuſtificauit: omnis enim iuſtificatio, omnis peccatorum remiſſio, ad Teſtamentum nouum pertinet. Traditur à Paulo ad Galat. 2. Ex operibus, inquit, legis, non iuſtificabitur omnis caro, id eſt, nulla caro, nullus homo iuſtificabitur ex lege veteri. Item cap. 3. Quoniam in lege nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide viuit. Ad Roma. 3. Arbitramur iuſtificari hominem, per fidem, ſine operibus legis. Ad Galat. 2. Si per legem iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt, id eſt, ſi per legem eſt iuſtificatio, Chriſtus fruſtrà & ſine cauſa eſt crucifixus, nam crucifixus eſt, vt nos iuſtificaret: iuſtificandis

Ad Gal. 2. & 3.

Ad Ro 3. Ad Gal. 2.

candis autem hominibus lex eſſet ſatis. *2. Cor. 3.* 2.Cor.3. Litera occidit, ſpiritus viuificat. Literam appellat legem veterem, literis exaratam, eam non ſolùm ait, non iuſtificare, verum etiam occidere. *Ad Ro. 3.* Ad Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, id eſt, per legem aucta ſunt peccata, ſuperabundauit gratia, per Chriſtum.

D. Augu. Cur lex vetus ſiue litera dicatur à Paulo occidere. Sed cur lex vetus dicatur à Paulo occidere, dubium eſt. D. Auguſtin. lib. de Spir. & litera capite 4. reſpondet, legem dici occidere, quòd ſpiritus vitam, id eſt, gratiam, vi ſua largiri nequiret, & concupiſcentiam prohibendo augeret. Doctrina, inquit, qua mandatum accipimus, litera eſt occidens, niſi adſit viuificās ſpiritus, vbi ſanctus non adiuuat ſpiritus, inſpirans pro concupiſcentia mala, concupiſcentiam bonam, id eſt, charitatem; lex illa quamuis bona, auget, prohibendo deſiderium malum, ſicut aquæ impetus vehementior fit obice oppoſito: neſcio enim, quomodo hoc ipſum, quod concupiſcitur, fit iucundius, cùm vetatur. Hæc Auguſt. *Chryſoſt. Nitimur ī vetitū cupimusq; vehementius negata.* Et Chryſoſt. homil. 12. in epiſt. ad Rom. Cùm quippiam concupiſcimus, deinde prohibemur; concupiſcentiæ flamma magis attollitur. *Hieron.* Hieronym. quæſt. 8. ad Algaſiam: Videtur, inquit, lex cauſa eſſe peccati; quæ dum prohibet concupiſcentiam, quodammodo eā inflammare cognoſcitur. Secularis *Quod licet minus deſideratur.* apud Græcos ſententia eſt: Quidquid licet, minus deſideratur: ergo è contrario quidquid non licet, fomentum accipit deſiderij: vnde & Tullius, de parricidarum ſupplicijs, apud Athenienſes, Solonem ſcripſiſſe negat, ne non tam prohibere, quam commonere videretur. Hæc Hieronym. Methodius quoque apud D. Epiph. hæreſi 64. Concupiſcere non in præſentia, & poteſtati ſubiecta cadit: verum in præſentia quidem, at non in poteſtate ſita. Quomodo enim quis id concupiſcat, & amet, à quo non prohibitus eſt, &

A quo non habet opus? quapropter concupiſcentiam non nouiſſem, niſi lex diceret, non concupiſces. Vbi verò audiui, de ligno cognitionis boni, & mali ne edatis, quacunque enim die ederitis de ipſo, morte moriemini; tunc concupiſcentiam in me concepi. Non enim ea, quæ habet, & quæ in poteſtate eius ſunt, & quibus vtitur, concupiſcens deſiderat, ac cupit, ſed ea, à quibus prohibitus eſt, & quæ ablata ſunt, & quæ non habet. Hæc ille. Quod autem lex concupiſcentiam irritarit, oſten- B dit Paulus ad Roman. 7. Paſſiones, *Ad Ro. 7. Lex vetus concupiſcētiam per occaſionē irritabat.* inquit, peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, id eſt, vitioſi affectus, & appetitiones, quæ per legem irritabantur, & incrementum accipiebant, operabantur in membris noſtris, ac vigebant. *Auguſt.* Auguſtin. ſerm. 6. de verb. Apoſt. Virtus peccati lex, quia ex prohibitione auctum eſt deſiderium non extinctum; lex peccato dedit virtutem, id eſt, potentiam, tantummodo per literam iubendo, non per C ſpiritum ſubueniendo, &c.

Chryſoſt. Sed obſeruandum cum Chryſoſt. homil. 12. in Epiſt. ad Roman. hanc concupiſcentiæ irritationem, non eſſe vertendam vitio legi, ſed homini: Lex, inquit, prohibuit, vt te ab eo abducat, peccatum verò, id eſt, ſegnities tua, & mens mala, bono in contrarium vſa eſt, verum non id medici crimen, ſed ægroti, qui, quod accepit medicamentum, eo non recte vſus eſt: non enim ob id legem Deus dedit, vt concupiſcentiam accenderet, ſed vt reſtingueret, &c. D Ideò Paulus ad Rom. 7. ſic ſcribit: *Ad Ro. 7.* Occaſione accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Occaſione, inquit, accepta ab homine, non data à lege Dei, non lex, ſed peccatum, id eſt, fomes peccati, per mādatum, id eſt, per legem excitatus, excitauit in me omne genus concupiſcentiæ.

Chryſoſt. Idem Chryſoſt. 2. Corinth. 3. per literam occidentem, legem intelligit, occidere ait, quia peccantes

morte mulctabat. Per Spiritum viuificantem, baptiſmi gratiam, qua ij, qui à peccato ſunt interempti, vitæ reſtituuntur. Lex, inquit, eum, qui in ſabbato ligna collegit, Num. 15. lapidibus obruit, hoc eſt, quod ait Paulus: Litera occidit, gratia ſexcentos homicidas, & latrones accipit, ac baptiſmi aqua tinctos, prioribus malis liberat. Lex vetus eum, qui deprehenſus fuerat, ex viuo mortuum reddit; Lex noſtra reum, ex mortuo viuum efficit: Venite, inquit, ad me omnes, & non dixit, excruciabo, ſed reficiam vos. Hæc ille. Paucis dicendum, legem dici occidere. Primò, quia vitam, id eſt, gratiam, nemini ui ſua largiebatur. Secundò, quia violatores morte afficiebat, iuxta illud Pauli ad Hebræos decimo: Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione, duobus, vel tribus teſtibus moritur. Tertio, quia prohibendo concupiſcentiam excitabat. Quartò, quia peccatum oſtendendo grauius efficiebat, iuxta illud Pauli ad Romanos ſeptimo: Peccatum nõ cognoui, niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces, &c. Intellige autem peccatum ex lege veteri fuiſſe hominibus cognitum, exactiori quadam cognitione; nam etiam ex lege naturali peccatum innotuerat. Chryſ. ad Rom. 7. hom. 12. Quomodo, inquit, ait Paulus, peccatum non cognoui, niſi per legem? De ea non loquitur ignorantia, qua fit, nihil prorſus rerum omnium, vt cognoſcamus, ſed exactiorem cognitionem intelligit, &c. Vel loquitur Paulus non de peccatis valde craſſis, & popularibus, quæ omnibus innotuerant; ſed de internis alijs atque arcanis, qualis eſt internus conſenſus, & concupiſcentia ſine facto, quę vulgò nõ erant nota. Auguſt. de Spir. & lit. cap. 5. Legis litera, quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus viuificãs deſit, occidit, ſciri n. facit peccatum potius, quam caueri; & ideò magis augeri, quam minui, quia malæ concupiſcentiæ, etiam prævaricatio

Lex vetus litera occidens appellatur, quoniam peccantes occidebat. Nouus ſpiritus viuificans, quia vitã donat.

Cur lex vetus dicatur occidere, latius exponitur.

Ad Hebr. 10.

Ad Ro. 7.

Quomodo per legem veterem ſit cognitũ peccatum.

Chryſoſt.

Auguſtin.

E legis accedit, &c. Quintò, quia pręceptis multiplicatis, peccata per occaſionem multiplicabat; vnde illud ad Rom. 4. Lex iram operatur, vbi enim non eſt lex, nec prævaricatio. Propter eaſdem cauſas, legis veteris miniſtratio, ab eodem Paulo 2. Cor. 3. dicitur miniſtratio mortis, & miniſtratio damnationis.

2. Cor. 3.

Contra verò nouum Teſtamentũ, ſiue lex, dicitur viuificare. Primò, quia gratiam largitur, quæ vera animi vita eſt. Secundò, quia impios nõ occidit, ſed per baptiſmum, & pœnitentiam, vitali ſpiritu donat. Tertiò,
F quia per gratiam, & charitatem concupiſcentiam frenat. Quartò, quia aduerſus peccatum, quod oſtendit, vires elargitur. Quintò, quia legis veteris præceptorum multiplicitatem abrogauit. Hæc autem omnia Auctori legis Chriſto tribuẽda ſunt. Itaque conſtat legem veterem nemini gratiam tribuiſſe: quamobrem Chryſ. 2. Cor. 3. Nihil aliud, inquit, lex erat, quam literæ, non autem ſubſidium vllum è literis proſultans,
G atque aſpirans ijs, qui dimicabant, quemadmodum in baptiſmo; ſed tabulæ, & ſcripturæ, mortem ijs, qui literas violabant, afferentes, &cæt. Cõſtat item legem nouam, gratiam, & charitatem per Spiritum Sanctum in cordibus hominum diffundere; vnde Paulus 2. Cor. 3. promulgationem noui Teſtamenti, appellat miniſtrationem ſpiritus, & miniſtrationẽ iuſtitiæ. Et ad Gal. 3. Hoc ſolum inquit, à vobis volo diſcere; ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex
H auditu fidei? qui tribuit vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis; ex operib. legis, an ex auditu fidei? Quibus interrogationibus apertè indicat Apoſtolos ſpiritum dari non per opera legis, ſed per fidem viuã; quod Iudæi ignorarunt, vt idem Paulus ait, ideoque iuſtificati non ſunt; ad Rom. 10 Ignorantes, inquit, iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: id eſt, ignorantes Deum iuſtificare homines per Chriſti gratiam; & conantes

Cur lex noua dicatur viuificare.

Chryſoſt.

Lex noua gratiã & Spiritũ ſanctum in cordib. diffundit.

2. Cor. 3.

Ad Gal. 3.

Iudæi exiſtimabant legem veterem poſſe iuſtificare.

Ad Rom. 10.

tes

Sintne antiqui Patres iuſtificati ſub lege veteri, & lege naturæ?

Ex Chriſto veluti fonte omnes homines, qui gratia præditi ſunt, gratiā hauſerunt.

tes iuſtitiam ſuam, id eſt, legis, ſtabilire; exiſtimantes per opera legis, ſe iuſtificari poſſe; iuſtificationi Dei, quę eſt per gratiam Chriſti, non ſunt ſubiecti; atq; adeò non iuſtificantur.

Ergo ne, dices, antiqui illi patres qui ſub legis veteris ſtatu vixerunt, gratia, & charitate caruerunt, ſiquidem lex gratiam & charitatem nemini largiri poterat? Iterum atque iterum aſſerimus, fontem totius gratiæ, charitatis, & remiſſionis peccatorum, nouum eſſe Teſtamentum; id eſt, Chriſtum, qui ad nouum pertinet teſtamentum. Ex hoc fonte gratiam, charitatem, peccatorum remiſſionem, in Patres antiquos, reliquosque Iudæos, qui ſub legis iugo vixerunt, emanaſſe fatemur. Habet enim fons hic miros quoſdam aquæductus, quibus cœleſtis aqua, non ad eos ſolum ducitur, qui hoc tempore viuunt, ſed ad eos etiam ducta eſt, qui ab orbe condito ad hoc vſq; tempus vixere, ad eos quoque ducetur, qui ad extremum vſque iudicij diem, huius lucis vſura perfruentur.

1. Cor. 10.

Bibebant, ait Paulus de antiquis loquens Patribus, de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Quas nam, quæſo, aquas, petra Chriſtus, Crucis virga percuſſus, antiquis effudit patribus? gratiam nimirum, charitatem, peccatorumque remiſſionem, quas res Moyſes largiri non poterat.

4. Reg. 4.

Miſit Eliſęus 4. Reg. 4. famulum Giezi cum baculo ſuo ad ſuſcitandum Sunamitidis hoſpitæ ſuæ filium, nihil profecit famulus, nihil baculi contactus, acceſſit idem ipſe propheta, incuruauit ſe ſuper puerum, calefacta eſt caro pueri, ac reuixit.

Nō potuit Moyſes, potuit Chriſtus hominem vita reſtituere.

Miſit Deus Moyſem famulum, legem antiquam veluti baculum ſuum tradidit: at vitæ hominem reſtituere nequiuit. Ipſum, ipſum, inquam, Deum tantum opus efflagitabat, acceſſit, incuruauit ſe ſuper hominem, exinaniuit ſe, vt Paulus ait, formam ſerui accipiens & habitu inuentus vt homo: reuixit mortuus homo.

Bern.

Bern. ſerm. 2. in Cantica, Sequatur, inquit, Deus nuntios ſuos, quia ſine ipſo poſſunt facere nihil: amiſit puerum, tulit baculum, & nec dum eſt vox, neque vita: non ſurgo, non ſuſcitor, non excutior de puluere, non reſpiro in ſpem, ſi non propheta ipſe deſcendat, & oſculetur me oſculo oris ſui, &c.

Luc. 10.

Iacebat Luc. 10. miſer ille homo, qui in latrones incidit, ſpoliatus, vulnerib. affectus ac ſemiuiuus: tranſijt illac ſacerdos, nihil præſtat auxilij: tranſijt leuita, nihil opis confert; ſamaritaui viſcera commouentur, vulnera alligat, oleum, vinumq; infundit, iumento imponit.

Chriſtus iacenti homini ſuccurrit, inſtar euangelici Samaritani.

Iacebat infelix Adam, eiusq; omnes nati partem comitabantur, iacebat, inquā, in ſcelere, ſpoliatus diuinis donis, affectus atroci vulnere, & ſemiuiuus, viuus corpore, animo mortuus: tranſijt ſacerdos Aaron, leuita Moyſes, tranſijt lex, & ſacerdotium, ſalutem iacenti tot boum hecatombæ, tot ouium, & hircorum immolatorum millia, afferre non potuerunt. Impoſſibile enim eſt, vt Paulus ait, ſanguine hircorum, aut taurorum auferri peccata: ille autem, quem ſamaritanum Iudęi appellarunt; ille, inquā, cuſtos hominum (cuſtodem enim ſignificat ſamaritanus, à verbo Hebræo שמר ſamar. i. cuſtodire) non tranſijt: iacenti Adamo, ac natis, ēt antequam homo fieret, aſſitit, ſauciatis medicamentum ex ſuo ſanguine, ſpoliatis veſtes ſplēdidiſſimas, ſemiuiuis vitam elargitus eſt ſempiternam: ſolus enim ſalutem ille, etiam antequam Virgine naſceretur, afferre potuit: non ſacerdos, non leuita, non Aaron, non Moyſes, non lex, nō eius ceremoniæ, aut ſacrificia; ideòque Apocal. 13. dicitur agnus occiſus ab origine mūdi: occiſus, inquā, in diuina præſcientia, & decreto.

Chriſtus agnus occiſus ab origine mūdi. Apoca. vltimo.

Quamuis autem hoc modo etiā ab æternitate, occiſus dici potuiſſet, tamen ſcriptura dixit, ab origine mundi occiſum, quia tunc cępit eius ſanguis, hominum vulneribus mederi. Apocal. verò vltimo, radix appellatur Dauidis: Ego, inquit, ſum radix, & genus Dauid: vt autem Dauidis,

ſic

Digitized by Google

Chriſtus radix Dauid ab illo Patres veteris Teſtamenti gratiam hauſerunt.

ſic omnium antiquorum Patrum radix fuit. Quemadmodum enim ex radice arbor, cunctiq; eius rami ſuccum trahunt, quo alantur, & frōdes, fructusq; pariat: ita ex Chriſto, etiã antequam ex Virgine oriretur, Dauid, & Patres cæteri, gratiam, charitatemq; traxere, qua nutrirentur, vi reſcerent, & iuſta opera, veluti fructus dulciſſimos, procrearent.

Quemadmodum in antiquum propitiatorium Exodi 25. vertunt vultus duo Cherubini, ſic in Chriſtum veluti magnum quoddam propitiatorium mundi, vertunt oculos duo populi, antiquus, qui Chriſti aduentum præceſſit, & Chriſtianus, qui ſequitur: vtrique populo idem eſt propitiatorium, idem redemptorius ſanguis. Ad Roma. 3. Chriſtum propoſuit Deus propitiatorem, in ſanguine ipſius, ad oſtenſionē iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, &c. En Paulus indicat Chriſtum, verum eſſe propitiatoriũ, per ſanguinem ſuum, in remiſſionē peccatorum, eorum etiam, quæ illius aduentum præceſſerunt. Theodoretus in eundem Pauli locum: Docet, inquit, Apoſtolus verum propitiatorium eſſe Dominũ Chriſtũ, &c. Huius autem propitiatorij ſanguine iuſtificatos Patres veteris Teſtamenti docet Auguſtinus multis locis, lib. 1. cap. 7. contra duas Epiſtolas Pelagianorum, contrarium errorem Pelagianis tribuit: Iſti, inquit, inimici gratiæ Dei, quæ data eſt puſillis, & magnis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ideò dicunt antiquos homines Dei, perfectæ iuſtitiæ fuiſſe, ne Chriſti incarnatione, paſſione, reſurrectione, cuius fide ſalui facti ſunt, credantur eguiſſe, &c. Item eodem capite: Dicimus, vel ante legē, vel tempore veteris Teſtamenti, à peccatis fuiſſe liberatos ſanctos, nō virtute propria, nec veteri Teſtamēto, nec in ipſa lege: quoniam non eſt data, quæ poſſet viuificare, ſed liberatos eſſe per ſanguinem ipſius redēptoris, &c. Et capite 21. Quantælibet, inquit, fuiſſe virtutis antiquos

Ad Ro. 3.

Theodor.

Auguſt.

E prædices iuſtos, nō eos ſaluos fecit, niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum, ſanguinem fudit. Ipſorum enim vox eſt, Pſal. 115. Credidi propter quod locutus ſum. Vnde ait Apoſtolus 2. Corinth. 4. habentes eundem ſpiritum fidei, ſm quod ſcriptũ eſt; Credidi propter q̃ & locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Quid eſt eundem ſpiritum, niſi quem iuſti quoque illi habuerunt, qui iſta dixerunt? Dicit etiam Petrus Apoſtolus Actor. 15.

F Per gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos fieri, quemadmodum & illi, ſcilicet Patres. Hoc vos non vultis inimici gratiæ Dei, vt eadem gratia Chriſti ſalui facti credantur antiqui, ſed diſtributis tēpora ſecundum Pelagium, in cuius libris hoc legitur: & ante legem dicitis ſaluos factos eſſe per naturam; deinde per legē, poſtremò per Chriſtum; quaſi hominibus duorum ſuperiorum temporum, ante legem, ſcilicet, & in lege, ſanguis Chriſti non fuerit neceſſarius. Euacuantes, quod

G dictum eſt 1. Timoth. 2. Vnus Deus, vnus & mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. Hæc Aug.

Item lib. 1. de peccat. meritis, & remiſſione, c. 11. Gratia, inquit, Saluatoris, operata eſt in antiquis ſanctis, quicunque, antequam in carne Chriſtus veniret, ad eius tamē adiuuantem gratiam, non ad legis literam, quæ iubere tantùm, non adiuuare poterat, pertinebant. Et Epiſt. 157. ad Optatum, cum omnes iuſti, id eſt, veraces Dei cultores, ſiue ante incarnationem, ſiue poſt incarna-

H tionem Chriſti, nec vixerint, nec viuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti, in quo eſt gratiæ plenitudo; profectò quod ſcriptum eſt Act. 4. non eſſe aliud nomen ſub cęlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri, ex illo tēpore valet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatũ eſt. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur; quia ſicut in Regno mortis nemo ſine Adam, ita in Regno vitæ

A Chriſto antiqui Patres gratiam acceperunt.

Auguſt.

Act. 4.

nemo

Digitized by Google

nemo ſine Chriſto: ſicut per Adam omnes iniuſti, ita per Chriſtum omnes iuſti homines: ſicut per Adã omnes mortales in pœna facti ſunt filij ſeculi; ita per Chriſtum omnes immortales in gratia, fiunt filij Dei. Hæc ille. Docet hoc item Paulus ad

Ad Heb. 9. Heb. 9. cùm ait: Noui Teſtamẽti mediator eſt Chriſtus, vt morte intercedente in redemptionem earũ prævaricationum, quæ erant ſub priori Teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis. En tribuit Paulus Chriſto redemptionem prævaricationum, id eſt, criminum, quæ erant ſub veteri Teſtamento, id eſt, quæ vetus Teſtamentum abolere nõ poterat, vt his liberati, qui vocati ſunt, accipiant promiſſam cœleſtem hæreditatem. Nec ad tempus ſolùm veteris Teſtamẽti, & legis naturalis, potuit Chriſti redemptio pertingere, verum in totam etiam æternitatem, ſi æternus eſſet mundus, peruadere. Nã, vt Pau-

Ad Hebr. 10. & 9. lus ait ad Heb. 10. Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et ad Hebr. 9. Non per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introiuit ſemel in ſancta, æterna redẽptione inuenta.

Chriſti redẽptio æterna. Æternam inuenit redemptionem, dignam Deo, quæ vna ſatis eſt, non ſolùm iis redimendis hominibus, qui nunc viuunt, vixere, vel aliquando viuent, ſed etiam infinitis aliis liberandis, ſi, quemadmodum æterna eſt Chriſti redẽptio, ſic æterna mundi duratio eſſet.

Num. 21. Quæ dicta ſunt, ſerpens ille indicat, qui Num. 21. altè in caſtris Iſraelitarum elatus, igneo ſerpentũ morſu exulceratis, conſpectu ſuo ſanitatem afferebat. Serpentis enim ſimilitudinem, non venenum habens ſerpens, Chriſtum in crucem altè ſublatum adũbrabat, qui peccatricis quidem carnis ſimilitudinem habuit, peccati autem veneno caruit, iuxta

Ad Ro. 8. illud ad Roman. 8. Miſit Deus filium ſuum, in ſimilitudinem carnis peccatricis; carnem namque veriſſimam habuit, non tamen carnem peccato

A obnoxiam. Non Moyſes, ſed ſerpentis conſpectus ſanabat. Cur ita? vt indicaretur non legem Moyſis, ſed Chriſti in crucem ſublati fidem viuam, hominẽ poſſe iuſtificare. Nullus niſi, qui ſerpentem intuebatur, corporis ſanitatem comparabat: quorſum hoc? vt oſtenderetur nullũ niſi, qui Chriſtum cruci affixum fidei viuæ oculis aſpexerit, animi ſalutem poſſe conſequi. Quacunque ex parte, quocunque ex loco, quocũque tempore, ſerpentem Iſraelitæ intuerentur, ſanitatem recipiebant.

Serpẽs Moſaicus Chriſtum adũbrabat.

B Quidnam hic indicat ſanãdi modus? illud nimirũ, quod dicebamus, Chriſtum omnibus ſeculis, omnibusque mundi ætatibus ſalutem attuliſſe. Quocunque enim ex tempore, quocunque ex ſeculo, quacunque ex ætate mundi; quacunque ex regione, quocunque ex oppido, Chriſtum homines per fidem viuam intuiti ſunt, animi ſalutem compararunt. Aſpexerunt Chriſtum Patres, qui ante diluuium, quique poſt diluuium, qui ante legem, & qui ſub lege Moyſis vi-

C xere: aſpiciunt etiam omnes, quicunque legem nouam obſeruant; aſpiciunt matrimonij vinculo obſtricti, quique continentiam, & qui virginitatem colunt; aſpiciunt ſacerdotes, laici, reges, nobiles, plebei. In eo enim omnium ſalus poſita eſt.

CAP. IIII.

De tertia Prærogatiua.

Teſtamentum vetus imperfectũ nouum perfectum.

Tertia Prærogatiua. Vetus Teſtamentum imperfectum erat,

D nouum perfectiſſimum. Probatur ex Paulo ad Hebr. 7. Reprobatio, inquit fit præcedentis mandati, id eſt, veteris Teſtamenti, & legis, propter infirmitatem eius, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit lex. *Hebr. 7.* Infirmam in primis appellat legem, quòd remiſſionem peccatorum non habuerit. Nouum verò Teſtamentum potẽtiſſimum vocat ad Rom. 1. *Ad Ro. 1.* Non erubeſco, ait, Euangelium, virtus enim Dei eſt, Græcè δύναμις, id eſt,

eſt, potentia Dei eſt, ad ſalutem omni credenti. Quaſi dicat, Euangeliũ, & nouum Teſtamentum, non eſt firmum, & imbecillum, vt vetus: ſed potentiſſimum ad afferendam ſalutem, peccatorum remiſſionem, gratiam, æternamque vitam omnibus fide viua credentibus. Et prima ad
1. Cor. 1. Corinth. 1. Verbum, inquit, Crucis ijs, qui ſalui fiũt, Dei virtus eſt, id eſt potentia. Præterea, legem antiquam inutilẽ dicit, ꝙ ad gratiam ſuos obſeruatores vi ſua perducere non potuerit; at noua, gratiæ mater eſt, atque adeò nihil ea vtilius eſſe poteſt. F
Ioan. 1. Gratia, inquit Ioan. cap. 1. per Chriſtum facta eſt, lex, quæ ſcilicet gratia carebat, p Moyſem data eſt. Hoc forſitã adumbrabat durus ille lapis, in quo Decalogus inſcriptus legitur, videlicet, legem veterẽ, ad emolliendum corda, gratiam, & efficacitatem non præbere. Ignis verò, qui Apoſtolorum capitibus, in die Pentecoſtes inſedit, noui Teſtamenti poteſtatem, & gratiã prædicabat. Quẽadmodum enim ignis omnia domat, duriſſimum etiam ferrum emollit; G ita noui Teſtamẽti gratia, duriſſima etiam corda flectit. Denique Paulus imperfectum appellat illud teſtamẽtum, quod perficere homines nõ potuerit; habuit enim ſanctificationes, quaſdam, & iuſtificationes, ſiue iuſtitias imperfectas, quas idcirco carnis vocat, quòd ad animum ſanctificandum, & iuſtificandum non pertingerent.
Ad Heb. 9 Ad Hebr. 9. Munera, inquit, & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem, ſolummodò in cibis, & in potibus, & in varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis, vſque ad tempus correctionis impoſitis; id eſt, vſque ad tempus Chriſti, à quo corrigenda cuncta erant. Eodem c. idẽ Paulus; Sanguis, ait, hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat, ad emundationem carnis. H

Quænam opera mortua vocet Paulus. At verò Chriſti, nouique Teſtamenti ſanctificatio, & iuſtitia, perfectiſſima eſt, ad ipſum animum, con- E ſcientiamq; pertingens, quamobrẽ addit Apoſtolus, Sãguis Chriſti emũdabit conſcientiam noſtram, ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti. Opera mortua vocat Apoſtolus peccata, non quod hominem occidant, eam enim ob rationẽ, mortifera dixiſſet, ſed quod hominem cõtaminent, quemadmodum Iudæos olim cadauera inquinabant. Immundos Iudæos reddebant corpora mortua, nos immundiſſimos reddũt opera mortua, id eſt, peccata. Lege Nu. 19. ex quo cap. intelliges eum, qui tãgebat mortuum hominem, immundum fuiſſe ſeptem diebus: mundabatur autem aqua, cui commixti eſſent cineres vaccæ ruffæ. Num. 19. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc, ſeptem diebus fuerit immũdus, aſpergetur ex hac aqua die tertio, & ſeptimo, & ſic mundabitur, &c. Has & ſimiles legis mundationes, appellat Paulus emundationes carnis, id eſt carnales; quod non eſſent ſpiritales, quod ſpiritum ac conſcientiam non purificarent. Eſt ſenſus Pauli; Si cinis vaccæ ruffæ homines inquinatos ex cõtactu mortuorum emundauit; quanto magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam ab operibus mortuis, id eſt peccatis, quæ animum contaminant, & à cœli ingreſſu arcent, quemadmodum corpora mortua, contaminabant Iudæos, & à templi ingreſſu prohibebant. Emũdabant carnem, legis veteris ablutiones, & ritus; at nouæ Sacramenta, ipſam emundant conſcientiam, vnde Petrus Epiſt. prima cap. 3. Nos, inquit, nunc ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio, in Deum. Quibus verbis ſignificat, baptiſmi ſacramentũ eſſe ſitum non in externa ſordium carnis, ſed in interna animi ablutione, & fide viua in Deum, de qua is, qui baptizari vult, à baptizante interrogatur. Quia ergo imperfectum fuit vetus Teſtamẽtum, ideò nouum vt perficeretur, in auxilium veluti inuocabat, vt Ambroſius loquitur; ad nouum enim *Petri Epiſ. 1. c. 3.*

hæc

Ambroſius Vetus Teſtamētū inuocabat nouum, vt perficeretur. hæc perfectio pertinebat. Ambroſius Pſal. 14. Non prçualebat, inquit, vetus Teſtamentum ad iſtius mundi redemptionem, inuocabat, & quaſi ad auxilium arceſſebat nouum Teſtamentum, clamabat lex annuntiās Euangelium, erat enim ſemiplena, & ideò erat neceſſarium, vt veniret, qui eam impleret. Hæc ille. Et *Auguſt.* Auguſt. in lib. de gratia Chriſti cap. 19. Lex inquit, data eſt, vt gratia quæreretur, gratia data eſt, vt lex impleretur. Et de ſpiritu, & litera capite 29. Per legem, ait, cognitio peccati; per gratiam ſanatio animæ.

B

Ad Heb. 10. Denique vmbras habebat lex futurorum bonorum, vt ait Paulus ad *Lex vetus vmbra.* Heb. 10. Quemadmodum vmbra hominem demonſtrat, hominis tamen officia obire nequit; qualia ſunt loqui, edere, videre, & alia: ſic lex, Chriſtum indicabat, eius autem opera præſtare non poterat: ea ſunt criminum condonatio, gratiç, & charitatis elargitio, conſcientię ac totius *Chryſoſt.* animi purificatio. Chryſ. ad Hebr. 9. Exemplaria, inquit, ſolum habent typum, non virtutem; quomodo in

C

imaginibus, figuram hominis habet imago; non virtutem, &c. Accedit gloſſa Hebræorū, eius meminit Pau- *Gloſſa Hebræa.* lus Burgēſis in additione prima Epiſtolę ad Hebr. In verba illa Eccleſiaſtę 1. capite. Omnia vanitas, huiuſmodi extat Hebræorum gloſſa; Omnis lex, quam addiſcimus in præſenti tempore, vana eſt reſpectu legis Meſſiæ. Hæc gloſſa. Vana autem erat lex vetus, cum lege Meſſiæ comparata, quia vmbra erat, collata cum Sole, & gratiæ calorem non afferebat, vtilis nihilominus fuit ob aliàs rationes.

D

CAP. V.

De quarta Prærogatiua.

QVarta prærogatiua, nouum Teſtamentum cęli fores aperuit, quas vetus aperire non potuit. Docet hoc Paulus ad Hebr. 9. In ſecun- *Ad Heb. 9.* do, inquit, tabernaculo ſemel in an-

A

no ſolus Pontifex introibat, non ſine ſanguine; hoc ſignificante Spiritu Sancto, nondum propalatam eſſe *Nouum Teſtamētum cœli fores aperuit.* Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum. Hoc eſt in Sāncta Sanctorum, quæ templi pars erat intima, & cæteris præcellentior, ſolus Pontifex, ſemel in anno introibat, cæteri ſacerdotes eo ingreſſu prohibebantur; qua occluſione intimi adyti, & partis templi præcellentioris, adumbrabat Spiritus Sāctus, viam in cęlū fuiſſe occluſam, quamdiu vetus Teſtamentum ratum fuit. *Chriſtus cœli fores reſerauit; & viam aperuit.* Noui Teſtamenti Auctor Chriſtus primus omnium in cœlum penetrauit, cœleſtemque viam, ac fores aperuit. Quam ob cauſam Regius Vates poſtquam Pſa. 23. rogauit. Quis aſcēdet in montem Domini? id eſt, in cęlum, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? poſteaquam illius hominis virtutes ſubiecit, qui eſſet aſcenſurus; cum videret neminem poſſe aſcendere, niſi Chriſtus præiret, exclamat cœliq; ianitores Angelos alloquitur, hunc in modum; Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quaſi dicat, Reſerate cœli fores, vt primus Chriſtus cœlum ingrediatur, noſque illum ſequamur; eius enim meritis, & triumpho hæc debetur portarum patefactio. *Ad Hebr. 10.*

Et Paulus ad Heb. 10. Habentes, inquit, fiduciam in introitu Sanctorū, in ſanguine Chriſti: quam initiauit nobis, viam nouam, & viuentem, per velamen, id eſt, carnem ſuam, &c. Id eſt, fiduciam ad introeundum in Sancta Sanctorum, id eſt, cœlum, habemus in ſanguine, & meritis Chriſti: quemadmodum enim Pontifex antiquus non ſine ſanguine introibat in Sancta Sanctorum; ſic Chriſtus non ſine ſanguine: immo totus conſperſus proprio ſanguine (iuxta illud Iſaiæ 63. Quis eſt iſte; qui uenit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra) introiuit in cœlum, fores nobis aperuit, fiduciamque introeundi præſtitit. Initiauitque viam nobis, id eſt, initium dedit viæ in cœlum tendenti in

ti in die Aſcenſionis:viæ,inquam,nouæ, quia nullus illud iter ante Chriſtum fecit, & viuenti ; viam viuentē appellat,hoc eſt,perpetuā,quæ ſemper patebit , nunquam morietur , id
Theophyl. eſt, occludetur . Ad diſcrimen , aio Theophylactus , introitus ad vetera ſancta : mortuus enim ille , ac planè extinctus erat.Initium autem, dedit huic viæ,per velamen,id eſt,carnem ſuam, extollendo in cęlum humanitatem ſuam, quæ velamen erat diuinitatis . Vel initiauit,& aperuit hāc viā nobis,per carnē,id eſt,per oblationem corporis in cruce, & per merita humanitatis, vt per eam tanquā per velamen ingrediamur in Sancta Sanctorum : quemadmodum Pontifex ille antiquus. Aliter de Sacroſancta Euchariſtia locus poteſt exponi hunc in modum . Initiauit nobis viā nouam in cœlum, & viuentem , per velamen , id eſt, carnem ſuam, vela-
Euchariſtia. tam in Euchariſtia: Appellat Euchariſtiam viam , quia in cœlum ducit ; nouam, quia admirabile , & inuſitatum myſterium eſt, à Chriſto primò inſtitutum; viuentem,quia in Euchariſtia Chriſtus eſt viuens.Theodoretus ad Heb.1 0. Quemadmodum, inquit, legis Sacerdos,per velamen,in Sancta Sanctorum introibat : ita qui in Dominum crediderunt , per ſanctiſſimi corporis participationem , ciuitatem cœleſtē adipiſcuntur,&c. Similis locus eſt ille Pſal.49. Sacrificium laudis,id eſt,ſacrificium Euchariſtiæ,honorificabit me:& illic iter, & via eſt , per quam tendenti oſtendam ſempiternam ſalutem,vel ſeruatorem mundi in cœleſti patria. Non ſolum enim Euchariſtia ter maxima, viaticum eſt, verum etiam in cęlum via,à Chriſto initiata, in nouo Teſtamento, in quo cœleſtes fores hominibus ſanguine effuſo reſerauit.Hieronym.Epiſt.1 29.ad Dardanum:San-
Hierony. guis, inquit, Chriſti , clauis paradiſi
Cyrillus. eſt,dicentis ad latronem . Hodie me cum eris in Paradiſo. D. Cyrillus libro 1 0.Theſauri ca.4. primogenitus ex mortuis intelligitur Chriſtus, q̃a primus ipſe,morte calcata,ſurrexit,

E & primus carnem noſtram in cœlos reduxit,ideo ait:Ego ſum via,& ego ſum oſtium : per ipſum enim natura noſtra nouum iter facere docta eſt , & quaſi per portam quandam cęlos ingreditur. Hæc ille.

Vide quàm pateant cœli portæ . *Cœli portæ patent.*
Duodecim portas cœli vidit Ioan. Apocal.2 1. ne vnam quidē clauſam : Portæ,inquit,eius, non claudentur , ab oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres , & ab Auſtro portæ tres,& ab occaſu portæ tres . Verſus omnes cęli plagas portæ patēt, quia
F totius orbis habitatoribus patent : non veteris , ſed noui beneficio Teſtamenti.Quid illa cœlorum patefactio,in Chriſti baptiſmate?Matth. 3. *Matt. 3.*
Quid illa columbæ, Spiritum ſanctū deſignantis, aduolatio? nonne duos præcipuos Chriſti effectus,cęlorum, *Act.7.*
ſcilicet,reſerationem, & Spiritus Sācti largitionem adumbrarunt ? Ecce (inquit primus noui Teſtamenti martyr,cui corona nomen indidit , iam è vita abiturus) ecce video cœlos apertos, videlicet , vt vinculis cor-
G poris exſolutum ſpiritū ęterno ſtatim exciperent habitaculo.At Iſraelitarum ille ſator, ac progenitor Iacob : Deſcendam , inquit , lugens in infernum, Geneſ.3 7.Rex quoque ſan *Patres veteris Teſtamenti non aſcenderūt in cœlū ante Chriſti aſcenſionē.*
ctiſſimus Ezechias : Vadam , ait, ad portas inferi,Iſaiæ 38.De cęleſti via ne verbum quidem faciunt morituri: non enim cęlū,cuius portas tunc temporis clauſas eſſe nouerant , ſed inferas ſibi ſub terra ſedes,vſque ad *Hieron.*
nouum Teſtamentum,Patres illi antiqui Teſtamenti promittebant . D.
H Hieron.Epiſt.1 29.ad Dardanum:Terram,inquit,viuentium ante aduentum Domini,nec Abrahā, nec Iſaac, nec Iacob,nec Prophetæ, & alij iuſti viri,conſequi potuerūt.Abraham cū Lazaro videtur apud inferos : & Iacob dicit : Lugens deſcendam ad infernum , &c. Primaſius ad Galat. 3. *Primaſius.*
Lex,inquit, propter trāſgreſſionem poſita eſt , non propter iuſtificationem: hæc audientes , conticeſcant, qui delirant, quòd lex quemquā per ſe, ad regnum cœlorum tranſmiſerit,&c.

Digitized by Google

rit,&c. Non enim decorum erat, aut milites, qui ſub vexillo Chriſti, in veteri Teſtamento ſtipendia meruerant, ante ducem triumphare, aut prius membra, quam caput, cœleſti gloria exornari.

Num. 35. Num.35. lex huiuſmodi à Deo lata extat: Exules, & profugi ante mortem Pontificis, nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterunt. Quemadmodum ergo exules, in vrbibus profugij, ad mortem vſq; Maximi ſacerdotis vitam agebant, eoque vita functo in patriam redibant: ſic antiqui illi Patres, apud inferos ad mortem vſq; ſummi Pontificis Chriſti, habitarũt, poſt illius mortem, ipſo aſcenſionis celeberrimo die, ſimul cum eo in cęleſtem patriam aſcenderũt. *Gregorius.* D. Greg. in Ezech. hom.6. Quid eſt, inquit, ꝙ homicida poſt mortem ſummi Pontificis abſolutus, ad terram propriã redit, niſi quòd humanum genus, quod peccando ſibi mortem intulit, poſt mortem veri Sacerdotis, id eſt, Chriſti, peccatorum ſuorum vinculis ſoluitur, & in Paradiſi poſſeſſione reparatur? *Eſdras.* Eſdræ 2. cap.7. præcepit Neemias: Non aperiantur portæ Ieruſalem, vſque ad calorem Solis. Adumbratũ eſt hoc loco, ſimile Dei decretum poſt primum Adami peccatum ſancitum. Non aperiãtur portæ cœleſtis Ieruſalem, vſque ad calorem Solis: Id eſt, antequam Meſſias Solis inſtar mundo exoriatur, commiſſiq; peccati tenebras diſpellat. Poſtquam autem frigida terrarum ſola radiorum ardore, Sol ſplẽdidiſſimus Chriſtus incendit, caliginem ſcelerum diſcuſſit, luce mundum cõpleuit, reſeratæ ſunt portæ Ieruſalẽ, acerboque mulctatos exilio, Adamum, filioſq; eius, patenti aditu exceperunt.

CAP. VI.

De quinta Prærogatiua.

Qvinta Prærogatiua. Lex vetus, & Teſtamentum, temporaria, ac terrena præmia ſuis obſeruatoribus: nouum, cœleſtia, ac æterna pol-

A licetur. *Hebr. 7. & 8.* Quocirca ad Hebr. 7. vocat Paulus Teſtamenti noui meliorem ſpem, per quã proximamus ad Deũ, quia ſcilicet, cęleſtia, ac æterna ſperat: & cap.8. de Teſtamento nouo loquens: In melioribus, inquit, repromiſſionibus ſancitum eſt. Ecquæ regni cœlorum pollicitationes in veteri Teſtamento ſunt auditæ? noui Teſtamenti eſt, auribus grauiſſima illa vox: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cęlorum. Et: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. *Vetus Teſtamẽtum, terrenas habet promiſſiones, non autem cœleſtes.* B Vnde illud D. Hieronymi lib.1. aduerſus Pelagianos: Addis, inquit, præterea regnum cœlorum, etiam in Teſtamento veteri repromitti, ponisq; teſtimonia de apocryphis, cum perſpicuum ſit, regnum cœlorum primum in Euãgelio prædicari per Ioannem Baptiſtam, & Dominum Saluatorem & Apoſtolos, &c. *Bern.* Bernard. ſerm. 30. in Cant. Graue legis iugum, & vile præmium, nam terra eſt in promiſſione. *Auguſt.* Auguſtinus contra Fauſtum lib.4. Temporalium, inquit, rerũ promiſſiones Teſtamento veteri contineri, C & ideò vetus Teſtamentum appellari, nemo noſtrum ambigit, & quod æternæ vitæ promiſſio, regnumq́ue cœlorum ad nouum pertinet Teſtamentũ, &c. Pollicitus eſt autẽ Deus, in veteri Teſtamento terrena præmia, legis obſeruatoribus, ait Auguſtin. vt oſtenderet, caduca etiam bona ab ipſo manare, nec ab alio ſperanda eſſe. Epiſt.120. ad Honoratum, ſic ſcribit: Volens Deus oſtendere, etiam terrenam felicitatem, ſuũ donum eſſe, nec aliunde ſperari oportere, D diſpenſandum iudicauit Teſtamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, à quo iſta vita neceſſe eſt, incipiat.

Et lib.18. de Ciuit. Dei cap.11. ait, rerum ordinem efflagitaſſe, vt prius in veteri Teſtamento tẽporaria bona, deinde in nouo æterna, & ſpiritalia promitterẽtur. Moyſes, inquit, legem tradidit, quod vetus Teſtamẽtum dicitur, quia promiſſiones terrenas habet, & per Chriſtum fuerat

futurum Teſtamētum nouum, in quo regnum cœlorum promitteretur. Hunc enim ordinem ſeruari oportebat, ſicut in vnoquoque homine, qui in Deum proficit, id agitur, quod ait

1. Cor. 15. Apoſtolus 1. Cor. 15. vt non ſit prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale, quemadmodum, ſicut dixit: Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Hæc Auguſt. His adde Hebręos pueris fuiſſe ſimiles, legem verò pæ-

Ad Gal. 3. dagogo, vt Paulus ad Gal. 3. ſcribit: Lex pædagogus noſter. Quemadmodum ergo pueri terrenis munuſculis à pædagogo inuitantur, ſic Hebræi à lege terrenis bonis ſunt inuitati, hinc illud Exodi 3. Dixi, vt educam vos ad terram fluentem lacte, & melle: pellicit illos Dominus veluti pueros lacte, & melle.

Pręter hęc, id promittere par erat vetus Teſtamētum, quod poſſet ſoluere, cœleſtia bona ſoluere non poterat è theſauro, vt diximus, ſuo; nō ergo æquum erat, vt illa promitteret, nemo enim mente ſanus ijs ſe promiſſis obſtringit, quibus ſe non poteſt liberare. Cœleſtis gloriæ pollicitatio ad ſummum regem Chriſtū ſpectat, qui vt regna, cœloſq; polliceri, ita quod pollicitus eſt, reddere poteſt cumulatiſſimè. Oppones il-

Argumentis probatur, in lege veteri promiſſa bona cœleſtia. lud, quod in ſacris, quæ fiunt pro vita functis, recitatur. Signifer ſanctus Michael repræſentet eas in lucem ſanctam, quam olim Abrahæ promiſiſti, & ſemini eius, ergo antiquis patribus, Abrahamo, & ſemini eius, promiſerat Deus lucem cęlorū ſanctam. Præterea lib. 2. Machab. 7. ex

2. Mach. 7 antiquis Machabæis quidam ait, Rex mundi defunctos nos pro ſuis legib. in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit, & alius: Fratres, inquit, mei, modico nunc dolore ſuſtentato, ſub Teſtamento æternæ vitæ effecti ſunt. Quid plura? Luc. 18. Chriſtum Princeps interrogat: Quid faciens vitā æternam poſſidebo? ergo Iudæis legis obſeruatoribus vita ęterna promiſſa erat, alioqui, vnde nam princeps ille, & Machabæi vitam æter-

E nam nouerant, & ſperabāt? Ad hęc, Paulus ad Hebræos 11. de Patribus *Ad Heb. 11.*
antiquis, ſic ſcribit: Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, nō acceptis repromiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes, & ſalutantes. Quas nam promiſſiones aſſerit Paulus, patres illos non accepiſſe vita iam functos? nempe cœleſtis regni, in quod ante Chriſtum, nulli hominū patebat aditus; ergo promiſſum illis erat regnū cœleſte, quod, vt Paulus ait eodem loco, veluti patriam appetebant, & ſuſpirabant. Confitentes, inquit,

F quia peregrini ſunt, & hoſpites ſuper terram: qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere, & ſi quidem ipſius meminiſſent, de qua exierant, habebant vtique tempus reuertendi: nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cœleſtem. Hæc Paulus: Appetebant cœleſtem patriam Patres illi antiqui, & habebant in optatiſſimis, vnde hoc? videlicet, quia promiſſa illis erat. Ijs adiunge illud eiuſdem capitis: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt,

G & inquirentibus ſe remunerator ſit. Intelligendus autem Paulus eſt de remuneratione æternorum bonorum, quam fides docet; ergo antiquorum ſeculorum homines docebat fides, æterna eſſe bona Deum inquirentibus promiſſa. Ad extremum, Meſſiæ aduentus eſt bonorum omnium ſpiritualium, & æternorum fons; hic vero aduentus, in veteri teſtamento promiſſus eſt, & mille typis delineatus: cur igitur dicetur Teſtamentū vetus, terrena, & caduca bona promiſiſſe, cum fontem ipſum æterno-

H rum promiſerit?

Soluuntur argumenta. His omnibus argumentis paucis reſpondemus, Teſtamentum vetus, ſiue legem, non promiſiſſe ſuis obſeruatoribus regnum cœlorum: quòd ſi Abrahamo, & ſemini eius, Deus lucem ſanctam pollicitus eſt, pollicitatio illa non fuit legis veteris: nam ante legem vixit Abrahamus. Pręterea, promiſſio illa in ſacris literis, non apertè, ſed ſubobſcurè traditur illis verbis: In ſemine tuo benedicentur

Digitized by Google

dicentur omnes gentes, & illis: Ego ero merces tua magna nimis. Myſticè etiam docetur, & latet, ſub promiſſione terræ, quã promiſſionis appellamus: ea enim myſtico ſenſu, cœleſte regnum ſignificat. Vnde Auguſt. Epiſto.120. Illa, inquit, terrena munera in manifeſto promittebantur, & tribuebantur; in occulto autem, illis omnibus rebus, nouum Teſtamentum figuratè prænunciabatur: diſpenſabãt illi ſancti, pro congruentia temporis Teſtamentum vetus; pertinebant verò ad nouum: nam & quando temporalem felicitatem agebant, æternam præferendam intelligebant, & iſtam miniſtrabant in myſterio, vt illam cõ ſequerentur in præmio. Hæc ille. Machabæos autem, Phariſæos, & Iudęos alios, fatemur vitam ęternã, mortuorumq; reſurrectionem, & nouiſſe, & in votis, ac ſpe habuiſſe, fideque docente intellexiſſe Deum vnum eſſe, & inquirentes ſe remunerare. Illud inficiamur, legem veterem, vitam illam æternam, vel mortuorum ad cœleſte regnum reſurrectionem, vel remunerationem, de qua Paulus loquitur ad Hebr.11. ſuis obſeruatoribus promiſiſſe. Quod vero ad Meſſiæ attinet aduentum, nemo negat in Teſtamento veteri promiſſum: omnium bonorum ſpiritualium, ac cœleſtium fontem eſſe, nemo ambigit. Cùm verò aſſerimus legem veterem temporaria bona promiſiſſe, id intelligimus, legem veterem, non promiſiſſe bona æterna, ratione legis obſeruatæ tanquam præmium. Chriſti autem aduentus non eſt promiſſus, tanquam præmium obſeruatæ legis, vt docet Paulus ad Roman. 4. Non enim, inquit, per legem promiſſio Abrahæ, vt eſſet hæres mundi, &c. Et ad Galatas tertio: Continet ergo vetus Teſtamentum eximiam de aduentu Meſſiæ promiſſionem, verum tamen non veluti legis obſeruatæ præmium; nouum autem pollicetur regnum cœlorum, tanquam legis benè cuſtoditæ remunerationem.

Auguſt. — *Ad Ro.4.* — *Ad Gal.3.*

Obijcies, qui legem veterem obſeruabant, gratiam, ac proinde Chriſti tempore, cœleſte regnum conſequebantur; ergo gratia, & regnum cœleſte, ratione legis obſeruatæ donabantur. Negamus hæc bona donata antiquis ratione legis obſeruatę tã tum: nam obſeruatio legis, ſi ſola cõſideretur ſine Chriſto, & eius gratia, digna non eſt ijs bonis: ſi verò cum gratia ſpectetur, tam gratia, quã gloria ęterna, dignam eſſe fatemur. At, vt iam explicatũ eſt, omnis gratia, gratiæq; fons, noui eſt Teſtaméti. Præterea, concedimus, ratione legis obſeruatæ in gratia, donatam gloriam, quẽ admodum donatur ratione quorumlibet operum bonorum, quæ in gratia præſtamus; verum tamen hanc gloriã legem promiſiſſe inficiamur, quia ad Chriſtum hæc promiſſio pertinebat.

CAP. VII.

De ſexta Prærogatiua.

Sexta Prærogatiua. Teſtamentum vetus ſeruorum erat: Teſtamentum nouum eſt filiorum: quod docuit D. Auguſtin. contra Adimantum cap. 16. In veteri, inquit, Teſtamento, erant onera ſeruorum, in nouo gloria liberorum, & Paulus ad Roman. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Theodoretus hũc in locũ ſic ſcribit: Appellat Apoſtolus ſeruitutem, vitam, quæ ſub lege veteri agitur. Et Theophylactus, Iudæi, inquit, ſpiritum ſeruitutis acceperunt, literam legis ita nominat Paulus, vt quæ à ſpiritu data ſit, ſeruis tamen magis conueniat: nã & corporales inde pœnæ præſto ſunt, & ſuppli cia, &c. Idẽ docet Chryſ. Quomodo, inquit, literæ illæ, id eſt, lex vetus, ſeruitutis erant literæ? omnem vitæ Iudæorum formam profert, tum demum, id apertè intelliges: etenim ſupplicia illos è veſtigio excipiebãt, & merces ſtatim ſequebatur, &cæt. Quis autem ſit ſpiritus ſeruitutis, exponit Diuus Anſelmus in commentarijs, his verbis: Idem ſpiritus eſt le-

Teſtamentum uetus ſeruorũ, nouum filiorum. — *Auguſt.* — *Theodoretus.* — *Theophylactus.* — *Chryſoſt.* — *Anſelmus.*

Quid ſit ſpiritus ſeruitutis.

gis, & Euangelij, ſed propter diuer-
ſa opera, diſſimiliter appellatur: Iu-
dæis fuit ſpiritus ſeruitutis, ſed Chri
ſtianis eſt ſpiritus libertatis: quia eo-
dem ſpiritu timor incuſſus eſt Iu-
dæis, &c. D.Auguſtin. in expoſitione
Auguſt. quarundam propoſitionum Epiſtolæ
ad Rom. ſpiritum ſeruitutis Dæmo-
nem eſſe putat, ſed Anſelmi interpre-
tatio verior eſt.

Ad Gal. 4.
Synagoga ancilla, Eccleſia libera.

Idem Paulus ad Galat.4.veteris Te
ſtamenti vmbram fuiſſe ait Agar an-
cillam Abrahæ; noui, & Eccleſiæ, Sa-
ram liberam: quemadmodum ergo
ancilla filios generat ſeruos, ſic Teſta
mentum vetus ancillæ ſimile, ſeruilis
conditionis populum procreabat: id-
circò Paulus affirmat, Teſtamentum
vetus ancillæ ſimile, ſeruilis condi-
tionis populum procreabat: idcircò
Paulus affirmat, Teſtamentum in mon
te Sina datum, in ſeruitutem gene-
raſſe. Teſtamentum verò nouum, &
Eccleſia, filios in ſumma gignunt li-
bertate: nam, vt Apoſtolus ait, illa,
quæ ſurſum eſt Hieruſalem, id eſt, Ec-
cleſia, libera eſt, quæ eſt mater no-
ſtra, &c. Surſum, inquam, eſt Eccle-
ſia, quia, quæ ſurſum ſunt, quærit, quę
ſurſum ſunt, ſapit. D. Anſelmus in
D. Anſelmus, ſiue Herueus. commentarijs Epiſtolę ad Galat. Illa,
inquit, Hieruſalem, cuius conuerſa-
tio in cœlis eſt, quæ ſurſum cor ha-
bet, quæ ſuperna appetit, quam Sara
figurauit, libera eſt, &c. Eodem loco
Anſelmus: In vtroque, inquit, Teſta-
mento genuit Deus filios, qui ſibi ſer-
uirent, ſed in veteri Iudeos ſeruos, q
timore pęnæ, & promiſſionib. tempo
ralium, ei ſeruiliter obedirent, in gra
tia verò noui Teſtamenti, liberos, qui
ex dilectione ſeruiant, &c.

An Iſraelita fuerint filij Dei.

Exoritur hoc loco nõ vulgaris con
trouerſia: Nũ Iſraelitæ, qui iuſtitiæ, &
ſanctimoniæ ſectatores, in gratia Dei
viuebãt, filij Dei fuerint, an tantũmo
do ſerui? Filios nõ fuiſſe, probat illud
Ad Ro. 8. Pauli ad Rom.8.initio propoſitũ: Nõ
acccepiſtis ſpiritũ ſeruitutis, &c. Et il-
Gal. 4. lud ad Galat.4. Teſtamentum vetus in
ſeruitutem generans, quæ duo loca
oſtendunt Iudæos fuiſſe ſeruos, non fi
lios. Præterea, Chriſtus ideò in orbẽ
E venit, vt adoptionem filiorum recipe
remus, ad Gal.4. Et dedit nobis pote- *Gal 4.*
ſtatẽ filios Dei fieri, Ioan.1. ergo ante *Ioan. 1.*
Chriſtũ, non erat huiuſmodi poteſtas,
nec adoptio. Ad hæc, in veteri Teſta-
mento, nõ erat regeneratio, per aquã,
& Spiritũ Sanctum, in baptiſmate: vbi
aũt non eſt regeneratio, nõ poteſt eſ-
ſe filiatio: ergo in veteri Teſtamento *Theophylactus.*
nõ erant filij. Theophylactus Io.1. pu
tat, Iſraelitas filios Dei fuiſſe, in typo
& figura: Lex, inquit, adoptionẽ filio-
rum Dei, nõ dabat Iſraelitis, ſed qua-
F ſi in figura, & typo. Sicut illorũ bapti-
ſma, in vmbra, & figura erat, ita & a-
doptionem quoq; noſtram pręfigura-
bat. Propterea, quamuis vocati fue-
rint filij, hoc tamen cõtigit eis in vm
bra, neq; in veritate eandem adoptio
nem filiorũ habuerunt, quam nos per
baptiſma, hæc Theophyl. Et D.Cyril- *Cyrillus.*
lus in Ioan.lib.1.cap.14. quia futuro-
rum bonorum vmbram lex contine-
bat, propterea non ſecundum verita-
tem, ſed figuratè Iudæi aſcribebantur
filij &cæt.
G Nihilominus illa ſententia am-
plectenda eſt, quę aſſerit Iſraelitas ve
rè filios fuiſſe Dei, id quod tum ſacræ
literæ prædicant, tum ratio ipſa do-
cet. Nam Eſai. 1. ait Dominus, filios
enutriui, & exaltaui. Exod.4. populũ
Hebræum filiũ ſuum primogenitũ ap-
pellat, & Deut.32. in Cãtico Moyſes:
Prouocauerunt, inquit, eum filij ſui,
& filiæ. Item, Deum, qui te genuit,
dereliquiſti, nonne ipſe eſt pater
tuus, &c. Sapien. 12. Bonæ ſpei feciſti
H filios tuos, eodem cap. Cum quanta di
ligentia iudicaſti filios tuos, c.16. Fi-
lios tuos, nec draconum venenatorũ
vicerunt dentes. Eodem cap. Dulce-
dinem tuam, quam in filios habes, de-
monſtrabas. In ijs autem locis, cre-
diderim, non ſolum dici filios, viros
probos, verum etiam improbos. Lo-
quitur enim Scriptura, vniuerſim de
toto populo. Dicuntur improbi, filij
Dei, quia ab eo ſunt procreati, quo-
modo Iob 38. dicitur pluuiæ pater;
præterea, quia Deus vt filios, illos
nutrit, curat, & beneficijs afficit, iuxta
illud Eſai.10. Filios enutriui, & exal-

taui,

Digitized by Google

taui, ipſi autem ſpreuerunt me. Probi A autem viri, tum ob eaſdem rationes filij Dei appellantur, tum vel maximè, quia à Deo per gratiam ſunt adoptati, & cœleſtis Regni hæredes effecti. Quæ ratio filiationis, non ſolùm Chriſtianis, verum etiam Iudæis iuſtis congruit: per gratiam enim à Deo adoptati ſunt, etiam ante Chriſti aduentum, & cœleſtis regni hæredes conſtituti: hæreditatem tamen ante Chriſtum adire non erat fas, vt ſuprà iam eſt explicatum. Erat enim ſtatus ille teneræ ætatis filiorum, quibus antequam ad prouectiorem ætatem perueniant, hæreditas non traditur.

Iudæi iuſti filij Dei fuerunt.

Teſtimonia verò illa Pauli, quæ ſpiritum ſeruitutis Iudæis tribuunt, de ſtatu legis intelligenda ſunt. Nam Iudæi ſecundum ſtatum legis ſerui erāt, & ſpiritum ſeruitutis accipiebāt; gratia filij erant, quicunque gratia prædi ti fuerūt, quod Paulus indicat ad Gal. 3. cùm legem pædagogum vocat, pædagogus filijs datur; ergo Iudæi filij fuerūt, ſed ſerui propter ſtatum legis, quia paruuli erant. Vnde cap. 4. ſequenti, addit: Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit omnium Dominus, ſed ſub tutoribus, & actoribus eſt, vſque ad præfinitum tempus à patre. eundem in modū Hebræi, cum eſſent Domini omnium, id eſt, filij, hæredes æterni Regni, nihil differebant à ſeruis, ſed ſub lege tanquam ſub tutore, & actore erant, vſque ad præfinitum tempus à Deo. At vbi venit plenitudo temporis præfinita Dei conſilio, miſit Deus filium ſuū, vt ſtatum illum ſeruilē aboleret, ſublatiſque tutoribus, & actoribus, Hebræos in libertatem filiorum aſſereret: quod Paulus his verbis dixit: Miſit Deus filium ſuum, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Loquitur Paulus de adoptione filiorum quoad ſtatum; hanc enim Chriſtiani poſt Chriſti aduentum, legis ſublata ſeruitute receperunt. Quamobrem à Chriſto initio orationis, iuſſi ſunt Deum ſic appellare, Pater noſter, qui es in cœlis.

Ad Gal. 3.

Ad Gal. 4.

B C D

Ante aduentum verò Chriſti, adoptionem habebant Iudæi, & poteſtatem filios Dei fieri, non ſecundum ſtatum, qui ſeruitutis erat, ſed ſecundum ſingulorum conditionem, qui per gratiam filij Dei efficiebantur, per gratiam, inquam, quę è Chriſti futuris meritis emanabat, non per vim legis. Dedit ergo Chriſtus poteſtatem filios Dei fieri, etiam antiquę legis hominibus, venit, vt adoptionem filiorum reciperent, non ſolùm nouæ, verum ēt veteris legis cultores, quod reſponſum reddimus etiam duobus teſtimonijs, quæ ſuprà ſunt allata, alterum ex Paulo ad Galat. 4. alterum ex Ioan. 1. Propoſitæ verò rationis nodus facilè diſſoluitur: non enim opus erat olim, vt quiſquā regeneraretur baptiſmo; regenerabatur populus ille per gratiam, quæ in circumciſione per Chriſti merita donabatur, & filius Dei per gratiam conſtituebatur.

CAP. VIII.

De ſeptima Prærogatiua.

Septima Prærogatiua. Teſtamentū vetus fuit timoris, nouum eſt amoris: fuit enim illud ſeruorum, quorum eſt timor, iuxta illud Malach. 1. Si Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? hoc eſt filiorum, quorum eſt amor erga patrem. Aug. tom. 1. in lib. de moribus Eccleſiæ capit. 28. Coercitio, inquit, timore, inſtructio verò amore perficitur; in his duobus, Deus duob. teſtamentis, diſciplinæ nobis regulam dedit, quanquam enim vtrunque in vtroque ſit: præualet tamen in vetere timor, amor in nouo; quia ibi ſeruitus, hic libertas ab Apoſtolis prædicatur, &c. Et libro aduerſus Adimantum cap. 17. Hæc eſt breuiſſima, & apertiſſima differentia duorum Teſtamentorum, timor, & amor: & cap. decimoſexto, Deus veteri homini fugienti, tanquam Dominus appoſuit, quod timeret; & nouo redeunti, tanquā pater, aperuit, quod amaret, &c. Appoſuit Dominus illi antiquo populo ſupplicia, quæ timeret; in ipſa ve-

Noui Teſtamētum amoris eſt, vetus fuit timoris. Malach. 1.

Auguſt.

rò legis promulgatione, tonitrua, caliginem, procellam, ignem, fulgura, tubæ ſonum, montem Sinai ardentẽ, ac fumantem: tantoque terrore percuſſus eſt, vt dixerit Moyſi Exod. 20. Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur; & Deuteronom. 5. Cur moriemur, & deuorabit nos hic ignis maximus? ſi audierimus vltra vocẽ Dei, moriemur. Nec populus ſolùm horruit, verùm ipſe etiam Moyſes dux populi, vt teſtatur Paulus ad Hebræ. 12. Et ita, inquit, terribile erat, quod videbatur. Moyſes dixit, exterritus ſum, & tremebundus. Appoſuit, inquam, hæc Deus populo, vt timeret, ſic enim Moyſes ait Exod. 20. Vt probaret vos, venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis.

Ad Hebr. 12.

In nouo autem Teſtamento, populo, immo filijs ſuis chariſſimis, aperuit tanquam pater, quod amarent. Aperuit paterna viſcera, paternum amorem, præmia cœleſtia, amore plena ſacramenta. Denique fontem amoris aperuit, palamque omnibus propoſuit Chriſtum crucifixum, qui totus amorem ſpirat: quocirca Cantic. 5. dicitur totus deſiderabilis. Iam verò, ſi ad promulgationem Teſtamenti noui animum vertas, ab amore profectam intelliges: cœpit enim promulgari à Petro die ipſo Pentecoſtes, quo Spiritus ſanctus Apoſtolis ſeſe infudit. Nonne Spiritus ſancti peculiare nomen eſt, Amor? in die ergo amoris nouum Teſtamentum promulgatur, quia amoris Teſtamentum eſt; nuſquam ibi metuenda tonitrua, nuſquam fulgura, caligo, procella: Non fumat mons Sion, non ardet igne horrendo, vt Sinai, ſed fit de cœlo ſonus tanquam ſpiritus vehementis: apparent igneæ linguæ, Apoſtolorum verticibus inſidẽt, omnes diuino ſpiritu ſumma cum animi dulcedine complentur, Deique magnalia eloquuntur. Omnia hic plena amore, nemo timet, nemo territus ait: Non loquatur nobis Dominus, aut, deuorabit nos hic ignis maximus. Nõ acceſſiſtis, ait Paulus ad Hebræ. 12. ad

Cant. 5.

Lex vetus lata cũ terrore, noua promulgata cũ amore.

Ad Hebr. 12.

E tractabilem montem, & accenſibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excuſauerunt ſe, ne eis fieret verbum, ſed acceſſiſtis ad Sion montem, & Ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, &c.

Locutus eſt Dominus in veteri Teſtamento magno cum terrore, at in nouo magno cum amore: vnde illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis iugo legis, & ego reficiam vos, iugo ſublato ponderoſo: diſcite à me, quia non cinctus caligine, fumo, igne, & procella, vt in monte Sinai, ſed ſumma cum manſuetudine, & animi ſubmiſſione doceo: mitis enim ſum, & humilis corde. Deniq; in veteri Teſtamento Deus Sabaoth, id eſt, exercituum, vexillum extulit timoris: in nouo autem Teſtamento vexillum protulit amoris. Cant. 2. ait Eccleſia, ordinauit in me charitatem, in Synagoga verò ordinauit timorem. Verti quoq; poteſt, vexillum eius ſuper me, amor, idest, Synagogæ populum ſub vexillo timoris Deus duxit: me autem Eccleſiam ſponſam chariſſimam, meoſq; filios, milites ſuos, ducit ſub vexillo eximij amoris.

Matt. 11.

In nouo Teſtamento Deus vexillum extulit amoris.

Meritò autem Teſtamentum timoris præceſſit Teſtamentum amoris: quia timor amore prior eſt, vt Auguſtin. docet tractat. 9. in Epiſtolam primam Ioann. Timor, inquit, quaſi locum præparat charitati, cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Si nullus eſt timor, non eſt qua intret charitas, ſicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur; ſeta priùs intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Hæc Auguſt. quæ in Teſtamentum vetus, ac nouum maximè quadrant: nam, quemadmodum timor prior eſt amore, ſic Teſtamentum timoris, id eſt, vetus, prius fuit teſta-

Timor præparat locũ amori. Auguſt.

Digitized by Google

teſtamento amoris,id eſt, nouo: quẽadmodum timor, vt ait Auguſ.locum præparat charitati, ſic Teſtamentum timoris locum præparauit Teſtamento charitatis. Cùm autẽ cęperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum; ita cum teſtamentum charitatis habitare in orbe cœpit, pulſum eſt,& abrogatum teſtamẽtũ timoris,qđ ei locũ præparauerat.

Teſtamentum timoris,præparauit locum Teſtamento amoris.

CAP. IX.

De Octaua Prærogatiua.

Vetus Teſtamẽtum vmbra, & typus fuit noui.

Ad Coloſ. 2.

Ad Hebr. 10.

OCtaua Prærogatiua. Teſtamentum vetus vmbra fuit, & typus noui,quod teſtatur Paulus ad Coloſſ. 2.cùm legis ritus vmbram vocat, corpus autem,quod ab hac vmbra indicabatur,Chriſti eſſe affirmat.Quæ ſunt, inquit,vmbra futurorum, corpus autem Chriſti. Similiter ad Hebr. 10. vmbram ait habuiſſe legem futurorũ bonorum. Quemadmodum enim res ipſas non ſatis expreſſe, ac perſpicuè vmbra repræſentat, ſed obſcurè; ſic lex futura noui Teſtamenti bona,non ita clarè expreſſit, vt ab omnibus intelligerentur,ſed delineauit tantum, vt diuini ſpiritus lumine,ad ea cognoſcenda opus ſit ideoque Chriſtus Luc. 24.aperuit ſenſum Diſcipulis,vt intelligerẽt ſcripturas,& incipiens à Moyſe,& omnibus Prophetis,interpretatus eſt Cleophæ, & comiti, in omnibus ſcripturis,quæ de ipſo erant.Hoc ſignificauit Paulus, cùm ad Hebr. 10. dixit, legem habuiſſe vmbram, non imaginem rerum; habuit vmbram, quia futura bona adumbrauit, non habuit imaginem, quia res apertè non euulgauit.imago enim hoc ab vmbra differt, quòd vmbra tenuiter, & obſcurè, imago perſpicuè, & expreſsè rem repræſentat. Elias Cretenſis in commentar.primæ Orationis Gregorij Naziazeni aliam reddit rationem, cur lex vmbra vocetur. Vmbra, inquit,corpus præcedit, ipſiusque præſentiam indicat, nec tamen corporis officium exequi poteſt; ſic lex,typus, & vmbra, ſitæ in nouo Teſtamento

Luc. 24.

Ad Hebr. 10.

Lex cur vmbra, nõ imago.

Elias Cretenſis.

Cur lex vmbra dicatur.

A veritatis exiſtens; huius quidem aduentum præſignabat, ſpiritus autem miniſteriũ implere non poterat, &c.

Appellat etiã Paulus ea, quę Iſraelitis contigerunt, figuras, & typos, 1. Cor.10. Hæc omnia in figura contingebant illis; verti etiam poteſt. Hæc omnia typi contingebant illis. Ad Hebr.9.legalia, appellat exemplaria cęleſtium,& exemplaria verorum; Græce *ὑποδείγματα*,& *ἀντίτυπα*, appellat item parabolas, id eſt, ſimilitudines temporis inſtantis. Vnde capite B 11.ait Abrahamum accepiſſe Iſaac ex ſacrificio incolumem, in parabolam, id eſt,tanquam in ſymbolum, & typũ reſurrectionis Chriſti, vt exponit Theodoretus, & Theophylactus. In parabola (inquit) id eſt,figura, ad demonſtrationem myſterij,qđ in Chriſto erat. In Epiſt.verò 1. ad Cor.cap. 10. manna vocat cibum ſpiritualem, aquam,quæ ex rupe effluxit, potũ ſpiritualem,petram ſpiritualem,quia cibi ſpiritualis,& potus,& Chriſti ſymbola erant. A ſignificatione ſpiritali, C ſpiritualem potum,& cibum,& petrã dixit, alioqui quid vel in manna, vel in aqua,vel in petra corporea fuit ſpiritale? Sic interpretatur D.Hier.hunc locum,in comment.Epiſt. ad Galat.c. 4.& illud Pauli ad Rom. 7. Lex ſpiritualis eſt, putat ſignificare legem eſſe allegoricam,& typicam. Denique virum ſpiritualem 1.Cor.2. dici eũ ait, qui legis typos, & ænigmata callet. Nos,inquit, ſpiritualem, quia omnia iudicet,& ipſe à nemine diiudicetur, eum virum dicimus, qui vniuerſa ſcri D pturarum ſacramenta cognoſcens, ſublimiter ea intelligat; & Chriſtum in diuinis libris videns, nihil in eis Iudaicæ traditionis admittat. In eiſdem commentarijs ad Galat.5.hiſtoricum ſenſum carneum appellat; ſpiritũ verò,ſenſum allegoricũ, & myſticum.

Orig. item lib. 7. contra Celſum, Paulus(inquit)pronũciauit literã occidere;qđ perinde eſt, ac ſi verba dixiſſet occidere,cæterùm ſpiritus, inquit, viuificat, quod tantundẽ valet, ac ſi nos eorum intellectu vitam cõſequi ſcripſiſſet. Et libro 4.Periarchõ

1.Cor 10.

Hebra. 9.

Ad Hebr. 11.

Theodor.

Theophyl.

1.Cor.10.

Cur dicatur petra ſpiritualis à Paulo, potusq́; ſpiritualis.

D.Hieron.

Lex cur dicatur ſpiritualis.

Rom. 7.

Hiſtoricus ſenſus, carneus.

cap.2. Sicut homo conſtare dicitur ex corpore,& anima, & ſpiritu; ita etiã ſancta Scriptura, quæ ad hominum ſalutem,diuina largitione conceſſa eſt. His conſentanea ſententia eſt Therapeutarum,id eſt,curatorum,vel cultorum,quam tradit Philo,in lib. de vita contemplatiua,his verbis:Hi viri totam legem exiſtimant habere animalis ſimilitudinem,ꝙ præcepta corpus referant, animam verò ſententiæ retruſiores, ſub velamine verborũ abditæ, in quibus rationalis anima, ſeipſam contemplatur, tanquam in ſpeculo, ſub his verbis miram ſentẽtiarum pulchritudinem conſpiciens, & explicans, è figurarum inuolucris, atq; ita penitiorem intellectum in lucem producens,&c.

Lex habet animalis ſimilitudinẽ: litera corpus refert, animã ſenſus myſticus.

Greg. Naz.

Hinc illud D. Greg. Naz. in Oratione funebri, de laudibus D. Baſilij, Moyſes,inquit,duplicem legẽ ſanxit, literalem nimirum externè, ſpiritualẽ internè.

Origenes.

Et illud Orig. lib. 7.contra Celſum: Dicimus,legem eſſe duplicem,alteram iuxta literam,alteram iuxta ſententiam,ſicut & maiores noſtri docuerunt, &c.

Auguſt. Hebræorũ & lingua, & vita fuit prophetica.

Illud item Aug. libr.22. contra Fauſtum,cap.24. Dico illorum hominum, non tantùm linguam, ſed etiam vitam fuiſſe Propheticam,totumq; illud Regnum gẽtis Hebrææ, magnum quendam, quia & magni cuiuſdam, fuiſſe Prophetã. Quocirca,quod ad eos quidẽ attinet, qui illic erant eruditi corde in ſapientia Dei,non ſolùm in ijs,quę dicebãt, ſed etiam in ijs, quæ faciebant; quod autem ad cæteros, ac ſimul omnes illius gentis homines, in ijs, quæ in illis,vel de illis,diuinitus fiebant; prophetia venturi Chriſti,& Eccleſiæ perſcrutanda eſt. Omnia enim illa, ſicut dicit Apoſtolus figuræ noſtræ fuerũt. Hæc Auguſtin.

Hieron.

Habet ergo vetus Teſtamẽtum ſpiritum, habet & corpus, ſiue carneum ſenſum; habet nucleum ac medullam, habet & corticem,habet Moſes velamen,habet & velatum ſplendorẽ.Hieronymus ad Paulinum Epiſt. 13. totũ quod legimus in diuinis literis, nitet quidem,& fulget, etiã in cortice, ſed dulcius in medulla eſt, qui edere vult nucleum frangat nucem.

Pſal. 118.

Reuela, inquit Dauid,oculos meos,& conſiderabo mirabilia de lege tua.Si tãtus Propheta tenebras ignorantiæ cõfitetur, qua nos, putas,paruulos,& lactentes, inſcitiæ nocte circũdari, &c.

Iudæi literæ hærent Scripturæ, ſpiritum nõ aſſequũtur.

Hac inſcitiæ nocte circumdati Iudæi, literæ hærent,ſpiritum deſerunt,corpus tantùm veteris Teſtamenti cernunt,animam intellectu non aſſequuntur,corticem rodunt, dulcem medullam non deguſtant, nucleum non edunt, quia nucem non frangunt,inſulſum cibum mandunt,ſpiritalis intelligentiæ ſalẽ reijciunt.

D. Gregor.

Nam,vt ait D.Greg.in comment.6.cap.Iob.in lege ſal literæ,eſt intelligẽtiæ virtus occultæ. Quiſquis ergo,inquit, obſequijs carnalibus intentus, legem intelligere ſpiritaliter noluit,quid aliud, quàm inſulſum cibum comedit? huiuſmodi Iudæi ſunt, quorum cæcitatem Paulus indicat 2. Cor.3.illis verbis:

2. Cor 3.

Obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſq; in hodiernum enim diẽ, id ipſum velamen, in lectione veteris Teſtamenti, manet non reuelatũ,quoniam in Chriſto euacuatur.Sed vſque in hodiernũ diem, cùm legitur Moyſes,velamen poſitum eſt ſuper cor eorum: cùm autem conuerſi fuerint ad Dominum,auferetur velamen.

Exod. 34.

Docet Apoſtolus,velamen, quod Moyſis faciem ſplendidam tegebat, Exo.34.Iudæorum cæcitatem in intelligenda lege Moyſis,& veteri Teſtamento,adũbraſſe.

Auguſt.

Simili modo Aug.lib.2. contra aduerſarium legis, cap.7.Quod dictum eſt, inquit, de miniſtro veteris Teſtamenti, Moyſe, quòd non poterant intendere filij Iſrael in faciem eius,propter gloriam vultus eius, ſignum erat, quia in lege Chriſtum intellecturi non erant, &c.

Docet item Apoſtolus,velamẽ hoc in Chriſto euacuari,id eſt,tolli: Quoniam,inquit,in Chriſto euacuatur, id eſt,tollitur in ijs,qui ad Dominum cõuertuntur. Aug. eodem cap. Qui ſunt in veteri Teſtamento,impediente velamine,nec vetus intelligunt,nec nouum;qui autem tranſeunt ad Chriſtũ, remoto velamine per nouum,intelligunt, & vetus, & nouum Teſtamentum

tum,&c. Quocirca adiungit Paulus: Nos verò omnes, reuelata facie, gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem,&c. Quaſi dicat: Iudæi velatam habent faciem velamine cæcitatis, nos verò ad Chriſtum conuerſi, reuelata facie, id eſt, nullo velamine obtecta, gloriam Chriſti ſpeculamur, eiusq; imaginem in nobis, veluti ſpeculum, recipimus, atque indies clariores efficimur, vt Moyſis vultus, à claritate progrediẽtes in maiorem claritatem. Quemadmodum enim (ait Theodoretus) aqua perſpicua, eorum, qui inſpiciunt, aſpectum, & ipſius Solis circulum, & cœlorum connexa effingit: ita etiam cor purum, fit diuinæ gloriæ veluti quoddam ſpeculum, quod eam refert, & exprimit. Theophylactus verò: Quemadmodum, inquit, argentum e contrario Solis poſitum, remittit radios ex repercuſſu Solis, ſic & nos in baptiſmate per ſpiritū purgati, illiusque radijs illuſtrati, iubar quoddam ſpiritale remittimus,&c. Alludit Apoſtolus ad vultũ Moyſis, qui ex conſortio ſermonis Domini ſplendorem concepit, eundem in modum, ait, Chriſtianos ex contemplatione gloriæ Chriſti, eiuſdem gloriæ imaginem, claritatemq; recipere. Moyſen etiam reſpicit, cùm ait, tolli velamen ab ijs, qui conuertuntur ad Deum: nã Moyſes, vt dicitur Exod. 34. faciem velo operiebat, ſi quando loquebatur cum Iſraelitis; ingreſſus autem, & veluti conuerſus ad Dominum, & loquens cum eo, velamen auferebat, quod vt ait Apoſtolus, in Chriſto euacuatur, id eſt, euaneſcit: nam, vt ait D. Hieron. Ezech. 44. prius quàm Saluatòr humanum corpus aſſumeret, clauſa erat lex, & Prophetæ, & omnis ſcientia ſcripturarum, clauſus erat Paradiſus; poſtquam autem ille pependit in cruce, & loquutus eſt ad latronem: Hodie mecum eris in Paradiſo, ſtatim velũ templi ſciſſum eſt, & aperta ſunt omnia, ablatoque velamine, dicimus: Nos autem omnes reuelata facie, gloriam Domini contemplantes, in eandem imaginem transformamur, à

Theodoret. *2. Cor. 3.* *Theophylactus.* *Exod. 34.* *Hieron.*

A gloria in gloriam. Hæc ille.

Vidit Ioan. Apocal. 5. librum intùs, foriſque ſcriptum, ſeptem ſigillis ſignatum, quem nemo niſi agnus Dei aperire potuit. Eum librum Victorinus, Primaſius, Beda, Richar. & alij, ſacram Scripturam ſignificare volunt. Foris, intusq; ſcriptus eſt, quia, vt dicebamus, duplicem ſenſum continet, externum, atque internum; ſeptem obſignatur ſigillis, quia occulta, & clauſa erant Chriſti myſteria, in veteri Teſtamento; quæ enim occulta, & clau-

B ſa eſſe volumus, ſigillis obſignamus. Nemo autem niſi agnus Dei obſignatum librum aperire potuit: Chriſtus enim clauſa Scripturæ myſteria, tum dictis, tum geſtis aperuit, velamen ſuſtulit, animam veteris Teſtamenti ſub litera, tanquã ſub corpore deliteſcentem patefecit: nucem Pater fregit, dulciſſimumq; nucleum filijs edendũ præbuit. Orig. lib. 4. Periarchon, cap. 1. Legem Moyſis, ſplendor aduentus Chriſti per fulgorem illuminans, id quod ſuperpoſitum erat literæ eius

C velamen, abſtraxit, & omnia, quę eo opertura verbi, bona tegebantur, vniuerſis in ſe credentibus reſerauit. Sed ne fortè quis ambigat, quonam modo liber Ioanni oſtenſus, foris, intusque deſcribi potuerit; ſciat, non fuiſſe librum noſtris ſimilem, ſed chartam in uolutam, quæ ex vtraque facie, interna, & externa eſſet literis exarata, qualis liber Ezechiel. cap. 2. edendus offertur: Ecce, inquit, manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus, & foris, &c. Deniq; ex ſen-

D tentia D. Hilarij in Prologo Pſal. D. Anſelmi, & aliorum Apocal. 3. dicitur Chriſtus habere clauem Dauid, id eſt, Pſalmorum, ac proinde omnium diuinorum librorum: quia, quæ de Meſſiã in Pſalmis Dauidicis, & diuinis libris clauſa ſunt, aperuit. Habet Chriſtus clauem Moyſis, clauem Eſaiæ, Ieremiæ, Danielis, & cæterorum Prophetarum; habet clauem totius Scripturæ, cuius oſtium humilibus aperit, claudit ſuperbis, iuxta illud Pſal. 118. Declaratio ſermonum tuorum

Apoc. 5. *Scriptura ſacra, liber foris, intuſque ſcriptus eſt.* *Chriſtus Scripturã aperuit.* *Orig.* *Quomodo liber intus foriſq; ſcribi poſſit.* *Ezech. 2.* *D. Hilarius.* *Anſelmus.* *Chriſtus clauem habet Scripturæ.* *Apoc. 3.*

illuminat, & intellectum dat paruulis Hieron. vertit: Oſtium ſermonum tuorum lucidũ, docet paruulos: clauſum eſt oſtium Iudæis, quia clauem repudiarunt; apertum eſt Chriſtianis, quia reſerantem clauem, id eſt, Chriſtum, amplexi ſunt.

Hieron.

Quadruplex eſt ſenſus Scripturæ.

Cõtinet autem Scriptura ſacra (vt hoc obiter explicemus) ſenſum quadruplicem, literalem, ſiue hiſtoricum, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Literalis, vel hiſtoricus dicitur à litera, vel hiſtoria; qa is eſt, quẽ litera, vel hiſtoria primò ſignificat. exemplum ſit hæc propoſito: Dauid Gigãtem vicit, ea ſenſu literali ſignifigat, paſtorem Iſraelitam, Goliam ſuperaſſe. Allegoricus ab allegoria nomen habet; eſt autem ἀλληγορία, figura, cũ aliud ſenſu, aliud verbis oſtenditur; ſenſus verò allegoricus peculiari modo dicitur, cùm res hiſtoricè ſignificatæ ſignificant alias, quæ pertinent ad ſtatum nouæ legis, vel Eccleſiæ militãtis. verbi gratia, illius propoſitionis, Dauid vicit Gigantem, ſenſus allegoricus eſt, Chriſtus Dæmonem ſuperauit. Tropologicus, id eſt, moralis ſenſus appellatur, qui ad morum emẽdationem, & ornatum dirigitur: hoc ſenſu propoſitio, Dauid vicit Gigantem, ſignificat Chriſtianum aduerſus vitia, Diabolumq; certamen inijſſe, & victoriam reportaſſe. Anagogicus à verbo Greco ἀνάγω id eſt, ſurſum duco; is eſt, qui nos ſurſum ſubleuat, ad ſtatum futuri ſeculi. eo ſenſu lætitia, & plauſus, quo Dauid poſt adeptã de Gigante victoriã, ab Iſraelitis exceptus eſt, illam delineat lætitiam, & plauſum, quo vir Chriſtianus, Diabolo ſuperato, à cœlicolis excipitur. Exemplum alterum eſto, nomen vulgatiſſimum Ieruſalẽ, quod literali ſenſu vrbem ſignificat Iudææ caput; tropologico, animam Chriſtianam; allegorico Eccleſiam in terra militãtem, demum anagogico Eccleſiam in cœlo triumphantem. Appellatur etiã ſenſus myſticus, id eſt, arcanus, ſenſus ſpiritalis, ſub hiſtorico deliteſcens, ſiue ille allegoricus ſit, ſiue anagogicus.

Literalis.

Allegoricus.

Tropologicus.

Anagogicus.

Hac de re, ſic ſcribit venerabilis

E Beda lib. 1. de tabernaculo, cap. 6. Mẽſa tabernaculi quatuor habet pedes; quia verba celeſtis oraculi, vel hiſtorico intellectu, vel allegorico, vel tropologico, ideſt, morali, vel certè anagogico ſolent accipi. Hiſtoria eſt, cùm res aliqua quomodo ſecundũ literam facta, ſiue dicta ſit, plano ſermone refertur. Allegoria eſt, cũ verbis, ſiue reb. myſticis, præſentia Chriſti, & Eccleſiæ Sacramenta ſignantur. Tropologia, id eſt, moralis locutio, ad inſtitutionem, & correctionẽ mo-
F rum reſpicit. Anagoge, id eſt, ad ſuperiora ducens locutio, eſt, quæ de præmijs futuris, & ea, quæ in cœlis eſt vita futura, ſiue myſticis, ſiue apertis ſermonibus diſputat. Hæc Beda. Bernardus ſer. 23. Cantic. Sit hortus, ſimplex ac plana hiſtoria, ſit cellarium moralis ſenſus; ſit cubiculum arcanũ theoricæ contemplationis, &c. Et D. Hier. in cõmen. Ezech. 16. Legimus, inquit, in Prouerbijs 22. cap. Tu autem ſcribe ea tripliciter, vt reſpondeas ſermones veritatis, qui proponuntur tibi; & iu-
G betur nobis, vt eloquia veritatis, id eſt, Scripturas ſanctas ĩtelligamus tripliciter. Primùm iuxta literam; ſecundo mediè per tropologiã; tertiò ſublimius, vt myſtica quæq; cognoſcamus. Secundum literam, illud Corinth. 10. Nolite murmurare, ſicut quidã de eis murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore; iuxta tropologiam, qñ recedimus à litera, & paululùm ad altiora conſcendimus, dicente Apoſtolo 1. Corint. 9. Scriptum eſt, non ligabis os boui trituranti; tertia & ſubli-
H mis, ſacraq; intelligentia, iuxta illud eiuſdem Apoſtoli ad Epheſ. 5. Propterea relinquet homo patrem, & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ; Sacramẽtum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia. Hæc D. Hierony. & in Epiſtol. 150. ad Hedibiam qõ. 12. Triplex, inquit, in corde noſtro deſcriptio, & regula Scripturarum eſt; prima, vt eas intelligamus iuxta hiſtoriam; ſecunda, iuxta tropologiam; tertia iuxta intelligentiam ſpiritualem. Lege Origenem lib. 4. Periarchõ c. 2. Tripliciter, ait, deſcribere oportet

D. Bernar.

D. Hieron.

Orig.

tet

ret vnumquemque intelligentiam diuinarum literarum, id eſt, vt ſimpliciores quique ædificentur ab ipſo (vt ita dixerim) corpore ſcripturarum: ſic.n. appellamus hiſtorialem intellectum. Si qui verò aliquantum iam proficere cœperint, & poſſunt amplius aliquid intueri ab ipſa Scripturæ anima ædificentur. Qui verò perfecti ſunt, & ſimiles ijs, de quibus Apoſtolus dicit: Sapientiam loquimur inter perfectos, hi tales ab ipſa ſpiritali lege, quæ vmbram habet futurorum bonorum, tanquam à ſpiritu ædificantur. Hæc ille.

CAP. X.

De nona Prærogatiua.

Iugum veteris Teſtamenti graue. Noui leue.

NOna Prærogatiua. Veteris Teſtamenti iugum graue fuit, noui leue, ac ſuaue eſt: quod explicaſſe videtur Chriſtus, cum Matth. 11. Iudæos graui legis iugo oneratos ad ſe vocat, leue noui Teſtamenti onus, veteri depulſo, impoſiturus. Venite, iquit, ad me omnes, qui laboratis, & iugo graui legis onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos; iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Legis difficultatibus laborantes, ait D. Hilarius, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe vocat, &c. Quà verò fuerit graue antiquum iugum, D. Petrus Act. 15. oſtendit, cum enim nonnulli arbitrarentur legem Moyſis Chriſtianis eſſe ſeruandam, eaque de re Hieroſolymis deliberatio eſſet; ſurgens ille: Quid, inquit, tētatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec Patres noſtri, nec nos portare potuimus?

Matt. 11. *D. Hilarius.* *Act. 15.*

His verbis legis onus exaggerat, nec verò ſignificat Deum impoſſibile aliquid præcepiſſe; id enim à ratione, & fide eſt alieniſſimum. nam, vt Aug. docet lib. de Natura & gratia cap. 43. non iubet Deus impoſſibilia, ſed iubēdo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis. Et Hieron. in expoſitione ſymboli ad Damaſum: Execramur, inquit, eorum blaſphemiam, qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe. Eandē blaſphemiam execratur etiam Synodus Tridentina ſeſſ. 6. cano. 18. his verbis: Si quis dixerit Dei præcepta homini etiā iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia, anathema ſit. Itaque non erant ad obſeruandum impoſſibilia legis veteris à Deo latæ mandata, ſed obſeruatu difficilia; quod indicat D. Petrus illa exaggeratione. Nec enim ſine cauſa Exod. 17. manus Moyſis graues dicuntur; quippe quæ graue legis iugū hominibus impoſuerint. Graue iugū erat, primò propter præceptorū multitudinem, quocirca ab Augu. ſer. 9. de verbis Domini, appellatur ſarcina innumerabilium obſeruationum. Numerantur autem in lege, ſexcenta tredecim pcepta; affirmantia, ducenta quadraginta octo; negantia, trecenta ſexaginta quinque. Præterea graue dicitur iugum, quia legis ille ſtatus, vt ſuprà eſt explicatum, non erat gratię, & charitatis onus ſubleuantis. Augu. de verbis Apoſtoli ſerm. 6. Lex peccato dedit virtutem, tantummodo per literam iubendo, non per ſpiritum ſubueniendo, &c. Præterea, quia pauciora tunc auxilia, quàm nunc, ad ferendum legis onus donabantur; quamuis quæ ſufficerent, nemini negarentur. Quocirca non immeritò, hanc quoque ob cauſam, manus Moyſis graues dicuntur; quod à minori gratia, & auxilijs minoribus Moſaicæ legis cultorū manus ſubleuarentur.

Deus non iubet impoſſibilia. Auguſt. *Hieron.* *Synod. Tri.* *Exod. 17.* *Auguſt.* *Cur iugum legis graue.* *D. Auguſt.* *Exod. 17.*

Graue iugum fuit, ſed non perpetuum à Meſſia enim ſublatum eſt, & cum ſuaui iugo amoris cōmutatum, vt prædicitur Oſeę 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis, & ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum: & declinaui ad eum, vt veſceretur, id eſt, traxi Iſraelitas funiculis belluarum, id eſt, timoris, diſrumpam hæc vincula, traham illos funibus hominis, & amoris, quem oſtendam in nouo Teſtamento, & auferam iugum ponderoſum veteris legis à ceruicibus eorum & maxillis; nam olim iugo ceruices, fune maxillas boum premebāt, vt indicat Chaldæus

Iugum graue legis Chriſtus abſtulit. *Oſeas. 11.*

Chaldaus paraph. deus ſic hunc locum interpretans; Veluti bonus agricola, qui boum humerum alleuat, & relaxat in maxillis eorum, ſcilicet, funes. Vinculum autem amoris præcipuum, quo homines trahit, auguſtiſſimam Euchariſtiam, & in *Euchariſtia.* carnationem eſſe indicat, cùm ſubijcit: Declinaui ad eum, vt veſceretur, id eſt, è cœlo deſcendi, ad homines veni, maieſtatem meam velo obumbraui, vt cibum haberent animorum palato conuenientem.

Cur iugũ noui Teſtamenti dicatur leue. Quod ſi ambigat quiſpiam, & quærat, quanam ratione iugum Teſtamen F ti noui leue dicatur, cum multum põderis videatur habere? Reſpondemus dici leue in primis, quia multitudinẽ præceptorum legis antiquæ abrogauit Chriſtus, vt infra dicemus, & legẽ nouam paucis præceptis, & ſacramentis, vnicoque Euchariſtiæ ſacrificio *Lex noua verbũ breuiatum.* concluſit, ac breuiauit. Quamobrem à Patribus dicitur lex noua, verbum breuiatum, de quo Paulus ad Rom. 9. *Tertulliã.* Verbum, inquit, breuiatum faciet Dominus ſuper terram. Tertul. initio, lib. 4. contra Marcionẽ: Deciſum, in- G quit, ſermonũ faciet Dominus in terra; compendiatum eſt enim nouũ Teſtamentum, & à legis lacinioſis oneri *Hieron.* bus expeditum. D. Hier. Iſaiæ 10. Abbreuiatus, atque perfectus ſermo Euãgelicus eſt, qui pro cunctis lacinioſæ legis ceremonijs, dedit præceptũ breuiſſimum dilectionis, & fidei, vt quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Vnde Dominus Matth. 22. In ijs, inquit, duobus mandatis pendet omnis lex, & Prophetæ, &c.

Auguſt. Aug. in explicatione propoſitionũ H Epiſt. ad Roman. in illa verba, capit. 9. Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: totus hic locus, ait, ad illum refertur, quod ſuperius dixit Apoſtolus. Verbum enim conſummans, & breuians faciet Dominus ſuper terram: remotis enim inumerabilibus, & multiplicibus ſacramentis, quibus Iudaicus populus premebatur, per miſericordiam Dei factum eſt, vt breuitate confeſſionis fidei, ad ſalutem perueniremus, &c. Simili modo de nouo Teſtamento exponunt Orig. Theodor. &

E Theophyl. Hic, inquit, eſt cõciſus, abbreuiatusque ſermo, breuia nimirum fidei verba. Primaſius præterea: Nouum, ait, Teſtamentum accipit verbũ abbreuiatum, quia omnia in eo breuiter comprehenſa ſunt, vt eſt: Credo in Deum Patrem, & reliqua, quæ ſequuntur in ſymbolo, vel illud: Quod vobis fieri nõ vultis, alij ne feceritis; vel, vt compendio fidei, per gratiam ſaluos faciat credentes, non per innumeras obſeruationes, quibus illa multitudo ſeruiliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum conſummans, & breuians fecit ſuper terram, dicens; Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue, vel illud: Diliges Deum, & proximum, in his præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. Hæc Primaſius. *Orig. Theophyl. Theodor. Primaſius.*

Deinde dicitur iugum Chriſti leue, quia iugum gratiæ eſt, & amoris: nam lex Chriſti, vt ſuprà eſt explicatum, lex eſt charitatis, quæ omne onus leue exiſtimat, ſi propter Chriſtum imponatur. Aug. in lib. de natura, & gratia, cap. 69. Omnia, inquit, fiunt facilia charitati; cui vni, Chriſti ſarcina leuis eſt, conuerſus quiſque ad Deum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mãdatum Dei non habebit graue: quomodo eſt enim graue, cum ſit dilectionis mandatum? aut enim quiſque non diligit, & ideò graue eſt, aut diligit, & graue eſſe non poteſt, &c. Idẽ Aug. ſermo. 9. de verbis Domini: Omnia, inquit, ſæua, & immania prorſus facilia, & prope nulla efficit amor, quę dura ſunt laborantibus, miteſcunt amantibus, &c. Præterea, dicitur iugum leue, quia diuino auxilio, à Chriſto ſubleuatur. Aug. de gratia, & libero arbitrio, cap. 16. Certum, inquit, eſt nos facere, cùm facimus, ſed ille facit, vt faciamus, præbendo vias efficaciſſimas volũtati, qui dixit Ezech. 36. Faciam, vt ĩ iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis, &c. D. Leo ſerm. 5. de quadrag. Deus, ait, ideò dat præceptũ, vt excitet deſiderium, & præſtet auxiliũ. Vnde illud Aug. de natura, & gratia, c. 43. Deus iubendo admonet, & facere qđ poſſis, & petere

Iugum noui Teſtamenti leue eſt, quia eſt iugum amoris. *Auguſt.* *Amori omnia ſunt facilia.* *Auguſt.* *Chriſtus iugum ſubleuat auxilio.* *Auguſt.* *D. Leo.*

Digitized by Google

Præmij ſpes, leue reddit iugum
Chryſoſt.
Auguſt.

A petere quod non poſſis. Præmij itē cęleſtis magnitudo, oneri ſuauitatē affert. Nam, vt ait Chryſ. lib. 1. de compūctione cordis, immenſum gloriæ futurę pondus leuem facit præſentis tēporis tribulationem: & Aug. ſer. 9. de verbis Domini: Quam facile, inquit, toleratur qualibet aduerſitas temporalis, vt æterna pęna vitetur, & æterna requies cōparetur: & Greg. Naziā. Orat. 2. Paſchatis: Et ſi nouū, inquit, iugum ſuaue eſt, & onus leue; id tamē propter ſpem fit, ac mercedem, alioqui quis non Euangelium legalib. præceptis multò laborioſius, atq; ærumnoſius eſſe dixerit, &c. Similiter Elias Cretenſis in commentar. Apologetici Greg. Nazian. Dominus, inquit, iugum ſuum, & onus ſuū, quamuis alioqui grauiſſimum, ſuaue tamen ac leue, propter futurorum bonorum ſpem appellabat, &c.

Greg. Naz.
Elias Cret.

Exod. 15.
Exemplum Chriſti, iugo pondus detrahit.

Deniq;, quamuis amariſſimas aquas Mara, crucis lignū in dulcedinem poteſt conuertere, exemplum Chriſti crucifixi, poteſt cuiuis iugo pondus detrahere. Poſt te curremus, ait Eccleſia, Cant. 1. in odorem vnguentorum tuorum. Oneris grauitate non premitur, currit, & volat, qui Chriſti crucifixi odorem, & exemplum percipit. Nam magis excitat ad curſum mortales in cruce Chriſtus, quàm in ſinu Patris: quia in cruces exempli odorē ſua uiſſimum in omnem partem diffundit. Vnde Bern. ſer. 22. Cantic. Eccleſia, inquit, nō ante currere valuit, in odorē ſui Salomonis, quouſq; is, qui ab ęterno ex patre ſapientia erat, factus eſt ei in tempore à patre ſapientia, quo ipſius odorem percipere poſſet. Et in principio quidem erat Verbū, ſed tūc demum ad videndum ipſum paſtores venerūt feſtinantes, Luc. ſecundo, cū nunciatum eſt factum, prius nō ſe mouebant, dum Verbū erat tantum apud Deum: at vbi Verbum, quod erat, factum eſt, vbi hoc Dominus fecit, & oſtendit, tunc venerunt feſtinantes, tunc cucurrerunt, &c.

Bernard.

Auguſt.

Ijs adde, quod ait Auguſt. ſerm. 22. de verbis Apoſtoli: Hæc ſarcina, inquit, non eſt pondus onerati, ſed alæ volaturi; habent enim, & aues pennarum ſuarum ſarcinas, portant illas in terra, portātur ab illis in cœlo, &c. Et Bern. Epiſt. 341. ad monachos S. Bertini: Leue, inquit, Saluatoris onus, quo creſcit amplius, eò portabilius eſt, nonne, & auiculas leuat, non onerat pennarum, ſiue plumarum numeroſitas ipſa, tolle eas, & reliquum corpus fertur ad ima. Sic diſciplinā Chriſti, ſic ſuaue iugum, ſic onus leue, quo deponimus, eò deprimimur ipſi: quia portat potius, quam portatur, &c. Et B Ambr. Luc. 3. Habemus, ait, iugum bonum, ac leue, quod habenis pacis, ac gratiæ vinculis, magis erigat, quàm deprimat copulatos, &c.

Bernard. Iugū Chriſti portat, & portatur inſtar pennarum.

Ambroſius.

CAP. XI.

De decima Prærogatiua.

Teſtamentum nouū eſt æternū.

DEcima Prærogatiua. Teſtamentum nouum eſt æternum, iuxta C illud Chriſti: Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni Teſtamenti, & illud Pauli ad Hebr. 13. Deus eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium, in ſanguine Teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Et illud Ioan. Apocalyp. 14. Vidi alterū Angelum volantem per medium cœli, habentem Euangelium ęternum. Dicitur autem Teſtamentum nouū æternū, quia nullo vnquam tempore antiquabitur, nullumq; aliud Teſtamentū illi ſuccedet, vt docet D. Anſel. Hebr. D 13. Nouū, inquit, Teſtamentū dicitur æternum, quia aliud ei non ſuccedet, ſicut idem ſucceſſit veteri. Et Theodoretus: Æternum Teſtamentum vocat Paulus, vtpote quòd aliud nō ſit poſthac futurum. Dicitur præterea nouum Teſtamentum æternum, propterea q̄ gratiæ, & charitatis Teſtamentum ſit & glorię, quę tria ſempiterna ſunt, vnde Cardinalis Caiet. ad Hebr. 8. Teſtamentū, inquit, nouū, manet in æternū; æterna enim eſt gratia, quæ hic inchoatur, & in patria conſummatur, ſemper nouos reddens eos, in quibus eſt, &c. Vetus autē Teſtamentū tēporarium

Anſelmus ſiue Herueus.
Theodoret.

Caiet.

Vetus Teſtamentū fuit tēporarium.

racium fuit, & vſque ad Chriſtum habuit firmitudinem. Ad Galat. 3. Lex, inquit Paulus, propter tranſgreſſionē poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat, ordinata per Angelos in manu mediatoris, id eſt, lex Moyſis lata eſt, vt tranſgreſſiones, & peccata cohiberet, donec Chriſtus Abrahæ ſemen veniret, ordinata per Angelos in manu, id eſt, poteſtate, mediatoris Chriſti, vt poſſet illam quandocunq; vellet abrogare. In hunc modum exponit D. Anſelmus: Ordinata, inquit, eſt lex, ita vt ſemper eſſet in manu mediatoris, id eſt, in poteſtate Chriſti, vt quamdiù vellet, maneret, & quando vellet, ceſſaret. Et Theophyl. In manu, ait, mediatoris, id eſt, Chriſti, indicans quod & legem tulerit Chriſtus, vt ita in arbitrio eius ſit eam rurſus tollere; quippe qui Dominus eius ſit, &c. Eodem cap. Paulus, Priùs, inquit, quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat, id eſt, antequam fides Chriſti, & noua lex orbi affulgeret, lege cóclusi cuſtodiebamur, quouſq; fides ipſa mundo reuelaretur per Chriſtum. Item ad Hebr. 9. Iuſtitias carnis, ait Apoſtolus, id eſt, iuſtificationes legis corporales, vſque ad tempus correctionis eſſe impoſitas; id eſt, vſq; ad tempus Chriſti; à quo omnia ſunt correcta & emendata. Quocircà merito in via lex vetus lata eſt, cum populus Iſraeliticus ex Ægypto in terram repromiſſionis iter faceret, quaſi obiter ferretur, donec Meſſias veniret, vim habitura.

Ad Gal. 3. In manu, id eſt, poteſtate Chriſti mediatoris, lex.

Anſelmus.

Ad Heb. 9

Lex vetus obiter, in itinere promulgata.

Cùm ergo tempus correctionis, & Meſſiæ affulſit, abrogata ab eo lex eſt, & noua lex promulgata. Nam vt Paulus ait ad Epheſ. 2. Chriſtus fecit vtraque vnum, id eſt, ex duobus populis, Ethnico, & Iſraelitico, fecit vnum ouile: & medium parietem maceriæ ſoluit, id eſt, legem abrogauit, quæ medius erat paries, ſeparans, & diſtinguens Iudaicum populum ab Ethnico paries, inquam, maceriæ, id eſt, non admodum firmus, & ſtabilis, ſed facilè ſolubilis, quemadmodum maceria facilè diſſipatur: ſoluit autem legem,

Ad Epheſ. 2.

Chriſtus fecit vtraque vnum.

Lex maceria parietis medium inter Ethnicos, & Iudæos, quem Chriſtus diruit.

B inimicitias, id eſt, quæ cauſa erat inimicitiarum inter Iudæos, & gentes: in carne ſua, id eſt, per paſſionem ſuā; legem mandatorū decretis euacuans; id eſt, legem veterem, quæ multis conſtabat mandatis, abrogans decretis, id eſt, per decreta noua, & doctrinam Euangelij, vel, legem mandatorum veterem, decretis, id eſt, ipſis mandatis, quæ illa tradebat, euacuans, ita vt lex illa decretis, & mandatis iam vacua neminem obſtringere poſſit. Ad Coloſ. 2. Delens quod aduerſus nos
F erat chirographū decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud Cruci: deleuit Chriſtus legem ſcriptam: nam chirographum idem eſt, quod manuſcriptū vt græca ſcientibus perſpicuum eſt; chirographum, inquam decreti, id eſt, legem ſcriptam mandatorum, ꝙ erat contrarium nobis, quia lex iugum graue erat, contraria libertati hominum, & voluntati, augebat concupiſcentiā, & peccata grauiora red-
G debat, vt ſupra dictū eſt: deleuit Chriſtus legem, tulit illā de medio, id eſt, abrogauit, & veluti affixit Cruci, quia legem veluti crucifixit ſecum, & occidit, ita vt vires iam non habeat: vnde ſequitur. Nemo ergo vos iudicet in cibo, &c.

Ad Col. 2.

Lex vetus Chirographū, quod Chriſtus de medio tulit, & affixit Cruci.

Præterea ad Rom. 7. oſtendit legem antiquam mortuam eſſe, ac proinde illius imperio liberatos homines. Nam lex (vt Apoſtolus ait) in homine dominatur, quādiu viuit ipſa lex, id eſt vim habet, & robur, quamdiu
H enim vir viuit, legi connugij obnoxia eſt illius vxor, mortuo autem viro, lege ſoluitur: eundem in modū, quamdiu lex vixit, Iſraelitis dominabatur, nunc autem mortua eſt, homines verò à iugo illius liberati. Itaque fratres (ait Apoſtolus) & vos mortificati eſtis legi, per corpus Chriſti, vt ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, vt fructificetis Deo; id eſt, mortui eſtis legi & ipſa vobis mortua, per cruciatus corporis Chriſti, vel, mortui eſtis legalibus vmbris, per aduentum corporis Chriſti, quod illæ vmbræ indicabāt, iuxta illud ad Coloſ. 2.

Ad Ro. 7.

Lex vetus inſtar viri fuit, quo mortuo vxor libera eſt.

Ad Col. 2.

Quæ

Digitized by Google

Quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem (quod ſcilicet, illa vmbra indicabāt) Chriſti. mortui autem eſtis legi, vt ſitis alterius viri, ſcilicet, Chriſti, & pulchram bonorū operū prolē Deo pariatis, quemadmodum fœcunda vxor viro ſuo dilecto pulchros parit filios. Idem repetit, cum addit: Soluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ: id eſt, lege Moyſis, quæ vitam ſpiritualē largiri nequibat, ſoluti ſumus, in qua detinebamur vſq; ad aduentum Meſſiæ; vt ſub lege noua ſeruiamus nouo Dei ſpiritu, non autem legis ceremonijs, & obſeruationibus, quæ in lege veteri ſunt literis mandatæ.

Lex vetus abrogata.

Ad Gal.2.

Et ad Gal.2. Per legē legi mortuus ſum, vt Deo viuam, id eſt, per legem nouam mortuus ſum, & crucifixus veteri, vt viuam Deo: ideo adiungit, Chriſto confixus ſum Cruci, id eſt, cū Chriſto mortuus ſum legi, ideò lex vetus mihi non dominatur, viuo autem ego Deo, iam non ego, id eſt, iam non ſub lege veteri Iudæus: viuit verò in me, non lex, ſed Chriſtus per legem nouam, & gratiam: id eſt, ſum Chriſtianus, &c. Et ad Gal.3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur, at vbi venit fides, iā non ſumus ſub pedagogo, id eſt, lex fuit Iudęorū veluti puerorū pedagogus ad Chriſtum illos ducens, & pręparans: vt ex fide viua Chriſti iuſtitiam cōſequerentur, quam ex lege cōſequi non poterant. Vbi autem fides Chriſti ſplenduit, pędagogus ille ſublatus eſt, id eſt, lex abrogata eſt. Ad Hebręos 7. ex abrogatione ſacerdotij Aaronici legis infert abrogationē. Tranſlato, inquit, ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Et cap. 8. ait teſtamentum poſterius appellatū Hieremiæ capite 31. Teſtamentum nouum, vnde ſequitur teſtamētum prius eſſe vetus, & antiquatum: Dicendo, inquit, nouum, veterauit prius teſtamentum, quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt. Obijcies, Apoſtolum hoc loco dixiſſe, Teſtamentum vetus prope interitum eſſe, non autem iam interijſſe. Reſpōdetur, loqui de tempore, quo Hieremias vaticinatus eſt, tunc enim prius Teſtamentum vetus eſſe, atque adeò tempore Chriſti interiturum ſignificauit. Conſtat ergo, Teſtamentum vetus eſſe antiquatum: ideoque Chriſtus Opt. Max. poſt reſurrectionem, præcipit diſcipulis, in hæc verba: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Nō dixit, docentes eos, quæ mandauit Moyſes, ſed quæ mandaui vobis: quia lex Moyſis erat abrogata.

Lex pædagogus ad Chriſtū ducens.

Ad Gal 3.

Ad Heb. 7.

Ad Heb. 8

Matt vlt. Chriſtus ſeruare iuſſit pręcepta ſua, nō Moyſis.

Cur autem ſit antiquatum teſtamētum, quæret aliquis. Reſpondemus primò, antiquatum eſſe propterea, quod imperfectum eſſet, & infirmum, vt ſupra eſt explicatum: Paulus ad Hebr. 7. Reprobatio, inquit, fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex. Secundo, eſt antiquatum, quia grande iugum erat, quam abrogationis rationem ſignificat D. Petrus Act. 15. in Synodo, in qua lex abrogata eſt. Quid, inquit Petrus, tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec patres noſtri, nec nos portare potuimus? Tertiò, quia per Chriſtum eſt impletum, vt docet Diuus Auguſtin. lib. 19. contra Fauſtum capite 13. Prima, inquit, Sacramenta prenuntiatiua erant Chriſti venturi, quæ cum ſuo aduentu Chriſtus impleuiſſet, ablata ſunt, & ideò ablata, quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere. Et alia ſunt inſtituta ſacramenta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iuſtitia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filijs Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo congruebat. Hæc ille. Quartò, quia legis ſplendor veluti aſtrorum erat, noctem illam illuminans, qui Sole Chriſto effulgente, debuit diſparere. D. Hieron. ad Galat. 4. Priuſquam Chriſti in to-

Cur vetus teſtamentū antiquatū ſit.

Primò quia erat imperfectum.

2. Quia graue iugū Act. 15.

3. Quia per Chriſtū eſt impletum. Auguſt.

4 Quia ſole fulgente aſtra & vmbra diſparuerūt. D. Hieron.

to orbe Euangelium coruſcaret, ha- B
buerunt ſuũ fulgorem præcepta lega-
lia; poſtquam verò maius euangelicæ
gratiæ lumen effulſit, & Sol iuſtitiæ
toti mundo ſe prodidit, ſtellarum lu-
men abſconditum eſt, & earum radij
caligauerunt, &c.

Adde legem vmbrã fuiſſe, quæ ſplẽ
Auguſt. didiſſimi Solis, id eſt Chriſti, radijs ceſ
2. Cor. 3. ſit. Aug. lib. 2. contra aduerſarium le-
gis c. 7. Ideò, inquit, dictum eſt, 2. Cor.
3. quòd euacuetur gloria vultus Moy-
ſi; quia oẽs vmbræ ſignificãtes euacuã
tur, cùm res, quæ ſignificatur, aduene- F
rit: quemadmodũ enim ſcientia, quæ
nunc eſt, euacuabitur, ſicut Apoſtolus
1. Cor. 13. dicit 1. Cor. 13. cum venerit illa, quam
dicit facie ad faciem, ſic & iſta, quæ in
vmbris tradita erant Iudæis, in veteri
Theodoret. Teſtamento, neceſſe fuit euacuari re-
uelatione Teſtamenti noui, &c. Theo-
doretus ad Philip. 3. Superuacaneus
eſt lychnus, ſi Sol apparuerit, ſuperua
neus pędagogus ijs, qui perfectam ac-
ceperũt ſapientiam, inutile lac nutri-
cis ijs, qui ſolido cibo veſcuntur. Pa- G
lea fert frumentum, ſed poſtquam col
lectum eſt frumentum, palea eijcitur:
ita lex Chriſtũ oſtendit, poſtquam au-
tem is apparuit, ea eſt deinceps ſuper-
Bernard. uacanea. Hæc ille. Et Bernardus homi
lia prima ſuper Miſſus eſt; Prodeunte
fructo, flos decidit, quia veritate ap-
parente in carne, figura pertranſit.

5. Quia Chriſtus fecit vtraq; vnum. Quintò, qa Chriſtus fecit vtraq; vnũ,
fecit vnum ouile, ex duobus populis:
oportuit ergo medium parietem le-
gis (vt Paulus ait ad Epheſ. 2.) diſſolue
re, & vna, eademq; lege noua, vtrunq; H
populum, ethnicum, & Iſraeliticum
concludere, veteri abrogata.

6 Quia ad Meſſiã pertinebat nouam legem condere. Sextò, quia ad Meſſiæ honorem per
tinebat legis ferendæ, & abrogandæ
poteſtas, iuxta illud Deut. 18. Prophe-
tam ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuo
rũ, ſimilem tui. Similis autẽ fuit Chri-
ſtus Moyſi (vt omittam alia) tunc quia
non ſolum Deus fuit, ſed etiam homo
quemadmodum Moyſes (ſignificatur
namque hoc loco Verbi incarnatio)
tũ quia legem hominib. tradidit. Eam
verò non ſolum tradidit, vt Moyſes,
verũ etiam tulit, qua poteſtate caruit
Moyſes; nam, vt Paulus ait ad Hebr. *Ad Heb 3.*
3. Moyſes fidelis erat in tota domo
Dei, tanquam famulus, in teſtimoniũ
eorum, quę dicenda erant: Chriſtus ve
rò tanquam filius in domo ſua, &cæt.
Moyſes ergo ſeruus, ſeruilem legem
à Deo acceptam ſeruorum populo ꝓ-
mulgauit; Chriſtus filius, filialẽ legẽ a
ſe cõditã, filiorũ populo dedit, Moſai
cã abrogauit. Videlicet, debebat hæc
poteſtatis excellẽtia Meſſiæ Dei filio.

Mortua autem eſt lex in morte, & *Sepulta lex*
reſurrectione Chriſti, ſed ſepulta non *antiqua nõ*
ſine honore, vt Aug. ſcribit Epiſt. 19. *ſine honore.*
ad Hier. nam poſtquã mortua eſt, per-
miſſum eſt populo Iſraelitico, per ali-
quod tempus, à paſſione ſcilicet vſq;
ad promulgatum Euangelium illam
obſeruare, hoc eſt, veluti ad ſepulcrũ
honorificè comitari; dum tamen ad ſa
lutem neceſſariam minimè crederet.
Aug. Epiſt. illa 19. Nõ fuerant, inquit, *Auguſt.*
tanquam diabolica gentium ſacrile-
gia, fugienda legalia, etiam cum ipſa
gratia iam cœperat reuelari, quæ vm
bris talibus fuerat prænunciata, ſed
permittenda paulum, eis maximè, qui
ex illo populo, cui data ſunt, venerãt;
poſtea verò tanquam cum honore ſe-
pulta ſunt, à Chriſtianis omnibus ir-
reparabiliter deſerenda, &c. Idem ea- *Auguſt.*
dem Epiſt. Illa, ait, vetera ſacramenta,
cum veniſſet fides, quæ prius illis ob-
ſeruationibus prænunciata, poſt mor-
tem, & reſurrectionem Domini reue-
lata eſt, amiſerat tanquam vitam offi-
cij ſui, verum tamen ſicut defuncta
corpora, neceſſariorum officijs dedu-
cenda erant quodammodo ad ſepul-
turam, non autem deſerenda conti-
nuò, &cæt. Hinc intelliges, quod in
diuinis literis legitur, Apoſtolos
nonnunquam poſt legis abrogatio-
nem illius edicta obſeruaſſe, quia Iu-
dæis illa obſeruare per aliquod tem-
pus permittebatur. Lege Aug. lib. 19.
contra Fauſtum cap. 17.

Mortua lex eſt & ſepulta, Deo iubẽ *Iudæi ſepul*
te, verum mortem eius, & ſepulcrum *chrũ Moy-*
Iudæi non vident, id quod diuinæ li- *ſis, id eſt, le*
teræ adumbrarunt, Deut. vlt. c. his ver *gis non ui-*
bis: Mortuus eſt Moyſes ſeruus Do- *dent.*
mini in terra Moab, iubẽte Domino, *Deut. 34.*
& ſe-

Digitized by Google

A & ſepeliuit eum, & non cognouit homo ſepulchrum eius, vſque in præſentem diem. Moyſes legem à ſe ſcriptã adumbrat: mortuus dicitur iubẽte Domino, quia lex iubente Domino abrogata eſt, non cognouit homo ſepulchrum eius: quia Iudæi legis abrogationem cernere nolunt; cernunt Chriſtiani, ſed ex reuelatione Dei: Deus enim Moyſis, id eſt, legis ſepulchrum, in literis ſacris nobis indicauit. Moyſi vita functo ſucceſſit Ioſue, qui, ꝙ Moyſes non potuit, populum in terrã repromiſſionis per Iordanem introduxit. Legi antiquatæ ſucceſſit Ieſus verus Meſſias, qui, quod lex efficere non valuit, populum per baptiſmum in gratiam, gloriamq; intromiſit. B

Lex vetus hedera Ionæ noua, arbor vita. Aruit hedera illa, cuius vmbra Ionas oblectabatur, aruit lex vmbroſa, cuius vmbris Iudæi gaudebant; orta verò eſt pro hedera, pulcherrima vitæ arbor, id eſt, lex noua, cuius vitali fructu, totus terrarũ, & cęlorum orbis exhilaratur. Infelices verò Iudæi, dum cæteri ſuauiſſimis arboris vitæ pomis ſeſe reficiunt, vetitæ arboris, id eſt, veteris legis, interdictos, & inutiles fructus carpunt. Audiant Regis ſui monita, Pſalm. 44. Obliuiſcere, inquit, populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuũ, quaſi dicat: Quicunque Meſſiæ adhærere cupis, nouam legem ferẽti, obliuiſcere antiquos populi tui ritus; obliuiſcere patris tui domum, in qua natus es, id eſt, antiquas conſuetudines, mores, & ceremonias, quas Patres prout tempus flagitabat, obſeruarũt. Meſſias nouos īducet ritus, nouos mores, hos indue, ſi placere illi cupis. Audiant matrem ſuam Saram, ſi tamen illius ænigma intelligere potuerunt: Eijce, inquit, ancillam, & filium eius, id eſt, vt Paulus allegoriam interpretatur, ad Gal. 4. Eijce domo veterem legem, ancillam, ſeruorum matrẽ, audiant Deum, ſic Abrahamum alloquẽtem: Non tibi videatur aſperum ſuꝑ puero, & ſuper ancilla tua, &c. qua ſi dicat Iudæis: Non vobis aſperum videatur, quòd lex ancilla foras eijciatur, & antiquetur; ancillæ ſuccedet Sara, id eſt, princeps, lex noua, legũ omnium principatum tenens, quæ nõ vt ancilla ſeruos, ſed libera liberos filios pariet. Quamobrem Iacobi capite primo dicitur lex perfectæ libertatis, quia ab omni nos ſeruitute liberat, & perfectam libertatem largitur, liberat à ſeruitute legis, vt hactenus probatũ eſt, à ſeruitute peccati, qa lex eſt gratiæ, tãdẽ à ſeruitute corruptionis ꝑ reſurrectionẽ vindicabit: nã, vt Paulꝰ ſcribit ad Ro. 8. ipſa creatura liberabit à ſeruitute corruptionis, &c.

Pſalm. 44.

Ad Gal. 4.

Lex vetus ancilla Agar, noua princeps Sara.

Noua lex perfectæ libertatis.

CAP. XII.

De vndecima Prærogatiua.

Teſtamentum vetus vni populo Iudæorum, nouũ vniuerſo terrarum orbi datum.

Iudæos Deus ꝓpter Chriſtum, & ornauit, & defendit.

Vndecima Prærogatiua. Teſtamentum vetus vni tantũ populo propter Chriſtum, nouum vniuerſo terrarum orbi datum eſt. Populum enim Iſraeliticum, quia ex eo Meſſiam orbis Seruatorem oriturum decreuerat, Deus tuendum ſuſcepit, ac ornãdum; ideoq; illum è ſeruitute Ægyptiorum in libertatem aſſeruit, maris rubri fluctus diſcidit, Pharaonem demerſit, ꝑ C medium pelagus iter aperuit, è cęlo cibum, è rupe potum, mirabiliter effudit, vetus Teſtamentum, & legem ei tradidit, ſacerdotiũ, ſacerdotalesq; ritus inſtituit, in terram illam beatã, quę celeſtem partum editura erat, id eſt, Palæſtinã multis editis prodigijs, victorem intromiſit. Cùm vero Palęſtinam coleret, idololatriæ ſcelere ſe contaminauit: qua propter perpetuæ captiuitatis ſupplicio decẽ tribus affectæ ſunt, tribus verò Iudæ in Babyloniam relegata.

Tribus Iuda in patriam reuocata, propter Meſſiã ex ea oriturum.

D Verum tamen, quia ex hac tribu Virginem ſanctiſſimam Meſſię matrẽ, atque adeò ipſum Meſſiam oriturum Deus ſtatuerat; ſeptuaginta annorum decurſo ſpacio, captiuitatis igne à ſordibus ſimulacrorum purgatam, in patrium ſolum reuocauit, vt ab ea gẽte, & in ea regione, Meſſias ederetur, quæ inania ſimulachra deteſtans, Deũ verum ſumma, veraque religione coleret. Oportuit enim, vt Rupertus ait lib. 5. de victoria Verbi cap. 18. mereri domui Iuda, & domui Dauid,

Rupertus.

opor-

oportuit cuſtodiri, & defendi bonam radicem iſtius ſtirpis, vnde naſciturus erat Chriſtus, &c. Oſeæ 1. vocari iubet Dominus filiam Oſeæ, Loruchama, id eſt, abſque miſericordia: Quia, inquit, non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorũ, & domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in Domino Deo ſuo, quaſi diceret: Decem tribus perpetua captiuitate mulctabo: at domum, & tribũ Iuda tuebor, propter Dominum Deũ ſuum Meſſiam, vt ex illa Meſſię mater oriatur.

Oſeas. 1.

Denique orta eſt Meſſiæ mater Virgo ſanctiſſima, ortus eſt Meſſias omnibus votis expetitus. Sed proh nefas, ab ijs, à quibus tamdiu fuerat expectatus, cruci eſt affixus. Tanti verò ſceleris rei, cum in mentis ſanitatem redirę, & miſſum ad ſe Dei filium, pro eo ac debebant, venerari nollent, omnibus ornamentis ſpoliati, ab hoſtibus miſerandum in modum profligati, è patrio ſolo expulſi, & æterni exilij pęna ſunt mulctati; Caino ſimiles, cui propter occiſum fratrem vagationis pęna indicta eſt. Vagus (inquit Deus Geneſ. 4.) & profugus eris ſuper terram. Vagatur per orbem tribus Iuda, neque vlla redeundi in patriam ſpes affulget: non enim in antiquum illud Regnum, ex hac quemadmodum ex Babylonica captiuitate redibit. Iam Meſſias natus eſt, non eſt opus tribus Iuda, & domus Dauid, ad progenerandam matrem Meſſiæ; ideoq; æternum erit illius exilium.

Gen. 4.

Meſſia nato, tribus Iuda derelicta exulat, & vagatur, Caini inſtar.

Diligenter locus is cuſtoditur, in quo theſaurus aliquis latet, at poſtquam theſaurus auſertur, ſimul & aufertur cuſtodia, tutatus eſt Deus tribum Iudæ, quia in ea theſaurus latebat opulentiſſimus, id eſt, Meſſię caro, & ſanguis, cuius infinito pretio orbis redemptus eſt; ablatus eſt theſaurus, ortus eſt Meſſias, & à Iudæis in crucẽ actus, ablata quoque eſt antiqua illa Dei erga illos cuſtodia, atque patrocinium, Eſai. 5. Vinea facta eſt dilecto Chriſto, i. Palæſtina ſcilicet, vt produceret cœleſtem botrum, cruce veluti torculari comprimendum: poſt-

Ablato theſauro, id eſt, Meſſia cuſtodia ablata eſt à Iudæis.

Iſaia. 5.

E

quam productus eſt botrus, & in torculari preſſus, vites inutiles, quia pro vuis fecere labruſcas, à Domino eradicatæ ſunt: Auferam, inquit, ſepem eius, & erit in direptionem, diruã maceriam eius, & erit in conculcationem, &c. Capite 40. eiuſdẽ vatis, hęc quoq; leges; Verè fœnum eſt populus, exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos; verbum autem Domini manet in æternum. Quæ verba Bernar. homilia 1. ſuper Miſſus, ſic exponit; Verbũ Chriſtus eſt, carnalis ille populus Iudæorum fœnum fuit: an non fœnum aruit, dum idem populus, ab omni ſpiritus pinguedine vacuus, ſiccæ literæ adhæſit? ſi flos nõ decidit, vbi ergo Regnum: vbi ſacerdotium? vbi Prophetæ? vbi templum? &c.

Producto botro, id eſt, Chriſto eradicata ſunt vites inutiles, id eſt, Iudæi.

Iſaię. 40.

Bernard.

F

Vt fœnum, populus Iudæorum aruit.

Ornauit itaq; Deus propter Chriſtum hunc populum lege, Prophetis, ſacerdotio; de quibus ornamẽtis Paulus ad Rom. 9. ſic ſcribit, Iſraelitarũ, adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, id eſt, cultus Dei, & ſacrorum ritus, Grecè λατρεία, & promiſſa, quorum Patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnẽ, qui eſt ſuper oĩa Deus, &c. Ad Rom. 3. Credita ſunt illis eloquia Dei, & Pſal. 147. Annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael; non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Deutero. 4. Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus, coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens, & intelligens, gens magna: Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus adeſt cunctis obſecrationibus noſtris: quæ eſt enim alia gens ſic inclyta, vt habeat ceremonias, iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros? &c. Ijs omnibus ornamẽtis ad Meſſiam vſque potitus is populus eſt, iuxta illud Iacob Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fæmore eius, donec veniat, qui mittẽdus eſt. Quia verò Meſſiam abiecerunt, abiecti à Deo ſunt, nec defuit Meſſię multò nobilior populus ac copioſior.

Ad Rom. 9. Ornamẽta Iudæis data, propter Chriſtum.

G

Ad Com. 3.

Pſal. 147.

Deut. 41.

H

Geneſ. 49.

Digitized by Google

Pro Iudæis gentes electa.

pioſior. Quamobrem Iacob, ſuperioribus verbis hæc adiunxit; Ipſe erit expectatio gentium. Auferetur, inquit Dominus, Matth.21. à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Id quod factū cernimus. Malè Iudæos Deus perdidit, Regnum illis abſtulit, vineam locauit gētibus; vniuerſo terrarum orbi Teſtamētum nouum promulgari, omnes nationes quantumuis feras, ac barbaras in opes Iudæis promiſſas intromitti, & luce euangelica illuſtrari voluit. Marc. vltimo diſcipulis ſic præcipit; Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Chriſtus legē non vni tantum populo, ſed toti orbi tulit.

Pertinebat hoc ad Meſſiæ dignitatem, vt lex ab eo lata, non vni tantùm populo; quemadmodum lex vetus, ſed vniuerſis ferretur nationibus, vt Euangelium illius non Iudææ tantùm finibus concluderetur, ſed per totum terrarum orbem perſonaret; iuxta illud Pſalm.18. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Rex toti regno leges ſolet ſancire; cum ergo Chriſtus totius orbis Rex ſit, eam legem condere par erat, quæ totum orbem obſtringeret, quod Eſa. capit. 2. vaticinatus eſt: Erit, inquit, in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles; & fluent ad eū omnes gentes, & ibunt populi multi, &c. Mons, in quo templum Dei eſt extructum, Chriſtus eſt, Eccleſiæ fundamentum. In vertice mōtium eſt, quia omnibus Angelis, etiam Seraphinis dignitate longè præcellit; eleuatur ſuper omnes colles, quia omnibus hominibus (qui ſi cum Angelis conferantur, colles videntur cum mōtibus collati) quantumuis potentiſſimis, ſanctitate, potentia, & honore, longiſſimo interuallo præcurrit. Ad hunc montem non Iudæi ſolum, ſed omnes gentes confluunt; ab hoc legē accipiunt, ſequitur enim: Quia de Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem, & iudicabit gētes. Exijt de Sion lex euangelica; exigui namq; fines erant Sionis, Meſſiæ legi promulgandæ; exijt de Sion, totumq; orbem peruagata eſt. Eſa.42. Legem eius inſulæ expectabunt. Eſa.11. Adijciet Dominus ſecundò (id eſt, per legem ſecundam, & nouam) ad poſſidendum reſiduū populi ſui, quod relinquetur ab Aſſyrijs, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Senaar, & ab Emath, & ab inſulis maris. Et leuabit ſignum, id eſt, crucem, in nationes, & cōgregabit profugos Iſrael, ſecundum ſpiritum, & fidem. Et Pſal.71. Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. Pſal.2. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionē tuam terminos terræ. Quemadmodū enim lex naturæ, ita & lex gratiæ, omnes complectitur nationes.

Iſai. 2. *Iſa. 42. & 11.* *Pſal. 71.* *Pſal. 2.*

Lex gratiæ, vt lex natura omnes nationes complectitur.

Lucerna ueteris Teſtamētum, domū Iacob illuminauit.

Ad vnam aliquam domum illuminandam, lucerna vna ſufficit; ad illuminandum verò terrarum orbem Solis ſplendor opus eſt. ſic ad illuſtrandam vnam domum Iſrael parua quadam luce præceptorū, antiquum ſuffecit Teſtamentum. Lucerna, ait Dauid, pedibus meis verbum tuum. Pſal.118. Ad illuminandas verò omnes terrę regiones, magno gratiæ iubare, noui Teſtamenti fulgor fuit neceſſarius. Exod.4. fatetur Moyſes ſe impeditioris, & tardioris linguæ eſſe; ex verſione verò ſeptuaginta interpretum ait, ſe gracilem habere vocē. gracilis illius vox, lingua tardior, & impeditior, in ſolo Iſraelitico populo audita eſt; expedita, canoraque Apoſtolorum lingua, totum orbem perſonuit; potētiſſima diuini Verbi vox, veluti vox aquarum multarum Apoc.1. omnes nationes penetrauit, atq; abluit. D. Cyrillus lib.3. in Ioan. cap.3. In monte Sinai tubę ſonitus paulatim creſcebat in maius; vt intelligas prolatam quidem legem diuinitus eſſe, voce ab initio ſubmiſſa, & propter hominum imbecillitatē tenui, nec totū tubicinis flatum capiente, ideò tardus lingua Moyſes fuit; progredientibus autem ſeculis à literali vmbra, in ſpiritualem cultum, hominibus à Chriſto reductis, multò vehemētior diuinæ tubæ ſonitus effectus, euāgelicæ prædicationem per totum orbem expandit. Hæc ille. Parum eſt, ait Pater Eſa.49. Chriſto, vt ſis mihi ſeru

Sol Chriſtus, totum orbem ſplēdore compleuit. *Pſal. 118.* *Exod. 4.*

Vox Moyſis gracilis, vox Apoſtolorum canora toto orbe audita. *D. Cyril.*

(ſecundum humanam naturam) ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fęces Iſrael conuertendas; ecce dedite in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.

Iud. 6.

Vellus Gedeonis, id eſt, populus Iudæorum prius, terra arida, id eſt, gẽtium populus, exſiccato vellere, poſtea cœleſti rore imbuitur.

Auguſt. Pſal. 71.

Iud.6. Ros è cœlo, primùm quidem in ſolum vellus Gedeonis deſcendit, terra interim arida; deinde verò terram irrigauit, exſiccato vellere. Simi lem in modum, cœleſtis gratia, primũ quidem populum Iſraeliticum irrorauit, toto interim gentium orbe arido; poſtea verò aridum gẽtium orbem irrigauit, Iſraelitico populo exſiccato. F Augu. Pſalm. 71. Videmus iam gratia Chriſti ſiccam remanſiſſe gentem Iudæorum, totumq; orbem terrarum in omnibus gentibus Chriſtianæ gratiæ plenis nubibus complui. Idẽ ſanctiſſimus Pater, eodem Pſalmo, illud: Deſcendet ſicut pluuia in vellus, in hunc ſenſum interpretatur. Deſcẽdet Chriſtus ſicut pluuia in populum Iudæorũ, cum adhuc area ſicca eſſet: vnde dixit Matth. 15. Nõ ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſrael. Et illud eiuſdem Pſalmi: Sicut ſtillicidia ſtil- G lantia ſuper terram, hoc pacto exponit. Deſcendit Chriſtus, ſicut guttæ ſtillantes, non iam ſuper vellus, ſed ſuper terram, id eſt, ſuper omnes nationes, &c. Nam priùs deſcẽdit Chriſtus ſicut pluuia in vellus, id eſt, populum Iudaicum, qui merito vellus appellatur, eo quòd quemadmodum ex velleribus lanæ, fiunt veſtes, ſic ex populo illo, quaſi veſtis, Verbi humanitas cõtexta eſt. In hoc autem populo Dominus, natus, & educatus eſt, docuit, vixit, & mortem obijt. poſtea verò de- H ſcendit ſicut ſtillicidia ſtillãtia ſuper vniuerſam terrã; quæ cœleſti hac pluuia irrigata, miris fructibus exuberauit, vnde ſequitur.

Cur populus Iudæorum vellus dicatur.

Pſal. 71.

Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. En fructus, iuſtitia, qua iuſtificamur, pax animi, & conſcientiæ, quæ iuſtitiam conſequitur; Iuſtitia enim, & pax oſculatæ ſunt, Pſal. 84. Hic autẽ fructus produci nunquam deſinet, vſque ad iudicij tempus, quo cœlorum conquieſcẽt orbes, quocirca additur:

Pſal. 84.

E Donec auferatur luna, id eſt, quamdiu luna noctem illuminabit, cœloq; vagabitur, producetur hic in terra fructus: noctem autem illuminabit luna vſque ad tempus iudicij: nam poſt iudicium, nec nox erit, nec cœli motus, ſed perpetuus immoto cœlo ſplẽdeſcet dies. Myſtico ſenſu, iuſtitiæ, & pacis, fœcundæ orientur ſegetes, donec luna, id eſt, Eccleſia magni Solis incẽſa radijs, auferatur ex hoc orbe terrarum, & in orbem cœlorum transferatur; fiatque ex militante triumphans. F Interim verò Verbi vox non ſilebit, ſed ad ignotas vſq; nationes penetrabit: Prædicabitur, ait, hoc Euãgelium in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio, Matth. 24.

Matt. 24.

CAP. XIII.

De duodecima Prærogatiua.

Nouum teſtamẽtum finis veteris.

Ad Rom. 10.

DVodecima Prærogatiua. Nouum Teſtamentum eſt finis veteris: propterea enim datum eſt vetus, vt viam muniret ad nouum; vnde illud G Pauli ad Roman. 10. Finis legis Chriſtus. Quemadmodum fructus finis eſt tam ſeminis, quàm florũ; ita Chriſtus finis fuit, tã promiſſionis, quàm legis antiquę: quia promiſſionis, & legis veluti ſeminis, & florum; Chriſtus fructus fuit, vt D. Bern. docet homil. 1. ſuper Miſſus. Videntur, inquit, mihi, quoddam ſeme fuiſſe diuinę cognationis, tanquam è cœlo iactatum in terras, allocutiones, & promiſſiones factæ ad Patres, Abrahã, Iſaac, & Iacob, H floruit autem hoc ſemen, in mirabilibus, quæ oſtẽſa ſunt in exitu Iſrael de Ægypto, in figuris, & ænigmatibus, per totum iter in deſerto, vſq; ad terram promiſſionis, & deinceps, in viſionibus, & vaticinijs Prophetarum, in ordinatione quoque Regni, & ſacerdotij, vſque ad Chriſtum; Chriſtus autem huius ſeminis, & horum florũ, non immeritò fructus eſſe intelligitur. Hæc ille.

D. Bernar. Chriſtus fructus promiſſionis, legis, veluti ſeminis, & florum.

Preterea finis fuit Teſtamentum nouum veteris, quia hoc ab illo impletũ ac imperfectũ eſt, vnde ab Aug. lib. 2. contra

Digitized by Google

D. Auguſt. contra aduerſarium legis cap. 7. dici-
tur Chriſtus finis perficiēs, non inter-
D. Ambr. ficiens; & ab Ambroſ. Pſalm. 41. vetus
Per nouum Teſtamentum vetus impletū eſt. Teſtamētum abyſſus dicitur: abyſſum
inuocans, id eſt, nouum Teſtamentum
tanquam finem perficientem. Clama-
bas, vt ille ait, lex annuncians Euāge-
liū: erat enim ſemiplena, & ideò erat
neceſſarium, vt veniret, qui legem im
D. Hieron. pleret. D. Hieron. lib. 1. aduerſus Pela-
gianos c. 9. In lege, inquit, promitti-
tur, in Euangelio impletur: ibi initia,
hic perfectio eſt; in illa operum fun-
damenta iaciuntur, hic fidei, & gratiæ
D. Auguſt. culmen imponitur. Aug. in lib. de gra
tia Chriſti c. 19. Lex data eſt, vt gratia
quæreretur; gratia data eſt, vt lex im-
Ad Rom. 8. pleretur. Pau. ad Rom. 8. Quod impoſ-
ſibile erat legi, in quo infirmabatur
per carnē, (id eſt, per iuſtitias carnis,
quæ ſpiritum non iuſtificabant) Deus
filium ſuum mittens, in ſimilitudinem
carnis peccati, & de peccato damna-
uit peccatum in carne, vt iuſtificatio
legis impleretur in nobis, &c. Fuit itē
finis Teſtamentum nouum veteris Te
ſtamenti, quia vetus Teſtamentum, vt
ſuprà oſtēdimus, fuit vmbra noui, no-
uum autem Teſtam. fuit veritas vete-
ris, iuxta illud Ioann. 1. Lex per Moy-
ſen data eſt, videlicet, veluti vmbra,
quæ gratiam largiri vi ſua non pote-
rat; gratia, & veritas per Ieſum Chri-
ſtum facta eſt.

Denique finis erat nouum Teſtamē
tum veteris, quia, vt Paulus ſcribit ad
Ad Gal. 3. Galat. 3. vetus Teſtamentum, ſiue lex,
pædagogus fuit, ad Chriſtum præpa-
rans, & ducens Iudæos: quemadmodū
alphabeti, & primorum rudimento-
rum finis, eſt nobilis aliqua ſciētia; ſic
veteris Teſtamenti, veluti primorum
rudimentorum finis, fuit nobiliſſima
noui Teſtamenti ſcientia, à Meſſia tra
D. Hieron. denda. D. Hier. ad Gal. 4. Poteſt, inquit,
lex & Prophetæ, pro elementis acci-
pi literarum, quòd per eas ſyllabæ iun
gantur, & nomina, & non tam ſui, q̄ al
Euſebius Cæſarieſis. terius rei vtilitate diſcātur. Euſebius
Cæſarienſis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.
1. c. 1. Hebræis, inquit, adhuc rudibus,
& contagione vitæ prioris infectis,
per Moyſen, typos, & adumbrationē

A diuini cultus per ſabbata quædam my
ſtica, & per circumciſionem corporis,
altius aliquid in ſpiritu ſignificātem,
cæteraque huiuſmodi præcepta lega-
lia, veluti elementa ſacratioris olim
futuræ eruditioni Deus impreſſit, &c.

Erant ergo Iudæi pueris alphabeta *Iudæi pueris alphabetarijs ſimiles.*
rijs ſimiles, vel ijs, qui primis ſcientię
alicuius principijs operam nauant, è
cœlo magiſter deſcendit Chriſtus, in
finem principia perduxit, cœptā ſciē-
tiam omnibus numeris abſoluit. Vn-
de D. Cyrillus lib. 9. contra Iulianum: *D. Cyrill.*
B Oportebat, inquit, per Moyſen, tan-
quam puerum erudiri Iſraelē; cui pue
rilis adhuc, & rudior mēs erat: at per
Chriſtum, in quo ſunt omnes theſau-
ri ſapientiæ, & ſcientiæ reconditi, de-
ſcriptam veram, & conſummatiſſimā
nobis afferri ſciētiam. Hæc ille. Iudæi
verò plerīq; rudimentis Moſaicæ le-
gis rudes adhæſerunt, in ijs ſummam
cōſiſtere ſapientiam exiſtimarunt: q
verò ſapientes eſſe voluerūt, reiectis
legis rudimentis, ad cœleſtem ſapien
tiam conuolarūt, ex quibus vnus Pau
C lus ad Philippenſes tertio, ſic ſcribit: *Ad Phil. 3.*
Exiſtimo omnia detrimētum eſſe, pro
pter eminentem ſcientiam Ieſu Chri-
ſti Domini mei: eminentem appellat
Chriſti ſcientiam, & meritò quidem; *Chriſti ſciētia eminēs.*
eminet enim inter omnes, ipſaque eſt
vera ſapientia, id eſt, humanarum, di-
uinarumq; rerum ſcientia, præcepto-
ris, obiectiq; nobilitate pręcellens, re
rum certitudine, & vtilitate præſtans.
Quis nobilior Chriſto pręceptor? Qđ
obiectum nobilius Sacroſancta Trini
tate, charitate, cæteriſq; virtutibus?
D Quæ res certiores illis, quæ diuina ni
tuntur auctoritate? quæ vtiliores gra-
tia, & æterna beatitudine, quam ſuis
præſtat diſcipulis? Eſaiæ 28. quęrit Do *Iſaia 28.*
minus ſcientiæ ſuæ diſcipulos: Quem
docebit ſcientiam? & quem intellige-
re faciet auditum? Reſpondet Vates:
ablactatos à lacte, auulſos ab vberi-
bus: cæteros enim ebrios dixerat, &
ad ſcientiam capeſſendam ineptos iu-
dicabat: ablactati ergo à lacte, & ab
vberibus auulſi, hi ſunt auditores
idonei.

Quid veteris Teſtamenti doctrina?

Diſcipuli Chriſti ablactati à lacte legis veteris.

nonne lac, quòd Deus tanquam infantibus præbebat Iſraelitis? quid ritus illi antiqui? quid ceremoniæ? quid Iudaicæ vmbræ? nonne vbera lacte diſtenta? Ab hoc lacte, & vberibus auulſos Iudæos, docebit Deus ſcientiam Meſſiæ, ſic Paulum, innumeroſq; alios docuit. Quòd ſi auelli noluerint à lacte, inepti ſunt ſapientię auditores, in grege infantium, nõ in numero virorum numerandi: vt enim Paulus ait 1. Co-

1. Cor. 13. rinthior. 13. Factus vir euacuat, quæ

D. Cyril. ſunt paruuli. Diuus Cyrillus Iſaiæ 28. Vos, inquit, per fidem vocati ad agnitionem veritatis, qui tãquam ab vbere, & lacte legalis pædagogiæ abſtracti eſtis; cibum olim paruulis accommodatum capientes, & rudiori mente præditi: prouecti verò nunc in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, & ad cibum perfectis aptum tranſcuntes: quippe non ignari ſermonis iuſtitiæ extiteritis; pręparate corda veſtra, vt nouam prædicationem euangelicæ conuerſationis ſuſcipiatis, Chriſtiq́ue oracula. Hęc ille.

CAP. XIV.

De decimatertia Prærogatiua.

Decimam tertiam Prærogatiuam nomen ipſum indicat Teſtamenti noui: nouum enim meritò appellatur, eo quòd in eo ſunt omnia noua. Chryſoſtomus ſecũda Corinthiorum quinto: Rerum, inquit, vices iam mu-

H tatæ ſunt, vt & anima noua, & corpus nouum, & nouum adorationis genus, & pollicitationes nouæ, & Teſtamentum, & vita, & menſa, & veſtis, & vt vno verbo dicã, omnia noua ſint. Hæc ille. Et Nicetas in commentarijs Orationis de encænijs D. Gregorij Naziãzeni. Eſt, ait, canticum nouum, allegoricè, noui Teſtamenti cantio: tũc enim noua omnia facta ſunt, & creatura noua, & nouus homo, & vita noua, & noua mandata, & noua gratia, & nouæ pollicitationes, & noua ſacramenta; atque eo nomine nouum Teſtamẽtum dicitur, nõ ſolum à tempore, ſed etiã

In Teſtamẽto nouo, ſũt omnia noua.

D. Chriſ.

Nicetas.

E à natura rerum, quæ in eo contigerũt, quandoquidem omnia innouata ſunt, & in primis homo, propter quem omnia extiterunt, &c. Theophylactus ſecunda Corinthiorum quinto: Vetus, ait, peccatum tranſijt nouaque nobis anima, & nouum corpus factum eſt, & pro Iudaicis omnibus, noua nobis facta ſunt omnia, &c. Paulus item ſecunda Corinthiorum quinto: Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua.

Theophyl. 2. Cor. 5.

Vidi, ait D. Ioannes Apocalypſis vi- *Apocal. 21*

F geſimoprimo, cœlum nouum, & terram nouam, ſcilicet poſt iudicium. Ante iudicium verò præſtantiorem aliam nos videmus terræ, cœliq́ue per Teſtamentum nouum renouationem. Noua terra eſt Spiritu ſancto renouata, iuxta illud Pſalmi 103. Emitte Spi- *Pſal. 103.*

ritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ; noua eſt, nouo verè exorto: iam enim hyems tranſijt, vt Cantic. 2. ſcriptum eſt, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt in ter-

G ra noſtra.

Nunc omnis ager, (vt cum Poeta dicam) nunc omnis parturit arbor, nunc frondent ſyluæ, nunc formoſiſſimus annus: cuius pulchritudinem Vates ſacer Pſalm. ſexageſimoquarto ſic deſcripſit: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate, pingueſcent ſpecioſa deſerti, & exultatione colles accingentur; induti ſunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento. Coronam anni, vocat anni circulum, eo

Terra in nouo Teſtamẽto noua.

Pſal. 64.

H quòd corona ſit circularis, vel coronam anni fructus appellat, fruges, flores, vbertatem, & amœnitatem, quibus annus veluti coronatur, & ornatur. Chaldæus vertit: Corona annum bonitate benedictionis tuæ, & itinera viæ tuæ ſtillabunt dulcedinem pinguedinis. Hic coronatus annus tempus eſt noui Teſtamenti, annus benignitatis Dei, quia in illo effudit Deus in terras benignitatem, ac liberalitatem ſuam; annus item eſt gratiæ corona decoratus. Eius autem vbertatem ſpiritalem, ſub typo rerũ corporearum Vates depinxit: quẽadmodũ,

Chaldæus paraph.

& Ioel

Digitized by Google

& Ioel cap. 2. Filij, inquit, Sion, exultate in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis doctorē iuſtitiæ, id eſt, Chriſtum, & deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum, & ſerotinum, ſicut in principio, & implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo. Hæc Ioel. Quem etiam in modum alij Prophetæ loquuntur, ijs rebus, quæ ſub aſpectum cadunt, futuram Chriſti tempore felicitatem delineantes.

Noua igitur terra eſt, eius nouitas è cœlo nouo effluxit: vidimus enim non ſolùm terram nouam, ſed etiam cœlum: erat olim cęlum æneum, obſeratum, nubibus, & rore carens, iam nouum eſt, iam patet, iam rorem gratiæ, pluuiamq; demiſit; rorarunt enim cœli deſuper, quod precatur Eſaias, & nubes pluerunt iuſtum. Chriſto veluti nouo Sole, nouum ſplendeſcit cęlum, Deipara Virgine, veluti noua Luna rutilat, ſanctorum virorū animis, veluti nouis aſtris micat. Vetera tranſierunt, (ait Paulus ſecunda Corinth. 5. cum de hoc loqueretur Teſtamenti noui tempore) ecce facta ſunt omnia noua. Vetus regnum tranſijt, vetus Teſtamentum, vetus lex, vetus ſacerdotium, vetera ſacrificia, vetus homo. veteri, anguſtoq; Regno Iudæorum, toto orbe diffuſum Regnum Chriſtianorum diuina potentia, ſapientia, opulentiaque excellentiſſimum, veteri Teſtamento, nouū, veteri legi, noua lex, veteri Sacerdotio ſecundum ordinem Aaron, nouum ſecundum ordinē Melchiſedech; veteribus, multiplicibuſq; ſacrificijs, nouum, admirabile, vnicūque ſacrificium; veteri Adamo, nouus Adamus ſucceſſit. Et vt D. Gregorius loquitur homil. 32. in Euangelia; Nouus homo venit in mūdum, noua pręcepta dedit mundo, & vitæ noſtræ veteri, contrarietatem oppoſuit nouitatis ſuæ. Nouum enim fecit Dominus ſuper terram, vt Ieremias teſtatur capite 31. Mulier circumdedit virum, id eſt, Virgo Deipara ſanctiſſimo vtero complexa eſt Chriſtum, ſapientia quidem à puncto cōceptionis virum, ſed nondum ætate. Nouum fuit, & inauditum Dei opus Verbi incarnatio, ad nouum pertinens Teſtamētum, nouus ex illa extitit Chriſtus, homo, inquam, pariter & Deus; homo nouo modo ex Spiritu ſancto conceptus, nouo modo in lucem ſalua matris integritate editus, vt nouum hominem conderet.

In nouo Teſtamento, cœlum nouum. *Iſa 45.* *Vetera mutata in noua.* *D. Gregor.* *Ierem. 31.*

Nouus homo, harum omnium noui tatum finis fuit. Etenim nouū creauerat Deus hominem, ſexta mundi die, gratia, originaliq; iuſtitia veluti pretioſiſſimo veſtimento amictum, iuſtitia, nouitateq; abiecta, ille in vetuſtatem delapſus, vetus homo factus eſt, nec fieri nouus potuit, niſi ab illa eadē potentia, qua primum fuerat creatus, noua quadam creatione recrearetur. Is ergo, qui creauerat Deus, eundē ſtatuit recreare, & in priſtinā gratiæ nouitatem, per admirandas nouitates, nouoſq; labores, adducere. Creatio hominis abſq; vllis meritis illi cōtigit, renouatio infinita Chriſti merita efflagitauit; creationē præceſſit nihilum, renouationem peccatum, nullum obſtaculum creationi reſtitit, magnus obex renouationi occurrit; nulla hominis volūtas ad creationem eſt poſtulata, magna hominis, ſi rationis munere iam fungatur, volūtas, ad renouationem expoſcitur. nam, vt Ambroſ. ſcribit 1. ad Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri, ſed ſi accedant ad eum; non enim ſic vult, vt nolentes ſaluentur, ſed vult illos ſaluari, ſi & ipſi velint, &c. Nihil laboris habuit creatio, multo ſanguine, ac vulneribus renouatio ſtetit. Geneſ. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & in faciem eius ſpiraculum vitæ inſpirauit. Vides quāta facilitate creārit? expende quanta difficultate, diuino ſanguine vbertim fuſo, multis acceptis vulnerib. multis exantlatis cruciatibus, deniq; ſanctiſſima vita amiſſa, in nouū ſtatum adduxerit. Spiraculū illud vitæ in faciē hominis facillimè inſpirauit; Spiritū verò ſanctū terræ renouatorē, in animā hoīs, vt inſpiraret, ipſe Deus cruci affix⁹ expirauit.

Deus hominem renouauit. *D. Ambroſius.* *Magni ſtetit renouatio hominis.* *Gen 2.*

Induētes nouum hominem, ait Paulus ad Coloſ. tertio, videlicet, veſtis pretioſiſſima eſt nouus homo, & nuptialis,

Ad Coloſ. 3.

ptialis,quia, qui caret, in cœleſtes nuptias recipi nequit,ex vellere, id eſt, meritis immaculati agni, pro nobis attonſi,& occiſi, contexta; iuxta illud Iſaiæ 53. Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.Tāte molis crat, nouum condere hominem.Bernard.in lib.de diligēdo Deo;Non ſum tam facilè refectus,quàm factus; ſiquidē nō ſolùm de me, ſed de omni quoque,qđ factum eſt, ſcriptum eſt; Dixit & facta ſunt. at verò,qui me, tātùm,& ſemel dicendo,fecit; in reficiendo profectò, & dixit,multa, & geſſit mira, & pertulit dura,nec tantùm dura, ſed etiam indigna, &c. Denique, ecce facta ſunt omnia noua, & ipſe homo factus eſt nouus,propter quē omnia noua facta ſunt. Reliquum eſt,vt nouus homo,nouum Deo canticum,pro nouis noui Teſtamenti beneficijs decantet; gratiaſque agat ſempiternas. dicatque cum Bernardo libro iam indicato: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? In primo opere,id eſt,in creatione, me mihi dedit; in ſecundo,id eſt,in renouatione,dedit ſe; & vbi ſe dedit, me mihi reddidit. Datus ergo, & redditus, me pro me debeo, & bis debeo: quid Deo retribuam pro ſe? nam etiam, ſi millies rependere poſſem, quid ſum ego ad Deum? &c.

Iſaiæ 53. *D. Bernar.* *D. Bernar.*

CAP. XV.

De decimaquarta Prærogatiua.

Lex veteris Teſtamenti per Angelos data. *Lex noui p Chriſtum. Ioan. 1.* *Ad Heb. 1.*

Decimaquarta Prærogatiua. Lex veteris Teſtamenti per Angelos data eſt,in monte Sinai; lex autem Teſtamenti noui per Chriſtum. Secunda hæc pars explorata eſt: nam Chriſtū Dei filium, Deumque veriſſimum, legem nouam hominibus tradidiſſe, docet Ioannes capite 1. Lex, inquit, per Moyſen data eſt,gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris,ipſe enarrauit.Ad Hebr.1. Paulus; Multifariam, multiſque modis, Deus olim loquens Patribus in Prophetis nouiſſimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in Filio. & capite 2. Si enim,qui per Angelos dictus eſt ſermo,factus eſt firmus,& omnis præuaricatio, & inobedientia, accepit iuſtā mercedis retributionem; quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ cum initium accepiſſet enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt, &c. Malachiæ tertio: Veniet ad templum ſuum dominator,quem vos quęritis, & Angelus Teſtamenti, quē vos vultis. Angelus Teſtamenti Chriſtus appellatur, tum quia veteris Teſtamēti vaticinijs promiſſus eſt, tum quia noui Teſtamenti Angelus,id eſt, nuntius fuit, nouum enim Teſtamentum hominibus nuntiauit.

Ad Heb. 2.

Prior pars in controuerſiam vocatur;videtur enim lex veteris Teſtamēti ab eodem filio Dei, antequam carnem aſſumeret, cum Moyſe loquente data.id enim opinati ſunt per multi Patres, qui Dei filiū antiquis Patrib. olim aereo in corpore viſum, & cum illis collocutum cenſuerunt. D. Clemens 5.li. conſtitutionum Apoſtolicarum,cap.21.Hūc,inquit,ſcilicet,Chriſtum,vidit Iacob vti hominem, & dixit; Vidi Deum facie ad faciem, hunc Abraham hoſpitio acceptum,iudicē, ſuumque Dominum confeſſus eſt,hūc Moyſes in rubo vidit, hūc vidit Ieſus Naue armatum, ſimul pugnantem ad Iericho.Leo Pontifex Epiſt.13.ad Pulcheriam Auguſtam:Potuerat omnipotentia filij Dei,ſic ad docendos, iuſtificandoſq; homines apparere, quomodo Patriarchis,& Prophetis in ſpecie carnis apparuit, cùm aut luctamen inijt, aut ſermonem conſeruit, cùm vel officia hoſpitalitatis non abnuit, vel etiam appoſitum cibum ſumpſit. ſed ille imagines,huius hominis erāt indicia,cuius veritatem,ex præcedentium Patrum ſtirpe ſumendam,myſticæ ſignificationes deſignabant.D.Hilarius lib.12.de Trin. Vocem deambulantis in paradiſo Adam audiuit. putaſne deambulantis inceſſum, niſi in ſpecie aſſumptæ creationis auditum, vt in aliqua creatione conſiſteret,qui inambulans fuerit auditus? homo ad

D. Clemēs. *D. Leo.* *Verbum diuinum Patribus viſum.* *D. Hilarius.*

Abraham

Abrahā venit, homo loquitur, & corpore aſſiſtit, veruntamen Deus adoratur: adeſt autem ad Iacob etiam, vſq; ad luctæ complexum in habitu humano; idem poſteà Moyſi eſſe ignis oſtenditur.

D. Ambroſius. Ambr. lib. 1. de Fide cap. 5. Hic, ſcilicet Chriſtus, eſt Deus Abrahā, Deus, Iſaac, Deus Iacob, qui apparuit in rubo Moyſi, de quo Moyſes ait: Qui eſt, miſit me ad vos nō Pater in rubo, nō Pater in eremo, ſed filius Moyſi locutus eſt. *D. Irenæus.* D. Irenæus lib. 4. cap. 37. Verbū loquebatur Moyſi apparens in conſpectu, quemadmodum ſi quis loquatur ad amicum ſuum, & cap. 23. inſeminatus eſt vbiq; in Scripturis filius Dei, aliquando quidem cum Abraham loquens, cum eo comeſurus, aliquando cum Noe, dans ei menſuras; aliquā do quærens Adam; aliquando Sodomitis inducens iudicium. Et rurſus, cum videtur, & in viam dirigit Iacob, & de rubo loquitur cum Moyſe. D. Gregor. Naz. in tractatu de Fide: *D. Greg. Nazian.* Si filius inquit, Dei Abrahæ viſus eſt, ſed in forma humani corporis viſus eſt, qđ ſcilicet, poſtremis temporibus, in homine venturus eſſet, oſtendit. Iacob etiam alibi in Angelo, alibi ęquè videtur in homine, qui ideò ſe in Angelo demonſtrauit, vt nuntium ſe magni conſilij indicaret; in homine verò, cum quo colluctatus fuiſſe deſcribitur, vt imaginem futuræ colluctationis, quam cū Iſrael habiturus erat, cum ſecundum hominem aduenisset, perſpicuè oſtenderet. Sed vt Deum crederet, cum quo tanto certamine, ſub figura hominis luctabatur, Iſrael, homo videns Deum nomen accepit. Vidi enim, inquit, Deum, facie ad faciem, & vtique figuram hominis viderat, quam Deus, Dei filius induerat. Moyſi in rubo inflammatis ignis apparuit, vt lumen credentibus, incredulis iudicium oſtenderet, populum Iſrael in columna nubis per diem, & per noctem in columna ignis, præcedebat, vt baptiſmi gratiam per nubem, & donum Spiritus ſancti per ignem indicaret. Hæc. Nazianz. Addit etiam hæc, Filium Dei in monte Sinai cum Moy-

A ſe locutum eſſe ſcimus, qui agendis, explendiſque rebus, à Patre aduenerat. Auctor quæſtionum ad Antiochū quæſt. 12. Nudam, inquit, Dei eſſentiā, nullibi vidit vllus. Pro humana verò infirmitate, Deus aſſumpta forma, ſua maieſtate longè infirmiori, Prophetis apparuit, & in ſumma; ille, qui erat incorporeus, ſicut homo ſæpiùs ipſis apparuit incarnatus, &c.

D Chryſ. D. Chryſ. Geneſ. 32. Magna Domini miſericordia, in figura hominis luctari cum iuſto voluit, & hom. 58. Cogita quod, B & Patriarchæ Abrahæ, cum apud quercum ſederet, in figura hominis cum Angelis hoſpes fuerit; præſignans nobis iam multò antè, & ab initio, quod naturam humanam ſuſcepturus eſſet, vt eam à diaboli tyrannide liberaret. Verum tunc, quoniam initium, & principia erant, in figura vni cuique illorum apparebat, quando autem dignatus eſt humanam formam ſuſcipere, & primitias noſtras recipere, nōn putatiuam, neque apparentem tantùm carnem, ſed verā induit, &c. C Theodoretus quæſt. 88. in Geneſim. *Theodoretus.* Viderat Iacob Dominū ſcalæ innixum, quem hic Angelum nominauit, & Deum, Deum, inquam, quod natura talis ſit; Angelum verò, vt ſciamus, nō eſſe Deum Patrem, qui apparuit, ſed filium. Siquidem Pater, cuius nam Angelus eſſe poſſit? filius autem, tum Deus, tum magni conſilij eſt Angelus nam ipſe nobis annuntiauit myſteria Patris. Hæc Theodoretus. D. quoque Baſilius contra Eunomium lib. 2. docet, *D. Baſilius.* Chriſtum Angelum dictum eſſe D ante incarnationē: & D. Athan. ſerm. 4. contra Arianos. Nicephorus lib. 1. cap. 5. *D. Athanaſius.* Certò illis conſtitit (ſcilicet, antiquis illis hominibus, qui Chriſti incarnationē præceſſerūt,) ipſum Chri- *Nicephorus.* ſtum Deum viſum eſſe ab Abrahamo: eundem reſponſa dediſſe Iſaac: collocutum eſſe cum Iacob, cum Moyſe autem, & qui poſt eum fuerunt Prophetis ſermonem contuliſſe, pro eo atq; id ſacræ indicant Scripturæ, &c. Præter hos lege Tertullianum in lib. aduerſus Praxeam, cap. 14. *Tertullianus.* Clementem Alexandrinum, Pædagogi, lib. 1. cap. 7.

D. Iuſtin. *Euſebius.* *Concilium Sirmienſe.*

Iuſtini Martyris dialogum cum Triphone, Euſebium Cæſarienſem lib. 1. Demonſtrationis euangelicæ cap. 5. Concilium etiam Sirmienſe anathematiſmo 14. ſic habet. Si quis cum Iacob non filium, tanquam hominem luctatum eſſe: ſed ingenitum Deum, aut Patrem eius dixerit, anathema ſit: At hoc Concilium Arianorum fuiſſe ait doctiſſimus Cardinalis Baronius in aureis annalibus ſuis, tom. 3. pag. 662. Quòd ſiquis aliud opinetur, tamen à Sede Apoſtolica approbationem non F oſtendet, qua illius anathemata probentur. Lege Nicephorum lib. 9. cap. 31. & alijs ſequentibus, & Cardinalē indicatum: noſtrumq; Pererium tom. 3. in Geneſim, c. 19. qui exiſtimat, Synodum illam probatā fuiſſe, non quātum ad omnia, ſed quantum ad confeſſionem fidei aduerſus Photinum.

D. Chryſoſtomus. *Ad Gal. 3.* *Legem veterē à verbo diuino datā multi ſentiūt.* *Theoph.* *Primaſius.*

Denique legē à Verbo diuino Moyſi traditam, ſentit Chryſoſt. ad Gal. 3. in illa verba: In manu mediatoris: mediatorem, ait, hic appellat Paulus Chriſtum, declarans, quod is ante le- G gem fuerit, ipſeque legem dederit. Et Theophil. Indicat, inquit, Paulus quod, & legem tulerit Chriſtus, vt ita in arbitrio eius ſit, eam rurſus tollere, quippe qui Dominus eius ſit. Primaſius ad Gal. 3. Lex per Angelos ordinata eſt; legimus enim Angelos adfuiſſe Moyſi, vt quidam putant; ſiue Chriſto, &c. Putat ergo Primaſius Chriſtum legem dediſſe miniſtrantibus Angelis. Oecumenius in commētarijs eiuſdem capitis: In manu mediatoris, id eſt, Chriſti; nam oſtendere H nititur Paulus legem quoque ipſam per Chriſtum datam, vt & abolendi eam ius ipſe habeat. Hæc ille.

Oecumenius.

D. Ambroſius.

Et D. Ambroſius lib. 1. de Fide, cap. 5. Non Pater in rubo, non Pater in eremo, ſed filius Moyſi locutus eſt. Denique de ipſo Stephanus dixit: Hic eſt, qui fuit in Eccleſia cum Angelo, hic eſt ergo, qui legem dedit, ipſe qui locutus eſt Moyſi dicens: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. &c. Idem Ambr. in lib. de Filij diuinitate, cap. 8. Filium in monte Sina cum Moyſe locutum eſſe ſcimus, qui agendis,

E explicandisque rebus à Patre aduenerat, quia omnia à principio per ipſum & ordinari, & explicari, & manere conuenerat, vt habendi filij hæc præcipua ratio conſtaret. Et tamen ſic viſus accipitur, vt alicuius conſpicabilis materiæ diſpoſitione aſſumpta videretur, ſalua ſcilicet, inuiſibilitate eius, &c. Eccleſia in antiphonis de aduentu: O adonai, & dux domus Iſrael, qui Moyſi in igne flammæ rubi apparuiſti, & ei in Sina legem dediſti; veni ad redimendū nos in brachio extēto.

D. Dionyſius Areopagita.

F Cōtrariæ ſentētię eſt magnus Dionyſius Areopag. lib. de cęleſti Hierarchia cap. 4. Has, inquit, diuinas viſiones, Patres noſtri perceperūt, per medias cœleſtes virtutes. An non, & ſacram legiſlationem, eloquiorum traditio, velut per ſe quidē dicit ex Deo Moyſi donatam; vt etiam verè nos doceat, diuinos eam eſſe, & ſacros characteres? Docet autem ſapienter, & hoc Theologia, per Angelos eā in nos ꝑuenire; tanquam diuino legali ordine G illud legaliter ponēte, hoc eſt, per prima, ſecunda in diuinum reduci. Hæc ille.

Lex vetus data per angelos.

D. Auguſt.

Et D. Aug. lib. 3. de Trinitate, c. 11. quod eſt vltimum illius libri: In edictis, inquit, Angelorum lex illi populo data eſt, ſed Domini per eam diſponebatur, & prænūciabatur aduentus, & ipſe tanquam Verbum Dei, miro, & ineffabili modo erat in Angelis, in quorum edictis lex ipſa dabatur. per Angelos ergo tūc Dominus loquebatur; per Angelos filius Dei ſuum diſponebat aduentum, &c. Et in fine capitis; H Conſtitit, inquit, quòd antiquis Patribus, cùm Deus apparere dicebatur, voces illę, ac ſpecies corporales, per Angelos factæ ſunt, ſiue ipſis loquentibus, vel agentibus aliquid ex perſona Dei, ſiue aſſumētibus ex creatura, quod ipſi non eſſent, vbi Deus figuratè demonſtraretur hominibus, &c. Eodem c. idem Aug. quod diximus, probat ex Paulo, his verbis: Paulus, quia tūc per Angelos, nunc autem per Filium ſermo factus eſt, apertè demonſtrans ad Hebręos ſecundo: Propterea, inquit, abundantius oportet attēdere nos ea, quæ audiuimus, ne forte defluamus.

Ad Heb. 2

Si enim,

Digitized by Google

Si enim, qui per Angelos dictus eſt ſermo factus eſt firmus, &c. quō nos effugiemus tantam negligentes ſalutẽ? & quaſi quęreres, quam ſalutem? vt oſtẽderet ſe de nouo Teſtamento iam dicere, id eſt, ſermone, qui non per Angelos, ſed per Dominum factus eſt: Quæ ſalus cum initium accepiſſet, inquit, vt enarraretur p Dominũ, &c. Quod ſi quis objiciat Auguſtino, cur ergo ſcriptum eſt: Dixit Dominus ad Moyſen, & non potius, dixit Angelus ad Moyſen: Reſpondet, quia cùm verba iudicis præco pronunciat, non ſcribitur in geſtis: Ille præco dixit, ſed ille iudex. D. Anſelmus ad Galat. tertio: Lex, inquit, eſt ordinata per Angelos, quia nō per ſeipſum Deus, ſed per Angelos. Moyſi loquebatur, & præcepta legis diſponebat; & quia in ipſis Angelis Chriſtᵒ erat, qui eſt Mediator Dei, & hominum, ac per eos legem ordinabat; ideò dicitur ordinata per Angelos, in manu mediatoris, &c. Et D. Th. in commẽtarijs eiuſdem capitis: Lex, inqt, ordinata eſt per Angelos, id eſt, miniſterio Angelorum, & eſt data per Angelos, quia lex non debebat dari per Filium, qui maior eſt, &c. In eadẽ ſententia eſt 1.2. quæſt. 89. art. 3. quem alij Theologi ſequũtur, Albertus Magnus in commẽtarijs Dionyſij Areopag. de cœleſti Hierarchia c. 4. Qui loquebatur, ait, ad Moyſen Angelᵒ fuit, per quem etiam lex data fuit.

D. Anſel. *D. Thom.* *Albertus Magnus.*

Hæc ſententia confirmatur ex verbis D. Stephani Actorũ ſeptimo: Hic, inquit, id eſt, Moyſes, fuit in Eccleſia in ſolitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum Patribus noſtris. Item: Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & nō cuſtodiſtis. Preterea, Paulus ad Galatas tertio: Lex, inquit, ordinata per Angelos & ad Hebræos ſecundo: in hunc modum argumẽtatur à minori ad maius: Si ſermo, qui per Angelos dictus eſt, factus eſt firmus; & omnis præuaricatio, & inobedientia, accepit iuſtã mercedis retributionem; quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ cum initiũ accepiſſet enarrari per Dominũ ab ijs, qui audierunt, in nos cõfirmata eſt; cõteſtante Deo, ſignis, & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus, ſecundum ſuam voluntatem, quaſi dicat: Si lex vetus per Angelos data, rata, ſtabiliſque permanſit, eius verò præuaricatores meritas pęnas luerunt; quomodo nos Dei ſuppliciũ effugiemus, ſi ſalutem, quã lex affert Euãgelica, neglexerimus? quæ nō per Angelos, ſed per ipſum Angelorum Dominum primò tradita; deinde per diſcipulos Domini admirãdis editis miraculis promulgata eſt.

Act. 7. *Ad Gal. 3.* *Ad Heb. 2.*

Objiciet quiſquam, Scripturam ſacram aſſerere, Deum loquutum eſſe cum Moyſe, & cæteris Patribus. Reſpondetur, Angelos nomine Dei, verba Dei protuliſſe, veluti Dei legatos, atque adeò Deum ipſum, per Angelos locutum. ideoque meritò locutus dicitur Deus, quia præcipuè loquebatur, cum tamen Angeli loquerentur, vt probatur ex capite 31. Geneſeos, in quo is, qui cum Iacob loquitur, Angelus dicitur: Dixit, ait Iacob, Angelus Dei ad me in ſomnis. Deinde ſeipſum is Angelus Deum appellat; Ego, inquit, ſum Deus Bethel, vbi vnxiſti lapidem, & votum vouiſti mihi. Vides perſpicuè ex ipſis ſacris literis, Angelum Dei nomine affici. Quod igitur hoc loco, idem in cæteris factum intellige. Eum quoque, qui cum Iacob luctatus eſt, Angelum fuiſſe cõſtat ex capite duodecimo Oſeæ, attamen Deus dicitur Geneſ. 32. D. Iuſtinus Martyr, in explicationibus quæſtionum à gentibus poſitarum, q. 142. Angeli, inquit, omnes, qui Dei locum obtinere viſi ſunt, aut cum hominibus locuti ſunt, Dei etiam appellati ſunt nomine; vt is, qui cũ Iob, & Moyſe locutus eſt, &c. D. Greg. in Præfatione libri Iob cap. 2. Angelus, qui Moyſi appariuſſe ſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur: Angelus propter hoc, quod exteriùs loquendo ſeruiebat, Dominus autem dicitur, quia interiùs præſidens, loquendi efficaciam miniſtrabat. cũ ergo loquens, ab interiori regitur, & per obſequium Angelus, & per inſpirationem

D. Iuſtinus. *D. Gregor.*

nem Dominus nominatur, &c. Lege eundem Gregorium libro vigeſimo-octauo, Mor. capite ſecundo, *D. Hieron.* Hieronymus ad Galatas tertio, quod ait Paulus, lex ordinata per Angelos; hoc vult intelligi, quod in omni veteri Teſtamento, vbi Angelus primùm viſus refertur, & poſtea quaſi Deus loquens inducitur; Angelus quidē verè ex miniſtris pluribus quicunque ſit viſus; ſed in illo Mediator loquatur, qui dicat: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, &c. E

Deut. 33. Obijciet alius, illud Deuter. 33. Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus eſt nobis, apparuit de monte Pharan, & cum eo ſanctorū millia. Ex ijs verbis conſtat multa Angelorum millia veniſſe in montem Sinai, vt comitarētur, non Angelum aliquem, ſed ipſum Verbum diuinum: nam Scriptura, non Angelis, ſed Deo multorum Angelorum tribuit comitatū. Præterea Pſal. 67. hæc leges: Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis in Sinai, &c. Id eſt, Domini currus ſunt multa Angelorum lętātium millia, in eis fuit in mōte Sinai. Ergo Deus ipſe in monte Sinai legem dedit: non enim dici poteſt, Angelos eſſe currum alicuius Angeli, aut Seraphini. Reſpondetur, Archangelū Michaelem perſonam Dei tunc geſſiſſe, cùm lex data eſt, multiſque Angelorum millibus ſtipatum in montem Sinai veniſſe. Quæ igitur Moyſes Deut. 33. & Dauid Pſal. 67. de Deo prędicāt, *Pſal. 67.* de Michaele Dei perſonam ſuſtinente, ſummaq; cum maieſtate, Dei maieſtatē repræſentāte intelligenda ſunt. vel de Deo ipſo non quidem aereo in corpore, ſed inuiſibili modo legem ī Sinai per Angelos dante. Michaelem autem legem in mōnte Sinai dediſſe Pantaleo diaconus docet apud Suriū in encomio D. Michaelis. Michael, inquit, Angelorum ductor longè maximus, & excellentiſſimus, miniſter diuinæ legis, quæ data fuit in monte Sina, &c.

CAP. XVI.

De decimaquinta Prærogatiua.

DEcimaquinta Prærogatiua. Vetus Teſtamentum fidei fuit Chriſti implicitæ, vt vocant, nouum fidei eſt explicatiſſimæ. Fides ad legem pertinet, tam naturalem, & ſcriptam, quā euangelicam; nam vt Paulus teſtatur ad Hebr. 11. ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: fundamentum enim eſt, ſine quo cęterarum virtutum ędificiū cōſtrui nequit, ut docet Chryſ. ex Paulo hom. 9. in Epiſtolam ad Hebræos: Quia fides, inquit, fundamentum eſt, cætera verò, ſuperædificationes: aduerte Paulum dicentem 1. Cor. 3. Ego fundamentum poſui, alius ſuperædificat, &c. D. item Gregorius lib. 15. Moralium, cap. 15. hoc eſſe fundamētum ait, quod Babylonici hoſtes. i. dæmones conantur exinanire. Inimici, inquit, vſque ad fundamentum Ieruſalem exinaniunt, quando peruerſi ſpiritus à corde fidelium, deſtructo priùs ædificio boni operis, ſoliditatem quoque exhauriunt religionis, iuxta illud Pſal. 136. Exinanite, exinanite, vſque ad fundamentum in ea; ſicut enim ſupra fundamentum fabrica, ſic ſuper fidem opera cōſtruuntur. Hæc ille. Dux præterea fides eſt viæ in cœlum. Vnde Aug. de Fide ad Petrū; Tale, inquit, eſt vt ſine vera fide, quiſque velit per contemptum ſeculi Deo placere; quale ſi quis tendens ad patriā, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus ſectetur errorem, quo non ad beatam ciuitatem perueniat, ſed in præcipitium cadat. Sydus eſt fulgens fides, qđ in cęleſte littus nauigantibus prælucet; columna ignea, quæ veros Iſraelitas in terrā promiſſam præcedit, oculus animi, qui diuinarum rerum ſplendorem, actionumque humanarum ſcopum intuetur. Abſque fundamēto nemo ædificat, abſque ſydere nemo vaſtum mare nauigat, abſq; oculo nemo cernit; neceſſaria ergo fides eſt ijs, qui virtutum ædificium extruere, qui procelloſum vitæ huius pelagus pertranſire, qui rerum diuinarum fulgorem intue-

Vetus Teſtamētum fidei Chriſti fuit implicita. Nouum explicata. Ad Heb. 11. D. Chryſ. Fides ſemper fuit neceſſaria.

Fides fundamētum.

D. Auguſt. Fides dux via.

Fides, ſydus, columna ignea, & oculus.

F G H

intueri, humanarumq́; actionum ſcopum attingere volunt.

Amari nõ poſſunt niſi cognita. Auguſt.

Firmiſſimè nouimus amari niſi nota nõ poſſe, ait D.Aug.lib.10.de Trin. capit.1. Ergo ſi ignoremus Deum, amare illum non poterimus; neceſſarius maximè Dei amor eſt, neceſſaria quoque maximè eiuſdem cognitio, quæ ad hunc amorem ducat: neceſſaria ſummoperè fides, quæ Dei cognitionem præſtet, quæ ad virtutem oſtẽſo præmio impellat, à ſcelere propoſita ante oculos pęna deterreat: vnde illud Pauli ad Hebr.11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

Deus in lumine ſuo uidetur. Pſal. 31.

Duobus autem in locis cognoſcitur Deus; in cœlo, & orbe terrarum: non alieno tamen, ſed proprio lumine inſtar Solis cognoſci poteſt, iuxta illud Pſal. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Quemadmodum per radios à Sole diffuſos, Solem ipſum intuemur: ita per lucẽ à Deo dimanantem, Deũ ipſum cognoſcimus. Si Sol radios colligat, mille licet faces incẽdas, Solem non cernes: ſi Deus lumen ſuum tibi non impertiat, ſcientiarum licet omnium lumina adhibeas, Sacroſanctæ Trinitatis naturam, eiuſdemq́ue opera non intelliges. Vnde Philo in libro de præmijs, & pęnis, Solem hunc viſibilem, num alia re, quã ipſa adiuti cernimus? quid ſtellas, an non ſola ſtellarũ ope aſpicimus? lucis aſpectum, non ne luci debemus? in eundẽ ſanè modum, etiã Deus per ſe ipſum illuſtrat ſui notitiam, &c. In cęlo ergo, beatorum intellectum lumine gloriæ clariſſimo illuſtrat, quo illuſtratus Sacroſanctæ Trinitatis eſſentiam, & magnam rerum conditarum multitudinem clariſſimè intuetur: in terrarũ vero hoc orbe, viatorum intellectum lumine fidei certiſſimo illuminat, quo illuminatus eandem Trinitatẽ, eiuſq́; opera admiranda, non quidem manifeſtè, vt beati, ſed tamen certiſſimè, veriſſimè, & infallibiliter cognoſcit. Quemadmodũ aſtra omnia quotquot toto fulgent cœlo, quamuis lucis aliquid afferant, noctem tamen ſua luce pellere nequeunt: ſic omnes ſcientiæ quotquot mortalium labore, & ingenio repertæ ſunt, quamuis aliquid cognitionis pariant, rerum tamen diuinarum ignorantiam, ex animo fugare non poſſunt. Sol noctem; fides rerum diuinarum ignorantiam, ex mũdo pellit: neceſſaria igitur fides hominibus, ſicut Sol mundo.

Philo.

Duplex eſt lumen, gloria in cœlo, fides in terris.

Fides Deo honorem affert.

Nec ominibus ſolùm neceſſaria eſt, verum Deo etiam honorifica: & rebus ipſis de quibus habetur, aptiſſima. Honorificum Regi eſt, ſi duces præcellentes ſub ſuum iugum mittat: præſtãtiſſima autem animi pars, duxq́ue reliquarum, intellectus eſt; honorificum ergo Deo, ſi humanum intellectũ per fidem in captiuitatem redigat: iuxta illud Pauli 2.Cor.10. Arma militię noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequiũ Chriſti. Felix captiuitas, quæ dum captiuum reddit intellectum, liberat: dum ligat, ſoluit: dum ſubijcit, eleuat. Captiuum reddit fides intellectum, ſed ab ignorantia liberat; ligat, ſed ligans ſoluit erroris vinculis; ſubijcit, ſed ad diuinę veritatis ſublimitatẽ eleuat; catenas inijcit, ſed aureas ac gemmatas, qbus orneť potiùs, q̃ vinciatur.

2.Cor. 10.

Fides eſt uexillum diſtinguens Chriſtianos ab Ethnicis, &c.

Ettereà glorioſum Regi ſi muniPreterea glorioſum Regi ſi munitiſſimas arces expugnet, & celſis męnibus vexilla inſigat: glorioſum Deo animos hominum, veluti propugnacula fortia ſuperaſſe, atque in ſummis męnib. hoc eſt, intellectu, fidei vexilla infixiſſe: vexillo nãq; ſimilis eſt fides: vexilla milites diſtinguunt, fides Chriſtianos à Iudæis, Ethnicis, Mahometanis, hæreticiſq́; ſeparat; cui illud congruit Pſal.4. Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: hebræũ verbũ à vexillo ducitur, vt ait Pagninus, in Theſauro; Eleuatum eſt, ſuper nos veluti ſignum, vel vexillum, lumen vultus Dei; à Deo veluti Sole diffuſum, id eſt, fides à Deo nobis donata, & in intellectu noſtro infixa, ſub quo duce militemus demonſtrat. Ad hæc præclarum homini, ſi quis eius dictis

Pſal 4.

Ioan. 3. Fides ſigillum.

certiſ-

certiſſimam fidē adhibeat:præclariſſimum Deo,tam admirabilem illius verbis homines habere fidem, vt veriſſima eſſe omnia ſine vlla hæſitatione credant, idque omnium cruciatuum perpeſſione confirment.Ioan.3. ait Baptiſta:Qui accepit Chriſti teſtimoniū, ſignauit quia Deus verax eſt, hoc eſt, qui Chriſti verbis fidem habet, eiusq; doctrinam recipit,quaſi ſigillo impoſito cōfirmat, Deū eſſe veracē.hic Dei magnus honor eſt,Nā fides veluti ſigillū eſt,quod diuinis verbis appoſitum, Deū veraciſſimū eſſe, infallibili certitudine profitetur.Eſt aūt ſigillū nō cereū,ꝙ modico ignis calore diſſoluat, ſed aureū, quod ipſo igne, omniumq; tyrannorū tormentis purius,atq; rutilātius fiat.Martyrū cōſtātiſſima,certiſſimaq; fides mille cruciatibus explorata,rutilātiorq; effecta,ſatis hoc ꝓbat. E F

Etenim fides non eſt,vt impie Abailardus ſentiebat, exiſtimatio, cui aliquid incertitudinis ſubeſſe poſſit, ſed certitudo quædā infallibilis,cui ſic adhæret Chriſtianus, vt prius à corpore animus,quā ab animo fides,auelli poſſit. Lege D.Bernardū Epiſt.190. Ad Innocentiū ſummū Pontificē;In primo, inquit, limine Theologiæ, vel potius ſtultilogiæ ſuę Abailardus fidē definit æſtimationē,quaſi cuiq; in ea ſentire, & loqui quælibet, liceat, aut pendeat ſub incerto,in vagis,ac varijs opinionib. noſtræ fidei ſacramenta,& nō magis certa veritate ſubſiſtant.Nonne ſi fluctuat fides,inanis eſt ſpes noſtra?abſit,vt putemus in fide, vel ſpe noſtra, aliquid,vt is putat,dubia æſtimatione pendulum,& non magis totum, quod in ea eſt,certa ac ſolida veritate ſubnixū oraculis,& miraculis diuinitus perſuaſum,ſtabilitum, & cōſecratū partu Virginis,ſanguine redēptoris, gloria reſurgentis,nō eſt fidēs æſtimatio,ſed certitudo.Hęc Bernardus. Virtutū omniū fundamentum fides eſt, vt iā diximus.fundamentum aūt, vt ait Chryſoſtomus homil. 9. in Epiſtolam ad Hebræos,firmum oportet, & fixum eſſe, & ſtare,& non transferri.Oportet ergo fidem eſſe firmam,fixam,ſtabilē,ab omni animi fluctuatione alieniſſimā. G *D. Bernar.* *Chryſoſt.*

Quamuis autē certitudinē fides habeat tantam,vt ſcientiæ certitudinem ſuperet;euidentia caret, quæ in ſcientijs reperitur, non.n.demonſtrationibus cōparatur,ſed Spiritus Sancti ope ratione animis infunditur.Vnde D.Baſilius pſ.115.Sacrorum,inquit,quæ de Deo ſunt eloquiorum, prædux eſto fides planè,non item demonſtratio: fides,inquā,animā inuitans, imò & perſuadens ad conſenſionem,præ cunctis rationalibus methodis; neque.n.fides geometricis nititur probationibus, quas neceſſitates vocant, ſed animis noſtris ſe inſinuat,efficaci Spiritus ſancti operatione.Hæc ille.Pſ.98. In columna nubis loquebatur Deus ad eos, id eſt,Iſraelitas;ita etiā loquitur ad Chriſtianos. Nam columnæ nubis ſimilis eſt fides, columnæ quidem, quia reliquarum virtutum eſt fulcimentum,nubis verò,quia euidentia caret,obſcuritatem habet. Ea tamen obſcuritas in maximū hominum meritum cedit; vt .n.ait D. Greg. hom.26.in Euangel.fides non habet meritū, cui humana rō præbet experimentum.Habet aūt meritum,& quidē maximū, quæ rationis omnes gradus tranſcendēs,ſine experimento,ſine demōſtratione, & euidētia,Deo ex obſcura columna nubis loquēti credit:vnde illud Chriſti Io.20. Beati,qui nō viderunt,& crediderūt: & illud Aug.Pſal.109. Quæ eſſet merces fidei,niſi lateret, quod credimus? Itē:Non eſſet iuſtitia fidei,ſi non eſſet abſcōditū,qđ prædicatū crederemus, & credēdo ad videndū perueniremus. *Fides euidentia caret.* *D. Baſilius.* *Pſal. 98.* *D. Gregor.* *D. Auguſt.*

Iis adde, hunc cognoſcendi modū per fidem, vt diximus, rebus, de quibus habetur fides,eſſe aptiſſimum: nā res cognoſcendæ à ſenſu, & intellectu noſtro longè remotæ ſunt: quocirca à Paulo Hebr. 11. dicuntur non apparentes;Fides,inquit,eſt argumentum non apparentium non enim Sacroſancta Trinitas nobis apparet,non Chriſtus,aut natus, aut cruci ſuffixus, aut rediuiuus, non beatorum gaudia, aut impiorum æterna ſupplicia, ſenſum hæc omnia effugiunt, reliquum eſt, vt aliquod nobis detur argumentum non apparentium, aliqua rerum ſperan- H *Ad Heb. 11.*

Digitized by Google

ſperandarum ſubſtantia, aliqua è cœlo fax, quæ ſua luce res ſenſui non apparentes faciat intellectui apparere. hæc fides eſt, quæ, vt ait Paulus, eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Subſtantia dicitur fides rerum ſperandarum, quia res ſperãdas in nobis ſubſiſtere facit. Theoph. Fides, inquit, eſt eſſentia eorum, quæ non ſunt, ſubſiſtentia eorũ que nõdum ſubſiſtunt, vt reſurrectio nondum ſubſiſtit, ſed fides ſtatuit eã, & ob oculos nobis ponit, &c. Theodoret. Fides, inquit, oſtendit tanquam ſubſiſtentia ea, quæ nondũ facta ſunt. D. Anſelmus: Sicut ſubſtantia ſubſtat formæ, eam eſſe faciendo, ita fides ſperandis rebus, eas in nobis ponendo, &c. Dicitur autem argumentum non apparentium, quia quemadmodum per argumenta, rerum, quæ ſciuntur, ſcientiam, ita per fidem, rerum, quæ nõ apparent, cognitionem certiſſimã cõparamus. D. Aug. lib. 2. de Pecc. meritis, & remiſſione vertit; Fides eſt conuictio rerum, quæ non videntur, quod intellectum conuincat.

Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerũ. Theoph.

Anſelmus, ſiue Hermus.

Auguſt.

Neceſſaria ergo fides fuit ab orbe condito. ſed quemadmodum Luna in dies creſcit, quouſq; ſuum orbem cõpleat, ſic fides creuit, quouſque in nouo teſtamento, ſuũ quaſi orbem perſecit. Creuit, inquam, fides ſecundum ea, quæ credenda proponuntur; non enim valdè multa legis naturalis, & ſcriptæ obſeruatoribus, credẽda proponebantur; Chriſtianis plurima, & explicatiſſima proponuntur. ad apicẽ quippe ſummum, & incrementũ aſcẽdit fides. Erat autem olim in lege naturæ, & veteri, fides de Deo remuneratore explicata, & de Chriſto redemptore occulta, atq; implicita, nemini tamen vnquam ſine fide in Chriſtum redemptorem occulta, atque implicita, contigit ſalus. Quod docet Aug. lib. 19. contra Fauſtum capit. 14. Antiqui, inquit, iuſti, ſacramentis illis, intelligebant venturam prænunciari reuelationem fidei, ex qua licet adhuc operta, & abſcondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam tunc ipſi viuebant: quia in hac vita nemo poteſt

Fides inſtar Lunæ creuit.

In lege naturæ, et ſcripta fuit fides de Chriſto implicita.

A eſſe iuſtus, niſi, qui ex fide viuit, &c. Et in fine capitis: Tunc, inquit, occulta erat fides, nam eadem credebant, eademque ſperabant omnes iuſti, etiã temporũ illorum, & promiſſiua erant omnia illa ſacramenta, & ritus ſacrorum, nunc autem reuelata eſt fides, in quam concluſus erat populus, quando ſub lege cuſtodiebatur, &c. Et Epiſtol. 157. ad Optatum, Chriſti ſaluberrima fide etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquam veniret in carne, crediderunt in carne venturum; eaB dem namque fides eſt, & noſtra, & illorum, quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factũ, &c. Eadem Epiſt. idem Auguſtinus: Cum omnes iuſti, ſiue ante incarnationem, ſiue poſt incarnationem Chriſti, nec vixerint, nec viuant; niſi ex fide incarnationis Chriſti, in quo eſt gratiæ plenitudo; profectò quod ſcriptum eſt Act. 4. non eſſe aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluos fieri nos, ex illo tempore valet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam viC tiarum eſt, &c. Et lib. 18. de Ciuitat. Dei, cap. 47. Diuinitus prouiſum fuiſſe non dubito, vt ex vno Iob ſciremus, etiam per alias gẽtes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eiq; placuerunt, pertinentes ad ſpiritalem Hieruſalem, quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui diuinitus reuelatus eſt vnus mediator Dei, & hominum Chriſtus, qui venturus in carne, ſic antiquis ſanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis veniſſe nuntiatus eſt; vt vna, eademque fiD des per ipſum omnes in Dei ciuitatẽ prædeſtinatos perducat ad Deum, &c. D. Greg. hom. 17. in Ezech. Oſanna, inquit, latina lingua, ſalua nos dicitur, ab ipſo enim Chriſto ſalutem, & priores quæſierunt, & præſentes quærunt, & benedictum, qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam vna ſpes, vna fides eſt præcedentium, atque ſequentium populorum, quem priores noſtri ex Iudaico populo crediderunt, atque amauerunt venturum, hunc nos, & veniſſe credimus, & amamus, &c.

Auguſt.

Erat

Tempora variata ſunt, non fides.

Erat antiquorum fides de Chriſto implicita, noſtra autem eſt explicatiſſima, venturum illi Chriſtum credebant, nos veniſſe credimus, vna tamē fides erat. Aug. in Pſal. 50. Itaque, inquit, à Patribus diſpenſatio ſuſceptæ carnis futura credebatur, ſicut à nobis facta creditur; tēpora variata sūt, non fides, & tract. 45. in Ioan. Ante aduentum Domini præceſſerunt iuſti, ſic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus, in eum, qui venit, tēpora variata ſunt, non fides, quia & ipſa verba pro tempore variantur; cum variè declinantur. Alium ſonum habet: Venturus eſt, alium ſonum habet; Venit, mutatus eſt ſonus, venturus eſt, & venit, eadē tñ fides vtroſq; coniungit, & eos, qui venturum eſſe, & eos, qui eū veniſſe crediderūt, &c. Et poſt pauca: Vt ſcias aūt, ꝙ vna ſit fides, audi dicentē Paul. 2. Cor. 4. Habētes eundē ſpiritū fidei, & nos credimus, &c. Item lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorū c. 4. Patres illos antiquos, & eandē fidē, qua nos præditi ſumus, habuiſſe, & Chriſtiano: Si non nomine, tñ reipſa fuiſſe docet; à Ioāne, inquit, Baptiſta, & deinceps cęperūt de Chriſto fieri præterita, vel præſentia, quæ ab illis omnibus anterioris temporis iuſtis credebantur, ſperabantur, deſiderabantur futura. Eadem igitur fides, & in illis, qui nondum nomine, ſed reipſa fuerunt antea Chriſtiani, & in iſtis, qui non ſolum ſunt, verum etiam vocantur, & in vtriſque eadem gratia per Spiritū S. Hæc Auguſtinus. Eadem itaq; fuit fides, non tamen idē fidei ſtatus; mutatus eſt ſtatus fidei, mutatum quodammodo obiectū, quod dicitur materiale, non tamen formale.

2. Cor. 4. — *D. Auguſt.*

Sed probabit aliquis, vetus Teſtamentum caruiſſe fide ex Paulo, qui ad Rom. 3. legem Chriſti, legem appellat fidei, legem autem vetere legē factorum; Vbi eſt, inquit, gloriatio tua? excluſa eſt, per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei: ergo lex vetus non fuit lex fidei, ſed tātum factorum, id eſt, operum. Vrgebit ex eodē Paulo ad Gal. 3. eo enim cap. manifeſtè ait, legem antiquam non fuiſſe ex E fide. Quoniam, inquit, in legē nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtū eſt, quia iuſtus ex fide viuit, lex autem nō eſt ex fide, ſed qui fecerit ea, viuet in illis. Hæc Paul. Addet etiam quiſpiam illud eiuſdem Epiſtolæ. Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur. Itē illud: Vbi venit fides, &c. Ergo in Teſtamēto veteri nō erat fides, ſi quidē nōdū venerat, ante Chriſti aduētū.

Rom. 3. — *Gal. 3.*

Fides ſine operib. mortua, opera quoque mortua, ſine fide. D. Auguſt.

Reſpondemus, Paulum nec à veteri fidem, nec à noua lege opera excludere: quemadmodum enim ſine operibus fides, ita ſine fide, opera mortua F ſunt. Id docet D. Aug. exemplo Abrahami in præfatione, Pſal. 31. Abrahā, inquit, filium ſuum immolādum Deo obtulit: Magnum opus, ſed ex fide, laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum; laudo fructū boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet, qualecunq; illud opus eſſet. rurſum, ſi ſic teneret fidem, vt cum ei Deus imperaret offerri ſibi immolandum filiū ſuum, diceret apud ſemetipſum, non G facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iuſſa ſua liberat De⁹, fides ſine operibus mortua eſſet, & tāquam radix ſine fructu ſterilis, atque arida remaneret, &c. Cur igitur Apoſtolus legem noua fidei appellat, veterem operum, cum fidē operibus oporteat eſſe adiunctam? D. Aug. lib. de Spiritu, & litera c. 13. quid diſcriminis ſit inter legem factorum, & legem fidei inquirit, & reſpōdet his verbis: Quid intereſt, breuiter dicam, quod operū H lex minādo imperat, hoc fidei lex credendo imperat; illa dicit: Non concupiſces, iſta dicit: Cum ſcirem, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij Dominū, & deprecatus ſum, ipſa eſt illa ſapientia, quę pietas vocatur, qua colitur pater luminum, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum colitur autem ſacrificio, laudis actioniſque gratiarum, vt cultor eius non in ſe ipſo, ſed in illo glorietur, ac per hoc lege operū dicit Deus; Fac quòd iubeo,

Cur lex noua dicatur fidei, et vetus factorum.

Sapient. 8.

Digitized by Google

iubeo, lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. ideo enim iubet lex, vt admoneat, quod faciat fides, id eſt, vt cui imperatur, ſi nondum poteſt, ſciat quod petat: ſi autem continuò poteſt, & obedienter facit, debet etiam ſcire quo donante poſſit. Et ca.17. eiuſdem lib. Lex, inquit, Dei, eſt charitas, huic prudentia carnis non eſt ſubiecta, nec enim poteſt, ſed ad hanc prudentiam carnis terrendam, cùm in tabulis ſcribuntur opera charitatis, lex eſt operum, & litera occidens præuaricatorem, cùm autem ipſa charitas diffunditur in corde credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectorem.

A

His verbis indicat Aug. legem operum eſſe veterem, quæ operum præcepta tradit, non obſeruantibus minas intentat, nec gratiæ ſpiritum adiuuantem confert: legem verò fidei eſſe nouam, quæ credendo auxilium ad ſeruanda mandata petit, & impetrat, quò charitas eſt diffuſa in cordibus, vitam præſtans dilectori. Non tamē docet apertè, cur dicatur illa lex operum, hæc fidei. Docet D.Thom.1.2.quæſt.107. artic.1.ad 3. hunc in modum. Dicendū, quòd lex noua dicitur lex fidei, in quantum eius principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quæ interius datur credentibus, vnde dicitur gratia fidei; habet autem ſecundariò aliqua facta, & moralia, & ſacramentalia, ſed in ijs non conſiſtit principalitas legis nouæ; ſicut principalitas legis veteris in eis conſiſtebat. Hæc D. Thom. paucis reſpondeo, Diuum Paulum legem Chriſti, legem appellare fidei, non quòd ſolam fidem lex Chriſti contineat, aut præcipiat, cum apertiſſimum ſit etiam opera complecti, ac iubere, ſed quia fides eſt legis Chriſti initium, fundamentū, & radix iuſtificationis, ac operum Chriſtianorum. Quam etiam ob cauſam, vt eſt in Concil.Trid. ſeſſ.6.c.8. dixit idem Apoſtolus, iuſtificari hominem per fidem. Verba Concilij hæc ſunt. Verba Apoſtoli in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, & expreſſit; vt ſcilicet, per fidem ideò iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ

D. Thom.

Concilium Tridentinum.

ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, &c. Ab eò ergo, quod primum eſt in lege, id eſt, à fide, appellat Paulus legem fidei, cū tamen non ſolam fidem lex cōtineat; quemadmodum ſolemus potētiſſimū Regem Philippū, Regem Hiſpaniæ appellare, cum tñ multa alia regna illius contineat principatus. Sic in ſymbolo Apoſtolorum dicimus, Deum creatorem cœli, & terræ; cæli & terræ nomine, cætera omnia, quæ ambitu ſuo continent, intelligentes.

B

Appellat præterea legem fidei, quia lex noua, eſt lex fidei in Chriſtum explicatiſſima, quę in lege veteri expectabatur reuelanda; iuxta illud ad Gal.3. Priuſquā veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Præterea legē fidei in Chriſtū nominat, vt Chriſti merita extollat, aduerſus Iudæos, qui operum ſuorum meritis iuſtitiam tribuebant; vnde illud ad Rom.9. Iſrael ſectando legē iuſtitiæ, ad Iuſtitiā non peruenit; quare? qa nō ex fide, ſed quaſi ex operib⁹.

C

Eandem ob cauſam legem Iudæorū legē operum vocat, quia illi maximā operū legis rationem, nullā fidei in Chriſtum habuerunt; In legē iuſtitiæ, ait Paulus ad Rom.9. non peruenit Iſrael. quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: offenderunt enim in lapidē offenſionis, &c. Quaſi dicat operibus legis iuſtitiam tribuerunt Iſraelitæ, non fidei Chriſti, nam in Chriſtū veluti in lapidē ſcandali impegerunt; ideoq; ad iuſtitiam veluti metam non peruenerunt.

D

Vocat præterea legem operum, quia, vt D.Thom. ſuprà citatus docet, lex vetus in præceptis operum præcipuè conſiſtebat. Deniq; Paulus fidem in Chriſtum, legi opponit, ita tñ, vt lex pro operibus legis ſumatur, quæ neminem iuſtificare vi ſua poterant; fides vero gratiam, & ſpiritum Chriſti includat, à quo omnis gratia, & iuſtificatio emanat; legem item fidei dicit, quia legis antiquæ multitudinem præceptorum abrogauit. Explicatū ergo eſt prius Pauli teſtimoniū, quo probatur Teſtamentum vetus nō

Lex noua, fidei lex cur dicatur.

Ad Rom. 9.

Lex vetus cur dicitur lex operū.

fuiſſe

Digitized by Google

fuiſſe fidei ; explicandum eſt teſtimo- E
nium ſecundum, & difficilius, ad Gal.
3. Lex non eſt ex fide.

D. Tho. in cõmentarijs Epiſtolæ hu
ius, legem non eſſe ex fide, exponit,
eo ꝙ caduca ac terrena bona obſerua
toribus polliceatur ; ipſum Thomam
Quomodo lex vetus non ſit ex fide.
audiamus: Lex, inquit, non eſt ex fide,
fides enim ad Hebr. 11. eſt ſperandarũ
ſubſtantia rerum, argumentum nõ ap
parentium: & ideò propriè implet mã
datum de fide, qui non ſperat ex hoc
aliqua præſentia, & viſibilia bona cõ
ſequi, ſed inuiſibilia, & æterna. Lex er F
go, quia promittebat terrena, & præ
ſentia, ideo non eſt ex fide, ſed ex cu-
piditate potiùs, vel timore, ſecundum
illos præcipuè, q carnaliter legem ob
ſeruabant; aliqui tñ ſpiritaliter viue-
bant in lege, ſed hoc nõ erat ex ea, ſed
D. Thom.
ex fide mediatoris. Hæc D. Tho. Eadẽ
Gloſ. ordin.
eſt interpretatio Gloſſæ ordinariæ, cu
ius hæc ſunt verba: Lex nõ eſt ex fide;
poſſet enim videri, quòd opera legis
ex fide fierent, vt pro eis ſperarent
ęterna, quod non eſt, ſed ex timore pę
Gloſ. interli.
næ, illa ſeruabant. In Gloſſa quoq; in- G
terlineali ſic leges : Lex non eſt ex fi-
de, vt pro futuris impleatur, ſed pro
temporalibus, & pro timore.

Lyranus.
Lyranus aliter interpretatur: Dicit,
inquit, lex non eſſe ex fide, quia in le-
ge veteri non fuerunt data præcepta
de credendis; hoc enim pertinet ad le
gẽ nouã, ĩ qua facta eſt explicatio cre
dendorum, propter qđ Rom. 3. Lex ve
tus dicitur, lex factorũ, noua fidei. Sic
Lyranus. Eſt hæc interpretatio D. An-
Anſelmus.
ſelmi in cõmentarijs Epiſt. ad Galat.
Lex, inquit, nõ eſt ex fide, id eſt, nihil H
mandat credendũ, ſed ꝑ timorẽ cogit
ad faciendũ. Eſt itẽ Gloſſæ interlinea-
lis. D. quoq; Tho. ad Gal. 3. ait, legis
ꝓcepta nõ eſſe de credendis, ſed de fa-
ciẽdis, qđ Paulus videtur ſignificare,
cùm adiungit; Sed qui fecerit ea, viuet
in illis, quaſi dicat : Lex ſcripta nõ eſt
ex fide, quia non tradit ſcripto præce-
pta de fide, ſed de operibus, de quibus
in lege ſcriptũ eſt : Qui fecerit ea, vi-
uet in illis. Loquitur ergo Paul⁹ de le
ge quoad opera tantùm, in qbus maxi
D. Auguſt.
mè ſita erat, qđ D. Aug. obſeruat in cõ

mẽ. Epiſt. ad Gal. Legẽ, inquit, ꝓ ipſis
operib⁹ legis nũc poſuit Apoſt. quod
de poſterioribus manifeſtatur: Qui fe
cerit ea, viuet in eis, non ait, q fecerit
eam legẽ, viuet in ea, vt intelligas le-
gẽ ĩ hoc loco, pro ipſis operibus ſum-
ptã. Hæc D. Aug. Nec igiť ex hoc Pau-
li teſtimonio iferť, Teſtamẽti veteris
obſeruatores ſine fide vixiſſe, nec ex
priori colligiť Teſtamenti noui culto
res, ſine operib⁹ legẽ obſeruare poſſe.

Verba aũt illa Pauli: Priuſquã veni
ret fides, &c. De fide Chriſti aperta, &
explicata, intelligenda ſunt, q̃ in Te-
ſtamento veteri occulta adhuc erat,
& velata, in nouo reuelãda, quocirca
Paulus addit: Sub lege cuſtodiebamur
concluſi in eã fidẽ, quę reuelanda erat
fidem aũt implicitã in Teſtamento ve
teri fuiſſe, indicãt illa verba ad Rom. *Ad Rom. 1.*
1. Iuſtitia Dei in Euangelio reuelatur,
ex fide, in fidẽ, id eſt, ex fide implicita
veteris, in fidẽ explicitam noui Teſta
mẽti. Sed infrà copioſius hoc teſtimo *D. Ambroſius.*
niũ explanabimus. D. Ambroſius lib.
8. Epiſt. 28. ad Horontianum : Poſtquã
aũt fides aduenit; nõ dicit Paulus Euã-
geliũ; ſed fidem: ea eſt enĩ ſola fides, q̃
eſt in Euangelio. Nã licet iuſtitia Dei
in eo reuelatur, quę eſt ex fide, in fidẽ;
tamen ſic illa legis eſt fides, ſi ei acce-
dat fidei plenitudo. meritò ergo fides
iſta quaſi ſola dicitur : quia illa, ſine
hac, fides non eſt, ſed in hac confirma-
tur. Deniq; vbi hæc fides venit, pleni-
tudo aduenit, aduenit filiorũ adoptio,
ceſſauit infirmitas, abijt infantia, in
virum perfectum aſſurgimus, Chriſtũ
induimus. Hæc Ambr.

Obijcies: Lex vetus, vt ait D. Anſel
mus, & cæteri, non tradit præcepta de
fide ; ergo veteris legis cultores fide
carebant, ſiquidẽ præcepta de fide nõ
habebant. Reſpondetur, habuiſſe præ
ceptum de fide, non quidẽ in lege ſcri
ptũ, ſed traditione acceptũ, qđ ad le-
gẽ ẽt naturę ſpectabat, ideoq; veteri
legi nõ tribuitur. quemadmodũ enim
lex naturæ fidem exigebat de Deo re
muneratore, vt ait Paulus ad Heb. 11.
apertam, & de Chriſto redẽptore ſal-
tem implicitam, ſic & lex vetus, ſub
lege tñ veteri fides de Chriſto ventu-

ro

ro explicatior fuit. De Teſtaméto hęc A
ſint ſatis; de Euangelio iam dicamus.

CAPVT. XVII.
DE EVANGELIO.

EVangelium græca vox eſt, quæ bo
num nuntium ſignificat, εὖ enim
græcis ſignificat, bene: ἀγγέλλω verò,
eſt nuntio, ἄγγελος, nũtius, inde εὐαγ-
γέλιον bonum dicitur nuntiũ. Tribui-
tur nomen per Antonomaſiã, illi nun
tio, quod vnicum Eccleſia expectabat
de aduentu Meſſiæ, & meritiſſimo qui
dem tribuitur: fuit enim bonũ, felix, B
fauſtumq; toti terrarum orbi nuntiũ,
totiusq; felicitatis, & bonitatis fons.

Euangeliũ ſignificat bonum nũtium.

Rem totam aureo, vt ſolet, calamo ex
plicauit D.Chryſ.hom.1.in Matt. Nõ
abs re, inquit, Matthæus inſcriptioné
ſuam, Euangelium vocauit, ſiquidé ve
niam peccatorum, ſanctificationem,
atq; iuſtitiam, redemptioné, adoptio-
nem filiorum, & cęlorum hæredita-
tem omnibus nuntiauit; Nunquid po-
teſt eſſe aliquid ęquale ijs tam bonis
nuntijs? propterea ergo Euangelium C
iſta vocatur hiſtoria, id eſt, nuntiũ bo-
num, quaſi ſi oĩa alia verba inania do-
ceantur, quibus ſolent præſentia iſta
promitti, vt copia diuitiarum, hono-
res, principatus. Hæc Chryſoſt.

D. Chryſo.

Hebraicè Euangeliũ dr̃ בשורה be-
ſorah. Secũdo Reg.18.cũ vellet Achi-
maas Dauidi nũtiare, Abſolonem, &
victũ eſſe, & occiſum; dux Ioab prohi
buit: Non eris, inquit, vir beſorah, id
eſt, boni nuntij in die hac, &c. Et 2.
Reg. 4. idem nomen ſignificat merce-
dem, quæ pro nuntio bono dari ſolet, D
quemadmodum latinis Euãgelia. Baa-
nę, & Rechab. 2.Reg.4. qui caput Iſbo
ſeth, quem occiderant, ad Dauidé at-
tulerant, boni nuntij præmium ſperã
tes; Dauid huiuſmodi reſponſum red-
didit: Eum, qui annuntiauerat mihi,
& dixerat, mortuus eſt Saul, qui puta-
bat ſe proſpera nuntiare, tenui, & oc-
cidi eũ in Siceleg; cui oportebat mer
cedem dare pro nuntio, quãto magis
nunc, &c. Hoc loco D. Hiero. nomen
beſorah, qđ eſt in hebręo fonte, ver-
tit, mercedem pro nuntio, & verbum

Euangeliũ hebraicè dicitur beſora.

2.Reg.18.

2.Reg.4.

בשר baſar, vertit proſpera nuntiare; A
hebraicè eſt participium, מבשר me-
baſer, id eſt, proſpera nuntians; quod
D. Hier. Eſa.40. vertit Euangeliſtam;
Hieruſalem mebaſer, id eſt, Euangeli-
ſtam dabo. Et Pſal.67. Dominus dabit
verbum mebaſeroth, id eſt, euangeli-
zantibus, ſiue euangelizatricibus (eſt
enim generis fęminini) virtute mul-
ta. Conſtat igitur beſorah, Euangeliũ,
id eſt, bonum nuntium ſignificare. 2.
Reg.18. tum loco ſuprà citato, tũ illo:
Non eris boni nuntij baiulus; hebrai-
cè beſora, & illo: Si ſolus eſt, bonus B
eſt nuntius, beſora in ore eius. Illo au
tem loco, & iſte bonus eſt nuntius, he
braicè eſt participium mebaſer, id eſt,
bona nuntians, euangelizans. Conſtat
prætérea Euangeliſtam hebraicè dici
mebaſer locis citatis, & Eſai.52. Quã
ſpecioſi pedes mebaſer, id eſt, euange
lizantis, vel, vt Paulus ad Rom.10. ver
tit, euangelizãtium pacem, mebaſer,
id eſt, euangelizantis bonum, à verbo
baſar, id eſt, euangelizo.

Iſa. 40.

Pſal. 67.

2.Reg.18.

Forſitan, à baſar, id eſt, carne, duci-
tur verbum, quaſi mollia carni placẽ- C
tia, & ſuauia nuntio: nomen autẽ בשר
baſar, carnem ſignificat, & בשור be-
ſur, incarnationem. Legitur hoc no-
men Oſeæ 9. Vulgata lectio hæc eſt.
Væ eis, cùm receſſero ab eis; Septua-
ginta interpretes vertũt: Væ eis, caro
mea ex eis, quã lectioné D.Hieron. in
cõmentarijs agnoſcit, ea probat Dei
incarnationé; quaſi dicat Deus. Væ Iu-
dæis, ex illis carné aſſumã, poſtea fun
ditus eos perdã. Rectè cõgruit, nomé
beſora, quod carné ét ſonat Euange-
lio: quippe quod nuntium ſit diuinæ D
incarnationis, ex qua bona omnia ve-
luti è perenni fonte in nos emanant.

Baſar hebraicè carnem ſignificat.

Oſeas 9.

Tantum autem nuntium, vt Paulus
teſtatur multo antequam palam orbi
annuntiaretur, Deus promiſerat; ab
hac promiſſione eximiã illam Epiſto-
lam exorditur, quã ad Romanos ſcri-
pſit, Paulus, inquit, ſeruus Ieſu Chri-
ſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in
Euangelium Dei, φ ante promiſerat
per Prophetas ſuos, in Scripturis ſan
ctis de Filio ſuo; dignitatem Euãgelij
indicans, quod non hominum ſit re-

Euangeliũ promiſſum eſt à Deo per Prophetas.

cens inuentum, ſed Dei antiqua promiſſio, vera, & magnifica, vt Ambroſius appellat in commentarijs. Demõſtrauit, ait Ambr. etiam perſonas, per quas promiſſionem ſignauerit Deus, vt q̃ vera, & magnifica ſit promiſſio, ex his videretur: nemo.n.rẽ vilẽ magnis præcurſorib. nuntiat. Ex ijs pcurſoribus (vt cætero omittam) vnus eſt Eſaias, qui cap. 52. Dei nuntios, ac Euãgeliſtas terrarum orbem percurrẽtes, ſpiritalium oculorum acie intuens, exclamat: Quàm pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis ſolutem, dicentis Sion; Regnauit Deus tuus. D. Paulus ad Rom. 10. numero plurali vertit, quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Pulchros & ſpecioſos nuntiorum pedes vocat, quia iucundum diuq; optatum nuntium attulerũt, pacem, bonum, ſalutem, denique omnibus diuitijs cumulatum Regnum Chriſti, Sioni, & vniuerſo terrarum orbi, annuntiarunt; Regnauit Deus tuus; Satanæ tyrannis exciſa eſt, Deus regnat in terris, cuius regnum æternam, ſalutem, opulentiſſimos theſauros, incredibilem mundo felicitatem affert.

D. Ambroſius.

Iſaia 52.

Pulchri pedes euangelizãtiũ.

Ne vero quis de nuntio ambigat, oculatos eſſe nuntios vates prædicat: Vox, inquit, ſpeculatorum tuorum, leuauerunt vocem, ſimul laudabũt, quia oculo ad oculum videbunt, cùm conuerterit Dominus Sion: Speculatores ijdem ſunt, qui nuntij, & hi quidem oculati. Oculo, inquit, ad oculum, videbunt. Similis loquendi modus ille eſt Ioan. in Epiſt. 2. Os ad os loqui. Audi Apoſtolorum principem Epiſt. 2. c. 1. Non enim doctas fabulas ſecuti notam fecimus vobis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutẽ, & præſentiam, ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis accipiẽs enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapſa ad eum huiuſcemodi, à magnifica gloria; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite; & hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm eſſemus cum ipſo in mõte ſancto, &c.

Euangelij nuntij oculati.

2. Petri 1.

B Et Act. 2. Nõ poſſumus ea, quæ audiuimus, & vidimus, non loqui. Audi dilectũ Domino diſcipulum Epiſt. 1. ca. 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, &c. Et vidimus, & teſtamur, & annunciamus vobis.

Act. 2.

1. Ioan. 1.

Verum ſi quis verba illa Petri legat, mirabitur, ꝙ ſubijciat: Et habemus firmiorẽ propheticum ſermonẽ, cui benefacitis attendẽtes, quaſi lucernæ lucẽti in caliginoſo loco. F Nunquid propheticus ſermo Prophetarum, qui Chriſtum cum mortalib. verſantẽ nõ viderunt, firmior eſt ſermone Apoſtolorũ, qui illius iucundiſſimo cõſpectu longo tempore potiti ſunt? quouſque ea de cã beatos vocat? Beati, inqt, oculi, qui vident, quæ vos videtis, Luc. 10. Si fidei fundamentum ac ratio ſpectetur, tam firmum eſſe dicimus ſermonẽ Prophetarum, quam ſermonẽ Apoſtolorũ, tam vera eorum teſtimonia, qui G Chriſtũ in terris degentẽ cõſpexerũt, q̃ illorum, qui beatiſſimo illius cõſpectu caruerunt; (de ſcriptorib. loquimur diuinorum librorum) nã fidei fundamentũ, & ratio, cui illa innititur, diuina eſt auctoritas, diuinusq; afflatus; auctoritas autem, afflatusq; diuinus, in Prophetis reperitur, in Apoſtolis, ac Euangeliſtis: vt.n. eodem illo c. ait Petrus, Spiritu S. inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Omnes ergo veriſſima, firmiſſimaq; de Chriſto ferunt teſtimonia, nec alia ſunt alijs veriora, H ac firmiora, ſi cum diuina reuelatione conferantur. Dici tamẽ poſſunt firmiora Prophetarum vaticinia quoad homines; quia per illa ad fidem Chriſti inducũtur: probamus.n. fidem noſtrã, nõ eſſe doctas fabulas, vt D. Petrus loquitur, id eſt, nõ eſſe commentitiam, ac fictam, eo ꝙ à Prophetis Deo plenis ſit multis ſeculis ante pdicta: Eſt itaq; ſermo propheticus firmior Apoſtolico, non quidem cum reuelatione, ſed cũ hominibus, qui ad fidem vocantur, comparatus: veram.n. fidem illam eſſe colligunt, q̃ tot Prophetarũ antiquiſſimis ac receptis teſtimonijs cõfirmatur.

An ſit firmior pphe ticus ſermo euangelico, & apoſtolico

Luc. 10.

Beda.

tur. Hunc ſenſum indicat Beda in commētarijs Epiſt. Petri hiſce verbis: Quaſi dicat D. Petrus, ſi quiſpiam noſtro teſtimonio diſcredendum putauerit, ꝙ in ſecreto gloriam redemptoris conſpeximus, quòd vocem Patris audiuimus; certe ſermoni prophetico nemo contradicere audebit, quem diuinis ſcripturis iā olim inſertum omnes verum eſſe teſtantur. Hæc Beda.

Oecumenius.

Oecumenius aliter interpretatur, in hunc modū. Ex voce Patris, quæ de filio teſtificata eſt, cōfirmati ſumus, & certò credimus omne Prophetarum vaticiniū ſtabile, ac verum eſſe, ex his enim certiorem eſſe eorum prophetiam iudicamus, quippe cùm res verba ipſorum fuerint conſecutæ, &c. Quaſi dicat D. Petrus: Audiuimus vocem è cœlo allatam, qua Chriſtus filius Dei prædicabatur, & propterea habemus, & iudicamus propheticum ſermonē, quo Chriſtus filius Dei dicitur, firmiorem, id eſt, firmum, & veriſſimum. Sūt alię quoque huius loci duæ interpretationes. Prior eſt huiuſmodi. Habemus propheticum ſermonem factum firmiorem, atteſtante Patre dictis Prophetarum. Poſterior ſic habet. Audiuimus vocem Patris, quæ propheticus eſt ſermo, nam prædixit omnia Chriſti verba, & facta, Patri eſſe placitura, hunc autem propheticum Patris ſermonem, habemus firmiorem, videlicet, quam ſit ſermo propheticus Prophetarū. Prima expoſitio mihi ꝓbat̃, ceteras nō eſt opus hoc loco refellere.

Iſa 52. Tam bono nuntio accepto exultandum.

Ad Iſaiā reuertamur, qui euangelicos nuntios poſtquam deſcripſit, tā læto nuntio nos iubet exultare, ſubijcit enim verba hæc: Gaudete, & laudate ſimul deſerta Ieruſalem, quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, redemit Ieruſalem, parauit Dominus brachium ſanctum ſuum, in oculis omniū gentium, & videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Gaudio, inquit, triumphate, conſolatus eſt Dominus populum ſuum Meſſia miſſo, qui conſolatio Iſraelis eſt, Luc. 2. Expectabat Simeon conſolationem Iſrael, redemit ſanguine ſuo ſuam Ieruſalem: parauit brachium ſanctum ſuum. Ex hebræo verti poteſt, diſcooperuit brachium ſanctum ſuū, expediuit ad operādum opus maximum redemptionis, & diſcooperuit brachium ſuum, cùm filium ſuum, qui brachiū Patris ſolet appellari, hominibus indicauit. Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei: viderunt optatiſſimum Meſſiam, qui ſalutem diuinam toti terrarum orbi attulit. Quid hoc nuntio iucūdius eſſe poteſt? quæ Euangelia pro hoc Euāgelio, id eſt, quam mercedem pro hoc nuntio ſoluemus? Neque hoc Iſaias tacuit, adiungit enim prædictis: Recedite, recedite, quaſi nos mercedē nuntij ſoluere adhortetur. Ea verò eſt, vt à mundo, peccatoque recedamus. Recedite, inquit, recedite, geminat, quod magni eſt momenti, exite inde è mundo, veluti Babylone: pollutum nolite tangere, exite de medio eius, mundamini, qui fertis vaſa Domini, id eſt, leuitæ, quorum hæc erat cura. Horum nomine, eos voluit intelligi, quibus ſacrorum cura commiſſa eſt, ſanctimonia præcellentes populi duces.

Luca. 2.

Quæ eu gelia euāgelio nanda. Iſai. 52.

Euange etiam p cepta co plectitur nō ſolū nā de C ſto nume tionem.

Hæc merces ad ipſum etiā pertinet Euangelium, neq; enim tantum eſt læta annuntiatio, quod Dominus populū ſuū ſit conſolatus, & in oculis omniū gentiū brachium ſuum parauerit, ſed ſacramenta, conſilia, præcepta, etiam continet, quæ cupiditatibus effrenatis nuntium remittere, & ab omni animi labe recedere iubet. Id teſtatur D. Auguſtin. in lib. de Fide & operibus cap. 19. Hoc eſt, inquit, euangelizare Chriſtum, non tantum dicere, quæ ſunt credenda de Chriſto, ſed etiam quæ obſeruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Chriſti, &c. Et de vera religione cap. 17. ait, in lege veteri minora, in Euangelio maiora eſſe præcepta, & lib. 1. de ſermone Domini in monte: Non mirum, inquit, eſt, quod dantur præcepta maiora propter Regnum cœlorum, & minora data ſunt propter terrenum, ab eodem vno Deo, qui fecit cœlum, & terram. Maiora autem Euangelij pręcepta ſignificata cenſet illius montis altitudine, in quo Chriſtus ſermonem habuit. Si quæritur, inquit, quid

D. Aug.

ſignificet mons, benè intelligitur ſi-
gnificare maiora præcepta iuſtitiæ,
quia minora erant, quę Iudæis data
ſunt. De hac iuſtitia, q̃ maior eſt per
Prophetam, dicitur Pſ. 35. Iuſtitia tua
ſicut montes Dei. Hæc Aug. Idem oſtē
dit Chriſtus Matthæi 28. cum ad pro-
mulgandum Euangelium Apoſtolos
miſit: Euntes, inquit, docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Pa
tris, & Filij, & Spiritus Sancti, docen-
tes eos ſeruare omnia, quæcunq; man
daui vobis. Continet ergo Euange-
lium de Chriſti præclariſſimis geſtis
annuntiationem, & docet ſeruare om
nia, quę Chriſtus mandauit.

De illius dignitate iam multa dicta
ſunt, cum de prærogatiuis egimus no
ui Teſtamenti. Quam admirabili veri
tate polleat Paulus admirabiliter, do
Ad Gal. 1. cet ad Galat. 1. licet nos, inquit, aut
Angelus de cęlo, euangelizet vobis
præterquam quod Euangelizauimus
vobis, anathema ſit: ſicut prędiximus,
nunc iterum dico, ſi quis vobis euan-
gelizauerit pręter id, quod accepiſtis,
anathema ſit. Potuiſſet ne Paulus gra
uius, & admirabilius Euangelij extol
Quāta ſit Euangelij veritas. lere veritatem? poteſt Angelus è tar-
taro falſum aſſerere, at Angelus de cę
lo minimè poteſt. Paulus autem hy-
perbolico ſermone vtitur, vt Euange-
lij indicet conſtantiſſimam certitu-
dinem, facilius enim eſt falſum in ore
Angeli, quam in Euangelio, aut ſcri-
pturis Sacris reperiri. Id nimirum eſ-
ſet falſitatem in ore Dei inueniri, cu-
ius ſummæ, primæq; veritati, ſcriptu-
rarum veritas innititur. Etiam ipſis
Angelis è cœlo deſcendentibus (ait
D. Chryſ. Chryſoſtomus) præponit Paulus ſcri-
Scriptura à Deo emanarunt. pturas, idq; valde congruenter, ſiqui-
dem Angeli quamlibet magni, ſerui
ſunt, & miniſtri: cæterum omnes ſcri-
pturæ, non à ſeruis, ſed ab vniuerſo-
rum omnium Deo ad nos venerunt,
&c. Si quis igitur nobis euangelizaue
rit præter id, quod accepimus, ſi quis
nouum tulerit Euangelium antiquo
Ad veterē doctrinam Eccleſiæ, tā quā ad ly- repugnans, quod multi noſtro tempo
re faciunt, anathema ſit, nam ad vete-
rem doctrinam Eccleſiæ, tanquam ad
lydium lapidem, noua examināda eſt.

E Vnde illud Auguſt. de Baptiſmo con-
tra Donatiſtas lib. 5. cap. 26. quod au-
tem nos admonet (Cyprianus) vt ad
fontem recurramus, id eſt, ad Apoſto-
licam traditionem, & inde canalem
in noſtra tempora dirigamus, optimū
eſt, & ſine dubitatione faciendum,
&c. Et Tertullianus de præſcriptioni
bus cap. 21. conſtat (inquit) omnem
doctrinam, quæ cum illis Eccleſijs
Apoſtolicis matricibus, & originali-
bus fidei conſpiret, veritati deputan-
dam, id ſine dubio tenētem, quod Ec-
F cleſia ab Apoſtolis; Apoſtoli à Chri-
ſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit, relinquā
verò doctrinam de mendacio præiudi
candam, quę ſapiat contra veritatem
Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chri
ſti, & Dei. Hæc ille.

dium lapidē, noua explorandā.
D. Auguſt.
Tertull.

Obijciet quiſpiam non tantam eſſe
Euangelij veritatem, quantam eſſe aſ-
ſeruit Paulus, ſiquidem Auguſt. con- *D. Auguſt.*
tra epiſtolam fundamēti capite 5 hæc
ſcribit: Euangelio non crederem, niſi
me Catholicæ Eccleſiæ commoueret
autoritas. Attamen nihil aſſerit Au-
G guſtinus Paulo repugnans, Euangeliū
ſummæ veritatis, nempe diuinæ, eſſe
ſentit; ab Eccleſia verò credentibus
tradi, & quodnam ſit verum, ac reci-
piendum Euangelium edoceri, qua in
re falli illa nullo modo poteſt. Non
crederet Auguſtinus Euangelio Mat-
thæi, vel Ioānis, nec nos crederemus,
niſi Eccleſia, cuius eſt de Canonicis
ſcripturis, earumque interpretatione
iudicare, doceret, ſcripturam illam eſ
ſe diuinę veritatis. Quemadmodum
enim margaritarius, vnionibus pre-
H tium non tribuit, ſed candor, læuor,
magnitudo, pondus; pro ſua tamen
ſcientia ignorantibus, quanti pretij
ſint, oſtendit; ſic Eccleſia Euangelio,
cæteriſq; Canonicis libris, veritatem
minime inſerit, ſed diuina auctoritas,
& reuelatio; pro ſua tamen poteſta-
te, credentibus, quantæ veritatis
ſint, nimirum ſummæ ac diuinæ, de-
monſtrat. Poterit quidem margari-
tarius falli, dum pretium indicat
margaritarum, eo quod peritia vti-
tur, quę facile in errorē poteſt induci:
at Eccleſia à veritate aberrare nequit.

Eccleſia eſt de Canonicis ſcripturis, earumque germano ſenſu iudicare.

dum

Digitized by Google

dum veritatem indicat ſcripturarum, quia columna eſt, & firmamentum veritatis, vt Paul. teſtatur Epiſt. 1. ad Timotheum c. 3.

Ad Timotheum 3.

Finem iam capiti huic imponamus, ſi tamen Paulum prius de Euangelij potentia præclare, vt ſolet, & breuiter dicentem audiamus ad Rom. 1. nõ erubeſco, inquit, Euangelium: imò vero de Euangelio maxime glorior, virtus enim Dei eſt, græcè δύναμις, id eſt, potentia, Deus occidere poteſt, vitam largiri poteſt, tormentis afficere poteſt, beneficijs cumulare poteſt: quãnã Dei potentia eſt Euangelium? ad damnãdum ne hominem, an ad liberandũ? virtus, inquit, Dei eſt in ſalutem, omni credenti: Iudæo primum, & Græco, potentia Dei eſt ad præſtandam ſalutem, tam animi, quàm corporis ſempiternam. O præſtantiſſimũ aduerſus oĩa peccatorũ venena pharmacũ. O potẽtiſſimũ aduerſus mortẽ antidotũ, quis nõ magni emptũ gaudeat, tã ſalutiferũ medicamentũ? quia verò Euãgeliũ Iudæis promiſſum fuerat, quamobrem primas in eo partes obtinebant, dixit Paul. Euangelium in ſalutem eſſe omni credenti; Iudæo primum, & Græco, id eſt, Iudæis primum, & Ethnicis quoque. Id docet idem Apoſtolus Act. 13. cum Iudæos in Pamphilia his verbis alloquitur: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes: ſic enim præcepit nobis Dominus Eſai. 49. Poſui te in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Audientes autẽ gentes gauiſæ ſunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt, quotquot erant præordinati in vitam æternam.

Ad Ro. 1.

Euangeliũ potẽtia Dei eſt, ad ſeruandos homines.

Act. 13.

Iſai. 49.

Ad Ro. 1.

Pergit Apoſtolus, Euangelij potentiam oſtendere: iuſtitia, inquit, Dei in eo reuelatur, ex fide, in fidẽ, ſicut ſcriptum eſt, iuſtus autem ex fide viuet. Docet, quæ ſit illa ſalus, quam Euangelium præſtat; eſt enim iuſtitia, qua Deus homines induit, qua animum à labe peccati expurgat, vitæ ſpiritali reddit, ornat, locupletat, diuinæque efficit conſortem naturæ. Ne verò Iudæi hanc iuſtitiam, legis operibus, ethnici verò liberi arbitrij viribus tribuerent, ex fide Euangelij eam oriri aſſerit, in fidem, id eſt, ex fide Chriſti, in maiorem in dies fidem ex fide, quæ progreſſus facit, quale eſt illud Pſ. 83. Ibunt de virtute in virtutem, id eſt, de fortitudine in fortitudinem, vel potius, reuelari ait in Euangelio iuſtitiã, quæ eſt ex fide in Chriſtum per charitatem operoſa, in fidem; id eſt, vt ij, quibus reuelatur, & qui audiunt, credãt, & per ſuã fidẽ formatam charitate, iuſtificentur: nam, vt teſtatur Abac. c. 2. Iuſtus ex fide huiuſmodi viuet, id eſt, iuſtitiam, quæ animi vita eſt, cõſequetur. Hũc locũ in eadẽ Epiſt. c. 3. explanat Apoſtolus his verbis: Nunc ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege, & Prophetis, iuſtitia aũt Dei, per fidem Ieſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum, &c. Manifeſtata eſt Dei iuſtitia, ſine operib. legis, per fidem Chriſti, in Euangelio; idẽ eſt ac illud, iuſtitia Dei in eo reuelatur ex fide, ex fide, inquã, Euangelij, in fidem eorum, qui Euangelium audiunt. Tertiam adde expoſitionem, iuſtitia Dei in Euangelio reuelatur, ex fide in fidẽ, id eſt, ex fide vnius ſæculi, in fidem ſequentis, quaſi dicat, in fidem perpetuam, quæ nunquam ad iudicium vſque in mundo eſſe deſinet. Adde, ſi libet, quartam, reuelatur iuſtitia Dei in Euangelio, ex fide veteris Teſtamenti occulta, in fidem noui apertam.

Quam ſalutem præſtet Euangelium.

Quia reuelat iuſtitiam Euangelium ex fide in fidem.

CAP. XVIII.

De numero Euangeliorum.

Euangelium duo cõtinet, in primis iuſtitiam Dei, vt Paul. appellat Rom. 1. ſiue gratiam, virtutes, & charitatem, in cor hominis diffuſam, quæ præcipua pars eſt, & veluti anima Euãgelij. additur veluti fulgens quoddam corpus, verbum ſiue ore prolatum, ſiue literis mandatum, quod Chriſti doctrinã tradit. Pro verbo iuſtitiã & gratiã annunciante, ſumit frequẽtius Euãgeliũ, latiore quidẽ modo, pro doctrina Euangelica, quæ in toto Teſtamento nouo ſcripta eſt; preſſiore, pro hiſtoria

Euangeliũ continet iuſtitiam animã, & verbũ vt corpus animatur.

Quot modis ſumatur Euangeliũ. *Quomodo Euangeliũ ſit vnum.*

ſtoria ipſa de rebus à Chriſto geſtis, verbiſq; ab eo factis, vſque ad aſcenſionem. Hoc pacto ſumitur Euangelium, cum Euangeliſtarum ſignificat hiſtoriam;quæ quidem vna eſt, vnumque Euangelium, vt oſtendit D.Chryſoſt. dum enarrat locum illum Pauli ad Galat.1.quo Marcioniſtæ abutebantur; Miror quod tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud.

Chryſoſtomi hæc ſunt verba. Pulchrè, neque enim eſt aliud; attamen F quod accidit ægrotantibus, dum ſalubribus cibis offenduntur, hoc idem vſu venit hic Marcioniſtis;arripuerũt enim,quæ dicta ſunt hic,ac dicebant; ecce Paulus etiam ipſe dixit, non eſſe aliud Euangelium; neque enim hi recipiunt omnes Euangeliſtas,ſed vnum dumtaxat, quod ipſum tamen ſuo arbitratu mutilauerunt,commiſcuerũtque. Quid igitur ſibi vult, cùm ait, iuxta Euangelium meum,& prædicationem Ieſu Chriſti? Sunt quidem vehemẽter ridicula,quæ iſti afferunt, ve G rum tamen operæpretium eſt ea refellere, propter eos,qui facile decipiuntur. Quid igitur dicemus? an quòd etiamſi decies mille ſint Euangeliſtæ, qui ſcribunt Euangelia,modo ſcribãt eadem,multa illa vnicum eſſe Euangelium?neque quidquam obſtare ſcribẽtium multitudinem, quo minus vnum ſit Euangelium? quemadmodum ex aduerſo,ſi quis vnus ſcribens,commemoret contraria,non eſſet vnum Euãgelium,quæ ſcribuntur; vt enim vnũ ſit Euangelium; aut non vnum, non H æſtimatur numero ſcribentium; ſed hinc, eadem ne ſint, an diuerſa, quæ ſcribuntur.Vnde dilucidũ eſt,quatuor Euãgelia vnũ eſſe Euãgeliũ;cũ.n.quatuor eadem loquuntur, non eſt aliud, atque aliud ob perſonarum differentiam; ſed vnum ob eorum,qui loquuntur, conſonantiam. Hæc Chryſoſt.

Quatuor Euangelia, vnum ſunt Euangeliũ.

Theophylactus.

Theophylactus in eadem verba Pauli: Apprehendũt, inquit,hoc dictum Pauli Marcioniſtę;aſſeuerantes hinc,vnicum duntaxat recipiendum Euangelium, non quatuor. Ecquid hoc?nam

E nos quatuor vnum dicimus, ſecundũ quidem concentum, atque concordiam, &c. Adde D. Hieronymum in commen. in Eccleſiaſtem, ad illa verba: Faciendi plures libros nullus eſt finis. Quidquid,inquit,dixeris,ſi ad eũ referatur, qui in principio erat apud Deum,& Deus erat Verbum,vnum volumen eſt;& innumerabiles libri, vna lex, vnum Euangelium nominantur. Quòd ſi diuerſa, & diſcrepantia diſputaueris, & curioſitate nimia huc,atq; illuc animum deduxeris,etiam in vno libro multi libri ſunt,&c. Deniq; Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum lib.2.c.2. Quod,inquit,erat Pauli Euãgelium,hoc etiam cæterorum Apoſtolorum, & omnium fidelium diſpenſatorum tanti ſacramenti,&c.

D. Hieron. *D. Auguſt.*

Quatuor Euangelia a numero librorũ, & Euãgeliſtarum appellantur. *D. Athan.* *D. Ambro.*

Vnum igitur Euangelium eſt, ſed à numero librorum,& Euangeliſtarum, quatuor Euangelia nuncupantur, quæ Catholica Eccleſia agnoſcit, & in libris Canonicis numerat. D. Athanaſius in Synopſi ad finem libri: Quatuor nobis Euangeliorum libros Sacroſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ Canones ſanxerunt; iuxta prophetiam viſionis, quam Ezechiel de quatuor Cherubim vidit,&c. Plurimi (ait Ambroſius in commentar.in Lucam) voluerunt ſcribere Euangelium; ſed quatuor tantummodo, qui diuinam meruerunt gratiam, ſunt recepti. Fuiſſe autem multos Euangeliorum Scriptores,docet idẽ Ambroſius in commẽt. proœmij in Lucam. Sicut multi,inquit, in populo Hebræo, diuino infuſi Spiritu prophetarũt, alij autẽ erant pſeudoprophetæ: erat autem populi gratia,diſcernere ſpiritus, vt cognoſceret,quos referre deberet in numerum Prophetarum,quoſve quaſi bonus nũmularius improbaret.Sic,& nunc in nouo Teſtamento, multi Euangelia ſcribere conati ſunt,quæ boni nummularij non probauerunt.Euangelium fertur,quod duodecim Apoſtoli ſcripſiſſe dicantur auſus eſt etiam Baſilides Euangelium ſcribere,quòd dicitur ſecundum Baſilidem; fertur etiam aliud Euangelium, quod ſcribitur ſecũdum Thomam; noui aliud ſcriptum ſecundum

Multi Euãgelia ſcripſerũt, at ſolũ modo quatuor Euangeliſtarũ libros Eccleſia recipit.

dum

dum Matthiam. Sed Eccleſia cum quatuor Euangelij libros habeat, per vniuerſum mundum Euangelijs redũdat; hæreſes cum multa habeant; vnum non habent. Hæc Ambroſ. Similiter *Origenes.* Origenes hom. 1. in Lucam; Eccleſia, inquit, quatuor habet Euangelia, hæreſes habent plurima, è quibus quoddam ſcribitur ſecundum Ægyptios, aliud iuxta duodecim Apoſtolos; auſus fuit & Baſilides ſcribere Euangelium, quod appellatur ſecundum Thomam, & iuxta Matthiam, & alia plura legimus, ne quid ignorare videremur propter eos, qui ſe putant aliquid ſcire; ſi iſta cognouerint; ſed in iis omnibus nihil aliud probamus, niſi quod Eccleſia, id eſt, quatuor tantum Euangelia recipienda; & *D. Hieron.* D. Hieron. in prœmio commentariorum in Matthæum. Plures, inquit, fuiſſe, qui Euãgelia ſcripſerunt. & Lucas Euangeliſta teſtatur, dicens: quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem rerũ, quæ in nobis completæ ſunt, & perſeuerãtia vſque in præſens tempus monimẽta declarant; quæ à diuerſis auctorib. edita, diuerſarum hereſeon fuere principia; vt eſt illud iuxta Ægyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum, duodecimque Apoſtolorum, & Baſilidis, atque Appellis, ac reliquorum, quos enumerare lõgiſſimum eſt. Cum tantum in præſentiarum hoc neceſſe ſit dicere, extitiſſe quoſdam, qui ſine ſpiritu, & gratia Dei, conati ſunt, magis ordinare narrationem, quàm hiſtoriæ texere veritatem. Hæc Hieronymus.

Origen. Luc. 1. Origenes vero illud Luc. 1. Conati ſunt, putat latentem habere accuſationem eorum, qui abſque gratia Spiritus ſancti, ad ſcribenda Euangelia proſiluerunt; deinde hęc addit; Matthęus, & Marcus, & Ioannes, & Lucas, non ſunt conati ſcribere, ſed Spiritu ſancto pleni ſcripſerunt Euangelia. Et *D. Ambroſ.* D. Ambroſ. Origenem ſecutus: Conati (inquit) ſunt, qui implere nequiuerunt. Qui enim conatus eſt ordinare, ſuo labore conatus eſt, nec impleuit. Sine conatu ſunt enim donationes, & gratia Dei; quæ vbi ſe infuderit, rigare conſueuit, vt non egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium, Non conatus eſt Matthæus, non conatus eſt Marcus, non Ioannes, non Lucas; ſed diuino Spiritu vbertatem dictorum, rerũque omnium miniſtrante, ſine vllo molimine cœpta compleuerunt. Hæc Ambroſ. Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 25. Euangeliorum, Petri meminit, Thomę, Matthię, cæterorumque ſimiliter Apoſtolorũ; & ab hæreticis ait prolata. *Euſebius.* D. Epiphanias hæreſi 26. Euangelium Philippi refert ab hæreticis confictum. *D. Epipha*

D. Hieronymus præterea mentionẽ facit Euangelij Nazaræorum, Hebræo ſermone conſcripti; in commentarijs Eſa. 11. ex hoc Euangelio illud citat teſtimonium: Deſcendet ſuper eum, id eſt, Chriſtum, omnis fons Spiritus ſancti. Alia ex eodem aſſumit in prœmio lib. 18. in Eſaiã, in commentarijs Matth. 12. & 23, & Ezechielis 16. in lib. de viris illuſtrib. cum de D. Ignatio verba facit, & cum de D. Iacobo ſcribit; Origenem ait, hoc Euangelio ſæpe vti; ã ſe vero in græcum, latinũque ſermonem eſſe tranſlatum. Clemens Alexandrinus 2. lib. Stromatum vtitur teſtimonijs Hebræi Euangelij, & Origenes tract. 8. in Matth. & 2. tomo in Ioannem; Hegeſippus item teſte Euſebio 4. lib. hiſt. Eccle. de Euangelio ſecundum Hebræos, & Syros, diſſeruit. *Euangeli Nazaræorum, & E bionitarũ* *D. Hieron Clem Al Orig. Hegeſippu*

Dubitatur cuius nam ſit hoc Euangelium Nazaræorum auctoritatis? Beda Luc. 1. Euangelium iuxta Hebræos non inter Apocryphas, ſed inter Eccleſiaſticas hiſtorias, cenſet numerandum; quod probat, quia D. Hieron. id Euangelium in græcum, latinumque ſermonẽ tranſtulerit; atq; ex illo ſæpe teſtimonia vſurparit. *Beda.* D. Epiphanius hæreſ. 29. Nazaræos, ait, Euangelium habere Matthæi: Nazaræi, inquit, habent Euangelium Matthæi perfectiſſimum hebraicè; apud ipſos enim hoc Euangelium, clarè quemadmodum ab initio ſcriptum eſt, hebraicis literis adhuc ſeruatur. *D. Epipha* Præterea D. Hieron. Matth. 12. In Euangelio, inquit, quo vtuntur Nazaræni, & Ebionitæ, quod nuper in Græcũ de Hebræo ſermone *D. Hieron*

tranſtulimus, & quòd vocatur à pleriſque Matthæi authenticum, homo iſte,qui aridam habet manum cæmentarius ſcribitur,&c.Et lib.3. aduerſus Pelagianos in principio libri;In Euangelio iuxta Hebræos, quod Chaldaico quidem,Syroque ſermone,ſed hebraicis literis ſcriptum eſt,quo vtuntur vſque hodie Nazareni, ſecundum Apoſtolos, ſiue,vt plerique autumãt, iuxta Matthæum,quod & in Cæſarienſi habetur Bibliotheca;narrat hiſtoria, &c.In libro item de veris illuſtribus. Ipſum(inquit)Matthæi Euangeliũ hebraicum,habetur vſque hodiem Cæſarienſi Bibliotheca, quam Pamphylus martyr ſtudioſè cõfecit: nihil quoque à Nazareis,qui in Bęrea vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, deſcribendi facultas fuit. Eſt ergo Euangelium Nazaræorum,id eſt, Euangelium ſecũdum Hebræos, ipſum Matthæi Euangelium, hebræa lingua conſcriptum, atque adeo fidei habet auctoritatem.

Cuius nam ſit auctoritatis Euangelium Nazaræorum.

Verum Matthæi purum ac ſyncerũ Euangelium, illud non eſſe manifeſtè. Probatur; quia ſequeretur Eccleſiam Euangelium Matthæi imperfectũ habere, quod habet omnibus partibus abſolutiſſimum. Nam in noſtro Matthæi Euangelio non reperiuntur teſtimonia à D.Hieron. Origene, & Clemente citata,ex Euangelio ſecundum Hebræos, vel Nazaræorum;ergo ſi illud Matthæi eſt, in noſtro Euangelio illa deſunt, atq; adeo imperfectũ eſt, ac mutilatum, quod nefas eſt credere. Præterea,vt teſtatur Euſeb.lib.3. cap. vltimo,hiſtoria de muliere,quæ à Iudæis apud Dominum accuſata eſt, habetur,in Euãgelio ſecundũ Hebræos; at non habetur in Euangelio noſtro Matthæi. Ad hæc; Euangelium ſecundum Matth.ſemper ab Eccleſia eſt ſuſceptum, at illud ſecundum Hebræos liberum fuiſſe ſuſcipere,vel reijcere, docet Orig.tract.8.in Matthæum:Scriptum, inquit, eſt in Euangelio quodã quod dicitur ſecundum Hebręos;ſi tamen placet alicui ſuſcipere illud, non ad auctoritatem, ſed ad manifeſtationem propoſitæ quæſtionis, &c. Idem cõfirmatur ex Euſebio 3.lib.Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ cap.25. Quidã,inquit, ijs ſociant Euangelium, quod dicitur ſecundum Hebræos, quo præcipuè vtuntur illi Hebræi,qui Chriſtum ſuſcipere videntur, ſed in Eccleſia ei contradicitur. In Eccleſia Euangelio ſecundum Hebræos cõtradicebatur; ergo non erat Euangelium ſecundum Matthæum,cui nemo vnquam, qui hæreticus non eſſet,contradixit.Credẽdum ergo eſt, vel Euangelium fuiſſe, non à Matthæo, ſed ab alio Hebræo Matthæum ſecuto, conſcriptum, vel potius ipſum fuiſſe Matthæi Euangelium, adiectionibus poſtea multis, neſcio vnde petitis, deprauatum; vnde conſtat quid habeat auctoritatis.

Euſebius. *Origen.* *Euſebius.*

CAP. XIX.

De duobus Euangeliſtis, Matthæo,& Marco.

QVatuor tantummodò (vt diximus)Euangelia,quatuorque diuino numine,ac veritate plenos Euangeliſtas, Catholica Eccleſia recipit; Matthæum,Marcum, Lucam,& Ioannem. Matthæus primum obtinet locum,quia, vt Hieronymus autor eſt, in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, primus Euangelium ſcripſit. Quo tempore, quave lingua ſcripſerit in controuerſiam vocatur. Quod ſpectat ad linguam, conſtat Hebræa lingua ſcripſiſſe,id enim tradit D. Hieronymus in lib.de Script.Eccleſiaſticis, in commentarijs Eſa.6. & Oſeæ c. 11. & in Præfatione Euangeliorũ ad Damaſum Pontificem;Nouum, (inquit) Teſtamentum Græcum eſſe, non dubium eſt, excepto Matthæo, qui primus Euangelium in Iudæa, hebraicis literis edidit. In lib. de veris illuſtribus,Pantænum,ait ex India, Matthæi Euangelium hebraicis literis ſcriptũ, Alexandriam attuliſſe. Idẽ tradit Euſebius lib.3.Hiſt. Eccleſiaſticæ c. 1. & lib.5. c. 10. Papias antiquiſſimus apud Euſebium lib.3.c.vltimo, Orig. apud Nicephorum lib.5. ca.6. Epiphanius, hæreſ.51. Dorothæus in Synopſi, Nicepho-

Hebræa lingua ſcripſit Diuus Matthæus Euãgelium. *D. Hieron.* *Euſebius.* *Papias.* *Origenes.* *Epiphanius.* *Dorotheus.*

Nicephorus. Chryſoſt. Athanaſius. Theoph. Auguſt. Caietanus.

cephorus lib.2.cap.45. Chryſoſtomus homil.1.in Matthæum, Athanaſius in Synopſi, Auguſt. libro 1.de conſenſu Euangel.cap.2. Theophylactus & alij. Argumentum verò illud, quo Caietanus probat, Matthæum non ſcripſiſſe hebraicè, robore caret; Legitur (inquit) cap.1. Vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiſcũ Deus, & cap.27. Eli, Eli, lamaſabacthani? hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Ergo non ſcripſit hebraicè, quia nõ oportuiſſet Hebræis verba hebræa interpretari. Reſpondetur, illas interpretationes ab interprete Græco additas eſſe, ſic in libro Geneſ.cap.31. nomen Galaad exponitur ab interprete, & capit.35. nomen Benoni, & Benjamin; Exod. 12. nomen Phaſe, nec tamen dubium eſt, libros illos hebraicè conſcriptos.

D. Hieron. Quis tranſtulerit Euangelium Matthæi in Græcam linguam ignotum. Theoph.

Quis in Græcam linguam hoc Euãgelium cõuerterit, ignotum eſt, vt teſtatur etiam D.Hieronymus in lib. de viris illuſtribus; Matthæus, (inquit) primus in Iudæa propter eos, qui de circumciſione crediderant, Euangelium Chriſti hebraicis literis, verbiſque compoſuit; quod quis poſtea in græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Theophylactus in exordio Matthæi, hanc verſionem D. Ioanni tribuit. Ioannes, inquit, hoc ex hebraica lingua in græcam, vt ferunt, interpretatus eſt. Papias apud Euſeb. lib.3.ca. vlt. Matthæus (ait) ſcripſit hebræo ſermone, interpretatus eſt autem ea, quæ ſcripſit, vnuſquiſq; ſicut potuit. Forſitan Matthęus vtraq; lingua Euãgelium ſcripſit; primùm hebræa Hebræis, deinde in græcã conuertit, vt à cæteris quoq; nationibus legeretur.

Papias.

D. Irenæus. Quo anno ſcripſerit D. Matth.

Quod attinet ad tempus, ait D.Irenæus lib.3.cap.1. Euangelium editum à Matthæo eſſe, cum Petrus, & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Eccleſiam. Petrus autem anno ſecundo Claudij Imperatoris, id eſt, anno Domini 44. poſt aſcenſionem vndecimo; Paulus verò nõ ante tertium Neronis annum Romam venit. Euſebius in Chronico putat, ſcriptum anno tertio Caligulæ Imperatoris, qui Clau- A dium præceſſit; is fuit annus Domini iuxta eundem Euſebium, quadrageſimus primus. Cum Euſebio conſentit Theophylactus, cuius eſt ſentẽtia, ſcriptum à Matthęo eximium illud opus, octauo anno poſt Chriſti aſcenſionẽ. Ea eſt veriſimilior, quàm propoſita ſententia D.Irenæi; & Nicephori, cui lib.2.Hiſtor.cap.45. placuit, Matthæũ Euangelium literis commendaſſe, anno poſt Chriſti aſcẽſionem quintodecimo. Matthæus ergo Euangeliũ primus ſcripſit hebraicè, accedentibus, B vt ait Chryſoſtom. homilia 1.in Matthæum, his, qui ex Iudæis Chriſto crediderant, & rogantibus, vt, quæ verbis docuiſſet, hæc eis in literis ſeruanda dimitteret. Euſebius verò lib.3.Hiſtor.cap.24. ſcribit, ex diſcipulis Domini duos tantum, Matthæum, & Ioãnem, ad ſcribendum appuliſſe animũ, neceſſitate quadam prouocatos. De Matthæo ſic ait: Matthæus primò Hebræis prædicauerat: verum cum pararet tranſire ad gentes, patria lingua C ſcripturam compoſuit; & ea, quæ prædicauerat comprehendens, dereliquit ijs ad memoriam, à quibus proficiſcebatur, vt gẽtibus prædicaret, &c. Hoc autem Euangelium, vt ait idem Euſebius lib.5.capite 10. hebraicis literis ſcriptum D. Bartholomæus apud Indos reliquiſſe, & Pantænus ibi repertum Alexandriam attuliſſe ferebatur. Nicephorus lib.16.cap.37. ſub Imperio Anaſtaſij refert, corpus D. Barnabæ Apoſtoli in Cypro repertum; ſuper eius autem pectore, hoc idẽ Matthæi Euangelium inuentũ, ipſius Bar- D nabæ manibus cõſcriptum. Si quæras, quo loco ſcripſerit Matthęus. Reſpõdet Hieron. in lib. de viris illuſtribus ſcripſiſſe in Iudæa. Athanaſius in Synopſi; Matthæi (inquit) Euangeliũ hebraica dialecto cõſcriptum eſt à Matthæo, & editum Ieroſolymis, & interpretante Iacobo fratre Domini ſecundum carnem, expoſitũ; qui & primus à ſanctis Apoſtolis Ieroſolymorum Epiſcopus conſtitutus eſt.

Euſebius. Theophyl. Niceph. D. Chryſ. Euſebius. Euangeliũ Matthæi Hebræum apud Indos reliquit D. Bartholomæus. Super pectore D. Barnabæ Euangeliũ Matthæi repertum. Matthæus vbi ſcripſerit. D. Athanaſius.

Matthæum ſequitur Marcus, ſcripſit enim non multo poſt Matthæum. Diuus Irenæus libro 3. capite 1. poſt excel-

D. Irenæus

D. Marcus quo tempore ſcripſerit Euangelium.
D. Hieron.
D. Iſidorus.

exceſſum Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſcripſiſſe tradit. Verum hæc ſententia reijcienda eſt; Marcus enim obijt anno Neronis octauo, vt ſcribit Diuus Hieronymus lib. 3. de viris illuſtribus, & Diuus Iſidorus in lib. de Patribus noui Teſtamenti, tradítque Martyrologium Romanum, & alij; Apoſtoli verò Petrus, & Paulus, decimoquarto eiuſdem Neronis anno occiſi ſunt, vt ex Euſebio & alijs notum eſt. Non ergo potuit Marcus poſt Apoſtolorum obitum, ſcribere Euangeliũ, cum prius obierit. Scripſiſſe Euangelium Romæ, Hieronymus lib. de viris illuſtribus, & alij docent; cùm diſcipulus eſſet, & interpres Diui Petri. D. autem Petrus Romam venit, vt iam ſuprà dictum eſt, anno ſecundo Claudij; quocirca non potuit Marcus ante hũc annum Euangelium ſcribere. Anno 3. Claudij in Ægypto Chriſtum annunciaſſe, teſtatur Euſebius in Chronico. Eodem anno 3. Claudij Euangelium videtur ſcripſiſſe, antequam Roma in Ægyptum diſcederet; is fuit iuxta Euſebium annus Domini 45. Theophylactus & Euthymius ab hac opinione non longè diſcedunt, cum aiunt, Marcum Euãgelium ſcripſiſſe, poſt decem annos aſſumpti Chriſti.

Vbinã ſcripſerit Marcus.
D. Hieron.
Theoph.
Euth.

Euſebius.
Qua occaſione ſcripſerit.

Qua occaſione ſcripſerit docet Euſebius ex Clemente, & Papia lib. 2. c. 15. Non ſuffecit auditio, inquit, ijs ſcilicet, qui Petrum prædicantem audiebant, ſed Marcum diſcipulũ eius, omnibus precibus exorant, vt ea, quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam, Scripturæ traderet quò domi, foriſque, in huiuſmodi verbi meditationibus permanerent, nec priùs ab obſecrando deſiſtunt, quam quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit cauſa ſcribendi, quod ſecundum Marcum dicitur Euãgelium. Petrus verò vt per Spiritum ſanctum religioſo ſe ſpoliatum competit furto, delectatus eſt, fidem eorum, per hæc, deuotionemque conſiderans, factumque confirmauit, & in perpetuum legendam ſcripturam Eccleſijs tradidit. Clemens in ſexto diſpoſitionum libro, hæc ita geſta eſſe

D. Marcus Euangeliũ.

E deſcribit, cui ſimile dat teſtimonium Hierapolites Epiſcopus, nomine Papias, Hæc Euſebius. Athanaſius in Synopſi, ad finem, Euangelium ſecundũ Marcum, Romæ quidem ab Apoſtolo Petro prædicatum eſt, editum verò à Marco Beato Apoſtolo & ab ipſo Alexandriæ poſtea, & in Ægypto, & in Pentapoli, & in Libya prædicatum, D. Hieronymus, Marcus diſcipulus, & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus breue ſcripſit Euangelium,

D. Athanaſius.
D. Hieron.

F quod cum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua autoritate dedit. Iuſſum à Petro ſcribere, tradit D. Epiphanius hæreſi 51. his verbis; ſtatim poſt Matthæum inſecutus eſt Marcus, iuſſus à ſancto Petro, Romæ Euangelium edere, & vbi ſcripſiſſet, mittitur à ſancto Petro in Ægyptiorum regionẽ, &c. Euthymius in Marci procmio, Marcus à Petro totum Euangelij ſermonem didicit, & poſtmodum Euãgelium conſcripſit, ſecundum Clemẽtem Stromaticum, in ipſa Roma, &c.

D. Epipha.
Euth.
Clem. Alex.

G Lege Clementis commentariũ in primam D. Petri Epiſtolam, qui extat tomo 6. Bibliothecæ ſanctorum Patrum. Marcus, inquit, Petri ſectator, prædicante Petro Euangelium palam Romę coram quibuſdam Cæſarianis equitibus, & multa Chriſti teſtimonia proferente, petitus ab eis, vt poſſent, quæ dicebantur memoriæ commendare, ſcripſit ex ijs, quæ à Petro dicta ſunt, Euãgelium, qđ ſm Marcum vocatur, &c.

Quia verò ex Petri ore Marcus Eṽãgelium conſcripſit, non defuere qui illud

H Euangelium Petro tribuerent, quẽadmodum Lucæ Euangelium Paulo. Tertullianus lib. 4. cõtra Marcionem; licet, inquit, Euangelium, quod edidit Marcus, Petri affirmetur, cuius interpres Marcus, nam & Lucæ digeſtum, Paulo aſcribere ſolent, capit magiſtrorum videri, quæ diſcipuli promulgarint. Hæc Tert. Hier. epiſt. 150. ad Hedibiam q. 11. Euangelium, inquit, Marci, Petro narrante, & illo ſcribente compoſitum eſt, &c. Et Nicephorus lib. 2. c. 13. Petri, quod ſecundum Marcum eſt, dicitur Euangelium.

Tertullian.
D. Hieron.
Nicepho.

Di-

D. Hieron. Dictum quo tẽpore, quo loco, qua A occaſione, Marcus ſcripſerit, qua lingua diſceptatur D. Hieron. Epiſt. 123. ad Damaſum, græce ſcripſiſſe ſentit, nouum, inquit, Teſtamentum græcũ eſſe, non dubiũ eſt, excepto Matthæo, qui primus in Iudæa Euangeliũ Chriſti, hebraicis literis edidit. Eadem eſt *D. Auguſt.* ſententia Diui Auguſtini lib. 1. de con*Qua lingua ſcripſerit.* ſenſu Euangel. cap. 2. quatuor, inquit, Euangeliſtarum, ſolum Matthæus he*D. Marcus.* bræo perhibetur ſcripſiſſe eloquio; cæteri græco. Syri, vt teſtatur Guido Fabritius in præfatione noui Teſtamen- B *Guido. Syri.* ti Syriaci, aſſerunt ſcripſiſſe latinè, latinumque Euangelium Venetijs aſſeruari, aiunt præterea, eundem ipſum Marcum lingua patria, id eſt, Galilæa, ſiue Syra, tranſtuliſſe, non modo Euangelium ſuum, ſed etiam cæteros omnes noui Teſtamenti libros. Latinè itẽ Euangelium ſcripſiſſe, ſentiunt noſtri temporis præclariſſimi ſcriptores, do*Genebr.* ctiſſimus Genebrardus lib. 3. Chrono*Cæſar Bar.* graphiæ cum alijs, quos citat, & Cardinalis ſapientiſſimus Cæſar Baronius in annalibus Eccleſiaſticis anno Do- C *Petrus de natalibus.* mini 45. Epiſcopus Petrus de natalib. ſermone tam latino, quam græco ſcripſiſſe putat, Marcus, inquit, breue Euãgelium prout ex ore Petri audierat, fideli ſtylo, latinoq; ſermone conſcripſit. Deinde ſubiungit, Petrus Marcũ Aquileiam, protoepiſcopum deſtinauit, ibi Euangelium ſuum, quod aliàs Romę latinis literis conſcripſerat, iterum græco eloquio exarauit, quod vſq; hodie in Aquileienſi Eccleſia cũ ſede eburnea, in qua ſedens illud ſcri- D pſerat, demonſtratur. Hæc ille Epiſcopus. Crediderim vtraq; illum ſcripſiſſe lingua: nam latine ſcripſiſſe, probatur, quia Romæ Romanis, id eſt, latinis hominibus ſcripſit, græcè vero, qa Euangelium voluit ad Græcos etiam propagari. Vtrumque autem facere facillimum fuit Euangeliſtę, qui linguarum donum à Spiritu Sancto cumulatè acceperat.

Illud etiam in cõtrouerſiam venit, num Marcus Euangeliſta ſit ille Ioannes Marcus, conſobrinus Barnabæ, cuius ſit mentio Actor. 12. & 15. ad Coloſ. vltimo, & in Epiſt. ad Philemonem. Eundem eſſe Marcum Euangeliſtam, credit Alexander in vita Barnabæ. *Alexand.* D. Hieronymus in commentarijs *D. Hieron.* epiſtolæ ad Philemonem, & Nicephorus libro 2. cap. 15. *Nicepho.* Theophylactus in *Theophyl.* prologo Marci, & Euthymius, & Si*Euthymius* xtus Senẽſis li. 1. & 2. Bibliothecæ Sanctæ. *Sixtus Sen.* Sed alium fuiſſe probat, tempus Martyrij Euangeliſtæ, nam is, vt diximus, obijt anno Neronis octauo, at Ioannes Marcus conſobrinus Barnabæ ſuperſtes erat, circiter annum eiuſdem Neronis 14. *Marcus Euãgeliſta an fuerit conſobrinus Barnaba.* Paulus enim in Epiſtola poſteriore ad Timotheum, quam ſcripſit circiter decimum quartũ Neronis annum, martyrio iam imminente, Marcum iubet ad ſe adduci. *2. ad Tim. 4.* Marcũ, inquit, aſſume, & adduc tecũ, eſt enim mihi vtilis in miniſterium, Marcum, inquam, conſobrinum Barnabę. Quod autem epiſtolam illam ſcripſerit circiter 14. Neronis annum, vel in ipſo anno 14. probatur ex illis verbis eiuſdem epiſtolę. Ego iam delibor, & tẽpus reſolutionis meæ inſtat, &c. Nam Apoſtolus Paulus martyriũ ſubijt 14. Neronis anno. Chryſ. 2. ad Timoth. 1. *D. Chryſ.* Videtur (inquit) Paulus ſcripſiſſe epiſtolam cum eſſet proximus fini, ego enim, inquit, iam delibor, &c. Idem ſentit Theophylactus, & Theodoretus, quamuis aliud velit Card. Baronius. *Theophy. Theodoret* D. item Hierony. in lib. de viris illuſtribus cum de Paulo agit ſciendũ, *D. Hieron.* inquit, in prima ſatisfactione, Paulum à Nerone dimiſſum, vt Euangelium Chriſti in Occidentis quoque partib. prædicaret, ſicut ipſe ſcribit in ſecũda epiſtola ad Timotheum, eo tempore, quo & paſſus eſt, & de vinculis dictat epiſtolam, & infra, ſaluauit me in regnum ſuum cæleſte, quod ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium, nã eadem epiſtola præmiſerat; Ego enim iam immolor, & tempus reſolutionis meę inſtat. Hæc Hierony. *2. Tim. 4.* Denique Marcum Euangeliſtam diuerſum eſſe à Ioanne Marco Barnabę conſobrino, probatur ex Martyrologio Romano. Nam 27. die Septembris ſic habet, Bibli in Phœnicia ſancti Marci Epiſcopi, qui & Ioannes à beato

beato Luca nominatur,&c.Euangeliſtæ verò natalem diem Aprilis vigeſimæ quintæ luci aſcribit.

Baronius. *D Iſidorus.* *An ſibi abſciderit pollicem diuus Marcus.*

Nicephorus neſcio vnde acceperit fuiſſe Marcum ſororis D. Petri filium, quod ſcribit lib.2. Hiſtor.c.43. Abſcidiſſe verò ſibi pollicem, ne Epiſcopus crearetur, doctiſſimo Cardinali Baronio fabula videtur; verũ id memoriæ prodidit D.Iſidorus in libro de vita & morte ſanctorum. Marcus (inquit) ne ad Sacerdotium promoueretur, abſciſſe ſibi pollicẽ fertur.Et auctor præfationis Euangelij ſecũdum Marcum, quæ Diuo Hieronymo, etiã in Biblijs Regijs tribuitur. Marcus (inquit) amputaſſe ſibi,poſt fidem, pollicem dicitur, vt Sacerdotio reprobus haberetur. Epiſcopus equilinus Petrus de Natalibus, in vita Marci, hanc digiti abſciſſionem illius eximię humilitati tribuit.D.Antoninus Archiepiſcopus Florentinus addit,Spiritus ſancti familiari cõſilio hoc factum; ſi tamen factum quis credere velit.

D.Epiph. *Marcus an fuerit ex 70 diſcipulis.* *Papias.* *Beda.* *Act.6.*

Præter hæc,è numero 70.Chriſti diſcipulorum, Marcum fuiſſe ſcribit D. Epiph.hæreſi 51. Marcus(inquit)vnus erat de Septuaginta duobus diſperſis, ob verbũ,quod dixerat Dominus,Niſi quis manducauerit carnem, & biberit ſanguinem meum, non eſt me dignus; tamen per Petrum reuocatus, dignus euadit impleri Spiritu ſancto, & Euangelium tradere. Hæc Epiph. at Papias apud Euſebium lib. 3. hiſtor. cap. vlt. ait, non fuiſſe Chriſti auditorem, vel ſectatorem; item Beda ab alijs traditum accepit, non fuiſſe Chriſti diſcipulum, ſed è numero Sacerdotum,qui poſt reſurrectionem Chriſto nomina dederunt.Tradunt(inquit in prologo) Marcum natione Iſraelitica, & Sacerdotali ortum proſapia, ac poſt paſſionem,& reſurrectionẽ Domini,ad prędicationem Apoſtolorum Euangelica fide, ac Sacramentis imbutum, atque ex eorũ fuiſſe numero, de quibus ſcribit Lucas Act. 6. quia multa turba Sacerdotum obediebat fidei,&c. Similiter auctor prologi in Marcum,qui Diuo Hieronymo tribuitur. Marcus (inquit) Sacerdotium in Iſrael agens, ſecundum carnem leuita, ad fidẽ Chriſti conuerſus Euangelium in Italia ſcripſit, &c.

Cur dicatur Marcus interpres diui Petri. *D Hieron.* *Ioannes preſbiter.* *Tertull.*

Cur à D.Hieronymo in lib. de viris illuſtribus, a Ioanne presbytero apud Euſeb. lib.3.c.vlt. à Tertulliano lib.4. cõtra Marcionem,& alijs, Marcus interpres Petri dicatur,dubiũ eſt.D.Hieron.in Epiſt.150.ad Hędibiã quęſt.11. putat Titum interpretem fuiſſe Pauli, & Marcum Petri,in concionibus; Aliquoties (inquit) diximus, Paulum virum fuiſſe doctiſſimum, & eruditum ad pedes Gamalielis, cumque haberet ſcientiam ſanctarum ſcripturarum, & ſermonis, diuerſarumque linguarum gratiam poſſideret; diuinorũ ſenſuum maieſtatem digno non poterat Græci eloquij explicare ſermone; habebat ergo Titum interpretem,ſicut & Beatus Petrus Marcum.Hæc Hieron.Eodẽ loco Titum vocat,prædicationis Paulinæ fiſtulam,atque organũ, per quod Chriſto canebat Paulus, quia ſcilicet, eo interprete vtebatur. Quæ ſanctiſſimi Patris ſententia, ſi vera eſt, dicendum erit, Spiritum ſanctum linguarũ omnium facultatem dediſſe Apoſtolis; non tamen verborum conceſſiſſe vim, ad explicandam diuinorum ſenſuum maieſtatem.

1.Cor.2. *Chryſoſt.1.Corinth.homil.6.* *2.Cor.11.* *Theophyl.*

Et quidem non tribuiſſe eloquentiam, id eſt, ſermonem ornatum, cultum, ac expolitum, non grauatè conceſſerim; lego enim 1.Cor.2. Veni ad vos, non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, &c. Item: Sermo meus, & prędicatio mea, non in perſuaſibilib. humanę ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus, & virtutis. Dic quæſo Paule (rogat Chryſoſt.)ſi voluiſſes venire in ſublimitate ſermonis, potuiſſes ne? reſpondet Paulus:ego quidem, ſi voluiſſem, non potuiſſem; Chriſtus autem, ſi voluiſſet, potuiſſet, ſed noluit, vt fieret trophęũ præclarius, &c. Ideo ipſe Paulus 2.Cor.11.Imperitum ſe vocat ſermone, ſed non ſcientia. Quæ verba, ſic explicat Theophyl. vt ſermone,& orationis cultu,indoctum ſe fateatur Apoſtolus, ſcientia, & cognitione haudquaquam. Non tribuit autẽ Spiritus ſanctus Apoſtolis facundiam,

Digitized by Google

diàm,orationiſque ſplendorem,quia, vt ait idem Theophyl.1.Corint.2.Nō conducebat ſermonis nitor Euangelicæ prædicationi;maiore namque gloria Chriſtus,& honore euehitur, per D.Pauli ſimplicitatem vincens, quam ſi per ſapientiam,orationiſque ſplendorem,victoriam retuliſſet. Idem dixit Chryſ.illis verbis iam citatis. Vt fieret trophæum præclarius,& Paulus 1.Cor.1. Non miſit me Chriſtus baptizare,ſed euangelizare, non in ſapientia verbi,vt non euacuetur crux Chriſti.Si enim,ait Theod.eloquentia,& dicendi facultate vſi eſſemus,non oſtenſa eſſet potentia eius, qui crucifixus eſt; omnes enim exiſtimaſſent eos,qui crediderant,facundia, & dicendi arte captos fuiſſe,&c.Et D.Anſel.Prædicatio Chriſtiana non indiget pompa, & cultu ſermonis : ideo piſcatores homines imperiti electi ſunt,qui euangelizarent,vt doctrinæ veritas ipſa ſe cōmendaret,teſte virtute, ne hominum verſutia,& calliditate humanæ ſapientiæ,acceptabilis videretur,non veritate,&c. Euſe.lib.3.hiſt.c.24. Apoſtoli, inquit,cùm eſſent in omnibus,vitę puritate, & animi virtutibus clari, non magni pendebant ſermonis ornatum; quippe in quibus anima erat diuinis ornata virtutibus, ſimul & ſignorum gratia,quæ eis à Domino conceſſa fuerat; qua confidentes, non in ſuaſorijs humanę ſapientiæ verbis, ſummam prædicationis Dominicæ collocabant ſed in oſtenſione ſpiritus, & in virtute,per quam mirabilibus conſummatis,& verborum ſuorum fide facta vniuerſo orbi Regni cœlorum ſcientiam tradiderunt, parui ducentes plures libros condere,quod huiuſcemodi prædicationis aſſertio, nō argumento humani ſermonis,ſed ad ſtipulatione diuinæ virtutis indigeat.Hæc Euſeb.

Sermo Apoſtolorū qualis. — *1.Cor. 1.* — *Theodoretus.* — *D. Anſel.* — *Euſebius.*

At vero non dediſſe vim Spiritum Sanctum Paulo,cæteriſque Apoſtolis, ad explicandam pro dignitate,quibuſcunque verbis, diuinorum ſenſuum maieſtatem, ideoque interpretibus in diguiſſe,non facilè crediderim. Nam Spiritus Sanctus, quæ opus erant ad præſtandum cōcionandi munus, Apoſtolis largitus eſt; opus autem erant verba, quibus diuinos ſenſus auditoribus,etſi non expolito, ac eleganti, tamen rebus ipſis digno ſermone enū ciarent. Vnde fit, vt interpretibus non fuerint vſi, ad declarandum eleganti ſermone ſenſuum diuinorum maieſtatem; quam enim ſermone ſenſuum diuinorum maieſtatem; quam enim ſermonis elegantiam videbant Spiritum ſanctum largiri noluiſſe, quorſum ipſi ab interpretibus mendicaſſent? Id quod manifeſtum fit ex actis Apoſtolicis, in quibus legimus Paulum ipſum per ſe concionatum, nec vllo interprete vſum; vnde illud Act. 14. Vocabant Baanabam Iouem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipſe erat Dux verbi.

Act.14.

Quorſum igitur interprete vtebatur. Petrus,Marco?Res ſanè eſt dubia: ſed reſpondet, Petrū vti potuiſſe Marco,ad interpretanda illa,q̄ ab ipſo Petro tradebatur difficilia intellectu; ad interpretādas obſcuriores cōciones, dictaque obſcuriora, ad inſtituendos catecheſi eos, qui Baptiſmo elui cupiebant, & alia ſimilia præſtanda,quę ad interpretis munus quoquo modo pertinere poſſunt.Vel forſitan, dictus eſt Petri interpres Marcus,etſi non ſatis propriè, quia Euangelium,quod à Petro acceperat, literis mandauit, & interpretatus eſt.

CAP. XX.

De reliquis duobus Euangeliſtis,Luca, & Ioanne.

Tertius Euangeliſta Lucas eſt, natione Syrus, ex nobili ciuitate Syriæ Antiochia,vt teſtatur D.Hiero. in proœmio Matthæi,& alij,medicus antea corporum, poſt conuerſionem etiam animorum : quippe qui eximiā mundo medicinam, Euangelium Chriſti,græce confecerit. Pictor præterea egregius,vt tradit Nicepho.li.2.c.43. Lucas,inquit,medicus,& pictor egregius,pro corporum curatore, animarum medicus factus eſt.Fertur primus Chriſti, & quæ eum, ita vt Deum decebat, genuit, matris, atq; item principum Apoſtolorum effigiem,pingēdi arte

D. Lucas Syrus medicus, & pictor. — *Nicephor.* — *D. Lucas pinxit imagines Chriſti, D. para.& Apoſtolorum.*

arte adumbraſſe; vnde in omnem deinde habitabilem orbem, tam venerandum, & pretioſum opus eſt illatum. Hæc ille. Et Metaphraſtes in vita Lucæ; Typum, inquit, aſſumptæ humanitatis Chriſti, ac ſignum eius, quæ illũ pepererat, primus Lucas cera, ac lineamentis fingens; vt ad hæc vſque tempora, in imagine honorarentur, tradidit, &c.

Simeon. Metaphraſtes.

D. Epipha.

Numeratur inter 70. diſcipulos à D. Epiphanio lib. 1. ad finem tom. 1. Paulum, inquit, comperimus ſanctum Lucam de num. 72. diſperſorum exiſtẽ F tem, ad ſe conuertiſſe, & ſibi ſectatorem feciſſe cooperatorem in Euangelio, ſimulq; Apoſtolum. Et hæreſ. 51. Lucas vnus de ſeptuaginta duobus, ob ſermonem Domini diſſipatus fuit; verum per Paulum rurſus ad Dominum reflexit, &c. Nonnulli, vt refert Theophyl. alterum fuiſſe putarunt, ex duobus diſcipulis, quibus petentibus oppidum Emaus, Chriſtus ad vitam reuocatus apparuit. Quæ ſententia eſt Simeonis Metaphraſtæ, nec repudiatur G à Theophylacto in argumento Euangelij; Domino, inquit, docente (vt quidam tradunt) vnus ſeptuaginta diſcipulorum Lucas factus eſt, Chriſtoque cum ſurrexiſſet à mortuis, cum Cleopha occurrit. Et Euthymius, ſiue Oecumenius in Lucam: Dicunt, inquit, quidam, & maxime Origenes, quod Marcus, & Lucas, ante Dominicam paſſionem, inter ſeptuaginta diſcipulos connumerati ſunt, &c.

Lucas vnus dicitur fuiſſe ex 70. diſcipulis.

Euthymius. Origenes.

Quo in loco ſcripſerit Lucas. D. Hieron. Syri. Lucas græce ſcripſit. Lucas Pauli diſcipulus, & comes. Tertullia. D Hieron. D. Athanaſ.

Scripſiſſe Euangelium ait Hierony. H in Prologo Matthæi in Achaiæ, Bœotiæque partibus. Syri Euangelio Lucæ hæc verba præmittunt. In nomine Domini, Deiq; noſtri Ieſu Meſſiæ, ſigillamus Euangelium, Sacroſanctum nuntium, Lucæ Euangeliſtæ, quod locutus eſt, & annunciauit Ionicè, in Alexandria Magna. Fuit ille Pauli diſcipulus, & comes: ideoque, vt Tertullianus ait lib. 4. contra Marcionem c. 5. Euangelium Lucæ Paulo ſolebat aſcribi; Quidam (ait Hieron. in lib. de viris illuſtribus) ſuſpicantur; quotieſcunque in epiſtolis ſuis Paulus dicit: Iuxta Euangelium meum, de Lucæ ſignifica- E re volumine. Athanaſius in Synopſi: Euangelium, inquit, ſecundum Lucam prædicatum quidem eſt ab Apoſtolo Paulo, conſcriptum vero, & editum à Luca Beato Apoſtolo, ac medico, &c. Vnde illud Cardinalis Petri Damiani, in Sermone de S. Luca, quantæ excellentiæ ſit Beatus Lucas, in hoc liquidò deprehenditur; quia cum Marcus à Beato Petro edoctus, & Matthæus, atque Ioannes, qui Euangelium deſcripſerunt, redemptoris noſtri geſta, in terra didicerint; iſte ſolus (vt ita loquar) hoc Euangelium ſcribere meruit, quod de cœlo deſcendit, dum ſcilicet, hoc Spiritus ſanctus Paulo cœlitus reuelauit; & poſtmodum per eundem Paulum, quaſi per organum ſuum, Beato Lucæ Chriſtus innotuit.

Card. Petrius Damianus.

Illum item fratrem, de quo Paulus 2. Cor. 8. Miſimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias; D. Hieron. & Orige. Lucam eſſe cenſent, & D. Ignatius in epiſt. ad Epheſios: Chriſtus ait, primũ fecit, & tunc docuit, vt teſtatur Lucas cuius laus eſt in Euangelio, Oecumenius vero ſic ſcribit in commentarijs 2. Corin. 8. Fratrem hunc, complures quidem Lucam, propter Euangelij deſcriptionem dicunt; plurimi autem Barnabã, etenim prædicationem quoque literis non demandatam dici Euãgelium aſſerunt, &c. Chryſoſto. Barnabam eſſe mauult, itemq; Theodoretus & Theophylact. Non ergo ſatis conſtat, quis ille frater fuerit, Lucas ne, an Barnabas, an Silas, an alius? D. Ignatij verba (niſi forte per accommodationem fuerit locutus) priori ſententiæ pondus tribuunt. Eccleſia præterea in feſto D. Lucæ die, ex D. Hieron. lectiones ſumpſit, in quib. Lucas frater is dicitur, cuius laus eſt in Euangelio, in ſacro autem epiſtolam Pauli recitat, in qua ea verba ſunt.

2. Cor. 8.

D. Hieron. Origen. D. Ignat. Quis frater cuius laus in Euangelio apud Paulum.

Chryſoſt. Theodoret. Theoph.

Euangelium ſcripſiſſe Lucam, aiunt Theophylact. & Euthymius, anno octo decimo à Chriſti in cœlos aſcenſione: repudiat Card. doctiſſimus Baronius hanc ſententiam, & mendacij arguit, quòd Euangelium ſcripſerit Lucas in Achaiæ, & Bœotiæ partibus, vt

ait

Quo tempore ſcripſerit D. Lucas.

ait Hierony. in Achaiam vero cũ Paulo, nec eo tempore, nec poſt multos annos venerit. Cum tamen omnia loca, quæ Lucas peragrauit cum Paulo, vel ſine Paulo, in Actis Apoſtolorum non ſint notata; potuit Lucas eo tempore in Achaiam veniſſe, quamuis nulla huius rei in Actis Apoſtolorum mẽtio fiat. Ideoq; non planè conuincitur falſitatis Theophylacti opinio, & Euthymij.

D. Ioannes cur Euangeliũ ſcripſerit. *D. Hieron.*

Quartus, & vltimus Euãgeliſta Ioãnes, græce ſcripſit Euangelium, poſt cæteros, vt Hiero. ait in lib. de viris illuſtribus, duabus de cauſis; prima, quia rogatus eſt ab Aſiæ Epiſcopis, aduerſus Cerinthum ſcribere, aliosq; hæreticos, & maxime Ebionitarum dogma tunc exurgens, qui aſſerebant Chriſtũ ante Mariam non fuiſſe; vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere? Deinde, quia cum legiſſet cæterorum Euangeliſtarum volumina, probauit quidem textum hiſtoriæ, & vera eos dicere firmauit, ſed vnius tãtum anni, in quo & paſſus eſt Chriſtus, poſt carcerem Ioannis hiſtoriam texuiſſe vidit; quocirca prætermiſſo illo anno, ſuperioris temporis, antequã Ioannes carcere clauderet, geſta narrauit.

Euſebius.

Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 24. Ioannem, inquit, tradunt, vſque ad vltimum ferè vitæ ſuæ tempus, abſq; vllius ſcripturæ indicijs Euangelium prædicaſſe. Sed cum trium Euangeliorum ad ipſum notitia perueniſſet, probaſſe quidem dicitur fidem, & veritatem dictorum: deeſſe tamen vidit aliqua, & ea maximè, quæ primo prædicationis ſuæ tempore, Dominus geſſerat. Quia hæc videbantur omiſſa, rogatus dicitur, vt ea, quæ præterierant priores, ante traditionem Ioannis, ſaluatoris geſta, conſcriberet. Vnde quia natiuitatem ſecundum carnem, Matthæus, & Lucas deſcripſerant, reticuit hoc Ioannes, & à Theologia, atque ipſa Diuinitate ſumit exordium. Quæ pars ſine dubio ipſi velut eximio per Spiritum ſanctum reſeruata eſt. Hæc ex Euſeb.

Epiphan.

D. Epiphan. hæreſ. 51. Cogit, inquit, Spiritus ſanctus Ioannem recuſantem Euangelium annunciare, ob metum, & humilitatem; in ſenectã ipſius poſt nonaginta annos vitæ eius, poſt reuerſionem ipſius à Patmo, Euãgelium exponere, &c.

Theoph. Euthymius

Quo tempore ſcripſerit, & quo in loco, in quæſtione verſatur. Poſt 32. annos ab aſcenſione ſcripſiſſe, putat Theophyl. Euthy. multis annis poſt captam Ieroſolymam. Auctor præfationis, quæ commentar. D. Auguſt. in Ioãnem adiuncta eſt: A tempore, inquit, aſcenſionis dominicæ, Ioannes per annos ſexaginta quinque verbum Dei abſque adminiculo ſcribendi, vſq; ad vltima Domitiani prædicauit tempora, ſed cum de exilio rediſſet Epheſum, compulſus ab Aſiæ Epiſcopis de diuinitate Chriſti ſcripſit, aduerſus hæreticos, &c.

Euſebius. D. Epipha. Quo tempore ſcripſerit Ioannes & qua lingua. D. Hieron. D. Epiph.

Similiter Euſeb. & Epiphan. extremo vitæ tempore Ioannẽ Euangelium ſcripſiſſe aiunt. Obijt autem, vt teſtatur Hier. in lib. de ſcriptoribus Eccleſ. 68. poſt paſſionem Domini anno, vnde colliges Euangelium ſcripſiſſe, circiter hoc tempus. Græcè autem ſcripſiſſe, communis fert ſententia, hebræo ſermone donatum, ſcripſit D. Epiph. hereſ. 30. & repertum apud ciuitatem Tyberiadem, in gazophylacio, à Ioſepho quodam, Ioſephus (inqui. Epiphanius) clandeſtinè auſus gazophylaciũ aperuit, & pecunias nullas reperit, verum libros pecunijs præſtantiores. Legens autem inter hos Euangelium ſecundum Ioannem, de græca lingua in hebræam tranſlatum, inueniebat etiam actus Apoſtolorum, quin Euangelium ſecundum Matthæ. hebraicam plantam, &c.

Quo in loco ſcripſerit Ioann. Euãgelium. Simeon Metaphraſtes. Dorotheus Pachorus. Teoph. Nicepho.

In Inſula Patmo, in quam à Domitiano Cæſare relegatus eſt ſcripſiſſe, opinio eſt Simeonis Metaphraſtæ in vita Ioannis, & Dorothei in Synopſi: idem teſtatur Apocryphus Pachorus, qui Ioannis dicitur diſcipulus, & vitæ eius ſcriptor, quæ extat tom. 2. Bibliothecæ ſanctorum Patrum, & Theophylactus. Nicephorus præterea lib. 2. cap. 42. hiſtoriarum (inquit) monumenta produnt diuiniſſimum hunc Euangeliſtam, ſub Domitiano, in Inſulã Patmon relegatum, decimo quarto Imperij

E perij illius anno, Spiritu Sancto plenum, Euangelium ibi ſuum, ſublimem in modum intonuiſſe, ſacramque Apocalypſim protuliſſe, &c. Communis ſententia nunc habet, in Aſia poſt reditum ab exilio Patmi, ſcripſiſſe. D. Epiphanius hæreſ. 51. Cogit Spiritus *D. Epipha.* ſanctus Ioannem poſt nonaginta annos vitæ ipſius, poſt reuerſionem ipſius à Patmo, poſtquam multos annos in Aſia tranſegiſſet, Euangelium exponere. D. Hieronymus in prologo Mat- *D. Hieron.* thæi: cum Ioannes eſſet in Aſia, & iam F tunc hæreticorum ſemina pullularent Cerinthi, Ebionis, & cæterorum, qui negant Chriſtum in carne veniſſe coactus eſt ab omnibus pene tūc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus, de diuinitate Saluatoris altius ſcribere, & ad ipſum (vt ita dicā) Dei Verbum non tam audaci, quam felici temeritate prorumpere, &c. D. Ire- *D. Irenaus.* næus lib. 3, cap. 1. Ioannes edidit Euan- *D. Iſidorus Beda.* gelium Epheſi, in Aſia commorans: In eandem ſententiam eunt D. Iſidor. & *D. Athanaſius.* Beda & alij. D. Athanaſius in Synopſi, editum ait Epheſi, prædicatum in Inſula; G Euangelium, inquit, ſecundum Ioannem, & prædicatum eſt à Ioanne Apoſtolo, cum exul eſſet, in Patmo Inſula: & poſtea ab eodem Epheſi editum, per Caium dilectum Apoſtolorum hoſpitem, &c. De Ioanne dicemus plura, cum ad principium Euangelij accedemus.

CAP. XXI.

De quatuor Euangeliſtis. H

ADumbrantur hi quatuor Euangeliſtæ, quatuor illis animantibus, quæ Ioan. Apocal. 4. & Ezech. ca. 1. vidit. Matthæum, homo indicat, vt vult *D. Hier.* Hierony. Ezech. 1. & initio commenta- *D. Greg. Magnus.* riorum in Matthæum, Greg. homil. 4. *Victorinus.* in Ezechielem, & Victorinus martyr; quod ab humana Chriſti generatione cœperit. Marcum Leo oſtendit, quia à leonis illa voce, in eremo rugientis, Euangelium eſt exorſus, Vox clamantis in deſerto, &c. Lucam vitulus ſignificat, qui à Sacerdote inchoauit; eſt n. vitulus animal ſacerdotale, id eſt, immolatitium. Ioannem Aquila demonſtrat, qui à diuinitate altiſſimè volās, duxit initium. Ab Hieronymo diſſentit D. Auguſt. in Matthæo, & Marco. nam lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarū *D. Auguſt.* c. 6. in leone Matthæum, Marcū in homine, putat adumbratum, propterea quod Leo regiam dignitatem ſignificet, iuxta illud Gene. 49. Catulus Leo- *Quatuor animalib. adumbrati Euāgeliſtæ.* nis Iuda. & illud Apoc. 5. Vicit Leo de tribu Iuda: Matthæus vero, Chriſtum Regem eſſe maximè indicarit, ab Herode formidatum, à Magis adoratum. At Marcus, quia (vt Auguſtinus ait) in his tantū verſatus eſt, quæ homo Chriſtus operatus eſt, tantum hominis figura ſignificatus videtur. D. etiā Irenęus *D. Irenaus.* li. 3. c. vndecimo, & nonnulli apud Aretam, Apoc. 4. Leone Ioannem ſignificari dicunt, vel Euāgelium ipſius; Aquila Marcū. D. tamē Hieronymi, & Gregorij ſententia vſu, & pictura recepta eſt, quam antiquus Poeta Sedulius his carminibus complectitur. *Sedulius.*

Hoc Matthæus agens, hominem generaliter implet,
Marcus vt alta fremit vox, per deſerta Leonis,
Iura Sacerdotis Lucas tenet ore iuuenci;
More volans aquila, verbo petit aſtra Ioannes.

Merito autem quatuor ſunt Euangelia, vt ſcribit Diuus Auguſtinus in *D. Auguſt.* commentarijs Pſal. 103. quia quatuor ſunt orbis plagæ, Orientalis, Occidentalis, Septentrionalis, & Auſtralis, ex quibus per Euangelium homines ad Deum vocantur. Ideò (inquit Auguſt.) quia totus orbis terrarum per Euangelium vocabatur, quatuor Euangelia conſcripta ſunt. Et primo libro de conſenſu Euangeliſtarum ca. 2. Ob hoc, inquit fortaſſe quatuor ſunt Euangeliſtæ, quoniam quatuor ſunt partes orbis terræ, per cuius vniuerſitatem, Chriſti Eccleſiam dilatari, ipſo ſui numeri Sacramento declararunt. Præterea Pſalm. 103. Ideo duodecim Apoſtolos electos cenſet, quod totius orbis quatuor partes, per

per Euangelium, in nomine ſanctiſſimę Trinitatis vocarentur, ſed eius verba audiamus. Quare duodecim Apoſtoli? reſpondet, quia quatuor ſunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio vocabatur, vnde quatuor Euangelia conſcripta ſunt, & totus orbis in nomine Trinitatis vocatur, vt congregetur Eccleſia, quatuor, ter ducta, duodecim fiunt, &c. Eaſdem orbis quatuor partes ad Chriſtum vocandas ex ſententia eiuſdem patris, illud linteum ſignificabat, quod Act. 10. per viſum D. Petro eſt oblatum, vario animalium genere plenum. Quatuor initijs ſubmittebatur, è cęlo vas quaſi linteum, quia orbis, quem adumbrabat, quatuor partibus conſtat, ter autem ſubmiſſum eſt, ad indicandam Sacroſanctæ Trinitatis fidem, ad quam orbis incolæ, vario animalium genere adumbrati adducendi erant.

Cur 4. Euangelia ſint? Scilicet q. 4. orbis plagę.

Act. 10.

D. Irenæus. Item D. Irenæus lib. 3. c. 11. quoniã (inquit) quatuor regiones mũdi ſunt, in quo ſumus & quatuor principales Spiritus, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum Eccleſiæ eſt Euangelium, & Spiritus vitæ, conſequens eſt, quatuor habere eam columnas, vndique flantes incorruptibilitatem, & viuificantes homines. Hæc Ireneus. ex quibus cognoſces, propterea quatuor eſſe Euangelia, quia quatuor ſunt Orbis plagæ, quatuor quoq; Orbem perflantes venti. Præterea eſſe Euangelia, quatuor Eccleſiæ columnas, quatuor etiam ventos, flantes incorruptibilitatem, & vitam hominibus afferentes. Ijs adde illud Sedulij presbyteri.

Sedulius.

Quatuor hi proceres, vna te voce canentes.
Tempora ceu totidem, latum ſparguntur in orbem.

Quemadmodum enim anni tempora ſunt quatuor, ver, æſtas, autumnus, hyems, ita quatuor ſunt Euangeliſtæ. Eſt Eccleſiæ ædificium quadratum: Ciuitas (inquit Ioan. Apocal. 21.) in quadro poſita eſt; merito ergo quatuor columnis, id eſt, Euangelijs fulcitur; ſunt enim Euangelia, vt ait Irenæus, columnæ, quibus illud maximè congruit, quod de quatuor generalibus

Vt 4. anni tempora ſic 4. Euangeliſtæ.

A conciliјs, affirmat D. Greg. Magnus, lib. 1. Epiſtolarum, epiſt. 24. In his, inquit, velut in quadrato lapide, Sanctæ fidei ſtructura conſurgit, &c.

D. Gregor.

Hæc ſunt quatuor paradiſi flumina, quæ è loco voluptatis, id eſt, Eccleſia, egrediuntur, & vniuerſam terram irrigant. Vnde illud D. Hieron. in prologo Matthæi: Eccleſia quatuor flumina paradiſi inſtar eructans, id eſt, quatuor Euangelia. Hi ſunt quatuor circuli aurei, per quos arca Dei, id eſt, Eccleſia, portatur, à Doctoribus, vt leges Exod. B 25. D. Hierony. loco citato; Eccleſia quatuor annulos habet, id eſt, Euangelia, per quos quaſi arca teſtamenti, & cuſtos legis Domini, vehitur. Hæc eſt Domini quadriga, qua per orbem fertur, cui illud Habac. 3. egregiè congruit; Quadrigæ tuæ ſaluatio. hoc vas linteum, quod Actor. 10. quatuor initijs è cœlo demittitur; rurſuſque in cœlum animalibus plenum recipitur. Hieron. in epiſtola ad Ruſticum. Petrus in vaſe Euangeliorum quadrangulo, quod de cœlo deſcendit ad terram, C docetur, & diſcit, omnes homines poſſe ſaluari, rurſuſque quod viderat, in ſpecie candidiſſimi linteaminis in ſuperna transfertur, & credentium turbam de terris ad cœlum rapit, &c. Hi ſunt Cherubini ſuper quos aſcendit ac volat Deus, iuxta illud Pſ. 17. Aſcendit ſuper Cherubim, & volauit. Diuus Hieronymus, in epiſtola ad Paulinum: Matthæus (inquit) Marcus, Lucas, & Ioannes, quadriga Domini, & Cherubim, quod interpretatur, multitudo ſcientiæ. D. Irenæus lib. 3. c. 11. D Qui eſt omnium artifex Verbum, qui ſedet ſuper Cherubim, & continet omnia, declaratus hominibus, dedit nobis quadriforme Euangelium, quod in vno Spiritu continetur; quemadmodum & Dauid poſtulans eius aduentũ ait Pſa. 79. Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare; etenim Cherubim quadriformia, & formæ ipſorum, imagines ſunt diſpoſitionis Filij Dei, & Euangelia ijs conſonantia, in quibus inſidet Dominus Ieſus. Hæc ille.

D. Hieron. Euangeliorum ſimilitudines.

D. Irenæus.

Hæc ſunt quatuor illa animalia, quę Apocal. 4. in circuitu Throni Dei ſunt

Apocal. 4.

Digitized by Google

id eſt, Eccleſiam vt fortiſſima mœnia E
ambiunt;plena ſunt oculis antè,& re-
trò, & intus, quia oculorum inſtar,
oſtendunt nobis præterita, quæ retrò
ſunt, futura, quæ ſunt antè, occulta
Dei myſteria,quæ ſunt intus,ſenas ha-
bent alas, quia totum orbem peruo-
lant,iuxta illud,In omnem terram exi
uit ſonus eorum; præterea, quia libri
ſunt cœleſtes,non humi repentes, nõ
de caducis rebus,ſed æternis agentes.
D. Hier. D.Hieron.in epiſt.ad Paulinum; Mat-
thęũ Marcus, Lucas,& Ioan.quadriga
Domini,& verum Cherubim,quod in F
terpretatur ſcientię multitudo,per to
tum corpus oculati ſunt,| ſcintillę emi
cant,diſcurrunt fulgura,pedes habent
rectos, & in ſublime tendentes, terga
pennata,& vbique volitantia, tenent
ſe mutuò, ſibique perplexi ſunt, &
quaſi rota in rota voluuntur, & per-
gunt quocunq; eos flatus Spiritus ſan
cti perduxerit.Hęc Hieron.Deniq;hęc
ſunt quatuor Eccleſiæ elementa,quo-
rum ſupremum Ioannes eſt, flagranti
igni ſimilimus; imo hi ſunt cœli, qui G
Pſal.18.enarrant gloriam Dei; hi ſunt
quatuor Angeli,id eſt nuntij,qui Meſ-
ſiam omnibus ſeculis, & optatum, &
decantatum,in orbem iam veniſſe,ei-
que ſalutem perpetuam attuliſſe nun-
tiarunt.

Olim cum terrã à Deo promiſſam,
Iſraeliticæ tribus,per Arabicam pete-
rẽt ſolitudinem, ſub vexillis quatuor
Num. 2. caſtra metabantur, vt colligitur ex 2.
ca.Num.Orientalem plagam tenebat
Iudas,tribus regia,cum Iſſachar,& Za
bulon; Meridianam protegebat Ru- H
ben,cum Simeone,& Gad;Occidenta-
lem occupabat Ephraim, cum Manaſ-
ſe,& Beniamin, Aquilonarem tueba-
tur Dan,cum Aſer,& Nephtalim.Erat
autem caſtrorum figura quadrata,ſub
præcipuis vexillis quatuor.His Rabbi
Abulenſis. Abraham (vt refert Abul.)tribuit qua
tuor illas imagines, quarum meminit
Ezech. 1. Ezechiel c.1.In vexillo Iudæ,aquilæ;
in vexillo Ruben,hominis; in vexillo
Ephraim,leonis;in vexillo Dan,bouis
imaginem pictam fuiſſe opinatur.Alij
vexillo Iudæ,leonem tribuunt, iuxta
Geneſ. 49. illud Geneſ. 49. Catulus leonis Iuda;
vexillo Ruben hominem,quia primus
fuit homo ex Iacob natus,& filius pri
mogenitus; vexillo Ephraim bouem,
quia filius fuit Ioſephi,de quo Moyſes
Deuter.33.Quaſi primogeniti,inquit, *Deut. 33.*
tauri pulchritudo eius; vexillo Dan
ſerpentem, iuxta illud Geneſ. 49. Fiat
Dan coluber in via,ceraſtes in ſemita.
Habes Eccleſiæ effigiem, quæ ſimilis
bene diſpoſitis militum caſtris, iuxta
illud Cant. 6. Terribilis vt caſtrorum *Cantic. 6.*
acies ordinata;per ſolitudinem,terrã,
imò cœlum promiſſum,petit, aduer-
ſus tartareos hoſtes armata. Sub qua-
tuor autem vexillis, hoc eſt, ſub qua-
tuor Euangeliorum fide, ac doctrina,
caſtra metatur. Primum vexillum ima
ginem habet hominis, id eſt, Matthæi
Euangelium; ſecundum leonis, tertiũ
bouis,quartum aquilæ, vt iam dictum
eſt.Hæc vexilla geſtant,hęc intuentur
Chriſtiani milites,horum nutus obſer
uant, horum motus ſequuntur, ijs pro
teguntur,ijs hærent,atque ita hęrent,
vt priùs vitam,quam vexillum corde,
manuque dimittant.

Eſt quaternarius numerus præſtan- *Philo*
tiſſimus,vt docet Philo Iudæus in lib.
de mundi opificio,& li.3. de vita Moy
ſis,& in lib.de mundi opificio, & li.3.
de vita Moyſis, & in lib.de plantatio-
ne Noe;In lib. de mundi opificio ait,
quaternarium numerum primum ſoli
di naturam oſtendere; nam in vnitate
cenſetur punctum, in binario linea,
vbi acceſſit latitudo,fit ſuperficies, ad
ternarium pertinens; hæc quominus
ſit corpus natura ſolidum, vna deſti-
tuitur altitudine, qua iuncta ad terna-
rium,fit quaternarius. D.item Auguſt. *D. Auguſt.*
lib.83.quæſtionum quæſt.57.Progreſ-
ſio à puncto ad longitudinem, à longi
tudine ad latitudinem, à latitudine ad
altitudinem, ſoliditatem corporis fa-
cit; quæ rurſus quaternario numero
continetur. Præterea nec illud igno-
randum (ait Philo) quòd primus nu- *Philo*
merorum, quatuor,quadrangulus eſt,
pariter par,menſura æquabilitatis, ac
iuſtitiæ. Et in lib.de plantatione Noe;
Antiquiſſimus, inquit, quadrangulo-
rum eſt quaternarius, conſtans rectis
angulis, vt liquet ex figura Geome-
trica;

Deut. 33. *Quaternarius iuſtitiæ Symbolum, & ſoliditatis.* *Cantic. 6.*

trica; hi rectæ rationis ſunt ſignificatiui; oportet tamẽ quadranguli latera, eſſe æqualia, ęqualitas porro mater eſt iuſtitiæ, virtutum reliquarũ principis, ac ducis. Itaque patet æqualitatis, iuſtitiæ, omniſque virtutis, præter alia, ſignum eſſe hunc numerum. Hæc ille. Sed quorſum huc allata? vt intelligas, optimo iure Euangelijs huiuſmodi numerum conuenire. Nam ſi ſoliditatis ſymbolum, eſt quaternarius, figuraq; quadrata, rectè Euangelijs talis numerus tribuitur, quippe quę ſolidum ſint Eccleſiæ fundamentum, ſolidæque fidei hominem exigant, ac vt ita dicam, quadratæ, quæ quoquò verſum iacta, verſataque fuerit, recta ſemper, in omni periculo, ac labore conſiſtat. Quòd ſi quaternarius iuſtitiæ & rectitudinis ſignum eſt, non ne Euangelia iuſtitia, & rectitudine plena ſunt?

D. Auguſt. Diuus Auguſtinus libro 83. quæſtionum, quæſt. 61. numero quaternario Spiritales viros ſignificari vult, propter quatuor animæ virtutes, quibus in hac vita ſpiritaliter viuitur, pru- A dentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam. Hæc quoque ſententia Euangeliorum numero fauet, meritò enim numerus ſpiritalis, illis tribuitur libris, quorum doctrina eò confertur, vt à carne homines transferat ad ſpiritum. Exod. 28. precepit Deus Moyſi, vt rationale iudicij faceret quadrangulum, poneretque in eo Doctrinam, & Veritatem, quod Aaron Pontifex ſuper pectus ferret. Habemus nos pręſtantius multò rationale iudicij, Euangelium, quod & rationem dirigat, & B de rebus omnibus verè doceat iudicare, in eo poſita Doctrina eſt, & Veritas. Quæ enim doctrina præcellentior Euangelica? quæ veritas diuinior? quadrangulum eſt, hoc eſt, quadratæ figuræ, quia quatuor ſunt Euangelia, figuræ ſolidiſſimæ, quæ nullis, vel tartari, vel mundi machinamentis euerti poſſit; Euangeliorum vero locus quemadmodum antiqui rationalis quadratum pectus eſt, in fide firmum, ac ſtabile, vt continentis figura reſpondeat contento. *Exod. 28.*

FINIS.

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS
AN MESSIAS VENERIT SITQVE DOMINVS IESVS?

EX Dictis liquet, Euangelium nuntium eſſe, de aduentu optatiſſimi Meſſiæ fœliciſſimum, ad Iudæos primum, deinde ad gentes miſſum. Quia verò Iudęi diuino nuntio aures occludunt, Meſſiam nondum veniſſe contendunt, nonnulliſque diuinarum literarum teſtimonijs, ſibi ipſis tenebras offundunt; operæ pretium erit, antequam ad Euangelij explanationem aggrediamur, cum Scripturę verba quibus veluti laqueis ſe ipſos irretiunt explanare; tum deſideratum Meſſiam iam veniſſe, validis rationibus, Prophetarumq; teſtimonijs cõfirmare.

CAP. I.

De cæcitate Iudæorum.

Cæcos eſſe Iudæos. ID, antequam ad rem accedamus, in primis conſideratione expendendum eſt, & ex Prophetarum libris oſtẽdendum, Iudæos cæca errorum caligine oppreſſos, nec cæcitatem ſuam agnoſcere, nec diuinas literas intelligere; quin potiùs ex prophetarum vaticinijs laqueos, in quos ſe induant, contexere. *Pſal. 68.* Audiamus ante omnes Regium vatem Dauidem Pſalm. 68. Fiat (inquit) menſa eorum coram ipſis, in laqueũ, & in retributionem, & in ſcandalum, obſcurentur oculi eorum ne videant, &c. *Origenes.* Quæ Iudæorum menſa niſi Scriptura Sacra, vt Origenes & alij docent, in qua verba Dei dulciſſimæ veluti epulæ proponuntur? *Cæcitas Iudæorum indicatur.* Nonne Vetus teſtamentum illorum menſa eſt, à Moyſe, reliquiſque Prophetis ſtrata, ſuauiſſimorumque ciborum apparatu impleta? Ex ea tamen ſumptos ſaluberrimos cibos, in venenum conuertunt. tale eſt peſtiferi ſtomachi virus, talis obcæcati intellectus ignorã- A tia; quę menſa Chriſtianos alit, reficit, oblectat, eadem Iudæos, non ciborum (ſaluberrima enim ſunt Dei verba) ſed ſtomachi, id eſt, intellectus vitio, illaqueat, obcœcat, occidit. Fit, vt ait Propheta, menſa eorum coram ipſis in laqueum, in retributionem, & in ſcandalum, obſcurantur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum in terram incuruatum eſt, ita vt cęleſtia nolint intueri.

Nobiliſſimus etiam Iſaias cap. 29. *Iſaia 29.* Verbis grauiſſimis, hũc quo laborant Iudæi, grauiſſimum lethargum, B multo ante depinxit his verbis: Miſcuit vobis Dominus Spiritum ſoporis; claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones, operiet; & erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati; quẽ cum dederint ſcienti literas, dicent; lege illum; & reſpondebit; non poſſum, ſignatus eſt enim. Rurſus; peribit ſapiẽtia à ſapientib. eius, & intellectus prudentiũ eius abſcondetur, &c. Quid dici potuit apertius? Porrexit (inquit) Deus vobis veluti potionẽ ſoporiferam,

ram, quę ita veſtros ſenſus conſopiuit, A
ita mentis oculos clauſit, vt legis, Pro
phetarumque ſenſum minimè perci-
piatis: Erit vobis omnis ſcriptura ob-
ſignato libro ſimilis, quem ſi homi-
ni docto legendum quis dederit, ne-
gabit ſe poſſe legere, eo quòd ſit
Non intelligunt Iudæi Scripturam Sacrã. Intelligũt Chriſti munere, Chriſtiani. occluſus, & obſignatus. Nulla erit
in veſtris Rabbinis ſapientia nullus
ad percipiendum verum ſcripturæ
ſenſum intellectus; transferentur ad
gentes diuinæ litteræ, & verus illarũ
intellectus gentib. dabitur. Vnda addi
tur ab Iſaia eodẽ capite; Audiẽt in die B
Iſaia 29. illa ſurdi verba libri, & de tenebris, &
caligine, oculi cæcorum videbunt; id
eſt, gentes ſurdæ, & errorum tenebris
circumfuſę, audient verba ſacrarum li
terarum, & illarum myſteria occulta
intelligent. Hinc illud Chriſti Matth.
Matt. 13. 13. Incraſſatum eſt cor populi huius,
oculos ſuos clauſerunt, ne quando vi-
deant oculis, & auribus audiant, & cor
de intelligant, & conuertantur, veſtri
autem, ò diſcipuli, beati oculi, qui vi-
dent, quæ vos videtis.

Oculos nobis Chriſtus aperuit, li- C
brum obſignatum nobis ille reſigna-
Apocal. 5. uit. Is enim Agnus eſt, quem Apoc. 5.
Ioannes ad Dei thronum accedentẽ, li
brumque ſeptẽ ſigillis obſignatum, è
dextera Tonantis acceptum (id eſt, ſa-
cram ſcripturam, vt Patres interpretã
D. Hier. tur) reſignantẽ cernit. D. Hier. Iſai. 29.
Chriſtus (inquit) ſoluit ſignacula libri
non propriè vnius, vt multi putãt, pſal
morũ Dauid, ſed omniũ ſcripturarũ,
quę vno ſcriptę ſunt Spiritu ſancto, &
propterea vnus liber dr̃; de quo Eze-
chiel teſtatur, ꝙ ſcriptus fuerit intus, D
& foris, in ſenſu, & in litera, &c. Item
Hier. In iudiciũ (inqt) venit Dominus,
vt videntes Iudæi, non videant; & qui
cęci erant, populus. ſ. nationũ, videãt,
& Dominũ contemplentur, vt Dñs di-
Aquila. xit Ioã. 9. Aqla, & Theodotio & Sym
Symmach. machus trãſtulerunt; Tenebras, & cali
Theodotio. ginẽ oculi cęcorũ videbũt; Iſa. 29. Vt
oſtẽderent (ait Hier.) gentium populo
qui prius cæcus erat, Chriſti Sacramẽ
ta pandenda, iuxta illud, ꝙ dicitur Pſ.
Pſal. 17. 17. Tenebroſa aqua in nubib. aeris, &
illud: Poſuit tenebras latibulum ſuũ;

A & Moyſes, vt videret Deum, in nu-
bem ingreſſus eſt, & in caliginem, de
qua eodem Pſalm. 17. dicitur; Caligo
ſub pedibus eius. Hæc ille.

Cùm verò legis Deum miſcuiſſe Iu
dæis Spiritum ſoporis; clauſiſſe ocu-
los illorum; & ſimilia; permiſſionem
Dei intellige, non actionem; nõ enim
Deus aliquid immiſit in Iudæos, quod
peſtiferum illum ſoporem afferret,
oculoſque clauderet; ſed iuſto iudicio
id euenire permiſit, nec voluit tene-
bras, quas ſibi ipſis obduxerunt, maio
B ri gratiæ ſplendore diſcutere; nihilo-
minus auxilium, quod ad illuminatio-
nem ſatis ſit, nemini denegat. Hanc ob *Obcæca*
cæcationem, Iudæorũ ſceleribus Ter- *Iudæi pr*
tul. tribuit in apologetico aduerſus *pter pecc.*
gentes; Ne intelligerent (inquit) Iu- *ta.*
dæi priſtinum Chriſti aduentum, cre-
dituri, ſi intellexiſſent, & conſecutu-
ri ſalutem, ſi credidiſſent; meritũ fuit
delictum eorum. Lege eundem Ter- *Tertullin*
tul. lib. 3. contra Marcionem c. 6. Hanc
(ait) obtuſionem ſenſuum ſalutariũ
meruerant, labijs diligentes Deum,
C corde autem longè abſiſtentes, ab
eo, &c. Lege pręterea Auguſt. lib. 1. de *D. Aug.*
conſenſu Euangeliſtarum, c. 13. In quo
peccato, inquit, (videlicet occiſionis
Chriſti) aliorum occultorum peccato
rum meritis, excæcati ſunt. Et lib. 18.
de ciuitate Dei c. 35. Multi Iudęorum,
quem quæſierunt, & voluerunt, veniſ-
ſe, non agnouerunt, excæcati in cordi
bus ſuis, præcedentibus meritis ſuis.
Hęc ille. Idem docet Diuus Cyprianus
in libro de Vanitate idolorum, cuius
verba capite ſequenti reperies.

D Celebre item extat, apud eundem
Vatem Iſaiam de hac cæcitate vati-
cinium, cap. 6. quo Deum ſe vidiſſe
ſcribit, ſedentem ſuper ſolium ex-
celſum, & eleuatum, Seraphinoſque
ter ſanctum inclamantes; intellexit
viſione oblata, abditiſſima Trinitatis,
& Incarnationis myſteria, Iudæorum
item admirandam cæcitatem. Domus *Iſaia 6.*
(inquit) repleta eſt fumo. Adumbra-
bat, inter alia, fumus hic, ignoran- *Fumo repe*
tiæ illam noctem, quæ oculos Iu- *ta eſt Syn*
dæorum obcæcat. Sedet in templo *goga.*
Meſſias, ſedet in excelſo, & eleuat

Digitized by Google

ſolio, omnes illum in cœlo Seraphini E venerantur, & laudant, plena eſt omnis terra gloria eius; at Iudæorũ oculis ater fumus offuſus, iucundiſſimum tanti boni conſpectum eripit, plena eſt enim fumo tota Synagoga. hinc illud D. Hierony. Iſa. 6. Poſtquàm terra repleta eſt gloria Domini, templũ Iudæorum impletum eſt ignorantiæ tenebris, & caligine, & fumo, qui noxius eſt oculis, &c. Id vero clarius oſtẽdit, Dei ad populum Iſraeliticum legatio. Vade (inquit) & dices populo huic; audite audientes, & nolite in- F telligere, & videte viſionem, & nolite cognoſcere; excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude; ne forte videat oculis, & auribus audiat, & corde ſuo intelligat, & cõuertatur, & ſanem eum. Hęc dixit Iſaias (ait Ioannes cap. 12.) quando vidit gloriã Chriſti, & locutus eſt de eo & cap. 8 idem Iſaias ait: Exſpectabo Dominum, qui abſcõdit faciem ſuam à domo Iacob. Si Sol radios abſcondat craſſiſſima caligine Mundus complētur; abſcondit Deus faciei ſuę G ſplendorem, à domo Iacob, in craſſiſſimis tenebris degit. Cap. 42. Quis cęcus, niſi ſeruus meus, & ſurdus, niſi ad quem nuntios meos miſi, &c.

D. Hieron.

Ioann. 12.

Iſaia 8.

Iſa. 42.

Ierem. 8.

Præterea Ieremias capit. 8. prædicit Iudæorum impœnitentiam; Hæc dixit Dominus; nunquid, qui cadit, non reſurget, & qui auerſus eſt, non reuertetur? quare ergo auerſus eſt populus iſte in Ieruſalem, auerſione contẽtioſa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi, & auſcultaui, nemo quod bonum eſt loquitur, H nullus eſt, qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impeto vadẽs ad prælium. Hæc Dominus, tùm de tempore illo, quo Chaldæi vrbem ceperũt, tum de tempore Chriſti nouiſſimo; Sic enim de ijs, quæ illius temporis erant, loquebatur, vt futura etiam tempore Chriſti prædiceret. Cùm igitur Iudæos cerneret, in perfidia obſtinatos; Quæ, inquit, hæc eſt obſtinatio Iudæorũ? nunquid qui in flagitium labitur, non reſurget? & qui à Deo auertitur, non reuertet? quare Iudæi à Meſſia ſuo auerſi ſunt auerſione contentioſa? Septuaginta vertunt, auerſione impudenti; Montanus, auerſione pertinaci; Pagninus rebellione forti; Apprehenderũt mendacium; Meſſiam nondum veniſſe dicunt, huic mendacio adhærentes, ad illum reuerti nolũt; nullus de Meſſia, quod bonum eſt, & verum loquitur; denique nullus ferè eſt, qui pœnitentiam agat, & Meſſiam recipiat, ac veneretur. Omnes velut equus in pręliũ ruens, perfidiæ curſum tenent, nec ſibi frenum adhibent, vt cõſiſtant. Poſt impœnitentiam, populi quoq; ignorãtiam indicat his verbis. Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia, cuſtodierunt tempus aduentus ſui, populus autem meus nõ cognouit iudicium Domini. Quaſi dicat, ipſis animantibus inſipiẽtibus, inſipientiores ſunt; volucres enim tẽpus diſcedendi in loca calidiora norunt, ad vitandum hyemis rigorem, tẽpus item reuertendi ad ſolitas regiones; Iudæi vero non cognouerunt iudicium Domini, quod Meſſiæ Dei veri, atque hominis, iure ſummo ſanguinem efflagitabat, vt hominum genus, è peccati poteſtate iuſto pretio redimeretur. Simile illud Iſaiæ 1. Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus prę-ſæpe Domini ſui; Iſrael autem me nõ cognouit, & populus meus non intellexit. Sequitur apud Ieremiam; Quomodo dicitis ſapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? verè mendaciũ operatus eſt, ſtylus mendax ſcribarum; confuſi ſunt ſapientes, perterriti, & capti ſunt. Verbum enim Domini proiecerunt, & ſapiẽtia nulla eſt in eis, &c. Qui Verbum Dei Chriſtum, qui ipſam Dei ſapientiã proiecerunt, qua nam ſapiẽtia præditi eſſe poſſunt?

Impœnitentia Iudæorum ex Ieremia.

Ierem. 8.

Iſa. 1.

Ierem. 8.

Tanta autẽ eſt hæc Iudæorum cæcitas, vt dicatur ſtupenda Iſaię 29. Ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic, miraculo grandi, & ſtupendo; peribit enim ſapientia à ſapiẽtibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur. D. Hieronym. Admirationem magnã populo Iudæorum, ſtupen-

Iſa. 29.

Stupenda cæcitas Iudæorum.

ſtupendumque miraculum, facturum A
eſſe ſe dicit Dominus, vt perdat eorũ
ſapientiam, qui non receperunt Dei
virtutem, Deique ſapientiam; & intel
lectum prudentium abſcondat, & ce-
let, ne ſcilicet eum reperiant, qui in li
Adrian. Fin. tera continetur. Scribit Adrian. Finus
lib. 7. ca. 35. in Synagogis Iudæorum,
eos qui libros Moyſis populo legunt,
poſt lectionem faciem obtegere vela-
mine, idemq; facere nonnullos alios.
Egregia ſane ceremonia, qua nolẽtes
ſuam ad intelligendum Moyſem cæci
tatem profitentur; nam, vt Paulus ait B
2. Cor 3. 2. Corinth. 3. Obtuſi ſunt ſenſus co-
rum; vſque in hodiernum enim diem,
idipſum velamen in lectione veteris
Teſtamenti, manet nõ reuelatum; Sed
vſque in hodiernum diem, cùm legi-
tur Moyſes, velamen poſitum eſt ſu-
per cor eorum; hæc Paulus. En quale
eſt Iudæorum cor, velatum, cæcum, &
Iſa. 6. incraſſatum, iuxta lectionem Septua-
ginta interpretum. Iſa. 6. Incraſſatum
eſt cor populi huius. Velatum cor, in-
craſſatum, & cæcum, quid nam iudicij
habere poteſt, in ſcripturarum inter- C
pretatione, ad quas intelligendas cor
de opus eſt perſpicaci, ſpiritali, ac di-
uini ſplendoris radijs illuſtrato; iux-
Pſal. 118. ta illud Regij Vatis Pſal. 118. Reuela
oculos meos, & conſiderabo mirabi-
lia de lege tua.

Conſtat ergo Iudæos, in maxima ſa
crarum ſcripturarũ ignoratione ver-
ſari, nec ꝓphetias intelligere. Id quo-
que ſignificant illa Angeli verba Da-
niel. 9. Septuaginta (inquit) hebdoma
dæ abbreuiatæ ſunt, &c. Et deleatur
iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempi- D
terna, & impleatur viſio; & prophe-
tia; ex Hebræo verti etiam poteſt, ad
ſigillãdum viſionem, & prophetiam;
quaſi ſignificet Angelus (inter alios
ſenſus) Meſſiæ tempore prophetas ſi-
gillandos, & claudendos, ita vt à Iu-
dæis non intelligantur; quia Spiritu
ſancto carent, autore & interprete
ſcripturarum. Lege Tertullianum li-
bro 3. contra Marcionem de Iudæo-
rum cæcitate.

Ierem. 8.

Iſa. 1.

Ierem 8.

Iſa 29. Stupenda cæcitas Iudæorum.

CAP. II.

Sacram Scripturam ænigmaticã eſſe.

OBſeruandum præterea eſt, Sacrã
Scripturam, ænigmatum, & pa-
rabolarum inuolucris, caligineq; ver-
borum, multa obtegere, quæ niſi inuo
lucra deponantur, & caligo illumine-
tur, intelligi non poſſunt. Eſt illa ſimi
lis theſauro abſcõdito, gemmis refer
to ſummi pretij, ad quas perueniet ne
mo, niſi qui diligenter theſaurũ quæ-
ſierit, inuentumque ſcrutatus fuerit.
Vnde illud Domini Ioan. 5. Scrutami- *Ioan. 5.*
ni ſcripturas; & illud Actor. 17. Suſce
perunt verbum quotidiè ſcrutantes
ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Tra-
hitur enim (Iob 28.) ſapientia de oc- *Iob 28.*
cultis; ad occultos ergo, & intimos
ſcripturæ ſenſus penetrandum eſt, vt
diuinam ex illa veluti profundo pela-
go, ſapientiam trahere poſſimus. Dei
theſauri (ait Clemens Alexandrinus *Clem Alexandr.*
5. lib. Stromatum) & quæ non deficiũt
diuitiæ, eſt quæ venatu eſt difficilis, ſa
pientia, &c. Si externo tantùm ſenſu
contenti ſimus, litera aliquando occi
dit; ſi Spiritum quærentes ad internũ
penetremus, Spiritus viuificat.

Nec verò Chriſtiani ſolùm, verum
etiam ſapientiores Hebræi occultio-
res ſenſus ſectantur, vt ſcribit Nice-
phorus lib. 10. c. 32. Iulianus (inquit) *Nicephor.*
Imperator promptos Iudæos eſſe ar-
bitratus eſt, vt ad græca ſacrificia ad-
ducerentur, qui verba tantùm, & lite-
ram ſacrorum librorũ reciperent, ne-
que per contemplationẽ ad occultio-
rem eorum ſenſum reſpicerent, ſicuti
Chriſtiani, atq; etiam inter Hebræos,
ſapientiores, & præſtantiores faciunt.
Sozomenus item lib. 5. cap. 21. de eo- *Sozomen.*
demq; ues Iuliano. Fortaſſe (inquit)
eo pacto Iudæos facilius ad cultũ gen
tilem, & ſacrificia adduci poſſe, puta-
bat, quippe cum ſanctos ſcripturæ li-
bros, non ſenſu ſpiritali, vt Chriſtia-
ni, & etiam ipſi ſapientiores Hebræi,
ſed literali ſolùm interpretarentur.
Hæc ille. Et Philo Iudæus in libro, qui *Philo.*
inſcribitur; Quod omnis probus ſit
liber, de Eſſæis loquẽs Iudæis; Quo-

Digitized by Google

ties (inquit) ſacras ædes, quas Synagogas vocant, adeunt, pro ętatis ordine, Iuniores ad ſeniorum pedes conſidũt, & ad audiendum ſe componunt; ibi alius ex libro prælegit, alius quiſpiã vnus ex peritioribus accedẽs, quę obſcura ſunt explicat, nam pleraque per figuras, more veterum Philoſophorum eis ſunt tradita: hæc Philo, cuius libri hoc idem, quod dicimus indicãt.

Senſus literalis verbũ paruũ, ſpiritalis verbum magnum.

Quantum autem ſenſus ſpiritalis, & occultus ponderis habeat, ipſi etiã Iudæi oſtendunt, qui, vt Galatinus ait libro 5. capit. 6 literalem ſenſum, Dabar Caton, id eſt, verbum paruum, ſpiritalem ſiue myſticum, Dabar Gadol, id eſt, verbum magnum eſſe affirmãt.

Literalem præterea ſenſum lucernam eſſe dicunt, quæ minimo ære emitur; allegoricum, quem certitudinem legis vocant, margaritam in obſcuris ædibus latentem, quę à lucerna, id eſt, literalis ſenſus luce oſtenditur. Scito

Rabbi Moiſes.

(inquit Rabbi Moyſes apud eundem Galatinum) quòd clauis intelligentiæ vniuerſorum, quæ Prophetæ dixerũt, eſt intelligere parabolas, & metaphoras, ſimilitudines, ac ænigmata: Scis enim apud Oſeam 12. capi. dictum eſſe; In manu Prophetarum aſſimilabo: & apud Ezechielem 17. Fili hominis ænigmatiza ænigma, & paraboliza parabolam, ad domum Iſrael. Scis rurſus quod dicit Sapiens Prouerb. 25. Poma aurea in cancellaturis argenteis, verbum dictum ſecundum ambas facies ſuas. Cancellaturæ argenteæ, ſunt retiacula argentea, in quibus oculi ſunt minutiſſimi, penetrabiles tamen viſui. Eſt ergo ſenſus; quòd verbum dictum ſecundum ambas facies ſuas, id eſt, ſecundum interiorem, & exteriorẽ ſenſum, eſt ſicut pomum aureum, in retiaculo argenteo; ac ſi dicat, neceſſarium eſſe, vt ſit ſenſus exterior pretioſus, & bonus, velut argentum, interior vero multo melior, ſicut aurum. Neceſſe quoque eſt, vt ſit aliquid in exteriori ſenſu, quod dacat conſiderantẽ ad interiorem; quemadmodum pomum aureum veſtitum retiaculo argenteo, cũ procul reſpicitur, vel abſq; multo intuitu, totum videtur argenteum, cùm

Oſea 12.
Ezech 17.
Prou. 25.
Senſus externus argentum, internus aurum.

E habens viſum acceſſerit prouocatus argenti decore, videbit profectò aureum pomũ intus latere: ſic ſunt verba prophetarum. Hæc ille.

Matt. 13.
Clem Ale.

Deum in ſcripturis parabolicè loqui, ſatis apertum eſt ſcripturas legẽti, teſtaturque Chriſti ſermo parabolis abundans; vnde dicitur Matth. 13. Sine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur, quod dictum eſt per Prophetam; Aperiã in parabolis os meũ, &c. Teſtatur Clemens Alexandrinus libro 5. Stromatum; Longum (inquit) F fuerit, omnia perſequi prophetica, & legalia, ea afferendo, quæ dicta ſunt, ꝑ ænigmata; ferè enim vniuerſa hoc modo loquitur diuina Scriptura, &c. Nec diuina ſolùm Scriptura, verum antiqui etiam ſapientes per ænigmata locuti ſunt, quod docet idem Clemens eodem lib. Innumerabilia (ait) inuenerimus, tam apud Philoſophos, quàm apud Poetas, dicta ænigmaticè: cum etiam toti libri indicẽt abditam ſcriptoris voluntatem, cuiuſmodi eſt liber Heracliti de Natura, qui propte G reà appellatus eſt σκοτινὸς, id eſt, obſcurus; huic libro eſt ſimilis Pherecydis Syri Theologia. Talia ergo Moyſes quoq; præcepit, vt hæc omnia; Nõ veſci porco, neque aquila, neque accipitre, neque coruo. Nam porcus, quod eſt animal voluptati deditum, & immundum, ciborum cupiditatem, & libidinem, & inquinatam intemperantiam ſignificat, materialemque, & in luto iacentem, & quæ ad cædem pingueſcit, & interitũ. Quando dixit; Nõ H veſceris aqla, accipitre, miluo, & coruo; non adhærebis, inquit, neq; aſſimilaberis ijs hominibus, qui labore neſciunt ſibi parare victũ, ſed rapina viuunt, & iniquitate, &c. Hæc Clemens.

Antiqui ſapientes ænigmaticè locuti.
Clem. Ale.
Plato.

Eodẽ loco, me (inquit) deficiet vita adducentem eorum multitudinem, qui ſymbolicè philoſophantur. Plato quoque de Deo in epiſtolis agens; Diſcendum (inquit) eſt tibi per ænigmata, vt ſi tabulæ vel in mari, vel in terra, aliqd ceciderit, q legit, nõ intelligat.

Pythagoræ Symbola.

Hinc Pytaghoræ ſymbola; Domi non habendam hirundinem, id eſt, vt Clemẽs interpretatur, loquacem, ſuſurronem,

Digitized by Google

furronem,& effrenatę linguę hominē Ollę ab igne ſublatæ,nō relinquendū veſtigiū in cinere,id eſt, abolendā irā quam ebulliens olla ſignificat; Statērā non trāſiliendā,id eſt,iuſtitiæ ęqualitatem;& alia ſimilia. Ex hoc genere ſunt Ægyptiorum hieroglyphica, de quibus ſcripſit Pierius Valerian⁹, & Clemēs lib.5.Stromatū,Ægyptij(inquit)ideo in ſacris ponunt ſphingas, vtpote ꝙ de Deo oratio ſit ænigmatica, & obſcura, fortè aūt ꝙ Deū oporteat amare,& timere: amare quidē, vt ſanctis benignū,& propitium: timere aūt, q fit impijs iuſtus inexorabiliter, feræ eñ ſimul,& hominis imaginē,ſphinx ſignificat.Deniq; omnes (ait Clemēs) qui de rebus diuinis tractarunt,tā barbari, q̃ græci, rerū quidem principia occultauerunt,veritatem aūt ænigmatibus,ſignisq́;, ac ſymbolis,& allegorijs, rurſus,& metaphoris, & quibuſdā talibus tropis,modisq́; tradiderūt. Et poſt hæc:Non ſolùm, qui ex Ægyptijs vi ratiocinandi plurimùm valuerūt,ſed ex alijs quoq; barbaris,ij, qui erant dediti ſtudio Philoſophiæ, ſymbolicum genus ſunt conſectati. Aiunt quidam Idanthuram quoq; Scytharū Regē(vt refert Pherecydes Syrus) Dario,qui Iſtrum traiecerat, bellum minitantē, ſymbolū miſiſſe pro literis; Murē,Ranā,Auē,Iaculū,Aratrū; cùm aūt de iis exorta eſſet dubitatio.Orotopagas tribunus militū dicebat, eos tradituros imperiū, coniectās ex Mure quidem domos, ex Rana aquas, ex Aue aerem,ex Iaculo arma,ex Aratro regionem. Xiphodres autē,contra eſt interpretatus; dicebat enim,niſi tanquā aues euolauerimus, aut tanq̃ mures terrā, vel tanquàm ranæ aquam ſubierimus, illorum tela non effugerimus, non ſumus enim Domini regionis. Hæc ex Clemente.

Ægyptiorū hieroglyphica. *Clem. Ale.* *Pherecides.*

Habemus igitur, in Scriptura multa eſſe ænigmaticè dicta, multa intellectu difficilia, quæ diuino lumine indigeant,vt à nobis cognoſci poſſint, vnde illud Luc. vltimo, Aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Aperuit Chriſtus Eccleſiæ ſenſum, vt ſcripturas intelligat, profunda fluuiorum,vt dicitur Iob.28. (id eſt, ſcripturarum ſanctarum, quæ irrigantibus fluuijs ſimiles ſunt) ſcrutatus eſt,& abſcondita produxit in lucem; quia dum ſuis expoſitoribus (ait D. Gregorius) intelligentiæ ſpiritum indit,antiquas prophetantium obſcuritates aperuit. Sed horum fluminum (ait idem ſanctiſſimus paſtor) Iudæa ſpeciem tenuit, dum literæ ſuperficiem ſeruans, eorum profunda neſciuit, &c. Etenim in ſuperficie horum fluminum natant Iudæi; literæ veluti cortici hærentes, profunda non rimantur, in quibus margaritę reperiuntur. Iudæi (ait Orig. libr. 4. periarchon) domino non crediderunt, ea, quæ de ipſo prolata ſunt; ſecundum literam debere intelligi exiſtimantes. Id eſt, quòd viſibiliter debuerit prædicare captiuis remiſſionem, & quòd debuit priùs ædificare ciuitatem Dei, ſimul & exterminare currus Ephreem,& equum de Ieruſalem. Sed & exiſtimant prophetatum, quòd debeat in Aduentu Chriſti lupus paſci cum agnis, & pardus requieſcere cum hædis, vitulus, & taurus cū leonibus, & à paruulo puero duci ad paſcua: leones quoq; vnà cū bobus aſtare præſepibus, & veſci paleis,&c.O cæcorum hominum inſaniam. Habent agrum, id eſt, Scripturam, in quo theſaurus opulentiſſimus Chriſtus abſconditus eſt,ſed quia in ſuperficie quærunt,nec profundiùs adhibita diuina luce ſcrutantur, minimè inueniunt, & in ſumma inopia, & cæcitate viuunt. D. Irenæus lib. 4. capit. 43. Chriſtus (inquit) eſt theſaurus abſconditus in ſcripturis,quoniam per typos, & parabolas ſignificabatur. Et poſt pauca; Omnis prophetia priuſquàm habeat effectum, ænigmata ſunt hominibus: cùm autem venerit tempus; & euenerit, quod prophetarum eſt, tunc prophetiæ habent liquidam, & certam expoſitionem. Et propter hoc quidem Iudęis, cùm legitur lex, in hoc nunc tempore fabulæ ſimilis eſt, non enim habent expoſitionem omnium rerum pertinentem ad aduentum Filij

Luc. vlt. capite. *Chriſt⁹ Eccleſiæ aperuit ſcripturarum ſenſum* *D. Gregor.* *Origenes.* *D. Irenæus.*

Digitized by Google

Filij Dei, qui eſt ſecundum hominem; E
Chriſtianis verò theſaurus eſt abſcon
ditus in agro, cruce verò Chriſti reue
latus eſt, & explanatus, & ditans ſen-
Origenes. ſum hominum, &c. Origenes lib. 4. pe
riarchon cap. 1. In vilioribus, & incō-
ptis verborũ vaſculis, diuinę ſapiētiæ
theſaurus abſconditur, &c.

Denique, vt ſcriptum eſt Exod. 17.
Cùm leuaret Moyſes manus, vince-
bat Iſrael, ſin autem paululùm remiſiſ
ſet, ſuperabat Amalec; Si manus Moy
ſis eleuabâtur, ſuperiores prælio erāt
Iſraelitæ, ſi cadebant, inferiores. Ma- F
nus characteres, & ſcripta ſignificat:
ſi igitur Moyſis manus, id eſt, ſcripta
Iudæi non eleuant manus. i. ſcripta Moyſis. eleuētur à Iudæis ad ſublimes ſenſus,
vincent; id quia non præſtant, vincun
tur, quod his verbis docuit Orig. ho-
mil. vndecima in Exod. Oſtēdit, vt pu
Origenes. to Moyſes, vnum eſſe populum ex gē
tibus, qui eleuet manus Moyſis, id eſt,
qui in ſublime extollit, quæ ſcripſit
Moyſes; & in excelſo, eorum intelli-
gentiam ſtatuat, & per hoc vincat;
alium, ſcilicet Iudæorum, qui quoniā
non eleuat manus Moyſis; nec extol-
lit eas à terra; vincitur ab aduerſarijs, G
& proſternitur. Hęc ille. Idem Orige-
nes homil. 7. Cęleſtia eloquia cum Mā
na confert, tum Iudæos ait cibum hūc
è cęlo delapſum minimè edere, quòd
nihil in eo ſpiritale ſentiant. Iudæi (in
quit) nunquam Manna manducant, nō
enim poſſunt illud manducare, quod
eſt minutum ſicut ſemen Coriandri,
& candidum ſicut pruina. Nihil enim
in verbo Dei minutum, nihil ſubtile,
nihil ſentiunt ſpiritale, ſed totum pin
gue, totum craſſum; incraſſatum eſt
enim cor populi huius, &c. H

CAPVT III.

De duplici Chriſti aduentu.

OBſeruarunt præterea antiqui Pa
tres, Iudęos duplicem Meſſiæ ad
uentum ignorare; vnde fit, vt cũ præ-
cellentem potentia, ac opibus expe-
ctent, humilis verò, ac pauper Chri-
ſtus Opt. Max. venerit, cruciq; ſuffixus
ſit, Meſſiam non eſſe ſibi perſuadeant.

D. Cyprianus in lib. de vanitate Idolo *D. Cypr.*
rum; Sciebant (inquit) Iudæi, Chriſtū
eſſe venturum, nam hic illis ſemper
prophetis monentibus annũtiabatur;
ſed ſignificato duplici eius aduentu;
vno, qui exercitio, & exemplo homi-
nis fungeretur; altero, qui Deum fate
retur, non intelligendo primum ad-
uētum, qui in paſſione præceſſit occul
tus, vnum tantùm credunt, qui erit in
poteſtate manifeſtus. Quòd antē hoc
Iudæorum populus intelligere nō po
tuit, meritum fuit delictorũ; ſic erant
ſapientiæ, & intelligentię cæcitate
mulctati, vt qui vita indigni eſſent, ha
berent vitam ante oculos, nec vide-
rent. Hæc Cyprianus de cæcitate Iu-
dæorum, in quam, vt iam ſuprà dixi-
mus, ob commiſſa in Deum crimina
incurrerunt. Alludit autem ad illud
Moyſis Deut. 28. Erit vita tua quaſi pē *Deut 28.*
dens ante te, timebis nocte, & die, &
non credes vitæ tuę.

D. Iræneus lib. 4. cap. 56. de Iudæis *Irenæus.*
loquens, Nec intelligere (inquit) vo-
lentes quoniam duos aduentus Chri-
ſti, omnes annuntiauerunt Prophetæ,
vnum quidē, in quo homo in plaga fa
ctus eſt, ſciens ferre imbecillitatem,
in pullo aſini ſedens, & reprobatus la
pis ædificantibus, & ſicut ouis ad vi-
ctimam ductus, & per extenſionem
manuum (ſcilicet in cruce) diſſoluens
quidem Amalec, id eſt, Diabolum, cō-
gregans autem diſperſos filios à ter-
minis terræ, in ouile Patris, & recom
memoratus mortuorum ſuorum, qui
antè dormierant, & deſcendēs ad eos,
(ſcilicet in limbum, vt vocant) vti er-
ueret eos, & ſaluaret; ſecundam autē,
in quo ſuper nubes veniet, ſuperdu-
cens diem, quæ eſt ſicut clibanus ar-
dens, & percutiens terram verbo oris
ſui, & ſpiritu per labia ſua interficiēs
impios, & ventilabrum in manu ha-
bens, & emundans aream ſuam, & tri-
ticum quidem in horreum colligens,
comburens autem paleas igni inex-
tinguibili. Hæc Irenæus, duos Chriſti
aduentus eximiè deſcribēs; quos Ter- *Tertullia.*
tullianus quoque deſcribit lib. 3. con-
tra Marcionem, ignotoſq; Iudæis fuiſ
ſe docet. tũ ita concludit; In hodier-
num

Digitized by Google

num Iudæi negant veniſſe Chriſtum **ſuum**, quia non in ſublimitate venerit; **dum** ignorant; etiam in humilitate **fuiſſe** venturum, & in Apologetico **contra** gentes; Duobus (inquit) aduētibus **Chriſti** ſignificatis, primo, qui **iam expunctus** eſt in humilitate cōditionis **humanę**, ſecundo, qui concludē **do ſeculo** imminet, in ſublimitate diuinitatis **exertæ**; primum non intelligendo, & ſecundum, quem manifeſtius **prædictum** ſperant, Iudæi vnum **exiſtimauerſit**, &c. Lege præterea Ori**genem** lib. 1. contra Celſum, & **Tertullianum** libro contra Iudæos.

Itaque Meſſiam Iudæi in humilitate crucis veniſſe ignorant, ſublimitatem tantùm, & opes ſomniant, humi repunt, è terra non aſſurgunt, nihil illi diuinitatis, humana cuncta tribuūt. Regem quempiam Cæſari, aut Alexādro ſimilem exiſtimant, qui bella gerat, populum in patriam reducat, templum ciuitatemque exſtruat, in qua & pace, & rerum omnium affluentia perfruatur. Nimirum, & terrenis rebus mancipati homines, terrena ſolùm ſapiunt; quàm verò deſipiant, ex locis ſcripturæ explanandis apparebit.

CAP. IV.

Explanatio primi loci, de nouiſſimis diebus Meſſiæ.

Iſa. 2. MEſſiam in nouiſſimis diebus venturūm, vaticinatur Iſaias cap. 2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montium; & eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes; & *Michæas 4.* Micheas c. 4. Et erit in nouiſſimo dierum, erit mons domus Domini præparatus in vertice montium; & ſublimis ſuper colles, & fluent ad eum populi, &c. Hęc duo loca de Meſſia intelligūtur à Iudęis, & Chriſtianis; ex quibus conſtat Meſſiæ tempus eſſe nouiſſimū. Cùm ergo nondum aduenerit tempus nouiſſimum, nondum videtur veniſſe Meſſias. Reſpondemus, iam aduenisſe nouiſſimum tempus, in quo Meſſias

A venit. Dicitur autem nouiſſimum tēpus Meſſię Hebraicè, acharith iamim, id eſt poſteritas dierum, ab (acharon) quod nomen poſteriorem ſignificat, vnde (acharith) dicitur etiam poſteritas filiorum Ierem. 17. & Deut. 32. Eſt igitur tempus Meſſiæ, non quidem extremum, vltra quod nullum aliud ſit, ſed tempus poſterius tēpore Prophetarum: & quia multo poſterius eſt, dicitur nouiſſimum. Sic Daniel. 2. Nouiſſimi dies dicuntur poſteriores; Indicauit (inquit) tibi Deus, quæ ventura B ſunt in nouiſſimis temporibus. Nouiſſima tempora appellat Daniel illa, qui bus imperia Perſarum, Gręcorum, & Romanorum floruerunt; dies itē Meſſiæ, nam ad hæc omnia Babylonici Regis ſomnium ſpectabat. Similiter Iacob Gene. 49. Congregamini (inquit) vt annunciem, quæ ventura ſunt vobis, in diebus nouiſſimis, id eſt, longè poſt futuris; nam multa annunciauit, quæ non Meſſiæ, ſed ad filiorum tempora attinebant. *Cur dies Meſſiæ dicantur nouiſſimi.* *Geneſ. 49.*

Deuter. 31. ait Moyſes; Occurrent *Deut. 31.* C vobis mala in extremo tempore, quado feceritis malum in conſpectu Domini, vt irritetis eum per opera manuum veſtrarum. Hoc loco extremum tempus dicitur Hebraicè, acharith iamim, quemadmodum apud Iſaiam, & Micheam. Rogo igitur Iudæum, q̄ ſit hoc tempus nouiſſimum, in quo malum fecerunt Iſraelitæ in conſpectu Domini, & irritauerunt eum per opera ſua, in quo occurrerunt eis mala? Si reſpondeat, eſſe tempora captiuitatis Babylonicæ, vel cætera tempora, in D quibus à multis Regibus in Paleſtina vexati ſunt, concedet illa tempora, quæ iam tranſierunt fuiſſe (acharith iamim) id eſt, nouiſſima. Si reſpondeat eſſe hæc tempora, in quibus toto orbe populus Iſraeliticus vagatur, ꝓpter necem Meſſiæ allatam, ſimiliter concedet hæc tempora eſſe (acharith iamim) id eſt, extrema; nec enim alia finget mala, quæ populo ſint euentura. Ergo conſtat (acharith iamim) nō ſignificare tempus nouiſſimum, vltra quod non ſint aliud tempus, ſed tempus poſterius, & lōgè diſtans; quo ſenſu

ſenſu dixit Paulus ad Hebr.1. Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio; videlicet poſt omnes Prophetas.

Præterea reſpondemus (acharith iamim) ſignificare etiam extremitatẽ dierum; quod noſter interpres vertit, nouiſſimos dies, vel nouiſſimum dierum; cùm autem vertit nouiſſimum dierum Mich.4. non ſignificat vltimũ diem mundi, ſed extremitatem dierũ, id eſt, extremum tempus. Appellatur verò hoc ſenſu tempus Meſſiæ extremitas dierum, vel nouiſſimum, & extremum tempus: quia fuit extremitas dierum Reipublicæ Iudaicæ, fuitq; nouiſſimum tempus, & finis Iudaici ſceptri, & legis. Nouiſſimum autem fore tempus Meſſiæ hoc ſenſu, & finem Iudaicæ Reipublicæ, oſtendit Iacob Geneſis 49. cùm ait; Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & Dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt; & ipſe erit expectatio gentium, quaſi dicat; vſque ad Meſſiam ſtabit Reſpublica Iudæorum; non deerunt Reges, vel Principes, à quibus gubernentur; at ipſius Meſſiæ tempus nouiſſimum erit, & finis Iudaicæ Reipublicę, legis, & ſtatus. Nam ſequetur alia lex, alius rerum ſtatus, alia Reſpublica, maximè ex gentibus collecta, quo circa addidit; Ipſe erit expectatio gentium. Hoc ſenſu exiſtimat Euſebius Cæſarienſis lib.8. de demonſtratione cap.1. appellari dies extremos. Nos (inquit) extremos dies intelligimus, extrema ſtatus Iudaicæ gentis tempora, &c. Et Iulianus Pomerius Archiepiſcopus Toletanus libro 1. aduerſus Iudæos; Nouiſſimos (inquit) dies Prophetæ Iſaias, & Michæas, illos, credo, intellexerunt, qui in illo Regno, deficientibus principibus de ſtirpe Iuda, nouiſſimi approbati ſunt, quando Herodes alienigena ſucceſſit in Regnum, &c. Eſt ergo ſenſus Iſaiæ, & Michææ; in nouiſſimis diebus Reipublicæ Iudaicæ, erit mons domus Domini in vertice montium; fluent ad eum omnes gẽtes, &c. Quaſi dicant: deſinet Reſpublica Iudæorum, & incipiet Reſpublica Chriſtianorum, ex omnibus gentibus conflata, quæ ad Chriſtum fluent.

Euſebius Cæſarienſ. *Iulianus Pomerius.*

Tertiò reſpondemus, dies Meſſię dici nouiſſimos, non ſolùm à Prophetis verum etiam ab Apoſtolis, nam Ioan. Epiſt.1. cap.1. Nouiſſima (inquit) hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, nunc Antichriſti multi facti ſunt, vnde ſcimus, quia nouiſſima hora eſt, id eſt, nouiſſimum tempus, horã enim pro tempore dixit, vt interpretatur D. Auguſt. Et Paulus 1.Cor.10. Hæc, inquit, omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſęculorum deuenerunt. Eſt ergo verè tẽpus Meſſiæ, nouiſſimum omnium temporum, & meritò quidem dicitur nouiſſimum. Nam quemadmodum homo qui microcoſmos, id eſt, mundus paruus appellatur, ita Mundus hic magnus in plures diuiditur ætates, infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, iuuẽtutem, & ſenectutem. Mundi ſenectus tempus eſt Meſſiæ, quia extrema eſt mundi ætas. Quemadmodum verò hominis longa ſenectus, poteſt reliquas omnes ætates, annorum numero ſuperare, nihilominus tamẽ ſenectus dicetur, ſic mũdi extrema hæc ætas, poteſt numero annorum cæteras ætates vincere, nec tamen propterea deſinet eſſe ætas extrema, & tempus nouiſſimum. Non enim dicitur tempus nouiſſimum, eo quòd paucos annos contineat: Sed quia tempus eſt nouiſſimæ expectationis Meſſię, tendens ad iudicium, & iudicio propinquum, nam iudicium non longè abeſt, iuxta illud Apoc. vltimo: Venio citò, ſcilicet ad iudicium, & illud Iacob. 5. Aduentus Domini appropinquauit, & ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Mille enim anni ante oculos Dei tanquam dies heſterna.

1. Ioan.2. *1. Cor.10.* *Apocal.22* *Iacob.5.*

Tempora, quæ præceſſerunt primũ Chriſti aduentum, prima erant, tempus hoc, quod nouiſſimum aduentum præcurrit, eſt nouiſſimũ, in duo enim tempora diuidi poteſt tota mundi ætas, cum Meſſia collata, in ætatem ſuperiorem, quæ Meſſię primum aduentum præceſſit, & expectauit, & in ętatẽ poſteriorem, vel nouiſſimam, quę eiuſdem Meſſiæ aduentum ſecundum

præſtolatur, iuxta illud Pauli ad Titū.
Ad Titum 2. 2. Vt piè viuamus in hoc ſæculo, &c.
expectantes beatam ſpem, & aduentum
gloriæ magni Dei, & Saluatoris
noſtri Ieſu Chriſti. Nā ſi diuerſas ętates
mūdi, rerum efficit diuerſitas, quæ
maior rerum geſtarum diuerſitas, ac
diſcrepantia excogitari poteſt, quàm
quę in ijs duob. contigit temporibus?
Omnia enim cum Meſſia mutata ſunt,
mundus aliam legem, Dei cognitionē
multo præſtantiorem, aliamque faciē
accepit, meritò ergo hæc duo tempora,
duæ mundi ætates præcipuæ appellari
poſſunt, de quibus illud Abacuc
Abacuc 3. 3. intelligetur non abſurdè, Domine
opus tuum, in medio annorum viuifica
illud, in medio annorum notum facies,
hoc eſt, Domine vitā redde operi
tuo, id eſt, homini in ſceleribus iacēti,
ac ſpirituali vita defuncto, in medio
annorum, id eſt, in medio duorum
temporum, & duarum ętatum, quarū
altera Meſſiæ aduentum primum pręcedit,
altera vſq; ad ſecundum aduentum
ſubſequetur.

Sed dices rectè appellari ætatē nouiſſimam,
quæ inter multas extrema
eſt, non autem, quæ inter duas tantùm
eſt poſterior. Reſpondetur, nouiſſimū
etiā dici de duobus, vt conſtat ex
Aggæi 2. Aggæo cap. 2. Magna, inquit, erit gloria
domus iſtius nouiſſimæ, pluſquàm
primę, primam domum prius Salomonis
templum, nouiſſimam domum ſecundum
templum vocat, ergo quod
poſterius eſt inter duo tempora nouiſſimum
dicitur. Simili etiā modo Iob.
Iob. 42. 42. tota ætas Iobi in duo diſtribuitur
tempora, illud ſcilicet, quod ſingularem
illam calamitatem anteiuit, idq;
dicitur primum, & aliud quod calamitatem
eſt ſubſecutum, hoc verò quamuis
centum quadraginta annorum fuerit,
appellatur nouiſſimum, ſic enim
ſcriptum eſt: Dominus bene dixit nouiſſimis
Iob magis, quàm principio
eius, id eſt, poſteriori tempori vitæ
magis, quàm priori. Ecce tempus centum
quadraginta annorū, quod ſi humanam
ætatem reſpiciamus, longiſſimum
eſt, vocatur hebraicè (acharith)
Iob. 42. & latinè nouiſſimum. Quid
A igitur mirum ſi tempus poſt Meſſiæ
aduentum, quamuis lōgum ſit, nouiſſimum
nominetur.

CAP. V.

Quis ſit mons domus Domini, ad quem gentes confluxerunt, quæ pax temporis Meſſiæ?

NE ſperent Iudęi inaniter, & pueriliter,
montem templi in cacu-
B men cæterorum montium, & collium
efferendum, animaduertant, quod ſupra
diximus, diuinam ſcripturam, metaphoris,
tropis, & allegorijs vti, tropumq; diuinum,
hoc quoq; agnoſcat
loco. Mons domus Dñi dicitur mons, *Iſa. 2.*
in quo domus Domini eſt ædificata,
is autem Chriſtus eſt, quemadmodum
enim in monte Moria domus Domini, *Mons domus Domini, Chriſtus.*
ita in Chriſto Eccleſia extructa eſt,
vt teſtatur Paulus 1. Cor. 3. Fundamentum
aliud nemo poteſt ponere, præ- *1. Cor. 3.*
ter id, quod poſitū eſt, quod eſt Chri-
C ſtus Ieſus, &c. Mons hic in vertice mōtium
conſtitutus eſt, & colles omnes
ſuperat, quia & Angelis omnibus, &
Patriarchis, ac Prophetis, qui montiū
nomine ſignificantur, & hominibus,
Regibus, Imperatoribus, & Principibus,
quos colles adumbrāt, longo interuallo
eſt antepoſitus.

Hic eſt lapis ille, qui Dan. 2. ſine manibus,
id eſt, ſine virili opera, de monte
Virgineo abſciſſus, ſtatuam percuſſit,
factusque eſt mons magnus, & impleuit
vniuerſam terram, quod Paulus
ad Philippenſ. 2. abſque figura ſer-
D monis dixit: Humiliauit ſemetipſum *ad Philip. 2.*
factus obediens, &c. propter quod, &
Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen,
quod eſt ſuper omne nomen. Vide
paruum lapidem factum montem
magnum, & in vertice omnium collium,
& montium collocatum. Dedit
(ait) illi nomen, quod eſt ſuper omne
nomen. Vis videre montem (Nacon) *Chriſtus mons lapideus.*
vt eſt Hebraicè, id eſt, præparatum,
vel ſtabilem, ac firmum? Mons ille Da- *Dan. 2.*
nielis, quantus quantus erat, nihil niſi
lapis erat, nam lapis in mōtem cre-

uit.

uit, ſanè lapideum, id eſt, ſtabilem, immutabilem perpetuum: Petra autē (ait Paulus) erat Christus. *1. Cor. 10*

Hic eſt mons lapideus domus Domini, aduerſus quam portæ inferi nullo tempore poterunt præualere, tam firmo ſtabilitam fundamento. Nec vero ſine cauſa lapideus mons totam dicitur occupaſſe terram, ſi enim per totam terram Eccleſia diffuſa eſt, & in monte ſita, ipſum etiam mōtem in totam terram extendi neceſſe eſt, cum tantum ſit fundamentum, quātum eſt ipſum, quod fulcit ædificium.

Iſa. 2. Sequitur apud Iſaiam; Fluent ad eū montem omnes gentes, & ibūt populi multi, dicentes, aſcendamus ad mōtem Domini, & ad domū Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, &c. Ad Chriſtum verò omnes gentes confluxiſſe, & aſcendiſſe in montem Domini; & etiam nunc confluere, & aſcendere, certius eſt, quàm vt demonſtrari debeat. *Ad Christum omnes gentes confluxerunt.* Tertull. lib. aduerſus Iudæos. In quem, inquit, alium vniuerſæ gentes crediderunt, niſi in Christum, qui iam venit? deinde gentes enumerat pene innumeras, quæ in Christum iam illo tempore crediderant. Sed videntur hęc duo verba inter ſe pugnare, fluēt, & aſcendamus, nam fluunt flumina deorſum, aſcenſu autem tenditur ſurſum. At non repugnant, imò maximè cōueniunt hi duo, etſi diuerſi motus, in ijs qui Christum quęrunt, alter quorum humilitatis eſt, alter charitatis. Humilitate, veluti flumina deorſum fluimus, lacrymarum flumine noſtra abluentes crimina, charitate ſurſum tendimus, igni ſimiles, cuius flamma ſurſum erigitur ſemper, nec quieſcit. Amor enim nunquam eſt otioſus, vt Gregor. dixit homil. 30. in Euangelia. *D. Gregor.* Præterea ſunt aquæ quædam diuinæ, quæ fluunt, ſed ſurſum, contrario noſtris aquis motu. Fiet, ait Chriſtus Ioan. 4. in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam, ſalientis, inquam, ſurſum, non deorſum. *Ioan. 4.* *Tertull.*

Ad hæc, quemadmodum mons partem habet inferiorem, ac ſuperiorē, ita Chriſtus naturam habet humanā, ac diuinam, cùm diuinam omni cogitatione, atque intellectu celſiorem cogitamus, aſcendimus, cùm humanam, Chriſtique labores, ac cruciatus animo voluimus, à diuinitate in humanitatem deſcendimus. Quem aſcenſum, ac deſcenſum, in annuntiatoribus veritatis Diuus Auguſtinus obſeruat Pſalm. 44. Aſcendunt (inquit ille) & vident. In principio erat verbum, deſcendunt, & vident. Quia verbum caro factum eſt, &c. *D. Auguſt.* Meritò igitur populi aiunt: Aſcendamus ad montem; aſcendere enim mēte oportet, omniaque tranſcendere creata, & ad ipſam Chriſti diuinitatem, quod eſt huius montis cacumen, fide pertingere, deinde ad montis humiliora loca, id eſt, Verbi incarnationem, humilitatem, cruciatus, mortemque defluere, rurſus inde ad miracula, reſurrectionem, aſcenſionemque penetrare. Indicat etiam vox illa, fluent, celerem, omniumque impedimentorum victorem Chriſtianorū curſum. Quēadmodum enim montanis aquis aucta flumina, eo curſu in mare fluunt, cui nulla impedimenta poſſunt obſiſtere, ita cœleſtibus donis aucti Chriſtiani, eo impetu ad Chriſtum tendūt, quem nulli labores, nullaq; pericula queunt impedire.

Eodem cap. 2. Iſaias, Michæas quoque eodem 4. de pace vaticinantur pacifici Salomonis, id eſt, Meſſiæ. *Iſa. 2.* *Mich. 4.* Conflabunt (inquit Iſai.) gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, nō leuabit gēs contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium, &c. Pacem hæc verba oſtendunt, metaphorico dicendi modo, Scripturæ, vt diximus, familiari, quam Meſſias in orbem attulit, quam eo nato Angeli annuntiarunt, Luc. 2. In terra pax hominibus bonæ voluntatis, quam Dauid prædixit Pſalm. 71. *Quid ſit gladios conflare in vomeres.* *Luc. 2.* Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, quam Salomonis, id eſt, pacifici, pacificum Regnum adumbrauit. 3. Regum 4. *Pſal. 71.* *3. Reg. 4.* Habebat Salomon pacem in circuitu, &c. quam Meſſias ipſe diſcipulis reliquit Ioann. 14. Pacem relinquo vobis, pacem meā do vobis, quam ipſi deinde obſeruarunt, *Ioan. 14.*

runt,

Digitized by Google

Actor. 4. runt, Actorum quarto. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.

Chriſti diſcipuli conflant gladios in vomeres, & lanceas ſuas in falces, qui natione licet, moribus, patria, Regnoque diuerſi, amore tamen, & pace, ſunt coniunctiſſimi. In hoc cognoſcunt omnes (ait Dominus Ioan. 13.) quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem, id eſt, ſi gladios in vomeres, & lanceas in falces commutaueritis, ſi nullus inter vos diſcordiæ gladius, nulla odij haſta, nullum inuidiæ telum reperiatur, ſi arma illa, de quibus Pſalm. 56. Dauid, Filij (inquit) hominum, dentes eorum, arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus, & Pſalm. 54. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula, longe à vobis propellatis. Tertullianus lib. 3. cō tra Marcionem, hunc in modum interpretatur. Concident (inquit) machæras ſuas in aratra, ſibynas in falces, id eſt, animorum nocentium, & linguarum infeſtarum, & omnis malitiæ, ac blaſphemiæ ingenia, conuertent in ſtudia modeſtiæ, & pacis. Et non accipiet gens ſuper gentem machæram, vtique diſcordiæ, & non diſcent ampliùs bellare, id eſt, inimicitias perficere. Vt & hic diſcas Chriſtum non bellipotentem, ſed pacificum repromiſſum. Hactenus Tertullianus.

Ioan. 13. *Pax Meſſiæ ænigmate deſcripta.* *Pſal. 56.* *Pſal. 54.* *Tertull.*

Iſa. 11. Hanc eandem pacem Iſaias altero ſignificauit ęnigmate, eoque illuſtriſſimo cap. 11. Habitabit (inquit) lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit, vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & vrſus paſcentur, ſimul requieſcēt catuli eorum, & leo quaſi bos comedet paleas, & delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis, & in cauernam reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet, &c. Animalia hæc ſæua, & ſerpentes, ethnicos indicare, oſtendit linteum illud Actorum 10. Diuo Petro obiectum, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli. Pax ergo hæc animantium, pacem indicat hominum, ac iuſtitiam; Erit (inquit Iſaias) iuſtitia cingulum lumborum Meſſię, & fides cinctorium renum eius, id eſt, iuſtitia accingetur veluti cingulo, & veracitate, ac fidelitate, ex iuſtitia Meſſiæ, in populum eius iuſtitia emanabit, & pax. Nam habitabit lupus cum agno, &c. Id eſt, iuſtitiam ſeruabunt diuites, nobiles, & potentes viri; nemini nocebunt hi Leones, Lupi, Pardi, aſpides, & Reguli, venenum deponent, ac feritatem, humilitatem addiſcent, adeò vt à pueris, & pauperibus abſque nocumento tractari poſſint. Quemadmodum enim in illo linteo, quod Diuo Petro oblatum eſt per viſum, ſæua animantia cùm mitibus, abiecta immanitate, permixta erant, ita in Eccleſia viros diuites, nobiles, principes, ac potentes, qui inſtar leonum, luporum, maiorumque animantium ſunt, cum cæteris, qui agnorum, ouiū, minorumque animalium ſimilitudinem referunt, in pace, ac iuſtitia viuere, æquum eſt. Id quod ab illis Chriſti lex diuina efflagitat. Sed reuertamur ad locum priorem Iſaiæ, & Michææ.

Actor. 10. *Actor. 10.*

Secunda illius interpretatio eſt huiuſmodi: Summa cum pace legem Euangelicam gentibus promulgādam, Chriſtique Imperium toto orbe dilatandum docetur; ne exiſtiment Iudæi Meſſiam bella geſturum, eiuſque legem, & imperium, vi, armorumque potentia, propagandum. De Sion (inquit Iſaias) exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem. inde enim legis nouæ promulgatores exiſſe notum eſt: Iudicabit verbum Dei gentes, & arguet populos multos, ſub iugum ſuum mittet nationes. *Iſa. 2.*

Nunquid vi bellica hæc fient? Minimè. Conflabunt gladios in vomeres Meſſiæ milites, id eſt, Apoſtoli, cęterique Euangelij promulgatores, & lanceas ſuas in falces. Vomeribus enim opus erit, non gladijs, ad proſcindendā hominum terrena corda, vt cœleſte ſemen excipiant, falces neceſſariæ erunt, non haſtæ, ad demetendas vbe-

Imperium Meſſiæ non vi ac bello propagatū eſt ab Apoſtolis. *Quid ſit gladios conflare in vomeres.*

res

res ſegetes, vt in horreum Eccleſiæ
deportentur. Non bello res agetur,
non enim leuabit gens cõtra gentem
gladium, vt ad fidem Meſſiæ vi com-
pellatur, nec exercebuntur vltrà, id
eſt, in æternum, ad præliũ, Meſſiæ mi-
lites, Euangelij promulgatores: Non
diſcent belligerare, vt ait Michæas, vt
inuitas, ac repugnantes nationes ad fi
dem Chriſti cogant. Sedebit vir ſub-
tus vineam ſuam, & ſubtus ficum ſuã,
Mich. 4. vt ait Michæas, & non erit qui deter-
reat, id eſt, qui bellum hac de cauſa il
li inferat. Quia os Domini exerci-
tuum locutum eſt, id eſt, quia doctri-
na Euangelica, doctrina eſt Domini,
cuius potẽtia, abſque bello & armis,
totum orbem ſub ſuum ſuauiſſimum
iugum, ſuauiſſimè poteſt mittere:
Deinde apud Iſaiam ipſi concionato-
res agere incipiunt, non armis, ſed vo
ce, & à Iudæis exordiuntur, Domus,
inquiunt, Iacob, venite, & ambule-
mus in lumine Domini, &c.

Tertia interpretatio, de Iudæis eſſe
poteſt. Indicat Propheta id, quod Iu-
dæis tempore Meſſię euenit, poſt illius
enim aduentum, bellicam illam forti-
tudinem, quæ in Dauide, Ioſue, Macha
bæis, & alijs olim ſplenduit, amiſe-
runt, extorreſq́;, & toto orbe profu-
gi, abſque Rege, abſque exercitu, &
Iſa. 2. duce imbelles agunt. Ait ergo Iſaias:
De Sion exibit lex, & verbum Domi-
ni de Ieruſalem, &c. Eo vero tempo-
re, quo Verbum Domini iudicabit po
pulos multos: Iudæi bellica fortitudi
ne omnino amiſſa, conflabunt, id eſt,
conflare poterunt, gladios in vome-
res, & lanceas ſuas in falces, non leua
bit gens Iudæorum, contra vllam aliã
gentem gladium, nec exercebũtur Iu
dæi vltrà ad prælium. Et ſedebit, vt
Mich. 4. ait Michæas, vir ſubtus vineam ſuam,
& ſubtus ficum ſuam, & non erit ex
Iudæis, qui illum bello deterreat, &c.
Hęc vero, quàm ſint vera, ſatis, ſuper-
q́ue eſt exploratum.

Ijs addo quartam interpretationẽ
de pace, quæ eo tempore in Romano
Imperio floruit, quo Chriſtus, & Apo
ſtoli gentibus Euangelium annuncia-
D. Hieron. runt. Nam vt Hieronymus ait, Iſaiæ 2.
Euangelicæ doctrinę, pax Romani Im
perij præparata eſt. Vt enim orbi poſ-
ſent Apoſtoli, cæteriq́; diſcipuli, Euã
gelicam legem promulgare, pax fuit
neceſſaria, quæ bellorum ſtrepitus ſe- *Cic. pro Milone.*
daret, armorumq́; tumultus compe-
ſceret, quia (vt ille dixit) inter arma
ſilent leges. Floruit autem pax in Ro
mano Imperio, ſedatis bellis ciuili-
bus, quam vniuerſi orbis illa deſcri-
ptio indicat, cuius Lucas meminit ca.
2. Exijt (inquit) edictũ à Cæſare Au- *Luc. 2.*
guſto, vt deſcriberetur vniuerſus or-
bis, non enim potuit vniuerſus orbis
vnius Imperatoris edicto, niſi magna
florente pace, ad cenſum vocari. Per-
manſit autem in Romano Imperio, id
eſt, Italia, Gallia, Hiſpania, Græcia,
per longum tempus, quamuis non de-
fuerint cum Barbaris alijs gentibus
bella, Romanis legionibus. In ipſa ẽt
Iudæa pax fuit, fuiſſetq́ue diutius, ſi
Iudæi a Romano Imperio non deſci-
uiſſent.

Quòd ſi quis opponat verba illa:
Non exercebuntur vltrà ad bellum,
quibus pax perpetua videtur ſignifi-
cari. Reſpondemus, particulam he-
bræam (od) & latinam, vltra, non ſem
per perpetuitatem ſignificare, ſed ali-
quando pro longo tempore ſumi, qđ
Rabbi chimi concedit, 1. Reg. 7. Humi *1. Reg. 3.*
liati ſunt Philiſthijm, nec appoſuerũt
vltrà, vt venirent in terminos Iſrael,
illo ſcilicet tempore, nam poſteà ve-
niſſe conſtat ex capit. 13. & 17. & 29.
Item 2. Reg. 7. Iſrael non turbabitur *2. Reg. 7.*
amplius, at turbatus eſt, Gen. 35. Non *Gen. 35.*
vocaberis vltrà Iacob, ſed Iſrael erit
nomen tuum, at poſteà ſæpe vocatus
eſt Iacob, Ioelis 2. *Ioel. 2.*

Non dabo vos vltra opprobriũ
in gentibus, at dati ſunt 3. *3. Reg. 10.*
Regum 10. Regina Sa-
ba videns ſapien-
tiam Salo-
monis,
&c.
non habebat vltra Spiri-
tum, at mox reſu-
pſit Spiritum.

CA-

CAP. VI.

De templo, & Ciuitate ædificanda à Meſſia.

IN vaticinijs eſt, Meſſiam exædificaturum Deo templum, & Ciuitatem. Zachariæ 6. Ecce vir Oriens nomen eius, id eſt, Meſſias, & ædificabit templum Domino, 2. Reg. 7. Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronum Regni eius, vſque in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, &c. Quæ verba Paulus ad Hebræos 1. de Chriſto intellexit, quamuis de Salomone quoque veluti typo dicta ſint. De templo item, & ciuitate hac, ſcribit Ezechiel cap. 40. & ſequentibus, de Ciuitate vaticinatur Iſai 45. Ipſe ædificabit ciuitatem meã & captiuitatẽ meã dimittet, non in pretio, neq; in muneribus, &c. Ieremias item 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ædificabit ciuitas Domino à turre Hananeel vſq; ad portam Anguli, & exibit vltrà norma mẽſuræ in conſpectu eius, &c. Non poſſunt autem hæc uerba intelligi de ciuitate Ieruſalem, extructa à Iudæis poſt reditum ab exilio Babilonico, nam illa ciuitas à Romanis ſolo æquata eſt, ciuitas verò de qua Ieremias verba facit perpetua erit. ſubijcit enim Ieremias, Sanctum Domini, id eſt, templum, non euelletur, & non deſtruetur in perpetuum.

Zach. 6. — *2. Reg. 7.* — *Ezech. 40.* — *Iſai. 45.* — *Ierem 31.*

Quamobrem Rabbi Salomon, & Iudæi Ieremiam putant intelligendum de ciuitate à Meſſia extruenda, idem Ieremias cap. 3. In tempore illo, ſcilicet Meſſiæ, vocabunt Ieruſalem ſolium Domini, & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini, in Ieruſalem, & non ambulabunt poſt prauitatem cordis ſui peſſimi, &c. Zacharias 2. Abſque muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius, & ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius, &c.

Ierem 3. — *Zach. 2.*

A Non abnuimus, Meſſias Deo templum ædificauit, & quidem ampliſſimum, ſanctiſſimum, auguſtiſſimum, in quo, non boum, ouium, hircorum, arietumq; victimis, ſed eiuſdem Meſſiç corpore, & ſanguine, omni pretio pretioſiore litatur.

Ædificauit vrbem nobiliſſimam, tam longo, capacique circuitu, vt omnes intra ſe capiat, defendatque nationes, tam firmo, fortique muro ſeptam, ut ne tartarei quidem hoſtes expugnare illam valeant.

Templum & ciuitas Dei, eſt Eccleſia.

B Quod nam eſt hoc templum? quænam huiuſmodi ciuitas? Eccleſia eſt, non ex calce, & lapidibus, ſed ex hominibus diuino lauacro ablutis, extructa, quibus Paulus 1. Corinth. 6. Vos (ait) eſtis templum Dei viui, & 2. Cor. 3. Dei ædificatio eſtis, & Petrus in 1. epiſtol. cap. 2. Ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, &c. Synagoga tabernaculum fuit à Moſe fabricatum: Eccleſia templum eſt à pacifico Rege Salomone, id eſt, Chriſto, extructum. Tabernaculum ligneum C erat, mobile, fundamentis carens, templum fixum, ſtabile, firmiſſimiſque fundamentis impoſitum, ita Synagoga veluti lignea fuit, imbecillis, mobilis, temporaria; Eccleſia vero fixa eſt, ſtabilis, perpetua. Tabernaculum extructo templo ceſſit, ſic Synagoga, Moſis lege abrogata, ceſſit Eccleſiæ.

1. Cor. 6. — *2. Cor. 3.* — *1. Pet. 2.* — *Synagoga fuit tabernaculũ mobile Eccleſia tẽplum ſtabile.*

De hoc templo Zachariam locutum dicimus, & Ezechielem. Etenim vir ille, quem Zacharias Orientem appellat (non Solem orientem, D ſed germen oriens, vt ex Hebræo conſtat) Meſſias eſt, germen Patris ab æterno, germen Matris in tempore, ex quo toto terrarum orbe, gratia, charitas, cæteræque virtutes, & in cęlo gloria æterna germinauit. Hoc germen Dei, Virginis hic flos, templum ampliſſimum, id eſt, Eccleſiam ædificauit, auro charitatis texit, lutere baptiſmatis, candelabro fidei, menſa corporis, ſanguiniſque ſui adornauit, ſe præterea ipſum, in ea propitiatorium, diuinorumque theſaurorum omnium Arcam propo-

Chriſtus ædificauit tẽplum, id eſt Eccleſiam.

propoſuit. Quòd ſi templum illud antiquum, in varia erat loca diuiſum, ſancta ſanctorum, ſancta, atrium Sacerdotum, & alia atria, in noſtro quoque templo, diuerſa reperies loca, diuerſos nimirum Chriſtianorum ſtatus, Virgines alios, alios continentes, alios matrimonij vinculo connexos, alios Sacerdotes, alios Epiſcopos, alios Archiepiſcopos, alios Patriarchas, quibus omnibus vnus præeſt Pontifex Summus. Si ſacrificia requiras, nunquid maius excogitari poteſt, quàm auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacrificium? Templum ergo Eccleſia eſt.

Pſal. 86.

Vrbs quoque nobiliſſima, atq; opulentiſſima, cum qua ſi conferatur Synagoga, inſtar pagi obtinere videatur, ideoque Vates Pſalm. 86. Glorioſa (inquit) dicta ſunt de te, Ciuitas Dei: Diligit Dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob, id eſt, diligit Dominus Sionem Eccleſiam, pluſquàm omnia tabernacula Synagogæ. Hanc vrbem Meſſias extruxit, muniuit, cœleſtibuſque diuitijs locupletauit, quod eodem Pſalm. 86. canit Vates cùm ait: Ipſe fundauit eam Altiſſimus. Ad hanc incolendam, vniuerſum hominum genus, è Babylonica, ſiue Diabolica captiuitate vocat, & adducit, id quod ſignificant Iſaiæ illa verba ſuprà ſcripta: Ipſe ædificabit ciuitatem meam, ſcilicet Eccleſiam, & captiuitatem meam dimittet, id eſt, captiuos homines è ſeruitute Dæmonis redimet: Non in pretio, neque in muneribus, ſed gratis, vt enim Paulus ait, ad Roman. 3. Iuſtificati ſumus gratis, per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quẽ propoſuit Deus (in hoc Eccleſiæ templo) propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, &c. De eadem Eccleſia ſermonem habet Ieremias, cùm cap. 3. ſic ſcribit: Vocabunt Ieruſalem, id eſt, Eccleſiam, ſolium Domini, quia in Eccleſia Chriſtus, veluti in ſolio præclariſſimo ſedet, & congregabuntur ad eam omnes gentes, & non ambulabunt poſt prauitatem cordis ſui peſſimi, etenim omnes gentes in Eccleſiam, ab orbe redempto congregari, & ſimulachrorũ cultu, Dæmoniſque ſeruitute relicta, praui cordis figmenta, ac impietatem abijcere, cernimus. Hinc illud Pſalm. 86. iam citati: Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic, id eſt, in Eccleſia.

Meſſias ædificauit ciuitatem, id eſt, Eccleſiam. — *Iſa. 54.* — *Ad Ro. 3.* — *Ierem. 3.* — *De Eccleſia loquitur.* — *Ierem. c. 3.* — *Pſal. 86.*

Hæc ciuitas illa eſt, quæ, vt Zacharias vaticinatur, abſque muro habitatur, cuius Dominus murus eſt igneus, & habitator, Rexque in gloria ſumma, ac Maieſtate. Abſque muro habitatur, quia tam ampla eſt, vt ijdẽ ſint, & huius vrbis, & orbis fines. Quòd ſi quæras, qui ſint homines, quę iumẽta, quorum copioſam fore multitudinẽ Vates prædicit, homines illi ſunt, rationis, fideique ductum ſequentes, charitate exornati, ſanctis operibus vacant, iumenta vero ij, qui carnis voluptatibus ſeſe mancipantes, iumentorum vitam viuunt. Non enim ciuitas hæc ſanctiſſima ſanctos ſolum viros, verum multos etiam complectitur flagitioſos, quos ad frugem bonam, ſanctoſque mores reducere, & ex iumentis in homines, ſiue potius in Angelos, diuina quadã metamorphoſi trãſferre conatur. Sic decantata illa Noe Arca, non animantia ſolùm munda, verum immũda etiam complectebatur. Hoc tamen Arca illa ab Eccleſia diſtat, quòd quæ immunda animantia recepit, immunda remiſit, at qui homines Eccleſiæ ianuam immundi ingrediuntur, mundi inde, ſi volunt, in cęlum egrediuntur. Quia verò ciuitas hæc perpetua erit, ideò apud Ierem. 31. dicitur: Sanctum Domini non euelletur, & non deſtruetur vltra in perpetuum: Quia Deus ſumma beneuolentia illam proſequitur, ideò apud Iſai. 62. appellatur à Deo: Voluntas mea in ea, id eſt, amor & beneuolentia mea magna eſt erga Eccleſiam: Quia regnum Chriſti eſt, ideo eodem capit. dicitur: Eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema Regni in manu Dei tui, id eſt, eris corona glorioſa, & diadema Regni Chriſti regnantis in te. Quia à Deo defenditur, ideò eodem loco additur: Super

De ciuitate, id eſt, Eccleſia loquitur Zacharias. — *Zachar. 2* — *In Eccleſia ſunt homines probi, & improbi quoque.* — *Geneſ. 7.* — *Ierem. 31.* — *Iſa. 62.*

muros

De Eccleſia loquitur. *Iſa 62.*

muros tuos Ieruſalem, id eſt, Eccleſia, conſtitui cuſtodes, tota die, & tota nocte, non tacebunt, in perpetuum. Sunt autem ij cuſtodes tum Angeli, tum Eccleſiæ vigiles paſtores, qui ſuper muros, id eſt, in celſioribus Eccleſiæ locis, ac dignitatibus, non vt inde cæteros deſpiciant, conſtituti ſunt, ſed vt precibus, concionibuſque inuigilantes, ciuitatem noctu, diuque cuſtodiant. Tota die (inquit) & tota nocte non tacebunt, precibus nimirum Deum inuocantes, concionibus homines ad Chriſtum, Eccleſiamque vocantes. Quo circa additur ab eodem vate: Preparate viam populo, planum faciet iter, & eligite lapides, ideſt, tollite offendicula, eleuate ſignum, ſcilicet, crucis ad populos, &c.

De Eccleſ. ſcribit Ezechiel. c. 40. &c. *D. Gregor.* *Rupertus.* *Iſai. 14.* *Ierem. 1.* *Ezech. 48.* *Iſa. 7.* *Matt. 18.*

Quia plura > hoc eſt, ædificium illud, quaſi ciuitatis, quod præuidit Ezechiel capit. 40. non in valle, ſed in celſiſſimo extructum monte, videlicet Chriſto, non ad gelidum Aquilonem, ſed ad calidum Auſtrum vergens, id eſt, Spiritum ſanctum, Auſter enim teſte Gregor. in Ezechiel. homil. 13. Spiritum Sanctum adumbrat, qui Eccleſiam perflat reficit, & ſalutari pluuia irrigat. Eccleſia (ait Rupertus) humiliter ad Auſtrum, id eſt, ad ſanctum vergit Spiritum. Impiorum verò ciuitas Aquilonem reſpicit in cuius lateribus ille ſedere cupiebat, cuius notiſſima verba ſunt, Iſa. 14. Sedebo in lateribus Aquilonis, ab Aquilone enim frigido Ieremiæ 1. Panditur omne malum. Nomen ciuitatis (ait Ezechiel capit. vltimo) Dominus ibidem, quod nomen cum illo congruit valde, quod Chriſto imponitur Iſaiæ 7. Vocabitur nomen eius Emmanuel, id eſt, nobiſcũ Deus, in Eccleſia enim cum hominibus Deus eſt, iuxta illud Matth. vltimo: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.

In porta autem ædificij, vir Ezechieli viſus eſt, ſimilitudinem referens menſoris, ſiue architecti, lineum manu tenens funiculum, calamumque menſorium, is Chriſtum adumbrat,

E

D. Hieron. *Chriſtus Eccleſiæ extructor.* *Pſal. 126.*

vt placet Diuus Hieronym. Eccleſiæ ædificatorem, menſorem, atque Architectum; Niſi enim Dominus (vt ait Pſalmographus) ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam; niſi Chriſtus Eccleſiam extruxerit, omnipotenteſque manus operi admouerit, nihil hominum conatus proderunt. Quæ ſit Eccleſiæ longitudo, quot ſæculis ſit in hoc orbe permanſura; quæ ſit latitudo, id eſt, quas regiones, nationes, homineſque vſque ad orbis finem ſit com-

F

plexura; quæ altitudo charitatis, & meritorum; quæ profunditas humilitatis, quæ rectitudo operum; quis ordo lapidum, id eſt, Pontificum, Regum, hominumque cæterorum, quinam ſuperiori, qui inferiori ædificij loco ſint collocandi, ille nouit; totumque ædificium funiculo, calamoque ſuo, id eſt, ſapientia infinita metitur, & explorat. In porta vero ſtat, quia læto, hilarique vultu venientes omnes excipit; ipſe ducit; ipſe excipit, ipſe in Eccleſiam introducit, ne-

Ezech. 40. G *D. Hieron.*

mo enim venit in Eccleſiam, nemo venit ad Patrem, niſi per Chriſtum; ſtabat in porta (ait Hieronymus) quia per ipſum ad Patrem ingredimur, & ſine ipſo ciuitatem Dei intrare non poſſumus; vt dignos ſuſcipiat, indignos abijciat, &c.

Iſa. 26. H *Triplex murus Eccleſiæ.* *Pſal. 124.* *D. Auguſt.*

Iam verò triplex ille murus, qui Ezechielis templum circumdat, Eccleſiæ adumbrat cuſtodiam. Primus murus diuinam indicat protectionem; iuxta illud Iſaiæ 26. Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea, murus, & antemurale. Secundus murus Angelorum indicat tutelam; hi enim ſunt montes, Eccleſiam cingentes, iuxta illud Pſalm. 124. Montes in circuitu eius, id eſt, Angeli, vt Auguſtino placet; & Dominus in circuitu populi ſui. Ecce duplicem habes murum, diuinum, & Angelicum. Reſtat tertius humanus eorum, qui Eccleſiæ præſunt, quos ſuprà cuſtodes appellauimus.

Ezech. 47.

Aquæ, quæ ſubter limẽ templi egrediebantur, Ezechielis 47. vt vult ſacer Hierony. eã deſignant doctrinam,

quæ ab Eccleſia emanat; primò ad talos vſque Vatis, deinde vſque ad genua, poſteà vſque ad renes pertingunt, tandem ſic vndæ intumuerunt, vt tranſuadari non poſſent. Quid hoc ſignificat ænigma? Nempè in doctrina Eccleſiæ quædam eſſe cognitu facilia, quæ ad talos vſque intellectus humani pertingant, qualia ſunt decem præcepta Decalogi, alia, quæ pertingunt ad genua, alia, quæ ad renes, quæ nimirum difficiliora ſunt intellectu, huiuſmodi ſunt Chriſti conſilia, & ſimilia; ſed intumeſcunt aquæ, caput longe ſuperant, totumque ſubmergunt hominem; doctrinam enim de Chriſti myſterijs, de Incarnatione, Morte, Paſſione, deq; Sacroſancta Trinitate, & prædeſtinatione, humanus non poteſt tranſuadare intellectus. Scapha fidei indiget, ſi velit huiuſmodi vndas feliciter tranare; vnde illud Pſalm. 35. Iudicia tua abyſſus multa, id eſt, profundo pelago ſimilia ſunt, & illud Pauli ad Roman. 11. O altitudo diuitiarum ſcientiæ, & ſapientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius, &c. Illud item Iſai. 11. Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientes; abundantiam ſignificat doctrinæ; Præterea ſupra humanum intellectum excellentiam; quemadmodum enim aquæ maris profundiſſimæ homines, nauesque omnes ſuperant altitudine; ſic Chriſti doctrina intellectum vincit, ac operit.

Doctrina Chriſti profunda.

Pſal. 35.

Ad Rom. 11.

Iſa. 11.

Ezech. 47.

Quam verò hæc Chriſtianæ doctrinæ Aqua, fructifera ſit, indicatur eodem Ezechielis capite; Ecce (inquit Propheta) in ripa torrentis ligna multa nimis, ex vtraque parte, &cæt; Irrigata enim tellus, diuini Verbi vndis, arbores profert omni pomorum genere refertas, id eſt, homines, omni bonorum operum fructu abundantes. Quam ſalutaris ſit eadem aqua oſtendit, cùm adiungit; Intrabunt aquæ mare, (ſcilicet mortuum,) & exibunt, & ſanabuntur aquæ, &c. Mundi typus, eſt Mare mortuum, hoc ſanant Euangelij aquæ, in illud influentes. Iordanis aquæ in mare mortuum influebant, ſed ſanare illud non poterant; eundem in modum Moyſis doctrina in mundum illabebatur, at ſanare illum nequibat. Influxit Euangelij vnda ſalutifera, & ſanauit. Sanari autem dicuntur aquæ, cum à ſalſedine, amarore, & ſterilitate, ad dulcedinem, fæcunditatemque transferuntur. Vnde Eliſæus, 4. Regum 2. Sanaui (inquit.) aquas has, & non erit vltra in eis mors, neque ſterilitas. Sanauit ergo Deus aquas maris mortui, id eſt, Mundi, quia ſalſedinem, amatorem, infæcunditatem, & mortem eius, cùm dulcedine, & fæcunditatè, & vita, influentibus Euangelij aquis commutauit. Vnde mare illud, quod nepiſcem quidem vnum gignebat, iam nunc tot gignit, vt adiungat Vates; Plurimæ ſpecies erunt piſcium eius, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimiæ.

Doctrina Chriſti ſalutifera, & fæcunda.

4. Reg. 2.

Ait præterea Ezechiel, relinquendas ſalinas aliquot; has ego religioſorum familias, Academiasque eſſe exiſtimo; quemadmodum enim in ſalinis, ita in cœnobijs, & Academijs, ſal efficitur, de quo Chriſtus Matthæi 5. Vos, inquit, eſtis ſal terræ. Iam verò piſcatores, quorum eodem loco Propheta meminit, quid niſi concionatores adumbrant, quos Dominus hominum vocauit piſcatores? Siccatio vero ſagenarum, illud indicat, debere concionatores ſagenas ſuas, id eſt, conciones, prius quam in mare iaciant, Solis, id eſt, Chriſti radijs exponere, illasque eiuſdem Solis calore incendere, atque ab omni humanæ cupiditatis humore deſiccare. Hæc de ciuitate à Meſſia vero, Domino noſtro Ieſu Chriſto in terris exædificata, ſint ſatis, de illa quoque, quam in cęlis extruit, non nihil dicere operæ pretium erit.

Ezech. 47.

Salinæ religioſorū cœnobia, & Academiæ

Matth. 5.

Matth. 4.

Siccant piſcatores retia.

CAPVT VII.

De ciuitate, quam in Cœlis Meſſias extruit.

NOn in terris ſolùm, ſed in cœlo quoque Ciuitatem Meſſias extruit ampliſſimam. In ciuitate autem terreſtri lapides viui præparantur, expoliuntur, & in quadrum rediguntur; in ciuitate, quæ in cœlis eſt, altiſſimo ædificio imponuntur. quod præclarè in antiquo hymno Dedicationis Eccleſiæ ſic Canitur:

Hic lapides expoliũtur, in cœlo in ædificio collocãtur.

Tunſionibus, preſſuris, expoliti lapides,
Suis coaptantur locis, per manus Artificis.
Diſponuntur permanſuri, Sacris ædificijs.

Eiuſdem rei typum nobis exhibuit Salomonici templi typica ædificatio, 3.Regum 6. Domus cum ædificaretur, de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata eſt; eundem in modum ciuitas cœleſtis de viuis lapidibus expolitis, & ad diuinam normam, ideſt, legem, quadratis extruitur. Hi autem lapides in cœlo non dolantur, è terra iam dolati aſcendunt; quocircà legitur eodem capite libri 3.Regum; Malleus, & ſecuris, & omne ferramentũ, non ſunt audita in domo cùm ædificaretur. Auditur in terra malleorum ſonitus, ferramentorumque ſtrepitus; pœnitentiæ gemitus ſonant; iuſtitiæ, temperantiæ, cæterarumq; virtutum, homines ad ædificium cœleſte aptantium ictus perſtrepunt, dolantur viui lapides, & quia viui ſunt, dolent. At in cœleſti vrbe, huiuſmodi ſonitus, & dolores, in ſuauiſſimos cãtus, perpetuãque lætitiam commutati, penitus conticeſcunt. Id Iſaias prædixit cap. 65. Obliuioni, inquit, traditæ ſunt anguſtiæ priores, & quia abſconditæ ſunt ab oculis noſtris: Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & nõ erunt in memoria priora, & non aſcẽdent ſuper cor, ſed gaudebitis, & exultabitis, vſque in Sempiternum, in ijs, quæ ego creo. Quia ecce ego creo Ieruſalem, exultationem, & populum eius gaudium, & exultabo in Ieruſa-

3.Reg.6.

In cœleſti templo non auditur ſonitus malleis, aut ſecuris.

Iſa. 65.

A lem, & gaudebo in populo meo, & nõ audietur in eo vltrà vox fletus, & clamoris, &c. De cœleſti Ieruſalem, ſermo eſt, in qua tanta erit exultatio, vt ipſam ciuitatem appellet Propheta exultationem, & ipſum beatorum populum, appellet ipſiſſimum gaudium. Creo, inquit, Ieruſalem, ſcilicet cœleſtem exultationem, & populum eius gaudium.

Eccleſia triumphantis gaudium.

Similiter cap. 60. de hac eadem cœleſti ciuitate verba hęc facit: Non audietur vltra iniquitas in terra tua vaſtitas, & contritio in terminis tuis, & occupabit ſalus muros tuos, & portas tuas laudatio. non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplendor Lunæ illuminabit te, ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltrà Sol tuus, & Luna tua non mĩnuetur, quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus tuus omnes iuſti, in perpetuum hæreditabunt terram (ſcilicet cœleſtem) germen plãtationis meæ opus manus meæ ad glorificandum. Docet ijs verbis Vates qualis ſit cœleſtis Ieruſalem populus: Omnes (inquit) iuſti, non audietur vltra iniquitas in terra tua. Omnes in ſumma viuent pace, ac ſecuritate: Nõ audietur, inquit, vaſtitas, & contritio in terminis tuis, & occupabit ſalus muros tuos, omnes Deum laudabunt: Occupabit portas tuas laudatio. Omnes à Deo diuino gloriæ lumine illuminabuntur: Erit tibi Dominus in lucem ſempiternã, & Deus tuus in gloriam tuam. non indigebũt noſtri ſolis luce: Non erit tibi amplius Sol ad lucendum, &c. Omnibus malis finem facient, cõplebuntur dies luctus tui, omnibus bonis in ſempiternum fruentur: In perpetuum, inquit, hæreditabunt terram. Quia vero gloriæ totius autor eſt, ac ſator Chriſtus Opt. Max. addit: Germen plantationis meæ, opus manus meæ, ad glorificandum, id eſt, populus cęleſtis ciuitatis, eiuſque gloria germen eſt plantationis meæ, opus eſt manus meæ, quod ego æterna gloria exornaui.

Iſa. 60.

Qualis populus ciuitatis Ieruſalem cœleſtis.

De eadem ciuitate illud quoque dicitur ab eodem Vate Iſaia cap. 33. Oculi tui videbunt Ieruſalem ciuitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur claui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur, quia ſolummodò ibi magnificus eſt Dominus noſter. Locus fluuiorum, riui latiſſimi & patentes, non tranſibit per eum nauis remigum, neque triremis magna transgredietur eum, &c. Prædicat Vates, æternæ Ieroſolymæ opulentiam, æternitatem, immenſamque voluptatem, ab omni hoſtium impetu liberam. Videbunt, inquit, oculi tui ciuitatem opulentam, tabernaculum non mobile, non portatile, ac periturum, quale fuit Moſaicum, ſed æternis clauis, & funiculis fixum, ac perpetuum, quod transferri non poſſit. Iam vero ſi voluptatem quæris, voluptatis torrentes, fluuijque latiſſimi, ciuitatem Dei irrigāt, locus enim eſt fluuiorum, omnibus ſanctiſſimis voluptatibus fluentium, nullus autem ab hoſtibus timor imminet, nec enim hos fluuios etſi latiſſimos, ac longiſſimos, vlla hoſtium nauis, aut triremis ingredi, nauigareq; poteſt.

Iſai. 33. *De cœleſti Ieruſalem.*

Conſideranda etiam ſunt verba illa. Quia ſolummodò ibi magnificus eſt Dominus noſter: magnificus ſanè fuit Deus, cum admirabile hoc, quod cernimus, opulentiſſimumque mundi imperium homini dono dedit, magnificus cum poſt tantum donum, alijs etiam maioribus cumulans, ſanguine illum ſuo ex acerbiſſima peccati ſerui tute redemit, fidei lumine illuſtrauit, charitatis ardore incendit, gratię virtutumq; omniū ornamētis decorauit.

Iſai 33.

At magnificus dicitur ſolummodò in cœleſti Ieruſalem, quia in celo ſum ma illius in exornandis hominib. magnificentia ſplendeſcit, ſumma ibi additur magnificentiæ manus. Magnifica ſunt omnia, magnificus Rex, magnificum Regnum, magnifica ciuitas, magnificum conuiuium.

In cœlo omnia ſunt magnifica.

Magnificus Rex eſt Chriſtus, de quo 3. Reg. 10. dicitur per ænigma. Magnificatus eſt Rex Salomon, id eſt, Chriſtus ſummus Salomon, ſuper omnes Reges terræ, diuitijs, & ſapiĕtia, & vniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis. Cuius nam Salomonis vultum deſiderat vniuerſa terra? ſanè Chriſti, hūc vt videat Cœleſti in Throno ſedentem, Regina Auſtri, eodem capite (id eſt, fidelis, charitateque flagrans anima) Patria, parentibus, cognatiſque relictis, omnibus impedimentis, oneribusque depoſitis, toto cordis conatu properat, cum vero ad optatam peruenit laborum metam, cum ſibi, & cunctis gentibus deſideratum Salomonem cernit, non habet vltrà præ admiratione Spiritum. 3. Reg. 10. Videns Regina Saba omnem ſapientiam Salomonis, & domum, quam ædificauerat (id eſt, cœleſte palatium) Et cibos menſę eius (id eſt, gloriæ epulas ſuauiſſimas) Et habitacula ſeruorum (id eſt, manſiones cœleſtes ſanctorum) Et ordines miniſtrantium, (hoc eſt, Hierarchias, Chorosq; Angelorum) Veſteſq; eorum, id eſt, virtutes, gratiam, charitatem, ſplendorem, &c. Non habebat vltrà ſpiritū, dixitque ad Regem, verus eſt ſermo, quem audiui in terra mea, ſuper ſermonibus tuis, & ſuper ſapientia tua, vidi oculis meis, & probaui, quod media pars mihi nuntiata non fuerit, maior eſt ſapientia, & opera tua quam rumor quem audiui. Hoc illud eſt Iſa. 64. Pauli, 1. Cor. 2. Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. media pars nobis nuntiata non eſt pulchritudinis, ſapientiæ, opum, potentiæq; noſtri Salomonis. Concludit regina Saba, Beati viri tui, & beati ſerui tui, hi, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam, &c. Hęc enim eſt beatitudo noſtra ante Chriſtum ſtare ſemper, illius humanitatem, diuinitatemque cernere, & audire. Magnificus ſanè Rex eſt.

3. Reg. 10. *Omnis terra vultum Salomonis, id eſt, Chriſti deſiderat.* *3. Reg. 10.* *Iſai 64.* *1. Cor. 2.*

Magnificum quoque Regnum eſt, de quo Dauid Pſalm. 144. Gloriam, inquit, regni tui dicent, & potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui; regnum tuum regnum omnium ſæculorum. Magnifica ciuitas de qua Baruch 3. exclamans ait: O Iſrael, quã magna

Pſalm. 144. *Baruch. 3.*

magna eſt domus Domini, & ingens A locus poſſeſſionis eius, magnus eſt, & non habet finem, excelſus & immenſus, ibi fuerunt Gigantes. Gigantes Dæmones appellat, Gigantum enim inſtar ſunt, ſi cum hominibus conferantur. Eos Deus ſuperbia elatos è cęlo præcipitauit; depoſuit Gigantes de ſede, & exaltauit humiles: è cœlo autem præcipitati iter quod in hanc, de qua agimus, ciuitatem dicit obſident, inſidias inſtruunt, incautosque opprimunt; vnde illud Pauli ad Ephe. 6. Induite vos armaturam Dei, vt poſ- B ſitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio, aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualium nequitiæ in cęleſtibus. induite, inquit, vos (Gręcè *πανοπλίαν* panoplian) id eſt, totam armaturam, arma omnia, nihil non ſit armentur oculi, aures, os, cor maxime. eſt enim nobis pugna aduerſus Gigantes in cœleſtibus, id eſt, qui in aere habitant, & iter cęleſte obſidēt. Chry- C ſoſtomus in cœleſtibus interpretatur; pro cœleſtibus, vehementior, inquit, eſt contentio, & pugna, quando pro magnis pugnatur; illud enim, in cœleſtibus, idem eſt, ac pro cęleſtibus; nam è cœlis nos eijcere ſtudet hoſtis. Hæc ille.

Ad Epheſ. 6.

Chryſoſt.

Magnificum deniq; conuiuium eſt, Rex Aſſuerus olim, vt in libro Eſther capite primo, memoriæ proditum eſt, magnificum exhibuit epulum, vt oſtēderet diuitias gloriæ regni ſui, multo tempore, centum videlicet, & octo- D ginta diebus, & iuſſit ſeptem diebus conuiuium præparari in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat. Vmbra hæc eſt magnificentiſſimi epuli, quod Chriſtus Rex noſter beatis viris exhibet; quo ſane oſtendit diuitias immenſas gloriæ regni ſui, non centum ſolum, & octoginta diebus, ſed per immenſam, quæ nullum finem habet, æternitatem. Parat autem hoc conuiuium in horto, & nemore, quod regia conſitum eſt manu; qui amœnior hortus, quod nemus vmbroſius ipſo cęlo empyreo, quod merito paradiſus dicitur voluptatis? Plantauit Dominus Deus manu ſua cœleſtem hunc paradiſum Voluptatis, quemadmodum terreſtrē Geneſ. 2. in quo poneret hominem, quem creauit, non paucorum dierum, ſed ęternitatis habitatorē. Et fluuius egreditur de loco voluptatis, ab ipſo nimirum Deo, omnium ſanctiſſimarum voluptatum fonte, fluuius, inquā, beatitudinis illius, quæ animo ineſt; qui deinde diuiditur in quatuor capita, id eſt, in quatuor corporis dotes exundat. Hi ſunt huius conuiuij cibi dulciſſimi, hæ epulæ ſuauiſſimæ, Chriſti ſummi Regis magnificentia dignæ, quibus non corpus ſolum, verum animus quoque, & is quidem maximè, paſcitur, Dei conſpectus omnium pelagus origoq; gaudiorū, ſummus amor, oblectatio ſumma, cum Deipara Virgine, cum Angelis, cum beatis hominibus conuictus iucundiſſimus, impaſſibilitas, ſplendor, agilitas, ſubtilitas, ſenſuum omnium incredibiles ſuauitates, totius animi, corporisque gloria exundans, in qua perpetua eſt cum ſaturitate appetentia, & cum appetentia æterna ſaturitas. Satiabor (ait Pſalmographus) cū apparuerit gloria tua. Denique, Vinum (dicitur in libro Eſther) vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum, ponebatur. Quod eo in libro de vino, id nos de omnibus huius noſtri conuiuij ferculis dicimus; omnia vt magnificentia diuina dignum eſt, præcellentia ac præcipua apponuntur.

Eſther 1. Cõuiuium cœleſtis Ieruſalem.

Geneſ. 2.

Pſal. 1.

Eſther 1.

Calamum, mentemque diuina magnificentia rapuit, cuius Iſaias illis verbis meminit; Solummodo ibi magnificus eſt Dominus noſter. Feciſſem hoc loco finem, ſed non patitur diſcipulus ille, qui ſupra pectus recubuit Domini, ciuitatem mihi oſtentat, quę oculos iam ad ſe rapit, & calamum quoque. Vidi (inquit) Apocal. 21. Sanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cœlo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Item ſuſtulit me Angelus in Spiritu in montem magnum & altum, & oſtendit mihi ci-

Iſai. 33.

Apocal. 21

trabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni.

Si voluptates & gaudia, quibus per fruuntur ciues, requiras; cryſtallino ſignificantur fluuio; guttatim enim pœ-
Apocal. 22 na bibitur, gloria non guttatim, ſed per fluuios potatur. Oſtendit (inquit) mihi fluuium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei, & Agni; e Throno Dei, & Chriſti fluuius totius effluit gloriæ, atque lætitiæ, quia omnes cœleſtes voluptates à Deo Chriſto emanant, ab eo enim viſio oritur beatifica, amor, fruitio, corporis dona, cæteraq; gaudia omnia. Eædem ſanctiſſimæ deliciæ fructuum nomine adumbrantur, quos vitæ profert arbor; In medio (inquit) plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis, Lignum Vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium. Eſt in platea ciuitatis, & in amœniſſimis fluuij ripis, Arbor vitæ conſita, dulciſſimis fructibus exuberans, cuius nõ poma ſolum vitalia, verum etiam folia ſunt ſalutifera. Fœlix cui ex hac vitæ, gloriæq; totius arbore, poma carpere concedetur, fœlix cui perenni hoc, & exuberante gaudiorum fluuio, ſitim reſtringere dabitur.

Tobiæ 13. Beatus ero (ait Tobias 13.) ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Ieruſalem. Hæc poma, hanc aquam, hanc ciuitatem Tobias ſuſpirabat, hanc Patres illi antiqui appete-
Ad Hebr. 11. bant, de quibus Paulus ad Hebræos vndecimo: Qui (inquit) hæc dicunt, ſcilicet, ſe eſſe hoſpites, & peregrinos ſuper terram; ſignificant ſe patriam inquirere, & ſi quidem ipſius meminiſſent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi: nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cœleſtem. Hanc expectabat Abraham credentium ille pater, fide demoratus, vt inquit Paulus eodem capite, in terra repromiſſionis, tanquam in aliena, in caſulis habitando, cum Iſaac, & Iacob cohæredibus repromiſſionis eiuſ-

E dem; Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex, & conditor Deus, &c. Præclarè Paulus fundamenta habentem ciuitatem cœleſtem vocat, quia terrenæ ciuitates fundamentis carent, caſulis, id eſt, tabernaculis Abrahami ſimiles ſunt, quæ nullis fundamentis innituntur, facileque conuoluuntur, ac diſparent, vnde Iſai. 38.
illud Regis Ezechiæ apud Iſaiam 38. Generatio mea ablata eſt, & conuoluta eſt à me, quaſi tabernaculum paſtorum. Sola cœleſtis ciuitas, quam ex-
F pectabat Abraham, fundaméta habet, quoniam ea ſola æterna eſt. Eandem vtinam Iudæi Patrem ſuum Abraham imitantes expectent, non terrenam, & & fulgentem Ieruſalem à Meſſia nunquam ædificandam.

CAP. VIII.

Nec Ieruſalem Iudaicam, nec templum eſſe à Meſſia readificandum.

Templa duo Ieroſolymis eodem in loco à Iudæis ædificata, do- 3. Reg. 6.
G cent ſacræ literæ; alterum à Salomone ante Babylonicam captiuitatem; 1. Eſdræ 3.
alterum à Zorobabele, & Ieſu, filio 5. & 6.
Ioſedec, ſummo Sacerdote, cæteriſque Iudæis, poſt captiuitatem. Tertium non eſſe extruendum iudicatur Aggæi 2. Magna (inquit) erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ: loquitur autem Vates de ſecundo templo, nouiſſimumque appellat, non ergo aliud tertium à Meſſia extrue-
H tur. Præterea iam Meſſias venit in templum ſecundum, nec vllum materiale templum extruxit. Vnde Aggæus eodem capite. Veniet (inquit) deſideratus cunctis gentibus, ſcilicet Meſſias, & implebo domum iſtam gloria dicit Dominus. Quanam gloria? nempe diuina Meſſiæ; qui in eo templo oblatus eſt, & docuit, atque orauit: Id quod oſtendit etiam Ma- Malach. 3.
lach. 3. Statim (inquit) veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis, ad templum, inquam, ſecundum, nec mentio eſt de tertio aliquo extruendo.

(Margin: Tẽpla duo, tertium nõ eſſe extruẽdum. Aggæi 2.)

Ad hæc,

Ad hæc, tertium templum propterea extruendum Iudæi exiſtimant, vt rurſus in eo boues, oues, arieteſque immolentur; at huiuſmodi ſacrificia aduentu Meſſiæ, vt infrà oſtendemus abrogata ſunt; non eſt igitur opus tale templum. Adde illud Ierem. 3. In diebus, inquit, illis non dicent vltra, Arca Teſtamenti Domini, neque aſcendet ſuper cor, nec recordabuntur illius, nec viſitabitur, nec fiet vltra. de diebus Meſſiæ loquitur Vates, in quibus reliquiæ Iſrael conuertentur: Aſſumam, inquit, vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, introducam vos in Sion, id eſt, Eccleſiam. Poſthæc ſubiungit: Non dicent vltra, arca Teſtamenti Domini, id eſt, non nominabunt vltra arcam teſtamenti, cuius præſentiæ olim adeò fidebant, vt in prælium eam adduxerint, 1. Reg. 4. Afferamus, aiunt, ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium noſtri, vt ſaluet nos de manu inimicorum noſtrorum: Non aſcendet ſupra cor, eius obliuiſcentur; nec viſitabitur à populo, nec fiet vltra alia arca fœderis. Nomine autem arcæ, quæ præcipua erat inter res legales, quæque fœderis tabulas continebat, omnia legalia intelliguntur, omnia ſacrificia, templum quoque ipſum; non ergo erit tempore Meſſiæ arca teſtamenti, nō templū tertium, non Sancta ſanctorum, in quibus arca collocetur.

1. Reg. 4.

Congruunt maximè Iudæis, qui tertium expectant templum, illa Ieremiæ verba cap. 7. Nolite confidere in uerbis mendacij, dicentes templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt. Vidit diuinus Spiritus mendaces Iudæorum ſpes, vidit de tertio templo exædificando pollicitationem inanem, ideoque nolite, inquit, confidere in verbis mendacibus, dicentes, tria futura templa, id quod indicat templū Domini ter repetitum, duo tantum erunt, tertium vero non ex mortuis, ſed è viuis lapidibus excitabitur.

Ierem. 7.

Conati ſunt Iudæi templum tertiū excitare, quartum relicturi Meſſiæ extruendum, Iuliano apoſtata iubente. At miris modis conatus hic è cœlo eſt impeditus, vt memoriæ prodidit Theodoretus lib. 6. hiſtor. Trip. ca. 43. cū gypſi, & calcis, multa modiorū millia cōgregaſſent, venti, ac procellæ quicquid congregatum fuerat, diſperſerunt; ignis præterea ex fundamentis exiliens multos exuſſit; nocte quoque plurimos in vicina dormientes porticu, ruens porticus oppreſſit ſubitò. Alio verò die, quæ Dei erga Iudæos miſericordia eſt, in cœlo crux ſplenduit, Iudæorumque veſtibus, eiuſdem crucis ſignum Chriſtianę religionis proteſtans ſummam veritatem impreſſum apparuit.

Conati sūt Iudæi tem plū extruere, ſed diuinitus prohibiti ſunt. Theodoret.

E

F

Iam vero inanem ſpem ciuitatis rurſus ædificandæ, ſtatuſque Iudaici recuperandi Daniel ca. 9. penitus euertit, ac obruit: Erit, inquit, in templo abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. Similem in modum vertunt ſeptuaginta interpretes. Et vſque ad conſummationem temporis, conſummatio dabitur, ſuper deſolationem, id eſt, vſque ad orbis finem, & conſummationem perſeuerabit tēpli, ciuitatis, Iudæorumque deſolatio. Sed oppones, ciuitatem Ieroſolymam iterum fuiſſe extructam, hodiernaq; die inhabitari. Reſpondemus fuiſſe quidem extructam, & habitatam, hodieque habitari, non à Iudæis, ſed ab alijs nationibus; Iudæorum namque deſolatio, & euerſio, vſque in finem perſeuerabit, neque vnquam ad Ieroſolymam eo modo incolendam, quo antea incolebant, reuertentur, vt infra oſtendetur.

Dan. 9.

Nō extruetur rurſus Ieruſalē Iudaica.

G

H

Paulus prima ad Theſſalonicēſes 2. Peruenit ira Dei ſuper illos, vſq; in finē. Oſeæ 3. Dies multos ſedebunt filij Iſrael, ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrific. & ſine altari, & ſine ephod, & ſine theraphim. hoc pacto ſedent Iſraelitæ ad hanc vſq; diem, vt cernimus; nec Regem habent, nec altare, nec templum, nec ſacrificiū, nec theraphim, id eſt, ſimulachra, non.n.colunt idola. Ad quod nam vſq; tēpus ſic ſedebūt? ad nouiſſimū vſq; tēpus, quo Chriſtum agnoſcent verum eſſe Meſſiam.

1. Theſſ. 2. Iudæorū deſolatio vſque in finem perſeuerabit.

Et

Oſea 3. Et poſt hæc ait Oſeas: Reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauidem, id eſt, Chriſtũ Regem ſuum, & Meſſiam; quærunt, quia iam venerat, & eatenus non quæſierant, & pauebunt ad Dominum, hebraicè, ad Iehoua: obſtupeſcent enim cum agnouerint Chriſtum Iehoua, id eſt, Deum eſſe, & hominem, crucique à maioribus ſuis affixum; tantam Dei bonitatem admirabuntur. Vnde ſequitur: Pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius; verti quoq; poteſt ad bonitatẽ eius; pauebunt item ad ingens B illud bonum, quod ex cruce, morteq; Meſſiæ, in humanum genus emanauit. Hoc verò continget, in nouiſſimo (inquit) dierum, id eſt, ad orbis finem.

CAPVT IX.

Iudæos ſecundum carnem non eſſe à Meſſia in Palæſtinam reuocandos, ſed Iudæos ſecundum ſpiritum in Eccleſiam adducendos.

DE congregatione, ac reuocatione Iſraelitarum, qui verè Iſraelitæ ſunt, multi Prophetæ ſunt vaticinati. Iſaias 11. Leuabit (ſcilicet Meſſias) ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda, & capit. 43. Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo, &c. Ierem. 30. Ecce ego ſaluabo te de terra longinqua, & ſemẽ tuum de terra captiuitatis eorum, & reuertetur Iacob, &c. Ezechiel. 39. Nũc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael, & aſſumam zelum, &c. Et 37. Aſſumã filios Iſrael de medio nationum, & cõgregabo vos vndique; & adducam eos in humum ſuã, & faciam eos gentem vnam in terra, in montibus Iſrael, &c. Oſeas 1. Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnũ, & aſcendent de terra, &c. Pſalm. 146. Ædificãs Ieruſalem Dominus, diſperſiones Iſraelis congregabit. Ierem. 42. Ecce ego congregabo eos de vniuerſis terris, ad quas eieci eos in furo A re meo. Alijs quoque locis eiuſdem congregationis fit mentio.

(Iſaia 11. Iſaia 43. Ierem 30. Ezech. 39. & 37. Oſeas 1. Pſal. 146. Ierem. 42.)

Hæc loca, vt intelligantur, obſeruãdum eſt, duplices eſſe Iſraelitas, ſiue Iudęos, alios ſecundum carnem, qui à Iacob ſiue Iſraele originem carnalem ducunt; alios ſecundum ſpiritum, qui Iacob fidem ſectantur, quem in modũ 4. Reg. 4. & 5. & 6. Filij Prophetarum appellantur, non quod a Prophetis eſſent orti, ſed quod eorum doctrinam ſequerentur. Sic Iob 40. Diabolus dicitur Rex ſup omnes filios ſuperbiæ, B id eſt, qui ſuperbiæ obediunt, veluti filij parentibus, & Ezech. 16. Ieruſalem dicitur Amorrhæorum filia: Pater (inquit) tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, quia illorum mores ſequebatur. Hanc Iſraelitarum, & Iudæorum diuiſionem tradit Paulus ad Rom. 2. Non qui in manifeſto (inquit) Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne, eſt circumciſio, id eſt, non eſt Iudæus ſecundum ſpiritum, etſi Iudæus ſit ſecundum carnem, ille qui manifeſtè Iudæus eſſe apparet, quique mani- C feſtam habet in ipſa carne circumciſionem. Sed qui in abſcondito, Iudęus eſt, & circumciſio cordis in ſpiritu, non litera, id eſt, ille Iudæus eſt ſecundum ſpiritum, qui in abſcondito, id eſt, corde Chriſtum confitetur, & qui in abſcondito corde, abſconditam habet circumciſionem, id eſt, omnium flagitiorum exciſionem: nam circumciſio ſpiritalis, ac præcellens, cordis eſt, non corporis illa literalis, & typica, quam litera ſcripturæ continet; literalis, præputij eſt exciſio, ſpiritalis, D omnium vitiorum reſectio.

(Duplices ſunt Iſraelitæ ſiue Iudæi ſecundum carnẽ quidã, alij ſecundum ſpiritum. 4. Reg. 4. & 5. & 6. Iob. 40. Ezech. 16. Ad Ro. 2.)

Item, ad Rom. 9. Non omnes, qui ex Iſrael ſunt, ij ſunt Iſraelitæ, id eſt, non omnes, qui carnalem à Iacob ducunt originem, ſunt Iudæi, & Iſraelitæ ſecundum ſpiritum, ad quos pertinent Dei promiſſiones: Neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei, ſed qui filij ſunt pmiſſionis æſtimantur in ſemine, &c. Duos habuit Abraham filios, Iſmaelẽ, qui ex ancilla ſecundum carnem natus eſt, & Iſaac, qui ex Sara ſterili ſecundum Ad Ro. 9.

cundum promiſſionē,& gratiam Dei, eſt ortus; ſed in Iſaac vocatur ſemen Abrahæ: filij enim Iſaac hæreditatem Abrahami,benedictionem,& promiſſiones conſecuti ſunt, Abrahæq; filij dicuntur,eundem in modum duplices Iudęi Abrahami ſatu editi ſunt; quidā ſecundum carnem tantum, ex ancilla ſynagoga, Iſmaelitæ potius,quàm Iudæi & Iſraelitæ, appellandi, ad quos Abrahamo promiſſa hæreditas cœleſtis non perueniet; alij ſecundum ſpiritum,gratiam,ac promiſſionē, Iſaaco ſimiles, ex Sara, id eſt,principe,liberaque Eccleſia ſunt orti; ij verè dicuntur Iſraelitæ,& ſemen Abrahæ,vereq; ſunt hæreditatis Abrahamo promiſſæ hæredes.

Nam Abraham, vt docet idem Apoſtolus ad Roman. 4. pater eſt omnium credentium,tam Iudæorū, quàm Ethnicorum, qui illius fidei veſtigia ſequuntur.Vt ſit pater omnium credentium per præputium (ait Paulus) vt reputetur & illis ad iuſtitiam;& ſit pater circumciſionis, nō ijs tantum, qui ſunt ex circumciſione,ſed ijs, qui ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ,&c. Vides non ſatis eſſe,vt quis Abrahæ dicatur filius,quod circumciſus,id eſt,Iudæus ſecūdum carnem ſit, ſed oportere ſequi veſtigia fidei paternæ, quam egregiam in Chriſtum habuit Abrahamus. Vnde ad Gal. 2. Cognoſcite, inquit, quia,qui ex fide ſunt,ij ſunt filij Abrahæ. item 1. ad Corinth. 10. Videte Iſrael ſecundum carnem,&c.Apertè docet his verbis, Iſraelem quendam eſſe ſecundum carnem genitum à Iacob; at in epiſt. ad Gal.6. Iſraelem ſecundum ſpiritum,Iſraelem Dei appellat; pax,inquit, ſuper illos,& miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.Huc pertinet illud Apocal. 3. Dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt,& cap.2.blaſphemaris ab ijs, qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. Non igitur ſunt Iudæi, aut Iſraelitæ, qui ſecundum carnem ſolum à Iacob typico naſcuntur; ſed omnes ij, qui à vero Iſraele Chriſto per fidem originem ducunt, id eſt,Chriſtiani,ad Philip.3. Nos (ait Paulus)ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, &c. Id eſt, nos Chriſtiani, ſumus veri Iſraelitæ, circumciſione ſpiritali conſignati.Verè etiam ſumus Iſraelitę,alia ratione,quia Chriſtus, cuius nos filij ſumus,Iſraelita eſt,ab Iſraele,& Abrahamo ſecundum carnem oriundus.

Hos duplices Iſraelitas videt Deus præſignaſſe,cū Geneſ.22. ſemen Abrahæ pollicetur; Multiplicabo, inquit, ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quę eſt in littore maris. Arenam ſterilem, quæ nihil fructus producit, Iſraelitas vocat ſecundum carnem; Chriſtianos autem ſtellas appellat cœli. Quemadmodum enim in cœlo ſtellæ, ſic in Eccleſia per fidem & charitatem,fulgent Chriſtiani. Iſa. 44.Effundam; inquit Deus; aquas ſuper ſitientem, effundam Spiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam; & germinabūt inter herbas,quaſi ſalices iuxta præterfluentes aquas; iſte dicet,Domini ego ſum, & ille vocabit in nomine Iacob, & hic ſcribet manu ſua, Domino, & in nomine Iſrael aſſimilabitur, &c.Stirps, ſemenque Iacob hoc loco, tam Iudæos, quàm gentes complectitur, ſuper quas Deus ſpiritum ſanctū effudit,qualque diuinorum chariſmatum aquis irrigauit.Iſte, inquit,ex gētibus, dicet,Domini ego ſum ſeruus, & ille vocabit ſe,& alios, nomine Iacob,multi enim ex Chriſtianis Iacobi appellantur, præterea omnes Iſraelitę dicuntur ſecundū Spiritum;& alius ſcribet manu ſua Domino laudes, & libros,vel nomē ſuum albo aſcribet, & militiæ Domini; & i nomine Iſrael aſſimilabitur, id eſt,ſimilis erit in nomine Iſraelitis, vocabitur Iſraelita non ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum.Pagninus vertit,nomine Iſrael cognominabit ſeipſum. Præterea Oſeę 1. Manifeſtè ethnici quoque Iſraelitarum nomine afficiuntur; Vos, ſcilicet Iudęi, non populus meus; ait Dominus; & ego non ero veſter; & erit numerus filiorū Iſrael, quaſi arena maris,quę ſine menſura eſt, & non numerabitur. Et erit in loco vbi dicet eis;

Margin: *Ad Ro. 4.* — *Ad Gal. 2.* — *1. Cor. 10.* — *Ad Gal. 6.* — *Apocal. 2. & 3.* — *Ad Phil. 3* — *Geneſ. 22.* — *Iſa. 44.* — *Oſea 1.*

E F G H

eis;nō populus meus vos, dicetur eis: Filij Dei viuentis,&c.Hoc eſt, nō erit populus meus Iſrael ſecundum carnē; alium populum eligam, non deerunt mihi Iſraelitæ ſecundum Spiritum, imitatores Iſraelis,qui me colant,erit numerus filiorum Iſrael ſecũdum Spiritum, quaſi arena maris, per totum enim orbem diffundentur; & ij homines ethnici, quibus dicitur, non eſtis populus Dei; Filij Dei viuentis vbiq; terrarum vocabuntur.

Explicantur loca Prophetarũ *Iſai. 11.* His obſeruatis facile erit Prophetarum loca intelligere, in quib. de Iſraelitarum congregatione, vocatione,& in patriam Sionem reuocatione agũt. Primus locus Iſai. 11. De vocatione Iſraelitarum ſecundum Spiritum in Eccleſiam intelligendus eſt, hunc in modum; poſt celeberrimam de hoſtibus reportatam victoriam, ſingularemque triumphum, vexillum crucis & fidei, attollet Dominus, in omnes nationes, & profugos Iſrael, id eſt, Iſraelitas ſecundum Spiritum, per varia vitia, & idololatrias errantes, congregabit; diſperſos colliget à quatuor plagis terræ, ab Oriente, Occidente, Aquilone, & Auſtro: nam in omnem terram exiuit ſonus eorum, id eſt,fidei concionatorum.Idem vaticinatur capite 43. *Iſai.43.* Ab Oriente adducā ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te; dicam Aquiloni, da, & Auſtro, noli prohibere; affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Hoc eſt, quod Ioannes Euāgeliſta docet c.11. *Ioan. 11.* Cùm eſſet (inquit) Pontifex anni illius Caiphas,prophetauit, quòd Ieſus moriturus erat pro gente, ſcilicet Iudæorum,& non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi congregaret in vnum. Vide quam bene conſentiant,cũ Euangelio Prophetæ; quòd Ioannes hoc loco dixit,Caipham diuini afflatu Spiritus prædixiſſe, id ipſum Vates eodem Spiritu, ſed multo maiori concitati, vaticinantur. Idem vaticinatur *Ierem 03.* Ierem.cap.30. Ecce ego ſaluabo te de terra longinqua, & ſemen tuum de terra captiuitatis eorum; terram longinquam appellat Propheta peccata,

A in quibus iacemus,quæ nos longiſſime ſeparant à Deo, vnde ille Prodigus Lucæ 15.dicitur abijſſe in regionem longinquam; *Luc. 15.* eandem terram captiuitatis vocat, Ægypto, Babyloneque multo crudeliorem.Adiungit;Reuertetur Iacob in Eccleſiam, & quieſcet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet,&c.In Eccleſia vera requies animi eſt, iuxta illud Chriſti, venite ad me, &c. Et inuenietis requiem animabus veſtris; in Eccleſia omnium bo-

B norum ſpiritalium affluentia, paxque ſumma reperitur,nec eſt quem formidemus, qui ſcilicet, poſſit inuitis bona, quibus affluimus,nobis extorquere. Simili modo explicanda ſunt loca Ezechielis citata.

Oſea 1. Illud autem Oſeæ 1.Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum,& aſcendent de terra, ſignificat Iudæos, quos filios Iuda vocat, & ethnicos ad Chriſtum conuerſos, quos filios Iſrael nominat,congregandos in vnum corpus

C Chriſti myſticum, vnam videlicet Eccleſiam; Et ponent (inquit) ſibimet caput vnum,id eſt,Chriſtum;& aſcendent de terra captiuitatis, non Babylonicæ, ſed diabolicæ; aſcendent (inquam) à terrenis deſiderijs ad cœleſtia;tota enim Chriſtiani vita aſcēſus eſt,iuxta illud Pauli: Quę ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt,ſapite, &c. *Ad Coloſ. 3.* Addit Oſeas; Quia magnus dies Iezrael, id eſt, ſeminis Dei;magnus enim *Oſea 1.* dies fuit filij Dei,quo in orbem venit, crucique affixus eſt, vt filios Dei, qui

D diſperſi erant, è Satanæ ſeruitute redemptos in vnum congregaret. Hoc idem Ezechiel capite 37.prædicit: *Ezech 37.* Faciam (inquit) eos in gentem vnam in montibus Iſrael,id eſt,in Eccleſijs toto orbe inſtar montium,celſitudine fidei præcellentibus: Et Rex vnus erit omnibus imperans, ſcilicet Chriſtus; Et non erunt vltra duæ gentes,nec diuidentur in duo regna, neq; polluentur vltra in idolis ſuis.Perſpicuum eſt Eccleſiam vnum tantum eſſe Chriſti regnum,à qua idola omnia longiſſime abſunt; ideoque credimus vnam ſanctam catholicam Eccleſiā; vnam,quia

non

non ſunt regna plura Chriſti,ſed vnicum, quod totum orbem complectitur,catholicam,id eſt, vniuerſam,quia hoc regnum per omnes nationes diffunditur; ſanctam, quia ſanctiſſima fide, præceptis, & inſtitutis, ſanctiſſimisque moribus prædita eſt, ab omni idolorum cultu alieniſſima. Addit Vates: Et ſeruus meus Dauid Rex ſuper eos,id eſt,Chriſtus;Et paſtor vnus erit omniũ eorũ,&c.Id eſt, vnus Pontifex ſummus Chriſti interris vice fungẽs.

Michęas quoque cap. 2. Congregatione (inquit) congregabo Iacob totam, in vnum conducam reliquias Iſrael;pariter ponam illum, quaſi gregem in ouili,quaſi pecus in medio caularum,tumultuabuntur à multitudine hominum. De Iſraele loquitur ſecundum ſpiritum, quem totum Chriſtus in vnum Eccleſiæ ouile congregauit. de Chriſto poſt hæc adiungit. Aſcendet enim pandens iter ante eos, diuident, & tranſibunt portam, & egredientur per eam, & tranſibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum, &c. Oues è caulis emittuntur à paſtore in paſcua;eodem modo oues Chriſti ex ouili Eccleſiæ, ab ipſo paſtore educentur ad paſcua cœli vberrima. Aſcendit enim Chriſtus in cœlum primus pandens iter ante oues ſuas;illæ ſequuntur, diuidunt, & aperiunt obſiſtentes portas; tranſeunt, & egrediuntur ex ouili,ex ſeptis Eccleſiæ, in paſcua cœli lætiſſima: Rex autem & Paſtor Chriſtus, coram eis, & in capite earum præcedit eas. Idem Vates capite 4.In illa die, dicit Dominus, congregabo claudicantem, & eam quam eieceram colligam, & quã afflixeram. Et ponam claudicantem in reliquias,& eam, quæ laborauerat, in gentem robuſtam; & regnabit Dominus ſuper eos in mõte Sion, ex hoc nunc, & vſque in æternum,&c.Id eſt, in tempore Meſſiæ congregabo ſynagogam, quæ claudicans dicitur, quia Deum, & idola coluit; & eam, quam eieceram,id eſt, gentes, quas repuleram,colligam in Eccleſiam. & claudicanti dabo reliquias,id eſt, filios fideles Meſſiæ cultores; & ei, quæ ſub vitijs, & iugo dæmonum laborauerat, id eſt, gentilitati conuerſæ, dabo gentem robuſtam, martyres inuictos, filiosq; fortiſſimos; & regnabit Meſſias ſuper eos in Eccleſia militante, ac triumphante in ſempiternum. Lege Ezechielis 36. Tollam vos de gentib. & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtrã, id eſt, Eccleſiam, & effundam ſuper vos aquam mũdam,ſcilicet,baptiſmi; & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris,&c. Eundem lege cap. 34.& 37.& Ierem.32.

Mich. 2. *Mich. 4.*

In hunc modum explicanda ſunt huiuſmodi Prophetarum vaticinia.Nonnulla tamen, de reuocatione quoque è captiuitate Babylonica in Iudæam, explicari poſſunt; quem in modum Hieronymus exponit illud Iſai.14. Miſerebitur Dominus Iacob, & eliget adhuc de Iſrael, & requieſcere eos faciet ſuper humum ſuam; adiungetur aduena ad eos,& adhærebit domui Iacob,&c. In eandem ſententiam Lyranus interpretatur illud Ieremiæ 32. *Ierem. 32.* Ecce ego congregabo eos de vniuerſis terris,ad quas eieci eos,&c. Sed D. Hieronym. de tempore Meſſiæ exponit; ſequitur enim: Feriam eis pactum ſempiternum, ſcilicet Teſtamentum nouum, &c. Nullum autem vaticiniũ eſt, quod Iudæos teſtetur à Meſſia in Iudæam poſt hanc captiuitatem ducendos.

Dicimus ergo Meſſiam è captiuitate, & quidem acerbiſſima, multoque ſæuiore, quam Babylonica fuerit, aut Ægyptiaca, Iudęos, vniuerſumq; Iſraelem ſecundum ſpiritum, liberaſſe; atque in promiſſam terram,id eſt, Eccleſiam, lacte, & melle manantem induxiſſe. Veniet præterea aliquando tempus; quo è mortis,dolorum,laborumque omnium captiuitate eripiet, & in patriam illam cęleſtem omni voluptatum genere affluentem introducet. Iis adde Meſſiam poſtquam mortuus in cruce eſt,ad inferas deſcendiſſe ſedes, congregatamque in Limbo Iſraelitarum maximam multitudinem, è tetra illa captiuitate ſine carcere liberaſſe, & in cęleſtem Ieruſalem ipſo aſcenſionis

Meſſias Iſraelẽ quomodo a captiuitate liberarit.

ſionis die aſportaſſe. Fingant quid-quid volent Iſraelitæ, nullam ſanè tã nobilem ficto Meſſiæ ſuo, quem expectant, liberationem tribuere poſſunt. Sed hoc non ſapiunt: Vtinam aliquid, quod cœleſte ſit illorũ palato arrideat.

CAP. X.

Iudæos prope finem mundi ad Chriſtum conuertendos, & à Dæmonis captiuitate eripiendos.

IN hoc temporis decurſu, aliquot ex Iſraelitis in Eccleſiam ducit Meſſias; multos poſtquam in cœlos aſcẽdit per Apoſtolos duxit, ſub finem mundi ducet omnes: generalis enim illorum ad Meſſiam ſuum conuerſio, in illud extremũ tempus reſeruatur. Olim Deus gentibus relictis, Iudæos ſibi in populum aſciuit, Deuter. 32. Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Iſrael, id eſt, conſtituit regiones populorum in magno numero, ita vt tot eſſent varij, diuerſique populi, quot erant homines in familia Iſraelitarũ. Cum tamen tot eſſent populi, tam pauci Iſraelitæ, hos elegit: ideoque adiungit Moyſes; Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius, id eſt, portio Domini hæreditaria Iſrael: nam funiculis hæreditates olim partiebantur: ideò funiculus hæreditatis, menſuram hæreditatis, quæ cuique obuenit, ſignificat. Interim gentes à Deo ob ſcelera ſua derelictæ, idola colebant, præter aliquos, quos ille ſuæ fidei lumine illuſtratos in officio continebat, vt Iob, & ſimiles. Fuit Iſrael populus vſque ad Meſſiam, quẽ cum per ſummum ſcelus vita priuaſſet, populi dignitate, diuina ita iudicante iuſtitia, priuatus eſt, Dan. 9. Non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Regem eſſe ſuum Ieſum verum Meſſiam negauit, Cæſarem vero Regem inclamauit, optimo ergo iure, & à Chriſto, quem negauerat, negatus, & abiectus eſt, & à Cæſare, quem ſibi

Deut. 32. *Deus relictis gẽtib. Iudæos elegit.* *Dan 9.*

A Regem acclamarat, excitus, atq; trucidatus. Ideoque Daniel: Occidetur, inquit, Chriſtus, & non erit populus, qui eum negaturus eſt, & ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus, cum duce venturo.

Relictis Iudæis, ad gentes, quas reliquerat, reuertitur Deus, iuxta illud Oſeę 1. Erit in loco vbi dicetur eis, nõ populus meus vos, dicetur eis Filij Dei viuentis, id eſt, populum gentium, qui non erat populus meus (ait Dominus) in populũ mihi aſſumam, & ethnicos B ipſos filios Dei efficiam. De Iſraele autem: Voca (inquit) nomen eius: Non populus meus. Quia vos non populus meus, & ego non ero veſter. Gentes itaque nunc, abiectis ſimulachris verum Deum colunt: Iudæis vero in Eccleſiam patet ianua, ſed plerique ingredi nolunt. Quid? obliuiſcetur antiqui populi Deus? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? minimè. Veniet aliquando tempus ſub finem mundi, cum populum antiquum ad veram promiſſionis terram, id eſt, Eccle- C ſiam vocet, illeque vocationi minimè repugnans, libenter ſequatur. Tunc mira erit Iudæorum fides, mirus in Chriſtum amor, mira diuinarum cognitio rerum, quo enim ſerius, eò ardentius ad Chriſtum conuertentur. Oſeæ 3. Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine Sacrificio, & ſine Altari, & ſine Ephod, & ſine Theraphim, id eſt, ſimulachris, hoc pacto ſedent nũc Iſraelitę, vt ipſis oculis cernimus. Sed nunquid ſemper ſic ſedebunt? audi ſequentia. D Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius, in nouiſſimo dierum. Quid clarius dici potuit? In nouiſſimis diebus quærent Deum, & Meſſiam ſuum Dauidis filium, Ieſum Nazarenum; quærent, inquam, quia antea non quæſierant, cùm iam veniſſet, reuertentur, quia erant abiecti, & pauebunt ad Deum, & ad bonũ eius, obſtupeſcent, & admirabuntur Meſſiæ dignitatem, bona opeſque immenſas.

Deus relictis Iudæis gentes ſibi copulauit. *Oſea 1.* *Iudæos relictos, Deus ſub finem mundi conuertet.* *Oſea 3.*

Paulus

Paulus de hac Iſraelitarum ſub fine orbis conuerſione ſcribit ad Rom. 11. his verbis: Nolo vos ignorare fratres myſterium hoc; quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, id eſt, Volo vobis arcanum Dei conſilium patefacere; non omnes, ſed multi Iudæi ſunt obcæcati, & Meſſiam non agnouerunt; Cæcitas autem hæc eo vſque durabit, quouſque plenus numerus, quem Deus ex gentibus decreuit aſſumere, conuertatur: Cùm vero gentium plenitudo Eccleſiam intrauerit, tunc omnis Iſraelitarum populus conuertetur. De hac eadem conuerſione à nonnullis illud explicatur Pſalmi 58. Conuertentur ad veſperam, & famem patientur vt canes. ad veſperam namque, id eſt, ad finem mundi conuertentur, & famem patientur vt canes, quoniam auiditate maxima panem viuum quærent, ciuitatem, id eſt, Eccleſiam circumeuntes, felici fame ſtimulati. De hac item conuerſione illud Pauli ad Rom. 11. intelligendum eſt. Secundum naturam (inquit) inſerentur ſuæ oliuæ. Oliua fides eſt Patriarcharum, ex qua Iudæi veluti rami aridi reſecti ſunt, ethnici vero præter naturam, maxima Dei miſericordia inſerti: tandem aliquando Iudæi in ſuam oliuam redibunt, fideique ſuorum Patriarcharum, præſertim Abrahæ, qui Pater credentium appellatur, ſecundum naturam inſerentur.

Ad Rom. 11.

Pſal. 58.

Quam optanda verò ſit hęc conuerſio, indicat Paulus eodem cap. 11. ad Rom. illis verbis: Quòd ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorum? ſi enim amiſſio eorum reconciliatio eſt mundi; quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis? id eſt, ſi lapſus, & incredulitas Iudæorũ, & diminutio, id eſt, quòd tam pauci crediderint cæteris excæcatis, per occaſionem gentibus inuexit fidei, gratiæque diuitias? quia enim illi credere noluerunt; ad gentes profecti ſunt Apoſtoli, illæque Euangelium receperunt, iuxta illud Pauli, & Barnabæ Act. 13. Vobis oportebat primùm lo-

Actor. 13.

A qui Verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes: Sic enim præcepit nobis Dominus; Poſui te in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glorificabant Verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad uitam æternam. Hæc illi. Si, inquam, amiſſio Iudæorum fuit occaſio vocationis gentium, & reconciliationis cum Deo; aſſumptio eorum, & ple-
B nitudo, quid erit? id eſt, cum iterum à Deo aſſumentur ad fidem, cumque eorum plenitudo Eccleſiam ſub finem mundi intrauerit, quantas, Deus bone gentibus diuitias, quantam lætitiam afferet. Sanè ſi diminutio Iudæorum, id eſt, ſi pauci ex ijs, qui crediderunt Iudæi, tot gentibus ad fidem Meſſię duces fuere, quid erit plenitudo, cùm Iudæi omnes credent? ſi abiectio Iudæorum mundum reconciliauit Deo, quid erit aſſumptio, niſi vita, ſcilicet, mundi ipſius ex mortuis? id eſt, niſi quædam mundi, & gentium reſurrectio.
C

Iſaia 46.

De Iudæorum conuerſione.

Hinc habemus, Iudæos conuerſos reuocaturos mundum, id eſt, gentes in vitam, non corporis, ſed animi. Nam Iudæi tunc ad extremum, fidem Chriſti magno mentis ardore complectentur, magniſque Spiritus ſancti donis à Deo Patrum memore exornati, Chriſtianam fidem ardentiſſimè, ac conſtantiſſimè prædicabunt. Eam ob rem D. Gregor. ilia cap. 7. Canticorũ verba: Quid videbis in Sulamite, niſi
D choros caſtrorum? de Synagoga in fine mundi pro Chriſti fide, quam oppugnauerat, fortiter præliatura interpretatur. Caſtra (inquit) in Salumite, id eſt, Synagoga, videbuntur, quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuſtè contra infideles pręliabitur, &c.

D. Gregor. Cant. 7.

Prædicabitur (inquit Chriſtus Matthæ. 24.) hoc Euangelium Regni, in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. Huic Euangelij prædicationi extremo illo tempore, maxime Iudęi operam dabunt, genteſque ab Antichriſto ſeductas ad fidem Chriſti conuertent.

Matth 24.

Digitized by Google

uertent. Tam excellens vero Iudæis fi A des,opera Eliæ,& Enoch, continget, quos extremo tempore, aduerſus Antichriſtũ duces mittẽdos compertum
Matt. 17. eſt. Matth. 17. Elias venturus eſt (ait
D.Chryſ. Chriſtus) & reſtituet omnia. Chryſoſtomus,id eſt, incredulitatem Iudæorum,qui tunc erunt reſidui,ad fidẽ cõ-
D.Auguſt. uertet.Auguſt. 20.lib. de Ciuitate Dei c.29.per Eliam, vltimo tempore ante iudiciũ, Iudæos in Chriſtũ eſſe credituros, celeberrimum eſt, in ſermoni-
D. Anſel. bus,cordibusq; fideliũ. Anſelmus ad Roman.11. Terminus cęcitatis Iſrael B erit,vbi plenaria multitudo ex omnibus hominibus ingreſſa fuerit; quia tunc Iudæi,qui inuenti fuerint,credẽt ad prędicationem Eliæ,& Enoch.

Gen. 39. *Typus conuerſionis Iudæorum.* Huius conuerſionis typus extat Geneſ. 39.& ſequentibus capitibus. Ioſeph à fratribus venundatus, in Ægypto fratribus ipſis ignotus obtinuit imperium: Sic Chriſtus à Iudæis ſecũdum carnem fratribus venditus, & crucifixus,ipſis ignotus obtinet in gentibus principatum. Poſt multos annos C agnitus eſt à fratribus Ioſeph; poſt aliquot ſecula tandem Chriſtus à Iudæis
Gen. 45. fratribus agnoſcetur.Gen.45. Auditũ eſt, & celebri fama vulgatum in aula Regis;Venerunt fratres Ioſeph,& gauiſus eſt Pharao,atq; oĩs familia eius. Eundem in modum cum toto orbe Iudæi conuerteneur, Summus Pontifex, omniſque familia Chriſtiana magno gaudio exultabit. Similem quoq; ty-
Num. 12. pum habes Numerorũ 12. Locuta eſt Maria contra Moyſen, propter vxorẽ eius Æthiopiſſam. At graues pœnas D dedit. Siquidẽ, & lepra infecta eſt, & à caſtris Iſraelitarũ pulſa. Poſt ſeptẽ tamen dies Dei miſericordia,ſanitati, caſtriſque reſtituta,ſuo malo didicit, ſuoq; exemplo docuit linguam compeſcere. Quemadmodũ Moyſes Vxorem duxit Æthiopiſſam; ita Chriſtus Eccleſiã duxit ex gentibus Æthiopiſſam,peccatorum nigrore atrã.Vt do-
D.Bernar. cet Bernardus, ſerm.2. de nuptijs Cana. Propter Æthiopiſſam (inquit)iſtã de lõgin quo filius æterni Regis aduenit,& vt ſibi eam deſponſaret, etiam mori pro illa non timuit, &c. Verum

Maria Soror Moyſis,id eſt,Synagoga; Chriſto, & vxori Æthiopiſſæ, id eſt, Eccleſiæ obtrectat. Lepra inquinatur perfidiæ, è caſtris Dei, domoq; pellitur. Aſpice(inquit Origenes Homiliꝫ *Origenes.* ſexta, in Numeros) nunc ad Iudæorũ plebem, & vide quãta in illa eſt lepra peccati, quanta intelligentiæ caligo, quanta turpitudo conſpectus,&c. Nõ fuit lepra Mariæ perpetua, poſt dies ſeptem in caſtra,ſanitatẽq; redit: ſic Synagogę lepra perpetua nõ erit,aliqñ tandem ſanabitur,ad finem ſeculi, & in caſtra Eccleſiæ reuerteẽ. Qđ Origenes his verbis dixit,illa Homilia 6. Hæc lepra Iudaicæ plebis, nõ ꝑpetuò manet,ſed vbi ſeptimana cõpleri cœperit mundi,reuocabitur ad caſtra.

In fine enim mundi cum plenitudo gentiũ introierit, tunc etiam omnis Iſrael ſaluabitur, & tunc ceſſabit lepra à facie Mariæ, id eſt, Synagogæ. *Iſa. 11.*
Hæc ille. Tunc ergo, qđ eſt in Prophe *Iſa. 43.* tarum Vaticinijs ſuprà citatis, Deus profugos Iſrael, & Iuda congregabit tunc à quatuor plagis terræ filios diſperſos vocabit, tũc totius domus Iſ- *Ezech. 9.*
rael miſerebitur,tunc populum ſuum *& 57.*
ex acerbiſſima Satanæ captiuitate li- *Ierem. 42.*
berabit, tũc in verã promiſſionis terrã fluentẽ lacte,& melle, id eſt, Eccleſiam,populum introducet. Tũc in illo exitu Iſrael,nõ de Ægypto,ſed de peccato,nõ de populo Barbaro,ſed de populo Tartareo,erit Iudęa ſanctificatio eius,& Iſrael poteſtas eius:tunc montes exultabunt ſicut arietes, & colles *Pſal. 113.* ſicut agni ouiũ; tunc impedimẽta oia tollentur, quæ nunc in terrã promiſſionis,id eſt, Eccleſiam iter,veluti mare rubrũ,ac Iordãnis,intercludũt: Mare videbit,& fugiet,Iordanis conuertetur retrorſum:tunc,quę nunc Saxea ſunt,Iudæorũ corda molleſcẽt; Deus conuertet petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum; tunc tandem reſpiciet Deus populum antiquum,faciemq; ſuam,id eſt, Meſſiam, illis oſtendet: A facie vero Domini mouebitur terra, à facie Dei Iacob. Tunc auferetur velamen Moyſis è Iudæorũ cordibus: tunc inſerentur ſuæ *2. Cor. 3.*
oliuæ, tunc Ioſeph à fratribus ſum- *Exod. 34.*

Ad Ro. 11.
Gen. 45.
Nume 12.

mo cum gaudio agnoſcetur, ſororque Moyſis antiquæ lepræ horrore liberata, in caſtra Eccleſiæ reuertetur.

Ad Ro. 11
Concluſit Deus omnia incredulitate.

Deniq; , vt Paulus ait ad Roma. 11. Concluſit Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur, id eſt, permiſit Deus vtrunq; populum, Ethnicorum primùm, poſtea Iudæorum, incredulitatis veluti quodã carcere cõſtringi, vt vtrique miſericordiam impertiret, & vtrunq, è carcere hoc emitteret. Cùm Deus vinculis incredulitatis Ethnicos liberauit, in eadem vincula Iudæi ſe coniecerunt, veniet tempus, quo ab illis Dei miſericordia etiam ipſi liberentur: eruntque primi nouiſſimi, id eſt, Iudæi, qui primi Deũ coluerũt, nouiſſimis diebus poſt Ethnicos conuertentur.

Ad Co. 11

Hæc cum Paulus animo volueret, & ſcriberet, in illa tandẽ admirationis plena verba prorupit: O altitudo diuitiarum ſcientiæ & ſapientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius: O profundum, inquit, pelagus opulentiſſimæ atque infinitę ſapiẽtiæ Dei, quod nemo ſui intellectus fragili cymba cõſilus aggredi debeat, inueſtigari viæ Dei non poſſunt, ſunt enim inueſtigabiles, id eſt, non veſtigabiles; comprehẽdi iudicia eius nequeunt, ſunt enim incomprehenſibilia. Cur Deus gentes primò incredulitatis carcere claudi permiſerit, poſtea carcerem aperuerit; cur Iudæos in incredulitatem, ex qua gẽtes emerſerunt, incidere paſſus ſit; hæ verò inſcrutabiles viæ ſunt profundiſſimi pelagi ſapientiæ Dei. Ad littus, ni mergi volumus, paruulam, fatiſcentemque cymbam reuocemus.

D. Auguſt.
Theodor.

Vt enim ait Auguſt. lib. 1. de peccatorũ meritis, & remiſſione cap. 21. Valde paruũ ſenſum habemus, ad diſcutiendam iuſtitiã iudiciorum Dei; & Theodor. ad Ro. 11. Diuini, inquit, cõſilij, & adminiſtrationis rõ, mentis humanæ captũ ſuperat.

CAP. XI.

Iudaicam Rempubl. & Regnum temporale non eſſe à Meſſia inſtaurãdũ.

Thren. 1.

ACerbiſſimum ſuũ caſum, quo afflicta iacet, nobilis illa quõdam ciuitas Ieruſalem, apud Ieremiam celeberrimum Vatem Thren. 1. magna lacrymarum violenter deplorans ait: Dedit me Dominus in manu, de qua nõ potero ſurgere: Eo enim caſu corruit, vt nullo vnquam tempore reparari poſſit.

Caſus Reipub. Iudaica irreparabilis.

Antiquus ille Reip. Iudaicę ſtatus, illud regnum, ille pontificatus, illæ leges, illa iudicia, illi ritus, illa ſacrificia, illæ vmbræ, Meſſiæ ſplendore illuminatæ ita abſceſſerunt, vt redituræ nunquam ſint.

Pſal. 81.

Videor mihi audire Vatem hoc ipſum Pſal. 81 canentem: Deus, inquit, ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat; quaſi dicat, ille Magnus Deus incarnatus, cum ad Caipham, iudicumq; cæterorum concilium, ductus à militibus eſt, ſtetit in Synagoga Deorum, id eſt, iudicum; In medio autẽ ſtans, & ab illis iudicabatur, & illos iudicabat. deinde indices, Vates, vt Meſſiã abſoluant, adhortatur, qui ſe ad paupertatem, humilitatemq; tantam deiecerat, vt egenus, & pupillus videretur: Eripite, inquit, pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Non facturos prę uidit, ideo adiungit: Neſcierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant; obcæcati enim Meſſiam condemnauerunt. Quid igitur? pęnas nõ luent? Mouebuntur, inquit, omnia fundamenta terræ, ideſt, Iudęa commotis fundamẽtis ruet: Vos verò Iudæi, qui dij eratis per participationẽ, & filij excelſi omnes, ſicut homines moriemini, id eſt, ſicut mortales impij morte pœnas dabitis; & ſicut vnus de principibus cadetis, ideſt, cadetis ſicut primus de Angelis Lucifer, caſu ſcilicet irreparabili. Lucifer ita cecidit, vt de illius in priſtinum ſtatũ reparatione, ſpes nulla ſit; eundem in modum Iudæi ſic ceciderunt, vt nulla omnino temporalis illius ſtatus recuperandi ſpes haberi poſſit. Ne vero dicant, fieri nõ poteſt, vt Deus nos adeò dilectos, in patriã, priſtinumque ſtatum nõ reuocet; ideò dicitur: Sicut vnus de principibus cadetis, quaſi dicat, maximè dilecti Deo fuere Angeli, duxque eorum Lucifer, verum tamen, quia peccauerunt, irreparabili caſu ceciderunt, ſic & vos, li-

cet

eſt dilecti valde, tamen ita cadetis, vt in priſtinam regni, & pótificatus gloriam, patriamq; nūquam reducamini.

Iudaica Reſpub. vt vas fictile fracta. Pſal. 2.

Pſal. 2. Tanquam vas figuli confringes eos. Vas aureum, ſi frangatur, reparari poteſt; fictile in mille fragmina comminutum, refici nequit. Iudæorū fictilis ille ſtatus, vt vas figuli contritus eſt; in mille fragmenta per orbem totum diſſipatus, coagmentari nunquam poterit. Olim in Babylonica captiuitate, organa ſuſpendiſſe dicuntur, Pſalm. 136. In ſalicibus, in medio eius, ſuſpendimus organa noſtra. Suſpenderunt tunc organa, poſtea recipienda: receperat enim ſimul cum patria, pontificatu, templo, & republica, ſummam lætitiam, & lætitiæ organa, muſices inſtrumenta. At in extrema hac captiuitate, non ſuſpēderūt, ſed fregerūt omnino organa, quæ nullo vnquam tempore, in Palæſtina inſtaurata, recipient. Fractum regnum eſt, fractus pontificatus, fractum ſacerdotium, fracta reſpublica, ita vt reparari nullo modo poſſit.

Non ſuſpēſa, ſed iam fracta ſunt Iudæorum organa. Pſal. 136.

Thren. 2.

Thren. 2. cum Mari confert Ieremias populi illius excidium: Magna (inquit) eſt, vt mare contritio tua. Quam nauim mare abſorbet, ea in marinis aquis ſepulta comparet nunquā, niſi forte poſt diſſipationem, tabulæ, malus, vel ſimile quidpiā enatet, quod naufragij ſignū exhibeat luctuoſum. Nauim illam, quę olim à Deo fabricata, proſpere tenebat curſum (Rempublic. dico Iudæorum) perfidiæ in Meſſiam pelagus abſorbuit, cuius voragi nibus diſſipata ac tumulata iacet, æternumque iacebit. Nonnullæ tamen tabulæ, quæ naufragium teſtarentur lacrymandum, enatarunt. Quid enim aliud Iudæi ſunt, toto diſperſi orbe, quàm miſerandi huius ſigna quædam naufragij, iuxta illud Iſai. 30. Donec relinquamini quaſi malus nauis ī vertice montis, & quaſi ſignum ſuper collem. En, quid Iſraeliticus ſit populus, qui olim arbori ſimilis erat, prope aquarum flumina conſita, foliorum amœnitate, florum odore, fructuū dulcitudine præcellenti, nūc quaſi malus nauis eſt, fructu, floribus, folijsq; ſpo-

Contritio, ſiue confractio Iudæorum magna eſt, vt mare. Iſa. 30.

A liatus, & quaſi ſignum ſuper collem, quod calamitoſum illud naufragium cunctis mortalibus teſtatur.

Deut. 24

Deut. 24. de libello repudij, huiuſmodi lex extat. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Synagogam Deus veluti vxorem ſibi olim acceperat, propter fœditatem verò perfidiæ, aliorumq; ſcelerum ante oculos B eius gratiam non inuenit, dedit ergo ei libellum repudij, & è domo ſua, Palæſtinaque expulit. De hoc repudij libello quæſtio illa extat apud Eſai. 49. Quis eſt hic libellus repudij, quo dimiſi matrem veſtram? aut quis eſt creditor meus, cui vendidi vos? rogat Dominus, idemque reſpondet; Ecce, inquit, in iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & in ſcelerib. veſtris, dimiſi matrem veſtrā, quia veni & non erat vir, vocaui, & non erat, qui audiret. Eiecta C domo Dei eſt ſynagoga, ex patria, regno, omnibusque bonis pulſa, quia venit Meſſias, & non erat vir, qui illum reciperet, vocauit Iudæos, & nō erat, qui audiret. quibus verbis impios indicat, ijs enim, qui Chriſti doctrinæ obedientes præbuerunt aures, ſuus honos ſaluus eſto.

Dedit De' Synagoga libellū repudij. Iſa. 43.

Quemadmodum vero Deus, Adamum primum illum hominem, eiusq; vxorem Euam, eo quod inobedientiæ ſcelere ſe contaminarunt, ex amęniſſimo horto, in quo illos collocarat, in D has, quibus diuexamur calamitates ita exturbauit, vt nulla illis de reditu in terreſtrem paradiſum ſpes affulgeret: ſic Iudæos propterea quod perfidię in Meſſiam ingenti ſe flagitio obſtrinxere, ex terra illa patribus promiſſa, filijsque tradita, in hoc, quod patiuntur exilium, in has ęrumnas ſic eiecit, vt omnem redeundi in priſtinum ſtatum ſpem præſciderit: Si reuerſus eſt in paradiſum terreſtrem Adamus, reuertentur in Palæſtinam Iudæi, at pręcluſus eſt aditus terreſtris paradiſi, tā ipſi Adamo peccanti, quàm poſteris, quos ſuo peccato inquinauit. Ita etiā

Vt Adamū ex paradiſo terreſtri, ſic Iudæos De' ex Palæſtina, nunquam reuocandos expulit. Gen. 3.

cluſus eſt antiqui illius regni,& ſplen doris aditus,Iudæorũ parentibus, qui primi ſolum verterunt, & eorum poſteris, qui perfidiam à patribus veluti fontibus hauſerunt.Clauſus eſt terreſtris paradiſi aditus à Deo, collocatis velut in præſidio cherubinis , adiecto flammeo gladio,atque verſatili: at Iudæis videmus regni Palæſtini aditum, nõ à cherubinis , ſed à Summo Meſſia Chriſto,non à gladio flammeo, atque verſatili,ſed à fulgentiſſima diuinæ iuſtitiæ romphęa interclusũm.diuina.n. iuſtitia poſtulat , vt qui Meſſiam vita priuarunt,ipſi natali ſolo, omniq; regni ſplendore priuētur. Sed iuſtitiam comitata eſt ſoror miſericordia, iuxta illud Abacuc 3. Cum iratus fueris , miſericordiæ recordaberis.Vt cũ Adamo , ſic etiam cum Iudæis agit Deus. Si Adamũ ex paradiſo terreſtri expulit,ſi aditum nõ aperuit , ſi in hortum in terra conſitum non reuocauit, certè in paradiſum cęleſtem , aditum patefecit, in hortum multo amęniorem in cęlo conſitum , pęnitentia peracta traduxit.eundem in modum ſi Iudæos ex terra promiſſa eiecit, ſi aditum denegat,ſi non reuocat , ſanè cũ iuſtitia permiſcet miſericordiam, eijcit è terra,non eijcit, ſi Chriſtum recipiant,ſi pęnitentiam agant,è cęlo , aditum in regnum antiquum denegat, non denegat in regnũm cœlorum,non reuocat in Palæſtinam,reuocat, ſi Meſſiæ obedire velint , in terram illam beatam , vero lacte, veroq; melle manantem.

Geneſ. 3.

Abacuc 3.

Solo æquauit ciuitatem,euertit tẽplum,aboleuit ſacrificia, cæremonias obliterauit,id miſericordiæ quoq; diuinæ eſt: vt cũ hæc omnia, per tot annorum fluxus,viderint ita ſepulta, vt reſurgere nulla vi poſſint, Deo imperante ſepulta eſſe credant,& veluti ſętentia tot annorum cadauera fugientes,in odorẽ ſuauiſſimũ Chriſti cucurrant. Quemadmodum ſi medicus (ait Chryſoſt.homil.1.contra Iudæos) ex phiala vna ſolum , præſcribat ægroto vt bibat aquam,deinde clã, ijs qui miniſtrant, præcipiat confringere phialam illam,vt eum à cupiditate bibendi frigidam auocet : itidẽ fecit Deus ,

Deus templum euertit, vt medicus phialã frangit. D Chryſ.

E permittendo Iudæis ſacrificia, in vnis Ieroſolymis,mox vbi per breue tempus ſacrificaſſent, diruit ciuitatem.Et quemadmodum medicus fracto vaſe , ita Deus ſubuerſa ciuitate,vel inuitos illos abducere voluit à victimis . Hæc ille. Si videat natum mater nucũ delectari putaminibus,eaque magna voluptate arrodere,quæ nihil ſucci,multũ amaroris habeant, arripit putamina , pedibus conterit, contritaq; longe à nato propellit.Quid fuit templum illud Ieroſolymitanum ? non ne hortus
F nucum?quid Iudaica ſacrificia? quid ritus,& cæremoniæ reliquæ? nonne nuces huius horti?fallor,an ita ſcriptura appellat?Cant.6.Deſcendi, (ait Chriſtus) in hortum nucum,id eſt, in templum Ieroſolymitanum,nucum,ideſt, cæremoniarum, ferax ; quemadmodũ in nuce , patet durum putamen , latet dulcis nucleus;ſic in cęremonijs illis, duræ legis litera patebat omnib9, dulcis latebat ſpiritus: at Iudæi relicto nucleo, putaminibus literæ delectan-
G tur,ijsq; adhærent ; ideoq; Deus hortum nucum,ideſt,templum, ac ciuitatem euertit,nuces ipſas, ideſt,cæremonias,& ſacrificia contriuit,contritaq; putamina à Iudæis longè propulit ; in ijs enim verſantur regionibus, vbi ſacrificare non eſt illis fas.

Templum hortus nucum.

Cant.5.

At infelices Moyſis velo obtecti,videre hæc nolũt, quod poſt verba,quæ explanauimus Cant.illo c.6.ſignificat̃ conſequentibus verbis. Neſciui, (ait Synagoga)anima mea cõturbauitme, propter quadrigas Aminadab ; neſci-
H uit Synagoga deſcendiſſe Meſſiam in hortum nucum,quia ſcire noluit, neſciuit legẽ eſſe abrogatã, neſciuit vmbras illas antiquas, Chriſti luce eſſe illuminatas, ideoq; anima illius cõturbata eſt,oculi lacrymis completi, corpus ſanguine reſperſum, propter quadrigas Aminadab . i. populi principis (hoc.n.Hebræum nomen ſonat) populi videlicet Romani,q orbis tunc principatũ obtinens , meritã Iudaicę Reipub.euerſionẽ intulit . Veruntũ miſericordiæ recordat9 Dominus è patrio ſolo pulsã,ad ſe inuitare non deſiſtit, ſequit̃ enim illo capite indicato, mira

Cant.6.

quæ-

quædã Dei ad Synagogam inuitatio, qua diuini pectoris miſericordia mirum in modum declaratur, Reuertere, inquit, Sulamitis, reuertere, reuertere, reuertere, vt intueamur te. Vide quoties verbum repetit, quanto affectu vocat, quantâ miſericordia allicit. Benè (ait D.Gregor.) quater reuerti admonetur Synagoga, quia in quatuor mundi partes, modo Iudæi diſperſi ſunt, qui vbicunque fuerint, in fine conuertentur, &c.

CAPVT XII.

Quorſum Iudæos Deus per orbem diſperſerit?

Gen. 4.

Hebræi vagantur, vt Cain.

GEneſeos 4. capite memoriæ traditum eſt à Caino inuido, fratrẽ Abelem innocentiſſimum interfectũ, meritumque ſupplicium interfectori indictum, illis verbis continetur; Vagus, & profugus eris ſuper terram. Quemadmodum à Caino Abel, ſic à Iudæis Chriſtus vita priuatus eſt; vt verò ille propter fratricidium, ſic hi propter Deicidium perpetuo exilio mulctati ſunt; vagus enim eſt populus hic, vt alter Cain, & profugus ſuper terrã, per omnes diſperſus regiones. Quod ſupplicium ex ſententia Auguſt. Pſalm. 58. prædicitur illis verbis: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos; diſperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine. Ne funditus pereat hic populus, precatur Chriſtus, ſoluat tamen pœnas diſperſus, & à regno expulſus. Diſperge (inquit) eos, & depone à dignitate, & imperio, ſubijcitur cauſa: Ne quando obliuiſcantur populi mei, vbicunque enim Iudæi ſunt, dum Meſſiam expectant, dũ venturum prædicant, dum populum liberaturum fatentur, dum in ſcripturis promiſſum teſtãtur, Chriſti memoriam excitant, Chriſtianæq; veritati inuiti teſtimonium afferunt. Augu. in Pſalm. 58. Per omnes (inquit) gentes diſperſi ſunt Iudæi, teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ; ipſi habent codices, de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtum.

Pſalm. 58.

D. Auguſt.

A Item in epiſt. 59. ad Paulinum; Diſperge, inquit, eos in virtute tua, vt Chriſti, cuius fuerunt negatores, perſecutores, interfectores, vbique ſint teſtes, per ipſam legem, quam non obliuiſcuntur; in qua ille prophetatus eſt, quem non ſequuntur, &c. Et ſermone 3. de Epiphania; Propter hoc gens Iudæorum regno ſuo pulſa eſt, & diſperſa per terras, vt eius fidei, cuius ſunt inimici, vbique teſtes fieri cogerentur. Et libro 18. de ciuitate Dei c. 46. vbique Iudæi non deſunt, & per ſcri-
B pturas ſuas teſtimonio nobis ſunt, prophetias nos non finxiſſe de Chriſto; quas plurimi eorum cõſiderantes crediderunt in eum, &c.

Iudæi diſperſi ſunt per orbem, vt Chriſti teſtes ſint, inuiti licet

Tom. 6. cap. 18.

Confert illos idem ſanctiſſimus Pater, cum ligneis candelabris lucernas ſuſtinentibus in Oratione contra Iudæos, & paganos. Diſperſit (ait) vos Chriſtus per vniuerſas terras, vt vbique prophetias, de eius natiuitate, paſſione, reſurrectione, aſcenſione, quęcunque dicta ſunt, vos perferatis, atque lucernam legis, tanquam lignea
C candelabra ſenſu carentia gentibus miniſtretis, &c. Sunt item ſimiles pueris, qui dominorũ libros in gymnaſia portant, legunt, nec tamẽ intelligũt; ſic Iudæi Eccleſiæ velut Dominę, totũ per orbem diſperſi portant Biblia, legũt puerili, ac carnali ſenſu, relegũt, euoluunt, quid ſibi velit Spiritus ſanctus non intelligunt. Aug. lib. 13. contra Fauſtum cap. 10. Latè, inquit, ſparſus, notusq; eſt populus Iudæorum, ille Cham ſeruus fratrum ſuorum, portando libros, quib. Chriſtiani erudian-
D tur, ipſe oneretur. Eruditur populus Chriſtianus ſacrorum Bibliorũ doctrina, & in arcanos ſenſus, Spiritu ſancto duce penetrat; Iudæi veluti abecedarij pueri, prima ſolum elemẽtã legũt, ad ipſam penitiorẽ legis ſignificationem, intellectu minimè peruadunt; ideoque, vt rectè ait Auguſt. ſacris libris non erudiuntur, ſed onerantur; imò Vriæ literas ferunt. Quemadmodum enim Vrias obſignatas literas ferebat, necis ſuæ, ſic Iudæi obſignatos ferunt mortis ſuæ codices. Greg. in 2. cap. Iob. 3. lib. mor. c. 21. Vrias, inquit,

D. Aug.

2. Reg 11.

D. Gregor.

mittitur ad Ioab cum epiſtolis, ex quibus occidi debeat; quia idem ipſe Iudaicus populus legem portat, qua cōuincente moriatur, &c.

Non ſunt extincti Iudæi vt reliquiæ cõuertantur. Vagantur præterea Iudæi per orbē, nec penitus à Deo diſperduntur, vt reliquiæ Iſrael ſaluæ fiant. nam, vt Paulus oſtendit ad Rom. 11. non repulit Deus ita populum Iſraeliticum, vt fidei, & ſalutis aditum ingredi volentib. præcluſerit. *Vagantur Iudæi per orbem, vt Eccleſiam videant, et ingrediantur.* Vagantur illi per orbem, vt Eccleſiam florentem, omnique bonorum genere ac ſanctimonia redundantem cernant, Scripturas ſacras, Meſſiam, ſacrificia, pōtificatum, ſacerdotium, Regnum denique cęlorum, à ſe in Chriſtianum populū tranſlatum videāt; & ſancta quadam ęmulatione ducti Eccleſiam ingrediantur. *Ad Rom. 11.* Quod dixit Paulus ad Rom. 11. Illorū delicto ſalus eſt gētibus, vt illos ęmulētur, id eſt, vt Iudęi Chriſtianos æmulentur, & imitentur. Patent Eccleſiæ ianuæ omnib. Iudęis, qui ingredi volunt, vt eodem, quem patres eorum fuderunt, ſanguine abluantur: tanta enim eſt ſanguinis Chriſti vis, vt eos etiam abluere poſſit, à quibus crudeliter effuſus eſt, ſi pœnitentiam velint agere. *D. Auguſt.* Aug. tract. 92. in Ioan. Chriſti, inquit, ſanguis ſic in remiſſionem peccatorum omnium fuſus eſt, vt ipſum etiam peccatum poſſet delere, quo fuſus eſt. *Chriſti ſanguis ijs ēt à quibus fuſus eſt, medetur.* Et Pſal. 58. Chriſtus ſic voluit mori, vt ſanguine ſuo etiam effuſores eiuſdem ſanguinis redimeret; item Pſal. 109. hoc quoq; valuit ad ægroti medicamentum, quòd medicum occidit ęgrotus; venit viſitare, occiſus eſt, vt ſanaret, &c. O medicum clementiſſimum, & ægrotantium ſtudioſiſſimū, qui à phreneticis occiſus, ſanguinem ſuū, in ipſorum medicamentū vertit.

Zach. 13. Zachar. 13. Erit fons patens domni Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. Patens fons eſt ſanguinis Chriſti, & omnibus expoſitus, quicunque ſcelerū maculas eluere, & deprauatæ vitæ mores emendare voluerint; tam gētibus, q̄ Iudæis, vitales effundit aquas; *Iſa 55.* ideoq; Iſai. cap. 55. non hunc, vel illū, ſed omnes ſitientes ad has ſalutiferas

E aquas magna voce inuitat: Omnes, inquit, ſitientes venite ad aquas. Sitire oportet animi ſalutem: quemadmodū enim, qui non ſitit, ad fontē non currit, ſic qui ſalutem non ſitiunt ſuam, fontes Chriſti non curant: is verò, cui Deus æternæ vitæ ſitim in pectus immiſit, quēadmodū ceruus (vt cū Prophe. dicā Pſal. 41. deſiderat ad fontes aquarū, ita ad fontes Chri properat. *Pſal. 41.* Oēs ergo inuitat ad ſalutē Deus, ēt Iudęos toto orbe palātes, ꝓ qb. idcirco cruci ſuffixus preces fudit, ne omnino F extinguerentur, ſed ad ſalutē, vitāq; ſempiternam multi reſeruarentur.

Chriſtus pro Iudæis, in cruce preces fudit, ne perirent omnes. Pater (inquit Lucæ 23.) dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt, quaſi diceret, digni ſunt, qui vel hiatu terræ abſorpti, vel cœleſti fulmine incēſi, pereant, ſed parce, Pater, ignorantiæ, ne funditus populum dele, ſed ad ſalutem reſerua. Neq; putandum eſt (ait Beda Luc. 23.) fruſtra Chriſtum oraſſe, ſed in Iudæis, qui poſt eius paſſionem crediderunt, quod orabat impetraſſe. *Luc 23. Beda.* Nec ad illos ſolùm, vt reor, G ſed ad totum Iudæorum populū, Chriſti illa ſpectauit oratio, quicunque ex Iudæis animi ſalutem, aut conſequuntur, aut vſque in finem mundi conſequentur, ad eos illa Chriſti in extremo ſpiritu effuſa oratio ptinuit. Nec enim potuit clementiſſimus Rex, populi ſui, quem adeò dilexerat, quem tot beneficijs cumulauerat, ex quo originem, carnemque duxerat, quamuis ingrati, etiam in extremo illo ſpiritu non meminiſſe. Quia verò cruce H ipſa dolor ille erat acerbior, quem ex populi ſceleribus, atq; euerſione imminente, animo capiebat; ideò antequam Matri chariſſimæ, dilectiſſimoque diſcipulo, vale extremum diceret, ad Patrem conuerſus pro populo deprecatus eſt, & exauditus, vt cum Paulo loquar, pro ſua reuerentia. Si enim ad conuerſionem D. Pauli oratio Stephani valuit, quantum ponderis habuiſſe exiſtimandum eſt, ipſam filij Dei è cruce pendentis orationem, ad Iudæos multos conuertendos.

Habuit ergo ex hoc populo Deus multos electos, habetq; etiam nunc,

pro

Digitized by Google

pro quibus Patrem orauit, iudaicoq; bello finem impoſuit, ne ſi penitus populus vaſtaretur, reliquię ſeruãdę nõ ſupereſſent. Niſi breuiati fuiſſent dies
Matt. 24. illi (ait Chriſtus Matth. 24.) non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi. de diebus loquitur belli, quod cum Iudæis Romani geſſerunt, id à Deo breuiatum eſt, ne electorum Iudæorum ſemen periret. De ijs Paulus ad Rom. 11. Non
Ad Rom. 11. repulit, inquit, Deus plebem ſuam, quam præſciuit, id eſt, quam prædeſti-
D. Aug. 2. nauit, vt exponit Aug. lib. 2. de dono perſeuerantiæ capite 8. non repulit Iudæos electos, & prædeſtinatos. item Paulus; Quod quærebat Iſrael, hoc nõ eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri verò excæcati ſunt, id eſt, quam quærebat iuſtitiam, populus vniuerſus non eſt conſecutus, electi autem ſunt conſecuti, cęteri verò Iudæi, qui non erant electi, iuſto Dei iudicio, ſunt excęcati. Nam quemadmodum olim Eliæ ętate, etſi decẽ tribus idola colerent, multos tamen Deus in cultu ſuo continuit, cumque Elias ſolùm ſe relictum conquereretur, hoc à
3.Reg. 19. Deo reſponſum accepit, Reliqui mihi ſeptem millia, id eſt, multa millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic & in hoc tempore (ait Paulus) reliquiæ ſecundum electionem
Ad Rom. 11. gratię ſaluę factę ſunt, id eſt, quamuis pleriq; Iudæorum à vero Meſſia defecerint, tamen aliqui ſunt relicti, qui Dei gratia, ac benignitate electi, ſalutem conſequantur.

Deniq; per orbem vagantur Iſraelitę, vt teſtentur Chriſtianis Meſſiam iam veniſſe: huius enim exilij tã diuturni cauſam inueſtigantes, nullam aliam reperire poſſunt Chriſtiani, aut reddere Iudei, quam vero Meſſiæ illatam necem. Ipſum ergo Iudæorũ ſupplicium, Meſſiam veniſſe, mortemque pro vniuerſo hominum genere oppetiuiſſe clamat. Quemadmodum facinoroſi hominis cadauer, in plures aliquando partes diſſectum, & in varijs vrbis locis ſuſpẽſum, commiſſum crimen, cunctis magno cum terrore denuntiat, ſic Iſraelitici populi multitu-

A do, in multas partes diſſecta, & per varias mũdi plagas diſperſa, ſuſceptum aduerſus Meſſiam ſcelus omnibus nationib. magno clamore prædicat. Lege Chryſoſtomi Commentarium in *D. Chryſ.*
Pſal. 8. quo in loco, inter alia: Nulla, inquit, eſt pars orbis terrarum, quæ ſit Iudæorũ calamitatis expers, ſed quẽadmodũ, qui corpore eſt mutilo, vndiquaq; circũcurſat, ſua vulnera oſtẽtans: Et quemadmodum iudices cum multos homicidas de medio ſuſtulerint, vnum furcæ affigunt, vt vel ipſis
B mortuis tanquam recenter inflictum ſupplicium, viuos coerceat, & in officio contineat, ita hic etiam, non mortuos, ſed viuos omnibus exemplum Deus propoſuit, eos quoquouerſus diſpergens, & qui vnam habitabant regionem, nunc ſunt diſperſi per totum orbem. Et ſi cauſam rogaueris, nullã aliam inuenies, quam quòd Chriſtum crucifixerint. Hæc ille. Et D. Grego- *D. Gregor.*
rius Nazianzenus oratione prima de Pace: Quinam, inquit, libri Iudæorum calamitatem capient? Vna vtique illis
C calamitatis columna, totus terrarum orbis eſt, per quem varie fuſi, ſparſiq; ſunt, diuinusq; cultus compreſſus, & extinctus, ipſumq; adeò Ieroſolymitanę vrbis ſolum, quod vix iam agnoſcitur. Et in hunc locũ ſic ſcribit ſcholiaſtes; Quemadmodum columnæ ex ære, vel lapide excitatæ, aut vituperationes, aut ærumnas aliquorum continentes, prætereuntib. illas ſpectandas exhibent, ſic totus terrarũ orbis, per quem Iudæi diſperſi ſunt, & cultus eorum extinctus, & Ieroſolymæ ſolum,
D quod vix iã agnoſcitur, inſtar colũnæ prædicant, quæcunque ipſis horrenda acciderint.

Vox ſanguinis Abel è terra clamabat, in quã effuſus eſt, vt legimus Geneſ. 4. vox verò ſanguinis Chriſti ex *Gen.* 4.
Iudæis clamat per quos effuſus eſt. nã quod illi Matth. 27. petierunt, euenit; Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios *Matt.* 17.
noſtros. Sed multo meliꝰ clamat Chriſti ſanguis, quam Abelis, vt Paulus docet ad Heb. 12. ſanguis Abelis aduerſus Cainum ſupplicium clamore pete- *ad He.* 12.
bat, ſanguis Chriſti Iudæis etiam ipſis

veniam, ſi velint, & petit, & præſtat. Vtinam ſanguis eius ſit ſuper eos, & ſuper filios eorum, non ad vindictam expetendam, ſed ad veniam præſtandam; vt illo, quem effuderunt, ſanguine abluti, & quod repudiarunt, lumine illuſtrati, vitam adipiſcantur immortalem.

CAPVT XIII.

De regno Meſſiæ.

MEſſiæ Regnum celebri Vatũ ſermone prædicatum nemo neſcit niſi qui ſcripturæ ſacræ ignarus eſt. Pſal. 71. Dominabitur à Mari vſque ad Mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum; Iſai. 9. Factus eſt principatus ſuper humerum eius, multiplicabitur eius imperiũ, &c. Ierem. 23. Regnabit Rex, & ſapiens erit. Ezechi. 36. Seruus meus Dauid, id eſt, Meſſias, Rex ſuper eos. Oſeæ 3. Quærent Dauid Regem ſuum. 2. Reg. 7. Stabiliã thronum regni eius, vſque in ſempiternum. Dan. 2. Suſcitabit Deus Regnum ſcilicet Meſſiæ, quod non diſſipabitur. Hoc Regnum Iudæi quærũt, nec tamen inuenerunt, nec inuenient, quamdiu velamen oculos obtexerit, & cordis duritia mentis aciem hebetarit. Aquilini; fidei oculis opus eſt, nocturni faceſſant, qui tenebrarũ amãtes, fulgoris vim ferre nequeunt. nã, vt dicitur Pſal. 87. Thronus eius ſicut Sol. Sol eſt Meſſię ſolium à noctuis, & veſpertilionibus cerni nequit, aquilinos obtutus flagitat. Regnum meum (ait Meſſias Ioann. 18.) non eſt de hoc mundo, non eſt caducum, ac periturũ nõ futili; ac vano purpurei honoris, & opum innitens fundamento. At Iudæorum oculi honores, opes, exercitus, equos, & currus requirunt, auri, argentiq; fulgorẽ in Meſſia deſiderãt.

Meſſiæ Thronus, ſicut Sol aquilinis videtur oculis.

Attollite humo mentem, & aures erigite viri Iudæi, Zachariam veſtri ſanguinis Vatem audite: Ecce (inquit cap. 9.) Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator; & ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinæ; Ipſe, inquit, pauper, quid igitur diuitem expectatis Meſſiam, quẽ propter diuitiãs merito repudiare debeatis? quippe, quæ diuino oraculo non conſonent. Cur equis, curribus, militibusque ſtipatum, & bellatorem deſideratis, quem abiectiſſimo animanti vehendum Vates prædicit? Quid hæc omnia, quid opes ſunt, & honores? nõne aureus quidam nubium color, temporis momento euaneſcens? Vnde illud Oſeæ 11. Sicut mane tranſijt, Rex Iſrael; id eſt, ſicut aurora. Sunt enim terreni reges aureæ auroræ ſimiles, quorum vita (vt Iacobus teſtatur ca. 4.) vapor eſt ad modicum parens; vapor (inquam) aurea quadam honoris, regiæq; potentiæ luce perfuſus. Somnia ſunt humana regna, ideoq; merito in ſomnis Dan. 2. à Nabuchodonoſore, Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, Romanorumque imperia, viſa ſunt. Nolite quæſo, hac Meſſiam labe aſpergere, vt Regnum illi tribuere velitis, inſomnio, & deaurato nubiũ vapori ſimile. Aureos hoſce colores Meſſias ſpreuit; quamobrem Iſaiæ 53. cum virgulto confertur prodeunti è ſolo non fœcundo, & opimo, ſed ſterili, atque arido, Aſcendet, inquit, ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti, videlicet, quia ab omni faſtu, vanaque potentia, & gloria fuit alienus, nec verò velut ſuperbus ille Nabuchodonoſor, arbori ſimilis, quã deſcribit cap. 4. Daniel proceram, patulis vndiq; diffuſam ramis, ipſumque cœlum cacumine pertingentem.

Zach. 9. Quale ſit regnum Meſſiæ.

Oſea 11. *Iacob. 4.* *Dan. 2.* *Iſa 53.* *Dan. 4.*

Non ea fuit cauſa aduentus tãti Regis, vt Hebræos opibus, caducisq; bonis, ſed vt cunctos mortales ſempiternis virtutibus, & gloria beäret. Quẽadmodum ſegetibus ſpinæ, ſic virtuti rerum effluentium affluentia inimica eſt. Vt benè ſaginatus equus recalcitrat, ita terrenarum rerum ſagina ſatur homo, Deo repugnat, quod cecinit Moyſes Deut. 32. de Iſraelitico populo, Incraſſatus, inquit, eſt dilectus; & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deũ factorem ſuum, &c. Et Ezechiel 16. de Sodoma; Hæc fuit iniquitas Sodomæ,

Deut. 32. *Diuitiæ malorum eſca.* *Ezech. 16.*

domæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & ſ. A otium ipſius, & filiarum eius, & manum pauperi non porrigebat, &c. Ideoque idem legis diuinæ promulgator, prouidens antè, ac præcauens Deut. 8. hæc ſcribit; Præcipio tibi ne poſtquam comederis, & ſatiatus fueris, & domos pulchras ędificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta, & ouium greges, argenti, & auri, cunctarumque rerum copiam, eleuetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui. Sapiens quoque Prouerb. 30. Deum hunc in modum precatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, ſed tantùm victui meo tribue neceſſaria, ne fortè ſaturatus illiciar ad negandum, & dicam, quis eſt Dominus? Cùm igitur caducæ felicitatis ſecundus ventus, in ſcopulos potius, ac ſaxa, quam in portam impellat nauem, non hanc, ſed ſanctiſſimi ſpiritus auram, Meſſias aduehere in orbem voluit, qua felici curſu in cœlum nauigaretur.

Prouer. 30.

Zachar. 9. Ecce Rex tuus, & ipſe pauper, ò Iudæa (ait tuus Vates) ne quære diuitias malorum eſcam, ne aurum, argētumque in eo deſidera, quorum immenſa pondera Deus Regem Iſraeliticum habere vetat. Deut. 17. Non habebit Rex Iſraeliticus auri, & argenti immenſa pōdera, &c. Quod nobilis Propheta deplorat, ne velis Meſſiæ tuo affingere, non ne deplorat Iſaias Iudæorum diuitias cap. 2. Repleta, inquit, eſt terra argento, & auro non eſt finis theſaurorum eius, & repleta eſt terra eius equis, innumerabiles quadrigæ eius. Hęccine tu affinges Meſſiæ? inopes opes, impotentem potentiam, ſeruilem dominatum, famulare regnū, abiectiſſimos mūdi huius triūphos? Quæ Deus abiectiſſimis mancipijs, imò inimicis donat, ea tu in Meſſia Dei filio magna, & illuſtria putabis? non ne abiectiſſima mācipia fuerunt Cæſares, Alexandri, Caligulæ, Nerones, Sardanapali, ſexcenti præterea alij, i quos Deus diuitias, imperiū & ea, q Meſſiæ veriſſimo deeſſe cauſaris, ornamenta congeſſit? Nō ſunt hęc Meſſiæ ornamenta, ſed viliſſima oſſa,

Meſſias pauper, non diues

Deute. 17.

Iſa. 2.

q canibus ſuis, Deus ex opulentiſſima mēſa proijcit arrodēda, furfuracei panes, quibus infima mancipia alit.

Aſſyrijs, Perſis, Græcis, Romaniſque ſimulachrorum cultoribus, Orbis dedit imperium; Sanctiſſimū Abrahamum, Iſaac, & Iacob, in terris peregrinos eſſe voluit; iuxta illud Geneſ. 47. Dies peregrinationis vitę meę cētum triginta annorum ſunt, parui, & mali, & non peruenerunt vſq; ad dies patrū meorū, quib⁹ peregrinati ſunt. B En Deo dilectiſſimus Iacob ſe, patreſque ſuos Deo chariſſimos, Abrahamū & Iſaac, nō principes, nōreges, aut imperatores, ſed peregrinos nominat. Vnicò præterea populo, quem ab ijs patrib⁹ ortum Deus olim ſibi aſciuit, legem, ſacerdotium, ſacrificiorum ritum, ac denique Regnum tradidit: Orbis verò terrarū principatum, ac monarchiam, quā tribuere facillime poterat, & ſimulachrorū cultoribus tribuerat, nunquam tribuit: quin potius varijs calamitatibus ſæpe afflictū, veluti in fornace aurū purgare voluit. C Cur ita? videlicet, quia alia ſunt bona multo humanis præcellentiora, quæ patriarchis illis, populoq; ſuo reſeruabat. Deniq; Pſal. 72. hęc Pſalmographus canit: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias, de ſe verò: Laui inter innocentes manus meas; attamen, Fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis. Quare in ea impellebatur nefaria verba: Ergò ſine cauſa iuſtificaui cor meum, at renuens adiungit: Si dicebam, narrabo ſic; ecce nationem D filiorum tuorum reprobaui. Qui enim magni hæc bona facit, quibus impij fruuntur, nec de alijs cogitat pręſtantioribus, vacillat, & Dei filios, quos multipliciter vexatos cernit, reprobat. id quod Iudæis egregiè conuenit, quia enim narrant ſic: ecce nationem filiorum Dei, id eſt, Chriſtianorū, ipſumq; Meſſiam Dei filiū reprobarunt, ideoq; meritiſſimo reprobati ſunt. Ne cæcutiatis viri Iudæi ad Meſſiam cernēdū, quemadmodū veſter olim pater Iſaac cæcutiuit ad cognoſcendum Iacob. Aliena veſte amictus Iacob Gen. 27.

Gen. 47.

Monarchiā Deus impijs hominibus tribuit, non tribuit olim ſuo populo.

Pſal. 72.

Geneſ. 27.

27.benedictionẽ à patre impetrauit, ſic aliena,id eſt,noſtra paupertate indutus Meſſias à Deo nobis cœleſtia dona promeruit. Saulis arma regia, 1.Reg.17.repudiauit inclytus Dauid, cum Gigante pugnaturus: Meſſias verò regia ſtemmata,honores, opes reiecit,cum Dæmone cōgreſſurus. Qui luctam init, veſtes exuit; cum Diabolo luctā initurus Meſſias,omnibus honoribus ſe ipſe ſpoliauit. Exinaniuit ſemetipſum (ait eius Apoſtolus) formam ſerui accipiens, non neceſſitate ductus,ſed charitate,non vi, ſed voluntate,vt illius exinanitio nos repleret, cœleſtibuſque donis cumularet. Hæc admiratur Ierem. cum cap. 14. Deum Meſſiam ſic alloquitur: Expectatio Iſrael, Saluator eius in tempore tribulationis,quare futurus es quaſi colonus in terra,& quaſi viator declinans ad manendum? quare futurus es velut vir vagus,aut fortis, qui non poteſt ſaluare? Expectatio Iſrael,& Saluator Meſſias eſt, cur in terra ſit futurus quaſi colonus,id eſt,peregrinus Propheta miratur, & quaſi viator proprijs ædibus carens,ad alienas diuertens, & veluti vir vagus Iudæam pedibus peragrans, quaſi vir fortis, qui fortitudinem abſconditam gerat, & ſeruare quenquam non poſſe videatur.Sic ille Meſſiam deſcribit, Deum, & hominem inopem, propria domo carentem, peregrinum, & hominum opinione imbecillum, qui tamen diuina eſſet præditus fortitudine.

1.Reg 17.

Meſſias abiecit opes & imperium.

Ad Phil. 2

Ierem. 14.

Abeant ergo quicūque Iudæi,Meſſiam pauperem repudiant, & aureum effingunt patrū imitatores, qui Moyſe Exod.32.contempto, vitulum ſibi aureum,quem colerent, quiq; in terram promiſſionis illos duceret, effinxerunt. Vitulus ſanè aureus eſt Pſeudomeſſias,quem cornibus ad ventilādas gentes armatum, aureumque, id eſt, opulentum, ſomniant. Fac nobis Deos (aiebant) qui nos præcedant, Moyſi enim huic viro,qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit,quaſi vero dij effici poſſint, & creator a creatura poſſit efformari. Qui Deos ſibi fieri poſtularunt, quid

Exod. 32.

Pſeudomeſſias aureus vitulus.

E mirum, ſi Meſſias mille faciant? Sed Deo, id eſt,vitulo, ſimiles, quem fabricarunt, vt illos præcederet, non in terram promiſſam, ſed in Tartarum, cornibuſque aureis eos impeteret, ac diſperderet. Moyſis cum Deo in monte Sinai colloquentis par uam moram ferre non valuerunt, quam ſi tuliſſent,nō perijſſent; Moyſi (inquit)huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti,ignoramus quid acciderit.Nunc Meſſiæ falſi,longiſſimam, & intolerabilem cunctationē tolerant, F quam ſi non tolerarent,illum inuenirent,eoque inuento, in interitum nō abirent. Vtinam modo quoque dicerent;huic Meſſiæ, quem expectamus, ignoramus quid acciderit; num clauſus eſt?num ægrotat?num ludit? num in via ſomno eſt oppreſſus? num ab aliquo alio populo inuitatus? num in uincula coniectus? quid cauſæ eſt,cur tot non ſolùm annis,ſed ſeculis etiā, cunctatur? etiamſi teſtudineo gradu moueretur, iam adeſſe poterat? An uenit forſitan, & incognitus nobis, G ad alios tranſijt? ſurgat ergo vnuſquiſq; noſtrum, & cum Sponſa Cant. tertio,circumeat ciuitatem, orbemq; vniuerſum,per vicos,& plateas quærat dilectum. Et quidem ſi quæratis, ſi Eccleſiæ ciuitatem,toto orbe diffuſam circumeatis, O Iſraelitæ, in Eccleſia verum Meſſiam inuenietis, non adeò cunctatus eſt; iam venit. Quòd ſi nolitis,id vobis eueniet, quod prophetis Baal, qui, vt narratur 3.Reg. 18.inuocabant nomen Baal, de mane vſque ad meridiem,& non erat vox, H nec qui reſponderet, cumque eſſet iā meridies,illudebat illis Elias dicens, clamate voce maiore,Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur. Expectabitis falſum Meſſiam, & inuocabitis, vt illi, Baalem, quod & facitis per tot ſecula,& non eſt,nec erit vox, nec qui reſpōdeat,iam meridies eſt, & ſi ad vos Elias venerit, iiſdem vos verbis irridebit, quibus ſacerdotes Baalis illuſit,clamate voce maiori, quia forſitā Meſſias hic veſter dormit,vt excitet.

Iudæi olim mora Moyſis impatiētes: nunc mora Meſſiæ patientiſſimi.

Cant 3.

3.Reg.18.

Pauper

Pauper Meſſias vixit, quamuis eſſet ditiſſimus, eo quòd ad eam rem, quam perpetrauit, Mundi videlicet redemptionem, & exemplum, paupertas fuit maximè neceſſaria. Cæterò qui Meſſiæ Regnum ditiſſimum eſt, & totius Orbis omnia imperia, longo poſt ſe relinquit interuallo, vt antiqui Vates diuino afflati ſpiritu cecinerunt, id quod iam nunc oſtendere, & initio propoſita teſtimonia explanare operæ prætium erit. Superat imperia omnia, Ieſu Meſſiæ veriſſimi imperium. Primò Amplitudine: cũ enim regna cætera exiguis aliquot terrarũ terminis circumſcribantur, Chriſti Regnum nec terrarum, nec cœlorum vllis finibus continetur. Hinc illud Matth. vltimo. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, & illud Pſal. 2. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionẽ tuam terminos terræ. & illud Pſa. 71. Dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos Orbis terrarum. Eccleſia Chriſti Regnum eſt, ea vero, vt ipſis oculis cernimus, nullis coercet terminis, à mari Oceano Occidentali, vſque ad Orientale, & à flumine, ſiue Iordane, ſiue Euphrate, vſque ad terminos Orbis terrarum protenditur. Vt omittam dicere Chriſtum non Eccleſię ſolum Regem eſſe, verum etiam gentium omnium, quæcunque in Orbe degunt, imò Dæmonum, & eorum, qui apud inferos cruciatu afficiuntur.

Meſſiæ regnũ excellit Amplitudine. — *Matth. 28.* — *Pſal. 2.* — *Pſal. 71.*

A — B — C

Secundo excellit Regnum Chriſti Duratione: Ecquodnam Imperium hominum perpetuum eſt? nullum ſanè. Chriſti autem regnum, vt Vates, quorũ teſtimonia ſunt allata, cecinerunt, eſt ſempiternum. 2. Reg. 7. Stabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternum, Dan. 2. Suſcitabit Deus regnum, quod non diſſipabitur. & ca. 7. Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Iſaiæ. 9. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodò, & vſque in ſempiternum. Pſal. 44. Sedes vel thronus tuus Deus, in ſeculum ſeculi, & Pſa. 88. Thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum. Hanc Regni æternitatem ſignificat Iſaiæ cap. 9. vnica litera Hebræa (ם Mem) clauſa. Multiplicabitur, inquit, eius Imperium, Hebraicè ל םרבה המשרה le marbe à miſrah. Duplex (Mem) habent Hebræi, alterum clauſum ſimile quadrato, alterum apertum: clauſo vtuntur in fine tantum dictionis, at Iſaiæ hoc loco in principio dictionis (marbe) ſcriptum eſt præter morem, innuens videlicet, Regnum Meſſiæ clauſum fore, nullumque exitum, id eſt, finem habiturum, fore prætereà quadratum, id eſt, ſtabile, quod nulla vnquam vi poſſit euerti.

Excellit Duratione RegnũChriſti. — *1. Reg. 7.* — *Dan. 2. & 7.* — *Iſai. 9.* — *Pſal. 44.* — *Pſal. 88.* — *Iſai 9.*

D

Tertiò excellit vi, ac poteſtate. Cæteri Reges in corpora cæteraque bona peritura habẽt poteſtatẽ, at Chriſti Imperium ad corpora, animosque pertingit. Vnde illud Matth. 10. Timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in Gehennam, Pſal. 2. Virga Chriſti, virga dicitur ferrea, Reges eos in virga ferrea, Regum ſceptra ſunt arundinea, & facilè frangũtur, & mollem tantummodò carnem poſſunt vulnerare, at Chriſti Sceptrũ ferreum appellatur, propterea quod frangetur nunquam, vulnerat autem, non imbecille ſolum, & mortale corpus, verum etiam fortiſſimos, atque immortales animos.

Excellit Chriſti Regnum vi, ac poteſtate, opibus, fortitudine. — *Matt. 10.* — *Pſal. 2.*

Quartò excellit opibus, abundat enim opibus planè diuinis, tum charitatis auro, virtutumq; omnium gemmis fulgentiſſimis, tum ſacramentis, quæ auri huius, & gemmarum fodinę ſunt locupletiſſimæ, Cęleſtis vero Regni opes, quis fando explicare poſſit.

Quintò excellit fortitudine, nam portæ inferi, vt prædixit Rex noſter, non præualebunt aduerſus illud, imò vero hoc Regnum reliqua regna omnia, tam hominum, quam dæmonum comminuet, ipſumque ſolum ſtabit in æternitatem. Dan. 2. Suſcitabit Deus cęli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, commi-

Daniel 2.

nuet

nuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. Hoc lapis ille adumbrabat Dan.2. Qui ſine manibus è monte abſciſſus, ſtatuam, quæ quatuor Orbis Monarchiarum imago erat, euertit, & æquauit ſolo. Lapis enim ſine manibus, id eſt, ſine viri opera è monte celſiſſimo, id eſt, Deipara Virgine eductus, Chriſtus eſt.

Excellit Chriſti Regnum, legibus, vtilitate, fine, regis nobilitate.

Sextò excellit legibus, atque inſtitutis planè diuinis, quamobrem Eccleſia meritò regnum cęlorum appellatur, quippe quæ cęleſtibus decretis gubernetur. Septimò excellit vtilitate, homines namque è Dæmonis ſeruitute eripit, filios Dei reddit, & æternæ hæredes vitæ. Octauò excellit fine, finis regni huius eſt æternos Reges efficere: neque verò fucata ac vitrea, ſed immortali gloria homines beare.

Denique excellit Regis inexplicabili nobilitate, ac ſanctimonia, Regē enim habet Ieſum, Deum ſimul, atque hominem clementiſſimum, iuſtiſſimum, opulentiſſimum, fortiſſimum, ſempiternum. Vide quibus nominibus afficiatur Rex noſter ab Iſa:a c.9. *Iſaię 9.* Vocabitur nomen eius, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis: Admirabilis eſt Rex hic, admirabilis Deus, admirabili incarnatione factus homo admirabilis, admirabilis conceptione, admirabilis ortu, admirabilis vita, admirabilis paupertate, laborum perpeſſione, ac morte, admirabilis reſurrectione, & in cęlum aſcenſione. Conſiliarius eſt, quia ſalutaria toti Orbi conſilia dedit, cæteri Reges conſiliarijs indigent, à quibus accipiant conſilia, rex hic ipſe ſibi, & nobis conſiliarius eſt. Non accipit, ſed dat conſilia, neque enim conſiliario eget, qui ſumma eſt ſapientia. Deus præterea eſt, æterno æqualis Patri: Fortis ad debellandos hoſtes Tartareos, mortē atque peccatum; Pater futuri ſeculi, quia hoc aureum ſeculum, quod nunc eſt, Prophetæ vero tempore futurum erat, hanc auream ætatem, gratię aureo ſplendore rutilātem, ipſe genuit.

A Princeps deniq; pacis, quia hic eſt nō typicus, ſed verus Rex Salomon, id eſt, pacificus, qui, vt dicitur 3.Reg.10. Magnificatus eſt ſuper omnes Reges terræ, diuitijs & ſapientia. Ideoq; merito dicitur Pſalm.88. *Pſalm 88.* Thronus eius ſicut Sol. quemadmodum enim ſol cętera omnia ſydera, ita regnum Chriſti reliqua regna longè præcellit. *Regnū Chriſti ſuperat regna omnia.* Cū Sol apparet, diſparent aſtra, cum Regnum Chriſti in extremo iudicio apparuerit, regna terrena veluti exiguę ſtellæ euaneſcent. B Quia verò Reges omnes ſuperat, ideò Apocal.19. *Apoca 19.* dicitur Rex regum, & Dominus dominantium, dicitur præterea geſtare in capite diademata multa. Nec enim tāto Regi vnum diadema ſatis eſt. 3.Regum c.10. *3.Reg.10.* dicitur Salomon thronum fabricaſſe ex ebore admirabilem, auro tectum, gradibus, & aureis leonibus adornatum, reliquis omnium Regum ſolijs excellentiorem, quamobrem ſubiungitur: Non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis. *Thronus Meſſiæ.* Quid hęc vmbra deſignat aliud, quàm C Chriſti regnum, cui nullum par inueniri poteſt? Non enim eſt factum tale opus in vniuerſis terrarum regnis, quale eſt ſolium Chriſti. Ex ebore eſt candidiſſimo, propter eximiam regis ſanctimoniam, auro tegitur, quod infinitas illius opes indicat, leonibus veluti munitur, quia fortiſſimū eſt, per gradus in ſolium Salomon aſcendebat, ſic & Chriſtus per gradus, id eſt, per ſummos cruciatus ad regni gloriam peruenit, iuxta illud Lucæ vltimo. *Luc.24.* D Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?

Terrarum regna duobus comparātur modis, vel ſanguine in bello effuſo, vel hæreditate: Chriſto regnum vtroque modo obuenit, debetur hæreditate, quia Filius Dei eſt, vnde illud Pſal.2. *Pſalm. 2.* Filius meus es tu, ego hodie genui te, poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ, quia videlicet Filius meus es. *Chriſto duobus modis regnum debetur.* Debetur quoque propter effuſum ſanguinem, vnde illud Pauli ad Hebr.2. *Ad Heb.2.* Videmus Ieſum propter paſſionē mortis, gloria, & ho-

Digitized by Google

Iſai 9. & honore coronatũ.Iſai. 9. Factus eſt principatus ſuper humerum eius, ſuper humerum dicitur Meſſias portaſſe ſuum principatum,quia crucẽ, per quam principatum meruit, humeris in montem Caluariæ portauit, vt exponit *D. Aug.* Auguſt.ſer.71.de tẽpore. Tunc (inquit) Chriſtus principatum ſuper humerum habuit,quãdo crucem portauit, non incongrue crux ſignificat principatum,nam per ipſam & Diabolus vincitur,& totus mundus ad Chriſti notitiam, vel gratiam reuocatur. Sic Paul.eijcit ad Philip.2.Factus obediẽs vſq; ad mortẽ,mortem antẽ crucis, propter quod & Deus illum exaltauit,& donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.Hæc Auguſt.Præterea, quia virgam reges ſuper humeros ſolebant portare,cũ rex ſit Chriſtus,principatũ,id,eſt, inſignia Imperij ſuper humerũ geſtare ſcribitur.Eodẽ cap.Iſaias ſic ſcribit:Virgam humeri eius,& ſceptrum exactoris eius ſuperaſti,&c.Virgam humeri appellat, quia ſuper humeros geſtabatur.Dicitur quoq; Chriſtus portaſſe principatum ſuper humeros,id eſt,Imperij ſui onus, ſic enim regem dicimus regnũ humeris portare, quia regni pondus ſuſtinet. Imperij autem Chriſti onus grauiſſimum,fuit mors pro hominib. oppetenda, quòd ille libenter ſubijt, vt Paulus ad Heb.12.ſcribit, pro gaudio ſibi propoſito;Propoſito ſibi gaudio (ait Paulus)ſuſtinuit crucem,confuſione contempta. Gaudium autem Chriſto propoſitum illud erat, quod incredibile ex hominum ſalute capit. Rex enim noſter ſalutis hominum cupidiſſimus, miro illos proſequitur amore,quem illæ vulnerum, omnibus gemmis fulgentiores cicatrices indicant,quas in perpetuum tanti amoris ſignum gerit.

Cur dicatur principatus Chriſti ſuper humerum eius.

Ad Hebr. 12.

Ecquem Regem huic ſimilem, non dico inuenire, ſed vel cogitando fingere poterunt Iudęi? Id ergo præſtemus omnes,quod Vates regius Pſa.2. *Pſalm. 2.* imperat; quo loco Septuaginta verterunt:Apprehendite diſciplinam,verti quoq; ex Hebræo potuit: Oſculamini filium,id eſt, Regẽ agnoſcite Dei Filium, verum Deum adorate, Meſſiæ, Deiq; veſtri manum humili mẽte deoſculamini. Quæ enim manus oſculo digniores eſſe poſſunt,quam illæ,quę vt nos æternæ mortis faucibus eriperent,clauis transfixæ ſunt?

A

Ad hanc quoq; adorationem idem Regis Vates nos inuitat Pſal.94. illis verbis: Venite exultemus Domino iubilemus Deo ſalutari noſtro; Hebraicè,iubilemus לצור ישענו le ſur ijshenu,D.Hieron.vertit Iubilemus Petrę Ieſu noſtro.Pſalmus de Meſſia cõſcriptus eſt, vt colliges ex Paulo ad Heb.4.Initio Pſalmi Vates hortať Iudæos,vt Meſſiã,qui Petra eſt, Rupesq; fortiſſima, in qua Eccleſia eſt ædificata,recipiăt ſumma cum exultatione, cordiſq; iubilo. Venite,inquit,exultemus Domino,id eſt,Meſſiæ,iubilemus Petræ,Ieſu noſtro. Deinde Deum eſſe Meſſiam,& Regẽ magnũ docet. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus,ſcilicet eſt Meſſias, ſuper omnes Deos. Præterea Meſſiæ potentiă oſtendit. Quia in manu eius ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit; quoniam ipſius eſt mare,& ipſe fecit illud,& aridam, id eſt,terram,fundauerũt manus eius. Indicat itẽ eſſe paſtorem. Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. Poſt hæc Iudæos ab incredulitate, & perfidia in Meſſiam, deterret exẽplo Patrum,quos in vaſta Arabiæ ſolitudine incredulitas proſtrauit; Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, hodie (inquit) id eſt,hoc die, ſiue tempore,Meſſiæ gratia, velut Solis ſplendore illuſtrato, ſi vocem eius,id eſt, Meſſiæ,ſi doctrinam,ſi præcepta audieritis, nolite obdurare corda veſtra, nolite repugnare,nolite ferreo corde reſiſtere,quinimò molli mente veluti ſubacta tellure,doctrinæ eius ſemina excipite & ad fructum vſq; perducite. Proponit Deus exẽplum perfidorũ; Nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacerbatione, ſecundũ diẽ tentationis in deſerto,vbi tentauerunt me Patres veſtri,probauerunt, & viderunt opera mea,quadraginta annis ꝓximus, ſiue offen-

Pſalm. 94.

B

C

Pſalm 94. de Chriſto exponitur.

D

offenſus ſui generationi huic. Poteſt etiam, quod dicitur quadraginta annis, coniungi cum verbis præcedentibus, vt Paulus indicat ad Heb. 3. hoc modo: Probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis. Hoc enim annorũ ſpatio in eremo vagati ſunt.

Ad extremum, qualis ſit Iudæorum populus prædicit. Dixi, ſemper hi errant corde. D. Hierony. vertit: Et dixi; Populus errans in corde eſt. Quis non videt ſuis coloribus deſcriptum eſſe hunc populum, à fide Meſſiæ toto corde aberrantem, & diuinas circa Meſſiam cogitationes minime cognoſcentem? quamobrem additur: Ipſi vero non cognouerunt vias meas. Nec vias cognouerunt Meſſię, è cœlo miſſi, id eſt, duos Aduentus, priorem in ſumma paupertate, & laborum perpeſſione, poſteriorem in ſumma gloria ac maieſtate, nec vias, id eſt, cogitationes, ac conſilia Dei circa Meſſiã mittendum. Vnde Iſa. 55. cum de Meſſia ſermo eſſet, adiungit Dominus; Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ, neq; viæ meæ, viæ veſtræ; quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, quaſi dicat, vos arbitrabimini Meſſiam fore opulentiſſimum, ac potentiſſimum, pauperem, & cruci ſuffixum reperietis. aliud uos cogitatis de Meſſia, aliud ego: quantum enim cœlum à terra diſtat, tantum diſtant cogitationes meæ de Meſſia mittendo, à veſtris de eodem cogitationibus.

Pſal. 94. Concluditur Pſalmus prædictione ſupplicij, quo increduli ſunt afficiendi; Quibus (ait Dominus) iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiẽ meã, modus eſt iurandi more humano, id eſt, hoc vel illud malum (per impoſſibile) mihi accidat, ſi Iudæi, qui Meſſiam non recipient, intrauerint in requiem meam, id eſt, cœleſtem gloriã, quaſi dicat; iuro illos nõ ingreſſuros, quemadmodum Patres eorum in terram promiſſam non ſunt ingreſſi. *Ad Heb. 3* Propterea Paulus ad Hebr. 3. ſic admonet Hebræos; Videte fratres ne quando ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo viuo, ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodiè cognominatur, vt nõ obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Item cap. 4. *Ad Heb. 4* Timeamus ergo, ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe, id eſt, timeamus, ne promiſſione neglecta introeundi in requiem Dei, videatur aliquis ex nobis cum erit introeundum, abeſſe. Vnde illud poſtea addit; Feſtinemus ingredi in illam requiem, vt ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum, id eſt, toto conatu in cęleſtem properemus beatitudinem, ne id nobis, quod contigit Iudæis incredulis, contingat, illi propter incredulitatem, in ſolitudine morte mulctati, in requiem Paleſtinæ non introierunt, nos verò ſi Meſſiæ fidem abijciamus, acerbiſſimo caſu afflicti, in cęleſtis beatitudinis æternam requiem non ingrediemur, quod faxit Deus, ne eueniat.

CAP. XIV.

De bellis Meſſiæ.

CRuenta Meſſiæ bella, ſanguine madentes campos, de hoſtibus victis triumphos, clauſis animi oculis, ſomniant Iudæi, vera illius bella, & veros triumphos non cernunt. Et quidem cum acerrimis hoſtibus prælia facturum, & præclariſſimos triumphos reportaturum, docent ſacræ Literæ; ſed qualia prælia, quales triumphi ſint, id vero eſt explicandum. *Pſal. 23.* Pſa. 23. à Dauide Dominus dicitur fortis, & potens, Dominus potens in prælio, *Pſal. 44.* & Pſalm. 44. orat ut aduerſus hoſtes gladio accingatur, ſagittaſque illius prædicat; Accingere, inquit, gladio ſuper femur tuum potentiſſime; Sagittę tuę acutę (populi ſub te cadent) in corda inimicorum Regis. *Pſal. 109.* Pſalm. 109. prçlium depingit, & ſtragẽ hoſtium: Dominus à dextris tuis, confregit in die irę ſuę Reges; Iudicabit in nationibꝰ, implebit ruinas, cõquaſſabit capita

Digitized by Google

capita in terra multorum, de torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Iſaias vero cap. 63. cruentatis veſtibus amictum Meſſiam inducit, hoſtium victorem ac triumphantē. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra. Rogatur; Quare rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? reſpondet, Torcular calcaui ſolus, & de gentibus nō eſt vir mecum, calcaui eos in furore meo, &c. Præterea Ezech. c. 38. & 39. celeberrimū bellum cum Gog, & Magog, à Meſſia cōficiendum vaticinatur.

Iſai. 63.

Ezech. 38. & 39.

De quibus igitur prælijs, hæc & ſimilia ſint intelligenda, explanandum eſt, ſi priùs Meſſiam non eſſe Regē bellatorem, ſed pacificum oſtendemus. Hoc ſanè ſignificat mitiſſimus, & ab omni certamine alienus Agnus, cum quo à Prophetis confertur: nam Meſſiam Agnus ille adumbrabat, qui ſolēni ritu ſingulis annis paſchali tempore mactabatur, adumbrabant illi quoque duo Agni, qui iugi ſacrificio ſingulis diebus, alter manè, veſperi alter immolabantur. Agnum vocauit Iſaias capite 53. quaſi Agnus coram tondente ſe obmuteſcet. Ieremias item Chriſti typus, capite 11. Ego (inquit) tanquam agnus manſuetus, qui portatur ad victimam. Luſtra oculis, quæſo, animalia, nullum à feritate lōgius diſtans, nullum pacis amantius, quàm Agnū reperies, cui ſimilis dicitur Meſſias pacis ſtudioſiſſimus, nō ſolùm coram tondente, ſed etiam coram occidente ſe obmuteſcēs. Terreni Reges, non agnis, ſed leonibus, & pardis bellorum turbine orbem perturbātibus, ſimiles dicuntur. Dan. 7. Videbam, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grādes aſcendebant de mari; prima quaſi Leena, & ecce beſtia alia ſimilis Vrſo, & ecce alia quaſi Pardus, & ecce beſtia quarta terribilis dentes ferreos habebat magnos, comedens, atq; cōminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans. Hæc carptim ex Daniele. Primùm venti quatuor, è quatuor cœli plagis flantes, mare commouerunt, id

Exod. 11. *Exod. 9.* *Nume. 28.* *Iſa. 53.* *Ierem. 11.* *Meſſias nō eſt bellator.* *Dan 7.* *Imperia orbis cū feris conferūtur animantibus.*

A eſt, mundum, cupiditates, & ambitiones veluti venti furibundi, bellorum tempeſtate perturbarunt. Deinde è mari, id eſt, mundo hiſce ventis agitato, aſcenderunt Reges, & Imperia beſtijs immanibus ſimilia. Primum Babyloniorum imperium, ſimile fuit Leænæ, ſecundum Perſarum, Vrſo, tertiū Grecorum, ſimile Pardo, quartum Romanorum, ſimile beſtiæ terribili dentes habenti ferreos. At Meſſias ſimilis agno eſt: Ecce (inquit Baptiſta) Agnus Dei, qui non ad debellandos homines, ſed ad debellanda venit teterrima peccatorum monſtra: Ecce qui tollit peccatum mundi.

Meſſias Agnus mitiſſimus. *Ioan. 1.*

B Iſaiæ 11. Percutiet terrā virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium, id eſt, Meſſias non armis, ſed ſanctiſſima, ac ſpiritali doctrina, peccatum, orbemque debellabit. Pſal. 2. Ego autē conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Siō montē ſanctum eius, id eſt, Eccleſiam prædicās præceptum eius, id eſt, non ſum Rex, vel Meſſias creatus, vt bella geram, ſed vt regium charitatis præceptum hominibus prędicem, nouamque legem mundo ferā. Non ergo eſt Meſſias bellator, ſed pręceptorum Dei prædicator. Calamum quaſſatum non conteret (ait Iſa. 42) & linum fumigans non extinguet; Si calamum non conteret, multo minus homines trucidabit: ſi linum fumigās non extinguet, multo minus hoſtibus vulnera, atque interitum afferet. Addit Iſaias, non clamabit, nec audietur vox eius foris, quod toto cœlo à duce belligerante diſtat: idcoque meritò, capite 9. inter alia nomina, Principem pacis appellat, cuius ſtudium totum, non in bella gerenda, ſed in pacē inter homines, Deumq; faciēdam, collatum ſit. Oſeæ item c. 1. Saluabo eos (ait Dominus) in Domino Deo ſuo, & non ſaluabo eos in arcu & gladio, & in bello, & in equis, & in equitib. Quid clarius dici potuit? ſaluauit nos Deus, non in bello, ſed in Deo, id eſt, per Meſſiam Deum ſimul, atque hominem, cruci ſuffixum.

Iſa. 11. *Pſal. 2.* C *Iſa 42.* D *Iſa. 9.* *Oſea 1.*

Lib. 1. Paralipom. c. 22. dixit Dauid ad Salomonē: Fili mi, voluntatis meæ fuit,

1. Paralip. 22.

ſui, vt ædificarem domũ nomini Domini Dei mei, ſed factus eſt ſermo Domini ad me dicens: multum ſanguinẽ effudiſti, & plurima bella bellaſti, non poteris ędificare domũ nomini meo tanto effuſo ſanguine coram me, &c. Non potuit Dauid ædificare templum Deo, eo quòd hoſtium ſanguine eſſet cruentatus; quo igitur modo poterit ſanguinolentus Pſeudomeſſias, ciuitatem templumque extruere inimicorũ cruore perfuſus? Non ergo bellator, ſed pacificator Meſſias, domum Deo extruxit, quod eodem loco ſub perſona Salomonis prædixit Deus, his verbis: Filius, qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus, faciam enim eum requieſcere ab omnib⁹ inimicis ſuis per circuitum, & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur; & pacem, & otiũ dabo in Iſrael cunctis diebus eius, ipſe ædificabit domum nomini meo; & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in Patrem; firmaboq; ſolium Regni eius ſuper Iſrael in æternum. Senſum duplicem continent hæc verba, alterum de Salomone; alterum multo ſublimiorẽ de Meſſia, is filius eſt Dauid, vir quietiſſimus, cuius vita omni bellorũ turbine caruit, ipſe Deo domũ, id eſt, Eccleſiam, extruxit, ipſe idem Filius eſt Dei, Rexq; à Deo in æternum confirmatus; quem nobis Zach. ca. 9. depingit, non bellatore equo vectum, non armis terribilem, non exercitu ſtipatum, ſed aſello inſidentem: Ecce (inquit) Rex tuus veniet tibi, iuſtus, & ſaluator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinã, & ſuper pullum filiũ aſinæ.

Meſſias pacificus, & quietiſſimus.

Zach. 9.

Quid adhuc bella ſomnias? lege ſequentia apud Zachariam: Et diſperdã quadrigam ex Ephraim, & equum de Ieruſalem, & diſſipabitur arcus belli, & loquetur pacem gentibus, & poteſtas eius à mari vſque ad mare, & à fluminibus vſque ad fines terræ. Pacem gentibus loquetur Meſſias, pacẽ (inquam) non bellum; à mari mediterraneo, vſq; ad Oceanum, & à fluminib⁹ Euphrate, & Iordane vſque ad terminos terræ proferet imperium, non armorum vi, ac ſtrepitu, ſed pacis ſuauitate, ac quiete. Quòd ſi Iudæus roget, quomodo ergo è captiuitate populũ ſuum liberabit, ſi arma abijciet, ſi pacem ſectabitur, ſi cum hoſtibus nõ belligerabit? Reſpondeat illi Propheta idem Zacharias eodem c. Meſſiam alloquens. Tu quoque (inquit) in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti vinctos de Lacu, in quo non erat aqua. En quomodo è captiuitate vinctos ſuos liberabit: In ſanguine teſtamenti, ait Propheta, in ſanguine, inquam, non alieno, ſed proprio; propterea enim ſanguinem, non hoſtium, ſed ſuum effudit, vt populum ſuum è lacu inferorum, & captiuitate ereptum, in æternam libertatem vindicaret.

Zachar. 9. Meſſias ſãguine non alieno, ſed proprio effuſo, ſuum populum liberauit.

Præter hęc Pſal. 71. Scripſit Rex Dauid, de Meſſia præclariſſimum, cui titulum indidit huiuſmodi; In Salomonẽ, id eſt, in Pacificum. Ipſe vero Pſalm⁹, pace & Imperio Meſſiæ plenus eſt. Suſcipiant (inquit) montes pacem populo (non bellum) & colles iuſtitiã. Iterum; Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, non abundantia belli. Præterea; Deſcẽdet ſicut pluuia in vellus, reſpexit Vates ad vellus illud Gedeonis notiſſimum ex cap. 6. Iudicum, Meſſiæq; in orbem deſcenſum cum illo contulit: Deſcendet (inquit) Meſſias, ſicut olim ros in vellus deſcẽdit Gedeonis. Ros Gedeonis è cœlo deſcendit, ſic Meſſias verus Deus, è cęlo venit. Secundò, ros deſcendit miraculosè, Deus quoq: per ſummũ miraculum humanam aſſumpſit naturã. Tertiò ille roris deſcenſus in vellus ſignum fuit Gedeoni datũ à Deo, conſequendæ ex hoſtibus victoriæ, ac ſalutis: Si (inquit Gedeon) ſaluum facies per manum meam Iſrael, ponam hoc vellus lanæ in area; ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciã quòd per manum meam liberabis Iſrael, &c. Eundem in modum deſcenſus Meſſiæ in orbem, ſignum fuit, nec ſolum ſignum, ſed etiam cauſa ſalutis, ac victoriæ vniuerſi orbis. Quartò ros Gedeonis, abſque vllo ſonitu in vellus deſcendit: nam pluuia ſi politos in lapides defluat, magnum excitat ſtrepitum, ſi defluat in vellus, nullum edit ſonum. Sibi perſuadent Iudæi

Pſalm. 71.

Meſſias vt ros in vellus deſcendit.

Iudic. 6.

dæi Meſſiam magno cum famulorum, diuitiarum, gloriæ, & bellorum ſtrepitu venturum, veluti pluuiam in locum perpolitis lapidibus conſtratum defluentem. Decipi illos oſtendit hæc ſimilitudo. In ſecundum aduētum hic reſeruatur ſonitus. Tunc deſcendet ſicut pluuia in lapides, ſiue tecta, toto orbe perſtrepente: ſonantibus, Sole, Luna, ſtellis, mari, terra, cœliſque, & aduentum eius terribilibus ſignis nūtiantibus. In primo vero aduentu deſcendit ſicut pluuia in vellus abſq; vllo ſonitu, id eſt, magna cum humilitate, manſuetudine, ac paupertate.

Si libet, addamus duas alias illius velleris cum Chriſto ſimilitudines. Ros Gedeonis prius quidē in ſolū vellus deſcēdit, terra interim arida; deinde verò terrā irrigauit, exſiccato vellere. Similē in modū Chriſtus, primū in populū Iſraeliticū deſcendit, ex illo natus, in illo educatus eſt, in illo docuit, miracula edidit, vixit, & mortuus eſt; vellus igitur hoc ſua doctrina, miraculis, & vita primū madefecit, toto interim orbe arido. Poſtea vero verſa vice, vellus, id eſt, Iſraeliticus populus exſiccat' eſt, quia Meſſiæ doctrinā repulit: arida vero terra, id eſt, orbis, Chriſtianæ fidei pluuia eſt irrigat'. Deniq; ros in vellus deſcēdit, abſq; vllo velleris nocumēto, expreſſusq; à Gedeone è vellere exijt, abſq; vlla velleris læſione; Sic diuinū verbū è cœlo deſcendit in vterū Virginis, & veſtē ſibi ex puriſſimo eius ſanguine, veluti ex vellere molliſſimo, ac tenuiſſimo contexuit; ex vtero autem veluti ros cœleſtis, abſq; vllo Virginitatis nocumento natali die in lucē prodijt.

Sed teſtimonia illa iā explicemus, q̄ Meſſiæ bella ſonant. In primis, cùm Dauid Pſal. 23. Dominū in bello potē tem appellat, non quidē de bello corporali, ac ſenſibus ſubiecto, ſed ſpiritali, atq; inuiſibili loquitur. Fatemur enim Meſſiā bellum geſſiſſe ſpiritale, cum fortiſſimis, & ſpiritalibus hoſtibus, Diabolo, peccato, mundo, ac morte; deq; ijs ſuperatis mirabiliter triūphaſſe. Spiritale bellū fuit, arma quoque ſpiritalia, non enſes, nō haſtæ, lo-

Pſal. 23.

Explicantur teſtimonia ſcripturæ, q̄ Meſſiæ bella ſonant.

ricæ, vel thoraces ferrei, aut clypei, ſed humilitas, manſuetudo, patientia, charitas, iuxta illud Pauli 2. Cor. 10. Arma militiæ noſtræ, non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, &c. Dauidis ex Gigante reportatam victoriam, mirabilem arma reddiderunt; abiecto enim ferro, baculo tantum, fundaq́ue munitus, proſtratū aduerſarium ipſo aduerſarij enſe interemit. Similiter Chriſtum admirabilem arma faciunt, quibus vicit hoſtem; abiecto enim honore regio, militibus, exercitu; Cruci tā tum veluti baculo innixus, profligatū hoſtem, gladio, quem hoſtis ipſe fabricauerat, iugulauit. Mortem enim veluti gladiū fabricauerat Satanas, iuxta illud Sap. 2. Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum: Morte autem Chriſti occiſus eſt. Ipſe quoq; ad necem Chriſti Iudæos inflammauit; at ipſa eadem nece, quam machinatus eſt, perijt, iuxta illud Pſal. 7. Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticē ipſius iniquitas eius deſcendet.

1. Reg. 17.

Meſſiæ bellum ſpiritale, arma quoque ſpiritalia.

Sap. 2.

Pſalm. 7.

Hæc arma Abacuc deſcripſit in Cātico. Cornua, inquit, in manibus eius, id eſt, crucis cornua manibus geſtabit Meſſias, quibus armis hoſtes in auras ventilabit, quemadmodum ſolent in area ventilari paleæ. Ne vero arma hæc cuiquam imbecilla viderentur, adiungit Vates, Ibi abſcondita eſt fortitudo eius; id eſt, In illa Cruce opprobrijs ac cruciatibus plena, nihilq; habente virium, hominum impiorū opinione, in illa (inquā) Cruce latet Meſſiæ fortitudo: abſcondita eſt Iudæorū oculis, ſed fidei oculis eſt perſpicua. Poſt arma victoriam canit; Ante faciē eius ibit Mors, & egredietur Diabolus ante pedes eius, id eſt, victa Mors ante Chriſti faciem ibit, & ante pedes eius proſtratus incedet Diabolus.

Abac. 3.

In baculo meo (ait Iacob Gen. 32.) tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior. Similem in modum noſter Iacob Chriſtus, in baculo Crucis tumētes, & amaras paſſionis pertranſiuit aquas; demerſuſque

Gen. 32.

in morte,emerſit in reſurrectione; In
aſcenſione vero cum turmis duabus,
hominum altera, altera Angelorum,
in cœlũ conſcendit. Quem cùm aſcẽ-
dentem Angeli contemplarentur, vt
eſt Patrum ſententia; Dionyſij c. 7. de
cœleſti hierarchia, & Hieronymi, ſic
Locus Iſaiæ explicatur quis eſt iſte qui venit de Edom? rogant. Quis eſt iſte, qui venit de Edõ
tinctis veſtib. de Boſra? &c. Edom Idu
mæa eſt, rubrum ſignificat, Boſra vero
oppidum Moabitarum, vindemiã ſo-
nat: alludit Propheta ad nominũ ſi-
gnificationẽ. Rogat ergo, quis eſt hic,
qui veluti è torculari exit, qui venit
de Edõ, id eſt, rubedine, qui venit tin-
ctis veſtibus de Boſra, id eſt, vinde-
mia. Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiẽs
Iſai. 63. in multitudine fortitudinis ſuæ: tin-
ctæ veſtes Chriſto pulchritudinem af
ferebant; Nulla enim purpura Regem
ita decorat, vt ſanguineus ille amict⁹
decorauit Chriſtum. Dilectus meus,
ait Sponſa Cant. 5. Candidus, & rubi-
cundus, candidus admirabili innocen-
tia, rubicũdus ſanguine paſſionis. qui
dilecti rubor Sponſæ amorẽ maximè
D. Bernar. excitauit, nam vt Bern. ait ſerm. 20. in
Cantica. ſuper omnia reddit amabilẽ
Chriſtum Calix, quem bibit, opus re-
demptionis noſtræ, hoc enim omnino
amorem noſtrum ſibi vendicat. Iã ve-
ro quæ gemmę, qui Smaragdi, qui Car
bunculi, qui Adamantes, cũ quinq; il-
lis vulneribus vel pretio, vel pulchri
tudine, vel ornatu conferri poſſint,
quæ triumphator Chriſtus in manib⁹
pedibusq;, & latere geſtat? formoſus
Chriſtus in ſtola, ſanguineo rubore ni
tente, & vulnerum cicatricibus, velu-
ti fulgentiſſimis margaritis rutilante.
Si quis Rex à prælio ſanguine cruẽta-
tus, multisq; aduerſo pectore pro po-
pulo ſuo acceptis vulneribus reuerte
retur, Deus bone, quanto ſui amore
omnes intuẽtes inflammaret? ita Chri
ſtus è prælio in cœlum amictu ſangui
nolento, vulneribus apertis, ſeſe refe
rens, mirum eſt quantum in cœleſti
curia ſui ardorem concitarit.

De hac ſtola ſimile illud eſt Geneſ.
49. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in
Gen. 49. ſanguine vuę pallium ſuum. Tam Ia-
cob, quam Iſaias Chriſti ſanguinẽ vi-

E nũ appellant, neq; id ſine cauſa: quẽ-
admodum enim vinum rubrum eſt, ſic
ſanguis. Præterea, vinum, vt canit Va
tes Pſal. 103. lętificat cor hominis, ſan
guis Chriſti cordi mortalium lætitiã *Pſal. 103.*
attulit immortalem: vinũ homini vi- *Chriſti ſanguis vi-*
res addit, ſanguis Chriſti mirificũ no- *guis tur di-*
bis robur confert. Quid mirũ ſi Chri- *catur à Pro-*
ſti ſanguis vinum à Prophetis appelle *phetis vi-*
tur, cum ſe ipſe Chriſtus vitem appel *num.*
let? Ioan. 15. Ego, inquit, ſum vitis. Vi *Ioan. 15.*
tis fructus vinum eſt, hominemque
cùm potatur, incendit, ſic Chriſti ſan
F guis & ardentiſſimus eſt, & magno
cum ardore effuſus magnum in corde,
cùm potatur, calorem concitat.

Rogatus, reſpondet Chriſtus apud
Prophetã Ego ſum, qui loquor iuſti-
tiam, & propugnator ſum ad ſaluan- *Iſa. 63.*
dum, Hebraicè (רב Rab) id eſt, mul-
tus, vel magnus ad ſaluandum: quaſi
dicat, ego ſum Meſſias iuſtiſſimus Sal-
uator; Qui iuſtitiam loquor, hebraicè
loquor in iuſtitia, qui Satanam nõ vi,
& potentia, ſed iuſtitia volui vincere
G Ego propugnator, & multus ſum, ſiue
magnus ad ſaluandum. Vt enim dixit
Vates Pſal. 129. Copioſa apud eum re *Pſal. 129.*
demptio, adeò vero copioſa, vt fuerit
infinita, infinitus enim fuit Meſſias
Deus, & homo ad ſaluãdum, infinitos
homines ſanguine effuſo, ſi extarent,
redimere potuiſſet. Pergunt Angeli
interrogare; Quare ergo rubrum eſt
indumentum tuum? & veſtimenta tua
ſicut calcantium in torculari? Reſpon
det Chriſtus, vt victor ad victoriam
indicandam, figurato ſermone perin-
H de ac ſi ſanguis, quo erat aſperſus, ho
ſtium fuiſſet cruor, non ſuus; Torcu-
lar (inquit) calcaui ſolus, metonymi-
cè, ponitur cõtinens torcular, pro cõ
tentis botris. Calcaui (inquit) in furo
re meo hoſtes, id eſt, Tartareos princi
pes, peccatum, mortem, mundũ, quẽ-
admodũ botri in pleno torculari cal-
cari ſolent. Et aſperſus eſt ſanguis eo
rum ſuper veſtimenta mea, & omnia
indumenta mea inquinaui, nequaquã
ſic intelligendum (ait Hieronymus) vt *D. Hieron.*
Dæmones ſanguinem habere creda-
mus, ſed tropologicè accipienda ſunt
omnia, &c. Ænigmaticus ergo ſermo
eſt,

eſt, quo victoria de ſpiritalibus hoſtibus reportata, ſenſibili modo deſcribitur, ſenſibusq; ſubijcitur. Hebræum nomē (נצח neſach) ſignificat fortitudinē, & victoriā, & ſanguinē, quia corporis fortitudo eſt. Montanus in Biblijs Regijs vertit, ſpargetur victoria eorū ſuper veſtimenta mea, id eſt, victoria, quam de hoſtibus reportaui ſparſit ſāguine veſtes meas, ipſa enim ſanguinis effuſione Chriſtus hoſtes vicit. cæteri duces tunc ſuperantur, cū ſuum ſanguinem effundunt, at Chriſt⁹ cum ſanguinem ſuum effudit, tunc victoriam reportauit.

Iam vero hic ego Iudæos appello, qui Meſſiam fingunt bella commiſſurum, eoſq; rogo, num bella hæc Meſſias ſolus, an exercitu magno comitatus, ſit geſturus? ſolum, negabūt, exercitu comitatum reſpondebunt. Atqui Meſſias ipſe ſolum ſe in prælium deſcendiſſe, hoſteſq; profligaſſe aſſerit; Torcular, inquit, calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum, id eſt, ne vnus quidem vir, ne vnus quidem miles. Dicent Iudæi ex gentibus non fore milites, ſed ex Iudæis, non ita reſpondebunt, ſi hebraicè ſciuerint. Hebraicè enim legitur (migamim) id eſt, ex populis omnibus tam Iudæorum, quam gentium non eſt miles vir mecum, & infra, Circumſpexi (ait Meſſias) & non erat auxiliator, quæſiui, & non erat, qui adiuuaret, & ſaluabit mihi brachium meum, & indignatio mea ipſa auxiliata eſt mihi. Nō igitur de corporali bello ait Scriptura, quod ſine magna militum multitudine geri non poteſt, ſed de ſpiritali illo, quod in cruce commiſſum eſt, cum ſpiritalibus aduerſarijs, à Chriſto ſolo. Torcular calcaui ſolus in Cruce. ſolus ipſe aduerſarios veluti botros conculcauit, non fuit vir cum illo, non erat auxiliator, nec qui adiuuaret, nec enim opus erat. Solus Chriſt⁹ ſatis ſuperq; prælio fuit, ſolus ipſe conficere illud potuit, nullis militibus comitatus. Etſi vero Angelorū, & hominum omnes copiæ, cum hoſtibus fuiſſent congreſſæ, egiſſent nihil, quippe quæ viribus caruiſſent, ad peccatum profligandum neceſſarijs. Saluauit, inquit Meſſias, mihi brachium meum, brachium, inquam, non gladium vibrans, ſed in Cruce extenſum. Indignationis autē meminit, id eſt, furoris in tenebrarum rectores, peccataq; cōcepti, hęc enim res eſt in toto terrarum orbe, quæ ſola diuinā moueat indignationē. Tolle peccatū, Dei indignationē ſuſtuliſti.

Solus Meſſias ſine exercitu hoſtes vicit.

Iſa. 63.

A B C D

Affert huic loco Iſaiæ lucem, locus alter Apocal. 19. in quo Ioan. indicat bella Meſſiæ, nō craſſo, & vulgari, ſed diuino, & ſublimiori modo eſſe mente concipienda. Vidit eo capite Apoſtolus, è cęlo aperto Chriſtum egredi, equo albo vectum, ſanguine infecta veſte amictum; ore geſtantem gladiū, quē cœleſtis exercitus milites, id eſt, Angeli, candido byſſinoq; ornatu, albis quoq; equis inſidentes ſequuntur, ipſumque ait calcare torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Deinde beſtiam cernit, & reges terræ, exercituſq; eorum, ad committendum cum Chriſto, & Angelis prælium congregatos. Vocem præterea Angeli audit, volucres ad lanianda hoſtium cadauera in prælio occumbentium, euocantis. Denique victum Antichriſtū ſcribit (de eo enim loquitur) & in tartareos rogos præcipitatum; exercitum vero eius, gladio ex ore Chriſti prodeunte trucidatum, & à volucribus diſcerptum. Nūquid in cœlo equi ſunt, quorum curſu aduerſus Antichriſtū, eiuſq; aſſeclas, Chriſtus, & Angeli cōcitabuntur? nunquid gladijs, haſtis, aut bellicis tormentis bellum illud à Chriſto eſt peragendum? nunquid ore Chriſtus gladium mouebit? Minimè loquitur ergo ſcriptura humano modo, & figuratè Antichriſti, eiuſq; exercitus ſtragem explicat.

Apoc. 19.

Hoc eſt prælium illud celeberrimū ab Ezech. ca. 38. & 39. deſcriptū, quod Meſſias faciet cū Gog, & Magog. Antichriſtū enim Ezech. Gog appellat, Antichriſti verò exercitum Magog: nam Magog ſignificat ex Gog, id eſt, ex Antichriſto: Gog autem, teſte Hieron. ſiue Gag, ſignificat tectum. Multis verò de cauſis poteſt dici flagitioſiſſim⁹ ille homo tectū, vel quia quemadmo-

De prælio Gog, et Magog.

Lege Hieron. Ezech. 38 & Auguſt. lib. 20. de ciuitat. c. 11.

dum tectum domum tegit, ita ille ſub velamine ſanctitatis impietatem teget. Vel quia quemadmodum tectum pars eſt domus celſiſſima, ita ille erit ſuperbiſſimus, & vt Paulus ait 2. ad *2. Theſſ. 2.* Theſſal. 2. extolletur ſupra omne, qđ dicitur Deus, aut quod colitur. Præterea quia quemadmodum tectum omnibus imbribus, tempeſtatibus, Solisque ardoribus expoſitum eſt, ita ille omnibus cupiditatibus, ſceleribusq; patebit. Item, quia quemadmodũ pluuiali tempore ad tectum homines cõfugiunt, ſic funeſto illo tẽpore ad ſceleratiſſimum Regem veluti ad tectũ, & aſylum perditi homines omnibus ſceleribus cooperti ſeſe recipient.

Apoc. 20. Quale hoc prælıũ ſit futurũ, Ioan. Apocal. 20 docuit, & Ezechielem explanauit; Soluetur, inquit, Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos (id eſt, Gog, & Magog, Antichriſtum, & eius exercitum) in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris. Et aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra ſanctorum, & ciuitatem dilectam, id eſt, Eccleſiam, &c. Immaniſſimum Eccleſiæ hoſtem debellabit Chriſtus non enſe, aut haſta, ſed igne è cœlo miſſo, vt ſcribit Ioan. eodem capite. Et deſcendit, inquit, ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos; immiſſa præterea peſte, imbre, grandine, & mutua cæde, vt do- *Antichriſti prælium* cet Ezechiel cap. 38. Conuocabo aduerſus eum, id eſt, Gog, in cunctis mõ- *Ezech. 38.* tibus meis gladiũ, ait Dominus Deus, gladius vniuſcuiuſque in fratrem ſuũ dirigetur, & iudicabo eũ peſte, & ſanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immenſis, ignem, & ſulphur, pluã ſuper eum, & ſuper exercitum eius, & ſuper populos multos, qui ſunt cum eo, &c. Et Paulus ſecundo ad Theſſalonic. ſecundo. Reuelabitur, in- *2. Theſſ. 2.* quit, ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet, ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui eum, &c. Quamobrẽ merito Meſſias à Ioanne, vt ſuprà diximus, ore dicitur geſtare gladium, non manu, vt bellato- E res ſolent; propterea quòd oris Chriſti ſpiritus, & imperium, vnicumve illius verbum, ſatis eſt ad diſperdendos oẽs hoſtes. Quid verbum dixi? ipſa voluntate quicquid velit efficere poteſt.

Alio quoq; prælio Meſſias impiorũ hominum, & Dæmonum exercitus, tunc omnino profligabit, & æternis Tartari carceribus conſtringet, cum è cœlo ad iudicium extremo tempore veniet. De hoc agit Vates Pſalm. 109. *Exponitur locus ex. Pſal. 109.* Dominus, inquit, à dextris tuis ò Meſſia; confregit in die iræ ſuæ, ſcilicet iu- F dicij, Reges; Iudicabit Meſſias in nationibus, implebit ruinas, id eſt, magnas edet ſtrages, impios omnes ruere faciet in Tartarum, perfecta, & plena ruina. Prima ruina hominum, eſt in primum peccatum originale, ſecunda in primum actuale mortiferum, tertia in ſecundum, & infinitæ aliæ. Has ruinas ſcelerum, Chriſtus extrema illa in Orcum ruina implebit. Tunc etiam implebit ruinas Dæmonũ. Prima rui- *Pſal 68.* na fuit, cum è cœlo ruerunt; ſecunda *Pſal. 123.* cum è cordibus hominum, & idolis, G per euangelicam prædicationem expulſi ſunt; pleniſſima erit in die iudicij, cum in flammas tartareas præcipites dabuntur. Sequitur: De torrente in via bibet, &c. Meſſiæ paſſionẽ, & triũphum canit: bibit. n. Meſſias ex torrente amaro ac turbido, id eſt, bibit amaras mortis, & cruciatuũ aquas. de quibus Pſal. 68. dr: Intrauerunt aquæ vſq; ad animam meã, & Pſal. 123. Torrentẽ pertranſiuit aia noſtra. bibit inquam, in via, id eſt, obiter: quemadmodum. n. H viator bibere ſolet è torrente, moxq; ad iter reuerti, ſic Chriſtus bibit è torrẽte mortis, verum mox tertia die ad iter; id eſt, vitam reuerſus eſt. Vnde illud D. Greg. lib. 14. Mor. c. 29. Dominꝰ *D. Gregor.* in via bibit, qa mortẽ in trãſitu guſtauit. Propterea exaltauit caput, qa ad ſummã euectꝰ eſt dignitatẽ, admirabilemq; triumphum de hoſtibꝰ deuictis egit. Arnobius ſic explanat, ꝑpterea *Arnobius.* exaltauit caput hois deiectum: Niſi. n. (inquit) filiꝰ Dei i via bibiſſet, nõ exaltaſſet caput hois deiectũ ad terras, &c

Ad hoc extremum cum impijs certamen, pertinet illud Iſaiæ cap. 66. vbi *Iſa. 66.*

Deo

Digitized by Google

Deo Chriſto quadrigæ tribuuntur, & gladius, quo hominum multitudinem ſit neci daturus: Ecce Dominꝰ in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorē ſuū, & increpationem ſuā in flāma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio ſuo ad omnem carnē,& multiplicabunt interfecti à Domino, &c. Nunquid in iudicij illa die homines impios Meſſias interficiet? minimè interficiet morte hac temporaria, quæ animam à corpore ſeparat, interficiet morte multo peiore, quæ animam & corpus à Deo æternaq; felicitate ſeiūgit, & cruciatibus addicit ſempiternis. Eam ob mortem, quæ mors ſecunda in Apocal. appellatur, impij interfecti dicuntur à Domino, eorumque corpora & anima, cadauera appellantur. De iuſtis eodem capite Iſaiæ 66. dicitur: Egredientur,& videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me, vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur,&c. Cadauera impiorum tartareo inflammata igne, ipſi impij ſunt, viuenti morti, atq; æternæ mancipati. Huc etiam pertinet illud Ioelis 3. Clamate hoc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate robuſtos, accedant, aſcendant omnes viri bellatores: Concidite aratra veſtra in gladios, & ligones veſtros in lanceas, infirmus dicat, quia fortis ego ſum. Erumpite & venite omnes gētes de circuitu,& congregamini; ibi occūbere faciet Dñs robuſtos tuos. Conſurgant & aſcendant gentes, in vallē Ioſaphat, quia ibi ſedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Populi populi in valle cōciſionis, quia iuxta eſt dies Domini in valle conciſionis,&c. Perinde loquitur Propheta de congregatione gentium omnium ad iudiciū, ac ſi ad prælium congregandæ ſint in valle Ioſaphat, quam appellat vallem conciſionis, quia extremo illo prælio penitus impij concidentur, & veluti in torculari prementur. Quocirca eodem capite hoc etiam additur; Mittite falces, quoniam maturauit meſſis, venite & deſcendite, quia plenum eſt torcular; exuberant torcularia, quia multiplicata eſt malitia eorum. Alloquitur Angelos Deus, iubet demeti ſegetes, id eſt, impios, quod iam ſuperuenerint ad maturitatem, & in tartaro veluti horreo condi. Iubet etiam torcularia botris, id eſt, ſceleratis hominibus referta calcari. Septuaginta ſic vertunt; Introite, & calcate, qā plenū eſt torcular, & redūdāt torcularia. Lege Apoc. 13. caput, ſimilia his repies.

Apoc. 20. *Iſa. 66.* *Locus de iudicio. Ioelis 3.* *Ioelis 3.* *Apocal. 13*

Huius prælij arma deſcribuntur Sapient. 5. his verbis: Accipiet armaturā zelus illius, & armabit creaturam, ad vltionē inimicorum. Induet pro thorace iuſtitiam, & accipiet pro galea iudicium certum, ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem; acuet autem durā iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos, &c. Creaturarum quoq; pugna depingitur verbis ſequentibus; Ibunt directè emiſſiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locū, id eſt, ſcopum, inſiliēt, id eſt, fulgura è nubibus veluti arcu emittentur in ſcopum; Et à petroſa ira plenæ mittentur grandines; petroſa ira græcè dicitur πετροβόλος, i. petras iaciens, ira Dei efficiēs grandinis lapides. Excādeſcet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos ſtabit ſpiritus virtutis, id eſt, fortitudinis, ſpiritus Chriſti potentiſſimus; Et tanquā turbo vēti diuidet illos, id eſt, veluti ventilādo diuidet, & in Tartarum abripiet, veluti paleas comburendas igne inextinguibili; & ad eremum perducet omnē terram iniquitatis illorum,&c.

Locus Sapientiæ 5.

Reſtat de alio etiam Meſſiæ prælio dicere, eo ſcilicet, quo idololatriā ſuperauit, gentiumque corda vicit, de quo ſermo habetur Pſalm. 44. in teſtimonio ſupra commemorato. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Gladius Meſſiæ, vt iam dictum eſt, ſpiritalis eſt, gladius autē ſpiritus, vt docet Paulus ad Epheſ. 6. eſt Verbum Dei. Hoc gladio optat Propheta accingi Meſſiam, de quo ante dixerat; Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Verba illa noſtræ verſionis; Proſperè ꝓcede, & regna, &c. Verti quo-

Prælium quo Meſſias idololatriā ſuperauit. *Locus Pſal. 44.*

que poſſunt ex hebræo, vt vertit Pa-
gninus in hunc modum: Proſperare,
equita ſuper verbum veritatis,& man
Abacuc 3. ſuetudinis,& iuſtitiæ &c. Verbum em̃
veritatis, id eſt, doctrina veriſſima,
Meſſiæ currus fuit, quo vectus totum
percurrit orbem, illiq; ſalutem attu-
lit,iuxta illud Abacuc tertio: Quadri
gæ tuæ ſaluatio.D.Hier.vertit, accin-
gere gladio tuo ſuper femur,fortiſſi-
me,gloria tua,& decore tuo, per ap-
poſitionem;quaſi gladius ſit decor, &
gloria bellatoris. nam Verbum veri-
tatis,ſiue doctrina Chriſti omni veri-
tate plena,decor eius eſt,& gloria: qs
enim non afficit ſumma laude Chri-
ſtum,cum illius legem,doctrinamque
conſiderat,ab omni fuco,falſitateque
magis alienam, quàm cœlum à terra
diſtat. Decor, & gloria Regis eſt gla-
dius hærens lateri,eximij alicuius ar-
tificis, admirabili fabricat⁹ artificio,
mille pyropis, aliiſque huiuſmodi gē
mis ſplendeſcēs;at multo maior no-
ſtri Meſſiæ gloria eſt,Verbi gladius ru
tilantiſſimis margaritis, ex ipſo veri-
tatis ſummo theſauro depromptis ru
tilans,fabricatus verò ipſo ſummi ar-
tificis Dei ore. Quis nolit ab iſto enſe
vulnerari,cuius vulnera vitam nō au-
Apocal. 1. ferunt,ſed afferunt? Nonne Apoc. 1.
& 19. & 19.è Chriſti ore vidit dilectus Apo
ſtolus prodeuntem gladium: quid hoc
ſignificat ſpectrum? Verbum ipſum
Chriſti gladium eſſe.Simili tropo ver
ba diuina Meſſiæ, ſagittæ dicuntur eo
dem Pſalmo; Sagittæ tuæ acutæ, quæ
ſcilicet non carnem vulnerant, ſed in
corda penetrant,ideò ſubiungitur: In
corda inimicorum Regis; vt ſcilicet
ex inimicis faciant amicos. His ſagit-
tis idolatria profligata iacet,his ſuba
ctæ gētes Chriſto colla ſubdidere.Vn-
de additur,populi ſub te cadent.Felix
ſub Chriſto caſus,qui hominem à pro
fundo peccati barathro eductum, in
gratiam, filijq; Dei admirabilem ex-
tollit dignitatem. id nimirum ad tan-
ti Meſſiæ pertinet gloriam, homines
è ſuperbia,peccatiſq; deijcere,nō tru
cidandos, ſed ſummis dignitatibus
ſubleuandos.

Si igitur Meſſiam bellatorē Iudæi
E exoptant, Meſſiam oſtendimus belli-
potentiſſimum. Deponant ex oculis
velamen, de bellis tanti Regis ſubti-
liori mēte,& acutiori ingenio ratioci
nentur. Non humanam ſolum, ſed di-
uinam cum illa, in eadē hypoſtaſi co-
pulatam naturam; non haſtas, enſes,
clypeos,bellicaq; tormenta,ſed diui-
nam in Meſſia cum humana coniunctā
potentiam;non terrenam, ac tēpora-
riam in Palæſtinam, ſed cœleſtem, ac
æternam in cœlum Meſſiæ redemptio
nem,quæ non gladijs, haſtiſq; ſed cru
F ce fuerit peragēda,meditentur. Si bel
la volunt,& victorias, primo Meſſias
bello, in cruce tartareos principes,
mortē,peccatumq; profligauit.Viſita
uit enim Dominus (vt eſt apud Iſai. c.
27.)in gladio ſuo duro,& grandi,& *Iſai. 27.*
forti, ſuper Leuiathan ſerpentem ve-
ctem, & ſuper Leuiathan ſerpentem
tortuoſum, & occidit Cetum, qui in
mari erat. Gladius durus, & grandis,
& fortis,crux fuit, quo ſerpentem Le
uiathan,& Cetum, id eſt, Diabolum,
G Chriſtus ſuperauit. Dicitur autem ſer
pens Vectis, propter magnitudinē ſi- *Meſſiæ prælia quatuor.*
ue longitudinem, ſimilem longitudi-
ni vectis longiſſimi;præterea,quia in-
ſtar vectis; fores animi quantum po-
teſt,Deo occludit.Secundo bello ido-
lolatriam fudit, totiuſq; orbis natio-
nes ſub iugum miſit,quod etiam nunc
cum teterrimo monſtro infidelitate,
& alijs vitijs durat:nam, vt dicitur
Abacuc 3. In luce ſagittarum tuarum *Abacuc 3.*
ibunt, in ſplendore fulgurantis haſtæ
tuæ;ibunt(inquam) vſq; ad orbis finē,
H Meſſiæ milites, & ſagittis illis Verbi
diuini, de quibus diximus paulo antè
luce plenis,fulguranteq; haſta côcio-
num,configent corda,quouſq; gētes
credituræ,oēs Meſſiæ ſuauiſſimo iugo
ſubijciantur. Duo reliqua ſunt prælia
ad finē relicta orbis; tertio enim præ-
lio Antichriſtū diſperdet. quarto atq;
extremo, omnes impios proſternet,
quotquot ab orbe condito in lucem
editi ſunt,naſcenturq; vſq; ad iudicij
diem, & æternis Orci carceribus mā-
cipabit.Vtinā viri Iudæi ſagittæ Meſ-
ſiæ acutæ,in corda pertingant veſtra;
Vtinam in hoc bello, quod ad iudiciū
vſque,

vſq; cum infidelitate gerit, vos victi cadatis, ex eorum felici numero, de quibus dicitur (populi ſub te cadent) ô terq;, quaterq;, beati illi, quicunque ex vobis Chriſti ſagitta percuſſi, quẽadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita ad fontem baptiſmi deſiderabunt, aquiſq; expiati puriſſimis, Meſſiæ ſuo dabunt nomina, Regiq; ſummo Ieſu debitum perſoluent honorem, atque ſeruitutem.

CAP. XV.

De Sponſa, Filijſq; Meſſiæ.

QVid mirum, ſi homines Iudæi, qui carne omnia metiũtur, Meſſiam vxorem aſſerant ducturum, & liberorum generationi operam daturum? Scripturæ verò teſtimonijs, in eam ſententiam ſe adductos dicent: nam Pſal. 44. Meſſiæ vxor Regina tribuitur, illis verbis: Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circũdata varietate. Tribuuntur item filij; Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. item Pſal. 88. Ponam, inquit Dominus in ſæculum ſæculi ſemen eius. Et Iſa. 53. Videbit ſemen longæuum.

Pſal. 44. *Pſal. 88.* *Iſa. 53.*

Quid ni nos quoq; fateamur, quod diuinæ prædicant literæ? & libenter quidem fatemur Meſſiam vxorem habere Reginam pulcherrimam, theſauris locupletem, nobilitate præſtantem, virtute præcellentem, ex qua filios, non annis, ſed diebus etiam ſingulis diuino procreet ſatu. Aſt aſſurgere à carne ad ſpiritum neceſſe eſt ei, qui ſingulare hoc coniugium contemplari velit; excelſum enim eſt ac diuinum, quale Meſſiæ Deo coniugium congruit. Propter hoc (ait Apoſtolus ad Epheſ. 5.) relinquet homo patrem, & matrẽ ſuam, & adhærebit vxori ſuę, & erunt duo in carne vna; Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia. Quibus verbis docet, Meſſiæ vxorem eſſe Eccleſiam, eiuſq; ſpiritale coniugium, Adami, atq; Euæ coniugio adumbratum, quemadmodũ enim vir, & vxor arctiſſimo vinculo ſunt colligati, ſic Chriſt⁹, & Eccleſia; vir & vxor ſunt duo in carne vna; Eccleſia, & Chriſtus duo ſunt in corpore vno: eſt enim corpus myſticum Eccleſia, cuius caput eſt Chriſtus. Præterea Chriſtus, & Eccleſia eiuſdem carnis ſunt, vt Paulus ait eodẽ loco; Nemo (inquit) vnquã carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam; quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius, id eſt, membra ſumus corporis eius myſtici, carneq; conſtamus, & oſſibus, quemadmodum Chriſtus ipſe conſtat. eius quippe naturæ humanę eſt Chriſtus, cuius eſt Eccleſia. Propter hanc Sponſam dilectiſſimam reliquit homo, id eſt, Chriſtus, quoad humanitatẽ, Patrem. Nã quoad diuinitatem nunquam Patrem reliquit, ſemper ipſe in Patre fuit, & Pater in ipſo, ſecundum humanitatem verò Patrem reliquiſſe dicitur, quia in terris per 33. annos in forma ſerui egit. reliquit item matrem, id eſt, Synagogam, à qua ſecundum carnem ortus eſt, vt Bern. ſerm. 2. de nuptijs Cana, interpretatur; Propter te, (inquit) à Deo Patre exiuit, & matrem Synagogam reliquit, &c. Et adhæret vxori ſuæ, Eccleſiæ, adhęrebitq; in ſempiternum: quemadmodum enim Chriſtus æternus eſt, ſic & Eccleſia in cęlũ trãſlata erit ſempiterna.

Meſſiæ Spõſa Eccleſia. *Ad Epheſ. 5.* *Gen. 2.* *D. Bernar.*

Hæc eſt Eua illa ex latere in cruce dormientis Adami, id eſt, Chriſti efformata, & ex nomine eius appellata, de illa dicitur; Vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt, hæc vocatur Chriſtiana, quia de Chriſto ſumpta eſt. Illa os ex oſſibus Adami, & caro de carne eius, hæc os ex oſſibus Chriſti, & caro ex carne eius; & ſpiritus ex ſpiritu eius, & ſancta ex ſanctitate eius, & viua ex vita eius. Illa dicta eſt Eua, id eſt, vita, eo ꝙ mater eſſet cunctorum viuentium, Gen. 3. hæc eandẽ ſibi cauſam vendicat, & cum cauſa nomẽ idẽ, mater eſt omnium viuẽtium vita gratiæ: nemo enim hanc feliciſſimam vitã gratiæ viuit, qui Eccleſiæ filius non ſit. Hęc illa eſt Rebecca, ꝗ verus Iſaac, Gen. 24. in tabernaculũ Synagogæ matris ſuæ introduxit, & accepit in vxorẽ, & in tãtum dilexit eã, vt dolorem,

Geneſ. 3. *Gen. 24.*

De Eccleſia. qui ex morte matris eius, id eſt, Synagogæ, acciderat, temperaret. Hæc illa Rachel pulcherrima, ꝑ qua Iacob noſter *Gen. 29.* Gen. 29. non ſeptem ſolũ, ſed 33. ſeruiuit annis. Et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Iacob, *Gen. 31.* vt dicit Gen. 31. diu noctuq; æſtu vrebatur, & gelu, fugiebatq; ſomnus ab oculis eius. At Chriſti pro Eccleſia æſtus, & cruciatus, quis poſſit pro dignitate cõmemorare? meritò nomen illi imponemus illud, quo Sephora *Exod. 4.* Moyſen Exod. 4. affecit; Sponſus (inquit) ſanguinũ tu mihi es. Sponſus ſanguinũ optimo iure Chriſtus dici põt, ſiue enim aſpicias caput, ſiue manus, ſiue pedes, ſiue corpus reliquũ, totus manat ſanguine, pro chariſſima ſibi Sponſa Eccleſia, incredibili charitate ſimul cum vita profuſo. Hæc illa eſt Pharaonis filia, quam opulentiſſimus Salomon ex alia natione coniugio ſibi copulauit; Eccleſiam enim Chriſtus maximè ex gentibus ſibi adiunxit. Quòd ſi huius Spõſæ laudes expetis, librum totũ Canticorũ perlege, ĩ quo diuino celebrantur encomio. Hæc illa eſt *Cant. 6.* Cant. 6. Pulchra, & decora ſicut Ieruſalẽ, terribilis vt caſtrorum acies ordinata, hæc eſt, q̃ progreditur quaſi aurora cõſurgẽs, pulchra vt luna, electa vt Sol, *Cant. 3.* hæc eſt Cant. 3. hortus conclufus, fons figuatus. *Cant. 2.* Hęc Cant. 2. liliũ inter ſpinas, quia Iudęorum, Ethnicorũ, Mahometanorumq; cœtus, ſpinæ ſunt tartareo igne cõcremandæ; hæc ſola in mũdo, odoris liliũ ſuauiſſimi.

Oſea 2. De deſponſatione Eccleſiæ. De deſponſatione agitur Oſe. 2. illis verbis: Et ſponſabo te mihi in ſempiternũ, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia, & ĩ miſerationibus, & ſpõſabo te mihi in fide, & ſcies, quia ego Dominus. Sponſam accepit Chriſtꝰ Eccleſiam, ſibiq; colligauit coniugij nodo indiſſolubili: ideoq; dicitur, ſponſabo te mihi in ſempiternũ. Sponſauit aũt eam ſibi in iuſtitia illa ſumma, & iudicio, quo in cruce, pro peccatis omnibus ſummo iure Deo ſatisfecit. Et ĩ miſericordia, & in miſerationibus: admirabili enim miſericordia Eccleſiã ſibi copulauit, non ex meritis. Omni dote carebat Sponſa, omniq; pulchritudine, in ſumma erat paupertate, & miſeria, at, vt dixit olim Saul, 1. Reg. 18. non habet *1. Reg. 18.* Rex ſponſalia neceſſe. ipſe opulentiſſimus Meſſias dotẽ Sponſæ confecit, pulchritudinem cõtulit, è ſumma miſeria ad ſummam extulit dignitatem. Quamobrẽ Cant. 8. innixa dr̃ ſuper di*Cant. 8.*lectũ ſuum; Quæ eſt iſta, q̃ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectũ ſuum? ecce inops illa Sponſa, iã delicijs, & diuitijs affluit; ſed vnde hæ deliciæ? à Sponſo illius innixa humeris, id eſt, meritis, ex humili loco ad excelſum honorem aſcẽdit. Nigra eſt, vt dr̃ Can. 1. Sed formoſa: nigra ex primo parẽte, propter peccati nigrorẽ; ſed formoſa ex Sponſo, propter gratiæ pulchritudinẽ, qua ab illo eſt decorata. Aug. ſer. 86. de tempore; Nigra Eccleſia per naturam, formoſa ꝑ gratiam, nigra originali peccato, formoſa baptiſmi Sacramento, &c.

Eccleſiæ igitur illud cõgruit, quod de Synagoga Ezech. 16. Dominus cõ*Ezech. 16.*memorat; Proiecta es ſuper faciẽ terræ, in abiectione animę tuę, in die qua nata es. Confert Synagogã cum puella mox poſt partum in ſumma rerum omnium egeſtate, prope viam aliquã expoſita; quales oẽs ſumus antequam baptizemur. Deinde à ſe prædicat vita donatam; Tranſiens (inquit) per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo, & dixi, cum eſſes in ſanguine tuo, viue; dixi, inquã, tibi in ſanguine tuo, viue. Poſtea eandem duxiſſe vxorẽ oſtẽdit: Et tranſiui per te, & vidi te, & ecce tẽpus tuũ, tẽpus amantium; id eſt, perue*Eccleſia ante deſpõſationẽ ſimilis puella expoſita.*niſti ad annos pubertatis, & nuptiarum; Et expandi amictũ meum ſuper te, & operui ignominiã tuam, & iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum tecũ, ait Dominꝰ Deus, & facta es mihi, ſcilicet Sponſa, vel vxor. Ecce depictam Synagogæ, & Eccleſiæ paupertatem, ac miſeriam, antequã à Deo conuerteretur: ecce Dei quoq; miſericordiam, expoſitam puellã, in ſanguine ſcelerũ volutatã, nudam, atq; inopem, coniugio ſibi copulauit, mirumq; in modũ exornauit, quod ſequitur. Laui te, inquit, aqua, & emũdaui ſanguinẽ tuum *Ezech. 16.*

ex

ex te (primus enim baptiſmus eſt,cu- A
ius ſalutari aqua peccatorum ſanguis
eluitur). Et vnxi te oleo,id eſt,gratia
Spiritus ſancti, & veſtiui te diſcolo-
ribus,& calceaui te hyacintho, & cin
xi te byſſo,& indui te ſubtilibus,&c
ornaui te ornamēto, & dedi armillas
in manibus tuis,& torquē circa collū
tuū,& dedi inaurē ſuper os tuū (ſunt
inaures ornamentū vultus,ſuſpenſum
per vittam in frontē, vel ornamentū
aurium)& circulos auribus tuis,& co
ronam decoris in capite tuo, & orna-
Eccleſia ornamenta à Chriſto donata.
ta es auro,& argēto,& veſtita es byſ- B
ſo,& polymito,& multis colorib⁹,ſi-
milam,& mel, & oleū comediſti,&c
decora facta es vehementer nimis, &
profeciſti in Regnū. Hæc de Synago-
gæ ornamentis,itemq́, Eccleſiæ,q̄ oīa
ē Chriſti meritis emanarunt.

Oſea 2.
Deniq;, vt Oſeæ ſuprà notata ver-
ba ad finē adducamus. Sponſabo (in-
quit Dominus)te mihi in fide;Nequa-
D. Hieron.
quam in legis iuſtitia (ait Hier.) ſed
in fide,& gratia Euangelij.Ornamēta
ergo huius pulcherrimæ Sponſę, illo
corporeo ornatu ab Ezech. indicata, C
ſunt fides inprimis, virtutum omniū
fundamentū,ſpes,charitas,gratia,pa-
tientia,fortitudo,cæteriq́: virtutū ha
bitus,qui veluti muliebris quidā mun
dus, Eccleſiā admirabilem in modum
exornāt. Veſtiui te(Ezech.16.inquit)
diſcoloribus, non enim vnius coloris
tantū Eccleſiæ veſtis eſt, ſed multarū
virtutū niteſcit ſplendoribus. Calcea
ui te hyacintho, id eſt, muniui pedes
ſpiritales,ſcilicet, affectus hyacinthi-
nis calceis,id eſt,cœleſtibus fidei,atq;
ſpei,& charitatis cogitationibus,Cin D
xi te byſſo, id eſt,caſtitate,veluti cin-
gulo byſſino,ac candidiſſimo, carnis
effrenatas cupiditates coercui, Indui
te ſubtilibus,id eſt,veſtibus ſubtiliſſi-
mis,non craſſis,ſed ſericis, id eſt,ſpiri
talibus; Dedi armillas in manib⁹ tuis,
id eſt,aurea opera; Torquem in collo
tuo,aurea verba, aureā doctrinam, q̄
collo funditur; Dedi inaures obedien
tiæ;& Coronā capiti,id eſt, Summum
Pontificatū. Similā, & mel comediſti
in menſa Euchariſtiæ auguſtiſſimæ ſi-
mul, ac dulciſſimæ oleum gratiæ in re-
A liquis ſacramentis. Deniq; decora fa-
cta es vehementer nimis; nihil enim
Eccleſia in toto orbe pulchrius eſt.

Hæc eadem ornamenta ab illis adū
brata ſunt,q̄ famulus Abrahami Gen.
24. Rebeccæ dono dedit à fonte abeū *Geneſ. 24.*
ti,qua de re audiamus Aug.ſerm.de tē *D. Auguſt.*
pore 75. Vbi,inquit, inuenitur Spon-
ſa illa,quæ Chriſto ſocianda erat?Vbi
niſi ad aquam? niſi Eccleſia ad aquam
baptiſmatis veniſſet, Chriſto ſociata
non eſſet. Rebecca ergo Abrahæ pue-
rum inuenit ad puteum, & Eccleſia in
B uenit Chriſtum ad baptiſmi Sacramē
tū, puer obtulit inaures aureas ad or-
nandā faciē Rebeccæ, & Chriſtus ver
ba diuina,margaritis omnibus pretio
ſiora dedit Eccleſię,& armillas poſuit
in manib⁹ Rebeccæ,& Chriſtus dedit
opera ſancta,in manus Eccleſiæ, &c.
Quia verò Eccleſia, vt ſuprà dixim⁹,
omnē ornatum à Chriſto accepit, ad-
dit Aug.Quomodo Rebecca,nec inau
res habere potuit, nec armillas in ma
nibus, niſi Iſaac per ſeruū ſuum trāſ-
mitteret, ita & Eccleſia nec verba di-
C uina in auribus, nec opera ſancta ha-
bere potuiſſet in manibus,niſi hæc il-
li Chriſtus per ſuam gratiam, & per
ſuos Apoſtolos contuliſſet. Hæc Aug.
Quemadmodum veſtis hominis tegit
nuditatem,ita Chriſtus noſtrā omniū
operit paupertatē. Vnde meritò Pau-
lus ad Gal.3.quicunq; (ait) baptizati *Ad Gal. 3.*
eſtis, Chriſtū induiſtis, ſcilicet veluti
veſtem,qui nudos vos, & omni meri-
to carentes ornatiſſime veſtiuit. Et
Apocal. 12. Eccleſia dicitur mulier
amicta Sole, id eſt, ipſius Chriſti ra- *Apoca. 12.*
D dijs,ac ſplendore, & Cant. 6. pulchra
vt Luna, quæ lucem à Sole mutuatur. *Cant. 6.*
Hæc de deſponſatione.

Nuptiarum pronubi, ac paranym-
phi Apoſtoli fuerunt,ſuntq́; etiam ho
diè concionatores,qui gentibus Euan
gelium annuntiant:quod indicat Pau- *2. Cor. 11.*
lus 2.Cor.11. Deſpondi (inquit) vos *Chriſti ſpiritalis cū*
vni viro Virginem caſtam exhibere *Eccleſia nu-*
Chriſto. Vnum Eccleſiæ virum Chri- *ptiarū pro-*
ſtū,Eccleſiam Virginē caſtam,pronu- *nubi concio-*
bum Paulum, hęc verba oſtendunt. *natores.*
Theophylactus, Corinthios, inquit, *Theophyl.*
Sponſæ loco poſuit Paulus, ſe ipſum

autem

autem pronubi vice locat, &c. Sũt autem boni huius ſponſæ paranymphi zelotypi, zelo Dei ardent, ne à quoquam Sponſa lædatur magnoperè curant. Talis pronubus Paulus; æmulor, inquit, vos Dei æmulatione, id eſt, zelotypiam de vobis concipio, vt exponit Theodor. Nam vt Chryſ. hoc loco ſcribit, zelotypæ ſunt animæ, quæ immodico dilectorum amore flagrãt, & non aliunde naſcitur zelotypia, quam ex vehementi dilectione. Cum igitur probi concionatores Eccleſiam maximè diligant, illiusq; Sponſum Chriſtum, zelo ardent, zelo, inquam, Dei, vt Paulus ait, æmulor vos Dei æmulatione, id eſt, zelo, vt græcè habetur, Deus (inquit, Theoph.) zelare dicitur, quod nimia nos dilectione proſequatur, non quòd aliquid inde commodi lucretur, ſed vt nos ſeruet, ad ſe ipſe nos colligit ac ſibi agglutinat, &c. huiuſmodi zelus eſt Chriſti concionatorum, zelo Dei ſponſam proſequũtur, non quod inde aliquid lucrentur, ſed vt eam ſeruent, & ab omni corruptione liberent. Talis, ait Chryſ. explicãs Paulum, Dei zelus, talis & meus eſt, magnus ſcilicet, & purus.

Theodoret. *D.Chryſ.* *Theophyl.* *Chryſoſt.*

Vtinam multos inueniat Eccleſia huiuſmodi pronubos, in quib. hic fulgeat zelus, magnus, & purus; id eſt, nõ quærens q̃ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti. Hos paranymphos, vt obſeruauit Chryſoſt. & Theophylactus, Abrahæ ille famulus de quo iam diximus adũbrauit, qui Rebeccæ pronubus fuit, illamq; longo quæſitã itinere ad Spõſum adduxit. Typus erant (ait Chryſ.) quæ de Abrahamo leguntur Gene. 24. etenim ille ſeruum fidelem miſit deſponſaturum filiam gẽtilem, & Deus miſit miniſtros ſuos deſponſaturos filio Eccleſiam, &c. Famulus hic poſtquam domum Rebeccæ peruenit, cum appoſitus eſſet cibus; Non comedam, rñdit, donec loquar ſermones meos, quo loco gloſſa interlinealis ſic habet; Non quærit famulus, id eſt, cõcionator, quæ ſua ſunt; non vult metere carnalia, niſi prius ſeminauerit ſpiritualia, &c. Nec enim concionator probus concionatur, vt comedat, ſed comedit, vt concionetur. Hæc de paranymphis.

Gen. 24.

E F G H

Sponſæ ſi quæris dotem, quis illam explicet? Videamus (ait Chryſoſtom. 2.Cor.11.) quid ferens Paulus nos deſponſarit, quales dotes, non aurũ, non argentum, ſed Regnum cęlorum, &c. Et Auguſt. ſerm. 75. de tempore, Eccleſia, inquit, accipit in præſenti pretioſam Arrham, ſanguinem Sponſi ſui, ac ceptura dotem poſtmodum regni ſui, &c. Veniet tandem feliciſſimum tempus illud, quo per gloriam Sponſo cõiungetur, quæ nunc per gratiam coniuncta eſt, tunc dos hæc regni cęlorũ opulentiſſima Sponſæ tradetur, cũ venerint extremæ, & optatiſſimę illę nuptiæ, de quibus Ioan. Apocal. 19. Gaudeamus, inquit, & exultemus, & demꝰ gloriã ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe, & datũ eſt illi, vt cooperiat ſe byſſino, &c. item: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt, &c. Faxit Deus, vt nos quoque vocemur.

D.Chryſ. *D.Auguſt.* *Apoca. 19.*

Ex his iam conſtat, quæ ſit Regina illa, ſiue coniux (vt vertit D.Hieron.) quæ Pſal.44. à dextris aſtat Meſſiæ; Eccleſia eſt, cui cœleſte Regnum Sponſus parauit. A dextris aſtat, quia chariſſima Spõſa eſt; In veſtitu deaurato, quia charitate ſplendeſcit; Circumdata varietate, virtutum omnium. Omnis autem gloria eius ab intus eſſe dicitur, vt intelligamus præcipuum Eccleſiæ ornatũ in virtutibus, Spirituſque ſancti donis conſiſtere. externa tamen ornamenta, externas quoque habet ceremonias, oculis ſubiectos ritꝰ, fimbrias habet aureas, quæ ex interna veſte prominent extrinſecus, quibuſque maximè decoratur. Inclinare aurẽ iubetur Sponſi verbis, quia, vt Pau. ad Rom. 10. ait: Fides ex auditu. Obliuiſci populum ſuum, & domum patris ſui, id eſt, ethnicos, & Iudaicos ritus. Additur: Et concupiſcet Rex decorem tuum, quoniã ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. quibus verbis docetur qualis ſit huius Reginæ Sponſus, videlicet Meſſias Deus & homo. Hæc vxor eſt.

Aſtat Regina à dextris Meſſiæ, id eſt, Eccleſia. *Pſal. 44.* *Ad Ro. 10.*

Filij autem Meſſiæ ſunt Chriſtiani, qui

qui præclariſſima generatione, nó ex ſanguinibus, vt eſt apud Ioan.c.1.neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. De ijs dicitur Iſaiæ 60. Leua (ò Eccleſia) in circuitu, orbis ſcilicet totius, oculos tuos, & vide, omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi, filij tui de lõge venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Et Iſa. 66. Nunquid parturiet terra in die vna? aut parietur gens ſimul, quia parturiuit, & peperit Sion filios ſuos? indicat locus Eccleſiæ in pariendo celeritatem. Non enim (vt ait Hieron. in hunc locum ſcribens) multo tempore, vt populus Iudæorum per Abrahã, Iſaac, & Iacob, & duodecim Patriarchas, & rurſus per liberos eorum, ac nepotes creuit in maius; ſed ad euangelicam prędicationem, ſtatim omnis mundus concepit, & parturiuit, & peperit maſculum, quem Pharao, & Herodes conabantur occidere. Item, peperit, inquit, Sion maſculum Dominũ Saluatorẽ, qui in toto ſimul orbe generatus, quod nullus audiuit, ꝙ nulla narrat hiſtoria, aut alicuius doctrina, vt omnes breui tempore crederẽt nationes, & de vniuerſis gentibus vna gẽs fieret Chriſtianorum, &c. Hoc autem potentiæ fuit diuinæ, ideoque ait Dominus, ſe filios Eccleſiæ parere. Eodem capite, Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe nõ pariam? dicit Dominus, ſi ego, qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero, &c.

Ioan. 1. *Iſa.* 60. *Iſa.* 66. *Filij Meſſiæ Chriſtiani ſunt.* *D. Hieron.*

Quid multa? Apocal. 12. clamat parturiens Eccleſia, quia Sponſo ſuo natos parere conatur, iuxta illud Pauli ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Similitudinem patris, id eſt, Chriſti, referunt probi filij huius Sponſæ, ideoque Paul. Donec, inquit, formetur Chriſtus in vobis. formam Chriſti, & imaginem ex vtero trahunt, vnde etiam illud ad Galat. 3. Omnes filij Dei eſtis, per fidem in Chriſto Ieſu; quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, quaſi dicat, omnes eſtis filij, & Patri Chriſto ſimiles, illum enim induiſtis, illius in vobis imago in baptiſmate inſignita

Apoc. 12. *Ad Gal.* 4.

A eſt, atque impreſſa.

Habet autem mater hæc, quæ tot filijs lac cœleſte ſuppeditare poſſint, vbera refertiſſima, lac, cœleſtis eſt doctrina ex vtroque petita teſtamento. Non poterat fieri (ait Hieron. eodem capite) vt quæ erat puerpera careret lactis abũdantia, in educationem eius gentis, & paruulorum, qui ſimul nati fuerant, vt præberet ei duo vbera veteris, ac noui Teſtamenti, ad præbendum rationale lac, &c. Nec doctrina ſolum, ſed ipſis Chriſti meritis, & ſanguine paſcit natos, quocirca Cant. 7. ſimilia botris dicuntur illius vbera: Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris. Botri pleni ſunt rubenti vino, vbera Eccleſiæ, id eſt, Sacramenta, baptiſmus, confirmatio, pęnitentia, & reliqua, maximeque auguſtiſſima Euchariſtia, plena ſunt purpureo Chriſti ſanguine.

D. Hieron. B *Cant.* 7.

Videt ergo, ò Iudæi, videt Meſſias ſemen longæuum, vt Iaſaias prædixit cap. 53. Si poſuerit, inquit, pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum. ſi Meſſiam vultis habere ſemẽ longæuum, cur ab eo alteram vaticinij partem repellitis? videlicet; Si poſuerit pro peccato animam ſuam. Poſuit Meſſias animam ſuam pro peccato, in crucem ſublatus eſt, vt peccatũ aboleret: ideoq; tantam natorum cernit multitudinem, quos ſummo cũ dolore, in cruce veluti mater edidit in fidei, gratiæq; lucem. Quamobrem Iſa. 66. non dixit Dominus: Ego qui alios gignere facio, ipſe non gignam? ſed, Ego qui alios parere facio, ipſe non pariam? ſine dolore enim gignuntur filij; at nõ ſine parturientis grauiſſimo dolore pariuntur. Peperit ergo Deus filios, tunc cum in crucem actus, inauditos veluti parturiens ſubijt cruciatus. Hic fuit Dei, & dignus Deo part?, vniuerſa hac, quæ oculis ſubijcitur, rerum machina, multo præcellentior: nihil enim filijs Dei in toto terrarum orbe eſt præcellentius. Quia vero ſemen Meſſiæ erit ſempiternũ, dr Pſal. 88. quod ſupra obijciebatur: Ponã in ſæculum ſæculi ſemen eius. Pro patribus autem nati ſunt illi filij (quod habetur

Iſai. 53. C *Iſa* 66. D *Pſal.* 88.

betur Pſal.44.) quia pro Patriarchis, & Prophetis illis antiquis, filios Apoſtolos, Eccleſiæq; Pontifices genuit, quos ſuper omnem terram principes conſtituit.

Eccleſia Virgo parit. *D. Auguſt.* Deniq; habemus filios, habemus & vxorem Meſſiæ pulcherrimam, ornatiſſimam, nobiliſſimam, addo etiam, & Virginem. Quam ob cauſam Aug. ſer.119.De tempore, Eccleſiam cũ ipſa Deipara confert, q̃ perpetua Virginitas cum ſingulari coniunctа fœcunditate condecorat. Sancta, inquit, Maria, Virgo peperit, & Virgo permãſit, ſic & Eccleſia parit, & Virgo eſt. Et ſi conſideres, Chriſtum parit, quia mẽbra eius ſunt, qui baptizantur; ſi ergo membra Chriſti parit, Mariæ ſimillima eſt. Hæc ille. & ſer.25. Humano cõiugio, Sponſo fœmina traditur, vt virgo iam non ſit. Eccleſia verò Virgo eſſe non poſſet, niſi Sponſum filium Virginis inueniſſet. Item, magna eſt Sponſi, & ſingularis dignatio, meretricem inuenit, Virginẽ fecit. Sed quæ ſit hæc Eccleſiæ Virginitas, quæris; fidei Virginitas eſt, in fide (ait Auguſt.) Virgo eſt Eccleſia.

Oſeas 1. *Idolorum cultus appellatur fornicatio in diuinis literis.* Quemadmodum in Prophetarũ libris idololatria dicitur fornicatio, ſic fides meritò Virginitas appellatur. Oſeæ 1. Fornicans fornicabitur terra à Domino, id eſt, idola colet. Ieremiæ 2. In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo, proſternebaris meretrix; Synagogam meretricem vocat, quod in collibus ſub frondoſis arboribus, ſimulachra adorando, ſe proſterneret; *Ezech. 16.* Ezechiel.16. Fabricaſti lupanar tuum, in capite omnis viæ, & excelſum tuum feciſti in omni platea, &c. Lupanaria appellat altaria, ſiue excelſa, in quibus cum idolis fornicabãtur. *Ierem. 2.* *Ezech 23.* Cap.23. eiuſdem Prophetæ, locus extat celebris hac de re. duæ enim ſorores meretrices inſignes, eo capite deſcribuntur; quarum maior Oola, minor Ooliba nominatur, id eſt, Samaria, & Ieruſalem, vtraque enim idola coluit. Fornicata (inquit Deus) eſt ſuper me Oola, id eſt, Samaria, regnum decem tribuum, & inſaniuit in amatores ſuos, in Aſſyrios propinquantes,

E &c. Deinde de regno Iuda; quod dicit Ieruſalem, & Ooliba; Ooliba, id eſt, Ieruſalem, pluſquam illa (id eſt, Samaria) inſaniuit libidine, & plura alia. *Fidei ſinceritas dicitur Virginitas.* Meritò ergo fidei ſinceritas Virginitas, meritoq; Eccleſia Virgo dicitur, quòd ſponſo ſuo incorruptam atque inuiolatam fidem perpetuò ſeruet. O *D. Chryſ.* nouas res (ait Chryſoſt.1.Cor.11.) in mundo Virgines manẽt ante nuptias, poſt nuptias non item, hic autem non ſic. Nam licet non ſint Virgines ante nuptias, poſt nuptias Virgines fiunt, F &c. Virgines, inquam, fidei ſinceritate. Quemadmodum vero non ſatis eſt ſponſæ, Virginitas corporis, ſed multa requiruntur alia, vt ſpõſo placeat, ſic nõ ſatis eſt Virginitas fidei, ſed charitas quoque neceſſaria eſt, vt anima placeat Chriſto.

CAPVT XVI.

De diuinitate Meſſiæ.

G IVdæi diuinitatem Meſſiæ denegãt, merum hominem opinãtur, humanitatis ſolùm humilitatem mente attingunt, ad diuinitatis celſitudinem non aſcendunt. Chriſtiani clariſſimo fidei lumine illuſtrati, Dei filiũ incarnatum, ſecundam Sacroſanctæ Trinitatis perſonam, Deum verum, Patris ſapientiam, æternumq; verbum eſſe cõfitentur. Id quod ſacræ literæ locis quamplurimis tradiderũt. Vt ab Iſaia celeberrimo Propheta, initium faciamus, capite 7. ipſo nomine, quod Meſ- *Iſa. 7.* H ſiæ imponit, Deũ eſſe palam aſſerit. Ecce, Virgo concipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emanuel, i. nobiſcũ Deus, verè enim tunc nobiſcum *Deus Meſſias ex Iſa.* Deus fuit incarnatus, cum Chriſtus cętus hominum adiuit, & in terris verſatus eſt. Quod alius quoq; Vates Baruc 3. prædixit, Hic, inquit, eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eum; hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo, poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſat' eſt. Sed ad Iſaiã ſermo redeat. Capite 9. Meſſiam Regem alijs nomini-

minibus exornat, quæ tam humanam, quàm diuinam, vna in hypoſtaſi naturam ineſſe, planè oſtendunt. Paruulus (ait) datus eſt nobis, ſi paruulus, ergo homo erat, Deus enim paruulus eſſe non poteſt. Et filius datus eſt nobis, cuius ſit filius, Vates non explicat, quod feciſſet ſi de homine ſolum loqueret. Filium abſolutè vocat, quia Meſſię, de quo ſcribit, proprium eſt filij nomen. Etenim ex tribus auguſtiſſimæ Trinitatis perſonis, ſola ſecũda filius & eſt, & nominatur, idq; nomẽ hæreditario

ad Heb. 1. iure poſſidet, vnde Paulus ad Hebr. 1. Tãto, inquit, melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomẽ hę reditauit, cui.n. dixit aliqñ Angelorũ, filius meus es tu, ego hodie genui te, &c. Nomen ergo filij Chriſtus à Patre per æternam generationem hęreditauit; cuius generationis vi procedit vt filius. quocircà quod dixit Iſaias, filius datus eſt nobis, de filio Dei intelligendum eſt, quem Deus nobis paruulo inditum corpuſculo, ipſa natali die donauit. Addit vocabitur nomẽ eius Admirabilis, Conſilarius, Deus, Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis. Attende nominum maieſtatem, quę nulli hominum, ſed Deo homini ſolùm cõgruere poſſit. Ecce apertè Deũ vocat, vocabit, (אל el) hebraicè, ideſt, Deus.

Iſai. 45. Capite 45. Idem Iſaias, aduẽtũ Meſſiæ ſuſpirat, non è terra ſolùm, ſed è cœlo etiam, quia Deus eſt. Rorate, inquit, Cœli deſuper, & nubes pluant Iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem, deinde eodem capite; Tãtũ, inquit, in te eſt Deus, & non eſt Deus abſq; te, verè tu es Deus abſconditus; Deus Iſrael ſaluator. Deũ abſconditũ vocat, quia in humanitate latebat, prę tereà quia Iudæis eſt abſcondita Meſſiæ diuinitas, nam Septuaginta interpretes ita ſunt interpretati; in te Deus eſt, & non eſt Deus præter te, tu enim es Deus, & neſciuimus, Deus Iſrael Saluator. Indicant ergo proptereà dici Deum abſconditum, quòd neſciuerint illum Iudæi, nec agnouerint Deum eſſe Iſrael Saluatorem. ſuperiora verba; Tantùm in te eſt Deus, & nõ eſt Deus abſq; te, Septuaginta, vt vides, ad eũdem Meſſiam retulerũt. Modò in codicibus hebræis referuntur ad Eccleſiã, quia pronomen, te, hebraicè fęminini generis eſt, hoc ſenſu: ſolũ in te ò Eccleſia colitur Deus, & abſq; te, ideſt, extra te non eſt Deus, id eſt, non colitur. Nos cum Septuaginta interpretibus ad Chriſtum dicimus pertinere et verba hæc; Tantùm in te eſt Deus. Docet enim Propheta, in Chriſto duas eſſe naturas, alteram humanam, alterã diuinam; diuinam autem eſſe in humana abſconditam. Ideo ait: Tantùm in te eſt Deus. i. in nullo alio homine, ſed in te ſolum ò Meſſia eſt Deus, Verbum diuinum, naturæ humanæ in vna, eademq; hypoſtaſi copulatum, abſq; te non eſt Deus alter, vnicus enim Deus eſt. verè tu es Deꝰ in humanitate abſcõditus Iudæis, qui te nõ cognoſcunt.

Cap. 25. de eodem loquitur Meſſia, & Deum appellat: laudat initio capitis Deum quod Meſſiam miſerit, Confitebor, inquit, nomini tuo, quoniam feciſti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, Amen. In aduentu namque Meſſiæ, quod ab æternitate cogitauerat Deus ac decreuerat, perfecit, mundumque redemit, cogitationes antiquas appellat, id eſt, æternas de Meſſia mittendo, & orbe redimendo, fideles, ideſt, ſtabiles, conſtantes, nunquam enim propter vlla hominum peccata ſententiam mutauit. gratias deinde agit ob excidium vrbis Ieruſalem, quæ Meſſiam occidit, & ob Romanorum, cæterarumque gentium ad fidem conuerſionem. Poſuiſti, inquit, ciuitatem Ieruſalem, in tumulum, & domum alienorum: Gentibus enim alienis tradita eſt, vt non ſit ciuitas, & in ſempiternum non ædificetur; nõ enim ædificabitur vnquam Ieruſalem, aut ciuitas erit, in qua Iudæi habitent, & Imperium obtineant. Super hoc laudabit te populus fortis, id eſt, Romanus: Ciuitas gentium robuſtarum, id eſt, Roma timebit, & colet te. Poſt hæc de Meſſiæ doctrina, & mundi redemptione facit verba, hoc pacto: In monte hoc, id eſt, in ciuitate Ieruſalẽ, quæ in excelſo loco ſita erat, faciet Dominus omnibus populis cõuiuium

Iſa. 25.

pin-

pinguium, conuiuium vindemiæ, pin-
guium medullatorum, vindemiæ defæ-
catæ. Conuiuium hoc, Euangelium ſi-
gnificat, quod Ieroſolymis doceri cœ-
pit, in eo pinguia, & medullata fercu-
la, ab omniq; falſitatis fæce defæcata,
& puriſſima vina apponũtur. Nam ve-
riſſima Chriſti doctrina animi palato
ſuauiſſima eſt, mentemq́ue reficit iucũ-
diſſimè, quemadmodum oppiparæ epu-
læ corpus paſcunt. Sequitur; Et præci-
pitabit in monte iſto faciem vinculi
colligati ſuper omnes populos, & te-
lam, quam orditus eſt ſuper, omnes na-
tiones, præcipitabit mortem in ſem-
piternum, &c. De redemptione loqui-
tur, omnes homines peccati vinculo
obſtricti erant, quod vinculum colli-
gatum vocat vates, ſuper omnes po-
pulos, huius vinculi colligati faciem,
per crucem ſuſtulit Meſſias, telam,
quam cacodęmon ex varijs erroribus
contexuerat, diſrupit, mortem vtran-
que tam animi, quàm corporis præci-
pitauit. Ad extremum, qui Meſſiã ex-
pectabant gaudio exultãtes; Ecce, in-
quit, Deus noſter iſte, ſcilicet Meſſias;
Expectauimus eum, & ſaluabit nos;
Iſte Dominus, hebraicè (יהוה Ieho-
uah) ſuſtinuimus eum, ideſt, expectaui-
mus, (repetitur enim hebraicè idem
verbum) & exultabimus & lætabimur
in ſalutari eius, &c.

Iſa. 35. Prętereà cap. 35. de proſperitate Ec-
cleſiæ ſcribit in hunc modum; Lætabi-
tur deſerta, & inuia; & exultabit ſoli-
tudo, & florebit quaſi lilium, germi-
nans germinabit lætabũda, & laudãs.
Fuerat Eccleſia gẽtium ſolitudini, in-
uiæque ac ſteriliſ regioni ſimilis, ante
Chriſtum. Poſt Chriſtum verò, mirum
in modum hæc ſolitudo exultauit, mi-
ros flores, roſas, libaq; protulit. quid-
quid enim ornamẽti in Synagoga erat,
id in Eccleſiam tranſlatum eſt. Gloria,
inquit, Libani data eſt ei, decor Car-
meli, & Saron. Libanus, & Carmelus
montes fuere Iudæorum amœni; Sarõ
quoque amœna fuit eorundem regio.
Gloria ergo Libani, Carmeli & Sarõ,
id eſt, totius Synagogæ, data eſt ei; id
eſt, Eccleſiæ. Omnis Iudææ amœnitas
in ſolitudinem, & ſterilitatẽ verſa eſt,

E omnis Eccleſiæ ſterilitas in amęnita-
tem eſt cõmutata. Cur ita? quia, vt ait
Propheta, ipſi videbunt gloriam Do-
mini, & decorem Dei noſtri; ideſt, ipſi
Eccleſiæ incolæ, videbunt fidei clariſ-
ſimis oculis gloriam Domini, & deco-
rem Dei noſtri Meſſiæ. Et poſt pauca
ait, Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos,
id eſt, Meſſias. Tunc aperientur oculi
cæcorum, & aures ſurdorum patebũt;
tũc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aper-
ta erit lingua mutorum. Quis neſciat
huiuſmodi multa miracula a Chriſto
F edita?

Item cap. 52. de redemptione vati- Iſa. 52.
ticinatur. Hæc dicit Dominus; gratis
venundati eſtis Cacodęmoni, propter
peccatũ Adami, & alia quæ adiecistis;
Et ſine argento redimemini, ſanguine
Meſſiæ. & infrà. Ego ipſe, q̃ loquebar,
adſum, i. ego ipſe Deus, q̃ loquebar p̃
Prophetas, incarnatus adſum, vos vt
redimã ſine argento. Sequitur. Quàm
pulchri ſup̃ montes pedes annũtiãtis
& prædicantis pacẽ, annunciantis bo-
nũ, p̃dicantis ſalutẽ, dicentis Sion, re-
G gnabit Deus tuus. i. Meſſias. Pulchros
enim Apoſtolorum pedes vocat, annũ-
tiantium Eccleſiæ, per Chriſtum alla-
tam ſalutem, Chriſtique Regnum.

Cap. 50. Deus Meſſias loquitur. Re- Iſa. 50.
pudiatam Synagogam prædicat, quod
Euangelium nõ audierit, ac receperit.
Quis (inq̃t) eſt hic liber repudij, &c.
Ecce in ſcelerib. veſtris dimiſi matrẽ
veſtram, quia veni, & non erat vir, vo-
caui, & non erat, qui audiret. Deinde
potentiam diuinam ad redimendũ or-
bem habere ſe indicat: Nunquid, ait,
abbreuiata eſt, & paruula facta eſt ma-
H nus mea, vt non poſſim redimere, aut
non eſt in me virtus ad liberandum?
quaſi dicat, maximè eſt, nempe diui-
na, qua poſſum vel ipſum mare, & flu-
mina, in terram aridam conuertere,
totiq; cœlo tenebras offundere. Ecce
in increpatione mea, deſertum faciã
mare, ponam flumina in ſiccum, induã
cœlos tenebris, &c. Poſt hæc, de do-
ctrina verba facit. Dominus, inquit,
dedit mihi linguam eruditam, &c. Et
de paſſione: corpus meum dedi percu-
tientibus, & genas meas vellẽtib. &c.

cum

cùm ergo loquatur Deus toto hoc ca pite, neq; alia interponatur perſona, ex eo probatur Meſſiam eſſe Deum,& hominem.

Ieremias cap. 23. cũ in paſtores gregẽ dilacerantes inuectus eſſet, de ſummo Paſtore Meſſia, hæc ſubijcit: Ecce dies veniunt (dicit Dominus)& ſuſcitabo Dauid germen iuſtũ, & regnabit Rex,& ſapiens erit, & faciet iudiciũ, & iuſtitiam in terra. quaſi dicat: Ecce dies veniunt optatiſſimi, & Paſtorem Meſſiam Dauidis filium mittam, ſapiẽtiſſimum Regem populi mei, ac iuſtiſſimum, qui oues meas, & ſapienter,& iuſtè paſcat. Additur: In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter,& hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. In diebus, inquit, Meſſię ſaluabitur Iuda, ſecundum ſpiritum: erit enim Meſſias Saluator, & Iſrael nõ carnalis, ſed ſpiritualis in pace habitabit. Nomen autem, quo Meſſiam appellabit, hoc eſt, Dominus, hebraicè (יהוה Iehouah) id eſt, Deus, Iuſtus noſter.

Meſſias Deus ex Ieremia.

Ierem. 23.

Threnorum 4. Spiritus oris noſtri, Chriſtus Dñs, hebraicè (משיח יהוה Meſiach Iehouah) ideſt, Meſſias Deus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus, in vmbra tua viuemus in gentib. Rabbini ſic interpretantur: Spiritus oris noſtri Chriſtus Domini, id eſt, Ioſias Rex. At Septuaginta interpretes viros doctiſſimos, illis opponimus, q̃ ſic verterũt, Χριςὸς κύριος, i. Chriſtus Dominus, quos ſecutus D. Hieronym. eodem modo tranſtulit. Eſt enim de Meſſia vaticinium ſingulare, ſpiritus quem ore haurimus, Chriſtus Deus, captus eſt,& occiſus propter peccata noſtra, ſub cuius vmbra, id eſt, auxilio, inter gentes viuimus. Spiritus autẽ oris appellatur, quia quemadmodũ ex ſpiritu, quem ducimus, vita corporis, ſic ex Chriſti gratia, vita animi pendet.

Oſeas cap. 3. Iudæorum ad Chriſtũ, extremo mundi tempore conuerſionem prædixit: Ipſum vero Chriſtum Deum eſſe indicat. Longo, inquit, tempore Iſraelitæ Deo vero, Rege, templo, ſacrificijs, Sacerdotibusque carebunt, nec tamen ſimulachra colent,

Chriſtus Deus ex Oſea.

A quo in ſtatu noſtris tẽporibus manet. Non enim fornicatur Synagoga, vt cũ Oſea loquar, ideſt, non exhibet idolis cultum diuinum. Nec eſt viro, quia à Deo libellũ accepit repudij. Poſt hęc, ait, reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum. Vtramque Meſſiæ naturam aperit. Dominum Deum Iudæorũ, propter diuinam: Dauidẽ, propter humanam à Dauidis genere aſſumptã, appellat. Sequitur: Et pauebũt ad Dominũ,

Oſea 3.

B hebraicè (יהוה Iehouah) ideſt, ſummo cum timore & reuerentia, Meſſiã Deũ agnoſcent,& venerabuntur, &c.

Michæas cap. 4. dum Meſſiæ patriã quaſi intento digito oſtẽdit, eius quoque æternitatem, ac diuinitatem teſtatur, his verbis: Et tu Bethlehẽ Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael,& egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Hominem eſſe Meſſiã Vates docet, ꝙ patriam habeat Bethlehem, ambitu quidem vrbẽ paruulã.

Micha. 4.

C Maximi autem Regis natali maximã. Deum eſſe oſtendit, cùm addit; Egreſſiones, ſiue emanationes eius (eſt enim hebraicè numerus multitudinis) ab initio, à diebus æternitatis. dixerat: Ex te ò Bethlehẽ, egredietur Iſraelis Rex. ne verò Meſſias humanam tantùm egreſſionem, ſiue natiuitatem habere crederetur, qua ex ſanctiſſimo vtero matris integerrimæ, in oppido Bethlehem in lucem exijt. adiunxit: Egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis, quaſi dicat: Ex vrbe Bethlehẽ egre

D dietur homo Meſſias, aſt alium quoq; habet egreſſum multò præcellentiorem, quo non ex paruo oppido, in tempore, ſed ex Patre egreditur, in æternitate. Aliam habet natiuitatem, qua nõ ex Matre, ſine Patre homo, ſed ex patre ſine matre Deus oritur. egreſſiones autem numero dixit plurali, quia ſemper à Patre iugi quadam, ac ſempiterna emanatione procedit; quemadmodum ſi quis iugem lucis à Sole egreſſum, appellaret egreſſiones.

Zacharias cap. 20. Lauda, & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus; &

appli-

Digitized by Google

applicabuntur gentes multę ad Dominum, in die illa, & erunt mihi in populũ; & habitabo in medio tui; & ſcies, quia Dominus exercituum miſit me ad te. De Aduentu Verbi diuini ſermo eſt Vati; & de gentium vocatione. Ecce ego venio ad te ò Sion, id- *Zachar. 2.* eſt, Eccleſia, & in medio tui habitabo, ait Dominus, Hebraicè (Iehouah) id eſt, Meſſias Deus; & gentes multæ Deum agnoſcent, & colent, eruntque Dei populus. In medio autem tui, in Sacramento Euchariſtiæ habitabo, ſcieſque, Deum Patrem miſiſſe me ad te. Liquet hoc ex loco, Filium, Deum eſſe, & à Deo Patre miſſum, indicanturque duæ Triadis Auguſtiſſimę perſonæ; De ſpiritu ſancto hic mentio *Iſa. 48.* non fit. fit tamen Iſaię 48. quo capite, hæc extant Meſſiæ Dei verba; & nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius.

Apud eundem Prophetam Zachariam cap. 12. Deus ſic loquitur. Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem, ſpiritum gratiæ, & precum, & aſpicient ad me, quem *Zach. 12.* confixerunt. Effudit Deus ſuper Eccleſiam, quæ Dauid, id eſt, Meſſiæ domus eſt, & Ieruſalem vera, Spiritum ſanctũ gratię precationumque autorem; Poſtulat enim pro nobis gemitibus inenarrabilibus, vt Paulus ait, ad Roman. *Ad Ro. 8.* 8. Et aſpiciunt Chriſtiani ad Deum, quem crucifixerunt, plangũtque eius mortem, veluti mortem vnigeniti. dicuntur autẽ Chriſtiani confixiſſe Deũ Meſſiam, quia ad expianda flagitia à nobis commiſſa Cruci eſt affixus. Exponi quoque poteſt locus, de Iudæis Eccleſiæ primitiuæ ad Chriſtum conuerſis, qui ſummo cum dolore Meſſię mortem ſunt lamentati. vel de Iudæis propè mundi finem conuertendis. vel denique de Iudęis qui Meſſiam à ſe repudiatũ, extremo illo Iudicij die, magno cum dolore, & plangore conſpicient. Aſpicient, inquit, in me Deum verum, quem confixerunt Cruci; Et *Matt. 24.* plangent eum plãctu, quaſi ſuper vnigenitum, &c. Hoc eſt, quod Chriſtus dixit Matthæi 24. Parebit ſignum filij hominis in Cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ. hunc vero planctum cum planctu cõfert celebri, quo Regis Ioſiæ mors, à familijs Iſraelitici populi, viris, fœminiſque deplorata eſt. Quocunque autem modo vaticinium intelligatur, ex eo planè efficitur, Meſſiam Cruci affixum Deũ eſſe.

Item capite 13. Patris ſempiterni *Zach. 13.* vox illa eſt, Meſſiam filium ſuum morti tradentis; Phramea ſuſcitare ſuper Paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi dicit Dominus exercituum, percute Paſtorem, & diſpergentur oues. Quis hic eſt Paſtor, in quem dat Pater gladio poteſtatem? Quis hic vir Deo cohærens? ſanè non alius, quàm Meſſias, Populi Dei paſtor, & Deo cohærens; quia humana illius natura, diuinæ eodem in ſuppoſito cohæret. Vatabli verſio ſic habet, ſuper virum coęqualem mihi. Eſt enim Chriſtus vir Deo Patri coæqualis, qa Deus eſt. Alij vertunt, ſuper virum proximum meum, eodem omnes ſpectant verſiones, & Meſſiæ diuinitatem oſtendunt.

Malach. cap. 3. Ecce ego (ait Deus) *Malac. 3.* mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis. De Meſſia eſt vaticinium, & Ioanne Baptiſta, illius præcurſore. Ecce ego mittam pręcurſorem meum Ioannem, qui viam prę parabit ante me. Ioanne vero præcedente, veniet in templum ſuum dominator Meſſias, quem expectatis, ille magni conſilij Angelus, fœderiſque noui, ſiue teſtamenti nuntius, & autor. Dominator appellatur Meſſias, & in templum ſuum, id eſt, Ieroſolymitanum venturus dicitur, quia Deus eſt, templum enim illud, templũ Dei erat, nec vlli, niſi Deo vero tribuitur.

Ad Pſalmos gradum faciamus. Pſal. *Pſal. 2.* 2. Regius Vates de Meſſia conſcripſit; initio hoſtium aduerſus eum fremitum, inaneſque conatus memorat; *Ex Pſalmis Meſſias Deus.* Quare, inquit, fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, aduerſus Dominum, aduerſus Chriſtum eius? Poſt alia, Meſſiam ipſum loquentem facit,

facit, hunc in modum, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, filius ergo Dei Meſſias eſt. quod ſi filius, ergo Deus: vt enim filius hominis homo eſt, ita Filius Dei, non poteſt eſſe niſi Deus. Quæres quando nā filium hunc genuit Deus? Ego, inquit, hodie genui te. Æterna quædam, ſplēdidiſſimaque dies æternitas eſt, quam nulla nox cōſequitur, nullæ nubes obſcurant, nulla viciſſitudinis obumbratio obtegit. In hac die clariſſima, Pater filium, Deus Deum, ſapiētiſſimus ſapientiſſimum, omnipotens omnipotentem, pulcherrimus pulcherrimum generat. Ideoque, Ego (ait) genui te hodie, id eſt, hoc æternitatis clariſſimo die, qui cœpit nunquam, deſinet nunquam, qui præteritum ignorat, futurum neſcit, totusque ſimul exiſtit, nec inſtantibus copulatur, neque horis conſtat, neque è cœli motu pendet, neque in menſuram cadit vllam.

Pſal. 109. De eadem æterna generatione Pater loquitur Pſalm. 109. illis verbis. Ex vtero ante Luciferum genui te. Lucifer, aſtrum Veneris ſignificat, vſurpaturq; hoc loco pro omnibus aſtris, diciturque Filius Dei genitus à Patre ante Luciferum, propterea quod eius generatio æterna ſit, aſtraque omnia, & mundum anteceſſerit. pro vtero, eſt hebraicè רחם reché, quę vox fœminæ vterum ſignificat. dicitur autem ex vtero Pater Filium gignere, vt intelligamus, longe diuerſam eſſe diuinam generationem, ab humana. homines namque aliena ad gignēdum vulua indigent, Pater ſolus admirabilem hanc generationem perficit. Ex vtero ſuo genuit, quia alieno nō fuit opus, dicitur prætereà, ex vtero genitus filius, quia filius hominis genitus, in vtero manet, ſic Filius Dei in vtero, id eſt, ſinu Patris perpetuò eſt, iuxta illud Ioannis 1. Vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris, &c. Prætereà, quia Filius, Verbum Patris eſt, verbum autē eſt conceptus vteri alicuius, videlicet intellectus; Noſter intellectus veluti vterus, recipit, ſpecies intelligibiles ab obiecto, illiſq; receptis, veluti ſemine, gignitur conceptus. Pater verò ex eſſentia ſua, per infinitum illum vterum, id eſt, intellectum ſuum, non recepta aliqua imagine intelligibili, ſed ipſa diuina eſſentia inſtar imaginis concurrente, & infinito intellectus vtero veluti recepta, infinitum gignit verbum, ſe ipſum dum intelligit. Ideoq; Sapientia diuina, quæ filius Dei eſt Prouerb. 8. dicitur concepta ab æternitate; Nondum, inquit, erant abyſſi, & ego iam concepta erā, videlicet in vtero Patris. Similiter eodem capite, eadem Sapientia; Ante omnes (ait) colles ego parturiebar, videlicet ex vtero Dei.

Pſal. 109. Initio eiuſdem Pſalm. 109. Meſſias Deus eſſe indicatur: Dixit Dominus Domino meo (ait Rex Dauid) ſede à dextris meis. Quis hic eſt, quem Dauid Dominum ſuum appellat? non alius ſanè, quàm Meſſias; Cui Dauidis Domino, dixit Dominus Pater; Sede in Cœlo à dextris meis. Sed cur Meſſiam filium ſuum, Dauid Dominum ſuum vocat? videlicet ob diuinitatē, quam in illo agnouerat. Deus ergo Meſſias eſt, Filius Dei, Sapientiaq; Patris ab æterno genita.

Pſal. 71. Quod indicatur etiam Pſalm. 71. illis verbis. Ante Solem permanet nomen eius; Hebraicè legitur ante ſolem (ינון Innon) nomen eius. Verbum autem (Innon) ſignificat filiabitur, vt docent Burgenſis, Pagninus, Vatablus, & Caietani interpres, à נין nin quod ſignificat filium; eſtque ſenſus, ab æterno nomen Meſſiæ, Filius erit. eſt enim vt diximus nomen Filij proprium Verbo diuino, quia ab æterno à Patre gignitur. Chaldæus vertit; antequàm creatus eſſet Sol, præparatum erat nomen eius.

Prouer. 30. Idem oſtenditur Prouerb. 30. Quis aſcendit in Cœlum atque deſcendit. Quis continuit ſpiritum, id eſt, ventum in manibus ſuis? Quis colligauit aquas, quaſi in veſtimento? videlicet in nubibus. Quis ſuſcitauit, id eſt, erexit, & conſtituit omnes terminos terræ? quod nomen eius, & quod nomen Filij eius, ſi noſti? Vides Prophetam aſſerere Deum habere filium, cuius nomen agnoſcere olim fuerit difficillimum?

Digitized by Google

2.Reg.7. limum? Ijs adiunge illud 2.Reg.7.Ego (ait Deus) ero illi ſcilicet Meſſiæ, in Patrem, & ipſe erit mihi in filium. &
Pſalm.88. illud Pſalm. 88. Ipſe, ſcilicet Meſſias, inuocabit me, Pater meus es tu, &c. Senſu enim humiliori locus ille de Salomone; hic de Dauide; Senſu ſublimiori, de Meſſia,vterq; intelligitur.

Pſalm 44. Pſalmus 44. totus de Meſſia eſt; ex mentis ſtomacho cœleſtibus epulis referto, verbum illud bonum Vates Regius eructauit; atque inter alia; Sedes inquit, tua Deus in ſeculum ſæculi virga directionis, virga Regni tui. hoc eſt, O Deus Meſſia, ſolium tuum ſtabit in ſempiternum; ſceptrum verò tuum rectum eſt, iuſtitiæ fulgentiſſimis pyropis ſplendens. Vides Meſſiam Deum appellari? Et verſu ſequenti. Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, &c. Id eſt, ò Meſſia Deus, ò Deus vncte, vnxit te Deus tuus; Deus, inquam, tuus ſecundum humanitatem, vnxit te oleo lætitiæ, id eſt, Spiritu ſancto. Iam verò ſapientiam Patris (quo nomine Filius Dei appellatur, quòd Verbum ſit, ſiue conceptus Patris, quæcunque ſcit Pater, continens, & repræſentās) æternam eſſe, atque proinde Deum, ex Prouerbijs fit compertum, & ex libro Sapientiæ, atque Eccleſiaſtico. Apud Eccleſiaſticum verò, præclarum extat diuinitatis Meſſię teſtimonium, capite quinquageſimo primo. Inuocaui, inquit, Dominum, Patrem Domini mei, vt non derelinquat me, in die tribulationis; id eſt, inuocaui Deum, Patrem Meſſię, Domini, & Dei mei. Reſpexiſſe videtur ad illud Dauidis Pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo, &c.

CAP. XVII.

Meſſiam eſſe Deum, quòd in teſtamento veteri Saluator appelletur.

Pſalm.67. EX Diuinis liquet literis, Deum eſſe Saluatorem. Pſal.67. Deus noſter, Deus ſaluos faciendi, & Domini
Iſa 12. Domini exitus mortis; Iſaiæ 12. Ecce
Iſai 43. Deus Saluator meus; Iſa.43. Ego ſum, ego ſum Dominus, & non eſt abſque me Saluator. Oſeæ 13. Saluator non Oſea 13.
eſt, præter me. Iſa 45. Deus iuſtus, & Iſa. 45.
Saluator non eſt præter me. Si igitur Deus Saluator eſt, potiſſimam, maximamque ſalutem, nempè animi à peccatis expiationem, quis homini tribuet, qui Deus ſimul, & homo non ſit? Atqui ſalus hæc Meſſiæ tribuit à Prophetis, & Saluator appellatur, ergo Deus eſt. Zacharias 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator; Iſa. Zach. 9.
45. Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos; Iſa. 45.
Iſaiæ 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Iſaiæ 24. Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Iſa. 49. Dedi te in lucem gentium, vt ſis Salus mea, vſque ad vltimum terræ; non Iudæorũ ſolùm, ſed Orbis totius ſeruatorem, Meſſiam fore indicat Dominus. & cap. 62. Propter Sion non ta Iſa 62.
cebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur, vt ſplendor, iuſtus eius, & Saluator eius, vt lampas accēdatur; id eſt, propter Sion, & propter Eccleſiam non deſiuam orare Deum, nec deſinam vaticinari, donec Meſſias veluti Sol ſplēdidiſſimus orîatur toti Orbi; & veluti lampas fulgentiſſima, ad illuminandos mortales inflammetur. Deinde eodem cap. Dicite filiæ Siō; Ecce Saluator tuus venit. Hunc Saluatorem Iacob extremo in ſpiritu ſuſpirans Geneſ. 49. aiebat; Salutare tuum expectabo Domine. Gen 49.
Hunc in mundo verſantem fidei oculis cernens Dauid Pſalm. 97. canebat; Pſalm. 97.
Notum fecit Dominus ſalutare ſuum; in conſpectu gentium reuelauit Iuſtitiam ſuam, &c. In hoc Abacuc 3. exultans dicebat; Ego autem exultabo in Abac. 3.
Deo Ieſu meo, & Iacob 19. Scio (ait) Iob 19.
quòd Redemptor meus viuit. Et in carne mea videbo Deum meum, quē viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei cōſpecturi ſunt, &c. Carneis oculis affirmat Iob viſurum ſe Deum, redemptorem ſuum, ergo Deus redemptor, Saluator; & homo eſt, qui carneis oculis videri poſſit.

Sed Iudęi, Meſſiam eſſe dicent Saluatorem corporum, non animorum. At iam ſuprà de Meſſię bellis, & redemptione egimus. Saluatorem verò eſſe

Margin: Meſſias Saluator, & Deus. — Iſa 12. 24 & 49.

Digitized by Google

A

eſſe maximè animorum, quos è pecca ti iugo liberarit, Prophetæ prædicarunt. Danielis 9. Meſſias venturus dicitur, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiternt; hæc omnia animi ſalutem ſignificant, quæ in iuſtitia, peccatorumque abolitionę conſiſtit. Ezech. 36. Effundam ſuper vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ ponam in medio veſtri; & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris, &c. hęc Meſſiæ ſalus eſt, ſuper populum ſuum, aquam baptiſmi mundam effundere, flagitiorum maculas eluere, vana ſimulachra Dæmonum, Orbe expellere, cor nouum, & ſpiritum nouum largiri, lapideum auferre, cereum, & ad omnẽ virtutem flexibile hominum pectoribus inſerere. Hæ ſunt illæ aquæ, quas in gaudio de fontibus Saluatoris hauriendas Iſaias 12. vaticinatur, ſcelerum expiatio, gratia, omniumque virtutum riui. & Zacharias capit. 13. In die (inquit) illa, erit fons patens Domini Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. & erit in die illa (dicit Dominus exercituum) diſperdam nomina idolorum de terra, &c. Fons omnibus patens Meſſias eſt, hæc enim illius verba ſunt Ioan. 7. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat; fons ergo eſt, ex quo hauritur aqua, quæ animis cœleſtem munditiem, diuinumque nitorem affert, quæ omnibus animi morbis medetur, quæ ardentiſſimam cupiditatum ſitim extinguit. hæc Meſſiæ ſalus, quæ Dei ſalus eſt; Meſſias ergo Deus.

Dan. 9.

Salus Meſſiæ, maximè animorum.

Ezech. 36.

Iſaia 12.

Zach. 13.

Ioan. 7.

Quis poteſt facere mũdum (ait Iob 14.) de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es? ſolus Deus, vt Iob affirmat, ſcelerum maculis aſperſos homines poteſt eluere; Chriſtus eos ſuo eluit ſanguine; ergo Deus eſt:

Iob 14.

ſanguine vero Chriſti ſcelerum eluendas maculas, prædixit Dauid, cũ Pſal. 50. ſceleris à ſe commiſſi precatur veniam. Incerta, inquit, & occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi. quæ ſunt hæc incerta, & occulta ſapientiæ Dei Dauidi manifeſtata? incarnationis ſanè, & paſſionis Meſſiæ myſteria; quamobrem ſanguine illo aſpergi ſe, perpetratique adulterij ſordes elui petit, quem à Meſſia fundendum prænouerat. Aſperges, inquit, me Domine hyſſopo, ſcilicet, ſanguinis Meſſiæ, & mundabor; lauabis me eius ſanguine, & ſuper niuem dealbabor.

Pſal 50.

B

Vides ſanguini Chriſti ſcelerum tribui ablutionem, nec ablutionem ſolùm, ſed etiam eximium, ac plus quã niueum candorem? abluere poteſt aqua ſordes Æthiopis, candidum ex atro reddere non poteſt; ſanguis vero Chriſti abluere poteſt impium, nec abluere ſolùm, verum etiam ex teterrimo reddere candidiſſimum. Super niuem, inquit, dealbabor; Non enim ſolum abluit, id eſt, peccatorum ſordes animo pellit, ſed etiam plus quam niueum gratiæ, virtutumque candorem affert.

C

Petit ergo Rex egregius, flagitium expiari ſuum innocentis agni ſanguine, quo ſciebat mundi totius ſcelera expianda. Quod Iſaias quoque præuidit cum capi. 52. de Meſſia in hunc modum loquitur. Iſte aſperget gentes multas; non potuerunt tot ſanguinis flumina, quot ex Hebræorum emanarunt victimis, vel vnius hominis crimina abſtergere; Meſſię vero ſanguis, gentes multas aſpergere, totumque terrarum orbem potuit perpurgare. videlicet, quia ſanguis eſt Dei. Vnde Diuus Cyrillus in libro de recta fide ad Reginas; Niſi, inquit, Deus verus eſſet Chriſtus, quæ eſſet vtilitas per ſanguinem eius? vel quomodo noſtram mundabit conſcientiam à mortuis operibus? ſanguis enim communis hominis, quid magis habet, quam ſanguis hircorum? nihil certè, quam quòd ille eſt rationalis animalis, hic vero bruti. Quoniam autem is

Iſa. 52.

Sanguis Chriſti nos abluit, victimarum vero ſanguis hominum peccata non potuit expiare.

D

D. Cyrill.

qui ex Deo eſt, carne aſſumpta poſuit pro omnibus ſuum ſanguinem, hac ratione & purgare poteſt credentes in ipſum, & à mortuis operibus liberare, hæc ille. Sapientiæ 16. Neque herba neque malagma ſanauit eos, ſed tuus Domine ſermo, qui ſanat omnia, &c. Nulla herba, nullum medicamentum, nullus ſanguis hircorum, aut taurorum, hominibus Tartarei ſerpentis morſu exulceratis, ſanitatem conferre potuit, ſolus Dei λόγος id eſt, ſermo, ſolum diuinũ Verbum, quod omnia ſanat, curationem potuit adhibere. Iſa. 63. Non legatus, neque Angelus, ſed ipſe Dominus ſaluauit eos; ſic habetur in verſione Septuaginta interpretum; nam vt dicitur Pſal. 3. Domini eſt ſalus, nõ legati, non Angeli, non hominis, nõ ſanguinis hircorum, aut taurorum.

Iſaia 63.

Pſal. 3.

Pſal. 39.

Quo circa Meſſias Pſal. 39. Patrem his verbis affatur; Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi; quaſi dicat: antiquæ oblationes, & ſacrificia, nec vi ad peccata expianda prædita erant, nec Iuſtitiæ tuæ faciebant ſatis; ideoque ea reſpuiſti. Aliud expetebas ſacrificium Pater, à me in cruce offerendum, quod ad crimina delenda, vim haberet infinitam ac diuinam. Quamobrem aures perfeciſti mihi, id eſt, obedientiſſimum me aſſumpta humanitate ſeruum tibi feciſti, vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Paulus ad Hebr. 10. Septuaginta interpretes ſecutus vertit, Corpus autem aptaſti mihi; id eſt, humanitatẽ mihi in vtero Virginis fabricaſti, in qua poſſem pro mũdi ſalute immolari. Idem eodem Pſalmo alijs repetit verbis; Holocauſtum, & pro peccato non poſtulaſti; tunc dixi; ecce venio; id eſt, cum holocauſta, & quæ pro peccato offerebantur, victimas ad ſoluenda peccata non quæreres, tunc dixi: ecce venio in mundum, ecce venio in cruce immolandus, vt hæc vna hoſtia, poſt tot victimas, tandem litetur.

Geneſ. 21.

Cum magnus ille fidei Pater Abrahamus Gen. 22. Iſaacum filium chariſſi-

E mum in montem duceret mactandum ferretque ligna holocauſti natus, Pater ignem admouendũ; rogauit Iſaac: Ecce ignis, & ligna, vbi eſt victima holocauſti? reſpondit Abraham; Deus prouidebit ſibi victimam holocauſti. non enim erat Iſaac victima, qua cæſa litare Abrahamus poſſet, ideoque à cœpto deſiſtere iuſſus eſt, prouiderat nimirum ſibi Dominus victimam holocauſti Meſſiam, qua percuſſa litatum eſt. hac vero infiniti pretij hoſtia litatum, canitur Pſalm.

F 84. Benedixiſti (ait Vates) Domine terram tuam, auertiſti Captiuitatem Iacob, remiſiſti iniquitatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum, mitigaſti omnem iram tuam, auertiſti ab ira indignationis tuæ. hoc eſt, iam litatum, iam placata Agni immaculati ſacrificio diuina Iuſtitia eſt, per Chriſtum in ara crucis immolatum, Dei benedictionem Abraham promiſſam terra eſt conſecuta, ſcelera condonata, captiui è Dæ-

G monis ſeruitute educti, concepta in mortales a Deo ira, ſanguine Meſſiæ effuſo ſic reſtincta, vt ſolet ingens flamma aquæ effuſione reſtingui.

Pſal. 48.

Chriſto immolato litatum eſt.

2. Reg. 21.

Rege Dauide 2. Regum 21. ſumma annonæ difficultate, per tres annos iugiter laboratum, oraculum datum, propter Saulis de mortui in Gabaonitas iniuriam, ſupplicium ſumi, in filij eius, qui iniuſtè egerat, vindicatum. Septem ſuffixi Cruci, Deus poſt hæc, terræ propitius; annona reddita. Similis fuit in orbe per qua-

H tuor annorum millia, diuinæ annonæ. i. gratiæ inopia. Ex oraculo acceptum, propter demortui primi parentis crimen, adiectaque alia pœnas dari. Vindicabatur in filijs crimen Patris; at nullus ſoluendo erat, nec ſimul omnes, etſi cruci ſuffigerentur, meritum poterant reddere ſupplicium, denegatamque Dei gratiam impetrare. Enim verò omnes paterna erant labe cõmaculati. Quod ſi nulla fuiſſent labe aſperſi, neque verò ſic poſſent ſatis diuinæ facere Iuſtitiæ, diuinitùs ergo difficillimi diſſo-

diſſolutio reperta eſt nodi, effectumque vt & Adami filius pœnas ſolueret, & cumulatiſſime diuinæ iuſtitiæ ſatisficeret.

Deus homo factus eſt, Adamique filius, diuina, humanaque natura, in eandem hypoſtaſim coeunte, vt pęnas, quas diuina dare non poterat, daret humana; pretium verò ſatisfactioni infinitum, quod humana præſtare nequibat, præſtaret diuina. Atque ita effectum eſt, vt Deo, atque homine Cruci affixo, Adami filius, omni labe carens, Adami Patris, & hominum cęterorum debitum, infinito pretio diſſolueret, iure ſummo, diuinæ iuſtitiæ ſatisfieret, propitius orbi redderetur Deus, denegatam pluuiam in terras largiter effunderet; diuinæ annonæ. i. gratiæ inopiam in ſummam abundantiam conuerteret; infinitoq; oblato ſacrificio homo poſt 4. annorum millia litaret.

CAP. XVIII.

De diuinitate Meſſiæ, ex teſtamento Nouo.

Concinit admirabili harmonia, veteri teſtamento nouum, ſuauiorem tamen, ac clariorem ſonum, nouę fides quam veteres edūt, veteres hactenus tetigimus, nouas quoque locus hic monet, vt pulſemus. Diuus Hilarius lib. 7. de Trinitate, quinque proponit modos, quibus probetur Chriſtum Deum eſſe. Deum (inquit) Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, his modis nouimus; Nomine, Natiuitate, Natura, Poteſtate, Profeſſione, &c. Hos igitur modos perſequamur, & Chriſtum verum Deū eſſe, ex nouo teſtamento oſtendamus. *D. Hilar.* *Probatur Chriſtū eſſe Deum.*

Primus modus ex Nomine eſt; quia Dei nomē Chriſto ſcriptura ſacra tribuit. Ioannis 1. Deus erat Verbum, & epiſtola 1. cap. 5. Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum. i. mentem, & intellectum, Græcè νοῦν vt cognoſcamus verum Deum & ſimus in vero Filio eius, hic. i. verus filius eius, eſt verus Deus, & vita æterna. Et prima epiſtola cap. 3. *Primus modus.* *Ioan. 1.* *1. Ioan. 5.* *1. Ioan. 3.*

In hoc cognouimus charitatem Dei, quia ille animam ſuam pro nobis poſuit; fatetur Ioannes Deum. i. Chriſtum pro nobis mortuum.

Similiter Actor. 20. Paulus; Attendite (inquit) vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quā acquiſiuit ſanguine ſuo. Deus acquiſiuit Eccleſiā ſanguine ſuo, ergo ſanguinem habet; ergo homo eſt, ergo Chriſtus eſt Deus, & homo. Et 2. Corinth. 5. Erat Deus in Chriſto, mundum reconcilians ſibi; erat (inquam) diuina natura in Chriſto, humanitati in eodem ſuppoſito coniuncta, quod ſimiliter dixit ad Coloſſ. 1. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. i. plena & tota diuinitas, corpori & carni Chriſti copulata eſt. Ad Roman. 9. quorum patres, ex quibus eſt Chriſtus, ſecundum Carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, Amen. Ad Philippenſes ſecundo. Cum in forma. i. natura Dei eſſet, non rapinā arbitratus eſt, eſſe ſe ęqualem Deo; Vt enim ait Auguſtinus lib. 1. contra Maximinum; Natura erat non rapina, non enim vſurpauit hoc, ſed natus eſt hoc: id eſt, non vſurpauit diuinitatem, ſed natus eſt ex Patre, Deus de Deo. *Act. 20.* *2. Cor. 5.* *Ad Col. 1.* *Ad Ro. 9.* *Ad Phil. 2.* *D. Auguſt.*

Ad Titum 2. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri. Ad Rom. 14. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti: ſcriptum eſt enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu; & omnis lingua confitebitur Deo; itaque vnuſquiſque pro ſe rationem reddet Deo. Manifeſte hoc loco Paulus docet, tribunal Chriſti eſſe tribunal Dei, ipſumque Deum eſſe. Præclara etiam illa D. Thomæ vox Ioannis 20. Diuinitatem Chriſti, perſpicuè confitetur, Dominus meus, & Deus meus. *Ad Tit. 2.* *Ad Rom. 14.* *Iſa 45.* *Ioan. 20.*

Obijcient Ariani, etiam Moyſem Deum appellari Exod. 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, non dicitur Deus abſolutè; ſed Deus Pharaonis, metaphoricè. Nunquid (ait Diuus Hilarius) nō adiecta eſt nominis cau- *Exod. 7.*

ſa, cum dicitur, conſtitui te Deum Pharaonis? vrgebunt, abſolutè dici Pſalm.81. Ego dixi Dij eſtis. reſpondetur, manifeſtum eſſe dictos Deos per participationem, non per naturam. Appellat Hilarius huiuſmodi appellationes deputatiuas, aut aſſumptiuas; At cum audies (inquit) Deus erat Verbum, demonſtratum intelligo eſſe, quod eſt. Quod reliquis etiã teſtimonijs conuenit, omnia enim Chriſtum Deum abſolutè appellant, non ꝑ participationẽ, ſed per naturã.

Pſal. 81.

2. Modus. Secundus modus ex Natiuitate; Nã filius, & Pater, eiuſdem naturæ ſunt, ſi pater homo eſt, filius quoque homo eſt, equus gignit equum, leo leonem, Deus gignit Deum, At Chriſtus eſt filius Dei, ergo Deus. Auguſtinus libro 1. contra Maximinum, Quare (inquit) verus Deus Chriſtus? reſpõdet; Quia verus Dei filius, ſi enim animalibus dedit Deus, vt non generẽt niſi quod ſunt, homo hominem generat, canis canem, & Deus Deum non generat? hæc ille. *D. Aug.* Auctor quæſtionum ex vtroque teſtamento quæſtione 122. Ea (inquit) ratione, qua filij hominum homines ſunt, Dei filius Deus eſt, naſcendo omnia conſecutus eſt Dei, nec enim conueniens erat, degener dici Verbum Dei. Et Auguſt. lib. 2. contra Maximinum Arianum, cap. 6. *D. Aug.* Vos (inquit) Ariani Dei filium ita degenerẽ vultis, vt ipſam Patris ei ſubſtantiã denegetis, &c. Nam ſi dicitur à Patre filius degenerare, qui Patris fortitudinem, vel mores, vel ſapientiam non aſſequitur, multo magis degenerare idem filius diceretur, ſi a Patris natura deficeret; Dei ergo filius à Deo Patre degeneraſſe meritò dicendus, & degener appellandus eſſet, ſi naturam Batris diuinam non haberet. Quis autem dicat Deum degenerem habere filium vnigenitum? fatẽdum ergo à natura Patris non degeneraſſe, atque adeò natura Deum eſſe ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. *D. Hilari.* Diuus Hilarius libro 7. de Trinitate, Manus filij manus Patris eſt, non enim degenerat per natiuitatem natura, ne eadem

ſit, &c. *D. Cyrill.* D. Cyrillus lib. 12. Theſauri cap. 15. Quomodo (inquit) verus genitoris fructus, aliud natura, quam genitor ſuus erit? Nam ſicut non naſcũtur ex dumis vuæ, ſic neq; ex vite naſcuntur dumi. Quoniam ergo Pater natura eſt Deus, erit filius quoque Deus natura. Aliter minoris erit dignitatis, quam creaturæ ſuæ. Creaturæ enim conſubſtantialem ſibi fructum ex ſe ipſis producunt, Deus autem ſecundum hæreticos, non natura Deum ex ſe generabit, quod abſurdum penitus eſt, &c.

3. Modus. Ioan. 10. Tertius modus ex Natura; eandem enim naturam diuinam Chriſtus habet, quam Pater. Ioan. 10. Ego & Pater vnum ſumus, item: Pater in me eſt, & ego in Patre. Chriſtus, & Pater vnum ſunt, quia vnam, & eandem habent eſſentiam: Pater in Filio, & Filius eſt in Patre, eandem ob cauſam, quia Patris eſſentia eſt in Chriſto, & Chriſti diuina eſſentia eſt in Patre. *D. Damaſ.* Nam vt ait Diuus Damaſcenus lib. 1. de Fide cap. 11. Indiuiſibilis eſt diuinitas, in diuiſis, id eſt, in Perſonis, ac velut in tribus Solibus, inſeparabili nexu inter ſe cohærentibus, vna, eademque eſt lucis temperatio, atque coniunctio. *1. Ioan.* 5. Prima Ioan. 5. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in Cęlo Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt, 1. eiuſdem eſſentiæ, hanc eſſentiæ identitatem Nicænæ Synodi Patres, celebri illo nomine Græco, ὁμούσιος, contra Arianos tutati ſunt. Trecenti decem, & octo Patres (ait D. Hilarius in fine libri de Synodis) *D. Hilar.* ὁμοούσιον receperunt. Et Diuus Ambroſius libro 3. de Fide cap. 7, *D. Ambr.* Ariani (inquit) nolunt ὁμοούσιον Patri filium dici, quia nolunt verum Dei filium cõfiteri, ſicut Auctor ipſorum Euſebius Nicomedienſis epiſtola ſua prodidit, dicens, Si verum Dei filium, & increatum dicimus, ὁμοούσιον cum Patre incipimus confiteri. hæc lecta cum eſſet epiſtola in concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei poſuerunt Patres, quòd id viderunt aduerſarijs eſſe formidini, vt tanquam euaginato ab ipſis gladio, ipſorum nefandæ hæreſe-

hæreſis caput amputarent. Hæc Ambroſ. Significat autem nomẽ græcum ὁμοούσιος latinè conſubſtantialem. i. eiuſdẽ ſubſtantiæ, & eiuſdẽ eſſentiæ. A

4. Modus. Quartus modus, ex Poteſtate, multiplex enim poteſtas, Deum eſſe Chriſtum probat. Primò, Poteſtas creandi. *Ioan. 1.* Ioan. primo, Omnia per ipſum facta ſunt. *Ad Heb. 1* Ad Hebræos 1. Per quem fecit, & ſæcula. Prouerb. 8. Cum eo erã cuncta componens. *Ad Col. 1.* Ad Coloſſ. primo; In ipſo conditæ ſunt vniuerſa, in Cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia. *Ad Heb. 1 Pſal. 101.* Ad Hebr. primo, & Pſalm. 101. B Tu in principio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt Cœli. Secundò, Poteſtas gubernandi, conſeruandique orbem. *Ioan. 5.* Ioan. 5. Quæcunque Pater fecerit, hęc & filius ſimiliter facit. Item, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor; operatur Pater orbem gubernando, ac conſeruando, operatur eodem modo Chriſtus. *Ad Col. 1.* Ad Coloſſ. 1. Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. i. per ipſum, & in ipſo condita ſunt C omnia, & ipſe eſt rebus omnibus conditis prior, præterea omnia in eo cõſtant, & conſeruantur. *Ad Heb. 5.* Ad Hebræos primo; Cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis; Portans (inquit) id eſt, gubernans, ac ſuſtentans omnia, verbo virtutis. i. potentiæ ſuæ. Tertio, Poteſtas reuocandi *Ioan. 5.* in vitam mortuos. Ioan. 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & D filius, quos vult, viuificat. Vide quam amplam habeat filius mortuos ſuſcitandi poteſtatem. Quos vult (inquit) viuificat. i. poteſtatam habet in omnes mortuos: arbitratu ſuo poteſt illos reſtituere vitæ, quemadmodum Pater. Quartò, Poteſtas Iudicandi; eodem capite 5. Ioan. Pater omne iudicium dedit filio. Quintò, Poteſtas miracula patrandi, propria authoritate, quibus pleni ſunt Euangeliorum libri, Sextò. Poteſtas peccata *Marci 2.* remittendi. Marci ſecundo, Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico, Surge, &c. Cùm Scribæ animo illud voluerent, quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? habere ſe eam poteſtatem, quæ ſolius eſſet Dei, ac proinde Deum eſſe, miraculo confirmat.

Quintus modus ex Profeſſione, ꝓfeſſus.n. eſt Chriſtus Ioan. 10. ſe vnum *5 Modus.* eſſe cum Patre, natura, & potentia. Et *Ioan. 10.* Ioan. 16. Omnia, quę habet pater, mea *Ioan. 16.* ſunt, quibus verbis profitetur diuinitatem Patris eſſe ſuam, & Ioan. 17. Et *Ioan. 17.* mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Ioan. 10. Quod dedit mihi Pater maius omnibus eſt, *Ioan. 10.* dedit enim Pater Chriſto diuinitatem, quæ rebus omnibus præſtat. Ioan. 14. Creditis in Deũ, *Ioan. 14.* & in me credite; In me (inquam) quia Deus ſum. Rogatus præterea à Caipha Pontifice paulò antequam in Crucem ageretur; Filium Dei ſe eſſe, ac Meſſiam, coram omnibus, qui aderant, Scribis, & Phariſæis profeſſus eſt, & Ioan. quinto. Propterea magis *Ioan. 5.* quærebãt eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat Sabbathum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Hanc cum Patre æqualitatem profitebantur etiam mirabilia opera, de quibus ille Ioan. 10. *Ioan. 10.* Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi, ſi autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis, & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre, &c. Eodem capite 10. cum dixiſſet; Ego & Pater vnum ſumus, &c. Etiam Iudæi intellexerunt Chriſtum ſe profiteri Deum, Homo (inquiunt) cum ſis facis te ipſum Deum; At ille non correxit hoc Iudæorum dictum, quin potius couſirmauit, & inter cætera adiunxit; Vt credatis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt. Ioan. 8. Ego *Ioan. 8.* ex Deo proceſſi, per æternam, ſcilicet, generationem. Item, Antequam Abraham fieret ego ſum. Item, Si non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Item, dicebant ei, tu quis es? dixit eis, principium, qui & loquor vobis.

Digitized by Google

Prȩter hos quinq; modos, alijs quo
6. *Modus.* que poteſt oſtendi Chriſti diuinitas.
Sextus modus,ex æternitate;Deus nã
que eſt, quia in Scriptura ſacra æter-
Ioan. 1. nus eſſe oſtenditur. Ioan. 1.In princi-
ad Heb. 13. pio erat Verbũ.Ad Hebræos 13.Chri-
ſtus heri,& hodie, ipſe, & in ſæcula,
id eſt,Chriſtus heri,id eſt,ab æterno,
& hodie.i.tempore præſenti,& in ſæ
Apoc. 1. cula.i.in ęternum.Apocal.1.Ego ſum
primus,& nouiſſimus, id eſt, æternus
ante quem nullus, poſt quem nullus,
carens principio,& fine.

7. *Modus.* Septimus modus,ex Imperio, nam
Chriſtus dicitur abſolutè Dominus;
Actor. 10. qui ſolius Dei titulus eſt. Actorũ 10.
Hic eſt omnium Dominus.In epiſtola
Iudæ; Solum dominatorem,& Domi-
1. Corint. 3 num Ieſum Chriſtum negantes,&c.1.
Apoca. 17. Corint.3.dicit Dominus Gloriæ.Apo
& 19. cal.17.& 19.Rex regum, & Dominus
Ioan. 13. dominantium. Ioan. 13. Vos vocatis
Actor. 2. me Magiſter,& Domine, & bene dici
tis, ſum etenim. Actor.2. Certiſſimè
ſciat omnis domus Iſrael, quia Domi
num eum,& Chriſtum fecit Deus, id
eſt, quia Deus fecit Ieſum dominum
rerum omnium,& fecit eum Chriſtũ,
id eſt, Meſſiam, & Regem totius or-
bis. Fecit autẽ Deus Dominum Chri-
ſtum per incarnationẽ, nam pro-
pter vnionem hypoſtaticam, homi-
ni Chriſto, Domini titulus debe-
tur,præterea per Crucem eundem ade
ptus eſt.

8. *Modus.* Octauus modus, ex titulo Redem-
ptoris,ſiue Saluatoris, quemadmodũ
enim Creatoris titulus,ita & Redem-
ptoris,ſiue Saluatoris, ſoli tribuitur
Iſa 43. Deo.Iſaiæ 43. Non eſt abſq; me Salua
Pſal. 129. tor.Pſalm.129. Apud dominum miſe-
ricordia & copioſa apud eũ redẽptio,
ipſe redimet Iſrael ex omnib. iniqui-
1. Corin. 1. tatib.eius.1.Corint.1.Factus eſt Chri
ſtus nobis iuſtitia, & ſanctificatio, &
Ad Coloſ. redemptio. Ad Coloſſ. 1. In quo ha-
bemus redemptionem, & remiſſionẽ
1. Timot. 2. peccatorum. 1. Timoth. 2. Dedit re-
demptionem ſemetipſum pro omni-
Luca 2. bus.Lucæ 2; Natus eſt vobis hodie Sal
Actor. 13. uator.Actor.13.Eduxit Iſrael Saluato
ad Phil 3. rem Ieſum. Ad Philip. 3. Saluatorem
exſpectamus Dominum noſtrum Ie-
E ſum Chriſtum,& alijs locis.

Nonus. Ex Honore, quia diuinum *9. Modus.*
honorem tribuit Scriptura Chriſto. *Ioan. 5.*
Ioan. quinto. Vt omnes honorificent
filium ſicut honorificant Patrem, ea-
dem videlicet latria, quæ Patri ex-
hibetur. Apocal. quinto. Animalia *Apoca. 5.*
illa quatuor, & viginti quatuor ſe-
niores ceciderunt coram agno, ex-
hibentes illi latriam. Ad Philipp. 2. *ad Phil. 2.*
In nomine Ieſu omne genu flecta-
tur cęleſtium,&c. Ad Roma. 14.Om- *ad Ro. 14.*
nes ſtabimus ante tribunal Chriſti, *Iſa. 45.*
F ſcriptum eſt enim; Viuo ego dicit
Dominus, quoniam mihi flectetur
omne genu, & omnis lingua confi-
tebitur Deo. Tribunal Chriſti oſten-
dit Paulus tribunal eſſe Dei, cui om-
ne genu ſit flectendum, & ab omni *ad Hebr.*
lingua laus exhibenda. Ad Hebr. 1.
Adorent eum omnes Angeli eius ſci-
licet latria. Matth. 28. Baptizantes *Matt. 28.*
eos in nomine Patris, & Filij, &
Spiritus ſancti.eundem honorem,ean
demque dignitatem,& eſſentiam hæc
verba, Patris eſſe planè ſignificant,
G Filij, & Spiritu ſancti; quippe qui
pariter, & ęqualiter, ad perficien-
dum baptiſmatis Sacramentum, in
ipſa fidei ianua inuocentur. At op-
pones; illo capite Apocalyſis no- *Apocal. 5.*
tato dicitur Agnus dignus accipere
diuinitatem, ergo illa carebat. Re-
ſpond. habebat diuinitatem Agnus,
ſed dicitur dignus eam accipere ab
hominibus, id eſt, dicitur dignus,
qui ab hominibus verus Deus eſſe
agnoſcatur, & diuinis honoribus co-
latur. Crucis enim ignominia diui-
H nos honores promeruit, quod dixit *ad Phil. 2.*
Paulus ad Philipp. 2. Propter quod
& Deus exaltauit illum, & dedit il-
li nomen, quod eſt ſuper omne no-
men, id eſt, propter Crucis ignomi-
niam, dedit illi nomen Dei, quod
omnibus antecellit. dedit (inquam)
vt ab omnibus Deus eſſe cognoſcere-
tur,& Deus verus appellaretur, diui-
noque honoraretur cultu.

Decimus, ex omni ſcientia. Ad *10. Modus*
Coloſſ. ſecundo. In quo ſunt omnes *Pro. 8. &*
omnes theſauri ſapientiæ, & ſcien- *9.*
tiæ abſconditi. Præterea Prouerb.8.
& 9.

Digitized by Google

& 9. Eccleſiaſtici 24. Et alijs locis di-
Eccl. 24. citur ſapientia Patris. 1. Corinth. 1.
1. *Cor.* 1. Prædicamus Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam, &c. Sapientiam autem Dei, quid poteſt latere? Ioan.
Ioan. 16. 16. Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi, vt quis te interro-
Matt. 14. get, &c. Si obijcias illud Matth. 24.
Marc. 13. & Marci 13. De die autem illa, vel hora, ſcilicet iudicij, nemo ſcit, neque Angeli, neque Filius, niſi Pater. Reſpond. Chriſtum neſcire diem Iudicij à ſemetipſo, quia ſcit ſcientia communicata à Patre. ſimilis loquen-
Ioan. 7. di modus ille eſt, Ioannis ſeptimo; Mea doctrina, non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Appellat ſuam doctrinam, non ſuam; quia à Patre illam acceperat, ſimilem in modum ait ſuam ſcientiam de die Iudicij, non eſſe ſuam, quia à Patre erat communicata. Vel dixit Chriſtus ſe neſcire diem Iudicij, vt Apoſtolis patefaceret;
Act. 1. Non eſt veſtrum (ait Actorum primo) noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate: nouerat ergo arcanum diem; ſed Diſcipulis, & Eccleſię minimè aperiendum. Alij aliter exponunt hæc Chriſti verba, ſed ſuo loco copioſius explicabuntur. Quòd autem omnia Chriſto nota ſint, docet e-
ad Heb. 4. tiam Paulus, Ad Hebræos quarto. Viuus (inquit) eſt ſermo, ſine viuum Verbum Dei, & efficax, &cæt. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis eius, &c.

Vndecimus modus. Vndecimus ex cognitione, & perſcrutatione cogitationum; nam peculiaris Deo eſt huiuſmodi co-
3. *Reg.* 8. gnitio. Tertio Regum octauo; Tu ſolus noſti omnia corda filiorum ho-
Ierem 17. minum. Ieremiæ decimoſeptimo. Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes. De Chriſto autem idem dicitur Apocalypſis ſecundo;
Apoc 2. Scient omnes Eccleſiæ (ait Chriſtus) quia ego ſum ſcrutans renes, & corda. Matthæi nono; Cum vi-
Matth. 9. diſſet cogitationes eorum; Ioannis
Ioan 2. ſecundo; Non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes. Item,

A Ipſe ſciebat quid eſſet in homine. Lu-
Luc. 6. cæ ſexto; Ipſe ſciebat cogitationes eorum.

Duodecimus. Quia vbique eſt. *12. Modus*
Matt. 18. Matthæi decimo octauo; Vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum; Vnde efficitur Chriſtum eſſe vbique, ſiquidem vbique eſſe poſſunt congregati in nomine eius. Ioannis tertio; Nemo *Ioan.* 3. aſcendit in Cęlum, niſi qui deſcendit de Cęlo; filius hominis qui eſt in Cęlo. Chriſtus erat in terra, & erat in
B Cęlo ſimul, ergo Deus eſt. nulli enim creaturæ hoc poteſt contingere.

Denique nomen ipſum Ieſu, Chriſtum Deū eſſe teſtatur. Etenim Deus, Iſaiæ 43. aſſerit: Non eſt abſque me *Iſai.* 43. ſaluator: cum ergo Chriſtus ſit Ieſus, id eſt, Saluator, quis neget Deum eſſe? Matth primo; Vocabis nomen eius *Matth.* 1. Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Sed de hoc auguſtiſſimo nomine, ſuo dicendum loco, nunc pergamus.

C

CAPVT XIX.

De Eliæ Aduentu.

Eliam Prophetam ante Meſſiā mittendum, docetur Malachiæ capi- *Malach.* 4 te quarto; Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequā veniat dies Domini magnus, & terribilis, & conuertet cor Patrum in filios, &c. Sed hallucinantur Hebræi, dùm ante primum aduentum mittendum putant,
D quia vt ſupra iam diximus, duos Meſſiæ aduentus non agnoſcunt. Nos autem duos Meſſiæ aduentus agnoſcimus, alterum in ſumma humilitate ad mortem ſubeundam, alterum in ſumma Maieſtate ad Iudicium exercē dum. Prior pręterijt, poſteriorem expectamus, iuxta illud Pauli ad Titū 2. *ad Titū.* 2. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ Magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. De priori illud eſt Zachariæ 9. Ecce Rex tuus veniet tibi Iuſtus, & Saluator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, &c. Et illud

Iſaiæ

Iſaiæ quadrageſimo ſecundo; Calamũ quaſſatum non conteret, & linum fumigans nõ extinguet, & Capite quinquageſimo tertio; Vidimus eum, & non erat aſpectus, deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorũ, &c. Illud item, Pſalmi 71. Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram, & illud Pſal. 21. Ego autem ſum vermis, & non homo opprobium hominũ, & abiectio plebis, illud quoque Danielis nono. Occidetur Chriſtus. Et ſexcenta alia.

Duplex Meſſiæ aduentus. *Zachar. 9.* *Iſa. 42. & 53.* *Pſal. 71.* *Pſal. 21.*

Ad poſteriorem ea pertinent, quæ Meſſiæ Maieſtatem, furorem, & Iudicium ſonant, quale illud eſt Pſalm. 96. Nubes, & Caligo in circuitu eius, iuſtitia, & iudicium correctio ſedis eius ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius, alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit, & commota eſt terra; Montes ſicut Cera fluxerũt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annuntiauerunt Cęli iuſtitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. Et illud Pſal. 49. Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram, à Solis ortu vſque ad occaſum, ex Sion ſpecies decoris eius. Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit, ignis in conſpectu eius exardeſcent, & in circuitu eius tempeſtas valida. Aduocauit Cęlum de ſurſum, & terram diſcernere populum ſuum, & cæt. Illud quoque Iſaiæ 13. Ecce dies Domini veniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furoriſque ad ponendum terram in ſolitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam ſtellæ Cęli, & ſplendor earum, non expandent lumen ſuum, obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplẽdebit in lumine ſuo, & viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios iniquitatem eorũ, & quieſcere faciam ſuperbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo, &c. Quæ verba tum Babiloniorum, tum vel maximè impiorum in die Iudicij ſupplicium prænunciant, pro ea quæ in Scriptura reperitur, ſenſuum fœcunditate.

Pſal. 96. *Pſal. 49.* *Iſaia 13.*

Ad hunc quoque Chriſti aduentũ, Eliæ pertinet miſſio, de ſecundo enim aduẽtu, ſermo illo capite Malachię 4. habetur. Ecce dies venit ſuccẽſa, quaſi Caminus, & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicẽ, & germẽ, &c. Camino inflammato ſimilis erit dies iudicij, qua gratiæ ſucco carentes, aridæque ſtipulę ſimiles impij, omni ſpe ſublata ad priſtinas aliquando voluptates redeundi, ſempiternis flammis addicentur. Non derelinquet (inquit) eis radicem, & germen. Si radix in terra relinquitur, renaſci arbor poteſt, ſin euellitur, penitus ſpes perit, eradicabit igitur illa dies impios, qua omnium bonorum ſpem miſeris auferet. De probis ſequitur; Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol Iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, & egrediemini, & ſalietis, ſicut vituli de armento, & calcabitis impios, cum fuerint cinis, ſub planta pedũ veſtrorum, in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum, &c. Erit dies illa iudicij probis quidem ſplendidiſſima, improbis obſcuriſſima, his enim Sol Chriſtus in ſempiternam noctem occumbet, illis verò, in ſempiternam diem exorietur. Orietur (inquit) vobis timentib. nomẽ meũ, Sol Iuſtitiæ.

Ad ſecũdũ aduẽtũ Elia miſſio pertinet. *Malach. 4.*

Sol autem dicitur in iudicio Chriſtus, vt Theodoretus docet, quia quẽadmodum Sol exoriens, ſomno oppreſſos excitat, ſic Chriſtus in Iudicio apparens, longo mortis ſomno ſopita corpora, ſuſcitabit. Sol præterea dicitur, quia diem tunc æternitatis clariſſimum, beatis corporibus efficere incipiet. Duæ noctes ſunt impiorum, altera peccati, altera Gehennæ. Duo quoq; dies Sanctorum, alter gratiæ, alter gloriæ, vtrumque hic noſter fulgentiſſimus Sol efficit, gratię diem efficit in hoc orbe terrarum, quem tamen hominum culpa, multæ ſæpe nubes obſcurant, gloriæ diem clariſſimum, in orbe Cœlorum efficiet, cuius ſplendori nullæ ne tenuiſſimæ quidẽ nubeculæ officere poterunt. Tertio, Sol appellatur, quia beatitudinis dies illa

Theodoret. *Chriſtus ut Sol in iudicio probis exorietur.*

Digitized by Google

illa erit, beatitudo autem, in conſpiciendo Deo poſita eſt, ad conſpiciendum verò Deũ gloriæ lumine, id eſt, huius Solis radijs indigemus. Quarto, Quia illa die illuminabit Chriſtus vt Paulus ait prima Corint. 4. abſcondita tenebrarum. Quemadmodũ nocturno tempore nec pulcherrimarum rerum gratia, nec deformium apparet turpitudo, Sole autem exoriente, vtraq; fit conſpicua, ſic hoc tenebroſo tempore, à multis nec virtutũ pulchritudo, nec vitiorum cernitur fœditas, Chriſto autẽ in iudicij die inſtar Solis illuceſcente, tam hæc, quàm illa cunctis hominib. apparebit. quamobrem meritò Chriſtus dicitur illa die Sol iuſtitiæ, id eſt, Sol ipſam illuminans Iuſtitiam, etenim quæ nunc veluti in tenebris deliteſcit, illa die quã tum ſplendorem habeat, conſtabit. Iuſtitiam viri iuſti nunc temporis, potiùs caligine occultare ſtudent, quam in oculis hominum ponere, tunc temporis caliginem hanc noſtri Solis radij diſcutient, latentemque virtutem in publicum totius orbis theatrum magna cum laude producent. Sol deinde iuſtitiæ dicitur, quia quemadmodum à Sole Lux, ſic à Chriſto omnis iuſtitia emanat. Tertiò, quia illa die iuſtitiæ radios emittet; quando iuſtè iuſtos beet, impios verò damnet, vniuerſo orbi patefaciet. Denique Sol dicitur iuſtitiæ, id eſt, Sol iuſtus ſiue iuſtificator, more Hebræo, dies enim illa iuſtitiæ eſt, & iudicij.

1. Cor. 4.

Tribuit autem Scriptura Soli poeticè ſalutiferas alas; Sanitas in pennis, id eſt, alis eius: propter agilitatem Chriſti ſummam, qua è Cęlo ad iudicium deſcendet. Si enim Angelis alę tribuuntur, Chriſto multo æquius. Salutiferæ dicuntur, quia ea die omnibus numeris abſolutam ſalutẽ beatis Dominus conferet. Vt Medici cęleſtis munere fungeretur, ad nos venit, medicinam attulit animis, à corporibus mortem depellere noluit, ne corporum ſanitas perpetua, in perniciem animi redundaret, ſananda in iudicij diem reſeruauit. Ideoque illa die allaturus dicitur ſanitatem, tum animis, tum corporibus, quæ è cinere in vitam excitata, donabit ſanitate, eaque perpetua. Egrediemini (inquit) & ſalietis ſicut vituli de armento, & calcabitis impios. Egredientur è ſepulchris beati illi homines, doteque agilitatis præcellentes ſalient, ſicut vituli de armento. Septuaginta vertunt; Salietis ſicut vituli è vinculis relaxati, è Mortis namque vinculis relaxata corpora, lætiſſimos ſaltus è terra vſque in altiſſimos cęli montes dabunt, impioſque Dæmones, atque homines conculcabunt. Cernis hæc omnia ad iudicij diem pertinere?

Chriſtus Sol iuſtitia beatis ſanitatem fert.

Poſt hæc Deus Iudæis legem Moyſis memoria tenere, eamque ſeruare iubet, quamdiu, ſcilicet, Meſſias non venerit, illius enim ætatis hominibus neceſſaria erat Moſaicæ legis obſeruatio, ſimul cum Chriſti gratia, vt iudicij euaderent ſupplicium. Tandem Eliæ aduentus prædicitur ante iudicium, de quo verba facta fuerant. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, id eſt, antequam veniat dies Iudicij. Et conuertet corda patrum in filios, &c. Docet quorſum Elias ſit venturus, videlicet vt Iudæi ad Patrum fidem conuertantur, à qua penitùs degenerarunt. Conuertet, id eſt, reducet, cor Patrum, id eſt, Patriarcharum, Abraam, Iſaac, Iacob, & cæterorum, in filios, Iudæos, & cor filiorum, ad patres eorum, id eſt, efficiet Elias, vt vnum ſit cor Iudæorum, & Patriarcharum, eadem ſit legis intelligentia ſpiritalis, idem amor Meſſiæ, eadem voluntas, eadem Chriſti fides, eadem religio, efficiet vt Iudæi Meſſiam, in quem Patres crediderunt, amplectantur, Antichriſtũque repudient. Vnde conſtat Iudæos, nunc ea non credere, quæ Patres crediderunt, quippe qui Chriſtum, quem Patriarchæ, ſummo deſiderio ſuſpirabant, eiuſque legem reiecerint. Aliter: Conuertet cor patrum ad filios, id eſt, Patriarchas, Iudæis reddet beneuolos, ſunt enim Iudæis infenſi Patres, quòd Meſſiam Cruci ſuffixerint, & à fide degenerarint; cum ergo Eliæ per-

Elias Iudaos conuertet.

Malach. 4

perſuaſi ſermonibus fidem receperint, Patriarcharum ſibi gratiam cõciliabunt. Conuertet etiam cor filiorum,id eſt, Iudæorum,ad Patres.quantumcunque enim Iudæi, Patriarcharum ſe amatores fingant, ad Patriarchis longe diſſident corde. Elias igitur, diſſidentia corda Iudæorum ad Patres conuertet; Ne veniat Dominus, & percutiat terram anathemate; id eſt, ne cum venerit Chriſtus ad Iudicium, Iudæos omnes funditus perdat, Eliam mittet, qui ad Chriſti fidem illos reuocet, Iudicijque ſupplicijs eripiat.

Eccleſ. 49. Ad hæc reſpexit Eccleſiaſticus cap. 48. de Elia verba faciens; Inſcriptus (inquit) es,in iudicijs temporum, lenire iracundiam Dei, conciliare cor Patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob. Inſcriptus dicitur Elias apud Malachiam lenire iracundiam Dei, id eſt, ad placandam iram diuinam,in judicijs temporum, & ad conciliandum cor patrum ad filios,id eſt,ad reducendos Patriachas ad amorem Iudæorum, vt ex poſuimus; græcè habetur ἐπιστρέψαι, id eſt,ad conuertendum. Et ad reſtituendas tribus Iacob, id eſt,reparandas, & ad Chriſtum reducendas. Iudæi Meſſiam expectant, qui tribus Iacob reſtituat; inanes has eſſe ſpes Eccleſiaſticus demonſtrat, dum non per Pſeudomeſſiam reſtituẽdas,ſed per Eliam ad Chriſtum eſſe reuocandas pronuntiat. Alioquoq; ſenſu ſuperiora illa verba explanari poſſunt, hunc in modum: Conuertet Elias cor patrum, id eſt, Summi Pontificis, Epiſcoporum, & Sacerdotum, qui plebis Chriſtianæ Patres ſunt, cõuertet,inquam,in filios, id eſt, in Iudæos,iam effectos Eccleſiæ filios,& ipſorum Patrum. Et conuertet cor filiorum, id eſt, Iudæorum iam filiorum, ad patres eorum, id eſt, Pontifex Sacerdotes, à quibus abhorrent, id eſt, Iudæos Chriſtianis, & Chriſtianos Iudæis, per vnam eandemque fidem conciliabit.

CAP. XX.

De Abrogatione veteris Legis.

MOſis Legem appellat Scriptura æternam. Videbitur ergo alicui imperito non eſſe abrogata, ſed etiam nunc robur habere, vt Iudæi contendunt. Geneſ. 17. Erit fœdus meum, ſcilicet circumciſionis in carne veſtra in fœdus æternum. Exod. 31. Cuſtodiat filij Iſrael Sabbatũ,&c. Pactum ſempiternum. Exod. 12. Celebrabitis eam, ſcilicet diem Paſchatis, ſolemnem cultu ſempiterno. Leu. 23. Præceptum eſt ſempiternum in generationibus, & Baruch quarto: Hic liber mandatorum Dei, & lex,quæ eſt in æternum,& alijs locis.

Gen. 17. Exod. 31. Exod. 12. Leu. 23. Baruch. 4.

De hac legis abrogatione iam diximus libro 1.cap.11. Allata verò teſtimonia nihil habent virium, proptere a quòd æternitas illa; quæ legi tribuitur; non vera eſt æternitas, quædam temporaria. Vtraque lex ſuo modo æterna dicitur. Noua, quòd ad iudicium vſque ſit permanſura. Vetus, quòd ad Meſſiam vſque fuerit rata: Vtriuſque æternitas eſt temporaria. Sine vllo autem fine æternitas,gloriæ erit, & ſupplicij,non Legis. Temporaria hæc æternitas, ſiue ſæculum, ſiue longum tempus, Hebraico nomine dicitur, עולם golam. Primo Regum primo,ait Anna Mater Samuelis, Ducam eum vt appareat ante conſpectum Domini vt maneat ibi iugiter. Hebraicè עד עולם gad golam,id eſt, vſque in æternum.

Aeterna lex æternitate quadã temporaria. 1. Reg. 1.

Dicitur Samuel manſurus in conſpectu Dei in Templo vſque in æternũ,id eſt, iugiter, vt noſter interpres optimè vertit. Deuter. 15. Seruiet tibi vſque in æternum, nunquid poteſt ſeruitus æterna eſſe? poteſt.Sed æternitate temporaria, durabat autem illa æternitas ſeruitutis paucis annis, videlicet vſque ad Iobilæum. Si igitur ſerui,qui è domo heri diſcedere nolebat, æterna ſeruitus dicitur, cur non diceretur lex vetus æterna,quam uis ad Meſſiam vſque tantummodo, robur eſſet habitura.

Deut. 15.

Pro-

Prouer. 22. Prouerbiorum vigeſimo ſecundo: Ne tranſgrediaris terminos golam, id eſt, antiquos, ſiue æternos. Primo Reg. 27. Erit mihi Dauid ſeruus ſempiternus, aiebat Achis ille Rex Geth. Gen. 49. appellantur colles æterni, & Deuter. 33. Id eſt antiqui. Ieremiæ 2. מ עולם me golam, id eſt, ab æterno, a ſæculo, ſiue ab antiquis temporibus cofregiſti iugum. Geneſ. 6. Iſti ſunt potentes me golam, id eſt, ab æterno, vel ſæculo, viri famoſi. Cum ergo hac dictione, golam, legis æternitas ſignificetur, pro temporaria æternitate multorum annorum, quibus vſq; ad Meſſiam robur habuit, ſumenda eſt, non autem pro æternitate perfecta, vt liqnet. Eundem in modum ſumenda eſt Num. 25. Cum Phineæ ſacerdotium promittitur ſempiternũ. Ecce do ei (ait Dominus) pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini eius, pactum Sacerdotij ſempiternũ, quia Zelatus eſt pro Deo ſuo, &c. Placuit Deo ſummopere Sacerdotis Zelus. Ideoque Sacerdotium illi pollicetur golam, id eſt, æternum. At ſacerdotium Phineæ nuſquam extat, abolitum iam eſt, nec tenuiſſimum quidem illius veſtigiũ apparet. Quid ergo? nonne æternum pollicitus eſt Deus pontificatum? æternum pollicitus eſt, ſed æternitate quadam temporaria, non perpetua, quæ finem haberet nullum. Quod de Phineæ pontificatu, idem de lege veteri dicimus.

1 Reg 27.

Deut. 33.

Num. 25.

Præterea ex abundanti addimus, potuiſſe Deum ſempiternam legem Iudæis tradere, quę æterna diceretur, quòd in ſempiternum eſſet ſuapte natura Iudæos obſtrictura, niſi Deus illam antiquaret. Æterna igitur dici tur lex, quia ſuapte natura, niſi abrogata eſſet, Iudæos in ſempiternum ſuis præceptis deuinxiſſet. At quia conſtat per Meſſiam eſſe abrogatam, omni vi iam caret. Erit ergo ſenſus iuxta hanc interpretationem, cum di citur fędus æternum, mandatum ęternum, &c. Hoc fædus, hoc præceptum, hic ritus erit æternus ſuapte natura, quia lex Dei ſuapte natura æternam vim habet, niſi antiquetur, erit ęternus, præterea veſtra ex parte, hoc tamen mihi poteſtatem non tollit reſcindendi legem meam.

Æterna item lex dici poteſt, quòd ad præcepta attinet Decalogi moralia. Illa enim in ſempiternum ſeruabuntur, quippe quæ iuris ſint naturalis, ab ipſa natura, hominum mentibus inſculpta, ideoque lapideis tabulis meritò inſcripta ſunt, quòd in nullam veniant abrogationem. Cętera iudicialia, ac cæremonialia in charta ſunt exarata, non in lapide firmiori, quòd tandem aliquando eſſent antiquãda. Adde ijs rationem quartam, legi veteri æternæ nomen idcirco cõgruere, quòd ſpiritali ſenſu ſit ſeruanda ſemper. Si enim circumciſio corporis non ſeruatur, at ſeruanda eſt circumciſio cordis; ſi Sabbati otium reijcitur, at contemplationis otium maximè negotioſum retinetur; ſi tauri, ſi hirci non mactantur, at cupiditates effrenatæ immolantur. Si cæteri ritus ſecundum literam exploduntur at ſecundum ſpiritum conſeruantur. Hinc illud D. Cyrilli lib. 9. contra Iulianum. Tranſitus ad veritatem ab vmbris, legem Moſis non tollit, ſed manifeſtiorem eius mentem exhibet. Et ita ęternam legem nominatam eſſe dicimus, minimè enim ceſſauit, quæ in nobis impletur, iuxta ſpiritalis cultus modum, &c. D. Cyril.

Quis neget Meſſiam maiorem eſſe Moſe? ne ipſi quidem Iudæi. Hebræi enim antiqui, illud Iſa. c. 52. Exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, in hunc modum expoſuerunt. Exaltabitur Meſſias pluſquam Abraham, & eleuabitur pluſquam Moſes, & ſublimis erit valde, pluſquam Angeli Dei. Si igitur Moſes legiſlator fuit, cur Meſſiæ, legiſlatoris honor detrahetur? Multo quidem fuit maior Meſſiæ, etiam hac ex parte honor, quam Moſis: Moſes enim acceptam à Deo angelorum interuentu legem, vni tantum populo tradidit, at Meſſias à ſe conditam legem, non vni populo, ſed vniuerſo Orbi tulit. Nemo negarit Meſſiam totius Orbis Dominum eſſe, ac Regem, cum palam id ſe. Meſſias legis lator p̃ſtátior Moſe.

Scriptu-

Digitized by Google

Scriptura prædicet, vt ſupra vidimus, opus ergo erat leges ſuis ſancire populis, quibus iuſtè, ſanctéque vniuerſus terrarum orbis adminiſtrari poſſet. At dicet Hebræus, ſatis erat vetus lex, hac potuiſſet Orbem obſtringere. Non ergo fuiſſet Meſſias legiſlator, ſed legis iam latæ propagator. Præterea, lex vetus Iudæorum ſolum populo data erat, tam populo, quam ſtatui, & tempori, quod Meſſiam præcedebat, congruens, ac peculiaris. Toti Orbi terrarum lex alia noua ac vniuerſalis cõſtituenda fuit, qua tam Iudæi, quam reliqui omnes populi cõſtringerentur.

Deuter. 17. Prophetam ſuſcitabo eis (ait Dominus) de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, &c. Propheta hic Meſſias eſt, ſimilis autem dicitur Moſi, tùm ob alia, tum quia legem tulit vniuerſo Orbi, quemadmodum populo Iudæorum Moſes. Suſcitabo (ait Deus) Prophetam ſimilem tui: Id eſt, qui legiſlator ſit, nouaq́; condat decreta populo, non ex Ægyptiaca, ſed ex diabolica captiuitate liberato. *Euſebius.* Euſebius lib. 3. de demonſtratione ca. 2. Moſes (inquit) cum leges ab ipſo poſitæ, ſoli Iudaicæ genti conuenirent, idque in terra Iudæa duntaxat, aut circum eam, & eum, qui eſſet, non ſolum Iudæorum, ſed etiam aliarum gentiũ Deus, oporteret ad ſe cognoſcendũ, & colendum, ſuppeditare ea, quę cunctis item gentibus vtilia forent, meritò alterum Prophetam ſuſcitãdum vaticinatur. Et libro 1. cap. 3. ſic ſcribit: Etiam ipſe Moſes viſus eſt optimè intelligere, futurum eſſe aliquando, vt leges, quas ipſe tuliſſet, omnibus gentibus accommodari non poſſent. Ad ea vero oracula comprobanda, & conficienda, quæ Abrahę reddita ſunt, altero opus eſſe Propheta, ſcilicet Chriſto.

Præterea, duas leges Scriptura vetus commemorat, alteram in monte Sinai datam, alteram è Sione egreſſam. Lex Moſis in monte Sinai data eſt, lex altera, Meſſiæ eſt, quæ è Monte *Iſa. 2.* Sion prodiuit. Iſaiæ 2. & Michęę 4. De *Mich. 4.*

E Sion exibit Lex, & Verbum Domini de Ieruſalem, & iudicabit gentes, &c. Iudicare, Hebræis eſt gubernare, vnde iudices gubernatores appellant, in libro Iudicum. Lex in Sinai data Iudæos ſolum iudicauit, id eſt, gubernauit: Lex autem è Sione egreſſa iudicat gẽtes omnes, id eſt, totum Orbem gubernat. Etenim Chriſtianæ legis primi promulgatores Apoſtoli, ex Sione, & Ieruſalem, ſpiritus diuini facibus inflammati prodierunt, nouamque mundo legem, multis coruſcan-

Duæ leges, altera ī Sinai data, altera ex Sione egreſſa.

F tem miraculis promulgarunt. Quod Dauid quoque Pſalm. 109. cecinit illis verbis: Virgam virtutis tuæ, emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. Iſaias & Michæas legem; Dauid Meſſiæ ſceptrum, ex Sion docet à Deo emittendum, quia dominari cœpit Meſſias in Ieruſalem, in primæua ex Iudæis collecta Eccleſia. Sed tam exiguis terminis tantum ſceptrum coerceri non potuit, è Sione igitur emiſſum, totum terrarum Orbem ſub ſuum miſit prin- *Pſal. 109*

G cipatum, ſceptrum nouum, lex noua eſt comitata, Virgam virtutis; lex virtutis, id eſt, diuinæ potentię, cœlorum Regnum, cœleſtis lex eſt ſecuta.

Inſuper Sacerdotium lex ſequitur, vnde illud Pauli ad Heb. 7. Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Sacerdotium autem Aaronicum abrogatum eſt: Ergo & lex vetus. Aaronicum autem Sacerdotium abrogandum à Meſſia, Dauid docet, præclaro illo Pſalm. 109. Tu es, inquit, Sacerdos in æternum, ſe-

Aaronicũ Sacerdotiũ cũ lege abrogatum.

Pſal. 109.

H cundum ordinem Melchiſedech. fore Meſſiam Sacerdotem prædicat, non tamen ſecundum Aaronis ritus, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. Neque enim tauros, & hircos Deo Meſſias, aut immolauit, aut immolandos docuit, ſed ſemetipſum Patri, in Crucis ara, cruentam victimam, ſubque panis & vini uelamine, incruentam hoſtiam, Melchiſedechi inſtar, obtulit Quem ſacrificandi ritum admirandũ, ſacerdotibus ſuis tradidit, Aaronico ritu abrogato.

Qua de re Malachiæ primo Deus *Malach. 1.* ſic

Digitized by Google

A ſic loquitur:Non eſt mihi voluntas in
vobis (dicit Dominus) & munus non
accipiã de manu veſtra, ab ortu enim
Solis, vſque ad occaſum magnum eſt
nomen meum in gentibus,& in omni
loco ſacrificatur, & offertur nomini
meo oblatio munda.Eximia ſanè ſunt
hæc verba,& rem Chriſtianam perſpi
cuè demõſtrãt. Docet in primis Deus
Iudæos à ſe repudiatos:Non eſt,inqt,
mihi voluntas in vobis: Id eſt,iam po
pulus meus eſſe deſijſtis,nõ vos amo,
non curo, vt dilectum populum,libel
B lũ do repudij.Deinde,Aaronica ſacri-
ficia reijcit:Munus(ait) non accipiam
de manu veſtra: Septuaginta vertunt
ſacrificium. Tum gentium vocationẽ
prædicit,ab Ortu Solis vſq; ad Occa-
ſum magnum nomẽ meũ in gentibus.
Poſt Aaronicis victimis repudiatis, v-
nicum, idq; auguſtiſſimũ Euchariſtiæ
ſacrificiũ,offerendũ indicat: In omni
loco ſacrificatur & offertur nomini
meo oblatio munda,id eſt,incruenta,
quæ ablutionibus,vt animalium victi
mæ, non indigeat, ſed ipſa homines
C abluat. Quid.n.Euchariſtia mundius,
quæ totum mundum mundat,totiusq;
munditiæ fontem Chriſtum cõtinet?
Ex his igitur cõſtat exploſum eſſe Aa
ronis ſacerdotium,quod templi Iudai
ci finib. circumſcriptum fuit,inſtitu-
tumq; aliud multo præſtantius, quod
toto viget Orbe terrarum. Cum Sa-
cerdotio autẽ ſimul lex extincta eſt.

Extinctũ itẽ Sacerdotium Aaronis,
legemq; Moſis, vox illa teſtatur, quã
Ioſephus. ſcribit Ioſephus lib.7.de bello Iudai-
co c.12.auditam à Sacerdotibus tem-
D plum ingreſſis, ipſo Pẽtecoſtes feſto
die.Erat aũt vox hęc:Migremus hinc:
qua Angeli legis Iudaicæ,populi,&
templi repudium teſtati ſunt,diuinaq;
ſacra,ritus,protectionem,ab eo in Gẽ
Vox à Sacerdotibus audita Migrem' hinc D.Hieron. tes demigraſſe ſignificarunt. Cęleſtiũ
enim virtutũ.vocem illam fuiſſe,cre-
dit Hieronym.in Epiſtola ad Damaſum,
& in commentarijs Ezechielis capite
vndecimo,Ioſephus,inquit, refert au
ditam vocem in templo Angelorũ, &
fortitudinum cęleſtium, quæ prius in
vrbis præſidio erant: Abeamus ex his
ſedibus,&c.Prædictum hoc quoque à

A Chriſto eſt;Matth.23.Ecce,inquit,re- *Matt. 23.*
linquetur vobis domus veſtra deſerta
Iſaiæ 5.Vinea facta eſt dilecto meo,in *Iſaia 5.*
cornu filio olei,& ſepſit eam,& lapi-
des elegit ex illa,& plantauit eam ele
ctã & ædificauit turrim in medio eius
& torcular extruxit in ea,& expecta-
uit vt faceret vuas, & fecit labru-
ſcas,&c.Enumerat Vates primũ bene
ficia, quæ in vineã ſuã,id eſt,in Iſraeli
ticã plebẽ Deus cõtulit, deinde quos
fructus tulerit,commemorat, ſuppli-
ciumq; prædicit. Vineam plantauit in
B cornu filio olei,id eſt,in terra Iudæa;
excelſa vt cornu, & montoſa, vel in
Regno filio olei,id eſt,pingui ſolo,&
fæcundo.Septuaginta vertũt, in loco
pingui. Diuino auxilio circumſepſit,
turrim,id eſt, celſiſſimum in ea tẽplũ
extruxit vt D.Hieron. interpretatur: *D Hieron.*
Ædificauit (inquit) turrim in medio
eius,tẽplũ videlicet, in media ciuita-
te,&c. In templo autem altare holo-
cauſtorũ,torcularis inſtar locauit,vi-
ctimarũ ſemper ſanguine redundans:
vnde illud Deut.12. Sanguinẽ hoſtia- *Deut. 12.*
C rum fundes in altari meo.Lapides, id
eſt,idola gentiũ,diuiniq; cultus impe
dimenta,elegit,id eſt,collegit ex ea,
foraſq; expulit,nihil deniq; ꝙ vineę
dilectæ opus ſit,denegauit. At expe-
ctauit vt faceret vuas, & fecit labru-
ſcas:Septuagint. vertũt,& fecit ſpinas.

Quod igitur ſuppliciũ huiuſmodi
debet vineæ? Ecce relinquetur domus
veſtra deſerta: Auferam ſepem eius, *Matth. 23*
& erit in direptionẽ,diruam maceriã *Iſaia 5.*
eius,& erit in conculcationem,& pe-
nam eam deſertam,non putabitur, &
D non fodietur,& aſcendent ſuper eam
vepres,& ſpinæ, & nubib. mandabo,
ne pluãt ſuper eam imbrem.Quis eſt,
qui hęc non cernat,ſi oculos in vineã *Deſerti Iudai.*
Iſraeliticam cõijciat?Sepem videmus
ablatam,maceriam dirutam,id eſt,di-
uinum auxilium,quo olim protegeba
tur,ademptum,nec putatas vites, nec
paſtinatum ſolum, vepribus, & ſpinis
vndiq; plenum,cœleſti rore,pluuiaq;
priuatum.Præcelſam autem illam tur
rim,id eſt,antiquum,religioneq; præ
cipuum templum, ſolo cernimus ex-
æquatum,ritus obliteratos, ceremo-

nias extinctas, ſacrificia abolita, ſacerdotes officio abdicatos. Quis vero neget ſimul cum hac turri, cum templo, & ciuitate Ieruſalem, in qua templum fuit, cui veluti fundamento Iudaici ritus innitebantur, legem quoque veterem concidiſſe.

Hinc illud Chryſoſt. homil. 1. aduerſus Iudæos. Quemadmodum (inquit) faber iactis fundamentis, erectis parietibus, concamerata teſtudine, ipſaq; concameratione in vnum lapidem in medio poſitum cõnexa, ſi eum tollat, totam ædificij compagem ſoluerit, ſimiliter Deus, cum Ieruſalem ciuitatẽ feciſſet, quaſi nodum totius religionis Iudaicæ, ac mox eam ſubuerterit, non ne pariter & vniuerſum eius ciuitatis ſtatum diſſoluit? &c. Nodum totius Iudaicę religionis appellat Chryſoſtomus ciuitatẽ Ieroſolymam, propter templum, in quo ſolo ſacrificare licebat. Deut. 12. Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo, quẽ elegerit Dominus, in vna tribuũ tuarum offeres hoſtias, & facies quæcunq; præcipio tibi, &c. lege quoq; Deut. 16. hoc ſoluto nodo Iudaicus ſtatus, lexq; cõcidit. Solutus autem nodus à Deo eſt, id eſt, templũ exuſtum Dei permiſſu, ipſo etiã Tito Imperatore, qui ciuitatem ceperat, repugnante, vt intelligerẽt Iudæi, ſublato templo, legem quoque, cultumque Iudaicum eſſe abrogatum. Sed Ioſephum Iudæum audiamus de ſui templi exuſtione lib. 7. de bello Iudaico cap. 10. ſic ſcribentem.

Templum nodus Iudaicæ religionis in quo ſolo licebat ſacrificare. Deut. 12. & 16.

Militum (inquit) quidam non expectato cuiuſquam edicto, neque tantũ facinus veritus, ſed diuino quodã motus impetu, à contubernali ſuo ſuſtollitur, & ex ardente materia, raptum ignem in feneſtram inſerit auream, vnde ad membra circum tẽplum ædificata, de Septentrionali regione aditus erat. Flamma excitata, Iudæorum clamor exoritur, & ad ſubueniendum properabant. Maturè autem hoc Tito quidam nuntiat: Et ille (namq; caſu in tabernaculo quieſcebat, ſicut à prelio redierat) exilit, templumq; curriculo petit prohibiturus incendium,

Templum Tito inuito exuſtum. Ioſephus.

E omneſque poſt eum duces, & hos agmina perterrita ſequebantur. Cæſar autem voce ſimul, ac dextra, pugnantibus ſigno dato, ignem iubebat extingui, ſed neq; vox eius audiebatur, nutumq; dexteræ non attendebant. Intrò currentium vero agminum impetum, non pręcepta, neque interminationes continebant, ſed quò furor eos duceret, ſequebantur.

Ad ipſos vero introitus conferti, multi quidem ſe ſe inuicem conculcabant, multi autem ardentibus adhuc, F & fumantibus porticuum incidentes ruinis, eadem quæ victi patiebantur. Cum vero ad templum acceſſiſſent, edicta quidem Cæſaris non audire ſimulantes, præcedentem quiſque vt ignem immitteret, hortabatur. Cæſar autem ubi neque impetum, inſanientium militum, continere poterat & flamma dominabatur, intrò cum rectoribus ingreſſus, & ſanctum templi, & quæcunque illic erant, aſpexit. Cùm autem flamma nondum ex ulla parte ad interiora penetraſſet, exiſti- G mans illud opus poſſe ſeruari, & ipſe proſiluit, militeſq; rogare, vt ignem reſtinguerent, conabatur.

Et liberalem centurionem, de ſtipatoribus ſuis, fuſte mulctatos, qui non obedirent, iuſſit arcere. Illorum autem furor, bellique odia, & Cęſaris reuerentiam & prohibentis metum, ſuperabant. Pleroſque autem prędarum ſpes incitabat, ſuſpicantes intus omnia referta eſſe pecunia, quoniam fores auro factas conſpicerent. Prętereà quidam miles ex ijs qui intraue- H rant, cum Cęſar ad inhibendum incendium cucurriſſet, ignem iam cardinibus portę ſubiecerat.

Tumque ſubito, poſtquam flamma intus apparuit, & duces cum Cęſare diſcedebant, & ſtantes extra, ſuccendere nemo prohibebat. Templum quidem hoc modo inuito Tito exuritur. Hęc Ioſephus.

Ioſephus.

Inuito quidem Tito exuſtum eſt templum, ſed non inuito Deo: Quod idem Ioſephus libro eodem ſeptimo capit. 9. ſenſit, his verbis: Templum planè Dei ſententiam iam dudum

Templum Deo volẽte exuſtum decimo die.

dum

dum igne damnauerat, euolutiſque temporibus aderat fatalis dies, qui erat decimus menſis Augeſti, quo etiam prius à Rege Labyloniorum fuerat concrematum, &cæt. Nouimus ex his verbis Ioſephi Iudęi, templum Dei ſententia exuſtum a Romanis, quod & Iudæorum ſcelera promerebantur, & Iudaicæ legis abrogatio, Chriſtianæque religionis promulgatio efflagitabat, incendij quoque diem intelligimus fuiſſe decimam Auguſti mẽſis, quo die iam olim Chaldæorum flammis conflagrauerat. Non defuit tempore illo pſeudo propheta (vt idem autor teſtatur c. 11.) qui miſeris Iudæis nuntiaret, iubere Deum, illos in templum aſcendere, ſigna ſalutis accepturos.

Auguſti.

Qui autem dicto habuere fidem, non ſalutis ſigna, ſed flammarum ardore correpti, atrocem accepere necem. Salutis autem ſigna in templo accipient, qui deflagrationis illius cauſas attento animo cõſiderauerint. Oportebat namque vetera exuri, vt noua renaſcerentur.

Diuina autem Chriſti voluntas, ac potentia, quæ templum euertit, paſſa non eſt per tot ſæcula, illud iterum à Iudæis excitari. Cõnati id ſunt, ſed conatus eadem potentia in nihilum abiere. Qua de re præclare Diuus Chryſoſt. oratione 2. aduerſus Iudæos: Cum (inquit) Iulianus Imperator vocaret Iudæos ad ſacrificandum Idolis, ac mox obijceret illis priſcum culturæ ritum dicens: A veſtris maioribus, Deus hoc modo cultus eſt.

Templum non potuerunt Iudæi extruere. D. Chryſoſ.

Etiam nolentes tum fatebantur, quòd fas non eſſet, extra ciuitatem Ieroſolymam, immolare victimas, ſed totam (inquiebant) religionem violant, quicunque ſacrificant in terra aliena, proinde, ſi vis nos videre ſacrificantes, redde nobis ciuitatem Ieruſalem, reſtitue templum, exhibe ſancta ſanctorum, colloca Arcam, & ſacrificabimus nunc, quemadmodum olim. Verùm cum Deus eſſet, qui ciuitatem Ieroſolymam ſubuerterat, fieri nequaquam A potuit, vt quæ Deus decreuerat, vnquam euerteret humana potentia.

Iulianus quidem, & pecunias impendit, & præfectis negotium dedit, viros primates, & artifices vndiquaque accerſi iuſſit, nihil non fecit, nihil non tentauit, paulatim ac ſenſim hoc agens, ſperanſque futurum, vt ſi poſſet Iudæos ad ſacrificandum inducere, facilè illos reuocaret ad cultus ſimulachrorum, ſimul & illud fore ſperabat inſanus, vt Chriſti ſententiam fruſtraretur, B quæ non patitur templum illud inſtaurari. Verùm Deus protinus declarauit, quòd Dei decretum omnibus eſt potentius, quodque validâ ſunt opera ſermonum Dei. Nam ſimul atque tentaſſent hunc impium conatum, cœpiſſentque nudare fundamenta, multumque terræ exhauſiſſent, reſtaretque vt iam ſtructuram aggrederentur, protinus ignis exiliens è fundamentis exuſſit multos, & intempeſtiuam pertinaciam interrupit. Hæc vbi reſciuit Imperator, C veritus ne vltra progreſſus, in ſuum ipſius caput ignem accerſeret, deſtitit. Hæc Chryſoſt. eiuſdem rei meminit homil. 4. in Matthæum, meminer- quoque Nicephor. lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 32. & 33. Sozom. libro 5. cap. 21. Theodor. loco ſuprà indicato hoc lib. 2. cap. 8. & Diuus Gregor. Nazianz. Oratione 2. in Iulianum. Nicepho. & Sozomenus addunt, Iudæorum veſtes tunc temporis, crucis apparuiſſe conſignatas notis, quibus ſignis ad fidem Chriſti Cruci ſuffixi D vocarentur. Adiungit Nazianzenus, in Cœlo fulgentem præterea crucem fuiſſe conſpectam.

Euerſa ergo eſt antiquæ illius vineæ turris, dirutum Iudæorum aſylum, neque inſtaurari vllo modo poteſt, quo confugiant, non habent, ſacrificia illorum Deus reſpuit, & cum ſacrificijs legem. Ne quæſo dolete Iſraelitæ, ne nobis, vobiſque tantum inuidete bonum. Mutata lex eſt, at in legem multo præſtantiorem, mutata ſacrificia, ſed in ſacrificium interuallo infinito præcellentius.

tius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? ait Dominus Pſal. 49. quaſi dicat, non indigeo veſtris tauris, aut hircis, neq; enim brutorum animantium carnib. veſcor. Addit: Immola Deo ſacrificiũ Laudis: Quid nã Εὐχαριςίας nomen ſignificat? nonne gratiarum actionem? quid gratiarum actio aliud eſt, quàm laus? merito ergo Euchariſtiæ ſacrificium, laudis poteſt appellari. Non immolantur Deo tauri, & hirci, ſed ſacrificium laudis in Eccleſia immolatur cum auguſtiſſimæ Euchariſtiæ ſacrificium offertur. Tauros, atque arietes Ethnici commentitijs immolabant dijs, eoſdem Iudæi Deo immolabant vero. Si fidem ſpectes, ac pietatem, diuinumque imperium, inter Ethnicorum, Iudæorumque victimas magnum diſcrimen cernes, ſi vero externam ſacrificiorum faciem aſpicias, nihil aut parum diſcriminis reperies. Exploſa ſunt ſacrificia, quibus ipſæ quoque Gentes fidei oculis orbatæ, ad colendos fictos deos vtebantur. Dignam habet Deus victimam, dignum ſibi ſacrificium, quo Chriſtus Deus, homoque verus, pretij Hoſtia infiniti offertur. Quò mihi multitudinem victimarũ veſtrarum? dicit Dominus Iſaiæ primo: Plenus ſum; Hebraicè שבעתי Sabagti, id eſt, ſatur ſum. ſaturatus eſt Deus Iudæorum ſacrificijs vſque ad faſtidium. Iã epulas illas faſtidit, menſam, id eſt, tẽplum, & altare Iudæorum, ab oculis iuſſit remoueri, noſtram vero mẽſam faſtidiet nunquam, ijs enim epulis extructa eſt, quæ nec Deo, nec homini, faſtidium vnquã parere poſſunt, cum ipſamet dulcedo ſint, atque ſuauitas. Menſa, id eſt, Iudæorum altare, Deum impleuit, id eſt, ſaturauit, ideo dixit: Plenus ſum. Quemadmodum verò homo ſatur, cibis appoſitis veſci non poteſt, finemque veſcendi facit, ſic Deus ſatur victimis Iudaicis, eis iam non veſcitur, finemque veſcendi fecit. At ſi de noſtra loquamur menſa, meritò dicat Deus alio ſenſu: Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Plenus ſum, id eſt,

Pſal. 49.

E quorſum mihi opus ſunt veſtra ſacrificia ò Iudæi? non placent; non arrident: Plenus ſum Euchariſtiæ ſacrificio, hoc me implet, hoc meam dignitatem adæquat, hoc tanti nominis menſuram cõplet. offertur Deo Deus & homo, victima eſt Deus homo, digniſſima ipſo Deo.

Pſalm. 109. Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. veluti pœnituit Deum ſacerdotij ſecundum ordinem Aaronis, F quia hoſtijs parum delectatus, quas offerebat, illud antiquauit. At ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech, id eſt, ſacerdotij Chriſti, nunquam illum pœnitebit: Quia hoſtia mirum in modum oblectatur, quam offert, nullo vnquam tempore illud abrogabit. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum vnquam tanti ſacerdotij, quo Chriſtus infinito amore digna victima offertur. Excelſa ſunt hæc, non pertingit huc Iudæorũ mens. Quia celſa, ideo digna Deo excelſo: G Orent vt poſſint pertingere, credant, vt intelligant, iuxta illud Iſaiæ 7. ex verſione Septuaginta interpret. Niſi credideritis non intelligetis.

Septuaginta interp. Iſaia. 7.

CAP. XXI.

De eadem legis abrogatione.

TRiplicem legem Deus vnus, atq; trinus, hominibus tradidit, quę quid amplectẽdum, quid fugiendum, H quid amandum, quid odio habendum, quid agendum, quid vecauendum eſſet, edoceret. Prima lex naturæ dicitur, quia hominum mentibus, ab ipſa natura inſcripta eſt, de qua Paulus ad Romanos 2. Oſtendunt (ait) Gentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Secunda lex Moſis vetusque appellatur, Moſis, quia à Moſe promulgata, vetus, quia olim populo Iudæorum eſt data. Tertia lex Chriſti, quòd à Chriſto lata, noua, quod veteri ſucceſſerit, gratiæ, quòd totius gratiæ fons ſit, nominatur.

Triplex lex natura, Moſis, & Chriſti ad Ro 2.

Prima

Digitized by Google

Prima lex naturæ, nec abrogata eſt, nec abrogari quidem poteſt. Tertia gratiæ, ab rogari quidem poteſt, ſed abrogabitur nunquam. Secunda Moſis, & abrogari potuit, & re ipſa abrogata eſt. Prima lex naturæ, & tertia gratiæ, omnes populos ac nationes Orbis terrarum obſtringunt. Secunda Moſis vnum tantummodo Iudæorum populum deuinxit, quæ abrogationis fuit quædam quaſi præmunitio. Nec vero putes legem naturalem à lege Moſis, & lege gratiæ eſſe ſeparatam, vtriuſque magna pars eſt: ſicut enim gratia naturam, ſic lex diuina legem præexigit naturalem.

Tria præceptorum genera lex Moſis continet, quædam Moralia, quæ ad mores, alia Cæremonialia, quæ ad cæremonias, ſacroſque ritus, alia iudicialia, quæ ad iudicia pertinent. Legis naturæ decem præcepta moralia ſunt, atque in lege præcipua. Ea enim ſola in monte Sinai tremenda Angeli voce ſunt promulgata, ea ſola in duabus lapideis tabulis digito Dei ſunt exarata. Quod probatur ex ijs verbis capit. 5. Deuter. Hæc verba (ſcilicet decem mandata) locutus eſt Dominus in monte, de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius. Et ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, &c. Cæremonialia præcepta, & iudicialia, tradita ſunt Moſi, deinde populo, quem terribilis vox ab audiendo deterruerat. Exod. 20. Loquere tu nobis (aiunt) & audiemus, non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Ingenium expreſſere ſuum, Moſem, non Deum Chriſtum volunt audire, loquere tu nobis ò Moſes (etiam hodie dicunt) loquatur nobis lex tua, illam audiemus, non loquatur nobis Dominus Meſſias, ne forte mundo, peccatiſque moriamur.

Deut. 5.

Præceptorũ legis tria genera, Moralia præcipua.

Exod. 20.

Magna igitur pars legis atque præcipua, imò ipſa legis medulla, decalogus erat tabulis inſcriptus, & in Arca fœderis ſeruatus. Adeò vero magna pars, vt Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Exodum lib. 2. quæſt. 140. dixerit, cætera omnia præcepta legis ad Decalogum reuocari. Cum tã multa, inquit, locutus ſit Deus, duæ tantum tabulę dantur Moyſi. Nimirũ, cætera omnia quæ præcepit Deus, ex illis decem pręceptis pendere intelliguntur, quomodo hec ipſa rurſus decem præcepta ex duobus, dilectione ſcilicet Dei, & proximi, in quib. tota lex pendet & Prophetæ, &c. Lege Iudæum Philonem de Decalogo. Illud (inquit) ſciendum, decem præcepta eſſe ſummarium legũ ſpeciatim proditarum, in toto legiſlatoris ſacro volumine, &c. Hæc magna legis pars æterna eſt, hec medulla poſt legem antiquatam adhuc viuit, nõ tamen quia legis Moſis pars, ſed quia naturæ lex eſt, & legis nouę pars, viuit, viuetq; in ſempiternum. Cætera præcepta cæremonialia, & iudicialia, quæ Decalogi velut appendices, & additamenta quædam erant, mortua ſunt, quia temporaria erant. Mortuum ſceptrum Iudæorum eſt, mortuum Sacerdotium, mortua Reſpublica, ſola lex viuet? Mortuum eſt ſceptrum, mortuaque Reſpubl. mortua quoque ſunt præcepta iudicialia, quibus ſceptrum, Reſque publ. adminiſtratur. Mortuum eſt ſacerdotium, mortua ſimul præcepta cæremonialia, quib. ſacerdotium gubernatur, mortua ſunt, nec vlla eſt hominis potentia, quæ illa in vitã reuocare poſſit, quippe quæ manu Dei potentiſſima ſint conſepulta: Iuxta illud Deuter. 34. Mortuus eſt Moyſes ſeruus Domini, iubente Domino, & ſepeliuit eum, &cæt. qua de re diximus lib. 2. cap. 11. Non nos Moſem occidimus, id eſt, non abrogauimus illius legem, iubente Domino, id eſt, iubente Meſſia Deo, vita lex ex ceſſit, & ſepulta eſt.

D. Aug.

Philo.

Deut. 34.

Deus Moſem, id eſt, legem ſepeliuit.

Oſtendit Dominus Deut. trigeſimo quarto Moſi terram Repromiſſionis, dixitque ad eum: Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. Legem ſuam ſignificare Moſem quis neſciat? Moſi igitur, id eſt, legi, oſtendit Deus terram Repromiſſionis, id eſt, Eccleſiam, lacte & melle manantem, quia in lege deſcripta, ac adumbrata Eccleſia eſt, attamen non

Deut. 34.

K 2 tranſi-

tranſibis, inquit, ad illam. Id eſt, o lex Moſis, videbis, delineabis, & depinges Eccleſiam, at non tranſibis ad illam, non ſeruaberis in illa. Tertiò Regum 8. In Arca non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moſes. Solus ergo Decalogus legis naturæ in Arca erat. Cur? quia ſolus Decalogus eſt perpetuus, ſolus ex legis veteris præceptis in Arca Eccleſiæ Chriſti permanſit.

Diuiſa Regna, diuerſæque Reſpublicæ, diuerſas flagitant leges: diuerſa igitur Regna, diuerſæque Reſpublicæ, Synagoga, & Eccleſia, diuerſas leges poſtularunt. Habuit legem veterem vetus Synagoga, habet legẽ nouam noua Eccleſia. Leuit. 26. Vetera, nouis ſuperuenientibus, proijcietis. Origenes, vetera habuimus legem, & Prophetas, vetera autem veterum, ea, quæ ante legem fuerunt ab initio, cum mundus factus eſt. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apoſtoli, quibus nouis ſuperuenientibus, eijcimus vetera. Quomodo ea eijcimus? legem ſecundum literam eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecundum ſpiritum. Hæc ille. Iſaiæ 43. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce ego facio noua. Inter alia quæ noua fecit, nouum quoque condidit Deus teſtamentum, quod ſe facturum multo ante Iudæis prædixerat Ierem. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quid clarius? fœdus ſiue teſtamentum pollicetur nouum, non ſecundum pactum, quod pepegit in monte Sinai, id eſt, diuerſam a veteri, imò extincto veteri: nam, vt Paulus ait ad Hebræos 8. dicendo nouum fœdus, veterauit prius fœdus, ſiue teſtamentum.

Leuit. 25.
Origenes. Vetera tranſierunt.
Iſaiæ 43.
Ierem. 31.

Quid non fuit fas Deo, o viri Iſraelitæ, quod omnibus legumlatoribus fas eſt, legem, quam tulit, mutare, & in aliam præſtantiorem transferre? quis hoc neget, niſi planè è mentis ſtatu deturbatus? Adeò ne bona lex vetus fuit, vt non potuerit alia ferri melior? Atqui iam libro primo ſatis oſtẽdimus multo præſtantiorem eſſe veteri nouam. Ezechielis vero cap. 34. non bona dicuntur legis veteris pręcepta: Dedi (inquit Deus) eis præcepta non bona: Et iudicia, in quibus non viuent. Non bona autem dicuntur pręcepta cæremonialia, id eſt, non perfecta, vt lib. 1. oſtendimus: non bona præterea, quia magnam illam gratiæ bonitatem, vi ſua non præſtabant; non bona, quia litera occidit; non bona, comparatione melioris legis nouæ, vt D. Gregorius docet in 33. caput Iob. lib. Mor. 28. ca. 17. Mala, inquit, quaſi mala eſſe definunt comparatione peiorum: Et bona quaſi bona non ſunt, comparatione meliorum. Nam ſicut peius delinquenti Iudææ, de Sodoma, atque Samaria dicitur, Ezech. 16. Iuſtificaſti ſorores tuas, in omnibus abominationibus tuis, quas operata es, ita melioribus Noui teſtamẽti præceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quę rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur. Hæc ille.

E

Ezech 34. Legis præcepta cur appellẽtur nõ bona.

F

G

Paruulos infantes, faſcijs matres conſtringunt, maiori vero præditos ætate, pretioſis veſtibus ornant: Sic Deus Iudæos veluti infantes (ſtatus enim ille infantium erat) multorum præceptorum, veluti quibuſdam faſcijs puerilibus conſtrinxit; Chriſtianos autem, quorum ſtatus prouectam indicat ætatem, antiquorum mandatorum reiectis faſcijs, nouæ legis aureis veſtibus, id eſt, gratia, & charitate, decorauit. Diuus Gregor. Mor. libro 28. cap. 27. Deus (inquit) dum rudes Iudæorum populos, non aperta ſpiritus prædicatione edocuit, ſed figurata locutione, pręceptis literæ aſtrinxit, adhuc infirma ſapientes, verborum ſuorum caligine, quaſi pannis infantiæ obuoluit, vt mandatis groſſioribus ligati creſcerent, ne male liberi in ſuis voluptatibus perirent, &c. Exuite, viri Iſraelitæ, veteres faſcias, aureas nouæ legis veſtes induite. Vſque quo paruuli

H

D. Gregor.
Legis præcepta faſcijs ſimilia.
D. Gregor.

Ezec. 1. dilig-

Prouerb. 1.

diligitis infantium (clamat Sapientia diuina Prouerb. 1.) & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam? conuertimini ad correptionem meam: En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtandam vobis verba mea. Vſquequo diligitis ò Iudæi infantiam, vſquequo diligitis legis faſcias, & incunabula? Quis vir in cunis iaceat? Quis prima crepundia non deſerat? vſquequo quæ vobis noxia ſunt, veteris legis mandata cupietis, & Chriſti veram ſcientiam habebitis odio? Conuertimini ad diuinæ ſapientiæ correptionem, diuina enim ſapientia Chriſtus eſt, Dei verbum, ipſe nō literam, quæ occidit, ſed ſpiritum, qui viuificat vobis proferet, non verba, id eſt, præcepta Moſis, ſed verba ſua oſtendet, non Moſis graue, ſed ſuum leue iugum, veſtris ceruicibus imponet.

Iudæi infantiã non relinquũt.

Dixi ex D. Gregorio legis præcepta faſcijs infantilibus, & cunabulis, fuiſſe ſimilia, addo ex Auguſtino, & ipſam legem materni vteri inſtar habuiſſe. Quemadmodum enim in vtero fœtus efformatur, enutriturque, quoad in lucem exeat, ita in lege veluti quodam vtero efformabatur, & præparabatur Iſraelitarum populus, quoad in ſplendorem Meſſiæ, legiſque nouæ prodiret. Quemadmodum vterus, non diuturnum habitaculum præbet, hominemque ſuſcipit foras in orbem terrarum emittendum: Sic lex non perpetuum domicilium Iudæis præbuit, illosque ſuſcepit, foras in legem nouam, regnumque Chriſti educendos. Prætereà quemadmodum vterus hominem nequit perficere, & ad virile robur adducere, ſic lex populum nequiuit perfectum efformare, diuinæq; gratię robore donare, vterus ergo fuit lex. Sed vt dicitur Pſalm. 58. Iudæi errauerunt ab vtero, id eſt, à lege (vt Auguſ. interpretatur ſerm. 20. de Sanctis) locuti ſunt falſa. Ab vtero vt tenelli infantes diſcedere, & in lucẽ legis Chriſtianæ venire nolunt, radios ſplendoris pertimeſcunt, & veluti abortiui fętus, ex vteri tenebris, in tenebras Tartari p̄cipitantur. Origenes in Iob lib. 3. Sicut abortiua de ventre matris exeuntia non viderunt lucem, ſed ex tenebris vteri in tenebras exeunt ſepulchri: Sic impij de tenebris in tenebras eunt. Et homil. 7. in lib. Nu. Sicut (inquit) aborſus, imperfectus, & incōpoſitus eſt partus, ita Iudæorum populus, aliquanto quidem tempore intra vuluam matris, id eſt, intra Synagogę inſtitutionẽ poſitus fuit, ſed peccatis intercedẽtibus, formari ad integrum viuificarique non potuit. Et ideò abiecti ſunt, velut aborſus imperfectus, & immaturus.

Lex inſtar habuit vteri.

Pſal. 58.

D. Auguſt.

Origenes.

Quid plura? Theatro Synagoga ſimilis fuit, in quo mille figurę milleq; typi Meſſiam venturum, eiuſq; regnū delineantes, non perpetuū præbebant ſpectaculum. Nam vt ait Auguſt. li. 22. contra Fauſtum ca. 24. Illorum hominum non tantum lingua, ſed etiam vita fuit prophetica, totumq; illud regnum gentis Hebrææ, magnus quidā Propheta erat. Quemadmodum igitur poſt actam tragędiam, theatrum bombycinis, auratiſq; aulęis exuitur, diſſoluitur, atq; euertitur, ſic poſtquam typos, imagineſq; Meſſiæ, Synagoga, Lexq; exhibuit, omnibus ornamentis ſpoliata, diſſoluta, atque euerſa eſt. Id quod Tabularum illa fractio olim præſignificauit. Exod. 32. Iratus Moſes valdè, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, &c. Auguſtinus in quæſtionibus in Exod. lib. 2. quæſtione 144. Iratus (inquit) Moſes videtur tabulas fregiſſe, magno tamen myſterio, figurata eſt iteratio Noui teſtamenti, quoniam vetus fuerat abolendum, & conſtituendum nouum, &c. Priores tabulæ fractæ ſunt, non itidem poſteriores, videlicet, quia prior lex vetus reſcindenda erat, poſterior noua nullo tempore antiquanda.

Synagoga Theatrum iam diſſolutum.

Exod. 32.

Tabula fracta fracta lex.

D. Auguſt.

Fluuius Iordanis poſtquam Iudæorum regiones alluit, in mare mortuū illabitur, irrigandique vim amittit, eundem in modum Lex, quæ veluti Iordanis, Iudæos, non gentes irrigabat, in mare tandem mortuum, id eſt, in mortem, & abrogatio-

Lex Iordani fluuio ſimilis.

tranſibis, inquit, ad illam. Id eſt, o lex Moſis, videbis, delineabis, & depinges Eccleſiam, at non tranſibis ad illam, non ſeruaberis in illa. Tertiò Regum 8. In Arca non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moſes. Solus ergo Decalogus legis naturæ in Arca erat. Cur? quia ſolus Decalogus eſt perpetuus, ſolus ex legis veteris præceptis in Arca Eccleſiæ Chriſti permanſit.

Diuiſa Regna, diuerſæque Reſpublicæ, diuerſas flagitant leges: diuerſa igitur Regna, diuerſæque Reſpublicæ, Synagoga, & Eccleſia, diuerſas leges poſtularunt. Habuit legem veterem vetus Synagoga, habet legẽ nouam noua Eccleſia. Leuit. 26. Vetera, nouis ſuperuenientibus, proiicietis. Origenes, vetera habuimus legem, & Prophetas, vetera autem veterum, ea, quæ ante legem fuerunt ab initio, cùm mundus factus eſt. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apoſtoli, quibus nouis ſuperuenientibus, eijcimus vetera. Quomodo ea eijcimus? legem ſecundum literam eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecundùm ſpiritum. Hæc ille. Iſaiæ 43. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce ego facio noua. Inter alia quæ noua fecit, nouum quoque condidit Deus teſtamentum, quod ſe facturum multo ante Iudæis prædixerat Ierem. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quid clarius? fœdus ſiue teſtamentum pollicetur nouum, non ſecundum pactum, quod pepegit in monte Sinai, id eſt, diuerſam à veteri, imò extincto veteri: nam, vt Paulus ait ad Hebræos 8. dicendo nouum fœdus, veterauit prius fœdus, ſiue teſtamentum.

Leuit. 25.

Origenes. Vetera trãſierunt.

Iſaiæ 43.

Ierem. 31.

Quid? non fuit fas Deo, o viri Iſraelitæ, quod omnibus legumlatoribus fas eſt, legem, quam tulit, mutare, & in aliam præſtantiorem transferre? quis hoc neget, niſi planè è mentis ſtatu deturbatus? Adeò ne bona lex vetus fuit, vt non potuerit alia ferri melior? Atqui iam libro primo ſatis oſtẽdimus multo præſtantiorem eſſe veteri nouam. Ezechielis vero cap. 34. non bona dicuntur legis veteris præcepta: Dedi (inquit Deus) eis præcepta non bona: Et iudicia, in quibus non viuent. Non bona autem dicuntur præcepta cæremonialia, id eſt, non perfecta, vt lib. 1. oſtendimus: non bona præterea, quia magnam illam gratiæ bonitatem, vi ſua non præſtabant: non bona, quia litera occidit; non bona, comparatione melioris legis nouæ, vt D. Gregorius docet in 33. caput. Iob. lib. Mor. 28. ca. 17. Mala, inquit, quaſi mala eſſe definiunt comparatione peiorum: Et bona quaſi bona non ſunt, comparatione meliorum. Nam ſicut peius delinquenti Iudææ, de Sodoma, atque Samaria dicitur, Ezech. 16. Iuſtificaſti ſorores tuas, in omnib. abominationibus tuis, quas operata es; ita melioribus Noui teſtamẽti præceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quę rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur. Hæc ille.

Ezech 34. Legis præcepta cur appellẽtur nõ bona.

Paruulos infantes, faſcijs matres conſtringunt, maiori vero præditos ætate, pretioſis veſtibus ornant: Sic Deus Iudæos veluti infantes (ſtatus enim ille infantium erat) multorum præceptorum, veluti quibuſdam faſcijs puerilibus conſtrinxit; Chriſtianos autem, quorum ſtatus prouectam indicat ætatem, antiquorum mandatorum reiectis faſcijs, nouæ legis aureis veſtibus, id eſt, gratia, & charitate, decorauit. Diuus Gregor. Mor. libro 28. cap. 27. Deus (inquit) dum rudes Iudæorum populos, non aperta ſpiritus prædicatione edocuit, ſed figurata locutione, pręceptis literæ aſtrinxit, adhuc infirma ſapientes, verborum ſuorum caligine, quaſi pannis infantiæ obuoluit, vt mandatis groſſioribus ligati creſcerent, ne malè liberi in ſuis voluptatibus perirent, &c. Exuite, viri Iſraelitæ, veteres faſcias, aureas nouæ legis veſtes induite. Vſque quo paruuli diligi-

D. Gregor.

Legis præcepta faſcijs ſimilia.

D. Gregor.

diligitis infantium (clamat Sapientia diuina Prouerb. 1.) & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam? conuertimini ad correptionem meam: En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea. Vſquequo diligitis ò Iudæi infantiam, vſquequo diligitis legis faſcias, & incunabula? Quis vir in cunis iaceat? Quis prima crepundia non deſerat? vſquequo quæ vobis noxia ſunt, veteris legis mandata cupietis, & Chriſti veram ſcientiam habebitis odio? Conuertimini ad diuinæ ſapientiæ correptionem, diuina enim ſapientia Chriſtus eſt, Dei verbum, ipſe nō literam, quæ occidit, ſed ſpiritum, qui viuificat vobis proferet, non verba, id eſt, præcepta Moſis, ſed verba ſua oſtendet, non Moſis graue, ſed ſuum leue iugum, veſtris ceruicibus imponet.

Prouerb. 1.

Iudæi infantiā non relinquit.

Dixi ex D. Gregorio legis præcepta faſcijs infantilibus, & cunabulis, fuiſſe ſimilia, addo ex Auguſtino, & ipſam legem materni vteri inſtar habuiſſe. Quemadmodum enim in vtero fœtus efformatur, enutriturque, quoad in lucem exeat, ita in lege veluti quodam vtero efformabatur, & præparabatur Iſraelitarum populus, quoad in ſplendorem Meſſiæ, legiſque nouæ prodiret. Quemadmodum vterus, non diuturnum habitaculum præbet, hominemque ſuſcipit foras in orbem terrarum emittendum: Sic lex non perpetuum domicilium Iudæis præbuit, illoſque ſuſcepit, foras in legem nouam, regnumque Chriſti educendos. Præterea quemadmodum vterus hominem nequit perficere, & ad virile robur adducere, ſic lex populum nequiuit perfectum efformare, diuinæq; gratię robore donare, vterus ergo fuit lex. Sed vt dicitur Pſalm. 58. Iudæi errauerunt ab vtero, id eſt, à lege (vt Auguſ. interpretatur ſerm. 20. de Sanctis) locuti ſunt falſa. Ab vtero vt tenelli infantes diſcedere, & in lucē legis Chriſtianæ venire nolunt, radios ſplendoris pertimeſcunt, & veluti abortiui fętus, ex vteri tenebris, in tenebras

Lex inſtar habuit vteri.

Pſal. 58.
D. Auguſt.

A Tartari pcipitantur. Origenes in Iob lib. 3. Sicut abortiua de ventre matris exeuntia non viderunt lucem, ſed ex tenebris vteri in tenebras exeunt ſepulchri: Sic impij de tenebris in tenebras eunt. Et homil. 7. in lib. Nu. Sicut (inquit) aborſus, imperfectus, & incōpoſitus eſt partus, ita Iudæorum populus, aliquanto quidem tempore intra vuluam matris, id eſt, intra Synagogę inſtitutionē poſitus fuit, ſed peccatis intercedētibus, formari ad integrum viuificarique non potuit. Et ideò abie- B cti ſunt, velut aborſus imperfectus, & inmaturus.

Origenes.

Quid plura? Theatro Synagoga ſimilis fuit, in quo mille figurę milleq; typi Meſſiam venturum, eiuſq; regnū delineantes, non perpetuū præbebant ſpectaculum. Nam vt ait Auguſt. li. 22. contra Fauſtum ca. 24. Illorum hominum non tantum lingua, ſed etiam vita fuit prophetica, totumq; illud regnum gentis Hebrææ, magnus quidā Propheta erat. Quemadmodum igitur poſt actam tragędiam, theatrum C bombycinis, auratiſq; aulęis exuitur, diſſoluitur, atq; euertitur, ſic poſtquam typos, imagineſq; Meſſiæ, Synagoga, Lexq; exhibuit, omnibus ornamentis ſpoliata, diſſoluta, atque euerſa eſt. Id quod Tabularum illa fractio olim præſignificauit. Exod. 32. Iratus Moſes valdè, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, &c. Auguſtinus in quæſtionibus in Exod. lib. 2. quæſtione 144. Iratus (inquit) Moſes videtur tabulas fregiſſe, magno tamen myſterio, figurata eſt D iteratio Noui teſtamenti, quoniam vetus fuerat abolendum, & conſtituendum nouum, &c. Priores tabulæ fractæ ſunt, non itidem poſteriores, videlicet, quia prior lex vetus reſcindenda erat, poſterior noua nullo tempore antiquanda.

Synagoga Theatrum iam diſſolutum.

Exod. 32.

Tabula fracta fracta lex.
D. Auguſt.

Fluuius Iordanis poſtquam Iudæorum regiones alluit, in mare mortuū illabitur, irrigandique vim amittit, eundem in modum Lex, quæ veluti Iordanis, Iudæos, non gentes irrigabat, in mare tandem mortuum, id eſt, in mortem, & abrogatio-

Lex Iordani fluuio ſimilis.

tranſibis, inquit, ad illam. Id eſt, o
lex Moſis, videbis, delineabis, &
depinges Eccleſiam, at non tranſibis
ad illam, non ſeruaberis in illa. Ter-
tiò Regum 8. In Arca non erat aliud
niſi duæ tabulæ lapideæ, quas po-
ſuerat in ea Moſes. Solus ergo De
calogus legis naturæ in Arca erat.
Cur? quia ſolus Decalogus eſt perpe-
tuus, ſolus ex legis veteris præce-
ptis in Arca Eccleſiæ Chriſti per-
manſit.

Diuiſa Regna, diuerſæque Reſpu-
blicæ, diuerſas flagitant leges: di-
uerſa igitur Regna, diuerſæque Re-
ſpublicæ, Synagoga, & Eccleſia, di-
uerſas leges poſtularunt. Habuit le-
gem veterem vetus Synagoga, habet
Leuit. 25. legē nouam noua Eccleſia. Leuit. 26.
Vetera, nouis superuenientibus, pro-
Origenes. ijcietis. Origenes, vetera habemus
Vetera trā-ſierunt. legem, & Prophetas, vetera autem
veterum, ea, quæ ante legem fuerunt
ab initio, cùm mundus factus eſt. Ve-
nerunt Euangelia noua, venerunt &
Apoſtoli, quibus nouis ſuperuenien-
tibus, eijcimus vetera. Quomodo ea
eijcimus? legem ſecundum literam
eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecun-
Iſaia. 43. dum ſpiritum. Hæc ille. Iſaiæ 43. Ne
memineritis priorum, & antiqua ne
intueamini, Ecce ego facio noua. In-
ter alia quæ noua fecit, nouum quo-
que condidit Deus teſtamentum,
quod ſe facturum multo ante Iudæis
Ierem. 31. prædixerat Ierem. 31. Ecce dies ve-
niunt, dicit Dominus, & feriam do-
mui Iſrael, & domui Iuda fœdus no-
uum, non ſecundum pactum, quod
pepigi cum Patribus eorum in die,
qua apprehendi manum eorum, vt
educerem eos de terra Ægypti. Quid
clarius? fœdus ſiue teſtamentum pol-
licetur nouum, non ſecundum pa-
ctum, quod pepegit in monte Sinai,
id eſt, diuerſam à veteri, imò extin-
cto veteri: nam, vt Paulus ait ad He-
bræos 8. dicendo nouum fœdus, vete
rauit prius fœdus, ſiue teſtamentum.

Quid? non fuit fas Deo, o viri Iſrae-
litæ, quod omnibus legumlatoribus
fas eſt, legem, quam tulit, mutare,
& in aliam præſtantiorem transferre?
E quis hoc neget, niſi planè è mentis ſta-
tu deturbatus? Adeò ne bona lex ve-
tus fuit, vt non potuerit alia ferri me
lior? Atqui iam libro primo ſatis oſtē
dimus multo præſtantiorem eſſe vete
ri nouam. Ezechielis vero cap. 34. non
bona dicuntur legis veteris pręcepta: *Ezech 34.*
Dedi (inquit Deus) eis præcepta non *Legis præce-*
bona: Et iudicia, in quibus non vi- *pta cur ap-*
uent. Non bona autem dicuntur prę- *pellētur nō*
cepta cæremonialia, id eſt, non per- *bona.*
fecta, vt lib. 1. oſtendimus: non bona
prætereà, quia magnam illam gratiæ
F bonitatem, vi ſua non præſtabant;
non bona, quia litera occidit; non bo-
na, comparatione melioris legis no-
uæ, vt D. Gregorius docet in 33. caput
Iob. lib. Mor. 28. ca. 17. Mala, inquit,
quaſi mala eſſe deſinunt comparatio-
ne peiorum: Et bona quaſi bona non
ſunt, comparatione meliorum. Nam
ſicut peius delinquenti Iudææ, de So-
doma, atque Samaria dicitur, Ezech.
16. Iuſtificaſti ſorores tuas, in omnib.
abominationibus tuis, quas operata
es; ita melioribus Noui teſtamēti præ
G ceptis ſubſequentibus, præcepta bo-
na, quę rudibus data ſunt, non bona
eſſe memorantur. Hæc ille.

Paruulos infantes, faſcijs matres
conſtringunt, maiori vero præditos
ætate, pretioſis veſtibus ornant: Sic
Deus Iudæos veluti infantes (ſtatus
enim ille infantium erat) multorum
præceptorum, veluti quibuſdam fa-
ſcijs puerilibus conſtrinxit; Chriſtia-
nos autem, quorum ſtatus proue-
ctam indicat ætatem, antiquorum
H mandatorum reiectis faſcijs, nouæ
legis aureis veſtibus, id eſt, gratia,
& charitate, decorauit. Diuus Gre- *D. Gregor.*
gor. Mor. libro 28. cap. 27. Deus (in-
quit) dum rudes Iudæorum populos,
non aperta ſpiritus prædicatione edo *Legis præ-*
cuit, ſed figurata locutione, pręceptis *cepta fa-*
literæ aſtrinxit, adhuc infirma ſa- *ſcijs ſimi-*
pientes, verborum ſuorum caligine, *lia.*
quaſi pannis infantiæ obuoluit, vt *D. Gregor.*
mandatis groſsioribus ligati creſce-
rent, ne malè liberi in ſuis voluptati-
bus perirent, &c. Exuite, viri Iſrae-
litæ, veteres faſcias, aureas nouæ le-
gis veſtes induite. Vſque quo paruuli

diligi-

Prouerb. 1.

diligitis infantium (clamat Sapientia diuina Prouerb. 1.) & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, &, imprudentes odibunt ſcientiam? conuertimini ad correptionem meam: En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtandam vobis verba mea. Vſquequo diligitis ò Iudæi infantiam, vſquequo diligitis legis faſcias, & incunabula? Quis vir in cunis iaceat? Quis prima crepundia non deſerat? vſquequo quæ vobis noxia ſunt, veteris legis mandata cupietis, & Chriſti veram ſcientiam habebitis odio? Conuertimini ad diuinæ ſapientiæ correptionem, diuina enim ſapientia Chriſtus eſt, Dei verbum, ipſe nō literam, quæ occidit, ſed ſpiritum, qui viuificat vobis proferet, non verba, id eſt, præcepta Moſis, ſed verba ſua oſtendet, non Moſis graue, ſed ſuum leue iugum, veſtris ceruicibus imponet.

Iudæi infantiā non relinquūt.

Dixi ex D. Gregorio legis præcepta faſcijs infantilibus, & cunabulis, fuiſſe ſimilia, addo ex Auguſtino, & ipſam legem materni vteri inſtar habuiſſe. Quemadmodum enim in vtero fœtus efformatur, enutriturque, quoad in lucem exeat, ita in lege veluti quodam vtero efformabatur, & præparabatur Iſraelitarum populus, quoad in ſplendorem Meſſiæ, legiſque nouæ prodiret. Quemadmodum vterus, non diuturnum habitaculum præbet, hominemque ſuſcipit foras in orbem terrarum emittendum: Sic lex non perpetuum domicilium Iudæis præbuit, illosque ſuſcepit, foras in legem nouam, regnumque Chriſti educendos. Prætereà quemadmodum vterus hominem nequit perficere, & ad virile robur adducere, ſic lex populum nequiuit perfectum efformare, diuinæq; gratię robore donare, vterus ergo fuit lex. Sed vt dicitur Pſalm. 58. Iudæi errauerunt ab vtero, id eſt, à lege (vt Auguſ. interpretatur ſerm. 20. de Sanctis) locuti ſunt falſa. Ab vtero vt tenelli infantes diſcedere, & in lucē legis Chriſtianæ venire nolunt, radios ſplendoris pertimeſcunt, & veluti abortiui fętus, ex vteri tenebris, in tenebras

Lex inſtar habuit vteri.

Pſal. 58.

D. Auguſt.

A Tartari p̄cipitantur. Origenes in Iob lib. 3. Sicut abortiua de ventre matris exeuntia non viderunt lucem, ſed ex tenebris vteri in tenebras exeunt ſepulchri: Sic impij de tenebris in tenebras eunt. Et homil. 7. in lib. Nu. Sicut (inquit) aborſus, imperfectus, & incōpoſitus eſt partus, ita Iudæorum populus, aliquanto quidem tempore intra vuluam matris, id eſt, intra Synagogę inſtitutionē poſitus fuit, ſed peccatis intercedētibus, formari ad integrum viuificarique non potuit. Et ideò abiecti ſunt, velut aborſus imperfectus, & B immaturus.

Origenes.

Quid plura? Theatro Synagoga ſimilis fuit, in quo mille figurę milleq; typi Meſſiam venturum, eiuſq; regnū delineantes, non perpetuū præbebant ſpectaculum. Nam vt ait Auguſt. li. 22. contra Fauſtum ca. 24. Illorum hominum non tantum lingua, ſed etiam vita fuit prophetica, totumq; illud regnum gentis Hebrææ, magnus quidā Propheta erat. Quemadmodum igitur poſt actam tragędiam, theatrum C bombycinis, auratiſq; aulęis exuitur, diſſoluitur, atq; euertitur, ſic poſtquam typos, imagineſq; Meſſiæ, Synagoga, Lexq; exhibuit, omnibus ornamentis ſpoliata, diſſoluta, atque euerſa eſt. Id quod Tabularum illa fractio olim præſignificauit. Exod. 32. Iratus Moſes valdè, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, &c. Auguſtinus in quæſtionibus in Exod. lib. 2. quæſtione 144. Iratus (inquit) Moſes videtur tabulas fregiſſe, magno tamen myſterio, figurata eſt D iteratio Noui teſtamenti, quoniam vetus fuerat abolendum, & conſtituendum nouum, &c. Priores tabulæ fractæ ſunt, non itidem poſteriores, videlicet, quia prior lex vetus reſcindenda erat, poſterior noua nullo tempore antiquanda.

Synagoga Theatrum iam diſſolutum.

Exod. 32.

Tabula fracta fracta lex.

D. Auguſt.

Fluuius Iordanis poſtquam Iudæorum regiones alluit, in mare mortuū illabitur, irrigandique vim amittit, eundem in modum Lex, quæ veluti Iordanis, Iudæos, non gentes irrigabat, in mare tandem mortuum, id eſt, in mortem, & abrogatio-

Lex Iordani fluuio ſimilis.

tranſibis, inquit, ad illam. Id eſt, o lex Moſis, videbis, delineabis, & depinges Eccleſiam, at non tranſibis ad illam, non ſeruaberis in illa. Tertiò Regum 8. In Arca non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moſes. Solus ergo Decalogus legis naturæ in Arca erat. Cur? quia ſolus Decalogus eſt perpetuus, ſolus ex legis veteris præceptis in Arca Eccleſiæ Chriſti permanſit.

Diuiſa Regna, diuerſæque Reſpublicæ, diuerſas flagitant leges: diuerſa igitur Regna, diuerſæque Reſpublicæ, Synagoga, & Eccleſia, diuerſas leges poſtularunt. Habuit legem veterem vetus Synagoga, habet legẽ nouam noua Eccleſia. Leuit. 26. Vetera, nouis ſuperuenientibus, proijcietis. Origenes, vetera habuimus legem, & Prophetas, vetera autem veterum, ea, quæ ante legem fuerunt ab initio, cùm mundus factus eſt. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apoſtoli, quibus nouis ſuperuenientibus, eijcimus vetera. Quomodo ea eijcimus? legem ſecundum literam eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecundùm ſpiritum. Hæc ille. Iſaiæ 43. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce ego facio noua. Inter alia quæ noua fecit, nouum quoque condidit Deus teſtamentum, quod ſe facturum multo ante Iudæis prædixerat Ierem. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quid clarius? fœdus ſiue teſtamentum pollicetur nouum, non ſecundum pactum, quod pepegit in monte Sinai, id eſt, diuerſam à veteri, imò extincto veteri: nam, vt Paulus ait ad Hebræos 8. dicendo nouum fœdus, veterauit prius fœdus, ſiue teſtamentum.

Leuit. 25. *Origenes. Vetera trãſierunt.* *Iſaia. 43.* *Ierem. 31.*

Quid non fuit fas Deo, o viri Iſraelitæ, quod omnibus legumlatoribus fas eſt, legem, quam tulit, mutare, & in aliam præſtantiorem transferre? E quis hoc neget, niſi planè è mentis ſtatu deturbatus? Adeò ne bona lex vetus fuit, vt non potuerit alia ferri melior? Atqui iam libro primo ſatis oſtẽdimus multo præſtantiorem eſſe veteri nouam. Ezechielis vero cap. 34. non bona dicuntur legis veteris præcepta: Dedi (inquit Deus) eis præcepta non bona: Et iudicia, in quibus non viuent. Non bona autem dicuntur præcepta cæremonialia, id eſt, non perfecta, vt lib. 1. oſtendimus: non bona præterea, quia magnam illam gratiæ F bonitatem, vi ſua non præſtabant; non bona, quia litera occidit; non bona, comparatione melioris legis nouæ, vt D. Gregorius docet in 33. caput Iob. lib. Mor. 28. ca. 17. Mala, inquit, quaſi mala eſſe deſinunt comparatione peiorum: Et bona quaſi bona non ſunt, comparatione meliorum. Nam ſicut peius delinquenti Iudææ, de Sodoma, atque Samaria dicitur, Ezech. 16. Iuſtificaſti ſorores tuas, in omnib. abominationibus tuis, quas operata es; ita melioribus Noui teſtamẽti præ G ceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quę rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur. Hæc ille.

Ezech 34. Legis præcepta cur appellẽtur nõ bona.

Paruulos infantes, faſcijs matres conſtringunt, maiori vero præditos ætate, pretioſis veſtibus ornant: Sic Deus Iudæos veluti infantes (ſtatus enim ille infantium erat) multorum præceptorum, veluti quibuſdam faſcijs puerilibus conſtrinxit; Chriſtianos autem, quorum ſtatus prouectam indicat ætatem, antiquorum H mandatorum reiectis faſcijs, nouæ legis aureis veſtibus, id eſt, gratia, & charitate, decorauit. Diuus Gregor. Mor. libro 28. cap. 27. Deus (inquit) dum rudes Iudæorum populos, non aperta ſpiritus prædicatione edocuit, ſed figurata locutione, pręceptis literæ aſtrinxit, adhuc infirma ſapientes, verborum ſuorum caligine, quaſi pannis infantiæ obuoluit, vt mandatis groſſioribus ligati creſcerent, ne malè liberi in ſuis voluptatibus perirent, &c. Exuite, viri Iſraelitæ, veteres faſcias, aureas nouæ legis veſtes induite. Vſque quo paruuli diligi-

D. Gregor. *Legis præcepta faſcijs ſimilia.* *D. Gregor.*

Digitized by Google

diligitis infantium (clamat Sapientia diuina Prouerb. 1.) & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, & impru dentes odibunt ſcientiam? conuertimini ad correptionem meam: En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtandam vobis verba mea. Vſquequo diligitis ò Iudæi infantiam, vſquequo diligitis legis faſcias, & incunabula? Quis vir in cunis iaceat? Quis prima crepundia non deſerat? vſquequo quæ vobis noxia ſunt, veteris legis mandata cupietis, & Chriſti veram ſcientiam habebitis odio? Conuertimini ad diuinæ ſapientiæ correptionem, diuina enim ſapientia Chriſtus eſt, Dei verbum, ipſe nō literam, quæ occidit, ſed ſpiritum, qui viuificat vobis proferet, non verba, id eſt, præcepta Moſis, ſed verba ſua oſtendet, non Moſis graue, ſed ſuum leue iugum, veſtris ceruicibus imponet.

Prouerb. 1.

Iudæi infantiã non relinquũt.

Dixi ex D. Gregorio legis præcepta faſcijs infantilibus, & cunabulis, fuiſſe ſimilia, addo ex Auguſtino, & ipſam legem materni vteri inſtar habuiſſe. Quemadmodum enim in vtero fœtus efformatur, enutriturque, quoad in lucem exeat, ita in lege veluti quodam vtero efformabatur, & præparabatur Iſraelitarum populus, quoad in ſplendorem Meſſiæ, legiſque nouæ prodiret. Quemadmodum vterus, non diuturnum habitaculum præbet, hominemque ſuſcipit foras in orbem terrarum emittendum: Sic lex non perpetuum domicilium Iudæis præbuit, illoſque ſuſcepit, foras in legem nouam, regnumque Chriſti educendos. Præterea quemadmodum vterus hominem nequit perficere, & ad virile robur adducere, ſic lex populum nequiuit perfectum efformare, diuinæq; gratiæ robore donare, vterus ergo fuit lex. Sed vt dicitur Pſalm. 58. Iudæi errauerunt ab vtero, id eſt, à lege (vt Auguſ. interpretatur ſerm. 20. de Sanctis) locuti ſunt falſa. Ab vtero vt tenelli infantes diſcedere, & in lucē legis Chriſtianæ venire nolunt, radios ſplendoris pertimeſcunt, & veluti abortiui fœtus, ex vteri tenebris, in tenebras

Lex inſtar habuit vteri.

Pſal. 58.
D. Auguſt.

A Tartari pcipitantur. Origenes in Iob lib. 3. Sicut abortiua de ventre matris exeuntia non viderunt lucem, ſed ex tenebris vteri in tenebras exeunt ſepulchri: Sic impij de tenebris in tenebras eunt. Et homil. 7. in lib. Nu. Sicut (inquit) aborſus, imperfectus, & incōpoſitus eſt partus, ita Iudæorum populus, aliquanto quidem tempore intra vuluam matris, id eſt, intra Synagogæ inſtitutionē poſitus fuit, ſed peccatis intercedētibus, formari ad integrum viuificarique non potuit. Et ideò abie B cti ſunt, velut aborſus imperfectus, & immaturus.

Origenes.

Quid plura? Theatro Synagoga ſimilis fuit, in quo mille figuræ milleq; typi Meſſiam venturum, eiuſq; regnū delineantes, non perpetuū præbebant ſpectaculum. Nam vt ait Auguſt. li. 22. contra Fauſtum ca. 24. Illorum hominum non tantum lingua, ſed etiam vita fuit prophetica, totumq; illud regnum gentis Hebrææ, magnus quidā Propheta erat. Quemadmodum igitur poſt actam tragœdiam, theatrum C bombycinis, auratiſq; aulæis exuitur, diſſoluitur, atq; euertitur, ſic poſtquam typos, imagineſq; Meſſiæ, Synagoga, Lexq; exhibuit, omnibus ornamentis ſpoliata, diſſoluta, atque euerſa eſt. Id quod Tabularum illa fractio olim præſignificauit. Exod. 32. Iratus Moſes valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, &c. Auguſtinus in quæſtionibus in Exod. lib. 2. quæſtione 144. Iratus (inquit) Moſes videtur tabulas fregiſſe, magno tamen myſterio, figurata eſt D iteratio Noui teſtamenti, quoniam vetus fuerat abolendum, & conſtituendum nouum, &c. Priores tabulæ fractæ ſunt, non itidem poſteriores, videlicet, quia prior lex vetus reſcindenda erat, poſterior noua nullo tempore antiquanda.

Synagoga Theatrum iam diſſolutum.

Exod. 32.

Tabulæ fractæ fracta lex.
D. Auguſt.

Fluuius Iordanis poſtquam Iudæorum regiones alluit, in mare mortuū illabitur, irrigandique vim amittit, eundem in modum Lex, quæ veluti Iordanis, Iudæos, non gentes irrigabat, in mare tandem mortuum, id eſt, in mortem, & abrogatio-

Lex Iordani fluuio ſimilis.

tius. Nunquid manducabo carnes tau-rorum, aut ſanguinem hircorum potabo? ait Dominus Pſal. 49. quaſi dicat, non indigeo veſtris tauris, aut hircis, neq; enim brutorum animantium carnib. veſcor. Addit: Immola Deo ſacrificiũ Laudis: Quid nã Εὐχαρίστιας nomen ſignificat? nonne gratiarum actionem? quid gratiarum actio aliud eſt, quàm laus? merito ergo Euchariſtiæ ſacrificium, laudis poteſt appellari. Non immolantur Deo tauri, & hirci, ſed ſacrificium laudis in Eccleſia immolatur cum auguſtiſſimæ Euchariſtiæ ſacrificium offertur. Tauros, atque arietes Ethnici commentitijs immolabant dijs, eoſdem Iudæi Deo immolabant vero. Si fidem ſpectes, ac pietatem, diuinumque imperium, inter Ethnicorum, Iudæorumque victimas magnum diſcrimen cernes, ſi vero externam ſacrificiorum faciem aſpicias, nihil aut parum diſcriminis reperies. Exploſa ſunt ſacrificia, quibus ipſæ quoque Gentes fidei oculis orbatæ, ad colendos fictos deos vtebantur. Dignam habet Deus victimam, dignum ſibi ſacrificium, quo Chriſtus Deus, homoque verus, pretij Hoſtia infiniti offertur. Quò mihi multitudinem victimarũ veſtrarum? dicit Dominus Iſaiæ primo: Plenus ſum; Hebraicè שבעתי Sabagti, id eſt, ſatur ſum. ſaturatus eſt Deus Iudæorum ſacrificijs vſque ad faſtidium. Iã epulas illas faſtidit, menſam, id eſt, tẽplum, & altare Iudæorum, ab oculis iuſſit remoueri, noſtram vero mẽſam faſtidiet nunquam, ijs enim epulis extructa eſt, quæ nec Deo, nec homini, faſtidium vnquã parere poſſint, cum ipſamet dulcedo ſint, atque ſuauitas. Menſa, id eſt, Iudæorum altare, Deum impleuit, id eſt, ſaturauit, ideò dixit: Plenus ſum. Quemadmodum verò homo ſatur, cibis appoſitis veſci non poteſt, finemque veſcendi facit, ſic Deus ſatur victimis Iudaicis, eis iam non veſcitur, finemque veſcendi fecit. At ſi de noſtra loquamur menſa, meritò dicat Deus alio ſenſu: Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Plenus ſum, id eſt, quorſum mihi opus ſunt veſtra ſacrificia ò Iudæi? non placent, non arrident: Plenus ſum Euchariſtiæ ſacrificio, hoc me implet, hoc meam dignitatem adæquat, hoc tanti numinis menſuram cõplet. offertur Deo Deus & homo, victima eſt Deus homo, digniſſima ipſo Deo.

Pſalm. 109. Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. veluti pœnituit Deum ſacerdotij ſecundum ordinem Aaronis, quia hoſtijs parum delectatus, quas offerebat, illud antiquauit. At ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech, id eſt, ſacerdotij Chriſti, nunquam illum pœnitebit: Quia hoſtia mirum in modum oblectatur, quam offert, nullo vnquam tempore illud abrogabit. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum vnquam tanti ſacerdotij, quo Chriſtus infinito amore digna victima offertur. Excelſa ſunt hæc, non pertingit huc Iudæorũ mens. Quia celſa, ideo digna Deo excelſo: Orent vt poſſint pertingere, credant, vt intelligant, iuxta illud Iſaiæ 7. ex verſione Septuaginta interpret. Niſi crediderītis non intelligetis.

Pſal. 49.

Septuaginta interp. Iſaiæ. 7.

CAP. XXI.

De eadem legis abrogatione.

TRiplicem legem Deus vnus, atq; trinus, hominibus tradidit, quę quid amplectẽdum, quid fugiendum, quid amandum, quid odio habendum, quid agendum, quid vecauendum eſſet, edoceret. Prima lex naturæ dicitur, quia hominum mentibus, ab ipſa natura inſcripta eſt, de qua Paulus ad Romanos 2. Oſtendunt (ait) Gentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Secunda lex Moſis vetusque appellatur, Moſis, quia à Moſe promulgata, vetus, quia olim populo Iudæorum eſt data. Tertia lex Chriſti, quòd à Chriſto lata, noua, quod vteri ſucceſſerit, gratiæ, quòd totius gratiæ fons ſit, nominatur.

Triplex lex natura, Moſis, & Chriſti ad Ro. 2.

Prima

A Prima lex naturæ, nec abrogata eſt, nec abrogari poteſt. Tertia gratiæ, abrogari quidem poteſt, ſed abrogabitur nunquam. Secunda Moſis, & abrogari potuit, & re ipſa abrogata eſt. Prima lex naturæ, & tertia gratiæ, omnes populos ac nationes Orbis terrarum obſtringunt. Secunda Moſis vnum tantummodo Iudæorum populum deuinxit, quæ abrogationis fuit quædam quaſi præmunitio. Nec vero putes legem naturalem à lege Moſis, & lege gratiæ eſſe ſeparatam, vtriuſque magna pars eſt: ſicut enim B gratia naturam, ſic lex diuina legem præexigit naturalem.

Tria præceptorum genera lex Moſis continet, quædam Moralia, quæ ad mores, alia Cæremonialia, quæ ad cæremonias; ſacroſque ritus, alia iudicialia, quæ ad iudicia pertinent. Legis naturæ decem præcepta moralia ſunt, atque in lege præcipua. Ea enim ſola in monte Sinai tremenda Angeli voce ſunt promulgata, ea ſola in duabus lapideis tabulis digito Dei ſunt exarata. Quod probatur C ex iis verbis capit. 5. Deuter. Hæc verba (ſcilicet decem mandata) locutus eſt Dominus in monte, de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius. Et ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, &c. Cæremonialia præcepta, & iudicialia, tradita ſunt Moſi, deinde populo, quem terribilis vox ab audiendo deterruerat. Exod. 20. Loquere tu nobis (aiunt) & audiemus, non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Ingenium expreſſere ſuum, D Moſem, non Deum Chriſtum volunt audire, loquere tu nobis ò Moſes (etiam hodie dicunt) loquatur nobis lex tua, illam audiemus, non loquatur nobis Dominus Meſſias, ne forte mundo, peccatiſque moriamur.

Deut. 5.

Præceptorũ legis tria genera, Moralia præcipua.

Exod. 20.

Magna igitur pars legis atque præcipua, imò ipſa legis medulla, decalogus erat tabulis inſcriptus, & in Arca fœderis ſeruatus. Adeò vero magna pars, vt Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Exodum lib. 2. quæſt. 140. dixerit, cætera omnia præcepta legis ad Decalogum reuocari. Cum tã multa, inquit, locutus ſit Deus, duæ tantum tabulę dantur Moyſi. Nimirũ, cætera omnia quæ præcepit Deus, ex illis decem pręceptis pendere intelliguntur, quomodo hęc ipſa rurſus decem præcepta ex duobus, dilectione ſcilicet Dei, & proximi, in quib. tota lex pendet & Prophetæ, &c. Lege Iudæum Philonem de Decalogo. Illud (inquit) ſciendum, decem præcepta eſſe ſummarium legũ ſpeciatim proditarum, in toto legiſlatoris ſacro volumine, &c. Hæc magna legis pars æterna eſt, hęc medulla poſt legem antiquatam adhuc viuit, nõ tamen quia legis Moſis pars, ſed quia naturæ lex eſt, & legis nouę pars, viuit, viuetq; in ſempiternum. Cætera præcepta cæremonialia, & iudicialia, quæ Decalogi velut appendices, & additamenta quædam erant, mortua ſunt, quia temporaria erant. Mortuum ſceptrum Iudæorum eſt, mortuum Sacerdotium, mortua Reſpublica, ſola lex viuet? Mortuum eſt ſceptrum, mortuaque Reſpubl. mortua quoque ſunt præcepta iudicialia, quibus ſceptrum, Reſque publ. adminiſtratur. Mortuum eſt ſacerdotium, mortua ſimul præcepta cæremonialia, quib. ſacerdotium gubernatur, mortua ſunt, nec vlla eſt hominis potentia, quæ illa in vitã reuocare poſſit, quippe quæ manu Dei potentiſſima ſint conſepulta: Iuxta illud Deuter. 34. Mortuus eſt Moyſes ſeruus Domini, iubente Domino, & ſepeliuit eum, &cæt. qua de re diximus lib. 2. cap. 11. Non nos Moſem occidimus, id eſt, non abrogauimus illius legem, iubente Domino, id eſt, iubente Meſſia Deo, vita lex exceſſit, & ſepulta eſt.

D. Aug.

Phila.

Deut. 34.

Deus Moſem, id eſt, legem ſepeliuit.

Oſtendit Dominus Deut. trigeſimo quarto Moſi terram Repromiſſionis, dixitque ad eum: Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. Legem ſuam ſignificare Moſem quis neſciat? Moſi igitur, id eſt, legi, oſtendit Deus terram Repromiſſionis, id eſt, Eccleſiam, lacte & melle manantem, quia in lege deſcripta, ac adumbrata Eccleſia eſt, attamen non

Deut. 34.

tranſibis, inquit, ad illam. Id eſt, o lex Moſis, videbis, delineabis, & depinges Eccleſiam, at non tranſibis ad illam, non ſeruaberis in illa. Tertiò Regum 8. In Arca non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moſes. Solus ergo Decalogus legis naturæ in Arca erat. Cur? quia ſolus Decalogus eſt perpetuus, ſolus ex legis veteris præceptis in Arca Eccleſiæ Chriſti permanſit.

Diuiſa Regna, diuerſæque Reſpublicæ, diuerſas flagitant leges: diuerſa igitur Regna, diuerſæque Reſpublicæ, Synagoga, & Eccleſia, diuerſas leges poſtularunt. Habuit legem veterem vetus Synagoga, habet *Leuit. 25.* legē nouam noua Eccleſia. Leuit. 26. Vetera, nouis ſuperuenientibus, pro- *Origenes. Vetera trā ſierunt.* ijcietis. Origenes, vetera habuimus legem, & Prophetas, vetera autem veterum, ea, quæ ante legem fuerunt ab initio, cùm mundus factus eſt. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apoſtoli, quibus nouis ſuperuenientibus, eijcimus vetera. Quomodo ea eijcimus? legem ſecundum literam eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecun- *Iſaiæ 43.* dùm ſpiritum. Hæc ille. Iſaiæ 43. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce ego facio noua. Inter alia quæ noua fecit, nouum quoque condidit Deus teſtamentum, quod ſe facturum multo ante Iudæis *Ierem. 31.* prædixerat Ierem. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quid clarius? fœdus ſiue teſtamentum pollicetur nouum, non ſecundum pactum, quod pepegit in monte Sinai, id eſt, diuerſam à veteri, imò extincto veteri: nam, vt Paulus ait ad Hebræos 8. dicendo nouum fœdus, veterauit prius fœdus, ſiue teſtamentum.

Quid non fuit fas Deo, o viri Iſraelitæ, quod omnibus legumlatoribus fas eſt, legem, quam tulit, mutare, & in aliam præſtantiorem transferre?

E quis hoc neget, niſi planè è mentis ſtatu deturbatus? Adeò ne bona lex vetus fuit, vt non potuerit alia ferri melior? Atqui iam libro primo ſatis oſtēdimus multo præſtantiorem eſſe veteri nouam. Ezechielis vero cap. 34. non *Ezech 34. Legis præcepta cur appellētur nō bona.* bona dicuntur legis veteris præcepta: Dedi (inquit Deus) eis præcepta non bona: Et iudicia, in quibus non viuent. Non bona autem dicuntur præcepta cæremonialia, id eſt, non perfecta, vt lib. 1. oſtendimus: non bona prætereà, quia magnam illam gratiæ F bonitatem, vi ſua non præſtabant; non bona, quia litera occidit; non bona, comparatione melioris legis nouæ, vt D. Gregorius docet in 33. caput Iob. lib. Mor. 28. ca. 17: Mala, inquit, quaſi mala eſſe deſinunt comparatione peiorum: Et bona quaſi bona non ſunt, comparatione meliorum. Nam ſicut peius delinquenti Iudææ, de Sodoma, atque Samaria dicitur, Ezech. 16. Iuſtificaſti ſorores tuas, in omnib. abominationibus tuis, quas operata es; ita melioribus Noui teſtamēti præ G ceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quę rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur. Hæc ille.

Paruulos infantes, faſcijs matres conſtringunt, maiori vero præditos ætate, pretioſis veſtibus ornant: Sic Deus Iudæos veluti infantes (ſtatus enim ille infantium erat) multorum præceptorum, veluti quibuſdam faſcijs puerilibus conſtrinxit; Chriſtianos autem, quorum ſtatus prouectam indicat ætatem, antiquorum H mandatorum reiectis faſcijs, nouæ legis aureis veſtibus, id eſt, gratia, & charitate, decorauit. *D. Gregor.* Diuus Gregor. Mor. libro 28. cap. 27. Deus (inquit) dum rudes Iudæorum populos, non aperta ſpiritus prædicatione edo- *Legis præcepta faſcijs ſimilia.* cuit, ſed figurata locutione, præceptis literæ aſtrinxit, adhuc infirma ſapientes, verborum ſuorum caligine, *D. Gregor.* quaſi pannis infantiæ obuoluit, vt mandatis groſſioribus ligati creſcerent, ne malè liberi in ſuis voluptatibus perirent, &c. Exuite, viri Iſraelitæ, veteres faſcias, aureas nouæ legis veſtes induite. Vſque quo paruuli

diligi-

Digitized by Google

diligitis infantium (clamat Sapientia diuina Prouerb. 1.) & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam? conuertimini ad correptionem meam: En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtandam vobis verba mea. Vſquequo diligitis ò Iudæi infantiam, vſquequo diligitis legis faſcias, & incunabula? Quis vir in cunis iaceat? Quis prima crepundia non deſerat? vſquequo quæ vobis noxia ſunt, veteris legis mandata cupietis, & Chriſti veram ſcientiam habebitis odio? Conuertimini ad diuinæ ſapientiæ correptionem, diuina enim ſapientia Chriſtus eſt, Dei verbum, ipſe nō literam, quæ occidit, ſed ſpiritum, qui viuificat vobis proferet, non verba, id eſt, præcepta Moſis, ſed verba ſua oſtendet, non Moſis graue, ſed ſuum leue iugum, veſtris ceruicibus imponet.

Prouerb. 1.

Iudæi infantiā non relinquūt.

Dixi ex D. Gregorio legis præcepta faſcijs infantilibus, & cunabulis, fuiſſe ſimilia, addo ex Auguſtino, & ipſam legem materni vteri inſtar habuiſſe. Quemadmodum enim in vtero fœtus efformatur, enutriturque, quoad in lucem exeat, ita in lege veluti quodam vtero efformabatur, & præparabatur Iſraelitarum populus, quoad in ſplendorem Meſſiæ, legiſque nouæ prodiret. Quemadmodum vterus, non diuturnum habitaculum præbet, hominemque ſuſcipit foras in orbem terrarum emittendum: Sic lex non perpetuum domicilium Iudæis præbuit, illosque ſuſcepit, foras in legem nouam, regnumque Chriſti educendos. Prætereà quemadmodum vterus hominem nequit perficere, & ad virile robur adducere, ſic lex populum nequiuit perfectum efformare, diuinæq; gratiæ robore donare, vterus ergo fuit lex. Sed vt dicitur Pſalm. 58. Iudæi errauerunt ab vtero, id eſt, à lege (vt Auguſ. interpretatur ſerm. 20. de Sanctis) locuti ſunt falſa. Ab vtero vt tenelli infantes diſcedere, & in lucē legis Chriſtianæ venire nolunt, radios ſplendoris pertimeſcunt, & veluti abortiui fœtus, ex vteri tenebris, in tenebras

Lex inſtar habuit vteri.

Pſal. 58.
D. Auguſt.

A Tartari pcipitantur. Origenes in Iob lib. 3. Sicut abortiua de ventre matris exeuntia non viderunt lucem, ſed ex tenebris vteri in tenebras exeunt ſepulchri: Sic impij de tenebris in tenebras eunt. Et homil. 7. in lib. Nu. Sicut (inquit) aborſus, imperfectus, & incōpoſitus eſt partus, ita Iudæorum populus, aliquanto quidem tempore intra vuluam matris, id eſt, intra Synagogæ inſtitutionē poſitus fuit, ſed peccatis intercedētibus, formari ad integrum viuificarique non potuit. Et ideò abie-B cti ſunt, velut aborſus imperfectus, & immaturus.

Origenes.

Quid plura? Theatro Synagoga ſimilis fuit, in quo mille figuræ milleq; typi Meſſiam venturum, eiuſq; regnū delineantes, non perpetuū præbebant ſpectaculum. Nam vt ait Auguſt. li. 22. contra Fauſtum ca. 24. Illorum hominum non tantum lingua, ſed etiam vita fuit prophetica, totumq; illud regnum gentis Hebrææ, magnus quidā Propheta erat. Quemadmodum igitur poſt actam tragœdiam, theatrum C bombycinis, auratiſq; aulæis exuitur, diſſoluitur, atq; euertitur, ſic poſtquam typos, imagineſq; Meſſiæ, Synagoga, Lexq; exhibuit, omnibus ornamentis ſpoliata, diſſoluta, atque euerſa eſt. Id quod Tabularum illa fractio olim præſignificauit. Exod. 32. Iratus Moſes valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, &c. Auguſtinus in quæſtionibus in Exod. lib. 2. quæſtione 144. Iratus (inquit) Moſes videtur tabulas fregiſſe, magno tamen myſterio, figurata eſt D iteratio Noui teſtamenti, quoniam vetus fuerat abolendum, & conſtituendum nouum, &c. Priores tabulæ fractæ ſunt, non itidem poſteriores, videlicet, quia prior lex vetus reſcindenda erat, poſterior noua nullo tempore antiquanda.

Synagoga Theatrum iam diſſolutum.

Exod. 32.

Tabula fracta fracta lex.
D. Auguſt.

Fluuius Iordanis poſtquam Iudæorum regiones alluit, in mare mortuū illabitur, irrigandique vim amittit, eundem in modum Lex, quæ veluti Iordanis, Iudæos, non gentes irrigabat, in mare tandem mortuum, id eſt, in mortem, & abrogatio-

Lex Iordani fluuio ſimilis.

nem influxit, irrigandique Iudæos vires amiſit. Quemadmodum Iordanis aquæ, mare mortuum ingreſſæ, non abluunt, ſed inquinant, ſic Lex, poſtquam abrogata eſt, non prodeſt, ſed obeſt. Equidem mari mortuo videtur ſimilis Lex, quod nullum piſcem, ſed multum picis habet, ſiue bituminis, neſcio quid picis, quid bituminis Lex habet, ſic enim Iudæis inhæſit, vt ab ea etſi mortua, atque fœtente auelli nolint.

Qui Rex ampliſſimum palatium exædificare decreuit, typo in prius ex viliori materia confecto deſignat, typum vero, palatio exædificato, abijcit. Ita Deus, cum Eccleſiam, id eſt, cœleſte planè in terris templum, extruere conſtituiſſet; typis prius ipſam, & imaginibus in Lege Moſis deſcripſit, typorum verò Legem, templo extructo abrogauit. Hoc eſt, quod dixit alijs verbis Origenes homilia decima in Leuiticum: *Origenes.* Sicut (inquit) ij, quibus artificium eſt, ſigna ex ære facere, & ſtatuas fundere, antequam verum opus æris producant, aut argenti, vel auri, figmentum prius luti, ad ſimilitudinem futuræ imaginis formant, non quod figmentum neceſſarium ſit, ſed vſque quò opus, quod principale eſt, expleatur. Cùm autem fuerit effectum opus, propter quod figmentum luti fuerat formatum, vſus eius vltrà non quæritur. *Lex typus.* Tale aliquid intellige, etiam in ijs, quæ in typo, & figura futurorum, in Lege vel ſcripta, vel geſta ſunt. Venit enim ipſe Artifex, & Auctor omnium, & Legem, quæ vmbram habebat futurorum bonorum, tranſtulit ad ipſam imaginem rerum. Deleta eſt terrena Ieruſalem, vbi cœleſtis apparuit, in templo non remanſit lapis ſuper lapidem, ex quo verum templum Dei, facta eſt caro Chriſti. Ex quo venit verus Pontifex Chriſtus, nuſquam eſt ille Pontifex prior: venit verus Agnus, qui ſe ipſum obtulit hoſtiam Deo, cuncta illa an-

E tiqua ſacrificia velut pro tempore poſita ceſſauerunt. Veluti formę fuerunt, è luto fictæ, per quas veritatis exprimebantur imagines. Propterea diuina diſpenſatio procurauit, vt & ciuitas ipſa, & templum, & omnia illa, pariter ſubuerterentur, ne qui forte adhuc paruulus, & lactens in fide, ſi videret illa conſtare, dum ſacrificiorum ritum, dum miniſteriorum ordinem ſtuperet, ipſo diuerſarum formarum raperetur intuitu. F Sed prouidens Deus infirmitati noſtræ, & volens multiplicari Eccleſiam ſuam, omnia illa ſubuerti fecit, & penitùs auferri, vt ſiue vlla cunctatione, illis ceſſantibus, hæc vera eſſe, pro quibus in illis typus præceſſerat, crederemus. Hoc Origenes.

Lege Diuum Cyrillum Alexandrinum, in Dialogo de Adoratione, & Cultu in ſpiritu, & veritate, libro primo. Cum (inquit) Chriſtus ſe veniſſe dicat, non vt ſoluat legem, ſed potius vt perficiat, noli putare ſubuerſionem G eorum, quæ olim ſancita ſunt, euerſionem, ſed veluti reformationem eſſe factam, & eorum, quæ in figuris adumbrata erant, ut ita dicam, recuſionem ad expreſſiorem formam veritatis. Ac tale quiddam à Chriſto fieri oportuit. Qui in tabulis picturiſque, artificium exercent, non ſtatim ac pingere incipiunt, eam ſpeciem picturis inducant, cui nihil deſit, & quæ ex omni parte perfecta ſit, ſed ſimpliciori prius, ac minus venuſto colore il- H las adumbrant, & longè obſcuriores anteà figuras, quam fortaſſe velint, oculis exponunt. Denique vmbris illis illinunt colorem cuique decentiſſimum, ac maximè congruum, ita rudiores illæ figuræ, ad perſpicuam ac longè præſtantiorem, quam antea fuerat, ſpeciem tranſeunt. Iam verò qui ex ære fingendi artem profitentur, ſi forte ſtatuam efficere velint, de cera prius tenuem formam educunt, deinde igne illam abſumentes, colliquefactum æs infundunt, atque ita ad abſolutam formam,

atque

atque pulchritudinem opus perducunt. Igitur cum fuerit vmbris illis ſuperinducta colorum varietas, atque illas è cera figuras, æs abſumpſerit, videri poſſet priores illas formas improbatas, atque euerſas eſſe. Id verò ſecus eſt: Nam & faber ærarius, & Pictor verè dixerint. Nos quidem, minimè deſtruximus vmbras, neque ita rudes illas figuras abiecimus, vt inutiles omnino ſint, ſed potius impleuimus. Quod enim in vmbris adhuc, atque figuris obſcurius, ac minus venuſtum videbatur, id ad illuſtriorem formam peruenit. Hæc Cyrillus.

Et libro nono aduerſus Iulianum. Conſtituit (ait) Deus, quæ per Moſem tradita ſunt in vmbris, & figuris, vt eſſent congrua doctrina mentibus diſcipulorum, non vt ſemper craſſis illis inhærerent, & ſpiritali ac mentali cultu exciderent. Sed in vmbris accepta veriorum præmonſtratione, ſcirent prouehi ad meliora, & pulcherrimè ac ſcienter in viam veræ vitæ tranſirent. Etenim ſicut ij, qui artem ærariam bene norunt, liquefacta cera præmonſtrant futurorum figuras, non vt ars vlteriùs non progrediatur, ſed vt in illis eorum, quæ nondum facta ſunt, præluceat pulchritudo. Vbi igitur ille artifex opus perfecerit, ſi figuras è medio tollat, non condemnabitur. Sic poſtquam illuxit Chriſtus, qui eſt veritas, & ipſius cultus introductus eſt, figurarum imbecillitatem meritò deſpiciamus. Imagines enim erant ſpiritalium. Hæc ille.

Denique quemadmodum Deus primò ligneum tabernaculum fundamentis carens, atque mobile à Moſe, deinde lapideum, aureumque templum, firmiſſimis fundamentis impoſitum, atque permanens, à Salomone conſtrui voluit: Sic legem priùs dignitate inferiorem, & mobilem condidit, atque abrogandam, nouam poſteà multò præſtantiorem ſanciuit ſtabilem, atque perpetuam.

A Etenim totum Iudæorum Regnum, Lex, & Reſpubl. mobilis erat, & à Meſſiæ aduentu, poteſtateque pendebat, quod oſtendunt verba illa Deuter. decimo octauo. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi, qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam. Ex aduentu ergo & dictis Meſſiæ Summi Prophetæ, Iudæorum ſtatus ſuſpenſus fuit, ſi legem

Iudæorum ſtatus mobilis & à Chriſto pendebat.

B ille retineri, retinenda, ſin mutari iuſſiſſet, mutanda erat. Quia ergo iam venit, mutarique legem iuſſit, ipſis Iudæis inuitis, ac repugnantibus, mutata eſt.

Merito verò atque optimo iure eſt mutata, tum ob alias rationes, quas libro primo, capit. vndecimo reddidimus, tum quia ſi lex vetus vigeret, Iudaicique ritus à Chriſti populo ſeruarentur, non Chriſti populus, ſed Moſis, non Chriſtianus, ſed

Cur abrogata lex.

C Iudaicus videretur. Quis enim Iudæos non appellaret, quos circumcidi, à porcina carne abſtinere, Sabbata colere, tauros, & hircos immolare, ad Ieroſolymitanum templum ter ſingulis annis confluere, cæteraque Moſaicæ legis præcepta obſeruare cerneret? Cumque Moſis præcepta plurima, Chriſti ſint pauciſſima, ſi miſcerentur, plurima Moſis eminerent, pauciſſima Chriſti, etſi maxima, in tanta cæterorum multitudine laterent. Oportuit er-

D go vt Chriſtianus populus à Iudaico eſſet diuiſus, vt Chriſti mandata præcellerent, ut Chriſti gloria ſuo in populo eſſet conſpicua: Iudaicam legem ſepeliri, alioſque ritus, aliam inſtitui legem, quæ Chriſtiana à Chriſto diceretur, illiuſque gloriam ſine alterius legis permixtione cunctis nationibus prædicaret. Prætereà vnum populum illis præceptis obſtringi æquum fuit, vniuerſum verò terrarum orbem ad circumciſionem Iudaicoſque ritus compellere, non viſum eſt Deo rationi cōſentaneum.

Abrogata ergo lex eſt meritò, neque vires habet.

Malach. 4. Futile verò eſt argumentum Iudæorum ex Malachiæ capite quarto depromptum, quo non abrogatam confirmant: Memento (inquit Deus eo capite) legis Moſis ſerui mei, &c. cum de tempore iudicij loqueretur, ergo ad tempus vſque iudicij lex permanebit. Plumbeus gladius hic

Soluitur argumentũ. eſt. Nam Iudæis Iudaicam legem commendat ſermo diuinus, antequàm reſcinderetur. Locum illi afferant, in quo poſt abrogationem, ab aliquo Propheta, eam iuſſi ſint obſeruare, nihil enim mirum, ſi quo tempore habebat robur, illius temporis Iudæis dicatur: Mementote legis Moſis, cùm de iudicio ſermo ſit, quia Iudæi illi, ſi legem Moſis non obſeruaſſent, grauiſſimas in iudicio pœnas ſoluiſſent. Obſeruat etiam Paulus Burgenſis, non dixiſſe Deum: Seruate Legem Moſis, ſed mementote legis. Etenim legis obſeruatio ad tempus ſolum ſpectat, quo rata fuit, memoria verò ad tempus etiam, quo eſt abrogata, pertinet.

Quamuis ergo Legis obſeruationem reijciamus, memoriam complectimur. Legem à Deo datam veneramur, legimus, euoluimus, ſcrutamur, non vt ſeruemus, ſed vt Meſſiam in eius typis, veluti ſpeculis intueamur. Vt enim qui in ſpeculo

D. Cyrill. (ait Diuus Cyrillus in Dialogo de Adoratione libro primo) contemplantur, imaginem, & figuram rei veræ vident, non ipſam rem: ſic qui Chriſtianæ conuerſationis pulchritudinem videre deſiderant, ſi lege tanquam ſpeculo vtantur, optimè quod cupiunt aſſequentur, ipſam enim rerum imaginem, ad veritatem transferendo, liquidò perſpicient, quid Deo acceptum, gratumque ſit, &cæt. Obſeruatio viuæ legis eſt, memoria ad mortuam quoque pertingit, mortuorum quoque meminimus, etſi mortua lex ſit, memoriam tamen illius habere oportet, quæ Chriſto Optimo Maximò viam muniuit, & diuinum teſtimonium perhibuit. Obſeruatio præſentis eſt, memoria abſentis: Mementote itaque Iudæi legis Moſis, ſed non tanquam præſentis, non tanquam ratæ, & vim habentis, ſed tanquam abſentis, id eſt, tanquam abrogatæ, & omni robore carentis. Abeſt enim à vobis, quia irritam illam Deus fecit, atque reſcidit.

Alia argumenta ex euãgelio proponuntur, & ſoluuntur. Addamus alia argumenta. In primis illud Chriſti Matthæo quinto. Non veni ſoluere legem, aut Prophetas, ſed adimplere: Amen quippe dico vobis, donec transeat Cœlum, & terra, Iota vnum, aut vnus

Matth. 5. apex, non præteribit à Lege, donec omnia fiant. Ecce Chriſtus affirmat ſe non veniſſe ad diſſoluendam legem, ipſius verò etiam apices opere præſtandos docet, donec transeat cœlum, & terra. Ait item ſe veniſſe ad implendam legem: tunc autem dicitur res impleri, cum aliquod, uod deerat, additamentum, ipſa eadem permanens, & non deſtructa recipit, ergo lex vetus eadem permanens, nec abrogata, nouæ recepit additamentum. Præter hæc adiungit: Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in Regno cœlorum, qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cœlorum.

Mandata hæc quæ minima appellantur, legis veteris mandata ſunt, de ijs enim Chriſtus loquebatur, vt illatio oſtendit, & verborum flagitat contextus. Ergo qui legis veteris mandata ſeruarit, & ſeruanda docuerit, magnus erit in Regno cœlorum. Deinde Chriſtus Matthæi 24.

Matt. 24. Orate (inquit) vt non fiat fuga veſtra in hyeme, vel Sabbato, &cæt. Rogo, cur hortetur ad orandum, ne fuga fiat Sabbato, Ieroſolymorum excidio imminente? Reſpondet

D. Hieron. Diuus Hieronymus: Orare debent, ne fuga eorum hyeme, vel Sabbato fiat, quia in hyeme duritia frigoris prohibet ad ſolitudines pergere, &

in

in montibus, deſertiſque latitare in Sabbato, aut trangreſſio legis eſt, ſi fugere voluerint, aut mors imminens, ſi remanſerint. Efficitur ergo ex ijs Chriſti verbis, diſcipulos, quo tempore Ieruſalem à Romanis euerſa eſt, Sabbati, atque adeò legis religione fuiſſe obſtrictos, alioqui fugæ nullum afferret impedimentum Sabbati obſeruatio. Præterea Paulus aſſirmat ſe legem non deſtruere, ſed ſtatuere, ergo lex ſtabilita eſt non abrogata. Ad Rom. 3. Legem (inquit) deſtruimus per fidem? abſit. Sed Legem ſtatuimus.

Verum ſtabili fundamento impoſita veritas, nec mutari poteſt, nec mutare. Abrogata lex Moſis obſtringit neminem. Primus locus ex Matthæi capite quinto, probat quidem Chriſtum legem ſeruaſſe ad mortem vſque, ſed non probat eam confirmaſſe, ratamvè poſt mortem habuiſſe. Non veni, inquit, ſoluere legem, ſed adimplere, quia non ſoluit legem, ſed obſeruauit. Neque ſolùm obſeruauit, ſed etiam impleuit, quippe qui legis fuerit plenitudo. atque idcirco ſemetipſum exinanierit, vt legem cumulatiſſime compleret. Vacui erant omnes legis typi, vacuæ promiſſiones, vacua prophetarum vaticinia, ipſa lex, gratia, ſpirituque carebat.

Quomodo Chriſtus legem impleuit.

Cum venit plenitudo temporis, venit quoque plenitudo legis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, prophetarum vaticinia, legis typos, & promiſſa impleret, gratiam, ſpiritumque largiretur, Decalogo perfectionem vltimam adderet. Decalogum enim Chriſtus impleuit, addendo ac perficiendo, vt perſpicuum eſt ex cap. 5. Matthæi, permanetque in lege noua ſanctiſſimis additamentis illuſtratus. Cætera vmbras continentia impleuit, quæ adumbrabant, præſtando: ideoq; abrogata ſunt, quia vmbrę à Sole illuminatæ euaneſcunt.

Euaneſcit quoque argumentum ex verbo impleo ſumptum, quo probatum eſt legẽ non eſſe abrogatam, ſed nonis additamentis auctam. Quæcunque (inquit Theophylactus) lex adumbrauit, Chriſtus perfecte depinxit. illa dixit: Ne occidas, Chriſtus dixit: Ne temerè iraſcaris: ſicut & pictor non corrumpit lineaméta prima, ſed magis illuſtrat, & adimplet. Illud autem, quod ſequitur: Donec tranſeat cęlum, & terra, Iota vnum, aut vnus apex nõ præteribit à lege, donec omnia fiant, de typis intelligendum eſt, quemadmodum, & illud Lucæ 16. Facilius eſt cęlum, & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere. Nihil enim typorum in caſſum abijt, omnes legis vmbræ à Chriſto ſunt illuminatę, omnes figurę ad veritatem perductæ, Lex enim per Moſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, Ioan. 1. In lege veritatis figuratio eſt, poſteà autem refulſit veritas, vt dixit D. Cyrillus lib. 8. contra Iulianum.

Theophyl. *Luc. 16.* *D. Cyrill.*

Quod verò obijcitur. Chriſtũ præcepta legis minima appellare, eaque docenda, & ſeruanda præcipere, concedi poteſt, ſi de eo tempore ſolum intelligatur obſeruatio, quo vim lex habuit, de reliquo negamus.

Veruntamen de pręceptis legis nouæ locum multi explanant. Vter ſenſus ſit verior, & totius huius loci enarrationem quære ſuo loco.

Obiectioni de Sabbato excitatę, reſpondemus, Chriſtum locutum more Iudaico, ad indicanda illius temporis pericula. More autem Iudaico Sabbatum ita colebatur, ut fas non eſſet, longum iter ea die facere, incommodum ergo tempus ad fugiendum, nomine Sabbati, voluit patria phraſi ſignificare, quamuis Chriſtiani nulla illius religione obſtringerentur. Adde, Chriſtum non de Chriſtianis ſolũ, ſed de reliquis etiam Iudæis, qui Sabbatum colebant, eſſe locutum.

Pauli verba legem non ita ſtatuũt, vt obſeruari debeat. Legem, inquit, non deſtruimus tãquam impiam, ſed ſtatuimus, id eſt, confirmamus ipſam bonam eſſe, à Deo datam, nec fidei

contra-

Digitized by Google

contrariam, imò quandam ad fidem præmunitionem. Vel, legem ſtatuimus, id eſt, perficimus, cùm fidem, & gratiam Chriſti, legis perfectricem prædicamus. Vel, legem ſtatuimus, quod ad Legis attinet medullam, id eſt, Decalogum confirmamus, & per gratiam corroboramus, in illum namque nulla cadit abrogatio.

Aliter, non deſtruimus omnem B legem per fidem, ita vt ſine lege viuamus, qui Chriſto nomina dedimus, ſed legem alteram nouam ſtatuimus, atque ſtabilimus, cuius mandatis pareamus. Ad Galat. 2. Ego *Ad Gal.* 2.
per legem, legi mortuus ſum, vt Deo viuam, &c. Quaſi dicat, etſi legi veteri ſim mortuus, tamen non ſine lege viuo, per legem enim nouam, legi ueteri ſum mortuus.

Finis Secundi Libri.

LIBER TERTIVS,

MESSIAS VENISSE CONFIRMATVR:

In Primis ex ablatione ſceptri Iudaici, Geneſeos XLIX.

CAPVT PRIMVM.

NOTISSIMA inre primum ſignũ aduentus Meſſiæ poſitum eſt, videlicet in ipſo Iudaico Sceptro. Quid notius Iudæis Sceptro, quo gubernabantur? quid Regum ſplendore clarius? quid moderatorum Reipub. honore manifeſtius? In hac Sceptri clariſſima luce ſignum habent, Meſſiæ aduentus clariſſimum. Enim verò prædictum eſt à Iacob Patriarcha, Iudaici Sceptri fulgorem, donec Meſſias veniret, non extinguendum. Cum ergo iãdiu extinctum cernant, ſequitur planè Meſſiam iam pridem veniſſe.

Sceptrũ Iudæorũ poſuit deus ſignum Meſſiæ aduentus. Si Deus fulgentiſſimam facem præcelſa è turri oſtentaſſet, tum affirmaſſet non extinguendam, donec veniret Meſſias, qui cæcus non eſſet, extinctamque videret, non ne protinus colligeret Meſſiam iam veniſſe? Præcelſa è turri, id eſt, Iudæa, fulgens Iudæorum Sceptrum Deus veluti facem extulit, cui non malè illud accommodari poteſt Pſalm. 131. Paraui *Pſal 131.* lucernam Chriſto meo: affirmauit deinde non abolendum, donec Meſſias adeſſet. abolitum vident Iudæi; Cur

A igitur Meſſiam iam veniſſe negant? Equidem extinctam lucernam, ablatum Sceptrum, inficiari non poſſunt: niſi velint ad fabulam confugere, quæ in montibus Hala, & Habor, vel potius in Vtopia, id eſt, nullibi, Rempublicã quandam commenta eſt, in qua Reges de tribu Iuda habeant principatum. Ad eam verò, die duntaxat Sabbati, tranſiri poſſe fingit, duabus ingentis magnitudinis arboribus mutuo complexu, per fretum iter præbentibus, quod inter præaltos illos montes, terramque continentem interiacet, ne quis accenſam B adhuc facem videre, & Regum horum ſtatum, Sabbati religione ab itinere prohibitus, audeat explorare. Rabbi Moſes Ægyptius apud Burgenſem 1. parte Scrutinij d. 3. ait, capita *Rabbi Moſes.* transmigrationis, quæ ſunt Babylone, locum Regis obtinere.

Sed fabulæ faceſſant, extinctam facem, euerſum Iudæorum Regnum, ipſi cæci vident. idque probatur ex cap. 3. Oſeæ. Dies (inquit) multos *Oſea 3.* ſedebunt filij Iſrael, ſine Rege, & ſine Principe, &c. quod vaticinium de hac Iudæorum captiuitate intelligitur. Nunc igitur ſedent Iudæi ſine Rege, & ſine Principe. Hoc autem aduen-

aduentus Meſſiæ certiſſimum argumentum eſſe, verba illa probant, quæ *Geneſ. 49.* cum extremum traheret ſpiritum, magnus Patriarcha fecit. Geneſ. 49.

Non auferetur (ait Iacob) Sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Chaldaica Para*Iacob vaticinium.* phraſis ſic habet; Non auferetur, qui facit poteſtatem, de domo Iuda, & Scriba, de filijs filiorum eius, vſque in ſæculum, donec veniat Meſſias, cuius Regnum, & ei obedient populi. Septuaginta Interpretes ad hunc modum: Non deficiet princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniant, quę repoſita ſunt ei. Id eſt, donec veniant ſumma Meſſiæ bona, quę Iudæ tribui ſunt referuata, ex tribu enim Iuda Chriſtus ortus eſt, illaque potiſſimum cum Chriſtus venit, decem tribubus in captiuitatem abductis Iudæam colebat. *D. Auguſt.* Sic legit D. Auguſt. lib. 12. contra Fau*Cyprianus.* ſtum cap. 42. & lib 16. de Ciuit. ca. 41. *Chryſoſt.* D. Cyprianus lib. 1. aduerſus Iudæos, *Cyrillus.* Chryſoſt. Cyrillus, Clemens Alexan*Euſebius.* drinus, & Euſebius.

Clemens Alexand. In alijs codicib. legit ᾧ ἀπόκειται, id eſt, cui repoſitum eſt, quam lectio*D. Ignat.* nem ſequuntur Diuus Ignatius, D. Ire*Ambroſius* næus, Ambroſius, & alij. D. Hierony*Irenæus.* mus in Ezechielem cap. 21. hoc pacto *D. Hieron.* illam interpretatur, Chriſtus (inquit) eſt, cui repoſitum eſt Imperium & Sacerdotium ſempiternum, de quo loquebatur Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. hæc Hieronymus. Diuiſerunt Septuaginta Interpretes dictionē Hebræam, שילה Silo in duas particulas, ſe, id eſt, quod, & Lo, id eſt, ei: Donec veniat, quod ei, ſcilicet, repoſitum eſt, vel Donec veniat cui ei, re*Origenes.* poſitum eſt regnum, vt Origenes ex*Cyrillus.* ponit lib. 4. Periarchon, & D. Cyrillus contra Iulianum lib. 8. Non per vnum, inquit, Prophetarum acceſſit e ſunt gentes, neque etiam per Moſem, vel per aliquem alium, ſed Chriſto potius repoſitum fuit, vt im- E

peraret, non iam ſoli Iudææ, ſed etiam omnibus gentibus, &cæt. Compertum ergo eſt ex his verbis, non fuiſſe auferendum Sceptrum ex Iuda, & Ducem de femore eius, donec Meſſias veniret. At verò ablatum iam Sceptrum eſt, & dux de femore Iudæ, vt res ipſæ loquuntur, ergo iam Meſſias venit. Conſtrictos argumento Iudæos tenemus, vtinam veritatem oculis irradiantem agnoſcere velint.

Sed ò populum infelicem, qui ocu- F
los veritati occluſit, falſitatiſque laqueis maluit, quam veris argumentis obſtringi. Ad Hebræam vocem effugiunt, ſic enim Hebraicè legitur עד כי יבא שילה gad ci Iabo Siloh, id eſt, donec veniet Meſſias. Quidam ergo, ut ſcribit Galatinus libro 4. *Galatinus.* cap. 4. & Abulenſis Geneſ. 49. nomen *Abulenſis.* Hebræum Siloh pro oppido Silo accipiendum aiunt, in quo fuit Tabernaculum, & Arca fœderis: Vaticinium verò de Saule intelligendum volunt, qui Rex fuerit vnctus in Si- G loh, Sceptrumque transtulerit ex tribu Iuda in tribum Beniamin, ex qua oriundus erat. Sed tribus rationibus hæc interpretatio euertitur. Prima eſt, quia verba vaticinij illi non conſentiunt; neque enim dixit Ia- *Iudæorum* cob, non auferetur Sceptrum donec *interpretationes friuolæ.* veniat aliquis vngendus in Silo, ſed donec veniat ipſe Siloh. Secũda, quia Saul non eſt creatus Rex in Silo, ſed in Maſpha, primo Regum 10. & in Galgala primo Regum 11. vnctus au- H tem à Samuele olei lenticula in Ramatha, primo Regum 10. Arca au- *1. Reg. 10. & 11. & 7.* tem fœderis tunc temporis non in Silo erat, ſed in Cariath Iarim primo Regum 7. Tertia, quia Saulis tempore non eſt ablatum Sceptrum à Iuda, quin potius, eo occiſo, tribui Iudæ traditum, nempe Dauidi eiuſque poſteris, qui ex tribu Iudæ trahebant originem.

Aliud igitur effugium Iudæi inuenerunt; De Rege Ieroboam quidam vaticinium expoſuere, quem aiunt in Silo coronatum, à tribu Iuda in tribum Ephraim, è qua genus ducebat,

Sceptrum

Digitized by Google

3.Reg.12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur 3.Reg.12. ex libro 3. Regum capit. 12. deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iudæ, quamuis enim decem tribus illum ſecutæ fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſupra diximus, non habetur in vaticinio: Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt, Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, D. Cyrill. vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodonoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, illa expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium

A ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſiæ ænigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchæ cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ò Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos B Iudæos, non de impulſo à ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vnde illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine, quę verba ſic explanat præclarè Chaldæus Paraphraſtes; Salutare tuum C expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis, neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporaneam, belloque partam, D ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam.

Chaldæus Paraph.

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ. 49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius,

Herodē quidā Meſſiā eſſe putauerunt. Epiphani.

aduentus Meſſiæ certiſſimum argumentum eſſe, verba illa probant, quæ cum extremum traheret ſpiritum, magnus Patriarcha fecit. Geneſ. 49. *Geneſ. 49.*

Non auferetur (ait Iacob) Sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Chaldaica Paraphraſis ſic habet; Non auferetur, qui facit poteſtatem, de domo Iuda, & Scriba, de filijs filiorum eius, vſque in ſæculum, donec veniat Meſſias, cuius Regnum, & ei obedient populi. Septuaginta Interpretes ad hunc modum: Non deficiet princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniant, quę repoſita ſunt ei. Id eſt, donec veniant ſumma Meſſiæ bona, quę Iudæ tribui ſunt reſeruata, ex tribu enim Iuda Chriſtus ortus eſt, illaque potiſſimum cum Chriſtus venit, decem tribubus in captiuitatem abductis Iudæam colebat. Sic legit D. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum cap. 42. & lib 16. de Ciuit. ca. 41. D. Cyprianus lib. 1. aduerſus Iudæos, Chryſoſt. Cyrillus, Clemens Alexandrinus, & Euſebius. *Iacob vaticinium.* *D. Auguſt. Cyprianus. Chryſoſt. Cyrillus. Euſebius. Clemens Alexand.*

In alijs codicib. legiẽ ᾧ ἀπόκειται, id eſt, cui repoſitum eſt, quam lectionem ſequuntur Diuus Ignatius, D. Irenæus, Ambroſius, & alij. D. Hieronymus in Ezechielem cap. 21. hoc pacto illam interpretatur, Chriſtus (inquit) eſt, cui repoſitum eſt Imperium & Sacerdotium ſempiternum, de quo loquebatur Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. hæc Hieronymus. Diuiſerunt Septuaginta Interpretes dictionẽ Hebræam, שילה Silo in duas particulas, ſe, id eſt, quod, & Lo, id eſt, ei: Donec veniat, quod ei, ſcilicet, repoſitum eſt, vel Donec veniat cui ei, repoſitum eſt regnum, vt Origenes exponit lib. 4. Periarchon, & D. Cyrillus contra Iulianum lib. 8. Non per vnum, inquit, Prophetarum acceſſit e ſunt gentes, neque etiam per Moſem, vel per aliquem alium, ſed Chriſto potius repoſitum fuit, vt imperaret, non iam ſoli Iudææ, ſed etiam omnibus gentibus, &cæt. *D. Ignat. Ambroſius Irenaus. D. Hieron. Origenes. Cyrillus.* E

Compertum ergo eſt ex his verbis, non fuiſſe auferendum Sceptrum ex Iuda, & Ducem de femore eius, donec Meſſias veniret. At verò ablatum iam Sceptrum eſt, & dux de femore Iudæ, vt res ipſæ loquuntur, ergo iam Meſſias venit. Conſtrictos argumento Iudæos tenemus, vtinam veritatem oculis irradiantem agnoſcere velint.

F Sed ò populum infelicem, qui oculos veritati occluſit, falſitatiſque laqueis maluit, quam veris argumentis obſtringi. Ad Hebræam vocem effugiunt, ſic enim Hebraicè legitur עד כי יבא שילה gad ci Iabo Siloh, id eſt, donec veniet Meſſias. Quidam ergo, ut ſcribit Galatinus libro 4. cap. 4. & Abulenſis Geneſ. 49. nomen Hebræum Siloh pro oppido Silo accipiendum aiunt, in quo fuit Tabernaculum, & Arca fœderis: Vaticinium verò de Saule intelligendum volunt, qui Rex fuerit vnctus in Siloh, Sceptrumq́ue tranſtulerit ex tribu Iuda in tribum Beniamin, ex qua oriundus erat. Sed tribus rationibus hæc interpretatio euertitur. Prima eſt, quia verba vaticinij illi non conſentiunt; neque enim dixit Iacob, non auferetur Sceptrum donec veniat aliquis vngendus in Silo, ſed donec veniat ipſe Siloh. Secũda, quia Saul non eſt creatus Rex in Silo, ſed in Maſpha, primo Regum 10. & in Galgala primo Regum 11. vnctus autem à Samuele olei lenticula in Ramatha, primo Regum 10. Arca autem fœderis tunc temporis non in Silo erat, ſed in Cariath Iarim primo Regum 7. Tertia, quia Saulis tempore non eſt ablatum Sceptrum à Iuda, quin potius, eo occiſo, tribui Iudæ traditum, nempe Dauidi eiuſque poſteris, qui ex tribu Iudæ trahebant originem. *Galatinus. Abulenſis.* G *Iudæorum interpretationes friuolæ.* H *1. Reg. 10. & 11. & 7.*

Aliud igitur effugium Iudæi inuenerunt: De Rege Ieroboam quidam vaticinium expoſuere, quem aiunt in Silo coronatum, à tribu Iuda in tribum Ephraim, è qua genus ducebat,

Sceptrum

3.Reg.12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur 3.Reg.12. ex libro 3. Regum capit. 12. deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iuda, quamuis enim decem tribus illum ſecutę fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſuprà diximus, non habetur in vaticinio; Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt; Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, Di. Cyrill. vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodonoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, illa expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſię ænigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchę cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ò Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos Iudæos, non de impulſo a ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vnde illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine: quę verba ſic explanat preclarè Chaldæus Paraphraſtes; Salutare tuum expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis; neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporariam, belloque partam, ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam. *Chaldæus Paraph.*

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ. 49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius, *Herodē quidā Meſſiā eſſe putauerunt. Epiphani.*

aduentus Meſſiæ certiſſimum argumentum eſſe, verba illa probant, quæ *Geneſ. 49.* cum extremum traheret ſpiritum, magnus Patriarcha fecit. Geneſ. 49.

Non auferetur (ait Iacob) Sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentinm. Chaldaica Para- *Iacob vaticinium.* phraſis ſic habet; Non auferetur, qui facit poteſtatem, de domo Iuda, & Scriba, de filijs filiorum eius, vſque in ſæculum, donec veniat Meſſias, cuius Regnum, & ei obedient populi. Septuaginta Interpretes ad hunc modum: Non deficiet princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniant, quę repoſita ſunt ei. Id eſt, donec veniant ſumma Meſſiæ bona, quę Iudæ tribui ſunt reſeruata, ex tribu enim Iuda Chriſtus ortus eſt, illaque potiſſimum cum Chriſtus venit, decem tribubus in captiuitatem abductis Iudæam colebat. *D. Auguſt.* Sic legit D. Auguſt. lib. 12. contra Fau- *Cyprianus.* ſtum cap. 42. & lib 16. de Ciuit. ca. 41. *Chryſoſt.* D. Cyprianus lib. 1. aduerſus Iudæos, *Cyrillus.* Chryſoſt. Cyrillus, Clemens Alexan- *Euſebius.* drinus, & Euſebius.

Clemens Alexand. In alijs codicib. legit ᾧ ἀπόκειται, *D. Ignat.* id eſt, cui repoſitum eſt, quam lectio- *Ambroſius* nem ſequuntur Diuus Ignatius, D. Ire- *Irenæus.* næus, Ambroſius, & alij. D. Hierony- *D. Hieron.* mus in Ezechielem cap. 21. hoc pacto illam interpretatur, Chriſtus (inquit) eſt, cui repoſitum eſt Imperium & Sacerdotium ſempiternum, de quo loquebatur Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. hæc Hieronymus. Diuiſerunt Septuaginta Interpretes dictionē Hebræam, שילה Silo in duas particulas, ſe, id eſt, quod, & Lo, id eſt, ei: Donec veniat, quod ei, ſcilicet, repoſitum eſt, vel Donec veniat cui ei, re- *Origenes.* poſitum eſt regnum, vt Origenes ex- *Cyrillus.* ponit lib. 4. Periarchon, & D. Cyrillus contra Iulianum lib. 8. Non per vnum, inquit, Prophetarum accerſitæ ſunt gentes, neque etiam per Moſem, vel per aliquem alium, ſed Chriſto potius repoſitum fuit, vt im-

E peraret, non iam ſoli Iudææ, ſed etiam omnibus gentibus, &cæt. Compertum ergo eſt ex his verbis, non fuiſſe auferendum Sceptrum ex Iuda, & Ducem de femore eius, donec Meſſias veniret. At verò ablatum iam Sceptrum eſt, & dux de femore Iudæ, vt res ipſæ loquuntur, ergo iam Meſſias venit. Conſtrictos argumento Iudæos tenemus, vtinam veritatem oculis irradiantem agnoſcere velint.

Sed ò populum infelicem, qui ocu-
F los veritati occluſit, falſitatiſque laqueis maluit, quam veris argumentis obſtringi. Ad Hebræam vocem effugiunt, ſic enim Hebraicè legitur עד כי־יבא שילה gad ci Iabo Siloh, id eſt, donec veniet Meſſias. Quidam ergo, ut ſcribit Galatinus libro 4. *Galatinus.* cap. 4. & Abulenſis Geneſ. 49. nomen *Abulenſis.* Hebræum Siloh pro oppido Silo accipiendum aiunt, in quo fuit Tabernaculum, & Arca fœderis: Vaticinium verò de Saule intelligendum volunt, qui Rex fuerit vnctus in Si-
G loh, Sceptrumq́ue tranſtulerit ex tribu Iuda in tribum Beniamin, ex qua oriundus erat, Sed tribus rationibus hæc interpretatio euertitur. Prima eſt, quia verba vaticinij illi non conſentiunt; neque enim dixit Ia- *Iudæorum* cob, non auferetur Sceptrum donec *interpreta-* veniat aliquis vngendus in Silo, ſed *tiones friuo-* donec veniat ipſe Siloh. Secũda, quia *læ.* Saul non eſt creatus Rex in Silo, ſed in Maſpha, primo Regum 10. & in Galgala primo Regum 11. vnctus au-
H tem à Samuele olei lenticula in Ra- *1. Reg. 10.* matha, primo Regum 10. Arca au- *& 11. &* tem fœderis tunc temporis non in *7.* Silo erat, ſed in Cariath Iarim primo Regum 7. Tertia, quia Saulis tempore non eſt ablatum Sceptrum à Iuda, quin potius, eo occiſo, tribui Iudæ traditum, nempe Dauidi eiuſque poſteris, qui ex tribu Iudæ trahebant origenem.

Aliud igitur effugium Iudæi inuenerunt; De Rege Ieroboam quidam vaticinium expoſuere, quem aiunt in Silo coronatum, à tribu Iuda in tribum Ephraim, è qua genus ducebat,

Sceptrum

3. Reg. 12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim A tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur 3. Reg. 12. ex libro 3. Regum capit. 12. deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iuda, quamuis enim decem tribus illum ſecutę fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſuprà diximus, B non habetur in vaticinio; Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt, Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, D. Cyrill. vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum C Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodonoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, illa expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium D ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſię ęnigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchę cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ò Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos Iudæos, non de impulſo a ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vnde illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine, quę verba ſic explanat pręclarè Chaldæus Paraphraſtes; Salutare tuum expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis, neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporariam, belloque partam, ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam. *Chaldæus Paraph.*

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ. 49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius, *Herodē quidā Meſſiā eſſe putauerunt. Epiphani.*

Digitized by Google

aduentus Meſſiæ certiſſimum argumentum eſſe, verba illa probant, quæ cum extremum traheret ſpiritum, magnus Patriarcha fecit. Geneſ. 49.

Geneſ. 49.

Non auferetur (ait Iacob) Sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Chaldaica Paraphraſis ſic habet; Non auferetur, qui facit poteſtatem, de domo Iuda, & Scriba, de filijs filiorum eius, vſque in ſæculum, donec veniat Meſſias, cuius Regnum, & ei obedient populi. Septuaginta Interpretes ad hunc modum: Non deficiet princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniant, quę repoſita ſunt ei. Id eſt, donec veniant ſumma Meſſiæ bona, quę Iudæ tribui ſunt reſeruata, ex tribu enim Iuda Chriſtus ortus eſt, illaque potiſſimum cum Chriſtus venit, decem tribubus in captiuitatem abductis Iudæam colebat. Sic legit D. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum cap. 42. & lib 16. de Ciuit. ca. 41. D. Cyprianus lib. 1. aduerſus Iudæos, Chryſoſt. Cyrillus, Clemens Alexandrinus, & Euſebius.

Iacob vaticinium.

D August. Cyprianus. Chryſoſt. Cyrillus. Euſebius. Clemens Alexand.

In alijs codicib. legitur ᾧ ἀπόκειται, id eſt, cui repoſitum eſt, quam lectionem ſequuntur Diuus Ignatius, D. Irenæus, Ambroſius, & alij. D. Hieronymus in Ezechielem cap. 21. hoc pacto illam interpretatur, Chriſtus (inquit) eſt, cui repoſitum eſt Imperium & Sacerdotium ſempiternum, de quo loquebatur Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. hæc Hieronymus. Diuiſerunt Septuaginta Interpretes dictione Hebræam, שילה Silo in duas particulas, ſe, id eſt, quod, & Lo, id eſt, ei: Donec veniat, quod ei, ſcilicet, repoſitum eſt, vel Donec veniat cui ei, repoſitum eſt regnum, vt Origenes exponit lib. 4. Periarchon, & D. Cyrillus contra Iulianum lib. 8. Non per vnum, inquit, Prophetarum acceerſitæ ſunt gentes, neque etiam per Moſem, vel per aliquem alium, ſed Chriſto potius repoſitum fuit, vt imperaret, non iam ſoli Iudææ, ſed etiam omnibus gentibus, &cæt.

D. Ignat. Ambroſius Irenaus. D. Hieron.

Origenes. Cyrillus.

E Compertum ergo eſt ex his verbis, non fuiſſe auferendum Sceptrum ex Iuda, & Ducem de femore eius, donec Meſſias veniret. At verò ablatum iam Sceptrum eſt, & dux de femore Iudæ, vt res ipſæ loquuntur, ergo iam Meſſias venit. Conſtrictos argumento Iudæos tenemus, vtinam veritatem oculis irradiantem agnoſcere velint.

F Sed ò populum infelicem, qui oculos veritati occluſit, falſitatiſque laqueis maluit, quam veris argumentis obſtringi. Ad Hebræam vocem effugiunt, ſic enim Hebraicè legitur עד כי יבא שילה gad ci Iabo Siloh, id eſt, donec veniet Meſſias. Quidam ergo, ut ſcribit Galatinus libro 4. cap. 4. & Abulenſis Geneſ. 49. nomen Hebræum Siloh pro oppido Silo accipiendum aiunt, in quo fuit Tabernaculum, & Arca fœderis: Vaticinium verò de Saule intelligendum volunt, qui Rex fuerit vnctus in Siloh, Sceptrumque tranſtulerit ex tribu Iuda in tribum Beniamin, ex qua

Galatinus. Abulenſis.

G oriundus erat. Sed tribus rationibus hæc interpretatio euertitur. Prima eſt, quia verba vaticinij illi non conſentiunt; neque enim dixit Iacob, non auferetur Sceptrum donec veniat aliquis vngendus in Silo, ſed donec veniat ipſe Siloh. Secũda, quia Saul non eſt creatus Rex in Silo, ſed in Maſpha, primo Regum 10. & in Galgala primo Regum 11. vnctus autem à Samuele olei lenticula in Ramatha, primo Regum 10. Arca autem fœderis tunc temporis non in Silo erat, ſed in Cariath Iarim primo Regum 7. Tertia, quia Saulis tempore non eſt ablatum Sceptrum à Iuda, quin potius, eo occiſo, tribui Iudæ traditum, nempe Dauidi eiuſque poſteris, qui ex tribu Iudæ trahebant originem.

Iudæorum interpretationes friuolæ.

H *1. Reg. 10. & 11. & 7.*

Aliud igitur effugium Iudæi inuenerunt; De Rege Ieroboam quidam vaticinium expoſuere, quem aiunt in Silo coronatum, à tribu Iuda in tribum Ephraim, è qua genus ducebat,

Sceptrum

Digitized by Google

3.Reg.12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur 3.Reg.12. ex libro 3. Regum capit. 12. deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iuda, quamuis enim decem tribus illum ſecutę fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſuprà diximus, B non habetur in vaticinio; Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt. Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, Di Cyrill. vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodonoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, illa expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium A ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſię ęnigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchę cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ô Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos Iudæos, non de impulſo a ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vide illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine, quę verba ſic explanat preclarè Chaldæus Paraphraſtes; Salutare tuum C expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis, neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporariam, belloque partam, D ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam. *Chaldæus Paraph.*

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ.49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius, *Herodē qui dā Meſſiā eſſe putauerunt. Epiphan.*

contrariam, imò quandam ad fidem B præmunitionem. Vel, legem ſtatuimus, id eſt, perficimus, cùm fidem, & gratiam Chriſti, legis perfectricem prædicamus. Vel, legem ſtatuimus, quod ad Legis attinet medullam, id eſt, Decalogum confirmamus, & per gratiam corroboramus, in illum namque nulla cadit abrogatio.

Aliter, non deſtruimus omnem legem per fidem, ita vt ſine lege viuamus, qui Chriſto nomina dedimus, ſed legem alteram nouam ſtatuimus, atque ſtabilimus, cuius mandatis pareamus. Ad Galat. 2. Ego per legem, legi mortuus ſum, vt Deo viuam, &c. Quaſi dicat, etſi legi veteri ſim mortuus, tamen non ſine lege viuo, per legem enim nouam, legi veteri ſum mortuus. *Ad Gal. 2.*

Finis Secundi Libri.

LIBER

LIBER TERTIVS,

MESSIAS VENISSE CONFIRMATVR:

In Primis ex ablatione ſceptri Iudaici, Geneſeos XLIX.

CAPVT PRIMVM.

NOTISSIMA in A re primum ſignũ aduentus Meſſiæ poſitum eſt, videlicet in ipſo Iudaico Sceptro. Quid notius Iudæis Sceptro, quo gubernabantur? quid Regum ſplendore clarius? quid moderatorum Reipub. honore manifeſtius? In hac Sceptri clariſſima luce ſignum habent, Meſſiæ aduentus clariſſimum. Enim verò prędictum eſt à Iacob Patriarcha, Iudaici Sceptri fulgorem, donec Meſſias veniret, non extinguendum. Cum ergo iã-B diu extinctum cernant, ſequitur planè Meſſiam iam pridem veniſſe.

Sceptrũ Iudæorũ poſuit deus ſignum Meſſiæ aduentus. Si Deus fulgentiſſimam facem præcelſa è turri oſtentaſſet, tum affirmaſſet non extiuguendam, donec veniret Meſſias, qui cæcus non eſſet, extinctamque videret, non ne protinus colligeret Meſſiam iam veniſſe? Præcelſa è turri, id eſt, Iudæa, fulgens Iudæorum Sceptrum Deus veluti fa-

Pſal 131. cem extulit, cui non malè illud accommodari poteſt Pſalm. 131. Paraui lucernam Chriſto meo: affirmauit deinde non abolendum, donec Meſſias adeſſet. abolitum vident Iudæi; Cur igitur Meſſiam iam veniſſe negant? Equidem extinctam lucernam, ablatum Sceptrum, inficiari non poſſunt: niſi velint ad fabulam confugere, quæ in montibus Hala, & Habor, vel potius in Vtopia, id eſt, nullibi, Rempublicã quandam commenta eſt, in qua Reges de tribu Iuda habeant priñcipatum. Ad eam verò, die duntaxat Sabbati, tranſiri poſſe fingit, duabus ingentis magnitudinis arboribus mutuo complexu, per fretum iter præbentibus, quod inter præaltos illos montes, terramque continentem interiacet, ne quis accenſam adhuc facem videre, & Regum horum ſtatum, Sabbati religione ab itinere prohibitus, audeat explorare. Rabbi Moſes Ægyptius apud Burgenſem 1. parte Scrutinij d. 3. ait, capita transmigrationis, quæ ſunt Babylone, locum Regis obtinere. *Rabbi Moſes.*

Sed fabulæ faceſſant, extinctam facem, euerſum Iudæorum Regnum, ipſi cæci vident. idque probatur ex cap. 3. Oſeæ. Dies (inquit) multos ſedebunt filij Iſrael, ſine Rege, & ſine Principe, &c. quod vaticinium de hac Iudæorum captiuitate intelligitur. Nunc igitur ſedent Iudæi ſine Rege, & ſine Principe. Hoc autem *Oſea 3.*

aduen-

Digitized by Google

3. Reg. 12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur ex libro 3. Regum capit. 12. (3. Reg. 12.) deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iuda, quamuis enim decem tribus illum ſecutę fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſupra diximus, non habetur in vaticinio; Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt, Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli (Di Cyrill.) contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, ille expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſię ænigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchę cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ô Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos Iudæos, non de impulſo à ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vnde illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine, quę verba ſic explanat præclarè Chaldæus Paraphraſtes; (Chaldæus Paraph.) Salutare tuum expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis; neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporariam, belloque partam, ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam.

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. (Herodē qui dā Meſſiā eſſe putaue runt. Epiphan.) Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ. 49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius,

ipſius, donec venerit cui reſeruatur, &c. *D. Hieron.* Hieronymus quoque aduerſus Luceferianos cap. 8. *Tertullia.* Tertullianus *D. Damaſ.* de præſcriptionibus capit. 45. & D. Damaſcen lib. de hæreſibus, Herodianos ſcribunt, putaſſe Herodem eſſe Meſſiam. Abſurdus adeò hic error eſt, *Ioſephus Veſpaſiano oraculum tribuit.* vt refutatione nulla indigeat. Sicuti, & alius Ioſephi error, qui Sacrarum literarum oraculo hoc, ſiue ſimili, Veſpaſiani Imperium deſignatum fuiſſe ſcripſit lib. 7. de bello cap. 12. Quod maximè (inquit) Iudæos ad bellum excitauerat, reſponſum erat F ambiguum itidem in Sacris libris inuentum, quòd eo tempore, quidam eſſet ex eorum finibus, orbis terræ imperium habiturus. Id enim illi quidem quaſi proprium acceperunt, multique ſapientes interpretatione decepti ſunt, hoc autem planè reſponſo Veſpaſiani deſignabatur imperium, qui apud Iudæam creatus eſt Imperator. Falsò de Veſpaſiano Ioſephus, *Hegeſippus* Verè de Chriſto Hegeſippus interpretatur lib. 5. cap. 44. In literis (inquit) G vetuſtis, quas Sacras vocant, manebat impreſſum, quod ſecundum illud tempus futurus eſſet vir, qui de regione Iudæorum imperium aſſumeret in orbem terrarum. Quæ res Iudæos in tanto furore poſuit, vt ſibi non ſolum libertatem, ſed etiam regnum pollicerentur. Id ad Veſpaſianum referendum putarunt, prudentiores ad Dominum Ieſum, &c.

Præter has interpretationes, alias legi Iudæorum friuolas, & nugatorias verſiones, quæ verba vaticinij H *Verſiones Iudæorum nugatoria.* deprauant. Prima eſt. Non accedet Sceptrum ad Iudam, donec occumbat, ſiue cadat Siloh, id eſt, non tradetur ſceptrum tribui Iudæ, donec Silo locus, in quo arca fœderis collocabitur, cadat, iuxta illud Pſalm. *Pſal. 77.* 77. Repulit Tabernaculum Ioſeph, & Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit Tribum Iuda, & paulò ante dixerat: Repulit Tabernaculum Silo. Nititur hæc deprauatio ſignificationibus Hebræorum verborum יסור Iaſur, & יבא Iabo, nam סור Sur declinare ſignificat, vnde Geneſ. 19.

E Loth ſic Angelos alloquitur: Suru na el beth gabdecem, id eſt, declinate obſecro in domum pueri veſtri.

Iabo verò ſignificat venire, & occidere, cum dicitur de Sole occumbente Iſaiæ ſexto: Lo Iabo, id eſt, non occidet ſcil. Sol tuus. *Iſaias 6.* Quod igitur alij interpretantur, Lo Iaſur, id eſt, non auferetur, & gad ci Iabo, id eſt, donec veniat, vertitur, non declinabit, vel non accedet, donec occidat. Sed Hebræas literas videtur ignorare, qui hanc interpretationem com- F mentus eſt: nam verbum סור Sur, cum accedere ſignificat, coniungitur cum præpoſitione Hebræa, אל el, id eſt, ad, cum verò ſignificat, recedere, cũ præpoſitione מן, min, id eſt, à, copulatur, quemadmodum apud Latinos verbum declino. dicimus enim declino ad te, id eſt, accedo, & declino à te, id eſt, recedo. Hoc autem loco cum hac ſecunda præpoſitione, min, connectitur, vnde efficitur, vt nullo modo verti poſſit, non accedet Sce- G ptrum ad Iudam, ſed vertendum omnino ſit, non recedet, vel non auferetur Sceptrum à Iuda.

Prætereà Arca tranſlata eſt ex Silo, ceciditque locus ille à dignitate, quam ab ea acceperat, longo tempore antequàm Sceptrum Tribui Iudæ traderetur: Ergo falſa eſt interpretatio. Adde, Silo loco, quo Arca locata fuit, minimè congruere illud, quod ſequitur: Ipſe erit expectatio gentiũ, gentes enim Silo non expectarũt.

Secunda. Non auferetur Sceptrum H de Iuda, & dux de femore eius in æternum, quia veniet Meſſias. duæ particulæ עד - כי Gad-Ci, quæ coniunctim vno ſpiritu ſignificant vſque quò, vel donec, ſeparantur hoc pacto, Gad, id eſt, in æternum, Ci, quia. Atqui nec ſepararunt Septuaginta interpretes, nec Chaldæus, nec in Scriptura diuina ſeparatas oſtendent Iudæi, ſemper enim coniunguntur, & ſignificant, donec. Prætereà hæc quoque verſio Meſſiam veniſſe confirmat, illius enim ſenſus huiuſmodi eſt. Non auferetur Sceptrum ex Iuda, ſed in hac Tribu perpetua-

petuabitur in æternum, quia veniet Meſſias ex Tribu Iuda. Rex æternus, qui Imperiũ in Tribu Iuda perpetuet. Videmus autem Sceptrum ex Tribu Iuda ablatum. ergo iam venit Meſſias, qui illud perpetuat.

A

Similis farinæ eſt tertia deprauatio: Non auferetur, vel recedet Tribus de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Meſſias. Sic autē vertitur, eo quod dictio Hebræa שבט ſebet, quam virgam, ſiue Sceptrum interpretamur, non ſolum Sceptrum ſignificet ſed etiam Tribum. Hæc porro verſio Meſſiam quoq; veniſſe confirmat. Etenim ablata iam eſt Iudæ Tribus, & dux de femore eius, ex terra repromiſſionis: Ergo iam Meſſias venit. Prætereà, neſcio qui de Sceptro tyrannorum vaticinium intelligendum putaruut, in hanc ſententiam: Non auferetur Sceptrum tyrannorũ de Iuda, donec veniat Meſſias. At perſpicuum cōmentum eſt, tùm quia multorum annorum ſpatio poſt obitum Iacob, Tribus Iuda principatum obtinuit, & ab omni tyrannorum principatu libera fuit, tum quia Iacob de Sceptro tyrannico non loquitur, ſed de Sceptro Iudaico, vt verba planè oſtendunt: Non auferetur Sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, &c.

B

C

Deniq; additamento vaticinij ſenſum ſic Iudęi corrumpunt: Non auferetur Sceptrum de tribu Iuda interpretantur, vt detur alteri tribui, donec veniat Meſſias, quoquò ſe vertāt, nullum reperient effugium. Quis cæcus non videat hanc appendicem falſam eſſe, & à vaticinio longè abhorrere? quid? Auferetur Septrum vt detur alienigenis, non auferetur, vt detur alteri tribui? Nouum Prophetam eſſe oportebat, qui nouum vaticinium veteri adderet, at nihil minus quam Prophetæ ſunt Iudæi. Verus ergo ſenſus eſt, quem iam propoſuimus. Non auferetur imperium, & principatus à Iuda, donec veniat Meſſias. Ablatum principatum inficiari nequeunt Iudęi, ergo fateantur neceſſe eſt, Meſſiam iam veniſſe.

D

CAP. II.

Quonam tempore ablatum ſit Sceptrum Iudæ.

Ablatum eſſe à tribu Iudæ ſceptrum, atque adeò Meſſiam veniſſe Orbis clamat, quonam tempore & à quonam Rege ablatum ſit, inueſtigandum reſtat. Communis ſententia fert Herodis primi tempore, ab eodem Rege ablatum. Ea vero non caret difficultate. Refellitur enim inprimis; quòd multo ante Herodem, ij principes, qui ſceptrum tenuere, non ex tribu Iuda, ſed ex alijs tribubus fuerint oriundi. Ergo multo ante Herodem à tribu Iuda ſceptrum eſt ablatum. Etenim quamuis à Dauide vſque ad Zorobabelem, ex tribu Iuda principes extiterint, attamen à Zorobabele vſque ad Chriſtum, ex alijs tribubus gubernatores ad clauũ Reipub. ſediſſe videntur: Machabæi videlicet, qui cum Sacerdotes fuerint, tribui Leuiticæ ſunt aſſignandi. Idque confirmatur ex Ioſepho, qui libro vndecimo Antiquitatum cap. 4. ait principes Iudæorum poſt reditum à captiuitate Babylonica fuiſſe Pontifices, ex tribu Leuitica Penes Pontifices (inquit) fuit ſumma autoritas, donec Aſamonæorum, id eſt, Machabæorum genus regnum obtinuit. Prætereà, Chriſtus natus eſt, atque adeò Meſſias venit in Orbem anno Herodis 33. vt D. Epiphanius teſtatur hæreſi vigeſima; ergo ſi Herodes ſceptrum abſtulit, antequam Meſſias veniret, id eſt, oriretur, illud abſtulit, quod vaticinio repugnat. Non auferetur ſceptrum donec veniat. *Ioſephus.*

Reſpōdemus nihilominus ſceptrũ, id eſt, Iudaicæ Reipub adminiſtrationem, tribui Iudæ fuiſſe ablatam ab Herode, eo tempore, quo venit Meſſias, vſq; ad Herodē vero, gubernatores ex eadē tribu Iuda Reipub. gubernacula tractaſſe. Porrò Iacob de tēpore Iudicum non loquitur, nondum enim tūc temporis traditũ erat ſceptrũ tribui Iudæ. Etenim iudices vſq; ad Regem Saulem *Ablatum ſceptrũ ab Herode.*

Saulem ex varijs tribubus fuere. Ioſue ex tribu Ephraim, Iephte, & Gedeon ex tribu Manaſſe, Barach ex tribu Nephtalim, Samſon ex tribu Dan, Heli, & Samuel ex tribu Leui, Saul Rex ex tribu Beniamin. Saule occiſo, traditum eſt ſceptrum tribui Iudæ, ex qua Dauid, eiuſque poſteri ad captiuitatem vſque Babylonicam regnarunt.

Non eſt ablatum ſceptrū in Babylonica captiuitate.

In Babylonica captiuitate ablatum ſceptrum voluit impius Apoſtata Iulianus. Ablatum quidem eſt, ſed non penitus, poſt aliquot enim annos redeuntibus in Paleſtinam Hebræis, rediijt & ſceptrum Iudæ, Zorobabele è tribu Iuda principe Rempublicam adminiſtrante. Zorobabelem autem (vt placet Diuo Cyrillo lib. 8. contra Iulianum) poſteri ſecuti ſunt, vſque ad Herodem; Quomodo ceſſaſſe dicit Iulianus (ait Cyrillus) regnum Dauidis in Sedechia, cum Zorobabel poſt captiuitatis tempus, in Regni ſolio conſederit, fueritque de tribu Iuda, tranſmiſſumque ſit per poſteros illius ſceptrum, vſque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, ex patre alienigena? tùm vbi defecerunt de tribu Iuda, qui principatum gererent, natus eſt Chriſtus, hæc Diuus Cyrillus. Item Diuus Hieronymus Sophoniæ primo: Vſque ad illud (inquit) tempus aduentus Chriſti, perſeuerauerunt Reges Iudæ de ſtirpe Dauid, ſecundum Prophetiam Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, &c. Philo Annij in Breuiario, Duces ex domo Dauid vſque ad Machabæos enumerat.

D. Cyrill.

D. Hieron.

Ioſephus.

Ioſephus Iudæam Ariſtocratico Imperio gubernatam ſcribit libro vndecimo antiquitatum cap. 4. Incoluerunt Ieroſolyma Iudæi, inſtituta ea Reipublicæ forma, quæ per Optimates adminiſtratur, cum paucorum dominatu. Penes Pontifices enim fuit ſumma autoritas, donec Aſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens Regnum obtineret, hæc Ioſephus. Optimates igitur aliqui, ſi non omnes, qui Rempublicam adminiſtrabant, & Machabæi ex tribu Iuda originem duce-

E bant, ſi non paterno, ſaltem ſanguine materno. Quod ſatis eſt vt obſcurum vaticinium verum ſit. Signum enim quoddam aduentus Meſſiæ præbens, prædicit Iacob non eſſe auferendam Reipublicæ adminiſtrationem à viris è Iudę tribu ortis, ſiue paterno eſſent genere orti ſine etiam materno.

Pontificibus aūt ſumma in Repub. poteſtas ideo forte contigit, quia eū tribu Iuda, ad quam ſpectabat Regnū, permixti coniugio erant. Permiſce-

F bantur.n. duæ tribus, Leuitica, & Iudæ, connubijs: Nam Aaron Eliſabethā Ioiadas Pontifex Ioſabetham, filiā Regis Iorā, ex tribu Iuda vxores duxerunt. Itaq; ſenſus prædictionis hic eſt, Nō auferetur ſceptrum, ſiue virga de tribu Iuda, & Dux, Hebraicè מחקק meehoqeq, id eſt, leges & decreta sanciēs, de femore eius, nō auferetur Reipub. Iſraeliticæ adminiſtratio, principatus, & legū ferendarum poteſtas ab hominibus è tribu Iudæ, ſiue paterno ſanguine, ſiue materno oriundis, do-

G nec veniat Meſſias. Herodis autem tēpore ablatus eſt hic principatus pontificib. ſenatui Sanedrin, & optimatibus, è tribu Iuda originē trahētibus. Erant autem Sanedrin iudices Septuaginta, quos ab Herode extinctos Hebræi dicunt, de ijs alibi copioſius.

Nōnullis placuit Machabæos genere paterno è tribu fuiſſe Iudæ, idq; cō firmatur illis verbis lib. 1. Macha. c. 5. viri Iuda magnificati ſunt valde, id eſt Machabęi: verior ſententia eſt Lyrani, Carthuſiani, Abulēſis, & Burgenſis

Machabæi quomodo ex tribu Iuda.

H in Scrutinio, ex tribu Iudę, procreatos, ſi maternū genus ſpectes, ſi paternū, ex Leuitica, quippe qui Sacerdotes eſſe non poſſent, niſi paternam originē ex Aarone traherēt. Verba illa ex lib. 1. Macha. deprompta, ſignificāt viros, id eſt, fratres, & milites Iudę Machabæi, valde fuiſſe magnificatos: Gręcè legitur, & vir Iudas & fratres eius magnificati ſunt valde. Ex his facilè ſoluitur primū argumentū: Machabæi.n. & multi ex optimatibus, qui Reipub. clauū tenuerūt vſq; ad Herodē, è tribu Iuda fuerūt, eo mō quo expoſuimus.

Obijcitur

Digitized by Google

Obijcitur huic expoſitioni. Non ſatis eſſe Machabæos materno ſanguine à Iuda procreatos, vt ſceptrum dicatur in tribu Iuda permanſiſſe, alioqui pari ratione dici potuiſſet ſacerdotium in tribu Iuda fuiſſe, quia multi Sacerdotes maternam originem è Iudę ſtirpe ducebant,& Regnum fuiſſe in tribu Leui, quia Reges è Leuitica etiam tribu oriri poterãt,dici quoque poſſet Deiparam Virginem materno ſolũ ſanguine è tribu Iuda profectam,ſiquidem hoc ſatis eſt,vt Chriſtus è tribu Iuda dicatur exortus.

Reſpondetur, ſatis eſſe Machabæis fœmineum Iudæ ſanguinem, vt ſceptrum in familia Iudæ, dicatur permãſiſſe,quemadmodum noſtra tempeſtate ſatis eſt fœmineus ſanguis, vt Regnum in familia cuiuſuis Regis dicatur perſtitiſſe. Pari autem ratione cõcedimus dici, potuiſſe Pontificatum in tribu Iuda fuiſſe,non tamen tanquã debitum tribui Iudæ, ſed Leuiticæ, & Regnũ fuiſſe in tribu Leui non tamen veluti debitum tribui Leui, ſed tribui Iudæ. At Virgini Deiparæ non fuit ſatis maternus Iudę ſanguis, vt Chriſtus abſolutè è tribu Iuda ortus diceretur, ſed neceſſarius fuit ſanguis Iudæ paternus. Machabæis ſatis fuit maternus, quia ſimpliciter ex tribu Leui erant Sacerdotes, ex parte vero minore, id eſt, fœminea à tribu Iuda originem habebant,quæ ſatis eſt ad vaticinij veritatem, quemadmodum noſtro tempore ſi quis prędiceret:Non auferetur ſceptrum è domo potentiſſimi Regis Hiſpaniæ, vera eſſet prædictio, ſi in poſteris Regis, ſiue paterno, ſiue materno ſanguine, ſceptrum perſtaret.

Poſteri Zorobabelis Rempub. gubernarũt vſque ad Chriſtum.

Reſpondere aliter poſſumus cum Diuo Cyrillo iam citato,poſteros Zorobabelis ex tribu Iuda paterno ſanguine procreatos, Reipubl. gubernacula vſque ad Chriſtum tractaſſe, ſceptrumque, id eſt, adminiſtrationem Regni tenuiſſe,quamuis penes Pontifices ſumma fuerit autoritas, vt Ioſephus ſcripſit. Nam ad poſteros Zorobabelis ſceptrum iure pertinebat, ergo quamuis Pontifices ſumma poteſtate potirentur, illos quoque in Reſpubl. gubernanda præcipuum locum obtinuiſſe veriſimile eſt. quod ſi quis dicat, Zorobabelem poſteris caruiſſe, à Diuo Matthæo refellitur, qui capite primo pronepotes vſque ad Chriſtũ recenſet. Ad hos ſceptrum iure ſpectabat,vt perſpicuum eſt:quis ergo illis ſceptrum omnino eripuit ante Herodem? ſed de poſteris Zorobabelis dicemus in Genealogia Chriſti.

Secundo argumento initio propoſito reſpondetur, illud, donec, non adeò preſſe,& ſcrupuloſe ſumendum, ſed ampliori intellectu, morali modo in hanc ſententiam: Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat Meſſias, id eſt, vſque ad eum Regem, quo regnante Meſſias veniet, is Herodes fuit.

Aliter reſpondet Annius in annotationibus Philonis, ablatum ſceptrũ anno Herodis trigeſimoſecundo quo Chriſtus natus eſt, non anteà. Nam vt Philo ait in Breuiario, feſſi tandem Hebræi vltrò Herodi, atque eius poſteris Regnum obtulerunt, iurantes in fide ipſius, ac poſterorum, ſe permanſuros, regnauitque Herodes tyrannico principatu annis 31. Poſteà igitur traditum eſt illi ſceptrum legitimè, & tunc ablatum.

Verumtamen Philonis ille liber eſſe, non videtur doctis, prætereà etſi tyrannico principatu, ante illum annum Herodes imperarit, tamen iam ſceptrum abſtulerat.

Alia expoſitio vaticinij.

Alia erit Vaticinij expoſitio facilior, quæ nos ab omni difficultate expediet, ſi Iudam, non vnam tantummodo tribum, ſed vniuerſos Iudæos à Iudæ tribu ſic appellatos, ſignificare intelligamus, hunc in modum: Nõ auferetur ſceptrum à Iuda, id eſt, à Iudæis, & Dux de femore, & generatione eorum, id eſt, perpetuò Iudæi in terra repromiſſionis Reges, & Reipublic. adminiſtratores, ſiue ex hac, ſiue ex illa tribu ſint, habebunt, donec veniat Meſſias, poſtquàm venerit, nullus erit Dux, nullum ſceptrum in terra repromiſſionis, nulla Reſpublic.

Digitized by Google

3. Reg. 12. Sceptrum tranſtuliſſe, decem enim tribus à Regibus Iuda, ad Ieroboam defecerunt tertio Regum 12. At cæcutientium hoc eſt effugium, qui, quà effugiant, non vident.

Nam Ieroboam nō eſt creatus Rex in Silo, ſed in Sichem, vt colligitur 3. Reg. 12. ex libro 3. Regum capit. 12. deinde Ieroboam non abſtulit regnum regibus Iuda, quamuis enim decem tribus illum ſecutę fuerint, reges tamen è tribu Iuda ad captiuitatem vſque Babylonicam Reipub. clauum tenuere. Præterea, vt iam ſuprà diximus, B non habetur in vaticinio; Non auferetur Sceptrum, donec aliquis veniat in Silo; ſed donec veniat Silo.

Hoc effugio depulſi, ad maximum Iudaici nominis hoſtem Nabuchodonoſorem ſeſe recipiunt, aiuntque nonnulli locum de Nabuchodonoſore interpretandum, qui ad delendos Iudæos miſſus eſt. Sceptrumque Iudæ abſtulit, hæc interpretatio placuiſſe videtur Apoſtatæ Iuliano, D. Cyrill. vt colliges ex 8. libro Diui Cyrilli contra Iulianum. At non vident Iudæi cum Apoſtata Iuliano, Sceptrum Iudæ non eſſe ablatum à Nabuchodoſore, cum poſt captiuitatem Babylonicam, Principes è Tribu Iuda, vt Zorobabel, & alij, Reipub. Iſraeliticæ gubernacula tractarint. Præterea, nec de hoſte, Iudæorumque euerſore Nabuchodonoſore, ſed de Meſſia, Iacob vaticinabatur, vt Chaldæus Paraphraſtes docet, nec Nabuchodonoſor Siloh dici poteſt, id eſt, miſſus, ſiue mittendus, per Antonomaſiam, ſic enim hoc loco D nomen miſſus, ſiue mittendus, intelligendum eſt, per excellentiam vſurpatum, quia ſine vllo additamento ponitur, quaſi dicat Iacob: Non auferetur Sceptrum, donec veniat ille mittendus per Antonomaſiam, ille deſideratus, ille longo deſiderio optatus, illa expectatio gentium, ideoque ſubiecit: Et ipſe erit expectatio gentium: ijs adde, quæ ſequuntur, non Nabuchodonoſori, ſed Chriſto conuenire, lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium A ſuum, &c. quibus verbis paſſio Meſſię ęnigmaticè adumbratur, vt alio loco explicauimus.

Quid Sanctiſſimo Patriarchę cum impio Nabuchodonoſore, vt de illo in extremo halitu vaticinia ederet, populiq; ſui, & Iudæ, quem laudabat, euerſorem, miſſum à Deo, & gentium expectationem appellaret? Aliæ erant Sanctiſſimi Iacobi cogitationes, alia ſuſpiria, ò Hebræi; de mundi ille redemptore, non de euerſore, de miſſo à Patre ad ſeruandos B Iudæos, non de impulſo a ſuperba dominandi cupiditate ad trucidandos, de optatiſſimo redemptore, non de formidabili atque execrando oppreſſore, de Rege Cœli, non de Rege Babylonis, de Meſſia, non de Nabuchodonoſore cogitabat.

Meſſiam ſuſpirabat, Meſſiam loquebatur, Meſſiam expectabat, vbi de illud ex imo pectore votum: Salutare tuum expectabo Domine, quę verba ſic explanat pręclarè Chaldæus Paraphraſtes; Salutare tuum *Chaldæi Paraph.* C expecto Domine; dixit Pater noſter Iacob, non expecto ſalutare Gedeonis filij Ioas, quæ eſt ſalus temporalis, neque ſalutare Samſonis filij Manue, quæ eſt ſalus tranſitoria; Sed expecto redemptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt ad accerſendum ſibi filios Iſrael, cuius redemptionem deſiderat anima mea, hæc ille. Ex quibus eſt compertum, tum Sancti Patriarchæ deſideria Meſſiam ſpectaſſe, tum Meſſiæ ſalutem non eſſe temporaneam, belloque partam, ſed æternam, ſanguine effuſo comparatam.

Quemadmodum hi ad Nabuchodonoſorem, ſic alij ad Herodem vaticinium retulere, eumque Meſſiam eſſe aſſeruere, vt docet Diuus Epiphan. hæreſi 20. vnde Herodiani ſunt appellati. *Herodē qui dā Meſſiā eſſe putauerunt: Epiphani.* Herodiani (ait Epiphan.) Herodem putabant Chriſtum, qui in omnibus Scripturis, legeque, & Prophetis expectatur: Et ob id ipſum decepti Herodem iactabant, inducti ex dicto illo Geneſ. 49. non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipſius,

ipſius, donec venerit cui reſeruatur, &c. Hieronymus quoque aduerſus Luceferianos cap. 8. Tertullianus de præſcriptionibus capit. 45. & D. Damaſcen lib. de hæreſibus, Herodianos ſcribunt, putaſſe Herodem eſſe Meſſiam. Abſurdus adeò hic error eſt, vt refutatione nulla indigeat. Sicuti, & alius Ioſephi error, qui Sacrarum literarum oraculo hoc, ſiue ſimili, Veſpaſiani Imperium deſignatum fuiſſe ſcripſit lib. 7. de bello cap. 12. Quod maximè (inquit) Iudæos ad bellum excitauerat, reſponſum erat ambiguum itidem in Sacris libris inuentum, quòd eo tempore, quidam eſſet ex eorum finibus, orbis terræ imperium habiturus. Id enim illi quidem quaſi proprium acceperunt, multique ſapientes interpretatione decepti ſunt, hoc autem planè reſponſo Veſpaſiani deſignabatur imperium, qui apud Iudæam creatus eſt Imperator. Falsò de Veſpaſiano Ioſephus, Verè de Chriſto Hegeſippus interpretatur lib. 5. cap. 44. In literis (inquit) vetuſtis, quas Sacras vocant, manebat impreſſum, quod ſecundum illud tempus futurus eſſet vir, qui de regione Iudæorum imperium aſſumeret in orbem terrarum. Quæ res Iudæos in tanto furore poſuit, vt ſibi non ſolum libertatem, ſed et iam regnum pollicerentur. Id ad Veſpaſianum referendum putarunt, prudentiores ad Dominum Ieſum, &c.

D. Hieron. Tertullia. D. Damaſ. Ioſephus Veſpaſiano oraculum tribuit. Hegeſippus

Præter has interpretationes, alias legi Iudæorum friuolas, & nugatorias verſiones, quæ verba vaticinij deprauant. Prima eſt. Non accedet Sceptrum ad Iudam, donec occumbat, ſiue cadat Siloh, id eſt, non tradetur ſceptrum tribui Iudæ, donec Silo locus, in quo arca fœderis collocabitur, cadat, iuxta illud Pſalm. 77. Repulit Tabernaculum Ioſeph, & Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit Tribum Iuda, & paulò ante dixerat: Repulit Tabernaculum Silo. Nititur hæc deprauatio ſignificationibus Hebræorum verborum יסור Iaſur, & יבא Iabo, nam סור Sur declinare ſignificat, vnde Geneſ. 19.

Verſiones Iudæorum nugatoria. Pſal. 77.

E Loth ſic Angelos alloquitur: Suru na el beth gabdecem, id eſt, declinate obſecro in domum pueri veſtri.

Iabo verò ſignificat venire, & occidere, cum dicitur de Sole occumbente Iſaiæ ſexto: Lo Iabo, id eſt, non occidet ſcil. Sol tuus. Quod igitur alij interpretantur, Lo Iaſur, id eſt, non auferetur, & gad ci Iabo, id eſt, donec veniat, vertitur, non declinabit, vel non accedet, donec occidat. Sed Hebræas literas videtur ignorare, qui hanc interpretationem commentus eſt: nam verbum סור Sur, cum accedere ſignificat, coniungitur cum præpoſitione Hebræa, אל el, id eſt, ad, cum verò ſignificat, recedere, cū præpoſitione מן, min, id eſt, à, copulatur, quemadmodum apud Latinos verbum declino. dicimus enim declino ad te, id eſt, accedo, & declino à te, id eſt, recedo. Hoc autem loco cum hac ſecunda præpoſitione, min, connectitur, vnde efficitur, vt nullo modo verti poſſit, non accedet Sceptrum ad Iudam, ſed vertendum omnino ſit, non recedet, vel non auferetur Sceptrum à Iuda.

Iſaias 6.

Præterea Arca tranſlata eſt ex Silo, ceciditque locus ille à dignitate, quam ab ea acceperat, longo tempore antequam Sceptrum Tribui Iudæ traderetur: Ergo falſa eſt interpretatio. Adde, Silo loco, quo Arca locata fuit, minimè congruere illud, quod ſequitur: Ipſe erit expectatio gentiū, gentes enim Silo non expectarūt.

Secunda. Non auferetur Sceptrum de Iuda, & dux de femore eius in æternum, quia veniet Meſſias. duæ particulæ עד - כי Gad-Ci, quæ coniunctim vno ſpiritu ſignificant vſque quò, vel donec, ſeparantur hoc pacto, Gad, id eſt, in æternum, Ci, quia. Atqui nec ſepararunt Septuaginta interpretes, nec Chaldæus, nec in Scriptura diuina ſeparatas oſtendent Iudæi, ſemper enim coniunguntur, & ſignificant, donec. Præterea hæc quoque verſio Meſſiam veniſſe confirmat, illius enim ſenſus huiuſmodi eſt. Non auferetur Sceptrum ex Iuda, ſed in hac Tribu perpetua-

petuabitur in æternum, quia veniet Meſſias ex Tribu Iuda. Rex æternus, qui Imperiũ in Tribu Iuda perpetuet. Videmus autem Sceptrum ex Tribu Iuda ablatum. ergo iam venit Meſſias, qui illud perpetuat.

Similis farinæ eſt tertia deprauatio: Non auferetur, vel recedet Tribus de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Meſſias. Sic autẽ vertitur, eo quod dictio Hebræa שבט ſebet, quam virgam, ſiue Sceptrum interpretamur, non ſolum Sceptrum ſignificet ſed etiam Tribum. Hæc porro verſio Meſſiam quoq; veniſſe confirmat. Etenim ablata iam eſt Iudæ Tribus, & dux de femore eius, ex terra repromiſſionis: Ergo iam Meſſias venit. Præterea, neſcio qui de Sceptro tyrannorum vaticinium intelligendum putaruut, in hanc ſententiam: Non auferetur Sceptrum tyrannorũ de Iuda, donec veniat Meſſias. At perſpicuum cõmentum eſt, tùm quia multorum annorum ſpatio poſt obitum Iacob, Tribus Iuda principatum obtinuit, & ab omni tyrannorum principatu libera fuit, tum quia Iacob de Sceptro tyrannico non loquitur, ſed de Sceptro Iudaico, vt verba planè oſtendunt: Non auferetur Sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, &c.

Deniq; additamento vaticinij ſenſum ſic Iudæi corrumpunt: Non auferetur Sceptrum de tribu Iuda interpretantur, vt detur alteri tribui, donec veniat Meſſias, quoquò ſe vertãt, nullum reperient effugium. Quis cæcus non videat hanc appendicem falſam eſſe, & à vaticinio longè abhorrere? quid? Auferetur Septrum vt detur alienigenis, non auferetur, vt detur alteri tribui? Nouum Prophetam eſſe oportebat, qui nouum vaticinium veteri adderet, at nihil minus quam Prophetæ ſunt Iudæi. Verus ergo ſenſus eſt, quem iam propoſuimus. Non auferetur imperium, & principatus à Iuda, donec veniat Meſſias. Ablatum principatum inficiari nequeunt Iudæi, ergo fateantur neceſſe eſt, Meſſiam iam veniſſe.

A

CAP. II.

Quonam tempore ablatum ſit Sceptrum Iudæ.

ABlatum eſſe à tribu Iudæ ſceptrum, atque adeò Meſſiam veniſſe Orbis clamat, quonam tempore & à quonam Rege ablatum ſit, inueſtigandum reſtat. Communis ſententia fert Herodis primi tempore, ab eodem Rege ablatum. Ea vero non B caret difficultate. Refellitur enim in primis; quòd multo ante Herodem, ij principes, qui ſceptrum tenuere, non ex tribu Iuda, ſed ex alijs tribubus fuerint oriundi. Ergo multo ante Herodem à tribu Iuda ſceptrum eſt ablatum. Etenim quamuis à Dauide vſque ad Zorobabelem, ex tribu Iuda principes extiterint, attamen à Zorobabele vſque ad Chriſtum, ex alijs tribubus gubernatores ad clauũ Reipub. ſediſſe videntur: Machabæi videlicet, qui cum Sacerdotes fuerint, tribui Leuiticæ ſunt aſſignandi. C Idque confirmatur ex Ioſepho, qui libro vndecimo Antiquitatum cap. 4. ait principes Iudæorum poſt reditum à captiuitate Babylonica fuiſſe Pontifices, ex tribu Leuitica Penes Pontifices (inquit) fuit ſumma autoritas, donec Aſamonæorum, id eſt, Machabæorum genus regnum obtinuit. Præterea, Chriſtus natus eſt, atque adeò Meſſias venit in Orbem anno Herodis 33. vt D. Epiphanius teſtatur hæreſi vigeſima; ergo ſi Herodes ſceptrum D abſtulit, antequam Meſſias veniret, id eſt, oriretur, illud abſtulit, quod vaticinio repugnat. Non auferetur ſceptrum donec veniat.

Ioſephus.

Reſpõdemus nihilominus ſceptrũ, id eſt, Iudaicæ Reipub adminiſtrationem, tribui Iudæ fuiſſe ablatam ab Herode, eo tempore, quo venit Meſſias, vſq; ad Herodẽ vero, gubernatores ex eadẽ tribu Iuda Reipub. gubernacula tractaſſe. Porrò Iacob de tẽpore Iudicum non loquitur, nondum enim tũc temporis traditũ erat ſceptrũ tribui Iudæ. Etenim iudices vſq; ad Regem

Ablatum ſceptrũ ab Herode.

Saulem

Saulem ex vaſijs tribubus fuere. Ioſue ex tribu Ephraim, Iephte, & Gedeon ex tribu Manaſſe, Barach ex tribu Nephtalim, Samſon ex tribu Dan, Heli, & Samuel ex tribu Leui, Saul Rex ex tribu Beniamin. Saule occiſo, traditum eſt ſceptrum tribui Iudæ, ex qua Dauid, eiuſque poſteri ad captiuitatem vſque Babylonicam regnarunt.

Non eſt ablatum ſceptrũ in Babylonica captiuitate. *D. Cyrill.*

In Babylonica captiuitate ablatum ſceptrum voluit impius Apoſtata Iulianus. Ablatum quidem eſt, ſed non penitus, poſt aliquot enim annos redeuntibus in Palæſtinam Hebræis, rediijt & ſceptrum Iudæ, Zorobabele è tribu Iuda principe Rempublicam adminiſtrante. Zorobabelem autem (vt placet Diuo Cyrillo lib. 8. contra Iulianum) poſteri ſecuti ſunt, vſque ad Herodem; Quomodo ceſſaſſe dicit Iulianus (ait Cyrillus) regnum Dauidis in Sedechia, cum Zorobabel poſt captiuitatis tempus, in Regni ſolio conſederit, fueritque de tribu Iuda, tranſmiſſumque ſit per poſteros illius ſceptrum, vſque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, ex patre alienigena? tùm vbi defecerunt de tribu Iuda, qui principatum gererent, natus eſt Chriſtus, hæc Diuus Cyrillus. Item Diuus Hieronymus Sophoniæ primo: Vſque ad illud (inquit) tempus aduentus Chriſti, perſeuerauerunt Reges Iudæ de ſtirpe Dauid, ſecundum Prophetiam Iacob: Non deficiet princeps ex Iuda, &c. Philo Annij in Breuiario, Duces ex domo Dauid vſque ad Machabæos enumerat.

D. Hieron.

Ioſephus.

Ioſephus Iudæam Ariſtocratico Imperio gubernatam ſcribit libro vndecimo antiquitatum cap. 4. Incoluerunt Ieroſolyma Iudæi, inſtituta ea Reipublicæ forma, quæ per Optimates adminiſtratur, cum paucorum dominatu. Penes Pontifices enim fuit ſumma autoritas, donec Aſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens Regnum obtinuit, hæc Ioſephus. Optimates igitur aliqui, ſi non omnes, qui Rempublicam adminiſtrabant, & Machabæi ex tribu Iuda originem ducebant, ſi non paterno, ſaltem ſanguine materno. Quod ſatis eſt vt obſcurum vaticinium verum ſit. Signum enim quoddam aduentus Meſſiæ præbens, prædicit Iacob non eſſe auferendam Reipublicæ adminiſtrationem à viris è Iudę tribu ortis, ſiue paterno eſſent genere orti ſiue etiam materno.

Pontificibus aũt ſumma in Repub. poteſtas ideo forte contigit, quia cũ tribu Iuda, ad quam ſpectabat Regnũ, permixti coniugio erant. Permiſcebantur. n. duæ tribus, Leuitica, & Iudæ, connubijs: Nam Aaron Eliſabethã Ioiadas Pontifex Ioſabetham, filiã Regis Iorã, ex tribu Iuda vxores duxerunt. Itaq; ſenſus prædictionis hic eſt, Nõ auferetur ſceptrum, ſiue virga de tribu Iuda, & Dux, Hebraicè מחקק mechoqeq, id eſt, leges & decreta ſanciẽs, de femore eius, nõ auferetur Reipub. Iſraeliticæ adminiſtratio, principatus, & legũ ferendarum poteſtas ab hominibus è tribu Iudæ, ſiue paterno ſanguine, ſiue materno oriundis, donec veniat Meſſias. Herodis autem tẽpore ablatus eſt hic principatus pontificib. ſenatui Sancdrin, & optimatibus, è tribu Iuda originẽ trahẽtibus. Erant autem Sanedrin iudices Septuaginta, quos ab Herode extinctos Hebræi dicunt, de ijs alibi copioſius.

Machabæi quomodo ex tribu Iuda.

Nõnullis placuit Machabæos genere paterno è tribu fuiſſe Iudæ, idq; cõfirmatur illis verbis lib. 1. Macha. c. 5. viri Iuda magnificati ſunt valde, id eſt Machabęi: verior ſententia eſt Lyrani, Carthuſiani, Abulẽſis, & Burgenſis in Scrutinio, ex tribu Iudę procreatos, ſi maternũ genus ſpectes, ſi paternũ, ex Leuitica, quippe qui Sacerdotes eſſe non poſſent, niſi paternam originẽ ex Aarone traherẽt. Verba illa ex lib. 1. Macha. deprompta, ſignificãt viros, id eſt, fratres, & milites Iudę Machabæi, valde fuiſſe magnificatos: Gręcè legitur, & vir Iudas & fratres eius magnificati ſunt valde. Ex his facilè ſoluitur primũ argumentũ: Machabæi. n. & multi ex optimatibus, qui Reipub. clauũ tenuerũt vſq; ad Herodẽ, è tribu Iuda fuerũt, eo mõ quo expoſuimus.

Obijcitur

Obijcitur huic expoſitioni. Non ſatis eſſe Machabæos materno ſanguine à Iuda procreatos, vt ſceptrum dicatur in tribu Iuda permanſiſſe, alioqui pari ratione dici potuiſſet ſacerdotium in tribu Iuda fuiſſe, quia multi Sacerdotes maternam originem è Iudę ſtirpe ducebant, & Regnum fuiſſe in tribu Leui, quia Reges è Leuitica etiam tribu oriri poterat, dici quoque poſſet Deiparam Virginem materno ſolū ſanguine è tribu Iuda profectam, ſiquidem hoc ſatis eſt, vt Chriſtus è tribu Iuda dicatur exortus.

Reſpondetur, ſatis eſſe Machabæis fœmineum Iudæ ſanguinem, vt ſceptrum in familia Iudæ, dicatur permāſiſſe, quemadmodum noſtra tempeſtate ſatis eſt fœmineus ſanguis, vt Regnum in familia cuiuſuis Regis dicatur perſtitiſſe. Pari autem ratione cōcedimus dici, potuiſſe Pontificatum in tribu Iuda fuiſſe, non tamen tanquā debitum tribui Iudæ, ſed Leuiticæ, & Regnū fuiſſe in tribu Leui non tamen veluti debitum tribui Leui, ſed tribui Iudæ. At Virgini Deiparæ non fuit ſatis maternus Iudę ſanguis, vt Chriſtus abſolutè è tribu Iuda ortus diceretur, ſed neceſſarius fuit ſanguis Iudæ paternus. Machabæis ſatis fuit maternus, quia ſimpliciter ex tribu Leui erant Sacerdotes, ex parte vero minore, id eſt, fœminea à tribu Iuda originem habebant, quæ ſatis eſt ad vaticinij veritatem, quemadmodum noſtro tempore ſi quis prædiceret: Non auferetur ſceptrum è domo potentiſſimi Regis Hiſpaniæ, vera eſſet prædictio, ſi in poſteris Regis, ſiue paterno, ſiue materno ſanguine, ſceptrum perſtaret.

Poſteri Zorobabelis Rempub. gubernarūt vſque ad Chriſtum. Reſpondere aliter poſſumus cum Diuo Cyrillo iam citato, poſteros Zorobabelis ex tribu Iuda paterno ſanguine procreatos, Reipubl. gubernacula vſque ad Chriſtum tractaſſe, ſceptrumque, id eſt, adminiſtrationem Regni tenuiſſe, quamuis penes Pontifices ſumma fuerit autoritas, vt Ioſephus ſcripſit. Nam ad poſteros Zorobabelis ſceptrum iure pertinebat, ergo quamuis Pontifices ſumma poteſtate potirentur, illos quoque in Republ. gubernanda præcipuum locum obtinuiſſe veriſimile eſt. quod ſi quis dicat, Zorobabelem poſteris caruiſſe, à Diuo Matthæo refellitur, qui capite primo pronepotes vſque ad Chriſtū recenſet. Ad hos ſceptrum iure ſpectabat, vt perſpicuum eſt: quis ergo illis ſceptrum omnino eripuit ante Herodem? ſed de poſteris Zorobabelis dicemus in Genealogia Chriſti.

Secundo argumento initio propoſito reſpondetur, illud, donec, non adeò preſſe, & ſcrupuloſe ſumendum, ſed ampliori intellectu, morali modo in hanc ſententiam: Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat Meſſias, id eſt, vſque ad eum Regem, quo regnante Meſſias veniet, is Herodes fuit.

Aliter reſpondet Annius in annotationibus Philonis, ablatum ſceptrū anno Herodis trigeſimoſecundo quo Chriſtus natus eſt, non anteà. Nam vt Philo ait in Breuiario, feſſi tandem Hebræi vltrò Herodi, atque eius poſteris Regnum obtulerunt, iurantes in fide ipſius, ac poſterorum, ſe permanſuros, regnauitque Herodes tyrannico principatu annis 31. Poſteà igitur traditum eſt illi ſceptrum legitimè, & tunc ablatum.

Verumtamen Philonis ille liber eſſe, non videtur doctis, prætereà etſi tyrannico principatu, ante illum annum Herodes imperarit, tamen iam ſceptrum abſtulerat.

Alia expoſitio vaticinij. Alia erit Vaticinij expoſitio facilior, quæ nos ab omni difficultate expediet, ſi Iudam, non vnam tantummodo tribum, ſed vniuerſos Iudæos à Iudæ tribu ſic appellatos, ſignificare intelligamus, hunc in modum: Nō auferetur ſceptrum à Iuda, id eſt, à Iudæis, & Dux de femore, & generatione eorum, id eſt, perpetuò Iudæi in terra repromiſſionis Reges, & Republic. adminiſtratores, ſiue ex hac, ſiue ex illa tribu ſint, habebunt, donec veniat Meſſias, poſtquàm venerit, nullus erit Dux, nullum ſceptrum in terra repromiſſionis, nulla Reſpublic.

. Quaſi dicat Iacob, exiſtimabitis ò Iudæi temporarium Iudææ Regnum à Meſſia mirum in modum fore extollẽdum, ſceptrumque Iudaicum toti terrarum Orbi daturum iura ſperabitis, at longe veſtra opinione fallemini, nam vſque ad Meſſiam tantummodo temporarium ſceptrum permanebit. Poſtquam venerit Meſſias, Iudæorum Regnum, principatusq; euaneſcet, Reſpublica vniuerſa miſerandum in modum corruet; populus in æternam captiuitatem, exiliumque abducetur. Ille vero alium ſibi populum, ex gentibus quæret. Ideoque ſubijcit; Ipſe erit expectatio gentiũ. Hæc omnia Iacob illo Vaticinio voluit intelligi, cuius veritatẽ exitus ſatis ſuperq; probauit.

Obijciet quiſpiam; Iacobum loqui cum filio Iuda, atq; ideò nõ de Iudęis vniuerſim, ſed de ſola tribu Iuda, intelligendam hanc prædictionem. Reſpõdemus, iure optimo de Iudæis cũ filio Iuda Patrẽ loqui. Primò, quia ad Meſſiam Vaticinium pertinebat, qui à Iuda erat oriturus. Secundò, quia Iudæi hoc nomen à Iuda acceperũt, poſt Babylonicam captiuitatẽ teſte Ioſepho libro 11. Antiquitatum capit. 5. Iudæi, ait, dicti ſunt ex die, qua à Babylone profecti ſunt, ex tribu Iuda, quę prior ad illa loca peruenerat, vnde & ipſi, & prouincia à tali appellatione vocãt. Hæc ille. Tertiò, quia cùm ſceptrum ablatum eſt, decem tribus in captiuitate agebant, tribus præcipuè Iuda Iudæã incolebat; Quartò, quia penes Iudam fuit ſceptrum longo tempore, & ad Iudã pertinebat. Quintò, quia hoc obſcuræ Prophetiæ eſt, cum Iuda loqui, & de Iudæis agere.

Ioſephus.

Lege D. Athanaſium in libro de Incarnatione Verbi; Præſente, ait Sancto ſanctorum, ideſt, Chriſto, merito obſignata eſt viſio, & Prophetia, & Regnum Ieroſolymitanum deſijt, tãdiu enim vngebãtur apud eos Reges, donec vngeretur Sanctus ſanctorum. Et Moyſes quoque eodem ſpatio Regnum Iudæorum circumſcribit. Idque huiuſmodi vaticinio; Nõ deficiet princeps ex Iuda, neque de femoribus Iacob, donec veniant ea, quæ repoſita ſunt, & ipſe eſt expectatio gentium: Vnde Saluator clamat, dicens; Lex & Prophetę vſque ad Ioannem prophetarunt. Si ergo, vel nũc vllus eſt apud Iudæos aut Rex, aut Propheta, aut viſio; rectè inficiãtur veniſſe Chriſtum. Sin autem neque Rex, neque vlla Prophetia ſupereſt, ſed obſignata eſt in poſterũ omnis Prophetia, & ciuitas, & templum capta, quorſum iſta impietas, & tergiuerſatio? vt cum iſta facta videant, Chriſtum negent, &c. Lege item Auguſt. lib. 18. de ciuitate Dei capite 45. Iudæi (inquit) Herodem alienigenam regem habere meruerunt, quo regnante natus eſt Chriſtus; Iam enim venerat plenitudo temporis ſignificata prophetico ſpiritu, per os Patriarchæ Iacob, vbi ait; Non deficiet princeps ex Iuda, neque Dux de femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gẽtium. Non ergo defuit Iudæorũ Princeps ex Iudæis, vſq; ad Herodem, quẽ primum acceperunt alienigenam regem, &c. Non dixit Auguſtinus: non defuit princeps ex tribu Iuda, ſed, nõ defuit princeps Iudæorum ex Iudæis.

Similiter Chryſoſt. Geneſ. 49. Vaticinium exponit his verbis; Tamdiu durabunt Iudaica, & principes Iudæorum, quoad venerit Chriſtus; non dixit, & principes ex tribu Iuda, ſed Iudæorum. Et in libro, quem aduerſus Ethnicos ſcripſit, quòd Chriſtus ſit Deus; Tempus (ait) quo affuturus erat Chriſtus, Iacob manifeſtauit, ſic dicens; Non deficiet Princeps ex tribu Iuda, &c. Nam tũc apparuit Chriſtus, cùm iam deficerẽt principes Iudaici; Et ſceptris Romanorum ſubderentur. Iuſtinus martyr in Apologia 2. Veſtrũ eſt exquirere quod ad tempus, Princeps, atque Rex apud Iudæos, eorum verus ac proprius fuerit. Fuit profecto vſque ad illud, cum Chriſtus extitit, & ſe patefecit, qui prophetiarum interpres fuit. quemadmodum prædictum eſt per Moyſem, non defuturum Principem in Iudæa, dum is cui Regnum promiſſum, reſeruatumq; erat; veniret. Iudas enim Iudæorum genus fuit, à quo etiam Iudęi nominati ſunt,

vſq;

voſque poſteaquàm Chriſtus extitit, A
& apparuit, Iudæis quoq; imperauiſtis, eorumque regiones obtinuiſtis. Et in Dialogo cum Tryphone, Iacob vaticinatus eſt, duos Chriſti aduentus futuros, in eorumque priore, illum patibilem fore, iſque cum veniſſet, nec Prophetam, nec Regem, in genere veſtro, id eſt, Iudæorum, futurum. Item, poſtquàm Chriſtus apud vos viſus eſt, & mortem pertulit, proprio Regi parere deſiſtis, terra veſtra deſerta, &c.

Euſebius vero apertiſſimè lib. 3. de demonſtratione Euangelica cap. 2. ſic B
ſcribit. Iudam hic (id eſt, in hoc vaticinio) non ipſam tribum intelligit Iacob, ſed quoniã denominatione quadam, poſterioribus temporibus à regali tribu Iuda, omnis Iudæorũ natio dicta eſt, ita quidem vt hodie quoque Iudæi nominentur, valde mirabiliter, & prophetìcè, omnem Iudaicam gentem, Iudã nominauit, ſanè vt nos quoque Iudæos appellare conſueuimus. Tum affirmat non prius defuturos ex gente ipſorum principes ac duces, quàm is adueniat, quem prophetia ſi- C
gnificat. Porro hic ſimulatque aduenerit, Iudæorum quidem principatum eſſe diſſoluendum, ipſum vero non Iudæorum amplius; ſed gentium fore expectationem. Hæc Euſebius. Lege eundem Euſebium lib. 1. hiſtor. cap. 6. Diuus quoque Thomas in Geneſim (ſi illius ſunt commentarij) Chriſtus, inquit, non ſolum debebat eſſe finis tribus Iudę, ſed etiam totius ſtatus Iudaici; Et ideò loquendo de regno Iudaico, prout erat finiendum in Chriſto, D
non ſolum debuit loqui de Regno tribus Iudæ, ſed etiam de tota regali poteſtate totius Synagogę; Et ideo quod ait; Non auferetur ſceptrum; intelligendum eſt, quòd Regnum fundatum in tribu Iuda, nõ auferetur populo Iudaico, donec veniat Chriſtus. Licèt enim ad tempus fuerit de facto interpolatum, vtpote cùm fuerunt in captiuitate, non tamen fuit vſque ad Chriſtum, totaliter ablatum, neq; vnquam vſque ad Chriſtum, iure perditum, aut ablatum. Hæc ille.

Iuxta hanc ſententiam 2. argumento reſpondebimus, ſceptrum non omnino fuiſſe ablatum ab Herode ante Meſſiam; Herode enim regnante Iudęi Rempublicam adminiſtrabant, ſacerdotes erant, Pontifices, & populi duces; Cùm autem Meſſias venit, Reſpublic. Iudæorum à Romanis deleta, extinctaque eſt, ac tunc temporis ſceptrum, ſiue virga, ideſt, Reipublicæ in terra repromiſſionis adminiſtratio Iudæis eſt ablata omnino, quę iam ante ab Herode magna ex parte erat ſubtracta. de vaticinio Iacob hæc ſatis ſint.

Similis locus eſt apud Ezechielem cap. 21. Tu profane impie Dux Iſrael, cuius venit dies, in tempore iniquitatis præfinita; hæc dicit Dominus Deus; Aufer cidarim, tolle coronam; nonne hæc eſt, quæ humilem ſubleuauit, & ſublimem humiliauit? Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eã. Et hoc non factum eſt, donec veniret, cuius eſt iudicium; & tradam ei. Regem Iſraeliticum alloquitur Propheta, Sceptrum, & Pontificatum prædicit auferendum; at non omnino quouſque Meſſias veniat. Aufer, inquit Dominus, cidarim Sacerdotalem, tolle coronam regiam, vt enim ait Diuus Hieronymus cidaris inſigne eſt Pontificis, corona ſiue diadema Regis indicium, Hæc enim eſt, quæ honores, & opes indignis contulit; humilem, id eſt, abiectione dignum extulit, ſublimem, id eſt, dignum honore depreſſit. Hæc corona, & cidaris Iſrael eſt, quæ Barrabam latronẽ ſubleuauit, & ſublimem Chriſtum humiliauit. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam, ideſt, oſtendam puniendo iniquã fuiſſe coronam, & cidarim; ter autẽ repetit, quia ter Iudæorum Rempubl. euertit; ſemel per Chaldæos, cum in Babylonicam captiuitatem ſunt adducti; iterum per Antiochum Epiphanem; ad extremum per Romanos, quo tempore omnino corona, cidariſque perijt. Pagninus vertit, ſubuerſionem, ſubuerſionem, ſubuerſionem ponam eam.

Ezech. 21. Locus Ezechielis de ablatione ſceptri, & Pontificatus Iudaici.

Poſt hoc ſequitur. Et hoc non factum eſt, donec veniret, cuius eſt iudicium,

dicium,& tradam ei, id eſt, non euertetur omnino Iudæorum regnum per Romanos, non peribit omnino cidaris, & corona, donec veniat Meſſias, cuius eſt Iudicium, & Imperium; & tradam ei cidarim, coronamque, Summum Pontificatum,& regnum domus Dauidicæ. In hunc ſenſum interpretatur D. Hieronym. hunc locum. Nonne, inquit, hæc eſt cidaris,& corona, quæ nihil fecit iudicio, ſed quos volebat exaltabat, & quos volebat humiliabat. Propterea iniquitatem ponam tibi in perpetuum? quæ non ſtatim tibi reputata eſt; ſed donec veniat Chriſtus, cuius eſt iudicium. Hæc ille. Septuaginta vertunt, Donec veniat cui congruit,& tradam ei, quod Theodoretus ſic exponit; Non extinguam Regiæ cognationis ſcintillam, quoad venerit, ad quem attinet, cuique conuenit; id eſt, Chriſtus,& ipſi tradam regnum, eùm apparuerit ille, tunc tradito ipſi regno, illos exterminabo. Hæc Theodoretus.

D. Hieron.

CAP. III.

Veniſſe Meſſiam probat templi ſecundi euerſio.

QVemadmodum Meſſiam iam veniſſe ſceptri ablatio, ita templi quoq; ſecundi probat euerſio. Enim verò prædictũ à Prophetis erat Meſſiam in ſecundum templum venturum, illudq; præſentia ſua, veluti Solis clariſſimi illuſtraturũ. Atqui euerſum ſolo ſecũdum templum eſt; ergo iam venit Meſſias, iamq; illud præſentia ſua, & concionibus illuſtrauit. Malach. 3. Veniet ad templum ſuum, dominator, quem vos quæritis,& Angelus teſtaméti, quem vos vultis. Aggæi 2. Hęc dicit Dominus exercituum, adhuc vnum modicum eſt, & ego cómouebo cęlum & terram,& mare,& aridam,& mouebo omnes gentes; & veniet deſideratus cũctis gentibus,& implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum eſt argẽtũ, & meum eſt aurũ dicit Dominus exer-

Malach. 3.

Aggæi 2.

E citũ. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ, dicit Dominus exercituum,&c Locus Prophetę etiam à Talmudiſtis de Meſſia intelligitur, vt oſtẽdit Gal. lib. 4. cap. 9. qui cunctis gentibus dicitur deſideratus; vel ut hebraicè habetur, deſiderium cunctarum gentium. Similiter Cant. 5. totus deſiderabilis appellatur, hebraicè, totus ipſe deſideria.

Galatinus.

Cant. 5.

Pollicetur igitur Deus ſe Meſſiam optatiſſimum miſſurum in ſecundum templum, quod tunc temporis Hebręi

F ex ædificabant. Adhuc, inquit, vnũ modicum, id eſt, poſt modicum tempus, cœlum & terram, mareq; aduentu ſtupendo Dei incarnati commouebo, impleboque domum iſtam diuina gloria Meſſiæ; neque vero deerunt ad fabricandam, exornandamq; impenſæ; meũ enim eſt omne argentum, omneq; aurum. Quòd ſic um primo templo à Salomone Rege extructo, hoc ſecũdum cõferatur, ſcitote maiorem fore templi huius gloriam, quàm Salomonici. Non vt nomine, ſic gloria ſecundum

Aggæi 2.

G erit; prima gloria erit ſecundi, ſecunda primi. Etenim Salomonicum Meſſiæ caruit præſentia. Impleuit primũ nebula 3. Reg. 8. ſecundum vero Meſſiæ præſentia illuſtratum, humanitate, diuinitateque illius completum, mirum in modum præcellet.

3. Reg. 8.

Quid ad hæc Hebręus reſpondebit? nunquid non eſſe Prophetæ verba? nunquid non rectè eſſe explicata? at neque Prophetæ verba eſſe negare, neque male eſſe explicata probare poterit. Non ne Deus cœlum, terramque

H aduentu Chriſti commouit? nonne gentes omnes? nonne Chriſtus templum ſecundum, gloria præſentiæ, vocis ſuauiſſimæ, ac doctrinæ ſuæ compleuit? Erat (ait Lucas capite vigeſimoprimo) diebus docens in templo, noctibus vero morabatur in monte, qui vocatur Oliueti; & omnis populus manicabat, id eſt, mane ibat ad eũ in templo, audire eum. ò templũ glorioſum, quod Dei filium infantem excepit, puerum Doctores audientem, interrogantemq; vidit, virum doctorem, concionatoremq; habuit. ò porticus

Chriſtus tẽplũ ſua præſentia glorioſum reddidit.

ticus beatas, quæ non Prophetarum, ſed ipſius diuini Verbi voce ſuauiſſima perſonuerunt. Arcā fœderis vxor Phineæ 1.Reg.4.Gloriam appellauit; Tranſlata,inquit, eſt gloria ab Iſrael, eò quòd capta eſſet Arca Dei, ideoq; filium,quem peperit,Icabod nominauit, id eſt,vbi gloria? & meritò quidē ablatam ait ab Iſraele Arcæ gloriam, auferenda enim erat vmbrarum illa gloria,vera gloria Chriſti rutilante. Lumen(ait Simeon Luc.2.) ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Si quærit illa, Icabod, id eſt, vbi gloria? ſic reſpondetur; in templo eſt gloria Iſrael, in templo eſt gloria vera Chriſtus. Implebo(inquit Deus) domum iſtam gloria; ſcilicet Meſſiæ. Nam ſi arca lignea gloria fuit templi, quanto maior gloria templi,omnium theſaurorum Dei viuens Arca Chriſtus?

1.Reg.4. *Luca 2.*

Rabbi Salomon ait Maiorem gloriam templi ſecundi non à Meſſia, ſed tùm ab ædificij magnitudine, tum à diuturnitate profectam, propterea quòd ſecundum templum pluribus ſteterit annis,& ab Herode ſplendidius, magnificentiusq;,quam primum ex ædificatum fuerit. At minimi momenti gloriam eſſe annorum decem durationem quis non videat? decem enim tantummodo annorum ſpatio ſuperauit poſterioris templi duratio, durationem prioris,vt ipſe Rabbi Salomō opinatur,prius quadringentis decem annis,poſterius quadringentis viginti periſtitit. Præterea ſi gloriam duratio confert,ſane lapis,& ferrum glorioſius eſſet homine, quia durat diutius. Templi autem ſecundi maiorem fuiſſe gloriā, quàm Salomonici Chryſoſtomus concedit Tom.5.in Demonſtratione quòd Chriſtus ſit Deus. Quamuis (inquit) deſtructum ſit templum, tamen vbi poſt ſeptuaginta annos redierunt Iſraelitæ,ſtatim excitatū eſt, fuitq; priore multo præclarius, &c. Idem ſentit. 1.Cor.hom.34. Neque id noſtram explicationem euerteret, ſi diceremus duplici ratione maiorem fuiſſe gloriam templi ſecundi, quàm primi,tùm quia fuiſſet magnificētius,

D. Chryſ.

A tùm quia Meſſiam excepiſſet.

Sed nos reſpondemus non loqui Deum de gloria diuitiarum tēpli, aut de gloria ædificij, ſed de gloria præſentiæ ac maieſtatis ſuæ, de qua dicitur Exod.40.Operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud, nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & maieſtate Domini coruſcante, quia cuncta nubes operuerat 3.Reg.8.Nebula impleuit domum, id eſt, templum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare, & miniſtrare, B propter nebulam, impleuerat enim gloria Domini domum Domini, & 2. Paral. 7. Maieſtas Domini impleuit domum, nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eo quòd impleſſet maieſtas Domini templum Domini. In templo primo,& tabernaculo, præſentiam ſuam Deus per nubem, in ſecundo per humanitatem oſtendit. Maior igitur multo fuit gloria,qua ſecundum templum,quàm illa, qua primum compleuit. Cùm C ergo ait, Implebo domum iſtam gloria,vt in locis citatis, ſenſus eſt; Implebo domum iſtam gloria maieſtatis, & præſentiæ diuinæ; verus enim Deus,homoq; verus Meſſias, in illa ſæpe verſabit. Ideoq; ſubiungit; Magna erit gloria dom⁹ hui⁹ nouiſſimæ, plus quàm primæ; quia in prima Deus per nubē, in hac per humanitatē apparebit.

Exod. 40. *3. Reg. 8.* *2. Paral. 7.* *Qui nam gloria Domini impleuerit domum Domini.*

Quòd ſi opponas verba illa interiacentia; Meum eſt argentum, meum eſt aurum, quæ videntur ſignificare ſermonem de gloria haberi diuitiarum,& ædificij. Reſpondemus verba D illa inſerta eſſe reliquis, non vt indicarent ſermonem eſſe de gloria opū; ſed vt ſignificarent Iudæis carnalibus,Deum ad fabricandum templum, eſſe opulentiſſimum. Spiritali enim promiſſo de Meſſia, carnale eſt intertextum de templi impenſis, vt ſuprà eſt explicatum.

Probare conatur doctiſſimus quidam Aggæi interpres, templum Herodis templo Salomonis fuiſſe opibus glorioſius,id tamē licet conetur, non ita probat, vt negari non poſſit.

Ribera Aggai 2.

Vt enim concedam, porticibus, ædificijq; magnitudine fuiſſe magnificentius, alijs rebus fuiſſe videtur inferius. Nam templum Salomonicũ fuiſſe conſtat aureis laminis vndiq; ad pauimentum vſque coopertum, quas aurei claui tabulis magni pretij configerent. Sic enim ſcriptum eſt. 3. Regum 6. Pauimentum domus texit Salomon auro intrinſec⁹, & extrinſecus: operuit, atq; veſtiuit oraculũ auro puriſſimo, domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis. Nihilq; erat in templo, quod non auro tegeretur. & 2. Paral. 3. Porro aurum erat probatiſſimum, de cuius laminis texit domum, & trabes eius, & poſtes, & parietes, & oſtia; & clauos fecit aureos, ita vt ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent. Cœnacula quoq; texit ex auro. Item, omnes parietes templi per circuitum ſculpſit varijs cælaturis, & torno, & fecit i eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes. Quid ſimile habuit Herodis templum? nunquid probare quiſquã poterit puriſſimi auri laminis omni ex parte contectum coruſcaſſe?

3. Reg. 6. · *2 Paral 3.* · *An templũ ſecundum fuerit opib. glorioſius tẽplo primo.*

Ioſephus. Omnis probatio ex Ioſepho petitur; ille vero lib. 15. Antiquit. cap. 14. quo loco Herodis ædificiũ deſcribit, auri nullam mentionem facit; lib. vero ſexto de bello cap. 6. externam tẽpli faciem auro exornatam refert ijs verbis: Exterior facies nihil, quod animus, aut oculi mirarentur, non habebat; cruſtis enim aureis grauiſſimis vndique tecta, ad primos ortus, igneo ſplẽdore lucebat. Hoſpitibus quidem adeuntibus procul monti niueo ſimilis videbatur; nam vbi deauratum nõ erat templum, candidiſſimum erat. In ſummo autem aureis verubus horrebat acutiſſimis, ne ab inſidentibus auibus pollueretur. De externa tantũ tẽpli eaque Oriẽtali facie loquit, de qua item hæc eodem cap. Erant totæ frontes inauratæ, ac prima ædes omnis pꝛlucebat extrinſecus, auroque circum interiorem fani partem ſplendida cuncta occurrebãt. Græca ſic habent: Κεχρύσωτο τὰ μέτωπα πάντα, καὶ δι' αὐτῶν ὅτε πρῶτος οἶκος ἔσωθεν ἅπας κατεφαίνετο μέγιστος ὢν καὶ τὰ περὶ τὴν εἴσω πύλην, πάντα λαμπόμενα χρυσῷ, τοῖς ὁρῶσιν ὑπέπιπτεν. i. inauratæ erat frõtes totæ, & per ipſam (portã ſ. veſtibuli) prima dom⁹ intùs tota apparebat, magna exiſtens, & quæ erant circũ interiorem portam (ſcilicet primæ domus) omnia ſplendentia auro, cernentibus occurrebãt. Vides ne Ioſephum non loqui de interiori templi parte, ſed de exteriori; ſi auro fulgebat interior, cur hac de re ne verbum quidẽ vnum fecit, cum exterioris partis, & portarum, aureum ornatũ ſigillatim explicarit? Quæ igitur oculis conſpicua erant, veluti portæ, fores, externuſque paries, auro fuere exornata, quæ vero non patebant, hoc ornatu in templo Herodis videntur caruiſſe. Summa enim templi laus tacenda non fuerat, ſumma vero eſt intrinſecùs omni ex parte puriſſimi auri laminis fuiſſe contectum.

Obijcies, Herodis templum externam faciem habuit inauratam, ergo internam quoque domum, quippe quę exteriori parti præcelleret. Negam⁹, nam templum ab Iſraelitis exædificatum externum tantum habuit ornatũ aureum, eodem ergo ornatu Herodes contentus, internum nõ adhibuit. Primo libro Machab. cap. 1. intrauit Antiochus in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureũ; & candelabrum luminis, & vniuerſa vaſa eius, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas. Et ornamentum aureum, quod in facie tẽpli erat, & comminuit omnia, &c. Ecce mentio fit ornamenti aurei, quod erat in facie templi, non autem intus. Poſtea ſic ſcribitur reſtitutum lib. eodem capite 4. Ornauerunt faciem templi coronis aureis, & ſcutulis. Vndè colliges eam templi partem fuiſſe ornatiorem. Fuit itaque Herodis templum hac in re Salomonico inferius. *1. Mach. 1*

Vaſorum præterea multitudine. Nã templum Herodis, Ioſepho autore eodem 6. libro, vnum tantum habuit aureum

reum candelabrum,& menſam vnam. Salomonicum decẽ habuit aurea candelabra, decem menſas aureas 2.Paralip. 4. Fecit Salomon candelabra aurea decẽ,& poſuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris. Nec non & menſas decem, & poſuit eas in templo quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris, &c. De multitudine vero cæterorum vaſorum quæ Ioſephus ſcribit, digna ſunt admiratione, lib.8.antiquit. cap.3. Obtulit (inquit) Salomon multitudinem menſarum,& vnam quidẽ valdè præcipuam auream, ſuper quam ponebant panes Dei; Et huic proximas decem millia altero modo factas, ſuper quas vaſa iacebant, id eſt, phialæ, & pateræ, aureæ quidem decem millia, argenteæ vero quadraginta millia, fecitq; candelabra decem millia, ex quib. vnum in templo recondidit, vt per diem luceret; &c. Repugnat Scripturæ Ioſephus, ſignificat enim in templo Salomonis vnum tantum fuiſſe candelabrum,& menſam vnam,cum (vt diximus) decem fuerint candelabra, decemque menſæ. *Ioſephus.*

Addit prætereà;Fecit Salomon vaſa vini fuſilia octoginta milia, & phialas aureas decẽ millia, argẽteas dupli ci numero, pateras aureas ad offerendum in eis ſimilam conſperſam ad altare, octoginta millia, & argenteas duplici numero. Crateras autem in quibus ſimilam cum oleo fermentabant, aureas quidẽ quinquaginta millia, argenteas duplici numero. Menſuras autem ſimiles eis, quæ Moſaicæ vocabantur, & afferones, aureas quidem viginti millia, & argenteas dupliciter. Thuribula vero aurea, quibus offertur incenſum, viginti millia, ſimiliter & alia Thuribula, in quibus portabant à maiori altari ignẽ ad minus altare, quod erat in templo, quinquaginta millia. De æreis vero vaſis 3.Reg.7. ſic ſcribitur; Propter multitudinem nimiam, non erat pondus æris, & 2.Paralip.4. Erat autem multitudo vaſorũ innumerabilis, ita vt ignoraretur pondus æris. Tot vaſa aurea, argentea, ærea, Herodis templum habuiſſe quis probabit? Dices, Cyrũ vaſa ablata à Chaldæis reſtituiſſe; fateor, ſed illorum numerus extat Eſdræ 1. Omnia vaſa aurea,& argentea quinq; millia quadringenta. Quid hic numerus, etſi integer permanſiſſet, habet momenti, cum numero iam cõmemorato comparatus? At, hæc vaſa ab Antiocho erepta ſunt, vt dicitur 1. libro Machab. cap.1. *Vaſa tẽpli Salomonis.* *3.Reg.7.* *2.Paral.4.* *1.Mach.1.*

Quid dicam de veſtibus Pontificijs, ac ſacerdotalibus? ijs quis perſuadebit non excelluiſſe prius templum? Stolas ſacerdotales (ait Ioſephus) Pontificibus, & ſuperhumerales,& rationales, ex auro,& gemmis, mille. Corona vero, in qua Deum Moyſes ſcripſerat, vna fuit, & ad hanc diem vſq; permanſit, ſacerdotales autem ſtolas ex byſſo contextas, & Zonas purpureas cũ cingulis, decem millia, & tubas ſecundũ præcepta Moyſis, ducenta millia. Item ſtolas Leuitarum hymnos dicentium, ex byſſo ducenta millia, & inſtrumenta muſica & nabla, & cinnira ex electro, quadraginta millia. Hæc ille. *Veſtes ſacerdotales.* *Ioſephus.*

De Aula vero, ſiue Atrio tẽpli à Salomone extructo. Mirabilis, inquit, & omni ſermone præcipua fuit,& ſi dici poteſt, etiam contemplationem viſionis ipſius, excedebat aula, q̃ foris erat. Circumdedit autem porticibus hanc aulam, duplicibus columnis, eas ex lapide naturali portantibus, quarum camera erat è cedro, & laquearibus exſculptis; baſes autem in ijs omnibus fecit argenteas. Nunquid in porticu Herodis baſes columnarum argenteæ fuerunt? *Aula templi Salomonis.*

Iam vero quæ fuit maxima templi illius gloria? nonne Propitiatorium, & Arca fœderis, quæ in intima, præcipuaq; templi parte collocata erat, & Cherubini, quos Paulus ad Hebræos 9.vocat Cherubim gloriæ? Secundum autem templum, Arca, Propitiatorio, Cherubinisq; caruit, ſi Ioſepho credimus lib.6.de bello capit. 6. In intima inquit, templi parte (quam ſcilicet Sancta ſanctorũ vocamus) nihil prorſus erat poſitum. *Ad Heb.9.* *Secundum templũ caruit Arca, Propitiatorio, & Cherubinis.*

Prætereà, ſecundum templum quinque rebus caruiſſe dicitur, quæ primũ *Secundum templum quinque rebus caruit.*

Digitized by Google

nobilitabant. Primò Arca, Propitiatorio, & Cherubinis. Secundò Vrim, & Thumim, de quibus poſteà dicetur. Tertiò prophetiæ ſpiritu; nam à Malachia, Vſque ad Ioannem Baptiſtam nulli Prophetæ extitere. Quartò, præſentia Dei, qui in Oraculo templi apparebat. Quintò, igne Sacro, qui è cœlo deſcenderat. De ijs Chryſoſtomus Oratione 3. aduerſus Iudæos. Num & illud, inquit, ab hominibus factum; quod Prophetæ ceſſauerunt? num & ſpiritus gratiam ſuſtulerunt? nũ alia, quæ apud vos fuere magnifica, deſtruxerunt? veluti vocem de Propitiatorio reddi, vim vnctionis, declarationem, quæ fiebat in lapidibus Sacerdotum, &c. Vide Galatinum lib. 4. cap. 9. & Genebrardum anno mundi 3640.

D. Chryſ.

Galatinus.
Genebrar.

Adde his; ad templi gloriam maximè attinere Pontificum probitatem & Sacerdotum; ædificatoris quoque. Templi vero Herodiani, Pontifices fuiſſe homines, qui Pontificatum tũc temporis venalẽ pretio comparabãt, nec eo perpetuò fungebantur; ædificatorem fuiſſe Herodem hominem alienigenam, tot infantium cæde cruentatum, qui in ipſis cunabulis Meſſiam vita priuare conatus eſt. Vnde Rupertus Aggæi 2. Herodes, inquit, templum illud, quoniam priore erat minus, depoſuit, & in antiquam magnitudinẽ reformauit, multis & magnis ædificijs decorauit. Sed hoc nũquam Dominus exercituum, pro gloria reputare ſit dignatus, quod homo funeſtus, Rex impius, operatus eſt; exæquari, vel ẽt præferri contendens Regi ſapientiſſimo Salomoni. Gloria vera fuit templo illi, quòd in eo De⁹ homo factus, offerri eſt dignatus, &c.

Rupertus.

Ad hæc, Herodes templum fabricare decreuit anno regni ſui 18. teſte Ioſepho lib. 15. Antiqui. cap. 14. abſoluit annis nouem, anno ſ. Regni 27. Chriſtus ortus eſt anno eiuſdem Regni 32. vel 33. templũ ergo paucis ante Chriſtum annis eſt extructũ; eius verò cultus, & gloria, quemadmodum Lex vetus, vſque ad Chriſti mortem vixit, cũ Chriſto ſepulta eſt. Vixit autem Chriſtus annis 33. tempus ergo totum gloriæ templi Herodiani, fuit annorũ circiter quadraginta Ecquis dicat momẽtaneam gloriam quadraginta annorũ, etſi magnam, cum gloria templi Salomonici plus quàm quadringentorum annorum conferendam? Ex ijs colliges templum Salomonis gloria præcelluiſſe templo ſecundo, ſi alia ſpectes. Quòd ſi de Meſſiæ gloria ſumma agatur, templum ſecundum Salomonico fuiſſe multo glorioſius. Hæc enim vna gloria ornamenta cætera ita obſcurat, vt Sol reliqua ſydera.

Ioſephus.

Ad extremum, ſoluendus reſtat nodus. Videbitur enim alicui, Vatem nõ loqui de templo, quod Chriſti impleuit gloria; Enimuero Chriſti gloria Herodianũ impleuit, Vates verò Aggæus de templo Zorobabelis loquebatur. Reſpondetur; templum Zorobabelis, & Herodis pro eodem reputari; propterea quod Herodes, quod anteà extructum erat, nec ab hoſtibus euerſum, inſtaurarit, & amplificarit.

Aliud quoque eadem Aggæi verba ſuppeditant argumentum. Poſt modicum enim tempus Meſſiam mittẽdum pollicetur, qui nõ fallit, Deus; Adhuc inquit, modicum, &c. Et veniet deſideratus cunctis gentibus. Atqui poſt pollicitationem illam longiſſimum tẽpus effluxit, circiter bis mille annorũ; ergo iam Meſſias venit. Reſpõdebit Hebræus modicũ appellari eo loco hanc annorum ſummã cum æternitate Dei collatam, iuxta illud Pſalm. 89. Mille anni in conſpectu tuo tanquàm dies heſterna. At Deus eo loco non ad æternitatem ſuam refert annos, ſed humano, ac conſueto loquendi modo loquitur cum hominibus Meſſiam expectãtibus, ex quorum opinione bis mille annorum ſumma non poteſt appellari modica.

Apud Aggæum Meſſias poſt modicum mittendus dicitur, ergo iã venit.

Pſalm. 89.

Stante ergo ſecundo templo venit Meſſias, vt ex verbis Malachiæ, & Aggæi probatur. Quibus accedit Ieremiæ quoque teſtimonium cap. 30. Hæc dicit Dòminus; Ecce ego conuertam cõuerſionem tabernaculorum Iacob, & tectis eius miſerebor, & ædificabitur ciuitas in excelſo ſuo; Et templũ iuxta ordinem ſuum fundabitur, &c.

Ierem. 30.

Locus Ieremiæ.

De

De ædificatione & tempore ſecundi templi loquitur Vates, vt perſpicuum eſt. Deinde de eodem tempore adiungit; Et erit Dux eius ex eo, & princeps de medio eius producetur; ideſt, Meſſias ex populo Iſraelitico tunc tẽporis orietur. Chaldæus ſic interpretatur; Meſſias eorum, de medio eorũ reuelabitur. Ortus ergo Meſſias eſt iam olim, antequàm ſecundum templum, & Iudæorum Reſpubl. rueret.

CAPVT IIII.

Veniſſe Meſſiam confirmat Romana Monarchiæ ruina.

CÆteris tribus Monarchijs, Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, quartam Romanorum præcelluiſſe cõpertum eſt. In præcellentiſſimæ huius Monarchiæ occaſu; quemadmodum in Iudaici Sceptri, templiq; ruina, ſi oculos Hebræi habent, aduentus Meſſiæ manifeſtum ſignum intuebuntur. Prædictum enim à Daniele eſt cap. 2. Meſſiam tunc venturum, cum hæc ſtaret Monarchia; illa verò iã corruit, quid igitur reſtat, niſi Meſſiam, antequàm illa rueret, veniſſe? Sed Prophetam vaticinantem audiamus. Mirabile ſpectrum vidit Nabuchodonoſor Rex in ſomnis à Deo oblatum, ſtatuam videlicet ſatis notam, Orbis quatuor Monarchias adumbrantem. Caput aureũ, Chaldæorum; pectus, argenteaq; brachia, Perſarum, & Medorum; venter, æreaque femora, Græcorum; ferreæ tibiæ Romanorum Imperium ſignificabãt. Hæc poſtquàm Daniel aperuit, tum ſubijcit; In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus Regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & Regnum eius alteri populo nõ tradetur; comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum; ſecundum quod vidiſti, quòd de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, &c.

Dan. 2.

Meſſias venit Romanis, Monarchiam obtinentibus.

Non negabunt Iudæi agi hoc tam illuſtri loco de Meſſiæ Regno, nullius

A enim Regis, præter Meſſiam, Regnum eſt ſempiternum. Hoc verò Regnum apertè Daniel docet tunc in Orbe ſuſcitandum, cum aliqua ex quatuor Monarchijs ſtaret. In diebus (inquit) regnorum illorum, non in diebus regnorum omnium illorum ſimul, nõ enim ſimul extiterunt omnia illa regna; ſed in diebus alicuius ex illis, durante aliquo ex illis quatuor Monarchicis imperijs, ſuſcitabit Deus Regnum Meſſiæ. Non ſuſcitauit regnantibus Chaldæis, Perſis, aut Græcis; ergo ſuſcitauit Imperium Orbis tenẽtibus Romanis. Id quod factum eſt, vt vaticinium impleretur. Auguſto enim Romano Monarcha Orbem gubernãte, Meſſias in Bethlehemitico oppido natus eſt, cuius ortum cum Euangeliſta Lucas memoriæ pderet, ſub qua Monarchia naſceretur, diuinitùs ſcripſit. Exijt (inquiens) edictum à Cęſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus Orbis, &c. quaſi diceret; vaticinatus eſt Daniel, Meſſiam ſub vna ex quatuor Monarchijs venturum; En ſub vltima Monarchia, cùm illa maximè floret, in lucem à Virgine editur.

B

Luc. 2.

C

Ipſum verò Virginis partum eodẽ capite Danielis, lapis ille adumbrabat abſque manibus è monte abſciſſus, id eſt, abſque viri opera ex immaculato Deiparæ vtero progenitus, vt præter alios Diuus Irenæus interpretatur libro tertio aduerſus hæreſ. capite 28. Hoc (inquit) eſt, quod, ſine manibus, ſignificabat, quòd non operantibus humanis manibus, id eſt, virorum illorum, qui ſolent lapides cædere, in hunc mundum Chriſti aduentus erat; id eſt, non operante in eum Ioſeph, ſed ſola Mariæ cooperante diſpoſitione. Hic enim lapis à terra, & ex virtute, & arte cõſta Dei. Propter hoc autem, & Iſaias ait; Sic dicit Dominus, ecce ego mitto in fundamẽta Sion lapidem pretioſum, electum, ſummũ angularem, honorificum, vti non ex voluntate viri, ſed ex voluntate Dei, aduentum eius, qui ſecundum hominem eſt, intelligamus. Hæc Irenæus. Eundem in modũ intellexit Iuſtinus Martyr in Dialogo, Sine manibus (ait) exci-

Chriſtus lapis ſine manibus è mõte abſciſſus Dan. 2.

D Irenæus.

D

D. Iuſtinus Martyr.

Digitized by Google

exciſum cùm Daniel dicit lapidem, hoc ait non eſſe opus hominis, ſed cō filij rerum parētis Dei, qui eum profert. Similiter Auguſt. tract. 9. in Ioan. Præciditur, inquit, lapis ſine manibus, ſine opere humano, quia ſine amplexu maritali de Virgine exortus eſt Chriſtus. Et Hierony. Abſciſſus eſt lapis Dominus, atque Saluator ſine manibus, id eſt, abſque humano ſemine ex vtero virginali, &c.

D. Auguſt.

D. Hieron.

Chriſtus cō ſumet iudicio regna omnia.

Obijciet Hebræus; Regnum Chriſti non comminuiſſe regna oia, quamobrem illo lapide non ſignificari. Reſpondemus, hanc vaticinij partem cumulatiſſimè implendam eo tempore, quo Chriſtus ad iudicandos homines redierit. Tunc enim comminuet, & conſumet vniuerſa mundi regna, ſolusque cum Patre, & Spiritu ſancto, in cœleſti Eccleſia regnabit in ſempiternum. Cœpit autem impleri cum Chriſti Regnum, humanorum regnorū ſtatuas, & ſimulachra, ſimulachrorumque cultores Romanos Imperatores comminuit, ac conſumpſit; Romanumq; Imperium ſub ſuauiſſimū Euāgelij ſui iugum miſit. Ijs adiunge regna terrena Chriſtum comminuiſſe, ac contriuiſſe, cū vanas eſſe opes, inanes honores, terrenorumque regnorum delicias, tam exemplo, quàm verbo perdocuit.

Obijcitur ſecundò, Imperium Romanum adhuc ſtare, quod cōfirmatur hoc modo. Ex Imperio Romano orietur Antichriſtus prope finem mundi; ergò ad finem vſque mundi Romanū permanebit Imperium. Quod autem ex Imperio Romano ſit Antichriſtus naſciturus, probatur ex Dan. 7. Ecce, inquit, cornu aliud paruulum ortum eſt, de medio eorum, id eſt, Antichriſtus eſt ortus de medio decem cornuū quartæ beſtiæ, id eſt, Imperij Rom. Et in fine capitis ait, decem Reges Romani regni tūc in Orbe futuros, cùm Antichriſtus orietur, quos decem cornua adumbrant. Vnde Hierony. Dicamus, inquit, quod omnes ſcriptores Eccleſiaſtici tradiderunt, in conſummatione mundi, quando Regnum deſtruendum eſt Romanorum, decem futuros Reges, qui Orbem Romanum inter ſe diuidant, &c. ergo nunc Imperium Romanum eſt, & in conſummatione mundi deſtruetur. Reſpondetur non extare Romanorum Monarchiā, vt eſt compertum. Quòd ergo vidit Daniel natum Antichriſtū inter cornua quartæ beſtiæ, ſignificat Antichriſtum oriturū in aliquo ex regnis, quæ olim Romano Imperio parebant. Etenim quo tempore ille veniet, Monarchiæ Romanorum antiquæ regiones, in decem regna diuiſæ erunt; quæ decem cornua à Daniele dicuntur. Ex illis orietur cornu paruulum, id eſt, Antichriſtus.

Dan. 7.

Obijcitur tertiò, ex eodem Daniele capite 7. colligi, Meſſiam Romanorum Imperio iam deleto, imperaturū Orbi. Eo enim capite, quatuor beſtias cernit Daniel, quibus quatuor prædictæ Monarchiæ delineantur. Quarta verò beſtia, quæ Romanorum Regnū omnium cōſenſu deſignat, antequam Meſſiæ Imperium traderetur, interfecta, igniq; combuſta fuiſſe dicitur. Ergo ante Imperium Meſſiæ, Romanum deletum eſt Imperium. Aſpiciebam, (inquit Daniel, & vidi) quoniam interfecta eſſet beſtia (ſcilicet quarta) & perijſſet corpus eius, & traditū eſſet ad comburēdum igni, aliarū quoq, beſtiarum ablata eſſet poteſtas, & tēpora vitæ conſtituta eſſent eis, vſque ad tempus, & tempus. Deinde ſequitur de Meſſiæ Imperio vaticiniū. Aſpiciebam ergò in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli, quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatē, & honorem, & Regnum, & omnes populi, tribus, & linguę ipſi ſeruient; poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & Regnum eius, quod non corrumpetur. Hæc Daniel.

Reſpondendum eſt, Danielem cap. 7. de Imperio locutum Chriſti, quod poſt Romanum Regnum extinctum, poſt Antichriſtum in tartareas flammas præcipitatum, poſt iudicatum terrarum Orbem, in cœlo, terraque erit glorioſiſſimum. Capite autem ſecundo

do cum ait, lapidem abſque manibus A abſciſſum, in diebus regnorum illorũ eundem Meſſiam prædixiſſe, florente Romanorum Monarchia, in Orbe ex vtero virgineo naſciturum.

Pſal. 57. Quò ſe vertent Iudæi? ad falſitatem ſe vertunt, errauerunt ab vtero, locuti ſunt falſa. Regnum Romanorum, regnumque Chriſti, & Eccleſiæ, vnum & idem eſſe aiunt, vt teſtatur Paulus Burgẽſis Dan. 8. Aſt in media luce hallucinantur, nec videre volunt Monarchiam Chriſti, & Eccleſiæ toto cœlo à Monarchia Romanorum ſæculari eſſe diſtinctam. B

Burgenſis. Monarchia Eccleſiæ diſtincta eſt ab Imperio Romanorũ ſæculari.

Nam Romanorum Monarchia, ab Auguſto Cęſare cępit, Monarchia Eccleſię poſt Chriſti paſſionẽ; illa bello ac formidine, inuito Romano populo parta eſt, hæc Chriſtianorũ per totum Orbem prædicatione, omnibus populis lubentiſſimis eſt propagata; illa Auguſtum Cæſarem, Tiberium, reliquoſq; Romanos habuit Imperatores, hęc Chriſtũ habet Monarcham è cœlo gubernantem, ſummos verò Pontifices illius vicarios in terris rem Chriſtianorum publicam adminiſtrantes; illa caduca fuit, ac periit, hæc æterna eſt, ex Orbe terrarum C in Orbem cœlorum tranſitura, atque inibi in ſempiternum permanſura. Illa Monarchiæ Græcorũ ſucceſſit, hæc Romana florente cępit; illa beſtiæ ſimilis fuit, hæc cœleſtium Seraphinorum ſimilitudinem, ſpeciemq; refert; illa ab hominibus poteſtatem habuit, hæc à Deo habet; neque enim ab alio poteſt Eccleſiæ poteſtas in animos, q̃ à Deo emanare. Illius terrena tantùm fuit poteſtas, huius maximè cęleſtis D eſt; cœlorũ enim claues Romano Pontifici Deus tradidit. Denique illa Regnum fuit animale, ac corporale, hæc Regnum eſt cœleſte, ac diuino Spiritu plenum. Regnum meum (ait Chriſtus, Regni huius Monarcha Ioan. 18.) non eſt de hoc mundo; non eſt Romanorum Regnum ò Iudei, ſed longe ab illo diuerſum. Non eſt hominũ inuentum, non habet ab hominibus poteſtatem; non opibus, armis, honoribus, mundique voluptatibus conſtat. Cœleſte eſt, Dei inuentum, diuina poteſtas, gratiæ, virtutumque fons, omnium bonorum origo.

Ioan. 18.

Præter hæc, quàm ſint diuerſa hæc duo regna, ſatis ſuperque oſtendunt à Romanis in Eccleſiam excitatæ turbulentiſſimæ tempeſtates. Vix caput extulerat Chriſtiana Eccleſia, cum terribilis beſtia magno oris hiatu ferreos exacuens dentes, in illam irruit, ſed inanis impetus fuit, vanus beſtię conatus, prædam non deuorauit, quin potiùs dentes, etſi ferreos fregit. Paruulus enim lapis, abſque manibus è monte abſciſſus, non aliena manu coniectus, proprio, non alieno impetu, propriis non alienis viribus, nempe diuinis, ſtatuam deiecit, Romanumq; Imperium, Romanoſque Imperatores ad pedes Pontificis ſui proſtrauit. Lapis, quem reprobauerunt ædificãtes Pſal. 117. hic factus eſt in caput anguli, ò Iſraelitæ, lapis ille paruulus, Meſſias ille humilis, quẽ vos reprobaſtis, inſuper, & occidiſtis, is factus eſt in caput mundi. Nonne caput mundi Roma? hic Chriſtus colitur, hic adoratur, hic ſui Regni ſedem ad iudicii vſq; diem collocauit, à Domino factũ eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris; ſi nõ eſt in veſtris quoque oculis mirabile, idcircò non eſt, quia luce carent. Lucem à Deo poſtulate ſubmiſſo animo poſtulatam dabit; tunc quemadmodũ in noſtris, ſic in veſtris oculis mirabilis erit lapis reprobatus, in capite anguli, & in capite mundi collocatus. Ergò (obgannit Iudæus) Romanũ Regnum, eſt Regnum Chriſti. ſiquidem Romæ imperat. Negamus Romanum Regnum eſſe, de quo Daniel agit, terrenum, immane, belluæ effigie demonſtratum. Quintum Regnũ eſt Meſſiæ; longiſſimè à Romana illa Monarchia, vt vidiſtis, diuerſum; tametſi è Romana Vrbe, toti terrarum Orbi iura dicat cœleſtia, ac ſpiritualia. Quintum Regnũ eſt; quod quarti Regni, id eſt, Romanorum ſtatuas, idololatriã idololatraſq; Imperatores euertit, illudque ſibi diuina poteſtate ſubiecit, Romanaque vrbe cedere fecit.

Pſal. 117.

CA-

CAP. V.

Veniſſe Meſſiam confirmant Danielis Hebdomadæ Septuaginta.

NOn ſolùm in occaſu Sceptri Iudaici, Templi, Romanæq; Monarchiæ, aduentus Meſſię certiſſima ſigna propoſuit Scriptura Sacra, quæ iã vidimus; verum etiam definitum, atq; abbreuiatum tempus deſignauit, quo eſſet in orbem venturus, vt mox videbimus. Nam apud Danielem celeberrimum vatem ca. 9. Gabriel Angelus, vſque ad Meſſiæ acerbiſſimam necem humanique generis ex duriſſima peccati captiuitate redemptionẽ, Hebdomadas enumerat ſeptuaginta. Quemadmodum enim Babylonycæ captiuitati per Cyrum terminãdæ ſeptuaginta anni, ſic peccatorũ captiuitati per Meſſiam diſſoluẽdæ, ſeptuaginta hebdomades commodè à Deo ſunt deſtinatæ. Orabat Daniel Deum poſtquàm ſeptuaginta captiuitatis Babylonicæ anni iam effluxerant, vt populum in ſuam aſſereret libertatem; cùm ſubitò adfuit Gabriel Angelus, orantique vtranque prædixit liberationem, tùm è Babylonis, tùm vel maximè ex peccati ſeruitute, erat enim vtraque cõnexa, prior nimirum vmbra, & imago poſterioris.

Daniel (inquit Angelus) nunc egreſſus ſum, vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo, ego autem veni, vt indicarem tibi; tu autem animaduerte. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt, ſuper populum tuũ, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna; & impleatur viſio & Prophetia; & vngatur Sanctus ſanctorum. Scito ergò, & animaduerte; ab exitu ſermonis. vt iterùm ædificetur Hieruſalem ad Chriſtum Ducẽ, hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt; & rurſum ædificabitur platea, & muri in anguſtia tẽporum, & poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus. Et nõ erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Et ciuitatem, & Sanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatura deſolatio. Confirmabit autem pactum multis, hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium; & erit in templo abominatio deſolationis; & vſq; ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. Hæc Angeli vaticinatio, cuius ſententia quàm vera ſit, ipſe exitus comprobauit; eam autem perſpicuè breuiterque, ſic pro tenui noſtra parte explicamus.

Dan. 9.

Explicãt. Angeli di-cta de 70. hebdomadibus.

Septuaginta hebdomades (ait Gabriel) non illæ quidem dierum, ſed annorum, quæ annos efficiunt quadringentos nonaginta, abbreuiatæ ſunt, deciſæ, à Deo definitæ, ac decretæ. Pluſquam tria annorum millia à perpetrato peccato effluxerunt, necdum redemptor aduenit; at non tam longum, quouſque veniat, reſtat tempus, abbreuiatũ à Deo eſt, & in ſeptuaginta annorum hebdomadas cõtractum. Abbreuiatæ ſunt ſeptuaginta hebdomades, ſuper populum tuum Iſrael, & vrbẽ Hieruſalem, pro qua precaris, vt conſummetur præuaricatio, & finẽ accipiat peccatũ, & deleat iniquitas.

Deus bone, q̃ perſpicuè de Chriſto vaticinatur, quis pręuaricationem primi parentis, ſanguine deleuit? Quis peccato in genus humanum crudeliter graſſanti, finem impoſuit? quis iniquitatis lucem, quæ cũctos infecerat, aboleuit? Sanè Chriſtus Deus homoq; verus, qui ſi homo ſolum eſſet, peccato ſummo iuſtitiæ iure non ſatisfeciſſet, ſi Deus tantum eſſet, ſanguinem quem funderet, non habuiſſet. Iam verò illud, quod ſequitur: Et adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & prophetia, in quem alium quadrare poteſt? quis iuſtitiam exulantẽ in terras adduxit? quis Prophetarum viſiones, vaticiniaque cumulatiſſimè impleuit? Chriſtus profectò iuſtitiam è cœlo euocauit, cruore effuſo promeruit, ſempiternum illi domicilium in animus hominum collocauit, quæ-

cunque

cunque de Meſſia prophetæ, & viderunt, & prædixerunt, perfecit: Qui, vt Tertullianus ſcribit aduerſus Iudæos, ſignaculum fuit omnium Prophetarum, adimplens omnia, quæ retrò de eo Prophetæ nuntiauerant. A

Illud autem, quod additur, q̃ apertum eſt? Et vngatur Sanctus Sanctorũ. Ecquem hominum Sanctum Sanctorũ diuinæ literæ appellarunt, ſiue ſanctitatem ſanctitatum, vt hebraicè legitur, præter Meſſiam? Meſſias vnicus eſt Sanctus Sanctorum, ſiue Sanctitas Sanctitatum; quippe qui ſanctos omnes B longè ſuperet, fonſque ſit totius ſanctitatis, à quo omnes ſancti, quidquid habent ſanctimoniæ, hauſerunt, haurientque perpetuò. Vnctus autem eſt, non aſpectabili oleo, ab aliquo vel ſacerdote, vel propheta, ſed oleo ſpiritali ac cœleſti, & ſanctiſſimo ſpiritu. Iam vides quàm perſpicuè Angelus Gabriel de Meſſia loquatur.

Hebdomadas deinde ſeptuaginta ĩ tres partes diuidit, in ſeptem hebdomadas, & ſexaginta duas, vnamque celeberrimam, atque extremam, in qua C Chriſtus cruci ſuffixus peccatum aboleuit, ſempiternamq; iuſtitiam in terrarum orbem adduxit. Ab exitu, inquit, ſermonis, vt iterum ædificetur Hieruſalem, vſque ad Chriſtum ſiue Meſſiam ducem, hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt, hoc eſt, ab exitu, &c. vſq; ad tempus, quo Meſſias in Palæſtina palam apparebit, populoq; concionari, & miracula patrare incipiet, erunt hebdomades ſexaginta nouem, quæ efficiunt annos 483. Chriſtus enim, initio ſeptuageſimæ hebdomadæ cœpit concionari, & D miraculis ſplendeſcere. In prioribus illis ſeptem hebdomadis, quæ annos continet 49. plateæ Hieruſalem, domuſque, & muri, magno cum labore exædificabuntur. Poſt has verò ſeptẽ, & alias ſexaginta duas hebdomadas, hoc eſt, poſt ſexaginta nouem; in ipſa ſeptuageſima, & vltima hebdomada, occidetur Meſſias. Et non erit eius populus, qui eum negaturus eſt, ſcilicet Iudaicus. hebraicè ואין לו ve en lo, id eſt, & non ei. his pauciſſimis verbis hic ſenſus in eſt; Non erit ei, ſubaudi, populus Iudaicus, qui eum negauit.

Septuaginta interpretes ſubintellexere (iudicium) atq; adeò ſic vertunt: Et deſtruet vnctio, & iudiciũ nõ eſt in eo, id eſt, Chriſti vnctio excellentiſſima diſperdetur, vnctum eũ, id eſt, Meſſiam eſſe, non agnoſcent Iudæi, quin potius occident. Item, diſperdetur vnctio Iudæorũ, quia ſi vnctum Meſſiam recipiſſent, ab eo vngendi fuerant cœleſti gratia, donisq; Spiritus ſanctiſſimi. Et iudicium non eſt in eo, id eſt, in eo occidendo iudicium nullum, nulla æquitas, nulla iuſtitia à Iudæis ſeruata eſt, odium, & inuidiã, non iudiciũ, ſunt ſecuti. Græcè legitur, κρίμα, qđ nomen damnationẽ quoq; ſignificat, vnde exponi ẽt poteſt; Et iudiciũ non eſt in eo, id eſt, ĩ Chriſto, nulla fuit dãnatio, nulla damnationis cauſa, veluti innocẽtiſſimus agnus vita priuat' eſt.

Hebraicè verbum eſt כרת carath; quod ſignificat occidere, & excindere vnde Pagninus vertit, excidetur Chriſtus, ſcilicet velut arbor. Quemadmodum enim arbor ſemel abſciſſa, repullulat, iuxta illud Iob 14. Lignũ habet ſpem, ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant, ſic Chriſt' exciſus q̃dem eſt vt arbor, ſed tertia die repullulauit. Si ĩ ligno viridi (ait ille Luc. 23.) hæc faciũt, &c. arborẽ viridẽ ſe appellat, q̃a exciſa mox reuixit.

Iob 14. *Luc 23.*

Quia verò Gabriel necem Meſſiæ prædixerat, meritũ pro tanto ſcelere ſupplicium ſubiungit; quamuis in has ſeptuaginta hebdomadas id ſuppliciũ non inciderit. Ciuitatẽ, ait, & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce venturo; & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli, ſtatuta deſolatio. Occidetur quidem Chriſtus, ſed non ferent impunè tantũ facinus Iudæi; Romanus .n. populus cum duce, id eſt, Imperatore venturo Tito, meritas pœnas ſumet, ciuitatem Hieruſalem, poſt Babylonicum exilium extructam euertet, templumque ſolo æquabit. Et finis eius vaſtitas, hebraicè, finis eius in inundatione, quo circa Septuaginta vertunt, ſuccidetur ſicut in diluuio. Fuit .n. inundãti diluuio ſimilis atrox illa calamitas,

quæ

Digitized by Google

quæ ob necem ſanctiſſimo Meſſiæ illatam, Iudæos oppreſſit, atq; vaſtauit. Quemadmodum verò diluuium antiquum pauci effugere, quos diuinitus fabricata arca ſuſcepit, ſic hoc pauci ex Iudæis euaſere, quos diuina in Chriſtum fides, amorque liberauit, cæteri vel acerbiſſimæ mortis, vel incredulitatis præda fuerant.

Reſtat hebdomada vna, eaq; extrema ſeptuaginta hebdomadum, de hac ſic Angelus: Cõfirmabit autem pactũ multis hebdomada vna, Et in dimidio hebdomadæ deficiet hoſtia, & ſacrificium: Et erit in templo abominatio deſolationis: Et vſque ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. *De vltima hebdomada.* Dicitur hæc fœliciſſima hebdomada, quæ ſeptem continet annos vltimos, confirmaſſe pactum, quia in illa Meſſias ſuo ſanguine nouum pactũ, ſiue teſtamentum confirmauit, vnde ſanguis Chriſti dicitur ſanguis noui Teſtamenti confirmator, vt lib. 1. iam diximus. Confirmauit item pactum nouum miraculis, & doctrina, tũ ipſe Chriſtus, tum eius Apoſtoli, tota illa hebdomada in Iudæa.

In dimidio autem eius defecit hoſtia, & ſacrificium Iudæorum, quia in dimidio illius hebdomadæ Chriſtus corporis, ſanguinisq; ſui auguſtiſſimũ inſtituit ſacrificium, ſeq; in cruce veluti altari, holocauſtum patri obtulit gratiſſimum, qua oblata hoſtia, ritus Iudaici, ceremoniæ, ſacrificiaq; abrogata defecerunt, vimq; omnem amiſerunt. *D. Leo.* Deincepsq; vt D. Leo ait hom. 8. de paſſione, carnalium ſacrificiorũ varietate ceſſante omnes differentias hoſtiarum, vna corporis, & ſanguinis Chriſti implet oblatio, vnumque eſt pro omni victima ſacrificium. Etenim poſtquam verus Abel, id eſt, Chriſtus, ſacrificium Deo obtulit, reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, id eſt, Iudaicũ populũ fratris ſui interfectorem, & ad ſacrificia, & munera eius non reſpexit, Gen. 4.

Geneſ. 4. Aliter quoque poſſunt hæc verba exponi; In dimidio hebdomadæ deficiet hoſtia, & ſacrificium, hebraicè legimus ישבית Iaſbith, id eſt, requie-

E ſcere faciet, ſcilicet Deus hoſtiam, & ſacrificium. Fecit enim Deus in ipſa ſeptuageſima hebdomada requieſcere Meſſiam in ſepulchro à redemptionis opere, qđ patrarat; quemadmodũ ipſa ſeptima die ab opere creationis requieuerat; fecit, inquam, requieſcere Meſſiam in ſepulchro, qui in cruce hoſtia fuerat, & ſacrificium. Ideò præclarè dicitur, requieſcere faciet hoſtiam, & ſacrificium à cruciatibus, & doloribus, quos in altari crucis ſeſe Patri offerendo pertulit. Vnde Aug.
F lib. 4. de Geneſ. ad literam cap. 11. Sabbatum, quo Deus requieuit initio ſeculi, prænuntium eſſe vult Sabbati, quo Dominus requieuit in ſepulchro. Quid mirum, ait, ſi Deus iſtum diem, quo erat Chriſtus in ſepulchro quieturus, volens etiam hoc modo prænunciare, ab operibus ſuis in vna die requieuit, &c.

Dixit verò Angelus: Confirmabit multis pactum. Quemadmodum Chriſtus dixit: Hic eſt ſanguis noui Teſta-
G menti, qui pro vobis, & pro multis, effundetur. ſufficiẽter pactum omnib. confirmauit, quemadmodum ſi de ſufficientia agitur, ſufficientiſſimè pro omnibus ſanguinem fudit. at quemadmodum efficaciter pro multis ſanguinem teſtamenti confirmatorem fudit, ita efficaciter multis teſtamentum ipſum, ſiue pactum confirmauit. Vel dicendum, multis, dictum pro omnibus. Nam, vt Aug. ait lib. 20. de ciuit. cap. 23. ponit aliquãdo Scriptura pro omnibus vocabulum, multos. *D. Auguſt.*

H Poſt hęc ſupplicium repetit, & inculcat Angelus, quo Iudæi à Deo ob necem Meſſiæ affecti ſunt. *Theodoret.* Quamuis enim multo poſt ſeptuaginta hebdomadas acciderit, quadrageſimum circiter annum poſt Domini paſſionẽ, tamen quia cum crimine coniunctum eſt, poſt crimen commemoratum, ſupplicij quoq; ſemel, & iterum meminiſſe oportuit. Quæ autem fuerit illa in templo deſolatio abominationis, longum eſſet nunc explicare, *Dan. 2.* ſunt enim ea de re variæ, diſcrepantesq; ſententiæ, quas tunc Deo fauente explicabimus, cum ad eum Matthæi locum peruenie-

Digitized by Google

A ueniemus, in quo de hac abominatione Chriſtus fecit mentionem. Sed nűc paucis mihi videtur lectio hebraica diſcutienda, ea verò ſic habet משמם על כנפ שקוצים al cenaph ſiquuim metomem. Al præpoſitio præter cæteras ſignificationes, ſignificat ſuper; canaph ſignificat alam, & templi pinnaculű: quòd enim Matth. 4. dicitur græcè πτερύγιον, latinè pinnaculum, in ſyriaco Euangelio appellatur Canepha, id eſt, faſtigium templi, in quod Sathanas Chriſtum pertulit. Quamobrem hoc loco Danielis canaph pin- B naculum templi ſignificare videtur, ſenſuſq; noſtræ lectionis eſt: Et erit in templo abominatio deſolationis, id eſt, ſuper pinnaculum tēpli, in celſiorib. templi partibus, & in ipſo deniq; templo. Hæc autem abominatio (vt exiſtimo) fuit templi violatio à ſeditioſis Iudæis, qui è templo veluti munitiſſima arce aduerſus hoſtes pugnarunt, illudque multo effuſo ſanguine polluerunt.

Quid ſit abominatio deſolationis.

Qua de re Ioſephus ſic ſcribit lib. 6. de bello cap. 1. Zelotæ (ſic enim vo- C cabantur à zelo patriæ) occupato interiore templi aditu, ſuper eius portas in ſacris forib. arma ponunt, & abundare quidem ſe ſuis neceſſarijs confidebant, ſacrarum enim rerum copia ſuppetebat nihil impium exiſtimantibus. crebri fiebant impetus, & miſſilium iactus, totumq; polluebatur cædibus templum. Miſſilia machinarum vi ad aram vſque templumque peruenientia, in ſacerdotes ſacra celebrantes cadebant, ac multi, qui properantes ab vltimis finibus terræ, ad D ſanctiſſimum locum veniſſent, ante ipſas hoſtias procubuerunt, armaq; ſuo ſanguine imbuere. Indigenis autem mortuis alienigenæ, ac ſacerdotibus profani miſcebantur, perq; atria diuina ſtagnum fecerat diuerſorum cadauerum ſanguis. Hæc ex Ioſepho carptim, omiſſis ijs, quæ ad rem noſtram non attinent, cauſa breuitatis. Hæc verò templi violatio, antequam Romani vrbem obſiderent, cōtigit, cum ipſi inter ſe Iudæi diſſiderent, bello ciuili perirent, templumq; pollueręt.

Ioſephus.

Quo circa Ioſephus adiungit: Quid tantum paſſa es ò miſerrima ciuitas à Romanis, qui tua inteſtina ſcelera flāmis purgaturi introiere? Iā enim Dei locus non eras, neque manere poteras, domeſticorum funerum facta ſepulchrum, & quę fanum ciuili bello tumulum conſtitueras. Veſpaſianus quoque lib. 5. cap. 2. Iudæorum inteſtina mala non ignorans, iam ante dixerat, Deum melius, quàm Romanos diſponere, qui ſine labore Iudæos Romanis traderet, nulloque periculo victoriam condonaret. proinde manib. proprijs intereuntibus inimicis, maximoque malo, id eſt, ſeditione turbatis, debere Romanos potius periculorum ſpectatores eſſe, quàm cum hominibus mortem appetentibus, atq; inteſtina rabie inſanientibus, confligere. Itemq; dixit: Iudęos bello domeſtico, ac diſſenſione tumidos, miſerabiliora pati quotidie, quàm Romani in vrbē intromiſſi, eos captos afficerent.

Templum ipſi Iudæi polluerunt, indignātibus Romanis.

Cum verò Hieruſalem à Romanis obſeſſa iam eſſet, de templi contaminatione, ſcribit hæc idem auctor lib. 7. cap. 4. Seditioſi ſupra ſacras portas, iacula, & baliſtas, & ſaxorum diſpoſuere tormenta, vt omne quidem circum fanű ſpacium, multitudine mortuorum ſepulchro; templum verò ipſum caſtello ſimile videretur. In loca verò ſancta, & inacceſſa, cum armis adhuc, & manibus gentili cæde calentibus, inſiliebant. Et ad hanc proceſſere iniuriam legis, vt quam Iudæos indignationem oporteret exercere, ſi hæc Romani admitterent, ea tunc in Iudæos propria ſacra temerantes, vterentur Romani milites, &c. Non milites ſolum indignabantur Iudæis, templum violantibus, verum Titus etiam ipſe, Veſpaſiani Imperatoris filius, bellique dux, eiſdem eam profanationem exprobrauit, eodē Ioſepho teſte lib. 7. cap. 4. Nonne (ait Titus) vos ſceleratiſſimi, cancello ſanctum locű protexiſtis? nonne literis græcis, ac noſtris, id eſt, latinis, inciſas tabulas conſtituiſtis, quibus ne ſepta cuiquā trāſgredi liceret, edicitur? nonne eos, qui trāſiſſent, quamuis Romanus quis eſſet,

Ioſephus.

Si quis Septa templi tranſgrederetur, etſi Romanus eſſet, occidebatur.

ſet, vobis necare permiſimus? Quid igitur in eo, etiam mortuos conculcaſtis, ò nequiſſimi, aut cur templum, & externi, & gentilis ſanguinis confuſione, polluiſtis? Hęc Titus.

Hanc ergo violationem, puto abominationem appellari, hoc ſenſu. Et erit in templo abominatio deſolationis, hebraicè, abominationes, numero plurali, hoc eſt, erit abominanda violatio templi, erunt in templo homines abominatione digni, qui in templum veluti in arcem ſe recipient, ex eo pugnabunt, illudq; cædibus, & ſanguine profanabũt. Quia verò ex templi pinnaculis, ſuperioribuſve locis, iacula emittebant, dicitur hebraicè, erit ſuper pinnaculum abominatio. Abominatio enim erat, è templi pinnaculis pugnare, ciueſq; interficere, in cuius atria ei, qui cadauer tetigiſſet, ingredi nefas fuit.

Obijcitur huic ſententiæ. Hãc abominationem non poſſe dici deſolationis, eo quod non euerterit templum, & vrbem, quam Romani exciderunt. Sed quiſquis hoc obiecerit, legat quæſo Ioſephum, & intelliget hos ſeditioſos homines, qui templũ occuparunt, & templum ipſum euertiſſe, & ciuitatem. Etenim ſi non obſtitiſſent hi, ciuitatem Iudæi Tito humaniſſimo Duci, Romaniſq; tradidiſſent, quod ſi feciſſent, nec templum, nec ciuitas ęquata ſolo fuiſſet. At permiſit Deus ſeditioſorum abominationem, ac obſtinationem, vt ciuitas omnino excinderetur, templum igne deflagraret, Chriſtique illud vaticinium impleretur; Luc. 19. Non relinquẽt in te lapidem ſuper lapidem, eò quod non cognoueris tempus viſitationis tuæ.

Luc. 19.

Ioſephus.

Fuiſſe autem illam ſeditioſorũ abominationem deſolationis, oſtendit Titus lib. 7. apud Ioſephum, cap. 7. cum Ananus quidam, & Archelaus, ex ſeditioſorum numero ad illum profugerunt. Aiebat enim, non voluntate, ſed neceſſitate veniſſe, nec ſalute dignos eſſe, incenſam ipſorum cauſa patriam deſerentes. En Titus ſeditioſos euerſionis patriæ cauſam effectricem eſſe affirmat. & lib. 7. cap. 13. ſic ſeditioſos

E alloquitur idem Titus, etiam ſaturati eſtis patriæ malis ò viri, quibus neque virtutis noſtrę, neque infirmitatis propriæ venit in mentem, ſed inconſulto impetu ac furore, perditis populum, & ciuitatem, ſimul ac templum, ipſi quoq; iuſtè perituri? Quoties vici, toties vos ad pacem tãquam victus prouocaui. Cum propè ad templum acceſſiſſem, conſultò iterum legis belli oblitus, parcere vos proprijs ſanctis orabam, templumque ſeruare, data vobis exeundi copia, & fide ſalutis, vel etiã F pugnare alio tempore ſi velletis in alio loco, facultates præbui, iſta omnia ſpreuiſtis, & tẽplum manibus veſtris incendiſtis, &c. Hæc Titus. Præterea abominatio deſolationis, id eſt, euerſionis & incendij, dici poterat illa tẽpli profanatio, eoquòd cauſa fuerit illius incendij, quo templum conflagrauit. Si enim ex templo non fuiſſet pugnatum, templum nõ fuiſſet inflammatum. Lege Ioſephum lib. 7. de bello cap. 9. & 10. Ad hæc, non ne ſtra- G ges à ſeditioſis editæ, qui templum obtinebant, ſatis ſunt, vt abominatio dicantur deſolationis? vt omittã alias; Idumæos illi in ciuitatem noctu intromiſere, à quibus ea nocte octo millia hominum interfecta commemorat Ioſephus lib. 5. cap. vlt. Deinde 6. libri initio ſic ſcribit: Tam Zelotæ, quam Idumæi, paſſim plebem, quaſi nefandorum animalium gregem irruendo mactabant; & vulgus quidem in quolibet loco deprehenſum necabatur; correptos autem nobiles, & adoleſcẽtes, H vinctos in carcerem concludebãt, ſpe nonnullos eorum ſibi poſſe ſociari nece dilata. Verum hæc nullum mouebant, ſed cuncti mortem præoptauerant, dummodo ne aduerſus patriam communem, nequiſſimè cõſpirarent. Sæuiſſima tamen ante cædem verbera ſuſtinebant, exulcerati plagis atque tormentis, cumq; iam corpus non ſufficeret cruciatibus, tandem gladium merebantur. Duodecim autem millia nobilium periere, &c.

Ioſephus.

Nec illud hoc loco prætermittendum, quod idem Ioſephus ſcribit lib. 5. cap. 2. Vetus, inquit, quidam ſermo fere-

Digitized by Google

A ferebatur, tunc demum ciuitatem captum iri, ſancta quoq; flammis exurenda eſſe lege belli, cum ſeditio fuiſſet exorta, fanumq; Dei proprię manus ante violaſſent. Quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitantes miniſtros ſe prębuerunt, &c. Vetus igitur ſermo ferebat Iudæorum ſeditionem, templique violationem cauſam, vel ſignum fore deſolationis, qs ſit is ſermo, nō docet Ioſephus. Forſitan antiqui Hebræi ante Chriſtū, ex hoc Danielis loco, illū deprompſerūt, eoq; modo Danielem interpretati ſunt, quo nos iterpretamur.

B Ijs adde, etſi ſeditioſi illi euerſionē ciuitati, temploque non intuliſſent, tamē templi illam profanationem, rectè appellari potuiſſe abominationem deſolationis, propterea quod etſi nō cauſa efficiens, tamen ſignum fuiſſet deſolationis; vt ſignum enim deſolationis proponitur à Chriſto Optimo Maxi. *Matt. 24.* Matth. 24. Cùm videritis abominationem deſolationis, ſtantem in loco ſancto, &c. Ideſt cùm videritis violari tēplum, in arcem conuerſum, & ex illo pugnare homines ſeditioſos, hoc ſignū ſit vobis certiſſimū excidij, tum vrbis, tum templi, tunc igitur, quia imminet vrbis obſidio, & euerſio à Romanis, q in Iudæa ſunt, fugiant in montes, &c.

C Dicet aliquis, templum illud tunc temporis, antiquatis Chriſti morte ſacrificijs, cæremonijsq; Iudaicis abrogatis, locus ſacer nō erat, ergo nec rectè dicitur violatum, nec rectè appellatur illius violatio, abominatio. abominanda enim violatio, eſt loci ſacri execranda profanatio. Reſpondemus, Danielē, & Chriſtum loqui, ex opinione Iudæorū, quibus locus templi maximè ſacer, etiam tunc ducebatur, abominādaque illis credebatur profanatio. Prætereà, quamdiu cum honore Synagoga ſepeliebatur, Iudaicique ritus, Iudæis conuerſis ad Chriſtum, permittebantur, tēplum ipſum iam ante Deo dicatum, nō omni religione videtur caruiſſe, ideoque abominatio dicitur illius contaminatio.

D Alij arbitrantur abominationē deſolationis appellari exercitum Romanorū, qui Ieruſalem circumdedit & euertit. Abominatio quidem dr, quia ex ijs hominibus erat conflatus, qui idola colebant, deſolationis, quia vrbem, templumq; deſolauit. Fauet D. Lucas huic explanationi, qui pro verbis illis Chriſti Matt. 24. Cùm videritis abominationem deſolationis, &c. Hæc ſcripſit. Cū videritis circumdari ab exercitu Hieruſalē, tunc ſcitote quia appropinquat deſolatio eius. Verum hæc explanatio, non ſatis congruit cū verbis Danielis & Chriſti; Danielis enim verba huiuſmodi ſunt; Et erit in templo abominatio deſolationis; Verba autem Chriſti, hæc: Cùm videritis abominationē deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto. At exercitus Romanorum, qui vrbem circumdabat, non ſtabat in loco ſancto, nō ſtabat in templo, ſed longè à templo extra vrbem. Lucas autem aliud ſignum euerſionis, aliud Matthæus indicauit.

Congruet explanatio cū Verbis Danielis & Chriſti, ſi abominationem, vel abominationes deſolationis, vt hebraicè legitur, dicamus appellari Romanorū abominanda vexilla in templo erecta: Nā Romanos vexilla in tēplo erexiſſe, Ioſeph. refert lib. 7. c. 13. Romani, inquit, poſtq̄ ſeditioſi ad ciuitatem cōfugere, templo, itemq; omnibus circū locis ardentibus, ſigna in fano repoſuere, contra portam Orientalem. Hiq; ibi ſacrificio celebrato, maximis cum clamoribus, declarabant Titum Imperatorem. *Romani in templo ſigna poſuere.* Hoc eſt, quod Daniel ait, erunt ſuper pinnaculum abominationes deſolationis, ideſt, in editis locis templi, figentur execranda vexilla Romanorū, qui vrbē, templumq; deſolabunt. Hæc eſt abominatio (vt Dominus loquitur) ſtans in loco ſancto. Nec ſolùm in templo, ſed in turribus etiam vrbis fixere ſigna, vt idem Ioſephus narrat lib. 7. c. 16. Muris, inquit, potiti Romani, ſigna in turribus poſuere, & plauſu, ac lætitia victoriam, & cantu celebrabāt, &c. Addiderim tertiū ſenſum, poterit abominatio deſolationis, abominandas flāmas ſignificare, qua templum cōbuſſerunt. Hoc pacto, erit in templo abominatio deſolationis, id eſt, erunt in templo abominandæ flammæ, quibus templum deflagrabit, ac deſolabitur.

Digitized by Google

Ad extremum, non fore inſtaurandũ Iudæorum antiquum ſtatum, prædicit Angelus illis verbis: Et vſq; ad conſummationem & finem, perſeuerabit deſolatio. Quaſi dicat, poſt excidiũ à Chaldæis illatum, inſtaurabitur Iudæorum Reſpublica; at poſt euerſionem à Romanis patratam, nullo vnquam tempore reuiuiſcet; vſque ad conſummationem & finem mundi illius deſolatio perſeuerabit.

Angeli prædictio.

Prædicit igitur Angelus, primò, à Meſſia expiãda peccata, ſempiternamque iuſtitiam in orbem afferendam. F Secundò implendas prophetias. Tertiò, Meſſia intra ſpatium ſeptuaginta hebdomadum, id eſt, 490. annorum, venturum. Quartò, occidendum poſt hebdomadas ſexaginta nouem, in ipſa hebdomada ſeptuageſima. Quintò, Iudæorũ legem & ſacrificia abroganda. Deficiet, inquit, ſacrificium & hoſtia. Sextò vrbem & templum à Romanis euertendum. Septimò, Reipublicæ Iudaicæ euerſionem fore perpetuam. Quæ omnia exitus comprobauit.

G Numerent igitur Iudæi vnde velint has hebdomadas, ſi placet, à Sedechia, à Cyro, à captiuitate Babylonica, vel quærant alia quæcunque effugia. Sanè reperient, iam pridem præterijſſe. Si autem effluxere ſeptuaginta hebdomades, Meſſiæ aduentui deſtinatæ; perſpicuum eſt Meſſiam iam veniſſe, occiſum eſſe, peccata hominum ſuo cruore expiaſſe, ſempiternam iuſtitiam adduxiſſe, prophetias impleſſe, ſacrificia, ritusque Iudaicos abrogaſſe. Compertum quoque Iudæorum Rempublicam ob necem Meſſiæ ſuo illatam, à Romanis H ſolo æquatam, nullo vnquam tempore inſtaurandam.

Vnde incipiant hebdomades, vbi deſinant.

Vnde autem incipiant hebdomades, ſi quæras, & vbi deſinant. Reſpondeo, quòd ex dictis exploratum eſt, cœptas ab exitu ſermonis, vt iterum ædificaretur Ieruſalem, poſt captiuitatem Babylonicam; finem autem accepiſſe paulò poſt paſſionem Chriſti Optimi Maximi. Exitus autem ſermonis, vt iterum ædificaretur Ieruſalem; ſignificat ſermonem, vel promiſſionem, vel facultatem, ad extruendam vrbem Ie- E ruſalem, profectam ſiue egreſſam ab ore Dei, vel Prophetæ, vel Regis Perſarum.

Huiuſmodi exitus quinque fuere. Primò, Ierem. 29. exijt ab Ieremia ſermo reuerſionis populi è Babylonica regione in Iudæam, poſt ſeptuaginta annos. Exijt, inquam, anno (vt videtur) quarto Sedechiæ Regis vltimi Iudæorum; ante captiuitatẽ annis ſeptẽ. nam cap. 28. huius anni mentionem fecit Vates. *Ierem. 29.* Secũdò exijt ſermo, ſiue promiſſio ex ore Dei, vt ædificaretur Ieruſalem, cum Gabrielem Angelum ad Danielem miſit. Miſit aũt Angelum ad Danielem anno primo Darij Regis Medi; vt cõſtat ex initio capitis noni, ipſius Danielis. *Dan. 9.* Tertiò exijt ſermo ab ore Cyri Regis Perſarum, qui primo anno Regni ſui Iudæis poteſtatem fecit redeundi in patriam, templumque extruendi, vt dicitur 2. Paralipo. vltimo cap. & 1. libr. Eſdræ cap. 1. *2. Paralip. vlt. 1. Eſd. 1.* Facultatem etiam dediſſe videtur exædificandæ vrbis, nec enim ad agros, ſed ad ciuitatẽ incolendam Iudæos remittebat in Iudæam. G Quartò exijt ſermo ab ore Darij Hyſtaſpis Regis Perſarum; is enim amplam largitus eſt facultatem Iſraelitis extruendi templum, anno Imperij ſecundò, vt narratur 1. Eſdræ 6. *1. Eſd. 6.* Quod ſi facultatem largitus eſt extruendi tẽpli, largitus etiam videtur extruendæ ciuitatis. Quintò exijt ſermo ab ore Artaxerxis Longimani, Regis item Perſarum, qui vigeſimo anno regni ſui, vt proditum eſt memoriæ libro 2. Eſdr. cap. 2. permiſit Neemiæ è Babylonia in Iudæam reuerti, ad ædificandam Hieruſalem, quod ille ſummo cum labore præſtitit. *2. Eſd. 2.* H Lege ſecundum Eſdræ librum cap. 4.

Igitur hebdomadas Danielis, doctorum alij à primo, alij à ſecundo exitu, alij ab alijs cœpiſſe volunt. Longum eſſet eorum ſententias recenſere, annosque ad calculum vocare. Neque verò id nunc facere eſt opus, cum ſatis conſtet, hebdomadas ſeptuaginta, vndecumque numerentur, iam effluxiſſe, atque adeò Meſſiam iam veniſſe, & eſſe à Iudæis occiſum, quod probare volumus.

CA-

Digitized by Google

CAP. VI.

Dominum Ieſum eſſe Meſſiam, atque adeò iam veniſſe Meſſiam, oſtenditur ex conuenientia veteris Teſtamenti cum rebus Ieſu Opt. Max.

Mira ſanè eſt veteris Teſtamēti cū nouo conſonantia, diuinus planè concentus, quem qui animi auribus fideliter hauriūt, & mirum in modum oblectantur, & Ieſum Optimum Max. veriſſimum eſſe Meſſiam, in quem antiqua vaticinia omnia quadrent, magna cum oblectatione cognoſcūt. Vt enim Ambroſius ait in Commētarijs D.Luc. c.2. Omnis legis veteris ſeries, futuri typus fuit. Sed longiſſimam hanc ſeriē perſequi, omneſq́; eius typos, & vaticinia excutere, infinitum eſſet. Exigit ſuo iure argumentum hoc, & quidem præclariſſimum, & præclaro aliquo ingenio digniſſimum, magnum opus, libroſq́; multos. Nobis ſit ſatis ex tot dapibus nonnihil nunc libare, cū verò ſigillatim de Chriſti geſtis agemus, quæ in rem erunt veteris Teſtamenti myſteria enucleare. *D. Ambr.* B

Quærendus autem eſt Meſſias tam in ipſa ſcripturæ litera (multa enim de Meſſia literali ſenſu intelligenda ſunt) quàm ſub literæ velamine, ſiquidē multa quoq; ſub literæ cortice Meſſiæ, Eccleſiæq́ue myſteria delitеſcere perſpicuum eſt, vt ſuprà diximus. egregieque Origenes docuit initio commentariorum in Leuiticū ijs verbis: Sicut in nouiſſimis diebus, Verbum Dei ex Maria carne veſtitum, proceſſit in hunc mundum, & aliud quidem erat, quod videbatur in eo, aliud, quod intelligebatur: Carnis enim aſpectus ī eo patebat omnibus, paucis verò & electis dabatur diuinitatis agnitio; ita & cū per Prophetas, vel legiſlatorem, verbum Dei profertur ad homines, non ſine competentibus profertur indumentis. Nam ſicut ibi carnis, ita hic literæ velamine tegitur, vt litera quidem aſpiciatur, tanquā caro, latens verò intrinſecus ſpiritalis ſenſus, tanquam diuinitas ſentiatur. Hæc ille. C D

A In principio ergo Geneſeos, aduentus, mortiſq́; Meſſiæ fundamentum iecit Moyſes, cauſamq́ue propoſuit. Hoc autem fundamentum, hæc cauſa, Adami peccatum fuit, quod vniuerſi generis humani maſſam, quaſi venenatum, peſtiferumq́ue fermentum infecit. In illo enim vno homine, omnes homines vnus homo fuere, vt Auguſtinus docet, ideoq́; ab illo veluti fonte, omnes riuuli, ſerpentis tartarei veneno ſunt imbuti. In libro tertio de peccatorum meritis, & remiſſione capite 7. ſic ſcribit Auguſtinus: In Adam omnes tunc peccauerunt, quando in eius natura illa inſita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille vnus fuerunt. Item eodem loco: Quicquid erat in futura propagine, vita vnius hominis, ſcilicet Adami, continebat. & in lib. 2. de nuptijs, & concupiſcentia capit. 5. Per volūtatem malam Adami omnes in eo peccauerunt, quando omnes ille vnus fuerunt, de quo propterea ſinguli peccatum originale traxerunt. Hæc ille. Vnde meritò primus ille homo, nō aliud, quàm commune hominis nomen habuit: Adam enim hominem ſignificat, quoniam veluti communis quidam homo erat, in quo reliqui omnes continebantur. *D. Auguſ.* *Cauſam aduentus Meſſiæ, ſcilicet, peccatum Adami Moyſes initio Geneſeos expoſuit.*

Memorię proditum eſt, Caligulā Romanum Imperatorem aliquādo in hæc verba exclamaſſe; Vtinam populus Romanus vnam ceruicem haberet; videlicet, vt vno ictu poſſet totum populum abolere. Tartareus ſerpens plus, quàm Caligula optabat, adeptus eſt, hic in vno populo vnam optabat eſſe ceruicem, quam feriret; ille in vniuerſo hominum genere vnam reperit, quam acutiſſimo peccati gladio cęderet. Illa vna Adami ceruix, totius humani generis ceruix erat, quod totū in Adamo Principe, capiteque ſuo continebatur. Illa quoq; vna Adami percuſſio, capitis totius humani generis percuſſio fuit; hominumq́; omnium non corporis ſolū, verum animi etiam mors acerbiſſima. *In Adamo oēs homines Diabolus occidit, quia ex eo omnes peccatum traxerunt originale.*

Hoc itaq; Adami peccatum Moyſes initio ſui eximij operis, poſteaquam de mundi creatione egit, memoriæ hominum prodidit, propterea ꝙ aduentus

Cur peccatum Angelorum ſilētio prateriȳt Moyſes.

Meſſiæ cauſa fuit. Peccatum autē Angelorum ſilentio prætcrijt, eo quòd Meſſias in orbem venit, nō vt Angelos, ſed vt homines redimeret, & à peccati ſeruitute immaniſſima liberaret. Angelū Moyſes ſubito introducit in Diabolū conuerſum, ſerpentisq; ore cum fœmina colloquentem, at quo modo in Diabolum ſit conuerſus minimè enarrat, de peccato ſolum agit, quod Meſſię ſanguine delendum erat. Id tantum docet, ſerpentem funeſtiſſimum, in clariſſimū illum totius humani generis fontem Adamum, iuſtitia, gratia, ſcientiaq; pleniſſimum, virus mortiferū euomuiſſe; humanumq; genus, quod vniuerſum illo ex fonte aquam haurit, occidiſſe, qa hæc fuit Meſſiæ aduentus cauſa, hominum è peccato originali, reliquisque proprio actu commiſſis, veluti ex morte ſuſcitatio, non Iudæorum in Palæſtinam, quam ipſi ſomniant, reuocatio.

Comminatus eſt homini Deus grauiſſimum mortis ſupplicium, ſi arboris vetitæ fructu veſceretur; In quacunq;, inquit, die comederis, morte morieris.

D. Auguſt.

Credit autem Aug. libr. 13. de ciuit. Dei cap. 12. varia mortis genera comminatum. Cùm quæritur, inquit, quā mortē Deus primis hominibus fuerit comminatus, vtrum animæ an corporis, an totius hominis, an illam, quæ ſecunda dicitur? Reſpondendum eſt; Omnes. hæc ille. Mortem continuò ſubijt Adamus animi, quia gratiæ pretioſiſſimo dono, & originali iuſtitia priuatus eſt, morte corporis etſi non protinus eſt affectus, tamen eadem die, qua peccatum cōmiſit, mori cœpit, mortisq; neceſſitatem incurrit. Auguſt. lib. 13. de ciuit. Dei, ca. 23. Eo, inqt, die mutata in deterius eſt, vitiataq; natura, atq; à ligno vitæ ſeparatione iuſtiſſima, mortis in primis parentibus etiam corporalis, neceſſitas facta eſt. Præterea mortis æternæ, quam ſacræ literæ ſecundam vocant, debito ſe obſtrinxit. Tanti ſerpens cauſa mali. non hic, quem humum corpore verrentem cernimus, ſed ille, qui è cœlo cecidit, hoc indutus, tanquam idoneo ſuæ nequitiæ inſtrumento. A primo parēte in filios vtraq; mors emanauit, tam animæ, quàm corporis, mors quoque illa,

Triplicem mortē inuexit peccatū Adami.

E quam ſacræ literę ſecundā vocant, qua homo in pœnis viuit ęternis, ex illo fonte effluxit.

Erat igitur humanum genus triplici obnoxium morti, animi, corporis, mortiq; ſecundæ in cruciatu æterno, idque fraude Dœmonis. Potentiſſimo indigebant tot mortui excitatore è tot mortibus, nempe Verbo Dei. Miſit ergo (vt dicitur Pſal. 106.) Verbum ſuum, & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. non de vna ſola interitione ſiue morte, ſed de multis interitionib.
F eripuit, quia à morte animi, à morte corporis, à morte æterna liberauit. Hęc cauſa fuit, cur Deus homo factus eſt, ò Hebræi. Homo enim, qui ſolūmodo homo eſſet, vitā mortuis à ſerpēte occiſis reddere nequibat. Nam, vt ait Chryſoſt. homil. 10. in Ioan. Cecidit natura noſtra eo caſu, vt reſtitui nullo modo à quoquā, niſi ab illa Dei potentiſſima manu, poſſet. Qui hominē creauit, is ſolus tot mortis generibus occiſum potuit excitare; vnde idē Chryſo. eadem homil. Non poterat, inquit, ali-
G ter natura noſtra exurgere, niſi qui in principio eā effinxerat, manū porrexiſſet. Quēadmodum mūdus hic magnus, ſi euerteretur, à ſolo Deo in priſtinum poſſet ſtatum reuocari, ſic paruus mundus, ideſt, homo, ſerpētis dolo euerſus, ab eodem ſolo Deo potuit inſtaurari.

Verbū Dei hominem à triplici morte eripuit.

D. Chryſ.

At dicet Hebręus, potuiſſet Deus homines hac multiplici morte liberare, quamuis homo non eſſet factus, quid igitur opus fuit humanam naturam aſſumere, ac mori? Reſpōdemus, potuiſſe quidem Deum abſque humana natu-
H ra, vitę omnes homines reſtituere, tam animi, quàm corporis. Atque adeò fatemur Verbi diuini incarnationem, & perpeſſionem, non fuiſſe abſoluto modo neceſſariam ad homines redimendos, vt docet Diuus Auguſtinus lib. 13. de Trinitate, capit. 20. Verum tamen aſſerimus tanto malo conueniētius remedium inueniri non potuiſſe. Auguſtin. Eos, inquit, qui dicunt, ita ne defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miſeria mortalitatis huius? parum eſt ſic refellere, vt iſtum modū aſſeramus bonum, & diuinæ congruum digni-

D. Auguſt.

Incarnatio verbi maximè conueniens remedium homini ſanādo.

Digitized by Google

dignitati: verum etiam vt oſtendamus, A non alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cuius poteſtati cuncta æqualiter ſubiacent, ſed ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientiorem modum alium non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe, &c. Hic modus Dei erga nos ſummum amorem patefecit, hic omnium virtutum exẽplar Chriſtum ad imitandum nobis propoſuit, hic amorem noſtrum erga tantum amatorem excitauit; hic Dæmonem victorẽ, per naturã ipſam humanã, quã in Adamo vicerat, vicit in Chriſto; hic ex ſummo iure, iuſtitiæ diuinæ ſatisfecit, B hic miſericordiæ diuinę infinitũ pelagus hominibus, Angelisq; demõſtrauit.

Potuit quidem Deus liberali voluntate peccata hominibus condonare, potuit Diabolum ſumma potentia vincere. Verum (vt ait Aug. 13. de ciuitat. ca. 13.) diabolus non potentia Dei, ſed iuſtitia ſuperandus fuit. Iuſtitia ergo in cruce ſuperatus eſt, & iuſtitia illa, qua maior excogitari nequit; quippe quæ in ipſo Dei corpore, omnium, quæ homines commiſerunt, ſcelerum, vltrix fuit. Etenim Chriſtus Opt. Max. omnia C in ſe hominum ſcelera ſoluenda receperat, hominumq; debitum veluti fideliſſimus fideiuſſor, in ſe tranſtulerat; vt dixit D. Greg. Nyſſenus in Oratione de Chriſti Natiuitate, his verbis: Seipſum dedit quaſi pretiũ, quo redimeret eos, qui capti ac detenti erant, vt tanquam fideiuſſor quidam, tranſlato in ſe debito, liberaret eũ, qui detinebatur ab ijs, quorum erat in poteſtate, &c. Hinc illud Iſai. 9. Puer natus eſt nobis, cuius principatus ſuper humerum eius; Principatum enim ferebat Chriſtus ſuper D humerum, quia orbem vniuerſum cui imperat, ſuper humeros ferebat impoſitum, vt quia ſoluẽdo orbis non erat, diuinæ iuſtitiæ pro orbe ſatisfaceret.

Auguſt. *Diabolus non potentia ſuperatus, ſed iuſtitia.*

D. Gregor. Nyſſenus. *Hominis debitum Chriſtus in ſe tranſtulit, ſoluendum.*

Iſa. 9. *Principatus ſuper humerum Chriſti.*

Quemadmodũ neci ereptus eſt Iſaac, ictum verò paterni gladij, qui ſupra caput eius vibrabatur, aries veluti clypeo oppoſitus excepit; ita morti ereptus eſt homo, ictum verò diuini gladij, qui iugulum illius petebat, innocentiſſimus agnus Chriſtus, veluti ſcutum obiectũ ſuſtinuit. Quamobrem meritò Pſal. 3. à Dauide Deus ſcutum appellatur. Tu autem Domine (ait ille) ſuſceptor meus es; Hebraicè magen bagadi, hoc eſt, ſcutum circa me, vel ſcutũ pro me. D. Hieron. ſic vertit: Tu autem Domine clypeus circa me, & Pſal. 83. quo loco Septuaginta verterunt; Miſericordiam, & veritatem diligit Deus; hebraicè legimus, ſemes v magen Iehouah, hoc eſt, vt vertit Hieron. Sol, & ſcutum Dominus. Deinde ſequitur, gratiam & gloriam dabit, &c. Scutum enim eſt Deus incarnatus, crucíq; affixus, quod diuini gladij ictum ab homine propulſat; Sol item eſt, qui humani cordis tenebras pellit, Sol qui gratiæ lucem in terris, gloriæ verò lumen in cœlo donat. Sol eſt, quia bona omnia, quæ luce ſignificatur, largitur: ſcutum eſt, quia mala omnia à nobis arcet.

Pſal. 3. *Pſal. 83.*

CAPVT VII.

Secundus locus ex cap. 3. Geneſ.

INitio Geneſeos, vt dixim[9], iecit Moyſes incarnationis, perpeſſionisq; diuini Verbi fundamentũ, dũ Adami peccatum literis conſignauit. Capite verò tertio, ipſam incarnationẽ, perpeſſionemq; à Deo hominib[9] promiſſam docuit. Dirum. n. ſerpentem nequiter exultantem, ꝙ fœminam induxiſſet in fraudem, illiusq; opera virũ præcipitẽ egiſſet in peccatũ, his verbis diuina miſericordia plenis, Deus compeſcuit. Inimicitias ponam inter te, & mulierẽ, & ſemen tuum, & ſemen illius; Ipſa cõteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ei[9]. Quibus diuini Verbi incarnationẽ, perpeſſionemq; veluti in ænigmate depinxit. Mulier enim illa, inter quam, & ſerpentem inimicitias Deus poſuit perpetuas, Virgo eſt ſanctiſſima, cuius in viſceribus puriſſimis, diuinum Verbum naturam aſſumpſit humanã. Etenim grauiſſimas cum Dracone tartareo geſſit Virgo inimicitias; adeò vt nullam ſibi infeſtiorem fœminam, ille vnquam ſit expertus. Nec fuit Siſaræ infeſtior Iahel, cuius caput adacto per tẽpora clauo perterebrauit; nec Holopherni infeſtior fuit Iudith, quem pugione obtrũcauit, nec Heſter Regina Hamano, quẽ Rex Aſſuerus in crucem egit, quàm fuit

Gen. 3.

Virgo Dei genitrix cõtriuit caput ſerpentis.

E irgo ſanctiſſima Draconi, cuius immanę caput cõtudit, quod vniuerſo hominum generi peſtiferis faucibus teterrimum venenum afflauerat. Quantumuis autem Virginis calcaneo crudelis ſerpens fuerit inſidiatus, leuiſſimum tamẽ, vel tenuiſſimi peccati venialis morſum, inferre nunquam valuit.

Hæc eſt Meſſiæ veri Dei, veriq́ue hominis mater; hæc ſecunda Eua, hoc eſt, vita, quæ vitã mortalibus attulit, mortemq́ue ac peccatum à prima Eua in orbem illatum expulit. Defenditur (ait

D. Gregor. Nyſſenus.

F Greg. Nyſſen. in oratione de Natiuit.) & purgatur mulier à muliere. Prima aditum, & locum introeũdi peccato dedit, hæc verò introeunti iuſtitiæ ſubſeruiuit, illa conſilium ſerpẽtis amplexa, atq; ſecuta eſt, hæc interfectorem Serpentis præbuit, illa per lignum peccatum introduxit, hæc per lignum bonũ

D. Auguſt.

inuexit, id eſt, per crucem. Et Auguſtin. ſerm. 17. de Natali Domini: Cum nemo, inquit, ſuccurreret, ad fœminam cauſa reuertitur, & origo per originẽ detruncatur; origo peccati per genitricem Chriſti. Meritò ergo Moyſes, poſt-

G quam ſcripſerat peccatum per fœminam à ſerpente ſeductam, in orbem egreſſum, protinus alteram nobis propoſuit fœminam, ſerpenti inimiciſſimam, per quam peccatum expulſum, & iuſtitia in orbem eſt introducta. Inimicitias (inquit Deus) ponam inter te, & mulierem.

Promiſſio incarnationis.

Gen. 3.

Neq; verò ſolius fœminæ meminit, ſed filij quoque eius, ex quo vt ex fonte omnia in orbem bona emanarunt. ideoq; addit: Et inter ſemen tuum, & ſemen illius. En tibi admirabilem Ver-

H bi incarnationẽ, à Deo hominibus promiſſam, ipſo eodem die, quo infauſto ſe crimine obſtrinxerant. Expẽde, quæſo, ſingularem Dei erga noſtrũ genus clementiam; prius crimini perpetrato remedium promittit, quàm pœnas de reis ſumat. Dum iratus fueris (ait Habacuc

Habac. 3.

3.) miſericordiæ recordaberis, iratus erat Deus primis parentibus ob peccatum commiſſum, ſed iratus miſericordiæ recordatur, commiſſoque peccato, ſtatim medicinam pollicetur. Vnde

D. Leo.

D. Leo Summus Põtifex ſerm. 2. de Natiuit. Deus, inquit, omnipotens & clemens, cuius natura bonitas, cuius volũtas potentia, cuius opus miſericordia eſt, ſtatim vt nos diabolica malignitas veneno ſuæ mortificauit inuidiæ, prædeſtinata renouandis mortalibus, ſuæ pietatis remedia, inter ipſa mundi primordia, præſignauit. Denuntians ſerpenti futurum ſemẽ mulieris, quod noxij capitis elationem ſua virtute cõtereret, Chriſtum ſcilicet, in carne vẽturum, Deum, hominemq; ſignans, &c.

Chriſtus mulieris, ideſt, Virginis prædictum ſemẽ.

Chriſtũ appellat Deus ſemen mulieris, non autem viri, vt obſeruauit Rupertus, quoniam ex Virgine abſq; viri opera conceptus, natuſque eſt. De quo ſemine (ait Rupertus) hæc dicuntur, niſi de vno, qui eſt Chriſtus? ipſe namque ſolus ita ſemen mulieris eſt, vt nõ etiã viri ſemen ſit. Filius ergo mulieris nõ viri dicit Chriſtus, quia ex Spiritu ſancto cõceptus in orbem prodijt, immortales cum ſerpẽtibus inimicitias geſturus. Inimicitias, inquit, ponã inter te, & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius, id eſt, Chriſtum. has verò inimicitias ad mortẽ vſq; perſecutus eſt, donec crucis baculo caput Draconis cõtriuit, illumq; è mundo expulit; Princeps, inquit, huius mundi eijcietur foras, Ioan. 12. vnde illud Pſal. 88. Tu humiliaſti, ſicut vulneratum, ſuperbũ, in *Pſalm. 88.*
brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. Etenim Chriſtus caput ſerpentis contriuit ſua potẽtia, Virgo autem per Chriſti gratiam. Vnde D. Leo & alij legunt, ipſum, ſcilicet ſemen, i. Chriſtus conteret caput tuũ. Hebraicè nunc habetur, hu, id eſt, ipſum ſemen. Septuaginta interpretes vertunt; Ipſe, ſcilicet Chriſtus, noſter videt legiſſe (hi) i. ipſa.

Semen verò ſerpentis dicuntur Dæmones, qui veluti illius filij ſunt; dicuntur etiam impij homines, quales Phariſæi erant, quibus Chriſtus dixit Ioan. 8. Vos ex Patre Diabolo eſtis. hoc autem Draconis ſemen quàm fuerit vſque ad mortem crucis, inimicũ ſemini mulieris, quis non videt? Sed capiti inſidiari non potuit ſerpens, ideſt, diuinitati, inſidiatus eſt calcaneo, infimę Chriſti parti. i. corpori, quod omnibus tormentis excruciatum ſuffixit cruci. At quemadmodum

modum à tergo inſidiantem colubrum conuerſus viator baculo conterit, ſic Chriſtus inſidiantis Diaboli caput, ipſo crucis ligno contudit. Ipſe (vt vertunt Septuagin.) conteret caput tuum, ſcilicet crucis ligno; Tu inſidiaberis calcaneo eius; id eſt, corpori; at ipſe eodē hoc calcaneo, id eſt, corpore vulnerato, & vita priuato, conculcabit caput tuum, vitamque hominibus reſtituet ſempiternam.

Chriſtus cō triuit caput ſerpentis baculo crucis.

Hanc vitam hominibus per mulierē ſerpenti inimicam reſtituendam, cum Adamus ex verbis hiſce audiuiſſet, vxorem ſuam, Euam ſiue hebraicè חוה Chaua, id eſt, vitam nominauit; tum ꝙ mater futura eſſet viuentium per Chriſti redemptionem; tum quòd hoc nomine vellet ſibi vitam à Chriſto afferēdam, in memoriam reuocare. Alioqui mirandum ſanè eſt, cur Adam vir ſapiētiſſimus, eam vxorem voluerit vitā appellare, quæ mortem mundo inuexit; eoq; tempore nomen impoſuerit, quo à Deo ob commiſſum peccatum acerbam ſententiam audierat. vnde Ruper. Quid, inquit, inſanius, quàm in tali articulo Euam dicere eam, quæ nō habet vitam? dicere matrem cunctorum viuētium eam, quæ potius eſt mater cunctorum morientium? Verum Rupertus iniquior fuit Adamo, quam par eſt, dū ſic ſcribit: Deo dicenti; Donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es; quia puluis es, & in puluerem reuerteris: adeò Adamus non credidit, vt econtrario vocaret nomen vxoris ſuę Euam, id eſt, vitam, eo ꝙ eſſet mater cunctorum viuētium, &c. Nec enim credibile eſt, Adamum non crediſſe Deo, ideoq; nomē vitæ impoſuiſſe vxori. Alia eſt ratio, q̃ reddimus, vt alias omittamus, nomine illo vitæ, vitam per mulierem, quæ beatum Semen erat paritura, mundo afferendam ſignificare voluit. Vitam quoque appellauit, vt diuinum beneficium vitæ, ſibi, vxorique donatæ ſemper mēte recoleret. Cùm enim ob peccatum morte digni eſſent, iuxta illud: In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris. vita à Deo donati ſunt.

Rupertus.

A

CAP. VIII.

Ex tertio cap. Geneſ. tertius locus.

PEccatum Adami omnium malorū ſeminarium, æternę memoriæ prodidit Moyſes, ipſius deinde peccati remedium, Virginis filiū fore indicauit. Poſt hæc, cuiuſmodi fuerit, ante hoc remedium allatum, hominum ſtatus, ſub typo edocuit. Scribit enim, Deum primos parentes e Paradiſo expuliſſe. Ecce hominum, ante aduētum Chriſti, ſtatum. Quemadmodum primi parentes è B Paradiſo terreſtri, ita è Paradiſo quoq; cœleſti cum poſteris, propter peccatū ſunt expulſi. Illa enim expulſio ex terreſtri, expulſionem ex cœleſti, adūbrabat. Adhibita verò cuſtodia ſignificabat, nullum ex hominibus, paradiſum cęleſtem ingreſſurum, antequam diuinæ iuſtitiæ, cuius nota verſatilis erat gladius, ſummo iure eſſet ſatisfactum. Nec Adamus quamuis peccatum pœnitentia acerba diluerit, nec Noe, nec Abraham, nec vllus hominū, ante Chriſti aduentum, Paradiſum cęleſtem in- C greſſus eſt. Vbi ille venit, animamq; in cruce exhalauit protinus cunctis antiquis Patribus Paradiſi aditū reſerauit, id quod illis verbis eſt ſignificatū: Hodie mecum eris in Paradiſo. D. Gregor. 12. Moral. capit. 7. Quia ante aduentum Mediatoris Dei & hominum, omnis homo quamuis probatæ vitæ fuerit, ad inferni clauſtra deſcendit, dubium nō eſt. Quoniam homo, qui per ſe cecidit, per ſe ad Paradiſi requiem redire non potuit, niſi veniret ille, qui ſuę incarnationis myſterio eiuſdem nobis Paradiſi D iter aperiret. Vnde poſt culpam primi hominis, ad Paradiſi aditum, romphæa flammea poſita eſſe memoratur, quæ & verſatilis dr̄, pro eo quod q̄ñq; veniret tempus, vt etiam remoueri poſſet, &c.

Status hominū poſt peccatum Adami, à Moyſe adūbratus.

D. Gregor.

Porrò verſatilis gladius dicitur Hebraicè מתהפכת mitapeceth, id eſt, vertens ſe; Vertebat ſe ille gladius, vertit ſe quoq; gladius diuinæ iuſtitiæ, & conuertit ſe, ſi nos cōuertamus nos. Vertit autem ſe, & conuertit in vaginam, cū Chriſtus animam in Cruce egit; ideoq; recondito iam diuinæ iuſtitię gladio in vaginam, & via in Paradiſum cęleſtem

aperta, cuius illa aditum occludebat, latroni dixit: Hodie mecū eris i Paradiſo.

CAPVT IX.

Quartus locus ex 4. Geneſ. de Caino & Abele.

Vmbra necis Meſſiæ, Abelis mors.

CApite quarto necis illius imaginē, ante oculos proponit Moyſes, qua à fratre ſuo. i. Iudæorum populo, Meſſias crudeliter occiſus eſt. Nam Meſſiæ innocens Abel, Iudaici populi impius Cain, imago eſt. Paſtor Abel Chriſti Paſtoris, Cain, qui hebraicè dicitur אדמה עבד Gobed adama. i. ſeruiens terræ, Iudæorum terrenis bonis ſeruientium, typū gerit. Inuidiæ ſtimulis agitatus miſer Cain, Abelem foras in agrum eductum occidit; eiuſdem inuidiæ aculeis concitati Iudæi, Chriſtum foras in mōtem Caluariç perductum, interfecerūt. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum capit. 9. Occiditur, inquit, Abel à fratre; occiditur Chriſtus à populo Iudæorum; ille in campo, hic in Caluariæ loco, &c.

D. Auguſt.

Pœnam fratricidij indixit Deus Caino, eandem, quam indixit Iudæis; ſimiles fuere fratricidio, ſimiles quoq; ſupplicio. Vagantur enim Iudæi ſuper terrā, vt Cain, ex Patria, Regnoq; in alias regiones exterminati. Vagus (inquit Deus) & profugus eris ſuper terram. & Chriſtus Luc. 21. Cadent in ore gladij, ſcilicet Iudæi; & captiui ducentur in omnes gentes, & Ieruſalem calcabitur à gentibus, &c. Rupertus in Geneſim. Vagum, inquit, & profugum Iudaicum populum Chriſtus eſſe voluit; quia videlicet, & eorum ſparſa captiuitas, & ipſorum Scriptura, teſtimonium perhibent, quòd frater ipſorum, quem occiderunt, iuſtus erat, & quòd nihil horū, quæ prædicamus, fides Chriſtiana confinxit, &c.

Luc. 21.

Rupertus.

Iudæi, vt Cain Abelem, id eſt, Meſſiam neſciunt.

Illa quoq; Caini vox, vt ait Auguſt. Iudæorum eſt, qua cū rogaretur à Deo; Vbi eſt Abel frater tuus? reſpōdit: Neſcio, nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Auguſtinus lib. 12. cōtra Fauſtum cap. 10. Vſque adhuc, inquit, quid nobis reſpondent Iudæi, cum eos interrogamus de Chriſto, niſi ſe neſcire Chriſtū, quem dicimus? fallax enim Cain ignoratio, Iudæorum eſt falſa negatio. eſſent autem quodammodo Chriſti cuſtodes, ſi Chriſtianam fidē accipere, & cuſtodire voluiſſent. nam qui cuſtodit in corde ſuo Chriſtum, non dicit, quod Cain; Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Hæc Auguſt. Illa item Dei verba, myſterium cōtinent. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra, quibus ſanguinis à Chriſto ſummo cum amore effuſi ingēns, cœloſq; penetrans clamor ſignificatur. Sed, vt Paulus ad Heb. 12. ſcribit, melius clamat ſanguis Chriſti, quàm Abelis; Abelis enim ſanguis vindictam, Chriſti ſanguis veniā, peccatorumq; inclamat remiſſionem. Theophyl. ad Hebr. 12. Chriſti, inquit, ſanguis ſplendidiorē vocem edit, & ſignificantiorē, & clariorē, per res ipſas clamans, quę omnes ſanctificauit, &c.

D. Auguſt.

Ad Hebr. 12.

Abelis ſacrificium i. Chriſti, reſpicit Deus, Caini. i. Iudaici populi victimas nō reſpicit.

Quod autem Abelis ſacrificiū Deus gratum habuit, Caini verò oblationē reprobauit, ex ſententia Ruperti indicat, Chriſti ſacrificium Deum habere acceptum; Iudæorum verò oblationes nullius iam eſſe momēti. Gen. 4. Reſpexit Dñs ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autem, & ad munera eius non reſpexit. Si hoc tempore reſpicit ad Chriſtum Pontificem ſummum, ſecundū ordinem Melchiſedech, & ad munera, ac ſacrificia eius; Iudæos autem & munera eorum non reſpicit. Rupertus: Iam, inquit, non reſpicit Dominus ad iſtum Cain, id eſt, Iudæorum populū, & ad munera eius; dicit enim illi Pſalm. 49. Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Prophetico quoque teſtimonio palam eſt, quia ad Abel, id eſt, Chriſtū, & ad munera eius Deus reſpicit, dicit enim de illo Spiritus ſanctus Pſalm. 109. Tu es Sacerdos in æternum ſecūdum ordinem Melchiſedech. Hæc ille.

Rupertus.

Gene. 4.

Abel autem ſacrificium Deo obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Chriſtus ſeipſum primogenitum, plenum adipe diuinitatis, plenum adipe totius gratię, ac deuotionis, in cœna, & in cruce obtulit Patri, quotidieq; in Eccleſia Catholica per ſuos offert Sacerdotes. Sacrificium Chriſti plenum

Sacrificiū Chriſti.

Digitized by Google

plenum eſt adipe diuinitatis, adipe quoque totius conſolationis & gratiæ, quo ij, qui diuinæ menſæ animo puro, atq; humili conuiuæ ſunt, impinguãtur, iuxta illud Pſal. 62. *Pſal. 62.* Sicut adipe, & pinguedine repleat anima mea, & labijs exultationis laudabit os meũ. & illud Pſal. 19. *Pſal. 19.* Holocauſtum tuum pingue fiat. Pingue quidem eſt Chriſti holocauſtum in ſeipſo. Vt autem in nobis pingue fiat, vt gratiæ ac deuotionis pinguedinem noſtris infundat animis, precamur. Rupertus; *Rupertus.* Nos cum Propheta dicimus, holocauſtum tuum pingue fiat; vt videlicet ſicut tunc, vbi per ſemetipſum hoc Sacramentum condidit Chriſtus; ita & nunc, vbicunque idem per Eccleſiæ manus ipſe conficit, pinguedo ſpiritus, & vitæ adſit. ne quenquam noſtrum propter peccata ſua, diuinæ virtutis adeps refugiat, & ipſe macrum ſacrificij corpus, ſolummodo dentibus indigne conterendo, corporis & ſanguinis Domini reus exiſtat.

CAPVT X.

Quintus locus ex cap. 6. Gen. de Arca Noe.

EXpulſo Caino, id eſt, populo Iudæorum, ob necem Meſſiæ; Deus alium ſibi populum aſciſcit, Eccleſiamq; ædificat, Geneſ. 6. *Eccleſia extruenda typus.* Quid enim aliud ſignificat, ingens illa Arca Noe iuſſu Dei extructa, quàm Catholicam Eccleſiam à vero Noe Chriſto Optimo Maximo ex ædificatam נח Noach, enim, i quies, Chriſtus eſt, vt illa indicant verba Matthæ. 11. *Matt. 11.* Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & inuenietis requiem animabus veſtris. *Chriſtus Noe, id eſt, requies.* Quaſi dicat, venite ad me, & inuenietis Noach verũ. i. requiem veram, in medijs pelagi fluctibus. *Eccleſia Arca Noe.* De noſtro Noe vera eſt Lamechi prædictio Gen. 5. *Geneſ. 5.* Iſte conſolabitur nos ab operibus manuum noſtrarum, in terra, cui maledixit Dominus. Vnde Paulus; Per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. 2. Corinth. 1. *2. Cor. 1.*

Hic Noe Arcam, id eſt, Eccleſiam fabricauit. 1. Cor. 3. *1. Cor 3.* Dei ædificatio eſtis. Ex lignis verò læuigatis fabricata eſt, quia læuigatos ac dolatos, hoc eſt, omni vitiorum ſcabritie carentes, omniũ virtutũ ornatu expolitos Chriſtianos; optat Dominus Septuaginta vertunt; ex lignis quadratis. quocirca D. Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum capit. 14. *D. Auguſt.* De lignis, inquit, quadratis Arca fabricatur, ſicut Eccleſia de ſanctis conſtruitur, ad omne opus bonum ſemper parata; quadratum enim quacunque verteris, firmiter ſtat, &c. In Arca omnis generis erant animantia, in Eccleſia ſunt omnium nationum homines; ex animãtibus, quæ arca continebantur, munda quædam fuere, alia immunda, ex hominibus, qui in Eccleſia viuunt, iuſti quidam ſunt, alij iniuſti. Tres contignationes habuit Arca, tres ſtatus habet Eccleſia, illis tribus contignationibus ſignificatos, ex Auguſtini ſententia libr. 15. de ciuita. cap. 26. *D. Auguſt.* Infimum coniugũ, ſuperiorem viduarum, ſupremum Virginum. Nidos præterea habet, ſiue mãſiunculas diuerſas, hoc eſt, diuerſas religioſorum familias, varios vitæ ſtatus, varios meritorum gradus, quẽadmodũ in cœlo variæ quoq; ſunt manſiones.

Bitumine eſt oblita, hoc eſt, charitate; eſt enim, vt ait Auguſt. lib. 12. cõtra Fauſtum capit. 14. bitumen feruentiſſimum, & violentiſſimum gluten, ſignificans dilectionis ardorem. Beda in Gen. *Beda.* ait, bitumine patientiam, & continentiam ſignificari. Poſſunt eodem adumbrari virtutes omnes, quæ Eccleſiã muniunt, ac tuentur. Intrinſecus, extrinſecusq; bitumine linitur, quia virtus, & intus in corde latet, & extrinſecus in opere apparet. Bitumine munita eſt Arca aduerſus fluctus; virtute munitur Eccleſia aduerſus omnes mundi tempeſtates. Fluctibus quatitur, at nõ demergitur: nam Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam; quia illam è cœlo ille, qui extruxit, ſapientiſſimus Noe Chriſtus regit, in terris verò Chriſti vices gerẽs Summus Pontifex medijs in vndis gubernat. Ambroſ. in lib. de Salomone c. 4. Eccleſia, inquit, etſi vndarũ fluctibus aut procellis ſæpè vexaẽ, tñ nunquã poteſt ſuſtinere naufragium; quia in arbore eius. i. in Cruce, Chriſtus erigit, in puppi pater reſidet gubernator, *Eccleſia nõ poteſt naufragiũ facere.*

pro-

proram Paracletus ſeruat ſpiritus. et ſi E ſeculum iſtud tanquam pelagus ſortitur infeſtum, nunquam alliditur ad ſaxum, nec mergitur ad profundum. Hæc Ambroſius.

D. Ambr. Qui igitur ſaluus eſſe volet, ab Arca ne diſcedat, illiusque Summo Recto ri Pontifici, fide ſumma obediat; ſi ſecus faciat, medijs fluctibus abſorptus peribit, quod teſtatur D. Hieronymus ad Damaſum. Ego (inquit) cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum F comederit, prophanus eſt, ſi quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Hæc Hieronymus. Ambroſius verò ex hac Arca ſiue naui ait, omnes omnium hæreticorum hæreſes ſuperari. In iſta, inquit, naue Eccleſiæ, antra Montani feliciter præterimus; inde in Photinianam charybdim non incidimus: Inde in Barathrum Vrſacij, & Valẽtis nõ incurrimus, inde Arium archipiratam non timemus, illam ſtellam ſeruantes in cœlo, quæ Magos perduxit ad Chriſtum. Inde Syrtes gentilium, & periculoſas hæreſes, & ſcopulos euitamus, G quos ſuperiacens aquæ tenuis occultat allapſus, quia hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani, abſconſa perfidiæ ſaxa, fallaci confeſſione oris obducunt, in quæ homines, dum illis, quod Chriſtiani ſint, fides habetur, impingunt. Hæc ille. Noſtri autem temporis hæretici ſub prętextu noui Euangelij abſcõſa perfidiæ ſaxa fallaci ſcripturarum interpretatione obducunt, in quæ incauti homines, & cæci miſerandum in modũ H impingunt. Sed quemadmodum antiquarum, ſic & nouarum hæreſum erit finis. Omnes quicunque extra Chriſti Arcam Romanam Eccleſiam ſunt, miſerãdo diluuio peribunt. Ipſa verò Eccleſia omnibus fluctibus ſuperatis, omnibus hæreſibus extirpatis, quemadmodum Arca ſuper montes Armeniæ requieuit, ita ſuper celſiſſimos cœli montes, tandem poſt mille pericula, poſt mille exantlatos labores feliciſſimè requieſcet.

Extra Arcam Noe, id eſt, Romanã Eccleſiã perit hæretici regnante diluuio.

CAP. XI.

Sextus locus ex Cap. 12. Gen. de promiſſione Meſſiæ facta Abrahamo, & de immolatione Iſaac.

Capite 11. Geneſ. 1. Meſſiæ primogenitores, à Sem filio Noe, vſque ad Abraham, enumerat Moyſes, eiusq́; genealogię partem contexit. Capite deinde 12. cum idolorum cultus Satanæ verſutia in orbem fuiſſet inductus; narrat populi, à quo Meſſias erat oriturus, primum parentem Abrahamum, ex Chaldęa in terram repromiſſionis Meſſiæ patriam, à Deo fuiſſe euocatum; vt ſtirps eſſet, atque caput gentis illius, ex qua Meſſiæ Sanctiſſima mater eſſet originẽ habitura. Eo capite fit illi prima de Meſſia promiſſio; In te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. eadẽ promiſſio eidem Abrahamo repetitur capite 22. addito iuramento, de quo Zacharias Ioannis pater Luc. 1. Iuſiurandum (inquit) quod iurauit ad Abrahãm patrem noſtrum, daturum ſe nobis, vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia. In hunc modum intellexit diuino illuminatus ſpiritu Zacharias, verba illa Dei Gen. 22. Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me; Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Et Paulus ad Hebr. 6. Abrahæ, inquit, promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum, &c. Item; Abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus, immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum. Heredes autem pollicitationis Abrahamo factæ (vt ait Theophylactus) nos ſumus fideles, qui in ſemine Abraham Chriſto, benedicti ſumus. Vnde illud Pauli ad Gal. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius,

Gen. 11. *Geneſ. 12.* *Geneſ. 22.* *Luc. 1.* *Semẽ Abrahæ Chriſt', in quo benè dicuntur omnes gentes.* *Ad Heb. 6.* *Theophyl.* *Ad Gal. 3.*

eius, non dicit, & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus, &c.

Conſtat ergo Chriſtum eſſe ſemen Abrahami præcellẽs, in quod præcipuè Deus intendebat oculos, dum hæc promittebat, quãuis minus præcipuè Iſaac quoque ſemen Abrahę minus pręcipuũ reſpiceret. Hoc ſemen per totum terrarum orbem abundantiſſimè multiplicauit, iuxta illud Ioan. 12. Si granũ frumenti mortuum fuerit, multum fructũ affert. Quemadmodum enim frumenti ſemen mortuum, ſic Abrahami ſemen multiplicatum eſt. Quis (ait Origenes homil. 9. in Geneſim.) iam expoſitione indiget, vt ſciat ſemen Chriſti quomodo multiplicet, qui videt à finibus terræ, vſque ad fines terræ, propagatam prædicationem Euãgelij, & nullum penè eſſe iam locum, qui ſemen verbi nõ ſuſceperit? Multiplicatur autem hoc ſemen ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena maris, quia ex Chriſtianis quidam ſtellis ſimiles ſunt, gratiæ ſplendore fulgentes cœloq; mente infixi, alij arenam maris referunt, terrenis reb. mãcipati, & mũdi fluctibus expoſiti. Poſſidet portas inimicorum ſuorum, quia tartareos hoſtes vicit, quaſq; poſſidebant nationes ſub iugũ ſuum ſuaue mittit. De his inimicis loquitur Zacharias in Cantico, cũm ait, pollicitum eſſe Deum, daturũ ſe nobis, vt de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia. Non enim Deo in ſanctitate ſeruire poſſumus, niſi prius de manu ſpiritalium inimicorum liberemur. Deniq; in hoc ſemine benedicuntur omnes gentes terræ, quia propter Chriſtum Optimum Maximum, cœleſti benedictione à Deo donati ſumus, iuxta illud Pauli ad Epheſ. 1. Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cœleſtibus, in Chriſto.

Ioan. 12. *Origenes.* *Luc. 1.* *Ad Epheſ. 1.*

Origenes.

Iam verò, vt obſeruat Origenes tempore paſſionis Iſaac, promiſſio renouata eſt, quę pertinebat ad eum populum, qui paſſione Chriſti, ac reſurrectione ſeruatur. Etenim paſſio illa ſiue immolatio Iſaac, Chriſti paſſionem, immolationemq; perſpicuè adumbrabat. cum Iſaac videmus humeris ligna holocauſti baiulantem, Chriſti typum clariſſimum cernimus crucem ſuam humero ferẽtis. Iſaac vt in ſtrue lignorum Deo in holocauſtum offerretur, in terram Viſionis perrexit, Chriſtus vt in cruce Patri immolaretur in Caluariæ locum mœſtiſſimum iter fecit: Iſaac tamen nõ eſt in holocauſtũ oblatus, Chriſtus verò eſt immolatus, propterea quòd, vt Aug. ait ſer. 71. de tempore, Iſaac figura erat, non veritas. Figuræ ſatisfuit indicare, veritatem, id eſt, Chriſtum, oportuit, quod indicabatur, complere. Præterea non eſt immolatus Iſaac, quia illius ſanguine redimi mundus non poterat. Iſaac (ait Aug. ferm. 17. de Natali Domini) crucis meruit ſigna portare, apprehendi meruit, vinciri meruit; nõ tamen aliquid mundo contuliſſet, ſi potuiſſet occidi, &c.

Iſaac Chriſti typ⁹ crucem ferentis, non eſt occiſus quia umbra erat. *D. Auguſt.*

Ad hæc, non eſt occiſus Iſaac, ſed occiſus eſt aries, cuius caput veprib. inhærebat, vt ſignificaretur Chriſti diuinitatem omnium tormentorũ fuiſſe expertem, humanitatem cum diuinitate ipſa copulatam, cruciatus omnes excepiſſe. Etenim Iſaac, id eſt, riſus, meritò Chriſti diuinitatem ſignificat, quę totius riſus, id eſt, lætitiæ, fons eſt; aries verò humanitatem. Sic hæc intellexit Origenes homil. 8. in Gen. Patitur, inquit, Chriſtus, ſed in carne, & pertulit mortem, ſed caro, cuius aries forma eſt. Verbum verò in incorruptione permanſit; &c. & Aug. ſerm. 31. de tempore: Quia, inquit, in paſſione non diuinitas crucifixa creditur, ideò non Iſaac, ſed aries immolatur. Nec myſterio caret, quod dicitur, aries ille inter vepres hæſiſſe capite; corona enim illa ex ſpinis contexta, quę tremendo Summi Regis capiti impoſita eſt, rudi penicillo adumbratur.

Origenes. *D. Auguſt.*

Hæc promiſſio Abrahamo facta, fit quoque filio eius Iſaac, Gen. c. 26. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Fit item nepoti Iacob, Geneſ. 28. Benedicentur in te, & in ſemine tuo, cunctæ tribus terrę. Eam verò ad Meſſiam pertinere, docet Dauid Pſal. 71. Benedicentur, inquit, in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum.

Pſal. 71.

CA-

CAP. XII.

Septimus locus de Iacob, & Eſau, Gen. 25. 26. & 27.

Gen. 2.

POpulum Iudaicum reprobandum, gentium verò populum à Deo eligendum, typus Eſau docec, & Iacob. Nam, vt ait D. Irenæus lib. 4.c.38. Non ſolum prophetationes Patriarcharum, ſed & partus Rebeccæ prophetia fuit duorum populorum. Duos populos hi duo fratres adumbrant, Iudaicum Eſau primogenitus, Chriſtianum Iacob natu minor. Nã Exod. 4. primogenitũ ſuum appellat Deus populum Hebræorum, & Paul. ad Rom. 9. Iudaici, inquit, populi eſt adoptio filiorum, gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium (Græcè λατρεία, hoc eſt, cultus Dei) & promiſſa, & Patres, ex quib. eſt Chriſtus ſecundum carnem. Hæc ad primogenitum ſpectabant Eſau.

Exod. 4.
Ad Rom. 9.

Vt primogenituram Eſau abſtulit Iacob, ſic bona, quæ ad populum Iudæorum attinebant, abſtulit populus Chriſtianus. Iam enim non de Iudæis, ſed de Chriſtianis dicitur, ipſorũ eſt adoptio filiorum, gloria, & teſtamentum vtrũque, vetus ac nouũ, & legiſlatio, & obſequium, ſiue latria, cultusq; diuinus, & promiſſiones, Denique & Meſſias, in quo òmnes gentes terrę benedicuntur. Nam, vt ait Apoſtolus ad Rom. 11. Fracti ſunt naturales rami, id eſt, Iudæi, populus autem gentium cum oleaſter eſſet, inſertus eſt in illis, & ſocius radicis, & pinguedinis oliuæ factus eſt. D. Irenæus lib. 4. cap. 38. Iunior, inquit, populus, id eſt, Chriſtianus, primogenitũ Chriſtum accepit, cùm eum repulit populus ætate prouectior, id eſt, Iſraeliticus, dicens; non habemus Regem niſi Cæſarem. In Chriſto autem vniuerſa benedictio; & propter hoc benedictiones prioris populi, à Patre ſurripuit poſterior populus, quemadmodum Iacob abſtulit benedictionem Eſau. Hæc Irenæus.

Ad Rom. 11.

Chriſtian⁹ populus benedictionẽ Iudaici populi ſurripuit, vt Iacob benedictionem Eſau.
D. Iren.

Eiuſdem populi incredulitas in parte Iacob adumbrata eſt claudicante. Claudicauerunt enim Iſraelitæ quon-

E dam, cum idola coluerunt, iuxta illud Eliæ 3. Reg. 18. Vſquequo claudicatis in duas partes? &c. claudicant nunc, quia non rectè de Meſſia, & de Deo ſentiũt, legemq́ue nouam repellunt. Emarcuit item neruus Iacob, propterea quod emarcuit in Iſraelitis fides, quæ neruus eſt animi.

3. Reg 18.

Iam verò lucta illa Angeli cum Iacob, Chriſti cum poſteris eius Iudæis colluctationem indicauit. Luctatus eſt vir cum Iacob, id eſt, Chriſtus cum populo Iudæorum, præualuit Iacob aduer-
F ſus Angelum magni conſilij, quia Chriſtum cruci affixit. At non potuiſſet vllis viribus aduerſus Angelũ Iacob prę-ualere, niſi ſponte Angelus fortiſſimus homini imbecillimo ceſſiſſet, vireſque angelicas cohibuiſſet. Eundem in modum nõ potuiſſent vllis viribus Iudæi, aduerſus Chriſtum præualere, homunculi aduerſus Deum omnipotentem, niſi ille diuinas vires compreſſiſſet, in crucemq́; agi voluiſſet. Beda in Geneſ. cap. 32. Vir, inquit, qui luctabatur cum Iacob, Chriſtum ſignificat, cui ideò prę-
G ualuit Iacob, quia populus Iſrael, cuius ille tunc figuram geſſit, in paſſione prę-ualuit Domino, & quaſi cum infirmo in carne Chriſto luctanẽ habuit. Aug. ſerm. 80. de tempore: Luctabatur, inquit, Iacob cum Angelo quia populus Iudæorum luctaturus erat cũ Chriſto, vincebat Iacob Angelum, quia Iudæorum populus vſq; ad mortem Chriſtũ perſecuturus erat, &c. Angelus tetigit neruum Iacob, & emarcuit: Chriſtus verò tetigit neruos Reip. Iudaicę, oẽſque exaruerunt. Idem Aug. de verbis Domi-
H ni ſerm. 40. Tantum, inquit, potuit victus, vt & femur tangeret, & claudũ faceret, &c. Illa verò Angeli verba: Dimitte me, iam enim aſcendit aurora; Chriſti reſurrectionẽ adumbrãt; habuit enim Iacob, id eſt, populus Iudæorum Chriſtum in ſepulchro tribus diebus, cũ aurora tertij diei aſcendere cœpit, tũc eum inuitus, & inſcius è ſepulchro veluti dimiſit. Aug. ſerm. 80. de tempore, dimitte me, &c. hoc reſurrectionem Domini figurauit, quia Dominus ante lucem legitur reſurrexiſſe, &c.

Chriſto volenti præualuit populus Iudaicus, quia illum crucifixit, quẽadmodum Iacob aduerſus Angelum præualuit.

Beda.

D. Auguſt.

CA-

CAPVT XIII.

Octauus locus de Scala Iacob Geneſ. 28.

Geneſ. 28. CEleberrima illa, totoq; orbe decãtata Scala, quam Iacob dum peteret Meſopotamiam, vidit per quietem, optatiſſimam Verbi diuini incarnationem nobis indicauit. In cœlo apparuit De⁹ Angelis comitatus, & Scalę innixus, veluti deſcenſum in terras iam parans. Stabat ſuper Scalam, vt ex Hebræo verti quoque poteſt, quia pedes in Scala habebat, veluti deſcenſurus, quaſi diceret, ipſa ſtationis ſignificatione, ò Iacob, non poſſunt homines in cęlum conſcendere; nec Scala eſt vlla, per quam aſcendant; nec ſi Scala eſſet, aditus patet, cùm fores ſint occluſæ, adueniet tempus, cùm ego deſcendã, humanamque naturam ex Virgine de ſtirpe tua aſſumam; tunc ſimilem huic ſcalam erigam, cœli fores reſerabo, iter à terra in cœlum vſq; aperiam. Quæ oĩa facta iam videmus. Deus enim è cęlo deſcendit, in vtero Virginis homo eſt factus, fores cęli reſerauit, & veluti ſcalã à terra in cœlum tendentem extruxit.

Chriſt⁹ ſcalã in cœlũ ducentem extruxit.

Eodem loco pollicitationem de Meſſia, Abrahamo, & Iſaaco factam innouat Dominus; Benedicentur, inquit, in te, & in ſemine tuo, cunctæ tribus terræ, ex cunctis enim terræ tribubus vocat Deus homines huius promiſſionis hæredes, qui in ſemine Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, id eſt, in Chriſto benedicãtur. Quamobrem illud adijcitur; Terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, non de terra ſolùm promiſſionis, ſed de cęleſti maximè regno ſermo eſt, cuius illa typus erat; nam cœleſte Regnum ſub typo promittitur Iacob, & ſemini eius, dummodo credat, & præcepta obſeruet. Sequitur: Erit ſemen tuũ quaſi puluis terræ: Dilataberis ad Oriẽtem, & Occidentem, & Septẽtrionem, & Meridiem. Videmus ſemen Abrahã, & Iacob non carnale, ſed ſpirituale, dilatatum verſus omnes cęli plagas, iuxta illud Chriſti Matth. 8. Multi ab Oriẽ-
Matth. 8. te, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno

A cęlorum, filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, &c. Filij regni erant Iudei, quia ad illos regnum, Rexque Meſſias pertinebat; ſed tantam hãc benedictionem, pro lentis edulio, vt Eſau, id eſt, pro caducis huius mundi rebus, vendiderunt; ideóq; foras ejciuntur ĩ tenebras Tartari exteriores; poſtquã in interioribus mentis tenebris vitam ducunt tenebroſiſſimam. Poſt admirabilem viſum Iacob expergefactus, lapidem, quem ſuppoſuerat capiti, in titulum erexit, vnxitque oleo; ea vnctio-
B ne Chriſtum adumbrauit, qui lapis eſt, quem ędificantes reprobauerũt, vnctus aũt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis. ab vnctione enim Chriſti, id eſt, vncti, nomen accepit. Aug. de verbis Domini ſer. 40. Iacob poſuit lapidẽ, & perfudit oleo, agnoſcite Chriſma, agnoſcite & Chriſtum. Ipſe eſt enim lapis, quem reprobauerunt ædificantes, &c. Indicauit Iacob Chriſtum vncto lapide, indicauit quoq; Eccleſiam nomine: nam nomen vrbis Bethel, id eſt, domum Dei appel-
C lauit. Bethel aũt, id eſt, domus Dei, Eccleſia eſt, à Chriſto extructa, cuius ille fundamentum, lapiſq; angularis eſt. in Bethel, id eſt, domo Dei; Scala cœlum tangens apparet, quia in domo Dei ſola, id eſt, Eccleſia, iter in cœlum patet. Cui maximè illa Iacob verba cõgruũt: Quã terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli. Etenim terribilis eſt Eccleſia aduerſus Tartareos hoſtes, omniq; veneratione digna propter præſentiam Chriſti in auguſtiſſima Euchariſtia. Domus Dei illa
D eſt, & porta cœli, quia per illam in cœlum mortales ingrediuntur. Verè Dominus eſt in loco iſto, at Iacob, id eſt, Iudæi à Iacob nati, neſciunt, quouſque cœli illis aperiantur, ſcalaq; oſtẽdatur, quæ in cœlos ducit; Verè Dominus eſt in loco iſto (ait Iacob) & ego neſciebã.

Lapis à Iacob vnctus Chriſtũ indicabat. D. Auguſt.

D. Aug. ſerm. 79. de tempore, ſcalam, quam Iacob vidit, crucis quoq; figuram fuiſſe ſentit, quæ verè ſcala eſt, per quã in cœlum homines conſcendunt, ſine qua ad inferos deſcendunt. illi innixus erat Deus, propterea, q; cruci ſuffixus eſt Chriſt⁹, ver⁹ Deus, & homo cruciq; innixus pependit. Aug. Iacob Dominũ in ca-

D. Auguſt. Crux Chriſti ſcala, & baculus Iacob.

Digitized by Google

in cacumen ſcalæ videbat incumbere: quid eſt in ſcalam incumbere, niſi in ligno pendere? &c. Eandem crucem baculo Iacob ſignificatum putat eodem ſerm. Geneſ. 32. In baculo meo (ait Iacob) tranſiui Iordanem iſtum, & ecce cum duabus turmis regredior. Hunc in modum Chriſtus, in baculo crucis, paſſionis Iordanem, ſiue potiùs turbulentiſſimum mare pertranſiuit, ſed in vitã die tertio reuerſus, cum duabus, imò cũ infinitis penè angelorum, hominumq; turmis, in cœlum regreſſus eſt. Iacob (ait Aug.) ad accipiendam vxorem exhibuit baculũ, & Chriſtus ad redimendã Eccleſiam detulit crucis lignũ, &c.

Gen. 32.

Ad accipiendam verò vxorem, cum baculo Iacob ex patria in Meſopotamiam alienam regionem peregrè profectus eſt, Chriſti ea in re typus, (vt docet idem ſanctiſſimus Pater ſerm. 80. de tempore) qui è cœlo in Orbem terrarum deſcendit, vt Eccleſiam ſibi copularet. Quomodo Chriſtus (inquit Auguſt.) venturus erat in mundum, vt iungeretur Eccleſiæ, ita in Beato Iacob hoc præfiguratum eſt, quando in regionem longinquam peregrinatus eſt, vt coniugium ſortiretur, &c. Sponſam reperit Iacob apud puteum, non ſine myſterij ſignificatione, quia per aquam baptiſmi Spõſam ſibi Chriſtus Eccleſiam copulauit. Aug. loco iam notato. Si diligenter (ait) audiſtis fratres, poteſtis agnoſcere, non fuiſſe ſine cauſa, quod ſancti Patriarchæ matrimonia ad fontes, aut puteos inueniunt. Rebecca, quæ iungenda erat Iſaac, ad puteum inuenitur, & Rachel, quam accepturus erat Iacob, ad puteũ agnoſcitur, & Sephora, quæ Moyſi iũcta eſt, ad puteum reperitur. Sine dubio aliqua in ijs ſacramenta debemus agnoſcere. Et quia ij tres Patriarchæ typum Domini Saluatoris præferebant, ideò ad fontes, vel puteos inueniunt matrimonia, quia Chriſtus ad aquam baptiſmi inuenturus erat Eccleſiam. Hæc ille.

Baptiſmus.

Non vnam tamen vxorem tantùm, ſed duas duxit Iacob, pro illius temporis facultate, Liam, atq; Rachelem, quæ duos adũbrarunt populos Chriſto coniunctos. Liam enim, id eſt, Iudæorum populũm priùs, quia Iudæi prius q̃ gentes in Chriſtũ crediderunt; Rachelem, id eſt, gentium populum, poſt Iudæos Chriſtus ſibi adiũxit. Aug. ſerm. 80. Lia, inquit, Iudęorum, Rachel gentium populum figurauit. Iſtis duobus populis velut duobus parietibus tanquam lapis angularis iunctus eſt Chriſtus, &c. Lia non eſt furata ſimulachra patris, at in tabernaculo Rachel, ea idola latuerunt. Similiter populus Iudęorum, quo tempore Chriſtus venit, idola nec furabatur, nec colebat, at gentium populis is cultus communis erat. Aug. hoc obſeruauit. Lia, inquit, non eſt furata idola patris, ſed Rachel, quia poſt aduentũ Chriſti non vſquequaq; Synagoga idolis ſeruiſſe cognoſcitur, ſicut de gentibus comprobatur, &c.

Lia Iudæorum populum, Rachel, quæ idola furata eſt, ethnicorũ nationes ſignificat. *D. Auguſt.*

At miſera Synagoga Chriſtum abiecit, gentes vero Chriſtum ſuſceperunt, idola, quæ colebant, abiecerunt. id q̃d idolorum illa abiectio ſignificauit, quæ ipſius Iacob mandato facta eſt. Geneſ. 35. Iacob conuocata omni domo ſua, ait: Abijcite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt, & mundamini, ac mutate veſtimenta veſtra, ſurgite & aſcendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare Deo, q. exaudiuit me in die tribulationis meæ, & ſocius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum; at ille infodit eas ſubtèr terebinthum, quę eſt poſt vrbem Sichẽ, &c. Hæc omnia ij fecere, qui in Bethel, id eſt, domum Dei, Chriſti Eccleſiam, aſcẽderunt, abiecerunt deos alienos, idola ſubter arborem, id eſt, Chriſti crucem perpetua execratione, veluti terra obruerunt. inaures, id eſt, aures prurientes, vanæ, falſęq; doctrinæ appetentes, infoderunt, ſalutari baptiſmi aqua mũdati, veſtimenta animi, id eſt, habitus, moreſque mutarunt.

Geneſ. 35.

Ethnici idola abiecerunt.

In Bethel ingreſſi ſunt, vbi altare eſt exædificatum, in quo auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, ſacrificiumque tremendũ ſingulis diebus adorant, atq; venerantur. D. Ambroſ. de Iacob, & Vita beata; Fides, inquit, Eccleſiæ omnem obſeruantiam gentilitatis aboleuit. & Rupertus in hunc locum Geneſis. His, inquit,

D. Ambr. *Rupertus.*

Digitized by Google

inquit, profectibus, aſcendendum eſt in Bethel, id eſt, domum Dei, quæ non eſt alia, quam Eccleſia Chriſti. Primum eſt priſtinos abdicare errores, & vnius veri Dei fidem profiteri, quod eſt auferre deos alienos, deinde baptizari, quod eſt mundari, ac deinceps ambulare in nouitate vitæ, quod eſt veſtimenta mutare, &c. Præter hæc arborem ſubter quam idola infoſſa ſunt, ait Rupertus, crucem ſignificare, his verbis: Terebinthus arbor reſinam generans pretioſiſſimam, lignum crucis, quod virtutis eſt optimæ, ſignificat, B ſubter quam omnia peccata noſtra ſepeliuntur, vt eorum vltra nullum veſtigium reperiatur, &c.

Crux Chriſti terebinthus, ſub qua idola ſepeliuntur.

Hæc fecit Rachel, id eſt, Eccleſia, pulchris prædita oculis, quibus in Chriſto non humanitatem ſolum, verum diuinitatem etiam acutiſſimè cernit. Rachelis oculi (eſt in Gloſſa ordinaria) decori, quia Euangelium videre meruit. Verum Lia, vt eſt in diuinis literis, lippis erat oculis, quia non videt Synagoga mentis lippitudine obcæcata ſuũ Meſſiam. Viderunt, & crediderunt in illum ex Iudæis quàm plurimi, qui Rachelis C ſunt. vidit Baptiſta Ioannes, & cæteris indicauit, viderunt Apoſtoli, diſcipulique reliqui, & multa poſtea Iſraelitarũ millia, alij vitiorum lippitudine obruti videre noluerunt. Id verò præſignificauit Iacobi illa claudicatio, vt docet Aug. ſerm. 80. Quia, inquit, nõ totus populus Iudæorum infidelis extitit Chriſto, ſed non parua multitudo in nomine eius legitur crediſſe, ideò Angelus tetigit femur Iacob, & claudicare cœpit. Pes enim ille, in quo claudicabat, Iudæos, qui in Chriſtum non crediderunt, D figurabat, ille vero, qui ſanus remanſit, illorum typum geſſit, qui Chriſtum Dominum receperunt, &c.

Iudæorum partim credentium, partim nõ credentium typus Iacob.

Idem indicauit lucta Iacob, & benedictio; In eo (inquit Aug.) quod vincebat Iacob Angelum, Iudæos perſecuturos Chriſtum ſignificabat; in eo quòd benedictionem petebat, illum populũ figurabat, qui in Chriſtum Dominum crediturus erat, &c. Non fuit perpetua Iacob claudicatio, paulò poſt ſanitati reſtitutus eſt, vt aiunt Hebræi, teſte D. Hierony. in hebraicis traditionibus.

D. Auguſt.

D. Hieron.

A Tradunt, inquit, Hebræi, quòd claudicãtis Iacob femur, in ciuitate Salem conualuerit, & ſanatum ſit, propterea eandem ciuitatem Salem, id eſt, curati atque perfecti vocabulum conſecutam. Hæc Hieron. Nam Salem perfectum ſignificat, vel completum. Idem ſentit Abulenſis, & Caiet. & Chaldęus: Venit, inquit, Iacob ſanus in ciuitatem Sichẽ. Nec verò eſt veriſimile, fratri Eſau occurriſſe claudum; ſi enim claudus vel iſſet obuiam, ludibrio ei fuiſſet. Sanatio hæc claudicationis, indicat futurum aliquando, videlicet prope mundi finem, vt filiorum Iacob Iudæorum claudicatio ſanetur.

CAPVT XIV.

Octauus locus de Ioſeph, Gen. 37. & ſequentibus.

IOſeph filium Iacob, patri chariſſimũ Chriſti Dei Filij dilectiſſimi geſſiſſe typum, nemo Chriſtianus dubitare poteſt. Quippe qui non geſtis ſolum, verũ ipſo etiam nomine, à Pharaone Saluator mundi appellatus, Chriſtum totius orbis Seruatorem adumbrarit. Tunica polymita, id eſt, coloris varij, indutus eſt Ioſeph; omnium virtutum, omniũque chariſmatum varietate indutus eſt CHRISTVS. Miſſus eſt Ioſeph à Patre ad quærendos fratres; miſſus eſt CHRISTVS à Patre ad quærendos homines, quos fratrum loco habet. Si roges illum, vel in præſepio iacentem, vel oppida Iudææ percurrentẽ, vel cruci ſuffixum, Domine quid quæris? Ioſephi verbis reſpondebit. Fratres meos quæro. A fratribꝰ inuidia percitis, odio habitus eſt Ioſeph; à fratribus Iudæis eodem vitio flagrantibus, odio habitus eſt Chriſtus. Venditus eſt Ioſeph fratris Iudæ conſilio paucis argenteis, emptus ab Iſmaelitis; Venditus eſt Chriſtus à diſcipulo Iuda argenteis triginta, emptus à Phariſæis, & Scribis, non Iacob, ſed Iſmaelis filijs, neque enim digni erant, qui Iſraelitæ, ſed Agareni, & Iſmaelitæ vocarentur.

Ioſeph Chriſti typus.

Gen. 37.

Fera peſſima deuorauit Ioſeph, id eſt,

eſt,fratrum inuidia, fera peſſima occidit Chriſtum,id eſt,Iudæorum furor.Ioſeph tunicā fratres cruore imbuerunt, Chriſti corpus Iudæi ſanguine cruentarunt.Iacob Ioſeph mortuum credebat, at fallebatur,quia viuens ille toti Ægy- *Geneſ 37.* pto imperabat,Iudæi Chriſtū nūc mortuum eſſe credunt,ſed decipiūtur, quia reſurrexit ille,viuit, totique cœlo, & terræ dominatur.Filij Iacob,vt Ioſeph mortuum eſſe in animum patris inducerent,mendacium de tunica ſanguine intincta confinxerunt,Iudęi ex illis nati, vt Chriſtum non reſurrexiſſe populo perſuaderent, ſimile mendacium commenti ſunt. Matth.28. aiunt militibus. Dicite, quia diſcipuli eius nocte venerunt,& furati ſunt eum,nobis dormientibus. Et diuulgatum eſt hoc apud Iudæos,&c. Vides impudens mendacium ſimile mēdacio filiorum Iacob. Fratres ſua inuidia,ſuaq́, venditione, dum extinguere vellent Ioſeph, ad ſummum *Geneſ. 41.* imperium extulerunt, Iudæi ſuo odio, illataque morte, dum penitus illius honorem,nomenq́, delere conātur,Chriſtum ad ſummam gloriam euexerunt. Vt enim Paulus ait, humiliauit ſemet- *Ad Philip.* ipſum,factus obediens vſque ad mortē crucis,propter quod & Deus exaltauit illum,&c. Ioſeph in ſummum imperiū elatus, in ſua poteſtate totius Ægypti horrea habuit,Chriſtus in ſummā gloriam euectus,totius gloriæ, totiusque gratiæ horrea poſſidet. Deniq;,Ioſeph in tāta poteſtate diu vixit, patri fratribusque ignotus, Chriſtus in tanto terræ cœliq; Imperio, viuit, regnatque à Iudæis minimè cognitus. Poſt multos annos fratribus Ioſeph quis eſſet,aperuit, poſt multa ſecula Chriſtus Iudæis Meſſiam ſe eſſe patefaciet.

D. Auguſt. De hoc typo Aug. verba facit ſerm. de tempore octogeſimo primo hunc in modum: Diligebat Iacob Ioſeph, quia Deus pater diligit vnicum ſuum, ſicut ipſe dixit; Hic eſt filius meus dilectus. Iacob miſit filium ſuum, vt de fratrib⁹ ſuis ſolicitudinem gereret,& Deus Patèr miſit vnigenitū ſuum, vt genus humanum peccatis languidum viſitaret. Videntes Ioſeph fratres, de morte illius tractauerunt, ſicut videntes Iudæi

E Chriſtum,vt eū crucifigerent,vno omnes conſilio ſtatuerunt. Ioſeph expoliauerunt fratres ſui tunica polymita, & talari; Iudæi Chriſtum per mortem crucis expoliauerunt tunica corporali.Ioſeph exutus tunica, mittitur in ciſternam, & Chriſtus expoliatus carne humana, deſcendit in infernum. Ioſeph poſtea quàm de ciſterna leuatur, Iſmaelitis,id eſt,gentibus venditur, & Chriſtus poſteaquām de inferno regreditur, ab omnibus gentibus,fidei cōmercio comparatur. Ioſeph à penuria fru-
F menti ſaluat Ægyptum, & Chriſtus à fame verbi Dei liberat mundum. Niſi Ioſeph fratres ſui vendidiſſent, defecerat Ægyptus,niſi Chriſtum Iudæi cruci fixiſſent,perierat mundus. Ioſeph interpretatur augmentario,ſiue ampliatio, ſed in illo Ioſeph ampliationem nō habuit,niſi ſola Ægyptus, in noſtro verò Ioſeph Chriſto, augmentum habere vniuerſus meruit mundus. Hæc Aug.

Et Serm. 82. admirabiliter, nec ſine cauſa,effectū eſſe docet, vt Ioſeph tādiù patrem latuerit in Ægypto. Qui di-
G ligenter,inquit,attendit, rem nimis admirabilem Deum feciſſe cognoſcit.Nō credo ſine cauſa fuiſſe, quod Dominus, qui ſe toties dignatus fuerat oſtendere Iacob,per tot annos noluit ei indicare, quod viueret Ioſeph, ſed permiſit eum longa afflictione conſumi. Si hoc quiſquam ſine certa, & euidenti ratione factum eſſe credit,vel hoc conſideret,qđ *Cur tādiu latuerit Ioſeph ī Aegypto?* nec filius eius Ioſeph, in tam proximo poſitus, permiſſus ſit ad Patrem ſuum mittere, vt ei nuntiaret, quòd non ſo-
H lùm viueret,ſed etiam in grandi honore floreret,ab illo enim loco, vbi erat Iacob,vſque in Ægyptum, vix erāt trecenta milliaria,vnde frequentiſſimè,& ex Ægypto ī locis illis, vbi Iacob erat, plurimi properabant,& ex illo loco ad *D. Auguſt.* Ægyptum infinitæ multitudines aſſidue confluebant,&c. Huius afflictionis cauſam fuiſſe putat Iacob purgationē; Quia, inquit, ſine iſtis minutis peccatis, Iacob eſſe non potuit, volens Deus ipſa parua peccata in hoc ſeculo tribulationis igne conſumere, implet in eo illud Eccleſ. 27. Vaſa figuli probat fornax, &c. cauſa hæc moralis eſt. Alia *Eccleſ 27.*

cauſa

cauſa eſt myſtica, fecit hoc Deus, vt adumbraret Iudæos in ſumma ſui veri Meſſiæ ignoratione, longo tẽpore verſaturos, poſteà verò, eiuſdẽ Meſſiæ miſericordia, in illius cognitionẽ eſſe vẽturos. Sed de Geneſi hæc ſint ſatis.

CAPVT XV.

Ex Exodo, & reliquis libris Moyſis.

IN exodo Iſraelitarum ſub Pharaonis iugo ſeruitus, & per Moyſem deinde liberatio, humani generis ſub diaboli tyrannide captiuitatẽ, & per Chriſtũ deinde redẽptionẽ, adumbrat. Miſertus eſt Dominus captiuorum, apparuitque Moyſi in rubo ſenticoſa, & inflammata igne, admirabilẽ delineãs miſericordiam, admirabilemq́; amoris flammam, qua exardeſcens in Orbem terrarum, ad liberandum captiuũ genus hominum, Verbum diuinum per incarnationem deſcendit. Vidi, inquit, Exod. 3. afflictionem populi mei, & ſciens dolorem eius deſcendi, vt liberem eum, &c. Manus autem illa, quam Moyſes è ſinu leproſam protulit, leprã vitiorum, qua cuncti homines erant infecti, eadem admirabiliter ſanitati reſtituta, ſalutem per Chriſtum admirabiliter mundo allatam indicauit.

Typi Exodi humana captiuitatis, & per Chriſtum redẽptionis.

Virga in ſerpentem conuerſa, quam Moyſes primum fugit, deinde apprehendit, Crucem Chriſti ſignificat, quæ ſerpentes, i. peccata omnia, mira potentia deuorauit. Serpens prudentiæ nota eſt, iuxta illud Matth. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpẽtes, Crux Chriſti ſummæ Dei ſapientiæ, qua Diabolũ vicit, eſt ſignũ. Auguſt. Serm. 86. de tempore. Crux, inquit, quæ infidelib. ſtultitia eſſe creditur, ſicut dicit Apoſtolus, gentibus ſtultitia. 1. Cor. 1. verſa eſt in ſerpentem, hoc eſt, in ſapientiam, & in tantam ſapientiam, quæ omnem mundi iſtius ſapiẽtiã deuoraret, &c. Virgam in ſerpentem conuerſam Moyſes primum quidem fugit, poſtea verò apprehendit, ſic Iudæi Moſaicæ cultores legis, Chriſti Crucem modo fugiunt, tandem ad finem Orbis apprehendent.

Matth. 10

Serpens ſapiẽtia nota. D. Auguſt. Exod. 4.

Antequam ex Ægyptiaca ſeruitute in libertatem vindicarentur, immolari à Iudæis agnos, magna ceremonia, edi, eorumque ſanguine oſtia domorum imbui, iuſſit Deus. Id nimirum ſignificans, è dira peccati ſeruitute, Agni, id eſt, Chriſti ſanguine, homines liberandos, eoq́; imbuendos: prætereà eiuſdẽ Agni corpore, veluti cibo dulciſſimo reficiẽdos. Ipſum quoq́; tempus, id tempus ſignificauit, quo noſter Agnus eſt immolatus, menſe videlicet Niſan, paſchali tempore. Ipſum item nomen Phaſe, ſiue Paſcha, quod tranſitũ ſignificat, Chriſti Domini tranſitum indicauit, vnde illud Ioan. 13. Ante diẽ feſtũ Paſchæ, ſciẽs Ieſus, quia venit hora eius vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. Primogeniti verò Ægyptiorum occiſi, idola comminuta, dæmonum, atque idololatriæ adumbrarunt per Chriſtũ ſtragem, nam dæmones primogeniti ſunt, quia ante homines, & reliquas creaturas, primò cum cœlo empyreo à Deo conditi.

Exod. 12. *Agnus Paſchalis.*

Phaſe tranſitũ Chriſti indicat Io. 13.

Exod. 12.

Poſt agnum immolatum Iſraelitæ ex Ægypti carcere, magna cum lætitia in brachio Dei extento liberantur, vt dicitur Deut. 5. Poſt Chriſtũ immolatũ Patres omnes, è carcere Limbi (vt appellant) ſumma cum exultatione egrediuntur, vniuerſumque hominũ genus (dũmodo præſtet, quæ Chriſtus iubet) è dæmonis captiuitate in brachio Dei in Cruce extento eripitur. Exeunt ex Ægypto Iſraelitæ auro, argentoque locupletati, exeunt homines ex infidelitate, & peccato, magnis Dei donis exornati. Non enim Chriſtus à peccato ſolum nos liberat, ſed cęleſtib. etiã opibus, gratia & charitate, alijsq́; virtutibus, & beneficijs locupletat.

In brachio extento in Cruce, De' populũ ſuũ liberauit.

Ingrediuntur Hebrei mare rubrum, vt in terram repromiſſam pergant, ingrediuntur Chriſtiani mare baptiſmale, vti in cęlum iter faciãt. Rubri enim maris aqua, baptiſmalem aquam adũbrat, vt Paulus indicat 1. Cor. 10. Patres (inquit) noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari. Baptizati autẽ dicuntur, quia baptiſmi typũ exhibuerunt. Quemadmodũ maris aqua, omnes Ægy-

1. Cor. 10. *Exod.* 14.

Baptiſmus.

Ægyptios demerſit, ſic baptiſmi ſalutaris vnda omnia peccata obruit. *Pſal. 105.* Pſal. 105. Vnus ex eis, id eſt, Ægyptijs non remanſit. & Exod. 14. Reuerſę ſunt aquæ, & operuerūt currus, & equites, cuncti exercitus Pharaonis qui ſequentes ingreſſi fuerant mare, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis, ſimiliter nec vnū quidem peccatum ſupereſt, omnia baptiſmi aquis obruta demerguntur.

Poſt demerſionem Ægyptiorum in mari, interdiu nubis, per noctem ignis columna præcedente, viamque indicante, in terram promiſſam iter dirigunt Hebræi. Poſt demerſionem omnium criminum in baptiſmate, fidei, charitatiſque columnis præeuntibus, viamque monſtrantibus in cęlum promiſſum tendunt Chriſtiani. Eſt enim *Fides colũna nubis.* fides columnæ nubis inſtar, quia totam Eccleſiæ domum fulcit, & euidentia caret. *Charitas columna ignis.* Charitas verò ignea columna eſt, quæ Chriſtiani animum corroborat, ſuoq; ſplendore illuminat, atque *Exod. 13.* incendit. Iter habent Hebræi, non per amœnos hortos, ſed per ſolitudinem aſperam, & incultam: iter habere Chriſtiani debent, non per amœnas voluptates, ſed per aſperam, arctamque penitentiæ viam: *Arcta uia in cœlum ducit ſed non deeſt Manna.* Arcta enim via eſt, Matth. 7. quę ducit ad vitam, vt Dominus docuit. Sed ſi aſpera via eſt, ſuauiſſimum è cælo Manna defluit, quod itineris omnem aſperitatem mitigat, *Matt. 7.* & emollit, ſi terrenæ abſunt voluptates, non deſunt cœleſtes. *Exod. 16.* Si occurrunt aquæ Mara amaritudine infectæ, occurrit etiam Crucis lignum, dulcitudine *Exod. 15.* plenum, quod amaritudinem laborum conuertit in dulcedinem. *Exod. 17.* Si bellum infert Amalec, cœleſte adeſt auxilium.

Deuter. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos (ait Moyſes) & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis. Ægypto veluti nido implumes Hebræi continebantur, ſine vllis ad volandum viribus, at Deus vt aquila, miſſo Moyſe nuntio, prodigijs ad volatum eius prouocauit, expandit alas protectionis ſuæ, aſſumpſit eos ex Ægypto, & veluti humeris, per ſolitudinem portauit. Sic

E vniuerſum hominum genus, implume, viribus carebat, quibus ex nido peccati volaret ad Deum, aquila ſuccurrit nobiliſſima Chriſtus prouocans ad volandum pullos ſuos, eximio amore expandit alas, id eſt, manus in cruce, & aſſumit eos ex peccatis, & portat in terram repromiſſionis in humeris ſuis, crucis onere, flagellorumque multitudine preſſis, quemadmodum paſtor ille Euangelicus ouem perditam humeris reduxit in caulas. *Chriſtus aquila prouocans ad volandum pullos ſuos.* Portauit veluti humeris Iſraelitas Deus F per ſolitudinē, portat etiam nos Chriſtus, ſuis auxilijs veluti humeris fulciens, ac ducit per viam hanc arctam, & anguſtam. Eam verò huiuſmodi auxilia latam efficiunt, & amplam, iuxta illud Pſalmographi Pſalm. 4. In tribulatione dilataſti mihi. *Pſal. 4.*

Denique poſt multa pericula, multaſq; de hoſtibus reportatas victorias, terram repromiſſam poſſederunt Hebræi, poſt multa diſcrimina, dimicationes, ductaque ex hoſte trophæa, cœlum promiſſum poſſident Chriſtiani. G Verum non Moyſes, ſed Ioſue in terram promiſſam populum introduxit, *Ioſue* quia non lex Moſaica, ſed Ieſus Chriſtus, homines potuit in cœleſtem patriam introferre. Obijt Moyſes antequam Iordanem fluuium tranſiret: Obijt lex Moſaica, nec baptiſmi flumen tranſgredi potuit. Ignorarunt tūc Iſraelitæ Moyſis ſepulchrum, ignorāt *Deut. 34.* nunc, nec ſcire volūt legis interitum. Iubente Domino Moyſes vitam cum morte commutauit, iubente Domino H lex vetus in nouam commutata eſt. Vides, vt cum Ambroſio dicam, omnem legis veteris ſeriem, futuri fuiſſe typum? Multa ex tabernaculo, multa ex ſacerdotio, multa ex ſacrificijs, multa ex toto itinere Iſraelitarum, multa ex cæteris ſcripturæ libris, rerum ad Meſſiam attinentium myſteria depromi poſſent. Latiſſimus patet ad excurrendum campus, ſed habenas oportet inhibere, curſumque aliò flectere.

Digitized by Google

CAP. XVI.

De promiſſione Meſſiæ, quæ extat Deuteronomij 18.

DEcalogi in monte Sinai, tremenda Dei voce promulgatio, magno terrore percuſit Hebræos. Quamobrem à Moyſe petierunt, vt Deum ipſe audiret, & quæ ab illo acciperet, ad eos referret. Quod memoriæ proditum eſt Deuteronomij quinto capite hoc pacto. Acceſſerunt ad Moyſem omnes Principes tribuum, & maiores natu, & dixerunt: Ecce oſtendit nobis Dominus maieſtatem, & magnitudinem ſuā, vocem eius audiuimus de medio ignis, & pbauimus hodie, quod loquēte Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus vltra vocem Domini Dei noſtri moriemur, quid eſt omnis caro, vt audiat vocē Dei viuentis, qui de medio ignis loquitur, ſicut nos audiuimus, & poſſit viuere? Tu magis accede (ò Moyſes) & audi cūcta, quæ dixerit Dominus Deus noſter tibi, loquerisque ad nos, & nos audientes, faciemus ea, &c. Placuit Deo hic populi terror, vt liquet ex eodem cap. Audiui (inquit Deus) vocem verborū populi huius, quæ locuti ſunt tibi, bene omnia ſunt locuti. Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & cuſtodiāt vniuerſa mandata mea in omni tempore, &c.

Deut. 5.

His eximiam addit Meſſiæ promiſſionem, vt conſtat ex Deuteron. ca. 18. Prophetam (ait Moyſes) de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies, vt petiſti à Domino Deo tuo in Horeb quando concio congregata eſt, atque dixiſti: Vltra nō audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar, & ait Dominus mihi, bene omnia ſunt locuti. Prophetā ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorū ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi: qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine

Deut. 8.

Propheta promiſſus Iudæis Deut. 18. Chriſtus eſt.

A meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam, &c. Propheta hic, quem Deus ſuſcitandum promittit, Meſſias eſt, vt docet D. Petrus Act. ca. 3. & D. Stephanus Actor. 7. Promiſſus autē eſt opportuno ſanè tempore, cum legem Deus ferebat veterem, vſque ad Meſſiam tantummodo duraturam. Quaſi diceret, hanc legem nunc obiter in itinere fero, aliquando abrogandam. Nam Prophetam ſimilem tui legiſlatorem excitabo, videlicet Meſſiā, qui hanc antiquet, nouā aliam ſanciat. Ad hæc, cum terribilem B Dei vocem in monte Sinai, igne, atque caligine circumfuſi, populus audire recuſaret, Meſſias ei promittitur, qui non in monte Sinai caligine, nube, & igne circumuallatus magno cum horrore, ſed in ipſa Iudæa ſumma manſuetudine, amore, & humilitate circumſeptus ſine vllo terrore, legem ferat. Quaſi diceret Deus: Non poſſunt Iſraelitæ audire vocem Dei in maieſtate loquentis, audient vocem Dei in ſumma humilitate verba facientis.

Actor 3 & 7.

Propheta autem dicitur Chriſtus, C quia futura omnia præſciebat, & prædicere poterat, ſimilis Moyſi, quia quē admodum Moyſes populū ex Ægypti, ita ille homines ex peccati ſeruitute, in libertatem vindicauit. Quemadmodum Moyſes legem tulit, miracula in Ægypto edidit, populi Iſraelitici ductor fuit, ſic Chriſtus legē, & quidem præſtantiorem ſancivit, miracula, ſed multo plura in Iudæa patrauit, populique maximi, ſcilicet Chriſtiani, ductor & princeps eſt. Illud quoq; multò præſtantius Chriſto cōgruit, quod de Moyſe Dominus affirmat Num. 12. In omni D domo mea fideliſſimus eſt, ore enim ad os loquor ei, & palam, & nō per ænigmata, & figuras Dominum videt, &c. Nam fideliſſimus eſt Chriſtus in omni domo Dei, id eſt, Eccleſia, vt Paulus ait ad Hebr. 3. his verbis: Et Moyſes quidē fidelis erat in tota domo Dei, id eſt, Synagoga, tanquam famulus, in teſtimonium eorū, quę dicenda erant: Chriſtus verò tanquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos, &c. Chriſti prętereà præcellētiſſima anima nō per ænigmata & figuras, ſed palā & apertiſſimè diuinam

Num. 12.

Ad Heb 3. Cur Chriſtus Propheta dicatur ſimilis Moiſi.

uinam

unam cernebat eſſentiam?& ore ad os eum Verbo diuino loquebatur. Similis ergo Moyſi Chriſtus fuit, quamuis eo multo fuerit præcellentior.

Hac item ſimilitudine ſignificaſſe mihi videtur Deus,Chriſti humanitatem: eſt enim Deus Chriſtus,ſed ſimilis Moyſi,quia homo,quemadmodum Moyſes, iuxta illud Pauli ad Philippenſes 2. In ſimilitudinem hominum factus, &c. Potuit item Deus verba ſua in ore Prophetæ huius. Quid enim diuinum illud Chriſti os aliud quam Dei verba loquebatur. Quid aliud loqui poterat os diuini verbi,quam Verba diuina?Iam verò ſupplicium,Prophetæ verba non audientibus indictum, Iudæos incurriſſe, ipſi toto orbe diſperſi, palam faciunt. Noluerunt Chriſti verbis obtemperare,doctrinam repudiarunt,cœleſtē doctorem crucifixerunt, vltor Deus nefariū ſcelus Reipublicę totius excidio vltus eſt. Habemus ergo hoc loco ſingularem Meſſię promiſſionem Chriſto Dominoque noſtro maxime congruentem, quemadmodum & illæ aliæ congruunt,quæ Abrahamo, Iſaaco, Iacobo,& Dauidi factæ ſunt.

Breuis Meſſiæ vita ex Prophetis.

MOramur,ſed mora iucunda. Quē enim non oblectet,ad perſcrutādum ſcripturarum theſaurum adhibita cūctatio? Igitur antequam ad ipſum Euangelium explanandum veniamus, breuem Chriſti vitam ex ipſis Prophetis præmittamus, ex qua quàm conſonet nouo Teſtamento vetus,quiuis poſſit intelligere.

CAP. XVII.

De conceptu Meſſię & ortu.

DE Meſſiæ conceptu,& ortu, celebre extat vaticinium, apud Iſaiā cap. 7.domui Dauid prolatum.Audite,
Iſai. 7. ait,domus Dauid, nunquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum:Ecce Virgo concipiet, & pariet filium,&

E vocabitur nomē eius Emmanuel, &c. Domui Dauid propoſitū eſt hoc ſignū, quia ad hanc domum maximè pertinebat Meſſias ex Dauidis ſtirpe oriturus. *Ecce Virgo cōcipiet & pariet.* Signum autem, hoc eſt, miraculum,& quidem maximum, & inauditum proponitur, non vulgare aliquid, qualis ortus fuit Ezechię,vel filij Iſaiæ,qui ſolito more ex fœmina amiſſa virginitate,viroque concepti, ortique ſunt. Si puella(ait Hieron.)& nō virgo pariat, quale ſignum poterit appellari?Audite (Iſaias inquit) domus Dauid, ex qua
F optatiſſimus ille Meſſias mundo feliciſſimè naſcetur,nūquid parū vobis eſt moleſtiā Prophetis exhibere, etiamne Deo per incredulitatē veſtram moleſti eritis? propter hanc moleſtam incredulitatē, dabit Deus ipſe vobis ſignū, vt fidem vobis,totiq; orbi afferat,vtq; deſinant homines eſſe moleſti Deo. Nam incarnatio fidem Iudæis gentibuſque peperit, homineſque Deo reddidit amicos.

Aliter,propter hoc,quia impij eſtis, & moleſti Prophetis, & Deo ô Iudæi,
G dabit Dominus vobis ſignum incarnationis,vt ab impietate & criminib. liberet, quib. Deo moleſtiam exhibetis. Alius quoq; ſenſus eſt: Nunquid parū vobis eſt moleſtos eſſe Prophetis,quia moleſti eſtis & Deo meo? Hebraicè, quia labore afficietis Deū meum, ideſt, quia Deum incarnatum affligetis, & crucifigetis. Propter hoc,id eſt,vt crucifigatur Deus, humanam carnē aſſumet ex Virgine: Dabit ipſe vobis ſignū,&c. Nō per vnū aliquē ſeruū (ait D.Baſilius) miniſtrum,aut famulū dat, *D. Baſilius*
H ſed ſuo ipſius miniſterio, etenim legē ordinauit per Angelos in manu mediatoris Moyſis, hoc vero ſignū dedit ipſe domui Dauid. Datum autem eſt, non iam ipſi Achaz, ſed vniuerſæ domui Dauid, hoc eſt, Dominus ſecundū carnem, quod præeminebat in vniuerſa cognatione Dauid. Hæc Baſilius in Iſaiæ commentarijs. Sequitur ſignum.

Ecce Virgo concipiet, & pariet filium: Ecce ſignū ſtupendum, miraculū inauditum: Virgo Deipara illæſa virginitate concepit, peperitq; non hominem quemlibet, ſed Deum & hominē: ideo-

ideoque ſequitur: Et vocabitur nomẽ eius Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus. Complectitur ergo hoc ſignum multa miracula, eaque ingentia. Etenim Virginem concipere ſalua corporis integritate miraculum ingens eſt; Virginẽ virginitate inuiolata parere, miraculũ ſtupendum eſt, infantem ex vtero Virginis naſci Emanuelem, id eſt, qui Deus ſimul ſit, & homo, omnia miracula ſuperat. Signum autem meritò appellatur miranda Virginis conceptio, non ſolum quia miraculum fuit maximum, verum etiam, quia ſignum fuit; nec tantum ſignum, ſed cauſa quoque ſalutis humano generi collatæ. Hæc fuit digna Deo conceptio, dignus Deo partus, admirabilis, inauditusq́, extra omnem conſuetudinem, totius naturæ leges, metasque ſuperans.

D. Ignati. *Partus Virginis decebat Deum.*

Talis conceptio, talis decebat Emanuelem partus. Hinc illud Magni Ignatij epiſt. 13. ad Heronem: Corpus, inqt, Adæ ex quatuor elementis eſt factũ, Eua verò de latere Adæ, glorioſum verò habitaculum Domini, de ſola Virgine. Decebat enim opificẽ, non ſecundũ humanam conſuetudinem natiuitate vti, ſed glorioſè & nouè, vt decebat naſci factorem, &c. Deitem Cyrillus Alexandrinus lib. 8. contra Iulianum: Verbũ, inquit, de nobis accepit corpus, nõ viro operante, ſed ex ſancta Virgine, nouo & mirabili modo, & vltra naturæ leges, oportebat enim talẽ eius fieri partũ, ſecundũ carnem, inquã, & ex muliere, vt habeat diuinum quiddam ingreſſus eius immundũ, & oſtenſio, nihil autẽ omnino ad faciendũ difficile eſt omnipotenti. Hæc ille. Cætera, quæ ad hoc vaticininm ſpectant, quæque obijci poſſent, lege inferius.

D. Cyrill.

Iſai 9.

De eodem Chriſti conceptu & ortu, idem Iſai. c. 9. Paruulus, inquit, natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Quis hic paruulus niſi Meſſias? qui filius dicitur abſolutè à Vate, quia filius Dei eſt, quaſi dicat, filius Dei datus eſt nobis. Nomina deinde numerat, huius maximi paruuli, nec onus tacet, quod humeris portat, videlicet principatum ſuũ, qui orbis eſt vniuerſus, factus eſt principatus ſup humerũ eius quia orbe vniuerſum impoſuit eius humeris Pater redimendũ. Solẽt Reges ſceptra manib. geſtare, ita vt humeros cõtingant, ideoq́; dici poſſunt ea ferre manibus, & humeris: paruulus igitur hic, Rex iã eſſe in ipſo ortu declaratur, qui principatũ, id eſt, inſigne Imperij, videlicet ſceptrũ, humeris ferat. Vnde illud Magorum: Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? D. Baſil. ſic expoſuit: Cuius principatus eſt ſuper humerũ eius, hoc eſt, regnum & poteſtas in ipſius cruce; in crucem enim exaltatus, ad ſeipſum pertraxit omnia. Hæc ille. Ex quibus hic ſenſus colligitur; Chriſti principatus fuit in cruce, & quia crux impoſita eſt humeris Chriſti, ideò ſuper humeros eius dr̃ eſſe principatus. dr̃ aũt principatus eſſe in cruce, quia per illã meruit Chriſtus orbis imperium.

Principatus ſuper humerum Chriſti.

D. Baſilius

Nomina Meſſiæ.

Nomina adeò ſplendida ſunt, vt in ſolum totius ſplendoris fontem Chriſtum quadrare poſſint. Vocabitur nomẽ eius, Admirabilis; Incarnatione, cõceptu, ortu, miraculis, vita, atq; doctrina; omnia enim in illo fuere mirabilia. Conſiliarius: nemo enim conſilia, atque præcepta orbi attulit præſtantiora ac ſalubriora, & rationi magis conſentanea, quæ qui ſequitur ſalutem, qui reſpuit, exitium ſibi comparat. Deus: qa filius eſt Dei Patris, eandem naturã diuinã habens. Fortis: quia omnia poteſt. Pater futuri ſeculi: quia Pater Chriſtianorũ huius ſeculi, quod tempore Iſaiæ erat futurum; Pater eſt & effector huius ætatis feliciſſimæ; Pater etiam eſt futuri ſeculi, ſiue æternitatis in cœleſti gloria, totiusq́; pacis & felicitatis princeps. Præterea vocatur Chriſtus, Admirabilis; quia admirabili ſapientiã homines redemit. Conſiliarius: quia admirabili conſilio iuſtitiæ diuinæ ex ſummo iure ſatisfecit. Deus: quia Deũ eſſe oportebat, & hominẽ, qui hominem ex acerbiſſima tyrrannide in libertatẽ aſſereret; Fortis: quia Satanam, mortẽ, peccatumq́; ſuperauit; Pater futuri ſeculi: id eſt, hominum futuri ſeculi, quia omnes, qui futura vita in cœlis perfruẽtur, per acerbos genuit cruciatus, profligatiſq́; hoſtibus pacẽ illis peperit æternã, à qua Princeps pacis appellatur.

Ca.11. Idem Vates; Egredietur (ait) virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, &c. De radice Ieſſe, ſiue Iſai, Patris Dauid, tanquā Virga præclariſſima nata eſt Virgo Deipara. Ex Virga hac conceptus, ortusq; eſt Chriſtus veluti flos, & odore & cādore pretioſiſſimus. Ego (inqt ille Cant. 2.) flos campi, & lilium cōuallium. Campi flos eſt, omnibus, quicunq; carpere velint expoſitus, flos eſt ex virga, id eſt, Virgine ſine vlla violatione ortus; flos eſt fructus promittēs, & pariēs maximos, flos eſt, in quo veluti apis mellifica, Spiritus ſanctus requieuit, ex quo mel gratiæ hominib. tribuēdū collegit: niſi.n. merita huius floris extitiſſent, Spiritus ſanctus mel gratiæ nobis nō dediſſet. vnde ſequitur: Requieſcet ſuper eū ſpiritus Dñi, videlicet quemadmodum apis requieſcit ſuper florē, ſed apis diſcedit à flore, ſpiritus nūquā diſceſſit à Chriſto. Bernar. hom. 2. ſuper Miſſus eſt In hoc, inquit, Iſaiæ teſtimonio florem filium, Virgam intellige matrē, & Hieron. Nos Virgam de radice Ieſſe ſanctā Mariam Virginem intelligamus, & florem Dominum Saluatorem, &c.

Virgo Deipara virga eſſe, ex qua flos, id eſt, Chriſtus egreſſus.

D. Bernar.

D. Hieron.

Indicat aūt floris partus, Virginis in partu integritatem; quemadmodū flos è Virga vel arbore ſine vlla violatione imò cum magna oritur pulchritudine: ſic Chriſtus ex Virgine ſine vlla læſione, imò cum magno virginitatis decore ortus eſt. Forſitan alluſit Propheta ad virgam Aaronis, quæ olim floruit, Virginiſque Deiparæ typus fuit; quaſi dicat: Egredietur ex radice Ieſſe Virga quædam Aaronicæ ſimilis, quæ ſine humano cultu & viri opera, florem producet candidum, ac rubicundum, odoris, medicamētiq; præſtantiſſimi, iuxta illud Cantic. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus Bernard. homi. 2. ſuper Miſſus eſt: Quid (inquit) Virga Aaron florida, nec humectata, niſi virginem concipientem portendebat, quamuis virum non cognoſcentem?

D. Bernar.

Idem Iſaias cap. 8. Acceſſi ad Propheciſſam, & concepit, & peperit filium, & dixit Dominus ad me, voca nomē eius, Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari. De integerrima Virgine vaticinium ænigmaticū eſt, Chriſtoq; Opt. Max. Acceſſit Iſaias mentis acceſſu ad prophetiſſam omniū maximā, omniū ſanctiſſimam, cum qua nullus Propheta poteſt conferri; ad Virginem nimirum Deiparā. Acceſſit intellectus, propheticique ſpiritus greſſu, ad Virginis domunculam, in qua concepit ex Spiritu ſancto, & ad Chriſti pſepe, in quo peperit filium, orci vaſtatorem. Quocirca nomina hæc illi imponere iubetur: Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari hoſtes tartareos. Hinc illud Lucæ 11. Cū fortis armatus cuſtodit atriū ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet, ſi autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet, &c. D. Baſi. in commentarijs Iſaiæ: Ipſe eſt, qui velociſſimè prædam reportauit, Chriſtus, de quo & ſcriptū eſt: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatē, accepit dona in hominibus. Nam quòd Maria Prophetiſſa fuerit, ad quam proximè acceſſit Iſaias per prænotionem Spiritus; nemo contradixerit, qui ſit memor verborū Mariæ, &c. Lege Galatinum libro ſeptimo, capite 16. & Euſebium lib. 7. de Demonſtratione capite 2. Idem Iſai. c. 62. Propter Sion, inquit, nō tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur, vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius, vt lāpas accēdatur, &c. hoc eſt, non deſinam vaticinari, Deum orare non deſiſtam, donec Meſſias, vt Sol nouus exoriatur, & inſtar fulgentiſſimæ facis inflammetur, tunc autem inflammata eſt lampas, cum igne diuinitatis, Chriſti humana natura veluti accenſa eſt, iuxta illud Bedæ, Luc. 15. Lucerna lumen in teſta eſt, lumen verò in teſta, eſt diuinitas in carne. Item: accendit mulier lucernam, quia ſapientia Dei apparuit in humanitate.

Iſai. 7.

Acceſſit ad Prophetiſſā Iſaias, id eſt, Virginem Deiparam mētis greſſu.

Luc. 11.

D. Baſil.

Iſai. 62.

Beda.

Eundem admirandum conceptum, admiratur Ieremias cap. 31. nouumque & inauditum appellat. Nouum, inquit, creauit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum. Fœmina hæc fœminarum omnium decus, atque ornamen-

Fœmina circūdabit virū, id eſt, Virgo Chriſtum.

namentum,Virgo eſt ſanctiſſima, quæ virum Chriſtū vtero circumdedit, vnde illi canit Eccleſia: Quē totus nō capit orbis, in tua ſe clauſit viſcera, factus homo.Nouum autē fuit hoc & admirandum Dei opus,ideo dixit Vates: Nouum creauit Dominus ſuper terrā. Hieronym. in commentarijs, in hunc modum exponit: Nouam, inquit, rem creauit Dominus ſuper terram, abſque viri ſemine fœmina circumdabit virū, gremio vteri ſui,&c.Virum autem appellat Vates Chriſtum, in vtero exiſtētē,quia quamuis corpore eſſet infans, intellectu ac ſapientia viros omnes, angelosq; ſuperabat.Hierony. Fœmina circumdabit virum gremio vteri ſui, qui iuxta incrementa quidē ætatis,per vagitus,& infantiam,proficere videbitur ſapiētia,& ętate,ſed perfectus vir, in ventre fœmineo ſolitis menſib. cōtinebitur. & Bernard. homil. 2. ſuper Miſſus eſt:Vir,inquit,erat Ieſus,nec dū etiam natus,ſed ſapientia, nōn ætate, animi vigore,non virib. corporis,maturitate ſenſuum, non corpulentia membrorum, &c. *D.Hierom.* *D.Bernar.*

Item Pſal. 21. Patrem ſic alloquitur Chriſtus:Tu es,qui extraxiſti me de vētre,ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero.Natiuitatis ſuæ mirabilem modum commemorat.Extraxiſſe enim dicitur Pater Chriſtū,de ventre Virginis,nō vulgari, ſed inuſitato,& mirabili modo, cōſeruata matris virginitate. Cæteros infantes abſq; miraculo natura ē vētre, magno cū dolore & læſione matrum extrahit: At Chriſtum Deus ipſe per ſummum miraculum,abſque vllo matris dolore, abſque vlla virginitatis imminutione extraxit. Id quod præſignificauit lapis ille apud Danielē è celſo monte abſq; manibus abſciſſus,qui ſtatuam percuſſit,atque euertit, è celſo quippe monte, id eſt, Virgine, fortiſſimus lapis Chriſtus abſq; obſtetricis manib.natus eſt.In te,inqt,proiectus ſum ex vtero. Hebraicè,ſuper te proiectus ſum,manibus potentiæ tuæ, non obſtetricū ſum exceptus,Præterea, ſuper te proiectus ſum,ſuper tuam diuinitatem,tunc diuinitati vnitus, proiectus ſum ex vtero *Pſal. 21. Pater Chriſtum ex vtero extraxit.* *Daniel. 2.*

A Deus,& homo.Spes mea tu,ab vberib. matris meæ. Nullus infans præter Chriſtum,ab ipſo vtero,ipſiſq; matris vberibus, ſpei actus habuit. Quocirca indicatur ab vberibus matris ſecundū rationis functiones,virū fuiſſe perfectiſſimum. Perſpicuum autem eſt, Dominum ſpei actus circa Deum, aut animæ beatitudinē non habuiſſe,eo quod ſpes illa ſpectet, quæ nondum habentur, Chriſtus autem Dei conſpectu frueretur.Habuit tamen ſpei actus, vt docet D.Thomas 3.part.quæſt.7.artie.4.circa B gloriam corporis, & alia quæ nondum fuerat conſecutus. *D. Thom.*

Huc etiam illud ſpectat Pſalm.18.In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.Deus enim, qui videri nō poterat ab hominibus ſupra Solem in cęlo empyreo,tabernaculū ſuum,id eſt, humanitatem, poſuit in terris ſub Sole,& in ipſo Sole, id eſt, palam coram hominibus, vt ab omnibus cerni poſſet,iuxta illud Iſaiæ: Videbit omnis caro ſalutare Dei. Et ipſe tanquam pul- C cherrimus ſponſus, ſponſam ſuā Eccleſiam quærens,proceſſit è thalamo ſanctiſſimo,pretioſiſſimis virginitatis aulæis adornato,hoc eſt, Deiparæ Virginis vtero.Dominus (inquit Auguſt.)vt aduerſus regna tēporalium errorū bellig eraret,nō pacem, ſed gladium miſſurus in terram,in tempore,vel in manifeſtatione poſuit tanquā militare habitaculū ſuum,id eſt,diſpenſationē incarnationis ſuæ, & ipſe procedens de vtero virginali,vbi Deus naturæ humanæ tanquam ſponſus ſponſæ copulatus eſt,exultauit ſicut fortiſſimus,& cæteros homines incōparabili virtute præcedens,ad currendā viam, &c.De Sole loquitur Vates eo Pſalmo,qui in cęlo lucet,& de Meſſia quoq;, qui mundi Sol eſt,hoc quem cernimus multo ſplēdidior. Generationem explicat humanam,cum dixit: Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, cùm verò addit: A ſummo cœlo egreſſio eius, Deum è cœlo deſcendiſſe, & in thalamo Virginis hominem factum canit. *In ſole poſuit Chriſtus tabernaculum.* *Pſal. 18.* *Iſai 40.* *Luc. 3.* *D.Auguſt.* D

Tranſeamus ad natale Meſſię ſolum, prius tamen ex Prouerb.30.c. obſcurū *Prouer 30*

vaticinium enucleemus. Tria (inquit Sapiens) ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoto, viam Aquilæ in cælo, viam colubri ſupra petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adoleſcentia. Alia ex Hebræo lectio eſt non improbata: Et viam viri in adoleſcentula. Iuxta hanc verſionem, quartũ quod penitus ſapiẽs ignorat, via eſt viri, id eſt, Chriſti, in adoleſcẽtula, Virgine Deipara. Hebraicè enim legitur עלמה Alma, quod vocabulum Iſai. 7. Septuaginta interpretes Virginem vertunt. Hoc quartum cũ cæteris trib. cõfert, quaſi diceret: Quemadmodũ aquila in aere, coluber in ſaxo, nauis in pelago, ne tenuiſſimum quidem poſtquã tranſierũt, veſtigiũ relinquunt, ita infans ille maximus, qui & infans ſimul erit, & vir, & Deus, nullum penitus cũ in Virginis vterum ingreditur, cumque ex eo egreditur, viæ ſuæ ſignũ, in corpore integerrimo relinquet. Vnde Chryſologus ſerm. 142. Qui ingredit, inquit, & egreditur, & introitus ſui, & exitus, nulla veſtigia relinqt, diuinus habitator eſt, &c. Virginem igitur eſſe docet matrẽ Meſſiæ ſanctiſſimam. Dein de Synagogam oſtendit eſſe adulterã, ſub metaphora mulieris, quæ frequens eſt in Prophetis. Talis, inquit, eſt, id eſt, ſine veſtigio impreſſo, & via mulieris adulteræ, ſcilicet Synagogæ Iudæorũ, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit, nõ ſum operata malum. Similitudo petita eſt à fœmina, quæ poſtquam cibũ ſumpſit, os abſtergit, ſeque comediſſe quicquam negat. Eundem in modum Synagoga Meſſiam ſuum egit in crucem, dæmoniique tanquam adultera, occiſo viro, ſeſe mancipauit, os verò abſtergit, & ſe comediſſe negat, quia Meſſiam ſe occidiſſe, adulteram ſe eſſe, dæmoniq; adhærere inficiatur: nullumq; veſtigium in ſe tanti ſceleris agnoſcit.

Via viri in adoleſcentula, id eſt, Chriſti, in Deipara Virgine.

D. Chryſologus.

D. Ambroſ. in libro de Salomone, hæc aliter interpretatur, ex verſione Septuaginta interpretum, quæ huiuſmodi eſt. Tria ſunt mihi impoſſibilia ſcire, & quartũ, quod nõ cognoſco. Semitas nauis nauigatis, vias ſerpentis ſupra petrã, & veſtigia aquilæ volãtis, & quartũ, quod non cognoſco, vias viri

E in iuuẽtute, &c. Hæc verba (ait Ambr.) ex communi ſenſu, quaſi de vulgo videntur collecta, ſed in omnibus ſunt ſancta myſteria. Nauem ergo, in fragmento, ait Chriſtum ſignificare crucifixum: quemadmodum enim nauis vectores, ita Chriſtus homines, in cœleſtem portum ducit. Sed ipſa Ambroſij verba audiamus. Chriſtus, inquit, eſt nauis, in qua aſcendunt omnium credentium animæ, quæ, vt firmius inter fluctus euehatur de ligno fabricatur, & ferro configitur: hoc autem eſt Chri-

F ſtus in cruce, &c. quod verò nauis nullũ in mari veſtigiũ relinquat, indicare docet Chriſtũ ex Virgine integerrima abſq; vlla virginitatis iniuria editũ in lucẽ. Tranſit (inquit) nauis per mare, & nulla in vndis veſtigia remanent, quia venit Chriſtus de cœlo, aure concipitur, vtero portatur, & talis Maria Virgo remanſit, poſtquam peperit, qualis fuit antequam Verbum aure conceperit, & vtero geſtauerit. Hæc ille. Similẽ in modũ in lib. de Salomone ca. 3. quod ſequitur: Vias ſerpentis ſupra petram,

G de Chriſto interpretatur. Hæc, inquit, eſt petra, id eſt, caro Chriſti, nulla inimici iniquitate reſperſa, in qua ſerpentis, id eſt, peccati alicuius veſtigium non apparet. Et ca. 2. de via Aquilæ ſic ſcribit: Cuius hominis tã altus ſenſus, & tantus eſt, vt explicare poſſit, quomodo illa tanta maieſtas, de cęlo, aut venire dignata fuerit, aut redire? Quis enim cognoſcet quemadmodum Verbum in Virginem venerit? id eſt, quod ait, veſtigia Aquilæ volãtis, id eſt, Chri-

H ſti Domini aduenientis ad terrã, ac redeuntis ad cœlos veſtigia comprehendi, enarrarique non poſſe. Quæ ſit via viri in iuuentute c. 5. ita explanat; Chriſtus eſt vir, cuius viæ cognoſci in iuuentute non poſſunt, quis enim æſtimare animo poſſit, aut capere, quanta ille opera exercuerit, cum ſecundum hominem moraretur in terris? quæ itinera virtutum duxerit, &c.

D. Ambro.

Chriſti, Via, Aquilæ, nauis, & ſerpentis ſupra petram.

Quod autem adiungitur de muliere adultera, quæ os abſtergit, poſtquam comedit, & negat ſe malum eſſe operatam, de Eccleſia interpretatur, quæ antequam ad Chriſtũ cõuerteretur, idola

colebat,

colebat, multiſque criminibus ſe contaminauerat, à Chriſto verò abſterſa eſt, & abluta, omniq; peccato liberata. Meretrix, inquit, iſta, Eccleſiæ typus eſt, aliquãdo in gentib. conſtituta, idolorum cultibus vitiata, quam falſorum Deorũ adulterã fecerat multitudo. Hãc poſteaquã Dominus baptiſmatis fonte perfudit, ablutionẽ & criminis accepit & nominis, & in fragmẽto: Meritò dicit ſe nihil feciſſe mali, quia per regenerationis ſacramẽtũ, ita ſunt eius abolita peccata, ac ſi facta nõ fuiſſent, nec ſunt in Dei memoria, vt Ezech. teſtatur c.18. dicens: Vita viuet, & nõ morietur, omnium delictorum eius, quæcunque fecit, non recordabitur ei. Hæc Ambroſius.

Baptiſmus omnia peccata abluit.

Ezech. 18.

Lyranus. Galatinus.

Hæc eadem verba de Meſſia quoque interpretantur Lyranus & Galatinus lib.7.c.15. Rabbinus itẽ Iudęorũ, quem illi vocant Rabbenu hacados, id eſt, magiſtrum noſtrum ſanctum, vt idem Galatinus refert, in hunc modum expoſuit. Via Aquilæ in cœlis eſt Rex Meſſias, qui poſt paſſionem ſuam aſcendet in cœlum: Via nauis in medio maris; hic itẽ eſt Rex Meſſias, cuius vita ſicut nauis in medio mari agitabitur: Via colubri ſupra petrã, hic eſt etiã Rex Meſſias, q. ſe faciet vt colubrũ, quẽ Moyſes ſupra petram poſuit, vt duceret filios Iſrael in terra ſanctã. Rabbi autem Iudan dixit: Et via colubri ſupra petrã, hic eſt Rex Meſſias, qui tranſibit per petram, poſtquam ſepultus erit, & ab ipſa egredietur, nec videbitur qua trãſierit. Et via viri in Alma. hic quoque eſt Deus, amans filias Ieruſalem, vt generaretur Rex Meſſias ex vna earum: concipiet autem & pariet, remanebitque Virgo, ſicut dictum eſt, Ierem. 31. Quia creauit Deus nouum ſuper terram, fœmina circumdabit virum, hoc eſt, Deum. Hæc Rabbinus ille.

CAP. XVIII.

De loco, in quo Mæſſias natus eſt.

Michææ 5.

LOcum, in quo Meſſias ortus eſt, prędixit Micheas Propheta c.5. Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Alloquitur vates Bethlehem, quæ alio nomine dicitur Ephrata, vt docet Diuus Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Geneſin: Ephrata, inquit, & Bethlehem vnius vrbis vocabulum eſt, ſub interpretatione conſimili, ſiquidem in frugiferam, & in domum panis vertitur, propter eum panem, qui de cęlo deſcendiſſe ſe dicit, &c. Tu, inquit, Bethlehem, quæ etiam Ephrata nominaris, paruulum es oppidum in millib. oppidorum, vel in multis millibus hominum Iuda. Attamen clariſſimi ducis ortu, euades maxima, ac nobiliſſima ciuitas, ex te enim orietur Meſſias Iſraelis Imperator, homo verus, qui in te in tẽpore naſcetur, Deus verus, qui ex Patre natus eſt in æternitate. Vides Meſſię Dei æterni patriam à Propheta manifeſtè prædictam, quod Iudæos non latuit, qui Herodi interroganti, vbi nam Meſſias eſſet oriturus, hoc Micheæ vaticinium reddiderunt.

D. Hieron.

Sequitur apud Michæam: Propter hoc dabit eos vſque ad tempus, in quo parturiens pariet. De Virgine integerrima loquit, eiuſq; partu ſanctiſſimo, in hanc ſententiam, propter hoc, quia Meſſias in Bethlehem ex Iudæis eſt naſciturus: Dabit Deus eos vſque ad tẽpus, id eſt, permittet Iudæos potiri, Iudæa, patietur Rempub. Iudaicam ſtare vſque ad tempus, quo Virgo pariet Meſſiam. Poſtea enim, quia Meſſiam crucifigent, è Palæſtinæ ſolo expellentur. Vide quæ ſupra diximus, cum explicauimus vaticinium Iacob; Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. Sic interpretatur Euſebius lib. 7. de demonſtratione cap. 4. Hic, inquit, parientem intelligit Michæas eam, quæ in ſuperioribus oraculis virgo nominata eſt, & propheti ſſa, quæ illum Emanuelem, & magni conſilij Angelum erat paritura. nam vſq; ad huius tẽpora, eiuſque, qui de ipſa erat oriturus, quæ ad priorem, id eſt, Iudaicum populum pertinent, ſteterunt. quippe cum eis præſcriptio tẽporis data eſſet, vſq; ad tempus parientis, hoc eſt, vſq; ad mirabilẽ ortũ eius, qui

Vſque ad Chriſtũ Iudæorũ permanſit Reſpub & ſtatus.

Digitized by Google

qui de Virgine naſceretur, poſt quem E
ſublatum eſt ipſorum regnum, &c. Et
D. Hieron. D.Hieronymus: dabit, inquit, Dominus
templum, & Hieroſolymam, & Iu-
dæos, vſque ad illud tempus, quo Vir-
go pariet, quæ poſtquam peperit, & na
tus paruulus acceperit ſpolia Samariȩ,
& virtutem Damaſci, interfecto popu-
lo Iudȩorum, reliquiæ Iſrael ſaluabun-
tur, &c. Hæc ille. Aliter quoque ex-
ponit de Eccleſia hoc pacto: Dabit Iu-
dæos, eoſque regnare permittet, vſque
ad tempus parientis, quando comple-
Iſai. 54. tur illud Iſai. 54. Lætare ſterilis, quæ F
non paris, erumpe, & clama, quæ non
parturis (ſcilicet Eccleſia) quoniam
multi filij deſertæ magis, quam eius,
quȩ habet virum, id eſt, Synagogȩ, &c.
Lege eiuſdem Hieronymi Epitaphium
Paulæ, in quo hȩc verba Paulæ tribuit:
Salue Bethlehem domus panis, in qua
natus eſt ille panis, qui de cœlo de-
ſcendit. Salue Ephrata, regio vberri-
ma, atque καρποφόρε, cuius fertilitas
Deus eſt. De te quondã Michæas vatici
natus eſt; Et tu Betlehem, &c. In te na-
tus eſt Princeps, qui ante Luciferũ ge- G
nitus eſt, cuius de Patre natiuitas om-
nem excedit ætatem, & tamdiu in te
Dauidici generis origo permanſit, do-
nec virgo pareret.

Pſal. 131. In eodem Epitaphio, Diua Paula il-
lud Pſal. 131. Inuenimus eam in Ephra-
ta: de loco natiuitatis Chriſti expoſuit
his verbis: Oculis, inquit, prophetalib.
D. Hieron. Dauid, quẽ nos veniſſe iam credimus,
ille venturum eſſe cernebat; Ecce audi
uimus eum in Ephrata, inuenimus eum
in campis Syluæ, vnde loquitur cõfidẽ
ter: Introibimus in tabernaculum eius, H
adorabimus in loco vbi ſteterunt pe-
des eius, &c. De eodem natiuitatis lo-
co eadẽ verba interpretatur D. Hilar.
D. Hilar. in commentarijs Pſal. 131. Ephrata, in-
quit, eadem eſt, quæ Bethlehem, in qua
Dominus natus ex Maria eſt, illic pri-
mũ requies Dei auditur, vbi primũ vni
genitus Deus corpus humanæ carnis
habitauit, & quod in Ephrata auditur,
in cãpis Sylȩ inuenitur. initiũ itaq; Ec
cleſiæ in Bethlehem auditur, eſſe enim
cȩpit à Chriſto, ſed in gentib. reperi-
tur, quæ ſunt ex campis Syluæ, ex hor-
rentibus nitidæ, ex ſterilib. fructuoſæ,
ex ignis pabulo vitalis cibi regio, ex
ferarũ cubilibus Dei requies, domus, *Euſebius.*
tẽplum, atq; poſſeſſio. Hæc Hilarius. Si-
militer Euſeb. lib. 7. de Demonſt. cap. 5.
Precãti, inquit, Dauid, & videre cupiẽ
ti locũ, ac tabernaculum Dei Iacob, ip
ſe Bethlehẽ locus oſtenſus eſt, quapro-
pter cum dixiſſet: Ecce audiuimus eum
in Ephrata, adiungit, dicens: Adorabi-
mus in loco vbi ſteterunt pedes eius;
planiſſimè igitur in his verbis in Ephra
ta, quȩ eſt Bethlehem, ipſe Deus Iacob,
locum ſibi, ac tabernaculum poſiturus
canitur, quod cum Michææ Prophetia
concordat. Hactenus Euſebius. Hic
idem cõmentarius eſt D. Cyrilli in ho-
mil. contra Neſtorium. Vbi, inquit, erit
Chriſti generatio, & in quo loco naſce
tur? Audi manifeſte dicentem: Ecce au-
diuimus eam in Ephrata, &c. Illud itẽ
eiuſdem Pſalmi. Illuc producam cornu
Dauid, paraui lucernam Chriſto meo,
de Bethlehem interpretatur Euſeb. his
verbis: Vbi tandẽ ait Deus ſe productu
rũ cornu Dauid, niſi in Bethlehẽ, atq;
in Ephrata? inde .n. cornu Dauid Chri-
ſtus quatenus ad naturã pertinet huma
nã, quaſi ingẽs lumẽ exortũ eſt. Hic itẽ
Chriſtus lucerna à Deo præparata eſt.
Fuerit autẽ hæc lucerna quaſi intelligi
bilis lucis humanũ corpus, ꝑ quod in-
ſtar teſtacei vaſis, tanquã per lucernã,
proprij luminis radios in omnes, qui-
cunq; ignorantia Dei, & profundis te-
nebris premebantur, emiſit, &c.

Præter hæc, Meſſiam in oppido Beth *Deus ab*
lehem naſciturum, à Propheta Abacuc *Auſtro, id*
prædictum Græci docẽt, cap. 3. illis ver *eſt, Bethle-*
bis: Deus ab Auſtro veniet, hoc eſt, *hem auſtra*
Deus veniet à plaga auſtrali, eſt autem *li venit.*
Bethlehẽ in plaga auſtrali Iudææ, quẽ-
admodum reliqua tribus Iudæ oppida;
quamobrem ciuitates tribus Iudæ, ci-
uitates Auſtri appellantur, Ierem. 13.
Ciuitates Auſtri clauſæ ſunt, id eſt, tri-
bus Iudæ (ait Hieronymus) & Hieruſa *D. Hieron.*
lem, quæ iuxta ſolitudinem ad Auſtrũ
verſa eſt. Theodoretus in commenta-
rijs: Abacuc, inquit, Dei, & conſeruato *Theodoret.*
ris noſtri incarnationem prædicit, in
Bethlehem factam, quæ in conſidera
tione ſitus Ieroſolymitani vergit ad
Auſtrum

Digitized by Google

Auſtrum,& Africũ.Et Theophylactus: Vaticinatur Propheta, quòd ex Bethlehem veniet Chriſtus, quæ ad auſtralẽ, & Africã plagã reſpectu Ieroſolymorũ ſita eſt.Idẽ ſentit,vt alios omittam, D.Irenæus libro 3. aduerſus hæreſes c. 23. Euthymius item in commentarijs cãtici Abacuc:Deus(inquit) ab Auſtro veniet,hoc eſt, egredieť ex Bethlehẽ; ſita autem eſt Bethlehem ad Hieruſalem,in auſtrali plaga, &c. Hanc eandẽ explanationem tribuit D.Hieronymus Hebræo cuidam. Audiui (inquit) ego quendam Hebræum iſtũ locum ita diſſerere, quod Bethlehem ſita ſit ad Auſtrum,in qua natus eſt Saluator, & ipſum eſſe,de quo dicatur, Deus ab Auſtro veniet,hoc eſt,naſcetur in Bethlehem,& inde conſurget,&c,

Theophyl. *D.Irenæus.* *Euthym.*

CAP. XIX.

Quorſum Meſſias venerit.

De ortu, & loco natiuitatis diximus: nunc de Meſſiæ munere dicamus. Venturũ Meſſiam, vt homines nõ debellaret,ſed doceret,prædixit in primis Iſaias capite 61. in quo Meſſias ipſe hunc in modum loquitur:Spiritus Domini ſuper me,eo quòd vnxerit me ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem,vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro, vt conſolarer omnes lugentes,vt ponerem lugẽtibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleũ gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris. Ecce quorſum Deus Meſſiam Regem vnxit; & in orbem terrarum miſit, non vt ſuperbas opulẽtaſque nationes bellica fortitudine, armiſque ſubigeret, ſed vt manſuetis, & humilibus Euangelium nuntiaret, de ijs enim fit mentio,qui illud recepe runt,non de ſuperbis,qui repudiarunt. In manſuetudine (ait D.Iacobus capite 1.) ſuſcipite inſitum verbum, quòd poteſt ſaluare animas veſtras. Vt cõtritis corde medicinã afferret; Hebraicè eſt:Ad alligandũ fractos corde, id eſt, vt alligaret vulnera peccatorum.ſumpta à chirurgis metaphora, qui vulneribus mederi,eadẽq; alligare ſolẽt. Vt prædicaret ijs, qui Satanæ tyrannide præmebãtur,indulgẽtiam, ac libertatẽ,& carcere peccati cõcluſis emiſſionẽ.Vt promulgaret annum placabilẽ; Hebraicè רצון raſon,id eſt,annum diuinæ placabilitatis, & beneuolentiæ, annũ diuinæ gratiæ, tẽpus quo placuit Deo mũdũ redimere,annũ Iubilei,quo libertas ſeruis Satanæ eſt data,& orbis è poteſtate Dæmonis ereptus, ad Dominum eſt reuerſus. Vt notam faceret diẽ vltionis,quæ per crucẽ ſumpta eſt de hoſtib. humani generis,morte,peccato,ac Satana;diem quoq; iudicij extremi,quo ſcelera mũdi vniuerſa,Deus vlciſcetur.Vt lugẽtes Sionis,id eſt, qui in Sione,id eſt,Eccleſia ſunt,quiq; non voluptatibus,ſed lamentis, & pœnitẽtię ſe dedunt,cõſolaretur.pro cinere, & pœnitentia, Regni cœleſtis coronã daret,pro luctu, ſpiritus diuini lætiſſimum vnguentum, pro mœrore, pallium laudis, gratiarum actionis,& gloriæ ſempiternæ.Septuaginta interpretes vertũt;Dare lugẽtib. Sion,dare eis gloriã pro cinere, vnctionẽ lætitiæ lugentibus,habitum gloriæ, pro ſpiritu mœroris.Ecce Meſſiæ functiones.

Iſai.61. *Iacob.1.*

Venit item Meſſias,vt nouos cęlos, nouam terram,nouam Sionem,nouum populum, conderet, id quod idem vates Iſaias c.51.his verbis prædixit:Poſui(ait Deus Meſſiam alloquens) verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te,vt plãtes cęlos, & fundes terram, & dicas ad Sion, populus meus es tu.Quæro,quænã terra, quinã cęli,poſt terrã,& cęlos ab initio tẽporis à Deo productos,cõditi ſint? Quæro,quiſnam ſit is tã admirandę poteſtatis, vt nouos cęlos plantare,nouã terram fundare poſſit?Deus ſit neceſſe eſt; opus enim hoc diuinam planè potẽtiã flagitat.Noui ſanè cœli Eccleſię ſunt, in varijs terrę plãtatę regionibus, quę diuerſos habẽt Epiſcopos,ac Paſtores, vnam tamen omnes Eccleſiam Catholicam vni Paſtori Chriſti Vicario Pontificiq; ſummo obtẽperantem efficiũt. Etenim quemadmodum reliqui cœli

Chriſtus nouos cœlos, nouamque terram condidit. *Iſai.51.*

primo

[illegible]irae nobili parent, eiuſque ductu, E motuque feruntur, ſic reliquæ totius Orbis Eccleſiæ Pontifici ſummo obtéperant, eiuſque imperium ſequuntur. Noua quoque terra eadem Eccleſia eſt, mira florum, arborum, fructuumq; ſpiritaliũ varietate veſtita. Hęc noua Siõ eſt, id eſt, ſpecula, ſpeculá enim nomen Sion ſignificat. Atqui ex Eccleſia veluti ex ſpecula altiſſima, hoſtiũ aduentũ, inſidias, technas, perſpicimus, virtutũ decorem, Dei Opt. Max. naturam, operaq; admirabilia contemplamur.

Venit præterea Meſſias ad redimendum Orbem, id habes eodem Iſaiæ F capite: Conſurge, cõſurge brachium Domini, cõſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum, numquid non tu percuſſiſti ſuperbũ, vulneraſti draconem? nunquid non ſiccaſti mare, aquam abyſſi vehementis, qui poſuiſti profundũ maris viam, vt tranſirent liberati? Et nũc, qui redempti ſunt à Domino reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ, &c. D. Hieron. Salutem, inquit, ſuam Deus, & iuſtitiam ſempiternam eis promiſerat in auxilium, quæ G non eſt alia, præter Chriſtum brachiũ Domini, de quo ſupra dixerat; Et in brachio meo gentes ſperabunt. Vnde populus loquitur ad brachium Domini & eius deprecatur aduentũ, & promiſſum implorat auxiliũ, dicens; Conſurge, &c. Habemus ergo ex Hieron. brachiũ Domini hoc loco Meſſiã appellari, per quem veluti per brachiũ Deus Orbem redemit. Petit Propheta, vt potentia diuini huius brachij, ita ſe exercati, in liberãdo humano genere è ſer- H uitute Satanæ, quemadmodũ olim in liberando Hebræorum populo à captiuitate Pharaonis ſeſe exeruit. Cõſurge, inquit, ſicut in diebus antiquis, cum ſuperbũ Pharaonem draconi ſimilem fluctibus obruiſti, Hebræoq; populo per tumidum mare, admirandam viam aperuiſti. Deinde redimendũ ſimilẽ in modũ genus humanum teſtatur; Et nunc (ait) id eſt, etiam nunc, hoc tempore, redimentur homines à Meſſia, & reuertentur à peccatis. venientq; ſumma cũ letitia in Eccleſiã, quemadmodũ olim

Iſaia 51.
Redemit Orbẽ Chriſtus.

redẽpti ſũt Iſraelitę è captiuitate Pharaonis, reuerſiq; ſunt magno cum gaudio in terram Patribus promiſſam.

Capite quinquageſimo ſecũdo; Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Gratis humanũ genus vnius pomi pretio venditũ eſt, & ſine argento, inuſitato quodam pretio, & inaudito, id eſt, ſanguine Meſſiæ redemptum. Gratis venditũ, ſed non gratis, infinito pretio recuperatum. Iſaiæ primo; Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iuſtitia, non gratis redempta eſt Eccleſia, ſed in iudicio, & iuſtitia. Quidquid enim ſumma Dei iuſtitia exigebat pretij, abundè perſolutum eſt.

Iſaia 52.

Iſaia 1.

Pſalmo ſeptuageſimo primo: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperũ, & humiliabit calumniatorem. Calumniator hic diabolus eſt, διάβολος enim græcè. latinè dicitur calumniator. hunc calumniatorẽ Meſſias humiliauit, ab eiuſq; ſeruitute nos eripuit, non armorum potentia, ſed humilitate. Humiliatus enim humiliauit. Pſal. 88. Tu humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbum: in quem locum ſic Auguſtinus; Humiliaſti te Domine, & humiliatus eſt ſuperbus, ſuperbus enim per ſuperbiam ſuperbos tenebat: humiliatus eſt Magnus, credens autem in eum factus eſt paruus, dum nutritur paruus exemplo Magni facti parui, quod tenebat, perdidit diabolus, quia ſuperbus non niſi ſuperbos tenebat, dato tantæ humilitatis exemplo didicerunt homines damnare ſuperbiam ſuam, imitari humilitatem Chriſti. Humiliatus es & humiliaſti, vulneratus es, & vulneraſti, &c.

Pſal. 71.
Chriſtus humiliatus, humiliauit.
Pſal. 88.

Addit Vates regius eodem Pſalmo: Ex vſuris, & iniqtate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo: qualis Meſſiæ redemptio futura ſit, indicatur, animorũ videlicet præcipuè à peccatis, quæ vſuræ merito dicũtur, quia debita ſunt, & vſuræ grauiſſimæ quib. ſeſe obſtringũt flagitioſi homines. Auguſtinus: Quę (inquit) ſunt iſtæ vſuræ, niſi peccata, quæ etiam debita nominantur? Lectio hebræa, in ſequẽtibus, nunc habet, vt vertit D. Hieronymus: Et pretioſus ſanguis eorum

D. Auguſt.
Peccata debita ſunt et vſura, ex quib. Chriſtus nos liberauit.
Pſal. 71.

in oculis eius, ſanguis pro vita poni- A tur, fuit autem pretioſa hominum vita coram oculis Meſſiæ, ſiquidē ne illi vitam amitterent æternam, mortem ille obire voluit. Septuaginta vertunt: Honorabile nomen eorum coram illo, mutatione vnius literæ, vt conſtat Hebraicè ſcienti. Fuerunt autem honorabilia & pretioſa nomina hominum, coram Chriſto, propterea quod, vt in libro vitæ aureis literis ſcribi poſſent, ſanguinem ipſe ſuum veluti aureum pigmentum offerre non recuſauit.

Neque verò animos ſolum, ſed cor- B pora etiam à morte redemit Chriſtus, quæ tandem ad extremum iudicij diē, vitæ ꝑpetuæ reſtituet. Oſeæ. 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne. De duplici morte loquitur, de morte æterna, quæ apud inferos nūquā moritur: de morte etiam tēporali, quæ animū ſeparat à corpore. Hebraicè priori loco eſt שאול ſeol, quæ vox infernū ſignificat; quo modo vertūt Septuaginta: De manu inferni liberabo eos. liberat ergo nos Dominus C de manu & poteſtate Seol, id eſt, Inferni, & de morte quoq; liberabit, ꝗ corporis animiq; vincula diſſoluit, cum in Iudicij die homines in vitā reuocabit. Sequitur: Ero mors tua, ò mors, morſus tuus ero Inferne, hoc eſt, mea morte, tē, ò mors, interimā, mordebo te ò Inferne. Mortē dixit ſe omnino interfecturū, quia in die Iudicij peribit omninò mors, ita vt oēs homines in vitā nunquā morituri excitentur. At Inferni morſum ſe appellauit, propterea ꝙ non omnes homines ex Inferno eripit D ſed veluti morſum infigit Erebo, dum probos ſolummodo viros liberat, improbos illius cruciatib. in ſempiternū mancipat. Quod quidem attinet ad ipſum Meſſiam, omnes ex Orco liberauit, ſanguinē enim fudit, cuius vel vna gutta, Tartari flammas omnes poteſt reſtinguere. Per Chriſtum non ſtat, ſed per homines, quominus Orci cruciatus euadant. ipſi tanti mali cauſa ſunt.

Oſea 13.

E mortis duplicis faucibus nos eripuit Chriſtus.

Montanus vertit, excido tua ero Inferne, quę verſio ſignificat Chriſtū ſanguine ſuo infernū excidiſſe. Illud Mors tua ero ò mors, verti quoq; poteſt: Verba tua ero ò mors: cuius verſionis hic erit ſenſus, ò mors, dicetur, eulgabitur inter omnes, me Deū mortuū eſſe. explicat hic ſenſus admirabilem modum, quo Deus mortem morte occidit, infernumq; moriēdo momordit. Rupertus paſſiuè accepit morſum, hoc ſenſu: Morſum mihi infiges ò inferne. Sed nō video quomodo rectè dici poſſit infernum infixiſſe Chriſto morſum, cui, licet ad eum deſcenderit, nihil nocuit, cū victor deſcenderit, ac debellator.

Eodem capite addit idem Propheta Oſeas: Adducet vrētem ventum Dominus de deſerto aſcēdentem, & ſiccabit venas eius, & deſolabit fontem eius, & ipſe diripiet theſaurum omnis vaſis deſiderabilis. De inferni venis, ſonteq; ſermo eſt, quas Chriſtus Dominus immiſſo vrente vento exſiccauit. Venæ autem, per quas homines veluti aquæ, in infernum veluti profundiſſimam ciſternam influunt, peccata ſunt. eadem ſunt fons ſuppliciorum omnium, quæ apud inferos impij perpetiuntur. has igitur inferni venas, hunc fontem, immiſſo flagrantiſſimo Auſtro, id eſt, diuino ſpiritu Chriſtus areſecit; dum per Spiritus Sancti gratiam mundi peccata deleuit. Diripuit ipſe præterea theſaurum omnis vaſis deſiderabilis, hoc eſt, limbum, vt appellant. hic enim theſaurus erat ſubterraneus, & opulentiſſimus, in quo Sanctorum Patrum animæ ſub terra, veluti ſummi pretij, ſummique deſiderij vaſa, recondebantur. D. Hieron. Vaſa, inquit, deſiderabilia, quæ in theſauro retinebantur inferni, Sanctos intelligimus, quos alligato forte, dominus eripuit, & tulit de inferis, & quaſi vaſa pretioſiſſima ſecū perduxit in paradiſum, &c. Poſſunt etiā vaſa pretioſa iuſtos homines ſignificare, quos Chriſtus Dæmoni ꝑpetuò eripit, vt in celo veluti abaco collocet ſplendidiſſimo. Rupertus: Chriſtus, inquit, diripiet theſaurū omnis vaſis deſiderabilis, qa ipſe eſt ille, q fortior ſuperuenit eū fortis armatus cuſtodiret atriū ſuū, & vniuerſa arma illius diſtribuit. Vas deſiderabile, & theſaurus pretioſus vtique eſt omnis electus. Hæc ille.

Oſea 13. Chriſtus exſiccauit venas inferni id eſt, peccata.

Limbus theſaurus pretioſiſſimo: ū vaſorū, id eſt, Patrū. D. Hieron.

Chriſtus vaſa pretioſa Dæmoni eripuit, id eſt, animas electorum. Rupertus.

Item

Pſal 71.

Item Pſal.ſeptuageſimo primo; Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei, quia liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Reddit hoc loco vates cauſam, cur gentes Chriſto ſint ſeruituræ; Videlicet, quia earum redemptor eſt. Nā ſi Deo æternam debemus ſeruitutē, quòd nos crearit, eādem vel etiā maiorem debemus, quòd nos redemerit, cum maius beneficium redēptio ſit, quam creatio. Pauperrimum igitur hominum genus, omni deſtitutum ope, li-

E

F

Homo carebat adiutore, Chriſto indigebat redeptore.

berauit Meſſias à potente, id eſt, Satana, qui veluti potēs tyrannus, miſeros homines ſcelerum conſtrictos catenis, ſub ſuo imperio continebat. Addit vates. cui non erat adiutor. Etenim nec Angelorum, nec hominum quiſpiam, afferre homini potuit auxiliū, grauiſſimumq; iugum è ceruicibus illius excutere, neq; verò ipſe abſq; auxilio crudeliſſimi tortoris manus potuit euadere.

D. Auguſt.

Vnde illud D.Aug.Pſalm. 129. Idoneus potuit eſſe homo ad caſum ſuum, non eſt idoneus ad reſurrectionem ſuā, &c. Solus poterat pauperem liberare Chri-

G

ſtus, quia Deus & homo. nam, vt ait D. Leo ſerm 1. de Natiuitate, niſi Chriſtus eſſet verus Deus, non afferret remedium. & Auguſtinus in commentarijs huius Pſalmi. Idem (inquit) eſt potēs, q calumniator ſuperius eſt dictus, quem potentem ad homines ſibi ſubdēdos, & in captiuitate retinēdos, nō virtus eius fecit, ſed humana peccata. Idē ipſe eſt fortis dictus Matth. 12. ideò & hic potens, ſed qui humiliauit calumniatorē, & intrauit in domū fortis, vt eo alligato vaſa eius diriperet, Matth. 12. hic liberauit egenū à potēte, & pauperē, cui nō erat adiutor. Nō enim hoc efficere potuit, vel cuiuſquam virtus, vel quiſquam homo iuſtus, vel aliquis Angelus. Cū ergo nullus eſſet adiutor, ipſe adueniens ſaluos fecit eos. Hæc Auguſt. Verti ex Hebręo poteſt: & liberabit egenum à potente, & pauperem, & non adiutor ei, ſcilicet Meſſiæ, hoc eſt, quod dicitur Iſaiæ ſexageſimo tertio, Torcular calcaui ſolus, & de gētib. nō eſt vir mecum: quibus verbis indicatur, Meſſiam non bello, exercituque

D. Leo.
D. Auguſt.

Chriſtus ſi non eſſet Deus, non afferret remediū homini.
Matth. 12

H

Chriſtus nullo iuuāte Angelo vel homine redemit hominem.

ex multis militum millibus conflato, ſed cruce, omni hominum auxilio deſtitutum, à potēte liberaturū pauperē.

Pſal. 129.

Pſalmus de profundis exponitur de Meſſia.

Deniq; præclaro illo Pſalmo, in quo de profundis vates clamat, Meſſiæq; aduentum ſperare docet, Iſraelis Spiritalis Redēptor Meſſias eſſe demōſtratur, qui hoſtes non prælijs, ſed cruce frangat, ac ſuperet. Initio Pſalmi quo in loco res eſſent humanæ ſine Chriſto, aperit, Deiq; opem expoſcit Vates. In profundis malis, ac calamitatib. genus humanum ſine Meſſia eſſet, ideòque; De profundis, inquit, clamaui ad te Domine, hoc eſt, quaſi de profunda fouea, veluti ex profundo pelago, ſiue barathro hic enim hominum ſine Meſſia locus, hæc ſors eſt, Erebi, peccatique profunditas, vt ex profundis eruatur, veluti Ionas alter ex vētre Ceti clamat. Clamat (inquit Auguſtinus) ſub molibus, & fluctibus iniquitatum ſuarum. Petit deinde ne iniquitates vt Iudex ſeuerus obſeruet, atq; excutiat, vel ne peccata ſeruet ac retineat, q faceret ſi Meſſiam non mitteret Deus, ſed potiùs Meſſia miſſo per eius merita cōdonet; Si iniquitates obſeruaueris, & retinueris, nec dimiſeris p merita tui Chriſti, vel, Si peccata obſeruaueris, & vt ſeuerus iudex, ſine meritis Chriſti exquiſieris, Dñe qs ſuſtinebit? vel ēt ex Hebræo; Quis ſtabit? quis iniquitatū pōdus, & iræ tuę ſuſtinere poterit, quin concidat, & in profundum Tartarum pondere preſſus ruat? ò Deus non obſeruabis iniquitates; Quia apud te propitiatio eſt, per Chriſtum, quia apud te propitiatoriū viuū eſt Meſſias, cuius merita hominū iniquitatibus propitiū te reddunt. Hebraicè, סליחה Selicha, id eſt, venia, ſiue remiſſio tecum eſt. omnis autē peccatorum remiſſio per Meſſiam, verū totius orbis propitiatorium, hominibus conceditur. Vel dicitur Meſſias propitiatio, ſiue remiſſio, qui cauſa eſt omnis remiſſionis, vnde illud Pauli 1. Cor. 1. Qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.

D. Auguſt.

Peccatorū remiſſio per Meſſiam.

1. Cor. 1.

Sequitur; Propter legem tuam ſuſtinui, id eſt, expectaui te Domine. hoc loco meminit Propheta legis, id eſt, pacti initi cū Patribus, hoc ſenſu; Expe-

ctaui

Digitized by Google

ſaui te ò Deus, expecto vt mittas tuũ Meſſiam, propter legem,& pactũ tuũ, & promiſſionem,quę in lege extat ſcripta,de Meſſia mittendo.Itẽ propter legem tuam,quæ tota Meſſiæ typis, & vmbris, & vaticinijs plena eſt. Chaldæus alijs literis legit,verbũ נורא raa, quod ſignificat videre, atq; ita vertit; Apud te indulgentia eſt, vt videaris, quæ verſio præclarè incarnationi conuenit Meſſię,hoc ſenſu;Apud te eſt peccatorũ remiſſio, vt propter remittẽda peccata,ipſe in terram deſcẽdas,naturã humanam aſſumas,& ab hominibus in aſſumpta natura videaris. Expectationẽ ſuam exaggerat,& repetit;Suſtinuit anima mea in verbo eius,ſperauit anima mea in Dño,hoc eſt, anima mea ſperauit in Dño,& in verbo eius,ideſt, in promiſſione eius de Meſſia facta Patribus.D.Hieron.ſic vertit ex Hebręo; Suſtinui Dominũ,ſuſtinuit anima mea, & verbum eius expectaui, hoc eſt; expectaui Deum,expectauit anima mea, & Verbum eius diuinum, quod ſecunda Sacroſanctæ Trinitatis perſona eſt, in mundum venturum, & naturam humanã aſſumpturũ ſperaui,& ſpero.

Hortatur poſt hæc Iſraelem, ne ſpẽ de mittẽdo Meſſia amittat;A cuſtodia, inquit, matutina vſque ad noctem, id eſt, ſemper,perpetuò,tota die; ſperet Iſrael in Domino, quòd Meſſiam optatiſſimum mittet.Ex Hebræo verti quoque poteſt; Anima mea ad Dominum, præ obſeruantibus matutinam lucem, obſeruãtibus matutinam lucem ideòque Caietani interpres ſic conuertit; Anima mea Domino, ſupra expectantes mane,expectantes mane Cõfert vates deſideriũ Meſſiæ, quo flagrabat cũ deſiderio ægrotorũ, iter facientium, & negotiatorum, qui matutinam lucem ad releuandum morbum,iter, negotiaque celeriter peragenda, anxiè expectant, & obſeruant; ipſum verò Meſſiæ aduentum ſimilem eſſe innuit luci matutinæ,quaſi dicat: Anima mea Meſſię clariſſimum aduẽtum expectat, illumq; ſuſpirat,pluſquam illi, qui vel morbo afflictati,vel negotijs,& itineri curſu veloci conficiendo intenti, noctis longitudinem incuſant, lucisque

A matutinæ aduentũ vehementer optãt. Chaldæus ſic interpretatus eſt: Anima mea expectauit Dominum,pluſquã obſeruantes cuſtodias matutinas,quas obſeruant, vt offerant oblationem matutinam. Qui ſenſus Meſſiæ admirabilem indicat oblationem, hoc pacto: Anima mea Deum expectat, eximiumque illud tempus, in quo Meſſias ſeipſum in cruce,veluti agnum immolatum,pro mũdi peccatis Deo offeret. expectat verò Meſſiam anima mea, pluſquam obſeruantes cuſtodias matu-
B tinas in templo,vt ſummo mane,ſacrificium matutinum faciant,quod ſacrificij à Meſſia faciendi typus eſt.

Tandem fore prædicit,vt Meſſias veniat,mundumque redimat, qualisq; ſit ea redemptio aperit,nimirũ ex iniquitatibus,& copioſa. Quia,inquit,apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio, & ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius. Eant nũc Iudæi,& armatũ ſibi neſcio, quem Meſſiam ſomnient,militumq; robore ſtipatum, qui redimat Iſrael, non
C ex iniquitatibus,quibus eſt inquinatus ſed ex regionibus,in quas eſt exterminatus.Copioſa,inquit, apud eum redẽptio,copioſa quidem.Primũ, quia per copioſam ſanguinis effuſionem. Deinde,quia per ſanguinem non taurorum, aut hircorum, ſed Dei in crucem ſublati, effecta eſt. Præterea, quia non vni vel alteri, ſed infinitis etiam peccatis abolendis ſatis eſt.ad hæc,quia nõ pluribus tantũ,ſed omnibus,imò innumerabilibus hominib. redimendis ſufficit. adde,quia non vnius tantum, ſed om-
D nium temporum, omniumque ſeculorum captiuis,vt in libertatem vindicari poſſint infinitum pretium contulit. Ad extremum, quia non ex peccato ſolũ animas eripit, ſed gratia etiã, Spiritusque ſancti donis, in orbe terrarum exornat,tam animas verò, quam corpora è mortis poteſtate erepta, perpetua gloria in cœlo empyreo decorat.

Chriſtus redemit ex iniquitatibus Iſraelem, nõ ex regionibus.

Si captiuum, quem centum aureis Rex poſſet redimere, præ amore magno centum aureorũ miliib.redimeret, copioſa ſanè ea diceretur, amoreque pleniſſima redemptio. Potuiſſet Rex

ſummus

Copioſa Chriſti redemptio.

ſummus Chriſtus vniuerſum genus hominũ, vel vna ſanguinis gutta, vel vna ét lachryma redimere: At amore, iuſtitiaque exigente miris cruciatibus, cruce, ſanguinisq; liberali effuſione redemit. nunquid non optimo iure copioſa hæc, iuſtiſſima, amorisq; pleniſſima redẽptio appellabitur? Si vigintimillium captiuorũ turba, magno pretio à Rege redempta, veſtib. bombycinis, aureisque amicta, donis maximis affecta, ex Africa Olyſſiponẽ ingrederetur, quis eã redemptionem copioſam nõ prędicaret? Cùm igitur in ſpiritali Hieruſalem, id eſt, Eccleſia, infinitam propemodum captiuorum multitudinem cernamus, à Chriſto infinito pretio è Satanę poteſtate redemptam, veſtitu charitatis déauratam, virtutũ varietate circũdatam, Spiritus ſancti eximijs donis ornatam, quis copioſam Chriſti redemptionẽ mirificis verbis prædicare vnquam deſinet? hæc fuit digna Deo redẽptio; nemo enim præter Deum tã copioſam, vt expoſuimus, redemptionẽ efficere potuit: Ipſe, inquit, redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius, non homo aliquis, qui humanam duntaxat haberet naturam, non Angelus, ſed Deus & homo, potuit redimere. Quamobrem Auguſt. Ipſe, inquit, redimet Iſrael ex omnib. iniquitatib. eius quia Iſrael vẽdere ſe potuit, & fieri venundatus ſub peccato, redimere ſe ab iniquitatibus non poteſt, ille potuit redimere, qui ſe non potuit vendere, qui non commiſit peccatum, ipſe eſt redemptor à peccato.

Homo non potuit ſe redimere, potuit ſe vendere.

Ex ijs conſtat non bello, in quo Iudæi ſpem collocant, effectam Meſſiæ redemptionem, ſed cruce: non enim bellum, ſed crux ex iniquitatibus redimere poteſt. Lege Iſai. c. 31. in quo Propheta Iudæos non tẽporis ſolũ illius, quod Chriſtum præceſſit, ſed conſequentis ét obiurgat, quòd in armis nõ in Deo ſalutis ſpem collocarint. Væ, inquit, qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciã ſuper quadrigis, quia multę ſunt & ſuper equitibus, quia præualidi nimis, & non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſrael, & Dominũ nõ requiſierunt. Videas his verbis depictos Iudæos, qui Meſſiæ prælia meditantur. Væ illis, ait Vates, qui nõ ſunt confiſi ſuper ſanctũ Iſrael, hoc eſt, Meſſiam, & illũ non requiſierunt. Sed potius in Ægyptũ deſcendũt ad auxiliũ quærendũ, hoc eſt, ad homines confugiunt, humanumque auxilium ſuis malis afferre poſſe remedium putãt. In equis ſperant, ſuper quadrigis Meſſiæ, quas ſomniant, fiduciã habent. Quale autem ſit humanum auxilium oſtendit vates his verbis: Ægyptus, ait, homo, & nõ Deus, & equi eorum caro, & non ſpiritus. hoc eſt, falſi Meſſiæ, quem expectatis, auxilium humanum eſt, non diuinum, tam ipſe Pſeudomeſſias, quam eius ſatellites, homines ſunt, & non Deus: atqui redemptio veſtra auxilium Dei flagitat, Deum incarnatum poſtulat, ab hominibus perfici nequit. Deinde. Deum ipſum incarnatum auxilium allaturũ uaticinatur, hunc in modum. Quomodo ſi rugiet Leo, & catulus leonis ſuper prædam ſuã, cum occurrerit ei multitudo paſtorum à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pauebit, ſic deſcendet Dominus exercituum, vt prælietur ſuper montem Sion, & ſuper collẽ eius. Confert Deũ Meſſiam cum leone, leo enim eſt de tribu Iuda: ſimilis, inquit, erit Meſſias Deus leoni, cui vociferantiũ paſtorum occurrit multitudo, at ille nullũ inuictus formidat, eorumque pro nihilo ducit clamorem. Circumdabunt leonem è tribu Iudæ, Iudæi veluti paſtores, vociferãtes: Crucifige, crucifige eum, ille verò neminẽ timebit, omnes illorum vociferationes ſpernet, præliabit vt leo aduerſus tartareos hoſtes, ſuper montẽ Sion & collẽ eius, id eſt, in ipſa ciuitate Hieruſalem in monte Caluariæ. Confert item Meſſiam in cruce extenſum cum auib. extẽſis alis volãtibus; Sicut aues, inquit, volantes, ſic poteget Dominus exercituum Hieruſalem, protegens, & liberans, tranſiens, & ſaluans. Chriſti cruce hoc ænigmate depingit, quemadmodum volantes aues alas in aere, ſic Meſſias brachia in cruce expãdet, ſubque brachijs expãſis proteget Hieruſalẽ ſpiritalẽ, Eccleſiã ſuam, iuxta illud

Iſai. 31.

Meſſias non redemit bello, ſed cruce

Meſſias vt leo Iuda auxiliũ tulit.

Meſſias in cruce extenſus, auis protegens Eccleſiam.

Matth,

Digitized by Google

Matt. 23. Matth. 23. Quoties volui congregare A pullos tuos ſub alas, & noluiſti, &c. Verbo quoq; ſequente Meſſiæ mortem indicat: Tranſiens, inquit, & ſaluans, hebraicè פסח Paſoach, ideſt, tranſiēs, verbum eſt, à quo ducitur Paſcha, id eſt, tranſitus: ſignificatur igitur Chriſti Paſcha, ideſt, tranſitus ad Patrem,
Ioan. 13. iuxta illud Ioan. Sciens quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. Tranſiens Chriſtus, & ſaluans, duobus verbis, & redemptio, & redemptionis modus eſt explicatus. Tranſiēs in paſchate, ideſt, mortem oppetens, B & hac morte ſaluans homines, & redimens.

Deniq; docet Vates redemptionem non bello perficiendam, aut hominum auxilio, ſed diuino crucis gladio, tartareum Aſſur, ſiue Goliam ſuperandū.
Meſſias vicit Diabolum abſq; gladio. Cadet, inquit, Aſſur, in gladio, non viri, & gladius non hominis, vorabit eū, & fugiet non à facie gladij, & iuuenes eius vectigales erunt, & fortitudo eius à terrore tranſibit, & pauebunt fugiētes principes eius. Diaboli typus fuit Aſſyrius Rex Sennacherib, cuius exercitum Angelus interfecit: eſt ergò ſenſus typum reſpiciens. O Iudæi, ne Meſſiam bellatorem ſomniate, vincetur Aſſyrius, ideſt, Satanas, qui homines tyrannide premit crudeli, at non gladio vincetur humano, ſed Meſſiæ diuino, ideſt, cruce, iuuenes quoque eius & principes, ideſt, dæmonum exercitus profligabuntur, & ſub iugum à Meſſia mittentur. Propterea fortitudo eius, ideſt, dæmonis à terrore tranſibit, non enim terret fortem Chriſtianum Dæmonis magnum robur, quia à Chriſto ſcit eſſe alligatum fortem armatum. Septuaginta interpretes vertunt; Petra circumdabuntur quaſi vallo, & vin-
1. Cor. 10. centur. Petra autem (vt cum Apoſtolo loquamur) erat Chriſtus, ab hac petra, quaſi vallo circumdati Dæmones, victique ſunt. Verba, quæ ſequuntur, ſcilicet; Et pauebunt fugientes principes eius, verti quoque poſſunt, vt vertit Pagninus: Et pauebunt à vexillo principes eius; Vexillum verò, quod horrent Erebi principes, crux eſt. Vides qualis ſit Meſſiæ redemptio, quam abhorreat à ſomnijs Iudæorum.

Præter hæc, venit Meſſias ad abluenda baptiſmo hominum ſcelera, ad exterminandam idololatriam, ad vocandas gentes in Regnum cœlorum, ad inferendum hominibus nouum cor ſpiritumque nouum largiēdum. hæc omnia habes apud Ezechielem capite 36. Tollam vos de Gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, &c. *Ezec 36.* *Functiones Meſſiæ.*
In primis de congregatione illa loquitur Deus, de qua Ioannes cap. 11. Prophetauit, inquit, Caiphas quòd Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Filios ergò Dei diſperſos congregaturus prædicitur Meſſias ex omnibus Gē- C tibus, eosq; in terram ſuam, i. Eccleſiā adducturus. De baptiſmo deinde. Effundam, inquit, ſuper vos aquam mūdam. de idolorum abiectione, illud eſt; Ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. De corde nouo & ſpiritu; Dabo vobis cor nouum, &c. Et Iſaias cap. 44. Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam, effundam ſpiritū meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam. *Ioan. 11.* *Iſa. 44.*

De aquis baptiſmatis idem Ezechiel D vaticinatur capi. 47. Ecce, inquit, aquæ egrediebantur ſubter limen domus, id eſt, templi, ad Orientem: aquæ namque baptiſmatis de templo Dei, ideſt, Eccleſia Chriſti egrediuntur, & verſus Oriētem tendunt, quia per illas baptizati in Orientalem, ideſt, cœleſtem regionem veluti nauigant. Erant hæ aquæ quodā loco non admodum profundæ; Traduxit, inquit, me ſcilicet Angelus, per aquam vſq; ad talos. alijs verò locis profundiores; Traduxit me per aquam vſque ad genua, deinde vſque ad renes. & profundiſſimæ; Torrentem, inquit, non potui pertranſire, quoniā intumuerant aquæ *Ezech 47.*

E

Baptiſmi aqua.

aquæ profundi torrentis, qui nō poteſt tranſuadari. Similem in modum incrementum ſumpſere baptiſmi aquæ. primo quidem non admodum profundæ Iudæam ſolum irrigarunt, poſteà verò in fluuium maximum, qui totum Orbē irrigat, euaſerunt. Præterea aquæ illæ templi, in mare mortuū influxere, mariſque aquas ſanauerunt, Introibunt, inquit, mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ, & omnis anima viuens, quæ ſerpit, quocunq; venerit torrens, viuet, & erunt piſces multi ſatis, poſtquàm venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur, &

F

viuent omnia, ad quæ venerit torrens, &c. Ecce baptiſmi vim, in Orbem vniuerſum veluti in mare quoddam mortuum influxit, mortuo vitam contulit, piſcibusq; optimis, id eſt, Chriſtianis illud compleuit. Viuent, inquit, omnia ad quę venerit torrens. Eximiè effectus baptiſmi deſcribitur, quæ vita eſt ſpiritalis, in quaſcunque terræ regiones hic torrens venit, viuunt homines vita ſpiritali, cum illius aquis rite abluuntur, quo non penetrat, vita carent.

G

De iiſdē aquis ſermo habetur apud

Zach. 14.

Zachariam cap. 14. In die illa exibunt aquæ viuæ de Hieruſalem, medium earum ad Mare Orientale, & medium earum ad Mare nouiſſimum, in æſtate, & in hyeme erunt. Significat Vates baptiſmi aquas Orientem, Occidentemq; irrigaturas; Exibunt, inquit, tam ad mare Orientale, quod eſt mare mortuum, ſi cum Hieruſalem cōferatur, quam ad mare nouiſſimum, quod eſt Mediterraneum, & Occidentale; id eſt, Oriētem verſus, Occidentemque fluent. Neque verò vllo vnquam tempore ad iudicij

H

vſque diem deficient; In æſtate (ait Vates) & in hyeme erunt. Idem Zacharias

Zach. 13.

cap. 13. Erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionem peccatoris, & mēſtruatæ. Hic fons baptiſmus eſt, domui Dauid, id eſt, Chriſti, patet, nullus ad illum accedere, nullus ſalutiferis aquis animi ſordes ablue re prohibetur. Huc peccator, huc menſtruo facinorum ſanguine inquinata anima accedit, ipſaque niue candidior, ipſis ſtellis purior diſcedit.

De euerſione verò ſimulachrorum tempore Meſſiæ, Zacharias eodem capite 13. poſtquàm fontem fore patentē domui Dauid vaticinatus eſt, addit;

Zach. 13. & 14.

Et erit in die illa dicit Dominus exercituum, diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra. Similiter, poſt verba illa cap. 14. de aquis ex Hieruſalem exeuntibus, ſubijcit; Et erit Dominus Rex ſuper omnem terram, in die illa erit Dominus vnus, & erit nomē eius vnum, hoc eſt, Iuppiter, Saturnus, Mars, cæteraq; idola Dei nomine non afficientur, vnus Deus in vniuerſa terra coletur, idola contemnentur.

Sophon. 2.

Idololatria per Meſſiā exterminata.

Et Sophon. 2. Attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eū vir de loco ſuo, omnes Inſulæ gentium, id eſt, Deum verum colent viri, quiſque in ſuo loco, & regione, non in ſola Iudęa, colent eum omnes inſulæ gentium.

Iſa. 54.

Iſaiæ 54. Dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus ſanctus Iſraël, Deus omnis terræ vocabitur, &c.

Sophon. 3.

Sophoniæ 3. Reddā populis labium electū, vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiāt ei humero vno, vltra flumina Æthiopiæ, inde ſupplices mei, filij diſperſorū meorum, deferent munus mihi, &c. Reddidit Dominus tempore Meſſiæ populis labium electum, id eſt, Chriſtianæ fidei confeſſionem, ſeruiunt omnes eidem Deo humero vno, id eſt, eodem cultu, eadem fide, ſub eodem leui onere, & iugo ſuaui legis nouæ; peruenit autē cultus Chriſti vltra flumina Æthiopię.

Ierem. 16.

Ieremias 16. Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meū, in die tribulationis, ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicēt: Verè mēdaciū poſſederunt Patres noſtri, vanitatem, quæ eis non profuit. Septuaginta vertunt: Dicent, quomodo falſa poſſederunt Patres noſtri idola, & non eſt in eis vtilitas, &c. de ſimulachris ſermo eſt, a gentibus repudiatis, vt Hierony. interpretatur.

Ezec. 37.

Ezechiel 37. filios Iſrael, id eſt, Chriſti filios diſperſos, cuius typus fuit Iacob, ſiue Iſrael, ait Dominus, ſe in Eccleſiam, terram ſuam adducturum, in qua omnibus abiectis inanium Deorū ſimulachris, vnum Regem Chriſtum, vnumque Deum venerentur. Ecce, inquit,

quit, ego aſſumam filios Iſrael de medio nationum, ad quas abierunt, & cógregabo eos vndique, & adducam eos ad humum ſuam, & faciam eos in gentem vnam in terra, in montibus Iſrael, & Rex vnus erit omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes, nec diuidẽtur amplius in duo Regna. Neq; polluẽtur vltra in idolis ſuis, & abominationibus ſuis, & cunctis iniquitatibus ſuis. Et ſaluos eos faciam de vniuerſis ſedibus, in quibus peccauerunt, & emundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus, & ſeruus meus Dauid Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum, &c. Typicus eſt ſermo, & latentibus myſterijs plenus, filij Iſrael typicè filij Chriſti appellantur, hos ex omnibus nationibus cógregat Dominus, in humum ſuam, id eſt, Eccleſiam adducit, & in montibus Iſrael, id eſt, Eccleſijs Chriſti, quæ veluti montes in terra valde eminent, in gentem vnam Chriſtianam, in populum vnum, regnumq; vnum redigit. Nec enim, vt olim Iſraelitæ, in duo regna temporaria, quorum alterum Iuda, alterum Iſrael appellatum eſt, diuidebantur, ſic Chriſtiani in duo vel plura regna ſpiritalia diuiſi ſunt. Nam omnes vnam efficiũt Catholicam Eccleſiam, quæ vnum tantum regnum eſt, vnicum Regem, vnicumque paſtorem habet Dauidem, id eſt, Chriſtum, filium Dauidis, cuius vices in terris Summus Pontifex, Eccleſiæ totius paſtor, vniuerſiq; huius regni gubernator gerit. Neque diuidentur, ait, amplius in duo regna, vt olim Iſraelitæ, neque polluentur vltra in idolis ſuis, in idolorum exterminationem, & ſeruus meus Dauid, id eſt, Chriſtus, Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium. Idem repetit inferius: Dauid, inquit, ſeruus meus princeps eorum in perpetuũ. Ecquis nam Dauid perpetuus eſſe poteſt? ecquis mortalis homo regnum poteſt in ſempiternum adminiſtrare? cuiam id permiſit vnquam, aut permittet mors, quæ omnium regnorum gubernacula è manibus Regum extorquet? Solus Chriſtus æternus Rex eſt, æternusque paſtor, qui Eccleſiæ regnum in terris, ad iudicij vſque diem, in cœlo verò in ſempiternum gubernabit.

Iſaiæ quoque capite 30. de idolis abijciendis mentio fit. Dabit, inquit, vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem, & non faciet auolare à te vltra doctorem tuum. Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis. Hæc eſt via, ambulate in ea, & non declinetis, neque ad dexteram; neque ad ſiniſtram. Et contaminabis laminas ſculptilium argenti tui, & veſtimẽtum conflatilis auri tui, & diſperges ea ſicut immunditiam menſtruatæ, egredere dices ei, &c. In poſteriori parte huius vaticinij idola exterminanda prędicit vates, in priori aliam Meſſiæ functionem prædicat. *Iſa. 30.*

Venit enim Meſſias in orbem, vt orbis doctor eſſet, vtque cœli viam hominibus indicaret. Dabit, inquit, vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem, hoc eſt, vt Hieronymus interpretatur, Euangelicam doctrinam, arctam & breuem, quę legis veteris præcepta abrogauit. Euangelicus (inquit Hieronymus) ſermo prædicitur, qui pro laciniofis legis obſeruationibus, atque mandatis, in vno verbo recapitulauit omnia. Diliges proximum tuũ ſicut teipſum, conſummatum enim, & abbreuiatum ſermonẽ fecit Dominus ſuper terram, &c. Poſſunt etiam hoc loco duo illuſtriſſima Sacramenta Euchariſtia, & baptiſmus, ijs verbis occultè ſignificata intelligi, hoc ſenſu: Dabit vobis Dominus panem arctum, ideſt, Euchariſtiam, quæ panis arctus appellatur, propterea quod ſub arcta, immo arctiſſima panis ſpecie, ingenti miraculo, Chriſtus ſe nobis exhibet in eſcam dulciſſimam. Hebraicè לחם צר lechem ſar, quod verti etiam poteſt, panis afflictionis, vel anguſtiæ. vocatur autem Euchariſtia, cœleſtis, dulciſſimusque panis, panis anguſtiæ & afflictionis, quia afflictos, mœſtoſque homines recreat, ac corroborat. Aqua verò breuis, baptiſmus dicitur, quia breui & modica aqua tantum Sacramentũ perficitur, quod vniuerſa hominis delicta abluit. Hebraicè dicitur aqua לחץ lachas, id eſt, arcta, vel aqua oppreſſio-

Meſſias orbis doctor.

D. Hieron.

Euchariſtia, & Baptiſmus.

r is, vt vertit Pagninus, quæ ſcilicet op-
preſſos criminũ mole liberat, vel quæ
peccata omnia opprimit, & veluti flu-
ctibus cunctos Ægyptios obruit.

Sequitur: Et non faciet auolare à te
vltra doctorem tuum, & erũt oculi tui
videntes præceptorem tuum, &c. Do-
ctor hic Chriſtus eſt, q ab Eccleſia ſua
nunquam auolat, ſemper enim in Eu-
chariſtia præſens adeſt, ſemper eam do-
cet, ſemper veluti poſt tergum monet,
viamque cœli demonſtrat. in Euchari-
ſtia eum intuentur Chriſtiani omnes,
quamuis velamine veluti alterum Moy-
ſem contextum, viderunt quoque eum
Apoſtoli, Iudæique reliqui in Iudęa ver-
ſantem. De hoc eodem doctore Ioel.
Ioel 2. cap. 2. Filij Sion exultate, & lætamini
in Domino Deo veſtro, quia dedit vo-
bis doctorem iuſtitiæ. quam ſcientiam
doctor Meſſias mũdo ſit traditurus, his
Chriſtiani verbis docetur; Dedit, inquit, doctorẽ
à Deo do- iuſtitiæ, ideſt, qui iuſtitiam doceat. Vn-
cti. de Iſaiæ 54. Eccleſiæ filij dicuntur Dei
Iſa. 54. diſcipuli, & à Deo docti: Ponam, in-
quit, vniuerſos filios tuos doctos à Do-
Oſea 10. mino. & Oſeæ 10. Tempus autem requi-
rendi Dominum, cùm venerit, qui do-
cebit vos iuſtitiam. Sed de Meſſiæ paſ-
ſione iã aliqua vaticinia ijs adnectam.

CAPVT XX.

De paſſione Meſſiæ ex capite quinqua-geſimo tertio Iſaiæ.

Iſa. 53. CElebérrimum eſt omnium ore, at-
que ſcriptis, caput 53. in quo de
Meſſiæ paſſione Iſaias præclarè vatici-
natus eſt: operæ igitur pretiũ erit præ-
clariſſimum caput breuiter exponere,
Meſſiæq; paſſionem in Propheta, velu-
ti in Euangeliſta deſcriptam legere.
Ab incredulitate Iudæorum exordium
ducit. Quis credidit auditui noſtro, &
brachium Domini cui reuelatum eſt?
quibus verbis (vt ait Hieron.) rarita-
tem credentium ſignificat ex Iudæis,
Ioan. 12. quod confirmat Ioannes capi. 12. Cum
tanta, inquit, ſigna feciſſet coram eis
Chriſtus, non credebant in eum, vt ſer-
mo Iſaiæ Prophetæ impleretur, quem
dixit: Domine quis credidit auditui no-

E ſtro, & brachium Domini cui reuelatũ
eſt? Et Paulus ad Roman. 10. Sed non *Ad Ro 10*
omnes, inquit, obediunt Euangelio:
Iſaias enim dicit: Domine quis credidit
auditui noſtro? Ergo fides ex auditu,
auditus autem per verbum Chriſti, &c.
Quo loco expoſuit Paulus, quid ſigni-
ficet auditus apud Iſaiam, duplex enim
poteſt eſſe ſenſus illorum verborum:
Quis credidit auditui noſtro? alter eſt,
quis credidit auditui noſtro, id eſt, ſer-
monibus, quos accepimus, & audiui-
mus à Deo de Meſſiæ paſſione; alter,
F quis fidem adhibebit auditui noſtro,
hoc eſt, verbis noſtris de Meſſia, cùm
ea audierit. Hunc ſecundum ſenſum in-
dicat Paulus, cum ex auditu Iſaiæ in-
fert; ergo fides ex auditu. Auditus ve-
rò, de quo Paulus loquitur, auditus eſt,
quo percipiuntur ab auditoribus ver-
ba concionatorum Meſſiæ: de eodem
igitur loquitur Iſaias.

Etenim auditus ſumitur pro ſermo-
ne, qui auditur, quemadmodum viſio
pro re, quæ videtur: vnde illud Moyſis
G Exod. 3. Vadam, & videbo viſionem *Exod. 3.*
hanc magnam, ſecundo Regum 23. Fe- *2. Reg. 23.*
cit eum (ſcilicet Banaiam) ſibi Dauid
auricularium à ſecreto, hebraicè: Et *Auditui*
poſuit eum Dauid ad auditum ſuum, id *credere q d*
eſt, vt audiret eius arcana. & primo *ſit.*
Regum vigeſimoſecundo. Dauid per- *1. Reg. 22.*
gẽs ad Imperium tuum, hebraicè: Per-
gens ad auditum tuum, ideſt, pergens
ad ea, quæ ab ore tuo auditu acceperit.
Abacuc 3. Domine audiui auditionem *Abac. 3.*
tuam, & timui, ideſt, audiui verba tua.
Quemadmodum ergo dicitur auditio
H tua, ideſt, quæ à te emanauit, ita hoc
loco auditus noſter dicitur ab Iſaia,
ideſt, qui à nobis Meſſiæ concionatori-
bus emanabit.

Brachium Domini Meſſias appella-
tur, quia omnia per ipſum facta ſunt, vt
Auguſtinus infra citatus ait. prætereà,
quia homines per eundem magna for-
titudine ſunt redempti, victa mors, &
peccatum, Diabolus magna potentia
ſuperatus: Fecit potentiam in brachio
ſuo, ait Deipara Virgo. Diuus Gregor. *D. Greg.*
32. Moralium, cap. 5. Chriſtus, inquit,
eſt brachium, de quo Propheta ait, &
brachium Domini cui reuelatum eſt?
Augu-

Aug.tract.53.in Ioannem; Satis, inquit, oſtendit brachium Domini, ipſum filiũ Dei nuncupatum, non ꝙ Deus Pater figura determinetur carnis humanæ, eique filius tanquam membrum corporis hæreat, ſed quia omnia per ipſum facta ſunt; ideò brachium Domini dictum eſt, &c. Similiter D.Hierony.Iſa.51. Sa utem ſuam, & iuſticiam ſempiternam promiſerat Dominus in auxilium, quæ non eſt alia præter Chriſtum, brachiũ Domini; de quo ſupra dixerat: Et ĩ brachio meo gentes ſperabunt. Hæc ille. Hoc igitur brachium Domini fortitudinis infinitæ, qualis fortitudo ad ſuperandum peccatum, mundum, mortem, diabolumq; neceſſaria erat, paucis ex Iudæis reuelatum eſt, quia pauci crediderunt; ideò ait Propheta: Brachium Domini cui reuelatum eſt? Hebraicè, ſuper quem reuelatum eſt? eſt enim reuelatio fidei, & infuſio è cœlo, proficiſcitur à Deo, hominem ſuperat, & veluti lux cęleſtis ſuper hominis intellectũ affulget, cui illud congruit Pſalm.4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lętitiam in corde meo. Fides lumen eſt è diuino vultu veluti ſplendidiſſimo Sole in intellectum hominis emanãs, illumq; magna cum cordis lætitia illuminans. quemadmodum Act.9. circumfulſit Paulum lux de cęlo; ſic quemlibet Chriſtianum, inuiſibile inde lumen fidei illuſtrat, quo brachiũ cernat Domini, id eſt, Meſſiam.

Poſtquam Iudæorum incredulitatem indicauit, de ipſo Meſſiæ humili aduentu, & paſſione agit Vates, quæ incredulitatis cauſa fuit, iuxta illud Pauli: Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis ſcandalum. Et aſcendet (ait Iſaias) ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Aſcendit Meſſias coram Iudæorum populo, veluti tenerum, atque humile virgultum, & ſicut radix è terra arida, & ſterili. Humilis enim inter Iudæos apparuit, nullis regię nobilitatis, aut potentiæ inſignibus adornatus; quæ res incredulitatem illis peperit. Non fuit Meſſias primo aſpectũ arbori illi ſimilis, quę Danielis quarto, Regi Nabuchodonoſor ſecundum quietem obiecta, regiam maieſtatẽ, & opu-

A lentiam, proceritate, ramorumque diffuſione, & fructu copioſo adumbrauit. Magna, inquit, arbor, & fortis, & proceritas eius contingens cęlum, folia eius pulcherrima, fructus eius nimius. Sed ſimilis fuit humili virgulto, radicique è ſolo inculto exurgenti. Rectè autem radici comparatur, quia quemadmodum ex deformi, tellureque oppreſſa radice, rami pullulant; ita ex Meſſia ab omnibus deſpecto, cruciatibusq; oppreſſo, omnis gratia, omnis hominum virtus, ſanctimoniaque pullulauit. Oritur

Meſſias radix omniũ bonorum.

B ex radicis humilitate arboris vigor omnis, fructus, atque pulchritudo, oritur ex Chriſti humilitate Eccleſiæ decor omnis, ſanctitas, atque gloria. Latet, nec videtur radix, quæ ſuccum, alimentumque vniuerſæ arbori ſubminiſtrat, latet etiam, nec niſi per fidem videtur à nobis in terris Chriſtus, qui gratiam, virtuteſque omnes Eccleſiæ vniuerſæ ſuppeditat. Auguſtin. homil.36. Tom. 10. Paſſus eſt Chriſtus, humiliatus eſt, conſputus eſt, non habebat ſpeciem, homo apparebat, cum Deus eſ-

D. Auguſt.

C ſet; ſed quomodo radix nõ eſt pulchra, ſed int⁹ habet vim pulchritudinis ſuæ. Attendis arborem pulchram, & amœnam, ſi radix oſtendatur tibi, nulla pulchritudo in ea eſt; noli contemnere, quod abiectum eſt, inde proceſſit, quod miraris. crucifixus eſt, vulneratus eſt⁹. ecce hic ſpecies non eſt, ſed in Eccleſia gloria radicis pollet, &c.

Septuaginta interpretes verterunt: Annuntiauimus quaſi paruulum coram eo, ſicut radix in terra ſitienti. Dictio

D enim יוֹנֵק joneq, ſurgentem ſignificat, & ramum, ſiue tenerum virgultũ; propterea paruulum interpretati ſunt, hoc ſenſu: Annuntiauimus Meſſiã Deũ naſciturum hominem, ſimilem paruulis, & vbera ſugentibus, annuntiauimus illum, Deum magnũ, quaſi paruulum, veluti infantem, reliquis ſimilẽ; cum tamen etiam in ipſa infantia, & in ipſo matris vtero, totius ſapientiæ plenitudinem ſit habiturus. Erit autem ſicut radix de terra ſitienti orta, &c.

Iam de paſſionis figura: Non eſt, inquit, ſpecies ei, neque decor, & vidimus eum, & non erat aſpectus, & de-

ſiderauimus eum; deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus; vnde nec reputauimus eum. In cruce pendẽtis Meſſiæ lamentabilem formã depingit Propheta. Pulcherrimum illud corpus ſputis, alapis, verberibus, ſanguineque deformatum, ſpeciẽ non habebat, aut decorem. Vidimus eum Prophetæ, & non erat in eo aſpectus, aut ornatus vllus. Verum tamen deſiderauimus eum, etſi omni regio ſplendore carentem, & inſtar latronis cruci ſuffixum; etenim ſi oculis carneis deformis, oculis fidei deſiderabilis, ac pulcherrimus videbatur. Deſiderauimus eius aduentum, eius ſanguinem, eius redemptionem, quemadmodum tellus arida cœleſtem, qua irrigetur, & efflorescat, fructuſque parturiat, pluuiam deſiderat. Vidimus eum, & deſiderauimus, deſpectum omnibus hominibus, ipſi etiam latroni Barrabæ poſthabitum; virum doloribus cruciatum, infirmitatem, plagaſq; hominum expertũ. Verti ex Hebræo poteſt illud, ſcientem infirmitatem, notum infirmitate. Etenim Meſſias notus orbi fuit ꝑpter carnis, quam aſſumpſit, infirmitatem, & dolores, cognoſciturque etiam hodie, ſemperque cognoſcetur, ex cruce veluti ligno, tantique ducis vexillo, prædicamus Chriſtum, ait Paulus, crucifixum, 1. Corinth. 1.

Lamentabilis Meſſiæ in cruce pẽdentis forma.

Meſſias deſideratus.

Abſconditus vultus Meſſiæ.

Abſcondit autem vultum ſuum (ait Hierony.) vt humano corpore, diuina potentia celaretur. Quaſi abſconditus vultus eius; quia Regi ſimilis fuit, qui non agnoſcitur, quod vultũ pallio contexerit; Sic Meſſias vultum regium, regiamq; occultauit maieſtatẽ; vnde nec reputauerunt eum Iudæi, hoc eſt, nullo honore dignum exiſtimarunt. Septuaginta vertũt: Auerſa eſt facies eius, deſpecta eſt, & non eſt reputata. Auguſt. hom. 36. Tom. 1. Auertit, inquit, ſe Dominus, ne illum intelligerent illi, qui eum crucifigebant. & Serm. 59. de Verbis Domini ſecundum Ioãnem; Occultabat, inquit, Chriſtus maieſtatẽ, promptam habebat infirmitatem; cõtemptũ eſt in illo, quod promptũ erat, nec cognitum, quod occultum erat, ſi enim

D. Hieron. D. Auguſt.

E cognouiſſent, nunquam Dominũ gloriæ crucifixiſſent. Hæc ille.

At quæ nam cauſa tãtæ ignominiæ, ac cruciatus? Verè, inquit, languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit; & nos putauimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum; ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝑpter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſq; in viam ſuam declinauit, & F poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum, &c. His verbis Propheta cauſam aperuit, cur Meſſias tot opprobria, doloreſq; ſubierit; nos in cauſa fuimus, lãguores enim noſtros, ideſt, peccata humeris ipſe tulit, cruciatuſq; peccatis debitos perpeſſus eſt. Iudæi verò veluti leproſum illum exiſtimarũt, qui meritas Deo criminum ſuorum pœnas daret; at non pro ſuis, ſed pro noſtris flagitijs tot cruciatibus eſt affectus. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ; G hoc eſt, punitio & caſtigatio, quę nobis pacem peperit, quæ nos in gratiam Dei, pacemq; reduxit, ſuper eum fuit; pro obtinenda nobis à Deo pace, diſciplinam, id eſt, caſtigationem pertulit acerbiſſimam; & liuore eius nos ægri ſanati ſumus. Ægros autem nos fuiſſe, & medicina hac indiguiſſe oſtendit, cũ adiungit: Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & poſuit in eo Dominus iniquitatem omnium noſtrũ: errauimus omnes ſicut morbidę oues, paſtoris autem H huius humeris in caulas reducti, ſanatique ſumus.

Languores noſtros Meſſias tulit.

Septuaginta vertunt; Omnes quaſi oues errauimus, homo via ſua errauit, & Dominus tradidit eum iniquitatib. noſtris. Enim verò peccata noſtra carnifices fuere, quibus eſt traditus Chriſtus, à quibus ligatus, verberatus, cruciq; eſt ſuffixus. Ex hebræo transferri quoque poteſt; Dominus fecit occurrere in eum iniquitatem omnium noſtrum; nam veluti feræ immaniſſimæ, rugienteſque leones, ſcelera noſtra in Meſſiam incurrerunt, crudeliterq; cruciatum, vita priuarunt. Verba illa; Nos

repu-

reputauimus eum quaſi leproſum, percuſſum à Deo & humiliatum; in hunc quoq; modum ex hebræa lectione verti poſſunt; Nos putauimus eum leproſum, percuſſum Deum, & humiliatum, id eſt, nos Iudæi putauimus Meſſiam leproſum, cum tamen eſſet Deus percuſſus, & humiliatus propter nos.

Qua verò mentis conſtantia, qua voluntate, quanta manſuetudine, ac patiẽtia, acerbiſſima tormenta pertulerit, verba ſequentia docent. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuũ; ſicut ouis ad occiſionẽ ducetur & quaſi, agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Non inuitus, inquit, patietur hos cruciatus Meſſias, ſed ſponte. Pſal. 118. Voluntariè ſacrificabo tibi; Sic voluntariè ſacrificauit Deo Chriſtus, obtulitque ſeipſum in crucis altari, in holocauſtum odoris ſuauiſſimi, veluti agnum immaculatũ, ſicut ouis ad occiſionem & ſacrificiũ ductus eſt, & quemadmodum agnus coram tondente obmuteſcit, ſic ille obmutuit coram interficiente, atque immolante.

Expende quæſo diligẽter verba omnia, vide quàm verè, rectéq; Chriſto Ieſu congruant, quamque perſpicuè abſque inuolucris Spiritus ſanctus de Meſſiæ paſſione loquatur. Vnde D. Auguſt. tom. 10. homil. 36. Poſteaquam nonnulla huius capitis verba recitauit, Iudæos hiſce interrogationibus vrget; Euangelium (inquit) eſt, an prophetia? Quid dicunt contra iſta Iudæi? Nóne mirum eſt, audire eos iſta, habere illos iſta, legere illos iſta, eos iſta non inuenire, de quo dici potuerint, niſi de illo vno, q in Euangelio prædicatur per Orbẽ terrarum; & adhuc non eſſe Chriſtianos, ſed ſic eſſe illos cæcos aduerſus euidentiſſima eloquia prophetarũ? Ad Iſaiam reuertamur.

De anguſtia (ait) & de iudicio ſublatus eſt, hoc eſt, non diu hæc tormenta durarũt, de anguſtia enim, & oppreſſione, & de iudicio illo, quo ad crucem cõdemnatus obijt, ablatus, & liberatus eſt, ſiue acceptus à Deo. Verbum hebræum ſignificat, acceptus, & ablatus eſt. D. Hieronym. interpretatur; De tribulatione atque iudicio ad Patrem victor aſcendit. Septuaginta interpretes vertunt hunc in modum; In humilitate iudicium eius ſublatum eſt; id eſt, propter ſummam humilitatem, in qua apparuit, iudicij eius iuſtitia ablata eſt, iniquè iudicatus eſt. Si enim in maieſtate apparuiſſet, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

Chriſti iudicium in humilitate ſublatũ eſt.

De quo vero loquatur occultè indicat Propheta dicens, Generationem eius quis enarrabit? Quaſi dicat, hic, de quo verba facio, quem nouiſſimum virorum, virumq; dolorum appello, quẽ pro ſceleribus noſtris pœnas exſoluturum nuntio; hic, inquam, adeò eſt excelſus, vt nullus hominum illius poſſit generationem verbis explicare. De vtraque generatione tam diuina, quàm humana locus intelligitur ab Hieronymo, & alijs Patribus, vtraque enim eſt inenarrabilis. Cum hoc ſenſu Patrũ poteſt & alius ſtare; generationem filiorũ eius, quos crucis doloribus veluti parturiens genuit, quis enarrabit? quis eorum multitudinem, natiuitatem ex Spiritu ſancto, & aqua, nobilitatem, virtuteſque miras dicendo complecti poterit? hæc autem filiorum admirabilis generatio, ac multitudo, inde orietur, qa abſciſſus eſt de terra viuẽtium, quia occiſus, & crucifixus eſt. Septuaginta vertunt; qa tollitur de terra vita eius. Præterea alio ſenſu, generationem eius à matre temporalem, quis explicabit? qa veluti lapis ille Danielis ſine manibus, id eſt, ſine viri opera abſciſſus eſt de terra viuentium, Virgine Deipara; ex qua nullum opus mortuum, omnia viua, & charitate inflammata orta ſunt. Item: Generationem eius à Patre æternam, quis enarrabit? quia abſciſſus eſt, hoc eſt, diuiſus (quod ſignificat verbum Hebræum) & ſeparatus, à terra viuentium, non eſt ſicut cæteri homines viuentes, eſt ab illis abſciſſus, & infinito interuallo diuiſus, quia filius eſt Dei, æterna, & inenarrabili generatione productus.

Generatio Meſſiæ inenarrabilis.

Loquitur deinde Dominus, & paſſionis cauſam repetit: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. addit Propheta paſſionis præmium. Dabit impios pro ſe-

Digitized by Google

Paſsionis Præmiũ, & ſupplicium Iudæorum.

ſepultura, & diuitem pro morte ſua. Duplicẽ huius loci ſenſum indicat Hieronymus. prior eſt: Dabit pro ſepultura Chriſti impios, ethnicos, & pro morte eius, dabit illi diuitem Iudæorũ populum; vt ex vtroque populo vna confletur Eccleſia, cuius Rex ſit, & Põtifex Summus. Diuitem autem Iudæorum populum vocat, vt Hieronymus cenſet, quia illius erat teſtamentum, & legiſlatio, & Prophetæ, Immo & ipſe Meſſias. Septuaginta; Diuites pro morte ſua; vſurpatur numerus pro numero. Hoc ſenſu præmium mortis Chriſti indicatur. Poſteriori ſignificatur de occiſoribus ſumptum ſupplicium, is eſt huiuſmodi. Tradet impios diuitesq; Iudæos Romanis in vltionẽ mortis, ſepulturęq; ſuę. Hebraicè verti quoque poteſt; Dabit impios ſepulchrum ſuum, & diuitem in mortibus, vel morte ſua. Explicatur myſterium baptiſmi, in quo cum Chriſto ſepultæ ſunt gẽtes olim impiæ, & opes gratiæ maximas compararunt. Dabit impios ſepulturã ſuam, hoc eſt, ſecum ſepeliet in aquis baptiſmi impios, faciet impios ſimiles ſepulturæ ſuæ. Iuxta illud Pauli ad Roman. 6. Conſepulti ſumus cum illo, per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis, per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Chriſtus ex ſepulchro reſurrexit, nouamque deinceps vitam egit, ſic is, qui in aquis baptiſmi ſepelitur, ex hoc ſepulchro veluti reſurgit, nouamque vitam deinceps traducit, & vt Paulus loquitur, in nouitate vitę ambulat. Dabit prætereà diuites in morte ſua; ideſt, in morte ſua veluti theſauro opulẽtiſſimo, homines diuites reddet; eſt enim mors Chriſti omnium ſpiritalium diuitiarum theſaurus infinitus. Noſtrę verſionis hic quoque ſenſus eſſe poteſt; Dabit Deus Chriſto impios homines iuſtitia exornãdos, pro ſepultura; & dabit diuitem Spiritus ſancti opibus Eccleſiam, pro morte ſua, vel ei^a. vel dabit diuites Reges, populoſq; opibus affluentes, pro morte, Chriſto.

D. Hieron.

In baptiſmo ſepulturam Chriſti imitamur.

Ad Ro. 6.

Innocentia Meſſiæ patientis.

Poſt hæc, Meſſiæ patientis ſummam innocentiam Vates prædicat; Eo quòd (inquit) iniquitatem non fecerit, neq; E dolus fuerit in ore eius; & Dominus voluit cõterere eum in infirmitate. De hac Chriſti innocentia interpretatur D. Cyrillus in epiſt. 39. ad Achacium de apopompæo illud Pſal. 87. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber; Erat, inquit, Chriſtus inter mortuos liber, hoc eſt, immunis à peccato, nec obnoxius nobiſcum mortis ſententiæ.

D. Cyril. Pſal. 87.

Tandẽ crucis fructus Propheta enarrat; Si poſuerit pro peccato animam F ſuam, videbit ſemen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur, pro eo quòd laborauit anima eius, videbit, & ſaturabitur; in ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Ideo diſpertiam ei plurimos, & fortiũ diuidet ſpolia; pro eo quòd tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt; & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. Primus crucis arboris fœcundiſſimæ fructus, eſt ſemen longæuum; hoc G autem ſemen Chriſtiani ſunt toto Orbe diffuſi, quorum æuum æternum erit in cœleſti gloria, ſi fidem operibus, charitateque conueſtiant. Ex Hebręo trãſferri poteſt; Si poſuerit peccatum animam ſuam, videbit ſemen longæuum, hoc eſt, ſi vitam ſuam obtulerit hoſtiã pro peccato, videbit ſemen, &c. Nam nomen Hebrȩum אשם aſam, ſignificat delictum, & hoſtiã pro delicto: In hunc modum loquitur Paulus 2. ad Corinth. cap. 5. cum ſic ſcribit; Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum H fecit. Peccatum, inquit, ideſt, hoſtiam pro peccato fecit Pater Chriſtum innocentiſſimum agnum, qui peccatum in ſe nullum nouerat; omnia autem hominum peccata egregiè cognoſcebat. Pater igitur Chriſtum nullius peccati ſibi conſcium peccatum fecit; homines verò mille peccatis coinquinatos fecit iuſtitiam, quamobrẽ addit Paulus; Pro nobis peccatum fecit, ſcilicet Chriſtũ, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo, hoc eſt, vt nos per ipſum, per hanc victimam immaculatam, in Cruce immolatam, efficeremur iuſti, omnibus peccatis per pœnitentiã contritis, odioq; habi-

Fructus crucis Meſſiæ, & mortis.

2. Corin. 5.

Digitized by Google

habitis,& illius ſanctitate atque meri- A
to expiatis.

Secundus fructus paſſionis,eſt voluntatis diuinæ expletio;Voluntas,inquit, Domini in manu,& operibus eius, dirigetur,& proſperè procedet, erat autē Dei voluntas hominum redemptio, & iuſtificatio. Tertius,ſaturatio Chriſti; pro eo,quòd laborauit anima eius, videbit, ſcilicet homines redemptos, & ſaturabitur. Quemadmodum qui laborat, poſt laborem cibum ſumit iocundiſſimè; ſic Chriſtus poſt paſſionis laborem eximium, cibo ſaturatus eſt B ſuauiſſimo,nempè hominum ſanctitate. Quartus, hominum iuſtificatio, In ſciētia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruº meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit, hoc eſt,per doctrinam Euāgelicam,quæ Dei ſcientiam, veramque cognitionem affert, ipſe iuſtus omni peccato carens, omni iuſtitia abundās, ſeruus meus ſecundum humanitatem, multos iuſtificabit, & quas illi debebant pro peccatis pœnas, ipſe pendet. Quintus, de tartareis hoſtibus victoria,& ſpoliorum diuiſio. Ideò (inquit Dominus) diſpertiam ei plurimos, & fortiū diuidet ſpolia,hoc eſt, quia crucis mortem acerbiſſimam ſubijt, & pro impijs pœnas ſoluit, plurimos illi captiuos è captiuitate Dæmonis ereptos,diſpertiam, & fortium hoſtiū ablata ſpolia ipſe victor diuidet. Vnde illud Luc.11. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ poſſidet, ſi autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet,in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet,&c. Extrema verba Meſſiam inter latrones crucifigendum præ ſignificant, & pro ijs à quibus in crucē agebatur, oraturū. Marci decimo quinto, Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & aliū à ſiniſtris eius, & impleta eſt Scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus eſt. Lucæ 23. Ieſus autem dicebat: Pater dimitte illis,non enim ſciunt, quid faciunt. Hęc Iſaias capite 53.

Luc 11.

Meſſiā inter latrones fuiſſe cruci figendum, & pro inimicis oraturum.

Marci 15.

Luc. 23.

CAPVT XXI.

De eadem Meſſiæ paſſione ex Iſaiæ capite quinquageſimo ſecundo, & quinquageſimo, et ex Pſal. 21.

De eadem Meſſiæ paſſione vaticinatur Iſaias in fine capitis quinquageſimi ſecundi, his verbis: Ecce intelliget ſeruus meus,exaltabitur,& eleuabitur, & ſublimis erit valde: ſicut obſtupuerūt ſuper te multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius,& forma eius inter filios hominum. Iſte aſperget gentes multas, ſuper ipſum continebunt Reges os ſuum; quia quibus nō eſt narratum de eo, viderunt,& qui nō audierunt, contemplati ſunt, &c. Ecce (inquit) Meſſias ſeruus meus ſecundum humanitatem, ſumma prudentia & ſapientia præditus erit, ad ſummam inter homines angeloſque omnes glo- C riam euehetur. Veruntamen tormenta multa perpetietur, eritque hominibus admirationi. Quemadmodum ſuper te ò Meſſia multi obſtupuerunt, ſic ſecundum hanc admirationem,erit inglorius aſpectus tuus, hoc eſt,reſpōdebunt tormenta,& opprobria, hominum admirationi, erunt admirabilia. Quis enim non admiretur Deum colaphis percuſſum, ſputis cōſperſum, verberibus affectum, cruci ſuffixum? Aliter, primò quidem multis eris admirabilis propter doctrinam, & miracula D omni admiratione digna; poſteà verò deſpectui duceris. quemadmodum obſtupeſcent ſuper te multi propter doctrinam, & miracula, ita poſteà deſpicient, & crucifixum contemnent. At verò hæc opprobria, & tormenta, magnum gentibus parient emolumētum Iſte aſperget ſanguine ſuo, & baptiſmi aquis ſalutiferis, gentes multas, cuius aſperſionē ſanguinis regius exoptabat Vates,cum Pſalm. quinquageſimo ſic precatur; Aſperges me Domine hyſſopo,ſcilicet ſanguine Meſſię imbuto, & mundabor. Ex Hebræo vertitur etiam hunc in modum; Sic aſperget *Pſal. 50.*

Digitized by Google

get gentes multas. eſtq; ſenſus; ſic inglorius, ſic cruci affixus, & opprobrijs affectus, gẽtes multas expiabit, & à captiuitate tartarea liberabit, non armis indutus, & ferreo pugnans gladio, ſed ſanguine cruentatus, & lignea certans cruce.

Sequitur; Super eum continebunt, & claudent Reges os ſuum, reuerentiæ cauſa, iuxta illud Iob 29. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi; videbãt me iuuenes, & abſcondebantur, principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo, vocem ſuam cohibebant Duces, & lingua eorũ gutturi adhærebat. Eſt etiam admirationis nota ſilentium; poterit ergò hoc Regum ſilentium admirationem Regum ſignificare. Non enim Regibus ſolùm, ſed cũctis mortalibus, ſummam pariunt admirationem geſta Meſſiæ, ſi mente pura, ac prudenti expendantur. Reges autem res Meſſiæ admirantur, quia multi Reges, multiq; populi illius fidem amplexi ſunt. vnde ſubijcit Vates; Quibus nõ eſt narratum de eo, viderunt, & qui nõ audierunt, contemplati ſunt. De Ethnicis populis, Regibuſq; ſermo eſt; quibus de Meſſia narratum non erat, ij Meſſiam per fidem viderunt, geſtaque eius præclariſſima contemplati ſunt.

Iob 29.

Capite item quinquageſimo, apud eundem Vatem, Meſſias hunc in modũ loquitur: Dominus aperuit mihi aurẽ, ego autem non contradico, retrorſum non abij, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciẽ meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me. hoc eſt, a Domino audiui, & accepi, quàm acerba mihi ſubeunda ſunt tormenta, ego vero nõ repugno, non refugio. Corpus meum flagellantibus, & barbam ipſam vellentibus, faciem conſpuentibus, & cum increpatione alapas infligentibus, libentiſſimè obtuli. Hæc ex Iſaia ſint ſatis.

Pſal. 21. De paſſione Meſſiæ conſcriptus.

Dauidis ſuauiſſimam citharam acerbiſſimis Meſſiæ doloribus, & opprobrijs perſonantem, parumper audiamꝰ. Ego (inquit Meſſias Pſal. 21.) ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. omnes viden- E tes me deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput; ſperauit in Domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum, &c. En quibus affectus fuerit opprobrijs Dominus, vermem ſe appellat, non hominem, ꝙ inſtar viliſſimi vermis, hominum conculcationi fuerit expoſitus, & occiſus. Euthymius ſcribit, ea ratione appellari vermem, quòd vermibus piſces ineſcari ſoleant, Chriſti autem carne magnus cetus diabolus ſit ineſcatus. Chriſti, inquit, caro, ſub qua diuinitas veluti occultus F quidã hamus latebat, inſtar vermis, facta eſt eſca in capturam ceti, id eſt, diaboli. nam cùm cetus hic ad illã eſcam hiaret, latente diuinitatis hamo penetratus eſt, &c. Secundo Regum, capite 23. Dauid dicitur quaſi tenerrimus ligni vermiculus, quia vt Rabanus ait, ſicut ligni vermiculus, tener quidem, & fragilis, ac paruus, fortiſſimum lignũ terebrat, & conſumit; ſic Dauid domi affabilis, quietus, & humilis, ĩ certamine robuſtum ſe, & intolerabilem hoſtibus exhibebat. Similem in modũ G noſter Dauid Chriſtus quaſi tenerrimꝰ fuit ligni vermiculus, externa quidem ſpecie humilis, ac deſpectus; at ſua hac teneritudine, & humilitate, fortiſſima ligna, imò fortiſſimos hoſtes peccatũ, mortem, diabolum, mundumq; corroſit, atque euertit. Vnde Euthymius hoc Pſalmi loco; Vermis, inquit, tametſi ſpecie exiguus ſit, materiam tamen corrodendo perdit; ita Chriſtus licet aſpectu exilis videretur, tamen Dæmonum poteſtatem diſperdidit.

Cur Chriſtus vermẽ ſe appellat. Pſal. 7. Euthymiꝰ.

2. Reg. 23.

Dauid tenerrimus ligni vermiculus, & Chriſtus.

Euthymiꝰ.

Præterea in diuinis literis color ru- H beus dicitur vermiculus, Iſaię 1. capite, Si fuerint peccata veſtra rubra ſicut vermiculus; Threnorum quarto; Qui nutriebantur in croceis; hebraicè, qui nutriebantur in vermiculo, hoc eſt, in veſtibus coccineis. Oriuntur hi vermes rubei in cocco, id eſt, granis, redigũturq; in puluerem, quo veſtes ſericæ infectæ, purpureum colorem contrahunt, non ſine ratione huic vermiculo poteſt conferri Chriſtus. Quemadmodum enim rubeus vermiculus occiſus colorem veſtibus coccineum prabet, ſic ſuo rubens Chriſtus ſanguine, cruci-

Iſa. 1. Thren. 4.

Conferitur Chriſtus cũ vermiculo rubeo, et cũ bombycibꝰ.

que

Digitized by Google

que ſuffixus, purpureum gratiæ colorē animis hominum tribuit. Reperiemus etiam in bombycibus ſimilitudinem; Vt vermes hi ſericas pretioſaſq; veſtes hominibus ſuppeditant, ita Chriſtus animis noſtris amictū præſtitit pretioſiſſimum. Vermis ergò fuit, quo Diabolus eſt ineſcatus, vermis qui coccineo charitatis colore homines ornauit, vermis, qui veſtes gratiæ, virtutumq; omnium incredibilis pretij, nobis ſuppeditauit.

Vermis fuit omnibus expoſitus iniurijs; Omnes, inquit, videntes me deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput, illudendi cauſa. qui Euangelium legit, Prophetam intelligit, eadem enim canit, quæ Euangeliſtæ ſcripſerunt. Matth. 27. Prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua; principes ſacerdotum, & alij aiebant; Confidit in Deo, liberet nunc eum. Id eſt, quod Dauid dixit: Sperauit in Domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum. De Scribis verò, & Phariſæis Chriſti hoſtibus, ſic vaticinatur; Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me, aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens. Quis non videat ſæuos illos leones aperto rugientes ore, & dicentes; Reus eſt mortis; itemque clamantes; Crucifige, crucifige eum. Ierem. 12. Facta eſt mihi hæreditas mea, ſicut leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuā. Hierony. Facta, inquit, eſt hæreditas quondam Domini, populus Iudæorum, contra eum quaſi leo in ſylua, quando pari aduerſus illum in paſſione voce clamauit, &c.

Matt. 27. *Ierem. 12.*

De ſanguinis verò effuſione; Sicut aqua (inquit Meſſias) effuſus ſum. inſtar aquæ, quæ nullo in pretio habetur, effuſus eſt à Iudæis Chriſti ſanguis; effuſus autem ſordidiſſimas hominum mentes abluit. Beda ſic exponit; Sicut aqua effuſus ſum, viliter, ſine omni circumſpectione, & cura ab eis damnatus ſum; ſicut aqua inter cæteros liquores, incircumſpectius effunditur, &c. Aqua, inquit, Auguſt. quando effunditur, aut abluit, aut irrigat; effuſus eſt Chriſtus ſicut aqua; abluti ſunt ſordentes, irriga-

Sāguis Meſſiæ ſicut aqua effuſus. *Beda.* *D. Auguſt.*

A tæ ſunt mentes. D. Thomas addit, aquā præterea viam reddere lubricā; ſic ſanguis Chriſti effuſus vt aqua, Iudæis viā lubricam reddidit, quibus fuit occaſio lapſus, & ſcandali, iuxta illud 1. Cor. 1. Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, &c. D. Auguſt. Sicut aqua (ait) effuſus ſum, lapſi ſunt perſecutores mei, &c. Lapſi autē ſunt Chriſti perſecutores, quia ꝓpter Chriſti mortem acerbiſſimas dedere pœnas è regno exturbati. Beda; Aqua effuſa, & lapſum parat, & ſordes abluit, & terrā irrigat, ſic mors Chriſti lapſum perſecutoribus Iudæis parauit, iuxta illud Luc. 2. Ecce poſitus eſt hic in ruinam; ſordes peccatorum abluit, & corda imbre rigauit.

D. Thomas. *D. Auguſt.* *Beda.*

B

De cruciatibus in paſſione toleratis; Diſperſa ſunt omnia oſſa mea, factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcens in medio ventris mei. Aruit tanquàm teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis, & in puluerē mortis deduxiſti me. Diſperſa ſunt Chriſti oſſa ſanctiſſima prę doloribus, acerbiſſimiſque tormentis, toto corpore in cruce extento. Si Ezechias Rex Iſa. 38. morbo cruciatus, hunc in modum loquitur; Quaſi leo ſic cōtriuit omnia oſſa mea: quid par eſt dicere Chriſtum ſuffixum cruci? D. Auguſt. Haymo, & Beda, myſticè de Apoſtolis exponunt, qui corporis Chriſti myſtici, id eſt, Eccleſiæ, oſſa fuere. Hæc oſſa diſperſa ſunt oīa Chriſto patiente, quia omnes Apoſtoli fugere; vnde illud Zachar. 13. & Matth. 26. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues; diſperſa ſunt oſſa Chriſti, ſed non confracta, ſic enim ſcriptum eſt; Os nō comminuetis ex eo; Exod. 12. & Ioan. 19. Similem in modum Apoſtoli diſperſi quidem ſunt, ſed non omninò fracti ac comminuti.

Pſal. 21. C *Iſa. 38.* *D. Auguſt.* *Haymo.* *Beda.* *Apoſtoli diſperſi ī paſſione.* *Zach. 13.* D *Exod. 12.* *Ioan. 19.*

Quale autem fuerit in cruce Chriſti cor, ſequentia indicant verba. Factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcēs, in medio ventris mei; id eſt, in medio viſcerum meorum; venter enim ſignificat viſcera. quemadmodùm cera ignis ardore liqueſcit, ſic cor illud diuinum omni ſolatio priuatum, horribilis mœroris, ac pauoris vi, tormentorumque magno

Cor Chriſti ſicut cera liqueſcens.

Digitized by Google

magno dolore angebatur, & veluti liqueſiebat. Simile eſt illud Ioſue 5. Diſſolutum eſt cor eorum, & non remanſit in eis ſpiritus; & capite ſeptimo; Pertimuit cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum eſt. Præterea cor Chriſti in paſſione veluti cera liquefactũ eſt, amoris incredibilis igne, in cruce enim quãtum nos diligeret, oſtendit. Hic idem amoris vehementiſſimi ignis, vires corporis abſumpſit, ſanguinemq; exhauſit, quemadmodum ſolet ignis teſtæ humorem penitus exhaurire; Vnde ſequitur:

Ioſue 5. & 7.

Aruit tãquàm teſta virtus, id eſt, fortitudo, & robur meum, adhæſit lingua mea faucibus meis. D. Greg. Iob 2. exaruiſſe ait Chriſti robur, vt teſtam; quia quemadmodum teſta, per ignem dureſcit, & roboratur, ſic Chriſti caro per paſſionem roborata eſt, & ad ſummam gloriam peruenit; Sicut teſta (inquit) virtus Chriſti exaruit; quia ſuſceptæ carnis infirmitatem, paſſionis igne roborauit, &c. Et D. Hierony. in Pſal. 21. Non aruit Chriſtus ſicut fœnum vt caderet, ſed quaſi teſta vt firmaretur. Auguſt. quoque: Quo modo, inquit, teſta ante ignem mollis eſt, poſt ignem fortis; Sic Domini nomen, ante paſſionem contemnebatur, poſt paſſionem honorificatur.

D. Gregor.

Aruit tanquam teſta Chriſti fortitudo.

D. Hieron.

D. Auguſt.

Deniq; hic idem amor in puluerem mortis Dominum deduxit; In puluerẽ, inquit, mortis, hoc eſt, in puluerulentũ ſepulchrum, quo mors homines condit, deduxiſti me. Etenim Chriſti corpus Sanctiſſimum Sepulchro quidẽ cõditum eſt, in puluerem autem nõ eſt redactum. Alio quoq; ſenſu dicere Dominus potuit, in puluerem mortis deduxiſti me; quia ſi vita priuatum corpus naturæ ſuæ permiſſum fuiſſet, in puluerẽ, vt cetera hominum corpora, abijſſet, at diuinæ potentiæ fuit incorruptio, & reſurrectio. Chaldæus interpretatur, in domum ſepulchri concluſiſti me.

Mortis acerbiſſimæ genus non prætérijt Vates, in crucem agendum Dominum, manus, pedeſq; clauis configendos perſpicuè vaticinatur. Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea; quid apertius

Foderunt manus, & pedes Meſſiæ.

E dici potuit? Nonne milites manus, pedeſque Chriſti cruci confixerunt, corpusq; ita extenderunt, vt numerari oſſa poſſent? At ſubterfugient Iudæi, dicẽt, ſcriptum eſſe hebraicè caari, id eſt, ſicut leo; non caru, id eſt, foderunt; nihil tamen efficient; noſtram enim lectionẽ veriorem eſſe probant Septuaginta interpretes Iudæi; probat & Hierony. qui foderunt tranſtulit; cum tamen verſionem Pſalmorum efficere vellet, quam Iudæi non poſſent calumniari; vt conſtat ex Epiſtola ad Sophronium. ergo

F tempore Hieronymi noſtra lectio vera erat; quam etiã agnoſcunt antiqui Hebræi, vt Eugubinus, & Montanus in paraphraſi Pſalmorum teſtantur, & Gloſſa hebræa Num. 25. citata à Genebrardo, quæ obſeruat in exemplaribus correctis hoc loco ſcribi caru, non caari, & quando ſcribitur caari legi caru. Præterea in libro variarũ lectionum, quem Hebræi vocant Maſſoreth, id eſt, traditionẽ, vtraq; lectio habetur; noſtra caru, & illa altera caari. Adde lectionem Iudæorum decurtatam eſſe, & eclipticam, verbo carentem. Quid enim ſigni

G ficat; Sicut leo manus meas, & pedes meos? hæc enim eſt illorum lectio. Qđ ſi aliquid ſignificat, id nulli alij, quam Chriſto congruit. nunquàm enim Dauidis manus, vel pedes, hoſtes veluti leones diſcerpſerunt; at Chriſtus rectiſſimè dicere poteſt; Sicut leo manᵘ meas, & pedes meos; videlicet lacerarunt. Nam milites leonum inſtar, clauis veluti dentibus, potentiſſimas illas manus, & pedes illos ſanctiſſimos laniarunt. Vide quam parum proſit Iudæis ſuffu-

H gium. Verum nos ad finem pergamus.

Veſtimenta Chriſti milites diuiſerunt, & in tunicam inconſutilem ſortẽ miſerunt, vt ſcribit Euangeliſta Ioannes; Vide quam conſonet Propheta Diuiſerunt, inquit, ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortẽ. O miſerandam Iudæorum cæcitatem, qui in media luce cæcutiunt; Chriſti crucem, & paſſionem ſcandalum ſibi faciunt, & offendiculum, in quod impingentes corruant. Cum tamen ne illis ſcandalo eſſet, tam apertè ab Iſaia, & Dauide ſit prædicta.

Ha-

Titulus. Pſalm. 21. Hactenus de paſſione Dauid, Cætera A ne longior ſim prætereo. De titulo tamen Pſalmi, quia non vulgaris eſt, non nihil adijciam. Is ex verſione Septuaginta interpretum huiuſmodi eſt; Pro ſuſceptione matutina; ſuſceptionem *D. Auguſt.* autem matutinam D. Auguſtinus reſurrectionem putat ſignificare, quæ temporis fuit matutini, & alij ſimilem in modum. Ceterum aduerte in Pſalmis ſuſceptorem dici auxiliatorem, & ſuſcipere eſſe auxiliari, propterea quòd qui auxiliatur, ex periculis ſuſcipit, at- *Pſalm. 90. Pſalm. 17.* que eripit. Pſalm. 90. Dicet Domino ſuſceptor meus es tu. Pſalm. 17. Dextera B tua ſuſcepit me, id eſt, defendit; ita hoc loco, ſuſceptio deſenſionem ſignificat, & auxilium; eſtque tituli ſenſus, Pro ſuſceptione matutina, hoc eſt, pro auxilio matutino. Implorat enim Chriſtus à Patre auxilium matutinum, hoc eſt, vt tenebras mortis depellat, & lætiſſimam reſurrectionis lucem velociter afferat. Dereliquit quidem Pater filium medijs in fluctibus paſſionis naufragantē, ob peccata noſtra, vnde initio huius Pſalmi clamat; Deus, Deus meus, quare C me dereliquiſti? venit in altitudinem maris, & tēpeſtas demerſit eū, morſque veluti immanis cetus, vaſto hiatu excepit. At tertia die, verum Ionam in littus reſurrectionis placidiſſimum Patre imperante enomuit. Hæc fuit ſuſceptio ex ventre ceti, hoc auxilium matutinum ac velox.

Ex Hebræo, alia eſt verſio, ſuauiſſimi ſenſus. vertit Hieronymus; Pro cerua matutina, poteſt quoque verti; Pro cerua auroræ; quæ verſio ſuauiſſimè Chriſtum cum cerua animalium, vt Plinius D ait, placidiſſima confert. Quemadmo- *Chriſt⁹ cerua matutina à canibus occiſa.* dum mitis cerua à venaticis exagitatur canibus, ſic Chriſtus matutino tempore à rabidis vexatus eſt hominibus, domum Pilati adductus, verberibus laniatus, ad crucem perlatus. Vox mitiſſimæ huius ceruæ, illa eſt hoc Pſalmo: Circundederunt me canes multi. Heu quot illam canes circundederunt, quā ſæuos diuino illi corpori dentes infixerunt; nec verò ab ea inſectanda deſtitere, quouſque vitam eripuerunt. Veruntamen velox eſt, & ſaltu agilis, mira velocitate, tertia die matutino tempore mortis tartarique voragine ſuperata, è ſepulchro exilijt, celerique ſaltu in cœlum vſque peruenit. Sed cur non dicitur ceruus, ſed cerua? Propterea forſitan, vt paſſionis dolores indicentur. Etenim ceruæ magnos in partu dolo- *Cerua difficiles habet partus.* res, & difficultates pati dicuntur; vnde Iob trigeſimo nono ex verſione Se- *Iob 39.* ptuaginta interpretum legitur; Obſeruaſti dolores partus ceruarum; & in noſtra verſione habetur; Pariunt, ſcilicet ceruæ, & rugitus emittunt. Chriſtus autem veluti cerua mitiſſima, in cruce ſummis cum doloribus ac cruciatibus, nos veluti peperit; & in lucem gratiæ edidit.

Ijs adde, Ceruis eſſe cum ſerpenti- *Cerui pugnant cum ſerpētibus.* bus pugnam: Veſtigant cauernas (ait Plinius lib. 8. cap. 32.) nariumque ſpiri- *Plinius.* tu extrahunt renitentes. Noſtræ ceruæ cum quo nam hoſte in paſſione pugna fuit? nonne cum tartareo ſerpente, non tamen ſpiritu narium, ſed longo multorum cruciatuum dolore, peſtiferum colubrum è cauernis noſtrorum pectorum extraxit. Scribit idem auctor ceruos febrium non ſentire morbos, febribusq; mederi eorum carnes. Quaſdam (inquit) principes fœminas ſcimus, omnibus diebus matutinis, car- *Febrib⁹ medentur ceruorum carnes.* nem ceruorum deguſtare ſolitas, longo æuo caruiſſe febribus, quod ita demum exiſtimant ratum, ſi vulnere vno interierit. Quæ peſtilentior febris eſſe poteſt, quam peccatum? hanc non eſt experta cerua auroræ Chriſtus. Ini- *Iſa. 53.* quitatem non fecit (ait Iſaias quinquageſimo tertio) neque dolus fuit in ore eius; Vt huic mederetur febri mortiferæ, candidiſſima, innocentiſſimaque cerua, non vno, ſed multis ſauciata eſt vulneribus, & à canibus crudeliter occiſa. Quod ſi principes illæ fœminæ longo tempore febribus caruere, ꝙ ceruorum carnibus veſcerentur, quis dubitet eum, qui ceruæ matutinæ carnem, ſanguinemq; ſæpè deguſtarit, longo tēpore imò per totam vitam peccatorum mortalium febribus poſſe carere.

Chaldæus titulum vertit; Super potenti oblatione perpetua auroræ, hymnus Dauid, &c. Quæ verſio Chriſti paſſio-

Digitized by Google

paſſioni egregiè congruit. Fuit enim
in cruce Chriſti oblatio potens, quæ
Deum vniuerſo hominũ generi infen-
ſum placare, totius orbis debitum ſol-
uere, immanes hominum hoſtes, pecca-
tum, Satanam, mortemque ſuperare po
tuit. Nulla fuit vnquam potentior ob-
latio, nullum excogitari poteſt poten-
tius ſacrificium, cuius vires in ſecula
mundi omnia, in omnes ętates, in tota
denique æternitatẽ extenduntur, ideo-
que merito in titulo additur epithetũ
alterum, ſuper potenti (inquit) oblatio
ne perpetua; potens fuit oblatio Chri-
ſti, eſt item perpetua, quia in ſecula om
nia, in ipſam quoque æternitatem per-
manat; quid quid enim gloriæ, per totã
æternitatem felix illa beatorum homi-
num propago poſſidebit, id vniuerſum
huic oblationi debetur. Præterea per-
petua dicitur oblatio; quia perpetuò
ad extremum vſque mundi diem, in Ec
cleſia Chriſtus crucifixus, Patri in augu
ſtiſſimo Euchariſtiæ ſacrificio offere-
tur. Meritòque auroræ oblatio appel-
latur; Super potenti, inquit, oblatio-
ne perpetua auroræ; quia ab aurora of-
ferri incipit.

Oblatio Meſſiæ in cruce potẽs & perpetua.

Euchariſtiæ ſacrificium oblatio eſt auroræ, potens, & perpetua.

CAPVT XXII.

Meſſiam veniſſe oſtenditur nonnullis Iudæorum dictis.

Extat in libro Sanhedrin, teſte Gala
tino lib. 4. capite 20. huiuſmodi de
annis Meſſiæ ſententia, à Iudæis rece-
pta in Talmud. Sẽtentia ex domo Eliæ.
Sex millibus annorum erit mundus, &
iterum deſtruetur: duo millia inanita-
tis; duo millia legis; duo millia dierum
Meſſiæ. Et in lib. hauodazara, id eſt, ſer
uitus aliena, ſic ſcribitur: Tradidit do-
mus Eliæ, ſex millium annorum dura-
tionem fore mundi, horumq́; duo mil-
lia eſſe inanitatis; duo millia legis, &
duo millia dierũ Meſſiæ. Significat tra-
ditio à Iudæis recepta ſex annorũ mil-
libus mundum duraturum, duo millia
vocat inanitatis, propterea quòd nulla
fuerit data à Deo ſcripta lex; duo mil-
lia legis, ſcilicet, ſcriptę, & veteris; duo
millia Meſſiæ, & legis nouæ. Ex ea effi-

Traditio hebræorum dom⁹ Eliæ.

E citur legem veterem eſſe abrogatam,
ſiquidem duobus tantum annorum mil
libus vſq; ad Meſſiam fuit habitura ro-
bur. id enim ſignificant verba illa, duo
millia legis. Efficitur præterea, Meſſiam
fuiſſe venturum quarto mundi millena
rio; ſed id tempus iamdiù eſt elapſum,
ergò iam Meſſias venit.

Rediguntur in anguſtias Iudæi, vt vel
Meſſiam veniſſe cõcedant, vel traditio-
nem abnegent; cõmenti ergò ſunt eua-
ſionem ineptam. Fatentur quidẽ quar-
to millenario Meſſiam fuiſſe vẽturum,
F ſed aduentum propter peccata Iudæo-
rum retardatum aiunt, quã cauſam tra-
ditioni annectũt. ita enim ſcribitur tra-
ditio, & cauſa hæc, in collectaneis Rab
bi Iacob filij Salomonis de Meſſia. Do-
cet domus Eliæ (id eſt ſchola) ſex mille
annis erit mundus, duobus mille inani-
tas; duob⁹ mille lex; duobus mille dies
Meſſiæ. At propter iniquitates noſtras,
quæ multiplicatæ ſunt, elapſi ſunt ij,
quos præteriiſſe cernimus, &c. Vides
Iudæos apertè fateri tempus aduentui
Meſſiæ deſtinatum iã præteriiſſe. Scho-
G lion Rabbi Iacob in traditionem ſic ha
bet, duobus mille annis inanitas; quo-
niam nondum lex data erat, ſed mũdus
erat velut inanitas, & chaos, à primo
homine vſque ad quinquageſimum ſe-
cundum annum Abrahæ. Duobus mille
annis lex; nempe ab hominibus, quos
Abraham, & Sara, Deo conuerterunt,
vſque ad Meſſiæ aduẽtum. Duobus mil-
le dies Meſſiæ: debuit enim poſt exple-
tos bis millenos annos legis, aduenire
Meſſias, & ſoluere captiuitatem Iſrae-
lis; At propter iniquitates noſtras, quæ
H multiplicatæ ſunt, Meſſias non affuit ad
extremum quarti illius millenarij, ela-
bentibus vltra annis multis. Hæc Rab.
Iacob. Similem in modum reſpondet
Gloſſa Rab. Salomonis; Propter pecca-
ta (inquit) noſtra, q̃ multiplicata ſunt,
non venit Meſſias in fine quarti mille-
narij. Vtinam hi Rabbini peccata co-
gnouiſſent ſua, iiſq́ue remedium poſtu-
laſſent; at neque peccata cognouerunt,
nec remedium quæſierunt, ſed friuolã
reſponſionem effinxerunt. Eadem enim
ratione reſpondere poſſent, Meſſiam
nunquam venturum propter Iudæorũ
pecca-

Digitized by Google

peccata: in ijſdem enim, in quibus nunc iacent vitijs, perpetuo iacebunt, niſi verum Meſſiam agnoſcant. Non eſt ea Dei bonitas, vt propter Iudæorum flagitia vniuerſi orbis medicinam, plus q̃ mille quingentorum annorum ſpatio retardarit. Aliorum Rabbinorum dicta lege apud Burgenſem, prima parte Scrutinij diſt. 3. cap. 4. & apud Genebrardum in fine Chronologiæ.

Burgenſis. Miraculum hic adſcribam, quod idẽ Epiſcopus Burgenſis in Hiſpania eueniſſe teſtatur, ſecunda parte Scrutinij diſtinct. 6. cap. 10. Duo ex Iudæis (vt narrat) prophetarum loco habiti, redemptionis ſignum anno à Chriſto nato 1295. fore conſpiciendum, cæteris prædixerunt, in ſpem conſpiciendi ſigni adducti, ieiunijs, eleemoſynis, atque orationibus, ante parati, albis ex more veſtibus è lino, vel ſerico amicti, Synagogas ingreſſi ſunt. Miſericors verò De⁹, antiquæ erga hunc populum miſericordiæ recordatus, quod ſperabant, redemptionis veriſſimum ſignum oſtendit. Albis omnium veſtibus admirandum crucis ſignum impreſſit, ex quo verũ Meſſiam iam veniſſe, cruciq; ſuffixum eſſe, facilè ſi vellent, poſſent intelligere. Quàm verum autem ſit hoc miraculũ, his verbis Burgenſis teſtatur. Ego (inquit) teſtificor coram Deo, qui hoc ſignum cõtigiſſe ſæpiſſimè audiui, ab antiquioribus Iudæis, nemine contradicente in ipſo facto, niſi ſolum in cauſa facti, quia quidam eorum hoc attribuebant magicis artibus. Hæc Paulus Burgenſis Epiſcopus, qui vt ex Iudaiſmo Chriſto nomen dedit, ita Iudæorũ res egregie perſpectas habuit.

Miraculũ: cruces ĩ veſtibus Iudæorum.

Huc accedit reſponſum illud, cuius Ioſephus fecit mentionem lib. 7. de bello ca. 12. Quod, inquit, maximè Iudæos ad bellum contra Romanos excitauerat, reſponſum erat ambiguum, in ſacris literis inuentum, quòd eo tempore quidam eſſet ex eorum finibus Orbis terræ habiturus imperium. Quis nam quæſo hic erat alius q̃ Chriſtus Optim⁹ Maximus, qui ex Iudææ finibus ortus, totius Orbis obtinet principatum? De Chriſto autem Ioſephus ipſe Iudæus lib. 18. antiquitatum honorificentiſſimam fecit mentionem, quodq; mirandum magis eſt, Meſſiam fuiſſe confitetur. Eodem, inquit, tempore fuit Ieſus, vir ſapiens, ſi tamen virum eum fas eſt dicere; erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum, qui libente vera ſuſcipiunt; plurimoſque tam ex Iudæis, quam de gẽtibus ſectatores habuit. Chriſtus, id eſt, Meſſias hic erat; quem accuſatum à noſtræ gentis principibus Pilatus cum addixiſſet cruci, nihilominus non deſtiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant; apparuit enim eis tertia die viuus, ita vt diuinitus de eo Vates hæc, & alia multa mirãda prædixerint. Hæc Ioſephus.

Ioſephi de Chriſto teſtimonium.

Denique oẽs termini aduentus Meſſiæ à Iudæis præfixi iam præterierunt, vt oſtendit Burgenſis loco ſupra indicato, & in collectaneis de Meſſia Rabbi Iacob ex Talmud, hęc habẽtur; Ex pronuntiatis magiſtri, expleti ſunt omnes termini (poſiti de aduentu Meſſiæ) ac res pendet è ſola pœnitentia, & bonis operibus, &c. Hoc vtinam rectè Iudæi intelligerent, etenim non ex noui Meſſiæ aduentu, ſed ex noua pœnitentia pẽdet redemptio Iſrael, ſi pœnitentiam egerit, verumque Meſſiam Ieſum, ſuæ potentiæ radijs, toto Orbe fulgentem agnouerit, & coluerit, ſalutem, redemptionemque conſequetur.

Non defuerunt quoque Iudæi, qui vt Lyranus refert in libello cõtra Iudæos conſcripto, Meſſiam veniſſe, natumque ipſa die, qua templum à Tito eſt incenſum, dixerunt. Quòd ſi roges, v inam tamdiù moretur? cur non appareat? vbi nam lateat? vbi degat? ad fabulas ſe ſe conuertunt. Reſpondent quidam, cum Angelis vitam traducere, quem in modum Moyſes olim quadraginta diebus vixit, in monte Sinai; donec Dei iuſſu in conſpectum hominum ſedet. Alij vltra mõtes caſpios interim morari. Alij per orbem vagari inſtar pauperis, ac leproſi, i ſumma ob populi crimina abiectione, iuxta illud Iſaiæ 53. Nos reputauimus eum quaſi leproſum. In collectaneis Rab. Iacob è Talmud, hæc leges. Rab. Ioſue occurrit Eliæ ſtanti ad oſtium ſpeluncæ Rab. Ioſuæ filij Iohai, & dixit, veniam ne in venturum ſeculum?

Iam natus eſt Meſſias ex ſententia nonnullorum Iudæorum.

Vbi ſit Meſſias ex ſententia Iudæorum.

lum?

lum? vbi autem Elias reſpondiſſet, ſi voluerit Domin?, iſte ſubiecit Rab. Ioſua; duos quidem vidi, at vocem trium audiui; deinde interrogo, quando venturus ſit Meſſias? qui reſpondit; vade interroga illum ipſummet, qui ſedet in porta Romæ, hoc autem tibi ſignum, ecce inuenies ſedentem inter pauperes portātes dolores, &c. Vides procelloſo in pelago fluctuantes Iudæos, & veritatis relicto portu, quò ſe vertant ignorantes?

CAPVT XXIII.

Meſſiam veniſſe probatur rationibus.

Prima Ratio. PRima ratio ex miſerrimo ſumitur Iſraelitici populi ſtatu. Si chariſſimum filium primogenitum, ab optimo, iuſtiſſimoq; patre domo eiectum, paterna hæreditate, & omnibus, quibus affluebat, bonis ſpoliatum, toto Orbe vagum, atque exulem cerneremus; ob ingens profectò aliquod ſcelus id factū diceremus. Iam verò non ne Iſraeliticus populus Exod. 4. capite, primogeni- *Exod. 4.* tus Dei filius appellatur? nonne Deo olim fuit chariſſimus? non ne in terram lacte, & melle manantem introductus, & vt chariſſimus filius melle, lacteque nutritus? Hunc primogenitum, chariſſimumq; filium, poſt Chriſti necē acerbiſſimam, à ſanctiſſimo, iuſtiſſimoq; Patre Deo, è terra Patribus promiſſa expulſum, è patria exterminatum, omnibus, quibus abundabat, bonis mulctatum, Regno, templo, Sacerdotibus, Prophetis, omnibus, antiquæ Reip. ornamentis priuatum, toto Orbe abſq; vlla libertatis, quæ affulgeat, ſpe, iam ſpatio mille quingentorum annorum diſperſum cernimus. Quis ergò cęcus, ob atrox aliquod facinus tam graui ſupplicio, filium hūc chariſſimum affectum eſſe non videat? Cur nam primogenitus filius ſic punitus eſt? cur Romanis militibus traditus? cur Romano gladio diſcerptus? cur vrbs præclariſſima Hieruſalem ab hoſtibus capta? cur templum auguſtiſſimum, diuini olim numinis ſedes, incenſum? cur Sancta ſanctorum flammis vltricibus abſumpta? cur florentiſſima Iudæorum Reſp. euerſa? cur

E vt euerteretur, diuino auxilio ſpoliata? Quod tantum Iudæi ſcelus tam horribili pœna, tamque longa Dei obliuione dignum commiſerunt? Nunquid idolis diuinum honorem tribuerunt? nunquid Prophetas morte mulctarunt? nunquid vitulos Samariæ, quos colerent, ſuſcitarunt? Minimè. Quid igitur? Meſſiam verum repudiarunt, ſuffixeruntque cruci, ab illius verò Apoſtolis, & nuntijs ad pœnitentiam prouocati, audire noluerunt, hic tanti fons ſupplicij, hæc ppetuæ huius captiuitatis cauſa. Quærant aliam Iudæi, nullam reperire poterunt, quæ tam longam Dei obliuionē, & captiuitatem efficere potuerit. *Cauſa malorum, quæ Iudæi patiūtur, Meſſia eſt rep d ſa.*

F Iudicum tertio: Fecerunt filij Iſrael malum in conſpectu Domini, iratuſq; contra Iſrael Dominus, tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ, ſeruieruntq; ei octo annis, & clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis Saluatorem Othoniel. Item, ſeruierunt Eglon Regi Moab decem, & octo annis: clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem Aod. cap. *Iud. 3.* *Iudicum 4 6. 10.* *Deus olim ante occiſionē Meſſiæ, ſemper clamantibus Iudæis ſuccurrit, nūc penitùs eos dereliquit.*

G 4. Tradidit illos Dominus in manus Iabin regis Chanaan, clamaueruntque ad Dominum, ſaluatorem eis dedit Barac & cap. 6. Fecerunt filij Iſrael malum in conſpectu Domini, qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis, tandem ſaluatorem excitauit Gedeonem, cap. 10. Peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conſpectu Domini, & ſeruierunt idolis, iratus Dominus tradidit eos in manus Philiſthijm, & filiorū Ammon, afflictiq; ſunt, & vehementer oppreſſi, per annos decem, & octo. Sed

H à Iephte ſunt liberati, cap. 13. Rurſum filij Iſrael fecerunt malum in conſpectu Domini, qui tradidit eos in manus Philiſtinorum quadraginta annis, at dedit eis Deus fortiſſimum iudicem Samſonem, poſteà Samuelem, reges deinde Dauidem, & reliquos. Deniq; Sedechia regnante, à rege Babylonico Nabuchodonoſor victi, & in Babylonicam captiuitatē abducti ſunt, verùm poſt ſeptuaginta annos, patriæ reſtituti. Vides Iſraelitas clamantes ſemper à Deo fuiſſe exauditos, ſemper in libertatem vindicatos, vides ſemper à Deo ſaluatores *Iud. 13.*

populi

populi excitatos. In quibus excellen- A tem quoque obtinent locum Iudas Machabæus, & fratres. qui deuaſtatam ab Antiocho Iſraeliticam Remp. priſtino nitori poſt breue tempus reſtituerunt. Olim poſt octo annos, poſt decem & octo, poſt quadraginta, poſt ſeptuaginta à Deo exauditi ſunt, & ab hoſtium poteſtate erepti. Nūc autem poſt tot annorum centurias, cum idola non colant, cum legem Moſis obſeruēt, cū Deum quotidie precentur, nec exaudiuntur, nec vllam auxilij ſcintillā affulgentem cernunt. Clariſſimum ſanè B perfidiæ illorum argumentum, perſpicuum præteriti aduentus Meſſiæ ſignum hoc eſt, quem quia occiderunt, & occiſum agnoſcere noluerunt, nec adhuc volunt, in tanto luctu, & ſqualore verſantur.

Ierem. 11. Specioſam illam oliuam, id eſt, Iudaicam Remp. vt Deus appellat Ieremio vndecimo, ob idololatriæ ſcelus, olim iuſtitiæ diuinæ ſecuri percuſſit, atque deiecit, dū in Babylonicū exilium expulit, ita tamen deiecit, vt radices C nō auulſerit. At ob immaniſſimā Meſſiæ cædem, non ſolum ſecuit arborē, verum etiam è ſolo patrio penitus eradicauit: Vnde Auguſtin. lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 12. Pro *Auguſt.* grauiſſimo, inquit. ſcelere occiſi Chriſti, Iudæi ex ipſa Hieroſolyma, quæ erat regni eorum caput, penitus eradicati, & Romano Imperio ſubiugati ſunt, &c. Pullulauit olim poſt 70. Babylonici exilij annos, floruit, fructuſque produxit. Poſt necem verò Meſſiæ, mille quingenti acti ſunt anni, nec verò fru- D ctum, aut flores, aut folia, aut tenuiſſimum aliquod germen arbor profert. Videlicet quia eradicata eſt.

De hoc Iudæorum ſupplicio, eiuſq; cauſa, Rabbi Samuel in Epiſtola ad Rabbi Iſaac, cap. 25. his verbis ſcribit. Paueo Domine mi quòd nos apoſtatauimus à Deo in primo aduentu iſtius iuſti, id eſt, Chriſti, cui expreſsè conueniunt omnia, quæ ſcripta ſunt apud nos in libris legis, & Prophetarum: Propter quam apoſtaſiam Deus ſic protendit in longitudinem dierum, captiuitatem iſtam nobis, & ſi expectamus ſaluatorem alium ab iſto, nihil prodeſt nobis. & argumentum eſt euidens nobis, illa captiuitas, quæ fuit in Babylone ſeptuaginta annorū, & quantū ad tempus, quia breue, & quantū ad gratiam, quia Daniel Propheta fuit captiuus nobiſcum, per quē Deus conſolabatur nos in libertate propinqua.

Sed hæc captiuitas, iam peruenit ad complementum mille annorum, neque eſt Daniel nobiſcum, & omnes tribus ſunt in diſperſione, elongatæ à domo Sancta. ſignum eſt euidens peccatum eſſe generale, in omnibus nobis, quod peccatum perſeuerat in nobis. Hæc ille, & alia, quæ breuitatis cauſa omitto. Idem Rabbinus illud Zachariæ 14. Percute paſtorem, & diſpergentur oues, non male in hac ſententiam interpretatur: Timeo, inquit, Domine mi, quòd illud verbum Zachariæ: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues, fuit completum, quando nos percuſſimus paſtorem iſtorum puerorum, ſcilicet Apoſtolorum, & ex tunc nos oues diſperſæ fuimus per vniuerſum orbem, & iſti filij noſtri ſurrexerunt loco prophetarum: quod apparet ex hoc, quòd Deus poſt illos non miſit nobis prophetas, &c. Ipſum ergò ſupplicium, ipſe Iudæorum ſtatus, ipſa toto orbe diſperſio, ipſa Dei longa obliuio Meſſiam illum eſſe clamat, quem in crucem egerunt. Paſtorem percuſſerunt, propterea difiectis caulis, diſperſæ ſūt oues, mortiferiſq; in paſcuis errāt.

Secunda ratio ex orbis cōmutatione in frugē meliorē depromitur. Quē- *2. Ratio.* admodum. n. qui primum caligine nocturna tectum aerem, algentemq;, deinde caligine diſcuſſa illuminatum, caloreq; ardentem videt, Solem ortum eſſe nequaquam dubitat, ita qui Orbē terrarum craſſis idololatriæ tenebris, olim circunfuſum, vitiorumq; frigore torpentem, poſteà verò Catholicæ Fidei ſplendore illuſtratum, & charitatis ardore incēſum conſiderat, iuſtitiæ iubar, i. Meſſiā, iā aduenisse nō ambigit. Deus bone, qui miſero in ſtatu res erāt humanæ, ante Chriſti aduentū, Gentes vniuerſas vitiorum vincula obſtrinxerant, ſimulachrorum toto orbe cultus

vigebat,Iuppiter,Mars,Venus,cætera-
que monſtra huiuſmodi, diuinum ſibi
honorē vſurpauerant; virtutis lumen
extinctū,religio nulla, nulla erat pie-
tas,nullus Dei in populis gentium cul
tus,ſi paucos aliquot inſigni virtute vi
ros excipias.Notus in Iudæa Deus, &
in Iſrael magnum nomen eius,canebat
Pſal. 75. egregius Vates Pſa.75.At Chriſti Opt.
Max.aduentū quæ rerum commutatio
quam fęlix mundi cōuerſio ſecuta eſt?
ſcelerum plusquā ferrea vincula diſrū
puntur,toto orbe idolorum cultus pel
litur,Iuppiter,Mars,Venus,cæteraque
mōſtra effugantur,adeò vt ſola nomi-
num veſtigia remanſerint, ex quib. eo
rum fugam deprehendere poſſimus.
Virtutis ſplendor apparet, religio flo-
ret,pietas regnat,Dei ſummi, Verique
cognitio,maria,terraſq; peruadit,no-
tus non in Iudæa ſola, ſed in toto orbe
Deus,& in mūdo magnum nomē eius.
Hæc mutatio dexteræ excelſi, hæc illa
Dei celeberrima, Abrahamo promiſ-
ſa benedictio:In ſemine tuo benedicē
tur omnes gentes, hic à vero Sole, i.
Meſſia,orbi allatus ſplendor. Ergo or-
tus iam Sol eſt.Si cæci ſunt Iudæi, nec
viſu capere poſſunt eius ſplendorem,
ſaltem percipiant ardorem. Siquidem
non eſt,qui ſe abſcondat à calore eius,
vt eſt in Pſal.18.

Tertiam rationem profert, eximia
Pſal 18. Chriſtianæ religionis ſanctimonia, di
3. Ratio. gna planè Deo,digna,quæ ſanctiſſimū
Meſſiam Dei filium,autorem,atque in-
uentorem habuerit.Quidnam excogi-
tari poteſt Chriſtiana religione ſan-
ctius? quid purius? quid rationi magis
conſentaneum? ab omni vel leuiſſima
culpa abhorret, omnium virtutū egre
gias functiones continet,caduca bona
flocci pendit, pro cœleſtibus ſangui-
nem,vitamque libentiſſimè profundit.
Religio hæc,ac fides ſanctiſſima, diui-
nis miraculis confirmata, permultis
argumentis explorata, doctiſſimorum
virorum doctrina,ac ſanctitate conſta
bilita, tot Martyrum teſtimonio,ſan-
guineque comprobata, in qua nihil
omnino eſt, quod quis iure poſſit re-
prehendere,hæc,inquam,religio ac fi-
des,quæ falſa eſſe nequit, Meſſiam ve-
E niſſe,eumq; eſſe Ieſum Opt.Max. pro-
fitetur;Iam ergò Meſſias venit, eſtque
Ieſus Dei atque Virginis filius.

Hebræum rogo, quid nam in Chri-
ſtiana fide,ac religione poſſit iure incu
ſare? Nihil, inquiet, in moribus re-
prehendo,ſunt enim omnes rationi,dī
uiniſque duarum tabularum pręceptis
congruentes.At multa creditis,quæ in
tellectus non capit, Trinitatis nimi-
rum, Euchariſtiæ, & incarnationis
myſteria. Atqui aduertere te oportet
ò Hebræe, Deum mortalium omnium
F intellectum,cogitationeſque longè ſu
perare. Infinitus enim eſt, nullis fini-
bus, aut terminis circumſcribitur.
Quid igitur mirum ſi eius opera Eu-
chariſtia, & incarnationis, ſi eius natu
ram,& perſonas,intellectu aſſequi nō
poſſimus? quid mirum ſi ſimta homi-
nis opera non aſſequatur? ſi veſperti-
lionum oculi Solis iubar nequeant in-
tueri? quales noſtros eſſe oculos ethni
cus philoſophus Ariſtoteles affirmauit *Ariſtot.*
libro ſecundo Metaphyſ. capite. 1.
Quemadmodum (inquit) veſpertilio- *Sciētia & opera Dei ſuperāt humanum intellectum. Pſal 138. Chryſoſt.*
G num oculi ſe habēt ad lumen diurnum
ita & animæ noſtræ mens, ad ea, quæ
natura ſunt omnium manifeſtiſſima.
Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me
(ait regius Vates Pſalm.138.)confor:a
ta eſt,& non potero ad eam,hoc eſt, vt
Chryſoſt. exponit, Exaltata eſt ſcien-
tia tua ſuper me, validior facta eſt,
quam vt mea ratione poſſit comprehē
di,adeò eſt mirabilis,adeò magna. In
hunc ſenſum D.Hieronym. ſic vertit: *Hieron.*
Mirabilior eſt ſcientia me, excellen-
tior eſt, non potero ad eam, videlicet
H aſcendere, vel pertingere. Illud enim
ex me,more hebræo ſignificat,præ me
mirabilis eſt tua ſcientia præ me, hoc
eſt,quam vt eam aſſequi poſſim. Mira-
bilis eſt ſcientia,mirabilis natura, mi-
rabilia opera, adeò vt non hominum
ſolùm, verùm angelorum quoque na-
turale intellectus acumen vincant. Fa-
cit(ait Iob c. 9.)magna & incomprehē
ſibilia,& mirabilia, quorum nō eſt nu-
merus.Veniat tibi in mentem fumus il
le,caligo,nubes craſſiſſima, quæ mon-
tem Sinai olim contexit.Exod.19.Cœ *Exod. 19.*
perunt audiri tonitrua, ac micare ful-
gura,

Digitized by Google

Res quas ſides docet ĩtellect' acumine celſiores ſunt.

gura, & nubes denſiſſima operire montem. Item: Totus mons Sinai fumabat, eo quòd deſcendiſſet Dominus Deus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace. & c. 20. Moſes acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus. Quid fumus, quid nubes, quid indicat caligo, in qua erat Deus? nimirum Dei naturam, & opera mortalium intellectum ſuperare, atq; latere. quod intellexit D. Cyrillus in homilia contra Neſtorium: Per tenebras, ait, ſignificabatur, cognitionem Dei comprehendi non poſſe, &c.

Ciril.

Quemadmodum is, qui Solis magnitudinem oculis metiri vult, magnopere fallitur: Sic is, qui Dei naturam intellectu complecti conatur, maximè decipitur. Ex Aſtrologia magnitudo Solis, ex fide Chriſtiana natura agnoſcitur Dei. fieri enim non poteſt, vt homo, qui animæ ſuę naturam, ſeq; ipſum & res terrenas exploratè cognoſcere nequit, Dei maieſtatem, incarnationem, & ſtupenda opera abſq; fidei cęleſti lumine cognoſcat. Quocirca Auguſtinus de Ariano hæretico loquens in oratione contra Iudæos, Paganos, & Arianos; Arianus, inquit, hæreticus, inſana cõtumacia vult de verbo in corde Patris manente diſputare, cũ ſemet ipſum nõ valeat intelligere. Inſane hæretice prius redi ad te, conſidera te totũ, ſi potes comprehendere te, & tunc diſputa de illo, qui fecit, & me, & te, &c. Itẽ: Demõſtra, inquit, mihi, atq; explica parua iſta inferiora, & tunc tibi credam, poſſe te inueſtigare ſuperiora, &c. In hanc ſententiam interpretatur illa Dauidis, quæ ſupra retulimus verba, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Non valuit Dauid (ait Auguſt.) comprehendere ſe, & exclamauit Deo dicẽs: Mirificata eſt ſcientia tua ex me, inualuit, & nõ potero ad illã. hoc fuit dicere, quãdo te poſſum comprehendere tam magnum, qui meipſum non valeo explicare extremũ, & paruum. Hęc ille. Denique vt ait D. Cyrillus lib. 6. in Iulianum. In tantum ſapientia Dei ſumus inferiores, quantum & natura minores. id quod per Iſaiam dixit ca. 55. Non enim cogitationes meæ cogitationes veſtræ, neque viæ veſtræ, viæ meæ, dicit Dominus, quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cognitionibus veſtris.

Auguſt.

Cirillus.

Iſai. 55.

A

B

C

D

Quemadmodum ergo celſiſſimum cęlum nullus homo, etſi altiſſimas adhibeat ſcalas, digito poteſt contingere: ita celſiſſimas Dei cogitationes, nullus intellectus etſi rationis omnes admoueat gradus, ratiocinationib. valet deprehendere. Vnica eſt ſcala Iacob fides Chriſtiana, per quam ad altiſſimam Dei cognitionem magno mentis vigore peruenitur. Magnarum enim hic vigor eſt mentium (ait magnus Leo ſer. 2. de Aſcenſione) incunctanter credere, quæ corporeo non videntur intuitu, & ibi figere deſiderium, quo nequeas inferre conſpectum, &c.

Fides Deus agnoſcitur.

Leo.

Id ergo, quod tibi in fide Chriſtiana diſplicet, ô hebræe, videlicet, quòd intellectus captum eius myſteria ſuperent, eandem fidem veram eſſe confirmat. Etenim digna Deo ea ſunt myſteria eaque opera, ad quæ naturalis mentis noſtræ uis pertingere nequit. Id ipſum eadem myſteria uera eſſe demonſtrat. Nam ſi vera non eſſent, ab hominibus eſſent ficta, at verò ea ſolent homines, vt credantur, fingere, quæ intellectus captum non ſuperant, hæc autem diuina fidei myſteria intellectus noſtri captum ſuperant, ergò ficta nõ ſunt ſed à Deo edocta. Id ipſum præterea diuina ea eſſe indicat. diuina enim potentia opus eſt, ut quæ intellectu perſpicuè non complectimur, veriſſima eſſe credamus, mortemq; pro fide habita oppetamus. Atqui cernimus terrarum Orbem profundiſſimis myſterijs firmiſſimam habuiſſe fidem, verioraq; ea arbitrari Chriſtianos, quæ obſcuro fidei lumine cernunt, quam quæ ipſis oculis vident. compertumeſt item viros doctiſſimos, ac ſanctiſſimos pro fide hac omnes cruciatus perpeti, mortemque libenter ſubire. Quæ igitur potentia alia, quam diuina hæc efficere poteſt? digitus ſanè Dei eſt hic, qui ab ipſo Deo tradita eſſe fidei Chriſtianæ dogmata indicat.

Quartam rationem nobis exhibet Meſſiæ *4. Ratio.*

Digitized by Google

Meſſiæ genus. Verũ hunc eſſe Meſſiam probo, quia fictus nõ eſt. Ethnici nãq; nullum expectabant Meſſiã, quid Meſſias eſſet, non nouerant, Sibyllis exceptis, & aliquot alijs. ſi fictũ & cõmentitium voluiſſent, aliquem potius ex ethnicis hominibus, Regem vel Imperatorem, quam ex Iudæis elegiſſent. Non deerant Cyri, Alexandri, Cæſares ſimileſq; alij, nobilitate inclyti, bellica fortitudine clari, gloria, opibuſque præcellentes. Quis, quæſo, Meſſiam Iudæum, eumq; cruci ſuffixũ, adorare gẽtib. perſuaſit? cuius tanta fuit eloquẽtia? tanta perſuadendi vis? Quis Iudæo Regi ſuperbiſſimas nationes nulla vi bellica adhibita ſubiecit? Quis Romanum Imperium potentiſſimum, ſub illius iugũ ſine vllis armis miſit? Quis illius legem, mundi ceruicib. ſine prælio impoſuit? cuius tanta fuit potentia? tanta fortitudo? Diuina quidem fuit perſuadendi vis, diuina potentia, diuina fortitudo, id, quod is intelliget, qui rem ſecum tacitus conſiderarit.

Legis Chriſtianæ difficultas. Conſidera, quæſo, primò legis ipſius difficultatem, deinde tempus, quo promulgata eſt, ad extremum ipſos illius promulgatores. Si voluptatibus refertam legem hominibus Meſſias ſanciuiſſet, ſi caduca bona ſe colentibus tribuiſſet, ſi facillima factu facere, facillima intellectu credere, præcepiſſet, non adeò mirum, quod perſuaſiſſet. At lex Euangelica, ac Chriſtiana, voluptates execratur, labores, cruces, atrocia certamina proponit, caduca bona ſpernit, cœleſtia pollicetur, difficilia factu difficilia intellectu præcipit. Huiuſmodi verò legem preſuadere, ac ſancire difficillimum eſt. Ad hæc, non fabuloſis, ſed eruditis temporibus, iamque excultis lege Moſaica, & Philoſophia, hominibus item doctis & intelligenti iudicio præditis à Iudæis, à Romanis, à Græcis, promulgata eſt, nullamque diſputationem ſubterfugit, nullum veritatis examen ſubire recuſauit.

Quàm docta autem illa ætas fuerit, perſpicuum eſt, colligeſq; ex illis Marci Tullij verbis, quæ ab Auguſtino referuntur 22. lib. de ciuitate Dei cap. 6. Ex quo intelligi poteſt (inquit Tullius)

E permultis annis antè Homerum fuiſſe, quam Romulum, vt iam doctis hominibus, ac temporibus ipſis eruditis, ad fingendum vix quicquam eſſet loci. Antiquitas enim recepit fabulas, fictas etiam nonnunquam inconditè, hæc ætas autẽ iam exculta, præſertim eludens omne, quod fieri non poteſt, reſpuit, &c. Hæc Tullius de temporibus Romuli, quæ veriora multò ſunt de temporibus Chriſtianæ legis, quæ poſt Ciceronis & Auguſti tempora cœpit promulgari. Ætas erat illa magis *Tempore erudito lex Chriſtiana promulgata doctis iam hominibus & recepta.* *M. Tullius*

F quam ea, de qua Tullius loquitur, erudita, & iam exculta, cum ad fingendum vix quicquam eſſet loci, omne quod fieri non poteſt, reſpuens. Vnde Auguſtinus lib. illo 22. c. 7. Cum ſexcẽtis, inquit, fermè annis ante Scipionem Romulus fuerit, atque illa ætas iã fuiſſe doctrinis dicatur exculta, vt quod fieri non poteſt, omne eludens reſpueret, quanto magis poſt ſexcentos annos, ipſius tempore Ciceronis, maximeque poſtea ſub Auguſto, atque Tiberio eruditioribus vtique tempori *Auguſt.*

G bus, reſurrectionem Chriſti, atque in cœlos Aſcenſionem, tanquam id, quod fieri nõ poteſt, mens humana ferre nõ poſſet, eludenſque auribus, cordibuſq; reſpueret, &c. Hac ætate huiuſmodi cõſequentibus ſeculis eruditiſſimis, tum in Iudæa Iudæis multis, ſacrarum literarum peritiſſimis, tum in Græcia Græcis, tum in ipſo mundi vertice Roma Romanis, Chriſtum Meſſiam, Deumque eſſe fide conſtantiſſima creditum eſt, & ab eo lata lex magna hominum obſeruatione recepta.

H Iam vero, quibus adminiſtris negotium tam eximium, quibus opificibus tam magnum, & arduum opus, quibus oratoribus tam difficilis rei perſuaſio commiſſa eſt. Non oratoribus, ſed piſcatoribus, non diuitibus, ſed pauperibus, non nobilibus; ſed ignotis, & terreno genere obſcuris. Piſcatores, corda hominum expiſcati ſunt, pauperes diuitibus, obſcuri claris, & nobilitate præſtantibus admirabiliter perſuaſerunt. Auguſt. lib. 22. de ciuitate c. 5. Ineruditos (inquit) liberalibus diſciplinis, & omninò quantum ad iſtorum *Quales fuerint Apoſtoli, legis Chriſtianæ promulgatores.* *Auguſt.*

doctri-

doctrinas attinet impolitos, non peritos Grammatica, non armatos Dialectica, non Rhetorica inflatos piſcatores, Chriſtus cum retibus fidei, ad mare huius ſeculi miſit, atque ita ex omni genere, tam multos piſces, & tanto mirabiliores, quanto rariores, etiam ipſos Philoſophos, cepit. Hæc ille.

Nunc rogo: Quæ tanta fuerit hæc potentia, quæ Euangelicam legem voluptatibus aduerſantem toto Orbe ſtabiliuit? quæ eruditis ſeculis, prudentium hominum, Iudæorum, Romanorū, Græcorum, cæterarumque gentium pectoribus Chriſtianam fidem, pro Chriſto omni ſe vitæ diſcrimini offerre paratam, inſeruit? quæ piſcatorum pauperum linguam, ad hæc mirabilia efficienda extulit? Diuina ſanè potentia eſt, diuina vis, quæ ideò ſuæ fidei promulgatores piſcatores elegit, vt ipſa diuinitas his in rebus magis eluceret. *D. Ambr.* D. Ambroſius in com. in Luc. cap. 6. Aduerte (inquit) cœleſte conſilium, non ſapientes aliquos, non diuites, non nobiles, ſed piſcatores, & Publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxiſſe prudentia, ne redemiſſe diuitijs, ne potentiæ, nobilitatiſque autoritate, traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non diſputationis gratia præualeret, &c. *D. Hieron.* & D. Hieronymus Matth. 4. Piſcatores (ait) & illiterati mittuntur ad prędicandum, ne fides credentium, non virtute Dei, ſed eloquentia, atque doctrina, fieri putaretur. *D. Auguſt.* Auguſtinus item lib. 22. de ciuit. cap. 5. Mundus (inquit) propterea numero exiguo ignobilium, infirmorum, imperitorum hominum credidit, quia in tam contemptibilibus teſtibus, multò mirabilius diuinitas ſeipſa perſuaſit, eloquia namque perſuadentium, quæ dicebant, mira fuerunt facta, non verba, &c.

Satis hæc erant, ſed continere me nō poſſum, quin aurei oris, hoc eſt Chryſoſtomi, aurea verba ex demonſtratione quòd Chriſtus ſit Deus, proferam; quæ quartam hanc rationem ſuo ſplendore illuſtrent. Magna (inquit vir prę clariſſimus) magna res foret, & diuinę virtutis, etiamſi nemo interturbaret, A eſſetq; pax ſumma, & multis ſimul adnitentibus, & reluctāte nullo, poſſe intra tam breue tempus, totum Orbem à conſuetudine mala, qua præoccupatus fuit, liberari, & in aliam induci. Verum hoc multo maius, quod non ſolùm in aliam inducitur, ſed in multo difficiliorem, non ſolum enim diuerſa conſuetudo erat, ſed voluptate firmata. Duo violenta. Quæ enim acceperat à patribus, auis, & proauis, & Philoſophis, & Rhetoribus, ea reſpuere docebatur, quòd ſane difficillimum erat, at difficilius B nouam accipere conſuetudinem, illamq; valde laborioſam.

D. Chryſ. Abduxit enim Chriſtus à voluptate, & induxit ad ieiuniū, abduxit ab amore opum, & induxit ad amorem paupertatis, abduxit à luxu, & induxit ad temperantiam, abduxit à via lata, & ſpatioſa, & induxit in anguſtam, & arctam, & induxit aſſuetos viæ latæ. Et perſuaſit eis. Quot autem perſuaſit? non viginti, vel centum, ſed omnibus ferme ſub Sole habitantibus. Et per quos perſua- C ſit? per viros vndecim illiteratos, ineloquentes, obſcuros, pauperes: Hi Eccleſiam ædificarunt. quomodo, & qua ratione? virtute eius, qui iuſſit: ille enim præuius omnia faciebat, reddens etiam facilia, quæ dura. Niſi enim diuina quædam virtus effeciſſet, nequaquam hæc, vel principium vel præludium accepiſſent. Quomodo enim ille dixit, fiat cœlum, & monſtrauit opus, fiat terra, & illius ſubſtantia producta eſt, fulgeat ſol, & indicauit aſtrum, omniaque verbo operatus eſt, eodem mo- D do idem, & Eccleſias illas plantauit. Et verbum hoc, ædificabo Eccleſiam meam, Matth. 16. hæc omnia operatum eſt. Ita Chryſoſtomus.

Quinta ratio. Quintam rationē miracula prębent, quibus Chriſtiana lex, veluti diuinis ſigillis, eſt confirmata. Ieſum enim Meſſiam, eiuſque legem diuinam eſſe, multis Deus miraculis comprobauit, quæ & recentiora ſunt, quàm miracula, quibus Iudæorum legem ſanciuit; & à teſtibus ſanctiſſimis, atque certiſſimis tradita. Quemadmodum illis, ſua ſcripſit Moyſes, cæterique ſcripturæ veteris autores, ſic nobis, noſtra ſcri-

ſcripſere Euangeliſtæ, homines ea autoritate, & vitæ ſanctimonia prædit, vt nemo ſuſpicari poſſit quicquam ab illis confictam. Quid enim vtilitatis ex ea fictione ſibi quærere potuerunt homines ij, qui omnes humanas vtilitates, opes, honores, inanem gloriam, pro nihilo duxere, vitamque libenter morti pro Chriſti lege obtulere: Nec ſolus Chriſtus miracula edidit, verùm etiam diſcipuli, ſectatoreſq; eius, imò in hoc vſque tempus miracula non deſunt, q̄ diuinæ huic veritati fidē faciūt.

Richar. de Sancto Victore. Tot, tamq; certis miraculis cōfirmata eſt Chriſtiana religio, vt vir ſanctiſſimus, pariterq; doctiſſimus, Richardus de Sancto Victore libr. 1. de Trinitate capit. 2. genus inſaniæ videri dicat, de Chriſtiana fide, vel leuiter dubitare. locus eſt illuſtris, ideoque eius verba aſcribam. Hoc, inquit, ſupra modum mirabile, quia quotquot veraciter fideles ſumus, nihil certius, nihil conſtantius tenemus, quam quod fide apprehēdimus. ſunt namque patribus cælitùs reuelata, & tam multis, tam magnis, tā miris prodigijs diuinitus confirmata, vt genus videatur eſſe demētiæ, in his, vel aliquantulum dubitare. Innumera itaque miracula, & alia, quæ non niſi diuinitus fieri poſſunt, in huiuſmodi fidem faciant, & dubitare non ſinūt. Vtimur itaque in eorum atteſtatione, ſeu etiam confirmatione, ſignis pro argumentis, prodigijs pro experimentis.

Fidei certitudo multis miraculis confirmata. Vtinam attenderent Iudæi, vtinam animaduerterent pagani cum quanta conſcientiæ ſecuritate, pro hac parte ad diuinum iudicium poterimus accedere. Nonne cum omni confidentia, Deo dicere poterimus, Domine ſi error eſt, a te ipſo decepti ſumus, nam iſta in nobis tantis ſignis, & prodigijs confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt. Certè a ſummæ ſanctitatis viris ſunt nobis tradita, & cum ſumma & authentica atteſtatione probata, te ipſo cooperante, & ſermonē confirmante ſequentibus ſignis. Hæc Richardus. In quibus id, quod dicit: Domine ſi error eſt, à te ipſo decepti ſumus, per exuberantiam quādam ſermonis, & per impoſſibile dictum eſt. Fieri enim nequit, vt aut in fide error, aut in Deo deceptio reperiatur. Hic prętereà ſenſus illis verbis ineſt: Domine ſi error eſt, à te ipſo decepti ſumus, at decipere quenquam non potes, ergò error non eſt, ſed veriſſima fides.

Dicent Iudæi, in Beelzebub eijciebat Chriſtus dæmonia, eiuſque miracula, & diſcipulorum, magiæ tribuent. Sed cur miracula Moſis Deo, miracula vero Chriſti magiæ aſcribent? Chriſti, diſcipulorumque eius vita, quid commune habuit cum cacodæmone? nunquid eximiam humilitatem? nunquid ſingularem charitatem? nunquid admirabilem patientiam? nunquid virtutes præcellentiſſimas, à quibus quàm eſt cacodæmon alienus, tam ſunt ab eo aliena miracula? Qui fieri potuit, vt cacodæmones vera miracula ederent, qualia fuere omnia à Chriſto edita? qui fieri potuit, vt ſuis ipſi miraculis ſe perderent? conſtat enim, Chriſti miraculis inanium Deorum ſolo æquata ſimulachra, hominum flagitia euerſa, cacodæmonum furorē frenatum, vires eneruatas. Quis ergò niſi planè amens ſentiat è cacodæmone ea miracula effecta, quibus illius regnū eſt euerſum, & potentia profligata, quæque naturæ omnes vires ſuperarunt. *Miracula Chriſti veriſſima.*

Inſulſam fabulam commenti ſunt Iudæi, vt Lyranus ſcribit, dixere Chriſtū vi nominis quadriliteri, יהוה Iehoua, patraſſe miracula, quod nomē illud venerandum, rectà nouerit efferre pronūciatione. Eam enim hi cenſent, eſſe nominis vim, vt ſi quis rectam illius prolationem ſit aſſecutus, miracula poſſit efficere. Si roges quonam modo illam Chriſtus aſſecutus ſit? reſpondent, ex lapide quodam, quem in templo reperit, nomen Iehoua rectè efferre didiciſſe, fuiſſe enim eo in lapide olim arca teſtamenti collocatam, & nominis explicationem inſcriptam. ò lepidū Hebræi caput, ſiue potius lapideum, quod tam inſulſam de lapide fabulam non in rem ſuam, ſed noſtrā potius, valuit effingere. Non enim a Iudæis ſtat fabula, ſed à nobis. Quod volumus confirmat. Nam vis nominis Iehoua, non potuit ea patrare miracula, quibus aliqd *Fabula Iudæorum.*

falſi

ſalſi confirmaretur, alioqui Deus, cuius A virtus nomini quadrilitero inerat, falſitatem comprobaſſet. Ergò ſi miracula Chriſti, vt fingunt, vi nominis Iehoua patrata ſunt, veritatem teſtabantur: teſtabantur vero Ieſum eſſe Meſſiam, verumque Deum, Dei Patris filium, verum igitur hoc erat.

Quod ſi qui proterui Iudæi, miracula à Chriſto, eiuſq; diſcipulis facta eſſe inficientur, illud audiant Auguſtin. lib. 22. de Ciuitat. capit. 5. Si per Apoſtolos Chriſti, vt eis crederetur, miracula facta eſſe non credunt, hoc nobis vnum B grande miraculum ſufficit, quod terrarum orbis ſine miraculis credidit, &c. Vel ergò orbis terrarum abſque miraculis Chriſtum crucifixum Iudæis ſcandalum, gentibus, vt Paulus ait, ſtultitiam, pauperibus hominibus prædicantibus, Deum eſſe credidit, diuinoſque illi honores tribuit, idque eſt miraculũ maximum, quod ſola Dei potentia potuit efficere, vel multis conſpectis miraculis ad fidem vocatus eſt, concedendumque eſt, Chriſti diſcipulos multa miracula patraſſe, quod eſt veriſſimũ. C Nam cum diuina ſapiẽtia diſponat omnia ſuauiter, per miracula Ethnicos, initio ex idololatria ad fidem Chriſti, & Iudæos ex lege Moſis vocauit, quemadmodum per miracula, populum antiquum ex Ægypto, in terram promiſſionis eduxit. Vt enim Auguſt. ait libr. 22. de Ciuit. Dei, capit. 5. Apoſtolis non loquentibus tantum, ſed etiam mirifica facientibus ſigna, homines crediderunt.

D. Auguſt. — *1. Cor. 10.* — *D. Auguſt.*

Neque vero ſemper neceſſaria miracula ſunt. Nam vt ait D. Gregor. homil. 29. in Euangelia: Vt ad fidem D creſceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda. Quia & nos cum arbuſta plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quouſque ea in terra iam coaluiſſe videamus. At ſi ſemel radicẽ fixerint, irrigatio ceſſabit. Hæc ille. Et Auguſtin. lib. 22. de Ciuita. Dei, cap. 8. hanc Ethnicorum proponit quęſtionẽ: Cur, inquiunt, nunc illa miracula, quæ prædicatis facta eſſe, non fiunt? Reſpõdet, poſſem quidem dicere neceſſaria fuiſſe, priuſquàm crederet mundus, ad hoc vt crederet mundus. Quiſquis adhuc prodigia vt credat inquirit, magnum eſt ipſe prodigium, qui mundo credente non credit, &c. Ambroſ. item in Comment. Epiſt. 1. ad Corin. cap. 13. Inter initia, inquit, fieri oportuit miracula, vt fundamenta fidei acciperent firmitatem, &c. Nec tamen ita facta initio ſunt, vt nunc etiam nõ fiant, ſed plura tunc facta ſunt, & per ſcripturam ſacram pluribus notiora, vt docet Auguſtin. loco citato: Etiam nunc (ait) fiunt miracula, ſiue per ſacramenta, ſiue per orationes, vel memorias Sanctorum, ſed non eadem claritate illuſtrantur, vt tanta, quanta illa, quæ in ſcripturis ſunt, gloria diffamentur. Canon namque ſacrarum litterarum illa facit vbique recitari. Hæc autem vbi fiunt, ibi ſciuntur, vix à tota ciuitate, vel loco. Multa huiuſmodi miracula eodem narrat capite, & de Sancti Stephani miraculis hæc ſcribit: Si miracula ſanitatũ (vt alia taceam) ea tantummodo velim ſcribere, quæ per glorioſiſſimũ Stephanum facta ſunt; in colonia calamẽſi, & in noſtra, plurimi conficiendi ſunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt, ſed tantum de quibus libelli dati ſunt, qui recitarentur in populis, &c.

Miracula non ſunt ſemper neceſſaria. — *D. Gregor.* — *D. Auguſt.* — *D. Ambr.* — *Etiã nunc fiunt miracula.*

CAPVT XXIV.

Alijs rationibus idem confirmatur.

Sextam rationẽ offerunt nobis Chriſti vaticinia, quæ exitu ipſo comprobata, veriſſimum fuiſſe Prophetam probant. Cum ergò verus & ſanctiſſimus Propheta fuerit, Meſſiamque ſe eſſe affirmarit, efficitur planè id eſſe veriſſimum. Agedum, nonnulla Chriſti vaticinia proferamus, ex quibus Hebręus verum fuiſſe Prophetam intelligat. In primis quis niſi verus Propheta Eccleſiæ fundationem, exædificationem, de hoſtibus victorias, potuit vaticinari? Tu (ait noſter ſummus Vates, Matthæi decimo ſexto) es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cęlorum, &c. Hæc antequam fierent, im-

Sexta ratio. — *Chriſti vaticinia veriſſima, & exitu ipſo comprobata.* — *Matth. 16*

Digitized by Google

mo cum fieri nullo modo poſſe viderentur, a Chriſto prædicta eſſe, & vt prædicta ſunt, eo modo eueniſſe, compertum eſt. exitum vaticinij, oculis ipſis Iudæi intuentur. Vident veluti fortiſſimam Rupem, in capite mundi Roma collocatam, totique orbi conſpicuam, Pontificem Summum Petri ſucceſſorem, in ea conſpiciunt fundatam Eccleſiam Dei Ciuitatem, totoque orbe exædificatam, aduerſus quam etſi magni è portis inferorum emiſſi ſunt exercitus, ſciunt præualere nõ potuiſſe. Eundem Pontificem cœlorum claues manibus præferentem, cœleſtia iura vniuerſo terrarum orbi dãtem, oues Chriſti diuinis in paſcuis paſcentẽ cernunt. Qui hæc antequam ne tenuiſſimum quidem veſtigiũ habere poſſent, prædixit, verus ſane ò Hebræi Propheta, verus videns eſt, qui antequam eſſent, omnia vidit.

Matt. 24. Secundum vaticinium eſt de Euangelio promulgando Matth. 24. Prædicabitur, inquit, hoc Euangelium regni, in vniuerſo orbe, in teſtimoniũ omnibus gentibus, &c. Si Propheta Chriſtus nõ fuit, ſi futura non præuidit, rogo Hebræum, qua nam ratione Euangelium toto orbe promulgandum prædicere potuerit? prædixit, quod prædixit effectum eſt. In Europa, in Aſia, Africa, India tam ea, quæ ad Oriẽtem, quam quæ ad Occidentem Solem ſita eſt, Euangelium regni cernimus prædicatum. Quis igitur, niſi captus mente, Chriſtum verum fuiſſe Vatẽ inficietur? Simile huic vaticinium de conuerſione gẽtium extat Ioan. 10. Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Huc illud ſpectat Matth. 8. Dico vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, &c.

Ioan. 10.

Matth. 8.

Ioan. 16. Tertium vaticinium eſt de diſcipulorum perſecutionibus, Ioann. 16. Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Et

Mar. 13. Mar. 13. Tradent vos in concilijs, & in

E ſynagogis vapulabitis, & ante præſides, & reges ſtabitis, propter me in teſtimonium illis. Quartum de glorioſa Magdalenæ fama, toto orbe promulgãda: Vbicunque, inquit, prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius Matth. 26. Lege Chryſoſt. in orat. 2. contra Iudæos. Reginis, inquit, omnibus ac regibus celebrior eſt nũc hæc mulier, nec vlla ætas obliuioni tradidit, quod factum eſt; quis hoc fecit? nõne Deus hanc famam per omnia terrarum loca diſperſit? proinde dic mihi, num huiuſmodi prædicere virtutis humanæ videtur, &c. Quintum, de morte & reſurrectione ſua Matth. 20. Ecce aſcẽdimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacerdotũ, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigẽdum, & tertia die reſurget. Quæ omnia vt ſunt prænuntiata, ſic euenerunt.

Magdalenæ fama p totum vulgata orbẽ. Matt. 26.

F

Matt. 20.

G Vltimum vaticiniũ fit de euerſione Hieruſalem, Reip. que Iudaicæ Luc. 19. Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circũdabunt te, & coanguſtabunt te vndiq;, & ad terram proſternent te, & filios tuos, qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidẽ ſup lapidem, &c. Et c. 21. Cum videritis circundari ab exercitu Hieruſalẽ, tunc ſcitote quia appropinquat deſolatio eius, & infra: Erit preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadẽt in ore gladij, & captiui ducentur in oẽs gentes, & Hieruſalem calcabitur à gentibus, &c. Vaticinij veritatem ſuo malo, hodieq; experiuntur Iudæi. Nec vero reſpondere poſſunt fictum eſſe vaticinium poſt rei euentum, ſiquidem ab Euangeliſtis antequam res eueniret, cõſcriptum eſt. Etenim florentibus Hieroſolymis ſcripſit Matthæus, Lucaſq; de Iudæorum excidio prædictionẽ, vt conſtat ex ijs, quæ ſuprà dicta ſunt de tempore, quo Euangelium literis cõmẽdarunt. Cognoſcant ergò Hebræi ex his, veluti ex vngue leonẽ è tribu Iuda: inſtar enim vnguis imò nihili, hæ ſunt vaticinationes, ſi cum Chriſti ſcientia, rerũq; futurarum cognitione conferant, cuius

Luc. 19.

Luc. 21.

H

A cuius tāta erat, eſtq; certitudo, vt opti-
Matt. 24. mo iure Matt. 24. dicat: Cęlum & terra
tranſibunt, verba aīt mea non præteri
bunt. Cóſtat itaq; Prophetá fuiſſe Chri
ſtum: fuiſſe autē ſanctiſſimū mores ꝑdi
cant. Sanctiſſimus hic Propheta Meſſiā
ſe eſſe aſſirmat, idque miraculis confir-
mat, quis niſi inſanire velit, ei fidē non
Septima ratio. habeat? Septima ratio ex ijs varijs duci
tur, qui Chriſtianam colunt, & coluere
religionē. in ijs enim viris credendum
eſt eſſe verá religionē, qui & doctiſſimi
ſunt, vt fidei veritatē exploraſſe, & ſan
ctiſſimi, vt a Deo Sanctorum amatore,
B illuſtrati eſſe videantur. Iam verò quis
infinitos propemodū viros numerādo
queat recēſere, qui & doctrina toto or-
be celebres, & ſanctimonia illuſtres,
Chriſtianæ fidem, religionēq; ad mor-
tem vſq; coluerunt, hanc ſolam verā,
hanc diuinam, hanc cunctis hominibus
neceſſariam, reliquas ſectas, falſas, per-
nicioſas, mortiferasq; tota animi aſſe-
Christiana religio virorum est, & doctiſſimorū, & ſanctiſſimorū. ueratione cenſuerunt? Quàm acre fue-
rit Auguſtini, Hieronymi, Gregor. Am
broſij, Baſilij, Chryſoſtomi, Nazianze-
C ni, Thomæ Aquinatis, Bonauēturæ iudi
ciū, q̄ magnum ingenij acumen, q̄ exi-
mia vitę ſanctimonia, ſi latet Hebręos,
eorum ſcripta legant, q̄ & autorū ſan-
ctitatem redolēt, & iudicio, ingenioq;
plena ſunt. legant aliorū quoq; Patrum
libros, quos numerare longum eſſet, in
eorum vitam diligenter inquirant, ex
libris ſummam doctrinam, ex vita ſum
mā probitatem agnoſcent. hi oēs viri,
alijq; innumerabiles illis ſimiles, haud
dubie ſapientiſſimi, & probitate cōſpi-
cui, Chriſtianæ fidei, noſtroq; Meſſię, vi
D ta & libris, teſtimonium perhibuerunt.
Digni ſanè ſunt, quibus fides habeatur,
quippè qui & intellectus acumine pol-
leant, quo vera à falſis diſcernāt, & ſin-
gulari virtute ꝑſtēt, q̄ Dei lumine illos
eſſe colluſtratos ꝑdicet. Ad prouidētiā
enim Dei pertinet, eos viros, qui caſtè,
integrèq; viuunt, fidei veritatē edoce-
re, & à falſa religione, ne pereant, libe
rare. Quis ergo qui rōnis ductum ſequi
velit, dicat Aug. Hierony. Chryſoſtom.
totq; viros vita integerrimos, doctri-
na ſapiētiſſimos, diſcēdæ veritatis aui-
diſſimos, à Deo nō eſſe edoctos, ſed in

A Meſſiæ cognitione erraſſe, & perijſſe?
Deus ne cęleſtes planè viros errare pa-
tiet? Ecquis rōnis ſectator hoc credat?

Circūſpicite, q̄ſo, Hebręi vniuerſum
terrarū orbē, quot in eo ſint, fuerintq;
religioſæ familiæ, tam virginū, q̄ viro-
rū, qui rebus oibus caducis remittētes
nuntiū, obedientiæ iugo colla ſubiece-
re, à ſanctiſſimis viris Baſilio, Benedi-
cto, Brunone, Bernardo, Dñico, Franci-
ſco, Ignatio inſtitutę, conſiderate, quā-
ta in eis fuerit, ſitq; hodie ſanctimonię
laus, quantū caſtitatis encomiū, quantū
B paupertatis, obedientiæ, reliquarumq;
virtutum decus expēdite, Anachoreta-
rū multitudinē, qui ab hoīum commer
cio recedētes, in abditas ſe ſolitudines
receperunt, ijs adiungite. Ecqs hoīum,
ſenſus cōis non expers, tantā vitę ſan-
ctimoniam cū errore veri Meſſiæ, eſſe
poſſe cōiunctā ſibi perſuadeat? Meſſias
igitur eſt Ieſus. Ois enim hæc ſanctimo
nia (cuius ne veſtigium quidē inter vos
oſtendere poteſtis) Ieſum verum eſſe
Meſſiam clamat, verum Dei filium, &
verum eſſe Deum veriſſimè profitetur,
C & vt Paulus ait ad Philippenſes 2. In *Ad Phil. 2.*
medio nationis prauæ, atque peruerſæ,
ſicut luminaria in mundo, verbum vitę
continens, fidei lumine à Meſſia acce-
pto, lucet. Quemadmodum enim Meſ-
ſias verus Deus Solem & reliqua ſidera
luce olim incendit, ita animos Chriſtia
nos veluti noua orbis aſtra, fidei ſplen-
dore nunc inflammat, quo circumfuſi
ea cernunt, quæ vos in craſſiſſimis, vt
olim Ægypti tenebris iacentes, & vt
talpæ oculis capti, in terra vobis cubi-
lia fodientes, videre non vultis.

D Octauam rōnē ſuppeditat Chriſtia- *8. Ratio.*
næ religionis de hoſtib. victoria, admi-
rabilis conſeruatio, ac propagatio. Ete
nim inter gladios, flāmas, equuleos, im
maneſq; cruciatus, mirum in modū cre
uit, ipſoſque Romanos Imperatores, à
quibus cruciabatur, abſque vllis armis,
diuina ſibi virtute ſubiecit. Eccleſia
(ait Diuus Hieronym. in Vita Malchi) *D. Hieron.*
perſecutionibus creuit, martyrijs coro
nata eſt. & Chryſoſtomus in oratione *D. Chryſ.*
contra gentiles: Piſcatorum, inquit, in-
ſtituta in ſingulos dies magis florent,
& quidem non per apertam quandam,

vt

Digitized by Google

vt ſic dixeris, planiciem, non per quietem, ſed per afflictionem, per bella, per pugnas, ad noſtram vſque ætatem perducta ſunt. & in oratione ſecunda contra Iudæos: Quot bella aduerſus Eccleſiam concitata ſunt? quot exercitus inſtructi? quot arma mota? quod afflictionum, & vindictę genus non excogitatum, ſartagines, catapulta, lebetes, fornaces, lacus, & præcipitia, beſtiarũ dentes, maria, & præſcriptiones, aliaq; innumera tormentorum genera, neq; dictis memoranda, nec factis toleranda, nihil tñ horum diſſoluit Eccleſiã, &c. Tertullianus item, in libro ad Scapulã, cap.5. Non deficiet hæc ſecta Chriſtianorum quam tũc magis ædificari ſcias, cum cædi videtur. & in fine Apologetici: Plures efficimur, quoties metimur, ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum, &c. Leo quoq; magnus in ſerm. 1. de Apoſtolis Petro, & Paulo: Nullo, inquit, crudelitatis genere deſtrui poteſt, Sacramento crucis Chriſti, fundata religio. Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur, & ſemper dominicus ager ſegete ditiore veſtitur, dum grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata naſcuntur, &c.

Eccleſiam perſecutiones non poſſunt extinguere. *Tertull.* *D. Leo.*

Quemadmodum abiectione, & morte ſemẽ creſcit, iuxta illud Chriſti Ioã. 12. Si granum frumenti mortuum fuerit, multum fructum affert, ſic perſecutionibus, & martyrijs, Eccleſia creuit, in nihilum tyrannorum redactis conatibus quorum, veluti immanium belluarũ fremitus præuidit regius Vates Pſal. 2. inaneſque fore prædixit. Quare, inquit, fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Quemadmodum leones Danielem deuorare, ſic Iudæi, ac tyranni Eccleſiam Chriſti abolere, Deo prohibente nequiuerunt. omnes eorum conatus fruſtrati, cruciatus irriti, fremitus vani, meditationes inanes fuere: Meditati, inquit, ſunt inania. Apoc. 13. Ioannes belluas duas immanes cernit, in Eccleſiam, Chriſtumque irruentes, capite nihilominus ſequenti decimoquarto Chriſtum videt agno ſimilẽ ſuper mon-

Ioan. 12. *Pſal. 2.* *Dan. 14.* *Apo. 13. & 14.*

E tem Sion ſtantem. Quantumuis enim Eccleſiam furentes belluæ, ſiue Iudæi, ſiue ethnici, ſiue Mahometani impetãt, ſemper ille ſuper montem Sió, hoc eſt, Eccleſiam, ſtabit, & regnabit in ſempiternum. Quocirca eodem Pſal. 2. poſt gentium fremitus, inaneſque populorum meditationes, ſequitur: Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion, ideſt, Eccleſiam, montem ſanctum eius. Fremant immanes belluæ, rugiant leones, meditentur inania populi, aſtẽt reges terræ, & principes conueniant in F vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum, ideſt, Meſſiam eius, nihil efficere poterunt. Ego Eccleſiam vt Rex tuebor, Chriſtianæque Reip. perpetuò clauum tenebo. *Pſal 2.*

Diuinum ſane eſt hoc opus, diuinæ dexteræ eſt hæc Eccleſiæ, inter tot tempeſtates veluti arcæ Noe, conſeruatio, & in cœlum nauigatio. Quod ſanè prę clarum illud dictũ præclari viri Gamalielis probat Act. 5. Si eſt, inquit, ex hominibus conſiliũ hoc, aut opus, diſſoluetur, ſi verò ex Deo, non poteritis diſ- *Act. 5.*
G ſoluere. Non potuere tot tyrannorum tormenta, tot Chriſtianorum ſtrages, tot hominum, tot cacodæmonum conatus, fidem Chriſti diſſoluere, non eſt ergo ex hominibus conſilium hoc, vt ait Gamaliel, ſed omnipotentis dexteræ opus admirabile.

Pſalm. 128. Sæpè expugnauerunt me ait Eccleſia, à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi, quia videlicet diuino protegor auxilio. Oppugnauerũt hoſtes ciuitatem Dei vbi primum cœpit Hieroſolymis exædificari, a funda- *Pſal 128.*
H mentis, à iuuentute, ab initio Eccleſia ſunt perſecuti, ſed quod maximè optabant, non ſunt conſecut. Qua de re præclarè Chryſoſt. in oratione contra Gẽtiles; Euangelica prædicatio (ait) non cùm iam vbiq; tradita, ac ſolidè ſtabilita eſſet, aduerſas bellatorum manus ſuſtinuit, ſed vix dum in auditorum animis infixa atque inſita, iam inde ab initio, coacta eſt depugnare cõtra vniuerſum terrarum orbem, contra principatus, contra poteſtates, contra mũdi dominos, atque rectores tenebrarum ſeculi huius, contra ſpirituales verſutias.

fidei

D Chryſ. fidei enim ſcintilla nondum benè accẽſa, fluuij atq; abyſſi vndiquaque influebant. Vos autem nequaquam latet, non perinde eſſe plantam eam reuellere, q̃ multis iam annis radices altè egerit, vt eam, quam nuper ſeueris. Hæc ille. & 90. in oratione ſecunda contra Iudæos. Si irruiſſent, inquit, hæc acerba, poſteaq̃ iam radices egerat, & per omnes mundi partes plantatum erat Euangelium, non perinde fuiſſet admirandum, non fuiſſe ſubuerſam Eccleſiã: cæterùm cũ in ipſo doctrinæ exordio, nuper iacto fidei ſemine, teneris etiam num audito rum mentibus, tot procellæ bellorum eruperint, res noſtras non ſolum nulla ex parte fuiſſe diminutas, verum etiam multam acceſſionem adiunctam fuiſſe, hoc nimirum ſuperat omne miraculum, &c.

Eccleſia cũ primum cœpit exadificari, cœpit oppugnari.

Quo circa in Pſal. citato dicitur: Etenim non potuerunt mihi, id eſt, oppugnarunt me hoſtes, ſed præualere portæ inferi non potuerunt. Idem Chryſ. contra Gentiles. In Chriſtianæ (ait) pietatis ſcintillam aduerſariorum mare inundabat, ea verò ſcintilla eiuſmodi inundatione, non ſolum non reſtingue batur, ſed & maior, & illuſtrior inde cum exurgeret, quoquouerſum ſtatim omnia ſuo flatu comprehendebat, aduerſariorum partes facilè perdens, atq; conſumens, &c. Exercuerunt me (ait Aug. eodem Pſal.) non oppreſſerunt, valuerunt mihi ſicut ignis ad aurum, non ſicut ignis ad fœnum ignis enim accedens ad aurum, ſordem tollit, accedens ad fœnum in cinerem vertit, &c. Nõ perit, ſed rutilat igne expurgatum aurũ, at hæc eius eſt natura, vt igne non abſumatur, quin potius ſplendeſcat magis, non perijt, ſed rutilauit tormentorum flammis probata Eccleſia: at hæc hominum, quibus Eccleſia conſtat, natura eſt, vt flammis cedant, tormentis vincatur, vitam, opeſq; maximè conſeruatas velint. Vnde ergo habet Eccleſia, vt in medijs flammis veluti aurum non pereat, ſed rutilet, opes, voluptateſque ſpernat, nullis cruciatibus à fide Chriſti diuelli poſſit? non eſt hæc illius natura, ſed diuina gratia, diuina potentia, quæ Chriſtianæ fidei atque cha-

D. Chryſ.

D. Auguſt.

A ritati, tam mirabile robur præſtitit, vt nulla tormentorum immanitate terreatur. Vt enim ait magnus Leo in ſerm. 2. de Aſcenſione. Chriſtianam fidem nõ vincula, non carceres, non exilia, nõ fames, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquiſita perſequentium, crudelitatibus ſupplicia terruerunt. Pro hac fide per vniuerſum mundum non ſolum viri, ſed etiam fœminæ, nec tantum impubes pueri, ſed etiã teneræ virgines, vſque ad effuſionem ſanguinis decertarunt, &c.

D Leo.

B Decertarunt, inquam, non ſuis, ſed Dei viribus, victoriamq; de hoſtibus reportarunt. Agnoſcite ergò quicumq; à Chriſti fide alieni eſtis, diuinam in fide Chriſti tuenda, ac propaganda potentiam, eamque fidem, quam Deus tuetur, & propagat, veriſſimam, & ab oibus hominibus amplectẽdam eſſe intelligite.

Nona ratio ex Chriſtianæ Theologiæ maieſtate petitur, quæ profectò ſi animo perturbationibus vacuo, & veritatis amante expendatur, non poterit veriſſima ſapientia non videri. Etenim C ſi vera ſapientia ea eſt, quæ de Deo, diuiniſq; rebus verè, alteque ſapit, & eloquitur, nulla ſanè in toto terrarum Orbe ſecta, nulla Schola fuit, aut eſſe poteſt, quæ vel de diuinitate altius, quàm Chriſtiana, vel de creatis rebus verius, vel de moribus ſanctius ſapiat, acutius diſſerat, præclarius eloquatur. Nam de Dei natura, perſonis, bonitate, ſapientia, potentia, æternitate, gloria, quid ſublimius? de iuſtitia, quid iuſtius? de miſericordia, quid miſericordius? de amore erga homines vſque ad incarnaD tionem, & mortem, quid dulcius? de Angelis, quid rationi cõgruentius? de animorum immortalitate, quid aptius? de ſacramentis, quid ſanctius? de peccatorum ſupplicijs, & expiatione, quid verius? de virtutum operibus, ac præmijs, quid credibilius ea doctrina, q̃ Chriſtiana Theologia tradit, excogitari poteſt? Confer, quæſo (vt ethnicorum deliramenta relinquamus) Chriſtianam Theologiam cum Mahometanorum fabulis, vel cum Iudæorũ Talmude, egregiam ſapiẽtiam cum dormientiũ ſomnijs, vel vetularum nugis, tibi confer-

Nona rõ.

re vi-

re videberis. Poſſem hoc loco ex Mahometanorum Alchorano, & Iudæorũ Talmude fabulas, ineptiaſq; pene aniles recenſere. Sed quid opus eſt in his deliramentis immorari? ad decimam rationẽ tranſeamus, & ad Euangelij enarrationem properemus.

CAPVT XXV.

De vaticinijs Sibyllarum.

Decima ratio ex vaticinijs ſumitur Sibyllarum, quas non eſt dubium multa de Chriſto Opt. Max. prædixiſſe. Etenim Meſſiæ aduentum non ſolùm à prophetis apud Iudæos, verum etiam à Sibyllis fœminis virginitate florentibus apud Ethnicos, Deus voluit nuntiari. Vnde Magnus Conſtantinus in oratione ad Sanctorum cœtum. Sibyllam, inquit, ego beatam puto, quam ſeruator vatem ad diuinandum de ſua in nos prouidentia delegit, &c. Sibyllæ Paulus Apoſtolus apud Clementem Alexãdrinum lib. 6. Stromatum, Hyſtaſpem adiungit, qui apertè de Chriſto ſcripſerit. Libros (ait) græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo vnum Deum ſignificet, & ea, quæ ſunt futura, & Hyſtaſpem ſumite, & legite, & inuenietis Dei filium, multò clarius, & apertius eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi reges inſtruẽt aciẽ, qui eum habent odio, & eos, qui nomẽ eius geſtant, & eius fideles, & eius tolerantiam, & aduentum. Hæc apud Clementem Paulus.

Cõſtantin. Magnus.

Libros Sibyllæ, & Hyſtaſpis legere ſuadet Paulus, at Ethnici ſimulachrorũ cultores ab eorum lectione homines Dæmonis opera olim deterruerunt, ne falſo idolorum cultu repudiato, ad verum Dei cultum conuerterentur. Id qđ docet D. Iuſtinus Martyr in ſecũda Apologia pro Chriſtianis ad Antonium Imperatorem his verbis: Opera malorum geniorum, mors conſtituta, & definita eſt in eos, qui Hyſtaſpis vel Sibyllæ, vel prophetarum vatumq; libros legunt, vt metu homines, qui legunt, abducant ab eo, ne bonarum rerum cogitationẽ accipiant, ſibi autem ſeruos eos detineant. Quod quidem tandem perficere minimè potuerunt. Non ſolùm enim ſine metu eos legimus, ſed vobis quoq; vt videtis conſiderandos afferimus, qđ exploratum habeamus fore, vt ea, quæ omnibus grata ſunt, appareant, &c. Nicephor. quoq; lib. 8. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 29. à Græcis docet diuinas res eſſe prædictas. Et Græci, inquit, diuinarum rerum quędam prænũtiarunt, itẽ: Erat poteſtatis diuinæ, vt equidem iudico, ad futurarum rerum certiorem con ſenſum, non ſolum per peculiares miniſtros futura prædicere, verum ſenſum quoq; aduenis, & alienis, ad id vti. Perinde atque muſicus quiſpiam gratum, & iocundum decantans carmẽ, ſuperuacaneas quoq; percurrit plectro chordas, aut ornatus gratia, ſupra eas, quæ ex vſu ſunt, alias etiam adijcit, &c.

Hyſtaſpes, & Sibylla de Chriſto vaticinia edidere ethnicis: Propheta Iudæis.

D. Iuſtin. Martyr.

Nicephor.

Habuerunt ergò Iudæi ſuos prophetas, nec defuerunt Ethnicis ſuę Sibyllę, quæ diuino afflatæ numine Meſſiæ aduentum, paſſionem, regnumq; prædicarent, quod profectò Chriſtianæ religionis argumentũ eſt maximũ. Quamobrẽ operæ prætium erit, earum nõnulla vaticinia, à grauiſſimis petita ſcriptoribus, hoc loco conſcribere.

De feliciſſima Chriſti ætate vaticinatam Sibyllâ liquet ex illo carmine principis poetarum.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Deſcripſerat enim Cumæa Sibylla feliciſſimam Chriſti ætatem, omnibus bonis ſpiritalibus redundantem. Eam ob cauſam Magnus Conſtantinus Imperator in oratione habita ad cœtum Sanctorum, Virgilij verſus de Chriſto intellexit: Tiberij, inquit, tẽporibus Seruatoris aduentus mundo eluxit, & ſanctiſſimæ religionis myſterium vigere cœpit, & noua ſecuta eſt populi propagatio, de qua arbitror præſtantiſſimum Italiæ poetam ita ceciniſſe.

Conſtantinus Magnus.

Iam noua progenies cęlo demittitur alto, etc.

Reliqua item carmina de Chriſti aduentu exponit. Imò putat optimus imperator, Maronem poetam, Chriſti aduentum cognouiſſe, videlicet ex Sibyllinis verſibus. Vidit credo poeta (ait Conſtantinus) beatum, & eximium aduentus Seruatoris myſterium. Diuus

etiam

De Chriſti tempore Sibillæ Vaticinium. etiam Auguſtin. libro decimo de Ciuitate Dei cap. 27. carmina illa eiuſdem Virgilij:

Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri
Irrita, perpetua ſoluent formidine terras.

Chriſto aſſignat, & Sibyllæ dictum cenſet continere. De Chriſto, inquit, etiam poeta nobiliſſimus, poeticè quidem, quia in alterius adumbrata perſona, veraciter tamen, ſi ad Chriſtum referas, dixit.

Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri
Irrita, perpetua ſoluent formidine terras.

Hoc non à ſeipſo dixiſſe in illo verſu indicat:

Vltima Cumæi venit iam carminis ętas.

Auguſt. Vnde hoc a Cumæa Sibylla dictum eſſe, incunctanter apparet. Hæc Aug.

Nomen Chriſti Sibylla acroſtichide, id eſt, multorum verſuum literis initialibus prædixit. Si primi literas ſumas, hæc verba efficies. Ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ, hoc eſt, Ieſus Chriſtus Dei filius ſeruator. *De Chriſti nomine.* Carmina de iudicio côſcripta ſunt, extantque apud Auguſtinum decimooctauo libro de Ciuitate Dei, cap. 23. & in oratione aduerſus Iudæos, & Paganos, tomo quoque 2. bibliothecæ Patrum lib. 8. oraculorum Sibyllinorum, in oratione item Magni Conſtantini Auguſti iam citata, in qua cæteris nominib. additur etiam Crux. Idem Conſtantinus Magnus in oratione citata, putat hanc acroſtichidem à *Cicero.* Cicerone latinitate eſſe donatam. Perſpicuum, inquit, eſt, Ciceronê hoc poema cum forte legiſſet, in latinum conuertiſſe ſermonem, ſuiſq; ſcriptis attexuiſſe, & apud Tullium nullibi extant hæc carmina, lib. tamen 2. de Diuinatione de acroſtichide Sibyllæ ſic ſcribit: Non eſſe, inquit, illud carmen furentis, cùm ipſum poema declarat, tû ea, quę ἀκροστιχὶς, dicitur, cum deinceps ex primis verſus literis, aliquid connectitur, id certè magis eſt atteti animi, quàm furentis. Hæc ille.

Iſa. c. 11. Chriſtum florem appellauit è radice Ieſſe conſentit Sibylla, cuius *Lactantius* teſte Lactantio Firmiano lib. 4. de vera ſapientia, de Chriſto hæc ſunt verba:

αὐθήσει δ' ἄνθος καθαρὸν

Ideſt, florebit flos purus. Dicitur flos à Sibylla Chriſtus, dicitur quoque.

πάντα λόγῳ πράττων, πᾶσαν νόσον θεραπεύων.

Chriſtus flos: omnia verbo faciens: et morbos pellens. Hoc eſt, omnia verbo faciens, cunctiſque morbis ſanitatem afferens.

De miraculis Chriſti. De excitatis à Chriſto mortuis, & alijs miraculis, ſic illa:

νεκρῶν ἀνάστασις ἔσαι.
καὶ χωλῶν δρόμος ἐν ὠκύς, καὶ κωφὸς ἀκούσει,
καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.

Hoc eſt, mortuorum reſurrectio erit, & claudorum curſus velox, ſurdus audiet, cæci videbunt, muti loquentur.

Rurſus de miraculis:

κύματα πεζεύσει, νόσον ἀνθρώπων ἀπολύσει.
ζήσει τεθνηκῶτας, ἀπώσεται ἄλγεα πολλοῖς
ἐκ δὲ μιᾶς πηγῆς ἄρτου, κόρος ἔσσεται ἀνδρῶν,

Fluctus perambulabit, morbos hominũ ſoluet, excitabit mortuos, dolores pellet à multis. Ex vno aũt fôte panis, ſatietas erit virorum. His vltimis verbis de auguſtiſſ. Euchariſtiæ Sacramêto veriſimile eſt vaticinari Sibyllã, quod fons eſt cœleſtis panis vniuerſã ſatians Eccleſiã, niſi velis de miraculo agi, quo quinq; hoîum millia quaſi ex quodam panis fonte, in manib. Chriſti & Apoſtolorum ſcaturiente, ſaturata ſunt. Id clarius his verſib. côplexa eſt: *Fons panis in manibus Chriſti.*

ἐν ἄρτοις ἅμα πέντε, καὶ ἰχθύεσσι δυοῖσιν
ἀνδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρήμῳ πέντε κορέσσει:
καὶ τὰ περισσεύοντα λαβὼν, μετὰ κλάσματα πάντα,
δώδεκα πληρώσει κοφίνους, εἰς ἐλπίδα πολλῶν.

Hoc eſt: In panib. ſimul quinq;, & piſcib. duob. hominum millia quinque in deſerto ſaturabit, quæq; ſuperfuerint accipiens, poſt fragmêta oîa duodecim cophinos implebit, in ſpem multorũ.

Chriſti verò paſſionem admirabiliter prædixit. De alapis & ſputis hęc. *De alapis Chriſti, ſputis*

εἰς ἀνόμους χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει.
δώσουσι δὲ θεῷ ῥαπίσματα, χερσὶν ἀνάγνοις.
καὶ στόμασιν μιαροῖσι, τὰ πτύσματα φαρμακόεντα.

Hoc·

Hoc eſt: In manus iniquas, & perfidorum veniet, dabunt Deo alapas manibus impuris, & ore immundo ſputa virulenta.

De ſilentijs mirando.

De admirando ſilentio.

καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει, μήτις ἐπιγνῷ,
τίς λόγος, ἢ πόθεν ἦλθεν, ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ.

De flagellis Chriſti.

Colaphis affectus tacebit, ne quis agnoſcat quod verbum, & vnde venit, vt mortuis loquatur.

De flagellis.

F δώσει εἰς μάστιγας ἁπλῶς ἁγνὸν τότε νῶτον

De corona ſpinea, felle & aceto.

Dabit in flagella ſimpliciter caſtos humeros.

De corona ſpinea.

καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.

Et coronam feret ſpineam.

Item Synagogam increpās, quod Deū ſuum non agnouerit.

αὐτὴ γὺ σαρ ἄφρων τὸν σὸν θεὸν οὐκ ἐνόησας.
παίζοντ' ἐν θνητοῖσι νοήμασιν, ἀλλὰ ἀκάνθαις
ἔστεψας στεφάνῳ, φοβερὴν τε χολὴν ἐκέρασας.

G Ipſa tu inſipiens Deum tuum nō cognouiſti, ludentem in mortalibus cogitationibus, ſed ſpinis coronaſti Corona, horribilique fel miſcuiſti.

De felle item & aceto.

εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, κ' εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν,
τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τράπεζαν.

In cibum fel, & in ſitim acetum dabunt, inhoſpitalitatis hanc oſtendent menſam.

Quod autem dixit Iſaias, vidimus eum, & non erat aſpectus, nouiſſimum virorum, virum dolorum, &c. Sybilla hoc carmine complectitur. H

οἰκτρὸς, ἄτιμος, ἄμορφος, ἐν οἰκτροῖς ἐλπίδα δώσει

Miſerandus, ſine honore, ſine forma, in miſerabilibus ſpem dabit.

De Solis eclipſi, & veli ſciſſione.

De Solis miranda defectione, & Veli, quod templo erat oppanſum, ſciſſione.

ναοῦ δὲ σχισθήσεται πέτασμα, καὶ ἤματι μέσσῳ
νὺξ ἔσαι σκοτόεσσα, πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.

Templi ſcindetur velum, & medio die nox erit tenebroſa, ingens tribus horis.

De reſurrectione.

De Reſurrectione die tertia.

καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας.
καὶ τότ' ἀποφθιμένων ἀνακύψας εἰς φάος ἥξει.
πρῶτος ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξας·

Et mortis ſortem finiet, tribus diebus dormiens, & tunc à mortuis excitatus in lucem veniet, primus reſurrectionis vocatis principium oſtendens.

De abrogatione legis Moſaica

De abrogatione Moſaycæ legis.

ἀλλ' ὅτι ταῦτ' ἅπαντα τελεσθῇ ἅπερ εἶπον,
εἰς αὐτὸν πᾶς λύεται νόμος.

Sed quando hæc omnia perfecta erunt, quæ dixi, in ipſum, ſcilicet Chriſtum ſoluetur lex tota.

Lactantius

Hæc omnia Græca carmina, quibus vt vides Chriſti Paſſio, Reſurrectio, & miracula, mirabiliter prædicta continenē, antiquiſſimus, & locupletiſſimus teſtis Lactātius Firmianus, Sibyllæ eſſe teſtatur, & veluti ſagittas aduerſus Ethnicorū incredulitatē iaculatur, lib. 4. de vera ſapientia, non facturus niſi autoritatis haberēt pondus, veritatiſque momentum. D. item Aug. iiſdē Sybillinis verſib. veluti è torrente ſumptis lapidib. frontem percutit Goliæ, in oratione contra Iudæos, Paganos, & Arianos. Alios, inquit, verſus Sibyllinos Chriſti paſſionē apertius demonſtrantes, intentiſſimè audiamus.

August.

In manus iniquas infidelium, poſtea veniet.
Dabunt Deo alapas manibus inceſtis.
Et oribus immundis expuent ſalivas venenoſas
Dabit autem in verbera, omninò innocens dorſum.
Et colaphos accipiēs, tacebit, ne quis agnoſcat,
Quod verbum, & vnde venit, vt mortuis loquatur.
Et coronam ſpineam portabit.
In cibum autem fel, & ad ſitim acetum dabunt.
Inhoſpitalitatis hanc monſtrabunt menſam.

Ipſa

Ipſa enim ſtulta Deum tuum non cognouiſti,
Ludentem mortalibus mentibus, & ſpinis
Coronaſti corona, horridumque fel miſcuiſti.
Templi verò velum ſcindetur: & die
Medio nox tenebroſa nimis tribus horis.
Et mortis fatum finiet, trium dierum ſomno ſuſcepto,
Et tunc à mortuis regreſſus in lucem veniet.
Primus reſurrectionis initium reuocatus oſtendet.

A

Hæc omnia citat Auguſtinus in illa Oratione, & in libro decimo octauo, de Ciuitate Dei capite vigeſimotertio. B

Extat quoque apud Sozomenum libro ſecundo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite primo, & apud Nicephorum libro 8.ca.9.de Cruce præclarum hoc carmen.

ὦ ξύλον μακάριστον ἐφ' ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.

O lignum beatum, in quo Deus extenſus eſt.

De Cruce Chriſti.

Quantum verò autoritatis habeat oſtendit idem autor ijs verbis. Apud Græcos confeſſa res eſt, hoc eſſe Sibyllæ carmen; quare & lignum crucis, & eius veneratio à Sibylla præſignificata eſt. Hæc ille. C

Magnus præterea Conſtantinus in oratione iam indicata, Sibyllæ Erythræ verba recitat, quæ deſiderium, quo flagrabat, aduentus Chriſti patefaciunt: Erythræa (ait Conſtantinus) etiam cum Deo ſic loquitur. D

Conſtantin. Magnus

Quid mihi Domine diuinandi neceſſitatem imponis, ac potius è terra in ſublime ſublatam, ad diem vſque Sanctiſſimi aduentus tui reſeruas.

EPILOGVS.

SEd iam huius libri tertij finis ſit. Faxit Deus, vt intelligant Hebræi quis legis, quam mordicus tenent, finis ſit, videlicet Chriſtus Optimus Maximus. finis ſine fine, vt Auguſtinus ait tracta. quinquageſimoquinto in Ioan. perficiens, non interficiens, finis quouſque eamus, non vbi pereamus. Finis hominis mors eſt, ſed finis interficiens. finis eſt Dei conſpectus, ſed finis perficiens: Non eſt Chriſtus finis interficiens, vt mors, ſed perficiens, vt æterna felicitas, quippe qui ſuo nos beet conſpectu. Væ miſeris Hebræis, qui finem reijciunt perficientem, vt finem inueniāt interficientem.

Auguſt.

Chriſtus finis legis, nō interficiens, ſed perficiēs

Lex Chriſto grauida.

Ioan. 1.

Grauida Chriſto lex erat (Auguſtinus ſermo. primo de Ioanne Baptiſta) iam lætiſſimus, optatiſſimuſque partus, legis cortice, & litera, veluti vtero olim incluſus, in lucem editus eſt, & vidimus nos Chriſtiani gloriam eius, & gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ, & veritatis. Sed tantæ gloriæ lux in tenebris cæcorum Hebræorum lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

Tanquam ſponſus Meſſias iam proceſſit de thalamo ſuo, vt dicitur Pſalmo decimo octauo, exultans veluti gigas, viam cucurrit, à ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius, non eſt, qui ſe abſcondat à calore eius. Sed heu infelix Synagoga, tempore feruentiſſimo friget, alget, tremit.

Pſal. 18

Iam hyems tranſijt, vt cecinit Salomon Cantic. ſecundo, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuū. Tranſijt hyems, Synagoga tranſijſſe ignorat, imber apud illam peccati maximus, tempeſtas perfrigida, flores

Cant. 2

res

Digitized by Google

res virtutum omnium, apparuerunt in terra noſtra, hoc eſt, Eccleſia, in Synagoga flores exaruerunt, tempus putationis aduenit, hoc eſt putandi legis veteris mandata. quemmodum enim in vinea nonnulli amputantur palmites, alij fructum allaturi relinquuntur, ſic in lege veteri reliqua omnia amputata ſunt præcepta, decalogus relictus vim ſuam in noua habet, non tamen quòd veteris legis iam abrogatę ſit, ſed quod ad naturalem legem, nouamque ſpectat. Synagoga putationis hoc tempus horret, putatam eſſe legem non putat, ideoque perit. quemadmodum enim non putatis vitibus perit vinea, ſic non putata lege perit Synagoga.

Vox turturis caſtiſſimæ, hoc eſt, caſtiſſimæ virginitatis, audita eſt in terra Eccleſiæ: Synagogæ aures nondum penetrauit, ficus protulit groſſos ſuos, & vineæ florentes dederunt odorem ſuum, ideſt, Eccleſiæ toto Orbe diffuſæ indicem ſpiritalis veris, & æſtatis fructum produxere, odoremque fidei, & charitatis, Synagogæ afflauere. At illa non trahitur hoc odore, non ſurgit, non properat ad Chriſtum. In lucem clariſſimam editum pulcherrimum legis partum domo pellit, quem in modum olim pulcherrimum infantem Moſem, in carecto fluminis Nili, mater expoſuit.

Synagoga inops Chriſtum repulit: Eccleſia opulētiſſima veluti Moſē Pharaonis filia excepit. Auguſt.

Veruntamen bene ſe habet res, pauperrima mater Moſem expoſuit, opulentiſſima Aegyptij regis filia expoſitum excepit, ſimili modo pauperrima Synagoga Chriſtum repulit, diuinis, humaniſque opibus locupletiſſima Eccleſia ampléxa eſt, quod Auguſt. dixit ſer. octuageſimoſexto, de tempore his verbis; Moſes à matre ſua proijcitur, & à Pharaonis filia inuenitur, atque colligitur, & Chriſtus Dominus à Synagoga, de qua natus eſt, repudiatur, & ab Eccleſia inuenitur, atque ſuſcipitur.

Vnus popellus Chriſtum repudiauit, ſed totus orbis complexus eſt, Hebræorum gens vna reiecit, mundi gentes omnes receperunt, inopes Iudæi repulerunt, mundi nationes opulentiſſimæ odorant, feces Iſrael reſpuerunt, orbis principes, regeſque colunt.

Iſa. 49.

Hoc eſt, quod dicitur Iſaiæ quadrageſimonono. Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus, ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.

Eccleſia in domum Synagogæ Chriſtum cupit introducere Cant. 3.

Suſcepit Eccleſia Chriſtum, ſed Synagogæ licet ingratæ non obliuiſcitur, id cupit, & conatur, vt à Synagoga quoque ſuſcipiatur. Inueni quem diligit anima mea (ait Eccleſia Cantic. tertio,) tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domo matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Tenuit, tenet, tenebitque perpetuò Chriſtum, nec vnquam dimittet, eadem verò charitate, qua illum tenet, vrgetur vt Synagogam quoque matrem ſuam tanti boni faciat participem: Non dimittam, inquit, donec introducam illum, in domum matris meæ, ideſt, Synagogæ, à Synagoga enim, ideſt, à Iudæis, ortam eſſe Eccleſiam nemo ignorat.

Greg. Mag.

In hanc ſententiam hæc Canticorum verba exponit Diuus Gregorius. Mater, inquit, Eccleſiæ Sinagoga extitit, quia ex ipſa ſanctos prædicatores habuit, à quibus verbum veritatis ſuſcepit, per quod in fide regenerata fuit. In domum matris dilectum Eccleſia introducet, quando in fine mundi per prædicationem, in plebem Iudaicam Chriſtiana Sacramenta immittet.

In cubiculum autem, quaſi in ſecretiorem partem domus, eum introducet, quia ex eadem plebe ita plurimos conuertet, vt omnes mundi ſarcinas abijciant, & in intimis cogitationibus ſoli Deo placere concupiſcant. Hæc Gregorius.

Hoc

Miſeret nos Hebræi populi.

Hoc ergo in optatis Eccleſia habet, hoc cupimus quicunque Chriſto nomẽ dedimus; vt Meſſiã ſuum Hebræi agnoſcant, ac recipiant. Miſeret nos populi Hebræi, qui eò magis eſt miſerandus, quo ſuæ miſeriæ cauſam minus intelligit, eo magis eſt deplorandus, quo impendentem ſibi æternum cruciatum minus prævidet, eo voce maiore vocandus, quo magis ad eum, quam ad Ethnicos, Meſſias à Deo miſſus pertinet. Miſeret nos populi olim Deo dilecti, milleque ab eo beneficijs affecti, à quo Meſſias ipſe verus Dei filius, ſecundum carnem ortus eſt. Id quod Paulus in memoriam reuocans anathema pro illo eſſe deſiderabat. Optabam (ait Paulus ad Romanos nono) ego ipſe anathema eſſe à Chriſto, pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorum Patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, &c. Miſeret nos veſtri ò Hebræi, ideoque quibus poſſumus vocibus, & ſcriptis vos iuuamus, & in vaſto pelago naufragis quaſdam veluti tabulas proijcimus, quas ſi capiatis in littus fidei tranquillum Deo ducente perueniatis.

Ad Rom. 9.

Fides Abrahami ĩ Chriſtum.

O viri Hebræi, eſtote, quæſo, veri, ſpiritaleſque Hebræi, tranſitum ſonat nomen, tranſite à lege veteri in nouam, à litera ad ſpiritum, ab incredulitate ad fidem. Hæc Abrahami fides fuit, hæc Iacob, hæc antiquorum Patrum, & Iudæorum, qui veri, quem nos colimus, Meſſiæ olim ſuſpirabant aduentum. Attendite (ait Iſaias ca. 51.) ad Abraham Patrem veſtrum, & ad Saram, quæ peperit vos, qui videlicet abſque lege Moſis, ſalutem per Chriſtum ſunt conſecuti. Ne attendite ad incredulos parentes, qui Chriſti fidem odio habent, perfidiamque ſuam in vos transfundunt. Audite Dauidem patrem veſtrum Pſalm. 44. Audi filia, & vide, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, &c. Ne ſequamini inſipientium hominum errorem, ne di-

Pſal. 44.

A cite, parentes noſtri hoc crediderunt, nos filij idem credemus. Sic olim Ieremię ſanctiſſimo vati idolatræ reſpõderunt, cum de idolatriæ crimine arguerentur, Ierem. cap. 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, ſed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore noſtro, vt ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina; ſicut fecimus nos, & patres noſtri, reges noſtri, & principes noſtri, in vrbibus Iuda, & in plateis Ieruſalem.

Ierem 44. Iudæi ſequũtur nõ Abrahami fidem ſed parentum errorem.

B Hæc eadem veſtra vox eſt: Sicut fecimus nos, & patres noſtri. Reginę cœli, hoc eſt, lunæ ſacrificantes, patrum ſuorum errorem illi imitabantur, ita & vos Meſſiam verum repellentes, parentum veſtrorum perfidiam inconſiderate imitamini. Congruit illud vobis, quod de Ethnicis dixit Arnobius lib. 8. contra gentes. Fieri, inquit, malunt alieni erroris acceſſio, quàm ſibi credere, defenſio communis furoris eſt, furentium multitudo. Malunt Iudæi fieri alieni, ideſt, paterni erroris

Arnobius.

C acceſſio, quàm Eccleſiæ teſti omni exceptione maiori, quàm Scripturis, quàm Deo ipſi, tam longa captiuitate Meſſiam iam veniſſe clamanti credere, defenſio communis perfidię eſt patrũ perfidorum perfidia, ſerieſque ſucceſſionis (vt Auguſt. ait Pſalm. 67.) confirmat errorem. Ierem. 9. ait Dominus: poſt Baalim, ideſt, deos fictos abierunt Iſraelitæ, quos didicerunt à patribus ſuis. Ita nunc poſt perfidiã abeunt, quam diſcunt à patribus.

D. Auguſt.

D At ò viri Hebræi, vt noſter Hieronymus egregie aſſerit, in Commentarijs Ierem. 9. nec parentum, nec maiorum error ſequendus eſt, ſed autoritas ſcripturarum, & Dei docentis imperium. Vos non Scripturas, non Prophetas, nõn veritatem, non Dei imperium, ſed inſipientium parentum, & vetularum veſtigia ſequimini, in vetitumque ſemper nitimini: Congruitq; vobis illud Poetæ: Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata. Vetita vobis erat idolatria, at vos in vetitum nitebamini, idola paſſim olim colebatis, vetita nũc vobis eſt lex Moſis,

Hieron. Non eſt ſequendus communis error, vel parentum.

Iudæi nitũtur in vetitum.

abrogata ac mortua,in vetitum nitimini,legem obſeruare totis viribus conamini, imperatam Chriſti fidem reſpuitis, cupitiſq; negata legis Moſis mandata. Scripturas,quæſo,prophetas,Dei imperium,quod vobis,toto Orbe, virtute eximia,miraculiſq; coruſcans Eccleſia nuntiat, ſequimini.

Ieſum Optimum Maximum, quem omnia ſcripturarum vaticinia prædicant,Meſſiam à Deo miſſum eſſe credite,Moſis legẽ,quæ ad Meſſiam iter muniebat, ipſo Meſſiæ aduentu abrogatam vobis perſuadete, nouam veteri multò præſtantiorem totis viribus ſer- E uate. hoc ſi faciatis æternam felicitatem, ni faciatis,æternos cruciatus vobis propoſitos eſſe agnoſcite, id quod ænigma, quarto capite Exodi propoſitum,adumbrat. *Exod 4.* Virga à Moſe proiecta in terram, in ſerpentem vertitur, ſerpens manu apprehenſus fit virga. quid hoc indicat? Meſſiæ virgam, ſiue ſceptrum, à vobis proiectum ac repu- F diatum in ſerpentem vobis conuerti; qui vos deuoret, ideſt, æternis tartari flammis mancipet. Quod ſi illud apprehendatis,ſi recipiatis,ſi adoretis, virga vobis erit, baculus, fortitudo, ſalus, felicitasque ſempiterna.

Finis Libri Tertij.

LIBER QVARTVS DE AETERNA CHRISTI GENERATIONE.

IOANNIS I.

IN principio erat verbum : & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum . Hoc erat in principio apud Deum . Omnia per ipſum facta ſunt : & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt . In ipſo vita erat : & vita erat lux hominum : & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt . Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes . Hic venit in teſtimonium: vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum . Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine . Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum . In mundo erat, & mũdus per ipſum factus eſt : & mundus eum non cognouit . In propria venit, & ſui eum non exceperunt . Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius . Qui nõ ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt . Et verbum caro factum eſt : & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre) plenum gratiæ, & veritatis .

CAP. I.

De Euangelio Ioannis agitur : & prima verba : In principio erat verbum, explanantur .

CHRISTVS, de cuius ſalutari in orbem aduentu hactenus verba fecimus, hypoſtaſim vnam, ſiue ſuppoſitum habet, duplicem verò naturam, diuinam, & humanam, dupli-

A cemque generationem, ſiue natiuitatem, alteram æternam à patre, alteram in tempore à Deipara Matre, vtramque admirabilem . De humana poſtea agendum eſt cum Matthæo, & Luca, de diuina generatione, hoc loco ante omnia dicendum cum dilecto Apoſtolo Ioanne . Is enim, quem ſupra oſtendimus Aquilæ ſymbolo indicatum, altiſſimè euolans, altiſſimum Euãgelio ſuo principium dedit. Quàm verò altè euolarit, indicat Auguſtinus

Chriſti duplex generatio.

D. Auguſt.

Digitized by Google

tract.36.in Ioannem his verbis: Ceteri Euangeliſtæ, tanquàm cum Domino homine in terra ambulant, de diuinitate eius pauca dixerunt, Ioannem autem quaſi piguerit in terra ambulare, erexit ſe non ſolùm ſuper terram, & omnem ambitum aeris, & cœli, ſed ſuper omnem etiam exercitum Angelorum, & peruenit ad eum, per quē facta ſunt omnia, dicens. In principio erat verbum. Hæc Auguſtinus.

D. Hieron. Hieronymus verò in Prologo Matthæi, admirandum hunc volatum, felicem temeritatem appellauit: Coactus, inquit, eſt Ioannes de diuinitate Saluatoris altius ſcribere, & ad ipſum, vt ita dicam, Dei verbum, non tam audaci, quàm felici temeritate, prorumpere. felicem temeritatem appellet pro ſua autoritate eximia Hieronymus, nos felicem dicamus volatum. *Volat⁹ D. Ioannis altiſſimus.*

Ezech. 17. Quem mihi Ezechielis 17. Aquila illa adumbrat grandis, magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, quæ venit ad Libanū, tulit medullam cedri, ſummitatē frondium eius auulſit, & tranſportauit eam in terram Chanaam. Literali ſenſu babylonicus Rex ſignificatur, qui alas habuit magnas, ideſt, copias magnas, magnum exercitum, ornatum pennis diſcoloribus, varijs nimirum populis, quippe venit ad Libanum, regnum Iſraeliticum, cedri medullam, opes, quæ regni medulla ſunt, & frondium ſummitatem, regem Iechoniam cum proceribus, in regionem Babylonicam tranſtulit. Senſu autem ſpiritali Ioannes deſignatur. eſt enim ille Aquila grandis, magnarum alarum, quæ ad altiſſimum montem Libanum, hoc eſt, cœlum euolauit, altiſſimaq́ue cedri, hoc eſt, diuinitatis, medullam in terras inde deportauit. *Ioannes Aquila.* Quid ni dixerim cedri medullam, ipſas Patris, & Filij, & Spiritus Sancti perſonas? Quemadmodum cedrus conſpicua oculis eſt, cedri medulla abſcōdita latet, ſic olim diuinitas, hominum rectè ſentientium intellectui perſpecta erat, Deum enim eſſe nouerant, at Patris, & Filij, & Spiritus Sancti perſonæ latebant, perſonis namque trinum Deum eſſe ignorabant, cedrum cernebant, medullam nō item. Volauit ad Libanum magnarum Aquila alarum Ioannes, cedri medullam ad nos attulit, Deum Patrem eſſe, & Filium, & Spiritum Sanctum, homines edocuit. Enim verò in Euangelio Ioannis, doctrina de Sacroſancta Trinitate maximè ſplendeſcit.

Ioannis aquila, virginitatis. *D. Hieron.* Aquilæ verò huius alas D. Hieronymus Iſa. 6. virginitatem appellat: Ioannes, inquit, Petro tardius ambulante, elatus virginitatis alis, cucurrit ad Dominum, qui in ſecreta diuinæ ſe natiuitatis immergens, auſus eſt dicere, quod cuncta ſecula neſciebant: In principio erat verbum, &c. Et lib. 1. aduerſus Iouinianum: Ioannes noſter, quaſi aquila ad ſuperna volat, & ad ipſum Patrem peruenit dicens: In principio erat verbū; expoſuit virginitas, quod nuptiæ ſcire non poterant. Hactenus ille. *Laurētius Iuſtinianus.* Laurentius item Iuſtinianus in ſerm. de Ioan. Euang. Geminæ, inquit, puritatis, ideſt, carnis, & mentis ſuffragio fultus Ioannes, tanquàm ſpiritualis aquila, vſque ad verbi ſolium pertingens, ait: In principio erat verbum, &c. *Rupertus.* Rupertus ſimiliter in prologo commentariorum in Ioan. Hanc, inquit, aquilam cordis mundicia iuuit, vt claritatem Solis æterni, plus cæteris diuinæ viſionis animalibus, poſſet mentis acie contemplari. *Theophyl.* Theophylactus præterea, in præfatione Ioannis: Dilectus eſt Ioannes, præ diſcipulis omnibus maximè à Domino, eò q̄ abſolutè mitis erat, ſuauiſſimiſq́; moribus, ac mundo corde, nempè virgo, vnde, & amplius notitiæ Dei donum ei concreditum eſt, myſterijſq́; plerijſq́; incognitis, ipſe dedicatus eſt. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Hæc ille. *Beda.* Venerabilis quoq; Beda Ioan. 1. Ioannes, inquit, ſingulari priuilegio caſtitatis meruit, vt cæteris omnibus miraculorum Chriſti ſcriptoribus, altius diuinæ maieſtatis ſimul caperet, ac patefaceret arcanum, &c.

Altiſſimè ergò noſtra euolauit Aquila, cæteriſq́; præcellentius edidit Euangelium: *D. Baſil⁹.* Id quod magnus Baſilius docet in Homilia, quam ſcripſit in principium Ioannis. Omnis, inquit, Euange-

liorum

liorum vox reliquis omnibus Sancti Spiritus præceptis eminentior eſſe dignoſcitur, quòd in alijs per prophetas ſeruos, in Euangelijs autem per ſe Dominus nos eſt allocutus. In ipſius autem Euangelij laudibus, & ſermonis magnitudine, & ſententiarum grauitate, Ioânes filius tonitrui primas obtinet. Hæc Baſilius.

Ioannes tonitrui filius. Tonitrui ſonitus differt à cæteris, loco, magnitudine, terrore, ſic Ioannis vox.

A Meritò autem filium tonitrui Ioannem appellat, ſicuti Dominus appellauit. Enim verò tonitrui ſonitus à cæteris differt, loco, magnitudine, ac terrore. Primùm reliqui ſonitus è terra, B tonitrui ſonitus è cœlo eſt, ideoq; dicitur Pſalm. 28. vox Domini. Poetæ quoque Deum idcircò Tonantem vocant. Sic Ioannis vox: In principio erat verbum, &c. è cœlo ſonat, non à terra, à Deo, non ab homine, nec humanum pectus verbum tantum ſuis viribus concipere, nec humanum os in lucem proferre, nec humana manus literis potuit exarare. Ex cœlo deſcendit Verbum diuinum in vterum Virginis, ex cœlo quoque deſcendit hoc verbum: C In principio erat verbum, cæteraque in cor Ioannis etiam Virginis, eructauitque virgineum cor eius, verbum bonum; virginea verò lingua calamus fuit, ſcribæ velociter ſcribentis, ideſt, diuini ſpiritus, à quo & intellectus illius illuminatus, & lingua edocta, & calamus ita directus eſt, vt à veritate nullo modo poſſet aberrare. De hac Euangelici verbi (vt ita dicam) incarnatione,

Rupertus.

Rupertus in prologo Ioannis ſic ſcripſit: Hanc, inquit, margaritam, ideſt, D Euangelium, Deus dilectæ Ioannis animæ, pro monimento dilectionis præcipuæ, fixit in pectore. Vt verbum, quod Maria virgo ſola protulit in carne, ipſum huius ſocia virginitas, præ omnibus Sanctis, viua mortalibus promeret voce. Et in commentarijs capitis primi: Ecce veritas carnem de virgine aſſumens, eadem de virginali Ioânis anima generatur, vocem corporeā induens, vt pro nobis cōtra hæreticam prauitatem dimicet, &c.

Euangelii Ioannis Margarita.

Veritas de virginali Ioânis anima genita.

Deinde magnus eſt tonitrui ſonitus, ac vehemens, magna item noſtri tonitrui Ioannis vox, adeò vt in toto terrarum orbe ſit exaudita, iuxta illud Pſal. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Præterea tonitruū terror eſt mortalium, Ioannes terror eſt hæreſeon. Hæreſeon quidem terror, veræ autem fidei aſtrum, vt docet D. Cyrillus in Oratione habita Epheſi, quæ extat in actis Cōcilij Epheſini. Beatus, inquit, Euangeliſta aſtrum reuera magnum, & apprimè illuſtre, aſtrum ſaluberrimum ijs, qui in pietate acquirenda negotiantur, veritatiſq; ſtudioſi, rectam fidem habere cupiunt. Si quis itaque ad hunc modum nauigare cupit, is Theologi huius voces, velut aſtrum quoddam mente accipiat, eaque ratione falſos hæreticorum fluctus tranſmittet, & in tranquillum portum euadet. Hæc ille.

D. Cyrill.

Ioannes aſtrum illuſtre.

De Tonitruo dicitur Pſalm. 28. Vox Domini confringentis cedros, & comminuet eas tanquàm vitulum Libani, & dilectus quemadmodum filius vnicornium. Ecce tibi tonitruum Ioannem, quòd ſuperbas hæreſes, aduerſus Chriſti diuinitatem inſurgentes veluti Libani celſas cedros voce ſua confringat, & veluti in macello vitulū diſcerpat. Ecce dilectum diſcipulum vnicornis filio ſimilem robore, præſtantique aduerſus hæreſes, & eorum parentem Satanam fortitudine. Terret hoc tonitruum hæreſes, terret Satanam. At veræ fidei, charitatiſque amantes ſuauiſſima veluti muſica recreat, atque oblectat. Chryſoſtomus in prologo commentariorum in Ioannem. Omni, inquit, Citharœdo Ioannes, omniq; muſica ſuauius, vtiliuſque procinit, eſt ei proſcenium vniuerſum cœlum, theatrum orbis terræ, ſpectatores Angeli, & quicunque homines angeli ſunt, aut fieri deſiderant, &c.

Ioannes cœleſtis Citharœdus.

Denique cum tonitruo emicat cœleſtis ignis; cum Ioanne emicat igneus, cœleſtiſq; amor. quid enim aliud Ioannes loquitur, quàm cœleſtem amorem? quid aliud ſcribit, quid aliud à nobis flagitat, quàm ætheræ charitatis flammas? Vt enim omittam Euágelij, & Epiſtolarū, quas conſcripſit micantia amoris fulgura, D. Hieronymus in commentarijs Epiſtolæ ad Galat. cap. 6. teſtatur, cùm Epheſi moraretur, vſque ad vl-

Ioannis amor.

D. Hieron.

Digitized by Google

ad vltimam ſenectutem, nec poſſet in plura vocem verba contexere, nihil aliud per ſingulas ſolitum proferre collectas, niſi hoc: Filioli diligite alterutrum.

Merito ergò tonitrui filius dicitur à Chriſto Opt. Maxi. Marci 3. cuius vox potentiſſima eſt Euangelium, quod inter cætera, vt Baſilius dixit, primas obtinet. Quemadmodum inter animantia illa, quę ab Ezechiele cap. 1. commemorantur, aquila eminebat, ſic inter Euangeliſtas eminet Ioannes. Facies, inquit, Aquilæ deſuper ipſorũ quatuor.

D. Gregor.

F D. Gregorius eodẽ capite, Iure, inquit, locus Aquilæ non iuxta, ſed deſuper eſſe deſcribitur, quia Ioannes verbum Patris, dum apud Patrem eſſe denuntiat, ſuper Euangeliſtas cæteros virtute contẽplationis excreuit, cũ quibus, & ſimul de eius diuinitate loquitur, hanc tamen omnibus ſubtilius contemplatur. Nec ſolùm alios Euangeliſtas, vult Gregorius, ſed ſemetipſum quoque ſuperaſſe Ioannem. Si Aquila, inquit, cum tribus alijs adiuncta, quatuor animalia memorantur, mirum quomodo deſuper ipſorum quatuor eſſe deſcribitur; niſi quia Ioãnes, per hoc, quòd in principio verbum vidit, etiam ſuper ſemetipſum trãſijt. nam niſi & ſe tranſiſſet, verbum in principio non vidiſſet, &c. Inter elemẽta igni, inter Euangeliſtas ſupremus locus Ioanni debetur, vnde illud Origenis in præfatione commentariorum in Ioannẽ; Arbitror ſi quatuor ſint Euangelia, veluti elemẽta fidei Eccleſię, ex quibus elementis totus hic conſtat mũdus, Deo per Chriſtum reconciliatus; Euangeliorum primitias, Euangelium eſſe Ioannis, &c.

Ioannis Euangelium inter Euangelia quatuor excellit.

Origenes.

Eſt quidem Euangelium Ioannis primitijs ſimile propter præcellentiã; locum tamen inter cætera extremum obtinet propter tempus, omnium enim Euangeliſtarum poſtremus ad ſcribendum animum appulit. Id quod humilitati tribuit Epiphanius hæreſi quinquageſima prima, Cogit, inquit, Spiritus ſanctus Ioannem, recuſantem Euangelium annuntiare ob metum, & humilitatem, in ſenecta ipſius Euangeliũ exponere. Volucres antequã ſeſe in ſubli

Euangeliũ Ioannis extremum loco, primum dignitate.

E me efferant, alas, corpusq; demittunt, & forſitan ipſo roſtro ad colligendum impetum, humum tangunt: eundem in modum noſtra hæc Aquila Ioannes demiſit ſe antequàm volaret, humilitate vires collegit, ſublimiq; volatu æthera tranſilijt. Dulces cibi, quos bellaria, ſiue tragemata vocant, ſecundis mẽſis poſt cęteros cibos inſeruntur; ſic dulciſſimum Ioannis Euangeliũ, veluti in ſecundis menſis, poſt cætera Euangelia exhibetur. Etenim ſimile eſt libro illi, quem idem Ioannes, Apocalypſis capi. 10. è manu Angeli acceptũ deuorauit; Et erat, inquit, in ore meo tanquã mel dulce. Tu (aiebat ille in nuptijs Architriclinus, Ioannis 2.) ſeruaſti bonũ vinum vſq; adhuc, id eſt, in finẽ: ſic Chriſtus in nuptijs Eccleſiæ, optimum Ioannis Euãgelium in finem repoſuit. prius homines in Chriſto humanitatẽ cognonere, quam diuinitatem, merito ergò cæteri Euangeliſtæ, qui de humanitate præcipuè verba fecerunt, priorem, Ioãnes, q de diuinitate clarius locutus eſt, poſteriorem locum, naturæ, doctrinæ-

G que ordine ſortitus eſt, quo à faciliorib⁹ ad ea, quæ cognitu difficiliora ſunt, progredimur. Facilius enim humanitas in Chriſto cognoſcit, quàm diuinitas. At verò quia prior eſt humanitate diuinitas, prior humana generatione diuina Chriſti generatio, quippè quæ illam tùm æternitate immenſa, tùm infinita ſuperet dignitate, ab hac nobis exordiendum eſt, qui à prioribus ad poſteriora in ijs Euangelicis explanationibus progredi conſtituimus.

H

In principio erat Verbum.

Summæ maieſtatis hoc principium, ſumma cum maieſtate, mundo intonuiſſe narrat Metaphraſtes hunc in modũ. Ioannes vnum quendam nomine Prochorum ſecum duxit in montis verticem; & mentem à ſenſibus abſtractam totam retulit in id, quod exoptabat. Tum ſubitò horrẽda ſonuere tonitrua, fulgura micuere ſplẽdida, ad extremũ tonitruum in vocem expreſſum eſt, & dilucidè hæc verba inſonuerũt. In principio erat verbum; & verbũ erat apud

Initiũ Euãgelij Ioannis è cœlo delapſum, ſonante tonitruo.

Deum,

Deum, & Deus erat verbum. His cõſentanea Prochorus ſcribit in vita Ioãnis, quæ extat tom. 2. Bibliothecæ ſanctorũ Patrum, ſi aliquid habet autoritatis vita illa. Duxit, inquit, me Ioannes in locum quendam ſolitarium, in quo mons erat præruptus; ibi Ioannes aliquot dierum ſpatio, orationi vacauit; finita oratione dixit mihi; ſume chartam, & atramẽtum, & ſede à dextera mea. feci ita, & ſtatim factum eſt fulgur ingẽs, & tonitruum magnum, & totus mons commouebatur; & nimio terrore perterritus, pronus in faciem corrui, & factus ſum exanimis, & Ioannes erexit me, & dixit; quæ audieris, ſcribe. ſtans Ioannes oculis in cœlum intentis aperuit os ſuum, & incipiens ſanctum Euangeliũ pronuntiauit; In principio erat verbũ; continuò ſic ſtans, & in cœlum intendens, vſque ad illum locum, & tenebræ eam non comprehenderũt. deinde parua interueniente mora, proſecutus eſt ſtans cætera verba. ego autem ſcribebam. Hæc ille.

Prochorus.

Idem Metaphraſtes ieiunio indicto ad ſcribendum ſe comparaſſe Ioannẽm tradit. Ioannes, inquit, ieiunium ſibi & cæteris indixit, & à peccatis abſtinentiam, vt ſcribendi gratiam obtineret. D. item Hieronymus in prologo Matthæi; Eccleſiaſtica, ait, narrat hiſtoria, cum à fratribus cogeretur Ioannes, vt ſcriberet, ita facturum ſe reſpondiſſe, ſi indicto ieiunio in cõmune omnes Deũ deprecarentur. Quo expleto reuelatione ſaturatus, illud procemium è cœlo veniẽs eructauit; In principio erat verbum. Hæc Hieronymus.

Ieiunium præceſſit Euãgelij ſcripturam. Metaphraſtes. D. Hieron.

De diuinitate autem Verbi, & æternitate agit, propter hæreſes iam tunc pullulantes; cùm iam tunc (ait Hieron. loco notato) hæreticorum ſemina pullularent, Cerinthi, Ebionis, & cæterorum, qui negant Chriſtum in carne veniſſe, coactus eſt Ioannes ab omnibus penè tunc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus, de diuinitate Saluatoris altius ſcribere.

Propter hæreſes iam tunc pullulantes Ioãnes de Chriſti diuinitate egit.

Obſerua hoc loco quàm citò hæreticorum ſemina cœperint ſpargi, atque (etiam Ioanne viuente) pullulare. Fecerunt Apoſtoli præcellentiſſimi ſeminis A ſementem, protinus venit inimicus, & ſuperſeminauit zizania, vt dicitur Matthæ. 13. id eſt, hæreſes. At non ſine Eccleſiæ emolumento illæ exoriũtur. præſtantiſſimum hoc Euangelium fortè nõ haberemus, ſi hæreſes Chriſti diuinitatem oppugnantes, Ioannem ad ſcribendum non excitaſſent. Idcircò enim congregatio taurorum Pſal. 67. in vaccis eſt populorũ, vt excludant eos, qui probati ſunt argento. Congregatio hæreticorum magiſtrorum, ex ſententia Auguſtini, congregatio eſt taurorum: dicuntur autem tauri propter ſuperbiam B ceruicis indomitæ; nã è ſuperbiæ vtero hæretici prodeunt, vt teſtatur idem Pater ſanctiſſimus in lib. de Paſtoribus cap. 8. Vna, inquit, mater ſuperbia omnes hæreſes genuit; dicuntur item tauri hæretici, maximè noſtri temporis; quia quemadmodum tauri iugum; ita illi ſummi Pontificis obedientiam ceruicibus excutiunt. Vaccæ, quæ hos tauros ſequuntur, diſcipuli ſunt hereticorum, deceptæ mulierculæ, in fraudem inducta plebs, indoctum vulgus. Inter has C vaccas taurorum congregatio eſſe permittitur, nõ ſine vtilitate aliqua Eccleſiæ; ſed vt excludant eos, qui probati ſunt argento, ideſt (ex ſententia Auguſtini) vt eminere faciant, & apparere viros doctos; vt excludant ex ſilentio, viros ſacræ ſcientiæ peritos, vt ad ſcribendum, docendumq; eliciant eos, qui probati ſunt argento; ideſt, qui diuino eloquio argento ſimili excellunt. eloquium enim diuinum Pſal. 11. dicitur, argẽtum igne examinatum. & Prouer. 10. argẽtum electum lingua Iuſti appellatur. Auguſt. lib. 7. confeſſ. cap. 19. Im- D probatio hæreticorum facit eminere, quid in Eccleſia ſentiat, & quid habeat doctrina ſana.

Ex hæreſibus vtilitas in Eccleſiam redundat. D. Aug. Hæreſes gignit ſuperbia. Hæretici tauri.

Idem Auguſt. libr. de vera religione cap. 7. egregiè docet Eccleſiam non ſolùm hæreticis, verum omnibus etiã errantibus vti ad profectus ſuos his verbis: Eccleſia omnibus errantibus vtitur ad profectus ſuos, & ad eorum correctionem, cùm euigilare voluerint. Vtitur enim gentibus ad materiam operationis; hæreticis ad probationẽ doctrinæ ſuæ; ſchiſmaticis ad documentum

Eccleſia vtitur errantibus ad profectus ſuos.

ſtabilitatis ſuæ, Iudæis ad comparatio- E nem pulchritudinis ſuę. & lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 51. Inimici Eccleſiæ, ſi acci piunt poteſtatem corporaliter affligẽdi, exercent eius patiẽtiam; ſi tantummodò malè ſentiẽdo aduerſantur, exercent eius ſapientiam, vt autem etiã inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam, aut etiam beneficentiam, ſiue ſuaſibili doctrina cum eis agatur, ſiue terribili diſciplina. Hæc ille. Ex quibus conſtat quid vtilitatis ex hæreticis depromat Eccleſia. Excludũt illi eos, qui probati ſunt argento, excluſerunt etiã F diuinum Ioannem, argento probatiſſimum; & ad ſcribendum Euangeliũ omni argento, auroque pretioſius excitarunt, quod nefandis hæreſibus ſilentiũ indiceret. Aquila enim (vt ait magnus Baſilius Iſaiæ 2.) alicundè aduolante, ac deſuper conſpecta, futili garrulitati loquacium auium ſilentium indicitur. Eundem in modum cœleſti Aquila, id-eſt, Ioanne, è cœleſti Libano deuolãte, turpiter crocitantibus coruis, ideſt, hęreticis, aduerſus Chriſti diuinitatẽ conſpirantibus, perpetuum ſilentium impe G ratur. Quemadmodũ agricola (ait Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 2.) cum omnes ab horto eradicare vepres deſideret, diligenter longis raſtrorum dentibus radices euellit: ſic Ioannes germinaturas conſpiciens falſas hęreticorum opiniones, hoc Euangelio quaſi raſtris eas euertit, &c.

D. Auguſt.

Ioannes hæreſes eradicat.

D. Cyril.

In principio erat Verbum.

AB eadem voce Ioannes, Moſeſque ſcribendi initium fecerunt; ſed H longiſſimo inter ſe diſtant interuallo. Infinitum quippè diſcrimen eſt inter Moyſis, Ioanniſq; principium. In principio (ait Moyſes) creauit Deus cœlũ & terram; at Ioannes, In principio, inquit, erat verbum. Moyſes ab ijs cępit, quæ cœperũt, ab ijs initium duxit, quę habent initium, ab ijs eſt exorſus, quæ è nihilo diuina potentia prodierunt. Ioannes verò ab eo cœpit, qui nunquã cœpit, ab eo ſumpſit principium, qui temporis caret principio, ab eo inchoauit, qui è nihilo orbem perfecit. Moyſes à creaturæ Geneſi cępit; Ioannes à creatore genito; ille à cœlo & terra, hic à Verbo, patriſque ſapientia, ille à corporeis rebus, & ſub ſenſum cadentibus, hic ab ijs, q̃ ſenſum, intellectũq; ſuperant. Non ſum eloquens (ait Moyſes Exodi 4.) ab heri, & nudius tertius, & ex quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum. Non fuit Moyſes eloquens ad explicandam hominibus Dei ſapientiam; tardioris linguæ fuit ad proferendũ Dei Verbum populis. Ioanni hæc eloquẽtia re- F ſeruabatur, cuius linguam Deus expediuit, inſtruxit, expoliuit, vt admirabile hoc myſterium toti orbi patefaceret. Secunda Corinthio. 13. ait Paulus: Scio hominem raptum vſque ad tertium cęlum, & audiuit arcana verba, quæ nõ licet homini loqui; at noſter Ioannes ad ſtupendum Sacroſanctæ Trinitatis myſterium raptus, arcanum verbum vidit, quod homini loqui licuit. Vnde autor ille, qui homiliam ſcripſit in principiũ Euangelij Ioannis, quæ Origeni aſcribitur. ò vas, inquit, electionis Paule, G audiſti verba, quę non licet homini eloqui; Ioãnes intimæ veritatis inſpector audiuit vnum verbum, per quod facta ſunt omnia, & licuit ei, illud verbum dicere, hominibuſque prædicare, &c.

Moiſes, & Ioannes ab eadem voce cœperũt, ſed magno diſcrimine.

De diuini ergò verbi diuinitate, potentia, & æternitate, verba facit Ioannes. Solidiſſimus hic cibus animorum eſt. Vt enim Auguſtin. ait tractatu tertio in Epiſtolam primam Ioannis, Lac noſtrum Chriſtus humilis eſt, cibus noſter, idem ipſe Chriſtus æqualis Patri. Reliqui Euangeliſtæ lac nobis præbuerunt, Ioannes præbet cibum ſolidum. H Hunc cibum vt diuidamus, Eccleſiæ dẽtibus indigemus; ij autem, Patres ſunt ſanctiſſimi, Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Gregorius, Ambroſius, cæterique, de quibus illud canitur Canticorum quarto; Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis. Dicuntur autem Eccleſiæ dentes Patres ſacrarum interpretes literarum; quòd verbi diuini panẽ cœleſtem nobis diuidant, extenuent, ſuiſque interpretationibus emolliant.

Auguſt.

Patres Eccleſiæ dentes ſunt quibus panis ſcripturarum diuidendus.

Quia

Patrum libri eorum ſunt fœtus, & ſimulachra.
D. Baſil.

Quia verò mundicia & candore præſtant, ideò tonſarum ouium greges referunt, quæ de lauacro lautæ, ac mũdæ aſcenderunt. Tõſis ouibus ſimiles ſunt, quia vt Auguſtinus ait libr. 2. de Doctrina Chriſtiana, cap. 2. Secularium onerũ vellera depoſuerunt; geminos habent fœtus, quia gemina charitate, Dei, ac proximi, præcellunt; ſterilis non eſt, in eis, quia ſunt fœcundiſſimi. Illorum autem præclari fœtus, parentum nobis imagines repræſentantes, libri ſunt, quos cœleſti doctrina plenos, veluti animi, fideique ſuę ſimulachra reliquerunt. Si enim Baſilius ille magnus Epiſtola prima, quam ad Gregorium Nazianzenum ſcripſit, ſe ait in Epiſtola ſcriptoris vidiſſe imaginẽ, vt illa verba indicant; Sic tuam Epiſtolam agnoui, vt ij facere ſolent, qui amicorum liberos ex ſimilitudine in ipſis cõſpicua agnoſcunt, multò magis nos non vna in epiſtola, ſed in multis voluminibus, Patrum, qui ea ſcripſerunt, ſimilitudinem, fidem, ſapientiamque cernemus. His igitur pulcherrimæ Eccleſiæ, pulcherrimis dentibus, ad diuidendum Euangelij ſacrũ panem vtamur, ijs fontibus ad noſtrum hũc hortulum iam irrigare incipiamus; in hęc ſapientię exẽplaria oculos intendentes, manum picturæ admoueamus.

Senſus primus.
Origenes.
D. Cyril.
D. Auguſt.

Primus è fontibus antiquorum huius principij ſenſus, eſt Origenis tom. primo in Ioannem, & Diui Cyrilli, qui principium exiſtimarunt, Patrem ſignificare, hoc modo: In principio erat verbum, id eſt, in Patre. Origenes; Verbum, inquit, intelligit Euangeliſta filium, qui in principio eſſe dicitur, quia ſit in Patre. Nomine principij (ait Cyrillus) videtur beatus Euangeliſta Patrem ſignificare; quaſi enim fontem Patrem intelligimus, in quo verbum eſt, ſapientia, virtus, character, ſplendor & imago eius exiſtens. Eadem interpretatio eſt Auguſtini lib. ſexto, de Trinitate, capite ſecundo, quod, inquit, dictum eſt; In principio erat Verbum; in Patre erat Verbum intelligitur.

Vt autem intelligas, cur hoc loco principium pro Patre ſumatur, aduer-

A te, in diuinis perſonis duplicem principij rationem reperiri, alteram reſpectu creaturarum, alteram reſpectu ipſarum perſonarum. Creaturarum, omnes diuinæ perſonæ ſunt principium, creaturas enim condiderunt, conſeruant, ac gubernant. Reſpectu perſonarum principium eſt Pater, & Filius, non autem Spiritus ſanctus. Eſt Pater principium Filij, & Spiritus ſancti, quia à Patre procedit Filius, & Spiritus ſanctus, eſt filius principium Spiritus ſancti, quia producit Spiritum B ſanctum, ſimul cum Patre. Nec verò Pater, & Filius, ſunt duo principia Spiritus ſancti, ſed vnum tantummodò. Non eſt Spiritus ſanctus perſonæ diuinæ principium, quia nullam diuinam perſonam producit. Spiritus igitur ſanctus non eſt principium diuinæ alicuius perſonæ; filius principium eſt, ſed eſt principium ex principio, id eſt, ex Patre; Pater eſt principium ſine principio, quia cæteras perſonas producit, ipſe verò à nulla producitur. Quocirca ab Auguſtino libro quarto C de Trinitate capite vigeſimo. principium dicitur totius diuinitatis; intellige, communicatæ Filio, & Spiritui ſancto. nam eſſentiam diuinam ſiue diuinitatem Pater Filio communicat, Pater verò & Filius eandem communicant Spiritui ſancto, ipſa verò eadem diuinitas, quæ eſt in Patre, à nullo alio Patri communicatur.

Pater eſt principium ſine principio, filius eſt principium ex principio, i. ex Patro, Spiritusſãctus non eſt principium alicuius perſonæ diuinæ.
D. Auguſt.

Ex ijs intelliges cur Pater principium appelletur ab Auguſtino, Origene, & Cyrillo, videlicet, quia principium eſt ſine principio; cum verò Filius in Patre ſit, ſic interpretati ſunt, D In principio, id eſt, in Patre, erat Verbum. At, verbum in Patre eſſe ſignificauit Ioannes illis verbis ſequentibus; Verbum erat apud Deum; non igitur videtur idem ijs verbis voluiſſe ſignificare, præſertim cum ſubiungat. Hoc erat in principio apud Deum: quæ verba ſi hæc interpretatio ſequenda ſit, ita exponentur, hoc, id eſt, verbum erat in principio, id eſt, in Patre, apud Deum, id eſt, apud Patrem, ſiue in Patre, quæ tautologia aliena videtur à mente Ioannis.

Orige-

Digitized by Google

Secundus ſenſus. *Origenes.* *Prouerb. 8.* Origenes primo tomo, & ſuperioris meminit explanationis, & alteram addit, qua principium ſumitur pro ſapientia; nam ſapientia principium dicitur viarũ Dei, à Salomone Prouerb. 8. Dominus, inquit, vt verterũt Septuaginta interpretes) creauit me principium viarum ſuarum. Eſt itaque Origenis Commentarius huiuſmodi. In principio, idest, in ſapientia, quę eſt principium creaturarum, erat Verbum. Conſideratur (ait) ſapientia, ante ſermonem ipſam annuntiantem; intelligamus neceſſe eſt; ſermonem in principio, ideſt, ſapientia, ſemper eſſe. Verum quidem eſt Dei verbum eſſe ſapientiſſimũ, quippè quod infinita ſapientia ſit, tamẽ ſenſus non placet, impropriè enim vtitur voce principij.

Amelius. Amelius philoſophus Ethnicus apud Theodoretum de græcarum affectionũ curatione libro 2. principium hoc Ioanis legit; ſic autem intellexit. In principio, ideſt, in principij loco, ac dignitate, erat verbum, eius verba, vt referuntur à Theodoreto, hæc ſunt. Barbarus homo cenſet, in principij loco ac dignitate, verbum apud Deum conſtitutum; Deumque eſſe, per quem abſolutè omnia facta ſunt, &c. Barbarum appellat Ioannem Hebræum, græculus ipſe, cæcuſque philoſophus. Nomen græcum ἀρχῇ, quo vſus eſt Ioannes, principium ſignificat, & principatũ, ideoq; intelligere potuit philoſophus vtrumque; In principio erat verbum, & in principatu erat verbum. *Tertius ſenſus.*

Quartus ſenſus. Certior ijs interpretatio ea eſt, qua principium, propria, & nota ſignificatione, ſumitur pro principio durationis, rerum omnium conditarum. Ac ſi reſpondeat Ioannes hæreticis, qui Chriſtum ante Virginem Deiparam, nõ extitiſſe aſſerebant, hunc in modum. Impiè ſentitis hæretici; æternitate præceſſit Dominus Virginem Matrem. nam in principio quando Deus cœlum, terrãq; condidit, iam erat verbum in æternitate. Alijs ſcripturæ locis hic commentarius conſonat, in quibus æternitas verbi deſcribitur. Pſalm. 109. Ante Luciferum genui te, ideſt, antequam aſtra, & mundum conderem. Prouerb. 8. Domi- *Pſal. 109.* *Prouerb. 8.*

E nus poſſedit me in initio viarum ſuarũm, antequã quicquam faceret à principio; ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret, & Eccleſ. 24. Ab initio, & ante ſecula creata ſum. ad Coloſ. 1. Primogenitus omnis creaturæ; ideſt, ante omnes creaturas genitus à Patre. eodem cap. Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes. Ioan. 8. Antequam Abraham fieret, ego ſum; & 19. Clarifica me Pater claritate, quam habui apud te, antequam mundus fieret. His locis æternitas diuinæ ſapientiæ, ſiue diuini verbi, inde oſtenditur, quòd in principio, antequam orbis cõditus eſſet, iam erat verbum. Quia enim ante mundũ conditum nihil erat temporarium, conſequens eſt, vt ſi verbum iam erat in principio, cùm mundus condebatur, temporarium non ſit, ſed æternum. *Eccleſ. 24.* *Ad Coloſ. 1.* *Ioan. 8. & 19* F

D. Auguſt. Vnde Auguſt. lib. 6. de Trinit. cap. 2. ait, in principio idem ſignificare, quod ante omnia; Si in principio (inquit) ſic dictum eſt, ac ſi diceretur ante omnia, &c. Idem quoque Auguſt. ſiue quiſquis eſt, autor quæſtionum ex vtoque teſtamento, quæſt. 121. Illud (ait) quod dicitur; In principio erat verum; ante inchoationem creaturę ſupernæ, & infernæ ſignificatur fuiſſe, vt non vtique inter hæc, quæ creata ſunt, prius factum intelligeretur; quia in principio erat, cum diſponeret Deus facere creaturã; ergò ſi in principio erat, ideſt, ante omnia; erat ſemper. Hæc ille. Chryſoſtomus item homil. 3. in Ioan. Cum audis, quod in principio crearit Deus cęlum, & terram, quid per hoc principium intelligis? certè quòd ante omnia viſibilia ea crearit. ſic cùm de Vnigenito dicatur, quòd in principio erat; ante omnia intelligibilia, & ante ſecula fuiſſe intelligas, neceſſe eſt. Beda: Si ad creaturarum, vel temporum velis referre principium, quod ait: In principio erat verbum; quidquid creaturarum, quodcunq; principium habuit, vt eſſet, erat tunc verbum Dei. Gloſſa interlinealis; In principio omnium creaturarum, vel temporum, ideſt, cum inciperent omnes creaturæ, vel tempora, iã erat verbum. Dionyſius Carthuſianus; In principio; G *D. Chryſ.* H *Beda.* *Gloſſa inter.*

Carthuſianus Dionyſius. cipio (ait) ideſt, in exordio temporis, A quo facta ſunt omnia, erat verbum, inter alia non eſt creatũ, ſed illis per creationem incipiẽtibus, ipſum ſubſiſtebat.

Sed ſubliniori modo videtur Ioannes principium ſumere. Poteſt igitur alius ſenſus ineſſe his verbis, In principio erat verbum; quo principium non pro principio ſolum creationis mundi, ſed abſolutè pro quocunq; principio, quod animus concipere poteſt, accipiatur, hoc modo; In principio quocunq; quod animo, vel ore ſignaueris, iã erat verbum; atque adeò erat ſine princi- B pio. Quod enim eſt ante omnia principia, careat principio neceſſe eſt. Vnde D. Hilarius de Trinit. lib. 2. Quid eſt, inquit, iſtud; In principio erat? tranſcũt tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ętates; pone aliquid, quod voles tua opinione principium; non tenes tempore; erat enim, &c. Itẽ eodem loco: Meus piſcator, ſcilicet Ioannes, vicit omne principium: erat enim, quod eſt, neque tempore aliquo concluditur, vt cœperit, quod erat potiùs in principio, quàm fiebat.

D. Thom. Diuus Thomas in commẽtarijs, quæ ſcripſit in Ioãnẽ, huius meminit interpretationis. Per hoc, inquit, quod dicitur; In principio erat verbum; oſtenditur quòd quodcunque principium durationis accipiatur, ſiue rerum temporalium, quod eſt tempus, ſiue æuiternarũ, quod eſt æuum, ſiue totius mundi, ſiue quodcunq; imaginatum, extenſum per multa ſecula; In illo principio iam erat verbum; quod autem eſt antè durationis principium, eſt æternum. Hæc ille.

D. Ambr. D & D. Ambroſius lib. 1. de fide cap. 5. Indefinitè, inquit, tenditur, erat; quidquid excogitaueris, erat filius; quod erat in principio, non includitur tempore, nõ principio præuenitur. *Gregor. Nazianzenus.* Nazianzenus in tractatu de Fide: Quodcunque principium verbi, aſſignare volueris; præiudicatũ habebis, quia in principio erat, &c. *Caietan.* Caietanus quoque principium ait, hoc loco ſumi a Ioanne pro principio omnis durationis. Ioannes (ait) vt comprehendat etiam principium æuiternitatis; inchoat à principio durationis, quæ communis eſt tempori, & æuiter- A nitati, & cuicunque alteri imaginabili durationi. *D. Auguſt.* Auguſt. ſerm. 6. de tempore; Qui in principio erat, intra ſe concludit omne principium.

Sextus ſenſus. Ijs addiderim, vero ſimile quoque eſſe, Ioãnem nomine principij hoc loco æternitatẽ appellaſſe; propterea quòd æternitate nihil eſt prius; ſed illa prior eſt æuo, & tempore; atque adeò prima, & principium carens omni principio. Quemadmodum Deus Iſaiæ 41. primus dicitur, vt ſignificetur eſſe æternus, ante quem nullus, ita æternitas principiũ B nominatur, quia ante æternitatem nihil, & ipſa eſt ante omnia, principium ſine principio omnium principiorũ durationis mundi. Conſentiunt cum hac ſententia illa D. Cyrilli Alexand. verba lib. 1. in Ioan. c. 1. *Aeternitas eſt principium, ſine principio. D. Cyrill.* Principio, inquit, ſi quidem definitionem principij retinet, nihil antiquus eſt. Nunquam enim principij principium poterit excogitari; nam ſi aliud quiddam ante principiũ intelligitur, excidet profectò, nec erit verè principium. Præterea ſi ante verè principium, aliud inueniri poterit, C in infinitum nobis erit procedendum, aliud ſemper ante aliud quærentibus, nec in vno ſimpliciter principio conſiſtentibus. Hæc ille. Quæ verba æternitati maximè congruunt. congruunt itẽ illa Baſilij lib. 2. contra Eunomiũ. Non eſt poſſibile principio antiquius quid excogitare; non eſſet enim principium ſi quid ante ſe haberet ſuperius. Nam ſi eorum eſſet principium, quæ dicuntur ad aliud, vt principium ſapientiæ, principium viæ bonæ, & in principio fecit D Deus; forte poſſemus eius, qui tali principio conſtitutus eſt, generationem cogitando excedere; verum quoniam id principij ſignificatũ abſolutum, ac ſine relatione, ſupremam naturam ſignificat, quomodo non deridendus is eſt, qui vltra hoc principium, cogitatione circumuagatur, & id ſuis imaginationibus excedere conatur. Hactenus Baſilius, quod interpres vertit, ſignificatũ principij abſolutum, & ſine relatione. græce dicitur ἀπολελυμένον καὶ ἀόρατον, hoc eſt, abſolutũ, & inſuperabile, ſiue quod retineri non poteſt, vel mente ſuperari.

Eſt

Eſt ergò ſenſus Ioannis veriſimilis, in principio, ideſt, in æternitate, quæ prima omnium durationum eſt, erat verbum. Quod autem principium ſignificet æternitatem probatur ex illis verbis Eccleſiaſtici 24. Ab initio, & ante ſecula creata ſum. Nam illud, ab initio, non poteſt ſignificare principium durationis mundi, tunc enim non eſt genita ſapientia, at illa ait ſe genitã ab initio. Dandum ergò aliud initium ſiue principium, quo ſit ſapientia creata. ſ. genita, late ſumpto verbo creandi; id non poteſt eſſe aliud, quam æternitas, ergò æternitas dicitur principium hoc loco Eccleſiaſtici. Præterea Michææ 1. Egreſſus eius, ſcilicet Meſſiæ ab initio, a diebus æternitatis. ab initio, inquit, non mundi, ſed ab æternitate, repetitq; idem alijs verbis. Item Ioannes prima Epiſtola cap. 1. quod fuit (inquit) ab initio, &c. ideſt, quod fuit ab æternitate.

Simile autem eſt hoc Euangelij principium principio totius ſcripturæ ſacræ. Quemadmodum Moyſes à principio cœpit, ſic Ioannes: Moyſes, in principio creauit Deus cœlum, & terram: Ioannes, in principio erat verbũ. Moyſes verbo Dei, rerum hanc vniuerſitatem conditam narrat; Dixit Deus; fiat lux; Dixit; fiat firmamentum; Dixit; fiant luminaria; & alia ſimiliter. Ioannes Verbum Dei in principio eſſe, & apud Deum eſſe, & Deũ eſſe, & omnia per ipſum facta eſſe, docet. Moyſes de luce creata verba facit; Dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux, Ioannes de luce increata ſcribit; Vita erat lux hominum, item, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem. Moyſes tenebras commemorat; Et tenebræ erant ſuper faciẽ abyſſi. Ioannes quoque de tenebris loquitur; Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Vides quàm conſonet principium principio, principium Ioannis principio Moyſis, principium Euangelij, principio mũdi?

Principiũ Euangelij Ioannis ſimile principio totius ſcripturæ.

D.Chryſ.

Veruntamen obſeruat Chryſoſt. aduerſus hæreticos, Moyſem ſcripſiſſe; In principio creauit Deus cœlum, & terram, non ita Ioannem, In principio creauit Deus verbum, ſed lõgè aliter; In principio erat verbum, propterea q Verbum æternum eſt, & increatum, & vt dicitur in Symbolo fidei, genitũ, non factum. Cùm Moyſes (ait Chryſoſtomus de terra loqueretur, non dixit; In principio erat terra, ſed, In principio creauit Deus terram. Quid prohibuit Ioannem eodẽ modo exordiri, In principio creauit Deus Verbum? &c. Prohibuit videlicet, verbi æternitas, ac diuinitas. Et Theophylactus, Moyſes quidem dicit, In principio fecit Deus cœlum, & terram, Ioannes autem, In principio erat verbum, quæ igitur communio verbi, fecit, ad verbum; erat? Equidem ſiluiſſem, ſi hoc loco ſcriptum fuiſſet, In principio fecit Deus filium, nũc autem, ait Ioannes, In principio erat, ex quo intelligo ſempiternum fuiſſe Verbum, & non poſterius conditum, vt vos hæretici nugamini. Hactenus ille.

Theophyl.

Actionem creationis ſignificare voluit Moyſes, vt docet Cardinalis Caietanus, ideò vſus eſt verbo creandi; Ioãnes verbi diuinam æternamq; ante omnia tempora exiſtentiam, notam voluit facere. Præterea verbo ſubſtantiuo vtitur dicens; In principio erat Verbum, ſubſtantiuum autem verbum, infinitæ Dei ſubſtantiæ, & exiſtentiæ maximè congruit; vt planè ex illis verbis Exod. 3. intelligitur; Ego ſum, qui ſum. Cùm verò temporum magnam habeat varietatem præſens tantummodo Deo conuenire docet Aug. non mendaciter tamen reliqua illi tribui, quòd Dei æternitas immutabilis, omnibus mutabilibus temporibus, præterito, præſenti, futuroque coexiſtat. Eſt enim æternitatis inſtans permanens velut cẽtrum, momenta temporis, velut puncta in circumferentia perpetuò currentia, è conſpectu ſibi præſentia contuens, ac complectens. Auguſt. tract. 99. in Ioannem. Quanquàm, inquit, natura Dei immutabilis, & ineffabilis, non recipiat, fuit, & erit, ſed tantum, eſt; ipſa enim veraciter eſt, quia mutari non poteſt, tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus verſatur noſtra mortalitas, & mutabilitas; non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & eſt; fuit, quia nunquã defuit; erit, quia nunquam deerit; eſt; quia ſemper eſt, &c.

Exod. 3.

Præſens tẽpus verbi ſubſtantiui Deo congruit, ſed non mendaciter reliqua tempora illi tribuuntur.

D.Auguſt.

Plato

Plato. Plato quoque in Timæo, æternitatẽ in vnitate manere; tempus verò in numero, fluentem æternitatis imaginem eſſe; ſolumq; præſens tempus Deo aſſignari,aſſerit, Erat, inquit, & erit,quę nati temporis ſpecies ſunt, non rectè æternæ ſubſtantiæ aſſignamus. Dicimus enim de illa,eſt,erat,& erit; ſed illi reuera ſolum eſſe competit;fuiſſe verò, & fore deinceps ad generationem tempore procedentem referre debemus;motus enim quidam duo illa ſunt. æterna autem ſubſtantia cum eadẽ ſemper,& immobilis perſeueret;neque ſenior ſe ipſa fit vnquam, neque iunior; neque fuit hactenus, nec erit in poſterum; neque recipit eorum quidquam quibus res corporeæ, mobileſq; ex ipſa generationis conditione ſubijciuntur.Hæc ille. Similem in modum Gregorius Nazianzenus in oratione de Natiuitate Christi, Deus, inquit, & erat ſemper, & eſt,& erit, vel vt rectius loquar,ſemper eſt. Nam erat, & erit,huius noſtri temporis, fluxæq; & caducæ naturæ ſegmenta ſunt. Ille autem ſemper eſt,atque hoc modo ſeipſum nominat,cum Moyſi oraculum edit,&c. Ioãnes ergò humano loquitur more, cum præteritum tempus Verbo diuino tribuit dicens;In principio erat Verbum.

D. Gregor. Nazianzenus.

Vſus eſt præterito potius imperfecto,erat, quàm perfecto,fuit, vt Caietanus obſeruat, quia verbum,erat,cõſignificat ita tempus præteritum, vt ſimul conſignificet permanentiam in duratione, quam non conſignificat verbum,fuit. Hoc idẽ obſeruauit D. Thomas Ioan.1. his verbis: Conſiderandũ, inquit, eſt,quod dicitur verbum,erat, quod eſt tẽporis præteriti imperfecti, maximè videtur cõpetere ad deſignandum æterna; ſi attendamus naturam temporis, & eorum, quæ ſunt in tempore. Quod futurum eſt, nondum eſt actu; præſens autẽ actu eſt,& per hoc, quod eſt actu præſens; non deſignatur fuiſſe; præteritum autem perfectum deſignat aliquid extitiſſe, & eſſe iã determinatum, & iam defuiſſe; ſed præteritum imperfectum, ſignificat aliquid fuiſſe, & nõ eſſe adhuc determinatum, nec defuiſſe, ſed adhuc manere. Sed

Cur Ioannes vſus eſt præterito imperfecto, erat.

D. Thom.

A quantum ad rationem præſentis, competit maximè ad deſignandum æternitatem præſens tempus, quod ſignificat aliquid eſſe in actu, quod ſemper conuenit æternis; & ideò dicitur Exod. 3. Ego ſum,qui ſum. Hæc D. Thomas.

Inculcat autem Euangeliſta, ac repetit quater, verbum,erat,in hoc principio Euangelij,aduerſus hæreticos. In principio, inquit, erat verbum, geminat: Et verbum erat apud Deum, repetit tertiò: Et Deus erat verbum, inculcat quartò: Hoc erat in principio B apud Deum. Vnde Beda, Ideò,inquit, quater dicit Euangeliſta, erat, erat, erat, erat; vt intelligeres omnia tempora præueniſſe coæternum Patri Verbum. & Ambroſ. lib.1. de fide ad Gratianum cap. 5. Erat, inquit, erat, erat, erat; ecce quater, erat; vbi inuenit impius hæreticus, quod non erat? D. Baſilius,quartum dic erat, & blaſphemiam hæreticorum confutabis, qui dicunt, non erat, &c. Hæretici autem hi Arriani ſunt, quorũ illa eſt blaſphemia: Erat aliquando tempus, quando C non erat,& antequàm naſceretur, non erat: de qua lege Ambroſium in tractatu de Symbolo. Verbum ab æterno erat, erat, erat, erat; hæreticus igitur qui verbum Deum non eſſe blaſphemat, errat, errat, errat, errat. Quid eſt iſtud in principio erat (ait D. Hilarius 2. de Trinit.) Tranſeunt tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ætates. D. Cyrillus cap.1.in Ioan.Quæ mens poterit vltra illud, erat, conuolare? aut quando illud, erat, mente tenebimus, vt cogitationes noſtras non D antecedat? Ambroſius libro primo de fide cap. 5. Alibi quoq; Ioannes in Epiſtola 1. cap.1.dicit:Quòd erat in principio, indefinitè tenditur, erat, quidquid excogitaueris, erat filius,&c. Itẽ Cyrillus: Erat per ſe indeterminate prolatum,nullis vnquam terminis circumſcribetur, cùm natum ſit ſcrutantem ſemper intellectum præcedere. D. Baſilius lib.2.contra Eunomium: Quãtumcunque volueris mentis inquiſitione retrò currere,pertranſire tamẽ, quod erat, & vltra illud ferri, cogitationibus non poteris.

Quater Ioannes repetit verbũ erat.

Beda.

D. Ambr.

Baſilius.

D. Hilar.

D. Cyrill.

D. Ambr.

Attamen

Digitized by Google

Attamen obijciet aliquis, Videtur verbum, erat, nō eſſe accommodatum ad indicandam perfectionē diuini Verbi. Nam hoc tempus imperfectionem ſignificat, vnde præteritum appellatur imperfectum. Quamobrem antiqui pingendi, fingendiq; artifices, vt indicarēt opera ſua nondum eſſe perfecta, pendente ea titulo inſcribebant, verbo imperfecti præteriti, faciebat, vt docet Plinius in præfatione operis de naturali hiſtoria ad Veſpaſianum, Ex illis, inquit, nos velim intelligi pingendi, fingendiq; conditoribus, quos inuenies abſoluta opera, pendenti titulo inſcripſiſſe, vt Apelles faciebat, vt Polycletus faciebat, tanquàm inchoata ſemper arte, & imperfecta. Vt contra iudiciorum varietates, ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo, quidquid deſideraretur, ſi non eſſet interceptus. Hæc ille. Reſpondemus, à nobis hoc facere: indicat enim hæc antiquorum inſcriptio id, quod ſupra dictum eſt, verbum imperfecti temporis, permanentiam quandam conſignificare in tempore præterito, propterea antiqui illi, vt indicarent locum emendationi adhuc eſſe, verbo preteriti imperfecti vtebantur, perinde ac ſi in ipſa pingendi, aut fingendi actione perſiſterent. Verbum ergò, faciebat, ſignificat non omninò præteritam actionē. Simili modo verbū, erat, ſignificat non abolitam exiſtentiam, ſed in præterito tempore permanentem. Verbum verò præteriti perfecti, fui, exiſtentiam prĕteritam indicat, vnde illud Poetę, fuimus Troes, fuit Ilium. Verba agendi eiuſdem temporis præteriti perfecti, actionem perfectam tranſiſſe demonſtrant. Quamobrem, vt Plinius ſcribit loco indicato, tribus operibus, verbū præteriti temporis inſcriptum eſt, ille fecit, quæ propterea in magnam inuidiam incurrerunt, quod nimium ſibi placuiſſet autor, eaque perfecta exiſtimaſſe videretur. Non eſt hominis inſcribere ſuis operibus bonis, feci, ſed faciebam, vt oſtendat locum ſupereſſe correctioni. Dei eſt inſcribere feci, id eſt, omnibus numeris abſolui. Vt enim Moyſes in Cantico ait, Dei perfecta

Obiectio. Plinius.

Antiqui artifices pendenti titulo opera inſcripſerūt, verbo præteriti imperfecti, faciebat.

Diſſoluitur obiectio.

Verg 2. Aen.

Deut. 32. Gen. 1.

E ſunt opera. & Geneſ. 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, homo verò, malis operibus, adijcere poteſt, feci, quo verbo ad peccatum nūquàm ſe rediturum ſignificet. Quemadmodum Dauid, peccaui Domino, & tibi ſoli peccaui, quaſi dicat, peccaui, feci, deinceps non peccabo, non faciam.

CAP. II.

De Verbo Diuino.

F CVm Ioānes de diuino verbo agat, pauca de illo hoc loco verba facere non erit abs re. Quidquid loquitur, verbum profert, id enim eſt loqui, verbū proferre, loquitur Deus, Angelus, homo, proferunt ergò Deus, Angelus, & homo, verbum, diuiditurq; verbum, in verbum diuinum, angelicum, atque humanū. Cum verò duplex ſit locutio, altera interna intellectus, altera externa oris; non ſolùm enim loqui dicimur cùm ore voces, ſed etiam cum mente cogitationes proferimus; (vnde illud G Pſal. 52. Dixit inſipiens in corde ſuo, & illud Matthæi 9. dixerunt intra ſe, & alia) fit vt verbum, ſit mentis, & oris, ſiue mentale, & vocale. Qua de re Baſilius homil. 16. Verbi (inquit) duplex eſt ſenſus, vno modo per vocem prolatum, & aerem verberans, ſtatimq; periens; alio modo intra nos poſitum, & noſtris cognitum cordibus, &c. Vulgò verbum pro vocali ſumitur, quia mentale verbum, indoctis hominibus ignotum eſt. Aug. tamen 15. de Trinit. cap. 11. aſſerit verbo mentis magis competere verbi nomen. Verbum (inquit) qđ H foris ſonat, ſignum eſt verbi, quod intus lucet; cui magis verbi competit nomen. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi eſt, verbumq; & ipſum dicitur, propter illud, à quo vt foris appareret, aſſumptum eſt, &c.

Pſal. 52. Matth 9

D. Baſil.

Verbo mentis magis cōpetit nomen verbi. D. Auguſt.

Cum igitur duplex verbum ſit, aſſerere filium Dei verbum vocale eſſe hæreſis eſt. nam hæretici Dei filium verbum eſſe prolatiuum affirmarūt, vt docet D. Hilarius in lib. de Synodis ijs verbis: Hæretici permentes quantum in ipſis eſt Dei filium, verbum eſſe tātum

D. Hilar. Verbū Dei non eſt tātum verbū vocale, in aerē diffluens.

profi-

profitentur, prodeuntem ſcilicet ex loquentis ore ſermonem, & ſubſtantiuæ vocis incorporalem ſonum; vt Deo Patri iſtiuſmodi ſit verbi filius, cuiuſmodi per inſitam nobis loquēdi naturam verbum, ore profertur in vocem. Apud eūdem Hilarium hoc anathemate hæc hæreſis damnatur. Si quis inſitum, & prolatiuum verbum, Dei filium dicat, anathema ſit. & D. Epiphanius hæreſi 37. Occaſionem, inquit, reperit Paulus Somaſatenſis, & Marcellus, non amplius dicentes filium Dei, filium verè, ſed prætextu ex voce (verbum) arrepto, verbum, & ſermonem ex ore, voluerunt dicere filium Dei. Ideoq; coacti ſunt Patres, qui Paulum Samoſatenum condemnarunt ob talem opinionem; quò oſtenderent, quod filius ſubſtantiam habet, & eſt, qui eſt, non autem verbum ex ore eſt, eſſentiam dicere filium, &c.

D. Epiph.

Conſtat ergò Ioannem non loqui de verbo vocali, loquitur enim de Filio Dei; filius autem Dei non eſt verbum vocale, quod Pater extra ſe voce, aut ſono produxerit; quemadmodum producta eſt vox illa: Hic eſt Filius meus dilectus; id quod clarius eſt, quàm vt indigeat probatione. Nam verbum vocale huiuſmodi, nec ſubſtantia, nec æternum, nec Deus eſſe poteſt, Dei autem filius ſubſtantia eſt, & ęternus, & Deus. Auguſt. de Symbolo, & fide cap. 3. Verbum, inquit, non ſicut verba noſtra debemus accipere, quæ ore prolata, verberato aere tranſeunt, & Damaſcenus lib. 1. fidei ca. 6. Deus verbum ſuum ex ſe genitum ſemper habet; nō verbi noſtri inſtar, ſubſtantia carens, atq; in aerem dilabēs; ſed verè exiſtens, ac viuū, & perfectum, &c. D. Epiph. Filius Dei verbum exiſtens, non eſt vocalis actio Dei, ſed filius exiſtens eſſentia eſt. D. Chryſoſt. hom. 3. in Ioan. cum verbum hoc loco audis, noli quæſo ijs acquieſcere, qui dicunt, id verbum eſſe, quod ore profertur, aut ſimpliciter verbum; multa enim Dei ſunt verba, quæ & Angeli faciunt, nullum tamē eorum Deus eſt. Sed & prophetiæ, & præcepta verba dicuntur. Hoc autem verbum, ſcilicet diuinum, ſubſtantia quędam eſt in

D. Auguſt. *D. Damaſ.* *D. Epiph.* *D. Chryſ.*

A perſona, ex ipſo Patre ſine paſſione prueniens, &c. Et Euſebius lib. 5. de demōſtratione Euangelica cap. 5. Nemo putet humanæ, quæ ex ſyllabis conſtat, & ex nominibus, & verbis componitur, articulatæ, atq; enuntiabili enunciationi, Dei verbum ſimile eſſe, &c. Tertullianus in lib. contra Praxeam; Quid eſt ſermo, niſi vox, & ſonus oris, & ſicut Grammatici tradūt, aer offenſus, intelligibilis auditu; cæterum vacuum neſcio quid, & incorporale, & inane. At ego nihil dico de Deo inane, & vacuū B prodire potuiſſe, vt de non inani, & vacuo prolatum; nec carere ſubſtantia, quod de tāta ſubſtantia proceſſit, & tātas ſubſtantias fecit. Deniq; D. Ignatius in epiſtola ad Magneſianos; Chriſtus, inquit, eſt verbū Patris non prolatiuū, ſed ſubſtantiale, non locutio articulatæ vocis, ſed operatio Deitatis, ſubſtātia ſcilicet genita, in omnibus benè placens genitori. Hæc ille.

Euſebius. *Tertull.* *D. Ignati.*

Attamen etſi verbum Dei non ſit vocale, habet ſimilitudinē aliquam cum verbo vocali, vt docet D. Epiph. hæreſi C 73. Filius, inquit, Verbum nominatur, quoniam interpres eſt voluntatū Dei, &c. Quemadmodum enim verbo ore prolato, mentis ſenſa recondita declaramus; ſic ſuo verbo incarnato Deus Pater voluntatem ſuam nobis aperuit. Aug. in lib. de fide, & ſymbolo c. 3. Verbum Patris dictum eſt, quia per ipſum innoteſcit Pater, ſicut ergo verbis noſtris id agimus, vt noſter animus innoteſcat audienti; ſic illa ſapientia, quam genuit Pater, quoniam per ipſam innoteſcit animus ſecretiſſimus Patris, Ver D bum eius cōuenientiſſimè nominatur. & D. Ignatius in epiſtola ad Magneſianos; Deus manifeſtauit ſe ipſum per Chriſtū, qui eſt verbum ipſius, &c. Vnde illud Pauli ad Hebręos 1. Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, hoc eſt, per filium, quod eſt illius verbum. Nazianzenus quarto lib. de Theologia. Verbum dicitur, quia ita ſe habet ad Patrem, vt ſermo ad mentē; non modo propter generationem paſſionis omnis expertem, verum etiam propter coniunctionem ipſius cum Patre, vimque enunciatricem.

D. Epiph. Verbū Dei cum verbo vocali habet ſimilitudinem. *D. Auguſt.* *D. Ignat.* *D. Gregor. Nazianzenus.*

Hinc

Hinc ducitur ratio, cur potius Fili⁹, quam Pater, aut Spiritus ſanctus fuerit incarnatus. Etenim incarnatio idcirco facta eſt, vt Deus orbi fieret manifeſtus, verbi autem eſt rem manifeſtam facere, ergo meritò Verbum diuinum incarnatũ eſt, vt Deũ orbi patefaceret.

D. Baſil.

D. Baſilius in Homilia illa, quam ſcripſit in principium Ioannis, duas alias adiungit ſimilitudines. Prima eſt, Verbum noſtrum vocale ex mente noſtra promanat; Quæ enim (ait ille) ſecundum cor nouimus, hæc verbo proferimus. & Dominus Luc. 6. Ex abundantia (ait) cordis os loquitur, & Pſal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum; eundem in modum Verbum diuinum ex mente Patris procedit. Secunda; Verbum noſtrum (ait Baſilius) noſtræ cogitationis imaginem refert, & quod loquimur, exemplar habet eius, quod corde cogitamus. Similiter Verbũ diuinum imago Patris eſt. Cur Verbum dicitur? rogat Baſilius, & reſpondet; Vt quod ex mente procedit, oſtendatur, quoniam imago eſt genitoris ſui, &c.

Luca 6. Pſal. 44.

Habet ergò Verbum diuinum aliquã ſimilitudinem cum verbo vocali; ſed multò maiorem cum mentali, quod nõ ore, ſed intellectu producitur. Ideoq; ſi parua licet cõponere magnis, dicendum eſt Verbum diuinum à Patre produci eo modo, quo ab homine verbum mẽtale producitur. Hinc illud D. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 10. Quiſquis poteſt intelligere verbum, non ſolùm antequam ſonet, verum etiam antequàm ſonorũ eius imagines cogitatione voluantur; iam poteſt videre per hoc ſpeculum, atq; in hoc ænigmate aliquam verbi illius ſimilitudinem, de quo dictum eſt; In principio erat verbũ. Hæc ille. Et lib. 15. ca. 11. Quicunque, inquit, cupit ad qualemcunque ſimilitudinem Dei Verbi, quamuis per multa diſſimilem, peruenire, non intueatur verbum noſtrum, qd' ſonat in auribus, nec quando voce profertur, nec quando ſilẽtio cogitatur; omnium namq; ſonantium verba linguarum, etiam in ſilentio cogitantur. transeunda ſunt hæc, vt ad illud perueniatur hominis verbum, per cuius qualemcunq; ſimilitudinem,

Verbũ diuinum, producitur à patre, vt verbũ mẽtis producitur ab homine.

E ſicut in ænigmate videatur vtcunque verbum Dei, perueniendum eſt ad illud verbum hominis, ad verbum rationalis animantis, quod nec prolatiuum eſt in ſono, nec cogitatiuum in ſimilitudine ſoni, ſed quod omnia quibus ſignificatur ſigna præcedit, & gignitur de ſcientia, quæ manet in animo, quando eadem ſcientia intus dicitur ſicuti eſt, &c. Habemus igitur ex Auguſtino verbum mentis internum, ſpeculum eſſe atque ægnima Verbi diuini. Quamobrem operæ pretium erit i ſpeculo hoc, F & ænigmate, quod erat in principio verbum, pro oculorum noſtrorum hebetudine intueri. Multæ autem ſimilitudines, non paucæ etiam ſeſe offerunt diſſimilitudines.

D. Auguſt.

Prima ſimilitudo eſt. Quemadmodum homo verbum ſuum mente, ac cogitatione parit; ita Pater ſuum verbũ per intellectum gignit; gignit, inquã, perfectiſſima, immenſaque intellectione ſeipſum comprehendens, quæ tum eſſentiam diuinam, tum creaturas omnes complectitur.

Similitudines Verbi diuini, & humani.

G Secunda. Quemadmodum verbum mentis abſque motu, immaterialiter, atque intellectualiter, ita Verbum diuinum producitur.

Tertia. Quemadmodum verbum hominis productum in eadem manet mẽte à qua producitur, iuxta illud D. Fulgentij lib. 3. ad Monimum; Mens cogitando verbum intra ſe generat; & ſic generat verbum de ſe, vt genitum habeat apud ſe: ſic verbum diuinũ in ipſo Patre manet, a quo gignit; vnde illud Io. 1. Vnigenitus, qui eſt i ſinu Patris.

D. Fulgentius. *Ioan. 1.*

H Quarta. Quemadmodum verbum hominis eſt imago rei, quę intelligitur ſic verbum Patris eſt imago Patris, quã ſemetipſum intellectione infinita comprehendens, producit.

Quinta. Quemadmodum verbum ſiue conceptus, in mente artificis, principium eſt fabricandi, ita verbum diuinum in mente Patris, principiũ eſt operãdi: Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Sexta. Quemadmodum verbum mẽtis per vocem oſtenditur, ſic Verbũ diuinum per humanitatẽ hominibus eſt demon-

D. Auguſt. demonſtratũ.iuxta illud D.Auguſt. 15. de Trinit. c.11. Ita verbũ noſtrum vox quodammodo corporis fit, aſſumendo eã,in qua manifeſtetur ſenſibus hominum,ſicut verbum Dei caro factũ eſt, aſſumendo eam,in qua & ipſum manifeſtaretur ſenſibus hominum,&c.

Eccleſ.37. Septima eiuſdem Auguſt.eodem loco, Opera(inquit)hominis nulla ſunt, quæ non prius dicantur in corde,vnde ſcriptum eſt Eccleſ. 37. Initium omnis operis verbum. & poteſt eſſe verbum noſtrum,quod non ſequatur opus, non poteſt autem eſſe opus, niſi præcedat verbum.Sic & verbum Dei potuit eſſe nulla exiſtente creatura,creatura verò nulla eſſe poteſt, niſi per ipſum, per quod facta ſunt omnia.Hæc ille.

Octaua. Quemadmodum conceptus noſter tandiu durat, quandiu durat intellectio, ſic diuinum Verbum. In ſempiternum autem permanet Patris intellectio æterna, atque indiuiſibilis,in ſempiternum quoque permanet verbum, quod per illam producitur.Quia vero intellectio Patris,perpetuò eſt in actu, verbi quoq; generatio perpetuò eſt in actu. Quocircà vera eſt hæc enũciatio; verbum ſemper gignitur, ſine producitur.Hinc illud Michęæ 5.egreſſus,Hebraicè,egreſſiones eius, ab initio, à diebus æternitatis; vtitur enim vates numero multitudinis, eò quod verbi generatio ſempiterna eſt,coexiſtitque multis durationibus noſtris.

Nona. Quemadmodum verbum noſtrum repræſentat res, quæ intelliguntur,ſic diuinum Verbum.Quia verò Pater producit verbum intelligendo eſſentiam,perſonas diuinas, & creaturas omnes,efficitur vt Verbum diuinũ, eſſentiam diuinam,perſonas,creaturaſq; omnes repræſentet;atq; adeò eſſentię, perſonarum,creaturarũque omnium ſit ſpeculum clariſſimum.

Hæ ſunt inter verbum noſtrum, & diuinum ſimilitudines.diſſimilitudines quoque non paucæ inter vtrumq; cernuntur.Nam vt ait Baſil. 2. contra Eunomium; Non eſt poſſibile, parua & vilia, diuinis atque æternis ad vnguẽ accommodari. Et Auguſt. ſerm. 190. de tempore, Deus (inquit) cum æſti- *D. Auguſt.*

E matur,non poteſt æſtimari, cum comparatur,non poteſt comparari, videlicet æquali comparatione.

Prima diſſimilitudo. Verbum noſtrũ initium habet temporis, cum enim illud efformamus intellectu, tunc eſſe incipit, at verbum diuinum omni principio caret,& æternum eſt.

Secunda.Verbo noſtro prior eſt tempore mens,à qua producitur;Verbo diuino non eſt prior tempore Pater, à quo gignitur.Etenim ęternus filius eſt, quemadmodum Pater.

F Tertia.Verbum noſtrum natura ipſa differt à producente, diuinum conſubſtantiale eſt Genitori.

Quarta. Verbum noſtrum accidens eſt ſubiecto inhærens;diuinum ſubſtantia per ſe ſubſiſtens.

Quinta.Verbum noſtrum per ſe efficere nihil poteſt, diuinum verbum eſt omnipotens.

Sexta. Verbum noſtrum vita caret; diuinum æternam viuit vitam.

Diſſimilitudines inter Verbum diuinum, & humanum.

Septima. Noſtrum verbum eſt multiplex, diuinum vnicum tãtummodo. G Quia enim multas producimus intellectiones, multa quoq; verba, multoſve conceptus mente effingimus, quibus res varias, diuerſaſque intellectu concipimus. At Deus vnico actu ſemetipſum,creaturaſque omnes intelligit, vnicumque ac perfectiſſimum verbum producit, quo dicit omnia. Nos ſæpè loquimur, quia vnica nobis locutio, ſiue interna ea ſit,ſiue externa, non eſt ſatis.Deus verò ſemel tantum locutus eſt,eaque vnica locutione omnia dixit H exprimendo, ſcilicet, diuinam eſſentiam, perſonas, & creaturas omnes. Vnde D.Aug. illud Pſal.61.Semel locutus eſt Deus,de verbo diuino exponit: Apud ſe(inquit Auguſt.) ſemel locutus eſt Deus; hic inter homines, ſæpè multis modis patribus per multiformem creaturam locutus eſt,&c. Et Pſal. 44. Dicere (ait) Dei ſine initio eſt, & ſine fine,& tamen vnum verbum dicit, dicat alterum,ſi,quod dixit,tranſierit.Cũ verò,& à quo dicitur manet, & quod dicitur manet, & ſemel dicitur, & non finitur. Et ipſum ſemel ſine initio dicitur,nec bis dicitur,quia non tranſit, quod

Semel loquitur Deus. D. Auguſt.

Digitized by Google

quod ſemel dicitur. Item legimus Pſalm.61. Semel locutus eſt Deus; toties locutus eſt Deus per prophetas, toties per Apoſtolos, hodieq; loquitur per ſanctos ſuos, & ait, Semel locutus eſt Deus: Vnde ſemel locutus eſt, niſi per verbũ ſuum? Hæc Auguſt. & D. Athanaſius ſerm. 3. contra Arianos: Hominibus (inquit) multa, & frequẽtia quotidie verba enaſcuntur, & prætereunt, eo quòd priora non maneant, ſed euaneſcãt; quod ideò contingit, quia mortales iſtorum verborum Patres lubricas, & prætermeabiles habeant ætates. Cogitationes autem tales ſunt, qualia illa, quæ loquuntur; vnde fit, vt multa verba habeant, & poſt multa verba nihil eorum incolume poſſideãt ſimul enim, vt deſijt quis loqui, conſumptum eſt verbum. Cõtra verò Dei verbum vnum eſt, atq; idem, & in æternum permanet, ſine mutatione, nõ primum aut ſecundum, ſed ſemper idem exiſtens. Conueniebat ſiquidem vnius Dei vnicam eſſe imaginem, atque vnicum verbum, vnicam item ſapientiam. Hæc ille.

D. Athan.

Octaua. Verba noſtra tam oris, quã mentis effluunt, & dilabũtur, diuinum verbum æternum eſt, quemadmodum æterna intellectio Patris, vt dixit Athanaſius.

Nona. Verbum noſtrum nõ eſt filius noſter, verbum diuinum eſt filius Patris. filius enim, vt colligit ex D. Tho. 1. p. q. 27. art. 2. eſt viuens, quod procedit à viuente coniuncto, per actionem vitalem, cui ſimile eſt ſecundum naturam. Sic ſe habet Verbum diuinum; nam viuens eſt, & à Patre viuente, ſibique coniuncto vitaliter, nempè per intellectionem procedit; cui maximè ſimilis eſt ſecundum eãdem eſſentiam. Verbo autem noſtro hæc definitio minimè congruit: congrueret autem ſi eſſet ſubſtantia viuens. Nam ſi animus noſter conceptum ſuiipſius gigneret, conceptusq; eſſet ſubſtantia viuens, & intelligens; eſſet propriè animi filius, eiusq; productio generatio optimo iure diceretur.

Diſſimilitudines inter verbum vocale, et verbum diuinum ex D. Athanaſio.

D. Athanaſ. ſerm. 3. contra Arianos diſſimilitudines inter verbum voce

E prolatum, & Verbum diuinum his verbis explicat. Hominum verbum, vt ſyllabis conſtat, ita neque viuit, neque agendi vires poſſidet; ſed ſolummodò eſt in loquente index mentis, & ſtatim vbi enunciatum eſt, præterit, neque vlterius apparet; quia nihil erat, priuſquam enuntiaretur. Ideoq; neq; viuit, neque agendi vires habet, neque hominis naturam poſſidet; idque ita accidit, quia homo eſt, qui illud gignit, ex non ente ſortitus eſt naturam. Dei autem verbum non (vt ſic dicam) enunciato-
F rium eſt, aut ſonus vocum, aut complexio dictionum, qua Deus ſingulis reb. præcepit, vt exiſterent; ſed quale ex luce ſplendor, tale & ipſum eſt, genitum quiddam, & perfectum ex perfecto, ac proinde Deus eſt, & imago Dei. Deus enim (inquit Ioan.) erat verbum. Verba hominum nihil efficaciæ habent ad agendum, ideoq; non verbis, ſed manibus homines operantur, è diuerſo Dei Verbum, vt inquit Apoſtolus, viuum eſt, & efficax. Hæc Athanaſ.

Quomodo Verbum diuinum dicatur prodiſſe ex ore altiſſimi.

At probabit aliquis, Verbum diui-
G num inſtar verbi vocalis à Patre procedere. ſiquidem Eccleſiaſtici 24. ſapientia dicitur ex ore Dei prodijſſe. Ego (inquit) ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Reſpondemus, Patris os non eſſe corporeum, ſed ſpiritale; id verò eſſe intellectum: quemadmodum enim nos ore loquimur, ita intellectu Pater Verbum ſuũ dicit. quia ergò per intellectum diuinum Verbum producitur; ideò ex ore altiſſimi prodijſſe Sapientia dicitur. Quamuis autem hæreticum dogma ſit
H Verbum diuinum productione externa per vocem, & ſonum, eſſe à Patre productum, vt producitur verbum vocale ab homine; tamen rectè dici poteſt, eſſe productum generatione interna per intellectum, veluti per os Patris, inſtar verbi noſtri ore prolati.

D. Auguſt. Verbum diuinum cum verbo ſcripto confertur ab Auguſtino.

D. Auguſt. Pſal. 44. Verbum diuinum cum verbo quoq; ſcripto confert; de Patre enim verba illa Pſa. exponit: Lingua mea calamus ſcribe, velociter ſcribentis; eo quòd verbum ſuum Deus in ſeipſo veluti ſcribat. Cum verbum dicat Deus (ait Auguſt.) & verbum, quod dicitur

Digitized by Google

dicitur, non ſonet, & tranſeat, ſed & dicatur, & maneat, ſcriptis hoc maluit Deus comparare, quam ſonis. Hæc Auguſt. Quam autem velociter Pater hoc verbum ſcribat, ſic explicat; Velociter Dei tale eſt, vt velocius nihil ſit, in ſcripturis enim ſcribitur litera poſt literam, ſyllaba poſt ſyllabam, verbum poſt verbum, nec ad ſecundum tranſitur, niſi primo præſcripto. ibi autem, id eſt, in Deo, nihil velocius, vbi non multa ſunt verba, nec tamen aliquid prætermiſſum eſt, cum in vno ſint omnia. Hæc Auguſtinus.

Lactātius. Nec verò illud Lactantij dictum eſt recipiēdum lib. 4. de Sapientia cap. 8. Dei (inquit) filius, cum voce, ac ſono ex Dei ore proceſſit, ſicut verbum, ea ſ. ratione quia voce eius ad populum fuerat vſurus, id eſt, quod ille magiſter futurus eſſet doctrinæ Dei, & cœleſtis arcani, ad homines perferendi, quod ipſum primò locutus eſt, vt per eum ipſe ad nos loqueretur. Hæc ille. Verbum enim diuinum, ſine vlla voce, ac ſono à Patre admirabiliter producitur eodem loco verbum Dei vocat vocalem ſpiritum, quem Deus non vtero, ſed mente concepit.

Verbum ex corde Patris dicitur procedere. D. Ambro. Tertull. D. Cyrill. D. Gregor. Nazianz. D. Auguſt. Dicitur etiam Pater corde producere verbum. Nam illud Pſal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum; Patres æterno Patri tribuunt. Ambroſius in tract. de ſymbolo, & ad ſinem lib. 5. in Luc. & lib. 2. de fide cap. 1. Tertul. lib. 2. aduerſus Marcionem, & in libro aduerſus Praxeam c. 7. D. Cyrillus lib. 2. de Trinit. D. Greg. Nazian. in tract. de fide; Propheta ex voce Dei, Eructauit (inquit) cor meum verbum bonum; Vides hoc verbum filium Dei eſſe, quē non aliunde quam de paterno pectore, & vt ita dicam de vtero cordis Dei credimus extitiſſe. Hæc ille. Auguſt. item in expoſitione ipſius Pſal. 44. Ne putares (aït) aliquo coniugio indiguiſſe Deum, vnde filium generaret; Eructauit (inquit) cor meum verbum bonum itē: Vnde profert Deus verbum, niſi ex corde ſuo, ex intimo ſuo? Hæc ille. Cor Patris intellige appellari intellectum, per quem verbum producitur.

Sap. 7. dicitur ſapientia produci in-

A ſtar vaporis. Nam appellatur vapor virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis illius ſyncera, candor lucis æternę, & ſpeculū ſine macula maieſtatis, & imago bonitatis illius. Dicitur autē uapor metaphoricè ad humilē hominis captum, quemadmodum uapor ſuauiſſimus è flore, uel unguēto, ſic ſapiētia, uerbumq́; diuinum fragrantiſſimum, ex Patre emanat. Euſebius lib. de demonſtratione Euangelica cap. 3. Deus (inquit) diuinam, uitalemq́; fragrantiam, quæ animo, & cogitatione B duntáxat percipi poteſt, produxit. Candor nominatur lucis æternæ, id eſt, ſplendor Patris, ut legit Ambroſ. lib. 1. de fide cap. 4. ſpeculum maieſtatis Dei, & imago bonitatis illius quia uerbum ſpeculum eſt, & imago producētis. Ambroſius; Splēdor eſt, quod claritas paternæ lucis in filio ſit, ſpeculū ſine macula, ꝙ Pater uideat in filio, imago bonitatis, ꝙ nō corpus in corpore, ſed uirtus in filio tota cernatur, &c. *Verbum uapor virtutis Dei, emanatio claritatis illius, cādor lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, & imago Patris. Sapien. 7.*

Similē in modum à Paulo ad Hebr. 1. Verbum uocatur ſplendor, & figu- C ra, Græcè χαρακτὴρ, ſubſtantiæ Patris. Ambroſius eodē loco; Imago (inquit) docet non eſſe filium Patri diſſimilem, character expreſſum eſſe ſignificat; ſplēdor ſignat æternum. Imago non eſt vultus corporalis, non fucis compoſita, nō ceris, ſed ſimplex de Deo, egreſſa de Patre, expreſſa de fonte. Hæc ille. *D. Ambro.*

Præterea dicitur Verbum ex vtero genitum, celebri illo loco Pſalmi 109. Ex vtero ante Luciferum genui te. Sed quæret aliquis, num ſimilitudo hæc ſumpta ſit ex vtero fœminæ, an ex vte- D ro viri? Videntur enim viri non generare ex utero. Quam ob cauſam D. Irenæus lib. 3. c. 27. illud Pſal. 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedē tuam interpretatur de Meſſia naſcituro ex uētre, non Dauidis, ſed Virginis, his verbis: Propter hoc, de fructu ventris eius regē promiſit, quod erat propriū Virginis prægnantis, & non de fructu lumborum eius, vel renum eius, quod eſt proprium viri generantis, & mulieris ex viro conceptionē facientis. Hæc ille. & Tertullianus lib. 3. contra Marcionē, Nathan (inquit) Propheta pro- *D. Irenæus. Ex utero genuit Pater filium. Tertull.*

Digitized by Google

E ſeſſionem ad Dauid facit, ſemini eius, quod erit (inquit) ex ventre ipſius. Hoc ſi in Salomonem ſimpliciter ediſſeras, riſum mihi incuties, videbitur n. Dauid peperiſſe Salomonem, &c.

Nihilominus in literis ſacris homines ex vtero dicuntur generare Geneſ. 15. ait Dominus Abrahamo: Qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem. 2. Reg. 16. ait Dauid: Ecce filius meus, ſcilicet Abſalon, qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam, & ca. 7. Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo. Iob. 19. F Orabam filios vteri mei. 2. Paralip. 32. Regem Aſſyriorum filii, qui egreſſi fuerant de vtero eius, interfecerunt. Nō tamen decipiaris, aduerte Hebręos vterum tribus vocabulis ſignificare בטן beten מעים megaim & רחם rechem. Illa duo priora, tam de fęminis dicuntur, quam de viris, tertium nomen rechem fœmineum tantum vterum ſignificat. locis ergo citatis, in quibus generatio ex vtero tribuitur viris, nomen eſt megaim, commune fœminis, & viris, quod ſignificat ventrem, & viſcera. G Significatur verò illis locis filios generari ex vtero, hoc eſt, viſceribus patrum. Pſal. 131. nomen eſt Beten, & Iob. 19. hoc verò Pſal. 109. loco, quem explicamus, nomen eſt rechem quod ſignificat fœminæ vterum.

Geneſ. 15.
2. Reg. 7. & 16.
Iob. 19.
2. Para. 32.

Reſpōdemus ergo quæſtioni propoſitæ, ſimilitudinem ſumptam eſſe ex vtero fœmineo, ſiue vulua, vt loquitur Tertullianus in lib. aduerſus Praxeam, c. 7. Primogenitus, inquit, vt ante omnia genitus, & vnigenitus, vt ſolus ex Deo genitus, propriè de vulua cordis H ipſius ſecundam quod, & pater ipſe teſtatur Pſal. 44. eructauit cor meum ſermonem optimum. Hæc ille.

Tertullianus.

Dicitur autem verbum ex vtero Patris genitum, noſtro loquendi more, quemadmodū dicitur ex corde Patris productum, videlicet ex intellectu. Gignit ergo Pater verbum ſuum, ſiue filium, modo quodam ineffabili, quippè qui ſolus gignit, aliena vulua non indigens, vt indigent homines. Solus ipſe ad æternam hanc, & admirabilem generationem perficiendam eſt ſatis. E ideò dicitur ex vtero genuiſſe, non n. alieno fuit opus. Qua de re ſic D. Tho. ſcripſit lib. 4. contra gentes ca. 11. Eorum, quæ ad generationem prolis requiruntur, quædam conueniunt patri, & quædam matri, tanquam patienti, & recipienti. cùm autem conceptio verbi ſecundùm hoc ſit, quòd Deus ſeipsū intelligit, ipſum autem diuinum intelligere, non eſt per aliquam virtutem paſſiuam, ſed quaſi actiuam, quia intellectus diuinus non eſt in potentia, ſed in actu tantum, ideò in generatione F verbi non competit hoc ratione matris ſed ſolum patris. Vnde quæ in generatione carnali, diſtinctim patri, & matri conueniunt, omnia in generatione Verbi Patri attribuuntur, in literis ſacris. Sic D. Tho. Quemadmodum verò hoc loco tribuitur filio generatio ex vtero Patris, ſic tribuitur illi cōceptus, & partus; Prouer. 8. ait diuina ſapiētia, id eſt, diuinum verbum: Nondū erant abyſſi, & ego iam concepta erā; item: Ante omnes colles ego parturiebar, concepta erat in vtero Patris, parturiebatur ex eodem vtero.

D. Thomas

G Dicitur prætereà filius genitus ex vtero, quia in fęmineo vtero gignitur filius, & genitus per tēpus aliquod manet. Eundem in modum ex vtero Patris gignitur Vnigenitus, in eo autem perpetuò eſt, iuxta illud Ioan. 1. Vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris. Item. Verbum erat apud Deum. Dicitur quoque ex vtero gigni filius, ſiue Verbum, quia verbum eſt conceptus, conceptus autem vteri eſt alicuius. Noſter intellectus veluti vterus recipit formas intel- H ligibiles ab obiecto, illiſq; receptis veluti ſemine, gignitur conceptus. Pater verò ſummus ex eſſentia ſua, per infinitum illum vterum, hoc eſt, intellectum ſuum, nō recepta aliqua imagine intelligibili, ſed ipſa diuina eſſentia rationem imaginis obtinente, & infinito intellectus vtero recepta, infinitum gignit verbum, ſe ipſum intelligens.

Ioan. 1.

Sic in ijs humano ore balbutimus, ad captū enim noſtrū ſe demittit Deus, cum ſibi vterū tribuit, cor, & huiuſmodi alia. Vnde illud D. Athanaſij in oratione contra Arianos, in hoc dictum;

D. Athan.

Deus.

Deus erat verbum, Cõſuetudo (inquit) eſt Sacræ ſcripturæ, humanitus ea, quæ ſupra hominem ſunt, eloqui, & ſignificare. & illud D. Hilarij lib. 12. de Trinit. Plerumque per noſtrorum corporum membra Deus nobis ſignificans operationum ſuarum momenta, ſenſum noſtrum vſu intelligentiæ communis edocuit. D. Hieronymus, Patrẽ ſic inducit loquentem: Non habeo vterum, ſed non poſſum aliter me indicare Patrem, niſi hominis verbis locutus fuero, ex vtero genui te, de mea ſubſtantia. Quando autem dicitur vterus, filius ſignificatur, & filius non adoptatus. De vtero generauit; de ſua natura, de ſuis viſceribus, de ſua ſubſtantia, ex vtero, id eſt, de medullis diuinitatis ſuæ. totum quidquid Pater eſt in diuinitate, dedit filio. Hactenus Hieronymus in Pſalm. 109.

D. Hieron.

Verbum diuinum producitur à Patre velu ti germen infinitum, & flos odoris ſuauiſſimi.

His adde à magno Dionyſio Areopagita duas diuinas perſonas, Filium, & Spiritum ſanctum, productas dici veluti infinita quædam germina, veluti fragrantiſſimos quoſdam flores, velu ti lumina quædam ſplendidiſſima. Etenim in lib. de diuinis Nom. cap. 2. in fine primæ partis hæc ſcribit. Quòd primordialis, & fontana ſit deitas Pater, Filius verò, & Spiritus ſanctus, fecundæ deitatis (ſi fas eſt dicere) germina plantata diuinitus, & veluti flores, ac ſuperſubſtantialia lumina; à Scripturis ſanctis accepimus. Quonam verò modo iſta ſint, neque eloqui neque intelligere poſſumus. Hęc ille. Dionyſius fontanam deitatem Patrem appellat. D. Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 1. appellat fontem: Non eſt (inquit) abſurdum, quod diximus in Patre Filium tã quàm in fonte intelligendum eſſe. Nihil enim aliud nomen fontis nobis ſignificat, quam vt ex quo, Filius verò in Patre, & ex Patre eſt, non profluens foras, &c. Producitur ergo filius à Patre, tanquam à fonte, fons, ſiue fluuius infinitus, non profluens foras, vt ait Cyrillus, ſed in Patris ſinu manens. Quem in modum ex ſole ſplendor emicat, in ſole manet, ex igne caliditas ernat, & in igne permanet. Vnde Cyrillus: Filius (inquit) in Patre, & ex

Dionyſius Areopagita

D. Cyrill.

tre eſt, nõ profluẽs foras, ſed aut quaſi a ſole ſplendor, aut quaſi ab igne inſita caliditas, ſicut quæ ab iſtis profluunt, ſimul cum illis ſunt, vnde profluunt, ac ſemper vnde fluant, oſtendũt; ſic in Vnigenito intelligendum eſt, ex Patre enim eſſe intelligitur, ſed in Patre etiam creditur, &c.

Similitudines productionis verbi diuini, ex D. Baſilio, & Tertulliano.

D. Baſilius lib. 2. Contra Eunomium proceſſionis huius admirandę alia ſimilia ijs verbis proponit. Oportet (inquit) dignam de Deo generationem intelligere impaſſibilem, impartibilem, indiuiſibilem, ſine tempore, inſtar reſplendentis à luce radij. Intelligere autem imaginem inuiſibilis Dei, nec ſecundum artificioſas has imagines, ad exemplar poſtea elaboratam, ſed exiſtentem, & conſubſiſtentem cum prototypo, qui ipſi ſubſtantiam dedit, itemq; cum Archetypo exiſtentem, nec imitatione figuratam, ſed tan quam ſigillo aliquo tota Patris natura filio impreſſa. Aut ſi vis, qualis artium ſit conſtitutio, tota ex docentibus in diſcipulos immiſſa, cum nihil deſit docentibus: & perfectio adſit ijs, qui didicerunt. vel id quidem, non ita congruum ad ſimilitudinem, propter temporis ſpatium; illud commodius, qualis eſt intellectionis natura, motibus mentis ſine tempore conſtituta. Hæc Baſilius. Tertullianus his etiam vtitur collationibus, in libro aduerſus Praxeam cap. 8. Protulit Deus ſermonem, id eſt, verbum, ſicut radix fruticem, & fons fluuium, & Sol radium, nec frutex à radice, nec fluuius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur, ſicut nec à Deo ſermo, &c. In ijs verò omnibus ſimilitudinibus illud oportet aduertere, quod D. Cyrillus aduertit lib. 12. Theſauri cap. 15. eas omnes, & huiuſmodi alias in infinitum à diuinis diſtare. At verò vt idem Cyrillus docet lib. 10. in Ioan. cap. 9. quamuis minimæ ſint, ſæpenumero tamen maximas, ſupernaturaleſque res clariores quodammodo faciunt.

D. Baſilius.

D. Cyrill.

Digitized by Google

tem, maieſtatemque verbi, ſæpè deſcripſit. Hæc Lactantius. E

Quid verò Mercurius de verbo ſcripſerit indicat Auguſt. in lib. de quinque hæreſibus cap. 3. Scripſit (inquit) Mercurius librum, qui λόγος τέλειος appellatur, id eſt, verbum perfectum; magnum nomen libri huius, quia magnus eſt, de quo ſcriptus eſt liber. Quid enim perfectius Verbo, q ſolus eſt inter mortuos liber? Audiamus quid loquatur Mercurius de Verbo perfecto. Dominus (inquit) & omnium factor Deorum, ſecundum fecit Dominum, F & poſt pauca: Quoniam ergo hunc fecit primum, & ſolum, & vnum, bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum, lætatus eſt, & valdè dilexit tanquam vnigenitum ſuum. Item alio loco ſic: Filius benedicti Dei, atque bonę voluntatis, cuius nomen non poteſt humano ore narrari, de ſolo Deo, Dominus eſt omniũ dominante Deo mortalib. ſuper homines eſt. Hæc Mercurius apud Auguſtinum, qui de Verbo diuino loqui eum exiſtimat.

Mercurius Triſmegiſtus.

Idem Mercurius in Pymandro. Mens G (inquit) Deus vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, vita, & lux, cum verbo ſuo mentem alteram opificem peperit, qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen. Accedit his vulgata illa eiuſdẽ ſententia, Monas genuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorẽ; hoc eſt, vnus Deus genuit vnicum filium, & in ſe amorem reflectens produxit Spiritum ſanctum. Illud quoque in Pymandro: Mens Deus tuus, mentis verò germen verbum lucens Dei filius & Lactantius lib. 4. de ſapientia ca. 27. H Trimegiſtus (ait) de Deo Patre omnia, & de Filio locutus eſt multa, quæ diuinis continentur arcanis.

D. Auguſt.

Præterea notũ fuiſſe Platonicis Verbum diuinum, indicat Auguſtinus lib. 7. confeſſionum cap. 9. illis verbis: Procuraſti mihi quoſdam Platonicorũ libros, & ibi legi non quidem ijs verbis, ſed hoc idem omninò multis & multiplicibus rationibus ſuaderi; quod In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. & quæſtione 25. ſuper Exodum, difficile ait eſſe explicatu, cur in tertia plaga Magi Pharaonis defecerint, dixerintque, Digitus Dei eſt hic, Digitum verò Dei docet ſignificare Spiritũ ſanctũ. Deinde hæc addit: Cõmendatur fortaſſe Trinitas, & quod verum eſt, ſummi philoſophi gentium, quantum in eorum literis indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, quamuis de Patre & filio non tacuerint, &c.

D Cirylluſ

D. Item Cyrillus libro 8. contra Iulianum aſſerit philoſophos affirmaſſe eſſentiam Dei vſque ad tres ſubſiſtentias attingere, interdum etiam Trinitatis nomen ponentes. Primum, inquit, autorem ſummum conſtituunt, ſtantẽ, immobilem, beneficum per omnia, & illum eſſe dicunt Bonum, ex ipſo autem factam eſſe mentem, quam ſecundum nominant Deum, & præſidentem mundo opificem. Præterea & tertiam narrant mundi animam. Eodem libro idem Cyrillus citat hæc Porphyrij verba, quibus oſtendit Platonem ſenſiſſe, diuinam eſſentiam ad tres attingere ſubſiſtentias. Vſque ad tres ſubſiſtentias dicit Plato Dei progredi eſſentiam, & eſſe quidem dicit, ſummè Deum, Bonum, poſt illum autem ſecundum conditorem; tertiam autem mundi animam, nam vſq; ad animam diuinitatem progredi.

Theodoretus.

Similiter Theodoretus li. 2. de principijs. Plotinus (inquit) ac Numenius explicantes Platonis mentẽ, tria aiunt poſita à Platone æterna, ipſum videlicet, Bonum, Mentemque, & huius vniuerſi Animam, vocat enim Bonum, quẽ nos Patrem dicimus, Mentem verò ſeu intellectum, quem nos filium, verbumq; appellamus; Potentiam verò, quæ animet omnia, & viuificet, Animam vocat, eam, quam ſacrę literæ Spiritum ſanctum appellant. Atq; hæc ipſa vt ſæpè iam dixi, ex Hebræorum ſapientia, & Theologia ſubducta ſunt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum; Plato (inquit) apertè in Epiſtola ad Eraſtum, & Coriſcum, videtur neſcio quomodo Patrem, & filiũ oſtendere, ex Hebraicis vocibus, cum circa locutionem hortatur; Iurantes ſtudio nõ ineleganti, & ſtudij ſorore diſciplina,

Deum

Deum omnium rerum cauſam, & ducis, & cauſæ patrem Dominum iuretis; quem ſi rectè philoſophati fueritis, cognoſcetis. Et quæ eſt in Timęo concio, Patrem vocat opificem, ſic dicens; Dij deorum, quorum ego ſum Pater, & opifex operum. quare quando etiam dicit, circa omnium regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia, illum quoque omnium cauſam appellans, ſecundum autem circa ſecunda, & tertiũ circa tertia, non aliter ego exaudio quam ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe Spiritum ſanctum Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia. Hæc Clemens Alex. Ex quibus conſtat philoſophis Verbum diuinum, & Sacroſanctam Trinitatem fuiſſe cognitam. Lege plura apud Diuum Cyrillum loco indicato, Euſebium libro 11. de præparatione Euangelica cap. 10. & lib. 7. cap. 5. Eugubinum lib. 1. de Perenni philoſophia, & Beſſarionem libro 2. in calumniatorem Platonis cap. 4.

Dubio reſpondemus: Auguſtinum ſcribere, philoſophos de Patre, & Filio non tacuiſſe; Mercurij item verba de Verbo diuino interpretari. Lactantium affirmare, de filio Dei multa, quæ diuinis continentur arcanis eundem Mercurium locutum. Theodoretum quoque, & Clementem Alexandrinum, ſententiam Platonis de auguſtiſſimo Trinitatis myſterio exponere, vt viſum eſt. Quamobrem concederent forſitan Verbum diuinum philoſophis fuiſſe notum. Quod ſi verum eſt, huiuſmodi cognitionẽ vel ex peculiari Dei illuſtratione, vel ex doctrina maiorum, Hebræorum, vel Ægyptiorũ, vel Sibyllarũ, vel deniq; dæmonum nacti ſunt. Dæmonibus enim notiſſimum eſſe Verbum diuinum nemo dubitat. Serapidis eſſe dicitur hoc oraculum reſpondentis Ægyptio cuidam regi. *[Reſpondetur quæſtioni propoſitæ.]*

Principio Deus eſt, tum ſermo, & ſpiritus iſtis,

Additur, æquaua hæc ſunt, & tendentia in vnum.

In Serapide autem oraculum reddebat dæmon, cui Deum perſonis trinum eſſe exploratiſſimum eſt. Dæmones item indicaſſe Mercurio futura tẽpora perditionis ſuæ, putat Auguſtin. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 23. Lege Auguſtinum Eugubinum libro 3. de perenni philoſophia ca 14. & ſequentibus, de oraculis dæmonum.

Veroſimilius eſt, Verbum diuinum non fuiſſe philoſophis notum. Quid autem verbi nomine intellexerint, indicat Philo Hebræus initio lib. de opificio mundi; Deus (inquit) poſtquam decreuit viſibilem hunc mundum condere, prius formauit ſimulachrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei, Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum, & infra: Si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nihil aliud eſſe dixerit mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. Nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere, & poſt pauca. Liquet, quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearũ, verbum Dei. Hæc Philo ille, de quo vt ait Hierony. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis vulgò apud Græcos dicebatur ἢ πλάτων φιλωνίζει ἢ φίλων πλατωνίζει, hoc eſt, aut Plato philomzat, aut Philo platonizat, ꝓpter ſimilitudinem ſenſuum & eloquij. Ex quibus colligitur philoſophos meu tem diuinam, mundi exemplar continentem, ſiue mundum ipſum intelligibilem, verbum, Deum ſecundum, opificem, & Dei primi filium, appellaſſe. *[Verbũ diuinum nõ fuiſſe notum philoſophis oſtenditur.]* *[Philo.]* *[Quid intellexerint philoſophi nomine verbi.]*

Id quod docet Marſilius Ficinus, in compendio Timæi capite nono; Platonici, inquit, ante hunc mundum, exiſtimant ab ipſa bonitate diuina mundum alterum proximè emanare, non viſibilem, ſed intelligibilem, exemplaria omnium continentem, quem diuinum intellectum nominant, & optimũ Boni filium. Macrobius item libro 1. de ſomnio Scipionis cap. 2. ait, ſummum & principem omnium Deum apud Græcos τ' ἀγαθὸν πρωτεπαντόν, i. bonum primum omnium nuncupari, & mentem originales rerum ſpecies, vel ideas continentem, ex ſummo natam *[Marſilius Ficinus.]* *[Macrobius.]*

Deo,

rem, maieſtatemque verbi, ſæpè deſcripſit. Hæc Lactantius.

Quid verò Mercurius de verbo ſcripſerit indicat Auguſt. in lib. de quinque hæreſibus cap. 3. Scripſit (inquit) Mercurius librum, qui λόγος τέλειος appellatur, id eſt, verbum perfectum; magnum nomen libri huius, quia magnus eſt, de quo ſcriptus eſt liber. Quid enim perfectius Verbo, q. ſolus eſt inter mortuos liber? Audiamus quid loquatur Mercurius de Verbo perfecto. Dominus (inquit) & omnium factor Deorum, ſecundum fecit Dominum, & poſt pauca: Quoniam ergo hunc fecit primum, & ſolum, & vnum, bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum, lætatus eſt, & valde dilexit tanquam vnigenitum ſuum. Item alio loco ſic: Filius benedicti Dei, atque bonæ voluntatis, cuius nomen non poteſt humano ore narrari, de ſolo Deo, Dominus eſt omniũ dominante Deo mortalib. ſuper homines eſt. Hæc Mercurius apud Auguſtinum, qui de Verbo diuino loqui eum exiſtimat.

Mercurius Triſmegiſtus.

Idem Mercurius in Pymandro. Mens (inquit) Deus vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, vita, & lux, cum verbo ſuo mentem alteram opificem peperit, qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen. Accedit his vulgata illa eiuſdẽ ſententia, Monas genuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorẽ; hoc eſt, vnus Deus genuit vnicum filium, & in ſe amorem reflectens produxit Spiritum ſanctum. Illud quoque in Pymanero: Mens Deus tuus, mentis verò germen verbum lucens Dei filius & Lactantius lib. 4. de ſapientia ca. 27. Trimegiſtus (ait) de Deo Patre omnia, & de Filio locutus eſt multa, quæ diuinis continentur arcanis.

D. Auguſt.

Præterea notũ fuiſſe Platonicis Verbum diuinum, indicat Auguſtinus lib. 7. confeſſionum cap. 9. illis verbis: Procuraſti mihi quoſdam Platonicorũ libros, & ibi legi non quidem ijs verbis, ſed hoc idem omninò multis & multiplicibus rationibus ſuaderi; quod In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. & quæſtione 25. ſuper Exodum, difficile ait eſſe explicatu, cur in tertia plaga Magi Pharaonis defecerint, dixerintque, Digitus Dei eſt hic, Digitum verò Dei docet ſignificare Spiritũ ſanctũ. Deinde hæc addit: Cõmendatur fortaſſe Trinitas, & quod verum eſt, ſummi philoſophi gentium, quantum in eorum literis indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, quamuis de Patre & filio non tacuerint, &c.

D. Cyrillus

D. Item Cyrillus libro 8. contra Iulianum aſſerit philoſophos affirmaſſe eſſentiam Dei vſque ad tres ſubſiſtentias attingere, interdum etiam Trinitatis nomen ponentes. Primum, inquit, autorem ſummum conſtituunt, ſtantẽ, immobilem, beneficum per omnia, & illum eſſe dicunt Bonum, ex ipſo autem factam eſſe mentem, quam ſecundum nominant Deum, & præſidentem mundo opificem. Præterea & tertiam narrant mundi animam. Eodem libro idem Cyrillus citat hæc Porphyrij verba, quibus oſtendit Platonem ſenſiſſe, diuinam eſſentiam ad tres attingere ſubſiſtentias. Vſque ad tres ſubſiſtentias dicit Plato Dei progredi eſſentiam, & eſſe quidem dicit, ſummè Deum, Bonum, poſt illum autem ſecundum conditorem; tertiam autem mundi animam, nam vſq; ad animam diuinitatem progredi.

Theodoretus.

Similiter Theodoretus li. 2. de principijs. Plotinus (inquit) ac Numenius explicantes Platonis mentẽ, tria aiunt poſita à Platone æterna, ipſum videlicet, Bonum, Mentemque, & huius vniuerſi Animam, vocat enim Bonum, quẽ nos Patrem dicimus, Mentem verò ſeu intellectum, quem nos filium, verbumq; appellamus; Potentiam verò, quæ animet omnia, & viuificet, Animam vocat, eam, quam ſacræ literæ Spiritum ſanctum appellant. Atq; hæc ipſa vt ſæpè iam dixi, ex Hebræorum ſapientia, & Theologia ſubducta ſunt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum; Plato (inquit) apertè in Epiſtola ad Eraſtum, & Coriſcum, videtur neſcio quomodo Patrem, & filiũ oſtendere, ex Hebraicis vocibus, cum circa locutionem hortatur; Iurantes ſtudio nõ ineleganti, & ſtudij ſorore diſciplina,

Deum

Deum omnium rerum cauſam, & ducis, & cauſæ patrem Dominum iuretis; quem ſi rectè philoſophati fueritis, cognoſcetis. Et quæ eſt in Timæo concio, Patrem vocat opificem, ſic dicens; Dij deorum, quorum ego ſum Pater, & opifex operum. quare quando etiam dicit, circa omnium regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia, illum quoque omnium cauſam appellans, ſecundum autem circa ſecunda, & tertiũ circa tertia, non aliter ego exaudio quam ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe Spiritum ſanctum Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia. Hæc Clemens Alex. Ex quibus conſtat philoſophis Verbum diuinum, & Sacroſanctam Trinitatem fuiſſe cognitam. Lege plura apud Diuum Cyrillum loco indicato, Euſebium libro 11. de præparatione Euangelica cap. 10. & lib. 7. cap. 5. Eugubinum lib. 1. de Perenni philoſophia, & Beſſarionem libro 2. in calumniatorem Platonis cap. 4.

Reſpondetur quæſtioni propoſitæ.

Dubio reſpondemus: Auguſtinum ſcribere, philoſophos de Patre, & Filio non tacuiſſe; Mercurij item verba de Verbo diuino interpretari. Lactantium affirmare, de filio Dei multa, quæ diuinis continentur arcanis eundem Mercurium locutum. Theodoretum quoque, & Clementem Alexandrinum, ſententiam Platonis de auguſtiſſimo Trinitatis myſterio exponere, vt viſum eſt. Quamobrem concederent forſitan Verbum diuinum philoſophis fuiſſe notum. Quod ſi verum eſt, huiuſmodi cognitionẽ vel ex peculiari Dei illuſtratione, vel ex doctrina maiorum, Hebræorum, vel Ægyptiorũ, vel Sibyllarũ, vel deniq; dæmonum nacti ſunt. Dæmonibus enim notiſſimum eſſe Verbum diuinum nemo dubitat. Serapidis eſſe dicitur hoc oraculum reſpondentis Ægyptio cuidam regi.

Principio Deus eſt, tum ſermo, & ſpiritus iſtis,

Additur; æquæua hæc ſunt, & tendentia in vnum.

In Serapide autem oraculum reddebat dæmon, cui Deum perſonis trinum eſſe exploratiſſimum eſt. Dæmones item indicaſſe Mercurio futura tẽpora perditionis ſuæ, putat Auguſtin. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 23. Lege Auguſtinum Eugubinum libro. 3. de perenni philoſophia ca 14. & ſequentibus, de oraculis dæmonum.

Verbũ diuinum nõ fuiſſe notum philoſophis oſtenditur.

Veroſimilius eſt, Verbum diuinum non fuiſſe philoſophis notum. Quid autem verbi nomine intellexerint, indicat Philo Hebræus initio lib. de opificio mundi; Deus (inquit) poſtquam decreuit viſibilem hunc mundum condere, prius formauit ſimulachrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei, Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum, & infra: Si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nihil aliud eſſe dixerit mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. Nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere, & poſt pauca. Liquet, quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearũ, verbum Dei. Hæc Philo ille, de quo vt ait Hierony. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis vulgò apud Græcos dicebatur ἢ πλάτων φιλωνίζει ἢ φίλων πλατωνίζει, hoc eſt, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat, ꝓpter ſimilitudinem ſenſuum & eloquij.

Philo.

Quid intellexerint philoſophi nomine verbi.

Ex quibus colligitur philoſophos mentem diuinam, mundi exemplar continentem, ſiue mundum ipſum intelligibilem, verbum, Deum ſecundum, opificem, & Dei primi filium, appellaſſe.

Marſilius Ficinus.

Macrobius.

Id quod docet Marſilius Ficinus, in compendio Timæi capite nono; Platonici, inquit, ante hunc mundum, exiſtimant ab ipſa bonitate diuina mundum alterum proximè emanare, non viſibilem, ſed intelligibilem, exemplaria omnium continentem, quem diuinum intellectum nominant, & optimũ Boni filium. Macrobius item libro 1. de ſomnio Scipionis cap. 2. ait, ſummum & principem omnium Deum apud Græcos τ' ἀγαθὸν πρωτεπαντόν, i. bonum primum omnium nuncupari, & mentem originales rerum ſpecies, vel ideas continentem, ex ſummo natam

Deo,

Digitized by Google

rem, maieſtatemque verbi, ſæpè de-ſcripſit. Hæc Lactantius.

Quid verò Mercurius de verbo ſcri-pſerit indicat Auguſt. in lib. de quin-que hæreſibus cap. 3. Scripſit (inquit) Mercurius librum, qui λόγος τέλειος appellatur, id eſt, verbum perfectum; magnum nomen libri huius, quia ma-gnus eſt, de quo ſcriptus eſt liber. Quid enim perfectius Verbo, q. ſolus eſt in-ter mortuos liber? Audiamus quid lo-quatur Mercurius de Verbo perfecto. Dominus (inquit) & omnium factor Deorum, ſecundum fecit Dominum, F & poſt pauca: Quoniam ergo hunc fe-cit primum, & ſolum, & vnum, bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus om-nium bonorum, lætatus eſt, & valde di-lexit tanquam vnigenitum ſuum. Item alio loco ſic: Filius benedicti Dei, at-que bonę voluntatis, cuius nomen non poteſt humano ore narrari, de ſolo Deo, Dominus eſt omniũ dominante Deo mortalib. ſuper homines eſt. Hæc Mercurius apud Auguſtinum, qui de Verbo diuino loqui eum exiſtimat. *Mercurius Triſmegiſtus.* Idem Mercurius in Pymandro. Mens G (inquit) Deus vtriuſque ſexus fœcun-ditate pleniſſimus, vita, & lux, cum verbo ſuo mentem alteram opificem peperit, qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen. Accedit his vulgata il-la eiuſdẽ ſententia, Monas genuit mo-nadem, & in ſe ſuum reflexit ardorẽ; hoc eſt, vnus Deus genuit vnicum fi-lium, & in ſe amorem reflectens pro-duxit Spiritum ſanctum. Illud quoque in Pymandro: Mens Deus tuus, mentis verò germen verbum lucens Dei filius & Lactantius lib. 4. de ſapientia ca. 27. H Trimegiſtus (ait) de Deo Patre omnia, & de Filio locutus eſt multa, quæ diui-nis continentur arcanis.

Præterea notũ fuiſſe Platonicis Ver-*D. Auguſt.* bum diuinum, indicat Auguſtinus lib. 7. confeſſionum cap. 9. illis verbis: Procuraſti mihi quoſdam Platonicorũ libros, & ibi legi non quidem ijs ver-bis, ſed hoc idem omnino multis & multiplicibus rationibus ſuaderi; quod In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-bum, & quæſtione 25. ſuper Exodum,

E difficile ait eſſe explicatu, cur in tertia plaga Magi Pharaonis defecerint, dixe-rintque, Digitus Dei eſt hic, Digitum verò Dei docet ſignificare Spiritũ ſan-ctũ. Deinde hæc addit: Cõmendatur for-taſſe Trinitas, & quod verum eſt, ſum-mi philoſophi gentium, quantum in eorum literis indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, quamuis de Patre & filio non tacuerint, &c.

D. Item Cyrillus libro 8. contra Iu-*D. Cyrillus* lianum aſſerit philoſophos affirmaſſe eſſentiam Dei vſque ad tres ſubſiſten-tias attingere, interdum etiam Trinita tis nomen ponentes. Primum, inquit, autorem ſummum conſtituunt, ſtantẽ, immobilem, beneficum per omnia, & illum eſſe dicunt Bonum, ex ipſo au-tem factam eſſe mentem, quam ſe-cundum nominant Deum, & præſiden-tem mundo opificem. Præterea & ter-tiam narrant mundi animam. Eodem libro idem Cyrillus citat hæc Por-phyrij verba, quibus oſtendit Plato-nem ſenſiſſe, diuinam eſſentiam ad tres attingere ſubſiſtentias. Vſque ad tres ſubſiſtentias dicit Plato Dei pro-gredi eſſentiam, & eſſe quidem dicit, ſummè Deum, Bonum, poſt illum au-tem ſecundum conditorem; tertiam au tem mundi animam, nam vſq; ad ani-mam diuinitatem progredi.

Similiter Theodoretus li. 2. de prin-*Theodoretus.* cipijs. Plotinus (inquit) ac Numenius explicantes Platonis mentẽ, tria aiunt poſita à Platone æterna, ipſum videli-cet, Bonum, Mentemque, & huius vni-uerſi Animam, vocat enim Bonum, quẽ nos Patrem dicimus, Mentem verò ſeu intellectum, quem nos filium verbumq; appellamus; Potentiam ve-rò, quæ animet omnia, & viuificet, Ani mam vocat, eam, quam ſacrę literæ Spi ritum ſanctum appellant. Atq, hæc ip-ſa vt ſæpè iam dixi, ex Hebræorum ſa-pientia, & Theologia ſubducta ſunt.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stro-*Clemens Alexandrinus.* matum; Plato (inquit) apertè in Epiſto la ad Eraſtum, & Coriſcum, videtur ne ſcio quomodo Patrem, & filiũ oſtende re, ex Hebraicis vocibus, cum circa lo cutionem hortatur; Iurantes ſtudio nõ ineleganti, & ſtudij ſorore diſciplina,

Deum

Deum omnium rerum cauſam, & ducis, & cauſæ patrem Dominum iuretis; quem ſi rectè philoſophati fueritis, cognoſcetis. Et quæ eſt in Timeo concio, Patrem vocat opificem, ſic dicens; Dij deorum, quorum ego ſum Pater, & opifex operum. quare quando etiam dicit, circa omnium regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia, illum quoque omnium cauſam appellans, ſecundum autem circa ſecunda, & tertiū circa tertia, non aliter ego exaudio quam ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe Spiritum ſanctum Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia. Hæc Clemens Alex. Ex quibus conſtat philoſophis Verbum diuinum, & Sacroſanctam Trinitatem fuiſſe cognitam. Lege plura apud Diuum Cyrillum loco indicato, Euſebium libro 11. de præparatione Euangelica cap. 10. & lib. 7. cap. 5. Eugubinum lib. 1. de Perenni philoſophia, & Beſſarionem libro 2. in calumniatorem Platonis cap. 4.

Reſpondetur quæſtioni propoſitæ.

Dubio reſpondemus: Auguſtinum ſcribere, philoſophos de Patre, & Filio non tacuiſſe; Mercurij item verba de Verbo diuino interpretari. Lactantium affirmare, de filio Dei multa, quæ diuinis continentur arcanis eundem Mercurium locutum. Theodoretum quoque, & Clementem Alexandrinum, ſententiam Platonis de auguſtiſſimo Trinitatis myſterio exponere, vt viſum eſt. Quamobrem concederent forſitan Verbum diuinum philoſophis fuiſſe notum. Quod ſi verum eſt, huiuſmodi cognitionē vel ex peculiari Dei illuſtratione, vel ex doctrina maiorum, Hebræorum, vel Ægyptiorū, vel Sibyllarū, vel deniq; dæmonum nacti ſunt. Dæmonibus enim notiſſimum eſſe Verbum diuinum nemo dubitat. Serapidis eſſe dicitur hoc oraculum reſpondentis Ægyptio cuidam regi.

Principio Deus eſt, tum ſermo, & ſpiritus iſtis,

Additur, æquaua hæc ſunt, & tendentia in vnum.

In Serapide autem oraculum reddebat dæmon, cui Deum perſonis trinum eſſe exploratiſſimum eſt. Dæmones item indicaſſe Mercurio futura tēpora perditionis ſuæ, putat Auguſtin. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 23. Lege Auguſtinum Eugubinum libro. 3. de perenni philoſophia ca 14. & ſequentibus, de oraculis dæmonum.

Verbū diuinum nō fuiſſe notum philoſophis oſtenditur.

Veroſimilius eſt, Verbum diuinum non fuiſſe philoſophis notum. Quid autem verbi nomine intellexerint, indicat Philo Hebræus initio lib. de opificio mundi; Deus (inquit) poſtquam decreuit viſibilem hunc mundum condere, prius formauit ſimulachrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei, Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum, & infra: Si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nihil aliud eſſe dixerit mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. Nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere, & poſt pauca. Liquet, quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearū, verbum Dei. Hæc Philo ille, de quo vt ait Hierony. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis vulgò apud Græcos dicebatur ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει, hoc eſt, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat, ꝓpter ſimilitudinem ſenſuum & eloquij. Ex quibus colligitur philoſophos mentem diuinam, mundi exemplar continentem, ſiue mundum ipſum intelligibilem, verbum, Deum ſecundum, opificem, & Dei primi filium, appellaſſe.

Philo.

Quid intellexerint philoſophi nomine verbi.

Id quod docet Marſilius Ficinus, in compendio Timæi capite nono; Platonici, inquit, ante hunc mundum, exiſtimant ab ipſa bonitate diuina mundum alterum proximè emanare, non viſibilem, ſed intelligibilem, exemplaria omnium continentem, quem diuinum intellectum nominant, & optimū Boni filium. Macrobius item libro 1. de ſomnio Scipionis cap. 2. ait, ſummum & principem omnium Deum apud Græcos τ' ἀγαθὸν πρωτεπαντον, i. bonum primum omnium nuncupari, & mentem originales rerum ſpecies, vel ideas continentem, ex ſummo natam

Marſilius Ficinus.

Macrobius.

Deo,

Digitized by Google

tem, maieſtatemque verbi, ſæpè deſcripſit. Hæc Lactantius.

Quid verò Mercurius de verbo ſcripſerit indicat Auguſt. in lib. de quinque hæreſibus cap. 3. Scripſit (inquit) Mercurius librum, qui λόγος τέλειος appellatur, id eſt, verbum perfectum; magnum nomen libri huius, quia magnus eſt, de quo ſcriptus eſt liber. Quid enim perfectius Verbo, q. ſolus eſt inter mortuos liber? Audiamus quid loquatur Mercurius de Verbo perfecto. Dominus (inquit) & omnium factor Deorum, ſecundum fecit Dominum, & poſt pauca: Quoniam ergo hunc fecit primum, & ſolum, & vnum, bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum, lætatus eſt, & valde dilexit tanquam vnigenitum ſuum. Item alio loco ſic: Filius benedicti Dei, atque bonę voluntatis, cuius nomen non poteſt humano ore narrari, de ſolo Deo, Dominus eſt omniũ dominante Deo mortalib. ſuper homines eſt. Hæc Mercurius apud Auguſtinum, qui de Verbo diuino loqui eum exiſtimat. Idem Mercurius in Pymandro. Mens (inquit) Deus vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, vita, & lux, cum verbo ſuo mentem alteram opificem peperit, qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen. Accedit his vulgata illa eiuſdẽ ſententia, Monas genuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorẽ; hoc eſt, vnus Deus genuit vnicum filium, & in ſe amorem reflectens produxit Spiritum ſanctum. Illud quoque in Pymandro: Mens Deus tuus, mentis verò germen verbum lucens Dei filius & Lactantius lib. 4. de ſapientia ca. 27. Trimegiſtus (ait) de Deo Patre omnia, & de Filio locutus eſt multa, quæ diuinis continentur arcanis.

Mercurius Triſmegiſtus.

Prætereà notũ fuiſſe Platonicis Verbum diuinum, indicat Auguſtinus lib. 7. confeſſionum cap. 9. illis verbis: Procuraſti mihi quoſdam Platonicorũ libros, & ibi legi non quidem ijs verbis, ſed hoc idem omnino multis & multiplicibus rationibus ſuaderi; quod In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. & quæſtione 25. ſuper Exodum,

D. Auguſt.

E difficile ait eſſe explicatu, cur in tertia plaga Magi Pharaonis defecerint, dixerintque, Digitus Dei eſt hic, Digitum verò Dei docet ſignificare Spiritũ ſanctũ. Deinde hæc addit: Cõmendatur fortaſſe Trinitas, & quod verum eſt, ſummi philoſophi gentium, quantum in eorum literis indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, quamuis de Patre & filio non tacuerint, &c.

D. Cyrillus

D. Item Cyrillus libro 8. contra Iulianum aſſerit philoſophos affirmaſſe eſſentiam Dei vſque ad tres ſubſiſtentias F attingere, interdum etiam Trinitatis nomen ponentes. Primum, inquit, autorem ſummum conſtituunt, ſtantẽ, immobilem, beneficum per omnia, & illum eſſe dicunt Bonum, ex ipſo autem factam eſſe mentem, quam ſecundum nominant Deum, & præſidentem mundo opificem. Prætereà & tertiam narrant mundi animam. Eodem libro idem Cyrillus citat hæc Porphyrij verba, quibus oſtendit Platonem ſenſiſſe, diuinam eſſentiam ad tres attingere ſubſiſtentias. Vſque ad tres ſubſiſtentias dicit Plato Dei G progredi eſſentiam, & eſſe quidem dicit, ſummè Deum, Bonum, poſt illum autem ſecundum conditorem; tertiam autem mundi animam, nam vſq; ad animam diuinitatem progredi.

Theodoretus.

Similiter Theodoretus li. 2. de principijs. Plotinus (inquit) ac Numenius explicantes Platonis mentẽ, tria aiunt poſita à Platone æterna, ipſum videlicet, Bonum, Mentemque, & huius vniuerſi Animam, vocat enim Bonum, quẽ nos Patrem dicimus, Mentem verò H ſeu intellectum, quem nos filium verbumq; appellamus; Potentiam verò, quæ animet omnia, & viuificet, Animam vocat, eam, quam ſacrę literæ Spiritum ſanctum appellant. Atq; hæc ipſa vt ſæpè iam dixi, ex Hebræorum ſapientia, & Theologia ſubducta ſunt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum; Plato (inquit) apertè in Epiſtola ad Eraſtum, & Coriſcum, videtur neſcio quomodo Patrem, & filiũ oſtendere, ex Hebraicis vocibus, cum circa locutionem hortatur; Iurantes ſtudio nõ ineleganti, & ſtudij ſorore diſciplina,

Deum

Digitized by Google

Deum omnium rerum cauſam, & ducis, & cauſæ patrem Dominum iuretis; quem ſi rectè philoſophati fueritis, cognoſcetis. Et quæ eſt in Timęo concio, Patrem vocat opificem, ſic dicens; Dij deorum, quorum ego ſum Pater, & opifex operum. quare quando etiam dicit, circa omnium regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia, illum quoque omnium cauſam appellans, ſecundum autem circa ſecunda, & tertiũ circa tertia, non aliter ego exaudio quam ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe Spiritum ſanctum Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia. Hæc Clemens Alex. Ex quibus conſtat philoſophis Verbum diuinum, & Sacroſanctam Trinitatem fuiſſe cognitam. Lege plura apud Diuum Cyrillum loco indicato, Euſebium libro 11. de præparatione Euangelica cap. 10. & lib. 7. cap. 5. Eugubinum lib. 1. de Perenni philoſophia, & Beſſarionem libro 2. in calumniatorem Platonis cap. 4.

Reſpondetur quæſtioni propoſitæ.

Dubio reſpondemus: Auguſtinum ſcribere, philoſophos de Patre, & Filio non tacuiſſe; Mercurij item verba de Verbo diuino interpretari. Lactantium affirmare, de filio Dei multa, quæ diuinis continentur arcanis eundem Mercurium locutum. Theodoretum quoque, & Clementem Alexandrinum, ſententiam Platonis de auguſtiſſimo Trinitatis myſterio exponere, vt viſum eſt. Quamobrem concederent forſitan Verbum diuinum philoſophis fuiſſe notum. Quod ſi verum eſt, huiuſmodi cognitionē vel ex peculiari Dei illuſtratione, vel ex doctrina maiorum, Hebræorum, vel Ægyptiorũ, vel Sibyllarũ, vel deniq; dæmonum nacti ſunt. Dæmonibus enim notiſſimum eſſe Verbum diuinum nemo dubitat. Serapidis eſſe dicitur hoc oraculum reſpondentis Ægyptio cuidam regi.

Principio Deus eſt, tum ſermo, & ſpiritus iſtis,

Additur, æquana hæc ſunt, & tendentia in vnum.

In Serapide autem oraculum reddebat dæmon, cui Deum perſonis trinum eſſe exploratiſſimum eſt. Dæmones item indicaſſe Mercurio futura tēpora perditionis ſuæ, putat Auguſtin. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 23. Lege Auguſtinum Eugubinum libro. 3. de perenni philoſophia ca 14. & ſequentibus, de oraculis dæmonum.

Verbũ diuinum nõ fuiſſe notum philoſophis oſtenditur.

Veroſimilius eſt, Verbum diuinum non fuiſſe philoſophis notum. Quid autem verbi nomine intellexerint, indicat Philo Hebræus initio lib. de opificio mundi; Deus (inquit) poſtquam decreuit viſibilem hunc mundum condere, prius formauit ſimulachrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei, Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum, & infra: Si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nihil aliud eſſe dixerit mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. Nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere, & poſt pauca. Liquet, quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearũ, verbum Dei. Hæc Philo ille, de quo vt ait Hierony. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis vulgò apud Græcos dicebatur ἢ πλάτων φιλωνίζει ἢ φίλων πλατωνίζει, hoc eſt, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat, propter ſimilitudinem ſenſuum & eloquij

Philo.

Quid intellexerint philoſophi nomine verbi.

Ex quibus colligitur philoſophos mentem diuinam, mundi exemplar continentem, ſiue mundum ipſum intelligibilem, verbum, Deum ſecundum, opificem, & Dei primi filium, appellaſſe.

Id quod docet Marſilius Ficinus, in compendio Timæi capite nono; Platonici, inquit, ante hunc mundum, exiſtimant ab ipſa bonitate diuina mundum alterum proximè emanare, non viſibilem, ſed intelligibilem, exemplaria omnium continentem, quem diuinum intellectum nominant, & optimũ Boni filium. Macrobius item libro 1. de ſomnio Scipionis cap. 2. ait, ſummum & principem omnium Deum apud Græcos τ' ἀγαθὸν πρωτεπαιτιόν, i. bonum primum omnium nuncupari, & mentem originales rerum ſpecies, vel ideas continentem, ex ſummo natam

Marſilius Ficinus.

Macrobius.

Deo,

ſeſſionem ad Dauid facit, ſemini eius, quod erit (inquit) ex ventre ipſius. Hoc ſi in Salomonem ſimpliciter ediſſeras, riſum mihi incuties, videbitur. n. Dauid peperiſſe Salomonem, &c.

Nihilominus in literis ſacris homines ex vtero dicuntur generare Geneſ. 15. ait Dominus Abrahamo: Qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem. 2. Reg. 16. ait Dauid: Ecce filius meus, ſcilicet Abſalon, qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam, & ca. 7. Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo. Iob. 19. Orabam filios vteri mei. 2. Paralip. 32. Regem Aſſyriorum filii, qui egreſſi fuerant de vtero eius, interfecerunt. Nō tamen decipiaris, aduerte Hebręos vterum tribus vocabulis ſignificare בטן beten מעים megaim & רחם rechem. Illa duo priora, tam de fęminis dicuntur, quam de viris, tertium nomen rechem fœmineum tantum vterum ſignificat. locis ergo citatis, in quibus generatio ex vtero tribuitur viris, nomen eſt megaim, commune fœminis, & viris, quod ſignificat ventrem, & viſcera. Significatur verò illis locis filios generari ex vtero, hoc eſt, viſceribus patrum. Pſal. 131. nomen eſt Beten, & Iob. 19. hoc verò Pſal. 109. loco, quem explicamus, nomen eſt rechem quod ſignificat fœminæ vterum.

Genеſ. 15. — 2. Reg. 7. & 16. — Iob. 19. — 2. Para. 32.

Reſpōdemus ergo quæſtioni propoſitæ, ſimilitudinem ſumptam eſſe ex vtero fœmineo, ſiue vulua, vt loquitur Tertullianus in lib. aduerſus Praxeam. c. 7. Primogenitus, inquit; vt ante omnia genitus, & vnigenitus, vt ſolus ex Deo genitus, propriè de vulua cordis ipſius ſecundum quod, & pater ipſe teſtatur Pſal. 44. eructauit cor meum ſermonem optimum. Hæc ille.

Tertullianus.

Dicitur autem verbum ex vtero Patris genitum, noſtro loquendi more, quemadmodū dicitur ex corde Patris productum, videlicet ex intellectu. Gignit ergo Pater verbum ſuum, ſiue filium, modo quodam ineffabili, quippè qui ſolus gignit, aliena vulua non indigens, vt indigent homines. Solus ipſe ad æternam hanc, & admirabilem generationem perficiendam eſt ſatis: ideò dicitur ex vtero genuiſſe, non. n. alieno fuit opus. Qua de re ſic D. Tho. ſcripſit lib. 4. contra gentes ca. 11. Eorum, quæ ad generationem prolis requiruntur, quædam conueniunt patri, & quædam matri, tanquam patienti, & recipienti. cùm autem conceptio verbi ſecundum hoc ſit, quòd Deus ſeipſū intelligit, ipſum autem diuinum intelligere, non eſt per aliquam virtutem paſſiuam, ſed quaſi actiuam, quia intellectus diuinus non eſt in potentia, ſed in actu tantum, ideò in generatione verbi non competit hoc ratione matris ſed ſolum patris. Vnde quæ in generatione carnali, diſtinctim patri, & matri conueniunt, omnia in generatione Verbi Patri attribuuntur, in literis ſacris. Sic D. Tho. Quemadmodum verò hoc loco tribuitur filio generatio ex vtero Patris, ſic tribuitur illi cōceptus, & partus; Prouer. 8. ait diuina ſapiētia, id eſt, diuinum verbum: Nondū erant abyſſi, & ego iam concepta erā; item: Ante omnes colles ego parturiebar, concepta erat in vtero Patris, parturiebatur ex eodem vtero.

D. Thomas.

Dicitur prætereà filius genitus ex vtero, quia in fęmineo vtero gignitur filius, & genitus per tēpus aliquod manet. Eundem in modum ex vtero Patris gignitur Vnigenitus, in eo autem perpetuò eſt, iuxta illud Ioan. 1. Vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris. Item. Verbum erat apud Deum. Dicitur quoque ex vtero gigni filius, ſiue Verbum, quia verbum eſt conceptus, conceptus autem vteri eſt alicuius. Noſter intellectus veluti vterus recipit formas intelligibiles ab obiecto, illiſq; receptis veluti ſemine, gignitur conceptus. Pater verò ſummus ex eſſentia ſua, per infinitum illum vterum, hoc eſt, intellectum ſuum, nō recepta aliqua imagine intelligibili, ſed ipſa diuina eſſentia rationem imaginis obtinente, & infinito intellectus vtero recepta, infinitum gignit verbum, ſe ipſum intelligens.

Ioan. 1.

Sic in ijs humano ore balbutimus, ad captū enim noſtrū ſe demittit Deus, cum ſibi vterū tribuit, cor, & huiuſmodi alia. Vnde illud D. Athanaſij in oratione contra Arianos, in hoc dictum;

D. Athan.

Deus.

Digitized by Google

Deus erat verbum, Cõſuetudo (inquit) A eſt Sacræ ſcripturæ, humanitus ea, quæ ſupra hominem ſunt, eloqui, & ſignificare. & illud D. Hilarij lib. 12. de Trinit. Plerumque per noſtrorum corporum membra Deus nobis ſignificans operationum ſuarum momenta, ſenſum noſtrum vſu intelligentiæ communis edocuit. D. Hieronymus, Patrẽ ſic inducit loquentem: Non habeo vterum, ſed non poſſum aliter me indicare Patrem, niſi hominis verbis locutus fuero, ex vtero genui te, de mea ſubſtantia. Quando autem dicitur vterus, filius ſignificatur, & filius non adoptatus. De vtero generauit; de ſua natura, de ſuis viſceribus, de ſua ſubſtantia, ex vtero, id eſt, de medullis diuinitatis ſuæ. totum quidquid Pater eſt in diuinitate, dedit filio. Hactenus Hieronymus in Pſalm. 109.

D. Hieron.

Verbum diuinum producitur à Patre velu ti germen infinitum, & flos odoris ſuauiſſimi.

His adde à magno Dionyſio Areopagita duas diuinas perſonas, Filium, & Spiritum ſanctum, productas dici veluti infinita quædam germina, veluti fragrantiſſimos quoſdam flores, veluti lumina quædam ſplendidiſſima. Etenim in lib. de diuinis Nom. cap. 2. in fine primæ partis hæc ſcribit. Quòd primordialis, & fontana ſit deitas Pater, Filius verò, & Spiritus ſanctus, fecundæ deitatis (ſi fas eſt dicere) germina plantata diuinitus, & veluti flores, ac ſuperſubſtantialia lumina; à Scripturis ſanctis accepimus. Quonam verò modo iſta ſint, neque eloqui neque intelligere poſſumus. Hęc ille. Dionyſius fontanam deitatem Patrem appellat. D. Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 1. appellat fontem: Non eſt (inquit) abſurdum, quod diximus in Patre Filium tã quàm in fonte intelligendum eſſe. Nihil enim aliud nomen fontis nobis ſignificat, quam vt ex quo, Filius verò in Patre, & ex Patre eſt, non profluens foras, &c. Producitur ergo filius à Patre, tanquam à fonte, fons, ſiue fluuius infinitus, non profluens foras, vt ait Cyrillus, ſed in Patris ſinu manens. Quem in modum ex ſole ſplendor emicat, & in ſole manet, ex igne caliditas emanat, & in igne permanet. Vnde Cyrillus: Filius (inquit) in Patre, & ex Patre eſt, nõ profluẽs foras, ſed aut quaſi a ſole ſplendor, aut quaſi ab igne inſita caliditas, ſicut quæ ab iſtis profluunt, ſimul cum illis ſunt, vnde profluunt, ac ſemper vnde fluant, oſtendũt; ſic in Vnigenito intelligendum eſt, ex Patre enim eſſe intelligitur, ſed in Patre etiam creditur, &c.

Dionyſius Areopagita

D. Cyrill.

Similitudines productionis verbi diuini, ex D. Baſilio, & Tertulliano.

D. Baſilius lib. 2. Contra Eunomium proceſſionis huius admirandę alia ſimilia ijs verbis proponit. Oportet (inquit) dignam de Deo generationem intelligere impaſſibilem, impartibilem, indiuiſibilem, ſine tempore, inſtar reſplendentis à luce radij. Intelligere autem imaginem inuiſibilis Dei, nec ſecundum artificioſas has imagines, ad exemplar poſtea elaboratam, ſed exiſtentem, & conſubſiſtentem cum prototypo, qui ipſi ſubſtantiam dedit, itemq; cum Archetypo exiſtentem, nec imitatione figuratam, ſed tanquam ſigillo aliquo tota Patris natura filio impreſſa. Aut ſi vis, qualis artium ſit conſtitutio, tota ex docentibus in diſcipulos immiſſa, cum nihil deſit docentibus: & perfectio adſit ijs, qui didicerunt. vel id quidem, non ita congruum ad ſimilitudinem, propter temporis ſpatium; illud commodius, qualis eſt intellectionis natura, motibus mentis ſine tempore conſtituta. Hæc Baſilius. Tertullianus his etiam vtitur collationibus, in libro aduerſus Praxeam cap. 8. Protulit Deus ſermonem, id eſt, verbum, ſicut radix fruticem, & fons fluuium, & Sol radium, nec frutex à radice, nec fluuius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur, ſicut nec à Deo ſermo, &c. In ijs verò omnibus ſimilitudinibus illud oportet aduertere, quod D. Cyrillus aduertit lib. 12. Theſauri cap. 15. eas omnes, & huiuſmodi alias in infinitum à diuinis diſtare. At verò vt idem Cyrillus docet lib. 10. in Ioan. cap. 9. quamuis minimæ ſint, ſæpenumero tamen maximas, ſupernaturaleſque res clariores quodammodo faciunt.

D. Baſilius.

D. Cyrill.

(∴)

CAP. III.

De voce Græca λόγος: & An verbum diuinum notum fuerit philoſophis?

GRæce Ioannes Euangeliū ſcripſit, appellatq; Verbum Græca voce λόγον: ſignificat autem λόγος verbum, & ſermonem. Quamobrem Tertullianus in lib. contra Hermogenem, hanc habet verſionem; In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo. & contra Praxeam; A primordio (inquit) ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo. Huius verſionis meminit Auguſt. tractatu 108. in Ioannem. In quibuſdam (ait) codicibus ſcriptum eſt; In principio erat ſermo. At ſequenda recepta ab Eccleſia, & latinis Patribus verſio; In principio erat verbum. quam ſequuntur D. Hilarius 2. de Trinitate, D. Cyprianus in lib. contra Iudæos cap. 3. D. Auguſtinus in Ioannem, D. Ambroſius lib. 1. de fide cap. 5. & in lib. de Filij diuinitate cap. 2. Lactantius lib. 4. de Sapientia cap. 8. & multi alij. Ea eſt aptiſſima, nā ſermo ex multis verbis conſtat, & multiplicitatem indicat, at verbum diuinū vnicum tantum eſt; ideoque vt hæc ſignificetur vnitas, melius vertitur; In principio erat verbum, quàm; In principio erat ſermo.

Filius Dei dicitur logos id eſt, verbū, & ſermo, ſed potior verſio eſt, in principio erat uerbū.

Quod ſi quis obijciat, verbum conceptum eſſe ſimplicem, nec exprimere animi ſententiam perfectam, propterea que non conuenire filio Dei, qui perfectiſſima ſit Patris ſapientia. Reſpondebimus, in hominibus id verum eſſe, qui vno conceptu ſapientiam vniuerſam exprimere nequeunt, at cum Deus vnico verbo dicat omnia, vniuerſamque ſapientiam ſuam explicet, filius rectius verbum vnicum appellatur, quam ſermo, qui ex multis verbis contexitur.

Non tamen inficiamur poſſe dici filium Dei, ſermonem Dei, ſic enim à Patribus nominatur: à D. Cypriano lib. 2. contra Iudęos cap. 3. & in lib. de vanitate idolorum, à Lactantio lib. 4. E de Sapientia cap. 8. vt omittam Tertullianum. Auguſtinus ſerm. 38. de verbis Domini: Non eſt ille ſermo, non eſt ille Deus minor in parte, quam in toto. Prætereà ad Hebr. 4. Filius Dei ſermo appellatur ijs verbis; Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c. De filio enim Dei intelliguntur ab Anſelmo, D. Ambroſ. lib. 4. de fide c. 3. & Exod. c. 24. ab vtraque gloſſa, à Theodoreto, Theophylacto, & alijs: Filius ergò Dei in noſtra verſione ſermo Dei dicitur. F Eodem nomine afficitur ab Eccleſia cum rem facit diuinam in octaua Epiphanię Dum medium (ait) ſilentium teneret omnia, &c. Omnipotens ſermo tuus, id eſt, verbum tuum, à regalibus ſedibus venit. Quæ verba ex c. 18. Sapientiæ deſumpta ſunt.

Significat item nomen λόγος rationem, quam ob cauſam filius Dei à Patribus ratio nominatur. Dicitur autem ratio eodem modo, quo dicitur ſapientia, ratio enim & ſapientia in Deo idē ſignificare videntur. D. Cyprianus in G lib. de Vanitate idolorum; Indulgentię (inquit) & gratiæ arbiter, & magiſter ſermo, & filius Dei mittitur, hic eſt virtus Dei, hic ratio, hic ſapientia eius, & gloria, D. Ambr. in lib. de Filij diuinitate cap. 6. Ratio quædam eſt, quæ apud Græcos λόγος nuncupatur, quæ inter Patrem, & Filium, perſonas, vel vocabula diſtinguit; quia & ipſe filius ratio dicitur, &c. Tertullianus in lib. contra Praxeam ca. 5. Ante omnia Deus ſolus erat, ipſe ſibi, & mundus, & locus, & H omnia, ſolus autem, quia nihil extrinſecus præter illum. Cæterum ne tum quidem ſolus, habebat enim ſecum rationem ſuam, hāc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam ſermonem appellamus. Hæc ille. Rupertus Ioan. 1. Verbum (inquit) Dei perpetua ratio eſt, ſapientia ſempiterna eſt. Item: cur non ipſa ratio ſempiterna verbum dicatur, vnde nobis ineſt rationalitas? &c.

Verbum dicitur ratio à Patrib.

D. Cipria.

D. Ambr.

Tertullia.

Rupertus.

Citato loco vult Tertullianus, apud Ioannem vertendum potius fuiſſe: In principio erat ratio, quàm; In principio erat ſermo, quia ratio eſt prior ſermone. Veruntamē rectius vertitur;

In

D. Auguſt.

A In principio erat verbũ, quam in principio erat ratio, vt docet D. Auguſtin. lib. octoginta trium quæſtionum, quæſtione 63. λόγος (inquit) & rationem, & verbum ſignificat. Sed hoc loco, (id eſt apud Ioannem) melius verbum interpretamur, vt ſignificetur, non ſolum ad Patrem reſpectus, ſed ad illa etiam, quæ per verbum facta ſunt, operatiua potentia. Ratio autem & ſi nihil per illam fiat, rectè ratio dicitur. Hæc Auguſtinus. Preterea rectius vertitur verbum, quam ratio, vt indicetur

D. Dionyſius Areopagita.

B filij à Patrè proceſſio. Lege Dionyſium Areopagitam lib. de diuinis nominib. cap. 7. vbi docet cur Deus in ſacris literis, hoc videlicet Ioannis loco, ratio appelletur. Ratio (inquit) Deus dicitur in Sanctis literis, non modò quia & rationis, & ſenſus, & ſapientiæ indultor eſt, ſed quia & omnium cauſas in ſe vniformiter antè complexus eſt, & quia per omnia pergit, penetrans vſque ad omnium finem, vt ſcriptum eſt Sapientiæ octauo. & ſupra hæc etiã, quia ſupra ſimplicitatem omnem diuina expanditur ratio, eſtque ab omni-

C bus, ſupra omnia, ſupremæ ſubſtantiæ ratione abſoluta, &c.

D. Gregor. Nazianz.

Significat quoque λόγος definitionẽ. Vnde D. Gregorius Nazianzenus Oratione 4. de Theologia indicat filium dici poſſe λόγον Patris, ideſt, definitionem. Verbum (ait) dicitur filius, quia ita ſe habet ad Patrem vt ſermo ad mentem, non modò propter generationem omnis paſſionis expertem, verum etiam propter coniunctionem ipſius cum Patre, vimque enunciatricem, fortaſsè etiam, quia eodem modo ſe habet ad Patrem, quo definitio cum definito. nam hoc quoque λόγος dicitur, qui enim filium videt Ioan. 14. videt & Patrem, ac breuis facilisq; paternæ naturæ declaratio eſt filius. Hæc Nazianzenus.

Verbum dicitur etiam definitio Patris à Nazianzeno.

D

Ioan. 14.

Cur filius dicatur Patris ſapientia.

Ex dictis facilè intelliges, cur Chriſtus in Sacris literis, & a Patribus ſapientia Patris nominetur. quia nimirũ eſt Patris λόγος, id eſt, verbum, ſi homo quidquid ſcit vno verbo, ſiue conceptu poſſet explicare, illud verbum, eſſet illius ſapientia. Pater vnico ver-

A bo quidquid nouit, dicit, ideo verbum Patris ſapientia Patris nuncupatur. Euſebius libro 5. de demonſt. c. 5. Verbum (inquit) earum omnium rerum, quæ factæ ſunt, rationes in ſe fert, quarè & ſapientia, & Dei verbum appellatur, &c. D. Thom. 4. contra Gentes cap. 12. Manifeſtum (inquit) ex dictis, quòd filius Dei eſt verbum, & conceptio Dei intelligentis ſe ipſum. Sequitur ergo quòd ipſum verbum tanquam ſapienter mente diuina conceptum, propriè concepta ſiue genita ſapientia dicatur. Hæc D. Thom.

Euſebius.

D. Thom.

B At dubitabit forſitan quiſpiam, cur Euangeliſta nomine filij non ſit vſus? curque non dixerit potius; In principio erat filius, quàm: In principio erat verbum. Huius rei rationem reddit D. Baſilius, in principiũ Ioannis. Si dixiſſet (inquit) In principio erat filius; appellatione filij cogitatio de paſſione generationis ſubijſſet, quoniam apud nos genita, & tempore, & paſſione generantur. iccirco de induſtria, Verbum dixit. & Chryſoſtomus homilia 1. in

Cur Ioann. nõ dixerit, in principio erat filius, ſed erat verbum.

C Ioannem: Ne paſſibilem quiſpiam naturam ſuſpicaretur, præoccupata Verbi appellatione, omnem aufert ſuſpicionem; inde enim & filium, & nulli paſſioni ſubiectum ſignificat: Alteram quoque cauſam commemorat idem Chryſoſtomus, cur filium Verbũ Ioannes appellarit: Quoniam (inquit) Patrem nobis annuntiaturus erat. Tertia cauſa eſſe poteſt, quia nomẽ verbi Dei iam erat notum in antiquo teſtamento Iudæis, Pſalm. 32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. Notum quoque erat

D philoſophis.

An nouerint philoſophi uerbũ diuinum? Lactãtius. Philoſophos cognouiſſe, verbum diuinum probatur.

Dubium tamen eſt non leue, an Verbum diuinum philoſophis Ethnicis notum fuerit? Notum enim fuiſſe docet Lactantius lib. 4. de Sapientia ca. 9. his verbis: Hunc ſermonem, id eſt, Verbum diuinum, nec philoſophi quidem ignorauerunt. Siquidem Zenon naturæ diſpoſitorem, atque opificem vniuerſitatis λόγον prædicat, quem & fatum, & neceſſitatem rerum, & Deum, & animum Iouis, nũcupat. Nã Triſmegiſtus, qui veritatem penè vniuerſam, neſcio quomodo inueſtigauit, virtu-

Digitized by Google

tem, maieſtatemque verbi, ſæpè deſcripſit. Hæc Lactantius. E

Quid verò Mercurius de verbo ſcripſerit indicat Auguſt. in lib. de quinque hæreſibus cap. 3. Scripſit (inquit) Mercurius librum, qui λόγος τέλειος appellatur, id eſt, verbum perfectum; magnum nomen libri huius, quia magnus eſt, de quo ſcriptus eſt liber. Quid enim perfectius Verbo, q ſolus eſt inter mortuos liber? Audiamus quid loquatur Mercurius de Verbo perfecto. Dominus (inquit) & omnium factor Deorum, ſecundum fecit Dominum, F & poſt pauca: Quoniam ergo hunc fecit primum, & ſolum, & vnum, bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum, lætatus eſt, & valdè dilexit tanquam vnigenitum ſuum. Item alio loco ſic: Filius benedicti Dei, atque bonę voluntatis, cuius nomen non poteſt humano ore narrari, de ſolo Deo, Dominus eſt omniũ dominante Deo mortalib. ſuper homines eſt. Hæc Mercurius apud Auguſtinum, qui de Verbo diuino loqui eum exiſtimat.

Mercurius Triſmegiſtus.

Idem Mercurius in Pymandro. Mens G (inquit) Deus vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, vita, & lux, cum verbo ſuo mentem alteram opificem peperit, qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen. Accedit his vulgata illa eiuſdẽ ſententia, Monas genuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorẽ; hoc eſt, vnus Deus genuit vnicum filium, & in ſe amorem reflectens produxit Spiritum ſanctum. Illud quoque in Pymanero: Mens Deus tuus, mentis verò germen verbum lucens Dei filius & Lactantius lib. 4. de ſapientia ca. 27. H Trimegiſtus (ait) de Deo Patre omnia, & de Filio locutus eſt multa, quæ diuinis continentur arcanis.

D. Auguſt.

Prætereà notũ fuiſſe Platonicis Verbum diuinum, indicat Auguſtinus lib. 7. confeſſionum cap. 9. illis verbis: Procuraſti mihi quoſdam Platonicorũ libros, & ibi legi non quidem ijs verbis, ſed hoc idem omninò multis & multiplicibus rationibus ſuaderi; quod In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. & quæſtione 25. ſuper Exodum, E difficile ait eſſe explicatu, cur in tertia plaga Magi Pharaonis defecerint, dixerintque, Digitus Dei eſt hic, Digitum verò Dei docet ſignificare Spiritũ ſanctũ. Deinde hæc addit: Cõmendatur fortaſſe Trinitas, & quod verum eſt, ſummi philoſophi gentium, quantum in eorum literis indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, quamuis de Patre & filio non tacuerint, &c.

D Cyrillus

D. Item Cyrillus libro 8. contra Iulianum aſſerit philoſophos affirmaſſe eſſentiam Dei vſque ad tres ſubſiſtentias attingere, interdum etiam Trinitatis nomen ponentes. Primum, inquit, autorem ſummum conſtituunt, ſtantẽ, immobilem, beneficum per omnia, & illum eſſe dicunt Bonum, ex ipſo autem factam eſſe mentem, quam ſecundum nominant Deum, & præſidentem mundo opificem. Prætereà & tertiam narrant mundi animam. Eodem libro idem Cyrillus citat hæc Porphyrij verba, quibus oſtendit Platonem ſenſiſſe, diuinam eſſentiam ad tres attingere ſubſiſtentias. Vſque ad tres ſubſiſtentias dicit Plato Dei progredi eſſentiam, & eſſe quidem dicit, ſummè Deum, Bonum, poſt illum autem ſecundum conditorem; tertiam autem mundi animam, nam vſq; ad animam diuinitatem progredi.

Theodoretus.

Similiter Theodoretus li. 2. de principijs. Plotinus (inquit) ac Numenius explicantes Platonis mentẽ, tria aiunt poſita à Platone æterna, ipſum videlicet, Bonum, Mentemque, & huius vniuerſi Animam, vocat enim Bonum, quẽ nos Patrem dicimus, Mentem verò ſeu intellectum, quem nos filium, verbumq; appellamus; Potentiam verò, quæ animet omnia, & viuificet, Animam vocat, eam, quam ſacrę literæ Spiritum ſanctum appellant. Atq, hæc ipſa vt ſæpè iam dixi, ex Hebræorum ſapientia, & Theologia ſubducta ſunt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum; Plato (inquit) apertè in Epiſtola ad Eraſtum, & Coriſcum, videtur neſcio quomodo Patrem, & filiũ oſtendere, ex Hebraicis vocibus, cum circa locutionem hortatur; Iurantes ſtudio nõ ineleganti, & ſtudij ſorore diſciplina,

Deum

Deum omnium rerum cauſam, & ducis, & cauſæ patrem Dominum iuretis; quem ſi rectè philoſophati fueritis, cognoſcetis. Et quæ eſt in Timęo concio, Patrem vocat opificem, ſic dicens; Dij deorum, quorum ego ſum Pater, & opifex operum. quare quando etiam dicit, circa omnium regem ſunt omnia, & illius cauſa omnia, illum quoque omnium cauſam appellans, ſecundum autem circa ſecunda, & tertiū circa tertia, non aliter ego exaudio quam ſanctam ſignificari Trinitatem. Nam tertium quidem eſſe Spiritum ſanctum Filium autem ſecundum, per quem facta ſunt omnia. Hæc Clemens Alex. Ex quibus conſtat philoſophis Verbum diuinum, & Sacroſanctam Trinitatem fuiſſe cognitam. Lege plura apud Diuum Cyrillum loco indicato, Euſebium libro 11. de præparatione Euangelica cap. 10. & lib. 7. cap. 5. Eugubinum lib. 1. de Perenni philoſophia, & Beſſarionem libro 2. in calumniatorem Platonis cap. 4.

Reſpondetur quæſtioni propoſitæ.

Dubio reſpondemus: Auguſtinum ſcribere, philoſophos de Patre, & Filio non tacuiſſe; Mercurij item verba de Verbo diuino interpretari. Lactantium affirmare, de filio Dei multa, quæ diuinis continentur arcanis eundem Mercurium locutum. Theodoretum quoque, & Clementem Alexandrinum, ſententiam Platonis de auguſtiſſimo Trinitatis myſterio exponere, vt viſum eſt. Quamobrem concederent forſitan Verbum diuinum philoſophis fuiſſe notum. Quod ſi verum eſt, huiuſmodi cognitionē vel ex peculiari Dei illuſtratione, vel ex doctrina maiorum, Hebræorum, vel Ægyptiorū, vel Sibyllarū, vel deniq; dæmonum nacti ſunt. Dæmonibus enim notiſſimum eſſe Verbum diuinum nemo dubitat. Serapidis eſſe dicitur hoc oraculum reſpondentis Ægyptio cuidam regi.

Principio Deus eſt, tum ſermo, & ſpiritus iſtis,

Additur; æquaua hæc ſunt, & tendentia in vnum.

In Serapide autem oraculum reddebat dæmon, cui Deum perſonis trinum eſſe exploratiſſimum eſt. Dæmo- A nes item indicaſſe Mercurio futura tēpora perditionis ſuæ, putat Auguſtin. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 23. Lege Auguſtinum Eugubinum libro. 3. de perenni philoſophia ca 14. & ſequentibus, de oraculis dæmonum.

Verbū diuinum nō fuiſſe notum philoſophis oſtenditur.

Veroſimilius eſt, Verbum diuinum non fuiſſe philoſophis notum. Quid autem verbi nomine intellexerint, indicat Philo Hebræus initio lib. de opificio mundi; Deus (inquit) poſtquam decreuit viſibilem hunc mundum condere, prius formauit ſimulachrum B eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei, Deoque ſimillimi, corporeum abſolueret mundum, & infra: Si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nihil aliud eſſe dixerit mundum intelligibilem, quam verbum Dei iam mundum condentis. Nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud, quam illa architecti ratiocinatio, cogitantis iam vrbem mente conceptam condere, & poſt pauca. Liquet, quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exem- C plar, idea idearū, verbum Dei. Hæc Philo ille, de quo vt ait Hierony. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis vulgò apud Græcos dicebatur ἢ πλάτων φιλωνίζει ἢ φίλων πλατωνίζει, hoc eſt, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat, ꝓpter ſimilitudinem ſenſuum & eloquij Ex quibus colligitur philoſophos mentem diuinam, mundi exemplar continentem, ſiue mundum ipſum intelligibilem, verbum, Deum ſecundum, opificem, & Dei primi filium, appellaſſe.

Philo.

Quid intellexerint philoſophi nomine verbi.

Id quod docet Marſilius Ficinus, in D compendio Timæi capite nono; Platonici, inquit, ante hunc mundum, exiſtimant ab ipſa bonitate diuina mundum alterum proximè emanare, non viſibilem, ſed intelligibilem, exemplaria omnium continentem, quem diuinum intellectum nominant, & optimū Boni filium. Macrobius item libro 1. de ſomnio Scipionis cap. 2. ait, ſummum & principem omnium Deum apud Græcos τ᾽ἀγαθὸν πρωτοπαντόν, i. bonum primum omnium nuncupari, & mentem originales rerum ſpecies, vel ideas continentem, ex ſummo natam

Marſilius Ficinus.
Macrobius.

Deo,

Digitized by Google

Deo, appellari. & D.Thom. 1. par. q.32.art. 1. ad 1. In libro (inquit) Platonicorum inuenitur;In principio erat verbum, non ſecundum quod verbum ſignificat perſonam genitam in diuinis, ſed ſecundum quod per verbum intelligitur ratio idealis,per quã Deus omnia condidit. Hæc ille.

Beſſarion Cardinalis Quid ſenſerit plato.

Quid Plato ſenſerit, Cardinalis Beſſarion lib.2. cap. 4. explicat, his verbis: Plato multa de Trinitate locutus eſt,ſed longè aliter, quam noſtra religio doceat.quippè dum gradus diuinitatis ſtatueret,primum omnium entiũ principium ponit ingenitum, æternum,nullum habens principium,à nulla cauſa pendens,quod & vnum & ſummum bonum appellat. Mox verò primum ens ſtatuit, quod & mentem primam,& formã primam vult eſſe, productum quidem à primo Deo, quia vnum,ſed à ſe quoque qua ens,& mens, & ordo naturæ ſecundæ. Poſt hæc,tertiam ordine, & dignitate,vniuerſi animam ponit; productam quidem & ipſam,à primo Deo,qua vnũ aliquo modo,ac etiam à primo ente, qua mens; ſed qua per ſe mobile eſt,à ſe ipſa productam:& huc vſq; proceſſiſſe diuinitatem exiſtimauit.Hactenus Cardinalis.

Marſilius.

Quorſum verò præter ſummum bonum, mentem ſiue intellectum,& animam mundi Platonici ponerent, ſic explicat Marſilius Ficinus loco indicato. Reſpondebit (inquit) communis Platonicorum ſchola,materiam à ſummo bono eſſe, ab intellectu verò formari;ab anima poſtremo moueri. Vniuerſum hoc ſimiliter indicant, ab ipſo Bono per intellectum quendam diuinum, animamque vniuerſi procedere, Hæc ille. A ſummo ergò bono materia rerum eſt, ex ſententia Platonicorum,mens ſiue verbum materiam formis veſtit;anima mouet. Aduerte autẽ Platonem exiſtimaſſe mundũ eſſe animal intelligens,anima,& mente, præditum, ad exemplar intelligibilis mundi effectum, eundemq; beatum Deum, & aſtra,diuina animalia,& deos appellare. Vnde intelliges quid nomine animæ mundi intellexerit. lege Dialogum Platonis, Timæum, & Auguſtin. lib.10.de Ciuit.Dei c.29.Hęc vt Platonicorum ſententiam explicaremus dicta ſint.

Propoſita ergo Mercurij, Zenonis, & Platonicorum de Verbo dicta, facile erit exponere de mente rerum omnium ideas continente; hanc ſecundũ Deum,Dei filium, verbum mundi opificem appellarunt. Illud verò Mercurij vulgatum dictum,Monas genuit Monadem &c. De mundo exponit D. Thomas loco indicato, hunc in modum; vnus Deus produxit vnum mundum, propter ſui ipſius amorem.

Sibylli & Hyſtaſpi notum fuit Dei verbũ. D.Hieron. Clemens. Alexand.

Quod de philoſophis diximus, de Sibyllis non dicimus, illæ enim vates fuerunt,vt docet D.Hier.lib.1. contra Iouinianum, Sibyllarum (ait) inſigne virginitas eſt, & virginitatis præmiũ diuinatio. Cognouerunt ergò diuinũ verbum, de quo vaticinatæ ſunt. cognouit quoque Hyſtaſpes, vt conſtat ex verbis Pauli,apud Clementem Alexandrinum lib.6.Stromatum, quæ iam ſupra lib.3.cap.27. citauimus. Hyſtaſpem (inquit) ſumite, & legite, & inuenietis Dei filium multò clarius, & apertius eſſe ſcriptum; & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi reges inſtruent aciem,qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius geſtant, & eius fideles, & eius tolerantiam, & aduentum.Cõcedit Paulus Hyſtaſpi Dei filij cognitionem,quam tamen ex peculiari Dei illuſtratione habuiſſe credendum eſt.

Prophetas Deus dedit Iudæis, Sibyllas & Hyſtaſpem Ethnicis. Clemens Alexand.

Etenim voluit Deus Sibyllas,& Hyſtaſpem, lumine diuino apud Ethnicos illuſtrare, vt Chriſti aduentui doctrina & vaticinationibus viam munirent. Philoſophos verò ex ſententia Clementis Alexandrini eſſe decreuit, vt ad Chriſtianam prædicationem aures hominum aſſuefacerent. Data (inquit Clemens loco notato) eſt lex, & prophetæ,barbaris,id eſt,Iudæis,philoſophia autem Græcis,aures aſſuefaciens ad prædicationem.Item,quomodo Iudæos ſaluos eſſe voluit, dans eis Prophetas, ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos,propriæ ſuę linguę Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo ſecreuit, &c.

Et

Et Stromat. lib. 1. Si non comprehendit Græca Philoſophia veritatis magnitudinem, & eſt adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at maximè regali doctrinæ viam præparat, vtcunque caſtigans, & mores prius formans, & ad ſuſcipiendam veritatem confirmans eum, qui opinatur prouidentiam, &c. Item eodem libro, eſt in Philoſophia, quæ furto ſurrepta, & veluti à Prometheo, parum ignis, aptum ad lumen, qui vtiliter excitatur, & veſtigium aliquod ſapientiæ, & motus à Deo, &c.

Philoſophia præparauit viam Chriſtianæ doctrinæ.

Dubitabit aliqs circa id, quod Theodoretus ſupra dixit, ex Hebræorum Theologia Platonis opinionem ſubductam eſſe, quodque dixit Clemens Alexandrinus, ex Hebræorum vocibus eundem Platonem Patrem, & Filium, videri oſtendere, num Plato ſacras literas legerit? Legiſſe libros Moſis & Prophetarum Platonem, multis verbis ſcribit Iuſtinus Martyr, in oratione parænetica ad gentes: Vnde, inquit, Plato currum volantem Iouem agere in cœlo didicit, & ait, niſi ex Prophetarum hiſtorijs quas euoluerit? intellexit enim ex Prophetæ verbis, quæ de Cherubim ita ſcripta ſunt: Et Domini gloria ex domo exiuit, venitq; in Cherubim, ſumpſeruntque Cherubim pennas ſuas, & rotæ eorum cohærebant, Dominique Dei Iſrael in eis in cœlo inſidebat gloria. Hinc profectus Plato clamat ijs verbis: Magnus in cœlo Iuppiter, currum volantem incitans. alioqui, à quo alio niſi à Moſe, atq; Prophetis hæc cum didiciſſet literis mandauit? eodem loco alia multa putat Platonem è ſacris literis didiciſſe. lege eũdem in Apologia 2. pro Chriſtianis, ad Antoninum, Imperatorem.

D. Iuſtinus Martir.

Num Plato & Philoſophi alij, ex ſacris literis aliquid decerpſerit eaſque legerint.

Clemens quoq; Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Platonem appellat ex Hebræis Philoſophum. libro item primo, Philoſophi (ait) ante Domini aduentum à Prophetis Hebræis, partes veritatis, id minime agnoſcentes ſumpſerunt, ſed ſibi tanquam propria dogmata attribuerunt, & alia quidem adulterarunt, alia autem ſuperuacanea quadam diligentia, indoctè tanquam ſa-

Clemens Alexan.

A pientes pronuntiarunt, alia autem etiã inuenerunt, &c. Et in oratione exhortatoria ad gentes. leges, inquit, quæcunque veræ ſunt, & de Deo opinio, ſuppeditata tibi ſunt ò Plato ab Hebræis, &c. Theodoretus quoq; de Græcis affectionibus lib. 2. Anaxagoras, inqt, Pythagoras, Plato, ænigmata quædam de Deo ab Ægyptijs, Hebræiſque collegerunt. eodem libro: Cur non ijs omnibus relictis, ad Moſem oceanum Theologiæ tranſimus, à quo fluuij omnes, & maria deriuantur? illinc enim

Theodoret.

B & Anaxagoras, & Pythagoras, Platoque poſt eos, parua quædam veritatis lumina, quædamq; initia deſumpſerũt.

D. Ambroſius in Pſalm. 118. Initio Octonarij 18. Eruditionis, inquit, gratia, Plato in Ægyptum profectus vt Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret: audiuit conſolationem populi, qui ſupra peccati modum videbatur fuiſſe punitus, & hunc locum Iſaiæ 40. Conſolamini popule meus, quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua, quadã adopertum dote verborum in Dialogum

D. Ambro.

C tranſtulit, quem ſcripſit de virtute. In lib. de Noe, & Arca cap. 8. Iſtud, inquit, ſcilicet, Oſtium ex aduerſo facies in Moyſis ſcriptis, ſiue ipſe Socrates, ſiue Plato, qui in Ægypto fuit, potuerit vel legere, vel ab alijs percipere, qui legerant, vt operatoris noſtri conſilium prædicaret, laudans eò quòd id potiſſimum decori conuenerit, vt ductus quoſdam vel exitus cuniculorum noſtrorum à tergo auerteret, ne in purgationibus ventris, conſpectus noſter

D offenderetur, &c. in libro de bono mortis cap. 10. Eſdræ (ait) vſus ſum ſcriptis, vt cognoſcant gentiles ea, quæ in philoſophiæ libris mirantur, tranſlata eſſe de noſtris.

Euſebius lib. 9. de præparatione c. 3. docet Ariſtobulum Iudæum in hac eſſe ſententia. Ariſtobuli hæc ſunt verba, vt ea vertit Trapezuntius; Legem noſtram in multis Plato ſecutus eſt, apertè namque in multis, diligenter examinaſſe ſingula videtur. Moſaica enim volumina ante Alexandrum, & ante Perſarum imperium traducta fuerant,

Euſebius.

vnde

Digitized by Google

vnde plurima, ſicut & Pythagoras Phi- E
loſophus ille accepit. Hęc Ariſtobolus eadem reperies apud eundem Euſebiū lib. 13. de præparatione cap. 7. Numenij quoque Philoſophi Pythagorici dictum illud eſt, quod eodem in loco refert Euſebius: τὶ γάρ ἐςὶ πλάτων, ἢ μωσῆς ἀττίζων, hoc eſt, quid enim eſt Plato, niſi Moſes Attica lingua loquens? D. Hieron. cap. 3. Comment. in Eccleſiaſten; in illum locum: Tempus loquēdi, ſic ſcribit. Pythagoricos reor quorum diſciplina eſt tacere per quinquennium, & poſteà eruditos loqui, F
hinc originem ſui traxiſſe decreti: Arbitratur ergo Pythagoricos ſacros libros euoluiſſe.

D. Auguſtinus li. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 28. cum D. Ambroſio, quem refert, ſentit Platonem in Ægypto ab Ieremia Propheta literis ſacris fuiſſe imbutum, vt illa poſſet docere, vel ſcribere, quæ iure laudantur. Verum lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 11. hanc opinionem propterea refutat, quod à tempore, quo Ieremias vaticinatus eſt, centū ferme annis poſteà ſit natus Plato, G
D. Auguſt. non ergò potuit in Ægypto Ieremiam audire, multo ante vita functum. ſacras autem literas legere non potuiſſe hinc confirmat, quòd ætate Platonis Græca lingua donatæ nondum extarent. nam à Platonis morte vſque ad id tempus, quo diuini libri à ſeptuaginta interpretibus in Græcam linguam Platonis, conuerſi ſunt, ſexaginta fermè anni computantur. vnde infert non potuiſſe ſacras Scripturas legere. niſi fortè (ait) quia fuit acerrimi ingenij, ſicut Ægyptias, ita & iſtas per interpre- H
tem didicit. Tandem poſtquam nonnulla propoſuit, quæ ex ſacris literis Plato didiciſſe videbatur, ſic concludit. vndecunque iſta didicerit, ſiue præcedentium cum veterum libris, ſiue potius quomodo dicit Apoſtolus, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis: Deus enim illis manifeſtauit, inuiſibilia enim eiūs à conſtitutione mūdi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius virtus, & diuinitas, &c. Ex quibus verbis colliges Auguſtinum potius ſentire Platonem non ex ſacris literis, ſed ex creaturis, id quod de Deo, diuiniſq; rebus, & mūdi creatione rectè ſcripſit didiciſſe, iuxta illud Pauli ad Roman. 1. Inuiſibilia Dei, &c.

Reſpondeo igitur, ea, quæ Plato ſcripſit, non ſatis demonſtrare ſacrarum literarum cognitionem illum habuiſſe, *Reſpondetur quæſtioni.* propterea quod ſi aliqua rectè de Deo & mundo locutus eſt, illa naturali intellectus lumine, Dei aliquanta ope adiuto, ex creaturis inueſtigare potuerit. Nam vt Tertullianus ait in li- *Tertullian.*
bro de pœnitentia: Deum in aperto conſtitutum, & vel ex ipſis cœleſtibus bonis comprehenſibilem, ignorare nō licet. Hunc in modū ij philoſophi inueſtigarunt, de quibus Paulus ad Rom. primo ſic ſcribit: Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius virtus, & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia cum cognouiſſent Deū, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. Non ergò certum eſt ſacros illum perlegiſſe libros, quamuis aliqua ſimilia ijs ſcribat, quæ in ſacris libris reperiūtur. Potuit tamen Moſaica volumina legere, quæ vt Ariſtobulus ſupra citatus dixit, ante Alexandrū Magnum, & ante Platonem, non quidem à Septuaginta interpretibus publica regis Ptolemæi autoritate, ſed alicuius priuati interpretis diligentia, in Græcam linguam ſunt tranſlata.

Potuit vt Auguſt. ait, ſcripturas ſacras per interpretē in Ægypto diſcere, ſi tamē Iudæi libros diuinos Ægyptijs communicarunt, quod non admodum veriſimile videtur, potuit ab Ægyptijs vera de Deo, & mundo, dogmata accipere, quę illi à Ioſeph & Hebreis Ægypti incolis acceperunt. Vnde illud Pſa. 104. Conſtituit Pharao Ioſeph Dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ, vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret. Quod verò Auguſtinus argumentatur, Platonem non potuiſſe ſacra volumina legere, quòd nōdum illius ætate in Græcam linguam eſſent conuerſa, ex dicto Ariſtobuli, quod Auguſtinum latuit, refellitur.

Digitized by Google

CAP. IIII.

Exponuntur Ioannis uerba, uſq; ad illa, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Et verbum erat apud Deum.

Docuit Ioannes, Verbum Dei ab æterno extitiſſe, cum dixit: In principio erat verbum, nunc vbinam extiterit docet. Erat, inquit, apud Deũ. Vnde Rupertus: Vbi, inquit, erat hoc verbum, quis erat locus eius? neſcit homo pretium eius, ſicut per beatum Iob dicitur, reuelante autem ſpiritu paulatim cognoſcitur per ea, quæ ſequuntur, & primum per id, quod quaſi locus eius, vbi iam tunc in principio fuerit, oſtenditur, cum ſubditur. Et verbum erat apud Deum. Et Baſilius. Non erat verbum in loco, non enim in loco, quæ ſunt incircumſcripta, continentur. Sed vbi? apud Deum. Quod ſi quæras, ipſe Deus vbi erat, antequã conderet mundum? Reſpondet Tertullianus in lib. aduerſus Praxeam, cap. 5. his verbis: Ante omnia Deus ſolus erat, ipſe ſibi & mundus, & locus, & omnia. Solus autem, quia nihil extrinſecus præter illum, cæterum ne tum quidem ſolus, habebat enim ſecũ rationem ſuam, hanc Græci λόγον dicũt, &c. Hoc eſt, quod Ioannes ait, Verbum erat apud Deum, id eſt, in Deo Patre, vt exponit copioſe D. Fulgentius lib. 3. ad Moninum.

Rupertus. *D. Baſil.* *Vbi erat Deus ante mundũ cõditum.*

Indicat prætereà Ioannes ijs verbis diſſimilitudinem illam, quam inter noſtrum verbum, & Verbum diuinum reperiri diximus, videlicet noſtrum eſſe accidens ſubiecto inhærens, diuinum eſſe ſubſtantiam per ſe ſubſiſtentem. Verbum, inquit, erat apud Deum, non vt accidens inhærens, ſed vt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens.

Verbũ ſubſiſtẽs apud patrem.

Etenim vt ait D. Auguſt. lib. 5. de Trinitate cap. 4. nihil eſt accidens in Deo, quia nihil eſt mutabile, aut amiſſibile. Non dixit Ioannes (ait Baſilius) Verbum erat in Deo, ne auferendæ hypo-

D. Auguſt. *D. Baſil.*

A ſtaſeos occaſionem daret, ſed apud Deum, vt hypoſtaſeos proprietas conſiſtat. D. Cyrillus: Cũm apud Deũ verbum eſſe prædicet Ioannes, vnum quidem eſſe filium, ſubſiſtentemque in ſe ipſo, & vnum rurſus Deum patrem, apud quem verbũ eſt, apertiſſimè oſtendit. D. Epiphanius hæreſi 93. Ne in prolatione, ſed in ſubſtantia ſolida, paſſionis experte, Deum Verbũ ex Patre intelligamus, dicitur: Erat apud Deum.

D. Cyrill. *D. Epiph.*

Tertiò. Oſtendit perſonarum diſtinctionem, vt docent Patres: Quomodo B enim (ait D. Cyrillus) quod vnum omnino eſt, ipſum apud ſe ipſum eſſe intelligetur? Et Theophylactus: Arguitur, inquit, Sabellius manifeſtè ex hoc loco, qui docuit, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, vnam perſonam eſſe, & quod illa vnica perſona apparuerit aliquando, vt Pater, aliquando vt filius, aliquando vt Spiritus Sanctus. Nam quia verbum erat apud Deum, manifeſtum eſt, quòd duæ perſonæ introducantur. Ambroſius item lib. 1. de fide cap. 5. Quod erat apud Deum, non C commixtione confunditur, ſed manentis verbi apud Patrem ſolida perfectione diſtinguitur, vt Sabellius obmuteſcat. Tertullianus aduerſus Praxeã: In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, vnus, qui erat, & alius penes quem erat. Rupertus: Verbum erat apud Deum, vt de perſonis non dubites, dum alteram audis eſſe vel fuiſſe apud alteram.

Diſtinctio perſonarũ, patris & filij. *D. Cyrill.* *D. Epiph.* *D. Ambro.* *Tertullia.* *Rupertus.*

Quartò. Demonſtrat Verbi proceſſionem ex Patre, vt obſeruat Tertullianus in libro aduerſus Praxeam, his D verbis: Sermo apud Patrem, non Pater apud ſermonem eſſe dicitur. Nam etſi Deus ſermo, ſed apud Deum, quia ex Deo Deus, eſt, quia ex Deo procedit, dicitur eſſe apud Deum, tanquam verbum apud producentem, tãquam filius apud Patrem.

Proceſſio verbi ex patre. *Tertullia.*

Quintò. Indicat verbum non eſſe creaturam. Nam creaturæ omnes ſunt extra Deum, at verbum eſt apud Deũ, hoc eſt, in ipſo Deo, & intra ipſum Deum. Ariani hæretici, vt docet D. Fulgentius lib. 3. ad Moninum, impiè prætabant, hæc verba ſignificare, Verbum eſſe

Verbũ non eſt creatura.

eſſe extra Patrem, non in Patre. Sed D. Fulgentius hæreticum dictum refutat, & in hunc modum concludit: Sic eſt Verbum, ſicut in corde conſilium. & Rupertus: Verbum erat apud Deũ, non quemadmodum aurum eſt apud diuitem, nam apud diuitem eſt aurum in arca, non in ipſius ſubſtantia. Verbum erat apud Deum, quomodo apud ſapientem ſapientia, aurum diuitis in marſupio eius: Verbum Dei in eorde eius. Quamuis autem nos quoque dicamur eſſe in Deo, iuxta illud Pauli Actorum 17. In eo viuimus, mouemur, & ſumus: longè aliter, quam Verbum, in Deo ſumus. quemadmodum, quamuis filij Dei ſimus, longe aliter, quam Verbum, filij ſumus. Ille eſt in Patre, quia eandem habet cum Patre naturã, & idem Deus eſt, nos ſumus, & viuimus, & mouemur in Deo, quia ab illo conſeruamur, ac dependemus, ille filius eſt naturalis, nos adoptati.

D. Fulgentius. *Rupertus.* *Actor. 17.*

Græcè dixit Ioannes, λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. ſignificat autem præpoſitio Græca, πρὸς, apud, & ad. Quo circa Cardinalis Caietanus ait, poſſe transferri, verbum erat ad Deum. Nam poteſt idem locus diuinæ Scripturæ, multas ſimul habere Catholicas verſiones multoſque ſenſus fidei congruentes. Eſt huius verſionis ſenſus. Verbũ erat ad Deum, hoc eſt, referebatur ad Patrem, eſt enim filius Patris, & relatiuum. Quam veritatem Theologis exploratiſſimam Ioannes hoc loco ſimul cum alijs indicauit.

Verbum refertur ad patrem.

Et Deus erat Verbum,

Oſtendit Euangeliſta prima illa propoſitione: In principio erat Verbum: Verbum ab æterno extitiſſe. Secunda propoſitione: Et Verbum erat apud Deum: Verbum in Patre eſſe docuit. Tertia hac propoſitione. Deus erat verbum, diuinam verbi naturam declarat. Perinde enim eſt, ac ſi dixiſſet: Verbum erat Deus. Sed cur Ioannis propoſitionem conuertit? cur nõ dixit, Verbũ erat Deus, & Deus erat Verbũ? Reſpondemus, Ioannem tribus præclariſſimis propoſitionibus (quarum numero Sacroſanctæ Trinitatis myſterium innuit) verbi æternitatem, exiſtentiam, & diuinitatem mũdo indicaſſe, Sic verò illas connexuit, vt in qua voce præcedens propoſitio deſineret, ab illa ſequens inciperet. prima propoſitio: In principio erat Verbum deſinit in voce hac: Verbum, ab ea ſecunda incipit: Et Verbum erat apud Deum. Quia ergò hæc ſecunda propoſitio: Verbum erat apud Deũ deſinit in voce Deum, ab eadem fuit propoſitio tertia, quæ ſequebatur, inchoanda; ideoq; dixit Ioannes, Deus erat verbum, cum dicturus fuiſſet, Verbum erat Deus. Idem enim ſenſus eſt vtriuſq; enuntiationis: quemadmodũ idem eſt dicere, Deus eſt ſpiritus, & Spiritus eſt Deus, quę propoſitio extat 4. Ioannis capite.

Verbum eſt Deus.

Arianorum hæreſim, qui Chriſti diuinitatem impiè oppugnant, hæc propoſitio profligat. Quamobrem doloſis machinis illam euertere conantur. In primis fictitiam quandam, & inauditam diſpunctionem adhibent. vt enim docet Auguſt. lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 2. Sic verba Euangeliſtæ diſpungentes peruertunt: In principio erat Verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat. hoc loco punctum figunt, ne illos propoſitio pungat. Deinde ſequentem propoſitionem ſic inchoant: Verbum hoc erat in principio apud Deum. itaque impio, ac ſacrilego illo puncto, Deum à verbo ſeiungunt. Quid non impia pectora coget? quas tenebras animis ſuperbis non effundet? quas ſcripturas non peruertet hæreſis? quæ, vt Tertullianus ait lib. 4. aduerſus Marcionem, ſic ſemper emendat Euangelia, dum vitiat, & vt docet in libro aduerſus Hermogenem, ſimplicia quæque torquet.

Quis non videat vitiare Arianos ſua diſpunctione Euangelium, ſimplicemque verborum, & arctam coniunctionem torquere? Quid enim opus fuit hanc propoſitionem, Deus erat, extra locum inſerere, cum exploratiſſimum eſſet Deum eſſe, idque Ioannes iam ſuppoſuiſſet cum dixit, Verbum erat apud Deum? Præterea Ioanni ſermo erat, non de exiſtentia Dei, quæ omnibus no-

bus nota eſt, ſed de exiſtentia, & natura Verbi, ergo affirmare voluit, Deum eſſe Verbum, non autem Deum exiſtere, vt volunt hæretici. Ideoq; autor quæſtionum ex vtroq; teſtamento, quæ inter Auguſtini opera circumferuntur q.122. Propterea, inquit, de Verbo incipit loqui Ioannes, priuſquam loquatur de Deo Patre, quia quæſtiones non de Deo fiũt, ſed de Verbo Dei, nemo enim dubitat de Deo, ſed de Deo, qui eſt de Deo Deus, id eſt, de Verbo, quod à Patre procedit. A

Hac machina euerſa, aliam admouent hoſtes tartarei. aiunt vocem Græcam Θεὸς, quæ Deum ſignificat, carere in hac propoſitione Græco articulo, eamque ob rem non ſignificare Deum verum, ſed Deum per participationem, quam diuinitatem participatam, non veram, Verbo concedunt. At fraudulentos hoſtes proſternit Chryſoſtomus Græcus, cum reſpondet, non eſſe opus Græco articulo, vt ſignificet vox, Θεὸς, Deum verum. Id quod perſpicuè confirmatur ex multis Scripturæ Græcæ locis, in quibus id nomen abſque vllo articulo, Deum verum extra controuerſiam ſignificat. Ad Tit. 2. Expectantes aduentum gloriæ magni Dei: Ad Roman. 9. Qui eſt ſuper omnia Deus: Ad Philippenſes 2. qui cum in forma Dei eſſet. Ad Roman. 1. gratia vobis, & pax à Deo Patre. & in hoc ipſo primo Ioannis capite, fuit homo miſſus à Deo. item: Deum nemo vidit vnquam. prætereà, Ex Deo nati ſunt. Ruunt ergò Arianorum luteæ machinæ. Superuacuum enim eſt (ait Græcæ linguæ peritiſſimus Chryſoſtomus) vbiq; articulum Græcum præponere. Adde Ioannem non vſum eſſe articulo, vt docet Cardinalis Caietanus, ne vox Græca Θεὸς cum articulo, Patrem ſignificare videretur, & parere poſſet propoſitio huiuſmodi intelligentiam, Deus ille erat Verbum, id eſt, Pater erat Verbum, quæ falſa eſt. Stat ergò, ſemperque ſtabit propoſitio veriſſima, Deus erat Verbum. De cuius diuinitate lib. ſecundo copioſe iam ſcripſimus.

Articulus Græcus non ſemper neceſſarius.

B C D

Hoc erat in principio apud Deum.

EX ſententia Magni Baſilij, ſummã facit Ioannes hoc loco, præcellentiſſimæ Theologiæ quam de diuino Verbo tradidit. Similiter Rupertus: Vna (inquit) Sententia perpulchrè complectitur Euangeliſta cuncta, quæ in tribus iam dictis expreſſit propoſitionibus. idem ſentit cum Origene D. Thomas. Sentẽtia autem vna eſt eiuſmodi: hoc, videlicet verbum, vt conſtat ex Græca lectione, οὗτος ſcilicet λόγος, hoc inquam verbum, in principio erat apud Deum. Huic opinioni illud obſtat, quod Ioannes non concluſit tres propoſitiones prędictas vna hac propoſitione, ſed duas tantum priores ſcilicet primam, in princeio erat Verbum, & ſecundam, & Verbum erat apud Deum: tertiam, Deus erat Verbum, non adiecit, ergo non fecit Theologiæ tribus propoſitionibus traditæ ſummam, niſi quis tertiam propoſitionem, Deus erat Verbum, velit ſubintellectam dicere in illo relatiuo, hoc hunc in modum, hoc, ſcilicet Verbum quod erat Deus, erat in principio apud Deum. Ita exponit D. Thomas. Per hoc (ait D. Thomas) intelligit Ioannes tertiam clauſulam ſcil. Deus erat Verbum, per hoc vero quod dicit, erat in principio, recolligit primam, per hoc verò quod ſubdit, erat apud Deum recolligit ſecundam.

D. Baſilius *Rupertus.* *Origenes.* *D. Thom.*

Exiſtimo potius Euangeliſtã hac propoſitione, id voluiſſe repetere & inculcare, quod hæreſes iam oppugnabant: oppugnabant autem hæreſes Cerinthi & Ebionis æternitatem Verbi, impieq; aſſerebant, Chriſtum ante matrem, & Ioſeph non extitiſſe, ideò Ioanni non fuit ſatis, diuiſim dicere, In principio erat verbum, & Verbũ erat apud Deũ, ſed opus fuit, ad euertendam hanc hæreſim, idem iterare, & coniunctim inculcare, hoc pacto: hoc Verbum erat in principio apud Deum, ò hæretici, ab æterno erat, quod ad diuiuam attinet naturã, Chriſtus, tota æternitate prior, antiquiorque eſt, quàm mater Sanctiſſima Maria, & Ioſeph.

Veri-

Veriſimilis quoq; eſt D. Thomæ interpretatio, in hanc ſententiam. Voluit Ioannes ſignificare mundum initium habuiſſe, nihilque conditum ab æterno extitiſſe. Hoc, inquit, Verbum erat in principio apud Deum, ſubintelligit D. Thomas, ſolum, ita vt particula hæc, non aliam perſonam Spiritus Sancti, de quo modo non loquebatur Ioannes, ſed naturam aliam coæternam excludat. Eſt ergò ſenſus: In principio, ab æternitate, ſolum hoc Verbum, de quo agitur, erat apud Deũ, nihil aliud creatum extabat, nulli Seraphini, aut Cherubini, nulli Angeli, nulli cœli, nulli terrarum tractus, nullæ aquarum moles, nulla animantia, nulli homines. Verbum ſolum, hoc eſt, abſque vllis creaturis, erat apud Patrem. Diuinam ipſam ſapientiam elegantiſſimè hoc de ſe, Prouerbior. 8. capite prædicantem audire non pigeat. Ab æterno (ait) ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret, nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram, nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes graui mole conſtiterant, ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ, &c. Nullæ igitur erant creaturæ, ſed Verbum erat in principio apud Deum, per ipſum verò Verbum omnes creaturæ factæ ſunt. Quamobrem ſequitur: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Verbum abſque creaturis erat in principio apud Deũ.

Prouerb. 8.

Significat prætereà Euãgeliſta, Verbum diuinum in principio non incarnatum, ſed abſque carne humana, & anima, inuiſibile, & abſconditum, in ſinu patris fuiſſe. Quaſi dicat, hoc Verbum erat in principio, & æternitate, apud Patrem abſconditum, non erat apud homines incarnatum, erat apud Patrem tantum Deus nondum homo, poſteà Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Simile illud eſt eiuſdẽ Ioannis, epiſtola prima, cap. 1. Annuntiamus uobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.

1. Ioan. 1.

Vt verò volunt D. Thom. Lyranus, & Carthuſianus, oſtenditur etiam his verbis diuini Verbi cum Patre coæternitas, hoc verbum erat in principio

Verbum eſt patri coæternum.

D. Thomas

E id eſt, in æternitate, apud Deum Patrẽ, erat coæternum ipſi Patri, abſque vllo ſuæ generationis initio. Prima propoſitio: In principio erat Verbum, ſignificat Verbum eſſe æternum, hæc quarta indicat eſſe Patri coæternũ, & ab æterno fuiſſe in Patre.

Lyranus. Carthuſianus.

At impij Ariani non poſſe Verbum coæternum eſſe Patri, ſic cauillantur. Omnis pater eſt prior filio, ergò Deus Pater eſt prior Filio, ſiue Verbo, proinde non eſt illi coæternum. Humi ſerpunt antiqui ſerpentis filij, vt patre F ſuo poſteriores ſunt, ita quoque putant filium Dei, Patre ſuo poſteriorem eſſe. Excutiant carnem carnales homines, ſpiritu ad diuina ac ſpiritualia aſcendentes, infinito interuallo, vt à creaturis verbum, ita verbi natiuitatem à natiuitate hominum diſtare intelligant. Patres priores ſunt filijs, quos in tempore gignunt, in quo prius & poſterius eſt, in æternitate vbi prius & poſterius nequit reperiri, neque in æterno patre prius, neque in æterno filio poſterius reperitur.

G Vnde eximiè Auguſt. ſermone 38. de Verbis Domini: Da, inquit, mihi Ariane æternũ patrem hic, id eſt inter creaturas, & inueniſti ſimilitudinem, filium minorem inuenis patre in tempore, filium temporalem minorem patre temporali, nunquid inueniſti mihi filium temporalem, minorem patre æterno? Quia in æternitate ſtabilitas eſt, in tempore autem varietas, in æternitate ſtant omnia, in tempore alia ſuccedunt, alia accedunt, potes inuenire filium minorem in varietate H temporis ſuccedentem Patri, &c. Ambroſius lib. primo de fide ca. 5. Non ex vſu generationis humanæ, calumniam hæretice ſtruas, namque hominis generationem ſi definire contendas, tempus oſtendis, generatio autem diuina ſupra omnia eſt. late patet, ſupra omnes cogitationes aſcendit, & ſenſum, &c. Stultè ergo ad menſuram temporalis generationis, æterna uerbi generatio redigitur, cum ipſa etiam Chriſti temporalis generatio humanæ generationis menſuram miram in modum excellerit. ex matre.n. Virgine natus,

D. Auguſt.

Æterna generatio verbi, noſtrum ſuperat intellectum

D. Ambro

& Spi-

Digitized by Google

& Spiritus ſancti opera conceptus eſt. A Vnde Ambroſius: Non ſola admirabilis ex Patre generatio Chriſti, admirabilis etiã ipſa generatio eius ex Vergine, tu illam dicis ſimilem noſtræ conceptionis, & ego probo iſtam noſtrę eſſe diſſimilem. Si igitur in Virgine vſus defuit generationis humanæ, quemadmodum in Deo Patre propriæ generationis vſum requiris? credere tibi iuſſum eſt, non diſcutere permiſſum eſt.

Quamuis autem hæc æterna Verbi generatio omnia creata excedat, aliquam tamen in Sola illius veluti vmbram licebit inuenire. Etenim fulgor, qui à ſole producitur, nõ eſt poſterior tempore, quam Sol. Si ergo Deus Solem ab æterno produxiſſet, æternus eſſet Sol, & coæternus illi eſſet fulgor, eundem in modum quia Pater eſt æternus, coæternum illi eſt Verbum, quod (vt Paulus ait ad Hebræos primo) eſt ſplendor gloriæ Patris, coæterna quoque Verbi generatio. D. Auguſt. ſerm. 38. oſtendit, aduerſus hæreticos, id, qđ producitur, aliquando non eſſe poſterius, ipſo producente, vtitur autem exemplo ignis, cuius ſplendor ſimul cum igne exiſtit, exemplo item virgulti iuxta aquam nati, imaginemq; ſuam in ipſa aqua ſimul atque natum eſt producentis.

Exempla generationis diuinæ.

In ijs ſimul tempore ſunt, ignis producens, & ſplendor productus, virgultum, & imago ab eo emanans, eodem pacto, vt à tenuiſſimis creaturis, ad infinitum creatorem aſcendamus, Pater, & Verbum ſimul ſunt æternitate, quãuis Pater ſit producens, Verbum vero productum. Nam ſi producere, & eſſe productum, non obſtant quo minus duæ aliquę res temporales ſint coæuæ, nec obſtabit profecto, vt perſonæ ęternæ Pater, & Filius, ſint coæternæ. Splẽdor (ait Theodoretus) cauſam quidem habet ignem, nõ poteſt autem ab igne ſeparari, ex quo enim eſt ignis, ex eo etiam eſt ſplendor. Si ergo in ſenſibilibus poteſt eſſe aliquid, quod ex aliquo ſit, & vna cum eo ſit ex quo eſt, ne dubites Deum Verbum, & genitũ eſſe vt filium, & vna eſſe cum eo, qui genuit. Hæc ille ad Hebræos primo capit.

Theodoret.

Præter hæc, vt Lyranus obſeruat, productum poſterius eſt producente, propter aliquam ex tribus cauſis, vel propter imperfectionem potentię producentis; vel propter modum producendi per motum in quo eſt prius, & poſterius, vel propter libertatem voluntatis, quæ rei productionem, vt libet, differt in tempus. At in Patre ab æterno eſt potentia productiua verbi perfectiſſima, verbum verò productum eſt neceſſitate naturæ, non per libertatem voluntatis, quæ illius productionem differre potuerit, neque etiam per B motum, in quo eſt prius, & poſterius. ergò Verbum productum eſt ab æterno a Patre, eſtque illi coæternum, vt fides Catholica cum Euangeliſta hoc in loco confitetur.

D. Cyrillus vult ijs verbis confutari hæreſim quorundam, qui aſſeruerunt duplex eſſe verbum Dei, alterum inſitum, & intimum Deo, alterum illi intimo ſimillimum, & quaſi verbum verbi, & imaginem imaginis. hoc dicebãt eſſe filium Dei per quem Deus cuncta C condiderat. Confutatur hæreſis à Ioanne ex ſententia Cyrilli, cum dixiſſet Verbum eſſe in principio, & apud Deum, addit: Hoc verbum, quia nullum aliud (ſic interpretatur Cyrillus) ſecundum verbum eſt, erat in principio apud Deum, ſicut filius apud Patrem, ſicut inſitum atque interius. Vtebantur indocti, & inſani Sophiſtæ, hoc argumento: Pater cum Filio locutus dicitur in ſcripturis Pſal. 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: ergò per D aliquod verbum locutus eſt, id autem verbum non poteſt eſſe filius, cui loquitur; aliud igitur verbum concedendum erit.

Vnicũ Dei Verbum.

Decepti ſunt; vt vidimus, Arriani, quod ex humana generatione diuinam metirentur. decipitur quoque Eunomius, quia, quæ in humana locutione reperit, ea ad diuinam imperitè profecto, & ſtultè transfert. quocircà rectè Ambroſius lib. 1. de fide cap. 5. Noli, inquit, hæretice ex noſtris æſtimare diuina, ſed diuina crede, vbi humana nõ inuenis, &c. Loquitur Pater cum Filio, at lo-

D. Ambr.

at loquitur vt Deus, quę autem de Deo dicuntur (vt ait D. Cyrillus lib. 7. Theſauri ca. 3.) modum humanum tantum excedunt, quantum humana ſubſtantia à Dei ſubſtantia exceditur: Humanis vocabulis (ait idem Cyrillus) de Deo loquentes vtimur, vbi omnia longè aliter, quàm res humanę, intelligenda ſunt. Dicitur ergò Pater cum filio loqui ab ęterno, nō quia per verbum aliquod ſecundum loquat, ſed quia ſapientiam ſuam ei ab æterno communicat, per quam omnia veluti locutione manifeſta fiunt. Docet hoc Auguſtinus tract. 40. in Ioannem his verbis: Incorporaliter Pater locutus eſt Filio, quia incorporaliter genuit filium, nec eum ſic docuit, quaſi indoctum genuerit, ſed hoc eſt eum docuiſſe, quod eſt ſciētem genuiſſe, &c. locutus ergò eſt Pater cum filio per generationem, ſemper loquitur cum filio, ſemperque loquetur, quia ſemper ſapientiam illi communicat. Homines cū hominibus loquentes per aerem volitantia verba communicant, Pater cum Filio loquēs non aerem verberantia verba, ſed infinitam communicat ſapientiam, hæc digna Deo locutio eſt.

D. Cyrill.

Quomodo Pater loquatur cū filio.

At non futilis obiectio hinc exoritur, ſequetur enim, nec filium, nec Spiritum Sanctum cum Patre poſſe loqui. etenim loqui, vt diximus, eſt ſapiētiam rerum omnium manifeſtatricem communicare. At Filius, & Spiritus Sanctus ſapientiam hanc minimè communicant Patri. ergò loqui non poſſunt cum Patre. Reſpondemus Filium, & Spiritum Sanctum non loqui per communicationem ſapientię cum Patre, vt ſuadet propoſita ratio, nec vero tali locutione opus eſt, nam locutio hæc ad manifeſtandum aliquid adhibetur, Filius verò, & Spiritus Sanctus nihil poſſunt Patri manifeſtare, non igitur loquuntur cum Patre illo modo: Pater autem, quia ſapientiam infinitam Filio, & Spiritui Sancto communicat, & per illam omnia quęcunq; diuina ſcientia continentur, patefacit, cum Filio, & Spiritu ſancto loqui dicitur, imò dicitur filium docuiſſe, vt ait D. Aug. verbis ſupra citatis, hoc, inquit, eſt eum

An filius loquatur cū Patre.

E docuiſſe, quod eſt ſcientem genuiſſe. Quonam verò alio modo Filius, & Spiritus Sanctus cū Patre loquantur, Scholaſticis Theologis diſcutiendum relinquitur.

Omnia per ipſum facta ſunt.

Oſtendit Ioannes Verbi æternitatem, exiſtentiam apud Patrē, naturam diuinam, & cum Patre coæternitatem: Nunc eiuſdem Verbi potētiam, & opera indicat dicens: Omnia per ipſum facta ſunt. Quæcunq; (ait Auguſt. F tract. 1. in Ioannem) naturaliter facta ſunt, omnis omninò creatura, ab Angelo vſq; ad vermiculum, per Verbum facta ſunt. Eſt ergò verbū ſiue filius Dei, Deus veriſſimus, orbiſq; conditor vniuerſi. Ex fructu arbor cognoſcitur: Verbi fructus, & opus, creaturæ oēs ſunt, ergò ex creaturarum creatione, creator eſſe agnoſcitur. Omnia autem per ipſum facta, eſſe præclarè Salomon docuit Prouerb. 8. Dominus (ait Verbum G ſiue diuina Sapientia) poſſedit me in initio viarum ſuarum. Poſſediſſe dicitur filium Pater, vt Hieronymus interpretatur in epiſtola ad Cyprianū, quia filius eſt in Patre: item poſſediſſe dicitur, quia filius eſt Sapientia Patris, quā Pater veluti Theſaurum poſſidet opulentiſſimum. Ait ergò, Dominus poſſedit me, quia in ipſo eram, filius eius, Verbum eius, ſapientia eius: In initio viarum ſuarum, hoc eſt, operationum: Antequàm quicquam faceret à principio: Viæ autem dicuntur operationes, H quia per has veluti per vias ad creaturas exit Deus. Quod Ioannes dixit: In principio erat Verbum, apud Salomonem diuina Sapientia dixit, Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarū, antequàm quicquam faceret à principio.

Verbum ſiue filius Dei eſt creator orbis.

Prouerb. 8.

Deinde quod Ioannes dixit, omnia per ipſum facta ſunt, ſic ſapientia amplificat. Quādo præparabat cœlos aderam, videlicet creans ipſos cœlos, quādo certa lege, & gyro vallabat abyſſos quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos,

Locus Prouerb 8 de ſapientia, vel Verbo diuino explicatur.

Digitized by Google

ſuos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componēs, hoc eſt, creans, & ordine admirando diſponens. Quia verò Verbum diuinū, ſiue, Sapientia, in rebus ſine vllo labore conditis ſeſe oblectauit, iuxta illud Pſal. 103. Lætabitur Dominus in operibus ſuis: Vidit enim cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, ideo adiūgit: Delectabar per ſingulos dies ludens coram eo, ludens in Orbe terrarum. Præterea, quia præcipuam ex hominibus capit delectationem, poſt hæc omnia intulit: Et deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum: Summæ Verbi Dei deliciæ ſunt eſſe cum filijs hominum per gratiam, & maiores multò deliciæ eſſe cū humana natura, per hypoſtaticā vnionem, quod Ioannes dixit: Verbum caro factū eſt, & habitauit in nobis. Poſt hæc, Verbum diuinum ſiue ſapientia, homines in Gymnaſium ſuum conuocat: ad ſapientiam enim ſpectat Gymnaſium aperire, homineſq; docere. Nunc, inquit, filij audite me, audite diſciplinam, & nolite abijcere eam. Quemadmodum verò magiſter, ita ſapientia, diligentiam, vigilantiamque in diſcipulo maximè requirit. addit ergo: Beatus homo, qui vigilat ad fores meas quotidie, & obſeruat ad poſtes oſtij mei. Præmio allicit, videlicet æternæ vitę: Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutē à Domino, eſt enim Verbū vitæ. In ipſo vita erat, ait Ioānes. fons eſt, ex quo ſalus hauritur vniuerſa.

Deliciæ verbi eſſe cum hominibus.

Sapientia vocat homines ad ſuū Gymnaſiū.

Dubitabis, cur dicatur ſapientia ludere in Orbe terrarum omni tempore? quæres, quiſnam ſapientiæ hic luſus ſit? Reſpondemus, ludum hoc loco ſumi pro gaudio, ludit Deus in Orbe terrarum omni tempore, quia vt dicitur Pſalm. 103. Lætatur Dominus in operibus ſuis, lætatus eſt in Orbe condēdo, lætatur in eodem gubernādo. Principes viri pilæ ludo oblectari aliquando ſolent, Filij Dei rerum omniū principis, & moderatoris, veluti pila mundus hic eſt, quantusquantus ille eſt, nec magna pila illi eſt, qui dicitur Iſa. 40. tribus digitis apprehendere molē terræ, hac pila, vt noſtro loquamur more, ludit, dum imperia, coronas, thiaras, A honores, diuitias, modo in hanc, modo in illam partem, veluti leuiſſimi momenti pilas iactat.

Pſal. 103.

Chriſtus mundo, vt pila ludit.

Quod noſter interpres vertit, cūcta componens, hebraicè dicitur, amon, quod vocabulum nutritium ſignificat, ideoq; Pagninus vertit: Eram apud eū veluti nutritius. Etenim verbum diuinum eſt creaturarum veluti nutrix indulgentiſſima. Quemadmodum nutrix infantem fouet, alit, ſuſtentat, ſic & Verbum diuinum creaturas omnes nutrit, gubernat, ac conſeruat. portat nu- B trix infantem gremio, portat Verbum orbem potentia ſua, illa cū onere, verbum ſine onere, imò magna vt dictum eſt, cum voluptate. quocirca ad Hebræos primo dicitur verbum Dei, portās omnia verbo virtutis, ideſt, potentiæ ſuę. Alijs Scripturæ locis filius Dei creator orbis eſſe dicitur, quæ citauimus cūde diuinitate Meſſiæ ageremus.

Diuina ſapientia eſt nutrix creaturarum.

Demoliri conantur vineas fraudulētæ vulpes, inſurgunt, vt ait Theophylactus, Ariani, & per filium fieri omnia dicunt, non quod ipſe ſit factor, ſed C inſtrumentum, ſicut ſecuris Dei, & Patris factoris, & vtentis filio tanquàm organo. Id verò colligunt, quòd Ioannes dicat, omnia per ipſum facta eſſe: præpoſitio autem, per, cauſam ſignificat inſtrumentalem, non efficientem præcipuam, vt cum dicimus fabrū per ſecurim ſecare. ò fraudulentas vulpes, imò moleſtiſſimas muſcas hæreticos, qui modo minutiſſimis articulis, modo præpoſitionibus veluti tenuiſſimis araneorū telis, à Dæmone irretiuntur, nec vident irretiti, in diuinis literis prępoſitionē, per, cauſam præcipuam efficien- D tem, non inſtrumentalem ſignificare. Prou. 8. Per me reges regnant, ad Heb. 2. decebat eum, per quem omnia, id eſt, Patrem, qui creauit omnia prima ad Corinth. capit. 9. fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius, ſecunda ad Corinth. 1. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei: ad Galat. 4. Si filius, & hæres per Deum. Sic hoc loco: Omnia per ipſum Verbum facta ſunt, vt per cauſam non inſtrumentalem, ſed præcipuam. Præterea non vident Arriani

Digitized by Google

Deum nullam habuiſſe in creando inſtrumentalem cauſam, ex nihilo enim cuncta creauit, creatura verò nihilum nullo modo poteſt attingere. Nihil factum (ait D. Cyrillus lib. 12. Theſauri cap. 5.) nihil, inquam, factum creandi virtutem, quæ infinita eſt, ſuſcipere poteſt. Adhibent artifices ad opera inſtrumenta, quia in materia operantur, & ex materia quod volunt fabricant; at Deus non ex materia, ſed ex nihilo cuncta condidit, ideoque inſtrumento nullo vſus eſt.

D. Cyrill.

Rogabis num dici poſſit. Verbum diuinum miniſtraſſe Patri in creatione rerum? eſt enim non leuis dubitandi ratio, quod nõnulli Patres id affirmârint. D. Irenæus lib. 4. cap. 17. Miniſtrat, inquit, Patri ad omnia, ſua progenies, & figuratio ſua, ideſt, Filius, & Spiritus Sanctus.

Tertull. An verbũ dici poſſit patri miniſtrare? Clemens Alexandrin.

Tertullianus aduerſus Praxeam, capite 12. In ſermone Chriſto aſſiſtente, & adminiſtrante, Deus voluit fieri, & fecit, & dixit: Fiat firmamentum, &c. Clemens Alexandrinus in exhortatione ad gentes: Ipſe, inquit, eſt Dei concinnum; & aptum inſtrumentum, & ſanctum, ſapiẽtia ſupermundana, Verbum cœleſte. Reſpondemus hunc loquendi modum non eſſe vſurpandum, vt dicamus verbum vel eſſe Patris miniſtrum, vel inſtrumẽtum, vel organum, vel Patri miniſtraſſe, vel obſecutum eſſe; quia his verbis ſignificari poteſt filium eſſe minorem Patre, quod à Fide Catholica alienum eſt.

Patres verò ſi qui ita locuti ſunt, indicare voluerunt, non quidem filium eſſe minorem Patre, quod hæreticum eſt, aut eſſe inſtrumentum, vel organũ propriè Patris, ſed Patrem eſſe primã Trinitatis perſonam, filium verò ſecundam, per quam omnia condidit prima, quia potentiã creandi illi communicauit. vnde Diuus Baſilius in libro de Spiritu Sancto capit. 8. Omnia, inquit, per ipſum facta ſunt, non quòd inſtrumentali quodam, ac ſeruili miniſterio fungatur, ſed quòd tanquàm conditor paternam implet voluntatem. & Damaſcenus libro primo fidei capit. 9. Quemadmodum ignem

D. Baſil.

D. Damaſ.

E per lucem ex eo progredientem lucere dicimus, nec proinde tamen lucem illam ex eo promanantem organum, quoddam ipſi inſeruiens, ſed vim quandam natiuam eſſe ſtatuimus, eodem modo Patrem quoque omnia, quæ facit per vnigenitum ſuum facere dicimus, non tanquàm per ſeruile aliquod organum, ſed per naturalem vim, ac verè exiſtentem. Hæc Damaſc.

F Eſt ſimilitudo inter inſtrumentum, & verbum, quia quemadmodum inſtrumentum virtute operatur communicata, ita Verbum potentia operatur à Patre accepta, ſed inſtrumentum non habet totam, & eandem artificis virtutem, neque habet artificis eſſentiam, verbum habet totam, infinitam, & eandem potentiam, & eſſentiam Patris, inſtrumentum ignobilius eſt artifice, verbum eiuſdem cũ Patre eſt naturæ. Inter miniſtrum quoque & Verbum non nihil ſimilitudinis intercedit, miniſter enim ſecunda perſona eſt in negotio gerendo, & cum alio operatur, ita verbum ſecunda per

G ſona auguſtiſſimæ Trinitatis eſt, & ſimul cum Patre creat, & gubernat. Præterea quæris an dici poſſit Verbum condidiſſe orbem ex præcepto Patris? Propterea quòd ſic Hilarius loquatur in Com. Pſalm. 118. Cœlum, inquit, ex præcepto Dei Chriſtus formauit, mundum ex paterno iuſſu in hanc ſpeciem tanti decoris ornauit. Reſpondemus, ab hoc, ſimilibuſq; loquẽdi modis omninò abſtinendum, nihilq; proferendũ quod perſonarum inæqualitatẽ aliquo modo innuere videatur. Filius æqualis

H Patri eſt, ideoq; præceptum creandi à Patre accipere non potuit, quo obſtringeretur, id quod inferioris eſt. Significant ergo verba Hilarij ex voluntate Patris, quæ eadem filij eſt, filium mundum condidiſſe.

Quæ res item, cur Ioannes non dixerit: Omnia ab ipſo facta ſunt, ſed: Omnia per ipſum facta ſunt. Reſpondetur, propterea vſum præpoſitione, per, vt indicaret filium eſſe principium ex principio, videlicet ex Patre, à quo accipit per generationem potentiam creandi, eſſe-

ſeque

ſeque ſecundam Trinitatis perſonam. Quamobrem non dicuntur omnia facta à filio per Patrem, ſed rectè dicuntur facta à Patre per Filium, quia Pater non habet à filio potentiam creandi, filius autem illam habet à Patre. Vnde Chryſoſto. Per ipſum, inquit, hoc loco nulla alia ponitur gratia, quàm ne ingenitum quis ſuſpicaretur filium.

Itaque ſenſus horum verborum hic eſt. Omnia per Verbum facta ſunt, tanquam per perſonam auguſtiſſimæ Trinitatis ſecundam, à Patre procedentē, & potentia à Patre per æternam generationem communicata facientem. Quo ſenſu, præpoſitio, per, cauſam indicat efficientem, nō inſtrumentalem, ſed præcipuam, ſecundam nimirū Trinitatis perſonam.

Per verbū facta ſunt omnia, tanquam per cauſam efficientem. & per cauſam exemplarem.

D. Auguſt.

Significat quoque præpoſitio, per, cauſam exemplarem hoc ſecundo ſenſu: Omnia per ipſum Verbū facta ſunt, tanquam per exemplar mūdi, & Patris ſapientiam. Quemadmodum enim artifex intellectu prius effingit extruendæ domus exemplar, indé per exemplar Domum fabricat, ſic Pater Verbum æternum, quod rerum omnium exemplar eſt, per intellectum genuit, & per ipſum tanquam per exemplar omnia condidit. Aug. 6. lib. de Trinitate ca. 10. Verbum, inquit, perfectum eſt, cui non deeſt aliquid, & ars quædā ſapiens Dei, plena omnium rationum viuentium, ibi nouit omnia Deus, quæ fecit per ipſam. & in Ioannem cap. 1. Prius cor generat conſilium, vt aliquam machinam conſtruas, attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur conſilium fabricantis. Conſilium Dei eſt verbum Dei, attende fabricam iſtam mundi, vide quæ ſint, quæ facta ſunt per Verbū, & tunc cognoſces quale ſit Verbum. Item lib. 10. de ciuit. Dei cap. 10. In ſapientia Dei ſunt infiniti quidam Theſauri rerum intelligibilium, in quibus ſunt oēs inuiſibiles, atque incommutabiles rationes rerum etiam viſibilium, & mutabilium, quæ per iſtā factæ ſunt, quoniam Deus non aliquid neſciens fecit, quod neque de quolibet homine artifice rectè dici poteſt. Porrò ſi ſciens fecit omnia, ea vtique fecit, quę nouerat. Ex quo occurrit animo quiddam mirum, ſed tamen verum, quod iſte mūdus nobis notus eſſe non poſſet, niſi eſſet: Deo autem niſi notus eſſet, eſſe nō poſset. Prætereà ſerm. 38. de verbis Domini: Verbum, inquit, Dei eſt forma quædam, forma non formata, ſed forma omnium formatorum, forma incōmutabilis ſine lapſu, ſine defectu, ſine tempore, ſine loco, ſuperās omnia, &c. Formam appellat idealem Verbū, propterea quod exemplar ſit omnium formatorum, hoc eſt, omnium creaturarum. & lib. 15. de Trinit. cap. 11. Poteſt eſſe verbum noſtrum, quod non ſequatur opus, opus autem eſſe non poteſt, niſi præcedat Verbum. Sic, & Verbum Dei eſſe potuit, nulla exiſtente creatura, creatura verò nulla eſſe poteſt, niſi per Verbum, per quod facta ſunt omnia.

D. Cyrill.

D. Cyrillus in Ioan ca. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, vt per virtutē, vt per ſapientiam Patris, quæ non vt in hominibus quaſi qualitas quædā, Deo ineſt, ſed per ſeipſam verè ſubſiſtit, &c.

Omnia per Verbū facta ſignificat Moyſes.

Tertull.

D. Irenæus.

D. Auguſt.

Omnia per Verbum facta eſſe occultè ſignificauit Moyſes initio Geneſeos, cum toties verbum, dixit, repetiuit: Dixit, fiat lux, & facta eſt lux. Dixit, fiat firmamentum, &c. Quaſi diceret, totum orbem Pater condidit per verbum, quod ab æterno dixit. Per verbum enim æternum totum orbem, omneſq; creaturas ab æterno dixit, quas verbum repræſentat, temporis autem initio, eaſdem vt à verbo repræſentantur, condidit. Vnde illud Tertulliani iam citatum contra Praxeam, in Chriſto aſſiſtēte Deus voluit fieri, & fecit, & dixit, fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, fiant luminaria. &c. Et D. Irenæus lib. 2. cap. 2. Mundus à Verbo Dei factus eſt: ſicut ſcriptura Geneſeos dicit, omnia, quæ ſunt ſecundum nos, feciſſe Deum per verbum ſuum. Auguſt. lib. 1. de Geneſi ad literam, cap. 2. cum de verbo dicitur: Omnia per ipſum facta ſunt; ſatis oſtenditur, & lux per ipſum facta; cū dixit Deus, fiat lux. Quod ſi ita eſt, æternum eſt, quod dixit Deus, fiat lux, quia verbū Dei Patri coæternū eſt. quāuis Deo hoc in æterno Verbo dicente,

creatura temporalis facta eſt: cū enim verba ſint temporis, cū dicimus, quando, & aliquando, æternum tamē eſt in verbo Dei, quādo fieri debeat aliquid, & tunc fit, quando fieri debuiſſe, in illo verbo eſt, in quo non eſt quando, & aliquando, quoniam illud totum verbum æternum eſt, &c. Iunilius in Geneſim, altius intelligendum eſt dixiſſe Deum, vt fieret creatura, quia per verbum ſuum omnia fecit, quod Ioannes ait omnia facta eſſe per verbū Dei, hoc eſt, quod Moyſes ait, quia dixit Deus, fiat lux, fiat firmamentum, &c. Itē Eucherius, ſi requiras quomodo facta eſt lux? audies, in verbo Dei erat, vt fieret, & cætera per ordinem, ſi requiras quomodo facta ſunt? in verbo Dei erāt, vt fierent. hoc enim eſt, dixit Deus, fiat, &c. Hoc ſignificat Moyſes arcano ſenſu: Apertiori verò ſenſu verbū, dixit, decretum ſignificat, & imperium Dei, quo creaturis, vt eſſent, imperauit. Decreuit autem Deus ab eterno, vt eſſent creaturæ, eſſent, inquam, non ab æterno, ſed ſtatuto tempore, ab illo ergo decreto, æternaque voluntate, & imperio, principio temporis, cœli, terraque emanarunt.

Iunilius. *Eucherius.*

Et ſine ipſo factum eſt nihil.

Duplex lectio. DVplex eſt hoc loco lectio. Chryſoſtom. Theophylactus, Euthymius, Gregor. Nazianzenus orat. 5. de Theologia. Hieron. Amos 6. græci codices, Syriacum Euangeliū, & alij, ſic ſententiam terminant: ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. hoc ſenſu, ſine verbo nulla res facta eſt, quæ quidem creata ſit. Addidiſſe autem dicitur hæc verba Ioannes, ne quis intelligeret Spiritum ſanctum eſſe factū, quippe qui ſit increatus Deus. Vnde Nazianz. orat. 5. de Theologia: Ne illud quidem extimeſcam, ꝙ omnia per filium facta eſſe dicuntur, tanquam in rerum vniuerſitatem, Spiritus quoq; ſanctus aggregandus ſit: oīa enim, quæcunq; facta ſunt, dicit Euangeliſta, non omnia ſimpliciter. Nam ne ipſe quidem Pater, nec omnia ea, ꝗ facta non ſunt. Hæc ille. Agnoſcit hanc lectionem Ambroſius quoq; lib. 3. de fide c. 3. Plerīq;, inquit, docti & fideles, ſic pronuntiant: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. & Pſal. 36. Alexandrinos, ait, & Ægyptios ſic legere.

D. Gregor. Nazianz. *D. Ambr.*

Altera lectio eſt huiuſmodi: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sic ſentētia terminatur. hanc D. Epiphanius in Ancorato reprehendit. Verum D. Ambroſ. Pſal. 36. Salua, inquit, ſit fidelibus illa, ſcilicet, prima diſtinctio: ego non vereor legere: Quod factum eſt in ipſo vita erat, & nihil habet, quod teneat Arrianus, quia non illius venena conſidero, ſed lectionis ſacræ conſuetudinem recognoſco. Hæc ille. Nos Ambroſium ſecuti ſacræ lectionis conſuetudinem recognoſcimus, & conſuetam iā tempore Ambroſij lectionem ſequimur: Sine ipſo factū eſt nihil. Hic eſt ſententiæ finis.

D. Epiph. *D. Ambr.*

Congruit hæc lectio ei loquēdi modo, quem ſeruauit Euangeliſta in hoc capite: inchoat enim membrū ſequens ex præcedentis membri fine, vt iam obſeruauimus. ſic hoc loco, membrū hoc præcedit: Sine ipſo factum eſt nihil, ſequitur alterum à fine huius incipiens: Quod factū eſt in ipſo vita erat. Deinde aliud. Et vita erat lux hominum, tū illud: Et lux in tenebris lucet, &c. Præterea, ſi ſic legamus, ſine ipſo factū eſt nihil, quod factum eſt, hæc vltima verba, quod factū eſt, ſuperuacanea ſunt. Iam enim ex præcedentibus verbis cōſtat de creaturis eſſe ſermonem, quemadmodum ſuperfluus eſſet ſermo, ſi quis ita loqueretur, ſine gratia nemo ſeruatur, qui ſeruatur. ſine peccato nullus homo damnatur, qui damnatur. Item, ſine verbo nulla res fit, quæ fit. Noſtrā lectionem ſequitur Lactantius lib. 4. c. 8. Tertullianus contra Hermogenem cap. 20. & cap. 45. & de Reſurrectione carnis cap. 5. & lib. 5. contra Marcionē capit. 19. Amelius Philoſophus Ethnicus apud Theodoretum libro de Principijs, Cyrillus, Auguſtinus, & plerīq; latinorum. Apud Irenęum libro 3. cap. 11. vtraque lectio reperitur. Tertiam aliam lectionem ſequitur D. Epiphan. in Ancorato: Ipſa, inquit, lectio ſic ſe habet: omnia per ipſum facta ſunt, & ſine

Tertull. *Amelius.* *D. Cyrill.* *D. August.* *D. Irenæ.*

Digitized by Google

ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo, id eſt, ſi quid factum eſt, per ipſum factum eſt. Hæc Epiphanius. Sed non admodum probabilis mihi videtur. Huius lectionis meminit Theophylactus. Hilario quoque tribuitur 2. de Trinitate, ſed noſtrâ, ni fallor, ſequit,

CAP. V.

Morale.

IN ſenſu literali enucleando hactenus deſudauimus, ad latiores moralis ſapientiæ campos, hortoſq; amœniſſimos relaxandi, exornandique animi cauſa libet diuertere. Nam (vt ait Magnus Gregorius in Epiſtola ad Leãdrum) qui de Deo loquitur, curet neceſſe eſt, vt quidquid audiẽtium mores inſtruit, rimetur, & hunc rectũ loquendi ordinem deputet, ſi cum opportunitas ædificationis exigit, ab eo ſe, quod loqui cœperat, vtiliter detinet. Quod de loquente dixit Summus Pontifex, idem de ſcribente dicendum eſt. Sacri enim tractator eloquij (addit idem Pater ſanctiſſimus) morẽ fluminis debet imitari. Rectum curſum tenet flumen, quouſque in finem, hoc eſt, mare, perueniat, verum tamen à recto curſu illius aqua ad irrigandos agros, hortoſque ſæpè deriuatur. Eũdem in modum rectum explanationis literalis curſum teneat neceſſe eſt ſacrarum interpres literarum: at verò ad irrigandos morali doctrina hominum animos orationis flumen ſæpè deflectet. vt quemadmodum intellectus latiſſimos agros literalis irrigat explanatio, ita voluntatis amœniſſimos hortos moralis irriget tractatio.

D. Gregor. Magnus.

Ad mores ornãdos debet diuertere ſacrarum interpres literarum.

Qui conuiuium exhibet, non cibum ſolum menſæ infert, ſed potum etiam miniſtrat: imperfectum enim erit vel ſine cibo, vel ſine potu, conuiuium. ſic qui ſcripturarum interpretationem veluti conuiuium apparat, non literalem ſolum ſenſum prębet, ſed moralẽ quoque tractationem adhibet. cibo enim ſimilis eſt literalis ſenſus, durior ac difficilior, potui, facilis de moribus digreſſio, inſtar aquæ, vel vini, liquida, ac profluẽs. Canticorum 1. ad Eccleſiæ ornamentum monilia promittũtur aurea, argenti punctis, ſiue vermiculis, diſtincta. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Quis verò neget aureas ſcripturarum interpretationes, aurea eſſe monilia, quibus Eccleſiæ collum, ex quo diuinæ conciones, & diſputationes effunduntur, maximè exornatur? Non igitur ſatis eſt monilia ex cæteris ſenſibus aurea fabricari, niſi argento etiam, hoc eſt, morali ſenſu, vermiculata, ſiue, vt eſt in hebræo, argenti punctis diſtincta ſint. Puncta autem, quæ in concionibus vulgò vocentur, nemo eſt qui ignoret.

Senſus literalis eſt ſimilis cibo, moralis potui.

Cant. 1.

Monilia eccleſiæ argẽti punctis diſtincta.

Primum argenti punctum, aureis illis Euangeliſtæ verbis hactenus explicatis inferendum, hoc eſt, quemadmodum Deus habet Verbum, ita nos modulo noſtro verbum habemus. Quod autem ſit verbum noſtrum, ſi quæras, docuit mellifluus Bernardus libr. 2. de conſideratione cap. 3. Verbum, inquit, tuum conſideratio tua, & quidem punctum, hoc eſt, vnde pendet æternitas. Qui enim rerum æternarum verbũ habent, hoc eſt, earum conſiderationi vacãt, Deo iuuãte velis, remiſq; vt aiũt, peccatum quodlibet fugiunt, pœnitentiam amplectuntur, charitatem Dei toto pectore tuentur, atque ita ſuppliciorum ęternitatẽ euadunt. Qui verò abſque conſideratione veluti capti oculis iter agunt, in multas prius ſcelerũ foueas, in tartareum deinde barathrum multis flagitijs inquinati incidunt. Si cæcus cæco ducatum præſtet, dixit Dominus Matt. 15. ambo in foueã cadunt, ſi cæcus intellectus cæcum ducat appetitum, ambo cadent in tartarum, iuxta illud Iob 4. quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

De verbo noſtro, hoc eſt, conſideratione.

D. Bernar.

Matt. 15.

Iob 4.

Quod non ruminat animal, immundum dicitur Leuitici 11. adumbrat animal, quod non ruminat, hominem, qui non conſiderat. Si immundum eſt animal, multò magis immũdus eſt homo, animal immunditia legali, homo peccati turpitudine ſpirituali. Sus, vt eodẽ Leuitici capite dicitur, non ruminat, ſpurcum animal & ſordido gaudens luto, en libidini deditorum hominũ imaginem,

Leuit. 11.

Impij non ruminant.

ginem, ſues ſunt non ruminantes, hoc eſt, nec flagitiorum fœtorem, nec ſuppliciorum, quę illis imminent, æternitatem expendētes. *Deut. 32.* Vtinam, vt Moyſes optat in Cantico, ſaperent, & intelligerent, & nouiſſima prouiderent, vtinam ſtatuerent ſibi ſpeculam conſiderationis, vnde aduētātia ſupplicia ſpecularentur, nūtium ſanè libidinis amariſſimę dulcedini remitterent, dulciſſimamque pœnitentiæ amaritudinē amplecterentur. *Ierem. 31.* *Specula cōſiderationis.* Ierem. 31. Statue tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines. Qui vitia fugere conatur, celſiſſimam ſibi in intellectu conſiderationis ſpeculā exędificet, ex qua arduus, temporis breuitatem, caducaque omnia deſpiciat, futuræ vitæ æternitatem, ęternaque omnia contempletur. Quod ſi faciat, ponet ēt ſibi amaritudines, videbit enim quām ſit amarum Deum Optimum maximum ſcelerum perpetratione offendiſſe, immortalemq; animum putridiſſimis ſordibus conſpurcaſſe. *Ierem. 2.* Ierem. 2. Scito, & vide, quia malum, & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuū, & non eſſe timorem mei apud te, dicit Dominus.

O terque, quaterque beatum illum, qui cum regio Vate canere poteſt: Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui, Pſalm. 76. ò felicem, ò opulentiſſimam mentem, quæ horum annorum meditationem veluti ditiſſimum theſaurum in ſe habet. nam, vt dixit auctor Speculi peccatoris, quod Auguſtino tribuitur tom. 9. *Meditatio eſt mentis ditatio.* Meditatio nihil aliud eſt, quam mentis ditatio. Quid ni dixerit mentis ditationē, *D. Bernar.* conſiderationem? quæ, vt Bernardus ait libro 1. Mētem purificat, regit affectus, dirigit actus, componit mores, vitam honeſtat & ordinat, vera veſtigat, fucata explorat.

Ideò tāta eſt in nobis virtutum paupertas, quia hanc mentis ditationem à mente pellimus; in ijs verò magna eſt opulentia, qui illam ſemper mente retinent. Si nō vacat res diuinas ſemper meditari, vacet ſingulis diebus aliqua temporis pars, & ſi parua, quam huic diuinorum theſaurorum exploratrici impertiamur. *D. Bernar.* Vt enim ait Bernard. eo-

E dem libro: Tam pio, tamque vtili conſiderationis otio, nullam in vita operā dare, nōne vitam perdere eſt? heu quot homines vitam perdūt ſanctiſſime Bernarde. *Vitam perdunt, qui cōſiderationi nullum tempus tribuunt.* videas pleroſq; negotiorum fluctibus abſorptos, ne horæ quidem quadrantem tam pio ocio impendere, ijs piſcibus ſimiles, qui pinnis carent, de quibus Origenes homil. 7. in Leuiticū: *Origenes.* hæc, inquit, eorum natura perhibetur, vt in imis ſemper, & circa ipſum cœnum demorentur, ſic illi in terrenis ꝑpetuo negotijs hærent, neque vnquam ſurſum caput, vel cor ad diuina F contēplanda attollūt. At ſunt multi alij, qui deſtinatum tempus conſiderationi tribuunt, & ex ipſis negotiorum, in quib. verſantur, fluctibus ſæpè emergunt, aliorum piſcium ſimilitudinem gerentes, qui pinnas habēt, & è fluctibus exiliunt, de quibus Magnus Gregor. libr. 5. Moral. c. 6. *Magnus Gregor.* Piſces, inquit, qui habent pennulas, ſaltus dare ſuper aquas ſolēt quaſi piſces huiuſcemodi tranſeūt, qui in eo, quòd imis deſeruiunt, aliquando ad ſuperna conſcendere mentis ſaltibus ſciunt. Hæc ille.

G Nautæ, vt Beda ait, lib. de ratione tēporum cap. 3. *Beda.* olei aſpergine perſpicuū ſibi maris profundum efficiunt: ſimilē in modum ſancti viri conſiderationis veluti aſpergine quadam, negotiorum profundum, vitæq; huius pelagus, perſpicuum ſibi reddunt, hacque ratione negotia ipſa benè diſponunt. Vt enim ait eodem loco Gregor. *D. Gregor.* qui rebus occupantur temporalibus, tunc benè exteriora diſponunt, cum ſolicitè ad interiora refugiunt.

H Quemadmodum in prata florentia, & amœnos hortos, animi relaxandi, oculoſque recreandi gratia, omnium curarum obliti ſæpe diſcedimus, ita in virides cęleſtis meditationis agros, floridiſſimoſque hortos, animi corrigendi, mentiſq; oculos paſcēdi cauſa, moleſtum negotiorum fumum fugientes, ſæpè diuertamus oportet. Audi quid hac de re Chryſoſtomus ſcripſerit homil. 2. in Matthæum: *D. Chryſ.* Nonne vides, ait ille, corporis oculos cum in fumo morātur, lachrymas effundere, ſi verò potiantur aere purgato, & florentib. pratis,

tis,

tis,& hortis,& fontibus,ſaniores eſſe, multoque maiore aciei fulgore rutilare:talis eſt mentis oculus, ſi in pratis ſpiritualis paſcatur eloquij, erit totus purus, & lucidus, ſi in fumũ ſecularium negotiorum fuerit ingreſſus, ad innumera mala lachrymabitur in hoc ſeculo,& in futuro,fumo enim ſunt humana negotia cõparanda. Hactenus Chryſoſtomus. Ruſtici in ædibus fumo plenis nutriti, fumi moleſtiã ferũt facilè, at vir nobilis puro aeri aſſuetus,fumãtem domum nõ poteſt ferre,egreditur protinus, vt puro ac liquido fruat̃ aere. ſic negotiorũ fumo homines aſſueti,illorum moleſtiam facilè tolerant, diuinarum verò rerum contemplationi vacantes,hunc fumũ pati nequeunt, vel ſi pati neceſſe eſt, lachrymantur.

Fumo humana negotia ſimilia.

Vis audire nobiliſſimum hominem in medio negotiorum fumo,quãuis ab optimo,clariſſimo,& ſãctiſſimo igne, ideſt,ſummo pontificatu,excitato, lachrymãtem?Audi,quæ ſcribat Magnus Gregor.in Epiſt.5.lib.1.ad Theotiſtam Imperatoris ſororem: Sub colore, inquit, Epiſcopatus ad ſeculum reductus ſum, alta quietis meæ gaudia perdidi, me à conditoris mei facie lõgè expulſum deploro.& in Epiſt.ſexta ſequente ad Patritium Narſem,ſic ſcribit: Tãto me percuſſum mœrore agnoſcite, vt vix loqui ſufficiam,oculos enim mẽtis meæ,doloris tenebræ obſident, triſte eſt quidquid aſpicitur. pẽſo enim ab alto quietis meæ culmine corruens ad quãtum deiectus exterioris prouectus culmen aſcendi, & pro culpis meis in occupationis exilium à facie dominantis miſſus, quaſi deſtitutæ viduæ vocibus cum Propheta dico: qui conſolabatur me, longè receſſit à me. Nolite me vocare Noemi,ideſt, pulchrum,ſed vocate me Maram,quia amaritudine plenus ſum. His verbis ſummus ille vir ac Pontifex, puriſſimo contemplationis aere,amœniſſimiſque pratis, ſe priuatum deplorat,& in occupationum (vt eius verbis vtar) exilium miſſum.

D. Gregor. Magnus. *Thren. 1.*

D. verò Bernardus initio libri primi de cõſideratione, occupationes immoderatas,quæ tempus totum abſorbẽt, ab æternarum rerum contemplatione

D. Bernar.

A omnino auocant, hominemque in cor durum,& inſenſibile ducunt,non quidem fumum, ſed quod plus eſt, maledictas occupationes, & ſi Pontificis ſint, appellare non veretur. Sic enim ad Maximũ Põtificem Eugeniũ ſcribit, poſtquã de duro corde egerat. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ,ſi tamen pergis vt cępiſti,ita dare te totum illis, nihil tui tibi relinquens.Cum hæc ita ſint eiuſdẽ Bernardi,quod eodem loco conſilium prębet Eugenio, nos ſequamur. Vereor,ait,ne B in medijs occupationibus(quoniã multæ ſunt) dum diffidis finem, frontẽ dures, & ita ſenſim teipſum quodãmodo ſenſu priues iuſti,vtiliſq; doloris. Multo prudentius te illis ſubtrahas vel ad tempus,quàm patiare trahi ab ipſis,& duci certè paulatim, quò tu non vis. Quæris quo?ad cor durũ. Hæc Bernardus. Intermittendæ ergo ſunt occupationes, vt conſiderationi vacemus, ipſas quoque occupationes, actiones, & negotia comitari ſemper debet ipſa eadem egregia hominis comes ac cuſtos C conſideratio. Quamobrem ſequitur.

Occupationibus tempus ſubtrahẽdum. vt conſiderationi impẽdatur.

Secundũ argumenti punctum. Pater omnia per verbum fecit:Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Ita oportet nos oĩa per verbum noſtrum.i.cõſiderationem noſtram facere,& ſine ipſa facere nihil. Prouerb.4.Palpebræ tuæ (ait Salomon) præcedant greſſus tuos:quemadmodum oculi corporis præcedunt greſſus corporis,ſic par eſt, vt oculi animi præcedãt greſſus animi Beda,hoc eſt, palpebras D præcedere greſſus, bonũ opus,quod acturus es,ſedula cogitatione præuenire.Item eod. 4.capit.Salomon:Dirige, inquit,ſemitas pedibus tuis. Pagninus ex Hebræo vertit: Pondera ſemitã pedum tuorum, & omnes vię tuæ ſtabiliẽtur.ponderanda ſunt cõſiderationis ſtatera negotia,vitæ ſtatus, actiones, voluptates,honores,dignitates, & ſi quæ ſunt aliæ ſemitæ,ꝑ quas nobis iter agẽdum eſt. Quod ſi faciamus, negotia ipſa,& actiones ſtabilient̃, ſin minus corruemus.Bernard.3. libr. de cõſideratione: Spiritualis, inquit, homo,oẽ opus ſuum, terna conſideratione pręueniet,

Omnia per verbum noſtrum, i cõſiderationẽ ſunt facienda. *Prouerb.4.* *Beda.* *D. Bernar.*

prius,

Digitized by Google

prius,an liceat, deinde, an deceat, poſtremò,an expediat. & in ſermone feriæ quartæ hebdomadæ pœnoſæ: Felix, inquit, cuius cogitatio, hoc eſt, verbum, omnes actiones ad iuſtitiam dirigit, vt & intentio ſana ſit, & operatio recta.

Aggæi primo: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras:ij ponunt corda ſuper vias ſuas,qui eas diligẽter conſiderat. Qui noctu iter facit, facem ſibi præferri iubet,quæ diſcutiat tenebras, noctu iter facimus, in cœlo dies illuceſcet clariſſimus,nulla vnquam caligine obſcurandus. *Conſideratio fax, & exploratrix.* Conſiderationis ergo facẽ præferat intellectus, quæ viam illuminet, iuxta illud Salomonis dictum eodem capite: *Prouer. 4.* Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens. De via autem impiorum, qui conſiderationis facem non incendunt,ſubijcit: Via impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruunt. Nonne qui bellum gerunt,exploratores mittunt, vt olim Ioſue, qui hoſtium regiones, robur,munitiones,cõſiliaq; explorẽt? nonne in editis ſpeculis ſpeculatores collocant, qui hoſtium aduentum, numerum, armaq; ſpeculentur? Nos qui periculoſiſſimum cum tartareis hoſtibus bellum gerimus, ad explorãdas eorum regiones, ſæuiſſimis flammis exardeſcentes, in quas nos præcipitare conantur, ad cognoſcenda eorũ conſilia, tentationes,&arma, quibus nos oppugnant,nunquam ne exploratricem cõſiderationem mittemus? nunquàm ne oculatiſſimam hanc ſpeculatricem in editiſſima ſpecula collocabimus, vt tũ perituras,tum in ſempiternum manſuras res ſpeculetur?

Artifices, vt paulò antè dictum eſt, antequã opus aggrediantur, illius exẽplar mente deſcribunt, nos ſine exemplari,hoc eſt, ſine conſideratione temerè,& inconſideratè operabimur? Deus antequam mundum conſideret, omnibus numeris abſolutam illius ideam apud ſe habuit,quam ſi (quod fieri non poteſt) apud ſe non habuiſſet, mundus creari non potuiſſet,iuxta illud Auguſtini lib.10.de Ciuitate Dei, ca.10. *D. Auguſt.* Iſte mundus Deo niſi notus eſſet, eſſe non poſſet. Imitemur ergo diuinam illam

E ſapientiam,operis agendi prius ideam mẽte complectamur, quam ſi apud nos nõ habeamus, opus omnib.numeris abſolui non poterit.an liceat,an Deo placeat,an è re animi ſit,diligenter prius, ſi quid erit agendum, conſideremus, nec caſu,& inconſultò, quicquam operis aggrediamus. Quod ſi conſideratè omnia faciamus, id pro modulo noſtro aſſequemur,quod de Deo Opt.Max.Geneſeos primo memoriæ proditum eſt. *Gen. 1.* Fecit Deus omnia per verbum ſuum, poſtquam fecit, vidit cuncta,quæ fecerat,& erant valdè bona. F Eundẽ in modum,ſi per verbum noſtrum fecerimus omnia,cũ opera ad examen, iudiciumque vocabimus cuncta,& erunt,diuina iuuante gratia,valdè bona.

Tertium argumẽti punctum ſit.Verbum diuinum eſt apud Deum.in eo beati,vt Theologi docent, veluti in ſpeculo ſplendidiſſimo res cernunt in cœlo, in eodem nos res cernamus in terra. *Res in verbo cernẽda.* Verbum incarnatum, cruciq; ſuffixum noſtrum ſit ſpeculũ,in quo ſi diuitias, honores,humanam gloriam, cæteraq; G caduca bona cernam⁹,quàm vilia ſint, facilè cognoſcemus. Nam,vt Aug. ait, in libro de vera religione cap.16. *D. Auguſt.* Chriſtus omnia, quæ habere cupientes non rectè viuebamus (id eſt, caduca bona) carendo,vilia fecit. Si verò paupertatem, pœnitentiam,cruciatus Dei cauſa ſuſceptos, opprobria, iniurias,labores contemplemur, quàm eximij præmij ſint,planè intelligemus.teſte enim Bernardo ſerm.47.in Cantica: *D. Bernar.* Chriſtus eſt patiendi ſpeculum, & patientis præmium. Diuini Verbi conſpectus ſapientes reddit beatos in cœlo, H eiuſdem verbi incarnati contẽplatio ſapientes nos reddit in terra.etenim, vt Paulus ait 1. Epiſt.ad Corint.1. cap. *1. Cor. 1.* Chriſtus factus eſt nobis ſapientia. Et Aug. loco iam notato: *D. Auguſt.* Tota,inquit, vita Chriſti in terris,diſciplina morum fuit.

Exod. 25. *Exod. 25.* præcepit Moyſi Deus, vt exemplar inſpiceret, quod oſtendit, & ad exemplaris normam tabernaculum fabricaretur: Inſpice (ait Dominus,& fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Oſtendit Deus in monte,hoc eſt,in cœlo, beatis omnium

nium creaturarum exemplar Verbum, non tamen præcipit, inſpicite & facite ſecundum exemplar, non enim poſſunt beati creaturas, quas in verbo vident procreare. At nobis in hoc terrarum orbe degentibus, demonſtrat Deus in montę Caluariæ, omniũm virtutum exemplar Verbum idem, præcipienſq́; dicit: Inſpicite, & facite, inſpicite exẽplar, facite opera. Inſpicite obedientiam vſque ad mortem, & facite; inſpicite paupertatem vſque ad nuditatem, & facite; inſpicite patientiam vſq; ad crucem, & facite; inſpicite Dei humilitatem vſq; ad irriſiones, alapas, ſputa, opprobrijq́; pleniſſimã necẽ, & facite.

In hoc verbo res cernunt viri probi, Deiq́; amantes, at diuinarum rerum obliti, res cernunt non in diuino Verbo, ſed in mundo; quamobrem illi errore liberantur, hi mille errorum tenebris obcæcantur. Verbum ſpeculum eſt veritate plenũ, ab omni falſitate auertens hominem, mundus ſpeculũ eſt vitreum, fragile, hominemq́; fallens. Vt Seneca ait lib. 1. natural. quæſt. ca. 6. eſt alicuius ſpeculi natura talis, vt in portentoſam magnitudinem augeat formas. En mundum: ſpeculum eſt, honores, diuitias, voluptateſq́; in portentoſam mentiẽdo augens magnitudinem: qui fugere hæc portenta vult, non in mendaci, ſed in veraci ſpeculo, Chriſto Optimo Maximo, rerum caducarũ veritatem exploret.

Speculum veriſſimũ eſt verbũ, mundus verò ſpeculũ fallax. Seneca.

Quartum: Deus Pater ſeipſum perfectiſſimè intelligit, ſuiq́; imaginẽ producit, verbum ſcilicet diuinum. Deum vir probus pro modulo ſuo, hac etiam in re imitatur, ſæpe ſeipſum intelligit, ſuiq́ue imaginem, & Verbum profert. Magnũ tamen diſcrimen eſt, inter Deũ & hominem. Nam Deus Pater cum ſe intelligit, bonorum quoddam infinitũ pelagus intellectu comprehendit: homo verò cum ſeipſum mente cõcipit, malorum quendam penum, & miſeriarum quendam mundum animo percipit, vt docet Plutarchus, in libro cui titulus eſt, vtrum ſint grauiores animi morbi, quàm corporis: Se ipſum, inquit, intus aperueris, variũ quoddam, ac multis refertum malis penum repe-A ries, ac mundum quendam miſeriarum reconditum, vt ait Democritus, nõ quidem foris incidentium, ſed ipſo in ſolo, ipſaq́; in terra ſuos habentium fontes, vnde ſcaturiant, &c. Pulcherrimo obiecto pulcherrima reſpondet imago, ex obiecto omnibus ærumnis pleno humilis emanat effigies. Humilem effigiem depingit Abraham cum Gen. 18. puluerem ſe, & cinerem eſſe intelligit; loquar, inquit, ad Dominum cum ſim puluis, & cinis. & Paulus cum in prima ad Corinth. Epiſtola, capite 15. B abortiuum ſe appellat, & minimũ Apoſtolorũ, qui non ſit dignus vocari Apoſtolus. Dauid quoque cum in 1. Reg. lib. cap. 26. canem ſe vocat mortuum, & pulicem. Iob ſimiliter cum in cap. 14. hominem his verbis deſcribit: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs: Ioannes item Baptiſta, cum ſe vocem clamantis in deſerto profitetur. D. Chryſ. homil. 26. in Matthæum: Ille, inquit, eſt maximè ſeipſum ſciens, qui ſe eſſe nihil exiC ſtimat. vide quam humilem noſtræ vilitatis imaginẽ velit Chryſ. vt pingam.

Vir probus ſui ipſius verbum, et imaginem ſæpe producit.

Gen. 13.

1. Cor. 15.

1. Reg. 24.

Iob 14.

D. Chryſ.

Verbum diuinum eſt ſapiẽtia Patris, verbum hoc, & conſideratio ſapientia eſt hominis, prima, & vtiliſſima, q̃ non inflat, ſed ædificat. Volo (ait Bernard. ſerm. 36. in Cant.) animam primò omnium ſcire ſeipſam, quod id poſtulat ratio, & vtilitatis, & ordinis: ordinis quidem, quoniam quod nos ſumus, primũ eſt nobis, vtilitatis verò, quia talis ſciẽtia non inflat, ſed humiliat. Philo in libro de ſomnijs: Eſt principium inuiſibilis D ſapientię, non obliuiſci ſui ipſius, & habere ſemper prę oculis ſuas origines: ſic enim ſuperbia poteſt elui, &c.

Conſideratio eſt hominis ſapientia.

D Bernar.

At longè ab hac ſapientia ſuperbi abſunt, verbum illi imaginemq́ue ſui, non ſuis ſed alienis pingunt colorib', ideſt, diuitijs, honorib', nobilitate, nominis ſplendorẽ. Vnde illud Apocal. 3. Dicis, quod diues ſum, & locupletatus; & nullius egeo; en alienis coloribus ſe ille pingebat. Sed ſuis, atroq́; carbone pingitur. Et neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Non ex corporis caducis bonis, ſed ex animi diuinis virtutib' æſtimã-

dus

dus eſt homo, vt rectè Seneca docuit Epiſtola 77. Cum voles, inquit, veram hominis æſtimationem inire, & ſcire qualis ſit, nudum inſpice, ponat honores, & alia fortunæ mendacia, corpus ipſum exuat, animum intuere, qualis, quantusque ſit, alieno, an ſuo magnus Hæc ille.

Quintum. Habet quoque concionator verbum ſuum, quod incenſa mente efformatum, voceq; veſtitum, foras ad populum emittit. Nam quemadmodũ ſummus Pater diuinum Verbũ ab æterno produxit, poſtea verò humanitate indutum in mundum miſit, ita diuinus cócionator, multo ante tam ſui, quàm diuinarum, humanarumq; rerum verbum mente concipit, poſtea verò voce contectum in vulgus profert. prius meditando, ſcripturas legendo, ſanctis Patribus operam dando, theſaurum parat, deinde de theſauro ſuo, veluti ſcriba doctus noua profert, & vetera. multa prius in pectus ſuum infundit, poſtea in aliena corda effundit. ſermonem quæſo lege melliflui patris Bernard. in Cant. 18. in quo de hoc argumento prę clarè agit, inter cætera: Diſce, inquit, non niſi de pleno effundere, implere prius, & ſic curato effundere, benigna, prudensque charitas affluere conſueuit, non effluere. En quanta prius infundenda ſunt, vt effundere audeamus, de plenitudine, non de penuria largientes, primò quidem compunctio, deinde deuotio, tertiò pęnitentiæ labor, quartò pietatis opus, quintò orationis ſtudium, ſextò contemplationis otium, ſeptimo plenitudo dilectionis. Hęc omnia operatur ſpiritus ſecundum operationem, quæ infuſio appellatur, quatenus illa, quæ effuſio dicta eſt, purè, & ob hoc tutè iam adminiſtretur, &c.

De concionatore.

D. Bernar.

Eodem ſermone concionatorem cócham vult eſſe, non canalem: Si ſapis, inquit, concham te exhibebis, non canalem, canalis ſiquidem ſimul, & recipit, & refundit: concha verò donec impleatur, expectat, & ſic quod ſuperabundat, ſine ſuo damno communicat. Conqueritur præterea, ꝙ multos concionatores canalibus, paucos conchis ſimiles haberet illa ætas. Canales, ait, E multos hodie habemus in Eccleſia, cóchas verò perpaucas, tantę charitatis ſunt illi, per quos nobis fluenta cœleſtia emanant, vt ante effundere, quàm infundi velint, loqui, quàm audire, paratiores, & prompti docere, quod non didicerunt, & alijs præeſſe geſtientes, qui ſeipſos regere neſciunt. Danda ergo opera eſt concionatori, vt hó canalis, ſed conchæ, vel etiam fontis ſimilitudinem referat, qui (vt idem ſanctiſſimus Pater ait) nó prius manat in riuũ, F nec in lacum extenditur, donec ſuis ſatietur aquis.

In eandem ſententiam Magnus Gregor. lib. 30. Moral. ca. 21. Sancti, inquit, viri cum ſe ad prędicandum parant, prius ſe interius virtutibus innouant, vt ad hoc, quod loquendo docent, viuendo concordent. prius ſua interna conſiderant, atque à cunctis ſe vitiorũ ſordibus emundant, curantes ſummopere, vt contra iram patientiæ luce reſplendeant, contra carnis luxuriam ẽc cordis munditia fulgeant, contra torporem zelo candeant, contra confuſos G præcipitationis motus, ſerena grauitate rutilent, contra ſuperbiam vera humilitate luceant, contra timorem radijs autoritatis clareſcant. Hæc ille. Ex quibus intelliges, quæ virtutes concionatori ſint maximè neceſſariæ, vt cum Dauide Pſal. 44. dicere poſſit: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi: lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Illius enim cócionatoris cor, verbum bonum eructat, quod charitate plenum eſt, quòd zelo feruet, quod diuinarum rerum co H gnitione redundat. eructat, inquam, vt cum Bernardo loquar, de plenitudine, non oſcitat de inanitate, eructat cę leſtibus epulis plenum, non oſcitat vanæ gloriæ inanitate vanum.

D. Gregor. Magnus.

Pſal. 44.

D. Bernar.

Sit nobis exemplo ſeraphinus ille ardentiſſimus Fráciſcus, de quo D. Antoninus ſic ſcribit, ſolitaria loca quæſiuit, & in eremi vaſtitate reſedit, ad Eccleſiam ſolus nocte perrexit, talia loca elegit intrepidus, vt in oratione ſibimet inuigilaret. ibique prius didicit, quod poſtmodum alios docuit; vbi nó tam verbis, quam virtute ſpiritus, ad eructan-

D. Antoninus.

eructandũ proximis, opportuno tẽpore eſſet plenus,&c. D.Hieron. in Epiſt. ad Principiam: Iuſtus, inquit, comedẽs replet animã ſuam, cumq; ſacris doctrinis fuerit ſatiatus, de bono cordis theſauro profert ea, quæ bona ſunt, & cũ Paulo loquitur, an experimentũ quęritis eius, qui in me loquit̃ Chriſtus? &c.

A Eructat huiuſmodi concionator verbum vtile, verbum corda permouens, verbum bonum, intentione bona. vnde ſequitur in Pſal. Dico ego opera mea regi, non inani gloriæ, non auro, nõ argento, ſed regi Chriſto concionem dico. B Pſalmographus iſte (ait Hier.) qui laudes cantaturus eſt Domino, carmen ſuum, & opuſculum cõſecrat ei, & pro muſis gentilium ipſum inuocat in principio, quẽ laudaturus eſt, &c. Huiuſmodi concionatoris lingua veluti calamo vtitur digitus ipſe Dei, Spiritus S. lingua, inquit, mea calamus ſcribæ velociter ſcribẽtis nemo rudi, & minimè præparato ſcribit calamo, pręparatione ergo iã dicta cõcionator indiget, ſi calamus Spiritus S. eſt. Lege D. Baſil. Pſal. eodẽ. 44. Iuſti, ait, lingua Spiritu S. eã mouente, cordibus credentiũ verba inſcribit vitæ æternæ, tincta quidem nõ atramento, ſed ſpiritu Dei viuentis, &c.

CAP. VI.

Morale.

SExtũ: Omnia per ipſum facta ſunt. Omnia, inquam, bona, vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, Gen. 1. Verùm quęret quiſpiã, num mala quoq; aliqua per verbum facta ſint? quod ſi ab eo non emanarunt, vnde nam ea exoriantur? hæc quæſtio Auguſtinũ vehementer aliquando torſit, & in hæreſim Manichæorum impulit, vt ille fatetur lib. 1. de libero arbitrio c. 2. Ea, inquit, quæſtio me adoleſcentem vehementer exercuit, & fatigatum in hæreticos impulit, atq; deiecit. Manichæi enim immutabilem quãdam, & Deo coæternã mali naturã, impiè, & ineptè aſtruebant. ad fidem verò conuerſus, & hæreticorum ineptias deteſtatus, tres de libero arbitrio libros ſcripſit, in quibus de origine mali diſſerit. Nos duplex mali genus eſſe reſpõdemus, alterum malum culpæ, alterum malum pœnę appellatur. Malum culpæ à Verbo nec factum eſſe, nec poſſe fieri compertum eſt. qui enim fieri poteſt, vt Deus quod ſummopere odit, idipſum efficiat? quod ſummis ſupplicijs coercet, id operetur? quod ex mundo exterminare iubet, id in mundum inuehat? Quæ verò ratio humana inficietur, peccatũ Deo ita eſſe odioſum, vt in id odium ſuum totum expromat, nihilq; aliud pręter peccatum habeat odio? quis neget, aut Deum de hominib. peccatorum labe infectis grauiſſima ſupplicia ſumere, aut omnium ſcelerum ſordibus mundum expurgatum velle? Non Deus volens iniquitatẽ tu es, canit ſanctiſſimus Rex Pſal. 5. & Propheta Abacuc. ca. 1. Mundi, inquit, ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non potes. Si Deus iniquitatem non vult, ſi improbitatem reſpicere non poteſt, ſi impios acerbiſſimis ſupplicijs afficit, quomodo fieri poteſt, vt peccati ſit auctor & effector?

An mala per verbũ facta ſint?

Pſal. 5.
Abacuc 1.

C D. Fulgentius lib. 1. ad Monimum: Illius, inquit, rei Deus vltor eſt, cuius auctor non eſt, ideſt, iniquitatis, quam poteſt Deus punire, nõ facere. & poſt hæc Abſit hoc à nobis, atq; ab oĩbus Chriſtianis, vt cauſam cuiuſlibet peccati quiſquam deputare diuinæ audeat ęquitati, cùm nec malitiæ neq; impietatis cuiuſquam cauſa eſſe poſſit, niſi in eo, qui malus atq; impius fuerit. Magnus Dionyſius Areopag. in lib. de diuinis nominibus, parte quarta, c. 4. Non eſt, D inquit, ex Deo malum, neq; in Deo, neque ſimpliciter, neque ſecundum tempus. D. Auguſtin. in lib. de natura boni aduerſus Manichæos, cap. 28. Cum audimus, inquit, omnia ex ipſo Deo eſſe; omnes vtiq; naturas intelligere debemus, quæ naturaliter ſunt; neque enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant. Et tract. 1. in Ioan. in illa verba 1 Sine ipſo factum eſt nihil. Peccatum, ait, non per ipſum Verbum factum eſt, & manifeſtum eſt, quia peccatum nihil eſt. Boetius lib. 4. de cõſolatione, Proſa ſecunda: Summum bonum malum facere nequit.

D. Fulgentius.
Deus nõ eſt peccati auctor.

D. Dionyſ. Areopag.
D Auguſt.

Boetius.

Quod

Digitized by Google

D. Auguſt. *D. Gregor.* *Boetius.*

Quod ſi opponas ſequi, Deum non eſſe omnipotentem, quod nõ poſſit peccatum facere. Reſpondet Aug. lib. 1. cõtra Iulianum c. 8. Non poteſt, inquit, autorem habere, quod nihil eſt. Greg. lib. 3. Moralium c. 6. Non creantur à Domino, quæ nulla natura ſua ſubſiſtunt. Boetius item lib. 4. de conſolatione, Proſa vltima: Deum eſſe omnium potentem, nemo dubitarit, qui verò eſt omnium potens, nihil eſt quod non poſſit. malum igitur nihil eſt, cùm id facere ille non poſſit, qui nihil non poteſt. Præterea reſpondemus peccatum facere, non eſſe potentiæ, ſed impotentiæ, & imbecillitatis, non eſſe quicquam potenter facere, ſed impotenter deficere. Vnde

D. Dionyſ. Areopagita.

Dionyſ. Areopag. loco iudicato, malũ, ait, eſſe defectum, nullus autem defectꝰ Deo perfectiſſimo tribuendus eſt.

D. Aug.

Non poteſt Deus peccare, hoc non poſſe peccare, immenſæ eſt omnipotentiæ. Vt enim Aug. lib. 5. de ciuit. Dei ca. 10. præclarè ait, propterea Deus quædam non poteſt, quia omnipotens eſt. Non minuitur eius poteſtas, cum dicitur mori, fallique non poſſe. Sic enim hoc non poteſt, vt potius, ſi poſſet, minoris eſſet poteſtatis. Hæc ille. idem de potentia peccandi dicendum eſt, quæ maxima eſt impotentia. Poſſunt peccare homines, hoc poſſe maximè eſt fragilitatis, vt docet Magnus Dionyſ. in lib. de diuinis nominibus c. 4. par. 4. Fieri, inquit, malum, non virtutis, ſed infirmitatis eſt. Boetius lib. 4. de conſolatione, Proſa ſecunda: Poſſunt inquies mali, neque ego quidem negauerim, ſed hæc eorum potentia, non a viribus, ſed ab imbecillitate deſcendit: poſſunt enim mala, quæ poſſibilitas eos euidentius nihil poſſe demonſtrat. nam ſi malum nihil eſt, cũ mala poſſunt, nihil poſſe improbos liquet, &c.

Potẽtia ad peccãdum, eſt impotẽtia, & imbecillitas. D. Dion. Areopag. Boetius.

D Anſel. Peccatũ dicitur nihil.

Dicitur autem peccatum nihil, eo ꝙ priuatio ſit. Lege Anſelm. lib. de conceptu Virginis cap. 6. & lib. Soliloquiorum cap. 5. Nihil aliud, ait, eſt malum, q̃ priuatio boni, ſicut nihil aliud eſt cæcitas, quam priuatio luminis. malum itaque nihil eſt, quia ſine Verbo factum eſt, ſine quo factum eſt nihil, &c. Neq; ſolum peccatum Patres appellant nihil, ſed hominem etiam ipſum, qui peccato ſe inquinat, in nihilum redigi affirmant. Aug. tract. 1. in Ioan. Nihil fiũt homines cum peccant. Anſelmus loco ſoliloquiorum notato. Quoties à bono deuias, à Verbo te ſeparas, quia ipſum eſt bonum, & ideò nihil efficeris, quia ſine Verbo es, ſine quo factum eſt nihil. Bernar. lib. 5. de conſideratione ca. 10. Peccato redacti in nihilum, iteratò creati ſumus, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. & in ſermone de triplici cohærentia vinculorum: Ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui, verè ad nihilum, id eſt, ad peccatum, & neſciui, quia nõ fui ibi cùm primus parẽs meus deuorauit me morſu amariſſimo. Et Paulus 1. Corinth. 3. Si habuero fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Rogabit aliquis, cur homo peccato infectꝰ, in nihilum dicatur redactus, cũ humanam naturam non amiſerit? nunquid humana natura nihil eſt? Reſpondemꝰ hominem duplex habere eſſe, alterum naturæ, alterum gratiæ, prius illud eſſe, peccatum non adimit, ſecundum penitus aufert. Redigitur ergo homo, qui ſcelus aliquod perpetrat, in nihilum, quod attinet ad eſſe ſpiritale gratiæ lõge præſtantiſſimum, quamuis humanã naturam caducaq; bona non amittat. in hanc ſententiam exponit D. Thom. locum Pauli citatum: Si charitatem nõ habuero, nihil ſum (ait D. Thom.) ſecũdũ eſſe gratiæ. & Caietanus, nihil ſum ſecundum eſſe diuini conſortij.

Homo peccato inquinatus in nihilum redigitur. Auguſt. D. Anſel. D. Bernar.

D. Thom. Cardin. Caietanus.

An per verbum facta ſint priuationes.

Dubium exoritur non leue: Num per Verbum ſint factæ priuationes? Negantem partem probant illa verba, ſine ipſo factum eſt nihil: priuationes ſunt nihil, ergo ſine verbo fiunt. Affirmantem confirmant verba Dei apud Iſa. cap. 45. Ego Dominus, & non eſt alter, formãs lucem, & creans tenebras, tenebræ aũt ſunt priuatio lucis. Reſpondemus Deũ tenebras efficere, cæcitatem, & huiuſmodi alias priuationes, eo modo, quo effici poſſunt, vt Iſa. docet, & D. Aug. in lib. de natura boni c. 16. Deus, inquit, quarundam rerum priuationes decenter facit, ſicut rerum omnium perfectus artifex. Non tamen efficit peccatum,

Auguſt.

tum, quia peccati priuatio culpa eſt, ad quam perpetrandam concurſus cauſæ moralis eſt neceſſarius, at Dei concurſus cum homine, qui flagitium committit, non moralis, ſed naturalis eſt cauſæ, & vniuerſalis, hominis verò moralis, ideoq; homini non Deo priuatio illa tribuitur. Qua de re copioſe Theologi diſputant in prima ſecundę Diui Thom. neque hic locus fuſiorem poſtulat tractatum.

Argumento reſpondetur. verba Euágeliſtæ: Sine ipſo factum eſt nihil, non ſignificare ipſum nihil eſſe factum ſine verbo, ideſt, ipſas priuationes: ſed indicare nihil, ideſt, nullam omninò rem factam eſſe ſine Verbo, quod veriſſimum eſt. In hanc ſententiam interpretatur Aug. in lib. de natura boni c. 24. Sine ipſo, inquit, factum eſt nihil, ideſt, nõ eſt factum ſine ipſo aliquid. c. ſeq. 25. quorundam reprehendit deliramentum, qui ipſum nihil factum eſſe ſine Verbo affirmabant, quia in fine poſitum erat ſententię, vnde inferebant ipſum nihil eſſe aliquid, ſi quidem factum erat. recteq; probat idem eſſe, ſine ipſo factum eſt nihil, & ſine ipſo nihil factũ eſt, nihil enim refert in principio ne, an in medio, vel fine ſententiæ collocetur, vt conſtat ex illis Chriſti verbis Ioan. 18. in occulto locutus ſum nihil, hoc eſt, nihil locutus ſum in occulto. Primo aſpectu propoſitio videtur affirmans, ſine ipſo factum eſt nihil, ſed negans eſt, vtpote hunc habens ſenſum, nulla res facta eſt ſine ipſo verbo. Vrges ex verbis Aug. paulò antè citatis, autorem habere nó poteſt, quod nihil eſt; priuatio eſt nihil, ergo non poteſt Deum habere autorem. Reſpondemus id, quod nihil eſt, non poſſe per ſe, & propriè autorem, vel creatorem habere, quia non fit per ſe, propriè, & realiter: poteſt tamen autorem habere eo modo, quo fit, & rem, quæ per ſe fit, cõſequit. factio. ſiue creatio i naturas reales tendit, priuationes conſequuntur.

D. Auguſt.

Ioan. 18.

Cum compertum ſit Deum peccatũ nec feciſſe, nec poſſe facere, rogas, quis eius autor ſit, & effector? Reſpondetur, dæmon, & homo. Quidquid boni eſt, creatura Dei eſt, quidquid mali culpæ eſt, ſub ratione formali culpæ ac peccati, creatura (vt ita dicam) hominis eſt, ac dæmonis, peſſima illa quidẽ, quia totius boni creatorem offendit, & bonam Dei creaturam conſpurcat, atq; euertit. Eſt autem teterrimæ huius peſtis fons, & origo voluntas. Vnde iniquus homo eſt? rogat Magnus Baſilius in hom. 9. cui titulus: Quod Deus non eſt autor malorum; reſpondet: Ex ipſius libera volũtate: vnde malus Diabolus? ex eadem penitus cauſa. Gabrielem propria voluntas in cęlo retinuit, Satanam voluntatis libertas è cœlo deiecit. &c. Aug. lib. 3. de libero arbitrio c. 17. Voluntas eſt cauſa peccati. Itẽ eodem loco: Improba voluntas malorum omnium cauſa eſt.

Volũtas eſt cauſa peccati.

D. Baſil.

Quod ſi de peccato agatur originali, quod ſine proprię volũtatis actu infantes inquinat, etiam ipſum à voluntate primi parentis emanauit, vt Aug. ait lib. 3. contra Iulianum Pelagianum ca. 5. Fruſtrà, inquit, putas ideò in paruulis non eſſe delictum; quia ſine voluntate, quæ in eis nulla eſt, eſſe nõ poteſt, hoc enim rectè dicitur ꝓpter proprium cuiuſq; peccatum, non propter primi peccati originale contagium, qđ tamen, & ipſum à mala voluntate priorum hominum ſumpſit exordiũ. Sicut voluntas mala ipſa eſt origo peccati, ideſt, à voluntate mala peccatum exortum eſt, & peccati origo voluntas mala eſt, ita niſi voluntas mala, nõ eſt cuiuſquam vlla origo peccati. Et 2. lib. de nuptijs, & concupiſcentia ca. 28. Ex voluntate, inquit, peccatum eſt. quærit fortè vtrum, & originale peccatũ? Reſpondeo, prorſus, & originale peccatum, quia, & hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum eſt, vt & in illo eſſet, & in omnes tranſiret. Hæc Auguſt.

Auguſtin.

Eodem cap. de origine mali ſic concludit: Ecce ergo ex bono oritur malum, nec fuit omninò vnde oriri poſſet, niſi ex bono, &c. Oritur enim malum ab homine, & dæmone, oritur ex voluntate: Dæmonis verò, hominis, & voluntatis natura à Deo condita, bona eſt. Admirabilis fons eſſet, qui & ſaluberrimã, & peſtiferam aquã effunderet. hic fons eſt hominis voluntas, ex

ca,ſi.

ea, ſi expurgetur, diuino ſubnixa ſubſidio, virtus, quia nihil ſalubrius, ſi verò deprauetur, flagitia, quibus nihil peſtilentius, emanant. hic eſt hominis ager diligentiſſimè colendus: etenim ſi diligenter colatur, bonorum operum velut abundantiſſimam optimi tritici ſegetem proferet', ſine diligenti cultura lolium, vepres, ſpinas, hoc eſt, ſcelerũ aceruos, producet. Hæc eſt radix, ex qua vel cœleſtis gloriæ fructus dulciſſimi, vel tartarei ignis ſupplicia amariſſima, exoriuntur: Vnde Bernardus in ſerm. 3. de reſurrectione; Ceſſet, ait, voluntas propria, & infernus non erit, in quem enim ignis ille deſęuiet, niſi in propriam volũtatem? Si pabulum igni tollas, nullus erit ignis, ſi improbam voluntatẽ tartaro eripias, infernus nõ erit, vt ait Bernardus eripitur aũt igni tartareo voluntas, quæ charitatis igne flagrans, bona opera præſtat, & ſcelera omnia toto conatu fugit.

D. Bernar.

Deus quidem Opt. Max. non poteſt peccare, homo verò etſi tanta hac potentia careat, tamen poteſt non peccare. poteſt, inquam, diuino ſubnixus præſidio peccata mortifera omnia fugere, ex venialib. poteſt pleraq;, etſi non omnia euitare. Poteſt peccare homo, & poteſt non peccare, illud impotentiæ, & imbecillitatis eſt, hoc potentię, & auxilij diuini danda opera, vt potentia non peccandi in actum producatur, potẽtia verò ſiue potius imbecillitas peccandi omni motu, omniq; actione priuetur: qua ratione virtute erimus, non iniquitate potentes, vt hortatur Aug. i Pſal. 51. Opus (inquit Aug.) eſt, potentem eſſe, ſed in bonitate, non in malitia. Etenim illo Pſal. carpitur quidam iniquitate potens, cuius initium hoc eſt: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Is dicitur potens in iniquitate, qui potentiã iniquè agendi in actum profert, is potens in bonitate, qui potentiam hanc frenat, & rectè faciendi potentia Deo iuuante vtitur. vnde illud Eccleſ. 31. Potuit tranſgredi, & nõ eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit. Ille ſimilis eſt arbori ſylueſtri ad peſtilentes fructus producendos potenti, quæ poſtmodum eradicatur, igniſq; fit pabulum, iuxta illud eiuſdem Pſalmi, Deus deſtruet te; te, inquam, qui potens es in iniquitate, in finẽ euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Hic virentis, ac fructiferæ oliuæ ſpeciem gerit, quæ in agro pingui conſita, vtiliſſimo fructu affluit, vnde eodem Pſalmo Dauid potens non in iniquitate, ſed ĩ bonitate: Ego, inqt, ſicut oliua fructifera in domo Dei, &c.

Potentia peccandi ſiue potius ĩbecillitas, ad peccandum, omni motu, & actu priuanda.

Auguſt. Pſal. 51.

Eccleſ. 31.

Videtur Ioannes Euangeliſta noſtris dictis obſiſtere. Diximus enim Deum non poſſe peccare, homini hanc potentiam denegauimus: at Ioannes primæ Epiſtolę ca. 3. homini quoq; illam tribuit his verbis: Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. ergo homo, qui ex Deo natus eſt, non ſolum poteſt non peccare, verum etiam non poteſt peccare. Multifariam difficilis hic locus exponitur. D. Bernar. de prædeſtinatione interpretatur, ſimilẽ Ioannis locum, qui eſt in fine eiuſdem Epiſtolæ, in tract. de libero arbitrio, & gratia: Quanquam, inquit, Scriptura loquatur: Omne quod natũ eſt ex Deo, non peccat, hoc dictum eſt de prædeſtinatis, non ꝙ omninò non peccent, ſed quòd peccatum ipſis non imputetur, quod vel punitur condigna pœnitentia, vel in charitate abſconditur, &c. Serm. 23. in Cantica: Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, quia generatio cœleſtis ſeruat eum, generatio cœleſtis æterna prædeſtinatio eſt, qua electos ſuos Deus dilexit: hos ergo aduerti quaſi nunquam peccaſſe, quoniam, & ſi qua deliquiſſe videntur in tempore, non apparent in æternitate, quia charitas patris ipſorum cooperit multitudinem peccatorum, &c. Et in ſerm. de triplici cohærentia vinculorum. Generatio cœleſtis eſt æterna prædeſtinatio, qua nos præuidit Deus conformes fieri imagini filij ſui; ex his nullus peccat, ideſt, i peccato pſeuerat, qa nouit Dominus, q ſunt eius. & ſer. 1. de Septuageſima. Nõ peccat, inquit, ideſt, nõ permanet in peccato, qa conſeruat illũ vtiq;, vt perire nõ poſſit, ea, q̃ falli nõ poteſt cœle-

Locus Ioannis exponitur, qui natus eſt ex Deo, nõ poteſt peccare, &c.

D. Bernar.

Digitized by Google

cœleſtis generatio. Siue, nõ peccat, id
eſt, tãtundẽ eſt, ac ſi nõ peccet, ꝓ eo, ſ.
ꝙ nõ imputatur ei peccatũ, generatio
.n. cęleſtis ẽt in hac parte cõſeruat il-
lũ. Hęc Bernardus. Ex quo hic ſẽſus edu
citur: oĩs qui natus eſt ex Deo, per cęle
ſtẽ generationẽ, id eſt, ꝑdeſtinationẽ,
peccatũ nõ facit, hoc eſt, nõ perſeuerat
in peccato, vel nõ peccat, qa eius pec-
cata nõ apparẽt in æternitate, vel non
peccat, quia dimittuntur illi, & non
poteſt peccare, ita videlicet, vt in pec-
cato permaneat.

D. Hieron. D. Hieron. initio lib. 2. cõtra Iouinia
nũ aliter exponit, in hũc ſenſum: oĩs q
natus eſt ex Deo, nõ peccat, quãdiu, ſ.
diuina in eo gratia, & generatio ꝑma-
net, nec peccare põt, & ſimul permane
re. verba Hieron. ex quib. hunc ſenſũ
elicimus, hæc ſunt; Propterea ſcribo
vobis filioli (ait Ioannes) oĩs qui natus
eſt ex Deo, nõ peccat, vt nõ peccetis,
& tãdiu ſciatis vos in generatione Dñi
permanere, quamdiu nõ peccaueritis,
imò q in generatione Dñi perſeuerãt,
peccare nõ poſſunt: Quæ. n. communi-
catio luci, & tenebris? Chriſto, & Be-
lial? quomodo dies, & nox miſceri nõ
queũt, ſic nec iuſtitia, & iniquitas. Hęc
ille. Et in Dialogo aduerſus Pelagia-
nos: Qui natus eſt ex Deo non peccat,
quamdiu ſemẽ Dei manet in eo, & non
põt peccare, qa ex Deo natus eſt. Habe
Gloſ. Ord. tur hęc expoſitio in Gloſ. ordinaria his
verbis: Nemo vos ſeducat dicẽdo, qđ
vel iuſtitia ſit ex hoĩe, vel qđ cũ pec-
cato poſſit aliqs in Deo manere, &c.

D. Auguſt. lib. 1. de gratia Chriſti. c.
D. Auguſt. 21. diuerſa ab his eſt explanatio: Qui na
tus, inquit, eſt ex Deo, nõ peccat, & nõ
põt peccare, quia charitas ſẽm q̃ natus
eſt ex Deo, nõ agit perperã, nõ cogitat
malũ, cũ ergo peccat homo nõ ſẽm cha
ritatẽ peccat, ſed ſẽm cupiditatem, ſẽm
quam nõ eſt natus ex Deo, &c. Et li. 2.
de peccatorũ meritis, & remiſſione, c.
8. Proficimus in renouationẽ, iuſtamq;
vitã, per quod filij Dei ſumus, & p hoc
peccare omnino non poſſumus, donec
totũ in hoc tranſmutetur, ẽt illud per
quod adhuc filij ſeculi ſumus, per hoc
.n. & peccare adhuc poſſumus. ex his
hic cõmentarius Auguſtini eruitur. oĩs

A qui natus eſt ex Deo, nõ peccat; quate-
nus natus eſt ex Deo, & quatenus filius
Dei eſt, quia charitas, q̃ habẽt filij Dei
nõ agit perperã, nõ impellit ad pecca-
tũ. hoc eſt, quod dicit in lib. 2. de pecca
torũ meritis: Per quod filij Dei ſumus,
& p hoc, id eſt, rõne huius filiationis,
& quatenus filij Dei, peccare omnino
nõ poſſumus, & per hoc quod adhuc fi
lij ſeculi ſumus, peccare poſſumus. Se-
quitur hãc expoſitionem Lyranus, &
Caiet. in Commentarijs huius epiſto-
læ: Intellige, inquit, formaliter, omnis
B qui natus eſt ex Deo non peccat, hoc
eſt, quatenus natus eſt ex Deo, quoniã
nec peccare, nec poſſe peccare, proue-
nit à diuina natiuitate, ſed ex nobis.
Hæc ille. Idẽ Sãctiſſimus Pater Auguſt.
in expoſitione epiſtolæ primæ Ioannis
tractatu quinto, aliã adiungit interpre
tationẽ de peccato aduerſus charitatẽ
& tractatu ſexto hęc ſcribit: Sicut Ioã.
15. qñ Dominus ait: Si nõ veniſſem, pec
catũ non haberent, non eſt conſequẽs,
vt omne peccatũ intelligamus, ſed cer
C tum peccatum, quod in eũ nõ credide-
rũt, quod præſentem contempſerunt,
ſic & hic non omne peccatum, ne con-
trarius ſit illi loco vbi ait: Si dixeri-
mus qa peccatũ non habemus, noſmet
ipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ
eſt: ſed certũ quoddam peccatũ, id eſt,
violationem charitatis. eſt ergo Augu
ſtini ſenſus: Omnis q natus eſt ex Deo
nõ peccat, violatione charitatis, & nõ
põt peccare odio aduerſus fratrẽ, &c.

Has oẽs Patrum expoſitiones vene-
ror: Probabilius tñ, ni fallor, ſic inter-
D pretabimur, & facilius. Omnis q natus
eſt ex Deo non peccat, id eſt, oĩs filius
Dei, qui cœleſtẽ Patrẽ feruẽter diligit
& in eius gratia perſeuerare contẽdit,
nõ ſolet mortifero ſe crimine inquina
re, id. n. ſignificat nõ peccat, id eſt, non
ſolet peccatũ graue cõmittere, qđ ex-
periẽtia ipſa docet. Nã ꝓbi viri, q ani-
mi ſalutẽ curãt diligẽter oẽs huiuſmo
di graues morbos Deo fauẽte effugiũt.
Addit: Qm̃ ſemen ipſius in eo manet,
hoc eſt, quoniã ſemẽ Dei per ꝙ genera-
tur in filium Dei, hoc eſt, gratia, & cha
ritas, baptiſmi character, & virtutes in
eo permanent: Et non poteſt peccare,

hoc eſt, à peccato vehementer abhorret, omne ſcelus execratur, & odit, nullum peccandi habet affectum, nullã voluntatem: hoc ſenſu dici ſolet, ego nõ poſſum veſci carnibus, non poſſum vinum bibere, hoc eſt, abhorreo à carnibus, & vino. eodem ſenſu Ioſeph herę reſpondit Geneſ. 39. Quomodo poſſum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum? fauet huic interpretationi ſcholia græca Oecumenij in epiſtolã Ioannis. Nõ facit (inquit Oecumenius) peccatum, ſignificat ex affectu non cõtingere, propter quod etiã addit, quod non poteſt peccare, non ſecundum naturę impoſſibilitatem hoc dicens, quẽadmodum de irrationabilib. dicimus, quòd non poſſunt ſcientiam recipere, ſed propter voluntariũ otium, ſiue abſtinentiam à peccando hæc differens, & inditium filiorũ Dei eſſe dicens non peccare, quemadmodum rurſus filiorum Diaboli peccare. Hæc ille.

Geneſ. 39.

Eſt prætereà loci huius interpretatio quædam, quam nõ improbat Auguſtinus in lib. de natura, & gratia ca. 14. Qui natus eſt ex Deo non poteſt peccare, hoc eſt, nõ debet peccare. Illud (ait) Auguſtinus. quod dictum eſt, nõ poteſt peccare: pro eo dictum eſſe, ac ſi diceretur, non debet peccare; non improbãda mihi videtur huius aſſertio. Quis enim inſanus dicat, debere peccari, cũ ideò ſit peccatum, quia nõ debet fieri? &c. Melius exponi ſic poteſt; & non poteſt peccare, ideſt, non licet ei peccare, non eſt ei fas crimen committere, qui ex Deo natus eſt. Itaq; difficilis Ioannis locus ſatis eſt explicat*, ex quo cõſtat probum virum, & æternæ vitæ cupidum Dei filium, à peccato vehementer Dei gratia, & dono abhorrere, quãuis, ſi naturam ſpectes, peccare poſſit.

D. Auguſt.

Dubitatur num potentia hęc peccãdi à Deo ſit an ob homine? Reſpondemus potentiã peccandi eſſe ipſam potentiam volendi, ſiue voluntatem, quæ quia libera eſt, idcircò bonum amplectã poteſt, vel malũ, idcircò poteſt peccare, & Dei ſuffulta præſidio non peccare, ac rectè agere. Cum igitur voluntas à Deo ſit, à Deo eſt hæc libera ad peccandum potentia, quæ non eſt pec- E catum, nec condita à Deo ad peccandum, ſed ad rectè agendũ. Data nihilominus eſt homini libera ad bonum, & malum voluntas, quia id humana flagitabat natura, & dignitas. Hæc docet D. Bernard. in tractatu de gratia, & libero arbitrio, his verbis: Soli inter animantia, datum eſt homini poſſe peccare, ob prærogatiuam liberi arbitrij, datũ autem, non vt proindè peccaret, ſed vt glorioſior inde appareret, ſi nõ peccaret, cũ peccare poſſet. & infra: Nõ fuit culpa dantis, ſed abutentis, qui ipſam F facultatem conuertit in vſum peccandi, quã acceperat ad gloriã non peccãdi. Nã etſi peccauit ex poſſe, quod accepit, non tñ quia potuit, ſed quia voluit. Peccatis igitur lapſus non dono aſcribendus eſt poteſtatis, ſed vitio voluntatis. Ita Bernard. Lege Magiſtrum diſtinct. 44. lib. 2. Hæc de malo culpæ. De malo pœnæ, qđ vocant, breuius agem*.

An potentia peccandi ſit à Deo.

Malum culpæ non facit, ſed permittit Deus, malum verò pœnæ facit, peccati eſt permiſſor, pœnæ autor. Vidit cuncta, quæ fecerat, & erant valde bo- G na. Nihil in mundo erat mali, nullum in homine peccatum, nullus morbus, nulla moleſtia, nulla mœſtitia, nullus vel animi, vel corporis labor, nulla mors. arridebant illi creaturæ oẽs, mille rutilans ſyderibus cęlũ, fulgens Sol, fauens Luna, ſerenus aer, mille florib* exornata tellus, dulciſſimis fructibus onuſtæ arbores, ſuauiſſimis aquis manantes fluuij, piſcibus referta maria, morigera animantia. Vbi verò peccatũ in mundum ab Adamo eſt introductũ, vt tranquilliſſimũ mare, furibundi ven- H ti, ſic tranquilliſſimum humanæ naturę ſtatum mirum in modum perturbauit. protinus mala pœnæ, vt malis culpæ vindictam inferrent, diuino prodiere iuſſu, malum oppoſitum eſt malo, veluti medicina, & appoſitũ veluti vindex. Quæ homini arridebãt creaturæ, iratæ hilarem contraxere frontem; cęli, elementa, animantia, mortem illi minari, ac machinari cœperunt. Vtinam felix ille innocentię perduraſſet ſtatus, nullum in homine culpæ malum ineſſet, ac proinde nullum malum pœnæ fuiſſet ſubſecutum. homo malum culpæ in

An Deus faciat mala pœna.

uexit

Digitized by Google

uerit in mũdum; Deus inuexit malum pœnæ, malumq́ue culpæ in ordinem redegit. Nam, vt ait Auguſtin. Epiſt. 120. ad Honoratum: Non efficit anima peruersè vtẽs creaturis, vt ordinationem effugiat creatoris, quoniam, ſi illa male vtitur bonis, ille bene vtitur etiam malis, ac per hoc illa bonis peruersè vtendo fit mala, ille ordinatè etiã malis vtendo permanet bonus. Qui enim iniuſtè ſe ordinat in peccatis, iuſtè ordinatur in pœnis, &c. *D. Auguſt.*

Malum autem pœnæ à Deo fieri liquidò conſtat ex cap. 3. Amos: Si erit, inquit, malũ in ciuitate, quod Dominus non fecerit? de malo loquitur pœnæ, & afflictionibus. Item Iſa. 45. Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum, malum, inquam, pœnæ. Ierem. 18. Ecce ego, dicit Dominus, fingo contra vos malum. Ionæ 3. Miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret. nunquid Deus malitiam facit? facit quidẽ malitiam, ideſt, afflictionẽ, & malũ pęnę. Vnde Matt. 6. Sufficit diei malitia ſua, ideſt, afflictio, & labor. *Amos 3. Iſa. 45. Ierem. 18. Malum pœnæ à Deo fit. Ionæ 3.*

Cur verò ſupplicia cum ſint res bonæ, & à Deo factæ, mala dicantur, docet D. Hieronym. in Commentarijs ca. 18. Ierem. Sic enim ſcribit: Ecce ego fingo contra vos malum, quaſi figulus lutum: malum autem iuxta Iſaiam, qui dicit, faciens pacem, & creans malũ, non quòd per ſe malum ſit, ſed quòd patientibus malum eſſe videatur. & D. Greg. lib. 3. Moral. cap. 6. Non creantur, ait, à Domino, q̃ nulla natura ſua ſubſiſtunt, ſed creare ſe mala Dominus indicat, cũ res bene conditas, nobis malè agentibus in flagellum format, vt ea ipſa, & per dolorem, quo feriunt, delinquẽtibus mala ſint, & per naturam, qua exiſtunt, bona. Vnde & venenum mors eſt homini, ſerpenti vita. Hæc Gregor. Et Baſilius in homilia, cui titulus: Quod Deus non eſt autor malorum. Malum (inquit) aliquod eſt ſecundum noſtrum ſenſum, aliud natura ipſa. malum natura ex nobis oritur, iniuſtitia, inuidia, cędes, & reliqua huiuſmodi, quæ animam ſolent inquinare. Rurſus malum dicimus, quòd triſte, durumq; ſenſibus ſit noſtris, vt morbum, plagas, egeſtatem, pecuniæ damna, quorum quodlibet nobis à ſapientiſſimo, & optimo Domino, ad vtilitatem inducitur. Vt enim bene facit medicus, etiã vbi corpori dolorem infert (cum morbo namq; bellũ gerit non cum ægroto) ſic bonus Deus ſalutem omnibus per caſtigationẽ, ac pęnam diſtribuit, &c. *D. Hieron. D. Gregor. D. Baſil.*

Deniq; vt ex dictis liquet, mala culpæ à Deo ſummo odio habentur, ideoque ab homine ſumma diligentia ſunt fugienda, mala verò pœnæ à Deo immittuntur, idcircò ab homine ſumma patientia ſunt ferenda. Vt autem patiẽter feramus, in ipſum pœnæ immiſſorem Deum, in ipſam clementiſſimam, quæ percutit, manũ, lachrymantes oculos conijciamus, iuxta illud Pſal. 122. Sicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum; Sicut oculi ancillæ in manib. dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri. Seruus cum vapulat à domino, dominiq; manibus flagello armatis, non auertit oculos, lachrymas fundit, frugem profitetur meliorẽ, donec ille miſereatur. Idem & tu facito. ita Iob acerbiſſimis affectus calamitatibus in Deo collocabat oculos, manũq; qua verberabatur intuens aiebat: Dominus dedit, Dominus abſtulit. Aug. in enarratione Pſal. 77. Non dixit Iob: Dominus dedit, Diabolus abſtulit, ſed Dominus dedit, Dominus abſtulit, &c. Itẽ; Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſcipiamus? Canes oculos à lapidante auertunt, in lapidem verò ſæuiunt, ſic imprudentes viri, ac furibundi, à Deo oculos auocant, calamitates execrantur, perſecutores mordent. *Ferenda patienter mala pœna. Patientia remedium.*

Longè ſecus Dauid vir prudentiſſimus fecit 2. Regum cap. 16. Semei lapides in eum iacit, at potentiſſimus Rex non in lapides, ſed in Deũ oculos conijcit: Dominus, inquit, præcepit ei, vt malediceret Dauid, & quis eſt, qui audeat dicere, quare ſic fecerit? Præcepiſſe aũt dr Deus Semei, vt malediceret Dauid, nõ quatenus maledictio illa malũ erat culpæ, ſed quatenus malum erat pęnæ, vt Card. Caietan. docet Matthæ. 14. Petrus vidẽs ventũ validũ timuit. *2. Reg. 16.*

T 2

muit,& cępit mergi. q oculos à Chri-
ſto abducit,& in vētos,procellaſq;, id
eſt,mala,quę patitur,coniicit,is timet,
iraſcit,iniquo animo fert, deniq, mer-
gitur.Qui verò ſummā Dei bonitatem
animo voluit, is quæcunq; ab illo im-
mittuntur mala,patienter tolerat. Et-
enim,quæ Deus inducit mala,bona ma
la ſunt,quemadmodū, quæ medicus æ-
groto infert mala, bona meritò dici
D Baſil. poſſunt. Vnde Magnus Baſil. homil. iá
citata:Vnū,inquit,hoc habere in men-
tib. noſtris pręſumptum oportet,ꝙ cū
ſimus boni Dei opificiū, & ab illo con
ſtemus,oīa circa nos,tá modica, q̄ ma-
gna diſpēſante,nihil nobis accidat illo
nō volēte,& ꝙ nihil corū, q̄ nobis ac-
cidunt,malū ſit,aut tale, vt melius illo
aliqd excogitare poſſumus. Hęc Baſil.
Addamus & ſecundum patientiæ re
medium. id verò eſt,ſi vtraq; mala, de
qb. hactenus egimus,intuearis,tā ma-
la pęnę,quæ pateris, quā mala culpæ,
quæ commiſiſti.qui enim crimina, qb.
ſe obſtringit,conſiderat,ſupplicia,quę
criminib.debita eſſe cognoſcit,nō ini-
quo fert animo. Huc illud pertinet D.
Gregorij lib.30.Moral.c.17. Tunc, in-
D. Gregor. quit, illata conuitia bene toleramus,
cū in ſecreto mētis, ad mala ꝑpetrata
recurrimus,leue quippe videbitur, qđ
iniuria percutimur,dū cōſpicimus, qa
peius eſt,quod meremur, &c. Et illud
in cōmentarijs Pſal.6.ad illa verba Da
uidis:Nō eſt pax oſſib.meis à facie pec
catorū meorū;Hoc eſt, quotidie pecca
torum pęnā patior, quam in ipſa pec-
catorum facie contemplor, & quia
ſentio pęnam, recogito culpam,&c.
Huc itē ſpectant illa eiuſdē Dauidis
verba inclyta patientia Semei maledi-
cta tolerātis,Pſal.38. Poſui,inquit,ori
Pſal 38. meo cuſtodiā,cum cōſiſteret peccator
Alterū patientiæ remedium. aduerſū me,peccator dr̄ Semei, vt ex-
ponit Theodoret.& alij.obmutui,&
humiliatus ſum, & ſilui à bonis, vide
patiētiā, vide regis humilitatē.addit:
& dolor meus renouatus eſt. qs dolor
renouatus Dauidi eſt cū conuicijs à Se
mei afficeretur?præteriti adulterij do-
Theodoret. lor, vt interpretatur Theodor. cuius
hæc eſt Paraphraſis: Cōuitijs affectus,
peccati memini, & ſtimulis è peccato

E emiſſis cōfigebar, reputās hāc eſſe cau
ſam, cur ego maledictis afficiar, & ty-
rannide opprimar,& à regijs domibus
exactus fugere cogar,&c. Ex hac pec-
cati memoria illa verba emanarūt: Do
minus ꝓcepit ei, vt malediceret mihi,
videlicet ꝓp adulteriū, qđ admiſi.Pec-
cati memoriam hēt hæc clauſula (ait
Theodoret.)qm̄ per hoc caſtigatio eue- *Pſal 38.*
nit. De hac quoq; peccati cōſideratio-
ne illa verba Pſalmi indicati idē Autor
exponit:Concaluit cor meū intra me,
& i meditatione mea exardeſcet ignis,
F hoc eſt(ait Theodor.)redigēs in memo
riā peccatū, mæroris igne ardebā, vel
ardebā igne iracūdiæ aduerſus cōmiſ-
ſum flagitiū.Egregius hic ignis eſt, &
peccati in hac vita purgatorius.ſ.ignis
doloris,pęnitētię,& iracūdię aduerſus
ſcelera,iuxta illud Pſ.4. Iraſcimini, &
nolite peccare.mitior hæc,q̄ purgato-
ria poſt vitā flamma. Magnus quoque *D. Gregor.*
Greg.li.30.Moraliū c.17. Dauid, inqt,
exurgentē contra ſe filiū fugiēs,redu-
xit ad animā malū, quod perpetrauit,
G & æquanimiter pertulit,ꝙ audiuit, &
contumelioſa verba non tam cōuitia,
quam adiutoria credidit, quib. ſe pur-
gari,ſibiq; miſereri poſſe, credidit.
Septimū:Patet omnia per Verbū fa
cta eſſe. Sed quærūt Manichæi apud Au *Quare fecit*
guſt.lib.1.de Geneſi cōtra Manichęos *Deus ani-*
c.16.quid opus erat, vt tā multa anima *malia no-*
lia Deus faceret, quæ hominib.nō ſunt *xia crea-*
neceſſaria,multa ēt pernicioſa ſunt, & *uit?*
timēda, vt ſerpentes?quæſtioni reſpō- *D. Auguſt.*
det præclara ſimilitudine Auguſt.Si in
alicuius,inquit,opificis officinā impe-
H ritus intrauerit, videt ibi multa inſtru
mēta,quorū cauſas ignorat,& ſi multū
inſipiēs eſt, ſuperflua putat. Iá verò ſi
in fornacē incautus ceciderit,aut ferra
mēto aliquo acuto,cū id male tractat,
ſe ipſum vulnerauerit, ēt pernicioſa,
& noxia exiſtimat ibi eſſe multa,quo-
rū tn̄ vſum,quoniam nouit artifex,in-
ſipiētiā eius irridet.Et tamē tam ſtulti
ſunt homines,vt apud artificē hominē
non audeant vituperare,quæ ignorāt,
ſed cum ea vident,credunt eſſe neceſſa
ria,& propter vſus aliquos inſtituta,in
mundo autem,cuius conditor Deus,&
adminiſtrator, audent multa reprehen
dere,

dere, quorum cauſas non vident, & in operibus atque inſtrumentis omnipotentis artificis, volunt ſe videri ſcire, quod neſciunt. Hæc eſt Aug. ſimilitudo, ex qua perſpicuum fit, ſerpentes, reliqua animantia, res deniq; omnes à ſapientiſſimo creatore Deo ſapientiſſimè conditas eſſe, etſi neſciat homo quorſum ſint productæ, ſtultumq; eum eſſe, qui propterea quòd rei cauſam, ordinē, & finem, ignoret, ſuperuacaneam eſſe arbitratur. Qui totum reſpicere non poteſt (ait idem ſapientiſſimus Pater lib. 16. de Ciuit. Dei, ca. 8.) tanquam deformitate partis offenditur. quoniā cui congruat, & quo referatur ignorat, & cęt. Præclare Boetius lib. 4. de conſolatione philoſophica Proſa quinta: Non mirum (ait) ſi quid, ordinis ignorata ratione, temerariū, cōfuſumq; credatur. ſed tu quamuis cauſam tātę diſpoſitionis ignores, tñ quoniam bonus mundū rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites. Hæc ille. Et Origenes homil. 14. in Numeros: Nos, inquit, dicimus diſpenſatione quadam, & ſapiētia Dei, ita omnia in hoc mundo eſſe diſpoſita, vt nihil prorſus otioſum ſit apud Deū, etiamſi malum illud ſit, &c.

Omnia à Deo rectè diſpoſita. Boetius. Origenes.

Suum omnia habent finem, quem ſi cognitum non habemus, illud ſciamus vnum, res cunctas vniuerſitatis huius pulchritudinem, etſi deformes ſint, ſua pulchrâ deformitate complere. Vnde Auguſt. eodem loco Geneſis: Si tibi, inquit, diſplicent aliqua animalia, quod non proſunt, placeat quod nō obſunt, quia etſi domui noſtræ non ſunt neceſſaria, eis tamen completur huius Vniuerſitatis integritas, quæ multò maior eſt, quam domus noſtra, & multò melior. Hāc enim multò melius adminiſtrat Deus, quam vnuſquiſque noſtrum domum ſuam. Item: Ego, inquit, fateor neſcire, mures & ranæ, quare creatæ ſint, aut muſcæ, aut vermiculi, video tamē omnia in ſuo genere pulchra eſſe, quamuis propter peccata noſtra multa nobis videantur aduerſa, &c.

Auguſt.

Tractatu autem primo in Ioannem, docet horum animalium creationem ad domandam deſeruire ſuperbiā: Propter ſuperbiam, inquit, inſtituit Deus

A creaturam iſtam minimam, & abiectiſſimam; vt ipſa nos torqueret, vt cū homo ſe erexerit, pulicibus ſubdatur. qđ eſt, quod te inflas humana ſuperbia? pulicibus reſiſte, vt dormias. Populum Pharaonis ſuperbum potuit Deus domare de vrſis, de leonibus, de ſerpentibus, muſcas, & ranas illis immiſit, vt rebus viliſſimis ſuperbia domaretur. Hactenus Auguſt. & D. Hierony. in Commentarijs cap. 2. Ioelis: Illud, ait, ſolemus Marcioni, & cæteris hereticis reſpondere, qui vetus Teſtamentum la-

B cerant, & quod & pulices, & culices, & huiuſmodi animantia idcirco fecerit Deus, vt fragilitatē noſtræ carnis oſtēderet, quę in tantum nihil eſt, vt ab ijs, quæ parua ſunt, vulneretur. Si autem eruca, paruuſque vermiculus fortior homine eſt, quid gloriatur terra, & cinis? &c. Illo capite ſecundo Ioelis, locuſta, bruchus, rubigo, & eruca, dicitur fortitudo magna Dei, quia per hæc minima fortitudinem ſuam, & fragilitatem oſtendit noſtram, dum per ea Iſraelitas, quemadmodum per ciniphes, mu-

C ſcas, & ranas, puniuit Ægyptios. Quomodo (inquit Hieronymus) potentia Dei in Ægyptijs plagis oſtenſa eſt per parua animalia, ſic & in paruo, tardoq; vermiculo eruca, Dei potentia, & humana fragilitas demōſtratur, non quod Deus nequeat ad nutum ſuū terras ſubuertere, & operire cuncta diluuio, vel fulmine concremare, ſed per parua, & vt ita dicam, puncta corporū, oſtendit humanam fragilitatem, &c. ex ſerpentib. alijsq; pernicioſis animātibus, præter vtilitatis pulchritudi-

Deus per minima animalia potētiam ſuam oſtendit, et fragilitatē noſtram. D. Hieron.

D nem, quid vtilitatis decerpatur, indicat Auguſt. citato loco Geneſ. his verbis: De pernicioſis animalibus, vel punimur, vel exercemur, vel terremur, vt non vitam iſtam multis periculis, & laboribus ſubditam, ſed aliam meliorem, vbi ſecuritas ſumma eſt, diligamus, & deſideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus.

Auguſt.

Poſtremum: Omnia per ipſum facta ſunt, bona omnia, & pœnæ mala, per verbum facta ſunt, mala culpæ permiſſa. atque ita mundus hic ex contrapoſitis, contrarijsq; quibuſdā, ideſt, bonis, ac ma-

Digitized by Google

ac malis, à diuina Sapientia ſapientiſſimè, ac pulcherrimè compoſitus eſt. Vnde præclarè ait Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 18. Sicut contraria contrarijs oppoſita, ſermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam non verborum, ſed rerum eloquentia, contrariorum oppoſitione, ſeculi pulchritudo componitur, &c. Bonorum autem pulchritudinem ex malorum comparatione enteſcere docet Origenes homil. 1. in Gen. Ex malorum, ait, conſideratione decus bonorum lucidius indicatur, quantus decor lucis ſit non dignoſceretur, niſi noctis obſcuritas intercederet. vnde aliqui in caſtitate laudantur, niſi quia alij pro impudicitia damnantur? vnde viri fortes magnificarentur niſi exiſterent imbecilles & timidi? Si amarum adhibeas, tunc dulce efficitur laudabilius, ſi atrum conſideraueris, gratiora tibi, quæ clara ſunt videbuntur, &c.

Mũdus ex contrariis, & contrapoſitis compoſitus.
D. Auguſt.
Origenes.

De his contrapoſitis loquitur Eccleſiaſticus 33. verbis illis. Contra malũ, bonum eſt, & contra mortem, vita, ſic & contra virum iuſtum, peccator, & ſic intuere omnia opera altiſſimi, duo, & duo, & vnum contra vnum, & ca. 42. Omnia duplicia, vnum contra vnum. Docet Eccleſiaſticus rerum eſſe in mundo oppoſitionem, id enim ſignificant illa verba: Duo & duo, & illa: Omnia duplicia, hoc eſt, omnia ſunt paria, duo & duo, quia duo ſunt contraria, & vnũ contra vnum, id eſt, vnum contrarium, contra alterum. Eſt calor, & frigus, ſiccitas, & humor, ſurſum, & deorſum, aſperum, & lene, graue, & leue, excelſum, & humile, ſalus, morbus, vita, mors, dolor, voluptas, lætitia, mœror, ſunt bona quædam iucunda, & utilia, ſunt mala moleſta & pernicioſa. ſunt vitia & virtutes, ſunt probi ac iuſti viri, ſunt & homines impij, ac dæmones. bona Deus facit, mala culpæ non ſine cauſa permittit. Nam, vt ait Auguſtin. lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 18. Nullum Deus Angelum, aut hominem crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet, quib. eos bonorum vſibus commodaret, atque ita ordinem ſeculorũ tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam quaſi antithetis honeſtaret. Ad Ioannem iam reuertamur. Lege Origenem homil. 14. in lib. Numerorum.

Eccleſ 33.
D Auguſt.

CAP. VII.

Quod factum eſt in ipſo vita erat, exponitur cum alijs ſequentibus.

Docet Ioannes, creaturas omnes eſſe in Verbo diuino longe aliter tamen, quam in verbo noſtro. Etenim in verbo noſtro mortuæ ſunt; ac veluti depictæ, quippe quod rerum, quæ cognoſcuntur, imago ſit. In Verbo autẽ diuino vita ſunt. Quod factum eſt, inquit, in ipſo vita erat, hoc eſt, omnes creaturæ quæcunque factæ ſunt, in diuino exiſtunt verbo, in eo eſſe quoddam habet viuum ac diuinum, nimirũ eſſe ipſius verbi: nam quidquid eſt in Deo, eſt ipſemet Deus, creaturæ ergo eo modo, quo in verbo ſunt, Deus ſunt & vita ſunt. Quocirca D. Tho. in comment. 1. cap. Ioan. Creatura, inquit, in Deo eſt creatrix eſſentia.

Creaturæ in Verbo ſunt vita.
D. Thomas

Auguſtinus tractatu primo in Ioannem: Sapientia Dei ſecundum artem continet omnia, terram vides, cœlum, Solem, Lunam, ſunt iſta in arte, ſed foris corpora ſunt, in arte vita ſunt. & in Dialogo ſexaginta quinque quæſtionum q. 26. Propterea, ait Ioãnes, qđ factum eſt, in ipſo vita erat, omnia quæ facta ſunt, & vitam non habent, in ipſo verbo Dei vita ſunt, in ſeipſis vita non ſunt. Autor Homiliç ſecundæ in diuerſos inter opera Origenis Tom. 3. Cœlum terra, abyſſus, & quæcunq; in eis ſunt, in verbo viuunt, & vita ſunt, & æternaliter ſubſiſtunt, & quæ nobis omni motu vitali carere videntur, in verbo viuunt. itẽ: Omnia, quæ per Verbum facta ſunt, in ipſo vitaliter, & vniformiter, & cauſaliter ſubſiſtunt. Item Beda in Ioannem: Quod factum eſt in tempore, ſiue viuum, ſiue vita carens apparuit, omne hoc in ſpirituali factoris ratione, quaſi ſemper vixerat, & viuit.

D. Auguſt.
Origenes.
Beda.

Appoſitè verò Ioannes poſtquam

dixit:

dixit, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, adiunxit: Quod factum eſt, in ipſo vita erat, vt indicaret ea, quæ facta ſunt, præfuiſſe in verbo veluti in exemplari, per quod facta ſunt. Præterea, vt oſtenderet Verbum nouiſſe omnia in ſe, antequam faceret, niſi enim in ſe nouiſſet, facere non poſſet, vt docet Auguſt. libro decimo, de Ciuitate Dei, capite decimo; Iſte, inquit, mundus Deo niſi notus eſſet, eſſe non poſſet. & libro quinto de Geneſi ad literam capite 13. Quis, inquit, tam ſit demens, vt dicat, non ea Deum feciſſe, quæ nouerat? Porrò ſi nouerat, vbi, niſi apud ſeipſum, apud quē Verbum erat, per quod facta ſunt omnia? Nā ſi extra ſeipſum ea nouerat quis eū docuerat? & c.15. Manet iſta ſententia, vt id, quod per ipſum factum eſt, vita eſſe in illo intelligatur, in qua vidit omnia quando fecit, & ſicut vidit, ita ea fecit, nō præter ſeipſū vidēs, ſed in ſeipſo, ita enumerauit omnia, quæ fecit. Item: omnia antequam fierēt erant in notitia facientis, & vtique ibi meliora vbi veriora, ubi æterna, & incommutabilia. Hæc ille.

D. Auguſt.

In ſeipſo ui dit uerbum creaturas, quæ per ipſum factæ ſunt.

D. Cyrillus aliter hæc verba interpretatur, ita vt indicetur hoc loco Verbum res omnes, quas creauit, conſeruare. Quoniam (inquit Cyrillus) creatura nullam durandi virtutem in ſe per naturam habet, ſed filius Dei cūctis quaſi commixtus vita eorū fit, & in propria naturæ conditione conſeruat, idcircò clamat Euangeliſta: Quod factum eſt, in ipſo vita erat, non ſolum, inquit, per ipſum facta ſunt vniuerſa, ſed quæcunque facta ſunt, Dei filius principium & ſubſiſtentia omnium, tam viſibilium, quam inuiſibiliū, in ipſis vita erat, &c. Hebraiſmus eſt iuxta hunc ſenſum, vt Pſal. 10. Dominus in cœlo ſedes eius, ita hoc loco: Quod factum eſt, in ipſo vita erat. quaſi dicat, creaturæ factæ, in ipſis verbum vita erat, hoc eſt, verbum erat vita in creaturis, quas fecit. Si opponas non omnes creaturas viuere, reſpondetur vitam ſumi pro con ſeruatione.

D. Cyrill.

Per Verbū creatura cōſeruantur.

Facilius in hanc ſentētiam ſic explicaremus, quod factum eſt, in ipſo vita

A erat, hoc eſt, factę creaturæ in ipſo Verbo conſiſtebāt, & conſeruabant, iuxta illud Pauli ad Coloſſenſes primo, omnia in ipſo conſtant, id eſt, conſeruantur, ita exponit Ambroſius libro primo Hexameron, c. quarto: Quod factū (inquit) eſt, in ipſo vita erat, quia in ipſo conſtant omnia. Idem Ambroſius libro tertio, de fide, capite tertio, diuerſę cuiuſdam lectionis meminit, quę huiuſmodi eſt; quod factum eſt in ipſo, ſubauditur, erat, more Hebræo; quod factum eſt, erat in ipſo, id eſt, creaturæ

D. Ambro

B erant in Verbo. Deinde ſeparatim, vita erat, & vita erat lux hominum, &c. Sed nos vulgatam ſequamur lectionē.

Quoniam verò ſupra diximus, duplicem eſſe loci huius lectionem, alteram quoque, quæ Chryſoſtomi eſt, Hieronymi, & multorum aliorum, nō erit ab opera noſtra alienum explicare. ea ſic ſe habet: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt; Græcè οὐδὲ ἕν, id eſt, neq; vnum. hoc eſt, omnia per Verbum facta ſunt, ſine ipſo nihil eſt factum,

Explicatur lectio Chryſoſtomi, & aliorum. ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.

C quod factum eſt, ſine ipſo nihil eſt factum, quod ſit creatura. Sequitur ſententia altera: In ipſo vita erat, quia indicat Ioannes, Verbum Dei eſſe diſſimile verbo hominis: nam verbum hominis accidens eſt veluti mortuum, minimè ſubſiſtens, Verbum Dei ſubſtantia eſt viuens, imò ipſa æterna vita, ſiue fons vitæ, iuxta illud Pſal. 35. Apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, hoc eſt, vt Theodoretus explanat: Apud te eſt Verbum æternum, fons vitæ, & in lumine Spiritus

D S. lumen vnigeniti tui cernemus.

Et vita erat lux hominum.

INdicat Verbum diuinum, quod vita eſt, eſſe etiam hominum lucem. hominum autem lucem dixit potius, quā creaturarum omnium, propterea, quod non eſt lux ſenſibilis, pecorum, & cæterarum creaturarum intellectu carentium, ſed ſpiritalis, hominum rationē habentium. Pecora (ait Auguſtinus) nō illuminantur ab hac luce, quia non habent rationales mentes, quæ poſſint

Verbū cur dicatur lux hominum. D. Auguſt.

videre ſapientiã. Item Theophylactus: verbum erat lux, non ſenſibilis, ſed ſpiritalis, quæ animam illuſtret. Neq; verò Angelorum lucem appellauit, cum illorum maxima lux ſit, quia non Angelorum, ſed hominum cauſa Euangelium ſcribebat, vt vult Rupertus.

Si petas quam lucem verbum hominibus impertiatur? Reſpondet Theophylactus, rationis lucem: Omnes, inquit, homines ſecundum quod mentẽ accepimus & rationem, à Verbo dicimur illuminari, nam ratio lux eſt, &c. Et Rupertus: lux (ait) hominum vniuerſaliter dictum, id eſt, bonorũ, & malorum, quia tam boni, quam mali, in hoc lucent, quod rationales ſunt. In eadem ſententia eſt Cyrillus. Verum amplior eſt ſenſus: dicitur enim verbum lux hominum, non ſolum quia lucem rationis, ſed etiam quia lucem fidei, & diuinæ cognitionis, hominib. impertitur. Eſt ergo lux hæc nobiliſſima, & ſpiritalis. ne quis autem eam viſibilem ac ſolarem, & ex naturæ neceſſitate illuminantem putaret, adiecit Ioannes:

Theophyl. *Rupertus.*

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

QVaſi dicat, ne putet quis lucem hanc, de qua loquor, ſolem eſſe, nam ſol oculis eſt conſpicuus, non lucet in tenebris, non fulget caligine circumfuſus, caliginem protinus diſpellit radijs, quippè qui ex naturæ agit neceſſitate, at lux hæc libera, & rerũ omniũ domina in tenebris craſſiſſimis ſplẽdet, tenebræ enim quæ ſpiritales, & voluntariæ ſunt, luci liberè, vt vult, illuminãti, obſiſtunt, neq; eam comprehendunt. Splendere dicitur lux Verbi in tenebris, & tenebræ dicuntur eã nõ comprehendiſſe, quia vt infra ait Ioannes: In mundo erat, & mundus eum non cognouit. quid eſt in mundo tenebroſo, & iniquo erat? idem quod lux in tenebris lucet. quid eſt mundus eum non cognouit? idem quod tenebræ, id eſt, homines impij, eam non comprehenderunt.

Vel aliter, oſtẽdit Ioannes diuinum Verbum & ſi lux ſit, tamen hominibus fuiſſe incognitum hoc ſenſu. lux in tenebris, hoc eſt, inter homines ipſius inſcios fulget in mundo, & ipſæ tenebræ ipſi homines lucis ignari, & verbi illud non agnouerunt. At quia locus multifariam explicatur, diligentius illum excutiamus.

Cardinalis Caietanus res ſenſibiles, quæ non intelligunt, putat tenebras appellari. Sed cur putat has res dici tenebras? nimirum quia lumine intelligibili, & ſpiritali luce carent. in ijs tenebris, id eſt, rebus ſenſibilibus intellectu carentibus, lucere ait lucẽ verbi, & ab illis non comprehẽdi, quia cũ intellectus expertes ſint, à luce intelligibili illuſtrari nequeunt. Hæc explanatio nõ probatur, nec enim Ioãnes ſignificat, verbũ lucere in lapidibus, arboribrebuſq; alijs ſenſibilibus, intellectu carentibus, & ab illis non comprehendi. quid enim mirũ ſi lux ſpiritalis ab huiuſmodi rebus non comprehendatur? præterea non ſatis aptè res ſenſibiles tenebræ dicuntur.

Cardin. Caietan. *Varij ſenſus.*

Aptius autor Homiliæ ſecundæ in diuerſos, quæ Origeni aſcribitur, tom. 3. tenebras ſignificare putat humanam naturam: Noſtra, inquit, natura dũ per ſe conſideratur, quædam verè tenebroſa ſubſtantia eſt, capax lucis ſapientiæ, quemadmodũ aer per ſemetipſum non lucet, ſed tenebrarum vocabulo nuncupatur, capax tamen ſolaris luminis eſt. lux ergo in tenebris lucet, quia verbum in noſtra natura, quæ per ſe conſiderata informis quædam tenebroſitas reperitur, lucere nõ deſinit. Sic ille exponit illa verba, lux in tenebris lucet, id eſt, in natura noſtra. ſimili modo exponit D. Cyrillus, ſimiliterque docet creaturam, quæ indiget illuminatione, tenebras appellari, eo quod ex ſe nihil ſit, nihilque habeat lucis.

Origenes. *D. Cyril.*

Verba ſequentia: Et tenebræ eã non comprehenderunt: Cyrillus ſic interpretatur: Idolorum cultores Verbum non cognouerunt. Autor autem iam indicatus, his verbis ſignificari vult à Ioanne lucẽ, de qua loquitur, eſſe incõprehenſibilem: Quoniam (inquit ille) ipſa lux omni creaturæ eſt incomprehenſibilis, tenebræ eam non cõprehenderunt.

Digitized by Google

derunt, ſuperat Deus omnem ſenſum, & intellectũ, &c. Eodem modo interpretatur D. Hilarius lib. 2. de Trinitate *D. Hilar.* docet enim indicare Ioãnem hoc loco verbi generationem eſſe incomprehẽſibilem. Hæc (ait) lux tenebras illuminans, & vt impoſſibilitatem generationis eius enarrandæ conſolaretur, adiecit Ioannes: Et tenebræ eam non comprehenderunt. Hæc ille.

D. Chryſ. D. Chryſoſtomus tenebras errorem ſignificare arbitratur, in hanc ſententiam: Lux hæc, inquit ille, ſenſibilis nõ lucet in tenebris, ſed omni luce tenebræ carent, prædicatio autem inter eũ, qui omnia comprehenderat, errorem effluxit, eumque penitus aboleuit, &c. Quaſi dicat in medijs errorũ tenebris lux effulſit Euangelij & verbi: omnes Ethnicorũ errores, omniaq; idola profligauit, & tenebræ eam non comprehẽderunt, hoc eſt, vincere & extinguere non potuerunt. Tenebras præterea aliter, mortem interpretatur hoc pacto; Lux in tenebris lucet, quia Chriſtus in morte eluxit, eamq; vicit, & eos qui morte detinebantur, liberauit, & tenebræ mortis eam non comprehenderunt, hoc eſt, non ſuperarunt.

D. Auguſt. Veriſimilior cæteris eſt ſenſus Auguſtini, qui tenebras dici exiſtimat hominũ mẽtes, ſcelerum caligine oppletas. Homines, inquit, impij propter peccata tenebræ ſunt, iuxta illud Pauli ad Epheſ. quinto: Fuiſtis aliquando tenebræ. In his tenebris verbũ lucet, at illæ lucem verbi nõ cõprehendunt: quemadmodum homo cæcus ſolis lucẽ non comprehendit, à qua totus ambitur, & comprehenditur. Idem Auguſt. Epiſtola 120. ad Honoratum. Filius, inquit, Dei non eſt abſens etiam mentib. impiorũ quamuis eum non videant, ſicut nec iſta lux videtur oculis præſentata cæcorum. Lucet ergo in tenebris talibus, quales Apoſtolus ſignificat ad Epheſ. 5. vbi dicit: Fuiſtis aliquãdo tenebræ. ſed eum tales tenebræ non cõprehenderunt, &c. Et lib. 1. de Peccatorũ meritis, & remiſſione, c. 25. Sicut Sol à cæcis, quamuis eos ſuis radijs quodam modo veſtiat, ſic à ſtultitiæ tenebris, lumen Dei nõ comprehenditur, &c. Lucet autem lux verbi in tenebris impiorum hominũ, per lumen rationis, per creaturarum voces, quæ omnes creatorem eſſe clamant, per legẽ naturæ cordibus inſcriptam, per legem nouã, per ſcripturas, per inſpirationes. Quod ſi tenebras omnes ſuis non diſpellit radijs, non lux in culpa eſt, ſed tenebræ, id eſt, impij homines, qui vt eſt apud Iob 24. ſunt rebelles lumini. *Iob. 24.*

D. Bernardus lib. 5. de Conſideratione, alium huiuſmodi ſuggerit ſenſum. lux in tenebris lucet, hoc eſt, videt tenebras, videt impios lux, & tenebræ eã non comprehenderunt, hoc eſt, non viderunt. Videt (inquit Bernardus) tenebras lux, cui hoc eſt, videre, quod lucere, ſed non viciſſim à tenebris videtur, *D. Bern.* quia tenebræ eam non comprehendũt.

Adijciam alium ex autore iam nominato Homiliæ 2. in diuerſos, quem ille moralem vocat; lux in tenebris lucet, hoc eſt, lux verbi, quorundam improborum tenebras illuminat, & tenebræ eam non comprehenderunt, aliæ videlicet tenebræ, alij improbi, lucem verbi non ſunt amplexati.

Reſtat ſenſus vnus etiã probabilis, quem ex verbis Chriſti c. 12. Ioan. elicio, in quibus quid ſit tenebras quempiam comprehendere indicatur. Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehẽdant, hoc eſt, vos opprimant, & ſua obtegãt caligine. eodem ſenſu poteſt videri Ioãnes loqui, huiuſq; præclariſſimæ, de qua ait, lucis ſempiternitatem, & ſplendorem inextinguibilem ſignificare, hoc modo: Lux in tenebris mundi huius lucet, eaſq; illuminat, & tenebræ eã non cõprehenderunt, hoc eſt, ad eam non peruenerunt, eam nõ extinxerunt, neq; vnq̃ extinguent, imò neq; tangent. Theodoretus *Theodoret.* hũc ſenſum inſinuat lib. 2. de Curatione græcarum affectionum his verbis; Sicut in Euangelio edocemur, lux in tenebris lucet, neq; à tenebris occultatur. Eundem in modum Sapiẽs c. 7. lumen ſapientiæ appellat inextinguibile: Propoſui, inquit, pro luce habere illã, quoniã inextinguibile eſt lumen illius, &c. Præterea idem Ioannes Epiſtolæ primæ c. primo: Deus lux eſt,

& te-

& tenebræ in eo non ſunt vllæ, quod idem fete eſt, ac tenebræ eam non comprehenderuut. Docet itaque Euangeliſta hoc ſenſu, lucem de qua loquitur eſſe ſplendidiſſimam, in quam nulla caligo, aut ecclipſis poſſit cadere, quam nullæ tenebræ poſſint vincere. Sap. 7. eſt ſapientia ſpecioſior ſole, & ſuper omnem diſpoſitionem ſtellarum luci comparata inuenitur prior: illi enim, id eſt, Soli ſuccedit nox, ſapientiam autem non vincit malitia, &c. D. Gregor. Nyſſenus in Orat. de Natiuitate Chriſti: Puritas, inquit, in noſtris ſordibus verſatur, ſordes verò puritatem non attingunt, quemadmodum ait Euangelium, quòd lux in tenebris lucet, & tenebræ eam complexę non ſunt.

CAP. VIII.

Morale.

D. Ambro.

Diuus Ambroſius in Commentarijs Pſal. 36. quod factum eſt in Chriſto vitam eſſe ſic interpretatur. Caro facta eſt in ipſo, vita eſt, infantia facta eſt in ipſo, vita eſt, mors facta eſt in ipſo, vita eſt: vulnus factum eſt in ipſo, vita eſt. Item: Si quæris, quæ uita ſit, quod factum ſit in ipſo, accipe, nempe vita Eccleſia eſt, in ipſo facta eſt, in eius coſta, in ipſo reſuſcitata Eua, Euā autem vita, &c. Quod factum eſt, interpretatur illa ſignificate, quæ in Verbo ſunt facta, in Verbo autem facta eſt anima, & caro, facta eſt mors, paſſio, cæteraq; eiuſmodi, quæ omnia vita ſunt, qa vitam nobis attulerunt. Facta eſt prætrea in Verbo, & ædificata, quemadmodum Eua in coſta Adami, Eccleſia. Ea vita eſt, Eua namque Hebræis vitam ſignificat. Quemadmodum quod factum eſt in Verbo, vita eſt, ita quod factum eſt in martyribus, vita eſt: etenim tormenta, quæ à tyrannis in martyrib. facta ſunt, vitam illis pepererunt ſempiternā. Vnde D. Chryſologus ſerm. 174. de decollatione Ioannis Baptiſtæ: Finis, inquit, Ioannis ortus eſt in Natalē. Iuſtus enim tunc inchoat viuere, cum pro Chriſto meretur occidi. Item, morte magis claruit Ioannes, qui ob hoc

Quæ in Chriſto facta ſunt, vita fuit, & quæ in viris probis fiunt.

E mortuus eſt, vt viueret in æternum, & ſerm. 173. Non perſona, ſed infirmitas perit, non Ioannes, ſed mors magis tali morte ſuccubuit, &c.

Similiter quod factum eſt in viro iuſto, vita eſt, quia tam aduerſis, quam ſecundis ventis in cœlum nauigat. Quę in illo fiunt mala, cruciatus, morbi, opprobria, vita ſunt, ſiquidem patienter ſummi Dei cauſa illa tolerat. Quæ in illo fiunt bona, ingenium, incolumitas, opes, pulchritudo, robur, & ſimilia, vita ſunt, quia ijs omnibus ad vitam perpetuam

F conſequendam vtitur. Nam, vt Paulus ait ad Roman. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. In improbis verò hominibus, quæ fiūt, ſiue ea proſpera ſint, ſiue aduerſa, mors ſunt, quia tam proſperis, quam aduerſis rebus, ad perpetranda ſceleta abutuntur. Nonne hoc eſt, quod Abraham illis verbis ſignificat, quibus improbū affatur diuitem Lucæ ca. 16. Recordare quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala, nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris. cur con-

G ſolationib. fruitur Lazarus, nunquid, quia mala recepit? non ſanè, ſed quia receptis malis benè vſus eſt, ideoque in eo vita fuere. Cur torquetur diues helluo, nunquid quia bona recepit in vita ſua? minimè, ſed quia bonis acceptis eſt abuſus, quamobrem in illo fuere mors.

D. Paulus.

Præteteà: Quod factum eſt, in Verbo eſt, in homine quoque, qui Verbi imago eſt, modulo ſuo eſt, quod factū eſt. Sunt autem creaturæ in intellectu hominis, & in corde hominis, in intel-

H lectu, vt cognitum in cognoſcente, in corde, vt amatum in amante, intellectum quidē ornant, cor verò ſæpè inquinant. Quemadmodum ab egtegio pictore bene pictæ tabulæ domum, ita ab intellectu benè pictæ rerum imagines, intellectum ipſum valdè decorat. Eſt enim eximius pictor intellectus, quem nullus pictorum poſſit vnquam adæquare. pictores longo tempore vnā vel alteram imaginem pingunt, multiſq; indigent coloribus. at intellectus breuiſſimo temporis interuallo mille exprimit imagines, nullis coloribus, nullo

Res ſunt in hominis intellect. & corde.

Intellectus mirabilis, eſt pictor.

nullo indigens penicillo. Sunt igitur res in intellectu hominis, non ſicut in diuino Verbo, in homine pictę ſunt, & imaginibus repræſentatæ, in Verbo longè ſecus, ipſa eſſentia diuina ſunt, & ipſa Verbi vita, vt Ioannes affirmat.

Quemadmodum verò pictura, ſiue ea textilis ſit, ſiue in tabulis, ad ornatū adhiberi ſolet templorum, ſic intellectus ſapiētis pictura hæc, de qua loquimur, ad ornatum Eccleſiæ adhibenda eſt. Atq; in hunc modum dici poterit in intellectu noſtro res vitam eſſe, nimirum ſi ad vitam æternam comparandam, non ad quæſtum, vel inanem gloriam captandam ſcientia noſtra dirigatur. Sunt nonnulli, qui ſcientiæ habitus, veluti aureas veſtes ſuperbè vendicant, & mentis imagines veluti picturata periſtromata inſolenter oſtentāt, vnde illud Bernardi ſerm. 36. Canticor. Sunt qui ſcire volunt, vt ſciantur ipſi & turpis vanitas eſt, &c. Sūt alij, q ſcientiæ habitibus, intellectusq; ſui ſimulachris humiliter, docendo, ſcribendo, ac concionando Eccleſiam exornant, de quib. Bernardus: Sunt (inquit) qui ſcire volunt, vt ædificent, & charitas eſt. Hos tu amice lector imitare, ſapientiaque tua, & eruditione, veluti pretioſis aulæis, ſacrum Dei templum, hoc eſt, Eccleſiam pro tua virili parte illuſtra. Imitare Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium, Chryſoſtomum, reliquosq; Patres, quorum eximia ſapiētia non vanitatem captauit, ſed Eccleſiam exornauit, hodieque exornat. Quid enim aliud libri ſunt ab Auguſtino quamplurimi, ab Ambroſio, à Baſilio, à cæteris doctoribus, patribusq; ſapientiſſimis, de rebus diuinis, atque humanis conſcripti, quid aliud, inquam, ſunt, quam præclariſſima quædam, & plusquam attalica varijs, pulcherrimisque figuris contexta peripetaſmata, quibus Eccleſia Dei mirum in modum decoratur.

Scientia ad ornādā Eccleſiā conferēda eſt.

Vt matri filiæ ornatus curæ eſt, ſic ſibi Eccleſiæ ornatum Auguſtinus ait fuiſſe curæ. Lege, quæ ſcribit in lib. 50. homiliarum Homil. 26. Me, inquit, putate matrem veſtrarum animarum eſſe, & ita vos velle componere, vt in vobis nec macula, nec ruga poſſit ante tribunal æterni iudicis apparere. Animabus autem veſtris non ſolum ornamenta, ſed etiam medicamenta prouidere deſiderans, ſtudeo diſſuta conſuere, conſciſſa ſarcire, vulnerata curare, abluere ſordida, reparare perdita, & ea, quæ ſunt integra, ſpiritalibus margaritis ornare. Hæc Auguſt. ò beatam ſcientiam, quæ non vt auro, argentoque fulgerent arcæ, ſed vt cœleſtibus virtutum margaritis ſplenderent animi, dedit operam. ò felicem negotiatorem quærentem bonas Paradiſi margaritas, quas non cum vitreo populi plauſu, ſed cum ſempiterna commutauit gloria. Nos (inquit idem ſapientiſſimus pater eadem homilia) margaritas vobis de Paradiſi patria prouidentes, nullam aliam in hoc ſeculo mercedem optamus accipere, niſi vt vos patienter, & libenter, quæ vobis inſinuātur, videamus audire, & cum Dei adiutorio ſecundum vires veſtras operibus adimplere, &c.

D. Auguſt. Præſul mater animarum. D. Auguſt.

Quid poſtulet ab auditorib. Auguſtin. & Auguſtino, ſimilis concionator.

Diximus etiam eſſe res in corde hominis, vt amatum in amante. tunc autē in ipſo vita erunt, cum propter Deum in corde fuerint. Etenim cor totum flagitat Deus, vnde illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo quidquid ergo in corde cum Deo fuerit, propter Deum, & eſſe, & amari debet, vt vita ſit. Si placent (inquit Auguſtinus lib. 4. confeſſionum ca. 11. & ſequenti) ſi placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorq; amorem, ne in ijs, quæ tibi placent, tu ei diſpliceas, ſi placent animæ, in Deo amentur, & rape ad eum tecum, quas potes, & dic eis, hunc amemus, hunc amemus, ipſe fecit hæc, &c.

D. Auguſt.

Canticorum 2. felix illa ſponſa clamat: Ordinauit in me charitatem, Septuaginta vertūt; Ordinate in me charitatē. Ordinate, ait Theodoretus, in me charitatem, vt ſponſo coniungar meo, eumque & patri, & matri, & cæteris rebus anteponam. ordinatum igitur oportet eſſe amorem, Deus ex toto diligendus corde, nulla illi res præponenda. Qui enim (ait Dominus Matt. c. decimo) amat patrem, aut matrem,

Amor ordinandus in corde. Theodoret. Matth. 10

trem, plus quam me, nō eſt me dignus, & qui amat filium, aut filiam ſuper me non eſt me dignus, ſit pater in corde, ſit mater, ſit frater, ſit filius, ſit amicus ſit homo, ſit Angelus, omnibus præponatur Deus. Quemadmodum oleum reliquis omnibus ſupernatat liquoribus, ſic dilectio Dei reliquis omnibus ſuperior eſt dilectionibus. Si olei non dicā dolium, ſed vel guttam in mare infundas non mergitur, ſupra ſe aquam non patitur: eūdem in modum, ſi charitatis non dicam affluētiam, ſed ſtillam quaſi habeat, illa nullam ſupra ſe, nullam ſupra Deum creaturam ferre poterit, quod ſi quis aliquam Deo creaturam præferat, mox charitas extinguetur. Ignis enim charitas eſt, ſi ignem ſub aquam demergas, extinguitur, ſi charitatē ſub creatura colloces, abolet ur.

Deus ſuper omnia diligendus.

Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, Geneſ. 1. Spiritus Domini amor dicitur, amor ergo ferebatur ſuper aquas, hic amoris locus. Feratur ſuper aquas amor noſter, ſuper mundū, ſuper creaturas omnes, ſuperferatur, non demergatur. vtatur benè creaturis, ſubdat opes, honores, humanamq; omnē felicitatē creatori. Poteſt enim (ait Auguſt. in Epiſt. 120. ad Honoratum) anima rationalis etiam temporali, & corporali felicitate bene vti, ſi non ſe dederit creaturæ, creatore neglecto, ſed eam potius felicitatem fecerit ſeruire creatori, q ipſam donauit. Sicut enim bona ſunt omnia, quæ creauit Deus, ab ipſa rationali creatura, ad infimū corpus, ita bene agit in ijs anima rationalis, ſi ordinem ſeruet, & diſtinguendo, eligendo, pendendo, ſubdat minora maioribus, corporalia ſpiritalibus, inferiora ſuperioribus, temporalia ſempiternis, ne ſuperiorū neglectu, & appetitu inferiorum, quoniam hinc fit ipſa deterior, & ſe, & corpus ſuum mittat in peius, ſed potius ordinata charitate, ſe & corpus ſuum, conuertat in melius. cum enim ſint omnes ſubſtantiæ naturaliter bonæ, ordo in eis laudatus honoratur, peruerſitas culpata damnatur. Hæc Auguſtinus.

Geneſ. 1.

D. Auguſt.

Quod noſter interpres vertit: Ordinauit in me charitatem, verti quoque E poteſt, vexillum eius ſuper me. charitas vexillum dicitur, quia, vt in exercitu vexillum ſupra omnia attollitur, ſic in animo charitas Dei, ſupra omnia attolli debet. Vexillum, inquit, eius ſuper me charitas, nam non ſolum cæteras creaturas, verum ipſum etiam hominem, qui Deum amat, ſuperare debet Dei amor, ita vt dicere poſſit, ſuper me charitas, hoc eſt, Deum multo maiori, quam me amore complector, imò ſi me diligo, non niſi propter Deū diligo. vexillum totus ſequitur exercitus, charitatem Dei reliqui ſequantur amores, affectusq; animi: nulla.n. F res niſi propter Deum amari debet. Amor (ait Richardus de ſancto Victore lib. 4. de contemplatione cap. decimo quinto) amor ſingularis, conſortem non recipit, ſocium non admittit. diuinus amor ſingularis eſt, non recipit conſortem amorem mundi, nō admittit ſocium amorem carnis, reſpuit, reijcit. Proximi tamen recipit amorē vt ſocium, cum proximus propter Deū amatur, tūc enim Deus amatur in proximo, idemque amor eſt, qui in Deum G fertur, & in proximum cauſa Dei.

Charitas conſertur, cum vexillo.

Richardus Victorinus.

Quod ſi diuitiæ, pater, mater, vxor, filius, & aliæ creaturæ, in corde ita ſint vt (quod abſit) Deo anteferantur, cor inquinant, & tartareis ſordib. cōſpurcant. Quocirca Auguſt. initio Commētariorum in Pſalmum 121. amorem mundi immundum vocat, & ſordidiſſimos affectus ſeculi. At dices: Nonne bonum eſt cor? nonne creaturæ bonæ? vnde ergo maculæ? reſpondeo, bonam eſſe terram, bonam eſſe aquam, ſed ex H commiſtione aquæ cū terra gigni ſordidum lutum, in eundemque modum bonum eſſe cor à Deo conditum, bonas creaturas, verum ex commiſtione cordis, & creaturarum, quę per effrenatum fit amorem, exoriri lutulentas ſcelerum ſordes. Audi quam acriter Iacobus Epiſtolæ ſuæ cap. 4. ſordidos mundi increpet amatores. Adulteri, inquit, neſcitis, quod amicitia huius mūdi inimica eſt Dei? quicunque ergo voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur. En adulteros vocat mundi amatores, qui caducas res Deo, eiusque

D. Auguſt.

Iacob 4. Amor mundi cor inquinat.

eiuſq; mandatis anteponunt. Quemadmodum enim adultera fœmina, quem viro amorem debet, in alterum transfert, ſic anima, quam Deo debet dilectionem, in mundum traducit.

Quam verò ferat iniquè Spiritus Sanctus hanc amoris in caducas res traductionē, conſequentib. explicat verbis: An (inquit Iacobus) putatis, quod inaniter ſcriptura dicat, ad inuidiam concupiſcit ſpiritus, qui habitat in vobis? maiorem autem dat gratiam. Cum homine zelotypo confert Spiritum ſanctum, qui feruenti vxoris zelo tenetur. Quemadmodum is iniquiſſimo animo fert, ſi vxor amorem ſuum in adulterum deriuat; ſic Spiritus Sanctus indignatur, zeloque exardeſcit, ſi anima amorem ſuum in mundum detorquet. An putatis, inquit, fruſtrà ſcriptum eſſe in diuinis literis, quod Spiritus Sanctus concupiſcit veſtrum amorem vſq; ad inuidiam? hoc eſt, ita vt veluti zelotypus amorem veſtrum mundo veluti riuali inuideat? cum tamen ipſe multo maioribus vos donis ad ſuum amorem prouocet, quam mūdus, id eſt, quod ſequitur: Maiorem autem dat gratiam, id eſt, multo maiora dona, ſcilicet, quā mundus. Hæc autem dat humilibus &c.

Iacob. 4.
Zelus Dei erga animam.

Significat Iacobus (ait Cardinalis Caietanus hoc loco) quòd Deus more zelotypi inuidet mundo trahēti animas ſibi fide deſponſatas, ad ipſius mūdi amicitiam, & Dei inimicitiam. & D. Hieronymus in fine commentariorum capitis primi Sophoniæ: Niſi Deus amaret animam humanam, nunquam zelaretur eam, & in ſimilitudinem mariti peccatum vleiſceretur vxoris, &c.

Cardinal. Caiet.
D. Hieron.

Amor ergo mundi adulter, cor inquinans, procul à corde pellatur, amor amorē exterminet, amor Dei amorem mundi, carnei amoris iacula, charitatis clypeus reijciat, Chriſti verò ſagittas nudū excipiat pectus. Quam pulchrū eſt (ait Origenes homilia ſecūda in Cātica Hieronymo interprete) quam decorum, à charitate vulnus accipere. alius iaculum carnei amoris accepit, alius terreno Cupidine vulneratˀ eſt, tu denuda membra tua, & præbe te iaculo electo, iaculo formoſo; ſiquidem

Deus ſagittas amoris iaculatur.
Origenes.

A Deus ſagittarius eſt. Hæc ille. Pſal. 44. Potentiſſimi huius ſagittarij, formoſæ ſagittæ & electæ, populos feliciter vulnerāt, charitatiſq; vulnerib. nō deformes, ſed pulchros reddūt formoſa iacula, vt Origenes vocat. Sagittæ tuæ acutæ (populi ſub te cadēt) in corda inimicorū regis, inimicos ſagittæ amoris in amicos vertūt, amorē caducarū rerum veluti ſanguinē è corde effundunt, ſub Chriſto omnia poſternunt: Populi, inquit, ſub te cadent, ſub te opes, ſub te honores, ſub te filios, ſub te conſanB guineos, ſub te vxores, ſub te denique vitam ipſam, qua nihil hominib. charius eſt, ſternent. Te cunctis rebus præferent, ſupra tuum amorem nihil, ſub illo omnia collocabunt.

Electis, formoſiſq; his ſagittis ſaucia diuina ſponſa lætatur Canticorum ſecundo, quo loco noſtra verſio habet: Amore langueo. Septuaginta interpretes trāſtulerunt: Vulnerata amore ego ſum. hoc vulnere affecta, caducarum rerum cupiditati moritur, Deo ſoli viuit, illum amat ſolum, ſi quid placet, C Dei cauſa placet. Vnum amat (ait Richardus Victorinus in tractatu de gradibus violentæ charitatis) vnum diligit, vnū ſitit, nihil dulceſcit, nihil ſapit, niſi hoc vno cōdiat, &c. Si pater, ſi mater, ſi filius, ſi amicus, ſi qd aliud huius ſeculi ſapit, qa Deo cōditur, propterea ſapit, ſi cōdimentū hoc dulciſſimū tollas, inſipida ſunt oīa. Si hoc cōdimētū apponas, etiam morbi, cruciatus, opprobria, & quæcunque amaritudinem habent, dulciſſima videntur.

R. chardus Vict. De amore Dei.

D Hęc illa eſt Canticorum columba in foraminib. petræ, id eſt, Chriſti, habitans, inde minimè recedēs, meritò columba appellata qa caſtiſſima. Etenim Plinio teſte, libro decimo hiſtoriæ naturalis, cap. 34. columbis pudicitia prima eſt, coniugij fidem non violāt, neutri nota adulteria. nō ſunt nota noſtræ columbæ adulteria illa ſpiritalia; de quibus ſupra D. Iacobus loquitur: amorem Deo debitum in res perituras non trāſfert, ſoli Deo totum dedicat. Hinc illud Richardi Victorini in tractatu de gradibus charitatis cap. 3. Columbinus oculus amor eſt, q in reb. humano

Plinius.
Richardus Vict.

vſui

viui cõceſſis nulla libidine figitur, ſed E in tranſitorijs contemplatur æternum, oculus vere dexter, illum inceſſabiliter intuens, in quem Angeli proſpicere deſiderant, &c.

Intuentur Angeli creaturas in Verbo, columbinus verò amoris oculus Verbum intuetur in creaturis. etenim in Verbo creaturæ ſunt, vt iam eſt explicatũ, & Verbũ in creaturis etiã eſt. Speculũ creaturarũ eſt Verbum, ſpeculum Verbi ſunt creaturę. Videmus nũc per ſpeculum, vt Paulus ait, & Richaadus loco indicato: Integer, inquit, Dei F amator quoquò ſe vertit, familiarē habet admonitionem amoris, rebus his pro ſpeculis vtitur, & in omne quod cernit, Dei amatoris ſibi refulfit memoria. Aſpicit cuncta, quæ condidit Deus, & quo condiderit fine, & in ijs non tam admirabilis, quam amabilis ſibi videtur, atque ex arrha dilectionis, quam præcontulit, ſapienter æſtimat, quanta reſeruauit iu dotem. Hæc ille.

Cor.13.

Creaturæ, ſi columbino aſpiciantur oculo prunæ ſunt, quæ cor diuino amo G re inflammant, ſi adultero, & impuro oculo cernũtur, carbones ſunt, qui cor contaminant. Adulterum itaque amorem, id eſt, mundanum fugiamus, columbinum hunc, caſtũq; toto pectore complectamur. Vnum enim, idemq; pectus, vtrumque non capit. Vnde Origenes homilia ſecunda citata, ait: Nemo poteſt duobus amoribus poſſideri, non dixit, nemo poteſt duos amores poſſidere, ſed nemo poteſt duob. amoribus poſſideri. poſſidet enim hominẽ amor, homo poſſidetur, imperat homi H ni amor, homo obedit, ducit hominem amor, homo ſequitur. Hinc illud Auguſtini initio enarrationis Pſa. 121. Habet omnis amor vim ſuam, nec poteſt vacare amor in anima amantis, ne ceſſe eſt, vt ducat, &c. Mundi amor in terram, & tartarum ducit, amor Dei ducit in cœlum. Amor immundus (ait Auguſtinus eodem loco) ad terrena concupiſcenda, & peritura ſectanda vocat, & in ima præcipitat, atque in profunda demergit. Amor ſanctus ad ſuperna eleuat, & ad æterna inflammat, &c. Fugiendus ergo immundus amor, vt Auguſtinus appellat, quod immundum cor reddat, ſanctus complectendus.

Origenes.

D. Auguſ.

Lux Verbi magni facienda.

Ad extremum obſerua, Euangeliſtã appellaſſe Verbum lucem hominum. Lux externa lux eſt etiam pecorum, quippe quæ oculos pecorũ, imò muſcarum, & vermium illuſtrat. Verbum autem lux eſt hominum, & Angelorum. Si tanti lucem facimus muſcarum, & vermium, grauiſſimumq; malum ducimus cæcitatem, quæ nos illa priuat, quanti facienda eſt lux Angelorum? quam graue malum ducendum peccatum mortiferũ, quod nobis illam adimit? ſi cæcus dicitur, qui muſcarum luce caret, quanto ille cæcior dicendus, qui caret luce hominum, & Angelorum? Cap. 5. libri Tobię, cum gaudium imprecaretur Raphael Angelus Tobię ſalutansq; diceret: Gaudium tibi ſit ſemper. reſpondit Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non uideo? Si magno afficiebatur mœrore Tobias, quòd lucem cœli nõ videret, quo dolore illũ par eſt affici, qui lucem Verbi non cernit? Quale gaudium impijs eſſe poteſt, qui in tenebris ſedent, & clariſſimam Verbi lucem non vident? Quis contra mœror eſſe poteſt iuſtis viris, qui lætiſſimo Solis iuſtitiæ ſplendore in medijs mundi tenebris perfruuntur? Etenim lux Verbi in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt. lucet probis; improbis, qui eam non comprehendunt, non lucet, cuius rei olim præceſſit in Ægypto ſimilitudo admirabilis.

Exod. 10.

Mundi tenebræ palpabiles.

Exod. 10. tenebræ Ægyptum opplevere adeò craſſæ, vt palpari poſſent, vbicunq; autem habitabant filij Iſrael lux fulgebat. Ecce mundi picturam, obliuionis Dei, inconſiderantiæ, ac ſcelerum tenebrę palpabiles, mundum oppleuerunt, vbicunq; verò ſunt iuſti viri, lux Verbi ſplẽdet. Ægypti tenebrę palpabiles dicuntur, ſiue per hyperbolem, ſiue quod aer tenebroſus craſſis vaporib ita abundaret, vt palpari poſſet: tenebræ mundi palpabiles ſunt ga tam à probis uiris, quam ab improbis

palpari

Digitized by Google

palpari poſſunt. Palpăt viri probi improborum iniquitatem, & rerum æternarum obliuionem, ipſi quoq; improbi ſua ſcelera attrectant, ſuas tenebras agnoſcunt, impiè ſe agere, & diuina carere luce ſciunt, ſed rectè agere nolunt, ipſiq; lumini rebelles ſunt, vt eſt apud Iob ca. 24. quo loco ſic ſcribit D. Gregor. Plerumq; peruerſi, & cognoſcunt recta, quæ ſequi debeant, & tamé ſequi deſpiciunt, quæ cognoſcunt: lumini ergo rebelles ſunt, quia ſua deſideria ſequendo, bonum deſpiciunt, qđ nouerunt. Hęc ille. Lux in ijs tenebris lucet (vt ait Ioannes) bonum amplectendum, malum fugiendum indicat, at tenebrę eam non comprehĕdunt, imò illi rebelles ſunt.

Iob 24. D. Gregor. Impij ſunt rebelles lumini.

Sapien 17.

Vide quam ſint rebelles: Sapien. 17. Ignis nulla vis poterat illis, ideſt, Ægyptijs lumen præbere, nec ſyderum limpidæ flammæ illuminare poterant illă noctem horrendam. ſimilem in modū, nulla vis ignis, aut ſyderum, poteſt improborum nocti horrendæ afferre ſplĕdorem, non ignis diuinus tot beneficijs exardeſcens, non ignis tartareus, C non ſidera concionum, nŏ lucernæ ſanctarum inſpirationum. ò rebellem diurno lumini noctem. Ægypti tenebræ Deo nŏ fuerunt rebelles, vbi primum voluit protinus diſperſæ ſunt, ac fugatæ: impiorum verò tenebræ, vtpotè voluntariæ Deo rebellant. Illæ tribus tantum diebus Ægypto lucem eripuerūt, hæ multis diebus, multis mĕſibus, multis annis improborū animos tartarea caligine opacant. Ægyptij tenebras aeris, inuito, iniquiſſimoque animo tulerunt, impij tenebras peccati libĕti animo ferunt: illi tenebris circumfuſi horrebăt, hi rident, illi ſi potuiſſent mox tenebras expuliſſent, hi diuino auxilio cum poſſint pellere, nolunt. Heu miſeros, & infelices, ex tenebris interioribus, quas Deo opem ferente fugare poſſunt, nec volunt, in tenebras tartari exteriores mittentur, quas pellere vellent, nec poterunt, iuxta illud: Ligatis manibus, & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. interiores enim tenebrę via ſunt ad exteriores, & quadā velut imago illarum. Sapient. 17. Om- A nis orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, ſolis autem illis, ideſt, Ægyptijs, ſuperpoſita erat grauis nox imago tenebrarum, quæ ſuperuentura illis erat. Erat Ægyptijs caligo, imago mortis, quæ illis in mari rubro imminebat: eundem in modum ſcelerum tenebræ interiores, quibus circumfuſi in hac vita ſunt impij, imago quædam ſunt tenebrarum exteriorum, & æternę mortis, ad quam feſtinant. Contra verò lux gratiæ clariſſima, in qua probi viri viuunt, imago lætiſſima illius lu- B cis eſt, quæ multo clarior in cęlo affulgens, vitam illis afferet ſempiternam.

Matt. 22.

Sapien. 17.

Caligo peccati imago eſt caliginis tartarea.

Nā vita erat lux hominum (ait Ioannes) lux ipſa vita eſt, & vita eſt lux, vita eſt lucida, & lux eſt vitalis, lucem, & vitam afferens. Sol, quem videmus etſi lux dici poſſit, quia fulget, at vita non eſt, quia non viuit: Sol verò noſter quem modò carneis oculis non videmus, viſuri aliquando, & lux eſt, & vita eſt, quia ſplendet, & viuit, ſplendet ſplendore infinito, viuit vitam ſempiternam. Non ſolum ſplendet, ſed ipſemet ſplendor ſpiritalis eſt, à quo quidquid ſplendet, ſplendorem habet. non ſolum viuit, ſed ipſamet vita eſt, & ipſe fons vitæ, à quo quidquid viuit, vitam haurit. Quid hominibus iucundius vita, & vita beata? quid iucundius luce, & luce, quæ occaſum neſcit, q̄ diē, eumque æternum efficit, lętiſſimum? Eccleſiaſt. 11. Dulce lumen, & delectabile eſt oculis videre Solem. Si dulce eſt lumen hoc mundi, quanto dulcius erit lumen gloriæ? Si delectabile eſt videre Solem creatum, quanto erit delectabi- D lius Solem videre increatum, creatiq; Solis creatorem?

Deus Sol increatus.

Increatus Sol Deus eſt, quem ſanctiſſimus Iacob. 1. Epiſt. ſuæ capite, patrem luminum appellat, à quo bona cuncta veluti radij fulgentes emanăt. Omne, inquit, datum optimum, & omne donū perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quē non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Vis ſcire quid ſint bona omnia ſiue ea vtilia, ſiue iocūda, ſiue honeſta ſint, quæ cupis? huius patris luminum radij quidam ſunt, qui nos calefaciunt, & il-

Iacob. 1.

lius

lius amore incendunt. vis noſſe quid ſint naturæ omnes, quarum pulchritudo multorum corda, amoremq; rapit? huius patris luminum ſcintillæ quædā ſunt. Si tanto ardore animos ſcintillæ inflammant, quanto maiori pater luminum inflammabit? pater luminum eſt, nō pater tenebrarum; pater bonorum omnium, non autem ſcelerum. horū pa tres nos ſumus, mater concupiſcentia. vnde illud eiuſdem Iacobi cap. eodem 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum, quæ cōcipit, & parit peccatum, merito mater dicetur peccati, & tenebrarum.

Longè autem diſtat hic pater luminum a Sole: Nam Sol mutabilis eſt, mouetur perpetuo, ac rotatur, & à terræ vmbra ne omnes homines illuminet, impeditur. in Sole eſt tranſmutatio, hoc eſt, Sol ex vno in alterum hemiſphærium ſingulis diebus trāſmutatur. eſt etiam viciſſitudinis obūbratio, hoc eſt, viciſſim ab hac, & ab illa terræ parte obumbratur, vt nox viciſſim modo in vna, modo in altera efficiatur, ipſa enim vmbra terræ Soli officiens, noctē efficit. Græcè τροπῆς ἀποσκίασμα verti etiam poteſt, conuerſionis obumbratio, quia cum conuertitur ex vno in alterum hemiſphærium, illud, quod deſerit, propter Solis conuerſionem obumbratur, vel quia cum à tropico Cancri in tropicum Capricorni conuertitur, nubibus, & pluuijs aer obnubilatur. At apud patrem luminum nec eſt trāſmutatio, nec viciſſitudinis, aut conuerſionis obumbratio, neque enim vlla in illum aut mutatio, aut conuerſio, aut obumbratio vllo modo cadere poteſt, nulla ad eum peruenire, vel tenuiſſima vmbra, nullæ accedere poſſunt nubes, nullæ tenebræ, nullo indiget curſu, nullo, vt illuminet orbem, indiget motu. ſtabilis, quietus, atq; immotus per Vniuerſitatem hanc rerum omnium ſpargit radios, quibus nulla vmbra, nullæ officiunt tenebræ. Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nullæ poſſunt comprehendere, hoc eſt, extinguere, vel attingere.

Ad hæc. Sol illuminat naturæ neceſſitate, non voluntatis, qua caret, libertate; Pater luminum contra, diffundit radios in orbem, non neceſſitate coactus, ſed libertate, & amore actus. Quāobrem Iacobus prædictis adiungit: Voluntariè genuit nos Verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius, Græcè, ἀπαρχήν, hoc eſt, initium, & primitiæ creaturarum, vt ſimus primi, & honoratiſſimi inter viſibiles creaturas, vt exponit OEcumen. Amoris, & voluntatis, non neceſſitatis, eſt lumen fidei, & charitatis, quo nos pater luminum illuſtrat; amoris, & voluntatis ſunt radij omnes, quib. clariſſimus hic Sol omnes tam cœlorum, quam elemētorum orbes complet. *Iacob 1.*

Beatos, dixit Dominus, oculos illorum, qui lucem hanc in tenebris mundi lucentem comprehenderunt, & ſub nube carnis latentem viderunt. Beati (inquit Luc. 10.) oculi, qui vident, quæ vos videtis. Quanto erunt feliciores oculi, qui illam viderint non in tenebris terrarum lucentem, ſed in luce cœlorum coruſcantem? ſi Solem hunc cernere optas, caue, ne ī peccatum cadas: Noli cadere, ait Auguſt. tract. 2. in Ioannem, & non tibi occidet hic Sol, ſi tu feceris caſum, ille tibi faciet occaſum, &c. Lux hæc non niſi à luce videtur, nā tenebræ eam nōn comprehenderunt. Si videre lucem Verbi cupis, eſto & tu lux, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. ſi vis cernere lumen, eſto lumen ex ijs, quæ Pater luminum voluntariè gignit verbo veritatis, vt ſint primitiæ creaturæ eius. Pater luminum eſt, quia lumina gignit. Similis eſt filius patri, ſi pater lumen eſt, filius quoque erit lumen, ſi pater caligo eſt, filius caligo erit, vnde illud Ioā. 8. Vos ex patre Diabolo eſtis, videlicet ex caligine, tenebræ. Filij Diaboli tenebræ ſunt: Fuiſtis, ait Apoſtolus, aliquando tenebræ: filij patris luminum lux ſunt. comprehendit lucem lux, ſed tenebræ eam non comprehenderunt. *Luc. 10.* *Illi qui in peccatū cadit, Sol occidit.* *Ad Eph. 5.* *Ioan. 8.*

Lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non comprehenderunt; lux lucet in tenebris fidei Catholicæ, lucent in ea diuina, abſconditaq; miſteria. eſt enim fides lux quædam tenebroſa, & caligo

quædam

quædam illuminans, cui illud Pſal. 138. congruit: Nox illuminatio mea. tenebras habet fides, quia, id credit, quod non videt; lucem habet, quia ſummam veritatem, certitudinem, & autoritatem Dei continet, qui nec poteſt falli, nec fallere. In ijs ergo fidei tenebris, ſub hac fidei nube, lucet Deus, & tenebræ, hoc eſt, hæretici, lucem non comprehenderunt. Fulget Sol clariſſimus Chriſtus in tenebris admirabilis ſacramenti Euchar. tegitur illa ſpecierũ Sacramentaliũ nebula, iuxta illud Salomon. 3. Reg. c. 8. Dominus dixit, vt habitaret in nebula, & tenebræ, hoc eſt, hæretici, Iudæi, Mahometani, Ethnici, eũ non cõprehenderunt: cõprehendit aũt lux, agnoſcunt orthodoxi Chriſtiani. Nõ cognoſcit Lia, ideſt, Synagoga, lippis, imò cęcis pŕdita oculis, agnoſcit Eccleſia acutiſſima oculorũ acie præſtãs, nõ agnoſcit cæc⁹ Iſaac, ideſt, popul⁹ Iudæorũ, ſub alienis pellib⁹ Iacob, ideſt, ſub ſpecieb⁹ panis, ac vini, Chriſtũ agnoſcit perſpicax Rebecca, i. Eccleſia.

Fides. *Pſal.* 138. *Euchariſ.* 3. *Reg.* 8.

CAP. IX.

Fuit homo miſſus à Deo, exponitur, & alia.

HActenus nobilis aquila Ioannes altiſſimo in monte diuinæ Theologiæ volauit, æternum eſſe, Verbum, apud Patrem, Deum Creatorem, Vitã, Lucemq; edocuit. Iam nunc ad hominẽ Baptiſtam veluti vallem volatũ demittit, vt antiquus ille obſeruauit Autor homil. 2. in diuerſos inter Origenis opera. Ecce, inquit, aquilam (hoc eſt, Ioannem Euangeliſtã) de ſublimiſſimo vertice montis Theologiæ, leui volatu deſcendentẽ in profundiſſimã vallẽ hiſtoriæ: de cęlo vtiq; ſpiritalis mũdi pẽnas altiſſimę contẽplationis relaxantẽ, &c. Perbellè ſanè Ioannes deſcẽdit ad Ioannem, Ioannes de Ioãne ſcribit, optimoq; ordine à Verbo ad vocẽ Verbi manifeſtatricẽ tranſit. De Verbo dixit, nunc de voce dicit. Ordinc (ait Chryſ.) procedẽs Ioãnes, ad ipſius verbi præconẽ ac nuntiũ, & eodẽ, quo ipſe, nomine appellatum Ioannem, venit.

D. Chriſ.

Exod. 25. Duo Cherubini expandũt alas, verſoſq; in propitiatorium vultus habent. En duo eximij Cherubini, duo celeberrimi Ioãnes, Baptiſta vnus, Euã geliſta alter. Vterq; mentis alas, amoriſque expandit, vterq; in propitiatorium, ideſt, Chriſtũ, vultum oculoſque vertit, vterque diuino Verbo fideliſſimum teſtimonium præſtat. D. Cyrillus in Ioannem lib. 1. capite ſeptimo: Magnę, inquit, authoritatis teſtem Ioannem Baptiſtam, ſibi Euangeliſta adiungit, digna ſanctorum virorum dualitas fide auditorum eſt, propter ſanctimoniam, claritatemque perſonarum, &c. De teſtimonio Ioannis Euangeliſtæ Rupertus in Prologo Ioannis hoc præclarum elogium tradit: Teſtis filij Dei ſingularis Ioannes Euangeliſta, ac præcipuus, qui in publico cœli, & terræ auditorio, cum ageretur nõ tam de terminis, aut legibus regni, quam de ipſis natalibus regis, (videlicet Chriſti) in medium proſiluit: & magno tonitru, verbique coruſcantis fulmine, Eccleſiam malignantium, ideſt, hæreticorum, perterruit; apertè proteſtans, quòd filius vnicus Patris ſit. Hæc ille. De teſtimonio verò Baptiſtæ, Euangeliſta ſic hoc loco ſcribit: Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes, hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illũ, nõ erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.

Ioãnes duo Baptiſta, et Euangeliſta, duo Cherubini propitiatorium intuẽtes. *Exod* 25. *D. Cirill.* *Rupertus.*

Interpoſuit autem verba hæc hoc loco, mox ad inſtitutum de verbo ſermonem reuerſurus, vt oſtenderet Baptiſtam, etſi Iudæis id in mentem venerit, non fuiſſe lucem, ideſt, Meſſiam. Dixerat, Verbum eſſe lucem hominũ: quia verò, vt conſtat ex capit. 3. Lucæ, multi Iudæorum dubitauerant, an Ioannes Meſſias eſſet, liberat hoc errore mundum. Non erat, inquit, ille lux, ideſt, non erat Verbum incarnatum Ioannes, non erat Meſſias, ſed erat homo miſſus à Deo, vt teſtimonium de luce, ideſt, de Meſſia, ferret, vt omnes Iudæi crederent per illum, hoc eſt, per illius teſtimonium, crederent in Chriſtum. Cyrillus libro 1. in Ioannem ca. 6. Ioannes tanto virtutum excel-

Baptiſta Ioannes teſtis Chriſti, ſumma autoritatis.

excelluit numero, vt cum ad ſummam iam humanæ iuſtitiæ perueniſſet, maximam de ſe admirationem hominibus concitarit, vnde factum eſt, vt nonnulli Chriſtum fuiſſe putarint, ac ideo interrogatas etiam fuiſſe ſcribitur, an eſſet Chriſtus? Quod Euãgeliſta nõ ignorans, vt & hunc errorem euellat, & auctoritatem eius quanta eſſet, oſtendat, neceſſario ſubiunxit: Non erat ille lux. Quomodo enim magnus ille non fuit, aut quomodo auctoritati eius credendum non erat, qui tanto cumulo virtutis præfulſit, vt lux ipſa à nonnullis crederetur? Hactenus Cyrillus. Magna quidem Baptiſtæ laus eſt, hæc Euangeliſtæ negatio: Non erat ille lux, quemadmodum magna eſſet laus, ſi de duce diceretur: Non erat ille rex; indicat enim hæc negatio tantam in duce effulſiſſe auctoritatem, & maieſtatem, vt rex videretur. Illa verò negatio Ioannis, indicat tantam in Baptiſta ſplenduiſſe virtutem, vt Meſſias viſus ſit.

D Cyrill

Alius poteſt eſſe hoc loco nexus. Dixerat Euangeliſta tenebras, ideſt, impios homines, non comprehendiſſe lucem in tenebris fulgentem, hoc eſt, nõ cognouiſſe Verbum. hoc loco addit miſiſſe Deum in Iudæam ſummæ auctoritatis, ac ſanctimoniæ teſtem Baptiſtã, cuius certiſſimo teſtimonio homines ad comprehẽdẽdã lucem excitarẽtur. Ioannis officium indicat: Non erat, inquit, lux, ſed lucis teſtis, non erat lux ſed lucerna à luce accẽſa, & lucem ſub nube carnis latentem oſtendens; quæ ſi à luce, ideſt, verbo non fuiſſet inflammata, lucis haberet nihil. Nõ erat lux, non erat Sol, ſed mons radijs Solis illuſtratus, Solem iam ortum indicans, vt Auguſt. ait tractat. 2. in Ioannem, his verbis: Ad hoc erectus mons, ideſt, Ioãnes, vt prior radios excipiat, & oculis tuis nuntiet. Non erat lux, & erat lux, non erat lux increata, & omnium rerũ creatrix, ſed erat lux creata, & emanãs ab increata: quemadmodum & illi, de quibus ait Paulus ad Epheſ. 5. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Fuit aliquando Ioannes tenebræ, originalis peccati caligine in ventre matris inuolutus: poſtea verò lux in Domino, hoc eſt, per Dominum. Etenim cum Dominus, cum Sol ille aureus ſub aurea virginei vteri nube latens, domum ingreſſus eſt Eliſabethæ, tunc originali pulſa caligine, Ioãnis animum mira luce circumfudit. Illuminatione factus eſt lux Ioannes (ait Auguſtin. tractatu 2. in Ioannem) niſi enim illuminaretur, tenebræ erat. Venit autem in teſtimonium, hoc eſt, ad ferendum teſtimonium de Chriſto, vt omnes Iudæi crederent per illum, hoc eſt, per illius teſtimonium, & præconium, crederent, inquam, in Chriſtum. Quod ſi credere noluerunt, extra culpam teſtis eſt, tota in Iudæis hæret. Verum de Ioanne, & grauiſſimis, quibus Chriſti dignitatem confirmauit, teſtimonijs, loco proprio dicendũ eſt. nunc hæc veluti per parentheſim interpoſita, ſint ſatis.

Ioãnes lux creata Verbũ lux increata, & creatrix.

D August. Ad Epheſ. 5.

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

DIxerat Euangeliſta Ioannem nõ fuiſſe lucem, hoc eſt, ipſum lucis fontem, ſed riuum quẽdam, non fuiſſe Solem, ſed luciferum Solis prænuntium; nunc ad diuinum Verbũ, de quo ſermo erat inſtitutus, reuertitur, lucem veram eſſe omnes homines illuminantem profitetur. Erat, inquit, lux vera Verbum, hoc eſt, germana, non fucata, ipſam veritatem, & naturam lucis increatæ, habens, non ſolam ſpeciem: hoc modo ab eodem Ioanne primæ Epiſt. cap. extremo, dicitur Chriſtus verus filius Dei, ideſt, germanus, & naturalis. Vel, erat lux vera, hoc eſt, verè homines illuminans, vera docens, quamobrem infra dicitur Verbum plenum veritatis. Sunt enim multæ luces falſæ, qualis fuit lux Philoſophorum, ideſt, ſcientia, permixta falſitati, qualis fuit, eſtque hodie tenebroſa lux, ideſt, doctrina hæreticorum, qualis eſt lux ficta Dæmonis, qui, vt Paulus ait, transfigurat ſe in Angelum lucis.

Chriſt° lux vera.

Sed

Digitized by Google

Sed dubitabis, cur dicatur illuminare omnem hominē venientem in hunc mundum, cum multi non illuminētur? Reſpondet Auguſt. in Enchiridio cap. 102. lucem hanc illuminare omnes homines, non ſimpliciter atque vniuersè quotquot ſunt, ſed omnes quicunque illuminantur: ab ea enim lumen accipiunt, quicunque lucem habent. quaſi dicat Ioannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem quicunque illuminatur; erat lux, à qua quicunq; lucem habent, lucem accipiunt. Illuminat (ait Auguſtinus) omnem hominem venientem in hunc mundum, non quia nullus eſt hominum, qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Eodem modo reſpondet lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 25. in eandem ſententiam in Enchiridio interpretatur locum illum primę Epiſt. ad Timoth. c. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: vult, inquam, fieri ſaluos omnes homines, quicunq; ſeruantur: etenim nemo ſeruatur niſi is, quem Deus ſaluum eſſe vult. D. Cyrillus facile reſpondet: Verbum illuminare omnem hominem venientem in mūdum, lumine rationis: omnib. enim hominibus rationis lumen impertit, nā ſi homo eſt, rationis luce fulget.

Auguſt. — *1. Timot. 2.* — *D. Cirill.*

Facilius reſpondetur, dici Verbum omnem hominem illuminare venientem in mundum, propterea, ꝙ paratum eſt ad largiendum fidei, & gratiæ lumē omnibus hominibus, ſi flagitiorum remoueant impedimenta. Hunc in modum dicitur Sol illuminare omnem hominem, quia omnes homines, ſi nō obſiſtant, illuminat. Quod ſi in ſubterranea antra ſe abdant, ſi feneſtras obſtruant, multi carebunt luce, ſed culpa ſua. Chryſoſt. in Ioannem: Illuminat, inquit, Verbum omnem hominem, quātum in ipſo eſt. Si qui autem ad huius lucis radios mētis oculos dirigere noluerunt, non ex luminis natura, ſed malitia ſua, in malitia perſtiterunt. Ambr. lib. 2. de Cain & Abel: Omnibus opem ſanitatis Chriſtus detulit, vt quicunq; perierit, mortis ſuæ cauſas ſibi aſcribat, qui curari noluit. Idem Ambroſ. eo

Culpa ſua homines nō illuminantur à Verbo. — *D Chriſ.*

A dem loco: Qui pereunt, ſua pereunt negligentia. Aug. tract. 12. in Ioannem: Quantum in medico eſt, ſanare venit ægrotum, ipſe ſe interimit, qui præcepta medici ſeruare non vult.

D. Ambr.

Omnem ergo hominem illuminat lux vera, inſtar Solis clariſſimi. Lucerna vnam aliquam domum, eamq; non admodum ampla illuminare poteſt: Sol totum orbem complet lumine. eūdem in modum Ioannes lucerna ardens, & lucens, ſolam domum Iacob, eamque nō admodum magnam, ideſt, Iudæam, B luce à Verbo accepta illuſtrauit: vera autem lux Chriſtus, terram vniuerſam ſuo fulgore compleuit. Illuminat, inquit Ioannes, non vnam Iudæam, ſed omnem hominem venientem in hunc mundum, quacunque in regione mundi ille naſcatur.

At quæres, vnde nam veniat homo in hunc mundum, ex qua nam regione? Nonnulli, vt refert Cyrill. ex his verbis malè intellectis, delirantes collegerunt, animas hominum ante corpora, C in cœlo, beataq; vita extitiſſe. Quamuis verò perfectiore bono fruerentur, tamen ſaturitate melioris ſtatus, turpi cogitatione, alterius vitæ cupiditate, ad peiora eſſe delapſas, à Deo propterea è cœlo deiectas, corporibusq; veluti carceribus, vt cupiditas illa reſtingueretur, incluſas. Voluit enim, inquiunt, creator, vt animæ experimento diſcerent, ꝗ ſit amarum, bonū contemnere, & ad peiora declinare. Erroris refutationem lege apud Cyrill. & Sixtū Senenſem tom. 2. Bibliothecæ, lib. 5. an D not. 185. mihi in hæreſibus ineptis refutandis cōmorari non eſt animus id ſolū dicam, ineptiſſimū eſſe hunc errorē, & ab ipſa oium hominum experientia refelli, etenim nulla eſt anima, ꝗ ſe in cęlò, & beata vita fuiſſe meminerit. Eſt anima corporis forma, non detruditur in illud, vt propter præcedens aliquod ſcelus extra corpus patratum, puniatur, ſed copulatꝰ cū illo, vt tanquā forma vitā largiatur. Locus verò hic, quē exponimus, errori minimè fauet. Veni re enim dicatur homo in mundum, non propterea quòd ex cęlo anima veniat in corpus, ſed quia totus homo in hoc

D Cirill.

V 2 mundo

Digitized by Google

mundo naſcitur, & apparet, in quo an- E
tequam gigneretur, non erat.

D. Auguſt. Ex ijſdē verbis, vt leges apud Aug. lib. 1. de peccatorū meritis, & remiſſione, c. 25. quidam alij ſuperioribus ſimiles inferunt, hominē mox, vt venit in mundū, in lucemq; externā editur, ante baptiſmū à Verbo luce interna illuminari. At hallucinantur, neq; vident à Ioanne nō eſſe ſcriptū, illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum, mox vt ingreditur mundum, ſed abſolutè, illuminat oēm hominē, videlicet, tēpore congruo, diuinis ſacramē- F
tis, cæteriſq; oībus rebus adhibitis, q̄ illuminationi opus ſunt. Quod ſi de vſu rationis verba Ioānis intellexerūt, inepti quidē homines fuere, & experiētiæ aduerſarij, q̄ indicat apertè infantes & ſi rationē habeant, illius tñ vſu carere.

Auguſt. Obſeruat Aug, verba græca Ioannis, poſſet etiam donari latinitate hunc in modum: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, veniens in hunc mundum: ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. nā participium ἐρχόμενον coniungi poteſt G
cum nomine φῶς, φῶς ἐρχόμενον, ideſt, lux veniens, hoc ſenſu, erat lux vera, quæ veniens in hunc mūdum illuminat omnem hominem, quæ lectio nebulas omnes, & errores diſſoluit. Noſtra tamen verſio ſequendo, quæ accommodatior eſt, quia participium ἐρχόμενον græcum propinquius eſt, adhæretque nomini ἄνθρωπον, & longe diſtat a nomine φῶς, ideſt, luce.

Illa quoque verba ſuperiora de Ioāne dicta: Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt H
omnes crederent per illum: græcè ſic habent. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. Verti poſſunt duobus modis. altero, & meliori, vt vertit noſter interpres; altero ſic: hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illud, ſcilicet lumen, hoc ſenſu, venit Ioānes Baptiſta, vt de Chriſto lumine teſtimonium diceret, vt omnes homines crederent per illud lumen, ideſt, per Chriſtū, & per eam fidei luce colluſtrarentur.

E D. Cyrillus in Ioannem acutè vnde in hunc mundum homo veniat, expoſuit. Si roges vnde nam, ex quàve regione homo venit in mundum? ex Cyrilli ſenteutia reſpōdebimus, ex regione quadam venit, quæ appellatur nihil, paupere, deſerta, ignobili, inculta, ſterili, miſera, rebus omnibus egēte. In qua neq; animal vllum, neq; vermiculus, neq; arbor, neq; ſeges, neq; herba vlla gignitur. hæc hominis regio, hæc patria. Ex ea in hunc mundum iter eſt longiſſimum, quid longiſſimum dixi? iter F eſt infinitum, non equus, non rheda, nō currus, non nauis, nō vis aliqua finita, ex hac regione in hunc mundū hominē adducere potuit. Quomodò ergo venit in hunc mundum nullis circumſcripta terminis Dei potentia illum adduxit; quod ſi eadem potentia in mundo, potenti comprehenſum manu, non retineat, mox in patriam hanc ſuam fugiet, ac reuertetur, mox in nihilum diſſoluetur. Sed Cyrillum audiamus. Homo, inquit, ex nihilo ad ſe producitur, locus enim quaſi quidam creaturarum, G confingitur ipſum nihil: à quo modo quodam profectæ creaturæ, locum, vt ita dicam, eſſendi acquirunt. Hæc ille.

Vnde veniat homo in hūc mūdum.

Patria hominis ipſū nihil.

D. Cirill.

CAP. X.

In mundo erat, et mundus per ipſum factus eſt, &c.

IOannes Verbum in ſinu Patris collocarat: Verbum, inquit, erat apud Deū. Nunc etiam in mundo eſſe docet, quippe quod mundum, & crearit, & gubernet, atque conſeruet. Præterea H dixerat: Verbum illuminare omnem hominem venientem in hunc mundū. rogaret quiſpiam, quomodo poterat Verbum hominem illuminare in mundo, ſi erat apud Patrem? occurrit tacitæ interrogationi Euāgeliſta, quaſi dicens, apud Patrem Verbum erat, & in mundo etiam erat. item dixerat: Verbum illuminare omnem hominē, hoc eſt, lucem eſſe, omnium hominum illuminatricem, ni radijs ipſius obſtent, hoc loco indicat homines radijs obſtitiſſe, nec illuminari voluiſſe. In mundo, inquit, erat Verbū lux vera, & mun-

A & mundus per ipſum Verbū factus eſt, ideoque creatorem ſuum cognoſcere debuit, at mundus eum non cognouit, hoc eſt, qui facti ſunt, vt ait Euthymius, *Euthym.* factorem non cognouerunt. In mundo erat (ait D.Auguſt. tract.2.) *Auguſt.* per diuinitatem, vt artifex regens quòd fecit. Et mundus eum non cognouit, hoc eſt, vt idem Auguſt. & Chryſoſt. *D. Chriſ.* interpretantur, mundi amatores eum nō cognouerūt. vel ponitur continēs pro contento, mūdus, hoc eſt, homines mūdi incolę, luce Verbi nō sūt colluſtrati.

B Multæ ſunt cogitationes, q̃ de Verbo, & filio Dei haberi poſſunt, ideo multifariam verba hæc intelligentur. Primò de cognitione, quæ per creaturas à Philoſophis de diuinitate comparatur, hoc ſenſu: Mundus eum non cognouit per creaturas. Secundò de cognitione fidei, mundus eum nō cognouit per fidem. Tertiò de cognitione fidei cum charitate, & mandatorum obſeruatione coniunctæ, iuxta illud Ioannis Epiſtolæ 1.cap.2. *1. Ioan. 2.* qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt; mundus eum non cognouit fide viua atque amante. C Quartò de cognitione diuinitatis, mundus eū non cognouit, hoc eſt, non cognouit Deū. Quintò de cognitione explicata Verbi: Mundus eum non cognouit, hoc eſt, mundus non cognouit eſſe filium Dei, eſſe Verbum Dei, quemadmodum, nec cognouit eſſe Spiritum ſanctū. Quamuis enim multi homines cognouerint eſſe vnicum Deum, perſonarum tamē Trinitatem ante Chriſtum pauciſſimi diuinitus edocti explicate cognouerunt. D Locus intelligendus eſt hoc pacto: In mundo erat Verbum, & mundus nec cognouit per Philoſophiam, nec per fidem eſſe Verbum, & filiū Dei, nondum enim Deus perſonarum admirabilem Trinitatem mundo patefecerat. Præterea, & mundus eum non cognouit, hoc eſt, neque Verbum, neque veram diuinitatem cognouit, non cognouit vnicum, verumque Deum, ſed inanibus ſimulachris ferè totus diuinum cultum exhibuit.

D.Cyrill. Opponere quiſpiam poſſet (ait Cyrillus) Si Verbum Dei lux eſt, ſi hæc lux corda hominum illuminat, ac pietatē, videlicet, & rerum intelligentiam humano generi cōgruentē ingerit, ſi præterea ſemper erat in mūdo, & ipſa opifex mundi eſt, quomodo tam longis tēporum ſpatijs ignorata eſt? Sequitur enim potius, quoniā ignorata eſt, nec ab ipſa mundum illuminari; nec ipſam penitus lucē eſſe. hoc ne quis obijcere poſſit, diuinitus intulit Euangeliſta: Et mundus eum non cognouit. Non Verbum Dei, & lucē, ſed ſuam imbecillitatem mundus accuſet; illuminat enim filius, repellit autem gratiam creatura, quæ intelligendi acumine, vt Deū cognoſceret, ſibi dato abuſa eſt, & vt prodiga, ad creaturas vim inſpiciendi conuertit. Lux vera filius Dei eſt, & ſplendorem ſuum ad omnes emittit, ſed huius ſeculi Deus, vt ait Paulus 2. Cor. 4. *2. Cor. 4.* mentes infidelium hominum obcæcauit, ne illuminatio cognitionis Dei in ipſis fulgeat. Hæc & alia ſimilia Cyrill.

Præterea (ait idem Cyrillus) quaſi ingratus, atq; inſenſatus mundus, his verbis accuſatur, *D. Cirill.* qui ſuum auctorem ignorauit: Mundus (inquit Ioannes) per ipſum factus eſt, & mūdus, qui factus eſt, non cognouit factorem ſuum, cum tamen per creaturas veluti per gradus quoſdam Deo opitulante ad illius cognitionem potuerit aſcēdere. Id quòd docent ſacræ literæ Sapien. 13. *Sapien. 13.* His verbis: Si tantum ſcire potuerunt, vt poſſent ęſtimare ſeculum, quomodo huius Dominum non facilius inuenerunt? itē eodem capite, *Deus per creaturas cognoſcitur* A magnitudine ſpeciei ideſt, pulchritudinis, & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horū videri: Nam excellens ipſa mūdi pulchritudo, ipſa cœlorum, elementorumque magnitudo, q̃ pulcher, quā magnus ſit creator prædicat. Quod noſter interpres vertit cognoſcibiliter, Græcè dr ἀναλόγως, ideſt, analogicè, & per proportionē quandā creator ex creaturis conſpicit. Si.n. creaturæ eximia magnitudine, decore, ſplendore, vita, intellectu, voluntate, oblectationeq; prædite ſunt, quanto per proportionem infinitam maior, perfectiorq; erit Dei creatoris magnitudo, decor, ſplendor, vita, intellectus, voluntas, & oblectatio?

Vnde eodem capite Sapientiæ ait Sapiens: Quorũ ſi ſpecie delectati Deos putauerunt, ſciant quanto ijs dominator eorum ſpecioſior eſt, ſpeciei enim, ideſt, pulchritudinis generator, hæc omnia cõſtituit, aut ſi virtutem, ideſt, potentiam, & opera eorũ mirati ſunt, intelligant ab illis, quoniam, qui hæc fecit, fortior eſt illis.

Ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Inuiſibilis quidẽ Deus eſt, ſed in creaturis ſe quodammodo præbet viſibilem, in creaturis enim viſibilibus ipſe inuiſibilis conſpicitur.

Theodoret.

Theodoretus in commentarijs Pſalmi 18. Sufficit, inquit, etiam ſola cęlorum pulchritudo, atque magnitudo ad opificis magnificentiam prædicandam. Si enim quis maximum, & pulcherrimũ ædificium inſpiciens, architectum miratur, & nauigium videns optimè conſtructum, artificem conſiderat, & cum contemplatione imaginis, memoria pictoris concurrit, multo magis mundi fabricatio, quæ videtur, ad opificem nos videntes conducit. Hæc Theodoretus. Gregor. verò Nazianzenus in oratione in nouam Dominicam, mundum Dei præconem meritò vocat. Magnus, inquit, & admirabilis, maieſtatis diuinæ præco mundus. Non vna tamen, vt reliqui præcones, ſed omnium hominũ linguis præco, hic Dei prædicat maieſtatem. id docuit Dauid Pſalm. 18. Non ſunt loquelæ, neq; ſermones, quorum non audiantur voces eorum. hoc eſt, non ſunt linguæ vllę in Orbe terrarũ, quarum voces, & præconia, non audiãtur in ipſis cęlis, omnium enim linguarum pręcones ſunt, Deiq; gloriam omnibus hominibus enarrant. At verò nõ in vna tantum orbe, vel regno, vel natione, ſed in orbe toto præcones hi valentiſſimis lateribus diuinam maieſtatem proclamant: In omnem terrã (addit Pſalmographus) exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum.

Mundus eſt magn⁹ præco Dei. Pſalm. 18.

Maximus verò inter ſydera diuinæ gloriæ præco Sol eſt, idcircò de illo peculiarem adhibuit commemorationẽ: In Sole poſuit tabernaculum ſuum: hebraicè legitur, vt vertit D. Hieronym.

A Soli poſuit tabernaculum in eis, ideſt, in cœlis fixit Deus Solem veluti gloriæ ſuæ præconem inclytũ. noſtra verſio eũdem ſenſum habere poteſt, ſi exponatur hunc in modum: Deus tabernaculum ſuum, ideſt, ipſius Solis, poſuit in Sole, vel poſuit Soli in cœlis. Alius ſenſus eſt facilior, Deus tabernaculũ ſuum poſuit in Sole: Dicitur autem Deus in Sole tabernaculum fixiſſe, quia Sol inter reliqua ſydera præcipuè, atque excellentiſſimè Dei maieſtatem indicat. Quemadmodum nobile, & B amplum palatium, regis opes, dignitatemque oſtendit, ita Sol veluti ſplendidiſſimum Dei tabernaculum, Dei gloriam, maieſtatemque mundo teſtatur.

Sol præco maximus.

Veruntamen mundus eum ex præconijs cœlorum, ex creaturis reliquis, & ex Sole, non cognouit, quin potius cæcus, & inſanus eidem Soli, alijsq; creaturis, Deo verò relicto, vt dicitur Sapient. 13. cap. diuinos honores tribuit. Vani (ait Sapiens) ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, C & de his, quæ videntur bona, nõ potuerunt intelligere eum, qui eſt, neq; operibus attendentes, agnouerunt quis eſſet artifex, ſed aut ignem, aut ſpiritũ, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarũ, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt, &c. Et cap. 14. homines incõmunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. hoc eſt, nomen Dei, quod vni Deo tantum conuenit, nec creaturæ vlli communicari poteſt, vel nomen Iehoua.

Sapien. 13.

Cap. 14. Præcones Dei non sũt auditi.

D In ſcala Iacob ex Angelis quidam aſcendebant, alij deſcendebant. Idẽ cõtigit hominib⁹ in hac veluti ſcala creaturarum, per eã quidam ad Dei cognitionem, & amorem aſcenderunt, inſipientes alij in creaturarum cupiditatẽ, & idolatriam deſcenderunt. Vnde illud Sap. 14. Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animabus hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. de idolis loquitur Sapiẽs ex auro, argẽto lignoq; fabricatis, creaturas Dei, ex quibus inania ſimulachra fabricantur, factas ait ab hominibus, in

odium,

odium, in tentationem, & laqueũ ſtultis, & inſipientibus, qui creatorẽ agnoſcere, & venerari noluerunt. Similẽ in modum creaturæ Dei, ideſt, Sol, Luna, Stellæ, & cæteræ, quas vt Deos coluerunt, in odium, tentationem, & muſcipulam factæ ſunt pedibus non ſapientium, ſed inſipientium: ſapientes enim per illas velut per gradus ad Deũ aſcenderunt, inſipientes ad ſtultum ſimulachrorum cultum delapſi ſunt.

In propria venit, & ſui eum non receperunt.

NOn cognouit mundus Dei filiũ antequam humanitate aſſumpta veniret in mundum, vt dixit Ioannes: poſtquam verò venit, ex hominibus multi eum receperunt, alij recipere noluerunt. ideòque ijs, qui nõ receperunt, adiungit: In propria venit, & ſui eum non receperunt. de ijs verò, qui eum receperunt: Quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. Verti quoque poteſt. in ſua venit, & ſui eum nõ receperunt, vel in propria venit, & proprij eũ non receperunt, eodẽ enim nomine græco, ἴδιος, vtroq; in loco vtitur Ioãnes. ſenſus eſt, venit filius Dei in ſua, hoc eſt, in mundum ſuum, ideſt, quòd ſupra dixit: Mundus per ipſum factus eſt. Quaſi dicat, venit in mundum, qui per ipſum factus eſt, atque adeò venit in ſuum, vel proprium mundum, & ſui vel proprij, ideſt, multi homines ab ipſo creati, eũ non receperunt. Auguſtin. Cyrillus, Chryſoſtomus, Beda, Rupertus, & Euthymius, ſuos, Iudæos vocatos volunt. Sui, ideſt, Iudæi ex quibus originem duxit, & ad quos miſſus eſt, eum non receperunt, immo cruci ſuffixerunt. Auguſtinus in Ioannem, illud: In propria venit, interpretatur, in mundum à ſe conditum venit. in epiſtola etiam 120. ad Honoratum, ſuos non ſolum Iudæos, ſed cæteros etiam homines poſſe ſignificare exiſtimat: Sui, inquit, eum non receperunt, ſiue quia, & ipſi infideles in quantum homines ſunt, eius ſunt, per quẽ creati ſunt, ſiue ſuos propriè Iudæos intelligi voluit, ex quibus naturã carnis aſſumpſit.

D. Auguſt. D. Cyrill. D. Chryſ. Beda. Rupertus. Euthym.

Probabilis eſt vterq; ſenſus, & vterque eſt Auguſtini. ego in eum, quẽ propoſui priori loco propendeo. nam, vt alia omittam, cum Ioãnes loquitur de recipientibus Chriſtum, de omnibus hominibus vniuerſè loquitur: cur igitur cum loquitur de non recipiẽtibus, non loquetur vniuerſè de omnibus populis, ſed de vno tãtum populo Iudęorum? Neutrum ſenſum reijcit Theophylact. Propria eius, ait, vel totũ mundum intellige, vel Iudæos, quos elegit vt funiculum hæreditatis, & vt portionem, peculiumq; ſuum: Et proprij eum non receperunt, vel Iudæi, vel cęteri homines, qui ab eo conditi ſunt. & Euthymius: In ſua, inquit, ſua, mũdus eſt, nẽpe factura eius, ſui quoq; ſunt homines vtpotè opera ipſius: venit ergo tanquã homo, ſiquidẽ tanquã Deus in mundo erat. Deinde alteram quoque de Iudæis expoſitionem commemorat.

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

ETſi multi Verbum nec cognouerint, nec receperint, multi alij, & cognouerunt, & receperunt. Quantum verò ij vtilitatis, & dignitatis recepto Verbo receperint, indicat Euangeliſta. Quotquot, inquit, receperũt Verbum, ſummam ſibi compararũt dignitatem, vtpotè qui non ab homine aliquo Rege, vel Imperatore, ſed ab ipſo regum rege Deo adoptati ſint. Hanc dignitatem iure exaggerat Magnus Gregorius Homil. ſexta in Ezech. Quid, inquit, hac poteſtate altius? quid hac altitudine ſublimius dici poteſt? D. item Leo in ſerm. 6. de Natiuitate: Omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deũ nominet Patrem, &c.

De dignitate quam aſſequimur filiorũ Dei. D. Gregor. D. Leo.

Tanta autem hæc dignitas generoſitatis nos admonet, etenim generoſos eſſe oportet tanti patris filios. Regis filius magna molitur, bella, triumphos, trophęa meditatur, ad viles, ſordidasq; artes animum non demittit. Dei filius

multò altiora, nempe cœleſtia animo voluat, aduerſus tartareos hoſtes prælia mente agitet, victorias, laureaſque ęterna ſperet, ad ſordidiſſima vitia generoſum cor nō abijciat. Hinc ille Magni Leonis rugitus, ſer. 1. de Natiuitate: Agnoſce ò Chriſtiane dignitatem tuam, & diuinæ conſors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri cō uerſatione redire. & ſer. 6. Genus electum, & regium, regenerationis ſuæ reſpondeat dignitati: diligat quod diligit pater, & in nullo ab auctore ſuo diſſentiat, ne iterum dicat Dominus illud Iſa. 1. cap. Filios enutriui, & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me, &c. Quemadmodum filius Dei naturalis Chriſtus eſt imago Patris, ita filios Dei adoptatos imagines Patris per imitationem eſſe neceſſe eſt. Iuxta illud Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Suadet hoc idem Leo, vtinam perſuadeat, his verbis: Si ad humanam pertinet laudem, vt patrum decus in prole reſpondeat, quanto magis glorioſum eſt, à Deo natos in auctoris ſui imaginem refulgere, & illum in ſe oſtendere, qui illos generauit? Vides filiorum dignitatem, quam Dei filius ijs contulit, qui eum receperunt, vide etiā liberalitatem.

D. Leo. *Filij Dei imitentur Deum Patrem ſuū.* *D. Leo.*

Quotquot (ait Ioannes) receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Chryſoſt. Siue ſerui, ſiue liberi, ſiue græci, ſiue barbari, ſiue ſapientes, ſiue inſipientes, pueri, ſenes, viri, fœminæ oēs eodem dignati ſunt honore. Quid huic humanitati par, &c. Reges, principesq; viri, ſeruili, abiectaque conditione viros ſibi cognatione iungi nolūt. Chriſtus autem etiam Æthiopes, & deſpicatiſſimos viros ſibi fratres efficit. Non dignatur Rex (ait Chryſ. in Ioannem) in exercitum ſuum aſcribere eos, qui ſeruili ſunt conditione: Dei autem filius, publicanos, ſeruos, & his etiam deſpicatiores in filios accipere non dedignatur, tanta fidei vis, tanta gratiæ eſt exuberantia, &c.

Dei liberalitas in largienda filiorum Dei dignitate. *D Chryſ.*

At deſpicatiſſimi homines ſunt, antequam ad hūc honoris gradum extollantur: poſtquam filij Dei fiunt, omnibus regibus multò ſunt nobiliores, an-

E tequam baptizentur, lutei ſunt, vt ait Chryſoſt. poſt baptiſmum aurei: per baptiſmum enim filij Dei renaſcūtur, iuxta illud Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c. Audiamus, Chryſoſtomum de baptiſmi fornace Spiritus ſancti igne incenſa loquentem. Quemadmodum, ait, ignis, ſi metallorum terram attigerit, eā quam primum aurum reddit, ſic & longe magis pro luteis aureos eos baptiſmus facit, quos abluit, &c. Nec ſolum aureos facit baptiſma, ſed etiam filiorum Dei

Baptiſmus prout eis aureos facit. *D. Chryſ.*

F ſimilitudine nobiliſſima fulgentes. Nā trahimus ex Adamo Adami ſimilitudinem ignobilem, originaliſque peccati ſcoria contaminati, veluti aurum ex ventre terræ impurum, in lucem hanc ex vtero matrum edimur. Ex Chriſto Chriſti ſimilitudinem nobiliſſimam accipimus, originaliſque peccati ſcoria, & ignobili ſimilitudine, in fornace baptiſmi, Spiritus ſancti igne abſumpta, filiorum Dei imagine, vt Chryſoſtom. ait, rutilamus. Pro luteis, inquit, aureos baptiſma facit, cum tāquam ignis

Similitudo Dei in filius. *D. Chryſ.*

G illa hora animos noſtros ingrediatur Spiritus ſanctus, & terrena abſumpta ſimilitudine, cęleſtem illam nouam, & claram, tanquam ex fornace fulgētem referat, &c. Magna ergo filiorum Dei eſt inter reliquos homines dignitas, quemadmodum magnum eſt inter lutea, plūbea vē vaſa, aureorū pretiū. dedit enim eis poteſtatem filios Dei fieri.

Faceſſunt hęc verba, diuini huius Euangelij explanatoribus negotium. Non enim videtur dare Deus poteſtatem, vt filij Dei fiant ijs, qui eum recipiunt, ſed actum, cū mox vbi quis per

H fidem, charitatemq; Chriſtum recipit, filius Dei conſtituatur. Theophylactus tres indicat modos, quibus nodus hic diſſolui poſſit. primus exponendi modus hic eſt: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri perſeuerante filiatione: nam qui Chriſtum recipiunt, per gratiam filij Dei protinus ſunt, poteſtatem verò habent ipſo Deo iuuante, vt in diuina hac filiatione ſeipſos conſeruent. At Euangeliſta non loquitur de conſeruatione, & perſeuerantia in filiatione, vt eſt cōpertum. veriſimiliores ſunt duo ſequen-

Theophyl. *Quomodo Deus det poteſtatem hominibus filios Dei fieri.*

ſequentes modi. Secundus modus, dedit poteſtatem ijs, qui eum receperunt, id eſt, catechumenis, ut filij Dei fiant per baptiſmum. Tertius, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri filiatione perfecta, atque glorioſa. Quæris, quæ ſit perfecta filiatio? Reſp. Perfectam & glorioſam filiationem in cęlo eſſe, cum æternam adimus hæreditatem, de hac Paul. ad Rom. 8. Intra nos gemimus, adoptionem filiorũ Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri. Quid Paule ſanctiſſime, nonne adoptatus iam à Deo es? quam igitur adoptionem adhuc expectas? videlicet, illam perfectam, quæ in reſurrectione perficitur. de eadem adoptione intelligenda eſt Eccleſię oratio, qua vtitur in feſto transfigurationis die: Deus, qui fidei ſacramenta, in vnigeniti tui glorioſa transfiguratione, patrum teſtimonio roboraſti, & adoptionem filiorum perfectam voce delapſa in nube lucida, mirabiliter præſignaſti, &c. Eſt ergo quædam adoptio occulta, qualis in terris eſt, altera manifeſta, & perfecta, quæ in die iudicij erit, cum ab omnib. Angelis, atque hominibus, omnes filij Dei, ſumma fulgentes gloria, & Chriſto ſimiles, palam conſpicientur, iuxta illud 1. Ioannis 3. Chariſſimi nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus autem quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. De filiatione hac glorioſa exponitur locus hic etiam à Cardinale Caietano, Dionyſio Carthuſiano. non placet hic commẽtarius, puto enim Euangeliſtam de adoptione loqui, quæ in hac vita comparatur.

Quæ ſit filiatio perfecta.

Caietanus. Carthuſiã.

Probabilius interpretatur idem Cardinalis Ientaculo 5. quæſt. 5. de receptione per fidem, hunc in modũ: Quotquot receperunt eum per fidem, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri per charitatem. nam ſola fides filium Dei non facit. Melius Carthuſianus, & Toletus, de adoptione exponunt, quam per baptiſmum conſequimur hoc pacto: dedit eis qui receperunt eum poteſtatem filios Dei fieri per baptiſmum, nam per baptiſmum renaſcimur filij Dei. hic eſt ſecundus ſenſus Theophylacti, cuius ſupra meminimus.

Toletus.

Præter has interpretationes eſt etiã alia Cornelij Ianſenij, is nomen Græcum ἐξουσίαν, quo Ioãnes vtitur, putat ſignificare dignitatem, & authoritatem, & verbũ γενέσθαι ſignificare, eſſe & fieri, & in hunc modum interpretatur facile, dedit eis dignitatem filios Dei fieri, vel eſſe, mox vt ipſum per fidem charitatemq; recipiũt. verum vir doctiſſimus non oſtendit ex probato autore Gręco vocabulũ ἐξουσίαν ſignificare dignitatem, quæ enim ex Cyrillo affert, non probant. Græci, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Cyrillus, quibus Græca lingua ſatis nota erat, ἐξουσίαν poteſtatem, non dignitatem interpretantur noſter etiam interpres, qui omninò ſequendus, & exponendus eſt, poteſtatem vertit, non dignitatem. Imo Eraſmus ipſe, quem Ianſenius ſuæ opinionis fautorem putat, in ſua verſione non dignitatem vertit, ſed licentiam ſiue poteſtatem, hoc pacto: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis, vt liceret filios Dei fieri.

Ianſenius.

Exiſtimo difficilem hunc locum facile poſſe explanari, non de aliqua poteſtate, quæ detur hominibus cum filij Dei fiunt per gratiam, tunc enim actum accipiunt non poteſtatem, actu enim filij Dei fiunt, ſed de poteſtate, quam Chriſtus, cum in terris verſaretur, hominibus dedit, & reliquit, vt quotquot ipſum reciperent per gratiam, filij Dei ſtatim fierent. quæ poteſtas ſeparata eſt, & longè diſtat ab actu, data enim eſt à Chriſto in terris verſante, redigitur verò in actũ cũ homo filius fit Dei. Sic ergo facile explicamus. Quotquot autem receperunt filium Dei per fidem, & gratiam, dedit eis poteſtatem, cum in terras venit, vt filij Dei fierent, eo ipſo quod ipſum per fidem, gratiamque reciperent, id eſt, quod ſequitur: Iis, qui credunt in nomine eius, fide videlicet viua, & per charitatem operante.

Qui

Digitized by Google

Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

Generatio filiorũ Dei nõ eſt carnalis. *Plinius.*

QVomodo filij Dei fiant homines, qui Chriſtum receperunt, docet Ioannes, per ſpiritalem videlicet, non per carnalem generationem. Non ſunt (inquit) nati hi filij vulgari, & carnali modo, ex ſanguinibus menſtruis fœminæ. hæc enim carnalis generationis materia eſt, vt Plinius docet lib. 7. hiſtoriæ Naturalis cap. 15. de menſtruis fœminarum loquens his verbis: hæc eſt generando homini materia, ſcilicet menſtruus mulierum ſanguis, ſemine è maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante, quod deinde tempore ipſo animatur, corporaturque. Hæc ille.

Beda. *D Thom.*

Beda Cardinalis: generatio noſtra ex ſanguinibus, id eſt, ex ſemine maris, & fœminæ, à complexu coniugij, duxit originem, &c. Et D. Tho. Siue ſemen viri ſiue menſtruum mulieris, intelligitur per ſanguinem, &c.

Addit Ioannes generationis carnalis efficientem cauſam videlicet patrem carnalem: Neque ſunt nati ex voluntate carnis, id eſt, ex voluntate principij carne conſtantis. Neq; ex voluntate viri, idem principium carnalis generationis efficiẽs ſignificatur ijs verbis: ſcilicet pater, qui vir dicitur propter ſexum, dicitur etiam caro, quia hoc loco de carnali generatione ſermo eſt, quæ à carne proficiſcitur. Matris non meminit, quia minus præcipua cauſa eſt generationis, vel quia ſupra cùm de ſanguinibus menſtruis locutus eſt, illã indicauit. Proponit enim Ioannes generationis materiam, ſanguinẽ menſtruum, & principium efficiens ſcilicet virum. Numero plurali, non ex ſanguinibus, vſus eſt interpres, quod Græcè eodem vſus fuerit Euangeliſta.

D. Auguſt. *D. Thom.* *Rupertus.*

Iuxta Auguſtini tamen interpretationẽ matris quoque hic mentio fit, illis verbis: Ex voluntate carnis, id eſt, fœminæ. ſimilis eſt expoſitio D Tho. & Ruperti.

Neq; verò mihi illa explanatio probatur admodum, qua dicitur Ioannes
E ſignificaſſe filios illegitimos illis verbis: Ex voluntate carnis; ex legitimo verò thoro natos ſequentibus: Ex voluntate viri, quaſi velit dicere: filij Dei ſunt orti, non ex ſanguinibus, neq; ex damnato, neque ex conceſſo thoro. Nã tam legitimi, quam nothi, ex voluntate naſcuntur, & vtrique naſcuntur ex viris, & ex carne. neque eſt vlla ratio, cur nobis perſuadeamus, Ioannem carnem pro libidine vſurpaſſe, cum nihil opus eſſet hac filiorum diſtinctione.

Lectio vera eſt, & ſequenda, quam
F expoſuimus, & cum Græca lectione cõſentit Athanaſius lib. 2. de vnitate deitate Trinitatis, & Tertullia. in lib. de carne Chriſti, ad Chriſtum hæc verba ſic retulerunt: *D. Athan.* *Tertullia.* Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt. vereque Chriſto congruunt, ſecundum diuinam generationem, vt exploratum eſt, ſecundum humanam conuenient, ſi nomine ſanguinum intelligas ſemen viri, vt Tertullianus intellexit, nam non ex voluntate viri, ſed ex Spiritu
G Sancto eſt conceptus: non ex ſanguinibus, vel ſanguine, id eſt, ſemine viri, ex ſanguinibus tamen puriſſimis virginis efformatum corpus eſt. Non renuit ſubſtantiam carnis (ait Tertullianus) quia ex ſanguine negauit (ſcilicet Ioannes Chriſtum natum) ſed materiam ſeminis, ſcilicet negauit Ioannes, quam cõſtat ſanguinis eſſe calorem, &c. An patres legis naturalis, & ſcriptæ filij Dei fuerint, libro primo iam explicauimus cap. 7.

H

CAP. XI.

Et Verbum caro factum eſt, explicatur.

VErbi abbreuiati admirabilem abbreuiationem, breuiter, paucis his, ſed admirabilibus verbis Ioannes complectitur: Verbum caro factum eſt. Verbum abbreuiatum fecit Deus, verbum quoque abbreuiatum Ioannes facit. Verbum illud, quod erat in principio apud Deum, quod erat Deus, lux hominum, & vita, & per quod omnia facta

Mirabilis verbi cum natura humana copulatio. facta ſunt, carnem eſſe factum, in ſummam raptus admirationẽ ſcribit. Quis enim ſtupendam Verbi diuini cum carne animaque humana copulationem non admiretur? Quis non obſtupeſceret ſi cœlum cerneret in terram delabi, & cum terra conglutinari? Multo celſius cęlo eſt diuinum Verbum, quod in terras deſcendit, & cum terrena natũra ſemetipſum copulauit. Quis igitur hoc conſiderans non obſtupeſcat? Cum ſumma admiratione obſtupeſcimus (ait *Origenes.* Origenes lib. 2. Periarchon, c.6.) quod eminens omnium filius Dei, exinaniens ſe de ſtatu maieſtatis ſuæ, homo factus ſit, & inter homines conuerſatus, &c. Mirabilis fuit illa orbis initio, animæ ſpiritalis, cum corpore ex limo terræ efformato, coniunctio, per quam primus Adam factus eſt in animam viuentem. Sed longiſſimo poſt hanc relinquitur internallo, per quam nouiſſimus Adam, vt Paulus ait 1. Cor. *1. Cor. 15.* 15. factus eſt in ſpiritum viuificantem. Illa ſpiritum carnis viuificatorem cum carne, creaturam cum creatura, formã cum materia conſociauit: hæc Deum carnis conditorem cum carne, creatorem mundi cum anima creata, rerum omnium principem ac moderationem cum humana natura, in ſempiternum vna in perſona copulauit.

Factus eſt primus Adã à Deo in animam viuentem, ſed per peccatum factus eſt in animam interficientem, interfecit enim, & ſe, & nos omnes, quos ſempiterna vita, gratiaq; priuatos iræ filios genuit. Viuificatore opus fuit, ideoq; nouiſſimus Adam factus eſt in ſpiritum viuificantem, vt à primo Adamo occiſos in uitam reuocaret, reuocatosq; ex filijs iræ, filios Dei faceret. Quamobrem Chryſoſt. hæc verba: Verbum caro factum eſt, cum antecedente illa ſententia coniungit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri; reddique à Ioanne cauſam, cur Dei filij facti ſint homines, ipſam verbi incarnationem, arbitratur. Cum dixiſſet Ioannes (ait Chryſoſto.) filios Dei factos, qui Chriſtum receperunt, tanti honoris cauſam adiecit, quòd Verbum caro factum eſt. Factus eſt filius Dei filius hominis, vt

A filios hominũ filios Dei faceret. Chryſoſtomum ſequitur Theophylact. Euangeliſta (ait Theophyl.) ſubinfert cauſam tanti boni, dicit enim, vis diſcere quid conciliauit nobis hanc adoptionem in filios? quia Verbum caro factũ eſt. Similem connexionem obſeruauit Auguſtin. tract. 2. his verbis: Cum dixiſſet Ioannes, ex Deo nati ſunt, quaſi ne miraremur, & exhorreremus tantã gratiam, & nobis increbile videretur, quia homines ex Deo nati ſunt, quaſi ſecurum te faciens ait: Et Verbum caro factum eſt. Quid ergo miraris, quia homines ex Deo naſcuntur? Attende ipſum Deum natum ex hominibus. & lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum, c. 3. Vt apertius Ioannes oſtenderet, qua gratia nati ſint homines ex Deo. Et Verbum, inquit, caro factum eſt, tanquam ſi diceret, quid mirum ſi filij Dei facti ſunt, cũ caro eſſent, propter quos vnicus caro factus eſt, cum Verbum eſſet? idem docet lib. 13. de Trinit. ca. 9. & lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 24. in Epiſtola item 120. ad Honoratum, c. 4. his verbis Ioannẽ exponit: Quaſi diceret, ò homines nolite deſperare vos fieri poſſe filios Dei, quia & ipſe filius Dei, hoc eſt, Verbum Dei, caro factum eſt. neque enim iam deſperandum eſt participatione verbi fieri poſſe homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis factus eſt filius hominis. Hæc Auguſtinus.

D. Chryſ. Theophyl.

Filius Dei factus eſt homo, vt homines faceret filios Dei.

D. Auguſt.

B

C

Poſſunt etiam hæc verba connecti cum illis ſuperioribus: In propria venit, & ſui eum non receperunt. Explicat enim Ioannes, quoniam in propria verbum venerit, videlicet, quia caro factum eſt. Præterea cum verbum incarnatum Deus ſit, & homo, de diuinitate verò ipſius Ioannes hactenus egerit, de humanitate iam uerba facit. Et Verbum, inquit, caro factum eſt. Particula, &, copulans, hæc admiranda verba cum initio Euangelij copulare, & ſummam admirationem indicare mihi videtur, quaſi dicat Ioannes: Et Verbum illud, quod erat in principio apud Deum, ſecunda ſacroſanctæ Trinitatis perſona, vita, & lux hominum, quod iam ab initio

D

initio in mundo erat, quod mundum à ſe conditum diuinitate complebat, ò rem ſtupendam, caro factum eſt.

Caro hoc in loco totum hominem ſignificat. per ſynechdochen enim notiſſimam figuram pars pro toto vſurpatur. Iſaiæ 40. Videbit omnis caro ſalutare Dei, id eſt, omnis homo. Pſalm. 55. Non timebo quid faciat mihi caró, Pſal. 64. Ad te omnis caro veniet, Pſal. 144. Benedicat omnis caro nomini ſancto eius. eadem figura anima totum ſignificat hominem, cum ſit pars eius, Geneſ 46. dicuntur cum Iacob ingreſſæ Ægyptum 70. animæ. Act. 27. Erant in naui qua Paulus vehebatur, 276. animæ. ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. ſignificat ergo Euangeliſta Verbum factum eſſe hominem, nec ſolam carnem, aut ſolam animam, ſed vtramque, omnibusque partibus abſolutam humanitatem, aſſumpſiſſe.

Iſai 40. *Pſal. 55.* *Pſal 64.* *Pſal. 144.* *Geneſ. 46.* *Act. 27.*

Cur Ioannes vſus fuerit nomine carnis. *D. Auguſ.* Cur, inquies, carnem dixit potius, quam hominem? Reſpondemus, vt illam, quam Paulus vocat, verbi exinanitionem, & humilitatem, à parte hominis ignobiliore, & à diuinitate remotiore ſignificaret. ſic arbitratur Auguſ. Epiſt. 120. ad Honoratum: More, inquit, ſuo ſcriptura vt Chriſti humilitatem magis oſtenderet, ne carnis nomẽ quaſi indignum aliquid refugiſſe videretur, carnẽ pro homine poſuit. *Theophil.* Theophylact. quoq; ita ſcribit, fortaſſe quia caro à diuina natura alienior eſt, volẽs Euangeliſta ſignificare immenſam Dei miſericordiã, carnis meminit, vt ineffabilem eius benignitatem obſtupeſcamus, quòd propter noſtram ſalutem alienum à natura ſua, & omnibus modis peregrinum (carnem dico) aſſumpſerit. Anima enim cognationem quãdam habet cum Deo, caro autem nullo modo communicat, & idcirco opinor Euangeliſtam hòc nomine vſum, non quòd per omnia ſit expers aſſumptionis, ſed ad maiorem oſtentationẽ mirandi, & ſtupendi ſacramenti. Hactenus ille. *Gregor. Nazianz.* & Nazianzenus Gregorius in Epiſt. 1. ad Cledonium: Accedit, inquit, quod non aliter Dei erga nos amor declarari poterat, quam ex carnis commemoratione, & quod noſtra cauſa etiam ad deteriorẽ partẽ ſeſe deiecit.

D. Cyrill. Aliam rationem reddit Cyrill. lib. 1. in Ioannem c. 15. his verbis: Hac maximè de cauſa ſcriptum eſſe ab Euangeliſta arbitror: Et Verbum caro factum eſt, quòd ex parte maximè corrupta (ſcilicet carne) & vnione verbi viuificatã, totius reparationem ſignificare voluerit. ſic quod corruptum eſt, & corruptionis expulſor, ſic quod mors ſuperauit, & qui mortem vicit, quaſi oculis cernitur, &c. *D. Thom.* Carnis fecit mentionem Ioannes (ait etiam D. Thomas) vt oſtenderet, quod caro hominis infima per carnem verbi reparata eſt. Nã hominis caro per peccatum maximè corrupta, concupiſcentiæ morbo periculoſiſſimo infecta, mortique obnoxia erat: aſſumpſit ergo verbum abſque vlla concupiſcentiæ labe carnem, vt hominis carnem concupiſcentia, peccatoq; deprauatam repararet, & mortis acerbiſſima ſeruitute ſubiectam liberaret.

Tertia ratio huiuſmodi eſſe poteſt. vſus eſt Euangeliſta nomine carnis, qa eam hominis partem nominare voluit, quæ ſub ſenſum cadit, & hominib. notior eſt, vnde illud Pauli primæ Epiſtolæ ad Timoth. capite tertio: Quod manifeſtatum eſt in carne. *1. ad Tim. 3.* Addamus & alias, quæ menti occurrunt:

Quarta, oſtenditur noĩe carnis, Verbũ totã humanã naturam aſſumpſiſſe, non ſolum animam, quæ præſtantior eſt, ſed carnem etiam anima inferiorẽ.

Quinta, ſignificatur Chriſtum, hominum eſſe conſanguineum, & fratrem ſecundum carnem, etenim conſanguinitas à carne eſt, vnde conſanguinei à ſanguine habẽt nomen. Sexta Chriſti paſſio vocabulo carnis innuitur, in terras verbum ea de cauſa venit, vt pro hominibus crudeles cruciatus, probroſamque ſubiret mortem. rectè idcirco Ioannes carnis meminit, per quam cruciatibus, & morti ſeſe ſubiecit.

Admirandum hoc, perpetuãq; gratiarum actione decantandum beneficium tartareæ furiæ, hoc eſt, hæretici, olim oppugnarunt, at veluti cõtra ſtimulum

Digitized by Google

muſum calcitrantes, acutiſſimo tanti myſterij acumine ſeſe cruentarunt. lõgum eſſet hæreſes perſequi, longius refutare, quas (ut cum Ambroſio loquar, in lib. de Incarnationis myſterio c.6.) inferna vomuerunt. Non eſt hoc operis ſuſcepti, ſino eas cum ſuis apud inferos autoribus iam iacere, neque commouebo nunc, ne putidum odorem exhalent. Quomodo autem verbum caro factum ſit, multis egregijsq; diſputationibus Theologi docent ſcholaſtici, quas quia ad hunc locum non ſpectant, libens omitto.

Illud vnum aduertam hoc loquendi modo non ſignificari Verbum conuerſum eſſe in carnem, ſed vtraque natura tam diuina, quam humana, in eodem ſuppoſito perfectiſſima permanente, humanitatẽ aſſumpſiſſe. Etenim vt exploratiſſimũ omnibus eſt, Verbũ conuerti in carnem, aut mutari, nulla ratione poteſt. Quemadmodum cũ dicimus, hominem factum eſſe pontificem, non ſignificamus naturam hominis conuerſam eſſe in Pontificem, ſed hominẽ natura humana inuariata, in hanc dignitatem aſcendiſſe. Ita cum Euangeliſta dixit, Verbum caro factũ eſt, non ſignificauit naturam verbi conuerſam eſſe in carnẽ, ſed Verbum natura diuina immutata, carnem ſibi ſubſtantialiter cõiunxiſſe. Lege Ambroſij librum de incarnationis dominicæ Myſterio.

Et habitauit in nobis.

GRæcè σκηνώωσεν ἐν ἡμῖν, hoc eſt, tabernaculum poſuit in nobis, vel habitauit: Cardinalis Caietanus ſic interpretatur: Habitauit in nobis per gratiam. Melius Græci, Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Cyrillus: Habitauit in nobis, hoc eſt, in noſtra natura humana, vel in noſtra carne, iuxta illud Pauli ad Coloſſen. 1. In ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare, & c. 2. In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. natura enim humana, ueluti tabernaculũ fuit, & templum pluſquam Salomonicum, Verbi. Multum tamen differt à tabernaculo, eo quod verbi Diuini, & natu-

D. Chriſ.
D. Cirill.
Coloſ. 1. & 2.

A ræ humanæ, eadem eſt hypoſtaſis, ſiue perſona, tabernaculum verò ab illo, qui in tabernaculo habitat, valde diſiũctum eſt. Duces, milites, paſtores in tabernaculis habitare ſolent, ſic verbum Diuinum dux noſter, & paſtor, vt bellum cum dæmone gereret, oueſq; ſuas paſceret, in tabernaculo humanæ naturæ habitare voluit. Quod ſi quis opponat: Duces, & paſtores tabernacula deſerere, naturam autem humanam nunquam à verbo relinquendam, atq; ideò non eſſe ſimilem tabernaculo. Reſpon- B debimus, in ſimilitudinibus non eſſe omnia ad vnguem exploranda: Chriſtus, Ioannis 2. corpus ſuum templum appellauit: Soluite, inquit, templum hoc, &c. Quid igitur? malè ne appellauit, quia à templo tandem diſcedit homo, à corpore verò nunquam ne in morte quidem diſceſſit, & nunquam diſcedet, Verbum?

Ioan. 2.

Non diſplicet hic ſenſus, placet magis alius Bedæ: Habitauit in nobis, hoc eſt, inter nos homines conuerſatus eſt. C Eodem modo D. Tho. Habitauit in nobis, id eſt, inter nos Apoſtolos. Quaſi dicat Euangeliſta, non elegit Dominus ſolitariam, & ab oculi hominum remotam vitam, vt Ioannes Baptiſta, ſed inter homines habitauit, & vt ait Baruch c. 3. In terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.

Beda.
Baruch. 3.

CAP. XII.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre.

D DIxerat Verbum fuiſſe incarnatum, & inter homines, & Apoſtolos habitaſſe, ideoq; oculatos teſtes, ſeipſum, cæteroſq; Apoſtolos, eius gloriæ profert. Vidimus, ait; gloriam eius, hoc eſt, vidimus filium Dei incarnatũ, inter nos habitantem, vidimus eius gloriam, & maieſtatem, qualem filij Dei dignitas poſtulabat, quæque verbum Dei incarnatum eſſe probabat. Similis eſt illa eiuſdem Euangeliſtæ teſtificatio primæ Epiſtolæ ca. 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, &

1. Ioan. 1.

manus

manus noſtræ contrectauerunt, de verbo vitæ (& vita manifeſtata eſt) & vidimus, & teſtamur, &c.

Qui dicatur gloria Christi.

Quam gloriam, dices, viderunt Apoſtoli? num diuinam verbi eſſentiam cõſpexerunt? Reſpondemus, nomen gloriæ non ſignificare hoc loco Dei conſpectum illum, qui homines, Angeloſque beat, ſed miraculorum ſplendorem, montis Thabor admirabilem transfigurationem, reſurrectionis claritatem, aſcenſioniſque maieſtatem, eodem ſumitur modo hoc nomen cum *Ioannis 3.* Ioannis 3. dicitur Chriſtus oſtendiſſe diſcipulis gloriam ſuam illo miraculo, quo aquam in vinum optimum conuertit. Si vno in miraculo, gloriam magiſtri viderunt diſcipuli, de innumeris, quę poſteà viderunt miraculis, de tráſfigurationis, reſurrectionis, & aſcenſionis gloria, quid dicendum erit? ſi ſplendorem vultus Moyſis Paulus 2. *2. Cor 3.* Corint. 3. gloriam vocat, cur non appellet Ioannes gloriam Chriſti, tot admirabilium operum, ipſamque transfigurationis, reſurrectionis, & aſcenſionis claritatem, cum qua ſi ſplendor vultus Moſaici conferatur, caligo eſt? laternam, nubemque vocat Bernardus *D Bernar.* ſermone primo de aduẽtu, Chriſti corpus, his verbis: Induit ſe Saluator laterna quadam, illo vtiq; glorioſo corpore, quod ſuſcepit, hæc eſt enim leuiſſima, & præfulgida nubes, ſuprà quã aſcenſurum eum Iſaias c. 19. prædixit, vt deſcenderet in Ægyptum. Quemadmodum ergò lucerna in laterna latẽs, *Verbũ per opera ſe indicabat. D Maximus.* ex luce, quam emittit foras, ſol quoq; in nube abditus ex radijs quibus nubẽ illuſtrat, agnoſcitur, ſic verbum carne tectum, & in illa latens, ex luce miraculorum, radijſque ſummæ gloriæ agnoſcebatur. Vnde D. Maximus Homilia prima de Epiphania: Per hæc, inquit miracula Chriſtus oculis ſe voluit reuelare mortalium, quatenus inuiſibilis eius diuinitas, quæ latebat in homine, in opere non lateret, &c.

Quemadmodum Moyſes vultus ſplẽdorem, quem Paulus gloriam vocauit, velo texit, vt cum Iſraelitis loqueretur, ita verbum immenſam illam naturæ ſuæ gloriam, humanitatis velamine E operuit, vt inter homines habitaret. Nam ſi Moyſi opus fuit velamento (ait Chryſoſtomus Homilia 11. in Ioannẽ) *D. Chryſoſ.* quod eius gloriæ magnitudinem obũbraret, vt Iudæis ſpectabilem ſe redderet, quonam pacto nos ex luto, & terra facti, diuinitatem ferre poſſemus? At non ſic velo ſe verbum operuit, vt nihil lucis fulgeret, quin potius ſic humilitatis opera cum operibus maieſtãtis permiſcuit, vt in humilitate maieſtas ipſa emicaret. Hinc illud Hiero- *D. Hieron.* F nymi ad Epheſios capit. 3. Reſpicis cunas Chriſti? vide pariter cœlum, vagientem in præſepio intueris infantẽ? ſed Angelos ſimul auſculta laudantes: Herodes perſequitur, ſed adorant magi, ignorant Phariſæi, ſed ſtella demonſtrat, baptizatur à ſeruo, ſed vox deſuper Dei intonantis auditur, aquis mergitur, ſed columba deſcendit. Hæc ille.

Gloriam autem quaſi vnigeniti dixit Ioannes, non ſimilitudine vtens, ſed confirmans, ſignificare namque voluit vidiſſe ſe gloriam, quæ vnigenito, G & naturali Dei filio congrueret. Quod *Particula, quaſi, non dicit ſimilitudinem, hoc loco.* ſi cui dubium inijciat particula, quaſi, dubium illi eximet Chryſoſtomus, qui huiuſmodi particulam docet non eſſe ſimilitudinis notam, ſed confirmationis. Sicut cum de Rege dicimus, incedit quaſi Rex, ſenſus eſt, incedit pompa, & maieſtate regia; vt incedere ſolent reges, ſic hoc loco: Vidimus gloriam quaſi vnigeniti à Patre, id eſt, gloriam dignam vnigenito Dei Patris, vidimus ſplendorem quaſi Solis, hoc eſt, non alicuius lucernæ, aut aſtri, ſed ta- H lem ac tantum, qualem, ac quantum, Sol habet.

Plenum gratia, & veritatis.

EX Græcis codicibus conſtat, Plenum, eſſe caſus non quarti, vt videtur, ſed primi, quocirca Caietanus *Caietanus.* refert hæc verba ad nomen Ioannis, quod ſequitur, hoc ſenſu: Plenus gratiæ, & veritatis Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, hæc verò lectio nec cum noſtra verſione, nec cum Patribus conſentit. Referenda ſunt verba ad ſuperiora hoc pacto: Verbum caro factũ eſt,

Digitized by Google

eſt,& habitauit in nobis, plenum gratiæ, & veritatis. Cætera, quæ interiacent vidimus, gloriam eius, gloriam quaſi Vnigeniti à Patre) per parentheſim dicta ſunt. Poteſt etiam ſubintelligi Hebræo more verbum, eſt, hoc modo: Plenum erat Verbum gratiæ, & veritatis.

Chriſtus plenus gratia & ſapientia.

Eſt autem Verbum gratia veritateq; pleniſſimum, ſecundum naturam vtramque. Quod ſpectat ad diuinam, pleniſſimum eſt gratia, quia eſt Patri gratiſſimum, atque chariſſimum, plenum eſt veritate, quia ſapientiam habet infinitam. nam veritas ſapiētiam ſignificat, quæ in veritate cognoſcenda verſatur. Quod attinet ad humanam, pleniſſimū eſt gratia, quia omni gratiarum genere cumulatum: pleniſſimum eſt veritate, quia ſumma ſapientia, & veriſſima rerum omnium cognitione decoratū. Noſtra ſcientia mille falſitatibus permixta eſt, at ſcientiæ Chriſti etiam humanæ, nulla ineſſe falſitas poterat, ideoque iure veritas appellatur.

D. Thom.

Triplicem verò eſſe plenitudinem docet D. Thomas lectione 10. in Ioannem. Prima ſufficientiæ vocatur, qua

Plenitudo triplex.

ſufficiens aliquis eſt ad actus meritorios, & excellentes præſtandos, hæc in Stephano fuit, qui Act. 6. plenus dicitur gratia, & fortitudine, & in alijs ſanctis viris. Secunda redundantiæ appellatur, ea in Deipara Virgine reperitur; ex qua gratia in nos omnes per filium, quem peperit, redundauit. Tertia non redundantiæ ſolum eſt, & effluentiæ, ſed etiam efficientiæ, Chriſto Optim. Max. propria, ac peculiaris, qui gratiæ totius fons eſt, atq; auctor. Bonauent. 3. ſent. lib. diſt. 13. quæſt. 3. plenitudinē gratiæ ſanctorum, plenitudinem ſufficientiæ, plenitudinem Deiparæ Virginis, plenitudinem prærogatiuæ, plenitudinem verò Chriſti, plenitudinem vocat ſuperabundātiæ. Plenum dicitur aqua mare, pleni dicuntur fluuij, plena vaſa, omnia hæc plenitudinem habere dicuntur, ſed impariter, quia ſunt imparia. Eundem in modum plenus gratia dicitur Chriſtus, pleni dicūtur viri ſancti, plena Virgo intemerata, Chriſtus plenus eſt, vt mare Oceanum, virgo vt ingens fluuius, ſancti viri vt vaſa, maiora quædam, alia minora. omnis tamen aqua, id eſt, omnis gratia ex abundantiſſimo gratiæ totius Oceano Chriſto effluit.

A

Si verò ſcire velis quanta gratia ſit, quæ Chriſti animam compleuit, reſpōdeo, non eſſe infinitam, quoniam nulla res creata infinita eſſe poteſt. Si tamen omnium creaturarum gratiam mente coacerues, eamque cum gratia Chriſti conferas, aſſerendum eſt, hāc omnem, tam Angelorum, quam hominum gratiam, in vnum redactam aceruum, ſuperare. Quemadmodum primogeniti Regis filij opes, cæterorum omnium filiorum bona, in vnum aceruum congregata ſuperant, ſic Vnigeniti ac primogeniti filij Dei gratia, cæterorum omnium filiorum, quos adoptat, gratiam in vnam congeriem coniunctam excellit. Nonne paulò ante diximus Chriſtum gratiæ eſſe Oceanum? Sicut ergò Oceani aqua omnium tam fluuiorum, quam fontium aquas, etſi vnum in locum omnes confluant, copia vincit, ita noſtri Oceani, id eſt, Chriſti gratia, omnium Angelorum, hominumq; gratias, etſi ex omnib. vna fiat, abundantia excedit. Sol Chriſtus eſt, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quemadmodum igitur ſi Deus lucernarum, aſtrorum, igniumque omnium ſplendores, vni tantummodo corpori tribueret, vnus ille ex omnibus conflatus ſplendor, Solis ſplendori non eſſet par, ita ſi gratiam, quæ per omnes homines, omneſque Angelos diſperſa eſt, vni ſolummodo, vel Angelo, vel homini, largiretur; vna illa ex omnibus conglobata gratia, Chriſti gratiam nō adæquaret. Vnde Dionyſius Carthuſianus hoc loco: Quemadmodum, inquit, humanitas Chriſti incomparabiliter præ cæteris omnibus vicinius vnita eſt Verbo, ſic gratia eius omnium electorum gratiam incomparabiliter penè, non tamen ſimpliciter infinitè excedit, &c. Et Luc. 1. ad illa verba quod naſcetur ex te ſanctum, &c. Chriſtus ait, ſecundum naturam aſſumptam maioris eſt ſanctitatis, quam omnes pariter prædeſtinati.

Chriſti gratia omnem creaturarū omniū gratiam in vnum aceruum redactam ſuperat.

B

C

D

Dioniſ. Carthuſ.

deſtinati. Et Abulëſis Numerorum 23. quæſt.9. Chriſti, inquit, charitas, quam ſine menſura recepit, vt habetur Ioan. 1. præponderat toti charitati Eccleſię ſimul ſumptę, quia de eius plenitudine omnes accepimus, &c.

Eſt in Chriſto gratia, quæ gratificãs dicitur, ſunt & gratiæ, quæ gratis datæ appellantur. Preterea eſt in illo ſumma gratia, quæ vnionis nominatur, de qua Auguſtin. lib.13. de Trinit. cap.19. In rebus, inquit, per tempus ortis, illa ſumma gratia eſt, quod homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt Deo. Vocatur autem gratia, quia gratis abſque vllis meritis, natura illa humana, in vnitatẽ ſuppoſiti diuini aſſumpta eſt. quod idem Auguſ. docet in Enchiridio c.36. Quid, inquit, natura humana in homine Chriſto meruit, vt in vnitatem perſonæ vnici filij Dei ſingulariter eſſet aſſumpta? quæ bona voluntas? cuius boni propoſiti ſtudium, quę bona opera præceſſerunt, quibus mereretur iſte homo, vt vna fieret perſona cum Deo? Nũquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficium preſtitum eſt, vt ſingulariter promereretur Deum? nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe homo, quàm Dei filius. Vnde naturæ humanæ tanta gloria, nullis præcedentibus meritis, ſine dubitatione, gratuita, niſi quia magna hic & ſola Dei gratia fideliter conſiderantibus euidenter oſtenditur, &c. Et 10. lib. de Ciuitate Dei c.29. Gratia Dei, inquit, non potuit gratius communicari, quã vt ipſe vnicus Dei filius indueret hominem, &c. Eodem capite, incarnationem ſummum gratiæ exemplum fuiſſe aſſerit. De hac gratia vnionis interpretatur venerabilis Beda locum hunc in hanc ſententiam: Plena gratiæ vnionis, ſimilem in modũ explanat auctor homil.2. in diuerſos inter opera Origenis, de gratia quoq; ſanctificante exponit. Plenum, inquit, gratiæ, de plenitudine Deificationis, & ſanctificationis, ſecundum humanitatem cognoſce, &c. Diuus Thomas. Fuit plenus Chriſtus gratia, in quantum accepit à Deo, quod eſſet ipſe Deus, &c.

Gratia vnionis, gratis data humanitati Chriſti.
D. Auguſt.
Beda.
D. Thom.

Veritas ſumitur à nonnullis pro ea, E quæ figuris opponitur, & vmbris. Itaque D. Thom. plenum veritatis, interpretatur, quia figuras, & vmbras legis veteris, & promiſſiones factas Patrib. impleuit. & Theophylact. Plenum, ait, erat veritatis, ſecundum quod ea, quæ Prophetæ, & Moyſes, vel faciebãt, vel dicebant, figuræ erant per omnia, at quæ Chriſtus faciebat, dicebatq; plena erant veritate, cum eſſet ipſemet gratia, & veritas, &c. Lyranus quoq; Fuit in Chriſto plenitudo veritatis, in quantum impleuit omnes figuras, F & promiſſiones legis Moſaicæ. Sumitur item veritas pro veritate, quæ ſeruatur in promiſſis præſtandis, ita interpretatur D. Thom. & Lyranus, vt conſtat ex verbis eorum citatis. plenum veritatis, quia ſcilicet Deus promiſſa Patribus præſtitit. Et Carthuſian. Dicitur, ait, Chriſtus plenus veritate, qa impleuit, & verificauit ea, quæ ſcripta erant de ipſo. Beda veritatem putat ſignificare ipſam diuinitatem, atque ita explanat: Plenum veritatis, hoc eſt, diuinitatis, & D. Thom. hoc pacto: Fuit G plenus veritatis, quia humana natura in Chriſto peruenit ad ipſam veritatẽ diuinam, ſcilicet quod ipſe homo, eſſet ipſa veritas diuina, &c. Hic vltimus ſenſus mihi non facit ſatis, cæteri non diſplicent.

Theophil.
Liranus.
Beda.
D. Thom.

Nec etiam diſplicet Theophylacti Commentarius, qui Chriſtum propterea dici plenũ gratia arbitratur, quòd plurimum haberet in dicendo gratiæ, iuxta illud Pſalm.44. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis, gratia plenus erat Chriſtus (ait Theophyl.) ſecundum q' ſermo eius erat gratioſus. Et D. Tho. Di- H citur Chriſtus plenus gratia, quia eius doctrina, & conuerſatio gratioſiſſima fuit, &c. Duo ſunt, quæ hominis verbum maximè ornant, veritas in primis & ſapientia, deinde gratia, ac lepor, eadem Dei uerbum maximè decorarunt, plenum enim erat gratia, leporeq; cœleſti; plenum veritate, atque ſapientia, ita ut in admirationem auditores raperet. Mirabantur, ait D. Luc. cap.4. in verbis gratię, quæ procedebant de ore ipſius. Et Ioan. c.7. Miſerunt principes, & Phariſæos miniſtros, vt eum comprehen-

Theophil.
D. Thom.
Luc. 4.
Ioan. 7.

Digitized by Google

& Phariſæi miniſtros, vt eum comprehenderent, at illi verbis omni melle plenis comprehenſi, & in admiratione rapti, ad Phariſæos redierunt, cumq; rogarentur, cur imperata nō feciſſent, reſponderunt: Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo. Nunquam orbis talem vidit concionatorem, tanta plenū gratia, atq; veritate, ideoq; omnis populus ad audiendū ſummo mane in templum cōfluebat, quod D. Luc. teſtatur c. 21. his verbis: Omnis populus manicabat ad eū in tēplo audire eum. manicabat, id eſt, mane ibat. Euthymius gratiam refert ad opera, veritatē ad verba: plenū gratiæ Chriſtum fuiſſe dicit, ad faciēda opera admirabilia, plenum veritate, ad docēdum: Plenus, inquit, erat gratia, in admirandis operibus, veritate, in doctrina. addit, propterea plenum dici Chriſtum veritate, quod verus eſſet homo, veram, ſolidamq; naturam humanam habens. Plenus, ait, erat gratia, quia cuncta poterat, veritate, quia nihil in eo phantaſticum erat, &c. De veritate, & gratia iterum dicemus in explanatione illorum verborum: lex per Moyſem data eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Luc. 21. *Euthym.*

CAP. XIII.

Morale,

Homo per Verbū factus eſt, & refectus. Iob. 10.

Omnia per Verbum facta ſunt, vt Euangeliſta teſtatur, & inter omnia, terrarum princeps, ac rector homo. Per Verbum factus, per ſerpentem euerſus, ab eo opus fuit, vt reficeretur, à quo eſt factus. à Verbo eſt factus, à Verbo refectus, vt reficeretur per Verbum factus homo, ipſum Verbum factum eſt homo. Manus tuæ Domine (ait Iob cap. decimo) fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu. Manus Dei fecerunt hominem, manus Dei eundem refecerunt. Vnde Diuus Ioannes Damaſcenus Oratione prima, de natiuitate: Tantus, inquit, Domine, in me tuus amor fuit, vt

D. Damaſ.

A non per Angelos, aut vllam aliam creaturam ſalutis meæ negotium obieris, verum vt primam fictionem, ſic etiam inſtaurationem, ipſemet efficiendam duxeris, &cæt. Iſai. 63. ex verſione Septuaginta interpretum: Non legatus, neque Angelus, ſed ipſe Dominus ſaluauit eos. Et Pſalm. 129. Ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius. Diuus Athanaſius in illa verba; omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Dedit, inquit, omnia in manus eius Pater, vt
B quemadmodum per eum facta ſunt, ita in eo omnia refici poſſent, &cæt. Item, eodem loco, Deus nolens perire hominem, in hæc verba locutus eſt, quem mittam? omnibus tacentibus locutus eſt filius, ecce ego, mitte me, reſpondit Pater, vade ergo. tum dedit illi hominem, vt ipſum Verbum caro fieret, carnemque aſſumptam in omnibus inſtauraret. Tradita enim ſunt illi, vt medico, qui ſanaret morſum ſerpentis, & vt vitæ, quæ excitaret mortui, &
C vt luci, ut illuminaret tenebras, & vt λόγῳ, id eſt, rationi, quo redintegraret vim rationalem. Poſtquam ergo illi tradita ſunt omnia, & factus eſt homo, correcta ſunt omnia. Hæc Athanaſius.

Iſai. 63. *Pſal. 129.* *D. Athan.*

In ipſo vita erat, ait Ioannes, ad ipſum ergo attinebat mortuum hominem vitæ reſtituere. Retrò redijt Sol (ait Eccleſiaſticus cap. 48.) & addidit Regi vitam, addidit, Iſaias, de quo ſermo erat. poteſt tamen ſen-
D ſu myſtico cum ſole coniungi. Iacebat grauiſſimo oppreſſus morbo, Rex ille, cui Deus terrarum imperium tradiderat, id eſt, homo, mittitur ad eum medicus ipſum Dei Verbum, retro quodam modo redijt lux hominum, cum Verbum caro factum eſt, cum (ut Paulus ait) ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & addidit, imò dedit, quam non habebat, regi homini uitam, tum gratiæ, tum gloriæ ſempiternam. Lege Iſaiæ 38. & 4. Regum 20. Decem gradibus retrogreſſus eſt Sol, illo Ezechiæ tempore, vt ſacra eloquia memo-

Verbū vita, vita reſtituit hominem, per incarnationem. *Eccleſ. 48.* *Iſai. 38.*

ris tradiderunt, noſter quoque Sol per
nouem Angelorum Choros, veluti per
gradus nouem, retrorſum ad decimum
vſq; gradum, id eſt, humanam naturam
venit. Tam ardentem Solem tam frigi-
dus flagitabat morbus. Si frigido ſer-
pentis veneno perit homo, tanti amo-
ris radijs incenſus reuiuiſcat.

Quartò Reg. c. 4. miſit Eliſeus famu-
4. Reg. 4. lum cum baculo, vt mortuum puerum
in vitam reduceret, ſed reducere nequi
uit. Acceſſit ipſe ad puerum Prophe-
ta, id effecit, quod facere nequiuerat fa
mulus. Multos diuinum Verbum miſe-
rat in orbem famulos, Abrahamum,
Iſaacum, Iacobum, Dauidem, Moyſem
cum baculo, id eſt, virga, cæteroſq; Pro
phetas, at nullus homini mortuo vitã
valuit afferre. Deſcendit noſter arden-
tiſſimus Sol, deſcẽdit noſter Eliſeus a-
more flagrans, ſuis inflammatũ radijs
hominẽ in vitam reuocauit. Expende,
quæſo, quæ fecerit Eliſeus cũ vitã pue-
ro reſtituit: Incubuit (vt eſt in ſacris li-
teris) ſuper puerũ, poſuitq; os ſuum ſu
per os eius, & oculos ſuos ſup oculos
eius, & manus ſuas ſuper manus eius,
& incuruauit ſe, & calefacta eſt caro
pueri, &c. Eundẽ in modũ diuinũ Ver-
bum incuruauit ſe, id eſt, humiliauit, &
exinaniuit, nec ſolum ſuper hominem
mortuum incubuit, ſed naturam homi
nis, manus, os, animam, corpuſq; aſſũ
pſit. calefacta eſt caro pueri, multo ma
iori calore calefacta eſt anima homi-
nis, diuinoq; inflammata ardore reui-
xit. in hãc ſententiam hoc Eliſei factũ
D. Auguſt. interpretatur Auguſt. ſerm. 206. de tem
pore. Puer, inquit, Eliſei, id eſt, famulus
typum habuit Moyſi; miſit enim Moy-
ſem Deus cum baculo in Ægyptum,
ſed baculus ſine Chriſto flagellare Æ-
gyptum potuit, de peccato verò libe-
rare, vel reſuſcitare non potuit, opus
erat, vt qui baculum miſerat, ipſe de-
ſcenderet, baculus ſine Eliſeo nihil va-
lebat, quia crux ſine Chriſto nihil po-
terat. Inclinauit ſe Eliſeus, vt puerũ re
ſuſcitaret, humiliauit ſe Chriſtus, vt
mundum in peccatis iacentẽ erigeret.
Videte quantũ ſe vir ille perfectæ æta-
tis contraxit, vt paruulo mortuo, & ia
centi cõgrueret, quia paruuli eramus,
E paruulum ſe fecit Chriſtus, quia mor-
tui iacebamus, prius ſe medicus incli-
nauit. Quia nemo poteſt iacentem eri-
gere, ſi ſe noluerit inclinare. Hæc Au-
guſtinus.

Lectus, in quo iacebat ægrotus, ſiue
mortuus homo, humi erat ſtratus, ipſa
videlicet caro: Verbum, quod afferre
medicinam, vitamque poterat, apud
Patrem celſiſſimum erat. vt igitur me-
reretur celſiſſimum abiectiſſimo, demi
ſit ſe, & caro factum, ad lectum vſque
ægroti in terra iacentis acceſſit. Augu *D. Auguſt.*
ſtinus ſer. 59. de verbis Domini: Ad ſa-
F nandum grandem ægrotum deſcendit
omnipotẽs medicus humiliauit ſe vſq;
ad mortalem carnem tanquam vſq; ad
lectum ægrotantis, &c. Bernardus ſer. *D. Bernar.*
1. de aduentu: Iacẽtes paralytici in gra
bato, diuinam non poteramus attin-
gere celſitudinem, propterea ſaluator,
& medicus animarum, deſcendit ab al-
titudine ſua.

Præterea Verbum erat lux hominũ, *Verbũ lux.*
ait Ioannes: ad Verbum ergo ſpectabat *lucem attu*
luce cæcos illuſtrare homines, idcircò *lit homini-*
G Verbum caro factum eſt. Dæmon excæ- *bus per in-*
cauit, Verbum illuminauit. Ideò venit *carnationẽ.*
Chriſtus illuminator (ait Auguſtinus
in libro 50. homiliarum homil. 43.)
quia Diabolus fuerat excæcator. Fecit
ſummus medicus infiniti collyrium pre
tij, vt excæcatos ſanaret oculos. vide
quale quamque ſalutiferum fecerit col
lyrium ex verbo, & carne: Verbũ, inqt
caro factum eſt. Caro te cæcauerat (ait
idem Auguſt. tract. 2. in Ioannem) caro
te ſanat, carnalis. n. anima facta erat *D. Auguſt.*
conſentiendo affectib. carnalibus, in-
H de fuerat oculus cordis cæcatus. Verbũ
caro factum eſt, medicus tibi fecit col-
lyrium. Ioan. 9. admirabile compoſuit *Ioan. 9.*
ſummus medicus collyrium, quod ocu
lis cæci impoſuit, ex puluere nimirũ,
& ſaliua: Similem in modum ex Ver-
bo, & carne, collyrium fecit, quo ocu
los hominis refecit. Auguſtin. in lib. 50. *D. Auguſt.*
homil. homilia 43. Saliua, inquit, quaſi
Verbum eſt, terra caro eſt, &c. Refecti
autem hominis oculi ita ſunt, itaque il
luminati, vt Angelorum exequare poſ-
ſint oculos, Deique ipſius cæleſtem glo
riam tueri. Verbum caro factum eſt
(ait

(ait Ioann.)& vidimus gloriam eius, gloriã quaſi Vnigeniti, quæ verba ſenſu myſtico de gloria, quam beatis oculis Verbum in cœlo oſtendit, intelligi
D. Auguſt. poſſunt, quo pacto intellexit Auguſt. tract. 2. Factum, inquit, eſt in te, vt quoniã Verbum caro factũ eſt, tu poſſis dicere, & vidimus gloriam eius, &c.

Verbũ caro factum eſt, vt homines verbo & exẽplo doceret. Tertiò. In principio erat Verbum, Verbo autem rerum ignari docentur: Verbi ergo erat, homines rerum diuinarum rudes, atque imperitos, docere, quocirca Verbum caro factum eſt, vt nos tum verbo, tũ exemplo erudiret. B
Ad Tit 2. vnde illud Pauli ad Tit. cap. 2. Apparuit
Ad Heb. 1. gratia Dei Saluatoris noſtri omnib. hominibus, erudiens nos, &c. Et ad Hebr. primo: Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Matthæi quinto: Ape-
Matth. 5. riens os ſuum docebat eos. quamobrẽ magiſter noſter, & doctor, in diuinis li-
Iſai. 55. teris appellatur. Iſaiæ 55. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præcepto-
Iſai. 30. rem gentibus, & cap. 30. Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. Mat-
Matth. 23. thæ. 23. Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Docuit homines in monte Sinai C magno cum terrore, poſtea docuit in
D. Baſil. carne, magno cum amore. Deus in terra eſt (ait Baſilius in homil. de humana Chriſti generatione) non per ignem, tubam, & montem fumantem, vel per turbinem, & nubem, & tempeſtatem, animas auditorum legem ferendo perterrens, ſed proprio corpore cum hominibus cognatis piè conuerſans, ac differens, &c.

Verbũ caro factum eſt, vt exẽplar eſſet homini, quod imitaretur. Docuit olim verbo Prophetarum, poſt Prophetas ipſemet adueniens, nõ ſolum verbo, ſed etiam exemplo per- D
D. Auguſt. docuit. Etenim, vt ait Auguſtin. ſerm. 52. de diuerſis. Homo ſequendus non erat, qui videri poterat, Deus ſequendus erat, qui videri non poterat: vt ergo exhiberetur homini, & qui ab homine videretur, & quẽ homo ſequeretur, Deus factus eſt homo. Et Pſ. 33. Ne dedignaretur, inquit, homo imitari hominem humilem, Deus factus eſt humilis, vt vel ſic ſuperbia generis humani nõ dedignaretur ſequi veſtigia Dei. D.
D. Gregor. Gregorius in c. 33. Iob ad illa verba: Si fuerit pro eo Angelus, &c. Vitioſus ho-

A mo corrigi non poterat, niſi per Deũ, videri aũt debuit, qui corrigebat, vt ꝓbendo imitationis formã, anteactæ malitiæ mutaret vitã, &c. Et li. 29. Moral. c. 1. In natiuitate diuina Chriſtus ab humano genere cognoſci non poterat, proinde in humanitate venit, vt videretur, videri voluit, vt imitaretur, &c.

Quartò. Ad imaginem Dei conditus eſt homo, rationiſq; veluti ſceptrum à Deo accepit, quo cæteris animantib. & excelleret, & imperaret. At infelix, & imaginem deturpauit, & Re-
B gni inſignibus, id eſt, ratione, conculcatis, ad pecorum vitam, voluptatẽque ſe abiecit. Quod præclarè dixit Euthymius in Cõmentarijs Pſal. 48. his verbis: Homo illud negligẽs æmulari exẽplar, ad cuius imaginem factus erat, cõparatus eſt iumentis. Nam cum ratione à Deo donatus eſſet, imperatumq; ei fuiſſet, vt rationis ſceptro vſus, brutis omnibus dominaretur, ipſe abiectis proprij Regni inſignibus, ſeſe inter pecora conſtituit, &c. Imaginem itaque Dei turpiter deformauimus, ex homini-
C bus degenerauimus in belluas, idcircò Verbum, quod imago eſt Patris, caro factũ eſt, vt imago imagini ſuccurreret, *Verbũ caro factum eſt, vt imago Patris, imagini, id eſt, homini ſuccurreret.*
amiſſam pulchritudinem redderet, eãque veluti impreſſo ſigillo renouaret. Ambroſius in Commentarijs Pſalmi 118. octon. 10. ad illa verba: Manus tuę fecerunt me, &c. Imago, inquit, id eſt, Verbum Dei, ad eum, qui eſt ad imaginem (id eſt, hominem) venit, & quærit imago eum, qui eſt at ſimilitudinẽ ſui, vt iterum ſignet, vt iterum conformet quia amiſiſti, quod accepiſti. Hæc ille.
D Cyrillus verò lib. 1. in Ioannem ca. 13.
Non erat, ait, poſſibile, aliter terreſtris *D. Ambr.*
hominis imaginem, id eſt, corruptio- *D. Cyrill.*
nẽ, quam peccando induimus, effugere, niſi cœleſtis hominis imago, & eius pulchritudo, vocatione adoptionis, nobis impreſſa eſſet. participes enim ipſius facti per Spiritum ſanctum, & ſuo ſignati ſigillo, ad ſimilitudinem eius, & in primitiuam imaginis figurã conſcendimus, &c. Imaginẽ igitur imago, reſtituit, & ſceptrum rationis fractum λόγος, hoc eſt, rõ, redintegrauit, iuxta
illud Athanaſij ſupra citatum: Tradita *D. Athan.*

ſunt omnia Chriſto, vt rationi, vt redintegraret vim rationalem. Inſuper, inſipiens erat homo, vt dicitur Pſalm. 48. Comparatus iumentis inſipientibus, & ſimilis factus illis, venit ad hominem Verbum, quod Dei Sapientia eſt, ut inſipientem redderet ſapientem.

Verbũ caro factum eſt, ut homines carneos faceret deos. D. Auguſt.

Quintò, Deus erat Verbum, ait Euangeliſta, caro factum eſt Verbum Deus, vt homines carneos faceret deos. Sententia hæc Auguſtini eſt ſermone 12. de Natiuitate: Deos facturus, qui homines erant, homo factus eſt, qui Deus erat. & ſer. 9. Factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus. facti ſunt autē homines dij, gratiæ diuinæ participatione.

Filius Dei factus eſt homo, ut homines faceret filios Dei. D. Leo. D. Cyril.

Sextò. Verbum eſt filius Dei. Factum ergo eſt Verbũ caro, vt filius Dei homo, homines filios Dei faceret. D. Leo ſer. 6. Ideò, inquit, Chriſtus filius hominis factus eſt, vt nos filij Dei eſſe poſſimus. Cyrillus lib. 1. in Ioannem ca. 16. Per vnum generis noſtri, id eſt, Chriſtũ ad nos quoque illud peruenit Pſal. 81. Ego dixi Dij eſtis, & filij excelſi omnes, &c. Vnicũ eiuſdem naturæ, Pater filium habet, plures natura filij Dei eſſe nequeunt, poſſunt tamen eſſe adoptione. miſit itaq; vnigenitũ filium in mundum Pater, ut Dei filios non natura, ſed adoptione plurimos faceret, ſuamque illis hæreditatem ampliſſimam impertiret, quæ etſi multis impertiatur, non

D. Auguſt.

propterea, vt hominum hæreditas, minuitur. id quod Auguſtinus præclarè dixit tractatu ſecundo in Ioannē, his verbis: Vnicũ filium Deus miſit in mundũ, vt non eſſet Vnicus, ſed fratres haberet adoptatos. non timuit ille habere cohæredes, quia hæreditas eius non fit anguſta, ſi multi eam poſſederint. Dicitur autem, & vnigenitus Dei filius, & primogenitus. Vnigenitus, quia vnicus eſt filius à Patre æterna generatione productus. Primogenitus, quia multos habet fratres adoptatos, vt docet Auguſtinus contra Secundinum capite quinto. Vnigenitũ, ait, Scriptura dicit Chriſtum, quia ſine fratribus, primogenitum, quia cum fratribus. Primogenitus eſt in multis fratribus, quos ei pater ad fraternam ſocietatē, non æqualitate ſubſtantiæ, ſed adoptione gratiæ generauit, &c. Hinc illud eiuſdem Auguſtini Pſal. 48. qui dicit Deo: Pater noſter, Chriſto dicit, frater, &c.

Verbũ caro f. ctum eſt, vt certũ ex piſcaretur, Diabolũ ſuperaret. Pſal. 103. Iob 40. D. Gregor.

Septimò. Verbum caro factum eſt, vl cetum immaniſſimũ Diabolum, hoc in mari, id eſt, mundo natantem, expiſcaretur. Pſalm. 103. dicitur Diabolus Draco, & Iob 40. Leuiathan appellatur. vtrunque nomen marinum cetum ſignificat, de quo ſic ſcribit Magnus Gregorius in ca. 40. Iob; In hac aquarũ abyſſo, id eſt, immenſitate generis humani, aperto ore cetus iſte ferebatur, ad omnium mortem inhians vitā penè omnium vorans, &c. Vides quam truculentus cetus ſit Diabolus? non truculentus ſolum, ſed fortiſſimus etiam eſt, ac calidiſſimus, iuxta illud Geneſ. tertio: Serpēs erat callidior cũctis animātibus terræ. Nulla erāt retia, nullæ naſſæ, quibus irretiri, nulli hami, quibus configi, aut comprehendi poſſet, nulla eum valebat, aut vis, aut calliditas humana, expiſcari. Hominum miſerabilem vicem miſeratus eſt Deus, nouum, admirabilemque Draconis expiſcandi modum inuenit, admirabilē, fortiſſimumque hamum molli eſca operuit, hoc eſt, Verbi diuinitatem, quaſi hamum, carne ueluti aptiſſima eſca texit, & in mare miſit, in eſcam irruit cetus, quid multa? diuinitate ueluti hamo transfixus prehenditur, & foras extrahitur, iuxta illud Chriſti Ioannis 12. Nunc princeps huius mundi, id eſt, cetus in mari hoc magno imperās, eijcietur foras. Magnus Gregorius; Hamo, inquit, captus eſt, quia in Redēptore noſtro, dum per ſatellites ſuos eſcā corporis momordit, diuinitatis illum aculeus perforauit, &c.

Gen. 3.

Diabolus promiſſa diuinitate cepit, uera diuinitate captus eſt. Gen. 3. Iſa 33. D. Damaſ. Nazianz.

Octauò. Expiſcatus eſt Diabolus primos parentes diuinitate, quaſi dulci eſca: Eritis, inquit, ſicut dij. At iuxta illud Iſa. 33. Væ qui prędaris, nonne & ipſe prædaberis? diuinitate cepit, diuinitate captus eſt: non tamē tanquam eſca palam propoſita, ſed tanquā hamo carne operto. Damaſcenus lib. 3. de fide, cap. 1. quoniam hoſtis iniecta diuinitatis ſpe hominem pellexerat, ipſe viciſſim carnis integumēto allicitur, & ineſcatur, &c. Et Nazianzenus in oratione in ſan-

in ſancta lumina; Diabolus nos diuinitatis ſpe obiecta tanquam illecebra in fraudem induxit. ea de cauſa ipſe prætextu carnis ineſcatur, vt dum quaſi in Adamum impetum facit, in Deum incurrat, &c.

Nonò. Colebāt homines falſa Deorum ſimulachra in humanam effigiem efformata, humanam igitur formā verè aſſumpſit Deus, vt non falſis dijs in effigie hominum, ſed vero Deo, in vera forma, carneque humana, verus cultus tribueretur. D. Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 12. Relinquētes, inquit, homines Deum, fabricauerunt idola: Deo itaque in humana figura falſo adorato, Deus verè homo factus eſt, vt ſolueretur falſum.

D. Cyrill. Ieroſol.

Decimò. Verbum caro factum eſt, vt caro, quæ nobis venenum erat, fieret veneni antidotum, & medicina inde oriretur, vnde morbi oriebantur. Hinc illud Auguſtini iam ſupra citatū ex tractatu ſecundo in Ioannem: Caro te cæcauerat, caro te ſanat. & illud Ambroſij in Commentarijs Pſal. 37. Antidotū facta eſt caro, quæ erat venenum ante peccati, quia erat illecebra peccatorū. audi quemadmodum antidotum caro; Dei Verbum factum eſt caro, miſit manum in cauernam aſpidum, venenū vacuauit, peccatum abſtulit, hoc eſt, de peccato damnauit peccatum in carne, &c. De peccato, inquam, ideſt, de ſacrificio crucis oblato pro peccato in carne. item illud Cyrilli Ieroſolymitani Catecheſi 12. Carnis inſtrumento contra nos Diabolus vſus eſt, vnde Paulus: Video aliam legem in membris meis, quibus armis Diabolus nos oppugnauit per eadem ſaluati ſumus, &c.

Verbū caro factum eſt, vt caro medicina fieret carnis. *D. Auguſt.* *D. Ambr.* *D. Cyril Ieroſol.*

Vndecimò. Angeli olim non ex oſſibus, carneq; vera, ſed ex aere compactis corporibus amicti, Patribus viſi ſunt, huiuſmodi erant Angeli, qui ad Abrahamum in oſtio tabernaculi ſedētem venerunt, Geneſis 18. is quoq; qui cum Iacob luctatur Geneſis 32. & alij. At verbum non ex aere corpus inane, ſed ex vera carne corpus verum, ſolidumque aſſumpſit: Verbum enim caro factum eſt. Propterea, quòd Verbum vt tormenta, mortemque perferret, in orbem venit; Angeli verò non vt morerentur, ſed vt alia agerent, miſſi ſunt. Nullus vnquam Angelus (ait Tertullianus in libro de carne Chriſti) ideò deſcendit, vt crucifigeretur, vt mortem experiretur, vt à morte ſuſcitaretur. Si nunquam huiuſmodi fuit cauſa Angelorum corporādorum, habes cauſam, cur non naſcendo acceperint carnem, non venerant mori, ideò nec naſci.

Angeli non aſſumpſerunt verā carnē, ſed aeream, Chriſtus veram. *Tertull.*

At verò Chriſtus mori miſſus, naſci quoque neceſſariò habuit, vt mori poſſet: non enim mori ſolet, niſi quod naſcitur, mutuum debitum eſt inter ſe, natiuitati, cum mortalitate, forma moriēdi, cauſa naſcendi eſt. Hæc ille.

Origenes tomo quinto in Ioann. falsò putat veriſimile, aliquos Angelos Verbum imitatos carnem aſſumpſiſſe, Chriſtique præcurſorem Angelum huiuſmodi fuiſſe. Quoniam (inquit ille) legimus Malachiæ tertio: Ecce ego mitto Angelum meum, adnotamus, nū fortè vnus Angelorum exiſtens præcurſor, ad miniſterium demittatur ſeruatoris noſtri? & mirum profectò nihil, Chriſti ob amorem in homines, incarnati, imitatores aliquos extitiſſe, quibus dulce fuerit ei benignitati inſeruire, eadem corporis ſimilitudine, &cæt. Et Hieronymus Aggæi primo, quorundam ſcribit fuiſſe opinionem, Ioannem Baptiſtam, Malachiam, & Aggæum, prophetas, Angelos fuiſſe, qui ob iuſſionem Dei humana corpora induerint. Sed hæc ſomnia ſunt. cur Baptiſta, Malachias, & Aggæus Angeli exiſtimati ſint, dicemus cum de Ioanne Baptiſta agemus.

Origenes. *Malac. 3.*

Duodecimò: homo vnus hoſtiū fuit peccati, mortis, malorumq; omnium, vt Paulus affirmat ad Romanos 5. Per vnum hominem, inquit, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors. Verbum caro factum eſt, vt vnus homo, ſed Deus ſimul, oſtium eſſet gratiæ, vitæ bonorumque omnium. quamobrem Chriſtus Ioannis 10. oſtium dici tur. Ego (inquit) ſum oſtium, oſtium, inquam, per quod gratia, vita, gloria, bona denique cuncta, in hunc mundum ingreſſa ſunt. Sicut per inobedien-

Ad Ro. 5. *Ioan. 10.*

dientiam vnius hominis, id eſt, Adami (ait Paulus eodem capite) peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius, id eſt, Chriſti obeditionē, iuſti conſtituentur multi. Fuit Adamus homo quidam communis, ex quo homines tanquam ex fonte peccatum hauſerunt, ita Verbum factum eſt homo communis, ex quo tanquam ex pelago infinito, gratia ad homines deriuaretur. Sumus omnes in Chriſto (ait D. Cyrillus libro primo in Ioan. capit. decimo ſexto) & communis humanæ naturæ perſona in Chriſto reuixit. Propterea & Adam nominatur, quod per naturæ noſtræ communitatem, gloria, & immortalitate, omnes ita locupletat, ſicut contra, morte, & vituperatione, omnes Adam primus mulctauit, &c.

Adã homo fuit cõmunis: Chriſt⁹ quoq; fuit homo communis.

Decimo tertio: Verbum caro factū eſt, vt Redemptor hominū eſſet Deus. Etenim cum is, qui orbis totius Redemptori debetur honos, maximus ſit, oportuit Redemptorem Deum eſſe, ne Deo debitus honor creaturæ tribueretur. D. Athanaſius ſer. 3. contra Arianos: Non conueniebat, inquit, per aliam quempiam iſtam redemptionem fieri, ſed per eum, qui natura Dominus erat, ne tametſi per filium creati eſſemus, alium tamen nobis Dominū agnoſceremus, lapſiq; in Arianorum, & gentilium deliramenta, creaturæ potius, quam creatori, cultum ſeruitiumque præſtaremus. Item: Placitum eſt Deo, in homine oſtendere ſuam dominicam poteſtatem, & omnes trahere ad ſe, ſed merum hominem id facere indecorum erat, ne hominem habentes Dominum, hominis cultores efficeremur, ea de cauſa Verbum caro factum eſt. Hactenus Athanaſius.

Redēptoris nomen maxime Deo cõueniebat.

D. Athan.

His adde Dei perfecta eſſe opera, perfecta autem nō fuiſſet redemptio, ſi homo purus, vel Angelus, nos redemiſſet. Nec enim vel homo, vel Angelus, debitū pretium ſoluere, diuinæ iuſtitiæ perfectè ſatisfacere, Dei gratiam hominibus potuit conciliare, vt Theologi docent in commentarijs 3. part. D. Thom. Opus igitur fuit Redemptorem eſſe Deum & hominem, vt docet Anſelmus lib. 2. cur Deus homo, cap. 6.

D. Anſelm.

E Satisfactionem, inquit nec poteſt facere niſi Deus, nec debet niſi homo, neceſſe eſt vt eam faciat Deus homo. Ambroſius Luc. 9. Nullus hominum tantus eſſe potuit, qui totius peccata tolleret mundi. item: Quis tātus homo, in quo omnium peccata morerentur?

D. Ambr.

Ideò igitur Verbum caro factum eſt vt Deus homo redemptor eſſet, & pro homine ſatisfaceret. Deus mori nō pō terat, homo qui mori poterat, ſatisfacere nō valebat; Verbū caro factū eſt, vt & mori poſſet, & ſatisfacere. Vnde

F præclarè Anſelmus eodē lib. 2. c. 18. Ad hoc, inquit, valuit in Chriſto diuerſitas naturarum, & vnitas perſonæ, vt quod opus erat fieri ad hominū reſtaurationē, ſi humana non poſſet natura, faceret diuina, & ſi diuinæ minimè conueniret, exhiberet humana, & nō alius atque alius, ſed idem ipſe eſſet, qui vtrū que perfectè exiſtens, per humanam ſolueret, quod illa debebat, & per diuinam poſſet, quod expediebat. Rupertus li. 6. de diuin. officijs ca. 36. quia ſatisfactionem pro culpa non niſi homo

D. Anſel.

Rupertus.

G debebat, & non niſi Deus perficere poterat. Deus homo factus eſt, quatenus vnus, idemque Chriſtus, & verus Deus ab homine exigeret, & vt verus homo perſolueret, &c. Proclus Epiſcopus Cyzicenus in homilia de Chriſti natiuitate, quæ extat in Concilio Epheſino tom. 6. c. 7. Erat, inquit, alterutrum duorum neceſſarium, aut vt omnes præcipites abirent in mortē, aut certè vt eiuſmodi pretium penderetur, quod exactum debitum ad iuſtitiæ amuſſim exæquaret. Atqui homo quòd peccati debito ſubiaceret, ſaluare ſe non poterat,

Proclus.

H Angelus verò, φ tantū redēptionis pretium ipſi non ſuppeteret, humanum genus redimere nequibat, ſupererat igitur, vt ille pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat. atque vnica hæc reſtabat mali ſolutio, &c. Idē Proclus eadē homilia: Homo purus ſaluare nō poterat, Deus ſolus pati nequibat. Quid igitur? ipſe Deus factus eſt homo, & id quidē quod erat, ſaluauit, quod verò factum eſt, paſſiones ſubijt. eodem loco oſtendit Proclus Chriſtum ad exactæ iuſtitiæ ratio-

rationem ſatisfeciſſe his verbis: Ex Virgine natus eſt Deus ſimul & homo, eam non ſolum vim obtinens, qua reorum multitudini redimendæ par eſſet: Sed eiuſmodi, quæ multis partibus excelleret. Hæc Proclus.

Hugo Vict.

Hugo Victorinus in lib. ſententiarũ incarnationis cauſas in hæc verba coa ceruauit. Deus homo factus eſt, vt idẽ eſſet Redemptor qui creator, & ut de ſuo liberaret homo, & vt familiarius ab homine diligeretur Deus in ſimilitudine hominis apparens: & vt vterq; ſenſus in ipſo beatificaretur, & reficeretur oculus cordis in eius diuinitate, & oculus corporis in eius humanitate, vt ſiue ingrederetur, ſiue egrederetur, in ipſo paſcua inueniret natura ab ipſo condita. Hæc ille.

CAP. XIIII.

Morale,

In Verbi incarnatione bonitas Dei potentia, ſapientia, & iuſtitia elucent.

DEnique ne pluribus moremur, in admiranda hac verbi incarnatione Dei infinita bonitas, potentia, ſapientia, iuſtitiaque maximè ſplendeſcit. Singula paucis perſequamur. Bonitas hinc effulget (ait D. Ioannes Damaſcenus lib. 3. fidei c. 1.) quod figmenti ſui, id eſt, hominis, imbecillitatẽ Deus non contẽpſit, ſed lapſi vicem doluit, eiq; manum porrexit. Apparuit (inquit, Paulus ad Tit. 3.) benignitas, Græcè, φιλανθρωπία, id eſt, amor hominũ, ſaluatoris noſtri Dei, &c. D. Auguſtin. ſer. 8. de Verbis Apoſtoli: Non liberaretur, ait, humanũ genus, niſi ſermo Dei dignaretur eſſe humanus, nam & homo ille dicitur humanus, qui ſe exhibet hominem, & maximè, qui hoſpitio ſuſcipit hominem. ſi ergo humanus dicitur, qui in domo ſua ſuſcipit hominẽ quam humanus eſt, qui in ſeipſo ſuſcepit hominem? &c.

D Damaſ.
D. Auguſt.

Dionyſ. Areopag.

Si bonitatis eſt cõmunicatio, ac diffuſio, vt Dionyſius Areopagita docet 4. c. de diuinis nominibus, quæ maior communicatio Dei cum creatura, quã ea, qua Verbum caro factum eſt, excogitari poteſt? Bonitas hæc & benignitas (ait D. Tho. opuſculo ſexageſimo)

D. Thom.

A magna, fuit in coniunctione Dei cum omnib. rebus per præſentiam, maior quia communicauit ſe bonis per gratiam, maxima, quia communicauit ſe Chriſto homini, & per cõſequens generibus ſingulorum in vnitate perſonæ. Hæc D. Tho. Generibus ſingulorum ſe communicaſſe Deum aſſerit, propterea quod cum ſe Deus communicauit homini, omnibus rerum generibus, & omnibus quodammodo creaturis, ſe communicauit. etenim homo materia, & forma, ſpiritali, corporalique natura

Bonitas Dei in Verbi incarnatione ſplendet.

B conſtans, cum omni creatura cõuenit, & omnis creatura, paruusq; mundus nuncupatur. Cum igitur naturam humanam Verbum aſſumpſit, paruũ quendam mundum, & omnem creaturam ſibi copulauit.

Hinc illud Cardin. Caiẽtani in commentarijs tertiæ partis D. Tho. q. 1. ar. 1. Incarnatio eſt eleuatio totius vniuerſi in diuinam perſonã. item illud, Deus toti vniuerſo ſe ſummo modo communicauit, dum incarnatus eſt.

Eo loco docet Cardinalis trib. mo-
C dis ſummum bonum Deũ ſeipſum creaturis communicaſſe. Primo modo quaſi naturaliter. Secundo, ſupernaturaliter, tertio, perſonaliter. Quaſi naturaliter ſe communicaſſe dicitur, quia omnibus naturas, ſingulis proprias, ac peculiares donauit, ſupernaturaliter, qa gratiam & gloriam, quæ naturam ſuperant, largitus eſt, perſonaliter, quia in vnitatem perſonæ diuinum Verbũ aſſumpſit creaturã. Primus modus excellens eſt, ſecũdus excellentior, ter-
D tius, de quo nũc agimus, excellentiſſimus. Ex tertio aũt, tã primi reparatio, quã ſecundi communicatio emanauit. Nam propterea, quod Verbum caro factum eſt, & naturæ ſunt reparatæ, & gratia, gloriaque communicatæ. Primus modus ordinẽ naturæ, ſecũdus ordinem gratiæ, & gloriæ efficit, tertius ipſam gratiã gloriamque peperit. nihil hoc tertio modo excellẽtius, nihil maius cogitando poteſt inueniri. Non enim per illum ſimilitudinem ſui aliquã, vel creatũ naturalis aut ſupernaturalis ordinis donum, ſed perſonã diuinã Deus tribuit creaturæ. Ita vt Verbũ

caro factum, Deus homo, vna & eadē ſit Dei, atq; hominis Chriſti hypoſtaſis diuina, increata, nullis terminis circumſcripta. In eandem autem diuinam hypoſtaſim dū humana natura eſt euecta, totius vniuerſi naturæ dicūtur modo aliquo in ſublime ſublatæ.

Verbū dū humanā naturam aſſumpſit, omnes naturas euexit.

Etenim ſi Verbū naturam aſſumpſiſſet ſpiritalē, & angelicā, corporea natura non aſcendiſſet, ſi cœleſtem ſibi copulaſſet, ſenſus, vegetationiſq; particeps natura, huius dignitatis fuiſſet expers, ſi corporeā ſolum, aut ſenſus, aut vegetationis compotem, ſibi coniunxiſſet, intellectu prædita iacuiſſet. Quid ergo? naturam aſſumpſit humanam, quæ ſpiritalis, & corporea, quæ ſenſus, vitæ, & vegetationis particeps, quæ intellectus compos eſt, quę vna, & ſpiritales, & corporeas, & vegetationis, & ſēſus capaces, & intellectu exornatas naturas continet. Vt dum vna aſſumitur, in qua reliquarū gradus cōtinentur, in vna reliquæ omnes quoad ſuos gradus aſſumerentur. D. Damaſc. Oratio. prima de natiuitate Virginis: Creator, ait, naturam omnem interiectę humanitatis beneficio in melius cōmutauit. Na cum homo media quadam inter mentem, & materiam ſede conſtitutus rerum omnium conditarum, tā quæ in aſpectum cadūt, quam quæ oculorum ſenſum fugiunt, nodus ac vinculum ſit, profecto etiam artifex Dei verbum humanæ naturæ copulatum, per eam cum vniuerſis rebus conditis vnitum eſt, &c. Et in oratione de trāſfiguratione: Benigna Patris voluntas in vnigenito filio, rerum omnium connexionē effecit. Nam cum paruus mūdus homo ſit, vt qui eſſentiæ omnis, tū in aſpectum cadentis, tum oculorum aciem fugientis, nodum ac vinculū in ſeipſo ferat, atq; hoc, & illud ſit, reuera benigna Dei voluntas hoc tulit, vt in vnigenito filio diuinitatis, & humanitatis, ac per eam conditarum omniū rerum connexio fieret, vt ſit Deus omnia in omnibus. Hæc ille.

Damaſcenus.

Elucet præterea in eximio incarnationis myſterio Dei potētia, qa diuina potentia hoc in myſterio multo præſtātius opus effecit ipſo mūdo vniuer-

E ſo. Condidit Angelos, cœlos, ſydera, terras, elementa, homines, animantia; magna hęc ſunt opera, eximia, egregia. at multo maius, multò excellentius opus, incarnatio eſt, per quam Verbum caro factum eſt. Damaſcenus loco indicato: Quod vnum, inquit, ſub ſole nouum eſt, infinitamque Dei potentiā declarat, efficitur, quid enim maius, quā Deum hominem effici? Et D. Thomas opuſculo illo ſexageſimo: Magna potentia in coniunctione diſparium elementorum, maior in coniunctione illorum ad ſpiritum creatum; maxima

Damaſcen.

D. Thom.

F vero in coniunctione ad ſpiritum increatum, id eſt, verbū; vbi maxima eſt diſparitas, &c. Suprà diximus trib. modis ſe communicare Deū creaturæ, qua ſi naturaliter, ſupernaturaliter, & perſonaliter, magna potentia in primo modo cernitur, maior in ſecundo, maxima in tertio. Quamuis enim potentia Dei eadem ſemper ſit, & infinita, tamen quo opera maiora ſunt, eo maior quoad effectum dici poteſt. Vnde Baſilius in Commentarijs Pſal. 44. ſic ſcri-

Potentia Dei in incarnatione.

D. Baſil. Pſal. 44.

G bit: Maximæ potentiæ demonſtrationem habet, poſſe Deum in natura eſſe humana: nam cœli & terræ conſtitutio, maris, & aeris, & maximorum elementorum generatio, & ſi quid ſupra mundum intelligitur, & ſi quid ſubtus terras vſquam reperitur, non hæc vſq; adeò euidenter exprimunt diuini Verbi potentiam, quantum diſpenſatio aſſumptæ carnis, & ad humilitatem vſq; debilitatemque noſtram ſuſcipiendam condeſcenſio.

Eniteſcit item ſapientia. etenim res

H erat difficilis, & pplexa, miſericordię, iuſtitiæque facere ſatis, per incarnationem modum inuenit diuina ſapientia, quo vtriq; ſatisfaceret cumulatiſſimè. Damaſcenus: Rei (inquit) perquā difficili, & perplexæ congruentiſſimum exitū Deus inuenit, &c. D. Thom. opuſculo indicato aliam addit rationē: Quid, inquit, ſapientius, quam quod ad complementum totius vniuerſi, fieret coniunctio primi & vltimi, hoc eſt, Verbi Dei, quod eſt omnium principium, & humanæ naturæ, q̄ in operib. ſex dierū fuit vltima omniū creaturarū? &c.

Sapientia.

Damaſce.

D Thom.

Qua

Clichtoueus.

Quia de re Clichtoueus in Damaſcenū lib.3.fidei cap.1.ſic rectè ſcripſit.Congruum fuit humanam aſſumi naturam propter diuinorum operum excellentem conſummationem,quæ facta eſt in humani generis aſſumptione, cum vltimum coniunctum eſt primo. Ibi enim perfecta eſt conſummatio, vt liquet in circulo,qui eſt perfectiſſima figurarū, & ad idem punctum regreditur, à quo incepit. Deus autem creaturarum omnium principiū eſt, & cauſa effectrix, homo verò finis, & vltimū totius vniuerſi, quòd poſtremus omnium conditus ſit. Hactenus ille.

Iuſtitia.

Splendeſcit quoq; iuſtitia. Verbum enim caro factum eſt, vt peccatum per iuſtitiā expiaretur, vt homo iuſto pretio redimeretur, vt diuinæ iuſtitiæ iure ſummo,imò plus quam ſummo, fieret ſatis. Acerbiſſima diaboli captiuitate homo premebatur,iuſtum pro redēptione pretium ſoluere non valebat. Verbum caro factum eſt,vt ſanguinem haberet,quem huius redemptionis pretium cumulatiſſimū præberet. Vt enim Petrus ait primæ Epiſtolæ,capit.1. non corruptibilibus,auro, vel argento,redempti ſumus, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti. hoc illud pretium eſt,quod Paulus 1.Corint. 6.magnum appellat illis verbis: Empti eſtis pretio magno. Magnum equidem pretium, quo & hic mundus emptus eſt,& infiniti alij, ſi extarent, emi poſſent, magnum pretium,quod diuinę iuſtitiæ abundantiſſimè ſatisfecit, magnum pretium, quo ſolo ſeueriſſima iuſtitiæ ratione,omnes homines ſunt redempti,ſine quo ne vnus quidem redimi potuit, vt indicat Auguſtin. in illa verba Pſalmi 47. Frater non redimit, redimet homo? Quis, inquit, eſt frater,qui ſi non redemerit, nullus homo redempturus eſt? Qui dixit Ioannis 20. vade dic fratribus meis,ideſt, Chriſtus. Aliquis homo redimet, ſi filius hominis non redemit? minimè, &c. Interpretatur enim illud, frater non redimit, redimet homo? hunc in modum. Chriſtus frater noſter non redimet? erit aliquis homo, qui redimere poſſit illum, quem Chriſtus non redemerit? minimè. Magnus Baſilius in Cōmentarijs eiuſdem Pſalmi: Omni, inquit, captiuo opus eſt pretio, ad libertatem recuperandam, neque igitur fratrem ſuum, alius quiuis frater redimere poterit,neq; vnus quiſpiā ſeipſum; quod redemptor tāto eſſe debet captiuo,& iam ſeruiente præſtantior. Sed & ne in vniuerſum quidem homo erga Deum,ea præditus eſt facultate, vt ipſum placet pro peccatore, cum & ipſe ſit peccati reus. Frater erat Iſrael Moyſes,non tamen ipſum redimere valuit, quomodo ſi tātus vir non potuit,alius è vulgo quiuis poterit? Quamobrem illud pronuntiat Pſalmographus: Frater non redimet. Hoc verò per interrogationem cum grauitate infert, redimet homo? Hæc ille. Et deinde addit: Inuentum eſt vnum pro omnibus ſimul hominibus dignum pretium,nēpe ſanctus,& omni pretio ſuperior ſanguis Chriſti, &c.

1. Pet. 1. — 1. Cor. 6. — De pretio quo ſumus redēpti infinito. — D. Auguſt. — Ioan. 20. — D. Baſil.

Sanguis Chriſti omni pretio ſuperior.

Baſilius ſanguinem Chriſti omni pretio appellat ſuperiorem. D.Ambroſ.in præfatione Pſal.35.vocat aurum,& diuitem ad pretium: Bonum, ait, aurum eſt ſanguis Chriſti, diues ad pretium, profluus ad lauādum omne peccatum. Tanti autem pretij fuit, vt vel vna gutta totum potuerit orbem recuperare. Clemens 6. Pontifex ſummus, Extrau. vnigenitus, de pœnis & remiſ. Nō corruptibilibus, inquit,auro, & argento, ſed ſui ipſius agni immaculati pretioſo ſanguine,nos redemit Chriſtus,quē in ara crucis immolatus, non guttam ſanguinis modicam(quę tamē propter vnionem ad Verbum, pro redemptione totius humani generis ſuffeciſſet) ſed copioſe velut quoddam profluuiū noſcitur effudiſſe,&c. Sanguinis gutta vna,toti orbi redimendo ſuffiet ſatis, at totus orbis vni animæ liberādæ idoneum pretium non eſt. Euthymius in Pſal.48.Pro vnius,inquit,hominis anima vniuerſus etiā orbis ſufficiens pretium non eſt. quippe cum ſaluator noſter animas redempturus, terram non dederit,non mare, nō ipſum deniq; orbē,ſed ſuū pro nobis ſanguinē effuderit,&c.Hoc ergo aurum Chriſtus ex venis veluti ex theſauris locupletiſſimis deprom-

D. Ambr. — Clemens Sextus. — Gutta vna Sanguinis ſatis ad redemptionē fuiſſet. — Euthym.

deprompſit, pretioque infinito non per vim, ſed per iuſtitiam hominem è captiuitate liberauit.

Damaſ. Vnde Damaſcenus loco notato: Iuſtitia, inquit, ſplendet, quia poſt ſuperatū hominem, victoriam tyranno per alterum nō extorquet, nec hominē à morte per vim eripit: verum quem mors iā olim, per peccatum, ſeruili iugo conſtrictum tenebat, huic iuſtus ille ac bonus, victoriā rurſum cōciliauit, quodq; perdifficile erat, ſimile per ſimile liberauit, &c. Simile, inquit, per ſimile liberauit, quia Deus hominem liberauit per hominem, qui tamen ſimul Deus erat. Magnus Leo ſerm. 2. de natiuit. Verax miſericordia Dei, cum ad recuperandum humanum genus ineffabiliter ei multa ſuppeterent, hanc potiſſimam conſulendi viam elegit, qua ad deſtruendum opus diaboli, non virtute vteretur potentiæ, ſed ratione iuſtitię, &c. Neq; verò iuſtitia miſericordiam excluſit. Quid enim miſericordius (ait Anſelmus lib. 2. cur Deus homo, capit. 20.) intelligi valet, quam quòd peccatori æternis tormentis deputato, & vnde ſe redimeret non habenti, Deus Pater dicit, accipe vnigenitum meum, & da pro te, ipſe filius, tolle me, & redime te, &c.

Deus non per vim, ſed per iuſtitiam hominem liberauit.

D. Leo.

D. Anſel.

De myſterio hoc Paulus 1. ad Timoth. 3. Magnum (inquit) pietatis Sacramentum, græcè, μυςήριον, idest, miſterium magnum religionis Chriſtianæ, græcè, εὐσεβείας, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in Spiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mūdo, aſſumptum eſt in gloria. græci legunt hoc modo: Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, viſus eſt Angelis, pr dicatus eſt gentibus, creditus eſt in mundo, receptus eſt in gloria. Magnum eſt, immenſum, omnemq; intellectum ſuperans incarnationis myſterium, quod manifeſtatū dicitur in carne, quia Verbum caro factum eſt, & habitauit inter homines, per ſolidamque ac veram carnem, non vt Angeli per phantaſticam illis apparuit. Quemadmodum, quod in mente abſconditum eſt hominis verbum, voce veſtitum ſe

E prodit, ita quod in ſinu Patris latebat Dei verbum, carne amictum manifeſtatum eſt. Sicut cogitatio (ait D. Bernardus in ſerm. fer. 4. hebd. pœnoſæ) veſtit ſibi vocem corpoream, abſq; ſui diminutione, vel ante vocē, vel poſt vocem, ſic filius Dei aſſumpſit carnem, nō commixtionem paſſus, neq; diminutionem, nec ante carnem, nec poſt carnē, apud Patrem inuiſibilis, ſed hic manus noſtræ tractauerunt de Verbo vitæ, & quod erat ab initio vidimus oculis noſtris, &c.

Verbū carne veluti voce indutum.

D. Bernar.

F Paulus ad Hebræos cap. 10. carnem Chriſti velamen appellat, conſertq; cū illo velamine, quo Sancta ſanctorum fuere in veteri Teſtamento contexta, optimo quidem iure. Nam quemadmodum velamen illud tabernaculi Moſaici, Sancta ſanctorum tegebat, ita caro Chriſti Sancta ſanctorum, ideſt, Sanctiſſimam diuinitatem veluti velabat. Apparebat humanitas, latebat diuinitas, quocirca ab Iſaia Deus abſcōditus appellatur. Velamen tabernaculi, vt ſcribitur Exod. 26. de Hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, & pulchra varietate, contextū eſt, velamen Chriſti, ideſt, caro, ex purpureo Deiparę Virginis ſanguine, omnem purpuram, coccum, byſſum, Hyacinthumq; ſuperante, non opere plumario, ſed opere Spiritus ſancti, pulcherrima membrorum varietate, eſt compoſitum. Pſal. 138. Quo loco habemus: Subſtantia mea in inferioribus terræ, hebraicè legitur, רקמי ruchamti, verbum autem רקם racham ſignificat acu pingere, ſiue intexere varia diuerſorumque colorum fila, inſtar phrygionum. hinc ductum videtur verbum Luſitanum, recamar. D. Hierony. vertit, imaginatus ſum, Caietani interpres, acu pictus ſum, Pagninus ſic locum exponit: Varijs membris formatus ſum inſtar, ſcilicet, veſtis phrygionicæ, in inferioribus terræ, ideſt, in vulua, quæ eſt inferior pars terræ. & Rabbi Dauid; Aſſimilauit, inquit Pſalmographus. opus creationis in varijs oſſibus, carne, & cute, opere phrygionico, & vuluam matris comparauit cum inferioribus terræ, quia eſt locus abſcon-

Caro Chriſti uelamē tegens Sancta ſanctorum.

Ad Hebr. 10.

G

Exod 26.

Pſal. 138.

H

conditus. Campenſis interpretatur: Veluti tapetum, e neruis, & venis contextus ſum, in vtero matris. Si corpus cuiuſuis hominis veluti phrygionica veſtis acu pingitur, quid de Chriſti corpore dicemus? Equidē velum fuit Chriſti corpus, veſtiſq; pulcherrima, admirabili opere, in vtero Virginis, ex admirabili materia, ſanguine videlicet eius puriſſimo, ab admirabili operatore Spiritu ſancto, veluti acu picta, & vt verbo vtar Hebræo, recamata.

De carne ſiue corpore Chriſti, & virtutibus. Quid verò de anima, quid de tota humanitate dicemus? quā pulchra virtutum, gratiarumque omnium varietate veluti holoſerica, vel aurea veſtis, ſplendeſcit? ſignificatur hęc virtutum, gratiarumque pulchra varietas *Pſal. 44.* Pſalm. 44. aromatum nominibus: Myrrha, & gutta, & caſia, à veſtimentis tuis, à domibus eburneis. *Euthym.* Per veſtimenta diuinitatis Chriſti (ait Euthymius) animā, & carnem intelligimus quibus diuinitas ineffabiliter circum amicta erat, &c. Hæc autem veſtimenta odoriferis aromatibus, hoc eſt, omni virtutum ſuauiſſimumq; odorem ſpirantium gratiarum genere ſunt perfuſa: deprompta vero ex domibus eburneis, ideſt, *Virgo Deipara.* ex eburneo Deiparæ Virginis vtero: eburneum dixit, ideſt, puriſſimum, & integerrima virginitate candidiſſimū. Quia verò virginis puritatem multæ virgines imitatæ ſunt, addidit: Ex quibus, ſcilicet, domibus eburneis, delectauerunt te filiæ regū in honore tuo.

A multæ enim virgines regum etiam filiæ, Chriſtum propter eburneas domos, ideſt, caſtiſſima corpora, & animas exhilarant, & honorant. Habitauit in nobis (ait Ioannes) plenum gratiæ, & veritatis; paucis his verbis, huius aureæ veſtis, ideſt, humanitatis Chriſti, picturas cōplexus eſt. Omnes enim in ea gratias, omnes ſcientias, & veritates pinxit ſummus artifex. Scientiam multiplicem Chriſti anima habuit, beatam, infuſam, & acquiſitam: B gratiarum, quæ gratis datæ dicuntur, omne genus, gratiæ ſanctificantis mēſuram eximiam, vt ſuprà diximus. De hac gratia id intelligi poteſt, quod ſequitur apud Paulum loco indicato; Iuſtificatum in ſpiritu. Manifeſtatum eſt Verbū in carne, in ſpiritu verò, ideſt, anima iuſtificatum eſt, hoc eſt, totius iuſtitiæ, totiuſq; gratiæ decore exornatum. vel, Iuſtificatū in Spiritu, ideſt, per Spiritum ſanctum: Spiritus enim ſanctus Chriſti ſummam iuſtitiam oſtēdit, quamque redimendo homini conueniens myſterium incarnationis fuerit, indicat. C Apparuit Angelis Verbum caro factum tum ſæpè alias, tum in pręſepio Bethlehemitico, qui deinde exultantes hominibus, quod viderant, indicarunt. Prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in mundo myſterium admirabile, Verbum caro factum, & tandem aſſumptum eſt in gloria ipſo aſcenſionis die. Sed pergamus. cætera dicemus, cū de natiuitate faciemus verba.

Finis Libri Quarti.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CHRISTI GENEALOGIA.

MATTH. I.

LIBER Generationis Ieſu Chriſti,filij Dauid, filij Abraham . Abraham genuit Iſaac . Iſaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam,& fratres eius.Iudas autem genuit Phares, & Zaram,de Thamar. Phares autem genuit Eſron.Eſron autem genuit Aram.Aram autem genuit Aminadab . Aminadab autem genuit Naaſſon . Naaſſon autem genuit Salmon . Salmon autem genuit Booz de Rahab . Booz autem genuit Obed ex Ruth . Obed autem genuit Ieſſe . Ieſſe autem genuit Dauid Regem . Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea,quæ fuit Vriæ . Salomon autem genuit Roboam . Roboam autem genuit Abiam . Abia autem genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſaphat.Ioſaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz.Achaz autem genuit Ezechiam . Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam . Ioſias autem genuit Iechoniam , & fratres eius in tranſmigratione Babylonis . Et poſt tranſmigrationem Babylonis. Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud . Abiud autem genuit Eliacim . Eliacim autem genuit Azor . Azor autem genuit Sadoc . Sadoc autem genuit Achim . Achim autem genuit Eliud . Eliud autem genuit Eleazar . Eleazar autem genuit Mathan.Mathan autem genuit Iacob . Iacob autem genuit Ioſeph Virum Mariæ,de qua natus eſt Ieſus,qui vocatur Chriſtus. Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid , generationes quatuordecim,& à Dauid, vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à tranſmigratione Babylonis, vſq; ad Chriſtum,generationes quatuordecim .

CAP.

CAP. I.

Ex qua tribunatus ſit Chriſtus.

COMPERTVM eſt ex tribu illuſtriſſima Iudæ originem carnis duxiſſe Chriſtum Opt. Max. *Ad Hebr. 7.* id enim apertè docet Paulus ad Heb.7. Manifeſtum, inquit, eſt, quod ex Iuda ortus eſt Dominus noſter. docet etiam *Apoc. 5.* illa Ioannis verba Apocal. 5. Vicit Leo de tribu Iuda, ideſt, Chriſtus, qui fortiſſimus veluti Leo à Iuda oriundus, de morte, mundo, & peccato, æternam victoriam reportauit. Admirabilem hâc originem, cum mentis acutiſſima acie præuidiſſet morti vicinus Iacob, filiũ ſuum Iudam miro gaudio exhilaratus *Gen. 49.* Gen. 49. ſic affatur: Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum; adorabunt te filij patris tui.

Ab alluſione nominis exorſus eſt: ſignificat enim Iudas laudationem, à verbo ירה iadah, ideſt, laudauit. Laudabunt, inquit, te fratres tui ob regiam dignitatē, quæ tribui Iudæ obuenit; adorabunt te filij patris tui, quia reges adorari ſolēt, & coli. hic humilior ſenſus. *De Chriſto vaticinatur Iacob cum Iuda filio benedicit.* Altiori, optatiſſimum Meſſiam Iacob ſuſpexit, vt ait D.Ambr. de benedictionibus Patriarcharum: Meritò (inquit Ambroſ.) ſe circa gratiam Iudæ Iacob ſanctus effudit, & ad Iudam dirigi videtur alloquium, *D. Ambr.* ſed Iudas ille poſterior, ideſt, Chriſtus exprimitur, qui ex ea tribu natus eſt. Hæc ille. Et Rupert. hic, *Rupertus.* inquit, os ſuum latius aperuit Iacob, ſpiritumque attraxit, & clarius edixit, quod gaudēter totus exaudiret orbis, ſcilicet de Chriſto, &c.

De Chriſto ergo potiſſimum hæc dicta ſunt: Te laudabunt fratres tui, adorabunt te filij patris tui. A fratribus.n. ideſt, Chriſtianis, à filijs Dei, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri, toto laudatur orbe, & latriæ, quæ ſoli Deo exhibetur, adoratione colitur. Ideoque quadrat Iudæ nomen in Chriſtum, ſignificat enim, vt diximus, laudem, ſiue laudationem; at Chriſtus laus noſtra eſt, laudationiſq; noſtræ materia, & in-

A finitum argumentum. Prædixit Iacob cultum Chriſti; deinde prædicit leonis de tribu Iuda victoriam. Manus, inquit, tuæ in ceruicib. inimicorum tuorum. Victorum eſt manibus ceruices hoſtiũ premere, eoſq; fugientes inſequi, manus autem Chriſti tunc in ceruicib. inimicorum fuere cum cruci ſuffixæ ſunt, tunc illos oppreſſerunt. Euſebius lib. 8. *Euſebius.* demonſtrationis Euang. ca. 2. Cum manus, inquit, ſuas Chriſtus extendiſſet in cruce, tunc manus eius fugientibus inimicis, in tergo inimicorũ fuerunt, &c.

B Pergit Iacob Meſſiæ deſcribere mortem, ſepulturam, ac reſurrectionem: *Chriſti mors, & ſepultura.* Catulus, ait, leonis Iuda, ideſt, ſimilis catulo leonis Chriſtus. Ad prædam fili mi aſcendiſti, filium appellat Meſſiam, quemadmodum enim filius dicitur Dauid, & Abraham à Matth. c. 1. Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, Abraham, ita etiam dicitur filius Iacob. Aſcendit autem ad prædam veluti leo, cum in crucem inuicta animi fortitudine ſublatus, hoſtes, Orcum, & ipſam, C quam perpetiebatur mortem, moriendo deprædatus eſt. *Beda.* Ad prædam filij mi aſcendiſti (ait Beda) ideſt, aſcendens in *D. Ambr.* Crucem, captiuos populos redemiſti. Et D. Ambroſ. tom. 2. in c. 31. Prouerb. Quid eſt, inquit, aſcendiſti, niſi quod ſcriptum eſt: Et crucifixerunt eum? vnde ipſe ait Ioan. 3. Sicut exaltauit Moyſes ſerpentē i eremo, ſic exaltari oportet filium hominis, &c. Aſcendit prætereà in Crucem ad prædam, quia in Cruce hominum corda ad ſe rapuit, iuxta illud Ioan. 12. Ego ſi exaltatus fuero à D terra omnia traham ad meipſum. & illud Bern. ſerm. 20. in Cantic. Super oĩa reddit te mihi amabilem bone Ieſu calix, quem bibiſti, opus redēptionis noſtræ, hoc enim amorem noſtrũ ſibi vendicat, &c. Sequitur ſepultura.

Requieſcens (ait Iacob) acubuiſti vt leo, & quaſi leæna: Sept. vertunt: Recũbens dormiuiſti, vt leo. *Chriſtus vt leo quieuit in ſepulchro.* homines omnibus ſpoliati, & bonis, & viribus, vt oues ſepeliuntur, at Chriſtus vt leo, & leæna in ſepulchro quieuit, quia corp' ſepulchro conditum pluſquam leonis fortitudine præditum erat. habebat.n. ſibi diuinum ſuppoſitum copulatum.

non

non igitur erat fragile,& imbecillum, ſed diuino præcellens robore: Ideo adiungit, quis ſuſcitabit eum? rogat Iacob, quis nam hunc fortiſſimum leonẽ à mortuis excitabit? nunquid aliena fortitudine indigebit? minimè indigebit, nam ſibi indita fortitudine redibit in vitam, illud idem diuinum ſuppoſitũ cui vnitum eſt, corpus mortuum in vitam, eamque beatam reuocabit. Benè (inquit Beda) Chriſtus, vt Leo requieuit, qui non ſolum mortis acerbitatem non timuit, ſed etiam in ipſa morte, mortis imperium vicit. quod autem dicitur, quis ſuſcitabit eum? quia nullus niſi ipſe,&c. Et Ambroſ. Video (ait) natum autoritate propria, video mortuũ propria voluntate, video dormientem propria poteſtate, qui omnia ſuo fecit arbitrio, cuius alterius vt reſurgat, egebit auxilijs? ipſe reſurrectionis ſuæ Autor eſt, qui mortis eſt arbiter, &c. *Beda.* *D. Ambr.*

Non hic conſtitit ardens amore Meſſiæ pect⁹ Iacob, in plura ſoluit os: ænigma nobis de Meſſia propoſuit, obſcurũ quidem illud, ſed à Patribus iam enodatum. Virum depingit ad vineam ligantem pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam, ſtolam vero, & pallium in vino, ſiue vuæ ſanguine abluentẽ, oculis præditum pulcherrimis, dentibusq; candidiſſimis. Hic Meſſias eſt, hęc illius pictura, vt Patres volunt, Ioan. 15. ait: Ego ſum vitis vera, ad hanc ille vitem pullum, ideſt, gentilem populum legis ſcriptæ onere vacuum, & aſinam ſuam, ideſt, Sinagogam legis pondere oneratam, alligauit, vtrunq; enim populum ſuauiſſimis amoris, nouæq; legis vinculis, ſibi obſtrinxit. Hos duos populos dicuntur etiam adumbraſſe pullus ille, & aſina, quos Matthæi 21. iubet Dominus ſolui, & ad ſe adduci, quibuſq; inſidens triumphum egit præclariſſimum. Quia verò vitis hæc, ideſt, Chriſtus, vinum nobis protulit dulciſſimum, ſanguinem videlicet, quo nos abluit, cum meminiſſet Iacob vitis, vini quoque meminit pretioſiſſimi. *Ioan. 15.*

Lauabit (inquit) in vino ſtolã ſuam, & in ſanguine vuæ palliũ ſuum. quænã eſt hæc ſtola? quodnam vinum? ex qua nam vua eſt expreſſum? dicant eloquẽtiſſimi Patres. Benè vuam dixit Iacob (ait Ambroſ.) quia ſicut vua Chriſtus pependit in ligno, ipſe eſt vitis, ipſe vua vitis ligno adhærens: vua, quia lãcea militis apertum latus emiſit aquã, & ſanguinem, aqua exiuit ad lauacrũ, ſanguis ad pretium, &c. Chryſoſt. ſtolam, inquit, puto corpus dici, vuæ ſanguinis nomine, Crucem nobis ſignificat, & occiſionem, & omnem Sacramẽtorum diſpenſationem. Et Tertullian. lib. 4. contra Marcionem: Lauabit Chriſtus in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum, ſtolam, & amictum carnem demonſtrans, & vinum ſanguinem, &c. *D. Ambr. Lauit Chriſtus in ſanguine pallium ſuũ.* *Tertull.*

Poteſt etiam ſtolæ, vel pallij nomine Eccleſia intelligi, vt Iuſtinus Martyr intellexit in Dialogo, ſtolam, inquit, eos vocauit, qui per Chriſtum remiſſionem acceperunt. Et Ambroſ. Verbi (ait) anaboladium gentes ſunt, ſicut ſcriptum eſt Iſaiæ. 49. Viuo ego dicit Dominus, niſi omnes eos induam ſicut veſtimentũ. in ſanguine vuæ lauit anaboladium ſuum, ideſt, in paſſione corporis ſui, diluit gentes ſanguine ſuo. Hæc ille. Anaboladium autem nomine græco amictum ſiue pallium appellauit. Hoc abſque ænigmate dixit Ioan. Apocal. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Quẽadmodum botrus in torculari premitur, vt vinum effluat, ſic Chriſtus in Cruce veluti torculari preſſus eſt, vt redemptioni noſtræ ſanguis efflueret. Effluxit autem, & in Sacramentis veluti fontibus reconditus ad abluendã Eccleſiam nunquam deſinit ſcaturire. *D. Iuſtin.* *Iſa. 49.*

Poſt hæc Meſſiæ pulchritudinem demonſtrat, oculorum, & dentium tantũ, facta mentione, quod à parte totũ voluerit intelligi. Pulchriores, inquit, ſunt oculi eius vino, dentes eius lacte candidiores. Pulchriores vino dicuntur Meſſiæ oculi, quod illuſtriorem, & pulchriorem, quam vinum habeant colorem: Præterea cum vino conferuntur, quod vinum, vt dicitur Pſalm. 103. lætificet cor hominis, oculi verò Chriſti lætiſſimi ſint, miramque ijs afferant lætitiam, quos beneuolo aſpectu contuentur. Adde vini illud eſſe propriũ, vt ho- *Oculi Chriſti.*

Digitized by Google

vt hominem extra ſe rapiat, oculi vero A Chriſti, ſi quos benigno aſpectu cernſit, eos extra carnem, & ſanguinē rapiunt. Matth. 9. Vidit Chriſtus hominē ſedentem in telonio, à telonio illū rapuit, vidit è ſuperna cœlorum regione Paulum, rapuit vſque ad tertium cœlum, vidit duos fratres, Simeonem, & Andream, mittētes rete in mare, Matt. 4. Vidit duos alios, Iacobum, & Ioan. reficiētes retia, è pelagi fluctibus raptos ad ſe protinus pertraxit. Auguſtin. de agone Chriſtiano cap. 9. Talis ebrietas non euertit mentem, ſed tamen rapit B ſurſum, & obliuionem præſtat omniū terrenorum, &c.

Matth. 9. *D. Auguſt.*

Duæ ſunt in homine partes, quæ illius animum præcipuè ac penè ſolæ teſtantur, oculi, & os. oculos memorauit vates, nec ſiluit os illud, in cuius labijs gratia diffuſa eſt Pſalmographo teſte Pſal. 44. Diffuſa, inquit, eſt gratia in labijs ſuis. Cum ſpecioſum forma præ filijs hominum Meſſiam fore dixiſſet, labiorum ſolum ſigillatim Pſalmographus meminit propter eximiā doctrinam, quæ ex illis ſumma cum gratia ef C fluxit. Sic Iacob diuinum illud os, à ſummo dentium candore in ſuo commendat ænigmate: dentes enim cernebat lactè candidiores, quibus cœleſtis doctrinæ cœleſtem planè panem fame pereunti mundo diuidendum, ac conficiendum eſſe prænouerat. Quam cādidi dentes, tam candida doctrina erat, dentium quippè candor doctrinæ candorem indicat, nulla in dentibus macula, nulla inerat putredo, nulla in doctrina falſitas, nullus fucus, nullus ſuberat dolus, omnia rationi conſentanea, omnia D cœleſtia, omnia ſunt planè diuina. Denique oculorum tantumodo meminit, & dentium (ni fallor) quia Meſſiam hominibus ſibi dilectiſſimis arridētem contemplabatur. Riſus enim in oculorum maximè hilaritate, & in ore cernitur modeſtè ita aperto, vt dentium candor appareat. Iſaac autem noſter, id eſt, riſus Chriſtus eſt. huic vaticinio aliud de tempore aduentus Meſſiæ cognoſcendo adiecit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. Quod iam explicatum eſt.

Pſalm. 44. *Dētes Chriſti, & doctrina.*

Hæc prædixit Iacob de Meſſia, cum filio ſuo Iudæ extremum vale diceret, eò quòd ex Iudæ ſtirpe eſſet oriundus, quam ob cauſam tribus hæc cæteris eſt prælata. Cum ex Ægypto iter in Paleſtinam facerent Iſraelitæ ſub vexillis quatuor, primum ad orientalem partē vexillum ferebat tribus Iudæ, vt traditur Nu. 2. Cum caſtra mouebantur, hęc præcedebat: Num. 10. Cum munera in dedicationem altaris offerrentur. Numer. 7. princeps tribus Iuda Nahaſſon prima die obtulit. Poſt mortem Ioſue, vt dicitur Iudicum 1. cum cōſuluiſſent filij Iſrael Dominum de duce creando, reſpondit Dominus: Iudas aſcendet, ecce tradidi terram in manu eius. Conſuluerunt iterum Iudic. 20. de eligendo Imperatore ad bellum gerendum cū tribu Beniamin, hoc acceperunt oraculum, Iudas ſit dux veſter.

Iud. 1. *Iud 20.*

Præſtabat hæc tribus cæteris, hominum multitudine, vt conſtat ex numerationibus populi, quæ Nume. 1. & 26. commemorantur. & ex lib. 2. Reg. 24. quo capite cum Ioab Dauidis imperio populum numeraſſet, numerumq; ad Regem retuliſſet, inuēta ſunt de Iſrael octingēta millia virorum fortiū, qui educerent gladium, & de tribu Iuda quingenta millia pugnatorum.

Præſtaſſe etiam videtur fortitudine, ipſum quidem illius parentem Iudam fortiſſimum fuiſſe prædicant ſacræ literæ, 1. Paralipom. 5. illis verbis: Porrò Iudas, qui erat fortiſſimus, &c. Hebræi aiunt tribum Iudæ cæteris formidantibus, primum mare rubrum intraſſe. Qua de re Hierony. in Commentarijs Oſeæ 11. Tradunt, inquit, Hebræi huiuſcemodi fabulam, in exitu Iſrael ex Ægypto, quando ex alia parte mons, ex alia rubrum mare, & ex alia Pharao mis cingebat exercitus, & incluſus populus tenebatur, cæteris tribubus deſperantibus ſalutem, & aut reuerti in Ægyptum, aut bellare cupientibus, ſolus Iudas fideliter ingreſſus eſt mare, vnde & Regnum meruit accipere. Hæc ille.

Tribus Iuda præſtantior cæteris. *1 Paral. 5.* *D. Hieron.*

Præſtabat nobilitate. nam hæc erat tribus Regia. Vnde illud Pſal. 56. Iuda Rex meus. quod Chaldæus interpretatur,

tur, Iudas mihi Regem ſuppeditabit, & illud Iacob 49. Non auferetur ſceptrũ de Iuda. item illud 1.Paralip. 5. Iudas qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos, de ſtirpe eius principes germinati ſũt, pertinebat quidem Regnum ad Ruben, eo ꝙ primogenitus eſſet; verũ quia, vt ſcriptum eſt Geneſ.35. cum patris vxore habuit rem, hac dignitate priuatus eſt, traditumq́; ius Regni tribui Iudæ.

Regnũ cur ablatum à tribu Rubẽ primogeniti. Gen. 35.

Pertinebant namq; ad primogenitũ in primis duæ hęreditatis partes, etenim Deuter. 21. præcipit Deus, vt primogenito filio quamuis ortus ſit ex vxore exoſa, duplicia cuncta tradantur. iuxta hanc partitionem interpretatur Cardinalis Caietanus, verba illa Eliſei ad Eliã 4.Reg.2. Obſecro, vt fiat in me duplex ſpiritus tuus, ideſt, obſecro, vt duplicem mihi ſpiritus tui portionem, tanquam primogenito filio, hæreditatis loco relinquant. Theodoret. in Geneſin quæſt.77. Primogeniti, inquit, primam, & duplicem portionẽ accipiebant, &c. His duabus partibus mulctatus eſt Ruben ob crimen patratum, dataq́; ſunt dilectiſſimo Iacob filio Ioſeph, quod memoriæ proditum eſt. 1.Paralip.5.his verbis: Ipſe Ruben fuit primogenitus Iacob, ſed cum violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph, & non eſt ille reputatus in primogenitum, &c. Hæc cauſa eſt, cur Ioſeph duas tribus conſtituerit, Ephraim, & Manaſſæ, quia duæ ſortes hæreditate illi obuenerant. vnam poſſedit Ephraim, alterã Manaſſes vice patris Ioſeph, quamobrem nõ appellatur vlla tribus Ioſeph, ſed filiorum eius, Ephraim, & Manaſſæ, cum tribus numerantur. Ioannes tamen Apocal. 7. tribum Ephraim, tribum Ioſeph nominauit.

Deut. 21.

4.Reg.2. Duplex hæreditatis pars primogenito tradebatur.

Theodoret.

1.Paral.5. Cur filij Ioſeph duas tribus conſtituerint.

Regnum quoque, vt diximus, ad primogenitum ſpectabat, & Sacerdotiũ, vt ſcribit Hierony. in traditionibus hebraicis in Geneſ.49. & docet Chaldæus Paraphraſtes eodem capite, ſic enim interpretatur illa verba Iacob: Rubẽ primogenitus meus, prior in donis, maior in imperio. Ruben, inquit, tu accepturus eras tres partes, primogenituram, ſcilicet, ſacerdotium, & regnum. quaſi

D. Hieron. Chaldæus Paraphr. Regnum et ſacerdotiũ ad primogenitum pertinebant. Gen. 49.

E diceret Iacob: Rubẽ tu ratione primogenituræ in donis prior eras, quia duæ tibi hæreditatis partes debebãtur, maior eras in imperio, quia regnum, & ſacerdotium ad te attinebant. Sed regno quoq;, & ſacerdotio ſpoliatus pęnas violati paterni thori dedit, id quod Iacob addidit illo ca.49. Effuſus es, inquit, ſicut aqua non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Chaldæus ſic interpretatus eſt. Quia ſecutus es voluntatem tuam, F ſicut aqua effuſa non proficies, neq; accipies portionem ſuperexcreſcentem. Hieronym. in quæſt. hebraicis ſic: Peccaſti, quaſi aqua, quæ vaſculo non tenetur, voluptatis impetu effuſus es, &c. Ideò non creuit Ruben, imò decreuit, ſacerdotij, regniq; iure amiſſo. Sacerdotium Leuitis datum eſt, regnum tribui Iudæ, quam iccircò regiam appellauimus. Ex ea præſtantiſſimus ille Rex Dauid, Salomon, Ezechias, cæteriq́ue Reges, ad captiuitatem vſque Babylonicam, orti ſunt. Nec verò Babylo- G nico exilio mulctatam extingui paſſus eſt Deus, quin potius in patriam reſtituit, multiſque beneficijs cumulauit, quouſque totius ſpes orbis Chriſtus ex ea ortus eſt.

Chaldæus.

D. Hieron.

Ex hac verò tribu oriturum hũc Solem ille forſitan locus adumbrabat, in quo caſtra in ſolitudine Iudas metabatur. Orientalem enim plagam tenebat tribus Iudæ, vt iam diximus, videlicet adumbrans ex ea tribu ſplendidiſſimũ Solem oriturum, qui ſuo fulgore totũ terrarum orbem illuminaret. Ipſum H quoq, nomen hebræũ יהודה Iehudah, ſignificaſſe videtur tribum Iehudah fore oſtium, per quod Deus humana natura iudutus orbem ingrederetur. Nomẽ enim Iehudah, omnes quatuor literas continet nominis illius ineffabilis Iehouah, quod à numero literarũ tetragrammaton Grȩci, Latini quadriliterũ vocant, vt perſpicuũ eſt hebraicè ſcientibus. nam punctorum nulla habetur ratio. Addita præterea eſt litera ד daleth, quæ oſtium ſignificat, vt indicaretur Deum, cui nomẽ, Iehouah erat, per Virginem ex tribu Iuda, tanquam per oſtium, in terras ingreſſurum.

Vide

Digitized by Google

Virgo Deipara. Vide quàm bene omnia congruant, Iehudæ tribus in orientali plaga caſtra mentatur, ſuo nomine Dei nomen cõplectitur, & literam addit ד, quæ ſignificat oſtiũ, quia nimirum Deus per Virginẽ, tanquam per portã illam Ezechielis, quæ ad orientalẽ plagã vergebat, mundũ introiuit. Tribus Iudę oriẽtalis eſt, & oſtium nomine prefert. Virgo ex tribu Iuda oſtium eſt, oſtium, inquam, orientale, de quo Ezech. 44. Porta, ait Dñs, hæc clauſa erit, non aperiet, & vir nõ tranſiet per eã, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eã, eritq; clauſa principi, &c. Ambroſius lib. de *D. Ambro.* inſtitutione Virginis, c. 7. Quæ, inquit, eſt hæc porta, niſi Maria? ideò clauſa, quia virgo. porta igitur Mariã, per quã Chriſtus intrauit in hunc mundũ, quando virginali fuſus eſt partu, &c. Et c. 8. Hęc porta, inquit, ad Orientem aſpiciebat, quoniam verum lumen effudit quę generauit Orientem, peperitq; ſolem iuſtitiæ. Hæc Ambroſius.

CAPVT II.

An Chriſtus ſit ortus ex tribu Leui?

Dvbitare quis poterit, num ex tribu Leuitica fuerit Chriſtus oriundus? partem affirmantem ſic probabit. Virgo Chriſti mater cognata fuit Eliſabethæ, vt verba angeli indicant: Ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit, &c. At Eliſabetha ex tribu Leuitica fuit orta, vt docet Lucas 1. Vxor, *Luce 1.* inquit, illius, id eſt, Zachariæ, de filiab. Aaron, & nomen eius Eliſabeth: filiæ enim Aaron dicebantur, quæ ab Aarone Summo Pontifice ex tribu Leui originem ducebant, ergo Chriſtus cognatus erat Eliſabethæ, ac proinde ex tribu eadem Leuitica. Idem confirmabit, quia Chriſtus ſummus eſt Rex, & ſummus quoq; ſacerdos, ergo, rationi conſonat, vt ex tribu regia, quia Rex Regum, & ex tribu ſacerdotali, quia pontifex eſt pontificum originẽ habuerit.

D. Auguſt. Fauſtus hæreticus Manichæus apud Auguſtinum lib. 23. contra Fauſtum ca. 4. aſſeruit patrem Deiparę virginis Ioachim fuiſſe ſacerdotẽ. Sed infauſti hæretici, impium & infauſtum dictũ execramur. Impium enim eſt ſentire patrem virginis fuiſſe ſacerdotem, nam ſi ſacerdos fuit ex tribu Leui orginẽ abſolutè ac præcipuè duxit, aliter ſacerdos eſſe nõ poſſet. Quod ſi pater virginis trib. fuit Leuiticæ, cõſequitur eiuſdem tribus fuiſſe virginem, ac proinde Chriſtum; nam tribus denominatio à Patre præcipue ſumitur. Chriſtum verò Leuiticæ tribus non fuiſſe oſtendit Paulus ad heb. 7. Manifeſtũ, inquit, eſt, quod ex Iuda ortus eſt Dominus, in qua tribu nihil de ſacerdotib. Moyſes locutus eſt. Idem; Chriſtus de alia tribu eſt, de qua nullus altario præſto fuit, id eſt, Chriſtus non eſt de tribu Leui, ex qua ſacerdotes creantur, ſed de alia, ſcilicet de tribu Iuda, ex qua nullus unquam fuit ſacerdos. *Chriſtus nõ fuit ex leuitica tribu.*

Præterea in libello quodam de ſacerdotio Chriſti, qui adnectitur commentarijs Euthymij in Euangelia, & apud Suidam verbo, Ieſus Chriſtus, dicitur Chriſtus fuiſſe ſacerdos antiquæ legis, & cooptatus in numerum ſacerdotum. Id quod eiſdem Pauli teſtimonijs planè refutatur. nemo enim ſacerdos eſſe poterat, aut in numerum ſacerdotum cooptari, qui à tribu Letiuica non eſſet ortus.

D. Auguſt. D. Auguſtinus de conſenſu Euangeliſtarum lib. 2. cap. 2. ex vtraq; tribu Iudæ & Leui Chriſtum ortum arbitratur quoniã, inquit, ſacerdotale virginis genus non tacetur, inſinuãte Luca, quod cognata eius eſſet Eliſabeth, firmiſſimè tenendũ eſt carnem Chriſti ex vtroq; genere propagatam, & regum ſcilicet & ſacerdotum. idem ſentit in libr. 83. quæſt. quæſtione 61. & in quæſtionibus lib. Iudicum. quæſt. 47. ſequitur eandem ſententiam Beda Luc. 1. ad verba illa: Ecce Eliſabeth cognata tua. D. Th. 3. p. q. 31. ar. 2. ad ſecund. Iulianus Pomerius lib. 3. contra Iudæos, Eucherius in lib. queſtionum noui Teſtamẽti, Greg. Nazianz. in carmine de Chriſti genealogia, D. Ambroſius de benedictionibus patriarcharum, c. 3. Andreas Cretenſis Archiepiſcopus Ieroſolymitanus in encomio Virginis Deiparæ, D. Hilarius Canone primo in Matthæum. *Chriſtus abſolute extribu Iuda fuit, habuit aliquam cognationẽ cũ tribu leui.*

Qua ratione id fieri potuit, docet Auguſt.in lib.citato 83.quæſtionum,q. 61. Alia, inquit,erat origo ſacerdotalis,quæ per vnum ex filijs Dauid ſicuti aſſolet, de tribu ſacerdotali matrimonium ſortientem ,effecerat , vt Maria de vtraque tribu,id eſt, regia, & ſacerdotali,cognationem duceret, &c.Exiſtimat ergo Auguſt. aliquem virum ex poſteris Dauidis, & progenitorib.virginis tribus Iudæ,matrimonium iniiſſe cum fœmina ſacerdotali tribus Leuiticæ, idque effectum,vt virgo ex vtraq; tribu eſſet oriunda, & cognata Eliſabethæ.

B

D.Hippolytus Epiſcopus apud Nicephorum lib.2.cap.3.D.Annã docet fuiſſe ſacerdotis filiam, qui Matthan appellaretur,ſororesq; habuiſſe eandem D.Annam duas, ex altera illarum ortã Eliſabetham: Tres, inquit, fuere ſorores filiæ Matthan Sacerdotis, & Mariæ cõiugis eius,prima Maria,ſecunda Soba,tertia Anna appellabatur.primæ filia fuit Salome,ſecundæ Eliſabeth,tertiæ Annæ filia fuit Virgo beata.Hæc ex Hippolyto,Abulenſis quæſ.28.in caput primum Matthæi: Multi, inquit,volũt, quòd Anna mater Dominæ noſtræ fuit ex tribu Leui , & illud magis tenetur. Hæc ille.Alij ſcribunt , Emerentianam quandam Stoloni cuidã nupſiſſe, & ex illo filias duas D.Annã, & Iſmeriã perperiſſe.Annã Ioachimus duxit vxorẽ, Iſmeriã alius quidam cum duxiſſet,Eliſabetham Baptiſtæ matrem genuit. Ego ſequor id,quod ex præcepto Sixti Quinti Põtificis Maximi Eccleſia recitat,in feſto D.Annæ die,Anna Virginis Dei genitricis mater , Gaziri filia ex tribu Iuda , in Bethlehẽ oppido Iudææ nata,Ioachimi fuit vxor,qui & ipſe ex eadẽ tribu Galilæus erat ex Nazareth, ambo ex ſtirpe regia, &c. Quamuis autem tam D. Anna , quàm Iochimus ex tribu Iuda regia orti ſint,potuit tamen vel vterque,vel alter aliquem habere progenitorem ex tribu Leuitica, cuius ratione Chriſtus dici poſſit à Leuitica tribu aliquo modo ortus . Abſolutè enim ex tribu Iuda ortus dicendus eſt , vt etiam docet D. Auguſtinus in lib.83.quæſtionum,q.61.A Dauid,in-

C

D

E

D. Auguſt.

A quit,in duas familias,regiam,& ſacerdotalem origo diſtributa eſt , quarum regiam deſcendens Matthæus,Sacerdotalem aſcendens Lucas ſecutus eſt , vt Dominus noſter, Rex , & Sacerdos noſter, & cognationem duceret de ſtirpe ſacerdotali,& non eſſet tamen de tribu ſacerdotali,id eſt,de tribu Leui,ſed eſſet de tribu Iuda,id eſt,de tribu Dauid, ex qua nemo intendit altari . Hæc Auguſtinus. Eodem quoque loco rationẽ reddit,cur oportuerit Chriſtum non eſſe ex tribu Leui ſacerdotẽ.Oportebat, inquit,vt euacuaturus ſacrificia,quę ſecundum ordinem Aaron in Leuitico Sacerdotio fiebant , non eſſet de tribu Leui, ne ad ipſam tribum , & ad ipſum ſacerdotium,quod temporaliter vmbra erat futuri,pertinere videretur mundatio peccatorum,quam Dominus oblatione holocauſti ſui,quod in veteri ſacrificio figurabatur,impleuit,&c.

Cur autem congruum fuerit , Chriſtum ex Leuitica tribu aliquo modo oriri,rationem reddit Beda illam , cuius iam ſuprà meminimus . Quia ſcilicet, Rex eſt, & Sacerdos.Vnde,inquit,& in vtraque tribu Chriſma per legem myſticum celebrabatur , Chriſti nimirum nominis,& generationis prænuntium. Exiſtimat Beda, vnctionem,quæ ſacerdotibus , ac regib.in veteri lege adhibebatur,typum fuiſſe vnctionis,& nominis Chriſti,quod vnctum ſignificat; prænuntiaſſe præterea,ipſum Chriſtũ, id eſt,vnctum,ex duabus illis tribubus, quib. ſolennis erat vnctio,naſciturum. Auguſtin.quoque de conſenſu Euangeliſtarum lib.2.c.2.Vnctionem Sacerdotũ & Regũ, Chriſti,id eſt,vncti nomen adumbraſſe docet . Firmiſſimè, inquit , tenẽdum eſt, carnem Chriſti ex vtroq; genere propagatam,& regum ſcilicet, & ſacerdotum,in quibus perſonis apud illum populum Hæbreorum etiam myſtica vnctio figurabatur, id eſt , Chriſma,vnde Chriſti nomen elucet , tanto antè etiam illa euidentiſſima ſignificatione prænuntiatum,&c. *D. Auguſt.*

Duobus argumentis, quæ initio propoſita ſunt,ex dictis,quid reſpondendũ ſit, liquet.Fuit enim Virgo Eliſabethæ cognata, quod aliquis ex virginis progeni-

genitoribus vxorem duxerit fęminam ex tribu ſacerdotali, vel ꝙ aliqua fęmina ex virginis familia, & tribu Iudæ nupſerit ſacerdoti. Vnde factũ, vt Chriſtus ex vtraq; tribu ſit oriundus, quia Rex eſt ſummus, & Pontifex Maximus. An autẽ tribui Iudę fas fuerit cũ tribu Leuitica inire matrimonia, infra inueſtigatur.

Luc. 1 I. *Euthym.*

CAP. III.

An Chriſtus à ſolis Iudæis, an etiam à gentibus ſit oriundus.

RESpondemus, non ex Iudęis ſolùm ſed ex gentibus quoq; originẽ habere Chriſtũ, id ꝙ eius oſtendit Genealogia, in qua non Iudæi ſolũ, verũ ethnicæ quoq; fœminæ numerantur. Etenim Rex ille Iudæorum Regũ origo, decus, & maximum ornamentũ Dauid, ex fęminis ethnici ortus ẽ, ex Rahab quæ Chananæa mulier fuit, vt memorię proditum eſt Ioſuæ 2. Iſraeliticoſq; exploratores excepit, ac tutata eſt, & ex Ruth Moabitide, quæ nupſit Booz Dauidis proauo, fuitq; ipſius Dauidis proauia. Cum ergò Chriſtũ ex Dauide originẽ ducere ſit compertum, perſpicuũ quoque eſt, non ex Iudæorum tantũmodò ſed ex Ethnicorum quoq; genere ortũ. Quamobrem Iſaias cap. 16. precatur vt ex Moabitis Meſſias emittatur: Emitte, ait, Agnum dominatorem terræ, de petra deſerti, ad montẽ filiæ Sion. Agnus terræ dominator Chriſtus eſt, qui peccata mũdi tollit, petram aũt deſerti D. Hieronymus, & Rupertus Ruth eſſe interpretantur, at veriſimilius eſt petrã, id eſt, rupem deſerti appellari numero ſingulari pro plurali, ipſas regionis Moabiticæ rupes, ipſaſq; ſolitudines, rupib. plenas, ꝗppe quæ Arabiæ petreæ pars ſit: ex hac ſolitudine, ex his paſcuis mitti poſtulat Eſaias agnũ, ex his rupibus & petris petram Chriſtum. Lyranus vult petram nomẽ eſſe ciuitatis, ex qua Ruth erat oriunda. quidquid ſit, vates precatur emitti Meſſiam ex Moab, id eſt, è medio gentium, vt intelligamus Meſſiæ ſanguinem, quo redempti ſumus, etiam à gentibus emanaſſe. quod Eccleſia canit in quodam ex reſponſoriis Dominicę ſecundę aduẽtus: Gaude, & lætare Iacob, quia de medio gentium Saluator tuus veniet, &c.

Ioſue. 2. *Chriſtus ortus eſt etiã ex gentibus* *Iſaia* 16. *D. Hieron.* *Rupertus.*

Quemadmodum ad ædificandum Salomonicum templum non Iudęi ſolum, verum Ethnici quoque Tyrij operam contulerunt, ſic etiam ad extruendum diuinitatis templum, id eſt, corpus Chriſti, quod ille Ioannis 3. templum vocat, ſoluite, inquit, templum hoc, id eſt, corpus, vt Euangeliſta exponit, & tribus diebus reædificabo illud, non Iſraelitæ tantummodo, ſed gentes etiam conuenerunt. Rationi enim conſonum erat, vt qui gentibus ſalutem erat allaturus, ex ipſis etiam gentibus oriretur. Sed hac de re loquentem D. Ambroſ. audiamus in commentarijs capit. 3. D. Lucæ. Rectè (ait ille) Sanctus Matthæus per Euangelium gentes ad Eccleſiam vocaturus, autorem ipſum Dominum gentilitiæ congregationis alienigenarum generationem ſecundum carnem aſſumſiſſe memorauit, vt iam tunc eſſet indicium, quod illa generatio ederet gentium vocatorem, quem ſequeremur omnes, ex alienigenis congregati, relinquentes paternam domum, & dicentes ei, qui nos, ad Dei cultum vocaret, vt Paulo, aut cuicunque Epiſcopo: Populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus, &c. *Ioan.* 3.

Sunt hæc extrema verba Ruth, cui Ambroſius ſimilem eſſe affirmat Eccleſiam gentium: In Ruth (inquit) noſtrum omnium, qui collecti ex gentibus ſumus, ingrediendi in Eccleſiam Domini figura præceſſit. Enim verò vt Ruth populo Moabitico, patriiſque ritibus relictis, veri Dei religionem complexa eſt, ſic Eccleſia nationis, & cognationis ſuæ oblita, ſimulachrorum cultu abiecto, Deo vero Chriſto adhæſit. quod à regio vate conſiliarium accepit, Pſalm 44. Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domum Patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum. Felix obliuio, quæ memoriam Dei, & pulchritudinem ſummo Regi

Ruth. 1. *Ruth Eccleſiæ typus* *Pſal.* 44.

Digitized by Google

Chriſto concupiſcendam parit, infelix mundi memoria, quæ Dei obliuionem, animique fœditatem affert. oblita eſt Ruth populum ſuum, & domum patris ſui, inclinauit aurem ſuam monitis ſocrus ſuæ Noemi, ideoque Booz nupſit, fuitque Dauidis magni illius regis, Chriſtique Optimi ac Maximi progenitoris proauia. De Ruth hæc Chryſoſtomus homil. tertia in Matthæum: Cõſidera, inquit, ea, quæ in Ruth facta sũt noſtri figuram fuiſſe. hęc enim erat alienigena, & in extremam delapſa paupertatem, ſed videns ipſam Booz nec ob ipſius pauperiem deſpexit, nec ob impietatem gentis exhorruit, ſicut etiã Chriſtus Eccleſiam ſuſcipiens, & alienigenam & magnorum oppreſſam egeſtate bonorum, ſuo conſortio copulauit. Sed quemadmodum Ruth niſi reliquiſſet parentes, niſi domum contempſiſſet, & gentem, & patriam, nunquam tali fuiſſet nobilitata connubio, ita Eccleſia, non ante amabilis efficitur ſponſo, quam priorem conuerſationem relinquat. Hæc Chryſoſtomus.

D. Chriſoſ.

Rahab verò Chananæa è ciuitate Iericho, quæ Dauidis fuit atauia materq; Booz, fide valuit, vt Paulus docet ad ad Hebræos 11. Fide, inquit, Rahab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Laudatur etiam à Iacobo cap. 2. Epiſtolæ, ex operibus: Rahab, inquit, meretrix nonne ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiẽs nuntios, & alia via eijciens? Meretrix quidem erat, qua in re gentes cum idolis fornicantes adumbrauit, ſed vt ait Chryſoſtomus Homil. 5. de pœnitentia: Erat in fornice, velut in volutabro cõfuſa Margarita, aurum in luto abiectũ, flos ſpinis confoſſus, per fidem verò viuam Margarita è volutabro, aurum è luto, flos è ſpinis emerſit. Rahab (ait Chryſoſtomus) Eccleſiæ figura fornicatione dæmonum olim inuolutæ, exploratores ſuſcipientis, non à Ioſue, ſed à Chriſto miſſos: Noui (inquit Ioſue ſecundo) quoniam Deus veſter in cœlo ſurſum, & in terra deorſum, & præter eum non eſt Deus, &c.

Rahab Eccleſia vmbra.

D. Chriſoſ.

Ioſue 2.

Vox etiam illa Ioſue ſexto, Sola Rahab meretrix viuat cum vniuerſi, qui cum ea in domo ſunt: Eccleſiam ſolã, eiuſque filios victuros, qui fidem cum charitate & operibus coniungerent, præſignabat. Illa quoque exploratorum verba cap. 2. typica ſunt: Qui oſtium domus tuæ egreſſus fuerit, ſanguis ipſius erit ſuper caput ipſius.

Ioſue 6.

Quicunque enim Eccleſiæ oſtium à Chriſti fide deficiens egreditur, æternæ mortis pęnas luit. funiculus item coccineus è feneſtra Rahab in ſignum ſalutis appenſus, multum myſterij continebat, fore videlicet, vt purpureo Chriſti ſanguine è cruce pendentis Eccleſiæ ſalutem conſequeretur. Ambroſius in libro de Salomone capit. 5. Quod ſigno cocci ſignata eſt Rahab, qui color figuram Chriſti ſanguinis indicabat, & quòd euerſionem ciuitatis euaſit, Eccleſiæ typum habuit, quæ per ſanguinem Chriſti ruinam mundi iſtius non meruit, &c. Thodoretus ad Hebr. 11. Quemadmodum Rahab ſignum ſalutis accepit funem coccineum: ita Eccleſia per ſanguinem Domini æterna bona eſt aſſecuta. Prætereà cognita eſt ab Iſraelitis domus Rahab ex ſigno coccineo, cognoſcitur ab omnibus terræ nationibus domus Eccleſiæ ex ſigno crucis purpureo. Pendebat ante feneſtram Rahab funiculus rubeus, pendet ante feneſtras, id eſt, oculos omnium Chriſtianorum crux, & ſanguis Chriſti. Aſpicientes (inquit Paulus ad Hebr. 12.) in autorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, &c. Rupertus in librum Ioſue capite decimo ſecundo: Funiculus (inquit) coccineus in feneſtra ligandus, titulus eſt dominicę paſſionis, inter oculos Eccleſię iugiter pingendus, ſanguineum eſt crucis ſignaculum, iugiter pingendum in fronte eius, &c.

D. Ambr.

Thodore.

ad Heb. 12

Rupertus.

CA-

CAPVT IV.

Ex qua familia ortus ſit Christus.

EX familia Dauidica ortum Chriſtum, ipſo ſole clarius eſt. Quamobrem in diuinis literis, & filius Dauidis, & nonnunquàm Dauid appellatur. *Luc. 1.* Lucæ 1. Dabit illi Dominus Deus (ait Angelus) ſedem Dauid patris eius. Ierem. 23. Suſcitabo Dauid germen *Ierem. 23.* iuſtum, ideſt, filium. Iſaiæ 11. Egredietur *Iſa. 11.* virga de radice Ieſſe, ideſt, virgo Deipara veluti pulcherrima virga è radicibus Ieſſe, qui pater Dauidis fuit naſcetur, & flos odoris ſuauiſſimi, omniumque morborum medicamentum Chriſtus. *Chriſtus ex familia Dauid.* de eadem radice aſcẽdet. ad Rom. *Ad Ro. 1.* 1. Factus eſt ei ex ſemine Dauid, ſecundum carnem. Nõ latebat Meſſiæ genus Phariſæos, nam interrogati à Chriſto Matth. 22. Quid vobis videtur de Chriſto, ideſt, Meſſia, cuius filius eſt? *Matt. 22.* Reſponderunt, Dauid. Ipſis etiam turbis hoc *Matth. 12.* notum erat. nam vt dicitur Matth. 12. Stupebant omnes turbæ, & dicebant, nunquid hic eſt filius Dauid? ipſi cæci *Matth. 9.* hoc videbãt, Matth. 9. Secuti ſunt Chriſtum duo cæci clamantes, & dicentes, miſerere noſtri fili Dauid.

Hunc filium pollicetur Deus Dauidi per Nathanum vatem 2. Regum 7. illis *2. Reg. 7.* verbis: ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius, ipſe ædificabit domũ nomini meo, ideſt, Eccleſiam, & ſtabiliam thronum regni eius, vſque in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Quæ verba duplicem continent ſenſum, alterum humiliorem de Salomone, alterum ſublimiorem de Chriſto, quem nobis Paulus aperuit ad Hebræ. 1. Tanti filij cum accepiſſet pollicitationem Dauid, animo gratiſſimo locum ingreſſus, in quo arca teſtamenti illo tempore aſſeruabatur, debitas gratias egit. Quis, inquit, ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me hucuſque? ab humilitate ducit initium, abijcit ſe, à Deo in altum ſublatus, capacioremque per humilitatem ad plura recipienda beneficia efficit.

Quis ego, inquit, ſum, vilis homunculus, quem ad tam celſum regiæ dignitatis gradum euexiſti? Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo Dòmine Deus, niſi loquereris etiam de domo ſerui tui in longinquum, iſta eſt enim lex Adam, ideſt, hominis, Domine Deus, vt ſcilicet, domum ſuam cupiat eſſe perpetuam.

Nullus vnquàm Rex eam vidit, aut videbit domus perpetuitatem, quam vidit Dauid. Cæterorum enim regum omnes domus, ſceptra, filij, pereunt tandem, omniſque fucata totius orbis regnorum gloria, veluti nubium ſplendor repentè diſparet, filij autem Dauidis, id eſt, Chriſti regnum, poteſtas, gloria erit ſempiterna, Has miſericordias Dauid canit Pſalm. 88. Miſericordias, inquit, Domini in æternum *Pſalm. 88* cantabo, quia ſcilicet, æternæ miſericordiæ æterno cantico dignæ ſunt. Quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur in cœlis, in Chriſto ſiquidem qui in cœlo eſt, ędificium quoddam, vel templum æternæ miſericordiæ, ſummo artificio Deus fabricauit, propitiatorium quoddam ex auro puriſſimo conſtruxit, refugij quandam ciuitatem ad quam confugientes miſericordiam conſequantur, ædificauit. Præparabitur veritas tua in eis, ideſt, promiſſorum tuorum veritas in cœlis eſt firmata, atque fundata, quemadmodum cœli ſunt omnis corruptionis expertes, ſic veritas tua. vel, in cœlis ſempiternus Chriſtus ſedebit, & cõſtitueẽ, in quo promiſſa tua exolues. Sequitur Dei promiſſio: Diſpoſui teſtamentum, ideſt, pactum de Chriſto, electis meis Abrahamo, Iſaaco, Iacobo: Iuraui Dauid ſeruo meo vſque in æternum; præparabo ſemen tuum, & ædificabo in generatione, & generationem ſedem tuam. Et infra: Ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cœli, quòd perpetuum eſt. Et Thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, ideſt, ſempiternus erit thro-

Digitized by Google

thronus,& ſummo fulgore præcellẽs, E quemadmodum Sol ac Luna Pſal.131.Iurauit Dominus Dauid veritatem, & nõ fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, &c.

Pſal. 131.

Verbis item Dauidis nouiſſimis (vt alia omittam) quæ 2.Reg.cap.23. continentur, pactum hoc diuinum celebratur. ea quia eximia ſunt, & intellectu difficilia, libet explicare. Hæc ſunt (legitur eo capite) verba nouiſſima, quæ dixit Dauid filius Iſai, dixit vir cui cõſtitutũ eſt de Chriſto Dei Iacob, egregius pſaltes Iſrael. Spiritus Domini F locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam, &c. His verbis docet Dauid ſe prophetam,& ſuauiſſimũ eſſe Iſraelis pſaltem, quippe qui ſuauiſſimos Pſalmos ſpiritu afflatus diuino cõpoſuerit. Docet præterea ſibi conſtitutum eſſe de Chriſto Dei Iacob, ideſt, ſtatuiſſe Deum ex ipſius ſemine Meſſiã mittere. Deinde de Meſſia addit hæc: Dixit Deus Iſrael mihi, locutus eſt, locutus,inquam, eſt, ſequitur de Meſſia, fortis Iſrael,Hebraicè צור tſur, ideſt, petra Iſrael,ſcilicet erit Meſſias, iuxta G illud Pauli prima Corinth. 10. Petra autẽ erat Chriſtus, dominator erit hominũ,iuſtus dominator in timore Dei.

Verba Dauidis nouiſſima.
2.*Reg.*23.

1.*Cor.* 10.

Sicut lux auroræ oriente ſole manè abſque nubibus rutilat, & ſicut pluuijs germinat herba de terra,ideſt erit ſimilis Meſſias Soli orienti ſereno cœlo, nullis obſcurato nubib.& pluuiæ optatæ. ſicut lux ſolis orientis rutilat, ſic lux Meſſię clariſſima totó rutilabit orbe, & ſicut pluuijs germinat herba de terra, ſic per illius doctrinam germinabit gratia,& virtus de mundo. eiſdẽ H ſimilitudinibus vſus eſt Oſeas cap. 6. Quaſi diluculum,inquit,preparatus eſt egreſſus eius,ſcilicet Meſſiæ, & veniet quaſi imber nobis temporaneus, & ſerotinus,terræ. Pluuia temporanea dicitur ea,quæ è cœlo fluit eo tempore, quo ſementem faciunt agricolæ,ſerotina quæ ſegetes ad maturitatem perducit: Chriſtus pluuia eſt temporanea,& ſerotina, quia & primam gratiam nobis donat,& vſque ad fructum, & gloriam, perſeuerantiam. Huic pluuiæ, & ſementem debemus, & ſegetem gratiæ, & meſſem gloriæ. Sequitur de pacto.

Oſeas 6.

Nec tanta eſt domus mea(ait Dauid) apud Deum,vt pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum,ideſt, non propter nobilitatem, & ſplendorẽ domus meæ, mecũ iniuit Deus pactum æternũ de Meſſia,ex meo genere orituro,ſed propter bonitatẽ, ac miſericordiam ſuam. Iis adiungit verba plena deſiderij Meſſiæ: Cuncta, inquit, ſalus mea, & omnis voluntas, ideſt, omne deſiderium, Meſſias eſt, ab eo tota ſalus mea pẽdet, ille mihi vnus eſt in optatis. Septuagint. ſic vertunt: Omnis ſalus mea,& omnis voluntas in Domino. quæ verſio noſtræ expoſitioni fauet. Additur: Nec eſt quidquam ex eo,quod non germinet, vt eſt in Complutenſi editione,ideſt,nihil eſt ex Meſſia,quod non ſit fructum magnum mũdo pariturum,opera omnia,verba omnia,omnes Meſſiæ cogitationes, germinabunt mundo, gratiamq́; afferet vberrimam.Aliter legitur in vulgata editione correcta, quæ ſequenda eſt: Nec eſt quicquam ex ea, quod non germinet, ideſt,ex voluntate Dauidis, quia præuidebat ille ſuam voluntatem, ſuumq́ue de Meſſia deſiderium, non ſine fructu relinquendũ,ſed cumulatiſſimè explendum: ait: Neque eſt quicquam ex ea voluntate mea de Meſſia,quod non germinet,ideſt,quod non efficiatur à Deo, & perueniat ad opus: efficiet enim Deus quæcunque opto de Meſſia. non erit mea voluntas aliqua in re irrita ac vana, non fruſtrabitur Deus ſpem,& voluntatem meam. Tandem de Iudæorum quoque populo vaticinatur, eumque cum ſpinis confert, quas è terra promiſſionis Deus euulſit: Præuaricatores autem, inquit, ideſt, qui in Meſſiam fuerint præuaricati, quaſi ſpinæ euellentur vniuerſi: Meſſias germinabit, hoſtes autem eius ſicut ſpinæ eradicabuntur, &c.

Ex his cõſtat Chriſtum à Dauidis familia ducere originem, quod ipſe etiã *Apoc.*22. teſtatur Apocal.vltimo: Ego, inquit, ſum radix, & genus Dauid, ideſt, à Dauide radicẽ,& genus traho. & Zacha- *Luc.* 2. rias Baptiſtæ pater: Erexit,inquit,cornu ſa-

Digitized by Google

nu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui, ideſt, Deus extulit fortiſſimum, & ſalutiferum Meſſiæ regnum ex familia Dauidis, eriget ſceptrum & cornu potentiſſimum crucis, quo ventilabit hoſtes Meſſias ex domo Dauidis. Sed dubium eſt non vulgare, an a Dauide per Salomonẽ originem Chriſtus habeat, an per alium filium? cui nos infrà reſpondebimus. Illud nunc obſeruandũ, Chriſtum ſecundum humanitatem filiũ eſſe Dauidis, quia virgo Deipara eius mater, Dauidis filia eſt, ſecundum diuinitatem verò Dominum eſſe Dauidis, iuxta illud Pſalm. 109. Dixit Dominus

Pſal. 109. Domino meo, ſede à dexteris meis, à Dauide appellatur Chriſtus, Dominus, quia non ſolum homo erat, verum etiã Deus; quod cum Phariſæi ignorent,

Matt. 22. Matth. 22. Chriſto roganti: Si Dauid vocat eũ Dominũ, quomodo filius eius eſt? Reſpondere non potuerunt.

D. Auguſt. Auguſt. Pſal. 54. Chriſtus, inquit, filius Dauid eſt ſecundum carnem, Dominus Dauid ſecundum diuinitatem, &c. Nec tamen ſecundum diuinitatem ſolummodo, ſed ſecundum humanitatẽ C etiam cum diuinitate copulatam Dominus eſt Chriſtus Dauidis: & omnium hominũ, quia omnium eſt redemptor, omnium Rex ac pontifex Maximus. eſt item Dauid radix Chriſti, quia à Dauide ortus eſt Chriſtus, veluti à radice arbor pulcherrima, fructuque pleniſſima ſuauiſſimo, eſt & Chriſtus radix Dauidis, vt dicitur Apoc. 22. quia à Chriſto veluti radice quidquid ſucci, ideſt, gratiæ, habuit Dauid, traxit, Iſa. 53. Aſcen-

Iſa. 53. det ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti, aſcendit Chri- D ſtus à Dauide natus, coram Iudæorum populo, veluti virgultum, quod in arborem euaſit pulcherrimam, & veluti radix gratiæ totius, ac gloriæ. Sed ad Euangeliſtas iam veniamus.

CAP. V.

De Libro generationis Chriſti.

CHriſti Genealogiã deſcripſit Matthæus cap. 1. & Lucas cap. 3. Matthæus hinc ſui duxit Euãgelij initium.

A Liber generationis Ieſu Chriſti, quia primum, quod in hiſtoria requiritur, genus eſt eius, de quo agitur principis. Lucas poſtquã de baptiſmo egit, Chriſti Genealogiam ſubiecit, vt inſinuaretur in baptiſmate renaſci hominem, nouumque ac cœleſte genus adipiſci. Præterea, quia Patris cœleſtis atque æterni, præclariſſimæque illius vocis fecerat mentionem, qua è cœlo dilectiſſimum filium affatus eſt: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi. Ioſephi quoque facere voluit mentio- B nẽ, qui Chriſti pater putabatur, eiuſq; Genealogiam contexere.

Liber generationis Ieſu Chriſti.
D. Thom.

Ambiguum eſt quid illa Matthæi verba ſignificent, Liber generationis: videtur enim Euangeliſtam ſuum librum generationis Ieſu Chriſti appellare, cum tamen hęc Chriſti generatio, parua quædam tantæ ſcripturæ portio ſit. Reſpondet D. Thomas hoc modo: Matthæus, qui ſcripſit Hebræis, inſcribendo modum Hebræorum ſeruauit. conſuetum eſt autem apud Hebręos libros ſuos à principio intitulare, ſicut dici- C tur Geneſis, quia ibi agitur de generatione, &c. Eodem modo reſpondent Lyranus, & Carthuſianus. Itaque aiunt Hebræorum Matthæum ſecutum morem, qui libros ab ea re denominant, de qua initio libri agitur. cum igitur initio Euangelij de Chriſti generatione agatur, merito liber generationis CHRISTI nominatum eſt.

Hebræi libros à primis verbis ſolent nominare.

At hic mos falſo Hebræis tribuitur, non enim libros ſolent à rebus nominare, de quibus in principio librorum ſermo eſt, ſed à primis verbis ſiue di- D ctionibus, quemadmodum iuris periti decretorum, ac decretalium capita, ab initijs ipſorum capitum denominant. Liber Geneſis ab Hebræis, dicitur bereſith, ideſt, in principio, Exodus, veelle Semoth, ideſt, & hæc nomina, Leuiticus, vaicra, ideſt, & vocauit, quia hæ dictiones initia ſunt voluminum. Geneſis, Exodus, Leuiticus, & cætera nomina Græcorum ſunt, non Hebræorum.

Euthym.
D. Chryſ.

Vnde non rectè dixit Euthymius Matth. 1. à Moſe appellatum eſſe librum Geneſeos. D. Chryſoſtom. homil.

ſecunda, in Matth. propterea putat, librum Euangelij appellari librum generationis Ieſu Chriſti, quia omnium geſtorum Chriſti, & omnium bonorum caput, & radix, eſt generatio Chriſti humana: Librum, inquit, generationis vocat Matthæus, quia totius diſpenſationis caput, & radix, atque principium omnium nobis in hoc conſiſtit bonorum, omni ſiquidem admiratione pleniſſimum eſt, & ſuper ſpē, expectationemque mortalium, quod Deus homo factus eſt, hoc autem impleto illa omnia, quæ ſequuntur, iuxta ordinem, & rationem conſequuntur. Hæc ille. Et Euthym. Reliquum (ait) eſt, vt ab hac præcipua parte, Euāgeliſta totum librum generationis librum vocauerit.

Liber generationis quis dicatur.

Geneſ. 5.

Reſpondemus paucis dubio propoſito: Matthæum noluiſſe hunc titulum, Liber generationis, toti Euangelij libro præfigere, ſed huic tantummodò Chriſti Genealogiæ, quaſi dicat, hæc eſt enarratio, vel ſcriptura generationis Meſſiæ, hic eſt Catalogus eorum, à quibus duxit originem. Quemadmodum Geneſeos quinto, dicitur: Hic eſt liber generationis Adam, ideſt, hic eſt Catalogus eorum, quos Adam primus homo generauit, quorum deinde nomina, & generationes ſequuntur. Nec enim illud caput liber eſt propriè, ſed Catalogus Obijcies nomen libri non ſignificare Catalogum, ſed longius aliquod volumen. Reſpondemus, Hebraiſmum eſſe, cum liber pro breui aliqua ſcheda, vel Genealogia vſurpatur. nam nomen Hebræum ספר ſepher, quo Matthæus vſus eſt, non ſolum volumen longius, ſed breuem etiā ſignificat ſchedulam, vt colliges ex capit. 32. Ieremiæ, emiſſe dicitur eo capite Ieremias agrum, venditionis verò ſchedam librum ſæpè appellat, Hebraicè ſepher. Similiter paruus libellus repudij, appellabatur liber: Iſaiæ 50. Quis eſt hic liber repudij matris veſtræ, quo dimiſi eam? &c. Hanc interpretationem ſequuntur Abulenſis capit. 1. in Matthæum, Maior, Gagneius, & Ianſenius. Ijs adde fuiſſe, vt conijcio, in more poſitum, vt Iudæi ad

Ierem. 32.

E hunc modum Genealogiæ cuiuſuis Catalogum inchoarent: Liber generationis Iacob, vel Ioſeph, &c. morem igitur ſuorum ſecutus eſt Matthæus, & Chriſti Genealogiam, vt cæteri incipiebant, ſic incepit. Liber generationis Ieſu Chriſti, ideſt, progenitorum, ex quibus ſecundum carnem Chriſtus eſt generatus.

Cum autem Chriſtus duas habeat generationes; alteram diuinam, alteram humanam, Matthæus librum humanæ generationis deſcripſit, diuinam Ioan- F nes (vt iam expoſuimus) intonuit. diuina ex Patre eſt ſine matre, humana, ex matre ſine Patre. Tria viderat orbis generationis genera, quæ Auguſtinus numerat ſermo. 16. de Natiuitate Chriſti. Primum ſine viro, & fœmina, ſcilicet, Adami. Secundum, ſine fœmina, ſcilicet Euæ. Tertium ex patre, & matre, quomodo omnes generamur. Quartum reſtabat Chriſti, ex matre ſine patre, quod omnibus generationibus ſalutem afferret. Primus homo (ait Auguſtinus) non eſt G natus, ſed factus, patre nullo, nulla matre, ſed Deo operante, hæc hominis prima conditio.

Auguſt.

Secunda conditio, ideſt, procreatio à condendo, eſt, qua creatur fœmina, ſcilicet Eua, de latere viri, ſcilicet, Adami. Tertia conditio eſt, qua natus eſt homo ex viro, & fœmina. Quarta eſt Dei, & hominis, qua natus eſt Chriſtus ſine viro de fœmina. Iam erat conditio vna ſine viro, & fœmina ſcilicet Adami, iam erat altera de viro, ſcilicet Adamo, fœmina, H ſcilicet Eua, iam erat tertia de viro, & fœmina: Quarta reſtabat ſine viro de fœmina. Sed iſta quarta liberauit tres: prima enim, & ſecunda ruerunt, tertiam de ruina genuerunt, in quarta ſalutem inuenerunt. Hæc Auguſtin. Salutem ergò omnibus generationibus attulit quarta hæc generatio, cui Cardinalis Hugo accommodat illud Geneſ. 15. Generatione quarta reuertentur huc, generatione quarta reuerſi ſunt filij Abrahami in Palæſtinam è captiuitate Ægyptiaca liberati, per generationem quoque quartam,

Quadruplex generatio.

Gen. 15.

tam, vt eſt explicatum, filij Adami reducti ſunt in gratiam Dei, à Dæmonis ſeruitute in libertatem aſſerti.

Produxit Deus primum Adamum, non ſolum nulla peccati macula inquinatum, verum iuſtitiæ etiam originalis, & virtutum omnium, ac ſcientiarum decore exornatum. Produxit Adamus nos longè aliter, iuſtitia, virtutibuſque, ac ſcientijs ſpoliatos, & atra peccati labe infectos. Serpebat originalis criminis per omnes generationes contagio, naſcebamur omnes non ex Deo, ſed ex ſanguinibus, & voluntate carnis, & voluntate viri, nec vlla temporis diuturnitate vaneſcere labes illa, nec vllis manibus elui poterat.

Adhibuit generationibus Adami primi, remedium generatio Adami ſecundi, à quo non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo diuina quadam regeneratione, omnium peccatorum maculis elutis regeneramur.

Richardus Victorinus. Non omittam hoc loco, quod Richardus Sancti Victoris, de hac generatione notauit lib. primo de Emmanuele prima parte capit. 12. De ſexu (ait) fortiori fragilior producitur, quando de Adam Eua formatur, ſic ſtatus ſtatum ſequitur, & meliore ſublato deterior ſubintroducitur. prior fuit ante peccatum, ſecundus poſt peccatum. hic autem è conuerſo, de infirmiori ſexu fortior gignitur, quando de altera quaſi Eua, quæ verè eſt mater omnium verè viuentium, ſecundus Adam generatur, ſic hic poſt vnum ſtatum alius exurgit, & deteriori melior ſuccedit, & prior quidem ante reſurrectionem, ſecundus poſt reſurrectionem.

Adumbrabat ergo ex ſententia Richardi, illa fœminæ imbecillioris ex viro præſtantiori productio, ſtatum illum præſtantiſſimum, quem innocentiæ appellamus, in deteriorem, multoque imbecilliorem alium ſtatum, in quem decidimus, degeneraturum. Hæc verò præcellentiſſimi hominis, ac Dei, ex Virgine generatio, innuit hunc deteriorem. in quo nunc ſumus, ſtatum,

A in alium multò meliorem, cœleſtem, ac diuinum, poſt iudicium per Chriſtum eſſe mutandum.

Secundum diuinam generationem Chriſtus vnum tantum habet genitorem, ipſumq; ingenitum, at ſecundum humanam, multos habet progenitores à quibus longa quadam ſerie ſiue Genealogia per Virginem Deiparam ortus eſt. eos Matthæus, Lucaſq; quamuis diuerſo modo, veriſſimè tamẽ vt docebimus, numerarunt. Quod ſi obijcias ad Heb. 7. dici Chriſtum ſimilem ſacer-
B doti Melchiſedech, qui Rex pacis fuit, ſine patre, ſine matre, ſine Genealogia, proinde Chriſtum non habere Genealogiã. Reſpondeo, Chriſtum ſecundum diuinitatẽ ἀγενεαλόγητον eſſe (ſic Græcè Paulus loquitur) id eſt, ſine Genealogia, Genealogia enim progenitorum multorum eſt enumeratio, multos aũt progenitores ſecundum diuinitatem Chriſtus non habet. Secundum humanitatem verò Genealogiam habet, à Matthæo Lucaque contextam.

Hæc Theodoretus, cum locum Pau-
C li notatum explanat, his verbis docet: *Theodoret.* Dominus Chriſtus eſt ſine matre, vt Deus, ex ſolo enim patre eſt genitus, ſine patre autem, vt homo, ex ſola enim matre Virgine per partum editus eſt, ſine Genealogia eſt, vt Deus. Nõ enim habet opus Genealogia, qui eſt ex ingenito patre genitus. Hæc ille. hæſitas ignorans cur Melchiſedech, qui homo fuit Chananæus ſine patre dicatur, ſine matre, ſine Genealogia: Reſpondetur, propterea dici, quod in diuinis literis huiuſcemodi Genealogia non extet,
D neque enim docetur quiſnam Melchiſedech pater, quæ mater, quinam fuerint maiores. Sed de Melchiſedech alio loco copioſius dicetur.

Diuiſio libri generationis in 3. Teſſaradecadas. Diuidit Matthæus hunc generationis librum in tres (vt Hieronymus appellat) Teſſaradecades, id eſt, quaterdenas. Omnes, inquit, generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim, ecce primam & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim hæc ſecunda, & a tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum,

genera-

generationes quatuordecim, hæc tertia. De qualiber ergo Teſſaradecade, & de quatuordecim illius progenitoribus eſt dicendum.

Prima Teſſaradecas.

CAP. VI.

De Dauide, & Abrahamo.

1 Theſſaradecas, ſiue quaternio.

PRima Teſſaradecas, complectitur progenitores Chriſti quatuordecim, Abraham, Iſaac, Iacob, Iudam, Phares, Efron, Aran, Aminadab, Naaſſon, Salmon, Booz, Obed, Ieſſe, Dauid, quorum primus eſt Abraham, vltimus Dauid Rex. hos duos in ipſo Genealogiæ veſtibulo collocat Matthæus, vltimum verò, id eſt, Dauid, antefert primo Abrahamo, ſic enim ſcribit: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham: huiuſce ordinis præpoſteri ratio quæritur. Ordo præpoſterus (ait Hieronymus) ſed neceſſariò commutatus, ſi enim primum poſuiſſet Abraham, & poſtea Dauid, rurſus ei fuerat repetendus Abraham, vt generationis ſeries texeretur. ratio ſit, poſteriori loco Abrahamum nominauit Matthæus, quia in hac Genealogia hoc obſeruat, vt nomen progenitoris bis coniunctim, nullo alio interpoſito progenitore, repetat, hoc modo: Salomon genuit Roboam, Roboã autem genuit Abiam, Abias autem genuit Aſa. Aſa autem genuit, &c. Vides nomina Salomonis, Roboam, Abiæ, & Aſæ, bis nullo alio genitore interiecto reperita. Id in cæteris quoque reperies. Si ergò Matthæus Abrahamum Dauidi præpoſuiſſet, huiuſmodi repetitionẽ ſeruare non potuiſſet. Sic enim ſcripſiſſet: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Abraham, filij Dauid, Abraham genuit Iſaac, &c. Interieciſſetque ante nominis Abraham iterationem ipſum Dauidem, vt cernis. Vel, vt Hieronymus obſcuris illis verbis dixit, rurſus ei fuerat repetendus Abraham, vt generationis ſeries prædicto filo rexeretur, repetendus, inquam, hunc in mo

Cur Matt. Dauidẽ præpoſuerit Abrahamo.

E dum: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Abraham, filij Dauid, filij Abraham, Abraham autẽ genuit Iſaac, &c. Sed hæc repetitio parum fuiſſet venuſta: Præterea illo ordine præpoſtero fugit Matthæus falſum ſenſum, q poſſet ex recto ordine elici. Si enim ſic ſcripſiſſet: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Abraham, filij Dauid, ſignificare videretur Abrahamum eſſe filium Dauidis.

Non habent hæ rationes locum, ſi dixeris, Matthæum ſignificare voluiſ-
F ſe Chriſtum eſſe filium Dauidis, qui Dauid filius fuerit Abraham, ideòque non præpoſtero, ſed recto ordine ſic ſcripſiſſe: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham, hoc eſt, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, qui Dauid fuit filius Abrahami. Quem ſenſum ſequitur Caietanus, & Ianſenius. Sed mihi magis placet ſententia Hieronymi, Chriſtum appellari filium Dauidis primum, deinde Abrahami. Iecit enim Euangeliſta quoddam veluti fundamentum Genea-
G logiæ totius, ſcribens in primis Meſſiã eſſe filium Dauidis, & Abrahami. Fuit autem alia quoque ratio præcipua, cur Dauidem Abrahamo præpoſuerit: Videlicet quia Dauidis filius Meſſias expectabatur ab omnibus, atque adeò filius Dauid appellabatur, vt ex Euangelijs conſtat. Hoc igitur, quod Iudæi in generatione Meſſiæ maximè requirebant, ante omnia initio Genealogię opus fuit proponere, idque deinde progenitoribus enumeratis confirmare.

Cur autem reliquis prætermiſſis ho-
H rum duorum filium Euangeliſta nuncupari, rationem reddit D. Hieronymus, quia ad hoc tantum facta eſt de Chriſto repromiſſio. Pluribus tamen factam de Meſſia repromiſſionem, probatur, quia Hieronymus, ait Abrahæ factam repromiſſionem, illis verbis Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, id quod veriſſimũ eſt, vt conſtat ex Paulo ad Galat. 3. atqui eadem promiſſio ijſdem verbis facta eſt, Iſaaco Geneſ. 26. & Iacobo, Geneſ. 28. ergo non Dauidi ſolum, & Abrahamo, ſed pluribus facta eſt de

D Hieron.

Cur dicatur Chriſtus filius Dauid & Abrahami.

Geneſ. 22.
Ad Gal 3.
Gen 26.
Gen 28.

Chriſto

Chriſto promiſſio. non eſt ergo ſatis firma Hieronymi ratio, niſi quis velit promiſſionem factam Iſaaco, & Iacobo, promiſſionis potius Abrahæ factæ fuiſſe confirmationem, quam nouam promiſſionem.

Dixerim hos duos in ipſo Genealogiæ limine locatos, quia alter, id eſt, Dauid peculiari ratione Meſſiæ pater dicebatur, ex cuius familia Meſſias eſſet oriturus, alter, id eſt, Abrahamus totius Iſraeliticæ Gentis caput erat, fons & origo. Prætereà, quia his duobus præcipuè Chriſtus promiſſus eſt, ex eo rum genere mittendus. Promiſſio Abrahamo facta extat Geneſ. 12. & 22. Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.

Promiſſiones de Meſſia.

Gen. 12.
Gen. 22.

Huius promiſſionis explanationem infrà ſubijciam. Fuit illa iureiurando confirmata. Quamobrem iuſiurandū dicitur à Zacharia in Cantico: Iuſiurandum, inquit, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, &c. Similem in modum promiſſionem iuramento Dauidi ſanciuit Pſalm. 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hanc promiſſionem vocat Iſaias cepit. quinquageſimo quinto, pactum, & miſericordias Dauid fideles: Feriam, inquit, vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles, hoc eſt, miſericordias perpetuas, conſtantes, & ſtabiles Dauidi promiſſas. has ille miſericordias canit Pſalmo 88. Miſericordias, inquit, Domini in æternum cantabo, &c. Lege, quæ ſupra diximus lib. hoc, ca. 4. de familia Meſſiæ.

Luca 1.

Pſal. 131.

Pſal. 88.

Quia ergo Abrahamus Iſraeliticæ gentis caput erat, & origo, ducit ab eo Genealogiæ initium Matthæus, deſcenditque velut per gradus quòſdā vſque ad Ioſephum Virginis Dei paræ

A ſponſum. Abraham, inquit, genuit Iſaac, &c. Iudæorum parens Abrahamus fuit ſummis virtutibus exornatus, quem Deus ex Vr Chaldæorum urbe, in Palæſtinam euocatum multis affecit beneficijs. Vnde illud Iſaiæ 51. Attendite ad petram, vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci, de qua præciſi eſtis, attendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad Saram, quæ peperit vos, quia vnum vocaui eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum, &c. Petram appellat Abraham, ex quo veluti è lapicidina Iu-

De Abraham.

Iſai 51.

B dæi inſtar lapidum ad ædificandum populum exciſi ſunt, cauernam verò lacus, ſimilem in modum Saram Abrahæ vxorem vocat, quia ex eius utero is populus veluti è latomia præfectus eſt. Petra igitur Abrahamus, ideoque meritò in ipſo huius Genealogiæ fundamento veluti primus lapis collocator, cæteriq; illi adnectuntur, quouſq; ad lapidem illum angularem, id eſt, Chriſtum perueniatur, qui ut dicitur Pſal. 117. Factus eſt in caput anguli.

Abraham lapis prim᷒ Genealogiæ Chriſti.

Pſal. 117.

C Petra Abrahamus optimo iure dicitur, quia fidei fuit conſtantiſſimæ, propter quam à Paulo ad Romanos quarto, pater credentium appellatur, eò quòd fidei illius veſtigia ſectentur. Signum, inquit, accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio, vt ſit pater omnium credentiū per præputium, ut reputetur & illis ad iuſtitiam, & ſit Pater circumciſionis, non ijs tantum, qui ſunt ex circumciſione, ſed & ijs, qui ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ. Eſt ergò Abrahamus

ad Rom. 4.

D Iudæorum quidem parens carnalis, per carnem; Chriſtianorum uerò parens eſt ſpiritalis per imitationem. Fides autem, quæ in illo prædicatur à Paulo eo capite, fides fuit de Chriſto venturo. Contra ſpem, inquit, in ſpem credidit, ut fieret Pater multarum gentium, &cæt. Credidit Abraham fore, vt eſſet ipſe Pater multarum gentium, non Iudæorum tantum, ſed etiam Chriſtianorum, ut ex eodem capite colligitur: at Chriſtianorum Pater eſt per Chriſtum, ergo fidem tunc habuit de Chriſto.

Abraham pater credētium.

Obijcies

Digitized by Google

Obijcies fidem Abrahæ de filio fuiſſe ex vxore ætatis prouectæ ſuſcipiendo, ſic enim eodem capite Paulus: Non infirmatus eſt in fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum ferè centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ, &c. Reſpondetur, hanc fidem, de Chriſto fuiſſe, credidit enim filium ſe procreaturum ex vxoris vulua emortua, cuius ex ſtirpe Chriſtus, per quem fieret pater multarum gentium, naſceretur dices Paulum loqui de fide, quæ Abrahamo dicitur reputata ad iuſtitiam. Gene. 15. at fides illa de propagatione ſeminis erat, non autem de Chriſto. Reſpondetur, coniunctam fuiſſe fidem de Chriſto cū fide de multiplicando ſemine, per Chriſtum enim erat multiplicandum ſemen ſpiritale, per Iſaac carnale.

Fides Abraham in Chriſtum.

Geneſ. 15.

Eduxit Deus Abrahamum foras, vt dicitur Geneſeos decimo quinto, tempore nocturno, & ait illi: Suſpice cęlum, & numera ſtellas, ſi potes, & dixit ei, ſic erit ſemen tuum: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. credidit, inquam, Abraham Deo pollicenti ſeminis multiplicationem, maximè ſpiritalis per Chriſtum. de ſemine enim ſpiritali verba hæc interpretanda ex Paulo ad Roman. quarto, colliges.

ad Rom. 4.

Sic erit ſemen tuum præcipuè ſpiritale per fidem, ſicut ſtellæ cœli, quas vides innumerabiles. Fidem itaque de Chriſto habuit, & in Chriſtum Abrahamus, quæ in illis quoque verbis maximè cernitur: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. in ſemine tuo, id eſt, in Chriſto, vt Paulus interpretatur ad Galatas tertio, Abrahæ, inquit, dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. non dicit, & in ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Sed totius promiſſionis verba exponamus.

ad Gal. 3.

Per memetipſum iuraui dicit Dominus, &c. Summi momenti promiſſio hæc eſt, cui Deus addit iuramentū, & quidē ita eſt. quid enim maioris vnquam momenti fuit, quàm Verbi incarnatio? Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. De Chriſto ſenſu ſublimiori hæc intelligenda ſunt, vt Origenes intellexit: De Chriſto (ait Origenes) dicitur: Multiplicabo ſemen tuum; quis iam expoſitione indiget, vt ſciat, ſemen Chriſti quomodo multiplicetur, qui vidit à finibus terræ vſque ad fines terræ, propagatam prædicationem Euangelij, & nullum penè eſſe iam locum, qui non ſemen verbi ſuſceperit? hoc namque, & in initijs mundi præfigurabatur cum diceretur Adæ: Creſcite, & multiplicamini. Hæc Origenes. Multiplicauit Deus ſemen Abrahami, id eſt, Chriſtum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam. Ex Chriſtianis enim, qui à Chriſto ſpiritalem originem ducunt, quidam ſtellis cœli ſimiles euadunt, quorum cum Paulo conuerſatio in cęlis eſt, terreni alij, aridi, infœcundi, meritò cum arena conferuntur.

Promiſſio facta Abrahamo de Meſſia.

Gen. 22. *Origenes.*

Additur: Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Expugnauit enim Meſſias ciuitates, quas hoſtes per idolorum cultum, aliaque flagitia obtinebant, expugnauit Tartarum, hoſteſque tartareos ſubegit. Sequitur: Et benedicentur in ſemine tuo, id eſt, in Chriſto, omnes gentes terræ. Dei enim benedictionem omnibus terræ nationibus ſanguine ſuo promeruit Chriſtus. ideoque merito hæc promiſſio Abrahamo tunc facta eſt, cum ad aram filium immolare voluit, qui paſſionis Chriſti typus fuit. Ad Epheſ. 1. Benedictus Deus (ait Paulus) & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos, in omni benedictione ſpiritali, in cœleſtibus, in Chriſto, ideſt, per Chriſtum. benedicere autem dicitur Deus cum beneficijs afficit, ipſaque dona Dei benedictio appellantur. Omnem itaq; benedictionem, omneq; donum ſpirituale gratiæ, & gloriæ per Chriſtum conſequimur, nam in ſemine hoc Abrahæ omnes gentes terræ benedicuntur.

Gen. 22.

ad Ephe. 1.

Habemus Abrahamum iure optimo petram dici propter fidei conſtantiā, meritoq; in Genealogia Chriſti veluti fundamenti lapidem collocari.

Lapidē fundamentalē Abraham Deus ſigno notauit circūciſionis.

Quod ſi lapis primus, quem Rex in funda-

fundamento ponit, magni alicuius ædificij, quod decernit extruere, regis ſigno exornatur, id quoq; in primo hoc noſtræ Genealogię, totiuſq; Iſraelitici populi lapide factum reperiemus.

Statuerat ſummus cœli rector templum omnibus ſeculis admirandum, id eſt, Chriſti humanitatem ex Iſraelitico populo exædificare, primum in fundamento lapidem Abrahamum collocauit, regioq; ſigno decorauit. id ſignum circumciſio eſt: Signũ accepit (ait Paulus ad Rom. 4.) circumciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei.

ad Rom. 4.

Impreſſum autem eſt in membro generationis proptereà, quòd ex Abrahamo Meſſias progenerãdus eſſet. Quemadmodum ſignum diluuij nunquam amplius terram diſſipaturi in nubibus, vnde aquæ manant, dedit Deus Noe, Geneſeos nono, ſic ſignum ſeminis, in quo omnes gentes erant benedicendę, id eſt, Chriſti, ſine viri opera per multos progenitores orituri, in ea corporis parte impreſſit, vnde emanat ſemen. quod ille Autor antiquus ait, qui queſtiones ſcripſit ex veteri teſtamento, quæ Auguſtino tribuuntur, quæſtione duodecima. Credens (inquit) Abraham ſe filium habiturum, in quo omnes gentes benedicerentur, illa in parte ſignum accepit, per quam generatio fit filiorum, &c. Et Rupertus lib. quinto in Geneſ. cap. 31. Conſtat (inquit) quòd fœdus ipſum, vel fides, quę Abrahæ ad iuſtitiam reputata eſt, in promiſſione ſeminis, in eſt, Chriſti extitit, in quo benedicentur omnes gentes; hoc nempè eſt, quod credidit Abraham, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Qua ergò in parte corporis, fidei huius ſignaculum magis congruè daretur, quã in ea per quam ſemẽ ipſum naturaliter traijcitur? illic vtiq; cõgruẽtius ſignaculũ poſuit ſponſor, & promiſſi ſui debitor Deus, vt & ipſe ꝑmiſſionis, & homo expectationis ſuæ, ſem per commoneretur. Hæc Rupertus.

Rupertus.

Circumciſio.

Signum prætereà fuit circumciſio cum ſanguinis coniunctâ effuſione; vt ſanguinem à Meſſia fundendum adumbraret; membriq; illius voluptates per caſtimoniam circuncidendas, & cum

A ſpiritalibus commutandas præmõſtraret. Præter hæc, Auguſt. lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 26. circuncíſionem ſignum fuiſſe cenſet, renouãdæ per Chriſtum naturæ, diffuſa gratia: Quid aliud circuncíſio ſignificat (ait Auguſtin.) quam vetuſtate exuta naturam renouatam? & quid aliud, quam Chriſtum octauus dies, qui hebdomada completa, id eſt, poſt Sabbatum, reſurrexit? parentum mutantur, & nomina, omnia reſonant nouitatem, & in teſtamento veteri obumbratur nouum, &c.

D. Auguſt.

B Aliud quoque ſignum huic primo lapidi impreſſum eſt, vt ſcribitur Geneſ. 17. Cum enim Patriarcha Abram appellaretur abſque media aſpiratione, quod nomen patrem excelſum ſignificat; אב, ab enim pater dicitur Hebræis, רם ram verò, excelſus, literam nomini, Deus, vnam, nempè ה he aſpirationem, non ſine maximo myſterio adiecit. Geneſ. 17. Eris (inquit) pater multarum gentium, nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham, quia Patrem mul-

Nomini Abram, addidit Deus literã unã.

C tarum gentium conſtitui te. Dicebatur igitur אברם Abram, poſteà aſpiratatione adiecta dictus eſt אברהם Abraham, id eſt, Pater multitudinis, vel multarum gentium per Chriſtum. Nomen ducitur ex ſententia Pagnini à tribus dictionibus, אב ab, רב rab, המון & hamon. Ab, ſignificat Patrem, rab multum, hamon multitudinem, ſiue populum, quaſi dicatur, Pater multi populi. Aliter deriuari poteſt, à nominibus, ab, ram, & hamon. ab, ſigni-

D ficat Patrem, ram excelſum, hamon multitudinem; detrahitur ex ram, mem, & ex hamon, vltimum, on, ſicque Abram, id eſt, Pater excelſus multitudinis. Geneſ. 15. ratio nominis Hebraicè ſic redditur המון גוים נתתיך כי אב ki ab, hamon goim netatica. id eſt, quia Patrem multarum gentium dedi te.

Itaque Deus nomini Abram inſeruit literam ה he, quæ ex quatuor illis eſt, ex quibus nomen Dei tetragrammaton, id eſt, quatuor literarum, cõflatur. literæ ſunt tres, ſcilicet, יוה, iod, vau, he; punctorũ.n. ratio non habetur.

Nominis Ieboua myſterium.

Sed,

Sed, he, geminatur, ideoq; nomen dicitur quadriliterum. tres literę diuini nominis, tres oſtendunt Sanctiſſimæ Trinitatis perſonas. litera prima, י iod, teſte Hieronymo in prologo Threnorũ, principium ſignificat. tertia ו vau, cõiunctio eſt copulans. Iod ergò Patrem indicat cæterarum perſonarum principium, & primam in Sacroſancta Triade perſonam. tertia litera, ו vau, copulans coniunctio, tertiam perſonam Spiritum ſanctum innuit, qui amor dicitur copulans, & nexus. litera verò ſecũda, ה he duplex eſt, quia ſecunda Trinitatis perſona duplicem habet naturam, diuinam, & humanã; aſpiratio eſt, quia vt Hieremias ait Threnorum quarto, Spiritus oris noſtri, id eſt, flatus, & aſpiratio oris noſtri, eſt Chriſtus Domin⁹, hebraicè Iehoua, id eſt, De⁹. Galatinus lib. 2. cap. 10. vult, he, ſignificare, eſſe, filioque Dei conuenire, quia per illum, vt Ioannes ſcribit, omnia facta ſunt, & habent eſſe. homines autem per Chriſtum duplex habemus eſſe, tũ naturæ, tum gratię. D. Hieronymus in Prologo Threnorum, literam, he, latine interpretatur, iſtam, ita vt ſit demonſtrans. Significat prætereà, he, idem quod ecce, quaſi perſonam illam demõſtraret, quæ erat incarnanda. Hæc igitur litera, he, nomini Abrahã, & nomini vxoris Sarah, ex nomine Dei ineffabili adiecta eſt, vt ineffabile incarnationis myſterium innueret, ſecundam videlicet perſonam illa ſecunda litera ſignificatam, ex Abrahami genere carnem aſſumpturam.

Thren. 4. *Galatinus.* *D. Hieron.* *Cur litera he addita ſit nomini Abram.*

Id ipſum mirabilis ille iuriſiurandi modus oſtẽdit, quod à famulo Abrahamus flagitat Geneſeos vigeſimoquarto. Pone (inquit) manum tuam ſubter fœmur meum, vt adiurem te per Dominum Deum cœli, & terræ, vt nõ accipias vxorẽ filio meo de filiabus Chananæorum, &c. Cum fidem iuramento obſtringimus, manum Euangelio imponimus rei maximè ſacræ; Abrahamus ſeruo iuſiurandum ſuſcepturo, manum fęmori ſuo iubet ſupponere. quid in illo fœmore inerat ſacrum, quod manus tangeret iuraturi? latebat Meſſiæ ſanguis, & origo, ex fœmore Abrahami orituri; ſic enim Scriptura loquitur Exod. 1. Erant omnes animæ eorũ qui egreſſi ſunt de fœmore Iacob ſeptuaginta, &c. Id eſt, qui orti ſunt ex Iacob. Auguſtinus ſerm. 75. de tempore. Sic (inquit) dixit Abraham ad puerum ſuum, mitte manum tuam ſubter fœmur meum, tanquàm diceret, mitte manum tuam ad altare, aut ad arcam teſtamenti, aut ad templum Domini, & iura mihi, fœmur tangebat, & per Deũ iurabat; non enim errabat Abraham, ſed quia ſpiritu prophetiæ repletus, nouerat de ſemine ſuo Chriſtum cęli, & terræ Dominum naſciturum, ideò quando ſeruus fœmur illius tangebat, non per carnale membrum, ſed per Deum iuramenta præſtabat. Quia Abrahã genuit Iſaac, Iſaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudam, de cuius ſemine Chriſtus Dominus natus eſt. Hæc ille. Ambroſius item lib. 1. de Abraham c. 9. Per fœmur generationẽ intelligimus, generatio autem Abrahæ Chriſtus eſt. Gregorius; Manũ ſub fœmore ponere iubet Abrahamus, quia per membrum illud deſcẽſura fuit caro Chriſti. Hieronymus in quæſtionibus hebraicis; Tradunt (inquit) hebræi, quod famulus in circunciſione Abrahami iurarit; nos autem dicimus iuraſſe eum in ſemine Abrahæ, id eſt, in Chriſto, qui ex illo naſciturus erat, &c. Hæc de Abrahamo ſint ſatis ad Iſaacum, & Iacobum faciamus gradum.

Geneſ. 24. *Exod. 1.* *D. Auguſt.* *Cur ſeruus iuraturus, ſubter fœmur Abrahami manum miſerit.* *D. Ambr.* *D. Gregor.* *D. Hieron.*

CAP. VII.

De Iſaac, Iacob, Iuda, & Phares.

Secundus in hac genealogia genitor Iſaac eſt Abrahami filius. Abraham (inquit Matthæus) genuit Iſaãc. Nulla fratris Iſmaelis mentio fit, propterea quòd ad Meſſię genus nihil attinet. Geneſ. 21. In Iſaac vocabitur tibi ſemen; id eſt, non per Iſmaelem ancillæ filium, ſed per Iſaac filium liberæ ſemẽ tuum ſpiritale propagabitur, & carnale, à quo Meſſias orietur. Fuit autem Iſaac, & progenitor, & typus præclarus Meſſiæ, vt docet Paulus ad Heb. 11. Abraham (inquit) Iſaac in parabolam accepit,

Geneſ. 2.

accepit, id eſt, in ſimilitudinem, & typum Chriſti. Iſaacum antequàm naſceretur promiſit Deus Abrahamo, quamobrem ad Gal. 4. dicitur per repromiſſionem natus, ſic Chriſtus antequàm in orbem veniret Patribus promiſſus eſt. Abrahamo centenario natus eſt Iſaac in ſenectute; ſic populo Iſraelitico Abrahæ ſemini centenario, in ipſa eius ſenectute, poſt tot reges, & duces, ſub rege alienigena Herode, natus eſt Meſſias. Rupertus in hunc ſenſum interpretatur verba illa Abrahami Geneſ. 17. Putas ne centenario naſcetur filius? quaſi diceret, hactenus cum floreret rerum ſtatus, temporibus regũ nobilium, non venit Chriſtus; nunc ſeniũ quoddam generis Abraham (ablatum eſt enim ſceptrum de Iuda) putas ne ergò nunc veniet, qui mittendus eſt? Hęc ille.

Ad Gal. 4. *Rupertus. Iſaac Chriſti typus.* *Geneſ. 17.*

Præterea quẽadmodum Iſaacum non naturæ vires, ſed repromiſſio Dei, & miraculum, ex ſterili genuit; ſic Chriſtum non naturæ facultas, ſed altiſſimi Dei potentia, ex virgine produxit, iuxta illud Angeli ad Virginem; Virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Viſitauit vt dicitur Geneſ. 21. Dominus Saram ſicut promiſerat, & impleuit, quæ locutus eſt, concepitque, & peperit filium in ſenectute ſua, &c. Sic Virginem Mariam viſitauit, ſicut promiſerat Patribus, & impleuit quæ locutus eſt, concepitque ex Spiritu ſancto, & peperit filiũ Meſſiam. Sara peperit in ſenectute ſua, Virgo peperit in virginitate ſua; mirabile eſt filium parere in ſenectute, ſed multò mirabilius Meſſiam parere in virginitate, id eſt, conſeruata corporis perfectiſſima integritate. Sara principem ſignificat, Maria non princeps ſolũ, ſed regina quoque eſt orbis vniuerſi. nomẽ ipſum Iſaac riſum ſonat, Chriſtus mundi totius riſus eſt, & gaudium. Rupertus lib. 5. in Geneſim cap. 35. Hoc, inquit, nomine rectè Chriſti, ſeminis Abrahæ, fœlix natiuitas ſignificatur, qui vniuerſitati ſanctorum, quorum ex carne vera caro, & verus homo ipſe eſt, ſẽpiterni riſus, & interminabilis gaudij cauſa eſt, &c. Riſum fecit mihi Deus (ait Sara Geneſ. 21.) quicunque audierit, corridebit mihi. Quid aliud eſt; Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo; quam riſum fecit mihi Dominus? Quicunque autem in Virginem collata beneficia audit, corridet illi, & de tã to filio congratulatur. beatam enim illam dicunt omnes generationes, quia fecit illi magna, qui potens eſt. Nonne Virgini corriſit Eliſabetha, cum Spiritu ſancto plena Lucæ 1. exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres & benedictus fructus ventris tui? Nonne, quod maius eſt, infans Ioãnes Virgini quoque corriſit, cùm in matris vtero lætitia exilijt? Addit Sara Geneſ. 21. Quis auditurus crederet, ꝙ Sara lactaret filium? addit virgo, Quis auditurus, abſque fidei diuino lumine, crederet Virginem lac ex vbere de cęlo pleno, ipſi Deo & homini ꝓpinaſſe?

Geneſ. 21. *Rupertus.* *Geneſ. 21.* *Geneſ. 22.* *Paſſio Chriſti.*

Iam verò paſſionis Meſſiæ, quæ eſt imago illuſtrior, quàm Iſaac? Geneſ. 22 Tolle (ait Deus Abrahamo) filiũ tuum vnigenitum, quem diligis, Iſaac, & vade in terram viſionis, atque ibi offeres eum in holocauſtum, ſuper vnum montium, quem monſtrauero tibi, &c. Videor mihi audire in pectore illo Patris ſempiterni & iuſtiſſimo, & clementiſſimo, his eiſdem verbis clamantem iuſtitiam, nec non miſericordiam. Tolle o Pater filium tuum vnigenitum, quẽ diligis Iſaac, id eſt, riſum, tolle tuum riſum, tuum gaudium; tolle, vt iuſtitiæ facias ſatis, tolle vt miſericordiæ tuę viſcera mundo patefacias. offer illum in holocauſtum, orbis vniuerſi expiatorium, in terra viſionis. Videant homines quantopere à te diligantur, videãt clementiam tui pectoris, videant iuſtitiam, videant amorem, videant viſionẽ hanc magnam, Deum cruci ſuffixũ, multo ſanè illa maiorem, quæ Moyſi oblata eſt, cũ oues ſoceri paſcebat. Exod. 3. Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur. dixit ergò Moyſes, vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus, &c. Appareat Dominus non in flamma ignis, ſed in flamma amoris, non de medio rubi, ſed de medio crucis; mirentur homines non rubum in medio

Exodi 3.

medio flammæ ardore virentem, ſed Dei filium, in patibulo ſanguinem, & vitam pro hominibus profundentem. Dicat verò quilibet non quod Moyſes, vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus; ſed vadam & videbo viſionem hãc omnium maximam: quarè Dei filius, in quem ne leuiſſima quidem peccati labes cadere potuit, clauis hæreat affixus cruci.

Commotum eſt his iuſtitiæ, miſericordiæque clamoribus magni illius Abrahami, id eſt, Patris multarum gentium Dei, pectus. filium ergò vnigenitum, quem diligebat, tulit, & in monte Caluariæ, pro hominibus holocauſtũ eſſe voluit. Abrahami gladium miſericordia è ceruicibus nati reuocauit, eadem verò miſericordia, in filium Dei (ſi ſic licet loqui) immiſericors fuit, vt erga homines miſericors eſſet. Nec à manibus pedibuſque clauos, nec à capite ſpineam coronam, nec à corpore verbera, crucemque auertit. At ſeruatus eſt Iſaac (ait Ambroſius in commẽtarijs cap. 9. Lucæ) quia omnium non poterat abolere peccata. Dominus prouidebit ſibi victimã holocauſti, reſpondit Abrahamus filio, de victima interroganti; prouiderat videlicet victimã, multo Iſaac præſtantiorem, cuius ſanguis omnia poſſet abolere peccata. Prophetauit Abrahã (ait Ambroſius) quod Iſaac non eſſet hoſtia diuinæ diſpoſitionis, ſed alia eſſet, quam Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem; nempè Chriſtus.

Ambroſius

Habuit autem Iſaac vxorem vnã tantummodo Rebeccam, cumque ſterilis ea eſſet, alteram vir caſtiſſimus ducere noluit, ſed precibus ſterili fœcunditatem à Deo impetrauit. Hebræi propterea aiunt non iniiſſe coniugium alterum, quòd non fuerit fas homini conſecrato geminare vxores; Iſaac autẽ conſecratum Deo volunt, quod Dei victima fuerit. Depulit ergò precibus ſterilitatem, vt dicitur Geneſ. 25. Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quòd eſſet ſterilis, qui exaudiuit eũ. Annuit Deus precibus liberaliter, geminos enim vno partu infantes Rebecca edidit. Eſau prior in lucẽ venit ruffus, & pilis toto hiſpidꝰ corpore; quia ruffus, ideò Edom; id eſt, ruffus; quia hiſpidus, ideo Seir, id eſt, piloſus eſt appellatus. Secutus eſt Iacob exeũtis fratris plantam manu tenens; quamobrẽ Iacob, id eſt, ſupplantator eſt nominatus. Diuerſa fuere fratrũ ingenia. Eſau venator, & agricola euaſit; Iacob vt dicitur Geneſ. 25. Vir erat ſimplex. Septuaginta interpretes vertũt, ἄπλαστος, id eſt, non fictus, abſque fraude, & vafricie: Et habitabat in tabernaculis; hoc eſt, non vagabatur in agris, vt Eſau cauſa venationis, ſed domi ſe continebat, Deoque & doctrinæ, vt vult Chaldæus paraphraſtes, vacabat, ſic enim ille interpretatur; Iacob erat vir perfectus, miniſter domus doctrinæ.

Geneſ. 25.

Adumbrant hi duo fratres duos populos, alterum Ieruſalem ciuitatis Dei, alterum Babylonis. Eſau improborum vmbra venator eſt; caducas res impij venantur, & ſequuntur. hanc venandi artem callent egregiè. Gregorius Magnus lib. 5. Moral. c. 7. Prauæ (ait) mẽtes fugitiua hæc temporalia, continuis cogitationum paſſibus ſequuntur, &c. Fugitiua temporalia appellauit, quia quemadmodum feræ venatorem, ſic tẽporalia hominem ſequentem fugiunt. Quod ſi in laqueum veniant, neque fugiant, homo illa fugit, quia moritur. Eſau agricola eſt, quia improbi terrã, non cœlum, corpus, non animam colunt, idem Gregorius, Amatores, inquit, huius ſeculi tanto magis exteriora colunt, quanto interiora inculta derelinquunt, &c. Iacob autem proborũ imago habitat in tabernaculis; probi viri tabernaculum cor eſt, intùs habitat, per varia caducarum rerum deſideria, veluti venator Eſau minimè vagatur. D. Gregorius. In tabernaculis habitare, eſt ſe intra mẽtis ſecreta reſtringere, & nequaquam exterius per deſideria diſſipare, &c. Item; Piæ mentes per exteriorum curam à ſe exire perti meſcunt, &c. Hinc fit, vt Iacob ſit vir ſimplex non multiplex, in illo vno occupatus, de quo Chriſtus Lucæ 10. dixit; Porrò vnum eſt neceſſarium; hinc fit, vt non turbetur erga plurima. dixi

Iacob et Eſau proborũ & improborum typi.

D. Gregor.

D. Gregor.

hoc

hoc etiam Gregorius his verbis: Omnes, qui in curis exterioribus ſpargi refugiunt, & ſimplices in cognatione, atque in conſcientiæ ſuæ habitatione conſiſtunt, &c. Eſau prior egreſſus eſt è ventre, poſterior Iacob plantam tenens fratris; filij huius ſeculi priorem in mundo locum ambiunt, prima quærunt, & amant. Matth. 22. Amant primos recubitus in cænis, & primas cathedras in ſynagogis. Iacob tenet fratris plantam; lucis filij, exemplo, adhortatione, precibus, ſceleratos tenent, ne in ſcelera & Tartarum maiori impetu ruant. hirſutus eſt Eſau, Iacob lenis; improbi aſperi ſunt moribus, ac ſuperbi, probi verò, mites, faciles, ac humani.

Collidunt ſe in vtero Eſau & Iacob ſi quãdo Chriſtiani Chriſtianos in gremio Eccleſiæ perſequuntur; maior tamen ſeruit minori, Eſau ſeruit Iacob, fortior imbecilliori; is, qui iniuriam infert, ei qui fert patienter. Aug. ſerm. 78. de tempore. Sicut duo paruuli in vtero Rebeccæ collidebantur, ſic in vtero Eccleſiæ duo ſibi populi iugiter aduerſantur; boni enim lucrari volunt malos, mali verò extinguere cupiunt bonos; in Eſau carnales intelliguntur, in Iacob verò ſpirituales, Maior ſeruit minori Eſau ſeruit Iacob, non obſequẽdo, ſed perſequendo; quo perſecutores martyribus, quomodo limæ vel mallei auro, quomodo molæ ſeruiunt tritico, quomodo panibus conquendis fornalia, quomodo in fornace aurificis palea ſeruit auro, vbi palea conſumitur, aurum probatur. Hæc ille.

D. Auguſt. Improbi ſeruiunt probis eos perſequendo.

Euangeliſta omiſſo Eſau, ſolius Iacob in generalogia meminit, is enim Chriſti fuit progenitor, Iſraeliticiq; populi, qui ab eo & genus traxit, & nomen, Nã Iacob altero nomine Geneſ. 32. Iſrael, hoc eſt, præualens Deo, vel fortis Dei, vel princeps Dei, ab Angelo eſt appellatus. Duodecim ille filios, duodecim tribuũ Patriarchas, totiuſq; Iſraelitici populi fontes genuit. Iacob (ait Matthæus) genuit Iudam & fratres eius; videlicet vndecim reliquos, qui tribuum fuere capita. Ex Iuda ortus eſt Chriſtus, de quo ſupra iam di-

Geneſ. 32.

Matth. 1.

A ximus, cùm oſtendimus Meſſiam ex tribu Iuda originem duxiſſe. Is cum tres liberos Her, Onan, & Selam, ex vxore iam ſuſcepiſſet; duos alios ex Thamar nuru ſua, vt narrat Moyſes Geneſ. 38. nurũ eſſe ignorans, hoc caſu procreauit.

Geneſ. 38.

Primogenitus Her Thamarem vxorem duxit, à Deo autem ob nequitiam percuſſus occubuit, vxorem fratris demortui, Onan ſibi coniugio copulauit; in more enim tunc temporis, vel forſitan in lege poſitũ erat, id quod Deus poſtea Deut. 25. ſtatuit; Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex illis abſq; liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eã frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui, &c. At Onan ne fratri vita functo filiũ gigneret, ſemen in terram fundebat, qua de cauſa morte à Deo, quemadmodũ & Her mulctatus ẽ. Idẽ ſiue mos, ſiue lex tertiũ fratrẽ Selam inire cum Thamare coniugij fœdus cogebat; Iudas verò Pater filio timeos, rem procraſtinabat. C Thamar prolis deſiderio accenſa, quia maritus nõ dabatur, ex ſocero Iuda liberos hac arte ſuſcipit. Cũ Iudã audiſſet in Thamnas proficiſci, veſtes, quibus viduarum more vti ſolebat, exuit, meretricium ornatum induit, in biuio ſedet; quid multa? Iudas illac tranſit, meretricem putat, ex ſocero nurus cõcipit, intumeſcit vterus, nuntius ad Iudam fertur, Thamarem eſſe grauidam; flammis iubet exuratur. at cum ex armilla, anuulo, & baculo, quẽ arrhabonẽ exiſtimatæ meretrici dederat, quid D actum eſſet, reſciuiſſet parcit. parit Thamar geminos, Zara vocatur vnus, alter Phares appellatur, ex quo Rex inclytus Dauid, & Chriſtus Opt. Max. genus ducunt. Iudas (ait Matth.) genuit Phares, & Zaram de Thamar.

B *Deut. 25.*

Chriſoſtomus Homil. 62. in Geneſim, Iudam & Thamarem hac in generatione nõ peccaſſe arbitratur. At peccaſſe dicendum eſt, vt docet Hieronymus in quæſtionibus hebraicis, & Auguſtinus lib. 22. cõtra Fauſtum cap. 61. Omnis gloria gentis Iudaicæ, (ait Rupertus) cuncta nobilitas populi eius, ex hoc flagitio profluxit; vt omnes os ob-

D. Chryſoſ.
D. Hieron.
D. Auguſt.

Chriſtus naſci voluit ex bonis et malis. *D. Hieron.* *D. Auguſt.*

obſtruatur, & de meritis ſuis nemo glorietur. Chriſtus quoque ab his progenitoribus naſci voluit, vt qui propter peccatores venerat (ait Hieronymus Matth. 1.) de peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret. & Auguſtin. libro 22. contra Fauſtum cap. 64. Saluator, inquit, non ſolum loquendo, ſed etiam naſcendo, magiſter extitit. Fideles enim eius venturi ex omnibus gentibus, etiam exemplo carnis ipſius diſcere debuerunt, parentum ſuorum iniquitates ſibi obeſſe non poſſe. proinde ſponſus ille ſuis congruens inuitatis, qui vocaturus erat ad nuptias bonos & malos. etiam naſci voluit de bonis & malis, & cætera.

CAP. VIII.

De alijs progenitoribus Chriſti, Eſron, Aram, Aminadab, Naaſſon, Salmon, Booz, Obed, Ieſſe, Dauid.

Geneſ 46. *1. Paral. 2.* *Aminadab.*

PHares filius Iudę cum Patre, & auo Iacob, in Aegyptum deſcendit, vt ſcriptum eſt Geneſ. 46. Is genuit Eſron, vt conſtat ex lib. 1. Paralipomenon capit. 2. & ex capit. 46. Geneſ. Eſron genuit Aram, qui loco citato Paralipomenon appellatur Ram. ex Aram, ſiue Rã, ortus eſt Aminadab. Aminadab filia fuiſſe dicitur Exod. 6. Eliſabeth vxor Aaron. hũc ait Lyranus Matth. 1. exiiſſe cum populo Iſraelitico ex Ægypto, primumque cum ſua tribu Iuda, cæteris formidantibus, mare rubrũ intraſſe. Veriſimilius tamen eſt in Ægypto obijſſe, vt ſentit Abulenſis Epiſcopus. Si enim cum populus ex Ægypto diſceſſit, ipſe vixeret, princeps fuiſſet tribus Iudę, principſque vocaretur lib. 1. Paralipomenon capit. 2. atqui eo loco non Pater, ſed filius Naaſſon princeps tribus appellatur his verbis; Ram genuit Aminadab, Aminadab autẽ genuit Naaſſon principẽ filiorum Iuda. vtrunque nominat, filium, & patrem, patrem non appellat principem, ſed filium; vnde colligitur patrem vita fuiſſe functũ antequam principatũ tribus in egreſſu ex Ægypto adipiſceretur; liquet ergò

1. Paral. 2. *Naaſſon princeps tribus Iuda.* *Ioſue. 2.*

E ex lib. 1. Paralipom. c. 2. Naaſſon principem fuiſſe tribus Iudæ; idem perſpicuum fit ex cap. 10. Numer. Mouerunt caſtra primi, iuxta imperium Domini per manum Moyſis, filij Iuda per turmas ſuas, quorum princeps erat Naaſſon filius Aminadab. Principis huius filius fuit Salmon, qui vxorem duxit Rahab fœminam Chananæam, ſuſcepitque ex ea filium Booz. hæc Iſraelitarum exploratores abſcondit, vt narrat Ioſuæ liber cap. 2.

Deuter. 7. *Salmonian licuerit ducere uxorẽ Rahab.*

Dubitabit aliquis num fuerit fas Sal-
F moni huiuſmodi fœminam Chananæam in matrimonio habere, cũ Deuter. 7. cautum lege eſſet, ne cum Chananæis coniugia ſociarent, ijs verbis: Nõ inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum, nec ſociabis cum eis coniugia. Reſpõdemus, cum Abulenſe epiſcopo, nullum crimen commiſiſſe Salmonẽ, imo præclarè egiſſe, quod Rahab, quæ maximum in Iſraelitas beneficium contulerat, cum exploratores abſcondit, & tutata eſt, vxorem duxerit, & beneficium matrimonio compenſarit: lege
G verò illa Deut. 7. & Exodi 34. cauebatur ne quis vxorem acceperet Chananæam idolorum cultricem, ſi autem Iudaiſmum complecteretur, ob magnum aliquod beneficium, quale illud fuit, duci fas erat.

An Rahab fuerit meretrix. *Ioſue 2. & 6.*

Dubium præterea eſt, nũ Rahab meretrix fuerit? Meretricem fuiſſe cõfirmat Scriptura ſacra. capite enim 2. & 6. Ioſue perſpicuè meretrix appellatur. non fuiſſe ſuadet coniugium cum Salmone celebratum, quem virum non eſt veriſimile cum ethnica fœmina, ea-
H que meretrice matrimonio coniungi voluiſſe. Quod ſi obijcias nomine meretricis à Scriptura appellari. Reſpondebitur, nomen Hebræum זונה zonah, & meretricem ſignificare, & cauponariam, vel ciborum venditricem; quamobrem Pagninus vertit cauponariam, id eſt, quæ vendit eſcas, Montanus meritoriam, Lyranus autem, & Titelmanus Matth. 1. meretricẽ non fuiſſe credunt. Reſpondemus ſequendam ex pręſcripto Tridẽtinæ ſynodi noſtram verſionem, in qua meretrix appellatur, Septuaginta quoque interpretes, πόρνη, id eſt,

id eſt, meretricem interpretantur, & Paulus ad Hebræos cap. 11. πόρνην vocat, id eſt, fornicariam; meretrix igitur fuit. quæ eſt ſententia Hieronymi in Epiſtola ad Pammachium, quæ eſt proœmium prophetarum, Chryſoſt. tom. 5. Homil. 5. de pœnitentia, Aug. in quæſt. ſuper Ioſue q. 2. Ambroſ. lib. 2. de virginibus. Argumentum propoſitū diſſolues, ſi dicas Salmonem fœminam ducere voluiſſe, quæ tantum in populū beneficium contuliſſet, quæque cum fide mores, vitamque mutaſſet, ſuggerente Deo; vt Chriſti cum gentilitate meretrice, hoc eſt; idola colente, deſponſationem præſignaret.

Ad Heb. 11 *D. Hieron.* *D. Chryſoſ.* *D. Auguſt.* *D. Ambr.*

An Salmō genuerit Booz. Tertium dubiū difficilius eſt, an Salmon filius Naaſſon principis, genuerit Booz, & Booz Obed auum Dauidis? Nā ſi id concedamus, fateamur neceſſe eſt Salmonem circiter annum ætatis 150. genuiſſe filiū Booz; ſimiliter Booz eadem ætate Obed auum Dauidis generaſſe. id quod à veritate diſſentire videtur, cum ætas adeo prouecta liberorū procreationi penitus ſit inepta. Conſecutio oſtenditur. Etenim Obed Dauidis auus, vt ait Ioſephus li. 5. antiquit. cap. 11. & alij iudicante, ſummumque ſacerdotium adminiſtrante Heli, natus eſt, Salmon verò vxorem accepit Rahab eo tempore, quo terram promiſsā Iſraelitæ ingreſſi ſunt, vt colligitur ex lib. Ioſue cap. 6. Atqui inter ingreſſum in terram repromiſſam, & Heli pontificem, plus quàm 300. interfluxere anni, ergò oportuit Salmonem anno ætatis 150. genuiſſe filium Booz, ſimiliterque Booz eadem ætate genuiſſe Obed, vt plus quam tercentum annorum numerum expleant. *Ioſephus.*

Lyranus arbitratur hic omitti à Matthæo duas generationes videlicet duos Boozos: ex illius enim ſententia Salmon genuit Booz primum, Booz autē primus genuit ſecundum Booz, ſecundus genuit tertiū Booz, tertius genuit Obed patrem Dauidis. facile ergo argumento reſpondet, his generationib. ſatis illorum annorum ſummam expleri potuiſſe. Verum huic ſententiæ obſtat, quod apud Matthæum, & apud Lucam, in lib. Ruth c. 4, & in li. 1. Paralip. A c. 2. vnius tantum Booz fit mentio, cuius pater fuit Salmon, filius Obed. dici tamen poteſt in omnibus ijs locis omitti reliquos duos progenitores, ſiue Boozi, ſiue alijs nominibus ſint appellati, quemadmodum in Geneſi à Moyſe capit. 11. omittitur Cainan, & à Matthæo in hac genealogia omittuntur tres reges, vt infrà videbimus, vel dicito (quod quid velit Ioſephus) Obed auum Dauidis nō fuiſſe natum ex Booz tempore, quo Iſraelem iudicabat Heli ſacerdos, ſed ante illum. Quod ſentiunt Hebræi, B qui (vt docent Lyranus, & Abulenſis Ruth 1.) putarunt Booz patrem Obed fuiſſe Abeſan Bethlehemitem iudicem Iſraelis, qui multis annis Heli præceſſit. fuiſſe tamen Booz Abeſan nulla ratio firma probat. lege c. 12. libri Iudicum, quo loco Abeſan dicitur habuiſſe 30. filias, & 30. filios, quod non congruit Booz.

Vrges; Ab ingreſſu Iſraelitarum in terram promiſſam, vſque ad Dauidē natum. anni 366. elapſi ſunt; qui hac ratione ſupputantur. ab egreſſu Iſraelitarum ex Ægypto vſque ad Salomonici templi C exædificationem numerātur tertio libro Regum cap. 6. 480. anni; detrahere quadraginta annos, quibus in ſolitudine vagati ſunt; ſeptuaginta, quibus Dauid vixit, & quatuor regni Salomonis (quarto enim regni Salomonis anno ædificari cœpit templum) reſtant anni 366. hæc verò annorum ſumma nō videtur potuiſſe quatuor tātum hominum nimirū, Salmonis, Boozi, Obed, & Iſai generationibus expleri. Reſpondetur, hanc annorum ſummā D ijs quatuor generationibus eſſe expletam: quod quomodo queat fieri, ſecum quiſque poterit conſiderare. Qualis autem homo fuerit Booz, de quo ſermo eſt, intelliges ex lib. Ruth c. 2. dicitur homo potens, & magnarum opum, habitabat autem in oppido Bethlehē, duxitque vxorem Ruth Moabitidem, de qua ſupra locuti ſumus. Cur autem Moabitidem non Iſraelitidem duxerit paucis accipe. *Ruth 2.*

Oppreſſerat fames domum panis, id eſt, Bethlehem: ideò Elimelech Bethlehemites cum vxore Noemi, duobuſq;

Z 2 filijs,

filijs, vberiora tunc temporis Moabitarum loca petijt, filij vxores duxere Moabitidas; qui Chelion nominabatur Orpham duxit, alter Mahalon duxit Ruth; vterq; ea in regione obijt, obijt etiam Pater. Viro, filijſque orbata Noemi, in patriam Bethlehem reuertitur; Orpha nurus apud Moabitas manet; Ruth verò perpetua memoria digna fęmina, patriam non ſocrũ deſerit. Bethlehem vtraq; petit; cuius oppidi Booz Elimelechi conſanguineus incola erat. is vt cõſanguineo Mahaloni ſemen ſuſcitaret, Ruth optimã fęminam quãuis Moabitidem coniugio ſibi copulauit.

Ruth cur nupſit Booz.

De Rahab, et Ruth ſupra dictum eſt, cap 3.

Nonnulli ex Hebræis, & noſtris quoque, teſte Lyrano in lib. Ruth, dixere hanc Ruth filiã fuiſſe Eglon regis Moabitarum; ſed opinionẽ falſam eſſe Ruth & Noemi paupertas oſtendit; lege lib. Ruth. Libro primo Paralip. cap. quarto huius hiſtoriæ fieri etiam mentionem multi putant, his verbis; Filij Sela, filij Iudæ: Her pater Lecha, & Laada pater Mareſa, & cognationes domus operantium byſſum, in domo iuramẽti; & qui ſtare fecit Solem, viriq́ue mendacij, & ſecurus & incendens, qui principes fuerunt in Moab; & qui reuerſi ſunt in Lahem; hæc autem verba vetera, &c. Supra diximus Iudam tres ex vxore genuiſſe filios, ſcilicet Her, & Onã, & Selam, huius Selæ libri nepoteſque numerantur hoc loco, Her pater Lecha, & Laada pater Mareſa, & cognationes domus operantium byſſum in domo iuramenti; hoc eſt, vt interpretatur Hieronymus in traditionib. Hebraicis in Paralipomenon; qui cum Beſeleel morati ſunt ad explendum opus tabernaculi: iuramenti enim domus idcircò dicitur, ſicut & tabernaculum fœderis, quod in eo fœdus eſſet Dei, quod cum hominibus fecit, & iuramentum, quod iurauit ad Abraham, Iſaac, & Iacob. Hæc ille. Ex eodem Sela originem duxit is, qui ſtare fecit ſolẽ; hoc eſt, Elimelech maritus Noemi; viriq́ue mendacij, & ſecurus, & incendẽs, hoc eſt, Chelion, & Mahalon Elimelechi filij, qui ideo viri dicuntur mendacij, quod mentitæ ſint illis vxores, & tellus Moabitica; vxores enim pollicebantur liberos, quos

Locus Paralipomenon obſcurus.

E non pepererũt, tellus promittebat vitam, quam abſtulit. Alter quoque dicitur ſecurus, alter incendens, interpretatio eſt nominum Hebræorum quibus Chelion & Mahalon cognominabantur; alter Ioas id eſt, ſecurus, alter Saraph, id eſt, incendens cognominabatur. fuiſſe autem principes dicuntur in terra Moabitica, quia viri erant nobiles ex illuſtri tribu Iuda oriundi, & diuites, & qui reuerſi ſunt in Lachem, id eſt, in Bethlehem. At falſum eſt eos reuerſos eſſe in Bethlehem; in regione

F enim Moabitarũ è vita migrarunt. Reſpondetur non dici reuerſos duos fratres in Bethlehẽ, ſed alios, qui in Moab quoque ex nepotibus Sela famis cauſa abierant.

Rogabis quæ nam fuit illa Solis ſtatio, quo tempore, qua ve de cauſa miraculum tantum editum ſit? Ea de re audiamus loquentem Hieronymum loco indicato. Tradunt, inquit, Hebræi hũc, qui fecit ſtare Solem, fuiſſe Elimelech virum Noemi, patrẽ Mahalon, & Che-

Sol dicitur ſtetiſſe tempore Elimelechi.

G lion, in cuius tempore Sol ſteterit, propter præuaricatores legis, vt tanto miraculo viſo conuerterentur ad Dominum. Quod quia facere contempſerũt, idcirco fames inualuit, vt ille, qui in tribu Iuda prior videbatur, famis inopia cum vxore, & filijs, non ſolum patria pelleretur, ſed etiam in eadem peregrinatione cum filijs moreretur. viros autem mendacij eſſe Mahalon, & Chelion, qui hic ſecurus & incendens appellantur, & de quibus dicitur, quod principes fuerint in Moab. Quod verò

H ſequitur: Quæ reuerſæ ſunt in Lehem, Noemi, & Ruth demonſtrat, quæ in Lehem, id eſt, panem, poſt inopiam famis, audita vbertate panis, in Bethlehem reuerſæ ſunt. & quia hæc hiſtoria in libro Ruth ſcribitur, idcircò ſubſequitur: Hæc autem verba vetera. Hactenus Hieronymus. Legit ille eo loco: Quæ reuerſæ ſunt Lehem; genere fœminino, ſimiliter & Biblia Complutenſia, & regia: Biblia correcta genere maſculino ſic habent; Et qui reuerſi ſunt in Lahem.

Interpretatio illa de Noemi, & Ruth, non videtur germana, propterea quod

quod Ruth, vt eſt perſpicuum; mulier A Moabitis non trahit genus à Sela filio Iudæ. illæ verò, quæ dicuntur reuerſæ in Lehē, id eſt, ad panem, ſiue in Bethlehem, id eſt, domum panis, genus trahunt à Sela vt cōſtat, nepotes enim Selæ hic numerantur. intelligenda ergò verba hæc maſculino genere, vt eſt in Louanienſibus Biblijs, & correctis, de viris, qui fame ex patria pulſi, in Moabiticam regionem confugerunt, reddita verò vbertate, redięre. Illorum etiā verborum; Et ſecurus, & incendens, explanatio, non omninò placet, propterea quòd interiecta coniunctio, &, B diuerſos eſſe à viris mendacij indicet. poſſunt ergò ſic explanari; Viriq; mē dacij, id eſt, Chelion, & Mahalō, & alij duo Ioas, id eſt, ſecurus, & ſaraph, id eſt, incendens, qui fuerunt etiam nepotes Selæ.

Alij ex Hebræis, vt Lyranus ſcribit lib. 1. Paralipom. capit. 4. aiunt Elimelech non feciſſe ſtare ſolem precibus, ſed quòd diues auarus eſſet, fame inualeſcente pauperes fugiſſe, diſceſſiſſeq; in regionem Moabiticam, ne egenis ci C bum ſuppeditādo inſumeret opes, quā ob cauſam à Deo punitum, & in regione, ad quam fugerat, cum filijs mortuū ſentiunt. Sed hi diuinant, famem enim, non pauperes fugit. Abulenſis quoque epiſcopus ſolem ſtetiſſe negat, negat etiam locum de Elimelecho, & filijs intelligendum. Caietanus noſtram verſionem non ſequitur. Abulenſis, & Lyranus aiunt, in Hebræo non ſignificari ſolem ſtetiſſe. Noſtra tamen verſio ſequenda eſt, quæ in ſenſum iam expoſitum explicatur ab Hieronymo ſequente Hebræos, à Gloſſa ordinaria, & in- D terlin. à Carthuſiano, & Cardinale Hugone. Lyranus hanc ait eſſe communē doctorum expoſitionem, quamuis ipſe ab ea recedere videatur. Hebraicè ſic habetur לְן אב ו ן יוקים רא נשיבן לחם בא ,ר יואש ,ר שרף אשר בעלן ישבי. ve Ioquim, ve Anſe Cozeba, ve Ioas, Saraph, Aſer bahalu Lemoab, ve Iaſubilahem. primum nomen, Ioquim, vertit noſter interpres, qui ſtare fecit ſolem; nomen deriuatur à verbo, quū, quod in hiphil, ſignificat, ſtare fecit;

An aliquis alius præter Ioſue, ſolē ſtare fecerit.

ſub intellexit interpres ſolem, niſi forte olim reperit in Hebræo. at Septuaginta non addunt ſolem. Caietanus ergò, Abulenſis, Lyranus, & Hebræi quidam, locum ita exponunt, vt ſolis nulla fiat mentio, ſintque hæc virorum nomina, qui à Sela orti ſunt, hunc in modum. Ortus eſt ex Sela Ioquim, id eſt, homo appellatus Ioquim, & viri Cozeba, id eſt, viri loci cuiuſdam habitatores, qui dicebatur Cozeba, id eſt, mendacium, & Ioas, & Seraph, nomina etiam ſunt propria, qui principes fuerunt; ſignificat etiam verbum Hebræum, bahalu, qui mariti fuerunt in Moab; & Iaſubilehem, Caietanus ait eſſe duo nomina propria, Lyranus vertit & habitatores Lachem, id eſt, Bethlehem.

Noſtra verſio in eundem ſenſum explicari poteſt hoc pacto; Et qui ſtare fecit ſolem, id eſt, duxit originem ex Sela, homo appellatus nomine quodam Hebræo, Ioquim, quod ſignificat ſtare fecit ſolem: Et viri mendacij, hoc eſt, viri, qui habitant in oppido, quod dicitur nomine Hebræo, Cozeba, ſignificante mendacium. Et ſecurus, id eſt, vir, cuius nomen Hebræum, Ioas, ſignificat ſecurum. Et incendens, id eſt, vir, cuius nomen Hebræum, Saraph, ſignificat incendentem, ſic legendum, non incedentē, qui duo viri principes fuerunt in Moab, & qui reuerſi ſunt Lahem, &c. Conſentiunt Septuaginta interpretes, qui quòd noſter interpres vertit: Et qui ſtare fecit ſolem; vertunt: Et Ioachim, quod noſter vertit; viri mendacij, illi; viri Cozeba, quod noſter vertit: Et ſecurus, & incēdens, illi: Et Ioas & Saraph, &c. Videntur ergò intellexiſſe hæc eſſe nomina propria. Ego vero propter vulgatæ editionis autoritatem exiſtimo concedendum aliquem ex filijs Iudæ, qui eo cap. 4. Paralip. indicatur, ſolem feciſſe ſtare, id enim aperte verba ſignificant, quæ de Ioſuæ intelligi nequeunt, quod ex tribu Iuda non duxerit originē, ſed ex tribu Ephraim. Ad Booz reuertamur.

Booz ex Ruth vxore filium ſuſcepit, qui Obed appellatur, vt ſcriptum eſt in libro Ruth; ex Obed autem ortus eſt

Ieſſe & Dauid.

E Ieſſe pater Dauidis. Porro Ieſſe tribus in ſacris literis nominibus, Ieſſe, Iſai, & 2.Regum 17: Nachas, nominatur. Attamen Iſai, & Ieſſe, Hebraicè idem nomen eſt. Sed ſi diuerſa adijcias puncta, id eſt, vocales, diuerſum nomen efficitur. Habitauit Iſai in Bethlehem, & filios habuit octo, quorum fuit Dauid minimus, ex paſtore à Deo in regnum euectus. Pſalm. 77. Elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſt fætantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam, & pauit eos F innocentia cordis ſui, & in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos.

Pſalm. 77.

Miraris cur Dauid intellectum tribuat manibus? mirari deſines, ſi intelligas in manibus, id eſt, operibus, maximè intellectum cerni; opera prudenter facta prudentiam, facta ſecùs, mentis oſtendunt inſipientiam. Pauit ergò Dauid populum ſuum, vt paſtor oues, pauit in innocentia, & ſynceritate cordis ſui, Græcè *ἀκακία*, id eſt, ſine malitia cordis; & in intellectibus manuũ ſuarum, hoc eſt, actionibus, & operib. G prudenter diſpoſitis; deduxit eos velut baculo paſtorali. Simuli modo Prouerb. 30. dicitur de forti fęmina: Quæſiuit lanam, & linum, & operata eſt cõſilio manuum ſuarum; nunquid manus conſilium habent? & quidem maximũ, ſed quod ab intellectu mutuantur.

Prouerb 30

Permiſcuit Dauid duas illas in gubernando virtutès, quas Chriſtus ſuis commendauit Apoſtolis Matth. 10. innocentiam cordis, ſiue ſimplicitatem, & prudentiam; Eſtote (inquit) prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut H columbæ, ſimplicitatem habuit columbæ; ſic enim vertit Hieronymus; Pauit eos in ſimplicitate cordis ſui; habuit quoque ſerpentis prudentiam. In intellectibus manuum ſuarum deduxit eos. Hieronymus: In prudentia manuum ſuarum dux eorum fuit, maleficentiam ex ſerpente, ex columba imprudentiam abſtulit, prudentiã ex illo, ex hac *ἀκακίαν* innocentiam, ſiue ſimplicitatẽ habuit. Meritò ergo cum multi reges in hac Chriſti genealogia recenſeã tur, nullus tamen Rex præter Dauidem appellatur, atque is bis Rex dicitur: Ieſſe (inquit) genuit Dauid regem. Dauid autem Rex genuit Salomonem, &c. Biſterque regio nomine is dignus eſt, qui populum in innocentia cordis, & in intellectibus manuum paſcit. Præterea Rex dicitur Dauid, q'a primus fuit ex tribu Iuda Rex, regumq́; caput, & fons, à quo reliqui eiuſdem tribus ſceptrum hæreditario iure acceperunt.

Matth. 10.

Dauid ſolus appellatur rex à Matthæo.

Hic eſt finis primæ teſſaradecadis ſiue quaterdenæ, q̃ quatuordecim progenitores Chriſti complectitur. Cœpit ab Abrahamo multarum gentium patre, concluditur Dauide multorum regum progenitore. Quorum duorum patrum Chriſtus peculiariter filius à Matthæo dicitur; Liber, inquit generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham.

Secunda Teſſaradecas.

CAP. IX.

De Salomone.

SEcunda Teſſaradecas Regum ſceptris, coroniſque rutilat, a Salomonis gloria fulgentiſſimum ducit initiũ: babylonica captiuitate, veluti obſcuriſſima nocte clariſſimus dies, terminatur. Fuit Salomon Rex, & ſapientiſſimus, & opulentiſſimus, Dauidis filius ex ea, quæ fuit Vriæ vxor, id eſt, ex Bethſabea. Notum eſt, Dauidis cũ Bethſabea adulterium, & ſuperadiectum homicidium tanti ſceleris corollarium; ſed nota quoque pœnitentia, commiſſique flagitij condonatio. Quam violarat Bethſabeam, poſt viri obitum duxit vxorem, ea eaq́; Salomonem filium regni hæredem ſuſcepit, Deo adeò charum, vt ידידיה Iedidia nomine Hebręo, hoc eſt. dilectus Dei dictus ſit.

Mirum ſanè hoc eſt, vxores alias habuit Dauid, filios quoque alios ex vxoribus natos, in quibus nulla vnquam adulterij fuerat labes, at Salomoni ex Bethſabea, quæ fuit Vriæ, orto, ſceptrum, coronaque traditur. Quid hoc? nonne par fuerat, vt alij filij filio ex

vxore

Digitized by Google

vxore tali nato præponerentur? at prę-
ponitur Salomon natu minor ex ea,
quæ fuit Vriæ, hoc eſt, ex ea ſuſceptus,
cuius Dauid uirum occiderat, cum qua
adulterium aliquãdo commiſerat. Cur
Domine adulterium nõ vlciſceris? cur
tantam huic filio gloriam, ſapientiam,
regnumq́ue largiris? deſunt ne alij? mi-
nime; alios enim natu grandiores Da-
uid habuit, Amnonem primogenitum,
2. Reg 3. Abſalonem, Adoniam. 2. Reg. 3. Com-
mendat pœnitentiam hoc facto Deus.
Placauerat illum Dauidis pœnitentia,
placueratq́ue adeò, vt ex ea, quæ fuit
Vriæ, & tanti occaſio mali, regem ſa-
pientiſſimum, & opulentiſſimum, qui
Chriſti typus eſſet, quique ædificaret
toto orbe celeberrimum templum na-
ſci voluerit.

2. Reg. 12. Cum peregrinus quidam (ait Na-
Parabola Nathan. than 2. Reg. 12.) veniſſet ad diuitem,
parcens ille ſumere de ouibus, & bob.
ſuis, vt exhiberet cõuiuium peregrino
tulit ouem viri pauperis, & præpara-
Dæmon ab animo Dauidis peregrinabatur uit cibos, &c. peregrinus dæmon erat,
quia ab animo Dauidis peregrinaba-
tur; tunc verò ab illo tenebris craſſiſſi-
mis obcæcato, quas libido offuderat,
conuiuio exceptus eſt. cum multas ha-
beret oues, & boues, hoc eſt, multas
vxores, pauperis Vriæ ouiculam, ſ. vxo
rem Bethſabeam tulit, peregrino obtu
lit; nec ouis ſolum, ſed ſua etiam carne
illum pauit. Vt autem conuiuium eſ-
ſet lautius, pretioſi inſtar vini, Vriæ
ſanguinem propinauit. At à propheta
admonitus, mox peregrinum dæmo-
nem domo expulit, Deum, quem ex-
pulerat, animo recepit, crimen ſummo
dolore lachrymis lauit, deleuitq́ue ita,
ut ex coniugio illo poſt pœnitentiam
filius, cui, prætermiſſis cæteris, regnũ
Dauidis pænitentia. traderetur, ortus ſit. Ille (inquit Am-
broſius in Apologia capite ſecundo)
ille rex tantus ac potens, ne exiguo
momento manere penes ſe paſſus eſt
delicti conſcientiam, ſed præmatura
confeſſione, atque immenſo dolore
reddidit peccatum ſuum Domino; ſci-
licet poſt admonitionem Nathani.
Item, ille regio clarus imperio, tot di-
uinis probatus oraculis, cum corripe-
ret à Nathan propheta, nõ indignatus
A infremuit, ſed confeſſus ingemuit, &c.

Si conuiuiũ exhibuit dæmoni, à Na-
thano monitus, dæmone pulſo, epulũ
exhibuit Deo, & quidem regium; regis
enim pœnitentia regium Deo epulum
eſt. pœnitentiæ ſuauiſſimas epulas de-
dit, ſpiritum contribulatũ obtulit, cor
contritum, & humiliatum appoſuit;
quæ fercula Deus nunquam deſpicit.
Vnde illud eiuſdem Dauidis Pſalmo
quinquageſimo; Sacrificium Deo ſpiri
tus contribulatus; cor contritum, &
humiliatum Deus non deſpicies. Neq;
B verò præſtantiſſimum lachrymarum
vinum tanto conuiuio defuit.

Fuit Bethſabea in conuiuio dæmo-
nis ſocia, fuit & in conuiuio Dei co-
mes. pœnitentiam quoq; egit ea, quæ
fuit Vriæ. At iam non erat Vriæ, ſed
Dauidis cùm filium peperit Salomo-
nem, Dauid (inquit Euangeliſta) genuit
Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ; tunc
verò cum genuit Dauidis vxor, pro vi-
ro enim Vria, quem occiderat, ſe ip- *Reſtitutio Dauidis.*
ſum Dauid Bethſabeæ in virum tradi-
derat. egregia ſanè reſtitutio, quæ re-
C gem pro famulo reſtituit, regis vxo-
rem eam fecit, quæ militis coniux fue-
rat; egregia, ſi effrenata cupiditas non
fuiſſet pronuba.

Huic reſtitutioni cumulum addit E-
piſcopus Abulenſis, primo libro Para-
lip. capite tertio, quæſtione quarta, pu
tat enim Dauidem non ſolum duxiſſe
vxorem Bethſabeam, verum etiam fi-
lios, quos ex Vria pepererat, adoptaſſe
numerantur autem hi filij Variæ ſimul
cum Salomone primo libro Paralip.
D capite tertio, his verbis; In Ieruſalem
nati ſunt ei, id eſt, Dauidi, filij Simmaà,
& Sobab, & Nathan, & Salomon, qua-
tuor de Bethſabea, &c. Probatur au-
tem hæc opinio hunc in modum. Salo-
mon Prouerbiorum capite quarto, di- *Prouerb 4.*
citur vnigenitus matri ſuæ; Ego (in-
quit) filius ſui patris mei, tenellus, &
vnigenitus corã matre mea. Vnigeni-
tus autem erat, non ꝙ Bethſabea alios
filios non haberet, conſtat. n. ex loco
notato libri Paralip. alios habuiſſe; ſed
ꝙ vnicus eſſet ex Dauide Rege. ergò
Dauidis Regis ex Bethſabea ſolus Salo
mõ filius erat naturalis, & vnigenitus,

Digitized by Google

An Salomõ fuerit Vnigenitus Dauidis ex Bethſabea.

reliqui, qui cùm Salomone receſentur, d:cendi ſunt filij ex Vria nati, & à Dauide adoptati. In hac ſententia eſt etiã Lyranus. Ea mihi non placet; manifeſtè enim liber Paralipomenon docet omnes illos Dauidi natos eſſet ex Bethſabea, non autem adoptatos. Dicitur verò vnigenitus coram matre ſua Salomon (quamuis fratres alios haberet) non propriè, ſed metaphoricè, hoc eſt, dilectus, perinde, ac ſi eſſet vnigenitus. quocirca Septuaginta interpretes vertunt, ἀγαπώμενος, hoc eſt, dilectus. id indicant verba, non dicitur vnigenitus matri, ſed coram matre; forte alij filij traditi ſunt nutricibus alendi extra domum, & conſpectum matris, Salomon autem, vel ab ipſa matre, cui erat chariſſimus, vel coram ipſa nutritus eſt.

2.Reg. 12.

Natus ex adulterio infans, vt flos gelu, ita paterno crimine ſublatus, abſq; nomine interijt; poſt illum natus eſt Salomon ex legitimo iam coniugio; à matre appellatus eſt Salomon, vt dicitur 2.Reg. 12. id eſt, pacificus, forſitan (inter alias cauſas) quòd poſt pœnitentiam patris & matris, peccati remiſſione, & pace iam parta, genitus ſit. A Deo alio nomine dictus eſt; vt enim eodem capite legitur, miſit Deus in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomẽ eius Iedidia; hoc eſt, dilectum Deo, ידיד Iedid, dilectus, יה Iah, Hebraicè dicitur Deus. Lyranus verba illa; miſit in manu Nathan; putat ſignificare Salomonem traditum eſſe erudiendum veluti magiſtro Nathano, & miſſum in manus eius. eundem in modum Genebrardus lib. 1. Chronographiæ; Dauid (inquit) filium Salomonem in præceptoris pij Nathan manum, & diſciplinam dedit. Sed phraſis eſt ſcripturę vulgata, in manu alicuius, hoc eſt, per miniſterium, & operam alicuius, vt; In manu Aggæi Prophetæ, id eſt, opera & miniſterio Aggæi. Ioſue 17. Dominus prȩcepit per manum Moyſis, id eſt, opera, & miniſterio Moyſis. ſic hoc loco miſit in manu Nathan, id eſt, per miniſterium Nathani, Nathano miniſtro, & nuntio Deus uocauit eum Iedidia. Eum prophetam, qui peccati ſuc-

Nomina Salomonis.

Aggæi 1. Ioſue 17.

E reat accuſator; amoris erga filium poſt pœnitentiam genitum, voluit eſſe nuntium.

At ò rem timendam: hunc Iedidia, id eſt, dilectum Deo, putant multi æternis tartari flammis mancipatum, Deóque in ſempiternum eſſe exoſum. Etenim hic Iedidia, id eſt, dilectus Deo, factus eſt dilector mulierum; hic, qui templum Deo ædificauit, corporis animiq; ſui templum contaminauit; Salomon hic, id eſt, pacificus horrendum
F Deo bellum intulit, aduerſus eum turres extruxit, impiaque arma ſumpſit. Nonne bellum quodammodo Deo infert, qui inanium deorum ſimulachra colit? non ne is turres aduerſus cœleſte nomẽ extruit, qui idolis excelſa tẽpla exædificat? Nonne impia arma ſumit, qui impia thura dijs impijs adolet? hæc fecit pacificus, de quo loquimur. At dices pœnitentiam egit. Vtinam patrem Dauidem fuiſſet imitatus, ſalutem conſecutum crederemus. Verumtamen patris pęnitentiam æternis
G ſacrarum Scripturarum monumentis conſignatã Spiritus Sãctus nobis reliquit, de filij, id eſt, Salomonis pęnitentia, ne verbum quidem vnum ſcripſit; id quod dubitationis cauſa eſt.

Probari tñ poteſt, pęnitentia ſcelus tãtum deleuiſſe Salomonem. Primò qa 2.Reg. 12. dicitur; Genuit Bethſabea filium, & vocauit nomẽ eius Salomon, & Dominus dilexit eum. Idem probat nomen iuſſu Dei impoſitum Iedidia, id eſt, dilectus Deo. Et illud 2.Reg. 7. Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in
H filium, &c. Amor Dei ſalutis æternæ cauſa eſt, atqui Deus dilexit ualde Salomonem, ergò ſalutem æternam eſt conſecutus. Quod ſi reſpondeas, amorem Dei erga Salomonem fuiſſe temporarium, & tandiu duraſſe, quamdiu ille in ſanctitate permanſit. Obijcitur illud 2.Reg. 7. Si inique aliquid egerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum; miſericordiam autem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, quem amoui à facie mea, his verbis pollicetur Deus, ſe nõ ablaturũ miſericordiã à Salomone, ergo promiſſis ſtetit, & miſericordiã

An Salomõ pœnitentiã egerit, & æternam ſalutem ſit cõſecutus.

2.Reg. 7.

non

non abſtulit; quod ſi miſericordiam A
non abſtulit, illum non damnauit, Vn-
de magiſter hiſtoriæ; Ex hoc (inquit) lo
co conijcitur, quòd ſaluus ſit Salomõ.
Præterea Salomon ob peccatum idolo
latriæ à Deo reprehenſus eſt, vt narra-
3.Reg.11. tur 3.Reg.11. vel per viſionem vel per
prophetam aliquem, ergo veriſimile
eſt, tunc cum ſceleris commiſſi pœni-
tuiſſe. ijs adde 2. Paralip. 11. probari
2. Par.11. vias Salomonis poſt mortẽ, ergo ſal-
uus eſt. ſic enim eo loco ſcriptũ eſt; Am
bulauerunt Iudæi in vijs Dauid, & Salo
monis, annis tantum tribus, &c. B

Nõ eſſe dã natũ Salomonẽ Hebræi aiunt ex Chriſtianis patronos etiam habet. Non eſſe autem damnatum Salomo-
nem putant Hebræi, vt docet D. Hiero
nymus in Commentarijs cap. 1. Eccle-
ſiaſt. & poſt pęnitentiam librum illum
ſcripſiſſe. Aiunt Hebræi (inquit Hiero-
nymus) hunc librum, ſcilicet Eccleſia-
ſten, Salomonis eſſe, pœnitentiam agẽ
tis, quòd in ſapientia, diuitijsque con
fiſus per mulieres offenderit Deum.
Neq; Hebræos tantum, ſed alios quoq;
ex noſtris habet patronos, q illius cau
D.Hieron. ſam agant. In primis ipſum Hierony- C
mum, qui in Commentarijs Ezechielis
c.43. ſic ſcribit. Peccauit Salomon, &
offendit Deum, licet poſteà egerit pœ-
nitentiam ſcribens prouerbia, in quib.
ait: Nouiſſime ego egi pęnitentiam, &
reſpexi, vt eligerem diſciplinam. Hæc
Hieronym. Locus autem Prouerbiorũ,
Prouer.24. quem citat, extat Prouerb. c.24. in fine,
iuxta verſionem Septuaginta interpre
tum. ſic locus ille habet. Tanquam a-
ger vir imprudens, & tanquam vinea
homo egens ſenſu. Si dimiſeris eum
deſertus fiet, & ſylueſter totus, & fit D
derelictus, ſepes autem lapidum eius
defodientur. Nouiſſimè ego egi pœni
tentiam, reſpexi vt eligerem diſcipli-
nam. Quaſi dicat Salomon, vir impru-
dens ſimilis eſt agro, & vineæ, quæ ſi
non cõlatur, ſylueſcet, nullumque fru-
ctum feret, huic ſimilis fui, me enim
graui ſcelere obſtrictum, veluti vineã
incultam, & ſterilem, ſpinæ, vepreſq;
vndique oppleuerunt. At nouiſſimè pę-
nitentiam egi, vepres, ſpinaſque incen
di, fructus Deo produxi.

Salomonis quoque cauſam agit Ba-
Bachiari⁹. chiarius, qui D. Auguſt. vixit tempore,
illius in epiſtola ad Ianuariũ hæc ſunt
verba; Salomon ille mirabilis, qui me-
ruit aſſiſtrici Dei, hoc eſt, ſapientiæ co
pulari, in alienigenarum mulierum in-
currit amplexus; & vinculo libidinis il
laqueatus, etiã ſacrilegij errore ſe pol-
luit; quia ſimulachrum Chamos Moa-
bitico Idolo fabricauit. Sed qui per pro
phetam culpam erroris agnouit, nũ-
quid miſericordię cęleſtis extorris eſt?
ac forſitan dicas, nuſquam eum in cano
ne lego pœnituiſſe, neque miſericor-
diam conſecutum. Audi ergò frater pę
nitentiam eius, quæ non inſcribitur pu
blicis legibus, fortaſſe ideò acceptabi-
lior iudicatur, quia non ad faciem po-
puli, ſed in ſecreto conſcientiæ, Deo te
ſte, pęnituit. Veniam autem ex hoc con
ſecutum eſſe cognoſcimus, quia cũ ſo-
lutus fuiſſet à corpore, ſepultum illum
inter regum Iſraelitarum corpora ſcri
ptura commemorat, quod tamen alibi
peccatoribus regibus abnegatum eſſe
cognoſcimus, qui vſque in finem vitæ
ſuæ, in propoſiti peruerſitate manſe-
runt. Et ideò quia inter iuſtos reges
meruit ſepeliri, non fuit alienus à ve-
nia, veniam autem ipſam ſine pęniten-
tia nõ potuit promereri Hactenus ille.

Patronus quoque eſt Tichonius ille,
qui regulas ſeptem ad intelligendã ſa- *Tichonius.*
cram Scripturam Scripſit; regula quar-
ta de Salomone ſic ſcribit: Quid dici-
mus de Salomone? cum Deo eſt, an poſt
idololatriam reprobatus eſt? ſi cũ Deo
dixerimus, impunitatem ſpondebimus
idolorum cultoribus; non enim dicit
ſcriptura pœnitentiam egiſſe Salomo
nem, aut recepiſſe ſapiẽtiam. Si autem
reprobatum dixerimus, occurrit vox
Dei, quæ dicit, nec terrę quidem regnũ
auferre Salomoni, propter Dauid, ſicut
ſcriptum eſt 3. Regum 11. Quid enim
prodeſt Dauid, ſi propter eũ filius eius *3.Reg.11.*
regnum terræ conſequeretur, cœleſte
perditurus? quo manifeſtum eſt cũ Deo
eſſe Salomonem, cui regnum quidem
terræ ablatum non eſt, propter Dauid;
quod & dixerat 2. Reg. 7. Arguam in
virga hominum peccata eius, miſeri- *2.Reg.7.*
cordiam autem meam non auferam ab
eo. Hæc ille. *Gloſa ordinaria.*

Huic opinioni duo maximè obſiſtũt.

Primò

Digitized by Google

Argumẽta contra Salomonem. Primò illud, quod ſupra dictũ eſt, ſcripturam peccatũ Salomonis memoriæ hominum prodidiſſe, non autem pœnitentiam. Secundò Salomonem non diruiſſe templa, quæ idolis ipſe vxorum cauſa extruxerat, in monte contra Hie-
3. Reg. 11. ruſalem, vt dicitur 3. Reg. 11. qui creditur eſſe mons Olįueti è regione ciuitatis ſitus. Nam ſi pœnitentiam egiſſet, ſanè templa æquaſſet ſolo; ea verò non æquaſſe ſolo probatur ex 4. libro
4. Reg. 23. Regum capit. 23. Eo capite hæc leges; excelſa quoque, quæ erant in Hieruſalem ad dexteram partem montis offenſionis, quæ ædificauerat Salomon Rex Iſrael Aſtaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchon abominationi filiorum Ammon, polluit rex, ſcilicet Ioſias; ergò vſque ad Regem Ioſiam ſteterunt templa illa in monte Olįueti; qui dicitur mons offenſionis, hebraicè משחית maſchith. Nomen reliquerunt Septuaginta interpretes quaſi proprium montis; Exiſtimaſſe videntur montem illum appellatum Maſchith; ſignificat nomen corruptionem, & offenſionem, Chaldæus vertit זיתא Zetaia, id eſt, oliuarum.

Solutio. Prioris argumenti hæc ſe offert Solutio; Adamum primum humani generis parentem pœnitentiam egiſſe, vt
Sapient. 10. docetur in libro Sapient. capit. 10. his verbis; Hæc, id eſt, ſapientia, illum qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum cum ſolus eſſet creatus cuſtodiuit, & eduxit eum à delicto ſuo, &c. Attamen Moyſem, qui delictum literis mandauit, pœnitentiæ nullo loco meminiſſe. Fieri ergò potuit, vt Autor librorum Regum peccatũ Salomonis, & non pęnitentiam commemoraret, quẽ-
Adamus egit pœnitent.am. admodum Moyſes peccatum Adami nõ autem pœnitentiam deſcripſit. Præterea quamuis Scriptura pœnitentię Adami non meminiſſet, virum talem pęnitentiã egiſſe crederemus; cur igitur Salomonem virum ſapiẽtiſſimum, quãuis id ſcriptura taceat, pœnitentiam egiſſe non credemus? Multò peior fuit idololatria Manaſſæ regis, quàm Salomonis, at in lib. Regũ, vbi ſcelera Manaſſę recenſentur, nulla fit pœnitentię commemoratio, cum tñ illam egerit,

E vt conſtat ex 2. lib. Paralip. capit. 33. Sic fieri potuit, vt Salomonis pœnitentia ſit ſilentio præterita. Præterea Nathan Propheta, Addo, & Ahias de Salomonis rebus geſtis ſcripſerunt, qui libri periere; in illis forſitan de pœnitentia Salomonis ſcriptum eſt, de qua in lib. Regum & Paralipom. ſiletur, 2. Paralip. 9. Reliqua autem opera Salomonis priorum, & nouiſſimorum, ſcripta *2. Paral. 9.*
ſunt in verbis Nathan Prophetæ, in libris Ahiæ Silonitis, in viſione quoque Addo videntis, &c.

F Quod verò ad ſecundum argumentum attinet; dici poteſt, Salomonem *An Salomo*
vel poſt pœnitentiã diruiſſe templa il- *templa æ-*
la idolis dicata; vel cauſam aliquam *quarit ſolo,*
habuiſſe cur non diruerit: nam ſic ea *qua idol.*
vſque ad Ioſiam ſteterunt, ab Ezechia *vxorem ex-*
rege euerſa non ſunt; quæro ergò cur *truxit.*
ab Ezechia rege ſanctiſſimo, qui omnia idolorum fana euertit, non ſint diruta? quam cauſam reddideris legitimã, eandem pro Salomone reddam. Præterea nonne Manaſſes veram egit pęnitẽtiam? attamen lib. 4. Reg. cap. 23. legi-
G tur; Altaria, quæ fecerat Manaſſes in duobus atrijs templi Domini, deſtruxit, ergò Manaſſes verus pęnitens legitimam ob cauſam non deſtruxit. idẽ de Salomone dicemus, non deſtruxiſſe templa, quia mutauit in alios vſus, vel quia clauſit. Vel dicemus Salomonem diruiſſe templa ideoque ab Ezechia nõ eſſe diruta, quia id Salomon fecerat; ſed poſt tempora Ezechiæ rurſus fuiſſe ædificata, & à Ioſia æquata ſolo. cum autem dicitur 4. Reg. Ioſias euertiſſe excelſa, quæ ædificauerat Salomon, in-
H tellige excelſa, quę erant in ijs locis, in quibus templa olim Salomon extruxerat; vel excelſa, quæ olim ædificauerat Salomon, & deſtruxerat, ſed deſtructa alij reædificauerant.

Eodem modo explicabitur alter locus de altaribus, quæ Manaſſes ædificaſſe dicitur, & Ioſias euertiſſe. manifeſtũ enim videtur fuiſſe antea euerſa à Manaſſe, nam de Manaſſe ſcribitur 2. libr. Paralip. c. 23. Abſtulit Deos alienos, & *2. Par. 23*
ſimulachrum de domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, & in Ieruſalem, quomodo er-

go

Digitized by Google

go fieri potuit, vt altaria in atrijs templi Domini collocata integra ſaluaque permanerent? ædificata igitur ſunt ab alijs ſequentibus idololatris, & retinuerunt nomen Manaſſes, quia ipſe primus ea ijs in locis extruxerat. Idem dicendum de templis ſiue excelſis Salomonis; eliciturque hinc argumentum huiuſmodi, eodem 4. lib. Reg. cap. 23. legitur Ioſias euertiſſe aras extructas à Manaſſe, & excelſa extructa à Salomone; ſed non probatur eo ex loco Manaſsē non egiſſe pœnitentiam, ergò nec probari poteſt, non egiſſe pœnitentiam Salomonem. Quidquid enim dixeris de Manaſſe. idem de Salomone dicetur. Hic eſt aduerſariorũ Achilles, ſed ille exarmatus iam eſt, ſi non occiſus.

Hanc ſententiam de ſalute Salomonis æterna, ſequitur etiam Ioannes Arboreus Theoſophiæ lib. 17. cap. 10. Paulus Burgenſis Epiſcopus lib. 2. Reg. cap. 7. Epiſcopus item Petrus à Natalibus in albo ſanctorum eum ſcribit. D. quoque Iſidorus in lib. de vita, & obitu ſanctorum, inter cæteros ſanctos Salomonem numerat; ait tamen Salomonis principia fuiſſe bona, nouiſſima mala. Forte loquitur de nouiſſimis, id eſt, de peccatis, quę in ſenectute commiſit; pęnitentiam tamen videtur concedere, ſi quidem ſanctis viris eum inſerit. D. Ambroſius in Commentarijs Pſalmi 118. litera ſecunda, verſu primo ſanctum Salomonem vocat. Myſteria (inquit) quæ in canticis ſanctus Salomon repletus Domini ſpiritu reſultauit, &c. Sanctum eundem nominat in libro de reſurrectione. Reſpondes. Sanctum dici eo tempore quo ſacros libros ſcripſit; at ſi in tartaro eſt, non opus fuit ſanctum dicere: ſed hãc reſponſionem refellit idē Ambroſ. in lib. 1. de apologia Dauid. ca. enim 3. eius libri, cum de Salomonis peccato agat, ſanctum tamen appellat. Quid (inquit) de Salomone ſancto loquar, cuius poſteriora cũ graui errore nō careāt, vulgus tamē iudaicū, ipſum exiſtimat veniſſe pro Chriſto? & quàm multos grauis erroris offenſa reuocauit? maior itaque culpa plus profuit, ne ſupra hominem crederetur, qui vitio caruiſſet humano, fuit igitur in eo

Arboreus. *Burgenſis.* *Petrus à natalibus.* *D. Iſidorus* *D. Ambr.*

A inuidioſa ſapientia & culpæ ſuaſoria, quæ nomen in comprobaret, &c. Culpę meminit, & tamen ſanctum nominat, & quid vtilitatis culpa attulerit docet, probaſſe videlicet, Salomonem non plus fuiſſe, quàm hominem; non fuiſſe Meſſiam.

Adijcio etiam ijs, verba illa, quæ extant Prouerb. 30. cap. à Salomone prolata; Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum, non didici ſapientiam, & noui ſcientiam ſanctorum, quibus ſcelus ſuum, & idolo- B rum cultum videtur incuſare, vt Hebræi ſentiunt. Cur enim ſapientiſſimus Salomon ſtultiſſimum virorum ſe appellat? nulla eſſe poteſt cauſa alia, quam magnum aliquod, & ſtultiſſimũ flagitium, quale eſt idolorum veneratio; quaſi diceret, ò me ſtultiſſimum, qui vana colui ſimulachra, ſapientia hominum non eſt mecum, ſed inſipientia belluarum, non didici ſapientiam, nec noui ſcientiam ſanctorum (nam negatio prioris partis hic repetitur à Chaldeo) ſiquidem fœminarum C me feci mancipium, illarumq; blanditijs allectus dijs commentitijs diuinā exhibui venerationem.

Prouerb. 30

Veruntamen ſunt alij, qui Salomonem damnatum eſſe veroſimilius cenſent. Beda in quæſtionibus de libris Regum quæſt. 29. cum locum ſupra indicatum ex lib. 3. Reg. cap. 23. exponit, in quo Ioſias Rex dicitur euertiſſe excelſa, quæ Salomon extruxerat, ſic ſcribit: Hoc ni fallor, palàm oſtenditur (quod vtinam non oſtendatur) quia videlicet Salomō, de admiſſæ idololatrię D ſcelere nunquam perfectè pœnituit nā ſi fructus pœnitentiæ dignos faceret, ſatageret ante omnia, vt idola, quæ ædificauerat, tollerentur, &c. Idem videtur ſentire Auguſtinus in præfatione Pſalm. 126. Salomon (inquit, mulierum amator fuit & reprobatus eſt à Deo, &c. Niſi forſitan de reprobatione temporali, non æterna loquitur. ſimilē in modum lib. 22. contra Fauſtum cap. 88. Salomon (ait) improbatus eſt, & reprehenſus his verbis, vt appellaretur amator mulierum, & inde ad profundum idololatriæ lapſus, atque demer-

Beda. *Qui ſenſerunt damnatum Salomonem.* *D. Auguſt.*

Digitized by Google

merſus,&c. Et lib.17.de Ciuit.Dei cap. E
D.Chryſoſ. 20.Salomon bonis initijs, malos exitu
habuit.Chryſoſtomus in Homilia qua-
dam de pęnitentia, quæ tom. 5 illi aſ-
cribitur poſt 10.alias homilias de pœ-
nitentia; Salomon(inquit) neſciēs pę-
nitentiam perdidit gratiam; Salomo-
nem affirmat neſciſſe pœnitentiam,
Abulenſis. ergò damnatus eſt.Huic opinioni ſub-
Lyranus. ſcribit Abulenſis 2. Reg.7.Lyranus in
eam propenſus videtur.

Argumenta autem ſuprapoſita, quæ
illi aduerſantur, facilè diſſoluntur.
Reſpondetur primò Deum dilexiſſe F
valde Salomonem, quamdiu probus
7. fuit. illa verò verba 2. Reg.7.Miſeri-
cordiā autem meam non auferam ab
eo; de miſericordia circa regnum ſunt
intelligenda, id eſt, non auferam re-
gnum. quod indicant verba ſequētia;
Sicut abſtuli à Saul; non enim abſtulit
regnum à Salomone, neque à poſte-
ris eius, vſque ad captiuitatem Ba-
bylonicam, quemadmodum abſtulit à
Saule.Reſp.2.argumento. Salomonem
reprehenſum à Deo non egiſſe pęniten G
tiam, quam ſi egiſſet,Scriptura, uel in
lib.Reg.vel in Paralipomenis comme-
moraſſet, quemadmodum pœnitentiā
Manaſſæ,qui idola maximè coluit,com
memorauit. Accedit Eccleſiaſticum,
Eccleſ. 47. qui Salomonem ca.47.laudat, de ipſius
pœnitentia verbum feciſſe nullum. Ad
ditamento reſpondetur,probari eo lo-
co 2.Paralipomenon 11.vias Salomo-
nis, quamdiu idola non coluit,vt per-
ſpicuum eſt. Reſp.3.argum. ex ſcriptu-
ra exploratum eſſe Manaſſem egiſſe pę
nitentiam,ideoque dicendum altaria il H
la, quæ Ioſias euertit, ab alio eſſe ex-
tructa, appellata tamen eſſe nomine
Manaſſæ,quia à Manaſſe primum fue-
rant extructa eodem loco alia, quæ
iam erant euerſa; non dicitur idem de
excelſis Salomonis, quia pœnitentiam
egiſſe non liquet. Reſp. 4. argumento
Prou. 24. ex loco Prouerb.25.petito,iuxta inter
pretationem Septuaginta interpretū,
illa verba non eſſe intelligenda de pœ-
nitentia Salomonis, ob ſimulachrorū
cultum, ſed de pęnitentia ob negligē-
tiam colendi animum,vel regnum, vel
aliquid ſimile antequā ſimulachra ina-

E nia veneraretur.imò de pęnitentia cu-
iuſcunque hominis, cuius Salomon eo
loco perſonam ſuſtinet. In noſtra ver
ſione ſic legimus: Per agrum hominis
pigri tranſiui, & per vineam viri ſtul-
ti,& ecce totum repleuerant vrticæ,
& operuerant ſuperficiem eius ſpinæ,
& maceria lapidum deſtructa erat.
Quod cū vidiſſem,poſui in corde meo,
& exemplo didici diſciplinam, &c.
Quod vertit noſter interpres; Poſui
in corde meo; verterunt Septuaginta
interpretes; egi pęnitentiam.

F Verba autem illa capitis 30. Prouer. *Prou* 30.
nonnulli aiunt non eſſe Salomonis,ſed
cuiuſdam Agur;nam initium capitis, q́
huiuſmodi eſt: Verba congregantis,fi-
lij vomentis,ex hebręo vertunt;Verba
Agur,filij Iache.Nomē enim,quod no-
ſter interpres vertit,Congregantis, he
braicè eſt Agur, quod vertit, Vomen-
tis, hebraicè eſt Iache. Non eſſe autē
caput illud Salomonis, ſed Agur, pro-
bat illa poſtulatio, quæ eodem conti-
netur, Mendicitatem, & diuitias ne
G dederis mihi:tribue tantum victui meo
neceſſaria. quorſum enim opulentiſſi-
mus regum à Deo peteret, diuitiasq́ ne
dederis mihi, quibus mirabiliter affIue
bat? Sed eſto ſint Salomonis verba qđ
eſt probabilius,qui docet nos hoc loco
quid petere debeamus; illa ſuperiora,
ſtultiſſimus ſum virorum,nō idolatriæ
ſignificant ſtultitiam, ſed ſapientiæ à
Deo infuſionem hoc ſenſu.Si me ipſum
conſidero ait Salomon, ſtultiſſimus
ſum virorum (per exagerationem, &
hyperbolem dictum eſt) quia nullam
H didici ſcientiam; Et ſapientia hominū
non eſt mecum,indoctus planè ſum, &
imperitus. attamen noui ſcientiam ſan
ctorum,quia ſi non ab homine,certè à
Deo ſapientiam accepi.

In vtranque partem de hac quæſt.di-
ſputauimus,quia vtraq; veriſimilis eſt.
Crimina Salomonis certa ſunt,pęnitē-
tia incerta;ſi crimina certa ac probata
ſequeremur, ſententia quoq; eſſet cer-
ta ſ.eſſe damnatum;quia verò non cri-
mina certa, ſed pœnitentiam ſequi-
mur incertam; incerta quoque, & du-
bia eſt ſententia noſtra.

Apparent (vt eſt in Gloſſa ordina-
ria

ria 3.Reg.11.) in Salomone, mira excellentia, mira ſubuerſio, fleuda vorago, at mira pęnitētia nō apparet. Mira excellentia apparet, qa Res fuit opulētiſſimus, & ſumma gloria prædıtus, ſumma quoque ſapientia exornatus, quam tamen (vt ait Gregor. libro 2. Mor. cap. 2.) in ſomnis, & nocte accepiſſe deſcribitur, quia non perſeueraturus eam accepit. Mira ſubuerſio apparet, quia vir ſapientiſſimus à fœminis ſubuerſus eſt. In patre quidem Dauide quaſi hoſpes tranſijt carnis concupiſcentia, at in filio quaſi domina permanſit, in Parabola, quam Dauidi Nathan propheta propoſuit, peregrinum dixit ad hominem diuertiſſe diuitem, peregrinum appellauit Dęmonem, & carnis appetitum, quia ut hoſpes, & peregrinus, paulo poſt tranſiturus, ad Dauidem diuertit. Ad Salomonem verò non tanquam peregrinus, ſed tanquam Rex dominaturus aduenit. Auguſt. lib. 3. de doct. Chriſt. c. 21. quia in Dauide immoderatæ libidinis non permanſio, ſed tranſitus fuit, propterea etiam ab arguente propheta, ille illicitus appetitus hoſpes vocatus eſt. At in Salomone non quaſi hoſpes tranſitum habuit, ſed regnum libido poſſedit, &c. Denique apparet in Salomone flenda vorago, quia in profundam idololatriæ voraginem, ex tā celſo ſapientiæ, diuinæque amicitiæ, & cognitionis gradu, deturbatus eſt. Ecquis crederet Salomonem idolis cultū vllum exhibiturum? cum Salomonem dico, virum dico, iedidia, id eſt, Deo charum, & ſummis ab eo beneficijs aſfectum, virum dico optimi patris Dauidis filium, virum dico, ſapientia, ac prudentia admirabilem, virum dico, cui, vt dicitur 3. lib. Reg. cap. 4. dedit Deus ſapientiam, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis quaſi arenam, quæ eſt in littore maris. Ecquis ſibi perſuaderet huiuſmodi virum fœminarum blanditijs ita emolliendum, vt inanib. ſimulachris genu flecteret? Heu vinum, & mulieres (ait Eccleſ. ca. 19.) apoſtatare faciunt ſapiētes. Num. 25. fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerūt eos ad ſacrificia ſua, at illi comederunt, & adorauerunt deos earum. vt Iſraelitas fœminæ Moabitides, ita Salomonem vxores in idololatriam impulerunt.

In Salomone apparet mira excellentia, mira ſubuerſio, flenda vorago.

D. Auguſt.

Eccleſ. 19. Num. 25.

Dubitare quis poteſt, nū aliquid numinis idolis ineſſe crediderit, cur ea adorarit? D. Gregor. 12. lib. Moral. c. 12. Salomon (inquit) ad hoc perductus eſt, vt templum idolis fabricaret, & qui priùs Deo templum cōnſtruxerat, aſſiduitate libidinis, etiam perfidiæ ſubſtratus, idolis conſtruere templa non timuit. Sicq; factum eſt, vt aſſidua carnis petulantia, vſque ad mentis perfidiam perueniret, &c. Ait ergò Greg. Salomonem mentem habuiſſe perfidam. At Auguſt. lib. 12. de geneſi ad literam ca. vlt. Salomon (inquit) vir tantæ ſapientiæ, nunquid nam credendum eſt, quod in ſimulachrorum cultu credidit eſſe aliquid vtilitatis? Sed mulierum amori ad hoc malum trahenti reſiſtere non valuit, faciens quod ſciebat non eſſe faciendum; ne ſuas quibus deperibat, atque diffluebat, mortiferas delicias contriſtaret. lib. item 14. de ciuit. Dei c. 11. Non eſt credibile Salomonem errore putaſſe idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditijs fœmineis, ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſum, &c. Hæc ſunt fœminarum, quæ à Deo alienæ ſunt, arma, non gladij, non haſtæ, non arcus, & ſagittæ, ſed blanditiæ, ſed blanda voluptas Salomoni, id eſt, pacifico, non reges, non fortes duces, non potētes aduerſarij, ſed imbelles fœminæ blanditijs blandum bellum intulerunt, pacis fœdus, quod inter illum, Deumq; erat, ruperūt, cor illud, cui Deus dederat latitudinē ſicut arenā, q́ eſt in littore maris, expugnarunt. Cyril. lib. 7. contra Iulianum pag. 157. Inter arma alia, habet fęmina voluptatem, qua mēs vincitur.

An Salomō exiſtimarit idola habere aliquid numinis.

D. Greg.

D. Auguſt.

Blanditiæ ſunt arma fœminarū.

Victa aūt mens illius eſt in ſenectute, ſic enim ſcribitur 3. libr. Reg. c. 11. Cum iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos &c. Vnde Cyril. loco notato; Corripiebatur (ait) Salomon amore in ipſa ſenectutis via, mēte iā deflorēſcente, nec priſtinū habēte vigorē, ſed quaſi cum corpore ſeneſcente. Vbi ad finem, & occaſum vitæ venit, defecit

D. Cyrillus

cit ſimul ætas roboris,& mentis; deinde loquutum illi per mulieres parauit Satanas,& à recto abduxit.Hæc Cyril.In Salomone iuuene mens floruit, in ſene ſimul cum ætate,vt ait Cyril.defloruit. Contra verò ait Hierony.in epiſtola ad Nepotianum; Adoleſcentia multa corporis bella ſuſtinet; inter incentiua vitiorum, & carnis titillationes, quaſi ignis in lignis viridibus, ſuffocatur ſapientia, & ſuum non poteſt explicare fulgorem Senectus verò ætate fit doctior,vſu tritior, proceſſu temporis ſapientior,& veterum ſtudiorum dulciſſimos fructus metit.item; Omnes penè virtutes corporis mutātur in ſenibus, creſcente ſola ſapientia, decreſcunt cæteræ virtutes; cūcta, quæ per corpus exercētur,fracto corpore minora ſiūt, &c.Si ſapientia in ſenibus creſcit, quo modo in Salomone ſene decreuit? Reſpond.quomodo in ijs ſenibus,de quib. Hierony.eandem epiſt.Sapientia(inqt) in plerisque ſenibus ætate marceſcit. Loquitur verò Hierony.de ſapientia illa, quæ ſtudio comparatur; Salomonis verò ſapientia à Deo fuit menti infuſa, illius tamen actus circa diuinas res in ſenectute emarcuerunt; non vitio ætatis vt Cyril. putat, ſed vitio libidinis. Vt enim ſequenti capite oſtēdemus, Salomon quo tempore deprauatus ab vxoribus eſt, non erat valdè ſenex.

D.Hier. *Adoleſcentia.* *Senectus.* *D.Hier.* *An Salomō poſt peccatū infuſam ſapientiam amiſerit.*

Rogabis num infuſam illam ſapientiam poſt peccatum Salomō amiſerit? Amiſiſſe videtur ſentire Auguſt. lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 21.his verbis; Salomonis initia deſiderio ſapientiæ flagrauerant,quam cum amore ſpirituali adeptus eſſet, amore carnali amit, &c.Greg.lib.Paſtor. 3. p.art.27. Salomon, qui poſt tantam ſapientiam vſque ad idololatriam cecidiſſe deſcribitur,nihil in hoc mundo prius quam caderet aduerſitatis habuiſſe memoratur. Sed conceſſa ſapientia funditus cor deſeruit, quod nulla vel minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit,&c. Verum hæc verba de actu ſapientiæ intelligi poſſunt. Cum enim Salomon idola coluit ſapientiam amiſit, id eſt, actum ſapientiæ, vt ait Auguſtinus

D.Auguſt. *D.Greg.*

A ſtultitia enim non ſapientia eſt vſus; cor item eius ſapientia funditus deſeruit, id eſt, actus ſapientiæ, vt ait Gregorius; non enim ſecundum,ſapientię regulas tunc temporis egit. Itaque crediderim non amiſiſſe ſapientiæ habitus,quoniam poterant illi, cum peccatis eidem animo ineſſe, Sed de Salomone ſatis. Ad filium eius Roboam transſeamus.

CAPVT X.

B

De Roboam filio Salomonis.

SAlomo, ait Euangeliſta,genuit Roboam. Difficilis quæſtio eſt,quoto ætatis anno Salomon genuerunt filium Roboam? Etenim vt aiunt Hebræi, & D.Hierony.epiſtola ad Vitalem, Salomon duodecim annos natus cępit regnanit autem vt eſt in ſacris literis 3. Reg.11.annis quadraginta. filius vero Roboam in locum Patris vita functi ſuffectus eſt, cum vnum, & quadrageſimum annum ageret.3.Regum 14.Qua C draginta & vnius anni erat Roboam cū Regnare cępiſſe, &c.Efficitur ergò Salomonem genuiſſe filium Roboam antequam inciperet regnare, cum annos haberet decem,ſi rectè ſupputes. Opinionem verò hanc à veritate diſſentire probatur; quia inaudita res eſt, puerum annorum decem,vel vndecim filiū gignere. Quis crederet mortalium(ait Hieronymus)vt vndecim annorū puer generaret filiū? Cōfirmatur prætereà, quia ex hac ſententia ſequitur Salomo D nem non fuiſſe ſenem, quo tempore à fęminis in idolorum cultum eſt attractus. Nam ſi duodecimo ætatis anno regnare cœpit, & quadraginta tantummodò annis regnauit; efficitur quinquageſimo 2. ætatis anno, è vita migraſſe, At multò ante mortem depratus ab vxoribus eſt ergò cum in idolorum cultum eſt præcipitatus,agebat annum quadrageſimum ſextum, vel ſeptimum; quæ ætas ſenilis non eſt. Senili verò ætate ad ſimulachra colenda pertractum docet Scriptura 3.Reg. 11.his verbis: Cum iam eſſet ſenex Salomon de-

D.Hieron. *An Salomō genuerit filium Roboam, cū natus eſſet annos decem.* *D.Hieron.*

Digitized by Google

deprauatum eſt cor eius per milieres, vt ſequeretur deos alienos. Quænam ſenectus eſt 46.annorum? Virilitas eſt, non ſenectus; non eſt de hac ætate verum quod ſupra ex D. Cyrillo attulimus: Corripiebatur(inquit) Salomon amore in ipſa ſenectuтis via mente iã defloreſcente, nec præſtinum habente vigorem, ſed quaſi cum corpore ſeneſcente; vbi ad finem, & occaſum vitæ venit de fecit ſimul ætas roboris, & mentis, denique laqueum illi parauit Satanas per mulieres, &c. In ætate 46.vel 7.annorum non defloreſcit mens, imò tunc floret, tunc vigorem habet.

His rationibus victus reſpondebit aliquis ſententiam Hebręorum eſſe falſam, Salomonem 11.ætatis anno cępiſſe regnare. Verum ea probatur ex diuinis literis; quæ Salomonem puerum tenellum eſſe docent, cũ ad regni cla-

2.Par.29. uulum acceſſit 2.Paral. 39. Locutus eſt Dauid Rex ad omnem Eccleſiam, Salomonem filium meum vnum elegit De-

1.Par.22. us, adhuc puerum, & tenellum, &c. Et 1.lib.Paral.22.Salomõ filius meus Puer

3.Reg.3. paruulus, & delicatus, &c. 3.Reg.3.Salomon cum iam Rex eſſet creatus: Ego (inquit) ſum Puer paruulus, & ignoràs egreſſum, & introitum meum. Quibus locis dicitur à Septuaginta interpretibus, *παιδάριον*, i.puerulus.ergò puerulus, & Puer paruulus, ac tenellus, erat Salomon, initio principatur; Puer autẽ paruulus ac tenellus, non poteſt dici, qui 12.annum ſuperat. Duodecimo ergò ætatis anno principatum obtinuit, 40.annos regnauit, duos & 50. vixit. deprauatus ab vxoribus eſt, ante annũ 50.quæ ætas ſenilis appellari non poteſt. Iam vides quæſtionis difficultatem.

D.Hieron. D.Hierony.in epiſt. illa ad Vitalem, concedit Roboamum genitum à Salomone vndecim, vel 10.annos nato, multaque ait dici in ſcripturis, quæ videntur incredibilia, & tamen vera ſunt, neque valere naturam contra naturæ Dominum. Deinde exemplum affert fęminæ, quæ ex puero decem annorum concepit. De ſenectute verò Salomonis nullum verbum facit. Ioſephus lib. 7. Antiquitatum c.7. de ætate Salomonis hæc ſcribit; Mortuus eſt Salomon val-

A dè longæuus, qui regnauit quidem annis octoginta, vixit autem quatuor, & nonaginta, &c. Miror ſanè, & ignoro ex quo nam fonte Ioſephus hanc Salomonis hauſerit ætatem, & regni annos: Scriptura manifeſtè docet eum 40.annis regnaſſe: Ioſephus numerum geminat regnaſſe ait octoginta. Quod ſi verum eſſet, facilè propoſitos nodos diſſolueremus: diceremus enim Salomonẽ ad ſummam perueniſſe ſenectutem, vtpote ad nonaginta quatuor annos, eaque ætate ab vxoribus deprauatum

B idola coluiſſe: Roboamum vero ab eo genitum, poſt quinquageſimum ætatis annum. Quod ſi obijcias Scripturam ſacram regno Salomonis 40. tantummodo annos, Ioſephum verò octoginta tribuere, & Scripturæ aduerſari; reſpondet Magiſter hiſtoriæ, & Gloſſa ordinaria, Scripturam quadraginta tantum annos commemoraſſe, quibus antequam præuaricaretur, regni gubernacula tractauit; reliquos quadraginta poſt pręuaricationem ſilẽtio inuoluiſſe. Quemadmodum de Sau-

C le dicitur 1. Reg. 13. Filius vnius anni erat Saul cum regnare cępiſſet, & duobus annis regnauit, videlicet innocenter, & vt filius vnius anni. Hic tamen locus aliter explicari poteſt, ſi coniungantur hæc verba cum ſequentib. hoc pacto: Duobus annis regnauit ſuper Iſrael, & elegit ſibi Saul tria millia de Iſrael. hoc eſt, poſtquam Saul duos iam annos regni clauum tenuerat, ſecundo anno fecit hoc, quod ſequitur, ſcilicet elegit tria millia militum ex Iſraelitis, &c. 1. Reg. 13

D Veriſimilius videtur, & Scripturæ magis conſentaneum, Salomonem ad ætatem perueniſſe ſexaginta annorũ, nimirum, quia regnare cœpit anno ætatis vigeſimo, et annis quadraginta regnauit, ut docent ſacræ literæ, vnde ſumma annorum efficitur ſexaginta. Cum autem eſſet ſenex, videlicet iam natus quinquaginta quinque, vel plures annos, ab vxoribus in idololatria pertractus eſt. Videtur autem Salomõ citius ſenuiſſe, ob vxorum, & concubinarum multitudinem, quæ corporis ſuccum hauriebant. Sed obijcies Salo- *Ad quam ætatem peruenerit Salomon.*

monem

Digitized by Google

monem appellari Puerum paruulum cum cœpit regnare, non ergo tunc té poris egerat 20.annos. Reſpondemus hebræam eſſe phraſim, qua adoleſcentes pueri vocantur, vt oſtendemus. Cum iuuenis tenellus ac delicatus eſſet Salomon, dicitur à Dauide puer, & tenellus, ad ædificandum templum Domino; ipſe quoque Salomon puerum ſe uocat paruulum, id eſt, paruę ætatis, ad gubernandum tantum imperium.

Quo anno ætatis cœperit regnare Salomon. Quod verò fuerit iuuenis 20. annorum plus, minus, probatur, quia 3.Reg.

3.Reg.3. 3. Dauid ante mortem ſuam vocat Salomonem virum, nec ſolummodo virum, ſed etiam ſapientem; Vir (inquit) ſapiens es, vt ſcias, quæ facies ei, &c. Si uir ſapiens erat Salomon regnante Dauide, antequam ſapientiæ à Deo donum acciperet, qui fieri poteſt, vt duodecim tantum annos ageret, cum cœpit imperare? Præterea Septuaginta interpretes 1.Paral. 29. quod noſter ver-

1.Par. 29. tit, puerum, & tenellum, vertunt νέος καὶ ἁπαλὸς, id eſt, Salomon iuuenis, & tener, ergo iuuenis erat. Hebraicè locis citatis dicitur Salomon, נער nahar, quod nomen non ſolum ſignificat puerum decem, aut duodecim an-

Geneſ. 27. norum ſed plurium. Geneſ. 27. Ioſeph. cũ ſedecim eſſet annorũ paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer, Hebraicè nahar; dicitur ergò nahar, & puer, ſedecim annorum. Dauid item cum Gigantem vicit, dicitur à Saule

1.Reg.17. puer 1.Reg.17. ait Saul ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſtæo iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer, Hebraicè nahar, & eodem capite, quo loco vertit noſter interpres: Erat autem Dauid adoleſcens ruffus, & pulcher aſpectu, Hebraicè idem nomen eſt nahar, Septuaginta verterunt παιδάριον, id eſt, puerulus. potuiſſet ergò noſter interpres, ſi voluiſſet, etiam locis citatis in quibus de Salomone fit ſermo, vertere adoleſcentem tenerum, & adoleſcentem paruum, id eſt, paruæ ætatis. Abſalon quoque cum bellum patri intulit natus iam vigeſimoquinto. vel 30. annos, trium iam filiorum, & filiæ vnius pater, qui 2. Reg. 14. numerantur, puer, & Hebraicè, nahar, di-

E citur 2. Reg. 18. Seruate (ait Dauid) mihi puerum Abſalon; rurſus; Eſt ne *2.Reg.18.* pax puero Abſalon? quibus locis Hæbraicè eſt nomen, nahar, & Græcè παιδάριον, ſimiliter Ieroboam dicitur nahar, cum præfectus creatus eſt ſuper tributa à Salomone, nec tamen puer eſſe poterat. 3. Reg. 11. videns Salomon adoleſcentem induſtrium conſtituerat eum præfectum ſuper tributa vniuerſę domus Ioſeph, &c. Hebraicè adoleſcẽs dr̃, nahar hoc loco, Græcè παιδάριον. Denique Ioſeph, vt legitur Geneſ. 41.

F triginta erat annorum quando ſtetit in conſpectu Pharaonis. at eodem capite puer dicitur latine, erat ibi puer Hebræus, &c. Hebraicè, nahar, cum natus eſſet annos 28. vt facile colliges. Vnde patet in ſacris literis adoleſcentem 20. vel plurium annorum, qualis erat Abſalon qualis & Ioſeph, appellari puerum, nahar, & παιδάριον. nõ habet ergo uim argumentum illud, Salomon dicitur puer paruus & tenellus, & pædarion, ergò natus erat duodecim annos cum regnare cœpit. & ſi na-

G tus eſſet 23. vel 24. annos, puer, & nahar, & pædarion dici potuit, queadmodum Abſalon. Imò Roboam 40. annos natus cum regni clauum accepit, 2.Paral.13. dicitur puer, & corde tener, Grę cè, νεώτερος, id eſt, iunior; noſter interpres rectè vertit, erat rudis, ſcilicet veluti puer, & corde pauido.

Itaque propoſitæ quæſtioni reſpondendum eſt Roboamum non eſſe genitum à Salomone patre, cum decem aut vndecim annos ageret, ſed cum ad vigeſimum annum iam accederet. Quæ

H obſtant, uim nõ habent, vt oſtendimus. illud obſeruandum ex tot vxoribus Salomonem vnicum tantum filium Roboamum reliquiſſe, & filias duas.

Huius Roboam tempore Hebręorũ regnum, quod vnicum erat, in regna *Regnũ hebræorum diuiſum in duo regna.* duo diuiſum eſt, alterum quod tribum Iuda, Beniamin, & Leuiticam, alterum, quod decem reliquas tribus cõplectebatur. Illud dicitur regnum Iuda à tribu præſtantiſſima, hoc appellatur regnum Iſrael, vel decem tribuum, vel Ephraim ab Ieroboamo rege ex tribu Ephraim, vt docet Hieronym. Oſeæ 1.

Diui-

Digitized by Google

A Diuiſionis cauſa fuit Salomonis idolo
3.Reg.11. latria. 3.Regum 11. ait Deus Salomoni; Scindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo; veruntamen in diebus tuis nō faciam, propter Dauid patrem tuum. de manu filij tui ſcindam illud. nec totum regnum auferam; ſed tribū vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem, quam elegi. Dices; tribum unam ait Deus ſe daturū filio Salomonis, ergò regnum Roboami non complectebatur tres tribus.
B Reſpond. Deum loqui tantūmodo de præcipua tribu Iudæ, à qua regnum nomē accepit, cui coniuncta eſt tribus Beniamin, & Leuitica, eo quod templum, cui miniſtrabat Hieroſolymis, erat in Re-
2 paral. 12 gno Roboam. 2. Paralipomenon vndecimo. Sacerdotes, & Leuitæ, qui erant in vniuerſo Iſrael, venerunt ad Roboā, de cunctis ſedibus ſuis, relinquentes ſuburbana, & poſſeſſiones ſuas, & tranſeuntes ad Iudam & Ieruſalē, eo quòd
C abiecifſet eos Ieroboam: (Rex decem tribuum) & poſteri eius, ne Sacerdo-
De numero tribuum Iſrael. tio Domini fungerentur. Iterum obijcies; me tredecim numeraſſe tribus Iſrael, cum tamen duodecim tantum ſoleant numerari. Reſpondeo, duodecim numerari, præter tribum Leuiticam, quæ templo erat mancipata, nec habebat ſortem. Vrges, Iacob duodecim tātum filios habuit, ex quibus duodecim tribus ortæ ſunt; vnde ergò decimatertia tribus, & decimustertius filius?
D Reſpondeo, Iacob duodecim tātum filios habuiſſe, adoptaſſe verò duos filios Ioſeph, Ephraim, & Manaſſem, qui loco patris Ioſeph, duas tribus effecerunt; tribum ſcilicet Ephraim, & tribum Manaſſæ. Si Ioſeph tribum aliqua vnicam conſtituiſſet, duodecim tantum tribus fuiſſent, Sed quia pro Ioſeph, filij duo duas conſtituerunt, tredecim tribus effectæ ſunt. Regnum ergò Roboam
E dicitur regnum Iuda, vel duarum tribuū; nec enim fit mentio Leuiticę, quia Deo tota erat conſecrata. Leuitica tribus diuina erat; Iudæ tribus regia.

Petis qualis nam Rex fuerit Roboā?
Qualis rex fuerit Roboam. Reſpondetur inter malos computari; Etenim idola coluit, vt narratur 2. Paralipomenon 12. his verbis: Cū roboratum fuiſſet regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Iſrael cum eo. Lege etiam librū 3. Regum cap. 14. Itaque poſt diuiſio- *3.Reg.14.*
nem, ſiue ſchiſma, regnum vtrunque, prius decem tribuum, cuius Rex Ieroboam, poſteà duarum tribuum, cuius Rex Roboam, cœpit idola colere; erāt tamen multi, tam in hoc, quàm in illo, veri Dei cultores. Lege caput Ezech. *Ezech.23.*
23. in quo duo hæc regna parabolicè duabus meretricibus deſignantur, quarum altera dicitur Oolla, ſcilicet regnum decem tribuum altera Ooliba, ſcilicet regnum duarum tribuum; earū fornicationes, id eſt, idololatriæ, debitaque illis ſupplicia eodem loco recenſentur. Porrò de Roboam ait Eccleſ. *Eccleſ.47.*
cap.47. finem habuit Salomon cum patribus ſuis, & dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo, gentis ſtultitiam, & imminutum à prudentia Roboam; qui auertit gentem conſilio ſuo. Appellatur Roboam imminutus à prudentia, & gentis hebrææ ſtultitia, propterea quod conſilio ſuo diuiſit regnum. ſecutus enim iuuenum conſilium, ſpreto conſilio ſeniorum, durè reſpondit populo tributorum alienationem petēti, auertitq́; à ſe decem tribus, vt narratur tertio Regum 12. Rudis fuiſſe dicitur, & *1.Reg.12.*
corde pauido, quo tempore Ieroboam rebellauit, 2.Paral.13. nec potuiſſe reſiſtere illi. regni clauū tenuit 17. annis.

CAP. XI.

De regibus Abia, Aſa, Ioſaphat, & Ioram.

CVm duo fuerint regna alterum Iſrael, vel decem tribuum, alterum Iuda, vel duarū tribuum, nullius regis decē tribuū Matthæus meminit, reges tantūmodo Iuda numerat, ex quibus Ioſeph Virginis ſponſus originem duxit. Dauid & Salomon omnibus tribubus, vnique regno ex omnibus conſtanti, imperarunt. Roboam Salomonis filius, Dauidis nepos, primus fuit Rex duarum tantummodo tribuum, eius filius Abias illi ſucceſſit, ex vxore

natus Maacha, quam præ cæteris diligebat. Non erat hic primogenitus, ſed Rex à patre creatus eſt, qđ ſapientior, potentiorque reliquis eſſet fratri-
2. par. 11. bus 2. Paralip. 11. Conſtituit Roboam in capite Abiam filium Maacha ducem ſuper omnes fratres ſuos, ipſum enim regem facere cogitabat, quia ſapiētior fuit, & potentior ſuper omnes filios eius, &c. Tribus tantum annis regnum
3. Reg. 15. adminiſtrauit, vt dicitur 3. Regum 15. ambulauitque in omnibus peccatis patris ſui; &c.

In eius locum repoſitus eſt filius Aſa, de quo dicitur 3. Reg. 15. Fecit Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius, & abſtulit effœminatos de terra, purgauitque vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerūt patres eius. Habuit autem exercitum maximum, & fortiſſimum. 2. Paral. 14. Habuit Aſa in
2. par. 14. exercitu ſuo portantium ſcuta, & haſtas de Iuda trecenta millia, de Beniamin verò ſcutariorum, & ſagittariorū ducenta octoginta millia, omnes iſti viri fortiſſimi Æthiopum exercitum Deo auxiliante vicit, in quo decies centena millia militum erant, eodem capite: Exterruit Dominus Æthiopas, & cetera. Probi regis exemplar habes, cui prima cura ſcelerum extirpatio, populique expurgatio: Purgauit Aſa vniuerſas ſordes idolorum &c. Secunda cura militiæ, quæ regnum tueatur.

At, qui ſtat, vt ait Apoſtolus, videat ne cadat, exemplo fit Rex idem, cum ſtaret, cecidit. Auro argentoque ex theſauris regijs, ac templi deprompto, Syriæ regis auxilium aduerſus regem Iſrael emit, ſpemq; ſuam non in Deo, qui aduerſus tot Æthiopum millia opē tulerat, ſed in Syris collocauit. Quamobrem ab Hanani Propheta 2. Paralipom. 16. ijs verbis eſt incuſatus: Quia habuiſti fiduciam in rege Syriæ & non in Domino Deo tuo, idcircò euaſit Syriæ regis exercitus de manu tua. Nóne Æthiopes, & Lipyes multo plures erant, quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia, quos cum in Domino credidiſſes, tradidit in manu tua? ſtultè igitur egiſti, & propter hoc ex

Aſa increpatur à propheta quod fiduciā in Rege Syria habuerit, et non in Domino.

2. par. 16.

E præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent, & cæt. Hac increpatione exulceratus Aſa, prophetam in vincula conijcit, multoſque ex populo neci dat. extremo autem vitæ tempore pedem dolore vehementiſſimo (fortè podagra) excruciatus, nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum (vt ſcriptum eſt eodem capite) ſed magis in medicorum arte confiſus eſt. diſcant ægroti à Deo magis, quam è medicis ſanitatem ſperare, precibusque & diuinis ſacrificijs exquirere.

Aſa ægrotus non quæſiuit Deum ſed magis medicos. Abulenſis.

F Vnde Epiſcopus Abulenſis hoc loco ſic ſcribit: Licet opera medicorum ſalus naturaliter recuperari queat, ſicut naturaliter perditur, tamen magis debemus putare, quod ſalus voluntate Dei nobis eueniat, quam medicorum opera, & potius cōfidendum eſt de bonitate illius, quam de naturæ efficacia. Hęc ille. Putat idem doctor Aſam pedum dolore à Deo percuſſum, quòd Prophetæ pedes obſtrinxerit vinculis, quia Deus vult, vt per quæ quis peccat, per ea torqueatur, Sap. 11.

G Mirum ſanè eſt initia illa bona tam infelices habuiſſe exitus. Carthuſianus putat non eſſe damnatum. dicitur enim de illo 2. Paralip. 15. Cor Aſa erat perfectum cunctis diebus eius, & 3. Reg. 15. Cor Aſa perfectum erat cum Domino cunctis diebus ſuis. Verumtamen repugnant verba illa: Nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, niſi interpreteris non quæſiuit ad pedum curationem, quæſiuit tandem ad animi ſalutē. Res dubia eſt. ſi verò quæras, quo-
H modo dicatur cor Aſa perfectum cum Domino cunctis diebus, cum tamen Prophetam in carcerem miſerit, nec Dominum in infirmitate requiſierit? Reſpondeo cum Cardinali Caietano fuiſſe cor Aſa perfectum corā Domino, quod ad cultum attinet Dei, non enim idola coluit. vno & quadraginta annis ſceptrum tenuit.

2. par. 15. 3. Reg. 15.

Succeſſorem habuit filium Ioſaphat, regem religione præſtantem. Hic idola deteſtatus eſt, Deum coluit, tertio regni anno 2. Paralip. 17. Miſit de principibus ſuis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitas, & ſacerdotes, doce- 2. par. 17.

docebantque populum in Iuda, haben- A
Zelus regis in docendo populo.
tes librum legis Domini, et circumibāt
cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant
populum. ò regem eximium, cui do-
ctrina populi tantæ curæ fuit, vt eam
ad rem, quas noſtra Societas miſſiones
appellat, id eſt, per diuerſa loca ad do-
cendnm populum diſcurſiones faceret.
Rurſus 2. Paralip. 19. Egreſſus eſt Ioſa-
phat ad populum, de Berſabee (quę erat
2. Par. 19.
regni extremitas verſus Auſtrum) vſq;
ad montem Ephraim, & reuocauit eos
ad Dominum Deum patrum ſuorum, ò
diuinum regis zelum, firmauit ergò B
Regis probi exemplum
regnum diuino cultu: Muniuit militi-
bus 2. Paralip. 17. Conſtituit militum
2. Par. 17.
numeros in cunctis vrbibus Iuda, quæ
erant vallatæ muris, &cæt. Exornauit
iudicibus 2. Paralip. 19. Conſtituit iu-
dices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda
munitis, per ſingula loca, in Hieruſa-
lem quoque conſtitnit Leuitas, & ſa-
cerdotes, & principes familiarum ex
Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini
iudicarent habitatoribus eius, &c.

Extant eodem capite egregia opti- C
mi regis monita, quæ iudicibus dabat,
Monita à rege data iudicibus.
præcipiens iudicibus: Videte (ait)
quid faciatis; non enim hominis exer-
cetis iudicium; ſed Domini; & quod-
cunque iudicaueritis, in vos redunda-
bit. ſit timor Domini vobiſcum, & cum
diligentia cuncta facite, non eſt enim
apud Dominum Deum noſtrum iniqui-
tas, nec perſonarum acceptio, nec cupi-
do munerum. & infrà: Sic agetis in ti-
more Domini fideliter, & corde perfe-
2. Par. 19.
cto, &c.

Videte, inquit, quid faciatis, quanti D
ponderis ſit iudicandi munus attēdite,
ex ipſo ciuium vita, ex ipſo bona pen-
dent, videte quas cauſas agatis, nō agi-
tis cauſas hominis, ſed Dei, nam iudica-
tis populum Dei. vnde illud ſupra dictū:
Conſtituit Leuitas, & ſacerdotes, &
principes familiarum, vt iudicium &
cauſa Domini dicitur omnis cauſa po-
puli, quia erat iudicium & cauſa populi
Dei, & legis Dei, ſecundum leges
Dei.

Imminet autem iudici magnum ſup-
plicium, ſi iniuſtus ſit, ideoque addit:
Quodcunque iudicaueritis, in vos re-
dundabit, ſi iniuſtè, pœnam, ſi iuſtè, prę-
mium à Deo conſequemini.

Amplecti debet iudex ſummoperè
timorem Dei, & diligentiam, odio ha-
bere iniquitatem, perſonarum acce-
ptionem, & munera. de timore: Sit,
inquit, timor Domini vobiſcum, &,
ſic agetis in timore Domini. de dili-
gentia: Cum diligentia cuncta faci-
te, expedite breui tempore negotia, ne
ſitis in iudicando, cum litigantium de-
trimento cunctatores. de odio iniqui-
tatis, & munerum: Non enim eſt apud
Dominum iniquitas &cæt. Quaſi dicat,
imitamini ſummum iudicem Deum,
qui nec perſonas, accipit, nec muneri-
bus corrumpitur. dicuntur dij iudices
in diuinis literis. Pſalm. 81. Ego dixi, *Pſal. 81.*
dij eſtis, Deos ſe eſſe oſtendent, ſi quē-
admodum apud Deum, ita apud il-
los, nec iniquitas vlla, nec perſo-
narum acceptio, nec cupiditas mu-
nerum reperiatur. Porrò duo iudi-
cum genera inſtituit Ioſaphat, quoſ-
dam minores per ſingulas ciuitates mu-
nitas, qui populis ius dicerent, alios
maiores in regni metropoli Ieruſalem,
ex Leuitis, & Sacerdotibus, & princi- *Iudices*
pibus familiarum, viris præcipuis, quos *Iſraelitarū*
Græca verſio vocat Patriarchas, ijs prę-
ſidebat Pontifex. 2. Paralipom. 19. Ama- *2. par. 19.*
rias ſacerdos, & pontifex veſter (ait
Ioſaphat) in ijs, quæ ad Deum perti-
nent, præſidebit. Erat alter præſes, qui
regis vices gerebat; de quo idem Io-
ſaphat eodem loco, Zabadias filius Iſ-
mael, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper
ea opera erit, quæ ad regis officium
pertinent, hoc eſt, ſuper eas cauſas, quæ
pertinent ad regem. Conſultores Le-
uitæ erant, ideo ſequitur: Habetis ma-
giſtros Leuitas coram vobis, &cæt. Tria
hæc regi ſummoperè eſſe procuranda
docet Ioſaphat, diuinum in primis, &
ante cætera omnia cultum, deinde iu-
dicum virtutem, & ſapientiam, ter-
tio regni munitionem, ac defenſio-
nem. *2. par. 20.*

Quomodo etiam bella reges debeant *Exemplum*
gerere, is Rex oſtendit. 2. Paralip. 20. *belli gerendi & auxiliū à Deo petendi eo-*
Venerunt nuntij, & indicauerunt Io-
ſaphat dicentes, venit contra te mul-
titudo magna, &cæt. Quid Ioſaphat,

Digitized by Google

quid faciet, quo ſe vertet? ad Deum ſe vertit, in eo ſpem veluti tutiſſimo præſidio collocauit. Timore pterritus (vt eodem capite dicitur) totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda, congregatuſque eſt Iudas ad deprecãdum Dominum, &c. ò arma aduerſus quoſlibet hoſtes fortiſſima. Probi regis, populique precibus annuit Deus, pugnam in ſe recepit, per Iahazielem Leuitam victoriam pollicitus eſt. Hæc dicit Dominus vobis (ait Iahaziel) nolite timere, nec paueatis hanc multitudinẽ, non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei, &c. ò felicem regem, cuius pugna non militum eſt, ſed Dei: Non eritis vos, qui dimicabitis (ait Propheta) ſed tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos ò Iuda, & Hieruſalem, &c. Stetit promiſſis Deus, victoriam admirabili contulit modo, citra pulueren, vt aiunt. Egregius Rex Ioſaphat Leuitarum choros exercitum iuſſit præcedere, diuinaſque laudes canere, hos i prima acie milites fortiſſimos ſtatuit, diuinis laudibus veluti acutiſſimis ſagittis armatos. Ex hoc Ioſaphati facto diſcant reges diuinis laudibus, precibus, ſupplicationibuſq; ad omnia templa decretis, hoſtes expugnare. Cœperunt ſacri cantores diuinas laudes canere, cęperũt hoſtes mutui vlneribus cæſi cadere: cum eſſet exercitus hoſtilis ex Moabitis, Ammonitis, & Idumæis cõflatus, Mobitæ, & Ammonitæ primum Idumæos trucidarũt, mutuis poſteà cædibus ipſi occubuerunt. Non fuit opus regi gladiũ diſtringere, venit, vidit, vicit, incruenta potius victoria, ſpolijſque onuſtus domũ redijt. Quid hoc rege felicius, qui non ſanguinem fundendo, ſed cantando vicit.

Si quid habuit infelicitatis id ex ſocietate, quam cum improbis regibus inijt, emanauit. cum impio Achab copias coniunxit, & aduerſus Syros infeliciter dimicauit, quam ob cauſam à
2. par. 19. Propheta reprehenſus eſt his verbis 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominũ amicitia iungeris? & idcircò iram quidem Domini

E merebaris, ſed bona opera inuẽta ſunt in te, eo quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Deum, &c. Prophetam veneratus, audita patienter tulit, ſecus ac pater eius Aſa, qui Prophetam increpantem in cuſtodiam tradidit.

Cum nauibus quoque Ochoziæ filij Achab viri peſſimi, naues miſit in Ophir ad quærendum aurum, at confractæ ſunt. 2. Paralip. 20. redditur à Propheta Elizer cauſa: Quia, inquit, habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit 2. par. 20.
F Dominus opera tua, cõtritaq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis, &c. Nocet probis improborum ſocietas, diſce igitur eorum conſortia cauere.

Cautior eſſe didicit Ioſaphat cum iterum ab eodem Ochozia impio ad nauigationis ſocietatem inuitaretur, naues ſuas cum illius claſſe noluit coniungere. vt leges 3. Reg. 22. Sedit ad gubernacula regni Iudæ annis 25. vt legitur 3. Reg. 22. vixit annos ſexaginta. 3. Reg. 22.

Quæ regio ſit Tharſis, & Ophir.

Rogabis quę nam regio ſit Ophir, &
G Tharſis, ad quam naues Ioſaphati auri vehendi cauſa nauigabant? multæ diſcrepanteſq; ſunt hac de re ſententiæ. Montanus in libro de ſedibus gentiũ, arbitratur Ophir eſſe nouum orbem, probat quia 2. Paralip. 3. vbi in noſtra 2. par. 3. verſione legitur: Aurum erat probatiſſimum, in Hebræo habetur aurum erat paruaim, quæ vox dualis eſt numeri, à nomine ſingulari, peru, quaſi dicatur aurum illud allatum erat ex regione, q̃ duplex peru appellatur. Duæ enim ſunt regiones in nouo illo orbe,
H quarum altera etiam nunc Peru, altera noua Hiſpania nominatur. Huic ſententiæ ſubſcribit Genebrardus lib. 1. Chronologiæ. *Genebrardus.* Aurum, inquit, paruaim, in Hebræo appellatur, quaſi allatum ex vtroque Peru, quis non cernit nouum hunc orbem nominari? &c. Subſcribit quoque ex parte Vatablus, qui 3. Regum 9. & 22. Ophir & Tharſis putat appellari inſulam noui orbis ſpagniolam. *Vatablus.*

Secunda opinio eſt quam refert Volaterranus lib. 12. Ophir eſſe Sophalam, quæ ad Africam ſpectat. *Volaterranus.* Tertia Indiæ eſſe regionem. Rabanus in Gloſſa ordi-

Digitized by Google

ordinaria, in India eſſe putat Ophir, A teramque auream nuncupari, eo quod montes haberet aureos, qui à leonibus ſæuiſſimiſque beſtijs incolerentur. Ad quos, inquit, nullus aliter accedere audet, niſi qui in naui ſtantes iuxta littus; terram quam vnguibus leonum effoſſam inuenerint, in ſuam nauim recipiunt, vt ſi beſtiæ eos ſenſerint, facile in mare recipiantur. Hæc ille. Epiſcopus quoque Abulenſis 3. Regum 9. Ophir (ait) eſt inſula quædam in India, in hac leones, & ſæuiſſimæ beſtiæ habitant, hæc enim terra montes B habet aureos. Nam ſupercies eius videtur tota quaſi aurum, non eſt tamē facultas hominibus introeundi, & manendi in motibus illius aureis, propter ſæuiſſimas beſtias, ſed cum ſint illi mōtes in littore maris, nautæ cum videntur abeſſe beſtias, introeunt in extremitates illorum montium, & laminas aureas, vnguibus, & pedibus beſtiarum erutas, accipiunt, redeuntque in nauem. Hæc Abulenſis. eandem Lyranus. Pomponius Mela lib.3.cap.7.ſimile qd ſcribit. Alit (inquit) India formicas, C non minores maximis canibus, quas more Gryphorum, aurum penitus egeſtum, cum ſumma pernicie attingentium cuſtodire commemorant. D. etiā Hieronymus in Epiſtola ad Ruſticum, inter alia; Per Oceanum (inquit) ad Indiam peruenitur, & ad Gangem fluuium, quem Philon ſancta Scriptura commemorat, qui multa genera pigmentorum dicitur de paradiſi fonte deuehere, vbi naſcitur carbunculus, & ſmaragdus, & margarita cadentia, & vniones; monteſque aurei, quos adire D propter Gryphas & Dracones, & immenſorum corporum monſtra, hominibus impoſſibile eſt, vt oſtendatur nobis quales cuſtodes habeat auaritia, &c. Ioſephus præterea Ophir in India eſſe cenſet, lib.8.antiquit.cap.6.aureāque terram vocari docet ipſo cap.6.& 7.& D.Hieronymus in cōmentarijs Ionæ. Quantum (ait) in Paralipomenon libris intelligi datur, quidam locus Indiæ Tharſis vocatur, &c. Et in Epiſtola ad Principiam, Ophir putat eſſe auri genus vel à loco Indiæ, vel à

Montes aurei & terra aurea, quā adire prohibent feræ Rabanus.

Pomponius Mela.

Pomponius Mela.

D.Hier.

Ioſephus.

colore ſic nominatum; hęc placet opinio.

Crediderim ergò Ophir regionem eſſe Orientalis Indię; ab Ophir filio Iectan & nepote Heber ſic appellatam, Geneſ. 10. filios enim Iectan, ait Ioſephus, à flumine Cophene Indiæ, & poſitæ circa eum Syriæ loca quædam, inhabitaſſe. In hac regionem Tyrij rei nauticæ periti nauigabant; cum Tirijs nauigarūt poſtea Hebræi tempore Salomonis. Ioſaphat verò & Ochozias in Aſiō gaber portu rubri maris, claſſem, quæ eandem teneret nauigationem, extruxerunt. Naues Ioſaphati confractæ ſunt eo quod cum viro impio Ochozia ſocietatem inierat. De nauigatione Tyriorum 3. Regum 10. ſic ſcribitur; Claſſi Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretioſas, &c. Erat hic Hiram Rex Tyri Salomoni amicus. de nauigatione hebræorum cum Tyrijs eodem capite dicitur; Claſſis Regis Salomonis per mare cum claſſe Hiram, ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes Elephantorum, & ſimias, & pauos. Hæc omnia deferebantur ex terra Ophir, ſiue Tharſis, hoc eſt, ex Inſula, quam Samatram non appellamus ex Pegu, & Malaca, quæ aurea cherſoneſus vocatur. Vbi eboris aurique magna erat copia. Quod Rabanus & alij ſcribunt de feris aurum effodere prohibentibus, aureiſque montibus, quantum habeat verſimilitudinis, alij viderint; fides ſit penes autores. Plinius lib.7.c.2.ſimilia de Arimaſpis ſcribit; Produntur (ait) Arimaſpi quos diximus vno oculo in fronte media inſignes; quibus aſſidue bellum eſſe circa metalla cum gryphis ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum; mira cupiditate & feris cuſtodientibus, & Arimaſpis rapientibus, multi ſed maximè illuſtres, Herodotus, & Ariſteas Proconnenſius hæc Plinius.

3. reg 10.

Plinius.

Quod verò Ophir non ſit Peru, probatur, quia Peruerſem illam nauigationem non eſt probabile Salomonis ætate fuiſſe notam, poſtea verò in tanta

hominum auaritia penitus ignoratam. Deinde quia elephanti non ſunt in Peru, ac proinde nec Elephantorum dentes, non ergò potuerunt inde à claſſe Salomonis afferri. Pręterea quia ſi in Peruenſem regionem nauigarent naues non è portu maris rubri, ſed maris mediteranei multo propinquioris ſoluiſſent. Denique quia ſimilitudini tantum nominis opinio illa innititur, quod fragile eſt fulcimentum, caſu enim inter nomina ſimilitudo reperitur. 4.Reg. 18. ait Rabſaces, vbi eſt Deus ſepharuaim? qui non potuit ſuos F cultores liberare. idem nomen eſt, addito ſamech, nemo tamen dicet ſignificare Peru. Hieronymus aurum paruaim aurum probatiſſimũ vertit. 70. interp. nomen loci eſſe putauerunt. ſic enim vertunt χρυσῦ τοῦ ἐκ φάρουειμ, i. auro, quod ex pharuim, non enim legerunt pharuim numero duali, ſed pharuim numero plurali.

D. Hieron. Tharſis autem vocabulo, vt ait D. Hieronymus in Epiſtola ad Marcellam omnis fere ſcriptura referta eſt; illius tamen non eſt facilis intellectio. ſed G quid ſignificet pro virili paucis explicamus. In primis Tharſis mare ſignificat, vt teſtatur Hieronymus Iſaiæ. 2. Hebræi (inquit) putant lingua propria ſua mare Tharſis appellari: quando autem dicitur, iam, non hebraico ſermone appellari, ſed Syriaco, &c. Idcirco

Nominis Tharſis ſignificata. ipſe Hieronymus vertit Tharſis mare, Iſaiæ 23. & Ezechielis 1. Septuaginta quoque interpretes vertunt, mare, Iſaiæ 2. & Hieronymus eodem Iſaiæ capite, Ionam fugiſſe in Tharſis interpretatur, fugiſſe in mare, vt ad quaſcunq; H inſulas pergeret.

Exod. 28. Secundò Tharſis ſignificat lapidem pretioſum Exod. 28. in quarto ordine gemmarum, quæ in pectore Pontificis erant, Tharſis nominatur. ſignificat autem Chryſolithum, vt vertit Diuus Hieronymus, & Septuagita interpretes; ob marini coloris ſimilitudinem ſic dictum ſcribit idem Hieronymus Iſaiæ. 2. Quia verò Tharſis mare ſignificat, & Chryſolithum vertit Hieronymus Ezechielis 1. aſpectus earum ſcilicet rotarum, & opus earum, quaſi viſio E Tharſis, id eſt, maris, & cap. 10. interpretatur, aſpectus rotarum erat quaſi viſio Tharſis, id eſt, lapidis Chryſolithi; Symmachus vertit, hyacinthi, Septuaginta interpretes carbunculi; hebraicè eſt nomen Tharſis.

Iſaia. 23. Tertiò Tharſis ſignificat Carthaginem. probatur, quia Iſaiæ 23. vbi ex hebræo legitur; Vlulate naues Tharſis, Septuaginta interpretes transferunt; Vlulate naues Carthaginis; Ezech. 38. vbi legitur, Negotiatores Tharſis; Septuaginta vertunt; Negotiatores Carthaginenſes. & D. Hierony. Ezechielis 27. Tharſis negotiatores vertit Carthaginenſes negotiatores. Chaldæus 3. Reg. 10. nauem Tharſis, interpretatur, nauẽ Africam, & Theodoretus Pſalm. 71. Tharſis Carthaginem ſignificare arbitratur; Euthymius verò eodem Pſalmo ſcribit omnes expoſitores, Tharſis interpretari Carthaginem, Africæ principem ciuitatem. Dicta fortè eſt Tharſis Carthago, quia ciuitas erat maritima Africæ princeps. Tharſis enim, vt diximus, mare dicitur. *Ezech 38. & 27. Chaldæus. Theodoretus. Euthymius*

Iudith 2. Quartò Tharſis videtur ſignificare Ciliciam in lib. Iudith. cap. 2. cum Holophernes dicitur deprędatus filios Tharſis; quia à Tharſis pronepote Noe originem duxere Cilices, vt putat Ioſephus lib. 1. antiquit. cap. 11. D. Hieron. in traditionibus hebraicis, Lyranus, & alij interpretes Geneſ. 10. & Ioſephus lib. 9. cap. 11. Ionam, ait, fugiſſe in Tharſum Ciliciæ ciuitatem, quem Scriptura docet fugiſſe in Tharſis, forſitan Cilicia, quæ prouincia non longè diſtat à Iudæa, primum dicta eſt Tharſis à pronepote Noe, qui Tharſis dicitur Geneſ. 10. à quo Cilices ſunt ordiundi. Deinde quia olim maritimum imperium Cilices obtinebat, naues eorum dictæ ſunt naues Tharſis, id eſt, Ciliciæ, & quia magnæ erant; quælibet naues magnæ appellatæ ſunt naues Tharſis, mare quoque ipſum, Tharſis nominatum, ciuitatibuſque & regionibus maritimis Tharſis nomen eſt accommodatum vt Carthagini. *Ioſephus. Hierony. Lyranus.*

Quintò Tharſis ſignificat regionem illam Indię Orientalis, ex qua aurum ad Salomonem afferebatur, eo quod

eſſet

Ioſephus. eſſet maritima, Ioſephus libr. 8. anti quit. cap. 7. Tharſis interpretatur mare Tharſicum, Multa, inquit, nauigia Rex Salomon habuit in mari, quod vocatur Tharſicum, quæ ad remotas gentes merces varias deferre iuſſit, pro quibus exportatis aurum, & argentum Regi referebant, multumque eboris, & mancipia æthiopica, & ſimias: Ea na uigatio in itu, & reditu, triennium integrum abſumebat. Hæc Ioſephus. & lib. 9. antiquit. cap. 10. ait Ioſaphat regem cum Ochozia conueniſſe, vt naues in Pontum nauigarēt ad emporia Thraciæ, quo loco videtur exiſtimare Tharſis eſſe Thraciam. Sed dicendum Tharſis, & Ophir, eandem eſſe regionem,

3. Reg 22. probatur ex lib. 3. Reg. cap. 22. & ex 2.
2. Par. 20. Paralip. cap. 20. nam altero loco dicitur Ioſaphat fabricaſſe naues, quæ nauigarent in Ophir, altero quæ nauigarent in Tharſis, cum de eadem nauigatione ſermo ſit. Accedunt verba 3.
3. Reg. 10. Reg. 10. Claſſis Salomonis per mare cū claſſe Hiram, ſemel per tres annos, ibat in Tharſis, deferēs inde aurū, &c.
2. Paral. 9. Idem dicitur Paral. 9. ergo Tharſis, & Ophir eadem regio eſt. niſi velis dicere his locis Tharſis non ſignificare regionem aliquam, ſed mare, ibant naues in Tharſis, id eſt, in mare. Sed verba allata regionē potius ſignificare videntur, quam mare. de his ſatis, ad Reges reuertamur.

Ioſaphato patri optimo ſucceſſit Ioram filius peſſimus à virtute paterna

Ioram rex. pietateque degenerans, impij ſoceri idololatriā eſt ſectatus. Duxerat enim vxorem Achabi regis Iſrael filiam, nomine Athaliam. fratres ſex occidit,

4. Reg 8. idoliſque cultum exhibuit 4. Regum. 8. Ambulauit in vijs regum Iſrael, ſicut ambulauerat domus Achab, filia enim Achab erat vxor eius, & fecit, quod malum eſt in conſpectu Domini, &c. Non fugit Ioram impiorum ſocietatem, idolorum cultoris Achabi filiam vxorem duxit, idola ideò coluit, populumque in eundem impium cultum attraxit. Neque impunè tulit. Etenim

2. Par. 21. vt ſcribitur libr. 2. Paralip. capit. 21. Suſcitauit Deus cōtra Ioram ſpiritum Philiſtinorum, & Arabum qui confines

A ſunt Æthiopibus, & aſcenderūt in terram Iuda, & vaſtauerunt eam, diripueruntque cunctam ſubſtantiam, quæ inuenta eſt in domo regis, inſuper & filios eius, vxores, &c. Vides quas pœnas Deus de impijs, etiam ante mortē ſumat. neque hæ ſatis. audi quid ſequatur eodem capite: Et ſuper hæc omnia, percuſſit Ioram Dominus alui languore inſanabili: cumque diei ſuccederet dies, & temporum ſpatia voluerentur, duorum annorum expletus eſt circutus, & ſic longa conſumptus tabe, ita

B ut egereret etiam viſcera ſua, languore pariter, & uita caruit, &c.

Miſericors autem Dominus, antequam puniret, peſſimo regi ſuppliciū, vt, ſi vellet, illud effugeret, denuntiauit. Allatæ enim ad Ioram ſunt Eliæ Prophetæ literæ minaces, duæ paucis his verbis ſcelerum ſupplicia prædixerunt 2. Paralip. 21. 2. Par 21.

Quoniam non ambulaſti in vijs Ioſaphat patris tui, & in vijs Aſa regis Iuda, ſed inceſſiſti per iter regū Iſrael,

C & fornicari feciſti Iudam (id eſt, idola colere) & habitatores Ieruſalem, imitatus fornicationem domus Achab, inſuper & fratres tuos, domum patris tui meliores te occidiſti. Ecce Dominus percutiet te plaga magna cū populo tuo, & filijs, & vxorib. tuis, vniuerſaq; ſubſtantia tua: tu autē ægrotabis peſſimo languore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per ſingulos dies. Hæc eſt epiſtola, breuis illa quidem, ſed plena terrore. Verum terribiles minæ Ioramum modicè tetigerunt, vt

D enim eſt apud Oſeam capite quarto, Oſee. fornicatio (id eſt, idololatria, quæ fornicatio ſpiritalis dicitur in diuinis literis) & vinum auferunt cor. Is autem qui corde caret, quamuis tartarei ignis, uel quorumlibet ſuppliciorum formidines opponas, nihil commouetur. commotio enim in corde fit, quod eſt ablatum.

Dubium eſt à quo nam Elia Prophetā, hæ literæ ad Ioramum datæ ſint? Nam Elias magnus ille Propheta, regnāte Ioſaphato patre huius Ioram, in paradiſum terreſtrem iam ſublatus fuerat, vt colligitur ex 4. Reg. 3. Cum ro- 4. Reg. 3.

garet Ioſaphat, eſt ne hic Propheta Domini, vt deprecemur Dominum per eum? reſpondit vnus de ſeruis regis Iſrael, eſt hic Eliſeus filius Saphat, qui fundebat aqua ſuper manus Eliæ. Iam igitur Elias inter homines non viuebat. Quamobrem Caietanus & Magiſter hiſtoriæ putarunt, fuiſſe epiſtolam ab alio Propheta eiuſdem nominis ſcriptam ad Ioram. qui eo regnante vixerit. Non caret veriſimilitudine quod Hebræi dicunt, ſequitur, & Genebrardus lib. 1. Chronologiæ, fuiſſe literas miſſas ab Elia illo magno Propheta, probatur primò, quia abſolutè ait ſcriptura, allatæ ſunt ei literæ ab Elia Propheta, nullam addens diſtinctionem. Secundò quia ſi Propheta eſſet alius, qui inter homines vitam ageret, ad regem ipſe veniſſet, nec literas ſcripſiſſet. Elias igitur quia in paradiſo terreſtri agebat, populique ſui ibi quoque res curabat, & nouerat, epiſtolam ad Ioramum ſcripſit angeloque dedit, angelus tabellario ferendam tradidit. ſorte antequam in paradiſum transferretur literas ſpiritu prophetico ſcripſerat, dederatq; Eliſeo ad Ioramum congruenti tempore perferendas.

Litera Elia ex paradiſo allata. *Genebrar.*

E F G

Vixit Ioram annis tantummodo quadraginta, regnauit annis 8. ambulauitque non rectè vt eſt in noſtra verſione 2. Paralip. 21. Septuaginta vertunt: Mortus eſt ſine laude. Hic finis hominum impiorum, ſine laude, imò vituperatione pleni moriuntur. Pagninus vertit: Ambulauit abſque deſiderio, ſcilicet populi, nomen enim Hebræum chamda deſiderium ſignificat. abſque deſiderio populi impij gubernatores rempub. adminiſtrant, nec in vita amabiles ſunt, nec poſt mortem deſiderabiles, ſepultus autem eſt extra ſepulchra regum, parum eſt extra ſepulchra ſepeliri regum, id vero eſt infeliciſſimum, ſepeliri in inferno cum diuite illo epulone, extra cœleſtem ciuitatem Sanctorum.

2. par. 21.

H

CAP. XII.

De Tribus Regibus à D. Matthæo omiſſis, videlicet Ochozia, Ioas, & Amaſia.

Mali corui malum ouum, vt eſt in veteri prouerbio, quod in Ioramo patre, matreque Athalia, & Ochozia filio verum eſt, ſimilis patri, & matri fuit filius 2. Paralip. 22. Ipſe ingreſſus eſt per vias domus Achab. mater enim impulit eum, vt impie ageret fecit igitur malum in conſpectu Domini, ſicut domus Achab. ipſi enim fuerunt ei conſiliarij poſt mortem patris ſui, in interitum eius, ambulauitque in conſilijs eorum, &c. Magna matris ad inſtruendos filios vis, impia mater Athalia filium Ochoziam in idolorum impiam ſeruitutem impulit. Conſiliariorum quoque regis magnum eſt pondus, ipſi, ſcilicet ex domo Achab idololatræ, qui genus ex Achabo ducebant, fuerunt conſiliarij Ochoziæ in interitum.

Ochozias. 2. par. 22. *Conſiliarij.*

Hanc Achabi ſceleratam domum vt euerteret, ſacrilegamque progeniem funditus extirparet, regem Deus creauit Iehu, quem 4. Regum. 9. Eliſeus per vnum quendam ex prophetarum filijs iuſſit vngi. Quanto autem odio Deus eã proſequeretur, verba illa oſtendunt quib. prophetarum diſcipulus cum ſuper caput fudit oleũ, affatur Iehu. Hęc, inquit dicit Dominus Deus Iſrael, vnxi te regem ſuper populũ Domini Iſrael, & percuties domum Achab Domini tui, & vlciſcar ſanguinem ſeruorum meorum prophetarum, & ſanguinem omnium ſeruorum Domini, de manu Iezabel, perdamque omnem domum Achab, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſſimum in Iſrael, Iezabel quoq; comedent canes, &c. Fuit Iezabel Achabi vxor peſſima, regis Sidoniorum filia. Quod præceptũ fuerat, præſtitit Iehu. Iezabelē è feneſtra præcipitari, ſeptuaginta Achabi filios iugulari præcepit, quorũ capita in cophinis ad eũ miſſa ſunt. deinque domum Achab deleuit, Baaliſq;

4. reg. 9.

Digitized by Google

Baaliſq; cultum exterminauit. vide q̃d A faciat peccatum. Quis hoc fecit, vt ſeptuaginta filiorum regis capita, in cophinis portarẽtur? peccatum. Quis tot viros primarios neci dedit? peccatum. Quis reginam è feneſtra deiecit, canibuſque laniandam proiecit? peccatum. Quis domum Achab deleuit: peccatũ. Fuit verò ita grata Deo opera Iehu, vt regnũ illi ad quartã vſq; generationẽ promiſerit. 4. Reg. 10. Quia ſtudiosè egiſti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis (ait Dominus) & omnia q̃ erant in corde meo feciſti contra domum Achab, filij tui vſq; ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronũ Iſrael, &c. At mirum, hoc eſt, Iehu idololatras occidit, & ab idolorum ſeruitute ipſe non receſſit: Baalis cultum expulit, vitulos tamen aureos retinuit. 4. Reg. 10. Vtinam idem aliquibus concionatoribus non eueniat, qui aduerſus aliorum peccata fortiter pugnent ſua tamen abijcere nolint.

4. Reg. 10. peccati ſupplicium.

4. reg. 10.

Sed quorſum hæc de domo Achab, eiuſque euerſore Iehu dicta ſunt? Primum, vt ſcias quis fuerit Ochoziæ regis interitus. qa ex domo Achab erat, Athaliæ filiæ Achab filius, & Achabi ipſius nepos, à Iehu eſt interfectus. 4. Regum 9. 2. Paralip. 22. Deinde vt cauſam intelligas cur Matthæus hunc, & duos ſequentes reges prætermiſerit. cauſa enim fuit, ſanctum odium in ſceleratam domum Achabi, ex qua ducebant originem, vt vult D. Hieronymus incõmentarijs Matthæi his verbis: Quia Euangeliſtæ propoſitũ erat tres Teſſaradecadas in diuerſo temporum ſtatu ponere, & Ioram generi ſe immiſcuerat impijſſimæ Iezabelis, idcirco vſque ad tertiam generationem eius memoria tollitur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur. idem ſentit D. Hilarius Rupertus, D. Thom. & alij. Cum ergò Euangeliſta tres Teſſaradecadas, ſiue quaterdenas, in diuerſo temporum ſtatu proponere decreuiſſet, numeruſque in hac ſecunda excreſceret, hos tres reges propter odium in ſcelera domus Achabi omittere voluit.

4. reg 9. 1. par. 22.

Cur Matthæus tres reges in 2. Teſſaradecade omiſerit.

Quid non mortalia pectora cogit, regnandi execranda fames? Hæc fęmineũ pectus impiæ Athaliæ, quæ mater Ochoziæ erat adhuc ſuperſtes, in horrendũ, tragicumq; ſcelus armauit. Fames panis, fęmina aliquando ad filium occidendum induxit, at regni fames, Athaliam non in vnam ſolum, ſed in multas nepotum aliorũq; cædes adegit. 2. Paralip. 22. Athalia mater Ochoziæ, videns quod mortuus eſſet filius ſuus, ſurrexit, & interfecit omnem ſtirpem regiam, &c. ô famam imperij execrandam, quæ omnem regiam ſtirpem deuorauit. Veruntamen crudeliſſimam leænam, vnus effugit infantulus Ioas, regis Ochoziæ filius, quem Ioſabeth eiuſdem regis ſoror, & Pontificis Ioiadæ vxor furata, ſex annis in ędibus, quæ circum templum erant, in ſpem regni educauit.

Athalia regina crudelis.

2. par. 22.

Per hos crudelitatis gradus in regium aſcendit ſolium Athalia, ſeptem in eo annis quieta ſedit, ſeptimo deturbatur, abiectiſſimaque (vt digna erat) morte mulctatur: Ioas Ochoziæ regis filius, ſeptem annos natus, à ſummo ſacerdote Ioiada in ſolium euehitur. Quoad Ioiadas vixit rectè regio munere functus eſt. 4. Reg. 12. Fecit Ioas rectum coram Domino, cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos. Templum collecta à populo pecuniæ vi maxima inſtaurauit, ut narratur 4. Regum 12. & 2. Paralip. 24. etenim Athalia, & filij templum euerterant, & ad ornandum fanum Baalis ſpoliauerant. 2. Paralip. 24. Athalia impiiſſima, & filij eius deſtruxerũt domum Dei, & de vniuerſis, quæ ſanctificata fuerant in templo Domini, ornauerunt fanum Baalim. hic Hæreticorum mos, templa Dei euertere, ſacra ornamenta, & ſacra uaſa profanare, iiſque ſeipſos veluti Baalem exornare. Optimorum contra regum eſt tẽpla Deo extruere, reficere, ſacriſque vaſis, & ornamentis locupletare. Pecuniam à populo collectam viri adeò fideles tractabant, vt non eſſet opus rationem ab eis expoſcere, ut dicitur 4. Regum 12. Non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam, vt diſtribuerent eam artificibus, ſed in fide tractabant eam. Rarum hoc eſt,

Ioas rex.

4. reg. 19.

2 para 22.

Hæreticorũ mos.

in fide tractare pecuniam alienam. igne probatur aurum, auro probatur vir fidelis.

Vtinam viam, quā cęperat, Rex Ioas tenuiſſet, tenuit quidem, quamdiu vixit Ioiadas ſumm⁹ ſacerdos, poſt eius obitum, principibus acquieſcens, idolorū permiſit cultum. Quamdiu Reges principesque viri, Summo Sacerdoti Romano Pontifici parent, quamdiu eius audiunt monita, atque præcepta, tamdiu in fide Chriſti permanēt ipſi, populosque in ea continent. Poſtquàm Ioiadas illis moritur, hoc eſt, poſtquàm Summus Pontifex non auditur, hæreticorū obſequijs deliniti, à fide ad hæreſim, & ipſi diſcedunt, & populi. ideò hæretici Ioiadam, id eſt, ſummum Pontificē oderūt, quia vbi ille viuit, vbi auditur, omnium hęreſeon tenebras ſuo ſplendore fugat. Vixit Ioiadas longiſſimo tēpore, videlicet centū triginta annis, optime de Rege, deque Republica Iudaica meritus. vbi è vita migrauit, regē muro cuſtodiaque ſanctiſſimi Pōtificis firmiſſima deſtitutū, principes populi viri, adorti ſunt, & ad idololatriam pertraxerunt. 2. Paralipom. 24. Poſtquàm obijt Ioiadas ingreſſi ſunt principes Iuda, & adorauerunt Regem, qui deliniti tus obſequijs eorum acquieuit eis, & dereliquerunt templū Domini Dei patrum ſuorum, ſeruieruntque lutis, & ſculptilibus, &c. An ſeruierit idolis ēt Rex Ioas, non docet Scriptura explicatè: Genebrardus li. 1. Chron. cum agit de Achaz, ſcribit Ioas impietatem permiſiſſe, cum ipſe Catholicam religionem profiteretur. Ex vno aliquando probo viro, ſalus Regis, & populi pendet, quem ſi ex regis latere auellas, cūcta corruent: Ioiadas columna regni erat, eo mortuo regnum concidit.

Romano Summoque Pontifici parendum.

2. Par. 24.

Probus regis conſiliarius columna eſt regni, ut Ioiadas.

Supplicium ſcelera expoſcebant. Noluit tamen Deus pro ſua clemētia abſque admonitione punire, præceſſit admonitio ſupplicium. Prophetas miſit, qui Regem, populumq; monerent, obſurduit populus. Zachariam ſacerdotē pontificis Ioiadæ filium, qui ſpiritu afflatus diuino, ad diuinum illos cultum adhortabatur, in ipſo templi atrio ex imperio ingratiſſimi regis, impij ido-

E lolatræ lapidibus ceciderunt. Exemplum eſt ingratitudinis Ioas, quam illi exprobrant ſacrę literæ 2. Paralip. 24. Nō eſt recordatus Ioas Rex miſericordiæ, quā fecerat Ioiadas pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius, &c. Filium Ioiadæ interfecit, à quo vitam ipſe, opes, regnumque habebat. Hic ille eſt Zacharias, qui Matth. 23. dicitur occiſus inter templum, & altare. Eius ſanguis (ait Genebrardus lib. primo Chronologiæ) vſque ad aduentū Nabuchodonoſoris, inſtar ollæ bullientis, quaſi

F vltionem depoſcens de idolorum cultoribus, ferbuiſſe traditur. Sed idoneū rei tantæ teſtem non affert. fictio forſitan eſt Hebræorum. Vbi nihil admonitio profecit, ſecutum eſt ſupplicium 2. Paralipom. 24. Cum euolutus eſſet annus (à morte Zachariæ) aſcendit cōtra eum exercitus Syriæ, venitque in Iudam, & Ieruſalem, & interfecit cūctos principes populi, atque vniuerſam prędam miſerunt Regi in Damaſcum. Et certè cum permodicus veniſſet numerus Syrorum, tradidit Dominus in ma-

G nibus eorum infinitam multitudinē, eo quòd dereliquiſſent Dominum Deum Patrum ſuorum, in Ioas quoque ignominioſa exercuere iudicia. & abeuntes dimiſerunt eum in lāguoribus magnis. Surrexerunt autem contrà eum ſerui ſui in vltionem ſanguinis filij Ioiadæ ſacerdotis, & occiderunt eum in lectulo ſuo, &c. Cernis quas pęnas de impijs Deus ſumat. Regnauit Ioas annis quadraginta 4. Regum 12. filium Amaſiam Regni hæredem reliquit.

2. Par. 24.

Zacharias occiditur inter templū & altare. Matth. 23

Pauci Syri multos vincunt Iſraelitas in vltionem ſcelerum.

4. Reg. 12.

H Amaſias initio bonus, ad extremum Idolorum fuit cultor: Obedientiæ exēplum egregium exhibuit. Cum vellet Idumæis inferre bellum, centum militum millia, ex Regno decem tribuum, centum talentis argenti conduxit. Prophetæ autem voci obediens, centū militum millia dimiſit, & centum talēta, quibus eos conduxerat amiſit. Fauit Deus obedientiæ, de Idumæis victoriā obedienti Regi conceſſit. Commemoratione digniſſima ſunt Prophetæ verba, quibus Amaſiæ ſuadet, vt Iſraelitarum centum illa millia dimittat, iſque qui bella gerunt, regibus, ac ducibus

Obedientia exemplum.

maximè

Digitized by Google

2. Paralip. 25.

maximè conſideranda 2. Paralip. 25. Venit homo Dei ad Amaſiam, & ait, o Rex ne egrediatur tecũ exercit⁹ Iſrael non eſt enim Dominus cum Iſrael, & cunctis filijs Ephraim. Quòd ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſtibus. Dei quippe eſt, & adiuuare, & in fugam cõuertere, &c. Danda ergò opera diligenter ducibus, ac regibus, vt ſit Dominus cum eis, & cum militibus: Erit autẽ ſi peccata fugiant, ſi pœnitentiæ Sacramento ſeſe muniant, ſi auguſtiſſima Euchariſtia pectus arment, ſi Deo frequẽter pro felici belli exitu ſupplicent. Non egrediatur (inquit homo Dei) tecum exercitus Iſrael, non eſt enim Dominus cum Iſrael. Prætereà exercitus magnam habeant curam, & armorum, intelligant tamen quod ait homo Dei: Non in robore exercitus bella conſiſtere, ſed in auxilio præcipue Dei. Cũ verò Amaſias de centum talentis Virum Dei requireret: Quid, inquiens, fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Iſrael? Reſpondit ille: Habet Dominus vnde tibi dare poſſit multò ijs plura. Felix qui propter Deum aliquid amittit, habet Dominus vnde centuplum, & æternam vitam retribuat.

Bellum quibus militibus gerendum.

Propter Deum quæ amittis, cumulatiſſimè reſtituet.

Mirum autem eſt quã fuerit hic Rex diuinitus conceſſa de Idumæis victoria abuſus, mirum quam ſtulte in Idolorũ cultum inciderit. Nam hoſtium quos diuina ope vicerat fictos, victoſque deos in Regnum ſuum attulit, ſibiq; in Deos ſtatuit, forſitan, quia ſuos fautores in bello fuiſſe ſtultè credidit. Ideòque à Propheta ijs verbis eſt reprehenſus 2. Paralipomenon 25. Cur adoraſti Deos, qui non liberauerunt populum ſuũ de manu tua? At Rex necem illi interminans reſpondit: Num conſiliarius Regis es? quieſce, ne interficiam te. Lõge ſecus Dauid ille Rex ſanctiſſimus, cum à Nathano Propheta corriperetur, nõ minas Prophetæ intendit: ſed peccatũ ſuum exhorruit. Ambroſius cap. 3. poſterioris apologiæ, peccauit, inquit, Dauid quod ſolent Reges, ſed pœnitẽtiam geſſit, & fleuit, quod non ſolent Reges, rogauit veniam, non arrogans poteſtatis, ſed infirmitatis ſuæ cõſcius, ſed poteſtatis arrogans, Prophetę mortis formidinem oppoſuit. Punitionis imminentis ſignum eſt Prophetas, & concionatores, Deique monitores nõ audire. Vnde Propheta, ab Amaſia diſcedens: Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo. Poſtquàm igitur in Idolatriã incidit, nec ad Dei cultum redire voluit Amaſias, à Rege decẽ tribuum victus, & comprehenſus, tandemque à coniuratoribus interemptus eſt. Viginti nouem annis regnauit 3. Reg. 14.

Quale ſignũ ſit nõ audire conſiliarios, & concionatores.

CAPVT XIII.

De Ozia, Ioatham, Achaz.

TRes Reges Ochoziam, Ioam, & Amaſiam à Genealogia excluſit Matthęus, vt diximus, & à Ioramo filio Ioſaphat, præteritis filijs impiæ filiæ ſcelerati Achabi Athaliæ vſque ad tertiam generationem, ad Oziam tranſijt. Ioram, inquit, genuit Oziam, genuit, inquam, per alios interiectos, non tanquam filium, ſed tanquam abnepotem, Ozias namque non erat filius Iorã, vt vidimus, ſed filius Amaſiæ, & Iorami abnepos. Appellatur etiam alio nomine Azarias 4. Regum 15. Melior patre fuit. Idola minimè coluit, 2. Paral. 26. Exquiſiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis, & videntis Deũ, &c.

4. Reg. 15.
2. Paralip. 26.

Exemplo huius Regis probatur Deũ probos dirigere reges, victoriaſque illis largiri. Eodem enim capite legitur: Cum requireret Ozias Dominum, direxit eum in omnibus; adiuuit eum Deus contra Philiſthijm, & contra Arabes, & contra Ammonitas, & diuulgatũ eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti, propter crebras victorias, &cæt. item; Egreſſum eſt nomen eius procul eo quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroboraſſet eum.

Deus reges iuſtos dirigit, victorias illis largitur.

Caueant ſibi à ſuperbia homines ij, qui potentia, victorijs, nominisq; ſplẽdore rutilant. Non cauit ſibi Ozias, ſuperbia illum ſummopere deiecit; iuxta illud Pſal. 72. deieciſti eos, dum alleuarentur. Ad Officium vſque Sacerdotale

Ozias lepra infectus, quod ſacerdotale officium vſurparit.

tale ſuperbia illum eleuauit, & in lepram morbum abiectiſſimũ deiecit 2. Paralipom. 26. Cum roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius,in interitũ ſuum; & neglexit Dominum Deum ſuum,ingreſſuſque templum Domini adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis, &c. Et infra, Orta eſt lepra in fronte eius,coram Sacerdotibus, in domo Domini ſuper altare thymiamatis, &cæt. Quæ muneris ſunt ſacerdotalis, nec Rex,nec quiſpiã alius audeat vſurpare, niſi velit leproſus eſſe. Solis Sacerdotibus Templi illam partem ingredi fas fuit, in qua altare thymiamatis erat,offerre quoque in eo ſacrum ſuffimentum nemini, qui ſacerdos nõ eſſet licebat. Regi igitur Oziæ, nec templũ ingredi,nec ſuffimentum licebat offerre,id quia fecit,lepra percuſſus eſt, vixitque leproſus ad finem vſque vitæ,in domo ſeparata. Exemplum ſuperbiæ habes non vulgare. Vnuſquiſque ſuo ſit contẽtus munere,& dignitate, alienam per ſuperbiam non affectet.dignitate Regia minimè contentus ſacerdotalem Ozias inuaſit,nec ſacerdotali potitus eſt, & Regalem amiſit, quia enim leproſus erat, Regnum filius adminiſtrabat.

Superbiæ exemplũ.

Quo tempore Rex Ozias in templo thymiama offerre volebat, admirabilẽ terræmotum, & nimium quendam Solis ſplendorem extitiſſe, ſcribit Ioſephus lib.9. antiquit. cap.11. Ozias, inquit, inſtante inſigni die,& generali feſtiuitate, indutus ſtola ſacerdotali intrauit templum, oblaturus incẽſum in altari aureo. Pontifice verò Azaria cũ alijs octoginta ſacerdotibus,eum prohibente, ne faceret, quod non liceret, quoniam hæc ſolummodò ijs adiaceret qui erant ex genere Aaron,& clamantibus ei vt exiret,& non ageret contra leges Dei iratus, interminatus eſt eis mortem,niſi tacerent,inter hæc autem terræmotus factus eſt magnus,& ſtupeſcente populo claritas ſolis nimis effulſit,& cecidit in faciem regis,& illi quidem lepra continuo prouenit. Ante ciuitatem verò,in loco, qui dicitur Eroge,ſciſſa eſt media pars montis ad occidẽtem, & ſua volubilitate per quatuor

Ioſephus.

E ſtadia procedens, ad orientalem reſtitit montem,ita vt & vias clauderet, & regios hortos opprimeret. Hæc Ioſephus. Hunc terræmotum putat D.Hieronymus illum eſſe, de quo Amos primo mentio fit: Verba Amos, qui fuit in paſtoralibus techue, quæ vidit ſuper Iſrael, in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas,regis Iſrael ante duos annos terræmotus,&cæt. Et Zachariæ 14. Fugietis ſicut fugiſtis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Iuda, &c. Terræmotus in diebus Oziæ
F (ait Hieronymus) illius temporis traditur, quando Ozias illicitum ſibi Sacerdotium vendicare conatus, lepra percuſſus in fronte eſt, de quo terræmotu, & in Amos primo legimus, &c.

Oziam leproſum Filius Ioatham ſequitur,qui ſedecim annos ſceptrum Iudæ tenuit 2. Paralipom. 27. Fecit quod rectum erat coram Domino, corroboratuſque eſt Ioatham, eo quòd direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo, &cætera.

Ioatham. 2.par. 27.

Ioatham genuit Achaz filium, patri
G diſſimilem 2. Paralip.28. Non fecit rectum in conſpectu in Domini, ſicut Dauid pater eius:Sed ambulauit in vijs regum Iſrael (id eſt, idolis ſeruiuit) inſuper, & ſtatuas fudit Baalim, &c. Impunitum nõ dimiſit Deus.à Rege enim Syriæ Razin, & rege decem tribuum Phacee,bello cæſus,meritas pęnas dedit. De rege Syriæ,2.Paralip.28. ſcribitur: Tradidit eum, id eſt, Achaz, Dominus Deus eius in manu regis Syriæ, qui percuſſit eum, magnamque prædam cepit de eius imperio, &c. De rege decẽ
H tribuum adiungitur: Manibus quoque regis Iſrael traditus eſt, & percuſſus plaga grandi, &c. Admirabilis autem fuit hæc plaga, & memoria ſempiterna digna, vt intelligamus, quã graues impij Deo pœnas ſoluant. Sequitur illo capite:Occidit Phacee filius Romeliæ (qui Rex erat Iſrael) de Iuda centum viginti millia in die vno, omnes viros bellatores, eo quod reliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum, cœperuntque filij Iſrael de fratribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum,& infinitam prędam,&c.

Achaz. 2.par. 28.

2.par. 28.

Supplicium peccati.

Hanc captiuorum multitudinem horta tu Prophetæ, Iſraelitæ libertati priſtinæ reſtituerunt. Non ſolum Syri, & decem tribus, verum etiam Idumæi, & Philiſtæi, Iudam infeſtati ſunt. Væ homini, qui Deum deſerit, quique à Deo deſeritur, diuinoque pręſidio nudatur. 2. Paralip. 28. Humiliauerat Dominus Iudam, propter Achaz regem Iuda, eo quòd nudaſſet eum, id eſt, Iudam, auxilio, & cõtẽptui habuiſſet Dominũ, &c. Impius Rex populum, diuino auxilio nudat, pius Rex contra, diuina ope protegit, & induit. 4. Reg. 19. Protegam vrbem hanc, & ſaluabo eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum; Dauid vrbis fuit protectio.

2. Par. 28.

Rex impius nudat populum auxilio Dei.

4. Reg. 19.

Reuocãt ſupplicia homines ad Deũ, ſed non reuocarũt Achaz, cum à Deo verberabatur, crimina augebat. 2. Paralip. 28. Inſuper, & tempore anguſtiæ ſuæ, auxit contemptum in Dominum, &c. Ieremiæ 46. Vitula elegans, atque formoſa Ægyptus, ſtimulator ab aquilone veniet ei. ſtimulator Ægypti dicitur Nabuchodonoſor Rex, quòd Ægyptios bello ſtimularit, ferox taurus Achaz, qui iugum Domini è ceruicibus reiecerat, multos huiuſmodi, vt diximus habuit ſtimulatores, quorum ſtimulis ad Deum reuocaretur, ille tamen longius diſcedebat. Denique eo peruenit impietatis, ut ianuas clauſerit templi, quod ſcribitur capite notato, & in vniuerſis angulis Ieruſalem, in omnibus quoque regni vrbibus aras extruxerit, ipſiſque dijs hoſtium victimas immolarit. 2. Paralip. 28. Immolauit dijs Damaſci, victimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtijs, & aderunt mihi, cum è contrario ipſi fuerint ruinæ ei, & vniuerſo Iſraeli, &cæt. Cæcus homo non uidebat, à quo percuteretur ipſe, victoriaque hoſtibus daretur, nempè à Deo verò, commentitios Deos placare nitebatur, cum Deus verus placandus eſſet.

2. Par. 28.

Ierem. 46.

2. Par. 28.

Regnũ adminiſtrauit annis ſedecim, vixit 36. hic ille eſt Rex, cui Iſaias c. 7. ſignum obtulit, pete tibi ſignum, &c. Pollicebatur illis Iſaias auxilium Dei: Noli, inquit, timere, & cor tuũ ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium iſtorũ: titiones autem duos fumigantes duos reges vocat, Iſraelis, & Syriæ, de quibus ſupra dictum eſt. Hæc & alia, quę addidit, miraculo confirmare voluit Propheta. ait igitur regi; Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, in profundum inferni, ſiue in excelſum ſuprà, noluit petere, tum Iſaias ſignum obtulit, omni ſigno, ſiue cœleſti, ſiue terreſtri, admirabilius. Ecce virgo concipiet, &c. De quo ſuo loco dicetur.

CAP. XIIII.

De Ezechia, Manaſſe, & Amone Regibus.

VT ex ſpinis roſa, ita ex impio Achaz ortus eſt Ezechias Rex pręſtantiſſimus, cuius laudes Eccleſiaſticus cap. 48. hic verbis celebrauit: Ezechias fecit quod placuit Deo; fortiter iuit in via Dauid patris ſui, quam mandauit illi Iſaias Propheta magnus, &c. Fortitudine animi maxima opus eſt ad perrumpendas eas omnes difficultates, quæ virtutis iter ingredienti occurrunt, hac virtute præſtitit Ezechias, fortiter iuit in via Dauid. Vt idẽ ait Eccleſiaſticus cap. 48. Fodit ferro rupem Ezechias, & ædificauit ad aquã puteum. Quemadmodum ad aquam in urbem Ieruſalem inducendam rupem, quæ obſtabat, ſic ad inducendam in animum virtutem, omnes quæ obſiſtebant difficultates, fortiter perrupit. A diuino cœpit cultu, templum, quòd patris Achaz impietas clauſerat, filij pietas aperuit, cultum Dei, ac ſacrificia reſtituit, inania ſimulachra contriuit, aras euertit, regnum, omni idololatria ſic perpurgauit, vt ſerpentem etiam æneum, cuius aſpectus olim in ſolitudine Iſraelitis ſanitatẽ contulerat, quia mali cultus erat occaſio, confregerit.

Ezechias Rex præſtãtiſſimus.

Quemadmodum verò impietatem regum impiorum, vt vidimus, ſupplicia, ita Ezechiæ hanc pietatem, præmia ſunt conſecuta. quarto Regum decimo octauo: Adhæſit Domino, & non receſſit

4. reg. 18.

receſſit à veſtigijs eius, fecitq; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moyſi. Vnde, & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat, rebellauit quoque contra regem Aſſyriorum, & non ſeruiuit ei. Ipſe percuſſit Philiſthæos, &c. Ijs adde aliud præmium maximum. Vitam homines magni faciunt, paucos annos vitæ, ſi poſſent, maximo pretio emerēt. pietatis igitur præmium maximū quindecim anni fuere, in quos Deus optimi regis vitā protraxit. Ægrotabat ille mortifero morbo, mortē Deus, morbumque mirabiliter depulit, & vitam auxit. quarto Regum 20. Ecce ſanaui te, ait Dominus, & addam diebus tuis quindecim annos, ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbē iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.

4. Reg. 20.

Signum datum Ezechiæ.

Iam verò quam fuit ſtupendum ſignum illud, quo Deus tantum hoc ſanitatis beneficium confirmauit. Quod erit ſignum (dixit Ezechias) quia Dominus me ſanabit, & quia aſcenſurus ſum die tertia templum Domini? datur illi ab Iſaia eligendi optio, velit ne Solis vmbram in horologio aſcēdere decem lineis, an retrorſum verti totidē gradibus; Hoc ſecundū elegit, conceditur. Quod omnibus ſeculis fuerat inauditum, vmbra in horologio Sol in cœlo decem gradibus retrogreſſus eſt. Patri Ezechiæ Achaz obtulit Iſaias ſignum, ſiue in profundum, ſiue in excelſum Iſaiæ 7. Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſiue in excelſum ſuprà. & dixit Achaz: Non petam. &c. Diſſimilis patri filius Ezechias, petijt ſignum, ſanitatis à Domino Deo ſuo, & dedit ei ſignum non in profundum inferni, ſed in excelſum ſuprà. Signum fuit, & typus ſanitatis. Nam quid vita noſtra aliud eſt, quam vmbra? vt horologij vmbra vbi ad extremam peruenit lineam, euaneſcit, ſic vita noſtra cum ad extremū accedit diem, diſparet. Quemadmodū vmbra horologij retrorſum verſa eſt, ita vita Ezechiæ retrorſum per annos quindecim redijt. Quemadmodum dies illa producta eſt, ita vita Ezechiæ eſt longius protracta. Sol qui propè occaſum erat, retrogreſſus eſt: Ezechias, qui propè mortem erat, retroceſſit. Hierony. in Commentarijs Iſaiæ 38. Signum, inquit, typus erat, vt quomodo Sol reuerteretur ad exordium ſui, ita & Ezechiæ vita ad dexteros annos rediret, &c.

Iſaiæ 7.

Vita noſtra eſt umbra.

D. Hieron.

Paulus Epiſcopus Burgenſis exiſtimat, vmbram tantum, & Solis radios redijſſe retrò, non autem ipſum ſolem de vmbra enim in ſacris literis ſermo eſt, non de Solc. 4. Reg. 20. Inuocauit Iſaias Propheta Dominum, & reduxit vmbram per lineas, quib. iam deſcenderat in horologio Achaz retrorſum decem gradibus. At Dionyſius Areopagita in epiſtola ad Polycarpum, ſolem curſum reuocaſſe docet ijs verbis: Alia quædam dies perpetuo lumine, triplo ferme quam ſolet maior, effecta eſt, & cęlum intra viginti horas, quem iam exegerat curſum, retrogrediens repetit, digniſſimiſque miraculo contrarijs orbitis, tanta mora temporis remeat. Sol miro atque inſolito curſu, motum illum annuum, varia temporum dimenſione conſtantem, intra decem horarū ſpacium contrahit, ipſumq; totum rur ſus intra decem alias nonam quandam tenens ſemitam cōficit, &c. Arbitratur ergo Dionyſius ſingulas lineas ſingulas indicaſſe horas, vt in noſtris fieri ſolet horologijs, per decemq; lineas, decē horarū ſpacio, retro redijſſe ſolem, rurſus aliarū decē horarum interuallo ad eā perueniſſe lineā, id eſt, decimam, in qua erat, cum cœpit redire retrò. Itaque viginti horis cenſet diē illum eſſe protractū. decem conſumpſit Sol, cum retrogreſſus eſt per decem lineas (non enim ſubitò, ſed paulatim eſt retrogreſſus) decem alias cum ad eum locum, in quo anteà erat, redijt, videlicet ad decimā lineam. Cenſet præterea diē illum fuiſſe triplum, quia dies artificialis horis duodecim conſtat, tres dies artificiales horas 36. continent, illa autem dies horas habuit 32. Quod ſic oſtenditur, decem horis Sol retrogreſſus eſt, decem horis ad decimam lineam reuerſus, habes viginti, cum retrogredi cœpit decima iam hora erat,

4. Reg. 20.

An ſol redierit retrorſum an ſola umbra tēpore Dionyſius Areopagit.

erat enim in decima linea, habes trigin A ta, poſtquàm rurſus peruenit ad decimam lineam ſiue horam, duabus horis reſiduis diem conclusit, conſtat enim dies artificialis duodecim horis, habes 32. horas, vel plures, ſi dies ille plures habuit quā duodecim. Quod verò obijcitur in ſacris literis de vmbra eſſe ſermonem, ſoluitur, quia non vmbra tantùm, ſed Sol etiā dicitur retrò rediJſſe. Eccleſiaſtici quadrageſimo octauo: In diebus ipſius, ſcilicet Iſaiæ, retrò redijt Sol, & addidit regi vitam. Et Iſaiæ 38. reuerſus Sol decem lineis per gra- B dus, quos deſcenderat, &c.

Rogabit aliquis num ſimile fuerit illud horologium Achaz noſtris, in quibus quota diei hora ſit ex vmbra Solis deprehenditur? Reſpondetur, non fuiſſe ſimilem, non enim lineis ſed gradibus horas indicabat, vt hebræa lectio indicat, vbi enim nos lineas habemus, Hebraicè gradus dicuntur, nec mentio fit horologij. gradus autem Hieronymus in horologium, & lineas vertit, perſpicuitatis maioris gratia, ex Symmacho verſionem mutuatus, vt ipſe fa- C tetur Iſaiæ 38. Datur, inquit, ſignum, vt Sol decem gradibus reuertatur, quos nos iuxta Symmachum in lineas, & horologium vertimus, qui gradus intellexit in lineis, vt manifeſtiorem ſenſum legentibus faceret, ſiue ita extructi erant gradus arte mechanica, vt per ſingulos vmbra deſcendens horarum ſpacia terminaret.

De horologio Achaz.

Hęc Hieronymus. Ne igitur quis decipiatur, cum gradus legit, quarto Regum vigeſimo, & Iſaiæ 38. referatque ad gradus cœli, quos Sol percurrit, gra D dus enim erant, qui vt nunc lineæ in horologijs, ita tunc ſolis motum horaſque indicabant. Quod noſter interpres vertit: In horologio Achaz, Hebraice habetur: In gradib. Achaz, quia illi gradus erant horologium palatij, extructi ab Achaz patre Ezechiæ. meritò autem dicuntur lineæ, quia inſtar linearum horologij erant, quocunque illi modo fuerint fabricati, ac diſpoſiti in horologij formam.

Petes, quænam maior dies fuerit, hæc ne, de qua loquimur, an illa, quæ tempore Ioſue ſtante Sole extitit? Etenim de illa, Ioſue decimo, ſcriptum eſt: Stetit Sol in medio cœli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei, nō fuit anteà, & poſteà tam lōga dies, &c. Quod autem longior fuerit dies Ezechiæ, probatur, quia vt diximus ex Dionyſio, tripla fuit, dies verò Ioſue fuit tantum dupla; ſpatio enim vnius diei Sol non feſtinauit occumbere, & præceſſerat altera dies. Reſpondetur longiorem fuiſſe diem Ezechiæ; quod autē ſcribitur Ioſue decimo, non repugnat, non fuit enim ante diem Ioſue, nec poſteà vſque ad tempus, quo ille liber eſt ſcriptus, tam longa dies. dies verò Ezechiæ fuit lōgior, ſed poſt tempus, quo ſcriptus eſt ille liber à Ioſue. ſic reſpōdebit, qui volet diem illam 32. habuiſſe horas.

Fuerit ne dies quæ Sol retro redijt tēpore Ezechia, lōgior quā ea qua Sol ſtetit tēpore Ioſue.

Verum probatur non potuiſſe habere duas, & triginta horas diem Ezech. hunc in modum. Hæc opinio ſupponit ſingulas horologi lineas ſingulas indicaſſe horas, hoc verò falſum eſt, ergò opinio quoque eſt falſa. Aſſumptio probatur ex verbis Iſaiæ, Iſaias, quarto Regum vigeſimo, hanc dat optionem Ezechiæ: Vis vt aſcendat vmbra decem lineis, an vt reuertatur totidem gradibus? ergò vmbra decem lineas iā percurrerat, per quas retrogreſſa eſt, poterat quoque per decem alias lineas, quę reſtabant, ſiue gradus, in occidentem pergere ante occaſum, nam poſt occaſum vmbra Solis nulla eſt, atque adeò neque aſcendere poteſt, neque deſcendere. Vnde ſequitur, ſi linea quælibet horam vnam indicaſſe dicatur, diē naturaliter, & ſine miraculo, in regione illa horas habere viginti, vel plures, qđ falſum eſt. nam in Hieruſalem dies ad ſummum horas habere poteſt quatuordecim, non autem viginti. Difficile argumentum eſt, ideoque Abulenſis quarto Regum vigeſimo, quæſtione vigeſimaquarta, cēſet lineas illas horologij, non fuiſſe horarum, ſed ſemihorarum, vel quadrantium notas. Sol ergò ex illius ſententia per lineas decem regreſſus eſt, quinque horarum ſpatio, rurſus quinque alias horas effecit redeūdo in locū, vnde retrogreſſus fuerat, decēq;

4. Reg. 20.

An lineæ horologij horas, an ſemihoras indicarint. Abulenſis.

horis

horis tãtummodò dies illa creuit; non viginti, vt dicebamus. Veriſimilis eſt opinio. ex ea ſequitur potuiſſe ſolis vmbram regredi per decem lineas ad Orientem, potuiſſe quoque antea occaſum per alias decem lineas, quinque horis tendere in occidentem. decẽ lineas percurrerat, quinque ab ortu horis, decem aliæ alijs quinque horis percurrendæ reſtabant, vel plures ante occaſum. Aliter reſponderi poteſt.

Si dicamus in horologio illo Achaz, vt minimum fuiſſe quatuordecim gradus, qui 14. horarum ſigna eſſent, in illa enim regione dies maximus ad 14. peruenit horas. fuiſſe præterea ex abũdanti gradus plures vſque ad viginti vel triginta ornatus cauſa, ad quos ſolis vmbra nunquam poterat perueni re naturaliter. Iſaiam verò petijſſe ab Ezechia, vellet ne ſolis vmbram creſcere decem lineis ſiue gradibus, hoc eſt, per miraculum peruenire ad gradus, vel lineas, ad quas naturaliter perueni re non poterat. Verum obſtant verba Ezechiæ: Facile eſt vmbram creſcere decem lineis, quaſi diceret, naturale, id eſt, non admirandum, ergò decem illas lineas naturaliter ſolebat percurrere vmbra ſolis antequàm Sol ſub Horizõte occultaret radios. Reſpõderi poteſt Ezechiam morbo oppreſſum non attẽdiſſe ad miraculi rationem, ſed quia naturali motu ſolis vmbra creſcere ſolebat, ideò reſpondiſſe, facilè eſt vmbrã creſcere decem lineis: Iſaias enim non ſolitum aliquid, & facile, ſed admirandum promittebat, ille facilè dixit, quia non animaduertit. Vel forſitan exiſtimauit Iſaiam facturum miraculum alia die, quo tempore decem lineæ à ſolis vmbra percurrendę reſtarent. Denique facilè ex hac reſponſione argumẽtum difficile ſuprà propoſitum ſoluetur. Dicimus Iſaiam non obtuliſſe optionem Ezechiæ, vt illa die ſolis vmbram per decẽ lineas admirabiliter progredi faceret, qua tot lineæ percurri non poterant, ſed obtuliſſe illam, vt alia die faceret, cum decem, vel duodecim gradus, aut lineæ, ſolis vmbræ percurrendæ eſſent, tunc enim ſubito à prima ad decimam, ſolis vmbram tranſtuliſſet.

E Queres an retrogrediente Sole aſtra quoque reliqua ſint retrogreſſa? Reſpõdet Epiſcopus Abulenſis, eſſe eodẽ modo retrogreſſa, vel toto illo tẽpore ſtetiſſe, quouſque Sol eò vnde retroceſſerat, rediret. ratio eſt, ne aſtrorum ad ſolem habitudo, & ordo, peruerteretur. Ob eandem rationem arbitratur, cum Sol Ioſue tempore ſtetit, ſtetiſſe quoque planetas reliquos, atque Sydera. His illud vnum addiderim forſitan ſolem multò velociori, quàm ſolet, motu, ab Angelo tunc fuiſſe impulſum, at-
F que adeò paruo temporis ſpatio decẽ illos gradus, ſiue lineas horologij, bis percurriſſe. de ſigno admirando ſatis.

Præter hæc, alio beneficio etiam admirando amicum Ezechiam Deus affecit, amici ſui hoſtes non vulgari, ſed admiranda cęde profligauit. Etenim nocte vna Angelus centũ octoginta quinque hoſtium millia occidit. Erat is Aſſyriorum exercitus, quorum Rex Sennacherib ignominia plenus, eò vnde venerat repedauit, & à filijs cæſus occubuit. 2. Paralipomenon 32. Saluauit
G Dominus Ezechiã, & habitatores Hieruſalem, de manu Sennacherib regis Aſſyriorum, & de manu omnium, & præſtitit ei quietem per circuitũ. Multi etiam deferebant hoſtias, & ſacrificia Domino in Hieruſalẽ, & munera Ezechiæ regi Iuda, qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus, &c. Item, Fuit Ezechias diues, & inclytus valde, Theſauros ſibi plurimos congregauit, argenti, & auri, & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum vniuerſi generis, & uaſorum magni pretij, in omnibus
H operibus ſuis fecit proſperè, quæ voluit, &c. Iuxta illud Pſalmi 1. Quæcunque faciet proſperabuntur. Vide pietatis in hac vita fructus.

Sennacherib exercitus ab Angelo cæſus 2. Par. 31.

Magna in Ezechiam Deus contulit beneficia, gratiſſimi animi memoria digniſſima. At (o humanam fragilitatẽ) 2. Paralipomenon 32, hæc de illo verba ſcripta extant: Non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia eleuatũ eſt cor eius, & facta eſt contra eum ira, & contra Iudam, & Ieruſalem, &c. Ex Ezechia intellige proſperitate eleuari cor, ac ſuperbire. Sed vnde nam elatio

2. Par. 32.

Proſperitate eleuatur cor.

hæc

hæc animi orta eſt? Reſpondetur, ortã ex legatione regis Babylonici. Etenim Babylonij aſtrologiæ periti, Solis illã admirandam retrogreſſionem obſeruauerant, & regis Ezechiæ cauſa tantum portentum accidiſſe audiuerant. Ea re commotus Babyloniorũ potentiſſimus Rex Merodach Baladã, legatos ad Ezechiam eum epiſtolis, ac muneribus miſit, qui tanto hoc honore elatus, Theſauros omnes, & quidquid in domo, & poteſtate regia erat, Babylonijs patefecit, diuitiaſque ſuas, & potentiam oſtẽtauit. 4. Regum 20. Non fuit quod non monſtraret eis Ezechias in domo ſua, & in omni poteſtate ſua.

De legatis Babylonijs

An introduxerit legatos in templũ, eiuſque diuitias oſtentarit, dubium eſt. Rabbi Salomon ait, apud Lyranum, oſtendiſſe ea etiam, quæ in templo ſumma cum reuerentia occultabantur, ſcilicet vnctionem regum, & pontificum & tabulas teſtimonij. Reſpondemus nõ eſſe veriſimile religioſiſſimum regem ethnicos in templi penetralia intromiſiſſe, aut tabulas teſtimonij, quæ in arca fœderis erant, oſtendiſſe. Opes verò templi, ſi quæ non in templo, ſed in ędibus templo coniunctis aſſeruabantur, forſitan oſtendit.

D. Areop. Magnus Dionyſius Areopagita in epiſtola, ad Polycarpum ait Solis admirandam retrogreſſionem, Babylonios Ezechiæ abſque pugna ſubieciſſe. Hoc, inquit, miraculum Babylonios tunc meritò terruit, & abſque pugna Ezechiæ (vt qui Deo putaretur æqualis, ac mortalibus cæteris virtute præſtare) ſubiecit. ſed non eſt exiſtimandum Regem Babylonis, tributum ſoluiſſe Ezechiæ.

Fuit hęc inanis gloriæ tentatio, in qua dereliquit Ezechiã Deus, ideoque victus eſt. 2. Paralip. 32. In legatione principum Babylonis, qui miſſi fuerant ad eum, vt interrogarent de portento, quod acciderat ſuper terrã, dereliquit eum Deus, vt tentaretur, & nota fieret omnia, quæ erant in corde eius, &cæt. Erat autem in corde Ezechiæ gloria inanis, hæc nota eſt facta. Non priuauit illum Dominus omni penitus auxilio, quod enim opus eſt ne in peccatum incidamus, largitur. priuauit auxilio maiori, ob ſuperbiam occultam, quæ in corde erat.

2. par. 32.

Tentatus Ezechias.

Caueamus ergò peccata, ne maioribus auxilijs nos priuet Deus, ijſque priuati tentationibus ſuccumbamus. ad Philipomenon 2. ait Apoſtolus: Cum timore & tremore veſtram ſalutẽ operamini, Deus eſt enim, qui operatur in vobis velle, & perficere, pro bona voluntate. Vide quam reddat rationem timoris, & tremoris Paulus: Deus eſt enim, qui operatur. Quaſi dicat, timete valde, ne impediatis opus Dei, ne obſiſtatis auxilijs diuinis, Deus enim eſt, qui ſuis auxilijs operatur in vobis velle, & perficere.

Ad phil. 2.

Hinc ille ſanctorum timor, de quo D. Leo ſermone 8. Epiphaniæ. Hæc, inquit, ſanctis cauſa eſt tremendi, ac metuẽdi, ne ipſis operibus pietatis elati, deſerantur ope gratiæ, & remaneant in infirmitate naturæ, &c. Sit nobis exemplum Ezechias, deſertus ab ope gratiæ, remanſit in infirmitate naturæ abſq; maiori illo Dei auxilio tentationi ſuccubuit.

D. Leo.

At non in ſuperbia perſtitit, ſed ad humilitatem redijt. nam vt ait Ambroſius capit 2. Apologiæ 1. Dauidis, ſancti ſicubi vt homines fortè corruerint, naturæ magis fragilitate, quàm peccandi libidine, acriores ad currendum reſurgunt, &c. 2. Paralipomenon 32. Humiliatus eſt Ezechias poſteà, eò quòd exaltatum fuiſſe cor eius, tam ipſe, quã habitatores Ieruſalem, & idcircò non venit ſuper eos ira Domini in diebus Ezechiæ, &c. Itaque Iſaias ſupplicium Dei in aliud tempus illi nuntiauit quartum Regum 20. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui vſque in diem hanc, in Babylonem, non remanebit quicquam ait Dominus, &c. Hæc illius pœna eſt, qui inaniter ſe, ſuaque opera, vel virtutes venditat, quod venditat, amittit. hinc illud Magni Gregorij Homil. 13. in Euangelia: Hodierna ſancti Euangelij lectione cõpellor dicere, vt & bona, quæ agitis cũ magna cautela teneatis, ne per hoc, quod à vobis rectum geritur, fauor aut gratia

D. Ambr.

2. par. 32.

4. reg. 20.

Inanis gloria bona diripit.

D. Gregor.

gratia humana requiratur, ne appetitus laudis ſurrepat, & quod foris oſtenditur intus à mercede euacuetur, &c. Et homil. 11. deprædari deſiderat, qui theſaurum publicè portat in via.

Ezechias 29. annis regnauit, viginti quinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, vt ſcriptum eſt in quarto Regum 18. *4 Reg 18.* Vnde difficile exoritur dubiũ, quoto anno ætatis pater Achaz filium Ezechiam generarit? *An Ezech. ſit genitus à patre Achaz annũ agente vndecimum.* Etenim videtur generaſſe anno vndecimo. Probatur, quia Achaz regnare cœpit, cum viginti eſſet annorũ. regnauit verò annos 16. ergò quo tempore obijt, natus erat annos 36. Ezechias quo tempore regnare cępit, 25. annos agebat, ergò ſi rectè ſupputes à patre vndecimum annum agente genitus eſt. *Abulenſis. Epiſcopus.* Abulenſis reſpondet, eſſe genitum à patre circiter annũ 14. ait enim Achaz vixiſſe annos fere 38. quos ita numerat, 21. annos natus regnare cœpit, regnauit 17. ſi obijcias ſcripturam affirmare, 20. fuiſſe annorum cum regnare cœpit, annis 16. regnaſſe, reſpondet, Scripturam ſacrã numeraſſe ſolum annos completos, vigeſimum, & decimumſextum, reliquiſſe incompletos, annus autem 21. & 17. erant incompleti, ideo ſunt relicti. *Card. Caietanus.* Cardinalis Caietanus concedit anno vndecimo patris, genitum eſſe Ezechiam, *D. Hieron.* idem concedit Hieronymus in Epiſtola ad Vitalem. Achaz, inquit, cum viginti eſſet annorũ rex cõſtitutus eſt, regnauitq; annos ſedecim vigeſimũquintũ quo mortuo Ezechias cum 25. annũ ageret ætatis, patri ſucceſſit in regno, ex quo intelligitur Achaz vndecimo, ſiue decimo anno, Ezechiam procreaſſe. Hæc ille.

At forſitan Ezechias poſt mortẽ patris non ſtatim regni ſceptrũ accepit, ſed poſt aliquot annos, cauſis nobis ignotis intercedentibus. quam opinionem ex quodam Hebræo recitat in eadem epiſtola Hieronymus: Intelligi, inquit, voluit Hebræus quidam, nõ ſtatim poſt mortem patris filium imperio ſubrogatum, ſed vel ſeditionibus populi, vel quibuſdam inter ſe regnis, id eſt, Iuda atque Samaria diſcordantibus, aut certè premẽtibus malis, & hinc in-

E de conſurgentibus bellis, regnum eius fuiſſe dilatum, &c. Huic ſolutioni adiũgere potes aliquid ex ſolutione Abulenſis, vnde fiet, vt Achaz plures annos fuerit natus, cum Ezechiam genuit. Hæc de Ezechia.

Manaſſes. 2. Par. 33. Ex Manaſſe Rege, emanaſſe ſcribuntur veluti ex fonte, nefaria truculentaque ſcelera. 2. Paral. 33. Fecit malũ coram Domino, iuxta abominationes gẽtium, *Peccata regis Manaſſe.* quas ſubuertit Dominus coram filijs Iſrael & conuerſus inſtaurauit excelſa, quæ demolitus fuerat Ezechias F pater eius, conſtruxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adorauit omnem militiam cœli, id eſt, aſtra, & coluit eà: Tranſire fecit filios ſuos per ignem, in valle Beennom, obſeruabat ſomnia, ſectabatur auguria, maleficis artibus inſeruiebat, habebat ſecum magos, & incantatores, &c. Item, Seduxit Iudã, id eſt, populum, & regnum, & habitatores Ieruſalem, vt facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubuerterat Dominus à facie filiorum Iſrael, & 4. Reg. 21. *4. Reg 21.* Sanguinem innoxium fudit Manaſſes G multum nimis, donec impleret Hieruſalem vſque ad os, &cæt. Hæc Manaſſæ ſunt ſcelera. Monitus à Deo eſt, vt emendaret mores nefarios, tam ipſe quam populus monita cõtempſerunt. 2. Paralip. 33. Locutus eſt Dominus ad eum (ſcilicet per prophetas) & ad populũ illius, & attendere noluerunt, &c. *2. Par. 33.*

Tartarei igitur ſerpẽtis venena, ſupplicij antidoto, putridaſq; carnes, Aſſyriorum ferro, captiuitatiſque cauterio, Deus curare ſtatuit. 2. Paralip. 33. *Supplicium. 2. par. 33* Super induxit eis principes exercitus H regis Aſſyriorum, ceperuntque Manaſſen, & vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem, &c. Contempſit monita Dei, ſed non contẽpſit ſupplicia, non audiuit verba, ſed audiuit verbera, vexatio dedit intellectum, in has enim anguſtias adductus mentẽ immutauit, veramque pœnitentiã egit. *Pœnitentia.* Expende quanta ſit afflictionis potentia, hominem ferè deſperatum ex ipſis tartari foribus reuocatum. Ecquis crederet Manaſſen ad verum Dei cultum, & amicitiam reducendum, qui ſe totũ, & regnum inanium deorum ſeruituti manci-

mancipauerat? at reductus eſt. quis cre-
deret è rupe duriſſima, dulciſſimã aquã
emanare poſſe? at ex rupe illa duriſſi-
ma Manaſſe dulcis lachrymarum vnda
emanauit. quis tam fuit potens? virga
Dei, ſupplicium Dei. Moſes olim è ſa-
xo virga percuſſo aquam eduxit, Deus
è corde Manaſſæ adamãtino, virga ſup
plicij cæſo, pœnitentiam extraxit. o
2. par. 33. magnam diuinæ Virgæ vim, 2. Paral. 33
Poſtquam coanguſtatus eſt Manaſſes,
orauit Dominum Deum ſuum, & egit
pœnitentiam valde, coram Deo pa-
trum ſuorum. Deprecatuſq; eſt eum,
& obſecrauit intentè, &c.

Quidnam pœnitentia hæc contulit
Manaſſæ? id ſanè contulit, quod nullæ
opes, nulli milites, nulla Iſraelitici re-
gni potentia conferre potuiſſet. Quæ
enim opes, qui milites, quæ Iudaici re-
gni potẽtia Manaſſem ex poteſtate Ba-
bylonici regis potentiſſimi eripere po
tuiſſet? nulla. At eripuit pœnitentia.
Hoc illius munus eſt ſcelerum vinculis
obſtrictos animos liberare, nunc non
animum ſolum ex captiuitate Satanæ,
ſed corpus etiam Manaſſæ ex captiuita
2. par. 33. te regis Babylonici eripuit. 2. Paral. 33.
Exaudiuit Deus orationem eius, redu-
xitque eum Ieruſalem in regnum ſuũ,
& cognouit Manaſſes quòd Dominus
ipſe eſſet, &c. Non redijt ille ad vomi-
tum, in regnum reuerſus idola expulit,
Deumque liberatorem ſuum legitimè,
ac ritè coluit. Ioſephus lib. 10. Anti-
quit. cap. 5. In omnibus, inquit, à priori
conuerſatione ſic eſt mutatus, & bea-
tiſſimam vitam habuit, vt multi imita-
tores eius eſſent, ex quo Dei cępit cole
re pietatem, &c. Annis 55. regnauit, vi
xit annos 67.

Multos ait Ioſephus habuiſſe Manaſ-
ſem imitatores, poſtquàm idola eſt exe
cratus, Deoque debitam ſeruitutẽ exhi
Amõ Rex. buit, multos habuit, ſed filium Amonẽ
2. par. 33. non habuit. Is enim patris impietatem
imitari maluit, quàm pietatem. 2. Para-
lip. 33. Fecit malum in conſpectu Do-
mini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius,
& cunctis idolis, quæ Manaſſes fuerat
fabricatus immolauit, atq; ſeruiuit, &
non eſt reueritus faciem Domini, ſicut
reueritus eſt Manaſſes pater eius, &

A multo maiora deliquit, &c. Verbũ he-
bræum, Canaa, quod interpres hoc loco
vertit, reueritus eſt, eodem capite cum
de Manaſſe loqueretur vertit, egit pę-
nitentiã, & 3. Reg. 21. vertit, humilia-
tus eſt; Septuaginta hîc vertunt: Non
eſt humiliatus Amon coram Domino,
ſicut humiliatus eſt Manaſſes pater ei⁹.
eſt ergò ſenſus. Amon imitatus eſt peſſi
ma patris initia. non eſt imitatus finem
optimum. ſectatus eſt idololatriam,
non pœnitentiam, non eſt humiliatus
coram Domino, nec egit pœnitentiã,
B ſicut pater. etenim ſunt quidam filij,
qui paterna vitia, non virtutes imitan-
tur. Natus 22. annos regnare cœpit,
duos tantummodo regnauit, ſeruorum
ſuorum gladijs interemptus, meritas
luit pœnas adoleſcens inſipiens.

CAP. XV.

De Ioſia Rege.

AD Regem deuenimus præſtantiſ-
ſimum Ioſiam, cuius in Deum pie
C tatis præclarum hoc extat elogium 4.
Reg. 22. Similis illi non fuit ante eum *4 Reg. 22.*
Rex, qui reuerteretur ad Dominum in *Ioſias Rex*
omni corde ſuo, & in tota anima ſua, *Optimus.*
& in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnẽ
legem Moyſi, neque poſt eum ſurrexit
ſimilis illi. Eccleſiaſt. quoq; ab eius lau *Eccleſ. 49.*
dibus caput 49. auſpicatur. Memoria,
inquit, Ioſiæ in cõpoſitione odoris fa-
cta, opus pigmẽtarij, in omni ore quaſi
mel indulcabitur eius memoria, & vt
muſica in conuiuio vini, &c. Ioſiæ me
D moriã hominibus gratiſſimam prædi-
cat, ideoq; cum ijs rebus confert, quæ
illis iucundiſſimæ & gratiſſimæ eſſe ſo-
lent, cum vnguento odorifero pigmen
tarij arte compoſito, quo odoratus mi
rificè recreatur, cum melle dulciſſimo,
quo guſtatus oblectatur, cũ muſica quã
audit⁹ maximè reficitur. Deinde ijs adij
cit. Ipſe eſt directus diuinitus in pœni-
tentia gẽtis, & tulit abominationes im-
pietatis, & gubernauit ad Dñm cor ip-
ſius, & in diebus peccatorũ corrobora-
uit pietatem. Ioſiã, ait, vt gentẽ Iſraeli
ticã ad pęnitentiam adduceret à Deo
directum fuiſſe, abominationes impie-

tatis, hoc eſt, abomninanda idola euer tiſſe, corq; ſuũ in felicem, tutiſſimumq; portum, i. Deum gubernaſſe, hunc illi ſcopũ propoſuiſſe. Deniq; in dieb. pec catorum, hoc eſt, quib. impij & idololatræ erant Iſraelitæ, corroboraſſe pie tatem, hoc eſt, diuino cultui, veræq; religioni iam collapſæ vires dediſſe, vt in regno Iuda ſurgere, & ſtare poſſet.

Pater quidem Ioſiæ Amon, multorũ idolorũ, & idololatriæ filium hæredẽ reliquerat, at ſpurciſſimam hæreditatẽ optimus filius continuò dilapidauit, diſperdidit, conſumpſit, & inanes fictoſque deos omnes regno exegit Mirum equidẽ tantas vires habuiſſe puerum, ſed Deus illas ſuggerebat, etenim octauo ætatis anno rex creatus eſt. impietas, idololatria, cæteraq; vitia, quæ idolatriam veluti dominam ſe quuntur, quæq; regnum viſerat octo annorum puerum vincere non potuerunt. Paral. lib. 2. c. 34. Octauo anno regni ſui, cum adhuc eſſet puer, cœpit quærere Deũ patris ſui Dauid, & duodecimo anno poſtquam cęperat mundauit Iudam, & Hieruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulachriſq; & ſculptilibus, ſed & in vrbib. Manaſſæ, & Ephraim, & Simeon, vſque Nephtali, cuncta ſubuertit, &c.

Iſaia 66. Iſaiæ 66. ait Dominus: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contri tum ſpiritu, & trementem ſermones meos? reſpexit ad Ioſiam, quia ſummo perè ſermones eius tremuit. Nam cum librum legis Domini, quem repererat Helcias ſacerdos, legi audiſſet, perterritus eſt, ſubmiſſoque animo fleuit: veſtimenta ſcidit, tum iuſſit Dominum conſuleret 4. Reg. 22. Præcepit Helciæ ſacerdoti, & alijs, dicens: Ite, & conſulite Dominum ſuper me, & ſuper populo, & ſuper omni iuda, de verbis voluminis iſtius, quod inuentum eſt, magna enim ira Domini ſuccenſa eſt contra nos, quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne, quod ſcriptum eſt nobis, &c. Conſuluerunt nuntij prophetidem, quæ Holda dicebatur, & in Ieruſalem habitabat, illa verò Babylonicam captiuitatem vaticinata eſt. Ioſiam tamen, propterea quòd verba Dei formi

4. Reg 22.

E dauerat, ne populi ſui mala cernerent, è vita ante captiuitatem diſceſſurũ prę dixit, 4. Reg. 22. Hęc, inquit, dicit Dominus: Ecce ego adducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, omnia verba legis, quæ legit Rex Iuda quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt dijs alienis, irritantes me, in cunctis operibus manuum ſuarũ, & ſuccendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Hæc de captiuitate Babylonica. Deinde de Ioſia, Regi, inquit, Iuda, qui miſit vos, vt conſuleretis

F Dominum, ſic dicetis. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, pro eo quòd audiſti verba voluminis, & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis ſermonibus cõtra locum iſtum, & habitatores eius, quòd videlicet fierent in ſtuporem, & in maledictum, & ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, & ego audiui ait Dominus. Idcircò colligam te ad patres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuũ in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper lo-

Felix, quẽ Dei commi nationes ter rent, quem admodũ Ioſiam.

G cũ iſtũ. Hæc vaticinatio. Felix, quẽ Dei comminationes perterent, quem terrent, ille euadit, quem non terrent, ille perit. Auis, quæ territa auolat, aucupis fugit manus, q̃ non terretur, vulnerata perit. Ioſiæ legis minæ tantum terrorem intulerunt, vt animum demiſerit, fleuerit, veſtimenta ſciderit, itaq; euaſit. Vtinam impiorum animis, tantum metum ęterni ignis propoſita à concionatoribus ſupplicia inijcerent, vt flerent, vt cor, non veſtimenta ſcinderẽt, vt veram pœnitentiam agerent, ſanè

H horribiles cruciatus euaderent, ſed quia non terrentur, in eternas flammas malè ſecuti detruduntur.

Audita vaticinatione Holdæ, Ioſias Rex populum in templum conuocauit, legitque ipſe librum illum, id eſt, Deuteronomium, vniuerſo populo audiente, vt ijs, qui legem Dei frangerent, propoſita ſupplicia manifeſta fierent. ò regem eximium, qui lectoris munere coram populo fungi voluit, vt ad ſeruandam legem ipſum permoueret. Poſt lectum librum, fœdus cum Deo percuſſit, quod nunquam

Ioſias rex librum legis Domini populo legit.

quàm fregit, vſq; ad mortem enim pro miſſis fideliter ſtetit. 2. Paral. 34. Quibus audiêtibus, in domo Domini legit Rex omnia verba voluminis, & ſtans in tribunali ſuo, percuſſit fędus coram Domino vt ambularet poſt eum, & cuſtodiret præcepta, &c.

2. Par. 34.

Huius regis nomen, & fidem, multis antequam naſceretur annis, vates ille qui à Leone occiſus eſt, Regum 13. prædixit; cum enim impius decem tribuũ Rex Ieroboam, qui poſt Salomonẽ regnauit, ſuper impium vituli altare ſtaret, & thus iaceret, exclamauit in hæc verba Propheta: Altare, altare hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorũ, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet, &c. Regnauit annis 31. vixit 39. occiſus eſt in prælio, quod cum rege Ægypti Pharaone Nechao commiſit. Is enim bellum geſturus cum Rege Aſſyriorũ, ad Euphratem iter faciebat, iuit illi obuiam Ioſias, prælium in campo Maggedo iniijt, & à ſagittarijs vulneratus, antequam captiuitatem Babylonicam videret, occubuit. At ſupra Holda dixerat Ioſiam in pace ex hac vita migraturum, ille verò migrauit in bello, non ergò verum dixit. Reſpondemus in pace obijſſe Ioſiam, id eſt, ante captiuitatem Babylonicam, non captiuum, ſed libertate, & gloria regia perfruentem, idque ſignificaſſe verba prophetidis. Præterea vir ſanctus ſemper in pace moritur, quãuis moriatur in bello, qui enim in gratia Dei ex hac vita diſcedit, in pace ſũma diſcedit. Diſce nec eſſe in hoc ſeculo felicitatem, nec debitum virtuti præmium hic à Deo donari. Cernis regem ſanctiſſimum Ioſiam, tot laudibus in diuinis literis cumulatum, in ipſo ætatis robore, annos 39. natum, inopinato vulnere occubuiſſe. Hoccine Deus rectè facta præmio afficit? Hoccine munere idolorum expulſionem, pietatem, cultumque ſibi exhibitum, remunerat? Non ſunt hæc virtutis præmia, ſed peccatorum ſupplicia. Ioſiæ virtuti inaudita præmia in cęlo aſſeruabãtur, mors hæc purgatorij inſtar ignis fuit, quæ,

Prædixit nomen Ioſiæ, & fidẽ Propheta. 3. Reg 13.

Ioſia mors.

A cõtractas in vita maculas expurgauit. Præterea prouocatus Deus antiquis Iudæorum ſcelerib. ad captiuitatem properabat, quam ſub alijs regibus inducendam decreuerat.

Itaque poſt Ioſiæ mortem in peius omnia ruere cœperunt 4. Reg. 23. poſt præclarum illud Ioſiæ elogiũ: Similis illi non fuit ante eum Rex, &c. Subiunguntur verba hæc: Verumtamen non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus eſt furor eius contra Iudam, propter irritationes, quib. proB uocauerat eum Manaſſes. Dixit itaque Dominus, etiam Iudam auferã à facie mea, ſicut abſtuli Iſrael, &c. Non fuit ſatis virtus Ioſiæ ad continendam Dei iram, multis illius populi ſcelerib. incitatam. Sed dices, nonne Manaſſes pęnitentia peccata deleuerat, cur igitur dicitur Deus populo iratus propter irritationes Manaſſæ? Reſpondemus, ſcelerum deleri culpam, culpaque expiata, pœnam aliquando remanere: Manaſſes culpæ ſuæ ſatisfecerat, ſed non pœnæ toti. Prætereà reſpondemus, irritatioC nẽs Manaſſæ non ſolũ dici peccata Manaſſæ, ſed omnium etiam Iudæorũ, qui tempore Manaſſæ, idola venerati ſunt, quemadmodum victoria regis dicitur, quæ ad omnẽ exercitum pertinet; omnẽs enim furorem Dei ad expellendũ è terra promiſſionis populum concitarant. Is verò furor nondum erat ſedatus, quamuis ira peculiaris in Manaſsẽ concepta ſedata fuerit. Fuit optimi regis mors magna populi lamentatione deplorata, vnde Iudæorum magnum planctum, Zacharias Propheta c. 12. cũ D hoc planctu confert: In die (inquit) illa, erit planctus magnus in Ieruſalem, ſicut planctus Adadremmon in campo Maggedon; nomen eſt ciuitatis. Ioſue 12. mentio fit regis Maggedo, campus ciuitati proximus eodem dicebatur nomine, in quo Ioſias eſt interfectus. Adadremmon quoq; ciuitas eſt cãpo propinqua. In ijs locis Ioſiæ mors magna doloris ſignificatione defleta eſt. ex loco autem Zachariæ conijcio morem hunc à Iudæis in plangendis funeribus ſeruatum, vt per familias à fęminis ſeparati viri plangerent: ſic enim eo ca-

4. Reg 23.

Planctus ob Ioſia necem.

pite ſcriptum eſt: Et planget terra, familiæ & familiæ ſeorſum, familia domus Dauid ſeorſum, & mulieres eorũ ſeorſum, familiæ domus Nathã ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum, &c.

Colligo præterea familias appellari virorum non fœminarum, ait enim familia Dauid ſeorſum, & mulieres eorũ ſeorſum, &c. Ergò familia virorũ erat, non mulierum, idcirco per viros tantum, & de viris, non de fęminis, genealogiæ texebantur, vt infra dicemus. Inter alios ſui funeris lamentatores eximium prophetam Ieremiam habuit Ioſias, qui de eius acerba morte lamentationes ſcripſit 2. Paralip. 35. Vniuerſus Iuda, & Ieruſalem luxerunt Ioſiam, Ieremias maximè, cuius omnes cãtores, atq; cantatrices vſq; in præſentẽ diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael: Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus, &c.

Ieremias Ioſiam lamẽtatus eſt.
2. Par. 35.

Circa elogium, quod initio propoſuimus ex 4. Reg. 22. Similis illi nõ fuit ante eum Rex, &c. Non leue exiſtit dubium, an fuerit Ioſias cæteris regibus melior? & quidẽ cæteros omnes, ſi Dauidem, Ezechiamque excipias, probitate ſuperauit. De Dauide, Ezechiaq; eſt quæſtio. Quod fuerit melior Dauide probant elogij verba: ſimilis illi non fuit ante eum Rex, Dauid fuit ante Ioſiam, ergo non fuit ſimilis illi, ſed inferior. Reſpondendum tamen eſt, Dauidem omnib. regibus virtute excelluiſſe. Hoc probant laudes, quibus illum ſacræ literæ celebrant; lege Eccleſiaſtici cap. 47. Quaſi adeps, inquit, ſeparatus à carne, ſic Dauid à filijs Iſrael. confert Dauidem cum adipe hoſtiæ pacificorũ; quemadmodum adeps ille à carne ſeparatus, preſtãtior ipſa carne hoſtię erat, & ſanctior, quia Deo in altari incendebatur, caro verò partim ſacerdotibus partim offerentibus cedebat; ita Dauid cæteris Iſraelitis erat præcellentior, & ſãctitate illuſtrior: lege reliqua. Actor. 13. Inueni Dauid filium Ieſſæ, virum ſecundum cor meum (ait Dominus), qui faciet omnes voluntates meas.

4. Reg. 22.
An fuerit Ioſias cæteris omnib. regibus melior.
Dauid cæteris regibus excelluit.
Eccleſ. 47.
Actor. 13.

Idem colligi ex eo poteſt, quod ſacræ literæ reges cum Dauide, veluti cũ probitatis norma conferant; eos qui benè regio munere functi ſunt Dauidis veſtigia ſecutos, qui ab officio diſceſſerunt, à vijs Dauidis receſſiſſe commemorent. De Ioſia 4 Reg. 22. ſcribitur: Fecit quod placitum erat coram Domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui, non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram. De Ezechia 4. Regum 18. Fecit quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. De Ioſaphat 2. Paralip. 17. Ambulauit in vijs Dauid patris ſui primis, &c. De Salomone 3. Reg. 11. Deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo; ſicut cor Dauid patris eius. De Abia 3. Regum 15. Non erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. De Amaſia 4. Reg. 14. Fecit rectum coram Domino, veruntamen nõ vt Dauid pater eius. De Achaz 4. Regum 16. Non fecit quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui, ſicut Dauid pater eius.

4. reg. 22.
4. reg. 18.
2. Par. 17.
3. reg. 11.
3. reg. 15.
4. reg. 14.
4. reg. 16.

Huc accedit, quod regnum Iudæ dicat Deus ſe propter Dauid conſeruaturum 3. Regum 11. Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi (ſcilicet Ieroboamo) decem tribus; porrò vna tribus remanebit ei (ſcilicet Salomoni) propter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael. Nec auferam omne regnum de manu eius, ſed ducem ponam eum, (id eſt, Salomonem) cunctis diebus vitæ ſuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem elegi, qui cuſtodiuit mandata mea, & præcepta mea. Item: filio eius, ſcilicet Salomonis, dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus coram me, in Ieruſalem ciuitate, quam elegi, vt eſſet nomen meum ibi, &cæt. 3. Regum 15. de Abia dicitur; Propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filiũ eius, & ſtatueret Ieruſalem, eo quòd feciſſet Dauid rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus quæ pręceperat ei, cũctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ, &c. 2. Paral. 21. Noluit Dominus diſperdere domũ Dauid,

3. reg. 11.
3. reg. 15.
2. par. 21.

propter

Digitized by Google

propter pactum quod inierat cum eo, & quia promiſerat, vt daret ei lucernam, & filijs eius omni tempore, &c. Nonne vides propter Dauidem Deũ dc diſſe Iudæ reges?

2.Reg.21. Lucerna dicitur filius regio ſplendore clarus; Rex.n. populi veluti lucerna eſt, vnde 2.Reg.21. Iurauerunt viri Dauid dicentes, iã non egredieris nobiſcũ in bellum, ne extinguas lucernã Iſrael, id eſt, ne in prælio occidaris, & Rex Iſrael, qui lucerna regni eſt, pereat. Promiſerat Dominus 2.Paral.21. vt daret Dauid lucernam, hoc eſt, filium regem, & filijs eius daret etiam filios reges omni tempore, ita vt Rex regi ſuccederet ex domo & familia Dauidis. vidua illa Thecuitis 2.Reg.14. filium ſuũ ſcintillam appellauit; Quærunt (inqt) extinguere ſcitillam meam, quæ relicta eſt; id eſt, filium; vt non ſuperſit viro meo nomen, & reliquiæ ſuper terrã. Pagninus vertit, & extinguent prunã mea. filius enim regis lucernã eſt ſplendore regio fulgens, filius ignobilis viri ſcintilla parum habens lucis, vel pruna. Euthymius poſteros lucernas dici vult, quod progenitores ſplendore

Pſal. 131. ſuo illuſtrent. illud Pſal. 131. Paraui lucernam Chriſto meo; de poſteritate Dauidis ſic exponit: Per lucernã (inquit) gloriam poſterorũ Dauidis intelligit, quæ lucernæ inſtar, gloriæ eius ſplendorem omnibus demonſtrat, & huiuſce modi generationis progenitorẽ, veluti quoddam lumen futuris generationibus illucere facit. meum autem Chriſtum, id eſt, regem Dauidem ideò dixit vt beneuolẽtiam ſuam erga eum oſtenderet. Hæc Euthymius.

4.reg. 19. Præterea virtutẽ Dauidis illa Domini verba indicant 4.Reg.19. Protegam vrbem hanc, & ſaluabo eam, propter me, & propter Dauid ſeruum meũ. Cũ Ezechias tũc regnaret, cum Iſaias propheta viueret, Dauidis tantummodo meminit. In illo tamen Dauide veluti typo, intelligitur alter multò præſtantior Dauid, ſcilicet, Chriſtus, propter quem beneficia omnia in Iudæos Deus conferebat, regnumq; Iudæ tuebatur. Propter hanc lucernam, vt aliquando tandem in templo luceret Ieroſolymitano, regnum illud conſeruabat. Hæc eſt illa lucerna ſplẽdidiſſima, q̃ parauit Dñs Chriſto ſuo id eſt, Regi Dauidi; q̃d lucernam dixi? Dauidis filij nonnulli prunæ fuerunt, vt Roboam, Abias, Ioram, Manaſſes, & alij, qui veluti ardentes prunæ regnum idololatriæ flammis incenderunt; alij ſcintillæ fuerunt, ſiue exiguæ lucis lucernæ, ſi cum Chriſto filio Dauidis conferantur. ſcintilla fuit Salomonis ſapientia, opes, gloria, Ezechiæ probitas, Ioſiæ ſanctimonia. Chriſtus Dauid filius non ſcintilla, non lucerna ſolum Dauidis, ſed Sol fuit ſplendidiſſimus. Hæc etiã ratio Dauidis ſuadet ſanctimoniã; quod Dauidis, non Ioſiæ, aut Ezechiæ filius Chriſtus ſit appellatus. Iis adde Dauidem fuiſſe prophetam præſtantiſſimum, cultusq; diuini ſtudioſiſſimum, de cuius virtute plura forſitan in Morali dicemus.

Ex ijs colliges Dauidem fuiſſe reliquis regibus ſanctiorem, ipſo quoque Ioſia. elogij verò uerba; Similis illi nõ fuit ante eum; de regib. tãtum ſunt intelligenda, qui poſt Dauidẽ Rempublicã admiuiſtrarũt, Dauid.n. veluti omniũ regũ Iuda pater, decus, & ornamẽtũ, ſemper exceptus intelligitur, vel intelligẽda ſunt de regib. ſolũ, qui duab. tribub. imperarũt, Dauid ãt duodecim tribuũ imperium tenuit; vel deniq; per quandam exaggeratiõe dicta, cẽſendum eſt. Quod.n. non poſſint abſolutè & ſecundũ vniuerſam ſignificationem intelligi, probatur, quia eadẽ verba in laudẽ dicũtur Ezechiæ 4. Reg. 18. Poſt eum, id eſt Ezechiã nõ fuit ſimilis ei de cunctis regib. Iuda, ſed neq; in ijs, qui ante eum fuerunt, ſi igitur ſecundum vniuerſam ſignificatiõe ſumantur, ſequitur Ezechiam fuiſſe præſtantiorem Ioſia, & Ioſiam fuiſſe præſtantiorẽ Ezechia, quod fieri non poteſt. Dicendum ergò modum laudandi eſſe amplificationem, & hyperbolem quandam, laudis magnæ ſignificatricem. Itaque eã uerba nec probant Ioſiam, & Ezechiam eſſe Dauide ſanctiores, nec probant aut Ezechiam Ioſiæ, aut Ioſiam Ezechiæ virtute excellere. 4.reg 18.

Aliter rẽdemus verius vt rẽor; verba elogij ſic habere, ſimilis illi nõ fuit ante.

ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, &cæt. Veriſſima ſunt; neque tamen Dauidem ſuperauit Ioſias, quia loquitur de regibus ſcriptura, qui ab idolorum cultura populum ad Deum reduxerunt, Ioſiæ ſimilis non fuit Rex aliquis ante eum; qui populum ab idololatria ad Dei cultum reuocarit; id enim ſignificat illa verba, qui reuerteretur ad Dominum. At Dauid non eſt in numero regũ, qui reuerſi ſunt ex idolorum cultu ad Deum; vel qui populum reduxerunt; eius enim ætate populus idola coluit, ergò non attingunt verba illa Dauidem. Prætereà vtrunque elogium tam Ioſiæ, quàm Ezechiæ, verum eſſe etiam abſque hyperbole arbitramur. Etenim potuit Ioſias præſtantior eſſe Ezechia, & Ezechias præſtantior Ioſia, non tamen abſolutè, ſed aliqua in re. Itaque dicimus non fuiſſe vllum regem ſimilem Ioſiæ nec antè, nec poſt Ioſiam, qui reuerteretur ad Deum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legẽ Moyſi, quæ ſunt verba elogij. Vicit Ioſias Ezechiam affectu, zelo, & feruore quo ad Deum cõuerſus populum reduxit, hac in re nõ fuit illi ſimilis omninò, id eſt par, Ezechias; verum eſt ergò elogium Ioſiæ. Verũ item eſt elogiũ Ezechiæ; videlicet, poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regibus Iuda, ſed neque in ijs, qui ante eum fuerunt, in primis Dauidem, qui ante eum fuit; non complectuntur hæc verba, quia cum regibus Iuda Ezechiam confert. Dauid non fuit Rex Iuda, ſed fuit Rex totius Iſraelis, id eſt, omnium duodecim tribuum. Quod autem attinet ad Ioſiam, qui Rex fuit Iuda, dicimus non fuiſſe ſimilem Ezechiæ, aliquot in rebus. Nam Ezechias prior fuit in exterminãda idololatria quã Ioſias; deinde admirabiliter à Deo ſanitatem, & 15. vitæ annos eſt conſecutus; prætereà ſtupendum miraculum eius cauſa Deus edidit, cùm ſolem retroegit; accedit alterum, cùm centum octoginta quinque hominum millia nocte vna per Angelum neci dedit. Verè igitur dicitur Ioſias non fuiſſe ſimilis Ezechiæ, [E] verè quoque prædicatur Ezechias non fuiſſe ſimilis Ioſiæ.

Hi tres reges Dauid, Ezechias, & Ioſias, inter omnes reges Iuda excelluerunt. de illis Eccleſiaſticus ſic ſcribit cap. 49. Præter Dauid, Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt. Nam reliquerunt legem altiſſimi reges Iuda, & contempſerunt timorem Dei. Quæ verba difficilem habent explicatum, adeò vt Dionyſius Carthuſianus cum non videret qua ratione vera eſſe poſſent; dixerit librum Eccleſiaſticum [F] non eſſe canonicum. At nos huc confugere non poſſumus, librum enim canonicum eſſe conſtat, ex Synodo Tridentina ſeſſione quarta. Prima difficultas in exceptione eſt, nam excipitur à peccantibus Dauid, cum tamen eius peccata adulterium, & homicidium, ſatis ſint manifeſta. Sed facilè reſpondetur Eccleſiaſticum non de quibuslibet peccatis, ſed de ijs habere ſermonem, quæ diuino cultui aduerſantur: Dauid autem nullum commiſit peccatum ido- [G] lolatriæ, aut quod diuino cultui aduerſaretur. Ex hac reſponſione, ſecunda oritur difficultas, quę huiuſmodi eſt, de peccatis diuino cultui repugnantibus loquitur Eccleſiaſticus, ergò falſum eſt omnes reges Iuda præter Dauidem, Ezechiam, & Ioſiam peccaſſe; Alij enim nempe Ioſaphat, & Ioatham reges optimi, Aſa, & Ozias, idola nunquam ſunt venerati.

Tres reges Dauid, Ezechias, & Ioſias, inter reges Iuda excelluerũt

Duobus modis hic herculeus nodus diſſecari poteſt. Primo, ſi dicamus hos reges nullo modo in idololatriæ cri- [H] men incidiſſe, peccaſſe tamen aduerſus diuinum cultum, propterea quod non abſtulerunt excelſa; erant autem excelſa, loca, in quibus extra templum non idolis, ſed Deo vero victimæ immolabantur, contra legis præſcriptum; quę Deuter. 12. præcipiebat vt in ſolo templo hoſtiæ Deo immolarentur: Alia quoque excelſa dicebantur, in quibus idolis ſacrificia illorum cultores offerebant, hæc tamen reges probi nõ permittebant; illa in quibus Deus verus colebatur, ij reges permiſerunt, vt perſpicuũ eſt ex libris regum, at Ezechias, & Ioſias ea euerterunt. 3. Reg. c. vltimo

Excelſa q̃ dicuntur.

Deuter. 12

3. reg. vlt.

Ioſa-

Digitized by Google

Ioſaphat dicitur non abſtuliſſe excelſa: Fecit quod rectum erat in conſpectu Domini, veruntamen excelſa non abſtulit, adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis. De Ozia ſimiliter 4.Regum 15. ſcribitur; veruntamen excelſa non eſt demolitus, de Ioathan eodem capite, veruntamen excelſa non abſtulit; idem ſcriptum de Aſa eſt 3.Regũ 15. Itaq; verba Eccleſiaſtici hoc pacto ſunt explananda, præter Dauid, Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt, aduerſus diuinum cultum, ſic exponit Epiſcopus doctiſſimus Abulenſis libr. 4. Reg. nam idolorum cultu ſe contaminarũt, vel ſaltem excelſa non abſtulerunt, quæ diuino cultui repugnabant, nolebat enim Deus in excelſis coli. ijs adde Ioſaphatum cum Achabo impio idolorum cultore amicitiam iunxiſſe, & affinitatem, prætereà cum Ochozia filio Achab iunxiſſe claſſem. Ozias verò thus Deo offerre voluit; Aſa prophetam in vincula coniecit, quæ omnia diuino cultui aduerſantur. De Ioatham non omnia ſunt ſcripta. ſed petes quod nam peccatum fuerit excelſorum permiſſio? Reſpondetur non fuiſſe mortiferum; nam ſi mortiferum fuiſſet, neceſſe eſſet concedere regem Ioſaphat, Ioathã, & Oziam eſſe damnatos, quod ea permiſerint, nec ante mortem abſtulerint; hoc autem nemo concedet.

At nondum nodus eſt diſſectus; nam verba Eccleſiaſtici de peccato mortifero intelligenda ſunt, ſic enim addit; Nam reliquerunt legem altiſſimi reges Iuda, & contempſerunt timorem Domini. Hæc verba peccatis venialib. non conueniunt. Reſpõdemus, ſenſum verborum huiuſmodi eſſe; Præter Dauid, Ezechiam, & Ioſiam omnes peccauerunt, id eſt, omnes reges vel mortiferum vel veniale crimen aduerſus cultum diuinum commiſerunt. Poſt hæc non additur particula, omnes, non dicitur reliquerunt legem altiſſimi de idolis non colendis omnes reges Iuda, & contempſerunt timorem Domini; ſed reliquerunt legem altiſſimi reges Iuda, non omnes, ſed multi, & contempſerunt timorem Domini. Ex ijs verò

A multis non eſt Ioſaphat, aut Ioatham, aut Ozias, aut Aſa.

Secundo modo verba hæc ita exponi poſſunt, vt dictio, omnes, pro multis ſumatur. Quale illud 1. Eſdræ 1. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus. & Daniel.2. Sub ditione tua, ſcilicet Nabuchodonoſoris, Deus vniuerſa conſtituit. Geneſ.41. Omnes prouinciæ veniebant in Ægyptum, vt emerent eſcas, &c.

1. Eſdra 1. Daniel. 2. Geneſ. 41.

B

CAPVT XVI.

De Iechonia, & fratribus eius, & Captiuitate Babylonica.

IOſias Rex 4. genuit filios; 1.Paralip.3. Filij Ioſiæ fuerunt, primogenitus Iohanan, ſecundus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellum, &c. In lib. 4.Reg.23.& 2.Paralip.36. trium tantũ fit mentio, Ioachaz, Eliacim, & Mathaniæ. Mathanias idem eſt qui Sedecias, Eliacim idem qui Ioacim, vt mox fiet perſpicuum, Ioachaz idem eſt qui Sel- *1. Paral. 3. Filij Ioſiæ regis. 4. reg. 23. 2 para. 36.*
C lum. probatur, quia Sellum vt conſtat ex cap.22. Ieremiæ, regni clauum tenuit, ergò eſt Ioachaz. nã tres filij Ioſiæ regnum adminiſtrarunt, Ioacim, Sedecias, & Ioachaz, vt conſtat ex 4. Reg. 23. Sellum non eſt Ioacim, nec Sedecias, vt patet ex 1.Paralip. igit eſt Ioachaz; Iohanan nõ regnauit. Patri Ioſiæ ſucceſſit. Sellũ, ſiue Ioachaz, vt legitur 4 Reg.23.& 2.Paralip.36. tribus tantũ menſibus regnauit, vix enim regnare cœperat, cum ſceptrum è manibus extorſit Nechao Rex Ægypti, is qui cum *Ierem. 22. Ioachaz.*
D Ioſia pugnauerat, regnumq; alteri fratri tradidit, qui Eliacim nominabatur, ſed nomine mutato appellari voluit Ioacim, Ioachaz verò ſiue Sellum in Ægyptum duxit, vbi vitam cum morte commutauit, vt prædixerat Ieremias cap.22. his verbis: Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Ioſiæ regem Iuda, qui regnauit pro Ioſia patre ſuo; qui egreſſus eſt de loco iſto nõ reuertetur huc amplius, ſed in loco ad quem tranſtuli eum, ibi morietur, & terram iſtam non videbit amplius, &c. Dignus *Ierem. 22.*

hac

Digitized by Google

4.Reg. 23. hac pœna fuit, non enim patris Ioſiæ virtutem, ſed maiorum impietatem imitatus eſt, 4.Reg. 23. Fecit malū coram Domino, iuxta omuia, quæ fecerant patres eius.

Nihilo melior fuit Ioacim, cui Ægypti Rex ſceptrum tradidit; vt dicitur eodem capite, fecit malum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerant patres eius; patres, inquam, impij, nam patri ſanctiſſimo Ioſiæ valdè fuit diſſimilis. *Ioacim cōbuſſit librū Ieremiæ.* Supra iam diximus Ioſiam cum librum audiſſet legis, preterritum ſcidiſſe veſtimenta, fudiſſeq; lachrymas, at Ioacim longè ſecus cum ad eum adductus eſſet Ieremiæ liber diuinas continens comminationes, & coram illo multiſque alijs legeretur, non veſtimēta, ſed librum ſcidit, non lachrymas ex oculis fudit, ſed ſacrum volumen impius in ignem miſit. *Ierem. 36.* Ierem. 36 Rex ſedebat in domo hyemali in mēſe nono, & poſita erat arula coram eo plena prunis: cumq; legiſſet Iudi tres pagellas, vel quatuor, ſcidit illud, id eſt, volumen, ſcalpello ſcribæ & proiecit in ignem, qui erat ſuper arulam, donec conſumeretur omne volumen igni, qui erat in arula. & non timuerunt, nec ſciderunt veſtimenta ſua Rex, & omnes ſerui eius, qui audierunt vniuerſos ſermones iſtos, &c.

Supplicium Ioacim. Infelix impiuſque rex meritas ſcelerum pœnas luit. Etenim anno tertio regni illus vt ſcribit Daniel initio capitis primi; *Daniel. 1.* Venit Nabuchudonoſor Rex Babylonis in Ieruſalem, & obſedit eam, & tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, & partem vaſorum domus Dei, & aſportauit ea in terrā Sennaar in domum Dei ſui, & vaſa intulit in domum theſauri Dei ſui. Hęc Daniel, qui tūc temporis in Babylonē ductus eſt cū rege. *Euſebius.* De hac captiuitate ſic Euſebius in Chronico; Anno (inquit) tertio Ioacim Nabuchodonoſor Iudæam capit; & in ditionem ſuam redactis plurimis Iudæorum, cum etiam partem vaſorum templi inuaſiſſet; & tributarium feciſſet Ioacim, victor ad patriam reuertitur, &cæt. Ductum autē regem in Babylonem cōſtat ex his verbis lib. 2. Paralip. cap. 36. *2.Par 35.* Contra hunc, id eſt, Ioacim, aſcendit Nabuchodonoſor Rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit iu Babylonem, ad quam, & vaſa Domini tranſtulit, & poſuit ea in templo ſuo, &c. In regnum tamen reductus eſt, anniſque tribus tributa Babylonico regi ſoluit, poſtea rebellauit, vt ſcribitur 4.Regum 24. *4.Reg. 24.* In diebus eius (ſcilicet Ioacim, anno tertio) aſcendit Nabuchodonoſor Rex Babylonis, & factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis; & rurſum rebellauit, &c. Rebellaſſe autem ait Ioſephus lib. 10. antiquit. cap. 8. Ægyptiaci belli ſpe ductum, cū audiſſet Ægyptios aduerſus Nabuchodonoſorem pugnaturos. ſed feſellit illum ſpes, non enim bellum gerere auſi ſunt.

Anno vndecimo regni eius, rurſus in Iudæam venit Nabuchodonoſor, in ciuitatemque receptus, fortitudine, & ſpecie, præſtāte iuuenes, vt ſcribit Ioſephus, vna cum rege impio occidit; quem etiam ante muros inſepultum iuſſit abijci, vt prædixerat Ieremias c. 22. his verbis; *Ioacim.* *Ierem. 32.* Hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Ioſiæ regem Iuda; non plangent eum væ frater, & væ ſoror, non concrepabunt ei væ domine, & væ inclyte, ſepultura aſini ſepelietur putrefactus, & proiectus extra portas Ieruſalem, &c. Et cap. 36. *Ierem. 36.* Cadauer eius proijcietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem, &c. Sic Deus punit ſcelera etiam in hoc ſeculo, Autor librorū de mirabilib. Sacræ ſcripturæ li. 2. c. 28. putat Ioacimū anno 3. non eſſe ductum in Babylonem, ſed anno vndecimo, priuſquam verò Babylonem perueniret, occiſum in agro, & ſepultura aſini ſepultum.

Ioachin. Occiſo Ioacimo, filium eius Ioachinum Nabuchodonoſor in locum patris ſuffecit. Aduerte duo hæc nomina ſimilia eſſe, non tamen eadem: nomen enim patris eſt Iehoiaquim, per Coph, & Mem in fine nomen filij Iehoiacin, per Coph, & Nun, dicitur tam pater; quàm filius a Matthæo Iechonias, diſtinctionis cauſa, dici poteſt latinè, pater Ioacimus, filius Ioachinus. ſimilis fuit patri filius, 3. Regum 24. Fecit malum coram Domino iuxta omnia, quæ

fece-

fecerat pater eius. Vix cœperat regiæ dignitatis dulcedinem deguſtare, cum amara percuſſus virga, ſceleribus debita ſupplicia ſoluit. eadem Nabuchodonoſoris manus, quæ in regio ſolio illum collocarat, è regio ſolio deturbauit; vt enim ait Ioſephus, timuit ne paternæ necis memor, mali aliquid moliretur. Cum regi potentiſſimo obſiſtere non auderet, in illius ſe poteſtatem tradidit, ne (vt ait Ioſephus lib. 10. antiquit. capit. 13.) ciuitas vaſtaretur. Iechonias (inquit) cum vxoribus & filijs, & omni cognatione, ſponte ſe tradiderat pro ciuitate ſua, ne obſeſſione capta vaſtaretur, &c. Tradidit verò ſe hoſtibus Ieremia ſuaſore. Hierony. Ieremiæ 24. Iechonias, ait, Ieremiæ conſilio, & imperio Dei, ſe tradidit regi Babylonio, &c. Abductus eſt in Babylonem ſimul cum matre, & theſauris, tam regiæ domus, quam templi.

Ioſephus.

Ioachin ſiue Iechonias ductus eſt Babylonem.

Neque vero regem ſolum, ſed viros etiā omnes, robore, & nobilitate præcellentes, Nabuchodonoſor Babylonē tunc tranſtulit, pauperibus in Iudæa relictis. Sic enim ſcribitur 4. Reg. 24. Tranſtulit omnem Ieruſalem, & vniuerſos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia in captiuitatem, & omnem artificem, & incluſorem; nihilque relictum eſt, exceptis pauperibus populi terræ, &c. Iſtud eſt impios in virga ferrea regere. Ierem. cap. 22. Viuo ego, dicit Dominus, ſi fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellam eum; & dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu Nabuchodonoſor, & cætera. Nullus itaque impunitatem ſibi promittat; quamuis annulus ſit in dextera Dei, tamen ſi criminum ſe maculis inquinarit, inde auelletur, & in Babyloniam, id eſt, Orcum detrudetur. Regnauit Ioachin menſibus tantum tribus; ductus cum illo eſt Babylonem Ezechiel Propheta, vaticatuſq; in Chaldæa. Vnde illud Ezechielis primo: In quinta menſis, ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis regis Ioachin, factū eſt Verbum Domini, ad Ezechielem filium Buzi, Sacerdotem in terra Chaldæorum, &c.

4. Reg. 24.

Ezechiel quo tempore ductus eſt Babylonem.

A B C D

Aſſyriorum regem vocat Deus virgam furoris ſui Iſaiæ 10. Væ Aſſur, virga furoris mei, & baculus ipſe eſt, in manu eorum indignatio mea. Virga fuit Rex Aſſyriorum Salmanaſar decem tribuum, quas Ezechiæ regis anno 6. in captiuitatem abduxit, regni verò Iudæi virga fuit Nabuchodonoſor: Vbi primum cœpit imperare, Iudæos cœpit flagellare. Primo enim imperij ſui anno Ioacim vinxit, & in Babylonem tulit: fuit autem primus annus regni Nabuchodonoſor, quartus annus regni Ioacim, vt indicat Ieremias cap. 25. his verbis; Verbum quod factum eſt ad Ieremiam de omni populo Iudæ; in anno quarto Ioacim, filij Ioſiæ, regis Iuda, ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis. Obijcies; Si annus primus Nabuchodonoſor, fuit quartus Ioacim, non potuit Nabuchodonoſor rex vinculis cōſtringere Ioacim, vt diximus ex Daniele, & ducere in Babylonem, cum nondum regnaret. Reſpondetur annum primum Nabuchodonoſor, incidiſſe partim in tertium, partim in quartum annum Ioacim. Anno octauo regni ſui, regni autem Ioacini anno vndecimo, eundem Ioacimum occidit. eodem octauo anno, vt dicitur 4. Regum, 24. Ioachinum filium Ioacimi cum matre, decemq; hominum millibus Babylonem tranſtulit. Nec quieuere regum Iuda Iudæorumq; ſcelera, quouſque ciuitatem nobiliſſimam Ieruſalem æquarunt ſolo.

Ierem. 25.

4. reg. 24.

Nam tranſlato Ioachino ſiue Iechonia in Babylonem, Nabuchodonoſor Matthaniam eius patruum fratrem Ioacimi, filiumque Ioſiæ regem dixit, nomineque mutato vocauit Sedeciam, qui domeſticis tot calamitatum exemplis ſibi cauere non didicit, ſed vt legitur 2. Paralip. 36. Fecit malum in oculis Domini Dei ſui, nec erubuit faciem Ieremiæ Prophetæ, loquentis ad ſe ex ore Domini; à rege quoque Nabuchodonoſor receſſit, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem ſuam & cor vt non reuerteretur ad Dominū Deum Iſrael. Hæc de rege Sedecia. De popu-

2. Par. 36.

Sedecias Rex. populo verò ſimilia eodem loco referuntur; ſimile enim erat corpus ſuo capiti. Omne caput languidum, & omne cor mœrens, vt dixit Iſaias 1. capit. à planta pedis vſque ad verticem, non erat in eo ſanitas. *Iſaias 1.* Verba libri Paralip. hæc ſũt. Vniuerſi principes ſacerdotũ, & populus; p̃uaricati ſunt iniquè iuxta vniuerſas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam ſanctificauerat ſibi in Ieruſalem, &c. ò infinitam Dei Clementiam, non ſolum ſceleratiſſimos tolerabat homines, verum etiam nuntios mittebat, quorum ſermonibus à ſceleribus ad pietatem reuocarentur. Nihil minus illi egerunt; non nuntium impietati remiſerunt, ſed nuntius Dei ludificarunt. Subijciam hac de re verba capitis iam indicati. Mittebat Dominus Deus patrum ſuorum ad illos per manum nuntiorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidiè commonens, eò quod parceret populo, & habitaculo ſuo: At illi ſubſannabant nuntios Dei, parui pendebant ſermones eius, illudebantque Prophetis, &c. Animo expende Dei benignitatem, & hominum impietatem, Deus de ſalute Iudæorum ſolicitus, veluti Pater familias ante lucem nuntios mittebat, at impij illos ſubſannabant. *Deus de nocte veluti conſurgens nũtios mittebat.*

Impleta igitur iam ſcelerum menſura, extulit Deus virgam, vt extremo ſupplicio populum afficeret; virgam, inquam, illam, de qua Ieremias capite primo; Virgam (inquit) vigilantem ego video; vigilat enim Deus quamuis aliquibus dormire videatur ad vleiſcẽda ſcelera. *D. Hieron.* Vnde D. Hieronymus Ieremiæ illo capite: Vigilat (ait) virga, cuncta populi peccata conſiderans, vt pcutiat, & corripiat delinquẽtes, &c. Theodotio vertit virgam amygdalinam; Pagninus, virgam amygdalinã maturè efflorefcentem; indicat enim virga amygdali, eo quod maturè efflorefcat, ſupplicium velox, quod iam inſtabat; *Virga Dei amygdalina fructus affert dulces.* *D. Hieron.* D. Hieronymus amaræ correptionis fructum dulcem, ſcribit indicare: Quomodo (inquit) nux ſiue amygdalum amariſſimum habet corticem, & teſta duriſſima cingitur, vt detractis

E. auſterioribus, & duris, fructus dulciſſimus reperiatur; ſic omnis correptio, & labor continentiæ, amara quidem videtur ad præſens, ſed fructus parit dulciſſimos. Vnde & vetus illa ſententia eſt: literarũ radices amaræ, fructus dulces. Hæc Hieronymus. Qui diuina correptione commonitus mores improbos corrigit, huic virga amygdalina dulces emendationis fructus profert, quemadmodum medici amara potio dulcem parit ſanitatem. Iudæi verò virga fructum attulit amariſſimum nõ

F. emendationis, ſed euerſionis.

Ezech. 14. Ezechielis 24. Multò labore ſudatũ eſt, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem, immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis; ſed nec mundaberis prius donec quieſcere faciam indignationem meam in te: &c. de ciuitate Ieruſalem loquitur Dominus, quam cum æneæ ac rubiginoſa olla confert carnibus, id eſt, hominibus referta. *Ieruſalem cum olla cõfertur Ezechielis 24.* Quemadmodum verò ollæ ad coquẽdas carnes ſubijcitur ignis,

G. ſic Deus ciuitati Ieruſalẽ ad decoquẽdos impios, flammas admouit: Eodem capite. Hæc dicit Dominus, Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. cõgere oſſa, quæ igne ſuccendam. conſumentur carnes, & coquetur vniuerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent. Pone quoque eam ſuper prunas vacuam, vt incaleſcat, & liquefiat æs eius, & conflētur in medio eius inquinamentum eius, & conſumatur rubigo eius, &c. Nõ ſolum carnes, id eſt, ciues, Deus flammis decoxit, verũ ipſam quoque ollam vacuam liquefacit,

H. quia Ieruſalem incendit. Typum habes tartari egregium; eſt enim tartarus olla rubiginoſa, carnibus, id eſt, carnalibus hominibus, perpetuis flammis impoſita, cui ſatis bene illud congruit; Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. *Typus tartari.* *Ierem. 1.* Vt Ezechiel, ſic etiam Ieremias capit. 1. Ieruſelem ollæ aſſimilat; Ollam (inquit) ſuccẽſam ego video; id eſt, Ieruſalem ardentem, & vitijs, & flammis.

Non eſt illa ſuccenſa cęlitus delapſo igne, vt olim Sodoma, ac Gomorra; *Ierem. 1.*

flam-

Gen.m. 1. flammas admouit Nabuchodonoſor virga furoris Dei; quocirca Ieremias faciem ollæ vidit à facie Aquilonis, qa ab Aquilone ignis eſt admotus. Ab aqlone (inquit) Dominus, pandetur malum, ſuper omnes habitatores terræ. id eſt, à Nabuchodonoſor rege Babylonis aquilonaris. Anno itaque nono regni Sedeciæ menſe, decimo, decimo

2. Par. 2 die menſis, vt ſcriptum eſt 4. Reg. 25. venit Nabuchodonoſor Rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus eius in Ieruſalem, & circundederunt eam, & extruxerunt in circuitu eius munitiones, & clauſa eſt ciuitas, atque vallata, vſq; ad vndecimũ annum regis Sedeciç, &c.

Ezech. 4. Ezechielis 4. depingitur obſidio hæc in latere, Sume tibi laterem, & pones eũ coram te, & deſcribes in eo ciuitatem Ieruſalem, & ordinabis aduerſus eam obſidionem, &c. Hieronymus; vt vrbs (inquit) quam putabant eſſe firmam, & inexpugnabilem, fragiliſſimò lateri compararetur, &c.

Ieruſalem obſidetur. et expugnatur à Chaldeis anno vndecimo Sedecia.

Obſeſſa eſt ciuitas à fine noni anni Sedeciæ vſque ad annum vndecimum, Anno verò vndecimo mẽſe quarto, vt ſcribit Ieremias 39. aperta eſt. Caiet. 4. Reg. 25. exiſtimat apertam ciuitatem Ieruſalem non ab hoſtibus, ſed ab obſeſſis, vt famem, qua premebantur, effugerent. At ex Ieremiæ 39. colligitur a Chaldæorum principibus nõ ab obſeſſis Iudæis, murum fuiſſe dirutumq; in ciuitatem patefactum; Aperta (inquit) eſt ciuitas, & ingreſſi ſunt omnes principes regis Babylonis, & ſederunt in porta media; cumque vidiſſet eos Sedecias Rex, & omnes viri bellatores, fugerunt, & egreſſi ſunt nocte de ciuitate, &c. 4. Reg. 21. dicitur, interrupta eſt ciuitas, vt ſcilicet Chaldæorum.

4. reg. 25.

In fuga præſidium vitæ Rex Sedecias conuocauit, ſed quem Dei perſequitur iuſtitia, is euadere non poteſt; à Chaldæis, imo à Dei iuſtitia miſer cõprehenſus, & ad Nabuchodonoſorem virgam Dei, ac tortorẽ ductus eſt. Torſit illum inprimis filiorum nece; filios enim eo inſpectãte iuſſit occidi, & ad hunc dolorem hauriendum oculos tantiſper conceſſit, quos paulò poſt

A eruit; oculis priuatum, cateniſque, conſtrictum Babylonem duxit. & vt ait Ieremias capit. 52. Poſuit eum in domo carnis vſque ad diem mortis eius, &c. Hinc illud ænigma ſolues quod extat Ezechielis 12. Adducam eum, id eſt, Sedeciam, in Babylonem, in terram Chaldæorum, & ipſam non videbit, inique morietur. Ductus enim eſt Babylonẽ, & ipſam non vidit, quia carebat oculis. ænigma, ſi Ioſepho credimus, non intellexit rex ipſe Sedecias, ac propterea fidẽ prophetis nõ habuit. ſic enim

Sedecias Babylonem non vidit, vt Ezechiel prædixerat. Ierem. 52. *Ezech.* 12.

B ſcribit lib. 10. antiquit. cap. 9. Sedecias prophetijs Ieremiæ Ezechielis nõ credidit, propter huiuſmodi cauſam. Aliã ſiquidem vniuerſa conſona à prophetis dicta ſunt, quomodo & ciuitas vaſtaretur, & ipſe Sedecias duceretur captiuus in Babyloniam. diſcordauit autem Ezechiel dicens, quia Sedecias Babyloniam non videret, cum Ieremias dixiſſet, quia vinctum eum Rex Babyloniæ duceret, & eo quod non idem vterque dixiſſet, etiam illa, quæ con-

C cordabant, vera non eſſe dicebat. Hæc Ioſephus. At miror cur Sedecias putarit Ieremiam ab Ezechiele diſſentire, ſiquidem Ezechiel apertiſſimẽ dixit Sedeciam ducendum in Babyloniam, & Ierem. 34. Oculi (iniquit) tui oculos regis Babylonis videbunt, & os eius cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis. Ezechiel ſolum addidit; Babylonem non videbit; quod ſolum difficile erat intellectu.

Ioſephus. Sedecias anigma nõ intellexit.

Fuga Sedecia regis typus.

Hãc Sedeciæ fugam & excecacionẽ præſignificauit iuſſu Dei Ezechiel cap.

D 12. Egredieris (ait Dominus) veſpere coram eis, ſicut egreditur migrãs; ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum in conſpectu eorum, in humeris portaberis, in caligine efferetis; faciẽ tuam velabis, & non videbis terram; quia portentũ dedi te domui Iſrael; ſignificabat egreſſio Ezechielis veſpertina, fugam Sedeciæ nocturnam, parietis profeſſio, muri profeſſionem, nam muro ſuffoſſo fugiſſe ad deſerta Iordanis, ibique à Babylonijs comprehenſum ait Hieronymus; caligo, in qua eſt elatus, noctem ſignificat, vel Sedeciæ cæcitatem, quã

Ezech. 12.

etiam

etiam ſignificat faciei, & oculorum, ne terram videant, velatio. Ipſe Ezechiel ſic explicat eodem capite; Dux qui eſt in medio eorum, id eſt, Sedecias, in humeris portabitur, in caligine egredietur, parietem perfodient, vt educant eum; facies eius operietur, vt non videat oculo terram; & extendam rete meum ſuper eum, & capietur in ſagena mea, & adducam eum in Babylonem, &c. Hæc eſt diuinæ iuſtitiæ venatio: quemadmodum principes viri apros, vrſosque, ita diuina iuſtitia impios venatur reges veluti leones; Extendam (inquit) rete meũ ſuper eum, & capietur.

Iuſtitia Dei leones, id eſt impios venatur reges

Eundem Sedeciam, aliosque Iudęos confert Dominus Ieremiæ capit. 24. cum ficis malis, quæ comedi non poſſunt. Oſtendit mihi Dominus, & ecce duo calathi pleni ficis, poſiti ante templum Domini, &cæt. Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, quibus adumbrabantur ij, qui cum Iechonia, Ieremiæ conſilio, & imperio Dei, Nabuchodonoſori ſe tradiderãt, vt ait Diuus Hieronymus; & calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd eſſent malæ; ijs ſignificabatur Sedecias, & populus Iudæorum. Quemadmodum malas ficus porcis abijcimus, ſic Sedeciã, & Iudæos malos, Deus Chaldæis veluti porcis abiecit. Eodem Ieremiæ capite; ſicut ficus peſſimæ; quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ; hæc dicit Dominus, ſic dabo Sedeciam regem Iuda, & principes eius, & reliquos de Ieruſalem, qui remanſerũt in vrbe hac, &c.

Ierem. 24.

Ficus mala & bona apud Ieremiam quid ſignificent. D. Hieron.

Denique Rex Sedecias, quas commemorauimus, flagitiorum pęnas dedit, Populus ſimiles luit. 2. Paralipom. 36. Adduxit Dominus ſuper eos regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo ſanctuarij ſui, non eſt miſerns adoleſcentis, & virginis, & ſenis, nec decrepiti quidem, ſed omnes tradidit in manibus eius. ſiquis euaſerat gladium ductus in Babylonem, ſeruiuit regi, & filijs eius, &c. Ipſa quoquę olla, vt ſuprà diximus, id eſt, ciuitas nobiliſſima Ieruſalem, ſanctiſſimumque Dei templum, acerbiſſimo incendio conflagrauit. Eodem capite ſic ſcriptum eſt; Incenderunt hoſtes domum Dei, id eſt, templum; deſtruxeruntque murum Ieruſalem, vniuerſas turres combuſſerunt, & quidquid pretioſum fuerat, demoliti ſunt, & Ieremiæ quinquageſimo ſecundo; Nabuzardan incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Ieruſalem, & omnem domum magnã igne combuſſit; & totum murum Ieruſalem per circuitum deſtruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magiſtro militiæ, &c. Hæc eſt decantata illa captiuitas Babylonica, quam deflet Ieremias.

Supplicium populi Iſra. 2. Par. 36.

Ieruſalem incenditur à Chaldæis & tẽplum.

Ierem. 52.

Fuere autem tres captiuitates ſiue transmigrationes Babylonis; Prima anno tertio regni Ioachimi, & primo Nabuchodonoſor, cum Daniel & ſocij in Babylonem à Chaldæis ducti ſunt, vt ſupra diximus. Secunda poſt octo annos, anno octauo imperij Nabuchodonoſor, primo Ioachim ſiue Iechoniæ, qui cum matre, viriſque principibus Nabuchodonoſori ſe dedidit. tertia hæc, de qua loquimur Sedeciæ, anno decimo nono imperij Nabuchodonoſor, vndecimo verò Sedeciæ, quæ cęteras ſuperauit. Etenim vrbs euerſa, & templum auguſtiſſimum incenſum eſt à Chaldæis. incenſum, inquam, vt Ioſephus ſcribit libro ſeptimo de bello Iudaico capite nono, & 10. menſis Auguſti die decimo, quo eodem menſe, & die, Ioſepho eodẽ teſte, à Romanis poſteà eſt inflammatum. Has tres captiuitates memoriæ prodiderunt literæ ſacræ, quartam addimus, anno vndecimo, quæ ordine ſecunda eſt, nam vt Ioſephus ſcribit lib. 10. antiquit. cap. 8. Ioachim, eo anno Nabuchodonoſor occidit; eos autem, qui erant in dignitatibus conſtituti, numero tria millia, captiuos duxit in Babyloniam.

Tres fuere captiuitates, uel trã migratione Babylonis.

Ioſephus. Templũ à Chaldæis incenſum & à Romanis poſtea, eadẽ menſis Auguſti die.

Euerſa vrbe, tenues Iudæorum reliquiæ in Iudæa manſerunt; vt enim Ieremias ſcribit capite 39. de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimiſit Nabuzardam magiſter militum in terra Iuda, & dedit eis vineas, & ciſternas, &cæt. 4. Reg. 25. Reli-

Ierem. 39.

Reliqa Iudaeorum in Iudaa relicta, post euerſam Ieruſalem.

Reliquam, inquit, populi partem, quæ remanſerat in ciuitate, & perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ, & de pauperibus terræ reliquit vinitores, & agricolas, &cęt. Iudææ verò præfecit Godoliam, vt ſcribitur eodem capite, ad quē Iudæi multi varijs ex locis confluxerunt. Ierem. 40. Iudæi omnes, qui erant in Moab, & in filijs Ammon, & in Idumæa, & in vniuerſis regionibus, audito ꝙ dediſſet Rex Babylonis reliquias in Iudæa, & ꝙ præpoſuiſſet ſuper eos Godoliam filium Abicam, filij Saphan, reuerſi ſunt, inquã, omnes Iudæi de vniuerſis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Iuda, ad Godoliam in Maſphar, & collegerunt vinũ, & meſſem multam nimis. Hæc Ieremias. Itaque non erant planè extincti Iudæi, ſi ſapere voluiſſent, potuiſſent rurſus in terram radices iacere, & creſcere. Sed nondum ſatis erat pœnarum datum, reliquias turbo repentè exortus diſpulit.

Ierem. 40.

Ierem. 41.

Etenim Iſmael quidam è regio ſemine (Ieremiæ 41.) prouinciæ principē Godoliam occidit, populiq́ue reliquias in captiuitatem redegit; illæ tamen à quodam Iohanan liberatæ ſunt. Cùm verò Iohanã, & alij metuerent, ne Chaldæi Godoliæ necem vlciſci vellent, de petenda Ægypto cogitarunt. ad Ieremiam, quē Nabuchodonoſor in Iudęa manere permiſerat, ſe cõferunt, Deum vt conſulat, orant, quid facto opus ſit, annunciet, ſiue dulcia ſint, ſiue acerba Dei mandata, facturos ſe pollicentur. Ieremiæ 42. Sit, inquiunt, Dominus inter nos teſtis veritatis, & fidei, ſi non iuxta omne verbum, in quo miſerit te Dominus Deus tuus ad nos, ſic faciemus; ſiue bonum eſt, ſiue malum, voci Domini Dei noſtri, ad quem mittimus te, obediemus, vt benè ſit nobis, cum audierimus vocem Dñi Dei noſtri, &c. Egregiæ ſanè verba; ſed verba prophetę dederunt, non opera. Etenim conſuluit Ieremias Dominum, oraculum reddidit omni miſericordia plenum, quod huiuſmodi eſt: Ieremiæ 42. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, ad quem miſiſtis me, vt proſternerem preces veſtras in conſpectu eius; ſi quieſcentes manſeritis in terra hac, ædificabo vos, & non deſtruam, plantabo, & non euellam, iam enim placatus ſum ſuper malo, quod feci vobis. Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pauidi formidatis, nolite metuere eum, dicit Dominus, quia vobiſcũ ſum ego, vt ſaluos vos faciam, & eruam de manu eius, & dabo vobis miſericordias, & miſerebor veſtri, & habitare vos faciam in terra veſtra, &c. Verè miſericors, verè clemens eſt Dominus, calamum quaſſatum non conteret, & linũ fumigans nõ extinguet Iſaiæ 42. quaſſato calamo ſimilis erat Iudæorum populus, at quaſſatum calamum nolebat conterere, ſed potius colligare, fumigabat lucerna, fumigans linum, ſiue ellychnium nolebat extinguere, ſed rurſus inflammare. De petenda Ægypto hæc addidit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael, ſi poſueritis faciem veſtram, vt ingrediamini Ægyptum, & intraueritis, vt ibi habitetis, gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti, & fames pro qua eſtis ſoliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini, &c.

Ierem. 42.

Oraculum Domini datũ relictis Iudæis, vt manerent in Iudæa.

Iſaia 42.

Hunc in modum Ieremias ſupplicijs ab itinere Aegypti Iudæos deterruit, præmijs, vt in Iudæa manerent, allexit. At illi, quorum paulò ante hæc vox fuerat; Iuxta omne verbum, in quo miſerit te Dominus Deus tuus ad nos, ſic faciemus, ſiue bonum eſt ſiue malum, voci Domini Dei noſtri, ad quem mittimus te, obediemus, &cęt. Diuino oraculo parere noluerunt, & prophetam mendacium dixiſſe aſſeuerarunt. Ieremiæ 43. Cum compleſſet Ieremias, loquens ad populum vniuerſos ſermones Domini Dei eorum, pro quibus miſerat eum, Dominus Deus eorum ad illos omnia verba hæc; dixit Azarias filius Oſaiæ, & Iohanan filius Careæ, & omnes viri ſuperbi, dicentes ad Ieremiam, mendacium tu loqueris, nõ miſit te Dominus Deus noſter dicens; Ne ingrediamini Aegyptum, vt habitetis illic; ſed Baruch filius Neriæ incitat te aduerſum nos, vt tra-

Ierem. 43.

vt tradat nos in manus Chaldæorũ, vt interficiat nos, & traduci ſaciat in Babylonem, &c. Si Ieremias Ægyptum petere ſuaſiſſet, fidem habuiſſent; quia voluntati ipſorum non conſenſit, mẽdacium dixiſſe aſſeruerunt. quæ nobis diſplicent, etſi vera ſint, falſa, quæ placent, etſi falſa ſint, vera eſſe videntur.

Non obtemperarũt Iudæi oraculo Aegyptum petiuerunt.

Suo malo Iudæi vaticinij veritatem experti ſunt. Iu Ægyptuw ſe contulere omnes, Ieremias quoque, ſiue inuitus, ſiue ſponte; quod nollet: populi reliquias illas derelinquere. O cæca hominum pectora, ex tutiſſimo Iudææ loco fugientes, in rete Nabuchodonoſoris ſeſe immiſerunt. inobediẽs ipſe ſibi periculum creat; quemadmodum Ionas Deum fugiens, in ventrem magni ceti, ſic Iudæi conſilium Dei fugiẽtes, in ventrem magni illius draconis Nabuchodonoſoris inciderũt. Etenim Nabuchodonoſor anno 23. regni ſui Ægyptum euertit, & Iudeos, quos in ea regione reperit, in Babylonem trãſtulit. erat in annus quintus poſt Hieroſolimum, excidium, vt docet Ioſephus lib. 10. antiquit. cap. 11. Quinto (inquit) anno captiuitatis Hieroſolymorum, qui eſt tertius & vigeſimus regni Nabuchodoſor, caſtrametatus eſt idem Nabuchodonoſor in inferiori Syria, eamque detinens, expugnauit Ammonitas, & Ammonitas, & Moabitas, cũque ſubdidiſſet has gentes, perrexit in Ægyptum, eamque ſubuertit, & regẽ quidem qui tunc erat, occidit, aliumq; in ea conſtituens, denuò Iudæos captiuos duxit in Babyloniam. Hæc ille.

Inobedientia: incidit in ſcillam, cupiens vitare charibdim.

Ioſephus.

Nabuchodonoſor cepit Aegyptum, Iudeos captiuos duxit ĩ Babiloniam.

Fuit nobilis adeò hæc Nabuchodonoſoris de Ægyptijs, alijſque geutib. victoria, vt ab illa annorum imperij cœperit fieri ſupputatio. Danielis 2. Iu anno ſecundo regni Nabuchodonoſor vidit Nabuchodonoſor ſomnium; ſtatutæ ſcilicet, ex varijs conflatæ metallis. Secundus hic annus à victoria hac, & monarchia numeratur, vt docent Hebræi, teſte Hieronymo in cõmentarijs Danielis, & Ioſephus lib. 10. antiquit. cap. 12. Poſt annum, (inquit) ſecundum Ægyptiacæ vaſtationis, rex Nabuchodonoſor vidit ſomnium, &c. Prædixit illam Ieremias cap. 43. Iudæorum reliquijs, quæ in Ægiptum confugerant, lapides prægrandes iuſſu Dei Iudæi inſpectantibus in crypta abſcõdit, quæ erat ſub muro lateritio, in porta domus Pharaonis regis, in vrbe, quæ Taphnis appellabatur. Deinde ſic eſt vaticanus: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael, Ecce ego mittam & aſſumam Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum, & ponã thronum eius ſuper lapides iſtos, quos abſcondi, & ſtatuet ſolium ſuum ſuper eos, veniensque percutiet terram Ægypti, &c.

Anni imperij Nabuchodonoſor, à victoria aegyptiaca numerantur.

Gerem. 43.

D. Hieron.

Ioſephus.

In Babyloniam ergò Iudæorum illæ reliquiæ, via qua non putarant, peruenerunt, quo itinere libertatem ſe conſecutores ſperabant, eodem in captiuitatem, & in eos, quos declinabãt, laqueos inciderunt. Nabuchodonoſorẽ fugiebant, in manu Nabuchodonoſoris incurrerunt. Si non fugiſſet, non incurriſsent, ſi non fugiſſent; effugiſſent, ſi Ieremiæ monitis, non ſuo timori, & conſilio paruiſſent, in Iudææ libertate, non in Babylonis captiuitate, vita traduxiſſent. Sacerdotum, proborumque hominum conſilia, & Dei voluntatem ſequi, hoc ex facto diſcamus, quamuis ea noſtris conſilijs, noſtræque voluntati aduerſetur, proſperè ſuccedent res.

Ex dictis iam intelliges, quis ſit Iechonias, de quo Matthæus loquitur, qui nam fratres eius. Iechonias hic Ioachimus, Rex eſt, filius Ioſiæ, fratres eius Ioachaz, qui ante eum regnauit, & Sedecias Rex is quo regnante vrbs Ieruſalem capta, & euerſa eſt, fuerũt igitur Rex tres Iechonias, & fratres eius, de quibus hactenus verba fecimus.

CAP. XVII.

De tranſmigratione Babylonis, & de 70. annis captiuitatis.

TRes, vt ſuprà diximus fuere Babylonis tranſmigrationes, ſiue captiuitates, prima ſub Ioachimo Rege, ſecunda ſub Ioachimo, tertia ſub Sedecia,

Cur Ioſias dicatur genuiſſe Ie-

chonia & fratres in transmigratione Babylonis.

cis. vnde intelliges, quod dixit Matthæus: Ioſias genuit Iechoniam, ſiue Ioachinum,& fratres eius, in tranſmigratione Babylonis. Obſtat, quod Ioſias ante primã tranſmigrationẽ obierit, ergò non potuit giguere Iechoniã, & fratres in tranſmigratione. Reſpondemus Ioſiã genuiſſe Iechoniã, & fratres eius, in tranſmigratione Babylonis, hoc eſt, circa tẽpus tranſmigrationis. etenim hi tres fratres omnes vixerunt tempore tranſmigrationum, imò oẽs tranſmigrarũt, vt ex dictis liquet.

Tranſmigratio autem Babylonis, id eſt, Babylonica more hebræo, vel complectitur tres tranſmigrationes,& captiuitates, de quibus iã ſcripſimus, vel extremam ſub Sedecia, quæ fuit præcipua, niſi velis ſignificare tranſmigrationem Iechoniæ. Nam, vt Comeſtor in Scholaſtica hiſtoria, 4. Reg. c. 39. ait, trãſmigratio ꝓpriè dicitur Iechoniæ, quia ſpõte ſe tradidit Nabuchodonoſori, & cum cæteris Iudæis trãſmigrauit eorum verò, qui poſtea vi abducti in Babyloniã ſunt, propriè captiuitas appellatur. Verum in textu hebræo nõ eſt diſcrimen hoc, eodem enim verbo hebræo vtitur ſcriptura in omnibus his trãſmigrationib. ſcilicet Galah, ꝙ migrare, & captiuum duci ſignificat, & Golah, ſiue Galuth, tranſmigrationẽ, ſiue captiuitatem. Quocirca 1. Eſd. 6. filij tranſmigrationis appellantur Iudæi, qui à Babylonica captiuitate redierant,& Ierem. 1. Sedeciæ captiuitas tranſmigratio dicitur. Nihilominus D. Hieron. Ezech. 1. ſignificantius, inquit, iuxta Hebræos,& cęteros interpretes, tranſmigratio dicitur Ioachin, & non captiuitas, quod ſeptuaginta tranſtulerũt. n.õ. n. captus vrbe ſuperata, ſed voluntate ſe tradens ductus eſt in Babylonẽ. Igitur Ioachin, ſiue Iechoniæ dicatur prima trãſmigratio, Sedeciæ aũt ſecunda, vel extrema captiuitas,&cæt. Tranſmigrationis Ioachin non meminit Hieronym. ideò primam nominat tranſmigrationem Iechoniæ, cũ ſit ſecũda. ide Hieron. Ierem. 24. Non dixit, inquit, Ieremias captiuitatẽ Iechoniæ, ſed tranſmigrationem, quia ſe vltro tradiderat,&c. De principio harũ trãſ-

1. Eſdr. 6. Hierem. 1. D. Gieron.

migrationum iam dictum eſt, nunc locus poſtulat, vt de fine dicamus.

Septuaginta annis Babylonia captiuitas in ſacris literis definitur, quos primum Ieremias c. 25. prædixit ijs verbis: Hæc dicit Dominus exercituum, pro eo, quod nõ audiſtis verba mea, ecce ego mittam, & aſſumã vniuerſas cognationes aquilonis, ait Dominus, & Nabnchodonoſor Regẽ Babylonis ſeruũ meũ, & adducam eos ſupor terrã iſtã,& ſuper habitatores eius, & ſuper omnes nationes, quæ in circuitu illius ſunt,& interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum, & in ſolitudinẽ ſempiternam,&c. Et erit vniuerſa terra hæc in ſolitudinẽ & ſtuporem,& ſeruient omnes gentes iſtæ, regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumq; impleti fuerunt ſeptuaginta anni, viſitabo ſup Regem Babylonis, &c. Hæc vaticinatus eſt Ieremias anno 4. Regis Ioachimi, & primo Regni Nabuchodonoſor, vt ex eodem capite liquet. Rurſus eoſdem ſeptuaginta annos in Epiſtola commemorat, quã ad Iechoniã, alioſque Iudæos miſit, qui Babylonem abducti fuerant, c. 29. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael omni tranſmigrationi, quam tranſtuli de Ieruſalẽ in Babylonem, ædificare domos, & habitare,& plantare hortos, &c. Quia hæc dicit Domlnus: Cum cœperint impleri in Babylõne 70. anni, viſitabo vos,& ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, vt reducã vos ad locũ iſtum, &c. De iiſdem annis mentio fit 2. Paralip. 36. Si quis euaſerat gladium, ductus in Babylonẽ ſeruiuit Regi, & filius eius, donec imperaret Rex Perſarum, vt compleretur ſermo Domini ex ore Ieremiæ,& celebraret terra ſabbata ſua. Cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum, vſque dum complerentur ſeptuaginta anni, &c. Terra verò dicitur celebraſſe ſabbata, quod hominum cultura carens quieuerit, ſabbatũ enim agere, quieſcere eſt,& quies ſabbatum appellatur. Leuit. 25. præcipit Deus Iudæis, vt terra ſeptimo quoque anno ſabbatũ agat, id eſt, non colatur: Sex annis ſeres agrum tuum,& ſex annis putabis vineam tuam, colligeſq; fructus

Ierem. 25

Ierem. 29 Captiuitati Babylonica 70. anni definiti ſunt.

Leuit. 25.

Dan. 9.

eius: ſeptimo autem anno ſabbatum erit terræ requietionis Domini, &c. Præterea Daniel nono cap. Ego, inquit Daniel, intellexi in libris numerū annorū, de quo factus eſt ſermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt compleretur deſolationis Ieruſalē 70. anni, &c. Exploratum ex ijs locis eſt ad 70. vſque annos perueniſſe captiuitatem. Sed vnde nam cœperint, vbi compleantur, verſatur in controuerſia.

Tres ſunt opiniones de initio 70. annorū captiuit.

1. opinio. Theodoret.

Ex ſacris literis tres diximus fuiſſe captiuitates, ſiue trāſmigrationes, totidē quoque dicimus eſſe de annorū ſeptuaginta initio, ſententias. Prima aſſerit initium ſumere hos annos à prima captiuitate Ioachimi. Hæc eſt Theodoreti Danielis 9. Ieremias, inquit, & Eſdras à primæ captiuitatis initio numerantes, iure vſque ad Cyrū Perſarū Regē ſeptuaginta definiunt annos &c.

Euſebius.

Illius meminit Euſebius in Chronico, ſeptuaginta, inquit, anni ſecundum quoſdam à tertio anno Ioachim, vſque ad 20. Cyri computantur. eſt etiam Hebræorum, vt refert Genebrardus in Chronologia his verbis: Captiuitatem Hebræi ordiuntur ab vndecimo anno Sedeciæ, vt videre eſt apud Abbē Ezrā in 1. & 9. cap. Danielis, vel à quarto Ioachim, vnde hiſtoriam ſuam orditur Daniel, &c.

Lyranus.

In eadem fuit Lyranus Eſdræ 1. At ille putat à Nabuchodonoſore captum Ioachimum anno octauo regni, quod ſcripſit Ioſephus lib. 10. antiquit. cap. 7.

Ioſephus.

Id vero falſum eſſe probat Daniel, qui cap. 1. aſſerit Ioachimū in poteſtatem regis Babylonij veniſſe anno regni tertio. Itaque Lyranus ſeptuaginta annos inchoat ab anno octauo Ioachim.

Vatablus.

Vatablus ab anno primo Nabuchodonoſoris, qui fuit tertius Ioachimi, vt diximus, Nabuchodonoſor (inquit) anno primo regni ſui vicit Ioachim, quod tempus eſt initium deſolationis Ieruſalem. Exiſtimat eodem loco deſolationem Ieruſalem, æqualem fuiſſe regno Babylonis. Nam Deus (ait) pollicitus erat regnum Nabuchodonoſor, filio eius, & nepoti, qui regnarunt ſeptuaginta annos.

2. Opinio.

Secunda ſententia annos ſeptuagin- E ta numerat à tranſmigratione ſecūda regis Iechoniæ, ſic numerat Cardinalis Caietanus ad fin. lib. 2. Paralip. & Rabbi Salomō, vt Lyranus ait Eſd. 1. & Genebrardus in Chronologia: Iechonias inquit, cū vniuerſa proſapia Babylonē ductus, initiū pbuit captiuitati ſeu trāſmigrationi Babylonicæ, quā 70. annos duraturam Ieremias 25. præmonuerat, &c. Confirmatur verbis citatis ex epiſt. Ieremiæ, ad hāc tranſmigrationē ſcripta, cū cœperint impleri in Babylone ſeptuaginta anni, viſitabo vos, ergo F tūc cœperūt 70 anni. debile eſt argumentū. Loqtur. n. Deus de annis ſeptuaginta, de quibus fuerat iam ante vaticinatus Ieremias, tempore Ioachimi, quaſi dicat patriæ vos reſtituam cum cœperit impleri 70. illi anni vobis noti de quibus cum in Iudæa gebatis, vaticinatus eſt Ieremias.

3. Opinio.

Ioſephus.

Tertia ſententia à tertia captiuitate regis Sedeciæ, hos annos incipit ſupputare, cum templum incenſum, & vrbs euerſa eſt. Hæc eſt Ioſephi lib. 10. antiquit. c. 11. Rex, inquit, Babylonius pro G adductis duabus tribubus, nullam gentem in eam regionem repoſuit, quo factum eſt, vt Iudæa cum Hieroſolymis, ac templo, per ſeptuaginta annos deſerta maneret. Hæc ille.

Euſebius.

Euſebius itē in fine lib. 10. de præparatione euāgelica. Vrbe (ait) euerſa temploque incēſo in Babylonem populus abducitur, & poſt annos ſeptuaginta Cyrus regnauit qui Iudæos libertate donauit &c.

Clemens Alex.

Clemens Alex. lib. 1. ſtromatum: Nabuchodonoſor excæcatum Sedeciā abducit in Babylonem, & totum facit H populum tranſmigrare. fuit autem hac captiuitas ſeptuaginta annis, &cæt.

Nicephor.

Nicephor. lib. 1. cap. 6. Cū Babylonius Nabuchodonoſor bellicam contra Iudęos expeditionem ſumpſiſſet, vna cum vrbe templum eſt euerſum, & populus Babylonem captiuus ductus ad annos ſeptuaginta, &c.

Alter Nicephorus.

Alter item Nicephorus Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Chronologia, poſt captiuitatem Iudæorum abductorum Babylonem, & ſolitudinem loci, anni ſequuntur ſeptuaginta, &c.

Hę ſūt de principio ſeptuaginta an-

norum

Digitized by Google

norum ſententiæ, vt illam omittam, quæ ab anno decimo tertio Ioſiæ ſupputat, quod nihil habeat probabilitatis. eius meminit in Chronico Euſebius, his verbis: Colligit omne tẽpus captiuitatis Iudæorum annis 70. qui ſecũdum quoſdã à tertio anno Ioachim, vſq; ad vigeſimum annũ Cyri, computantur, Porro ſecundum alios à Ioſiæ Iudæorum regis anno 13. ſub quo Ieremias Prophetare cœpit, vſque ad primum annum Cyri, &c.

De fine 70. annorum, ſunt etiam diſcrepãtes ſententiæ. Prima. Nicephor. Auguſtin. Hieron.

De fine ſunt etiam diſcrepantes opiniones. Etenim Nicephorus Epiſcopus B Conſtantinopolitanus anno ſecundo Darij regis Perſarum completos arbitratur: Septuaginta, inquit, anni complentur anno ſecundo Darij, qui populum illum captiuitate liberauit, & inſtaurauit templum. Et D. Auguſtin. 18. de ciuit. Dei c. 26. Sub Dario rege Perſarũ impletis ſeptuaginta annis, quos Ieremias prædixerat, reddita eſt Iudęis libertas, &c. Hieron. Zachariæ primo: Secundo anno Darij filij Hyſtaſpis, ſeptuageſimum deſolationis templi annum, qui ab Ieremia prædictus eſt, fuiſſe completum, Zacharias teſtis eſt, &c. C idem ſcribit in præfatione Aggæi; idẽ quoque ſenſiſſe Clementem Alexand. docet Euſebius in Chronico, his verbis: Clemens ſcribit in primo ſtromatũ: Et perſeuerauit captiuitas annis 70. vſque ad ſecundum annum Darij, filij Hyſtaſpis, &c. Ipſe quoq; Euſebius: Deſolationis (ait) templi, ſub Dario rege complentur anni 70. Probatur ſententia hæc ex c. 1. Zachariæ, ſecundo enim Darij anno, ait Zacharias, ſe audiſſe hæc verba Angeli cum Deo loquẽtis: Domine exercituum vſquequo D non misereris Ieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. & cap. 7. eiuſdem vatis, anno quarto Darij obiurgans Deus Iudæos; Cum ieiunaretis (ait) in quinto, & ſeptimo menſe, per hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? per hos, inquit, ſeptuaginta annos, qui vel tunc explebantur, vel paulò antè effluxerant.

Clemens Alex. Euſebius.

2. Opinio Ioſephi.

Ioſephi altera opinio eſt, ſeptuaginta annos, anno primo Cyri eſſe definitos lib. 11. antiquit. cap. 1. Primo, inquit, anno regni Cyri, qui fuit trãſmigrationis noſtræ Babylonicæ ſeptuageſimus, miſeratus eſt Deus captiuitatẽ, & calamitatem ærumnoſi illius populi, & ſicut illis per Ieremiã Prophetam ante dirutam vrbem prædixerat, quod poſtquam ſeruierint Nabuchodonoſori, eiuſque poſteris per annos 70. rurſus eos reſtituturus eſſet in patriam, & ædificato templo redituri eſſent ad felicitatem priſtinam, ita eis omnia præſtitit, &c. Theodoret. quoque exiſtimat annos 70. ab Ieremia prædictos in primo Cyri regis anno deſinere. D. etiam Hieronymus Ieremiæ 29. idem cenſet. Niſi (inquit) ſeptuaginta anni expleti fuerint Cyro rege Perſarum laxãte captiuos, nequaquam in patriam reuertemini, &c. Supra diximus Hieronymum 70. annos explere anno ſecundo Darij, nunc explet anno primo Cyri, nec repugnat ſibi. Putauit enim 70. annos captiuitatis, cõpleri anno primo Cyri, quo captiuitas ſoluta eſt, 70. verò annos deſolationis templi anno ſecundo Darij. de deſolatione enim templi manifeſtè loquitur in præfatione Aggæi, & Zachariæ 1. Euſebius quoq; de deſolatione templi loquitur, vt vidimus. Hactenus q̃d alij ſenſerint, explicauimus.

Theodoret. D. Hieron.

Mihi autem veriſimile videtur, Ieremiam annos prædixiſſe, quibus Nabuchodonoſor, poſterique eius Chaldæorũ regno potiti ſunt. Etenim anno primo regni Nabuchodonoſor cũ regnare cępit, de ſeptuaginta annis vaticinatus eſt Ieremias c. 25. quaſi diceret, imperium illius tunc incipere, ſeptuaginta verò annos tantũmodò in eius poſteris permanſurum. Id ſignificant verba illa: Seruient omnes gentes iſtæ, regi Babylonis ſeptuaginta annis, regi, inq̃, Babylonis, id eſt, Nabuchodonoſori, poſteriſque eius, ſiquidem Nabuchodonoſor non regnauit annis 70. ideòque illi ſoli non potuerunt ſeruire gentes annis 70. ſeruierunt tamen illi, poſteriſq; eius. Confirmatur hęc ſentẽtia ex capite eiuſdem Ierem. 27. in quo ſimilem in modum imperio Nabuchodonoſoris, & poſterorũ finem aſſignat: Nũc itaq; ego dedi omnes terras illas (ait

Ierem. 25. Ierem. 27.

Digitized by Google

Dominus) in manu Nabuchodonoſor E
regis Babylonis ſerui mei, inſuper, &
beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant illi, &
ſeruient ei omnes gẽtes, filio eius, &
filio filij eius, donec veniat tẽpus terrę
eius, & ipſius, &c. Id eſt, donec euerta-
tur imperiũ Chaldęorũ. quod hoc c.27.
dixit Dominus: Seruient ei omnes gen
tes, & filio eius, & filio filij eius, donec
euertatur imperium. alijs verbis dixit
cap.25. Seruient omnes gentes iſtæ re-
gi Babylonis ſeptuaginta annis, cum-
que impleti fuerint ſeptuaginta anni
viſitabo ſuper regẽ Babylonis, & ſuper F
gentem illam, &c. Id eſt, euertam impe
rium. Vnus locus alteri lucem affert.
cum ergo in hoc ſecũdo definiat tem-
pus regni Chaldæorum, definit etiã in
primo, attribuens illi 70. annos, qui eo
anno, quo Ieremias primum de ijs ſep-
tuaginta annis vaticinium edidit, ini-
tiũ ſumebant, anno quarto, ſiue tertio
Ioachim regis Iudæ. Ieremias ipſe aper
tis verbis initio capitis hoc oſtendit:
Verbũ, inquit, quod factũ eſt ad Iere-
miam, de omni populo Iudæ in anno
quarto Ioachim filij Ioſiæ regis Iuda, G
ipſe eſt annus primus Nabuchonoſor
regis Babylonis. Hæc Ieremias. Quor-
ſum ille hoc loco annum primum Na-
buchodonoſoris regis Babylonis me-
morauit? videlicet, quia tempus impe-
rij Babylonici ab eo anno ſupputare
volebat eodem cap.25. cum dixit: Ser-
uient omnes gentes iſtæ regi Babylo-
nis ſeptuaginta annis, ſcilicet ab hoc
anno, in quo editũ eſt vaticiniũ, quar-
to Ioachimi. Præter hæc, hnic opinio-
ni fidẽ faciunt verba eiuſdem Ieremię,
quæ ſupra retulimus ex Epiſtola ad trã
ſmigrationem miſſa: Ædificate do- H
mos, &c. Quia hæc dicit Dominus, cum
cœperint impleri in Babylone 70. anni
viſitabo vos, &c. Id eſt, cũ in Babyloni-
co imperio cœperint impleri 70. anni,
quibus imperium ipſum ſtabit, ex ca-
ptiuitate vos liberabo.

Efficitur ergo ex ijs annos 70. de qui
bus Ieremias eſt vaticinatus, incepiſſe
ab eo anno in quo primũ de illis eſt va-
ticinatus (vt ratio poſtulat) nõ ab alio
is autẽ annus fuit tertius ſiue quartus
Ioachimi, & primus Nabuchodonoſo-
ris, atque adeò initiũ horum annorum
70. ducendum eſt à prima captiuitate,
primo enim anno Nabuchodonoſoris
Ioachimus eſt captus, habemus initiũ
annorum Ieremiæ.

Finis etiam peſpicuus eſt ex ipſis Ie-
remiæ verbis: Cum impleti, inquit,
fuerint 70. anni, viſitabo ſuper regem
Babylonis, &c. Finis ergo ſeptuaginta
annorũ fuit, cum Deus viſitauit ſuper
regẽ Babylonis vltimum Baltaſarem,
Cyriq; regis Perſarũ opera, Chaldæo-
rũ imperio euerſionẽ intulit. Initiũ ſe-
ptuaginta annorũ fuit initiũ imperij
Chaldæorũ, finis 70. annorũ, fuit finis
eiuſdem imperij. Septuaginta enim
annorum ſpatio ſtetit, vt Ieremias do-
cet. Cœpit anno tertio Ioachim, euer-
ſum eſt à Cyro. poſt euerſionem Iudæi
libertatem ſunt conſecuti.

Babyloni-cum impe-rium 70. annis ſte-tit.

Quòd ſi quis opponat, Babylonicũ
imperium ſtetiſſe plus quàm 70. annis,
ibimus inficias. Septuaginta enim an-
nis ſtetiſſe, indicãt verba Ieremię, quæ
omnes auctores ſententiæ huic aduer-
ſantes ſuperãt. Hebræi præterea in ſua
Chronologia ſeptuaginta tantũ annos
huic imperio tribuunt. Ex eodẽ Iere-
mia colligitur duos tantum reges ha-
buiſſe Chaldaicũ imperiũ, poſt Nabu-
chonoſorẽ. Verba iam ſupra citauimus
ex cap. 27. Dedi omnes terras iſtas in
manu Nabuchodonoſor regis Babylo- *Ierem. 27.*
nis, ſerui mei, &c. Et ſeruient ei omnes
gẽtes, & filio eius, & filio filii eius, do-
nec veniat tempus terræ eius, &c. Per-
ſpicuis verbis numerãtur duo tantum
reges, præter Nabuchodonoſorem,
quorum etiam, & non aliorum fit in
ſacris literis mẽtio ſeruient ei, ſcilicet
Nabuchodonoſori, & filio eius, Euil-
merodach, & filio filii eus, vel nepoti
Balſaſar. de Euilmerodacho fit mẽtio 4. *Tres Chaldæorum reges.*
Reg. vltimo, ex quo loco cõſtat illum
ſucceſſiſſe Nabuchodonoſori, Baltaſa- *4 reg. vlt.*
ris meminit Daniel c.5.7.& 8. *Dan. 5. 7.*

Alii his tribus regibus addunt alios
reges, ſed illos Ieremiæ dicto adheren-
tes reiicimus. Nã ſi alii fuiſſent præter
Ieremias illos numeraſſet, vt ſcirent
Iudæi, quot reges ex Chaldæis ſuper-
eſſent. Hebræi quoque hos tantũ tres
reges ſtatuunt in Chonologia, qui 70.
annos

annos imperium adminiſtrarunt. Nabuchodonoſor 25. annis, ij hoc modo ex ſacris literis colliguntur. Nabuchodonoſor octauo anno regni ſui Iechoniam abduxit in Babylonicam captiuitatẽ, 4. Reg. 24. Euilmerodach Nabuchodonoſori ſucceſſit anno trigeſimo ſeptimo trãſmigrationis Iechoniæ, eo enim anno cœpit regnare, vt ſcribitur 4. Reg. 25. his verbis: Factũ eſt verò in anno 37. tranſmigrationis Ioachin regis Iudæ, menſe duodecimo, 27. die mẽſis, ſubleuauit Euilmerodach rex Babylonis anno, quo regnare cęperat caput Ioachin, &c. Regnauit ergo Nabuchodonoſor 37. annos poſt octauũ annũ, quo Ioachĩ in Babylonẽ tranſmigrauit. Si 37. annos cũ 8. coniũgas, ſummã efficies 45. Euilmerodachi annos Scriptura non ſupputat, Hebræi in ſua Chronologia 23. illi tribuunt: Baltaſaris annũ tertium commemorat Daniel cap. 8. nec plures quàm tres annos videtur regnaſſe. In Chronologia Hebræorum hæc habentur: Nabuchodonoſor 45. annos imperauit, Euilmerodach eius filius 23. Balſaſar ex filio iſto nepos 3. &c. Si igitur ſummã annorũ triũ horũ regũ efficias, 70. annos reperies quibus imperiũ durauit Chaldæorum. De ijs 70. annis Ieremias eſt vaticicanus, ijſque definita eſt Iudæorum captiuitas. Nã imperij Chaldaici euerſio Iudæis attulit libertatem. Chaldæi in captiuitatem abduxerunt, Perſæ libertate illos donarunt.

4. reg. 24.

4. reg. 25.

Dan. 8.

Hebræorũ Chronologia.

Refelletur præterea hæc ſententia, quòd ex ea ſequatur Iudæorũ regionẽ nõ fuiſſe deſolatam annis ſeptuaginta, quod repugnat verbis initio citatis ex 2. Paralipom. cap. 36. Cunctis diebus deſolationis egit terra Sabbatum, donec implerentur 70. anni, & ex Daniele 9. Vt complerentur deſolationis Ieruſalem 70. anni, &c. Appellat Daniel annos 70. deſolationis, ergo per annos ſeptuaginta deſolata fuit Ieruſalẽ. Reſpondemus vrbis ſolitudinem duraſſe ab vndecimo anno Sedeciæ, quo diruta eſt, vſque ad euerſionem imperij Chaldæorum. Nã euerſio illius imperij, Ieruſalem fuit exædificatio, quem in modum cum in nobis Dęmonis imperium A euertitur, ciuitatis Dei ædificium extruitur: etenim, vt loquuntur Philoſophi, corruptio vnius generatio eſt alterius. Si petas, quot anni inter deſolationem, & Iudæorum reditum in patriam, interfluxerint? dico interfluxiſſe duos, & quinquaginta. Anno enim 19. Nabuchodonoſoris diruta eſt vrbs, ſi igitur 18. annos ex ſumma annorum 70. qui à primo Nabuchodonoſoris inchoantur, detrahas, reſtant 52. quibus Ieruſalem deſerta fuit, atque derelicta. Hebræi in ſua Chronologia: Quinqua- B ginta, inquiunt, & duos annos poſt excidium Ieruſalem, Iſraelitę trãduxerũt in regno Chaldæorum, & viſitati ſunt, aſcenderuntque, &c. Verba libri Paralipom. non ſunt intelligenda de deſolatione, quę per omnes ſeptuaginta annos, ſed per magnam illorum partem durarit. Cunctis enim diebus deſolationis per annos 52. egit terra Sabbatum, nec eſt culta quouſque complerentur ſeptuaginta anni, & redirent eius cultores. Verba Danielis ſimiliter ſunt explananda. Vt cõplerentur deſolatio- C nis Ieruſalem 70. anni, id eſt, vt complerentur 70. anni, in quibus, quamuis non in omnibus, ſed in maiori parte, Ieruſalem fuit deſerta, vel: Vt complerentur deſolationis Ieruſalem 70. anni, id eſt, vt cõplerentur 70. anni, & ſimul cũ illis deſolatio cõpleretur ciuitatis.

2. Par. 36.

Dan. 9.

Hebræorũ Chronologia.

Reſtant Zachariæ verba iam citata, apud quem c. 1. aſſerit Angelus anno ſecũdo Darij annos 70. fuiſſe expletos: Iſte, inquit, ſeptuageſimus annus eſt, nos verò dicimus anno primo Cyri ad finẽ perueniſſe. Reſpondemus, verba D Angeli per interrogationem legenda, quomodo Biblia Louanienſia efferunt. Domine exercituum, ait Angelus, vſq; quò tu non infereris Ieruſalem, & vrbiũ Iuda, quibus iratus es? iſte ſeptuageſimus annus eſt? quaſi dicat, iſte ne eſt ſeptuageſimus annus, quo promiſeras Iudæos reuerſuros in patriã, & Ieruſalem exædificandã? hæc ne promiſſa ſunt illius anni ſeptuageſimi? Secundo modo dici poteſt, Angelum ſignificaſſe finẽ captiuitatis ab anno ſeptuageſimo, quo prædictus fuerat. Quaſi diceret, iſte iã ſeptuagemus annus eſt, hoc

Zachar. 1.

Verba Angeli Zacharia 1. exponuntur.

eſt, iam diu finis captiuitatis aduenit, A
ille iam libertatis annus eſt. Tertio exponit Genebrard. li. 2. Chronolog. his verbis: Angelus precatur pro Ieruſalē & Iuda, quib. inquit, ò Domine iratus es, his ſeptuaginta annis iam dudum exactis. Sic enim locus debet intelligi. Nam 70. captiuitatis anni iam pridem finierant; nempe imperij Cyri principio. Hæc ille. Quartò, reſpondebitur, Zachariæ ſeptuaginta annos diuerſos eſſe ab annis Ieremiæ, quæ eſt opinio Theodoreti Dan. 9. ſeptuaginta annos

Theodoret. Ieremiæ (vt nos fecimus) à tertio anno B
Ioachim, vſq; ad Cyrū numerat, ſeptuaginta annos Zachariæ, ab euerſione Ieruſalem, vſque ad Darij annum ſecundū ſupputat. Ieremias, inquit, & Eſdras à primæ captiuitatis initio numerantes, iure vſq; ad Cyrum ſeptuaginta definiunt annos, ſed Zacharias à nouiſſima obſidione, qua funditus interiere numerans, ſeptuaginta annorum numerum Dario regnante expleri aſſeruit. Hæc ille. Quod ſi obijcias non tot annos numerari poſſe, ab excidio Ieruſalē, & templi, vſq; ad ſecundum Darij C
annum, inficiabitur, qui ſic reſpōdebit. Nā euerſa Ieruſalē eſt an. 10 19. Nabuchodonoſor, vt diximus: is autem regnauit annos 45. ſublatis ergo 18. annis reſtant 27. poſt Nabuchodonoſorē regnauit Euilmerodach 23. annos, poſt hunc Baltaſſar 3. poſt deuictos Babylo

Xenophon. nios Cyrus ſeptē, Xenophon n. lib. 8. de Pædia Cyri, anno imperij ſeptimo ſcribit obijſſe, Cambyſes octo, adde

Euſebius. duos Darij, effeceris 70. Euſebius in Chronico aliter numerat, ab excidio D
vrbis Ieruſalē, vſq; ad Cyrū annos 30. à Cyro vſq; ad 2. annum Darij 40. qui efficiunt ſummam annorum 70. at iam oſtendimus ab euerſione vrbis, vſq; ad Cyrum plures quam 30. fuiſſe annos.

Ex dictis colliges Iudæos, qui cum Sedecia capti ſunt, in Babylonica fuiſſe captiuitate per annos 52. vſq; ad Cyrum, vt Hebræi volunt, in Chronolo. Difficultatem pariunt nō leuem uerba epiſtolæ ſcriptæ ab Ieremia ad Iudæos,

Baruch. 6. Baruch 6. Ingreſſi, inquit, Babylonē eritis ibi annis plurimis, & temporib. lōgis, vſque ad generationes 7. poſt hoc autem educam vos. Expedietur difficultas, ſi verba ſic explicentur: Eritis in Babylonia annis plurimis, & tēporib. lōgis, id eſt, annis plus quā 50. vſq; ad generationes 7. hoc eſt, multas, numerus enim ſeptenarius p multitudine ſumitur, vnde in Cātico Annæ matris Samuelis, quo loco noſtra verſio ſic habet: Donec ſterilis peperit plurimos, Hebraica lectio habet: Donec ſterilis peperit ſibgah, id eſt, ſeptem, quocirca 70. interpretes vertunt, ἔτεκεν ἑπτὰ, id eſt, peperit ſeptem. & Leuit. 26. Corripiā vos ſeptem plagis, id eſt, multis; ad dam correptiones veſtras ſeptuplū, id eſt, ſæpè. Prouerb. 24. Septies in die cadit iuſtus, id eſt, ſæpè. Significat ergò ſeptē generationes, multas generationes quas ego in hūc ſenſum ceſeo explicādas. Eritis ibi vſq; ad generōnes, multas, id eſt, filios multos ibi generabitis, nō ſtatim reuertemini. multæ in Babylonia filiorum generationes erūt, prius quam in patriam reuocemini. Conſentit hic ſenſus cum verbis alterius epiſtolæ eiuſdem Ieremiæ ad eoſdem miſſæ, Ierem. 29. Accipite vxores, & generate filios, & filias, & date filijs veſtris vxores, & filias veſtras date viris, & pariant filios, & filias, & multiplicamini ibi, id eſt, in Babylonia, & nolite eſſe pauci numero, &c. Aliter quoq; dici poteſt, Ieremiā generationem hoc loco pro ſpatio decem annorū ſumpſiſſe in hanc ſententiam: Eritis ibi vſque ad generationes ſeptem, id eſt, vſq; ad 70. annos ſatis vobis notos. nam ſeptē generationes, id eſt, ſeptem decades annorum, 70. annos efficiunt. & hic germanus ſenſus videtur, & facilis.

Verba Ieremiæ exponuntur.

Leuit. 26.

Prouer. 24.

Ierem. 29.

Hæc de ijs eſſent ſatis, ſi certa eſſet antiqui temporis Chronologia, ſed ea adeò apud ſcriptores eſt incerta, vt nō careat etiam probabilitate ſentētia Ioſephi, qui lib. 10. antiquit. c. 11. ſeptuaginta annos ab euerſione vrbis numerat, vſq; ad libertatem Iudæis anno 1. Cyri conceſſam. & lib. 2. contra Appionē: Cōtigit, inquit, ciuitatē Ieruſalem deſolari annis 70. vſq; ad Cyrum, &c. Hegeſippus lib. 2. c. 13. Septuaginta, ait annis poſt templum exuſtum, in captiuitate fuit populus, &c. Abulenſis item epiſco-

Ioſephus.

Hegeſippus.

Digitized by Google

epiſcopus 4.Reg.cap.25.quæſt.16.Mã- A ſit terra omninò deſerta per omnes 70. annos, quibus manſerunt Iudæi in Babylone, &c. Sed qui velit hanc tueri opinionem dicat neceſſe eſt, Euilmerodachum, & Baltaſſarem regnaſſe annos 43. qui ſimul cum 27. Nabuchodonoſoris, ſummam efficiant 70. annorũ, niſi velit duos alios reges addere, quos Beroſus addit apud Ioſephum libro 1. contra Appionem ſcribit enim poſt Euilmerodachũ regnaſſe quẽdam Niriglirſſoroorem huic ſucceſſiſſe filiũ nomine Laboroſardochum, hos ſecutum Nabonidum vltimũ Babyloniorũ B Regem, qui dicitur eſſe Baltaſſar ſed quemadmodum in ijs, quæ de Nabonido ſcripſit, à veritate aberrauit, ita & in numero regũ aberrare potuit. Nabonidum enim, ait, à Cyro victum extra Babylonem, neque interfectũ, ſed in Carmania viuere permiſſum. At Daniel apertè docet Baltaſſarem vltimũ Babyloniorum Regem in expugnatione Babylonis interfectum.

Reges Chaldæorum.

Tertia Teſſaradecas.

CAP. XVIII.

De Iechonia, Salathiele, Zorobabele, & libertate Iudæis à Cyro conceſſa.

SEcunda Teſſaradecas in captiuitate populi deſinit, hæc tertia populũ è duplici captiuitate liberat, a libertate incipit, quàm Cyrus Iudæis conceſſit, in libertate deſinit, quam verus Meſſias toti orbi attulit. Poſt tranſmigrationem Babylonis, ait Euangeliſta, Iechonias genuit Salathiel, &c. Iechonias hic diuerſus ab illo eſt, de quo idẽ Euangeliſta in fine teſſaradecadis 2. dixit: Ioſias genuit Iechoniã, & fratres eius, vt Hieron. docet Matthæi primo. Iechonias ille filius fuit Ioſiæ, & pater huius ſecundi, ille Ioachimus à nobis dicitur, hic Ioachinus: ille ſepultura aſini, vt Ieremias prædixerat, ſepultus eſt, hic Babylonem à Nabuchodonoſor, cum matre, vxoribus, & viris principibus, tranſlatus.

D. Hieron.

Quòd verò duo ſint progenitores hoc nomine à Mattheo dicti probatur quia ſi vnus tantum atque idem ſit genitor, vel in ſecunda teſſaradecade, vel in tertia vna deerit generatio. Si Iechonias ſecundæ adnumeretur 14. habebit generationes, ſed tertia habebit tantum tredecim, ſi contra adnumeretur tertiæ, teſſaradecas ſecunda tredecim, non 14. progenitores, continebit. at Euangeliſta affirmat quatuordecim in vtraque numerãdos. à Dauid, inquit, vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & à trãſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum generationes 14. &cæt. Probatur præterea, quia prior Iechonias dicitur habuiſſe fratres: Ioſias, inquit, genuit Iechoniam, & fratres eius, nempe dignitate regia claros, & notos, Ioachaz, & Sedeciam: at poſterior hic Iechonias, non habuit huiuſmodi fratres, ſed vnum tantum, eumque minimè in Scriptura celebrem, qui Paral. lib.1.c.3. Sedecias appellatur. D. Chryſ. putat eundem eſſe Iechoniam prioris, & poſterioris Teſſaradecadis, locum verò vnius generationis, tempus capti C uitatis ſubire, ſententiam tamen Hieronymi ſequimur.

Tranſlatus eſt Iechonias hic, vt dixi mus cum matre, & vxoribus Babylonem, coniectuſque à Nabuchodonoſore in carcerẽ, ex carcere à filio Nabuchodonoſoris Euilmerodacho, anno illo quo regnare cœpit eductus, & ad ſummum honorem euectus 4. Reg. vlt. Factum eſt verò in anno 37. tranſmigrationis Ioachin, regis Iudæ, menſe 12. 27. die menſis ſubleuauit Euilmerodach Rex Babylonis, anno, quo re- D gnare cœperat, caput Ioachin, regis Iuda de carcere, & locutus eſt ei benignè, & poſuit thronũ eius ſuper thronum regum, qui erant cum eo in Babylone, & mutauit veſtes eius, quas habuerat in carcere, & comedebat panẽ ſemper in conſpectu eius, cunctis diebus vitæ ſuæ, &c.

Iechoniam Euilmerodach è carcere eduxit & magno honore aſfecit. 4. Reg. vlt.

Huius honoris cauſam Comeſtor in hiſtoria libri Dan. c. 5. his verbis reddit. Tradunt, inquit, quidã, quod Euilmerodach in diebus eiectionis paternę, multa egit impiè in terra, & patre reſtituto accuſatus apud eũ, miſſus eſt

Comeſtor.

in carcerem, vbi Ioachin erat, cumque regnare cępiſſet, eleuauit Ioachin, quẽ ſocium habuerat in carcere. timensq; ne reſurgeret pater Nabuchodonoſor qui de beſtia redierat in hominem, con ſuluit Ioachin, ad cuius conſilium cadauer patris effoſſũ, diuiſit in 300. partes, & dedit eas 300. vulturibus, & ait ad eum Ioachin, non reſurget pater tuus, niſi redeant vultures in vnũ. Hęc Comeſtor. Eadem ſcribit Lyranus, & Epiſc. Abulenſis 4. Reg. c. vlt. Dionyſius item Carthuſianus & Cardinalis Hugo Iſaiæ 14. hebræi in chronologia aiunt, Euilmerodach Nabuchodonoſor è ſepulchro extraxiſſe, & raptaſſe, quo ipſius decreta aboleret, vt impleretur vaticinium Iſa. 14. Tu proiectus es de ſepulchro tuo, quaſi ſtirps inutilis. D. Hieronym. in hunc Iſaię locum, fabulam appellat. Narrant, inquit, Hebræi huiuſmodi fabulã: Euilmerodach, qui patre ſuo Nabuchodonoſor viuente per ſeptem annos inter beſtias, antè regnauerat, poſtquam ille reſtitutus in regno eſt, vſque ad mortem patris cũ Ioachin rege in vinculis fuit. quo mortuo, cum rurſus in regnum ſuccederet, & non ſuſciperetur à principibus, qui metuebant, ne viueret Nabuchodonoſor, qui dicebatur extinctus, vt fidẽ patris mortui faceret, aperuit ſepulchrũ, & cadauer eius vnco, & funibus traxit, &c. Certè fabulam hæc ſapiunt. honor Iechoniæ obediẽtiæ remuneratio fuit, quod Ieremiæ conſilio, & imperio Dei, vt ciuitatẽ ſeruaret, Babylonijs ſe tradiderat. Id conſilium dedit etiam Ieremias Sedeciæ cap. 38. Hæc dicit Dominus, &c. Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet anima tua, & ciuitas hæc non ſuccendetur igni, & ſaluus eris tu, & domus tua, & cetera. Non paruit conſilio Sedecias, idcircò perijt, paruit Iechonias, idcircò vixit, & honore affectus eſt. Ille, illiusque ſectatores Ierem. 24. cum ficis valde malis, hic eiusque transmigrationis ſocij, cum ficis valde bonis ſunt comparati. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, ſicut ficus hæ bonæ, ſic cognoſcam transmigrationem Iuda, quã emiſi de loco iſto in terram Chaldæorum in bonum, &c.

Euilmerodach dicitur patris Nabuchodonoſoris cadauer in 300 partes diuiſiſſe et vulturibus abieciſſe.
Iſaia 14.

Obedientia premium.
Ierem. 38.

Ierem. 24.

E ponam oculos meos ſuper eos ad placãdum & reducam eos in terram hãc, &c: Iechoniam non reduxit in Iudæã, quia ante libertatẽ conceſſam obijt. At ab Euilmerodacho poſt diuturnum 37. annorum carcerem expurgatis velutipurgatorio carcere flagitijs, honorib. ornari voluit. Siue in carcere, ſiue poſt carcerẽ, in Babylonia Salathielem genuit, habuit ille multos filios, vt conſtat 1. Paralip. 3. hunc Salathielem, vt Matthæus ait, genuit poſt transmigrationem Babylonis, in ipſa Babylonia. F Salathiel autem in eadem regione genuit Zorobabelem. is princeps fuit, & doctor Iudęorum, qui libertate à Cyro donati in Iudæam reuerſi ſunt. Petit igitur locus vt de hac libertate Iudæis à Cyro data nonnulla verba faciamus.

Salathielẽ genuit Iechonias in Babylonia et Salathiel Zorobabelem.

Vt Ieremias 27. fuerat vaticinatus, Babylonicum imperium Nabuchodonoſor, eiusque filius Euilmerodach, & filius filij eius. Baltaſſar 70. annorũ ſpatio adminiſtrarunt. Baltaſſarem extremum trium regum, Darius Medus regno priuauit, vt docet Daniel capit. 5. G Antequam eo priuaretur mirandum illi viſum Deus obiecit. Cum enim in celeberrimo conuiuio cum viris Babylonici imperij principibus diſcumberet, ſacrisque templi vaſis veluti profanis abuteretur, ecce ſubito manum in pariete ſcribentem tria illa horrenda verba cernit, Mane, Techel, Phares, quæ Daniel ſic eſt interpretatus; Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Techel, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens; Phares, H diuiſum eſt regnum tuum, & datũ eſt Medis, & Perſis. Eadem itaque nocte (vt idem Daniel ſcribit eodẽ cap.) interfectus eſt Baltaſſar rex Chaldęus, & Darius Medus ſucceſſit in regnum annos natus ſexaginta duos.

Ierem. 27.
De libertate Iudæis data tẽpore Zorobabelis.
Dan. 5.

Hic Darius Medorum, Perſarum, Babyloniorumque imperio expugnato in Mediam reuerſus, vt ait Hieronymus Dan. 6. & Ioſephus lib. 10. antiq. c. 12. Danielem ſecum duxit, in ſummoque honore habuit. Nam ex tribus principibus, qui imperio ſumma cũ poteſtate præerant, Daniel vnus erat: imò vniuerſi regni clauũ Rex illi tradere cogitabat.

Imperium babylonicũ euerſum.
Darius Medus imperiũ obtinuit, et Danielem magno in honore habuit.
D. Hieron.
Ioſephus.
Dan. 6.

gitabat. Dan.6. placuit Dario, & conſtituit ſuper regnum ſatrapas 120. vt eſſent in toto regno ſuo, & ſuper eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt ſatrapæ illis redderent rationem, & rex non ſuſtineret moleſtiam. ita igitur Daniel ſuperabat omnes principes, & ſatrapas, quia ſpiritus Dei amplior erat in illo. Porrò rex cogitabat conſtituere illũ ſuper omne regnũ, &c. Honor tantus inuidiam magnã Danieli conflauit. Itaque quod aduerſus regis decretum Deo ſupplicaſſet, ab æmulis accuſatur, chariſſimum ſibi virum in lacum leonum inijcere Rex inuitus cogitur. inde tamen ſaluus, & incolumis egreſſus ipſe eſt, aduerſarij verò in eundem lacum iuſſu regis præcipitati, & mox à leonibus deuorati, in foueam, quam fecerant, inciderunt.

Daniel bis immiſſus eſt in lacũ leonum.

Aduerte autem hoc loco, Danielem bis in lacum leonum fuiſſe immiſſum. Ob principum inuidiam coniectus eſt in Media, Dario regnante. Iam ante cõiectus ſemel fuerat, vt aliqui ſentiunt, in Babylonia, quod Belis idolum, templumque euertiſſet, & draconem, quẽ Babylonij venerabantur, occidiſſet. Quis autem tunc Rex Babylone imperaret, dubium eſt, imperaſſe Euilmerodachum filium Nabuchodonoſoris, vel Baltaſſarem ſentiunt Lyranus, Carthuſianus, & alij. iuxta quam ſententiam, hæc in Babylonia fuit prior in lacum Danielis immiſſio, quamuis c. vlt. Danielis deſcribatur: illa altera ſub Dario in Media poſterior fuit, etſi priori loco nimirum Danielis c.6. commemoratur. Verum tamen ex fine c.13. Danielis probatur Babylonicam immiſſionẽ in lacum fuiſſe poſteriorem, regnante, ſcilicet Cyro. in fine enim 13.c. dicitur Cyrus ſuſcepiſſe regnũ Aſtyagis, deinde ſequitur initio ſequentis c.14. Erat autem Daniel conuiua regis, ſcilicet Cyri, quem ſupra dixerat ſucceſſiſſe Aſtyagi. Is autem rex, cuius conuiua erat, coactus eſt à populo Danielẽ leonibus obijcere; ergo à Cyro eſt obiectus, ac proinde poſterior fuit hæc in lacum immiſſio. altera enim tempore fuit Darij Medi, hæc Cyri. Neque enim dicendum eſt, illam clauſulam cap.13.

Dan. 6.
Dan. 13.

præpoſterè, & ſine ordine, & cauſa eo loco poſitam, ſed vt indicaret, quis rex Danielẽ in lacum leonũ immiſerat? ſiquidem tempus hiſtoriæ Suſannæ indicare non poteſt: erat enim tunc Daniel puer iunior, vt eodem 13.c. dr̃. Cũ verò Cyrus ſucceſſit Aſtyagi, ſenex erat. Obijcitur huic opinioni: Abacuch, qui prandium Danieli attulit vaticinatum ante captiuitatem, nec potuiſſe tamdiu viuere, vt ad Cyri imperium perueniret. Reſpondetur Abacuc vaticinatum ante Sedeciæ captiuitatem, quæ 52. durauit annos, vt diximus, atque adeò potuiſſe natum ſeptuaginta quinque, vel 80. annos, ad Cyri tempora peruenire.

Eiuſdem Darij, qui Babylonio Baltaſari ſucceſſit, anno primo, intellexit Daniel compleri annos 70. ab Ieremia prædictos, precatusque Deũ eſt in ieiunio, ſacco, & cinere, Dan.9. vt populi ſui calamitates miſeratus, captiuitatis longæ vincula iã ſolueret. Gabriel Angelus aſtitit precanti, præclariſſimũq; de ſeptuaginta hebdomadib. vaticiniũ tunc ſuggeſſit, ꝙ li.3.c.9. explicauim⁹.

Dan 9. Darij anno primo Daniel vaticinium accepit 70. hebdomadarum.

Babylonem non Darius ſolus, ſed ſimul cũ illo Cyrus expugnauit, Daniel verò ſolius meminit Darij, ꝙ belli caput, & rex fuerit, cui parebat Cyrus. Hieron. Dan.5. ꝙ, inquit, vincente Cyro rege Perſarũ, & Dario rege Medorum, ſolus Darius ſucceſſiſſe in regno ſcribitur, ordo ætatis, & propinquitatis, & regni eſt. Darius enim 62. annorum erat, & maius regnum Medorum quàm Perſarum legimus, & auũculus, qui prior erat iure naturæ, ſucceſſor regni debuit numerari. Hæc ille.

Quis fuerit Darius Medus.

Quis fuerit hic Darius, dubitatur? omiſſis alijs, reſpondet Ioſeph. lib.10. antiq.c.12. Aſtyagis fuiſſe filium. D. itẽ Hier. Dan.8. Aſtyagis fuiſſe filiũ, & Cyri auunculum, quẽ Græci Cyaxarẽ vocant. Fuit aũt Aſtyages Cyri auus maternus, vt præter alios docet Hier. eod. loco, hæc recepta opinio eſt. alij nonnulli, vt idẽ Hier. refert Dan.5. Dariũ Aſtyagẽ eſſe Cyri auũ putauerunt. Hũc ait, Dariũ in græcis voluminib. quidã Aſtyagẽ, alij Aſtyagis filiũ putant, &c. Genebrard. lib.2. Chronologiæ, Cyri ſocerum ex Hebræorũ opinione facit. Dubita-

Ioſephus. D. Hieron.

Digitized by Google

D. Hieron.
An Cyrus rex fuerit Perſarum, quo tẽpore Babylonem cum Dario cepit.
Xenophon.

Dubitatur prętereà, an Cyrus rex iã eſſet Perſarum, quo tempore ſimul cũ Dario bellum Babylonijs intulit? D. Hieron. Dan. 5. regem Perſarũ appellat. Vincente, inquit, Cyro rege Perſarũ, & Dario rege Medorum, ſolus Darius ſucceſſiſſe in regno ſcribitur, &c. Cyrũ tunc temporis fuiſſe cenſet regẽ Perſarũ, Darium, ſiue Cyaxarem regẽ Medorũ, quorum regnũ amplius erat. idem probatur ex Xenophonte, lib. enim 1. de Pædia Cyri ſcribit, patrem Cyri fuiſſe Cambyſem regem Perſarum: Cyrus, inquit, natus eſt patre Cãbyſe rege Perſarum, matre verò Mandane, quę nata eſt patre Aſtyage, &c. Si filius erat regis Perſarum, ergo poſt patris mortem rex erat Perſarum. At verò Darium fuiſſe non ſolum Medorum, ſed Perſarum etiam regem ex c. 6. Dan. probatur, iu quo poſt expugnatam Babylonem Darius legem tulit Medis, Perſiſque ſeruãdam, vt illa magiſtratuum verba indicant: Nunc itaque rex confirma ſententiam, & ſcribe decretum, vt non immutetur, quod ſtatutum eſt à Medis, atque Perſis. 70. interpretes vertunt, vt non immutetur decretum Perſarum, & Medorum, & illa quoque: Scito rex, quia lex Medorũ eſt, atque Perſarum, vt omne decretum quod conſtituerit rex, non liceat immutari. Si Perſarum rex nõ erat, quorſum illorum mentio fit? Præterea eodem c. 6. dicitur Darius centum 20. ſatrapas ſuper regnum ſuum conſtituiſſe, videlicet ſuper centum 20. prouincias, tot autem prouinciæ non ad vnũ tãtum Medorum, ſed ad vtrunque Medorum, & Perſarum regnum videntur pertinuiſſe. Reſpondemus, Dariũ fuiſſe regem Medorum, atque Perſarum, Cyrum verò Perſis imperaſſe ſub Darij imperio: parebant enim tam Perſæ, quam ipſe Perſarum rex Cyrus Dario. ſimiliter Cãbyſes pater, ſi rex fuit Perſarum, vt ait Xenophon (nam Herodot. li. 1. hominem tãtummodo fuiſſet docet Perſam, bona familia ortum) regis Medorum Agyaſtis poteſtati ſubiectus fuit. D. Hieron. Dan. 8 non ſolũ Perſis, ſed etiam Medis, Cyrum cũ Dario imperaſſe ſcribit: Cyrus, inquit,

Dan. 6. *D. Hieron.*

E poſt Aſtyagem auum maternum, cum auunculo Dario, quem Græci Cyaxarẽ vocant, Medis imperauit, & Perſis, &c. Cum auunculo, inquam, imperauit, & ſub imperio auunculi.

Dan. 13.

Verum repugnant ijs, verba extrema cap. 13. Dan. rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius, &c. Si Aſtyagis vita functi regnum, Cyrus veluti hęreditarium accepit, ſanè non imperabat Darius Medis, quib. imperauerat Aſtyages, ſed Cyrus, at ex Dan. 6. liquet Darium Medis imperaſſe. Reſpondetur, F hunc Aſtyagem, cuius imperium Cyrus ſuſcepit, non eſſe Cyri auum, ſed auunculum Darium, ſiue Cyaxarem, qui etiam Aſtyages patris nomine appellatur. Nam Cyrus huius vita functi imperium ſuſcepit, vt eſt compertum; Theodoretus Dan. 13. ait Aſtyage vita functo, cum Cyaxares illius filius regnum adminiſtrare non potuiſſet, Cyrum Aſſyriorum, Chaldæorumque regnum demolitum, Medorum imperium ad Perſas tranſtuliſſe.

Theodoret.

Quot annis regnauerit Darius Medus.

G Quot annos regnauerit Darius poſt captam Babylonem non eſt compertũ. Dan. cap. 9. primi tantum eius anni meminit: In anno, inquit, primo Darij filij Aſſuerij de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorum, anno vno regni eius, &c. Videtur ergo vno tantum anno Chaldæis imperaſſe, idque confirmatur, quia Iudæi libertate donati ſunt à Cyro, anno illo, quo euerſa eſt Babylon, quia tunc 70. anni Chaldaici imperij ſunt expleti, ergo Cyrus eo anno Dario mortuo Monarchiam obtinuit. H vnde verba illa eiuſdẽ Cyri anno imperij primo, 2. Paral. 36. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cęli, &c.

2. Paral. 36

Itaque anno primo Cyri Perſarum regis, poſt Darij obitũ, exactis ſeptuaginta imperij Babylonici in Nabuchodonoſore, eiuſque poſteris Euilmerodach, & Baltaſar annis, facultas à Cyro Iudæis data eſt, in patriam reuertendi, templumq; Hieroſolymitanum exædificandi, vt ſcribit Eſdr. lib. 1. cap. 1. In anno, inquit, primo Cyri regis Perſarum, vt compleretur verbum Domini

1. Eſdr. 1.

ex

Cyrus Rex adepta monarchia Iudaos in patriam liberos abire permittit.

A ex ore Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri Regis Perſarum, & traduxit vocem in omni regno ſuo, etiam per ſcripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum: Omnia Regna terrę dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipſe præcepit mihi, vt ædificarem ei domũ in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo eius? ſit Deus illius cum ipſo, aſcendat in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Iſrael, ipſe eſt Deus qui eſt in Ieruſalem, &c.

Theodoret.

B Hæc Cyri facultas, cuius auctorem fuiſſe Danielem, ait Theodoretus in commentariis extremi capitis Danielis: Daniel, inquit, quæ in Cyrum à Deo per Iſaiam prædicta fuerant, oſtendit, & ei dimittẽdi populi auctor fuit. Hęc ille. & capite Danielis 1. Daniel, inquit captiuos à Cyro dimiſſos conſpexit, & pręſentem vitam tribulium ſuorum libertate, quam ipſe vidit, conſolatus eſt, & ab ipſo Cyrus Iſaiæ prædictionem eſt perdoctus. Iſaiæ autem prædictio extat cap. 44. Dico Ieruſalem, habitaberis (ait Dominus) & ciuitatib. Iudæ, ędificabimini, q dico Cyro meo, paſtor meus, & omnem voluntatem meam complebis. & 45. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudẽtur, ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſcõditos, &c.

Daniel Cyro Regi, Iſaiæ de ipſo Cyro vaticiniũ oſtendit.

Iſai. 44.

C

Theodoret.
Ioſephus.

His perceptis, ait Theodoretus, Cyrus volentibus Iudæis, reditum in patriam gratificatus eſt. Ioſephus quoque libr. 10. antiquit. capit. 1. Cyrum ſcribit Iſaiam legiſſe, eiuſque verbis ad donandum Iudęis libertatem permotum: verbis, inquit, Iſaiæ lectis Cyrus admiratus varis diuinitatẽ, correptus eſt cupiditate exequendi, quæ ſcripta legerat, conuocatiſq; clarioribus Iudæis, ait ſe illis permittere, vt proficiſcantur in patriam, vrbemque & templum ædificent. Hæc Ioſephus.

D

Facultate accepta duce Zerobabele, ſummoque ſacerdote Ioſue filio Ioſedec, Iudæi in patriam reuerſi, altare Deo extruxerunt, templique iecerunt fundamenta. A vicinis verò gentibus, & Rege Cambyſe, qui Cyro ſucceſſit ædificare prohibiti, ad ſecundum vſq; Darij Hyſtaſpis filij annum, ab opere deſtiterunt. 1. Eſdræ 4. Intermiſſum eſt opus domus Domini in Ieruſalem, & non fiebat vſque ad annum ſecundum regni Darij Regis Perſarũ, &c. Etenim poſtquam è vita migrauit Cambyſes, Perſarum regnũ adeptus eſt Darius, cuius anno ſecundo templi exædificatio progreſſionem fecit, eoque fauente ſexto anno perfecta eſt. 1. Eſdræ 6. Compleuerunt domum Dei iſtam, vſq; ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Darij Regis, &c. Hoc appellatur templum ſecundum, primum Salomonicum fuit. de ſecundo ſcribit Eccleſiaſticus 49. Quomodo amplificemus Zerobabel? nam & ipſe quaſi ſignum in dextera manu, & Ieſum filiũ Ioſedec, qui in diebus ſuis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templũ ſanctum Domino, &cæt. Et Zachariæ quarto: Manus Zerobabel fundauerũt domum iſtam, & manus eius perficient eam, &cæt. Dicitur autem Ioãnis capite ſecundo templum hoc à Iudæis 46. annis ædificatum, propter illũ operis intermiſſionem, quod anno ſecundo Cyri, fundamenta poſita, Dario verò regnãte templum perfectum fuerit, qua de re eo Ioannis loco dicendũ. Poſt Zorobabelem, ſeptimo Artaxerxis Longimani anno, è Babylone cum multis alijs Iudæis Eſdras ſacerdos in Ieruſalem redijt, magnumq; religioni adiumentum attulit 1. Eſdr. 7. Poſt Eſdram eiuſdem Artaxerxis Longimani anno 20. facultate à Rege impetrata in Iudęam venit Nehemias, muroſque Ieruſalem, quos Chaldæi euerterant, vt 2. libro Eſdræ memoriæ proditum eſt, extruxit. An vrbem quoque, id eſt, domos extruxerit? dubitatur. nã in libro Eſdræ de murorum ædificatione agitur. dicendum tamen eſt non ſolum muros, ſed etiam multa alia ædificia conſtruxiſſe. quod probatur, quia Nehemias 2. Eſdræ 2. facultatem petit à Rege ædificandi vrbem: Si videtur,

1. Eſdr. 4.

Zorobabel, & Ioſue filius Ioſedech pontifex, & Iudæi alij in patriã reuerſi templum ſecundũ extruxerunt.

1 Eſdr. 6.
Eccleſ. 49.

Zach. 4.

1 Eſdr. 7.

Eſdras è Babylone venit Ieroſolymam. poſt eum venit etiam Nehemias.

2. Eſdr. 2.

Digitized by Google

tur, inquit, regi bonum, & ſi placet E ſeruus tuus ante faciem tuam, poſtulo, vt mittas me in Iudæam ad ciuitatem ſepulchri patris mei, & ædificabo eã, &cæt. Præterea, quia Eccleſiaſticus 49. domorum quoque ædificationem illi tribuit; Nehemias, inquit, in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, & ſtare fecit portas, & feras, qui erexit domos noſtras, &c. Et 2. Eſdr. 7. Ciuitas erat lata nimis & grandis, & populus paruus in medio eius, & non erant domus ædificatæ, &c. Nehemias igitur domos ædificauit, in ciuitatemque Ieruſalẽ habitatores duxit, F lege 2. Eſdr. 11. Ab hoc vigeſimo Artaxerxis anno, quo facultas extruendæ urbis Nehemiæ data eſt, Africanus, Chryſoſtomus, & multi alij ſeptuaginta Danielis hebdomadas incipiunt numerare, propter illa verba Angeli: Ab exitu ſermonis, vt iterũ ædificetur Ieruſalem, vſque ad Chriſtum ducẽ hebdomades ſeptẽ, & hebdomades ſexaginta duæ erunt, &c. Anno autẽ 20. Artaxerxis exijt ſermo à Rege, id eſt, facultas, vt iterum euerſa Ieruſalem ędificaretur. G Hunc igitur in modum Iudæi libertatem nacti ſunt, ab exilioq; Babylonico duce Zorobabele Salathielis filio, & Iechonię nepote redierunt. De hoc Salathiele, & Zorobabele, ſcribit Matthæus, poſt tranſmigrationem Babylonis, id eſt, poſtquam Iudæi in Babyloniã tranſmigrarũt inipſa Babylonia Iechonias Rex genuit Salathiel, Salathielautem genuit Zerobabel.

Eccleſ. 49.

2. Eſdr. 7.

Hebdomadas Danielis vnde ſumant initium.

Duplex exiſtit hoc loco dubitatio, prior ex verbis Ieremię vigeſimo ſecũdo ducitur: Terra inqt, terra, terra, audi ſermonem Domini; hæc dicit Dominus, ſcribe virum iſtum ſterilem, qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec enim erit de ſemine eius vir, q ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatẽ habeat vltra in Iuda. Hæc Ieremias. ſterilis igitur fuit Iechonias, nec filium habuit, nec Salathielem genuit. Negamus fuiſſe ſterilem, etiam poſt hoc Ieremiæ vaticinium, in Babylonia Salathielem genuit. Sterilis autem dicitur, quod ex illius filijs nullus regno eſſet potiturus, vt ipſe diuinus ſermo indicat. H

Ierem 22.

Vrgebis, Zorobabel de ſemine fuit Iechoniæ, & poteſtatem habuit in Iuda, fuit enim dux populi, quomodo ergo verum illud eſt; Nec erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſoliũ Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda? Reſpondemus, ſemen ſignificare hoc loco filios, non nepotes, Zorobabel autem nepos fuit Iechoniæ, non filius, nullus autem de filijs Iechoniæ Rex, aut dux fuit. Vel aliter dicendum, nomen poteſtatis, ſignificare poteſtatem Regiam, quam nullus ex filijs, vel nepotibus habuit in Iuda.

1. Paral. 3

Poſterior dubitatio ex lib. 1. Paralip. cap. 3. depromitur. eo namque capite dicitur Zorobabel filius Phadaiæ, fratris Salathielis: non ergo Salathiel genuit Zorobabel, vt ait Matthæus. Reſpondemus cum Epiſcopo Abulenſi, & Cardinali Caietano, Matthæi Zorobabelem diuerſum eſſe ab eo, cuius mentio fit lib. 1. Paralip. ille filius eſt Phadaiæ, hic de quo Matthæus, Aggæus, Zacharias, & Eſdras loquuntur, filius fuit Salathielis.

Abulenſis Caiet.

CAP. XIX.

De Abiud Zorobabelis filio, cæteriſque tertiæ Teſſaradecadis progenitoribus.

DE Abiud, cæteriſque huius teſſaradecadis tertiæ progenitoribus præter ſanctiſſimum virum Ioſeph, nihil eſt, quod dicamus. Eorum geſta nuſquam diuinæ literæ commemorarunt. Illud tantum hoc loco obſeruandum, Iudæos ſuas habuiſſe ſcriptas genealogias, ex quibus familias poſſent, tribus, progenitoreſque agnoſcere. Vnde 1. Eſdr. 2. de quibuſdam ſcriptum extat. Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non innenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio. de alijs quoque: Non potuerunt indicare domum patrum ſuorum, & ſemen ſuum vtrum ex Iſrael eſſent. Aſſeruatas autem genealogias in tabularijs, & ab Herode incenſas Africanus docet, cuius hæc extant verba apud Euſebium lib. 1. hiſtor. Eccleſiaſticæ c. 7. Cum familiæ nõ Hebræ-

1. Eſdr. 2. Genealogia Iudæorum, & tres populi mutationes. Africanus. Euſebius.

Digitized by Google

Hebræorum ſolum, verum etiam eorum, qui vſq; ad proſelytos genus ſuũ referebãt (vt ad Achior Ammonitem, & Ruth Moabitidem) qui ex Ægypto elapſi commiſcebantur cum Iſraelitis, ad illud tempus ſcriptis proditæ, in tabularijs reſeruarentur. Herodes quoniam illorum ſtirpem nihil ad ſe pertinere, nihilq; ad ſuã dignitatem illuſtrãdã afferre adiumenti, animaduertebat, ſuæ ignominitatis conſcientia exagitatus, annales illos de generum, & familiarũ antiquitate incẽdit, &c. Iis addit idem Africanus: Erant autẽ nonnulli antiquitatis replicandæ ſtudioſi, q nomina auitæ ſtirpis vel tenentes memoria, vel ex ſcriptis annalib. promẽtes, priuatim ſibi indices eorũ cõficiebant: magnopereq; propterea gloriabantur, quod ipſorum nobilitas ita foret ad poſteritatem reſeruata. Hęc Africanus.

At Iudæorum genealogiæ opus non ſunt. Exaruit iã fęmoris Iacob neruus, vt docet Rupertus in fine lib. 1. in Matthæum. Tetigit, inquit, neruum fœmoris Iacob, vbi benedixit eum, & ſtatim emarcuit, Gen. 32. Quid eſt hoc, niſi, quia ſic rationabiliter futurũ erat, vt poſtquã promiſſio cõpleretur, poſtquã Chriſtus naſceretur, iã tunc omnis apud Deum genealogiarum vetus diligentia pro nihilo haberetur? ſciendum quippe, quod omnes tam diligẽter facta in lege tribuum, ac familiarum diſtinctio, maximeque illud quod iuſſum eſt Numerorum vltimo, vt vnuſquiſque de tribu ac familia ſua duceret vxorẽ, iu vnum, & ſolum Chriſtũ tẽdebat, vt dum veniret, nõ incertum ſciri poſſet, aut dici ad laudem fidelis & iuſti Dei, quia ſicut promiſit ſic fecit, benedictionem, qua benedicentur omnes gẽtes, mittẽdo de ſemine Abrahæ, de tribu Iuda, de domo & familia Dauid. Iam de cætero fęmur Iacob marcidum ſit, ſicut verè eſt. Nam re vera emarcuit, ita vt iam neque dux, neque Propheta, neque ſacerdos poſſit inde ſperari, & omnino vigor ſiue viror eiuſmodi ſic defecit in illo, vt ſit infidelis, imo & infideli deterior, qui ſpem habet in carne eiuſdem populi, recepturus Antichriſtum ſub nomine Chriſti. Hæc Rupertus.

Rupertus.

Gen. 32.

A

Quæret aliquis, cur in tres teſſaradecades ab Euangeliſta generationis hic liber diuiſus ſit? crediderim idcirco in has tres partes diſtributum, vt tres illuſtriores populi Iſraelitici mutationes ſignificarentur. Prima teſſaradecas ab Abrahamo ducens initium, in Dauide habens finem, mutationem indicat à Iudicibus ad Reges. Secunda à Salomone incipiens, in tranſmigratione Babylonis deſinens, mutationem ſignificat, à regibus ad captiuitatem Babylonicam. Tertia à Iechonia principium ſumens, in Chriſto Opt. Max. terminum ſortita, mutationem oſtendit à lege, regno, populoque veteri, ad legem, regnum, populumque nouum. Preterea hæc à captiuo Iechonia primordium capit, in Chriſto mundi liberatore terminatur, vt orbis illam admirandam mutationem intelligamus, à captiuitate peccati, in admirabilem libertatem Chriſti, qui acerbiſſimum peccati iugum a ceruicibus hominum depulit. Chriſtus finis eſt genealogiæ, finis totius populi Iſraelitici, finis totius legis. Hæc de re ſic Euthymius Matthæi primo ſcribit: Omnes generationes trifariam Matthæus diuiſit, & meritò, tres enim fuerunt gubernationis modi. Siquidem ab Abraham, poſt Moyſem, & Ioſue, vſque ad Dauid, ſub iudicibus gubernabantur. A Dauide vſque ad trãſmigrationem Babylonicam ſub regibus: à tranſmigratione vſque ad Chriſtum, ſub pontificibus: veniente autem Chriſto vero iudice, rege, ac pontifice, ceſſauerunt dictæ politię. Hæc ille.

B

C

D

Numerus trium teſſaradecadum.

Vt verò numerus pateat, teſſaradecadum breuiter ſingularum progenitores numeremus.

Primæ hi ſunt. Primus Abraham. 2. Iſaac. 3 Iacob. 4. Iudas. 5. Phares. 6. Eſron. 7. Aram. 8. Aminadab. 9. Naaſſon. 10 Salomon. 11. Booz. 12. Obed. 13. Ieſſe. 14. Dauid Rex. conſtat ergo prima 14. generationibus, id eſt, 14. progenitoribus generatis.

Objicies, in hac teſſaradecade terdecies

decies tantum dicitur vnus alterum genuiſſe, & decies ter tantum reperitur verbum, genuit: ergo 13. tantum ſunt generationes. Reſp. Abrahami ẽt generationẽ hic cõprehẽdi, quãuis genitus non dicatur, genitum enim fuiſſe compertum eſt. cum ergo dicuntur eſſe 14. generationes, intellige 14. perſonas generatas, vel 13. generationes verbo, genuit, expreſſas, & decimam quartam Abrahami.

Secundæ teſſaradecadis. Primus Salomon. 2. Roboam. 3. Abia. 4. Aſa. 5. Ioſaphat. 6. Ioram. 7. Ozias. 8. Ioathã. 9. Achaz. 10. Ezechias. 11. Manaſſes. 12. Amon. 13. Ioſias. 14. Iechonias, ſiue Ioachimus.

Oppones, à Dauide vſq; ad tranſmigrationem plures fuiſſe, quam 14. generationes, atque ideo non rectè dictũ à Matthæo, à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes eſſe quatuordecim. Nam, vt diximus ſupra, Matthæus omiſit tres reges, Ochoziam, Ioas, & Amaſiam, ac proinde tres generationes, ergo fuere 17. generationes, à Dauid vſque ad tranſmigrationẽ. Reſpondetur, verum eſſe, neque id Euangeliſtam inficiari. Etenim non aſſerit à Dauide, vſque ad tranſmigrationem, fuiſſe tãtum re ipſa generationes 14. ſiquidem fuere plures, ſed præter tres omiſſas fuiſſe illas 14. quas recenſuit. ſenſus illorum verborum eſt, à Dauide vſque ad tranſmigrationem Babylonicam, 14. ſunt generationes, à me numeratę. cũ autem plures eſſent, numero 14. eas comprehendit Euangeliſta, vt reſponderet numerus huius partis numero primæ partis, & ſecũdę.

Tertiæ teſſaradecadis. Primus Iechonias. 2. Salathiel. 3. Zorobabel. 4. Abiud. 5. Eliacim. 6. Axor. 7. Sadoc. 8. Achim. 9. Eliud. 10. Eleazar. 11. Mathan. 12. Iacob. 13. Ioſeph. 14. Chriſtus Opt. Maximus.

Nonnihil habet quęſtionis hæc enumeratio. videtur enim vna ex ijs generationibus non rectè cæteris adnumerata, nimirum generatio Ioſeph. Nam Ioſeph non genuit Chriſtum, imo nullum genuit filium, fuit enim virgo, vt dicemus ſuo loco, ergo non benè vt genitor hic numeratur. Reſpondemus, non propterea Ioſeph hic numerari, ꝙ aut alium filium genuerit, ſed propterea, quod pater fuerit Chriſti, hominũ exiſtimatione, & verè vir Deiparæ Virginis. Ideoq; dicendi modũ Matthæus mutauit: cum enim in reliquis generationib. verbo, genuit, vtatur, de Ioſeph non ſcripſit, Ioſeph autẽ genuit Chriſtum, ſed Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.

Grauior hinc exoritur dubitatio, ea ſic habet. Virgo Deipara Chriſtum genuit, vnde illud Eccleſiaſtici officij: Tu quæ genuiſti, natura mirante, tuum ſanctum genitorem. In hac verò tertia teſſaradecade, vt Chriſti genitrix numeratur: De qua, inqt, natus eſt Ieſus, ergo quindecim in ea ſunt generationes nõ ſolũ quatuordecim. Reſpondemus, Virginẽ Deiparam ſimul cum Ioſeph, loco vnius tantum generationis numerari, quia enim ex Ioſeph genitus non erat Chriſtus, Ioſeph ſolus nõ numeratur, addita virgo eſt, nõ vt diſtinctã; ſed eandẽ efficeret generationem Chriſti, cuius pater putatiuus Ioſeph erat, ipſa mater veriſſima eſt. Sic ſupra cũ dr̃, Dauid genuit Salomonẽ ex ea, q̃ fuit Vrię, Bethſabea, & Dauid, nõ duas, ſed vnã efficiũt gñationem Salomonis.

CAPVT XX.

De primo ſtatu & initijs populi Iſraelitici.

De triplici populi Iſraelitici ſtatu, ac mutatione, quam diximus triplici teſſaradecade indicari, operę pretium erit nonnula hoc loco verba facere. Huius. n. rei cognitio ad intelligendas diuinas literas, nõ parũ vtilis erit. Hebræi populi ſtirps & origo Abrahamus fuit, qui circumciſionis præceptũ & Meſſię promiſſionem à Deo accepit. Ad Iacob vſq;, aduentumque in Aegyptum, pauci fuere Iſraelitæ, quocirca populi nomine caruerunt, in Aegypto in tantam multitudinem excreuerunt, vt populum efficere poſſent.

Quot annis in Aegypto vixerint, controuerſũ eſt. 400. annis vixiſſe probatur

Gen 15. batur ex c. 15. Geneſeos, quo loco ijs verbis Deus Abrahamum alloquitur: Scito prænoſcẽs, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra nõ ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent, 400. annis, &c. Terra aliena Ægyptus eſt, in qua ſeruituti ſubiecti ſunt Iſraelitę, & afflicti, ergò 400. annis in Aegypto habitarũt. Id verò clariſſimè oſtẽditur ex illis verbis Exodi capite duodecimo: Habitatio filiorum in Iſrael, qua manſerũt in Aegypto, fuit 430. annorum. Quid dici potuit clarius?

Quot annis vixerint Iſraelitæ in Aegypto.

Exod. 12.

Attamen non habitaſſe tot annis in Aegypto Hebræos, ex iiſdem diuinis literis eſt compertum. Nam cum Iacob in Aegyptum ſimul ex terra Chanaan venit eius filius Leui, & nepos Caath nomine, Gen. 46. hic autẽ Caath Exodi 6. genuit Amrã, Amrã genuit Moyſem, anno autẽ Moyſis 80. ex Aegypto Hebræi profecti ſunt. Exod. 7. Non potuit ergo habitatio Hebræorum in Aegypto horũ trium hominum ætates, & annos ſuperare. illi autem omnes, ſi ad calculum reuocentur, ſummam efficiunt annorum 350. non 400. Etenim Caath Exod. 6. vixit annis 133. Amram annis 137. Moyſes 80. ferè annorũ erat, cũ populum ex Aegypto eduxit; hos oẽs annos ſi copules, ſummam effeceris illam 350. annorum, ex qua tamen anni detrahendi ſunt, quos egerat Caath, cũ in Aegyptum venit, ij prætereà, quibus ſimul cum filio Amram vixit, ij quoque, quibus Amram ſimul vixit cum Moyſe, eo quòd ſimul, eodemque tempore effluxerint. exploratum ergo eſt Hebræos in Aegypto 400. annis non habitaſſe.

Gen. 46. *Exod. 6.* *Exod. 7.*

Genebrard. Difficilem hunc nodum Genebrardus l. 1. Chronographię diſſoluere conatus eſt, vtinã diſſoluiſſet. viri doctiſſimi verba aſcribam. Amram, inquit, diutius vixit. ad illud enim Exod. 6. Accepit Amram vxorem, quæ peperit ei Aaron, & Moyſen, fueruntque anni vitæ Amrã 137. ſubaudiri poteſt, quando eos videlicet genuit, vel poſt mortem patris Caath. Secundò, ſcriptura fortaſſe aliquos intermedios, nẽpe obſcuriores, more ſuo tranſilijt. Hęc ille. Duob. ergo modis ſoluere conatur: ait vel

E Amram vixiſſe pluribus, quam 137. annis, vel ſcripturam aliquas generationes intermedias omiſiſſe, vt fecit Matthæus in genealogia Chriſti. Verum ſecũda ſolutio nõ facit intellectui ſatis, quia dicere ſcripturã ſine cauſa omiſiſſe generationes, quæ nuſquã extãt, diuinare eſt, ſi Matthęũ omiſiſſe dicimus, cauſam cur omiſerit, reddimus: prætereà omiſiſſe dicimus, quia illæ generationes in alio ſcripturæ loco extant. At generationes, quas Genebrardus omiſſas vult, nec ſcriptura, nec auctor

F idoneus cõmemorat, diuinat ergo. Prima quoq; ſolutio non explet mentẽ, qã id, ꝙ ſubaudit, ſubaudiri nõ poteſt. Nã ſcripturæ hæc ſunt verba, fueruntq; anni vitæ Amrã 137. quę verba perſpicuè ſignificant, Amrã ſolũ vixiſſe 137. annis. Quemadmodũ eodẽ dicitur capite, anni autẽ vitæ Leui fuerunt 137. id eſt, vixit Leui 137. annis tantũmodo. Eodẽ loco aſſerit Genebrardus Iechoniam illum, qui dicitur genitus à Ioſia in genealogia Matthæi, non fuiſſe Ioſiæ filium, ſed nepotem, nos verò iam ſuprà

G cum Hieron. oſtendimus filium fuiſſe, alterum verò tertiæ teſſaradecadis nepotem.

Quid igitur dicemus? vtrinque ſcripturæ verba pugnant. Dicendum reor, Iſraelitas in Agypto 400. annorum ſpatio nõ fuiſſe cõmemoratos, ſed 210. vel 215. annos, eius regionis fuiſſe incolas. Annis 400. nõ eſſe cõmemoratos ſentit Chry. homil. 36. in Geneſim: Nec dimidiũ, inquit, quadringentorũ annorum in Aegypto fuerunt Hebræi, & Oecumenius ad Galat. 3. anni, ait, in Aegypto

Hebræi in Aegypto habitarũt annis. 210. vel 215.

D. Chryſ.

H tranſacti ſunt 144. Annos 210. in Aegypto egiſſe arbitratur Lyranus Geneſ. 15. & Hebræi eodem teſte, Caietanus, Naclãtus in Medulla ſcripturæ, & Mõtãus in li. de ſeculis. Annos 215. Aegypto manſiſſe, ſcribit Ioſephus lib. 2. antiquit. capit. 3. Idem putat Epiſcopus Abulenſis.

Vrgent ſcripturæ allata loca, & in contrarium pellunt opinionem, ſed cõmode illa explicabimus. Primo loco Geneſeos 15. numerantur anni non ab ingreſſu in Aegyptũ, ſed ab ortu Iſaac, vt communis fert opinio, Albini in quę-

Gen. 15. Albinus. D. Thom. Abulenſis. Hebræi.

quæſtionibus in Geneſim, D. Thom. ad Galat. 3. Abulenſis, & aliorum, etiam Hebræorum in ſua Chronologia: Omnes, inquiunt, anni ab Iſaac nato, & verſato cũ ſuo ſemine in terra aliena, vſque ad Moyſis liberationem, 400. annos cõplent, &c. Et D. Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Exodũ, quæſtione 47. Quia, inquit, ſcriptũ eſt Geneſis vigeſimo primo: In Iſaac vocabitur tibi ſemen, ex anno natiuitatis Iſaac, vſq; ad annũ egreſſionis ex Ægypto, cõputantur anni quadringenti quinque, &c. Senſus verò eſt, ſcito Abraham, ſemen tuum (quod in Iſaac ſumet initium) 400. annis peregrinaturum in terra nõ ſua, hoc eſt, partim in terra Chanaan, quam nondum poſſidebit, partim in terra Ægypti, & affligẽt eos intra hos 400. annos præſertim in terra Ægypti, & ſubijcient ſeruituti. Illud, 400. annis non eſt coniungendum cum verbo, affligent, aut, ſubijcient ſeruituti, ſed cum vocibus his, peregrinum erit. Nõ enim 400. annis afflicti fuere, aut ſubiecti ſeruituti in Ægypto. ſic coniungit Auguſtinus loco notato: Referendi, inquit, ſunt 400. anni, ad id, quod dictum eſt: Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua &c. Numerantur autem 400. anni ab ortu Iſaac, vſque ad egreſſum ex Ægypto, hunc in modum: Iſaaco 60. annos nato, natus eſt Iacob Gen. 25. Iacob annorũ 130. deſcẽdit in Ægyptum. Gen. 47. Vnde conſtat, ab ortu Iſaac, vſque ad profectionem Iacob in Ægyptum fluxiſſe annos 190. in Ægypto habitarunt Iſraelitæ, vt diximus 210. annis; Summa ergo ab ortu Iſaac, vſque ad egreſſum, 400. annorum eſt. Explicatus eſt locus primus.

D. Auguſt.

Ab ortu Iſaac vſque ad egreſſũ Iſraelitarũ ex Aegypto numerantur annis 400.

D Auguſt.

Gen. 25.
Gen. 47.

Secundus explanatores habet grauiſſimos interpretes Septuaginta, locus huiuſmodi eſt Exod. 12. in noſtra verſione: Habitatio filiorũ Iſrael, qua manſerunt in Ægypto fuit, 430. annorũ, &c. Septuaginta interpretes, ita explanant: Habitatio filiorum Iſrael, quã habitauerũt in terra Ægypti, & in terra Chanaan, anni quadringẽti triginta ſic illi vertũt. Docent apertè hos 430. annos tranſactos eſſe, nõ in ſola Ægypto, ſed ẽt in terra Chanaan. Vnde Au-

Exod. 12.

E guſtinus in quæſtionibus ſuper Exodũ, quæſt. 47. Manifeſtũ, inquit, eſt, cõputandum eſſe tempus etiam Abrahæ Iſaac, & Iacob, ex quo peregrinari cœpit Abrahã de terra Chanaan, &c. Numerandi igitur ſunt hi anni ab exitu Abrahami ex Vr Chaldæorum, ex quo tempore cœpit peregrinari, ab hoc. n. exitu Abrahami vſque ad exitũ Iſraelitarum ex Ægypto, anni ſupputantur 430. hoc pacto: Abraham profectus ex Vr oppido Chaldææ, in Charan habitauit annis quinque, vt placet Card. Caietano Exod. 12. F Deinde cũ natus eſſet annos 75. ex Charan oppido Meſopotamiæ (quod à latinis dicitur Charæ) Craſſi, & Romani exercitus clade nobili, in regionẽ Chananæorũ diſceſſit. quæ eſt terra promiſſionis Gen. 11. Cẽtũ annos agebat cũ illi natus eſt Iſaac, Gen. 21. ergo à profectione ex Vr vſq; ad ortum Iſaac interfluxerunt anni 30. etenim quando ex Vr profectus eſt, annorũ erat 70. poſt triginta vero annos, cũ eſſet annorũ centũ in lucẽ editus eſt Iſaac. G Ab ortu autem Iſaac, vſque ad exitum ex Ægypto, iam ſupra numerauimus annos 400. habes ergo ab exitu Abrahami ex Vr Chaldæorum vſq; ad exitũ Hebræorum ex Ægypto 430. annos. De hoc exitu loquitur D. Steph. Act. 7. Deus, inquit, gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cum eſſet in Meſopotamia, priuſquã moraretur in Charã, id eſt, Charris, & dixi ad illũ. Exi de terra tua, & de cognitione tua, &c.

Ab exitu Abrahami de Vr Chaldeorũ, vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto ſupputãtur anni 430.

Act. 7.

Ioſephus 2. lib. Antiquit. c. 13. affirmat, Hebræos anno quadringenteſimo H trigeſimo, poſtquã Abraham in terrã Chanaan venit, Aegyptum reliquiſſe, quem ſi ſequamur, hos 430. annos ab eo tempore numerabimus, quo Abrahamus venit in terram promiſſionis, quæ terra Chanaã dicitur, quo fere modo numerat Euſebius in Chronico, & Auguſtin. 16. de Ciuit. Dei c. 16. Supputant enim ab anno 75. ætatis Abrahæ, quo è Charris egreſſus eſt, à quo egreſſu Gen. 12. dicitur ſeptuaginta quinque annorũ erat Abraham cum egrederetur de Haran, &c. huic ſummæ quinq; anni deſunt. Nam Abraham 75. annorũ erat, cũ ingreſſus eſt terram promiſſionis,

Ioſephus.

Ioſephus numerus, Euſebij, & Auguſtini.

Digitized by Google

ſionis, centenario natus eſt Iſaac poſt-quã 25. annos in ea egerat, ab ortu autem Iſaac vſque ad egreſſum ex Ægypto Iſraelitarum, numerati ſunt anni 400. ſunt ergo omnes 425. Qui ergo hãc ſententiam ſequetur, dicet Iſraelitas in Ægypto ſpatio 215. annorũ habitaſſe, quæ eſt Ioſephi opinio capite indicato. Ex ea ſequit ab ortu Iſaac vſq; ad Iſraelitarum libertatem numerari annos 405. vt numerat Auguſt. q. 47. in Exodum: Ex anno, inquit, natiuitatis Iſaac, vſq; ad annũ egreſſionis ex Ægypto, computantur anni quadringenti quinque &c. Scriptura ſolos 400. numerauit, quia minoris numeri quinarij rationẽ non habuit. Auguſtinus: Non mirum (ait) eſt ſi quadringentos & quinq; annos, ſumma ſolida quadringẽtos voluit appellare ſcriptura, quæ ſolet tempora ita nuncupare, vt quod de ſumma perfectioris numeri paululũ excreſcit, aut infra eſt, non computetur, &c.

D. Auguſt.

Hinc intelliges verba illa Pauli Act. 13. Deus, inquit, plebis Iſrael, elegit patres noſtros & plebem exaltauit, cũ eſſent incolæ in terra Ægypti, & in brachio excelſo eduxit eos ex ea, & p 40. annorum tẽpus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto, & deſtruens gentes ſeptem in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram eorũ quaſi poſt 450. annos, &c. Quadringenti anni ſunt ij, de quib. loquimur. addidit Paulus, 40. in ſolitudine, & in itinere in terram promiſſionis tranſactos, decem alios in debellandis Chananæis conſumptos, ideoq; ait fuiſſe annos 450. Intelliges quoque locum alterum eiuſdem Pauli ad Galat. 3. Teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt 430. annos facta eſt lex, non irritũ facit, ad euacuãdam promiſſionem. Loquitur Paulus de annis, de quib. ſermo eſt, Exod. 12. Habitatio filiorum Iſrael, qua manſerunt in Ægypto fuit 430. annorum, &c. Poſt hos annos lex data eſt, tertio mẽſe ab egreſſu populi ex Ægypto, quæ pactum cum Abrahamo initum, & promiſſiones factas irritas non reddidit.

Act. 13 Explicatur locus pauli Act. 13. et alter ad Galat 3.

ad Gal. 3.

Exod. 12.

Inuenimus ergo quod quærebamus, quot annis in Ægypto Iſraelitæ manſerint. Mãſiſſe dicimus 210. vel 215. annis.

A An autem omnibus ijs ducentis annis ſeruierint, & à rege Ægypti vexati fuerint, alia quæſtio eſt, cui reſpondet Auguſt. q. 47. in Exodum, his verbis: Centum quadraginta quatuor, vel quinque annis, intelligitur ſeruiſſe in Ægypto populus Iſrael poſt mortẽ Ioſeph, &c. Epiſcopus Abulenſis Gen. 15. exiſtimat centũ tantummodo annis ſeruiſſe Hebræos ea in regione, quod eſt veroſimile. Etenim Hebræi toto illo tempore, quo ſuperſtes fuit Ioſeph, libertate potiti ſunt. Vixit autẽ Ioſeph poſt ingreſ-

An ſeruierint Iſraelitæ in Ægypto ducentis annis. D. Auguſt. Abulenſis.

B ſum illorũ in Ægyptum annos 70. Poſt obitũ quoq; Ioſeph, aliquot annis eandem libertatem conſeruaſſe videntur, quouſq; regni clauum Rex ille nouus accepit, qui neſciebat Ioſeph, Exodi. 1.

Exod. 1.

Hebræi in Chronologia 87. annis Ægyptiacã ſeruitutẽ definiunt, his verbis: Seruitus Aegyptiaca nec plus, nec minus 87. annis durauit, quãtus fuit annorum Mariæ ſororis Moyſis numerus, vnde Maria appellata eſt ab amarore, quem tota ipſius ætate ſenſerunt. Hæc

Iudices Iſraelitarũ

C illi exiſtimant, ſeruitutem eo tempore cœpiſſe, quo nata Maria eſt ſoror Moyſis, atq; ideo Mariã ab amarore ſeruitutis vocatam, quæ in eius ortu cœpit. Lõgè aliter noſtræ Mariæ ſanctiſſimæ Dei paræ ſe habuit ortus, de quo Eccleſia canit: Natiuitas tua Dei genitrix gaudium annuntiauit vniuerſo mũdo, &c. Maria ſoror Moyſis ſeptem ante Moyſem annis edita in lucem eſt, cœpit ergo ex ſententia Hebræorum ſeruitus 7. annis antequam Moyſes naſceretur, finem vero accepit anno Moyſis 80. nã

D octoginta annorum erat Moyſes cum populum ex Aegypto eduxit, Exod. 7. Erat autem Moyſes 80. annorum, & Aaron 83. quando locuti ſunt ad Pharaonem, &c.

In Aegypto 213. annis, in ſolitudine 40. tranſactis, tandem in terrã promiſſam Hebræi peruenerunt. In ſolitudine Rempubl. Moyſes per 40. illos anuos adminiſtrauit, legibusque à Deo in monte Sinai acceptis ſeplit, atque muniuit Moyſi Ioſue ſucceſſit, qui hoſtibus ſubiugatis, terram populo diuiſit. Poſt Ioſue iudices quindecim Iſraelitis præfuerunt. Primus Othoniel ex tribu Iuda,

populum è poteſtate Cuſan Raſathaim Regis Meſopotamiæ liberauit. Secundus Aod ambidexter ex tribu Beniamin, Moabitarum Regis Eglonis iugũ excuſſit. Tertius Sangar aduerſus Philiſthæos pugnans, ſexcentos viros vomere interfecit. Quartus Barac ex tribu Nephtali, cũ Debora prophetide, Siſaram ducem regis Chananæorum Iabin, ſuperauit. Quintus Gedeon ex tribu Manaſſæ, de Madianitis victoriam reportauit. Sextus Abimelech Gedeonis filius, regis nomen eſt aſſecutus. Septimus Thola ex tribu Iſſachar. Octauus Iair ex tribu Manaſſę. Nõus Iephte ex eadem tribu Ammonitas vicit, filiãque immolauit. Decimus Abeſan, ex tribu Iuda, & oppido Bethlehem. Vndecimus Ahialon ex tribu Zabulon. Duodecimus Abdon ex tribu Ephraim. Decimus tertius Sanſon ex tribu Dan. Decimus quartus Heli ex tribu Leui princeps ſacerdotũ, & iudex. Decimus quintus Samuel ex tribu eadem Leui.

Hic fuit primus Iſraeliticæ Reipub. ſtatus in Palæſtina ſub iudicibus, id eſt, gubernatoribus, quos non hæreditaria ſucceſſio, ſed electio Reipubl. præficiebat. Erat ſtatus hic Ariſtocratia, ſi Genebrardo credimus li. 1. Chronologię. At Ioſephus lib. 11. antiquita. c. 4. monarchiã potius appellat, ſic enim ſcribit. Ante reges æquè monarchæ res ad miniſtrauerunt, appellati iudices. idem ſentit Abulenſis, in Prologo libr. 1. Reg. quæſt. 1. Hæc tamen iudicum poteſtas multũ à regia diſtabat, nec enim hereditate ad poſteros trãſmittebatur, nec tributa Iſraelitis imponebat, nec neceſſaria, ſed voluntaria erat, mortuo enim iudice vno, ſi vellẽt, Iſraelitæ poterãt alterum non eligere. Præterea iudices non erant Domini, vt reges, vnde illud Gedeonis, Iudicum 8. Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus. Poteſtas ergo regia penes Deũ erat, qui illius populi rex eſſe volebat, vt indicat Samuel 1. Reg. 12. Dixiſtis, inquit, mihi, nequaquam, ſed rex imperabit nobis cum Dominus Deus noſter regnaret in vobis, &c. Regnabat ergo Deus tempore iudicum. Item 1. Reg. 8. ait Dominus Samueli: Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos, cum ſcilicet regem petierunt.

Genebrar. *Ioſephus.* *Iudicũqualis poteſtas.* *Iud 8.* *1. reg. 12.* *1 reg. 8.*

Hunc iudicum ſtatum plus quã quingentis annis duraſſe ait Ioſephus lib. 11. c. 4. ſed fallitur, ex ſcriptura ſacra pauciores colliguntur. Etenim, vt eſt in lib. 3. Regum ca. 6. ab egreſſu Iſraelitarum ex Ægypto, vſque ad annum quartum Salomonis, quo templum cępit exædificari, anni numerantur 480. Ita enim eo loco ſcriptum eſt: Factum eſt ergo, quadringenteſimo & octogeſimo anno, egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti, in anno quarto (menſe Zio, ipſe eſt menſis ſecundus) regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cępit domum Domino, &c. Si ſubtrahas 40. annos regni Dauidis, qui hoc numero includuntur, 20. quoque annos Saulis, reſtant anni 420. ex quibus ſubtrahendi etiam ſunt 4. illi quibus Salomon iã regnauerat. Sunt igitur anni 416. ab exitu ex Ægypto, vſque ad Saulis primi regis principatum, quibus Moyſes, Ioſue, & iudices quindecim, remp. gubernarunt.

Ioſephus. *3 reg 6.*

Hoc tempore vixerũt Chriſti progenitores à Matthæo numerati in prima teſſaradecade, Naaſſon, Salmon, Booz, Obed, & Ieſſe Dauidis pater. Genebrardus li. 1. Chronologiæ hos omnes principes fuiſſe putat tribus Iudæ. Ioſue, & Othonielis tempori Salmonem aſſignat principem Iuda, tempori Aod iudicis eundẽ Salmonem, & Booz. ſub Barac, & Debora collocat Booz primũ & alterum Booz ſecundum principes Iuda. Sub Gedeone, & Abimelecho Booz ſecundũ: Sub Thola iudice Booz ſecundum, & Booz tertium: Sub Iair, & Iephte, & Abeſan iudicibus, Booz item tertium principem Iuda: ſequitur enim Lyranum, qui, vt ſuprà diximus tres putat fuiſſe Boozos, patrem, filiũ, ac nepotem. Temporibus Ahialon, Abdon, Sanſon, iudicum, aſcribit principẽ Iuda Obed, auum Dauidis; ætati Heli, tribuit eundem Obed, & Ieſſe patrem Dauidis, ætati Samuelis, Ieſſe. Certum eſt Naaſſon principem fuiſſe filiorum Iuda, ita enim appellatur 1. Paralipo. 2. Primogenitus ergo filius Naaſſonis fuit

Chriſti progenitores principes Iuda tempore iudicum. *1. Para. 2.*

fuit etiam princeps Iuda. an autem Salmon, Booz, Obed, & Iſai, fuerint primogeniti, & principes, ex Scriptura non conſtat. non tamen caret veriſimilitudine Genebrardi opinio.

Iud. 2. *Tempore iudicium idola coluerũt Hebræi.*

Hoc etiam Iudicum tempore in idololatriã prolapſi ſunt Iſraelitæ, vt narratur lib. Iudic. c. 2. his verbis: Seruierunt filij Iſrael Domino cunctis dieb. Ioſue & ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael mortuus eſt autem Ioſue, omniſq; illa generatio congregata eſt ad patres ſuos, & ſurrexerunt alij, qui nõ nouerant Dominum, & opera, quæ fecerat cum Iſrael. Feceruntq; filij Iſrael malũ in cõſpectu Domini, & ſeruierũt Baalim, ac dimiſerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti, & ſecuti ſunt deos alienos, &c. Neque verò ſemel, ſed ſæpius deos coluere alienos, quamobrem iratus Deus hoſtib. illos tradebat, miſericordia deinde motus iudicem aliquem, qui hoſtes vinceret, excitabat. At iudice vita functo ad vomitum redibant. Teſtatur hæc liber Iudicum c. 2. his verbis: Cum Dominus iudices ſuſcitaret, in dieb. eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium. Poſt quam autẽ mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multò faciebat peiora, quam fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos, &c.

Iud. 2.

Itaque cum ſeruirẽt Baalim, & Aſtaroth, vt c. 3. refertur, in manus Cuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ traditi ſunt, hoc ſtimulo puncti ad Deum confugerunt. Deus iudicem Othonielem excitauit, qui rege victo libertatem populo reſtituit. Poſt Othonielis mortem, ad idololatriã reuerſi ſunt, Deus quoque ad ſupplicium reuerſus, iugo Eglonis Moabitarum regis impios ſubiecit. auxilium poſtularunt, iudicem Aod excitauit, qui occiſo Eglone graue iugum fregit. Mortuo Aod, vt ſcribitur Iud. 4. idem ſcelus repetiuit quoq; ſuppliciũ Dominus Iabini regis Chanaan ſeruitute eos oppreſſit. Ad preces conuerſis opem tulit, opera Barac,

Iud 3. *Iud. 4.*

A Deboræque prophetidis, & Iahelis, Siſaram regis eiuſdem ducem, eiuſque exercitum profligauit. Poſt Barac in idem idololatriæ barathrum reciderunt. Madianitarum virga puniti, Deum vt liberatorem mitteret, exorarunt, Gedeonem miſit, qui Madianitarum copias admirabiliter fudit Iudic. 6.

Iud 6.

Migrauit è vita Gedeon, migrarunt ad idolorum cultum Iſraelitæ Iudic. 8. percuſſeruntq; cum Baal fœdus, vt eſſet eis in Deum. Deus bone, quis euripus, hoc populo reperiri poteſt B inconſtantior? Neq; hæc ſatis: Iud. 10. hęc adduntur: Fili Iſrael peccatis veterib. iũgentes noua, fecerũt malũ in cõſpectu Domini, & ſeruierunt idolis, Baalim, & Aſtaroth, & dijs Syriæ, ac Sidonis, & Moab, filiorum Amon, & Philiſthijm, dimiſeruntq; Dominum, & non coluerunt eum, &c. Vide hominum inſaniã, Deum ſuum verum, à quo mille acceperant beneficia, deſeruerunt, & vicinarum gẽtium, Syrorum, Sidoniorum, Moabitarum, Ammonitarum, & Phili- C ſthinorum fictos deos venerati ſunt, eaq; deorum inanium colluuione rẽp. conſpurcarunt. Obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ eius deſolamini vehementer, dicit Dominus, Ieremię 2. Duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontẽ aquæ viuæ, & fecerũt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, id eſt, idola, &c. Quemadmodum n. ciſterna diſſipata aquam homini præbere non poteſt, ita idola auxilium, bonumuè aliquod ſuis cultoribus prębere nequeunt. Eodem quoq; loco Deus D populi in ſe colendo mutationem, & inconſtantiam illis verbis arguit: Tranſite ad inſulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & conſiderate vehemẽter, & videte, ſi factum eſt huiuſcemodi, ſi mutauit gens deos ſuos, & certè ipſi non ſunt dij, populus vero meus mutauit gloriam ſuam in idolum, &c.

Iud. 8. *Iud 10. Iſraelitæ ſæpe in idololatriã reciderũt, tẽpore iudicium.* *Ierem. 2.*

Sic Iſraelitæ in ſimulachrorum cultum veluti effrenati equi ruebant, adhibita tamen virga, in viam reuocati ſunt. Iud. 10. Dominus iratus tradidit illos in manus Philiſthijm, & filiorum Ammon, afflictiq; ſunt, & vehementer

Iud. 20.

oppreſſi, per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, quæ eſt in Galaad. &c. Oppreſſi inania abiecerunt idola, diuinamque implorarunt opem, qua impetrata duce Iephte Ammonitas ſuperarunt. Hic forte putabis idololatriæ finem factũ; minimè. Poſt mortē Iephte vela verterunt, Iud. 13. Rurſusque filij Iſrael fecerunt malum, in cōſpectu Domini, qui tradidit eos in manus Philiſthinorum 40. annis. *Iud. 13.*

Hoc verò tēpore, inſignis aduerſus Philiſthæos Samſonis fortitudo emicuit. Poſt Samſonem creatus eſt Heli Iudex, ſub cuius principatu victi à Philiſthęis ſunt Iſraelitę, & arca capta. vt verò arcam in hoſtium deueniſſe poteſtatem cognouit, inſperato perculſus nũtio, è cathedra prolapſus exhalauit animam. Reducta arca eſt, & in oppido Cariathiarim collocata, 20. ibi annos mãſit, ſic enim ſcriptum eſt 1. Reg. 7. Et factum eſt ex qua die manſit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies, erat quippe iã annus vigeſimus, & requieuit omnis domus Iſrael poſt Dominum, &c. Ex quibus verbis colligitur ſub principatu Samuelis populum Deum verum, non idola coluiſſe. Nam poſt mortem Heli, iudex fuit Samuel, eratq; iudex quo tempore arca Iſraelitis à Philiſthæis eſt reſtituta, & in Cariathiarim collocata. illis igitur 20. annis populum iudicauit, requieuitque omnis domus Iſrael poſt Dominum, vt loquitur Scriptura. vera enim quies in Domino eſt: conſonat illud Chriſti, Venite ad me, &c. Et inuenietis requiem animabus veſtris. Sub toto igitur principatu Samuelis, Saulis, Dauidis, & Salomonis, Hebræi ſimulachra minimè coluerunt. Poſt Salomonem ad idola rurſus defecerunt. Initio principatus, Samuel populum, vt idola abijceret eſt hortatus. monitis ille paruiſſe dicitur 1. Reg. 7. Abſtulerunt filij Iſrael Baalim, & Aſtaroth, & ſeruierunt Domino ſoli. &c. Cōuocauit deinde illos in Maſphat, quo loco pœnitentiam egerunt, hiſque armis muniti Philiſthæos admirabili Dei auxilio adiuti profligarunt. Toto autem Samuelis viri optimi principatu, Philiſthæorum arma à Deo contrita ſunt 1. Reg. 6. Humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt vltra vt venirent in terram Iſrael, facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos cunctis diebus Samuelis, &c. Eſt equidem probus princeps gentis ſuę clypeus fortiſſimus.

1. Reg. 7. *1. Reg. 7.* *1. Reg. 6.*

Ex his breuiter agnoſces, quæ fuerit his iudicum temporibus Iſraelitarum pietas, quę fides erga Deum, quis Reip. ſtatus, quæ bella, qui iudices: qui verò fuerint pontifices, paucis accipe.

Primus huius gentis pōtifex à Deo creatus, Aaron fuit Moyſis frater, habuit hic filios 4. Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. Nadab, & Abiu, igne diuini tus correpti, & incēſi obiere, Leuit. 10. Propterea quòd ignem alienum coram Deo obtuliſſent. Dicitur aũt ignis alienus ignis prophanus, & minimè ſacer, ex altari holocauſtorũ ſumendus erat ſacer ignis, illi prophanum thuribulis cum ſuffimēto impoſuerunt, vt Deo offerrēt. hæc cauſa mortis inopinatæ. ijs duob. filijs igne abſumptis ſuperſtites fuere duo alij, Eleazar, & Ithamar. Eleazar in patris Aaronis demortui locum ſuffectus, ſecũdus Pōtifex fuit, terrãq; repromiſſionis cum Ioſue ingreſſus, Iſraelitis ſorte diuiſit poſſeſſiones, Ioſue 19. Tertius Pontifex fuit Phinees Eleazari filius, ille qui zelo pmotus Numero 25. virũ Iſraelitam, fœminamque Madianitidē in lupanari pugione tranſfodit. Pſa. 105. Stetit Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio, & reputatum eſt ei in iuſtitiam, &c. Quartus Abiſue filius Phinees, quintus Bocci filius Abiſue, ſextus Ozi filius Bocci. hi omnes numerantur 1. lib. Paralip. cap. 6. & à Ioſepho lib. 3. antiquit. cap. vlt. Ozi verò Pontificis ſexti ſucceſſor fuit Heli Iſraelis ille iudex, vt idem Autor eodē loco memorat. Abulenſis lib. 1. Regum cap. 2. quæſt. 30. duos præterea Pontifices numerat ante Heli, videlicet Zaraiam, & Meraioth ex 1. lib. Paralip. c. 6. Ad Ozi vſque Pontificem, Pontifices omnes ex familia fuere Eleazari, deinde in familiam Ithamari tranſlatus eſt pontificatus. Heli enim, vt Ioſephus ait, primus ex Ithamari familia ſummũ ſacer-

Leuit. 10. Pontifices Hebræorũ, tempore iudicum. *Num. 25. pſal. 105.* *1 paral. 6. Ioſephus.* *Abulenſis.*

Digitized by Google

ſacerdotium obtinuit, quod eius generi manſit vſque ad Salomonis tempora, quando ad familiam antiquam Eleazari redijt, qua de re infra dicemus capite 22. A

CAP. XXI.

De Secundo Statu populi Hebræi.

IVdicum poſtremus Samuel fuit, co iam ætate prouecto, Hebræi regem poſtularunt, qui toti genti cum imperio præeſſet. Datus eſt rex Saul, mutatuſque Reip. ſtatus à iudicibus ad reges. B Primus rex Saul fuit, regnaſſe dicitur Act. 13. annis 40. Poſt hæc (ait Paulus) dedit iudices, vſq; ad Samuelē Prophetam, & exinde poſtulauerūt regem, & dedit illis Saulem filium Cis, virum de tribu Beniamin annis 40. &c. Ioſephus extremis verbis lib. 6. Antiquit. in exēplari Græco, quod vidi, apertè ſcribit, Saulem viuente Samuele 18. annis regnaſſe, poſt obitum eius annis 22. qui efficiūt 40. In verſione Sigiſmūdi huic ſummæ detrahuntur 2. anni, in verſione verò Ruffini dicitur regnaſſe Samuele ſuperſtite 18. eo vita functo annis duobus. C Verba Pauli Beda, & cōmunis opinio, non de ſolo intelligit Saulis regno, ſed de principatu etiam Samuelis. Itaq; aiunt illos 40. annos tam ad Samuelem, quam ad Saulem pertinere. Samuel, vt conſtat ex 1. Regum. 7. amplius 20. annos iudex fuit, Saul igitur alios ferè 20. regni gubernacula tractauit.

Act. 13. *Reges Hebræorū ex tribu Iuda 21.* *Ioſeph.*

Poſt Saulem rex ſecundus fuit Dauid, annis 40. tertius Salomō, annis 40. quartus Roboam, annis 17. quintus D Abia, annis 3. ſextus Aſa, annis 42. ſeptimus Ioſaphat, annis 25. octauus Ioram annis 8. nonus Ochozias, anno vno, decima Athalia regina mater Ochoziæ, annis 7. vndecimus Ioas, annis 40. duodecimus Amaſias, annis 29. decimus tertius Ozias, annis 52. decimus quartus Ioatham, annis 16. decimus quintus Achaz, annis 16. decimus ſextus Ezechias, annis 29. decimus ſeptimus Manaſſes, annis 55. decimus octauus Amō, annis 2. decimus nonus Ioſias, annis 31. vigeſimus Ioachaz, menſibus tribus. Vigeſimus primus Ioachimus annis 11. vigeſimus ſecundus Iechonias menſibus tribus. vigeſimus tertius & vltimus Sedecias annis 11. ſequitur Babylonica captiuitas.

Si ad calculum reducantur hi regum anni ſummam efficiēt 494. tot ergo annis reges viginti duo, Hebræorum ante Babylonicum exilium regnū tenuerūt, ſi Athaliam addas ſunt 23. Omnes autem ij ex tribu Iuda & familia Dauidica orti ſunt, vno eoque primo rege Saule excepto, qui ex tribu Beniamin originem duxit, excepta quoq; Athalia, quæ Achabi regis Iſrael filia fuit. Ex his annis, ſi ſubtrahas annos 20. quos Saulis imperio cū Epiſcopo Abulēſi lib. 1. Reg. c. 31. q. 20. tribu mus, & 40. annos Dauidis, vndecimq; Salomonis (quarto enim Salomonis anno templum extrui cœpit, ſeptemq; annorum ſpatio eſt extructum) ſcies quot annis tēplum illud Salomonicum, poſtquam exædificatio perfecta eſt, ſteterit, annis nimirum 423. vſq; ad incendium Nabuchodonoſoris, ſiue Nabuzarddan. Ioſephus plures annos numerat lib. 10. antiquitat. Incenſum, inquit, eſt templum annis, ex quo extructum fuerat elapſis 470. menſibus ſex. *Ioſephus.*

Præter numeratos fuere alij quoq; 19. reges, qui regno decem tribuum præfuere. Saul quidem, Dauid, & Salomon reges tres, cunctis Iſraelis tribub. imperarūt, at quia Salomō idolis exhibuit venerationem, poſt eius mortem diuiſum regnū eſt. duæ tribus, Iuda, & Beniamin, quibus adde Leuiticam, filium Salomonis Roboamum ſecutæ ſunt, decem reliquę Ieroboamum rēgē conſtituerunt. Ex uno itaq; regno duo effecta ſunt, alterum appellatur regnū Iudæ, cuius metropolis Ieruſalem, alterum dicitur regnum Iſrael, regnum Ephraim, regnum decem tribuum, & Samarię, fuit enim eius caput Samaria. Fuit hæc regni ſciſſio à Propheta Ahia ſciſſione noui pallij adumbrata. 3. Reg. 11. Apprehēdens Ahias pallium ſuum nouū, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Ieroboam. Tolle tibi decem ſciſſuras, hęc. n. dicit Dominus

19. Reges decem tribuum. *3. Reg. 11.*

Diuiſum eſt regnum Hebræorū, in duo regna.

n inus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam r gnum de manu Salomonis,& dabo tibi decem tribus.Porrò vna trib. remanebit ei propter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael.eo quod reliquerit me, & adorauerit Aſtarthê Deâ Sidoniorum,& Chamos Deum Moab, & Moloch Deum filiorum Ammon, & non ambulauit in vijs meis,&c.Decem illæ pallij partes decē indicabant tribus, quib. imperauit Ieroboamus, Salomoni,id eſt, eius filijs dicitur relicta vna præcipua trib. Iudæ,cum illa tamen coniuncta erat tribus Beniamin.

Diuiſum autem eſt regnum poſt obitum Salomonis,hac occaſione.Acceſſere ad Roboamum Salomonis filium,regniq́ue hæredem Iſraelitæ, vtq́ue remitteret aliquid è tributis, leuiusq́ue redderet impoſitum iugum poſtularūt. ille iuuenum ſecutus conſilium, humili poſtulationi,ſuperbum dedit reſponſum,quo exulcerati,& à progenie Dauid alienati,Ieroboamo imperium detulerunt. Nam, vt dicitur Prouer. 15. *Prouer. 15.* Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem. tantum autem furorem durus ille Roboami ſermo excitauit,vt Aduramum, qui regijs tributis præerat,vita priuarit.cum enim, vt Ioſephus ait, *Ioſephus.* ad placandos concitati vulgi animos miſſus eſſet, ne auditum quidem,lapidib. Iſraelitæ obruerunt.

Regni diuiſionē ſecuta eſt religionis diuiſio.

Regni diuiſionem ſecuta quoq; eſt religionis diuiſio,cuius cauſa fuit, amittendi regni, & vitæ,metus. Cum enim in eā veniſſet cogitationem Rex Iſraelitarū Ieroboamus, quòd ſi populo faceret poteſtatem Hieroſolymam adeūdi, victimasq; in templo immolandi, facilè ſentētia mutata,ſeq; interfecto, ad Roboamum Salomonis filiū deficere poſſet,duos aureos vitulos fabricauit,adorandosq́ue, alterum in oppido Dan,alterum in Bethel,propoſuit. *Vitulos adorarunt Iſraelitæ.* Morē geſſit regi populus,propoſitosq; vitulos,tēplo Hieroſolymitano relicto, coluit.Vnde illud Oſeę 10. *Oſea 10.* Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ.Vide quos regno ſuo cōſeruatores ac tutores,inſanus rex adhibuerit,vitulos aureos,qui cornib. Iſraelitas è pa-

E tria expulerunt, regnumq; euerterūt, iuxta illud Oſeæ 8. *Oſea 8.* Proiecit Iſrael bonū, inimicus perſequetur eū,argentū ſuum,& aurum ſuum fecerunt ſibi idola,vt interirent,&c.Imago eſt Ieroboamus hæreticorū noſtri temporis. *Hæretici Ieroboamo ſimiles.* Quēadmodum enim Ieroboamus,ne regnū amitteret populum ab Ieroſolymis, à vero Pontifice, veriſq́ue Sacerdotibus auertit: Sic hæretici ne deceptæ plebis iacturam faciant,ab vrbe Romana, in qua ſedes eſt Petri, à verò Pontifice ſummo,à veris Sacerdotibus,eorumq; F doctrina,imperitos homines abducūt. Sicut enim non poſſe eum eſſe hæreticum, qui Romanæ Eccleſiæ, Romanique Pontificis,qui Eccleſię caput eſt, fidem ſequatur.

Hunc in modum ingreſſi ſunt vituli in populum decem tribuum, vt illum triturarēt, peſſundarentq;. Deus verò pro infinita miſericordia, qua illius abūdāt viſcera,magno idololatras prodigio terruit, vt ſi ſaperent, vitulos prius ipſi pellerent, q̄ ab ipſis è regno pellerentur.Cū enim impius Ieroboa- G mus ſuper impiā ſtaret aram, thusq; iaceret:Propheta, quē Ioſephus Iadonē appellat,in hæc verba inclamauit: Altare,altare,hæc dicit Dominus; Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſup te ſacerdotes excelſorum,qui nunc in te thura ſuccēdunt,& oſſa hominum ſuper te incendet. *Idololatria Deus per Prophetam monet.* Hęc verba cū Rex audiſſet,extēdit in Prophetā manum,iubens hominem comprehēdi.hic tria extitere prodigia admiranda, manus regis extēſa ſubito exaruit,ſicq; diriguit,vt reducere illā H nō poſſet, ſacrilegum verò altare diruptum, impios effudit cineres, ijs adde manus,quæ diriguerat ſanitatem.Cum enim rex vatem rogaſſet, rogauit ille pro regis ſanitate Deū,aridæq; dextrę priſtinum vigorem ac ſuccum reddidit.Nonne ſatis hæc prodigia erant ad profligandam idololatriam? at non eſt profligata, adeò ſunt hominum obſtinata in ſcelere pectora.

Ioſephus. Ioſephus lib.8.antiquit.his miraculis Ieroboamū commotum eſſe ſcribit, ſed à Pſeodopropheta quodam,qui miraculorū veritati tenebras offudit; in

idolo-

Digitized by Google

idololatria confirmatam. Aiebat enim præ laſſitudine manũ obtorpuiſſe, dum altari infert victimas, ac deinde poſt quietem, priſtinum vigorem recepiſſe, altare quoque recentis ſtructuræ, quòd tot ac tantarum victimarum molem non ferret, diſruptum concidiſſe, poſtremò vatem à Leone occiſum dixit, ideoq; nihil in eius vita, aut verbis diuinum fuiſſe probari. Quam benè hæreticorũ in hoc Pſeudopropheta eſt delineatum ingenium, miracula clariſſima hic futilibus quibuſdam, ac inanibus argumẽtis obſcurauit, ſic hæretici ſcripturas, fidemque apertiſſimam ſophiſticis quibuſdam, & nullius põderis rationibus, offuſcare conantur. Regis Ieroboami conſcientiam, vitulorum vanitati reddentem teſtimonium, impius ille homo pacauit, ſimilem in modum principum ſuorum, circa vanitatẽ hæreſum vacillantes mentes, hæretici vanis rationibus tranquillant.

Hæretici.

Nec regem ſolum falſus vates, ſed etiam verum vatem decepit. Etenim præceperat vero Prophetæ Deus, ne in loco illo, aut cibum ſumeret, aut aquã biberet, quod mandatum, à rege ad capiendum cibum, & munera inuitatus, obſeruauit egregiè, ſic enim reſpondit 3. Reg. 13. Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, nõ veniam tecum, nec comedam panem, nec bibam aquam in loco iſto, ſic enim mandatum eſt mihi in ſermone Domini præcipientis: Non comedes panem, nec bibes aquam, nec reuerteris per viam, qua veniſti, &c. Eũdem in modum vate à quoq; falſo inuitatus reſpondit, at impius vates, Angelus, inquit, locutus eſt mihi in ſermone Domini dicens, reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam, quibus verbis deceptus Iadon, habuit fidem, præceptumq; Dei nimium credulus fregit. Quamobrem à Leone occiſus, incautæ inobedientiæ pœnas dedit.

Occiditur Propheta à Leone.

Indicat locus hic non eſſe omni ſpiritui credendũ, ſed probãdos diligenter ſpiritus, an ex Deo ſint quoniã multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundũ vt docet Ioan. 1. Epiſt. c. 4. Indicat etiã, quantum ſit obedientiæ pondus: Si dederis, inquit, mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, nec bibam aquam, in loco iſto, &c. Leuis res videtur, nec comedere, nec bibere in loco aliquo, at obedientia rei leui maximũ pondus dedit. indicat præterea, quantum ſit inobedientiæ ſuppliciũ, ſi ignorata inobediẽtia ſic punitur, quas pœnas ſoluet inobedientia cognita? o altitudo diuitiarum ſcientiæ, & ſapiẽtiæ Dei, in ſeruo ſuo probo viro, morte leuem punit culpam, Prophetam deceptorem, & Ieroboamum religionis contemptorem, viuere permittit. Videlicet, inobedientię culpam mors temporaria expurgauit. Impium Prophetã, & Ieroboam mors æterna deuorauit.

1. Ioan. 4. *Obedientia pondus*

Iudicia Dei.

Regnauit Ieroboamus 22. annis, per cuſſuſque à Deo animam exhalauit, vt dicitur 2. Paralip. 13. Antequam verò in barathrum deſcẽderet, ab illo eodẽ Propheta Ahia, à quo de regno prædictionem acceperat, de ſupplicio quoque deſertæ religionis accepit oraculum. Cum.n. cultu mutato, ne à cæcutiẽte vate agnoſceretur, vxorẽm ſuam ad eum miſiſſet, de ſalute ægroti filij quęſituram, cognita protinus eſt, viroque iuſſa renuntiare, ob læſæ maieſtatis diuinæ crimen ſubeundas pœnas. 3. Reg. 14: Vade, & dic Ieroboã, hæc dicit Dominus: Ecce ego inducã mala ſuper domum Ieroboã, & percutiã de Ieroboã mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſſimũ in Iſrael, & mundabo reliquias domus Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſq; ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboã ĩ ciuitate, comedẽt eos canes, qui autẽ mortui fuerint in agro, vorabũt eos aues cęli, &c. Vt pręductũ ab Ahia eſt ſuppliciũ, ita euenit.

2. Par. 13.

3. Reg. 14.

Etenim poſt Ieroboam, regni clauũ accepit Nadab eius filius, paternæ impietatis imitator, quia verò diuina iuſtitia ad delendam impiam domum feſtinauit, duobus tantum annis ſceptrũ tenuit. Baaſa igitur quidam per inſidias Nadab interfecit, regnumque inuaſit. Arrepto ſceptro tota Ieroboami ſtirpem excidit. 3. Reg. 15. Cũ regnaſſet Baaſa, percuſſit omnem domum Ieroboam, non dimiſit ne vnam quidem ani-

3. Reg. 15.

animam de ſemine eius, donec deleret eum, &c. Has Ieroboamus ſcelerum pœnas exoluit.

Dei iuſtitia ſceleratos reges punit.

Tertius Rex Baaſa 24.annos in principatu exegit, Ieroboamique veſtigia ſecutus idola coluit. Quamobrē miſſo Iehu Propheta, increpauit illum Deus, ſupplicumque prædixit, extirpaturum ſe totum illius genus, quemadmodum genus exterpauerat Ieroboami, quod non multos poſt annos factum eſt. Nā Baaſæ filius ſucceſſit Ela nomine, Rex quartus, quem, cum ſolummodò annis duobus imperaſſet, in ipſo regni aditu, dux equitum Zambri interemit, neque illum ſolū, ſed totam etiam illius ſtirpem extinxit. 3. Regum 16. Deleuit Zambri omnem domum Baaſa, iuxta verbum Domini, &c. Expende quæſo Dei iuſtitiam, quomodo impios eradicet funditus. *3.Reg.16.*

O volubilem regni rotā, in cacumine eius ſeptem tātum diebus Zambri ſtetit, quintus Rex, mox ab Amri præcipitatus, quam Elæ necem intulerat, ipſe perpeſſus eſt. Cū.n. audiſſet Iſraelitarum exercitus, qui vrbē Philiſthinorum Gebbethon tunc temporis obſidebat, Zambri vita priuaſſe regem Elam, regnumque inuaſiſſe, principi militiæ Amri regnum detulit. Is ſoluta obſidione Gebbethon, ad obſidendā vrbem regiā Therſam, in qua Rex erat Zambri, properauit. Infelix verò Zambri vrbem capiendam eſſe intelligens, in regiam domum ſe recepit, ſubiectoque igne ſimul cū ea cōflagrauit, exemploque oſtendit ſuo, quā ſint honores inſtabiles, ſiquidē ſeptē dierū Rex fuit.

Aedificator Samariæ Amri Rex. 3.Reg.16.

Combuſto Zambri Rex ſextus fuit Amri, de quo ſacræ literæ hoc ferunt teſtimonium, 3.Reg.16. Fecit Amri malū in cōſpectu Domini, & operatus eſt nequiter, ſuper omnes, qui fuerunt ante eum, &c. Per ſummam Dei miſericordiam duodecim regnauit annis. Hic eſt notiſſimæ ciuitatis Samariæ exædificator. Montem à quodā Somer emit, in eo ædificauit vrbē, vocauitque Samariā, hebraicè Someron, à Somer, à quo montē emerat nomine deducto, *3.Reg.16.* 3. Reg. 16. Antequam conderetur Samaria, regum ſedes fuit Therſa, poſtea A Samaria, decē tribuū fuit Metropolis, vnde reges Iſrael, reges dicuntur Samariæ, & Ezechiel. 23. quemadmodum regnum Iuda appellatur Ieruſalē, ſic regnū decē tribuū appellat Samaria. Deniq; tota illa prouincia Samaria dicta eſt. Amri, de quo loquimur, 3. Regum 16. Therſę dicitur regnaſſe 6. annis, reliquos ſex regnauit Samariæ. Vitam cum æterna morte impius commutauit reliquitq; ſimilem ſui fętū Achab.

Achab rex impius.

Achab ſeptimus Iſraelitarū rex 22. annis regnum adminiſtrauit, qualis fuerit, B docent diuinæ literæ, 3.Reg.16. his verbis: Fecit Achab filius Amri malū in conſpectu Domini ſuper omnes, qui fuerūt ante eum, &c. Hactenus coluerāt Iſraelitæ vitulos, Achab Baalis cultum addidit. Etenim vxorem duxit Iezabelē regis Sidoniorū filiam, Sidoniorumq; idolum Baalem ab ea colere didicit, vt Ioſephus ait lib. 8.antiq. c.7. *Ioſephus.* lib. 3.Reg.16. Abijt Achab, & ſeruiuit Baal, & adorauit eum, & poſuit aram in templo Baal, quod ædificauerat in Samaria, & plantauit locum, & addidit C Achab in opere ſuo, irritans Dominū Deum Iſrael, ſuper omnes reges Iſrael, qui fuerunt ante eum, &c.

Tantæ huic impietati iratus Deus, pluuiam Iſraeliticæ regioni denegauit, idq; ſupplicium Elias Propheta regi prædixit, 3.Reg.17. Viuit, inquit, Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis ijs ros, & pluuia, niſi iuxta oris mei verba, &c. Habebat ergo Elias pluuiæ, atq; adeò panis claues, quib. à Deo acceptis, primum quidē in orientalē diſceſſit plagam, vbi a- D pud torrentem Carith agebat, vnde in tanta ſiccitate potū hauriret: cibum.n. corui Dei imperio, bis ſingulis diebus, manè, veſperiq; panem & carnes, ſubminiſtrabant. Poſtquam verò ob inopiam imbrium, torrēs exaruit, Deo iubente Sareptam abijt, quod oppidum inter Tyrum, & Sydonē ſitum eſt, hoc in loco mulier illi vidua alimentū ſuppeditauit. Interim Iuebat Achab perfidiæ pęnas, equis, iumentiſq; reliquis, pabulum per varia diſcurrēs loca ipſemet inquirebat, Samariam vehemens fames vexabat: Elias ablatis pluuiæ claui-

3.Reg. 17. Elia pluuiæ claues deus tradidit.

Digitized by Google

clauibus diligenter Achabi iuſſu quæſi-
3.Reg.18. tus nuſquam comparebat. 3. Reg.18. Non eſt gens aut regnum, ait Abdias, quo non miſerit Dominus meus te requirens, &c. Videlicet, vt pluuiã ablatam redderet. fruſtra quærebat Achab, quem Deus occultum eſſe volebat.

Anno tandem tertio, areſcentis regionis miſertus, vati præcepit Dominus, vt ad Regem, à quo quærebatur, pergeret, quod vellet clauſum cęlum
Sacrificiũ Eliæ. iam reſerare. Venit ad Achabum Elias, Baalis cultores Prophetas iubet congregari, in fidei certamen cum illis deſcendit, parãt illi primum Baali ſuo ſacrificium, victimam altari imponunt, Baalem inclamant, ſacrificium cęleſti igne vt abſumat, precantur, nihil efficiunt. quid enim ab idolo fanatici homines impetrare poſſent? Elias deinde poſtquam aram conſtruxit, hoſtiamq;
4.Reg.9. impoſuit, Deum precatur, vt erráti populo potentiam oſtendat ſuam. Ecce repente ignis è cęlo inſpectante populo delabitur, impoſitamque victimam incendit. reportat Elias victoriã de Prophetis impijs, comprehenſoſque, & ad torrentem, qui Cyſon vocatur, adductos, ſcelerata vita omnes priuat. Oblatum ſacrificium eſt in mõte Carmelo,
Ciſon fluuius. non procul torrens eſt Cyſon, in quo Baalis Prophetas Sãctus Propheta interfecit. In duos diuiditur torrentes fluuius Ciſon edito in loco ortus, alter verſus orientem in mare fluit Galileæ, ſiue Tyberiadis, alter nõ procul à Carmelo verſus occidentem in mare mediterraneum illabitur. Carmelus autem mons inter Ptolemaidem, & Cęſaream Palæſthinæ ſitus, & mari vicinus eſt. Vicit igitur vera religio falſam, victis verò hoſtibus, impijſque Baalis Prophetis occiſis, è cęlo optati fluxere imbres
Quomodo pluuia impetranda. Elia in vertice montis Carmeli oráte. Si quã Deus pluuiam populo deneget, diſce quomodo illã impetrare poſſit, aſſiduis nimirũ precib. & Prophetarũ Baalis, hoc eſt, ſcelerum internecione.

Quę in Carmelo geſſerat Sãctus vates, vxori Iezabelæ narrauit Achabus, quodq; Prophetas ipſius oẽs occidiſſet. illa furore correpta, nuntium ad Eliam mittit, necem minitans, ſuorum

A occiſorem Prophetarum occiſuram ſe pollicetur, parq; pari reddituram. Minis territus in deſertum aufugit, ad mõtem vſque Oreb, ſiue Sinai, peruenit, ſpeluncamque ingreſſus in ea manere decreuit. At Deus Prophetam ſuum nõ vt in ſpelũca Sinai habitaret elegerat, ſed vt populum Iſraeliticum doceret. Aſtat igitur illi, quid illic agat, rogat, homo non ſibi ſoli, ſed populo natus, iubet deinde in vrbem Damaſcum proficiſci, vngereque Hazaelem in regem Syriæ, Iehu præterea & Eliſeum, illum
B quidem vt Iſraeli imperaret, hunc vt Eliæ ipſi ſuccederet. Horum opera puniti ſunt idolorum cultores Iſraelitæ. nam Iehu occidit Iezabelem, quam Elias fugiebat, Achabiq; ſtirpem, extirpauit. Hazael quoque, & Eliſeus idololatras ſunt inſectati.

Magna fuerunt ea, quæ dicta ſunt ad veram religionem amplectendam incitamenta: alia præterea addidit Clemẽtiſſimus Deus. Etenim de Syrorum Rege Benadad, Achabo duplicem prębuit
C victoriam, tertió Regum vigeſimo. antequã verò præberet, ne idolis tribueretur, per Prophetam ſe daturum prædixit, vt intelligerent Iſraelitæ ipſum verum eſſe Deum. tertio Regum 20. 3 Reg.20.
Certè vidiſti, ait Dominus Achabo, omnem multitudinem hanc nimiam (Syrorum videlicet) Ecce ego tradam eã in manum tuã hodie, vt ſcias, quia ego ſum Dominus, &cęt. Prima victoria in montanis Samariæ reportata eſt, quocirca dixerunt Syri, tertio Regum 20. *Victoriam*
Dij montium ſunt dij eorum (id eſt, *Achabo do-*
D Iſraelitarum) ideò ſuperauerunt nos. *nat Deus.*
ſed melius eſt, vt pugnemus contra eos in cãpeſtribus, & obtinebimus eos, &c. Redeuntes ergò cum in campeſtribus conflixiſſent, intellexerunt Deũ Iſrael non montium ſolum, ſed camporum quoque, & vallium eſſe Deum. Victi enim Syri ſunt, rexque Benadad in poteſtatem Achabi venit, quem cum occidere debuiſſet, vita donatũ, fędere icto, in regnum remiſit. fuit hæc inſipiens in hoſtem impium, morteque dignum clementia. Vnde Propheta 3. Reg.20. Quia dimiſiſti, inquit, virum dignum morte, id eſt, Benadad de manu tuã, 3.Reg.20.

erit

erit anima tua pro anima eius, & popu
lus tuus pro populo eius. Id quod poſt
annos tres euenit. Intulit enim Achab
bellum Syris, vt vrbem Ramoth Ga
laad, quæ in poteſtate Syri Regis erat,
recuperaret, quo in bello miſſa in in-
certum ſagitta vulneratus occubuit,
veramque fuiſſe Michææ veri Prophe-
tæ prædictionem, falſam Baalis Prophe
tarum diuinationem, euentu compro-
bauit. prædixerat enim Michæas Acha
bum in prælio illo occidendum, Baalis
verò Prophetæ proſpera omnia præ-
nuntiauerant, fides veritati habita non
eſt, ſed illa vicit.

Hoc fine vitã clauſit impius Achab.
Iezabel verò, malo viro vxor peior,
grauiores dedit pœnas è feneſtra præ-
cipitata, canumque dentibus dilania-
4. Reg. 9. ta. 4. Regum 9. Vxor hæc, fax fuit ma-
3 Reg. 21. riti, vt dicitur 3. Regum 21. Achab ve-
nundatus eſt, vt faceret malum in con-
ſpectu Domini, concitauit enim eũ Ie-
zabel vxor ſua, &c. Huius execrandum
facinus eſt Nabothi cædes. Non erant
Achabo ſatis tot prædia, amplæq; opes
regiæ domui propinquam Nabothi vi-
neam concupiſcit, pro ea pretium of-
fert, vel meliorem aliam. Negat ille ſe
patrum ſuorum hæreditatem abaliena
turum. Moleſtiſſimè hoc tulit Rex, in
lectum ſe mœrens proiecit, ciboq; pr
triſtitia abſtinuit, hærebat cordi ſpina,
donec auelleretur quieſcere non pote-
3 Reg. 21. rat. Egregia vxor Iezabela huic vulne
ri ſanguine Nabothi medetur, falſi cri
minis inſimulatum occidi iubet, occiſi-
que vineam marito tradit.

Cum autem Achabus ſuis optatis fa
ctum ſatis videret, in vineã ſe confert,
in itinere occurrit Magnus Elias, gra-
uiſſimiſque verbis tanti facinoris alio-
rumque ſcelerũ ſupplicium denuntiat.
Territus Rex veſtem diſcidit, induit ci
Pœnitẽtia Achabi. licium, ieiunus à cibo abſtinuit, egitq;
pœnitentiam veram, vt Abulenſis vult
Abulenſis. ex charitate profectam, propter quam
Deus poſt eius mortem vindictã diſtu-
D. Hieron. lit. o felix pœnitentia, (ait Hierony-
mus in epitaphio Fabiolæ) quæ ad ſe
Dei traxit oculos, quæ furentem ſentẽ
tiam Dei, confeſſo errore mutauit, &c.
Et in epiſtola ad Ruſticum, vnum, in-
E quit, ſcelus Achab, & Iezabel, tamen
conuerſo ad pœnitentiam Achab, pœna
differtur in poſteros, & Iezabel in ſce-
lere perſeuerans, præſenti iudicio con
demnatur, &c. Auguſtinus ſermone 58. D. Auguſt.
de tempore, Achab ſacrificium contri-
ti, & humiliati cordis, Deo offerre non
diſtulit, qui vtique ſi in illa humilitate,
quam cœperat, perduraſſet, nunquã ab
illo Dei miſericordia diſceſſiſſet, &c.
Lyranus, & Carthuſianus, pœnitentiam Lyranus.
ex timore ſeruili ſupplicij inferendi, Carthuſia.
nõ ex charitate emanaſſe ſentiunt, idẽ
F arbitrari videtur D. Greg. homil. 10. D. Gregor.
in Ezechielem: Penſandum, inquit, eſt,
quomodo, & in electis ſuis mœror ama
ritudinis placeat, qui amittere timent
Dominum, ſi ſic ei, & reprobi Achabi
pœnitentia placuit, qui timebat perde-
re præſens ſeculum. aut quomodo ei
grata ſit ſpontanea afflictio pro culpis
in eis, qui placent, ſi hæc ad tẽpus pla-
cuit, & in eis, qui diſplicebãt. Hæc ille.

Octauus Iſraelitarũ Rex, Ochozias
Achabi filius, duobus regnauit annis,
patriſque Achabi, & matris Iezabelis
G veſtigijs inhæſit, 3. Reg. 22. Fecit ma- 3. Reg. 22.
lum in cõſpectu Domini, & ambulauit
in via patris ſui, & matris ſuæ, &c. Per
cancellos cœnaculi hic cecidit, quoniã
in idololatriam ceciderat, quo caſu af-
flictus ægrotare cœpit. De morbi verò
euentu non Deũ, ſed Belzebub per nun
tios conſuluit, ideoque mortis ſuppli-
cio, ab Elia denuntiato, affectus, perijt.
Ad quærendum Eliam, qui mortem de-
nuntiauerat principes tres quinquage-
narios, id eſt, quorum quiſq; quinqua-
ginta militibus præerat, cum militibus
H miſit, duos cœlitus delapſo igne Elias
incendit, cum tertio ad Regem venit,
diuinumque illi ſupplicium, & ſuppli-
cij cauſam corãm denuntiauit.

Rogabis cauſam, cur primos duos Cur quin-
principes quinquagenarios, ignis ſimul quagena-
cum militibus abſumpſerit, tertius ni- rius tertius
hil nocumẽti acceperit. Carthuſianus, non eſt igne
& Vatablus, putant duos quinquagena abſumptus
rios, Eliam irridentes hominem Dei ap Vatablus.
pellaſſe, ideoque igne cœleſti interfe- Carthuſia.
ctos. At cum verba nullam contineant Abulenſis.
irriſionem, veriſimilius cum Abulenſi
puto, ideò flãmis incenſos, quòd idola
cole-

Digitized by Google

colerent,& à rege impio & idololatra A
miſſi eſſent,vt eum ducerent etiā inui-
tum. Tertium ſubmiſſio animi libera-
uit,ſubmiſſo enim animo,Eliam,ne pe
riret, obſecrauit. Hebræi, vt ait Lyra-
nus, aiunt fuiſſe hunc Abdiam virum
probum.

Nonus Rex Ioram frater Ochoziæ
(qui ſine liberis è vita exceſſit) & fi-
lius Achabi,duodecim annis decem tri
bubus imperauit, inter impios reges
4.Reg.4. numerandus, 4.Regum 3. Fecit malum
corā Domino,ſed non ſicut pater ſuus,
& mater, tulit enim ſtatuas Baal, quas
fecerat pater eius. Verū tamen in pec- B
catis Ieroboam filij Nabat, qui pecca-
re fecit Iſrael, adhæſit, ne receſſit ab
eis, &c. Hoc regnante Elias in terre-
ſtrē paradiſum igneo curru raptus eſt,
ſucceſſitque illi Eliſeus. Moabitarū re-
gi bellum intulit,propterea quod debi
tum tributum nollet ſoluere, auxilian
te Ioſaphato rege Iudæ, & rege Idu-
mæorum. Cum verò per deſerta loca
iter tres reges facerent, & in magnam
Eliſeus. aquarum penuriam incidiſſent,Prophe
ta Eliſeus impleto aquis torrente, qui
exaruerat,admirabiliter ſiti ſuccurrit, C
victoriamque prædixit. Ingreſſi itaque
Reges Moabiticam regionē,diruerunt
oppida,obturarunt fontes, exciderunt
arbores, agros lapidibus repleuerunt.
Rex Moabitarum filium immolauit. Rex verò Moabitarum in maximas an-
guſtias redactus, ad diuinū confugiens
auxilium,rem agreſſus eſt miſerandam
ſimul, ac deteſtandam. Primogenitum
filium, cui regni hæreditas deſtinata
erat,in mœnia produxit,hoſtili exerci-
tu inſpectāte,veluti arietem,aut agnū,
immolauit, funeſtumque holocauſtum
ſuper murum,ad miſericordiam hoſtiū D
perſequentium conciliandam,obtulit.
Ob tā crudele facinus vehementer in-
Caietanus dignati Iſraelitæ, & vicem regis miſe-
Lyranus. rati renouato cum eo fœdere, ab obſi-
Burgenſis. dione diſceſſerunt. Communis opinio,
Ioſephus Caietani,Lyrani, Pauli Burgenſis,Va-
Vatablus. tabli,Abulenſis,Carthuſiani,Petri Co-
Abulenſis. meſtoris,& Ioſephi lib.9. antiquit.c.1.
Carthuſ. hæc eſt, regē Moabitarum filium ſuum
Comeſtor. primogenitum immolaſſe.

Iſidorus. Nihilominus Iſidorus Clarius non
Clarius. immolaſſe filium ſuum arbitratur, ſed
filiū Regis Idumææ. Conatus enim eſt
ad Regem Idumææ peruenire, cum nō
potuiſſet,filium eius primogenitum ar
ripuit, & in muro ciuitatis combuſſit.
Sic enim interpretatur verba illa tex-
tus 4.Regum 3. Tulit ſecum ſeptingen- *4.Reg.3.*
tos viros Rex Moab, vt irrumperet ad
Regem Edom,id eſt,Idumææ, & nō po
tuerunt,arripiensque filium ſuum, ver
ti poteſt ex hebræo, arripiensq; filium
ſuum, vel eius,id eſt, Regis Edom, qui
regnaturus erat pro eo, obtulit holo-
cauſtum ſuper murum, vnde ſecuta eſt
indignatio in Iſrael,& diſceſſerūt. Sed
communem ſequimur opinionem, cui
noſtra verſio magis fauet,non enim ha
bet filium eius, vt habet noua verſio
Montani,ſed filium ſuum,id eſt, Regis
Moabitarum.

Ingratum Regem Ioramum non om
nino deſerebat ſumma Dei miſericor-
dia,non hanc ſolū de Moabitis, verum
aliam quoq; de Syris, illi victoriam cō
tulit. obſidebant Samariam Syri, obſi-
dionē ſecuta eſt fames, vehemens adeò
vt fœmina filium coxerit, & in viſcera
iterum condiderit, 4.Reg.6. Succurrit
obſeſſis, fameq; laborantibus, admira- *4.Reg.6*
biliter Deus.Eliſeo orante, in aures ho
ſtium ſonitum immiſit curruum,equo- *4.Reg.7.*
rum, maximiq; exercitus ferentis opē
obſeſſis: Syroſque ita exterruit,vt per
ſummam trepidationem, relicta in ca-
ſtris magna alimentorum, cæterarum-
que rerū copia,omnes aufugerint. So-
luta obſidione egreſſi Iſraelitæ diripue
re caſtra, & ex ſumma annonæ inopia,
in magnam copiam ſubitò tranſlati,fa
mem, qua opprimebantur, depluere.
Denique infelix Rex poſtquam 12. re-
gnauit annos,à Iehu ſtirpis Achabi ex-
tirpatore,ſagitta transfixus perijt, ca-
dauer verò in agrum Naboth, quem
mater illius Iezabel occiderat, proie-
ctum eſt.

Decimus Rex Iehu, iuſſu Dei ad era-
dicandam funditus Achabi progeniem
vnctus eſt, 4.Reg.9. nec ille ad eam rē *4.Reg.9.*
ſegnis fuit. Protinus ſeptuaginta Acha
bi filios, qui in vrbe Samaria erant,oc-
cidi iuſſit: Ioram Regem horum fratrē
ſagitta transfixit, impiam Iezabelem è
feneſtra præcipitem dedit,deniq; omne

Achabi genus radicitus extirpauit. 4. Reg. 10. Percuſſit Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab, in Iezrael, & vniuerſos optimates eius, & notos, & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ, &c. Cõgregatos prtterea in templo, Baalis cultores, Prophetas, & Sacerdotes, morte mulctauit, Baalis idolum incendit, ædem diruit, peſſimũ idolum ex Iſraele exterminauit, vitulos tamẽ aureos retinuit. 4. Regum 10.
4. Reg. 10. Deleuit Iehu Baal de Iſrael, verum tamen à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, nõ receſſit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan, &c.

Ob nauatam operam in tollendis è vita impijs, pollicitus eſt illi Deus regnum Iſraelis, vſque ad quartam generationem. Poſtquam igitur 28. annis regnauerat, cum morte vitam commutauit, filio Ioachaz ſucceſſore principatus relicto, qui 17. annis imperium tenuit Rex vndecimus, & fecit malum co
4. Reg. 13. ram Domino (vt ſcribitur 4. Reg. 13.) ſecutusque eſt peccata Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, & non declinauit ab eis, &c. Non euaſit impunitus, ſed ab Hazaele Syriæ Rege bello vexatus, pœnas luit, 4. Regum 13. Hazael Rex Syriæ afflixit Iſrael cũctis diebus Ioachaz, &c. Quàm verò attritæ ſint illius copiæ, eodem capite indicatur his verbis: Non ſunt derelicti Ioachaz de populo, niſi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos Rex Syriæ, & redegerat quaſi puluerem in trituram areæ, &c.

Duodecimus Rex fuit Ioas annis 16. filius Ioachaz, nepos Iehu, patris auiq;
4. reg. 13. ſectator 4. Regum 13. Fecit quod malum eſt in conſpectu Domini, non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboã, filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambulauit, &c. Hoc rege ſceptrum Iſraelis obtinente, Eliſeus obijt quem ægrotantem inuiſit Rex, fuditq; lachrymas, dolens quod Propheta, qui Iſraelis currus, & auriga eſſet, è vita populoque migraret. At vates dolentem conſolatus, tres de Syris victorias reportaturum prædixit, quas de Benadad E Syriæ Rege, Hazaelis filio, conſecutus eſt.

Rex 13. Ieroboam, filius Ioas pronepos Iehu, annis 41. regno potitus eſt, in eademque maiorum impietate perſtitit, 4. Reg. 14. Quamuis impius, Deo tamen iuuante, quæ eius eſt clementia, regni terminos à Syris ablatos reſtituit, ab introitu Emath, vſque ad mare ſolitudinis ſiue mortuum, iuxta Ionæ Prophetę vaticinium. Introitus Emath verſus ſeptentrionẽ eſt terræ promiſſionis, non procul à Damaſco: Emath F vrbis nomen eſt & regionis, quæ ab vrbe nomen accepit, in finibus Syriæ. 4. reg. 14. *Emath introitus.*

Decimusquartus Rex Iſraelis Zacharias, ab auita nequitia minimè diſceſſit menſibus tantum ſex regnauit, nec n. illum paſſus eſt Sellum longius protrahere imperium. E medio ſublatus finẽ quatuor generationibus impoſuit, quibus Deus ex ſtirpe Iehu, ob extirpatã Achabi familiam, regnum fuerat pollicitus, quarto Regum 15. Primus regnauit ex hac ſtirpe Ioachaz Iehu filius, ſecundus Ioas Iehu nepos, tertius G Ieroboam Iehu pronepos, quartus Zacharias Iehu abnepos. In hoc quarta cernitur generatio, tranſijtq; ad alios regnum. Quæ promittit, præſtat ſemper Deus. Sellum, qui Zachariæ necem attulerat, vacuum regni ſolium occupauit, fuitq; decimus quintus Rex, vno ſolummodo menſe, à Manahem occiſus, malè partum regnum, malè perdidit. 4

Decimus ſextus Manahem, interfecto Sellum, decennio imperauit, eandemque, quam reliqui Reges, impie-H tatis viam tenuit. 4. Regum 15. Fecit quod erat malum coram Domino, non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, &c.

Decimus ſeptimus Rex Phaceia, filius Manahẽ, duobus annis ad clauum regni ſedit. quarto Regum 15. fecit, quod erat malum coram Domino, non receſſit à peccatis Ieroboam, &c. Morte mulctatus à Phacee duce, qui filius dicitur Romeliæ, pęnas luit.

Decimus octauus Rex Phacee, filius Romeliæ 20. annis regni tractauit gubernacula, eadem illi cantio, quæ cæteris

terls regibus Iſrael, occinitur. quarto Reg. 15. fecit, quod erat malum coram Domino, non receſſit à peccatis Ierob0am, &cæt. Eo regnante Aſſyriorum Rex, qui Theglath Phalaſar nominatur, tribum Ruben, tribum Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, & tribum Nephtalim, in Aſſyrios tranſtulit, quarto Reg. 15. & 1. Paralip. 5.

1. paral. 5. Decimus nonus & vltimus Rex Oſee filium Romeliæ Phacee de medio ſuſtulit, regnoque præfuit annis nouem, mi-

4. reg. 17. nus quam reliqui impius. 4. Regum 17. Fecit malum coram Domino, ſed non ſicut Reges Iſrael, qui ante eum fuerant, &c. In hunc adduxit exercitum Rex Aſſyriorum Salmanaſar, fecitq; ſibi tributariũ. Cum verò comperiſſet ſocietate cum Rege Aegypti inita, iugũ velle excutere; captum in carcerem cõiecit. Samariam poſt tertiũ obſidionis annum vi cepit, regnumq; decem tribuum, vt erat promeritũ, funditus deleuit: Iſraelitas autem in Aſſyriam tranſtulit, quo tempore regnum Iudæ, optimus Rex Ezechias gubernabat. Hunc exitum habuit decem tribuum idololatria, non aliter ignis hic, quam ſuperfuſa Aſſyriorũ inundatione extinctus eſt.

Regnum decem tribuum funditus deletur.

Cæterum in vacuas regiones Samariæ, alijs ex regionibus colonos Rex Aſſyriorum miſit: Deus verò in eos leones immiſit. quorum ſæuitiã vt effugerent, Deum colere ſtatuerunt. Quomodo verò colẽdus eſſet à ſacerdote Iſraelita edocti, non illi ſoli, ſed ſimul etiã commentitijs, vaniſq; dijs, cultũ exhi-

4. reg. 17. buere. 4. Reg. 17. Fuerunt gentes iſtæ timentes quidem Deũ, ſed nihilominus, & idolis ſuis ſeruiẽtes: nam & filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui: ita faciunt vſque in præſentem diem, &c. Hi ſunt Samaritani, de quibus in Euangelijs mentio eſt, à Ioſepho Cuthæi dicũtur, à regione Cutha, ex qua aliqui in Samariam venerant.

Samaritani vnde venerint.

Si ad calculum reuoces annos Reg. decem tribuum, quos numerauimus, ſummam colliges annorum 242. tot igitur annis Rege Iſraelitæ, idolornm cultores, imperium tenuerunt.

Si quæras, quid de decem tribubus actum ſit? reuerſæ ne ſint cum duabus in Iudæam? omiſſis alijs, reſpondet Ioſephus lib. 11. antiq. cap. 5. his verbis: Totus populus Iſrael in illa prouincia permanſit, ideoque duæ tantum tribus conſiſtunt per Aſiam, & Europam, obſequentes Romanis. Decem autem tribus hactenus trans Euphratem commorari probantur. Hęc ille. Iſidorus Clarius Ezechiel. 16. putat decem tribus in gentes degeneraſſe. Genebrardus libro primo Chronologiæ exiſtimat degeneraſſe in Tartaros.

Ioſephus. *Clarius.* *Genebrar.*

CAP. XXII.

De ſummis ſacerdotibus, ſiue pontificibus, ſecundi huius ſtatus.

HEli iudex fuit, ſimulque Pontifex ab Aarone ſeptimus, translato ſũmo ſacerdotio, vt diximus in fine capituli vigeſimi, à familia Eleazari, in familiam Ithamari. translatum autem aiunt Hebræi, vt ſcribit Lyranus, primo Regum 2. quòd ex Eleazaro orti, ante tempus Heli, negligenter in docendo, ac arguendo populo, ſe haberent. Similiter Abulenſis flagitioſos fuiſſe, & ineptos ad pontificatum putat. & Carthuſianus: Creditur, inquit, translatum ſacerdotium propter peccata poſterorum Eleazari, qui in executione pontificatus ſui valde negligentes fuerunt. Genebrardus cenſet Heli tranſtuliſſe ad ſe põtificatum: Heli, inquit, ſacerdos, factus iudex, tranſtulit ſacerdotium de domo Eleazari, ad ſuã. Et Cardinalis Hugo: Filij, inquit, Eleazari ſemper fuere ſacerdotes ſũmi vſque ad Heli, qui fuit de Ithamar, qui poſtea ad ſe tranſtulit ſacerdotium, &c. Iure tranſtuliſſe videtur populi decreto, vt Abulenſis putat, & Dei voluntate, iuxta illud primo Regum 2. ad Heli dictum: Loquens locutus ſum, vt domus tua, & domus patris tui, miniſtraret in conſpectu meo in æternum, &c. Probatur præterea, quia non reprehenditur à viro illo Dei, quòd vſurpaſſet pontificatum, primo Regum 2.

Lyranus. *Abulenſis.* *Carthuſianus.* *Quomodo põtificatus translatus ſit in familiam Ithamari.* *Genebrar.* *Hugo Cardin.* *Abulenſis.*

1. reg. 2. Poſt Heli ſummo ſacerdotio functus eſt Achitob nepos Heli, tẽpore Samuelis, pontifex octauus. Nonus tempore Saulis

Saulis Achimelech filius Achitob. Hic panes propoſitionis, gladiumque Goliæ Dauidi tradidit in vrbe Nobe, in qua Dei tabernaculum tunc temporis, 1. Reg. 21. erat. Id poſtquam reſciuit Saul, cum octoginta alijs ſacerdotibus occidi pontificem iuſſit, quòd fauiſſet hoſti Dauidi, vrbisq; Nobe incolas, ſęuus veluti leo, viros, fęminas, paruulos, iumenta quoque, & pecora, neci dedit. Sumptum eſt hoc modo ſupplicium, 1. Reg. 2. prædictum Heli: Prædixi ei, ait Dominus, quòd iudicaturus eſſem domum eius in æternũ, propter iniquitatem, eo quòd nouerat indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos, &c. Hi enim ſacerdotes ex familia Heli erant, vt dicitur 1. Reg. 22. Miſit Rex Saul, ad accerſendum Achimelech ſacerdotẽ filium Achitob, & omnẽ domum patris eius ſacerdotum, qui erant in Nobe, qui vniuerſi venerunt ad Regem, &c. Filius tamen Achimelechi Abiathar ad Dauidem fuga euaſit.

1. reg. 21.
Achimelech panes propoſitionis dedit Dauidi, & occiſus à Saule eſt.
1. reg. 22.

Fuit hic Abiathar pontifex decimus tempore Dauidis. Ante mortem pontificatu priuatus eſt à Salomone, quod fratri Adoniæ regnum affectanti fauiſſet, 3. Reg. 2. reductusque eſt pontificatus ad familiam Eleazari. Nam vndecimus pontifex fuit Sadoc ex domo Eleazari tempore Salomonis. Hunc ait Ioſephus lib. 10. antiquit. c. 11. primũ fuiſſe in templo recẽs à Salomone extructo, ſacerdotem ſummum. In eadem ſentẽtia eſt Clemens Alexandrinus li. 1. ſtromatum. At Abulenſis putat Sadocum, antequam templum eſſet exædificatũ, obijſſe, primumq; omniũ in eo pontificis officio functũ Achimaã Sadoci filiũ qui fuit duodecimus ſacerdos ſũmus.

3. reg. 2. reducitur põtificatus ad familiã Eleazari.
Ioſephus.
Clemens Alex.
Abulenſis.

Reliquos hoc ordine numerat Ioſephus loco indicato 13. Azarias, 14. Ioramus, 15. Ilus, 16. Axoriamus, 17. Phideas, 18. Sudeas, 19. Iulus, 20. Iothamus, 21. Vrias, 22. Nerias, 23. Odeas, 24. Saldumus, 25 Elcias, 26. Sareas, 27. Ioſedec, qui captiuus Babylonẽ ductus eſt. Hi omnes, inquit Ioſephus, quaſi per manus traditum ſacerdotium, filij parentum ſucceſſores acceperunt, continuata generis ſerie.

Ioſephus.

Libro primo Paralipomenon capite E ſexto numerantur ſummi ſacerdotes hoc pacto: Eleazar filius Aaronis, genuit Phinees, & Phinees genuit Abiſue, Abiſue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi. Poſt hunc Ozi translatum eſt ſacerdotiũ à familia Eleazari in familiam Ithamari, ideoq; qui poſt Ozi numerantur vſque ad Sadoc ſacerdotes ſummi non fuere, numerantur autẽ hi: Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Meraioth, porro Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc. hic fuit ſacerdos ſũmus reuocato pontificatu in familiam F Eleazari. fuiſſe quoque videntur ſummi ſacerdotes, qui ſequũtur: Sadoc genuit Achimaas, Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, Iohanã genuit Azariam, genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob, & Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum, Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam, Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Ioſedec, porro Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam, & Ieruſalẽ G per manus Nabuchodonoſor, &c. Hæc eſt Pontificum genealogia ab Aarone vſque ad Ioſedec, ex qua colligitur, poſt Achimaam, pontificem fuiſſe 13. Azariam, 14. Iohanã, 15. alium Azariã. 16. Amariam, 17. Achitob, 18. Sadoc, 19. Sellum, 20. Helciam, 21. Azariam, 22. Saraiam, 23. Ioſedec. Non tamen conſtat, an omnes hi pontificatum geſſerint, nam etiam cum eis recẽſentur, vt vidimus, qui pontificatum non geſſerunt, & Ioſephus alios numerat, niſi fortè ſint ijdem viri, nomina alia.

Pontifices Hebræorũ vſque ad captiuitatẽ Babylonicam.

H Hebræi in Chronologia breuiori, neque cum libro Paralipomenon neq; cum Ioſepho omninò conſentiunt. Tẽpore Dauidis aiũt pontificẽ fuiſſe Abiathar, tempore Salomonis Sadoc. Regnante Roboamo Achimaam, regnãte Abia Azariam, regnãte Ioſaphato Ioã, regnante Ioramo Ioaribum, regnante Ochozia Ioſaphatum, regnante Ioas Ioiadam, & Pedaiam, regnante Amaſia Sedechiam, regnante Ozia Ioelem, regnante Ioathamo, Ioathamum eiuſdẽ nominis, regnante Achaz Vriam, regnante Ezechia Neriam, regnante Manaſſe

Digitized by Google

naſſe Oſaiam, regnante Amone Sellũ,
regnante Ioſia Helchiam, regnãte Ioa-
chimo Azariam, regnante Iechonia, &
Sedecia, Seraiam. Hebræos ſequitur
Genebrard. in Chronologia. Regnan-
te Aſia addit quendam alium pontifi-
cem Abimelech, cuius meminit etiam
Euſebius in Chronico ijs verbis: He-
bræorum Pontifex Maximus Abime-
lech illuſtris habetur.

Ioſephus. Omnium pontificum ſummam confi
cit Ioſephus lib. 20. antiquit. ab Aaro-
ne vſque ad templum Salomonis extru
ctum tredecim, à templo extructo vſ-
que ad Babylonicam captiuitatẽ octo-
decim numerat. totidem Hegeſippus
lib. 2. capit. 23. ſunt igitur omnes 31.
Aſt ego plures numeratis non reperi,
ipſe quoque Ioſephus libro decimo à
Sadoc, quem ait primum in templo Sa
lomonico functum pontificatu, vſque
ad captiuitatem, ſeptendecim tantum
commemorat. ante captiuitatem verò
apud eundem non plures inueni fuiſſe
pontifices ijs, quos recenſui. Hæc de
pontificibus, de Prophetis quoq; non-
nihil dicamus.

CAP. XXIII.

De Prophetis, qui regum tempore vaticinati ſunt.

IN Chronologia Hebræorũ breuio-
ri, Hebræi Dauide regnante, prophe
tiæ munere functos ſcribunt Nathan,
& Gad, regnante Salomone Ionatha-
num, Iddonem, & Ahiam Silonitem, re
gnante Roboamo Samaiam, & Iddoné:
Regnante Abia, Azariam & Iddonem
eundem, regnante Aſa Ioramum, Aza-
riam filium Obed, Hanani, & Iehu Ha-
nani filium, regnante Ioſaphato Iehu
eundem, Abdiam, Michæam, Iehielem
filium Zachariȩ, Eleazarum filium Do-
diæ. Addit Genebrardus in ſua Chrono
logia, Eliam, & Eliſeum. Regnante Io-
ramo Eliam, regnãte Ochozia Eliſeũ,
regnante Ioas Zachariam Ioiadæ filiũ,
regnante Amaſia Amos eiuſdem Regis
fratrem, patremque Iſaiæ. Addit Gene-
brardus Ionam. Regnante Ozia, Amos,
Iſaiam, ijs adiungit Genebrardus Io-

E nam, & ſequentibus, regnante Ioatha- *Quibus te*
mo Oſeam, Iſaiam, Amos, Oziam, Mi- *poribus va*
chæam Moraſthitem, regnante Achaz *ticinati ſit*
Oſeam, Iſaiam, Amos, Michæã, Oded, *Propheta.*
regnante Ezechia Oſeam, Iſaiã, Amos,
& Michæam. Regnante Manaſſe Ioelẽ,
Nahum, Abacuc, regnante Amone, Sel-
lum, & Ozai. Regnante Ioſia Holdam
fœminam, & Ieremiã, addit Genebrar-
dus Sophoniam, & Baruc. Regnãte Ioa
chimo Ieremiam, & Vriam, regnante
Iechonia, Ieremiam, regnante Sede-
cia Ieremiam, Ezechielem in Chaldȩa,
F & Ioſedecum fratrem Eſdræ ſcribæ. Ijs
adiunge Danielem. Hebræos ſequitur
Genebrardus.

Ex ipſis Prophetis hæc habemus.
Iſaias vaticinatus eſt in diebus Oziȩ re
gis, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ. Iere-
mias in diebus Ioſiæ, Ioachim, & Sede-
ciæ, vſque ad captiuitatem Babyloni-
cam. Daniel cum Ioachimo, Ezechiel
cum Iechonia, in Babyloniam transla-
ti, ibidem vaticinationes ediderunt.
Oſeas in diebus Oziæ, Ioathã, Achaz,
& Ezechiæ, ſub quibus regibus floruit
G Iſaias. Ioel quoque ijſdem vixit tem-
poribus, iuxta documentum D. Hiero- *D. Hieron.*
nym. in prologo duodecim Propheta-
rum: In quibus, ait, Prophetis tempus
non præfertur in titulo, ij ſub illis re-
gibus prophetarunt, ſub quibus, & hi,
qui ante eos habent titulos, vaticinati
ſunt. Amos regnante Ozia, & Iero-
boam filio Ioas rege decem tribuum,
futura prędixit. Abdiam volũt Hebræi
fuiſſe domus Achabi diſpenſatorem il-
lum, qui centum Prophetas pauit, ter-
tio Regum 18. D. Dorotheus, & Iſido- *3. reg. 18.*
H rus ſcribunt, fuiſſe tertium illum quin
quagenarium, qui venit ad Eliã, quar- *4. reg. 1.*
to Regum 1. At D. Hieronymus initio *D. Hieron.*
comment. Oſeȩ docet, Iſaiam, Oſeam,
Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, & Mi-
chæam fuiſſe συγχρόνους id eſt, contẽpo-
raneos. Cyrill. quoque Ioelem, & Ab- *D. Cyrill.*
diam, ad idem tempus refert. Ionas re-
ges, ſub quibus prophetarit, non indi-
cauit. Michæas Ioatham, Achaz, & Eze-
chiam nominat: dicendum igitur hos
omnes ijſdem tẽporibus floruiſſe. Na-
hum, exiſtimat Hieronymus poſt decẽ
tribus in captiuitatẽ deductas, aduer-

ſus

Digitized by Google

ſus Niniuen, Aſſyriosq́, vaticiniũ ſub rege Ezechia dediſſe. Sophoniæ tempus ſuum vaticinio aſcribit. In diebus, inquit, Ioſiæ filij Amon regis Iuda, &c. ſub Ioſia Ieremias etiam & ſequentib. regibus vixit. Zacharias, Aggæus, Malachias poſt reditum ab exilio Babylonico Prophetarum munus obierunt.

Abacuc quo tempore ediderit vaticiniũ. De Abacuc dubium eſt. D. Hieronymus fuiſſe ait, poſt captiuitatem Babylonicam, ſiquidem ad Danielem in lacũ leonum prandium attulit poſt captiuitatem. Verum quidem id eſt, fuiſſe poſt captiuitatem, ſed fuit etiam, & prophetauit ante captiuitatem de ipſa captiuitate, vt liber Abacuc probat. Hebræi ſub Manaſſe prophetaſſe volunt. Nos ſupra iam diximus, cũ de Daniele ageremus hoc lib. 5. cap. 18. paulò ante captiuitatem vaticinium edidiſſe, prandiumque ad Danielem poſt reditum à captiuitate tẽpore regis Cyri attuliſſe quidquid alij velint. Neque repugnat ætas, ſiquidem captiuitas 52. annorum tantummodo fuit, vt eſt explicatum. Potuitque Abacuc vſque ad nonageſimum, vel centeſimum etiam annũ peruenire. *Clemens Alex.* Fauet Clemens Alexandr. qui lib. 1. ſtromatum regnante Sedecia, ſub quo in Babyloniam ducti ſunt Hebræi, prophetaſſe ſcribit Abacuc.

Lyranus. Carthuſ. Lyranus & Carthuſianus volunt prophetaſſe poſt captiuitatem Babylonicam: Lyranus verò ait hãc eſſe opinionem communem. De tempore, inquit, prophetiæ Abacuc, dicit Hieronymus in prologo, & expoſitores noſtri communiter, quod Abacuc prophetauit deſtructionem Babyloniæ, poſt deſtructionẽ templi, & ciuitatis Ieruſalem per Chaldæos. Hæc opinio cum ætate Abacuc melius conſentit, quã ſuperior, ſi enim poſt captiuitatem prophetauit, potuit tempore Cyri cum vir eſſet quinquaginta annorum, cibum ad Danielẽ perferre. Sed obſtat, quod Abacuc ipſam captiuitatem prædicit cap. 1. & de illa quaſi de re futura non præterita loquitur. Reſponderi tamen poteſt, Dei verba illa eſſe, quibus futura captiuitas iã antè alijs Prophetis prædicta fuerat: Abacuc autem non captiuitatem, ſed Babyloniorum euerſionem prænuntiare. E *Ribera.* Franciſco Riberæ præludio ſecundo placet, Abacuc ſub Manaſſe ante captiuitatem Prophetæ munus obijſſe, aliumque fuiſſe Abacuc, qui poſt captiuitatem, ad Danielem in lacum leonum ab Angelo raptus eſt.

Rogabis, ſi poſt captiuitatem, vt vult Lyranus, & Hieronymus, prophetauit, vbi nam erat, in Babylonia ne, an in Iudæa? Reſpondetur, in Iudæa, captiuitatis enim tempore ex patria diſceſſit, poſtea redijt. *Dorotheus* Qua de re Dorotheus in Synopſi: Abacuc, inquit, cum aſcenF deret Nabuchodon. aufugit in Oſtraciam, & factus eſt incola in terra Iſmaelitarum. Cum verò, qui in Chaldæa captiui fuerant, reuerterentur, & ij, qui Ieroſolymis reliqui erant, in Aegyptum deſcenderent, habitabat in terra ſua. Hæc ille. Inde ab Angelo in Babyloniam raptus eſt.

Non immeritò rogabis, num etiam in Aegypto, & in deſerto, & tempore Iudicum, Prophetas aliquos habuerint Iſraelitæ? Hebræi in Chronologia maiori cap. 20. in Aegypto, & in deſerto, G Prophetas fuiſſe memorant ijs verbis: Filij Zaræ, Zimri, Ethan, Heman, Calcol, Dara, Prophetæ fuerunt, qui vaticinabantur in Aegypto. filij Chorę, Aſir, Elcana, & Ebiaſaph prophetiæ munere functi ſunt in deſerto. Hæc illi. Filij Zaræ, omnes illi numerantur 1. Paralipomenon 2. *Prophetæ in Aegypto & in deſerto.* Zara autem eſt filius Iudæ, quem ſimul cum Phares peperit Thamar, Matthæi 1. Iudas autem genuit Phares, & Zaram, de Thamar. Filij Chorę tres Aſer, Elcana, Abiaſaph Exod. 6. numerantur, in Pſalmo quoque filiorum Chorę mentio fit. *1. Paral. 2. Matth. 1. Exod. 6.*

H Fuere etiam in deſerto Prophetæ Moyſes, & ſeptuaginta ſeniores, vt Lyranus ait, & Abulenſis, reſponſa enim à Deo circa populi gubernationem accipiebant, lege caput vndecimum Numerorum. *Lyranus. Abulenſis.* Fuit item Maria ſoror Moyſis Propheti ſſa, Propheti ſſa enim appellatur Exod. 15. Aaronẽ prętérea fuiſſe Prophetam, colliges ex illis verbis Numerorum duodecimo; *Exod. 15. Num. 12.* Num per ſolum Moyſem locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? nobis, id eſt, Aaroni, Mariæ.

Tempore

Digitized by Google

Tempore quoque Iudicum non defuere vates, libri Iudicum cap. 6. Propheta quidam innominatus inducitur: Clamauit ad Dominum Iſrael poſtulās auxilium contra Madianitas, qui miſit ad eos virum Prophetam, &c. Hūc volunt Hebræi fuiſſe Phinees, ſed refellit Abulenſis. Secundo etiam primi libri Regum capite alter Propheta ignotus ad Heli iudicem, ſacerdotemq́; ſummū mittitur, quem Abulēſis Angelum, Hebræi in Chronologia maiori Elcanam fuiſſe putant. Præter hos Propheta fuit ſanctiſſimus populi iudex Samuel, Propheticorum collegiorū, vt Hebræi volunt, fundator. Antequam ſpiritu afflaretur diuino, non erat Propheta quod ſignificant verba illa 1. Reg. 3. ſermo Domini erat pretioſus, in diebus illis non erat viſio manifeſta. Præter hos fuit ēt tempore Iudicū Prophetis Debora Iudic. 4. Erat autem Debora Prophetis vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore, & ſedebat ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama, & Bethel, in monte Ephraim, aſcendebantque ad eam filij Iſrael, in omne iudicium, &c.

Iud 6.
Propheta tempore iudicum.
1. Reg. 3.

Tempore autē Regum præter Prophetas, qui idcirco minores dicuntur, quòd minori volumine contineantur, & præter maiores, quibus à magnitudine librorum nomen hoc eſt impoſitum, alios quoque fuiſſe Prophetas, nō ſolum ex Hebræis, ſed etiam ex ſcriptura diſcimus, quorū libros nō habemus. Tempore Dauidis Gad Propheta fuit 1. Regū 22. & 2. Reg. 24. Sermo Domini factus eſt ad Gad Prophetam, & videntem Dauid, &c. erat Dauid ipſe Propheta, & Prophetā habebat Gad. Nathan præterea illo regnāte vaticinatus eſt, Eccleſiaſt. 47. Surrexit Nathan Propheta in diebus Dauid, &c. 2. Reg. c. 12. miſit Dominus Nathan ad Dauid, &c. D. Dorotheus in Synopſi ait fuiſſe hunc Prophetam Dauidis doctorem: Nathan (inquit) regem Dauidē docuerat legem Domini, &c. Addunt Hebræi in Chronologia maiori, tempori Dauidis Aſaph, Heman, & Idithum, quorum mentio extat in titulis Pſalmorum.

Alij Propheta tempore regū, quorum libros nō habemus.
Eccleſ. 47.
D. Doroth.

A Tēpore Salomonis Ahias Silonites Propheta extitit 3. Reg. 11. dicit Silonites ab oppido Silo, in quo fuit tabernaculū, vnde 3. Regū. 14. ait Ieroboam vxori ſuæ: Vade in Silo, vbi eſt Ahias Propheta, q locutus eſt mihi, ꝙ regnaturus eſſem ſuper populum hunc, &c. Hic. n. Ahias prædixerat Ieroboamo imperium in decem trib. fuit eodē tempore vates Addo, qui de Salomone ſcripſit 2. Par. 9. vixit etiā tempore Roboā, eiuſque geſta ſcripſit 2. Paralipom. 12.

3. Reg. 11.
2. Par. 9. & 12.

B Tempore Roboā Propheta fuit Addo, Ahias, & Semeias 2. Paralip. 11. Factus eſt ſermo Domini ad Semeiam hominem Dei, &c. Et c. 12. Semēias Propheta ingreſſus eſt ad Roboam, & principes Iuda, &c. Dixitque ad eos. Hæc dicit Dominus, vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos in manu Seſac, &cæt. Fuit ēt hoc tēpore Propheta ille, qui aduerſus altare ab Ieroboamo extructum vaticinium protulit 3. Reg. 13.

2. par. 11.
3. Reg. 13.

C Tempore Aſæ regis Propheta fuit Azarias filius Obed. 2. Paral. 15. Facto in ſe ſpiritu Dei egreſſus eſt i occurſū Aſa, & dixit ei, audite me, Aſa, & omnis Iuda, & Beniamin, Dominus vobiſcum quia fuiſtis cum eo, ſi quæſieritis eum inuenietis, ſi autem derelinqueritis eū, derelinquet vos. &c. Quod cū audiſſet Aſa, verba ſcilicet, & Prophetiam Azariæ filij Obed Prophetæ, confortatus eſt, & abſtulit idola de omni terra Iuda, & Beniamin, &c. Eodem tēpore Propheta fuit Hanani 2. Paral. 16. Venit Hanani Propheta ad Aſam regem Iuda & dixit ei, quia habuiſti fiduciam in rege Syriæ, & non in D Domino Deo tuo, idcirco euaſit Syriæ regis exercitus de manu tua, & c. Itē, iratus Aſa aduerſus videntem, iuſſit eum mitti in neruum, &c.

2. par. 15.
2. par. 16.

Tempore Regis Ioſaphat Propheta fuit Iehu, filius Hanani 2. Paralip. 19. hic reprehendit Ioſaphat quod Achabo præbuiſſet auxilium: impio, inquit, præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris? &c. prophetauit quoq; ad Ioſaphatū Iahaziel filius Zachariæ leuita 2 Paralip. 20 & Eliezer filius Dodan, de Mareſa, eodē cap. 2. Paralip. 20. ille victoriam contra

2. par. 19.
2. par. 20.

Digitized by Google

Ammonitas, Moabitas, & Idumæos
prædixit,hic cõtritas Ioſaphati naues
nec in Tharſis nauigare potuiſſe, quod
cum Ochozia fœdus percuſſiſſet, nun-
tiauit. Tempore Ioſaphati decē tribu-
bus imperauit Achab, quo regnãte E-
lias Propheta fuit, fuerunt prætere
3.Reg 18. multi alij,nã 3.Reg.18.ait Abdias,cen-
tum Prophetis in ſpeluncis deliteſcen-
tibus ſe cibũ ſuppeditaſſe: Nunquid(in
quit,cum Helia loquēs)non indicatum
eſt tibi Domino meo quid fecerim, cũ
interficeret Iezabel Prophetas Domi-
ni, quod abſconderim de Prophetis
Domini centum viros, quinquagenos,
& quinquagenos,in ſpeluncis,& paue
rim eos pane & aqua? Eodem tempore
Micheas filius Iemla necē Achabi apud
vrbem Ramoth Galaad, vaticinatus
3.Reg.22. eſt, eum Sedecias Pſeudopropheta ala-
2.Par. 24. pa percuſſit, rex verò Achab in carce-
rem miſit 3. Reg.22.

Tempore Ioas vt dicitur 2. Paralip.
24. Mittebat Dominus Prophetas ad
Iſraelitas,vt reuerrentur ad Dominum
quos proteſtantes illi audire nolebãt,
&c. Prophetarum nomina reticentur.
Eodem tempore interfectus eſt Zacha-
rias ſacerdos filius Ioiadæ ſummi ſacer
dotis,qui diuino afflatus ſpiritu Iſrae-
litas reprehendit, quòd Deum & legē
dereliquiſſent.

Tempore Amaſiæ Propheta fuit in-
nominatus 2. Paralip. 25. Venit homo
Dei ad Amaſiam,& ait,ò Rex,ne egre-
diatur tecum exercitus Iſrael,&c. Eo-
dem cap.25.mentio fit Prophetę, qui
eundem Amaſiam regem arguit, quòd
Deos alienos adorauerit: Iratus Domi-
nus cõtra Amaſiam miſit ad illum Pro-
phetam, &c. De hoc Ppropheta ſic
ſcribunt Hebræi in Chronologia: In
diebus Amaſiæ venit homo Dei ad il-
lum,& ait,ne egrediatur tecum exerci
tus Iſrael, qui poſtremo ad ipſum de-
ſcendens, ſcio, inquit, ꝙ cogitauerit
Dominus occidere te, &c. 2. Paralip.
25. hunc Prophetã ferunt fuiſſe Amos
fratrē eius, id eſt Regis Amaſię. & pa-
trem Iſaiæ: Hæc in Chronologia.

Tēpore Achaz Propheta fuit Oded,
2.Par.25. cuius hortatu Iſraelitæ captiuos duarũ
tribuũ libertate donarũt 2.Paralip.28.

E Tēpore regis Ioſiæ extitit Prophe-
tis Holda fœmina 4.Reg.22. *2.Par. 18.*

Tempore Ioachimi Propheta fuit
Vrias,quē Ioachimus occidit Iere. 26. *4.Reg.26.*
Saraias quidã Ieremiæ 51. dicitur prin-
ceps Prophetiæ,an eſſet Propheta, du- *Ierem 2.*
bium eſt. Lyran. principē fuiſſe putat *Saraias an*
Leuitarũ,qui in templo laudes diuinas *fuerit Pro-*
decantabat à Dauide, alijſque Prophe *pheta.*
tis compoſitas, ideòque principē Pro- *Lyranus.*
phetiæ appellati. Septuaginta inter-
pretes ex hebræo vertũt,principē do- *Chaldaus.*
norũ,Chaldæus ſimiliter, Saraias erat
F princeps munerum, regia Biblia, erat
princeps quietis. In Biblijs Vatabli di-
citur princeps recreationis, quod re-
giæ quieti, & recreationi eſſet præfe-
ctus.forſitan dicitur princeps Prophe-
tię,quòd cura Prophetarũ,& vaticinio
rũ penes eũ eſſet.Huic cũ rege Sedecia
ad inuiſendũ regē Nabuchodonoſorē
proficiſcenti Babylonē, Ieremias librũ
tradidit, quo vaticinium de euerſione
Babylonis continebatur, præcepitque
vt poſtquã Babylone librum legeret, *Liber in*
lapidi illigatum in Euphratem proijce *Euphratē*
G ret,cum huiuſmodi denuntiatione: Sic *proijcitur.*
ſubmergetur Babylon, & non conſur-
get à facie afflictionis,&c. Lege Iere-
miæ caput 51.

Præter hæc, ex ſcriptura habemus *Ierem 51.*
fuiſſe multos Prophetarum filios. Nã
habuerunt Prophetæ in populo illo
collegia,in quibus diſcipulos docebãt
qui dicebãtur filij Prophetarũ, id eſt,
diſcipuli. ſic Chaldęus interpretatur,
lib.4.Reg.c.1.& ſequētibus,filios Pro-
phetarum appellat diſcipulos Prophe-
tarum. appellat quoque eoſdem ſcri- *4 Reg. 1.*
H bas,id eſt,ſapientes, 1.Reg. 10. Obuiã *Chaldaus.*
habebis gregē Prophetarum deſcen- *De filijs*
dentium de excelſo, &c.Chaldęus ver *Propheta-*
tit,offendes cœtum ſcribarum, deſcen *rum*
dentium de modo conſeſſus. Etenim *1.Reg 10.*
hi Prophetarum filij, ſiue Prophetę,
ſcribæ erant,id eſt, ſapiētes,quia legis
diuinarũque rerũ ſtudio vacabãt,pro-
phetare etiam dicuntur 1.Reg.10.quia
diuinas laudes canebant. Obuium ha-
bebis gregem Prophetarum, ait Sau-
li Samuel, deſcendentium de excel-
ſo,& ante eos pſalteriũ,& tympanũ,&
tibiã, & citharam, ipſoſque prophe-
tantes,

Digitized by Google

Clarius. Vatablus. Abulenſis. Caietanus 1.Reg.19 Prophetare ſignificat aliquando Dei laudes canere à Prophetis compoſitas, vel alias. 1.par.25.

tantes, hoc eſt, diuinas laudes canētes, A vt interpretātur Iſidorus Clarius, Vatablus, Abulēſis epiſcopus, Caiet & alij. Chaldæus 1.Reg.19.quod noſter interpres dixit, Cū vidiſſent cuneum Prophetarum vaticinātium, vertit: Turmā ſcribarum laudantium: Forſitan laudes canebant propheticas & a Prophetis cōpoſitos hymnos. Verbum prophetare aliquando diuinas laudes canere ſignificat 1.Paralip. 25. Dauid, & magiſtratus exercitus, ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, & Heman, & Idithum, qui prophetarent in citharis, B & pſalterijs, & cymbalis, &c. Hoc eſt, qui Deum laudibus celebrarent. adhibitis muſicis inſtrumentis. idem quoque filij Prophetarum faciebant. Inter eos tamen aliqui Prophetæ erant, vel forſitan omnes. Id colligitur ex cap. 2. lib.4. Regum: Egreſſi ſunt filij Prophe-

2. Reg. 4.

tarum, qui erant in Bethel ad Eliſeum, & dixerunt ei, nunquid noſti, quia hodie Dominus tollet Dominum tuum, id eſt, Eliam, à te? Item: Acceſſerunt filij Prophetarum, qui erant in Iericho ad Eliſeum, & dixerunt ei: nunquid no- C ſti, quia Dominus hodie tollet Dominum tuum à te? &c. Sciebant ergo prophetico ſpiritu filij Prophetarum, Eliā illo die tollendum, ergo Prophetæ erant, quibus futura Deus aperiebat.

Genebrar. Collegiorū propheticorum Autor Samuel. Comeſtor.

Horum propheticorum collegiorū fundatorē & auctorem Hebræi Samuelem faciunt, vt docet Genebrardus in Chonographia: Comeſtor in hiſtoria, libri primi Regum capite decimo. Nota, inquit, quod Samuel primò inſtituit conuentus religioſorum, iugiter pſallentium Domino, & dicebantur D prophetare, id eſt, iugiter Deum laudare, & fortè aliqui quandoque prophetabant ex eis, hæc ille. Colligitur hæc ſententia ex Scriptura: tēpore enim Samuelis, primū fit horum prophetarum mentio, 1.Regū 10.& 19.

1.Reg. 10. & 19.

Samuel filijs Prophetarū præcediſſe dicitur: Miſit Saul lictores, vt raperēt Dauid, qui cū vidiſſent cuneū Prophetarū vaticinantium, & Samuelē ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipſi, &c. Stabat igitur Samuel A ſuper Prophetas, ſiue filios Prophetarum, & docebat eos: Poſtea Elias, & Eliſeus, 4. Regū ſexto, munus idem obierunt. Chaldæus verba illa 1.Reg.19.ſic interpretatur, vidit turmam ſcribarum laudantium, & Samuelem ſtantem docentem ſuper eos.

4 Reg 6. Chaldæus.

Hebræi Loca in quib. erant filij prophetarū 1.Reg 10 1.Reg.19 4.Reg.2.

Erant autem prophetica collegia in colle Dei. 1.Reg.10. in Ramatha patria Samuelis. 1.Reg.19. in Bethel, & in Iericho 4.Reg. 2. fortè alijs etiā in locis erant. Hebræi in Chronologia maiori cap.12. Nulla, inquiunt, erat vrbs in B terra Iſrael, quæ nō haberet Prophetas &c. Chaldæus, 1.Reg.19. appellat collegium, quod erat in Ramatha domum doctrinę; q enim nos legimus, interrogauit Saul, & dixit: In quo loco ſunt Samuel, & Dauid? dictumque eſt ei: Ecce in Naioth ſunt, in Ramatha, &c. interpretatur. Rogauit Saul, & dixit, vbi Bamhel, & Dauid: & dixit, ſcilicet aliquis: Ecce in domo doctrinæ, in Ramatha, & abijt illuc in domum doctrinæ, quæ in Ramatha, &c. id eſt, in collegiū filiorum, vel diſcipulorum qui à Sa- C muele Propheta docebantur.

D Hieron.

Non erit forſitan inanis coniectura ſi quis filios Prophetarum propriè à Prophetis genitos, appellari coniecerit. Etenim Prophetæ filios hābebāt, & aliquādo filios Prophetas. Vnde exiſtit documentū illud Hebræorum, ab Hierony. traditum, in Commentarijs primi capitis Sophoniæ, Tradunt, inquit, Hebræi, cuiuſcunque Prophetæ pater, aut auus ponatur in titulo, ipſos quoque Prophetas fuiſſe. Vnde, & Amos, qui dixerat, non ſum Propheta, nec fi- D lius Prophetæ, patris nomen in titulo non habet. hoc ſi verū eſt, Sophonias nomine prophetico, & glorioſa maiorū ſtirpe generatus eſt. Hęc Hieronym. hi ergo Prophetarum filij in collegijs, de quibus diximus, ſimul cum alijs fortè erudiebantur. Fauet epiſcopus Abulenſis 3. Regum 16. Licet, inquit, Prophetia non deriuaretur ex progenie, tamen ſæpiſſime filij Prophetarū erāt Prophetę, & ob hoc dixit Amos; Non ſum Propheta, nec filius Prophetę quaſi dicat, quòd ſicut Prophetæ ſciunt, quæ Deus loquitur, ita & filij Prophe-

Abulenſis.

tarum, quia ipſi communiter ſunt Prophetæ. Et ſi filij Prophetarum, vt communiter, vel ſaltem ſæpe, non eſſent Prophetæ, fruſtra dixiſſet Amos: Non ſum Propheta, nec filius Prophetæ, ſed ſufficeret dicere, non ſum Propheta Hæc ille.

Prophetæ autem futura prędicebāt, & de Meſia vaticinia edebant. vnde il-
Act. 3. lud Petri Actorum 3. Et omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt, & annuntiauerunt dies iſtos. 1. Chriſti. Item eodem capite: Deus, qui prænuntiauit per os omnium Prophetarū pati Chriſtum ſuum, ſic impleuit,
Act. 10. &cæt. Et actorum decimo: Huic, id eſt, Chriſto, omnes Prophetæ teſtimoniū perhibent, remiſſionē peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum, &c. Paulus ad Roman. 3.
Ad Rom. 3 Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſta eſt, teſtificata à lege, & Prophe-
Luc. 18. tis. Luc. 18. Conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis, &c. Luc. 24. Incipiens à Moy-
Luc. 24. ſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant, &c. Item eodem capite: Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quia verò Prophetarum vaticinia, non obuia cuique ſunt & aperta, ſed obſcura; Sequitur: Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent
Rab. Haia Propheta de Chriſto vaticinati ſunt. Scripturas. Hebræi quoque Prophetas de Meſſia vaticinatos credunt, vnde R. Haia Abæ filius ex doctrina R. Ioanan: Vniuerſi, ait, Prophetæ, non niſi de diebus Chriſti vaticinati ſunt. Item, vniuerſi Prophetæ non niſi de Chriſto vaticinantur, idque diſcipulo ſapientum, & ei, qui ſe in actione virtutis exercet, diſcipulo ſapientum, & ei, qui liberaliter largitur diſcipulo ſapiētum, de ſuis facultatibus, &c. Et Lyranus Exodi 12. Rab. Salomon dicit, & antiqui doctores Hebræi, quod omnes Prophetæ, nō prophetauerunt, niſi ad diē Meſſię, &c. Et ad Roman. 3. dicit Rab. Salomō Hebræus, ꝙ Prophetæ non ſunt locuti, niſi ad dies Meſſiæ, quod eſt intelligēdū de principali intentione, &c.

Libros præterea ſacros ſcripſerant

A Prophetæ, et docet Ioſephus lib. 1. cō-
tra Appionem: Neq; conſcribendi, in- *Ioſephus.*
quit, poteſtas omnibus data, neque eſt vlla in conſcriptione diſcordia, ſed ſolummodo Prophetis, antiquiſſima quidem ſecundum inſpirationem factam a Deo, cognoſcentibus, alia verò ſuorū temporum, ſicuti ſunt facta palam conſcribentibus, infiniti libri nō ſunt apud nos, ſed ſolummodò duo & viginti. Horum quinq; ſunt Moyſis, à morte vero Moyſis, vſque ad Artaxerxem Perſarum Regem, qui fuit poſt Xerxē, Pro- *Propheta libros ſacros ſcripſerunt.*
B phetæ ſuorum tēporum res geſtas conſcripſerunt, in tredecim libris: reliqui verò quatuor, Hymnos in Deum, & vitæ humanæ præcepta noſcuntur continere. Ab Artaxerxe vero vſque ad noſtrum tempus, ſingula quidem conſcripta, non tamen priori ſimili fide ſunt habita, eo ꝙ non fuerit certa ſucceſſio Prophetarum. Hæc Ioſephus.

Scripſiſſe autem Prophetas temporum illorum hiſtorias, etiā ex Scriptura eſt compertum. 1. Paral. 29. Geſta Da-
uid Regis, priora, & nouiſſima, ſcripta *2. par. 13.*
C ſunt in libro Samuelis, videntis, & in libro Nathan Prophetę, atque in volumine Gad videntis, vniuerſique regni eius, & fortitudinis, & temporum, quæ tranſierunt ſub eo, ſiue in Iſrael, ſiue in cunctis regnis terrarum, &c. 2. Paral.
27. Reliqua geſtorū Ioſaphat, priorū, *2. par. 28.*
& nouiſſimorum, ſcripta ſunt in verbis Iehu filij Henani, quæ digeſſit in libros regū Iſrael, &c. Iehu aute hic Propheta erat, 2. Par. 9. Reliqua autem opera
Salomo. priorū & nouiſſimorū ſcripta *2 par. 9.*
ſūt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, In viſione quoque
D Addo videntis contra Ieroboam filij Nabat. 2. Paralipom. 12. Opera Roboā
prima, & nouiſſima, ſcripta ſunt in li- *2 par. 12.*
bris Semeiæ Prophetæ, & Addo videntis, & diligenter expoſita, &c. 2. Paral.
13. Reliqua ſermonum Abia, viarumq; *2. par. 13.*
& operum eius, ſcripta ſunt diligētiſſimè in libro Addo Prophetæ, &c. 2. Paralip. 26. Reliqua ſermonum Oziæ, pri-
morum, & nouiſſimorum, ſcripſit Iſa- *2. par. 26.*
ias filius Amos Propheta, &c. Ex his ſatis liquet Prophetas, regum geſta, illorumque temporum hiſtoriam literis

man-

mandaſſe. Hebræi libros 4. ſcilicet Ioſue, Iudicum, Samuelis, & Regum, Prophetas priores appellant, quod à Prophetis ſint conſcripti, vt infra dicitur cap. 24.

Iſai. 20.

Denique, vt aliquid de veſtitu dicamus, Prophetæ ſacco vtebantur, cum ad pœnitentiam populum volebant prouocare. cap. 20. Iſaiæ precipit Deus: Solue ſaccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis: Calceos ergo geſtabat Propheta Iſaias, ſaccoque erat indutus. Zachariæ 13. de

Zach. 13. Habitus propheticus cilicinus. D. Hieron.

B Prophetis falſis dicitur: Nec operientur pallio ſaccino, vt mentiantur, &c. Quo loco D. Hieronymus ſic ſcribit: Hic erat habitus Prophetarum, vt quãdo populum ad pœnitentiam prouocabant, induerẽtur cilicio. Ergo Pſeudopropheta nequaquam habitum accipiet prophetalem, ne ſub alieno veſtitu ſimplices decipiat, &c. Habitum cilicinum appellat prophetalem. Hic erit habitus Eliæ, & Enoch, cum extremo tempore prophetabunt. Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis, & pro-

Apocal. 11

C phetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis, &c.

Propheta occiſi. Luc. 13. Matth 23 Act 7. 2. Theſ. 2.

Sacræ literæ tradunt Prophetas ab Iſraelitis fuiſſe occiſos; qui autem, & quomodo occiſi ſint, non tradunt. Lucæ 13. Ieruſalem, quæ occidis Prophetas. Matth. 23. Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in ſanguine Prohetarum. Act. Quem Prophetarum nõ ſunt perſecuti patres veſtri? & occiderunt eos, qui prænuntiabant de aduentu iuſti. 1. Theſſal. 2. Iudęi Dominum occiderunt. & Prophetas, &c.

Iſaias ſectus.

D In primis Iſaiam eximium Prophetam, conſtat ſub Manaſſe rege in duas partes ſectum occubuiſſe; ſic enim Romanum docet Martyrologium, & Origenes in epiſtola ad Africanum: Eſt, inquit, manifeſtum, quod dicunt traditiones, ſectum eſſe Iſaiam Prophetã; &c. Dorotheus in ſynopſi: Iſaias, inquit, mortuus eſt Ieroſolymis, ſub rege Manaſſe, ſectus in duas partes. idem ſcripſit D. Iſidorus in li. de vita, & morte ſanctorum: Iſaiam, ait, Manaſſes extenſum à vertice permedium ſecuit, &c.

Ieremias lapidibus obrutus.

A Ieremias lapidibus eſt obrutus à Iudæis in Ægypto apud Taphnas, quò cũ populi reliquijs abierat, vt ſuprà ſcripſimus. Tradit Martyrologium Romanũ, Dorotheus, Iſidorus, & alij. Miſſus in lacũ eſt regnante Sedecia, Ier. 38. in atrio quoq; carceris clauſus, Ierem. 32.

Ierem. 38.

Ezechiel occiſus, Amos, Michaas, Vrias.

Ezechiel à iudice populi Iſrael, ꝙ eũ de cultu idolorũ argueret, apud Babyloniã eſt interfectus, Martyrologiũ Romanum, Dorotheus, Iſidorus. Amos Prophetam Amaſias ſacerdos plagis frequenter afflixit, & filius eius Ozias

B vecte per tempora transfixit, qui poſtea ſemiuiuus in patriam deuectus ibidem expirauit, Martyrologium Romanum, Dorotheus, Iſidorus. Michæam ait Dorotheus, à Ioramo filio Achabi præcipitio necatũ. Præter hos, de Vria Propheta, qui vixit tempore regis Ioachimi, Ieremiæ 26. viri de ſenioribus terræ hæc verba faciunt: Fuit vir prophetans in nomine Domini, Vrias filius Semei, de Cariathiarim, & prophetauit aduerſus ciuitatẽ iſtã, & aduerſus terram hanc, iuxta omnia verba Iere-

Ierem. 26.

C miæ, & audiuit Rex Ioacim, & omnes potentes, & principes eius, verba hæc, & quęſiuit Rex interficere eum, & audiuit Vrias, & timuit, fugitq́ue, & ingreſſus eſt Ægyptum. & miſit Rex Ioacim viros in Aegyptum Elnathan filiũ Achobor, & viros cum eo in Aegyptũ, & eduxerunt Vriam de Agypto, & adduxerunt eum ad Regem Ioacim, & percuſſit eũ gladio, & proiecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis, & cætera.

Iis adde Michæam filium Iemla, quẽ

D Sedecias Pſeudopropheta alapa percuſſit, & Achab in carcerem coniecit, 3. Regum 22. Adde etiam Iehu filium Hanani, de quo 3. Regum 16. hæc legitur: Baaſa occidit eum, hoc eſt, Iehu filium Hanani Prophetam, &c. Occiſus ergo eſt Iehu Propheta, à Rege Baaſa. Verũ aliud probatur ex 2. Paralipom. capite 19. & capite vigeſimo, ex quibus conſtat Iehu vixiſſe tempore Regis Ioſaphati, non potuit igitur vitã priuari à Rege Baaſa, quem ex libro tertio Regum capite 16. conſtat obijſſe, antequã regnaret Ioſaphat. Nam

3. Reg 22. 3. Reg 16. Michaas. Iehu. An ſit interfectus Iehu Propheta à rege Baaſa. 2 Par. 19. & 20.

filius Baaſæ Ela, ſucceſſit patri, regnãte Aſa patre Ioſaphati. Præterea Iehu filius Hanani viuebat poſt mortem Achab, reprehendit enim Ioſaphatum, quòd fuiſſet comitatus Achab in illud bellũ, in quo eſt occiſus, 2. Paralipom. 19. ergò nõ eſt occiſus à Baaſa, qui multò ante Achab è vita migrauit. Denique, Hanani geſta omnia Ioſaphati, literis mandauit, 2. Paralipom. 20. ergo vixit etiã poſt Ioſaphat, atque adeò non potuit interfici à Baaſa. Itaque verba illa 3. Regum 16. Hoc eſt, Iehu filiũ Hanani Prophetam, Abulenſis 3. Regum 16. ex aliqua Gloſſa in textum irrepſiſſe ſcribit: Lyranus quoque non diſſentit. At in Biblijs correctis non expunguntur, ſed conſeruantur. Quamobrem reſpondendum eſt cum Dionyſio Carthuſiano 2. lib. Paralip. cap. 19. duos fuiſſe eiuſdẽ nominis Prophetas, quorum alter fuerit à Baaſa vita priuatus, alter poſtea vixerit. niſi fortè vnus & idem à Baaſa eſt interfectus, & à Deo poſtea in vitam reuocatus.

De tertio ſtatu populi Iſrael, poſt captiuitatem Babylonicam.

CAP. XXIV.

De Eſdra Sacerdote, Nehemia, & Pontificibus vſque ad Alexandrum Magnum.

Reſp. Iudaicum per põtifices adminiſtrata.

TErtius Iſraelitici populi ſtatus poſt captiuitatem Babylonicam. Tũc, vt Ioſephus teſtatur lib. 11. antiquit. c. 4. ea Reip. forma eſt inſtituta, quę per optimates adminiſtratur, & à Græcis dicitur ἀριστοκρατία, penes Pontifices autem ſumma erat auctoritas. Penes Pontifices, ait Ioſephus, fuit ſumma auctoritas donec Aſſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens, mutato rerum ſtatu regnum obtinuit. & lib. 20. antiquitatũ capit. penultimo: Ieſus, inquit, Ioſedeci filius, & eius poſteri quindecim, vniuerſi vſque ad regem Antiochum Eupatora, ſtatum Reipublicę popularem rexerunt, & cætera. Primus Pontifex poſt captiuitatẽ fuit Ioſue filius Ioſedec, Eſdræ 3. Surrexit Ioſue filius Ioſedec, & fratres eius ſacerdotes, & cæt. Ioſedec autem pater Ioſue, fuit ẽt ſummus ſacerdos ductus Babylonem captiuus. 1. Paralipom. 6. Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam, & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor, &c. Apppellat hic Ioſue Ieſus Zachariæ 3. Oſtendit mihi dominus Ieſum ſacerdotem magnum, &c. Hæbraicè Iehoſuah. Tempore huius Pontificis dux fuit ex familia Dauidis Zorobabel, nondum enim Pontifices rem profanã adminiſtrabãt, ſed ſacræ præerant. Eodẽ tẽpore prophetiæ munere functi ſunt Aggæus, & Zach. Eſdræ 5. Prophetauerunt autem Aggæus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa, & Ieruſalẽ, in nomine Dei Iſrael, &c. Ad tẽpli ędificationẽ populũ prouocabãt. eodẽ capite: Tunc ſurrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedec, & cęperunt ædificare templum Dei, in Ieruſalem, & cum eis Prophetæ Dei adiuuantes eos, &c.

Eſd. 3.

Poſt captiuitatẽ primus Pontifex, Ioſue filius Ioſedec.

Zach 3.

Eſdræ 5. Aggæus & Zacharias Prophetæ, poſt captiuitatem.

Poſt Zorobabelẽ, & Ioſue, vt ſuprà iam ſcripſimus, Eſdras è Babylonia venit, qui, vt colliges ex li. 1. Eſdræ cap. 7. & lib. 1. Paralip. cap. 6. frater fuit Ioſedec ſummi ſacerdotis, filius Saraiæ, ſummi item ſacerdotis. Is Hebręos, qui nunc in vſu ſunt characteres inuenit, vt Hieron. teſtatur in Prologo Galeato: Certum, inquit, eſt Eſdram ſcribam, legiſq; doctorem, poſt captam Ieroſolymam, & inſtaurationem, ſub Zorobabel alias literas reperiſſe, quibus nunc vtimur. Cum ad illud vſque tempus, iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuerint, & Ezechiel. 9. Antiquis, ait, Hebræorum literis, quib. vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema, thau, litera, crucis habet ſimilitudinem, &c. Euſebius itẽ in Chronico: Affirmatur, inquit, Eſdras literas Iudaicas cõmutaſſe. Et Beda Eſdræ 7. Ferũt, inquit, pro certo Hebręi, quod Eſdras leuiores literas excogitauit, ſub nominib. earum, quas ante habuerant, qb. velociſſimè tantam librorum copiam, quæ conſumpta erat, reficerent. Ideò non ſolum ſcriba, ſed etiam velox nominatur Eſdræ 7. priores aũt literæ reman-

1. Eſdræ 7. 1. paral. 6. Eſdras Hebræos characteres reperit.

D. Hieron.

Euſebius.

Beda.

māſerūt apud Samaritas, quibus illos quinq; libros Moyſis, quos ſolos d Scriptura ſancta receperant, ſcribere ſolebant. Hæc ille. Idē docent Lyranus, & Chartuſianus, Eſdræ 7. Comeſtor in hiſtoria libri Iudith, c. 5. & D. Iſidorus in lib. de vita, & morte Sanctorū: Eſdras, inqt. hebraicarū literarū monumēta inuenit. D. etiam Ant. p. p. hiſt. tit. 4. §. 17.

Lyranus. Carthuſ. Comeſtor. D. Iſidor.

D. Anton.

Idem tradit Genebrardus libr. 2. Chron. Elementa, inquit, quib. iā olim, hodieq; Iudæi vtuntur, ſunt Aſſyriorū, nō veterum Hebræorū, auctore Eſdra, qui ideò literas, idq; vt opinor Synodi conſilio, auctoritate mutauit, quod has Samaritani callerent, vel quia etiam veterum Hebræorum, quā Aſſyriorum operoſior erat Scriptura. In tracta. Sanedrim. Et infra: Tradita eſt lex charactere hebræo, idiomate ſancto, quæ Eſdræ temporib. in Arameū, id eſt, Syriacum idioma, & Aſſyrios mutata eſt characteres. At paulò poſt: characteres Aſſyrios retinētes, ſanctū elegerūt ſibi idioma, hebræum characterem, & Arameum idioma idiotis relinquentes, Mar. Sutra in tracta. Sanedrim. Per idiotas intelligit Samaritanos Rab. Hiſta. Ribbi verò affirmat à principio iiſdē quib. nūc ſcribitur characterib. datā legē, mutatā quidē aliquādo, ſed reſtitutam. At R. Simō: Nullo, inqt, tpe nec ſcribendi, nec loquendi modus mutatus eſt. Hæc illi de mutatione literarū.

Genebrard.

Non ſolum autem literas, verū linguam etiam poſt captiuitatem mutaſſe dicuntur Hebræi. Etenim non vt antea pura hebræa, ſed corrupta lingua vſi videntur, in Chaldæum idioma degenerante, quod in Babylonica captiuitate didicerāt. Arias Mōtanus in præfatione Maſoreth: Cōſtat, inquit, apud omnes, qui antiquas Hebræorum hiſtorias legerunt, Iudæis hebraicæ linguæ vſum, in Chaldaicam primum ſermonem, deinde ex illa captiuitate in patriā reſtitutis, in Syriacam degeneraſſe. Guido etiam Fabricius in epiſtola ad Ariam, quæ extat initio dictionarij Syrochaldaici in regijs. biblijs, affirmat Iudęos ex captiuitate reuerſos nouam linguam, Syriacā, effeciſſe: Iudæi, inquit, qui ad patrias ſedes in

An Hebræi poſt captiuitatē Babylonicam mutarint linguam.

Arias Mōtanus.

Guido Fabricius.

A Syriam reuerſi ſunt, ſenſim labentibus annis, Chaldæoque ſermone nonnihil immutato, Syriacæ linguæ dederunt originē, &c. In præfatione verò Euangelij Syriaci, hac lingua putat Chriſtum Opt. Max. locutū, & Apoſtolos, quippe quę Iudęis tūc tēporis vernacula eſſet. Noſter quoque Bellarminus in eadem eſt opinione lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. & alij.

Bellarmin.

Faciunt fidē vocabula, quæ in Euangelijs reperiūtur Syriaca. Marci quinto, talitha, Matt. 27. Golgotha, Marc. 3.
B Boanerges, Act. 1. AKeldema, 1. Corin. vlt. maran, atha, Abba pater, Matthæi 6. mammona. Matth. 27. Sabachtani. Vnde Iaſenius cōcordiæ c. 34. Ex pleriſque, inquit, locis Euāgelij colligitur Dominu plebeis hominib. locutū fuiſſe nō purè hebraicè, ſed Syra lingua, quā tūc in Iudęa vernaculā fuiſſe certiſſimū eſt, &c. Colligitur etiā hęc opinio ex lib. 2. Eſdræ c. 8. Leuitæ. n. & Eſdras eo loco legē populo interpretantur. Legerūt in libro legis Dei, diſtinctè, & aperte ad intelligendū, & intel-
C lexerūt, cū legeretur. & infra: Eſdras, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo. Rurſus: Abijt omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lętitiā magnam, quia intellexerant verba, quæ docuerant eos. Itē: Cōgregati ſunt principes familiarū vniuerſi populi, Sacerdotes & Leuitæ, ad Eſdrā ſcribā, vt interpretaretur eis verba legis. Interpretatione indigebat lex; ergo populus idioma hebræum nō intelligebat, quòd verò per interpretē intellexiſſet, lętatus eſt. Verū lo-
D cus nō probat. Interpretabantur enim Leuitæ, & Eſdras legis ſenſum, nō verba. Dicet, qui hanc opinionem reſpuerit, quam ob cauſam lætitia affectus eſt populus. Si ex Io. 7. Phariſæorū illa verba afferas: Turba hæc, quę nō nouit legem, maledicti ſunt, & inferas, ergo turba, & vulgus Iudæorum, hebræū legis ſermonem non intelligebat. Reſpondebit, ſermonem quidē hebręū intellexiſſe, non tamen fuiſſe legis peritum, & in lege verſatum.

Marc. 5. Matth. 27. Marc 3. Act. 1. Matth 6. & 27. Ianſenius. 2. Eſdr. 8.

Ioan. 7.

Abulenſis, Matth. 10. quæſt. 3. Iudæos non quidem propriam lingua Syriacā

Abulenſis.

filius Baaſæ Ela, ſucceſſit patri, regnâte Aſa patre Ioſaphati. Præterea Iehu filius Hanani viuebat poſt mortem Achab, reprehendit enim Ioſaphatum, quòd fuiſſet comitatus Achab in illud bellû, in quo eſt occiſus, 2. Paralipom. 19. ergo nô eſt occiſus à Baaſa, qui multò ante Achab è vita migrauit. Denique, Hanani geſta omnia Ioſaphati, literis mandauit, 2. Paralipom. 20. ergo vixit etiâ poſt Ioſaphat, atque adeò non potuit interfici à Baaſa. Itaque verba illa 3. Regum 16. Hoc eſt, Iehu filiû Hanani Prophetam, Abulenſis 3. Regum 16. ex aliqua Gloſſa in textum irrepſiſſe ſcribit: Lyranus quoque non diſſentit. At in Biblijs correctis non expunguntur, ſed conſeruantur. Quamobrem reſpondendum eſt cum Dionyſio Carthuſiano 2. lib. Paralip. cap. 19. duos fuiſſe eiuſdê nominis Prophetas, quorum alter fuerit à Baaſa vita priuatus, alter poſtea vixerit. niſi fortè vnus & idem à Baaſa eſt interfectus, & à Deo poſtea in vitam reuocatus.

De tertio ſtatu populi Iſrael, poſt captiuitatem Babylonicam.

CAP. XXIV.

De Eſdra Sacerdote, Nehemia, & Pontificibus vſque ad Alexandrum Magnum.

Reſp. Iudæorum per pôtifices adminiſtrata.

TErtius Iſraelitici populi ſtatus poſt captiuitatem Babylonicam. Tûc, vt Ioſephus teſtatur lib. 11. antiquit. c. 4. ea Reip. forma eſt inſtituta, quę per optimates adminiſtratur, & à Græcis dicitur ἀριστοκρατία, penes Pontifices autem ſumma erat auctoritas. Penes Pontifices, ait Ioſephus, fuit ſumma auctoritas donec Aſſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens, mutato rerum ſtatu regnum obtinuit. & libr. 20. antiquitatû capit. penultimo: Ieſus, inquit, Ioſedeci filius, & eius poſteri quindecim, vniuerſi vſque ad regem Antiochum Eupatora, ſtatum Reipublicę popularem rexerunt, & cætera Primus Pontifex poſt captiuitatê fuit Ioſue filius Ioſedec, Eſdræ 3. Surrexit

E Ioſue filius Ioſedec, & fratres eius ſacerdotes, &cæt. Ioſedec autem pater Ioſue fuit êt ſummus ſacerdos ductus Babylonem captiuus. 1. Paralipom. 6. *Eſd. 3.* Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam, & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor, &c. Appellat hic Ioſue Ieſus Zachariæ 3. Oſtendit *Poſt captiuitatê pontifex, Ieſus filius Ioſedec.* mihi dominus Ieſum ſacerdotem magnum, &c. Hæbraicè Iehoſuah. Tempore huius Pontificis dux fuit ex familia Dauidis Zorobabel, nondum enim Pontifices rem profanâ adminiſtrabât, *Zach 3.*
F ſed ſacræ præerant. Eodê têpore prophetiæ munere functi ſunt Aggæus, & Zach. Eſdræ 5. Prophetauerunt autem *Eſdræ 5. Aggæus & Zacharias Prophetæ, poſt captiuitatem.* Aggæus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa, & Ieruſalê, in nomine Dei Iſrael, &c. Ad têpli ędificationê populû prouocabat. eodê capite: Tunc ſurrexerût Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedec, & cęperunt ædificare templum Dei, in Ieruſalem, & cum eis Prophetæ Dei adiuuantes eos, &c.

G Poſt Zorobabelê, & Ioſue, vt ſuprà iam ſcripſimus, Eſdras è Babylonia venit, qui, vt colliges ex li. 1. Eſdræ cap. 7. & lib. 1. Paralip. cap. 6. frater fuit Ioſedec ſummi ſacerdotis, filius Saraiæ, *2. Eſdræ 7. 1. paral. 6.* ſummi item ſacerdotis. Is Hebręos, qui *Eſdras Hebræos characteres reperit.* nunc in vſu ſunt characteres inuenit, vt Hieron. teſtatur in Prologo Galeato: Certum, inquit, eſt Eſdram ſcribam, legiſq; doctorem, poſt captam Ieroſolymam, & inſtaurationem, ſub Zorobabel alias literas repériſſe, quibus nunc vtimur. *D. Hieron.* Cum ad illud vſque tempus, ijdem Samaritanorum, & Hebręo-
H rum characteres fuerint, & Ezechiel. 9. Antiquis, ait, Hebræorum literis, quib. vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema, thau, litera, crucis habet ſimilitudinem, &c. Euſebius itê in Chronico: *Euſebius.* Affirmatur, inquit, Eſdras literas Iudaicas cômutaſſe. Et Beda Eſdræ 7. Ferût, *Beda.* inquit, pro certo Hebręi, quod Eſdras leuiores literas excogitauit, ſub nominib. earum, quas ante habuerant, qb. velociſſimè tantam librorum copiam, quæ conſumpta erat, reficerent. Ideò non ſolum ſcriba, ſed etiam velox nominatur Eſdræ 7. priores aût literæ re-

man-

mãſerũt apud Samaritas, quibus illos quinq; libros Moyſis, quos ſolos d' Scri- *Lyranus. Carthuſ. Comeſtor. D. Iſidor.* ptura ſancta receperant, ſcribere ſolebant. Hæc ille. Idẽ docent Lyranus, & Chartuſianus, Eſdræ 7. Comeſtor in hiſtoria libri Iudith, c. 5. & D. Iſidorus in lib. de vita, & morte Sanctorũ: Eſdras, *D. Anton.* inqt. hebraicarũ literarũ monumẽta inuenit. D. etiam Ant. p. p. hiſt. tit. 4. §. 17.

Idem tradit Genebrardus libr. 2. Chron. Elementa, inquit, quib. iã olim, hodieq; Iudæi vtuntur, ſunt Aſſyriorũ, nõ veterum Hebræorũ, auctore Eſdra, B qui ideò literas, idq; vt opinor Synodi conſilio, auctoritate mutauit, quod has Samaritani callerent, vel quia etiam veterum Hebræorum, quã Aſſyriorum operoſior erat Scriptura. In tracta. Sanedrim. Et infra: Tradita eſt lex charactere hebræo, idiomate ſancto, quæ Eſdræ temporib. in Arameũ, id eſt, Syriacum idioma, & Aſſyrios mutata eſt characteres. At paulò poſt: characteres Aſſyrios retinẽtes, ſanctũ elegerũt *Genebrard.* ſibi idomia, hebræum characterem, & Arameum idioma idiotis relinquen- C tes, Mar. Sutra in tracta. Sanedrim. Per idiotas intelligit Samaritanos Rab. Hiſta. Ribbi verò affirmat à principio ijſdẽ quib. nũc ſcribitur characterib. datã legẽ, mutatã quidẽ aliquãdo, ſed reſtitutam. At R. Simõ: Nullo, inqt, tpe nec ſcribendi, nec loquendi modus mutatus eſt. Hæc illi de mutatione literarũ.

An Hebræi poſt captiuitatẽ Babylonicam mutarint linguam. Non ſolum autem literas, verũ linguam etiam poſt captiuitatem mutaſſe dicuntur Hebræi. Etenim non vt antea pura hebræa, ſed corrupta lingua vſi videntur, in Chaldæum idioma de- D generante, quod in Babylonica capti- *Arias Mõtanus.* uitate didicerãt. Arias Mõtanus in pręfatione Maſoreth: Cõſtat, inquit, apud omnes, qui antiquas Hebræorum hiſtorias legerunt, Iudæis hebraicæ linguę vſum, in Chaldaicum primum ſermonem, deinde ex illa captiuitate in patriã reſtitutis, in Syriacam degeneraſ- *Guido Fabricius.* ſe. Guido etiam Fabricius in epiſtola ad Ariam, quæ extat initio dictionarij Syrochaldaici in regijs biblijs, affirmat Iudęos ex captiuitate reuerſos nouam linguam, Syriacã, effeciſſe: Iudæi, inquit, qui ad patrias ſedes in

A Syriam reuerſi ſunt, ſenſim labentibus annis, Chaldæoque ſermone nonnihil immutato, Syriacæ linguæ dederunt originẽ, &c. In pręfatione verò Euangelij Syriaci, hac lingua putat Chriſtum Opt. Max. locutũ, & Apoſtolos, quippe quę Iudęis tũc tẽporis vernacula eſſet. Noſter quoque Bellarminus in eadem *Bellarmin.* eſt opinione lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. & alij.

Faciunt fidẽ vocabula, quæ in Euangelijs reperiũtur Syriaca. Marci quin- *Marc. 5.* to, talitha, Matt. 27. Golgotha, Marc. 3. *Matth. 27.* B Boanerges, Act. 1. A Keldema, 1. Corin. *Marc 3.* vlt. maran, atha, Abba pater, Matthæi *Act. 1.* 6. mammona. Matth. 27. Sabachtani. *Matth 6. & 27.* Vnde Iaſenius cõcordiæ c. 34. Ex pleriſque, inquit, locis Euãgelij colligitur *Ianſenius.* Dominu plebeis hominib. locutũ fuiſ- *2. Eſdr. 8.* ſe nõ purè hebraicè, ſed Syra lingua, quã tũc in Iudęa vernaculã fuiſſe certiſſimũ eſt, &c. Colligitur etiã hęc opinio ex lib. 2. Eſdræ c. 8. Leuitæ. n. & Eſdras eo loco legẽ populo interpretantur. Legerũt in libro legis Dei, diſtinctè, & aperte ad intelligendũ, & intel- C lexerũt, cũ legeretur. & infra: Eſdras, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo. Rurſus: Abijt omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lętitiã magnam, quia intellexerant verba, quæ docuerant eos. Itẽ: Cõgregati ſunt principes familiarũ vniuerſi populi, Sacerdotes & Leuitæ, ad Eſdrã ſcribã, vt interpretaretur eis verba legis. Interpretatione indigebat lex; ergo populus idioma hebræum nõ intelligebat, quòd verò per interpretẽ intellexiſſet, lętatus eſt. Verũ lo- D cus nõ probat. Interpretabantur enim Leuitæ, & Eſdras legis ſenſum, nõ verba. Dicet, qui hanc opinionem reſpuerit, quam ob cauſam lætitia affectus *Ioan. 7.* eſt populus. Si ex Io. 7. Phariſæorũ illa verba afferas: Turba hæc, quę nõ nouit legem, maledicti ſunt, & inferas, ergo turba, & vulgus Iudæorum, hebræũ legis ſermonem non intelligebat. Reſpondebit, ſermonem quidẽ hebręũ intellexiſſe, non tamen fuiſſe legis peritum, & in lege verſatum.

Abulenſis. Abulenſis, Matth. 10. quæſt. 3. Iudæos non quidem propriam linguã Syriacã

Digitized by Google

filius Baaſæ Ela,ſucceſſit patri,regnāte Aſa patre Ioſaphati. Præterea Iehu filius Hanani viuebat poſt mortem Achab, reprehendit enim Ioſaphatum, quòd fuiſſet comitatus Achab in illud bellū,in quo eſt occiſus, 2. Paralipom. 19.ergo nō eſt occiſus à Baaſa,qui multò ante Achab è vita migrauit. Denique,Hanani geſta omnia Ioſaphati,literis mandauit, 2.Paralipom. 20.ergo vixit etiā poſt Ioſaphat, atque adeò non potuit interfici à Baaſa. Itaque verba illa 3.Regum 16.Hoc eſt,Iehu filiū Hanani Prophetam, Abulenſis 3. Regum 16.ex aliqua Gloſſa in textum irrepſiſſe ſcribit: Lyranus quoque non diſſentit. At in Biblijs correctis non expunguntur,ſed conſeruantur.Quamobrem reſpondendum eſt cum Dionyſio Carthuſiano 2. lib. Paralip. cap. 19. duos fuiſſe eiuſdē nominis Prophetas, quorum alter fuerit à Baaſa vita priuatus, alter poſtea vixerit. niſi fortè vnus & idem a Baaſa eſt interfectus, & à Deo poſtea in vitam reuocatus.

De tertio ſtatu populi Iſrael, poſt captiuitatem Babylonicam.

CAP. XXIV.

De Eſdra Sacerdote, Nehemia, & Pontificibus vſque ad Alexandrum Magnum.

Reſp. Iudæorum per pōtifices adminiſtrata.

TErtius Iſraelitici populi ſtatus poſt captiuitatem Babylonicam. Tūc, vt Ioſephus teſtatur lib. 11. antiquit. c. 4. ea Reip. forma eſt inſtituta, quę per optimates adminiſtratur, & à Græcis dicitur ἀριστοκρατία, penes Pontifices autem ſumma erat auctoritas. Penes Pontifices, ait Ioſephus, fuit ſumma auctoritas donec Aſſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens, mutato rerum ſtatu regnum obtinuit. & libr. 20. antiquitatū capit. penultimo: Ieſus, inquit, Ioſedeci filius, & eius poſteri quindecim, vniuerſi vſque ad regem Antiochum Eupatora, ſtatum Reipublicę popularem rexerunt, & cætera Primus Pontifex poſt captiuitatē fuit Ioſue filius Ioſedec, Eſdræ 3. Surrexit Ioſue filius Ioſedec, & fratres eius ſacerdotes, &cæt. Ioſedec autem pater Ioſue.fuit et ſummus ſacerdos ductus Babylonem captiuus. 1. Paralipom. 6. Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam, & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor, &c. Apppellat hic Ioſue Ieſus Zachariæ 3. Oſtendit mihi dominus Ieſum ſacerdotem magnum, &c. Hæbraicè Iohoſuah. Tempore huius Pontificis dux fuit ex familia Dauidis Zorobabel, nondum enim Pontifices rem profanā adminiſtrabāt, ſed ſacræ præerant. Eodē tēpore prophetiæ munere functi ſunt Aggæus, & Zach. Eſdræ 5. Prophetauerunt autem Aggæus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa, & Ieruſalē, in nomine Dei Iſrael, &c. Ad tēpli ędificationē populū prouocabāt.eodē capite: Tunc ſurrexerūt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedec, & cęperunt ædificare templum Dei, in Ieruſalem, & cum eis Prophetæ Dei adiuuantes eos, &c.

Eſd. 3.

Poſt captiuitatē primus Pontifex, Ioſue filius Ioſedec.

Zach 3.

Eſdræ 5. Aggæus & Zacharias Prophetæ, poſt captiuitatem.

Poſt Zorobabelē, & Ioſue, vt ſuprà iam ſcripſimus, Eſdras è Babylonia venit, qui, vt colliges ex li. 1. Eſdræ cap. 7. & lib. 1. Paralip. cap. 6. frater fuit Ioſedec ſummi ſacerdotis, filius Saraiæ, ſummi item ſacerdotis. Is Hebręos, qui nunc in vſu ſunt characteres inuenit, vt Hieron. teſtatur in Prologo Galeato: Certum, inquit, eſt Eſdram ſcribam, legiſq; doctorem, poſt captam Ieroſolymam, & inſtaurationem, ſub Zorobabel alias literas reperiſſe, quibus nunc vtimur. Cum ad illud vſque tempus, ijdem Samaritanorum, & Hebręorum characteres fuerint, & Ezechiel. 9. Antiquis, ait, Hebræorum literis, quib. vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema, thau, litera, crucis habet ſimilitudinem, &c. Euſebius itē in Chronico: Affirmatur, inquit, Eſdras literas Iudaicas cōmutaſſe. Et Beda Eſdræ 7. Ferūt, inquit, pro certo Hebręi, quod Eſdras leuiores literas excogitauit, ſub nominib. earum, quas ante habuerant, qb. velociſſimè tantam librorum copiam, quæ conſumpta erat, reficerent. Ideò non ſolum ſcriba, ſed etiam velox nominatur Eſdræ 7. priores aūt literæ remanſerunt

2. Eſdræ 7. 1. paral. 6. Eſdras Hebræos characteres reperit.

D. Hieron.

Euſebius.

Beda.

Lyranus. Carthuſ. Comeſtor. D. Iſidor.

mãſerũt apud Samaritas, quibus illos quinq; libros Moyſis, quos ſolos d' Scriptura ſancta receperant, ſcribere ſolebant. Hæc ille. Idẽ docent Lyranus, & Chartuſianus, Eſdræ 7. Comeſtor in hiſtoria libri Iudith, c. 5. & D. Iſidorus in lib. de vita, & morte Sanctorũ: Eſdras, inqt. hebraicarũ literarũ monumẽta inuenit. D. etiam Ant. p. p. hiſt. tit. 4. §. 17.

D. Anton.

Idem tradit Genebrardus libr. 2. Chron. Elementa, inquit, quib. iã olim, hodieq; Iudæi vtuntur, ſunt Aſſyriorũ, nõ veterum Hebræorũ, auctore Eſdra, qui ideò literas, idq; vt opinor Synodi B conſilio, auctoritate mutauit, quod has Samaritani callerent, vel quia etiam veterum Hebræorum, quã Aſſyriorum operoſior erat Scriptura. In tracta. Sanedrim. Et infra: Tradita eſt lex charactere hebræo, idiomate ſancto, quæ Eſdræ temporib. in Arameũ, id eſt, Syriacum idioma, & Aſſyrios mutata eſt characteres. At paulò poſt: characteres Aſſyrios retinẽtes, ſanctũ elegerũt ſibi idomia, hebræum characterem, & Arameum idioma idiotis relinquentes, Mar. Sutra in tracta. Sanedrim. Per C idiotas intelligit Samaritanos Rab. Hiſta. Ribbi verò affirmat à principio ijſdẽ quib. nũc ſcribitur characterib. datã legẽ, mutatã quidẽ aliquãdo, ſed reſtitutam. At R. Simõ: Nullo, inqt, tpe nec ſcribendi, nec loquendi modus mutatus eſt. Hæc illi de mutatione literarũ.

Genebrard.

An Hebræi poſt captiuitatẽ Babylonicam mutarint linguam.

Non ſolum autem literas, verũ linguam etiam poſt captiuitatem mutaſſe dicuntur Hebræi. Etenim non vt antea pura hebræa, ſed corrupta lingua vſi videntur, in Chaldæum idioma degenerante, quod in Babylonica capti- D uitate didicerãt. Arias Mõtanus in præfatione Maſoreth: Cõſtat, inquit, apud omnes, qui antiquas Hebræorum hiſtorias legerunt, Iudæis hebraicæ linguę vſum, in Chaldaicum primum ſermonem, deinde ex illa captiuitate in patriã reſtitutis, in Syriacam degeneraſſe. Guido etiam Fabricius in epiſtola ad Ariam, quæ extat initio dictionarij Syrochaldaici in regijs biblijs, affirmat Iudęos ex captiuitate reuerſos nouam linguam, Syriacã, effeciſſe: Iudæi, inquit, qui ad patrias ſedes in

Arias Mõtanus.

Guido Fabricius.

A Syriam reuerſi ſunt, ſenſim labentibus annis, Chaldæoque ſermone nonnihil immutato, Syriacæ linguæ dederunt originẽ, &c. In pręfatione verò Euangelij Syriaci, hac lingua putat Chriſtum Opt. Max. locutũ, & Apoſtolos, quippe quę Iudęis tũc tẽporis vernacula eſſet. Noſter quoque Bellarminus in eadem eſt opinione lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. & alij.

Bellarmin.

Faciunt fidẽ vocabula, quæ in Euangelijs reperiũtur Syriaca. Marci quinto, talitha, Matt. 27. Golgotha, Marc. 3. B Boanerges, Act. 1. AKeldema, 1. Corin. vlt. maran, atha, Abba pater, Matthæi 6. mammona. Matth. 27. Sabachtani. Vnde Iaſenius cõcordiæ c. 34. Ex pleriſque, inquit, locis Euãgelij colligitur Dominu plebeis hominib. locutu fuiſſe nõ purè hebraicè, ſed Syra lingua, quã tũc in Iudęa vernaculã fuiſſe certiſſimũ eſt, &c. Colligitur etiã hęc opinio ex lib. 2. Eſdræ c. 8. Leuitæ. n. & Eſdras eo loco legẽ populo interpretantur. Legerũt in libro legis Dei, diſtinctè, & aperte ad intelligendũ, & intel- C lexerũt, cũ legeretur. & infra: Eſdras, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo. Rurſus: Abijt omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lętitiã magnam, quia intellexerant verba, quæ docuerant eos. Itẽ: Cõgregati ſunt principes familiarũ vniuerſi populi, Sacerdotes & Leuitæ, ad Eſdrã ſcribã, vt interpretaretur eis verba legis. Interpretatione indigebat lex; ergo populus idioma hebræum nõ intelligebat, quòd verò per interpretẽ intellexiſſet, lętatus eſt. Verũ lo- D cus nõ probat. Interpretabantur enim Leuitæ, & Eſdras legis ſenſum, nõ verba. Dicet, qui hanc opinionem reſpuerit, quam ob cauſam lætitia affectus eſt populus. Si ex Io. 7. Phariſæorũ illa verba afferas: Turba hæc, quę nõ nouit legem, maledicti ſunt, & inferas, ergo turba, & vulgus Iudæorum, hebræũ legis ſermonem non intelligebat. Reſpondebit, ſermonem quidẽ hebręũ intellexiſſe, non tamen fuiſſe legis peritum, & in lege verſatum.

Marc. 5. Matth. 27. Marc 3. Act. 1. Matth 6. & 17. Ianſenius. 2. Eſdr. 8.

Ioan 7.

Abulenſis, Matth. 10. quæſt. 3. Iudæos non quidem propriam lingua Syriacã

Abulenſis.

Digitized by Google

Ammonitas, Moabitas, & Idumæos prædixit,hic cõtritas Ioſaphati naues nec in Tharſis nauigare potuiſſe, quod cum Ochozia fœdus percuſſiſſet, nuntiauit. Tempore Ioſaphati decẽ tribubus imperauit Achab, quo regnãte Elias Propheta fuit, fuerunt prætereà
3.Reg 18. multi alij,nã 3.Reg.18.ait Abdias,centum Prophetis in ſpeluncis deliteſcentibus ſe cibũ ſuppeditaſſe: Nunquid(inquit,cum Helia loquẽs)non indicatum eſt tibi Domino meo quid fecerim, cũ interficeret Iezabel Prophetas Domini, quod abſconderim de Prophetis Domini centum viros, quinquagenos, & quinquagenos,in ſpeluncis,& paueram eos pane & aqua? Eodem tempore Micheas filius Iemla necẽ Achabi apud vrbem Ramoth Galaad, vaticinatus
3.Reg.22. 2.Par. 24. eſt, eum Sedecias Pſeudopropheta alapa percuſſit, rex verò Achab in carcerem miſit 3. Reg.22.

Tempore Ioas vt dicitur 2. Paralip. 24. Mittebat Dominus Prophetas ad Iſraelitas,vt reuerterentur ad Dominum quos proteſtantes illi audire nolebãt, &c. Prophetarum nomina reticentur. Eodem tempore interfectus eſt Zacharias ſacerdos filius Ioiadæ ſummi ſacerdotis,qui diuino afflatus ſpiritu Iſraelitas reprehendit, quod Deum & legẽ dereliquiſſent.

Tempore Amaſiæ Propheta fuit innominatus 2. Paralip. 25. Venit homo Dei ad Amaſiam,& ait,ô Rex,ne egrediatur tecum exercitus Iſrael,&c. Eodem cap.25. mentio fit Prophetę, qui eundem Amaſiam regem arguit, quòd Deos alienos adorauerit: Iratus Dominus cõtra Amaſiam miſit ad illum Prophetam, &c. De hoc Ppropheta ſic ſcribunt Hebræi in Chronologia: In diebus Amaſiæ venit homo Dei ad illum,& ait,ne egrediatur tecum exercitus Iſrael, qui poſtremo ad ipſum deſcendens, ſcio, inquit, ꝙ cogitauerit Dominus occidere te, &c. 2. Paralip. 25. hunc Prophetã ferunt fuiſſe Amos fratrẽ eius, id eſt Regis Amaſię. & patrem Iſaiæ: Hæc in Chronologia.

Tẽpore Achaz Propheta fuit Oded,
2. Par. 25. cuius hortatu Iſraelitæ captiuos duarũ tribuũ libertate donarũt 2.Paralip.28.

E Tẽpore regis Ioſiæ extitit Prophetis Holda fœmina 4.Reg.22. 2.Par. 18.

Tempore Ioachimi Propheta fuit Vrias,quẽ Ioachimus occidit Iere. 26. 4.Reg.26.
Saraias quidã Ieremiæ 51. dicitur princeps Prophetiæ,an eſſet Propheta, dubium eſt. Lyran. principẽ fuiſſe putat Leuitarũ,qui in templo laudes diuinas decantabãt à Dauide, alijſque Prophetis compoſitas, ideòque principẽ Prophetiæ appellari. Septuaginta interpretes ex hebræo vertũt,principẽ donorũ,Chaldæus ſimiliter, Saraias erat *Ierem 2. Saraias an fuerit Propheta. Lyranus. Chaldæus.*
F princeps munerum, regia Biblia, erat princeps quietis. In Biblijs Vatabli dicitur princeps recreationis, quod regiæ quieti, & recreationi eſſet præfectus.forſitan dicitur princeps Prophetię,quòd cura Prophetarũ,& vaticinio rũ penes eũ eſſet. Huic cũ rege Sedecia ad inuiſendũ regẽ Nabuchodonoſorẽ proficiſcenti Babylonẽ, Ieremias librũ tradidit, quo vaticinium de euerſione Babylonis continebatur, præcepitque vt poſtquã Babylone librum legeret, lapidi illigatum in Euphratem proijce *Liber in Euphratẽ proijcitur.*
G ret,cum huiuſmodi denuntiatione: Sic ſubmergetur Babylon, & non conſurget à facie afflictionis,&c. Lege Ieremiæ caput 51.

Præter hæc, ex ſcriptura habemus fuiſſe multos Prophetarum filios. Nã habuerunt Prophetæ in populo illo collegia,in quibus diſcipulos docebãt qui dicebãtur filij Prophetarũ, id eſt, diſcipuli. ſic Chaldęus interpretatur, lib. 4.Reg.c.1.& ſequẽtibus,filios Prophetarum appellat diſcipulos Prophetarum. appellat quoque eoſdem ſcribas,id eſt,ſapientes, 1.Reg. 10. Obuiam *Ierem 51. 4 Reg. 1. Chaldæus. De filijs Prophetarum*
H habebis gregẽ Prophetarum deſcendentium de excelſo, &c.Chaldęus vertit,offendes cœtum ſcribarum, deſcendentium de modo conſeſſus. Etenim hi Prophetarum filij, ſiue Prophetę, ſcribæ erant,id eſt, ſapiẽtes,quia legis diuinarũque rerũ ſtudio vacabãt,prophetare etiam dicuntur 1.Reg.10.quia diuinas laudes canebant. Obuiam habebis gregem Prophetarum, ait Sauli Samuel, deſcendentium de excelſo,& ante eos pſalteriũ,& tympanũ,& tibiã, & citharam, ipſoſque prophetantes, *1.Reg 10.*

Digitized by Google

Clarius. Vatablus. Abulenſis. Caietanus 1. Reg. 19. Prophetare ſignificat aliquando Dei laudes canere à Prophetis compoſitas, vel alias. 1. par. 25.

tantes, hoc eſt, diuinas laudes canẽtes, vt interpretatur Iſidorus Clarius, Vatablus, Abulẽſis epiſcopus, Caiet & alij. Chaldæus 1. Reg. 19. quod noſter interpres dixit, Cũ vidiſſent cuneum Prophetarum vaticinãtium, vertit: Turmã ſcribarum laudantium: Forſitan laudes canebant propheticas & à Prophetis cõpoſitos hymnos. Verbum prophetare aliquando diuinas laudes canere ſignificat 1. Paralip. 25. Dauid, & magiſtratus exercitus, ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, & Heman, & Idithum, qui prophetarent in citharis, & pſalterijs, & cymbalis, &c. Hoc eſt, qui Deum laudibus celebrarent. adhibitis muſicis inſtrumentis. idem quoque filij Prophetarum faciebant. Inter eos tamen aliqui Prophetæ erant, vel forſitan omnes. Id colligitur ex cap. 2. lib. 4. Regum: Egreſſi ſunt filij Prophetarum, qui erant in Bethel ad Eliſeum, & dixerunt ei, nunquid noſti, quia hodie Dominus tollet Dominum tuum, id eſt, Eliam, à te? Item: Acceſſerunt filij Prophetarum, qui erant in Iericho ad Eliſeum, & dixerunt ei: nunquid noſti, quia Dominus hodie tollet Dominum tuum à te? &c. Sciebant ergo prophetico ſpiritu filij Prophetarum, Eliã illo die tollendum, ergo Prophetæ erant, quibus futura Deus aperiebat.

2. Reg. 4.

Genebrar. Collegiorũ propheticorum Autor Samuel. Comeſtor.

Horum propheticorum collegiorũ fundatorẽ & auctorem Hebræi Samuelem faciunt, vt docet Genebrardus in Chonographia: Comeſtor in hiſtoria, libri primi Regum capite decimo. Nota, inquit, quod Samuel primò inſtituit conuentus religioſorum, iugiter pſallentium Domino, & dicebantur prophetare, id eſt, iugiter Deum laudare, & fortè aliqui quandoque prophetabant ex eis, hæc ille. Colligitur hæc ſententia ex Scriptura: tẽpore enim Samuelis, primũ fit horum prophetarum mentio, 1. Regũ 10. & 19. Samuel filijs Prophetarũ præſediſſe dicitur: Miſit Saul lictores, vt raperẽt Dauid, qui cũ vidiſſent cuneũ Prophetarũ vaticinantium, & Samuelẽ ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipſi, &c. Stabat igitur Samuel

1. Reg. 10. & 19.

ſuper Prophetas, ſiue filios Prophetarum, & docebat eos: Poſtea Elias, & Eliſeus, 4. Regũ ſexto, munus idem obierunt. Chaldæus verba illa 1. Reg. 19. ſic interpretatur, vidit turmam ſcribarum laudantium, & Samuelem ſtantem docentem ſuper eos.

4 Reg 6. Chaldæus.

Erant autem prophetica collegia in colle Dei. 1. Reg. 10. in Ramatha patria Samuelis. 1. Reg. 19. in Bethel, & in Iericho 4. Reg. 2. fortè alijs etiã in locis erant. Hebræi in Chronologia maiori cap. 12. Nulla, inquiunt, erat vrbs in terra Iſrael, quæ nõ haberet Prophetas &c. Chaldæus, 1. Reg. 19. appellat collegium, quod erat in Ramatha domum doctrinę; quod enim nos legimus, interrogauit Saul, & dixit: In quo loco ſunt Samuel, & Dauid? dictumque eſt ei: Ecce in Naioth ſunt, in Ramatha, &c. interpretatur. Rogauit Saul, & dixit, vbi Bamhel, & Dauid? & dixit, ſcilicet aliquis: Ecce in domo doctrinæ, in Ramatha, & abijt illuc in domum doctrinæ, quæ in Ramatha, &c. id eſt, in collegiũ filiorum, vel diſcipulorum qui à Samuele Propheta docebantur.

Hebræi Loca in quib. erant filij prophetarũ 1. Reg 10 1. Reg. 19 4. Reg. 2.

Non erit forſitan inanis coniectura ſi quis filios Prophetarum propriè à Prophetis genitos, appellari coniecerit. Etenim Prophetæ filios hãbebãt, & aliquãdo filios Prophetas. Vnde exiſtit documentũ illud Hebræorum, ab Hierony. traditum, in Commentarijs primi capitis Sophoniæ, Tradunt, inquit, Hebræi, cuiuſcunque Prophetæ pater, aut auus ponatur in titulo, ipſos quoque Prophetas fuiſſe. Vnde, & Amos, qui dixerat, non ſum Propheta, nec filius Prophetæ, patris nomen in titulo non habet. hoc ſi verũ eſt, Sephonias nomine prophetico, & glorioſa maiorũ ſtirpe generatus eſt. Hęc Hieronym. hi ergo Prophetarum filij in collegijs, de quibus diximus, ſimul cum alijs fortè erudiebantur. Fauet epiſcopus Abulenſis 3. Regum 16. Licet, inquit, Prophetia non deriuaretur ex progenie, tamen ſæpiſſime filij Prophetarũ erãt Prophetę, & ob hoc dixit Amos; Non ſum Propheta, nec filius Prophetę quaſi dicat, quòd ſicut Prophetæ ſciunt, quæ Deus loquitur, ita & filij Prophe-

D. Hieron.

Abulenſis.

tarum,quia ipſi communiter ſunt Prophetæ.Et ſi filij Prophetarum,vt communiter, vel ſaltem ſæpe, non eſſent Prophetæ,fruſtra dixiſſet Amos: Non ſum Propheta,nec filius Prophetæ, ſed ſufficeret dicere, non ſum Propheta Hæc ille.

Prophetæ autem futura prędicebãt, & de Meſia vaticinia edebant. vnde illud Petri Actorum 3.Et omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt, & annuntiauerunt dies iſtos. 1. Chriſti. Item eodem capite: Deus,qui prænuntiauit per os omnium Prophetarũ pati Chriſtum ſuum, ſic impleuit, &cæt. Et actorum decimo:Huic,id eſt, Chriſto, omnes Prophetæ teſtimoniũ perhibent, remiſſionẽ peccatorum accipere per nomen eius omnes,qui credunt in eum, &c.Paulus ad Roman.3. Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſta eſt,teſtificata à lege,& Prophetis.Luc. 18. Conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis,&c.Luc. 24.Incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant,&c.Item eodem capite: Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quia verò Prophetarum vaticinia, non obuia cuique ſunt & aperta,ſed obſcura; Sequitur: Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas. Hebræi quoque Prophetas de Meſſia vaticinatos credunt,vnde R. Haia Abæ filius ex doctrina R. Ioanan: Vniuerſi,ait,Prophetæ,non niſi de diebus Chriſti vaticinati ſunt. Item, vniuerſi Prophetæ non niſi de Chriſto vaticinantur, idque diſcipulo ſapientum, & ei,qui ſe in actione virtutis exercet, diſcipulo ſapientum,& ei,qui liberaliter largitur diſcipulo ſapiẽtum,de ſuis facultatibus,&c.Et Lyranus Exodi 12. Rab. Salomon dicit, & antiqui doctores Hebræi,quod omnes Prophetæ, nõ prophetauerunt,niſi ad diẽ Meſſię,&c. Et ad Roman.3.dicit Rab. Salomõ Hebræus,ꝙ Prophetæ non ſunt locuti,niſi ad dies Meſſiæ, quod eſt intelligẽdũ de principali intentione, &c.

Act. 3. *Act. 10.* *Ad Rom. 3* *Luc. 18.* *Luc. 24.* *Rab. Haia Propheta de Christo vaticinati ſunt.*

Libros præterea ſacros ſcripſerant Prophetæ,et docet Ioſephus lib.1.cõtra Appionem:Neq; conſcribendi, inquit,poteſtas omnibus data, neque eſt vlla in conſcriptione diſcordia,ſed ſolummodo Prophetis,antiquiſſima quidem ſecundum inſpirationem factam a Deo,cognoſcentibus, alia verò ſuorũ temporum, ſicuti ſunt facta palam conſcribentibus, infiniti libri nõ ſunt apud nos,ſed ſolummodò duo & viginti.Horum quinq; ſunt Moyſis,à morte vero Moyſis,vſque ad Artaxerxem Perſarum Regem,qui fuit poſt Xerxẽ,Prophetæ ſuorum tẽporum res geſtas conſcripſerunt,in tredecim libris: reliqui verò quatuor,Hymnos in Deum,& vitæ humanæ præcepta noſcuntur continere. Ab Artaxerxe vero vſque ad noſtrum tempus,ſingula quidem conſcripta,non tamen priori ſimili fide ſunt habita,eo.ꝙ non fuerit certa ſucceſſio Prophetarum.Hæc Ioſephus.

Ioſephus. *Prophetæ libros ſacros ſcripſerunt.*

Scripſiſſe autem Prophetas temporum illorum hiſtorias,etiã ex Scriptura eſt compertum.1.Paral.29.Geſta Dauid Regis, priora, & nouiſſima,ſcripta ſunt in libro Samuelis, videntis, & in libro Nathan Prophetę,atque in volumine Gad videntis, vniuerſique regni eius,& fortitudinis,& temporum,quæ tranſierunt ſub eo,ſiue in Iſrael,ſiue in cunctis regnis terrarum, &c. 2.Paral. 27. Reliqua geſtorũ Ioſaphat, priorũ, & nouiſſimorum,ſcripta ſunt in verbis Iehu filij Henani,quæ digeſſit in libros regũ Iſrael,&c.Iehu aute hic Propheta erat, 2.Par. 9.Reliqua autem opera Salomo. priorũ & nouiſſimorũ ſcripta ſũt in verbis Nathan Prophetæ,& in libris Ahiæ Silonitis, In viſione quoque Addo videntis contra Ieroboam filij Nabat.2.Paralipom.12. Opera Roboã prima,& nouiſſima, ſcripta ſunt in libris Semeiæ Prophetæ,& Addo videntis, & diligenter expoſita,&c.2.Paral. 13.Reliqua ſermonum Abia, viarumq; & operum eius,ſcripta ſunt diligẽtiſſimè in libro Addo Prophetæ; &c.2.Paralip.26.Reliqua ſermonum Oziæ,priorum,& nouiſſimorum, ſcripſit Iſaias filius Amos Propheta, &c. Ex his ſatis liquet Prophetas,regum geſta,illorumque temporum hiſtoriam literis man-

2.par. 13. *2.par.28.* *2.par.9.* *2.par. 12.* *2.par. 13.* *2.par. 26.*

mandaſſe. Hebræi libros 4. ſcilicet Ioſue, Iudicum, Samuelis, & Regum, Prophetas priores appellant, quod à Prophetis ſint conſcripti, vt infra dicitur cap. 24.

Denique, vt aliquid de veſtitu dicamus, Prophetæ ſacco vtebantur, cum ad pœnitentiam populum volebant prouocare. cap. 20. Iſaiæ præcipit Deus: Solue ſaccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Calceos ergo geſtabat Propheta Iſaias, ſaccoque erat indutus. Zachariæ 13. de Prophetis falſis dicitur: Nec operientur pallio ſaccino, vt mentiantur, &c. Quo loco D. Hieronymus ſic ſcribit: Hic erat habitus Prophetarum, vt quando populum ad pœnitentiam prouocabant, induerentur cilicio. Ergo Pſeudopropheta nequaquam habitum accipiet prophetalem, ne ſub alieno veſtitu ſimplices decipiat, &c. Habitum cilicinum appellat prophetalem. Hic erit habitus Eliæ, & Enoch, cum extremo tempore prophetabunt. Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis, &c.

Iſai. 20. *Zach. 13.* *Habitus prophetalis cilicinus.* *D. Hieron.* *Apocal. 11*

Sacræ literæ tradunt Prophetas ab Iſraelitis fuiſſe occiſos, qui autem, & quomodo occiſi ſint, non tradunt. Lucæ 13. Ieruſalem, quæ occidis Prophetas. Matth. 23. Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in ſanguine Prohetarum. Act. Quem Prophetarum nō ſunt perſecuti patres veſtri? & occiderunt eos, qui prænuntiabant de aduentu iuſti. 1. Theſſal. 2. Iudęi Dominum occiderunt. & Prophetas, &c.

Propheta occiſi. *Luc. 13.* *Matth 23* *Act. 7.* *1. Theſ. 2.*

In primis Iſaiam eximium Prophetam, conſtat ſub Manaſſe rege in duas partes ſectum occubuiſſe; ſic enim Romanum docet Martyrologium, & Origenes in epiſtola ad Africanum: Eſt, inquit, manifeſtum, quod dicunt traditiones, ſectum eſſe Iſaiam Prophetã, &c. Dorotheus in ſynopſi: Iſaias, inquit, mortuus eſt Ieroſolymis, ſub rege Manaſſe, ſectus in duas partes. idem ſcripſit D. Iſidorus in l. de vita, & morte ſanctorum: Iſaiam, ait, Manaſſes extenſum à vertice per medium ſecuit, &c.

Iſaias ſectus.

A Ieremias lapidibus eſt obrutus à Iudæis in Ægypto apud Taphnas, quò cũ populi reliquijs abierat, vt ſuprà ſcripſimus. Tradit Martyrologium Romanũ, Dorotheus, Iſidorus, & alij. Miſſus in lacũ eſt regnante Sedecia, Ier. 38. in atrio quoq; carceris clauſus, Ierem. 32.

Ieremias lapidibus obrutus. *Ierem. 38.*

Ezechiel à iudice populi Iſrael, quod eũ de cultu idolorũ argueret, apud Babyloniã eſt interfectus, Martyrologiũ Romanum, Dorotheus, Iſidorus. Amos Prophetam Amaſias ſacerdos plagis frequenter afflixit, & filius eius Ozias B vecte per tempora transfixit, qui poſtea ſemiuiuus in patriam deuectus ibidem expirauit, Martyrologium Romanum, Dorotheus, Iſidorus. Michæam ait Dorotheus, à Ioramo filio Achabi præcipitio necatũ. Præter hos, de Vria Propheta, qui vixit tempore regis Ioachimi, Ieremiæ 26. viri de ſenioribus terræ hæc verba faciunt: Fuit vir prophetans in nomine Domini, Vrias filius Semei, de Cariathiarim, & prophetauit aduerſus ciuitatẽ iſtã, & aduerſus terram hanc, iuxta omnia verba Iere-C miæ, & audiuit Rex Ioacim, & omnes potentes, & principes eius, verba hæc, & quęſiuit Rex interficere eum, & audiuit Vrias, & timuit, fugitq́ne, & ingreſſus eſt Ægyptum. & miſit Rex Ioacim viros in Aegyptum Elnathan filiũ Achobor, & viros cum eo in Aegyptũ, & eduxerunt Vriam de Ægypto, & adduxerunt eum ad Regem Ioacim, & percuſſit eũ gladio, & proiecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis, & cætera.

Ezechiel occiſus, Amos, Michaas, Vrias. *Ierem. 26.*

D Iis adde Michæam filium Iemla, quẽ Sedecias Pſeudopropheta alapa percuſſit, & Achab in carcerem conіecit, 3. Regum 22. Adde etiam Iehu filium Hanani, de quo 3. Regum 16. hæc legũtur: Baaſa occidit eum, hoc eſt, Iehu filium Hanani Prophetam, &c. Occiſus ergo eſt Iehu Propheta, à Rege Baaſa. Verũ aliud probatur ex 2. Paralipom. capite 19. & capite vigeſimo, ex quibus conſtat Iehu vixiſſe tempore Regis Ioſaphati, non potuit igitur vitã priuari à Rege Baaſa, quem ex libro tertio Regum capite 16. conſtat obijſſe, antequã regnaret Ioſaphat. Nam

3. Reg 22. *3. Reg 16.* *Michaas.* *Iehu.* *An ſit interfectus Iehu Propheta à rege Baaſa.* *2 Par. 19. & 20.*

filius Baaſæ Ela, ſucceſſit patri, regnãte Aſa patre Ioſaphati. Præterea Iehu filius Hanani viuebat poſt mortem Achab, reprehendit enim Ioſaphatum, quòd fuiſſet comitatus Achab in illud bellũ, in quo eſt occiſus, 2. Paralipom. 19. ergo nõ eſt occiſus à Baaſa, qui multò antè Achab è vita migrauit. Denique, Hanani geſta omnia Ioſaphati, literis mandauit, 2. Paralipom. 20. ergo vixit etiã poſt Ioſaphat, atque adeò non potuit interfici à Baaſa. Itaque verba illa 3. Regum 16. Hoc eſt, Iehu filiũ Hanani Prophetam, Abulenſis 3. Regum 16. ex aliqua Gloſſa in textum irrepſiſſe ſcribit: Lyranus quoque non diſſentit. At in Biblijs correctis non expunguntur, ſed conſeruantur. Quamobrem reſpondendum eſt cum Dionyſio Carthuſiano 2. lib. Paralip. cap. 19. duos fuiſſe eiuſdẽ nominis Prophetas, quorum alter fuerit à Baaſa vita priuatus, alter poſtea vixerit. niſi fortè vnus & idem a Baaſa eſt interfectus, & à Deo poſtea in vitam reuocatus.

De tertio ſtatu populi Iſrael, poſt captiuitatem Babylonicam.

CAP. XXIV.

De Eſdra Sacerdote, Nehemia, & Pontificibus vſque ad Alexandrum Magnum.

Reſp. Iudæorum per põtifices adminiſtrata.

TErtius Iſraelitici populi ſtatus poſt captiuitatem Babylonicam. Tũc, vt Ioſephus teſtatur lib. 11. antiquit. c. 4. ea Reip. forma eſt inſtituta, quę per optimates adminiſtratur, & à Græcis dicitur ἀριστοκρατία, penes Pontifices autem ſumma erat auctoritas. Penes Pontifices, ait Ioſephus, fuit ſumma auctoritas donec Aſſamonæorum, id eſt, Machabæorum gens, mutato rerum ſtatu regnum obtinuit. & libr. 20. antiquitatũ capit. penultimo: Ieſus, inquit, Ioſedeci filius, & eius poſteri quindecim, vniuerſi vſque ad regem Antiochum Eupatora, ſtatum Reipublicę popularem rexerunt, & cætera Primus Pontifex poſt captiuitatẽ fuit Ioſue filius Ioſedec, Eſdræ 3. Surrexit

E Ioſue filius Ioſedec, & fratres eius ſacerdotes, &cæt. Ioſedec autem pater Ioſue fuit et ſummus ſacerdos ductus Babylonem captiuus. 1. Paralipom. 6. *Eſd. 3.* Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam, & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor, &c. Appellat hic Ioſue Ieſus Zachariæ 3. Oſtendit mihi dominus Ieſum ſacerdotem magnum, &c. Hæbraicè Iohoſuah. Tempore huius Pontificis dux fuit ex familia Dauidis Zorobabel, nondum enim Pontifices rem profanã adminiſtrabãt, *Poſt captiuitatẽ primus Pontifex, Ioſue filius Ioſedec. Zach 3.*

F ſed ſacræ præerant. Eodẽ tẽpore prophetiæ munere functi ſunt Aggæus, & Zach. Eſdræ 5. Prophetauerunt autem Aggæus, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Iudæos, qui erant in Iudæa, & Ieruſalẽ, in nomine Dei Iſrael, &c. Ad tẽpli ędificationẽ populũ prouocabãt. eodẽ capite: Tunc ſurrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedec, & cęperunt ædificare templum Dei, in Ieruſalem, & cum eis Prophetæ Dei adiuuantes eos, &c. *Eſdræ 5. Aggæus & Zacharias Prophetæ, poſt captiuitatem.*

G Poſt Zorobabelẽ, & Ioſue, vt ſuprà iam ſcripſimus, Eſdras è Babylonia venit, qui, vt colliges ex li. 1. Eſdræ cap. 7. & lib. 1. Paralip. cap. 6. frater fuit Ioſedec ſummi ſacerdotis, filius Saraiæ, ſummi item ſacerdotis. Is Hebręos, qui nunc in vſu ſunt characteres inuenit, vt Hieron. teſtatur in Prologo Galeato: Certum, inquit, eſt Eſdram ſcribam, legiſq; doctorem, poſt captam Ieroſolymam, & inſtaurationem, ſub Zorobabel alias literas reperiſſe, quibus nunc vtimur. Cum ad illud vſque tempus, ijdem Samaritanorum, & Hebręorum characteres fuerint, & Ezechiel. 9. *2. Eſdræ. 7. 1. paral. 6. Eſdras Hebræos characteres reperit. D. Hieron.*

H Antiquis, ait, Hebræorum literis, quib. vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema, thau, litera, crucis habet ſimilitudinem, &c. Euſebius itẽ in Chronico: Affirmatur, inquit, Eſdras literas Iudaicas cõmutaſſe. Et Beda Eſdræ 7. Ferũt, inquit, pro certo Hebręi, quod Eſdras leuiores literas excogitauit, ſub nominib. earum, quas ante habuerant, qb. velociſſimè tantam librorum copiam, quæ conſumpta erat, reficerent. Ideò non ſolum ſcriba, ſed etiam velox nominatur Eſdræ 7. priores aũt literæ reman- *Euſebius. Beda.*

Digitized by Google

mãſerũt apud Samaritas, quibus illos quinq; libros Moyſis, quos ſolos d' Scri- *Lyranus. Carthuſ.* ptura ſancta receperant, ſcribere ſolebant. Hæc ille. Idẽ docent Lyranus, & *Comeſtor.* Chartuſianus, Eſdræ 7. Comeſtor in hi- *D. Iſidor.* ſtoria libri Iudith, c. 5. & D. Iſidorus in lib. de vita, & morte Sanctorũ: Eſdras, *D. Anton.* inqt. hebraicarũ literarũ monumẽta inuenit. D. etiam Ant. p. p. hiſt. tit. 4. §. 17.

Idem tradit Genebrardus libr. 2. Chron. Elementa, inquit, quib. iã olim, hodieq; Iudæi vtuntur, ſunt Aſſyriorũ, nõ veterum Hebræorũ, auctore Eſdra, qui ideò literas, idq; vt opinor Synodi consilio, auctoritate mutauit, quod has Samaritani callerent, vel quia etiam veterum Hebræorum, quã Aſſyriorum operoſior erat Scriptura. In tracta. Sanedrim. Et infra: Tradita eſt lex charactere hebræo, idiomate ſancto, quæ Eſdræ temporib. in Arameũ, id eſt, Syriacum idioma, & Aſſyrios mutata eſt characteres. At paulò poſt: characteres Aſſyrios retinẽtes, ſanctũ elegerũt *Genebrard.* ſibi idiomia, hebræum characterem, & Arameum idioma idiotis relinquentes. Mar. Sutra in tracta. Sanedrim. Per idiotas intelligit Samaritanos Rab. Hiſta. Ribbi verò affirmat à principio iiſdẽ quib. nũc ſcribitur characterib. datã legẽ, mutatã quidẽ aliquãdo, ſed reſtitutam. At R. Simõ: Nullo, inqt, tpe nec ſcribendi, nec loquendi modus mutatus eſt. Hæc illi de mutatione literarũ.

An Hebræi poſt captiuitatẽ Babylonicam mutarint linguam. Non ſolum autem literas, verũ linguam etiam poſt captiuitatem mutaſſe dicuntur Hebræi. Etenim non vt antea pura hebræa, ſed corrupta lingua vſi videntur, in Chaldæum idioma degenerante, quod in Babylonica captiuitate didicerãt. *Arias Mõtanus.* Arias Mõtanus in præfatione Maſoreth: Cõſtat, inquit, apud omnes, qui antiquas Hebræorum hiſtorias legerunt, Iudæis hebraicæ linguæ vſum, in Chaldaicum primum ſermonem, deinde ex illa captiuitate in patriã reſtitutis, in Syriacam degeneraſſe. *Guido Fabricius.* Guido etiam Fabricius in epiſtola ad Ariam, quæ extat initio dictionarij Syrochaldaici in regijs biblijs, affirmat Iudæos ex captiuitate reuerſos nouam linguam, Syriacã, effeciſſe: Iudæi, inquit, qui ad patrias ſedes in A Syriam reuerſi ſunt, ſenſim labentibus annis, Chaldæoque ſermone nonnihil immutato, Syriacæ linguæ dederunt originẽ, &c. In præfatione verò Euangelij Syriaci, hac lingua putat Chriſtum Opt. Max. locutũ, & Apoſtolos, quippe quæ Iudæis tũc tẽporis vernacula eſſet. *Bellarmin.* Noſter quoque Bellarminus in eadem eſt opinione lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. & alij.

Faciunt fidẽ vocabula, quæ in Euangelijs reperiũtur Syriaca. *Marc. 5.* Marci quinto, talitha, *Matth. 27.* Matt. 27. Golgotha, *Marc 3.* Marc. 3. B Boanerges, *Act. 1.* Act. 1. AKeldema, 1. Corin. vlt. maran, atha, Abba pater, *Matth 6. & 27.* Matthæi 6. mammona. Matth. 27. Sabachtani. *Ianſenius.* Vnde Iaſenius cõcordiæ c. 34. Ex pleriſque, inquit, locis Euãgelij colligitur *2. Eſdr. 8.* Dominu plebeis hominib. locutũ fuiſſe nõ purè hebraicè, ſed Syra lingua, quã tũc in Iudæa vernaculã fuiſſe certiſſimũ eſt, &c. Colligitur etiã hæc opinio ex lib. 2. Eſdræ c. 8. Leuitæ. n. & Eſdras eo loco legẽ populo interpretantur. Legerũt in libro legis Dei, diſtinctè, & aperte ad intelligendũ, & intel- C lexerũt, cũ legeretur. & infra: Eſdras, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo. Rurſus: Abijt omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiã magnam, quia intellexerant verba, quæ docuerant eos. Itẽ: Cõgregati ſunt principes familiarũ vniuerſi populi, Sacerdotes & Leuitæ, ad Eſdrã ſcribã, vt interpretaretur eis verba legis. Interpretatione indigebat lex; ergo populus idioma hebræum nõ intelligebat, quòd verò per interpretẽ intellexiſſet, lætatus eſt. Verũ lo- D cus nõ probat. Interpretabantur enim Leuitæ, & Eſdras legis ſenſum, nõ verba. Dicet, qui hanc opinionem reſpuerit, quam ob cauſam lætitia affectus eſt populus. *Ioan. 7.* Si ex Io. 7. Phariſæorũ illa verba afferas: Turba hæc, quæ nõ nouit legem, maledicti ſunt, & inferas, ergo turba, & vulgus Iudæorum, hebræũ legis ſermonem non intelligebat. Reſpondebit, ſermonem quidẽ hebræũ intellexiſſe, non tamen fuiſſe legis peritum, & in lege verſatum.

Abulenſis. Abulenſis, Matth, 10. quæſt. 3. Iudæos non quidem propriam lingua Syriacã

effeciſſe, ſed lingua, qua reliqui Syri vtebātur: vulgo vſos ſcribit, Cephas, in qt, nō eſt nomē hebræū, ſed Syrū vt Rabanus dicit. ratio huius eſt, qa Iudęa ē pars Syriæ, & ita vulgare totius terræ Iudææ, erat Syriacum, & Iudæi imponebant ſibi nomina multa Syriaca ſecundu conſuetudinem vulgarem, &c.

Mihi difficile videtur cōcedere Hebræos, qui per ducentos annos in Ægypto hebræam linguā retinuere, amiſiſſe eandem in captiuitate Babylonica, quæ annorum 50. fuit, vt ſupra oſtendimus. Si poſt Ægyptiacam ducentorum annorum captiuitatē, hebraicè locuti ſunt, cur poſt quinquaginta annorū captiuitatem, Syriacam linguā effecerunt? ideò meritò Abulenſis in prolog. Galeatum, q. 1. Nullum, inquit, motiuum eſſe poteſt ad vidēdum, quomodo omnes Iudæi linguā paternam, quā à ſeculis habuerunt, in captiuitate Babylonica perderent, cū tantus populus trāſlatus fuerit in Babylonē, potiſſimū quia nō manſerūt ibi longo tempore, ita vt aliqui de illis, qui iuerāt in captiuitatē redirēt poſtea. hæc ille. Suſpecta mihi eſt opinio. Præterea quia recentiorum eſt, nec vſpiam, quod ſciam, illius meminit hebraicorū ſcriniorū ſcrutator Hieron. imò Euāgeliū Matthæi, quod lingua vulgari ſcripſit, hebræa lingua ſcriptum affirmat, Syriacæ nō meminit. Opinio nititur vocabulis Syriacis quæ in Euangelio reperiūtur. At reſpondemus, Iudeos ex lingua Syriaca vicinarū gentiū, vocabulā mutuatos aliqua, non tamen nouā linguā effeciſſe. Cōcedimus itaq; hebræā linguā alienis vocabulis Iudæos, vt ſolent, locupletaſſe: Præterea non nihil à priſtina puritate deflexiſſe. Addē apoſtolos non admodū verba curaſſe, ideò obuijs quibuſq; & ſermone Galilæo vſos, q à puritate hebræa degenerabat. Huius ſententiæ eſt Rabbi Simon, cuius verba ſupra citata illa ſunt: Nullo tempore, nec ſcribendi, nec loquendi modus mutatus eſt, &c.

D. Irenæus. *Eſdras ſacros libros reparauit.* Ab eodem Eſdra poſt captiuitatem aiunt Patres, ſacros libros, quos Chaldæi incenderant, reparatos. D. Irenæus li. 3. c. 25. In ea captiuitate populi, quæ E facta eſt à Nabuchodonoſor corruptis ſcripturis, & poſt ſeptuaginta annos Iudæis deſcendentibus in regionem ſuā, & poſt deinde tēporib. Artaxerxis Perſarū regis, inſpirauit Deus Eſdræ ſacerdoti, præteritorū Prophetarum omnes rememorare ſermones, & reſtituere populo eam legē, quæ data eſt p Moyſem, &c. Tertullianus in lib. de habitu muliebri c. 3. Potuit, inquit, Noe Scripturā Enoch abolefactā, in ſpiritu rurſus reformare, quemadmodū & Ieroſolymis Babylonica expugnatione deletis, omne inſtrumentorū Iudaicæ literaturæ, per Eſdrā conſtat reſtauratū, &c. *Tertull.* F Autor de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 2. c. 33. Eſdras cōbuſtā à Chaldæis in archiuis tēpli reſtituit legē, nēpe q eodē ſpiritu, quo antea ſcripta erat plenus fuit. Euſebius i Chronico: Fuit Eſdras eruditiſſimus legis diuinæ, & clarus omniū Iudæorū magiſter, qui de captiuitate regreſſi fuerāt in Iudæam, affirmaturq; diuinas Scripturas memoriter cōdidiſſe, & vt Samaritanis nō miſcerentur, literas Iudaicas cōmutaſſe, *Euſebius.* G &c. Beda Eſdræ 7. Scriba velox in lege Moyſi appellatur Eſdras, qa legē Moyſi, quæ conſūpta erat, refecit. & etiam (vt communis maiorū fama eſt) omnē ſacræ Scripturæ ſeriē, quā ignis abſūpſerat, prout videbatur legentib. ſufficere, ſcripſit, & nonnulla vt fertur, quę opportuna putabat, adiecit, &c. D. Iſidorus in l. de vita, & morte Sāc. Eſdras legē incenſam renouauit. Clemēs Alexand. li. 1 ſtrom. Per Eſdrā facta eſt diuinitus inſpiratorū eloquiorū receſſio, *Beda.* *D. Iſidorus.* *Clemens Alexand.* H & renouatio, &c. Theodoretus in pręfatione Pſalmorū: Eſdras diuino numine afflatus, factorū voluminum memoriam illis hominib. renouauit. Idē ſcribit Comeſtor in hiſtor. Iudith, capite 5. D. Ant. 1. p. hiſtor. tit. 4. §. 17. Carthuſianus, & Lyranus Eſdræ 7. & Abulenſis li. 2. Paral. c. 9. quæſt. vlt. Deus, inquit, dedit Propheticum ſpiritū Eſdrę, ad reſtaurandū omnes libros legis, qui ante captiuitatem Babylonis ſcripti erant. *Theodoret.* *Comeſtor.* *Carthuſia.* *Lyranus.* *Abulenſis.*

An Eſdras memoria libros ſarxerit. Rogabis, num memoriter ſcripturas dictarit Eſdras, atq; ita dictando reparārit, an ex libris, qui ſupererēt correxerit,

cros tenuerit, & ex memoria repararit. *Euſebius.* *Tertullan.* *D. Iſidorus*

rexerit, & inſtaurarit? Euſebius apertè Eſdram memoriter ſacros libros protuliſſe ſcribit. Idem videntur ſentire Tortullianus, & Irenæus, vt ex eorum verbis colliges: Iſidorus quoque, & alij, qui aiunt eum legem incenſam renouaſſe. Cum enim incenſam dicunt, ſignificant non extitiſſe libros, vnde repararetur. Magnum hoc miraculum fuit, ſpiritu diuino afflatum hominem, memoriter tot libros dictaſſe, nec à veritate alienum. Simile habes quarto Eſdras decimo quarto: ſed Apocrypho.

D. Athan.

Veruntamen fortè probabilius eſt, quod Diuus Athanaſius in Synopſi ait, Eſdram libros ſacros cuſtodiſſe. Narratur, inquit, de Eſdra, quod cum libri ſacri per incuriam populi, ac diuturnam captiuitatem perijſſent, ipſe illos cum vir eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius, & lector, apud ſe omnes cuſtodierit, & tandem protulerit, omnibuſque tradiderit, atque ita ſeruauerit, & cætera. D. Chryſoſtomus addit, explanaſſe, & ex reliquijs compoſuiſſe. homil. 8. ad Hebræos: Deus, inquit, virum inſpirauit admirabilem, id eſt, Eſdram, vt ſcripturas exponeret, & fecit, vt componerentur ex reliquijs, & cæt. ex Diuini Hilarij præfatione in Pſalmos colligitur, diſperſos libros in vnum corpus coniunxiſſe. De Pſalmis enim ſic ille: Eſdras, vt antiquæ traditiones ferunt, incompoſitos Pſalmos, & pro autorum, ac temporum diuerſitate diſperſos, in volumen vnum collegit, & retulit, &c. Idem de cæteris libris conijcitur.

D. Chryſ. *D. Hilar.*

Collegit igitur Eſdras ſcripturas, an aliquid erroris hominum negligentia, vel prauitate irrepſiſſet, ſpiritu Prophetico examinauit, correxit, & in corpus vnum, & ordinem, quem Hebræi ſeruant, redegit. Vnde D. Iſidorus lib. 6. Etymologiarum c. 1. Hebræi, inquit, vetus Teſtamẽtum Eſdra autore, iuxta numerũ literarum ſuarũ, viginti duobus libris accipiunt, diuidẽtes eos in tres ordines, videlicet Legis, & Prophetarum, & Hagiographorũ, &c. Legis libri ſunt quinq; libri Moyſis, ſiue Pẽtateuchus: Prophetarũ ordo 8. li-

D. Iſidorus.

A bros complectitur, nempe quatuor libros Prophetarum priorũ, ſcilicet Ioſue, Iudicũ, Samuelis, & regũ tertiũ, & quartum, hos Prophetarũ appellãt, q̃a à Prophetis ſunt cõſcripti. & quatuor libros Prophetarũ poſteriorum, Iſaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, & duodecim Prophetarum minorum, qui omnes vno libro copulantur. Hagiographa, id eſt, ſancta ſcripta nouem ſunt Pſalmi, Prouerbia, Canticũ canticorum, Eccleſiaſtes, Iob, Daniel, Eſdras, Paralip. Eſther. Nã Ruth ſubijciũt velut appẽdicem libro Iudicũ. De Hebræis

Ordo ſacrorum librorum iuxta Hebræos.

B loquimur, nã Canon Eccleſiæ Catholicę plures libros recipit. De Canone Hebræorum loquitur Hieronymus in prologo Galeato, cum ſacros libros ſic numerat: Fiunt, inquit, pariter veteris legis libri viginti duo, id eſt, Moyſis quinque, & Prophetarum 8. Hagiographorum nouem, quanquam nonnulli Ruth, & Threnos Ieremiæ inter Hagiographa ſcriptitent, & hos libros in ſuo putent numero ſupputandos, ac per

C hoc eſſe priſcæ legis libros viginti quatuor. Hæc Hieronymus.

Seruata autem à Iudæis ſacra volumina ſuadet, quod illi ſacrum ignem in profundo puteo ſeruarũt, vt ſcribitur lib. 2. Machab. cap. 1. Si ignis tantã habuere curam, cur non etiam ſcripturarum? Adde Ieremiam Prophetam, poſtquã Ieruſalem eſt expugnata, voluntati ſuæ permiſſũ. Ierem. 39. Præceperat Nabuchodonoſor Rex Babylonis de Ieremia, Nabuzardan magiſtro militũ dicens: Tolle illum, & pone ſuper eũ

2. Mach. 1. *Ierem. 39.*

D oculos tuos, nihilque ei mali facias, ſed vt voluerit, ſic facias ei, &c. Potuit igitur Ieremias facile ſacra volumina conſeruare, & incendio eripere, quemadmodum arcam, altare incenſi, & tabernaculum eripuit, vt dicitur 2. Machab. 2. Potuerunt & alij, qui cum eo in Ægyptum ſunt profecti. Iis adiunge, Nehemiam poſt reditum à captiuitate, libros Prophetarũ & alios ſacros cõgregaſſe, vt dr̃ 2. Mach. 2. vnde colligitur nõ omnino ĩ captiuitate perijſſe.

2. Mach. 2

In libro Eſdræ quarto Apocrypho c. 14. ducentos quatuor libros diuinitus à ſe dictatos his verbis ſcribit Eſdras:

Eſd. 14.

Accepi

Accepi quinque viros, ſicut mandauit mihi Deus, & profecti ſumus in campum,& manſimus ibi, & factus ſum in craſtinum. & ecce vox vocauit me dicens:Eſdra aperi os tuum,& bibe, quo te potauero.& aperui os meum,& ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum ſicut aqua,color autem eius,vt ignis ſimilis; & accepi, & bibi, & in eo cum bibiſſem cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increſcebat ſapientia. Nã ſpiritus meus conſeruabatur memoria,& apertum eſt os meum, & non eſt clauſum amplius. Altiſſimus dedit intellectum quinque viris,& ſcripſerunt, quę dicebantur exceſſiones noctis, quas nõ ſciebant. Nocte autem manducabant panem,ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti ſunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.& factum eſt cum cõpleuiſset quadraginta dies, locutus eſt altiſſimus dicens. Priora, quæ ſcripſiſti,in palàm pone, & legant digni, & indigni, nouiſſimos autem ſeptuaginta conſeruabis, vt tradas eos ſapiẽtibus de populo tuo.In his enim eſt vena intellectus, & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen, & feci ſic. Hactenus Eſdras.

Libri multi ab eſdra dictati.

D.Baſilius in Epiſtola ad Chilonẽ,ad hunc Eſdræ locum alludit,illis verbis: Hic ſita eſt campeſtris planities, ĩ quã ſeorſim à cęteris, cũ ſe Eſdras ſubmouiſſet,libros Scripturæ diuinitus inſpiratæ, omnes ex Dei mandato ad communem omnium vſum eructauit, & exprompſit. Videtur Baſilius intellexiſſe,Eſdram in campo illo,in quem cũ viris quinque ſeceſſit, Scripturæ ſacræ libros diuinitus reparaſſe. At illi non erant ſacræ Scripturæ canonici libri, fuerunt enim plus quam ducenti, libri verò canonici multo ſunt pauciores.

D Baſil.

Quid nam tot libri continerent, ex verbis eiuſdem capitis 14. colligi poteſt:Lex tua inceſa eſt(ait Eſdras) propter quod nemo ſcit, quæ à te facta ſunt, vel quæ incipient opera. Si enim inueni in te gratiam, immitte in me Spiritum Sanctum, & ſcribam omne, quod factum eſt in ſeculo ab initio,quæ erant in lege tua ſcripta,vt poſſint homines inuenire ſemitam, & qui voluerint viuere, in nouiſſimis viuant, &c. Reſpondet Dominus: Accendã in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoadusque finiantur,quę incipies ſcribere,&c.Ex ijs verbis colliges ea ſcripſiſſe Eſdram, quæ tranſactis temporibus à Deo geſta erant.

1.Eſd.14.

Picus Miradulæ comes in Apologia, putat ſeptuaginta libros, quos ſapientibus tradere iuſſus eſt, ſcientiam Cabalæ fuiſſe complexos. Cabala, receptionem ſignificat. Ait Picus Moyſem, non legem ſolum, ſed myſticam quoque legis intelligentiam, in monte Sinai accepiſſe,præceptumque illi à Deo vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem, nec traderet literis,nec vulgaret, ſed ipſe Ioſue tãtum, Ioſue verò alijs deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus,magna ſilentij religione reuelaret. Cum ergo poſteriores à prioribus acciperent,receptio dicta eſt hebraicè Cabala.Moyſes quidem myſticum legis ſenſum intellexit, quo Chriſti myſteria continentur, eundem verò nonnullis patefeciſſe indicat D.Hilarius in commentarijs Pſal.2.Moyſes(inquit) quãuis veteris Teſtamenti verba in literis condidiſſet, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria, ſeptuaginta ſenioribus, qui doctores deinceps manerent,intimauerat. Hæc ille.Similiter lib. 4. Eſdræ Apocrypho cap.14.ita loquiturDeus:Adduxi Moyſem ſuper montem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & oſtendi ei temporum ſecreta,& finem, & præcepi ei dicens,hæc in palàm facies verba, & hæc abſcondes, &c. Et Galatinus lib.1.cap. 1. Vt Hebręi, inquit, priſci teſtantur,eodem ſpiritu Moyſes, & legem, & ipſius legis expoſitionem in monte Sinai accepit, ipſa autem legis explanatio ad geminum tendit ſenſum, literalem,& ſpiritualem, vel myſticum,quorum neutrũ Moyſem ſcripſiſſe affirmãt,ſed vtrumque verbo tradidiſſe.& hanc legem,eam eſſe dicunt, de qua legitur in capitulis Patrum, Moy-

Picus Mirand. Cabala.

D.Hilar.

Galatin.

Moyſes accepit legem de Sinai,& eam tradidit Ioſue,Ioſue ſenioribus,ſeniores Prophetis,Prophetæ viris Synagogæ magnæ. Hæc ille. Legis igitur myſticum ſenſum illis libris Eſdrç cōſcriptum cenſet Mirandulanus. A

Verum ille ait, illos ſeptuaginta libros ſcriptos ab Eſdra conuocatis,qui tunc ſupererant, ſapientibus, vt afferret quiſque in medium,quæ de myſterijs legis memoriter tenebat: At Eſdras omnes à Deo inſpiratos teſtatur. Libros eoſdem ſcribit idem Miran. nō mediocri impenſa ſibi comparaſſe, atque in eis Sacroſanctæ Trinitatis,Chriſtique myſteria reperiſſe: Vidi (ait) in illis libris (teſtis eſt Deus) religionem non tam Moſaicam, quam Chriſtianam ibi Trinitatis myſterium, incarnatio, Meſſiæ diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtum expiatione,de caſu Dæmonum,de purgatorijs, de inferorum pœnis, eadem legi, quæ apud Paulum,& Dionyſium,apud Hieronymum, & Auguſtinum quotidie legimus.Hæc ille.Idem ſentit Genebrardus lib. 2. Chronol. Eſdras (inquit) Propheta,& ſcriba,Cabalam apud Hebræos collegit, & 72. libris mandat. Eius conſilio, & opera libri ſacri collati ſunt,& emendati, vnde correctio ſcribarum appellatur correctio Eſdræi Hæc ille.

Genebr.

Sed dices, hæc ex apocrypho libro Eſdræ eſſe petita: ita; eſt tamen non caret ille liber autoritate,etſi in canonem ſcripturarum non ſit receptus. Etenim D. Ambroſius in epiſtola ad Horontianum, ſuadet librum quartum Eſdræ eſſe legendum,& in lib. de bono mortis, & 2. in Lucam commentario, petitis ex illo teſtimonijs vtitur. Lege Genebrardum lib. 2. Chronol. qui ait quartum librum Eſdræ eſſe de canone non primo, ſed ſecundo Hebræorum: Lege etiam Sixtum Senenſem.

D. Ambr. *Genebr.* *Sextus Sen.*

Vrgebis,ſi ergo aliquid habet autoritatis,ſequitur Eſdram memoriter reparaſſe legem. Idem enim oſtendunt illa verba: Lex tua incenſa eſt, propter quod nemo ſcit,quæ à te facta ſunt, vel quæ incipient opera, &c. Nam ſi vel alij ex hebræis libros ſacros vt dicebamus cuſtodiſſent, etiam ſi lex deflagraſſet,tamen ſcire poſſet ex libris cuſtoditis,quæ à Deo facta eſſent. Præterea ſi Moyſis libri, cæterique hiſtorici extabant,quorſum Eſdras à Deo ſpiritum petiuit ſanctum ad ſcribendum, quæ in lege erant? Immitte, inquit, in me Spiritum Sanctum,& ſcribam omne,quod factum eſt in ſeculo ab initio, quæ erant in lege tua ſcripta, &c. Reſpondeo, iuxta hunc librum apocryphum, veriſimile eſſe libros ſacros à Chaldæis ſimul cum templo,in quo aſſeruabantur, fuiſſe incenſos, nec ab Eſdra cuſtoditos, quia forſitan in Babylonia natus fuit, ſed diuini ſpiritus afflatu inter illos ducentos quatuor, in campo Babyloniæ,ante quam Cyrus priſtinæ libertati Iudæos reſtitueret, dictatos. In Babylonia enim Eſdras erat, cum libros illos ducentos dictauit, reparatos ſeruauit, Ieroſolymam adduxit. Quia vero Eſdras eo capite, non ait aperte ſe vel legem, vel ſacra volumina reparaſſe, dici quoque poteſt,Eſdram tunc tēporis in Babylonia ſacram ſcripturam minimè reparaſſe, ſed poſtea Ieroſolymis, vel ex repertis ſcriptis, vel per diuinum ſpiritum ex memoria inſtauraſſe. Nam quemadmodum ignem ſacrum in puteo, ita ſcripturas ſacras forſitan Iudæi abſconderunt.

Academia Ieroſolymis ab Eſdra inſtituta.

Præter hæc ſcribit Genebrardus, Eſdram Academiam Ieroſolymis inſtituiſſe omni diſciplinarum genere refertam,ex qua multi docti viri,ſcribę, & legis periti,prodierunt. Scribit etiā eundem Eſdram, & viros ſynagogæ magnæ, ſiue ſynodi magnæ, quæ tunc celebrata eſt, diuino afflatos ſpiritu, ſcripturas in Peſucim,id eſt,verſus,diſtinxiſſe. Vnde & codices Iudæorum per ſententias,membra,& verſus diuiſi, & interuallis quibuſdam diſtincti fuere, qui antea veluti vnus erant verſus. In hac ſynodo ſcribit idem auctor, editum Hebræorum canonem de ſacris libris, Eſdræque auctoritate veteris Teſtamenti volumina redacta in ordinem.

Poſt Eſdram anno vigeſimo Artaxerxis, venit in Iudæam Nehemias, *2. Eſd. 2.*

Eſdræ

obierit. Regnauit enim Cambyſes in Perſide abſente Cyro in bello Scythico. Oportebat enim ex inſtituto Perſarũ regẽ ita demũ in expeditionẽ ire, cũ regni ſucceſſorẽ declaraſſet, vt ait Herodot. lib. 7. ideoque Cãbyſis anni Cyro tribuuntur, Tertius Rex Aſſuerus, quẽ noſtri Xerxem primũ vocant, Chaldæi Artaxerxem primũ, Darij Medi filium, annis 20. Hunc ait duxiſſe Eſther vxorẽ, & templum ædificare prohibuiſſe, ſed poſtea Eſther, & Mardochæi cauſa, annuiſſe. Quartus Darius Longimanus Artaxerxes ſecundus, pius, annis 40. Huius Darij anno 6. perfectum templũ anno 7. Eſdram, anno 20 Nehemiam in Iudæam, aſcendiſſe ſcribit: Iudæiſque fauiſſe, fortaſſe quod filius eſſet Eſther. Quintus Artaxerxes tertius, Mnemon, annis 49. Sextus Darius Codomanus, Arſami filius, quem vicit Alexander annis 6. hæc ex Genebrardo.

Herodotus.

Tres tantũ reges perſarum, ex Chronologia Hebræorum.

Hebræi in Chronologia cap. 29. tres tantum Perſarum Reges commemorant, Cyrũ, Aſſuerum, & Darium. Cyrũ imperaſſe aiunt annis tribus, Aſſuerũ annis 14. Darium vſque ad templum abſolutum annis 6. Aſſuerum ſcribunt regni initio templi exædificationi obſtitiſſe, tertio anno conuiuium illud exhibuiſſe, quod Eſther primo memoratur, ſeptimo Eſther duxiſſe vxorem. At cap. 30. duos tantũ numerant Perſarũ Reges, duos Medorũ: Non inuenias, inquiut, reges Perſarum in ſcriptura, niſi duos Cyrum, & Darium: Medorũ verò duos alios, Darium, & Aſſuerum. Summa omnium annorum regũ Mediæ, & Perſidis, ducẽtis & quinquaginta annis, comprehenditur. Hæc illi. Reges illos duos Medorum numerare videntur, ex Danielis 9. filiũ Dariũ & patrẽ Aſſuerum. In anno primo, ait Daniel, Darij Aſſueri, de ſemine Medorũ, niſi forte Aſſuerum Eſther maritum Medorũ Regẽ fuiſſe putant, non Perſarũ. Itaque plures Perſarũ Reges non fuiſſe putant, quòd plures in ſcriptura nõ inueniant, quaſi verò ſcriptura omnes ſuſceperit numerandos. Merito à Galatino lib. 4. c. 15. piſcatori dicuntur ſimiles, qui tres tantũmodo piſces expiſcatus, plures in mari nõ eſſe aſſerebat, eo quòd plures ipſe nõ repererat. Sic Iudæi, quia paucos Reges Perſarũ in ſacris literis inuenerunt, plures non eſſe exiſtimarunt. Vnde dixiſse legitur Rabbi Ioſe: Regnum Perſidis durauit, domo, id eſt, templo Dei, durante 33. annis, ijs paucis annis ille Perſarũ monarchiam terminauit, quia paucos Perſarum Reges agnouit.

Galatinus.

Septem reges perſarum ex Ioſepho.

Ioſephus tamen Hebræus plures & agnouit, & numerat lib. 11. antiquitat. Primo loco Cyrum, poſt hũc Cambyſem locat, Cãbyſe vita functo Magos principatum obtinuiſſe ait, poſt horũ interitũ Regem creatum Dariũ Hyſtaſpis, Dario filium eius Xerxem ſucceſſiſſe, quo regnante Eſdras primũ, deinde Nehemias in Iudæam venerint. Xerxe mortuo eius filium Cyrum, græcè Artaxerxẽ appellatum, regni clauum tenuiſſe, qui Eſther coniugem habuerit. Prȩter hos Darij quoque meminit, quẽ Magnus Alaxander vicit. Septem ergo Perſarum reges (ſi magos non excludas) ex Ioſepho, quamuis Iudæo, fuiſſe conſtat.

Philo Annij.

Philo Annii, quiſquis ille fuerit auctor, Dariũ illũ Medũ, Cyri in expugnatione Babylonis ſociũ, Hyſtaſpis filiũ fuiſſe ſignificat, Reges verò Perſarum quinq; memorat, primum Cyrum, ſecũdum Aſſuerũ Priſcum Artaxerxem, qui templũ extrui prohibuit, tertiũ Dariũ Longimanũ, quartũ magnũ Artaxerxẽ Aſſuerum maritũ Eſther, quintũ Ochũ Artaxerxem. Metaſthenes eiuſdem Annij, octo numerat, primum Cyrum, ſecundum Artaxerxem priſcum Aſſuerũ, filium Darij Medi, tertium Dariũ Longimanum, quartum Darium nothum filium Longimani, quintum magnum Artaxerxem Darium Mnemonem, ſextum Artaxerxem Ochum, ſeptimũ Arſem, octauum Darium vltimum. Si autem ſcire cupis, quid horum regum toties repetita nomina ſignificationis habeant, docet Herodotus libr. 9. In noſtra, inquit, lingua pollent, hæc nomina, Darius, quod Coercitor, Xerxes, quod Bellator, Artaxerxes, quod Magnus Bellator, & cætera. Sed qui Reges in Scriptura numerentur, videamus.

Herodotus.

Di-

Reges Perſarum in ſcriptura memorati. Diuinæ literæ Cyrum quidem Regẽ Perſarum multis locis memorant. Aſſuerum, & Artaxerxem primo Eſdræ 4. his verbis: In regno Aſſueri, in principio regni eius, ſcripſerunt accuſatio nem aduerſus habitatores Iudæ, & Ieruſalem. & in diebus Artaxerxis ſcripſit Beſelam Mithridates, & Thabeel, & reliqui, qui erãt in conſilio eorũ ad Artaxerxẽ regẽ Perſarum, &c. Dubiũ eſt, an hoc loco duorũ Regum fiat mẽtio, Aſſueri, & Artaxerxis, an vnius tãtũ? Reſpondetur, eundem Regem eſſe Aſſuerũ, & Artaxerxem, qui duobus ijs nominibus appelletur, quãuis illa cõiunctio, &, diuerſitatem innuere videatur. Hic templi ædificationem vetuit, vt eodem capite dicitur. *1. Eſd 4.*

Primo Eſdræ 5. & 6. mentio fit Darij, neque additur Hyſtaſpis filius, ſed tantũmodo Darius nominatur, cuius ſexto anno templum perfectum ſcribitur. Extant capite ſexto hæc verba: Cõſtruxerunt iubente Deo Iſrahel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, Regib. Perſarum; Ambigitur, num tres Reges hoc loco numerentur, vt ipſa præſe verba ferunt, qui tẽplum extrui iuſſerint? At non numerari, illud confirmat, quod Cyro tantum, & Dario iubẽte, ædificatũ ſit templũ, non autẽ Artaxerxe: etenim Artaxerxes ſiue Aſſuerus ædificationi oppoſuit impedimentum. Reſpondetur, eundẽ eſſe Regem Darium, qui dictus etiã eſt Artaxerxes, cõiunctione illa, &, nõ obſtante, ſic reſpõdet Rab. Salmon, & verſio Vatabli. Omnes autem Perſarum Reges Artaxerxes appellatos aiunt Hebrei in Chronol. c. 30. Genebrardus in Chrologia lib. 2. ait Artaxerxem hunc eſſe illum qui tẽplum ædificare prohibuit, poſtea verò decreto abrogato tẽplum extruxiſſe, ſed repugnat ſcripturæ, q̃ 1. Eſdr. 4. docet, toto tempore, quo hic Artaxerxes regnauit, ante Darium, templi opus fuiſſe intermiſſum. Tunc, inquit Eſdras, intermiſſum opus domus Domini in Hieruſalem, & non fiebat, vſque ad annum ſecundum regni Darij Regis Perſarũ, &c. ergo Artaxerxe illo iubente non eſt templum extructum, neque fit eius mentio loco *1. Eſd. 5. & 6.* *Rab. Salomon.* *Vatablus.* *Genebrard.* *1. Eſd. 4.*

B indicato. Artaxerxis quoq; mentio fit primo Eſdræ 7. & 2. Eſdræ, ſecundo, & in lib. Eſther Aſſuerus Rex memoratur, qui idẽ in fine libri dr̃ Artaxerxes. *1. Eſdr. 7.*

An autem idem Rex ſit ille Artaxerxes Eſdræ, & hic Eſther, dubiũ eſt. Dubium item eſt, quis ille Darius ſit, qui 2. Eſdr. 12. nominatur illis verbis: Leuitæ in diebus Eliaſib, & Ioiada, & Iohanan, & Ieddoa ſcripti principes familiarũ, & ſacerdotes in regno Darij Perſæ, &c. Darium vltimum Perſarum Regem ab Alexandro Magno victum hũc F eſſe probatur, q̃d regnauit tẽpore, quo ſummum ſacerdotium adminiſtrabat, Ieddoa, ſiue Iaddus, vt ex hoc loco colligitur. At Iaddus Alexandri Magni ætate ſacerdos ſummus fuit, vt docet Ioſephus. Verum non eſt firma probatio, poſſunt enim verba illa ſic exponi: Leuitæ ſcripti ſunt principes familiarũ in diebus Eliaſib, & Ioiada, & Iohanã, & Iaddi ſummorum ſacerdotum, & ſacerdotes ſcripti ſunt in regno Darij Perſæ, cuius 6. anno templum eſt abſolutum. *1. Eſd. 2.* *2. Eſdr. 12.*

G Ex ſcriptura igitur de Regib. Perſarum hæc habemus expreſſa. Danielis vndecimo, quatuor fuiſſe Perſarũ Reges, ex alijs locis, Reges fuiſſe Cyrum, Aſſuerum, Darium, Artaxerxem. At diuinæ literæ nõ omnes numerãt. Quod ſi obijcias verba Angeli quatuor tantummodo numerauit, reſpondet Diuus Hieronymus eodem loco, non fuiſſe curæ ſpiritui ꝓphetali, hiſtoriæ ordinẽ ſequi, ſed præclara quæq; perſtringere.

H Recepta ſententia eſt, Perſarum Reges plures fuiſſe, quam quatuor, Euſebius in Chronico quatuordecim numerat, & D. Hieron. in commentarijs Danielis 7. & 11. in hanc opinionem eũt alij, qui poſtea ſcripſerunt. *Recepta ſententia, Perſarum reges fuere 14.*

Primus Perſarum Rex Cyrus fuit, q̃ imperium in Perſas tranſtulit, à Sole ita nuncupatum ait Plutarchus in vita Artaxerxis: Cyrus enim Perſica lingua ſol dicitur. Iudæos è Babylonica captiuitate dimiſit, templumq́ue Hieroſolymitanum exædificari iuſſit. bellũ Thomyridi intulit Maſſegetarũ reginæ, in quo (vt Herodotus lib. 1. ſcribit) occubuit. Amputatũ illius caput, regina in vtrem *Euſebius.* *D. Hieron.* *Cyrus rex.* *Plutarch.* *Herodotus.*

vtrem humanó cruore cõpletum coniecit, his verbis inſultans: Tu filiũ meũ perdidiſti, dolo captũ, at ego te (prout interminata ſunt) cruore ſatiabo. Sic Herodotus. Iuſtinus lib. 1. ſic: Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cuiuſque inſatia bilis ſemper fuiſti. *Iuſtinus.*

Secundus Cambyſes, Cyri filius, is eſt, qui 1. Eſd. 4. dicitur Aſſuerus, & Artaxerxes, quiq; tẽpli conſtructioni obſtitit, vt Ioſephus vult, & Euſebius, proprioq; gladio, cum in equũ inſiliret, caſu percuſſus perijt: lege Herodotum lib. 3. & Iuſtinum lib. 1. *1. Eſdr. 4.* *Herodotus. Iuſtinus.*

Tertius fuit Smerdes quidã magus, qui per fraudem, Cambyſis ſe fratrem eſſe ſimulans, regnum occupauit, & paulo poſt occiſus amiſit. Lege Herodotum lib. 3. & Iuſtinum.

Quartus Darius Hyſtaſpis filius; Iudæis fauit, templumque iuſſit conſtrui, 1. Eſd. 6. Ab eo defecit Babylon, quam Cyrus ceperat, vt narrat Herodotus lib. 3. & Iuſtinus lib. 1. ſed fraude Zopyri recuperata eſt. Aduerſus Scythas expeditionem ſuſcepit, hoſtibus verò pugnæ poteſtatem minimè facientib. metuens ne interrupto ponte Iſtri, reditus ſibi intercluderetur, amiſſis 90. millibus hominum trepide refugit. Inde Aſiam, & Macedoniam domuit. Ionas naualí prælio ſuperauit, infelicemq; illam pugnam cõmiſit, quæ Marathonia appellatur. Ducenta Perſarum millia in Malathonijs campis, à Miltiade, Athenienſium duce clariſſimo ea tempeſtate, cæſa dicũtur. dum verò Darius ad uerſus eoſdem Athenienſes bellum repararet, vt ait Herodotus lib. 7. è vita diſceſſit. Lege Herodotum, Oroſium, & Iuſtinum. *Darius Hyſtaſpis. Eſdr. 6. Zopyrus.* *Marathonia pugna.* *Herodot. Oroſius.*

Quintus Xerxes Darij filius, bellũ, quod morte præuentus pater aduerſus Græcos gerere non potuit, ipſe geſſit. Septingenta millia de regno armauit (ait Iuſtinus lib. 2.) & trecenta hominũ millia de auxilijs parauit, vt nõ immerito proditum ſit flumina ab exercitu eius ſiccata, Græciamque omnem vix capere exercitum eius potuiſſe. Naues quoque decies centum millia numero, habuiſſe dicitur. Lege Herodotum lib. 7. Hic ille Rex eſt, de quo Da-

A nielis vndecimo, Angelus: Rex, (inqt) quartus, ditabitur opibus nimijs ſuper omnes, & cum inualuerit diuitijs ſuis concitabit omnes aduerſũ regnũ Græciæ, &c. De diuitijs Xerxis Iuſtinus lib. 2. Diuitiarum (ait) tanta copia in regno eius fuit, vt cum flumina multitudine hominum conſumerentur, opes tamen regiæ ſupereſſent. Concitauit omnes aduerſum regnũ Græciæ, qa bellum Græcis innumerabili exercitu vndiq; conuocato intulit. At quã terribilis fuit eius in Græciam introitus (ait B Iuſtinus) tam turpis ac fœdus diſceſſus fuit. A Græcis victus, milites ducib. per ducendos tradidit, ipſe cũ paucis Abydõ cõtendit, vbi cũ ſolutũ põtẽ hybernis tempeſtatibus offendiſſet, piſcatoria ſcapha traiecit trepidus. Erat (ait Iuſtinus) res ſpectaculo digna, in exiguo latentem videre nauigio, quẽ paulo ante vix æquor omne capiebat, carentẽ etiam omni ſeruorum miniſterio, cuius exercitus, propter multitudinem, terræ graues erant, &c. *Xerxes. Iuſtinus.* *Iuſtinus.*

Sextus Artabanus, Xerxe occiſo ma- C lè regnũ ſibi peperit, malè poſt aliquot menſes, ſimul cum vita dilapſum eſt. *Artaban.*

Septimus Artaxerxes Xerxis filius, græcè μακρόχειρ, latinè Longimanus dictus, vel quod dexteram manum ſiniſtra haberet lõgiorẽ, vt ſcribit Plutarchus in vita Artaxerxis Mnemonis, vel quod brachia adeo haberet longa, vt genua contingeret, quod ſcribit Strabo, in fine lib. 15. Iudæis fauit: etenim eius anno ſeptimo Eſdras, anno vigeſimo Nehemias, Ieroſolymam venit menibuſq; vrbem cinxit. De illo hæc D Plutarchus in vita Artaxerxis; Artaxerxes ille primus Xerxe patre natus, ex Perſarũ regib. tum facilitate, humanitateque, tum maximè animi magnitudine præſtitit, &c. *Artaxerxes.* *Strabo.* *Plutarch.*

Octauus Xerxes ſecundus, & nouus Sogdianus, per vim dolumq; regnum inuaſerunt, moxque amiſerunt. *Xerxes Sogdianus.*

Decimus Darius Artaxerxis Lõgimani filius, id circo Nothus cognominatus, quoniam ex pellice ſuſceptus. *Darius nothus.*

Vndecimus Artaxerxes Mnemon nomine græco μνήμων, id eſt, memor, ob memoriam præſtantem appellatur. Euſebius, *Artaxerxes Mnemon.*

ſebius,alijſque ſcriptores hunc maritū Eſther eſſe volūt, cuius geſta liber Eſther complectitur, illius vitam ſcripſit Plutarchus.

Artaxerſes Ochus.

Duodecimus Artaxerxes Ochus, de hoc ſcribit libro 16.Diodorus Siculus, & Iuſtinus libro 10.

Arſes. Darius.

Decimus tertius Arſes Ochi filius, vt Euſebius ait:

Quartus decimus Darius vltimus, Arſa ni filius; quo victo, monarchiā in græcos tranſtulit Alexander Magnus.

Hos omnes quatuordecim Perſarū reges, numerat Euſebius. Cyrū ait regnaſſe annis 30.Cambyſem octo.Smerdem Magum cum fratre 7. menſibus Darium annis 36. Xerxem annis 20. Artabanum menſes 7.Artaxerxem Lōgimanum annos 40. Secundum Xerxem menſib. 2. Sogdianum menſes 8. Darium Nothum annis 16. Artaxerxem Mnemonem Darij filium annis 4.Darium vltimum Arſami filium annis ſex. Hos omnes numerat etiam D.Hieronymus in Comment. Dan.7. Nicephorus Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Chronologia, tredecim numerat, Smerdis Magi non meminit. Sulpicius lib. 2. hiſtoriæ ſacræ numerat duodecim, Artabanum prætermiſit,& Darium Nothum. ClemensAlexandrinus octo tantum, Cyrum, Cambyſem, Darium, Xerxem, Artaxerxem, Dariuni, Artaxerxem, Arſem ſiue Ochum, quem ait victum ab Alexandro. Tertullianus in lib. contra Iudæos quinque, Darium, Artaxerxem, Cyrum ſiue Ochum, Argum, Darium vltimum,quem ait Melam appellatum.videtur Tertulianus à Dario Notho numerare cępiſſe, vt aduertit Pamelius.

D. Hieron. *Nicephor.* *Sulpitius.* *Clemens Alex.* *Tertullian*

Pontifices Iudæorum functi pontificatu ſub Perſarum monarch. *Ioſephus.*

Perſarum regibus quatuordecim, monarchiā obtinentibus, Iudæorū ſex Pontifices ſummo ſacerdotio functi ſunt,Ioſue,Ioacim,Eliaſib, Ioiada, Ionathan,Iaddus.Ioſue pontifex fuit Cyro,Iaddus vero Alexandro imperante. Vt Ioſephus ſcribit libro vndecimo de antiquitatibus cap. octauo. Alexander cum Tyrum oppugnaret, ſcriptis ad hunc pontificem literis, petiuit auxilium, &c. vt forum rerum venalium

E præberet exercitui, & vt quæ prius Dario conferre ſolebat,daret Macedonibus,prælata eorum amicitia. Bonus Pontifex Dario datum iuſiurandum, fidemque frangere noluit, itaque reſpondit ſacramento ſe obligatum Dario,ne arma contra eum ſumeret. hac audi-a reſpōſione,minatus eſt Alexander,Tyro capta, mox ſe exercitum cōtra pontificem ducturum. Quod & fecit. Pontifex indictis populo ſupplicationibus, & immolatis victimis, ad opem Dei confugit. Affuit precanti F Deus,in ſomnis iubens,vt bono animo eſſet, coronataque vrbe portas aperiret, & tam populus in albis veſtibus, quam ipſe cum reliquis ſacerdotibus cultu ſacerdotali, prodiret Alexandro obuiam. Imperata fecit Iaddus. Alexāder verò vt vidit è longinquo candidatum populum, & ſacerdotes ante agmen in amictubyſſino, pontificemque in ſtola hyacinthina auro diſtincta tiaram eapite geſtantem, cum præfixa aurea lamina inſculpta Dei nomine, ſolus ad eum accedens nomen illud G adorauit, & ſalutauit pontificem. Obſtupuere Syriæ reges, & reliqui, vix credentes regem mentis compotem. Solus Parmenio rogaui, quid ita cum ipſe adoraretur ab omnibus,nunc adoraret Iudæorum pontificem? At ille nō hunc ſe adoraſſe reſpondit, ſed Deo, cuius pontifex eſſet, honorem eum exhibuiſſe.

Alexander nomen Dei adorauit, & pontificem ſalutauit.

Alexander Magnus in templo Ieroſolymitano ſacrificium obtulit Deo.

Hunc enim,inquit,vidi & antea hoc ipſo habitu,cū adhuc eſſem in Dio Macedoniæ.Comiter igitur cōplexus pōtificem, deducentibus ſacerdotibus in H vrbem peruenit, & aſcendens in templum immolauit Deo ex ſacerdotis præſcripto,oſtenſoque ſibi Danielis libro,in quo græcū quendam Perſas debellaturum ſignificat, hūc ipſum ſe eſſe interpretatus, lætus dimiſit multitudinem.Ita Deus pōtificem, qui iuſiurādum frangere noluerat, periculo eripuit.Ptolemęus verò Lagi,vt Ioſephus ait lib. 12.antiquit. c. 1. cū Ieroſolymitas cōſtātiſſimè iuriſiurandi fidē ſeruare compertū habuiſſet, ex reſponſo,ꝙ Alexandri legatis dederant, multa ex eis præſidia diſpoſuit per arces.

Ioſephus.

Sol-

Iudæi ſoluebant tributa Perſis Græcis, & Romanis.

Soluebant eo tempore Perſis tributa, Iudæi, ſoluerunt poſtea Alexandro, tandem Romanis. Nam, vt eſt apud Ioſephum eodem loco, pontifex ab Alexandro petiuit, vt 7. quoque anno, con cederetur Iudęis tributorũ immunitas.

Eodem tempore templum Samaritanum conditũ eſt, diſcordiæ ſeminariũ. Iaddo pontifici frater fuit Manaſſes nomine, hic vxorem duxit filiam Sanaballetis, quem Darius Perſarum Rex vltimus, Samariæ Satrapam conſtituerat. Pontificis fratrem externi generis fœminam duxiſſe, ſeniores Ieroſolymitani, iniquo animo tulerunt. Poſtulabant igitur, vt aut Manaſſes vxorem dimitteret, aut nõ amplius ad altare accederet, cumque Pontifex Iaddus ab altari eum arceret, de vxore dimittenda cum ſocero Manaſſes egit. Socer Sanaballetes pontificatum, pollicetur, ſi filiam ſuam retineat. Alexandro autem facultatem dante in monte Garizin, qui Samariæ imminet, reliquis montibus celſior, templum Ieroſolymitano ſimile, atque æmulum ædificauit, generumq; ſuum Manaſſem eius ſacerdotem conſtituit. Ad quem multi ſacerdotes, & Iſraelitæ, ſimilibus cõiugijs irretiti defecerũt. Seditiones igitur (ait Ioſeph. lib. 12. cap. 1.) continuæ fuerunt inter Iudæos, & Samaritanos, pugnabantque inter ſe iugiter, Ieroſolymitani ſuum templum Sacroſanctum eſſe affirmabant, & victimas à Iudæis non aliò mittendas. Samaritani contra in montem Garizin eas mitti debere contendebant. De hoc monte loquitur Samaritana illa fęmina Ioan. 4. cum ait: Patres noſtri in monte hoc adorauerunt. Erat templum extructum, vt diximus in monte Garizin, prope montem autẽ ſitum erat oppidum Sichem, vt Ioſephus teſtatur libro vndecimo, capite vltimo, Samaritanorum caput eo tempore, quo Alexander venit Ieroſolymam. Hæc de pontificibus, qui ſub Perſarum monarchia vixerunt, de ijs, qui ſub Græcorum Regno pontificatum geſſerunt, dicendum eſt.

Templum Samaritanorum in monte Garizin, de quo Samaritana loquitur, Ioan. 4.

Ioſephus.

CAP. XXVI.

De Pontificibus, qui poſt monarchiam Perſarum vixerunt, vſque ad Antiochum Epiphanem.

ALexander Magnus monarchiam à Perſis tranſtulit ad Gręcos, regnauit annis 12. vt ſcribitur 1. Machab. 1. De illo Angelus apud Danielem c. 11. Surget, ait, Rex fortis, & dominabitur poteſtate multa, & faciet, quod placuerit ei, & cum ſteterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cęli, hoc eſt, in quatuor mundi plagas. Nam poſt Alexandrum diuiſo imperio, in Aegypto Ptolemæus Lagi filius, in Macedonia Aridæus Alexandri frater, in Aſia Antigonus, in Syria Seleucus Nican. primus regnauit, deinde Reges alij ſecuti ſunt. Aegyptus, Syriaque, propinqua regna ſunt Iudææ, Aegyptus ad Auſtrum, Syria ad Septentrionem ſpectat, media Iudæa interiacet, ideoque cum Syris, & Aegyptijs, res Iudæis ſemper fuit.

1. Mach. 1. Dan. 11.

Alexandri monarchia diuiſa.

Poſt Perſarum monarchiam, Pontifex fuit Onias filius Iaddi, vt docet Ioſephus lib. 11. antiquit. cap. vlt. fuit is ſeptimus Pontifex poſt captiuitatem. octauus Simon iuſtus cognominatus, teſte eodem auctore libro 12. capit. 2. quòd & Deum piè coleret, & eius ſumma beneuolẽtia potiretur. Eximijs laudibus ab Eccleſiaſtico cap. quinquageſimo extollitur: Simon, inquit, Oniæ filius, ſacerdos magnus, qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum. Templi etiam altitudo ab ipſo fundata eſt, duplex ædificatio, & excelſi parietes templi. In diebus ipſius remanauerũt putei aquarum, & quaſi mare adimpleti ſunt ſupra modum, &c. Non ędificauit Simon templum, ſed corroborauit, & ſuffulſit, ac renouauit, & aliqua etiam addidit ædificia. Poſt hæc, multis ſimilitudinibus commendatur: Quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi luna plena in diebus ſuis lucet, & quaſi ſol refulgens, ſic ille effulſit in templo Dei, quaſi arcus refulgẽs inter nebulas gloriæ,

Ioſephus. Simon iuſtus Pontifex.

Eccleſ. 50.

gloriæ,id eſt,quaſi Iris ſplendens inter nubes glorioſas, hoc eſt, illuſtratas lumine ſolis, quaſi flos roſarũ, &c. Alias congerit ſimilitudines ad laudandum iuſtum ſacerdotem, iuſtus enim ſacerdos omni laude dignus eſt.

Eleazarus Pontifex.

Nonus Pontifex Eleazarus fuit, Simonis Iuſti frater, filius enim Simonis Onias,quòd paruulus eſſet,pontificatum adminiſtrare non valebat. Lege Ioſephum lib. 12. antiquit. cap. 2. Hoc Eleazaro pontificatum gerente,diuinæ literæ à ſeptuaginta interpretibus, ex hebræa in Græcam linguam tranſlatæ ſunt. Ptolemæus enim Philadelphus, qui tunc temporis in Aegypto regnabat, ab Eleazaro per literas ſacrorum voluminum interpretes petijt, vt in Bibliotheca,quam collectis ex toto orbe libris inſtruebat, reponerentur. Miſit interpretes Pōtifex, qui diuinos libros à gentibus perlegendos, non ſine Dei prouidentia maxima,græca lingua donarunt.Inſtabat enim iam tempus,quo non Hebræi ſolum, verum etiam Græci, cæteræque gentes omnes ad fidem Chriſti conuocandæ, & ex diuinis ſcripturis docendæ erant. Multa de ſeptuaginta interpretibus dici poſſent,ſed ad alia properemus.

Septuaginta interpretes.

Onias Pontifex, qui Iudæ Machabæo apparuit.

Decimus Pōtifex fuit Manaſſes Eleazari patruus. Vndecimus Onias Simonis iuſti filius, ille quem paruulum reliquit,vt teſtatur Ioſephus lib. 12.cap.3. Duodecimus,Simon Oniæ filius.

Decimuſtertius Onias filius Simonis, auctore eodem Ioſeph. lib. 12. c. 4. Fuit hic Pontifex optimus is, qui Iudæ Machabæo poſt mortem, pro populo orans apparuit. 2. Machab. 15. Erat huiuſmodi (Iudæ Machabæi) viſus: Oniã, qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum viſũ, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum, &c. Vides qualem depingat Pontificem ſcriptura? vtinam multos tales terra, ſiue potius cœlum ferat. Ab hoc Pontifice librorum Machabæorũ hiſtoria ſumit exordium. Secundi libri Machabæorũ caput tertium,initium eſt hiſtoriæ: ſunt

1. Mach. 3

E enim duo illi libri de eadem fere re, à diuerſis auctoribus conſcripti. Florebat pace ciuitas Ieruſalem, leges etiã optunè ſeruabantur propter Oniæ Pōtificis,ait ſacer auctor,pietatem,& animos odio habentes mala. Obſeruã quantum à bono Pontifice legum pendeat obſeruatio.

2. par. 25.

Perturbata hæc pax eſt, legum cuſtodia, ſummumque ſacerdotium, à viris impijs. In primis Simon quidam tēpli præpoſitus (vt ſcriptum extat 2. Machab. 3.) contendebat obſiſtente ſibi

F principe ſacerdotum iniquum aliquid in ciuitate moliri. Sed cum vincere Oniam non poſſet, Duci Cæleſyriæ ac Phœnicis Apollonio, pecunijs innumerabilibus plenum eſſe ærarium Ieroſolymitanum nunciauit, dux regem fecit certiorem. Rex Seleucus Heliodorum ad deprædãdum ærarium miſit, verum ab Angelis egregiè flagellatus, horroreque plenus,re infecta diſceſſit.Cumque à rege rogaretur, quiſnam vt Ieroſolymam iterũ mitteretur,eſſet idoneus,ſic reſpondit: Si quem habes ho-

Heliodorus flagellatus ab Angelis.

G ſtē aut regni tui inſidiatorē, mitte illuc,& flagellatũ eum recipies,ſi tñ eua ſerit,eo ꝙ in loco ſit verè Dei quædam virtus 2. Machab.3. Hæc Simon fecit.

Frater deinde Oniæ, qui Iaſon dicebatur, ſummi ſacerdotij cupiditate incēſus, regem Antiochum Epiphanem, qui tunc temporis regnabat in Syria, adijt,multaque pollicitus talēta,quod cupiebat,ab eo impetrauit. Adepto pōtificatu,impius, Iudæos ad Græcos mores transferre cœpit.lege 2.Mach.4.Nō impunè ſcelera tulit, par pari relatum

Iaſon frater Oniam pellit pontificatu.

2. Mach 4

H eſt. Cum Menelaum Simonis fratrē ad Regem Antiochum miſiſſet, ſacerdotium ille ſummum in ſe retorſit, Iaſonemque dignitate ſpoliauit. ſpoliatus Iaſon in Ammanitem abijt regionem, vtque ipſe ſacerdotio Oniam priuauerat, ita à Menelao eodem priuatus eſt, exulque Lacedæmone mortuus. Fuit ergo decimuſquartus Pontifex Iaſon impius.Decimuſquintus ſimilis illi Menelaus,qui quod pecunias regi non ſolueret, à malè parto pontificatu ipſe quoque deiectus eſt.

Iaſonē pontificatu pellit Menelaus.

Pellitur pōtificatu Menelaus.

Sed deiectus non quieuit, antea vaſa

è tem-

Digitized by Google

ē templo furatus, quædã vendidit, alia Andronico, qui locum abſentis obtine bat regis, donauit. Hæc deinde ſcelera maximo alio ſcelere cumulauit. Cũ.n. ab Onia Opt. Pont. qui ſuperſtes adhuc erat, & Antiochiæ ſecus Daphnē tuto in loco ſe continebat, argueretur, proregem Andronicũ, vt morte ſanctiſſimum virum mulctaret, rogauit. Quod rogabatur ſceleratus prorex præſtitit, ſanctiſſimũq; Pontificem ex aſylo per fraudē eductum interemit. Tantũ ſacrilegiũ inultum non eſt paſſus Deus. Iudæi, Græciq; regē, quo abſente cædes patrata eſt, poſtquã redijt, Antiochiæ adeunt, & de iniuſtiſſima tanti põtificis nece conqueruntur. Rex miſericordia commotus, Oniæ ſobrietatem, modeſtiamq; recordatus, lachrymas fudit. Tum proregem Andronicum purpura exutum per totam vrbem circumduci, eodemque in loco vbi Oniam occiderat, iuſſit occidi. 2. Machab. 4.

Interficitur Onias fraude Andronici, Menelai rogatu.

Decimus ſextus Pontif. Lyſimachus fuit, frater Menelai, deiecto.n. à ponti ficatu Menelao ſucceſſit hic Lyſimach. & ſanguine, & impietate, frater. Multis in tẽplo commiſſis ſacrilegijs, Menelai fratris conſilio, vt dicitur 2. Mach. 4. multoq; iam auro exportato, iuxta ęrariũ ſacrilegus populari tumultu interfectus eſt. Poſt Lyſimachi necē, Menelaus ad pontificatum redijt, 2. Mach. 4. Menelaus pp eorum, qui in potentia erant, auaritiã permanebat in poteſtate, &c. Sed eundē, quem Lyſimach. vel peiorem etiã vitę exitum habuit: regis enim Antiochi Eupatoris iuſſu in aggerem cineris iniectus, ac ſuffocatus, meritas luit pęnas, 2. Mach. 13. Erat turris 50. cubitorum, aggeſtum vndiq; habens cineris, hæc proſpectũ habebat in præceps, inde in cinerē deijci iuſſit ſacrilegum, omnibus eum propellentib. ad interitum. & tali lege præuaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum, & quidem ſatis iuſte. Nam quia multa erga aram Dei delicta commiſit, cuius ignis, & cinis erat ſanctus, ipſe in cineris morte damnatus eſt.

Occiditur iuſſu regis Andronicus. 2. Mach. 4

Lyſimach. frater Menelai fit Pontifex, & occiditur.

2. Mac 13 Occiditur Menelaus.

Hæc ſacer auctor.

CAP. XXVII.

De perſecutione Antiochi Epiphanis.

Fuerunt hæc tempora Iudęis calamitoſiſſima, quæ enim calamitates in libris Machabæorum deſcribuntur, in ea inciderunt. Etenim poſt Alexandrũ, Seleucus Nicanor in Syria (cuius pars Iudæa eſt) primus regnauit, vt Euſeb. ait, 32. annis. Poſt eum Antiochus Soter, annis 19. Tertius Antiochus Theos annis 15. Quartus Seleucus Callinicus annis 20. Quintus Seleucus Ceraunus annis 3. Sextus Antiochus Magnus annis 36. quem Romani victũ omni Aſia cis Taurum ſpoliarunt per Scipionem, ideò Aſiaticum cognominatum. Septimus Seleucus Philopator annis 12. filius fuit Antiochi Magni. Octauus Antiochus Epiphanes, id eſt, nobilis, ſiue illuſtris, annis 11. frater fuit Seleuci natu minor, Antiochi Magni filius, quem ille Romanis obſidem tradidit. Romæ priuatus vixit, poſtea, vt ſcriptum eſt primo lib. Mach. c. 1. anno 137. Regni Græcorum Syriæ regnum adeptus eſt. A Seleuco autem Nicanore primo Rege Syriæ, annos numerat liber Machabæorum, vt conſtat ex Ioſepho lib. 12. antiquit. cap. 7. & Euſebio in Chronico. Erat ille annus à Seleuco centeſimus trigeſimus ſeptimus.

Euſebius. Reges Syriæ.

1. Mach. 1

Ioſephus. Euſebius.

Epiphane igitur regnante 1. Mach. 1. Exierunt ex Iſrael filij iniqui, & ſuaſerunt multis, dicentes: Eamus, & diſponamus teſtamentum, id eſt, fędus, cum gentibus, quæ circa nos ſunt, quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos multa mala, & bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum, & deſtinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad Regem, & dedit illis poteſtatem, vt facerent iuſtitiam gentium, (iuſtitia gentium, dicuntur gentium mores, & ritus) & ædificauerunt gymnaſium in Ieroſolymis ſecundum leges nationum, & fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto, & iuncti ſunt nationibus & venũdati ſunt, vt facerent malum. Et 2. Machab. 4. Auſus eſt Iaſon Pontifex, ſub ipſa arce gymnaſiũ conſtituere, & optimos quouſq; Ephebo-

Iſraelitæ in prauos ethnicorũ mores degenerarunt tempore Antiochi.

Digitized by Google

rum in lupanaribus ponere. Vide quãtum inter duos fratres fuerit diſcriminis, Oniam, & Iaſonem: Onias Pontifex ſanctiſſimus, vt diximus ſuprà, populum in cultu Dei, legibusq; diuinis continuit, Iaſon praua inſtituta ſanciẽs populum in ſcelera præcipitem egit. Petes quodnam gymnaſium Ieroſolymis impius Pontifex conſtituerit? Reſpondent Lyranus, & Carthuſianus, cõſtitutum gymnaſium, in quo Ethnicorum ritus, legesque traderentur, Genebrard. in Chronol. ait; Græcas literas, & religiones, in eo gymnaſio traditas.

Non defuit Iudæis flagellum, & quidem duriſſimum, Antiochus Rex: Is (vt Ioſephus ait lib. 12. antiq. c. 6.) domi proſpera vſus fortuna, expeditionem Ægyptiam tentare ſtatuit, captus eius regionis cupiditate. Profectus ergo cũ exercitu magno, Ægyptũ occupauit. Sed omnes eius conatus, vnica Romanorum denũciatione, preſſi ſunt. Vt ab Aegypto diſcederet per legatum iuſſere Romani. Cum verò Popilius (hoc legato nomen) Regem cunctari cerneret, (ait Iuſtinus lib. 34.) & ad amicos referre velle, virga, quam in manu gerebat, amplo circulo incluſum, vt amicos etiam caperet, conſulere iuſſit, nec prius inde, quàm reſpõſum ſenatui daret, aut pacem, aut bellum cum Romanis habiturum. Adeò verò hæc aſperitas animum Regis fregit, vt pariturum ſe ſenatui reſpõderet. Paruit, ab Aegyptoque regreſſus centeſimo quadrageſimo tertio anno, ex quo primum ad Seleuci familiam Syriæ regnũ deuenerat, ad vrbem Hieroſol. mouit exercitum.

Ioſephus.

Antiochus Epiphanes Aegyptum occupat, et à Rom. pellitur.

Quid egerit in vrbe caput primum lib. 1. Machabæorum docet, his verbis: Intrauit in ſanctificationem, id eſt, templum, cum ſuperbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuerſa vaſa eius, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia, & accepit argentum, & aurum, & vaſa cõcupiſcibilia, & accepit theſauros occultos, quos inuenit, & ſublatis omnibus abijt in terram ſuam, & fecit cædem hominum, & locutus eſt in ſuperbia magna, & factus eſt planctus magnus in Iſrael, &c. Neque hoc ſatis.

Antiochus ex Aegypto regreſſus Ieroſolymam venit, & templum ſpoliauit.

E

Poſt duos annos, principẽ tributorũ, hoc eſt, qui tributis exigendis præerat, in Iudæã miſit. Is, vt legitur 1. Machab. 1. Irruit ſuper ciuitatem repente, & percuſſit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Iſrael, & accepit ſpolia ciuitatis, & ſuccendit eam igni, & deſtruxit domos eius, & muros eius in circuitu, & captiuas duxerunt mulieres, & natos, & pecora poſſederunt.

1. Mach. 1

F

Et ædificauerunt ciuitatẽ Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta eſt illis in arcẽ. Hæc ethnici fecere. Iudæi verò vrbẽ deſeruerũt. Eodẽ capite: Fugerunt, ait diuinus auctor, habitatores Ieruſalẽ, & facta eſt habitatio exterorũ, & facta eſt extera ſemini ſuo, & nati eius reliquerunt eã. De templo verò adiungit. Sanctificatio eius, id eſt, tẽplum, deſolata eſt ſicut ſolitudo, dies feſti eius cõuerſi ſunt in luctũ, ſabbata eius in opprobriũ, honores eius in nihilũ, &c.

Iudæi vrbẽ deſeruerunt.

G

Ad hęc, pręcepit Rex Antioch. vt abrogatis diuinis legibus. Iudæi ad ritus gentiũ tranſirent, mortis propoſito ſupplicio ni facerẽt. In tẽplo execrandũ Iouis idolum collocatũ eſt, & in omnib. ciuitatibus ſacrilegę aræ extructę, diuinę legis libri flãmis traditi, qui legẽ Dei obſeruabant trucidati, multi martyres cõſtanter interfecti. Inter eos Eleazarus 2. Mach. 6. & cum matre, ſeptẽ fratres Machabęi 2. Machab. 7. Alij verò viri impij idolis ſacrificium exhibuere. 1. Mach. 1.

2. Mach 6 & 7.

H

Multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius id eſt, Antiochi, & ſacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt Sabbatum, &c.

Appellatur Rex hic Antiochus Daniel. 8. cornu modicum. Hircus, inquit, caprarum (id eſt, Alexander Magnus) magnus factus eſt nimis, cumq; ei creuiſſet, fractũ eſt cornu magnũ, quia mortuus eſt Alexand. fracta eſt Monarchia. Et orta ſunt quatuor cornua ſubter illud, per quatuor ventos cęli, id eſt, orta ſunt quatuor regna, Aegypti, Syriæ, Aſiæ, & Macedoniæ, per quatuor mũdi plagas. De vno autem ex eis, egreſſum eſt cornu vnum modicũ, id eſt, de vno

De Antiocho Danielis vaticinium. Dan. 8.

ex ijs

ex ijs regnis, de vno ex ſucceſſoribus Alexand.ſcilicet Seleuco Nicanore pri mo Rege Syriæ,ortus eſt Antioch.Epiphanes octauus Rex, qui modicum cornu dicitur, quòd fuerit ſecundus natu Antiochi Magni filius, Romæ obſes,ad quem regni non pertinebat hæreditas.

Addit Daniel de hoc cornu, & factũ eſt grande contra meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem, & magnificatum eſt vſque ad fortitudinẽ cœli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas, & vſque ad principem fortitudinis magnificatum B eſt,& ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius. Robur autem datum eſt contra iuge ſacrificium, propter peccata, & proſternetur veritas in terra,& faciet, & proſperabitur. Hæc Daniel de Antiocho. Factum eſt grande hoc cornu contra Meridiem, & Oriẽtem,propter bella,quæ geſſit,aduerſus Aegyptum, & aduerſus Orientales, factum eſt grande contra fortitudinem, & magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cęli, id eſt, vſque ad militiam cęleſtem, vſque ad ſtellas, C & deiecit de militia, ſiue fortitudine cęleſti, & de ſtellis. Hebraicè pro fortitudine eſt nomen, Seba, quod ſignificat militiam,deiecit ſtellas, & conculcauit, hoc eſt, Iudæos ſemen Abrahæ ſtellis ſimile. Vſque ad principem fortitudinis, id eſt, vſque ad ipſum Deum principem militiæ Iudæorum, ipſiuſq; templum, magnificatũ eſt cornu. tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius,quia templum profanauit, ſacrificia expulit, Iouis ſimulachrum in eo ſtatuit. Quis tantum ho- D mini aduerſus Dei templum robur dedit? Robur, inquit Daniel, datum eſt propter peccata.

Seruauit Deus morem ſuum, in medijs hiſce tenebris, miſſo auxilio veluti luce effulſit,de quo Daniel capit.11. Ruent in gladio,& in flãma,& in captiuitate,& in rapina dierum. Cumq; corruerint, ſubleuabuntur auxilio paruulo,&c. Paruulum auxilium vocat id, quod non multis militũ millibus ſtipati Machabęi attulerunt. Iudam.n.Machabęũ populo ſuo ducẽ fortiſſimum Deus pręſtitit,eiuſq; fratres, quorũ geſta libris Machab. continentur, li.1.c.3. Prælia- batur Iudas, ait diuinus auctor, præliũ Iſrael cũ lætitia, & dilatauit gloriã populo ſuo, & induit ſe loricã ſicut gigas & ſuccinxit ſe arma bellica ſua in prælijs,& protegebat caſtra gladio ſuo.ſimilis fact⁹ eſt leoni in operib. ſuis,&c. Apolloniũ Antiochi ducẽ vicit, atque occidit, deinde Seronem principẽ exercitus Syriæ ſuperauit, 1.Mach.3. Gorgiam quoq; & Nicanorẽ, 1.Machab.4. & 2.Machab.8. Poſt hos Lyſiam. 1.Machab.4. Hoſtibus profligatis,recuperataq; vrbe Ieruſalem, profanatum templum perpurgauit,diuinumque cultum reſtituit, 1.Machab.4. & 2.Machab.10.

Auxiliatur Deus populo.

1. Mach.3

Iuda Machabæi victoria.

1. Mach 4

2. Mach. 8

Anno autem imperij Seleucidarum 148.in menſe nono Caſleu (qui reſpõdet Nouembri) poſt annos tres eodem die templum renouauit, quo ab Ethnicis fuerat contaminatum, ſtatuitq; vt renouationis feſtiuitas ſingulis annis deinceps per octo dies celebraretur, lib.1.Mach.4. Statuit Iudas, & fratres eius,& vniuerſa Eccleſia Iſrael,vt agatur dies dedicationis altaris, in tẽporibus ſuis,ab anno in annũ,per dies octo à quinta, & vigeſima die menſis Caſleu, &c. Celebrabatur feſtiuitas hęc tẽpore Chriſti Opt.Max. De illa enim loquitur Ioan.c.10.cum ait: Facta ſunt encęnia in Ieroſolymis, & hyẽs erat,&c. Nomen,encænia, græcum eſt, quod ſignificat renouationẽ, *καινον* enim nouum dicitur à Gręcis.Celebrabatur itẽ tempore Ioſephi, lib.12.antiq.cap.11. Tanta,inquit,lætitia ob reductos ritus patrios,& priſcam religionem,occupauit gentis eius animos, maximè quòd ea felicitas ex inſperato obtigerat, vt lex lata ſit ad poſteros, quæ iuberet quotannis hoc feſtũ per octo dies celebrari.& ex eo tẽpore mos hic apud noſtros obtinuit,vocamuſq; hãc feſtiuitatẽ luminũ, opinor, ideò quod ex inſperato nobis illuxerit tãta felicitas. Hęc ille.

Templum & ciuitas recuperatur.

Feſtum encæniorum.

Ioan.10.

Ioſephus.

Agebant feſtiuitatẽ hanc encæniorum Iudæi, ramos palmaſque præferentes, vt in feſtiuitate tabernaculorum, ideoq; 2. Mach.1. appellantur dies encæniorum, dies Scenopegiæ, id eſt, tabernaculorum,illis verbis: Frequẽtare

In feſto encæniorum, ramos ferebãt Iudæi.

2. Mach.1

dies Scenopegiæ menſis Caſleu. & infra: Facturi quinta, & vigeſima die menſis Caſleu purificationem templi, neceſſariũ duximus ſignificare vobis, vt & vos quoque agatis diem Scenope- *2. Mac.10* giæ, &c. Eodem lib.2. Machabæo. capit.10. qua die templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadẽ die purificationem fieri 25. menſis, qui fuit Caſleu. & cum lætitia diebus 8. egerũt in modum tabernaculorum, recordantes quòd ante modicum temporis, diẽ ſolemnem tabernaculorum in montibus, & in ſpeluncis, more beſtiarũ egerant. propter quod Thyrſos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui proſperauit mundare locum ſuum, & decreuerunt communi præcepto, & decreto vniuerſę gentis Iudęorum, omnibus annis agere dies iſtos, &c.

Si petas, quot annis perſecutio Antio- *Quot annis perſecutio durarit.* chi durarit? reſpondetur, duraſſe annis ſex, vt colligitur ex lib.1. Machabæorum. Nam cap.1. dicitur Antiochus Ie- *1. Mach.1 & 4.* roſolymã veniſſe anno centeſimo quadrageſimotertio regni Græcorum; capite 4. dicitur, renouatum templũ anno cẽteſimo quadrageſimooctauo. Ab initio ergo perſecutionis, vſque ad tẽpli renouationem, ſex anni interfluxerunt. Ab ipſa verò templi profanatione, vſque ad renouationem, tres tantũ anni interceſſerunt. Profanatum enim templum eſt, vt dicitur lib.1. Machab. capit.1. anno centeſimo quadrageſimo quinto, renouatum verò anno centeſimo quadrageſimooctauo, vt diximus. *Ioſephus.* Ioſephus lib.12. antiq.cap.11. Integro (inquit) triennio deſertum fuit templum, poſt factam ab Antiocho profanationem. prædixerat autem eam de- *Dan.8.* ſolationem Daniel, &c. Lege Danielis caput octauum. Audiui (inquit) vnum de ſanctis loquentem: & dixit vnus ſanctus alteri neſcio cui loquenti; Vſquequo viſio, & iuge ſacrificium, & peccatum deſolationis, quæ facta eſt; & ſanctuarium, & fortitudo conculcabitur? & dixit ei; Vſque ad veſperam, & mane, duo millia trecenti, & mundabitur ſanctuarium, &c. Dies bis mille trecenti ſex annos efficiunt, & ſeptem fere mẽſes, quibus perſecutio Antiochi du-

E rauit. Sex annos duraſſe diximus ex lib.1.Mach.vſque ad templi reparationem. Daniel ſeptem menſes addidit, quia perſecutionem vſque ad obitũ Antiochi extẽdit. Etenim Antiochus poſt reparatum tẽplum, ſequenti anno centeſimo quadrageſimonono, è vita diſceſſit, vt docet liber 1.Mach.cap.6. *1.Mach.6*

Quo obierit modo, traditur lib.2. Mach.cap.9. his verbis: percuſſit eum *Antioch. mors.* Deus inſanabili, & inuiſibili plaga. vt enim finiuit hunc ipſum ſermonẽ (videlicet, ſe venturum Ieroſolymam, & F congeriem ſepulchri Iudęorum eam facturum) apprehendit eum dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormẽta, & quidẽ ſatis iuſtè, quippe qui multis, & nouis cruciatibus aliorum torſerat viſcera. Et poſt alia: In geſtatorio portabatur, manifeſtam Dei virtutem in ſemetipſo conteſtans, ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius, & fętore exercitus grauaretur. Et in fine capitis: Igitur homicida, & blaſphemus peſſimè G percuſſus, & vt ipſe alios tractauerat, peregrè in montibus, miſerabili obitu vita functus eſt, &c.

At obijcies, de morte Antiochi lõgè aliter ſcriptum eſſe cap.1. eiuſdem libri, occiſum ſcilicet in templo Naneæ. Reſpondemus, alium eſſe illum Antiochum, de quo ſermo habetur in epiſt. illa, ad Ariſtobolum magiſtrum Ptolemęi, & Iudęos, qui in Aegypto agebãt, miſſa. Etenim illa epiſt. miſſa eſt anno centeſimo octogeſimooctauo, hoc eſt, poſt mortem Antiochi Epiphanis, anno ferè quadrageſimo. De Antiocho *Antiochus alter occiſus in tẽplo Nanea.* H autem loquitur, quicunque ille ſit, qui circa illum annum 180. bellum Iudęis intulerit, & de Perſide ebullire fecerit eos qui aduerſus Ieroſolymam pugnarent. Quod ſi nec apud Ioſephum, nec apud aliquem alium, Antiochus aliquis eo mortis genere interfectus reperiatur, parum refert, nec enim omnia hiſtorici memoriæ prodiderunt. Sane ſi de Epiphane Iudæi eo loco agerent, mortem illius eo cap.1. deſcripſiſſent, eodem modo, quo c.9. ſequenti deſcripſerunt. Quod ſiquis reſpõdere malit, in tem-

in templo illo Naneæ alios eſſe occiſos, Epiphanem euaſiſſe, non ſatis placebit. Verba enim epiſt. Antiochum illum occiſum in templo fuiſſe indicant.

CAPVT XXVIII.

De reliquis Iudæorum pontificibus & rebus geſtis vſque ad Herodem.

ANtiocho Epiphani filius ſucceſſit Antiochus Eupator, bellum Iudæis intulit 1. Mach. 6. & 2. Mach. 13. ſuperatus à Iuda Machabæo pacē inijt. Anno cētesimo quinquageſimo primo Græcorum, vt ſcribitur 1. Mach. 6. Regnum Syriæ occupauit Demetrius, & Antiochum Eupatorem vita priuauit. erat autem Demetrius Seleuci illius filius, qui ante Epiphanem regnauerat. Is Rex Alcimum impium virum pontificem creauit, de quo loco indicato agitur, & 2. Mach. 14. Miſit præterea in Iudæam ducem Nicanorem, vt leges 2. Machab. 14. datis mandatis, vt ipſum quidem Iudam caperet, eos vero, qui cum illo erant, diſpergeret, & conſtitueret Alcimum maximi templi ſummum ſacerdotem. Nihil ille efficere potuit, cum Iuda conflixit, ſed victus, & occiſus eſt. Fuit autem hæc adeò celebris victoria, vt eius memoriæ celebrādæ, dies decimatertia menſis duodecimi, Adar, qui reſpondet Februario, fuerit deſtinata, voce autem Syriaca pridie Mardochæi appellatur. Agitur de hoc prælio 1. Mach. 7. & 2. Machab. capite vltimo. hæc enim victoria 2. lib. fęlicem dedit finem.

2. Mach. 6 *2. Mach. 13.* *2. Mach. 14.* *1. Mach. 7* *2. Mach. vltimo.*

Primus vero liber vlterius progreditur. Cap. 8. dicitur Iudas famam audiuiſſe Romanorum, legatoſque ad illos miſiſſe, qui inter Iudæos, ac Romanos amicitiam, ſocietatemq; conſtituerent, aduerſus gręcos auxilium poſtularent. Hanc vero legationem putat Dionyſius Carthuſianus Deo non placuiſſe, ꝙ ad humana idololatrarum auxilia, populum ſuum confugere nollet. Deſcribitur, inquit, 1. Mach. 8. qualiter Iudas confugit ad humana præſidia, imò ad Romanorum idololatrarum auxilia, propter ꝙ videtur diuini promeruiſſe

1 Mach. 8 *De legat. miſſa à Iuda ad Ro. Dionyſius. Carthuſ.*

A ſubtractionem præſidij, cum iam dudum ante Deus per Prophetam dixiſſet ad Regem Iuda, 2. Paralipom. 25. ó Rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſrael ad pugnam, non enim eſt Dominus cum Iſrael. quod ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Dominus ab hoſtib. Dei quippe eſt adiuuare, & in fugam vertere. Hæc ille. Rupertus quoque lib. 10. de Victoria Verbi cap. vlt. Subobſcurum, inquit, quiddam fratribus victorioſis, in medio ſuæ claritatis accedit, Iudæ B Machabæo, Ionathæ, atque Simoni, ꝙ videlicet victorijs clarificati, vltrò miſerūt ſocietatem, & amicitiam ſtatuere cum Romanis. quamuis ſuper hac re non culpet eos ſcriptura, nihilominus tamen animaduertere promptum eſt, non fuiſſe tutum coram Deo, neque lege conceſſum Iudæis, vt expeteret amicitias gentium. Verum tamen ſicut fuerunt in vita ſua, ita & poſt mortem glorioſi ſunt, quia ſi quid pulueris, aut puluere vanitatis taliter admiſerunt, omnino deletum eſt cita ſubſequēte morC te ſingulorum. Denique Iudas primus miſerat Romam conſtituere cum illis amicitiam, & ſocietatem, & interea Demetrius Rex appoſuit Bacchidem mittere in Iudæam, & in illo prælio cecidit. Deinde Ionathas miſerat Romā ſtatuere amicitiam, & poſtmodū à Tryphone eſt occiſus. Similiter Simon miſerat cum illis renouare amicitiā, nec multò poſt à genero ſuo per inſidias eſt interfectus. Tales euentus, ſingulorum fines obſcurare videntur, quòd videlicet in eo ſibi cœleſte diminuerint D auxilium, dum quærunt ab hominibus ſeculi, quaſi pacis, & ſecuritatis firmamentum. Porrò diligens animus cauſam aliam libētius arbitratur, ſcilicet, quòd idcircò taliter in breui deceſſerint, quia talib. ac tātis ducibus, vt diu permanerent, tunc tēporis dignus non erat ille populus. Hactenus Rupertus.

2. par. 25.

Poſt miſſam legationem, Iudæ interitus deſcribitur 1. Mach. 9. Etenim Demetrius Rex Nicanore interfecto, Alcimum illum peſſimum pontificem, & ducem alium Bacchidem, in Iudæam cum exercitu miſit, collatis ſignis vtrinq;

1. Mach. 9 Iudas Machabæus in prælio occubuit.

Ff 4 certa-

certatum eſt. Iudas Machabæus illo in prælio generosè occubuit, adminiſtrato, vt Ioſephus ait lib. 12. antiq. c. vlt. per trienniūm pontificali ſacerdotio.

Fuit itaque (vt ad Pontifices reuertamur) decimus ſextus Pontifex Lyſimachus, decimus ſeptimus Menelaus. rediịt enim ad pontificatum interfecto Lyſimacho, in quo decennium exegit, vt Ioſephus ſcribit lib. 12. antiq. c. 15. *Ioſephus.* Succeſſit illi decimus octauus Pótifex Alcimus auctore eodem Ioſepho eodē capite. Periịt impius diuino percuſſus flagello, vt ſcribit idē Ioſephus lib. 12. antiq. c. 17. lib. 1. Machab. cap. 9. Anno centeſimo quinquageſimotertio, menſe ſecundo (ait Sacer Auctor) præcepit Alcimus deſtrui muros domus ſanctæ interioris, & deſtrui opera Prophetarum, & cœpit deſtruere. in tempore illo percuſſus eſt Alcimus, & impedita ſunt opera illius, & occluſū eſt os eius, & diſſolutus eſt paralyſi, nec vltra potuit loqui verbum, & mandare de domo ſua: Et mortuus eſt Alcimus in tēpore illo cum tormento magno, &cęt. *Alcimus Pontifex. 1. Mach. 9* Ioſephus: Alcimo, inquit, Pontifici volenti demoliri veterem adyti parietē, ſanctorum vatum ædificiū, morbus diuinitus inflictus eſt, &cæt. Voluit ergo Alcimus euertere muros aliquos templi, qui opera Prophetarum Aggæi, & Zachariæ, fuerant extructi, percuſſuſque à Deo periịt, poſt exactum in ſacerdotio quadriennium.

Eo vita functo populus pontificatū communibus ſuffragiịs Iudæ Machab. tradidit, vt teſtatur Ioſephus loco iam citato: verum non ſatis ſibi conſtat. *Ioſephus.* Nam lib. 20. antiq. cap. penult. hæc ſcribit: Iacimus, vel Alcimus triennio in pontificatu exacto mortuus, neminem ſucceſſorem habuit, ſed per ſeptenniū ſine Pontifice manſit ciuitas, deinde poſtquam Aſſamonæorum familię principatus noſtræ gentis eſt creditus, rebellantes Macedonibus, Ionathā creauerunt Summum Pontificem. Hęc ille. Iudam Machabæum à numero pontificum videtur hoc loco excludere, ſiquidem poſt Alcimum Ionatham pontificatum adminiſtraſſe ait.

Hoc tempore, vt ſcribit idē auctor

E lib. 12. antiq. cap. 15. in Aegypto à ſacerdote Iudæo templum eſt exædificatum. Nam Onias ille, quem ſuprà diximus, Pontificem fuiſſe optimū, ab Andronico interfectus, filium reliquit par uulum, nomine etiam Oniam. *Onias templū extruit in Aegypto.* Is videns, quòd Rex ſacerdotium Alcimo dediſſet, nihil pertinenti ad cognationem Pontificum, ad Aegypti Regem Ptolemæum profugit, apud quem, & vxorem eius Cleopatram, in pretio habitus, impetrauit ab eis locum in præfectura Heliopolitano, in quo templū

F Hieroſolymitano ſimile extruxit. De hoc templo ſcribit idem Ioſeph. lib. 7. de bello Iudaico cap. 20. copioſius. & lib. 13. de antiq. c. 6. *Ioſephus.* Onias, inquit, extruxit templum in Aegypto, & altare Deo ad Hieroſolymitani ſimilitudinē, ſed minus, & non peræque opulentum. Nec defuerunt Oniæ ſimiles ipſius Sacerdotes, & Leuitæ: qui illic diuinum cultum frequentarent, & inſtaurarent ceremonias, &c. De hoc item Onia, & eius aſſeclis interpretantur Hieronymus, & aliị, illud Daniel. 11. *D. Hieron. Dan. 11.* Filiị quo-

G que præuaricatorum populi tui extollentur, vt impleant viſionem, & corruant, &c. Nam Onias, & cæteri ſeſe extulerunt, & legem præuaricati ſunt, dum in Aegypto templum exædificarunt. Lex enim in ſola vrbe Ieruſalem templum vnicum eſſe iubebat. Onias autem implere ſe dicebat viſionem, & vaticiniū illud, quod extat Iſa. 19. *Iſa. 19.* Erit altare Domini in Aegypto, & titulus Domini in terminis eius, &c. Quę verba ad tempora Chriſti pertinent, non ad Oniæ templum. De hoc Onia ſcri-

H bit etiam Hieron. in Comment. Danielis 11. *D. Hieron.* hunc in modum: Onias ſacerdos aſſumptis Iudæorum plurimis fugit in Aegyptūm, & à Ptolemæo Rege Aegypti honorificè ſuſceptus, accepit eā regionem, quæ Heliopoleos vocabatur, & concedente rege, templum extruxit in Aegypto, ſimile templi Iudæorum, quod permanſit vſque ad imperium Veſpaſiani annis 250. Sub occaſione igitur Oniæ pontificis, infinita examina Iudæorum in Aegyptum confugerunt. Aſſerebat enim Onias ſe Iſaiæ implere vaticinium. Hæc Hieronymus.

Pontifex

Pontifex ergo decimus nonus communib. populi ſuffragijs creatus Iudas Machabæus ſit, ex tribu Leuitica. Genebrard. in Chronologia putat Machabæos genere paterno fuiſſe ex tribu Iuda, materno ex tribu Leui. At ſi verum id eſſet, nec ſacerdotes, nec pontifices eſſe poſſent: nam, vt Paulus ait ad Heb. 7. de tribu Iuda nullus ſacerdotium ad miniſtrauit: In quo, inquit, hæc dicuntur (id eſt, Chriſtus) de alia tribu eſt, id eſt, de tribu Iuda, de qua nullus altari præſto fuit. Manifeſtum eſt enim, quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter, in qua tribu nihil de ſacerdotib. Moyſes locutus eſt, &c. Probat Paulus Chriſtũ non fuiſſe legalem Sacerdotem, quod ortus ſit ex tribu Iuda: valeat igitur ea dem in Machabæis ratio.

Genebrar.

ad Heb. 7.

De cognomine, Machabæus.

Machabæus autem cognomen eſt Iudæ, ductum à belli veluti teſſera, quam militibus in vexillis propoſuit. Nam ſingulis ordinũ vexilis Hebræa illa verba Cantici Moyſis Exod. 15. inſcripta geſtaſſe dicitur:

mi Camoca, baelim, Iehouah, id eſt, Quis ſimilis tui in fortibus Domine? cauſa verò breuitatis quatuor tantum initialib. literis deſignabantur, m.c.b.i. cũ itaq; populus legeret, macabai, inde effectum, vt duces Machabæi appellarētur. Hanc nominis rationē ex Rabbino quodã nomine Iſaac reddit Genebrard. lib. 2. Chronolog. ſed figmentũ forſitan eſt Hebræorum. Nã antequam milites haberet, & bellum gereret cũ Antiocho, vocatus videtur Machabęus vt colligitur ex his verbis, 1. Mach. 2. Habebat Matthathias filios 5. Ioannē, qui cognominabatur Gaddis, & Simonem, qui cognominabatur Thaſi, & Iudam, qui vocabatur Machabęus, &c. Vocabatur, inquit, Machabæus iam ante bellũ: quemadmodum fratres ante bellum alia habebant cognomina, ſic Iudas cognomen habuit Machabęi. nec enim eo loco eſt anticipatio vlla.

Genebrar.

1. Mach. 2.

Vnde dicti Aſſamon. Ioſephus.

Aſſamonæi quoque nominati ſunt, ab Aſſamonæo progenitore. Matthathias enim pater Iudæ Machabæi, vt Ioſephus ait lib. 12. antiquit. cap. 8. filius fuit Ioannis, Ioannes filius fuit Simeonis, Simeon verò filius fuit Aſſomonæi

A Erant autem Machabæi ſiue Aſſamonæi Sacerdotes ex vice ſiue Sorte Iarib, vt legitur 1. Mach. 14. ſiue Ioiarib, vt legitur 1. Paralip. 24. primo Machab, ſecundo dicuntur Machabæi filij Ioarim. Erant ſacerdotes diuiſi in ſortes viginti quatuor, vt traditur 1. Paralipom. 24. prima ſors erat Ioiarib, ex hac Iudas, & fratres templo miniſtrabant.

Vigeſimus Pontifex fuit frater Iudę Machabæi Ionathas, cuius geſta narrantur lib. 1. Mach. c. 9. & ſequentibus. B Cum Bacchide pacem compoſuit, & ceſſauit gladius ex Iſrael, vt dicitur 1. Machab. 9. & habitauit Ionathas in Machmas, & cępit Ionathas ibi iudicare populũ & exterminauit impios, &c. Anno autē cētesimo ſexageſimo regni Græcorum, ſiue Seleucidarum, Alexander Bales, filius Antiochi Epiphanis, regnũ Syriæ inuaſit, cui Demetrius filius Seleuci imperabat. Seleucus, vt ſupradiximus, Antiochi Epiphanis frater erat natu maior, Seleuci filius Demetrius, qui regnũ obtinebat: Alexander C filius Antiochi Epiphanis fuit, vt docet Ioſephus li. 13. antiq. c. 3. Ionatham ſibi ſocium adiungere, datis literis multa pollicēs, ac largiēs, Demetrius Rex conatus eſt, Alexander quoque epiſtolam miſit ad Ionatham, purpuram, & auream coronam, conſtituitq; eum ſacerdotem ſummum. induit verò Ionathas pontificalem veſtem anno centeſimo ſexageſimo, in die tabernaculorum ſiue Scenopegiæ: & cũ Alexandro inijt ſocietatem. Alexãder exercitu cōgregato cum hoſte conflixit, victorq; D euaſit, Demetrio rege occiſo. Victus occiſuſque Rex Demetrius, filium reliquit Demetriũ, huius ducē Apolloniũ ſuperauit Ionathas. Quamobrem ab Alexand. rege fibulam accepit auream, quod cognatorum regis erat inſigne. Ioſephus lib. 13. antiq. c. 8. ait Appollonium ducem fuiſſe Alexandri, ſed fallitur, vt conſtat ex 1. Mach. 10.

Ionathas frater Iudæ Machab. 1. Mac. 9.

Alex. Bales Demetriũ regno expulit, cũ Ionatha ſocietatem inijt.

Erat Ægypti Rex eo tempore Ptolemæus Philometor, filiam Cleopatram in matrimonium Alexandro dedit, vt legas 1. Machab. 10. Poſtea tamen genero regno vſurpato, Antiochiã imperij caput

Alexander regno expellitur, & occiditur. 1. Mac. 10.

caput ingreſſus, duo ſibi diademata Ægypti, atq; Abæ impoſuit, filiamque Cleopatram Alexandro ablatam, Demetrio tradidit. Alexander validum du cens exercitum, cum illo prælium com miſit, victus in Arabiam profugit, & à Zabdielo Arabum dynaſta interfectus, vitæ calamitoſum finem inuenit. Demetrius verò Demetrij filius anno centeſimo ſexageſimo ſeptimo Syriæ imperauit, fauitque pontifici Ionathę, quemadmodum fauerat Alexander Bales. 1. Machab. 10. At poſteà vela vertit
1. Mach. 10. & 11. 1. Mach. 11.

Longa fuit inter poſteros duorum fratrum Seleuci, & Antiohi Epiphanis, de regno Syriæ concertatio: & viciſſitudinaria, vt videmus, ſucceſſio. Poſt Antiochum Epiphanem regnauit Antiochus Eupator eius filius, poſt Eupatorem Demetrius filius Seleuci, hoc oc ciſo regnauit Alexander filius Epiphanis, Alexandro interfecto, regnum oc cupauit Demetrius filius Demetrij, nepos Seleuci, hunc quoq; Demetrium re gno expulit Antiochus filius Alexandri, nepos Epiphanis, regnoque potitus miſit ad Ionatham epiſtolam. 1. Mach. 11. & vaſa aurea, pontificatum ei confirmauit, deditque poteſtatem in auro bibendi, vtendi purpura, & aurea fibula, quod vt diximus regis cognatorum erat ornamentum. Cumvero omnia Ionathæ ex animi cederent ſententia, Romam legatos ad renouandam cum Romanis amicitiam miſit, & cum Lacedæmonijs ſiue Spartiatis, 1. Mach. 12. à Tryphone deinde eſt interfectus.

1. Mac. 11
1. Mac. 12
Mors Ionathæ
1. Mac. 12. & 13.

Antiochum enim Tryphon quidam in regnum euexit. 1. Mach. 11. Se quoq; euehere cum vellet, idque ſine cæde regis effici non poſſet, regem de medio tollere decreuit. Ne vero Ionathas obſtaret, dolo Ptolemaidem euocatū comprehendit, poſtcaque occidit, 1. Mach. 12. & 13. Hoc eſt, quod Rupertus obſeruauit, Ionatham, quemadmodum & Iudam Machabæum, interfectum, poſtquam Romam ad renouandam miſit amicitiam. Cæterum Tryphon quod decreuerat, ad exitum perduxit, regem per dolum priuauit vita,

E Aſiæque diadema rapuit, verum non diù rapto potitus eſt. Etenim Antiochus Demetrij filius bellum illi intulit. 1. Mach. 15. prælioque victum in fugam compulit. *1. Mac. 15*

Simon Pontifex frater Iudæ.
1. Mac. 15

Vigeſimus primus Pontifex clariſſimus, fuit Simon, noſtri Summi Pontificis Simonis Petri imago. Venit Athenobius amicus regis, 1. Mach. 15. in Ieruſalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatum copioſum, & obſtupuit, &c. Ita etiam ſi quis noſtri Simonis Petri
F gloriam, & claritatem, in auro charitatis, in opibus, apparatuque copioſo præclariſſimarum virtutum videat, ſi diuinitus traditam poteſtatem, clauesque conſideret obſtupeſcet. Simon frater fuit Iudæ Machabæi, & Ionathæ, eius vitam, mortemq; liber primus Machabæorum c. 14. & ſequentibus complectitur.

D. petrus.
1. Mac. 14

Huius Pontificis tempore, vt dicitur primo Machab. 15. ablatum eſt iugum gentium ab Iſrael, anno centeſimo ſe-
G ptuageſimo Seleucidarum, & cępit populus Iſrael ſcribere in tabulis, & geſtis publicis: Anno 1. ſub Simone ſummo ſacerdote, magno duce, & principe Iudæorum. Ioſephus lib. 13. antiq. c. 11. Tanto, inquit, in honore apud populum fuit Simon, vt tam in priuatis inſtrumentis, quam in publicis ſcripturis adijcerent, actum eſſe, anno primo Simonis Iudæorum Ethnarchæ, optimè de gente ſua meriti. Hoc quoque tempore arcem, quæ in monte Sion extructa Ieroſolymæ imminebat, Simon ma-
H gna cum lætitia recepit. 1. Mach. 13. Mundauit arcem à cōtaminationibus, & intrauerunt in eam tertia & vigeſima die, ſecundi menſis, anno centeſimo ſeptuageſimo primo, cum laude, & ramis palmarum, & cinnyri, & cymbalis, & nablijs, & hymnis, & canticis, quia contritus eſt inimicus magnus ex Iſrael, & muniuit montem templi qui erat ſecus arcem, & habitauit ibi ipſe, &c. De hac arce ſcriptum eſt lib. 1. Mach. cap. 1. Ædificauerunt (ſcilicet ethnici) ciuitatem Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta eſt illis in arcem, & poſuerunt illic

Ioſephus.
Simon recepit arcem Sion.
1. Mac. 13.
1. Mach. 1.

lic gentem peccatricem, viros iniquos,&c. Ciuitas autem Dauid pars ciuitatis Ieruſalem appellabatur,in monte Sion ſita. Vnde illud 2.Reg.5. Habitauit Dauid in arce, & vocauit eam ciuitatem Dauid,&c. A

1.reg. 5.

Ioſephus lib.13.antiq. ca.11. ſcribit Simonem tam arcem, quam montem, in quo illa erat exædificata, æquaſſe ſolo: Ieroſolymorum,inquit, arcem ſolo æquauit Simon, ne poſt hac eſſe poſſet hoſtibus receptaculum, neve inde vrbi aliquod inferretur incommodum. Quo facto viſum eſt, illi operæpretiũ ſi mons etiam,in quo ſita fuerat, complanaretur,vt ſolum templum emineret, effecitque id commemoratis pro concione malis, quæ à præſidiarijs in eam diem Iudæi paſſi fuerant, quæque etiam in poſterum ferre cogerentur, ſi externus aliquis princeps ei loco imponeret præſidium.adeoque permotus eſt eius exhortatione populus, vt non intermiſſo per triennium, neque die, neque noctu opere,tandem ad planitiẽ eum locum indefeſſo labore per vices ſibi ſuccedentes redegerint, atque ita nihil reliquerint, quod obſtaret, quominus templum omnibus in vibe locis eſſet longè celſius.Sic Ioſephus.At videtur repugnare ijs verbis capitis 14. lib.1.Machabæorum: In diebus Simonis proſperatum eſt in manibus eius, vt tollerentur gentes de regione ipſorum,& qui in ciuitate Dauid erant, in Ieruſalem in arce, de qua procedebãt, & contaminabant omnia, quæ in circuitu Sanctorum ſunt, & inferebãt plagam magnam caſtitati. & collocauit in ea viros Iudæos, ad tutamentum regionis,& ciuitatis,& exaltauit muros in Ieruſalem,&c. Simon in arce præſidium collocauit Iudæorum,ergo illam non euertit, niſi dicas immutato conſilio poſtea ſolo æquaſſe. B C D

1.Mac.14

Ad Simonem Antiochus is, qui Tryphonem in fugam vertit, literas amoris plenas miſit.1.Mach. 15. Poſtea vero mutato conſilio, Ieroſolymitanam arcem, & alias ciuitates cum pecunia ſibi reſtitui, per legatum Athenobium poſtulauit. Cendebæum deinde ducem cum exercitu in Iudæam miſit.1.Machab. 15. Eo victo ac fugato,quod reſtabat vitæ in pace Simon populusque exegit. De pace autem, quæ tempore Simonis viguit, agitur lib. 1.Mach.14. his verbis: Siluit omnis terra Iuda in omnib. diebus Simonis, & quæſiuit bona genti ſuæ, & placuit illi poteſtas eius, & gloria eius, omnibus diebus. Fecit pacem ſuper terram, & lætatus eſt Iſrael lætitia magna,& ſedit vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficulnea ſua,& non erat,qui eos terreret, defecit impugnans eos ſuper terram, reges contriti ſunt in diebus illius, &c. Eodem capite illa verba obſeruatione digna ſunt: Iudæi, & ſacerdotes eorum conſenſerunt,eum, id eſt, Simonem eſſe ducem, & ſummum ſacerdotem in æternum, donec ſurgat Propheta fidelis,id eſt, donec ſurgat Meſſias, vt Lyranus interpretat̃, & Genebrard. libr. 2. Chronolog. Expectabant enim Meſſiam regem ac Prophetam fideliſſimum.

1.Mac.15

Cum præclarus hic Pontifex, Pontificis officio fungens, Iudææ ciuitates perambularet,vt ſcribitur 1. Mach.ca. vlt.ſolicitudinem earum gerens:In ciuitatem Iericho venit cum duobus filijs Matthatia & Iuda, anno centenſimo ſeptuageſimo ſeptimo regni Græcorum. Excepit illos conuiuio dux in campo Iericho conſtitutus,Ptolemeus Simonis ipſius gener, & cum vtroque filio patrem, ſocerumque ſuum peremit, gradum ſibi per hanc cædem ad Iudææ principatum parans. Antequam vita priuaretur cum Romanis Simon ſocietatem ſtatuerat, eisque clypeum mille minarum ex auro miſerat, 1. Mach.14.

1. Macha. ult.

1.Mac.14

Vigeſimus ſecundus Pontifex fuit Ioannes Hyrcanus,Simonis filius, eius geſta lege apud Ioſephum libr. 13. antiq.nam liber Mach. ad Simonem tantum huius patrem peruenit. Vno & triginta annis pontificatu functus eſt,Sichem cum alijs oppidis in poteſtatem redegit, templum illud,quod ſuprà diximus in monte Garizim fuiſſe extructum poſt annum 200. diruit. Samariam euertit, Idumæos ſub iugum miſit,aperto Dauidis regis monumento

Ioannes. Hyrcanus. Pontifex. Ioſephus.

tria

tria millia talentorum inde protulit, quibus pecunijs fretus primus omniū externum militem alere cœpit. Hæc omnia copioſe Ioſephus narrat.

Ariſtobul. regni diadema primus poſt captiuitatē ſibi impoſuit.

Vigeſimus tertius Pontifex, rexque ſimul fuit Ariſtobulus Hyrcani, vt enim ait Ioſephus libr. 13. antiquit. c. 19. volens principatum in regni formam vertere, diadema ſibi primus impoſuit, poſt 481. annos, ex quo de captiuitate Babylonica liberatus populus, ad priſtinas ſedes poſtliminio reuerſus eſt. Vno tantum anno in regno exacto (ait Ioſephus) obijt, cognominatus Philellen, id eſt, Græcorum amator, poſt auctam multis beneficijs patriā, illato bello Ituræę, magnaq; eius parte attributa ad Iudææ limites. Antigonum fratrem, quem præ alijs diligere videbatur, & in ſocietatem imperij admiſerat, calumniatoribus, quibus ſtudium erat inter fratres diſcordiam excitare, fidem adhibens, occidit. Tres alios fratres in vinculis habuit. Matrem etiam coniecit in carcerem, principatus æmulam (nam illam Hyrcanus dominam rerum reliquerat) & fame necauit.

Alexander Iannæus, pontifex & Rex.

Vigeſimus quartus Pontifex, & ſecundus poſt captiuitatem Babylonicam Rex, fuit Ariſtobuli frater Iannęus qui Alexander etiam appellatur. Nam Ariſtobuli vxor Salome Alexandra, ſolutis fratribus, quos ipſe, vt diximus, vinxerat, Alexandrum regem conſtituit, qui ætate cæteros, ac modeſtia prę cedebat, 27. annis regnauit, varijs agitatus bellis, de quibus Ioſephus lib. 13. antiquit. ſcribit, lege eundem lib. 1. de bello Iudaico.

Hyrcanus.

Vigeſimus quintus Pontifex Hyrcanus pontificatum geſſit, regnum verò poſt Alexandri obitum adminiſtrauit regina Alexandra, ex viri teſtamēto annis nouem. fuerat Alexander Phariſæis infenſus. quòd verò magna præſtarent apud populum auctoritate, morti vicinus dum caſtellum quoddā oppugnat, illorum beneuolentiam, vt ſibi compararet, vxori conſuluit, ſi vellet regnum ſecurè obtinere. Sed, vt Phariſæorum apud populum auctoritatem cognoſcamus, operæpretium erit Io-

Phariſæorū magna apud populū auctoritas.

E ſephi verba aſcribere lib. 13. antiquit. cap. 32. Conſuluit, inquit, Alexander, vxori Alexandræ, vt ſuis monitis pareat, ſi velit ſecure cum filijs regnum obtinere. Primum, vt apud milites celet mortem ſuam, tantiſper dum caſtellum capiat: deinde poſtquam Victrix Ieroſolymam reuerſa fuerit, Phariſæis nonnihil licentiæ permittat. Hos enim pro habito ſibi honore laudaturos eā, & commendaturos apud populum: poſſe enim plurimum Phariſæos apud populum, ſiue exoſum aliquem cu- F piant lædere, ſiue amicum iuuare. valde enim his fidem habere vulgus, etiā ſi per inuidiam de quopiam malè loquantur, nec ſe ob aliam cauſam incurriſſe totius gentis odium, quam quia hoc genus offenderit. Hæc ille. Conſilium Alexandra i ſecuta eſt. Itaque, vt Ioſephus ſequenti capite ait, ex Phariſęorum ſententia, permiſſu reginæ gerebantur omnia, quib. etiam plebs parere iuſſa eſt. Nomen regni erat penes reginam, penes Phariſæos verò adminiſtratio.

G Porrò Alexander duos reliquit filios Hyrcanum natu maiorem, cui pontificatus obuenit, & Ariſtobulum. Hyrcanus animo leui erat, & amator quietis, Ariſtobulus audax, & induſtrius. cum igitur fungeretur amator quietis Hyrcanus pontificatu, bellum ei intulit audax Ariſtobulus, fratremq; vicit, de pacis deinde conditionibus actum: Ariſtobulo regnum traditum, Hyrcano vt priuatam vitam duceret, conceſſum. Cæterum Idumæus quidam Hyrcani amicus, vt Ioſephus ait lib. H 14. cap. 2. nomine Antipater vir pecunioſus, Ariſtoboloq; infenſus regnum ad Hyrcanum redire cupiebat. Quocirca in Ariſtobulum criminationes affingens, quaſi fratris vitæ inſidiaretur, tandem vrgendo ægrè obtinuit, vt ad Aretam Regem Hyrcanus fugeret. Rex eiuſdem Antipatri hortatu expeditionem contra Ariſtobulum ſuſcepit, euaſitque victor commiſſo prælio. Victus Ariſtobulus Hieroſolymam confugit, quem victor Aretas oppugnauit in tēplo, adiuuante Hyrcanum etiam populo, ſolis ſacerdotibus non deferentibus

Ariſtobul' regno fratrē expulit. Ioſephus.

Ant. pater Herodis pater.

tibus Ariſtobulum. Sed ſoluta obſidio eſt iuſſu Scauri Romani ducis: is enim Aretam recedere iuſſit, ni faceret, Romani populi hoſtem declarandum denuntiauit.

Denique delata ad Pompeium Magnum fratrum cauſa eſt, qui tunc temporis in Syriam venit, vrbsque illi, & regia, à Iudæis tradita. Cum verò Ariſtobuli factio occupato templo ad bellum ſe expediuiſſet, templum Pompeius oppugnauit, multiſque Iudęis cęſis vi cepit. Ingreſſus deinde, & vnà cum eo non pauci alij, ea inſpexere, quæ ſolis ſacerdotibus videre fas erat. Illud non poteſt nō laudari, nimirum, ex tot templi opibus rapuiſſe nihil: cum enim intus eſſent ex auro menſa, & candelabrum, & pocula, & odoramentorũ magna copia, præterea in theſauris, ſacræ pecuniæ circiter duo talentorum millia, attigit nihil. Pōpeio valde diſſimilis Craſſus fuit: is enim cum in Parthos pararet expeditionem, in Iudæam peruenit, duoque talentorum millia, quæ Pompeius attingere noluerat, reliquũ præterea aurum, cuius ſumma ad octo talentorum millia accedebat, trabem quoque ex auro ſolidam trecentas minas pendentem abſtulit, ſpoliatoq; templo ad paratam ſibi necem profectus, cum omnibus copijs infelix prædo periit. At Pompeius Hyrcano pontificatum reddidit, Ariſtobulum eius fratrē vinculis obſtrictum cum duobus filijs, totidemque filiabus, ſecum abduxit. Iudæos verò Romanis ſubiectos, ſtipendiariosque fecit. Tum primum (ait Ioſephus libro decimoquarto, antiquit. capite octauo) libertatem amiſimus, ſubiecti Romanorum imperio.

Pompeius templũ cepit, & ingreſſus eſt.

Craſſus tēplum ſpoliauit.

Poſt Pompeium deuictum, in Syriā quoque Cæſar deuectus, magnos honores contulit, tum in Hyrcanum, cuius pontificatum confirmauit, tum in Antipatrum, quem ciuitate Romana, & immunitate donatum, ob egregiam ſibi operam nauatam, procuratorem Iudææ conſtituit. Erat ergo Pontifex Hyrcanus, Idumæus Antipater Iudææ procurator, qui, vt Ioſephus ſcribit libro quartodecimo, antiquitat. capite 2. primum Antipas vocabatur, eodem, quo pater ipſius nomine. Cum igitur Iudææ eſſet procurator Phaſelum filium natu maximum Ieroſolymis, & circumuicinæ regioni ducem creauit, Herodi Galilæam curandam commiſit. Herodem poſtea ſenatus primum Romanus, deinde etiam Cæſar Auguſtus, Iudææ regem præfecit, vt legere apud Ioſephum libro 14. antiquitat. capite vigeſimoſexto, & libro decimoquinto, capite decimo; Hoc Herode regnante, Chriſtus Optimus Maximus ortus eſt.

Cæſar in Syriam venit, & Antipatrum Herodis patrem procuratorem Iudææ conſtituit.

Herodes rex, eiusq; filij.

Tres ille filios reliquit ſuperſtites, Archelaum, Herodem Antipam, & Philippum, quorum mentio extat in Euāgelijs. Archelaum Cęſar Auguſtus, vt Ioſephus ſcribit libro 17. antiquitat. capite 13. non regem creauit, ſed dimidia parte ditionis, quæ Herodis patris fuerat, conceſſa, Ethnarcam conſtituit, regnum quoque pollicitus, quamprimum ille ſe tali honore dignum redderet. Partem alteram in alios duos fratres partitus eſt. Itaque Archelao Iudæa obtigit, Idumæa, & Samaria, Herodi Antipæ Galilæa ceſſit, regioque trās flumen, Philippo Batanæa, regio Trachonitis, & Auranitis. Primus Herodes innocentes infantes vita priuauit, Herodes Antipas eius filius Ioannem Baptiſtam occidit, Chriſtum veſte indutū alba irriſit, & fratris ſui Philippi vxorem Herodiadem habuit, vnde illud Baptiſtæ: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Archelaus apud Auguſtum accuſatus, imperio mulctatus, & in vrbem Galliæ Viēnam relegatus eſt. Iudæa verò in prouinciam redacta, & à Romanis præfectis adminiſtrata deinceps, inter quos Pontius Pilatus numeratur, qui iniquiſſimam ſententiam in Chriſtum tulit.

Ioſephus.

Meminere præterea ſacra volumina Herodis Agrippę, is Herodis primi nepos fuit, ex filio Ariſtobulo. Iudæę regnum à Romanis adeptus, Iacobum maiorem interfecit Actorum 12. & D. Petrum coniecit in carcerem. Ab Angelo percuſſus, vermibusque conſumptus, animam infelix exhalauit. Actor. 12. Ianſenius capite 2. Concord. ſcribit hunc Agrippam non fuiſſe Regem Iudææ,

Actor. 12.

Iudææ, ſed Thraconitidis, Ituræ, & Galilææ: at Iudææ quoque imperaſſe compertum ex Ioſepho eſt lib. 19. antiquitat.cap. 4. Claudius, inquit, Cæſar edictum propoſuit, quo Agrippam in regno per Caium ante conceſſo confirmabat, addita inſuper Iudæa, & Samaria, quòd olim ad eius aui Herodis regnum pertinuiſſent. Hæc ille. Lege eundem, libro eodem capite vltimo. Fuit alter quoque Agrippa iunior huius Agrippæ filius, quem Claudius Chalcidis Regem creauit, vt docet Ioſephus libro vigeſimo antiquita.capite tertio. Poſtea verò, vt ſcribit ſequenti capite quinto, regno Chalcidis ablato, Philippi tetrarchiam, &

Alter Agrippa iunior.

E Batanæam illi donauit, adiuncta his Trachonitide cum Abila, quæ tetrarchia Lyſiæ fuerat. Eiuſdem imperium Nero Galilææ parte amplificauit, vt ait Ioſephus eodem capite. Hic ille eſt Agrippa, quo audiente Paulus Actorum vigeſimo nono, ſermonem habet. *Act.29.*

Hactenus de triplici populi Iſraelitici ſtatu, ea diximus, quæ Chriſti genealogiam, diuinaq; volumina perlegentibus, nonnihil lucis afferre poſ-
F ſint, vniuerſamque antiqui illius temporis hiſtoriam, in parua veluti tabula deſcriptam, ante oculos propoſuimus, nunc ad ea, quæ reſtant, tranſeamus.

CAPVT XXIX.

De Chriſti Genealogia ex Capite Tertio Diui Lucæ.

IPSE Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta vt putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioſeph, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda, qui fuit Iohanna, qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Caſan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Ieſu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Eſron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui

fuit

Digitized by Google

fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathuſale, qui fuit Henoch, qui fuit Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

A Diuerſa eſt Lucæ genealogia ab ea, quam ſcripſit Matthæus. alios enim progenitores Matthæus, alios & multo plures commemorat Lucas. Etenim Matthæus à Dauide, vſque ad Chriſtum, generationes viginti octo; à Salathiele, vſque ad Ioſeph, duodecim numerat. Lucas verò à Dauide, vſque ad Chriſtum, generationes quadraginta duas; à Salathiele, vſque ad Ioſeph, vnam & viginti recenſet. Vniuersè Matthæus teſſaradecadas tres, perſonas quadraginta duas, Lucas ſeptuaginta ſeptem profert. Matthæus B ab Abrahamo, vſque ad Chriſtum; Lucas à Chriſto, vſque ad Adamum; & Deum, genealogiā contexit; Matthęus ab Abrahamo deſcendit ad Chriſtum, Lucas à Chriſto aſcendit ad Deum omnium hominum conditorem. Matthæus veebo (genuit) vtitur; Abraham genuit Iſaac, &c. Interpres apud Lucam verbo (fuit) qui fuit Eli, qui fuit Matthat, ſcilicet filius, &c. Interpretem dixi vſum verbo (fuit) quoniam Lucas nullo verbo Græcè vtitur. ſic.n.ſcribit: Ιωσὴφ τοῦ ἠλι τοῦ ματθατ, τοῦ λευι, τοῦ μελχι. &c. hòc eſt, Ioſeph Eli, ſcilicet, filij Eli; Matthat, &c.

Vt autem ordine inuerſo Lucæ genealogiam explicemus; Adam humani generis ſator genuit Seth, vt eſt in c. 4. *Geneſ. 4.* Geneſ. poſt Abelis necem; Poſuit (inquit Eua) mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quem occidit Cain; inde nomen ductum Seth, ideſt, poſitus, quòd in Abelis locum ſuffectus, ac poſitus ſit. Similis fuit Abeli, vir probus ac pius. Seth genuit Enos, ſignificat autem Enos hominem, fuit enim verè homo, D Dei cultui addictus. Hic (ait Moyſes) *Caietan.* cœpit inuocare nomen Domini, nem- *Naclātus.* pè ſolenniori aliquo cultu, extructo fortè templo, quo ad ſacrificādum homines confluerent. Cardinalis Caietanus, & Naclantus, putant cœpiſſe inuocare nomen Domini, id eſt, nomen tetragrammaton Iehouah, quod Hebræis eſt ineffabile. Enos genuit Cainan, Geneſ. 5. Cainan genuit Malaleel, *Geneſ. 5.* Malaleel genuit Iared, Iared genuit Henoch illum, qui in paradiſum terreſtrem raptus eſt. Henoch genuit Mathuſalam, Mathuſala genuit Lamech, Lamech genuit Noe, Noe genuit Sem, Sem genuit Arphaxad, Arphaxad genuit Cainan.

De hoc Cainan non leuis eſt controuerſia; non enim vel in Hebræis codicibus; vel in noſtra vulgata editione numeratur Geneſ. 11. quo capite omnes hæ generationes recēſentur. Non rectè verò Ianſenius ait hanc generationem abundare; Caietanus ſimiliter ſcribit, vel fortè abundare, vel codices Hebræos, ex quibus noſter interpres vertit, non fuiſſe integros; non diſſentit Genebrardus in Chrono. Peius Eugubinus Geneſ. 11. Error (inquit) eſt *Geneſ. 11.* Septuaginta interpretum, quod ſcri- *Ianſenius.* bant Arphaxad genuiſſe Cainan, cum *Caietanus* genuerit Sale. Hinc factum eſt, vt idem *Quæſtio de* error ſit Luc. 3. ſequebatur enim Se- *Cainan.* C ptuaginta, qui iam erant toto orbe re- *Genebrar* ceptiſſimi. hæc ille; quæ ſi nunc viue- *Eugubinus* ret, non dubium quin correxiſſet. Alij nonnulli reſpondent, Cainan, & Sale, eundem fuiſſe hominem, duobus his nominibus appellatum, in Euangelio verò Lucæ pro verbo, fuit, particulam, &; legendam hoc modo: Qui fuit Sale, qui & Cainan, hoc eſt, qui Sale dictus eſt etiam Cainan. Sed apertè ex Septuaginta interpretibus redarguuntur, ex quorum interpretatione conſtat liquidò, Sale, & Cainan, duos fuiſſe homines; redarguuntur etiam ex ip- D ſo Lucæ contextu, in quo ſic ſcriptum extat: Qui fuit Cainan. non autem vt illi comminiſcuntur: Qui & Cainan.

Reſpondendum ergo paucis, ex editione Septuaginta interpretum Geneſ. 11. compertum eſſe Arphaxad genuiſſe Cainan, idemq; ex Euangelio Lucæ liquere,

Digitized by Google

chi eſt Ioachimus, Neri eſt Iechonias, quem Philo Neri vocatum docet a populo, ideſt, lucernam meam, quòd cum ab Euilmerodacho, ex carcere eductus eſt, lucerna Dauid, quæ extincta videbatur, illuxerit. Hic Neri ſiue Iechonias genuit Salathielem, Salathiel genuit Zorobabelem, Zorobabel duos habuit filios, Reſam, & Abiud; Matthæus per Abiud Genealogiam ad Chriſtum ducit; Lucas per Reſam, & cæteros conſequentes; quos Philo in Breuiario temporum iiſdem nominibus appellat, & poſtea captiuitatem Babylonicam populi principes fuiſſe docet. In captiuitatis (inquit) ſolutione, Zorobabel primus præfuit annis 58. Et Reſa quinquaginta ſex, Iohanna filius Reſa 53. Iudas cognomine Hyrcanus quatuordecim. item, poſt hos duces ex domo Dauid vſque ad Iudam Machabæū, fuere Ioſephus annis 7. Semei 11. Matthias 12. Matthat 9. Naguid 10. Heſli 8. Naum 7. Amos 14. Matthathias 10. Ioſeph 60. Iannæus Hyrcanus 16. Mox ſecuti Aſmonai, ideſt, Machabæi, ſimul cum pontificatu etiam ducatum à domo Dauid ſurripuerunt. Hæc Philo, ſiue quiſquis ille eſt autor, quem Annius in ſuis commentarijs, Ioanna. Lucidus lib. 7. Beauxames in concordia, & alij recipiunt. Alij vero viri docti meritò non recipiunt, qua de re non eſt huius loci diſputare.

De dictis Philonis Annij. In primis quod is Philo, & qui eum ſequuntur affirmant, Salomonis poſteros ad Ochoziam vſqua tantummodo regnaſſe, & Ioas non ex Salomonis, ſed Nathani poſteris eſſe; falſum eſt, & Scripturæ ſacræ repugnans. Etenim Scriptura apertiſſimis verbis Ioas filium vocat Ochoziæ, Ochoziam autem ex Salomonis, non ex Nathani poſteris eſſe conſtat, ergo Ioas ex Salomonis, nō ex Nathani poſteris eſt, 4. Regum 11, *4. Reg. 11.* Ioſaba filia Regis Ioram. Ioas filium Ochoziæ furata eſt de medio filiorum Regis, qui interficiebantur, Item eodē capite. Ioiada ſummus Sacerdos militibus oſtendit filium regis, ideſt, Ioas: produxitque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema, &c. Quòd ſi reſpondent, dici filium regis adoptione, id nullo modo contra apertiſſima Scripturæ verba pbare poſſunt. Præterea ex lib. 1. Paralip. c. 3, redarguuntur, quo loco hęc *1. Paral. 3.* extāt verba: Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus eſt Ioas; filius naturalis, non filius adoptione, ortus dicitur ex parte. Ioas igitur ex poſteris fuit Salomonis, itemq; qui à Ioa Reges genus traxerunt, à Matthæo numerati, Salomonis, non Nathani poſteri, ſiue nepotes dicendi ſunt, quidquid Annius cum ſuo Philone velit; cuius quemadmodū hoc dictum falſum eſt, ita quæ addit reliqua, valde dubiæ ſunt autoritatis, & veritatis.

An verò Nathā filius fuerit Dauidis natura, an adoptione, diximus in ſecunda teſſaradecade Matthæi, cum de Salomone egimus. Prophetam illum fuiſſe, qui Dauidē de admiſſo ſcelere celebri parabola commone fecit, Lyranus Lucæ 3. & nonnulli alij crediderunt; adoptauit enim (inquiunt) eum Dauid ob ſanctitatis præcellentiam. In hac ſententia videbitur eſſe Ambroſius Lucæ 3, cum ait, per Nathan expreſſam prophetiæ dignitatem. & Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euangel. ca. 4. quo loco affirmat Lucam aſcendiſſe ad Dauid per Nathan, per quem prophetam Deus peccatū Dauidis expiauit. At in lib. 2. retract. cap. 16. quid ſibi velit, apertè exponit; Dixi (inquit) per quem Prophetam, & dicere debui, per cuius nominis Prophetā. Similiter Ambroſius exponi poteſt. opinio enim nihil habet veriſimilitudinis, cum ex Scriptura apertè habeamus, Nathanum filium fuiſſe Dauid, ex Bethſabea genitum, 1, Paral. cap. 3.

CAPVT XXX.

Diſſentiant ne Lucas, & Matthæus, in deſcribenda Chriſti genealogia.

Diſſentire probatur. Primò, qa Matthæus aſſerit partem Ioſeph fuiſſe Iacob, Lucas autem fuiſſe Heli. Secūdò, quia diuerſi admodum ſunt in vtraque genealogia progenitores, vt legenti pſpicuum eſt. Tertiò, quia Matthæus affirmat Salathielem filium fuiſſe Iechoniæ,

choniæ, Lucas fuiſſe filium Neri. Quartò, quia multò plures generationes Lucas, quam Matthæus numerat, vt vidimus ſuprà. Præter hæc, hi Euangeliſtæ non videtur Chriſti deſcripſiſſe genealogiam. Etenim Chriſtus non eſt natus ex Ioſeph, ſed ex intemerata Virgine, Spiritus ſancti opera conceptus. Euangeliſtæ autem Ioſephi progenitores, non progenitores Virginis Deiparæ enumerarunt.

Reſpondemus diuino afflatos Spiritu Euangeliſtas, vt cætera, ita etiam Chriſti Genealogiã deſcripſiſſe; nec vlla in re alterũ cum altero pugnare. has verò & ſimiles difficultates, quę diſſenſiones primo aſpectu videntur, cum diſſenſiones nõ ſint, in literis ſacris reperiri voluit Deus, vt ardenti in illas ſtudio incumbamus, veritatẽ ſedulo ſcrutemur, iuxta illud Ioannis quinto, Scrutamini ſcripturas, intellectumque noſtrum in obſequium fidei redigamus.

Primo argumẽto multi, & rectè quidem, reſpondent, Ioſeph duos habuiſſe patres, non quidẽ naturales, id.n. fieri nequit, ſed alterum naturalem nomine Iacob, alterũ legalẽ nomine Heli, Matthæum verò Genealogiã vſque ad patrẽ naturalem Iacob, Lucã vſque ad patrẽ legalẽ Heli, deduxiſſe. Id ꝙ verba, quibus hi Euãgeliſtę vtuntur, indicãt. Nam Matthęus, quia de naturali loquitur patre, verbo (genuit) vtitur, ꝙ naturalẽ ſignificat generationem: Iacob genuit Ioſeph, &c. Lucas quia de legali patre ſcribit, verbũ (fuit) adhibet; Qui fuit Heli, &c. Quod non naturalẽ, ſed legalem generationẽ oſtendit. Pater naturalis dicitur, qui filium gignit, pater legalis à lege, appellabatur frater vita functus, cui frater ſuperſtes ex lege filiũ gignebat. Etenim Deuter. 25. huiuſmodi de ſemine ſuſcitãdo lex extat; Quãdo habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui; & primogenitum ex ea filium, nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael. Hinc illud Sadducæorum Matthæi vigeſimoſecundo: Erãt apud nos ſeptem

Quis appelletur legalis pater.

Matth. 22

E fratres, & primus vxore ducta defunctus eſt, & non habens ſemen, reliquit ſuam vxorem fratri ſuo. Similiter ſecũdus, & tertius, vſque ad ſeptimum, &c. Iacob ergo, & Heli, fratres cum eſſent, vita exceſſit Heli abſq; liberis, relicta vxore ſuperſtite: hanc Iacob lege obſtrictus duxit, genuitq; Ioſeph, qui filius fuit Heli legalis, filius quoque Iacob, qui eũ genuerat naturalis. Hęc eſt antiquorum Patrum ſententia. Iuſtini q. 131. ad gentes, & q. 133. Iulij Africani apud Euſebiũ lib. 1. hiſtor. Eccleſiaſt. c. 7. Ambroſij lib. 3. in Lucam c. 3. F Hieronymi in Commentarijs Matthęi, Damaſceni lib. 4. fidei cap. 15. & Orat. 3. de natiuitate Virginis, Nazianzeni in carmine de Genealogia Chriſti, Nicephori lib. 1. c. 11. Auguſtini lib. 2. retractationum capit. 7. & 12. Anſelmi, Bedæ, D. Thomæ 3. par. q. 31. art. 3. & aliorũ.

D. Iuſtinus Africanus. D. Ambro. D. Hieron. D. Damaſ. D. Gregor. Nazianz. Nicephor. D. Auguſt. D. Anſel. Beda. D. Thom.

At huic ſententiæ illud in primis opponitur, quod Heli, & Iacob fratres eſſe non potuerint; vnde efficitur, vt Iacob, vita functo fratri Heli, ſemen ſuſcitare nequiuerit. G Prior propoſitio cõfirmatur, quia fratres eoſdẽ habẽt auos atque atauos: at Iacob, & Heli, vt ex Genealogijs Matthæi, & Lucæ liquet, diuerſos habuere auos, atque atauos; ergo fratres non fuere. Illud deinde obijcitur, ꝙ filius legalis, nomine patris legalis appellari ſolebat, vt ex lege præſcripta patet; Primogenitũ, inquit, ex ea filium, nomine illius (id eſt, Patris legalis) appellabit, vt non deleatur nomen ex Iſrael. Si ergo Ioſeph filius legalis Heli eſſet, Heli appellaretur; H appellatur autẽ non Heli, ſed Ioſeph.

Oppugnatur ep nio propoſita.

Non eſt difficile argumenta hęc diſſoluere. Priori reſpondetur cum Iulio Africano, Iacob, & Heli fuiſſe fratres ex matre tantùm, non etiam ex patre; fuerunt enim eiuſdẽ vteri, & matris filij, quam Africanus, & Nazianzenus in carmine, Eſtham vocant. Hæc duobus nupſit viris, ſcilicet Matthat, qui fuit pater Iacob. Lucas auos Heli, & Matthat eius patris; Matthæus auos Iacob, & Matthani eius genitoris, qui alij ac diuerſi ſunt, recenſet. Ianſenius ſentit fratri vita functo ſemen excitare non potuiſſe, niſi germanum fratrẽ ex eodem

Iacob et Heli fratres eiuſdem vteri non eiuſdem patris.

Ianſenius.

dem patre natum. Sed maior eſt patrũ A autoritas, quàm vt Ianſenij dictis cedere debeat: neque enim quod opinatur ſatis probat ex nomine Hebræo, Iabã, quo Scriptura vtitur, quodque fratrem ſolùm germanum ſignificare vult. Id verò nos negamus, nam in biblijs regijs etiam leuirum ſignificat, non ſolũ fratrem non germanum; idque docet Elias. & nomen fœmininum Iebama, vxorẽ defuncti fratris ſignificat, Deuter. 25. quæ nec eius germana eſt, nec leuiri. Præterea, ſi propinquus filium legalem defuncto gignere poterat, vt cõ B ſtat ex lib. Ruth; cur negabit Ianſenius fratrẽ vterinum idem facere potuiſſe?

Poſteriorem obiectionem ſoluimus cum Auguſt. lib. 2. retract. c. 12. filium legalẽ negamus patris legalis habuiſſe nomen ex præcepto legis; ita, vt ſi pater Heli vocaretur, filius Heli quoque vocari debuerit. Nomen defuncti (ait

D Auguſt.

Auguſtinus) quod dictum eſt, ad hoc lex valere præcepit, vt eius filius diceretur; non ad hoc, vt quod ille, vocaretur. Et lib. quæſt. in Deuter. q. 46. Quod inquit, additum eſt; Et non delebitur C nomen eius ex Iſrael; poteſt ita intelligi, non quod nomen eius puer conſequenter accipiat, ſed quod ille non ſine poſteritate mortuus eſſe videbitur; & ideò permanet eius nomen, hoc eſt, memoria. Neque enim etiam ſi ipſe filium genuiſſet, nomen ſuum ei fuerat impoſiturus, vt nomen eius non deleretur ex Iſrael, ſed ex hoc vtique non deletur, quia non ſine liberis ex hac vita migraret. Hæc Auguſt. Præcipiebat igitur lex, vt appellaretur nomine patris legalis filius legalis, hoc eſt, vt diceretur D eius filius; eſtque ſenſus verborum legis; Filium Primogenitũ nomine defuncti appellabit; hoc eſt, appellabit filium defuncti. hic ſenſus ex lib. Ruth

Non erat opus filio legali, nomẽ imponere patris legalis.

Ruth. 4.

c. 4. confirmatur. Teſtes eſtis (inquit Booz) quod ego Ruth vxorẽ Mahalon in coniugium ſumpſerim, vt ſuſcitẽ nomen defuncti in hæreditate ſua; ne vocabulum eius de familia ſua, ac fratribus, & populo deleatur. Ex ijs verbis quis ſic non argumentabitur? Booz affirmat ſe duxiſſe Ruth vxorem, vt ſuſcitet nomen defuncti in hæreditate ſua, ne vocabulũ eius de familia ſua, ac fratribus, & populo deleatur; ergo filius Booz naturalis, qui fuit Mahalonis filius legalis, appellatus eſt nomine defuncti, videlicet Mahalon. At hęc cõſecutio aperte falſa eſt; nã filius Boozi nõ eſt appellatus Mahalõ, ſed Obed, vt luce meridiana clarius eſt ex libro Ruth. Quamuis autẽ Obed appellatus ſit, vocabulum defuncti non eſt deletũ ex populo, quia Obed filius defuncti Mahalonis dicebatur. Quemadmodũ enim patrum naturaliũ nomen non perit, quãuis filij primogeniti, qui hæreditatem adeũt, illorum nomine non vocentur, quia filios relinquunt naturales, ſic & patrum legalium nomen non deletur, quamuis filij, eorum nomine non appellentur, quia filios relinquũt legales.

Obijcitur præterea ex Ianſenio, Lucas non deſcribit genealogiã Ioſeph, ergo illi aui, atauiq; quos numerat, nõ ſunt Ioſeph. Probat Ianſenius propoſitionem antecedentẽ; quia Lucas manifeſte oſtendit Ioſeph patrẽ Chriſti, non fuiſſe reipſa, ſed hominũ ſola opinione; Vt putabatur, inquit, filius Ioſeph, non igitur eſt veriſimile eius genealogiã voluiſſe deſcribere, quem patrem Chriſti non eſſe affirmauit. Reſpondemus Ianſenium negare non poſſe Matthæũ genealogiam Ioſephi cõtexuiſſe, attamen aperte idẽ Matthæus aſſeruit non fuiſſe illum patrẽ Chriſti, niſi ſola hominũ exiſtimatione, cũ dixerit Chriſtũ fuiſſe Spiritus ſancti opera conceptũ. Quod ergò Matthæus, idem Lucas quoq; fecit, vterque putatiuum patrem Chriſti Ioſeph eſſe aſſeruit, nihilominus eius genus deſcripſit. Quidquid ergo Ianſenius, & alij noſtri ſeculi ſcriptores velint, patrũ ſententia rectè explicata, & facilis, & veriſimilis eſt, quorum in exponẽdis ſacris literis veſtigia ſumma cũ veneratione ſequenda ſunt.

Ianſenius.

Aliter quoq; per patres ſanctiſſimos licebit nobis argumentum illud quod initio quæſtionis propoſitum eſt, facilè diluere; Si enim viuerẽt, hanc diluẽdi rationem etiam ipſi probarẽt; illam enim alterã vt veriſimilem, nõ vt omninò certam ſecuti ſunt. Reſponderi igitur poteſt, Matthęum quidẽ aſſerere

Iacob patrem fuiſſe Ioſeph, Lucam au-
tem affirmare Heli fuiſſe auum Chriſti,
vel patrem id eſt, ſocerũ Ioſephi, vt ſu
pra iã dicere cępimus. verò enim ſimi-
le eſt Matthæũ Ioſephi, Lucã Virginis
Deiparæ maiores numeraſſe; id ꝙ mul-
ti noſtri ſeculi ſcriptores cenſuerunt,
Galatinus Galatinus li.7. c.12. Lucidus itẽ lib.7.
Lucidus. de emend. tẽporum c.1. Canus 11.lib.
Canus. de locis Theologicis c.5. Annius in cõ
Annius. mentarijs Philonis, Sotus in 4.ſent. di-
Sotus. ſtin.30.q.2.art.1. Ianſenius, Genebrar.
Ianſenius. Caniſius & alij. Itaq; iuxta hãc proba-
Genebrar. bilẽ ſententiam Matthæus Ioſephi ex
Caniſius. Dauide per Salomonẽ, Lucas virginis
intemeratæ ex eod. Dauide per Natha-
nũ, genealogiam ad Chriſtum vſq; de-
duxit.ſũtq; verba illa vltima Lucæ hoc
pacto explananda; Chriſtus putabatur
filius Ioſeph, Qui, ſ. Chriſtus, fuit Heli,
.ſ.nepos: quia.enim patre Chriſtus care
bat, ad eius auum Euangeliſta tranſijt.
Fuit aũt auus Chriſti virginis pater Ioa
chim, qui Heli etiã dicitur. Aliter rela-
tiuũ, Qui; referre Ioſephũ poteſt, hoc
modo: Qui, id eſt, Ioſeph, fuit Heli ge
ner, vel filius, gener.n. filius ſoceri dici
ſolet. Sed oppones Chriſti auũ patrem
Virginis, non eſſe appellatum Heli, ſed
Ioachim; Reſpondemus idẽ ferè nomẽ
eſſe Ioachim, & Heliachim, & ꝑ Aphę-
reſim Heli. Idem enim ſignificatum his
duobus nominibus ineſt, hoc eſt, Deus
Iudith. 4. ſuſcitabit: vnde in libro Iudith, idem
& 15. pontifex appellatᷣ Eliachim c.4.& c.15
4.Reg.23. Ioachim, & 4. li.Reg.c.23. Pharao no-
mẽ Eliachim, vertit in nomẽ Ioachim.
apud Galatinũ lib.7.c.12. Illius Rabbi-
ni, quẽ Iudęi Rabbenuhaccados, id eſt,
magiſtrum noſtrum ſanctum vocant,
huiuſmodi extant verba; Animaduer-
tere (inquit) debes patrẽ Matris Meſ-
ſiæ, duplex habiturum nomen, vnum
Heli, alterum Iehoiachim.

Ex hac ſolutione efficitur, Ioſeph à
Dauide per Salomonem, regiamque Sa
lomonis ſtirpem manaſſe, Virginem ve
rò integerrimam ex eodem Dauide du
An Virgo à xiſſe genus, per filium regis Nathanũ,
Salomone à quo Heli, id eſt, Ioachim originẽ tra
cæteriſq; re xit. Dubium verò eſt, num eadem Vir-
gibus ſit ori go ſanctiſſima per Salomonem quoq;
unda. & reges conſequentes, quos Matthæus

E numerat, à Dauide oriunda ſit, an ſolũ
per Nathanum, eiuſque poſteros, qui
regio ſceptro clari non fuerunt. Re-
ſpondetur, ex Euangeliſtis hoc mini-
mè liquere; Patres verò in affirmante
ſententia eſſe. Vnde illud D. Bernardi *D. Bernardus.*
in ſerm. de verbis Apocalypſis ſignum
magnum apparuit in cœlo, &c. Quid
inquit, ſidereum micat in generatio-
ne Mariæ? Planè quòd ex regibus orta,
quod ex ſemine Abrahæ, quod genero-
ſa ex ſtirpe Dauid, &c. Ambroſius li- *D. Ambroſius.*
bro tertio in Lucam; Veri, inquit, rega
F liſq; generis dicimus Chriſtum, & per
veros & nobiles reges, actum domini
genus, &cæt. Idem Ambroſius eodem
loco, Chriſtum è ſemine Iechoniæ re-
gis Iudæorum eſſe ſcribit; idẽ affirmat
Theodoretus Ieremiæ 22. & Hierony- *Theodoretus.*
mus eodem loco, & ſi Ianſenius neget.
Vnde colligitur Chriſtum, atque adeò *D. Hieron.*
Virginem. Deiparam, ex regibus Iecho
niæ patribus originem habuiſſe. Sed
obijcies illud Ieremiæ 22. quod eſt Ian-
ſenij fulcimentum; Nec erit de ſemine
eius ſcilicet Iechoniæ, vir qui ſedeat ſu
G per ſolium Dauid, & poteſtatẽ habeat
vltra in Iuda; vnde ſequitur nullum ex
poſteris Iechoniæ ſuper ſolium Dauid
ſediſſe, atque adeò Chriſtum ex poſte-
ris eius non eſſe, quippe qui ſuper ſo-
lium Dauid ſederit, iuxta illa Angeli
ad Virginem verba: Dabit ei dominus
ſedem Dauid patris eius, &c. Reſpon- *S. Ambroſius.*
det Ambroſius loco citato in Lucã ijs
verbis; Futuros ex ſemine Iechonię po
ſteros non negatur, & ideò de ſemine
eius eſt Chriſtus; & ꝙ regnauit Chri-
ſtus, non contra prophetiam eſt; non
H enim ſeculari honore regnauit, &cæt.
Et Theodoret. in Ieremiam; Chriſtus, *Theodor.*
inquit, ex Iechonia deducens genus ſe-
cundum carnem in ſedibus Dauidicis
non ſedit; Sed ſupra omnem principa-
tum, & dominationem, & omne no-
men, quod nominatur non ſolum in
hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, &c.

Hanc ſententiam ſequi videtur Ec-
cleſia in Antiphona illa Deiparæ Virgi
nis; Regali ex progenie Maria exorta
refulget, &c. D.Thom.3.p.q.31.art.3.
ad ſecundum; Credendum (ait) eſt,
quod Virgo etiam ex Salomone origi-
nem

Digitized by Google

nem duxerit, ſecundum aliquem modum, per illos patres, quos enumerat Matthæus; præſertim cum Ambroſius dicat Chriſtum de ſemine Iechoniæ deſcendiſſe. Hæc ille.

Soluuntur argumēta initio capitis propoſita.

D. Auguſt.

Primum ergo argumentum, quod initio capitis adductum eſt, duobus his modis, quos hactenus explicauimus, ſolui poteſt. Auguſt. lib. 3. contra Fauſtum, & libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 3. tertium tradit ſoluendi modum; ait enim Ioſeph duos habuiſſe patres, alterū natura, alterum adoptione; vnde efficitur genealogias eſſe diuerſas. Secundo argumento reſpondetur, merito in duabus genealogijs diuerſos eſſe progenitores; ſiquidem diuerſi ſunt Ioſephi patres, vnus naturalis, alter legalis. vel quia diuerſæ genealogiæ ſunt; altera Ioſephi; altera Ioachimi Virginis Deiparæ patris. Tertio reſpondetur, Zorobabelem ac Salathielem, quos Lucas commemorat, diuerſos ab ijs eſſe, quorū Mattheus meminit, ſolent enim eodem nomine diuerſi homines nominari; ideoque Matthæi Salathiel filius Iechoniæ dicitur, Salathiel verò Lucæ, Neri filius rectè appellatur. Quarto reſpōdetur, pauciores generationes à Matthæo, quā à Luca numerari, quia diuerſæ ſunt, vt concedimus genealogiæ, diuerſi progenitores, diuerſiq; temporis generationes.

Cur Euangeliſta Ioſephi, & non Deiparæ genealogiam deſcripſerint.

D. Chryſ.
Euthim.
Theophil.
Damaſcē.

Extremo argumento Patres reſpondent, eadē cauſa Euangeliſtas Ioſephi, non Deiparæ Virginis genealogiā contexuiſſe, quòd in more eſſet poſitum, non fœminarum, ſed virorum genealogias deſcribere. Non erat mos (ait Chryſoſtom. Matth. 1.) apud Hebræos, generationum catalogū per fœminas texere, &c. Idem tradit Euthymius, & Theophyl. Lex (inquit) erat mulierū genealogiam non ponere, propterea non Virginis genealogiam ponit Euāgeliſta, &c. Damaſcenus libro 4. Fidei c. 15. Scire operæ pretiū eſt, nec apud Hebræos, nec apud Scripturam ſacrā, hoc in more poſitum fuiſſe, vt mulierū genus recenſeretur. & in oratione 3. de natiuitate Virginis; Siquis Virginis quoque ſanctiſſimę genus peculiariter recenſeri poſtulet, non rectè mihi face-

A re videtur, cum lex nuſquā hoc permittat, aut imperet. Quonam enim loco mulieris genus commemoratum fuiſſe oſtenditur, cum in recēſendis generib. præſtantior pars anteferatur? Damaſceno obijci poteſt; in ſcriptura ſacra in libro Iudith cap. 8. ipſius Iudith genealogia deſcripta extat; ergo fœminę genealogiam deſcribi non eſt à ſcriptura alienum. Reſp. in lib. Iudith deſcribi genealogiam fęminæ ſolius, & viduæ; at genealogiam viri non eſſe per fęminæ genealogiam deſcribendam. Cùm

B ergo Chriſti ab Euangeliſtis generatio deſcriberetur, non per Virginem fuit, quæ virum habebat, ſed per Ioſephum, ex ſententia patrū contexenda. Hieronymus, Matthæi 1. Non eſt conſuetudinis ſcripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur, &c.

Damaſcenus.

Ex genealogia tamē viri, vxoris quoque genus cognoſcitur, vt ijdē Patres affirmant. Damaſcenus loco citato; Lege cautum erat, ne tribus vlla vxores ex altera tribu accerſeret, ac proinde

C Ioſeph, qui ex tribu Dauidica ortū trahebat, ſanctam Virginem haud quaquā deſpondiſſet, niſi ex eodem ſceptro genus duxiſſet; ob idque ſatis habuit Euāgeliſta demonſtraſſe, vnde Ioſeph ortū traxerit. Chryſoſtomus in Matthæum: Sponſi matris Dei genealogiam Matthæus contexuit, & per hunc, quod intendebat, demonſtrauit. Theophylactus: Ioſephi genealogia poſita, manifeſtum eſt quòd genealogiam colligat Euāgeliſta matris Dei; nam ex eadem planè tribu, & familia erat mater Dei,

Chriſoſt.

Theophil.
Vxores ducebantur à viris ex eadem tribu.

D atque ita obſeruauit Euangeliſta legē præcipientem, non ponendam mulierum genealogiam, & nihilominus genealogiam matris Dei poſuit, & cæt. Hieronymus: ex vna tribu fuit Ioſeph; & Maria, vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquā. Euſebius lib. 1. hiſt. cap. 7. Cùm genealogia Ioſeph deducatur, conſtat Mariam ex eadem tribu ortam, ſiquidem à Moyſe ſancitum lege erat, nō licere diuerſas tribus inter ſe matrimonium iungere, &c. Nicephorus: certò colligere licet Mariā ex eadem, quæ Ioſephi fuit, fuiſſe tribu; quandoquidē ex præſcripto legis, tri-

D. Hieron.
Euſebius.

Nicephor.

bum alia tribu cōmiſcere prohibitum eſt,&c.

Lex Nume.36.extat huiuſmodi;Omnes viri ducent vxores de tribu,& cognatione ſua ; & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs,nec ſibi miſceantur tribus; ſed ita maneant, vt a domino ſeparatæ ſunt.Hæc lex.Cum ergo Ioſeph ex tribu Iuda, & familia Dauid,vt probat genealogia;efficitur Virginem ex tribu quoque Iuda,& familia Dauidica fuiſſe ortam.

Non leue tamen argumentum hæc dicta eneruat.Etenim fas erat viris vxores non de ſua ſolum, ſed de reliquis etiā tribubus ducere, ergo potuit Virgo ex alia tribu eſſe, ducique a Ioſepho viro tribus Iudæ.Antecedentem propoſitionem probat Auguſtini dictū,in quæſtionibus libri Iudicum,quæſtio.47.Solebant (vt inquit) nubere fœminæ de alijs tribubus ; vnde & Saul cum eſſet de tribu Beniamin , dedit filiam ſuam Dauid homini de tribu Iuda . Hæc Auguſtin.Idem confirmatur, quia 1. Reg. 17.homini, qui Goliath interfeciſſet, hoc præmium propoſitum eſt ; Ditabit eum Rex diuitijs magnis,&filiam ſuam dabit ei . Saul ex tribu Beniamin cuiuſcunque tribus homini pollicebatur filiam vxorem; ergo ad coniugium inire fas erat.Præterea Iudic.21. legimus viros tribus Beniamin, ex alia tribu duxiſſe vxores;ipſos verò Iſraelitas non propterea filias ſuas illis tradere recuſaſſe,quod lege,ſed q̃d iuramēto prohiberentur.Iudic.21. Iurauerunt filij Iſrael in Maſpha,& dixerunt, nullus noſtrum dabit filijs Beniamin de filiabus ſuis vxorem. Quidnam iuramēto opus fuit, ſi lex huiuſmodi coniugijs intercedebat?Item;vnde vxores (aiunt) accipient ? (viri ſcilicet tribus Beniamin) omnes enim in commune iurauimus , non daturos nos his filias noſtras , &c. Nulla legis,ſed iuramenti ſolū fit mentio,ergo non videbatur lex huiuſmodi connubia excludere.Ijs adde 2.Paralip. 22. Summum Sacerdotem Ioiadam ex tribu Leui,duxiſſe vxorem Ioſabeth filiam regis Ioram,ex tribu Iuda.

D. Auguſt. *Obiectio.* *1.Reg.17.* *Iudic.21.* *2.Par.22.*

Reſpondetur obiectioni pro ſolis patrum. *Num. 36.*

Reſpondetur argumento;legem illā de fœminis intelligendam,quæ patrum hæreditatem adibāt;illis enim alterius tribus viris nubere non licebat, ne hæreditates pmiſcerent. Id quod hebræa Lectio Num.36.apertè ſic habet : Omnis filia hæreditatem obtinens,de tribubus filiorū Iſrael, vni de familia tribus patris ſui,erit in vxorem. Ita ēt vertit Chaldæus:Omnis filia hæres poſſeſſionis,&c.Fœminæ ergo illæ, quibus alterius tribus viris fas erat nubere , patrū hæreditate carebant . huiuſmodi fuere fœminæ tribus Leuiticæ ; nullam enim tribus Leuitica habuit hæreditatem . Huiuſmodi item fuit filia Saulis , fuere quoque Beniaminitarum vxores , quæ hæreditarios patrum ſuorum agros , a ſuis tribubus,ad tribum Beniamin minimè transtulerunt. Neque enim fas erat vnius tribus agros, in aliquam aliā tribum hæreditate trāſferre, poſſeſſionesque tribuum permiſcere. Virgo autem Deipara patris Ioachim hæreditatem habuit,vnica enim illi filia fuit;Oportuit ergo ſuæ tribus , ſuæq; familiæ viro in matrimonium collocari,ne hæreditas ad alienam tribum trāſiret.Itaque cum Ioſeph ex tribu Iuda,& Dauidica familia eſſet,ex eadem tribu, ac familia Virgo ſanctiſſima fuit.Atque hæc, vt Patrum defenderemus interpretationem diximus.

Ex recentiorum ſententia eidem extremo argumento initio capitis propoſito,reſpondetur, alterum Euangeliſtā Ioſephi,alterum Virginis Deiparæ genealogiam poſteritati propagaſſe:vt eā patris putatiui,quàm veriſſimæ,ac ſanctiſſimæ Chriſti matris,præclarum genus cognoſceretur.

Quæres hoc loco: Num fuiſſet ſatis , exiſtimatum Chriſti patrem Ioſeph ſolum eſſe ex tribu Iuda,& familia Dauidis, vt Chriſtus ex tribu Iuda , & familia Dauidis eſſe diceretur ? Quod enim ſatis fuiſſet ſenſit Aug.lib.2.de conſenſu Euangeliſt.cap.2.Si (inquit) demonſtrare aliquis poſſet; Mariam ex Dauid nullam conſanguinitatis originem ducere;ſat erat ſecundum iſtam rationem accipere Chriſtum filium Dauidis, qua ratione etiam Ioſeph pater eius rectè appellatus eſt.& Orig.li.1.in Epiſtolam ad *D. Auguſt.* *Origenes.*

ad Rom. Interim (inquit) ſufficit nobis reſpondere, quòd ſicut Ieſus Ioſeph filius eſſe dicitur, ex quo non eſt generatus; ita ex ſemine Dauid ſecundum carnem Chriſtus poteſt accipi, &c. At reſpondendum eſt, nõ fuiſſe ſatis. Etenim vt quæ in ſcripturis ſacris, de ortu Meſſiæ ex Dauide dicuntur, vera & firma ſint, vt reipſa ſunt, aſſerere oportet Meſſiam ex ipſius Dauidis non legalibus, ſed naturalibus filijs naturale genus ducere; Scriptura enim ſacra Meſſiam Dauidis natura filiũ eſſe manifeſtè iudicat.

CAPVT XXXI.

Morale.

QVemadmodum fluuij per varios agros decurrunt, in mare tandem vaſtiſſimum prolabuntur; ita duo ſanctitatis flumina, Matthæus, & Lucas, cũ Chriſti genealogiam deſcribũt, per varios progenitores defluunt: tandemq; in immenſum omnium bonorum pelagus Chriſtum influunt. Vnde Nazianzenus in carmine de Chriſti genealogia: Fluxu (inquit) non diſpare currit vterque, ſcilicet Matthæus & Lucas.

D. Gregor. Nazianz.

Donec peruentũ eſt, clari Dauidis ad annos
Tramite poſt biſido currunt; ac deniq; rurſus
In Chriſto noſtra coeunt autore ſalutis.
Non ſecus ac fluminis, partes diſſectus in ambas,
In mare collectis tandem deuoluitur vndis.

Genealogia linea piſcatoria ſimilis. *D. Gregor. Magnus.*

Hæc Nazianzenus Gregorius. Alter vero Gregorius Magnus. Iob 40. Genealogiam hanc cum piſcatoria confert linea, cui eſca, ideſt, carne, cõtectus Deus veluti hamus ad expiſcandum immanẽ cetum diabolum adnectitur, & in mare mittitur. Cum (inquit) dicitur Abraham genuit Iſaac, &c, quaſi quædã linea torquetur, in eius extremo incarnatus Dominus, ideſt, hamus ligaretur, quem aperto ore cetus expeteret. In hanc ſententiam illud Iob 50. exponit: An extrahere poteris Leuiathã hamo? Diabolus (inquit) hamo captus eſt, quia in Redẽptore noſtro dum eſcam corporis momordit, diuinitatis illum aculeus perforauit, &c. Similem in modum Beda, *Beda.* in Homilia de Natiuitate Deiparæ Virginis; Veluti hamus (ait) Chriſtus, in mare huius mundi miſſus, ſerpentem occidit, &c. Et Rupertus Matthæi 11. *Rupertus.* Generatio Chriſti quaſi longa piſcãtis linea eſt, cui hamus ſubligatus, carne operitur, &c. D. Iſidorus lib. 1. de ſummo bono, capit. 16. *D. Iſidorus* Eſt in Chriſto hamus diuinitas, eſca caro, linea genealogia, quæ ex Euangelio recitatur, &c. Rupertus idem Matthæi primo, Genealogiã hanc ſcalam Iacob nominat: *Genealogia ſcala Iacob* *Rupertus.* Scala (inquit) Iacob, generatio iſta eſt; & latera ſcale patres, vel principes ſunt huius generationis, Abraham atq; Dauid; ad quos promiſſio facta eſt. Supremus gradus, cui Dominus innixus eſt, beatus eſt Ioſeph; innixus, inquam, tanquam tutori pupillus, &cæt. D. Bernardus ſerm. 1. de aduentu, *D. Bernar.* hos Patriarchas montibus ſimiles eſſe dicit, in quibus ſaliens Chriſtus ad nos venit: Ecce venit (inquit Bernar.) ſaliens in montibus, tranſiliẽs colles; montes, & colles, Patriarchas, & Prophetas accipe, & quemadmodũ venerit ſaliens, & tranſiliens, in libro generationis lege; Abraham genuit Iſaac, Iſaac genuit Iacob, &c. Ex his montibus prodijt radix Ieſſe. Hæc Bern.

Genealogia paradiſo terreſtri ſimilis.

Mihi ſimilis Genealogia Matthæi videtur terreſtri paradiſo vmbroſis, fructiferiſq; arboribus conſito, inter quas illa nobilis ſurgebat arbor, quam à vita, arborem vitæ appellamus. Etenim plena eſt progenitoribus, qui veluti fructiferæ arbores vmbris, ac typis, & virtutis fructibus, abundant. Quid fuit (ait Ambroſius in ſerm. 2. Palmarum) *D. Ambr.* Abraham, quid fuit Dauid, quid reliqui iuſti niſi fructiferæ arbores? Et Diuus Bernardus ſerm. 3. Cant. *D. Bernar.* hiſtoriam (inquit) ſcripturæ, ad hortum puto non immerito deputari; quod in ea inueniantur viri virtutum, tanquam ligna fructifera in horto ſponſi, & in paradiſo Dei: de quorum bonis actibus, ac moribus, quot ſumis exempla, tot carpis poma. An forte quis ambigat Dei eſſe plantationem bonum hominem? audi Dauid de viro bono quid canat Pſalm. 1. erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: & Pſal. 91.

Digitized by Google

Iuſtus vt palma florebit,& ſicut cedrus Libani multiplicabitur , & de ſeipſo Pſalm.51.Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei.Hæc Bernardus.

Vt vmbras relinquamus,& typos,de quibus ſupra dictum ; ex Abraham fructum carpere licet fidei, iuxta illud Geneſ.15.Credit Abraham Deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam;fructum quoq; obedientiæ ſingularis , quippe qui, vt obediret Deo , filium voluerit immolare.

Gen.15

Ex Dauide manſuetudinis fructum ; iuxta illud Pſal.131.Memento Domine Dauid,& omnis māſuetudinis eius; Semei enim iniurias,Saulis inſectationes, Abſalonis perſecutionem mitiſſimè tulit . Fructum quoque pœnitentiæ ; vbi enim Nathani voce peccatum agnouit, protinus ingemuit,Peccaui,inquit. Ambroſius Apologiæ cap. 2. Ille Rex tantus , ac potens , præmatura confeſſione , atque immenſo dolore reddidit peccatum ſuum Domino : quem mihi nunc facilè reperies honoratum ac diuitem, qui ſi arguatur alicuius culpæ reus , non moleſtè ferat ? at ille regio clarus imperio , cum corriperetur,non indignatus infremuit, ſed confeſſus ingemuit,&c.Collige quoque ex hac pulcherrima arbore Dauide fructum aliū : da operam, vt ſecundum cor Dei ſis , omneſque Dei voluntates facias ; ſic enim de Dauide Deus Actor.13. Inueni (inquit)Dauid , filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas , felix , qui cor habet ſecundum cor Dei , cor obediens , cor flexibile in diuinam voluntatem,ad recipiendam quamlibet figuram molle , ac tractabile ; huiuſmodi enim corde gaudet Deus . Præſta(inquit D.Irenęus libro quarto , cap. 76.) Deo cor tuum molle , & tractabile ; & cuſtodi figuram , qua te figurauit artifex, habens in temetipſo humorem , ne induratus amittas veſtigia digitorum eius , &c. Collige ex Iacob in cuſtodiendo grege tuo vigilantiam,iuxta illud Gen.31. Die noctuque æſtu vrebar , & gelu,fugiebatque ſomnus ab oculis meis, &c. Percurre arbores reliquas , fructuſque excerpe ſimiles.

Pſal. 131.

Act 13.

D. Irenæus

E Nec deeſt in hoc paradiſo decantata illa arbor ſcientiæ boni,& mali , cuius fructus omnibus interdicitur. Salomonem habes,quem propter eximiam boni , malique ſcientiam , congruè ſcientiæ boni, & mali,arborem licet appellare, huius fructus eſt vetitus . Etenim vt ſcriptura docet 3.Regum 11.Deprauatum eſt cor eius per mulieres , vt ſequeretur deos alienos.Vides quem fructum hęc arbor protulerit? vetitus eſt, noli decerpere, fœminarum fuge conſortium, harum enim,ideſt proprium cor deprauare.hinc Danielis 13.

F Illa ad impium iudicem verba: Species decepit te,& concupiſcentia ſubuertit cor tuum , fœminæ ſpecies,hoc eſt,pulchritudo decipit hominem,& concupiſcentiam excitat,excitata concupiſcentia deprauat cor , cor deprauatum hominem ſubuertit. Nonne Iſraelitarum cor per mulieres deprauatum eſt, cum per ſolitudinem iter Palæſtinam habebant ? Numer.25.Fornicatus eſt populus cum filiabus Moab , quæ vocauerūt eos ad ſacrificia ſua, at illi comederūt,

G & adorauerunt deos earum.Vide quam fuerit horum hominum cor , vſque ad ſimulachrorum adorationem per mulieres deprauatum . Eccleſiaſtici 19. vinum & mulieres, apoſtatare faciunt ſapientes , &c. Etſi ſapiens tibi videaris fœminas fuge,atris nubibus mentem , ni fugias,obcæcabunt.Quemadmodum enim terræ anhelitus in nubes coacti Soli,ſic concupiſcentiæ halitus intellectui, lucem eripiunt . Quamobrem D. Thom.2.2.quæſtio.153.artic.5. cæcitatem mentis primam luxuriæ filiam eſſe

H docet . Nomen Samſon hebræum multi aiunt ſignificare ſolem eius . Quis huic ſoli tenebras offudit ? Quis Saſoni oculos eruit ? nonne quam amabat Dalila? Illa Philiſteis eum tradidit,quē cum apprehendiſſent(vt eſt in lib. Iud. cap. decimoſeptimo.) ſtatim eruerunt oculos eius.Dalila ſolem, ideſt, Sanſonem obſcurauit, illa oculos Sanſonis , libido oculos cuiuſuis hominis , ni ſibi caueat, eruit . Hoc autem primum conantur Philiſtæi , ideſt , dæmones , vt Sanſonis oculos eruant,ideſt hominem diuina luce priuent,qua luce priuatus ,

3.Reg 11.

Dan.13

Num. 25.

Fugiendum fœminarū conſortium

Eccl.19

D.Thom.

Iud.17.

in

in ſcelere cõquieſcat. Philiſthinorumque molas agat. Arboris ergo ſcientię boni,& mali, ideſt Salomonis, fructum huiuſmodi noli attingere. fœminæ (ait Hieron. ad Ruſticum) nomen tuũ noue rint, vultũ tuum neſciãt. & ad Nepotianum: Nec ſub eodẽ tecto cum muliere manſeris, nec in præterita caſtitate cõfidas,&c. Appellaſſe dicitur Philoſophus quidam mulierẽ viri incontinentis naufragium,& merito quidem: multi enim viri hoc naufragio miſerè perierunt. Fuge ergo hos ſcopulos, fuge hanc ſcyllam, fuge hanc charybdim, fuge hoc venenum: vt enim ait Chryſ. Pſal. 50. Pulchra mulier caſtitate carens, eſt venenũ ſtolidis preparatum, &c. Tanto autem peius eſt venenum hoc reliquis, quanto facilius, celeriuſque hauritur, oculis enim ſępe trahitur, vt venenum reguli.

D. Hieron.

D. Chryſoſ.

Alium præterea fructum ex his arboribus excerpere licet, videlicet timorem, humanæ valde neceſſarium ſaluti. Animo quæſo tuo volue, quibus ſupplicijs Deus parentem ſuum Dauidẽ, quibus Salomonem, quibus denique totum Iudæorum populum, in tranſmigratione Babylonis, ob crimina commiſſa affecerit, atque inde intellige, ſi peccatum perpetraueris, te non impune laturum. Hoc Paulus ad Roma. 11. ſuadet illis verbis: Noli altũ ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, &c. Communis ac recepta ſententia eſt, paradiſum terreſtrem aquarum illa admirabili inundatione, quæ totum oppreſſit orbem, non fuiſſe euerſum. Non eſt euerſus paradiſus ille, in quo prima fœmina Eua condita,& primus homo Adamus collocatus eſt. At euerſus eſt paradiſus ille, hoc eſt, populus Iſraeliticus, ex quo admirabilis Dei mater, ex quo eius filius Chriſtus Opt. Max. eſt ortus. Tantum habent pondus apud Deũ commiſſa ſcelera, niſi vera pœnitentia obliterẽtur. Rectè ergo Iob 31. ſemper (ait) quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum,& pondus eius ferre non potui. Veluti fluctus tumentes Dei irã timeamus ſemper, quæ Iſraeliticum populum veluti fluctus oppreſſit. Qui fluctus tumentes timet, mutata nauigatione in tutum ſe recipit locum, vt effugiat periculum, ſic qui Deum timet, mutata velificatione in meliorem ſe recipit frugem, vt eius iram euadat. Qui fluctus timet, nauis abijcit onera, ſentinamque exhaurit, qui Deum timet, pondera abijcit peccatorum, fœtidiſſimamq; ſcelerum ſentinam eijcit. Niſi venti ſpirent, maris fluctus non tumeſcunt, niſi peccata perpetrentur, ira Dei non commouetur, vẽtis fluctus inflantur, peccatis ira Dei concitatur, cuius põdus merito ait Iob ferre ſe nõ potuiſſe: ſi.n. nauis fluctuũ põdus ferre nõ poteſt, abſortaque mergitur, multo minus homo diuini furoris pondus ferre poterit. Quo circa Ieremias capit. decimo. Corripe (ait) me Domine, verutamen in iudicio, & non in furore ad nihilum redigas me, &c. Sed ad arborem tandem vitę, quæ in hoc noſtro paradiſo, ideſt, genealogia extrema eſt, Virginem ſcilicet Deiparam, veniamus.

Ad Ro. 11

Iob 31.

Timor Dei.

Virgo Deipara arbor vitæ.

In ea fructus reperies, quos in cęteris reperiſti, multoque etiam pręſtantiores, Abrahę obedientiam, Dauidis manſuetudinem, Iacob vigilantiam, cęteraſque virtutes omnes. Pręter hos, fructum inuenies ſingularem, quem hęc ſola tulit arbor, videlicet vitam, vnde arbor vitę merito appellatur. Benedictus fructus ventris tui, ait Eliſabetha, is Chriſtus eſt, vera mundi vita. Vnde Auguſtinus de Symbolo libro ſecundo, capit. quarto. Per fœminam, inquit, mors, per fœminam vita, per Euam interitus, per Mariam ſalus, &c. Epiphanius hęreſi 78. Beata, inquit, mater Dei Maria per Euam ſignificatur, quæ per ænigma accepit, vt mater viuentum vocetur. à Maria verè hęc vita mundo genita eſt, vt viuentem gigneret, & fieret mater viuentium. Eua cauſa mortis facta eſt, Maria cauſa vitę, per quam genita eſt nobis vita, &cęt. Danielis quarto, magna arbor deſcribitur & fortis & proceritas eius contingens cœlum, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & eſca vniuerſorum in ea. Magna equidem arbor virgo fuit, ex radice Ieſſe orta, fortis, quam

D. Auguſt.

D. Epipha.

Dan. 4.

Virgo Deipara eſt arbor tenſetur de qua

quam nulla temporis iniuria, nulla ſoli in clementia potuit lædere, pocera, quæ ad cœlum vſque pertingebat; folia, id eſt, verba habuit pulcherrima, fructum nimium, eſca & vita hominum vniuerſorum in ea. Additur Dan. 4. ſubter eam habitabant animalia, & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cœli, & ex ea veſcebatur omnis caro, &c. Subter virginis autē vmbram homines tam peccatis inquinati, quam iuſti habitant. Omnibus enim (vt Bernardus in ſerm de verbis Apocalypſis ait) ſinum miſericordiæ ſuæ aperit, vt de plenitudine eius accipiāt vniuerſi. Quamobrem ab Andrea Cretenſi de Aſſumptione Virginis, commune omnium hominum propitiatorium nominatur. Ex quo, inquit, tranſlata es à terra, te vniuerſus mūdus cōtinet commune propitiatorium, ò vitæ ſuppeditatrix, & vita viuentium, & cauſa vitæ, &c. Hugo Victorinus in ſententijs; Maria ſtella eſt, ideò peccatores quaſi in nocte à Maria conſolantur idcirco ſi pertimeſcis ſupplicaturus ad Deum accedere, reſpice ad Mariam, non illic inuenis, quod timeas, genus tuum vides, &c. In ramis eius conuerſantur volucres cœli, id eſt, de eius virtutibus cogitant, illis ſe oblectant, illas canunt perpetuo, qui volucres cœli ob contemplationem merentur appellari. Deniq; ex ea veſcitur omnis caro, quia fructus Virginis benedictus, omnium hominum cibus eſt. Habes igitur paradiſum arboribus ſuauiſſimi fructus conſitum.

Dan. 4. *D. Bern.* *Andr. Creten.*

Quod ſi fluuium requiras illi ſimilem, de quo Geneſ. 2. dicitur, fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita, fluuium in hac genealogia reperies egreſſum è loco ſummæ voluptatis, id eſt, Chriſtum. Sed quiſnā ſit voluptatis locus, ex quo oritur forſitan ambigis. Docet Euangeliſta: Virum (inquit) Mariæ, ex qua natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus. Hic voluptatis locus eſt omni amœnitate, omnique oblectatione pleniſſimus, ſcilicet virgo, qui Cant. 8. delicijs affluere dicitur. Eſt etiam voluptatis infinitæ locus, infiniti patris æternus ille vterus, de quo Pſalm. 90. ſcriptum extat: Ex vtero antè luciferum genui te. Ex his omnium voluptatum locis fluuius, id eſt, Chriſtus egreditur, qui deinde diuiditur in quatuor capita, id eſt, in quatuor Euangelia, quibus totus orbis irrigatur.

Gen. 2. *Chriſtus paradiſi fluuius.* *Cant. 8.*

Quidquid amœnitatis & fructus, in his arboribus eſt, id totum ex fluuij huius irrigatione eſt. Nam & ſi in genealogia extremus eſt Chriſtus, eius tamen ſaluberrimus ſanguis vt præſentes irrigat, ita præteritos quoq; homines Abrahamum, Iſaacum, Dauidem, cæteroſque irrigauit. Zachariæ. 2. Ego ero ei, id eſt, Eccleſiæ (ait Dominus) murus ignis in circuitu, & gloria in medio eorum, quo loco obſeruat Montanus verbum Hebræum chabod כבוד quod gloriā ſignificat, ſignificare etiā iecur, ex quo in reliqua membra ſanguis tranſmittitur, Itaq; verti poteſt, ero iecur in medio eorum. Chriſtus enim & cordi, & iecori ſimilis eſt. Quēadmodum ex iecore in reliqua membra, ita ex Chriſto in omnes homines ſanguis diffunditur. Eſt quidem in genealogia hac Chriſtus omnium vltimus, at in mente prædeſtinationeq; diuina fuit omnium primus, quippè qui totius gratiæ fons eſt, ex quo in omnes homines gratia dimanauit. Quamobrem à D. Petro Epiſtola 1. capit. 1. præcognitus dicitur agnus, ante mundi conſtitutionem, manifeſtatus autē nouiſſimis temporibus, Quam etiam ob cauſam dici poteſt Apoc. 1. Primus, & nouiſſimus; primus in prædeſtinatione, nouiſſimus, quia poſt legem, Prophetas & Patriarchas, nouiſſimis temporibus ortus. D. Bernardus ſerm. 61. Tom. 1. Primus, inquit, Chriſtus quem Deus in ſuo populo principaliter intendebat, & nouiſſimus ſcilicet patriarcha, rex, & dux, in populo illo. Hæc ille. Eſt etiam primus in genealogia Lucæ, nouiſſimus in genealogia Matthæi.

Zachar. 2. *Chriſtus præſentes homines irrigat, præteritos irrigauit, futuros quoq; irrigabit ſāguine ſuo.* *1. pet. 1.* *Apoc. 1.* *D. Bernar.*

Cur autem non primis fuerit, ſed nouiſſimis temporibus, poſt tot generationes ortus interrogabis: cui interrogationi reſpondetur cum Irenæo lib. 4. cap. 76.

Cur Chriſtus nouiſſimis, non primis venerit tēporibus.

Digitized by Google

cap.76. Deum opportunè omnia facere, feciſſeque incarnationis opus admirandum, tempore iuxta infinitam ſapientiam opportuno. Expecta (ait Irenæus) manum artificis tui, opportunè omnia facientem, &c. Non poteſt manus ſapientiſſimi huius artificis, vel in opere faciendo, vel in tempore, quo fieri debet, ulla ratione aberrare. Rupertus Cant. 2. ad illa verba: En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, hominum ſcelera putat incarnationis eximium opus retardaſſe: Moratus, inquit, eſt Dominus propter parietem inimicitiarum, qui non de vno tantum peccato originali, verum etiam de multis actualibus, congeſtus eſt. Primum illud fuit, quod fratres, Ioſeph vendiderunt, ſecundum Dauidis, &c. At aliæ ſunt rationes. Regem præcedere ſolent multi principes viri, multi nobiles, ita ſummum regem Chriſtum præcedere par erat multos prophetas, multos etiam patriarchas. Vnde illud Auguſt. tractatu 31. in Ioannem; Quanto maior Iudex veniebat, tanto præconum longior ſeries præcedebat. Præterea oportebat præcurſores prius mittere, qui viam ſummo imperatori præpararent. Miſſi itaque ſunt prius Prophetæ, qui tanti imperatoris aduentum prædicerent, miſſa lex, quæ multis typis atque imaginibus eundem demonſtraret, & velut aurora, ſolem iuſtitiæ præcederet. Per multam ſeriem temporum (ait eodem loco Auguſtinus) & annorum, prædicendus fuit Chriſtus, non enim aliquid paruum venturum fuit, &c. Prius colitur terra, & proſcinditur aratro, quam frumentum ſeratur. Prius ergo terra fuit colenda, ac ſubigenda, quam granum illud frumenti illi committeretur, quo mortuo ſeges exurgeret admirabilis. lege Euſebium lib. 1. hiſt. cap. 2. & Nicephorū cap. 3. Huc illud pertinet Hugonis Victorini lib. 1. de Sacramentis cap. 2. Verbum incarnatum rex noſter eſt, qui in hunc mundum venit cum diabolo pugnaturus, & omnes Sancti, qui ante eius aduentum fuerunt, quaſi milites ſunt ante faciem regis præcedentes: & qui poſtea veniunt vſq; ad finem mun-

D. Irenaus.

Rupertus.

D. August.

Euſebius. Nicephorus ante Chriſtum multi præcurſores lex, & propheta.

Hugo vict.

A di milites ſunt regem ſubſequentes, & ipſe rex medius eſt in exercitu ſuo ſtipatus agminibus ſuis. & licet in hac tanta multitudine diuerſæ armorum ſpecies in Sacramentis, & obſeruationibus præcedentium, & ſubſequentium populorum appareant, omnes tamen vni regi militare, & vnum vexillum ſequi probantur, & hoſtem vnum perſequi, & vna victoria coronari. Hæc Hugo.

Tertio. Deſiderandus prius erat Dei filius, incenſiſque votis poſtulandus.
B Nam vt ait D.Tho. 1. p. q. 12. ar. 6. deſiderium quodammodo facit deſiderantem aptum, & paratum ad ſuſceptionem deſiderati. & Auguſt. Pſalm. 83. Deſiderium, inquit, differtur, vt creſcat, creſcit vt capiat. & tractatu 4. in Epiſtolam primam Ioannis: Deus differendo extendit deſiderium, deſiderando extendit animum, extendendo facit capaciorem.

Deſiderium animum extendit, et ad capiendum parat.

D Thom.

D. Auguſt.

Quarto. Expectandum fuit ſcelerū incrementum, vt vbi abundauit delictum, abundaret & gratia ad Rom. 5.
C Expectandum diluuium fuit, vt Arca, in qua genus ſeruaretur humanum, id eſt, Chriſti humanitas, à Spiritu Sancto fabricaretur. Theophylactus ad Hebr. 9. poſtquam extremis temporibus, ingens peccatorum copia erat, merito manifeſtatus eſt Chriſtus in conſummatione ſeculorum, vt demoliatur peccatum, &c. Et Gregorius Nyſſenus, in Oratione de natiuitate Chriſti, Chriſtus (inquit) qui vitioſitatis tollendæ cauſa, vitæ humanæ ſe immixturus erat, neceſſariò expectauit, do-
D nec omne peccatum opera inimici, radicibus actis, germinaſſet, atque ita deinde radici ſecurim, vt Euangelium dicit, admouit, &c. His addit ex medicis ſumptam ſimilitudinem huiuſmodi: Medici dū adhuc febris corpus intrinſecus vrit, ac paulatim accenditur, indulgent infirmitati, donec ad ſummum vigorem ægritudo progreſſa fuerit, nullum à cibis ægrotanti auxilium adhibentes. Cum autem conſtiterit malum, ac morbus ſe totus exeruerit, atque prodierit, tunc demum adhibet artem. Itidem Chriſtus expectauit, donec

Rom. 5.

Theophylactus.

Abūdauit delictū. poſtea ſuperabundauit gratia incarnationis.

D. Greg. Nyſſenus.

Digitized by Google

donec nequitiæ morbus totus reuelatus, atque detectus eſſet, vt nihil latens & occultum curationis expers maneret, ſi medicus id ſolum, quod appa-ruiſſet curaret, &c. Tum poſt alia concludit: Poſtquam omnis nequitiæ vis ex mala radice edita eſt, & varijs modis in animis eorum, qui per quamque ætatem improbitate inſignes fuerunt, luxuriando creuit, tunc quemadmodũ

Actor. 17. Paulus Actor. 17. ait, cum tẽpora ignorantiæ Deus quaſi conniuentibus oculis diſſimulaſſet, ac toleraſſet, nouiſſimis temporibus aduenit. Cùm non eſſet, qui intelligeret & exquireret Deũ, cum omnes declinaſſent, ſimul inutiles facti eſſent, cùm omnia intra peccatũ concluſa eſſent, cùm ſcelus abundaſſet cùm ad ſummum modum nequitiæ caligo creuiſſet, tunc apparuit iuſtitiæ ſol. tunc pede nitens impreſſo, multa dra-

Ad Rõ. 11 conis capita contriuit. Hæc Nyſſenus. Hinc illud Pauli ad Rom. 11. Concluſit Deus omnia in incredulitatem, vt om-

Ad Gal. 3 nium miſereatur. & ad Galat. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt pro

D. Bernar. miſſio ex fide Ieſu Chriſti, daretur credentibus. Bernardus etiam in ſermo. 1. de aduentu illud Pauli ad Gal. 4. Quando venit plenitudo tẽporis, miſit Deus filium ſuum, in hanc ſententiam ſenſu quodam morali exponit. Nimirũ, inquit, plenitudo & abundantia temporalium, obliuionem & inopiam fecerat æternorum. Opportunè ergo tunc venit æternitas, quando magis temporalitas præualebat, &c.

Mora fecit fidei capaciores homines. Quintò, Dilatum eſt incarnationis tempus, vt faceret homines, fidei capaciores ipſa mora, D. Leo ſerm. 3. de Na-

D. Leo. tiuitate, ſapientia & benignitas Dei, ac ſalutiferi operis mora, capaciores nos ſuæ vocationis effecit, vt quod multis ſignis, multis vocibus, multiſque myſterijs, per tot fuerat ſecula prænuntiatum, in his diebus Euangelij, non eſſet ambiguum, & natiuitas, quæ omnia miracula, omnemque intelligentiæ erat exceſſura menſuram, tanto conſtantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio eius, & antiquior præceſſiſſet, & crebrior. Hæc ille.

Sextò, Venit Chriſtus in nouiſſimis

E diebus, quia incarnationis beneficium, & neceſſitatem, agnoſci oportebat, ne ingratitudinis crimẽ committeremus, ſic in nuptijs Canæ, non protinus cum eſt rogatus, ex aqua vinum fecit. Bernardus ſerm. 1. de aduentu: Venit Chriſtus non in principio, nec in medio tẽporis, ſed in fine. Nec incongruè factum eſt, ſed verè ſapienter diſpoſuit ſapientia, vt cum magis eſſet neceſſarium, tunc primò ferret auxilium, pro nos ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans, &cæt. *D. Bernar. Gratitudo*

F Septimò, Venit Chriſtus in nouiſſimis diebus, quia ad extremum locũ præſentiſſimum criminum remediũ voluit Deus reſeruare. Theod. lib. 6. de curatione græcarum affectionum: Medici lenioribus remedijs prius vſi, quæ potentiora ſunt, vltimo loco adhibent. Idem feciſſe inuenitur medicus animarum noſtrarum. Nam cum prius olim multa & varia remedia attuliſſet, cunctis quidem hominibus ad pietatem alliciendis ea inſpectanda proponens, quæ in mundi fabrica, & natura rerum *Præſentiſſimũ remediũ extremo loco. Theodor.*

G ab eo facta cernuntur: Hebræis autem prophetas mittens, & ſcriptam legem tribuens. Poſtremò & hoc vndique potens pharmacum ac ſaluberrimum, nobis attulit (id eſt, Chriſti incarnationem) quo omnis ægritudo funditus tolleretur, &cæt.

Octauo, Prius docere oportet ſcholaſticos Grammaticam, ac Philoſophiam, quam ad illos veniat doctores, qui Theologiam tradant. Prius igitur fuere Iſraelitæ à Moyſe, a lege, à prophetis quadam veluti Grammatica, &

H Philoſophia imbuendi, prius Ethnici à Philoſophis inſtituendi, quam ſummus doctor Chriſtus ad tradendam cęleſtẽ doctrinam, ac Theologicam, adueniret. Vnde lex ad Gal. 3. pædagogus dicitur Iudæorum in Chriſto, quia præceptis, ac varijs ceremonijs imbutos, veluti pædagogus, ad Chriſtum ſummum doctorem mittebat. Theophylactus eodem capite: Lex, inquit, in virtute moderata alumnos ſuos inſtituebat, & ad Chriſtum doctorem adducebat, &cæt. Et Theodoretus, cum Dei cognitionẽ lex docuiſſet, veluti ad quendam doctũ *Ad Gal. 3. Theophil. Lex Moſis elemẽtaris ad Chriſti Thęologiã ducebat. Theodor.*

docto-

doctorem, ac magiſtrum docuit nos, Chriſtum Dominum, vt perfectas diſciplinas ab eo diſcamus, & iuſtitiam, quæ eſt per fidem acquiramus, &c. Item, ad Gal. 4. Paulus elemẽta huius mundi legis inſtituta vocat: Cum, inquit, eſſemus paruuli, ſub elementis mundi huius ſeruientes. Nonnulli, ait Theophy. per elementa elementalem, & introductoriam, vel inſtitutoriam legem intellexerunt, &c. Erant ergo elementa Moſis inſtituta, & veluti rudimẽta quędã ad Chriſti Theologiam, ac præludia.

ad Gal. 4.

Theophil.

B Nono, Expectanda fuit virgo excellentiſſima maria, quæ Chriſti mater eſſet: Vnde Ber. in Serm. de natiuit. Virginis: Propterea, inquit, tanto tempore humano generi fluenta gratiæ defuerunt, quòd nec dum intercederet is tam deſiderabilis aquę ductus, i. Virgo. Nec miraberis diutius expectatum, ſi recordaris quotannis Noe in Arcæ fabrica laborarit, in qua paucę, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt, &c. Et D. Anſelmus in lib de excellentia Virginis, cap. 9. Tranſierunt, inquit, multa ſæcula, & damnationis immanitas ſuper omnes filios hominum, ſemper eſt in deterius roborata. Nec enim Dei ſapientia vllam in maſſa creationis humanæ viã inuenit, per quam vt diſpoſuerat in mũdum veniens, tam luctuoſæ perditioni ſubueniret, donec ad Virginem ventũ eſſet. Sed hæc mox vbi in mundum per humanæ generationis lineam venit, tãta omnis boni virtute, & cõſtantia perfecte reſplenduit, vt eam ipſa ſapientia Dei vere dignam iudicaret, per quam in homine veniens, non modo reatum primorum hominum ſed & totius mundi peccata deleret: Hæc Anſelmus.

D. Bernar.

Virgo Maria expectata.

Deniq; vt ait D. Leo ſerm. 3. de natiuitate: Non eſt ſero impletũ, quod ſemper eſt creditũ, &c. Chriſtus enim ita in nouiſſimis temporibus natus eſt, vt primis etiam temporib. ſuccurrerit. Verbi incarnatio (ait Leo) hæc contulit facienda, quæ facta, & Sacramentũ ſalutis humanæ, in nulla vnquã antiquitate ceſſauit. Nõ nouo cõſilio, Deus reb. humanis, nec ſera miſeratione, cõſuluit, ſed à cõſtitutione mundi vnã, eandẽq; omnib. cauſã ſalutis inſtituit. Hoc magnæ pietatis ſacramentũ tam potẽs ẽt in ſuis ſignificationib. fuit, vt non minus adepti ſint qui in illud credidere promiſſum, quã qui ſuſcepere donatũ. Hactenus Leo. Merita enim Chriſti nõ in præſentia ſolũ, verũ inpræterita ẽt, ac futura omnia tẽpora, extẽdunt. Quẽadmodũ ſol fons luminis, nec in primo nec in vltimo collocatus eſt cœlo, ſi Chriſtus fons gratiæ, nec in primo, nec in vltimo mũdi tempore ad nos venit. Sol ex 4. cęlo, tã ſuperas, quã inferas regiones, lumine colluſtrat; Chriſtus ex 4. fere mũdi annorũ milliario, quo mortem ſubijt, tam præcedentes, quã ſubſequentes homines, gratiæ ſplẽdore illuminat. Huc pertinet illud D. Cyrilli lib. 2. de adoratione: Quemadmodũ, inquit quamuis Moſes caudam ſerpentis apprehendiſſet, tamen vſq; ad ipſum quoque caput illa reformatio recurrit, eſt enim totus ille ſerpens in virgam immutatus. Ad eundem modum, vltima licet apprehenderit Chriſtus, attamen in vniuerſum genus pertinet, & ad caput ipſum vſque, id eſt, Adam illa per gratiam reformatio pertingit. Scriptum eſt enim Rom. 14. ideò Chriſtum eſſe mortuum, & reuixiſſe, vt viuis, ac mortuis dominetur, igitur in extremis, ipſa quoq; principiorum ſimul eſt perfecta redemptio. Hæc ille. Sed pergamus.

D. Anſel.

D. Leo.

Chriſti incarnatio omnib. ſeculis profuit.

ad Ro. 14.

Obſerua quæſo qualem patrem hominum opinione Chriſtus habere voluerit: voluerit, inquam, quia reliqui homines patres non eligunt (reges enim eligerent) ſed à Deo accipiunt. Chriſtus autem patrem elegit hominũ exiſtimatione, nunquid regem? nunquid ducem? nunquid nobili ſtemmate decoratum? minime, ſed pauperem fabrum. Ego (ait Dominus) Cant. 2. flos campi, & lilium conuallium, hoc eſt (ait Rupertus Matthæi 1.) decus parentum humilium. Non eſt flos regij alicuius horti Chriſtus, non enim regem aliquem, hominum exiſtimatione patrem habere voluit, ſed Ioſeph fabrum; Ioſeph (inquit Matthæus) virũ Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, &cæt. Vide quot montes, quot reges ſunt præteriti, in quorum hortis noſter flos

oriri

oriri noluit: Dauid autem rex genuit Salomonē, Salomō genuit Roboā,&c. Nempe flos eſt non montium, ſed campi, lilium eſt conuallium, in cōualle humili ortus eſt, ex humili Virgine natus, ſuperbas reginas, & opulentas, velut

Pſal. 103. montes fugit. Pſal. 103. Emittis fontes

Pſal. 64. in conuallibus, inter medium montiū pertranſibunt aquæ, & Pſal. 64. Et valles abundabunt frumento. Fons ille ex patris emanans altiſſimo ſinu, inter medium montium, per humiles conualles tenuit curſum, vallis illa incredibili humilitate prædita, virgo, cęleſti abundauit frumento. Cant. 7. Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs, fame laborabat orbis vniuerſus, horreū frumenti admirabile parauit Deus, Virginis nimirum Deiparæ vterum integerrimum, quod horreum cunctis hominibus ſaturandis fuit ſatis ſuperque. Vt autem intelligas Ioſephū nihil in hunc aceruum tritici contuliſſe, dicitur Deiparæ vterus vallatus vndiq; lilijs, quæ lilia Virginis perfectiſſimam virginitatem ſignificant. Huiuſmodi lilijs vallatam Virginem Matthæus dicit, cum in genealogia Chriſtiloquendi modū mutauit: in cæteris verbo genuit, vſus eſt, at cùm ad Ioſeph, Virginemque peruenit, verbum, genuit, exploſit.

Humanam autem genealogiam habere voluit Deus, vt abiectiſſimos pro

D. Chriſoſ. pter admiſſum peccatum, & deſpicatiſſimos homines extolleret, Chriſoſto. Homil. 2. in Matth. Non fruſtra, inquit, ad tantā humilitatē Chriſtus deſcēdit, ſed vt nos ex humili ſubleuaret, &cęt. Si quis Summus Pontifex, ſi quis rex in abiectam, ignotamque familiam ſe inſerat, ſua nobilitate eam maxime illuſtrat, atque extollit. ita etiam Dei filius totius rex orbis, deſpicatæ hominum familiæ, ac genealogiæ ſe inſerens, valde illam ſua infinita dignitate exorna-

Pſal. 48. uit atque extulit. De homine Pſal. quadrageſimo octauo dicitur: Cōparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis fa-

Chriſti genealogia humanum genus extulit Chryſoſt. ctus eſt illis, vide quā ſit abiectus, qui cum inſipientibus iumentis comparatur. Et peius eſt comparari (ait Chryſoſtom. in Homil. de Aſcenſione) quam naſci. nam naturaliter non habere ra-

E tionem tolerabile eſt, verum rationis decoratione decoratum, irrationabili naturæ comparari, voluntatis eſt cri-

men, &c. Richardus Victorinus lib. 1. de Emmanuele parte 1. cap. 19. Homo *Richard. Victorinus.* reiecta ſimilitudine Dei, transfigurauit ſe ad ſimilitudinem iumenti. Ecce quale dedecus, iuxta magnitudinem honoris, magnitudo dedecoris, &c. At abiecti hominis filius Dei ſe fecit conſanguineum, adeoque extulit humanā naturam, vt amplius extolli non poſſit,

Chryſoſt. loco citato: Eleuata eſt natu- *Chryſoſt.*

F ra noſtra, vt homo qui tam humili loco tenebatur, vt deſcendere non poſſet vlterius, ad tam excelſam ſedem eleuaretur, vt altius non poſſet aſcendere, &cæt. Lege Nazianzenum Oratione 36. Richardus; In Chriſto recuperauit honorem ſuum, ipſe eſt qui abſtulit opprobrium noſtrum, &c.

Quid debet fieri viro, quem rex honorare deſiderat? rogauit Rex Aſſuerus Amanum Eſther 6. Ille vero reſpōdit: Homo quem rex honorare cupit,

G debet indui veſtibus regis, & imponi ſuper equum, qui de ſella regis ſit, & accipere regium diadema ſuper caput ſuum, & primus de regijs principibus ac tyrannis teneat equum eius, & per plateam ciuitatis incedens clamet, & dicat, ſic honorabitur quemcunque voluerit rex honorare, &c. Satis ſe honorandum Amanus putabat, ſi ſimilis fieret regi, ſi illius equo impoſitus, illius diademate, & veſtibus ornatus, in publicum procederet. ſed quid hic honor hominis vnius, à theatrali honore dif-

H fert? ſic in theatrum prodit rex perſonatus. Multo excellentius humanam naturam Deus honorauit, non perſonatum vnius horę regem hominem fecit, ſed vniuerſi orbis veriſſimum Dominum, moderatoremque Chriſtum Deum, atque hominem conſtituit. naturam humanam non equo regio impoſuit, ſed cum diuino ſuppoſito copulauit, fulgentiſſimiſque veſtibus indutā, ad dexteram ſuam collocauit.

Non vnus tantum ex principibus miniſter homini & Deo Chriſto adeſt, ſed innumeri prope principes, innumeræ angelorum myriades admirabili illum honore,

honore, diuinoque proſequuntur. Nimirum ſic honoratus eſt, quem ſic voluit Deus honorari, quia ſic naturam humanam in filio Dei altiſſimè decuit extolli.

Ironice irridebat Sanctiſſima Trinitas olim Adamum: Ecce, inquiens, Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt. At iam nunc non ironice irridebit hominem, ſed verè dicet: Ecce Deus quaſi vnus ex hominibus factus eſt, quia Deus verè factus eſt homo. O honorem eximium.

Richard.

Richardus loco citato: Merito, inquit, ò Sanctiſſimæ Trinitatis perſonæ exprobraſtis, ſed nunquid adhuc exprobrabitis? certè ſi dicitis ironice: Quia homo factus eſt, quaſi vnus ex nobis, nos de cætero dicemus tam fidenter, quam veraciter. Quia Deus factus eſt, quaſi vnus ex nobis. Dictum eſt illud, & merito, cum exprobratione, dicamus nos iam illud, cum gratiarum actione, &c.

Neque vero ſolum in Chriſto, ſed etiam in nobis natura humana honorata eſt, dedit enim nobis poteſtatem filios Dei, atque hæredes cœleſtis regni fieri. Quid hoc honore maius? quid

D. Chriſoſ.

cœleſti hæreditate locupletius? Chryſoſt. Hom. 2. Matt. Cum verus filius eſſet Dei, filius Dauid eſſe dignatus eſt

D. Leo.

vt te filiū faceret Dei, &c. D. Leo ſerm. 2. de Natiuitate: Reconciliationis, inquit, huius gratiam iuſto perpende iudicio, tibi enim quondam abiecto, tibi extruſo à paradiſi ſedibus, tibi per longa exilia moranti, tibi in puluerem, & cinerem diſſoluto, cui non erat ſpes vlla viuendi, per incarnationem Verbi poteſtas data eſt, vt de longinquo ad tuum reuertaris autorem, recognoſcas parentem, liber efficiaris ex ſeruo, de extraneo proueharis in filium; vt qui ex corruptibili carne natus es, ex Dei ſpiritu renaſcaris, & obtineas per gratiam, quod non habes per naturam, & ſic te Dei filium per ſpiritum adoptionis agnoueris, vt Deum patrem audeas nuncupare, &c.

Eſther. 6.

Magno ſe honore affectum credebat Aman, ſi regis vmbram quandam breui temporis ſpatio gereret, at Deus ita homines honorauit, vt non vmbram ſui, ſed æternam ſimili-

A

tudinem dederit, eoſque quodammodo Deos effecerit ſempiternos. Prima

1. Cor. 15.

Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis, qualis terrenus, tales & terreni, qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. ſimiles ſunt patrib. filij, filij igitur Adami Adamo, filij Chriſti Chriſto ſimiles ſunt. Hanc honoris celſitudinem Eccleſia

Cant. 8.

Cant. 8. conſpicabatur cum incarnationis deſiderio exardeſcens, exclamabat: Quis mihi det te fratrem meum ſugentē vbera matris meæ, vt inueniā te

B

foris, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat. Quis, inquit, mihi det, vt videam te foris in mundo, in carne, non intus ſolum, in ſinu patris, ſed etiam in ſinu matris, ſugentē vbera matris tuæ, & meæ. Virgo enim mater eſt omnium. Sic fiet, vt me iam nemo deſpiciat, ſi me tāto honore affeceris. Quem enim rex honorat, nemo deſpicit.

Cōfertur ſynagoga cū luna mutabili.

Præter hæc, indicantur hac genealogia, vt diximus, ſynagogæ antiquæ ſtatus, & mutationes. Etenim fuit ſynagoga lunæ ſimilis, quæ multiplicem ha-

C

bet mutationē. Eſt in nouilunio parua, paulatim vſq; ad plenilunium augetur, deinde minuitur, ac diſparet. Rurſus oritur, rurſus ad pleniluniū peruenit, deniq; rurſus fugit aſpectum. Similem in modum antiquus ille populus, vt luna in Abrahamo, Iſaac, & Iacob exortus, paruus fuit, paulatim in Ægypto,

Cōfertur ſynagoga cū luna mutabili.

& Palæſtina vſque ad plenilunium, id eſt, vſq; ad regnum, & vſque ad Dauidem & Salomonem creuit. fuit enim ſynagogæ plenilunium Dauidis, & Salomonis tempore, quo ad ſummum per-

D

uenit ſplendorem. Poſt hoc pleniluniū lumen cœpit amittere, ac decreſcere. diuiſum eſt regnum, in idololatriam populus prolapſus eſt, decem tribus in captiuitatem abductæ, deniq; tandem in tranſmigratione Babylonica luna diſparuit. Quid? peribit omnino? nullo vnquam tempore apparebit? Poſt tranſmigrationē Babylonis (ait Matt.) Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel, &c. Rurſus apparuit luna quæ diſparuerat, rurſus creſcere cæpit, creuitque vſque ad plenilunium, id eſt, vſque ad Chriſtū: tunc

enim

E enim ſynagogæ plenilunium fuit, cum Solis id eſt, Chriſti, in Palæſtina verſantis, ſplendore eſt illuminata. At quemadmodum in plenilunio luna cum è regione ſolis eſt, terræ interiectu deficit, ſic in hoc plenilunio, cum eſſet è regione ſolis, id eſt, Chriſti ſynagoga, terræ interpoſitu defecit. Nonne tunc terra inter ſolem hunc, & ſynagogam, interponebatur, cum Ioannis 11. in concilio illo ſine conſilio, phariſæi, & Pontifices ſic loquebatur: Si dimittimus eum ſic, omnes credēt in eū, & venient Romani, & tollent locum

F noſtrum, & gentem? Luna eclipſim patitur, cum in vmbram terræ incurrit, ſic hi in vmquam terræ cum incurriſſent, eclipſim paſſi ſunt. Ille Romanorum timor vmbræ inſtar erat, vanus, atque inanis. ſi enim omnes in eum credidiſſent, tunc Romani Iudęos magnifeciſſent. ſic ſæpe nos in vmbras incurrimus, atque deficimus, vmbræ enim ſunt inanes res, quæ nos à virtutis officijs, veluti ab itinere recto timida iumenta, deterrent. Dicit piget (vt eſt in Prouerbijs Salomonis c. 26.)

G Leo eſt in via, & leæna in itineribus. Incurrit piger in vmbram, id eſt, timorem inanem, ideoque deficit, ſequiturq; apud Salomonem: Sicut oſtiū vertitur in cardine ſuo, ita piger in lectulo ſuo. Deficit piger vmbra leonis territus, ad opera bona præſtanda non ſurgit, in lecto ſe volutat. Non attingit vmbra terræ ſydera altiora, ideòq; defectum à terra pati nequeunt, non attingunt huiuſmodi vmbræ celſiora corda, ideoque minimè deficiunt. Vnde illud Pſalm. 90. Altiſſimum poſuiſti refugium tuum, non accedet ad te

Inanis timor mūdi vmbra eſt, qua nos tot tot.

H malum, & Dauid Pſalm. 26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea quem timebo? quaſi dicat, defectum non patiar, Dominus ſemper me illuminabit, non incurram terræ vmbras, timorem que inanem.

Præterea, quemadmodum Salomon olim in porticu, ante fores templi illius quod extruxit, duas columnas non ſine nomine ſtatuit, 3. Reg. 7. & ſuper capita columnarum opus in modum lilij poſuit, ita etiam Matthæus veluti in

3. Reg. 7.

porticu genealogiæ Chriſti, ante portam cœli, id eſt, Virginem Deiparam, quam felicem cœli portam appellare conſueuimus, columnas duas, Abrahamum ſcilicet, & Dauidem collocauit. Super Salomonis columnas opus in modum lilij poſitum eſt, noſtris columnis admirabile illud lilium impoſitum, quod Cant. 2. ſic loquitur: Ego flos campi, & lilium conuallium. Liber (inquit Matthæus) generationis Ieſu Chriſti: Ecce lilium conuallium, ipſa pulchritudine pulchrius. addit; Filij Dauid, filij Abraham: Ecce columnas duas, quibus impoſitum eſt lilium pulcherrimum. Columnæ enim fidei Meſſiæ, ac promiſſionis, merito dici poſſunt, Abrahamus, & Dauid, quia de Meſſia mittēdo ſtabilem, firmiſſimamque Dei promiſſionem, veluti columnę ſuſtinuere, id quod duarum columnarum nomen adumbrat. Altera enim, Iachin, quod nomen firmitatem, altera, Booz, quod fortitudinem ſonat, nominabatur. ſtabilis fuit ac conſtantiſſima Dei de Meſſia promiſſio Abrahamo facta atque Dauidi, quæ nullis hominum ſceleribus labefactari vnquam potuit.

Cant. 2.

Abrahā. & Dauid, columnæ duæ promiſſionis Meſſiæ.

Columna fuit Abrahamus, cū enim promiſſionem de Meſſia ex Iſaac oriundo accepiſſet, iuxta illud Geneſ. 21. In Iſaac vocabitur tibi ſemen, iuſſus tamen Iſaac ipſum immolare, nihil de promiſſione dubitans libenter obediuit. Hanc Abrahami fidem exaggerans Paulus ad Hebr. 11. Fide inquit, obtulit Abraham Iſaac, cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones, ad quem dictum eſt, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus, &c. Dauid quoque columna Pſal. 50. Tibi, inquit, ſoli peccaui, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, Et vincas cum iudicaris, hoc eſt, peccaui tibi ſoli, vt iudici & regi, qui me ſolus potes abſoluere, vt cum me abſolueris, iuſtificeris in ſermonibus tuis id eſt, tuam admirabilem in præſtandis dictis veritatem, mundo oſtendas, vt iuſtum te in explendis promiſſis eſſe hominibus demonſtres, qui promiſſionem de naſcituro ex meo ſanguine Meſſia,

Gen. 21.

Ad Hebr. 11.

Meſſia, licet peccauerim, non reuocaſti. Et vincas cum iudicaris, id eſt, victoriam reportes in iudicio, quo de tua iuſtitia, & miſericordia homines iudicant, exiſtimantq; ex meo genere propter ſcelus admiſſum Meſſiam non naſciturum.

Menſa templi patriarchæ, reges candelabra uaſa alia alij ignotiores progenitores.

Poſt duas illas columnas, quę in porticu erant, qui Salomonis templum ingrediebantur (hi autē ſoli ſacerdotes erant) decem menſas aureas cernebāt, altare aureum, panes propoſitionis, multa aurea candelabra. Sic poſt duas illas columnas Abrahamum, & Dauidem, qui in hanc genealogiam Matthæi ingredimur, Iſaacum, Iacob, cæteroſque patriarchas, aureas veluti menſas cernimus. Nec vero vacuæ ſunt hæ menſæ, propoſitos habent panes, propoſita, inquam, exempla, quæ nobis vſui eſſe poſſint. Sequuntur deinde aurea candelabra, id eſt, Iudæ reges, Dauid, Salomon, reliquique omnes; reges enim merito candelabra dici poſſunt, quod populo prælucere debeant imperio, atque exemplo. Erant etiam illo in templo vaſa alia, ſunt quoque in genealogia progenitores alij ignotiores.

Virgo Deipara arca teſtamenti. Chriſtus propitiatorium. Ioſeph cherubinus.

In extremo vero templi loco, qui Sancta ſanctorum dicitur, arca erat teſtamenti, aureumque propitiatorium, nec non duo Cherubini: atque hæc velo tegebantur, Ita in noſtræ quoq; genealogiæ extrema parte, quæ Sanctaſanctorum, quòd ſanctitatis fontem contineat, merito dici poteſt, arca eſt teſtamenti noui, virgo ſcilicet Deipara, eſt propitiatorium quoque mundi Chriſtus, nec deeſt Ioſeph veluti cherubinus, cuius ſæpè brachia Dei fuere ſedes, iuxta illud Pſa. 79. Qui ſedes ſuper Cherubim. Iacob (inquit Matthæ.) genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus, &c.

Finis genealogia Matthæi ſimilis eſt ſanctis ſanctorum.

Ecce Cherubinum, ecce arcam teſtamenti & propitiatorium, ecce Sanctaſanctorum illis antiquis ſanctis multo ſanctiora. At hæc velo olim tegebantur. quantæ dignitatis Chriſtus eſſet, quantæ Virgo, quantę Ioſeph eius ſpōſus ignorabatur; Chriſti diuinitas, Deiparæ Virginitas, Ioſephi immaculata caſtitas latebat. Sciſſum eſt velum

A à ſummo vſque deorſum, & per fidem Chriſti ſacroſancta myſteria orbi vniuerſo patuere. Apocal, 11. Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius, & facta ſunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna. In hoc cęlo, ſiue cęlorum regno, id eſt, eccleſia, apertū eſt Dei templum, aperta ſunt Sanctaſanctorum, viſa eſt teſtamenti arca Virgo Deipara, quantæ ſit dignitatis, quantæ ſanctitatis, quantæ poteſtatis, cognitum eſt.

B Vnde ſecutæ ſunt voces concionatorum, ſecutę ſunt voces Doctorum, quæ quod de tanta Virgine nouerunt, concionibus, ſcriptiſque celebrent, id nos iam copioſius poſtea faciemus, noſtraque duo minuta æra, cum euangelica vidua in Virginis laudes conferemus.

Virgo cœlū empyreū 1. igneum.

Adde hæc quoque. Quemadmodum longa elementorum & cælorum ſeries, empyreo cœlo, in quo Deus inhabitat, terminatur, ſic longa hæc progenitorum ſeries, quorum alij elementis, alij cœlis ſimiles ſunt, Virgi-

C ne velut empyreo, id eſt, igneo cœlo, definitur.

Igneum enim cœlum amore inflammatum, omniumque cœlorum, id eſt, Sanctorum celſiſſimum, Virgo eſt, in cuius vtero Deus nouem menſium ſpacio habitauit, in cuius pectore habitat in ſempiternum. Cum pompa ducitur celebri, auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, longo prius ordine, hominum præcedit multitudo, extremo tandem loco, auro, gemmiſque exornato ferculo omni veneratione, admi-

D rationeque digniſſimum Sacramentum fertur. Similem in modum celebri veluti pompa Chriſtus in hac genealogia exhibetur. Longo ordine patriarchę, deinde reges, tum progenitores alij præcedunt, ad extremum Chriſtus Deus Opt. Max. aureo in ferculo, gemmiſq; omnibus fulgentiſſimo, id eſt, in Virgine producitur.

Virgo, Chriſti veri Salomonis ferculū eximiū.

Virum, inquit, Mariæ, ex qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus. Etenim Virgo eximium fuit Chriſti ferculum omnibus pyropis, gemmiſque diſtinctum. Ferculi huius gemmas, id eſt, fulgen-

Cant. 3.

fulgentiſſimas virtutes, longum eſſet numerando recenſere. Cant. 3. Ferculum fecit ſibi rex Salomon, de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatoriũ aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtrauit, propter filias Ieruſalem. Egredimini, & videte filiæ Sion regẽ Salomonẽ, in diademate, quo coronauit illũ mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius, &c. Virgo Deifera veri Salomonis Chriſti ferculum eſt, quæ & vtero, & brachijs, & corde, toto animo, totoq; corpore, Chriſtum tulit: Ferculum enim à ferendo nominatur. Rex Salomon, id eſt, Chriſtus, hoc ſibi ferculum fecit, quo geſtaretur, ex lignis, id eſt, arboribus, Libani montis fecit. Iam ſupra Patriarchas illos, quos genealogia demonſtrat, arboribus ſimiles eſſe oſtendimus: ex his igitur celſis arboribus montis Libani, id eſt, Iudaici populi, ferculum fabricatum eſt. Columnas habet argenteas, id eſt, candidiſſimas ſummi pretij virtutes, omniũque linguarum ſono celebrandas (argumentum enim ſonorum eſt) quibus animus virginis, veluti columnis fulciebatur, humilitatem, virginitatem, fidem, reliquaſq; huiuſmodi.

Reclinatorium habet aureum, quo aureus Virginis adumbratur vterus, in quo ſe ſummus Rex Chriſtus, nouem menſium ſpacio reclinauit, O verè aureum vterum, qui aurum nobis quo redimeremur, pretij infiniti præbuit, qui veluti auro puriſſimo, virginitatis rutilantiſſimo decore ſplenduit, in quo veluti aurea ſella, rex cœli ſummus ſedit. Aſcenſus autem eſt purpureus, regnum adumbrat purpura: H habet ergo noſtrum ferculum aſcenſum purpureum, quia Deipara Virgo pluſquam putæ omnes creaturæ aſcendit, nempè dignitatẽ regiam. Illa enim ſola regina cœli, & appellatur, & reuera eſt. Media ferculi, id eſt, medium Virginis cor, Deus charitate conſtrauit, eximiam enim charitatẽ Virgo habuit, quę etiam ardentiſſimorum Seraphinorum amorem ſuperabat. Ecce ferculum, ecce lecticam, quæ magnum Salomonem tulit. Cur autem hoc ferculo

E geſtari voluerit, adiungitur. Propter filias Ieruſalem, id eſt, propter animas, vt amore ſuo illas incenderet, vt redimeret, vt à Satanæ ſeruitute liberaret. Quamobrem admirandum incarnationis, myſterium vt conſiderent Chriſtum auro gemmiſque rutilante lectica, id eſt, Virgine, veluti in pompa patriarcharum, regum, & prophetarum geſtatum vt intueantur, filias ipſas Ieruſalem, propter quas in mundum venit, hortatur.

Quia vero ab ijs quæ ſenſu percipiũ F tur ad Dei potentiam nullis terminis circumſcriptam mentẽ oportet attollere, & à ſenſibus egredi. Egredimini (inquit) à ſenſu, ò filiæ Sion, & videte oculis fidei regem Salomonem, Chriſtum, in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Egredimini (ait Bern. Ser. 2. Epiph.) de ſenſu carnis ad intellectum mentis. Egredimini (ait Theodoretus in Cant.) & videte, nec enim poteſtis videre, niſi ab occupationibus huius vitæ receda G tis, &c. Hugo Victorinus in lib. Sententiarum, fol. 178. Egredimini, inquit, & ingredimini, egredimini, & videte in Chriſto, quod mater dedit, ingredimini, & videte quod pater dedit, quod enim mater dedit, foris eſt, quod pater dedit, intus eſt. Mater dedit infirmitatem, pater dedit maieſtatem, &c. Greg. Cant. 3. Beata Maria Chriſtũ diademate coronauit, quia humanitatem noſtram, ex ea ipſa aſſumpſit. Et Bernard. Ser. 2. de Epiph. Videtis Chriſtũ in diademate, quo coronauit eum mater ſua, H id eſt, in ſacco mortalitatis, &c. humanitas ergo Chriſti velut diadema eſt fulgentiſſimis omnium virtutum, ac donorum margaritis rutilantiſſimum, eo coronauit Virgo Deipara filium in die deſponſationis eius, id eſt, incarnationis, qui dies lætitiæ quoque cordis eius fuit.

Bernard.
Theodor.
Hugo Victorinus.
Gregor.
Bernard.

Tres Patres apud Theodoretum in Cantica, de ſpinea corona hæc verba interpretantur: Videte (aiunt) Chriſtum in diademate, in ſpinea nimirũ corona, quę illius capiti impoſuit Iudęorum Synagoga, ex qua ipſe eſt ſecun-

Humanitas Chriſti diadema, & ſpinea corona.

dum-

dum carnem, in die ſalutiferæ mortis eius, in qua proprio ſanguine ſibi Eccleſiam diſponſauit in die lætitiæ cordis eius, qua mortem pro nobis oppetens, nos ab hoſtis ſeruitute liberauit. atque ita patris obtemperans voluntati letatus eſt ſpiritus, licet carnis cruciatibus vexaretur. Hæc illi. Aponius quoque diem lætitiæ cordis Chriſti diē vocat paſſionis, lachrymas, inquit, fūdebant Apoſtoli, lugebāt & elementa, ſed lætabatur Chriſtus, quia mors eius credentibus vitam, & gaudia apportauit, &c.

Aponius.

Theodor. Theodoretus diadema charitatem ſignificare putat vſque ad mortem, mortem autem crucis; coronatum autem ait Chriſtum à matre, ideſt, Synagoga, charitate, quia illum occidit, & ſpinis coronauit, quam ille coronam ſumma cum charitate excepit. O diuinum diadema charitatem, hæc hominem, vt diadema ornat, hæc mille cæterarum virtutum pyropis rutilat, hæc homini regnum parat, hæc vt diadema ſupremum in homine locum tenet, quia cæteris virtutibus præſtat. Felix rex quē magis hoc diadema exornat, quā quod capite geſtat aureum: proprium enim regis eſt ſubditos amare, illorumque commodis, & ſaluti, magno cum amore inuigilare, Egredimini (ait Theodoretus) & videte charitatis Chriſti diadema, quo decorauit eum Iudæa, quæ illū genuit, &c. dicitur autem Iudæa charitatis diadema Chriſto impoſuiſſe, non quod charitatem Chriſto tribuerit, ſed quod tormenta, mortemque intulerit, in quibus charitas ſumma exercetur, & demonſtratur. O felices mortales, qui regem habemus Chriſtum, cuius diadema charitas eſt. quid ab eo rege non expectandum, cuius corona amor eſt caput cingens, cor cingens, pectus cingens. hanc eius charitatem illa etiā verba demonſtrant, quæ ſupra ſunt expoſita: Media ferculi charitate conſtrauit: Etiam ferculum talis regis, currus, quo vehitur, domus tabernaculum, denique quæcumque ad eum pertinent, amorem ſpirant, charitate ſunt conſtrata. Ex Hebræo verti poteſt: Medium eius, ideſt, ferculi, ſiue lecticæ, ſuccenſus amore à filiabus Ieruſalem, hoc eſt, in medio lecticæ vehitur Chriſtus verus Salomon, amore animarum inflammatus. Nunquid non vehitur etiam nunc, in medio lecticæ Chriſtus, amore ſuccenſus filiarum Ieruſalem? Qui Chriſtum in cruce videt, nonne Chriſtum in lectica videt, charitate ardentem, charitatiſque radios per aperta corporis vulnera eiaculantem? Etenim vt Aponius arbitratur, Salomonis ferculum etiam crucem ſignificat.

Theodor.

Aponius.

Obſerua quoque Matthæum verbo, genuit, vſum, quo Patres illos in vitam immittit, interpretem vero apud Lucam verbo, fuit, quo videturè vita pelli. nam verbum fuit, è vita exitum ſignificat. vnde illud, fuimus Troes, fuit Ilium, &c. In vitam omnes ea lege ingredimur, vt parum in ea commorati protinus exeamus. Heri veniſti (ait Dauid ad Ethai 2. Reg. 15. & hodie cōpelleris nobiſcum egredi? Congruunt etiā nobis hæc verba, heri in vita venimus, & paulò poſt exire cōpellemur. Sapientiæ c. 5. Nati (aiunt impij) continuo deſinimus eſſe: Vide quā breue duxerint vitę ſpatium: vbi primum in vitam ingreſſi ſunt, exire ſtatim ſe compulſos dicunt.

2. Reg. 15. Vita tēpus exiguum. Sap. 5.

Et quidem vbi primum vitam ingredimur, ſtatim exire alia porta incipimus. Quid enim aliud eſt vitæ huius tempus, quam vt Auguſtinus ait 13. de ciuitate Dei cap. 9. curſus ad mortem. Hinc illud Nazianzeni diſtichū, in carmine de hominis externi vilitate, idq; ipſum eſt quod viuo, velut rapidiſſimus amnis, qui ſurſum exoriens ſemper ad ima fluit, &c. Quotidie morimur (ait Seneca, Epiſtola 59.) quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cū creſcimus, vita decreſcit, hunc quem agimus diem cum morte diuidimus, &c. Ergo cum primum in vitam intramus, in mortem ſtatim tendere, & à vita ingredi incipimus.

Auguſt. Gregor. Nazian. Seneca.

Vt vera anguſta via natiuitatis eſt, qua ingredimur, ita & anguſta ianua mortis qua egredimur. In vtraq; dolores ſūt, in vtraq; fletus, & nuditas, iuxta illud Iob 1. Nudus egreſſus ſū de vtero

Hh 2 ma-

matris meę, nudus reuertar illuc. Sed nũquid pôt homo iteratò ĩ ventrẽ matris introire, ꝙ rogabat Nicodemus? cur ergo ait Iob ſe nudum illuc, ideſt, *Terra mater.* in ventrem matris, reuerſurum? Mater appellatur à Iobo terra, quæ communis eſt omnium mater, eodemque nomi *Eccl.40* ne ab Eccleſiaſtico vocatur capit. 40. Graue (inquit) iugum ſuper filios Adã, à dię exitus de ventre matris eorum, *Plinius.* vſq; in diem ſepulturæ, in matrem omnium, &c. Eandem quoque Plinius matrem nominat libro 2. naturalis hiſtoriæ cap. 36. Sequitur (inquit) terra, cui vni rerum naturæ partium eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper, nouiſſimè cõplexa gremio, tum maximè, vt mater operiens, &cæ. *Eccl.5* Idem quod Iob dixit Eccleſ. ca. 5. Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, nihil aufert ſecum de la *1.Tim.6.* bore ſuo. & Paul. 1. Timoth. 6. Nihil intulimus in hunc mundũ, haud dubium, quod nec auferre quid poſſimus. Nazianzenus loco indicato: A tumulo (inquit) tumulum peto, ideſt, ab vtero matris, in ſepulchrum tendo. Vterum matris etiam ſepulchrum appellauit; & quod Iob dixit ex vtero in vterum, di- *Greg. Naz.* xit Gregorius, ex ſepulchro, in ſepulchrum. Quemadmodum vterus matris, ſepulchrum dicitur, ita ſepulchrum, dicitur vterus terræ: in ſepulchro enim veluti vtero terrę, vſque ad iudicij tempus abſcondemur, tunc temporis ex illo, veluti noua, atque admirabili natiuitate in lucem prodituri.

Ingreſſus in vitã & exitus conſiderandus. Hunc in vitam ingreſſum, hunc è vita exitum, hanc nuditatem vtinam ſępè ante mentis oculos proponeremus, ne diuitijs, & honoribus inhiaremus: *Bernard.* Bern. lib. 2. de conſideratione: Qualis, inquit, natus ſis attendas, nudè nudum conſideres, quia nudus egreſſus es de vtero matris tuæ: conſideranti qui ſis, occurret tibi homo nudus, & pauper, & miſer, & miſerabilis, homo dolens quòd homo ſit, erubeſcens quòd nudus ſit, plorans quòd natus ſit, murmurans quòd ſit homo natus ad laborem, non ad honorem, &c. Conſiderauit hãc ho-

E minis nuditatem, ille quoque naturæ indagator egregius Plinius, in Prologo, *Plinius.* libri ſeptimi hiſtorię naturalis: Cęteris (ait) animãtibus natura varia tegumenta tribuit, teſtas, cortices, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pẽnas, ſquamas, vellera, trũcos etiam arboreſque; cortice interdũ gemino, à frigoribus, & a calore tutata eſt, hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit, ad vagitus ſtatim, & ploratum, nullumq; tot animalium aliud, ad lachrymas, & has protinus vitę principio. Tan F dem poſt alios cõcludit ſic: Heu dementiam, ab ijs initijs exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos.

Hæc hominum ſunt initia, fines multo miſerabiliores. Nudi ingredimur in mundum, veluti nudi athletæ cum diabolo decertaturi. & vt ait S. Max. in Hom *D. Maxim.* mil. de S. Michaele. Nudi naſcimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum, vt nudi quoq; & expediti ad cœli ianuam properemus, &c. At nos quantum conniti G poſſumus, opibus, honoribus, voluptatibus nos oneramus, atq; implicamus: onerati ad ianuam arctiſſimam, ideſt, mortem, peruenimus, in qua omnia cogimur onera deponere. Mors aufert omnia, omnes ſpoliat, excutit omnes, ne obolum quidẽ relinquit. Rectè portus appellatur, in quẽ omnes appellimus, in portu onus deponit nauis, aurum, argentum, gemmas, veſtes, aromata, ſiue quicquid aliud ferat. Vt nauis in portu, ita homo in morte exoneratur, is vero ſapiens eſt, qui antequam portum attin H gat, in pauperes ſe exonerat: Vnde Nazianz. orat. 27. Nauem (inquit) paulum exonera, vt leuius nauigeſ, &c. Stulti oneratam nauem portus, ideſt, mors, exonerat, quamobrem diuiti onerato Luc. 12. dicitur: Stulte hac nocte repetunt animam tuam à te, quæ autem paraſti, cuius erunt? Reſpondeat diues: Mea erunt, mecum ferã omnia, hic illis frui non potui, poſt mortem fruar. O ſtultum hominem, ſtultus enim merito *Pſalm. 48.* vocatur, qui illud Pſalm. 48. ignorauit; *Hominem nõ opes poſt vitam, ſed opera comitantur.* Ne timueris, cũ diues factus fuerit homo, & cũ multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum interierit non ſumet oĩa, neque deſcẽdet cũ eo gloria eius.

Digitized by Google

eius. At dicet, ſi non ſumet omnia, ergo ſaltem ſumet aliqua. Agnoſce hebraiſmũ: Non ſumet omnia, ideſt, nihil quẽadmodum Pſal. 118. Nõ dominetur mei omnis iuſtitia, ideſt, nulla. Et quidem ſumet aliqua, quæ cum eo deſcendant, mala ſumet, & bona opera. Nam ſi gloria, ſi opes hominem non comitantur, at certè comitantur illum opera. iuxta illud Apocal. 14. Opera enim illorum ſequuntur illos. Nudat mors hominem opibus non nudat operib. Auguſt. in libro 50. homiliarum Hom. 42. cap. 8. Ipſa, inquit, eſt infœlicitas hominum, propter quòd peccant, morientes hic dimittunt, & ipſa peccata ſecum portãt. Peccas propter pecuniam, hic dimittẽda eſt, propter villam, hic dimittẽda eſt, peccas propter mulierem, hic dimitten da eſt, & quicquid eſt, propter quod peccas, hic dimittis, & ipſum peccatum, quod committis tecum portas. Hæc Auguſt. Quo circa D. Iſidorus li. 3. de ſummo bono capit. 47 reges ſic monet. Regni gloriã, quia in hoc ſeculo ſublimantur reges, non aſpiciant, ſed opus quòd ſecum ad inferos portent, attendãt, ſi amiſſuri ſunt huius temporis gloriam, illa agant, quæ poſt finem, ſine fine poſſideãt. Hæc ille. & Aug. Ser. 32. de verbis Domini. Si omnes, inquit, tranſimus, aliquid quod tranſire nõ poteſt operemur, vt cum tranſierimus, & illò venerimus vnde non tranſeamus, opera noſtra bona ibi inueniamus, &c. Obſerua item, Matthæum multos numeraſſe, regis tamen nomine ſolum Dauidem appellaſſe idque ſemel, atque iterum: Ieſſe, inquit, genuit Dauid regẽ, Dauid autem rex genuit Salomonem. Literalis ratio eſt, quia primus fuit ex tribu Iuda rex, a quo reliqui duxere genus. Moralis vero, quia virtutibus clarus vir Dauidi ſimilis, dignus eſt, q bis, terq;, quaterq; & centies. Rex & nominetur, & ſit. Priami forma (dixit quidã) digna eſt imperio, at rectius dicetur: Dauidis forma digna eſt imperio, forma, inquam, animi virtutibus ſecundũ diuini cordis formam exaggerati, iuxta illud Act. 13. Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Secundum cor Dei ille rex eſt, qui facit omnes voluntates Dei. Quemadmodum enim à populo rex, ita à rege Deus obedientiã exigit, paret populus regi, pareat rex Deo, rex populo, Deus populo, & regi imperat. Vnde Magnus Greg. Epiſt. 62. ſcripta ad Mauricium Imperatorẽ: Ad hoc, inquit, poteſtas Dominorum meorum pietati, cœlitus data eſt ſuper oẽs homines, vt qui bona appetũt adiuuentur, vt cœlorum via largius parat, vt terreſtre regnũ, cœleſti regno famuletur, &c. In manu Dei orbis globum depingimus, vt totius mundi Dominus, ac moderator eſſe ſignificetur, in eadẽ Dei manu Rex obediens cor ſuum veluti alterum mundi globum collocet, vt abſque vlla obſiſtentia cæli inſtar, quocunque voluerit, illud verſet, & inſtar aquæ ad irrigandos populos deriuet, iuxta illud Prou. 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud. Ad irrigandos agros, ac fœcundandos diuidi ſolent, ac fluere aquæ: Sic regum corda non ad vaſtandos, ſed ad tuẽdos, ornandoſque populos, moueri debent. Quemadmodum vero aquæ deriuantis ductum, ita cor regis voluntatem Dei ſequatur. Primum mobile, cui reliqui parent cœli;, Angelo mouenti paret: Eundem in modum Rex, qui inſtar primi mobilis, ſuo motu, & imperio ſubditos rapit, ac circumfert, Deo ipſe obſecundet, ſitq; Dauid alter qui faciat omnes voluntates eius, qui ſeruet omnes leges eius.

Quamobrem Deut. 17. præcipit Regi Deus, vt legis librum apud ſe habeat, ac legat: Poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exẽplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq; illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt, &c. Hinc factum eſt; vt regi cum coronabatur, legis liber traderetur 4. Regum 11. Produxitque filium Regis, & poſuit ſupra eum diadema, & teſtimonium, ideſt, legem; fecerũtque eum Regem, & vnxerunt. Cum dia-

Pſal. 118. Apoc. 14. D. Auguſt. De rege & populo recto. Act. 13. D. Gregor. Prou. 21. Rex Deo obediat, populum regat à Deo regatur. Deut. 17. 4. Reg. 11.

diademate legem coniungit Scriptura diuinæ enim leges, ac mandata, ſi à rege obſeruentur, fulgentiſſimi ſunt pyropi, qui regis diadema illuminant. Præterea dicitur ſummus ſacerdos Ioiadas teſtimonium, id eſt, legem, ſuper regem impoſuiſſe; ſuper Regem (inquam) quod oporteat regem legi ſubiectum eſſe, atq; obtemperantem. Solent reges conſiliarios habere multos, quorum conſilia ſequantur, optimi autem conſiliarij, qui in conſilio dando, nec fallunt, nec falluntur, diuinæ leges ſunt. Quocircà Rex Dauid Pſalm. 118. Conſilium (ait) meum, iuſtificationes tuæ, ex Hebræo verti poteſt: Teſtimonia, ſiue mandata tua, viri conſilij mei. Hieron. vertit: Viri amiciſſimi mei. O fideliſſimos & amiciſſimos Regum Cōſiliarios. O feliciſſimos illos reges, qui animi effrenatas perturbationes, viroſq; improbos, quib. illæ dominantur, è ſuo conſeſſu pellunt: his verò conſiliarijs obtemperant.

Mandata Dei regis conſiliarii.

Pſal. 118.

Sapient. 6. infelices reges, qui illos non audiunt, diuina Sapientia horribilibus ijs verbis alloquitur; Præbete aures vos, qui cōtinetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum; quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, nec ſecū dum voluntatē Dei ambulaſtis. horrende, & cito apparebit vobis, quoniam iudicium duriſſimum in ijs, qui præſunt fiet, &c. Timeāt ergo reges duriſſimum hoc iudicium, ne in ſumma poteſtate ſumma ſit licentia, libertaſque viuendi. Nam vt ait Ambroſius in Apologia Dauid cap. 3. Lubrica eſt in bonis moribus licentia poteſtatis, & oblatio facultatis, &c. Lubricus locus eſt regnum, adeo ut in eo collocatus ſanctus Dauid. in adulterium lapſus ſit.

Sap. 6.

Lubricus locus regni et poteſtas.

D. Ambroſ.

Quamobrē fræno timoris Dei opus eſt regi, quo poteſtatis libertatem coerceat. Difficile eſt (ait D. Iſidorus de ſummo bono lib. 3. cap. 51.) principem regredi ad melius, ſi vitijs fuerit implicatus, populi enim peccantes iudi-

D. Iſidorus.

cem metum, & à malo legibus coercentur. Reges autem niſi ſolo Dei timore, metuq; gehennę coerceantur, liberè in præceps proruunt, & per abruptum licentiæ, in omne facinus labuntur. Hæc ille.

Longum eſſet ex reliquis Dauidis præclaris virtutibus, eas virtutes indicare, quæ regum ſplendori congruunt. Illud tamen non prætermittam, quod illuſtris veluti gemma in Dauide micat, diuini cultus ſtudium. Quantus in illo huius cultus ardor fuerit, illa indicat admirabilis ante fœderis arcam ſaltatio, 2. Reg. 6. Saltabat totis virib. ante Dominum, &c. Quod admirans Magnus Greg. in ſeptimum caput Iob: Ego, inquit, Dauid plus ſaltantem ſtupeo, quam pugnantem, pugnando quippe hoſtes ſubdidit, ſaltando autem coram Domino, ſemetipſum vicit. Item: Rex ſe in diuino obſequio per ſaltum rotat: Ecce quem Dominus cunctis ſingulariter prætulit, ſeſe ſub domino & exæquando minimis, & abiecta exhibendo, contemnit. Non poteſtas regni ad memoriam reducitur, non ſubiectorum oculis ſaltando vileſcere metuit, non ſe honore prælatum cæteris, ante eius arcam, qui honorem dederat recognoſcit. Et Ambr. lib. 1. de Apologia, Docuit (ait) Dauid, contuitum regalis potentiæ non habendum, vbi religioni exhibetur obſequium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, etſi incongruum poteſtati ſit, &c.

1. Reg. 6.

D. Gregor.

Dauid cultus Dei ſtudioſus

Idem ſtudium demonſtrant verba illa Pſalm. 25. Domine dilexit decorem domus tuæ: Illa quoque Pſalm. 131. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Illa item, primi Paralip. capite decimo ſeptimo. Ecce ego habito in domo cedrina, Arca autem fœderis Domini ſub pellibus eſt. Quamobrem templum Deo extruere voluit, vbi arcam honorificentiſſime collocaret. Cum verò templum extruere non potuiſſet, magno diuini cultus ſtudio, impenſas præparauit, primo Paralipo. 29. Opus (inquit) grande eſt, neq; enim homini præpa-

Pſal. 25.

Pſal. 131.

1. Par. 17.

1. Par. 29.

præparatur habitatio, ſed Deo: Ego autem totis virib. meis præparaui impenſas domus Dei mei, &c. Præterea, vt eſt in lib. Eccle. c. 47. Stare fecit cantores contra altare, & in ſono eorum dulces fecit modos, & dedit in celebrationib. decus, & ornauit tempora vſq; ad conſummationem vitæ, vt laudarent nomen ſanctum Domini, & amplificarent mane Dei Sanctitatem, &c. Lege 1. Par. 23. & capita ſequentia.

Eccleſ. 47.

Vnius Regis facta, omnium Regum ſunt exempla. Sit ergo Rex Dauidi ſimilis, diuini cultus ſtudioſus, domus Dei decorem diligat: Eccleſiam tueatur: Religioni imperium ſeruire doceat, tunc enim terræ imperabit, cum cœlo, religionique ſeruierit. Vnde illud Valerij Maximi lib. 1. cap. 1. Omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas, id eſt, Romana duxit, etiam in quibus ſummæ maieſtatis decus conſpici voluit, quapropter non dubitauerunt ſacris imperia ſeruire, ita ſe futura regimen humanarum rerum exiſtimantia, ſi diuinæ potentiæ benè, & conſtanter fuiſſent famulata, &c. Num. 7. ad portandum per ſolitudinem tabernaculum, obtulerunt principes Iſraelitarum ſex plauſtra tecta, boueſq; duodecim, Qua principum oblatione adũbratur, Eccleſiæ principum, hoc eſſe munus, Eccleſiam opibus auxilioque ſubleuare, & per hanc mundi ſolitudinem, ſacrum hoc Dei tabernaculum ferre. Vt ſint verè currus Iſrael, 4. Reg. 2. currus, inquam, qui portent, currus quoq; falcati, qui defendant. D. Iſidorus lib. 3. de ſummo bono capit. 53. Cognoſcant, inquit, principes ſeculi Deo debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt, &c. Item: principes ſeculi nonnunquam intra Eccleſiam, poteſtatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam Eccleſiaſticam muniant. Item: ſæpe per regnum terrenum, cœleſte regnum proficit, vt qui intra Eccleſiam poſiti contra fidem, & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore principum conterantur, &c. Rex Soli ſimilis eſt, populus Lunæ, vt ait Auguſtinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 23. Quid, inquit euidentius ſplendorem regni ſignificat, quam Solis excellentia? & plebem obtemperanti regno, ſplendor Lunæ oſtendit, &c. Quemadmodum ergo Sol Lunam luce, ſic Rex populum religione, & virtute compleat; quemadmodum Sol tenebras omnes, ſic Rex hæreſeon omnium caliginem, è Republica expellat.

Val. Max. — *Religionis potiſſima habeda cura.* — *Num. 7.* — *Rex Eccleſiæ defenſor.* — *4. Reg. 2.* — *D. Iſidorus* — *D. Auguſt.*

Finis Liber Quintus.

LIBER SEXTVS
DE ADMIRABILI, SVMMAQVE VENERATIONE DIGNA MATRE DEI MARIA.

CAPVT PRIMVM

Virginem Deiparam maxime laudandam.

HACTENVS de Chriſti Genealogia dictum li. 5. Poſtulat nũc ea quæ Magnę matri ipſius Chriſti, totiuſq; Orbis Reginæ, memoria celebratioq; debetur, vt de eius vita, & laubib. pro tenui noſtra parte nonnulla verba hoc lib. 6. faciamus. *Apoc.* 11. Nam ſi, vt dicitur Apocal. 11. cum viſa eſt arca teſtamenti, facta ſunt fulgura, & voces, æquum eſt, vt ſacra & viua arca (ſic Damaſcenus vocat, ſerm. 2. de Aſſumptione) id eſt, Virgine conſpecta, & in Mundo cognita, fulgura ſplendeant, voceſque omnium hominum ſonent. Atq; vtinam in tantæ Matris laudibus, vt Pericles qui ab Ariſtophane fulgurare, & tonare dictus eſt, nos fulgurare poſſemus, ſed ſi non fulgura, voculas ſaltem inſtar auicularum emittamus. Etenim in ramis arboris illius admirabilis, quam ſecundum quietem Danielis cap. 4. *Dan* 4. Rex ille vidit, verſabantur volucres cœli, voculaſque edebant ſuas, ſic nos in ramis fæliciſſimæ noſtræ arboris, quam arborem vitæ ſupra appellauimus, id eſt, in geſtis, vitaque Virginis, vt auiculæ verſemur, hanc veniente die, hanc & decedente canamus.

E hanc totius medullis cordium (vt Bernard. ait in ſerm. de eius Natiuitate) præcordiorum affectibus, & votis omnibus veneremur. Quia ſic eſt voluntas eius qui totum nos habere voluit per Mariam.

At non eſt quod me magis delectet (ait idem pater mellifluus ſerm. 4. de Aſſumptione) non eſt quod terreat magis, quam de gloria Virginis matris ſermonem habere, &cæt. Delectant quidem, quæ de Virgine habentur eloquia, *Bernar.* F quibus ſane illud congruit Dauidicum: quam dulcia faucibus meis eloquia tua ò Virgo, ſuper mel ori meo dulcis eſt ori fauus melle plenus, dulciſſima eſt ori noſtro Virgo Deipara, qua fauus nullus dulcior, ipſa enim fauus eſt omnibns Dei donis veluti melle redundas. Vnde illud *Cant.* 4. Cant. 4. Fauus diſtillans labia tua Sponſa, mel, & lac, ſub lingua tua. Sed Bernardum quamuis hæc delectẽt eloquia, tamen etiam terrent, nam immenſum mare laudum virgo eſt, quod illius nomen G ſignificat, vt infra dicemus. Immẽſum dixi laudum mare, quia (vt Cardinalis Petrus Damiani in ſerm. 2. de Natiuitate ait) *Virginis Mariæ laudes ꝓcenſeri nequeũt. Card. Petr. Dam.* Nullus humanus ſermo in laude Virginis inuenĩt idoneus, & impar eſt illi omne humanæ linguę præconiũ. & ſerm. 3. Quid, inquit, mirum ſi

hæc

Digitized by Google

hæc ineffabilis Vigo in ſuis laudibus, modum humanæ vocis exuperat, cùm & ipſam humani generis naturam, excellentium meritorum dignitate tranſcendat? Ad eius efferenda præconia, nō Rhetoricorū diſerta facūdia, non Dialecticorum ſubtilia argumenta, non acutiſſima Philoſophorū apta reperiuntur ingenia. Hæc ille. *Damaſc.* Et Damaſcenus Oratione 1. de Aſſumptione Virginis: Virginem non hominum lingua, non mundo ſublimior Angelorum mēs, ſat dignis laudibus efferre poteſt, &c. Et oratione 2. Virgo omnium encomiorum legem excedit. Item: nec ſi omnes toto Orbe diſperſæ linguæ, in vnum coeãt, eius laudes orõne cõſeqni poſſint, &c. *Baſilius.* S. Baſilius Seleuciæ Epiſcopus in Oratione de Annunciatione Deiparæ. De Virgine, qui omnia illuſtria, & glorioſa dixerit, numquã is à veritatis ſcopo aberrauerit, attamen dignitatis magnitudinem, nulla vnquã oratione exæquabit. Hæc ille. *Bernardus* D. quoq; Bern. ſer. 4. de Aſſumptione: Quænam, inquit, poterit lingua, etiam ſi Angelica ſit, dignis extollere laudibus Virginem matrem, matrē autem non cuiuſcunq; ſed Dei? &c. Eandem Virginem Bern. eodem ſerm. indicibilem appellat. Si ergo indicibilis, & ineffabilis eſt, quid de ea dicere, & effari poterimus. Si magnam illam Bernardi nauem vaſtiſſimum hoc pelagus terret, quid ni paruam noſtrã cymbam terreat? Veruntamen ſi mare profundum Virgo eſt, eſt etiam maris ſtella, vt mare terret, vt maris ſtella ad nauigationem allicit, dirigit, atq; illuminat. Hac ergo maris dirigente ſtella, atque illuminante, immenſum laudum pelagus abſq; terrore ingrediamur, & Verbi æterni Magnę Matri, verba noſtra, paruū licet munus, offeramus.

CAP. II.

De principio, ex quo gratiæ, donaq; Virginis eximia colliguntur, qui eſt titulus admirandus Matris Dei.

Principium donorum omnium, quibus ampliſſimis Deus Virginē cu- A mulauit, in fine Genealogiæ Matthæus nobis præpoſuit: Virum, inquit, Mariæ, ex qua natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus. Etenim ex hoc loco liquet Virginem vere matrem eſſe Chriſti Dei Optimi maximi; hic autem ſtupendus titulus, principium eſt, ex quo ſumma dona, recta conſecutione deducuntur. Nam ſumma ſanctitas ſumma Virginitas, eximia gratia, eximia gloria, cæteraque huiuſmodi, ex eo concluduntur. *Gerſon.* Vnde Cancellarius Parienſis Gerſon in ſermone de Natiuitate Virginis: B Offertur, inquit, ex Matthæi verbis vnum fidei principium; Quod ex Maria natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus, & ita fuit mater Dei, quia Chriſtus eſt Deus. Ex hoc autem principio concluditur alterum, quòd decuit, vt Maria tanta puritate niteret (vt dicit Anſelmus) quã ſub Deo maior nequit intelligi. Ex hoc duplici principio veluti copioſiſſimo, & ampliſſimo laudum ſeminario, habet deuoti contemplantis animus, vnde faciliter aſſurgat ad laudes quantaſlibet Mariæ, quomodo ſi recte aſcri- C bat ei, per ſufficientiam, aut virtualem continentiã, laudes quas in alijs creaturis etiam Angelicis conſiderat. Nam habet hoc Hierarchicus ordo ſm Dionyſium, vt inferiorum virtutes, ſint in ſuperioribus perfectiori modo repoſitæ, quemadmodum Sapiētia perfectior eſt in Seraphim, quã in Cherubim. Eſt autē Maria ſuper Choros Angelorum p gratiam, & gloriam ſublimata: Erunt igitur in ea perfectiones cæterarum creaturarum irrationabilium, & rationabi- D lium, etiam Angelicarū eminenti quodammodo reperibiles, & attribuibiles. Hæc ille. *Bernard.* Bernardus quoque ex hoc principio in epiſtola 174. Ad canonicos Lugdunenſes colligit, omnia reliquorum ſanctorum dona in Virgine reperiri, Quod (inquit) vel paucis mortalium conſtat fuiſſe collatum; fas certè non eſt ſuſpicari, tantæ Virgini eſſe negatum, per quam omnis mortalitas emerſit ad vitam. *Anſelmus.* Ex eodem colligit Anſelmus Virginis inauditam puritatem, in libro de conceptu Virginali cap. decimooctauo, Decēs (inquit) erat, vt ea puritate, qua maior ſub

Deo

Digitized by Google

Deo nequit intelligi, Virgo illa nite- E retcui Deus filium ſuum ita dare diſpo nebat, vt eſſet vnus, idemque Dei Patris, & Virginis filius, &c.

Quemadmodum Theologis, titulus Filij Dei principium eſt, ex quo humanitatis Chriſti dona excellētiſſima colligunt; eſt enim homo Chriſtus, Dei filius, & Deus. Ita titulus Matris Dei, principiū eſt, ex quo collata Virgini à Deo eximia munera, ijdem Theologi inferunt, vt enim decuit Filij Dei humanitatem, omni cœleſti dono ornari; ita par, æquumque fuit, matrem Dei omni F diuina gratia poſt filium decorari. Præclarè Dionyſius Carthuſianus initio libri primi de laudibus Virginis; Poſt præſtantiſſima (inquit) ac excellentiſſima gratiæ dona, & opera, aſſumptæ humanitati a Verbo collata, primum excellentiæ gradum ſortita ſunt munera gratiarum, Virgini condonata; quæ tam in donis gratiæ gratis datæ, quam in muneribus, habitibus, atque operibus gratiæ gratum facientis in donis quoque gloriæ, poſt filium glorioſæ, ineffabiliterque præfulget. Quemadmodū enim G decentiſſimum fuit, vt illam naturam, quam creator voluit ſuæ perſonæ vnire, omni chariſmate gratiæ, ac gloriæ, omni virtute perfecta, ac dono Spiritus ſancti ſummè, & incomparabiliter decoraret, eodem inſtante quo eam aſſumpſit; ita omnino condecens fuit, vt Virginem illam, quam ſibi matrem elegit, poſt humanitatem aſſumptam, vniuerſis gratiæ, ac gloriæ chariſmatibus, inenarrabiliter excellentius munificentiuſque ornaret, quantum ſine dubio decuit, matrem Dei præ miniſtris ornari, exaltari atque deificari. Etenim ſicut H non decuit naturam humanam, niſi pulcherrimè, atque incomparabiliter decoratam aſſumi à Verbo, ita nullatenus decens fuit perſonam humanam effici Dei matrem, niſi ſpecioſiſſimè ac glorioſiſſimè ornatam. Hactenus Dionyſius.

Dion. Cart.

Titulus matris Dei omnia gratiæ ornamenta flagitat.

Si domus, qua terrenus Rex excipitur, pretioſis, aureiſque aulæis exornatur, odoribuſque perfunditur, matrem quæ Deum excepit, quibus gratiæ ornamentis exornatam, quibus virtutum odoribus perfuſam fuiſſe credendum eſt? D. Anſelmus in lib. de excellentia Virginis cap. 3. Si talis, inquit, apparatus fit pro aduētu terreni hominis, qualis apparatus omnis boni putamus fiebat, pro aduentu cęleſtis Regis in corde Virginis, quæ illum non ſolum erat trāſitiue hoſpitatura, ſed etiam ex ſubſtantia ſua factum hoīem paritura, &c. Meſſiæ veſtimenta odoribus reſperſa ſuauiſſimis ex domib. eburneis de prōpta dicuntur Pſ. 44. Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimētis tuis, à domibus eburneis, ſiue palatijs eburneis. Chriſti veſtimentum humanitas eſt, omnibus gratiæ odoramentis imbuta, à matre ergo depromi debuit, quæ palatium eſſet eburneum, ſuauiſſimis odoribus perfuſum, vel aureum, omni pretioſo lapide pretioſius. Thronum ſuum typicus Salomon 3. Reg. 10. veſtiuit auro fuluo nimis, quam radianti igitur charitatis auro, verum Salamonem, æquū erat Thronum ſuum, ideſt matrem veſtire? Thronum ſibi Salomon typicus fabricauit, de quo illo eodem cap. ſcriptum extat: non eſt factum tale opus in vniuerſis Regnis, qualem ergo Thronum ſibi fabricare, qualem matrem ſibi parare par erat verum Salamonem? nimirum eam, de qua veriſſimum ſit affirmare, non eſſe factū tale opus in vniuerſis Regnis, non eſſe factum talem Virginem, talem fœminam, talem matrem. 3. Regum 8. Nebula impleuit domum Domini, & infra: Impleuerat gloria Domini domū Domini, Salomonicum quidem templū nebula impleuit, quæ idcircò gloria Domini appellatur, quod Domini maieſtatem indicaret, matrem vero Domini, quæ ipſum Salomonicum templum longe ſuperat, nebula alia, alia Domini gloria impleri decorum erat, hoc eſt, ſummis virtutibus, ſumma gratia, ſummiſque donis, quæ filij maieſtatem potentiam, ſanctitatem declararent. Qualis pater æternus eſt, talis filius, ſimilem igitur in modum, talem oportebat eſſe eundem filium ſecundum humanam naturam, qualis eſt mater, ipſam vero matrem talem eſſe decebat ſecundum gratiam, virtuteſque ſummas, qualis eſt filius: ita vt immēſum filium, mater non exæqua-

D. Anſel.

Pſalm. 44.

3. Reg. 10.

3. Reg. 8.

exæquaret quidem, ſed infinitam illius dignitatem donorum exuberantia demonſtraret. Etenim terreni regis matrem fęminam aliquam eſſe, nobilium hominum famulantium turba, ingens palatium, magnæ opes indicant. at Dei matrem non inania hæc, ſed maximarum virtutum comitatus, inaudita gratia, inauditæque charitatis, & ſempiternæ gloriæ diuitiæ demõſtrant. Quẽadmodum terreni regis matrẽ illis caducis ornamentis, ita Dei matrem ijs veris, ac ſolidis, exornatam eſſe decet. Quò autem filius maior eſt, eò maiores eſſe matris opes conuenit. Si igitur filius eſt Deus, cuius magnitudo eſt infinita, opes vero fuit gratia, & gloria, quantos Deus bone, gratiæ, quantos gloriæ aceruos, quam ſtupendas opes, Virginis Dei matris eſſe oportet? De viro beato, & Sanctitate prędito cãnere Eccleſia ſolet: Amauit eum Dominus, & ornauit eum, amat enim Deus, & quia amat, ornat, quantus eſt amor, tantus eſt ornatus, cum igitur amor filij Dei in matrem, fuerit incredibilis, incredibilis quoque fuit, qui ex illo emanauit ornatus. De amore Chriſti erga matrem, lege Anſelmum libro de excellentia Virginis, capite quarto: *D. Anſel.* Eſt ne, inquit, putatis, vlla mens hominis, quæ modũ huius dilectionis, quam Deus ad Virginem habuit, queat penetrare, quando & illi quod carius amabat, id eſt, Virginitatem, ſic integre ſeruabat, & eam fœcundatã ſui ipſius matrem fecit? poteſt ne quæſo vllus hominum, aut Angelorum ipſius amoris immenſitatem penetrare, vel dignitati honoris illius quidquam cogitatu percipere comparabile? Hæc ille. Eſther 5. Placuit oculis Aſſueri Regis Eſther, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Eundem plane in modum Virgo Sãctiſſima potentiſſimi Regis, id eſt, Dei, oculis placuit, atque ita placuit, vt ex tot fęminarum millibus in matrem illam elegerit. extendit ergo contra eam virgam, quam tenet manu, hoc eſt, extendit ſceptrum, & potentiam ſuam, ad exornandam matrem ſuam. Extendit in quam ſceptrũ, & brachium quia non contracta, ſed

A extenſa potentia, ac extenſo brachio, ad exornandam, vt tanta dignitas poſtulabat, matrem Dei opus erat.

Fecit, inquit, mihi magna, qui potẽs eſt, extendit in me ſceptrum, extenſa potentia me decorauit. Iudith. cap. 10. *Iudith 10* Iudith Dominus contulit ſplendorem, & in illam pulchritudinem ampliauit, vt incomparabili decore, omnium oculis appareret. Si Iudith ad profligandũ Holophernem, hæc Dominus contulit: Virgini ad excipiendum vtero Dei filium, quid conferre, qualẽ mentis ſplẽ-B dorem, qualem pulchritudinem largiri oportuit? Ampliauit quidẽ in illa Deus ita mentis pulchritudinem, vt incomparabili decore, omnium hominũ, omniumque Angelorum oculis videatur.

In ſole ſplendidiſſimo, hoc eſt, matre eximio ſplendore clariſſima, par erat Deum ponere tabernaculum ſuũ. Quamobrem meritò Apoc. 12. Mulier *Apoc 12.* dicitur amicta Sole, pedibuſq; lunam, id eſt, omnem mutabilitatem, calcare. Etenim Luna mutabilitatis ſymbolum eſt, quippe, quæ mille lucis habet muta-C tiones, at Virgo in virtute fuit conſtantiſſima, gratiæque plena radijs ſemper, maiores in dies in ea progreſſus fecit. Gen. 2. à reliquis terræ regionibus di- *Geneſ. 2.* uerſum plantauit Deus paradiſum, vt Adamum illum primum in eo collocaret: Eundem in modum oportebat à reliquis fœminis lõgiſſimè diuerſam Virginem inſtar paradiſi amœniſſimi præparari, vt in eo ſecundus ille Adamus priore multò excellentior collocaretur. Dan. 2. non ex valle aliqua, aut hu- *Dan. 2.* D mili colle, ſed celſo ex monte abſciſſus eſt ſine manibus lapis ille, qui ſtatuam euertit, Chriſtumque adumbrauit: quia celſiſſimum montem eſſe par erat matrem ex qua abſq; viri opera Chriſtus erat naſciturus. Damaſcenus orat. 1. *D. Damaſ.* de Natiuit. Virgin. Clariſſimus, inquit, mons Virgo, qui omnẽ collem, ac montem. 1. Angelorum, & hominum ſublimitatem, exuperat, ex quo citrà vllam manuum operam, corporeo modo excindi voluit lapis angularis Chriſtus, vna perſona diſtinctas naturas copulans, diuinitatem, & humanitatem, Angelos & homines, gentiles, & carnalẽ

Iſrae-

Digitized by Google

Iſraelem, in vnum ſpiritualem Iſraelē. Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo bene placitum eſt Deo habitare in eo. Hæc Damaſcenus. Vides qualem montem matrem Dei eſſe doceat, in quo Deo placuit inhabitare?

Denique quemadmodum magni regis titulus magnum honorē, magnaſq; opes exigit, ita magnæ Dei matris titulus eximiam gratiam, eximiamque gloriam flagitat. Non enim inanes, medullaque vacuos titulos largitur Deus: Vnde D. Thom. 3. p. q. 27. art. 5. ad primum; Vnicuique, inquit, datur gratia à Deo, ſecundum hoc ad quod eligitur. Electa eſt autem Virgo in matrem Dei, qui titulus vt admirabilis eſt, ita admirabiles ſanctimoniæ vniuerſæ diuitias poſtulat. Quam verò admirabilis ſit matris Dei titulus, indicat D. Bernardus homilia prima ſuper Miſſus: Eſt, inquit, maius aliquid, quod mireris in Maria ſcilicet cum Virginitate fœcunditas. Quòd ſi & cuius ſit mater attēdas, quo te tua ſuper eius mirabili celſitudine ducet admiratio? nonne ad hoc, vt te videas nec ſatis poſſe mirari? nōne tuo imò veritatis iudicio, illa, quæ Deum habuit filium, ſuper omnes etiam choros exaltabitur Angelorum? &cæt. Et D. Anſelmus in lib. de excellentia Virgin. cap. 3. Intendat, inquit, mens humana, & contempletur, videat & admiretur, vnum filium ſibi conſubſtantialē Deus Pater genuit, hunc ſibi tam vnicum, & in omnibus omnino æqualem, non paſſus eſt remanere ſolummodo ſuum. Sed eundem ipſum voluit in rei veritate eſſe Beatæ Mariæ vnicum, & naturalē filium. Nec ita, vt duo eſſent, vnus videlicet filius Dei, alius Virginis, ſed vnus idē ipſe, qui filius Dei, in vna perſona eſſet filius Virginis, & qui filius Virginis, vnus & idem ipſe, eſſet in vna perſona filius Dei. Quis hæc audiens non obſtupeſcet? & quòd Deus tale quid velle potuerit non vltrà omne quod dici poteſt, admirabile ducat? Hæc Anſelmus.

D. Thom. *D. Bernar.* *Matris Dei titulus eſt admirabilis.* *D. Anſel.* *Thom.*

D. Verò Thomas prima parte, q. 25. art. 6. ad quartum, affirmat titulum matris Dei infinitam quādam dignitatem continere. Humanitas, inquit, Chriſti ex hoc quòd eſt vnita Deo, & beatitudo creata ex hoc quod eſt fruitio Dei, & Beata Virgo ex hoc quod eſt mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam, ex bono infinito quod eſt Deus. & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius eis, ſicut non poteſt aliquid melius eſſe Deo. Hæc D. Thom. ex quibus colliges tria hæc, humanitatem Chriſti, beatitudinem cœleſtem, & ſanctiſſimam Virginem, infinitam quandam habere dignitatem ex Deo, humanitatem Chriſti, quia à Deo in vnitatem ſuppoſiti aſſumpta eſt, beatitudinem cœleſtē, quia in viſione Dei conſiſtit, Virginem Deiparam, quia Dei genitrix eſt. Summa humanitas, eſt Chriſti humanitas, ſummum bonum quod Deus ſanctis largitur, eſt beatitudo, ſumma mater ſumma dona poſtulans eſt Virgo Deipara. D. Bonauen. in ſpeculo cap. 8. Virgo, inquit, eſt mater, qua maiorem Deus facere nō poſſet, maiorem mundū poſſet facere Deus, maius cęlum poſſet facere Deus, maiorem matrem, quam matrem Dei non poſſet facere Deus, &c.

Aduerte non negare Diuum Bonauēturam, Deum poſſe facere matrem maiorem, ſi gratię naturæq; dona ſpectes, infinita enim potentia exhauritur nunquam. Cenſet ergo, Deum non poſſe facere maiorem matrem, hoc eſt, matrē, quæ ſit mater maioris filij, nec enim maior filius eſſe poteſt quam Deus. A parentibus filij, genus, nobilitatemque trahunt, at ſanctiſſima hæc parens à filio, quemadmodum à Sole Luna charitatem, ſplendoremq; vitæ, & nominis, & infinitam quandam dignitatem accepit. Cardinalis Petrus Damiani in ſermon. 2. de natiuit. In humano, inquit, genere ille nobilis dicitur, qui claris maiorum titulis inſignitur, Beata verò Maria, licet de generoſa ſit patrum ſtirpe progenita, ab illo tamen trahit excellentiſſimæ nobilitatis genus, qui de illa eſt nouo naſcendi genere procreatus, & per clariſſimā ſobolem oēm humani ſtēmatis excedit nobilitatē. Clara proauorū titulis, ſed incōparabiliter clarior generoſitate prolis. filia ſiquidē regū, ſed mater Regis regū, &c.

Virgo à filio nobilitatem traxit. *Card. Pet. Dam.*

Verùm

Verum ſumma huius tituli dignitatem eneruare videntur verba Chriſti il la Lucæ 11. Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Augu. item explanatio tract. 10. in Ioan. Hoc eſt dicere, & mater mea inde felix eſt, quia Dei verbum cuſtodit. non quia in illa Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, ſed qa cuſtodit ipſum Verbum Dei, per quod facta eſt, &c. Et in libro de S. Virginitate cap. 3. Beatior, inquit, fuit Maria percipiendo fidẽ Chriſti, quam concipiendo carnem Chriſti, item materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtum corde, quam carne geſtaſſet: & Epiſt. 38. ad Lætum: Diuinus Magiſter maternum nomen, quod ei quaſi priuatum, propriũque nuntiauerunt, quia terrenum erat, in comparatione cœleſtis propinquitatis abiecit, &c. abieciſſe autem dicitur nomen matris, Matth. c. 12. Quæ eſt, inquit, mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manus in diſcipulos ſuos dixit: Ecce mater mea, & fratres mei, quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

Lucæ 11. *D. Auguſt.* *Matt. 12.*

Stat nihilominus ſumma matris Dei titulo dignitas: Etenim duobus modis ſpectari poteſt, aut ipſe p ſe ſolus, abſq; illa gratia quam poſtulat, aut cum gratia quam flagitat, ſi priori ſpectetur modo, vera ſunt omnia Auguſtini dicta; ſi poſteriori conſideretur, quo pacto à nobis conſideratur, vt principium eſt gratiæ, & gloriæ, quam exigit, haud dubie eximiam habet dignitatem. Chriſtus vero Lucæ 11. fœminæ imperitę, & incarnationis ignarę reſpondebat, quę Virginem cęteris matribus ſimilẽ putabat; ideoque illud reſpõſum dedit, quo oſtendere voluit, qua nam in re beatitudo poſita ſit, vt eo loco Deo fauente dicemus.

Virginem autẽ Dei appellamus matrem, nõ ideo quòd diuinitatem genuerit (quis enim adeo inſaniet) ſed quod genuerit Chriſtum, qui non homo ſolum, ſed etiam Deus eſt, eratque ipſo conceptionis inſtanti. Vincentius Lirinenſis in lib. aduerſus hęreſes cap. 21. Virgo, inquit, veriſſima eſt θεοτόκος cõ-

Vincentius Lirenenſis.

A fitenda; ſed non eo modo, quo impia quędam hęreſis ſuſpicatur, quę aſſerit eam Dei matrem ſola appellatione dicendam, quę eum, ſcilicet, peperit hominem, qui poſtea factus eſt Deus; ſicut dicimus presbyteri, aut epiſcopi matrem, non iam presbyterum, aut epiſcopum pariendo, ſed eum generando hominem, qui poſteà presbyter, vel epiſcopus factus eſt. Nõ ita (inquã) Sancta Maria θεοτόκος, ideſt, Deipara, ſed ideo potius, quoniam vt ſupra dictũ eſt, iam in eius ſacrato vtero Sacroſan B ctum illud myſterium perpetratum eſt, quod propter ſingularem quandam, atque vnicam perſonę vnitatem, ſicut Verbum in carne caro, ita homo in Deo Deus eſt. Hęc ille. D. Cyrillus in Epiſtola a Neſtorium: Hoc (inquit) ſanctos Patres ſenſiſſe, eaque de cauſa ſacram Virginem Theotocon, ideſt, Deiparam appellare minimè debitaſſe conſtat; non quod Verbi natura, ipſiuſvè diuinitas, ortus ſui principium ex ſancta Virgine ſumpſerit; ſed quòd ſacrum illud corpus, anima intelligente perfectũ, ex ea traxerit. huic enim Dei C Verbum ſecundum hypoſtaſim vnitum, ſecundum carnem natum dicitur, &c. Et Epiſtola prima: Si Dominus noſter Ieſus Chriſtus Deus, quo tandem modo ſacra Virgo, quę illum edidit Deipara non dicatur? Hanc fidem diuini Diſcipuli nobis tradiderunt, quamuis iſtius dictionis nõ meminerint, ad hũc modum à ſanctis Patribus inſtituti ſumus, &c. Item, eadem Epiſtola: Sola inter cęteras matres, ſacra Virgo Chriſtipara ſimul ac Deipara appellatur, & eſſe dignoſcitur. Quandoquidem vna D hęc non merum hominem, vt cęterę ſolent, ſed Dei Patris Verbum Incarnatum, & hominem factum peperit, &cæt.

Virgo Dei mater dici tur, quod Chriſtum Deum pepe rerit. *Cyrillus.*

Diuus Cyrillus hoc loco Virginem Chriſtiparam appellat. At Damaſcenus libro 3. fidei cap. 12. huiuſmodi nomen repellit, Deiparam, non Chriſtiparam nominandam cenſet. Chriſtiparam (inquit) ſanctam Virginem neutiquam dicimus, propterea quòd ad tollendum Deiparę vocabulum execrandus Neſtorius hoc nomen excogitauit, &cæt.

Damaſcen. *Virgo dici tur Deipa ra, & Chri ſtipara.*

Non

Digitized by Google

Non putat Damaſcenus falsã eſſe hanc
Virginis nuncupationem, ſed propter
Euagrius. Neſtorij errorem fugiendam. Nam Ne
ſtorius, vt ſcribit Euagrius lib. 1. c. 2.
vocem hanc Deiparam ſiue θεοτόκον,
à multis lectis, ſpectatiſque Patribus fa
bricatam repulit, & vocem Chriſtipa-
rá ſiue χριστοτόκον, à ſe veteratoriè ef-
fectam ei oppoſuit. Quamobrem cum
iam vox periculo vacet, extincta hære
ſi licet etiam cum Cyrillo Chriſtiparã
Virginem nuncupare, ſiue Chriſti ma-
trem. Cum enim Chriſtus ſit Deus, cũ
Chriſti matrem dicimus, Deiparã abſ-
que dubio appellamus. Graſſante hære-
ſi cautio maior opus erat, ne ſub melle
venenum propinaretur, ſubque viridi
herba anguis, id eſt, ſub vera appella-
tione hæreſis, latitaret. Lege ſi placet
ſynodi Epheſinæ acta, in qua aduerſus
Cyrillus. Neſtorium agitur. Apud D. Cyrillum
in lib. Apologetico anathematiſmum
hunc leges; Siquis Emmanuelem non
confitetur eſſe verum Deum, & propte
rea Dei genitricem ſanctam Virginem
(peperit enim ſecundum carnem factũ
Dei verbum, ſecundum quod ſcriptum
eſt; Verbum caro factum eſt) anathe-
ma ſit. Sed propoſito iam matris Dei
titulo veluti principio, ad reliqua gra-
dum faciamus.

CAPVT III.

De parentibus Virginis, eiuſdemque Conceptione immaculata.

CVm eximius Rex Dauid, de tem-
plo à Salomone exædificando face
ret verba, 1. lib. Paralipomen. 29. prin-
Omnia in Virgine sũt magna. cipium ex his verbis duxit; Opus grã-
de eſt; neque enim homini præparatur
habitatio, ſed Deo. Hinc nos quoq; de
animati admirandique templi exædifi-
catione locuturi, exordium capere par
eſt. Opus grande erat, opus admirabi-
le generanda Virgo, in qua non homi-
ni, ſed Deo habitatio præparabatur:
omnia igitur in ea grandia, omnia ma-
gna, omnia admirabilia, conceptionẽ,
natiuitatem, vita n, mortem, gratiam,
gloriamque eſſe oportebat. Vt vero

E oportebat, ſic magna, admirabilia, &
glorioſa omnia extitere; iuxta illud
Pſalm. 86. Glorioſa dicta ſunt de te ci- *Pſal. 86.*
uitas Dei. Ecquam aliam (ait Damaſce *Damaſc.*
nus orat. prima de dormitione Virgi-
nis) Dei ciuitatem intelligemus, quã
eam quæ Deum ſuſcepit? de qua glo-
rioſa ab ipſo Domino dicta ſunt. Om-
nia tua (ait Germanus Conſtantinopo *Germanus*
litanus Archiepiſcopus in oratione de
Zona virginis) sũt admirabilia ò Dei-
para, omnia ſuprà naturam, omnia in-
gentia, & aliorum vires ſuperãtia, &c.
F Fecit mihi magna (canit Virgo ipſa) *Luc. 1.*
qui potens eſt; quia magna fecit in ea,
& inuſitata Deus, maximeque in ea ſuã
exeruit potentiam. Magna ergo, &
inuſitata fuit illius conceptio; glorio-
ſę huius ciuitatis glorioſum fuit funda
mentum. Fundamenta muri ciuitatis
cœleſtis, omni lapide pretioſo ornata
dicuntur Apoc. 21. eundem in modum *Apocal. 21*
Virginis fundamentum, id eſt, conce- *Conceptio*
ptio, multorum priuilegiorum gem- *Virginis, fundamen*
mis enituit. *tum ciuita*

Gemma prima, qua fundamentũ hoc *tis Dei gem*
G ſplenduit, eſt matris ſterilitas. quo cir- *mis ex or-*
ca à Damaſceno Oratione prima, de *natum.*
natiuit. Virgo ſterilitatis fœtus nomi-
natur. Fuere autem Deiparæ parentes
Ioachim, & Anna; quos Damaſcenus *Ioachim et*
Orat. prima. Ob caſtitatem ſingula- *Anna pa-*
rem par turturum appellat, & maximè *rentes Dei-*
laudat, his verbis: O caſtiſſimum, in- *para.*
quit, par turturum ratione præditarũ,
Ioachim, & Anna. O par beatum, vo-
bis omnis creatura obſtricta eſt; per
vos enim donum omnium donorũ præ-
ſtantiſſimum creatori obtulit, nempe
H caſtam matrem, quæ ſola creatore di-
gna erat. O beatum Annæ vterum, qui
viuum cœlum cœlis ipſis latius pepe-
rit, &c. Virginem viuum cœlum ap- *Virgo ſola*
pellat, ſed ex terrena Annæ, & Ioachi- *mater crea*
mi ſubſtantia factum, quemadmodũ cę *tore digna.*
lum ex aquis olim eſt conditum. Ex ter *Damaſc.*
rena, inquit, natura cęlũ, id eſt, Virgi-
nem, in terra ille condidit, qui olim fir
mamentum ex aquis fixerat, atque in
altum extulerat, ac ſanè hoc illo longè
diuinius eſt, nam iuſtitiæ Sol qui in illo
ſolem effecerat, ex hoc ortus eſt, &c.
Quanta vero virtute præditi parentes
hi Vir-

De parentibus Virginis. hi Virginis fuerint, ex ipſo fructu colligit idem Damaſcen. eadem oratione; ex fructu enim arbor agnoſcitur. optimæ ergo arbores Ioachim, & Anna, ex quibus eximius fructus productus eſt. *Damaſc.* Ex ventris veſtri fructu immaculati agnoſcimini (ait Damaſcenus) O Ioachim, & Anna: quemadmodum Chriſtus dixit Matthæi 7. *Matth. 7.* Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Vt Deo gratum erat, ac dignum ea quę à vobis orta eſt vitæ veſtræ rationes inſtituiſtis; caſtè enim, ac ſanctè munere veſtro functi, virginitatis theſaurũ produxiſtis, &c.

Nicephorus De iiſdem Deiparæ parentibus Nicephorus lib.1. cap.7. hæc ſcribit. Ambo erant accuratiore vita præſtantes, nec non primis quibuſque & ſplendidiſſimis, nobiliſſimiſque genere connumerati. *Nyſſenus.* Similiter Gregorius Nyſſenus in oratione de Chriſti natiuitate, ex arcana quadam hiſtoria, ait patrem Virginis inſignem fuiſſe, in illa exacta ſecundum legem veterem viuendi ratione; & nobilem propter ſummam virtutẽ. Autor item libri de Ortu Virginis tõ.4 Hieronymi: Vita, inquit, Ioachimi, & Annæ ſimplex, & recta apud Deũ; apud homines irreprehenſibilis erat, & pia. Nam omnem ſubſtantiam ſuam trifariam diuiſerunt, vnam partem templo, & templi miniſtris impendebãt, aliam peregrinis; & pauperibus erogabant, tertiam ſuæ familiæ vſibus reſeruabant, &cæt.

Adrichomius. Quo in loco hi parentes Deiparę orti fuerint ſi quæras, reſpondet Adrichomius de tribu Zabulon ſcribens, in vrbe Sephoro ortos. Sephorus, inquit, eſt vrbs opulentiſſima, & totius Galilææ maxima, in meditullio regionis tutiſſimo loco ſita, natalis vt putatur, beatorum Ioachimi & Annæ. Verum id ſequendum quod Romanum tradit Breuiarium lect. 4. de Anna. Anna Gaziri filia, ex tribu Iuda in Bethlehem nata, Ioachimi vxor, qui & ipſe ex eadem tribu Galilæus erat, ex Nazareth; ambo ex ſtirpe regia, &c.

Anna ſterilis fuit. Cum eximia virtute coniuncta erat Diuæ Annæ ſterilitas, quæ vt ait Damaſcenus Oratione prima de dormitione Virginis, ſignificabatur gratiam eate- A nus ſterilem fuiſſe, & infœcundam; nomen enim Anna, Hebræis gratiam ſonat. Anna (inquit Damaſcen.) quæ gratiam ſonat, non minus morum, quàm matrimonij iugo, cum Ioachim copulata erat; verùm quamuis omni virtutũ genere floreret, tamen arcana quadam ratione, ſterilitatis morbo tenebatur. Etenim ſterilis verè gratia erat, vt quę in hominum animis fructum edere minime poſſet, &c. Depulſa eſt ab Anna ſterilitas cõceptu optatiſſimo, quo Virgo concepta eſt; eoque fœliciſſimo eſt B adumbratum, ſterilitatem gratiæ eſſe depellendam. *Damaſc.* Damaſc. eadem Orat. ſterilitatis depulſo ab vtero Annæ apertiſſimè indicabat, fore vt bonorum ſterilitas, qua mundus laborabat, ſubmoueretur, arcanæque beatitudinis ſeges produceretur, &c.

Cur Virgo ex ſterili matre orta ſit. Cur vero ex matre ſterili orta fuerit Virgo, ſi roges; rationem reddit Damaſcen. ſcilicet, vt ad incarnationis ſummum miraculum, per miraculum hoc fieret gradus. *D. Damaſc.* In Oratione prima de na- C tiuit. Virginis; Quid eſt, inquit, cur Virgo ex ſterili matre orta ſit? quoniã ſcilicet oportebat, vt ad id quod ſolum ſub Sole nouum erat, ac miraculorum omnium caput, id eſt, ad incarnationẽ, via per miracula ſterneretur; ac paulatim ab humilioribus, ad ſublimiora, progreſſus fieret. Addit etiam aliã cauſam, quia videlicet natura, voluit gratiæ in conceptu Virginis cedere, vt Virginis conceptio gratiæ Dei, non naturæ viribus tribueretur. Natura, inquit, gratiæ cedit, ac tremula ſtat, progredi non ſuſtinens. quoniam itaque futurũ D erat, vt Dei genetrix ex Anna oriretur natura gratiæ fœtum anteuertere minimè auſa eſt: verum tantiſper expectauit, dum gratia fructum ſuũ produxiſſet. Tertiã cauſa ex Angeli verbis, qui Ioachimo apparuiſſe dicitur in lib. de ortu Virginis, elici poteſt. Cum alicuius vterum (ait Angelus) claudit Deus, ad hoc facit, vt mirabilius denuo aperiat, & non libidinis eſſe ꝗ naſcitur, ſed diuini muneris cognoſcatur, &cæt. Orta ergo eſt Virgo ex ſterili matre, vt non ex carnis concupiſcentia, ſed ex diuina gratia, mirabiliter oriretur.

Id quod

Beda. Id quod de Ioanne Baptiſta in hanc ſententiam Beda dixit, in homilia de eius vigilia, de Virgine dici poteſt. Diuinitus, inquit, procuratum eſt, vt ex ſterili matre & vtroque parente proue ctioris ætatis Ioannes naſceretur: quatenus etiam ortus eius miraculo, pateſceret virum magnę virtutis futurũ eſſe, qui naſcebatur, vbi deſinente omni concupiſcentiæ carnalis laſciuia, conſtaret, quia nulla in conceptione cauſa voluptatis, ſed ſola cogitata ſit ſpiritualis gratia prolis, &c. Eundem in mo dum, diuinitus procuratũ eſt, vt ex infœcunda matre, Virgo in lucem ederetur, vt ſumma Virginis puritas, & ſanctitas indicaretur; quæ tunc orta eſt, cũ deſinente in parentibus omni concupi ſcentiæ carnalis laſciuia, cõſtabat quia nulla in conceptione cauſa voluptatis, ſed ſola cogitata fuerat ſpiritualis gra tia prolis. Quadrat etiam in Virginem *Chryſolog.* illa Chryſologi de eodem Ioanne laus Serm. 91. Eliſabeth partus non eſt ablatus, ſed dilatus, donec tranſiret tempus carnis, voluptatis cauſa, cupiditatis ſẽſus; mundabatur enim longo tempore ſanctitatis hoſpitiũ, parit caſtitas, &c. Muta nomen Eliſabethę in nomen Annæ: Annæ partus nõ eſt ablatus, ſed per ſterilitatem dilatus, donec tranſiret tẽpus carnis, & cupiditatis: caſtiſſimusq; vterus Virgini concipiendę pararetur. Caſtitas igitur Virginitatem peperit, *Nicephorus* id eſt, Anna Deiparam. Nicephorus libro 1. c. 7. Virgo, inquit, ex membris ſenilibus, & longè à naturæ feruore alienis, tanquam quidam diuinitus datus fructus, producta eſt, &c.

Beda. Quartã cauſam collige ex dictis Bedæ eadem homilia: Ait enim matres ſteriles peperiſſe, vt miraculo natiuitatis natorum dignitas noſceretur, & probarentur ſublimes in vita futuri, qui in ipſo vitæ exortu conditionis humanæ iura tranſcenderent. Ex ſterili ergo Anna, Virgo concepta eſt, vt conceptionis miraculo, eius præclariſſima dignitas demonſtraretur, vtque ea quæ non homines ſolũm, verùm Angelos etiam tranſcendit, in ipſa etiam conceptione conditionis humanæ iura tranſcenderet.

E Secunda huius fundamenti, id eſt, cõceptionis gemma, eſt Oratio, frequens enim oratio Virginem mundo impetrauit, vt docent Patres. Epiphanius hæreſi 79. Virgo, inquit, ex Ioachim dona *Epiphan.* ta eſt Annæ, quæ per preces, & omnem diligentiam, ſecundum promiſſionem, patri ac matri data eſt. Et Nyſſenus ora *Gregorius. Nyſſenus.* tio. citata: Expers, inquit, ſobolis Ioachim conſeneſcebat, quòd coniunx nõ eſſet apta ad liberorum procreationẽ, imitatur ergo matrem Samuelis, ſupplicat Deo, & donum quod petijt, acce F pit. Damaſcen. libro 4. fidei capit. 15. *Damaſc.* Quemadmodum priſca illa Anna cum ſterilitatis morbo laboraret, per orationem, ac promiſſionem Samuelẽ pro creauit; eodem modo Anna mater Virginis, per obſecrationem, & promiſſionem, Dei genitricem à Deo accepit, vt ne hac quoque in re illuſtribus matronis cederet, &c. Geneſ. 25. Deprecatus *Geneſ. 25.* eſt Iſaac dominum pro vxore ſua, eò ꝙ eſſet ſterilis, qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Preces ſterili G tatem Rebeccæ, preces ſterilitatem Annæ illius, quæ Samuelem peperit, preces noſtræ quoque ſanctiſſimæ Annæ, infœcunditatem depulere. *Virginis cõceptio preci bus, ac ieiu nio impe trata.*

Sterilitatem ex corpore, ſterilitatẽ ex mente quoque pellit oratio. infœcunditatem agrorum pluuia, mentium oratio fugat. Pſal. 67. Pluuiam volũtariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ; *Pſal. 67.* infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam. Vt pluuia, ſic oratio, Dei irrigat hæreditatem, infirmata eſt, & ſterilis, oratione perficitur, & fœcunditatem conſequi- H tur. Pſalm. 1. Lignum quod plantatum *Pſal 1.* eſt ſecus decurſus aquarum, fructum da bit in tempore ſuo, ſic animus ſecus orationis decurſum conſtitutus.

Orationi ieiunium additum, ait Ger *Germanus.* manus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus in encomio Virginis: Meus, inquit Anna, coniux, id eſt, Ioachim, cum eſſet ſolus in monte, & ieiunaret quadraginta dies, eadem à Deo petebat ſupplex, &c.

Tertia Gemma eſt, conceptionis Angelica annunciatio. Epiphanius hæreſi 79. Hiſtoria Mariæ, inquit, & traditiones habent, quod dictum eſt Ioachim in de-

in deſerto; Vxor tua concepit, hoc ab Angelo dictum addit idē Epiphanius. Damaſcen. in Orat. 1. de dormitione Virginis; Angelus conceptionem Virginis parentibus nunciat;conueniebat enim, vt hic quoque nulli ea cederet, quæ Deum eſſet paritura. Præterea Autor libri illius de ortu Virginis,qui inter Hieronymi opera extat,narrat Ioachimum à pontifice ob infecunditatē deſpectui habitum, ac repulſum,ad paſtores in paſcua ſua abijſſe; atque eo loco de optatiſſima Virginis conceptione ab Angelo certiorem factum. Germanus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus in encomio Virginis: Dominus flexus amborū precibus, id eſt, Annæ, & Ioachimi, miſit Angelū, qui prænuntiaret filiæ conceptionem. Si quidem ex diuinis literis ſcimus Sanſonis, Io.Bapt. & Iſaac conceptionem diuinitus nunciatam parētibus; par eſt credere,hac etiam in re Virginem reliquos ſuperaſſe. Geneſ. 18. Angelus is, qui Iſaac conceptionem nunciauit, apparuit Abraham ſedenti in oſtio tabernaculi ſui,in ipſo feruore diei.Sic etiā veriſimile eſt Angelum Gabrielē Ioachimo, & Diuæ Annæ viſum in ipſo orationis, & amoris erga Deum feruore; conceptumque Deiparę promiſiſſe. Idem Gabriel Baptiſtæ cōceptionem Zachariæ nunciauit, à dextris altaris incenſi ſtans,Lucæ 1. Deiparæ vero conceptionem parentibus promiſit, cum in ipſis cordibus veluti aris, ſuauiſſimum ſuffimentum, id eſt, orationē, Deo impoſuerant. Gabrielē aūt Angelū D. Annę Virg. conceptum nūciaſſe,ſcribit Pataleon,apud Metaphraſtem in oratione de ſancto Michaele.

Damaſc.

Virginis cōceptio ab Angelo eſt prænunciata.

Germanus.

Geneſ. 18.

Pantaleon.

Quarta Gemma eſt rationis vſus. etenim veriſimile eſt Virginem nullo tempore rationis vſu caruiſſe; in ipſoque conceptionis inſtanti, eo donatā eſſe: qua de re D.Bernard. loquentem audiamus, Tom.2.Serm.51.c.2. Ex dictis ſequitur, quod beata Virgo etiam dum erat in vtero matris habuit vſum liberi arbitrij,atque lumen perfectum in intellectu, & ratione. Et Serm. 61. tom.1.art.3.c.3. Tanto, inquit,lumine illuſtrata fuit beata Virgo, cum etiam

Virgo in vētre matris rationis vſu donata.

Bernar.

A eſſet in ventre matris;quòd non tantū plena fuit lumine rationis, ſed etiā altiſſimæ contemplationis, &c. Dionyſius Carthuſianus in libro de laudibus Virg: ar.12.tom.1.operum minorum. Si Ioannes,inquit, adhuc in vtero matris Chriſtum cognouit, & exultauit, vſu rationis miraculosè præuētus; cur non amantiſſima Dei, quæ à nullo illuſtriū vincitur, imò ſuperat vniuerſos, credatur ex ſupernaturali illuminatione antè ſolitum tempus vſu rationis frequenter præuēta,& ante coætaneas B ſuas aſſiduum, & completum rationis vſum ſortita. Argumentatur Dionyſius à Ioannis priuilegio,quoniam,vt ait Bernardus Epiſt. 174.quod vel paucis mortalium conſtat fuiſſe collatum fas certè non eſt ſuſpicari,tantæ Virgini fuiſſe negatum, &c. Si Ambroſius lib. 2. in Lucam ait Ioannem infantiæ impedimenta neſciſſe, cur de Deipara Virgine nos non dicamus, vſus rationis impedimenta in vtero ignoraſſe?

Dionyſius Carthuſia.

Bernard.

Ambroſ.

D.Thomas 3.p.q.27.art.3. aliud ſentit; Virgo,ait, non ſtatim habuit vſum C liberi arbitrij,adhuc exiſtēs in ventre matris,hoc.n.eſt ſpeciale priuilegium Chriſti.Verū licet ſit priuilegiū Chriſti,cū ſit Ioāni tributū,in vtero matris vſum rōnis habere, vt infrà ſuo loco dicetur:Virgini quoq; nō ſine ratione tribuetur. Confirmatur ex probata reuelatione D.Brigittę, quę apud Dionyſiū extat art. 6. in qua hæc ſunt Virginis verba: Cùm anima mea ſanctificabatur, & ſuo corpori iungebatur,tāta animæ meæ aduenit lætitia,vt impoſſibile ſit effatu, &c. Si cū anima Virgin. D in corpore à Deo creata eſt, in ipſo cōceptionis inſtanti,ſūma lætitia affecta eſt,ſanè iā tunc rationis iudicio pollebat. Confirmatur præterea,quia ſi Virgo in ſua conceptione vſu rationis caruit; inferior hac in re Angelis omnibus fuit. Omnes.n. Angeli ipſo inſtāti quo ſunt cōditi,intelligendi vſum habuere.Habuere Angeli,ergo credi pōt habuiſſe ēt Virginē;ne hac re ab Angelis ſuperetur. Quamobrē merito dicitur amicta Sole, amicta, inquam,omni ex parte; quia ſiue in vtero, ſiue extra vterum,Solis,id eſt,rōnis ſplēdore, ac

Opinio Thomæ.

Brigitta.

Apocal. 12

pſal. 88. vſu non caruit. Pſal. 88. Thronus eius ſicut Sol. Virgo Chriſti Thronus, Soli ſimilis fuit; quia ſicut Sol ſemper habet ſplendorem, ita illa ſemper habuit rationis vſum. Hac de re ſic ſcribit Iacobus Epiſcopus Chriſtopolitanus, in *Epiſcopus Chriſtopolitanus.* Canticum Virginis, ad illa verba: Fecit mihi magna, &c. Gratiã, inquit, merendi conſecutus eſt Ioannes in ſexto menſe ſuæ conceptionis, & in quarto menſe à ſua animatione; ergo perfectiùs conſecuta eſt Virgo in vtero matris. ſ. quòd ſi Ioannes incepit vti libero arbitrio in quarto mẽſe ſuæ animationis; ergo Virgo incepit ante quartum mẽſem, quia in aliquo debuit excedere Baptiſtam. Et ideò dicunt quidam contemplatiui viri, quòd Virgo in ſua prima ſanctificatione conſecuta eſt hanc gratiam ſimul cum cæteris, & illicò incepit vti libero arbitrio, & mereri. quia debuit excedere Ioannẽ, & quia per nullum tempus debuit ceſſare ab actu merendi in vigilia, &c.

Quinta Gemma in conceptione maximè fulget, ea eſt gratia, omnium vir- *D. Auguſt.* tutum margaritis circumſepta. nam quod de Angelis dixit D. Aug. lib. 12. de ciuitate cap. 9. Deus Angelos cũ bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, creauit, ſimul in eis & condens naturam, & largiens gratiam, de Virgine quoque, quæ omnibus præcellit Angelis, veriſſimum eſt. Virginis Deus animã cum bona voluntate, charitateque creauit, ſimul in ea cõdens naturã, & largiens gratiam, priuilegio ſingulari, ꝙ Dei futuram matrẽ maximè decebat. Alia erat olim ſan- *Leuit. 27. & 5.* ctuarij mẽſura, alia vulgaris, Leuit. 27 Dabit quinquaginta ſiclos, ad menſuram ſanctuarij. Leuit. 5. Emi pôt duobus ſiclis iuxta pondus ſanctuarij, Leuit. 27. Omnis æſtimatio, ſiclo ſanctuarij ponderabitur, &cęt. Si diuerſa erat ſanctuarij menſura à vulgari: diuerſa quoque eſſe debet menſura, qua ſanctiſſimę Virginis, id eſt, diuini ſanctuarij, & Matris Dei, res metimur à menſura illa quam reliquis fæminis, hominibusque adhibemus. Omnis æſtimatio Virginis pondere ſanctuarij ponderabitur. Reliquarum fœminarum, &

E hominum, illa menſura eſt, illud pondus, Pſal. 50. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis cõcepit me *pſal. 50.* mater mea; & illud, Iob 14. ex verſione Septuaginta interp. Quis mundus *Iob 14.* erit à ſorde? at nemo, ſi & vnus dies vita eius in terra: Illud item, Omnes in Adam peccauerũt, propriumque in ſe originale peccatum contraxerunt: At ſanctuarij Dei, id eſt, Virginis, non eſt hæc menſura, non eſt hoc pondus, ſed: Ecce enim in gratia cõcepta ſum, & in ſplendoribus ſanctorum cõcepit F me mater mea. Quis mundus à ſorde? Virgo ſanctiſſima. Omnes in Adã pec- *Virgo peccatum originale non contraxit.* cauerunt: Virgo tamen ex Adamo nullam in ſe contraxit labem. Ezech. 43. Hæc eſt lex domus in ſummitate montis: omnis finis eius in circuitu, Sanctũ *Ezech. 43.* ſanctorum eſt. Hæc, inquã, eſt lex Virginis Deiparæ, quæ domus Dei eſt, in celſiſſimo ſanctitatis monte exædificata, omnis finis eius in circuitu, conceptio, natiuitas, vita, cogitationes, verba, opera omnia, Sancta ſanctorũ, hoc eſt ſanctiſſima, ab omnique peccato, ſi- G ue originali, ſiue actuali remotiſſima ſunt. Eſther 15. Non morieris (ait rex *Eſther 15.* Eſther reginæ) non enim pro te, ſed pro omnibus, hæc lex conſtituta eſt, accede igitur, & tange ſceptrum, &c. hæc Aſſuerus Eſtheri: Deus autem matri futuræ: Non morieris ait peccati etiam originalis mortẽ effugies: quòd ſi lex obſtat, non pro te, ſed pro cæteris hæc lex conſtituta eſt. Similem mihi te eſſe volo, originis peccatum longè à mea, longè à tua quoque concep-tione aberit. Sceptrum tetigit Eſther H crucem tetigit Virgo, quæ præſeruationis cauſa fuit.

A lege filium cum dolore pariendi, à lege Virginitatem in partu amittendi, à lege ex viro concipiendi, à lege quoque, quæ corpus in cinerem redigit, à lege, quæ cadauer in ſepulchro ad iudicium vſque retinet, excepta Virgo eſt, cur à lege quoque peccati originalis non excipietur? A regula illa Ioannis: Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus: & ſimilibus, excluditur Virgo: cur non etiam ab illa Pauli: Omnes in Adam *Ad Rom 5* peccaue-

peccauerunt & huiuſmodi alijs excludetur? Si terræ Reginis multa priuilegia conceduntur, quid ni credamus inter alia multa, hoc etiam priuilegium, cœli reginæ conceſſum eſſe? Auguſta (ait Vlpianus lege princeps. ff. de legibus) licet legib. ſoluta non ſit, princeps tamen eadem priuilegia illi concedit, quæ ipſe habet, &c. Sine peccato Chriſtus cóceptus eſt, quod ipſe habuit auguſtiſſimæ matri conceſſit. Ipſe tamen tum ex vi conceptionis ex Spiritu ſancto, tùm ex vi diuini ſuppoſiti quod in natura ſibi coniuncta peccatū ferre nulla ratione poterat, ſine peccato originali conceptus eſt; Virgo autem, nec ex vi conceptionis, neque ex vi ſuppoſiti, ſed ex diuina miſericordia labem effugit.

Vlpianus.

Neque vero opponas, ſequi Chriſtū non fuiſſe Virginis redemptorem, etenim fuit Chriſtus tum omnium hominum, tum vel maximè Virginis redemptor: Et Virginis quidem, modo quodam multo præſtantiori. Præſtantius enim eſt à peccato hominem liberare, antequam in peccatum incurrat, quam poſtquam illo ſe cōtaminauit. Quemadmodum præſtantius eſt, quempiam antequam in lutulentas ſordes incidat retinere, quam poſtquā incidit, ex ſordibus extrahere, præſtantiusque eſt, fęminam in captiuitatem redigendam, antequam in manus hoſtiū veniat, tueri, ac eripere, quam poſtquam captiuitatis iugum ſubijt, in libertatem vindicare. Non ſubijt Virgo vnquam peccati iugum, ex humani generis generali captiuitate erepta eſt, tartarei ſerpentis flatu non eſt infecta, quippe quæ caput illi diuina gratia contriuerit, iuxta illud Geneſ. 3. Ipſa conteret caput tuum. Nam ſerpētis caput merito peccatum originale appellari poteſt, quia principium, & ſeminarium peccatorū eſt. Quamobrem Pſal. 50. Dauid ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, quia videlicet peccati originalis effectus, effrenata concupiſcentia, omnium malorum fons eſt. Iudith, quæ Deiparæ typus fuit, Holopherni amputauit cap. Iahel Siſaræ cap. clauo traſfixit Iudic. 4. Virgo ſerpētis caput cō-

Chriſtus Virginis eſt redemptor modo præſtātiſſimo.

Caput ſerpētis, id eſt, peccatum originale Virgo contriuit.

Iudic. 4.

A triuit, hoc contrito ne leuiſſimæ quidem culpæ morſu illam lædere valuit.

Iudith 14. Vna mulier Hebræa, fecit confuſionem in domo Regis Nabuchodonoſor, &c. Vna mulier, ſingularis mulier, cui nulla ſimilis, Virg. Deipara, confuſionē fecit in domo diaboli. Non potuit aūt diabolus vllius peccati confuſionem in domo Virginis facere, ita.n. obſeruauit potētiſſima Dei manus fores Virginis, vt nulli in eius domū peccato, aditus vnquam patere potuerit, iuxta illud Pſ. 146. cōfortauit ſeras portarū tuarum. B Ita eā in primo cōceptionis pūcto armauit, vt peccati originalis telū ſanctiſſimam animam tangere nequiuerit, armauit, inquam, gratia, quā in illo primo inſtanti copioſe cum omnibus virtutib. coniunctā largitus eſt. Gratia autem aduerſus peccatū orig. nulla potentiora arma eſſe poſſunt, nā vbi gratia adeſt, originale peccatū locum habere neqt.

Gratia Virginem aduerſus peccatum originis armauit, ac protexit.

Virginem igitur gratiæ thorax fortiſſimus à peccato defendit, Virginem C gratiæ ſcuta protexerunt. Pſal. 44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate, ſtatim in primo cōceptionis inſtanti, regina noſtra à dextris Dei aſtitit, nunquam ne puncto quidem temporis aſtitit à ſiniſtris. tunc veſtitu induta eſt gratię deaurato, tunc circūdata eſt omniū virtutū varietate. D. Hieron. eod. Pſal. 44 quod Septuaginta verterunt, varietatem, vertit ſcutulatas veſtes, hoc modo: Faſcijs aureis veſtita eſt, in ſcutulatis ducetur ad regem. Scutulatæ aūt D veſtes dicuntur, quia orbib. & ſcutulis diſtinctæ erant. Faſcijs charitatis aureis in ipſo matris vtero veſtita eſt Virgo, & ſcutulatis gratiæ veſtib. amicta. Scutulatæ aūt veſtes gratiæ merito appellantur, quia mille ſcuta peccato opponit gratia, tot vero ſcuta originalis culpæ ſpicula penetrare non potuere. Cant. 4. mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

Anna, vt diximus, gratiā ſonat: filia Annæ, id eſt, gratię, eſt Virgo, quia gratia Virginem veluti concepit, & peperit, peccatūq; originis excluſit. Exod. 37. Fecit Beſeleel arcam: be, ſignificat,

Exod 37.

in,ſel, vmbram,el, Deũ,Beſeleel autē, idem eſt, quod in vmbra Dei: Beſeleel ergo arcam fecit, quia in vmbra Dei, id eſt, in gratia Dei, facta & concepta eſt Virgo arca Dei, virtus. n. altiſſimi obumbrauit illi. In pupilla oculi ne leuiſſimam quidem feſtucam toleramus, dilectiſſima Deo Virgo, pupilla oculi Dei fuit, nõ ergo peccati originalis feſtucam, ſiue potius trabē, in ea pertulit. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei, Pſal. 86. quæ nã glorioſa? vt alia omittã, id glorioſum de ea dicitur, ꝙ ciuitas fuit Dei, & ſemper Dei, ꝙ in poteſtatē hoſtis nunquam venit, quòd in montibus ſanctis fundamenta habuit, iuxta illud eiuſdē Pſalmi: Fundamēta eius in montibus ſanctis. Noſtra fundamenta in originali iaciuntur peccato, virginis fundamēta in montib. ſanctis ſunt collocata, in celſo gratiæ monte, in monte charitatis, in montibus virtutum reliquarũ. Eodem Pſal. 86. Diligit dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob, portas Virginis, id eſt, conceptionē, per quã anima in carnē, & Virgo in mundũ eſt ingreſſa, dilexit Dominus, & gratia exornauit; ſuper omnia tabernacula Iacob, id eſt, ſuper omnes patriarchas populi Iudaici. Cùm regina in vrbem ingreditur, portæ oẽs aulæis pretioſis, picturis, triumphalibuſq; fornicibus exornantur, eũdem in modum, cum regina mũdi mundum eſt ingreſſa, porta per quã eſt ingreſſa, videlicet conceptio, omnium virtutum picturis decorata eſt, triumphaliſque gratiæ fornix eſt in ea excitatus, illius triumphi index, quem præclariſſimum de Satana, ipſo in vitæ limine reportabat.

Virgo in gratia eſt concepta.

Pſal. 86.

Gen. 1. Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, dixitq; Deus fiat lux, & facta eſt lux, quemadmodũ mundus informis, ac tenebroſus conditus eſt, ita animus hominis, poſt peccatum Adami, informis, abſque gratia, cõditur, & tenebris originalis culpæ circũfunditur. Tenebræ olim erant ſuper faciem abyſſi, & tenebræ peccati originalis ſunt ſuper faciem animi, quouſq; dicat Deus, fiat lux, fitque gratiæ lux clariſſima. In reliquis hominibus, poſt aliquod à con-

Peccatum originale tenebra ſuper faciē abyſſi. Geneſ. 1.

E ceptu tempus, ait Deus, fiat lux, & fit lux. At in Virgine, ipſo primo conceptionis inſtanti, dixit, fiat lux, & facta eſt ante omnes tenebras, lux ſplēdidiſſima. Cæteris cœlis lux ſolis defuit, ad quartam vſque diem, qua Deus Solem condidit, & aſtra, empyreum vero cœlum ſedes Dei, in luce conditũ eſt, nec vnquam illa caruit, vnde à luce nomen empyrei, id eſt, ignei, habet. Cæteris cœlis ſimiles ſunt cæteri homines gratiæ Sole, virtutumque aſtris aliquo tempore carent, at Virgo empyreum

F cœlum, Deique ſedes, gratiæ luce caruit nunquam: ſplendida ſemper ab ipſo conceptionis fœliciſſimæ puncto, ſemper ignea fuit.

Qui hac de re diſputationem deſiderat, Scholaſticos Doctores legat, de vulgata quæſtione diſputare non eſt animus. Mihi hæc ratio ſatis eſt: Mater Dei eſt Virgo, omnia ergo priuilegia quæ decent Dei matrem, quibuſq; Eccleſia fauet, illi tribuenda ſunt: decet hoc, fauet maximè Eccleſia, igitur

G tribuendum. Qualis finis eſt, talia & media: finis ad quem Virgo eſt electa, ſupremus, & inauditus fuit, nempè vt Mater Dei eſſet, quid igitur mirum, ſi ſuprema, & inaudita media poſtulauit? Auguſt. lib. 3. de libero arbitrio cap. 5. Quicquid, inquit, tibi vera ratione, melius occurrerit: id ſcias feciſſe Deum, bonorum omnium conditorem. Vera ratione nobis melius occurrit, Virginem nulla peccati originalis labe fuiſſe inquinatam, id ergo

H ſciamus feciſſe Deum.

Omnia priuilegia, quæ decent Matrem Dei, quibuſque Eccleſia fauet, Deiparæ Virgini ſunt tribuẽda sũt. D. Auguſt.

Decuit ſanè aliquam eſſe purã creaturam, quæ per Chriſti merita, omnibus numeris abſolutiſſimam innocentiam, & ab omni etiam originali peccato liberationē conſequeretur, dandum ergo hoc Deiparæ. Idque poſtulabat ordinis decor, Chriſtus ab origin. peccato, & in cauſa, & in effectu, liber eſt, reliqui homines, & in cauſa, & in effectu, illi ſunt obnoxij: Virgo in cauſa habuit, in effectu caruit. habuit, inquam, in cauſa, quia ex Adamo, ſolito generãdi modo originem traxit, caruit, quia diuina gratia eo inſtanti quo peccatũ fuerat contrahendum, eſt exornata.

exornata. Deus voluit corpus Virginis ingenti miraculo, & in partu intemeratum, & in morte incorruptum permanere; qui tantam geſſit curam corporis; mentis etiam curam ita geſſiſſe par eſt credere, vt peccati maius dedecus ab ea pelleret. D. Bonauentura, in 3. Sēt. d. 3. q. 1. congruum (inquit) fuit, vt Mater filij Dei, ſic eſſet immaculata mente, ſicut intemerata carne, & cæt.

Bonauen.

Hoc flagitat honor Matri Dei debitus, quæ ſanctificationem Ioannis Baptiſtæ magno interuallo debuit ſuperare. Ioannes Baptiſta ſexto mēſe eſt ſanctificatus in vtero, ergo Virgo, vt ſit magna aliqua ſanctificationis præcellē tia, ſanctificari debuit ipſo primo conceptionis inſtanti. Cecidit in peccatum originale Ioannes, ſed poſt caſum, erectus à Deo eſt, ſi poſt caſum quoque erecta eſt Virgo, quid maius illi contulit Deus, quam Ioanni? Credendum ergo eſt, Virginem non cecidiſſe, vnde illud apud D. Bonauenturam 3. diſt. 3. q. 2. ex quorundam ſententia: Alij poſt caſum erecti ſunt, Virgo quaſi in ipſo caſu ſuſtentata eſt, ne caderet. Eſther 15. Rex Aſſuerus feſtinus exiliuit de ſolio, & ſuſtentauit Eſther vlnis ſuis, eundem in modum ſummus Rex Deus, cum videret virginem in peccatum, niſi ſuccurreret, caſuram; feſtinus accurrit, eamq; infuſa gratia ſuſtentauit. Pſal. 45. Adiuuabit eam Deus mane diluculo; non eſt cunctatus Deus, in auxilium Virginis properauit, mane, diluculo, in ipſa conceptione illam iuuit, ac ne laberetur potentiſſima dextra tenuit.

Alij poſt caſum erecti, Virgo ante quam caderet ſuſtentata.

Eſther 15.

Pſal. 45.

Id conſtat (ait Dionyſius lib. 1. de dignitate Virginis, art. 8.) quòd tantum dedit Chriſtus matri, quantum, tantum ac talem filium, dare decuit genitrici ſuæ, hoc autem donum dare decuit, ergo dedit. Procul oleū a ſerico, ex quo regia veſtis confici debet, ne maculet, ergo procul peccatū à Virgine, ex qua regia humanitas ſumenda erat. Fluminis gratiæ impetus, vt eſt in Pſal. 45. lætificauit ciuitatē Dei, qui impetus originale peccatum fugauit, neque enim gratiæ impetum fortiſſimum, ignauum timidumque peccatū ferre potuit. Vnde ſequitur: Sanctificauit tabernaculū

Dionyſius Carthuſ.

Pſal. 45.

A ſuum altiſſimus, poſuit prodigia ſuper terram, arcum dæmonis contriuit & confregit, arma & ſcuta cōbuſſit igne, ne Virgini nocere vnquam poſſent. Iſa. 37. Hæc dicit dominus de rege Aſſyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc; & non iaciet ibi ſagittam. Non intrauit is, qui rex eſt ſuper filios ſuperbiæ, vt eſt in libro Iob 41. in ciuitatem hanc Dei, nec miſit peccati originalis ſagittam in eam. Non permiſit me dominus (ait Iudith c. 13.) ancillam ſuam coinquinari, ſed ſine pollutione peccati, re-

Iſa. 37.

Iob 41.

Iudith 13.

B uocauit me Dominus, gaudentem in victoria ſua, in euaſione mea, quæ verba egregiè Virgini congruunt, cuius typus fuit Iudith. Non permiſit Dominus ancillam, matremq; ſuam peccato inquinari, ſed ſine peccati originalis macula concipi voluit; gaudentem de euaſione ſua, & de victoria Dei. Etenim euaſio à peccato, Virginis fuit: at victoria Chriſti, illius enim præuiſis meritis, peccatum abſceſſit victum. Quemadmodum olim per mare rubrum euaſio Iſraelitarum fuit, ſed victoria Dei,

C qui Pharaonis exercitum maris rubri fluctibus demerſit, ita per mare paſſionis ſanguineū, liberatio Virginis fuit, ſed triumphus Dei, qui peccatum originale ſanguinis Chriſti vndis antequam Virginem attingeret, obruit. Inſequebatur Pharao Iſraelitas, & ſine dubio, niſi maris fluctibus à Deo mirabiliter fuiſſet oppreſſus, comprehendiſſet, ſimilem in modum, inſequebatur originale peccatum Virginem, & quidem niſi ſanguinis Chriſti præcogniti vndis, fuiſſet admirando auxilio præoc-

D cupatum, illam contaminaſſet. Quamobrem merito cum antiqua illa Maria ſorore Moyſis, Exod. 15. canere poteſt Virgo, Glorioſè magnificatus eſt dominus, equum & aſcenſorem deiecit in mare, fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem; & cætera.

Exod. 15.

Sexta Gemma eſt fomitis extinctio; eſt autem fomes ipſa carnis concupiſcē tia, quæ ex peccato originali oritur, & ad peccatum impellit, quam ob cauſam peccatum à Paulo appellatur ad Roman. 7. Quod habitat, inquit, in me pecca-

Fomes peccati concupiſcentia.

peccatum, id eſt, concupiſcentia, peccati effectus, & ad peccatum impellens. *D. Auguſt.* Vnde Auguſt. lib. 1. de nuptijs, & concupiſcentia c. 23. Concupiſcentia, ait, ſic vocatur peccatum, quia peccato facta eſt, cum iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum, ſicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus ſcriptura, quam facit manus. Itemque, ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit; ſicut vocatur frigus pigrũ quod pigros facit, &c. Appellatur quoque fomes peccati, quia quemadmodũ fomes ignem, ita peccatum facilè cõcupiſcentia ni caueamus cõcipit. dicitur *Magiſter ſentent.* etiam à Magiſtro lib. 2. Sententiarum, d. 30. lex membrorum, languor naturę, lex carnis, & tyrannus, de hoc hoſte Auguſtin. ſerm. 12. de verbis Apoſtoli: Multo eſt, inquit, mihi optabilius inimicum non habere, quam vincere, etſi ei fortè adiuuante Deo non conſentiã, nolo habere, cum quo litigem. quicquid in me rebellat aduerſus mentem meam, & litigat mecum delectatione contraria, quicquid tale in me eſt, omnino interficere volo, &cæt. Cupiebat *Auguſt.* Auguſtinus hoſte omnino carere. At tã tum hoc bonum, Deique donum nemo *Virgo Deipara peccati fomitem non habuit.* habuit præter Chriſtum, & Virginem matrem. In hominibus peccatum habitat (vt Paulus ait) hoc eſt, concupiſcentia, ſiue peccati fomes; in Virgine, hoc eſt, in domo Dei, tam fœdum habitatorem habitare non decebat. fatetur Paulus habitare in nobis peccatum, id eſt, concupiſcẽtiam; expelli domo omnino non poteſt, ne regnet in nobis effici poteſt, ideoq; id Paulus flagitat ad Roman. 5. Non regnet, inquit, peccatũ in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. in Virgine vero non ſolum non regnauit, ſed nec ha*Richard. Victorin.* bitauit. Vnde Richardus Victorinus in lib. 2. de Emmanuele prima parte c. 31. Cæteris, inquit, ſanctis pręcipitur, vt in mortali eorum corpore peccatum non regnet: ſoli Virgini ſingulariter datur, vt mortale corpus eius, peccatum non inhabitet, &c.

Non decebat vt eam, quæ mundi ſalutem erat paritura, malus ille naturæ languor male afficeret, nec decebat vt

E lex carnis, ea in carne aliquid imperij haberet, ex qua Spiritus ſancti opera, Chriſtus erat producendus. denique æquum non erat, vt Tyrãnus ille fomes, in Virgine illa aliquid haberet, aut iuris, aut tributi, quæ ſummi Regis, ac ſacerdotis mater futura erat. Geneſ. 47. *Geneſ. 47.* Ex eo tempore vſq; in præſentẽ diem, in vniuerſa terra Aegypti, regib. quinta pars ſoluitur, & factũ eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quę libera ab hac conditione fuit, &c. Reliqui agri tributum pendebant Pharaoni, ſa

F cerdotalis terra libera erat. Similem in modum, homines tributũ pendunt Tyranno, id eſt, fomiti, quem ſuprà diximus Tyrãnum appellari, at terra ſacerdotalis, terra ſummi Pontificis Chriſti, id eſt, Virgo libera eſt, ſingulariq; gaudet immunitate. Expulſum eſt à Virgine originale peccatum, ſimulque cũ eo extinctus eſt eius effectus concupiſcentia. expulſa eſt ex domo Saræ non ſola Agar, ſed ſimul cũ filio Iſmaele: expulſa eſt ex domo Virginis, nõ ſola originalis labes, ſed ſimul cum filio fomite.

G Expulſa omnis inter ſpiritum, & carnẽ rixa, de qua Paulus ad Galat. 5. Caro cõ *Ad Gal. 5.* cupiſcit aduerſus ſpiritum. & ad Ro- *Ad Rom 7* man. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: Expulſa deſideria illa, quę, vt ait prima Epiſtola cap. 2. D. Petrus, militant ad- *1. Petri 2.* uerſus animam.

Magna hæc, admirabilia hæc ſunt, ſed digna Virgine: Pſal. 45. Venite, & *pſal. 45.* videte opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram auferens bella. vſq; ad finem terræ. Admiranda quidẽ ſunt *Summa in virgine pax nihil rebellauit Deo.*

H prodigia in hac ſacerdotali terra, fęminam ex viro, & fęmina concipi, & tamen nec peccato originis infici, nec fomitem peccati habere, nec vel leuiſſimum, aduerſus rationem motum, in aliqua, vel corporis, vel animi parte ſentire. Richardus Victorinus lib. 2. de Em- *Richard. Victorin.* manuele, parte 1. cap. 29. Quæ eſt iſta obſecro terra, de qua bella omnia finetenus auferuntur, niſi illa de qua idem Propheta alibi proteſtatur, veritas de terra orta eſt? de hac terra omnis pugna tollitur, in hac pax plena reparatur. hæc ille. Pſ. 147. Poſuit fines tuos *pſal. 147.*

pacem;

Digitized by Google

pacem; ita vt à fomite bellum nullum exurgere potuerit; Extinctus enim aduerſarius bellũ inferre nequit. Richardus cap. 31. In cæteris ſanctis magnificũ habetur, quòd à vitijs non poſſunt expugnari; in Virgine mirificum videtur, ꝙ à vitijs non poteſt ipſa, vel in modico impugnari, &c. Aduerte tamen, Richardum exiſtimare, fomitem Virgini tunc ablatum, cum Chriſtum concepit, ſic enim ſcribit c. 27. Mira illa obũbratio Spiritus ſancti fuit, quæ ſub vno momento deterſit, & exterminauit à Virgine, tam ignorantiam boni, quam concupiſcentiam mali, &c. Eadem eſt ſententia D. Thomæ 3. par. q. 27. art. 3. quo loco ait in prima ſanctificatione, ſcilicet, in vtero matris fuiſſe fomitem Virginis ligatum; in ſecunda vero ſanctificatione, hoc eſt in Conceptione Chriſti, fuiſſe extinctum. At dignitati Virginis congruit magis, exiſtimare tunc fomitem eſſe penitus extinctum, cum illa concepta eſt.

Richard.

D. Thom.

Virgo ĩ gratia confirmata ex vtero.

Eſther 5.

Septima Gẽma eſt in ſanctitate perpetua confirmatio. In ipſa namq; Conceptione, gratia, admirabilique ſanctitate donata eſt Virgo, atque in ea in ſempiternum ſingulari priuilegio confirmata. Eſther 5. Induta eſt Eſther regalibus veſtimentis. Regalia virginis veſtimenta, gratia, charitas eximia, reliquæ etiam virtutes, & Spiritus ſancti dona ſunt, quibus in ipſo primo vitæ puncto, ita induta cœli regina eſt, vt ea nunquam poſtea, vel exuerit, vel tenuiſſimo alicuius culpæ puluere reſperſerit. Prouerb. 9. Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem. Non ſine columnis, ijſque firmiſſimis Patris Sapientia ſibi domum Virginis extruxit; adumbrant autem columnæ illam, quæ Virgini conceſſa eſt, in ſanctitate firmitatem. Vt columnę domum fulciunt; ſic eximiæ virtutes, ſingularisque Dei prouidentia, Virginem, ne vel in leuiſſimum peccatum laberetur, fulciebant. Cant. 8. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens; innixa ſuper dilectum ſuum? Vides ne cui innitatur Virgo columnæ? innixa (inquit) ſuper dilectum ſuum, ſuper filium ſuum, ſuper Deum ſuum, huic innitebatur,

Prou. 9.

Cant. 8.

A eiuſque donis ac virtutibus, & prouidentia ſuſtentabatur.

Octaua Gemma eſt amoris actus erga Deũ eximius, cum eximia Dei contemplatione, & gratiarum actione coniunctus. Si enim vſum rationis in ipſa conceptione, fidem, gratiam, virtuteſq; Virgo habuit, otioſa non fuit; Dei ergo ſummam bonitatem, ac maieſtatem, & contemplari, & amoris actu excellentiſſimo ſtatim diligere, gratiaſq; agere cœpit. O Virginem admirandam, cuius intellectus in ipſo primo vitæ limine,

B Deum protinus contemplatus eſt, cuius voluntas in ipſo conceptionis puncto, diuini ignis flamma exarſit, cuius idem fuit, & viuendi, & Deum contemplandi, atque amandi, principium ſtupendum. O beatum intellectum, quem nullæ vnquam obcæcarũt tenebræ, ſed clariſſima rationis, diuinæque contemplationis lux, vbi primum creatus eſt, ſtatim illuſtrauit. O fœliciſſimam voluntatem, quæ in eodem puncto temporis, quo eſſe cœpit, diuini ignis ardorẽ cõcepit. O Aquilam nobiliſſimam, quæ

C ex ipſo nido, ideſt, matris vtero, rutilantem ſolem conſpexi, eiuſque ardentiſſimis radijs inflammata, diuino amore exarſiſti.

De Virginis autem in vtero matris contemplatione, hæc ſcribit D. Bernardinus tomo 2. ſerm. 51. art. 1. cap. 2. Secundum quoſdam (inquit) Virgo in vtero matris fuit in ſublimiori contemplationis ſtatu, quam vnquã fuerit aliqua creatura humana in perfecta ætate. Et tomo primo, ſermone 61. Tãto (inquit) lumine illuſtrata fuit beata Virgo, cùm

Virgo in vtero matris Dei amore exarſit eũque mirabiliter contẽplata eſt.

D. Bernar.

D etiam eſſet in ventre matris, quòd non tantum plena fuit lumine rationis, ſed etiam altiſſimæ cõtemplationis. in quo quidem lumine perfectè hæc quatuor intellexit, ſaltem ſecundum genera ſingulorum, ſecundum quoſdam. Primò, naturam creatam irrationalem; ſecundò, naturam creatam rationalem; tertiò, naturam creatam ſpiritualem; quartò, naturam increatam diuinalem. quæ diſtinctio cognitionem creatoris, & omnis creaturæ in ſe comprehendit; quia in lumine creatoris cognouit omnes alias creaturas, ſicut Propheta ait;

In lumine tuo videbimus lumē. Ad tantam enim contemplationem ſublimata eſt, vt perfectius etiam in ventre matris contemplaretur Deum, quam vnquam fuit contemplatus aliquis in perfecta ætate. Hæc ille.

Geneſ.1 Gen.1. de terra cum primum condita eſt dicitur: Terra autem erat inanis, & vacua, ſine vllo florum, arborum, animaliumque ornatu, aquarum fluctibus obruta. Huiuſmodi terræ ſimiles ſunt reliqui homines, cum inanes, & gratia cœleſti vacui, virtutum floribus, & fructu carentes, originarij peccati veluti quibuſdam vndis oppreſſi generantur. Virgo autem Deipara cum concepta eſt, protinus hortus fuit concluſus, vt *Cant.4.* eſt in Can.c.4. & fons ſignatus, hortus, ſed adhuc intra materna viſcera cōcluſus; fons, ſed ſacro Annæ vtero ſeptus, & veluti ſignatus. Hortus non eſt terra inanis, & vacua, ſed florum varietate, arborumque amœnitate, & fructu ornata; erat ergo Virgo in matris viſceribus concluſa, hortus concluſus, in quo non Originarij peccati ſpinæ, ſed virtutum flores, arboreſque ſuauiſſimis onuſtæ fructibus ortæ ſunt. Nullus vnquam hortus tam præcoces tulit fructus. Cæteri poſt aliquot annos fructus pariunt, hortus autem hic eodem ipſo temporis puncto, quo conſitus eſt, fructus tulit vberrimos, excellentiſſimam fidem, Dei eximiam charitatem, ſingularem humilitatem, gratiarum pro beneficijs acceptis miram actionem. O fructus admirandum in modum præco*D. Ambro.* ces; nimirum vt ait Ambroſius lib.2. in Lucam: Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia.

Iuſſit Rex Aſſuerus, Eſther primo, conuiuium præparari in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat: Iuſſit diuinus ſpiritus conuiuium exhiberi, in veſtibulo horti huius, ideſt, in Conceptione Virginis, quæ veluti veſtibulum fuit huius horti amœniſſimi, & fructiferi nemoris, quod regio cultu, regijs virtutibus, regiaque Dei manu conſitum eſt. Exhibetur autem conuiuium ijs, qui hanc immaculatam Conceptionem magna cum mentis deuotione celebrant; virtuteſq;

E eas, quæ in illa enitēt animi palato dulciter deguſtant, & in animum ſuum veluti ſuauiſſimas epulas traijciunt.

Eodem Eſther libro cap.2. Placuit Regi Aſſuero Eſther; & præcepit eunucho: vt acceleraret mundū muliebrem; & traderet ei partes ſuas, & ſeptem puellas ſpecioſiſſimas de domo regis, & tam ipſam, quam pediſſequas eius ornaret, atque excoleret, &c. Quemadmodum accelerauit mūdum.i. ornatum muliebrē Aſſuerus Eſtheri; ita accelerauit ornatū cœleſtem Virgini Deus. In ipſa conce-
F ptione, in ipſo matris vtero, ampliſſimis illam ornamentis mirabili celeritate illuſtrauit. ſpecioſiſſimas pediſſequas dedit Eſtheri Aſſuerus; ſpecioſiſſimas virtutes largitus eſt Virgini Deus, totius poſtea cœlorum, terrarumque orbis, omniumque Angelorum, principatum traditurus.

Ijs addi poteſt Gemma nona, iuſtitia Originalis. Volunt enim nonnulli iuſtitia Originali fuiſſe Virginem donatā. Maior Luc.2. Virgo, inquit, probabiliter iuſtitia originali fuit redimita; & *Maior.* *Card. Nic.*
G Cardinalis Nicolaus de Cuſa lib.8. exercitationū in illa verba, ſicut lilium inter ſpinas; Virgo ſola poſt Adami lapſū non indiga, ſed plena iuſtitia Originali, vt Eua, & multo magis creata fuit, ſicut Chriſtus ſecundum humanitatis naturā, in omni plenitudine iuſtitiæ, multò magis, quam Adā creatus eſt. Hæc ille: Pro hac ſnia refert Cordubenſis lib.1. q.46. Fabrum Stapu. ad Ro.5. & alios. Si Virgo iuſtitia Originali ornata eſt, tūc eſt ornata, cum gratiā primo cōceptionis inſtāti accepit. Habuit autē iuſtitiæ *de Cuſa.* *Cordub.*
H Originalis habitus tres, quos Adamus habuit, & Eua; in voluntate vnū, quo voluntas Deo, vt fini vltimo naturali hærebat; in appetitu autē iraſcibili, & cōcupiſcibili duos alios, quibus fomes extinguebatur; & appetitus cum delectatione rationi obtemperabat; niſi velis opinari, iuſtitiam Originalem gratiam tantum ſignificare, virtuteſque perfectas, ſimul cum diuina prouidentia, & cuſtodia coniunctas. Quicquid ſit, Virgo iuſtitiç Originalis habitus, effectuſque potiſſimos, appetitum rationi abſque vlla diſſenſione obtemperantiſſimum,

mum, mentem Deo obedientiſſimam ſo-mitè extinctum habuit; alia vero, quæ innocentiæ ſtatui conueniebant, doloris, mœſtitiæ, laboris, famis, ſitis vacuitatem, impaſſibilitatem, immortalitatemque non habuit; hæc enim ſi habuiſſet, magnam meritorum partem amiſiſſet.

Decima Gemma ſit, ſumma, in qua concepta eſt, parentum caſtitas. Galatinus lib. 7. c. 8. affirmat Ioachimũ, & Annam abſque libidine, voluptateq; effrenata, Deiparam genuiſſe, eo modo quo primi parentes ſi non peccaſſent, filios in paradiſo terreſtri procreaſſent. Mihi perſuaſum eſt nullum nec leuiſſimum peccatum veniale, in illa Conceptione accidiſſe, ſummamque in eo coniugio caſtitatem fuiſſe obſeruatam, qua de re extant hæc Virginis verba in probatis reuelationibus D. Birgittæ li. 1. c. 9. quæ quæ etiam à Dionyſio Carthuſ. referuntur in lib. de Laudibus Virginis artic. 6. Filius meus (ait Virgo ſanctiſſima) coniugium patris mei, & matris, tanta caſtitate coniunxit; vt tunc non inueniretur caſtius coniugium. Ex charitate diuina, & ex verbo Angeli annunciantis conuenerunt carne, non ex concupiſcentia aliqua voluptatis, ſed contra voluntatem ſuã ex diuina dilectione, &c. Et in ſermone Angelico feria quarta, Lectione 1. Deus dum vniuerſa iuſta, & honeſta coniugia, quæ a primi hominis creatione, vſq; in diem nouiſſimum fieri debebant, proſpiceret; nullum ſimile Ioachim, & Annæ coniugio, in omni diuina charitate, & honeſtate prouidit. Et idcirco ei placuit, de hoc ſancto cõiugio, ſuæ matris corpus generari, &c.

Galatinus.

Virgo ex caſtiſſimo coniugio genita.

D. Birgitta

Vltimum rutilantiſſimumque margaritum ſit, Virginitatis perpetuæ votũ. In conceptione enim ſua Virgo Dei maieſtatem, pulchritudinemque contemplans, ardentiſſimi amoris igne flagrans, eum ſibi vnicum ſpõſum elegit, perpetuæque Virginitatis votum nuncupauit. iuxta illud Cant. 2. dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ: hoc eſt, nullus alius ſponſus mihi erit; dilectus meus, Deus meus mihi erit ſponſus; & ego illi ero ſponſa; qui paſcitur inter lilia virginitatis, virginibus mirum in modum delectatur. Virginitatem ergo amplector, illamque voto confirmo. Donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ; id eſt, vſque ad veſperam mortis; veſpertino enim tempore dies aſpirat, quia tunc auræ aſpirant, occidenteque ſole vmbræ inclinantur. Quod autem votum emiſerit Virgo virginitatis, dubium non eſt, in vtero autem matris nuncupaſſe veriſimile; vt nullo tempore Virginitas illa præſtantiſſima, non fuerit certo ſtabilita propoſito, votoque illuſtrata. Fuit hæc nonnullorum opinio, quorum meminit Iacobus epiſcopus Chriſtopolitanus, in Canticum Virginis, ad illa Verba: Fecit mihi magna, &c. Dicũt, inquit, viri quidam contemplatiui, quod Virgo illico poſt ſanctificationem fecit votum perpetuæ Viginitatis in vtero matris, quod poſtea per ſucceſſionem temporis oſtendit. Nam ſtatim tertio anno, tanquam Virgo ſe ad Dei famulatum dedicauit, ad ſeruiendum Deo, in templo Domini. Hæc illi. Neque vero vana eſt hęc contemplatio, ſi enim multæ Virgines amore Dei incenſæ in tenera ætate Virginitatem Deo vouerunt, quid mirum ſi Virginum Virgo cum in Conceptione, maiore quàm aliæ omnes Dei amore flagrarit, & multò maiore rerum expetendarum cognitione prædita fuerit, hoc voto ſe obſtrinxerit.

Cant. 2.

Virgo in ipſa Conceptione virginitatis votũ nũcupauit.

Epiſc. Chriſtopolitanus

Hæc de Gemmis dicta ſint, quibus cęleſtis ciuitatis fundamenta rutilant. Verè, vt eſt in Pſalmo 47. Magnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius; fundatus eſt exultatione vniuerſæ terræ mõs Sion; latera Aquilonis Ciuitas Regis magni. Verè magnus Dominus in magnis, quæ Virgini contulit, donis laudabilis in Virgine plena laudibus. Fundata eſt, concepta, & nata, cum exultatione, gaudioque vniuerſæ terræ, ciuitas hæc Dei, Sion hæc, id eſt, ſpecula celſiſſima, Virginis mens altiſſima, quæ meridiem vt mons Sion ſpectabat, diuiniſque ardoribus inflammabatur. & latera Aquilonis, id eſt, altera pars ciuitatis, ad Aquilonẽ frigidum vergens. hoc

Pſalm 47.

Digitized by Google

hoc eſt, caro Virginis, nullo fomitis ardore calens, ſed niueo incredibilis puritatis candore tecta. D. Hieronymus ita vertit: Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, ſpecioſo germine, gaudio vniuerſæ terræ, &c. Specioſus mons Chriſto germine, Virgo eſt, vniuerſæque terræ gaudium, iuxta illud Eccleſiæ: Natiuitas tua Dei genitrix gaudium annuntiauit vniuerſo mundo. In regijs Biblijs ſic etiam vertitur: Pulcher climate, gaudium vniuerſæ terræ, mõs Sion. Pulcher eſt mons Sion climate, pulchra Virgo climate: in clementiſſimo enim, ſplendidiſſimoq; cœli, & terræ climate concepta atque orta eſt; in quo nullæ peccati tenebræ, ſed lux gratiæ ſplendidiſſima ſemper fulſit.

CAP. IIII.

De Nomine Virginis Deiparæ, & Prædeſtinatione.

Card. Nicol. Cuſan⁹ Primũ nomen in lib. vitæ eſt nomen Ieſus, ſecundũ nomẽ, Maria.

SAnctiſſimum Virginis nomen, ab æterno in libro vitæ ſcriptum eſt; neque vnquam in libro mortis fuit exaratum. Vnde Cardinalis Nicolaus Cuſanus lib. 8. excitationum. Non eſt (inquit) Maria deleta de libro mortis quia nunquam in eo ſcripta fuit. Primum nomen in libro illo ſcriptum, nomen Ieſus, eſt; ſecundum, poſt illud, nomen Maria. Primus enim prædeſtinatorum, omniumque caput eſt Chriſtus, ſecundum poſt Chriſtum locum nobiliſſimũ, ſanctiſſima Virgo inter prædeſtinatos habet. Cùm enim Deus hominis peccatum præuidiſſet, opemque illi per incarnationem Verbi ferre ſtatuiſſet; Chriſtum primò, Virginem deinde illius matrem, ad ſummam gloriam prædeſtinauit.

Anſelm.

Nec enim mihi perſuadeo Virginem ſi homo in peccatum non incurriſſet, matris Dei dignitatem fuiſſe conſecuturam. quod ſentit D. Anſelmus in libro de excellentia Virginis capit. 12. cùm illam his verbis affatur; Cur non iuuabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celſitudinem es leuata, vt te dominam habeat, & veneretur omnis pariter creatura. Item c. 1. Si propter peccatores facta eſt Dei mater, quomodo immanitas peccatorum meorum cogere poterit deſperare veniam, cùm tam ineffabile bonum ſit factum ex ea, ob curationẽ eorum? Abulenſis epiſcopus. Num. 13. quæſt. 9. De Beata Maria (inquit) dicimus quod ipſa propter nos mater Dei eſt. & ſic dicit Eccleſia: Qui pro nobis natus tulit eſſe tuus; licet ly, pro, vel propter, non dicit cauſam meritoriam, ſed finalem, quia nos non meruimus, vt ipſa eſſet mater Dei, ſed vt nos ſaluaremur, ipſa mater Dei facta eſt. Hæc Abulenſis. & Dionyſius libro 3. de laudibus Virgin. art. 5. Virgo recognoſcit ſe peccatoribus ſuo modo debere, quòd mater effecta ſit Dei, &c. Sentit idem Diuus Thomas, & Patres, qui Verbum diuinum propterea aiunt naturam humanam aſſumpſiſſe, vt hominem redimeret; nec fuiſſe aſſumpturum ſi hæc cauſa non fuiſſet.

Si homo nõ peccaſſet, Virgo non fuiſſet mater Chriſti.

Abulenſis.

Si homo nõ peccaſſet, Verbum diuinũ naturam humanam non aſſumpſiſſet

Si aliæ ſunt rationes efficaces naturam diuerſam aſſumendi, præter hominis redemptionem, aſſumpſiſſet potius Verbum, ſi non peccaſſet homo, naturam ſeraphicam quæ præſtantiſſima, quam humanam, quæ infima eſt; aſſumpſiſſet etiam Pater naturam aliquam, & Spiritus ſanctus. Noſtra opinio amorem maxime excitat, ideoque potius ſequenda. Hæc vna ratio efficax fuit, & potens, nempe hominis indigentia. Vnde Athanaſ. ſermon. 3. contra Arianos; Neceſſitas (inquit) indigentiaque hominum anterior eſt, quam Chriſti natiuitas; qua ſublata carnem nõ induiſſet. item, Non propter ſeipſum, ſed propter noſtram ſalutem aduenit, &c. Et Nazianz. Orat. 36. Quæ humanitatis à Deo propter nos ſuſceptæ cauſa extitit? profecto vt nobis ſalus pararetur; quid enim aliud cauſæ afferri poſſit. Omitto alios Patres; Auguſt. audiatur ſerm 9. de verbis Apoſtoli; Nulla (inquit) cauſa fuit veniendi Chriſto, niſi peccatores ſaluos facere; tolle morbos tolle vulnera, & nulla cauſa eſt medicinæ. & ſerm. 8 Si homo non periiſſet; filius hominis non veniſſet. Hęc

Athanaſ.

Gregor. Nazianz.

Auguſt.

ſatis

ſatis perſpicuè hi Patres. Nec minus perſpicuè Diuus Leo ſermone 3. de Pentecoſte; Si homo (ait) in ſuæ honore naturæ manſiſſet, nec à lege ſibi poſita deuiaſſet; creator mundi creatura non fieret, &c. Non ergo aſcendiſſet Virgo ad dignitatem matris Dei, ſi peccato ſe non inquinaſſet homo. Gene. 7. Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime à terra; ſimilè in modum multiplicata ſunt peccata, & eleuauerunt Virginem arcam Dei in ſublimem dignitatem matris Dei. Vnde illud Anſelmi ſupra dictum: Propter nos peccatores, in tantam celſitudinem eleuata es.

Auguſt. *Dei bonitas ex malis elicit bona.*

Magna eſt Dei bonitas, quæ ex malis bona elicit, vt Auguſt. ait tract. 122. in Ioannem: Bene (inquit) vtens bonus malis; & faciens bona de malis, &c. Et lib. 11. de ciuit. Dei cap. 17. Deus malarum voluntatum eſt iuſtiſſimus ordinator; vt cùm male illæ vtuntur naturis bonis, ipſe benè vtatur etiam voluntatibus malis. Vide quantum bonū ex quanto depromipſerit malo; quam dulce mel ex amariſſimo eduxit felle. ex magno malo; id eſt, peccato, magnum elicuit bonum, id eſt, incarnationem. Nos aūt ex bonis mala, ex ſanitate, & viribus audaciam, ex vitæ longitudine peccatorum multitudinem, ex pulchritudine libidinem, ex diuitijs ſuperbiam, ex poteſtate tyrannidē, ex ipſa Dei miſericordia, in peccatis perſiſtentiam, ex floribus venenum, ex melle fellis amaritudinem, depromimus. Iud. 14. Sanſon ex Leonis ore, fauum; Ionathas 1. Reg. 14. ex fauo mellis, mortis periculum retulit. Simili modo quidam ex ipſis leonibus, ex doloribus, ignominijs, iniurijs, ex peccatis denique, quæ deplorant, mel efferunt; alij vero ex ipſo diuinæ miſericordiæ fauo, ipſaque creaturarum dulcedine, quam Deus condidit, mortem æternam expromunt.

Homines ex bonis eliciūt mala. *Iud. 14.* *1. Reg. 14.*

Prouerb. 8.

De virginis autem prædeſtinatione illa verba intelligenda ſunt, quæ ex Prouerb. 8. Eccleſia illi accommodat: Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio: Ab æterno ordinata ſum,

A & ex antiquis, antequàm terra fieret. Illa quoque Eccleſ. 24. ab initio, & ante ſæcula creata ſum, &c. Deipara enim Virgo ab initio, & ante ſæcula prædeſtinata eſt, ad ſummam matris Dei gloriam; ab initio, & ante ſæcula dilexit eam Dominus, & omnibus virtutibus, Spiritusq; ſancti donis, exornatam illius ideam diuina in mente habuit. quod enim de mundo Boetius olim cecinit lib. 3. de conſolatione metro 6.

Eccleſ. 24. *Deus ab æternitate Virginē mēte geſſit.* *Boetius.*

Mundum mente gerens pulchrum, pulcherrimus ipſe.

B De Virgine quoq; Deipara cani poteſt:

Matrem mente gerens pulchram, pulcherrimus ipſe.

Quemadmodum mundi, ita & Virginis exemplar Deus, mente ab æterno geſſit pulcherrimum; vnde illius pulchritudinem antequam exiſteret in Cāticis illis verbis depingebat; Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te; & multis alijs. Rupertus Cant. 1. Virginem ſic loquentem facit; Priuſquam naſcerer, Deo præſens aderam, antequam fierem, bene illi cognita
C fueram. ſi enim dicitis, & vere dicitis, quia elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius in charitate; Epheſ. 1. nonne, & de me rectè ſentitis, & rectè ſentiendo dicitis, quia elegit me ante mundi conſtitutionem, vt eſſem ſancta, & immaculata in conſpectu eius, in charitate? etſi deliciæ eius eſſe cum filijs hominum, quanto magis deliciabatur cum iſta Ancilla Domini, miraculo cunctorum filiorum hominum? &c.

Rupertus.

Nomen Virgini ab Angelo impoſitum.

D Ab æterno igitur Deus mente, Deiparæ pulcherrimam ideam, ſimulque ſanctiſſimum nomen, Maria, in libro vitæ, id eſt, intellectu ſcriptum geſſit; in tempore vero illam produxit, & nomen ab Angelo nunciatum impoſuit. Ab Angelo autem nomen hoc nunciatum ſcribit autor libri de Ortu Virginis, idque credibile eſt; ſiquidem nomen Iſaac Geneſ. 17. & nomen Ioannis Luc. 1. ab Angelo eſt traditum. De ſignificatione Hierony. in libro de nominibus Hebraicis hæc ſcribit; Mariam plerique æſtimant interpretari, illumi-

Geneſ. 17. *Luc. 1.* *Quid ſignificet nomen Maria.*

nant me iſti, vel illuminatrix, vel Smyrna maris; ſed mihi nequaquam videtur. melius autem eſt, vt dicamus ſonare eam ſtellam maris, ſiue amarum mare. Sciendumq; quod Maria ſermone Syro domina nuncupatur. Hebræi nunc legunt Mariam, at Hieronymus, & 70. cũ alio puncto legerunt Mariam, nam nomen Hebręum, mem, habet in fine. Gręcè etiam à D. Luca cap. 1. μαρίαμ appellatur; & à 70. interpretibus ſoror Moyſis, μαρίαμ, dicitur, Exod. 16. cũ, m, in fine. A latinis Maria nominaeur. Syllaba, Iam, Hebræis ſignificat mare; altera, Mar, ſonat vt Hieronymus docet ſtellam, & amarum, & Syriacè Dominam.

Congruunt hæc ſignificata Virgini eximiè. Nam Domina eſt, totiusq; Regina orbis. *Damaſc.* Damaſcenus lib. 4. de fide capit. 15. Gratia, inquit, nam hoc ſonat Annæ vocabulum, Dominam parit; id enim Mariæ nomine ſignificatur. Verè enim rerum omnium Domina facta eſt cum creatoris mater extitit. Hæc ille. *Card. Petr. Damian.* Cardinalis Petrus Damian. in ſerm. de Natiuit. Deiparæ. Fecit, inquit, in te magna qui potens eſt, & data eſt tibi omnis poteſtas, in cœlo, & in terra, &cæt. *Rupertus.* Rupertus Cantic. 4. Ita coronaberis O Virgo, vt in cœlis Regina ſanctorum, & in terra Regina ſis regnorum; item: Prędicabitur de te, quod ſis mater Chriſti, ac proinde regina cœlorum; totum iure poſſidens filij regnum. *Virgo eſt Domina mundi.* *Anſelm.* D. Anſel. libro de excellen. Virg. cap. 7. curiæ cœleſtis Dominam vocat, & materno iure cœlorum regnum ſuum effecitſe ait; & Chriſtum alloquens; Tota, inquit, tua H eſt, totaque per te eadem cœleſtis curia ſua, ideſt, Virginis. *Bonauen.* D. Bonauent. in ſpeculo Virginis cap. 3. Virgo, inquit, reuera Domina eſt cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Illius deinde typum fuiſſe ait Eſther, de qua in lib. Eſther ca. 15. dicitur: Aſſumpſit duas famulas, & ſuper vnam innitebatur, altera autem famularum ſequebatur Dominã, defluentia in humũ indumenta ſuſtentans, &c. Duæ, inquit, famulæ, quarum Domina eſt Regina Maria, ſunt Angelica, & humana natura, intelligentia Angelica eſt famula, ſuper quam Domina innititur E in cœlo; anima vero hnmana eſt famula, quę Dominam ſuam ſequitur in mundo, colligens veſtimenta Dominæ, ſcilicet, colligens virtutes, & exempla Mariæ. Hæc Bonauen. Domina ergo noſtra Virgo eſt, id à ſeruis ſuis obſequiũ maxime poſtulat, vt defluentia in humum eius veſtimenta, ideſt, virtutum exempla, quæ in terra hominibus nota fiunt, colligamus, atque imitemur. *Exempla Virginis colligenda, & imitanda.* Fœmina quæ tetigit fimbriam veſtimenti Chriſti, corporis ſanitatem eſt conſecuta; ſic qui fimbriam matris collegerit, animæ F ſalutem conſequetur.

Præterea, eſt Virgo ſtella maris; eſt quidem ſtella cæteris omnibus aſtris multò excelſior, quia vt ſtella lucem ſumma cum pulchritudine, nulla cum læſione ex ſe effundit, ita Virgo lucem mundi Chriſtum, ſummo cum decore, nulla cum Virginitatis iniuria ex caſtiſſimis viſceribus protulit. *Virgo eſt ſtella maris.* *Bernard.* D. Bernardus homilia ſecunda, ſuper miſſus; Stella Virgo eſt, quia ſicut ſine corruptione ſydus emittit radium, ſic abſque læſio G ne ſui, parturijt filiũ, nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem, nec Virgini filius ſuam virginitatem, &c. Stella vero maris, ideſt, procelloſi huius mundi appellatur, quia in medijs vitæ procellis, lucem nauigantibus in cęlum præfert, curſumque, virtutum ſuarum exemplo, & patrocinio dirigit. Bernardus eadem homilia: Stella eſt ſuper hoc mare ſubleuata, micans meritis, illuſtrans exemplis: ne auertas oculos à fulgore huius ſyderis, ſi non vis obrui procellis, &c.

Eſt item mare, & amarum mare; ma H re quidem merito, quia Oceanus eſt omnium gratiarum, donorumque Spiritus ſancti: *Geneſ. 1.* Geneſ. 1. Deus congregationes aquarum appellauit Maria: Virgo autẽ veluti congregatio omnium virtutum appellatur, Maria. *Virgo eſt mare gratia.* *Albertus Magnus.* Quod dixit Albertus Magnus ſuper miſſus; Cõgregationem, inquit, aquarum vocauit Deus Maria, locus autem omnium gratiarum vocatur Maria, *Carthuſ.* & Dionyſius Carthuſ. lib. 3. de laudibus Virg. art. 30. Maria, inquit, interpretatur mare, quia ſicut nullus valet guttas maris dinumerare, ſic miſericordiam, gratiæ excellẽtiam, gloriamque Marię, nullus valet exprimere, &c.

Om-

Digitized by Google

Eccleſ. 1. Omnia flumina intrant in mare (ait Salomon Eccleſ. 1.) & mare nõ redundat. in noſtrum vero mare omnia gratiarũ flumina intrant, ſed redundat in nos. *Bernard.* Omnibus enim (vt ait Bernardus in ſerm. de Verbis Apocal.) Miſericordiæ ſinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi; captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationẽ, peccator veniam, iuſtus gratiam, &c. Vides quam redundet noſtrum mare? per hoc mare Deus ad nos nauigauit, noſque ad illum nauigamus mare eſt tranquillum, profundum, abſque procellis, abſque fluxu, atque refluxu.

Virgo mare amarũ Dæmoni. Amarum vero mare fuit propter dolores, quos ob filij dilectiſſimi mortem pertulit acerbiſſimos; qua de re D. Bonauentura in ſpeculo c. 1. ſic ſcribit: Maria mare eſt, gratia affluendo; & amara filio compatiendo; & amarum mare eſt, Diabolum ſubmergendo, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Aegyptijs in ipſo ſubmerſis. ò quam amarum, & timendum eſt hoc mare Aegyptijs; ò quam amara, & timẽda eſt Maria Dæmonibus. Vnde Bernardus; Non ſic timẽt hoſtes viſibiles quaſi caſtrorum multitudinem copioſam, ſicut aereæ poteſtates Mariæ vocabulum, patrocinium, exemplum. fluunt, & pereunt ſicut cera à facie ignis, vbicunque inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, ſolicitam imitationem. Hæc D. Bonauentura. De hoc ſanctiſſimo nomine lege ca. 9. lib. 1. reuelationum D. Brigittæ. & Carthuſianum lib. 3. de laudibus Virginis art. 30.

CAP. V.

De Natiuitate Virginis Deiparæ.

SEculum, quo Maria ſoror Moyſis nata eſt, infelix fuit, & amarum; nã vt Hebræi aiunt, quo tempore Maria illa in lucem venit, cęperunt Ægyptij Hebræos affligere, quamobrem, nata puella Maria ab amarore appellata dicitur. Lege Genebrardum lib. 1. Chronologiæ. Contra vero ſeculum illud, *Seculũ quo virgo eſt exorta fuit feliciſſimum.*

A quo Maria noſtra orta eſt, fęliciſſimũ fuit; tunc enim ſtella maris, & gratiarum omnium mare, dulce hominibus, amarum Dęmonibus, Domina vniuerſi orbis, Meſſiæ fęliciſſima mater toti orbi ſalutem per filium allatura, in lucem eſt edita. Quocirca D. Ioannes Damaſcenus in Oratione de Virginis Natiuitate, ſecula contendiſſe ait de Virginis natiuitate; Certabãt (inquit) ſecula, quodnam ortu Virginis glorietur. Verum eorum contentionem *Contendebant ſecula de virginis ortu.* B pręfinitum Dei conſilium ſuperauit, poſtremaque ſecula, prima facta ſunt, dũ ipſis natiuitas Virginis obtigit, &c. Poſtrema, ait, ſecula prima facta ſunt; hęc enim extrema tempora, quib. Virgo nata eſt, priora illa, quę Patriachas, & Prophetas protulerunt, longo poſt ſe relinquũt interuallo. Poſtrema ſunt ordine, ſed prima fœlicitate; quibus illud Poetę recte congruit:

Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo:
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna:
C *Iam noua progenies cælo demittitur alto.*

Age vero, mundi ſecula, & ſex ætates percurramus; hæc vltima tempora beatiſſima fuiſſe oſtendamus. Sex mundi ætates, ait Auguſt. lib. 1. de Geneſ. contra Manichæos cap. 23. ſimilitudinem habere illorum ſex dierum, quibus mundus conditus eſt. Quemadmodũ ergo ſexta mundi dies, in qua Deus hominem condidit, cæteros quinque dies ſuperauit, in quibus alia creauit; ita ſexta mundi ętas, in qua Virginem, & ex Virgine Chriſtum produxit, cętetas mundi ætates præcellit. *D. Auguſt.* D Diem autẽ mundi primam non à creatione empyrei cœli, & Angelorum, ſed à creatione lucis inchoo; Lux enim primam fecit diem, ante lucem dies non erat. Prima ætas, quæ ab Adamo vſque ad Noe protenditur, ſimilis fuit primæ mundi diei; in illa. n. prima ætate facta eſt lux Originalis iuſtitiæ, & gratiæ, ſed dies hic habuit veſperam cũ peccauit Adam; obſcuriſſimamq; noctem cũ ſe turpiſſimis flagitijs homines inquinarunt, diluuioq; abſorpti periere. Secũda ætas à diluuio vſque ad Abraham, *Sex mundi ætates ſimiles ſex primis mundi diebus.*

ſimili-

ſimilitudinem geſſit diei ſecundæ;nam ſecunda die factum eſt firmamentum in medio aquarum, diuiſitque Deus aquas ab aquis. Quis cum Noe admirabilem illam arcam diluuij aquis innatantem conſiderat, firmamentum in medio aquarum, ſe cum Auguſtino cernere non exiſtimat? Auguſtinus loco citato; Arca (inquit) firmamentum erat inter aquas inſeriores, in qui bus natabat, & ſuperiores, quibus compluebatur. factum eſt ergo hac ætate hoc firmamentum in medio aquarum;diuiſitq; Deus aquas ab aquis id eſt, populos à populis (aquæ enim populi ſunt Apocalypſis decimo ſeptimo) diuiſit enim linguas, ex qua diuiſione, diuiſio orta eſt populorum. Mane diei huius tempus fuit diluuio propinquum, veſpera vero linguarum confuſio, ac diuiſio. Tertia ætas ab Abrahamo, vſq; ad Dauidem, tertiam refert diem: tertia die Deus terram ab aquis ſegregauit, herbiſq;, floribus, & arborum amœnitate exornauit; tertia ætate Iſraeliticum populum hæreditatem ſuam, à cæteris nationibus ſeiunxit, legeque, cæremonijs, & ſacrificijs, decorauit. Auguſtinus. Tertia (ait) ætate à gentium vanitate, & huius ſeculi fluctibus ſeparatus eſt populus Dei per Abraham, &c. Prima lux huius ætatis fuit Abrahæ vocatio, veſpera populi idololatria. Quarta ætas à Dauide vſque ad Babylonicam captiuitatem, quartæ diei habet imaginem. Quarta die ſolem, aſtraq; Deus condidit; quarta ætate Dauidem, & Salomonem, velut populi illius Solem, ac Lunam; cæteroſque reges, velut aſtra pduxit. Auguſtinus lococitato; Quid euidentius ſignificat ſplendorem regni, quam Solis excellentia? & plebem obtemperantem Regno, ſplendor Lunæ oſtendit, tanquam Synagogam ipſam; & ſtellæ principes eius, & omnia tanquam in firmamento, in Regni ſtabilitate fundata, &c. Diluculum diei huius Dauidis fuit imperium, veſpera ſiue nox, Babylonica captiuitas. Quinta ætas à Babylonica captiuitate, vſque ad Meſſiam cum die con fertur quinta. Quinta die ex aquis

D. Auguſt. *D. Auguſt.*

E volucres auolarunt, in aquis piſces permanſerunt; quinta ætate Iſraelitæ ex aquis, id eſt, populis gentium in Iudæam ad colendum Deum, veluti volucres facultatem donante Cyro euolarunt; gentes vero, vt piſces in ſuis regionibus, & idolorum cultu perſtiterunt.

Sexta ætas à Meſſia Opt. Max vſque ad mundi finem, quemadmodum annis ſic & rebus cæteras ſuperat. Sextæ diei ſimilis dicitur. Sexta die primum Adamum Deus condidit, Euamq; primam; in ſexta mundi ætate, ſecundum Adamum Chriſtum exhibuit mũdo, Euamq; ſecundam Virginem Deiparam. Omnes igitur omnium ætatum Patriarchas, omnes Prophetas, & omnes reges, omnes Imperatores, omnes omnium ætatum opes, omnes virtutes, omnes laudes, omnia præclare geſta, cum hoc ſecundo huius ætatis Adamo, cum hac ſecunda Eua, eorumque ſanctimonia, opibus, & geſtis confer; quantum ab ampliſſimo cœlo exiguus terræ globus diſtat, tantum inter ſe diſtare intelliges, vltimamque hanc ætatem omnium bonorum fontem continere cognoſces. Veſpera illius, tempus Antichriſti erit, & iudicij extremi, poſt quod ſabbatum ſequetur æternum, id eſt, quies ſanctorũ omni fine, & veſpera carẽs. Aurora vero Virgo mater fuit; tunc enim mundo tenebris circumfuſo illuceſcere Chriſti ætas ſexta cępit, cum mater veluti aurora orta eſt, iuxta illud Cãt. 6. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens? O auream auroram: O auroram nõ fabuloſi Mennonis, ſed Dei veri genitricẽ. O auroram magni Solis non ſolum pręnũtiam, ſed etiã matrem, O auroram æternæ caliginis exterminatricem, æternę lucis inuẽtricem. qui te fœlices currus, quæ nam poſt tam longam noctem beatæ in orbem aduexere quadrigæ? Sanè charitatis te ardentes quadrigę diuini amoris citati duxere iugales, feſtinabat.n. diuinus amor, virginẽ iã naſci cupiebat, cuius vterus amoris eſſet fornax, ĩ qua ad mirabile charitatis opus verbi incarnationem. Spiritus ſanctus, id eſt, amor, fa

Sexta ætas reliquas ſuperat.

Cant. 6. virgo aurora ſextæ ætatis.

brica-

Cant.2. bricaret.Surge (aiebat Can.2.) propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni. Verba hæc accipite, ait *Rupertus.* Rupertus, quaſi verba deſiderantis, tanquam feſtinantis, & optantis iam adeſſe materiam tantæ ſalutis, ſcilicet Virginem, cuius caro illi materia foret aſſumendæ carnis, tanquam præſenti loquebatur, illamque iubebat ſurgere, & properare, ideſt, naſci, & hoſpitium ci to præparare. Hæc ille.

Aduenit ergo beatum illud tempus, quo poſt tot ſæculorum tenebras, roſeum vultum mundo diuina oſtendit B aurora. Illuxit octaua Septembris lux fœliciſſima, aureumque terris effudit partum. Nata illa Virgo eſt, tot expectata ſeculis, tot adumbrata typis, tot expetita votis, ſimulque cum Virgine omnium virtutum, gratiarumque illuſtriſſimus comitatus in Iudæam eſt ingreſſus. Iudæa enim illius fuit patria; fœlix, ſua ſi bona nouiſſet; infœlix, qa non nouit. Damaſc. oratione prima, de Natiuitate Virg. Hodie, inquit, ad Orientem porta Ezechiel extructa eſt, per quam Chriſtus ingredietur, & egre C dietur, & erit clauſa porta. hodie perflarunt auræ; lætitiæ totius orbis prænuntiæ. Lętentur cœli, & exultet terra, commoueatur mundi mare; in ipſo enim concha gignitur, quę cœlitus ex diuinitatis fulgetra in vtero cōcipiet, & Chriſtum ingentis pretij vnionem pariet, &c.

Damaſc. Virgo Chriſtum, vt cōcha vnionē concepit.

Eo menſe concepta Virgo eſt, quo filius eſt natus, nempè menſe Decembri; orta vero Septembri. Octauo Decembris die in matris viſceribus genita, octauo Septembris ex genetricis v- D tero, in lucē lux hęc clariſſima eſt edita. Merito octauam ſibi vendicat diem hæc conceptio, octauam quoque natiuitas; quemadmodum enim numerus octonarius ſenarium exuperat: ſic res omnes ſex diebus conditas, octaua die nata, ac concepta Virgo longè ſuperauit. Beatitudinum numerus eſt octonarius, octo enim ſunt beatitudines; vnde illud Ambroſij lib. 5. in Lucā; Octaua ſumma virtutum eſt; quis igitur numerus beatiſſimæ conceptioni, natiuitatique celebrandæ, quàm beatitudi-

Virgo concepta octauo die Decembris: & nata octaua die Septēb.

De numero octonario. D. Ambr.

A num numerus accommodatior?

Preterea qs numerus Virgini aptior, quæ omni iuſtitia omnibusque virtutibus plena, & concepta, & nata eſt, quam is qui plenus numerus, & iuſtitia appellatur? D. Hilarius Pſal. 118. Octonarium omnium conuenientium in ſe vndique partium æqualitate perfectū, & plenum eſſe ait. Clemēs Alexandrinus lib. 6. Stromatum, primum numerū cubum eſſe docet, ideſt, teſſeræ ſimilē: Octo, inquit, qui eſt primus cubus, eſt æqualitas in omnibus dimenſionibus, lōgitudinis, latitudinis, & altitudinis. Explicat hęc Macrobius lib. 1. de ſomnio Scipionis ca. 5. Octonarius, inquit, numerus plenus dicitur propter corporeę ſoliditatis effectum. Pythagorici hunc numerum iuſtitiā vocauerunt, quia primus omniū ita ſoluitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis qua terna, vt nihilominus in numeros æquè pariter pares diuiſio quoque ipſa ſoluatur, in bis bina, eadem quoq; qua litate contexitur, ideſt, bis bina bis. Cū ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat, & reſolutio æqualiter redeat vſque ad monadem, quæ diuiſionem non recipit, merito propter æqualem diuiſionem iuſtitiæ nomē accepit. Et quia ex ſupra dictis apparet, quanta & partium ſuarum, & ſeorſum ſua plenitudine nitatur, merito plenus vocatur. hæc ille: His adde octauum diem, dominicum, feſtum eſſe nouæ legis, quemadmodum ſeptimas, ideſt, ſabbathum veteris fuit; etenim ſeptimū diē Iudæi colebant, vt creationis mundi memoriam renouarent, nos octauum diem veneramur, vt reſurrectionis Chriſti, ac redemptionis mundi, memoriam æternam conſeruemus. Vnde Rupertus lib. 7. de diuinis officijs, c. 19. De creatione (ait) mundi ſabbatizant dilectores mundi, nobis autem de ſaluatione mundi gaudendum eſt, &c. Et Ambroſius Epiſto. 39. Hebdomas veteris teſtamenti eſt, octaua noui, &c. Merito ergo Virgo mater noui teſtamenti, die menſis, & gignitur, & oritur octaua noui teſtamenti.

Hilarius.

Clemens Alexandr.

Macrobius

Rupertus.

Ambroſ.

De menſe autē loquimur latino, hebræi menſis quotus dies fuerit non ſatis

tis conſtat:Etenim hebræorum menſis lunaris in duos latinorum cadit; in noſtrum Septembrem,& Auguſtum incicidit hebręorum menſis ſeptimus, quẽ vocant, Thiſri. Huius menſis die 15. feſtum tabernaculorum Iudæi ſolebant celebrare, Leuit. 23. A quinto decimo die menſis huius ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus domino. Illi feſtum tabernaculorum ſeptem diebus agebant, nos feſtum ſanctiſſimi tabernaculi, quod ſanctificauit altiſſimus, ideſt, Virginis Deiparæ, numero noui teſtamenti, octo diebus menſe Septembri celebramus. Eſt enim Virgo Dei tabernaculum, ac templum Dei animatum. Virgo (ait Damaſce. orat. 1. de Natiuitate) templum Dei ſanctum, quod pacis princeps Salomon, ideſt, Chriſtus conſtruxit,& habitauit, non auro, & inanimis lapidibus ornatum, verùm auri loco ſpiritu fulgens, pro lapidibus autem pretioſis margaritam ingentis pretij Chriſtum habens, &c. Item: Cedat, inquit, Moyſis, & Abrahami tabernaculum, viuo,& ratione prædito Dei tabernaculo.i. Virgini, &cæ. De partibus admirabilis huius tabernaculi fuſius dicamus, quod Deus poſtquam in vtero D. Annę extruxit, in die natiuitatis mundo oſtendit, de quo illud canitur Pſalm. 43. Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus.

Dan aſce. Feſti um taberi aculorum agebãt Iſraelita. Nos feſtum agimus ma ... imi taber naculi, ideſt, virginis

Tabernaculum illud antiquum, Moyſes ſecundum exẽplar fecit ſibi in mõte indicatũ, vt imperat Deus, Exod. 25. Fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt; admirandum de quo loquimur tabernaculum, ideſt, Virginem Deus ipſe fabricauit, ſecundum exemplar, quod pulcherrimus ipſe, pulcherrimum ab æterno non in monte, ſed mente habebat. Ab initio, ait Virgo,& ante ſæcula creata ſũ,&c. Quid hoc eſt Virgo ſanctiſſima; Solum Deum æternum eſſe ſcimus, creaturas omnes in tempore conditas nouimus, cur igitur te ab æterno creatam prædicas? Ab æterno ſe creatam prædicat, quòd ab æterno eximiam illius ideam Deus mente geſſerit, eamque inter cæteras creaturas puras, præcipuè, & prius prædeſtinarit, & ſumma cũ gra-

Virgo eſt Dei tabernaculũ ſanctiſſimum.

E tia creare decreuerit. Quam ob cauſam primogenitam redemptoris filiã, illam appellat D. Bernardinus tomo 2. ſerm. 61. art. 3. cap. 3. Primogenita (inquit) redemptoris filij ſui Ieſu, fuit beata Virgo, & plus pro ipſa redimenda venit, quã pro omni alia creatura,&c. Præter exemplar autẽ illud, quod mente Deus gerebat, imagines Deiparæ multas, multoſque typos Patribus olim oſtendit, qua de re lege Bernardũ ſuper miſſus, hom. 2. Miſſus, inquit, eſt Angelus ad Virginem, nec nouiter,
F nec fortuito inuentam, ſed à ſæculo electam, ab altiſſimo præcognitam, & ſibi pręparatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promiſſam, &cæt. D. Damaſc. lib. 4. fidei capit. 15. Virgo æuo omni antiquiore ac præſciente Dei conſilio prædeſtinata, varijſque Prophetarum imaginibus, ac ſermonibus per Spiritum ſanctum adumbrata,& prædicata eſt,&cæt. Hanc rubus Moſaycus, Aaronis virga, Noe arca, Gedeonis vellus, Ezechielis clauſa porta,& alia ſimilia adumbrarunt. Can. 6.
G electa dicitur vt Sol, ideſt, vt Chriſtus; eo quòd quemadmodum Chriſtus qua homo electus eſt, vt omni peccato etiam originali careret, omni gratia plenus eſſet, ita ſuo modo electa eſt Deipara.

D. Bernardin. Tabernaculi.i. virginis exẽplar & typi. D. Bernar.

Damaſc.

Cant. 6

Habemus tabernaculi exemplar, materiam quæramus. Illam indicat Matthęi Euangelium,& Lucę genealogia, patriarchę illi, Dauid, Abraham, Iſaac, & Iacob, quid ſunt aliud quã arbores ex quibus ad hoc tabernaculum ſecta eſt materies; Si quæras, vnde Hebręi in
H ſolitudine ligna ſetim habuerint, ex quibus tabernaculum fabricarunt; rñdet Rabbi Salomon apud Lyranum in hunc modum Exod. 25. Iacob vidit in Spiritu ſancto, quòd filij ſui erant facturi tabernaculum in deſerto, poſt exitum de Aegypto, & ſecum portauit in Aegyptum ſemina, & radices taliũ arborum,& ibi plantauit,& nutriuit, pręcipiens filijs ſuis, vt exeuntes de Aegypto ſecum portarent. Hæc ille. Non facile adhibeo Rabbinorum fabulis fidem. Quicquid ſit de Iacob, certè Deus Optimus Maximus cum præuideret

Tabernaculi ſanctiſſimi materia

deret

deret ſe tabernaculum toti orbi venerandum in mundo extructurum; ſeminarium in Iudæa cedrorum fecit, ex quibus materies excideretur. Creuerunt ergo in montibus Iudææ cedri, Prophetæ, Patriarchæ, reges, cæteriq́; omnes, quouſque tanto operi materia ſuppeditata, tabernaculumque extructum eſt. Oportebat .n. vt ait D. Ioan. Damaſc. orat. 3. de natiuitate, prius palatium præparari, atque ita regem adeſſe; & opus erat, vt ait Nicephorus lib. 1. cap. 7. præparare vas, & inſtruere, quod eum, qui incomprehenſibilis eſt, comprehenderet.

Damaſc. *Niceph.*

Tres tabernaculi partes. Fuerunt autem in typico illo tabernaculo partes tres; prima quæ atrium ſacerdotum, ſecunda quæ ſancta, tertia quæ Sancta ſanctorum nominatur. totidem in noſtro multo præſtantiori tabernaculo, quisquis aduertet, poterit inuenire. Etenim erat in Virgine pars animæ ſuperior, in qua ratio dominatur, erat & inferior, in qua appetitus ſedem habet; præter duas has, erat etiam tertia, ipſa corporis ſpecies externa, ſimilis atrio omnibus conſpicuo. De ſingulis breuiter dicendum.

In primis prima illa, ſuperiorq́; animi pars, partis illius quæ à ſumma ſanctitate in tabernaculo Sancta ſanctorum dicebatur, ſimilitudinem gerebat & quidem nomen Virgini magis, quā illi domui congruit. Eſt enim Virgo Sancta ſanctorum, quia ſanctis omnib. Angelis, & hominibus ſanctitate longè antecellit. Anſelmus in Inuocatione Virginis. O tu, inquit, benedicta inter mulieres, quæ Angelos vincis puritate, ſanctos ſuperas pietate. Item: ſancta, & inter ſanctos poſt Deum ſingulariter ſancta, &c. Et in libro de excellentia Virginis cap. 9. Pura, ait, ſanctitas, & ſanctiſſima puritas pectoris Deiparæ Virginis, omnem omnis creaturæ puritatem, ſiue ſanctitatem tranſcendens, incomparabili ſublimitate hoc promeruit, vt reparatrix perditi orbis digniſſime fieret, &c. & c. 1. ſupereminentem omni, quod poſt hominem Deum creatū eſt, excellentiā Matris Dei eſſe affirmat. Magnus Greg. 1. Reg. 1. Mons in vertice montiū, quia

Virgo ſancta ſanctorum. *Anſel.* *Gregor.*

A altitudo Mariæ ſuper oēs ſanctos refulſit: An non mons ſublimis Maria? quæ vt ad cōceptionem æterni Verbi pertingeret, meritorum verticem ſuper omnes Angelorū choros, vſque ad ſolium deitatis erexit? Damaſc. Orat. 1. de natiuitate; Virgo mons eſt ille, qui collem omnem, ac montem, id eſt, Angelorum, & hominum ſublimitatem exuperat; mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, &c.

Damaſc.

In intima illa, & ſanctiſſima tabernaculi parte; duo erant Cherubini, in B quibus ſedere Deus dicebatur, iuxta illud Pſal. 79. Qui ſedes ſuper Cherubim, erat præterea teſtamēti arca, intus, forisq́; auro contecta. In ſuperiori quoq; animi Virginei parte Cherubini erant, nec non auro vndiq; fulgens Dei arca. Nonne Virginis intellectus, ac memoria duo velociſſimis alis præditi Cherubini rectè dici poſſunt, in quibus Deus perpetuam ſibi ſedem fixit? volant Cherubini, volabat Virginis memoria, volabat & intellectus; ſcientia, cognitioneq́; præſtant Cheru C bini, ſcientia, cognitioneque eximia, Virginis excellebat intellectus. In propitiatorium verſos habebant vultus Cherubini Exod. 25. in Deū propitiationis fontem, memoria, & intellectus Deiparæ verſos habebant oēs actus.

Pars prima tabernaculi, id eſt, Deipara. *Pſal. 79.* *Exod. 25.*

Quis horum duorum Cherubinorū volatus, quis rerum diuinarum cognitionem, quis rerum cœleſtium contēplationem, perpetuamq́ue recordationem, verbis complecti poterit? Apocal. 12. Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ; Illi mulieri quæ Sole amicta apparuit, alæ duæ datæ ſunt, quib. D volaret in deſertum; Virgini Sole amictæ, Aquilæ magnæ, alæ datæ ſunt magnæ, quibus perpetua contemplatione volaret in Deum. Damaſc. Orat. 1. de natiuitate Virginis; Virginis, ait, animus humilis, erat in ſublimiſſimis contemplationibus, &cæt. Cardinalis Petrus Damianus ſerm. 1. de natiuit. Virginis, affirmat contemplationem in Virgine, ab actione non fuiſſe imminutam: Vita, inquit, actiua & contemplatiua Virginem ambierunt, adeò vt nec actio cōtemplationem minueret,

Magna virginis alæ, id eſt, contemplatio. *Damaſc.* *Card. Pet. Damian.*

Carthuſia.

& contemplatio non deſereret actionem. Et Carthuſianus Dionyſius lib. 2. de laudibus Virginis, art. 8. Nulla vnquam inordinata affectio; diſtractio, fragilitas, mentem Virginis à contemplationis lumine reuocauit, neque occupatio vlla exterior, &c.

D. Bernar. De Virgin. eximia contēplatione.

D. Bernardinus ait, nec à ſomno fuiſſe impeditam: Serm. 61. tom. 1. ar. 3. c. 3. Ad tantam, inquit, contemplationem ſublimata eſt Virgo, vt perfectius etiã in ventre matris cõtemplaretur Deũ, quàm vnquam fuit contemplatus aliquis in perfecta ætate, magiſque in contemplatione Dei exceſſit dormiendo, quam aliquis alius vigilando, ſicut ipſa Cant. 5. teſtatur, ego dormio, & cor meum vigilat, &c. Et tom. 2. ſer. 51. ar. 1. c. 2. Licet, inquit, in vtero matris dormiret, attamen ſomnus qui abyſſat, & ſepelit in nobis rationis, & liberi arbitrij actus, & per conſequens actum merendi, non credo quòd talia in Virgine fuerit operatus, ſed anima eius libere, ac meritorio actu tunc tendebat in Deum, vnde illo tempore erat perfectior contemplatrix, quàm vnquam fuerit aliquis alius, dum vigilauit; Vnde & Cant. 5. ipſa ait: Ego dormio, & cor meum vigilat; ſcilicet in contemplatione perfecta, à nulla actione debilitata. Hoc tamen ſecundum alios fuit poſt ſecundam ſanctificationem, q forte verius eſt. Hæc Bernardinus, & eodem ſer. ar. 3. ca. 3. ad contemplationem Virginis illud refert Cant. 4. Vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorũ: Vulneraſti, inquit, cor meũ in vno oculorum tuorum, ideſt, in lucidiſſima contemplatione: in tantũ mecum vnita es, propter vnitiuam attentionem tuorum aſpectuum contemplatiuorum, &c. Duo illi Cherubini qui in ſanctis ſanctorum erant, verſos habuere vultus in propitiatoriũ, ita Virginis ĩtellectus verſos habuit aſpect⁹, vt appellat Bern. cõtẽplatiuos in Deũ.

Virginis cõtemplatio: nem, nec actio, nec ſomnus impediebat.

Cant. 5

Cant. 4.

Rupertus Can. 5. de Virginis contẽplatione, illud etiam Cant. 5. exponit: Ego dormio, & cor meum vigilat: multarum, inquit, animarum fuit, & eſt, non ſolum ſecundum ſimilitudinem Iacob, ocio ſacto dormire, ideſt, à terrenis curis vacare, & in cœleſtibus per contemplationem corde vigilare: Verùm etiam eodem modo, quo & Iacob tunc dormiuit, ſecundum corpus dormire, & ſecundum animam per ſomnium cœleſtia videre, iuxta illud Iohelis 2. Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt. Sed tu ò cœlum Dei, vnica ſedes domini, in vtroq; vigilatiæ modo cunctis mortalibus longè eminentior extitiſti, longè ſtudioſior ad contemplandum, in quẽ deſiderant Angeli proſpicere, atq; aptior fuiſti, &c. Dionyſius Carthuſianus, Verba eadem Cantic. 5. Ego dormio, & cor meum vigilat: De Virginis cõtemplatione his verbis exponit dignis, quæ hoc loco ſcribantur: Hoc, inquit, præclariſſima ſponſa Verbi æterni ſãctiſſima Virgo, præeminenter dicere potuit, quia contemplatiuiſſimam vitam duxit, & ab exteriori tumultu, omniq; inordinato ſtrepitu, & cura ſuperflua, atque inquietudine culpæ penitus abſtinens & ſopita, vigilantiſſima mente Deo vacauit, pro Eccleſia exorauit, actibuſq; virtutum in termino excellentiæ perfectiſſimis, iugiter fuit intenta. Denique in ſomno corporali cor eius peruigil fuit, & ex aſſidua aſſuefactione perfecta, inſiſtendi diuinis, ex ardentiſſima, & exercitatiſſima charitate, ex ſplendidiſſima, & exuberantiſſima ſapientia ſibi infuſa, & contemplatione in vigilijs, penè aut prorſus continuè, etiam tempore ſomni, vigili corde fuit Deo coniũcta: Hæc Dionyſius.

Ioel 2.

Dionyſius Carthuſia.

Quod ſi Cherubini, vt ait Hieronymus in Cantico Abacuc, ſcientiæ multitudinem ſignificant, Virginis Cherubinis nomen etiam congruit, quippe, ſcientiæ multitudine pleni fuerint. qua de re D. Bernardinus tom. 2. ſer. 51. ar. 1. cap. 2. Tanta, inquit, ſapientiæ claritas à Deo ſuperinfuſa eſt Virgini, quod hæc ſeptẽ perfectè intelligebat ſecundum quoſdam, primò naturam creatam irrationalem, ſecundò naturam creatam rationalem, tertio naturam creatam ſpiritualem, quartò naturam increatam diuinalẽ, quintò omnia quæ erant fugienda, ſpernẽda, ſextò omnia

D. Hieron.

De Sapien. Deipara. D. Bernardin.

quæ

quæ erant ſequenda, & amplectenda, ſeptimò per modũ, & ad quantũ gradu omnia eſſent odienda, vel diligẽda. Hæc Bernard. Dionyſius quoq; loco iã indicato, ſapientiam Virgini infuſam ait, & ſplendidiſſimã, atq; exuberantiſſimam vocat: Ex ſplendidiſſima, inqt, & exuberantiſſima ſapientia ſibi infuſa, &c. Et D. Anſelm. in lib. de excellen. Virg. c. 7. Erat (ait) vt hic quidem videtur, vtilis & neceſſaria fidei noſtrę, Virginis conuerſatio, poſt aſcenſionẽ Domini, inter Apoſtolos eius. quia licet ipſi per reuelationẽ Spiritus ſancti, edocti in omnẽ veritatem fuerint, incõparabiliter tamen eminentius, ac manifeſtius, Virgo per eum ſpiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat. & per hoc multa eis per Virginem reuelabantur, quæ in ſe nõ ſolum ſimplici ſciẽtia, ſed ipſo effectu ipſo experimento didicerat de myſterijs Chriſti. Hæc Anſelmus. Et Rupertus in caput Matthæi 2. ad illa verba: Acceperunt reſponſum, ne redirent ad Herodem, &c. Ex tũc, inquit, ideſt, per aſcenſionem Chriſti, beatæ Virgini fuit tempus loquendi, & hoc amicis, ideſt, Sanctis Apoſtolis, & talia loquendi, qualia prius portare non potuiſſẽt. quod ſciens ipſe filius hominis, dixerat quodam loco, adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, vbi venit ſpiritus veritatis, primus quidem, & princeps ipſe, illos omnem veritatem docuit, ſed & ipſa beata Virgo teſtimonium ſuæ vocis adhibuit. & taliter locuta eſt auribus fidelibus, vt proinde rectè dicat dilectus eius Cant. 4. Fauus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua, emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum, fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Hæc Rupertus.

Dion. Car. *Anſelm.* *Ioan. 6.* *Cant. 4*

Iam vero quid ſimilius arcæ teſtamenti, quæ in tabernaculi penetralibus aſſeruabatur, quã ipſa Deiparæ voluntates, quæ in animi penetralibus ęrat? In arca illa tabulę recondebantur, quibus mandata Dei fuere inſcripta, in voluntate Virginis ipſa Dei præcepta ſic cuſtodiebantur, vt ne nequiſſimum quidem vnguem ab illis diſcederet. Voluntas Virginis, arca erat voluntatis Dei, lex Dei arca voluntatis Virginis, iuxta illud Pſalmi primi: In lege Domini voluntas eius. D. Bernardinus, tomo primo, ſerm. 51. art. 3. capite ſecundo: Virgo, inquit, ſemper habuit continuum aſpectum ad Dei beneplacitũ, promptumque conſenſum ſemper gerebat in mente, beneplacita diuina adimplere, &c.

Voluntas virginis arca, in qua lex aſſeruabatur. *Bernard.*

Iota vnum, aut vnus apex (ait Dominus Matthæi quinto) non præteribit à lege, donec omnia fiant. Egregie in Virginem hæc verba quadrant, nec iota, nec vnum quidem præteriuit legis diuinæ apicem, omnia diuina mandata, & magna, & minima, perfectiſſimè ſeruauit, nullũ ne veniale quidem peccatũ cõmiſit, illumq; ſtatum in vita eſt aſſecuta, quem Gregor. Nazianz. ait, omnem humanæ naturæ modũ ſuperare: Oratione quarta, aduerſus Iulianum: Eum, inquit, vitæ ſtatum, qui omni prorſus peccato vacet, Deus ſupra humanæ naturæ modum conſtituit, &c. Hunc eundem ſtatum Alexan. Clemens lib. 1. Pædagogi, capit. 2. Dei eſſe docet: Optimum (ait) eſt nullo modo peccare penitus, quod quidem Dei eſſe dicimus, &c. Et Gregorius Nazianzenus oratione quadrageſima: Omni, inquit, peccati labe carere Dei eſt, primæque & non compoſitæ naturæ, peccare autem humanæ, ac terrenæ compoſitionis. Compoſitio ſiquidem diſſidij origo eſt, &c. Eandem ſententiam hoc carmine complexus dicitur Solõ, quod citat Demoſth. orõne de corona. μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστὶ θεῶν, καὶ πάντα κατορθοῦν.

Matth. 5. *Greg. Naz.* *Clemens Alexand.* *Dei eſt nihil peccare hoc Deiparæ largitus eſt. Solon.*

Hoc eſt, nihil peccare eſt Deorum, & omnia dirigere.

Id ergo quod Dei eſt, ſcilicet impeccantiam, virgo diuino munere habuit, id vero, quod terrenæ eſt compoſitionis, vt dixit Nazianzenus, ideſt, peccatum, ſingulari priuilegio nulli mortalium conceſſo non habuit. Vnde Bernardus, Epiſtola 174. Ego (inquit) puto quod & copioſior ſanctificationis benedictio in Virginem deſcenderit, quę ipſius non ſolum ſanctificaret ortum,

Bernard. Virgo nullũ vnquã peccatum commiſit.

ſed & vitam ab omni deinceps peccato cuſtodiret immunem, quod nemini alteri, in natis quidem mulierum creditur eſſe donatum, decuit nimirum reginam Virginum, ſingularis priuilegio ſanctitatis, abſque omni peccato ducere vitam. Hæc Bern. Hoc eximium priuilegium commemorat etiã Auguſtinus in libro de natura & gratia, cap.36. his verbis: Excepta Sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Vnde enim ſcimus quid ei plus gratiæ collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo Virgine excepta, ſi omnes illos ſanctos, & ſanctas, cum hic viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrum eſſent ſine peccato, nonne vna voce clamaſſent, ſi dixerimus quia peccatũ non habemus, nos ipſos ſeducimus. hactenus Augu. Richard. Victorinus Cant.39. Maria, inquit, ſupra homines eſt, in eo quòd nunquam peccatũ commiſit ſicut homines, item: Virgo ſpeciem ſuam nunquam per aliquod peccatum mortale, vel veniale maculauit: Vnde ſpeciem eius Rex cœleſtis concupiuit, &c. lege eundem cap. 26. D. Bonauentura in 3. Sent. diſt. 3. Congruebat, aduocata generis humani, vt nullum haberet peccatum, congruebat vt Virgo ita vinceret diabolum, vt nec ei ſuccumberet ad modicum. Congruum et fuit, vt ſic eſſet immaculata mente, ſicut intemerata carne, &c.

D. Aug. *Richard. Vict.* *D. Bonau.*

Merito igitur dicitur Cantic. 4. tota pulchra, & abſque vlla macula, & c. 6. Terribilis vt caſtrorum acies ordinata. quemadmodũ enim terribilem, atq; ordinatam caſtrorum aciẽ fugiunt hoſtes, ſic Virginem peccata omnia fugiebant, in qua virtutes omnes, actiones, & cogitationes, ſub Dei vexillo, peculiarique auxilio, ſic ordinatæ erant, vt ab ordine ne puncto quidem vnquam receſſerint: Nulli vnquam milites ſic præſcriptum ſeruauerunt ordinẽ, nulla caſtra. Iudi. 5. Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo, aduerſus Siſarã pugnauerunt: Virginis virtutes manẽtes ſemp in ordine, & curſu ſuo, aduerſus diabolũ dimicarunt. Vt cœli, ita omnes Virginis ſenſus, animiq; facultates, admirabilem tenuere ordinem, admirabilemq; concentum. Iob 38. Concentum cœli quis dormire faciet? Nemo ſanè cœli, nemo Virginis ſuauiſſimum ex ſummo omniũ cogitationũ, & actionum ordine profectum concentum, impedire vnquam valuit.

Cant. 4. *Cant. 6.* *Virginis cogitationes, verba, & actiones, admirabilem tenuere ordinem.* *Iud. 5.* *Iob 38.*

Si dulcis eſt ſonus caſtimoniæ, vt ait Ambroſius in Pſal. 42. dulcis ſonus fidei, dulcis ſonus timentiũ Deum, quã dulcis fuit, ſummæ virginitatis, humilitatis, charitatis, fortitudinis, cæterarumq; virtutum omnium, quæ in Virgine Deipara ſonabant, perpetua, admirabiliſque harmonia? Nulla cithara eſt, quæ vnius anni ſpatio ſuaue chordarum temperamentũ conſeruare poſſit; at Virginis illa ſuauiſonans cithara (animam dico) ſexaginta trib. quib. in mortali carne permanſit annis, omnium fidium, omnium ſenſuum, facultatumq; ſuauiſſimũ temperamentum, ſtupendo modo conſeruauit. Denique ſicut lilium inter ſpinas Can. 2. ſic hæc Dei amica fuit inter filias. In reliquis omnibus ſpinæ fuere peccatorum, in hac amica, & matre, vt in lilio ſpina nulla, odore plena omnia. Nulla eſt ſine fumo flamma, nullus in hoc mundo ſine peccati venialis fumo, charitatis ignis (de Chriſti igne non loquimur) præter illum, qui in pectore Virginis exarſit. Conſtat ergo in arca noſtra, id eſt, Virginis voluntate, tabulas fuiſſe diuinæ legis, ſumma cum diligentia aſſeruatas. Quonam auro radiarit iam videamus.

Concentus virtutũ in Deipara ſuauiſſimus. *Cant. 2*

Charitatem præſtantiſſimo metallorum auro ſignificari, nemo ambigit. Hoc itaq; pretij excellentiſſimi ignito auro, arca, id eſt, voluntas Virginis, & rutilabat, & ardebat. Quis eius ſplendores, quis flammas, diuinoſq; ardores fando poſſit explicare? Deus vt Ioannes ait. Epiſt. 1. cap. 4. charitas eſt: Virgo quoq; Dei mater charitas eſt. Cã. 3. quo loco legimus: Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectã: Hebraicè legitur אהבה, ahaba, quæ dictio ſignifi-

De charitate Virginis ardentiſſima. *1. Ioan. 4* *Cant. 3*

cat charitatem, ne ſuſcitetis charitatē. Septuaginta verterunt ἀγάπην, id eſt, dilectionem, ſiue amorem. eſt ergo Chriſti ſpōſa, & mater Virgo, charitas. Quid mirū ſi Deo amiciſſima, id quodāmodo ſit quod Deus eſt? & ſit (ſi mihi fas eſt ita loqui) ſit inquam non ſolū *Ariſtoteles.* charitas, ſed etiam quodammodo Dea? ſiquidē Ariſtotele autore Ethic. 9. Amicus eſt alter ego, & amici Dei ſunt etiā *Pſalm. 81.* *Auguſtin.* ſuo modo Dij, iuxta illud Pſal. 81 Ego dixi Dij eſtis, & illud Aug. tract. 2. Epi. Ioannis, Deū diligis, quid dicam? Deus eris. Ardebant in cœlo Seraphini, ſed flagrantiori igne ardebat in terra Virgo. *Cant. 8.* Cantic. 8. Lampades eius lampades ignis atq; flammarum: Hebraicè lāpades eius, lāpades ignis, flāma Dei, &c. id eſt, flamma vehementiſſima, & maxima, quæ enim maxima ſunt, Dei appellantur ab Hebræis, vt Pſal. 35. Montes Dei, id eſt, maximi. *Pſalm 35. Charitas è cœlo delabitur, cœleſtis ignis eſt. Luc 12.* Charitas Virginis flamma fuit Dei, Dei enim ſolius eſt, hanc flammam in pectus mittere iuxta illud Chriſti, Luc. 12. Ignem veni mittere in terram. Ignis diuini ſpiritus è cœlo delapſus eſt, ignis qui olim in altari ardebat è cęlo eſt diuinitus datus, *Auguſtinus* Auguſt. q. 31. in Leuiticum. Ex illo, inquit, igne quòd diuinitus ad altare venerat, deinceps cuſtodito, omnia erāt accendenda. Sic flamma charitatis è cęlo in cor Virginis velut altare venit, in eoq; ſemper arſit, iuxta illud Leuit. *Leuit. 6.* *Bernard.* 6. Ignis in altari ſemper ardebit, D. Bernardinus tom. 1. ſerm. 51. ar. 3. c. 2. Mēs, inquit, Virginis in ardore dilectionis continuæ tenebatur, &c. Fuit præterea charitas Virginis flamma Dei, id eſt, vehementiſſima, & ardentiſſima, omniq; peccati fumo carens.

Quod noſter interpres vertit, lāpades eius, lāpades ignis, vertit Symmachus: *Ignei charitatis impetus.* Impetus eius, impet⁹ ignei. ignei quidem ſunt charitatis impetus. Ignis turribus ſubiectus, ſolo illas æquat, charitas pectori ſubiecta, ſuperbię turres, peccatorum moles, mundi omnes machinas euertit. Ignis ferreos globos longiſſimè iacit, hoſteſq; maxime terret, charitas carnea corda lōgius, hoc eſt, in cœlū impellit, dæmonibus horribilis eſt. *Bernardin.* Quamobrē D. Bern. loco ci-

A tato ait, ſic dœmones magnā Virginis fugiſſe charitatē, quemadmodū muſcę magnū fugiunt flammarū rogū. Sicut magnus, inquit, ignis effugat muſcas, ſic ab ardentiſſima Virginis mente, & inflāmatiſſima charitate dæmones effugabantur, & pellebantur, in tantum quod ſolum in modicò, non erant auſi reſpicere mentē eius, nec de magno ſpatio illi propinquare: Et Richar. Victorin. *Virgo terribilis dæmoni.* in Com. Cant. cap. 6. Virgo (ait) tenebrarum principibus terribilis fuit, vt *Ric. Victo.* ad eā accedere eamq; tentare non prę B ſumpſerint, deterrebat enim eos flamma charitatis, incendebant orationes, & feruor deuotionis, ſtupebant immunem à peccatis, &c.

Merito ergo dr̄ Virgo, mulier amicta Sole, Apoc. 12. amicta ardore, amicta charitatis flammis. *Apoc. 12.* Calidiſſimus eſt huius mulieris amictus (ait Bernar. in *Bernard.* ſerm. de Verbis Apoc.) cuius omnia tā excellenter irradiata noſcuntur, vt nihil in ea non dico tenebroſum, ſed obſcurum, ſaltē, vel minus lucidū, ſed ne C tepidū quidē aliquid, aut non feruentiſſimum, liceat ſuſpicari, &c.

Habet ſagittas ſuas charitas, de quibus Auguſt. lib. 9. Confeſſ. c. 1. Sagitta- *Auguſtinus* ueras (ait) tu domine cor noſtrum charitate tua. habet & vulnera ſua, vulnera, quæ non mortem, ſed dulciſſimam vitam afferunt. Cant. 3. quo loco legi- *Cant. 5.* mus: Amore lāgueo, ſeptuaginta trāſ- *Sagitta charitatis.* ferunt: Vulnerata charitatis ego ſum. O admiranda vulnera, ò admirandam vulneratam, admirandamque vulnerantem. Vulnera non cruorem, ſed D cœleſtem rorem trahunt, vulnerata anima non moritur, imò ſi mortua eſt reuiuiſcit, vulnerans non in eos, quos habet odio, ſed in eos quos diligit ſagittas iaculatur. O terq; quaterq; beata illa anima, quæ verè dicere poteſt: Vulnerata charitatis ego ſum. Virginis ſunt hæc verba, ſingulari modo illa vulnerata eſt charitatis, in cuius pectus, pharetram charitas exhauſit. Nulla mundi, nulla dæmonis, nulla carnis, ſola charitatis iacula, cor illud beatū excepit. ſed mellifluum Bernardum de Virginei pectoris vulnere, ſer. Can. 29. loquentē audiamus: Eſt, inquit, ſagitta *Bernard.* ele-

Digitized by Google

electa amor Chriſti, quæ Mariæ animã non modo confixit, ſed etiam pertranſiuit, vt nullam in pectore Virginali particulam amore vacuam relinqueret, ſed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & eſſet gratia plena. & infra: Virgo quidem in tota ſe, grande & ſuaue amoris vulnus accepit, ego vero me fœlicem putauerim, ſi ſumma ſaltem quaſi cuſpide huius gladij, pungi interdum me ſenſero: vt vel modico accepto amoris vulnere, dicat etiam anima mea, vulnerata charitate ego ſum, &c.

Denique qualis Virginis vita fuerit hinc colligito, qualis enim amor, talis vita eſt. Auguſt. tracta. 2. in Epiſtolam Ioannis: Talis eſt quiſque, qualis eius dilectio eſt, &c. Dionyſius Areopagita in libro de diuinis nominibus capit. 4. Facit extaſim diuinus amor, nõ dimittens ſui ipſorum eſſe amantes, ſed amatorum, & infra: Propter quod, & Paulus magnus incõtinentia diuini factus amoris, & virtute ipſius extaſim faciẽte participatis, diuino ore: Viuo ego, dicit, iam non ego, in me autem viuit Chriſtus, ſicut verus amator, extaſim paſſus (ſicut ipſe dicit) Deo, & non ſui ipſius viuens, ſed amati vita, ſicut valde diligibili, &c. Vides talẽ eſſe vitã, qualis amor eſt, qui extaſim facit amãtis in amatum: Paulus, ait Dionyſius, amati viuebat vita, ſicut valde diligibili. ſimiliter & quis alius ardenter Chriſtum amans, Chriſti amati viuit vita, poteſtque merito Pauli verba vſurpare: Viuo ego, iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Si verba hæc ardenter amans vſurpare poteſt, quid de illa dicemus, quæ amauit ardentiſſimè? Viuo dicere, poterat, ſed multo cæteris excellentius dicere, viuo, ego, non ego, viuit vero in me Chriſtus, viuit in me Deus. Chriſti Dei ſummi vita viuebat, Chriſtum ſpirabat, in Chriſto animam habebat, illique ſemper pręſens aderat. Vt enim ait Bernardus in fine libri de præcepto, & diſpenſatione; Non eſt præſentior ſpiritus noſter vbi animat, quam vbi amat, niſi fortè putetur eſſe magis, vbi inuitus ex neceſſitate tenetur, quam quo ſponte, & alacri voluntate fertur, denique vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Hæc ille. Cato Senior dicebat amantis animum in alieno corpore viuere, nos dicimus Virginis vehementiſſimè amantis animũ, in filij non ſolum corpore, ſed animo etiam ac diuinitate, ſemper vixiſſe, potiuſq; vt cum Bernardo loquamur, ibi fuiſſe, vbi amabat, quã vbi aiabat.

Qualis amor, talis vita.
D. Auguſt.
Dion. Areo.
Amor facit extaſim.
Amans viuit amati vita.
D. Bernar.

E

Cãticorum 8. perpetuam ſui memoriam flagitat æternus ſponſus: Pone me, inquit, vt ſignaculum ſupra cor tuum, vt ſignaculum ſupra brachium tuum, quia fortis eſt vt mors dilectio. Quæ verba ſic Caſſiodorus exponit: Pone me vt ſignaculum ſupra cor tuũ, vt ſignaculũ ſupra brachiũ tuum, quia fortis eſt vt mors dilectio. Quæ verba ſic Caſſiodorus exponit: Pone me vt ſignaculum ſupra cor tuum, hoc eſt, habeto me ſemper in memoria, nam & nos quando aliquid in memoria habere volumus, ſignaculũ digito, vel brachio imponere ſolemus, &c. Hanc perpetuã Dei memoriã Virgo habuit ſupra cor ſuũ, & ſupra brachiũ ſuũ, vt ſignaculũ Chriſtum poſuit, cuius nulla vnquã hora obliuiſceretur. fuitq; eius dilectio fortis ſicut mors, eo ꝙ quemadmodũ mors aĩam à corpore ſeparat, ita dilectio, Virginis memoriã ab omnibus caducis rebus ſeparauit. Caſſiodorus in Cantica: Sicut mors animam à corpore ſeparat, & iã nihil concupiſcere, nihil in præſenti vita licet ambire, ita dilectio Chriſti, quem verè perſuaſerit, totũ mortificat huic ſæculo, & quaſi inſenſibilem reddit, &c.

De amore Virginis lege D. Anſelmũ lib. de Excellentia Virg. c. 4. quo docet filiorũ amorẽ diuiſum eſſe in patrẽ, & matrem, amorẽ autem Chriſti in matre ſola fuiſſe vnitũ. Itemq; docet, Virginem filio vtrumq; amorẽ debere, & patris, & matris, ſiquidẽ vt homo eſt patre caret, matrẽ tãtummodo habet. Omnes, inquit, homines amorem ſuũ patri, & matri debent, ipſumq; amorẽ ſuum parentes ambo, amorem autem, quẽ pater, & mater, ſinguli debent filio ſuo, debet hæc fœliciſſima matrũ ſola filio ſuo, amorẽ ẽt, quem dẽt filius ſimul ſuo patri, & matri, ille filius Virginis

Perpetua Dei memoria.
Caſſiodorus
Charitas mortificat animum.
Amor Virginis in filium, & filij in Virginem, maximus.
D. Anſelm.

F
G
H

ginis debet ſoli matri. Excedit itaque omnes amores parentum in filios, aut filiorum in parentes, amor iſtius matris in filium ſuum, & iſtius filij in matrem ſuam, &c.

Amor Dei pulcher, amor mundi turpis.

Vides quali auro arca noſtra radiet? Simili nos radiare illa cupit. Eccleſiaſt. 24. Ego, inquit, mater pulchræ dilectionis, pulchra eſt charitas, quia pulchram reddit animam, tolle charitatem, deformis anima eſt, adijce charitatem, protinus pulchram dixeris. Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, pulchra (inquam) quia amica, quia charitate prędita.

Gregor. Nazianz.

Gregorius Nazianzenus in carmine de laudibus Virginitatis: Hic, id eſt, Dei ſolus amor, formoſum reddit amantem, &c. Eſt etiam pulchra dilectio, dilectio Dei, deformis dilectio mundi. Quemadmodum dilectio Dei pulchram, ita mundi amor turpé reddit animam.

Oſeas 9.

Oſeæ 9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt, ſimiliter, facti ſunt pulchri, ſicut is, quē dilexerunt, qui Deum dilexerunt:

Auguſt.

Auguſt. tract. 2. in Epiſtolam Ioannis. Talis eſt quiſque, qualis eius dilectio eſt, terram diligis, terra es, Deum diligis, quid dicam? Deus eris, &c. Pellamus ergo animo deformem mundi, & carnis amorem, pulchram charitatem amplectamur, animum, vt vas, diuino hoc liquore implendum, exhauriamus.

Mūdi amor excidēdus.

Auguſt. loco citato: Exclude, inquit, malum amorem mundi, vt implearis amore Dei. Vas es, ſed adhuc plenus es, funde quod habes, vt accipias, quod non habes, &c. Demus operam vt charitas in animo altas agat radices:

ad Epheſ. 3

iuxta illud Pauli ad Epheſi. 3. In charitate radicati, & fundati, Vt autē radices agat, mundi ſyluam excidamus: Nam vt ait Auguſtinus eodē loco: Quomodo ibi radicatur charitas, inter tanta ſyluoſa amoris mundi? Extirpate ſyluas, magnum ſemen poſituri eſtis, ſcilicet charitatis, non ſit in agro quod ſuffocet ſemen, &c.

Manna, & virga Aaronis, quid in virgine adumbrent.

Quod ſi dulce manna in hac arca requiras, & virgam, quæ in priſca illa arca fuere, quodnam dulcius manna vnquam fuit ea dulcedine, quam ex diuinarum rerum contemplatione, diuinaque charitate. Virginis voluntas percipiebat? Quemadmodum in beatis ex viſione Dei, & amore, ſumma oritur delectatio, ita in Virgine ex cōtemplatione, & charitate, ſumma oriebatur dulcitudo.

Anſelm.

Superat (ait D. Anſelmus loco citato) omnes omniū rerum creatarum amores, & dulcedines, magnitudo amoris iſtius Virginis in filium ſuum, & dulcedinis immenſitas, qua exultabat, & liquefiebat anima eius, in eundem Dominum Deum ſuum, &c. Dulcedinis immenſitatem appellat Anſelmus. Aaronicæ vero virgæ, principatus flores, fructuſque admirabiles, voluntatis rectiſſimæ in totum animum, totumq; corpus imperium, internos actus florentiſſimos, externoſque admirabili fructu pleniſſimos, adumbrarunt.

De humilitate arcæ. 1. Virginis Deiparæ.

Obſerua prætereà arcam illam teſtamenti veteris, non in ſublimi aliquo throno, ſed humi fuiſſe collocatam, Deique ſcabellum appellatam, iuxta illud Thren. 2. Non eſt recordatus ſcabelli pedum ſuorum; & Pſal. 98. Adorate ſcabellum pedum eius. Et 1. Paralip. 28. Cogitaui, vt ædificarem domum in qua requieſceret arca fœderis, & ſcabellum pedum Domini Dei noſtri, &c. Hęc arcæ humilitas, Virginis humilitatem adumbrat,

Bernard.

de qua pręclare D. Bernardinus ſermone 51. citato art. 1. c. 3. Sicut (inquit) nulla poſt filium Dei creatura, tantum aſcendit in gratię dignitatem, ſic nec tantum deſcendit in abyſſum humilitatis profundæ. Nec in ſuper alicui puræ creaturæ in hoc ſæculo eſt datum, tantum guſtare nihilum creaturæ, nec tantum ſe humiliare ſub volito diuinæ maieſtatis, &c. Et art. 3. c. 2. Virgo, inquit, continuè habebat actualem relationem ad diuinam maieſtatem, & ad ſuam nihileitatem.

Dioniſius Carthuſ.

Dionyſius Carthuſ. lib. 3. de laudibus Virginis art. 17. Erant, inquit, Virgini ſemper aperti duo libri, id eſt, duæ illuminationes internæ, vnus fuit liber Sapientialis, in quo ea, quo ea, quæ Dei ſunt, & omnem excellentiam eius profundè ac perlucidè contemplabatur: alter fuit liber ſcientialis, in quo ſeipſam, & ea quæ ſua erant,

clariſſimè intuebatur, ſicque cum admiratione, & reuerentia ſumma dixit: O Deus meus, qd tu, & quid ego, &c. *Rich. Vict.* Richardus Victorinus, in expoſitione Canticorum cap. 26. Quia humilitas locus eſt gratiæ Dei, adeo vt tantum gratiæ capax ſit aliquis, quantum fuerit humilis, ſicut Virgo virtutem hanc perfectè, & totam poſſedit, ita totam eam gratia impleuit, totamque decorauit, &c. Nimirum Virgo arca gratia plena, quia humi ſe collocarat. Non implet gratia ſuperbos, ſed humiles.

De prima Virginei tabernaculi parte, quæ ſuperior animi portio eſt, diximus hactenus. Ad ſecundam, quæ appetitus eſt, faciamus gradum. Secunda Moſayci tabernaculi pars ſancta dicitur, ſecunda quoque Virginei tabernaculi pars idem habet nomen, Nam licet in hac animi noſtri parte, vt Paulus ait ad Rom. 7. peccatum habitet, ideſt, concupiſcentia, quæ ex peccato orta, ad peccatum impellit, ideoque peccatum dicitur, quamuis ipſa per ſe peccatum non ſit propriè, vt iam diximus ſupra, in Virgine tamen non peccatum, *De 2. tabernaculi virginei parte 1. appetitu.* ſed ſantictas extincto fomite habitabat. quicquid enim appetebat, ſanctũ, Deoque gratiſſimum erat. Tria fuere in Moſayci tabernaculi parte ſecũda, vaſa pretioſa, candelabrum, menſa, altare, thymiamatis: Tria ſunt in appetitu noſtro, quæ ijs indigent vaſis mala: tenebræ, eſuries, peſtiferi halitus. Eſt enim tenebris circumfuſus, eſurit ſemper, peſtiferos efflat halitus. Aduerſus tenebras candelabrum, aduerſus eſuriem menſa, aduerſus peſtiferos halitus, altare thymiamatis opus eſt. In appetitu Virginis non tria mala noſtra, ſed pretioſa vaſa, triaque illis adũbrata bona reperiuntur. Noſtri affectus ſæpe in tenebris, Virginis affectus in maxima ſemper luce mouebantur, habebant enim aureum rationis, fideiq; candelabrum. *Appetitus Virginis illuminatus, ſatiatus, odorem ſuauiſſimum exhalans.* In muliere amicta ſole quænam tenebræ eſſe poſſint? Virginis (ait Bernardus in ſerm. de verbis Apo.) omnia excellenter irradiata noſcunt, &c. Noſter appetitus ſemper eſurit: Aſpice, inquit, Sen. 7. de beneficijs cap. 26. quemadmodum in menſæ hominũ cu-

E piditates hient ſemper, & poſcant. Virginis appetitus non eſuriebat, nihil præter Deum poſcebat, nihil expetebat terrenum: Dei menſa, Dei dulciſſimis epulis ſatiabatur. Quid ni ſatiata Virgo viueret, quæ propoſitum ſemper ante oculos habebat panem propoſitionis, qui è cœlo deſcendit? Noſter appetitus peſtiferos efflat halitus, ideſt, cogitationes, Auerno lacui ſimilis, de quo Maro, lib. 6.

Spelunca alta fuit, vaſtoque immanis hiatu,
F *Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris,*
Quam ſuper haud vllæ, poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus eructans ſupera ad conuexa ferebat.
Vnde locum Graij, dixerunt nomine Auernum.

Virginis vero affectus altare fuit Thymiamatis, admirabilem ſemper odorem exhalans, iuxta illud Cantic. 3. *Cant. 3.*
G Quæ eſt iſta, quæ aſcendit ſuper deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Per deſertum aſcendere dicitur Virgo, quia ſola ſic aſcẽdit, nullam habuit in aſcenſu altiſſimo, odoratiſſimoq; parem, nec primã ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem. Can. 4. *Cant. 4.* odor vnguentorum tuorum, ſuper omnia aromata, &c. Super omnia, inquit, quia omnes ſanctos vicit. De Virginis odoribus præclare Doctor extaticus Dionyſius Carthuſianus. Cant. 4. Tan- *Dion Cart.*
H ta, inquit, eſt ſuauitas virtutum matris Dei, quòd cuncta mũdi odoramenta tranſcendit, imò & totam perfundit Eccleſiam triumphantem, inſuper Eccleſia militans in fætoribus huius exilij degens, odore & ſuauitate huius Deiferæ Virginis, Dominæ ſuæ recreatur, fouetur, atq; exhilaratur, &c.

Imitemur Deiparam Virginem. habeat appetitus candelabrum, rationis, fideiq; ſequatur lucem nihil cæco impetu, omnia ſancto, iuſtoq; rationis, & fidei motu appetat. D. Hieronymus Micheæ ſexto. Poſcit, inquit, Dominus *D. Hiern.*

vt

Digitized by Google

Appetitus noſter qualis eſſe debeat. Vt faciamus iudicium, id eſt, vt nihil absque ratione, & conſilio faciamus, vt ante mens iudicet quid factura ſit, & poſteà opere compleat, &c. Habeat item appetitus menſam, ne fiet ſemper, atque eſuriat, habeat cęleſte manna, cœleſti dulcedine compeſcatur. Cerberus ille triceps, mellita offa, à Sibylla ſopitus dicitur, Æneidos 6.

Melle ſoporatã & medicatis frugibus offam
Obijcit, ille fame rabida tria guttura pãdẽs,
Corripit obiectã, atq; immania terga reſoluit
Fuſus humi, &c.

Noſter quoq; cerberus biceps, id eſt B appetitus iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſi mellitam offam, hoc eſt, diuini amoris dulcedinem in fauces inijcias, mitigabitur, ac ſopietur. dulcedo dulcedine abijcietur, diuini dulcedine amoris, mundani amoris dulcedo repelletur, diuinæ charitatis vulnere, febris ardens curabitur.

Nãque tuũ ſupera feriat ſi Chriſtus ab arce,
Greg. Nazian. ait Nazianzenus Gregorius in carmine ad Nemeſium.

Pectus, & in medio figat tibi corde ſagittã:
Seiunctim inſpiciẽs vtrunq; oculatus amorẽ, C
Quanto ſit Domini ſtimulus mage dulcis, habebis
Perſpectum, &c.

Bernar. Quis mihi tribuat (ait Bernard. ſermon. 29. in Cantica) charitate non modo vulnerari, ſed expugnari omnino, vſque ad exterminationem coloris, & caloris illius, qui militat aduerſus animam? &c. Charitas. n. appetitus calorẽ, & febrim, ſiue eſuriẽ exterminat.

Denique habeat hæc hominis inferior pars, altare Thymiamatis, quod D auernales halitus, cęleſtium deſideriorum ſuffimentis pellat, mortificationis, continentiæ, orationis, charitatis, & humilitatis ex eo aſcẽdat odor, ſitque ſuo modo virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij Cant. 3. Myrrha continentiam, thus orationem, puluis *Gillebertus* humilitatẽ indicat, vt vult Gillebertus Abbas ſer. 15. in Cantica. Bona, inquit, myrrha, quæ carnalem petulantiã reprimit, & fluxos motus laſciuire non ſinit, & carnem nõ eſſe carnalem compellere nititur. In thure accipio A orationis materiam, & in fumo gratiam, in puluere pigmẽtario humilitatis expreſſit virtutem, quòd ea de magnis meritis nihil magnum ſentire noluerit, ſed humili æſtimatione reliquarum attenuet merita virtutum, & earum ſoliditatem, quaſi ad quandam pulueris exiguitatem deducat, &c.

Tertia Tabernaculi ſanctiſſimi pars reſtat, ea eſt externa corporis Virginei ſpecies, atrio ſimilis omnibus conſpicuo. Omnis quidem Virginis gloria ab intus, verum quod intus erat, foris quoque radiabat, vnde Ambroſius lib. 2. de Virginibus ait, ipſam virginei corporis ſpeciem, mentis fuiſſe ſimulachrum. Si bona domus (vt eodẽ loco ait Ambroſius) in veſtibulo debet agnoſci, tã bona Dei domus, optimum veſtibulum, ſanctiſſimum tabernaculum, ſanctiſſimum habere atrium, id eſt, modeſtiam egregiam debuit, ex qua agnoſceretur. Quis modeſtiam illam ſtupendam, quis oculorum, manuum, oris, vultus, totiuſque corporis motus, dicendo poſſit exprimere? Exiguo ingenio ferant opem Patres. Ambroſius lib. 2. de Virginibus: Nihil, inquit, toruum in oculis Virginis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum, non geſtus fractior, nõ inceſſus ſolutior, non vox petulãtior, vt ipſa corporis ſpecies ſimulachrum fuerit mentis, figura probitatis, & cæt. Item: quæ inceſſu, affectuq; venerabilis, non tam veſtigium pedis tolleret, quam gradum virtutis attolleret. Damaſcenus, quoque Orat. 1. de Natiuit. Virg. (Quo nam modo, ait, honeſtiſſimum tuum ò Virgo inceſſum exprimam? quonam modo amictum? quonam modo oris tui venuſtatem? ſenilẽ in iuuenili corpore prudentiam? Honeſtus veſtitus molliciem omnem, ac luxum fugiens, greſſus honeſtus, ac ſedatus, atque ab omni mollicie remotus, mores ſeueri, atque hilaritate temperati, ſermo iucundus ex leni animo progrediens. Hæc Damaſcen. Richardus Vict. Cant. 26. Virgo tota lucida fuit opere, nihil tenebroſũ habẽs, vel ſiniſtrum, ſed totum lucidum, & perfectum, vt aliorum aſpectibus pateręt, & exem-

De tertia parte virginei tabernaculi, atrio, i externa virginis modeſtia.

Ambroſ.

Richard. Vict.

& exemplo luceret, induta veſtitu deaurato virtutum, & circundata varietate meritorum, &c.

Ex his intelliges quale fuerit ſanctiſſimi huius tabernaculi atrium, & veſtibulum, diſceſque ipſe tuo tabernaculo veſtibulum, & atrium eiuſmodi fabricare, vt Dei domum eſſe cognoſcant omnes, iuxta illud Pauli ad Philip. 4. Modeſtia veſtra nota ſit omnib. hominibus. Mens quidem omnibus hominibus nota eſſe non poteſt, modeſtia, quæ mentem indicat poteſt. Bona domus (ait Ambroſius loco citato) in ipſo veſtibulo debet agnoſci. Ac primo prætendat ingreſſu, nihil intus latere tenebrarum, vt mens noſtra nullis repagulis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus poſita, foris luceat, &c. Et lib. 1. officiorum capit. 18. Habitus, inquit, mentis in corporis ſtatu cernitur. hinc homo cordis noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut cõtra grauior, & conſtantior, & purior, & maturior æſtimatur. Itaque vox quædã eſt animi, corporis motus, &c. Modeſtia igitur noſtra ſit omnibus nota, ex qua mens quoque ipſa cognoſcitur, & iudicatur, inmodeſtia vero à Chriſtiano homine longè exulet, intuentium .n. maximè ſanctorum, ferit oculos. Cum quendam (ait Ambroſius loco officiorum indicato) in clero reperiſſem, me miniſtis iuſſiſſe me, ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam inſolentis inceſſus verbere, oculos feriret meos, &c. Vides oculos ſanctiſſimi patris Ambroſij inſolenti inceſſu, atque immodeſto, veluti verbere fuiſſe percuſſos? idem pater eodem loco narrat, quẽdam ſe amicum in clerum propter immodeſtiam non recepiſſe. Meminiſtis, inquit quendam amicum, cum ſedulis ſe videretur commẽdare officijs, hoc ſolo tamen in clerum à me non receptum, quod geſtus eius plurimũ dedeceret, &c. Vtinam ſacerdotes, Eccleſiaſticiq; viri tam modeſtiæ eſſent ſtudioſi, quàm illa ad Eccleſiæ ornamentũ neceſſaria eſt. Humiles nos eſſe decet (ait idem Ambroſius libro 1. offic. cap. 20.) mites, manſuetos, graues, patientes, modum tenere in omnibus, vt nullum vitium eſſe in moribus, vel tacitus vultus, vel ſermo annuntiet, &c. De diuino tabernaculo, quod ſanctificauit Altiſſimus Pſal. 45. Hęc ſint ſatis.

De modeſtia Christiani hominis. D. Ambro.

Dubium eſt, vbi nam ſit Virgo nata? Vt ſcribit autor libelli de ortu Virginis, qui inter opera Hieronymi extat, in ciuitate Nazareth orta eſt. Abulenſis Matthæi 2. quæſt. 91. Maria, inquit, nata eſt in Nazareth, vt aſſerunt, vel in Sepphoro, quod eſt oppidum diſtans à Nazareth per tres leucas, cõtra Aquilonem. Nam de ipſo loco aſſerũt fuiſſe Ioachim, alij D. Annam ibi ortã dicunt. Hæc ille. Adrichomius de Ieruſalem ſcribens num. 37. ait, Ieroſolymis D. Annam habuiſſe domum, conceptamque in ea Deiparam, eadem in domo, atque adeò Ieroſolymis natã, vulgo Ieroſolymis dicitur. extat eo loco extructum templum, virginumq; olim cænobium, quod D. Annæ appellatur: eſt domus hæc prope piſcinam probaticam. Fortè de hac domo intelligendus eſt Damaſcenus cum li. 4. fidei capit. 15. hæc ſcribit: In lucem editur Virgo in domo probaticæ Ioachim. i. in domo, quæ iuxta probaticam piſcinã ſita erat, & Oratione prima, de Natiuitate Virginis. Fauſta, ait, tibi ſint omnia o probatica patrium reginæ domicilium, fauſta tibi ſint omnia o probatica, feminum Ioachim vetus fanum, nunc autem ouilis ratione præditi Eccleſia cœlum imitans; atque olim ſemel quotãnis Angelum Dei excipiens aquam turbantem, & vnum valetudini reſtituentem, &cætera.

Vbi nata ſit Virgo.

CAP. VI.

De præſentatione Virginis Deiparæ.

IN lucẽ feliciſſimè edita Virgo, non diu in domo paterna manſit, ſed veluti nobiliſſima arbor in ſolum pinguius, id eſt, templũ, ex materno gremio translata, in atrijs domus Domini, mirandos flores, fructuſque vberrimos protulit. Iuxta illud Pſal. 91. Plãtati in domo Domini, in atrijs domus Dei

Dei noſtri florebunt; Et illud Eccleſiaſt.24. Quaſi cedrus exaltata ſum in Libano, & quaſi cypreſſus in monte Sion, quaſi palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio roſæ in Iericho; quaſi oliua ſpecioſa in campis, & quaſi platanus exaltata ſum iuxta aquas, &c. Damaſc.lib.4.fidei ca.15. Ad templum (inquit) adducitur Virgo, & in domo Dei plantata, inſtar oliuæ frugiferæ, virtutum omnium domicilium efficitur, &c. Etenim Mater anna voto nuncupato partum ſuum templo dicarat, vt docet Nicephorus lib.1.cap.7. Promiſſionem (inquit) Mater Anna adimplet, & in templum aſcendens, iuxta votum eam Deo conſecrat, &c. Et D. Gregor. Nyſſenus in Oratione de Natiuitate Chriſti, ex arcana quadam hiſtoria: Non cunctata eſt Anna, eam ad templum adducere, & Deo reddere, ac promiſſum præſtare. Idem docet Germanus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus in oratione de oblatione Virginis in templo.

Damaſc.

D Annaex voto nuncu pato Virginem templo dicauit.

Nicephorus

D. Gregor. Nyſſ.

Magna cum lætitia, ac celebritate oblatam ſcribit idem Germanus. Sic enim D. Annam cum Zacharia ſacerdote Ioannis patre loquẽtem inducit. Vota mea reddo Domino, quæ diſtinxerunt labia mea, & ideò Virginum cateruas coegi cum lampadibus, & conuocauit ſacerdotes, congregaui cognatos meos, omnibus dicens, congratulamini mihi, quòd hodie mater, & pro ductrix effecta ſum, non regi terreno meam offerens filiam, ſed Deo cœleſti, &c. Quoto anno adducta fuerit rogabis: Anno tertio adductam docet idem Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus loco indicato, & liber ille, qui inter opera Hieronymi de ortu Virginis circumfertur: Nicephorus libro primo, capite ſeptimo, Doct.Bonauẽt. in meditationibus de vita Chriſti, cap. 3. & alij, Gregorius Nyſſenus ex illa hiſtoria arcana: Cum puella (inquit) iam grandis euaſiſſet, vt mammæ admoueri eam amplius non eſſet opus, non cunctata eſt Anna eam ad templũ adducere, &c. Quot annis in templo vixit? Reſpondet Niceph. lib.2.cap.3. vndecim manſiſſe. In libro illo de ortu Virginis citato legimus, quindecim gradus cum in templo offerretur aſcẽdiſſe: Erant (inquit autor ille) circa templum, iuxta quindecim graduum pſalmos, quindecim aſcenſionis gradus. In horum itaq; vno Beatam Virginem Mariam paruulam parentes cõ ſtituerunt, cumque ipſi veſtimenta, quæ in itinere habuerant, exuerent, & cultioribus ex more veſtibus ſe, & mundioribus induerent: Virgo Domini cunctos ſigillatim gradus, ſine ducentis, & leuantis manu, ita aſcendit, vt perfectæ ætati in hac duntaxat cauſa, nihil deeſſe putares. Iam quippe Dominus in virginis ſuæ infantia magnũ quid operabatur, & quãta futura eſſet, huius miraculi indicio præmonſtrabat, &c. Dubitatur, vbi nam hi gradus in templo fuerint. Ioſeph.lib.6.de bello Iudaico ca.6. Gradus (inquit) quindecim à muro, qui mulieres ſegregabat, ad maiorem portam ducebãt. Hos ergo gradus Virgo potuit aſcendere, vel alios ſimiles qui fuerint in ſecundo templo. nam Ioſephus loquitur de templo ab Herode conſtructo, quòd poſt ortum Virginis eſt fabricatum, cœpit enim extrui 18. Herodis anno, ante quem Virgo eſt orta. Arias Montanus in lib. de arcæ fabrica de quindecim gradibus hæc ſcribit: Quindecim (ait) gradus quos quidam in templo conſtituunt, ad quos pſalmi canerentur, ab Iſraelis, ad ſacerdotum atrium pertinuiſſe videntur.

Germanus.

Quotoann. in templũ adducta ſit Virgo

Nicephorus

Bonauent.

D Gregor. Nyſſ.

De quindecim gradib. quos virgo aſcẽdiſſe fertur.

Ioſephus.

Arias Mont.

Difficilius eſt indicare, quo nam in loco templi Virgo habitarit, nõ enim videtur in templo illo Ieroſolymitano vllus fuiſſe locus, in quo fęminę habitare poſſent. Germanus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus in Sanctis ſanctorum habitaſſe docet: Vbi, inquit, non ſæpe, ſed ſemel ſolum in anno, ſacerdos ingrediens, peragebat cultus myſticos, illuc Virgo, vt ibi perpetuo maneret, à ſuis adducitur parentibus, vt eſſet in ſacris gratiæ adytis. Quis vidit, aut audiuit fœminam, quæ adduceretur in intima Sancta ſanctorum, ad quæ vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet, & verſetur? An non eſt hoc euidens demõſtratio noui, & alie-

Germanus Arch.

An virgo in Sanctis ſanctorũ ſit verſata.

& alieni operis, quod in ea futurum erat poſteà? oſtendant nobis, qui in eam linguas mouent, & vident, tanquã non videntes, vbi nam talia vnquam viderunt, puellam ex profeſſo adduci intra tertium velum, tanquam donum in quod nulla cadit reprehenſio, vt illic habitaret aſſiduè. Hæc ille. Eodem loco ait Virginem à Zacharia ſacerdote, & Propheta, qui pater poſteà fuit magni Baptiſtæ in Sancta ſanctorũ introductam. *Euodius.* Euodius Antiochenus poſt Petrum Epiſcopus, apud Caniſium libro 1. cap. 12. Maria, inquit, trimula cum eſſet in templo eſt præſentata, & ibi in Sanctis ſanctorum traduxit annos vndecim, &c. *Niceph.* Niceph. lib. 1. cap. 7. Virgo vt res diuina intacta, & ſacroſancta in templi ſanctiore loco, & in adytis ipſis viuebat, &c.

Verumtamen à veritate aliena hæc opinio videtur: Etenim in Sancta ſanctorum ſoli Pontifici ingredi fas erat, ſemel annis ſingulis, iuxta illud Pauli *Ad Heb. 9.* ad Hebræos 9. In ſecundo tabernaculo, id eſt, in Sancto ſanctorum, ſemel in anno, ſolus Pontifex non ſine ſanguine introibat. *Ioſephus.* idem docet Ioſephus libro ſecundo contra Apionem, & libro octauo antiquitatum, capite ſecũdo. Non ergo permitteretur Virgo cũ in locum ingredi, in quem ſoli Pontifici accedere licebat. Vim habet nõ exiguam hæc obiectio, eſtque reijcienda opinio, ſi tantum opinio eſt, non autem maiorum traditio.

Quòd ſi traditio eſſet, reſponderemus ſoli Pontifici licuiſſe ingredi Sancta ſanctorum ex lege, ex priuilegio verò etiam Virgini Deiparæ, quod D. quoque Iacobo conceſſum ſcribit *D. Hieron.* Hieronymus, recipitque Eccleſia in Breuiarij lectionibus. Iacobo, inquit, vni licebat ingredi in Sancta ſanctorum. Si Iacobo, cur nõ Virgini, in qua virtutes fulgorem tantum emittebat, vt teſtamenti altera arca Sanctis ſanctorum digniſſima videretur? imò, vt *Georg. Nicomed.* Georgius ait Nicomediæ Archiepiſcopus, in Oratione de præſentatione Virginis, oportebat Virginem non in ſanctis ſanctorum tabernaculis, ſed in ipſo cœlo cœli, in prima ætate educari, eam quæ his conſpecta ſit latior, & puritate antecelluit, &c. Illud hoc loco adijciam falſum eſſe, quod Gregorius Nyſſenus in oratione de Natiuit. *Gregorius Nyſſenus.* ex arcana quadã hiſtoria refert, D. Annam Sancta ſanctorum ad orandum eſſe ingreſſam, niſi Sancta ſanctorum latè pro toto templo ſumantur.

Circa templũ domus erant, in quibus fœminæ habitabant. Veriſimilius eſt fuiſſe circa templũ domos aliquas, in quibus fœminę, quæ diuino cultui ſe mancipabant, quaſve parentes templo deuouebant, habitarent, qualis forſitan illa erat Anna filia Phanuel, quæ teſte Luca cap. 2. non *Luc. 2.* diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationib. ſeruiens, nocte ac die. Fuiſſe verò apud Iudæos fœminas, quæ diuino cultui ſe traderent, colligi poteſt ex verbis illis Exod. 38. *Exod. 38.* Fecit labrum æneum cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi, &c. Vnde Rabbi Abraham in Cõmentarijs: Erant, inquit, in Iſrael mulieres Deum colentes, quæ ſpreta mundi vanitate, ſua ſpecula Domino offerebant, quia non erãt illis opus, quę per ſingulos dies veniebant ad oſtium tabernaculi, vt orarent, & Dei audirent præcepta, &cæt. Accedit quod legitur 1. Regum cap. 2. *1. Reg. 2.* impios Heli ſacerdotis filios, earum fœminarum, quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi caſtitatem commaculaſſe. Adde illud quoque 2. Machabæorum 3. *2. Mach. 3.* Accinctæ mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant, ſed & Virgines, quæ concluſæ erant, procurrebant ad Oniam, ſummum ſcilicet ſacerdotem, &c. De Virginibus enim, quæ iuxta templum habitabant, à nonnullis locus exponitur, vt Lyranus ait: Fauet illud quarto Regum 11. *4. Reg. 11.* Ioſaba abſcondit Ioas à facie Athaliæ, vt non interficeretur, eratque cum ea ſex annis clam in domo Domini, &c. Ergo in domo Domini, id eſt, templo, fœminæ habitabant. Siquidem Ioſaba filia Regis Iorã vxor Ioiadæ Pontificis, in eo ſex annis habitauit, cum magno ancillarum comitatu. *Ambroſ.* Suadet illud Ambroſij initio libri primi dę Virginibus: Etiam, inquit, templo Hieroſolymis legimus fuiſſe Virgines deputatas,

In

Germanus Arch.
Virgo ab Angelo dicitur accepiſſe cibū.
Georg. Nic.

In templo igitur vſque eò vixit Virgo, quoad Ioſepho tradita eſt. Ab Angelo cibū ſumpſiſſe ſcribit Germanus: Manſit, inquit, in Sanctis ſanctorū, ſeu in templi penetralibus, ambroſiam nutrimentum per Angelum accipiens, vſq; ad ſecundam ætatem, &c. Gregorius Archiepiſcopus Nicomediæ, in Oratione de virginis oblatione: In dies, inquit, procedēte ętate, creſcebāt in ea dona ſpiritus & verſabatur cū Angelis, nec erat diuinarū expers apparitionū. Cū ea, vt ſolebat, versāte in adytis, vidit Zacharias quendā ſermocinātem, qui erat inuſitata ſpecie; & ei prębentem alimentum, erat autem qui apparebat Angelus, &c. Andreas itē Cretenſis, Archiepiſcopus Ieroſolymitanus, in Oratio. de dormitione Virginis, ſcribit, tanquā pulchrum munus Deo dicatā, in adytis tanquam in aureis vectā thalamis, immortalē, non autem communem cibum ſumpſiſſe. D. Bonauentura in meditationib. capite tertio: Virgo, inquit, de manu Angeli eſcam accipere ſolebat.

Andr. Cre.

Bonauent.
Ambroſ.

Angelos vero ſæpe vidiſſe, ſcribit idē D. Bonauentura, c. 4. Non fuit, ait, Virgo turbata de viſione Angeli, quia eos videre ſæpe ſolita erat, ſed in ſermone, &c. Et Ambroſius initio lib. de Virginib. Gabriel eam vbi ſolebat reuiſere, inuenit, & Angelū Maria, quaſi viri ſpecie mota trepida, quaſi non incognitum audito nomine recognouit. Bernard. homil. 2. ſuper miſſus: Miſſus eſt Angelus ad Virginem, ab Angelis ſeruatam, &c. Et D. Bernardinus ſerm. 51. art. 3. c. 2. tomo 2. Adfuit, inquit, Virgini Angelorum protectio, aſſidebant enim illi innumerabiles multitudines Angelorum in eius protectionem. Pie etenim credo, quod plurimas legiones habuit Angelorū ad cuſtodiam, & protectionem ſuam. Cum & Eliſeus, vt legitur 4. Reg. 6. Angelorum multitudinem habuit, ad ſui defenſionem. Hæc ille. Auctor lib. de ortu Virginis: Quotidie Virgo ab Angelis frequentabatur, quotidie diuina viſione fruebatur, &c. Georgius Nicomed. Archiepiſcopus in Oratione de præſentatione Virginis: Quis vidit, quis audiuit talē

Bernard.
Bernard.
Virginem Angeli cuſtodiebāt.
Georg. Nicomed.

A aſcenſum corporis, quod in ſanctis habitat, & ſtipatur ab Angelis? &c.

De virginis oblatione Deo gratiſſima.

Numerorum 10. ſic præcepit Deus: Canetis tubis ſuper holocauſtis, ſi tubarum cantum poſtulant holocauſta; quam ſonoram, diuinamq; tubam holocauſtum poſtulabit, quod Virgo in tēplo, cum præſentata eſt, obtulit? Non enim aut arietem, aut vitulum aliquē, ſed ſemetipſam veluti holocauſtum Deo adoleuit. Anna Samuelem filium templo olim obtulit, ſed vincitur ab Anna noſtra, cuius oblatio longo inter-

B uallo oblationes omnes ſuperat, holocauſto noſtro verè nomē Hebręū עולה Golah, congruit, id eſt, aſcendens, ſcilicet ſacrificium. Super omnia enim legis veteris ſacrificia Virgo aſcēdit pręſentata. Vt Genebrardus narrat lib. 2. Chronograph. Antiochus Sedetes, pręſtantem taurum, cornibus auro ductili obtectis, bdellijs, omniq; pretioſorum lapidum genere cinctum, purpureo panno, & ſummi pretij ornamentis opertum, cum vaſis aureis, & argēteis aromatū plenis, Ieroſolymā in ſacrifi-

Genebrar.

C cium miſiſſe dicitur. Pręclarum ſane ſacrificium, quo præclarius forſitā nunquam tēplū vidit, ſed nihil ad noſtrū. Non hic taurus offertur purpura, auro, gemmis, aromatibusq; ornatus, ſed Seraphinis præſtantior Virgo, cuius ornamenta Dauid Pſal. 44. illis verbis canit: Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato, circūdata varietate. Quis Virginis purpuream patientiam, auream charitatem, ſapphyrinā virginitatem, ſmaragdinam humilitatem, quis fulgentes pyropos, quis odorem

Pſal. 44.

D eximium exhalantia aromata, oratione complecti poſſit? 1. Paralip. c. 9. Dedit regina Saba regi Salomoni centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretioſiſſimas, non fuerūt aromata talia vt hæc, &c. Typū habes oblationis reginę, non Saba, ſed cœlorum, non fuerunt aromata talia, non tale aurum, non gemmę tales, quales Virgo ſanctiſſima non Salomoni, ſed Deo obtulit. Nullæ enim tales toto terrarum orbe, quales in tenera Virgine, virtutum opes erant. O opulentiſſimam oblationem.

1. paral. 9.

Quod

Digitized by Google

Gregor.

Quod ſi vt Gregorius docet 22. Moralium cap. 12. Omne quod datur ex dantis mente penſatur: Virginis mentem, voluntatemque qui animaduerterit, is quo penſanda ſit modo oblatio cognoſcet. Holocauſta medullata (ait Dauid Pſal. 65.) offeram tibi, & Gen. 4. Abel obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum, &c. Holocauſtorum medulla, & adeps, voluntas eſt, & amor, quo offeruntur; Virginis holocauſtum, medulla, adipeque pleniſſimum fuit, ſiquidem voluntate, & amore redundabat. Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, Geneſ. 4. quia medullata erant, & adipata. Rupertus, Abel, inquit, primo cor ſuum, deinde rem ſuam obtulit. Deus bone, ſi Abelis munera Deus reſpexit, quibus iam oculis Virginis munus è cœlo conſpexit? quam placidis, benignis amore, gaudioque plenis? Verè reſpexit humilitatem Ancillæ ſuæ. Reſpexit ad Abel, & munera eius, quia Abel à muneribus diſtinctus erat. Ipſe homo erat, & agnos offerebat. At non reſpexit ad Virginem, & ad munera eius, quia Virgo, & munera eius, idem penitus erant. Virgo non agnos, ſed ſeipſã offerebat, offerebaturque à matre Anna. Longe tamen filiæ affectus, matris affectui præcellebat.

Pſal. 65. Donum ex mente penſatur. Gen. 4. virginis holocauſtum medullatũ

Multi pecunias, pecudes, ſericas veſtes, huiuſmodiq; alia externa Deo offerent, præclare quidem, pauci tamen ſunt, qui ſeipſos totos illi cum Virgine deuoueant. Philomela ſuauiſſimum tibi ex arbore amœna offeret canticũ, ſi tamen extenſa manu in tuam poteſtatem redigere libere volantem voles, ſubito aufugiet, videlicet, cantum, non ſeipſam offert. ſimilem in modum multi pecuniam, aliaque ſimilia, non ſeipſos Deo tradunt. Virgo ſe totam tradidit, excepit nihil, ideoque meritò holocauſtum, id eſt, totum incenſum ſacrificium, dici poteſt.

Cito ſe dedit virgo.

Iam verò, ſi verum eſt, quod dicitur: Bis dat, qui cito dat, quæ tam citò ſe Deo dedit, millies dedit. citiſſimè ſe Deo dedit, citiſſimè aurora noſtra, roſea virtutum luce fulgere, miroſq; progreſſus facere cœpit, vnde

E illud Cant. 6. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens? Per quindecim illa templi progreſſa dicitur gradus, at virtutis, omnes hominum, omnes Seraphinorum gradus, tranſcendit.

Meritò ſane luna dicitur eſſe ſub pedibus eius, Apoca. 12. Propterea, quod ſanctimoniæ incredibilis curſum mira celeritate confecit, eaque in re, reliquos ſanctos, vt luna reliquos planetas, ſuperauit. Ad idem, vnde moueri cœpit punctum, redit Saturnus, poſt

Apoc. 12.

F annos 30. Iuppiter poſt 12. Mars poſt duos, Sol poſt 365. dies, & aliquot horas, Venus, & Mercurius idem fere in curſu tempus conſumunt. Luna verò ocyſſimè 27. diebus, & aliquot horis, totam Sphæram proprio motu percurrit. Eundem in modum ex hominibus multi Saturno ſimiles, quò celſiorem dignitatis locum obtinent, eò ad virtutis curſum ſegniores ſunt. Alij vt Sol, Venus, & Mars, ocyus mouentur; At Virgo ſanctiſſima, vt luna totam ſanctitatis vniuerſæ Sphæram, admira-

Ocyſſimè virgo virtutum percurrit ſphæram.

G bili velocitate percurrit. Cant. 7. Quã pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis, quanto in virtutis via celeriores, tanto ſunt greſſus pulchriores.

Cant. 7.

Felix, qui Virginem imitatur, à tenera ætate Deo ſe totũ deuouet, quaſi aurora progreditur ſemper, neq; ſtat in ſtatuam conuerſus ſalis, vxori Loth ſimilis, Deoq; iniucundus. Prouerb. 22. Vidiſti virum velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles. Veloces in exercitatione

Prouer. 22. In virtute feſtinãdũ. Card. Cai.

H officiorum quorumcunque (ait hoc loco Cardinalis Caietanus) gratiſſimi ſunt principibus, &c. Sic etiam Chriſto regum regi, qui in virtutis via celeres ſunt, maximè placent, qui ſegnes diſplicent. Eodem loco, ait Cardinalis, qui cito efficit, quaſi bis efficit, &c. Gratiam enim operi magnam addit celeritas, ſegnicies vero teſtudinea, iniucunditatem affert. Stat ſemper ſegnis, grauisque terra, volat cœlum, qualis terra, tales terreni, quale cœlum, tales cœleſtes homines ſunt, illi ſegnes, hi celeres.

Iabel

Iudic.4. Iahel Siſaram ducem clauo per caput adacto occidit, Iudic.4. Poſuit ſupra tempus capitis eius clauum, percuſſumque malleo defixit in cerebrũ, vſque ad terram, &c. Iahelis inſtar, clauis veluti quibuſdam terræ affigit, *Caro ſegnes reddit homines, & tardos.* tardoſque ad cœleſtia capeſſenda nos reddit inertiſſima caro. Nam, vt Ambroſ. *Ambro.* ſcribit in Comment. Luc.14. Quaſi clauis quibuſdam ſuffigitur anima corporeis voluptatibus. Ideoque Nazian. Greg. in carmine ad Virgines, carnem Echeneida vocat. dicitur autem Echeneis, latine remora, piſcis, quod nauis B curſum remoretur; Remora nauis, caro hominis in cęlum curſum, inhibet. Nazianzeni carmina hæc ſunt:

D. Gregor. Nazianz.

Ne vita ipſa tua, immittas Echeneida, carnem,
Qua velut iniecta properantem compede puppim,
Detinet: ac tantam cogit ſubſiſtere molem.

His illa quoque eiuſdem patris conſentanea ſunt, in laude Virginitatis: C

Quantiſper tarda quaſo teſtudinis inſtar,
Aut velut obliquo gradientes tramite cancri,
Aut per humum oblongi velut angues membra trahentes
Obliquè, preſſi viuetis pondere carnis?

Excutiendæ igitur ſunt carnales voluptates, ſi agiles eſſe, & non teſtudinis, aut cancri (vt ait Nazianz.) ſed lucis inſtar, vt docet Salomon, progredi cupi- *Prouerb.4.* mus, Prouer. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit, & creſcit, vſq; D ad perfectam diem, &c. Non ſtat lux, ſed procedit, ſed creſcit, quoſque perfectam efficiat diem, nec ſtat iuſtus, *Pſal.18.* quouſque perfectionem attingat. Exultauit Sol Pſal. 18. vt gigas ad currendam viam, ſimilem in modum inſtar Solis properare oportet, currere, volare, & inſtar gigantis fortiſſimi quæcunq; obſtiterint impedimenta ſupe- *Feſtinatio ſolis, & iuſti hominis.* rare. Quemadmodum ſol horrenda peragrat ſigna, taurum, leonem, ſagittarium, ſcorpium, ſic & nos, occurrant licet tauri, ſcorpij, leones, ne cedamus. Tu ne cede malis, ait ille, ſed contra

A audentior ito. & noſter Nazian. Greg. *Æneid. 6.* *Greg. Naz.* in præceptis ad Virgines:

Ad cætera magno
Tende gradu, ſemper ſcandens, ſpectansq; priora
Stare loco mala res, erge torpore remoto,
Vt capias propera, donec virtutis ad arcem,
Supremumq; gradum perueneris, auſpice Chriſto.

Et Paulus 1. Corinth.9. Sic currite, vt comprehendatis: Sic, id eſt, ea animi B gigantæa fortitudine curramus, vt palmam, & coronam, non corruptibilem, ſed æternam, comprehēdere poſſimus. Quæ Soli occurrunt monſtra, monſtra ſunt nomine tenus, taurus eſt, Leo, Scorpius, voce tenus, cornua, vngues, dentes, venenum, & ſæuitia abſunt, ita etiam, quæ ſe nobis offerunt monſtra, labores, tentationes, monſtrorum ſunt veluti ſpectra quædam inania, nihil, ſi obſiſtere velimus, habent ſoliditatis.

Exod. 38. *Famina religioſa Deo militans.* Fœminas illas, quæ Exod.38. excu- C baſſe dicuntur in oſtio tabernaculi, Hebræum verbum militaſſe ſignificat in oſtio tabernaculi, ſic enim verti pōt: Fecit Beſeleel labrum æneum cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum militantiũ, Hebraicè צבאת Sobeoth, quæ militabant, in oſtio tabernaculi, &c. Militantiũ exercitus eſt, Virginũ religioſarũ multitudo, quæ in cęnobijs, ſacriſq; tēplis, in ipſo ætatis flore præſentatæ, Deiparæ Virginis vexillum ſequũtur. *Chryſ.* Nã, vt ait Chryſoſt. homil.8. in Matth. Cõmunis fęminis, & viris aduerſus dia- D bolum pugna eſt, ſæpeq; in huiuſmodi acie fortius viris, fęminæ decertarunt ac trophæis inſignib. claruerunt. & *Ambroſ.* Ambroſ. li. 1. de Virginibus: Hæc, inqt, eſt militia illa cęleſtis, quã laudãtium exercitus Angelorum promittebat in terris, &c. hinc illud Cantic.7. quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorũ? Caſtris ſimiles ſunt Virginum congregationes, quia bellum cũ hoſte gerunt, choris, quia diuinas laudes canũt. *Theodoret.* Theodoretus Cantic.7. Sponſa, inquit, multis ex ſanctis conflata, eum propter fortitudinem, armaque militaria, caſtris eſt ſimilis, tũ etiam chorus exi-

ilit,

ſtit, diuinas laudes in ore gerens, &c. Quid de Virginibus Bononienſibus loquar (ait Ambroſius lib. 1. de Virginibus) fœcundo pudoris agmine, quæ relicto parentum hoſpitio, tendunt in tabernaculis Chriſti, indefeſſæ milites caſtitatis, nunc canticis ſpiritualibus perſonant, nunc victum operibus exercent, &c.

Ambroſ.

Quia vero in caſtris, arma non ſpecula neceſſaria ſunt, idcirco fœminæ illæ militantes, non abs re ſpecula abieciſſe dicuntur, ex quibus Moyſes labrum æneum effecerit. Hoc Virginum proprium eſt, aduerſus hoſtem ſpiritalia comparare arma, ſpecula, corporiſque ornatum omnem abijcere. Virgo quæ corporis ornatum nondum abiecit, mundum nondum deſeruit, etenim ornatus fœminę mundus muliebris & appellatur, & eſt. Quis ſit Virginitatis ornatus, docet in pręclaro carmine de Virginitatis laude Nazianzenus Gregorius.

Ornatus Virginum non corporis, ſed animi internus.

Greg. Nazianz.

Sordida Cæſaries (loquitur Virginitas) *decor eſt mihi, vilis amictus.*

& in altero Carmine de præceptis ad Virgines:

Detritas etiam veſtes venerare, caputq;
Delicijs vacuum, & luxu, non ſerica fila.
Quam decor occultus decorat, quam tecta venuſtas.

Hic decor occultus, hæc venuſtas non Dei oculis, ſed hominum tecta, maximè curanda eſt Chriſtianæ Virgini; vt enim dicitur Pſal. 44. Omnis gloria eius ab intus. Nihil in beſtijs, ait Ambroſ. in libro de inſtitut. Virginis cap. 3. plus reperias, quàm quod videtur, in homine nihil eſt inſerius, quàm quod videtur. Aliorum gratia foris, hominis intus eſt. Hæc ille. Duo ſunt homines in vno homine, vt ait idem ſanctiſſimus Pater eodem lib. capit. 2. vnus interior, alter exterior, exterioris ornamenta abijcienda, interioris omni animi contentione quærenda, quod monet D. Petrus Epiſtolæ primæ c. 3. Quarum id eſt, mulierum, ait, non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimẽtorum cultus, ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples, &c. Non ſit, inquit, mulierum cultus, & ornatus externus, in crinium nitore, & implicatione, in ornamentis aureis, in veſtibus pretioſis ſitus, ſed ſit internus muliebris decor, abſconditus cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, poſitus.

Pſal. 44.
Ambroſ.
1. Pet. 3.

Hic autem ornatus, multo præſtantior eſt externo, in primis quia ſummi pretij eſt, deinde quia animam oculis Dei gratiſſimam, ac pulcherrimam reddit, quod D. Petrus indicat illis verbis: Qui eſt in conſpectu Dei locuples, quaſi dicat, ornatus externus auri, gẽmarum, veſtiumque ſericarum pretioſus eſt, ſed in conſpectu hominum, internus abſconditi hominis, opulentiſſimus eſt in conſpectu Dei. Habet hoc præterea externus cultus, quod corporis, id eſt, floris decor eſt, cuius pulchritudo temporis momento euaneſcit, at internus incorruptibilem ſpiritum ornat. Vnde D. Petrus: In incorruptibilitate, inquit, quieti, & modeſti ſpiritus. De interno item ornatu Auguſtin. Epiſtola 109. ad Monachas, ſic ſcribit: Non ſit notabilis habitus veſter, nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus, &c. Et Epiſtola 73. Verus, inquit, ornatus maximè Chriſtianorum, & Chriſtianarum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, veſtiſque põpa, ſed mores boni ſunt, &c. Quamobrem Paula illa à D. Hieronymo maximè celebrata (vt ait idẽ Hieronymus in Epitaphio) ſi vidiſſet Virginem aliquam comptiorem, contractione frontis, & vultus triſtitia, arguebat errantem, dicens, munditiam corporis, atque veſtitus, animæ eſſe immunditiam.

Ornatus Chriſtianus boni mores.
Auguſt.

Abijciant ergo Virgines vitrea ſpecula, quæ vitreæ inſeruiunt carnis pulchritudini, ſpeculum ſibi proponant æternum, quod æternæ inſeruit mentis venuſtati. Virginem Sanctiſſimam, vt ſpeculum ſplendidiſſimum intueantur, ad illius conſpectum mores ſuos comant, animum ornent, vitam, actioneſq; omnes componant. Sit (ait Ambroſius lib. 2. de Virginibus) vobis tãquam

Deipara Virgo ſpeculum eſt virginũ, quę poſt eã Deo præſentantur.
Ambroſ.

quam

Digitized by Google

quam in imagine deſcripta virginitas, vitaque beatæ Mariæ, & quæ velut in ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis & forma virtutis: hinc ſumatis licet exẽpla viuendi, vbi tanquam in exemplari magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis oſtendunt. Et Sophronius de aſſumptione, Chriſtus, ait, ideo matrẽ Virginem elegit, vt ipſa omnibus eſſet exemplum caſtitatis, in qua velut in ſpeculo refulget forma virtutis, &c.

Sophronius.

Virgo Deipara Virginum ſpeculum eſt, dux, & regina, iuxta illud Pſal. 44. Adducentur Virgines poſt eam, proximæ eius afferentur tibi, afferentur in lætitia, & exultatione, adducentur in templum regis. Multæ ad templũ Chriſti Virgines adductæ ſunt, & præſentatæ, multæ ad finem vſque orbis adducentur, & præſentabuntur, omnes tamen poſt eam, quia illa dux omniũ eſt, ac princeps. Nunc in templis, quæ in terra ſunt, poſt Virginem præſentantur, carnis vero, quam vicerunt ergaſtulo ſolutæ, cœleſti in templo eadem duce, ſumma cum lætitia præſentabuntur. Poſtquam mare Maria ſoror Moyſis tranſijt, Exod. 15. ſumpſit tympanũ in manu ſua, egreſſæq; ſunt omnes mulieres poſt eam, cum tympanis, & choris, quibus præcinebat dicens: Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt, equum, & aſcenſorem eius deiecit in mare, &c. Similem in modũ, poſtquam hoc mare, ſalua, incolumiq; virginitate, & charitate, tranſeũt Virgines, Maria Virginum ductrix, cœleſte ſumit tympanum, egrediunturque Virgines poſt eam, quibus hoſte triumphato præcinit dicens: Cantemus Domino, &c. Ambroſius li. 2. de Virginibus: Tunc, inquit, Maria tympanũ ſumens, choros virginales excitabit, cãtantes Domino, quòd per mare ſęculi, ſine ſæcularibus fluctibus tranſierunt. O quantis illa virginib. occurret, quãtas cõplexa ad Dñm trahet dicẽs, hæc thorũ filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore, &c. Faxit Deus, vt oẽs per mare ſæculi (vt Ambroſ. ait) ſine ſæcularib. fluctibus, pleni cęleſtibus fructibus tranſeamus.

Pſal. 44.

Exod. 15.

In cælo virginibus occurret Virgo Deipara. *Ambroſ.*

A Rarum hoc & dexteræ diuinæ opus, inter aquas, aquis non obrui, inter fluctus, fluctibus non demergi, filij tamẽ Iſrael, id eſt, viri, quibus dextera Dei fert opem (vt eſt in Cantico Moyſis) ambulauerunt per ſiccũ in medio eius, id eſt, maris. Nec ſolum fluctibus non demerguntur, verum etiam ne ſalſis guttis reſpergantur, cauent. Non ſolũ enim magnos fluctus, id eſt, mortifera crimina, ſed paruas quoque guttas, id eſt, venialia delicta, paruaſque peccandi occaſiones fugiunt. Audi egregium

Exod. 15.

Peccata venialia fugienda, & occaſiones peccati, ac radices.

Greg. Nazianz.

B Theologum Gregorium Nazianzen. in præceptis ad Virgines:

Sed neque furtiuos mundi ſecteris amores,
Atq; fidẽ Chriſto iuratam perfida fallas.
Hanc porro fallit, ſacrataq; fœdera rũpit.
Quiſquis vel tenuem radicẽ criminis, in ſe
Excipit. Innumeros nam paruo tempore ramos,
Hinc atque hinc extenta ſolet diffundere radix.
Et ſucco exiguo denſatur copia lactis.
Ac lapidem ſi quis tranquillas iactet in vndas,
C *Praclaros turbat latices, vitiatq; colorem,*
Multiplicesq; orbes ſumma naſcuntur in vnda,
Qui ſimul, ac pacantur aquæ, ſoluuntur inanes.
Quin etiam paruo liueſcit vulnere totum
Corpus, & ingẽtes ſubeũt, cruciãtq; dolores.
Exiguusq; cib. mihi mortẽ inuexit acerbã.
Nam ſcelus hoc, ſcelerum denſiſſima turba ſecuta eſt.
Aſpidis haud grandè eſt vulnus, tamen illa ſoporem
D *Mortiferum ex templo inducit, vacuusque dolore*
Interit, excepit, qui tetrum corpore virus.
Ergo caue, ne vel labes tenuiſſima mentem
Inficiat, minimaſq; ẽt procul abijce noxas,

Hæc ille.

Fugiẽda ergo ẽt parua vitia viro ꝓbo. ꝓnã, vt idẽ aſſerit Naziã. Orat. 31. ſplẽdidę veſtis manifeſtiores ſũt ſordes, &c.

D. Hieron.

Ad extremum, parẽtes hoc loco monere libet, ne filios, filiasve ſuas, Virginẽ ſequi, Deo ſe pręſentare, religioſũque vitæ genus cõplecti prohibeãt. Vt enim ſcribit Hieronym. ad Furiam, filij magis ſunt Chriſti cui renaſcuntur,

Parentes moneantur ne filios, vel filias a religioſa vita abducant.

quàm patris cui naſcuntur. Non es, inquit ille, eius, cui nata es, ſed cui renata, & qui te grandi pretio redemit ſanguine ſuo, &c. Amant parentes filios ſuos, at amor hic ſæpè ſcientiam non habet, vt eodem loco ait Hieronym. Pium, inquit, parentis errorem intellige, cui vt amorem in te tribuam, amoris ſcientiam non concedo, &c. Parentes illi amoris ſcientiam habent, qui filios religioſæ, ſanctæque vitæ mancipare ſciunt, hac ſcientia illi carēt, qui mundi mancipia filios eſſe, mundo, honoribus, magiſtratibusque ſeruire cupiunt, à religioſa vero vita abducunt. Quod ne faciant, ſuadentes, vtinam & perſuadentes, audiant Ambroſium, & Nazianzenum Gregorium, ille in fine lib. 1. de virginibus ſic parentes alloquitur: Si hominem amarent filiæ veſtræ, per legem poſſent eligere quem vellent, quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Bonum eſt, ſi virgini ſtudia parentum quaſi flabra pudoris aſpirent. Eximium eodem loco virginis exemplum proponit. Memoriæ, inquit, noſtrę puella dudum nobilis in ſæculo nunc nobilior Deo, cū vrgeretur ad nuptias à parentibus, & propinquis, ad ſacroſanctum altare cōfugit. Stabat ad aram Dei, pudoris hoſtia, victima caſtitatis: Quid agitis, aiebat, propinqui, quid exquirēdis adhuc nuptijs ſolicitatis animum? iam dudū prouiſas habeo. Sponſum offertis, meliorem reperi, quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate, habeo eum cui nemo ſe cōparet, diuitem mūdo, potentem imperio, nobilem cœlo. Si talem habetis non refuto optionem, ſi non reperitis nō prouidetis mihi, ſed inuidetis, &c. Non poſſunt parentes, vel opulentiori, vel nobiliori ſponſo, quam Chriſto filias tradere, ſi igitur alijs tradant, non illis prouidēt, ſed potius inuidēt.

Ambroſ.

Qualis ſpōſus ſit Chriſtus.

Ambroſium audierunt, Nazianzeni quoque dulcia Carmina, etſi aliena lingua, audiant, in pręceptis ad Virgines:

Greg. Nazianz.

Vos ego cōuerſo iam nunc ſermone parētes,
Alloquar, in quorum manibus iacet arbitrioque.
Gloria Virginea, vel fœda infamia prolis:
Ac ſimul ad charos etiam dabo dicta propinquos;
Et quibus ætatis commiſſa eſt cura tenellæ.
Haud decet, haud fas eſt, magni figmenta parentis
Cogere.
Nemo igitur ſtolida, vaniſſima gaudia carnis,
Dum ſequitur, Chriſtique flagret amore puellam,
Inuitam ad thalamos reuocet, veneremque moleſtam.
Ac velut hærentem ſaxo affixumque rigēti
Polypon, aut volucrem tētet depellere nido:
Quin tua ſi potius transfixit pectora Chriſtus,
Atque ea diuino pater immortalis amore
Impleuit, Chriſto ne ſit graue ſiſtere nympham.
Aut puerum, vt quondam gremio quem ſuderat Anna
Quo nullum ſemen ſacratius, hoſtia viua,
Primigenis cunctis præſtātior, omnib. viuis
Et ſpicis manus agricolę, quas ſedula carpſit
Primitijs frugū, dū cęli numē adorat, &c.

Addamus Hieronymum, qui ad Paulam de obitu Bleſillæ: Grandis, inquit, in ſuos pietas, impietas in Deum eſt. Hæc Patres illi ſanctiſſimi.

Hieron.

Quod ſi ea non ſunt ſatis, timeant parētes, ne Deus è vita illos tollat, vt filijs ad capeſſendum ſanctius vitæ genus tollat impedimentum, quod docent ijdem Patres: Cùm Virgo illa, de qua ſuprà dictum eſt, altari hæreret: Silentibus cæteris, ait Ambroſius, vnus abruptius: Quid ſi, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tū illa maiori religione, moderatione pietate reſpondit, & ideò fortaſſe defecit, ne quis impedimentū poſſet afferre. Quod ille reſponſum de patre, de ſe oraculum, maturo ſui probauit exitio. Ita cæteri eadē quiſque metuētes, fauere cęperunt, qui impedire quærebant. Parētes cauete offenſionis exemplum. Hæc Ambroſius. Nazianzenus verò his carminibus Ambroſio cōcinit:

Ambroſ.

Greg. Nazianz.

Nec rurſus cupientem viuere Chriſto,
In thalamos compelle graues, & trade marito.
At vero totam ſi tu mentemq; manumq;
Connubio dederis, thalamos, epulasq; choroſque

Inſti-

Inſtituens, animo lætus, curiſq́; moleſtum
Talibus excutiens ſenium, miſeraq; fugata
Virginitas cælos repetat, Chriſtoq; querelas
Deferat, vt quondam terris Aſtræa relictis
In cælum redyt, cum bos eſt cæſus arator,
Quam vereor, ne iudæys pater almus ini-
quis
Offenſus, iuſta facinus graue vindicet
ira, &c.

Sinodus. Trident. His adde Tridentinam Synodū, ſeſſ. 25. cap. 18. anathemati ſubiecisse eos, qui ſanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem, vel accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo ſine iuſta cauſa impedierint. Adiunge vice corollarij, quod Hieronymus aſſerit aduerſus Heluidium: *Hieron.* Virginitatem, ſiue Virgines fructum eſſe nuptiarum. *Fructus nuptiarū filij vel filiæ virgines.* Steriles igitur ſe parentes putent, ſi fructum huuc non producant, tunc ſe fœcundos arbitrentur, cum, qui virginitatem colant, filios, filiasq́; protulerint. O fœlicem matrē, cui illud Cant. 7. aptari poteſt: Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs, id eſt, liberis, virginitatem amplexantibus. & illud eiuſdē capitis: Omnia poma noua, & vetera, id eſt, omnes filios, ſeruaui tibi, o Chriſte. Denique impleant pater, & mater, nominis ſui menſuram, tunc autem implebunt, cum filios non ſęculo, ſed Deo procreauerint, vt Hieronym. docet in *Hieron.* Epiſtola ad Furiam: Pater, inquit, impleat nomen ſuum, lætetur filiam genuiſſe Chriſto, non ſæculo, &c.

CAP. VII.

De Deſponſatione Virginis.

VIxit in tēplo Virgo Deipara quouſque ad ętatem coniugio aptam peruenit, Ioſephoq́ue viro ſanctiſſimo tradita eſt, qua de re Gregorius Nyſſenus in Oratione de Natiuitate, ex arcana hiſtoria ſic ſcribit: Cum creuiſſet, & adulta eſſet, conſilium Sacerdotes agitarunt, ne quid de ſacro illo corpore ſtatuentes in Deum peccarent.

Nam ſubiugare eam legi naturæ, & addicere quaſi ſeruam, ſi quis eam in matrimonium duceret, res longè abſurdiſſima, minimeq́ue decora videbatur.

A Sacrilegium enim prorſus exiſtimabatur, ſi homo ius ac poteſtatem in donarium, quod Deo conſecratum, ac dedicatum eſſet, haberet, quoniam legibus ſancitum eſt, vt vir poteſtatem habeat in vxorem. Vt autem intra templū vna cum ſacerdotib. mulier verſaretur, & in ſanctis conſpiceretur, neq; conſuetum, & viſitatū erat, & ſimul grauitas, & honeſtas rei non aderat. Deliberantibus igitur eis ſuper hac re, diuinitus incidit conſilium, vt darent eam quidem viro nomine deſponſationis: is
B autem ad cuſtodiendam virginitatem eius idoneus eſſet. Inuētus eſt igitur Ioſeph talis, qualē ratio conſilij requirebat, ex ead. cū Virgine familia ac tribu, isq́; de conſilio ſacerdotū, ſibi puellam deſpondet. Coniunctio aūt non vltra ſponſalia progrediebaẗ. Hęc ille.

Niceph. Nicephorus ſimiliter lib. 1. c. 7. Poſtquam, inquit, adoleuit Virgo, conſiliū ſacerdotes agitarunt, quid de ea ſtatuerent, ne in ſacrum eius corpus admittere quidquam viderentur. Sacrilegium
C namque prorſus ſe commiſſuros putabant, ſi viro eā coniungerent, atque in ſeruitutem cōiugalis legis redigerēt, quæ ſemel Deo dicata eſſet. è diuerſo autem puellam eo ętatis flore, in ſacratiore tēplo verſari, nec permiſſum lege putabant, nec rē ſatis honeſtam, & decoram eſſe videbant. Sæpè itaque & multū re deliberata, diuinitus eis per inſpirationem oſtenditur, vt eā alicui, qui ad templū ſedulo eſſet, ſponſę nomine committerent, eum vero talem eſſe debere, cui rectè virginitatis cuſtodia demandaretur. Porrò non alius
D Ioſepho viſus eſt magis idoneus, ad ſolorum ſponſalium coniunctionē contrahendam, quippe qui propinquitate generis eam contingeret, eiuſdem n. tribus erant, inſuper vero & ſenio, & honeſtate morum, iam pridem bonæ fidei exiſtimationem conſecutus eſſet. Hæc Nicephorus.

Germanus Conſtant. *Quomodo fuerit electus Ioſeph, vt virginē duceret.* Germanus itē Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus: Manſit, inquit, Virgo in templo vſque ad ſecundam ætatem, tunc autem Dei nutu, & conſilio ſacerdotum, de ea datur ſors, & ſorte eligitur Ioſeph iuſtus, &c. D. Epiphanius *Epiphan.*

Epiphan. *Damaſc.*

nius hæreſi 78. Virgo tradebatur Ioſepho, ſortibus cogentibus ipſam adhoc venire, &c. Damaſcenus in oratione 1. de dormitione Virginis. Cum Virgo ad ætatis florem iam perueniret, atque intra templi ſepta manere lege prohiberetur, ſponſo, hoc eſt, virginitatis cuſtodi Ioſepho à ſacerdotum choro traditur, qui quidem integrã & inuiolatam legem, ad ſenectutem vſque, ſi cum alijs conferatur, ſeruauerat, &c.

Operæ etiam pretium erat his ea addere, quæ ſcribit auctor libri de Natiuitate Virginis iã citati aliquoties: Pontifex, inquit, publicè denũciabat, vt Virgines, quæ in templo conſtituebantur, & ætatis tempus impleſſent, domum reuerterẽtur, & nuptijs ſecundum morem gentis, & ætatis maturitatem, operam darent. Cui mãdato cum cæteræ paruiſſent, ſola Virgo hoc ſe facere non poſſe reſpondit, dicẽs, ſi quidem & parentes ſuos Domini ſeruitio mancipaſſe, & inſuper ſeipſam Domino virginitatem vouiſſe. Tũc põtifex præcepit, vt ad feſtiuitatem, quę imminebat, omnes ex Hieroſolymis, & vicinis locis primores adeſſent, quorum conſilio ſcire poſſet, quid de tam dubia re faciendum eſſet, omnibus in cõmune placuit Dominũ conſulendũ, & cunctis quidem orationi incumbentibus, pontifex ad conſulendum Deum ex more acceſſit. Nec mora cunctis audientibus de oraculo, & propitiatorij loco, vox facta eſt ſecundum Iſaiæ vaticinium requirendum eſſe, cui illa Virgo deſponſari, & commendari deberet. Secundum ergo Iſaiæ vaticiniu cap. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eũ ſpiritus Domini, cunctos de domo, & familia Dauid nuptui habiles, non coniugatos, virgas ſuas allaturos ad altare prædixit, & cuiuſcunque virgula florẽ germinaſſet, & eius cacumine Spiritus Domini in ſpecie columbæ cõſediſſet ipſum eſſe, cui virgo deſponſari deberet. Erat autẽ Ioſeph de familia Dauid grãdæuus. cunctis vero virgas ſuas iuxta ordinẽ deferentibus, ipſe ſolus ſuam ſubtraxit, vnde cum nihil diuinæ voci con-

E ſonum apparuiſſet, pontifex iteratò Deum conſulendũ putauit. Qui reſpondit ſolum illum ex ijs, qui deſignati erant, virgam ſuam non attuliſſe, qui Virginem deſponſare deberet. Proditus eſt itaque Ioſeph, cum enim virgã ſuam attuliſſet, & cacumine eius columba de cœlo veniens conſediſſet, liquidò omnibus patuit, ei virginẽ deſponſandam fore. Hæc ille, quæ nõ magnum habent auctoritatis pondus.

Greg. Nyſſ.

Quod Nyſſenus ex illa occulta hiſtoria, & Nicephorus aiunt, ſacerdotes
F Virginem Ioſepho tradidiſſe, vt virginitatem eius ſeruaret, neque ad matrimonij conſummationẽ perueniret, verum eſſe non videtur. Cũ enim poſtea vidiſſent ſacerdotes virginem concepiſſe, tam de illo, quam de Virgine ſupplicium ſumpſiſſent, nec fuiſſet ſatis honori Deiparæ cautũ, niſi velis dicere ſacerdotibus illis myſterium incarnationis à Deo fuiſſe patefactum, quod non eſt veriſimile. Oporteret præterea etiam ijs patefieri, quibus notum erat Virginem Ioſepho in cuſtodiam ſolum vir-
G ginitatis traditam. Credendum ergo Virginem Ioſepho traditam à ſacerdotibus myſterium ignorantibus, tanquã coniugi ad liberos procreandos, quã ob cauſam nemo illius partum eſt admiratus, quia ex coniuge non ex virgi tatis cuſtode, cuncti (& ſi falſo) concepiſſe arbitrabantur.

Id præterea, quod aiunt, Virginem cum Ioſepho ſolum ſponſalia contraxiſſe, ita exponendum eſt, vt ſponſaliũ nomine matrimonium ratum, nõ conſummãdum intelligatur: fuit enim ve-
H riſſimum, à ſanctiſſima Virgine, cum ſanctiſſimo Ioſepho, initum matrimonium. Id docet Matthæus in fine genealogiæ verbis illis: Iacob genuit Ioſeph virum, ideſt, coniugem Mariæ, ex qua natus eſt Ieſus, &c. Et Angelus Mat. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, & Luc. c. 2. Aſcendit Ioſeph cum Maria, deſponſata ſibi vxore prægnante. Vnde Auguſt. libro 2. de conſenſu Euangeliſt. c. 1. Exemplo, inquit, Virginis, & Ioſephi inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruata pari conſenſu cõtinẽtia, poſſe pmanere, vocarique

Virgo & Ioſeph verum matrimonium contraxerunt.

Tria bona matrimonij proles, fides, ſacramentum, in matrimonio virginis.

tique coniugium, non commixto corporis ſexiq; & lib. de nuptijs, & concupiſc. cap. 12. Cur non coniuges maneant, qui ex conſenſu concũbere deſinunt; ſi manſerunt coniuges Ioſeph, & Maria; qui concumbere nec cœperunt? & cap. 11. Omne, inquit, nuptiarum bonum impletum eſt in illis paréntibus Chriſti; proles, fides, Sacramentum: prolem cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum: fidem, quia nullum adulterium: ſacramẽtum, quia nullum diuortium, &cæt. Ne tamen exiſtimes fuiſſe hoc matrimonium ſacramentum: nõdum enim illo tempore, coniugium ſacramenti habebat rationem.

Bernar.

Sunt aliqui Patres, qui in contrariã opinionem iuiſſe videri poſſunt. Bernardus Homilia ſecunda ſuper miſſus: virum, inquit, nominat Euangeliſta Ioſephum, non quia maritus, ſed quod homo virtutis erat. Eodem loco, nec vir matris, nec filij pater Ioſeph extitit, quamuis vtrunque ad tempus & appellatus ſit, & putatus.

D. Cyrill. Ieroſol.

D. Cyrillus Ieroſolymitanus Archiepiſcopus Catecheſi 12. in illa verba Lucæ: Vt profiteretur cũ Maria deſponſata ſibi vxore: Non dixit, inquit, cum vxore ſua, ſed deſponſata ſibi. & paulo ſuperius: Maria propter ſolam deſponſationem, vxor Ioſephi vocabatur.

Hieronym.

D. Hieronymus in libro aduerſus Heluidium: Ioſeph Mariæ cuſtos potius fuit, quã maritus, & Matth. 2. in illa verba; Ioſeph accepit puerum, & matrem eius: Non dixit accepit filium ſuum, & vxorem ſuam, ſed puerum, & matrem eius, quaſi nutritius, non maritus.

Dicta patrũ de matrimonio virginis exponuntur.

Quòd ſi D obijcias, Virginem dici ab Euangeliſtis vxorem Ioſeph, reſpondet in lib. contra Heluidium, ac probat, hanc eſſe ſcripturæ conſuetudinem, vt ſponſas appellet vxores.

Hilarius.

Hilarius Matthæi primo: Quotieſcunque de vtroque, id eſt, Virgine, & Ioſepho fit ſermo, mater potius Chriſti virgo, quia id erat, nõ vxor Ioſeph eſt nuncupata, quia non erat, &c.

Cyprianus.

Cyprianus de paſſione Domini: Obſequium Virginis Virgini diſcipulo tradis Domine, vt iam non Ioſeph tanti myſterij oneretur præpoſitura, ſed

A Ioannes, quia iam exigebat ratio, vt coniugij remoueretur opinio, nec vltra pater Chriſti æſtimaretur, qui eatenus vicem patris, & cõiugis tenuerat.

Ambroſ.

Ambroſ. de inſtitutione Virginis c. 6. Deſponſata viro Virgo, coniugis nomen accepit, cũ.n. imitatur coniugiũ, tunc coniugij nomen aſciſcitur, &c.

Hæc Patrũ verba interpretanda eo fere modo ſunt, quo Nyſſenum, & Nicephorum ſumus iam interpretati, de coniugio conſummato: id enim ſolum contendunt, & volunt Patres, B Deiparam Virginem, virginitatem ſeruaſſe perpetuam, neq; vnquam ad matrimonij conſummationem perueniſſe. Non erat igitur Ioſeph maritus, vt Bernardus ait, & Hieronymus, non erat Vxor Virgo, vt ait Hilarius, & Cyrillus, conſummato matrimonio. Erat tñ Ioſeph maritus, virgo vxor, matrimonio rato.

Ambroſ.

Cùm enim initiatur coniugium, (vt dixit Ambroſius libro de inſtitutione Virginis cap. 6.) tunc coniugij nomen aſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, C ſed pactio cõiugalis. Cum iungitur puella, coniugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur. Hæc Ambroſius.

Significatum nomine deſponſationis matrimonium, quod Theologi ratum vocant, indicat idem Ambroſius Epiſtola ſeptuageſima nona: Teſtis, inquit, eſt Chriſtus materni pudoris aſſertor, quòd deſponſata fuerit viro tãtummodo Ioſeph, nulla tamen coniugalis coitus conſuetudine, thori iura cognouerit, &c.

Auguſt.

Auguſt. lib. 1. de nuptijs, & concupiſcentia, capite decimo primo: Non fallaciter dictum eſt ab Angelo ad Ioſeph, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. coniux vocatur ex prima fide deſponſationis, quam concubitu, nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Nec perierat, nec mendax manſerat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis commixtio, &c.

Bernard.

Oppones Bernardi illa verba Homilia 2. ſuper miſſus: Mirum, inquit, cur deſponſata fuerit, non nuptura, &

Gregor.

illa magni Greg. Homilia vigeſimaſexta, in Euangelia: Dominus Mariam

habere ſponſum voluit, qui tamen ad
Auguſt. eius nuptias non peruenit, &c. Et illa
Auguſtini ſermone 13. de natali Domini:
Concepit virgo, antequam ſponſum haberet, parit antequam nubat.
Epiphan. Et illa D. Epiphanij hæreſi 78. Deſponſa, inquit, & non nupta. Aperte affirmant hi Patres Virginem non nupſiſſe Ioſepho, atque adeò non fuiſſe eius cõiugem. Reſpondemus nuptias ſumi ab ijs Patribus pro conſummatione matrimonij, ideoque dixiſſe rectè Gregorium Ioſeph, non perueniſſe ad nuptias, id eſt, matrimonij conſummationem, & Bernard. Virginẽ non fuiſſe nupturam; id eſt, ad conſummationẽ matrimonij perventuram. Eodem modo Auguſt. & Epiphanium explicabis.

Vrgebis, Virgo ab ineunte vita, virginitatem, quæ matrimonio repugnat voto illuſtrauit, ergo matrimonium non inijt. Reſpondemus paucis, Virginem ex diuina reuelatione, ſine vlla Virginitatis, votique iniuria, matrimonium contraxiſſe, propterea, quòd ſciret ſe viro tradi, cui perpetuam quoq; colere virginitatẽ erat in animo. Cap. Beata Maria, 27. q. 2. dicitur in carnalẽ copulam conſenſiſſe his verbis: Com-
Virginitas quomodo cum matrimonio conſiſtat. mittens Deo virginitatem ſuam, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in vtroque obediendo. Conſenſiſſe autẽ intellige in carnalem copulam, nõ explicato conſenſu, ſed implicito in radice, quia matrimonio conſenſum præbuit, ꝙ huiuſmodi copulæ radix eſt.

Admirandi huius coniugij, multæ à Patribus cauſæ redduntur: prima per ſeipſa patens, Virginis, & Chriſti honor fuit. ſi enim extra coniugij thorũ virgo peperiſſet, & Chriſtus natus fuiſſet, labem vterq; nominis non minimã
Ambroſ. incurriſſet. Vnde Ambroſius initio libri 2. in Lucam: Deſponſatã, inquit, virgo, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus, corruptelæ videretur inſigne præferre. Sciebat Dominus tenerã eſſe Virginis, & lubricam famã pudoris: ſeruatur itaque ſanctæ Mariæ, ſicut pudore integra, ita inuiolabilis opinione, virginitas. Oportet.n. Sanctos & ab ijs bonũ
E teſtimoniũ habere, qui foris ſunt. Nec decuit ſiniſtra virginibus opinione viuentibus, velamen excuſationis relinqui, quòd infamata mater quoque Dñi videretur. Hæc Ambroſius. & Bernar.
Bernard. homil. 2. ſuper miſſus: Tolerabilius, inquit, fuit, atque honeſtius, putari ad tempus Chriſtum de coniugio fuiſſe natum, quàm de fornicatione, &c.

D. Baſil. Secunda ratio redditur à D. Baſilio, voluiſſe ait Chriſtum ex Virgine virũ habente naſci, vt virginitas maximè probaretur, coniugium vero non im-
F probaretur, homil. 25. de Chriſti generatione: Et Virgo, inquit, erat, & viro deſponſata, & apta coniugali officio obeundo putata, vt & virginitas in honore ante oĩa haberetur, & matrimoniũ non propterea improbaretur, &c.

Tertia cauſa eſt eiuſdem Baſilij eadem Homilia: Simul, inquit, vt & Ioſeph domeſticus puritatis Mariæ teſtis eſſet, & Bernar. homil. 2. ſupermiſſus:
Bernar. A ſpõſo, inquit, virginitas comprobatur, & Virginis famę prouidetur. Itẽ: Dicam quod mihi, imò quod ante me
G Patribus viſum fuit, illa vtique fuit ratio deſponſationis Mariæ, quæ & dubitationis Thomæ. Sicut Thomas dubitando, palpando cõſtantiſſimus factus eſt reſurrectionis confeſſor, ita Ioſeph Mariam ſibi deſponſando, eiusq; conuerſationem ſtudioſius comprobando, factus eſt pudicitiæ fideliſſimus teſtis. Hæc Bernard.

Hieron. Theophyl. Origenes. Quarta cauſa eſt Hieronymi, Matthæi 1. Theophyl. & Origenis. Vt in Aegyptum fugiens haberet Virgo comitem, & ſolatium.

An virgo coniugium inierit vt partus diabolo cælaretur. H Martyr Ignatius (teſte Hieronymo) quintam adiungit, vt partus cælaretur diabolo, dum Chriſtum putat non de Virgine, ſed de vxore generatum. Hãc
Abulenſis Scotus. rationem non probat Abulenſis q. 31. in primum cap. Matthæi, Scotus quoq; in 3. diſt. 30. quæſt. 2. Illam tamen am-
Baſilius. Origenes. Theophyl. Ambroſ. Hieron. Damaſc. Rupertus. plectuntur Baſilius in Homil. de Chriſti generatione, Origenes Homil. 6. in Lucam, Theophylactus Matth. 1. Ambroſius lib. 2. in Lucam: Hieronymus Matthæi primo. Damaſcen. lib. 4. fidei capit. 15. Rupertus de Victoria Verbi libro 11. capit. 19. Bernard. Homil. 3.

super

ſuper miſſus, & Homil. 4. in vigilia natiuitatis. Damaſcenus vero exiſtimat diabolum fuiſſe virginum obſeruatorem, quia ſciebat ab Eſaia prædictum, Meſſiam ex Virgine naſciturum. & Theophylactus: Diabolus, inquit, cum audiſſet quòd virgo vterum gereret, obſeruauit virgines, vt igitur deceptor decipiatur, deſponſat Virg. &c. *Chriſoſt.* Chryſoſtomus, in Oratione de Annunciatione: Diabolus, ait, ſingulas Virgines obſeruabat. *Abulenſis.* Objicit Abulenſis, diabolo facile eſſe Virginem à corrupta diſcernere, atque adeò Deiparæ Virginitatem facile cognoſcere potuiſſe, etſi in matrimonio eſſet collocata. At reſponderi poteſt, ſingulari Dei voluntate factum, vt Deiparæ Virginitatem nec aduerteret, nec cognoſceret. vrget *Scotus.* Scotus, & ait potuiſſe quoque dæmonem impediri, ne Virginitatē Deiparæ exploraret, quamuis cōiugio minime alligata pareret, non igitur hanc fuiſſe cauſam coniugij. Reſpondetur, nō decuiſſe Deiparam extra coniugiū filium procreare. Præcipua igitur cauſa coniugij, honor Virginis fuit, acceſſit, vt eo velo myſterium tantum, ne dæmoni eſſet exploratum, tegeretur. *Rupertus.* Rupertus libro decimo primo de victoria verbi, capite decimonono: Deſponſatio, inquit, Virginis diabolū fefellit, & cunctos ſatellites eius, vt neſcirent ſacramentum, cuius ſciendi nondum erat tempus, &c. lege D. Thomam tertia parte, quæſtione vigeſimanona, art. 1.

Dubium eſt, quanam ætate Virgo in matrimonio fuerit collocata? *Nicephorus. Qua ætate fuerit Virgo in matrimoniū collocata, & Chriſtum conceperit.* Reſpondeo ex Nicephoro, libro ſecundo capite tertio, Virginem cum tertium annum ageret, in templo præſentatā, in templo vndecim annos manſiſſe, anno autem ætatis decimoquarto Ioſepho traditam, apud eum cum menſes quatuor traduxiſſet, de incarnatione lætiſſimum à Gabriele nuntium accepiſſe. *Bonauen.* D. item Bonauentura capite tertio in meditationibus, Virginem ait deſponſatam Ioſepho anno ætatis 14. *Lucidus. Carthuſ. Dionyſ.* eiuſdem feræ ſententiæ eſt Lucidus libro 2. cap. 2. & alij. Vnde Carthuſian. in lib. de laudibus Virginis: Dixerunt, inquit, quamplures etiā eruditi, quòd virgo circa quintum decimum ætatis annum conceperit Dei filium, &c. Et *Maior.* Maior Luc. 1. Autore, inquit, Epiphanio 14. ætatis anno Virgo concepit, & decimoquinto completo Chriſtum peperit. item: Vulgatior via prodit, Virginem iam 14. annum ætatis compleuiſſe, & 15. intraſſe, ſic quòd in Domini natiuitate, 15. annum impleuit, &c.

Abulenſis. Abulenſis Matth. 2. q. 91. quoſdam ait opinari Virginē quatuordecim annis ante natiuitatem Chriſti in lucem editam, ipſe vero cum alijs cēſet, ſexdecim egiſſe annos, cum Chriſtus natus eſt, ortamque quartodecimo Herodis anno. Anno, inquit, ſexto decimo regni Herodis Virgo nata eſt in Nazareth, vt aſſerunt, vel in Sephoro, quod eſt oppidū diſtans à Nazareth per tres leucas ad Aquilonem, nam de hoc loco aſſerunt fuiſſe Ioachim: alij D. Annam ibi ortam dicunt. Fuit autem hoc ante Chriſti natiuitatē per annos quatuordecim, vt quidam volunt, & ſic fuit anno decimoſexto regni Herodis. Alij autem volunt Virginem fuiſſe 16. annorum quando Chriſtus natus eſt, quod veriſimilius eſt, & tunc dicetur eam fuiſſe anno 14. Herodis regni, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis & 47. Hæc Abulenſis.

Albertus Magnus. Albertus Magnus maiorem ætatem ei tribuit; ſic enim argumentatur: Corpus perfectiſſimum ſecundum ſtatum, non eſt ante ſtatum viginti quinque annorum, ergo corpus Beatiſſimæ Virginis debuit eſſet vt minimum viginti quinque annorum dum Chriſtum concepit. Itaque ſupponendo quòd in Beatiſſima Virgine fuit omnis congruentia, tam ex parte naturæ, quam ex parte gratiæ, ad hoc vt mater Dei fieret, credimus quòd Deum concepit tali ætate, qua perfecta fuit ſtatu corporis, & quantitate, & quod circa eandem quantitatem ætatis fuerit deſponſata, tanto temporis ſpatio dempto, quanto ſpouſalia matrimonium ſolent præcedere, duorum videlicet menſium. Hæc Albertus, quæ verba recitat Carthuſianus in libro de laudibus Virginis art. 37.

Huic ſententiæ ſubſcribit Card. Caietanus Luc. 1. ad illa verba: Deſponſatã Ioſeph. &c. Ætas, inquit, nubilis exigit ſaltem completum motum augmenti, quia naturalis ordo habet, vt prius perficiatur perſona, quam detur opera ad conſeruandam ſpeciem. & dico, ſaltẽ, quia ratio ſuadet quòd natura exigit plus ætatis, videlicet, vſq; quo firmata ſint oſſa, ad quod quartum ſeptennium dicitur requiri in viris. Quocirca certum eſt beatã Virginem fuiſſe tunc ad minus annorum decem & nouem, & hoc, ſi mulieris tertio ſenario annorũ completur augmentũ. & rationabile eſt, vt fuerit tunc annorum 24. vt perfecta etiam ſecundum oſſa mulier, perfecta mater perfectum filium gigneret. Haſtenus Cardinalis.

Verum tamen non tot annos expectaſſe videtur ſacerdotes, vt nuptui traderent Virginem, ſatisq; fuit quatuordecim, vel quindecim annorum ætas ſummo incarnationis myſterio peragendo, vt alij opinantur. Ideòque Carthuſianus poſtquam Alberti verba recitauit, hæc adiunxit: Alberti non obſtantibus dictis verius puto, quòd virgo digniſſima, circa decimum quintum annum conceperit. Damaſc. annos Virginis non numerat, oratione prima, de dormitione Virginis, tantum ait traditam Ioſepho, cum ad ætatis florem perueniſſet: Nyſſenus, cum creuiſſet, & adulta eſſet.

Dion. Car.

De ætate Virginis dictum, de Ioſephi quoque ætate dicendum. Senem coniugium iniiſſe, ſententia eſt antiquorum. Vnde autor ille libri de natiuitate Virginis: Erat, ait, Ioſeph de familia Dauid grãdæuus: Damaſc. in oratione prima, de dormitione Virg. Ioſeph inuiolatã legẽ ad ſenectutẽ vſq; ſeruauerat. Nicephorus libro primo, capite ſeptimo: Ioſeph ſenio, & honeſtate morum, iam pridẽ bonæ fidei extimationem conſecutus erat. D. Epiphanius hæreſi 78. Ioſeph accepit Mariam agens annum fortaſſis octogeſimum & vltra, &c. Item ſenex octogeſimum annum ſupergreſſus, non accipit Virginem in vſum, ſed magis diſpoſitus eſt ipſi in cuſtodiam. &c.

Damaſ.

Niceph.

Fuerit ... ſenex Ioſeph, cũ virginẽ Deiparã duxit.

Epiph.

E Cancellarius Pariſien. Ioannes Gerſon, in ſermone de natiuitate Virginis conſideratione tertia, exiſtimat Ioſeph natũ fuiſſe annos quinquaginta, a quo tempore ſenectus incipit. Abulẽſis Matthæi primo, quæſt. 32. ait ætatis fuiſſe quæ ad generationem apta iudicari poſſet, Nã trigeſimo, quæſt. trigeſima prima. Dicendũ, inquit, quòd quãuis Ioſeph eſſet aliqualiter ſenex, tamen adhuc erat potẽs ad gignendum; & manifeſte apparebat omnibus ex habitudine corporis, &c.

Gerſon.

Abulenſ.

F Viguerius iuuenem fuiſſe cenſet in ſuis Inſtitutionib. c. 20. §. 9. Virgo, inquit, non euaſiſſet notã infamiæ, ſi vir eius fuiſſet ſenex, & decrepitus, prout olim nondum reuelata veritate putabatur; nec fuiſſet Virgini ſolatio, aut adiutorio, ſed tædio. Quòd autem eſſet iuuenis, apparet ex eo, quod habetur Iſaiæ 62. Lætabitur ſponſus ſuper ſponſam, & habitabit iuuenis cũ Virgine, hoc eſt, Ioſeph cum Maria. hæc Viguerius. Maior Matthæi 1. triginta annorũ ætatem, vel ampliorem illi tribuit. G Lyranus in eadẽ opinione fuiſſe videtur, ſiquidem Iſaiæ 62. illa verba, habitabit iuuenis cum Virgine, ſic explicat, habitabit caſtè, & ſanctè, vt Ioſeph, & Ioannes cum Maria, Valerianus cũ Cæcilia, & Chryſantus cum Daria. &c.

Viguerius.

Iſaia 62.

Maior.

Lyranus.

Ekius in ſerm. de Ioſepho, in antiquã ſententiam magis propendet. In hac, inquit, re non lubet ad alterutram partem declinare; vbi nullum nobis conſtat ſcripturæ pro quacunq; parte teſtimonium. Eo maxime quod à recepta, & diu perſuaſa opinione temere diſcedendum nõ eſt. H facilius igitur paterer, antiquiori ſententiæ autoritatem ſuã, fidemque manere. Hæc ille.

Crediderim Ioſeph non fuiſſe ſenem, ſed ætatis perfectæ virum, generandis liberis, iuuandæque Virgini, & fabrilis artis labori aptum. Alioquin nec Virginis famæ ſatis conſultum eſſet, ſi generationi eſſet propter ſenectutem ineptus, neq; eius obſequium, & ars vtilis eſſet, ſi iam ætate eſſet cõfectus. Epiphanius ſenem fuiſſe dicit, quia vxorem alteram habuiſſe credidit, nec fuiſſe perpetuo Virginẽ, quod falſum eſt;

vt

Digitized by Google

vt infrà oſtendemus. Quomodo (inqt ille) poterat tantus ſenex, Virginem habere vxorem, cum eſſet viduus à prima vxore, per tot annos? &c. Cæteri quoque, qui Ioſephum ſenem dicunt, idem videntur exiſtimaſſe.

Cõiugium incarnationis integumentũ.

Admirandum quidem fuit inter Deiparam Virginem, Ioſephumque coniugium, cui reliqua omnia coniugia cedere debeant. Fuit in primis coniugiũ hoc, maximi myſterij, id eſt, incarnationis, veluti tegumentum. Quemadmodum enim ante Sancta Sanctorum olim Exod. vigeſimo ſexto, velum ex hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto & byſſo retorta, opere plumario, & pulchra varietate contextũ, Deus iuſſit oppandi, ita ante ſanctiſſima illa incarnationis myſteria, ſacrũ coniugiũ veluti velum, ex omnium virtutum varietate, Spiritus Sancti opere compoſitũ, voluit collocari. Magnũ fuit cõiugium.

Cõiugium inter maximos coniuges illius bona maxima.

Primò quia inter magnos cõiuges, quo maiores ſunt cõiuges, eo maius eſt coniugium, inter nobiles magnũ, inter duces maius, inter regẽ reginamq; maximũ. Hoc coniugium inter Virginẽ Deiparam, quę Seraphinis ipſis nobilior erat, & Ioſephum virum præſtantiſſimum contractum eſt, maximum igitur fuit. Secundò quia cõiugij dos fuit maxima: Etenim nõ terrenas opes, non aurum, gemmas, pecuniæve magnam vim, ſed ſanctitatis ingentes diuitias virgo attulit. Tertiò quia maxima bona coniugij continuit, vt Auguſtinus ait, libro primo, de nuptijs & concupiſcentia, capite vndecimo

Auguſt.

Omne, inquit, nuptiarum bonũ impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, ſacramentum. Prolẽ cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum: fidẽ quia nullum adulterium: ſacramẽtum quia nullum diuortium, &c. Nuptiarum illarũ bonum fuit infinitum bonum, proles nimirum illa infinita Chriſtus; quod igitur cõiugium cum hoc conferri poterit? Quamuis enim Chriſtus Ioſephi filius non fuerit, tamen Virginis quæ cõiux illius erat, filius fuit: Ioſephi quoque filius hominum exiſtimatione eſt habitus. fuit etiam bonum fides, qua nulla maior, & ſacramentum, quia A ſola mors coniugium diſſoluit.

Coniugiũ cum virginitate coniunctũ mirabile.

Quartò, Magnũ fuit coniugiũ quia virginitate floruit. Vnaquæq; arbor, peculiarem profert fructum, nec pyrus ficus, nec ficus pyra vnquam tulit, nec coniugium virginitatem, nec virginitas liberos ſolet procreare, at magnũ hoc coniugium virginitatem illibatã, virginitas vero in eo illibata, filium admirãdum produxit. Quintò magnũ fuit, quia ab omni mundi ſolicitudine alienum. Longe ab hoc coniugio illud Paul. 1. Corinth.

1. cor. 7.

Quæ nupta eſt cogi- B tat, quę ſunt mundi, quomodo placeat viro, & qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, &c.

Virgo & Ioſeph non cogitarunt in cõiugio, quæ ſunt mũdi.

Nec cogitauit vnquã virgo quæ ſunt mundi, nec Ioſepus quæ ſunt mundi ſolicitus fuit. quamuis & virgo viro ſuo, & Ioſephus ſponſæ ſuæ maxime voluerit placere. Non aurũ, nõ margaritæ, nõ ſericæ veſtes, nõ vitrea pulchritudo, ſed virtus, eximiaq; ſanctimonia cõplacentiæ cauſa eſſe poterat.

Greg. Naz. Amor ſtringendus.

Si amorẽ ſtrinxeris, Nazianzen. Greg. Orat. 31. totaq; Deo coniũcta fueris, C ſurſum tendes, nunquã humi prolaberis, nec difflues, &c. Amorem ſtrinxit virgo, ſtrinxit & Ioſeph, cũ Deo ſolo cõiuncti, ſtrictiſſimo nodo cõſtringebantur. Quamobrẽ ſurſum tendebant ſemper, neq; humi in terrenas inutileſque curas prolabebãtur. Sextò, magnũ fuit illud coniugij vinculum aureum, quia duobus virginitatis votis, veluti quibuſdam fulgentiſſimis pyropis fuit exornatũ.

Virgo & Ioſeph virginitatis voto obſtricti. Exod. 3.

Etenim virgo & Ioſeph virginitatis votum nuncuparunt. Vt ad ar- D dentẽ rubum accederet Moſes calceos exuit Exod. 3. Ne appropies, inquit Angelus, huc, ſolue calceamentũ de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt. Eũdem in modum, vt ad Virginis donum, & conſortium, cuius rubus ardens typus fuit, accederet Ioſeph, omnem carnalem cogitationem velut calceos per votum abiecit, terra enim illa, domus illa, domus illa Virginis, ſancta erat, ne vmbrã quidẽ carnis ferre poterat. Sed poſtulat locus hic, vt de Ioſephi virtute plura verba faciamus, quæ cum fuerit eximia, tamen à multis ſuo pondere non penditur.

CAP.

Digitized by Google

C A P. VIII.

De Ioſepho ſponſo Deiparæ.

QVemadmodum, vt Virginis dignitatem agnoſcamus, admirabilem Matris Dei titulum expendere neceſſe eſt, ita vt Ioſephi virtutem intelligamus, præcellentes eius titulos conſiderare opórtet. Ex titulis enim à Deo datis, firmoque fundamento ſtabilitis, veluti principijs, ſanctorum magnitudo, & virtus veluti concluſiones deriuantur. Tãto melior Angelis effectus, ait de Chriſto Paulus ad Hebr. 1. quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Eundem in modum de Ioſepho dici poteſt, tanto melior alijs ſanctis effectus, quanto differentius præ illis nomen & titulum habet. Nec .n. Deus inanes titulos, & rebus vacua nomina, donat, ſi titulum dat, largitur ea quoque quæ titulus datus flagitat. ſecunda Corinthiorum tertio: Idoneos, inquit, Paulus nos fecit miniſtros noui teſtamenti, miniſtros fecit: Ecce titulum, idoneos, quia neceſſaria præſtat. Deus enim, ait D. Tho. eodem capite, cuilibet rei dat ea, per quæ poſſit conſequi perfectionem ſuæ naturæ, vnde quia Deus inſtituit miniſtros noui teſtamenti, dedit eis idoneitatem ad hoc officium exercendum, &c.

Heb. 1.

Deus cum titulum donat, neceſſaria quoq; titulo largitur.

2. Cor. 3

Thom.

Sunt autem Ioſephi duo præſtantiſſimi tituli, etenim coniux Deiparę Virginis, & pater fuit Chriſti, hominum opinione. Quid præſtantius toto terrarum orbe reperiri poteſt quam coniugem eſſe Deiparæ Virginis? Si laudatur maximè Ioannes, quod Virginem à Chriſto ſibi commendatam in ſua acceperit, quibus laudibus afficiendus erit Ioſeph, qui Virginem non in ſua ſolum, verum in ſuam etiam coniugem accepit, qui cũ ea multos annos vixit, cum ea habitauit, cum ea familiariſſimè, vt cum ſponſa verſatus eſt? Sanè quemadmodum aureus torques, ſiue aurea catena, ſummi pretij gemmis exornata, colloq; appenſa plurimum homini ſplendoris addit: Ita coniugiũ hoc, quod vinculo, & aureæ catenæ om-

Vinculum huius coniugij catena aurea ſimile.

E nibus gemmis fulgẽti ſimile eſt, incredibilem Ioſepho dignitatem affert. Quamobrem Cancellarius Pariſienſis Ioanne. Gerſon in ſermone de Natiuitate Virginis: O miranda, inquit, prorſus Ioſeph ſublimitas tua, ò dignitas incomparabilis, vt Mater Dei Regina cœli, Domina mundi appellare te Dominum, non indignum putauerit, &c.

Gerſon.

Non eſt bonum hominem eſſe ſolũ (ait Deus Geneſ. 2.) faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Eundem in modum dixiſſe videtur: Non eſt bonum

F Virginem matrem filij mei eſſe ſolã, ne partu pudicitiam violaſſe videatur, ne ignominiæ nota magna afficiatur, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Quodnam igitur fuit hoc adiutorium Virgini ſanctiſſimæ ſimile? ſanctiſſimus Ioſeph, vnde D. Bernardinus tomo 3. in ſermone de ſancto Ioſeph: Quomodo, ait, cogitare poteſt mens diſcreta, quod Spiritus S. tanta vnione (coniugij ſcilicet) veniret menti tantæ Virginis, aliquam animam, niſi ei virtutũ operatione ſimillimam? Vnde credo Io-

Bernardi.

Ioſeph ſimilis virgini, virtutum operatione.

G ſeph fuiſſe mundiſſimum in virginitate, profundiſſimum in humilitate, ardentiſſimum in charitate, altiſſimum in contemplatione. &c. Videlicet, vt eſſet adiutorium ſimile Virgini, & Bernardus Hom. 2. ſuper miſſus: Non eſt dubium quin bonus & fidelis homo fuerit iſte Ioſeph, cui mater deſponſata eſt Saluatoris, fidelis, inquam, ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatium, ſuæ carnis nutritium, ſolum denique in terris magni conſilij coadiutorium fideliſſimum.

Bernard.

H Itaque ſi roges, qualis nam vir fuerit Ioſeph? paucis reſpondeo; fuit adiutorium ſimili Virgini Deiparæ. Gregorius Nazianzenus Oratione vndecima de laudibus Gorgoniæ ſororis ſuæ, cũ indicare vellet, qualis vir fuiſſet Gorgoniæ coniux, vno illum verbo deſcripſit, virum Gorgoniæ fuiſſe dicens: Vultis, inquit, vno verbo virum deſcribam? vir illius, ideſt, Gorgoniæ, nec enim ſcio, quid ampliùs dicere neceſſe ſit. Idem meliori iure nos in Ioſephũ transferre poſſumus: Vultis vno verbo Ioſephum deſcribamus: Vir erat,

Greg. Naz.

&

& coniux Deiparę Virginis. Eadē Gorgonia dimidia ex parte ſe baptizatam putabat, quòd eius maritus nondum eſſet baptizatus, maritus enim dimidia veluti pars eſt vxoris: Porrò (inquit Nazianzenus) cum vnū hoc ad omnia accedere cuperet, vt maritus quoque perficeretur, vt ſic toto corpore conſecraretur, ac non dimidia tantū ex parte initiata diſceret, ipſiuſque aliquid imperfectum relinqueretur, hoc quoque precibus impetrauit, &c. Similem in modum Deipara Virgo, quãuis ipſa eſſet perfectiſſima, imperfectã ſe poterat exiſtimare, ſi dimidia ipſius pars, i. eſt, coniux Ioſeph imperfectus eſſet. Quamobrem perfectionem ſummam credibile eſt, ſuis precibus illi impetraſſe. Quod D. Bernardinus docet ſer. citato, Cum virgo, inquit, tot & tanta impetret peccatoribus ſceleratis, quanta putas impetrauerit charīſmata Ioſepho ſponſo, &c.

Virgo multa Ioſeph à Deo donā impetrauit.

Bernardi.

Multum precibus Virgo, multum etiam coniugali familiaritate, verbiſq; ſuis Ioſepho profuit. Si enim nos miſeri, ait Bernardinus, ex cohabitatione ſanctorum virorum, qui reſpectu Virginis nihil ſunt, ſæpe tamē proficimus quantum exiſtimandum eſt Ioſephum cum ſacra Virgine profeciſſe? Hæc eſt (ait Bernardus in ſer. 1. de aſſumptione) cuius ſalutationis vox & ipſos exultare facit in gaudio, quos materna adhuc viſcera claudunt. Quod ſi paruuli, nec dum nati anima liquefacta eſt, vt Maria locuta eſt, quid putamus, quænā illa fuerit cœleſtium exultatio, cum & vocem audire, & videre faciem, & beata eius præſentia frui meruerunt? Hæc Bernardus. quæ nos in noſtrum Ioſephum, merito traducemus. Si paruuli nec dum nati anima liquefacta eſt, vt Maria locuta eſt, quid putamus, quęnam illa fuerit Ioſephi exultatio, & in virtutibus progreſſio, cum & vocē audire, & videre faciem, & beata eius non ſolum præſentia, ſed etiam coniugali familiaritate, & amicitia frui meruit?

Bernard.

Familiaritas virginis valde Ioſepho profuit.

Quis enim neget coniugalem Virginis erga Ioſephum familiaritatem, & amicitiam fuiſſe maximam? Qui enim virgo, ait D. Bernardinus, quanta erat vnitas matrimonialis in ſpirituali amore, & ſciebat Ioſephum ſibi à Spiritu ſancto datum in ſponſum, & in ſuæ virginitatis fidum cuſtodem, & ad participandum ſecū in charitatis amore, & obſequioſa ſolicitudine diuiniſſimā prolem Dei, ideo credo quod totius ex cordis affectu, eum ſyncerrime diligebat. Amplius, cùm omnia quæ ſunt vxoris, ſunt viri, credo quod beatiſſima Virgo, totū theſaurum cordis ſui, quem Ioſeph recipere poterat, ei liberaliſſimè exhibebat. Hæc Bernardin. Quid excellētius hoc Virginis amore erga ſanctiſſimum virum, quid præclarius hac tanta familiaritate reperiri poteſt? Nulla in orbe pura creatura fuit, quam maiori, quàm coniugē ſuum, amore, Virgo proſequeretur, nulla fuit qua familiarius, quam illo, vteretur.

Bernardi.

O coniugium verum, & ſanctum (ait Rupertus Matthæi primo) Coniugium cœleſte, non terrenum, vnus ſpiritus & vna fides erat in eis, ſola illic carnis corruptio defuit, &c. Cōgruit potius huic, illud quod de ſuorum parentum coniugio, Nazianzenus oratione decimanona dixit: Sic exiſtimo, ſiquis ab vltimis terrarum finibus, atque ex vniuerſo hominum genere, præſtantiſſimum coniugium conciliare ſtuduiſſet, nullum vnquam hoc præſtantius, aptiuſque reperiri potuiſſe. Hæc ille.

Rupert is.

Nazianz.

Mulieris bonæ (ait Eccleſiaſtic. Prouerb. 26.) beatus vir. ſi beatus vir eſt mulieris bonæ, ò terque quaterque, & millies beatum Ioſephum Virginis virum, quæ cunctos homines, Seraphinoſque bonitate ſuperat. Si prudēs vxor Dei donum eſt, vt docet Salomon Prouerb. 19. à Domino, inquit, vxor prudens, quam eximium Dei donum Ioſepho datum Virgo fuit, vſq; ad miraculum prudentiſſima? Pars bona, ait Eccleſiaſticus capite vigeſimo ſexto, mulier bona in parte timentium Deū, dabitur viro pro factis bonis, &c. Si pro factis bonis bona datur mulier, à Deo, eximia ſane fuere facta Ioſephi, pro quibus eximia illi virgo data eſt, de qua illud merito dicere potuit quod

Eccl. 26.

Prouer. 19.

Eccle. 26. vxor bona datur pro factis bonis.

quod de ſapientia dixit Sapiens, Sapientiæ 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa, non enim habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus illius, ſed lætitiam, & gaudium, &c.

Sapient. 8.

Magnus igitur titulus, ſcilicet, coniux Virginis, magnum virum fuiſſe Ioſeph oſtendit. Idem indicat alter quoque titulus, ſcilicet, Pater Chriſti, & ſi non generatione, ſed hominum opinione fuerit. Præclarus exiſtimatur Euangeliſtæ Ioannis titulus omnium ore celebratus, Chriſti ore pronunciatus; Ecce filius tuus. Cur nō etiam omnium ore celebretur titulus, Ioſeph Virginis ore prolatus Luc. 2. Ecce pater tuus? Ecce, inquit, pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te. Quid maius eſt, filium eſſe Virginis, an coniugem eſſe virginis Deiparæ, an Patrē Chriſti Optimi Max? Miraī Eliſabeth, & exclamat, Vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me? O quoties Ioſeph ſimilem in modum in admirationem magnam raptus exclamauit, Vnde hoc mihi, vt Mater Domini mei, & Dominus ipſe meus, in domo mea verſentur? Vnde hoc mihi, vt Matris Domini mei coniux ſim? Vnde hoc mihi, vt Dei mei pater appeller? Vnde hoc mihi, vt Deus mihi obediat? Mirabile quidem fuit Solem in cœlo ſtare, Ioſue decimo; Obediente domino voci hominis, ſed multo fuit mirabilius iuſtitiæ Solem, in terras retrogredi, ac deſcendere, incarnatumq; Deum voci Ioſephi veluti patris obedire. Erat enim ſubditus illis, Luc. 2. Hæc ſubiectio, ait Gerſon, ſicut inæſtimabilem notat humilitatem in Chriſto, ita dignitatem incomparabilē ſignat in Ioſeph, & Maria. &c.

De titulo patris Chriſti hominū opinione.

Luc. 2.

Ioſue 10.

Luc. 2.
Gerſon.

Vidit Iacob Deum in cœlo, ſcalæ ſupremo gradui innixum, Geneſ. 28. Nos eundem videmus in terris, Ioſepho, qui ſupremus eſt Genealogię Matthæi gradus, incumbentem. Supremus, ait Rupertus Matth. 1. Scalæ gradus, cui dominus innixus eſt, beatus Ioſeph eſt, innixus illi eſt tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo, ſine patre natus eſt. ita innixus eſt beato Io-

Geneſ. 28.

E ſepho, vt eſſet infantulo pater optimus, vt eius ſolatio paterno, puer cum Virgine ſuſtentaretur. Hæc ille. Nonne Deus Ioſepho innitebatur, cum Ioſephi brachijs Chriſtus ſæpè ferebatur, cumque in gremio Ioſephi ſæpè ſomnum capiebat? Semel Simeon Chriſtum in vlnas ſuas accepit, miroq; exhilaratus gaudio præclarum canticum Deo cecinit, at Ioſephus non ſemel, ſed ſæpiſſimè eundem optatiſſimum Meſſiam brachijs tulit, & amplexatus eſt. Quæ ergo cantica, quas gratiarum F actiones, quas Deo laudes ſi non ore, ſaltem corde illum ceciniſſe credendum eſt? Recubuit caput Ioannis ſuper pectus Chriſti ſemel, recubuit pectus & caput Chriſti, imò totus Chriſtus, ſuper Ioſephum ſæpè. O leuiſſimum onus. O dulce pondus, verè onus tuum leue eſt Domine Ieſu, quis nolit ſic onerari? O onus aureum, onus omnibus margaritis leuius. Læua tua ſub capite Ioſephi, & dextera tua amplexabatur eum.

Ioſeph ſæpe Chriſtū in vlnas, vt Simeon accepit.

Cant. 2.

Optabat ſponſa Cant. 8. Quis mihi G det te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat. Inuenit fęlix Ioſeph ſponſæ deſideria, inuenit æternum Dei Verbum foris, in mundo hoc incarnatum, amplexatus eſt, & deoſculatus. Quis ergo eum deſpiciat? imò quis non maximi faciat? quis illius virtutes non æquet cœlo? Ille primus poſt Virginem, cœleſtem ſponſum è thalamo prodeuntem, in præſepio Bethlehemitico vidit, primus adorauit, primus cœleſtis H mannæ è cœlo venientis dulcedinem deguſtauit, primus poſt longiſſimam noctē Solē Orientē vidit, primitiasq; nati Chriſti cū Virgine tulit. Natū vero infantē poſtea vt filiū enutriuit, vt Deum coluit, & ardenter amauit, non enim poteſt quiſquam ignem ſinu gerere, quin ardeat, iuxta illud Prou. 6. Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant? Cum igitur Ioſeph, ſinu ſuo, ignem, ideſt, Chriſtum, tulerit, quis inficiabitur vehementer exarſiſſe, & vehementer amaſſe?

Cant. 8.

Spleu-

Splendidam reddidit Moſis faciem conſortium ſermonis Domini, iuxta illud Exod. 34. ignorabat quod cornuta eſſet, ideſt, ſplendida facies ſua, ex conſortio ſermonis Domini. Faciem Moſis, conſortium ſermonis Domini non multorum mẽſium radijs fulgoris incendit, pectus Ioſephi conſortium nõ ſermonis ſolum, verum etiam conuictus Dei multorum annorum, radijs amoris mirum in modum inflammauit. O beatos oculos qui Chriſtum toties viderunt, ſiquidem beati oculi, ait Chriſtus, qui vident quæ vos videtis, Luc. 10. O beatas manus, quæ Chriſtũ toties tetigerunt, nec vnquam illo ad Magdalenam dicto prohibitæ ſunt, Noli me tangere. O beata brachia, quę Deum toties portauerunt. O beatam domum, in qua beatiſſima illa Trinitas habitabat, Chriſtus, Maria, Ioſeph, ſic vocat Pariſiẽſis Cancellarius. Cuperẽ, inquit, vt mihi verba ſuppeterent ad explicandum tam altum myſterium, tam admirandam, venerandamq; Trinitatem, Ieſus, Mariæ, & Ioſephi, &c. O quam dilecti Trinitati, Patri, Filio, & Spiritui ſancto, domus illius Trinitas, Chriſtus, Maria, Ioſeph. Nihil charius, nihil melius, nihil in terris erat excellentius. Inuidebat terris tales habitatores cœlum, cœlo digniores quàm terris.

Exod. 34. *Luc. 10.* *Gerſon.*

Verè hortus erat amœniſſimus, ſed hominum oculis concluſus domus illa, in qua cœleſtis ille agnus, inter lilia paſcebatur ſimul, ac paſcebat, Cãt. 2. Inter lilia, inquam, i. Virginem, & Ioſephum, vt Rupertus interpretatur. Vere, ait, ambo lilia, Virgo, & Ioſeph, pro virginalibus nuptijs, & cohabitatione caſtiſſima. Paſcebatur corporeo cibo, paſcebat Virginem, & Ioſephum, cœleſtibus epulis. Quid hortum dixi? cœlum erat domuncula illa, in cœlo habitat Deus in domuncula quoque illa habitabat. Cœlum à cælando dictum, eximias opes, beatorumque gloriam cælat, domuncula illa, infinitam Chriſti maieſtatem, ſummum Virginis ſplendorem, ſummũque Ioſephi honorem cælabat, tectum illud inſtar cœli, quod tegit omnia, ſummum incarnationis

Cant. 2. Dominus Ioſephi hortus concluſus, & cœlum.

A myſterium tegebat. Cui enim hominũ in mentẽ venire poterat, Deũ; Deũ inquã incarnatũ, in domo illa habitare, coniuges illos virginitatem colere, Virginem Dei matrem eſſe Ioſephum Chriſti non patrẽ ſed nutritorẽ? Videlicet cœlum erat domus illa admirandum myſteriũ celans; nigra erat foris, ſed formoſa intus; ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Cant. 1.

Cant. 1.

Deniq; illa benedictio Ioſephi filij Iacob, noſtro Ioſepho cũ nomine congruit, Gen. 49. Filius, inquit, accreſcẽs Ioſeph, filius accreſcens & de aſpectu, Hebraicè non eſt verbũ Iaſaph, ideſt, B addidit, à quo deducitur nomẽ Ioſeph, ideſt, addẽs, ſed eſt verbũ Parah, ideſt, fructificauit. Verti etiam poteſt ex Hebræo, filius fructifer, vel creſcens iuxta fontẽ, vel, iuxta oculum. Pagninus vertit, vt ramus creſcens Ioſeph, vt ramus fructificans iuxta fontem, &cæt. Nonne infans ille, quem Ioſeph amplexabatur, cuius pedes ſæpe oſculabatur, iuxta quem ſedebat, dormiebat, vigilabat, virtutibus creſcebat, omnium bonorum fons erat vberri- C mus? quam bene ergo iuxta fontẽ creuiſſe dicitur Ioſeph, vel, iuxta oculũ; iuxta oculos enim Chriſti verſabatur, quem in oculis ferebat. O fœlicem arborem, tali irrigatã fonte ad maximũ incrementum perueniſſe quis non putet? Filius equidem accreſcens Ioſeph noſter, filius accreſcens, pluſquàm alter Ioſeph filius Iacob.

Gen. 49. Ioſeph bene dictio. *Pagninus.*

Ioſepho illi data eſt (vt ait Bernard. homil. 2. ſupermiſſus) intelligentia in myſterijs ſomniorũ, noſtro datum eſt conſcium fieri cęleſtium ſacramentorũ; ille frumenta ſeruauit non ſibi, ſed D omni populo, hic panem viuũ, è cœlo ſeruandum accepit, tã ſibi quàm toti mũdo. Illi ſubditi fuere Aegyptij, huic ſubditi fuere Deus incarnatus, eiuſque admirabilis mater, illũ honore affecit Pharao, hunc multo maiori honore affecit Deus, illi dedit Pharao vxorem filiam Phutipharis ſacerdotis, huic dedit Deus coniugem matrem ſuã, illius caſtimonia magna fuit, quòd adulteriũ fugerit, huius multo maior, quòd virginitatem ſeruarit; Ille dictus eſt Sal-

Bernardi. Ioſeph ſponſus Virginis confertur cum Ioſeph filio Iacob.

E Saluator mundi, quod ab Ægypto famem depulerit, hic Pater Domini veri totius mundi Saluatoris eſt appellatus, quòd Matris Domini coniux fuerit. Ille Aegyptum à fame, hic Chriſtũ ab Herode liberauit, ille longè à Domini ortu abſuit, hic cum Domino, & matre eius habitauit. Vterque virtutẽ habuit ſuo congruentem muneri, ſed hic tanto maiorem, quanto maiori munere functus eſt. Filius igitur accreſcens Ioſeph noſter, ſuper Ioſephũ filium Iacob filius accreſcens, & decorus aſpectu.

Ioſeph vultum habuit venerandũ

F Erat enim Ioſeph, vt credibile eſt aſpectu venerando: & ſi Gerſonis coniectura aliquid haberet momẽti, Chriſto ſimilis, vt eius filius videri poſſet, ſic enim in fine Ioſephinæ cecinit:

Perſonas inter ſimiles eſt nexus amoris;
De Ioſeph aſt ratio ſuadet, ſua quod facialis
Forma Ieſu, forma-ſimilis reputanda fuiſſe eſt.
Si non: quo pacto pater eius creditus eſſet?
G *Qualiter omnimodo matris ſaluaſſet honorem,*
Diſparittas vultus prolis, cum patre putato?
Gratia naturæ fieri vult conſona ſæpe;
Nomine minus Iacobus frater Domini perhibetur
Valde ſibi ſimilis? quod gratia non caro fecit.

Gerſon.

Hæc ille.

Exiſtimat idem autor, pia (vt ait) credulitate, in ſermone de Natiuitate Virginis, in Conſtantienſi habito, Ioſephum in vtero matris fuiſſe ſanctificatum, idque affirmat in officio Hieroſolymitano de Ioſeph compoſito contineri. Addit, peccatum fomitem, vel extinctum, vel repreſſum in eo fuiſſe, ne Virginis pulchritudine, & familiaritate læderetur. Videtur idem ſentire Ekius in ſermone de Ioſeph, & Iacob. epiſcopus Chriſtopolitanus, in Canticum Virginis, cum agit de quarta Virginis dignitate: In ambobus, inquit, in Virgine, & Ioſeph, erat fomes extinctus per ſanctificationem, &c. Sanctificatio Ioſeph in vtero infirmum habet

Fomes repreſſus ĩ Ioſeph.

E fundamentum, fomitem repreſſum, cũ coniugium inijt, non caret veriſimilitudine.

Sentit præterea Cancellarius eundem Ioſephum ea gratia donatũ, quæ omne peccatum mortiferũ ſuperaret. Sicut decuit, inquit, vt Virgo ſumma puritate niteret, ſic decuit vt haberet ſuo modo parem ſponſum puriſſimum, qui cum perpetua Virgine Virgo permaneret. Vterque regali progenie illuſtris, vterque ſanctificationem in vtero recipiens. cum Maria F plena gratia fomitem reprimẽte, manſit Ioſeph repletus gratia peccatũ mortale quodlibet ſuperante, &c. Veriſimile admodum eſt, maximè poſt coniugium, huiuſmodi peccatum Ioſephum non incurriſſe. Filius igitur fuit accreſcens Ioſeph, tot auctus incrementis, Videlicet, coniugis Deiparæ, putati patris filij Dei, gratiæ, virtutumque maximarum. quæ incrementa gloriæ ſecuta eſt menſura ſingularis.

Ioſeph poſt coniugium nullum cõmiſit peccatum mortiferum imò nec per totã vitam. Gerſon.

Antequam Chriſtus cruci ſuffigeretur ſanctiſſimam vitam cum clariſſima G morte videtur commutaſſe. clariſſimã dico mortem, quæ Chriſti Deiparęque Virginis præſentia, veluti Solis, ac Lunæ ſplendore eſt illuminata. Quantas (ait Diuus Bernardinus) exhortationes, conſolationes, promiſſiones, illuminationes, inflammationes, & æternorum bonorũ reuelationes, recepit in tranſitu ſuo Ioſeph, à Sanctiſſima ſua, & à dulciſſimo filio Dei Ieſu? &c. De hac morte in ſua Ioſephina Cãcellarius ſic ſcripſit:

De morte Ioſeph, & funerem Bernardin.

Venerat illa dies, qua vitam morte pararet
H *Perpetuam tibi iuſte Ioſeph, Dauid inclyta proles.*
Chriſtus adeſt cum matre pia, quibus officioſe
Seruieras: vultu placido ſolantur euntem.
Ora licet lachrymis oppleuerit intus obortis,
Naturalis amor, etenim ſat credere fas eſt,
Quod patrem Ieſus, & ſponſum fleuit morientem,
Virgo benigna ſuum, &c.

Gerſon.

O ſu-

O funus lætiſſimum, quod ipſum mundi gaudium eſt proſecutum. Nam Chriſtus, & Virgo Deipara, Ioſephi ſe retrum comitati ſunt. huiuſmodi fuiſſe apud Iudæos morem, vidua illa indicat, quæ filium vita functum ex ciuitate Naim in ſepulchrum ſequebatur. Potuit quidem Chriſtus tacto feretro Ioſephum, vt Viduæ filium, vitæ reſtituere. Sed in tempus reſurrectionis ſuæ, ſui Ioſephi diſtulit forſitan reſurrectionem, vt qui pariter vixerant, pariter & reſurgerent. Si enim cum Chriſto multi ex ſanctis Patribus in vitam ſunt reuocati, quid prohibet credere ex illis fuiſſe vnum Ioſephum? Vnde Gerſon, Legimus, inquit, multa corpora ſanctorum reſurrexiſſe, & veniſſe in ſanctam ciuitatē, & apparuiſſe multis: recogitet, oro, pius animus, ſi iuſt Ioſeph vnus ex illis putandus eſt, qui apparuerit chariſſimæ ſponſæ, qui eam conſolatus ſit. Qui tandem Chriſto in cęlos aſcendente, ſimul & aſcendit glorificatus: non dubium in anima, ſed & in corpore neſcio, Deus ſcit. Hęc Gerſon.

An reſurrexerit D. Ioſeph.

Gerſon. D. Bernardinus.

D. vero Bernardinus, in anima ſimul & corpore glorificatum pie credit. Pie, inquit, credendum eſt, non tamen aſſerendum, quòd pijſſimus filius Dei pari priuilegio decorauit ſuum putatiuum patrem, ſicut ſuam ſanctiſſimam matrem, vt ſicut illam aſſumpſit in cęlum in corpore, & anima, glorioſam, ſic etiam in die reſurrectionis ſuæ, ſanctiſſimum Ioſeph in gloria reſurrectionis ſecū. Vt ſicut illa ſancta familia, ſcilicet, Chriſtus, Virgo, & Ioſeph in laborioſa vita, & amoroſa gratia ſimul vixerunt in terris, ſic in amoroſa gloria, nunc & corpore, & anima, regnent in cęlis: iuxta regulam Apoſt. 2. Cor. 1. Sicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. Hæc D. Bernardinus.

2. Cor. 1.

Gerſon. De gloria D. Ioſeph.

Quanta autem in cœlo gloria fulgeat, docet Cancellarius his verbis: Collocatus eſt a dextris Ieſu, hoc eſt, in potioribus bonis ſuis. item: Quantus exiſtimādus eſt iuſtus Ioſeph in gloria, & in cęlis, qui talis, ac tātus inuētus eſt in miſeria, & in terris? Profecto cum dicat Chriſtus: Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit, ille proximior videtur collocandus in cœlis, qui in miniſterio fuit vicinior obſequentior, atque fidelior poſt Mariam, inuentus in terris. Hæc ille.

Quantum illius preces valeant, idē ſapientiſſimus Autor in Ioſephina his verſibus ſignificat.

Quanta ò fiducia, quanta eſt
Vis impetrandi; quia dum vir, dum pater orat
Vxorem, & natum; velut imperium reputatur &c.

De interceſſione D. Ioſeph.

CAP. IX.

De Pulchritudine Deiparæ Virginis.

POſtquam de coniugio, & ſponſo Deiparæ Virginis diximus, locus hic poſtulabat, vt de viſitatione, de Angelica annunciatione, de conceptione partuque admirabili, alijſque eiuſmodi ad Virginem attinentibus diſceremus. Verùm quia hiſce de rebus, Euangeliſtæ, quos interpretamur ſcripſerunt, Euangelicæ hiſtoriæ ordinem ſequentes, ſuo quamque rem loco tractabimus. Nunc de ijs, quæ ſilentio illi prætericrunt, atque in primis de pulchritudine, nonnulla verba faciemus.

Duplex eſt pulchritudo, altera corporis, altera multo præſtantior animi. Etenim in corporis elegantia, & apta membrorum compoſitione ſita pulchritudo, temporis & morbi ludibrium eſt, vt ait Gregorius Nazianzenus, orat. 31. Fragile bonum, ut dixit Poeta:

Greg. Nazian.

Forma bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos,
Fit minor, & ſpatio carpitur ipſa ſuo.

Ouid li. 2. de arti.

Florùm mutabilitate fugacior (vt Boetius ſcripſit Proſa 8. lib. 3. de corſolatione Philoſ.) Formæ, inquit, nitor, vt rapidus eſt, vt velox, & vernalium florū mutabilitate fugacior. &c. Febris igniculo diſſoluitur, vt idem Boetius ait: Æſtimate, inquit, quam vultis nimio corporis bona, dum ſciatis, hoc quodcunque miramini, triduanæ febris igniculo poſſe diſſolui. &c.

Boetius. Pulchritudo corporis fragile bonum.

In ipſa

Boetius.

In ipſa cute externaque facie conſiſtit, niſi.n. nitida ſit cutis, ſuauique colore perfuſa pulchritudo perit. Vnde Boetius addit, Si vt Ariſtoteles ait lynceis oculis homines vterentur, vt eorum viſus obſtantia penetraret, non ne introſpectis viſceribus, illud Alcibiadis ſuperficie pulcherrimum corpus, turpiſſimum videretur? Igitur te pulchrũ videri non tua natura, ſed oculorum ſpectantium reddit infirmitas. &c.

Prou. 31. Fallax. & vana pulchritudo corporis.

Merito ergo Prouerbiorum 31. Fallax dicitur gratia, quæ gratas oculis fœminas reddit, & vana pulchritudo. Vana eſt quia euaneſcit, Fallax eſt quia fallit, filios Dei olim, id eſt, probos viros, pulchritudo feſellit; Videntes Geneſ. 6. filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores, &c. Deſerto magno bono, id eſt,

August.

Deo, ait Auguſtinus, lib. 15. de ciuitate Dei, capite 22. lapſus factus eſt ad bonum minimum, id eſt, pulchritudinem. &c. Quemadmodum piſcator piſces, auceps aues eſca, ſic diabolus homines, fœminarum pulchritudine decipit.

Ambroſ.

Carnes (ait Ambroſius lib. 3. de Virgin.) etiam volantes aquilas deponunt. Eundem in modum caro pulchra, etiam aquilas, Dauides, & Salomones (ni caueant) fallit.

Quid nam Iſraelitarum exercitum feſellit ac vicit? ſane fœminarum pulchritudo. Aduerſus Hebræos milites, non fortes milites, ſed pulchras fœminas, inſtrui præcepit Rex Balac, Num. 21. ex conſilio Balaam, quem egregiè

Num. 25. Origenes.

Origenes homil. 20 Numerorũ, hũc in modum loquentem inducit. Non virtute, inquit, militum, ſed mulierum decore pugnandum eſt, nec armatorum vigore ſed mollitie fœminarum. procul amoue armatorum manum, & electam congrega ſpeciem puellarum, forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captiuat. Vincentur ſpecie, qui non vincuntur prælio. Hæc ille. O fallacem pulchritudinem, quæ Dei exercitum victum, ac deceptum, ſub idolorum iugum miſit.

Dionyſ. Areop.

Fallax pulchritudo à Deo homines auocat, caſta ad Deum ducit. Græci vt Dionyſius Areopagita vult. 4. ca. de E diuinis nominibus, pulchritudinem, κάλλος appellant, à vocando, Pulchritudo, inquit ille, κάλλος à vocando dicitur, καλέω enim καλῶ vocare ſignificat. Turpiſſima pulchritudo eſt quæ ad Dæmonẽ, pulcherrima, quæ ad Deũ vocat, qualis fuit Deiparæ Virginis quam ſilentio præterire non eſt æquũ.

August. pulchritudo corporis Deiparæ tribuenda.

Quamuis enim fragile ſit bonum, Dei tamen eſt donum, vt Auguſtinus docet loco indicato; Pulchritudo, inquit, Dei donum eſt, ſed propterea id largitur etiam malis, ne magnum bo- F num videatur bonis. &c. Donum Dei eſt, quod in hoc terrarum Orbe nonnullis largitur, in cœlo omnibus Beatis largitur. In terra fragile bonum, fugax, & fallax, in cœlo perpetuum, conſtans, fallens neminem. Non eſt Virgini huiuſmodi donum negandũ, nam venuſto in corpore gratior virtus eſt. Vnde illud Poetæ:

Virg. Æn. 5.

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Dion. Car.

Præterea in pulchritudine magis eminet virginea puritas. Etenim vt ait G Dionyſ. Carthuſianus lib. 1. de laudib. Virginis, art. 34. Sicut incontinentia in deformib. eſt vituperabilior; ſic continentia in pulchris laudabilior. Siquidem pulchritudo apta, ſed rara eſt pudicitiæ comes; iuxta illud Iuuenalis Satyra. 10.

Iuuen. Ouid.

Rara eſt concordia formæ, atque pudicitiæ.

Et illud Ouidij in Epiſtola Paridis.

Eſt lis cum forma magna pudicitiæ.

Quanto rarior, tanto in Virgine fuit illuſtrior, admirabilis formæ, & pudicitiæ concordia. Quid mirum ſi H fuerit in ea pudicitiæ, & formæ cõcordia, in qua partus, & virginitatis fuit ſumma conſenſio? Quemadmodum præclarum enſem præclara vagina, ita pulchrum animum, pulchrum corpus decet. Eſt enim corpus vagina animi.

Geneſ. 6. Diogenes.

Vnde Geneſ. 6. illud, Non permanebit ſpiritus meus in homine: vertit Pagninus, Non erit vt in vagina, ſpiritus meus, id eſt, animus, in homine. Huc illud Diogenis pertinet apud Laertium: Videns, inquit, decorum adoleſcentem, indecore loquentem: Non erube-

erubeſcit, ait, ex eburnea vagina, plũ-
beum educens gladium? Si Priami ſpe-
cies digna eſt imperio (vt dicitur)
digna eſt imperio pulchritudo: Do-
minam ergo mundi pulcherrimam
fuiſſe oportet.

Cur pulchritudo digna imperio ſit. Anbulenſis,

Imperio autem dignam eſſe pulchri
tudinem, indicat in hunc modum Abu-
lenſis, Paradoxo 2.c.101. Quòd corpo
ralis, inquit, pulchritudo, bona haben-
tis indoles ſit apparet, quia atteſtatur
ſuper bonam complexionem; bona au
tem complexio ſignum, & cauſa effi-
cax eſt boni intellectus. Nam cum or-
gana phantaſtica diſpoſita ſunt, intel-
B lectus quibus iſta ſubſeruiunt, benè in-
telligit, ſi malè diſpoſita ſunt, intelle-
ctus aut parũ, aut perturbatè, aut om-
nino nihil intelligit. Bonus autẽ intel-
lectus, habentem aliorum Dominum
facit, & rectorem, iuxta illud vulgatũ
verumq; prouerbium: Qui bono ſunt
intellectu vigentes, aliorum ſunt Do-
mini, & rectores. Ita ergo ex eſſe pul-
chrum, eſſe Dominum ſequitur, & re-
ctorẽ. Et quia talis perfectio pulchri-
tudinis ad eſſe Dominum, & rectorem
C præuium erat, valde congruebat Vir-
gini, quia eſt vna de maximis perfe-
ctionibus. Dicendum ergo in Domi-
na Virgine pulchritudinem extitiſſe.
Hæc Abulenſ. Epiſcopus.

Heſther. 2. Scriptura fœminas pulchras laudat. Iudith 8. Geneſ. 29. Iob 42.

Etſi fallacem, & inanem pulchritu-
dinem ſcriptura dicat Prouerb. 31. ta-
men fœminas multas ex pulchritudi-
ne laudat Heſther 2. Erat formoſa val
de, & incredibili pulchritudine, om-
nium oculis gratioſa, & amabilis vide-
batur. Iudith 8. Erat eleganti aſpectu
nimis. Geneſ. 29. Rachel decora facie,
D & venuſto aſpectu. Iob 42. Non ſunt in
uẽtæ mulieres ſpecioſæ, ſicut filiæ Iob
in vniuerſa terra. Quod in alijs fœmi-
nis Scriptura laudat, Virgini quæ fœ-
minarum omnium ornamentum, & 9
decus eſt, cur negemus? Ad hæc, vt ait
Caietanus in opuſculo de ſpaſmo Vir-
ginis, Virgo debet credi ſimilis filio
per omnia, quantum fas eſt, Chriſtus
autem pulcherrimus fuit; ergo & eius

Cant. 3.

mater. cui in Cant. capit. 4. canitur: To
ta pulchra es amica mea, & macula
non eſt in te. De vtraque enim pul-
A chritudine ſpiritali, & corporea hæc
verba intelligenda ſunt. Cant. 3. Quam
pulchra es amica mea, quam pulcha
es. Bis, pulchram dixit, nimirum & cor
pore, & animo.

Pulchritudo membrorum integrita
tem aptamq; figuram, & coloris ſuaui
tatem poſtulat. In Deipara Virgine mẽ
bra omnia fuiſſe integra, aptè figurata

Virgo in calloré ſuauẽ vultus colorẽ mutauerat. Greg. Nazian.

& colore ſuaui perfuſa, qs neget? Sua-
uem tamen colorem, quem ſuapte na-
tura ſanctiſſimum corpus habebat, per
petuis ieiunijs, perpetuaque contem-
platione obliteratum, & in pallorem
commutatum putarim. nam vt Greg.
Nazianzenus ait, in tractatu aduerſus
mulieres ambitioſius ſe ornantes: Pal-
lidus color ſanctis fœminis congruit.
Dabimus, inquit, & alterum colorem,
nempe vt pulchritudini tuæ pallorem
aſciſcas, Chriſtique laboribus intabe-
ſcas; atque & precibus, & lacrymis,
& diurnis, nocturniſque peruigilijs
teipſam maceres. &c. Macerauit Virgo
pulchritudinem, ideoq; fallax illa non
fuit. Nec Virginem fefellit, quæ quam
parum bonum eſſet recte nouerat,
nec alios, quia macerata erat, ijſq; or-
namentis, quæ veluti flabra ignem ex-
citant, carebat. Accedebat ea verborũ
modeſtia, ea morum, & geſtus grauitas
is ſanctitatis nitor, q intuẽtiũ cõcupi-
ſcentiã omnino profligaret. Nõ dubitã

Richardus Vict.

dũ (ait Richardus Vict. in Comẽt. Cãt.
c. 26.) amoris ignem, & interiorẽ can-
dorem, exterius in Virgine lucere, vt
quæ puritatem angelicam habuit, vul-
tum etiam angelicum habuerit, &c.

D. Thom.

Neminem Sanctiſſimæ Virginis de-
core offenſum, ait D. Th. 3. diſt. 2. q. 1.
art. 2. ad 4. Vt dicitur (inquit) gratia ſan
ctificationis, nõ ſolum repreſſit in Vir-
gine motus illicitos, ſed etiam in alijs
efficaciam habuit. ita vt quamuis eſſet
pulchra corpore, à nullo concupiſci

Maior.

potuerit. &c. Ioannes Maior Luc. 1. in
illa verba, Exurgens Maria, ſic ſcribit:

Virginis magna pulchritudo nemini vnq̃ nocuit. Gerſon.

Illam dotem omnipotens Deiparæ ſup
peditauit, vt mortalium nemo illam
concupiſceret, porrò ea viſa infrenis
libido (vt firmiter teneo) prorſus ex-
tinguebatur. &c. Cancellarius itẽ Pari
ſienſis Gerſ. in ſermone de Cõceptione

Virginis: Dico, inqt, quod Phyſiogno-
mia Virginis mouebat aſpicientes ad
omnem caſtitatem, & luxurioſas extin
guebat, mortificabatq; cogitationes.
D. Bonauen. 3. Sententiarum, d. 3. q. 3.
Quidam, inquit, Iudæi aſſerũt, hoc mi-
rum fuiſſe in Virgine, quod cum eſſet
pulcherrima, tamẽ à nullo vnquam vi
ro fuerit concupita. Nec vili penden-
dum eſt illud infidelium teſtimonium.
Gabriel. Hæc ille. Gabriel quoq; q. 2. eodem vti
tur teſtimonio,

Dionyſius Carth. Doctor extaticus Dionyſ. Cant. 2. il
la verba: Sicut lilium inter ſpinas, de
Virgine exponit, propterea quòd cæ-
teræ feminæ pulchræ vt ſpinæ intuen-
tes pungant: Virgo vt Lilium neminẽ
ſua pulchritudine læſerit: Quamuis, in
quit, fuerint multæ Virgines ſanctæ, ta
men reſpectu Virginis quaſi ſpinę fuiſ
ſe videntur, in quantum aliquid culpę
habebãt, & quamuis in ſe fuerint mun
dæ, non tamen fuit in eis fomes pror-
ſus extinctus. Fuerũt & alijs ſpinę, qui
ex earũ intuitu cõcupiſcẽtia pungebã
tur. Porrò Deipara Virgo ab omni cul
pa fuit prorſus immunis, fuit fomes in
ea plenè extinctus, & tã intenſa caſtita
te erat repleta, q̃ intuentium corda ſic
penetrauit ſua inæſtimabili caſtitate
Virginea, q̃ à nullo potuit cõcupiſci,
imò potius extinxit ad horam illorum
libidinẽ. Hactenus Dionyſ. Non ſolũ
Virgo aſpectu ſuo lædebat neminem,
Ambroſ. verum tanta eius erat gratia (ait Am-
broſius) vt ijs quos viſeret integritatis
inſignẽ conferret. in li. de inſtitut. Vir
H ginis c. 7. Tanta, inquit, erat Virginis
gratia, vt non ſolum in ſe virginitatis
gratiã reſeruaret; ſed etiam ijs, quos
viſeret, integritatis inſigne conferret.
Viſitauit Ioannem Baptiſtam, & in vte
ro matris exultauit, nec immerito in-
teger corpore (id eſt Virgo) quem trib.
menſibus oleo quodam ſuæ præſentię
& integritatis vnguento, Domini ma-
ter exercuit. &c.

Virgo fuit pulchra. Nazianz. Quod autem pulchra fuerit, cõmu-
nis eſt opinio. ſic vocatur à Greg. Na-
zianzeno, in Tragædia, q̃ dicitur Chri-
ſtus patiens: Inter pudicas, inquit, &
pulcherrimas, atq; venerandas prima.
Et iterum, ô Virgo quæ formæ nitore

E præis cæteras. Richardus item Victori
Richard. nus Cant. 26. Tota, inquit, pulchra me-
rito dicitur Virgo, quia pulchra facie
fuit, pulchra mente, & corpore. Eodẽ
loco ait vultum habuiſſe Angelicum.
Albertus Magnus. Albertus Magnus apud Dionyſium lib.
1. de laudibus Virginis ar. 34. Quemad
modũ, inquit, corpus Chriſti qđ Deus
ſupernaturaliter per ſeipſum formauit
eſt perfectiſſimum atque pulcherrimũ
in natura, quod fieri potuit ſecundum
ſtatum viæ, ſic corpus Virginis ad hoc
immediate ordinatum, fuit pulcherri-
F mum ſecundum ſtatum viæ, quod natu
ra per ſe operans facere poteſt. Ideò di
cimus quod ſicut Chriſtus fuit ſpecio-
ſus forma præ filijs hominum, ſic Vir-
go pulcherrima fuit inter filias homi-
nũ. & quod ipſa habuit ſummũ, & per-
fectiſſimum in pulchritudine, quod po
tuit eſſe in mortali corpore fęmineo,
ſecundum ſtatum viæ operante natu-
Dion Car. ra. Hactenus Albertus. Dionyſius in li.
1. de laudibus Virginis ar. 35. A planta
G inquit, pedis vſq; ad verticẽ capitis ni-
hil penitus fuit in Virgine, neque in
corpore, neq; in anima indecens, repre
henſibile, indecorum, imò totum fuit
diuinæ ſapientiæ circino formatum,
pulcherrime circunciſum ab omni ſu-
perfluitate, pleniſſimè, ac ſpecioſiſſimè
operatum. Nempe, ſicut Chriſti huma-
nitatem, propter eius perſonalem cũ
Deo vnionem, decuit omni perfectio-
ne naturæ, gratiæ, in termino excellen
tię prefulgere. ita ipſius genitricis per
ſonam poſt Vnigeniti ſui humanitatẽ,
H oportebat in omnibus ſic ornari. Quo
niam poſt hypoſtaticam cum Deo con
iunctionem, non eſt alia tam vicina, vt
vnio matris Dei, cũ Deo filio ſuo. Hęc
Brigitta. Dionyſ. & in ſermone Angelico D. Bri
gittæ. c. 13. Quemadmodum Deus, &
Angeli de Virginis animæ venuſtate
gratulabantur in cœlis, ita etiam gra-
tiſſima eius corporis pulchritudo, om
nibus eam cernere cupientibus vtilis
fuit, & conſolatoria in terris. &c. Hen
Henricus de Haſſia. ricus de Haſſia quem citat Dionyſius
Carthuſianus in lib. 2. de laudibus Vir-
ginis ar. 2. Maria, inquit, plena gratia
optimæ compaginis naturalis, ſingu-
lariſſimæ pulchritudinis corporalis,
decen-

decentiſſimę habitudinis moralis. Quoniam omnium artifex Deus, ad ipſius formationem in vtero ſupernaturaliter concurrens, filio ſuo dignum habitaculum fabricaturus, eam intrinſecus omnium gratificantium chariſmatum, & dignificantium habituum plenitudine adornauit, vt etiã in exteriore eius effigie, gratia diuina tam copioſe, efficaciterq; luceret, quòd eius aſpectus carnalium æſtus extingueret, peccatorum corda compungeret, mundanorum hominum deſideria ad cœleſtia eleuaret. &c.

Virginis in vultu ſplendor, & odor ex ſacro corpore.

Idem Dionyſius, pro ſua in Virginẽ pietate, putat Virginis vultum ſplendore quodam fuiſſe illuſtratum. In lib. 1. de Virg. art. 36. Virgo, ait, quò abundantioribus diuinorum chariſmatum infuſionibus fuit præuenta, eò hæc ipſa exuberantia magis in eius refulſit vultu, ac viſu. Et quò quotidie in omni gratia, ac virtute, & in omni luce contemplationis theoricę, in myſticæ Theologiæ ſplẽdore, in puritate interna & ſanctitate Angelica excellentius profecit, eò interior illa, ac diuina ſynceritas luminoſa, euidentius in eius facie apparebat, atq; vt quidam etiã magni Doctores dicunt, viſibiliter radiabat. &c. Adiungit: cur nõ putetur credibile quod virginea eius caro dulcem ſit ſortita odorem? Nõ fuit id quidem impoſſibile, at non decebat Virginem odorem ſpirare, ne delicias, & odores amare videretur. Verum hæ piæ ſunt meditationes.

Plutarch.

Corpus autẽ humanum odoriferum eſſe poſſe, Plutarchus oſtendit, qui Alexandri magni corpus (ſi habenda fides eſt) huiuſmodi fuiſſe ſcribit. In Ariſtoxeni, inquit, Commentarijs legimus Alexandri Magni membra atq; os, tam ſuauem odorem exhalaſſe, vt & interiores tunicę mirabili fragãtia cõplerẽtur. Cuius rei cauſa fortaſſe fuit quædam corporis tẽperies, innato calore feruentis. Hęc Plutarchus. Pierius itẽ Valerianus lib. 57. Ægyptijs loquens:

Pierius.

Minime, inquit, mirũ eſt in tãta victus parſimonia eorũ corpora (quod plerique autores tradunt) vel nullis odoribus delibuta, ſponte auram ſuauolen-

A tem emiſiſſe, odoratasq; tranſeuntium vmbras miram inſpiraſſe fragrantiam. Quanquam & Alexandri Macedonis corpus, ſuapte vi aromaticũ quid, oboluiſſe Theophraſtus aſſeuerat, ſed forſitan in rege cura, quod in illis negligentia, præſtabat. Hæc ille. Fides penes autores ſit, mihi certè non perſuadent.

Theophraſtus.

Virgo nunquam ægrotauit. *Card. Caiet.*

Nullo vnquam morbo corpus Virginis laboraſſe docet Caiet. in opuſculo de ſpaſmo Virginis. Diſſonat, inquit, rationi beatam Virginem ægritudinem aliquam paſſam eſſe, quia ſimi-
B lis debeat credi filio per omnia, quantum fas eſt. De filio autẽ teſtatur Chryſoſtomus, quod non fuit conueniens aliquo morbo languere. &c. Idem docet Galatinus lib. 7. cap. 10. idque verum eſt.

Galatinus.

Virginis forma & ſtatura.

Quali forma, & ſtatura fuerit docet Nicephorus lib. 2. c. 23. his verbis: Mores, formæque, & ſtaturæ eius modus, talis, vt inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honeſta, & grauis, pauca admodũ, eaq; neceſſaria loquẽs,
C ad audiendum facilis, & per quam affabilis, honorem ſuum, & venerationem omnibus exhibens. ſtatura mediocri, quamuis ſint, qui eam aliquãtulum mediocrem longitudinem exceſſiſſe dicant. decenti dicendi libertate aduerſus homines omnes vſa eſt, ſine riſu, ſine perturbatione, & ſine iracundia maximè. Colore fuit triticum referente, capillo flauo, oculis acribus, ſubflauas & tanquã oleæ colore pupillas in eis habens, ſupercilia ei erant inflexa, & decenter nigra, naſus longior, labia
D florida, & verborum ſuauitate plena, facies non rotunda, & acuta, ſed aliquãto longior, manus ſimul & digiti longiores. Erat denique faſtus omnis expers, ſimplex, minimeq; vultum fingens, nihil molliciei ſecum trahens, ſed humilitatem pręcellentem colens. Veſtimentis, quæ ipſa geſtauit, coloris natiui contenta fuit, id quod etiam num ſanctum capitis eius velamen oſtendit. Et vt paucis dicam, in rebus eius omnibus, multa diuinitus inerat gratia. Hactenus Nicephorus.

Digitized by Google

CAP. X.

De pulchritudine Virginis interna ſiue Gratia.

Pulchritudo animi præſtantior, corporea pulchritudine. *Cant. 6.*

LOnge inferior eſt externa corporis pulchritudo, pulchritudine interna, quę in animi ſplendore, ſanctitateq; ſpectatur. Illa fragile bonum eſt vt diximus, hæc perpetuum, illa flore fugacior, triduanæ febris igniculo, vt ſtuppa abſumitur, hęc aſtris ſplēdidior in ſempiternum permanet, vnde illud Cant. 6. pulchra vt Luna, vt Luna inq̄, quę nō corrūpitur. Illa in cute cōſiſtit, hæc in ipſis animi, corporiſq; penetralib. ſita eſt, illa vana, & fallax, hæc ſolida, ab omniq; falſitate aliena, illa corpus comit, hęc Dei imaginem expolit, illa hominum oculis blanditur, hęc Angelorum, Deique oculos oblectat, iuxta illud Pſal. 44. Concupiſcet rex decorem tuum. O mirandum decorem, quem Deus concupiſcit, quo capitur, quo oblectatur, quo carētem animam non reſpicit, ſed deſpicit. Oſtendi ſibi poſtulat faciem, quam reſpiciat, ſed pulchram, Cant. 2. Oſtende mihi faciē tuam, ſonet vox tua in auribus meis: Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Decoram faciem non vitijs deformatam aſpicere vult, decoram, inquam, mentis faciem, non corporis. Nam & ſi pulchritudine corpus careat, refert parum.

Pſalm. 44. deus animi pulchritudinem concupiſcit.

Cant. 2.

Nigra ſum Cant: primo, ſed formoſa, ait ſponſa, cuius pulchritudinē Rex concupiuit. Nigra pallidavè poteſt eſſe foris, dummodo intus decora ſit. Nā vt ait Bernard. in Cantica: homo videt in facie, Deus autem intuetur cor, propterea, & ſi nigra foris, ſed intus formoſa, vt ei placeat cui ſe probauit. &c. Et Ambroſius lib. 1. de Virginibus: Formæ arbiter petitur Deus, qui etiam in corpore minus pulchro, diligit animas pulchriores. &c. Bernardus Canticorum ſermone vigeſimo quinto: Dicunt ſancti, gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quòd conſcientiæ ſolus ſit arbiter Deus, cui ſoli placere deſiderant, & cui placere

Bernard. *Ambroſ.* *Pulchritudo interna ſanctorum.* *Bernard.*

E ſola vera, & ſumma gloria eſt. &cæt. Diuus Gregorius Nazianzenus Oratione vigeſima octaua: Deformis eſt verus philoſophus, quantum ad id, quod in aſpectum cadit? at ea parte formoſus, & elegans, quæ oculorum aciem fugit. roſę non abſimilis, quæ in bacca nec florida, nec odore grata, florida tamen ipſa eſt, ſuauiſſimumque odorem efflat. &c.

Nazianz. Greger.

Sapientium vera pulchritudo, non eſt corporum, quæ cernitur, ſed animarum, quæ oculorum aciem fugit. Similis ea eſt Angelorū pulchritudini, qui cū maximè ſint pulchri, pulchritudinē ſub aſpectum cadentem non habent. Similis itē eſt pulchritudini diuinitatis infinitæ, quæ nō ſenſu, ſed intellectu percipi poteſt. Pulchritudo autem corporea nō Dei, & Angelorū, ſed brutarū animantium, & hominū eſt. imò Clemens Alexandrinus lib. tertio Pædagog. capite ſecundo, brutas animantes fœminis anteponit, quòd ſua naturali pulchritudine contentæ ornamenta alia minimè quærant. An non abſurdum eſt (ait Clemens) equos quidem & aues, & alia animantia, ex herba, & pratis ſurgere, ac euolare proprio ornamento lætantia, iubis, & colore naturali, & pennis varijs, mulierem vero perinde, ac ſi ſit beſtijs inferior, ſe eſſe adeò deformem exiſtimare, vt externa, emptitia, & adumbrata pulchritudine egeat? &c. Nec in animantibus ſolum ratione, conſilioque carentibus, verum in arboribus etiam, & floribus, pulchritudo hæc infima reperitur. Conſiderate (inquit Dominus Matth. quinto) lilia agri, quomodo creſcunt, nō laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua, coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis.

Clemens Alex. *De pulchritudine animi.* *Matth. 5.*

At plerique hanc beſtiarum, hāc florum, hanc fœmi pulchritudinem externam, à veſtibus, auro, bombycibus, fuciſque emendicare nituntur, internā vero facientes flocci, in corpore pulchro, animum turpiſſimum ferūt. Hos Clemens Alexandrinus loco indicato cum Ægeptiorum templis confert, quę ipſa quidem auro, argento, veſteq; pretioſa

Homines intus deformes, foris pulchri, & ornati, ſimiles ſunt tēplis Ægyptiorum.

Digitized by Google

pretioſa collucebant:at intus felis,vel A ſerpentis,vel belluæ alicuius imaginẽ continebãt.Sic ij auro,ſericoq; ſeſe or nant,in animi vero penetralib. omniũ vitiorum imagines pictas habẽt,iuxta illud Ezechielis octauo: Ingreſſus vidi & ecce omnis ſimilitudo reptilium,& animalium, abominatio, & vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete,in circuitu per totũ.&c.Sed Clementem audiamus;Nõ animaduertũt, inquit, dum colunt id quod eſt extrinſecus,quæ intus in profundo ſita ſunt, eſſe planè inculta,horrida,ſterilia. Cu B iuſmodi ſunt etiam ornamenta Ægyptiorum, apud quos templa, eorumq; porticus,veſtibula, ac luci, magnificè inſtructi,eorumq; atria multis columnis cincta ſunt, parietes autẽ lapidib. externis, & artificioſe depictis reſplẽ dent,ita vt nihil deſit. Ædes autem auro,argento,& electro collucent,& ex India,ac Æthiopia, varijs fulgentibus lapillis,adyta vero intextis auro obũbantur peplis.Sed ſi penetralia templi ambitus ſubieris, & ad eius quod eſt præſtantius ſpectaculum properãs,ima C ginem, quæ templum habitat,quæſieris, ſacerdos quiſpiam ex ijs,qui in tẽplo ſacrificant,graui, & venerãdo vul tu aſpiciens, & Ægyptiorum lingua pæanem concinens, cum veli aliquantum contraxerit,tanquam Deum oſtẽſurus, abunde nobis ſuppeditat occaſionem irridendi numinis.Neque enim intus inuenietur Deus, qui quærebatur, ſed felis, vel crocodilus, vel ſerpens indigena vel aliqua eiuſmodi bel lua.Hactenus ille.

Clemens Alex.

Longe diſſimiles Ægyptiorum tem D plis,Sileni erant Alcibiadis. Aiunt.n. Silenos imagunculas fuiſſe ſectiles ita fabricatas,vt diduci, & explicari poſſent.quæ clauſæ ridiculam,ac monſtro ſam tibicinis ſpeciem habebant,apertæ ſubito numen oſtẽdebant.Huic ima gini ſimilis eſt vir probus,quẽ roſæ ſimilẽ ſupra iam dixit Nazianzenus.Quã uis enim externa ſpecie pauper, aſpectuq; vilis videatur, intus tamen pulcherrimus,nõ felis,aut ſerpentis imaginem,vt Ægyptiorum templa,ſed nu men habet. D. Bernardus ſermone 25.

Silenis ſimiles Viri probi.

Bernard.

Canticorum Habitus,inquit, exterior ſanctorum,qui in facie eſt, humilis vti que, & abiectus, & quadam neglectus incuria, cùm tamen identidem, intus reuelata facie gloriam Dei ſpeculantes,in eandem imaginem transformen tur,de claritate in claritatem, tanquã à Domini ſpiritu:&c. Idem Bernardus Epiſtola 113.Filiæ Babylonis induuntur purpura,& byſſo,conſcientia pannoſa iacet,fulgent monilibus, morib. ſordent.Contra tu Sophia Virgo,foris pannoſa, intus ſpecioſa reſplendes, ſed diuinis aſpectibus non humanis. intus eſt quod delectat, quia intus eſt quem delectat.Hæc ille.

D.Gregorius Iob quadrageſimo ſecundo: Non ſunt inuentæ mulieres ſpe cioſæ ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra. Electorum quippe animæ omne humanum genus,quod in terra ſecũdum ho minem conuerſatur, ſuæ pulchritudinis decore tranſcendunt, quantoque ſe exterius affligendo deſpiciunt,tãto ſe verius intus componunt. Hinc eſt enim, quod Sanctæ Eccleſiæ, quæ electorum pulchritudine decoratur, Pſal mo quadrageſimo quarto dicitur,Con cupiuit Rex ſpeciem tuam, de qua pau lo poſt ſubditur: Omnis gloria eius ab intus. Nam ſi foris gloriam quæreret, intus ſpeciem, quam Rex concupiſceret, non haberet.

D.Greg.

Cùm Sileno confert Alcibiades (in Dialogo Platonis de amore) Socratẽ, quòd intus illuſtrior eſſet, quam foris appareret.Socratẽ,inquit, aſſero ſimilem eſſe Silenis iſtis,qui ſedentes inter alias imagines à ſculptoribus figurantur,ita vt fiſtulas tibias vè teneant,qui ſi bifariã diuidantur, reperiſtur intus imaginem habere Deorum. &c. Et infra: Serio agentis Socratis, atq; intus aperti,neſcio vtrum quiſquã veſtrũ,di uinas, quæ intus latent,imagines vnq̃ inſpexerit. Ego certè quandoq; eas cõ ſpexi, atq; mihi viſæ ſunt vſq; adeò di uinæ,& aureæ,& formoſæ, & mirabiles,vt nullo modo fas exiſtimẽ, aliter quam Socrates præcipit agere. &c. Ijs hec etiam addit: Sermones Socratis perſimiles ſunt Silenis apertis, ſi quis enim huius ſermones audiat,videntur

Plato.

prima, vt fertur, facie, nimium eſſe abſurdi, aſinos enim, fabroſq; ærarios, & ſutores calceorum, coriarioſq; ſemper habet in ore, eadéq; ſemper dicere de iiſdem videtur, vt omnes fere, qui minus experti, peritivè fuerint, verba illius irrideant. Verum ſi intus aſpiciat quis, eius ſermones primũ quidẽ reperiet ſenſus profunditatẽ habere ſolos aliorũ omniũ, & inſuper diuiniſſimos eſſe, ac plurimas virtutũ ſpecioſiſſimas imagines continere, atq; ad plurima ſe extendere, imò omnia præcepta cõprehendere, quib. inſtrui debet is, qui honeſte, beneq; victurus eſt. Hæc ille de ſuo Socrate. Quorum aliqua in noſtrum Paulum, Petrum, reliquoſq; Apoſtolos, & alios ſanctiſſimos viros externa ſpecie inopes, interna opulentiſſimos, maximè quadrant. De Paulo quidem in Epiſtola ſecũda ad Corinthios capit. decimo: Epiſtolæ, inquiunt quidam, graues ſunt, ſed præſentia corporis infirma, & ſermo cõtemptibilis. At ò Corinthij, etſi præſentia corporis infirma videatur, aperite Paulum, diuinę intus latent imagines, aureæ, pulcherrimæ, multoq; ijs præſtantiores, & pulchriores, quas in pectore Socratis latere dixit Alcibiades. Sermonem dicunt contemptibilem, verum ſi intus aſpiciatis (quod de ſuo Socrate ait Alcibiades) ſenſus admirabilem profunditatẽ habere, & inſuper diuiniſſimos Pauli pauperis ſermones eſſe ac omnium virtutum ſpecioſiſſimas imagines continere, atque ad plurima ſe extendere reperietis.

Socratis ſermones quales.

2. Cor. 10.

Idem quoque in alijs virtute præclaris viris reperiemus, qui quas oculis cernimus diuitias, cæteraq; caduca bona abiecerunt, animique pulchritudinẽ, toto conatu cõpararũt. Quæ.n. pulchritudo beſtiarũ, quæ arborum, quæ florum, quæ fęni eſt, ea minimè eſt curanda, quæ Angelorum, quæ animi, quæ Dei, ea totis virib. eſt comparanda. Meritò (ait Bernard. ſerm. 25. Canticorum) omnis cura ſanctorum ſpreto ornatu, cultuque ſuperfluo exterioris ſui hominis, qui certè corrũpitur, omni ſe diligentia præbet, & occupat excolẽdo ac decorando interiori illi, qui

Pulchritudo animi totis viribus quærenda.

E ad imaginẽ Dei eſt, & renouatur de die in diem. &c. Et meritò quidem omnes ſancti in ſtudium huius pulchritudinis ſpiritalis vehementer incumbũt, quia nihil eſt quod cum illa conferri queat. Quid (inquit Bernardus ſermone vigeſimo ſeptimo Canticorum) eorum, quæ in faciem lucent, ſi internæ cuiuſpiam animæ pulchritudini comparetur, nõ vile, ac fœdum recto appareat æſtimatori? Quid, inquã, tale in ſe oſtendit, ea quæ præterit figura huiuſmodi, quod æquare ſpeciẽ animæ poſ- F ſit illius, quæ exuta terreni hominis vetuſtate, eius qui de cęlo eſt, decorem induit ornata optimis morib. pro monilibus, ipſo purior, ſicut, & excelſior æthere, Sole ſplendidior? &c.

Bernar.

Sed iam videamus, in quibus nam rebus excellentiſſimus hic animi decor poſitus ſit. In eo in primis ſitus eſt, vt ab omni corporis contagione animus ſegregetur. quemadmodũ enim carbones, & cœnum, corporis faciem, ita corporeæ cupiditates animum commaculant. Quamobrem Platonicus Plotinus, libro ſexto Enneadis primæ, capi- G te quinto, Eſt, inquit, hæc animę turpitudo, ſcilicet, non eſſe puram, atque ſynceram, quemadmodum, & auro accidit turpitudo, ſi glebis terreis offundatur, ſiquas quis excuſſerit, purum ſubito reſtat aurum, idq; iam pulchrũ, cum ab alienis fuerit ſegregatum, ſua videlicet ad pulchritudinem puritate contentum. Eadem ratione animus ab ijs cupiditatibus ſegregatus, quas nimio corporis commercio in ſe concepit, à cæteriſque perturbationibus li- H beratus, deletis iam maculis, quas corporea familiaritas prius inuſſerat, atque ita ſolus ſibi relictus, procul dubio turpitudinem omnem ab aliena natura prorſus imbibitam expugnarit. Hæc ille.

Quæ res pulchritudinem animi efficiãt. Plotinus.

At quemadmodũ ad corpoream pulchritudinẽ comparandam, non eſt ſatisfaciem egregie abluiſſe, ita ad ſpiritalem decorem conſequendum, nõ eſt ſatis corporis cupiditates, & vitia abſciſſe. Si enim fieri poſſet, vt omnib. careret vitijs anima, gratiam tamen non haberet, pulchra nondum eſſet.

G.atia,

Charitas pulchrã red dit animã. Gratia, & Charitas pulchritudo animæ eſt, qua ſi careat, Deo pulchra appellari nō poteſt. Quemadmodum corpus quamuis omnium membrorū aptiſſima compoſitione, & elegantia conſtet, ſi tamen anima careat, pulchrum non eſt, ita anima quamuis fidem, ſpem moraleſque omnes virtutes habeat, ſi charitas, & gratia deſint, decora nequit nominari. *Auguſt.* Sicut animus (ait Augu ſtinus tractatu trigeſimo ſecundo, in Ioannem) facit decus in corpore, ita Deus in animo, decus corporis animus decus animi Deus &c. Deus vero in animo non eſt, niſi in eo charitas, & gratia ſit. quo circa Paulus Epiſt. prima ad *1. Cor. 13.* Corinthios capite 13. Si habuero, inquit, omnē fidem ita vt montes trānſferam, charitatem autem non habue- *1. Ioan. 4.* ro, nihil ſum, & prima Ioan. quatto; Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Auguſt. Auguſtinus tractatu nōno in Epiſtolam Ioannis: Quantum, inquit, in te creſcit amor, tantum creſcit pulchritudo, qa ipſa charitas eſt animæ pluchritudo. &c. Item Anima noſtra amando Deū pulchra efficitur, qualis amor eſt, qui reddit pulchram amantem. &c. *Greg. Nazian.* Gregorius Nazianzenus Oratione decima nona, animæ pulchritudinem in anima, diuinaque imagine, ſiue tuenda, ſiue pro viribus repurganda poſitam eſſe ait: *Bernar.* Et Bernardus in Cant. ſermone. 25. Certi, inquit, ſunt ſancti non eſſe poſſe quidquam Deo acceptius imagine ſua, ſi proprio fuerit decori reſtituta. Plotinus quoque libro ſexto, primæ Enneadis capite ſexto. Recte dicitur bonum, pulchrumque animæ in eo conſiſtere, vt Deo ſit ſimilis. &c.

Tunc ergo pulchra eſt anima noſtra cum Deo ſimilis eſt, cumq; Dei in ea imago diuinis picta coloribus ſplendeſcit, ſunt autē colores diuini, virtutes, præcipuè autē gratia, & charitas. Pulchros quidē colores, candorem, ac ruborem, natura ipſa in ora diffundit, diuinum gratiæ candorem, charitatiſq; ruborem, non natura, ſed Spiritus Sanctus in animam infundit. Charitas.n. *Rom. 5.* Dei ad Rom. 5. diffuſa eſt in cordibus A noſtris, per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. Diony. Areopagita in li. *Dioniſ. Areopag.* de diuinis nominibus, c. 4. ait Deum immittere vniuerſis pulchrificas fontani radij ſui traditiones. Etenim reb. omnib. pulchritudinem quandam naturalem impertiuit. Animis autem noſtris, quia hæc non eſt ſatis, ſupernaturali quadam, pulchrificaque fontani radij ſui traditione, longe præſtantiorem gratiæ venuſtatem attribuit.

Deus cunctis reb. pulchritudinē impertiuit: admirabilē vero Deiparæ virgini. Virgini Sanctiſſimæ (ad quam totus hic dirigitur ſermo) non pulchrifica ra B dij alicuius traditione, ſed pulchrifica Solis ipſius effuſione, terræ, cęloq; admirandum decorem contulit. Quocircà amicta dicitur ipſo Sole. Quemadmodum enim Sol ardenti ſplendore collucet, ita Virgo ardēti gratiæ luce *Apoc. 12.* vndiq; fulſit. Nō erat ipſa Sol, ſed amicta ſole, non a ſe habebat gratiam, ſed à filio, tantam, vt Sole circundata vidė retur. Nouum fecit Dominus (ait Iere *Ier 31.* mias 31.) ſuper terram, mulier circundabit virū. illa Chriſtum Virginei vte C ri puritate, Chriſtus illā gratiæ fulgorib. circundedit. Nubē, quæ Solem cō plectitur deaurat ille, ſuiſq; radijs veſtit, atque incendit, eūdem in modum Virginem, quæ ſplendoris, gratiæque fontem Chriſtum vtero complexa eſt, gratiæ ſplendore ille deaurauit, totamque amiciuit, atq; inflammauit. Siquis gemmis, auroque plenum theſaurum reperit, ita diues efficitur, vt cæteros homines longe, multumque ſuperet: Deipara Virgo infinitæ gratiæ reperit theſaurum, imò caſtiſſimis viſceribus procreauit, quis igitur dubitet eas gra D tiæ diuitias ex eo deprompſiſſe, vt omnibus hominibus, & Angelis, longè, multumque præcelluerit?

Negotiator ille Euangelicus inuenta vna pretioſa margarita abijt, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam, vnam tantum pretioſam margaritā ille emit, Virgo margaritarū plenū theſaurum cōparauit. Multæ filiæ cōgregauerunt ſibi diuitias Prouerb. 31. Tu *Prouer. 31.* ò Virgo ſupergreſſa es vniuerſas, fallax gratia, & vana eſt pulchritudo, ſed nō ſpiritalis, non quæ animum condecorat, nō quæ mentem locupletat, qua

pars Eccleſiæ, & redempta eſt, ſicut vnus de Eccleſia, &c. Item, Eccleſia ſola eſt, quæ eſt melior omni re creata, quæ ſit pura creatura, nam nullus ſanctus eſt tantæ perfectionis, & reputationis apud Deum, ſicut Eccleſia vniuerſalis. Licet domina noſtra poſſit vocari mater Eccleſiæ peregrinantis, nec ipſa habuit priuilegia quæ habet, niſi propter Eccleſiam, quia ipſa non fuit ad tantam excellentiam aſſumpta, niſi vt eſſet Mater Dei. Non fuiſſet autem Mater Chriſti, niſi propter nos, quia Chriſtus non aſſumpſit carnem, niſi vt Eccleſiam redimeret, ideò propter Eccleſiam domina noſtra eſt. Solus autem Chriſtus eſt maior homo Eccleſia vniuerſali, quia eſt caput eius, & dominus & ſponſus. Hæc Abulenſis.

Probari poteſt hæc opinio, primò quia ſanctorum multitudo innumerabilis eſt, iuxta illud Apocal. 7. Vidi turbam magnã, quàm dinumerare nemo poterat, &c. Angelorũ quoque numerus penè eſt infinitus: ſi ergo omnium gratia in vnum aceruum cõgregetur, penè erit infinita. non igitur à gratia ſolius Virginis ſuperari poterit. Deinde hoc eſt proprium Chriſti gratiæ, vt omnes alias gratias, in vnum collectas cumulum, vincat. Præterea Patribus, ac maiorib. noſtris non venit in mentem hæc opinio, non ergo ſequenda. Deniq; philoſophicũ principium eſt, propter quod vnumquodq; tale, & illud magis: at Virgo dilecta eſt, gratiamq; aſſecuta pp Eccleſiã, vt Eccleſia redimeretur, ergo Eccleſia tota magis eſt amata, maioremq; gratiam conſecuta.

Apocal. 7.

Nihilominus non caret veriſimilitudine opinio huic aduerſa, ſcilicet, Deiparæ gratiam omnium ſanctorum, & Angelorum gratiam in vnum aceruũ mente congregatam ſuperare: Probatur. quia Virgo vt iam diximus ſup. ex Cardinale Caietano in lib. de ſpaſmo Virginis, debet credi ſimilis filio per omnia, quantum fas eſt, at gratia filij omnium Angelorum, & hominum gratias hunc in modũ ſuperat, vt diximus lib. 4. c. 9. ergo & gratia matris. Nemo vero exiſtimet nos gratiam Virginis, Chriſti gratiæ exæquare: quamuis .n. vtrique hanc ſuper Sãctos, & Angelos præcellentiam cõcedamus, Virginis tamen gratiam; Chriſti gratia longè inferiorẽ eſſe fatemur. Dionyſius de Præconio Virginis lib. 1. art. 8. Palàm, inquit, eſt Chriſtum ſine menſura omnis gratiæ plenitudinem ſortitũ, huic plenitudini, gratiæq; infinitæ Maria vehementer appropinquat, &c. Præterea: dignitas Matris Dei eſt admirabilis, ergo non mirum ſi admirabilem gratiæ (vt ita dicam) aceruũ exigas. Aequũ enim eſt vt filius rex matri ſoli, plus diuitiarũ, quam omnib. ſimul famulis, elargiatur. Tertio. ſolius reginę opes, omniũ ſubditorum opib. in vnũ aceruũ congeſtis præcellere decet, ergo reginæ, id eſt, Deiparæ Virg. gratiã, omniũ ſubditorũ grã maiorẽ eſſe par eſt.

Dionyſius Carthuſia.

Quartò. inter corpora cęlum ita eſt magnũ, vt reliqua omnia corpora ſuo complexu contineat, ergo ſimilem in modum gratia Virginis ſic erit magna, vt reliquarũ omnium gradus ſuo veluti ſinu capiat. Quinto. in vtero Deipara totius gratiæ fontem geſtauit, admirabilem igitur exuberantemq; gratiã inde hauſit. Sextò. fluuius ingens plus habet aquæ, quàm vaſa ſimul omnia, quæ in ciuitate reperiuntur, Chriſtus mare eſt, Virgo fluuius, reliqui ſancti vaſa, ergo illa plus habet gratiæ, quam ſancti ſimul omnes. Septimo. reginæ cęlorum, & Matris Dei dignitas, omnes ſanctorum omnium, & Angelorum, dignitates (etſi in vno coniungantur) ſuperat, ergo gratia dignitati tantę reſpondens, omnes gratias, etſi in vno copulentur, ſuperabit.

Octauo. Gradus poteſtatis ſpiritalis, qui in cunctis diaconis ſunt, ſacerdotibus, abbatibus, epiſcopis, archiepiſcopis, rectorib. prouincialib. generalibus, & patriarchis, oẽs in Sũmo Pontifice exiſtunt: ſimilem ergo in modũ veriſimile eſt, gradus gratiæ, qui in Angelis, & hominibus reperiũtur, omnes in Virginẽ exiſtere. Nono. Virgo ipſa ſola, vnum in cęlo chorũ, ipſumq; omnium ſupremũ efficit, veriſimile ergo eſt tantum gratiæ, & gloriæ continere hunc chorum, quantum reliqui ſimul omnes cõtinent. Sunt enim Angelorũ

chori

chori ſpiritales, quidam cœli. Quemadmodum cœli celſiores omnium inferiorum cœlorum magnitudinem cõtinent; ita chori Angelorum ſuperiores, omnium inferiorum gratiam, gloriam, numerumque continere videntur. Virginis ergo ſupremus chorus, cæterorum omniũ gratiam, gloriamque continebit.

Fauent huic ſentẽtiæ verba illa Cãtic. 6. Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem. quaſi dicat, decora es ſicut tota cæleſtis Ieruſalem, quia totam ex hominibus Angeliſque conſtantem, gratiæ decore exæquas, & ſuperas.

Epiphan. *Anſelm.* Ijs addo Patrum dicta, quæ huic ſententiæ fauẽt. D. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis, Gratia, ait, Sanctæ Virginis eſt immenſa. D. Anſelmus in lib. de excellentia Virginis, ca. 8. Immenſitatem, inquit, gratiæ, & gloriæ, & fælicitatis tuæ conſiderare cupienti, ò Virgo, ſenſus deficit, lingua fatiſcit. Item: tu cœlum immenſa miſerationum tuarum, & gratiarum luce

D. Bonau. perluſtras. D. Bonauentura in Speculo Virginis, c. 5. Gratia Mariæ gratia veriſſima, gratia immenſiſſima, gratia multipliciſſima, & gratia vtiliſſima eſt. Item: immenſa fuit gratia, qua Virgo fuit plena, immenſum enim vas nõ poteſt eſſe plenum, niſi immenſum ſit iſtud, quo eſt plenum: Maria autem vas immenſiſſimum fuit, ex quo illum qui cœlo maior eſt, continere potuit. Tu immenſiſſima Maria capacior es cęlo, quia quem cœli capere non poterant tuo gremio contuliſti, tu capacior es mundo, quia quem totus non capit orbis, in tua ſe clauſit viſcera factus homo. Si ergo Maria tam capax fuit ventre, quanto magis mente? Etſi capacitas tàm immenſa fuit gratia plena, oportuit vtique quod gratia illa, quæ tantam implere potuit capacitatem,

Eccl. 1. eſſet immenſa. Quis immenſitatẽ Mariæ poteſt menſurare? Ecce quod dicitur Eccleſiaſt. 1. Altitudinem cœli, latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt? Cœlum eſt Maria, terra eſt, abyſſus eſt. Quis huius cœli altitudinem, quis huius terræ latitudi-

E nem, quis huius abyſſi profunditatẽ, quis inquam Mariæ immenſitatem dimenſus eſt, niſi ille ſolus qui ipſam nõ ſolum in gratia, & in gloria, ſed etiam in miſericordia, tam altam, tam latam tam profundam operatus eſt? Hæc D. Bonauentura. D. Damaſce. oratione 2. de dormitione Virginis: Virgo vitæ theſaurus, gratiæ abyſſus: Et oratione 1. Dei Matris, & ſeruorum Dei infinitum eſt diſcrimen. *Damaſce.*

Bernard. in ſermone de verbis Apocal. Signum magnum, &c. Maria pro- *Bernardus.*

F fundiſſimam diuinæ Sapientiæ, vltra quàm credi valeat, penetrauit abyſsũ, vt quãtum ſine perſonali vnione, creaturæ conditio patiť, luci illi inacceſſibili videatur immerſa. &c. Sophronius de aſſumptione: Cæteris per partes præſtatur: Mariæ vero ſimul ſe tota infudit plenitudo gratiæ: (ſcilicet per incarnationem) Hoc quippe eſt quod Dauid canit Pſal 71. deſcendet ſicut pluuia in vellus, &c. *Sophronius.*

D. Anſelmus iam citatus: Decens erat vt Virgo ea puritate niteret, qua *Anſelm.*

G maior ſub Deo nequit intelligi. Quod explicans Dionyſius Carthuſian. lib. 1. de laudibus Virginis art. 14. ſic ſcribit: Sanctitate Virginis maior eſſe non poteſt, non quin Deus abſoluta ſua potentia ampliorem nedum Virgini, ſed alijs quoque præſtare poſſit, ſed nec decet, nec vtique fiet. Sanctitate ergo Mariæ maior ſub creata filij eius ſanctitate intelligi, eſſeque nequit. Tum quia neque in præſenti vita eius ſanctitatis magnitudo ad plenum cõprehendi valet, etiam quàm in terris ade- *Dion. Car.*

H pta eſt, incomprehenſibilis enim (vt ait Ambroſius) incomprehenſibiliter operabatur in matre. Tum quia poſt aſſumptionẽ hominis a Deo, nihil præſtantius conferri poteſt homini, quàm vt Dei parẽs exiſtat. Tùm quia ampliorem alicui impertiri neque decet, neq; contingit. Et rurſus, quoniam Mariæ ſanctitas, quodãmodo, iuxta præoſtenſa, infinita eſt. Hæc Dionyſius.

D. Baſilius Seleuciæ epiſcopus, in oratione de Annunciatione: Virgo vniuerſos martyres ſuo ſplendore tantũ excedit, quãtum Sol reliqua aſtra, &c. *Baſi Seleu.*

Idem

Idem eodem loco: Quæ dona Virgini offeremus ipſa non indigna? quippe quæ tanta ſit, vt vniuerſa quæ mundi ambitu continentur, cum illius dignitate cōparari non valeant. &c. D. Bernardin. to. 1. ſer. 61. ar. 2. cap. 10. Excepto Chriſto, tanta gratia Virgini à Domino data eſt, quantum vni puræ creaturæ dari poſſibile eſſet, &c. *Bernardin.*

Quæres, num aliquis ex antiquioribus apertè in hac ſit opinione? reſpondeo, me nullum reperiſſe, præter D. Bernardinū, is enim quod de Virginis gloria concedit, concedet etiam de gratia. Virginis autem gloriam omnium hominum, & Angelorum gloriam ſimul ſumptam ſuperare ſcribit tom. 1. ſer. 61. art. 3. cap. 3. Poſuit, inquit, diadema regni ſuper caput eius, & voluit eā eſſe reginam: Eſther 1. Iſtud eſt diadema ſpeciei, & corona gloriæ, qua Virgo ſuper Angelos coronatur. vt intra Trinitatis gloriā, ipſa ſola amplius ſit erecta, ac plus beatiſſimæ Trinitatis diligat gloriam, capiat, ſentiat, & fruatur, quàm omnis alia pura creatura ſimul ſumpta, de cuius gloria poſt filium participant vniuerſi. Hæc D. Bernar. ex recentioribus, hāc ſententiam ſequitur noſter Franciſcus Soarez, in commentarijs 3. partis D. Thom. to. 2. q. 37. diſp. 18. ſect. 4. Et Henricus Henriquez, in lib. de fine hominis, cap. 10. cui etiam ſubſcribo, quòd pietati ſit conſentanea. *Bernardin.* *Franciſc. Soares Henricus.*

Primò argumento reſpondeo: Virginis gratiam, gratiam ſanctorū hominum & Angelorū penè infinitam ſuperare, neq; id eſſe à mente antiquorum omnino alienum, qui gratiam virginis immenſam, vt diximus, appellant. Secundo reſpondemus, non ſolum Chriſtum, ſed etiam Virginem eius matrē, omnes Sanctorum, & Angelorum gratias in vnum collectas ſuperare: Chriſti tamen gratia, Virginis gratiam longè inferiorem eſſe. Tertiò reſpōdemus antiquos huic ſententiæ fauere, qui Virginis gratiam maximè exaggerāt, vt vidimus. Quartò reſpondemus, Virginem non eſſe dilectā à Deo propter Eccleſiam magis dilectam, ita, vt ex amore Eccleſiæ magis dilectæ amor in

A Virginē emanarit, quemadmodum ex amore Dei magis dilecti, amor proximi emanat. Sed cum eſſet plus quàm tota Eccleſia dilecta, decretum à Deo fuiſſe vt remedium afferret Eccleſiæ. Eundem in modum Chriſtus non eſt propter Eccleſiam amatus, attamen niſi Eccleſia redemptoris ope indiguiſſet, Verbum humanum naturam non aſſumpſiſſet.

Ad illud Abulenſis, Virgo fuit quædam pars Eccleſiæ, & redempta eſt ſicut vnus de Eccleſia, reſpondemus,
B Deiparam partē eſſe Eccleſiæ, ſed quæ totam Eccleſiam reliquam admirabili gratia vincat, quemadmodum cœlum pars eſt orbis, ſed quæ reliquas partes ſuo admirabili ambitu complectitur. A Chriſto autem redemptam nemo poteſt inficiari, veruntamen non ſicut vnus de Eccleſia redempta eſt, vt Abulenſis loquitur. Etenim Chriſti paſſio in ea plus habuit efficacitatis, quàm in ſanctis omnibus, ideoq; ſingulari quodammodo pro illa paſſus eſt Dominus, cui ſingulari modo paſſionis ſuæ meri
C ta communicauit. Vnde Dionyſ. Carthuſianus Cant. 4. ad illa verba: Vulneraſti cor meum ſoror mea, &c. Quanto, inquit, quis ad maiorem beatitudinem eſt electus, tanto amplius videtur Chriſtus pro ipſo paſſus. Cum itaq; ad excellentiſſimam gloriam Virgo electa ſit, nōne pro ipſa ſpecialiſſime crucifixus eſt filius eius? &c. Et D. Bernardinus tomo 2. ſerm. 51. artic. 3. cap. 3. Plus, inquit, pro Virgine redimenda venit Chriſtus, quàm pro omni alia
D creatura, &c. idem habet ſerm. 61. artic. 1. cap. 4. *Chriſti paſſio plus in Virgine habuit efficacitatis, quam in ſanctis omnibus.* *Cant. 4. Dion. Cart.* *D. Bernardinus.*

CAP. XI.

De obitu Deiparæ Virginis.

CHriſtus Opt. Max. multis ſanctorum myriadibus comitatus, in cœlum conſcendit, Virginem matrem cū Apoſtolis non ſine cauſa in terris reliquit. Primam rationem reddit D. Anſelm. in lib. de excellen. Virg. c. 7. videlicet, vt à tota cæleſti curia ipſa ſola merito cum honore exciperetur. Quo, inquit, potuiſti pati bone Ieſu, vt te i regnū tuæ gloriæ remeāte, virginē

quaſi

iiſdem locis lachrymas fundebat, & oſcula imprimebat, deinde ad Apoſtolicum contubernium poſt intuitū dominicorum locorum cum gaudio remeabat. Hæc ille. In reuelationib. D. Brigittæ lib. 6. c. 61. idem habetur.

A

Cum autem optatiſſimum diſceſſus in cœlum adeſſet tempus, ab Angelo facta eſt virgo, extremi diei ſumma cū lætitia certior. Quia vero triumphi potius, quam mortis dies ille erat, palmæ ramum Virginei triumphi ſignum à filio munus dicitur accepiſſe. Memoriæ hæc prodidit Simeon Metaphraſtes oratione citata: Per Angelum, inquit, Virgo ſe migraturam eſſe à filio edocta eſt. Cum igitur exceſſus ſui myſterium didiciſſet, eam rem lætitiæ tantæ quanta verbis explicari nō poteſt, materiam indicans, ſtatim iuſſit plurima lumina domum afferri, idque factum eſt: tota vero domus mūdata eſt, lectus item & thalamus ornabatur, & conuocabantur, quotquot erant cognati, & vicini, vt cum ea lætitiæ fierent participes. Oſtendit autem Virgo brauium, quod ſibi ab Angelo datum fuerat, id vero erat ramus palmæ, vt linguæ aſſuefactæ vera loqui de eo dixerunt, ſignum victoriæ mortis, & vitæ imago mortalis. Hæc ille. Et Nicephorus lib. ſecundo, hiſtor. capit. vigeſimoprimo, eadem de re ſic ſcribit: Virgo nuntiū à filio per Angelum de migratione accipit, migratione cognita, immenſa repletur lætitia, quid enim dulcius ei, quàm vt cum filio, & rege ſuo eſſet, contingeret? lumen ad eam infertur, domus purgatur, genere propinqui (vt par erat) accerſuntur, riteque & ordine, quæ ad tranſitionem eam pertinēt, præparantur. Nuntium etiam illa quē acceperat, ijs, qui cum ea erant, exponit, & præterea victoriæ mortis trophæum (erat autē palmæ ramus) monſtrat, &c.

Sim. Meta.

B

Virgo de imminēte morte facta eſt certior ab angelo, & palma ramū accepit. Niceph.

C

Duas tunicas viduis reliquit.

Duas præterea tunicas, quas habebat (ait idem Nicephorus) vicinis viduis, quę præter cæteras propenſiore erga eam amore, ac pietate erant, donari præcepit.

D

Virgo animā efflant.

Summo tandem cum gaudio in manus filij, qui cœleſti aderat comitatus curia, beatiſſimam animam exhalauit. Videbat enim illum (ait idem auctor) Angelorum gloria circumcirca tanquam ſatellitio ſtipatum.

Epiphan.

D. Epiphanius hæreſi 78. de morte Deiparæ Virginis cum dubitatione loquitur: Non definio, inquit, hoc, & nō dico, quod immortalis manſit, ſed neque affirmo, an mortua ſit: exceſſit enim ſcriptura mentem humanam, & in ſuſpenſo reliquit, propter vas pretioſum, ac excellentiſſimum, vt ne qs ad ſuſpicionem veniat carnaliū de ipſa rerum: ſiue igitur mortua eſt, nō nouimus, ſiue ſepulta eſt, non copulata fuit carni, abſit. &c. Verum tn̄ mortuā eſſe, cum id Eccleſia ſentiat, ambiguū non eſt. Quemadmodum enim humanæ naturæ: ſic mortis, quæ illam conſequitur, particeps fuit. Filij ſui legi obſequitur (ait Damaſc) atque vt veteris Adami filia veteres pœnas ſubit. Nec mirum, cum ipſius quoq; filius, qui ipſamet vita eſt, eam minime recuſarit, &c.

Vrigo obijt.

Mortua eſt, vt Adami filia, ſed multis in morte eſt nobilitata priuilegijs, vt Dei mater. Quemadmodū nube obſcurā ſol radijs illuminat, ita mortē virginis, Chriſtus priuilegijs illuminauit. vnde Andreas Cretenſis, Archieþs Ieroſolymitanus ī oratione de Aſſumpt. Virgo, inquit, miraculo plenum, mundo reliquit ſuum ortū, & deceſſū, &c.

And. Cret.

Primum priuilegiū: Mortis diē Angelo nuntiante, palmamque afferente præuidit, vt ſupra ex Metaphraſte, & Nicephoro oſtendimus.

Priuilegia mortis Deipara.

Secundum: Morienti aſtitit Chriſtus omnium Angelorum ſtipatus agminibus, Damaſc. oratio 2. Rex ipſe ad matrem ſuam venit, vt diuinis ſuis, & puriſſimis manibus, ſanctam, & labis expertem ipſius animam, ſuſciperet, &c. Nicephorus: Cælitus filius eius, cū innumerabili Angelorum exercitu deſcendit, animam Virginis aſſumpturus, &c.

Chriſtus morienti virgini aſtitit, et angeli ois. Damaſc. Nicephor. Obijt ſine dolore, & ſine agritudine, amoris incendio, ut phœnix. Damaſc.

Tertium: obijt ſine dolore. Damaſc. eadem oratione: Quemadmodū antequam vllo partus dolore afficeretur peperit, ita etiam ipſius è vita diſceſſus doloribus caruit, &c.

Quar-

Quartum. Nulla ægritudine confe-
cta obijt. Sic obijt Aaron in monte
Num. 3. Hor, Num. 33. & Moyſes in monte Ne
Deut 34. bo, Deuter. 34. Mortuus eſt ibi Moyſes
ſeruus Domini iubente Domino, non
caligauit oculus eius, nec dentes illius
moti ſunt. Idem de Virgine dicendũ.
Albertus Magnus. Præ amore obijſſe, vult Albertus Ma-
gnus in ſuo Mariali: Beata, inquit, Vir-
Dionyſ. Carthuſ. go, præ amore & ſine dolore, mortua
eſt, & Dionyſius Carthuſian. lib. 4. de
laudibus Virginis art. 3. Ad intuitum,
inquit, dilecti filij cum incomparabili
aſpirauit ardore, diuinarum quoque re
rum contemplationi erat profundiſſi-
mè tunc intenta, ergo præ ſpiritalis
ſuauitatis affluentiſſima experientia,
ac feruentiſſima dilectione, ſeparaba-
tur ſine pœna à corpore, &c. In Reue-
D. Brigit. lationibus D. Brigittæ lib. 6. c. 62. Pa-
raui, inquit virgo, me ad exitum, cir-
cumiens omnia loca more meo, in qui
bus filius meus paſſus fuerat, cumque
quadam die animus meus ſuſpenſus eſ-
ſet in admiratione diuinæ charitatis,
tunc anima mea in ipſa contemplatio
ne repleta fuit tanta exultatione, quod
vix ſe capere poterat, & in ipſa conſi-
deratione anima mea à corpore fuit
ſoluta, &cæt.

Non defuere, qui ex illo Simeonis
dicto Lucæ 2. Tuam ipſius animã per-
tranſibit gladius, Virgini necem alla-
D. Iſidor. tam exiſtimarint, vt eſt apud D. Iſidor.
de obitu, & vita ſanctorum. Virginem,
inquit, quidam corporalis necis paſſio
ne aſſerunt ab hac vita migraſſe, pro
eo quòd iuſtus Simeon prophetauerit
dicens, Et tuam ipſius animam pertrã-
ſibit gladius, quod quidem incertũ eſt,
an pro martyrij gladio dixerit, an pro
Verbo Dei valido, & acuto, ſpecialiter
tamen nulla docet hiſtoria, Mariã gla-
dij animaduerſione peremptam, quia
nec obitus eius vſpiam legitur, dum ta
men nec reperiatur ſepultura, &c.

Quidquid illi voluerint, extra con-
trouerſiam eſt, Deiparam violẽta mor
te non eſſe peremptam. Verba autem
Simeonis ſuo loco interpretabimur.
Deut. 27. Deuterono. 27. Præcipit Moyſi Deus,
ædificabis ibi altare Domino Deo tuo
de lapidibus, quos ferrum non tetigit.
E Nec altaris lapides, nec Virginis mem
bra ferro tangi Deus voluit. 3. Reg. 5.
Malleus & ſecuris, & omne ferramen-
tum non ſunt audita, in domo Domini
cum ædificaretur, ſimilem in modum
gladius, & omne tormentum, non ſunt
audita in domo Dei, id eſt, cum è vita
diſcederet.

Noluit Deus corpus illud admiran-
dum, à carnificibus tangi, noluit car-
nem illam, ex qua carnem ſuſceperat,
impiorum manibus attrectari. Noluit
virginem alio quam deſiderij, & amo-
F ris vulnere affectam mori. O vulnus fe
liciſſimum: O languorem beatiſſimũ,
vtinam hoc omnes morbo (ſi fas eſt
ſic appellare) cum ſponſa laboremus.
Cant. 2. Fulcite, inquit, me floribus, ſti *Cant. 2.*
pate me malis, quia amore lãgueo, hic *Amor mor*
languor mortem affert optatiſſimam: *tem affert*
Fortis enim eſt, vt mors dilectio. Can- *beatiſſimã.*
tic. 8. Mors à corpore amor à corpo- *Cant. 8.*
reis voluptatib. animum ſeparat. Di- *Gregor.*
uus Gregorius eodem cap. quod mors *Magnus.*
agit in ſenſibus corporis, hoc agit di-
lectio, in cupiditatibus mentis, &cæt.
G fortis fuit in Virgine, vt mors, dilectio
ſiquidem præ amore (vt Albertus ait)
obijt. Abbas Guerricus ſermon. 2. de
aſſumptione Virgini hunc ſermonem
attribuit: Vt minus miremini languo-
rem meum, amore langueo, langueo
plus impatientia amoris, quam paſſio-
ne doloris, plus vulnerata charitate,
quàm grauata infirmitate. Filiæ Ieru-
ſalem, id eſt, Angeli, nuntiate dile-
cto, quia amore langueo, ipſe nouit
quomodo meo medendum ſit languo-
ri. Hæc ille.

H Dic Virgo Sãctiſſima, quomodo tuo
medendum ſit languori, nunquid ſatis
erunt flores, & mala illa, de quib. ſpon
ſa: Fulcite, inquit, me floribus, & ſtipa
te me malis, quia amore langueo? Ille
flos campi (reſpondebit Virgo) illud
lilium conuallium, illius mali, quæ
Cant. 2. inter ligna ſyluarum caput at- *Cant. 2.*
tollit, ſine vllo malo mala, remedium
afferre poſſunt. liceat ex corpore euo-
lare, liceat omni bonitate exuberan-
tia mala carpere, liceat dilectum vide-
re, hoc vnicum remedium eſt lãnguo-
ri, dilecti filij conſpectus: ò Virgo id
ne re-

ne remedium languori afferre poteſt, quod illum incendit magis? ſi languor eſt amor, filij conſpectu non extinguetur, ſed magis, ac magis inflammabitur? reſpondet; hæc, diuini amoris beata febri laboranti, ſalus eſt, magis, ac magis inflammari, dilectique Dei ſui conſpectu ſatiari. A

Quintum priuilegium, Apoſtoli qui tunc temporis vitam in terris agebat, antequam Virgo è vita excederet, ad illã diuino imperio cõueuerunt. Optabat ſponſa Cãt. c. 2. vt diximus, malis, floribusq; ſtipari: Fulcite, ait, me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Amore languebat virgo, ſtipauit floribus, fulciuit illã malis, matris amantiſſimus filius, qui nã flores Apoſtolis pulchriores, quæ mala odore præſtãtiora? his floribus, his malis Virginem Chriſtus recreauit. Vbicunque fuerit corpus (ait Dominus Luc. 17.) illic congregabuntur & aquilæ, Ieroſolymis erat ſanctiſſimũ Deiparæ corpus, ad illud viſendum ſublimes illæ aquilæ, id eſt, Apoſtoli, quæ toto volabant orbe, antequam terris eriperetur diuino nutu conuolarunt. D. Damaſcenus Oratione ſecunda de aſſumptione: Apoſtolos, inquit, qui paſſim toto orbe ad hominum piſcationem diſperſi erant, diuino imperio nubes, retis cuiuſdam inſtar, ad Ieruſalem vrgebat, velut aquilas quaſdam compellens, atque in vnum cogens. vbi enim fuerit corpus, ait Veritas, illic congregabuntur & aquilæ. Hæc ille.

Cant. 2. B

Apoſtoli ad Virginem conuolarunt.

Luc. 17.

Damaſc. C

Metaphraſtes in Oratione de Virgine: Per nubem ſuos Chriſtus congregat diſcipulos, vt venerandum Virginis corpus mandarent ſepulturæ. Nicephor. lib. 2. cap. 21. Tonitrus atque nimbi ſonitu, ex finibus omnibus ſuos Chriſtus diſcipulos congregat, &cæt. Iuuenalis item Archiepiſcopus Ieroſolymiranus, apud Nicephorum lib. 15. capite decimoquarto, Imperatori Martiano reſpondit, antiquiſſima & veriſſima omnino traditione receptum eſſe inſtante Virginis obitu, Apoſtolos ex ipſis orbis terrarum finibus, vbi diſperſi erant, ſublimes in aere Ieroſolymam veniſſe.

Metaph. D

Niceph.

Iuuenalis Ieroſ.

Adfuiſſe etiam Dionyſium Areopagitam colligitur ex libro de diuinis nominibus capite 3. Quandoquidem, inquit, & apud ipſos numine afflatos, noſtros hierarchas, quando & nos vt noſti, & ipſe, & multi Sanctorum noſtrorum fratrum, conuenimus ad viſionem corporis vitæ principis, vel quod vitam inchoauit, & quod Deum ſuſcepit, aderat autem & frater Domini Iacobus, & Petrus ſumma & prouectiſſima Theologorum ſummitas. Poſtea viſum eſt, poſt viſionem, vt vniuerſi hierarchæ laudarent, ſicut vnuſquiſque erat ſufficiens, infinitæ virtutis bonitatẽ, thearchicæ infirmitatis. Hæc Dionyſius. Corpus illud ꝙ vitæ princeps dicitur, & quod Deũ ſuſcepit, corpus Virginis fuiſſe interpretantur Niceph. lib. 2. cap. 22. D. Thom. in commentarijs Dionyſij, & Metaphraſtes. Damaſcen. Oratione 2. de aſſumptione: Aderant, inquit, vna cũ Apoſtolis ſanctiſſimus Timotheus, & Dionyſius Areopagita, quemadmodum ipſemet Dionyſius de beato Hierotheo, qui & ipſe tunc aderat, in ijs libris, quos ad prędictum Timotheum elaborauit, teſtatur, &c. In hanc ſententiam citat Nicephorus libro decimoquinto, cap. decimoquarto, Iuuenalem Archiepiſcopum Ieroſolymitanum his verbis: Porro eum diſcipulis ibi tum adſuiſſe addidit Iuuenalis, Timotheum, Dionyſium Areopagitam, Magnumq; Hierotheũ, quemadmodum hac de re Dionyſius ipſe teſtatus ſit. Hæc ille. Verum hæc Dionyſij verba diligentius excutienda ſunt, quod faciemus, cum de ætate Virginis agemus.

Dionyſ. Areopag.

Dionyſius Areopagita dicitur interfuiſſe, cũ virgo obijt.

Sextum priuilegium. Sanctiſſimum Virginis corpus etſi mors attigit, corruptio tamen omnis longiſſime fugit. Damaſcenus, Oratione prima: Non vidit caro tua ò Virgo corruptionem, & Oratione ſecunda: Si Virgo lætantium omnium habitatio eſt, eius profecto, quæ lætitiæ cauſa extitiſſet, atque incolumem virginitatem in partu ſeruauiſſet, incorruptum etiam poſt mortẽ corpus ſeruari oportebat, &c. Andreas Cretenſis Archiepiſc. Ieroſolymitanus in Orat. de aſſumptione.

Damaſc.

Corpus virginis nõ eſt redactũ in cineres.

Andr. Cre.

Ma-

Digitized by Google

Mater quæ ipſum viuere pepererat, confecuta eſt vitæ finem partui nō abſimilem, & miraculum Deo, & fide, dignum, ſicut non fuit corruptus parientis vterus, ita mortuæ caro, non interijt. O miracula, partus effugit corruptionem, & ſepulchrum non admiſit interitum, &c.

Si corpora incorrupta ſeruat balſamum, corpus illud, quod nouem menſium ſpatio Deum tulit, diuiniore perfuſum balſamo conſeruatum eſt. Ioſue 6. Euaſit Rahab mortem, propterea quod Hebræorum exploratores domo excepit, & tutata eſt; euaſit Virgo corporis corruptionem, propterea quod Dei filium concepit, & vtero geſtauit. Deuorauit Ionā cetus, ſed concoquere non valuit, deglutiuit mors Virginis corpus, ſed in cinerem conuertere nō potuit. Nec leones Danielem, nec vermes ſanctiſſimum Deiparæ corpus lædere auſi ſunt. Arca Dei ex lignis imputribilibus eſt fabricata (ſic. n. vertūt 70. interpretes Exo. 25. facies arcā teſtimonij de lignis īputribilib.) Virgo arca Dei, ex carne, quæ non computruit, eſt cōpoſita. non dedit Dñs ſanctū ſuū Chriſtum, nec ſanctam ſuam Chriſti matrem videre corruptionem. Pſalm. 15. Qualis enim filius, talis mater.

Ioſue 6.

Ion. 2.

Dan. 6. & 14.

Pſal. 15

Hac de re auctor antiquus, cuius ſermo de aſſumptione, Aug. tom. 9. extat, ſcripſit egregiè: Si Chriſtus, inquit ille, voluit integram matrem virginitatis ſeruare pudore, cur non velit incorruptam à putredinis ſeruare fœtore? Nunquid non pertinet ad benignitatē Domini, matris ſeruare honorem, qui legem non ſoluere venerat, ſed adimplere? lex enim ſicut honorem matris præcipit, ita inhonorationem dānat. Potuit eam à putredine, & puluere alienam facere, qui ex ea naſcens, potuit Virginem relinquere. Putredo enim & vermis, humanæ eſt opprobriū conditionis. Item: Sacratiſſimum corpus, de quo Chriſtus carnē aſſumpſit, & diuinam naturam humanæ vniuit, eſcam vermibus traditum in communi ſorde putredinis, & futurum de vermibus puluerem, quia ſentire non valeo, dicere pertimeſco. Addit: Si elegit diuina voluntas, inter flammas, non ſolum puerorum corpora ſeruare illæſa, verum & ipſa veſtimenta ſeruare inuſta, cur abnuat in matre propria, quod elegit in veſte aliena? Hæc ille, & alia in hanc ſententiam.

Septimum priuilegium. Mors Deiparæ multis eſt illuſtrata miraculis. Damaſcen. Orat. 2. Hic ſurditus, claudis pedum firmitas reſtituebatur, cæcis viſus inſtaurabatur, peccatoribus cum fide accedentibus ſyngraphæ lacerabantur. Nicephorus lib. 2. cap. 22. Apoſtoli, & qui præterea ibi aderāt viri egregij, lectum corona circundantes reuerenter Virginem oſculantur, ad quam deinde quamplurima fiunt miracula, cæci namque oculis Solem cernūt, ſurdis auditus datur, claudi greſſus recipiunt, &c, vt ſemel dicam, omni morbi genus attactu ſolo profugit. Hæc illic idem ſcribit Metaphraſtes.

Mors Deiparæ miraculis illuſtrata.

Damaſc.

Niceph.

Metaphr.

Octauum: A Sūmo Pontifice Petro, cæteriſq; Apoſtolis, & viris illuſtriſſimis corpus Virginis ſepulchro conditum eſt. Dignum ſane funus, quod Apoſtoli curarent, nēpe Reginæ exequias, orbis princeps cū Seraphinorū, Cherubinorum, reliquorumque Angelorū cœtu, celebrare par erat. D. Damaſcenum de celeberrimo funere, Oratio. 2. dicentem audiamus. Puris, inquit, linteis corpus Virginis obuoluitur, ac lecto rurſus Regina imponitur, deinde lampades adhibentur, & vnguenta atque hymni ad eam proſequendam accommodati. Angelis nimirum linguis ſuis, hymnum ſibi cōgruentem canentibus, Apoſtolis autem, ac diuinitus afflatis patribus, cantiones quaſdā Deo iucundas, atque à Spiritu ſancto inſpiratas modulantibus. Ac tum arca Domini è monte Sion abiens, præclariſq; Apoſtolorum humeris geſtata, in cœleſte templum, per interiectum ſepulchrum effertur. Ac primum quidē per per vrbem mediam ducitur, pulcherrimæ cuiuſdam ſponſæ in modum, incōparabili quodam ſpiritus ſplēdore decorata. Atque ita ad ſanctiſſimū Gethſemani locum geſtatur, Angelis præcurrentibus, & aſſectantibus, aliſque ſuis eam obuelantibus, vniuerſaq; itē Eccle-

Corpus virginis ab Apoſtolis humatum.

Damaſc.

Eccleſia. Et quemadmodum Salomon A ob requiem arcæ in templo Domini, ſeniores omnes Hieruſalē in Sion coēgit, vt arcā fœderis deferrent de ciuitate Dauid.i.de Sion. Et tulerunt Sacerdotes arcam, & portabant eā cū Sacerdotes, tum Leuitæ, & Rex ois populus gradiebantur ante arcam, boues, & oues innumerabiles mactantes, & intulerunt ſacerdotes arcā fœderis Dñi in locum ſuum, in oraculū domus, in Sancta ſanctorum ſub alas Cherubim. Ad eundē modum ob requiē ſpiritalis arcæ, ipſe nouus Salomon Chriſtus, tum B mundo ſublimiores, cœleſtium mentium ordines, tum primarios noui teſtamentis viros.i. Apoſtolos vna cum vniuerſa plebe ſanctorum, qui erant in Ieruſalē in vnum cogens, animā quidē in Sancta Sanctorū, in exemplaria, inquam, ac vera & cœleſtia, per Angelos introducit: Corpus autem Apoſtolorū manibus portatur, Rege regū inuiſibilis ſuæ deitatis ſplendore illud contegente, atq; vniuerſo ſanctorum cœtu præcurrente, ſacraſq; voces emittente, laudiſq; ſacrificium in tumulo tan- C quam in thalamo peragente. Hæc Damaſc. Idē ſcribit Metaph. *Metaphr.* Cū lucernis, ait, & vnguētis, intelligentib, quidem deſuper laudantib. virtutibus, Apoſtolis autem & diuinis Patribus Deo digna cantica canētib. diuina arca, ideſt, virgo, ex Sion vecta Apoſtolicis manibus, & humeris, ad Gethſemani ſacrū prædiū exportatur. Angelis, vt eſt conſentaneum, præcurrētibus, circumeuntibus, ſequentibus, longe ſplendidiore, & venerabiliore facta deductio D ne, quā propter tranſlationem veteris illius arcæ teſtamenti Domini, &c. Eadem narrat Nicephorus, lib.2.c.22. *Nicephor.*

Nonum filium quemadmodum in vita, ita etiā in reſurrectione virgo imitata eſt, vt filius ſic mater tertia die in vitam redijt. Hoc docet Iuuenalis Ieroſolymitanus Epiſcopus, apud Nicephorum lib.15.c.14. Iuuenalis, ait Nicephorus, reſpondit Martiano Imperatori, *Tertia die Virgo reſurrexit.* antiquiſſima, & veriſſima traditione receptum eſſe, inſtante Virginis obitu *Iuuenalis Epiſ. Ieroſ.* Apoſtolos ſublimes in aere Hieroſolyma veniſſe, viſione auſpicatiore hymnos diuinarū poteſtatū exauditos eſſe, & abſq; ſtrepitu aliquo, mirifico plenè mō Verbū & filiū Virginis aduenisse, atq; in manus ſuas diuinū illius ſpiritū ſuſcepiſſe. Sacroſāctū aūt corp⁹ illius, Angelica ſimul & Apoſtolica hymnodia elatū, in tumulo quodā in regione Gethſemani repoſitū eſſe, & in tertiū vſq; diem eo loco carmina Angelos perpetua, in honorē & laudē Dei genitricis cecinisse. & cū eodē tertio die, is qui in obitu Virg. matris, choro Apoſtol. nō adfuerat, aduenisset, & ſacrum illū cœtū vt tumulū recluderet, quo & ipſe Verbi matri debitū, ſupremumq; perſolueret honorem, precib. ſummopere ſolicitaſſet, atq; ſigillo ablato ſepulchrū apertum eſſet, ſacrū illius corpus prorſus repertū non eſſe, ſed ſepulchrales illius faſcias tantū ſuo loco intactas, atq; inuiolatas, perinde ac ſi eas corp⁹ paulò ante reliquiſſet, repertas. Et quidē inenarrabili odoris ſuauitate redolentes, eaq; ſuauitate illos abūde efflatos ſignaculo rurſus tumulo impoſito abijſſe. Atq; illud ſolum pro eo ac decebat, animo ſecū meditatos, Deum corpus Virginis ante cōem oium reſurrectionem immortalitate cohoneſtaſſe, &c. Eadem Iuuenalis verba recitat Damaſ. in fi. orat.2. de aſſumpt. Iuuenalē ſequitur Niceph. lib.2.c.23. & Metaphr. *Niceph.* Apoſtolū aūt illū, cuius cauſa ſepulcrū eſt apertū, fuiſſe Thomā, aiunt Damaſc. & Niceph. Damaſc. orat.2. ſanctiſſimum corpus celeberrimo tumulo imponitur, *Damaſc.* hincq; triduo poſt, in cęlos attollitur, ſiquidē terræ penetralibus obrui minime conueniebat, quin potius, queādmodū corpus, qđ Verbū Deus ex Virgine pſonaliter ſibi copulauerat, tertio die è monumēto exſurrexit, ſic ēt ipſam è tumulo abripi, ac matrē ad filium migrare par erat, &c.

In reuelationi b.D.Birgittæ lib.6.c. *D.Birgitta* 62. habet Virginis corpus quindecim diebus: Apud D.Antoninū 3.par.hiſto. tit.19. c.11. legitur quadraginta dieb. in ſepulchro iacuiſſe, ſed Iuuenalis, & Damaſc. dictis magis aſſentimur.

Sepultā Deiparā Virginē in Gethſemani aiūt Iuuenalis Damaſ. Nicephor. *Virginis ſepulchrum.* And. Cret. Metaph. De illius ſepulchro *Brochard.* Bro-

Brochard. Brochar.1.par.c.7.§.47.ſic ſcribit: In valle Ioſaphat, non quidem in ima pro funditate, ſed in pede montis Oliueti; parum tamen ſupra ipſam vallē, locatum fuit beatiſſimæ Virg.ſepulchrum. Quod quidem ante ſubuerſionē Ieruſalē per Romanos ſupra terram eminens erat, nunc autem terra coopertū eſt, adeo quod Eccleſia ibidem in honorem Virginis conſtructa, cū ſit ſublimium parietum, nobiliſſimeq; teſtudinata, nunc ſit tota ſubterranea, & repletionib. ruinarum templi, & atriorū oīno ſit cooperta. Vallisq; Ioſaphat F ibidem adeò repleta fuit, quòd extat via publica tranſiens ſuper prædictam Eccleſiam, iam ſub terra abſconditam. Eſt tñ ibidem in terræ ſuperficie, poſt vrbis reparationem conſtructa Eccleſia, vel ædificium per modum capellę, quod cum ingreſſus fueris, deſcendes per gradus plurimos ſub terra, in Eccleſiam præſcriptā, & ad ſepulchrum Virginis, & credo, ni fallor sūt gradus 60. Eſt aūt ſepulchrum in medio chori ante altare marmoreum, & magnificè decoratum, quod & Saraceni deuotiſſi G mè venerantur oſculantes proſtrati, & ſacræ Virginis ſuffragia alta voce ſuo more implorātes. Ego fui in ſepulchro ipſo. Hæc Brochar. Non eſt tamen veriſimile illud Virginis templum, quod ſub terra latet, eo tempore fuiſſe terra obrutum, quo Romani Ieroſolymam expugnarunt, nondum.n.fuerat fabricatum, quemadmodum nec templum ſepulchri Chriſti Opt.Max. vt facile is intelliget, qui temporum illorum conditionem nouerit.

Mart.Imp. De templo in quo ſepulchrum erat, H Imperator Martianus ſic loquitur apud Damaſcenū oratione 2. de Aſſumptione, Ieroſolymis principem, & eximiam Dei genitricis Mariæ Eccleſiam eſſe audiuimus, in eo loco, qui Gethſemani vocatur, vbi corpus ipſius, quòd vitam tulit in loculo cōditum eſt, &c. De eodem Nicephorus lib. 8.c.30. Excitauit, inquit, Helena mirificum templum in Gethſemani prædio, genitrici Dei atque in ſacrario ipſo viuificum eius ſepulchrum firmiter incluſit, cum verò decliuis is ſit locus, gradus marmoreos fieri curauit, viatores ex ſancta vrbe orientalem plagam verſus ferentes.

C A P. XII.

De aſſumptione intemeratæ Virginis.

NOn debent (ait Apoſtolus 2. Cor. 12.) filij parentibus theſaurizare, *2.Cor. 12* ſed parētes filijs. Veriſſimum id quidē, ſed inter inopes hominum filios. At in Chriſto opulentiſſimo Dei filio, & Virgine Matre, longe aliter accidit. Non mater filio, ſed filius matri theſaurizauit, non filio mater, ſed matri filius hæreditatem dedit. Vnde D. Ioannes Damaſcenus oratione ſecunda, de *Damaſc* aſſumptione Virginis. Quanquam, inquit, ſemper ita comparatum eſt, vt hęreditas à parentibus ad filios deuoluatur, nunc tamen, vt eruditi cuiuſdam viri, ideſt, Euripidis in Medea, verbis vtar, ſurſum ſacrorum fluminum fontes fluunt. Etenim filius matri, res omnes cōditas in ſeruitutem addixit, &c. Verum hæc minor hæreditatis pars, maior alia in ipſo Dei conſpectu eſt collocata. Non in terris hæreditas tanta, ſed in cęlo, non animo tantum, ſed corpore etiam adeunda erat. Eam igitur vt adiret, tertia die ſepulchralib. abiectis linteaminib. vacuoq; ſepulchro relicto, reſurgens Virgo cęlos petijt. *Virgo reſurrexit.*

Virginis vacuum ſepulchrum D. Damaſc. pulchrè interrogat: Vbi nā eſt illud minimè adulterinum aurum, quod Apoſtolorū manus in te condiderunt? vbi inexhauſtæ opes? vbi pretioſus ille theſaurus, qui vitā ſuſcepit? vbi gratiæ abyſſus? vbi curationum pelagus? vbi fons ex quo vita orta eſt? vbi amabiliſſimū Dei genitricis corp⁹? pulchrè quoque reſpondet ſepulchrum. Quidnā in ſepulchro quæritis eam, quæ ad cœleſtia tabernacula elata eſt? qd cuſtodiæ rationē à me expoſcitis? Nō eæ meæ vires ſunt, vt diuinis iuſſis obluctér, relicta ſindone ſacrū illud corpus poſtquā mihi ſanctitatem impertiuit, atq; vnguēto, & ſuauiſſimo odore me compleuit, diuinumq; delubrum effecit, abreptum hinc abijt, &c. Et merito abijt, ſiquidem vt idem Damaſc. ait paulò ſuperius: Illud diuinum domicilium

lium, terræ penetrabilibus obrui, mini A me conueniebat. De templo quidē Ieroſolymitano dixit Chriſtus Lucæ vigeſimoprimo: Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur, at in templo Virginei corporis nullius loco ſuo motus eſt lapis, etſi ſoluere mors templum potuit, potentiſſima Dei manus mox in integrum illud reſtituit. Soluite templum hoc (ait Dominus) & in tribus diebus excitabo illud, ille autē dicebat de templo corporis ſui, Ioan. 2. Idem dicere licet de tēplo corporis ſanctiſſimæ Virginis, mortique ſic inſultare, ſolue mors templum hoc, & in tribus diebus excitabit illud potentiſſima filij dextra. B

Luc. 21.

Vt aurum inde efferant, in terræ viſcera penetrant homines, ſic Angeli vt aurum illud puriſſimum, vt theſaurum illū pretioſum, id eſt, Virginis corpus efferrent, in ſepulchrū Virginis deſcēderunt. Quis enim in animū inducat, vterum illum, qui Deum nouem menſium ſpatio tulit, carnem ex qua diuini Verbi caro eſt aſſumpta, vbera quæ creatorem lactauerūt, brachia quę geſtarunt, in cinerem eſſe redacta? Auguſtus Cæſar, vt Plutarchus in apophtegmatum libro ſcripſit, Alexādrinis poſt captiuitatem, extrema ſe paſſuros expectantibus, vrbi ſe parcere dixit, primum quidem propter eius & magnitudinem, & pulchritudinem, deinde propter conditorem Alexandrum, tertio propter Arium amicum. Vrbi Alexandri parcit Cæſar propter magnitudinem, & pulchritudinem, non parceret Chriſtus Dei ciuitati, cuius tum magnitudinem, tum pulchritudinem Sol & Luna mirantur? parcit Auguſtus Alexandriæ propter Alexandrum & Ariū amicum, nō parceret Chriſtus maternæ carni propter ſe? Equidem videor mihi Chriſtum audire Verba illa dicentem, 4. Reg. 19. Protegam vrbē hanc, & ſaluabo eam, propter me, &c. Rebelles vrbes æquentur ſolo, corpora reliqua, quæ ſpiritui & Deo quoquo modo rebellarunt, in puluerem abeāt; at Virginis caro, quæ ſpiritui, Deoque ne leuiſſimè quidem repugnauit, in cineres non redigatur. C D

Virgin. corpus mors nō potuit corrumpere.

Plutarch.

4 Reg. 19.

Animum, & ab animo ſeparatū corpus, comites ſequuntur duo: comes corporis eſt putrefactio, comes animi deſiderium reſumendi corporis. Etenim corpora omnia ab animo ſeiuncta, & ſi ducum, regumque ſint, putrefactio inuadit, animos deſiderium recipiendæ carnis comitatur. Matris vero Dei hæc fuit prærogatiua ſingularis, comes corporis putrefactio, diuina vi longe repulſa aufugit, comes animi deſiderium, recepto corpore abſceſſit. Diſſoluit mors nodum, qui corpus, animamque illigabat, at mox fortior nexus ita vinxit, vt nulla iam mors reſcindere illum queat.

Matris Dei admirandum titulū, Virgini corpus attulit, ſi enim corpore caruiſſet, mater Dei non fuiſſet. Quis ergo credat illo corpore Deiparam carere, cui tantum titulum acceptum refert? Cum Regina coronatur, magni pretij veſte ſolet indui, tunc Virgo coronata eſt, cum in cęlum eſt aſſumpta, corpore igitur incorruptibili, atque immortali, quaſi eximij pretij indumento eſt ornata. Aſtititque Regina (vt eſt in Pſalmo quadrageſimo quarto) à dextris filij, in veſtitu deaurato, circumdata varietate, id eſt, in corpore, quod immortalitatis, & incorruptibilitatis auro radiat, quodque inſtar deaurati, & pretioſiſſimi eſt indumēti. Athanaſius in homilia de Virgine Deipara: Virgo, inquit, nūc vt Regina aſſiſtens à dextris filij vbique regnantis, quaſi in veſtitu deaurato incorruptionis, & immortalitatis, circumamicta, & variegata, ſacris & ſolennibus verbis celebratur. Non quidem ſecundū ſpiritualem ſimplicitatem, aut quaſi ſine corpore, & carne aſſiſtat, ſed quòd induta ſit, quantum ſpectat ad ſanctiſſimam eius carnem, incorruptibilitate, & immortalitate. Variegata rurſus eſt, quantū attinet ad oſſa ſanctiſſima, quæ eius carnem ſuffulciunt, &c. Cardinalis Petrus Damiani, in ſermone de aſſumptione Deiparæ: Tota conglomeratur Angelorum frequētia, vt videat Reginā ſedentem à dextris Dñi virtutū, in veſtitu deaurato, in corpore ſemper immaculato, circūdatam varietate

Pſal. 44.

D. Athan.

Card. Pet. Damian.

virtutũ multiplicitate diſtinctam, &c.

Moyſes Exod. 3. Viſionem magnã videre cupiebat: Vadam, inquit, & videbo viſionẽ hanc magnam. At calceos exuere, nudiſq; pedib. accedere iuſſus eſt. Sancti item viri omnes viſionẽ magnam videre cupiũt, id eſt, Deum: Dei enim viſio verè viſio eſt magna, qua nulla maior aut excogitari, aut deſiderari poteſt. Verum tamen calceamenta hoc eſt, carnis membra, ac pellem, iubentur exuere, nudoq; animo, terram illam ſanctam ingredi. Erat idem Deiparæ vehemens deſiderium, viſionem magnã videre optabat, diſſolui cupiebat, & eſſe cum Chriſto. Nũquid abſq; calceamentis terrã illã ſanctã ingreſſa eſt? Nunquid nudo animo viſionem magnã vidit? minime. Exuit quidẽ corpus, & nudo animo, paucis dieb. Deum vidit, ſed paulo poſt idem corpus induit, beatamq; illam regionem in pulcherrimis calceamentis, id eſt, pulcherrimo corpore eſt ingreſſa. vnde illud Cant. 7. Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamẽtis filia principis. Sed hos filię, & matris magni principis Chriſti pulchros greſſus iã iuuat contẽplari.

Virgo corpus exuit, moxq́; induit, ut pre tioſam veſtem.

Cap. 7.

Iacebat in ſepulchro ſanctiſſimum corpus, omni ſenſu, & vita priuatũ, vt cætera hominum corpora iacere ſolẽt corruptio tamen omnis procul aufugerat. Tertia illuceſcente die Angelis ſtipatus, in ſepulchrum venit Chriſtus penes quẽ & vitæ & mortis imperium eſt. Mortem longe iuſſit abſcedere, iacentiq; corpori, non vitam ſolum, ſed immortalitatem quoq;, ſplẽdorem admirabilem, ſubtilitatem, agilitatẽ pulchritudinemq; inauditam contulit. Ingreditur beatiſſima anima carnẽ, quã deſeruerat, ſurgit repẽte corpus, quod iacebat, vt Sol alter fulgens, aquilis velocius, ipſa pulchritudine pulchrius Facies mira venuſtate nitet, crines aurum fulgore ſuperant, rediuiuæ carnis membra totam videntur pulchritudinẽ exhauſiſſe. Attollitur humo corpus rutilantiſſimũ, à dextris potentiſſimi regis filij ſui regina graditur, cœleſtis curia vniuerſa gradientẽ magna cũ lætitia, ac plauſu comitatur. Cõpletur animo, qui poteſt (ait Anſelmus in lib. de excellentia Virginis c. 7.) quo gaudio, qua feſtiuitate, quibus concentib. iubilabant omnes beatorum ſpirituũ ordines, quãdo & vnicam Domini ſui matrem aduentare, & ipſum Dominũ ſuum ei videbant omni ſua gloria decoratum velle occurrere, &c. D. Bern. ſermone prima, de aſſumptio. Quis cogitare ſufficiat, quam glorioſa mundi regina proceſſerit, & quanto deuotionis affectu tota in eius occurſum cęleſtium legionum prodierit multitudo, quibus ad thronum gloriæ canticis ſit deducta, quam placido vultu, quam ſerena facie, quam diuinis amplexibus ſuſcepta a filio, & ſuper omnem exaltata creaturam? Hæc Bern.

D. Anſel.

Aſcenſio Deiparæ in cœlum.

Bernar.

Cardinalis vero Petrus Damiani, in ſermone de aſſumptione Deiparæ, in hac Virginis aſſumptione aliquid glorioſius, qua in aſcenſione Chriſti inuenit. Chriſtum enim aſcendentem Angeli, animæq; ſanctæ tantummodo ſequebantur, at Virginem non Angeli ſola, & ſanctæ animæ, ſed Chriſtus etiam ipſe, cuius infinita dignitas eſt, comitabatur. Erat ergo Virginis comitatus in aſſumptione, longè præſtantior quo comitatu Chriſti, in aſcenſione, Sol ſplendidiſſimo Chriſto ſtellæ occurrerunt, at Virginẽ pulcherrã Lunã, non ſtellæ ſolum, verum ipſe quoq; Sol excepit. Attolle, inquit Cardinalis, oculos ad aſſumptionem Virginis, & ſalua filij maieſtate inuenies, occurſum huius pompæ non mediocriter dignjorẽ Soli quippe Angeli redemptori occurrere potuerunt, matri vero filius ipſe, cũ tota curia, tam Angelorum, quam iuſtorum, ſolenniter occurrens, euexit ad beatę conſiſtoriũ ſeſſionis. Hæc ille.

Itaq; aſcendebat in cęleſtem Ieruſalem regina, non Nicaula, ſed Maria, nõ Saba, ſed cœli, ac terræ totius, in Regẽ nono, multo cum comitatu, & diuitijs ſpiritalibus. Non ſunt allata vitia, tam multa aromata, tam multa merita, tam multi virtutum odores, tam multæ gratiæ, & glorię opes, quã multas regina hęc, in cęleſtem attulit ciuitatem, quib. illam mirabiliter, vt ait D. Anſelmus, loco [illegible] letauit. Dies illa, ait Anſelmus loco indicato, non ſolũ te Domi-

3 Reg 9.

Anſelm.

te Domina ineffabiliter ſublimauit, ſed cœlum ipſum, nec non cuncta, quę in eo ſunt, noua, & ineffabili gloria decorauit. Noua quidem cœlum gloria decorauit, quia priorem gloriam eius, ex præſentia tua, vltra quam dici poſſit, aut cogitari, magnificauit. Nam cum tu Domina illuc aſcendis, noua illud, & præcellenti virtutũ tuarum dignitate irradias, immenſaq; miſerationum tuarum, & gratiarum luce perluſtras. Hæc Anſelmus.

Virgo cœlũ ſua præſentia maxime illuſtrauit.

A

Aſcendebat Virgo opibus affluens, affluens etiam delicijs iuxta illud Cantic. 7. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens? delicijs, inquã, ſpiritalibus, diuinis, cœleſtibus. Quænam maiores deliciæ illis excogitari poſſunt, quæ ex Dei conſpectu percipiuntur? ijs affluens Virgo de deſerto aſcendebat, iam enim in ipſo aſcenſu Deum perſpicuè intuebatur, iam Deo fruebatur, iam torrẽte, ſiue potius mari voluptatis, ac deliciarũ illius immerſa erat. hę puriſſimi animi deliciæ, Dei conſpectus, amor ardentiſſimus, & fruitio. Nec ſuæ corpori ſanctiſſimo deliciæ deerant, quas dotes Theologi appellant, immortalitas, ſplendor, agilitas, ſubtilitas. His omnibus, atque alijs delicijs Deipara affluebat, quia incredibili earum copia exundabat. Merito igitur delicijs affluẽs aſcẽdere dicitur.

Virgo aſcẽdit delicijs affluens. *Cant. 7.*

B

C

Additur: Innixa ſuper dilectũ ſuum. Quidnam hæc verba indicant? Nunquid Virgo Chriſto innixa in cœlum iter agebat? Et quidem, ſi Chriſto non fuiſſet innixa, in cęlum conſcendere non valuiſſet. Etenim Deiparam in cęleſtem patriam merita eximia euexerunt, at ea merita niſi Chriſti meritis innixa fuiſſent, Virginem euehere non potuiſſent. Ego, inquit Chriſtus Io. 14. ſum via, quonam hæc via ducit? Nẽpe in cœlum. Tolle Chriſti merita, viam ſuſtuliſti, ſublata autem via, in cœlum quoq; aſcenſus auferur. Chriſti merita ſcala ſunt Iacob, è terra in cœlum ſcala hæc tendit. Sed non ſatis eſt ſcala, aſcendes nunquam ſi ſcalam intuẽs, vt Iacob dormias, ſi manibus gradus non apprehendas, ſi pedibus non ſcandas, ſi laborem aſcenſus non ſuſtineas.

D

Meritis Chriſti innixi in cęlum aſcendimus.

Non ſunt ſatis Chriſti merita, & paſſio, in cœlum aſcendemus nunquam, ſi merita noſtra Chriſti meritis non innitantur, ſi laborem noſtrum, ſi manus, id eſt, bona opera, ſi pedes, id eſt, ſancta deſideria, ſcalæ nõ adhibeamus.

Ad Romanos octauo hęredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Auis duabus eget alis, ſi vnam ſolum habeat, altera careat, volare nõ poterit. Aui vna ala ad volatum connitenti, ſimiles ij ſunt, qui merita tantum Chriſti, ſibi ſatis eſſe putant, ad cœleſte regnum conſequendum. Dextra hæc eſt ala, à qua robur animi proficiſcitur, at verò niſi veluti ſiniſtra ala, accedant bona opera, inanis erit ad volandum in cœlum conatus. Cum autem merita noſtra vocamus, dona Dei ea eſſe cum Auguſtino fatemur, libro nono, confeſſ. cap. 13. Quiſquis, inquit Auguſtinus, tibi Domine enumerat vera merita ſua, quid tibi enumerat, niſi munera tua? Et Epiſt. 105. ad Sixtum: cum Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat, quam munera ſua, &c. Itẽ: In vita æterna coronabit nos Deus in miſericordia, & miſeratione, iuxta illud Pſ. 102. qui coronat te in miſericordia, & miſerationib.

Auguſt.

Merita noſtra ſunt munera Dei.

At videtur obſtare Apoſtolus, qui 2. ad Tim. 4. ſic ſcribit: Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dñs in illa die iuſtus iudex, &c. Reſpõdemus, coronam illam cœleſtem tũ à iuſtitia, tum vel maximè à miſericordia fabricari. A miſericordia quidem & gratia fabricatur, quia ſine miſericordia, & gratia, nulla ſunt merita noſtra, à iuſtitia vero, quia ſuppoſita gratia gratis data, & Dei promiſſione, ope rib. bonis ex iuſtitia corona redditur.

2. Tim. 4.

Quam reddet, inquit Paulus, mihi Dominus iuſtus iudex. Non dixit, dabit, ait Theophylactus, ſed reddet veluti debitum quoddam, & creditum: iuſtus enim cum ſit, omnibus laboribus mercedem definiet: debitum itaque eſt corona, propter iudicis iuſtitiam. Hæc ille. Et Auguſtinus in libro 50. homiliarum, homil. 14. Reddet mihi Dominus, ait Paulus, debet

Coronam cęleſtẽ fabricat miſericordia, & iuſtitia Dei. *Theophyl.* *Auguſt.*

ergo Dominus quod reddit, reddet er go iuſtus iudex. non enim opere inſpecto poteſt negare mercedē, qui opus inſpicit. Bonum certamen certaui, opus eſt: Curſum conſumaui, opus eſt, fidem ſeruaui, opus eſt. Supereſt mihi corona iuſtitiæ, merces eſt. ſed in mercede tu nihil agis; in opere non ſolus agis. Corona tibi eſt ab ipſo, opus autem abs te, ſed non niſi ipſo adiuuante. Et poſt alia concludit: Cum Deus coronat merita tua, nihil coronat niſi dona ſua, &c. Sed eo vnde digreſſi ſumus reuertamur. Aſcendebat Virgo Deipara opibus, delicijsque affluens, innixa ſuper dilectum ſuum, hoc eſt ſuper Chriſti merita.

Aſcendebat præterea velut Eſther altera, innixa ſup duas pulcherrimas famulas, quarum pulchrior altera, quā ſummopere diligebat, Maria, altera Martha appellatur. Eſther 15. Die tertio circundata eſt Eſther gloria ſua, cumque regio fulgeret habitu, aſſumpſit duas famulas, &c. Similem in modum noſtra Eſther die tertio reſurgēs, incredibili gloria circumdata eſt, regioque fulgens habitu, duas aſſumpſit famulas, quibus innixa aſcenderet, Mariam, & Martham, de quibus in Euangelio, quod in feſto aſſumptionis recitari ſolet, fit mentio. Sunt hæ famulæ ſatis notæ, Maria vita eſt, quæ in Dei cōtemplatione verſatur. Martha vero vita dicitur, quæ in actione poſita eſt. Ijs autem innixam aſcendere Virginē ideò diximus, quia tam vitæ contemplatricis, quàm alterius, quæ in ſanctis actionibus ſita eſt, meritis eximijs, in gloriam ſempiternam aſcendit. Cant. quarto: Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum, &c. Cōtemplationes, actionesq́; omnes, quas Virgo ex ſe veluti è paradiſo, hortoque amœniſſimo emittebat, ſimiles erant malis punicis. Mala enim punica omnia coronam habent, ſic Virginis omnes cogitationes, verba, atque opera erant coronata. Quia opulentiſſimam gloriæ coronam promerebantur.

Eſther. 15.

Duæ famulæ virginis Maria, & Martha.

Cant 4

Rogabit forſitan aliquis, num Angelis quoque innixa Virgo aſcenderit? Videtur enim id ſignificare picturæ, quæ E Angelorum inuectam manibus ob oculos ponunt. Reſpondendum eſt, nō indiguiſſe Angelorum vi, vt in cœlū cōſcenderet. Etenim cuiuslibet glorioſi corporis agilitas tanta eſt, vt paruo tēporis ſpatio à terra in cœlum vſq; empyreum poſſit euolare. Si cuiuſlibet glorioſi corporis agilitas hoc poteſt, quid de agilitate Virginei corporis dicēdum erit? Elias igneo curru, Enoch, atque Abacuc Angelorū ope indiguerunt, illi vt in paradiſum terreſtrem transferrentur, hic vt in Babyloniam F Danieli prādium adduceret, quia mortalia habebāt corpora. Beati vero quorum erunt corpora immortalia, & agilitatis ſummæ dono exornata, his adiumentis opus non habebant.

Virgo vt in cælum aſcēderet, non indiguit ope Angelorum.

Vrgebit ſic quiſpiam. Chriſti feſtum non dicitur aſſumptio, ſed aſcēſio, cōtra verò Virginis feſtum, nō aſcenſio, ſed aſſumptio appellatur, aliqua ergo eſt diuerſæ appellationis cauſa. Non alia quàm quòd Chriſtus propria vi, Virgo aliena in cœlum aſcenderit, ergo Virgo ope Angelorum indigeit. G Reſpondemus, non eſſe illam variæ appellationis cauſam. Chriſtus enim etiā dicitur in cœlum aſſumptus Marci vltimo capite: Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedit à dextris Dei, & Act. capite primo: Vſque in diem, qua præcipiens Apoſtolis, per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt. Potuit ergo feſtū Chriſti aſſumptio quoque appellari, quia quamuis nomen alienum auxiliū ſignificare videatur, id tamen non ſemper ſignificat. Aſsūptus enim eſt Chriſtus in cœlū propria vi, aſſumpta quoque H Virgo corporis glorioſi agilitate. Attamen Chriſti feſtum Aſcenſio, Virginis aſſumptio nominatur, non propterea quòd Chriſtus propria vi aſcenderit, Virgo aliena indiguerit, ſed diſcriminis cauſa. Præterea etiam, vt indicetur Chriſtum, vt incarnatum, illi perſonæ connaturali vi aſcendiſſe: Virginem autem, vt puram creaturā excellentiſſimam, cui illa vis non eſt cōnaturalis, aſſumptam eſſe. Angeli vero quos nobis picturæ exhibent illam nō euehunt, ſed comitantur.

Marc. vlt Act. 1.

Hac de re ſic ſcribit Cardinalis Petrus

Car. Petr Dam.

trus Damiani, ſerm. de Aſſumptione: Aſcendit, inquit, Saluator in cœlum, poteſtatiuæ virtutis imperio, ſicut Dominus, & creator, Angelorum comitatus obſequio, non auxilio fultus. Aſſūpta eſt Maria in cœlū, ſed gratiæ ſubleuantis indicio, comitantibus, & auxiliantibus Angelis, quam ſubleuabat gratia, non natura. Ideo dies Virginis aſſumptio, Chriſti aſcēſio nominatur. Cum aliud ſit potētia, aliud miſericordia, ſolumq; ſoli ſit priuilegium creatori, naturam rerum propria poteſtate ſupergredi. Hęc ille. Quòd verò ait, auxiliantibus Angelis Virginem aſcendiſſe, non eſt verum, ſi velit ſignificare illo auxilio indiguiſſe.

Anima ex purgante igne liberata aſſumpt. Deipara.

Comitatas quoque multas è purgante igne ereptas animas, putat Cancellarius Pariſienſis Ioannes Gerſon ſuper Magnificat, tract. 4. in fine. Quia enim Regina coronabatur, è carcere dimitti animas, reginamque ſuam ſequi par erat. Non eſt, inquit, incredibile, Chriſtum fuiſſe, cuius currus erat decem millibus multiplex per Angelos, ducens ſecum multam ex purgatorio captiuitatem, ob honorem nouæ coronationis reginæ miſericordiæ, &c.

Huiuſmodi erant greſſus pulcherrimi, filię principis, in calceamentis. Aerem, ignemque pertranſijt, ipſo aere ſalubrior, ipſo igne ardentior. Cœleſtes deinde globos ingreſſa, ad Lunam peruenit, quæ altera viſa Luna pulchriore, obſtupuit. Ne timeas Luna, non expellet te domo Luna pulchrior, non illam decet cœlum infimum, alio multo celſiore fulgebit. Ad Mercurij, Veneris, Matriſq; domos, & ſolis deinde fulgentiſſimum domicilium aſcendit, ſeque in illo depictam vidit. Aſtrorū orbem adijt, eorumq; tum multitudinē, tum magnitudinem conſiderans, quā clara ſint animi aſtra cogitabat. Zodiacum ſigniferum orbem inſpexit, obliquamque ſolis viā intuens, per obliquum, & non rectum animum, iter minime habere verum Solem mente voluebat. Cœlos nulla interpoſita quiete, motu velociſſimo agitari, ab vnoq; omnes rapi cernebat, at velociori motu mentem ſuā ab amore Dei rapi ſentiebat. In infinitam igitur Dei potentiam, ac pulchritudinem ex ipſis creaturis rapta, Dauidicū illud inflammato eructauit pectore: Cœli enarrāt gloriam Dei, & opera manuū eius annuntiat firmamentum, &c. *Pſal. 18.*

Quid plura? in cœlum peruenit empyreum beatorum ſedem, igneo ſplendore vndique fulgentem. Primam Angelorum percurrit hierarchiā, in qua Angeli ſunt, Archangeli, & principatus. Secundam pertranſijt, quam poteſtates, dominationes, virtuteſq; conſtituunt. Supremam quoque prætergreſſa eſt, in qua Throni, Cherubini, Seraphinique Deo propinquiores, cęteriſque celſiores aſſiſtunt. Perge Virgo Deipara, perge, tranſi omnium Angelorum hierarchias, tranſi choros omnes: Matrem Dei inter Angelos conſiſtere non eſt æquum, ſingularis te decet thronus, ſingularis chorus.

Virgo ſuper omnes Angelorū choros thronū habet, & hierarchiā ſecundam ſub Deo cōſtituit. Gerſon.

Deus bone, tantæ Reginæ aduentu cœlum mutatur, nouem hactenus erāt Angelorum chori, ijs vnus cæteris omnibus celſior additur. Supra Angelorū nouem choros Virginis collocatus eſt thronus, eaq; ſola vnum, eumq; ſupremum chorum effecit. Cancellarius Pariſienſis ſuper Magnificat, tract. 4. Virgo, ait, ſola conſtituit Hierarchiam ſecundam ſub Deo trino, & vno hierarcha primo, & ſummo, apud quem hierarcham, humanitas filij ſui ſola, ſublimata ſedet à dextris virtutis Dei per vnitatem ſuppoſiti, &c. O hierarchiā admirandam, ò chorum ſtupendum, is ſolus inſtar eſt omnium. quidquid gratiæ, quidquid gloriæ, in cæteris omnibus eſt diſperſum, id vt iā ſupra diximus c. 10. cū de gratia virginis agebamus, in hoc ſolo coūnctim reperitur.

Tertio Reg. 2. Poſitus eſt Thronus matri regis, quæ ſedit ad dexteram eius. Poſitus eſt olim thronus matri Salomonis, iuxta Salomonē in terra, poſitus eſt thronus Matri Chriſti Dei, iuxta Chriſtum Deum in cœlo, tantoque glorioſior Angelis effecta eſt (vt cum Paulo loquar) quāto differentius prę illis nomē hæreditauit. Quis. n. Angelorū tale nomen habet, quale Virgo? æternus Pater filio dicit: Filius meus *Hebr. 1.*

E es tu, ego genui te. Virgo idē dicit Veriſſimè, filius meus es tu, ego gēnui te. O admirabilem dignitatem, quem nā thronum poſtulat tantæ matris dignitas? non alium quàm omnium ſupre-

Bernard.

Bernard. homil. 1. ſuper miſſus: Nóne tuo, immo veritatis iudicio, illa, quæ Deum habuit filiū, ſuper oēs etiā choros exaltabitur Angelorum?

Eo modo par erat Virginem à filio excipi, quo ipſa filium excepit: at mater filium excepit nobiliſſimo totius terræ loco, vtero. ſ. ſuo, ergo & filius matrem excepit, nobiliſſimo totius

F cęli loco, ſupremo ſcilicet, ſupra oēs Angelorum choros, throno. Bernard. ſer. primo: Nec in terris locus dignior vteri Virginalis templo, in quo filiū Dei Maria ſuſcepit, nec in cœlis regali ſolio, in quo Mariā filius ſublimauit, &c.

3. Reg. 8.

Tertio Regum octauo: Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, ſanctū ſanctorum, ſubter alas Cherubim, at animatam noui Teſtamenti arcam, Sū-

G mus Pontifex Chriſtus, intulit in locū ſuum, in intima cœlorum adyta, non ſubter alas Cherubim, ſed ſuper alas omnium Seraphinorum. Luna ſub pedibus eius, Apocal. duodecimo: Lunā,

Apoc. 12.

ait, Bernardus Eccleſiam ſignificare, quæ à Deo veluti Sole, gratiæ, glorięque accipit lucem, vniuerſa ergo triūphans, militanſque Eccleſia, Angelis conſtans, & hominibus, ſub pedib. Virginis eſt. O thronū altiſſimum, in quo

Thron⁹ virginis celſiſſimus.

Virgo ſupra ſe ſanctiſſimam tantummodo Trinitatem, inſra ſe omnes om-

H nium Angelorum, hominumq; hierarchias, omnes choros, omnes cœlos, & elementa, cernit.

Fecit tibi magna ò Virgo Mater, qui potens eſt; funes, vt eſt in Pſalmo decimoquinto, ceciderūt tibi in pręclaris, etenim hæreditas tua præclara eſt tibi, & nobis. O præclaram hæreditatē, quæ omnes ſuperat hęreditates: O pręclaros funes, qui in præclaris Dei bonis ceciderunt. Deiparæ funes totū terrarum cœlorumque orbem complexi ſunt, totius enim eſt Domina. neq; vero id ſatis, ipſam ſacroſanctam Trinitatem attingunt, & immēſum fere glo-

E riæ campum dimetiuntur, Chriſtique gratia, cœleſtis gloria diſtribuitur. Cū igitur tam longi ſint Deiparæ funes meritorū, & gratiæ, ineffabilem glo-

Ineffabilis gloria Deipara.

Ildephonſ.

riā complectuntur. Vnde illud D. Ildephonſi ſerm. 2. de Aſſump. Sicut eſt incomparabile, quod geſſit, & ineffabile donum, quod percepit, ita & inæſtimabile, atque incomhenſibile præmium, & gloria, nō dico inter cæteras ſacras Virgines, verum etiā vltra omnes ſanctos, quam promeruit, &c. D. Bernard.

Bernard.

ſerm. 1. de Aſſumptione: Chriſti gene-

F rationem, & Mariæ aſſumptionem qs enarrabit? Si oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quod præparauit Deus diligētib. ſe, quod præparauit gignenti ſe, & diligenti præ omnib. quis loquatur? &c. Maria, atq; Martha hoſce funes texuere, hoc eſt, vita contemplatrix, vt iā diximus, & vita agēs, merita congregarunt, per quæ veluti per gradus in celſiſſimum thronum Virgo aſcēdit.

G Salomonis thronum, tertio Regum decimo, duæ exornabant manus, hinc atque inde, tenentes ſedile, admirabilem thronum Virginis, duæ ſimiliter decorant manus, hoc eſt, duæ vitę, contemplatrix, & agens. Duæ manus (ait Cardinalis Petrus Damianus in ſerm. primo, de Natiuitate Virginis) actiuā & contemplatiuam vitam ſignificant,

Duplex vita deipara contemplatrix, & agens

Card. Petr. Dam.

quæ Virginem propenſiori diligentia ambierunt, adeò vt nec actio contemplationem minueret, & contemplatio non deſereret actionem. Recor-

H dare, quia non erat ei locus in diuerſorio, qūo filium ſuū proprijs lactauerit vberib. & omnes vagientis paruuli ſuſtinuerit actiones, & tūc intelliges, quia plurimū miniſtrauit. conſidera qa ipſa eſt, q̄ in cōtēplatiuę dignitatis ſu prečta dulcedinē, in ipſius Dei ſubſtātiā lucidiores infixit obtutus, lęua ei⁹ (inquit Can. 2.) ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Hæc ille.

Cant. 2.

De actionib. Virginis præclare agit D. Bern. ſer. 51. ar. 3. c. 3. his verbis: Sicut nulla vnquā fuit ſimilis cōtemplatrix; ſic nunquam fuit Virginis ſimilis miniſtratrix. Alij induūt pauperes de lana ouis, ipſa induit filiū ſuū, de puriſ-

ſimis

ſimis ſanguinibus ſuis. Alij induunt de pãno, ipſa de corpore ſuo. Alij paſcũt pauperem pane extrinſeco, ipſa pauit humanatum Deũ, de lacte proprio. Alij ſuſcipiunt pauperem hominem in tugurio, ipſa vero ſuſcepit immenſum Deum, in corde, & corpore ſuo. Alij propter Deum miniſtrant infirmo, ipſa Deo in pauperculo corpore miniſtrauit. Alij ſoliciti ſunt, ne aliquid deficiat inopi. Virg. ſolicita miniſtratrix fuit, & manibus ſuis laborauit, vt ſubueniret Deo homini indigenti. Alij incarceratos, & vulneratos homines viſitant, & eis compatiuntur dum viuũt, & mortuos ſepeliunt. Virgo Chriſto pro nobis capto, ligno crucis affixo, vulneribus dilaniato tanto dolore cõpaſſa eſt, vt inexpreſſibile ſit, etiã Angelicæ linguæ. Hæc ille. Sic funes aureos quibus gloria Virginis dimenſa eſt Martha, Mariaq; in terris texuerũt.

In cęlo agẽs vita nõ eſt, ſed contemplatrix August. In cęlo vero Martha, ideſt, agens vita non eſt ſola Maria manet. Vnde Auguſtinus de Verbis Domini ſermo. 26. Nunquid cum veneris ad illam patriã inuenies peregrinum quem ſuſcipias hoſpitio? eſurientem cui panem frangas? ſitientem cui potum porrigas? ægrum quem viſites? litigantem quem concordes? mortuum quem ſepelias? omnia iſta ibi non erunt. Sed quid ibi erit? Quod Maria elegit. ibi paſcemur, non paſcemus. & ſer. 27. Quod, inquit, elegit Maria non auferetur ab ea, à te autem, quod elegiſti ò Martha (vtique hoc ſubintelligitur) à te quod elegiſti, auferetur. Sed bono tuo auferetur, vt quod melius eſt, detur, &c. Ablata ergo eſt à Virgine Martha, ſed non Maria. In Aegyptum iã nõ fugiet, infanti Chriſto lac iam non præbebit, adoleſcenti, cibos minimè parabit, virũ per Iudææ oppida non ſequetur, cruci ſuſſixum non deplorabit, è cruce depoſitũ non ſepeliet. Quod ad Martham attinet id præterijt, quòd ad Mariam ſpectat, hoc eſt ſacroſ. Trinit. cõtẽplatio, amor fruitio, permanet in ſẽpiternũ.

Apoc. 12. Ex ijs nõ florib. qui marceſcũt, ſed ſtellis, quæ nunq̃ occidũt, Virginis ſẽpiterna corona contexitur. Signũ magnũ (ait dilectus diſcipulus) apparuit

A in cœlo, mulier amicta Sole, & in capite eius corona ſtellarũ duodecim. Coronat beatos Chriſtus lapidib. pretioſis, iuxta illud Pſ. 21. Poſuiſti in capite eius, coronã de lapide pretioſo. At virginẽ coornat ſtellis. Queãdmodum. n. multò fulgẽtior ſtella eſt, quouis pretioſo lapide, ita multo excellẽtior eſt cæterorũ Sãctorũ coronis, corona virginis. Prima huius inexplicabilis coronæ ſtella clariſs. viſio eſt infinitę Trinitatis. Scda amor ardẽtiſs. ex viſione emanãs. Tertia, gaudiũ eximiũ. Quarta, *Corona. Deipara ex ſtellis.*

B cognitio admirabilis creaturarũ ĩ Verbo. Videt. n. oia, quę Angeli oẽs, ſimulque hoies ĩ verbo vidẽt. Quinta corporis ſplendor ſummus. Sexta, impaſſibilitas. Septima, agilitas. Octaua, ſubtilitas. Nona, ſupra oes Angelorũ choros exaltatio. Decima, dignitas Reginę cęlorũ. Vndecima, dignitas matris Dei. Duodecima, virginitatis oĩ auro ſplendidior aureola. De ijs ſplẽdidiſs. ſtellis ſigillatim agere ĩfinitũ eſſet. Egredimini vos filiæ Siõ, & videte Reginã vr̃am

C in diademate, quo coronauit eã filius. Mẽtis oculos in cęlũ attollite, præclariſs. ſtellas ſacrę coronę numerate, ſplẽdorẽ eximiũ ſigillatim contẽplamini.

Regina nr̃a, vt eſt apud Eccl. c. 24. iã in Siõ cęleſti, firmata eſt ĩ ſempiternũ, in ciuitate ſãctificata, vbi nihil niſi ſanctitas eſt, iã requieſcit, & in Hieruſalẽ illa ſupera poteſtas eius, & quidẽ maxima. Iã radicauit in populo honorificato, & ĩ plenitudine ſctõrũ detẽtio ei⁹. Quis. n. magis honorificatus, quã angelorũ, beatorũq; hoĩum populus, ĩ quo *Eccleſ. 24.*

D vitę hec arbor altiſſimas n iſit radices? Quaſi cedrus exaltata eſt in Libano cęleſti, quaſi cypreſſus ĩ mõte celſiſſimo Siõ, quaſi palma exaltata eſt in Cades . i. ſanctitate. Quid aũt dicat attendite. Trãſite, inquit, eodẽ capite, ad me oẽs, qui cõcupiſcitis me, & à generationib. meis implemini, hoc eſt, Venite ad me filij, ad matrẽ vr̃am cõfugite, fructib. quos genui ĩplemini. Qui aũt ſint virginis ſanctiſs. fructus, nemo ignorat, fructus illius eſt Chrs, oẽsq; virtutes illæ, quæ à Chr̃o emanarũt. Ego, inq̃t, eodẽ capite, mr̃ pulchrę dilectionis, et timoris, & agnitiõis, & ſãctæ ſpei, &c. *Eccl. 24* *Eccl. 24*

Tran-

ne confundas faciem meam, precor vt dicas Salomoni Regi (neque enim negare tibi quidquam poteſt) vt det mihi Abiſag vxorem, &cæt. Benignè reſpondit Salomonis mater: Ego loquar pro te regi. Similem in modum nos Deiparæ aduocationem poſtulamus, neque enim illi filius negat quidquã, vt Cardinalis Petrus Damianus docet, in ſerm. 1. de Natiu. Virg. Audi, inquit, nos ò Virgo, nam filius tuus, nihil negans, honorat te, &c. Illa vero benignè factis reſpondet: Ego loquar pro vobis Regi. Aliter tñ ac Salomon Chriſtus matri annuit. Eodem c. dixit Salomoni mater: Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meã, & dixit Rex: Pete mater, neque.n. fas eſt, vt auertam faciẽ tuam. Nihilominus petitionẽ illam paruulã reiecit, Adoniamq; quòd regnum affectare videretur occidi iuſſit. Chriſtus vero omnibus matris ſuæ petitionib. annuit, non paruulis illis quidẽ, ſed tamen cum filij voluntate conſentientibus. nihil enim Virgo poſtulat, quod à filij volũtate diſſentiat. Eſther 5. Quid vis Eſther Regina, ait Aſſuerus Rex, quæ eſt petitio tua? etiam ſi dimidiam partẽ regni petieris, dabitur tibi. Vmbra hæc eſt illius liberaliſſimæ volũtatis, qua sũmus Rex Virg. preces audit. De ſua Eſther Mardochæus c. 4. Quis, inquit, nouit, vtrum idcirco ad regnũ veneris, vt in tali tempore parareris? id eſt, vt tali tempore populo tuo afferres opẽ, eumq; ex mortis faucibus eriperes? De noſtra vero Eſther ait Eccleſia in Orat. Vigiliæ Aſſumptionis: Idcircò Virginẽ de præſenti ſeculo tranſtuliſti Domine, vt pro peccatis noſtris apud te fiducialiter intercedat, quaſi dicat: Nouimus noſtrã Eſther ad cæleſte Regnum veniſſe, vt ſuo populo omni tempore aduocata pararetur. Bernardin. ſer. 1. de aſſumptione. Aduocatam præmiſit peregrinatio noſtra, quæ tanquã iudicis mater, & mater miſericordiæ, ſuppliciter, & efficaciter ſalutis noſtræ negotia pertractabit, &c. Bernardo familiaris Arnoldus Carnotẽſis in tractatu de laudibus Virg. tom. 6. Bibliothecæ Patrum. Habet, inquit, ho-

Virgo pro nobis orat, & impetrat.

Eſther 5.

Eſther 4.

Virgo aduocata noſtra in cœlo.

Bernardi.

Arnoldus Carn.

A mo mediatorem cauſæ ſuæ filium ante patrem, & ante filium matrẽ, Chriſtus patri oſtendit latus, & vulnera, Maria Chriſto pectus, & vbera. Nec poteſt vllo modo eſſe repulſa, vbi concurrunt, & orant omni lingua diſertius hæc clementiæ monumenta, & charitatis inſignia: Hæc ille.

Habemus igitur potentiſſimam aduocatam, quæ cœli Regina eſt, & vt Bernar. ait, ipſius iudicis mater, de cuius potentia Cardinalis Petrus Dam. in ſerm. 1. de Nat. Virg. In cœlo, ait, &
B in terra ò Virgo data eſt tibi poteſtas. Quomodo illa poteſtas tuæ potentiæ poterit obuiare, quæ de carne tua, carnis ſuſcepit originem, quanto potentior, tanto miſericordior eſſe debebis, &c. Bernard. in ſerm. de Nat. Virg. Quæramus, inquit, gratiam, & per Mariam quæramus, quia quod quærit, inuenit, & fruſtrari non poteſt, exaudiat vtique matrem filius, exaudietur ipſa pro reuerentia ſua, &c.

Habemus item aduocatam, eadẽ qua nos natura, id eſt, humana cõſtantem,
C ad quam accedere nullus impediat metus. Vnde Hugo Victorinus in ſententijs: Si pertimeſcis, inquit, ſupplicaturus ad Deum accedere, reſpice ad Mariam, nõ illic inuenis quod timeas. Genus tuum vides, &c. Bernard. item, in ſerm. de Verbis Apocal. Fidelis plane, & potens mediator Dei, & hominum Chriſtus, ſed diuinam in eo reuerẽtur homines maieſtatem. Non ſola illi cãtatur miſericordia, cantatur pariter & iudiciũ. Iudiciariam habet poteſtatem,
D Deus noſter ignis cõſumens eſt. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quẽadmodũ fluit cera à facie ignis, ſic pereat ipſe à facie Dei? Opus eſt mediatore ad mediatorẽ illum, nec alter nobis vtilior, quã Maria. Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas? nihil auſterũ in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt. Hæc Bernar. & in ſerm. de Natiuit. Virg. Forſitan in Chriſto maieſtatem vereare diuinam, aduocatũ habere vis ad ipſum? ad Mariã recurre, &c.

Faciamus homini (ait Deus Gen. 2.) adiutorium ſimile ſibi, fecitque Euam, illa vero nõ iuuit hominẽ, ſed euertit.

Card. Pet. Dam.

Virgo aduocata potẽs.

Bernar.

Hugo vict.

Virgo aduocata eiuſd. naturæ.

Bernard.

Geneſ. 2.

Aliud

Aliud igitur homini adiutorium ſimile illi, fecit Dominus, id eſt, Virginem Deiparam, naturæ eiuſdem, quæ vniuerſi generis ſui ſingulare adiutorium in terris fuit, & in cœlo eſt. Nec enim pincernarum Pharaonis præpoſito ſimilis Geneſ. 40. ex carcere mūdi huius in cœleſtem aulam euecta, ſui Ioſephi obliuiſcitur. Nunquid, ait Cardinalis Petrus Dam. ſermone indicato, quia ita deificata, ideò noſtræ humanitatis oblita es? nequaquam Domina. Non conuenit tantæ miſericordiæ, tantam miſeriam obliuiſci. Quia & ſi ſubtrahit gloria, reuocat natura. Non enim ita memoraris iuſtitiæ Dei ſolius, vt miſericordiam non habeas. Neque ita es impaſſibilis, vt ſis incompaſſibilis. Naturam noſtram habes, non aliam, & iuſtum eſt, vt de rore tantæ pietatis, diffuſius infundamur. Hæc ille. Non obliuiſcitur noſtri Virgo, ſed quemadmodum abyſſus, abyſſum inuocat Pſal. 41. ita Virginis miſericordiæ abyſſus, abyſſum miſericordiæ Dei in cœlo vocat. D. Bonauentura in ſpeculo Virg. cap. 5. Profundiſſimam miſericordiam filij ſui, pro nobis Virgo interpellat, & quaſi abyſſus, abyſſum inuocat. Vna matris lachryma (dixit olim Magnus Alexander) multas delebit epiſtolas. Lachrymari videlicet Alexandri mater poterat. At Chriſti mater non lachrymis, ſed precibus, aduerſus nos peccatorum ſcripta mille chirographa, delebit.

Card. Pet. Dam.

Non obliuiſcitur noſtri Deipara.

Pſalm. 41.

Bonauen.

Omni quidem tempore opem, vt ferat, oranda eſt excellentiſſima aduocata, maximè verò, vt animam exhalantibus ſuccurrat. Noctis enim mors ſimilis eſt. At noctes ſunt caliginoſæ quædam, tonitruis ac tempeſtate horridæ, ſtellarum aliæ, lunæque ſplendore illuminantur, placidæ, & ſerenæ. Ob ſcurriſſima nox eſt impij hominis mors, quippe, quæ obſcuriſſima ſcelerum caligine inuoluitur, & horenda Dei damnantis ſententia, veluti tonitruo, ſæuaque ſuppliciorum tempeſtate, perſonat. Iuſti vero mors noctis inſtar eſt placidæ, ac ſerenæ, quam mille bonorum opera aſtra illuſtrant, Virginiſque ſanctiſſimæ aduocatio, veluti lunæ ſplendor maxime illuminat. Non poteſt nox eſſe obſcura quam luna hęc illuminarit, ideoque Eccleſia de hac hora ſolicita ſic ſemper erat: Ora pro nobis peccatoribus, nunc, & in hora mortis noſtræ. In cœlo aſtrologi inter Leonem libramque, Virginis ſignum interponunt. Nos verò inter Leonem de tribu Iuda, id eſt, Chriſtum in hora mortis iudicem, & libram illam iudicij terribilem, qua omnes cogitationes noſtræ, opera, verbaque examinantur, non Virginis ſignum, ſed Virginē ipſam iudicis matrem, multis precib. aduocatam interponamus. Vnde Sanctus Ephræm in Oratione ad Virginē: Adſis, inquit, mihi ſemper Virgo miſericors, in præſenti quidem vita ſeruens auxiliatrix, ac in ſupremo vitæ momento animam meam conſeruans, & tenebroſos malorum Dæmonum aſpectus, ab ea procul abigens. In terribili autem die iudicij ab æterna damnatione me liberans, &c.

Hora mortis, virgo maxime inuocanda.

S. Ephræm.

Virginem ergo vt Dei matrem cuncti veneremur, & vt potentiſſimæ aduocatæ, auxilium illius frequenter imploremus, nomen autem ſanctiſſimum corde, oreq; voluamus. Nam velocior eſt nonnunquam (ait D. Anſelm. in lib. de excellentia Virg. c. 6.) ſalus memorato nomine Virginis, quam inuocato nomine Domini Ieſu. Et id quidem non ideo fit, quòd ipſa maior, & potentior eo ſit, neque enim ipſe magnus, & potēs eſt per eam, ſed illa per ipſum, &c. Quare ergo (rogat idem Anſelmus) propitior ſalus in recordatione eius, quam filij ſui ſæpe percipitur? Reſpondet hunc in modum: Filius eius Dominus eſt, & iudex omnium diſcernens merita ſingulorum, dum igitur ipſe à quouis ſuo nomine inuocatus non ſtatim exaudit, profecto id iuſte facit, inuocato autem nomine matris, & ſi merita inuocantis non merentur, vt exaudiatur, merita tamen matris intercedunt, vt exaudiatur. Hoc deniq; vſus humanus quotidie probat, cùm quis propoſito dominico nomine efficaciter ab alio aliquid impetrat, quod ſimpliciter ſua prece nequaquam impetrare poteſt. Hactenus

Anſelmus. velocior ſalus nōnunquam inuocato nomine virginis quam Chriſti.

nus D Anſelmus. In fine operum, Virginis Deiparæ opem, idem vir ſanctiſſimus vehementer implorat, nosq; implorando implorare, & à filio ad matrem fugere, à matre ad filium refugere docet; his verbis; Fugiat, inquit, reus iuſti Dei, ad piam matrem miſericordis Dei; refugiatque reus offenſæ matris, ad pium filiũ benignæ matris. Ingerat ſe reus vtriuſque inter vtrumque, injiciatſe inter pium filium, & matrem. Pie Domine parce ſeruo matris tuæ, Pia Domina parce ſeruo filij tui. Qui me injicio inter duas tam immenſas pietates; non incidam inter duas tam potentes ſeueritates. Hæc ille. B

Siquid boni agimus per virginem Chriſto offerendum. Neque vero oranda Virgo ſolũ, ſed ſi quid boni agimus, id per manus aduocatæ noſtræ puriſſimas, Deo eſt offerendum; vt docet D. Bernard. ſerm. de natiuitate Virginis; Quidquid, inquit, illud eſt, quod offerre paras, Mariç cõmendare memento; vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Fortè manus tuç aut ſanguine plenæ, aut infectæ ſunt munerib. quod non eas ab omni munere excuſſiſti; ideoque modicum iſtud quod offerre deſideras, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis Mariæ manibus, offerendum tradere cura; ſi non vis ſuſtinere repulſam, &c. C

Damaſc. Quid plura? Mariæ nomen, pulcherrimaque imago, noſtris animis hæreat perpetuo: mentẽ (quod docet Damaſc. in fine orat. 2. de aſſumptione) memoriamq; noſtram genitricis Dei promptuarium efficiamus: ò felicem memoriam ex qua Virg. imago nunquã diſcedit. Sic de regis Ioſiæ memoria Eccleſiaſt. c. 49. hçc ſcribit; Memoria Ioſiç in compoſitionẽ odoris facta, opus pigmentarij; in omni ore quaſi mel indulcabitur eius memoriã, & vt muſica in D

Memoria Deiparæ. conuiuio vini, &c. quid nos de Deiparæ Reginæ memoria dicere æquũ erit? Siquidem alia non ſuppetunt, eadẽ illi verba accommodemus. Memoria Deiparæ Mariæ in compoſitionem odoris facta, opus pigmentarij. hoc eſt; Virginis memoria omnium virtutum odorẽ ſuauiſſimum exhalat: vtque peſtilenti tempore odorifera quædam poma manibus præferuntur; ſic aduerſus vitia omnia, maximè odorifera Virginis memoria prçferenda eſt. In omni ore quaſi mel indulcabitur eius memoria; ſuaue enim eſt de Virgine cogitare, dulce de Virgine loqui; dulce de Virgsini Dei matre audire: quamobrem ſequitur; Et vt muſica in conuiuio vini; vt muſica, ſic de Virgine habitus delectat ſermon. Felices Angeli (ait Cardinalis Petrus Dam. ſer. 1. de Natiuitate Virg.) qui beatç Virginis habẽt præſentiam. Nos interim memoriam abundantiæ ſuauitatis eius eructamus; illi præſentiam, nos memoriam. Si ſic dulcis çſt memoria, quid eſt præſentia? illum genitum & genitricem contuentur, nos memoria paſcimur. Interim conſolemur nos ſuauitate memoriæ, donec dulcedine præſentiæ ſatiemur. Sic ille. *Card. Pet. Dam.*

CAP. XIV.

De numero Annorum, quos in terris Deipara Virgo egit.

QVot annis vixerit in terris Virgo non eſt exploratum. Epiſcopus Petrus de Natalib. in catalogo SS. vnũ tantummodo annum poſt Chriſti aſcẽſionem in terris vixiſſe, putat veriſimilius. vnde ſequitur quinquageſimo çtatis anno in cælum fuiſſe aſſumptã. Siquidem 15. anno admirabilem partum edidit, 33. annorum, & aliquot menſiũ ſpacio cum filio vixit; poſtquam in cçlum filius abijt, vnum in terris annum, & aliquot dies egit; hos annos ſi ad calculum voces, ſumma erit annorũ quinquaginta, vel quadraginta nouem. In viſione, inquit Petrus, S. Eliſabethæ aſſeritur, quòd Virgo Maria poſt aſcẽſionem Domini anno integro vixit, & tot diebus vltra annum, quot ſunt ab aſcenſione Chriſti, vſque ad Aſſumptionem Virginis. Et hoc verius iudicatur, ex eo quod dicit Dionyſius omnes Apoſtolos dormitioni Virginis interfuiſſe; quod eſſe non potuiſſet ſi ipſa vlterius vixiſſet, cùm Iacob. Apoſtolus paſſus fuerit biennio poſt Chriſti *Petrus de Natal.*

Chriſti paſſionem. Hæc ille. Opinio hæc minime recepta eſt. ratio qua con firmatur nullius eſt momenti. Non enim Dionyſius affirmat, omnes Apoſtolos interfuiſſe funeri Virginis, vt infra oſtendemus cum verba Dionyſij explicabimus, quòd ſi affirmaſſet, intelligendum eſſet omnes interfuiſſe qui ſuperſtites erant.

Nicephorus Nicephorus lib. 2. c. 3. poſt Chriſti aſcenſionem, vndecim annos Virginis ætati tribuit, & c. 21. vndeſexageſimū annum attigiſſe ſcribit. Euodius item Apoſtolorum ſucceſſor apud eundem Nicephorum lib. eodem, c. 3. citato, à natiuitate Chriſti vſq; ad Deiparæ migrationem, annos fuiſſe dicit 44. totius autem vitæ eius annos quinquaginta nouem. *Euodius.*

Antonin. D. Antoninus 1. p. hiſtoriæ, tit. 6. c. 3. §. 1. ſexagenariam obijſſe ait; communior (inquit) opinio eſt, quod 12. annis ſuperuixit Virgo poſt aſcenſionē; & ſic ſexagenariam obijſſe, a dolore mortis alienam, ſicut & a corruptione corporis; & tertia die in corpore ſuſcitaram, &c.

Euſebius. In chronico Euſebij hæc habentur verba: Anno Domini 48. (ſi tamen Euſebij ſunt) Maria Virgo ad filium in cęlum aſſumitur; vt quidam fuiſſe ſibi reuelatum ſcribunt. ex quibus efficitur anno 14. poſt Chriſti mortē, atq; adeò prope annum ætatis 63. Virginem in cælum aſcendiſſe. Etenim 15. ætatis anno Chriſtum peperit; cum Chriſto 33. annos, & aliquot menſibus, poſt Chriſti mortem annis 14. vixit, vnde ſumma extat fere 63. annorum.

Annos 63. vulgata opinio illi tribuit, vt ex globulis precatorijs cōſtat. Eadem eſt Carthuſiani lib. 4. de laudibus Virginis art. 6. præterea D. Birgittæ lib. 7. c. 26. Ego (ait Virgo) poſtquā filius meus aſcendit ad cælos, vixi in mundo per quindecim annos, &c. *Carthuſia. Birgitta.*

Caniſius. Alij plures annos confeciſſe volunt de qua opinione ſic ſcribit Caniſius noſter lib. 5. de Virgine c. 1. Etſi, inquit, communi iam hominum opinioni quæ 63. annos duntaxat Virgini tribuit nihil velimus eſſe detractum, tamen probabilior nobis illorum apparet ſenten-E tia, qui longioris vitæ ſpatium Virgini, poſt aſſumptum in cælos filium aſſignant. Vt nimirum ad ætatem prouectam, multamq; ſenectutem peruenerit, atque ſic annum ſeptuageſimum vel attigerit, vel exceſſerit. Hanc enim ſententiam tuetur Epiphanius presbyter Conſtantinopolitanus, & Michael Glycas; eamq; Andreæ Cretenſis viri excellentis autoritate confirmant, vt taceam Anſelmum, qui 82. annos Mariæ largitur; & Cedrenum in compendio hiſtoriarum, qui annos Virgini ſeptuaginta F duos ſupputat; eamque poſt Chriſti in cœlos aſcenſum 24. annos in humanis degiſſe ſcribit. Hæc ille. In fine operum Anſelmi de ætate Virginis ſic agitur; Cum aſſumpta erat in cęlum, fuit 82. annorū; qui ſic computati ſunt; In quinto decimo anno peperit Chriſtum, & cum eo 33. annis vixit, poſt aſcenſionem Domini, fuit in domo Ioannis Euangeliſtæ, 24. annis, qui ſimul computati ſunt 82. &c. Sed mendoſa ſupputatio eſt, non enim 82. ſed 72. anni ſunt colligendi, quibus Virgo G ex ſententia huius auctoris vixerit, vt ſupputanti compertum fiet, totidem annos, ideſt, 72. illi tribuunt Epiphanius, & Cedrenus. *Epiphanius Michael Glycas. And. Cret. Anſelmus.*

Res incerta eſt. Mihi inter has opiniones, illa magis placeret quæ iam percrebuit & recepta eſt, Virginē 63. annos tantummodo cōfeciſſe. At cum ea pugnat Dionyſ. Areopagita c. 5. de diuinis nominibus, in quo ſe aſſerit Deiparæ funeri, cum Petro, & alijs fratribus interfuiſſe, ſi enim vulgata hæc 63. annorum ſententia vera eſt, Virgo H quindecim tantum annorum ſpatio poſt Chriſti in cælos aſcenſionem, in terris vixit; Dionyſius verò, vt ait Cæſar Baronius in præclaris annalibus, anno Domini quinquageſimo ſecundo, Chriſto nomen dedit, à paſſione autem Chriſti, anno decimo nono. Non potuit igitur iam Chriſtianus Deiparę funeri interfuiſſe anno à paſſione Domini, decimo quinto.

Sed operæpretiū erit verba Dionyſij explicare, ea autem ſunt huiuſmodi; Cùm conuenimus apud hierarchas noſtros numine afflatos, vt noſti, nos ſimul *Explicātur verba Dionyſii Areopagita.*

ſimul & ipſe, multiq; ſacri fratres noſtri, ad viſionem corporis vitæ principis (vel quod vitæ principium dedit) & quod Deum ſuſcepit, aderat autem & frater Domini Iacobus, & Petrus ſummus ac præſtantiſſimus Theologorum vertex. Poſteà viſum eſt poſt viſionem, vt vniuerſi hierarchæ laudarent infinitæ virtutis bonitatem thearchicæ infirmitatis. Hæc ſunt Dionyſij verba, quæ diuerſis modis explanari poſſunt.

Damaſc. Iuuenalis. Metaph. Prima explanatio vulgatior eſt, pluresque & graues habet patronos, Damaſcenũ Iuuenalem Archiepiſcopum Ieroſolymitanum, Metaphr. & alios. B Videlicet conueniſſe Dionyſium, reliquosq; fratres, ad contuendum corpus Virginis Deiparæ, quod vitæ principium dederat, quodque Deum ſuſceperat. Verumtamen opponi poteſt inprimis q; non meminerit Dionyſius Pauli ſui, Ioannis, & aliorum, qui funeri Virginis interfuerunt, Apoſtolorum, ſed Iacobi tantum minoris, & Petri; vnde colligitur non interfuiſſe illi cõuentui cæteros Apoſtolos, at interfuere cum Virgo obijt. Prætereà ſi de Vir C gine loqueretur Dionyſius, dixiſſet; Cum conuenimus ad videndam Virginem, vel Deiparam, vel ſimile aliquid, ad Virginem enim adhuc viuentem venerant: at ille ait conueniſſe fratres ad videndum corpus. Denique poſtquam corpus viderunt, ait, laudaſſe hierarchas infirmitatem Dei, id eſt, incarnationem, quòd ſi ad funus Virginis veniſſent, laudaſſent vtique Virginem, quæ ſummis laudibus digna erat. Reſpondetur, Iacobi minoris, & Petri tantum nominatim meminiſſe Dionyſiũ, D *Cant. 3.* cum Paulus, cæterique etiam Apoſtoli adeſſent, quod Petrus totius Eccleſiæ caput, Iacobus verò Ieroſolymorum eſſet antiſtes, qua in vrbe Virgo è vita exceſſit. Cur autem Virginem non nominarit, eam cauſam eſſe, quòd ad Timotheum ſcribebat, cui res comperta erat. Ad corpus verò contuendum cõueniſſe fratres, eſt ſcriptum; qui poſt obitum Virginis ad cõtuendum illius pulcherrimum, ſanctiſſimumque corpus, ante funus cõfluxerant; quòd pau-

A lo ante & viuum viderant, & etiam mortuum. Poſtquam viderunt, Dei incarnationem laudarunt, quę cum maxima Virginis laude coniuncta eſt. Ex hac explanatione ſequitur Dionyſium ante Virginis Aſſumptionem, Chriſtianam fidem fuiſſe complexum, atque adeo Virginem ad ſeptuageſimum annum perueniſſe. Eſt hæc explanatio *Virgo ad ſeptuageſimũ annum peruenit.* vt dixi, tum aliorum tum Damaſceni, quam Eccleſia in feſto Aſſumptionis recipit, ac recitat vt veriſimilem, decimi noni die Auguſti, ideoque potior inter cæteras.

Secunda explanatio eſt Hilduini in *Hilduin.* Areopag. qui de ſepulchro Dñi verba Dionyſij interpretatur; conuenerunt enim Petrus, Iacobus, & multi alij ex Chriſtianis, ad videndũ corpus ζωαρχικὸν vt Græcè dicitur, id eſt, ſepulchru Chriſti, quod vitæ immortalis principium fuit, primus enim ex eo Chriſtus ad vitam redijt immortalem. Et θεοδόχον, id eſt, quod Deum ſuſcepit, in eo enim Chriſtus Deus ſepultus eſt. Sed obijcit Cardinalis Baronius in Annalibus, & rogat, quænam ſubijt ratio vt non tantum Hierotheus ac Dionyſius, ſed & Apoſtoli antea per orbẽ diſperſi ad contuendum ſepulchrum dominicũ conuenerint, atque ad illud laudãdum omnẽ vim ſpiritus adhibuerint? numquid non alias ſæpe viderant atq; vberiùs laudare poterant? Reſpondetur obiectę Cardinalis ſapientiſſimi interrogationi, iuxta hanc opinionem non omnes Apoſtolos, toto diſperſos iam orbe ad videndum ſepulchrum Ieroſolymam cõueniſſe, ſi enim cæteri quoque adfuiſſent, quemadmodum Petrũ, & Iacobum, ſic illos quoq; Dionyſius ex nomine recenſuiſſet. Tantummodo ergo Petrus & Iacobus cum alijs Hierarchis, & ſacris fratribus, ad ſepulchrum Domini venere. Cauſa autẽ cur ad illud laudandum, quod ſæpe iam viderant omnem vim ſpiritus adhibuerint, perſpicua eſt, nẽpe mentis ardor, & ſpiritus ad res diuinas concitatio. Hæc enim facit, vt etſi diuinũ aliquid ſæpiùs videamus, ſæpiusq; tractemus, ſemper tamen ad illud nouam quandã ſpiritus vim, & alacritatẽ, afferamus.

Nihil

Nihil igitur eſt, quod poſſit veriſimilem hanc explanationem labefactare, ex qua efficitur poſſe eſſe verã opinionem receptam 63. tantummodo annos in orbe terrarum Virginem egiſſe.

Io. Scotus.

Ioannes Scotus ille, qui Dionyſium latinitate donauit, in præfatione ad Carolũ, quæ ante opera Dionyſij extat, locum Dionyſij de Chriſti corpore intellexit; ſic enim ſcribit; Dionyſius cum Hierotheo, multiſq; alijs ſanctis in vnum conuenientibus, Chriſtũ poſt reſurrectionem corporaliter eſt contemplatus. Aderat ibi (vt ipſe ait) Iacobus frater Domini, & Petrus vertex Apoſtolorum, &c. Similem in modum Diuus Thomas in commentarijs Dionyſij; Poteſt, inquit, locus intelligi de corporali viſione Chriſti, de qua facit mẽtionem Apoſtolus 1. Corinthiorũ decimoquinto. Corpus enim Chriſti eſt corpus Dei, qui eſt vitę princeps & illud corpus per vnionem Deum ſuſcepit, vnde & templũ dictum eſt Ioannis ſecundo, hoc autem dicebat de tẽplo corporis ſui, &c. Hanc interpretationem refellit apertè tẽpus quo Dionyſius longè poſt reſurrectionẽ Chriſti, vt ſupra dictum eſt, fidei lumine eſt colluſtratus, niſi fortè Ioannes Scotus velit Chriſtum Petro, Iacobo, Dionyſio & cæteris apparuiſſe, poſtquam Dionyſius fide imbutus eſt.

Thom.

Non omittam tertiam explanationem, quæ etſi ſine patronis in lucem prodeat, rectè verba Dionyſij expendenti, non omnino diſplicebit. Forſitã pater ſanctiſſimus de corpore Chriſti loquitur, quod in anguſtiſſimo Euchariſtiæ ſacramento latet. Etenim hierarchas illos Deo plenos, & Petrum, ac Iacobum, cęteroſque ſacros fratres celeberrimos aliquo die, feſtoque, ad ſacrũ faciendum, Chriſtuq; corpus in Euchariſtia latens videndum Hieroſolymis, vel aliquo in loco, quẽ ignoramus, conueniſſe, poſt Euchariſtię vero contuitũ diuinam incarnationem, tamque admirandum ſacramentum debitis laudib. extuliſſe veriſimile videtur. Eſt igitur (ni fallor) verborum Dionyſij hic ſenſus. Conuiuantes apud hierarchas, id eſt, ſacrorum præſides, Dei numine afflatos, nos & ipſe Hierotheus, multiq; ſacri fratres, ad viſionem corporis ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου, id eſt, ad viſionem corporis Chriſti in Euchariſtia, abſcõditi, ſic enim ſolemus loqui, agitur feſtum corporis Chriſti, & Chriſtus ipſe hoc, inquit, eſt corpus meum. Aderat autem Iacobus & Petrus. Poſtquã vero corpus Chriſti vidimus, placuit Dei laudare potentiſſimam infirmitatem, id eſt, incarnationem, &c. Iugulat hæreticos locus hic antiquiſſimi patris ſic explicatus, aſſerit enim in Euchariſtia vere corpus eſſe Chriſti ζωαρχικὸν id eſt, quod vitæ principium dedit, vel vitæ principatum habens, quam in ipſa Euchariſtia donat, iuxta illud Ioannis ſexto; Qui manducat meam carnẽ, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, &c. Et θεοδόχον, id eſt, quod Deum ſuſcepit, diuinæque hypoſtaſi eſt vnitum. Hæc etiam explanatio opinionem illam ſexaginta trium annorum tuetur.

CAP. XV.

Num mater Deiparæ Virginis Anna hanc vnicam filiam, vnicumque virum, an plures filias pluresque viros habuerit?

NOn prætcribo tacitus celebrem hanc quæſtionem, de caua ſentẽtiæ ſunt diſcrepantes, etenim Euthymius Ioannis decimo nono, ad illa verba, ſtabat autem iuxta crucem, vnigenitam fuiſſe Virginem putat, Vnigenita, inquit, erat Dei mater, ſororem vero Domini ait appellari eodem loco affinem. Similiter Theophylactus eodem capite, non concedit Mariã Cleophæ Virginis fuiſſe ſororem, ſed ſororem appellari vult, id eſt, cognatam. Epiphanius prętcrea hæreſi. 78. ſcribit Salomem non fuiſſe ſororem Virginis ſed filiam Ioſeph.

Euthym.

Theoph.

Epiphan.

Ex recentioribus vero Caniſius libro primo de Virgine capite quarto exiſtimat D. Annam vnicum tantũ habuiſſe virum Ioachimum, & vnicã tantum habuiſſe filiã Virginem Deiparam.

Prima opinio D. Annam vnicã habuiſſe virum et vnicam filiã. Caniſius.

In

Soarez. In eandem ſententiam it Soarez in cõmentarijs tertię partis D. Tho. tom. 2. quæſt. 28. *Lippoman.* Lipponianus item in hiſtoria ſanctorum, ante vitam ſanctiſſimæ Virginis, in Epiſtola ad lectorem; Mihi, inquit, placere non poteſt, tantam matronam, id eſt, D. Annam poſt ſterilitatis diuina gratia ſolutum impedimentum, & poſt digniſſimæ illius plantulę nempe Reginę Angelorum, & dominę noſtrę ortum, mortuo Ioachim vnum, atque alterum, vt vulgo dicunt, ſibi maritos ſuperinduxiſſe. Hæc ille: & *Ianſen.* Ianſenius in concordia capite 143. Parum, inquit, conuenit dignitati ſanctiſſimæ matronæ Annæ, plures ei adſcribere maritos, ab illa ſucceſſiue acceptos, etiam poſt prolem ex priori marito ſuſcepta, &c. *Card. Baronius.* Cardinalis Cæſar Baronius in Apparatu ad Annales; Vniuirã, ait, fuiſſe Annam, nec poſt obduratam ſterilitatem, ex voto conceptam, repromiſſione obtentam, ſuſceptamq; in ſenectute filiam, alios nouiſſe partus, tã veteres quam recentiores orthodoxi patres ſunt profeſſi, &c.

Confirmatur hæc ſententia; Primò, quia Deiparæ Virginis dignitas poſtulabat, vt eſſet ipſa vnigenita, miroque modo poſt ſterilitatem in lucẽ edita, vt Ioannes Baptiſta, & Iſaac. Secundò quia veritati conſentaneũ minime videtur, ſanctiſſimam fœminã, quæ poſt longam ſterilitatem, diuino munere, Virginem pepererat, tali filia, talique viro Ioachimo non fuiſſe contentam, ſed poſt illius obitum, duobus alijs nupſiſſe, ſapit enim hoc incontinentiam: Tertiò quia non ſolent parentes plures filias eodem nomine appellare, at ij, qui contrariæ ſunt opinionis, aiunt D. Annam tres habuiſſe filias, quæ omnes Mariæ nomine ſunt nuncupatæ. Quarto, quia D. Anna prouectæ erat ætatis, cum Deiparam Virginem peperit, ergo non nupſit poſtea bis. Quod autem prouectæ iam eſſet ætatis, confirmatur, quia vigiuti annorum ſpacio in matrimonio ſterilis fuit, vt eſt in Romano breuiario, ſi ergo nupſit Ioachimo circiter vigeſimum ætatis annum, quadraginta fere annos agebat, cum Virginem enixa eſt, nunquid ſtatim

A Ioachimus obijt? nunquid poſt eius obitum ſtatim, ſecundo viro Anna nupſit? Nunquid ille ſecundus vir tam breuis vitæ fuit, vt ætatis adhuc eſſet integræ vxor, ad tertias nuptias, tertiamque filiam ſuſcipiendam?

Quinto Chriſtus Optimus Maximus amantiſſimus fuit in matre Virginitatis, ergo & in auia continentiæ, non igitur paſſus eſt D. Annam cum tribus viris matrimonium inire. Sextò, Credendum nõ eſt, Virginis matrẽ D. Annam, aut Anna Phanuelis filia fuiſſe B inferiorem, quæ vt eſt apud Lucam vixit cum viro ſuo annis 7. & ad annos vſque octoginta quatuor vidua fuit, aut Iudith, quæ poſt obitum viri ſui Manaſſæ, ſecundas nuptias refugit; Ergo dicendum, vniuiram fuiſſe matrem magnæ matris.

Vulgata opinio alia eſt, D. Annam tres viros, totidemque habuiſſe filias, ex ſingulis ſingulas: ſic opinãtur D. Anton. 1. p. hiſtor. Magiſter hiſtorię in hiſtoria Euangelica cap. 47. Epiſcopus Petrus à natalibus in catalogo; Lu- C dolphus de vita Chriſti c. 5. Eckius in ſermone de D. Anna, Gerſon in ſermone de natiuitate Virginis, & in Ioſephina, Petrus Sutor Carthuſianus in libello de triplici connubio D. Annę, Maior Matth. 10. Et alij. Gerſon Cancellarius pariſienſis in ſermone indicato de natiuitate Virginis hos verſus habet, etſi rudes & impolitos, quibus vniuerſa ſententia continetur. *Antonius. Magiſt. hiſtor. Secũda opinio D. Anna tres viros, & tres habuit filias. Pet. de Natalibus. Ludolphus. Eckius. Gerſon. Pet. Sutor. Maior.*

Anna tribus nupſit, Ioachim, Cleopha, Salomaque.
Ex quibus ipſa viris, peperit tres Anna Marias; D
Quas duxere Ioſeph, Alphæus, Zebedæusq;
Prima Ieſum; Iacobum, Ioſeph, cum Simone, Iudam,
Alteram dat; Iacobum dat tertia, datque Ioannem.

Extant hæc quoq; eadem de re carmina, farinæ eiuſdem, ſed quæ memoriæ opem ferant.

Anna ſolet dici, tres concepiſſe Marias;
Quas genuere viri, Ioachim, Cleophas, Salomasque.
Has duxere viri, Ioſeph, Alphæus, Zebedæus.

Oo Prima

E *Prima parit Chriſtum; Iacobumque ſecunda minorem,*
Atque Ioſeph iuſtum, parit & cum Simone Iudam.
Tertia maiorem Iacobum, volucremque Ioannem.

Mantuan. Sunt etiam alia Mantuani in faſtis.
Anna puerperio fortunatiſſima ſancto.
Tres habuiſſe viros, & tres habuiſſe puellas.
Dicitur, &c.

Eſt igitur Vniuerſa opinio, D. Annã primum quidẽ nupſiſſe Ioachimo, deinde poſt Ioachim obitũ Cleophę, tandẽ Salome. Ex Ioachimo Deiparam Virg. F ſuſcepiſſe, ex Cleopha Mariam, quæ ab Euangeliſtis Maria Cleophæ propter patrem dicitur, ex Salome, Mariã Salomen, quæ Salome in euangelicis libris appellatur. Virgo Deipara Ioſepho eſt tradita; Maria Cleophæ Alphæo, Maria Salome Zebedæo nupſit. Trium ſororum hęc felix proles Virginis filius Chriſtus Optim. Max. Mariæ Cleophæ Iacobus minor, Ioſephiuſtus Simon, & Iudas, Mariæ Salomes Iacobus maior, & Ioannes euangeliſta. Ex hac ſententia efficitur Ioannem euan- G geliſtam, & Iacobum maiorem, Iacobum item minorem, Ioſeph iuſtum, Simeonem, & Iudam Thadæum, fuiſſe Chriſti conſobrinos, quia ſororum fuere filij.

Cõfirmatur opinio, primũ ex gloſſa ordinaria, in qua ad Galat. 1. hæc extant verba; Mortuo Ioachimo, Cleophas frater Ioſeph, Annam accepit vxorem, & genuit Mariam, quæ nupſit Alphæo, qui genuit ex ea filios Iacobum, Ioſeph, Simonem, Iudam; Mortuo Cleopha, quidam Salome eandem H Annam duxit, & genuit Mariam, quæ nupſit Zebedæo; & habuit ex ea filios Iacobum maiorem, & Ioannem euangeliſtam. Hactenus gloſſa ordinaria. Ad prologum Hieronymi, qui Epiſtolę Iacobi præponitur, eſt alia gloſſa huiuſmodi; Tres fuerunt ſorores, Maria, ſcilicet, mater Domini; & Maria mater Iacobi Alphæi, & Ioſeph; & Maria mater filiorum Zebedæi. Maria mater Domini, fuit filia Ioachim, & Annæ; quam Cleophas frater Ioſeph accepit vxorem, Ioachim defuncto, & gene-

Gloſſa Ordinaria.

rauit ex ea filiam, quam vocauit Mariam, deditque eam Alphæo; vnde Iacobus minor dicitur Iacobus Alphæi, id eſt, filius Alphæi. Maria autem vxor Zebedæi, ipſius Annæ, & cuiuſdam Salome filia fuit, qui poſt Cleopham habuit Annam; vnde legitur in Euangelio Maria Iacobi, & Salome, &c.

Confirmatur deinde; quia Chriſtus dicitur habuiſſe fratres, & ſorores, Io. 2. Deſcendit Capharnaum ipſe, & mater eius, & fratres; ad Galathas 1. Alium Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrem domini; Matth. 12. Ecce mater eius, & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei, &cæt. Marc. 6. Non ne (aiunt Iudæi) hic eſt filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis: non ne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? &cæt. Fratres hi non erant filij perpetuæ Virginis Deiparæ; id enim impium eſt ſentire. Ergo filij erant ſororum eius, Chriſtique conſobrini; quam ob cauſam fratres nominantur, idemque de ſororibus dicendum.

Ioan 2. *Ad Gal 1.* *Matth. 12* *Marc. 6.*

Præterea, Ioannes euangeliſta Chriſto fuit ſanguine maximè coniunctus; ergo filius fuit ſororis ſanctiſſimæ Virginis. Interceſſiſſe autem inter Ioannẽ & Chriſtum maximam conſanguinitatem, illud ſuadet; quòd intemeratam Virginem moriens illi commendarit. Etenim decorum non erat, Virg. Deiparam cum viro habitare, cũ quo maximam cognationem non haberet: illud quoque probat; quòd auſa fuerit eius mater, potiores in regno ſedes filijs petere. Vnde audacia tanta? nempe ex conſanguinitate, quia ſoror erat Virginis Deiparæ.

Medina tertia parte, queſtione vigeſima octaua, articulo tertio, de hac opinione ſic ſcribit. Huic ſententiæ ab omnibus contradicitur, quippe quę nullum habeat fundamentum, neque in ſcripturis, neque in hiſtorijs. Hæc ille. At Petrus Sutor Carthuſianus, in libello de triplici connubio D. Annæ, eandem ſententiam teſtimonijs ſuadet Alberti Magni, qui Ioann. 19. Anna (inquit) tres viros legitur habuiſſe; Petri de Tarantaſia, qui Sũmus Ponti-

Medina. *Petr Sut. Carthuſ.* *Albertus Magnus.* *Pet de Tarantaſia.*

Digitized by Google

Vincentius ſex fuit & Innocentius Quintus eſt ap A pellatus, Vincentij in ſpeculo hiſtoriali, & aliorum. Eam vero probat, qa eſt communis ſententia probatorum doctorum: à qua non licet ſine temeritate diſſentire. *Eckius.* Eckius vero in ſermone de D.Anna, aduerſam ſententiam errorem vocat, Eccleſiæ repugnare ait, ipſique ſcripturæ, & Patribus. Id vtinam quod ait, probaſſet, de illius opinione nemo dubitaſſet. Adiungit teſtimoniū D.Ignatij, in epiſtola 1. ad Ioannem, cuius hæc ſunt verba; eſt Salome, quā diligis, filia Annæ Hieroſolymis, & B quinque menſibus apud Virginē commorata; ergo Maria Salome filia fuit D.Annæ.

Attamen quicquid dicant Eckius, & Sutor; prior ſententia neq; errorē, vel temeritatē continet; neq; aut Eccleſię, aut ſcripturæ, aut Patribus repugnat. Quòd Eccleſiæ non repugnet probat, quia Eccleſia, neq; in lectionib. D.Annæ, neq; alio aliquo loco, vllā de trib. viris, tribuſq; D. Annæ filiab. mentionē fecit. Quòd non aduerſetur ſcripturæ, apertū eſt, quidquid.n. ſcriptura aſſerit, C verum eſſe poteſt, ēt ſi dicamus D.Annam nec tres maritos, nec tres filias habuiſſe; ex Patribus verò nullus horū trium virorum, triumq; filiarum meminit. A Gloſſa ordinaria quam citauimus videtur hæc opinio nata; Ambroſij nomen pręfert, at apud Ambroſium nuſquam reperitur. Ambroſius enim in alia eſt opinione; ad Galat. 1. apertè aſſerit, Iacobum, & cæteros, fratres Domini dici, quòd fuerint filij Ioſeph. ſed nonnullis concluſionibus D rem expedire iuuat.

Prima concluſio D. Anna tres maritos non habuit. probatur rationib. iam ſupra poſitis. Præterea quia nullus antiquorum Patrum hanc ſententiā memoriæ prodidit. Secunda concluſio. *D. Anna non habuit tres viros.* veriſimile eſt D.Annā duas filias habuiſſe, non ex duobus viris, ſed ex vnico Ioachimo genitas. confirmatur hunc in modum: Virgo Deipara D. Annæ filia fuit, fuit item Maria Cleophæ ergo filias duas habuit. De Virgine intemerata nulla quæſtio eſſe poteſt. De Maria Cleophæ eſt controuerſia. filiam tamen D.Annæ fuiſſe, tum ex Euangelio, tum ex grauiſſimis Euangelij interpretibus comprobo. Ioannes cap. decimonono. Stabat, inquit, iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ, &cæt. En Ioannes Mariam Cleophæ apertè Virginis ſororem appellat, ergo Virginis fuit ſoror, & D. Annæ filia. *D. Anna ex eodē viro Ioachino duas habuit filias.* Reſpondent Euthymius, Theophylactus, & qui primam opinionem ſequuntur, ſororem eo loco dici cognatam, quemmodum & Marc. 6. Nonne, & ſorores eius, id eſt, Chriſti cognatæ, hic nobiſcum ſunt: Non nego veriſimilem eſſe hanc expoſitionem, attamen verba ſcripturæ in proprio ſignificato, quo ad eius fieri poteſt, retinere ſatius eſt. D.Ioannes ſororem appellat, in proprio ſignificato nomen ſororis retineri poteſt; cur non retineatur? pręſertim cum grauiſſimi quique ſacrarum literarum interpretes in proprio retineant. Sed ad interpretes veniamus. *Marc. 9 Euthymius Theophil.*

D.Hieron. Diuus Hieronymus Matthæi decimoſecundo; Nos, inquit, fratres Domini, conſobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligimus materteræ Domini. in libro item contra Heluidium, & in quæſtionibus ad Hedibiam, quæſtione quarta, idem aſſerit, ſcilicet, fratres Domini appellatos filios materteræ, ergo ex ſententia D. Hieronymi Maria altera proptiè erat ſoror Virginis, ſiquidem matertera erat Chriſti: nam matertera dicitur, quæ ſoror eſt matris. Hieronymum ſequitur Diuus Thomas tertia parte, quæſtione vigeſima octaua, articulo tertio, Heſſelius, Dionyſius Carthuſianus, Hugo Cardinalis, Matthæi decimoſecundo, Toletus quoque Ioannis ſecundo. Præterea Beda Lucæ ſexto: Maria, inquit, vxor Alphæi ſoror fuit matris Domini, quam Mariam Cleophæ Ioannes cognominat. Diuus Anſelmus, ſiue Herueus ad Galatas primo, Maria mater Domini, & mater Iacobi Minoris, ſorores fuerunt, & ideo vocatus eſt ipſe frater Domini. Diuus Iſidorus in libro de vita & morte ſanctorum *D.Thomas Heſſelius. Dion.Car. Hug.Card. Toletus. Beda. Anſelm. Iſidorus.*

Digitized by Google

orum: Iacobus Minor ſororis matris Domini filius, vnde & frater Domini vocatur, & libro ſeptimo Etymologiarum, Iacobus minor frater Domini nominatur, quia Maria vxor Alphæi ſoror fuit matris Domini, quam Mariã Cleophæ, Ioannes cognominat, &cæt.

Gl. interli. Gloſſa interlinearis Act. 1. Iacobus frater Domini dictus, filius eſt Mariæ materteræ eius, quæ dicitur Maria Cleophæ.

Theodor. Theodoretus ad Galat. primo: Iacobus erat Cleophæ filius, Domini cõſobrinus, habuit enim matrem, matris Domini ſororem. Præterea in Martyrologio Romano, nono die Aprilis, Mariæ Cleophæ Deiparæ ſoror nominatur.

At probabis Virginem non vnã tan tummodo, ſed duas habuiſſe ſorores hunc in modum: In Euangelijs duæ reperiuntur Mariæ, ſcilicet, Maria Cleophę, Ioan. decimonono, & Maria Iacobi, Matthæi vigeſimoſeptimo, Marci decimoquinto, & decimoſexto. *Ioan. 19. Matt. 27 Marc. 15. & 16.* Ambæ ſorores sũt Virginis, ergo duas habuit ſorores. Propoſitio probatur ex Hieronymo, in quæſtionib. ad Hedibiam, quęſtione quarta: Quatuor, inquit, fuiſſe Marias in Euangelijs legimus, vnam matrem Domini Saluatoris, alteram materteram eius, quæ appellata eſt Maria Cleophę, tertiam Mariam matrem Iacobi, & Ioſeph, quartam Mariam Magdalenam. Hæc Hieronymus. Ex quibus liquet Mariam Cleophæ, & Mariam Iacobi duas eſſe fœminas. Aſſumptio autem, quòd vtraque fuerit ſoror Deiparæ confirmatur. Nam de Maria Cleophæ id aſſerit Hieronymus citatus, Mariam quoq; Iacobi ſororẽ fuiſſe Virginis affirmat Beda, Theodoret. Gloſſa interlinealis, D. Iſidorus. D. Anſelmus, ſiue Herueus, quos iam citauimus. Aiunt enim Iacobum ex matre ſorore Deiparæ ortum eſſe. Mater autem Iacobi minoris à filio ducto nomine, eſt Maria Iacobi.

Maria Cleophæ, & Maria Iacobi eadem fœmina appellatur. Reſpondemus, Mariam Iacobi, & Mariam Cleophæ, vnam & eãdem fuiſſe fœminam, quæ Maria Cleophæ dicitur à Ioanne, quòd vxor eſſet Cleophæ, & Maria Iacobi ab alijs Euangeliſtis, quod mater eſſet Iacobi minoris.

E Hæc eſt ſententia D. Thomæ ad Galatas primo, & ipſius quoque Hieronymi in libro contra Heluidium: *D. Tho. D. Hier.* Reſtat, inquit, concluſio, vt Maria iſta, quæ Iacobi minoris ſcribitur mater, fuerit vxor Alphæi, & ſoror Mariæ matris Domini, quam Mariã Cleophæ Ioannes Euangeliſta cognominat, ſiue à patre, ſiue à gentilitate familiæ, aut quacunque alia cauſa ei nomen imponens, &c.

Sic repulſus inſtabis, aliam quoque fuiſſe D. Annæ filiam dicens, nimirum F Mariam Salomem matrem Ioannis Euangeliſtę, & Iacobi maioris, atque adeo tres fuiſſe D. Annæ filias, vt vult Bonauentura cap. 78. Meditationum: *Bonauen.* Erant, ait, iuxta crucem cum Domina duæ ſorores Dominæ, Maria Iacobi, & Salome, &c. Reſpondetur, nullum antiquorum Patrum huiuſmodi ſororis Deiparæ meminiſſe, ex Gloſſa ordinaria, & ijs, qui eã ſecuti ſunt, ſoror hæc orta eſt, & Maria hæc nata. *Salome non fuit ſoror Deiparæ.* In Euangelio enim Salome ſolum nominatur, nõ Maria, ſoror verò Virginis nuſquam G dicitur. Id item quod aiunt dictam Salome à patre Salome falſum eſt, nomẽ enim Salome non viri eſt, ſed fœminæ: Salomon nomen eſt virile, Salome fœmineum. Ideòque ſimpliciter Salome, vt illi volunt. Illa autem Salome, de de qua Ignatius loquitur in Epiſto. ad ad Ioannem, cuius teſtimonium citat Eckius, non hæc eſt, ſed alia Salome alterius quoque Annæ filia, neque vero Deiparæ ſoror.

Euſebius. Vrges: Euſebius ait lib. 4. hiſtoriæ eccleſiaſt. capite vigeſimoprimo, Cleo-H pham fuiſſe auunculum Chriſti, ergo frater erat Virginis Cleophas, auunculus enim dicitur frater matris: habuit ergo D. Anna, ſi non tres filias ſaltem duas, & filium vnum Cleopham ſiue Cleopam. *Cleophas fuit frater Ioſeph, & hominũ æxiſtimatione patru' chriſti.* Reſpondemus Cleopham non dici auunculum Chriſti, ſed patruum, vertit enim interpres pro patruo, auunculum, vt conſtat ex Græco Euſebio. Dicitur autem Cleophas patruus Domini, quemadmodum Ioſeph dicitur eius pater, hominum exiſtimatione, etenim Cleophas Ioſephi frater erat, vt ait Hegeſippus *Hegeſippus* apud

Digitized by Google

Nicephorus Euthimius Epiphan. apud Euſebium lib.3.c.10.Nicephorus lib.1.c.33.& li.3.c.9. Euthymius Ioan. 19 D. Epiphanius hæreſi 78. & alij. Apud Euſebium locis citatis dicitur Simeon Chriſti conſobrinus, ſed impropriè,frater potius patruelis dictus eſt, id eſt,patrui filius, conſobrinus enim eſt filius ſororis.conſule græcum textum,ne decipiaris ab interprete.

A

Rationes,quę pro prima opinio.propoſitæ ſunt,hanc quoque probant,ſcilicet D.Annam vniuiram fuiſſe.Primæ rationi à Virginis dignitate ſumptę reſpondemus,non magnopere ad dignitatem Virginis attinuiſſe eſſe vnigeni tam.ſoluit Deus D.Annæ ſterilitatem, largitusq; illi eſt filiam alteram, cuius in Euangelio fit mentio, forte etiam largitus eſt plures ex eodem marito Ioachimo, quæ ignotæ nobis ſunt, quemadmodum Annæ matris Samuelis ſterilitatem depulit, nec Samuelem ſolum,ſed alios etiam plures liberos donauit. Quod ſi obijcias,Annam,cũ Virginẽ enixa eſt,prouectæ fuiſſe ętatis,ita vt parere iam non poſſet, id inficiamur. Etenim, vt eſt in Breuiario Romano, 20. annorum ſterilitatem in matrimonio tolerauit,collocata vero in matrimonium eſt Ioachimo pro illius temporis more circiter annum vigeſimũ, quadraginta ergo agebat annos,cum Virginem peperit,alijſq; adhuc apta erat filijs ſuſcipiendis. Eliſabeth autem Baptiſtæ mater,& Sara mater Iſaac,ætate erant prouectiores, neque generandis liberis idoneę.

B

C

Veriſimilius eſt D. Annam vnicam habuiſſe filiã, ſcilicet Virginem Deiparam. Tertia Concluſio. veriſimilius eſt Virginem Deiparam vnigenitam fuiſſe, D. que Annam vnicam tantũ filiam habuiſſe.probatur ſententia,quia nulla certa hiſtoria memorię proditũ eſt, duas vel plures filias habuiſſe, ergo id credendum, quod dignitati Virginis magis videtur connenire. Habuiſſe autem pręter Virginem alteram, ex verbis ſolũ Ioann.19.colligitur,quę quãuis de propria ſorore multi interpretẽtur,tamẽ aliũ ſenſum habere poſſunt. Pręterea id me magnopere commouet, quod inauditum eſt in ſcriptura, parentes duas filias,vel duos filios,eodem penitus nomine appellaſſe, ergo

D

ſi Maria Cleophę fuiſſet virginis ſoror vterina,ſane nõ Maria, ſed alio nomine vocaretur,vt à Virgine Deipara diſtingueretur. Verba autem Ioannis, quib. ſecunda opinio innititur, queq; ab Hieronymo,& reliquis ſacrarum literarum interpretibus de ſorore propria intelliguntur,de affine intelligenda ſunt.Eſtq; hic ſẽſus,ſtabat iuxta crucem Ieſu, mater eius, & ſoror matris eius,id eſt, affinis, vel cognata matris eius,Maria Cleophę, &c. Eodẽ.n.modo,vt ſupra iã diximus,Marc.6.ſcribitur:Nonne & ſorores eius,ideſt, Chriſti cognatę,hic nobiſcũ ſunt?& Tob.8. ait Tobias:Tu ſcis, quia non luxurię cauſa accipio ſororẽ meã, &c. Hęc eſt interpretatio Euthymij, & Theophyl. Quę fuerit affinitas,ſi roges, reſpondetur,Cleopham,vt dictum iam eſt,fuiſſe fratrẽ Ioſeph Deiparę ſpõſi: Maria vxor erat Cleophę,ideoq; affinis, ſiue ſoror Virginis.Hebręorũ.n.inops lingua cognatos,fratres,cognatas,ſorores vocat.Lege Hieron.in lib.aduerſus Heluidiũ,forte etiã pręter hanc,aliam conſanguinitatẽ habuit,quę nos latet. *Marc.6. Tob 8. Euthim. Theophyl.*

Reſpondetur argumẽtis vulgatæ opinionis. Rationes quibus vulgatę illi de tribus maritis,tribusq; filiabus opinioni fides fit, ponderis non multum habent. Ad primam enim reſpondemus, nos gloſſam hac in re non ſequi. Ad ſecundam dicimus fratres Domini appellari, non filios ſororum Deiparæ, ſed cognatos, quos multos habebat, veros ex Virgine matre, quam exiſtimatos ex Ioſepho. Quemadmodum enim Ioſephus pater Chriſti eſſe exiſtimabatur, ita cognati Ioſephi,Chriſti quoque cognati eſſe credebantur. Vnde Iacobus minor, quia Cleophę (qui alio nomine Alphęus vocabatur, vt ait Beda Lucę ſexto) fratris Ioſeph filius erat, appellabatur frater, id eſt, conſanguineus Domini.Ita enim homines exiſtimabant, hancque exiſtimationem ſecutus Paulus ad Galatas primo, fratrem Domini illum vocat. Vnde Chryſoſtomus ad Galatas primo ait,non appellauit Paulus Iacobum Cleophę,ſed fratrem Domini,atqui nec frater erat Domini, ſed eſſe putabatur,&c.Eandem ob cauſam *Beda. Chriſ.*

Digitized by Google

Iudas, Ioſeph, & Simon, fratres Iacobi, filijque Cleophæ, Chriſti fratres dicebantur, Marc. ſexto; vel forte, quia etiam mater illorum, ſi non ſoror, ſaltem alio modo cõſanguinea erat Deiparę. Nam, vt ait Auguſtinus tract. 10. in Ioannem omnes conſanguinei Virginis fratres erant Chriſti. Cognati, inquit, Mariæ fratres erant Domini, de quolibet gradu cognati, &c. In quęſtionibus Euangelicis ex Matthęo quęſtione vltima: Non eſt, ait, mirum dici fratres Domini, quoſcunque cognatos ex materno genere, cum etiam ex cognatione Ioſeph, dici potuerint fratres eius ab eis, qui illum patrem Domini eſſe arbitrabantur, &cæt. Grꝗci Chryſoſtomus, Epiphanius, Origenes, & alij, volunt fratres Domini dictos, quòd eſſent filij Ioſephi ſponſi Deiparæ ex alia vxore, verum de hac ſententia in explanatione Euangelij ſuo loco dicemus.

E Ad tertiam rationem reſpondemus, Ioannis matrem non fuiſſe Deiparæ ſororem. Quamuis autem non eſſet ſoror, potuit alio gradu eſſe conſanguinea. D. quidem Epiphanius hæreſi 78. manifeſtè docet Ioannem Virginis nõ fuiſſe cognatum, alienum enim appellat: Si habuiſſet, inquit, Virgo virum, ſi habuiſſet domum, ſi habuiſſet filios, in ſua ſeceſſiſſet, & non ad alienum, id eſt, ad Ioannem. Patres ſimiliter nullius Chriſti cum Ioanne conſanguinitatis meminere. Apud Chryſoſtomum homilia quinta in Mattheum hæc verba legũtur: Vnde inquies fratres Chriſti dicuntur Iacobus, & Ioannes? at lectio eſt mendoſa, nullibi enim in ſcriptura Iacobus & Ioannes fratres Domini dicuntur. Vera lectio margini aſcribitur huiuſmodi: Vnde, inquies, frater Chriſti dicitur Iacobus? minor ſcilicet, à Paulo ad Galat. 1. de quo

F ibi Chryſoſtomus loquitur. Præterea & ſi vera eſſet prior lectio, non efficitur ex Chryſoſtomo matrem Ioannis ſororē fuiſſe Virginis vt legenti compertum fiet.

Cur igitur Virginem illi commendauit Chriſtus? Propter Virginitatem, vt eſt Patrum ſententia, & quia diſcipulus dilectus erat, fortè conſanguineus, non tamen conſobrinus. An autem cum Ioanne habitarit Virgo, & quomodo in ſua eam dicatur recepiſſe, præterea cur mater Ioanni, & Iaco-

G bo auſa fuerit primas ſedes poſtulare, ſuo loco explanabimus. Nunc id dicimus non fuiſſe audaciæ cauſam illam ſummam conſanguinitatem, quamuis alia quæcunque eſſe potuerit.

Finis Libri Sexti.

LIBER

LIBER SEPTIMVS
DE CONCEPTIONE
IOANNIS BAPTISTAE,
Ex Lucæ Primo.

QVONIAM quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quę in nobis completę ſunt, rerum, ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderũt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt, & mihi, aſſecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, vt cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eliſabeth. Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini, ſine querela: & non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem cum ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij, ſorte exijt, vt incenſum poneret ingreſſus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris, hora incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans à dextris altaris incenſi: & Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: Et vinum & ſiceram non bibet. Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, & multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum in Spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in

Digitized by Google

diebus ſuis. Et reſpondens Angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare, & ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipſe in templo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt, quod viſionem vidiſſet in templo. Et ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus. Et factum eſt, vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit Eliſabeth vxor eius, & occultabat ſe menſibus quinque dicens: Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

CAPVT I.

Exponitur Lucæ Præfatio.

POſtea quam de Chriſti Genealogia actum eſt, Euangelicarum rerũ ſeries poſtulat, vt de præcurſoris conceptu agamus, qui Dñi conceptum præcurrerit. Lucas eſt explicandus, qui ex hoc conceptu Euang. ſuum breui præmiſſa ad Theoph. præfatione feliciter auſpicatur. Præfatiunculæ ſenſus hic eſt: Qm̃ multi conati ſunt ea, quę Apoſtoli voce tradiderant, ſcriptis mãdare, viſum ẽt mihi eſt, ſiquidẽ explorata habebam, Chriſti acta, atq; dicta, Euãg. ad te ſcribere, optime Theophile, vt Chriſtianę doctr. veritatẽ intelligas.

Quoniam multi conati ſunt, &c.

Aliorum exemplo ad Euangeliũ ſcribendum ſe acceſſiſſe docet, vt ſentit Cardinalis Caietanus, & D. Bonauẽtura: Conari verò dicuntur tam qui rectè, atque, vt res poſtulat, aliquid moliuntur, quam qui audacia ducti perperam quidpiam efficere tentant. *Euſebius.* Euſebius poſteriori modo intellexit verbum, conati ſunt, lib. 3. hiſtor. Eccle-
G ſiaſt. c. 18. Lucas, inquit, in ipſo ſui Euãgelij principio, cauſam cur illud cõtexere aggreſſus ſit, proponit, nimirum quòd plerique alij eorum ſermonum declarationem, imprudẽtius, & minus conſideratè inſtituiſſent, quorum veritatẽ ipſe ſatis exploratè cognitam habebat. Hæc ille. *Origen.* Origenes itẽ ſic ſeribit: Quod ait Lucas, conati ſunt, latẽtem habet accuſationem eorum, qui

E abſq; gratia Spiritus ſancti ad ſcribenda Euangelia proſilierunt. Matthæus quippe, & Marcus, & Ioãnes, & Lucas, non ſunt conati ſcribere, ſed Spiritu ſancto pleni ſcripſerunt Euangelia, & Ambroſius in Lucam: Conati illi ſunt, *Ambroſ.* qui implere nequiuerunt, non conatus *Quinam* eſt Matthæus, non Marcus, non Ioan- *dicãtur co* nes, nõ Lucas, ſed diuino Spiritu vber *nati ſcribe* tatem dictorum, rerumq; omnium mi- *re Euange* niſtrante, ſine vllo molimine cępta cõ *lium.* pleuerunt. Euthym: Demonſtrat Lu- *Euthim.* cas quoſdam tentaſſe Euangelium ſcri-
F bere, ſed à veritate longè aberraſſe.

Theophylactus de pſeudo apoſtolis *Theoph.* locũ interpretatur: Qui fuerunt, inquit, multi illi, qui conati ſunt? Pſeudo apoſtoli, multi .n. tunc, conſcripſerunt Euangelia, &c. Beda de hæreticis: Mul- *Beda.* tos, ait, videlicet eos, non tam numeroſitate, quã hęreſeos multifariędiuerſitate connumerans, qui non Spiritus S. munere donati, ſed vacuo labore conati, magis ordinauerint narrationẽ, quam hiſtoriæ texuerint veritatem.

Exiſtimo generatim loqui Lucã de
G ſcriptorib. ſiue probis, ſiue improbis, qui vel benè, vel ſecus, de Chriſti rebus ſcribere conati ſunt. Habeo ſententię patronũ Bonauen. in Cõmentarijs Lu- *Bonauen.* cæ: Manifeſtat, inquit, Lucas intentionem ſuam quantum ad motiuum, quod fuit aliorum exemplũ, cum dicit: Multi conati ſunt, inter quos quidam fuere boni ſicut Matthæus, & Marcus, quidam mali, &c. Vt enim ait Hierony. in Proœmio Matthæi, extitere quidam,

qui

qui ſine ſpiritu, & gratia Dei, conati ſunt magis ordinare narrationem, quam hiſtoriæ texere veritatem. Lege Hieronymum.

Quæ in nobis completæ ſunt rerum.

Græcè πεπληροφορημένων πραγμάτων Pagninus, & Brixianus vertunt: Rerũ, quæ inter nos pleniſſimæ ſunt fidei; Euangelij Syriaci interpres: Actionum in quibus nos contenti acquieuimus. B Hentenius: Rerum, quę nobis certiſſima fide comprobatæ ſunt. Vnde Theophyl. Res, ait, multis argumentis comprobatas dixit Lucas: res enim Chriſti nõ ſimpliciter, & nudè traditæ ſunt, ſed vera, & ſolida fide, & multorum argumentorum certitudine, &c. Et Origenes: Rerum, quæ in nobis manifeſtiſſime ſunt oſtenſæ, certa enim fide, & ratione cognouerat Lucas, neque in aliquo fluctuabat vtrum ita eſſet, an aliter. Hoc autem illis euenit, qui fideliſſimè crediderunt. &c.

Quanam dicantur à de Luca res cõpleta in nobis.

Theophil.

Origenes.

D Ambro.

Ambroſius in Lucam transfert: Quę in nobis redũdant: Rerum, inquit, quæ in nobis completæ ſunt, vel quæ in nobis redundant, quod enim redundat, nulli deficit, & de completo nemo dubitat, cum fidẽ effectus aſtruat, exitus prodat. Itaque Euangelium completũ eſt, & redundat omnibus per vniuerſũ orbem fidelibus, & mentes omniũ rigat, animumq; confirmat. Ergo fundatus in petra, & qui omnem fidei ſumſperit plenitudinem, firmamentumq; conſtantiæ rectè dicit, quæ in nobis cõ D pletæ ſunt rerum. Hæc Ambroſius. Eſt hoc loco verbum Græcum, quo Paulus vtitur ad Rom. 14. cũ ait: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abũdet, Græcè ἕκαστος ἰδίῳ νοῒ πληροφορείσθω, quem locum Budæus in Commentarijs ſic exponit: Vnuſquiſq; certus ſit mentis ſuæ, vnuſquiſq; compertum habeat, quod mente cõcipit, Pagninus vertit: Vnuſquiſq; propriæ menti ſatis faciat.

Noſter interpres vertit: Quæ in nobis completæ ſunt rerum, quorum verborum duplex eſt ſenſus. prior eſt, multi conati ſunt contexere narrationem A rerum, quæ in nobis ſunt completæ, id eſt, perfectè cognitæ. poſterior ac ſimplicior, & veriſimilior; Rerum, quæ in nobis completæ ſunt, hoc eſt, rerum, quæ in nobis ſunt à Chriſto peractæ, ſiue tranſactæ, nam verbum πληροφορέω, ſignificat, impleo, vt conſtat ex eo loco Pauli, 2. ad Timoth. vltim. Miniſterium tuum imple, Græcè, πληροφόρησον.

Sicut tradiderunt nobis.

Gręcè habetur, ſicut tradiderunt nobis à principio αὐτόπται, id eſt, inſpectores, vel oculati teſtes & miniſtri verbi, hoc eſt, ipſi Apoſtoli, & cæteri Euãgelij promulgatores, qui Verbum incarnatum viderunt, eiq; miniſtrarunt. vel qui inſpectores fuerunt, hoc eſt, qui ea, quæ de Chriſto vulgantur, & ſcribuntur, ipſi viderunt, & ſermonis ſiue concionum miniſtri ſunt. Ecce Euangelij teſtes, non incerta ſunt & ambigua, quæ accepimus, ſed à teſtibus omni fide digniſſimis, atque ijs C oculatis tradita. Hoc (ait Chryſoſt. Act: 1.) maximè fidem conciliat, ſi quis didicerit ex ijs, qui, quæ narrant, oculis ſuis viderunt. Hæc autem verba, vel poſſunt referri ad ſuperius verbum conati ſunt, hoc modo, multi conati ſunt ſcribere ſicut tradiderunt Apoſtoli, ſed hæretici ſcriptores ſuas hæreſes admiſcuerunt. vel poſſunt referri ad res completas, hoc pacto, multi conati ſunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis ſunt completæ, completæ, inquam, ſicut tradiderunt Apoſtoli. Theophy. ſic: Res, inquit, multis argumentis comprobatas, ſicut tradiderunt nobis Apoſtoli.

Euangelij oculati teſtes.

Chriſ.

Viſum eſt & mihi.

Cum D. Lucas videret aliorum ad Euangelium ſcribendum conatus, Spiritu ſancto afflante Euangelium ſcribere ſtatuit. Viſum, inquit, eſt etiã mihi: Addit D. Bonauentura, ſcilicet, Spiritu ſancto inſtigante, & Beda: Quod viſum ſibi ſcribere Lucas dicit, non quaſi à ſe ſibi viſum, ſed Spiritu Sãcto inſti-

Bonauen.

Lucas Spiritu ſancto inſtigāte ſcripſit.
Act.15

inſtigāte, ſibi quoque viſum ſignificat; iuxta quod dicunt Apoſtoli in Act.15. Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis; cuius nimirum gratia geritur, vt id quod bonum eſt, nobis etiam bonum videatur, &c.

Aſſecuto omnia.

Duo ſunt ſenſus huius loci. Prior, & veriſimilior; Viſum mihi eſt à principio omnia diligenter aſſecuto, id eſt, omnia cognoſcenti, & explorata habenti; Verbum enim παρακολουθεῖν, quo Lucas vtitur, hoc ſignificat, vt conſtat ex teſtimonijs Græcorum citatis à Budæo, in Commentarijs linguæ Grecæ. Fruſtra ergo Caiet. vertit & exponit; Mihi omnia aſſectato; quem ſequitur Ianſenius. Vnde Euthymius; Aſſecutio (inquit) hoc loco pro cognitione ſumenda eſt, viſum eſt & mihi qui cūcta accuratè cognoui tibi ſcribere. hęc Euthymius. Poſterior ſenſus eſt Syrorum; Viſum eſt mihi, qui Chriſti rebus geſtis proximus fui, qui ea tempore ſum proximè conſecutus, tibi ſcribere. ſic enim exponuntur hæc verba in Euangelio Syriaco; Viſum eſt etiam mihi, quippe qui fuerim impēsè proximus illis omnibus, ſcilicet Chriſti geſtis. Quod autem ait Lucas ſe ex ordine ſcripturum, ne ita intelligas, vt ad amuſſim ſeruarit geſtorum ordinem, ſed in præcipuis.

Optime Theophile.

Epithetum optim. quibus tribuebatur. Theophyl.
Act.26

Theophylactus ex epitheto colligit Theophylum hunc, ad quem Euangelium Lucas ſcribit, virum fuiſſe ſenatorij ordinis, & fortaſsè principem. H Nam κρατίϛε idest, optimi, vel ſtrenui nomen (ait Theophylactus) principib. & præſidibus tribuebatur, ſicut & Paulus ad præſidem Feſtum dicit. Act. 26. Optime, vel ſtrenue Feſte. In Euāgelio Syriaco vertitur; victorioſiſſime Theophile; verti etiam poteſt; præſtantiſſime. Theophilus verò nomē Græcum, Dei amicum ſignificat, quamobrē addit Theophylactus; Omnis homo Dei amans, & Theophili nomine dignus, roboreque, ac ſtrenuitate in refrenan-

E dis affectionibus præditus, dignus reuera eſt, vt Euangelium audiat, &c. Et Beda; Theophylus interpretatur amans Deum; quiſquis ergo amat Deū, ſeu à Deo deſiderat amari, ad ſe ſcriptum putet Euangelium, & vt ſibi datum munus, ſibique commendatum pignus conſeruet; ne ſcilicet acceptam verbi pecuniam, vel tinea dilacerationis hæreticæ, vel ſordidæ cupiditatis ærugo deuaſtet, &c.

Et Beda. Lucas ſcribit Euangelium, & Acta Apoſtolorum ad Theophilū .i. amatorem Dei. Saluianus.

Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis perantiquus, in præfatione libri qui Timo- F thei nomine inſcriptus eſt, putat D. Lucam non ad ſingularem aliquem hominem, ſed ad amorē Dei ſcripſiſſe, quo permotus ad ſcribendum animum appulit. Optimum, inquit, fore credidit autor, vt beati Euangeliſtæ ſequeretur exemplum; qui in vtroq; diuini operis exordio Theophili nomen inſcribens, cum ad hominem ſcripſiſſe videatur, ad amorem Dei ſcripſit. Hoc ſcilicet digniſſimum eſſe iudicans, vt ad ipſum affectū Dei, ſcripta dirigeret, a quo ad ſcribendum impulſus eſt. Hæc ille. Sed G non eſt veriſimile, Lucam ſenſu literali ad amorem Dei librum ſcripſiſſe. Probabilius locutus fuiſſet Saluianus, ſi dixiſſet ad Theophylum, hoc eſt, ad amicum Dei, non hunc, vel illum, ſed ad quemcunque, Euangelium, Actaq; Apoſtolorum direxiſſe.

Lyranus. Clemens. Qui fuerit Theophilus

Lyranus Act. 1. putat Theophylum Epiſcopum fuiſſe Aſiæ. in conſtitutionibus quidem Clementis, lib.7. ca.47. cuiuſdam Epiſcopi Theophyli mentio fit. Sed veriſimilius eſt, Epiſcopum nō fuiſſe, ſed illuſtrem aliquem Chriſtianum. Oecumenius Act.1. ait fuiſſe pręfectum; & quidem nomen κράτιστε, qđ noſter interpres vertit, optime, præfectis tribuebatur. Act.24. Tertullus orator Felicem pręſidem Optimum appellat; Semper, inquit, & vbique ſuſcipimus Optime Felix; & Paulus 26. Non inſanio Optime Feſte; erat autem Feſtus præſes. Similiter Lyſias in epiſtola Act 23. Claudius Lyſias optimo præſidi Felici ſalutem, &c. Omnibus ijs locis eſt nomen Græcum κράτιϛος. Forſitan ad illum Theophylum Lucas ſcribit, cuius mentio fit in fine libri deci-

Act.24
Act.26
Act 23

mi

Clement. mi recognitionum Clementis his Ver A
bis:ita vt Theophylus, qui erat cun-
ctis potentibus in ciuitate ſublimior,
domus ſuæ ingentem baſilicam, Eccle
ſiæ nomine conſecraret; in qua Petro
Apoſtolo conſtituta eſt ab omni popu
lo cathedra, ſcilicet Antiochiæ. Antio-
chenus fuit Lucas, non igitur mirum
ſi ad virum illuſtriſſimum Antiochenũ
Theophilum, Euangelium, & Acta ſcri
pſerit.

De quibus eruditus es.

Græcè κατηχήθης. ſignificat autem
Quid ſit catechiſmus, & catechumenus. verbum, κατηχέω, voce erudire; à
verbo ἠχέω, id eſt, ſono, vnde echo
dicitur, ideſt, ſonus. Hinc catecheſis du
citur, & catechiſmus, ideſt, inſtructio;
& catechumenus, ideſt, elemẽtis Chri
ſtianæ religionis imbutus, & initiatus.
Erat ergo Theophilus myſteria Chri-
ſtiana edoctus, & vt ita dicam, catechi
zatus viua voce. Lucas verò etiam ſcri
pto illum inſtruit. Thophylactus ſic ex
ponit, quaſi diceret Lucas; prius te ſi-
ne ſcriptis inſtitui ò Theophile, nunc C
ſcriptum tibi trado Euangelium. Vnde
colligitur Theophilum ex ſententia
Thophilacti à Luca fuiſſe viua voce
inſtructum.

Veritatem.

Græcè ἀσφάλειαν, Pagninus Brixia-
nus, & Hentenius, vertunt, certitudi-
nem; Montanus transfert firmitudinẽ.
Hæc autem omnia veritati Euangeli-
cæ egregiè conueniunt. Eſt enim cer-
Doctrina ecclesiæ certiſſima eſt, & firmiſſima. Cant. 4. tiſſima, & firmiſſima. meritò ergo ait D
Lucas ſcribere Euangelium, vt verita-
tem cognoſcamus certiſſimam, ac fir-
miſſimam. Eſt hæc in Eccleſia veritas,
quam merito Hieronymus, in Epiſtola
ad Damaſum, fontem illum Cantico-
rum 4. ſignatum, & hortum cõcluſum
appellat; eſt enim fons ſignatus, in quẽ
nullius hæreſeos venenum cadere; eſt
hortus concluſus, quem nullius falſita
tis impetus euertere poteſt.

CAP. II.

Angelus Gabriel Zachariæ in templo Ioannis conceptum nunciat.

Fuit in diebus Herodis.

POſt Præfationem aggreditur Euan
gelicam hiſtoriam D. Lucas à Ioan
nis, qui Chriſti præcurſor fuit, conce-
ptu initium ducit: atque in primis quo
tempore parentes illius vixerint, nar- *Herodis primi tempore vixit Zacharias.*
B rat, in diebus nimirum Herodis Regis
Iudææ. Supra iam docuimus multos
fuiſſe Herodes: hic primus fuit (filius
Antipatri) qui innocentibus necẽ intu
lit. Ianſenius ait ab Euangeliſta propte
rea regem Iudææ appellatum, vt ab A-
grippa Herode diſtingueretur, quem
Iudææ Regem non fuiſſe putat. At A-
grippam Iudææ imperaſſe iã ſupra ex
Ioſepho oſtendimus, lib. 19. antiquita-
tum: Iam, iniquit, Agrippa tertium Iu-
dææ totius regni annum exegerat, &c.

C *Sacerdos quidem nomine Zacharias.*

Quales fuerint præcurſoris paren-
tes docet; in primis ex ſacerdotali ge-
nere erant. Nam Zacharias ſacerdotio
fungebatur; Eliſabetha item à ſacerdo
tibus genus ducebat. Erat, inquit, de fi
liabus Aaron. Filiæ Aaronis dicebãtur
filiæ Sacerdotum, propterea quòd Aa- *Sacerdotes omnes ex Aarone.*
ron primus fuit pontifex frater Moſis,
cuius poſteri erant omnes ſacerdotes,
nemini enim qui ab Aarone non trahe
ret originem Sacerdotis munus obire
D fas erat. De filiabus Aaron Eliſabeth
erat, de filijs eiuſdem Aaron Zacharias
Sacerdos, de vice Abia tribuq; Leuiti-
ca. An autem fuerit ſummus Sacerdos,
& quæ eſſent Sacerdotum vices, dice-
mus tom. 2. in tractatu de templo, &
Sacerdotibus.

Erant iuſti ambo.

Parentum virtutes (ait Chryſolog.
ſermone 91.) deſcribit Euangeliſta, vt
ex genitorum tantis meritis dignitas
germinis cognoſcatur. Erant iuſti am-
bo,

Digitized by Google

bo, non pater ſolus, aut ſola mater, ſed ambo. erant prҫterea iuſti ante Deum, nō vt hypocritæ ſolum ante homines. diuinorum mandatorum itinere gradiebantur, neque verò ſolum aliqua, ſed omnia Dei præcepta diligentiſſimè obſeruabant. Incedentes, inquit, in omnibus mandatis, & iuſtificationib. ſine querela. Quia nō ſolum iuſti erāt ante Deum, ſed ante homines quoque. addit Euangeliſta; Sine querela. Græcè ἄμεμπτοι, id eſt, irreprehenſibiles, ſine reprehenſione. O feliciſſimum par coniugum; coniuges erant, id eſt, ſub eodem matrimonij, & ſub eodem Dei iugo. *Coniuges ſub iugo viuant, & cōiugij, & Dei.* Eſt noua felicitas (ait Chryſologus ſerm.89.) eſt cōiugium ſingulare, quando manet in duobus coniugibus mens vna, vna ſanctitas. Conſtabat mēte, quod diſtabat in ſexu; & in moribus erat vnum, quod geminabat aſpectus, ac virt⁹ reddebat pares, impares quos dederat natura, & ſermo.91. Vt erat in duobus vna caro, ſic erat in duobus vnus ſpiritus, imitentur coniuges, vt quos coniungit affectio, iungat & virtus. Hæc ille.

Iuſtificationes autem Domini; prҫcepta vocat, Græcè δικαιώματα. dicuntur autem Domini præcepta hoc nomine, vt vult Theophylactus, *Theophyl.* quia obſeruantes iuſtificabāt. Scito, inquit, quòd & mandatum iuſtificatio nominari poteſt, vtpote iuſtum faciens hominem. Et Euthymius, *Euthimius* Legalia præcepta vocauit Euangeliſta iuſtificationes, vtpote iuſtitiæ plenas, &c. quæ incedentes in ipſis iuſtificarent, &c. At non poterant iuſtificare vi ſua præcepta legis veteris, ſed per Chriſti merita à quib. omnis legis illius iuſtitia emanauit. Lex enim vetus vi ſua neminem, vt alio loco diximus iuſtificabat. Mihi veriſimile eſt, quod Caietanus ſentit, Euangeliſtam mandata appellaſſe, moralia legis præcepta; iuſtificationes verò ceremonialia. non enim ſine cauſa mandatis, iuſtificationes addidit. Obediuiſſe dicitur Gen.26. *Gen.26* Abraham voci Dei, & cuſtodiuiſſe præcepta, & mandata, & ceremonias eius. quod noſter vertit ceremonias, vertunt 70. δικαιώματα, id eſt, iuſtificationes, ſcilicet præcepta E ceremonialia.

Multis autem nominibus dicuntur diuina præcepta in diuinis literis; mandata appellantur, iuſtificationes, iudicia, teſtimonia. Mandata dicuntur (ait Theodoretus, *Theodor.* in Commentarijs Pſal. 118.) & præcepta, tanquam regio more à Deo imperata. Iudicia autem tanquam diuinas ſententias oſtendentia, & digna præmia eorum, qui ſecundū legem, & eorum qui iniquè viuunt. teſtimonia verò tanquam teſtantia, &c. demonſtrantia, quibus ſupplicijs obnoxij F ſunt ij, qui ipſa tranſgrediuntur, &c. dicuntur etiam iuſtitiæ, pſ.18. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda, Græcè δικαιώματα, id eſt, iuſtificationes. Greg. Nazianz. *Nazian.* in Catena Græcorum, pſal.18. Lex, inquit, vocatur, vt quæ optimum vitæ inſtitutum præſcribat. teſtimonium velut quҫ teſtato peccantes arguat, & tranſgreſſionis pœnam intentet: iuſtitiæ, propterea quòd quod iuſtum eſt doceat, & iniuſta pro G hibeat. Præceptum verò, quia quod agendum eſt præcipit, & Domini more imperat. iudicia demum, vt quæ diuina decreta demonſtrent, doceantq;, quib. bonis diuinam legem cuſtodientes perfruantur, & quibus ſupplicijs eam tranſgredientes afficiantur. Hæc ille. Sed de his alibi.

Non erat illis filius.

Ad filij generationem, naturæ viribus minime fuiſſe idoneos præcurſo H ris parentes, oſtendit Euangeliſta, duplici de cauſa, tum quòd mater ſterilitate laboraret, tum quòd mater ipſa, & pater prouectæ ætatis eſſent. Præcurſor Chriſti fuit Ioannes, ipſo etiam admirabili conceptu. Concepit ſterilis prius, poſt ſterilem (quod admirabilius multo eſt) concepit, peperitque virgo. *Theoph.* Quia virgo paritura erat (ait Theoph. in Lucā præordinauit Deus, vt vetula pareret, non ſecundum legem naturæ, tametſi ex viro. Chryſoſtomus, ho.49. *D. Chriſoſ.* in Geneſ. Dicamus, inquit, cauſam, cur mulieres illæ ſcilicet, Sara, Rebecca, & Rachel ſteriles fuere. Quænam cauſa fuit? vt cum videris virginem no-

ſtrum

Digitized by Google

ſtrum Dominum parentem, ne ſis incredulus. exerce enim hic tuos ſenſus in vulua ſterilium, vt cum didiceris ligatam, & emortuam vuluam diuina virtute ad procreationem aperiri: inde copioſis argumentis acceptis, non admireris audiens quod virgo pepererit, imò admirare, & obſtupeſce, ſed ne ſis incredulus miraculo. Sterilitas igitur iam viam parat virginitati, &c. *Beda.* Beda. Diuinitus, inquit, eſt procuratum vt prouectę ętatis, diuque coniugij fructu priuatis parentibus Ioannes naſceretur, quatenus inopinato prolis ortu, & ipſos donum gratius afficeret, & cęteros miraculi ſtupor, futuri prophetę pararet auditui, &c. *Chriſolo.* Chryſologus ſerm. 89. Sterilitas, inquit, iſta myſtica eſt, beata ſterilitas, quę vnum ſeruabatur ad partum, & expectabatur ad partum, & expectabat Ioannem, cui quia prima omnia debebantur, primogeniti dignitas non periret, &c.

Proceſſerant ambo coniuges in diebus ſuis, ait Euangeliſta. Non tamen in diebus ſolum, ſed in virtutibus etiã fecerant progreſſus, quod obſeruat *Theoph.* Theophylactus his verbis: Prouectę ętatis ambo erant, tam corpore, quam anima. Etenim iuxta animam progreſſi erant, ponentes aſcenſiones in corde ſuo, &c. At plerique in diebus quidem progreſſus faciunt, in virtutibus minime. ętas progreditur, virtus regreditur. Non ſic ille de quo Sapientię 4. dicitur; Conſummatus in breui, expleuit tempora multa. *De vera mentis canitie.* Qui in virtutibus progreditur, etſi adoleſcens, tempora implet multa, eſtq; ętate prouectus, ſi non corpore, certe animo, cani enim ſunt ſenſus hominis, vt eſt eodẽ capite, & ętas ſenectutis vita immaculata. Interlinearis gloſſa, quaſi bene canus eſt, qui bene ſenſatus eſt. *Ambroſ.* Ambroſius epiſt. 60. ad Anyſium. Senectus illa venerabilis eſt, quę non canis, ſed meriris albeſcit, ea eſt enim reuerenda canicies, quę eſt canicies animę, in canis cogitationib. & operib. effulgẽs, &c.

Theophil. Obſeruauit etiam Theophylactus dictum eſſe ab Euangeliſta de parentibus Baptiſtę, quod proceſſerant in diebus, vt vitæ honeſtas myſtico ſenſu indicaretur. Progreſſi erant, inquit Theophylactus, diem habentes, nõ noctem, vitam vt in luce honeſte agẽtes. *Gregorius.* Dies (ait Gregorius Magnus 1. Reg. 9.) eſt vita iuſti. Nam inſtar diei, ſplendore veri ſolis, ideſt, Chriſti gratia, illuſtratur. Vita impij nox eſt, diuinæ gratiæ carens lumine. Moritur impius plenus noctium, at iuſtus plenus dierum. Gene. 25. Mortuus eſt Abraham plenus dierum. Iob vltimo, Mortuus eſt Iob plenus dierum, quem locum enarrans D. Gregorius, ſic ſcribit: In Scriptura ſacra non facilè plenus dierum ponitur, niſi is, cuius per eandem ſcripturam vita laudatur, vacuus quippe dierum eſt, qui & quamlibet multum vixerit, ætatis ſuæ tempora in vanitate conſumit. At contra plenus dierum dicitur, cui nequaquam dies ſui pereundo tranſeunt, ſed ex quotidiana merce de boni operis, apud iuſtum iudicem, & poſtquam trãſacti fuerint, reſeruantur. Hæc ille.

Factum eſt autem.

Per vices, ac ſortes, ſacerdotalibus fungebantur muneribus ſacerdotes. Erat autem ſacerdotale munus, in altari thymiamatis thymiama offerre. hoc Zacharias obibat eo in loco templi, quod ſanctum dicitur hebraicè, hecal: Cum ſubitò Angelus à dextris aſtitit altaris, exterritumque hoc pacto eſt affatus; Ne timeas Zacharia, &c. *Ambroſ.* A dextris altaris ait Ambroſius, Angelum apparuiſſe, qui diuinæ inſigne miſericordiæ deferebat,

Euthim. Euthymus item, eo loco apparuiſſe ſcribit, quia proſpera nunciaturus venerat, turbatum autem Zachariam, qa ſuſpicatus eſt ſe protinus moriturum, iuxta illud Iudicum 13. Morte moriemur quia vidimus Dominum. *Theophyl.* Melius Theophylactus, inſolita viſione turbatum docet: *Viſiones in ſolita turbant homines.* Turbatur, inquit, Zacharias, inſolitæ enim viſiones, etiam ſanctos turbant. *Beda.* & Beda: humanæ fragilitatis eſt, ſpiritalis creaturę viſione turbari. *Ambroſ.* & Ambroſius in Lucam: Perturba-

turbamur, & à noſtro alienamur affectu, quando præſtingimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Necnon Origenes homilia 4. in Lucam: Zacharias expauit, noua quippe facies humanis obtutibus ſe præbens turbat mentem, animumq; conſternat, vnde Angelus ſciens hanc eſſe humanam naturam, primùm perturbationi medetur dicens; ne timeas Zacharia. Hæc Origenes.

Origenes.

Ne timeas Zacharia.

Theophyl. Turbationem Zachariæ protinus ſedauit Angelus. Vnde Theophylactus huiuſmodi tradit ad viſiones diſcernẽdas documentum: Hoc, ait, iudicio diſcernuntur viſiones, quæ à Deo, & quæ à diabolo. Nam ſi mens primum turbetur, & ſtatim timor ſoluatur, & iterum quieſcat, reuera diuina viſio eſt. ſi autem timor, ac turbatio magis ac magis creſcant, dæmoniaca viſio eſt. Item venerabilis Beda: Trementem Zachariam confortat Angelus, quia ſicut humanæ fragilitatis eſt, ſpiritualis creaturæ viſione turbari, ita & angelicæ benignitatis eſt, pauentes de aſpectu ſuo mortales, mox blandiẽdo ſolari. At contra dæmoniacæ eſt ferocitatis, quos ſui præſentia territos ſenſerit, ampliori ſemper horrore concutere; quæ nulla melius ratione, quam fide ſuperatur intrepida. Hæc ille. D. quoque Thomas tertia par. quæſt. 30. art. 3. ad 3. Vt legitur, inquit, in vita D. Antonij, non difficilis eſt beatorum ſpirituum, malorumque diſcretio, ſi enim poſt timorem ſucceſſerit gaudiũ à Domino ſciamus veniſſe auxilium, quia ſecuritas animæ, præſentis maieſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt, qui videtur, &c.

Quo modo viſio angelica, à diabolica diſcernatur.

Beda.

D. Thom.

Antonius eremit. Quæ hac de re egregie dicit Diuus Antonius ille Magnus libet ijs addere. Non eſt, inquit, difficilis malorum, bonorumque ſpirituum diſcretio, quæ ſic Deo tribuente panditur, ſanctorum angelorum amabilis, & tranquillus aſpectus eſt, quia non contendunt, nec clamant, neque audiet aliquis vocem

E eorum, verum tacitè, leuiterque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam, pectoribus infundunt, ſiquidem cum illis eſt Dominus qui eſt fons lætitiæ. Tunc mens noſtra non turbida, ſed lenis, & placida, Angelorum luce radiatur. Horum tanta benignitas eſt, vt ſiquis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore perterritus, continuo omnem ex corde auferant metum. Ita Gabriel cũ Zachariæ loqueretur, & Angeli cum diuinum Virginis partum paſtoribus

F nuntiarent, & qui dominici corporis agebant excubias, ſecuris videntium mentibus ſe oſtendentes, ne metuerẽt imperabant, metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum ſæpe incutitur aſpectu. Poſt hæc, & alia, ſic concludit: Si poſt timorem horrore concepto, ſucceſſerit gaudium, & ad Deum fiducia, atq; ineffabilis charitas, veniſſe ſciamus auxilium, quia ſecuritas animæ, præſentis maieſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permãſerit, hoſtis eſt,

G qui videtur, quoniam nec refouere nouit, quinimo pauorem duplicat, & vſque ad profundam impietatis foueã, vt ſibi homines proſternantur, impellit. Hæc Antonius, & alia.

Aſtitit Zachariæ ſacerdoti, thymiama offerenti angelus: aſtat quoque legis nouæ ſacerdotibus auguſtiſſimum Deo offerentibus ſacrificium, vt docet Ambroſius hoc loco. Vtinam, inquit, nobis quoque adolentibus altaria, ſacrificium deferentibus, aſſiſtat Angelus, imo præbeat ſe videndum.

H Non enim dubites aſſiſtere Angelum, quando Chriſtus aſſiſtit, quando Chriſtus immolatur, &c. Neque verò vnum tantummodo Angelum, ſed Angelorũ aſſiſtere choros, magnus Gregorius docet lib. 4. dialogorum cap. 58. Quis, ait, fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis vocem, cælos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cæleſtibus iungi, &c. Chryſoſtomus homilia 61. ad populum Antioch. Menſa regalis eſt appoſita, Angeli menſæ miniſtrantes,

ſtrantes,ipſe rex adeſt,&c.Et tom.5.in homilia de non contemnenda Eccleſia,& myſterijs: Diuinæ,inquit, communionis tempore fratres, non ſoli homines maximè horrendum illum clamorem vociferantur, ſed & Angeli procumbunt Domino, & Archangeli canunt.& quemadmodum homines ramos olearum reciſos regibus protendunt, per ſtirpem illam miſericordiæ ipſos admonentes, ita Angeli pro ramis olearum, ipſum corpus Domini protendentes, Dominum pro natura humana precantur,dicentes:Pro ijs rogamus, pro quibus corpus hoc hoſtiã obtuliſti, &c. Et lib.6.de ſacerdotio. Per id,inquit,tempus,& Angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur,Angelorum choris plenus eſt. id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo ſacrificio, quod tunc peragitur.Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cum diceret,ſenem quendam virum admirabilem,ac cui reuelationum myſteria multa diuinitus fuiſſent detecta, ſibi narraſſe,ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo eſſe,ac per illud quidem tẽpus derepente Angelorum multitudinem cõſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) fulgentib. veſtibus indutorum,altare ipſum circundãtium,denique ſic capite inclinatorum, vt ſiquis milites præſente rege ſtantes videat. Id quod facilè mihi ipſe perſuadeo.Hæc Chryſoſtomus.

Angeli auguſtiſſimã euchariſtiã circũſtant.

Ambroſ. Gregorius. Chriſoſt.

Exaudita eſt oratio tua.

Exiſtimabit forſitan, quiſpiam, Zachariam à Deo filium, quo carebat, precibus in templo poſtulaſſe, atque eam orationem ab Angelo dici exauditã. Id verò non videtur veriſimile. Hanc enim ſpem penitus corde abiecerat,quod ad ſenilem ętatem,tam ipſe perueniſſet,quam vxor Eliſabetha, quam obrem Angelo prolem promittenti plenam fidem non adhibuit: Vnde, inquit, hoc ſciam, ego enim ſum

A ſenex,& vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Non igitur pro habenda prole, ſed pro populi ſalute, ac Meſſię aduentu ſupplicabat. quam ſupplicationem ait Angelus exauditam;deinde id quod Zacharias nec petebat,nec mente verſabat,nunciauit,ſcilicet; Vxor tua pariet tibi filium,&c.Vel aliter,pro populi redemptione ſacerdos fundebat preces,angelus exauditam orationem nuntiauit, filiumque promittit,qui redemptoris ſit præcurſor. Quæ eſt Bedæ ſententia;Suæ,inquit ætatis, & in-

A Zacharias i tẽplo filius à Deo petitus.

Beda.

B fœcundæ coniugis memor Zacharias, naſci ſibi filios adeo deſperabat, vt nec Angelo hoc promittẽti crederet, ſed quod dicit Angelus: Exaudita eſt oratio tua,pro populi redemptione ſignificat.quòd vero adiungit; Et vxor tua pariet tibi filium, eiuſdem redemptionis ordinem pandit, quod videlicet natus Zachariæ filius, redemptori præconizando ſit iter facturus.

Quod autem pro populi ſalute precaretur Zacharias,docet etiam Euthy-

C mius,hæc enim verba ſic explanat; Exaudita eſt oratio tua,quam pro populi ſalute fudiſti,pro hac enim ſacerdotes quotidie precabantur.Exaudita eſt autem eo quod iam Saluator ſit humanitatem ſuſcepturus, & populum ſuũ à peccatis ſaluum facturus, & Theophylactus:Zacharias non pro filio precatus eſt, ſed pro peccatis populi: & Gloſſa Interlinealis; Exaudita eſt oratio tua, facta pro populi redẽptione, non pro ſobole, quam deſperabat ſe poſſe habere,&c. Hilarius Epiſcopus

Euthimius

Theoph. Gl. interl.

D Arelatenſis homilia ſecunda; Dum Zacharias ſolicitus pro ſalute populi ſupplicat; promiſſus eſt illi talis filius,&c. Quidam, vt Theophylactus ait, hunc locum interpretati ſunt hoc pacto: Exaudita eſt oratio tua Zacharia pro populi ſalute, ſignum autem quo id confirmo,erit filij Ioannis ortus feliciſſimus.Ita Euthymius exponit; Ad demonſtrationem,inquit, & confirmationem,quòd Zachariæ oratio exaudita eſſet,ait angelus:Et vxor tua pariet tibi filium, & hunc vtilem ad populi ſalutem, &c. Sed prior interpretatio præferenda eſt.

Hil. Arela.

Theoph. Euthimius

Pariet

Pariet tibi filium.

Filium Angelus promittit Zachariꝑ atque eum non vulgarem, ſed ſingularem. Nomen illi imponit, deinde qualis ſit futurus prędicit. vocabis, inquit, nomen eius Ioannem. ſingularis autem meriti (ait Beda) indicium datur, quoties hominibus à Deo vel imponitur nomen, vel mutatur. Sic Abram quia pater multarum gentium erat futurus, Abraham eſt vocatus, ſic Iacob, quia Deum vidit, Iſrael appellari meruit, ſic Ioſias Rex ob eximiæ virtutis culmen, nominatus à Deo eſt, multo antequam natus: hęc Beda. Quid autem Ioannis nomen ſignificet poſteà dicemus.

Beda.

Multi in natiuitate eius gaudebunt.

Tam parentibus quam multis alijs (ait Angelus) lętitiam allaturum Ioannem; habet enim (vt docet Ambroſius in Lucam) ſanctorum editio lętitiam plnrimorum, quia commune eſt bonum.

Lacrymis infantes recens in lucem editos Thraces proſequebantur, vt Valerius lib. 2. ſcribit. Nam vt Olympiodorus ait in commentarijs Eccleſiaſtę, cap. 7. Natalitius dies in turbulentum vitæ huius pelagus infantes inducit, vbi draco latibulum ſuum poſuit. Vnde illud Euripidis apud Theodoretum libro quinto de curatione Grecorum.

Valerius. *Natalis hominis dies dignus luctu.* *Olimpiodorus.* *Euripides.*

Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους,
Τὸν ζῶντα θρηνεῖν εἰς ὅσ᾽ ἔρχεται κακά.
Oportuit nos funeris luctu graui,
Dolere natum, maxima ad diſcrimina.

H

Dignus etiam luctu eſt dies natalitius propter peccatum originarium, vt docet Origenes in cap. Leuit. 10. Nemo, inquit, ex omnibus ſanctis inuenitur diem feſtum, vel conuiuium magnum egiſſe in die natalis ſui, nemo inuenitur habuiſſe lętitiam in natali filij, vel filię ſuę. ſoli peccatores ſuper huiuſmodi natiuitate lętantur. Inuenimus enim Pharaonem diem natalis ſui cum feſtiuitate celebrantem, & Hero-

E dem. Sancti verò non ſolum non agūt feſtiuitatem in die natalis ſui, ſed & execrantur hunc diem, vt Iob cap. 3. & Hieremias cap. 20. Videtur ne tibi tam grauia impecrari prophetam potuiſſe, niſi ſciret eſſe aliquid in iſta natiuitate, quod huiuſmodi dignum maledictione videretur? videlicet peccatum originarium.

Sancti non agunt feſti natalē diē

Sed proſequantur luctu Thraces infantes ſuos recens editos, execrentur diem ſuum natalitium ſancti viri originarij peccati cauſa. at Ioannes recens natus non luctu, ſed gaudio proſequendus eſt, In natiuitate eius multi gaudebunt, ait Angelus. natalis illius dies non execrandus, ſed magna lętitia colendus eſt. Etenim Spiritu ſancto repletus, adhuc ex vtero matris ſuę, originarioque peccato expiatus in lucem prodijt.

F

CAP. III.

Angelus Ioannem laudat.

G *Erit enim magnus coram Domino.*

QValis ſit futurus filius, patri Angelus prędicit; Erit magnus coram Domino. Quam magnus autem fuerit (ait Beda in Homilia) ipſe qui ſolus virtutem magnitudinis eius & donauit, & nouit Dominus, inſinuat dicens; Non ſurrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptiſta, &c. Loquitur autem Angelus de magnitudine amici ac virtutum, hæc enim magnum virum efficit. Vnde Ambroſius in Lucam, non corporis hic, ſed animę magnitudinem, Angelus declarauit, eſt coram Domino magnitudo animę, magnitudo virtutis. Magni nomen impoſuere Pompeio, Alexandroque homines, qui fallere, falliique poſſunt; At Ioanni Mag. nomen impoſuit Angelus qui nec fallitur, nec fallit. Angelico pręconio (ait Chryſologus ſerm. 91.) Ioannis profertur gloria, virtus inſonat, &c. Pompeius, & Alexander, magni quidem fuere, ſed coram hominibus; Ioannes Magnus fuit coram Deo. Magnum Pompeium, Magnumq́;

Beda. *D. Ambroſ.* *D. Ioannes Magn. magnitudine ſanctimonia.* *Chriſolog.*

Alexan-

Alexandrum effecerunt magnos, de hominib. reportatæ victoriæ, at Ioannem effecerunt magnum, & maximum, de mundo, carne, ac dæmone reportati triumphi. Quod indicat Ambroſius eodem loco illis verbis; Ioannes non fines alicuius propagauit imperij, non triumphos aliquos bellici certaminis adoreis præoptauit, ſed quid eſt amplius, in deſerto prædicans, delicias hominum, corporiſq; laſciuiã magna animi virtute depreſſit; Hæc Ambroſius. *D. Ambroſ.*

Theodor. Stud. Ioannis magnitudinem Theodorus Studites apud Metaphraſtem hac ſimilitudine indicat. Quomodo Rex aliquis, inquit, regaliter procedẽs ex regia, habet quidẽ primum præcedentes quoſdam, qui ferunt virgas, & quoſdã qui ſceptra geſtant, deinde conſules, præſides, & ductores ordinum, poſtremũ autem quendam maiori dignitate præditum, poſt quem ſtatim rex apparet, nullo interiecto. Sic Rege Chriſto Deo, per carnem ingreſſuro in Orbem præceſſerunt quidem patriarchæ, dein de vniuerſa turba prophetarum, vltimus autem extitit manifeſtus Ioannes & ſtatim Chriſtus Dominus. Et qui erat vltimus ordine, maior dignitate extitit pro proportione. Sic ergo prophetis, & Apoſtolis, & alijs omnib. re uera prior eſt magnus præcurſor; illis quidem vt ſequens, his verò vt præcedens. Hæc Theodorus. ſed de Ioannis laudibus nos plura dicemus, cum de illius natiuitate verba faciemus.

Vinum, & ſiceram non bibet.

Ioannis à vino abſtinentiam prædicit Angelus; Sicera autem dicitur quid quid inebriare poteſt, à verbo Hebræo Sacar, quod ſignificat inebriare. Vnde interpres noſter Num. 6. vbi in Hebræa lectione eſt, ſicera, vertit; Omne quod inebriare poteſt. Abſtinuit autem vino, & ſicera Ioannes, tum quia vitam elegit maximè auſteram, ab omnique voluptate alienam; tum quia hominis Deo conſecrati, & Nazaræi hoc erat, vinum, & ſiceram non bibere. Beda, proprium (inquit) erat Nazaræorum *Num. 6.* *Beda.*

A in lege, vino, & ſicera tempore conſecrationis abſtinere, vnde Ioannes, Sanſon, & Ieremias, cæteriq; tales, vt ſemper Nazaræi, id eſt, ſancti, manere poſſint, ſemper ijs abſtinere ſatagunt. Num. 6. Vir, ſiue mulier cùm fecerint votũ vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, à vino, & omni quod inebriare poteſt (id eſt, à ſicera vt eſt Hebraice) abſtinebunt. Quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa, vſque ad acinum, non comedẽt, &c. *Ioann. à vino, & ſicera, abſtinuit.*

B Nolite inebriari vino (ait Paulus ad Epheſ. 5.) in quo eſt luxuria, ſed replea mini Spiritu ſancto, iuxta hæc Apoſtoli verba, Ioannes non vino, aut ſicera impletus eſt, ſed Spiritu ſancto; vnde meritò adiungit Angelus; Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Decet (ait Beda in Lucam) vas cæleſti gratiæ mancipatum, à ſæculi illecebris caſtigari, nec vino, in quo eſt luxuria inebriari eum, qui multo Spiritus ſancti deſiderat impleri. vnde rectè, cui vini ebrietas tollitur, ſpiritus C gratia cumulatur, &c. *ad Ephe. 5.* *Beda.*

Et Spiritu ſancto replebitur.

Tunc Spiritu ſancto repletus eſt Ioãnes, cũ à virgine Deipara, mater eius Eliſabetha eſt ſalutata. Repletus autem Spiritu ſancto eſt in vtero, & originali peccato expurgatus. Nec enim Spiritus S. gratia, cum peccato originali ſimul poteſt conſiſtere. Beda in homilia; Contra morem humanæ conditionis, non in delictis præuaricationis, sed in gratia remiſſionis mater D Ioannem peperit. neq; enim dubitandum eſt, quia Spiritus ſanctus, qui eum repleuit, etiam à peccatis omnibus ab ſoluit: Hæc ille. De ſanctificatione Ioãnis dicemus ſuo loco cum de Virginis agemus ſalutatione. *Ioannes in vtero matris peccato originario expurgatus.* *Beda.*

Multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum.

Magni Ioannis, magnum officium indicat Angelus; Conuertet (inquit) ad Deum Iſraelitas, &c. Magnum ſanè officium,

ficium, propter quod magnus coram Domino Ioannes dici poteſt. Quod Beda in homilia oſtendit his verbis; In eo quòd Ioannē multos filiorū Iſrael ad Deum conuerſurum aſſeuerat, maniſeſtè Angelus, quoniam magnus coram Domino eſſet futurus, indicat; quem optimo genere conuerſandi, vitam peracturum eſſe declarat. Quæ enim inter homines ſublimior, & Deo gratior eſſe conuerſatio poteſt, quàm eorum, qui ſe caſtigant à vitijs, qui virtutum ſtudijs animum ſubiugant, inſuper etiam alios quotidiano exercitio, ad autoris ſui gratiam ſtudent cōuertere, & crebra animarum fidelium acquiſitione, gaudium ſemper patriæ cœleſtis augere? hæc de munere hoc excellentiſſimo Beda.

Beda.

Excellētiſſimum munus eſt homines ad Deū conuertere.

At aduerte quid præceſſerit; Spiritu ſancto replebitur, &c. Deinde, conuertet multos. Antequam Apoſtoli ad conuertendos homines prodirent, ſpiritu cælitus miſſo repleti ſunt Act. 2. Dauid prius quam diceret; Docebo iniquos vias tuas ter ſpiritum poſtulauit; Pſ 50. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis; Iterum: Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me, & tertiò: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Iam ſequitur, Docebo iniquos vias tuas. Si officium vis aſſumere Apoſtolicum, ſpiritu tibi opus eſt. Abſque ſpiritu aereo, id eſt, halitu, tuba non ſonat; ſine ſpiritu diuino, concionatoris tuba non auditur. Olim cum fides tenera plantabatur, opus erat miraculis cum concione coniunctis, nunc cum iam fides adoleuit, opus eſt ſpiritualibus operibus, cum doctrina copulatis. Cauendum eſt (ait Greg. Nazianzenus oratione prima) ne admirandæ virtutis mali pictores exiſtamus, &c. Ille virtutis bonus pictor eſt, qui virtutis bonum exemplar eſt, ille malus pictor, qui lingua pingit vita expungit. Propterea pater ſanctiſſimus eadem oratione (vtar eius verbis) purgari prius vult, deinde purgare; ſapientia inſtrui, atq; ita demum alios ſapientia inſtruere, lux fieri, &

Act. 2.

Pſal. 50.

Ad hoc munus Spiritu ſancto opus eſt.

Greg. Naz.

E alios illuminare, ad Deum appropinquare, & ita alios adducere, ſanctificari, & poſtea ſanctificare, cum manibus ducere, cum prudentia conſilium dare. hæc Nazianzenus. Illud verò, cum manibus ducere, ſignificat, homines non ſolum verbis ad Deum ducendos, ſed operum exemplo, metaphora ab eo ſumpta, qui alterum manu in locum aliquem ignotum ducit. Hunc Gregorij locum Elias Cretenſis interpretans ſic ſcribit; Actionis ſignificationem manus habent. Hinc F autem illud deſignatur, fieri non poſſe, vt qui plebi præeſt, aliquem ad beatam vitam aliter ducat, quam cum manibus, hoc eſt, cum actione, non tamen ſermone deſtitura, & contemplatione non ab actione remota, in quib. perfectio conſideratur. neque enim ſermonem tantam vim ad perſuadendum habere conſtat, quam actionem. hactenus ille.

Exemplum docenti neceſſarium.

Elias Cret.

G *Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ.*

Similem fore Eliæ Ioannem ait Gabriel, eiuſdem virtutis, & ſpiritus. Ipſe, inquit, præcurſor Dei erit, cum ſpiritu, & virtute, Græcè, δυνάμει, id eſt, potentia, Eliæ. Euthymius virtutem Eliæ, interpretatur efficaciā. Fuit enim Ioannes Elias alter, zelo, animi ardore ac fortitudine. De Elia dicitur Eccleſiaſtici 48. Surrexit Elias quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat, id quod Ioanni egregie congruit, qui H lucerna fuit ardens, & lucens. Elias 4. Reg. 1. dicitur vir piloſus, zona pellicea accinctus renibus: Ioannis verò veſtitus ex pilis erat cameli Mar. 1. & zona pellicea circa lumbos eius. Elias propheta fuit, Ioannes plus quam propheta. Eliam Iezabel, Ioannem Herodias eſt inſectata. Elias populum ad Deum conuertere conatus eſt 3. Regum 18. & 19. idem præſtitit Ioannes. Elias Regem Achab conſtanter reprehendit 3. Regum 15. Ioannes tetrarcham Herodem conſtanter corripuit. Elias præcurſor erit ſecundi

Euthimi.

Eccleſ. 48. Ioannes alter Elias.

Digitized by Google

Ioannes præcurſor fuit primi aduentus Chriſti: quamobrem ab Euthymio Matt. 11. primus Elias, dicitur ſecũdus præcurſor, & primus præcurſor, id eſt, Ioannes, ſecundus Elias appellatur.

Euthim. Matt. 11.

Ex hoc loco aduerſus Arianos probat Beda Chriſtum Deum eſſe. Dixerat enim Angelus, multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Sequitur; Ipſe præibit ante illum, id eſt, ante Deum Iſrael; erit præcurſor Dei, nimirum Chriſti veri ac ſummi Dei.

Vt conuertat corda patrum in filios.

Verba quæ de Elia Malachiæ c. 4. dicta ſunt, Ioanni quoq; qui eiuſdem fuit ſpiritus tribuit Angelus. Præcedet Elias ſecundum Chriſti aduẽtum, vt Malachias vaticinatur, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Ioannes præceſſit primum & conuertit cor patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum.

Auguſt. Quid ſit cõuertere corda patrum in filios, &c.

Quid ſit autem conuertere cor patrum in filios, explicat Auguſt. vigeſimo lib. de ciuitate Dei. Elias (inquit) cum venerit, exponendo legem ſpiritualiter, quam nunc Iudæi carnaliter ſapiunt, cõuertet cor patrum ad filios, vt etiam filij ſic intelligant legem, quemadmodum patres eam intellexerunt, id eſt, prophetæ. Sic enim cor patrum conuertetur ad filios, cum intelligentia patrum perducetur ad intelligentiam filiorum, & cor filiorum, ad patres eorum; dum in id, quod ſenſerunt illi, conſentiunt & iſti. & Gregor. 11. lib. Moralium capite decimo; Elia veniente promittitur, quod reducat corda filiorum ad patres eorum, vt doctrina ſenum, quæ nunc a Iudęorũ corde ablata eſt, tunc redeat, quando hoc intelligere de Domino cęperint filij, quod prædicauerunt patres, &c. Similem in modum Beda. Corda, inquit, patrum in filios conuertere, eſt ſpiritualem ſanctorum antiquorum ſcientiam populis prædicando infundere, &cæt. Hieronymus præterea, mittet, ait, Dominus in Elia omnem prophetarum chorum, qui conuertat cor patrum ad

Gregor. Magnus.

Beda.

D. Hieron.

A filios, Abraham videlicet, & Iſaac, & Iacob, & omnium patriarcharum, vt credant poſteri eorum in Dominum Saluatorẽ, in quem & illi crediderunt.

Eſt ergo ſenſus primus: præibit ante Deum incarnatum Ioannes, vt conuertat corda patriarcharum in filios, id eſt, vt fidem, & intellectum, quem patriarcharum corda de Meſſia habuerunt, inſerat filiorũ cordibus, vt Meſſiam, quẽ patriarchę venturum crediderunt, filijs prædicet, & oſtendat, efficiatq; vt idem ſit in Iudæis patriarcha-

B rum filijs circa Meſſiam cor, quod fuit in patriarchis. & vt conuertat incredulos, ſcilicet Iudæos, ad prudentiam iuſtorum patrum, ita vt increduli prudentes fiant circa Meſſiam, quemadmodum iuſti patriarchæ.

Eſt ſenſus ſecundus. vt cõuertat corda patriarcharum in filios, hoc eſt, in amorem filiorum pęnitentiam agentium, Ioanne concionante. Huic ſenſui fauet latina interpretatio Eccleſiaſtici 48. Elias inſcriptus eſt in iudicijs temporum lenire iracundiam Dei, con-

C ciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob. græcè idem eſt verbũ quo Lucas vtit, ſcilicet ἐπιστρέψαι, id eſt, conuertere. Interpres vertit, conciliare cor patris ad filium, ſingularis vſurpatur pro numero multitudinis. Cõciliabit autem Elias corda patrum ad filios, cum Meſſiæ fidem viuam eorum pectoribus docendo inſeret, idem quoque Ioannes fecit. Ioannes enim, vt ait Paulus Act. 19. baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum dicens in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum,

D vt crederent, &c.

Eſt tertius ſenſus Theophylacti huiuſmodi. conuertit (ait ille) Ioannes corda patrũ ad filios, hoc eſt, Hebręorum ad Apoſtolos, patres enim fuerũt Iudæi, illorum filij Apoſtoli. conuertit autem & incredulos Iudæos ad prudentiam iuſtorum, hoc eſt, Apoſtolorum doctrinam. hæc Theophylactus. Erit ergo ſenſus, præibit Ioannes ante Dominum, vt conuertat corda Iudæorum ad filios Apoſtolos, & incredulos ad prudentiam, & doctrinam iuſtorum, ſcilicet eorundem Apoſtolorum.

Theophil.

Euthym. Euthymius Matt. 11. etiam nomine filiorum intelligit Chriſtum, erat enim ſecundum carnem à Iudæis oriundus; Sicut, inquit, El as ſecundum aduentũ præcurrẽs, conuertet corda Iudæorum illius temporis ad Apoſtolos (patres ſiquidem Apoſtolorum ſunt Iudæi) ita Ioannes præcurrens Chriſti aduentum, corda Iudæorum, qui crediderunt, conuertit ad Chriſtum, qui eſt filius Iudæornm, nam ſecundum humanitatem Chriſtus à Iudæis deſcendit, &cæt.

Montanus. Libet etiam veluti additamentum, ſenſum Montani adiungere, qui Malachiæ locum in hanc ſententiam interpretatur; Conuertet cor patrum ad filios & cor filiorum ad patres eorum, Hebraicè, conuertet cor patrum ſuper filios, & cor filiorum ſuper patres eorum. Id eſt, omnis ætatis & gradus homines conuertet ad pœnitentiam, patres ſuper filios, & filios ſuper patres conuertet. ita Exod. 35. ex hebręo vertitur; Venerunt viri ſuper mulieres, id eſt, fęminis adiunctis. nam hac dicendi forma, vt ille vult, omnis ætas, omnis gradus, ordoq; hominum ſignificatur, ita vt ſuo officio, & apud maiores, & apud minores, Elias functurus dicatur. Hebraicè præpoſitio על gal ſignificat etiam, cum; Exod. 35. viri cum mulieribus præbuerunt, Hebraicè pro, cum, eſt præpoſitio, gal, Montanus vertit; Venerũt viri ſuper mulieribus; &c. Poſſet igitur verti in hanc ſententiam hic locus. Conuertet cor patrum cum filijs, & cor filiorum cum patribus eorum. Hunc ſenſum ſequitur Vatablus Luc. 2. Sic enim illa verba exponit, vt cõuertat corda patrum in filios, id eſt, vt patres vna cum filijs conuertat. Quidam inter Hebræos doctus, vt idem Vatablus ait Malachiæ 4. ſic expoſuit; Conuertet cor patrum in filios, & cor filiorum ad patres eorum, hoc eſt, conuertet patres, & filios in vnam religionem, ſcilicet Chriſti veri Meſſiæ. Lege quæ ſcripſimus li. 2. c. 19.

Exod. 35.

Parare Domino plebem perfectam.

Græcè duo verba ſunt infinitiui mo-

E di hoc pacto, præibit Ioannes conuertere, id eſt, ad conuertendum, vt vel conuertat corda patrum, &c. Et parare, id eſt, ad parandum, vel, vt præparet Domino Chriſto plebem perfectã. Græcè λαὸν κατεσκευασμένον, id eſt, plebem præparatam, interpres vertit plebem perfectam, id eſt, plebem Ioannis præparatione quantum ad Chriſtum recipiendum ſatis eſſet, perfectam, & inſtructam. vel, plebem benè & perfectè paratam ad Meſſiæ aduentum, parauit autem Ioannes plebem pœnitentia, baptiſmo, verbo, & exemplo. F

Unde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, &c.

Vt expoſuimus, ita Angelus Zachariam allocutus eſt. at ille ob ſuam, vxoriſque ætatem iam profectam, non facile dictis fidem habuit, ſignoque aliquo promiſſum confirmari voluit. Vnde, inquit, id eſt, quo ſigno, ſciam verum eſſe quod promittitur, ſiquidem G meæ, vxoriſq; ætati, filij repugnat generatio. Iudæi (ait Paul. 1. Cor. 1.) ſigna petunt, videlicet ab Abraham, & alijs maioribus id didicerant. Abraham enim Gene. 15. Gedeon Iudicum 6. Ezechias Rex. 4. Reg. 20. ſignum petierunt quemadmodum Zacharias. Verum Zacharias verbis Angeli non credidit perfecte, vt ipſe Angelus aperit, qui ob cauſam loquendi vi priuatus eſt, quod & ſignum fuit promiſſionis implendæ, & ſupplicium hæſitationis. Auguſt. in lib. 50. homiliarum, Homil. 44. H Accepit Zacharias ſupplicium taciturnitatis, merito infidelitatis; quia non credidit, tacuit, ſi enim rectè dictum eſt Pſal. 115. Credidi, propter quod locutus ſum, quia Zacharias non credebat, merito non loquebatur.

1. Cor. 1.
Geneſ. 15.
Iud. 6
4. Reg. 20.
Auguſt.
Pſal. 115.

Sed nunquid de potentia Dei hæſitauit? nunquid poſſe Deum ex ſene viro, & vxore grandæua, & ſterili, filiũ procreare ambigebat? minime, vir enim in diuinis verſatus literis, Iſaacum ex ſterili Sara, & Abrahamo ſene, ortum nouerat. Quia igitur de re dubitauit? de voluntate Dei, num quod

Qua de re dubitarit. Zacharias.

poterat

Digitized by Google

poterat Deus, & Angelus pollicebatur, eſſet Deus effecturus, huiuſce vero euentus ſignum aliquod poſtulabat. peccatum ergo commiſit, vt credit Cardinalis Caietanus, veniale. Neque ſolum loquendi ſed audiendi etiam facultate priuatus eſt, nutibus enim cum illo loquebatur, vt ex illis verbis conſtat Luc. 1. innuebant patri eius, quem vellet vocari eum. Ambroſ. lib. 2. in Lucam; Incredulitas Zachariæ affatum eripuerat, & auditum; Theophylactus; Damnatur, vt ſurdus ſit, & vt ſileat.

Zacharias mutus, & ſurdus. Ambroſ. Theophil.

Et erat plebs expectans Zachariam.

Præter ſacerdotes nemo in templi illum locum, in quo altare thymiamatis erat, ingrediebatur. Populus in atrijs foris manebat, Zachariamque morantem, mirans expectabat. Egreſſus ille è templo, in maiorem cunctos admirationem rapuit, quem enim paulo ante loquentem audierant, iam mutum plane, nutibusque quoquomodo loquentem non audiebant, ſed cernebant. Viſionem ergo aliquam illi oblatam in templo, ijs ex ſignis, & nutibus agnouerunt. Ambroſ. Zachariam populi typum geſſiſſe ait; Typus, inquit, populi Zacharias fuit. hoc ergo illius ſilentium, ſilentium Iudaici ſacerdotij adumbrat. Silent iam Iudæorum ſacerdotes, ſilent ſacrificia, ſilent templi cantus, muta ſunt omnia. Siquis illorum cantus eſt, ille eſt Pſalmi. 136. ſuſpendimus organa noſtra. Nutibus loquitur Zacharias; nutibus id eſt, typis, loquitur Iudæorum ſacerdotium, quæ enim de illo ſcripta in diuinis ſcripturis extant, Chriſtum, & Eccleſiam, vt nutus quidam, rectè intelligentibus innuunt, & indicant.

Typus Iudaici ſacerdotij muti, & nutibus loquentis, Zacharias mutus.

Vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam.

Quo tempore ſacerdotes ſacerdotale obibant munus, intra templi habitabant ſepta. Zacharias ergo exactis ſui muneris diebus, domum abijt mutus, mutusque vocem clamantis in deſerto, id eſt, Ioannem, admirabiliter genuit. Vxor autem Eliſabetha quinque menſium ſpatio conceptum occultauit. Occultationis cauſam ait Ambroſius fuiſſe pudorem, pudebat enim anum grauiditatis. Magna ſanctis (ait Ambroſius) cura eſt verecundiæ, vt plerunque in ipſis pudor voti (id eſt, rei deſideratæ) ſit, ſicut hoc loco aduertimus, ſanctam Eliſabetham, quæ vtique filios habere cupiebat, occultantem ſe menſibus quinque. quæ cauſa occultationis niſi pudor? &cæt. Et Theophylactus; Eliſabetha quoniam caſta erat erubeſcebat, & propterea occultabat ſe, quia ſenex conceperat. &c. Occultabat etiam ſe propter prudentiam; verebatur enim, ne ſi cui aperiret, fidem ille non haberet. Quia conceptum occultabat, concepiſſe Eliſabetham cognatam ſuam, Virgo Deipara ignorauit, donec id ab Angelo didicit, ſexto iam menſe. Ecce, inquit, Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis. &cæt.

Mutus vocē genuit.

Ambroſ.

Theophil. Cur ſe occultarit poſt conceptum Eliſabeth.

Quia ſic fecit mihi Dominus. &c.

Particula, quia, non reddit cauſam, hoc loco, ſed ſumitur pro, vtique, vel, nempe, vt legitur in verſione Syriaca, vtique, inquit, ſic, id eſt, tam præclare, ac admirabiliter Deus filium mihi donauit, in diebus quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines. id eſt, eo tempore; quo viſum illi eſt, reſpicere ad auferendum ſterilitatis meæ opprobrium. Vnde colliges ſterilitatem inter Iudæos fuiſſe probroſam, ſed ſterilitas Eliſabethæ, ſummo illi fuit decori, ac honori; quòd filium tantum peperit, qui vnus, inſtar fuit multorum.

Sterilitas apd̄ Iudæos olim erat probroſa.

CAP. IV.

Morale.

Doceet par hoc ſanctorum coniugũ, Zacharias, & Eliſabetha, quali virtute non coniuges ſolum, verum reliqui etiam viri, ac fœminæ ſplendeſcere debeant. Primo, erant iuſti am bo ante Deum, non ante homines tan tummodo, quod obſeruauit Theophylactus: Quidam, inquit, iuſti ſunt, at non coram Deo, ſed in ſpecie tantum, & coram hominibus; Eliſabeth autẽ, & Zacharias etiam coram Deo iuſti erant, &c. Cura (inquit Gregorius Nazianzenus in carmine octauo de virtute humana) vt non videaris, ſed vt ſis optimus. Natura hominem perfectum efficit, non externa ſolum mem bra, ſed interna quoque viſcera efformat: ars externa tantum membra effin git, ad interna non penetrat. Similem modum gratia hominem intus, foriſque coram Deo & hominibus perficit; hypocriſis externa tantum virtutis lineamenta pingit. A foris, ait Dominus Matth. 23. apparetis hominibus iuſti; intus autem pleni eſtis hypocriſi, & omni iniquitate. Pſalmo 44. de anima iuſti dicitur; Omnis gloria eius ab intus; at hypocritarum omnis gloria à foris; A foris, inquit Chriſtus, appare tis hominibus iuſti. picturæ ſimiles ij erant, iuſtitiæ quandam imaginem ex trinſecus depictam præferebãt, intus latebat iniquitas. Iure optimo admonet Nazianzenus in carmine citato, ne depictæ, & miniatæ naui ſimiles ſimus; quæ externi quidẽ, & nothi ſplen doris multum, firmitatis, & roboris ha beat nihil, nullis clauis compacta, nul lis aduerſus tempeſtates præſidijs mu nita ſit.

Theoph.
Virtus et coram Deo, & corã hominibus.
Greg Naz.
Matt. 23

Idq́, caue, ait Gregorius, *minio ne tincta carina,*

Atque notho ſplendore nitens, falſoque decore;

Ducatur rapidi grauia ad diſcrimina ponti.

Sed bona, ſed clauis firmè compacta periti

E *Artificis manibus, lunterq́, per æquora currens.*

Ij qui externam tantũ virtutis præferunt laruam, naui extrinſecus inauratæ ac depictæ, ſed rimis plenæ ſimiles ſunt; quæ pelagi fluctus auide ſorbet, tandemq́; mergitur. Qui verò & ante Deum, & ante homines iuſti ſunt, ij naui ſimiles ſunt extrinſecus quidẽ ornatæ, internis vero virtutum clauis firmiter compactæ; quæ proſperum in cœleſtem Ieruſalem curſum tenet. Non foris ſolum, verum intus etiam F auro tecta erat teſtamenti arca; eundẽ in modum non foris ſolùm virtutem ſplendeſcere, ſed multò magis intus in pectore Chriſtiano rutilare oportet. Homo enim videt ea quæ parent. 1. Reg. 16. Dominus autẽ induetur cor. Potuit Iacob alieno indutus habitu à patre cæco benedictionem reportare; at non poterit hypocrita à Deo cor intuente, etiam ſi alieno virtutis amictu ſe operiat, æternam benedictionẽ conſequi. Demus ergo operam, vt ante Deum iuſti ſimus; Zachariam, & Eliſa- G betham imitemur, Paulum quoque, cu ius illa eſt vox, Act. 23. Ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum ante Deum, vſque in hodiernam diem. Illa item Act. 24. In hoc & ipſe ſtudeo, ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & homines ſemper.

Hipocrita.
Act. 23
Act. 24

Secundo; Incedebant Zacharias, & Eliſabetha in mandatis Dei. Hæc via eſt Chriſtianorum, lex Dei; hac itur ad aſtra. Dauid Pſal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beatos dicit eos qui in lege Domi- H ni incedunt, quia hac via in beatitudinem tenditur; quaſi diceret, vt ait D. Auguſtinus, in Commẽtarijs eiuſdem Pſalmi; Quò itis homines? peritis, & neſcitis, nõ illacitur, qua pergitis, quò peruenire deſideratis. Nam beati eſſe cupitis, ſed miſera ſunt, & ad maiorẽ miſeriam ducunt itinera illa, quæ curritis. Tam magnum bonum, ideſt, beatitudinem, quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hac ite, &c. Si vis ad vitam ingredi, ait Dominus, Matth. 19. ſerua mandata, & Pſ. 118. In æternum non obliuiſcar iuſtifi-

Præcepta Dei via cœli.
Pſal. 118
Auguſt.
Matt. 19

ſtificationes tuas; quia in ipſis viuificaſti me, id eſt, vitam dediſti mihi.

Via Dei arcta & lata

Eſt arcta via hæc; ſed Deo fauente fit lata; anguſto cordi anguſta eſt, lato cordi lata. Sic Dauid canit eodem pſalmo; Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum. dilatat autem cor iuſtitiæ amor, & delectatio. Cordis dilatatio, ait Auguſtinus, iuſtitiæ eſt delectatio, hoc munus eſt Dei, vt in præceptis eius non timore pœnæ anguſtemur, ſed dilectione dilatemur, & delectatione iuſtitiæ delectemur, &c. Hæc delectatio cor Dauidis dilatabat; eodem enim pſalmo: In via, inquit, teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs, rurſus: In iuſtificationibus tuis meditabor, non obliuiſcar ſermones tuos. Hieronymus vertit; In iuſtitijs tuis delectabor; Biblia regia, in ſtatutis tuis deliciabor. Pſal. 18. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda. Item: Dei iudicia dicuntur deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum & dulciora ſuper mel, & fauum.

Auguſt.

Præcepta Dei ſuauiſſima.

Facilem præterea, & latam viã hanc reddet, eorum nominum memoria, quibus ſupra iam diximus mandata Dei nominari. Etenim mandata dicuntur, vt ait Theodoretus, tanquam regio more à Deo imperata. Deus eſt, qui imperat, quis non obediat? Admirabile ſanè eſt quòd Baptiſta Fulgoſius li. 1. dictorum factorumque memorabiliũ, cap. 1. narrat. Cum ad Arſacinos, hoc genti nomẽ, publica fide accepta Henricus Campaniæ Comes profectus eſſet, & ab Antiochia Tyrum verſus iter haberet, horum princeps, vt gentis obedientiam declararet, oſtentis in ſummitate celſæ turris aliquot hominib. vnum nominatim euocauit. Is vero nulla mora facta à turri ſe demiſit, ea ſuque detritus vitam amiſit. Et cum alios etiam vocare vellet, comitis obſtupefacti precibus vix eſt retentus. Hæc Fulgoſius. Horrendum vides facinus, hominem ſeſe è turri præcipitantem; vt principis ſui imprudenti mandato obtemperaret, factoq; ipſo dicẽtem, princeps imperat, etiam cum vitæ diſcrimine parendum eſt. Quid

Theodoret.

Dei mandatis magna debetur obedientia.

Fulgoſius.

A Chriſtianum geſtis ipſis dicere oportet, cui non imprudens aliquis princeps, ſed Deus imperat? Imperat Deus ſapientiſſimus, etiam cum certiſſimo vitæ periculo, ſi ita iubeat, obediendũ eſt. Sic Abrahamus obediuit iuſſus à Deo filium immolare; quàuis à ratione alienum mandatum videbatur, quia tamen Deus præcipiebat, mox mandatum eſt executus. Nam vt egregiè dixit Auguſtinus, lib. decimoſexto, de ciuitate Dei, capit. 32. diuino intonante præcepto, obediendum eſt, non diſputandum.

Auguſt.

B A iudicijs tuis non declinaui, pſal. 118. ait vates, quia tu legem poſuiſti mihi, id eſt, præceptis tuis ſtudioſe obtemperaui, quia tua erant; nimirum ſummi regis, ac domini amantiſſimi.

pſal. 118

Dicuntur præterea Dei mandata iuſtificationes, quia ſi ea non obſerues, iuſtus, Deique amicus eſſe non potes; ſi diligitis me, ait dominus Ioan. 14. mandata mea ſeruate. Et 1. Io. 3. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, qui autem

Ioan. 14

1. Ioan. 3.

C ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt, &c. Nam vt Greg. homil. 30. in Euangelia ait: Probatio dilectionis, exhibitio eſt operis, verè enim diligimus, ſi ad mãdata Dei à noſtris nos voluptatibus coarctamus.

Greg. Mag.

Appellantur item teſtimonia, quia teſtantur Deum eſſe hominum dominum; domini enim eſt mandata ſeruis præſcribere, teſtantur præterea Deum eſſe ſanctiſſimum, ac iuſtiſſimum; omnia enim illius mãdata ſanctiſſima ſũt, ac iuſtiſſima, iuxta illud Pſal. 118. Iudi-

pſal. 118.

D tia domini recta iuſtificata in ſemetipſa. teſtantur hominem eſſe ſeruum, bonum quidem ſi ea ſeruet; nequaquam verò ſi illis non obtemperet. Teſtãtur quoque ſupplicia illa perfringẽtibus, & præmia obſeruantib. propoſita.

Appellantur quoque iudicia, vt ait Theodoretus, quia diuinas ſententias, & iudicia oſtendunt. Sermo ait Chriſtus, Ioan. 12. quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die, id eſt, dignum condemnatione oſtendet. Hæc maximè res facilem mandatorum efficit viam ſupplicij æterni, prẽmijq; re-

Ioan. 12.

Digitized by Google

Pſal.118 cordatio.Pſalmo 118.ait Dauid:Incli-
naui cor meum ad faciendas iuſtifica-
tiones tuas in æternum,propter retri-
butionem,ideſt, etiam ſi mihi vita ſup
peterat æterna, nunquam à mandatis
diſcederem tuis; tanti enim ponderis
eſt propoſita pœna frangentibus, &
præmium obſeruantibus, vt cor meũ,
veluti onuſtam lãcem ad obſeruantiã
trahat.Trutinæ ſimile eſt animæ conſi
Theodoret. lium(ait Theodoretus)mens verò,quę
ducis vice fungitur, funiculum tenet:
igitur pijs cogitationib.ſe applicuerit
neceſſe eſt ad meliora ſtateram verge
re. hoc ſe feciſſe vates ait: Inclinaui
cor meum ad faciendas iuſtificationes
tuas,etenim cum perſpexerim lucrum
quod hinc percipi ſolet,libens pro his
ſudores ſuſcepi,&c.Diuus Hieronym.
D.Hieron. vertit: Inclinaui cor meum, vt face-
rem iuſtitias tuas,propter æternam re
Pſal. 18. tributionem.Item Pſal.18.Seruus tuus
cuſtodit ea; in cuſtodiendis illis retri-
butio multa. Hieronymus transfert:
In cuſtodiendis eis fructus multus.
Quantus autem fructus,& retributio,
præcepta ſeruantibus obueniat,docet
Deut.28 liber Deut.cap.28. Si audieris vocem
domini Dei tui, vt facias,atque cuſto-
dias omnia mandata eius,quæ ego prę
cipio tibi hodie, faciet te dñs Deus
tuus excelſiorem cunctis gentib. quæ
verſantur in terra, venientque ſuper
te vniuerſæ benedictiones iſtæ, & ap-
prehent te.Si tamen præcepta eius au
dieris,benedictus tu in ciuitate,& be-
nedictus in agro, benedictus fructus
ventris tui, & fructus terræ tuæ, fru-
ctuſque iumentorum tuorum, benedi-
cta horrea tua, & benedictæ reliquiæ
tuæ,benedictus eris ingrediẽs, & egre
diens,&c.

Mandata omnia ſeruanda. Tertiò,incedebant Zacharias, & E-
liſabetha in mandatis omnibus. Non
enim ſatis eſt aliqua obſeruare,omnia
exequi neceſſe eſt. non ſatis dimidiata
incedere via,totam cõficere oportet,
Pſ.118. iuxta illud vatis,Pſal.118.Viam manda
torum tuorum cucurri.totam ille,non
partem currebat, vnde illud domini,
Act.13.Inueni virum ſecundũ cor meũ
qui faciet omnes voluntates meas: nõ
vnam aliquam,ſed omnes. Amicorum
E enim eſt, amici voluntatibus,quæ ini-
quæ non ſint,obſequi, quæ autem vo-
luntates ſanctiores eſſe poſſunt, Dei,
qui ipſamet ſanctimonia eſt, volunta-
tibus? Fiat voluntas tua, quotidie pre-
camur,ſicut in cœlo,& in terra: in cę
lo omnes Dei voluntates fiunt, idem
in terra quoque vt fiat,toto conatu eſt
elaborandum. Ad omnia mandata tua
dirigebar, ait vir ille ſecundum cor
Dei,Pſ.118.omnem viam iniquã odio
habui.Item:tunc non confundar, cum
perſpexero in omnib. mandatis tuis.
F Omnia Dei præcepta diligenter ſunt
perſpicienda,ne vel vno neglecto con
fundamur.

Fœminæ,vt ſe comat,atq; exornet, *Mandata Dei ſpecula ſunt animæ exornandæ propoſita.*
ſpeculum vnum ſat eſt, animam vero
tot ſpecula iſpicere oportet, quot sũt
Dei mandata, etenim præcepta intuẽs
fidei,intellectũ veluti caput exornat,
præcepta deinde inſpiciens ſpei, atq;
charitatis, voluntatem veluti faciem
decorat,præcepta ſacramentorum cõ-
G templans, gratia veluti pretioſiſſima
veſte ex illis opulentiſſimis theſauris
deprompta ſe induit, denique præce-
pta reliqua conſiderans, ſanctis operi-
bus veluti aureis monilibus ac gẽmis,
decorem ſibi ſummum aſciſcit.Quam-
obrem merito Mag.Greg.homil.17.in
Euang.mandata cum ſpeculis confert:
Specula,inquit, ſunt præcepta Dei, in
quibus ſe ſanctæ animæ ſemper aſpi-
ciũt,& ſi quæ in eis ſunt fœditatis ma
culæ,dep̃hendunt,&c. Qui ſpeculũ nõ
aſpicit,vultus ſui maculas nec videt,
H nec abluit,domo maculis fędatus exit
irridetur,pudore ſuffunditur;ita is qui
mandata Dei veluti ſpecula non intue
tur, criminum ſuorũ turpitudinẽ nec
cernit,nec expurgat,è vita ſcelerũ ma
culis notatus exit,coram Deo, & An-
gelis erubeſcit,ac confunditur.Opor-
tet ergo in omnibus mandatis, vt va-
tes ait, perſpicere, ne confundamur.
Beatus qui impleuit deſiderium ſuum
ex ipſis,Pſ.126. non confundetur cum
loquetur inimicis ſuis in porta. D.Hie *Pſal 16.*
ro.vertit:Beatus vir, qui impleuit pha *D. Hieron.*
retram ſuam ex ipſis, videlicet filijs,
vel ſagittis. Beatior ſanè qui pharetrã
ſuam ex obſeruatis impleuerit mãda-
tis,

tis, ijs enim veluti ſagittis acutiſſimis hoſtes repellet, & non confundetur cũ loquetur inimicis ſuis in porta, hoc eſt, morte, quæ porta eſt, qua hinc egredimur.

2.Reg 10. Secundo Reg. 10. tulit Hanon ſeruos Dauid, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & præſcidit veſtes eorum medias vſq; ad nates, &c. Sequitur: Erant viri confuſi turpiter valde. Erant Dauidis ſerui confuſi turpiter valde, quòd dimidiã barbæ partẽ, dimidiaſq; eorum veſtes rex Ammonitarum præſcidiſſet: Deus bone, quanto maiori ignominia, & pudore ſuffundent Chriſtiani, quibus vel dimidiam mandatorum partem, vel vnum ſaltem aliquod mandatum, Cacodæmon præſciderit. Erunt ſanè cõfuſi turpiter valde apud inferos, in ſempiternum, niſi æternam confuſionem, momentanea confeſſionis veræ confuſione depulerint. Eſt enim, vt ait Eccleſiaſticus cap. 4. confuſio adducens gloriam, & gratiam: De hac ſancta confuſione dicitur Sophoniæ cap. 3. Neſciuit iniquus confuſionẽ, vnde illud Ieremiæ tertio. Frõs meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere. Auguſt. Pſal. 30. Eſt quædam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua. Hanc cõfuſionem nõ formidet Chriſtianus: imò ſi hanc non habuerit, æternam habebit, &c.

Confuſio vera confeſſionis, confuſionem æternam pellit. *Sophonia 3* *Auguſt.*

Denique bonum, vt aiunt, ex integra cauſa eſt, bonus ergo homo non eſt, niſi ex integra totius legis obſeruatione. Eccleſiaſt. vltimo cap. Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt omnis homo, hoc eſt integer homo, in hoc poſita eſt hominis integritas, & beatitudo, hoc hominem omnibus numeris reddit abſolutum.

Quartò, Incedebant Zacharias, & Eliſabetha in omnibus mandatis Dei, ſine querela, hoc eſt ſine hominum vlla reprehenſione ἄμεμπτοι, vt Græcè habetur, id eſt, irreprehenſibiles. Vt enim, ait Apoſtolus ad Rom. 12. prouidebant bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus, iuſti erãt ante Deum, etiam ante homines. Chriſti bonus odor ſumus, ait Paul. ſecunda ad Corinth. ſecundo: odor etſi in intimo ſinu ſit, foras prodit, latere neſcit, ita virtus etſi in profundo ſit corde abdita, veluti odor ſuauiſſimus in plateas è ſancto prodit pectore. De Virgine Deipara illud Eccleſia canit, Eccleſiaſt. 24. In plateis ſicut cinnamomum, & balſamum aromatizans odorem dedi, cinnamomi enim, & balſami inſtar virtus, non domi ſolum, verum in ipſis quoque triuijs & compitis odoris ſuauitatem circumquaque diffundit.

Rom. 12. *2.Cor. 2.* *Virtus odorẽ foras è pectore emittit.* *Eccleſ. 24.*

Induimini, ait idem Paulus ad Rom. decimotertio, Dominum Ieſum Chriſtum. Veſtis omnibus, qui nos intuentur, cõſpicua eſt: ſi igitur Chriſtum induamus, Chriſti in nobis virtutes cunctis erunt manifeſtæ. Fœmina illa Apocal. 12. Solem non in corde habuiſſe dicitur, ſed extra, Mulier, inquit, amicta Sole: ſi Solem iuſtitiæ habes intus in corde, foris quoque te amiciat, vt cæteros homines virtutis exemplo ipſe incendas. deriuentur fontes tui foras, vt eſt in Prouerbijs cap. 5. Conſcientia pura Deo obſequere, exemplo externo homines ne offende, ſine querela viue vt Zacharias, & ſine cuiuſquam offendiculo. In hoc, ait Pa. Act. 24. & ipſe ſtudeo ſine offendiculo cõſcientiã habere ad Deũ, & ad homines ſemper, Pet. 1. epiſt. 2. Conuerſationem, inquit, veſtram inter gentes habentes bonã: vt in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis, &c. Et infra, ſic eſt voluntas Dei, vt benefacientes, obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Iudith 8. Erat Iudith in omnib. famoſiſſima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malũ. Præclaræ famæ Iudith erat, ſine querela, vt Zacharias noſter, & Eliſabetha viuebat, odoremque nominis ſuauem exhalabat. Odoriferum vnguentũ eſt præclara virtutis fama, & exemplum. Vnde illud Cant. 1. Oleum effuſum nomen tuum, id eſt, fama nominis tui odorifero vnguento per orbem effuſo eſt ſimilis.

Rom. 13 *Apoc. 12.* *Exemplum bonũ omnibus exhibẽdum.* *Act. 24* *1.Pet. 2* *Iudith 8.* *Cant. 1.*

Cauea-

Cauendæ ſunt muſcæ, cauenda vitia; vt enim dicitur Eccleſiaſt. 10. Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti. Si mortuæ muſcæ vnguẽti ſuauitatem perdunt, quanto ſcelera magis nominis perdent ſplendorem. Prouerb. 10. Memoria iuſti cum laudibus; & nomen impiorum putreſcet. Putridum eſt nomen impiorum, ac fętidum; iuſtorum vero nomen tam dum viuũt, quàm poſtquam vita excedunt, exempli ſemper ſuauem odorem efflat. Septuaginta interpretes vertunt; Nomen impij extinguitur; eſt lucernæ ſimilis nominis ſplendor. ore extinguitur lucerna; ore hominum extinguitur fama. Si probus fueris inflammata durabit; ſi criminibus te obſtringas, hominum flatu extinguetur.

Eccleſ. 10.

CAP. V.

Morale.

QVinto, Zacharias bonus ſacerdos, boni eſt exemplar ſacerdotis, illius nomen memoriam domini ſignificat, à verbo זכר Zachar, quod meminiſſe, & nomine יה Iah, quod Deum ſonat. Bonus enim ſacerdos Deum ſemper ante oculos, ſemper in memoria geſtare debet. Olim ſacerdos ſummus nomen Dei, quod tetragrammaton appellant, in capite geſtabat; quid noſtris ſacerdotibus faciendum ſit adumbrabat: Ille in capite, nos in intellectu, memoriaque Deum feramus. Ante Deum (vt ait euãgeliſta) fungebatur ſacerdotio Zacharias; is ſacerdotio fungitur ante Deum, qui Deum ante oculos ſemper habet, non temporalia lucra. Simõ Caſſianus hoc loco: Qui ex ſacerdotio, inquit, humana fulcimenta conquirit, ante Deum ſuo ſacerdotio non fungitur, ſed ante id quod ex illo affectu ſectatur. Væ ei, qui ante homines, & propter lucra ſectanda; non ante Deum ſacerdotio fungitur. Vtilius eſſet ligonibus, quam ſacerdotio captare ſtipendia. Hęc ille.

De ſacerdotis munere

Simon Caſſianus.

Ambroſ.

Non fungebantur ſacerdotio ante Dominum, hoc eſt, non ferebant Deũ ante oculos, vt illum timerent ac ve- E nerarentur, filij illi Heli, de quibus ſcriptum extat, primo Regum 2. filij Heli, filij Belial neſcientes dominum, neque officium ſacerdotum ad populum: heu quot ſunt noſtris temporibus ſacerdotes neſcientes Dominum, neque officium ſacerdotum; qui officio ſacerdotum ad terrena potius, quã ad cœleſtia lucra captanda fungũtur, ſimiles filijs Heli. Quicunque immolaſſet victimam, veniebat puer ſacerdotis (vt dicitur eodem capite) & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua, & mittebat eam in lebetem, vel caldariam, & omne quod leuabat F fuſcinula, tollebat ſacerdos ſibi. Fuſcinulam tridentem habet is ſacerdos, qui terrenarum rerum cupiditate flagrat: eſt enim cupiditas fuſcinulæ tridentis inſtar, tres habens dentes, cupiditatem argenti, cupiditatem honoris, cupiditatem voluptatum. Hanc qui improbus eſt ſacrorum miniſter, in quamcunque valet ollam immittit, & quicquid trahit, ſibi tollit. Probus vero ſacerdos fuſcinulam tridentem procul abijcit. Nam vt obſeruat Ber- G nardus in ſermone de verbis Petri, ecce nos reliquimus omnia: Petro dictum eſt, paſce non mulge. Petro, inquit, dictum eſt paſce oues meas, idemque tertio repetitum; tertiò dictum, paſce, nec mulge, ſeu tonde, vel ſemel additum eſt. Hæc Bernardus.

Theophil.

1. Reg. 2.

Bernard.

Sacerdotes lucra temporalia, ne quærant a unde ſed ſpiritalia.

Non ſunt paſcendæ oues, vt vel tondeantur, vel mulgeantur; ſed tondendæ ſunt, vel mulgendæ, vt paſcantur. Non paſcunt probi paſtores, vt comedant, ſed comedunt vt paſcant; non paſcunt oues Chriſti, vt ſe ipſos illarum H fœtu paſcant, ſed paſcunt ſeipſos illarum fœtu, vt eas poſſint Chriſti pabulo paſcere. In hanc ſententiam exponit verba Chriſti; Paſce oues meas: Auguſtinus tractat. 123. in Ioannem. Si me, inquit, diligis, non te paſcere cogita, ſed oues meas; ſicut meas paſce, non ſicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam; lucra mea non tua, & cætera. Et Gregorius homilia decimaſeptima, in Euangelia: Verus quiſque prædicator, non ideo prędicare debet, vt in hoc tempore mer-

Auguſt.

Gregor.

cedem

cedem recipiat, ſed ideò mercedem recipere, vt prędicare ſubſiſtat, &cæt. Et in Epiſtola vigeſimaoctaua, ad Marianum Epiſcopum: Inſtanter, inquit, te admoneo, quòd ſic rectè conſideres, vt non plus pecuniæ quam animabus ſtudeas, illud à latere reſpiciendum eſt, ad hoc autem tota mentis intentione laborandum, ac vehementius enitendum: huic rei operam, & ſolicitudinem vigilanter impende. Quia redemptor noſter à ſacerdotis officio, non quærit aurum, ſed animas, &cæt. Itaque fas eſt ſacerdoti ſacerdotij ſui fructibus potiri, non enim alligãdum eſt os boui trituranti, vt Paulus ſcribit primo ad Corinthios capite nono: *1. Cor 9.* Et qui altari deſeruiunt, cum altari participant. At non eſt ſacerdotium ad hæc infima bona conferendum, ſed ad Dei præcipuè laudem, animarumque lucrum dirigendum.

Animum quæſo ad verba Pauli illa adijce, non alligabis os boui. Cui nam boui, nunquid ludenti? nunquid laſciuienti? nunquid otio vacanti? Non alligabis, inquit, os boui trituranti, boui, inquam, in area laboranti. Hoc illud eſt quod idem eximius Apoſtolus Theſſalonicenſib. denuntiauit, ſecundo ad Theſſalonicenſes 3. *2. Theſ 4.* Cum eſſemus apud vos hoc denuntiabamus vobis, quoniam ſiquis non vult operari, nec manducet. Qui manducant, nec laborant, Magnum Eccleſiæ ſacerdotem Gregorium audiant, homilia decimaſeptima in Euãgelia. *D. Gregor. De ſacerdotibus, qui fructus carpunt eccleſiæ, & laborem eccleſiæ non impendunt.* Quid nos (inquit) quod tamen ſine dolore dicere non poſſumus, quid nos ò paſtores agimus; qui & mercedem conſequimur, & tamen operarij nequaquam ſumus? fructus quippe ſanctæ Eccleſiæ in ſtipendio quotidiano percipimus, ſed tamen pro ęterna Eccleſia minime in prædicatione laboramus. Penſemus cuius damnationis ſit, ſine labore hic percipere laboris mercedem. Ecce ex oblatione fidelium viuimus, ſed nunquid pro animabus fidelium laboramus? illa in ſtipendium noſtrum ſumimus, quæ pro redimẽdis peccatis ſuis fideles obtulerunt, nec tamen contra peccata eadem, vel orationis ſtudio,

A vel prædicationis, vt dignum eſt, inſudamus. Hæc ille, & alia quæ breuitatis cauſa præſcindo. Lege Bernardum in illa D. Petri verba: Ecce nos reliquimus omnia.

Alterius quoque criminis inſimulantur filij Heli, qui ante Deum ſacerdotio non rectè fungebantur. Vt enim ſcribitur primo Regum capite 2. Dormiebant cum mulieribus, quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi. A Chriſtianis ſacerdotibus hoc vitium longiſſimè exulet. B Exulabit autem ſi ante Deum munus excellentiſſimi ſacerdotij obeant, illudq; præſtent, quod Ethnicus etiam philoſophus Seneca, *Seneca.* Epiſtola decima, conſulit: Sic, inquit, viue cum hominibus, tanquam Deus videat. Qui enim Dei oculos in ſe ſemper defixos contemplatur, is quomodo impijs filijs Heli ſimilis eſſe, quomodo turpe aliquid perpetrare, animaſque in tartarum venari audebit? Audite hoc ſacerdotes, Oſeæ 5. & attendite domus Iſrael, & domus regis *De caſtitate ſacerdotum.* C auſcultate, quia vobis iudicium eſt; quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, *Oſea 5.* & rete expanſum ſuper Thabor, & victimas declinaſtis in profundum. Audite, inquam, hoc ſacerdotes, vobis iudicium; ſuppliciumque grauiſſimum imminet, ſi forſitan caſtitatis, quam præcellentiſſimo muneri debetis, obliuiſcamini, animiſque laqueos expandatis, quos ex laqueis eripere debetis: Hieronymus locum ſic expo- *Hieron.* nit; ſpeculatores, & principes vos conſtitui, vt populum regeretis errantem: D vos autem facti eſtis laqueus, & non tam ſpeculatores, & principes, quam venatores appellandi, &cæt. Et Theophylactus in Oſeam: *Theophyl.* Qui, inquit, conſtitutus eſt vt doctorem agat, ſi vel reprehenſibilem vitam duxerit, vel prauam doctrinam euulgauerit, rete fit ijs qui in eum defigunt oculos: rete autem fit non quale diſcipuli Chriſti piſcatores habuerunt, verbum nempe miraculis contextum, ſed quale venantes ſemper venationem animarum Dęmones infixerunt, &c.

Denique, vt ad alia tranſeamus: ſacerdotes quorum munus eſt animas in

cœlum

Digitized by Google

cœlum attollere, muneri ſuo aduerſantur ſi improbi ſint. Nam animas in profundum tartarum præcipitant. Vnde apud Oſeam dicitur, & victimas declinaſtis in profundum. Victimæ Deo gratæ animæ ſunt, has, ſimulque ſeipſos cum ipſis in profundum, qui flagitia non cauent, ſacerdotes declinant. In monte Thabor (ait Hieronymus explicans hunc locum) excelſo, atque pulcherrimo, qui interpretatur veniens lumen, inſidias poſuerunt; vt deceptos quoſque pertraherent in profundum. &cæt. Sic huiuſmodi homines in Thabor pulcherrimo, id eſt, in ipſa ſacerdotij pulchritudine, animis fœditatem afferunt, in ipſa puritate inquinant, puritatem enim ſonat Hebræis Thabor, in ipſo lumine tenebras offundunt, in ipſa celſitudine in profundum præcipitant. Denique ex paſtoribus lupi fiunt; Conſiderare (ait Gregor. Magnus homilia 17. in Euangelia) quid de gregibus agatur, quando paſtores lupi fiunt.

Vita ſacerdotũ à vulgari, & populari vita longe diſtare debet.

D. Hieron.

Quali prætereà vita ſacerdos præcellere debeat, illud adumbrat, quod Zacharias ſacerdos ſancta ingreſſus eſt, populus vero foris manſit. Omnis multitudo populi (inquit Lucas) erat orans foris hora incenſi. Soli enim ſacerdotes in ſancta introibant, populus in atria. Videlicet, ſacerdotem ad intimam ſanctitatem, Dei amicitiam, & arcanam ſcientiam oportet penetrare, ad quam populus non accedit; populumque ipſum tam ſcientia, quam virtute, ſuperare. Audiamus Hieronymum in Commentarijs Epiſtolæ ad Titum, capite ſecundo. Non ſolum Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, debent magnopere prouidere vt cunctum populum, cui præſident, conuerſatione, & ſermone præcedant, verum, & inferior gradus exorciſtæ, lectores, æditui, & omnes omnino, qui domui Dei ſeruiunt. Quia vehementer Eccleſiam Chriſti deſtruit, meliores laicos eſſe, quam clericos. &cæt. Autor vero imperfecti operis, homilia. 40. in Matth. Vere (inquit) magna confuſio eſt ſa-

Autor imperf.

E cerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideliores eis, aut iuſtiores, quomodo autem non ſit confuſio eſſe illos inferiores laicis, quos etiam æquales eſſe, confuſio eſt. &c.

Non confuſionem ſolum, ſed contẽptum etiam ſacerdotibus vulgaris vita, ac popularis parit. Nemo te contemnat ſcribit ad Titum Paulus ca. 2. Exponit autem Hieronymus in hanc ſententiam; Nemo te contemnat, quòd exiſtimet ſe eſſe te meliorem.
F περιφρονείτω, ait Hieronym. (id eſt, contemptus) quæ nunc ad Titum ponitur illum ſenſum habet; Nemo eorum, qui in Eccleſijs ſunt, te ſegniter agente, ſic viuat, vt ſe ſe putet eſſe meliorem. qualis enim ædificatio erit diſcipuli, ſi ſe intelligat magiſtro eſſe maiorem? &c.

D. Hieron.

D. Ambro.

Quam vero debeat à vulgari ac populari vita diſtare vita ſacerdotum, docet præclare D. Ambroſ. in Epiſtola 6. ad Irenæum, iuxta illud Pythagoræ mandatum, quo diſcipulos ſuos com-
G munem, atque vſitatam populo prohibuit ingredi viam. Vides, inquit, nihil in ſacerdotib. plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum ſtudio, atque vſu, & moribus inconditæ multitudinis? ſobriam à turbis grauitatem ſeriam vitam, ſingulare pondus dignitas ſibi vendicat ſacerdotalis. Quomodo enim poteſt obſeruari à populo, qui nihil habet ſecretum à populo, diſpar à multitudine? Quid enim in te miretur, ſi ſua in te recognoſcat? ſi nihil in te aſpiciat, quod vltra ſe
H inueniat, ſi quæ in ſe erubeſcit, in te quem reuerendum arbitratur, offendat? ſupergrediamur igitur plebeias opiniones, & ſtrata quædam gregalis conuerſationis, ac detritæ viæ orbitas declinemus, ac vulgaris ſemitæ ſolum; ſed quæramus nobis viam inacceſſam ſermonibus inſolentium, inuiam operibus imperitorum, quam nullus maculoſus deterat. Et infra; Sit noſtra via anguſtior, virtus exuberantior, trames preſſior, fides ſublimior, callis arctior, vigor mentis exundans, ſemitę rectę, ſit greſſus

ad

Digitized by Google

ad ſuperiora: Hactenus Ambroſius; A

Ad hæc; Zacharias ille in omnibus mandatis Domini incedens ſine querela, ſacerdos ille iuſtus ante Deum; quid Domino offerebat? incenſum; vt Lucas docet; Sorte, inquit, exijt, vt in- *D. Ignat.* cenſum poneret, ingreſſus in templum Domini. Offerebat etiam panes, & pecora. At noſtri ſacerdotes quid offerunt? Deus bone, quæ hoc lingua, quæ vox poſſit explicare? Non pecora, ſed Chriſtum ipſum Dei filium, patri ſingulis offerunt diebus. Oblatio hæc qua- B les nam flagitat ſacerdotes? planè ſimiles Zachariæ, iuſtos ante Deum, incedentes in omnibus mandatis Domini. Talem Philadelphienſiũ fuiſſe Epiſcopum in Epiſtola ad Philadelphienſes D. Ignatius ita ſcribit: Conſpecto veſtrò Epiſcopo, cognoui, quod non à ſe ipſo, neque per homines, ad dignitatẽ euectus eſt, vt ſuſciperet miniſterium hoc communis Eccleſiæ, nec per inanẽ gloriam; ſed in charitate Ieſu Chriſti, & Dei Patris, qui ſuſcitauit eũ ex mortuis. Cuius obſtupui modeſtiam; qui ta- C citus plus poterit, quàm alij, qui plurima loquuntur. Se ſe namque cõpoſuit, ad Chriſti mandata, & iuſtificationes, non ſecus atque nerui intenduntur in cithara, ad muſicam harmoniam; eſtq; inculpatus non minus atque Zacharias ſacerdos, &c. Sanctos ſacerdotes antiquæ oblationes poſtulabant, iuxta illud Leuitici 21. Sancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen eius, incẽſum enim Domini, & panes Dei ſui offerũt; & ideò ſancti erunt: ſanctiſſimos vero nouum admirandumque Euchariſtię ſacrificium depoſcit. Quo enim, vt ait D *Chryſoſt.* Chryſoſtomus homil. 60. ad populum Antiochenum, non oportet eſſe puriorem, tali fruentem ſacrificio? quo ſolari radio non ſplendidiorem manũ carnem hanc diuidẽtem? os quod igne ſpiritali repletur; linguam, quæ tremendo nimis ſanguine rubeſcit.

Sexto, obſerua ex illis verbis; Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi; quanta cum reuerentia ac timore in templo adeſſe debeamus. Sacerdotes (vt diximus, & tomo 2. copioſius explanabimus) ſoli in templũ ingrediebantur; thymiamaque Deo adolebant, populus vero, nobiles atque ignobiles, extra templũ in ipſis atrijs conſiſtebant: atq; hoc illo in templo, in quo arca, id eſt, vmbra quædam auguſtiſſimæ Euchariſtiæ aſſeruabatur. O Deus ſumme, quid in noſtris non atrijs, ſed templis agendum? quanta cum attentione rebus diuinis vacandum, quanto cum horrore coram ſtupendo Euchariſtiæ Sacramento vtrumque genu flectendum, quanta cum veneratione os ad preces aperiendum, *De reuerentia, quæ in templis eſt obſeruãda.* quanta cum contritione pectus tundẽdum, quantò cum fletu crimina confitenda, quanto cum ſilentio diuina verba audienda, quãta cum animi ſubmiſſione manus in cœlum, ſimul cum cogitationibus attollendæ ſunt. Seruorũ erat antiqui illius populi ſtatus; nõ igitur mirum ſi à templo ipſo ſubmoueretur, & in atrijs iuberetur manere. Noſter autem ſtatus eſt filiorum. Non in atrijs veluti ſerui conſiſtimus; ſed in ipſum templum ingredimur.

Terribilis ſane eſt locus hic; nihil aliud hic eſt, vt Iacob dixit Geneſ. 28. *Geneſ. 28.* niſi domus Dei, & porta cęli, imò cœlum, in quo non vmbra, id eſt, arca teſtamenti aſſeruatur, ſed omnipotẽs ipſe rerum omnium conditor, ſub auguſtiſſimi ſacramenti candido velamine, ac veluti nebula verè habitat, iuxta illud tertio Regum 8. Dominus dixit vt *3. Reg. 8.* habitaret in nebula, &c. Chryſoſtom. *Chriſoſt.* hom. 36. in priorem epiſtolam ad Corinth. Eccleſia ait locus eſt Angelorũ, locus Archangelorum, Regnum Dei, ipſum cœlum. Quod ſi nõ credis, aſpice ad hic menſam, id eſt, altare, recordare propter quam cauſam, & quamobrem hic ſtet. Cogita quis ſit, qui huc procedat; venerare, & obſtupeſceito etiam ante tempus. Etenim ſi quis ſolum viderit Regis ſolium, animo aſſurgit, expectans regis exitum, &c.

Terribilis ſane locus iſte eſt, & ſumma reuerentia, ſummoque dignus ſilentio, quamobrem Chryſoſtomus eadem homilia eos, qui in templo ſilentium non ſeruant, his verbis arguit; An, inquit, domos non habetis ad nugandum? an Dei eccleſiam deſpicitis?

& eos

Digitized by Google

& eos etiam corrumpitis, qui volunt eſſe modeſti, & quieti? At nobis eſt ſuaue,& iucũdum alloqui eos,qui ſunt nobis noti; non hoc vero, ſed domi; ſed in foro. Eccleſia enim non eſt locus diſputationis, ſed doctrinæ. Vnde Ambroſ.lib.3. de Virginibus; Maxima inquit, eſt virtus tacendi, præſertim in Eccleſia, &c.

Ambroſ.

Si cœlum eſt templum, vt Chryſoſtomus ait, vide quid in cęlo agant Angeli. In ipſo templo hæc audis, ſi ſacro attentum te præſtas; Maieſtatem tuam laudant Angeli, adorãt dominationes, tremunt poteſtates, cœli cœlorumq; virtutes, ac beata Seraphim, ſocia exultatione concelebrant. Id ipſum tu in templo age; lauda, adora, magno cum tremore Deo aſta, gloriam Deo cane iuxta illud Pſalmi 28. In templo eius omnes dicent gloriam: in quem locũ benè ſcripſit Magnus Baſilius, hunc in modum; Audiant hæc pſalmi verba,& confuſi ſuppudeſcant ij, qui in templo prolixiſſima intertexunt colloquia. Quid dicit Pſalmus? Qui in tẽplo Dei eſt, non maledicentiam, non vanitatẽ, ac ne obſcœnis rebus diſertos ſermones pronunciet; ſed in tẽplo eius quiſque dicet gloriam. Aſſiſtunt verba deſcribentes Angeli; adeſt & Dominus, affectus intrantium conſiderans, &c.

Pſal. 28.

Docent nos ethnici ipſi in templo diuinis tantummodo rebus vacandũ. De Numa Romanorum Rege hæc ſcribit Plutarchus, in vita Numæ; Quemadmodum Pythagoricos dicunt, non ſinere homines per tranſitum adorare Deos immortales, illosque orare; ſed continuo ex ipſa domo mente ad id paratos pergere; ita & Numa decere ciues exiſtimauit, neque audire quidquam rerum diuinarum, neque aſpicere per deſidiam, atque negligentiam; ſed vacare à cæteris oportere, mentẽque adhibere, perinde vt rei ad pietatem maximę, ac denique ſtrepitib. ſtrepitibus, gemitibusque, & quæcunque huiuſmodi neceſſarios vulgarium artium labores conſequuntur, vias vacuas cæremonijs præſtare. Quorum veſtigium quoddam in hanc vſque diẽ ſeruantes, cum imperator circa augu-

Plutarch.

E ria, vel ſacrificia verſetur, clamant *Hoc Age*; quæ vox quotquot rei interfuerint, & conuertit, & parat. Idem Plutarchus in vita Coriolani; Numa hoc Romanis ad ſummum Religionis ornamentum inſtituiſſe videtur, vt cum principes, aut ſacerdotes rem diuinam faciũt, præco ingenti voce præcedẽs clamet, *Hoc Age*; animos ſacrificio, ſcilicet, adhiberi iubẽs. Hęc Plutarchus.

Rebus diuinis attẽtio adhibẽda, ac ſilentiũ.

Præterea vt Marc.Tul.in lib.1.de diuinatione ſcribit; rebus diuinis, quæ publicè fierent, vt fauerent linguis imperabatur. F Vt autem Seneca in lib. de vita beata putat, his verbis *Fauete Linguis* ſilentium indicebatur, vt ritè peragi ſacrificium poſſet, nulla voce mala obſtrepente. Eſt etiam veriſimile, hac voce populum non vt taceret ſolum admonitum, ſed vt bona etiam verba diceret, ac preces.

M.Tullius

Seneca.

Sed quorſum hæc ex Ethnicis petita? vt pudorem nobis incutiant; & vel ab Ethnicis diſcamus, in templis G hoc agere, quod in illis agendum eſt, fauere linguis tacentibus, ſeruareque ſilentium,& cum ſacerdote preces fundere. Nam vt Ambroſius ſcribit lib. 3. de Virginibus; Eſt ne quicquam indignius, quàm oracula diuina circumſtrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur? circumſonare ſacramenta confuſis vocibus vt impediatur oratio pro ſalute deprompta omnium; cum gentiles idolis ſuis reuerentiam tacendo deferunt? Vnde illud exemplum proditur. Alexandro ſacrificante Ma- H cedonum Rege; puerulum barbarum, qui ei lumen accẽderet, excepiſſe ignẽ brachio; atque aduſto corpore mãſiſſe immobilem, nec dolorem prodidiſſe gemitu, nec tacito pœnam indicaſſe fletu. Tanta in puero barbaro fuit diſciplina reuerentiæ; vt naturam vinceret. Atque ille non Deos, qui nulli erant; ſed Regem timebat. Hactenus Ambroſius. Pueri magnum dolorem regis reuerentia compreſſit; Dei omnipotentis reuerentia, ac conſpectus, linguam tuam tam modico tempore non frenat?

Ambroſ.

Addam, & quod idem ſanctiſſimus pater, in hanc rem addit; Frequens, inquit,

inquit, ſermo eſt, cum plurima ranarũ murmura, religioſæ aurib. plebis obſtreperent; ſacerdotem Dei præcepiſſe, vt conticerent, ac reuerentiam ſacræ deferrent orationi; tunc ſubito circumfuſos ſtrepitus quieuiſſe. Silent igitur paludes, homines non ſilebũt? & irrationale animal per reuerentiam recognoſcit, quod per naturã ignorat; hominum tantam eſſe immodeſtiam, vt plerique deferre neſciant mentium religioni, quod deferunt aurium voluptati? Hæc ille, Pſal. 64. Te decet Hymnus Deus in Sion; In Sion, inquam, hoc eſt, in templo, decet laus, decet lachrymæ, decet pœnitentia, decent preces, & reuerentia, decet maximè ſilentiũ. Vertit Hieronym, Tibi ſilentium laus Deus in Sion; laus Deo eſt ſilentium in templo, qui enim in templo ſilentes cernit Chriſtianos, magnaque cum veneratione ſacra, & diuinum verbũ audientes, Deum laudat. Itaq; ſilentium laus eſt, id eſt, laudis materia. Præterea laus eſt quædam interna animi Deum timentis, ac venerantis.

Pſal. 64.

Aperite mihi portas iuſtitię (ait Pſalmographus Pſal. 117.) ingreſſus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam: Portæ iuſtitiæ ſunt templi ianuæ. In templo enim iuſtitia, & ſanctimonia habitat, quamobrem loca antiqui templi ſancta, & Sancta ſanctorum appellantur. Intret igitur portas iuſtitiæ iuſti, vel ſi ſcelerati iuſtitiæ, gratiæque domum ingrediuntur, iuſtitiam in ea induant, ſcelera exuant. Aeger es, domum ſalutis, totiuſque ingredieris medicinæ, adhibe medicinam morbo, parata ſunt in templo pœnitentiæ, Euchariſtiæque ſacramenta, paratum Dei verbum, eximia ſunt hæc animi medicamenta. Nũquid reſina non eſt in Galaad (ait Ie-

Pſal. 117.

Ierem. 8.

A rem. cap. 8.) aut medicus non eſt ibi? quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei? Nunquid reſina cęleſtium ſacramentorum, diuiniq; verbi non eſt in templis? Nunquid medici, concionatores, ac confeſſarij, non ſunt ibi? Vbique abundant, quare ergo æger es? cur animi ſanitatem non recuperas?

Si quis veneni aliquid ſe hauſiſſe ſuſpicatur, protinus Vnicornis cornu, vel aliquo alio antidoto illius vim opprimere conatur. Si peccati mortife-
B rum ebibiſti poculum, in templum cõuola, ad cornu Vnicornis confuge. Etenim, vt eſt in Pſal. 77. ædificauit dominus ſicut Vnicornium, ſcilicet cornu, vel domum, ſanctificium ſuum. Sic Chaldęus exponit: Aedificauit, inquit, ſicut cornu Naricornis Sanctuarium ſuum; Sanctuarium ſiue templum Dei, cornu, vel domus eſt Vnicornis, quia aduerſus peccati venenum remedium eſt præſentiſſimum. Adeſt in eo pœnitentia, adeſt Euchariſtia, diuini adeſt
C verbi papulum, hęc ſerpentis tartarei venena extinguunt: ideoque ſanctificium à ſanctificando Templum nominatur.

Pſal. 77.

Deniq; opulentiſſimum theſaurum ingreſſus, ne diſcede vacuus, ſed cęleſtibus diuitijs repletus, iuxta illud Pſal. 64. Replebimur in bonis domus tuæ. Hieronym. vertit, Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctificatione templi tui. Felix qui hoc repletur bono, felix qui templi ſanctificatione repletus domum abijt. Eccleſia (ait Chry-
D ſoſtomus, homilia prima, in Geneſin) locus quidam eſt medicinæ ſpiritalis, & eos, qui huc veniunt, decet ne domum redeant, niſi congrua remedia acceperint, illaque ſuis vulneribus adhibuerint, &cæt.

Pſal. 64.

D. Chriſoſ.

CAP.

CAPVT VI.

De Annuntiatione Angelica, & Chriſti Optimi Maximi Conceptione, ex Luc. 1.

IN menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo, in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazaret: ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius: & cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit Magnus, & filius Altiſſimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco. Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi; idoque, & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa cōcepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis. quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et diſceſſit ab illa Angelus.

Quis ſit mē ſis ſextus. POſtquam de præcurſoris conceptione dictum eſt, Euangelica ſeries petit, vt de conceptione Chriſti cum Luca dicamus. In menſe, inquit ille, ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo, &c. Non numerat menſes à primo anni menſe, ſed à conceptu Ioannis Baptiſtæ, de quo egerat. Ita quoque Angelus numerauit, cū de Eliſabethæ grauiditate, Virginem certiorē fecit: Hic, ait, menſis ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis, hoc eſt, menſis ſextus agitur à conceptu Eliſabethæ ſterilis. Erat autem hic ſextus mēſis, Martius. Etenim vigeſimaquinta die Martij, E Chriſti conceptionem Eccleſia celebrat. Aug. lib. 4. de Trinit. cap. 5. Octauo Calendas Aprilis, ideſt, 25. die Martij Chriſtus conceptus creditur, quo die & paſſus. Idem docet Autor quæſtionum ad Antiochum quæſ. 17. Rupertus lib. 3. de diuinis officijs ca. 19. Chryſoſt. in ſerm. de Ioanne Bapt. tomo. 2. ſi Chryſoſ. ſermo ille eſt, Beda in Lucam, F Haymo, & alij. *Auguſt.* *Autor quæ. ad Antioc.* *Rupertus.* *Chryſoſt.* *Beda.* *Haymo.*

Verno tempore Chriſtus ad nos venit poſt hyemem procelloſam flos ille campi, illud lilium conuallium, in vtero Virginis natum eſt. Verno tempore cœleſtis ros in vellus deſcendit; Verno *Chriſtū mē ſe Martio verno tempore, conceptus.*

tempo-

Cant. 2. Iud. 6. Iſaiæ 45. Ioel. 3. Pſal. 103.

tempore Saluatorem terra germinauit. Verno tempore ſtillarunt montes dulcedinem, colles fluxerunt lac, & mel. Pſal. 103. precabatur Deum Dauid hunc in modum: Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Verno tempore emiſit Spiritum ſuum Sanctum Fauonium Zephyrumue ſuum Pater, cuius opera Chriſtus cõciperetur, homines iterum veluti crearentur, arideque terrę facies verno, odoriferoque flore renouaretur. Hoc tempore è captiuitate Aegyptiaca liberati ſunt Iſraelitæ, hoc mundus conditus eſt, vt Ambroſ. in Hexamero lib. 1. c. 4. & alij volunt, hoc mũdi totius redemptor è cœlo deſcendit, hoc mũdo excelſior humanitas eſt procreata. Anni ſacri initio ſacrorum, bonorumque omnium, & humanę ſalutis fons, & initiũ, Chriſtus eſt conceptus. Hic enim menſis primus eſt anni ſacri.

Ambroſ.

Nam Hebræi duo habuere anni principia, alterum anni vulgaris, cuius initium fuit menſis Tiſri Septẽbri reſpondens, alterum anni ſacri, cuius initium Niſan, qui noſtrum Martium, Aprilemque attingit. Exod. 12. Menſis iſte (ait Dominus) id eſt, Niſan, vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni, anni, inquam, ſacri. Vnde Ioſeph. lib. 1. Antiq. c. 3. Moſes, inquit, Niſan menſem primum in ſuis faſtis ordinauit, eundem etiam omnium quæ ad rem diuinam pertinerent, exordium fecit: alioqui quod ad nundinationes rerum venalium, reliquamque diſpenſationem anni attinet, nihil de priſtino ritu innouauit, &c. Quocirca ipſe Ioſephus eodem loco, mẽſem ſecũdum eum appellat; qui ſequitur Tiſri. Vnde efficitur Tiſri eſſe primũ, anni videlicet vulgaris, & Chryſ. illa hom. de Ioan. Bapt. Iudæi, ait, menſem Septembrem ipſum nouum annum nũcupant, cum à Deo initium anni Martiũ acceperint, &c. Genebrar. initio Chronographiæ, hac de re ſic ſcribit: Hebræi à nouilunio Septembris annũ ordiuntur, exiſtimantque eo menſe orbẽ fuiſſe conditum, ſecuti ſententiã Rabbi Eleazaris, qui id contra R. Ioſuã defendit. Vnde feſtum turbatum, quod primo die Septemb. celebratur, vocãt caput ſeu principium anni. Nec niſi ratione, atque ordine feſtorum, & miniſterij Eccleſiaſtici, Niſan primum menſium dici Exo. 12. interpretantur. Quo fit vt in cæteris negotijs, ſiue priuatis, ſiue publicis, itemque in conſignanda temporum ratione, à Tiſri. 1. Septẽb. numerent. & infra: Rabbi Abraham in 7. cap. Danielis ſcribit, ſuorũ quoſdam annum incipere à Tiſri, quod is ſit principium orbis conditi, alios à Niſri quod eo patres egreſſi ſint ex Aegypto. Nempe illis annus duplex, vulgaris, & ſacer: vulgaris incipit ab Autumno, menſe Septembris ſacer ab æquinoctio verno in Martio. Hęc ille.

Exod. 12.

Menſis Niſan primus anni ſacri. Ioſephus. Menſis Tiſri primus anni vulgaris. Chriſoſt.

Ioannes Lucidus in lib. de vero paſſionis die aſſerit, eo anno nouilunium menſis primi Niſan incidiſſe in diẽ 25. Martij, atq; adeò in neomenia, ſiue nouilunio Chriſtũ conceptum eſſe. Conueniẽtiſſimè, ait, Chriſtus cõceptus eſt in vtero materno, die cõiunctionis Lunæ cũ Sole, qñ Chriſtus verus Sol iuſtitiæ, tunc Lunæ, id eſt, Mariæ, per carnis aſſumptionẽ coniunctus eſt. D. Aug. ſerm. 18. de Natiu. ait Chriſtũ conceptũ in æquinoctio verno. Chryſ. quoq; in hom. illa citata de Natiu. Ioã. Bapt. docet Ioan. conceptũ in æquinoctio autumnali 8. Cal. Oct. id eſt, 24. die Septẽb. in quo eſt inchoatio noctis maior quã lucis, Chriſtũ in æquinoct. verno 8. Calẽ. April. id eſt, 25. Martij, qui dies eſt æquinoctialis ad inchoationẽ lucis. Ioã. præterea natũ ſolſtitio æſtiuo, 24. die Iunij, & Chriſtũ ſolſtitio hyberno 25. die Decẽb. Poſt duo, inquit, æquinoctia, quæ ſunt duę conceptiones, intendẽda ſunt duo ſolſtitia, in quib. duę natiuitates continentur, ſc. Chriſti, & Ioan. Feria ſexta incarnatũ eſſe æternũ verbum in Virg. vtero ſcribit Rupert. lib. 3. de diuinis officijs c. 19. Dominica, inquit, nocte nat⁹ eſt Chriſtus, feria ſexta cõceptus eſt, die qua veterẽ formauit Adã de limo terræ, nouũ ſibi reformare cœpit hominem Deus, de vera carne Virginis Mariæ, eadem die redẽpturus mortis paſſione. Hęc ille. Autor itẽ quæſt. ad Antiochũ q. 17. quęrit, quare 25. die Martij in vtero

Chriſtus cõceptus in æquinoctio verno.

Feria ſexta dicitur conceptus Chriſtus. Rupertus.

E Virginis clauſus habitare cœpit Chriſtus: reſpondet, quia eodẽ die in mũdi principio creauit Adã, &c. Adam autẽ primum creauit Deus feria ſexta, eadem feria ſexta poſt quatuor fere annorum millia, ſecundum Adã concipi voluit. Eiuſdem ſententiæ eſt Clichtoueus in lib. de Annunt. c. 3. Ioan. Lucidus lib. 7. c. 2. D. Antonin. 4. par. ſummæ Theolog. ar. 15. c. 9. §. 4. Viguerius lib. 20. §. 9. dicitur, inquit, communiter ꝙ feria ſexta Chriſtus conceptus eſt, ea die qua creatus fuit Adam. Attamen D. Aug. ſerm. 18. de Natiuit. arbitratur *F* Chriſtum conceptum die Dominica; Qua die, inquit, conceptus eſt in vtero Virginis, in ipſa reſurrexit ab inferis. reſurrexit autem, vt compertũ eſt in die Dominica. Veriſimilior eſt prior ſententia. Matutino tempore ſalutatã Virginem credit Magnus Albertus ſuper miſſus. & D. Antoninus loco iã indicato. Clichtoueus id conijcit, tum quòd matutino tempore, humana mẽs ad diuina percipienda ſit aptior, vnde *G* Exo. 16. manna in caſtra matutino tẽpore deſcendiſſe legimus; tum quod eam diei partem, Virgo dicatur ex more diuinarum rerum contemplationi, vſque ad horam tertiam tribuiſſe. At vt ſcribit Petrus Mexia lib. 2. Syluæ c. 32. plerique arbitrantur media nocte ab Angelo Virginem ſalutatam. in hãc ſententiam iuit noſter Soares 3. parte D. Thomæ in fine explanationum quæſtionis 30. eaque placet.

Clichtoue⁹ *Lucidus* *Antonin.* *Viguerius.* *Auguſt.* *Quo tẽpore ſalutata fuerit virgo ab angelo. nocturno ne an diurna.* *Exod. 16* *Alb. Mag.* *Clichtoue.* *Soares.*

Simon Caſ. Eſt etiam Simonis Caſſiani in Comment. Euangelicis: Nox, inquit, appen- *H* debatur ex medio, nec adhuc virgo ſua membra in quiete collegerat, vigilantem Angelus inuenit, &c. Virginem igitur ſanctiſſimã mihi videre videor, noctis intempeſtę ſilentio, genibus flexis orantem, cęleſtemque Regem pro mundi ſalute deprecantem. Cum vero medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet omnipotens Dei Verbum à regalibus ſedib. in eius vterum, admirandum in modũ deſcendiſſe, puto veriſimile. Nocte media conceptus, nocte media in medijs tenebris ortus eſt Sol, qui vt tenebras toto orbe pelleret, oriebatur.

E

Miſſus eſt Angelus Gabriel.

Miſſus eſt ad Virginem legatus, non homo aliquis, ſed Angelus Gabriel, idem qui Ioannis cõceptum Zachariæ in templo à dextris altaris incenſi, & conceptum etiam Virginis D. Annæ enuntiauerat, vt docet Pantaleõ apud Metaphraſt. ijs verbis: Gabriel ſterili quoq; clariſſimæ Annæ, quæ in horto ſuo obſecrabat Dominum, prædixit fore, vt ex ea naſceretur Deipara. Tantũ *F* enim mandati myſterium (vt Ambroſius in Lucam ait) non hominis fuit, ſed Angeli ore promendum. Et vt ſcribit Andreas Epiſcopus Hieroſolymitanus in oratione de Annuntiatione: Decebat miniſtrum altiſſimi ex altiſſimis ſuper terram deorſum volantem, inauditum illud myſterium ſecum afferre, &c.

Pantaleon. *D. ambroſ.* *Andr. Ieró.*

Non cuiuſuis vero Angeli, ſed nobiliſſimi legatio hæc fuit, vt Mag. Greg. *G* docet homi. 3. in Euangelia: Summum, inquit, Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat. Dionyſ. Areopag. in lib. de cœleſti hierarchia cap. 4. & 8. Gabrielem diuiſſimum appellat: Damaſcen. in oratio. 2. de Aſſumpt. Angelorum vocat anteſignanum Bernar. hom. 1. ſuper miſſus; Non arbitror, ait, hunc Angelum de minoribus eſſe, qui qualibet ex cauſa, crebra ſoleant ad terras fungi legatione.

D. Gregor. *Dion areo.* *Damaſce.* *Gabriel ex qua ſit angelorum hierarchia.* *Bernard.* *Thomas*

D. Thom. 3. p. q. 30. art. 2. ad 4. putat *H* Gabrielem ex Archangelorum fuiſſe ordine, ad quos ſpectat ſumma annuntiare, & inter Archangelos ſummum: Satis, ait, credibile eſt, quòd ſit ſũmus in ordine Archangelorum. Eadem ſententia eſt Caietani eodem art. & Abulenſis Matth. 18. q. 60. D. etiam Bernar. lib. 5. de conſideratione, c. 4. Putemus, inquit, Angelis præeſſe Archangelos, qui non niſi ob maximas, & præcipuas cauſas mittuntur, ex quib. magnus ille Archangelus Gabriel, miſſus legitur ad Mariam, ob cauſam vtiq; qua maior eſſe nõ potuit, &c. Idem ſentit Diuus Greg. ho. 34. in Euang. Hi, inquit, qui minima nũtiant Angeli, qui vero ſumma

Caietanus. *abulenſis.* *Bernard.* *D. Gregor.*

ma

ma annunciant, Archangeli vocantur. Hinc eſt enim, quod ad Mariam Virginē non quilibet Angelus mittitur, &c. Alij vero, teſte D. Thoma, in ſupremo Seraphinorum choro illum collocāt. Quòd ſi obijcias Seraphinos non mitti. Reſpondebitur, nō mitti ex officio, & ſæpius, mitti vero aliquando. Vt enim ait Paulus ad Hebræos. 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi. Ego D. Thom. Bernar. & Greg. ſequor.

D. Thom.

ad Hebr. 1.

Appellatur nuntius, Gabriel, quod nomen Hieron. in lib. de nominib. hebræis interpretatur, confortauit me Deus, aut fortitudinem Dei, à verbo hebræo, גבר Gabar, quod ſignificat confirmare, & roborare. Congruit nomen tantæ legationi. Vt enim Grego. homil. 34. in Euangelia: Per Dei fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutū Dominus, & potens in prælio, ad debellandas poteſtates aereas veniebat. Indicabat ipſo nomine nuntius, fortitudine Dei ad redimendum hominem fuiſſe opus, ſi quidem neque hominū, neque Angelorum fortitudo, ad peccatum debellandum erat ſatis, vt ſupra iam oſtendimus.

B

Quid ſignificet nomē Gabriel.

D Greg.

Proclus Epiſcopus Cyzicenus in homilia, quæ extat Tom. 6. Concilij Epheſini cap. 7. nomen Gabrielis ait ſignificare Deum, & hominem: Idem, inquit, Gabriel ſonat, quod Deus, & homo: quia ergo ille, quem annūtiabat Deus erat, & homo, rei miraculum nominis notione anticipat, &c. Pagninus interpretatur, Vir meus Deus. Geber enim eſt vir, id eſt, affixum, meus, El, Deus.

C

Proclus.

Pagninus.

Gabrielem Virginis fuiſſe cuſtodē, vult Card. Pet. Dam. in Orat. de Natiuitate Virginis. Duo, inquit, Leones throni Salomonis ſunt, Gabriel Archangelus, & Ioan. Euang. quorum alter dexteræ Virginis, alter ſiniſtræ cuſtos deputatus eſt. Gabriel enim mentem, Ioannes carnem peruigili ſolicitudine ſeruauerunt. Hæc ille. Eadem eſt ſententia Vdalrici apud Dionyſium Carthuſianum in 2. diſtinct. 11. quæſt. ſecunda. Si, inquit, ſit priuilegiata perſona, poteſt habere cuſtodem de ordine Archangelorum, ſicut Gabriel

D

Card. petr. Dam.

Gabriel cuſtos Virg.

Vdalricus.

A extitit Virginis cuſtos, &c. Abulenſis. Matth. 18. quæſtio. 60. exiſtimat, Virginem duos habuiſſe Angelos cuſtodes, alterum Angelici ordinis nobiliſſimū, qui per totam vitam, alterum Gabrielem, ex ſecundo ordine Archangelū, qui à conceptione Chriſti, vſque ad paſſionem, illam cuſtodierit. qua de re illum lege.

A DEO.

Ex Angelis quidam Deo aſſiſtunt, alij miniſtrant: Vnde Magnus Gregor. 17. Moral. capi. 9. Aliud, inquit, eſt aſſiſtere, aliud miniſtrare, aſſiſtunt illi, qui ad quædam hominibus nuntianda non exeunt, miniſtrant vero hi, qui ad officia nuntiorum veniunt. &c. Aſſiſtentes ſunt Angeli primæ hierarchiæ, vt D. Thomas cenſet. 1. p. q. 112. art. 3. adminiſtrantes, cæteri. Aſſiſtentes à Deo ſine medio illuminantur, reliqui miniſtrantes ab aſſiſtentibus, quæ gerenda ſunt, accipiunt, & exequuntur. Eſt enim in hierarchijs ordo hic, teſte Magno Areopagita. lib. de cœleſti hierarchia. cap. 8. vt ſuperiores Angeli inferiores illuminent, ac perficiant, & purgent. Id, inquit ille, diuina, & æterna lege, atque ordine ſancitum eſt, vt per prima ſecundis, diuini fulgoris radius influat, &c. Hoc eſt, vt per ſuperiores, & priores Angelos, illuminatio ad inferiores perueniat, & per Angelos illuminatio ad homines, &c. cap. 7. Illud, ait, Theologi apertius indicant, infeſeriores, ſcilicet cœleſtium ſpirituum ordines à ſuperioribus, diuinorū operum ſcientiam honeſtiſſimè diſcere. Qui verò celſiores omnib. ſunt à deitate ipſa, vt fas eſt, ſeorſum ſacratius erudiri. Hæc Areopagita.

D. Greg.

Thom.

Angeli aſſiſtentes, & miniſtrantes: illi hos illuminant purgant, pficiunt.

Dio areop.

Illuminare autem dicitur Angelus ſuperior inferiorem, cum occultum aliquid illi patefacit. Perficere dicitur, & purgare, quoniam re occulta iā patefacta, Angeli intellectus perficitur, atque purgatur, hoc eſt, à neſcientia liberatur. In Angelis enim à neſcientia liberatio, purgatio nuncupatur. Id q̄d diuinus docuit Dionyſ. eod. lib. c. 7. his verbis: Illud addiderim, quòd partici-

Dio areop.

Qq 2 patio-

patio ipſa diuinæ ſciētiæ,& purgatio, & illuminatio ſit,atque perfectio. Purgat, dum quæ ante non videbantur, ſublimioris intelligentię luce panduntur, perficit item hoc lumine, dum altiſſimorum ſenſuum firmam perſeuerantemq; ſcientiam tradit.Hæc ille.

An Gabrielem angel⁹ alius ſuperior miſerit

Cum hæc ita ſe habeāt, dubium eſt, num ſuperiores Angeli incarnationis nuntium à Deo acceperint, deinde Gabrieli Virgini deferēdum tradiderint? iuxta illud Dionyſij dictum: Diuina lege & ordine ſancitum eſt, vt per prima ſecundis, diuini fulgoris radius influat.Reſpondeo, cum D. Bernard. homil.1.in Euangelium, Miſſus eſt: Gabrielem præter conſuetudinem à Deo nullius Angeli interuentu nuntium accepiſſe. quoniam inuſitata, omnibuſque ſeculis inaudita tanti ponderis legatio,inuſitatum legandi modum poſtulabat.Non ab alio, inquit Bernard. aliquo fortè excellentiore ſe, vt aſſolet,ſpiritu,ſed ipſo Deo mitti Gabriel perhibetur, propter hoc ergo poſitū eſt:A Deo.Hæc ille.In eandem ſententiam ait Dionyſius Carthuſianus, in Lucam,cap.1.Docet,ait,Euangelium, Angelum immediatè miſſum a Deo, non vt fieri ſolet ab Angelo ſuperiori.Idem ſentit Clichtoueus, in libr. de Annuntiatione,cap.2.Et Chryſo.apud Metaphraſtem in oratione de Annuntiatione.

D. Bernar.
Dion Car.
Clichtoue.
Chriſoſto.

An inſcijs angelis Gabriel ad virginem miſſus ſit.
Bernard.
Chryſoſt.

D.Bernardus addit, ita à Deo miſsū Gabrielem, vt nullus Angelorum præter illum,dati nuntij fuerit conſcius. Vel ideo,inquit,dictum eſt ab Euangeliſta,miſſum Gabrielem à Deo, ne cui vel beatorum ſpirituum, ſuum Deus, antequam Virgini, reuelaſſe putetur conſilium, excepto duntaxat archāgelo Gabriele.Chryſoſt.quoq; loco citato,Deo affingit ſermonem ad Gabrielem,& inter alia:Placet,inquit, vt virtutes omnes,quæ in cœlo ſunt,myſterium hoc lateat, & tibi ſoli ſit manifeſtum,&c. Crediderim potius omnibus Angelis magna cum lætitia, tam lætā legationem fuiſſe patefactā, quod exiſtimat Simon Caſſianus,in Commentarijs euangelicis,ſic ſcribens.Mirantur omnes hierarchiæ cœleſtes, quòd ad

Simon Caſſianus.

E huiuſmodi legationem nuntius cœleſtis egreditur, ſuſpenduntur eorum altis conſiderationibus mentes,&c. Lege Cardinalis Petri Damiani ſermonem de Annuntiatione.

Auguſt.

Humana effigie, ex aere aſſumpto corpore,viſum Virgini Gabrielē vulgata eſt ſententia.Addit Auguſ.corpus fuiſſe coruſcans, ſerm.14.de Natiuitate, verba huiuſmodi Virgini tribuit: Venit quidā magnus Chriſti paranymphus,non patriarcha primus,aut propheta egregius, ſed Gabriel ille Ar-

Humanam gerebat Gabriel effigiē ac coruſcantem.
Sim. Caſſi.

F changelus,facie rutilans, veſte coruſcans,ingreſſu mirabili, aſpectu terribili,&c.Docent idem verba illa Eccleſiaſtici reſponſorij,in Annunt.Virgin. Expaueſcit Virgo de lumine.& Simon Caſſ.Angelus,ait,inſolito lumine ſplēdens à tabernaculo Virginis tenebras abſtulit,& intus irradiauit,&c.Laurētius quoq; Iuſtinianus,in ſer.de Annūt. inſolito fulgore veſtitus angelus ī humana effigie deſcēdit ad Virg. Magnus itē Albertus ſuper miſſus: Angelus,inquit, venire debuit in veſte clara. Ma-

Iuſtiniani.
Alb. Mag.
Luc.24

G ximus hic ſplēdor eā decebat legationē,ex qua totius orbis ſplendor eſt ortus. Luc. 24. fœminis fulgentes apparuere Angeli:Duo viri, ait Euang. ſteterunt iuxta illas,in veſte fulgenti, cū timerent autē, & declinarent vultus præ ſplendoris vi,&c. Si fœminis illis coruſcantes viſi ſunt Ang.cur nō Virg. Legati precioſa ſe induūt veſte, cū regē ad quē mittūtur ſunt allocuturi,ita nr̄ cœleſtis legatus,Reginā maximā allocutur⁹,radiati ſe amictu exornauit.

D.Thom

Dubium exiſtit hoc loco, num Vir-

H go,non corpus ſolum fulgens, ſed pulcherrimā etiam Angeli ſubſtantiam viderit?D.Tho.3.p.q.30.art.3.ad primū, negat:Fuiſſet,inquit,nobilior apparitio, ſi ipſum angelum Virgo intellectuali viſione in ſua ſubſtātia vidiſſet, ſed hoc non patiebatur ſtatus hominis viatoris,quòd Angelum per eſſentiam videret.Hæc ille. Ex quibus intelliges D.Thomam exiſtimaſſe Virginem non ſolum nō vidiſſe angeli eſſentiam, ſed neque videre ex ordinaria lege potuiſſe. Nam ex priuilegio, quis neget hominem non eſſentiam ſolum

An Virgo ſubſtantiā gabrielis viderit.

Ange-

Angeli, verum etiam Dei, poſſe cernere?

Alb. Mag.

Hoc tamen priuilegium Virgini cõceſſum, veriſimiliter cõcedit Magnus Albertus ſupermiſſus, ca. 149. Fuit, inquit, in Virgine, animæ ſuæ, & ſpirituũ per ſpecies proprias cognitio, quã habuit diſpoſitiuè per naturam, completiuè per gratiam. & ſecundum hanc vidit Angelos, & animas, & dæmones. Autor quoque quæſtionum ad Antiochum, quæ tribuuntur Athanaſio,

Autor qu. ad antioch.

q. 12. Sola, ait, ſancta Deipara Virgo nudam eſſentiam Gabrielis Archangeli, vt eſt, contemplata eſt, &c. Quòd ſi opponas: Si Virgo Angeli intuebatur eſſentiã, quid aſſumpto corpore opus fuit? Reſpondemus conſentaneum fuiſſe rationi, vt Deum incarnandũ Angelus quodammodo incarnatus, apparenti in corpore nuntiaret. Forſitan admirandæ legationis miniſtrum Gabrielẽ, multi alij comitabantur Angeli abſq; corporibus, quorum omnium ſubſtantias, Virgo ſanctiſſima magna cum lætitia vidit.

In ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.

In quem locum Angelus ſit miſſus ſcribit Euangeliſta. ſ. in ciuitatem Galilææ Nazareth. quod nomen (ſi per literam tſade צ, ſcribatur, vt Hierony. docet ſcribendum, in lib. de nominib. hebraicis, non per ז Zain, ex ſententia ipſius Hieronymi florẽ ſignificat, vel vt Pagninus ait, florentem, à nomine נצר, netſer, ideſt, flos. Hanc vrbem florem Galilææ appellat idem Hierony. epiſt. 17. ad Marcellam: Ibimus, inquit, ad Nazareth, & iuxta interpretationẽ nominis, florem videbimus Galilææ ſolum. ſed totius etiam orbis flos Nazareth eſt, in qua mundi flos Chriſtus eſt conceptus, & nutritus. Vnde Nazareus eſt appellatus, vt Matthæus teſtatur, c. 2. qua de re ſuo dicendum eſt loco. Andreas Hieroſolymitanus Epiſcopus, cum terreſtri paradiſo illam confert in ſerm. de Annuntiatione. Nazareth, inquit, Eden hortum æmulata, ipſius

D. Hieron.

Nazareth orbis flos.

And. Hier.

A Eden conditorem ſinu ſuo complectitur, &cæt. Verum Nazarethæ inuidere potuit terreſtris paradiſus. Siquidem paradiſum Adamus ille primus, & prima Eua; Nazaretham vero Adamus ſecundus orbis reparator, ſecundaque Eua incoluere.

Ad Virginem deſponſatam viro, &cæt.

Miſſus eſt Angelus à Deo orbem reparante, ad Virginem quæ Vrbem Nazareth incolebat: Ioſepho quoque viro ex Dauidis clariſſimi regis ſtirpe oriundo deſponſata erat. Præclarè ſanè idem orbi reparando initium datur quod datum fuerat euertendo. A colloquio, quod cum virgine Eua, Angelus tartareus habuit, orbis euerſio inchoata eſt, à colloquio, quod cum Virgine Maria, Angelus cœleſtis fecit, reparatio ſumpſit exordium. Eua diabolo aſſenſit, vetitumque fructum decerpſit: Maria Angelo credidit, optatum tot ſeculis fructum protulit. Illa pomum comedit, & mortem cunctis mortalibus attulit, hæc orbis reparatorem concepit, & vitam cunctis mortalibus peperit. Illa orbis ruinæ initium præbuit, hæc humanæ ſalutis prima fundamenta poſuit. Accepimus hoc à patrib. ſic enim Bernardus ſcribit, in ſermo. 2. de Pentecoſte: Miſſus eſt coluber tortuoſus à diabolo, vt venenum per aures mulieris in ipſius mentem transfunderet, & ſic refunderet in totius poſteritatis originem; miſſus etiam Gabriel à Deo, vt Verbum Patris per aurem Virginis in ventrem, & mentem ipſius eructaret, vt eadem via intraret antidotum, qua venenum intrauerat. Hæc Bernardus. Tertullianus de carne Chriſti. In Virginem introducendum erat Dei Verbum extructorium vitæ, vt quod per huiuſmodi ſexum abierat in perditionem, per eundem ſexum redigeretur in ſalutem.

Initiũ euertendo orbi per fœminã initiũ quo reparãdo per Virginẽ datũ.

D. Bernar.

Tertullia.

Innocentius Summus Pontifex, ſermo. 2. de Aſſumpt. Oportebat, vt ſicut per fœminam mors intrauit in orbẽ, ita per fœminam vita rediret in

Innocent.

orbem. Et ideo quod damnauit Eua, ſaluauit Maria, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret, &c.

Auguſt. D. Auguſt. ſerm. 13. de Natiuitate rogat: Quare Deus naſcendo per Virginem, nos ſic voluit reformare ad vitam? Reſpondet: Vt quia per mulierem in hunc mundum mors intrauit, ſalus per Virginem redderetur. Chryſologus, ſerm. 2. de Annuntiatione: Audiſti, inquit, agit, vt homo curſib. eiſdē quibus dilapſus fuerat ad mortem, rediret ad vitā; agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eua Angelus ege- F rat de ruina, &c. Beda, homilia de Annuntiatione: Quia mors intrauit per fœminam, apte redit & vita per fœminam. Chryſoſt. in orat. de Annuntiatione. Vbi hoſtis vulnus inflixit, illic medicus adhibet medicamentum. Vnde mors ingreſſus principium habuit, inde vita ſibi aditum patefacit, per mulierem mala fluxerunt, per mulierem emanant bona. D. Irenæus, lib. 5. ca. 19. Quemadmodum Eua per Angelicum ſermonem ſeducta eſt, vt effugeret Deum præuaricata verbum eius, ita & G Virgo Maria per Angelicum ſermonē euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et ſicut illa ſeducta eſt, vt effugeret Deum, ſic hæc ſuaſa eſt obedire Deo. Vt virginis Euæ, Virgo Maria fieret aduocata, & quemadmodum aſtrictum eſt morti genus humanum per virginem, ſcilicet Euam ſoluatur per Virginem, ſcilicet Mariam, æqua lance diſpoſita, virginalis inobedientia, per virginalem obedientiam. Hæc Irenæus.

Chriſolog. *Beda.* *Chryſoſt.* *Irenæus.*

Miſſus autem eſt ad Virginem Ange H lus (ait D. Thom. 3. p. q. 30. art. 2.) vt diuinus ſeruaretur ordo, ſecundum quē angelorum interuentu diuina ad homines perueniunt. Docet enim Dionyſius Areopagita, in lib. de cœleſti hierarchia, cap. 4. ea quæ ordinis ſunt ſecundi, in diuinum per ea reduci, quę ſunt primi. Video, inquit, quod diuinum Chriſti humanitatis myſterium, primo Angelis eſt patefactum, deinde per ipſos in nos cognitionis beneficium deſcendit. Sic igitur diuiniſſimus Gabriel Zachariam docuit myſteria,

Thom. *Dioniſius Areopagit.*

Mariam quoq; quomodo in ipſa foret, diuinum ineffabilis diuinæ formationis myſterium. Hæc Dionyſius. Quamuis autem Virgo dignitate, meritiſque præcelleret Angelis, tamen vitæ huius ſtatu, & natura humana infra Angelos erat, ideoq; ab Angelo de incarnationis myſterio indecorum non fuit accipere nuntium.

Obſeruat etiam Autor ſermonis de Aſſumptione, qui Hieronymo aſcribitur, recte ad Virginem Angelum miſſum, propter eam, quæ inter Angelos, virgineſque cognatio intercedit. Bene (inquit ille) Angelus ad Mariam mittitur, quia ſemper eſt Angelis cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem viuere, non terena vita eſt, ſed cœleſtis. eſſe Angelum felicitatis eſt, eſſe vero virginem virtutis, &c. Chryſologus, ſer. 3. de Annuntiatione: Virginitas, inquit, hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura. Angelus, & virgo diuinum agunt officium, non humanum. Angelicam gloriam acquirere, maius eſt quam habere, &c. Præterea D. Greg. Nazian. in orat. in dictum euangelij, &c. An non plane, inquit, Angelicum eſt, eam quæ carnis vinculis alligata eſt, non ſecundum carnem viuere, ſed natura ipſa excelſiorem eſſe, &c. In præclaro autem illo opere, quod de virginitate carminib. conſcripſit, virginitatem Angelicam eſſe virtutem ſic docet.

Sophronius. *Virginitas angelica virtus* *Chriſolog.* *Greg. Naz.*

Salue Virginitas diuino tradita dono.
Mater inoffenſa vitæ, bona maxima fundens.
Chriſti pars, & ſpiritibus ſociata ſupernis
Ignaris thalami. Nam magnus coniugij expers
Eſt Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.

Greg. Naz.

Vitam vero Virginum his carminibus egregie depingit.

Inuenies vitam thalami conſorte carentem,
Totam cœleſti, vice muneris eſſe parenti
Appenſam, ſacramque, electrum, aurumque nitore

Virginitatis encomium.

Vincen-

A *Vincentem, pennis celerem, mireq; ſere-nam,*
Prudentemq; leuemque, excelſam, ver-tice claram,
Vndiq; non terra fixam, immerſamque profunde,
Aetherea ſed in vrbe, proculque à carne manentem.
Dextra amplexantem cœlum, vitamq; ſenecta
Ignaram, lauaq; manu decus, atque pe-rennes
Diuitias. Non teſtaceo ſub pondere len-tis
B *Paſſibus in morem domiportæ membra trahentem*
Non carnis, Chriſtique ſimul mandata ſequentem
Non velut amphibijs mos eſt, in mollibus vndis
Degentem, atque etiam in terra, noctu-que diuque
Ardua ſed totam mittentem ad ſydera mentem.

Huiuſmodi vita, caſtiſque huiuſmodi ſalutatoribus caſtiſſima delectatur Virgo. C Qui Angelicam recitat ſalutationem, & Angeli verbis vtitur, eiuſdem etiam puritate vtatur. De Ioſepho Virginis ſponſo, ipſiuſque deſpõſatione, ſupra iam dictum eſt lib. 6. c. 7. & 8. de nomine vero ſanctiſſimo Maria, lege lib. 6. c. 4.

CAP. VII.

De ſalutatione Angelica.

Ingreſſus Angelus ad eam. D

QVietum ſilentium tenebant omnia, & nox in ſuo curſu medium iter habebat, Virgo autem vigilans, rerum diuinarum contemplationi vacabat. Tum ingreſſus ad eam in cubiculũ Archangelus, totam domunculam admirabili ſplendore ſubito compleuit, optatiſſimumque Meſſiæ conceptum nunciauit. *Sap. 18.* Etenim ſi Ioannis Baptiſtæ conceptus, ab eodem Archangelo Zachariæ in templo odoriferum thymiama adolenti eſt nuntiatus, quis nõ credat, Chriſti conceptum, tũc temporis A Virgini eſſe patefactum, cum ſuauiſſimæ orationis thymiama Deo adolebat? Docet hoc Simon Caſſianus his verbis: In conclaui erat Virgo, eam vigilantem inuenit Angelus, deditam lectioni, aut orationi vacantem. *Simon Caſſianus.* Nox appendebatur ex medio, nec adhuc tenella Virgo ſua membra in quiete collegerat. Hæc ille. Et Bernardus homil. 3. ſuper miſſus: Puto, inquit, Angelum ingreſſum in ſecretarium pudici cubiculi, vbi illa fortaſſis clauſo ſup ſe oſtio orabat patrem in abſcondito; *Virgo orationi vacabat cum à Gabriele eſt ſalutata. D. Bernar.* Ambroſius in Lucam; B Sola Virgo in penetralibus, quam nemo virorum videret, ſolus Angelus reperiret, &c. *D. Ambroſ.* Et lib. 2. de Virginib. Virgo, inquit, tunc ſibi minus ſola videbatur cum ſola eſſet. Nã quemadmodum ſola, cui tot libri adeſſent, tot archãgeli, tot prophetæ? Hęc Ambroſius: Aderant autem libri Virgini, quia diuinas literas eximie callebat. Origenes, homil. 6. in Lucam: Habebat, ait, legis ſcientiam, & prophetarũ vaticinia quotidiana meditatione cognouerat. &c. *Origenes.*

C Forſitan ea hora illud Iſaiæ vaticinium: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, animo voluebat, admirandoque Meſſiæ deſiderio exardeſcens cum eodem vate precabatur. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum. O Deus ſumme, aiebat, en aſpicis, quã ſit tellus arida, ac ſterilis, ſentibus, dumiſque horrida, rorem mitte ſalutiferum, pluuiam mitte illam volũtariam, quam ſegregaſti hæreditati tuæ. Pſ. 67. infirmata eſt, tu vero illam perfice. *pſal. 67.* D Cũ hæc Virgo precaretur Angelus adfuit, deſcenditque Dominus, ſicut ros ille Gedeonicus in vellus aureum, h. e. vterum virgineum.

Andreas epiſcopus Hieroſolymitanus, in ſermone de Annunciat. ait, Angelum aperto oſtio ingreſſum: Ad thalamum, inquit, in quo Virgo erat, cum perueniſſet Angelus, aperto eiũ oſtio, ad eam ingreſſus eſt, & manſueta admodum voce Virginem compellauit. *Angelus clauſo oſtio ingreſſ. eſt And. Ieroſolymitan.* Sed dicendum eſt, Angelum clauſo oſtio ingreſſum, vt præter alios Bernardus docet, hom. 3. ſuper miſſus. Angeli-

ciſ, inquit, ſpiritibus parietes non obſiſtunt, cuncta æquè corpora, quantúlibet ſolida, vel ſpiſſa, penetrabilia ſunt eis, ac peruia. Non fuit difficile Angelum per clauſum oſtium penetrare ad abdita Virginis. Hæc ille.

Aue gratia plena.

Græcè à Luca ſcriptum eſt, χαῖρε κεχαριτωμένη, vox χαῖρε Græcis ſalutantis, vox eſt, quemadmodú Latinis, Aue. Dubium vero eſt, an Angelus Viginé ſalutarit voce Hebræa, quæ idem penè F ſignificet, quò χαῖρε. i. Aue, vel Gaude, an verò vſitata Græcis ſalutatione voluerit Lucas vſitatum hebræorum ſalutandi modum exprimere? Reſpódet Ianſenius, Angelú more Hebræorum Virginem ſalutaſſe, hoc modo, ſalom lac שלום לך. ideſt, pax tibi: Lucam vero voce χαῖρε, qua Græci in ſalutando vtuntur, hebræam ſalutationē expreſſiſſe. At dicet aliquis, nouam fuiſſe hanc Virginem ſalutandi rationem, dicet quidem, qui ignorarit eodem verbo, χαῖρε Iudam, Chriſtum, & Chriſtú fœminas Matth. 28. ſalutare. G Addet hebræam illam ſalutationem, ſalom leca, ideſt, pax tibi, aliter eſſe verſam à Luca capite extremo, hunc in modum εἰρήνη ὑμῖν, ideſt, pax vobis, ergo ſi ea Angelus vſus eſt, vertiſſet etiam hoc loco εἰρήνη σοι, ideſt, pax tibi, cum ergo ſic non verterit, alia fuit Angeli ad Virginem, Chriſti ad fœminas, & Iudę ad Chriſtum ſalutatio. Reſpōdeo, duobus modis in Euangelio eandem hebræam ſalutationé græco ſermone eſſe donatā. Niſi forte aliquis fuit alius H modus ſalutádi hebræis, qui græcę voci χαῖρε, ideſt, Gaude, vel Aue, ad amuſſim reſponderit. Nō fuiſſe autem ſuadet Syriacum Euangelium, qui Lucæ χαῖρε, conuertit in, ſalom lecr, ideſt, pax tibi.

Quid ſit Aue

Matt. 28.

A pace ergo, & gaudio cæpit Angelica incarnationis annuntiatio; annuntiabat enim Gabriel Virgini gaudium illud magnum, quod poſtea paſtorib. nuntiauit, Luc. ſecundo. Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quòd erit omni populo. annuntiabat pacē E illam, quam Angeli dominicæ natiuitatis nocte ſuauiſſimis illis vocibus decantarunt: In terra pax hominibus.

Virgo nomē Eua cōuertit in aue.

Potuiſſet interpres transferre χαῖρε, in verbū Gaude, ſed diuino nutu tranſtulit, Aue, quo verbo piè Eccleſia vult indicari, Virginē ſanctiſs. ipſum nomē, Euæ, ac proinde quas in mundum inuexit calamitates, in æternam felicitatē tranſmutaſſe. Sic enim in vulgato hymnō canit: Sumens illud Aue Gabrielis ore, funda nos in pace, mutans Euæ nomen. Nam Eua, & Aue, iiſdem literis, ſed tranſmutatis ſcribuntur.

Prouer. 25.

Prouerb. 25. Aqua frigida animæ ſitienti, nuntius bonus de terra longinqua, hoc eſt, quemadmodum frigidæ aquæ potus ſitientem recreat, ſic nuntius bonus è lōginqua regione veniēs audientem oblectat. Verè nuntius bonus fuit Gabriel, è longinqua cœli regione miſſus, verè aquæ frigidæ ſimilis, ſummo æſtu ſitientibus propinatę, præſertim Virgini, quæ ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita ad Deū fortem, fontemq; viuum deſiderabat.

Gratia plena.

Græcum verbum eſt χαριτόω, ideſt gratum facio, vel gratifico, quo vtitur Paulus ad Ephe. 1. Gratificauit, inquit, nos Deus in dilecto filio ſuo, græcè ἐχαρίτωσεν. hoc loco verbi huius participium eſt κεχαριτωμένη, hoc eſt, gratificata, vt vertit Pagninus, & gratia plena, vt trāſtulit noſter interpres. gratificauit enim Deus Virginem per gratiæ plenitudinem. Eſt noſtra verſio etiam euangelij Syriaci, maliath tabutha, ideſt, gratia plena.

Plenus autē gratia dicitur Chriſtus, Ioan. 1. dicitur Virgo hoc loco gratia plena: Steph. quoq; Act. 6. plenus dicitur gratia, & fortitudine, At diuerſa eſt plenitudo, atque menſura. Chriſtus vt D. Bonauentura docet 3. ſentent. diſtinctione decimatertia, quæſtione tertia, plenus fuit plenitudine ſuperabundantiæ, quoniam de eius plenitudine nos omnes accepimus. Virgo plena fuit plenitudine prærogatiuæ: Stephanus, ac reliqui ſancti, pleni fuere plenitu-

Quomodo virgo dicatur gratia plena.

Bonauent.

Triplex gratia plenitudine.

nitudine ſufficientiæ. Vt enim ait D. Thom.3.p.q.7.art.10.ad 2. eſt quædam gratiæ plenitudo omnibus ſanctis cõmunis, vt ſcilicet gratiam habeant ſufficientem ad merendum vitam æternam. Eodem art. D. Thomas duplicem docet eſſe gratiæ plenitudinem, alteram ex parte gratiæ, alteram ex parte ſubiecti habentis gratiam. Ex parte, inquit, ipſius gratiæ, dicitur eſſe plenitudo gratiæ, ex eo quòd aliquis pertingit ad ſummum gratiæ, & quantum ad eſſentiam, & quantum ad virtutem, quia ſcilicet habet gratiam, & in maxima excellentia qua poteſt haberi, & in maxima extenſione ad omnes gratiæ effectus. Et talis gratiæ plenitudo eſt propria Chriſto. Ex parte vero ſubiecti, eſſe dicitur gratiæ plenitudo, quando quis habet plenè gratiam, ſecundum ſuam conditionem. Et hæc plenitudo non eſt propria Chriſto, ſed communicatur alijs per Chriſtum. Virgo vero dicta eſt plena gratiæ, non ex parte ipſius gratiæ, quia non habuit gratiam in ſumma excellentia, qua poteſt haberi, nec ad omnes effectus gratiæ, ſed dicitur fuiſſe plena gratia, per comparationem ad ipſam, quia habebat gratiam ſufficientem ad ſtatum, ad quem erat electa, vt ſcilicet eſſet Mater Dei. Similiter Stephanus dicitur plenus gratia, quia habebat gratiam ſufficientem ad hoc, quod eſſet idoneus miniſter, & teſtis Dei, ad quod erat electus. Et idem dicendum eſt de alijs. Hæc D. Thomas.

Duplex gratia plenitudo.

Thom.

D. Ambroſ. D. Ambroſ. in Lucam, gratia plena Virginem interpretatur, quia Chriſtum concepit: Bene, inquit, ſola gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur autore. Et

Chriſolog. pſal. 71. Chryſologus, ſer. 1. de Annuntiatione: Gratia plena, quia in alijs gratia, in te tota gratiæ pariter veniet plenitudo. Et ſerm. 3. Gratia plena, quia ſingulis gratia ſe eſt largita per partes: Mariæ vero ſimul ſe totam dedit gratiæ plenitudo, omnes de plenitudine eius accepimus. vnde & Dauid dicit Pſal. 71. Deſcendet ſicut pluuia in vellus, &c. Bern. homilia 3. ſuper miſſus. Legimus in actis Apoſtolorum, & Stephanum plenum gratia, & Apoſtolos fuiſſe repletos Spiritu Sancto, ſed longè diſſimiliter à Maria. Alioqui nec in Stephano habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, nec Apoſtoli conceperunt de Spiritu Sancto, quomodo Maria. Hæc Bernard. Et autor ſermonis de Aſſumptione inter opera Hieronym. Bene (ait) plena gratia Virgo, quia cæteris per partes præſtatur: Mariæ vero ſimul ſe tota infudit plenitudo gratię. Hoc quippe eſt quod Dauid canit; Deſcendet ſicut pluuia in vellus. Beda item; bene gratia plena vocatur, quæ nimirum gratiam, quam nulla alia meruerat aſſequitur; vt ipſum videlicet gratiæ concipiat, & generet autorem, &c.

Virgo plena gratia. Fatemur quidem hanc fuiſſe eximiã Virginis gratiam, at Angelum putamus de hac non feciſſe verba; nondum enim Virgini collata erat, cum illam ſalutauit. De gratia ergo quæ gratum Deo hominem reddit, intelligenda ſunt Angeli verba, quam uirtutum omnium chorus comitatur. Angelus enim gratiſſimam Deo eſſe Virginem ſignificare voluit, erat autem gratiſſima per gratiam, cuius hoc munus eſt, hominem gratum Deo efficere. Fuit Virgo altera Luna plena gratiæ lumine; nec tamen plenitudinem vnquam amiſit, vt illa ſolet amittere Luna, quam in cœlo cernimus. Fuit mare plenum, in quod gratiarum flumina ingreſſa ſunt, iuxta illud Eccleſiaſt. 1. Omnia flumina intrant in mare; Vnde D. Bonauent. in ſpeculo, c. 3. Omnia, inquit, flumina intrant in mare, dum omnia chariſmata ſanctorum intrant in Mariam; flumen enim gratiæ Angelorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Patriarcharum, & Prophetarum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Apoſtolorum, & flumen gratiæ Martyrum, & flumen gratiæ Confeſſorum, & flumen gratiæ Virginũ; Hæc Bonauent. De plenitudine gratiæ Virginis iam ſupradiximus, lib. 6. cap. 10.

In virginẽ velut mare omnia intrarunt flumina gratiarum Bonauent.

Domi-

Dominus tecum.

An ſint hęc verba, Domin⁹ tecum, ſalutantis.

Hebræis ſalutandi modus erat, Dominus tecum; vel vobiſcum, Iud. 6. Angelus Gedeoni; Dominus, inquit, tecũ virorum fortiſſime, & Ruth. 2. Booz meſſores ſic ſalutat; Dominus vobiſcum, ſcilicet ſit. Dubium eſt, num hæc vox, Angeli ſit tantummodo Virginẽ ſalutantis, an etiam affirmantis Dominum eſſe cum Virgine.

Caietan.

Caietanus ſalutantis eſſe putat: ſed affirmantis vocẽ eſſe, recepta fert opinio. Eſt itaque ſenſus; Dominus tecum eſt, vt fautor tuus vt amator, vt defenſor, eritque paulo poſt vt filius: nondum enim incarnatum erat diuinum Verbum, cum hæc Angelus verba protulit.

Andr Cretẽſ An ſint intelligẽda de incarnatione hęc verba, Domin. tecũ.

Andreas Cretenſis, in ora. de Annunciatione intellexiſſe videtur hæc verba de incarnatione; ſic enim ſcribit: Non fuit contentus Angelus gaudij ſigna prodidiſſe: niſi lætitiæ quoque autorem in vtero Virginis deprædicaſſet: hoc enim quod ait, Dominus tecum, ipſum addeſſe regem clare ſignificat; totum, inquam, eum in Virgine eſſe, in corpus coactum, vt etiam nihil de propria eius gloria ceſſerit.

Thom.

Et Diui Thom. 3. p. q. 30. art. 4. In hac, inquit, ſalutatione præmiſit Angelus idoneitatem Virginis ad conceptum dicens: Gratia plena; expreſſit conceptum in hoc, quod dixit; Dominus tecum, &c. Sentit ergo D. Thom. his verbis, Dominus tecum, ſignificari Dominum iã fuiſſe conceptum, cum ſunt prolata.

Petrus Alexand.

Præterea D. Petrus Alexandrinus epiſcopus, ac martyr, in codice, quem de Deitate edidit, citatus in cõcilio Epheſino, tom. 2. cap. 7. Vera, ait, prædicat Euangeliſta, dum dicit; Et Verbum caro factũ eſt, & habitauit in nobis; tum videlicet, cum Angelum Sacram Virginem einſmodi oratione ſalutauit; Aue gratia plena, Dominus tecum; hoc eſt, Dei Verbum nunc tecum eſt. Nam illa Gabrielis ſalutatio Deũ verum in vtero Virgineo natum, & carnem factum inſinuat. Hinc & ſcriptum eſt; Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi; ideoq; quod natum eſt ex te ſanctum, vocabitur A filius Dei, &c. Eadem verba D. Petri citantur in Cõcilio Chalcedonẽſi, actione prima, in cap. cui titulus eſt; Nicenæ Synodi fides.

August.

Auguſt. ſerm. 2. de Annunt. Tecum, inquit, Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio.

Niceph.

Et Nicephorus lib. 1. c. 8. Virgo ab Archangelo Gabriele lętum accipit nuncium; Aue dicente, gratia plena, Dominus tecum; & ſimul cũ ea voce, Verbum Dei deſcendit, & in naturam noſtram ſubit, &c.

Card. Petr. Damiani.

Cardinalis Petrus Damiani, ſerm. 1. de Natiui-B tate Virginis: Aue gratia plena, Dominus tecum, ait Archangelus; audis ne in hoc verbo incarnationem Dei, redemptionem hominum, renouationẽ mundi? &c.

Hieron.

Et Hieronymus in epiſtola 140. ad Principiam; Sancta, inquit, Maria quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter; plena gratia ſalutatur. Hæc ille. Videtur ergo ſentire, Virginem concepiſſe antequam plena gratia ſalutaretur.

Attamen ex ipſo Lucæ euangelio luC ce meridiana clarius eſt, Virginẽ poſt hæc verba, Dominus tecum, concepiſſe. Poſt illa enim, ait Angelus; Ecce concipies, & paries filium: item; Spiritus ſanctus obumbrabit tibi, &c. Ergo nondum conceperat, nondum Spiritus ſanctus illi obumbrauerat.

An ſit incarnatum Dei Verbũ ante aduentum Angeli.

Auguſtinũ facilè eſt explicare. Tecum, inquit, in ventre, ſubintellige, erit, ſimili modo explica Cardinalem, D. Thomam, & D. Petrum Alexand.

And. Cret.

Andreas Cretẽſis non indiget explicatione, quia exiſtimat, Chriſtum ante Angeli aduentum D eſſe incarnatum. Ad illa enim verba: Quomodo fiet iſtud? hunc Angelo ſermonem affingit; Dominum eſſe tecum dixi; & tu Virgo quomodo hoc contingat ambigis? Dominum ego anteuertiſſe aduentum meum, & tuum ſubijſſe vterum tibi nuntio, & tu de viro mihi diſſeris, & terreno quodam partu? &c. Vides quam apertè dicat, ante Angeli aduentum conceptum Chriſtum? Idem colliges ex ſequentibus verbis.

Obijcies illud, Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei, Græcè ſic legi: Quod enim ex te natũ,

voca-

Digitized by Google

vocabitur filius Dei. *]* Reſpódeo, ſumi præſentis participium, pro futuro, ideo noſter interpres vertit: Quod ex te naſcetur; nondum enim conceptum, aut natum in vtero erat. Nicephorus vero cum ſic ait: Simul cum ea voce Verbum diuinum deſcendit; vocem appellauit totam Angeli ſalutationem: ſimilem etiam in modum potes interpretari Petrum Damian. D. Hieronymus verbum conceperat: pro conceptura erat, vſurpauit. Si roges, quonam tempore virgo concepit Chriſtum? Reſp. concepiſſe poſtquam illa humilitatis pleniſſima verba protulit: Ecce Ancilla Domini, vt eo loco oſtendemus.

Niceph.

Benedicta tu in mulieribus.

Caietanus hæc etiam verba imprecatoriè dicta exiſtimat, hoc ſenſu, Benedicta ſis inter mulieres: Alij autem rectius ſentiunt, hoc ſenſu: Benedicta tu es inter mulieres. Et quidem benedicta Virgo fuit præ cunctis feminis; quia ſummam à Deo benedictionem reportauit. Dei enim benedictio eſt, gratiæ, donorumque collatio. Expende gratiam, donaque Virgini collata; tunc quanta hæc fuerit benedictio intelliges. Congruit ſanè Virgini illud Eccleſ. 39. Benedictio illius, id eſt, Dei, quaſi fluuius inundauit. Nam quemadmodum Nilus inundans, terrâ omni ex parte irrigat, aquiſque operit; ita Dei benedictio, hoc eſt gratia, ac dona, omni ex parte Virginem irrigauere, ac operuere. Benedictiones Patris tui (ait Iacob filium Ioſeph alloquens Gen. 49.) confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius: Hæc Iacob: quæ nos Virgini rectiſſimè accommodabimus. Siquidem benedictiones Virginis confortatæ ſunt, ac prænaluerût benedictionibus patrum eius. Nec benedictiones Abrahami, nec Iſaac, nec Iacob, nec Dauidis, nec viri, aut feminæ alicuius, cum Virginis benedictione certare poſſunt; longè omnes ſuperat: benedicta eſt in mulieribus, benedicta in viris quoque. Iudicum 5. Benedicta dicitur Iahel, quòd Siſaram vita priuarit. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo ſuo. Iudith quoque cap. 13. benedicta appellatur, quòd Holophernem occiderit: Benedicta es tu filia à domino Deo excelſo, præ omnibus mulieribus ſuper terram, &c. At fuerunt hæ benedictiones, eius benedictionis quâ Virginem Deus cumulauit, vmbræ quædam tenues; Virgo enim vera Iahel eſt, veraque Iudith, quæ non Siſaram aliquem, aut Holophernem occidit, ſed tartarei Draconis caput contriuit.

Eccl 39.

Geneſ. 49.

Iudicum 5

Iudith 13.

Celeberrima eſt in ſacris literis benedictio illa, quâ fratri Eſau prætripuit Iacob Geneſ. 27. Det tibi Deus de rore cęli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti, & vini, & ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus. Eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ; qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Hæc Iacob benedictio. At veſtigium eſt benedictionis filiæ Iacob, id eſt, Virginis; confortata eſt benedictio eius, benedictioni patris eius. Dedit enim Virgini Deus de rore cęli, id eſt, de gratia cęleſti copiam admirabilem; imò dedit ei totam roris cęleſtis plenitudinem, id eſt, Chriſtum, iuxta illud, quod ſupra iam citauimus: Mariæ ſiquidem tota infudit ſe plenitudo gratiæ, dedit illi Deus rorem illum cęli, quem inſpirat Iſaias; Rorate cęli deſuper. Vt enim ait Chryſologus, ſerm. 3. de Annunciatione: Cęleſtis imber virginei in vellus placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis vnda, bibulo ſe noſtræ carnis cęlauit in vellere; donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnib. in pluuiam ſalutis ſe effunderet, &c.

De Virginis benedictionibus.

Geneſ. 27.

Iſaiç 45.

Chryſoſt.

Quibus ego verbis virgineæ terræ pinguedinem, id eſt, fertilitatem, prædicem? quę vnquam tellus pinguior, quę vnquã virgineo corpore fuit vberior? quænam vnquam vberiores vel attulit fructus, vel afferre poteſt? nulla ſanè. Illa, illa beata tellus, ille vterus cęlo excellior, Chriſtum tulit: quo fructu nullus poteſt melior, aut vberior excogitari. Hic noſtra eſt abundãtia frumenti;

menti, & vini, ipſe panis eſt vitæ, ſanguinemq; ſuum inſtar pretioſiſſimi vini nobis propinat. Iam verò quod ſequitur; Seruiant tibi populi, &c. vtri nam præclarius, Virgini ne, an Iacob congruit? Virgini haud dubiè; Virgini ſeruiunt populi; adoratione hyperduliæ, adorant eam tribus: eſt fratrũ ſuorum domina, incuruantur ante eam filij matris eius, id eſt, homines eiuſdem cum illa naturæ. Infelices hæretici, qui illi maledicere audent, maledicti ſunt; qui vero illi benedicunt Orthodoxi, qui illam laudant, qui precantur, qui precamur, benedictionibus replentur.

Addamus, & alteram virgineæ benedictionis tenuem effigiem, Ioſephi nimirum benedictionem. Geneſ. 49. Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum, & vuluæ: benedictionem hanc Ioſeph filio Iacob, Deus impertiuit: ſed multo excellentius Virgini tribuit. benedixit illi mille benedictionibus cœli deſuper, id eſt, cęleſtium chariſmatum: benedictionibus quoque abyſſi, id eſt, aquarum quibus illius animum irrigauit, gratiæ enim abyſſum quandam in illam effudit. Denique benedictionibus vberum, & vuluæ. Hanc autem benedictionẽ, quis fando explicare poterit? quis benedictionem illam, vt par eſt, extollet quã Deus in vuluam, id eſt, vterum, vberaque Virginis contulit, vt Chriſtũ vterus geſtaret, & vbera lactarent? Hæc optatiſſima illa fuit Abrahæ benedictio Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Hoc Abrahæ ſemen, hunc filium vterus tulit Virginis, huic ſanctiſſima illius vbera lac prębuere. Benedicta ergo à Deo in mulieribus benedictionibus cęli deſuper, & abyſſi gratiæ, & benedictionib. vberum ſanctiſſimorum, ac vuluæ beatiſſimæ. Benedicta à Deo, & benedicta ab hominib. quoq; iuxta illud Iudith 13. Nomen tuum ita Dominus magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, &c. Et illud eiuſdem Virginis: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Benedictio patris (ait Eccleſ. capit. 3.) firmat domos filiorum, ſumma vero benedictio ſummi Patris, ſummę impertita filiæ, Virginis domum ſtabiliuit, auxit, ornauit in ſempiternum. Domum enim Virginis in cęlo terraque cęteris omnibus nobiliorem, præclarioremque, benedictio ſummi Patris effecit.

Geneſ. 49. *Geneſ. 22.* *Iudith 13.* *Lucæ 1.* *Eccleſ. 3.*

CAPVT VIII.

Turbatur Virgo, timore liberatur, filius promittitur; Angelo reſpondet.

Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius.

Nonnihil turbationis attulit Virgini Angeli fulgentis aſpectus, & ſalutatio. Turbatam ex aſpectu Angeli docet Ambroſ. lib. 2. de Virginibus; Virgo, inquit, quaſi viri ſpecie mota trepidauit. Et Lucæ 1. Trepidare Virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere: omnes viri affatus vereri. Et Hieronymus, in epiſtola ad Lętã: Ideò forſitan timore perterrita Virgo eſt: quia virum, quem nõ ſolebat, aſpexit. Et in epiſtola ad Euſtochium: Cum Gabriel viri ſpecie ad Virginem veniſſet conſternata reſpondere non potuit; nunquam enim à viro fuerat ſalutata, & quæ hominem formidabat, cum Angelo fabulatur intrepida. Damaſcen. orat. 1. de dormitione Virginis: Virgo Angeli ore commota eſt, vt quæ cum viris colloqui minime conſueuiſſet: ſiquidem virginitatẽ ſedulo ſeruare conſtituerat, &c. Et Eccleſia in reſponſorio Annuntiat. Expaueſcit Virgo de lumine, &cæt. Quemadmodum enim paſtores claritas Dei circumfulſit, vt Lucas ſcribit, cum Angelum viderunt; ita nocte media circumfulſit & Virginem.

Ambroſ. *Hieron.* *Damaſc.* *Cur Virgo turbata fuerit.*

Turbatam vero propter ſalutationem, ex Euangelio colligitur; Turbata (inquit Lucas) eſt, in ſermone eius; ideoque cogitabat qualis eſſet illa ſalutatio.

Origenes. lutatio. Sentit hoc Origenes homil 6. in Lucam, Soli, inquit, Mariæ hæc ſalutatio ſeruabatur; ſi enim ſciuiſſet ad alium quempiam, ſimilem factum eſſe ſermonem (habebat quippe legis ſciētiam) nunquam quaſi peregrina eam ſalutatio terruiſſet, &c. Alij addunt, turbatam quòd timuerit ne quodæmonis in ſalutatione dolus. *Euthym.* Euthymius: Turbata, inquit, eſt quia timuit, ne fortè dolus eſſet; & cogitabat, vtrum diuina eſſet ſalutatio, an a Dæmone, & D. Ber- *Bernard.* nard. homil. 3. ſuper miſſus: Quod turbata eſt verecundiæ fuit virginalis; & cogitabat, quia ſciebat prudēs Virgo, quod ſæpe Angelus Satanæ, transfigurat ſe in Angelum lucis; & quia humilis erat, & ſimplex, & nihil tale ab Angelo ſperabat, &c.

Opponet quiſpiam. Nonne Virgo Angelorum tum viſioni, tū colloquio aſſueta erat, vt ſupra dictum eſt? Cur igitur ex aſpectu Gabrielis colloquióque turbatur? Reſpondemus, turbatam ex inuſitato aſpectu, colloquioq; Non enim ſolebant Angeli illo modo, quo tunc viſus eſt Gabriel, illi apparere, nec illo modo loqui. Vnde timuit, ne *Ambroſ.* fortè Dæmon eſſet. Ambroſ. in Lucā, ſalutationis nouam formam Virgo mirabatur, nuſquam enim erat lecta, vel *Origenes.* audita, &c. Et Origenes iam citatus, *Iuſtinian.* quaſi peregrina eam ſalutatio terruit. Laurentius Iuſtinianus in ſermone de Annuntiat. Turbata, inquit, eſt non ex Angelico aſpectu, quaſi inſolito, quippe, quæ iugiter viſitabatur ab Angelis ſed ob excellentiam diuini præſagij, ꝙ propria merita præcellere videbatur. Cōſueuit nam q; humilitas, ſicut ſemper ſtare ſub ſe, ita difficile fidem accōmodare ijs quæ ſupra eam eſſe cenſen- *Simō Caſ.* tur, &c. Et Simō Caſſianus: Nec turbatam Virginem, aut vllo modo pauidā ex Angelica præſentia Scriptura commemorat, velut viſionibus Angelicis aſſuetam, & eorum ſingulariter fulta cuſtodijs, dumtaxat ex ſermone Angelico turbata eſt, &cęt. Græcus Anonymus in Catena Diui Thomæ: Cum aſſueta, ait, foret Virgo ijs viſionibus; Euangeliſta non viſioni, ſed relatibus, ideſt, ſermoni turbationem tribuit.

E Idem ſentit D. Bonauent. in medita- *Bonauen.* tionibus de vita Chriſti, cap. 4. Præte- *Lyranus.* reà Lyranus: Sciendum, inquit, quod Virgo ſolita erat videre Angelos, & ideo de apparitione Angeli non fuit turbata, ſed de ſalutatione inſolita, quia nihil mirabilius eſt verè humili, quam ſua exaltatio, &c.

Iudicum 13. Sanſonis conceptū nun- *Iudic. 13.* tiauit matri Angelus, terribili ſpecie: Vir Dei, ait illa, venit ad me, habens vultum Angelicum, terribilis nimis. In quem locum Cardinalis Caietanus *Caietan.* ſic ſcribit: Non apparuit ſub viri amabilis, ſed timendi ſpecie Angelus, quia F mulieri iuueni apparebat: nec decebat eam trahere ad ſui amorem, ſed reuerentiam, &cæt. Et Abulenſis. Iſta, in- *Abulenſis.* quit, eſt conditio bonorum Angelorū, quia, vt communiter, ſe oſtendunt terribiles, non ad terrendum, ſed ad reuerentiam oſtendendam, vt appareat dignitas honoris eorum. Hæc ille. Et ſi terribiles videri ſolebant Angeli hominibus: Virgini certè non terribilis, ſed amabilis potius, & hilaris viſus eſt Gabriel. Etenim non matri Sanſonis, ſed G matri apparebat Dei, cuius reuerentiam non ipſe captabat, ſed eam illi maximam deferebat.

Itaque longe aliter quam Danieli, apparuit Virgini Gabriel. Danielis 10. *Dan. 10.* Vidi, inquit Daniel, & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quaſi chry- *Aliter Gabriel Virgini aliter Danieli apparuit.* ſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & quę deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis, & vox ſermonum eius, H vt vox multitudinis. Angelus, quem his coloribus Daniel pingit, vt exiſtimarunt Ioannes Caſſianus collatio- *Caſſianus.* ne octaua, Theodoretus, & Carthu- *Theodor.* ſianus, Pererius quoque noſter Danie- *Carthuſ.* lis decimo, Gabriel erat, qui terribili *Pererius.* hac forma ſummum Danieli, eiuſque comitibus terrorem incuſſit. De comitibus ſic Daniel: Terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum: De ſe vero: Non remanſit, inquit, in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui,

nec

nec habui quicquam virium. Et audiui vocem ſermonum eius, & audiens iacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.

Deus bone, quam mirum terrorem Gabriel Danieli intulit. Procul à Virgine terribilis Angeli forma, procul fulgurans facies, oculi ardentes, corpus ſimi e æri candenti, voxque multitudinis: procul horror huiuſmodi, nó eſt vt Danielis, ſic Virginis ſpecies immutata, nec emarcuit, nec vires amiſit. *Bernar.* Turbata eſt (ait Bernard. homil. 3. ſuper miſſus) ſed non perturbata. Audiens Daniel Gabrielem iacebat conſternatus, & vultus eius hærebat terræ, audiens Virgo eundem Gabrielem erecto corpore, & animo, modeſtiaq; pleno vultu ſtabat, turbata eſt in ſermone eius nonnihil, neque protinus ſalutata reſpondit, ſed cogitabat qualis eſſet noua iſta ſalutatio. Quòd turbata eſt (ait Bernard. homil. 3.) verecundiæ fuit virginalis, quod non perturbata, fortitudinis, quod tacuit, & cogitauit, prudentiæ, &c. *Bernar.* Et Ambroſ. Erat cogitas cum verecundia, quia pauebat cum prudentia, quia benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nuſquam lecta eſt, nuſquam ante comperta. Soli Mariæ hæc ſalutatio debebatur. &cætera.

Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum.

Turbationem Virginis pellit Angelus. Ne timeas, inquit, Maria, nomine proprio iam illam compellat. Familiariter, ait Bernard. homil. 3. *Ambroſ.* Virginē vocans ex nomine, benignè ne timeat perſuadet, nihil hic doli, nihil hic fallaciæ eſt, nullam circumuētionem, nullas hic ſuſpiceris inſidias. Non ſum homo, ſed ſpiritus: & Dei Angelus, non *Liberatur timore virgo.* Satanæ. Sic Bernard. hęc verba explanat. Eundem in modum Andreas Epiſcop. Hieroſolym. explicat: Non fraudulentus, inquit, hic modus eſt, haud fallendi animo ad te venio, non impoſtor ſerpens rurſus tibi loquitur, non *Baſil. Sel.* terrenus tibi nuntius adſum. Baſilius E vero Epiſcopus Seleuciæ aliter: Ne timeas, inquit, Maria, timor enim eorum eſt, qui offenderunt: tu vero gratiam inueniſti apud Deum, & Chryſologus *Chriſolog.* ſermone 2. de Annuntiatione. Verum, inquit eſt, quia qui inuenit gratiam, neſcit timere: & ſermone quarto. Timet non qui inuenit, ſed qui perdit. Inuenit Virgo concipiendo ſuperni germinis gratiam, quæ pariendo non perdidit virginitatem, quid timet, quæ ſecuritatem rerum concipit, parit gaudia ſeculorum? quid timet, quæ ſuſcepit eum, quem timent omnia, quæ timentur? F Hæc ille.

Obſerua, inuenire gratiam apud aliquem, idem eſſe quod alicui placere. Geneſ. 9. Noe inuenit gratiam coram *Geneſ. 9.* Domino, id eſt, Deo placuit: Geneſ. 39 *Geneſ. 39* Ioſeph inuenit gratiam coram Domino ſuo, ideſt, gratioſus fuit apud herū ſuum. Eſther 2. *Eſther 2.* Eſther tradita eſt eunucho, vt ſeruaretur in numero fęminarum, quę placuit ei, & inuenit gratiam in conſpectu illius. Ex his verba Angeli facile intelliges: Ne timeas Maria, G inueniſti enim gratiam apud Deū, hoc eſt, places ſummopere Deo. Nemo autem Deo placet, qui gratia iuſtificante careat: Virgo gratia plena erat, Deoq; mirum in modum, plus, quam Angeli omnes, placebat.

De hac Virginis gratia Andreas Ieroſolymitanus, *And. Ieroſ.* inueniſti, inquit, gratiam ô Virgo apud Deum, quam nó accepit Sara, quam non ſenſit Rebecca, quam nec Rachel cognouit, qua non eſt digna habita Anna mater Samuelis: quoniam hæ quidem, ex ſterilibus H factæ ſunt matres amittentes vnà cum virginitate orbitatem, tu autem etiam ſi mater ſis, virginitate tamen frueris illæſa. Inueniſti gratiam qualem non nactus eſt quiſquam ab æterno, ſicut tu, &c. Et Bernardus homilia 3. *Bernar.* Inueniſti quod quærebas, inueniſti quod nemo ante te potuit inuenire, inueniſti gratiam apud Deum, Dei & hominum pacem, mortis deſtructionem, vitæ reparationem, &cæt. Eſther 2. *Eſther 2.* Adamauit eam Rex plus quàm omnes mulieres: habuitque gratiam, & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, &c.

Damaſce-

Digitized by Google

Damaſcenus oratione prima, de dormitione Virginis: Gratiæ abyſſum Virgo inuenit, quæ duplicis virginitatis nauem incolumem ſeruauerat, animamque non minus, quam corpus virginem cuſtodierat, vnde etiam corpori virginitas conſtabat, &c.

Beneficium incarnationis gratis datum. Chryſolog. Non fine cauſa à gratia ſalutationem inchoat Angelus, & gratiam inculcat, quia incarnationis admirandũ beneficium, non hominum meritis, nõ naturæ, ſe gratiæ tribuendum eſt. O Virgo (ait Chryſologus ſerm. 2. de Annunt.) Gratia te matrem præſtitit, non natura, &c.

Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.

Ita, inquit Angelus, Deo placuiſti, tantamque gratiam apud eum inueniſti, vt Vnici filij ſui te matrem eſſe velit. Tantæ rei nuntius ad te miſſus venio. Virginem illam in memoriam reuoca, de qua Iſaias cap. 7. hæc ſcribit: *Iſaia 7.* Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, tu, Virgo illa es. Ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ieſus erit, id eſt, Saluator, erit quoque Emmanuel, vt Iſaias prædixit, id eſt, nobiſcum Deus, hic enim erit magnus & filius altiſſimi Dei vocabitur. Erit, inquam, magnus Deus, & Dei filius. Dixit idem Gabriel de Ioanne: Erit magnus coram Domino, ſed vt homo. de Chriſto ait: Erit magnus; nempe vt Deus, & homo. Dictum (inquit Ambroſius) eſt de Ioanne ab Angelo: *Ambroſ.* Quia erit magnus; ſed ille quaſi homo magnus, Chriſtus quaſi Deus magnus. magnus Ioannes, ſed coram Domino, Magnus Chriſtus, ſed Dominus, &c.

Concipies, inquit, in vtero vt reliquæ fœminæ, verus erit conceptus, non phantaſticus. *Chryſolog.* Chryſologus ſerm. 4 In vtero dixit Angelus, vt conceptus eſſet veritas, non figura, vt partus eſſet proprietas, non imago, vt ſicut de Deo vero, Deus verus natus eſt, ſic de vero conceptu, veritas humani corporis naſceretur. Eſt ergo hæreſis, quæ Chriſtum aereum corpus aſſumpſiſſe mentitur; nec habuiſſe carnem, ſed hominem ſimulaſſe confingit: Hæc ille.

Rogabis cur non dixerit filius altiſſimi erit, ſed filius altiſſimi vocabitur? Reſpondemus, forſitan phraſim Hebræam eſſe, eadem vſus eſt Matth. c. 1. *Matth 1.* Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus: *Luca 1.* id eſt, qui eſt Chriſtus, & hoc eodem capite Angelus: Hic menſis eſt ſextus, illi quæ vocatur ſterilis, id eſt, quæ eſt ſterilis. retineri quoque poteſt verbum in proprio ſignificato hoc ſenſu: Filius Dei vere vocabitur, filius quem concipies, atque adeo filius Dei erit. vocabitur ab Eccleſia filius tuus; non tamen vocabitur alicuius hominis filius, ſed Dei erit filius, tuus, & filius Dei; Patrem nullum præter Deum habebit.

Dabit illi Dominus ſedem Dauid patris eius, &c.

Prædixerant Prophetæ Meſſiam in ſolio Dauidis ſeſſurum: Iſaiæ 9. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis, ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodo, & vſq; in ſempiternũ, &c. *Iſaia. 9.* Pſal. 2. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. *Pſalm. 2.* Pſalm. 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Pſa. 131.* Ierem. 23. *Ieremia 23* Ecce dies veniunt dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra, &c. Zacharias 9. *Zachar. 9.* Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator. Hunc promiſſum Regem Meſſiam ait Angelus fore filium Virginis, qui in ſolio Dauidis ſedeat in ſempiternum. Dabit, inquit, illi Deus ſedem Dauid patris eius.

Sunt autem verba hæc explicanda de Regno non temporali, ſed ſpirituali, nec enim Chriſtum ſuper ſolium Dauidis temporale vnquã ſedit, nec illud

ſolium

ſolium æternum eſſe potuit. Sedes itaque Dauid, & domus Iacob hoc loco, ſedes, domusque Eccleſiæ appellatur, in qua ſedet, & imperat, in æternumq; imperabit Chriſtus. Sed cur Eccleſiæ ſedes, dicitur ſedes Dauid? Reſpondeo, quia thronus Dauidis fuit typus throni Eccleſiæ. dedit ergo Deus Chriſto ſedem Dauid, non typicam, ſed veram ſedem, quam illa adumbrabat. Similem in modum dicitur Eccleſia domus Iacob, quia domus Iacob Eccleſiæ imago fuit; & in domo Iacob olim Eccleſia erat. Eſt hæc Bernardi ſententia homilia quarta ſuper miſſus; Dabit, inquit, ei Dominus ſedem Dauid patris ſui, non typicam ſed veram, non temporalem, ſed æternam, non terrenam, ſed cœleſtem: quæ idcirco memoratur fuiſſe Dauid, quia hæc in qua temporaliter ſedit, ęternæ illius gerebat imaginem, &c.

Quid ſignificet ſedes Dauid, & domus Iacob.

Bernard.

Rex eſt Chriſtus vt Deus, Rex etiã vt homo. Rex eſſe voluit noſter, non vt tributa exigeret, ſed vt mortem pro nobis oppeteret. O Regem omni amore digniſſimum, qui non ſua, ſed populi ſibi commiſſi quærit commoda. Gaudeamus (ait Chryſologus ſer. 4. de Annuntiatione) quia qui ſibi regnauit, regnaturus eſt nobis; gaudeamus, quia venit regnaturus in terra, vt nos cum illo regnare poſſimus in cœlo. Nobis natus eſt, nobis vtiq; regnũ venit donaturus. Hæc ille. Cupis regnare cum rege tuo? Audi Apoſtolum, ſecunda ad Timoth. ſecundo. Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. Audi Euangelium: Regnabit in domo Iacob; quid ſignificat Iacob? nonne ſupplantatorem? Eſto vitiorum omnium, Diaboli, voluptatumque ſupplantator, ſi cum hoc Rege regnare vis, qui in domo Iacob, id eſt, ſupplantatoris, regnat in æternum.

Nobis natus Chriſtus, & nobis regnat.

Chryſolog.

2. Tim. 2.

At quis ex nobis eſt (ait Bernard. hom. citata) qui iuxta interpretationem nominis Iacob, ſupplantet Diabolum de corde ſuo? luctetur cum vitijs, & concupiſcentijs ſuis, vt non regnet peccatũ in ſuo mortali corpore, ſed regnet in eo Ieſus? &c. Pauci ſunt Iacobi pauci ũ vitiorũ ſupplantatores. Regnare

Certandũ cum vitijs.

E vitia in nobis conantur, in ſuum imperium nos rapiunt, vt Bernardus eodem loco docet ijs verbis. Venit, inquit, auaritia, & vendicat in me ſibi ſedem, iactantia cupit dominari mihi, ſuperbia vult mihi eſſe rex. Luxuria dicit: Ego regnabo; ambitio, detractio, inuidia, & iracundia certant in me ipſo, de me ipſo, cuius ego potiſſimum eſſe videar, &c. Multi illorum ſe iugo ſubijciunt, at tu ſequere eundem ſanctiſſimum Patrem, qui eadem hom. 4. Ego, inquit, quantum valeo reſiſto, re-

F nitor quantum iuuor; Dominum meũ Ieſum reclamo, ipſi me defendo, quia ipſius me iuris eſſe cognoſco. Ieſum mihi Deum, ipſum mihi Dominum teneo, & dico; Non habeo regem niſi Dominum Ieſum. Hæc Bernardus.

Bernard.

Vitijs reſiſtendum

Bernard

Quomodo fiet iſtud, quoniam Virum non cognoſco.

Fidem maximam habuit verbis Angeli Virgo, quo tamen modo conceptio peragenda eſſet, quia ille non

G oſtenderat, ipſa rogat; Quomodo fiet iſtud; id eſt, conceptio hæc? Ego enim virginitatis voto ſum obſtricta, nec virum cognoſco, hoc eſt, virum cognoſcere non poſſum. Ex his Deiparæ verbis compertum eſt vouiſſe illam, & cũ Ioſepho obſeruaſſe virginitatem. Nã ſi non vouiſſet, virumq; poſſet cognoſcere, nulla erat cauſa interrogandi: Quomodo fiet iſtud? Ex viro enim ſuo filium naſciturum exiſtimaſſet, nulla præterea erat cauſa reſpondendi: Virum non cognoſco; cum virum habe-

H ret, quem, ſi votum minimè nuncupauerat, cognoſcere poterat. Audi (inquit Gregorius Nyſſenus in orat. de Chriſti Natiuitate) puræ Virginis vocem. Angelus partum denuntiat, & illa virginitatem amplectitur; Interdicta mihi, inquit, eſt viri conſuetudo; vt virum cognoſcam fieri non poteſt; quo pacto hoc mihi continget? Si nuptiarum cauſa ſumpta erat a Ioſeph, quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re noua, & inſolita obſtupefacta, auerſata eſſet, cum prorſus ſperaret, ſe quoque aliquando matrem

Virgo voto virginitatis ſe obſtrinxit.

Greg. Nyſſenus.

Digitized by Google

eſſe futuram? Sed quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, intactam ſeruari oportebat; propterea etiam ſi Angelus ſis, inquit, ac de cęlo veneris, etiam ſi ſupra hominem ſit, id quod apparet; attamen vt virum cognoſcam fieri non poteſt. Quomodo mater ero abſque viro? Ioſephum enim ſponſum quidem noui, virum autem non cognoſco. Hactenus Nyſſenus.

D. Bernard. homil. 4. Verba hęc Virginis ſic interpretatur. Quomodo fiet iſtud? Cum ſciat Dominus votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virū, quo ordine placebit ei vt fiat iſtud? & Beda: Propoſitum ſuæ mentis Virgo expoſuit, vitam, ſcilicet, virginalem ducere ſe decreuiſſe. Auguſt. in lib. de ſancta Virginitate, c. 4. Profecto, inquit, nō diceret Virgo, quomodo fiet iſtud? niſi Deo virginem ſe ante vouiſſet. Item: Non quæſiſſet vtique quomodo promiſſum ſibi filium fœmina paritura eſſet, ſi concubitu a nupſiſſet. Conſtat igitur ex ijs verbis, Virginem, & virginitatem ſeruaſſe, & voto virginitatis ſe obſtrinxiſſe.

Dubium eſt, an fuerit prima, quę virginitatem ſeruarit, & voto confirmarit? Primam fuiſſe docet Bernard. homil. 3. Super miſſus: Tu, inquit, Virgo, nō dicam præceptum virginitatis, ſed nec conſilium, nec exemplū habebas; niſi quòd vnctio docebat te de omnib. ac ſermo Dei viuus prius tibi factus eſt magiſter, quam filius, &c. Si Virgo virginitatis non habebat exemplum, ſane in ſeruāda virginitate prima fuit. Præterea Beda Luc. 1. Prima, inquit, fęminarum tantæ virtuti ſe mancipare curauit, & homil. de Annuntiat. Virgini diuino munere collatum eſt, vt prima inter fœminas, Deo virginitatis munus offerret. Magnus Albertus ſuper miſſus. cap. 82. Beata Virgo eſt mater omnium in virginitate; quæ prima ſine præcepto, conſilio, vel exemplo, virginitatis munus Deo obtulit: per quod omnes virgines per imitationē virginitatis genuit, &c. Eodem modo loquitur Diuus Antoninus quarta parte ſummæ Theol. tit. 15. cap. 20. §. 10.

Bernard.

An virgo prima fuerit, quæ virginitatē ſeruerit, et voto confirmarit.

Beda.

Alb. Mag. Virgo mater eſt virginum.

D. Anton. Deiparam primā fuiſſe virginē ſine exemplo probatur.

A Beata, inquit, Maria eſt mater omnium in virginitate; quia prima ſine præcepto, conſilio, vel exemplo, virginitatis munus Deo obtulit. Et per virginitatis votum, opprobrium virginitatis abſtulit, & eam in ſe conſecrauit; & ſic omnes virgines per imitationem ſui genuit, &c. D. Bonauent. lib. 1. Pharetræ c. 5. hæc ſcribit: Beatus Bartholomæus vt habetur in legenda, ſcilicet, hæc dixit: Prima Virgo inter fœminas, hoc conſtituit in corde ſuo, vt diceret Deo: Domine offero tibi virgi-

B nitatem meam: cum hoc à nullo homine, nec verbo didiciſſet, nec exemplo ad imitationem inuitata fuiſſet, &c.

Primam autem votum virginitatis nuncupaſſe, cum alijs virginis amicis opinatur Rupertus Cant. 3. Dicunt, inquit, & verè dicunt amici, quia votum Virginitatis Deo prima vouiſti, &cæt. Viguerius itē in inſtitutionib. Theol. cap. 20. §. 9. ſic ſcribit: Ideò dicitur virgo virginum Deipara; quia fuit prima inter mulieres, quæ vouit virginitatē inſpiratione diuina: eam ob rem de ea-

C dem dicitur: Sola ſine exemplo placuiſti Domino: fuit enim inuentrix ordinis Virginum, & Angelicæ vitæ, ideò rectè nominatur Virgo virginum, & virginum Abbatiſſa, ac Regina, &cæt. Et Abulenſis 4. Reg. c. 18. q. 19. De Domina, inquit, noſtra dicitur: Sola ſine exemplo placuiſti fœmina Chriſto: id eſt, non fuit aliqua, quæ emiſiſſet votum virginitatis propter Deum, antè Dominam noſtram. Hæc ille.

Rupertus.

Viguerius.

Abulenſis.

Confirmatur ſententia: Quoniam

D in veteri lege omnes generationi ſtudebant: iſque felix, & Deo charus iudicabatur, qui liberorum copia abundabat. Vnde illud Deuteronomio decimoſeptimo. Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus, quod non eſt præceptum, ſed promiſſio liberorum: & illud Pſalmo cēteſimo vigeſimo ſeptimo. Vxor tua ſicut vitis abundans in laterib. domus tuæ: filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ, & Pſ. 126. Hæreditas Dn̄i filij, merces fructus vētris. Appetebant igitur fęminæ oēs coniugia; virginitatē minimè colebant. Id illæ lachrymæ à filia Iephte,

Deut. 17.

Pſal. 127.

Pſal. 126.

quod in virginitate mori cogeretur, fuſſe, *Iudic. 11.* Iudic. cap. 11. demonſtrant. A patre enim immolanda, duorum menſiũ ſpacio virginitatem ſuam deploraſſe legitur. Adde illud quod Eccleſia de Virgine canit: Sola ſine exemplo placuiſti Domino noſtro, &cæt. Quia ſcilicet nullum habuit virginitatis ſeruandæ exemplum.

Hæc tamen ſententia refutari hoc pacto poteſt. Ante Virginem virgines extitere, ergo non fuit Deipara in virginitatis obſeruatione prima. Nã Elias *Refutatur opinio.* Virgo fuit, Ambroſio libro 1. de virgi- F nibus autore: *Ambroſius.* virgo itẽ fuit Ieremias, virgo Eliſeus, *Hieron.* virgines fuere Sibyllæ, vt Hieronym. ſcribit libro 1. aduerſus *Ignatius.* Iouinianum: D. item Ignatius in epiſt. ad Philadelphienſes, Ioſue, Melchiſedech, Eliſeum, & Ieremiam virginib. *Damaſc.* adnumerat. Danielis corpus ait Damaſc. lib. 4. de fide cap. 25. virginitate obduratum ita, vt Leonum dentes illi infigi nequiuerint: Tres verò pueros id per virginitatem adeptos, vt eorum corpora igni cõfici minimè potuerint. Præterea in Iudæa collegium fuit Eſ- G ſenorum, qui vitam in caſtitate traducebant, inter quos veriſimile eſt multos virginitatem ſeruaſſe illibatã. Ad *Ambroſ.* hæc Ambroſ. lib. 1. de virginibus, ait fuiſſe virgines templo deputatas, de quibus ſupra diximus. Nuptui quidem tradebãtur, ſed cur non potuerunt aliquæ Eliã, & cęteros in virginitate co- *Nazianz.* lenda imitari? Itaque D. Greg. Nazianzenus in carminibus de virginitate, cõcedit in veteri lege ſeruatam à nonnullis virginitatem, & Sotus 4. diſt. 3. q. 1. artic. 1. ait Deiparam Virginem in ſua H gente virginitatis colendæ exemplum habuiſſe.

Reſpõdetur quæſtioni. Reſpondemus, intemeratam Virginem virginum reginam eſſe, virginũque exemplar, & primam fœminam, quam virginitatem perpetuam ſeruaſſe atque vouiſſe conſtat: quamuis n. fieri potuit, vt in lege veteri aliquot fœminæ fuerint virgines, tñ id ignotum eſt. Mariam quidem ſororẽ Moy- *Gregor.* ſis virginitatem ſeruaſſe nonnulli exi- *Nyſſenus.* ſtimarunt, vt ait D. Gregor. Nyſſenus *Ambroſ.* in lib. de virginitate c. 19. D. Ambroſ. E lib. 1. de virginibus, virgineum illi pudorem tribuit. Attamen Ioſeph. lib. 3. *Ioſephus.* antiquitatum c. 2. vxorem fuiſſe Hur *Abulenſis.* affirmat. & Abulenſis in fine commentariorũ capitis 35. Exodi, hæc ſcribit: Hur, qui fuit index cum Aaron, & ſuſtinuit manus Moyſis, communiter dicitur eſſe maritus Mariæ ſororis Moyſis, &c. Incerta ergo eſt hæc Mariæ ſororis Moyſis virginitas. Viros aliquot, *Auguſt.* Eliam, Ieremiam, Eliſeum, & Eſſenos virginitatem coluiſſe concedimus, cui etiam ſub teſtamento veteri honos habitus eſt: ſed voto ab aliquo ex illis illuſtratam eſſe non liquet. Primum aũt virginitatis votum feciſſe Deiparam certiſſimè nouimus. Quòd ſi in lege veteri aliquot fęminæ fuere virgines: ſatis eſt Dei genitricẽ primam eſſe, quæ in lege noua admirandæ virginitatis vexillum extulit: vt reliquarum omnium Virginum exẽplar illuſtriſſimũ, mater, princeps, atque dux appelletur.

Obijcies illa Eccleſię verba: Sola ſine exemplo placuiſti Domino. Ex quibus colligitur ante D. Virginem nullũ virginitatis exemplum extitiſſe. Reſpondemus, ante Virginem exemplum præceſſiſſe Eliæ, & reliquorum: incertum eſt an præceſſerit exemplum fœminæ alicuius, incertum etiam an preceſſerit exemplum voti. Verba illa alium habẽt ſenſum, quem intelliges, ſi fontem vnde ſumpta ſunt, adeas. Is *Sedulius.* eſt Sedulius antiquus poeta: qui ſub *Quomodo virgo, ſola ſine exemplo placuiſſe Chriſto dicatur.* Theodoſio imperatore floruiſſe fertur anno à Chriſto nato 430. carminum libro ſecundo, ſic ille canit:

Salue ſancta parens, enixa puerpera regem,
Qui cœlum, terramque tenet per ſecula; cuius
Numen, & æterno complectens omnia gyro
Imperium, ſine fine manet: quæ ventre beato
Gaudia matris habens, cum virginitatis honore,
Nec primam ſimilem viſa es, nec habere ſequentem.
Sola ſine exemplo placuiſti fœmina Chriſto.

Carmina ſi expendas, intelliges hãc verborum, de quib. ſermo eſt, eſſe ſententiam: Nec primã ò Virgo habuiſti æqualem tibi, ante te: nec ſequentem

poſt

poſt te: quo circa ſola ſine exemplo, id eſt, ſine pari, & ęquali, placuiſti Chriſto: nullum enim fuit aliud exemplum, id eſt, nulla fuit alia fęmina Virgini par, aut ſimilis in gratia, virtutibus, Deique mirabilibus donis. Dices. Cur ergò ait Bernard. D. Antoninus, Magnus Albertus, Abulenſis, Viguerius, D. Bonauentura, Virginem exemplum ſeruandæ virginitatis non habuiſſe? Reſpondeo, intelligendos de exemplo fœminæ alicuius: Præterea de exemplo virginitatis voto conſtabilitæ.

Euthim.

B Euthymius hoc loco, non rectè de Virgine ſanctiſſima, hæc ſcripſit: Non credidit ſicut Zacharias, &c. Procul à Chriſtiano pectore, & auribus huiuſmodi ſint verba. Beata enim, quę credidit, vt ait Eliſabetha. Fidem eximiam habuit Angeli dictis: concipiendum altiſſimi filium credidit: ſed quonā modo concipiēdus eſſet, quæſiuit. Id quod Patres docent: Ambroſius in Lucam: Non de effectu Virgo dubitauit, ſed qualitatem ipſius quæſiuit effectus. legerat Iſaiæ 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, ideò credidit futurum: C ſed quomodò fieret non legerat, &cęt. Auguſt. q. 19. in lib. Numerorum: Modum, inquit, quæſiuit Virgo, non de virtute Dei dubitauit. Et in lib. 50. homiliarum homil. 44. Maria inquirendo dixit, non deſperando; quomodo fiet illud? Bernard. homil. 4. Super miſſus: Non dubitat Virgo de facto, ſed modum requirit, & ordinem, &c. Theophylactus: Non quaſi diſcredens Virgo dixit: Quomodo fiet illud? Sed vt prudens, & intelligens, vt diſcat modum inquirit, &c.

Virgo angelo credidit, & cōceptionis modum inquiſiuit.

Ambroſ.

Auguſt.

Bernar.

Theophil.

D Sed obijciet quiſpiam. Virgo modū nouerat, ergò modum non inquiſiuit. Quòd nouerit modum confirmatur: quia verba illa Iſaiæ 7. intelligebat: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, quæ modum conceptionis ſignificant, indicantq; Virginem abſque viri operatione concepturam Meſſiam, ac parituram, ergo hoc nouerat Virgo. Reſpondemus, Virginem non plenè nouiſſe modum conceptionis: quamuis illam ſenſus verborum Iſaiæ non latuerit. Sciebat Virginem concepturam,

Iſaia 7.

A ram, & Virginem parituram, quomodo autem id faciendum eſſet ignorabat. Ideoque reſpondit: Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognoſco?

Vrges; ſciebat ergo virgo ex Iſaia, ad Meſſię conceptionem non eſſeopus viro; ſciebat ſe virginitate ſalua, filiū concepturam, abſque viri opera: quorſum igitur rogat: Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognoſco? hoc eſt, quomodo concipere poſſum, ſiquidem virginitatis voto obſtrictę virum B cognoſcere mihi fas non eſt? Indicant enim hæc verba Virginem putaſſe viri operam ad conceptum illum fore neceſſariam. Paucis dicam. Vel virgo exiſtimauit opus eſſe virum cognoſcere, ad Meſſiæ conceptionem, & Iſaiam non intellexit; vel exiſtimauit non eſſe opus virum cognoſcere, & præter rem reſpondit: Quoniam virum non cognoſco.

An Virgo verba ſaia (ecce Virgo coruptio) intellexerit .

Difficilis ſanè ad expediendum nodus hic eſt, neque enim concedendum eſt, vel Virginem Iſaiam non intelle- C xiſſe, vel præter rem locutam fuiſſe. Nodi ſolutio hæc ſe offert: Intelligebat quidem Virgo Iſaiam, & ſciebat Virginem concepturam, & parituram ſalua virginitate ex Iſaia: tamen ſciebat diuina potentia effici poſſe, vt ex viro concipiat Virgo ſalua virginitate. Ideoque dixit: Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognoſco? Vel forſitan quamuis ſciret ex Iſaia, non eſſe opus viro ad hanc conceptionem, vt apertè ab Angelo hoc audiret, ſuæ integritatis magno amore ducta, ita re- D ſpondit: quaſi diceret: Quomodo fiet hæc conceptio? mihi enim virum cognoſcere non licet; & quidem ſcio id opus non eſſe. Leo Caſtro Iſaiæ 7. in hanc ſententiam verba Virginis interpretatur: Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognoſco? id eſt, quoniam Virgo ſum, vt poſſim illa eiſe, quæ ab Iſaia prædicta eſt: ſed Patres aliter explicant, vt vidimus.

Leo Caſtro.

CAPVT IX.

Docet Angelus modum conceptionis; annuit Virgo, concipit Chriſtum.

Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.

MOdum conceptus inquiſiuit virgo; aperit Angelus; quomodo fiet in tua iam oſtendit: Etſi, inquit, virum non cognoſcas, virginitatiſque votum nuncupaueris, concipies tamen, non humana ſed diuina virtute, ipſaq; ſalua virginitate. Spiritus enim ſanctus in te admirabiliter deſcendet; & virtus græcè δύναμις, ideſt, potentia altiſſimi Dei, obumbrabit tibi. Chryſoſtomus homil. 49. in Geneſim. Ne quæras, ait, ò Virgo naturę modum, & ordinem, quando ſuper naturam ſunt, quæ fiunt. Ne ſpectes cõiugij dolores, quando maior quam in nuptijs, natiuitatis modus erit. Et quomodo fiet iſtud, inquit, quoniam virum non cognoſco? ſane propter hoc erit, quoniã virum non cognoſcis. Nam ſi cognoſceres virum, nõ fuiſſes habitã digna, vt huic miniſterio ſeruires. Itaque quamobrem dubitas, eam ob rem crede. non quia malum nuptiæ, ſed quia melior virginitas. Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi; ſic poteris parere. totum operatione ſpiritus erit: Ne igitur ſpectes ad terram, è cęlis operatio venit. ſpiritus gratia eſt, quod fit. Ne quæras naturæ modum, ne iuxta nuptiarum leges intelligas. Hactenus Chryſoſt.

Chriſoſt.

Hic locus varijs explicatur modis. Primo modo exponit Aug. in lib. quinquaginta homiliarum, homil. 44. Virtus, inquit, altiſſimi obumbrabit tibi; ne timeas æſtum libidinis, ſub tanto vmbraculo ſanitatis, &c. Quaſi dicat, potentia Dei, vt vmbraculum, te ab ardore concupiſcentiæ defendet, qui in conceptu reperiri ſolet.

Auguſt.

Secundo modo interpretatur Greg. libro 33. moral. ca. 3. Quia vmbra, ait,

D. Greg.

A non aliter exprimitur, niſi per lumen & corpus; virtus altiſſimi virgini obũbrauit, quia in eius vtero lux incorporea corpus ſumpſit, ex qua obumbratione omne in ſe refrigerium mentis accepit, &c. Quaſi dicat: virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideſt, ſplendor ille Patris, & lux increata, corpus ex te aſſumet. & quemadmodum lux corpori opaco coniuncta, obumbrat: ſic æterna illa lux corpori coniuncta, te obumbrabit; mirumque tibi vmbra ſua refrigerium præſtabit. Idem Gregor.

Quõ virtus altiſſimi dicatur obũbraſſe Virginẽ.

B lib. 18. Moral. ca. 12. Vmbra (inquit) à lumine formatur, & corpore; Dominus autem per diuinitatem lumen eſt, qui mediante anima in vtero Virginis, fieri dignatus eſt per humanitatem corpus. Quia ergo lumen incorporeum in Virginis vtero erat corporandum; ei, quæ incorporeum concepit ad corpus, dicitur, virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideſt, corpus in te humanitatis accipiet, incorporeum lumen diuinitatis. Beda item in homil. de Annuntiat.

Beda.

C Sol, inquit, ideſt, diuinitas Chri, tegmine ſe humanæ naturæ, quaſi vmbraculo quodam obtexit; quo mediante, Virginis eum viſcera ferre ſufficerent. ſicque virtus altiſſimi obumbrauit ei, dũ diuina Chriſti potentia & eam pręſentialiter impleuit, &, vt capi poſſet ab ea, ſubſtantia ſe noſtræ mortalitatis obnubilauit, hæc Beda. Bernard. quoque hom. quarta, ſuper miſſus. Quis, inquit, poſſit intellectu capere, qualiter ſplendor ille inacceſſibilis, virgineis ſe viſceribus infuderit, & vt virgo inacceſſibilem ad ſe accedere ferre po-

Bernard.

D tuiſſet, de portiũcula eiuſdem corporis, cui ſe animatè contemperauit, reliquæ maſſæ vmbraculum fecerit?

Tertio modo explanat Bernard. eadem homil. 4. Obumbrabit tibi, hoc eſt, ſic obumbrando teget modum, quo de Spiritu ſancto concipies, & occultabit, quatenus ſibi tantum notus habeatur, & tibi. Euſebius lib. 10. de demonſtratione capit. 8 ad illa verba Pſal. 21. Tu es, qui extraxiſti me de ventre; In conceptione tu Domine quod in vtero fuit obumbraſti: vt principes ſæculi huius, ipſa de Spiritu ſancto,

Euſebius.

&

& ſancta Virgine conceptio lateret. A Quod ingens myſterium Gabriel Archangelus indicauit, dicens; Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, &c.

Ianſenius. Quarto modo Ianſenius ait, Deum Patrem in admiranda hac conceptione, locum obtinuiſſe generantis; Spiritum verò ſanctum locum ſeminis virilis, ſecundum vim effectiuam. Tum Spiritum ſanctum loco ſeminis ſuperuenilſe, virtutē autem altiſſimi, ideſt, Patris potentiam obumbraſſe, ideſt, ſanctiſſimam complexam eſſe Virginem, vt maritus ſolet, & per Spiritum ſanctum effeciſſe, quod ſolet per corporale ſemen efficere vir. At hæc interpretatio caſtas obradit aures. B

Obumbrare eſt defendere. Quinto modo facile locus ſic explicandus eſt. Concipies Virgo, non ex viro, ſed ex Spiritu ſancto ipſe in te ſuperueniet; & virtus altiſſimi Dei, i. potentia eiuſdem ſpiritus, obumbrabit tibi, hoc eſt defendet te, virginitatemq; tuam, quam tantopere diligis, ita proteget, vt ſine vlla illius iniuria, immo ſummo cum decore concipias. Confirmatur ſenſus hic germanus, ex alijs ſcripturæ locis, in quib. verbum obumbrare, ſignificat defendere. Pſal. 9. ſcapulis ſuis obumbrabit tibi, ideſt, defendet te, ſub alis ſuis, vt auis pullos. Pſal. 139. obumbraſti ſuper caput meum in die belli. i. defendiſti caput meum in prælio. Vmbra quoq; ſignificat protectionem. Eccl. 7. ſicut protegit ſapientia, ſic protegit pecunia. ex hebræo ſic verbum verbo redditur; in vmbra ſapientiæ; in vmbra argenti. Iſai. 49. in vmbra manus ſuæ protexit me. C *Pſalm 9.* D

Ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.

Conceptus eſt Chriſtus ex vtero Virginis ſanctus, hoc eſt, abſque vlla originarij peccati labe, omnique plenus ſanctitate, vt Angelus affirmat. Illud Sanctum, cum Verbo, naſcetur, coniungitur hoc ſenſu, quod naſcetur ex te ſanctum. Græce, γεννώμενον, ideſt, naſcens, quod naſcitur, quod paulo poſt in vtero naſcetur. loquitur enim de natiuitate in vtero, quemadmodum, Matth. primo. Quod in ea natum eſt, ideſt, conceptum, de Spiritu ſancto eſt.

Natus eſt autem Chriſtus, ſiue conceptus ſanctus, ideſt, ſine peccato originali, ex vi conceptionis. Quiſquis enim ex viro concipitur, ex vi conceptionis huiuſmodi peccatum originis contrahit: Chriſtus ex viro non eſt cō ceptus, ideoque peccatum huiuſmodi ex vi conceptionis incurrere non potuit, vt Auguſt. docet in Enchiridio ca. 41. Nulla, inquit, voluptate carnalis cō cupiſcentiæ ſeminatus, ſiue conceptus eſt Chriſtus, & ideo nullum peccatum originaliter contrahens, &c. Et lib. 13. de Trinitate, cap. 18. Non interfuit cō cupiſcentia carnis, per quam ſeminantur, & concipiunt cæteri, qui trahunt originale peccatum, ſed ea penitus remotiſſima, credendo, non concumbendo, ſancta eſt fœcundata Virginitas: vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis non etiam criminis originem duceret, &c. Gregor. item Magnus lib. decimo octauo moralium, cap. 35. ad illa verba; Non æquabitur ei topazius: Nos etſi ſancti efficimur, non tamen ſancti naſcimur, quia ipſa naturæ corruptibilis conditione conſtringimur, vt cum propheta dicamus: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis peperit me mater mea. Ille autem ſolus veraciter ſanctus natus eſt, qui vt ipſam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ, conceptus non eſt. Hæc ille. *Chriſtus ſanctus conceptus. i. ſine peccato originis omnique ſanctimonia plenissimus. D. Aug.* *D. Greg.* *Chriſtus duabus de cauſis abſque peccato originali ē conceptus; quia Deus; et quia abſque viri opera.*

Rogabis, ſi vt cæteri homines conceptus fuiſſet Chriſtus (quod tamen non decuit) nunquid peccatum originis incurriſſet? Reſpondemus. Non incurriſſet, quamuis enim conceptionis modus id efflagitaſſet, ſuppoſitum tamen diuinum omnem peccati maculā, vt cum Ambroſio dicam, cœleſti maieſtate depuliſſet. Solus, ait Ambroſ. Luc. primo, per omnia, ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non ſenſerit, & cœleſti maieſtate depulerit, &c. *D. Ambr.*

Rectè quidem infertur, ſanctus erit filius, ideſt, abſque peccato originali, & ſanctitate ſumma præditus, quia ex Spiritu ſancto, totius ſanctitatis fonte concipietur: At dubium eſt, quonam modo Angelus inferat, vocandum filium Dei, ob eandem cauſam; ſcilicet, quod ex Spiritu ſancto concipiatur. Spiritus, inquit, ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Chriſtus enim, vt homo, nec dicitur, nec eſt filius Spiritus ſancti. Quia licet ex Spiritu ſancto ſit conceptus, vt ex principio agente, non tamen ſecundum ſpeciei ſimilitudinem, ſicut homo ex patre naſcitur, conceptus eſt, vt D. Thomas docet tertia parte, quæſt. trigeſimaſecunda, ar. 3.

Quomodo inferat angelus, Chriſtum dei filium vocandum.

Reſpondemus, primum ſenſum verborum Angeli hunc eſſe; Concipies ò Virgo non viri opera, ſed Spiritus ſancti, ideoque Chriſtus qui ex te omni ſanctitate pleniſſimus naſcetur, filius Dei altiſſimi vocabitur, non autem vocabitur filius viri alicuius. quippe qui non virum patrem habebit; ſed te matrem in terris, patrem vero Deum in cęlis. Si ex viro conciperetur, illius viri filius vocaretur: ſed quia ex viro non cōcipietur, ſed ex Spiritu ſancto; non viri alicuius, ſed altiſſimi ſolùm Patris, filius vocabitur. Fauet huic expoſitioni Bernard. homil. quarta, ſuper miſſus, cum ait: Ideoque, & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei, quod eſt dicere, quoniam non eſt de homine, ſed de Spiritu ſancto, quod concipies, concipies autem filium Dei; ideoque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei, &c.

Bernard.

Secundus ſenſus eſſe poteſt; Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, humanamque naturam ex te, cum Verbo diuino coniunget. ideoque, ideſt, propter hanc obumbrationem, & Spiritus ſancti operationem, & vnionem, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. ſi enim hæc vnio hypoſtatica non eſſet, non poſſet dici filius Dei. Nomine obumbrationis, & ſuperuentionis

E Spiritus ſancti, ſubintellexit Angelus incarnationē, ideoque huiuſmodi cauſam reddidit.

Tertius ſenſus ex Cardinale Caietano ſumitur; Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi; ideo qđ naſcetur ex te ſanctū, vocabitur filius Dei. Propterea quod ſolum Dei filium, admiranda decebat conceptio, ex Spiritu ſancto. ſi enim homo merus fuiſſet, non Dei, vt cæteri concipiuntur homines, fuiſſet conceptus, quia hoc meri hominis natura

Car. Caiet.

F poſtulat. Cum ergo à Spiritu ſancto ſit conceptus, quod hominis naturam mirum in modum excedit, ſanè efficitur, illum Dei eſſe filium. Talis, inquit Caietanus, & non alia natiuitas congruit filio Dei, talis enim modus adminiculatur ad cognoſcendum filium Mariæ, eſſe filium Dei, &c.

Ecce Eliſabeth cognata tua, &cæt.

G Nuntio de conceptu Mèſſiæ, veluti cumulum quēdam addit Angelus, nuntium de conceptu Baptiſtæ; Eliſabethę ſterilitatem, Dei potentia ablatam nūtians, cui non eſt impoſſibile omne verbum. Non omne hebræis ſignificat, nullum; non eſt impoſſibile apud Deū omne verbum, ideſt, nullum verbum eſt impoſſibile. Pſalmus 118. Non dominetur mei omnis iniuſtitia, ideſt, nulla dominetur. Pſalm. 48. Cum interierit, non ſumet omnia, ideſt, nulla ſumet. D. Bernard. ſic interpretatur;

Pſal. 118.

Pſ. 48.

H Non eſt impoſſibile apud Deum, omne verbum, ideſt, quicquid ipſe Deus dicere, aut iubere poteſt. Homil. quarta, ſuper miſſus; Si hominibus, inquit, tam facile eſſet facere, quam dicere quod volunt, & ipſis quoque non eſſet impoſſibile omne verbum, nunc autē quoniam vulgaris ſermo eſt; Multum intereſſe inter loqui, & facere; ſed apud homines non apud Deum. ſoli Deo, quia idem eſt facere, quod loqui; idem loqui, quod velle; merito non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Hæc ille. Et Euthymius

Bernard Deo nihil impoſſibile.

Euthim. thymius: Omne verbum, id eſt, quicquid Deus dicit, vel annunciat, non eſt apud Deum impoſſibile; vel quicquid aliquis dicit.

Aliter, & rectius, verbum, phraſi hebræa pro, re, ſumitur hoc ſenſu; Non erit impoſſibilis apud Deum omnis res id eſt, nulla res erit Deo impoſſibilis. Ieremiæ 32. Non erit tibi difficile om-

Verbum ſignificat rē Ierem. 32. ne verbum. Geneſ. 18. Numquid Deo quicquam eſt difficile? Pſal. 113. Omnia quæcumque voluit, fecit. Quod autem nomen Hebræum דבר dabar, id eſt, verbum, rem quoque ſignificet, oſtẽditur

2. Reg. 1. ex 2. Reg. 1. Dixit Dauid adoleſcenti ex caſtris Iſrael fugienti; Quod eſt verbum quod factum eſt? indica mihi; id eſt, quidnam contigit? Iſaiæ 39. Non fuit verbum, quod non oſtenderet eis; id eſt, non fuit res, quam non oſtenderit Ezechias rex legatis babylonicis.

Amos 3. Amos 3. Non facit Deus verbum, id eſt, rem, niſi reuelauerit ſecretum ſuũ,

Pſal. 63. ad ſeruos ſuos prophetas, Pſal. 63. Intenderunt arcum rem amaram; hebraice legitur intenderunt arcum verbum amarum. Eccleſ. 1. cunctæ res difficiles; hebraicè, debarim, i. verba omnia difficilia.

Cognata autem dicitur Virginis Eliſabetha, quia duarum ſororum fuere filiæ, vt docet Hippolytus Epiſc. apud Nicephorum lib. 2. c. 3. Tres (inquit) fuere ſorores, filię Mathan ſacerdotis, & Mariæ coniugis eius. Prima Maria, 2. Soba, 3. Anna appellabatur; primæ filia fuit Salome; ſecundæ Eliſabetha; tertiæ, id eſt, Annæ filia, fuit virgo beata; hęc Hippolytus. Lege quę diximus lib. 6. c. 3. quo loco oſtendimus ex lectionibus Eccleſiaſticis D. Annam Gaziri filiam fuiſſe ex tribu Iuda. Non ergo erat ſacerdos illius pater; ſiquidem ex tribu Iuda ſacerdotio fungebatur nemo, hunc locum explicauimus iam lib. 5. cap. 2.

D. Antoninus prima p. hiſtoriarum, c. 6. titulo 4. §. 10. Eckius in ſermone de ſancta Anna, & alij recentiores, aiunt Annam, & Iſmeriam, fuiſſe ſorores; ex Anna Virginem Deiparam, ex Iſmeria natam Eliſabetham.

D. Chryſoſt. homil. 49. in Geneſim, A ait Angelum, Eliſabethæ ſterilitatem & cõceptum Virgini nuntiaſſe, vt mẽtem eius ad credendum prouocaret. Audi, inquit, quomodo Angelus humiliorem ſermonem affert, per ſenſibilia Virginem manu ducens; Ecce Eliſabeth concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quę vocatur ſterilis. Vides quod ſterilis propter Virginem? quoniam cuius gratia alioqui retuliſſet partum cognatæ, cuius item gratia dixiſſet, quæ vocatur ſterilis? plane per omnia manu ducebat eã B ad credendum annuntiationi: propterea, & tempus dixit, & naturæ ſterilitatem: propterea & tempus diſtulit conceptionis. Non enim ſtatim à principio ei annuntiatum eſt, ſed præterito tempore ſemeſtri, vt vteri ſarcina conceptionem doceat. Et vide quanta Gabriel vtitur ſolertia. Non enim in memoriam ei reducit; vel Saram, vel Rebeccam, vel Rachelem, & hæ fuerunt ſteriles, & magnum miraculum fuit: ſed quia erant antiquæ narrationes, adducit eam ad hoc, quod nuper conti- C gerat; vt mentem eius, ad credendum prouocaret, &c. At verò tam eximia erat Deiparæ fides, vt hac prouocatione, & diuinæ potentiæ exemplo non indigeret. Non prouocauit angelus fidem, quaſi id fuerit opus; ſed nuntio dato cumulum addidit, & potentiam Dei prędicauit.

Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundum Verbum tuum.

D Poſteaquam Virgo cõceptionis modum ab Angelo accepit, nihil cunctata, Deo ſe totam admirabili cũ humilitate offert. Ecce, inquit, adſum Dei Ancilla, fiat mihi ò Angele, quod nuntiaſti. Theophylact. Virginis obedien- *Theoph.* tiã, & verba, ijs verbis interpretatur, quaſi diceret; Tabula ſum pictoria, pingat pictor quod voluerit; Hæc ille. Pinxit autem, ſummus pictor arte diuina, miriſque coloribus imaginẽ pulcherrimam, atque admirabilem. Au- *Auguſt.* guſtinus verò in libro primo de peccatorum meritis, & remiſſ. capite 29.

Virginis obedientię conceptũ tribuit; Virgo, inquit, Chriſtũ ſine virili cõplexu, non concupiſcentia carnis, ſed obedientia mentis concepit, &c. Summæ igitur humilitatis, & obedientiæ verbis prolatis, aſſenſuque præſtito, Spiritus ſanctus in Virginẽ ſuperuenit; virtus altiſſimi illi obumbrauit, optatiſſimumque Meſſiam tunc concepit; vt docet Auguſt. ſermone 17. de Natiuitate ijs verbis, Ecce Ancilla, &c. Nec mora reuertitur nuntius; & nuptialem thorũ ingreditur Chriſtus; accipit ſtolam carnis in thalamo Virginis, & Rupertus lib. 1. de operibus Spiritus ſancti, c. 9. Vbi Virgo bene credula os ſuum aperuit, vt diceret, Ecce Ancilla, &c. mox iuxta dictum Angeli, Spiritus ſanctus ſuperueniens, per apertas fidei ianuas ſeſe infudit in templum ſacri vteri; vt Chriſti matrem faceret, &c. Damaſcenus item, lib. 3. fidei capite 2. Poſt ſanctæ Virginis aſſenſum Spiritus ſanctus in eam ſuperuenit, vim ei ad gignendum ſuppeditans, &c.

D August. Poſtquam Virgo verba illa protulit, ecce Ancilla, &c. conceptus eſt Dominus.

Rupertus.

Damaſc.

Conceptio puncto temporis peracta.

Fuit hæc admiranda conceptio Spiritus ſancti opera abſque mora vlla, puncto peracta temporis. Ea enim eſt tanti ſpiritus potentia. Naturæ lex cõmunis eſt, vt maſculi corpus, in vtero materno quadraginta dierũ ſpatio efformetur; qua de re ſic ſcripſit D. Auguſtinus in libro 83. quæſt. q. 56. Dicitur conceptio humana ſic procedere; vt primis ſex dieb. quaſi lactis habeat ſimilitudinem; ſequentibus nouẽ conuertatur in ſanguinem; deinde 12. diebus ſolidetur; reliquis 18. formetur vſque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & hinc iam vſque ad partum augeatur. Hæc ille. At Chriſti corpus, longe aliter, temporis momento in membra omnia eſt efformatum.

Auguſt.

Thomas.

Tria reperiũtur, vt obſeruat D. Thomas tertia parte, quæſtione trigeſima tertia, articulo primo, in Chriſti conceptione: primum, Virginei ſanguinis in locum conceptionis attractio: ſecũdum, corporis ipſius ex ſanguine in membra efformatio: tertium, efformati iam corporis accretio. Attractio breuiſſimo temporis ſpatio, per motũ facta eſt; accretio quoque motum, &

E tempus flagitat: efformatio verò corporis quamuis etiam tempus, motũq; poſtularet temporarium, diuina tamẽ potentia in inſtanti eſt peracta. Vnde Damaſcenus libro 3. fidei capite ſecundo: Dei, inquit, filius per Spiritum ſanctum, procreationis modo, ſibi ipſi carnem, anima rationali animatam condidit: non ita vt paulatim, tacitiſque incrementis, figura corporis abſolueretur, ſed vno eodemque momento perficeretur, &cet. D. Baſilius in oratione de humana Chriſti generatione; Quod

Damaſc.

Baſilius.

F in ea, inquit, natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: ait Euangeliſta Matth. 1. Hinc deprehendi licet, quod non ſecundum communem modum, carnis conſtitutio Domino fuit: conceptum namque illico perfectum fuit: non per interualla paulatim formatum, vt verba declarant: non enim dicit, quod in ea cõceptum eſt; ſed quod in ea natum eſt. Idẽ colligit Euthymius: Genitum, ait, dixit Angelus, vel natum; vt diſcamus

Euthym.

G non paulatim modo ſeminis formarũ eſſe; ſed repentè quantum ad formationem, perfectè factus eſt, &c. Theophylactus Luc. 1. ad illa verba, virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Sunt qui dicũt, quod vbi Dominus obumbrauit vterũ Virginis, ſtatim perfectus fuerit infans, &c. Denique D. Thom. 3. parte, quæſt. 33. art. 1. In primo, inquit, inſtanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis, fuit perfectè formatum corpus Chriſti, & aſſumptum, & per hoc dicitur ipſe filius Dei con-

Theophyl.

D. Thom.

H ceptus; quod aliter dici non poſſet.

Compactũ igitur, organiſq; diſtinctũ eſt corpus Chriſti, tps puncto; præterea rõnis participe aĩa informatum; à Verboq; diuino aſſumptũ. Neque.n. vllo, vel breuiſſimo tẽporis ſpacio, aut corpus, aut anima, vnionẽ Verbi præceſſerunt, vt docet Magnus Leo ſermo. 8. de Natiuitate: Partum, inquit, Virginis integrè cogitemus: vt carni, animæq; conceptæ, virtutẽ Verbi, nullo temporis pũcto defuiſſe credamus: nec prius formatum, atque animatum templũ corporis Chriſti: quod ſibi ſuperueniens vendicaret habitator, &c. Auguſt. ſiue Fulgentius, in lib. de fide ad Pe-

D. Leo.

D Fulgen.

Chriſti humanitas, ĩ ipſo primo cõceptionis inſtãti, dĩ Verbo diuino erat coniuncta.

ad Petrum cap. 8. Firmiſſime, inquit, tene, non carnem Chriſti, ſine diuinitate cóceptam in vtero Virginis, priuſquàm ſuſciperetur à Verbo: ſed ipſum Verbum Deum, ſuæ carnis acceptione conceptum; ipſamque carnem, Verbi incarnatione conceptam. Hęc ille. Damaſcenus lib. 3. fidei, cap. 2. Non Deus præexiſtenti ſeorſim carni vnitus eſt. Simul vt caro extitit, ſimul quoque Verbi caro extitit; ſimul caro animata; rationis, & intelligentiæ particeps. quo fit, vt non hominem Deitate affectum eſſe, ſed Deum humanitatem aſſumpſiſſe dicamus, &c. Sophronius Patriarcha Ieroſolymitanus in Epiſtola, quæ extat in concilio 6. Conſtantinopolitano Act. 11. Incarnatur, inquit, Verbum Deus, non præfactæ carni copulatus, præformatove atque in ſeſe præſubſiſtenti aliquando corpori conlinitus, vel animæ præexiſtenti coniũctus; ſed tunc ijs ad ſubſiſtendum venientibus, quando eis ipſum Verbum & Deus copulatus eſt, &c.

Damaſc.

Sophron.

Quia ergo ſanctiſſima illa Chriſti humanitas, in virgineo vtero, à Verbo numquam fuit ſeparata, ſed in primo inſtanti cum illo coniuncta; veriſſimè Virgo Deum genuiſſe, ſiue concepiſſe dicitur. Etenim in primo illo conceptionis inſtanti Chriſtus conceptus, Deus erat & homo. Quod ſi non fuiſſet in inſtanti primo Verbum cum humanitate copulatum, ſed poſtea: virgo non Deum ſed hominem tantum cóncepiſſet: hoc eſt, quod D. Thom. ſupra citatus ait; per hoc dicitur ipſe filius Dei conceptus, q aliter dici nó poſſet.

Obſiſtere videtur Auguſt. lib. octoginta trium quæſtionum, quęſ. 56. ſic enim ſcribit: Non abſurde 46. annis dicitur fabricatum templum Ioan. 2. quod Corpus Chriſti ſignificabat: vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis dominici perfectione. Hæc ille. Ex Auguſtini ergo ſententia Chriſti Corpus 46. dierum ſpacio in vtero Virginis perfectum eſt. Reſpondetur, Auguſtinum ſe explicare libro 4. de Trinitate ijs verbis; Dixerunt, inquit, Iudæi 46. annis ædificatum eſt tẽplum; & quadragies

Auguſt.

Ioan. 2.

Locus Auguſtini explicatur.

A ſexies ſeni, fiunt ducenti ſeptuaginta ſex; qui numerus dierum, complet nouem menſes, & ſex dies, qui tanquam decem menſes parietibus fœminis imputantur. Non quia omnes, ad ſextum diem poſt nonum menſem perueniũt; ſed quia ipſa perfectio corporis Dñi, tot diebus ad partum perducta côperitur: ſicut à maioribus traditum, ſuſcipiens Eccleſiæ cuſtodit authoritas, &c. Item eodem loco; A die conceptionis, vſque ad diem partus Virginis, ducenti ſeptuaginta ſex reperiuntur dies, qui ſenarium numerum quadragies ſexies habent: quo numero annorum, templum ædificatum eſt, quia eo numero ſenariorũ, corpus Dñi perfectũ eſt. Hæc Auguſt. eodemq; modo in libro 83. quæſt. intelligendus eſt.

B

Vult ergo, corpus Domini vſque ad partum perfectum eſſe, non 46. diebus ſolùm, ſed multiplicatis per ſenarium numerum. Sic autem multiplicati dies ſunt 276. id eſt, nouem menſes, & ſex dies, qui à vigeſimoquinto Martij die, quo Chriſtus eſt conceptus, vſque ad vigeſimumquintum diem Decembris, quo eſt ortus, computantur. Verborũ itaque Auguſtini ſenſus eſt; Quot anni fuerunt in fabricatione templi, ſcilicet quadraginta ſex, tot dies, ſcilicet, quadraginta ſex multiplicati per ſenarium, fuerunt in perfectione corporis Dñi, vſque ad partum. Non igitur loquitur de perfectione corporis, in ipſa conceptione, de qua nos loquimur, ſed de perfectione vſq; ad Virginis partũ.

C

Admirabiles ſunt huius ſanctiſſimæ conceptionis prerogatiuę. Prima. Qui conceptus eſt, ipſo quo conceptus eſt inſtanti, Deus fuit, & homo.

D

Prærogatiua côceptionis Chriſti.

Secunda, Temporis puncto, corpus omnibus membris, ac lineamentis abſolutum eſt, & cum ſanctiſſima anima copulatum, eodemque temporis puncto corpus, & anima diuino Verbo, in vna eademque hypoſtaſi ſunt coniuncta, vt dictum eſt.

Tertia, Abſque viri opera infans hic conceptus eſt, Spiritu ſancto mirabiliter operãte. Auguſt. lib. 2. de peccatorũ meritis, & remiſſione; Ipſa Chriſti participatio in inferiora nſa, vt noſtra

eſſet

eſſet in ſuperiora illius, tenuit quandam, & in carnis natiuitate medietatem, vt nos quidem nati eſſemus in carne peccati, ille autem in ſimilitudinem carnis peccati. nos non ſolum ex carne, & ſanguine, verum etiam ex voluntate viri, & ex voluntate carnis, ille autem tantum ex carne, & ſanguine, & non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo natus eſt. Hæc *August.* Auguſt. Propterea ait idem Auguſt. libro decimo de Geneſi ad litteram cap. 20. Chriſtum in patribus fuiſſe ſecundum corporalem ſubſtantiam, non ſecundum ſeminalem rationem. Nam quoniam ex Spiritu ſancto conceptus eſt, non ex ſemine viri, ideo dicitur nô fuiſſe in patribus ſecundum ſeminalem rationem. Quia verò ex Virgine corpus accepit, quæ à patribus originem traxit, idcirco dicitur in illis fuiſſe ſecundum ſubſtantiam corpoream.

Quarta, Matris Virginitatem infans in hac conceptione non læſit, ſed ſummopere illuſtrauit. Matris integritatem (ait Eccleſia in oratione) non minuit, ſed ſacrauit.

Quinta, Infans ille quod ad rationis vſum, ſapientiamque attinet, vir fuit omnium ſapientiſſimus, iuxta illud Ieremiæ 31. *Ierem. 31.* Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum. Nouam rem (ait Hieronymus in *D. Hieron.* Commentarijs) creauit Dominus, abſque viri ſemine fœmina circumdabit virum gremio vteri ſui, qui iuxta incrementa quidem ætatis, proficere uidebitur ſapientia, & ætate, ſed perfe- *August.* ctus vir in ventre fœmineo, ſolitis mẽſib. continebitur, &c. Auguſt. lib. 2. de peccatorũ meritis, & remiſſ. c. 29. In infantilibus, inquit, membris anima rationalis miſerabili ignorantia prægrauatur, quam ignorantiam nullo modo fuiſſe crediderim in infante illo in quo Verbũ caro factũ eſt, vt habitaret in nobis. Nec illã ipſius animi infirmitatẽ, in Chriſto paruulo fuerim ſuſpica- *D. Bernar.* tus, quam videmus in paruulis, &c. Bernardus homil. 2. Super miſſus; Vir, inquit, erat Ieſus, nec dum etiã natus, ſed ſapientia, nõ ætate, animi vigore, non virib. corporis, maturitate ſenſuũ, nõ E corpulẽtia membrorum. Nec enim minus habuit ſapientiæ, vel potius, non minor fuit ſapientia, conceptus, quam natus, paruus, quam magnus, &c.

Sexta, Infans Chriſtus illo primo inſtanti, gratia fuit, & omni ſanctitate pleniſſimus; Vnxit enim illum Deus totius ſanctimoniæ odorifero vnguẽto, præ conſortibus. Vnde D. Gregor. in *Greg.* Epiſtola ad Quirinum lib. 9. Epiſtolarum c. 61. Vnctus, inquit, eſt Chriſtus, oleo Spiritus ſancti, ſed præ conſortibus: quia omnes nos prius peccatores F exiſtimus, & poſtmodum per vnctionem Spiritus ſancti ſanctificamur, ipſe autem ibi ab eodem ſpiritu vnctus eſt, vbi conceptus. Nec antè conceptus, & poſtea vnctus, ſed concipi de Spiritu ſancto, vngi fuit, &c.

Septima, Infantis Chriſti anima, in primo illo inſtanti lumine gloriæ prædita diuinam videre cœpit eſſentiam, fuitq; Chriſtus comprehenſor ſimul, ac viator. Richardus Victorinus lib. 2. *Richardus Vict.* de Emmanuele c. 23. ad illa verba Iſaiæ Butyrum, & mel comedet; Certè ab ip G ſa hora conceptionis ſuę, Chriſtus repletus eſt totius dulcedinis, & totius ſuauitatis plenitudine. De hoc torrente voluptatis, cæteri potautur, ſed in patria. Chriſtus hoc ipſo potatus eſt, etiam in peregrinatione ſua, &c. Pſ. 15. Prouidebam Dominum (ait Chriſtus) in conſpectu meo ſemper, &c.

Octaua, In primo illo inſtanti, gratias egit Chriſtus ſummas Patri, pro acceptis excellentiſſimis in humanitate beneficijs, ſeq; ſummo cum amore pro humano genere cruci ſuffigen- H dum obtulit.

Illud hoc loco aduerte, hanc conceptionem à trib. ſanctiſſimæ Trinitatis perſonis eſſe effectam. Etenim quæcun- *August.* *Tres perſonæ, Sacroſanctæ Triadis conceptionem effecerunt. Solus tamẽ filiushumanitatem aſſumpſit.* que extra ſe Deus producit, tribus perſonis ſunt communia, vt docet Auguſtinus in Enchiridio cap. 38. Non ſunt, inquit, ſeparabilia opera Trinitatis. & primo de Trinitate, capite quarto; Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ſicut inſeparabiles ſunt, ita inſeparabiliter operantur. & lib. 4. c. 21. Trinitas ſimul operata eſt, & vocem Patris, & carnẽ Filij, & columbam Spiritus ſancti, &c.

Lege

Lege Dionyſium Areopagitam capite ſecundo de diuinis nominibus. Corpus igitur Chriſti ex puriſſima materia, quam Virgo integerrima ſubminiſtrauit, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus momento temporis efformarunt, animam condiderunt, atq; vtrumque cum diuino filij ſuppoſito copularũt. Quod facili explicatur exemplo, hominum trium, qui ſimul ex ipſis tribus vnum, ſplendidiſſima induerẽt veſte, ipſo quoque ſe induente, omnes tres induerent, vnus tantummodo indueretur. Simile in modum Pater, ac Spiritus ſanctus, ſplendidiſſima humanitatis veſte, filiũ induerunt, ipſe quoque filius ſeſe induit, eaque ſolus ipſe eſt indutus. ſolus enim filius non Pater, non Spiritus ſanctus, humanitatem aſſumpſit.

D. Auguſtinus ſermone tertio de tẽpore, citharæ ſimilitudinem adhibet. Tria, inquit, ars, manus, chordæ, & tamen vnus ſonus auditur. ars dictat, manus tangit, chorda reſonat. Nec ars, nec manus, ſonum reddunt, ſed cum chorda pariter operantur. Sic nec Pater, nec Spiritus ſanctus, ſuſceperunt carnem, & tamen cum Filio pariter operantur. Sonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit. Hęc ille. Veruntamen dicitur Chriſtus conceptus ex Spiritu ſancto, aſcribiturq; illi incarnationis opus, eò quod Spiritui ſancto bonitas attribuitur, amor & gratia, appellaturque ipſe ſpiritus donum Dei. Incarnatio vero ſummæ bonitatis opus fuit, ſummi amoris, ſummæque gratiæ, fuitque donum maximum.

Cur Chriſtus à Spiritu ſancto dicatur conceptus.

CAPVT X.

Morale,

Plinius.

Celeberrimus pictor Zeuxis (vt Plinius ſcribit lib. 35. cap. 9.) facturus tabulam Agrigentinis, quam in templo Iunonis dicarent, virgines quinque elegiſſe, ſibique ad exemplar propoſuiſſe dicitur, vt quod in quaque eſſet laudantiſſimum, id penicillo imitaretur. Id ipſum Chriſtiano, qui pulcherrimam virtutis imaginem, non in Iunonis, ſed in Chriſti cœleſti templo dicandam, pingere conatur, faciendum reor. Non tamen Agrigentinas virgines, ſed cœlorum incolas diuos, ante oculos, vt exemplaria, proponere debet, quodq; in ſingulis laudatiſſimum eſt, id in animum, moreſque transferre. Quemadmodum vero inter omnes Diuos Virgo Deipara virtutum decore excellit; ita illius imitatio in nobis debet excellere. Vnde illud Ambroſij lib. 2. de Virginibus: Sit vobis tanquam in imagine deſcripta virginitas, vitaq; Beatæ Mariæ, de qua velut ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis, & forma virtutis, &c.

Ambroſ. Virgo ſpeculum, & exemplar virtutum.

Omnium virtutũ pulcherrimas imagines, Virgo, veluti ſpeculum fulgentiſſimum, ponit ob oculos. In hoc verò Euangelio præter cæteras, illæ duæ maximè fulgent, de quibus Bernardus homil. 1. Super miſſus: Etſi, inquit, virginitate placuit, tamen humilitate cõcepit. & homil. 2. Vt eſſet ſancta corpore, accepit donum virginitatis, vt eſſet & mente, accepit & humilitatis. His gemmis ornata virtutum, gemino que mentis, & corporis decore præfulgida, ſpecie ſua, & pulchritudine, in cęleſtibus cognita, cęli ciuium in ſe prouocauit aſpectus, ita vt & Regis animum in ſui concupiſcentiam inclinaret, &c. De virginitate ergo prius, deinde de humilitate dicamus.

Bernard.

Caſtitatis patriam ſi quæramus, cœlum eſſe indicat Ambroſius, libro primo de Virginibus: In cęlo, inquit, eſt patria caſtitatis; hic aduena eſt, &c. Si patria caſtitatis cœlum eſt, ſanè caſtitatis, & virginitatis patria, Virginis corpus fuit, quippe quod cœlum, imò, Dei ſedes, ac thronus fuit. In puriſſimo illo corpore caſtitas, non vt aduena, aut exul, ſed veluti in chariſſima patria, ac ſede optatiſſima permanſit. In nobis mille ſentibus, mille pũgitur ſpinis. Nam terra noſtra, id eſt, corpus, vt dicitur Geneſeos tertio, ſpinas germinat, & tribulos, ſpinis vero puncta, ac lacerata caſtitas, ſæpe abſcedit. Virginis felix illa tellus, ne minimam vnquam ſpinam protulit, quia peccati fomitem nullum habuit. roſis vndique lilijs,

Ambroſ.

De caſtitate Deipara Virginis.

Geneſ. 3.

Corpus noſtrum, vel terra noſtra ſpinas, & tribulos germinat. Virginis tellus flores effundebat

lilijs, odoratiſque floribus, virginitas Deiparæ circumdata; in corpore integerrimo, veluti in florido lectulo, molliter perpetuò quieuit. iuxta illud Cāticorum primo. Lectulus noſter floridus. In nobis veluti elementum eſt extra naturalem locum; quod vi retineas neceſſe eſt. Quis enim vel in loco ignis terram, vel in loco terræ ignem, aut aerem, niſi vi retineat? Quis in corpore caſtitatem, niſi vim ſibi adhibeat conſeruet? At in Virgine caſtitas, quaſi elementum naturali in loco, pacatiſſima permanſit. Seruabatur in illa virginitas, vt in arca antiqua teſtamenti, quæ ex lignis incorruptibilibus dicitur fabricata. Noſtra vero caſtitas in arcis ſeruatur, id eſt, corporibus, quæ vt putribilia ligna, vermes multos gignunt, id eſt, appetitiones, ac cogitationes, à quibus corroduntur, niſi celerrime perimantur.

Danda nobis opera eſt, vt hos vermes non foueamus ſinu, ſed penitus extinguamus. Vtinam Spiritus ſanctus ſuperueniat in nos, & virtus altiſſimi obumbret nobis. Sanè quod naſcetur ex nobis Sanctum erit. Hoc eſt, quæ ex corde naſcentur appetitiones, quæ naſcentur ex ſenſu, & intellectu, cogitationes, puræ erunt, atque immaculatæ. Spiritus enim ſancti vmbra vermes fomitis perimit, æſtum libidinis extinguit, Apud Plinium lib. decimo ſexto, cap. decimo, ait Seſtius, Taxum arborē in Arcadia tam præſentis veneni eſſe, vt ſi qui ſub ea, vel ſomnum, vel cibū capiant, moriantur. Vmbra Taxi homines, vmbra Spiritus ſancti libidinis vermes necat, a quibus necantur homines.

Plinius.

Docet nos Virgo voti, caſtitatiſque eſſe tenaces, dum promittenti Angelo filium Iudæorum Regem, reſpondit: Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco, id eſt, cognoſcere non poſſum propter votum. Sunt nodi quidam facilè ſolubiles, ſunt alij arctiſſimi, qui difficillimo negotio poſſunt expediri; qualis nodus ille fuit, qui herculeus appellatur. Fertur enim Hercules nodi genus oſtendiſſe, in quo nec principium appareret, nec finis: Qua-

vota ſeruāda.

E lis etiam fuiſſe dicitur nodus Gordius, quem Alexander quia diſſoluere nequiuit, enſe diſſecuit. Similem in modum, ſunt caſtitatis quidam nodi, id eſt, vota, quæ facili negotio quiuis cacodæmon, quæuis leuis occaſio diſſoluit; ſunt alia vota, nodis Herculeis, Gordijſque ſimilia, quæ nullis tartari machina mentis cacodæmon valet explicare. Enſe nodum Gordium diſſecuit Alexander, conſtantis tamen viri, aut fœminę votum, nec enſe, nec igne, nec vllis tormentis, tartareus hoſtis diſſecare poteſt. Sunt vota herculei nodi,
F eo quod herculeum animi robur, herculeumque gladium, ſiue clauam eos habere oportet, qui caſtitatem Deo vouent.

Armatam oportet Virginem incedere, & aduerſus caſtitatis hoſtes vndiq; munitam. Quamobrem Diuus Hieronymus in Epiſtola centeſima quadrageſima, ad Principiam; Arbitror, inquit, te accinctam Chriſti gladio militare, vt autem ſcias ſemper Virginitatem gladium habere pudicitiæ, per quem
G truncat opera carnis, & ſuperat voluptates, gentilis quoque error Deas Virgines fingit armatas, &cæt. Quem locū inter cœleſtia Zodiaci ſigna, Virgo tenet, eundem inter homines viuens caſtus homo, caſtaque teneat fœmina. illa inter Leonem eſt, & libram; caſtus homo inter Leonem viuat, id eſt, fortitudinem, & libram, hoc eſt, temperantiam. Exigit enim caſtitas, vt ſit perpetua, Leonem à quo cuſtodiatur, & libram in qua cibum, potū, maximè vini, in quo vt Paulus ait ad
H Epheſ. 5. eſt luxuria, veſtes, amicitias, colloquia, aſpectuſq; ponderet. Cāt. 3. En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt, de fortiſſimis Iſrael, vniuſcuiuſq; gladius ſuper femur ſuum, &c. Lectulus Salomonis floridus, floridum caſtitate cor eſt, vt lectulo Salomonis, ita caſto cordi fortis cuſtodia adhibeatur.

D. Hieron. Caſtitatē armatā eſſe oportet.

ad Epheſ. 5 Cant. 3.

Admirabilis autem Deiparæ Virginitas multas in diuinis literis habet ſimilitudines, & adumbrationes. Inprimis, quemadmodum primus Adam de Virgine terra efformatus eſt, ita ſecundus

Similitudines virginitatis Deiparæ vir. g.

cundus

Digitized by Google

D. Ambr. cundus Adam de Virgine matre conceptus, ac natus. Vnde Ambroſ. ſer. 37. de quadrageſima, Adam, inquit, de terra Virgine natus eſt, & Chriſtus de matre virgine procreatus, illius maternum ſolum, nunquam concupiſcentia violatum. Adam Dei manibus plaſmatur è limo; Chriſtus Dei ſpiritu formatur in vtero, &c. Idem dixit D. Irenæus lib. 3. cap. 38. his verbis: *D. Irenæus* Quemadmodum Adam protoplaſtus de rudi terra, & adhuc virgine (nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) habuit ſubſtantiam, & plaſmatus eſt manu Dei; ita recapitulans in ſe Adam ipſe, Verbum exiſtens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. &cæt. Lege Tertullianum in libro de Carne Chriſti. Athanaſius ſermone tertio contra Arianos: Verbũ vt Aaron veſtem talarem, ita carnem è terra aſſumpſit: Mariamque vice rudis, illaborateque terræ, matrem ſui corporis habuit. Vt iam habens quod offerret ipſe Pontifex, ſeipſum patri in victimam daret. Hæc Athanaſius. *Theodoret. Ancir.* Theodoretus Ancyranus in oratione de Natiuitate Chriſti tomo ſexto Concilij Epheſini, appendicis quintæ, capite ſecundo, ô terra, inquit, ſine ſemine & fructum germinans ſalutarẽ. O Virgo, quæ ipſum viciſti deliciarum paradiſum, ille namque ſine ſemine omne plantationum genus protulit, ex virgine terra ortis plantationib. Hæc autẽ Virgo illa terra melior eſt. Non enim pomorum protulit arborem, ſed Virga Ieſſe, fructum Saluatorem hominibus afferẽtem. & illa terra virgo erat, & iſta Virgo. Sed illius quidem arborẽ naſci præcepit Deus. Huius autem Virginis, ipſe creator, ſecundum carnem factus eſt germen. Hæc ille.

Exod. 3 Item, quemadmodum rubus ille, in quo Deus apparuit olim, Exod. tertio, ignem concepit, & virorem conſeruauit, ita Virgo ardentem ignem Chriſtum concepit, & Virginitatis virorẽ non amiſit: A Virgine (ait Nyſſenus *Greg. Niſſ.* Gregorius in lib. de vita Moſis) Deitatis lux, aſſumpta carne, illuxit hominibus, eamque omnimodo incorru-

E ptam ſeruauit virginitatis viriditate nullo pacto commutata, &c. Et in oratione de Chriſti Natiuitate: Vt frutex incendit ignem, & non crematur: itidem Virgo, & lumen parit, & non corrumpitur.

Tertiò, Quemadmodum Iud. ſexto, *Iud. 6* Gedeonicum vellus ex carne, ouis, abſque vulnere carnis, detonſum eſt; ita caro Chriſti, ex corpore virginis, abſq; detrimento virginitatis eſt ſumpta. *D. Bernar.* Bernardus homilia ſecunda. Supermiſſus: Quid illud Gedeonis vellus ſignificat, F quod de carne tõſum, ſed ſine vulnere carnis, in area ponitur, niſi carnẽ aſſumptam de carne Virginis, & abſq; detrimento virginitatis? &cæt. Et Ambroſius ſermone decimotertio. *Ambroſ.* Maria, inquit, rectè velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt cum corpore hauriret, nec diſciſſuram corporis pateretur. Bernardus eadem homilia: *Bernard.* Virgini, diſtillantibus cœlis, tota ſe infudit plenitudo diuinitatis, &c. Videlicet quemadmodum velleri Gedeonico ſe ros cœleſtis infudit.

G Quartò, Quemadmodum Aaronica Virga Num. decimoſeptimo, abſq; humano opere flores emiſit; *Num. 17.* ita Virgo abſque viri opera, florem Chriſtũ concepit. Bernard. homilia ſecunda. Quid virga Aaron florida, nec humectata, *Bernar.* niſi Virginem concipientem, quamuis virum non cognoſcentem, ſignificat? Huc pertinet illud Iſaiæ 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. In hoc Iſaiæ teſtimonio (ait idem Bernardus) florem filium, virgam intellige matrem. Quoniam & H virga floruit abſque germine, & Virgo concepit non ex homine. nec virgæ virorẽ floris læſit emiſſio, nec virginis pudorẽ, ſacri partus editio, &c. Simile eſt illud eiuſdem Bernardi eadem homilia 2. Sicut ſine ſui corruptione ſydus ſuum emittit radium, ſic abſque ſui læſione, Virgo parturit filium: Nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem, nec Virgini filius ſuam integritatem. &c.

Quintò, Quemadmodum Dan. 2. lapis è monte, ſine manibus exciſus eſt, *Dan. 2.* ita Chriſtus ex vtero virginis, abſque

viri

viri opera natus. D. Irenæus: Hoc eſt, inquit, quod ſine manibus ſignificabat, quòd non operantibus humanis manibus, in hunc mundum Chriſti aduentus erat, ideſt, non operante in eũ Ioſeph, ſed ſola Maria cooperãte. &c.

D. Irenæ.

D. Epiphanius in orat. de Laudibus Virginis: Virgo, inquit, mons nullatenus inciſus, habens petram Chriſtum. de qua Daniel: Abſciſſus, ait, eſt lapis ſine manibus, ideſt, abſque viro, ſolidam petram Chriſtum Virgo peperit. &c.

D. Epiphanius.

Et Iuſtinus martyr in dialogo: Cum quaſi filium hominis dicit Daniel Chriſtum, qui æternum regnum accipit, an non hoc ipſum obſcure ſignificat? Quòd enim ait, vt filium hominis apparuiſſe, hominem factum eſſe indicat, ſed non ex humano ſemine eſſe declarat, & quod ait, lapidem hunc ſine manibus exciſum, obſcurè idem tradidit. Nam ſine manibus exciſum eum cum dicit, hoc ait, non eſſe opus hominis, ſed conſilij rerum parentis Dei, qui eum profert, &c.

Iuſtinus martyr.

Sextò, Deiparæ Virginitatem porta illa clauſa Ezechielis 44. hortus ille Cant. 4. concluſus, fonſque ſignatus adũbrat. D. Epiphanius, in orat. de laudibus Virginis; Aue, inquit, gratia plena, porta cęlorum, de qua propheta Ezechiel vociferatus eſt his verbis: Ecce porta clauſa, & nullus ingredietur per eam, nec egredietur, præterquam Dominus Deus ſolus. Et erit porta clauſa Duci, quia dux ipſe vocabitur, & in ipſum ſperabunt gentes. De hac porta etiam in Cant. apertè proloquitur propheta, hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Hæc Epiphanius. Eodem loco ſimilitudinem aliam adiungit his verbis: Virgo ager eſt minime cultus, quę verbum veluti granum frumenti ſuſcipiẽs, etiam manipulũ germinauit. &c.

Ezech 44. Cant. 4. Epiphan.

Et Ambroſius, in lib. de inſtitutione Virginis, cap. 8. Bona porta Maria, quæ clauſa erat, & non aperiebatur, tranſiuit per eam Chriſtus, ſed non aperuit. &c. Item: Porta clauſa virginitas eſt; hortus clauſus virginitas, & fons ſignatus. &c.

Ambroſ.

Cur voluerit Chriſtus ex Virgine E concipi, ac naſci, multæ ſunt rationes. Prima, quia huiuſmodi conceptus, & natiuitas Deum decebat, quod docet D. Ignatius; in epiſtola ad Heronem. Inſolens, inquit, admirandusque partus ille Domini ex ſola Virgine non quod deteſtãda ſit legitima commixtio, ſed quòd eiuſmodi partus decebat Deum. Decebat nanque creatorem non conſueto, ſed peregrino, & admirando vti partu, vt pote omnium opificẽ. &c.

Ignatius.

Cur Chriſtus ex virgine naſci & concipi voluerit,

Theodorus Ancyræ epiſcopus loco infra citato: Si id, inquit, quod natum F eſt, matris integritatem illæſam conſeruauit, apud rectè ratiocinãtes Deus eſſe vtique cognoſcetur. &c.

Theodorus Ancyr.

Bern. homil. 2. ſuper miſſus, Deus Matrem ſuã ſingulari in cœleſtibus donaturus gloria, ſingularis in terris præuenire curauit & gratia, qua, videlicet, ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porrò Deum huiuſmodi decebat natiuitas, qua, non niſi de Virgine naſceretur. Talis congruebat, & Virgini partus, vt non pareret niſi Deum. &c.

Bernard.

D. Leo ſerm. 2. de Natiuita- G te. Noua, inquit, natiuitate generatus Chriſtus. quia conceptus à Virgine, natus ex Virgine, ſine paternæ carnis cõcupiſcentia, ſine maternæ integritatis iniuria. Quia futurum omnium Saluatorem talis ortus decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta neſciret, &c.

Leo.

D. Chryſoſtomus, homil. 49. in Geneſim. Ingreſſum noſtri omnium domini, digniorem eſſe oportet, quam noſtrum. Regius enim fuit introitu, Oportebat autem, & partim cum no- H ſtra natiuitate communicare, & partim alienum eſſe, & utraque hæc fuerunt. Nam de utero prodire, commune habet nobiſcum, abſque nuptiali autem congreſſu naſci, ſupra noſtram eſt natiuitatem. Naturale eſt, conceptum fieri in utero, ſupra naturam humanam eſt, abſque commixtione eſſe pręgnantem. Et propterea utraque, ut & excellentiam, & communionem quam habet tecum diſcas. Hæc ille.

Chriſoſt.

Ratio ſecunda. Natus eſt Chriſtus ex Virgine, quia Seruatorem decebat matris uirginitatem ſeruare: Vnde illud

Chryſolog. illud Chryſologi, ſerm. 4. de Annunciatione: Merito Virgini ſalua ſunt oīa quæ omnium genuit Saluatorem, &c.

Greg. Niſſenus. Ratio tertia. Conceptus, & natus eſt Chriſtus ex Virgine, quia decebat incorruptionis largitorem, cum matris incorruptione concipi, ac naſci. Nyſſenus Gregorius, in oratione de Chriſti natiuitate: Decebat eum, qui propter integritatem, & incorruptibilitatem vniuerſitatis, in humana vita verſatus eſt, initium facere ab ea, quæ natiuitati eius inſeruiret, integritate, atq; incorruptibilitate. *Theodorus Ancyr.* Et Theodorus Ancyræ epiſcopus, in homil. 2. habita in Synodo Epheſina, Tomo 6. c. 10. Virgo virginitatis integritate retenta, mater effecta eſt. Nam incorruptionis largitor corruptionem non inducit, nihilque incorruptionis autor corrumpit, &c.

Ratio quarta. Conceptus eſt Chriſtus ex Virgine, vt etiam ex vi conceptionis peccato originario careret. Nam vulgaris mos concipiendi peccatum parit originarium, conceptio vero ex ſola Virgine abſque viri vlla opera, huiuſmodi peccatum repellit. qua de re ſupra diximus, ad illa verba: Quod naſcetur ex te ſanctum, &c.

Ratio quinta. Matrem ſuā Chriſtus Virginem eſſe voluit, vt virginitatis, caſtitatiſq; exemplum proponeret. *Greg Naz. Chriſtus & Virgo virginitatis exēplaria.* Nazianzenus Greg. oratione 20. de laudibus Baſilij: Chriſtus, inquit, ex Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege ſanciens &c. Ait autem Chriſtum naſcentem ex Virgine lege virginitatem ſanxiſſe, non quòd ad virginitatem lege lata homines compulerit ſed quòd exempli quadam quaſi vi ad illam adhortatus fuerit.

Itaque Chriſtus virgo fuit, matrem quoq; ſuam virginem eſſe voluit, vt virginitatis tam filius, quam mater eſſent exemplum ſingulare. *Ambroſ.* Ambroſ. Epiſtola 81. ad Syricum: Speciale donum virginitatis Chriſtus elegit, & integritatis munus exhibuit, atq; ipſe repræſentauit quod elegit in matre. *Damaſc.* Damaſ. li. 4. fidei, c. 25. Chriſtus virginitatis decus, & ornamentum eſt, vt qui non modo ex patre circa congreſſum genitus

A ſit, ſed etiam carnē ex Virgine, ſine virili congreſſu aſſumpſerit, ipſeq; omnibus numeris abſolutam virginitatem in ſe ipſo oſtenderit.

Fuit Chriſtus virginitatis dux, ac princeps: Virgo autem fuit ſignifera, vt Ambroſius ait in lib. de Inſtitutione virginis, cap. 5. *Ambroſ. Virgin. multæ virginis vexillum ſequuntur* Maria, inquit, ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium Chriſto vexillū leuauit, &c. Hoc Virginis vexillum militia ſequitur cœleſtis exercitus, cœleſtis enim virginum exercitus eſt, eodē *Ambroſ.* Ambroſio teſte, lib. 1. de Virginibus:

B Hæc, inquit, eſt cœleſtis illa militia, quam laudantium exercitus Angelorum promittebat in terris, Luc. ſecundo, &c.

Antequam Virgo candidiſſimum efferret vexillum, paucæ virgines erāt, at poſtquam illud extulit, exercitus congregatus eſt virginum. Indicat hoc idem pater ſanctiſſimus eodem libro, his verbis: Poſteaquam Dominus in corpus hoc veniens contuberninm diuinitatis, & corporis, ſine vlla concretæ confuſionis labe ſociauit, tunc toto

C orbe diffuſus, corporibus humanis, vitæ cœleſtis vſus inoleuit, &c. *Theod r.* Et Theodoretus in fine hiſtoriæ religioſæ, in vita Dominæ. Ex quo, inquit, Chriſtus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus ſit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos ſuaueolentes, & qui non marceſcunt *Damaſc.* flores, offert creatori, &c. Damaſcen. orat. prima de Natiuitate Virginis: Tu inquit, ò Virgo virginitatis feraciſſima plāta, per te enim virginitatis pulchritudo, latiſſimè ſeſe diffudit, &cæt.

D *Alb. Mag* Magnus Albertus ſuper miſſus, cap. 82. Deiparam Virginum matrē appellat. Beata, inquit, Virgo, eſt mater omniū in virginitate, quæ virginitatis munus Deo obtulit, ꝑ quod omnes virgines ꝑ imitationē virginitatis genuit, &c. Hinc illud Viguerij iam citati: Virgo fuit inuentrix ordinis virginum, & angelicæ vitę, ideo rectè nominatur Virgo virginum, & virginum abbatiſſa, ac regina, &c. Adde Gregorium Nazianzenum, is in carmine de virginitate, ſic de virginitate ſcribit: *Naziang.*

Ante

Digitized by Google

Ante quidem, vmbroſo in paucis ſplendore micabat,
Dum lex, iura daret terris, & in orbe vigeret,
Exiguis ſpectanda natis.
At poſtquam Chriſtus, per caſta viſcera matris
Abſque patre, & tedis, vitæ progreſſus in auras,
Luſtrauit muliebre genus, tum denique noſtro
Virginitas generi præclaro lumine fulſit.
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præſtat, connexaque cœli
Regia tellurem ſuperat, quantoque fugaci,
Illud in æternum durans, præſtantius æuum eſt.

Anſelm. Ratio ſexta. Redditur ab Anſelmo: Voluit ex Virgine Chriſtus concipi, & naſci, abſq; viri opera, vt hunc quoq; naſcendi modum ſuæ oſtenderet ſubiacere potētiæ. Anſelmus, li. 2. cur Deus homo, c. 8 Quatuor, inquit, modis poteſt Deus facere hominem, videlicet aut de viro & fœmina, ſicut vſus monſtrat, aut nec de uiro, nec de fœmina, ſicut creauit Adam: Aut de viro ſine fœmina, ſicut fecit Euam, aut de fœmina ſine viro, quod nondum fecerat. Vt igitur hunc quoq; modum, probet ſuæ ſubiacere poteſtati, &, ad hoc ipſum opus, dilatum eſſe, nihil conuenientius, quam vt de fœmina ſine viro aſſumat illum hominem, quem quærimus. Vtrum autem de virgine, vel non virgine, dignius hoc fiat, non eſt opus diſputare, ſed ſine omni diſputatione aſſerendum eſt, quia de virgine, Deum & hominem naſci oportet. Hactenus ille. Ait Anſelmus hunc concipiendi, & naſcendi modum, ad hoc opus, id eſt, incarnationem dilatum eſſe. nam ante incarnationem ſteriles, aliæque fœminæ conceperunt, nulla tamen ſine viro concepit virgo. Scilicet, ad maximum incarnarnationis opus, hic modus differebatur admirabilis.

Cur verbũ diuinũ non efformarit ſibi corpus, extra virginis vterum quemadmodum efformauit Adamo. Quod ſi quiſpiam roget: Cur verbum diuinum non efformauit ſibi ex limo terræ, vel ex alia nobiliori ma-E teria corpus, quemadmodum efformauit Adamo? Reſpondemus, multo fuiſſe ſatius ex Adami genere carnem aſſumere, ob aliquot rationes. Prima eſt, vt ex illo genere, quod à dæmone ſuperatum fuerat, is naſceretur, qui de dæmone triumpharet: Pertinebat (ait Auguſt. lib. 13. de Trinitate, cap. 18.) ad iuſtitiam, & bonitatem creatoris, vt per eandem rationalem creaturam ſuſuperaretur diabolus, quam ſuperaſſe gaudebat. & de ipſo genere veniente, quod genus origine vitiata per vnum, F tenebat vniuerſum. Poterat enim vtique Deus, hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei, & hominum, non de genere illius Adami, qui peccato ſuo, genus obligauit humanum, ſicut ipſum quem primum creauit, non de genere creauit alicuius. Poterat ergo vel ſic, vel alio quo vellet modo, creare vnum alium hominem, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit, vt de ipſo, quod victum fuerat, genere, aſſumeret hominem Deus, per quem generis hu-G mani vinceret inimicum, &c. Ad Hebræos 2. Quia pueri (ait Paulus) communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit iiſdem, vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum. Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, &c. Ex eodem ergo genère Adami, carnem aſſumpſit Chriſtus, ut diabolum deſtrueret. *Auguſt.* *ad Heb 2.*

H Ratio ſecunda. Aſſumpſit ex Adam ſtirpe carnem Chriſtus, vt ex Adami genere accepta caro, Adami ipſius, cæterorumque omnium Adami filiorum debitum ſolueret. D. Leo, ſermo. 3. de Natiuitate: Offerenda erat pro reconciliandis hoſtia, quæ eſſet noſtri generis ſocia, & noſtræ contaminationis aliena. D. Thomas 3. p. q. 4. art. 6. Hoc videtur ad iuſtitiam pertinere, vt ille ſatiſfaciat, qui peccauit, & ideo de natura per peccatum corrupta, debuit aſſumi id, per quod ſatisfactio erat implenda pro tota natura, &c. D Leo, ſer. 2. de Natiuitate: Nō iuſtè diabolus amitte- *D. Leo.* *D. Thom.* *D. Leo.*

amitteret originalem dedititij generis ſeruitutem, niſi de eo, quod ſubegerat vinceretur. quod vt fieret, ſine virili ſemine, editus ē Chriſtus ex Virgine, &c. Hugo Victorinus, in lib. ſententiarum: Deus homo factus eſt, ut de ſuo liberaretur homo, &c.

Hugo Vict.

Quæres. Nonne potuiſſet Chriſtus, iuſtitiæ diuinæ facere ſatis, ſi ex limo terræ corpus aſſumſiſſet? aut ſi aliam (verbi cauſa) Angelicam cum Verbo diuino naturam copulaſſet? potuiſſet quidem, ſed ſi ſeciſſet, non ſoluiſſet debitum iuſtitiæ homo, ex ijſdem natus hominibus, qui peccatorum ingēti debito obſtricti erant. Hac de re ſic ſcribit D. Anſelmus, in lib. 2. cur Deus homo, ca. 8. Si nouum, inquit, hominē faciet Deus non ex Adæ genere, non pertinebit ad genus humanum, quod natum eſt de Adam: quare non debebit ſatisfacere pro eo, quia non erit de illo. Sicut enim rectum eſt, vt pro culpa hominis, homo ſatisfaciat, ita neceſſe eſt, vt ſatisfacientis idem ſit, qui peccator, aut eiuſdem generis. Aliter namq; nec Adā, nec genus eius ſatisfaciet pro ſe. Ergo ſicut de Adā, & Eua, peccatum in omnes homines propagatum eſt, ita nullos, niſi vel ipſi, vel qui de illis naſcitur, pro peccato hominū ſatisfacere debet. Quoniam ergo illi nequeunt, neceſſe eſt, vt de illis ſit, qui hoc faciet. Hæc ille. Et S. Baſilius Seleuciæ epiſcopus, in oratione de Annuntiat. In lucem, inquit, editus, non erat homo nudus, ſed Dei Verbum ex Virgine incarnatum, carnemq; eiuſdem naturæ cum carne mea indutum, vt ſimile ſanaretur per ſimile. Etenim ſi corpus habuiſſet à corpore meo alienum, ſi cū mea carne communionem non habuiſſet, vitam vtique mihi impertitum non eſſet. Si mendicam egenamque naturam meam non aſſumpſiſſet, ego Dei regnū adeptus non eſſem, &c. Hæc Baſilius. At iam diximus potuiſſe nos redimere Chriſtum, & ſi à noſtra natura alienum aſſumpſiſſet corpus.

Chriſtus etſi naturā aſſumpſiſſet, angelicā potuiſſet pro hominib iuſtitia diuinę facere ſatis.

Anſelm.

Baſilius Seleuc.

Ratio tertia. Ex Adamo originem ducere voluit Chriſtus, ne aliquis eſſet homo, qui ab vno illo primo homine originem non haberet. Vnde Anſel-

Anſelmus.

A mus loco indicato: Deus, ait, quando humanam naturam, primitus fecit, in ſolo Adam, nec fœminam facere voluit, niſi de ipſo. Vnde apertè monſtrauit, ſe non niſi de Adam voluiſſe facere, quod de humana natura facturus erat, &c. Hæc de virginitate.

CAP. XI.

Morale.

B DE humilitate Virginis ſupra iam diximus, cum de natiuitate ageremus, ſed ſummæ humilitatis verba illa: Ecce ancilla domini, &c. flagitāt, ne hoc loco de illa taceamus. Humiliter (ait Bernard. homil. 4. ſuper miſſus) Virgo reſpondit, vt ſedes gratiæ præpararetur, &c. Etenim quemadmodum aquarum ſedes, humilitas eſt vallium, ita gratiæ ſedes, humilitas eſt hominum, Pſal. 103. Emittis fontes in conuallibus. inter medium montium pertranſibunt aquæ. Bonorum omnium fons, diuinum Verbum, in celſiſſimo C monte erat, in quem nemo poterat aſcendere (Patris dico ſinum) volucres tantummodo, id eſt, Angeli, illo fruebantur. Sed cum virgo verba hæc protulit: Ecce ancilla Domini, in humillimam vallem omnibus vernantem virtutum floribus, deſcendit. Iamq; id euenit, quod vates adiunxit: Potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua. Iam fons ille celſiſſimus in vallem demiſit aquas, non alites ſolū, verū homines etiam, qui belluino ante more viuebant, illo potiuntur. Omniū D elementorum infimum terra eſt, eius in viſceribus, quo omnia emuntur, aurum, Sole influente, gignitur. Eundem in modum omnium fœminarum humillima Virgo fuit, eius in vtero, fulgentiſſimum quo redempti ſumus aurum (id eſt, Chriſtus) Spiritu Sancto operante genitum eſt.

De humilitate Virginis Deiparæ.

Pſal. 103.

Eximia quidem dignitas, vnica gloria, Dei filium concipere. Solet vero dignitas, & gloria arrogantiam parere. Vnde illud Bernardi ſuper miſſus hom. 4. Non magnum eſt eſſe humilē in abiectione, magna prorſus, & rara virtus, humili-

Rara virtus honorata humilitas.

Bernard.

humilitas honorata. At nihil hic metuendum,nõ arrogantiam Virgini ſed humilitatis incrementum tanta gloria peperit. Vt enim ait Chryſologus, ſermone 142. Deuotus animus infulis beneficiorum creſcit ad obſequium, augetur ad gratiam, non ad arrogantiã proſilit,&c. Quæ eſt (inquit idem Bernardus) hæc tam ſublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus, inſoleſcere gloria neſcit? Mater Dei eligitur, & ancillam ſe nominat &c. Et Simon Caſſianus: In profunda, ait, ſe virgo deiecit, quæ inuitabatur ad alta, & a dominatu, ad ancillatum, animum conuertit, & corpus, &c.

Chriſolog. *Bernard.* *Simon Caſſianus.* *Virgini maxima dignitas non attulit elationem.*

Tantæ humilitatis typum, in diuinis literis habemus Abigailem, quæ cum à nuntijs accepiſſet, in vxorem ſe electam à Dauid 1.Reg.25. Adorauit prona in terram, & dixit: Ecce famula tua, ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum domini mei. &c. Ita Virgo; cum à Dei nuntio Gabriele audiſſet, in Matrem Dei ſe electam; Deum vt credibile eſt magna cum humilitate adorauit. Et ait; Ecce ancilla Domini, fiat mi hi ſecundum verbum tuum.

1.Reg 25.

Solo incredibili cũ humilitate proſtratam, Laurentius Iuſtinianus putat, in ſermone de Annuntiatione. Tunc (inquit) ad Deum, totum eſt conuerſum cor Virginis, noua irradiatum luce, inſolito charitatis deſiderio liquefactum, ac repletum deuotionis affectu. Solo igitur, mente, ac corpore proſtrata, humillime inquit; Ecce ancilla Domini.&c.

Laurentius Iuſtinianus

Vt Auguſtinus dixit, ſer.10. de Verbis Domini; Quanto erit maius ædificium, tanto altius ponitur fundamentum. Fundamentum autem humilitas eſt. quamobrem addit; Cogitas magnã fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. Cum ergo in virgine celſiſſimum illud ædificium, id eſt, corpus Chriſti, quod Ioannis 2. templum nominatur, eſſet extruẽdum, altiſſima prius humilitatis ſunt iacta fundamenta. Super hæc autem profundiſſima fundamenta, ipſo cęlo celſius Spiritus Sanctus templum ædificauit.

Auguſt.

E Omnia flumina intrant in mare (ait Eccleſiaſtes, cap.1.) & mare non redũdat, at flumina pluuialibus aquis redũdant facile. Fluminibus ſimiles ij ſunt, qui honorum, aut diuitiarum, aut literarum quadam quaſi pluuia, in ſuperbiam redundãt. Mari ſimilis eſt Deipara Virgo, quæ quamuis gratiarum omniũ flumina exceperit, nunquam tamẽ humilitatis ſummæ metas exceſſit. Mirum ſane eſſet prodigium, ſi in fluuium mare totum influeret, ipſe autem fluuius non exundaret. En tibi gratiarum

Eccleſ. 1.

F omnium fluuium Virginem; in illam omnium bonorum Oceanus, nempe Deus ipſe ingreſſus eſt; at fluuius non intumuit, imo humilitate depreſſus eſt ac ſubmiſſus magis. Ambroſius, lib.2. in Lucam, Vide humilitatem; ancillam ſe dicit, quæ mater eligitur, nec repentino exaltata promiſſo eſt.

Ambroſ.

Longè diuerſam à prima Eua, ſecundam habemus Euam, vt diuerſo itinere gradiens quam prima amiſit gratiã, ſecunda reperiat. Prima ſuperba fuit, ſecunda humilis. ideoq; primam Deus è paradiſo expulſam humiliauit; ſecun

G dam admirandum in modum extulit. Ezechielis 17. Ego (ait Dominus) humiliaui lignum ſublime, id eſt, arborem, & exaltaui lignum humile. Quæ nam ſublimior arbor, quàm prima Eua, in terreſtri conſita paradiſo, orbis totius regina, originali iuſtitia, magniſq; Dei donis exornata? Sublimem hanc arborem ob ſuperbiam Deus humiliauit; Virginem verò humilem arborem, pauciſque notam, ob humilitatem ita extulit, vt pro fructu Deum ipſum pro

Ezech 17. *Eua, & virgo diſſimiles.*

H tulerit, iuxta illud Eliſabethæ; Benedictus fructus ventris tui. O quã ſunt harum duarum arborum diuerſi fructus. Arbor ſublimis Eua mortem, peccatũ, morbos, calamitateſq; innumeras protulit, arbor humilis, vitæ gratiæ bonorumque omnium fructum produxit. Merito facta eſt nouiſſima prima (ait Bernardus, in ſermone de Verbis Apocalypſis) quæ prima cum eſſet, omniũ ſe nouiſſimam faciebat, &c.

Bernard.

Prudentiam quoque nos Virgo docet. cuius eſt de rebus cogitare prudẽter. Cogitabat (ait Euãgelica) qualis eſſet

Chriſol. eſſet iſta ſalutatio. Diuus Chryſolog. ſerm. 140. Cogitat Virgo, quia cito reſpondere eſt facilitatis humanæ; cogitare vero ponderis eſt maximi, & iudicij præmaturi, &cæt. Quæ ponderoſa ſunt, aquarum ima petunt; quæ lenia, fluitant, ſic animus grauis, & prudens, rerum fundum cogitando petit, leuis, & inconſtans, in ſuperficie rerum velu ti fluitat. Per tenebroſam domum pedetentim iter habendum; parieteſque ſunt palpandi. Tenebroſa domus mundus eſt hic, in quo verſamur, pedetentim igitur, hoc eſt, cum cõſilio, ac maturitate, rebus in arduis incedendum, negocia cogitatione prius veluti palpanda. Nautæ demiſſa bolide, maris profunditatem explorant; tu demiſſa cogitatione negocij pericula expede. Miſit Moſes, antequã terram promiſſam ingrederetur, exploratores, mitte tu antequam negocium aggrediaris, veluti fidiſſimam exploratricem, cogitationem. Vadum prius fluminis, id eſt, negotij periculoſi tenta, ne ſi intentato vado temere pertrãſire velis, aquis obruaris. Vt Seneca ſcribit epiſtola vigeſima tertia. Pauci ſunt, qui conſilio, ſe, ſuaque diſponant; cæteri, eorum more, qui fluminibus innatant, non eunt, ſed feruntur, &c. Tu verò ex paucis illis eſto, ne caſu, ac temere, ſed conſilio vitam agas.

De pruden tia Virgin.

Prius cogitatione exploráda negocia, quã illa aggrediamur.

A

B

Seneca.

C

Obedientiam quoque ſingularẽ verba illa indicant: Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Nihil ſibi retinuit Virgo (ait Simon Caſſianus) totam ſe poſuit in diuino famulatu. Et Andreas Epiſcopus Ieroſolymitanus: Ecce, inquit, Ancilla Domini, ad obediendum facilis, ad ſeruiẽdum parata, ad ſuſcipiendum prompta, &c. Dixit Deus, Geneſ. 1. fiat lux, & facta eſt lux, fiat firmamentum, cætera que & facta ſunt. Dixit Virgo fiat mihi ſecundum verbum tuum, & factũ eſt opus omnium maximum. Dei, fiat, fuit imperantis: Virginis, fiat, fuit obedientis. Imperantis Dei, fiat, ſecutum eſt cœlum, operaque reliqua, quæ cœli ambitus complectitur. Obediẽtis Virginis, fiat, ſecuta eſt admiranda diuini Verbi incarnatio. Quæſiuit Virgo prudenter, quomodo fiet iſtud? modi iam conſcia, reſpondet obedienter, fiat.

Simon Caſſianus.

And. Ieroſolimit.

D

Obediẽtia Virginis Deiparæ.

Hoc, fiat, hunc Virginis aſſenſum, expetit Auguſt. ſerm. 17. de Natiuitate, cum ait: Reſponde iam Virgo ſacra, aſſenſum tuum Angelus præſtolatur: Deus in porta eſt, Angelum, quem moraris expectat, &cæt. Videor videre Deum, tunc temporis ſcalæ cœleſti iam innitentem, & deſcenſum in terras parantẽ, quem in modũ Iacob olim illum vidit, Geneſ. 28. Auguſt. vrget, O beata, inquit, Maria ſeculum omne captiuum, tuũ deprecatur aſſenſum, te Deo mundus ſuæ fidei obſidem facit, per te parentũ ſuorum iniurias abſtergi deprecatur, &c. Bernard. quoq; homil 4. Super miſſus. Expectat, inquit, Angelus reſponſum, expectamus & nos, ô Domina verbum miſerationis, quos miſerabiliter premit ſententia damnationis. In ſempiterno Dei Verbo facti ſumus omnes, & ecce morimur, in tuo breui reſponſo ſumus reficiendi, vt ad vitam reuocemur. Hoc ſupplicat à te, pia Virgo, flebilis Adam cum miſera ſo bole ſua, exul de paradiſo, hoc Abraham, hoc Dauid, hoc cæteri flagitãt patres ſancti, hoc totus mundus tuis genibus prouolutus expectant. O Domina reſponde verbum, q̃ terra, quod inferi, quod expectãt & ſuperi. Ipſe quoque omnium Rex, & Dominus, quantũ concupiuit decorem tuũ; tantum deſiderat, & reſponſionis aſſenſum. Hæc mellifluo, vt ſolet calamo Bernardus, & alia in hanc ſententiam ſcribit, homilia illa quarta, & inter alia addit. Reſponde ò Virgo verbũ, & ſuſcipe Verbum, profer tuum, & ſuſcipe diuinum. Et Auguſtinus, ſerm. citato. Reſponde (inquit) verbum, & ſuſcipe filium, da fidem, & ſenti virtutem, pande ſinus roſeos Virgo perpetua: fides tua modo, aut aperit cœlum, aut claudit, &c.

Auguſt.

Geneſ. 28.

Bernard.

Auguſt.

Denique aſſenſum optatiſſimũ, Angelo prudentiſſima præſtitit Virgo, protulitque verbũ, & ſuſcepit Verbũ. Etenim poſt aſſenſũ, in vtero illo beatiſſimo, Verbum caro factum eſt. Nec mora (inquit Auguſtinus loco citato) reuertitur nuntius, & nuptialem thorum ingreditur Chriſtus, accepit ſtolã

Digitized by Google

carnis in thalamo Virginis; diuinitati ſponſatur homo.&c.

Nuptię verbi diuini, & humanæ naturæ. Gabriele igitur internuntio, admirādæ illæ nuptiæ, in virginei vteri thalamo celebratæ ſunt; quib. humana natura cum diuino Verbo eadē in perſona indiſſolubili nexu copulata eſt. Quā obrem Auguſtinus, *Auguſt.* in Commentarijs pſalmi decimi octaui, verba illa; Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo de Chriſto ſponſo ex Virginis vtero, tanquam è thalamo procedente interpretatur. Ipſe, inquit, procedens de vtero virginali, vbi Deus naturæ humanæ, tanquam ſponſus ſponſæ, copulatus eſt. *Iuſtinian⁹.* Et Laurentius Iuſtinianus, in lib. de caſto connubio, capite nono; Verbum, ait, ſponſus, caro ſponſa, virginalis vterus thalamus.&c.

Thalamus nuptiarum vterus Virginis. Deus bone quis poſſit, vel thalami apparatum, vel ſponſi dignitatem, atque opes, vel ſponſæ pulchritudinem, & ornamēta, dicendo recēſere? *Auguſt.* De thalami apparatu Auguſt. ſerm. illo decimo ſeptimo, de Natiuitate, ſic ſcribit; Expandat nunc fides, ſplendentis vteri pulchra tentoria, obumbret virtus, Spiritus ſibilet naturali calore depulſo, tenuis Virginem aura refoueat, & fluēte refrigerio, ſpiramentis cœleſtib. vētiletur, aluus virginis ſertis verecundiæ coronetur. Flammeus ibi roſæ fulgor anhelet, albens lilium candicet, mollis viola rutilet, purpurei ſpargantur flores, & vario nitore depictus Chriſti thalamus exornetur. Hęc ille.

Guarricus. Thalamus hic, in primis caſtimoniæ nitidiſſimo ebore nitebat, quod Abbas Guarricus merita admiratione proſequitur, ſer. 1. de Annuntiatione. Mihi, inquit, mirari libet, illud tam pretioſum, imò impretiabile virginalis caſtimoniæ ebur de quo ſedē ſibi facere delegit, qui ſedet ſuper cherubim. Quam nitidum eſt ebur illud, quod oculis tā diuitis regis placuit, in cuius diebus argentum nullius eſt pretij, quam frigidum, quam ſolidum, quam candidum, & rubicundum?&c. Splendebat præterea thalamus, mundiſſimo puritatis auro, eſt enim aurea illa vrna, in qua dulciſſimum manna, non ſeruatum ſolum, ſed & natum eſt. Denique velut cęlum

E miro ſanctimonię fulgore micabat; etenim, vt vates Pſa. 18. cecinit: Solis thalamus cęlum eſt; Ipſe, inquit, tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Chriſti igitur veri Solis thalamus, id eſt, Virginis vterus, cœlum erat. Hic thalamus fuit. Laurentius Iuſtinianus, in lib. de caſto connubio, c. 9. Erat quidem beata Virgo, thalamus puritate nitidus, motib. ornatus, & omni præditus ſanctitate. Floribus aſperſus, virtutib. decoratus, fragrās caſtitatis odore, charitate feruens, virginitate redolens, pollens humilitate. Hæc ille.

F Sponſa vero humana natura, multo ſanè erat inferior ſponſo, videlicet diuino Verbo, infinitoque interuallo ab illius dignitate diſiuncta. Solent homines ad nuptias, vel pulchritudine, vel opibus, vel nobilitate ſponſæ, vel ijs ſimul omnibus permoueri; at humana natura (ſi per ſe ipſa ſpectetur) his carebat omnibus. Si de pulchritudine agitur, quę in gratia diuina ſita eſt, nulla erat, præterea ex peccato fęditatem magnam cōtraxerat. Si de opibus, vel

G nobilitate inquiritur, in ſumma egeſtate, ſummaque ignobilitate viuebat. Quid igitur diuinum Verbum ad has nuptias traxit? quid traxerit rogas? traxit amor. Si tam diues, potenſq; ſponſus non amaſſet, infimam ſibi naturam nunquam copulaſſet. Homines deformes ſponſas pulchras reddere nequeūt ignobilibus nobilitatē dare, aut ægrotis impertiri ſanitatem non poſſunt. At diuinum Verbum humanæ naturæ *Sponſa humana natura.* ſummam potuit pulchritudinem, ſummam nobilitatem, ſummas opes elargi

H ri. Itaq; ex illa inope, ignobili, & originario in patribus peccato fędata natura, naturam abſque peccato aſſumpſit. Gratiæ, gloriæque opibus, illam mirū in modum locupletauit, pulchritudine inaudita affecit, ipſis ſeraphinis multo nobiliorem reddidit, talemque effecit, qualem ſponſam omnipotentis regis eſſe oportebat.

Admirabilis vero in ijs nuptijs vnio, eaq; æterna facta eſt: de viro, atq; vxore legitur Geneſ. ſecundo: Erunt *Geneſ. 2.* duo in carne vna, de hoc ſpōſo, & ſpōſa, id eſt, de Verbo diuino, & humana

natura

Digitized by Google

natura dicitur: Sunt duo in perſona vna; ſunt, inquam, duo, id eſt, duæ naturæ, diuina, atque humana, in perſona vna, diuini Verbi. Natura enim humana, loco propriæ hypoſtaſis, diuinam Verbi hypoſtaſim ſummo Dei beneficio adepta eſt. Vnde Magnus Gregor. homil. trigeſima octaua, in euangelia; Tunc, ait, Deus pater, Deo filio ſuo nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis, humanæ naturæ coniunxit; quando Deum ante ſecula, fieri voluit hominem, in fine ſæculorum. Sed quia ex duabus perſonis, fieri ſolet nuptialis iſta coniunctio; abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonam Dei, & hominis Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti, ex duabus perſonis credamus vnitam. Ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis exiſtere dicimus: ſed ex duabus perſonis compoſitum credi, vt nefas vitamus. Hactenus Greg. Mag.

Vna perſona uerbi duas habetna turas, diuinam, atq; humanã.

D. Gregor.

Matrimonium carnale, ſponſalia antecedunt, hoc eſt, de matrimonio ineundo promiſſio: bonorum vero, & honorum communicatio: nexus indiſſolubilis, filiorumq; generatio comitatur. Hæc omnia admirandum in modum in noſtris his nuptijs reperiemus.

In his nuptijs repeɼiuntur ſponſalia, communicatio, & filiorum generatio ſancta.

In primis, veluti ſponſalia, promiſſio nuptiarum, id eſt, incarnationis, patribus antiquis facta præceſſit. Deinde poſtquam temporis venit plenitudo, in thalamo intemerati vteri, nuptiæ ſunt celebratæ.

Nuptias cõmunicatio, quę à Theologis idiomatum dicitur, comitatur: de qua Damaſcenus libro tertio fidei, capite quarto. Cum de perſona, inquit, verba facimus: ſiue ab vtraque parte ſimul, ſiue ab altera duntaxat, eam appellemus, vtriuſque naturę proprietates ipſi imponimus. Etenim Chriſtus (quæ vox vtrumque complectitur) & Deus, & homo dicitur, & creatus, & increatus, & paſſibilis, & impaſſibilis. Ac cùm ab vna parte filius Dei, & Deus nuncupatur, coniunctæ naturæ, id eſt, carnis, proprietates recipit, Nam & Deus paſſibilis nominatur, & Dominus gloriæ in crucem actus: non qua Deus eſt, ſed qua idem etiã homo eſt. Eodemque modo cum homo, &

Damaſc.

A filius hominis appellatur, diuinæ eſſentiæ proprietates, atque ornamenta ſuſcipit. Puer enim æuo omni antiquior dicitur, & homo principij expers, non id quidem qua ratione puer, & homo eſt, ſed qua Deus omni æuo prior, ad extremum puer factus eſt. Atque hic communicationis modus eſt: vtraque videlicet natura, proprietates ſuas cum altera communicante, propterea quòd vnam, & eandem perſonam conſtituunt, mutuoque in ſe immeant. Hactenus Damaſcenus.

B Comitatur prętereа diuinas nuptias humanæ naturæ cum diuino verbo nexus per totam æternitatẽ permanens. Nam Verbum diuinum humanam naturam, quã aſſumpſit, nec dimiſit, nec vnquam dimittet. Præſcindit mors humani matrimonij nodum; at partium naturæ humanæ, & Verbi diuini nexũ, præſcindere non potuit. Quamuis .n. corpus ab anima ſepararit, atq; adeò humanitatem Chriſti triduò ſuſtulerit; tamen Verbum diuinum, nec ab animo, nec à corpore ſeiũgere valuit.

C Comitatur item has nuptias filiorũ generatio, filiorum, inquam Dei; qui vt Ioannes cap. 1. ſcribit; Non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex volũtate viri; ſed ex Deo naſcũtur.

Itaque harum nuptiarum thalamus Virginis vterus fuit intemeratus. Ipſa quoque virgo ſponſæ, id eſt, humanæ naturæ vice, vt illæ celebrarentur, aſſenſum exhibuit. D. Thom. 3. p. q. 30. artic. 1. Congruum, inquit, fuit beatæ *Thom.*
D Virgini annuntiari, quòd eſſet Chriſtũ conceptura; vt oſtẽderetur eſſe quoddam ſpiritale matrimonium, inter filium Dei, & humanam naturam, & ideò per annuntiationem expectabatur conſenſus Virginis, loco totius humanæ naturæ. Hæc ille.

Merito ſanè Virginem Deiparã miraculorum officinã, miraculorum item abyſſum appellat Damaſc. in orat. 1. de *Damaſc.*
illius Natiuitate. Expende quæſo, tecũ tacitus huius admirabilis thalami, harumque nuptiarum miracula. In nuptijs illis omnium ore decantatis, quæ in oppido Cana actæ ſunt, vnum miraculum poſt Virginis verba eſt patratum;

tratum; at in ijs multa multoque maiora miracula, poſt illa eiuſdem Virginis verba; Fiat mihi ſecundum verbum tuum, facta cernuntur. In illis aqua in vinum conuerſa eſt; in ijs Verbum *Damaſc.* caro factum eſt; quod opus, vt Damaſcenus ait, in oratione prima de Annunciatione, miraculorum omnium eſt caput. In illis natura deterior mutata eſt in meliorẽ, aqua in vinum; in ijs perſona dignitate infinita præcellentior, naturam aſſumpſit, immenſa intercapedine inferiorem, Verbum naturam humanam ſibi copulauit. *Miraculũ nuptiarum Canæ, cũ miraculis confertur harum nuptiarum.* F In illis fuit conuerſio naturæ vnius in alteram; in ijs nullius fuit naturæ tranſmutatio, duæ naturæ, diuina, atque humana integræ permanentes, in vna, & eadẽ Verbi perſona, coniunctæ ſunt. In duabus perfectis naturis (ait Damaſc. lib. 3. fidei, c. 3.) *Damaſc.* vnã filij Dei, & incarnati perſonam confitemur. *Miracula incarnationis.* Vnã nempe diuinitatis, & humanitatis ipſius perſonam dicentes; & duas naturas poſt vnionẽ in ipſo incolumes ſeruari confitentes: non tamen, vtramque harum ſeorſim G collocantes, verum in vna perſona, inter ſe copulatas, &c. Plenum miraculis eſt hoc miraculum.

Primum miraculum. Virgo integra virginitate concipit. Secundum. Spiritus Sanctus Virginem obumbrat; corpus infantis tẽporis puncto efformat; animamq́; mirabilem infundit. Tertiũ. Corpus & anima eodem temporis puncto, cum Verbi perſona copulantur. Quartum. Deus fit homo. Quintum. Infans omni Sapientia pollet. Sextum. Abſque peccato originario, omni gratia plenus concipitur. Septimum. H Infantis ſanctiſſima anima protinus, vt creata eſt, Dei eſſentiam videt. Quænam vnquam maiora miracula orbis vidit? *Ioſue 10.* Vidit olim tempore Ioſuæ Solem ſtantem, *Iſaia 38. 4. Reg. 20* tempore vero Ezechiæ retrogredientem, at nunc videt Deũ ſeipſum, *Ad Phil. 2* vt Paulus loquitur, exinanientem. Vidit in igne conſeruatam rubi viriditatem; nunc videt in conceptione conſeruatam matris virginitatem. *Exod 3.* Vidit Aaronis virgam abſque humano cultu florentem; nunc videt Ieſſe virgam abſque humana opera optatam E mundo fructum parturientem. *Num. 17.* Vidit virgam Moſis in ſerpentem commutatam; *Exod. 4.* hic videt humanam naturam cum Verbi ſuppoſito copulatam. *Exod. 14.* Vidit mare apertum; hic videt Chriſtum Deũ, Virginis vtero clauſum. *Exod. 16.* Vidit ventum mare rubrum exſiccantem: hic videt Spiritum Sanctum, in Virginis viſcerib. toto Orbe pretioſiorem margaritam, procreantem. Vidit cœleſtem cibũ, è cœlo decidentem; hic videt Deũ è cœlo in vterum Virginis venientẽ. Optimo ergo iure Eccleſia, illud de F Virgine canit. Tu quæ genuiſti, natura mirante, tuum ſanctum genitorem, hæc enim miracula patrata ſunt, ipſa natura mirante, & obſtupeſcente.

Præter hæc; illa angeli verba digna ſunt, quæ conſideratione expendãtur. Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. O felicem illum, qui gratiam apud Deum inuenit; quid ille mali timere poterit? *Qui gratiã habet felix* Nihil, niſi gratiæ ipſius iacturam. *Pſal 26.* Dominus illuminatio mea (ait ille, qui apud Deum gratiam inuenerat Pſal. 26.) *Auguſt.* & ſalus mea; quẽ G timebo? Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meũ, & Auguſtinus eodem Pſalmo: Protegitur Imperator ſcutatis, & non timet; protegitur à mortalibus mortalis, & ſecurus eſt; protegitur mortalis ab immortali, & timebit? &c. *Geneſ. 4.* Timeat, & tremat Cain is, cui Deus eſt iratus, & dicat: Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar. Omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me, &c. Quem enim Deus à facie, & gratia ſua H propter peccatum eijcit, quæ mala nõ inuadent? quem Deus gratia ſua donat, quæ bona non conſequentur? *Pſal. 22.* Et ſi ambulauero in medio vmbræ mortis (ait David Pſalmo 22.) non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Plutarch. Vt Plutarchus narrat in vita Cæſaris, Cæſarem qui vehebat nauclerus, tempeſtate territus, retro ſcaphæ curſum vertere ſtatuebat. At Cæſar: Ne extimeſce quicquam, dixit, Cæſarem vehis. Equidem multo meliori iure, hac ſe voce iuſtus in medijs tempeſtatibus confirmare poteſt: Ne extime-

ſce

ad Ro. 8.

A ſce gratiam, Chriſtumq; vehis. Quid nam timebat Paulus vas illud electionis, quod Chriſtum vehebat? ipſum audiamus ad Rom. 8. Quis, inquit, me ſeparabit à Charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? &c. Vnde tibi tanta hæc fortitudo ò Paule ſanctiſſime vt nullas timeas procellas? reſpondebit: Chriſtum veho. Ne timeas Iſrael (ait Dominus Iſai. 41.) quia ego tecum ſum; ne timeas vir iſte, inueniſti enim gratiam apud Deum.

Iſai. 41.

B Time ſi inueneris gratiam apud mundum; mundi enim gratia multa creat pericula. Vt enim ſcribit Auguſtinus ad Anaſtaſium Epiſt. 144. Mundus iſte periculoſior eſt blandus, quam moleſtus, & magis cauendus, cum ſe illicit diligi, quam cum admonet, cogitq; cõtemni. Et D. Bernar. ſerm. de ramis palmarum; Licet multos frangat aduerſitas; tamen multò plures extollit proſperitas. Et epiſt. 107. O ſæculum nequam, quod ſolos tuos ſic ſoles beare amicos, vt Dei facias inimicos. Inuenit Aman gratiam apud Regem Aſſuerum; hæc illi gratia crucem peperit. Inuenit gratiam apud Abſalonem Achitophel; hæc illi ſuſpendium attulit.

Auguſt.

Bernard.

C De Chriſti Regno ſupra iam copioſius egimus lib. 2. c. 13. de illo hoc loco Angelus; Dabit, inquit, illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Sedes Chriſti dicitur ſedes Dauid; quoniam quemadmodum Dauid per multos labores, ac pericula ad thronum regni peruenit, vt leges in libris Regum; ita Chriſtus per crucem velut ſcalam in ſuum ſolium conſcendit. Poſt diros exantlatos cruciatus, ait Matthæi 28. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: per merita videlicet paſſionis. factus eſt obediens vſque ad mortem (ait Paulus ad Philippenſ. 2.) propter quod Deus exaltauit illum. A Salomone fabricatus admirabilis Thronus. 3. Reg. 10. gradus habebat, ex vtraque vero graduum parte Leones ſtabant, ita vt per medios Leones aſcendere regem oporteret. En tibi Chriſti Thronum, per medios Leones, hoc eſt per medios hoſtes, phariſæos ſacerdotumque principes, in illum Chriſtus aſcendit, à quibus & ſi occiſus eſt, tamen ne aſcenderet non eſt impeditus. imò quia eſt occiſus, propterea in regnum, cuius (vt Angelus ait) non erit finis, peruenit.

Matt. 28.

ad Phil. 2.

3. Reg. 10

D Omnium quidem regnorum finis eſt, finis, inquam, tam temporis, quam loci. nullum enim regnum æternum in terris eſt; nullum totius orbis fines complectitur. At Chriſti regnum, omni fine, tam temporis, quam loci caret. Pſal. 71. Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum, vſque ad terminos quoq; orbis cælorum, in ſempiternum.

Pſal. 71.

Vis videre quales ſint huic regi chari famuli, regnabit (inquit) in domo Iacob in æternum; Iacob ſupplantatorem ſignificat. Non molles, ac delicatos, vitijſque mancipatos, ſed vitiorum ſupplantatores, ac victores Rex amat noſter.

CAPVT XII.

De Viſitatione intemeratæ Virginis, ex Cap. I. Lucæ.

EXVRGENS autem Maria in diebus illis, abijt in montana cum feſtinatione in Ciuitatem Iuda: & intrauit in domum Zachariæ,& ſalutauit Eliſabeth. Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariȩ Eliſabeth, exultauit infans in vtero eius,& repleta eſt Spiritu Sancto Eliſabeth: & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres: & benedictus fructus ventris tui: & vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. & beata, quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum: & exultauit ſpiritus meus in Deo Salutari meo: Quia reſpexit humilitatem Ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, qui potens eſt,& Sanctum nomen eius. Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede: & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis,& diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham,& ſemini eius in ſecula. Manſit autem Maria cum illa, quaſi menſibus tribus: & reuerſa eſt in domum ſuam.

POſteàquam Virgo Chriſtum concepit, ad cognatam Eliſabetham inuiſendam cum feſtinatione ſe contulit; quam ab Angelo acceperat, poſt lōgam ſterilitatem filium vtero geſtare. Ab Eliſabetha laudibus extollitur; nouum Deo canit canticum, & poſt tres ferè menſes domum reuertitur.

Quid impulerit virginē ad inuiſendā Eliſabethā. Theophyl.

Quid nam virginem ad inuiſendam Eliſabetham impulerit, nō benè Theophylactus docuit, cum Luc. 1. hæc ſcripſit. Abijt Virgo ad Eliſabeth,& gaudens de bono cognatæ; & volens vt prudentiſſima, maiore certitudine certior reddi, num vera dixiſſet, qui E apparuerat ei; ut ex hoc, nec de ſuo dubitaret. Prudens enim cum eſſet, timebat, ne fortè deciperetur, & non vt incredula, ſed vt diligens, rem explorare volebat. Hȩc ille. At aberrauit à veritate; Nec enim Deipara Virgo, propterea cognatam inuiſit, quòd certior reddi voluerit, num vera dixiſſet Angelus: fidem enim habuit Angeli dictis perfectiſſimam. Nec vero timuit, ne ſortè deciperetur. Vnde illud F Eliſabethæ; Beata, quæ credidiſti. &c. Certiſſime ſciebat, illum qui apparuerat Angelum eſſe; poſt illius verba, ſe filium Dei concepiſſe nouerat; qui

igitur

igitur fieri poteſt, vt timeret ne deci-
peretur, aut maiorem certitudinẽ quę
reret? Nos Ambroſium potius audia-
mus, qui Luc. 1. ſic ſcribit; Non quaſi
incredula de oraculo, nec quaſi incer-
ta de nuntio, nec quaſi dubitans de
exemplo, ſed quaſi læta pro voto, re-
ligioſa pro officio, feſtina præ gaudio,
ad montana perrexit.

Cauſa viſi tationis. Prima huius Viſitationis cauſa fuit,
Baptiſtæ in vtero ſanctificatio: diuino
enim afflata ſpiritu, ad Eliſabetham
Virgo profecta eſt, vt Ioannes diuini-
tus à peccato originali expiaretur; &
Spiritu ſancto adhuc ex vtero matris
ſuæ repleretur, quod Angelus Patri Za
chariæ prædixerat. Sumitur hæc cauſa
Origenes. ex Origine homil. 7. in Lucam: Ieſus,
inquit, qui in vtero Virginis erat, Ioan
nem adhuc in ventre matris poſitum,
ſanctificare feſtinabat, &c.

Secunda cauſa. Profecta Virgo eſt
ad Eliſabetham, vt de admirando prę-
curſoris conceptu, illi congratulare-
Beda. tur. Beda in homil. de hac Viſitatione:
Intrat, inquit, Virgo domum Zacha-
riæ, non quaſi dubia de oraculo, quod
acceperat, ſed vt congratulatura de do
Metaphra. no, quod conſeruam Eliſabetham ac-
cepiſſe didicerat, &cęt. Simeon Meta-
phraſt. in Oratione de Ioan. Baptiſta:
Feſtinauit Virgo, vt gratularetur Eli-
ſabethæ, de bono nuntio nouæ conce-
ptionis, &c. Idem habetur in Gloſſa
interlineari.

Beda. Tertia cauſa, ab eodem Beda addi-
tur, vt Eliſabethæ miniſtraret: Intrat,
ait, Virgo domum Zachariæ, nõ vt ver
bum Angeli, mulieris atteſtatione pro
baret, ſed vt mulieri prouectæ ætatis,
Virgo iuuencula miniſteriũ ſedula im-
D Anton. pẽderet. D. Antoninus 4. p. tit. 15. c. 27.
Virgo, ait, cum Eliſabetha trib. menſi-
bus ſtetit, vt in partu tunc futuro ei
ſeruiret. Et quis vnquam audiuit talia,
vt Regina grauida pergat ad ſeruam
ſuam ad miniſtrandum ei in partu? &c.

Abijt in montana cum feſtinatione.

Ab Oratione exſurrexiſſe Virginẽ
Carthuſ. ad iter, Dionyſius Carthuſianus, Lyra-
Lyranus. nus, & alij exiſtimant, idque ſentire

A pium eſt. Dicendi tamen modus ſignifi
cat proficiſcentis geſtum, qui enim ali
quò proficiſcitur, à loco, in quo ſedet,
exurgit. Vnde 1. Machab. 12. legitur:
Tryphõ exurgens, abijt in Bethsã, &c.
Dubium vero eſt, an Virgo mox poſt *Virgo poſt*
diuini Verbi incarnationẽ, ad Eliſabe- *incarnatio-*
tham profecta ſit, an poſt aliquot dies? *nẽ verbi,*
Reſpondet Theophylactus: Cũ audiſ- *ſtatim ad*
ſet Virgo ab Angelo, quod cõcepiſſet *Eliſabethã*
Eliſabeth, ſtatim abijt ad illam. Beda *profecta eſt*
homilia ſupra citata: Mox vt Angelus *Theophyl.*
ad cęleſtia redijt, ſurgit Virgo, ac mon *Beda.*
B tana conſcendit, & Ambroſ. Vbi Vir- *Ambro.*
go audiuit Angelum, in montana per- *Origenes.*
rexit. Origenes: Maria ſtatim vt audi-
uit Angelum, conſurgens venit in mõ-
tana. Ex Euangeliſtæ verbis colligi vi-
detur, non protinus, & eadem die Vir-
ginem iter fuiſſe ingreſſam. Exurgens,
inquit, in diebus illis, id eſt, in tempo-
re illo, poſt verbi incarnationem, quæ
verba non indicant eadẽ die profectã
Virginem, imò innuunt poſt aliquot
dies iter ſuſceptum, vt infra expende-
mus eũ de reuerſionis tẽpore agetur.

C

Abijt in montana cum feſtinatione.

Gręcè μετὰ σπουδῆς σπουδὴ verò, ſi- *Cauſa feſti*
gnificat feſtinationem, ſtudium, diligẽ *nationis.*
tiam. In Euangelio Syriaco legitur,
betilaith, id eſt, ſedulo, & diligenter.
Primã huius feſtinationis cauſam red-
dit Ambroſius in Lucã: Feſtinauit Vir-
go, ne extra domũ, diu in publico mo-
raretur. Eandem reddit Cardinalis Ca
ietanus, Lyranus, & alij. Diſcite (ait
D Ambroſius) virgines, non demorari *Ambroſ.*
in plateis, non aliquos in publico mi-
ſcere ſermones. Maria in domo ſera,
feſtinat in publico. Secundam cauſam,
idem Ambroſius putat, fuiſſe gaudiũ,
quo Virginis cor in Deum exultabat:
Feſtina, inquit, præ gaudio. Adiũgit ter
tiam, Spiritus ſancti gratiam, & impul
ſum. Quò, ait, iam plena Deo Virgo,
niſi cum feſtinatione ad ſuperiora con
tenderet? Neſcit tarda molimina (id
eſt, conatus ad res aggrediendas) Spi-
ritus ſancti gratia. Adde quartã ex Ori *Eckius.*
gene jam citato. Quia Chriſtus, qui in

vtero

vtero erat Virginis, vt Ioannem ſanctificaret, & a peccato originali expiaret, feſtinabat.

In Ciuitatem Iuda, & intrauit domum Zachariæ, &c.

Clichtoue. Hugo Car. An fuerit ciuitas Ieruſalem, quã virgo petit. Beda.

Ciuitatem hanc Iuda, in qua Zacharias, & Eliſabetha habitabant, vult Clichtoueus in libello de Viſitatione Virginis cap. 2. fuiſſe Ieruſalem. In eadem ſententia eſt Cardinalis Hugo, & Eckius in ſermone de Viſitatione. Beda quoque Luc. 2. ad illa verba: Ibant parentes eius: Mariã, ait, mox Domino concepto, Ieroſolymam mittit Euangeliſta, domum pontificis, ideſt, Zachariæ, intromittit. Veriſimilius eſt, ciuitatem, de qua loquitur Euangeliſta, nõ fuiſſe Ieruſalem, duab. de cauſis. Prior eſt, quia cum de Ieruſalem Euangeliſtę agunt, ſemper illam proprio nomine, appellant Ieruſalem, non ciuitatem Iuda. Poſterior, quia Ieruſalem ad tribũ Beniamin potius quàm ad tribum Iuda pertinebat. *Ioſue 18.* Nam Ioſue 18. perſpicuè Ieruſalem inter vrbes trib. Beniamin numeratur. Lege Abulenſem eodem capite. Ciuitas autem Zachariæ dicitur ciuitas Iuda, ideſt, in ſorte tribus Iudæ ſita. Huic tamen obiectioni reſponderi poteſt, Iuda hoc loco Iudæam ſignificare, hoc ſenſu: Abijt Virgo in ciuitatem Iudææ, ex Galilæa. Ieruſalem vero in prouincia Iudææ erat.

Card. Bar. Veriſimilius Cardin. Baronius in apparatu ſentit, hanc ciuitatem, quã Dei parens petit fuiſſe Hebron. Erat enim ciuitas Hebron in montanis Iudææ ſita, & ad ſacerdotes pertinebat, vt conſtat ex cap. 21. Ioſue. Cum ergo Zacharias ſacerdos eſſet, veroſimile eſt, in ea habitaſſe, non tamen certum. Diſtat autem Hebron ab Ieroſolymis, teſte *Abulenſis.* Abulenſi Geneſ. ſecundo, quæſt. 22. octo leucis.

Borchard. Hac de re diligens terræ ſanctæ explorator Borchardus prima par. cap. 7. §. 68. ſic ſcribit: Ex Hebrõn tribus leucis contra Aquilonem parum tamen declinando ad Occidentem, eſt Nehel eſcol. i. torrens botri, vnde explora-

E tores miſſi à Moyſe tulerunt botrum. A Nehel eſcol ſex leucis contra Ieruſalem eſt domus Zachariæ. Explorator alter regionis eiuſdem Antonius Aranda cap. 37. *Aranda.* A ciuitate, inquit, ſancta, milliario vno diſtat ſanctæ crucis templum. ab hoc templo milliaribus 4. diſtat templũ alterum, in eo domus eſt illa, in qua Baptiſta in lucem eſt editus. ad arcus iactum, tertium eſt templum in domo Zachariæ extructum. Hæc ille. *Adrichom.* Adrichomius milliario vno ab oppido Emmaus, *Gagneius.* Gagneius verò millia-
F ribus quatuor ab Ieruſalem verſus auſtrum, & Bethlehem, domum Zachariæ diſtare docent.

Credibile autem eſt maximè, Virginem, antequam Eliſabetham inuiſeret, Ieroſolymitanum templum adijſſe, & pro tanto accepto incarnationis beneficio, Deo gratias egiſſe, in qua ſententia eſt Clichtoueus loco indicato.

G

Et ſalutauit Eliſabeth.

Ingreſſa Zachariæ domum Virgo integerrima, Eliſabetham verbis ſuauiſſimis ſalutauit, quæ Euangeliſta ſilentio præterijt. Vbi primum autem Eliſabetha Virginis ſalutationem percepit auribus, mox Ioannes, quem vtero ferebat, magno exilijt gaudio, & Spiritu ſancto, ſimul cum matre, repletus eſt. Matrem verò propter filium repletam Patres aiunt. *Ambroſ.* Nõ prius (ait Ambroſius) mater repleta eſt, quam filius,
H ſed cũ filius eſſet repletus Spiritu ſancto, repleuit & matrem. *Origenes.* Origenes: Nõ dubium eſt, quin quæ tunc repleta eſt Spiritu ſancto, propter filium ſit repleta; neque enim mater primum, Spiritũ ſanctum meruit. Sed cum Ioannes ſanctum ſpiritum accepiſſet; tunc & illa, poſt ſanctificationem filij, repleta eſt Spiritu ſancto, &c. *Titus.* Titus Boſtrenſis Epiſcopus; Eliſabeth propter infantem, quem intra viſcera geſtabat, ſpiritu afflata, Prophetica verba detonuit, &c. *Eliſabeth impleta eſt ſpiritu ſctõ prius tamẽ Ioannes.* Eccleſia in Hymno: Hinc parens nati meritis vterque abdita pandit, ideſt, Zacharias, & Eliſabetha, meritis Ioannis, occulta aperiunt myſteria. *Beda.* Beda:

Cum

Theophil.

Cum filius repletus eſſet Spiritu ſan- A cto, repleuit & matrem. Theophylact. Niſi puer exultaſſet, non prophetaſſet Eliſabeth. Autor imperfecti homil. 27. in Matth. Ioannes exultatione ſpiritali, matrem ſuam fecit eſſe prophetam, &c.

Eliſabeth prophetauit de præſenti, præterito, et futuro. Beda. Gregor.

Prophetauit autem Eliſabetha, vt Beda docet Lucæ primo, de præterito tempore, præſenti, ac futuro. Notandum, inquit, quanta Eliſabeth animũ gratia Maria intrante ditauit; quem ſimul de præterito, præſenti, atque futuro, per prophetiæ ſpiritum illuſtrauit, &c. D. Gregor. homil. prima, B in Ezechielem, Aliquando, ait, ex præterito, & ex præſenti, atque ex futuro, pariter animus tangitur prophetãtis. Ibidem. Eliſabeth ſimul de præterito, futuro, & præſenti, per prophetiæ ſpiritum tacta eſt, &c.

Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?

Eliſabeth vaticinatur de præſenti. Greg. Beda.

De præſenti prophetat, vt Gregor. C & Beda aiunt: Nam à Spiritu ſancto illuminata, Virginem, quam præſentem cernebat, Chriſtum in vtero geſtare cognouit. Matrem nominans, ait Gregorius, & Beda, quia Redemptorem humani generis in vtero portaret, intellexit. Item Gregorius. Eliſabeth Mariam ad ſe venire conſpiciens, quia incarnatum Verbum geſtaret in vtero agnouit, eamque iam Domini ſui matrem vocauit, &c. Obſeruat vero Theophylactus, vocaſſe Virgineni Matrem, antequam pareret; D quia extra omne abortus periculum erat. Alias, inquit, priuſquam pariant, non ſolemus matres vocare, propter metum abortiendi; in Virgine autem nihil tale ſuſpicari oportebat; & idcirco priuſquam pariat, mater eſt, &cæt. Ab Eliſabetha primum Virgo, & cognita, & nominata eſt mater Dei; qui titulus quantus ſit, iam ſupra indicauimus.

Beata quæ credidiſti.

De præteri-

Prophetat Eliſabeth de præterito.

to, & de futuro prophetat Eliſabeth Gregor.

Dicens enim, ait Gregorius, beata quæ credidiſti, apertè indicat, quia verba Angeli, quæ dicta ad Mariam fuerant, per ſpiritum agnouit, &c. Prophetat quoque de futuro cum addit: Perficientur, quæ dicta ſunt tibi à domino. Subiungens, ait, Gregorius, Perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino; quæ Virginem in futuro ſequerentur, præuidit, &cæt.

Ioan. iã per os matris vaticinat. & virginẽ ſalutat. Niceph. Theophl.

Hanc Eliſabethæ prophetiam Nicephorus ait à Ioanne editam, per os matris mutuo ſumptum. libro primo, capite octauo: Ioannes, inquit, ore materno quaſi mutuo ſumpto, ſupra naturæ captum vaticinatur; matrem Domini Virginem vocans; ſimulque inter mulieres benedictam, &c. Theophylactus quoque; Ioannes, ait, per os matris prophetauit, &c. Item: Eliſabeth os Ioanni miniſtrauit, &c. Et Autor librorum de mirabilibus ſacræ Scripturæ tom. 3. Auguſtini, libro tertio, capite primo; Ioãnes ſpiritali ſamine, per os matris, de naſcituro ex Virgine Chriſto, prophetauit. Dum enim Moyſis ſpiritus in ſeptuaginta duos conſiliarios diſtribuitur, quid mirum ſi pueri adhuc in vtero manẽtis ſpiritus per matrem loqueretur, &c.

Erat eatenus, incarnationis admirandum myſterium, omnibus hominibus occultum; ſolis duabus fœminis notũ; nimirum Virgini, & Eliſabethæ. Sola enim virgo, & Eliſabetha, Verbum incarnatum iam eſſe nouerant, quodque alij expectabant, illæ iam factum ſciebant.

Meritis laudibus Virginem excipi voluit Spiritus ſanctus in illa viſitatione, ideoque Eliſabethæ myſterium aperuit; eamque ad prædicandas Deiparę laudes, luce ſua illuſtrauit. Etenim Spiritus ſanctus ad Virginem laudandam nos impellit; Satanas hæreticos in aduerſam detrudit partem. Laudat igitur Virginem Eliſabeth; Benedictã in primis appellat, inter omnes mulieres; nulla enim mulier, vt ait Titus Epiſcopus, tantam vnquam conſecuta eſt gratiam, neque conſequetur vnquam, quantam mater Domini, &c. Deinde benedictum appellat ventris

Titus.

eius

eius fructum; nempe in quo benedictę ſunt omnes mundi nationes; vt Deus Abrahamo fuerat pollicitus. Fructum autem appellat, ait Metaphraſtes in oratione de vita, & dormitione Virginis, admirabiliter: vt qui cum viri ſemine nihil habuiſſet commune. Poſtea coram tanta Virgine ſe abijcit, eiuſq; viſitatione indignam profitetur: Vnde (inquit) hoc mihi; vt veniat mater Domini mei ad me? laudat præterea fidē: Beata, ait, quæ crediditi, & perficienda omnia, quę Virgini Angelus promiſerat, vaticinatur.

Metaphra.

Magnā vocem & affectū magna Virginis laudes poſtulant.

Obſerua autem Eliſabetham cum Virginem laudare cœpit, voce magna exclamaſſe. Virginis namque laudes, vocem magnam flagitant; quippe quæ magnę ſint. id quod fœmina etiam illa indicauit, quæ Virginem laudauit, Lucæ cap. vndecimo. Et extollens vocem quædam mulier de turba, dixit ei: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti, &c. Extulit vocem mulier de turba, vt virginem laudaret; extulit quoque vocem Eliſabetha: Exclamauit (inquit Euangeliſta) voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, &c. Duæ fœminę Virginem laudarunt; ſed vtraque magna voce; quoniam magna Virgo, magna Dei mater, magnæque illius virtutes, magna voce, magnoq; affectu, prædicandæ ſunt.

Exultauit in gaudio infans in vtero meo.

Dubium hoc loco exiſtit; an Ioānis hæc exultatio, cum vſu rationis coiuncta fuerit, an ſolum ita exultauerit, vt agnus rationis expers? verbum enim Grecum, σκιρτάω quo Euangeliſta vtitur etiam ratione carentibus tribuitur. Auguſtinus in Epiſt. 57. ad Dardanum, dubitat, Ianſenius negat, negat quoque D. Thomas tertia parte, quæſtione vigeſimaſeptima, art. ſexto. Fuiſſe tamen Ioanni vſum rationis in vtero matris diuino munere conceſſum, ſentit Ambroſius in Lucam: Habebat, inquit, intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat affectum. Sentit Theophylactus, qui exiſtimat infantē Ioannem patris Zachariæ canticum intellexiſſe; & Beda in homilia de Viſitatione, Ioannes, ait, Dominum eſſe, qui in vtero Virginis portaretur, intellexit. Euthymius, Ioannes, agnito ſupernaturaliter Domino ſuo, exultatione illum prædicauit, prophetica gratia donatus. Diuus Leo ſerm. 10. de Natiuitate præcurſor Chriſti ſpiritum prophetiæ intra viſcera matris accepit. D. Hiero. in epiſt. ſeptima ad Lætam: Audiebat Ioannes verba Domini, per os Virginis perſonantis, & de vtero matris, in occurſum eius geſtiebat erūpere, &c. Chryſologus ſermone 88. Ioannes ante meruit cęlum ſcire, quam terrā, &c. Simeon Metaphraſtes in Oratione de vita, & dormitatione Virginis Deiparæ, Ioannes iam ex ventre, ſciebat ſeruus Dominum, qui erat in vtero, & cū ſenſiſſet eius in mundum aduentum, mirandum in modum lætabatur, hoc enim apertè ſignificabat illa exultatio, &cæt. Chryſoſtomus in Encomio Ioannis: Deus Ioanni, qui in ventre erat, reuelauit myſterium ſuſceptæ carnis œconomiæ, &c. Græcus citatus à Diuo Thoma in Catena: Recluſus ventre Ioannes, agnouit Dominum, non palpebris inſpexit, ſed ſpiritu, &c. Cōcilium Baſilienſe Seſſione quadrageſimatertia de Viſitatione Virginis agit, & inter alia, ait Saluatorem à ſuo præcurſore tunc fuiſſe recognitum. D. Antonin. quarta parte Summæ, titulo decimoquinto, capite vigeſimo, §. ſecuncundo: Creditur, inquit, Ioannem, qui ſex menſes habebat in vtero matris, acceleratum obtinuiſſe vſum liberi arbitrij, iuxta illud Eccleſiæ: Acceleratur ratio in paruulo nato. Sic ille. Hæc verba in Eccleſiaſtico officio, nunc nō habentur. Clichtoueus in lib. de Viſitatione: Acceleratus eſt in Ioanne vſus rationis, vt cognouerit Dominum ſuū, in vtero Virginis deliteſcentem. Eandem ſententiam ſequitur Cardinalis Caietanus Lucæ ſecundo, & tertia parte Diuī Thomæ, quæſtione 37. articulo tertio, Dionyſius Carthuſianus, & alij. Eckius in ſermone de Baptiſta, communem illam vocat. In hymno quoque Eccleſiaſtico canitur: Hinc parens, nati meri-

Auguſt. Ianſenius. Thomas. An Ioannes in vtero matris prædit⁹ fuerit vſu rationis. Ambroſius. Theoph.

Beda. Euthimius. Leo. Hieron. Chryſolog. Metaphr. Chriſoſt. Græcus. Conc. Baſi. Anton. Clichtoue. Card Cai. Carthuſia. Eckius.

meritis, vterque abdita pandit, merita ergo habebat Ioãnes, ergo & ratione vtebatur. Nam ſine rationis vſu merita propria eſſe nequeunt. Veriſimilis eſt hæc ſententia.

Quod ſi roges nũ hic rationis vſus Ioanni conceſſus in eo perſeuerarit?

Caietan. Ambigit Caiet. Luc. 1. tertia vero parte, q. 27. artic. 3. inficiatur. Attamen ſi vſus rationis Ioanni datus eſt, veriſimilius videtur in eo fuiſſe perſeuerantem. Sine pęnitentia enim ſunt dona *Ad ro. 11.* Dei, vt Paulus ait, ad Roma. 11. tantum igitur donum Ioanni datum, non abſtulit Deus. Præterea, quis credat Deũ amiciſſimum ſibi infantem, ex homine in pecudem ſubito commutaſſe? hominem rationis donum fecerat, in pecudem illius ablatio conuerteret. Sed dices, admirandus fuit infans ille, & prodigioſus, qui in matris gremio vſum rationis habuit. Eſto fuerit, talem facere Deus potuit, cuius potentia nullis terminis circumſcribitur. Ideò teneris ſub annis, ciuium turmas fugit, ideò in ſolitudinem ſe abdidit, ideò non pueri, ſed magni viri viuendi genus, in tenera ætate arripuit.

An alij præter Ioannẽ gratiam in vtero ſint conſecuti. Quæret etiam aliquis, an pręter Ioãnem, alij quoque ex Diuis in materno vtero diuinam gratiam ſint conſecuti? De Chriſto ſeruatore, & Deipara Virgine ſermo hic nullus. Sponſum Virginis Ioſephum in vtero gratia exornatum putat Gerſon *Gerſon.* in ſermone de natiuitate Deiparæ. De Iacobo minore *Anton.* nonnulli idem exiſtimarunt, vt D. Antoninus ſcribit 3. par. tit. 31. c. 8. Iacobus, inquit, Alphæi, vt quidam dicunt, eſt ſanctificatus in vtero matris, &cæt. *Hegeſip.* Hoc videtur Hegeſippus ſenſiſſe, cuius hæc verba extant apud D. Hieron. in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, Iacobus de vtero matris ſanctus fuit, vinum, & ſiceram non bibit, &c. Ijs addit D. Anton. 3. p. ſummæ, tit. 18. c. 5. §. 6. D. Nicolaum, & D. Dominicũ: Legimus, inquit, Ieremiam ſanctificatum. Aliqui hoc etiam credunt, de D. Nicolao, qui natus ſtetit rectus, & de Beato Dominico, quia iam in cunis, egrediens lectum iacebat in terra.

Ex veteri verò Teſtamento, Iacob A in vtero originali peccato liberatus, ab aliquibus creditur. Creditur (ait Comeſtor c. 66. hiſtoriæ in Geneſim) *Comeſtor.* in vtero ſanctificatus fuiſſe Iacob, & in colliſione infantium præfiguratum, quod non eſſet cõſenſus Chriſti ad Belial. Hæc ille. *Carthuſ.* Et Dionyſius Carthuſianus, dũ verba illa c. 28. Geneſ. Ero cuſtos tuus quocũq; perrexeris, explicat: Magna, inquit, promiſſio, ex qua ſequi videtur, quòd Deus in omnibus pręſeruauit Iacob deinceps, à culpa mortali, forſitan, & ante, maximè, cũ credatur B ſanctificatus in vtero. & c. 25. Aug. in hanc ſententiam ducere vult. In ea eſt Ambroſ. lib. 4. de fide, c. 4. *Ambroſ.* Negent, inquit, Iacob ſanctum fuiſſe priuſquam naſceret, qui fratrẽ ſupplantauit, in materni adhuc vteri poſitus arcano, &c. Ex opinione Sãcti Ephræm, *S. Ephręm.* in oratione de trãsfiguratione Chriſti, Moyſes addi põt. Surſum, inquit, diſcipulos ducit in montẽ, & oſtendit eis ſe non eſſe Eliã, nec Moyſem, ſed Deum Eliæ, & qui ſanctificauit Moyſem in vtero matris, &c. Sanſonẽ quoq; adnumerandũ C illa verba ſuadẽt Iud. 13. Erit Nazaręus Dei, ab infantia ſua, & ex matris vtero.

Reſpondetur quæſt. Reſpondendum eſt, certũ eſſe Ioannem in vtero matris ſanctitatis eximium à Chriſto donum accepiſſe. De cæteris commemoratis incertum, imò probabilius eſt, non fuiſſe in vtero ſanctificatos, nulla enim firma ratione huiuſmodi opiniones ſtabiliuntur. Verba autem illa, quæ Sanſonem in vtero ſanctificatum ſuadent, aliud ſignificant, nimirum ex vtero Nazaræorum legibus ſubiectum fuiſſe, non autem diuina gra- D tia ſanctificatum.

De Ieremia maior eſt dubitandi ratio: *Ierem. 1.* nam Ierem. 1. ait Dominus: Priuſquã te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, id eſt, gratia ſanctificante donaui: quid clarius? *An Ierem. fuerit ſanctificatus in vtero.* Nihilominus Abulenſ. in Cõment. lib. Iudicũ, c. 13. q. 17. ait, de Ieremiæ ſanctificatione eſſe problema neutrũ, neque poſſe Scripturæ auctoritate partẽ affirmantem probari. *Abulenſis.* Nã illud Ieremiæ teſtimonium, alium habere poteſt ſenſum huiuſmodi: Antequã exires de vulua, ſanctificaui te, hoc eſt,

prępa-

Digitized by Google

præparaui, & prærordinaui te in Prophetam. Verbum enim hebræũ, cadas, ſanctificare, & præparare ſignificat, vt Iſaiæ 13. Ego mandaui ſanctificatis meis, ideſt, Medis, & Perſis: Iuſeres ne hinc Medos, & Perſas fuiſſe ſanctificatos? minimè, ſed præparatos à Deo, ſiue conſecratos ad bellum. Ierem. 6. Sanctificate ſuper eum bellum. Ierem. 12. Sanctifica eos in die occiſionis. Sophoniæ 1. Præparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos, ideſt, præparauit Iudæos tanquam victimam, vocauit Chaldæos ſanctificatos, per quos victima immolaretur. Itaque Chaldæi interpres iu Biblijs Regijs, illa verba Ierem. 1. Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, ſic interpretatur: Antequam venires in mundum, paraui te. & Pagninus in lexico: Sanctificaui, inquit, te, vel præparaui te, ſecundum Thargum, &c.

Iſa 13. *Ierem. 6.* *Ierem. 12.* *Sophon. 1* *Ierem. 1.*

Hanc interpretationem innuit Chryſoſt. in Commentarijs epiſt. 1. ad Rom. ad illa verba Pauli, ſegregatus in Euãgelium Dei. Quemadmodum, inquit, iu familia aliqua, ad diuerſa quiſque opera ſegregatus eſt, ſic & in Eccleſia, diuerſæ ſunt adminiſtrationum diſtributiones. mihi porrò videtur, hic non ſortionē modo ſignificare, ſed quod iam pridem atque è ſupernis ad hoc ordinatus eſſet. Quod & Ieremias ait, de ſe Deum dixiſſe: Antequam ex vulua egrederis ſanctificaui te, Prophetam in gentes te conſtitui. Hæc Chryſoſto. Theophylactus eodem modo: Segregatus, inquit, hoc eſt, ſelectus ad Euangelij miniſterium. aliàs autem, & ſegregatus, pro eo quod eſt prædeſtinatus ad hoc, accipitur. Vt cum ad Ieremiam Deus ait: Priuſquã exires de matrice, ſanctificaui te. Quin ipſe Paulus ad Galat. primo. Quando, inquit, viſum eſt ei, ſegregare me ex vtero matris meę, &c. Et Theodoretus Ieremiæ primo, dum verba de quibus quæſtio eſt: Antequam exires de vulua, ſanctificaui te. Exponit: Verbum, inquit, ſanctificaui, poſuit, pro ſegregaui. Idē Theodoretus in Commentarijs Pſalmi 57. ad illa verba: Alienati ſunt peccatores à vulua. A vulua, inquit, & à vētre ad-

Chriſoſt. *Theophil.* *Theodor.*

E didit; quippe, quia Deus ante creationem, ea quæ ipſis euentura erant, prænouerat: eodem enim modo Ieremiæ dixit, antequam formarem te iu vtero noui te; & antequam exires ſanctificaui te. & non Pharaonem impium, & Ieremiam ſanctum fecit. Sed quòd Deus tanquam Deus, ea, quæ euentura erant præſciuerit, &c. Elias item Cretenſis, in Cōmmētarijs orationis primæ Grego. Nazia. Ieremias, ait, antequam effingeretur Deus notus erat; atque ab eo ante vuluam ſanctificatus; hoc eſt, ipſi

Elias. Cretenſis.

F in miniſterium aſſignatus. Factum eſt, inquit, Verbum Domini ad me dicens, priuſquam te formarem, ex vtero noui te, & antequam è vulua egredereris ſanctificaui te. Atque eodem modo Paulus: Qui ſegregauit, inquit, me de vtero matris meæ, vt annuntiem eum inter gentes: Hactenus Elias; Adde Hieronymum eadem verba explicantem. Quod, ait, ſanctificatur Ieremias in vtero, iuxta illud Apoſtoli debemus accipere, ad Galat. primo. Poſtquam autē placuit ei, qui me ſegregauit de vtero

G matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me. Ioannes quoque Baptiſta ſanctificatur in vtero; & ſanctũ Spiritũ accipit, &c. Non ergo certum eſt Ierem. in vtero accepiſſe à Deo gratiæ munus. Fauet Auguſtinus Epiſtola 57. ad Dardanum.

Attamen veriſimilis eſt affirmans ſententia, quæ verbum ſanctificaui, in propria accipit ſignificatione; propter eorum autoritatem, qui illam ſequuntur. Nam eſſe Ieremiam in vtero ſan-

H ctificatum, ſentit D. Greg. Nazianzen. oratione prima: Poſtquã, inquit, Iunus. Ieremiæ antequam crearetur cogniti, & ab ipſa vulua ſanctificati, mentionē facere, &c. Fateor tamen poſſe explicari verba Gregorij, vt exponit Elias. D. Hieron. Ieremia 23. Ierem. virgo, Propheta, ſanctificatuſque in vtero, ipſo nomine præfigurat Saluatorem, &cæt. Et lib. 1. aduerſus Iouinianum; Ierem. qui in vtero ſanctificatus eſt, & cognitus in vulua matris; ideo hoc priuilegio fruitur, quia Virginitatis erat beatitudini deſtinatus, &c. D. Ambroſius Luc. 1.

Ierem. in vtero eſt ſanctificatus. Greg. Naz. *Hieron.* *Ambroſ.*

Digitized by Google

Luc.1.Viuendi ſubſtantiæ, præcurrere ſanctificandi gratiam, potuimus aduertere, cum dicit Dominus Ierem. primo: Priuſquam te formarem in vtero noui te, & priuſquam exires de vulua ſanctificaui te,&c.D.Athanaſius ſerm. quarto contra Arianos;

Athanaſ.

Permulti fuere viri ſancti, puri omnis criminis, ſiquidem Ieremias ex vtero ſanctificatus fuit;& Ioannes dum adhuc à grauida matre geſtaretur, exultauit in gaudio,&c.

Bernard.

Bernard.epiſt.174.Ieremiæ ſic dictũ eſt;Priuſquam te formarem in vtero, noui te,& antequam exires de vulua, ſanctificaui te. Quam pulchre inter figurationem in vtero, & parturitionẽ ex vtero, diuinum diſtinxit oraculum: vt illam tantum præcognitam, iſtam & ſanctitatis munere præornatam, oſtenderet, ne quis Prophetæ prærrogatiuam de ſola præſcientia, ſeu prædeſtinatione putauerit æſtimandam. Eſto tamen, vt hoc de Ieremia concedamus; quid reſpondebitur de Ioanne, quem Angelus prænuntiauit, Spiritu ſancto repletum iri, ad huc in vtero matris ſuæ? Prorſus hoc ad prædeſtinationẽ, præſcientiam vt referri poſſe non arbitror. Hæc Bernardus: Non tamen negat poſſe concedi de Ieremia, verba illa ſecundum prædeſtinationem,& præſcientiam dicta.

Rupertus.

Rupertus, in Commentarijs Ieremiæ; In typum eius, qui antequam ex vtero Virginis, homo conciperetur, apud Deum erat Deus; Ieremias in vtero matris ſanctificatur,&c.

Iſidorus

D.Iſidorus in lib.de vita, & morte ſanctorum; Ieremias antequam plaſmaretur agnitus, antequam procederet ſanctificatus.

Maxent.

Ioannes Maxentius, in Dialogo contra Neſtorianos, lib. primo, Ioannes Baptiſta, & Ieremias in ipſa formatione ſanctificati ſunt,&c. Imò poſt formationem, id eſt, conceptionẽ, dum adhuc eſſent in vtero.

Origenes.

Origines homilia 1.in Ieremiam. Ieremias præcipuum inter cunctos conſecutus eſt donum, dicente Domino: Priuſquam te plaſmarẽ in vtero noui te, & priuſquã exires de vulua ſanctificaui te,&c.

Pet. Dam.

Card.Petrus Dam.in ſerm.de Baptiſta. Ieremiæ admirandæ fuit ſanctificatio, quia & ſi in peccato conceptus eſt, naſcitur tamen ſine peccato,&c.

Lyranus. Carthuſia. Card Hug. Thom. Bonauent. Durandus. Paludan.

Eandem opinionem ſequitur Lyranus, in Commentarij 1.cap.Ieremiæ: Dionyſ. Carthuſ.Card.Hugo, D.Thom.3.par.q.27. art.6.Quo loco docet, ſanctificatis in vtero, præſtitum credi, vt de cætero mortaliter non peccarent; diuina eos gratia protegente. D.Bonauentu. in 3. ſententiarum, diſt.3.quæſtio.3. Duran. eadem diſt.quæſt.2.Paludanus, quæſt.j. & alij.

CAPVT XIII.

De Cantico Deiparæ Virginis.

Exod. 15.

PRimus veteris teſtamenti canticũ, in actionem gratiarum decantatũ, Exod.decimoquinto, Maria Moyſis ſoror, ob demerſum mari rubro Pharaonem cecinit. Primum vero noui teſtamenti nouum cãticum, multo præſtantior Maria, Dei mater, Luc.1. ob maximum incarnationis beneficium edidit.

Luc. 1

Id verò pſalterij inſtar, decem verſib. quaſi decem chordis, conſtat.

Cant.virg. Pſalterio ſimile.

Veluti in Pſalterio igitur decem chordarum Virgo, ſuauiſſima voce pſallit, iuxta illud vatis Pſalm.32. In Pſalterio decẽ chordarum pſallite illi. Magnificat, inquit, anima mea Dominum, quaſi dicat; Magnificas me ò Eliſabeth, aſt ego Deum magnifico. Laudas me, has omnes in Deum à quo cuncta bona accepi reijcio. Exultauit infans in vtero tuo; ſpiritus quoq; meus, nõ in laudib. meis, ſed in Deo ſeruatore meo, exultat,&c. Ex ore Virginis canticum Eccleſia didicit, quod veſpertinis canit horis: faxit Deus, vt canora voce, abſque vlla peccati raucedine, à nobis decantetur.

Peccatum raucedo eſt animi.

Origenes.

Vt enim Origenes ait; peccatum raucedo eſt animæ. homil.6. in libro Iudicum: Quis, inquit, putas ita canoræ vocis eſt, & ita ſpiritus puræ mentis; qui ſincerè canat, vt cantilena eius diuinũ poſſit delectare auditum? ille qui nullum raucum habet peccati ſonum,&c.

Magni-

Magnificat anima mea Dominum.

Alij tibijs, Pſalterijs, citharis, muſiciſque organis, Deum laudēt, optima quidem ea laus, & templis Dei digniſſima. At Virgo intemerata, anima, & ſpiritu illum magnificat; hoc illius Pſalteriu n eſt, hoc muſicum organū. Nam Deus muſica illa valde delectatur, quam animi, & cordis voces efficiunt, a iuncta lingua veluti cithara. Magnificat, inquit, anima Dominum. Magnificauit Dominus Virginem; Virgo nunc magnificat Dominum, ſed magnum eſt inter vtramque, vt ita dicā, magnificationem diſcrimen. Deus virginem magnificauit, quia magnam fecit; Virgo Deum magnificat, non quia magnum facit, ſed quia magnum eſſe, & potentem, ſanctumque prædicat.

Origenes, homil. 8. in Lucam, docet eum magnificare Dominum; qui animam ſuam, quæ Dei imago eſt, magnā virtutibus facit, quemadmodum is regē dicitur magnificare, qui regis imaginem egregiè pingit. Cum, inquit, grandem fecero imaginem, ideſt, animam meam, & magnificauero eam, ore, cogitatione, ſermone, tunc imago Dei grandis efficitur, & ipſe Dominus cuius imago eſt, in noſtra anima magnificatur. Et quomodo creſcit Dominus in noſtra imagine, ſic, ſi peccatores fuerimus, minuitur, ac decreſcit. Hęc Origenes. Et Theophylactus Luc. primo, Magnificas, inquit, Deum, qui dignè iuxta Deum ambulas, vocatus Chriſtianus, non attenuans nomen, & dignitatem Chriſti, faciendo quod nō oportet, ſed magnificans operando magna, cœleſtiaque opera, &c.

Is magnificat Dominum, qui imaginem Dei.i. animam magnam facit

Origenes. Theophyl.

De laude Dei.

Si is Deum magnificat, qui animam ſuam, quæ Dei imago eſt, virtutibus magnam facit, vide quantum magnificauerit Virgo Deum, quę animā ſuā, tam fecit, Dei ſingulari ope, magnam, vt cunctis ſeraphinis præcellat. Si is regem magnificat, qui illius imaginē pulchrè pingit, expende quantum magnificauerit Virgo æternum cœlorum regem, quæ animam ſuam illius imaginem, pulcherrimis omnium virtutū coloribus, ita depinxit, vt omnium Angelorum pulchritudinem ſuperet. Meritò ergo, ait, Magnificat anima mea Dominum, magnificat, inquam, corde, magnificat ore, magnificat miraculis, quæ in Virgine maxima Deus patrauit, magnificat ſanctiſſima vita virtutumque decore admirando.

Diſcamus ex optima virtutum magiſtra, Deum magnificare, ideſt, laudare, tum ore, tum etiam vita, atq; exemplo. Ad hanc laudem perpetuo nos inuitat Eccleſia mater noſtra, aurib. noſtris ſemper inculcans hebræum illūd, halleluia, quod idem eſt, ac laudate Deum. Etenim hoc eſt eccleſiæ, filiorumque eius omnium munus, Deum laudare, iuxta illud Pſal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te, in domo Dei, ideſt, eccleſia, habitamus, Deū ergo laudibus perpetuo celebremus. Pſalm. 64. ait: Vates: Te decet hymnus Deus in Sion, ideſt, in eccleſia. Vnde Auguſtin. in Commentarijs Pſalm. 54. Laus, inquit, Dei a corde, & ore Chriſtiani, recedere non debet, &c. Et Eccleſiaſt. c. 39. Obaudite, inquit, me diuini fructus, ideſt, Dei filij, & quaſi roſa plantata ſuper riuos aquarum fructificate, ideſt, germinate, quaſi libanus, ideſt, thus, vel mons, odorem ſuauitatis habete, florete flores, ideſt, producite flores quaſi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, ideſt, frondes proferte oculis gratas, frondete gratioſè. Et collaudate canticum, & benedicite Dominum, in operib. ſuis, date nomini eius, magnificentiam, & confitemini illi, in voce labiorum veſtrorum, & in canticis labiorum, & citharis, &c. Quaſi roſa odoris ſuauiſſimi, fructificant ij, qui Deum laudant, quaſi libanus, ſuauem Deo laudis odorem offerunt, producunt ex ore lilia, floreſque pulcherrimos, frondes amœniſſimas proferunt.

Pſal. 83

Pſal. 64

Eccl 39

At meminerimus, totum hominem non dimidiatum tantummodo in diuina encomia conferendum, Deumque non lingua ſolum, ſed vita quoque tota, eſſe laudandum. quod Auguſ. docet, Pſal.

Auguſt.

Pſal.148.his verbis:Cum laudatis Deũ A toti laudate,cantet vox, cantet vita, cantent facta,Deum toti laudate, &c. Quemadmodum dulcem muſicam excitatus ſtrepitus, ſic quas ore proferimus laudes,vita perturbat impia. Noli (ait Aug. Pſal.146.) bonæ cantilenæ tuæ obſtrepere,moribus malis,&c.Sicut luſcinia dulciter canẽte, moleſtus eſt crocitans coruus, ita lingua dulciter Deum laudãte,moleſti ſunt, inſtar corui crocitantes atri mores.

Laudãdus Deus voce, corde,vita. O quam dulciter noſtra luſcinia, id eſt,Virgo integerrima cecinit,nihil in ea muſicæ ſuauiſſimæ obſtrepebat, & ore canebat,& vita: imò vita magis, B quam ore. Ore enim non ſemper Deũ poterat laudibus extollere, vita ſemper extollebat.Erat illius vita,perpetuum cãticum,& nouum canticũ,quia noua vita erat, inaudita, nunquam in orbe conſpecta.

Qui bene viuit, Deũ ppetuo laudat. Auguſt. Hoc habet Dei laus,à vitæ profecta integritate,vt obſeruauit idẽ ſanctiſſimus Pater Aug.Pſ.145. ceſſat nũquam, nunquam ſilet, cum ea ſileat, quæ ex ore emanat.Non ſolum,inquit,Auguſ. vox tua ſonet laudes Dei,ſed & opera tua concordent cum voce tua. Cum er C go voce cantaueris,ſilebis aliquando, vita ſic canta, vt nunquam ſileas. Lingua tua ad horam laudat, vita tua ſemper laudet,&c.Et Pſal. 148. Tunc, ait, deſinis laudare Deum, quando à iuſtitia,& ab eo, quod illi placet declinas, non ceſſet quiſq; bene viuere, & ſemper laudat Deum, &c. Cum ergo ſanctiſſima Virgo, ſanctiſſimè viuere nunquam ceſſarit,ſanè ſemper Deum,perpetuò ſuauiſſimæ vitę cantico laudauit.Nos aliquando, vel tenuis aliqua, peccati raucedo occupat:virgo clariſ- D ſima ſemper voce, clariſſima ſemper vita, abſq; vllius raucedinis,id eſt,peccati veſtigio,Dei laudes celebrauit.

Nos frigide Deum laudamus,D.Virgo ardentiſſimè laudabat, quo ardore laudandum is nouerit,qui ipſius maieſtatẽ animo complectetur omni laude maiorem,vt docet Eccl.c. 43. Glorificantes,inquit, dominum quantumcunque potueritis, ſuperualebit enim adhuc,&admirabilis magnificentia eius.

Eccleſ.43. Deus ardẽter laudandus eſt año.

Benedicentes dominum exaltate illũ, quantum poteſtis,maior enim eſt omni laude.Hæc ille.Ex quibus colliges, quanto cum animi ardore,diuinæ laudes prędicandę ſint.Ex ijs quoque,quę adiungit:Exaltantes,ait,illum replemini virtutes,id eſt,fortitudine, ne laboretis,non enim comprehendetis. Hoc eſt,qui Deum laudatis,robur, & vires *Eccl.43* omnes colligite, totis illum virib. extollite,ne laboretis,id eſt,ne defatigemini, ſemper laudate, licet enim perpetuo laudetis, laudes illius complecti non poteritis.Vel potius, Deũ laudantes,vires intendite omnes, attamẽ etſi omnes intẽdatis,ne laboretis, exiſtimantes, vos poſſe eius laudes comprehendere,id enim nequit fieri.

Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

Hoc loco ſpiritus,& animę vocabulo,idem ſignificat Virgo, nẽpe ipſam animã,quæ & Deum laudabat,& in eo exultabat.Aliquando tamen anima inferiorem animę ſignificat portionem, quæ nobis cum cęteris animantib.cõmunis eſt, ſpiritus verò ſuperiorem, quę homines Angelis ſimiles reddit. Spiritus,ait D.Thom.ad Hebręos, c.4. *Thom.* in nobis dicitur illud, per quod cõmunicamus cum ſubſtãtijs ſpiritualibus, anima verò illud,per quod communicamus cum brutis. Et ſic ſpiritus eſt mens humana, ſcilicet intellectus, & voluntas.Hæc D. Tho.& Augu.lib.12. *Spiritus qd ſit, & aña.* de Geneſi,ad literam, capit. 7.Dicitur, inquit,ſpiritus, ipſa mens rationa *Auguſt.* lis,vbi eſt quiddam tanquam oculus animæ,ad quẽ pertinet imago, & agnitio Dei,&c.Indicat hoc diſcrimen Paulus 1.ad Theſſal.5. his verbis, vt inte- *1. Theſſ.5.* ger ſpiritus veſter, & anima, & corpus conſeruetur, &cęt. Quem locum Greg.Nyſſe.apud Theophylactum, ſic *Niſſenus.* interpretatur:Spiritum dicens Apoſtolus,rationalem partem indicauit, animam verò dicens,indicauit partẽ ſenſitiuam,&c.

Exultauit autem, Virginis ſpiritus in dño, hęc illius lętitię ſẽper cã fuit, hæc gaudij materia.Exultauit, inquit,

ſpiritus meus in Deo ſalutari, græcè E
Cauſa læti σωτῆρι id eſt, ſeruatori meo, quaſi di-
tiæ deiparæ cat, exultauit in Deo, propter eximiũ
Deus erat. incarnationis opus, per quod ſeruator
meus eſt. hoc enim opus pr ę oculis tũc
habebat, hoc animo verſabat. Delecta
batur illa quidem in omnibus Dei ope
ribus, iuxta illud Pſalm. 91. Delectaſti
pſal 91 me domine in factura tua, & in operi-
bus manuum tuarum exultabo. Verũ-
tamen nũc, in hoc incarnationis ſum-
mo, nouoque opere, ſummo, nouoque
exultat gaudio.

Vidit Abraham diem Chriſti, vt Chri F
ſtus ipſe aſſerit Ioan. 8. vidit, & gauiſus
Ioan. 8. eſt. magna fuit Abrahæ lætitia, cũ diẽ
Chriſti vidit, non tamen poteſt Abra-
hæ lætitia, cum lætitia Virginis cõfer-
ri, quæ Chriſtum ipſum ſuo geſtabat
vtero. Si infans Ioannes in vtero exul
tat, quantum erit Virginis gaudium,
quæ tantæ exultationis cauſam in ſan-
ctiſſimis habet viſceribus. O beata Ma
Rupertus ria, ait Rupertus Cant. primo, Inunda-
Magna vir tio gaudij, vis amoris, torrens volupta
ginis læti- tis, totam te operuit, totamque obti- G
tia. nuit, & ſenſiſti quod oculus non vidit,
nec auris audiuit, nec in cor hominis
Pſal. 125. aſcendit. Pſal. 125. ob redemptionem
Sionis lætantur, canuntque Iſraelitæ,
hunc in modum: In conuertendo domi
nus captiuitatẽ Sion, facti ſumus ſicut
conſolati, tunc repletum eſt gaudio os
noſtrum, & lingua noſtra exultatione,
tunc dicent inter gentes, magnificauit
dominus facere cum eis, magnificauit
dominus facere nobiſcum, facti ſumus
lętantes, &c. Propter redemptionem
Sionis canunt, lætanturq; Iſraelitę, ob H
redemptionem mundi nouũ canit can
ticũ, exultatque Virgo. Cum Dñs ca-
ptiuitatem mundi conuertere iam inci
peret, facta eſt Virgo ſicut conſolata,
imò incredibilem animo percepit con
ſolationem. tunc repletum eſt gaudio
os eius, & lingua eius exultatione. Tũc
dictum eſt inter gentes, magnificauit
dominus facere cum illa, facta eſt læ-
Cõe benefi- tans, & exultauit ſpiritus eius, in Deo
cium gra- ſalutari ſuo.
tus homo ſi Appellat autem Deum ſeruatorem
ſibi facit pe- ſuum, commune beneficiũ ſibi faciens
culiare. peculiare. etenim ſeruator eſt humani

E generis Chriſtus. At Virgo ſuum ſeruã
torem vocat, propterea, quod charita
te incenſus, gratusq; animus, cõmune
beneficium ad agendas gratias ſibi fa- *ad Gal. 2.*
cit peculiare. Vnde Paulus ad Galat. 2.
de Chriſto loquens, ſic ſcribit: Qui di-
lexit me, & tradidit ſemetipſum pro
me. Quid facis Paule, ait hoc loco
Chryſoſt. dum communia, proprie tibi *Chriſoſt.*
vendicas? quæq; pro toto terrarũ orbe
facta ſunt, tibi facis peculiaria? Cũ con
ſideraret Apoſtolus infirmitatem hu-
manæ naturę, & ineffabilem Dei ſoli-
F citudinem, tum quibus ipſum malis li-
beraſſet, quę bona largitus eſſet, inflã
matus illius deſiderio, hũc in modum
loquitur, quandoquidem, & Prophetę,
non raro Deum communem, ſibi pro-
prium faciunt, hoc modo loquentes:
Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.
Pſ. 62. Præterea vero declarat Paulus,
hoc quoque par eſſe, vt quiſq; noſtrũ,
non minus agat gratias Chriſto, quam
ſi ob ipſum ſolum aduenisſet. Neque
enim recuſaturus erat, vel ob vnum,
G tantam exhibere diſpenſationem. Ha-
ctenus Chryſoſt. Theophyl. item: Pau- *Theophil.*
lus, inquit, ſecum cogitans, à quibus
nos liberarit Chriſtus, quod donarit,
charitate inflammatus, quod publicũ
eſt, proprium facit, ęquè ac Prophetę,
Deus, Deus meus, inquiunt. Pariter o-
ſtendens, quòd tantam oporteat quẽ-
uis gratiam reddere Chriſto, quantam
exhiberet, ſi pro ipſo ſolo mortuus eſ
ſet, &cęt.

Non potuit non eſſe gratiſſimus er-
ga Deum Virginis animus, excellentiſ
H ſimis beneficijs ornatus. Vt enim aquę
valles, ita in gratum, beneficiorumq;
memorem animum beneficia delabun
tur, quòd pręclare docuit Theodotus *Theodotus.*
Ancyrę Epiſcopus, in homilia habita
in concilio Epheſino, to. 6. c. 10. Solet,
inquit, vberior gratia illis obuenire,
qui grato animo gratiam accipiunt,
tantum enim plerunq; donorũ pręſta-
tur, quanta eorũ eſt gratitudo, q eiuſ-
modi donis potiũtur. Quę cũ, accepto
dono, donatoris benignitatem grata
recordatione agnoſcis, non modo pro
acceptis feciſti ſatis, verum ad maiorũ
quoq; beneficiorum elargitionem do-
nato-

natorem aſtrinxiſti. Hæc ille. Vberrimam igitur gratiam gratiſſimo animo Virgo accepit.

Deogratias dicitur virginis inuentum Bonauen.

D. Bonau. c. 3. Meditationum, eius inuetum eſſe ait gratiſſimũ illud Verbũ, & à religioſis viris vſurpatiſſimũ, Deo gratias. Ne fortè, ait Bonau. in ſalutatione ſua Virgo à Dei laudib. tolleretur, ſi quis eam ſalutabat, illa pro ſalutatione ſua, Deo gratias rñdebat, &c. Et D. Antonin. 4. par. ſum. Theol. tit. 6. §. 2. Virgo, ait, cum vocabatur, reſpondere ſolita erat, Deo grãs, vt illud modicũ verbũ, nõ eſſet ſine laude Dei. &c.

Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

Origenes. Rupertus. Beda Bernard. Ildelphonſ. Simon Caſ. Carthuſia. Card. Hug.

Dubium eſt, quid hoc loco vocabulo humilitatis, Virgo ſignificare voluerit? Etenim humilitas, & virtutem ſignificat, & abiectionem, atque exiguitatem. Orig. hom. 8. in Lucam, virtutẽ putat ſignificare. Ruper. Cant. 1. Beda quoq; Luc. 1. Bernar. hom. 1. ſuper miſſus, S. Ildephonſus ſer. 1. Aſſump. Simõ Caſſianus, Cardinalis Hugo, Dionyſi. Carthuſ. & alij. Huic interpretationi illud obſiſtit, quòd humilitatis nõ ſit, humilitatem prædicare. Cum ergo Virgo, vſque ad miraculum humilis fuerit, nõ videtur humilitatem ſuam hoc commendaſſe.

Quid hic ſignificet humilitas.

Caietan. Euthimius Ianſenius. Clarius.

Veriſimilius igitur eſt, humilitatem ſignificare abiectionem, & exiguitatem, vt exiſtimant Card. Caiet. Euthymius, Ianſenius, Iſidorus, Clarius, Orat. 7. & alij. Eſt ergo ſenſus: Deum magnificat anima mea, atq; exultat, quia meam humilitatem, ideſt, exiguitatem, & abiectionẽ reſpexit, quia miſericordiæ pleniſſimos oculos, in me abiectam ancillam ſuam coniecit. In hunc ſenſum exponit Catena græca, adiuncta Pſalmis Theodoreti, quaſi dicat Virgo: Quæ ego ſum ad tantum officium? ipſe reſpexit, non ego expectaui, humilis namque eram, & abiecta, & nunc à terra in cœlos tranſeo, & ad arcanum miniſterium trahor. Hæc in Catena.

Nomine Græco virtus humilitatis, dicitur ταπεινοφροσύνη, Lucas verò vſus eſt nomine ταπείνωσις, quòd nomẽ

Ianſenius.

A Ianſenius ait nunquam ſignificare virtutem humilitatis, ſed abiectionẽ. At Matt. 11. Chriſtus ſe vocat ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ ideſt, humilem corde, & 1. Pet. 5. & Iacob. 4. humiles dicuntur ταπεινοί. Poteſt ergo nomen ταπείνωσις, virtutem quoque ſignificare. & credibile eſt Spiritum ſanctum (ſi tamen vocabulum hebræum, quo Virgo vſa eſt, virtutem etiam ſignificat humilitatis) per os Virginis, virtutem ipſam humilitatis ſignificare voluiſſe, quam ipſa non quidem illo verbo, tunc ſignificabat, B ſed mente, eodemque verbo exercebat. Reſpexit, inquit, humilitatem ancillæ ſuæ.

Matt 11 1. Pet. 5 Iacob. 4

Rupertus.

Idem illud eſt ſponſæ, Cant. 1. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum, hoc eſt, reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ: Vnde apud Rupertum, Can. 1. Sic Virgo loquitur: De altiſſimis illis, reſpexit Dominus humilitatem meam, hoc eſt, quod dico dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Quid enim eſt, vel erat accubitus regis, niſi cor, C vel ſinus patris? dum in accubitu eſſet, nardus mea dedit odorẽ ſuũ, & hoc odore delectatus, deſcendit in vterum meũ. Olim in Eua malo ſuperbiæ fœtore offenſus, & ob hoc ab humano genere auerſus fuerat. nunc autẽ delectatus nardo humilitatis meæ, ad genus humanũ conuerſus eſt, &c. Bernar. quoq; ſer. 42. in Cantica: Bonus, ait, humilitatis odor, qui de hac valle plorationis aſcendens, perfuſis circumquaq; vicinis regionib. ipſum quoq; regiũ accubitum, grata ſuauitate reſpergat. Eſt D nardus humilis herba, quam & calidæ ferunt eſſe naturæ, qui herbarũ vires curioſius explorarunt, & ideo per hãc videor mihi non inconuenienter, virtutẽ humilitatis accipere, quæ ſancti amoris vaporib. flagret. Hæc Bern. Dũ igitur eſſet ſummus rex in accubitu. i. conuiuio illo cœleſti, D. Virginis nardus. i. humilitas amore incenſa, dedit odorem ſuum, Deumq; in terras adduxit. Reſpexit Virgo humilitatem ſuã, ideſt, exiguitatẽ, id. n. quod ex ſe habebat conſiderabat: Deus vero reſpexit eius humilitatem. i. animi ſummã ſub-

Nardus dedit odorem ſuum i. humilitas deipara.

Bernard.

De humilitate, Virginis.

miſſionem, qua ſe abiectã ancillam reputabat. D. Antonin. 4. p. ti. c. 5. §. 1. Beata, inquit, Maria quãto maior fuit, tanto minor ſibi ipſi videbatur, propter immenſam humilitatem, &c. *Antonin.*

Equidẽ merito Gedeonis vellus Virgo dicitur. In vellus pluuia abſque ſtrepitu deſcendit, in Virginem diuinum Verbum ſummo cum ſilẽtio venit. nõ ſe iactat Virgo, quod Deum conceperit, nihil ſibi arrogat, dignitatem Matris Dei abſcondit, humilem ſe fatetur ancillã. In ſuperbos vero deſcendunt diuina beneficia, diuitiæ, honores, cæteraq; huiuſmodi, vt pluuia in ſuperba tecta, magno cum ſonitu. i. cum iactatione, & inſolẽtia. Non inſoleſcit Virgo acceptis donis, imò, vt arbor odoriferis pomis onuſta, ramos deprimit, ac ſubmittit, iuxta illud Eccle. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & corã Deo inuenies gratiam. Quãto maiorib. virgo donis cumulabat, tãto ſe magis ſubmittebat, ideoq; coram Deo gratiã maiorẽ in dies inueniebat. *Eccl. 3.*

Hoc in ſponſa illa cœleſti, Bernard. obſeruat, ſerm. citato: Audierat, inquit pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis, & collum tuum ſicut monilia, acceperat & repromiſſionem ornatus aurei, & nihilominus tamen cum humilitate reſpondet, & quanto maiorem ſe audit, tanto humiliat ſe in omnibus. Nõ gloriatur in meritis, nec inter laudes ſuas, humilitatis obliuiſcitur, quam & humiliter confitetur, ſub nardi nomine. ac ſi voce Virginis Mariæ dicat, nullius mihi meriti conſcia ſum ad tantã dignationem, niſi quod reſpexit Deus humilitatẽ ancillæ ſuæ. Nã quid eſt aliud, nardus mea dedit odorẽ ſuũ, quã placuit mea humilitas? Non mea, inquit, ſapientia, non mea nobilitas, nõ mea pulchritudo, quæ nulla erant mihi, ſed quæ ſola inerat humilitas, dedit odorem ſuum. Hæc ille. *Bernard.*

D. vero Hildephonſus, ſerm. 2. de Aſſumpt. In nullo, ait, de ſe præſumpſit D. Virgo, in nullo aliquid de ſe altum ſapit, ſed tota in Deo exultat, & tota eius anima Dominum magnificat. Nihil ſibi attribuit meritorum, nihil ſibi applaudit, ſed ſolummodo ea, quæ

E Dei ſunt, requirit, & ſapit. idcirco in illo tota exultat. Solam ſibi vendicat humilitatem ancillæ, quæ mater ſaluatoris ab Angelo veneratur, &c.

Hanc Virginis eximiam humilitatẽ, Dominus reſpexit, hanc lætiſſimis oculis eſt intuitus, hanc mirũ in modũ, vt docet Abbas Rupertus, delectatus eſt. *Rupertus.* Humilitas Virginis, ait ille, Deum vnicè delectauit, velut ſuauis odor, qualis de nullo vnquam, vſque ad ipſum ſpirauit, vel ſpirare potuit, ſacrificio, &c. Reſpexit olim Dominus ad Abel, & ad F munera eius; Ad Cain autem, & ad munera illius non reſpexit, Gen. 4. *Geneſ 4* Eundẽ in modum reſpexit ad ſanctiſſimã Virginem, & ad humilitatẽ eius, ad Euam autem, & ad ſuperbiam eius non reſpexit. Mundi ſunt oculi tui, ait Habacuc 1. *Abacuc 1.* ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem nõ poteris. Non reſpicit dominus ſuperbiam, & iniquitatem, quia ſummopere mundiſſimis eius oculis diſplicet, reſpicit humilitatem, ac ſanctimoniam, quia ſummopere illis placet. Placuit Deo, ait Rupertus, Cant. 1. *Rupertus* G quod in fœmineo ſexu, videlicet in Virgine, tantam humilitatem inuenit, à quo initium ſuperbiæ generi humano ſuperueniens, totam maſſam corrupit, &c.

Libenter res pulchras reſpicimus, cum igitur humilitas magna animi ſit pulchritudo, libẽter humilitatẽ Deus reſpicit. Quod autem pulchritudo animi ſit humilitas, Bernardus docet, ſer. *Bernard.* Cant. 45. Decor, inquit, animæ eſt humilitas. eodem loco bis pulchram, ait, appellari cœleſtem ſponſam, illis ver- H bis: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es: tum propter humilitatem, tum propter innocentiam. eam enim demum admirandam putat humilitatem, quæ cũ innocentia copulatur. In eo, iquit, qui grauiter peccauit, etſi amanda, non tamen admiranda eſt humilitas. At ſiquis innocẽtiam retinet, & nihilominus humilitatem iungit, nonne is tibi videtur, geminum animæ poſſidere decorem? &c. Hunc geminum decorem poſſedit Virgo, coniunxitq; cum innocẽtia humilitatẽ, humilitatẽ, inquam, admirandam. S. Maria, *Humilitas Virginis cõiũcta cum innocentia*

ait

Bernard.

(ait Bernard. eodem ſerm.) Sanctimoniam non amiſit,& humilitate non caruit . & ideo concupiuit rex decorem eius,quia humilitatem innocentiæ ſociauit,&c.Et infra,de ſponſa hæc ſcribit: Merito admiranda,cui ſanctitas amiſſa humilitatem non attulit,ſed ſeruata admiſit, merito pulchra reperitur,cui neutra defuit pulchritudo. Rara auis in terris, aut ſanctitatem non perdere, aut humilitatē, ſanctimonia non excludi,& ideo beata quæ vtramque retinuit,&c.Quæ omnia Deiparæ Virgini maximè congruunt. Illa enim non rara,ſed vnica auis eſt,quæ perpetuam, abſque vllius peccati labe ſanctimoniam, perpetuamque cum ſanctimonia,habuit humilitatem.

Ecce enim ex hoc, beatam me dicent omnes generationes.

Reſpexit Virginem Dominus,& ita admirabilem fecit, vt ab omnibus generationibus beata prædicetur. Quæ enim eſt generatio,à qua Virgo Deipara,omnium fœminarum beatiſſima nō appelletur?Surrexerunt filij ſtrenuæ illius mulieris, quæ Prouerbiorum 30. decantatur, & beatiſſimam prædicauerunt . Similem in modum ſurrexerunt in mundo Dei filij , non ex ſanguinib. nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri,ſed ex Deo nati,& per generationes , ſæculaque omnia beatiſſimā Deiparam prædicant,& quidem meritiſſimè.Nam ſi D.Petrus,ait S. Baſilius Seleuciæ epiſcopus,in oratione de Annunt.ob id beatus appellatus , Matth. 16.regnique cœlorum claues ſortitus eſt, quod Chriſtum Dei filium palam cōfeſſus eſt,quomodo ea ſuper omnes beata prædicanda non eſt , quæ illum parere meruit , quem ille confeſſus eſt,&c.

Prouer. 30

Baſilius Seleucius.

Virgo beata ab omnibus generationibus prædicanda.

Si beata dicitur,ſiue benedicta , inter mulieres Iahel,Iud.5 . quod Siſaræ caput clauo tranſixerit,& Iud.13.quod Holophernem obtrūcarit : Virgo quę tartarei ſerpentis caput cōtriuit,quanto meliori iure beatiſſima à cūctis nationibus decantabitur?Capite 13.princeps populi Ozias Iudith,quæ Deiparæ imago fuit, hiſce affatur verbis :

Iudith 5.

Iudith 13.

A Nomen tuum Deus ita magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominum,qui memores fuerint virtutis Domini,in æternum,&c. Magnificauit dominū Virgo intemerata: Dominus vero magnificantem,ita magnificauit, vt non recedat laus eius , de ore hominū in æternū, illiuſq; encomijs celebrandis omnes ſe impares fateantur.

Cant.6. Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prędicauerunt,&c.Hereticus qui non viderit, qui qualis Virgo ſit non cognouerit,qui cæcus fuerit,is in B Deiparam omnes laudes non effundet. At filiæ quæ illam viderunt, quæ illius maieſtatem,gratiam,à Deo accepta inaudita dona conſiderarunt: non beatā ſolū,ſed ēt inter cunctos hoīes,Angeloſq; beatiſſimam prædicarunt.Nō eſt quorumlibet, ait Baſilius Seleuciæ eps loco indicato , ꝓmeritas laudes Virgini perſoluere,ſed eorū , q diuinæ grę lumine inſigniter illuſtrati ſunt, &c.

Viri ſancti virginis laudes prædicant.

Baſilius

Vidit D.Virginem diuina gratia inſigniter illuſtratus Damaſcenus,& beatiſſimam prædicauit,orat. 1. de Aſſum. C Si eorum, inquit, qui iuſtitiā coluerūt memoria laudibus celebranda eſt, ecquis tandem iuſtitiæ fonti,ac ſanctitatis theſauro,laudem nō adhibeat? Beata es Virgo inter omnes generationes ſolaque digna quæ beata prædiceris. Ecce enim beatam te dicent omnes generationes , quemadmodum ipſa dixiſti,te filiæ Ieruſalem,id eſt, Eccleſię,viderunt, ac reginæ,id eſt, iuſtorum animæ,beatam te dixerunt,atque in ſæcula collaudabunt. Hæc ille. Et alia mul- D ta,quæ breuitatis cauſa ſileo.

Damaſc.

Vidit Virginem magnus Epiphanius & in ſermone de laudib.illius compoſito,inter cætera : Exili, inquit, voce ſum,tardaque lingua, & minime diſertus,vt ſic verba facere poſſim, de percelebri , ſancta , & Deipara Maria,de qua leuiter loqui non debet humana lingua. Pertenuem enim habet vocem illius habita ratione.&c.Item: quid dicam,& quid loquar de ſancta Virgine? deſiderium me trahit , vt de Deipara verba faciam , & formido me retinet in ſilentio, vt qui non habeam facultatem dicendi pro dignitate, &c.

Epiphan.

Digitized by Google

Iſychius.

Vidit illam Iſychius,& orat. 2. Iure, inquit, omnis grati animi lingua, ſalutat Virginem, & Deiparam, ac pro viribus Gabrielem Angelorum principẽ imitatur, itaque hic quidem dicit ei, Aue, ille vero acclamat, Dominus ex te. ille cognominat eam matrem lucis, ille ſtellam vitæ, alius Dei thronum appellat, alius templum maius cœlo, alius cathedram, non inferiorem, cathedra cherubica, alius item hortum non ſeminatum, fertilem, incultum, turturem mundam, columbam impollutã, nubem pluuias incorruptas continentem, F fodinam, vnde prodijt lapis totã terram tegens, à nullo inciſus, nauem mercibus refertam, theſaurũ locupletãtem. Alij arcam arca Noe latiorem, longiorem, & illuſtriorem. Illa erat animalium arca, hæc arca vitæ, illa ipſum Noe, hæc Noe factorem portauit. Hæc ille.

Deficiet me tempus, ſi omnes velim commemorare, qui Deiparam viderũt & beatam prædicarunt, plena ſunt ſanctorum virorum ora, pleni libri celeberrimis præconijs, inter quæ illud G Petri Confeſſoris ſilendum nõ eſt, quod apud D. Antoninum extat 3. par. ti. 18. cap. 8.

Pe. Confeſſ.

Si fieri poſſet, quod arena puluis, & vnda.
Vndarum gutta, roſa, gemma, lilia, flamma,
Æthera, cælicola, nix, grando, ſexus vterque,
Ventorum penna, volucrum, & pecudum genus omne,
Syluarum rami, frondes, auium quoque pennę,
H *Gramina, ros, ſtella, piſces, angues, & ariſtę,*
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguę cuncta forent, minime depromere poſſent,
Quæ ſit, vel quanta, Virgo regina Maria
Quæ tua ſit pietas, nec littera, nec dabit ætas.

Aduerte illud, ex hoc, ſignificare ex hoc tempore, eſt enim græcè, *ἀπό τοῦ νῦν*, ideſt, ex hoc nũc, ex hoc tempore,

E per ſæcula omnia, beatã me dicent, hominum cunctæ generationes. Cũ Zelpha ancilla filiũ Liæ vxori Iacob peperiſſet, exultãs Lia Gen. 30. Hoc, inquit, pro beatitudine mea, beatam quippe me dicent mulieres, proptereaq; filiũ, Aſer, ideſt, beatitudinem nominauit. Si ex ancillæ filius, tantam Liæ attulit lætitiam, quis animo complecti poterit, quantam Deiparæ, Deus filius exultationem attulerit? Hoc pro beatitudine mea, ait Lia, ideſt, partus hic beatitudinem mihi afferet, nam beatam me F dicent mulieres. Quid par eſt Deiparã dicere, quæ Deũ peperit, cũ hæc dicat Lia ob ancillæ partũ, filiũq; Aſer. i. beatitudinẽ, appellet? quaſi verò beatitudinẽ illi Zelpha pepiſſet. Nõ Zelpha, ſed Virgo ſanctiſſ. beatitudinem peperit, nimirum Chriſtum Deum, qui omnium hominum, angelorumq; beatitudo eſt. Hoc. i. hic partus feliciſſimus, veri Aſer. i. veræ beatitudinis, pro beatitudine tua Virgo sãctiſſima: Ecce enim beatam te dicẽt omnes generationes. *Gen. 30*

G *Quia fecit mihi magna qui potens eſt.*

Cauſam Virgo reddit, cur beata ſit appellanda, videlicet, quia magna fecit illi, qui potens eſt, hoc eſt, quia incarnationis, admirabile myſterium, in illius vtero perfici voluit, quia Matrẽ Dei fecit, virginitatis decore conſeruato. Hæc magna ſunt, inaudita, ſtupenda, vt alia omittam, magna quoque, in Virginem collata beneficia, de quibus ſupra iam diximus.

Non autem dixit, fecit mihi magna H Deus, ſed alio nomine appellauit potentem, fecit mihi magna potens: Ita enim græce: fecit mihi magna, *ὁ δυνατός*, ideſt, potens, vel ille potens. Etenim in Virgine potentiam ſuam maximè Deus exercuit, quam vndique magnam fecit. Si magnam domum, magno ſumptu, ſi magnam ciuitatem magna celeritate exædificatam cernas, fecit hæc, dices, potens homo. Cum Virginẽ videmus, quid aliud, q̃ magnã Dei domũ, ingenti impenſa, magnã Dei ciuitatẽ, sũma celeritate extructã, cernimus? qđ igit dicem⁹: fecit illã, q potẽs eſt.

Digitized by Google

eſt. Qui antiquũ illud tẽplum, auro vndique radians contemplaretur, potentis regis opus eſſe affirmaret. qui nouum templum, ideſt, Deiparam, ſpirita li auro, gemmiſque pretioſiſſimis, omni ex parte fulgentiſſimum intuetur, potentiſſimi Dei admirabile opus eſſe proclamat.

Deus potentiam ſuam in Virgine maxime exeruit. Quis poterit præualere, vt ædificet Deo dignam domum? ait Salomon 2. Par. 2. Etenim nemo Deo dignam domum, ideſt, matrem, in cuius vtero nouẽ mẽſium ſpacio habitaret, niſi Deus ipſe, potuit exædificare. Fecit illi magna qui potens eſt, ille domus, humilitatis profundiſſima fundamenta iecit, ille altiſſimos parietes quatuor, ideſt, virtutes cardinales quatuor, prudẽtiã, iuſtitiam, temperantiam, & fortitudinem excitauit, ille rutilanti auro i. charitate totam conueſtiuit; ille cæterarũ omnium virtutum ſculpturis, mirandum in modum condecorauit, ille matrem ſe digniſſimam fecit, in cuius viſceribus ſanctiſſimis (ò rem ſtupendam) homo fieret.

Ariſtoteles Parentibus ait Ariſt. in fi. 8. lib. Ethicorum, filios parem gratiam referre non poſſe. At filium Deum non nouit, is enim parem potuit gratiã matri reddere. Et reddit quidem, non parem ſolum, verum multo etiã ampliorẽ, quia fecit illi magna qui potens eſt, nempe Deus. Accepit ab ea humanitatem, ſed hanc accepiſſe, infinitum prope modũ fuit, in matrem collatum beneficium. Cæterorum filiorum procreatio, parentum eſt beneficium, collatum in filios, huius autem filij generatio, genitrici fuit præſtitum donum, omne ſuperans munus. Magnam fecit matrẽ, magnus filius, magnoque fœnore, quæ ab illa accepit, perſoluit.

Et ſanctum nomen eius.

Diuinam ſanctitatem celebrat Virgo ſanctiſſima, à qua veluti fonte eximiam ſanctimoniam hauſit. Sanctum, inquit, eſt nomen eius. Nomẽ rem indicat: cùm ergo admirabile dicitur Dei nomen glorioſum, vel ſanctum, ipſe Deus admirabilis, & glorioſus, & ſanctus eſſe intelligitur. Magna Dei laus ſanctitas, quãobrẽ Seraphini illi, quos clamantes vidit Iſaias, c. 6. ter ſanctum Deum inclamabant, Sanctus, Sanctus, Sãctus, Dominus Deus exercituũ. Quatuor quoq; animalia, quæ vidit Ioannes, Apoc. 4. requiem non habebãt die, ac nocte, dicentia, Sanctus, Sanctus, Sãctus, Dominus Deus omnipotẽs. O egregiam laudem, ò ſuauiſſimum diuinis auribus concentum, non poteſt non eſſe iucundiſſimus ille cantus, quem & cantores die, ac nocte edunt, & rex die ac nocte audit. Similem hymnum, qui græcè Triſagios, id eſt, ter Sãctus, appellatur, ab Angelis puero in ſublime rapto traditũ ſcribit D. Ioannes Damaſc. li. 3. fidei, c. decimo, his verbis: Narrant qui Eccleſiaſticã hiſtoriam ſcripſerunt, cũ plebs Conſtãtinopolitana, ob minas quaſdã, Proclo Archiepiſcopatũ obtinente, diuinitus intentatas, ſupplex Deo preces adhiberet: puerũ quendã è plebe, in ſublime raptum fuiſſe, atque Angelis quibuſdã magiſtris, ter ſanctũ hũc Hymnum didiciſſe, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miſerere nobis. Cumq; ad ſe rediiſſet, atq; id, quod didicerat retuliſſet, multitudinem vniuerſam hunc Hymnum ceciniſſe, atq; hoc pacto impendens periculum conquieuiſſe. Hæc Damaſc.

Iſai. 6. Deus a ſanctitate maxime laudatur. Apoc 4. Damaſce.

In lamina illa aurea, quæ pontificis frontem exornabat, hæc verba inciſa erant. Sanctum Domino. Exod. 28. Septuaginta vertunt, ἁγίασμα κυρίῳ, id eſt, Sanctificatio Domini. poteſt etiam verti, Sanctitas Domini, vel Domino, hoc eſt Sanctitas Domini eſt, quem ſenſũ noſtra verſio habet, Sanctum Domino hoc eſt, quod ſanctum eſt, Domino tribuendum eſt, vt ſanctitatis fonti, ac pelago. Itaq; à ſanctitate Deus, in ea corona, ſiue lamina laudatur, quæ omnibus pontificis ornamentis ſupra caput eminebat. Nos quoq; cum Deum nominamus duo illi epitheta addere ſolemus. Deum dicimus Opt. Max. prius vero optimum, quam maximum, quia quamuis æqualis omnino ſit bonitas Dei magnitudini, tamen vbi bonitas ſeparari à magnitudine poteſt, ſatius eſt eſſe optimũ quam eſſe maximum.

Exod. 28.

Eandem ob cauſam inter Auguſtiſſimæ Trinitatis perſonas tertia, ab ipſa ſanctitate, non itẽ à potentia, vel à magnitudine, vel a ſapiẽtia, nomen accepit. Nec.n.dicitur quaſi proprio nomine, ſpiritus potẽs, vel ſpiritus magnus vel ſapiens, ſed Spiritus Sanctus. Cur ita? nimirũ, quia ſanctitas omnia ſuperat, non quidẽ in Deo, in quo attributa omnia ſunt æqualia, ſed in nobis, noſtræq; mõ cognitionis. Eidẽ Spiritu Sãcto maximũ incarnationis opus tribuitur: dicitur.n. Chriſtus cõceptus ex Spiritu Sãcto, propterea quòd eo in opere ſumma ſanctitas, tũ in filio fulſit, tũ in matre. Solẽt omnes homines in peccatò concipi, Chriſtus, peccati expers cõceptus eſt: ſolet in conceptu, carnis concupiſcentia regnare, in cõceptu illo Virginitas ſceptrum tenuit: ſolent infantes abſq; gratia, & ſanctitate gigni, Chriſtus exuberanti gratia, ſanctitateq; plenus genitus eſt. Itaq; merito Virgo ſanctum Dei nomen celebrat.

Fortaſſe vero Spiritum Sanctũ, hoc nomine intellexit, cuius opera ſe admirabili cum ſanctitate, concepiſſe nouerat. Dixerat Gabriel, Spiritu Sanctus ſuperueniet in te, & virtus, id eſt, potẽtia altiſſimi, obumbrabit tibi. Sanctitatis, & potentiæ fecerat mentionẽ Angelus: ſanctitatem, potentiamq; prædicat Virgo. Fecit magna qui potens eſt, quaſi diceret, virtus, id eſt, poteſtia altiſſimi, obumbrauit mihi: Et ſanctum nomen eius, quaſi diceret: Spiritus Sanctus in me ſuperuenit.

Et Miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Dei Miſericordiam prædicat, quæ in myſterio incarnationis maximè enituit, eam vero latiſſime ſe diffundere canit. Eſt enim Dei miſericordia, fluuius ingens in omnes gẽtes, in omnes generationes, in ſæcula omnia exundans. Miſericordia, inquit, eius, ſubaudi, eſt, à progenie in progenies. id eſt, per omnes progenies, generationes, & ætates, diffunditur, timenteſq́ue eum complectitur, Pſalm. 102. Miſericordia Domini, ab æterno, & vſq; in æternum ſuper timentes eum. Eſt miſericordia Dei Soli ſimilis. Oſtende (petit Eccleſiaſticus. 36.) nobis Domine lucem miſerationum tuarũ. &c. Quemad modum Sol (ut Dominus Matthæi 5. ait) oritur ſuper bonos, & malos, ſic Dei miſericordia probos, improboſque illuminat, ac calefacit, non enim eſt qui ſe abſcondat à calore eius vt dicitur pſal 18. Illa impium à cœno impietatis attollit, illa pium in viam pietatis dirigit, illa caduca bona, illa æterna largitur, illa opes, illa virtutes donat. Sol a progenie, in progenies, i.p omnes generationes, omniaq; tẽpora lucẽ, miſericordia dona diffundit.

De miſericordia Dei erga omnes homines. *Pſal. 102.* *Eccleſ. 36.*

Maximum autem, quod diffudit donum, incarnatio eſt diuini Verbi, ad quam Ambroſ. in Apologia Dauid poſteriori, cap. 12. ait reſpexiſſe Dauidem cum ſic precatur pſal. 50. Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiã tuam. Magna (ait Ambroſius) miſericordia facta eſt, quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Pſal. 84. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis, id eſt, oſtende miſericordiã in incarnatione Verbi, in Chriſto Salutari ſiue ſeruatore noſtro. Pſalm. 16. petit à Deo vates, vt miſericordias ſuas mirificet: Mirifica, inquit, miſericordias tuas qui ſaluos facis ſperantes in te. Hierony. vertit, mirabilẽ fac miſericordia tuã. Equidem tunc cũ homo factus eſt, mirificauit Deus, admirabilemq; fecit miſericordiam ſuam. Succurrebat enim ante incarnationem hominum miſeriæ, abſq; labore vllo, per incarnationem ſummis cum cruciatib. eidem opem tulit, id vero mirificæ, & admirabilis eſt miſericordiæ. O Deum (ſi fas eſt dici) prodigum ſui, præ deſiderio hominis (ait Guarricus ſer. 1. in Pentecoſte) an non prodigum, qui non ſolum ſua, ſed & ſeipſum impendit, vt hominem recuperaret, non tam ſibi quam homini ipſi? &c.

Ambroſ. *Pſal. 50.* *Pſal. 84.* *Pſal. 16.* *Guarricus.*

Fecit potentiam in brachio ſuo.

Dixerat D. Virgo Deum reſpexiſſe humilitatem Ancillæ ſuæ, nunc potentiam

tiam Dei canit, quam per filij incarnationem, aduerſus ſuperbos, tum dæmonas, tum Iudæos exercuit. Præterito tẽpore vtitur, pro futuro, nempe prophetiſſa erat, cui ante oculos futura obuerſabantur. Fecit, inquit, Deus potentiam, per brachium ſuum, id eſt, filium, brachium enim Dei filius appellatur, ex ſententia Bedæ, Theophylacti, & aliorum. Poteſt etiam ſumi metaphoricè, quomodo dicitur Deus, Iere. 32. feciſſe cęlum, & terram in brachio extento. Appellatur (ait Caiet.) Verbum incarnatum brachium, ratione humanæ naturæ, quæ eſt velut organũ coniũctũ Dei, ſicut brachiũ eſt organũ coniunctum hominis. &c. Nam quemadmodum homo per brachium, tãquam per inſtrumentum ſibi coniunctum operatur, ita Verbum diuinum operabatur, per humanam naturam, ſibi copulatã.

Ierem. 32. *Card. Cai.*

Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui idest, dæmonas. Græcè eſt, *διανοίᾳ*, id eſt, cogitatione, cordis ſui. Duplex ſenſus eſſe poteſt hoc loco. Primus probabilior, diſperſit dæmonas ſuperbos cogitatione cordis ſui, ideſt, inflatos cogitationibus pectoris, ac tumentes, dæmones enim ſuperbis tument cogitationibus, ſuperbiaq; elati ſunt. Secundus. Diſperſit ſuperbos dæmones, mente cordis ſui, ideſt, per cogitationẽ; & mentẽ cordis ſui, ipſis cogitationib. & conſilijs ſuis irretitos diſpulit, iuxta illud Iob. 5. Comprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & illud Pſal. 9. In operibus manuum ſuarũ, comprehenſus eſt peccator. Item: In laqueo iſto, quẽ abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum. ipſa enim Chriſti mors quam ſunt machinati, illos diſperſit. Similem in modum Iudæos inflatos corde, Deus diſperſit, & ipſa cogitatione ſua illaqueauit, de qua cogitatione illud extat apud Ioannem cap. 11. Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. &c. Interfecerunt, ſed ipſa interfectio, miſeros toto diſperſit orbe.

Duplex ſenſus. *Iob 5.* *pſal 9.*

Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

De iiſdem ſermo eſt, dæmones natura potentes de ſedibus cœleſtibus ob ſuperbiam deiecit, humiles vero homines, in eaſdem ſedes per incarnationẽ euexit. Similiter, Iudæos opibus, ſacerdotio, regno, legiſq; doctrina potentes, de ſede, ſiue throno, ideſt, è potentia, regno, & ſacerdotio deturbauit, humiles ethnicos extulit, ex græco verti poteſt, depoſuit dynaſtas de thronis.

Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Hoc eſt, eſurientes homines, ac omnium ſpiritalium bonorum egentes, bonis omnibus ſaturauit, dæmonas vero qui in ſummis diuitijs conditi ſunt, inanes dimiſit. Eſurientes item Ethnicos, qui vero pane, ideſt, Dei verbo, cognitione, & gratia, carebãt, bonis impleuit. i. pane è cęlo deſcendente ſatiauit; Iudæos, qui doctrina, lege, prophetis, diuites erant, omnib. bonis nudatos, domo eiecit. Poſſunt etiam hæc latius ad ſuperbos, vt Nabuchodonoſorẽ, Amanũ, & humiles, ut Mardochæũ, & Danielem, ſimileſque referri, illos Deus de thronis depoſuit, hos exaltauit. Similis locus extat Eccleſiaſtici 10. Sedes, inquit, ducũ ſuperborũ deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Radices gentium ſuperbarũm areſecit Deus, & plantauit humiles ex ipſis gẽtibus. memoriã ſuperborum perdidit Deus, & reliquit memoriã humiliũ ſenſu. &c. eũdem in modũ Anna, 1. Reg. 2. Dominus, inquit, pauperem facit & ditat, humiliat, & ſublenat, ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Item: Repleti prius pro panibus ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt, &c.

Eccleſ. 10.

Suſcepit Iſrael puerum ſuum.

Suſcipere, in diuinis literis ſignificat auxilium ferre, & ſuſceptor auxiliatorem, vel defenſorẽ: Pſal. 17. dextera tua ſuſcepit me, ideſt, auxiliũ mihi tulit, me defendit. Pſ. 90. dicet Domino ſuſceptor meus es tu, ideſt, defenſor, & auxiliator. Pſalm. 3. Tu autem Domine ſuſceptor meus es, &c. Idem hoc ſignificat

pſal. 17. *pſal 90.* *pſalm. 3.*

ſicat loco, ſuſcepit Deus Iſraelem puerum, ideſt, ſeruum ſuum defendit, opẽ attulit per incarnationem. Pſal. 3. quo loco legimus: Tu autem Domine ſuſceptor meus es: Hebraicè eſt, מגן magen, id eſt, protector, vel Clypeus, ideoque Hieronymus vertit: Tu autem Domine Clypeus circa me. Equidem per incarnationẽ Clypeus noſter fuit Chriſtus. Etenim diuinæ iuſtitiæ, vt fortiſſimum ſcutum ſeſe oppoſuit, diuinæ irę ictus recepit, vulneraque à nobis repulit: hunc Clypeum infelices Iſraelitæ abiecerunt, ideoque omnib. hoſtis vulneribus patent.

Chriſtus Clypeus noſter.

Recordatus miſericordiæ ſuæ.

Caiet. & Ianſenius volunt interpretem vertiſſe in hunc modum: Memorari miſericordiæ ſuæ. At veram lectionem eſſe, recordatus miſericordię ſuæ conſtat ex emendatione vulgatæ editionis; quamuis enim Græcè ſit, μνησθῆναι, id eſt, recordari, vel vt recordaretur miſericordiæ, rectè tamen vertitur, recordatus: ſenſus autem eſt, ſuſcepit per incarnationem populum ſuum, recordatus, vel vt recordaretur miſericordiæ ſuæ. Inculcat virgo miſericordiam: vt enim ait D. Leo ſermo. 1. de ieiunio decimi menſis: Cauſa reparationis noſtræ, non eſt niſi miſericordia Dei. &c.

D. Leo.

Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula.

Verbum, loquor, cum accuſatiuo caſu coniungitur, & cum datiuo in latina verſione, quia verbum Græcum λαλέω, ſimiliter Lucas cum accuſatiuo coniunxit, & datiuo ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Similis eſt conſtructio in Cantico Zachariæ, memorari teſtamẽti ſui ſancti: Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, &c. Verbum græcum, quod ſignificat memorari, cum genitiuo iungitur, & accuſatiuo, quam conſtructionem interpres ſeruauit.

E Primus ſenſus eſt, ſuſcepit Deus populum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ, (ſicut locutus eſt, ad patres noſtros, videlicet ad Abraham, & ſemen eius, ideſt, Iſaacum, Iacobũ, & prophetas) in ſæcula permanſuræ. Locutus autem dicitur Deus, cum Abrahamo, & ſemine eius, ideſt, patriarchis, & prophetis de miſericordia per Chriſti incarnationem mundo exhibenda.

Secundus. Suſcepit populum ſuum, memor miſericordię (ſicut locutus eſt ad patres noſtros) miſericordiæ, inquam, Abrahamo, & ſemini eius exhibendæ in ſæcula. Etenim Meſſię miſeri-

F cordia, ac redemptio ſæcula omnia cõplectitur. Similis verborum ordo ille eſt pſalmi 102. Iuſtitia illius in filios filiorum, ijs qui ſeruant teſtamentum eius, hoc eſt, iuſtitia illius in filios filiorum, exhibenda ijs, qui ſeruant pactum eius. *Pſ. 102.*

Tertius. Auxilium populo tulit Deus recordatus miſericordiæ ſuæ, ſicut locutus eſt, hoc eſt, ſicut promiſit patribus noſtris Abrahamo, & ſemini eius, duraturo in ſæculo. Nam ſe-

G men ſpiritale Abrahami in ſęcula permanebit.

Addo & quartum ſenſum huiuſmodi, ſuſcepit populum, ſicut locutus eſt ad Patres, &c. recordatus in ſęcula omnia miſericordiæ ſuæ: Nam propter Chriſti incarnationem nunquam obliuiſcetur mundi miſereri Deus, nec continebit in ira ſua miſericordias ſuas.

Parit diuerſas has interpretationes vox (in ſæcula) poteſt enim coniungi, vel cum ſemine Abrahæ; vel cum recordatione Dei; vel cum miſericor-

H dia; vt eſt explicatum. Recordari autem dicitur Deus metaphoricè. Nulla enim in illum obliuio cadit: quomodo autem hoc loco Iſraelis nomen ſit accipiendum docet his verbis Euthym. Dubitabit aliquis quomodo auxiliatus ſit Deus Iſraelitico populo: Chriſtianis enim potius auxiliatus eſt, quam Iudæis. Cui reſpondemus quòd vetus Iſrael, antiquus eſt populus; nouus Iſrael, nouus populus, id eſt, Chriſtianus, pro illo inductus; qui ex omni gente conſiſtit: hunc ergo Iſraelem intelli-

Euthym.

intellige: quod ſi etiam veterem intellexeris, ita quoque ſermo conſtabit; propter illum enim potiſſimum incarnatus eſt: deinde, & ab eis matrem elegit, ac cognatus illorum nuncupatus eſt. Hæc Euthymius.

Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, &c.

Dubium eſt, an Virgo cum Eliſabetha manſerit, vſque ad Ioannis ortum. Non manſiſſe cenſet Theophylactus Lucæ 1. Quia, inquit, paritura erat Eliſabeth, abſceſſit Virgo; propter multitudinem eorum qui ad partum côuentari erant. Indecens autem Virgini in talibus verſari, & manifeſtum hinc eſt quòd menſe ſexto concepti præcurſoris, venit Angelus ad Mariam, & manſit, cum Eliſabetha tribus circiter menſibus: Ecce ferme nouem menſes. Hæc ille. Eadem eſt ſententia Nicephori libro 1. cap. 8. Ruperti Cant. 1. Caietani, Ianſenij Luc. 1. & aliorum. Suadetur hac ratione. Deipara ad Eliſabethã profecta, ſexto menſe à concepto Ioãne, apud illam manſit, menſibus ferè tribus, non integris; ergò quo tempore domum rediit, nondum nouem mẽſes fuerant expleti; qui inter conceptum, & partum ſolent effluere, atque adeò, nondum Eliſabetha pepererat Ioannem. Præterea, poſtquàm Euangeliſta, Deiparam domum repetiiſſe narrat; hæc verba adiungit: Eliſabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium, &cæt. Ergo poſt Deiparæ diſceſſum peperit.

Theophil. *An Virgo diſceſſerit ab Eliſabetha, antequam Ioãnem ederet in lucem.* *Niceph.* *Rupertus.* *Gaietan.* *Ianſen.*

In contrariam ſententiam diſcedit D. Ambroſius Lucæ 1. Tamdiu, inquit, manſit Maria, quamdiu Eliſabetha pariendi tempus impleret. Beda. Tamdiu manſit Virgo, donec præcurſoris, propter quam maximè venerat, natiuitatem videret. Euthymius, manſit vſq; ad partum, apud Eliſabeth, & reuerſa eſt domum; deuitans eos, qui ob natũ infantem, ad domum Zachariæ concurrere debebant. Subſcribunt Ambroſio, & reliquis, D. Antoninus prima parte, hiſtor. tit. 5. cap. 1. Cardinalis Hug. Gloſſa interlinearis, & ordinaria, ex Beda Lucæ 1. Simon Caſſianus, Petrus Comeſtor, D. Bonauent. Vitæ Chriſti cap. 5. Lyranus, & alij. Cardinalis Petrus Damiani in ſermone de Io. Baptiſta hac de re ſic ſcribit: Fortaſſis vſq; in diem natiuitatis Ioannis, glorioſa Virgo cum cognata ſua morata eſt, do nec puerum natum ſinu beatiſſimo cõfoueret; & vno pariete remoto, propinquiorem redderet, præſentiæ creatoris. Facile autem hoc ex Euangelio coniectare licet. Alij qui librum iuſtorum, diligentioribus oculis inſpexerunt, ibi ſe vidiſſe teſtantur; quod ipſa Dei genitrix, felicem puerum, primum de terra leuarit, & cognatæ partum omni proſecuta ſit ſeruitute. Hæc ille.

D. Ambro. *Beda.* *Euthim.* *D. Anton.* *Car. Hug.* *Gloſſ Ord.* *Simõ Caſſ.* *Comeſtor.* *D. Bonau.* *Liranus.* *Card. Pet. Dam.*

In hanc Secundam opinionem, quam Lyranus communem vocat, egò propendeo. Confirmatur; quia (vt Beda ait) Virgo ad Eliſabetham venit, vt infantem Ioannem cerneret; ergo vſque ad illius natiuitatem cum matre manſit. Præterea, quis credat Virginẽ tunc diſceſſiſſe, cum iam propinquus erat dies Ioannis natalis; nec tam mirabilis infantis ortum, paucis diebus expectaſſe, vt filij ſui præcurſorem, Spiritu ſancto admirabiliter repletũ in vtero, rationisque vſu donatum cerneret, manibusque ſanctiſſimis contrectaret? At vero dices, Virginem partui intereſſe minime decuit, ſed leue ratio habet momentum, potuit enim aliam in locum interim Virgo ſecedere, ſi fortè non decuit intereſſe. Maius pondus ineſt argumento, quod ex tempore petitum eſt; illi tamen ſic reſpondemus. Deipara Chriſtum concepit 25. Martij die; profecta eſt ad Eliſabetham, non protinus, ſed poſt aliquot dies, videlicet circiter decimam menſis Aprilis in lucem; Lucas hoc videtur innuiſſe, cũ ſic ſcribit; Exurgens autem Maria, in diebus illis, abijt in montana, &cæt. Non dixit: Exurgens in die illa, ſed in diebus illis, quaſi diceret, poſt dies aliquot. Profecta igitur ex ciuitate Nazareth, aliquot dierum ſpacio, ad ciuitatem

uitatem vſque illam Iuda iter fecit: E apud Eliſabetham cæteris diebus manſit, qui ex menſe Aprili ſupererant, toto prætereà menſe Maio; Iunio extremo, domum reuerſa eſt. Vnde liquet cum Eliſabetha quaſi tribus menſibus manſiſſe, vt ait Euangeliſta, id eſt, tribus menſibus non integris; & Ioannis natiuitati interfuiſſe, qui 24. die Iunij, in lucem eſt editus, præcurſoremque iam natum, rationeque pollentem gremio excepiſſe ſuo. Tunc ille magis exultauit, cum propinquiorem ſe vidit, & Deiparæ Virgini, & Chriſto, F quem geſtabat vtero. Quod autem Euangeliſta, de Virgin. diſceſſu, priuſquam de ortu Ioannis, ſcribit; id per anticipationem factum intellige; per quam id quod poſterius eſt, priori loco deſcribitur.

CAPVT XIIII.

Morale.

POſtquam Virgo, Deum caſtiſſimis viſceribus, admirabilem in modum concepit; in montana, vt ait Euãgeliſta, cum feſtinatione abijt. Quò enim (ait Ambroſius) iam Deo plena, niſi ad ſuperiora, cum feſtinatione contenderet? Hoc iter eſt eorum, qui Deo pleni ſunt, ima deſerunt, terrena aſpernantur; ſuprema petunt, cœleſtia ambiunt. Typicum exemplum (ait *Beda.* Beda in Lucam) Virgo tribuit, quod omnis anima, quę Verbum Dei mente conceperit, virtutum ſtatim celſa ca- H cumina, greſſu cõſcendat amoris, &c. *In montana cũ Virgin relictis infimis reb. aſcendendum.* Vt Cerui veloci curſu, valles deſerũt, montesque fuga petunt; ſic is vir, qui Deum corde concepit, à terrenis curis recedit, ad cœleſtia contendit, illud Dauidicum canens, Pſal. 17. Perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & ſuper excelſa ſtatuens me; hoc eſt, vt *D. Auguſt.* exponit Auguſtinus in Commentarijs eiuſdem Pſalmi. Deus perfecit amorem meum, ad tranſcendenda ſpinoſa, & vmbroſa implicamenta huius ſæculi; & ſuper cœleſtem habitationem, fixit intentionem meam, &c. Similis eſt vir huiuſmodi etiam aquilæ illi, de qua Iob 39. dicitur; Nunquid ad præceptum tuum, eleuabitur aquila, & ponet in arduis nidum ſuum? non enim humi, ſed in ſublimi loco nidum ſibi conſtruit. *Iob 39.*

Tu quoque, ſi ſapis, vola, ad montana contende, in his enim ſeruaberis; iuxta illud Angeli ad Loth Geneſ. 19. *Geneſ 19.* In monte ſaluum te fac; & illud Rahab Ioſue ſecundo: Ad montana conſcendite, ne forte occurrant vobis reuertentes, videlicet hoſtes, &c. *Ioſue 2.* Multi hoſtes in vallibus ſunt, tumentes in terreno mari fluctus, multa pericula; hæc effugies, ſi in montana Virgine duce abeas; in quibus mentis reperies ſolidam pacem, ac tranquillitatem. Nam vt D. ait Cyprianus, in Epiſtola ad Donatum: *D. Cipr.* Vna placida, & fida tranquillitas, vna ſolida, & firma, & perpetua ſecuritas eſt, ſi quis ab his inquietantis ſæculi turbinibus extractus, ſalutaris portus ſtatione fundatus, ad cęlũ oculos tollat à terris, & ad Domini mu- G nus admiſſus, ac Deo ſuo mente iam proximus, quicquid apud cæteros, in rebus humanis ſublime, ac magnum videtur, intra ſuam iacere conſcientiam glorietur. Nihil appetere iam, nihil deſiderare de ſæculo poteſt, qui ſæculo maior eſt, &cęt. Ethnicum Philoſophum audi, pudeatque à conſilio Ethnici, tam longe diſtare Chriſtianũ hominem. In Epiſt. 84. Seneca; *Seneca.* Relinque (inquit) diuitias, aut periculum poſſidentium, aut onus, relinque corporis voluptates, molliunt, & eneruant; relinque ambitum, tumida res eſt, vana, ventoſa, nullum habet terminum, tam ſolicita eſt, ne quem ante ſe videat, quam ne ſe poſt alium, laborat inuidia, & quidem duplici. Ad ſapientiam te dirige, tranquilliſſimas res, & ſimul ampliſſimas pete. Si conſcendere hunc verticem libet, cui ſe fortuna ſubmiſit, omnia quidem ſub te, quæ pro excelſiſſimis habentur, aſpicies, &c.

Abijt autem Deipara in montana, cum feſtinatione. Etenim cum feſtinatione, virtutis iter peragendum eſt, iuxta illud regij vatis, Pſal. 118. *Pſal. 118.* Viam man-

mandatorum tuorum cucurri. Quo cir cà Chryſoſt. homil. 28. in Geneſ. Sicut qui ſenſibilem, inquit, curſum, magna contentione peragit, nullum occurrẽtium videt, etiam ſi ſæpius in illum incidat, ſed animo ſuo ad curſum intento, facilè omnia tranſit, feſtinans ad deſtinatum ſcopum; eodem modo, qui vt curſum virtutis currat, feſtinat, & à terra, in cœlum redire concupiſcit, omnia quæ videntur deorſum relinquit, & totum ſe curſui dedit, nec prius ſubſiſtit, donec in verticem aſcendere potuerit, &c.

Chriſoſt.

Cum feſtinatione, virtutis iter agend.

Non feſtinarunt Iſraelitæ, ex Ægypto profecti; breui in itinere ſubſtitere, & annis 40. vagati ſunt: ita & improbi, non feſtinant, ſed cunctantur; perque res creatas vagantes in illã terræ, lacte, melleque manantis quietẽ minimè ingrediuntur. De Fabio cunctatore, dixit olim poeta: Vnus homo nobis, cunctando reſtituit rem: at de noſtris cũctatoribus, meritò dicere poſſumus: Multi homines animi cunctando deſtituunt rem; rem inquam omniũ maximam, gratiam cœleſtemque gloriam. Quamobrem Paulus ad Hebr. 4. ad properandum exhortatur: Feſtinemus, inquit, ingredi in illam requiem, & Cant. 2. cœleſtis ſponſus: Surge, propera amica, & Iſaiæ 55. Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argẽtum properate. Properabat ad aquas, ſitiẽs Pſalmograph. & ſic canens, Pſ. 41. Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus; ſitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, &c.

Ennius.

Ad Heb 4
Cant. 2.
Iſaie 55.
pſal. 41.

Quemadmodum aquam ſitiens ceruus, amœnis in pratis non ſubſiſtit, donec ad fontem perueniat, ſic Deum ſitiens homo, non cunctatur, donec ad infinitum totius dulcedinis pelagus accedat. Vt canem venaticum, celeri curſu odor trahit leporis; ita cor humanũ odor trahit Dei. Trahe me poſt te (Cant. 1. ait anima illa, quę odorem Dei perceperat) curremus in odorem vnguentorum tuorum. Trahe, inquit, curremus in odorem: Etenim magna eſt huius odoris ad curſum vis, vt Bernard. indicat ſermo. 22. Cant. In omnẽ

A (ait) terram exiuit odor vitæ, quoniam miſericordia Domini plena eſt terra, ergo qui vitalem hanc ſparſam vbique fragrantiam non ſentit, & ob hoc non currit, aut mortuus eſt, aut putidus, &cæt.

Percipitur autem odor hic, cum orationi, & rerum diuinarum meditationi vacamus; vnde quidam vt diximus verba illa: Exurgens Maria, abijt in montana, cum feſtinatione, ita interpretantur: Exurgens ab oratione, abijt cum feſtinatione, ſic anima exurgẽs ab oratione, rerumque æternarum conſideratione, abit in montana virtutum, cum feſtinatione, percipit enim Dei, cœleſtiumque rerum odorẽ, quo properanter trahitur. Mira ſane eſt c. 7. Canticorum, ſimilitudo illa, qua naſus ſponſæ cum turri confertur, hiſce verbis: Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum. Quid naſo cum turri? naſi tanta magnitudo non pulchritudinem affert, ſed deformitatem: noli in cortice literæ hærere, frãge nucem, nucleum ede. Animæ vim odorãdi ſpiritalem naſus ſignificat: magnus naſus, magna eſt odorandi, hoc eſt, res cœleſtes, terrenaſque explorandi vis. Hac qui pollet, veluti in editiſſima turri locatus eſt, ex qua tũ cœli delicias, & diuitias, tum terræ fæces, lutumque intuetur, hæc fugit, ad illas rapitur, & feſtinat. Vt vero ad centrum feſtinat lapis, in centro vero quieſcit, ita ad Deum cordis centrum, ille properat, & in eo veluti centro conquieſcit. De celeri curſu lege Chryſoſt. homil. 7. ad Hebr. in morali. Curſu (inquit) opus eſt, eoque vehementi. Qui currit nullum videt ex omnibus, etiam ſi ingrediatur per prata, ẽt ſi per loca arida, & aſpera. Non aſpicit ad ſpectatores, ſed ad præmium, in hoc ſolùm eſt, vt currat, vt præmium conſequatur, &c.

Quierat ſe ſtinat.

Cant. 7.

Præterea cum feſtinatione, Eliſabetham D. Virgo viſitãs, feruido, celerique animo miſericordiæ, & charitatis opera perficere docet. Nã vtait Ambr. in lib. de Abraham cap. 5. Vberiores fructus habet, celerata deuotio. Quæſo expẽde, quam feruido animo, Abrahamus hoſpites exceperit: Geneſ. 18. Apparue-

D. Ambr.

Apparuerunt ei tres viri, ſtantes prope eum; quos cum vidiſſet, cucurrit in oc- *D.Chryſ.* curſum eorum, &c. Chryſoſtom. in Geneſim; Currit, inquit, & volat Abrahā, vidit enim prædam, quam venabatur. Non vocauit famulos; quaſi diceret, magna negociatio eſt, magnus theſaurus, per memetipſum, hanc mercē inferre debeo, &c. Et Ambroſ. Feſtinauit Abraham occurrere, quia non ſatis eſt rectè facere, niſi etiam mature quod facias: feſtinanter enim manducare Paſcha lex iubet, &c.

Alacri animo operabona præſtanda Alacri animo, excepit hoſpites (ij Angeli erant) alacri quoque cibos parauit. Geneſ. 18. Feſtinauit Abraham *Geneſ 18.* in tabernaculum, ad Saram, dixitque; accelera tria ſata ſimilæ, commiſce, & fac ſubcinericios panes: ipſe vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum, deditq; puero, qui feſtinauit, & coxit illū, &c. Vides ne Patriarchæ alacritatem, ac *Origenes* feſtinationem? Egregie Orig. homil. 4. *Sapiens feſtinat.* in Geneſ. Abrahamus, inquit, currit, vxor feſtinat, puer accelerat; nullus piger eſt in domo ſapientis, &c.

Sedebat Abraham, cum hoſpites vidit, in oſtio tabernaculi ſui, in ipſo feruore diei, vt dicitur eodem cap. Geneſ. ſedebat ille in feruore diei, id eſt, charitate feruebat, ideoque tanta operabatur alacritate, & feſtinatione. Ex charitate enim, alacritas ad bona opera præſtanda exoritur. In feruore charitatis, Deipara Virgo ſedebat; ideoq; exurgens, abijt in montana cum feſtinatione.

Impij vero non in montana virtutum, ſed in ſcelerum voraginem, cum H *Pſal. 13.* feſtinatione abeunt; ideoque Pſal. 13. Veloces dicuntur pedes eorum, ad ef- *Prouerb. 1.* fundendum ſanguinem, & Prou. 1. Pe- *Ierem 8.* des impiorum ad malum currunt: Iere- *Impij non ī montana ſed in voraginem barathrumq́; properant.* miæ quoque capit. 8. impiorum curſus cum curſu equi confertur. Quare (inquit Dominus) auerſus eſt populus iſte auerſione contentioſa? apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi, & auſcultaui, nemo quod bonum eſt loquitur, nullus eſt, qui agat penitentiam ſuper peccato ſuo, dicēs, quid feci? omnes conuerſi ſunt ad cur- E ſum ſuum, quaſi equus, impetu vadens ad prœlium, &c. Quemadmodum magno impetu, in amarum mare flumina defluunt, obiceſque euertunt, ſic celeri curſu impij, in tartarum delabūtur, diuinæque legis repagula perfringūt. Contra vero quemadmodum ijdē fluuij ad irrigandos arentes agros properant; ita viri probi ad irrigandos eleemoſynis arentes pauperes, cæteraque miſericordiæ opera præſtanda feſtinant. Quemadmodum Virgo Eliſabe- F tham, ita illi, pauperes, ægros, in cuſtodiam traditos, calamitatibuſque oppreſſos viſitant, opemque pro viribus ferunt.

Viſne in ſacris litteris fluuium videre pauperes irrigantem? Lege Tobiæ librum, capite primo hæc leges; To- *Tob. 1.* bias quotidiè pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout pote- *Ad opera miſericordia alacritas.* rat, de facultatibus ſuis. Eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat, &cæt. At Deus bone, G quanta cum feſtinatione, hæc ſancta opera pręſtabat. Capite ſecundo; Nun- *Tob. 2.* tiauit ei filius, vnum ex filijs Iſrael, iugulatum iacere in platea ſtatimq; exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus; tollenſque illud, portauit ad domum ſuam, &c. Scilicet, vt ſepeliret. Non eſt cunctatus Tobias, ſed de accubitu ſuo ad quærendum cadauer, veluti ad quærendum theſaurum exilijt.

Theſaurus enim reuera in his miſericordiæ operibus latet, quem, poſt- H quam è vita exceſſerimus, cernemus, vnde illud Eccleſiaſtæ capite 11. Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum, &c. Hoc eſt, in agro aquarum copia irriguo ſemina ſparge eleemoſy- *Eleemoſ. Hieron.* næ, ſegetemque metes vberem. Hieronymus hoc loco; Ad eleemoſynā, ait, cohortatur Eccleſiaſtes. Quomodo.n. qui ſuper irrigua ſeminat, fructum ſementis expectat, ita qui largitur egentibus, non granum ſeminis, ſed ipſum panem ſerit, fœnore quodam, multiplicationem ipſius præſtolans; & cū dies

judicij

iudicij aduenerit, multò amplus quam dederat, recepturus. &c. Hebraicè legitur, Mitte panem tuum ſuper faciem aquarum, id eſt, ſuper faciem terræ àquis irrigatam. feraciſſima terra eſt, miſeri, & calamitoſi hominis facies, àquis, hoc eſt, lachrymis, madefacta; in hac ſemina panem tuum, magno eum fœnore ſemen reddet.

Aliter quoq; verba hęc explicari poſſunt, hunc in modum; *Eccleſ. 11.* Mitte panē tuū ſuper tranſeuntes aquas, id eſt, mitte panem tuum in mare, vt in longinquam cœli regionem nauibus deportetur. Et poſt tempora multa, cum efflaueris animam, inuenies illum. Sed quęnam ſunt naues quibus panis noſter deportatur? pauperes ſunt. Quemadmodū nauibus, merces minoris pretij, in longinquas regiones exportantur, vt cum alijs pretioſioribus commutentur, ſic pauperum manibus, panis, pecunia, veſtes, & huiuſmodi alia in cœlum deferuntur, vt pro ijs parui pretij rebus, infiniti pretij gloria retribuatur. Hoc Chriſtus docet cum diuitem quendam ſic alloquitur. Luc. 18. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus; & habebis theſaurum in cœlo. Quaſi dicat, onera tuis diuitijs naues, id eſt, pauperes; in cœlum viles opes deferet, & cum pretioſiſſimo theſauro commutabunt.

Naues manus ſunt pauperum.

Solent naues mercibus onuſtæ ſæpe facere naufragium, at hæ naues, id eſt, pauperes, in portum ſemper, ſaluis mercibus inuehuntur. Quod enim pauperi dederis, Deus abſq; dubio rependet. *Chryſoſt.* Quamobrem aureum Chryſoſtomi os, vt opes ex terra in cœlum, hac tutiſſima nauigatione transferamus, homil. 48. in c. 24. Geneſeos his verbis adhortatur; Omnia faciamus ne alibi egeniſſimus futuri. Nam quæ vtilitas, in aliena regione multas diuitias relinquere; in patria autem neceſſarijs carere? Itaque oro, feſtinemus, dum adhuc tempus eſt, vt illuc transferamus, etiam quæ in hac aliena habemus. Facilis tranſuectio eſt; ſecure illuc transferimus, & in theſauro indeprædabili reponimus, quæcunque per pauperum manus præmittimus. Hæc ille. At nos

A in feſtinatione cunctamur. ad alia feſtinemus, & quid in montanis actum ſit, conſideremus.

Eccleſiaſt. 24. Ego quaſi trames aquę immenſę de fluuio; Ego quaſi fluuij dioryx, & ſicut aquæ ductus exiui de paradiſo. Dixi, rigabo hortum meum plātationum, & inebriabo prati mei fructum. Incarnatæ ſapientiæ verba ſunt hæc; quæ de paradiſo, id eſt, patris pectore, veluti vberrimus immenſæ aquę ductus, trames, ſiue diorix (idem enim hæc vocabula ſignificant) ad irrigan- *Eccleſ. 24.* *Gratia Chriſti fluuius.*

B das plantationes, hoc eſt, hominum arentes animos, in mundum exiuit. in D. Virginem primo influens, gratiæ ad mirabilem copiam induxit. Ad arborem deinde, quam ſummopere diligebat, id eſt, Ioannem, feſtinans, cœleſtiū donorum optato liquore, illum irrigauit, ſpirituque compleuit, de quo eodem cap. Spiritus, ait, meus ſuper mel, dulcis. Iuxta illud Angeli ad Zachariā Luc. 1. Spiritu Sancto replebitur, adhuc ex vtero matris ſuæ. Dulcior melle fuit infanti diuinus Spiritus. hoc

C mel, hoc butyrum, quia comedit in ipſa infantia, ſciuit reprobare malum, & eligere bonum; reprobare mundum eligere ſolitudinem.

O terque quaterque beatam domū illam, quam Chriſtus cum matre viſitat, tota Spiritus Sancti donis, benedictioneque cumpletur. 2. Reg. 6. Habitauit arca Domini in domo Obed Edom tribus menſibus, & benedixit Obed Edom, & omnem domum eius. Habes præclaram viſitationis huius imaginem. Sanctiſſima Domini arca Virgo *2. Reg. 6.*

D integerrima, quæ Deum in vtero ferebat abſconditum, Eliſabetham inuiſit; tribuſq; apud illam menſib. manſit, & benedixit Dominus totam domum illam. Vis videre quo benedixerit modo? A minimo cœpit infante maximus infans, à Ioan. Chriſtus; Ioannem matris vtero cōcluſum, primo benedixit. De rore cęli fuit benedictio illius. Gen. 27. non de pinguedine terræ; Etenim iā cęli rorauerant deſuper (quod Iſaias poſtulabat c. 45. Rorate cęli deſuper.) rorem iam iam miſerant cęleſtē. Is hodie Ioannis animum irrorauit. *Viſitatio Chriſti, & beatæ Virginis domum bonis omnib. cōplet.* *Geneſ. 27.* *Iſa. 45.*

Terræ

Digitized by Google

Terræ pinguedini non fuit in hac benedictione locus,quæ pinguem ſenſum hominis reddit,onerat,oculoſque claudit. Iob 15. Operuit faciem eius craſſitudo; Faciem craſſitudo operit (ait Greg.eodem loco) quia deſiderata terrenarum rerum abundantia,oculos mentis premit.&c.Prodijt(ait pſalmographus Pſ.72.) quaſi ex adipe iniquitas eorum. Adeps (inquit Theod.) felicitatem, & proſperitatem ſignificat;ait ergo vates eos, qui in ſecundis rebus ſunt,ſolere magna cum licentia delinquere. Hæc ille. Iniquitas ex pinguedine terræ prodit, è rore cœli ſanctitas.

Iob 15. Gregor.

Pſal.72. Theodoret.

Originale peccatũ virginis viſitatio a Ioanne depulit.

Originarij peccati macula inquinatus erat Ioannes, quamuis enim mons fuerit altiſſimus, tamen omnes montes (præter Chriſtum, & Deiparam) originarij peccati diluuium operuit. At loquente Virgine, repente macula abſterſa, ſanctitaſque infuſa eſt. Primo Regum.16. Dauid cithara ſonante ſpiritum malum à Saule expulit;noſter Dauid Chriſtus, Virgine matre loquente, peccatum à Ioanne eiecit. Pſal.73. Poſuerunt ſigna ſua,ſigna, ſicut in exitu ſuper ſummum,hoc eſt (ut Theodoretus exponit) trophæa,quæ ſigna, & indicia victoriæ ſunt,erexerunt, ſupra portas noſtras D. Hieronymus vertit, Poſuerunt ſigna ſua in trophæum,manifeſta in introitu deſuper. Hoſtes Dei vexilla ſua ſupra portas in introitu poſuerunt.portæ,per quas in hanc vitam ingredimur, cõceptiones ſunt, ſuper has, in ipſo in hunc mundum introitu, hoſtis noſter peccati originarij vexilla effert. Super ſummum etiam Baptiſtam hoſtile vexillum fixit,ſed non diu id tulit Dux noſter Chriſtus,ad arcem feſtinauit captam,hoſtem expulit vexillum,id eſt, peccatum originis deiecit,arcemque recuperauit.

1.Reg.16.

Pſal 73. Theodor.

Hieron.

Neque vero peccatum tantummodo expulit; Verum Spiritu etiam Sancto præcurſorem ſuum repleuit, & (ſi placet) rationis vſu donauit. Hæc fuit tum temporis, Ioannis benedictio, qua accepta,exultauit infans in vtero. Libro 2.Regum.c.6.Dauid coram arca Dei, totis viribus ſaltaſſe dicitur; multò admirabilius Ioannes, coram præſtantiori arca,id eſt, Virgine Deũ ferente, totis viribus, in anguſta illa materni vteri arca, ſaltauit. Vt facta eſt vox ſalutationis tuç (ait Eliſabeth) in auribus meis; exultauit in gaudio infans in vtero meo.Vox erat Ioannes Verbi, ex vtero ſonare cœpit, & demonſtrare verbum;quamobrem merito ab Auguſtino,ſerm. 22.de Sanctis, feruens nuntius appellatur; Feruens, inquit, nuntius,qui ante geſtiuit nuntiare,quam viuere, &c.

Exultatio Ioannis in vtero.

D.Auguſt.

Quemadmodum philomela, cauea incluſa, alterius philomelæ cantu concitatur ad cantum; Sic Ioannes ventris materni incluſus cauea; Deiparæ Virginis,veluti philomelæ ſuauiſſima voce excitatus, Verbum diuinum ſonuit, & matri indicauit. Nauigatoria acus, lapide tacta, quem magnetem appellamus,aquilonarem ſtellam indicat; Ioannes vero diuini ſpiritus gratia tactus, verum Solem Chriſtum,cuius radijs incaluerat, demonſtrauit. Quemadmodum mons celſus, prius à Sole illuminatus,quam valles,ſolis ortum nuntiat; ſic Ioannes,prius à Chriſto,quam Iudæi cæteri, illuſtratus, ipſius aduentum nuntiauit. Vnde illud Auguſtini,tractat.2. in Ioannem; Ad hoc erectus eſt mons, id eſt, Ioannes, vt prior radios excipiat, & oculis tuis nuntiet.&c.

Auguſt.

Eccleſiaſtici 43.Tripliciter Sol exurens montes,radios igneos exufflans, & refulgens radijs ſuis.Montes altiſſimos exurit Sol,mentes altiſſimas exurit Chriſtus,tripliciter,id eſt, valde. Quis altior mons Ioanne? hunc veluti aurum, Sol noſter exuſſit, originarij peccati ſcoriam depulit, & veluti cœleſtem arcum miris virtutum coloribus, decorauit. Vide arcum (ait eodem cap.ſacer Autor) & benedic eum, qui fecit illum, valde ſpecioſus eſt, in ſplendore ſuo. &c. Vide Ioannem,& benedic Deum; cœleſtis enim arcus eſt, valde ſpecioſus in decore ſuo;non Iunonis, ſed Dei nuntius. Quemadmodum arcus,nubes eſt obſcura, omnique decore carens, quam Sol illuſtrat colorumq; varietate decorat; ita Ioan-

Eccleſ.43.

Ioann iris non Iunonis ſed Dei nuntius.

Ioannes, in materno vtero, veluti nubes erat, gratiæ luce carens, eam Sol Chriſtus, in hac viſitatione, pulſis peccati tenebris, gratiæ ſplendore illuminauit, virtutibusq; in ipſo vtero exornauit. O inauditam Ioannis benedictionem; Ioannes (ait Chryſologus, ſerm. 91.) ante peruenit ad cœlum, quam tangeret terram; ante accepit diuinum ſpiritum, quam humanum; ante ſuſcepit diuina munera, quam humana corporis membra, ante cœpit viuere Deo, quam ſibi, &c.

Chryſolog.

Infans Ioānes nō à fletu, ſed ab exultatione capit.

In alijs infantibus, primum locum fletus occupat, in hoc primum obtinuit lætitia; exultauit in gaudio infans in vtero meo, ait mater: cæteri vagitu, vitæ calamitoſæ, in quam ingrediuntur, labores annuntiant, Ioannes gaudio, vitæ gaudium, id eſt, Chriſtū prædicat. Nullus ignorat, ait Sanctus Maximus, hom. 1. de Baptiſta, omnem paruulum, materno ex vtero prodeuntem, inter ipſa lucis exordia, mœſtis concrepare vagitibus; ſolus Baptiſta, natiuitatem ſuam, lætitiæ exultatione præuenit, &c. Vides Ioannis admirandam benedictionem; matris quoque benedictionem vide.

D. Maximus.

Repleta eſt Spiritu Sācto Eliſabeth, ais Euangeliſta; non filius ſolus repletus eſt, ſed etiam mater. Plena autem Spiritu Sancto, de præſenti futuro, atque præterito, vt ſupra ex D. Greg. diximus, prophetauit. Admirabile incarnationis myſterium, tot abſconditum ſæculis, ab Spiritu Sancto didicit; prima poſt Virginem, & Ioannem illud agnouit, prima patefacit. Prima Virginem matrem Dei appellauit; Vnde, inquit, hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei nempe Dei, ad me? Prima inter fœminas, hominesque omnes, Spiritu Sancto pleno ore, poſt incarnationem, Deiparam laudauit; tale enim os Spiritu Sancto plenum, Dei, Virginiſque laudes expetunt.

Benedixit Dominus Eliſabethæ & Zachariæ, domū eius ingreſſus.

Sed dices, nunquid ad Zachariam Ioannis patrem, Dei quoque benedictio peruenit? Perueniſſe credibile eſt, quamuis ea de re ſileat Euangeliſta. Meſſiæ aduentum, tunc vel ex vxore, vel ex reuelatione agnouit; vt par eſt,

A gratias habuit, amore exarſit, gratia creuit. Denique poſtea in die quo Ioānes circumciſus eſt, vocem recepit, & Spiritu Sancto repletus, præclarum vaticinium edidit. Ita ſentit Origenes, homil. 10. in Lucā; Manſit, inquit, Maria cum Eliſabeth menſibus tribus; vt per ineffabilem quandam virtutem, nō ſolum Ioannem, ſed etiam Zachariam præſens ſaluator inſtrueret. Paulatim quippe & hic, per tres menſes, Sancti Spiritus augmenta capiebat, & cum neſcit erudiebatur, & de Chriſto prophetauit, &cæt.

Origenes.

B Illis tribus mēſibus profectus quoque feciſſe Ioannem, docet D. Ambroſ. in Lucam, ad illa verba, manſit Maria cum illa, id eſt, Eliſabetha, mēſibus tribus: Non ſola, inquit, familiaritatis eſt cauſa, quòd Virgo diu manſit, ſed etiam tanti vatis, id eſt, Ioannis, profectus: nam ſi primo ingreſſu, tantus profectus extitit, vt ad exultationem Mariæ exultaret infans in vtero, repleretur Spiritu Sancto mater infantis; quātum putamus, vſu tanti temporis Sanctæ Mariæ addidiſſe præſentiam? C Vngebatur itaq; Ioannes, & quaſi bonus athleta excedebatur in vtero matris propheta: ampliſſimo enim virtus eius certamini parabatur. Hæc Ambroſ.

Ambroſ.

De Eliſabethæ etiam progreſſu, ita ſcribit Origenes, homilia nona, in Lucam, noſtræ coniecturæ relinquitur, quid in tribus menſibus, Ioannes profecit, aſſiſtente Maria Eliſabethæ. Valde quippe indignum eſt, in puncto horæ, exultare infantem, repletamque D eſſe Spiritu Sancto Eliſabeth, per tres vero menſes, nec Ioannem, nec Eliſabeth, ex vicina Matris Domini, & ipſius Saluatoris præſentia, profeciſſe, &cæt.

Origenes.

Habitauit ergo arca Domini, id eſt, Virgo Deipara, vt initio dicebamus, in domo Eliſabeth, trib. menſibus, & benedixit Dominus Eliſabethā, & omnem domum eius. Adducamus arcam hanc domum noſtram, id eſt, Virginem cum filio, in animum noſtrum, vt benedicat etiam nobis Dominus, repleatq; nos Spiritu Sancto. Audi quid fecerit Dauid, vbi reſciuit, dominum

propter arcam Obededom domum benedixiſſe. 2.Reg.6. Nuntiatum eſt regi Dauid, quod benedixiſſet Dominus Obededom, & omnia eius,propter arcam Dei. Abijt ergo Dauid,& abduxit arcam Dei,de domo Obededom,in ciuitatem Dauid,cum gaudiò, &cætera. Nobis quoque nuntiatur, quod benedixerit Dominus Eliſabetham, propter Virginis Viſitationem: abeamus ergo, & adducamus arcam Dei,cum gaudio, in animum noſtrum,vt peccata ex animo noſtro Deus pellat ; gratiamq; infundat. Etenim quemadmodum arca Dei Dagonem, ita Virgo cum filio, peccatum euertent.

2. Reg. 6.

Virgo arca Dei Dagonē deiecit.

1.Reg.5.

1.Reg.5. Tulerunt Philiſtijm arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon; cumque ſurrexiſſent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra, ante arcam Domini, &c. Ingreſſa arca in Templum ſimulachrum Dagon corruit; Ingreſſa Virgine cum filio,quem vtero geſtabat, domum Eliſabethæ,peccatum originale, quo Ioãnes erat infectus, Dagoni ſimile, contritum eſt: quemadmodum Sol domũ ingrediens tenebras pellit, lucemque diffundit; ſic Chriſtus in animam intrans,peccatum eijcit,gratiamque largitur, & gaudium.

Non iuit ad Virginem Eliſabetha, nec Ioannes ad Chriſtum,ſed ad Eliſabetham Deipara, ad Ioannẽ iuſtificandum Chriſtus venit, quæ res indicat, iuſtificationis noſtræ initium, à Chriſto eſſe. Non nos ad illum prius proficiſcimur,quam ille ad nos veniat; quã ille nos quærat ac vocet. Quos vocauit, (ait Paulus, ad Rom.8.) hos & iuſtificauit; ille vocat, & vocatos, ſi vocationi paremus, iuſtificat. Auguſtin. Pſal.5. Vt iuſtificentur iuſti, præcedit vocatio, quæ non eſt meritorum, ſed gratię Dei. Item eodem loco: Bona voluntas Dei,præcedit bonam voluntatẽ noſtram, vt peccatores vocet in pœnitentiam, &cæt. Pſal.118. Erraui ſicut ouis,quę perijt (ait Dauid) quære ſeruum tuum. Etenim ſi ouem non quærat paſtor, à lupis laniatur; ſi peccatorem non quærat Deus, à Leone ſæuiſſimo deuoratur. Ouicula Ioannes in vtero matris, originali peccato infecta errabat; omnes enim errauimus ab vtero Pſalm.57. quęſiuit illam paſtor, prius quàm illa quæreret paſtorem, cuius illa ſunt verba Apocalyp.3. Sto ad oſtium,& pulſo,prius ipſe pulſat, deinde nos, ſi libet, oſtium aperimus, pulſantemque excipimus,magna cum lætitia; quam Ioannis illa in vtero indicat exultatio. Si quis audierit vocem meam (ait Chriſtus Apocal. loco indicato) & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cęnabo cum illo,& ipſe mecum. Non poteſt, non eſſe lætiſſima cum tanto rege cęna.

Iuſtificatio initium à Deo.

Ad Ro. 8.

Auguſt.

Pſal. 118.

Pſal. 57.

Apoc 3.

Lætiſſima eſt impij iuſtificatio, & Chriſto iuſtificanti,& homini iuſtificato. Quamobrem Aretas Cæſareæ Epiſcopus, hunc locum interpretatur his verbis: Violentiam non habet meus aduentus, oſtium cordis pulſo, & vna cum ijs qui aperiunt, ſuper ipſorũ ſalute lætor,delicias enim ac cęnam duco,ſalutem hominum, &cæt. In vtero matris exultauit iuſtificatus infans Ioãnes,at iuſtificatus vir ex ceti,id eſt,peccati vtero, magno cum gaudio exilit, veluti alter Ionas. Pſal.114. Eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia. Vnde nam eduxit? Ex Ægyptiaca captiuitate. Similẽ in modum ex peccati ſeruitute, in exultatione, atque lætitia, educit. Ex Ægypto magna cum exultatione eductum audi Auguſtinum,libro 9. Confeſſionum cap.9. Quam ſuaue, inquit, mihi ſubito factum eſt, carere ſuauitatibus nugarum: quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me,& intrabas pro eis omni voluntate dulcior, &c.

Lætiſſima eſt impij iuſtificatio. Aretas Cæſar.

Pſal. 114.

D. Auguſt.

Filijs Iſrael, quos ex Pharaonis imperio eripuerat,dulciſſimum manna in itinere Deus præbuit; ijs quos è dęmonis iugo liberat, omni voluptate dulciorem fructum, quo in hac vſq; in patriam peregrinatione alãtur, exhibet. Illum videlicet de quo ad Virginẽ Eliſabetha: Benedictus,inquit, fructus vẽtris tui. Benedictus (vt ait Bernardus homil. 3. ſuper miſſus) in odore, benedictus in ſapore, benedictus in ſpecie,

Fructus vẽtris Virg. dulciſ.

Bernard.

cie, id eſt, in pulchritudine, &c. Huius fructus odor animam trahit iuxta illud Canticorum 1. Curremus in odorem vnguētorum tuorum, trahebatur illo Ioannes, cum in vtero matris, gaudio exultauit. Sapor nutrit; Bonus fructus (ait Bernardus) qui animarum eſurientium iuſtitiam, & eſca, & potus eſt. Pulchritudo oblectat, ſi enim fructus ille mortis (ait idem Bernard.) non ſolum ſuauis fuit ad veſcendum, ſed etiā delectabilis aſpectu, quanto magis, huius vitalis fructus, viuificum decorem debemus inquirere, in quem deſiderant Angeli proſpicere, &c.

Geneſ 3. De arbore illa vetita, Geneſ. 3. ſcriptum eſt; Vidit Eua, quod bonum eſſet lignum, id eſt, arbor, ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile. Aliud habemus lignum, aliam multo præſtantiorem arborem, id eſt, Deiparam Virginem, non vetitam, ſed omnibus conceſſam. bona eſt ad veſcendū arbor, pulchra oculis, aſpectuq; delectabilis, fructus quoq; eius bonus ad veſcendum, pulcher oculis, aſpectuque eſt ſuauiſſimus. Septuag. Interpretes vertunt; Lignum pulchrum ad intelligendum; viſa enim eſt arbor illa Euæ, apta ad ſcientiā boni, maliq; afferendam, quā ſerpens fuerat pollicitus. Habet hoc verè, benedictus, de quo loquimur, fructus, pulcherrimus eſt ad intelligendū. qui. n. eo veſcitur, boni, & mali, virtutum, ac vitiorum ſcientiam cōparat, Fructus interdictus primorum parentum oculos male aperuit; Aperti enim ſunt oculi amborum, Gen. 3. & viderunt ſe eſſe nudos, benedictus Deiparæ fructus, intellectus noſtri oculos bene aperit, vt quam nudi inopeſque ſimus cognoſcamus, iuſtitiæque amiſſæ indumenta pretioſa, toto pectore quæramus. Ioannis, & Eliſabethæ oculos ille mirabiliter aperuit. Aperti namque ſunt oculi amborum, & viderunt, non quidem ſe eſſe nudos, ſed incarnatum Deum eſſe nudum, & in ventre matris exinanitum; vt nos præclara gratiæ veſte indueret, & cœleſti gloria compleret.

Denique, obſerua Deiparam Virginem Chriſtum, vt Ioannem iuſtificaret, ac benediceret, in montana attigiſſe: fuit enim Salomonis noſtri admirandum ferculum, quo domum Eliſabethæ vectus eſt. Eadem quoque ferculum eſt, quo in animum noſtrum idem inuehitur Dominus. Illam ergo precibus perpetuo ſolicitemus, vt in animum noſtrum dilectiſſimum inferat filium, eiuſque nobis impetret præclaram benedictionem, qua ſiquis careat, eum perpetuo oportet eſſe maledictum. Aurora conſurgens eſt Cant. 6. pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorū acies ordinata. Luna eſt, quia in nocte lucet ijs, qui peccatorum tenebris circumfuſi lucem expetunt, aurora eſt ijs, qui è peccatorum tenebris ad pœnitentiæ aurorā tranſierunt, ſol eſt ijs, qui in ſplendore gratiæ vitā agunt. Vt vero aduerſus tartareos hoſtes opem omnibus ferat, terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata. Hanc lunam qui in peccati nocte viuunt deprecentur, hanc auroram ij, quib. gratiæ aurora per pœnitentiam affulſit, orēt, hunc ſolem, qui ardore charitatis flagrant, innocent, hanc caſtrorum aciem ordinatam, omnes implorent.

Oranda Virgo. Cant. 6.

Obſerua item, quo nam in loco benedictionem ſuam Deus impertiat, in montanis videlicet Iuda, in ijs enim domus Zachariæ ſita erat, vt Lucas docet illis verbis: Abijt in montana cū feſtinatione, in ciuitatē Iuda. Qui aſcendere in virtutis montana conantur, cō miſſaq; peccata confitentur, ij Dei benedictionem aſſequuntur. Iuda enim confeſſionem ſignificat. Vide quam libenter Deus hanc benedictionem tribuat. Abijt, inquit, cum feſtinatione. ad ſupplicia ſumenda tardus, ad beneficia præſtanda feſtinus eſt. Vbi primum in aſpera Iuda, id eſt, confeſſionis, montana aſcendis, pœnitentiamq; agis, protinus ſumma cum feſtinatione accurrit, gratiamq; & benedictionem ſine mora vlla largitur. Lu. 15. Surgens prodigus ille filius, venit ad patrem ſuum, cum autem adhuc longè eſſet, vidit illū pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. &c. Vides quanta cum celeritate, ad filium in montana

Confitēda peccata.

Iuda venientem, pater optimus venerit? accurrens, inquit, cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. O felicem illum, qui à tanti patris ore oſculum accipit, pacis, fœderiſque initi ſignum. Poſt oſculum vbera præbebit, omnibus ſæculi voluptatibus multo dulciora: id quod cœleſtis ſignificat ſponſa, verbis illis, Cantic. 1. Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt vbera tua vino. Prius oſculũ, pacis ſignum expetit, deinde, quæ oſculum conſequuntur vbera requirit, vino, hoc eſt, omni terrena dulcedine multo ſuauiora.

Deus feſtinus, ad gratiam donandam.

Cant. 1.

Quanta vero properatione ad nos veniat Dominus, Canticorum, cap. 2. eadem ſponſa illis verbis indicat; Ecce iſte venit, ſaliens in montibus, tranſiliẽs colles, ſimilis eſt dilectus meus capræ, hinnuloque ceruorum; expende verba, intelliges feſtinationẽ. Nos quoque feſtinare vult, ideoque ſequitur: En dilectus meus loquitur mihi; E ſurge, propera amica mea, columba mea, quæ verba cum alijs, quæ omiſimus, viſitationi Deiparæ ab Eccleſia tribuuntur. Etenim videre illa die videtur, matris vtero incluſum Chriſtum, in montanis Iudææ ſalientem, tranſilientemque colles, capræ, hinnuloque ceruorum ſimilem, ad præcurſorem properantem; poſt vterum Virginis tanquam poſt parietem ſtantem: Ioannisque animam illis verbis ad prę currendum inuitantem. Surge, propera amica mea, &c. Quaſi dicat: Egredere ex vtero chariſſime, propera, vt mei aduentus teſtimonium feras; iam enim hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit, mi Ioannes; flores apparuerunt in terra noſtra; hoc eſt iam tranſijt hybernum tempus, vernum adeſt, adſum ſol iuſtitiæ, qui meo in mundũm aduentu, vel lætiſſimum efficere iam incipio; propera mi lucifer, vt exorientis Solis lucem mundo prænunties.

Cant. 2.

F

Finis Libri Septimi.

LIBER

LIBER OCTAVVS DE NATIVITATE IOANNIS BAPTISTAE,

Lucæ Primo.

ELISABETH autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium; & audierunt vicini, & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa; & congratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris ſui Zachariā; & reſpondens mater eius, dixit: nequaquā, ſed vocabitur Ioannes: Et dixerunt ad illam, quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius, quē vellet vocari eum: & poſtulans pugillarem ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius, & mirati ſunt vniuerſi. Apertum eſt autem illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum, & ſuper omnia montana Iudææ, diuulgabantur omnia verba hæc, & poſuerunt omnes, qui audierāt in corde ſuo, dicentes: Quis putas, puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius, repletus eſt Spiritu Sancto: & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt prophetarum eius. Salutem ex inimicis noſtris; & de manu omnium, qui oderunt nos. Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamēti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit, ad Abraham Patrem noſtrū, daturum ſe nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Et tu puer, propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos Oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuę ad Iſrael.

CAPVT I.

Impletum eſt tempus pariendi. &cæt.

PEtit Euangelicus ordo, vt poſt Deiparæ viſitationem, de Ioannis natiuitate dicamus; quæ in menſem Iunium feliciter incidit, non ſine myſterio, vt Auguſt. tradit homil. 2. de natiuitate Ioannis. Humilietur, inquit, homo, vt exaltetur Deus, ſecundum illud quod de Domino Ioannes dixit: Illum oportet creſcere, me autem minui. Vt humiliaretur homo, hoc die natus eſt Ioannes, quo incipiũt decreſcere dies: vt exaltetur Deus, eo die natus eſt Chriſtus, quo incipiunt creſcere dies, &c. Et Beda, in homil. de eadem natiuitate: Non vacat à myſterio, quòd Ioan. natiuitas, cum dies decreſcere, Domini autem, cum dies creſcere inchoant, ſacta memoratur; huius enim ſecretum diſtantiæ, reuelat ipſe Ioan. qui illum, inquit, oportet creſcere, me autem minui. Creuit quippe Dominus quia per totum orbem fidelibus, quòd Chriſtus, id eſt, Meſſias eſſet, innotuit, decreuit Ioãnes, quia qui Chriſtus exiſtimabatur, id eſt, Meſſias, quòd non Chriſtus, ſed præco Chriſti eſſet, apparuit, &c. Lege de eadem re homiliam de natiuitate Baptiſtæ, quæ inter Chryſoſtomi opera extat.

D. Auguſt.

Ioã. natus eo die, quo incipiunt dies decreſcere.

Chriſtus eo quo incipiunt creſcere.

Beda.

De natiuitate autem, & circunciſione Ioannis, Lucas cap. 1. ſcribit. Atque in primis impletum ait Eliſabeth tempus pariendi, quæ verba myſterio minimè vacare putant antiqui. Origenes, homil. 9. in Lucam; Multi, inquit, putant ſuperflue dici: Eliſabeth impletũ eſt tempus pariendi, & peperit filium, quæ enim mulier poteſt parere, niſi tẽpus pariendi antecompleuerit? Sed qui ſcripturas diligentiſſimè contemplatur, & audit populum loquentem, attẽdat lectioni, obſeruans tam in veteri, quam in nouo teſtamento, ſicubi ſcriptum in ortu peccatoris inueniat: Impletum eſt tempus pariendi: nunquam omnino reperiet. Sed vbicumq; iuſtus naſcitur, ibi complentur dies. Ortus E iuſti plenitudinem habet: peccatoris natiuitas, vt ita dicamus, vacuitatem, atque inanitatem, &c. Et Beda: Verbũ impletionis ſancta ſcriptura in bonorum tantum ortu, vel habitu, vel actu ponere, conſueuit: quorum vitam plenitudinem perfectionis habere ſignificat. Item Theophylactus; In peccatoribus non dicitur, impletum eſt tẽpus pariendi, ſed hoc dumtaxat inuenies, vbi de iuſtorum partu habetur mẽtio. Nam vt apparet, imperfecti, & non impleti peccatorum ſunt partus, meliuſq; F illis, ſi nati non fuiſſent. D. Ambroſius. Tandiù manſit Maria, quamdiu Eliſabeth pariendi tempus impleret; Quod ſi diligenter aduertas, inuenies, hoc nunquam poſitum, niſi in generatione iuſtorum. Plenitudinem vitæ iuſti habet; inanes ſunt dies impiorũ. Hęc illi.

Origenes.

Peccatorũ partus imperfecti, & nõ impleti.

Beda.

Theophil.

Ambroſ.

Inanes autem dies impiorum ſunt, quia bonis operibus, Deiq; gratia ſunt vacui, pleni dies iuſtorum, quia pręclaris actionibus, diuinaq; charitate abũdant. Menſes vacuos in vita ſua habuit G Iob, cap. 7. Habui, inquit, menſes vacuos; habentque viri iuſti: vacuos quidem nunc præmio illo æterno, quod expectant, ſed plenos meritis. Nam vt Greg. Magnus eodem loco ait: Sãctus quiſque menſes vacuos, ſicut mercenarius ducit, quia laborem iam ſuſtinet, ſed pręmium nec dum tęnet: hoc tolerat, illud expectat. At contrà impij mẽſes habent vacuos, tam meritis nunc, quam præmio poſt mortem, vanitate vero plenos. Quemadmodum enim vacuum vas, aere eſt plenum: ſic vacua H impij vita plena eſt vanitate, quodque peius eſt ſceleribus.

Sancti, mẽſes habent vacuos nũc æterno præmio, ſed plenos meritis Iob. 7.

D. Greg.

Congratulabantur ei.

Cognati & vicini, Eliſabethæ quòd filium peperiſſet congratulati ſunt: Grecè συνέχαιρον, ideſt, congaudebant. Congratulantur enim, & congaudent felicitati alienæ viri probi. Qua de re, ſic ſcripſit Rupertus in Commẽtarijs, capite primo Canticorum: Habent hoc proprium omnes qui ſanctum habent charitatis ſpiritum, vt ita congratulentur de beneficijs, quæ alijs im-

Rupertus

Aliena felicitate lætãtur probi.

pensa

penſa perceperunt, quemadmodum, & de illis, quæ à Deo ſibimet collata ſūt. Tum properant, mutuos ſibi præbere conſpectus, tum dulcia miſcere colloquia certatimque opportuna, importuna, impendere inuicem, deuotæ charitatis obſequia. Quid eſt hoc, niſi trahere, & currere, in odorem vnguētorum Domini? Hæc illa. Sunt beneficia Dei, quędam ſuauiſſimi odoris, pretioſa vnguenta quorum odore, qui charitate præditi ſunt, trahuntur; inuidi verò torquentur. Suauiſſimum erat vnguentum beneficium illud Eliſabethæ collatum, vicinos, & cognatos, odore ad congratulandum traxit.

Traxit quoque Deiparam Virginē; currebat enim in odorem vnguentorum Dei. Vnde illud Euangeliſtæ, Abijt in montana cum feſtinatione: vt cæteri cognati, ita ipſa Eliſabethę congratulata eſt; & prius quidem quam cæteri. Prima enim vnguenti illud, id eſt, magni beneficij in Eliſabetham collocati, odorem Angelo nuntiante percepit, cum reliqui omnes ignorarent. Ecce (inquit Angelus) Eliſabetha cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, &c. Percepto odore abijt in montana cum feſtinatione: Eliſabethę congauiſa eſt, natumque infantem gremio admirando excepit. Intus Chriſtum ferebat in vtero, foris Ioannē geſtabat in vlnis: Soli, & phoſphoro, cō iuncta maris ſtella, lunaque gratia pleniſſima, fulgebat. Pretioſum erat vnguentum (ait Rupertus) magnum erat beneficium, quod dederat Dominus ſterili, conceptum tanti viri, qui in ſpiritu, & virtute Eliæ, deberet præire ante Dominum, & quo maior non ſurrexit inter natos mulierum: tanti, ac talis, vnguenti odorem perceperat Virgo, talis, ac tanti beneficij nuntium, ab Angelo acceperat; & de hoc, ſicut de cæteris, quis finis, quæ conſummatio futura eſſet, Spiritu Sancto docente, magna propheti ſſa non ignorabat. Trahebatur ergo poſt Dominum, trahebatur, & currebat, in odorem vnguentorum talium. Hactenus Rupertus. *Rupertus.*

Inuidū à felicitas torquet. Trahuntur odore alienæ felicitatis, ad congratulādum, qui charitate prę- A ſtant, fugantur, ac torquentur inuidi, vt enim Poeta dixit:

Inuidus alterius macreſcit rebus opimis.

Quibus cæteri pingueſcunt bonis, inuidus macreſcit: vtque vaccæ illæ macilentæ Geneſ. 41. quas in ſomnis vidit Pharao, pingues alias deuorarūt, ita macilenti inuidi, eorum quibus inuident, pinguedinem deuorare conantur. Non nobis (dixit olim Cato Senior) ſed bonis, quæ nos circunſtant, inuident homines: Vnde illud Plutarchi, in libro de odio, & inuidia: Nemo B eſt, qui miſeris inuideat. Et illud quēadmodum Cantharides lętioribus frumentis, & viridioribus roſis, maximè inhærent, ita inuidia eos pręcipuè tangit, qui boni ſunt, quique ad virtutem gloriamque graſſari videntur, &c. *Geneſ. 41.* *Cato. Plutarch.*

Docet autem idem Autor, à magna ſupremaque felicitate, inuidiam extingui, atque ideò extra inuidiam fuiſſe Alexandrum, & Cyrum: idque hac ſimilitudine. Quemadmodum Sol, eius vmbram, ſupra cuius caput aſtiterit, ſuis aſpergens radijs, aut prorſus extinguit, aut longè minorem reddit, ita C felicitas cum magnam nacta altitudinem fuerit, & ſupra inuidiæ caput ſplēdorem ſuum ſparſerit, eam attenuat, & expellit: ideoque Alexand. inuidum habuit neminem, &c.

Quod magnam facere felicitatem ait Plutarchus, id fortius magna facit charitas. Vt Sol radijs vmbram, ita charitas ſuo ſplendore inuidiam ex animo pellit, omniumq; felicitati congaudet, & congratulatur. Charitas, ait D Paulus 1. Cor. 13.) non æmulatur. Sol Lunam illuminat, Luna Solem eclipſi obſcurat, eundem in modum charitatis ſplendore micantes viri, laudibus cunctos illuſtrant, inuidi verò præclarè geſtorum fulgori tenebras conātur offundere. Muſcis ſimiles ſunt, quæ putredine, ſanieque oblectantur, vtque ait Eccleſiaſtes, c. 10. Vnguenti, id eſt, nominis alieni, ſuauitatem perdunt. Muſcæ, inquit, morientes perdūt ſuauitatem vnguenti, moriētes perdunt, quia dum perdunt moriuntur, pluſque ſibi, quam cæteris nocent. Geneſ. 21. Orto Iſaac; Riſum fecit mihi Domini *Charitas non æmulatur, ſed congratulatur 1. Cor. 13.* *Muſca inuidi.* *Eccl. 10.* *Gen. 21.*

(dixit Sara) quicumq; audierit, corr- E
debit mihi; Si riſum facit alicui Deus,
ſi gaudium, ſi opes, ſi virtutes tribuit,
charitas lęto corridet vultu, inuidia la
chrymantibus inuidet oculis.

Magnificauit miſericordiam ſuam cum illa.

Magnificum fuit beneficium, Eliſa-
bethæ à Deo præſtitum, ſterili enim in
ſenectute partum, non filiæ, ſed filij, &
magnifici quidem filij donauit. Erit, in F
quit Angelus, magnus coram Dn. Steri
lis autem Eliſabethæ partus ille, quo
non ſurrexit maior inter natos mulie-
rum, ſterilis Eccleſiæ partum admira-
bilem adumbrat, quo non ſurrexit ma
Partus Eccleſiæ ſterilis, magn⁹. ior. Multo enim maior fuit eccleſię par
tus, quam Synagogæ, vnde illud Iſaiæ
Iſaia 54. 54. Lauda ſterilis, quæ non paris, decā-
ta laudem, & hinni quæ non pariebas,
quoniam multi filij deſertę, magis quā
2. Reg. 2. eius quę habet virum. Et 1. Reg. 2. Steri
lis peperit plurimos, & quæ multos ha
bebat filios infirmata eſt. Sterilis Eccle G
ſia peperit, fœcunda Synagoga parere
deſijt. Magnificauit Dominus miſeri-
cordiam ſuam cum Eliſabetha ſterili,
multo magis cum Eccleſia.

Vocabant eum nomine patris ſui, Zachariam.

Quia filius in locum ſufficitur pa-
tris, ideò merito nomen illi imponitur
patris, vt nō natura ſolum, & virtute,
verum nomine etiam, patrem ſuū mun H
do referat, iuxta illud Eccleſiaſtici 30.
Eccle. 30. Mortuus eſt pater eius, & quaſi nō eſt
mortuus, ſimilem enim reliquit ſibi
poſt ſe, &c. Quòd ſi virtute patrem nō
Plato. referat, nomine Patris, indignum cen-
Monſtrum eſt, filius impius ex patre probo, ait Plato. ſet Plato in Cratylo. Quoties (ait So-
crates) præter naturam, aliqui fiunt in
quadam ſpecie monſtri, velut cum ex
bono, pioque viro impius generatur,
qui genitus eſt, non genitoris nomen
ſortiri debet, ſed eius, in quo ipſe eſt,
generis. Quemadmodum ſupra dixi-
mus, ſi equus bouis prolem generet,
non equum eius filium, ſed bouem de-
nominandum. Homini igitur impio, ex
pio genito, non parentis, ſed generis
nomen attribuendum. Neque igitur
θεόφιλον, id eſt, Dei amicum, neque
μνησίθεον, id eſt, Dei memorem, vel ta-
lem decet, ſed contraria ſignificantib.
nominibus appellare. ſi modo nomina
rectè inſtituta eſſe debent. Hæc ille.
Non decet impium filium, at decet
pium, & ſanctum, appellare μνησίθεον,
id eſt, Dei memorem; decebat ergo Za
chariæ bonum, piumque filium, Zacha
riam, id eſt, μνησίθεον, nominare. Zacha
rias enim Hebræis, idem ſonat, quod
μνησίθεον, græcis, id eſt, memorem Dei.
Attamen aliud nomen diuino iuſſu eſt
impoſitum.

Ioannes eſt nomen eius.

Cognati nomen patris natō impo-
nebant, vocabant eum, nomine patris
ſui Zachariam; at reluctantur parētes,
& vincunt. Vocabitur Ioannes, voce
teſtatur Eliſabeth mater; Ioannes eſt
nomen eius, ſtylo prædicat mutus pa-
ter. Poſtulans pugillarē ſcripſit dicēs;
Ioannes eſt nomen eius. dixit autem
non voce, qua erat priuatus, ſed manu,
ac ſtylo, Ioannes eſt nomē eius, quaſi
diceret, ſine dubio, hoc eſt, eius nomē,
iam ab Angelo impoſitum, iam habet
nomen aliud ne quæratis. Vicit Dei im
perium, controuerſiamque diremit,
Ioannes infans vocatus eſt.

Significat autem nomen Ioannes
(Hierony. interprete in lib. de nomini *D. Hieron*
bus hebraicis) Dei gratiam, eandem in
terpretationem ſequuntur Beda, Ori- *Beda.*
genes, Rupertus & alij. Iehouah, & per *Origenes.*
apocopen, Io, Dei nomē eſt ineffabile, *Rupertus.*
חן, chen, verò gratiam ſignificat; in-
de, Iehochannes, ſiue Iochannes, vel Io
hannes, Dei gratiam ſonat. Et meritò *Quid ſignificet nomē Ioannes.*
quidem, nomen hoc infans diuinitus ac
cepit. Primò, quia gratiam Dei, Spiritu
ſancto ab vtero matris repletus, ha-
buit, & nunquam amiſit. Secundò, quia
ex gratia Dei parentibus donatus eſt.
Tertio, quia omnes prophetas gratia
anteiuit. Quarto, quia gratiæ Dei,
id eſt, Euangelij, nuntius fuit. Quin-
tò, quia fuit veluti orizon legis, &
gratiæ,

gratiæ, iuxta illud; Lex & prophetæ A
vſque ad Ioannem.

Ianſenio hæc nominis interpretatio non placet, quod Hebræi, nomen caſus genitiui non præponant, ſed poſtponant; non enim dicūt Dei gratiam, ſed gratiam Dei. At nos credimus Hieronymo interpretanti, non ſolum nomē hoc Ioannis, ſed alia quoq; contra illam Hebræorum regulam, quæ in nominum compoſitione ſeruari non videtur, vt ex multis Hieronymi interpretationibus colliges, Hebraicæ linguæ peritiſſimi. B

Vnde deriuetur nomē Ioannes. Pagninus, in lib. de interpretatione nominum Hebrȩorum, nomen Ioannis à verbo חנן, chanan, ducit, & à nomine ineffabili יהוה, Iehoua, ita vt Hebræum nomen ſit Iochanan. ſignificat autem chanan verbum, miſertus eſt, & gratis donauit, nomē verò Ioan. iuxta hāc interpretationem, ſignificat Deus miſertus eſt, Deus gratis donauit, & ſi nomen Latinum ſimile poſtules, eſt Adeodatus, ſiue Deus dedit. Congruit infanti nomen, quia magno Dei munere parentibus donatus, nec naturæ viribus, ſed Dei ope in lucem eſt editus, C miſertuſque eſt Dominus Eliſabethæ ſterilis, & Zachariæ, ipſum quoque infantem ſumma miſericordia proſecutus. Verum huic interpretationi obijci poteſt, vocandum fuiſſe infantem Iochananem, non Ioannem, nomen enim Hebræum eſt, Iochanan, ergo ſi latinum facias, dices Iochananes, non Iohannes? Reſponderi poteſt non haberi rationem illius vocalis vltimæ, a, perinde ac ſi nomen abſque ea ſcriberetur Iochann, vnde Iohannes gemino D ſcribitur, n.

Nomen cōmēdat Ioānem. Commendat Ioannem nomen: Primo ſignificatione; Secundo impoſitione, Tertio miraculo. Significatione, quia Dei magnum donum, ſiue gratiā, fuiſſe Ioannem ſignificat. Impoſitione, quia ab Angelo eſt impoſitum, & ab Eliſabetha, vt vult Ambroſius, reuelatione Spiritus Sanctus edocta, à patre quoque muto exaratum, cum alij aliud nomen imponerent. Miraculo, quoniam cum in tabella, illud Zacharias deſcripſiſſet, vocē miſſam recuperauit. Meritò autem nomen quod in cognatione non erat, Ioanni datur, vt quemadmodum vita, ſic etiam nomine extra cognationem eſſet, & vir nouus, nouo nomine vocaretur. Si nemo erat in cognatione Ioannis, qui vocaretur illius nomine; nemo etiam fuit in cognatione Ioannis, qui vixerit illius modo.

Zacharias ſignificat memoriam Dei, Eliſabeth, iuſiurādū Dei. Hoc loco eſt illud notandum Origenis, tom. 5. in Ioannem; Eliſabeth ſignificare, Dei iuſiurandum, אל, El, enim Deum ſignificat, שבע, Saba, iuſiurandum. Zachariam autē, memoriam Dei, Ioannem gratiam Dei. Et merito. Nam memoria Dei, qua recordatus eſt iuramenti ſui, gratiam Dei, mundo protulit, iuxta illud Zachariæ in Cantico; Memorari teſtamenti ſui ſancti, iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, &c. Et illud Deiparæ, Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ, ſicut locutus eſt ad patres noſtros, &c. Origenes; Eliſabeth, inquit, Dei mei iuſiurandum; Zacharias, memoria eſſe dicitur. Ex memoria igitur de Deo iuxta iuſiurandū Dei, quod iurauit ad patres, ortus eſt Ioannes, id eſt, gratia à Deo, prȩparans Domino populum, &c. *Origenes.*

Ioannis nomen non fuit nouū. Quod ſi quæras, an fuerit nomē hoc nouum? Reſpondetur, nouum quidem fuiſſe in cognatione Ioannis, non tamen inter Iudæos: iam enim alij eo nomine fuerant appellati. 1. Machabæorum 2. & 16.

Apertum eſt illico os eius.

Mutus Zacharias filij ab Angelo acceptum nomen in pugillaribus exarauit. Sunt autem pugillares, tabellæ, in quib. olim litteræ exarabantur; græcè πιναχίδια dicuntur. Vbi primū verò nomē Ioannis, litteris mādauit, protinus linguæ frena abiecit, cumq; Ioannis, id eſt, vocis clamaturæ in deſerto nomē ſcripſit, vocem recepit. Quia vox clamantis in deſerto eſt nata (ait Beda) meritò eſt lingua parentis ſoluta, neq; enim patrem à laudibus ſilere decebat q Verbi pcone ſibi nato gaudebat, &c. *Beda. Vocis nomē Zacharias, ſcripſit & vocem recepit.*

Mira-

Digitized by Google

Maximus. Miraculum hoc tribuit D. Maximus nomini, & meritis infantis nati, homil. 2. de illius natiuitate, his verbis; Zacharias priſtinum loquendi non recepiſſet vſum, niſi nomen pueri, quo vocandus eſſet, clauſi oris ei vincula relaxaſſet. Atque ita factum eſt, vt os ſacerdotale, quod trepidatio colligauerat dubitantis, meritum filij naſcentis abſolueret. Et hom. 1. Os, quod Angelus clauſerat, promiſſus ab Angelo filius reſerauit, &c. Et D. Ambroſ. homil. 2. de eadem natiuitate, *Ambroſ.* Reſpicite Ioannem, quanta ſit vis eius vocabuli, cuius nuncupatio reddidit muto vocem. Videre Baptiſtæ meritum, vocem patri reddidit; ſacerdoti eloquentiam reparauit, &c. Volebat Deus mirabilem reddere Ioannem; mirabilem vero his miraculis, in patre peractis, reddebat. in patre enim peracta miracula, filij gloriam teſtabantur, vt D. Maximus dixit; *Maxim.* Factum, inquit, eſt, vt os ſacerdotale, meritum filij abſolueret, & reparata patris lingua, infantis gloriam teſtaretur.

Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum.

Quidnam vicini timebant? Numquid natum infantem imbellē, & exarmatum? minimè: ſed Deum, qui in infante potentiam oſtendebat ſuam, ſancto quodam timore reuerebantur. Super omnia montana Iudææ, diuulgabantur omnia verba hæc, id eſt, omnes res, omnia hæc facta; nimirum peperiſſe ſterilem, patrem mutum recuperaſſe vocem, nomen mirabiliter impoſitum. & de infante nato, admirantes cuncti, quærebant: Quis, putas, puer iſte erit? Etenim manus, id eſt, potentia Dei, erat cum illo, miraculiſque celebrem reddebat Chriſti præcurſorem. Omnia (ait Beda) montana, fama nati prophetæ perfundit, omnes, qui audire poterant, ad perquirendum diligentius pueri modum, ſtatumque ſolicitat, vt ijs videlicet, atque huiuſmodi auſpicijs, futurus Chriſti Propheta commendaretur, vterque (vt ita di-

Deus præcurſoris natiuitatē illuſtrē reddidit.

Beda.

B xerim) præcurſori veritatis, præcurrentia ſigna præbeant. Hæc Beda. Signa autem in Baptiſtæ natiuitate præcurrentia, hæc ſunt; In templo pater voce priuatus eſt, eam in circumciſione filij recuperauit, ſterilis in ſenectute peperit, nomen, Ioannes, diuinitus impoſitum emicuit.

CAP. II.

De Cantico Zachariæ,

F

Benedictus Dominus Deus Iſrael.

Diuturno Vinculo ſoluta Zachariæ lingua, in diuinas prorupit laudes. & merito quidem, poſt natam vocem, id eſt, Ioannem, pater loquitur vocis. Vnde Auguſtinus in lib. quinquaginta homiliarum, homil. 44. *Auguſt.* Merito, inquit, obmutuit Zacharias, quouſque vox naſceretur. Et Origenes *Origenes.* tom. 5. in Ioannem. Amittit vocem G Zacharias, ſumens eam naſcente voce, id eſt, Ioanne, &c. Neque vero locutus eſt eo die quo Ioannes eſt natus, ſed eo quo eſt circumciſus, vt quo die filius circumcidebatur, paterni quoq; oris retinacula circumciderentur. Celeber dies circumciſionis videtur fuiſſe, ideò tunc miraculum operatus eſt Deus, vt multis, qui ad circumciſionē conuenerant, eſſet notum. Euthymius non in die natiuitatis, ſed in die circumciſionis, Zachariam linguæ functionem recepiſſe ait, propter verba H Angeli, dixerat enim; Ecce eris tacēs, vſque in diem quo hæc fient, ſiquidem dicens, hæc, ſignificauit natiuitatem, & nominis impoſitionem, de quibus Angelus fuerat locutus: Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, &c.

In die circumciſionis vocē recepit Zacharias.

Euthym.

Quod Dauid Pſal. 50. à Deo precib. contendebat: Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: in Zacharia impletum cernimus. Aperuit mirandum in modum Dominus illius os, & labia, diuinamque laudem annuntiarunt. Senſit ille ca- *Pſal. 50.*

rendo,

rendo, quantũ beneficium eſſet, poſſe
loqui: ideoque recepto linguæ vſu, gra
tias Deo egit; a io grati ſſimo. Nam be-
neficiorum Dei magnitudinem, quan-
diu præſto ſunt non perpendimus; ſi
auferantur, tunc & magno deſiderio
ea requirimus, & quanta ſit agnoſci-
mus, & ſi reſtituãtur, gratiſſimo animo
recipimus. Hinc illud D. Baſilij in ho-
mil. de Martyre Iulitta; Cum res cha-
ræ adeſſent, ne ſentiebamus quidem:
vbi defluxerunt, flagranti vrimur ea-
rum deſiderio.

Baſilius. Beneficia Dei tunc q̃ magna ſint itelligimus quamq; neceſſaria, cũ auferuntur Baſilius.

Ideo, vt eodem loco ait idem ſan-
ctiſſimus pater, beneficijs Dei aliquan
do ingratos priuari conuenit; vt ex eo
rum priuatione, quanti ſint facienda,
cognoſcant. Præſentibus, inquit, quæ
ex Deo ſunt bonis perfruentes, cum
nullam rependamus largitori gratia-
rum actionem, vt ſenſum aliquem per
cipiamus ex iactura rei, neceſſe eſt vt
ea ſpoliemur. Id verò adiecta ſimilitu
dine hoc pacto confirmat; Vt oculi
quod iuſto propius admotum eſt, non
vident, ſed opus habent moderata qua
dam interuallari diſtantia, itidem ani-
mas minus gratas videmus ſenſu attin
gi præreptæ gratiæ, dum priuatas ſe
intelligunt prærogatiua bonorum. Ac
ceptis enim vitæ illius commodis, er-
ga benignum datorem ingrati, ne vnã
quidem agnoſcunt gratiam, vbi quid
intercipi vident, id demum quod in-
terceptum eſt deprædicant. Hæc Ba-
ſilius.

Recepta igitur loquendi facultate,
Zacharias nouum canticum in actionẽ
gratiarum canit. In eo autem non agit
gratias, quòd vocem recuperarit, pro-
pterea quod vt Sol ſtellis, ita ingens
incarnationis beneficium, huic benefi-
cio tenebras offudit. tãti beneficij ma
gnitudine raptus, cantico illud cele-
brat. Neque hoc ſilentio eſt inuoluen
dum, duo vocaliſſima, ac præſtantiſſi-
ma cantica, in domo vocis, ideſt, Ioan
nis, edita eſſe, alterum Virginis Deipa
ræ, alterum Zachariæ. Quid mirum, ſi
diuina cantica ſonant, vbi diuini Ver-
bi vox naſcitur? Diuinum Verbum ver
bis celebrat Zacharias, quoniam ver-
ba amat diuinum Verbum. Poſt linguę

Duo cantica in domo vocis edita

A functionem recuperatam, verborum
primitias immenſo Verbo offert.

Si enim primitias, quæ ex terra o-
riuntur, vt frumenti, vt vini, & olei
Deus expetit, quid ni primitias verbo-
rum expetat, quæ è corde naſcuntur?
quam verò illi gratæ ſint hæ verborũ
primitiæ, & oblationes, docet Chryſo
ſtom. in ſerm. quem habuit presbyter
deſignatus, tom. 5. his verbis. Botrum,
& ariſtam ſuo terra emittit è gremio,
alit pluuiarum irrigatio, colit agrico-
larum manus; at ſacrum hymnum pa-
B rit animi pietas, alit bona conſciẽtia,
Deus in cœleſtia recipit horrea. porrò
quanto præſtantior eſt animus terra;
tanto hæc illa melior eſt oblatio. Qua
propter, & prophetarum quiſpiam, vi
delicet Oſeas 14. eos qui Deum offen-
derant, parabantque illum ſibi propi-
tium reddere, adhortatur dicens: Tol-
lite vobiſcum verba. Et quale ſacrifi-
cium, dixerit aliquis, ſunt verba? maxi
mum quidem, ac ſplendidiſſimum: &
quis iſta dicit? Dauid Pſalm. 68. Lauda-
bo nomen Dei cum cantico, & magni-
C ficabo eum in laude, mox huius ſacrifi
cij præſtantiam nobis aperiens ſubie-
cit: Et placebit Deo ſuper vitulum no
uellum, cornua producentem, & vngu
las; Hactenus Chryſoſto. Theodoretus
verba hæc pſalmi ſic explicat: Magis
gratum erit tibi laudis ſacrificium,
quam iunior, & pinguis vitulus, & Au
guſtinus; Gratius erit Deo ſacrificium
laudis, quam ſacrificium vituli; item:
Amplius placebit Deo laus eius exiens
ex ore meo, quam magna victima addu
cta ad aram ipſius, &c. Eodem Pſalmo
D Auguſtinus verba in Dei laudem prola
ta, gemmas vocat; Quas, inquit, gẽmas
laudis Dei, pauper iſte de theſauro in-
teriore protulit, &c.

Chryſoſt. Gratæ ſunt Deo verbo primitiæ verborum.

Oſe. 14.

Theodoret.

Laus Deo grata.

Auguſt.

Theſaurum Zacharias habebat in
pectore, Theſaurum, inquam, gratiæ,
ac virtutum præclariſſimum. Ex hoc
theſauro verba cantici huius, quaſi
gemmas pretioſas exprompſit; Ex hor
to illo amœno cordis, flores hos colle
git, ex quibus canticum, odoriferum
veluti ſertum, contexuit. Et puri flo-
res ſunt, & manu, ideſt, conſcientia pu
ra collecti, atque contexti; Nam, vt ait

Laus è pura conſcientia.

Chry-

Chryſoſtom.loco citato, quemadmodum in coronis,non ſat eſt, flores eſſe puros,niſi pura ſit & manus, eas contexens; ſic & in ſacris hymnis , oportet non verba tantum eſſe pia , verum etiam animum hymnos concinentem . &cæt.

Quia viſitauit.

Bñdictus,inquit Zacharias, ſit Deus Iſraelis,quia per incarnationem,admirabiliter populum ſuum viſitauit . Viſitauit,inquam,non per Angelum,aut legatum aliquem, ſed per ſeipſum,iuxta illud Iſaiæ 63.ex verſione 70. interpretum:Non legatus, neque Angelus, ſed ipſe dominus ſaluauit eos,eo quòd diligeret eos.Amor enim,huius viſitationis charitate pleniſſimæ cauſa fuit. Admiratur Dauid Pſalm.8. tum hominis vilitatem,tum Dei hauc viſitationem,ſic exclamans ; Quid eſt homo quod memor es eius , aut filius hominis quia viſitas eum ; viſitas, inquam , per incarnationem . Nam quod ſequitur,de Chriſto exponit Paulus, ad Hebræos 2.Minuiſti eum paulò minus ab Angelis.

Iſaia 63. Per incarnationẽ viſitauit De⁹ plebem ſuã. Pſal. 8.

Suboritur tamen dubium quomodo Paulus Chriſtum paulo minus ab Angelis dicat imminutum:Nam ſi diuinitatem conſideres,Angelorum eſt Dominus ,ſi vero humanitatem ſpectes , naturam Chriſti humanam , Angelis præcellere docet Auguſ.lib.3. Contra Maximinum cap.25.Natura,inquit,humana,qualem naturam Chriſtus humanæ mentis aſſumpſit,quæ nullo peccato potuit deprauari , ſolus maior eſt Deus.& confirmatur , quia ita ſpiritalibus donis, & gratia , humanitas illa redundabat , vt cunctos Angelos longiſſimo poſt ſe interuallo relinqueret. Reſpondemus,Paulum de humana natura intelligendum,hoc ſenſu; Minuiſti Chriſtum,quoad humanam naturã, paulò minus ab Angelis, quoniam natura humana , ipſa per ſe conſiderata , ſecundum naturalia,inferior eſt Angelica . Ideoque dicitur Chriſtus, paulò minus ab Angelis imminutus,quia na-

Auguſt.

Quo dicatur Chriſtus à Paulo paulò minus ab angelis imminutus.

E turam humanam paſſibilem, paulò minorem angelica,non angelicam aſſumpſit.Quo circa D.Ambr. lib.2. de fide, cap.4. ait Chriſtum imminutum ab Angelis,propter ſuſceptionem corporis. & D. Thomas ; Chriſtus eſt minoratus ab Angelis in paſſibilitate corporis . Auguſtinus aliter exponit loco indicato,in hunc ſenſum. Minuiſti eum paulò minus ab angelis,propter paſſionẽ. &Theophylactus;Triduo,inquit,apud inferos commoratus Chriſtus vt homo, paulò minor factus eſt Angelis . F Similiter Chryſoſt. & Oecumenicus : Paululum , ait, ob id dicitur imminutus, quòd tribus diebus fuerit apud inferos,&c.

Ambroſ. *Thomas.* *Auguſt.* *Theophil.*

Viſitauit itaque Deus plebem ſuam, viſitauit vineam ſuam, quod precabatur vates Pſalm.79.Deus virtutũ conuertere,reſpice de cœlo,& vide, & viſita vineam iſtam,& perfice eam , quã plantauit dextera tua . & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi.Incenſa igni,& ſuffoſſa:ab increpatione vultus tui peribunt . Fiat manus tua ſuper G virum dexteræ tuæ,& ſuper filium hominis,quem confirmaſti tibi , &c. De vineæ, hoc eſt,plebis viſitatione, ſermo eſt, & de Meſſia.Viſita vineam, id eſt,plebem tuam Deus, & viſita ſuper filium hominis Meſſiam, quem tibi ad hoſtes vincendos corroboraſti . Vinea incenſa eſt,& ſuffoſa, at hoſtes ſi tu eã viſitaueris ab increpatione tui vultus peribunt. fiat ergo poteſtas tua ſuper Meſſiam virum tuæ dexteræ,&c.

Pſal. 79

Item Pſalm.64.Viſitaſti,ait,terram, & inebriaſti eam,multiplicaſti locupletare eam , flumen Dei repletum eſt a- H quis.Hæc ſunt viſitationis huius commoda; Orbem diu ſterilem (ait Theodoretus) fructuoſum Dominus reddidit, diuinis riuulis irrigationem afferens ; riuuli autem diuini aquarum referti,quinam alij eſſe poſſunt,quam diuini Apoſtoli?de quibus Dominus, inquit,qui credit in me , ſicut dicit ſcriptura , flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Cæterum Dei flumen eſt Spiritus ſancti gratia, &c. Hæc viſitatio miſericordiæ fuit,& amoris,altera iudicij tempore viſitatio erit iuſtitiæ, horroris,

pſal. 64 *Theodoret.*

Digitized by Google

Iſa.13. Pſal. 88

& horroris. Iuxta illud Iſaiæ 13. Viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios inquitatem eorum. & Pſalmus 88. Viſitabo in virga iniquitates eorum.

A

Viſitat ægrum medicus, vt ſaluti illum reſtituat; ſic ſummus medicus ægrum viſitauit hominem, vt ſaluti æternæ illum redderet Viſitauit, ait Beda Luc.1. Dominus plebem ſuam, quaſi longa infirmitate tabeſcentem, &c. Et Auguſtinus de verbis Domini ſerm. 18. Quia ad medicum venire non poteramus, ipſe ad nos venire dignatus eſt, &c. Infirmitatem verò noſtrā medicus ſapientiſſimus, infirmitate, & incarnatione ſanauit ſua; vt dixit item per Aug. eodem loco; Bene, inquit, nouit ſanctitas veſtra Dominum eſſe medicum ſalutis noſtrę, & ſalutis æternę, & ad hoc eum ſuſcepiſſe infirmitatem naturæ noſtræ, ne ſempiterna eſſet infirmitas noſtra, &c.

Beda.

D. Auguſt.

B

Deus vt medicus viſitauit plebem ſuam morbo confectā. Auguſt.

Medicus ægro præſcribit rationem victus, potiones, & huiuſmodi alia, ita Chriſtus. Auguſt. loco indicato; Non contempſit Dominus ſaucium, contemptus à ſano. Non deſtitit alia dare præcepta languenti, qui prima cuſtodire noluit, ne langueret: Bibe, inquit, amarum calicem tribulationum, bibe vt viuas. Et ne reſponderet ei languidus; Non poſſum, prior bibit medicus ſanus, vt bibere non dubitaret ægrotus. &c.

C

Ex ſanguine ſuo medicamentū præparauit dominus. Auguſt.

Viſitauit ergo Dominus vt medicus plebem ſuam: ſuſcipiamus medicum, pareamus. Nam vt Auguſt. ait ſerm. 8. de verbis Apoſtoli; Cum ſpe ægrotat, qui medicum ſuſcipit. deſperatè ægrotat, qui per inſaniam medicum cædit, &c. Sed ò immenſam medici bonitatem, & ſapiētiam infinitam, qui per inſaniam ab ægrotis cæſus, ex ſanguine ſuo præſentiſſimum aduerſus omnē ægritudinem antidotum & præparare ſciuit, & præparauit. Quanta bonitas (ait Aug. eodem loco) & potentia medici, qui de ſanguine ſuo, inſano interfectori ſuo, medicamētum fecit. & ſermo.9. ſequēti; Phrenetici perdita mente ſæuiebant, & medici ſanguinem ſæuiendo fundebant, ille autem etiam de ſeipſo ſanguine ſuo, ægrotis medicamenta faciebat, &c.

D

Auguſt.

Et fecit redemptionem plebis ſuæ.

Auguſt.

Si redemptionem Deus fecit plebis ſuæ, ergo captiua erat. Nam vt Auguſ. Pſal.70. ipſa redemptio clamat captiuitatem noſtram: vnde enim redempti, ſi non antea captiui? &c. Itaque dira peccati captiuitate tenebamur. Captiui Adami filij, idem quod pater ſubiuimus captiuitatis iugū, quod nullius creaturæ viribus depelli à ceruicibus noſtris potuit. Cum ergo creatura nō poſſet, fecit creator redemptionē plebis ſuæ. Qui creator erat, voluit etiam eſſe redemptor, iuxta illud Pſ.129. Ipſe redimet Iſrael, ex omnibus iniquitatibus eius, ipſe, inquam, creator, nō aliqua pura creatura, ipſe Deus factus homo, non homo venundatus ſub peccato. Iſrael, ait Aug. in Comment. huius Pſal. vendere ſe potuit, & fieri venundatus ſub peccato, redimere ſe ab iniquitatib. non poteſt. Ille potuit redimere, qui ſe non potuit vendere. qui non commiſit peccatum, ipſe eſt redēptor à peccato, &c. Is qui creationem fecerat, fecit & redemptionem. ſed nō pari modo. creationem dicendo fecit redemptionem patiendo.

Genus humanum in captiuita'e redactum Chriſtus redemit.

Auguſt.

Homo vendere ſe potuit, redimere non potuit.

Amorem noſtrum, vtrumque beneficiū ſuo iure flagitat, ſed plus monet, & accendit beneficium redemptionis, quam creationis. Quod docet Bern. in ſerm. 20. Can. his verbis: Super oīa reddit te amabilem mihi, Ieſu bone, calix quem bibiſti, opus noſtræ redemptionis, hoc omnino amorem noſtrum facilè vendicat totum ſibi. hoc, inquam, eſt, quod noſtram deuotionem & blandius allicit, & iuſtius exigit, & arctius ſtringit, & afficit vehementius. Multū quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica, tantum fatigationis autor aſſumpſit. Illa denique dixit, & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt, at verò hoc & in dictis ſuis ſuſtinuit contradictores, & in factis obſeruatores, & in tormētis illuſores, & in morte exprobratores. Hæc Bern.

Bernard.

Redemptionis beneficium maxime amorē concitat.

Fecit

E

Fecit, inquit, redemptionem, non vi redemit, vt olim Iſraelitas, quos Ægyptijs flagellatis, nullo ſoluto pretio, vi captiuitate eripuit. Videlicet, corporum fuit illa captiuitas, noſtra animorum erat; pretium iuſtitia exigebat, & quidem pretium infinitum, non vim. Auguſt. lib. 13. de Trinit. capit. 13. Non potentia Dei diabolus, ſed iuſtitia ſuperandus fuit. Item: placuit Deo, vt propter eruendem hominem de diaboli poteſtate, non potẽtia diabolus, ſed iuſtitia vinceretur; atque ita, & homines imitantes Chriſtum, iuſtitia quærerent diabolum vicere, non potentia, &cæt.

Diabolus non vi ſed iuſtitia victus.
Auguſt.

F

Erexit cornu ſalutis nobis.

Cornua, quæ excelſum in capite locum obtinẽt, robur ſignificant, potentiam, auxilium, ac celſitudinem; quoniam animalium cornutorum robur, in cornibus excelſis ſitum eſt, iiſque pugnant, ſeq; protegunt, atque defendunt. Pſalm. 17. Deus protector meus, & cornu ſalutis meæ, ideſt, defenſor vitæ meæ. Threnorum 2. Cõfregit omne cornu Iſrael, ideſt, potentiam, & celſitudinem. Sic etiam explicari poteſt illud Iſaiæ 5. Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, ideſt, Iſraelitarum vineam, ſiue regnum, locauit Deus in terra excelſa, atque munita, & olei ferace. Pſalm. 74. Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti, ideſt, robur peccatorum, & celſitudinem ac ſuperbiam diſperdam, iuſti potentiam exaltabo. Hoc ergo loco erigere cornu ſalutis, ſiue cornu ſalutiferum, eſt ſalutiferum robur, ac potentiam, aduerſus hoſtes excitare. Erexit Deus cornu ſalutis, ideſt, regiam Meſſiæ potentiam, fortitudinẽ, ac celſitudinem ſalutarem, ad ſuperandum ſatanam, & peccatum extulit. Simile illud eſt Ezech. 29. In die illa pullulabit cornu domui Iſrael, ideſt, robur, ac potentia.

Pſal. 17. Cornu quid ſignificet. Thren. 2. Iſaia 5. Pſal. 74. Ezech. 29.

Alio ſenſu, cornu ſalutis crucem indicat, quæ cornu inſtar fuit, quo Chriſtus hoſtes percuſſit, ac vicit, iuxta illud Abacuc 3. Cornua in manibus eius ibi abſcondita eſt fortitudo eius, ideſt, crucem Chriſtus manibus geſtabit, veluti cornua, quibus hoſtes ventilet, ac deijciat; in ipſa abſcondita eſt fortitudo eius. Cornua autẽ hoſtium exitiũ, & euerſionem ſignificare, probat locus ille lib. 3. Regum cap. 22. Fecit ſibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit dominus, his ventilabis Syriã, donec deleas eã, &c. Et illud Pſal. 43. In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.

Abacuc 3. 3. Reg. 22. Pſal. 43.

In domo Dauid pueri ſui.

Quia Chriſtus à Dauide ortus eſt, vnde filius Dauid appellatur; ideo in domo Dauid Chriſti cornu, regiamq; aduerſus peccatum, & Satanam, potentiam excitatam ait. Eundem in modũ 131. canit vates, illuc, ideſt, in Sionem, producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo, ideſt, producam, & faciam germinare cornu Dauidi, eſt enim datiui caſus τῷ Δαβὶδ, regiã Meſſiæ potentiam, è domo Dauidis mittã in Sionem. Paraui lucernam Chriſto

G

meo, ideſt, Regi meo Dauidi, paraui poſteritatem, & Virginem Mariam illi filiam præordinaui, ex qua Meſſias oriatur. Theodoretus in Commentarijs horum verborum, ſic ſcribit; Illuc producam cornu Dauid, ſermo Chriſti ortum ſecundum carnem prædicit. Paraui lucernam Chriſto meo, lucernã rurſus diuinus ſermo templum ex Dauide nominat, cum lucem Dei matris tacite demonſtraſſet.

Pſal. 131. Chriſtus ex Dauide ortus. Theodoret.

H

Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt prophetarum eius.

Prophetarum vaticinia impleta canit. Erexit cornu ſalutis Deus, Meſſiæ regiam, ſalutiferamque potentiam, ex domo Dauid, in terras miſit. Sicut prædixit per os ſanctorum prophetarum eius, ideſt, ſuorum, quæ fuerunt à ſæculo, ideſt, ab antiquis temporibus. De Chriſti autẽ aduentu vaticinatos prophetas, nemo ignorat. Act. 10. ait Petrus;

propheta de Chriſto vaticinati ſũt. Act. 10.

Digitized by Google

truſ; Chriſto omnes prophetæ teſti- A monium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, om- *Act. 3.* nes qui credunt in eum. Et Act. 3. Omnes prephetæ, à Samuel, & deinceps, qui locuti ſunt, annuntiauerunt dies *Luc. 24* iſtos. & Lucæ c. extremo: Chriſtus excipiens à Moyſe, & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnib. ſcripturis, quæ de ipſo erant, &c. In hunc *Pſal. 131.* etiam ſenſum exponitur illud Pſalm. 231. Paraui lucernam Chriſto meo; ideſt, prophetiam quæ veluti lucerna iter ad Chriſtum oſtenderet, iuxta il- B *Pſal. 118.* lud Pſalmi 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.

Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.

Quam ſalutem nobis Meſſias attulerit, indicat. Salutem, inquit, & liberationem, ex omnium hoſtium captiuitate, ac manu, & poteſtate, qui nos magno proſequuntur odio. Hi autem C mali dæmones ſunt. Accuſatiuum, ſalutem, quidam cum verbo, locutus eſt, coniungunt, hoc ſenſu; Erexit cornu ſalutis, ſicut locutus eſt per os prophetarum, ideſt, promiſit, ſalutem hanc, de manu omnium qui oderunt nos. Alij commodius coniungunt cum verbo, Erexit. dixerat enim Zacharias; Erexit cornu ſalutis, quæ ſit ſalus hæc oſtendit, quaſi dicat; Erexit, inquam, & excitauit ἤγειρε græcè, ſalutem ex inimicis noſtris. Ianſenius putat duram eſſe hanc locutionem. Sed erexit ſalu- D tem, dixit Zacharias, ſiue excitauit ſalutem, quia ſalus erat altiſſima, non terrena, qualis eſt quã populo Reges afferunt, eum hoſtes vincunt, ſed cęleſtis, & ſpiritalis, nunc animorum, poſtea etiam corporum. Præterea ſalutẽ pro Saluatore vſurpauit, quaſi diceret; Erexit, & excitauit Saluatorem, qui ipſa eſt mundi ſalus, quique nos ex omniũ hoſtium poteſtate liberabit. Hoc dicendi modo vtitur ſcriptura, Iudicũ 3. *Iud. 3* Suſcitauit eis Saluatorem, græcè id verbum eſt quo vtitur Lucas ἤγειρε σωτῆρα. Poteſt etiã ſubintelligi verbum miſit, vel præſtitit, hoc ſenſu, miſit ſalutem promiſſam, &c.

Obſerua non dixiſſe Zachariam, ſicut locutus eſt per ora prophetarum, ſed per os; quia vno omnes ore, atque conſenſu de Meſſia locuti ſunt. Obſerua item, verba illa; De manu omnium qui oderunt nos, non enim ſatis eſt, de manu hoſtis vnius, vel alterius, vel plurium liberari, ſi vel vnius tantum manus te comprehenſum teneat. Lethifera peccata hoſtes ſunt; omnia fugienda ſunt, ſi ſalutem vis conſequi. Nam & ſi multis laqueis, conſtrictam nõ teneat auceps auem, ſatis illi eſt, ſi vel vno teneat.

Vno ore omnes prophetæ vaticinati ſunt.

Omnia peccata fugienda.

Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti.

Aduentus Meſſiæ, & redemptionis cauſam, fuiſſe aperit, miſericordiam Dei erga patres: pactum cum illis initum de Meſſia mittendo. & iuſiurandũ Græcè ποιῆσαι & μνησθῆναι, ideſt, facere miſericordiam, & recordari teſtamenti. Quaſi dicat, præſtitit beneficiũ tantum Deus, & ſalutem altiſſimam excitauit, non ex meritis noſtris, ſed vt miſericordiam antiquis patrib. pręſtaret, & vt teſtamenti, ideſt, fœderis ſancti, de Meſſia mittendo, cum illis percuſſi, memorem ſe eſſe oſtenderet, & iuſiurandi. Vnde ſequitur.

Iuſiurandum, quod iurauit, nam nomen iuſiurandum, cum verbo memorari coniungendum eſt, quod & ad accuſatiuum regit, & genitiuum; ita etiã Lucas græcè dixit μνησθῆναι διαθήκης, & ὅρκον, hoc eſt, memorari teſtamenti, & iuſiurandum. dicere potuiſſet, & iuſiurandi. Fortè accuſatiuum iuſiurandum, cum verbo, erexit, coniunxit Lucas, & interpres; Quemadmodum coniunximus accuſatiuum, ſalutem, in hanc ſententiam; Erexit nobis Dn. cornu ſalutis; Erexit, ſiue excitauit ſalutem. i. Saluatorem, qui ipſa ſalus eſt, & erexit, ſiue extulit iuſiurandũ, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum. Videbatur enim iacere Dei illud iuſiurandum antequam impleretur, cum

imple-

Digitized by Google

impleuit, videtur illud erexiſſe Deus, atque extuliſſe. hoc autem iuſiurandum, Geneſ. 22. extat; Per memetipſum iuraui, quia feciſti rem hanc, &c.

Gen. 22.

Incarnationis beneficiũ miſericordiæ Dei tribuitur, & promiſſioni.

Obſeruã Zachariam incarnationis, & redemptionis maximum beneficiũ, miſericordiæ diuinæ tribuere, & pacto, ſiue promiſſioni patribus exhibitæ. Eodem modo Virgo Deipara, in cãtico ſuo; Suſcepit, inquit, Iſrael puerũ ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ; Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius, &c. Et Dauid Pſal. 78. Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ, domui Iſrael. Veritatis, inquã, ſuæ, id eſt, veracitatis, quia quẽ pollicitus fuerat redemptorem, in domo Dauid excitauit. Et Pſal. 84. Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi, id eſt, quo tempore Verbum diuinum incarnatum eſt, miſericordia Dei, & veracitas in præſtãdis promiſſis, ad opus illud admirandum concurrerunt. Sequitur in eundem ſenſum, iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt, id eſt, iuſtitia Dei, quam in ſuis promiſſis ſeruat, vel iuſtitia, qua nos iuſtos efficit, & pax, ac trãquillitas hominum, veluti mutuo ſe oſculo exceperunt. Veritas de terra orta eſt, id eſt, Dei veracitas, Dei illud pactum initum cum patribus, illud iuſiurandum, de terra, & in terra germinavit, ipſumque Meſſiam protulit. Et iuſtitia Dei ad iuſtificandos homines, de cęlo proſpexit, vel iuſtitia Dei, quæ in pollicitationibus implendis cernitur, è cœlo, terras benignis intuita eſt oculis. Paulus item ad Rom. 15. Dico Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, ideſt, doctorem Iudæorum circumciſorum, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum; gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ideſt, dico Chriſtum ad Iudæos fuiſſe miſſum, vt Dei promiſſa præſtaret, gentes verò animo laudare Deum, quod eis filium ſuum miſericordia impulſus dederit,

Pſal. 79.

Pſal. 84.

ad Ro. 15.

Daturum ſe nobis; ut ſine timore, &c.

Quid Deus Abrahamo iurauerit, hęc verba indicant; Recordatus eſt

E Deus iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham, iurauit autem daturum ſe nobis, vt ſine timore illi ſeruiamus, de poteſtate hoſtium liberati. ſeruiamus, inquam, in ſanctitate, & iuſtitia, omnibus diebus vitæ noſtræ. Ita intellexit Græca Lucæ verba noſter interpres, atque ita intelligi poſſunt. Ianſenius, quia quod dicit daturũ ſe nobis, eſt infinitiuus Græcus τοῦ δοῦναι, vult nouã hic inchoari ſententiam, hoc modo; Viſitauit plebem, vt daret nobis id quod ſequitur, ſcilicet: Vt ſine timore F liberati ab hoſtib. ſeruiamus illi, &c. Sed ſequendus eſt noſter interpres.

Bona quæ Chriſtus orbi attulit.

Continentur hoc loco bona, quę in orbem Chriſtus attulit. Primum eſt libertas. Depulit enim ex ceruicibus noſtris, dirum peccati, mortis, dęmonisq́; iugum, vt ſine timore de manu horum inimicorum liberati, ſeruiamus illi. Secundum eſt ſeruitus diuina. Iugo nos liberauit grauiſſimo, impoſuit iugum ſuaue, & onus leue, quid enim ſuauius, G quam Deo ſeruire? Tertium ſanctitas, & iuſtitia. In ſanctitate, inquit, & iuſtitia, coram ipſo; coram ipſo, ait, quia ſeruorum eſt coram Domino verſari, & præſto eſſe. Quartum perſeuerantia. Omnibus, ait, diebus noſtris. Hæc omnia Chriſti ſeruis neceſſaria ſunt; Primo, vt hoſtium, id eſt, dæmonis, ac peccatorum fœdam ſeruitutem effugiant, nemo enim poteſt duobus domi nis ſeruire. Deinde, vt Chriſti ſeruituti ſe mancipent; Præterea in ſanctitate, & iuſtitia, coram illo verſentur. De H nique, vt omnibus vitæ diebus, ad mortem vſque in regia hac ſeruitutę perſeuerent.

Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, &c.

Hæc eſt ſecunda huius cantici pars. Alloquitur Zacharias infantem natũ, & quorſum in lucem editus ſit prædicit; Tu, inquit, fili, feliciter natus es, vt Propheta ſis altiſſimi Dei: Præibis .n. ante faciem Domini Dei Meſſiæ, & pręcurſor illius eris. Præibis, inquam, parare vias eius, id eſt, vt iter illi in animos

mos hominum, per pęnitentiam, & baptiſmum præpares. Vnde illa vox Ioannis: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius, omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aſpera in vias planas. Præibis item ad dandã ſciẽtiam ſalutis, plebi eius. Præibis ad dandam (ait Bernardus in ſermone de Baptiſta) non ſalutem, ſed ſcientiam ſalutis. Græcè præibis, τοῦ δοῦναι, dare ſcientiam, ideſt, ad dandam, vel vt des ſcientiam ſalutarem plebi, de Meſſiæ aduentu, de pęnitẽtia, & baptiſmo. In remiſſionem peccatorum, ideſt, vt per hanc ſcientiam ſalutis, quam hominib. trades, ad remiſſionem peccatorum ſe pręparent, eamq; per contritionem conſequantur. Vnde illud Luc. 3. Venit in omnem regionem Iordanis, pr̨edicans baptiſmum pęnitentiæ, in remiſſionẽ peccatorum. Vel; Præibis ante faciem eius, ad tradendam populo ſcientiam ſalutis, hoc eſt, Saluatoris venientis, in remiſſionem peccatorum, hoc eſt, ad remittenda, & tollenda peccata. Hanc ſcientiam tunc maxime docuit Ioannes, cùm Chriſtum illis verbis oſtendit; Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccatum mundi. Aliter, vt des cognitionem ſalutis per Meſſiam afferendæ, ſalutis, inquam, in remiſſionem peccatorum miſſæ, quæ in remiſſione peccatorum, gratiæq; munere uerſatur.

Luc 3. — *Bernard.* — *Luc. 3. Quæ ſit ſcientia ſalutis.*

A

Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos Oriens ex alto.

Primus horum verborum commentarius hic eſt Theophyl. Euthymij, & aliorum; præibis ad dandam ſcientiam ſalutis, in remiſſionem peccatorum, quæ quidem peccatorum remiſſio, per viſcera miſericordiæ Dei, nobis contingit. Sed ſatius eſt, ad ſuperiora hæc referre, vt ſit hominis magno Dei amore inflammati, inflammata oratio; Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, hæc cuncta, quæ dixi, nobis euenerunt, in quibus viſceribus, id eſt, per quam infinitã miſericordiã viſitauit nos ex alto cælo Sol. Venit in mentem Zachariæ, filio impoſitum nomen, idque explicauit ijs verbis; Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri. ſignificat enim, Iehochanã, vt diximus, Dei gratiam, vel Deus miſertus eſt; Quaſi dicat. non noſtris meritis tanta Deus retribuit beneficia, gratiæ ſunt, non meritorum. Miſertus noſtri eſt per viſcera miſericordiæ ſuæ, viſitauit nos ex alto oriens. Oriens, autẽ non eſt participium, ſed ſubſtantiuum nomen, gręcum eſt ἀνατολὴ, quod ſignificat locum, vnde ſol oritur. Quanto

Non meritis ſed miſericordia tribuitur viſitatio Dei.

B

locus longius diſtat, tanto pluris fit viſitatio; hæc Dei viſitatio ex alto cælo eſt, maximi igitur facienda.

Illuminare ijs qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent.

Illuminare, græce, ἐπιφᾶναι, infinitiuus eſt, apparere, illuceſcere. viſitauit nos oriẽs, illuceſcere, ideſt, vt illuceſcat ijs, qui in caliginoſo hoc orbe viuũt, ſedentq; & habitãt, in tenebris,

C

& in vmbra mortis. Vmbra mortis dicitur caligo magna, qualis ea eſt, quæ mortuorũ oculis circumfunditur, vel in ſepulchris tenebroſis reperitur. Pſ. 43. humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis. Vmbrã mortis (ait Theodoretus) diſcrimina, quę ad mortem ducunt, vocauit.

Vmbram mortis quid ſit.

Quo in ſtatu mundus ſine Chriſto fuerit, docet Zacharias. Quod ſine ſole, id fuit ſine Chriſto. Sol mũdi ſpiritalis Chriſtus eſt. Sedebant olim antiqui illi patres in tenebris, nondum exorto

D

ſole, & in vmbra mortis ipſius Chriſti. Quid enim erant omnes illæ victimæ, illa ſanguinis tam frequens in tẽplo effuſio, illi ritus ſacri: niſi mortis Chriſti vmbra, in qua populus ille ſedebat, mortẽ expectans Domini? Cũ hæc Zacharias canebat, in oriente Sol erat; Viſitauit, inquit, nos oriens, iam radios ſpargere per nubẽ Virginei vẽtris inceperat, cum Ioannem illuminauit. At in occidẽte, id eſt, in morte, multo clariorem effudit lucem. Sol in occidente lumen aufert, noſter ſol in occidente maximè ſplendorem effudit. In

Iudæi verſus occidentem adorabant: Solis eorum occaſu Chriſti mortem expectabāt

E vmbra huius occidentis, & mortis, antiqui illi ſedebant, ideoq; ad occidentem fundebant preces. Sancta enim Sanctorum verſus quæ Deum precabātur, & ritè adorabant, in occidentali templi parte erant.

Ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

Iſaiæ 9.

Illuminauit nos ſol, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis, id eſt, vt rectis greſſibus, per viam pacis, hoc eſt,
F pacificam hoſtibusq; liberā, & ſolis radijs illuminatā, in cęlū tendamus. Per denſiſſimas tenebras via nō apparet, orto ſole fit cōſpicua, recto tunc itinere quo volunt pergunt viatores. Iſaię 9. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucē magnam, habitantib. in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Ambulabat populus in tenebris, nō recto gradiebatur itinere, lux orta eſt, quæ hominum pedes, greſſusque direxit.

Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis, vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

G Ioannis vitam paucis Euangeliſta complectitur, ad id vſque tempus, quo hominibus ſe oſtēdit. Puer, inquit, creſcebat, & confortabatur, corroborabaturque ſpiritu, & erat in deſertis, vſq; in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael. vnde conſtat in deſerta diſceſſiſſe Iudææ loca, & in eis vſque ad diem oſtenſionis ſuæ cęleſtem vitam traduxiſſe.

Sotus.

H Sot. 4. d. 30. q. 1. ar. 1. ait, fuiſſe in ſolitudine Eſſenorum collegium, qui Anachoretarum more viuerēt ſanctiſſimè, horumq; inſtitutum ſecutum Ioannē, ſed fallitur. Nam ſi Ioannis vita cum Eſſenis fuiſſet communis, non tantam Iudæis admirationem attuliſſet, nec caneret Eccleſia, loca deſerta teneris ſub annis petiuiſſe, ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet. Cum enim in collegio Eſſenorū viueret, facilè erat verbis ocioſis inquinare linguam. Vixit ergò Ioannes, ab omni hominum conſortio remotus, quod Chryſoſt.

Ioannes in ſolitudine, vitam egit.

Chryſoſt.

E docet homil. 38. in Matthæum; Ioannes, ait, nulli hominum, antequam ad baptizandum accederet, Deo autem ſoli, ſua ſemper offerebat colloquia. Neminem vidit vnquam conſeruorum, neque ab aliquo horum viſus fuit, non lacte nutritus, non lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non alia re humana vſus erat, &c.

Cuius autem ætatis fuerit, cum eremum petiuit, ignotum eſt. In pueritia diſceſſiſſe colligimus ex his verbis Lucæ; Puer creſcebat, & confortabatur
F ſpiritu, & erat in deſertis, & ex verbis hymni Eccleſiaſtici; Antra deſerti, teneris ſub annis, ciuium turmas fugiēs, petiſti. Hac de re Nicephorus lib. 1. ca. 14. hoc modo ſcribit, Ioannes alterum cum dimidio annum agebat, & vna cū matre Eliſabetha, in ſpelunca quadam ad regionem montanam, ſaluus conſeruabatur. Fortaſſe Herodis ſanguinariā effugiens manum. Atq; inde in ſolis locis libenter verſari ſolitus, angeloque duce vſus, in remotiores ſyluarum receſſus ſeceſſit. Hæc ille. Eadem habet
G Cedrenus in compend. hiſt. Et addit, Eliſabetham poſt 40. dies in eadem ſpelunca obijſſe, Ioannis verò curam ſuſcepiſſe Angelum. Iacobus Valentinus Epiſcopus Chriſtopolit. hæc ſcribit in commentarijs cantici Deiparæ Virginis; Opinio accelerati vſus rationis in Ioanne, habita eſt tanquam certa, quaſi apud omnes Doctores, eò quòd Ioannes in tertio anno iam vtebatur libero arbitrio, quia ingreſſus eſt deſertū ad pœnitentiam agendam, &c. Egre-
H gius Theologus Franciſcus de Maironis in ſer. de Baptiſt. ait, Ioannem quinto ætatis anno, in ſolitudinem abijſſe, trigeſimo, iuſſu Dn. ad docendum populum exijſſe, in deſerto autem 25. annis traduxiſſe vitam.

Nicephorus

Cedrenus.

Iacobus Epiſc.

Franciſc de Maironis

CAP. III.

De prærogatiuis D. Ioannis Baptiſtæ.

ALEXANDER ille Magnus (vt Plutarchus ait) felicem appellauit Achillem quod Homerum ſuarum laudum

ſum præconem habuerit. At nos meliori iure Ioannem non felicem ſolû, ſed feliciſſimum nominabimus, quod non vnum Homerum, ſed multos Homero præſtátiores præcones ſortitus fuerit. Felicem te ô Achilles, dixit Alexander, vt eius verba Hieronymus in vita Hilarionis refert, qui magno fruaris præcone meritorum. Felicem te potius, ac feliciſſimum nos dicimus, ô Ioannes, qui maximis fruaris tuarum virtutum laudatoribus.

Ioan. multos habuit laudis ſua præcones Iſa 40. Etenim prophetas in primis habuit Baptiſta, Iſaiam, ac Malachiam, præcones. Iſaias cap. 40. Conſolamini, inquit, conſolamini popule meus, dicit Deus veſter. Loquimini ad cor Hieruſalem, & aduocate eam, quoniam completa eſt malitia eius, admiſſa eſt iniquitas illius, ſuſcepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri. &c. Hoc eſt; Conſolationẽ accipiat populus, quod verus conſolator Meſſias veniet. Hieruſalem mœſtitiam verbis ſuauibus lenite, nuntiate illi, quod completa eſt malitia eius. i. labor eius in ſeruanda lege veteri. Sic *Matt. 6* ſumitur malitia Matthæi 6. Sufficit diei malitia ſua. Verti etiam poteſt cõpleta eſt malitia eius ſub vexillo legis veteris, iam alia inſtat malitia ſub vexillo crucis. Vel, completa eſt malitia eius, .i. peccatum, & dimiſſa eſt iniquitas illius .i. dimittetur per Chriſtum. ſuſcepit enim. i. ſuſcipiet de manu Domini duplicia, .i. magnos Chriſti cruciatus, quibus peccata omnia aboleri poſſint. Veniet optatus redẽptor, ſed ante eum vox in deſerto clamans: Parate *Mala. 3.* viam Domini, .i. Ioannes præcurſor audietur. Malachias vero cap. 3. Ecce ego, ait Dominus, mitto Angelum meum, & præparabat viam ante faciẽ meam, & ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, .i. Meſſias. Hunc Angelum, ſiue nuntium, Ioannem eſſe Euangeliſtis ſatis conſtat.

Luc. 1. Poſt prophetas Angelus Gabriel Ioannis prædicauit, Luc. 1. Erit, inquit, magnus coram Dn. vinum, & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur, adhuc ex vtero matris ſuæ, & multos filiorum Iſrael conuertet ad Dn. Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum, in ſpiritu, & virtute Eliæ, &c. *Luc. 1.*

Poſt Angelum pater Zacharias, Spiritu S. afflatus, infantem ſic affatur; Tu puer propheta altiſſimi vocaberis; præibis enim ante faciem Dn: parare vias eius, ad dandam ſciẽtiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum.

Poſt Zachariam, Euãgeliſtæ omnes, Ioannes virtutes celebrant; Marcus quidem à Ioanne Euangelij initium feliciter ducit; Ioannes verò, à diuino Verbo aquilinos paululum auertens oculos ad Ioan. protinus illos conuertit; Fuit, inquit, homo miſſus à Deo, &c. Matthæus item, & Lucas, multa de eo verba faciunt. *Marc. 1 Ioan. 1. Matt 3 Matt. 11 Luc 3. Luc. 7.*

Præclari hi quidem laudũ præcones, at ſi cum Chriſto conferantur, qui illi ſunt? Hic libet exclamare, & Alexãdri verba iterum vſurpare. O feliciſſimũ Ioannem, qui Deo fruaris tuarum virtutum præcone. Etenim ſatis exploratum eſt, Ioannem non vulgari, ſed maxima laude, à Chriſto eſſe affectum, Quænam maior laus eſſe poteſt illa, quæ omnes laudes complectitur? Inter natos mulierum, non ſurrexit maior, Ioanne Baptiſta. *Matt 11. Luc. 7*

Tantis his præconibus, acceſſere Auguſtini, Hieronymi, & infiniti alij omnibus ſeculis laudatores, nullum enim ſeculum, nulla de Ioannis gloria ætas, aut conticuit, aut vnquam cõticeſcet. Nec ergo noſtra taceat ætas, nec noſtra ſileat lingua, ſed pro tenui parte, tanti herois encomia celebret.

Non indiget ille noſtro encomio, ſed nos illius indigemus exemplo; dũ enim virtutes celebrabimus, ad illius nos imitationem incendemus, quæ eſt Magni Baſilij ſententia, in Gordium Martyrem. Sancti, inquit, non noſtris indigent laudibus ornari, ſed nos ipſorum vitæ hiſtoria, & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodum enim ex igne emicat ſplendor, ex vnguento diffunditur odor, ſic ex Sanctorũ cõmemoratione geſtorũ, ad omnes prouenit vtilitas, &c. *Baſilius*

Quemadmodũ è turri Pharo, noctu

accenſæ faces, nauigantium curſum re- E gebant, ita è celſa ſanctorum vita, accenſæ virtutes, iter in cœlum agentiũ greſſus dirigunt. Vnde illud D. Gregorij Nyſſeni in vita Thaumaturgi; Eiuſmodi ſermonis (videlicet de virtutib. Sanctorum) munus, commune audientium emolumentum erit, tanquam fax è mari adnauigantibus, ad ſeſe dirigẽs eos, qui in caligine, per pelagus oberrant, &c. Item: Illud perſpicuum eſt, ꝙ vita eius, (id eſt, Thaumaturgi Gregorij) per virtutem tranſacta; veluti fax quædam, animis noſtris affulgens, viã ad bonum patefacit, &cęt. Similem in modum, & Ioannis laus, & vita, inſtar facis nos illuminabit, ſiquidem vt Chriſtus ait, fax fuit, & lucerna lucens atque ardens.

Sanctorum exempla, faces iter in cælum illuminantes.

Greg. Nyſſ.

Prima Ioannis prærogatiua. A parentibus ortus eſt, virtute, & Aaronico, ſacerdotalique ſanguine, illuſtrib. Vtramque ob rem ab Euangeliſta commendatur; Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidã nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius, de filiabus Aaron. Hæc de ſacerdotali, Aaronicoque genere. De virtute verò: Erant iuſti ambo, ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini ſine querela. Docet nos Scriptura (ait in hæc verba Ambroſius) nõ ſolum mores in ijs, qui prædicabiles ſunt, ſed etiam parentes oportere laudari. Vt veluti tranſmiſſa, immaculatæ puritatis hæreditas in ijs, quos volumus laudare, præcellat. Item: Non ſolum à parentibus ſed etiam à maioribus, Ioannis nobilitas propagatur; non ſæculi poteſtate ſublimis, ſed religionis ſucceſſione venerabilis. Tales enim maiores habere debuit prænuntius Chriſti; vt non repente conceptam, ſed à maioribus acceptam, & ipſo infuſam iure naturæ, prędicare fidem dominici videretur aduentus. Hęc Ambroſius.

Ambroſ.

De nobilitate Ioannis. Vera nobilitas eſt virtus.

Itaque Ioannes verã hauſit à parentibus nobilitatem, hauſtamque mirum in modum auxit. Veram, inquam, nobilitatem, id eſt, virtutem. Triplex enim nobilitatis genus eſt, vt Nazian. Greg. docet oratio. 28. quod verò in virtute

Greg. Naz.

poſitum eſt, id verum, atque ſolidum. Triplex (inquit ille) genus eſt. Vnum, quod ſupernè originem traxit; quod quidem ſi conſideremus, omnes peræque nobiles ſumus; quippe ad imaginem Dei creati. Alterum, quod à ſanguine ꝓficiſcitur; cuius ratione haud quidem ſcio, an quiſquam nobilis dici poſſit, cum corruptione conſtet. Tertium à virtute, aut vitio agnoſcitur, cuius vel vberius, vel exilius participes efficimur, prout, opinor, diuinam imaginem vel integrã ſeruauerimus, F vel corruperimus. Atque hanc demum nobilitatem amplectetur, quiſquis verè ſapiens, ac philoſophus fuerit, &c. Et oratione vndecima de Gorgoniæ nobilitate verba faciens; Nobilitas, inquit, diuinæ imaginis conſeruatio, atque archetypi imitatio, quam ratio, & virtus efficiunt, &c. Idem docet alter Greg. Nyſſenus in orat. de Thaumaturgo; Vna, ait, eſt generis amplitudo, propinquitas cum Deo, quæ non caſu cuiquã contingit, quemadmodum mũdana claritudo generis, G quæ ẽt ad improbos defertur, ſed quæ non aliter ac electione volũtatis acquiri poſſit, &c.

Greg. Nyſſ.

Adde tertium Gregorium Magnum; is in commentarijs primi libri Regũ c.9. in illa verba; Vir nobilis Samuel; hæc ſcripſit; Nobilis dicitur, quia ſuperna conuerſatione conſpicuus eſt, & de mundanæ vitæ ruſticitate nihil habet. Inde enim nobilis, vnde ciuis. Sæcularium quippe hominum, quia nulla eſt morum compoſitio, quaſi in exterioribus locis nutriti, ruſtici ſunt, &c. H Si ergo nobilitas virtus eſt, quis Ioanne nobilior, qui virtute nemini cedit? O nobiliſſimum virum, qui de mundanæ vitæ ruſticitate nihil habuit, ſed in cæleſti patria mente perpetuò verſans ſummam æternamq; ſibi nobilitatem comparauit.

Greg. Mag.

Mundana vita ruſtica eſt, ſancta vita nobilis.

Secunda Ioannis prærogatiua. Ex ſterili vtero, parentibusque ætate prouectis caſtiſſimè eſt genitus, vt caſtiſſimi angeli cõceptio, ac natiuitas, omnibus eſſet admirabilis. Diuinitus eſt procuratũ (ait Beda in homilia de vigilia Baptiſtæ) vt ſterili matre, & vtroq; parẽte prouectioris ętatis Ioan. naſceretur.

Beda.

Caſtiſſima Ioannis conceptio, ex corporib. cõcupiſcẽtia defectum.

tur.quatenus etiam ipſe ortus eius mi-A raculo pateſceret, virum magnæ virtutis futurũ eſſe,qui naſcebatur, vbi deſinente omni laſciuia cõcupiſcentiæ carnalis,conſtaret,quia nulla in cõceptione cauſa voluptatis, ſed ſola cogitata ſit ſpiritalis gratia prolis. Hæc Beda. Angelus erat Ioãnes nõ natura, ſed vita,mentiſque ac corporis puritate,caſtiſſimam ergo flagitabat generationẽ. vnde illud Chryſologi ſer.4.de Ioanne Baptiſta; In Zacharia & Eliſabeth, ſtupet ſexus,frigeſcit caro, mẽbra ſopiuntur,aboleſcit quidquid eſt & humani ordinis,& negotij coniugalis, vt diuino munere, non partu, ex hominibus Angelus naſceretur.& ſerm.3. Natus eſt Ioannes,ex ſancto corpore Zachariæ, & ſenectute ab omnib. vitijs defœcato,& exempto iuuentutis incẽdijs,&c.Serm. 6. ſterilitas fugit, parit caſtitas, naſcitur maior homine, par Angelis,legis & gratiæ fibula,&c.

Chryſolog.

Præcurſor fuit Ioannes Chriſti in ipſa etiam conceptione, mirabilis Ioannis conceptio,mirabiliorẽ Chriſti cõceptionem præceſſit.Eliſabeth ſterilis, & grandæua ſupra naturæ morẽ concepit Ioannem;integerrima Virgo virginitatis flore ſeruato,ipſa natura obſtupeſcente,cõcepit Chriſtũ. Chryſolog. ſer.87.Dn.vt cordibus cæcatis irradiaret partus virginei ſacramentũ; annoſæ ſterilitatis ante præmiſit conceptũ,&c.Auguſt.ſer.35.de ſanctis; Ioannes venit, deſperata generatione per ſterilem,& Chriſtus,natura obſtupeſcẽte,per Virginẽ.& ſer.20. (ſi tamen Auguſt.eſt) inſperata prole ſterilitas muneratur,quia nouo partu erat munerãda virginitas.Ambroſ.ſer.4.de Ioanne; Debuit præcurſor Chriſti, aliquid ſimile habere natiuitati Saluatoris,ſiquidẽ Dn.de Virgine gignitur,Ioãnes de ſterili procreatur: ille de adoleſcentula, iſte de iam feſſa generatur.Sicut Mariã ſuſpicimus, quod Virgo pepererit, ita in Eliſabeth miramur, quod anicula procreauerit,&c.Et D.Maximus; Quã decuit, vt de matre ſterili naſceretur, qui fœcunditatem virginis reuelabat; quatenus mirabilem partum, mirabiliter natus oſtenderet.

Ioannes Chriſti præcurſor fuit etiam in cõceptione. *Chriſolog.* *Auguſt.* *Ambroſ.* *Maxim.*

Probro ducebatur olim ſterilitas, ſed hoc matris probrũ, tantus filius, multorũ inſtar filiorũ,penitus abſtulit. Nam vt Chryſologus ait,ſer.89. In filio ſingulari,tota fœcunditas penſabatur; quando in vno naſcebatur numeroſitas congeſta virtutum. Fuit Chriſto etiam hac re ſimilis Ioannes,& præcurſor, quemadmodum Chriſtus vnigenitus fuit, ac primogenitus matris, ita & Ioannes.Beata ſterilitas (ait idẽ Chryſolog. eodem loco) quæ vnum ſeruabatur ad partum, & expectabat B Ioannem, cui quia prima omnia debebantur,primogeniti dignitas non periret,&c.Felix ergo fuit Eliſabethę ſterilitas, quæ poſt longum tẽpus protulit partum tantum.Vnde Theodorus Studites in oratione de Ioãne Baptiſta;Lætare,inquit, ſterilis, quod ex deſerta matrice produxiſti lilium caſtitatis,roſam ſpiritalis fragrantiæ, interdiu lucentem facem Chriſti aduentus, Chriſti & Eccleſiæ pronubum, pœnitentiæ præconem,agni indicatorem, &c.

Ioannes vnus multorum inſtar filiorum. *Chriſolog.* *Theodorus ſtud.*

Tertia prærogatiua;Ioannis conceptio, ab eodem Gabriele Archangelo C nuntiata eſt,qui Chriſti conceptionem nuntiauit, neque verò profano, ſed ſacro loco in ipſo videlicet templo, à dextris altaris thymiamatis, idque magna cũ Ioannis adhuc naſcituri prædicatione. De hac laude Car. Petrus Dãſic.ſcribit. Non eſt ſilentio tranſeundum,quam ſolenni glorificatione, pueri huius in hunc mundũ nuntiatur ingreſſus.Adeſt Angelus Gabriel,& à ſuperiori cęlorum cardine,Domini fortitudo deſcendens ſtat à dextris altaris D incenſi,nec quilibet Angelus, ſed ille ſublimior,qui beatæ Virgini nuntium attulit ſingulare. & electus eſt vt nuntiaret militem,qui regem nuntiare debebat,&c.Nũtiata eſt ab Angelo Iſaac etiam conceptio,& Samſonis,ſed nobilius Ioannis conceptio. Recole Iſaac (ait idem Car.)ab Angelis nuntiatum, & Samſonem per Angelum prædicatũ, vniuerſam Nazaræorum ſectam circũſpice,ſolum Baptiſtam tam in hoc,quã in alijs inuenies digniorem,&c.

Card. Petr. Dam.

Quorſum de Iſaaco,& Sãſone loqui mur?non veretur idẽ Pontifex dicere,

Digitized by Google

Cõceptio Ioannis digniore præmonſtratione nũtiatur in tẽplo,quã Chriſti Domini.

Ioannis cõceptionem maiori eum præ E monſtratione,quam Chriſti cõceptionem eſſe nuntiatam.Salua,ait,reuerentia Redemptoris (quia non derogamus regi, ſi regis militẽ honoramus) digniore præmonſtratione Ioannes nũtiatur,quam Chriſtus. Chriſtus fortaſſis in thalamo, Ioannes in templo, & non ſolum in templo, ſed etiam ante Sancta Sanctorum, in inſigni die ſolennitatis eorum. Ioannes ab eodem Archangelo,in loco digniori,tẽpore ſacratiori, apertiori miraculo prædicatur.Conſidera nuntiantis ſublimitatẽ, F dignitatẽ loci,diei reuerentiam,& tũc intelligere poteris,quam ſuper excellenti gloria,Baptiſtæ genitura prædicatur:Hæc ille,D.itẽ Antoninus, in ſumma;titulo 18.c.5.§.6.Nec Chriſtus,inquit, fuit ita ſolenniter nuntiatus, vt Ioannes.Putant Antoninus & Cardinalis, Ioannem nuntiatum in die expiationis,qua de re tom.2.dicemus.

Antonin.

Cur à dextris altaris nũtiata Ioannis cõceptio.

Præterea à dextris altaris incenſi, Ioannis conceptionem nuntiauit Angelus,quia Dei Beniamin, id eſt,filium G dexteræ,nuntiabat, quia dextrum, id eſt,feliciſſimum nuntium ferebat,quia gratiſſimum Deo thymiama oriturum prædicebat.

Gregorius.

Quarta, In vtero eſt ſanctificatus, & Spiritu ſancto repletus: quamobrem à D.Gregor.Iob.2. antequam naſceretur renatus dicitur. Erat in vtero matris lucerna Dei,ſed nec ardens,nec lucens,diuinus aduenit ignis, luce illam gratiæ inflammauit, lucentemq; fecit, & ardentem.Igne enim Spiritus ſancti incenſa,ardere cœpit,& lucere. Ioannem H ſic præoccupauit flamma cęleſtis (ait Bernard.in ſerm.de Baptiſta) vt iã Chriſti ſentiret aduentum, qui nec dũ ſentire poterat ſeipſum.Nimirum nouus ille ignis, qui recens elapſus è cęlo, per os Gabrielis in aurem Virginis intrauerat, & per matris aurẽ, introiuit ad paruulum.Vt ab ea hora, vas electionis ſuę,Spiritus ſanctus impleret,& lucernam Chriſto Domino pararet. Fuit ergo iam tunc ardens lucerna, ſed ſub modio, donec ſuper candelabrum poneretur, &c. Laurentius Iuſtin.in ſermone de Baptiſta: In vtero ad æternæ lucis aſpectum lucerna hæc,diuinę charitatis percepit incendium, tunc viri luminis eſt irradiata fulgore,atq; gratiæ liquore completa, &c.

Bernard.

Iuſtinian.

Ioannes lucerna, à Chriſto inflãmata luce gratiæ.

Præſeruata in vtero Virgo à peccato originali, admirabilẽ, maximamq; ſanctificationem adepta eſt, quia mater Dei;Ioannes verò,quia præcurſor, non quidẽ à peccato eſt præſeruatus, ſed poſtquã illud contraxit, à Chriſto mirabiliter in vtero liberatus.Itaq; victus à Deipara eſt,ſed vicit cęteros quibus tantum à Deo donũ collatũ nõ eſt. Etiam ipſum vicit Ieremiam, vt docet Cardinalis Petrus Damiani:Ieremię,inquit,admiranda eſt ſanctificatio.Ioannẽ verò longe glorioſior virtus impleuit,qui & ſanctificatus eſt à peccato,& ita dominante ſpiritu ſuperfuſus,vt & purgatus exeat,& repletus, &c.

Card. Petr. Dam.

Iob 1. Nudi ex vtero egredimur, tam corpore, quàm animo.

Nudus (ait Iob.1.) egreſſus ſum de vtero matris meæ.Nudi omnes egredimur tam corpore,quam animo,corpus abſque veſte in lucem hanc venit, animus(quod peius eſt)abſque gratia. At Ioannis noſtri,& ſi corpus nudũ venerit,non tamen animus: pretioſo enim aureoq; gratiæ, & virtutum omnium indumento amictus,in mundũ prodijt. Spiritum ſanctum prius animo hauſit, quam ſpiritum mundi ore hauriret. Prius(vt ait Chryſologus ſer.19.)peruenit ad cęlum, quam tãgeret terram, prius cępit viuere Deo,quam ſibi. Præco erat Chriſti,gratiæ,& Spiritus ſancti, æquũ ergo erat, vt præco gratię,& gratiæ nomẽ haberet,& ab vtero gratia, & Spiritu S.donaretur.æquum erat vt præco remiſſionis peccatorũ, peccati originarij remiſſionem, in vtero cõſequeretur. Vnde Guarricus Abbas ſermone primo de Ioanne;Dignũ,inquit, erat,vt gratiam Dei plenus gratia prædicaret, & gratia non mediocri emineret,qui gratiæ tẽpus,à tẽpore legis,veluti medius limes,diſterminaret, &c.

Chryſolog.

Par erat ut præco Chriſti et gratiæ cũ gratia naſceretur

Guarricus.

Gratiã adeptus eſt Ioãnes per mediũ veluti aquæductũ Deiparam Virginem.

Hauſit hãc ſanctificationẽ,ex bonorum omniũ fonte Chriſto, per mediũ veluti aquæ ductum Deiparam Virginẽ,vt ſupra iam vidimus, cum de viſitatione egimus, & docet idem Abbas Guarricus eodẽ ſer.Flumina,inquit,de vẽtre Marię fluebãt aquæ viuę,& fons

vitæ

Digitized by Google

vitæ gratiæ, oriebatur de medio paradiſi, ad irrigan da ligna paradiſi. Proxima erit fonti cedrus illa nobilis, ideſt, Ioannes, ideoque vberius irrigata, in tantum excreuit, vt inter natos mulierum, nihil illa ſublimius poſſet inueniri, &c.

Ioannes plenus Spiritu mundana minime capiebat.

Hauſit ex fonte Ioannes ſpiritũ, eoque repletus eſt, ita vt nullum mundi liquorem poſtea capere potuerit. Vas plenum, quod ſuperfunditur, reſpuit; Ioannes Spiritu ſancto plenus mundana omnia ab ipſis incunabulis repudiauit. Hilar. epiſc. Arelatenſ. hom. 1. de Ioanne. Quid mirum, ait, ſi in Ioanne culpa aditum non inuenit, cuius animã ſibi Deus, in ipſis exordijs occupauit? Magnũ eſt Spiritu ſancto illuſtrari, ſed multo maius impleri. Et ideò ſicut vas plenum balſamo, admixtionẽ liquoris alterius penitus excludit; ita in eum nihil ſæcularis maculæ, introire iam poterat, in quo ſanctificationis plenitudo regnabat, &cæ. Plura de ſanctificatione Ioannis ſupra diximus in Morali viſitationis Deiparæ.

Hila Arel.

Quinta, Exultatio in vtero. Solius Ioannis prærogatiua hæc eſt. Nullum alium Diuorum in vtero exultaſſe legimus. A ſæculo non eſt auditum, ait Cardinalis Petrus Damiani, quòd exultauerit quis in vtero matris, cum Ioannes in gaudio exultaſſe legatur. Prorſus obſtupenda dignatio, puerum vix conceptum, in motum exultationis erumpere, &cæt. Laurentius Iuſtinianus in ſermone de Baptiſta; Grande prorſus hoc extitit diuinæ miſerationis indicium, vt infans ventris conſtrictus ergaſtulo ſuum agnoſceret Dominũ, tenellis lætaretur in membris, Solemque videret in nubilo, &c.

Car. Petr.

Iuſtinian.

Quid eſt tibi mare, quod fugiſti? rogat pſalmographus Pſalmo 113. Et tu Iordanis quia conuerſus es retrorſum? montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium? Reſpondet; A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob. Similem in modum rogare poſſumus; Quid eſt tibi peccatum quod fugiſti, & tu Satan quia conuerſus es retrorſum? Ioãnes exultauit in vtero, & gaudio exilijt? Nobis ipſis reſpon-

Pſal. 113

Exultatio [illegible] *in vtero.*

A debimus; A facie Domini motus eſt infans, à facie Dei Iacob, quem coram ſe virgineo in thalamo recubantem ſentiebat. Cum ex matrice, ait Antipater Epiſc. in orat. de Bapt. in matrice Chriſtum Ioannes aſpexiſſet, præuidens, exiliés, naturæ terminos conatus eſt tranſilire. Video enim Dn. dicebat apud ſe, qui imponit naturæ terminos, non expecto tempus, quo ſolet fœtus geſtari in vtero, &c. Chryſoſt. quoque apud Metaphraſtem; Non fert Ioannes præſente Dn. contineri, non ſuſtinet naturæ exſpectare terminos, ſed contendit

Antip. epiſ.

Chryſoſt.

B rumpere carcerem ventris, & ſtudet præſignificare Saluatorem. Acceſſit, inquit, qui ſoluit vincula, & quid ego ſedeo vinctus? Venit verbum vt omnia conſtituat, & ego adhuc maneo detentus? Exibo, præcurram, & prædicabo omnibus, Ecce Agnus Dei, &c.

Franciſcus de Maironis in ſer. de Baptiſta, quærit, quonam ſenſu exultationẽ infantis, mater Eliſabetha agnoſcere potuerit? Reſpõdet, ſenſu agnouiſſe, non corporali, ſed mentali, ac propheticos; Etenim nullus corporeus mo

Franciſcus de Maior.

C tus, animi poterat exultationem indicare. Reſpõdendum eſt, ex infantis motu in vtero, illius percepiſſe exultationem matrem, forte etiam internũ gaudium, & rationis vſum, Spiritu ſancto afflata cognouit.

Qualis verò Ioannis ille motus fuerit, dubium eſt. Doctor Pariſienſ. Ioannes Raulinus ſermo. 1. de Viſitatione Deiparę, hac de re ſic ſcribit: Ioannes ad reſalutandam Virginem, vel Chriſtum totũ ſe in vtero matris excuſſit.

Raulinus.

D Dicunt enim aliqui, quòd in illa ſalutatione, faciem, quę ſecundum philoſophum libro 9. de animalibus, ſemper ſtat verſa ad matris dorſum, ſeu renes, Ioannes vertit ad Chriſtum, in vtero clauſum. Hæc ille. Credibile eſt faciem ad Chriſtum conuertiſſe, illumq; admirabiliter ex vtero adoraſſe. Ex magni piſcis ventre Ionas Deum orauit; ex matris vtero infans Ioannes eundem adorauit. Qui prius miraculum fecit, fecit & ſecundum; vtrumque admirandum, vtrumque eiuſdem opus dexteræ.

Digitized by Google

Rebecæ filij in vtero mouebantur, at moleſtus admodum matri fuit motus ille. Motus vero Ioannis non moleſtus, ſed ſuauiſſimus matri fuit. Nam illi collidebantur in vtero, Gen. 25. Ioannes in vtero exultabat. Paruulorũ colliſio, verba illa Rebeccæ extorſit, Geneſ. 25. Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere? Ioannis exultatio, verba illa ſummæ exultationis, Eliſabethæ expreſſit; Benedicta tu inter mulieres, &c. Pſal. 57. Alienati ſunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero. Ioannes verò, à vulua cum Deo coniũctus eſt, ab vtero ſcopum bonorum omnium attigit. Ab vtero noſter cherubinus, in propitiatorium, id eſt, Chriſtum, faciem vertit, neq; vllo vnquam tempore auertit.

Geneſ. 25.

Vſus rationis datus Ioanni in vtero.

Sexta, Vſus rationis in vtero, & in infantia, vt aliqui volunt. Voluit enim infans Chriſtus, ſimilem ſibi reddere infantem Ioannem. Chriſtus infans rationis vſum in vtero, & infantia ſemper habuit, Ioanni idem beneficiũ præſtitit. Quemadmodum Sol ſpeculum illuſtrans, ſui ſplendoris imaginem, in ſpeculo imprimit, ita Chriſtus Ioannem viſitans, ſui ſplendoris, id eſt, rationis imaginem, illi impreſſit, & ex infante, non quidem corpore, ſed animo, virum reddidit.

Dionyſius Carth.

Chriſti anima, in primo conceptionis puncto, mox diuinam perſpicuè vidit eſſentiam, quã ob cauſam Chriſtus infans in vtero Virginis exultauit. Ioãnis anima poſt ſextum conceptionis menſem, nõ quidem diuinam intuitus eſt eſſentiam, ſed intellectu præſentem in domo ſua conſpexit Chriſtum, quãobrem in ventre matris Eliſabethæ gaudio exilijt. Ioannes (ait Dionyſ. Carth. in ſer. 3. de Bapt.) in vtero tam miraculoſe, & copioſe illuminatus eſt à Spiritu ſancto, quod intellectualiter cognouit, Dei vnigenitum eſſe iam incarnatum, atq; in vtero Virginis præſentem, idcircò ex apprehenſione ſiue cognitione tam ineffabilis boni, vehementiſſimè gauiſus eſt. Ita quod præ abundantia gaudij mentis, facta eſt redundantia lætitiæ in corpus ipſius, ſic quod Ioannes in ventre matris, etiam

E corporali quadam motione, & inclinatione, reuerentiã Regi altiſſimo Chriſto exhibuit. Hinc imperita, & contemnenda eſt eorũ opinio, qui dicunt, Ioannẽ in vtero nõ veraciter eſſe gauiſum & vſu rationis dotatum, ſed per modũ exultantis, ſolum ſe habuiſſe. Hæc Dionyſius. Antipater quoq; Boſtrorũ Epiſcopus in orat. de Baptiſta, in vtero matris ait Ioanni reuelatũ incarnationis myſterium; Ei, inquit, qui in vtero erat, reuelauit Deus myſterium ſuſceptæ carnis œconomiæ, &c. Sed de his F ſupra iam diximus.

Adorauit Ioannes ex vtero Chriſtum.

Septima, Ioannes primus hominum poſt Virginem Deiparam, regem regũ Chriſtũ in terris adorauit. Adorauerat illum Virgo, adorauerãt Angeli in vtero, poſt Virginẽ, & Angelos, admirandũ regẽ, Ioannes ex vtero, in vtero exiſtentẽ mirabiliter adorat, ſeque totum illi in perpetuum famulum offert. Mirabilis fuit, trium regum ab Oriente venientium, in præſepio Bethlemitico; mirabilis quoque fuit infantis in vtero veneratio.

Auguſt.

Natiuitas Ioannis celebri die ac feſto colitur.

G Octaua, Solius Chriſti, Deiparæ, & Ioannis natiuitatem Eccleſia celebrat. Hanc Ioannis prærogatiuam Auguſt. prædicat ſer. 2. de Baptiſta his verbis: Natalẽ Sancti Ioannis hodie celebramus, quod nulli vnquã Sanctorum legimus fuiſſe conceſſum. Solius enim Dn. & beati Ioannis dies natiuitatis, in vniuerſo mũdo celebratur, & colitur, &c. Solius autem Dn. & beati Ioannis diẽ natiuitatis, in vniuerſo mundo coli, ait Auguſt. quia illius tempore, non dum in tota Eccleſia Virginis Deiparæ nata- H litius dies celebrabatur vt Card. Cæſar Baronius in Martyrologij annotationib. 8. die Septemb. oſtendit. Idẽ Aug. ſer. 4. prærogatiuæ huius cauſam reddit; Quia, inquit, Ioannis ipſa natiuitas Dn. Chriſtum prophetauit, quem conceptum ex vtero ſalutauit.

Hanc item Ioannis prærogatiuam, Cardinalis Petrus Dam. ita ſcribens extollit: Cõſiderandum eſt, quanta dignitate præpolleat, natiuitatis huius celebranda deuotio, quantamque gratiam, in oculis Eccleſiæ potuerit inuenire: Nullius hominis natiuitatem, præter

ſolius

Digitized by Google

ſolius Dei, eiuſque matris, in autoritatis arcem recepit Eccleſia; Ioannis exceptione ſeruata. Nouit enim, quod melior eſt dies mortis, die natiuitatis, & quod ortus hominum triſtitia comitetur. Inde eſt quod diem mortis martyrum, non natiuitatis ſolennizat Eccleſia; mortem eorum, natalitiorū nomine nominans, quibus factus eſt de morte natalis. Tunc enim inceperunt naſci ad vitam, cum vitam depoſuerūt pro vita. Ioannis verò natiuitatem, ſponſa Chriſti tanto ſecurius, beneuolentiſſima dignatione ſuſcepit; quanto ſingularis eam, veritatis Euangelicæ irrefragabilis commendat autoritas. Hactenus ille.

Diem mortis Diuorū non natiuitatis Eccleſia celebr.

A

B

Cæterorum igitur Diuorum mortē; Ioannis Baptiſtæ tam mortem, quā natiuitatem Eccleſia celebrat. Immò natiuitatem magis quam mortē; propterea quod natiuitas ſine peccato admirabilis, & veluti clariſſimi Luciferi Chriſtum prænuntiantis ortus fuit. Mane oritur Lucifer, iuxta illud Iſaię 14. Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Mane, id eſt, gratiæ luce illuſtratus, & Spiritu ſancto repletus, ortus eſt Chriſti Lucifer Ioannes. Nos autem omnes noctu, id eſt, in tenebris originarij peccati naſcimur. Nos in occidente, ille ortus eſt magno in Oriente. Vidimus ſtellam eius (aiunt Magi Matth. 2.) in Oriente; ſic Eccleſia, ſtellam eius, id eſt, Chriſti, verum Solem prænuntiantem, non in occidente peccati, ſed in Oriente gratiæ exortam, & videt, & magna cū lætitia celebrat. Guarricus Abbas ſermo. 1. de Ioanne. Meritò, inquit, natiuitatem iſtam, quam mirabiliter operatur gratia, & miratur natura, ſolenniter veneratur Eccleſia. Præſertim cū Chriſti natiuitatis, cuius gratia naturā reparauit, per hanc pignora fidelia ſibi videat eſſe præmiſſa. Non ingratam ſe probat Eccleſia; fideliter agnoſcit, qua deuotione, qua gratiarum actione ſuſcipere debeat præcurſorem, per quem ipſum agnouit Saluatorem, &c.

Iſaia 14.

C

Lucifer Ioannes, mane ortus, i. in luce gratia.

Matth. 2.

D

Nona, Ioannis natiuitati Deipara Virgo interfuit, infantemque natum gremio excepit, & amplexata eſt, Quinam doctores hanc ſequantur ſententiam, ſupra diximus. Vt alios omittam D. Antoninus 3. par. ſummæ tit. 18 cap. 5. §. 6. Virgo, inquit, Maria præſens fuit Ioannis natiuitati, & prima eum de terra leuauit, vt communiter dicitur. Hæc ille. Et D. Bonauent. c. 5. Vitę Chriſti; Peperit Eliſabeth filium, quem Domina leuauit à terra, & diligenter aptauit, vt expediens erat. Paruulus autem ipſam, quaſi intelligens aſpiciebat, & cum eum matri porrigere vellet, ad eam caput vertebat, & in ea ſolum delectabatur, &c. Eodem loco D. Bonauē. ad Circumciſionem vſque D. Virginem in domo Eliſabethæ manſiſſe ſcribit. O felicem infantem, quem cœlorum Regina natum excepit. Si rationis vſu pollebat, quis poſſit fando explicare, quanta in Deiparę gremio, tum Virgini, tum Chriſto maximè coniunctus, lætitia exilierit. Conſidera (ait D. Bonauent.) magnificentiam Ioannis, nullus vnquam talem gerulam habuit.

D. Anton. Virgo Ioānem natū gremio excepit.

D. Bonau.

Decima, Nomen Ioanni mirabiliter ab Angelo eſt impoſitum. Quanto honore dignum (ait D. Cyrillus lib. 1. in Ioan. c. 7.) quanta pollere autoritate, illum arbitramur; qui vel antequā in vtero conciperetur, nomen à Deo conſecutus eſt? &c. Nomen verò gratiam Dei ſignificat, de quo ſupra iam diximus. Etenim conceptum ſe Dei gratia, non naturæ viribus, ſuo indicabat Ioānes nomine. Vnde D. Bonauent. Luc. 1. Non virtute, ait, naturæ cōceptus fuerat, ſed virtute gratię, non debebat vocari Zacharias a patre, ſed Ioannes, à dono gratiæ, &c. Munus item ſuū, & gratiam nomine innuebat, gratiæ .n. Dei præcurſor erat, ideoq; nomen gratiam Dei ſignificans, cælitus acceptū præferebat. Gratia nominis (ait Guarricus loco citato) quod vocatū eſt ab Angelo, priuſquam Ioannes in vtero conciperetur, ſatis abundeque, ſingularem in eo futuram Dei gratiam, teſtabatur, &c.

D. Cyrill.

Bonauen.

Nomen Ioannis.

Guarricus Abbas.

Noui te ex nomine, dixit Dn. Moyſi Exod. 33. & inueniſti gratiam coram me. Ex nomine nouit Deus Moſem; ſed nomē filia Pharaonis illi impoſuit.

Exod. 33.

Exod. 2.

Digitized by Google

Exod. 2. Exod. 2. Vocauit nomen eius Moyſes, dicens, Quia de aqua tuli eum, &cæt, At Ioannem ex nomine nouit, quod ipſe, non à frigida aqua, ſed ab ardente gratia indidit. Moſes ab aqua merito nomen habuit, quia Lex Moſis, inſtar aquæ frigebat, gratiam propria vi largiri non valebat. Ioannes à gratia nomen ſortitus eſt, quoniam non Moſis, ſed gratiæ legem prænuntiauit. Quid ſit illud noui te ex nomine, explicarunt ſeptuaginta interpretes, his verbis; Scio te præ omnibus, id quod Ioanni maximè conuenit.

Vndecima, Mortiferum crimen nunquam commiſit, & in vtero fuit confirmatus in gratia. Nam vt ait D Thom. *D.Thom.* 3.p.q.27. art.6. ad primum: ſanctificatis in vtero, creditur præſtitum eſſe, vt de cætero mortaliter non peccarent. Vnde Abbas Guarricus ſerm. primo, *Guarricus.* Ioannis ſanctitatem appellat pene originalem; quia in vtero ſanctitatem accepit, quam nunquam amiſit. Mane ortus eſt noſter Lucifer, neque vnquam è cœlo, id eſt, gratia cecidit, quemadmodū ille de quo Iſaiæ 14. dicitur; Quo- *Iſaia 14.* modo cecidiſti de cęlo Lucifer, qui mane oriebaris? Ille mane ortus cecidit, noſter mane ortus ſemper ſtetit. Singularis ergo fuit Ioannis innocentia, ſingularis noſtræ Lucernæ ſplendor, quem nulla peccati caligo potuit extinguere. O rationalis lucernæ inextinguibilis flamma (exclamat Iuſtinianus) non enim humanis eſt extin- *Iuſtinian.* cta ſermoribus, neque temporalib. cruciatibus tepefacta: quin potius eo vehementius ardebat interius, quo exteriori amplius agitabatur impulſu.

An peccata Ioannes venialia commiſerit. In leuiora peccata, quæ venialia appellamus, an inciderit, ſi quæras; Galatinus lib. 7. cap. 9. & alij incidiſſe negant. Quartus modus (ait Galatinus) eſt, cum quis à peccato veniali præſeruatur, quo quidem modo Ioannes Baptiſta redemptus eſt: qui (vt quibuſdā placet) peccati venialis penitus expers fuit, ob id, quòd de eo canit Eccleſia: Ne leui ſaltem, maculare vitam, famine poſſes. Hæc ille. Et Abulenſis *Abulenſis.* Matth. 14. q. 40. Ioannes ſanctiſſimus fuit in vtero; ideò nunquam peccauit

B mortaliter. Et etiam creditur communiter, quod nec venialiter peccauerit, ſicut Eccleſia cantat de eo, ſcilicet. Ne leui ſaltem, maculare vitam, famine poſſes, &c. Non eſt à ratione alienum, tam ſingulari viro, tam ſingulare priuilegium eſſe conceſſum, tamen incertū. Id verò mihi perſuadeo lucernam hāc ardentem, ac lucentem, minimum habuiſſe fumi, id eſt, venialium peccatorum, ſi quæ habuit. Sed de Ioan. ſumma innocentia, ſanctiſſimum Pontificem audiamus.

F D. Gregorius Iob. 2. Numquid, ait, *D. Greg.* credimus aliquid fuiſſe, quid in vita Ioannis mors tergeret? Sed quando ille, vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolummodo, & mel Syluestre edit? Quid Deo, vel de qualitate ſui tegminis deliquit, qui camelorum pilis, corpus operuit? Quid de conuerſatione ſua offendere potuit, qui de eremo non receſſit? Quid illum loquacitatis reatus polluit, qui diſiunctus longè ab hominibus fuit? Quando illum vel ſilentij culpa attigit, qui venientes ad ſe tam

G vehementer increpauit, dicens, Genimina viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? &c. Beda etiā *Beda.* venerabilis in homil. de decollatione Ioannis: Etſi, inquit, principali ſententia conſtat, quia in multis offendimus omnes: quis tamen noſtrum dicere audeat, Ioannem in actu, vel dicto, vel habitu, vel victu peccaſſe? item; Quis in eius præcordijs peccato poterat eſſe locus, quæ & ante natiuitatem, Spiritus Sancti conſecrauit aduentus? Quādo ſaltem humanæ conuerſationis in-

H tuitu, valuit à virtutis via, vel ad modicum deflecti; qui totam ab ineunte pueritia vitam, ſolitarius peregit? Hæc ille.

Duodecima, Ioannes à pueritia, hominum conſortia fugit, admirabilemque in ſolitudine vitam egit. Sub annis imbecillis ætatis (ait Iuſtinianus) *Iuſtinian.* ad deſerti ſecreta, Deo militaturus intrauit; ibique hirſutis camelorum pilis indutus, locuſtarum, ac mellis ſylueſtris vſus eſt cibo, atque aquæ contentus hauſtu, ſuper nuda decubabat humo, &c. Cardinalis Petrus Damiani; *Car. Petr. Dam.*

Receſſus

Receſſus motium, ſyluarum anfractus, A & vallium ſubteriacens vaſtitas, puero patriarchæ, domicilia præbuerunt. Sed qui fieri poteſt, dices, vt puerulus deſerta ſolus loca incoleret, nec vel ferarum incurſus, vel ipſam ſolitudinem pertimeſceret? Reſpondeo eiuſdem Cardinalis illis verbis: Non obſtitit ætatis infirmitas, quam maieſtas Domini fœcundabat, &c.

Cæteri homines, mundum prius ingrediuntur, & deguſtant; deinde deguſtatum relinquunt. At Ioannes antequam mundum ingrederetur; mundum nec viſum, nec primoribus labris deguſtatum, deſeruit. Mira rerum conuerſio (ait idẽ Cardinalis) hominem vix mũdum ingreſſum, mundi fugere gloriã, & ſæculi cupiditates, non ſolum obliuiſci, ſed & neſcire; perpetuumq; cum diuinitate ſtabiliæ conſortium. Hieronymus item in dialogo aduerſus Luciferianos: Ioannes poſt materni ventris hoſpitium, eremi deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit; qui oculis expectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere. Et ad Ruſticum: Viuebat, inquit, Ioannes in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere, &c.

Ioannis deſertum. *Car. Petrus Dam.* *Hieron.*

Hæc Ioannis pueritia fuit, hæc teneræ illius ætatis admirabilia initia. Siquidem (vt Hieronymus, loco citato ait) præcurſorem Domini ſic decebat creſcere. De illius autem incremento Origenes, homil. 11. in Lucam; Puer, inquit, creſcebat, & confortabatur ſpiritu. Non in eadem permanebat menſura, qua cœperat, ſed ſemper creſcebat in eo ſpiritus, & per ſingulas horas, & momenta, ſpiritu ſuccreſcente, anima quoque ſua incrementa capiebat. Et non ſolum anima, ſed etiã ſenſus, & mens, argumenta ſpiritus ſequebantur. Abbas Guarricus. Ioannis rudimenta primæuæ ætatis, grauitatem ſapientiæ vicere ſenilis. Qui enim antequam natus ſanctus fuit, quid mirum ſi in proceſſu conuerſationis, pluſquam ſanctus fuit? &c.

Origenes. *Guarricus.*

Decimatertia, Admirabilis fuit vita, & pœnitentia Ioannis. Illius vitã Angelicam Chryſoſtomus vocat. Continuum martyrium appellat Cardinalis Petrus Da. D. Baſilius ieiunium perpetuum. Chryſoſt. hom. 10. in Matthæũ, Ioannes, ait, nec tecto indiguit, nec lecto, non menſam, vel aliqua huiuſmodi requiſiuit, ſed angelica quadam vita in carne mortali reſplenduit. Et homilia 38. Neminem vidit vnquam conſeruorum, neque ab aliquo horum viſus fuit; non lacte nutritus, non lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non aliare humana vſus erat. Item: Ioannes ita in terris, quaſi in cęlo verſabatur, na- B turæ namque omni neceſſitate ſuperata, mirabile quoddam peregit iter. Sẽper in hymnis, ſemper in orationibus fuit, nulli hominum, antequam ad baptizandum accederet, Deo autem ſoli, ſua ſemper offerebat colloquia. Hæc ille. Autor imperfecti, hom. 37. Ioannes ſpecie homo, gratia Angelus, quia nihil carnis erat in eo, niſi viſio ſola, &c. Cardinalis Pet. Damian. Teneros artus, & ſacratiori ſpiritu ſuperfuſos, continui quaſſat lõgitudo martyrij. Baſilius concione prima de ieiunio: Ioannis vi- C ta quid aliud erat, quam vnicum, ac perpetuum ieiuniũ? quamobrem Matthæus 11. Venit Ioannes (ait Dominus) neque manducans, neque bibens.

D. Chryſoſ. Vita Ioannis angelica, continuum martyrium, ieiunium perpetuum. *Autor imperfect.* *Card. petrus Dam.* *D. Baſil.*

Fuit adeò admirabile hoc vitæ genus, vt abſque vllis miraculis Iſraeliticum populum commouerit, Lege Euſebium, lib. 9. de demonſtratione, c. 5. Dum (inquit ille) mecum tacitus quęro, oborta mihi eſt dubitatio, quid tandem illud eſſet in Ioanne, quo capta multitudo illa, admiraretur hominem, & prædicanti baptiſma pœnitentiæ, D fidem haberet? Quidq; illud, quo ducti omnes, vndique rebus proprijs relictis, confluerent in deſertum? Quid igitur illud erat, quod admirabundos omnes redderet? Num forſitan nouũ vitæ genus? Procedebat enim ex deſerto, inuſitatum indutus habitum; omnẽ communem hominum cõſuetudinem declinans, ſed ne victu quidem communi veſcebatur. Numquid igitur cũ capillo quidem Nazaræum Dei viderent, qui quæ Deum facile deceat, faciem oſtentaret, veſtimẽti inuſitatum genus indutum, repentè neſcio vnde è la-

Euſebius. *Nouum vitæ genus Iudæos trahebat.*

Digitized by Google

è latebris ſolitudinis prodeuntem, & poſt prædicationem, rurſus in ſolitudinem, & latebras recedentem, ſine potu, ſine cibo, abhorrentem à multitudine, meritò obſtupeſcebant? &c.

Ioan. Anachoritarum princeps Hieron. Decimaquarta, Ioannes Anachoritarum dicitur princeps ab Hieronymo, in epiſtola ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis: Huius, inquit, vitę, ideſt, Anachoritarum, Autor Paulus, Illuſtrator Antonius, & vt ad ſuperiora conſcendam, princeps Ioannes Baptiſta fuit. Et Cardinalis Petrus Dam. *Card. Pet. Dam.* Ioãnes ętatis ſupergreſſus infantiam, ſoli vacat diuinitati, forma vitę, monachorum propoſitum, Anachoritarum principium, totius religionis aſſertio, &c.

CAPVT IIII.

De alijs prærogatiuis Baptiſtæ.

DEcimaquinta prærogatiua. Ioannes propheta fuit iuxta illud Zachariæ; Tu puer propheta Altiſſimi vocaberis. Donum verò prophetiæ, in vtero accepiſſe ait Antipater *Antipater.* Boſtrorum epiſcopus, in oratione de Baptiſta; Donum, inquit, prophetiæ, in vtero accepiſti, ſaliens in ventre ea dicebas, quæ Moſi cum cõſenuiſſet Deus ſignificauit. Qua de cauſa te maiorem prophetis vocauit ſponſus Eccleſiæ, quis enim ex prophetis, ex vtero matris, narrauit myſterium. D. Greg. Iob. *Gregor. Maxim.* 2. Ioannes prophetiæ ſpiritu intra matris vterum impletus eſt. D. item Maximus, ſerm. 1. de Baptiſta; Ioannes, ait naſciturum dominum, prophetalis ſpiritus illuminatione præuidit, & natũ priuilegio gratiæ ſingularis oſtẽdit.

Fuit etiam pluſquam propheta, vt *Matth. 11* Chriſtus aſſeruit, Matth. 11. Cæteros *Ioannes propheta, & pluſquam propheta.* enim prophetas vicit, quia Meſſiam, & prædixit, & vidit, & baptizauit: vnde Baptiſtæ nomen eſt aſſecutus. Hieronymus ad Algaſ. q. 1. Plus, inquit, quàm *Hieron* propheta Ioannes, quod ad priuilegiũ *Matth 11* prophetale, etiã Baptiſtæ acceſſit præ*Theophil.*mium, vt Dominum ſuum baptizaret, Et Matthæi 11. Pluſquam propheta, quod quem alij prædicauerant, ipſe digito demonſtrat. Theophylactus Lu. 7. Alij prophetæ, de Chriſto tãtum prędixerunt; Ioannes etiam vidit, & monſtrauit. Alij prophetarunt, poſtquam egreſſi ſunt ex vteris matrum; Ioannes antequam exiret de vtero, agnouit Dominum, & exultauit, &c. D. Maximus homil 3. Plus, inquit, eſt quam *Max im.* propheta. Cum cæteri omnes, venturi adhuc Chriſti fuere præcones, hic autem probatiſſimus venit Domini præſentis aſſertor. Pluſquã propheta eſt, cuius manibus, quod nulli eſt præſtitum prophetarum, baptizandũ ſe Dei filius inclinauit. &c.

Cæteri prophetæ videntes appellabantur, quod futuræ, & occulta præuiderent. Ioannes videns dici poteſt, nõ *Ioannes videns.* ſolum, quod futura, & occulta præuiderit, ſed etiam, quod optatiſſimum Meſſiã, oculis ipſis corporeis viderit, Beati oculi (ait Dominus, Luc. 10.) qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi prophetæ, & reges, voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Reliqui prophetæ voluerunt videre, quæ Ioannes vidit, & non viderũt. O beatos Ioannis oculos. Vltimus ille fuit prophetarũ, qui de Chriſti aduentu vaticinati ſunt, vt cæterorum prophetarum vaticinationes, oſtenſo Chriſto confirmaret. Ioannes idcirco, ait D. Maximus homil. 3. in hoc ſęculum ſuperna diſpenſatione directus eſt; vt non ſolum ipſe prophetali ſublimaretur gloria, ſed ut & omnium etiam per eum prophetarum pręconia firmarentur, &cęt. Nouiſſimus fuit, & primus; nouiſſimus, q de Chriſto prophetauit, primus, qui oſtendit. Vt autẽ *Ioannes nouiſſimus prophetarum, & primus. Maxim.* eſſet primus, fuit nouiſſimus. Speciali gratia (ait idem D. Maximus) ob hoc redemptorem mundi, Ioannes nouiſſimus prophetauit, vt oſtenderet eũ primus, &c.

Nullus poſt Ioannem propheta fuit, qui Meſſiam venturum nuntiaret, Vt *Matth 11* enim ait Dominus, Matth. 11. Omnes *Chryſolog.* prophetæ, & lex vſq; ad Ioan. prophe*Ioannes ſilentium prophetarũ. Hilarius.*tauerũt, quo circa Chryſolog. ſer. 127. Ioan. vocat ſilentiũ prophetarũ. Quid enim opus eſt, iam prophetis (ait Hilarius

Arel.

Nullũ prophetam ad Iudæos Deus mittit, quia Meſſias iam venit.

A rius Arelatenſis epiſcopus, homil. 2. de Baptiſta) cum ille præſens ſit, qui propheticis promittebatur oraculis? Quid ergo dicturi ſunt: Iudæi? aut Chriſtum veniſſe conſentiant, aut dent prophetas, qui annuntient Chriſtum eſſe venturum. Hæc ille. Et quidem ſi Meſſiam Deus nondum miſiſſet, ſaltem prophetam aliquem, qui de illo vaticinaretur, ad Iudæos per tot ſæcula miſiſſet, ſed quia Meſſias iam venit, nullum miſit.

Chryſolog.

Ioannes lilium caſtitatis inter ſpinas pænitentia.

Decima ſexta. Ioannes illibatã virginitatem, votoque confirmatam, B perpetuò conſeruauit; quamobrem à Diuo Chryſologo, ſermo. 127. virginitatis ſpeculum appellatur, pudicitiæ titulus, caſtitatis exemplũ. A Sancto vero Theodoro Studita in orat. de Baptiſta, lilium caſtitatis dicitur; Lætare, inquit, ſterilis, quòd ex deſerta matrice, produxiſti lilium caſtitatis, roſam ſpiritalis fragrantię, pratum bonorum feracis continentiæ, &cęt. Similis fuit Ioannes illi lilio, quod Cantic. 2. inter C ſpinas conſitum dicitur. Sicut lilium (ait Salomon) inter ſpinas. Liliũ virginitatis erat Ioannes, ſed vt lilium odorem, virorumque perpetuum conſeruaret, ſpinis vndique ſeſe ſepiuerat. Egregium enim aduerſus carnis illecebras ſepimentum, ſpinæ ſunt, id eſt, pœnitentiæ durities, atque aſperitas.

Caſtitas inter homines & fœminas marceſcit, in ſolitudine vireſcit.

Hieron.

Erat præterea Ioannes lilium, ſiue roſa deſerti. In deſerto enim, ab hominum conſuetudine longè ſemoto, caſtitatis roſa feliciſſimè creſcit, inter ho- D mines, ac pręcipuè inter fœminas marceſcit. Ioannes Baptiſta (ait Hieronymus, in epiſtola ad Ruſticum) nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitatis. Viuebat in eremo & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere: veſtis aſpera, Zona pellicea, cibus locuſtæ, melque ſyluestre; omnia virtuti, & cõtinentiæ præparata. Hæc ille. Si antra deſerti petiuit, ne leui ſaltem, maculare linguam, faminc poſſet, antra etiam deſerti, fugiens petiuit, ne leui ſaltem fœmine aſpectu maculare vi- A tam, aut colloquio poſſet. Quidam (Hieronymo teſte Aggæi 3.) Ioannem Angelum incarnatum fuiſſe putauerunt: verùm decepti ſunt. Non fuit ille natura Angelus, ſed fuit Angelus vita, & caſtitatis eximiæ puritate. Nam in carne, præter carnem viuere Angelica eſt vita.

Voto confirmauit virginitatem Ioannes.

Quod autem Ioannes voto virginitatem confirmarit, veriſimilitudinem habet. Cum enim præſtantior ſit Virginitas voto illuſtrata, credibile eſt, diuini Baptiſtæ virginitati, tantum B ornamentum non defuiſſe.

Ioannes doctor ſcientia ſalutis.

Decima ſeptima. Ioannes doctor fuit. Præibis (ait Zacharias) ante faciem Domini, parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, &c. Qui ſcientiam dat ſalutis, doctor eius ſalutis. Sed in quanam Academia, ſcientiam, quam docuit, noſter didicit doctor? à quonam cancellario, ad doctoris gradum euectus eſt? Solitudo illius fuit Academia, magiſter Spi- C ritus Sanctus, idemque cancellarius. Vnde Bernardus in ſermone de Baptiſta: Ioannes, inquit, in ſpiritu, tanquam Angelus eruditur, nimirum tanto propinquior Deo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce illa media, quod foris ſonet, oporteat intimari. Neque enim Ioannem prædicatio, ſed inſpiratio docuit, &cæt. Et Chryſoſtomus, homilia duodecima in Ioannem; Ioannes cum ſe omnibus ſenſibilibus exuiſſet, alijs magiſtris non indiguit, ſed cœlitus eruditus eſt, D &cætera.

Bernard.

Ioannes cælitus eruditus.

Chriſoſt.

Vox eſtis lux mundi, dixit Apoſtolis Dominus. De Ioanne verò; Ille erat lucerna lucens, & ardens. Ardens, inquam, charitatis feruore, lucẽs doctrinę ſplendore. Doctorum enim proprium eſt, doctrinæ luce mortales illuminare, intus vero, diuini amoris ardoribus flagrare. Ardens erat Ioannes (ait Bernar.) triplici ardore. In ſeipſo, vehementer auſteritate cõuerſationis, erga Chriſtũ, intimo quodam, & pleno feruore deuotionis, erga peccãtes proximos conſtantia liberæ increpationis, &c. Præterea, lucens erat, triplici ſplendore, vt ait idẽ ſanctiſs.

D. Bernar.

Ardebat Ioannes, et lucebat.

pater,

pater,exemplo,digito, verbo. O felicem doctorem, qui hũc doctorem imitabitur,qui corde ardens, exemplo, verboque, fuerit lucens

Teſti tria neceſſaria, in Ioanne effulſere.

Cirillus.

Decimaoctaua.Ioannes teſtis Chriſti fuit locupletiſſimus,ac certiſſimus iuxta illud Ioan. 1. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Huiuſmodi autem teſti, tria neceſſaria ſunt.Sciencia rei,de qua teſtimonium dicit, vitæ ſanctimonia ab omni abhorrens mendacio, apud hõmines autoritatis pondus. Hæc tria in Ioanne mirum in modum effulſere.In primis ſcientia enituit accepta diuinitus, propheta enim fuit, & pluſquam propheta,quia prophetas omnes,ſciẽtia de Meſſia vicit.Deinde vitæ ſanctimonia tanta ſplenduit,vt inter natos mulierum, nullus maior ſurrexerit. Autoritatis vero pondus, tantum habuit, vt Meſſias exiſtimaretur. Vnde Cyrillus lib.1.in Ioannem,cap.7.Quo modo,inquit, autoritati Ioannis, credendum non erat; qui tanto cumulo virtutis præfulſit, vt lux ipſa, ideſt, Meſſias, à nonnullis eſſe crederetur?

Act.19.

Teſtes habebat Chriſtus aduentus ſui, legem,ac prophetas, verum voluit præterea habere pluſquam prophetam,à quo digito iam præſens oſtenderetur. Lex,& prophetæ,de venturo teſtimonium ferebant, at Ioannes,& de venturo, & de præſenti teſtimonium dixit. Quòd venturum prædixerit, conſtat ex Pauli verbis, Actor. decimonono,Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent, &cæt.quòd præſentem oſtenderit exploratum eſt, illius enim celeberrimum eſt teſtimonium illud: Ecce Agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi.

Secundus aduentus Chriſti non ĩdigebit teſtib. qui præſentem indicent.

Secundus Chriſti aduentus manifeſtus erit. teſtibus ergo, qui illum præſentem indicent,non erit opus.Quẽad modum enim ſolis aduentus, teſtibus non indiget,quia à cunctis hominibus oculis conſpicitur: ita ſecũdus Chriſti aduentus teſtib. nõ indigebit, qa corã vniuerſo orbe comparebit. At primus

E aduẽtus,qa occultus fuit,& hoĩb.ignotus, teſtibus opus habuit. Adhibuit ergo Deus teſtes,primum leges, & prophetas,deinde etiam Ioannem, adhibuit præterea miracula eximia, atque doctrinã. Si noctu quempiã agnoſcere velis,lucernã inflãmes opus noctu natus eſt Chriſtus, noctu in orbem venit Meſſias.i.ignotus, & humilis. Multas igitur incendere faces oportuit, quæ illius faciem indicarent,inter has,vna fuit Ioannes lucerna, ardens,& lucẽs. Venit Chriſtus (ait Auguſtin. tracta. F trigeſimoquinto,in Ioannem)contemnendus, & honorandus, venit negandus, & confitendus. Talis ergo venit, vt oporteret ei lucernam teſtimonium perhibere. Nunquid opus erat, vt Ioannes tanquam lucerna, perhiberet teſtimonium diei, ſi dies ipſe ab infirmitate noſtra poſſet videri? Hæc ille. Quemadmodum olim coram teſtamenti arca, aureum Candelabrum lucebat,templumque illuminabat, ita coram Chriſto aureus Ioannes fulgebat,Iudæamq; ſuo ſplẽdore illuſtrabat.

Chriſtus occultauit ſe ipſum,ideo lucerna fuit op',ideſt teſtimonio Baptiſtæ.

Ioan.operatio præparatoria ad Chriſtum. Thom.

G Decimanona. Ioannes Chriſti præcurſor fuit, cucurrit enim ante Chriſtum, viamque illi, ad domum præparauit. Hoc præcurſoris fuit officium,Chriſto plebem præparare, aduentantemque Dominum prædicere. Tota doctrina(ait D.Thom.tertia parte,quæſtione trigeſima octaua, articulo tertio,)& operatio Ioannis,præparatoria erat ad Chriſtum; ſicut miniſtri, & inferioris artificis eſt, præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. &cæt. Meritò ſanè H præcurſor dicitur Ioannes; fuit enim expediditiſſimus Chriſti nuntius,& ad ferenda Domini mandata, omnibus huius vitæ abiectis oneribus paratiſſimus.Quamobrem Rupertus, in Ioannem,cap.primo. Singulariter, inquit, miſſus eſt Ioannes;cui nunquam ſubſiſtere;nunquam diuertere, nullum vacauit cum ſæculo ſermonem habere. non domum,non agrum poſſidere, nõ affines agnoſcere,ſed vrgente ſermone Domini nudus,& expeditus currere habebat, antefaciẽ Chriſti.Hæc ille.

Ioan. nuntius expeditiſſim', nullo onere caducarũ rerum impeditus.

Rupertus. Ioan. præcurſor angelicus.

Digitized by Google

le. Angelicus fuit præcurſor: Quemadmodum enim Angeli à Deo miſſi è cælo, expeditiſſimi ad nos veniunt, in via minimè ſubſiſtunt, honores, diuitias, & reliqua caduca bona pro nihilo ducentes prætereunt, nihilque ex inſido contagionis referunt; ita Ioãnes. Propone tibi ob oculos illius effigiem illam, quam Matthæus, cap. tertio, depingit; expeditiſſimi præcurſoris imaginem cernes. Ioannes, inquit, habebat veſtimentum de pilis Camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos ſuos; eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre. &c. Quid hic nõ maximè eſt expeditum?

Matt 3

Vigeſima. Ioannes tantæ fuit apud homines autoritatis, vt Meſſiæ dignitate dignus, Iudæis viſus fuerit, quod docet Lucas, capit. tertio, his verbis; Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis, de Ioãne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus, &cæt. Tanta in Ioanne excellentia erat (ait Auguſtin. ſermo. ſecundo, de Baptiſta) tanta gratia, vt ipſe putatus ſit Chriſtus. Abbas Guarricus. Ioannis tam magnifice ſanctitas effloruit ſupra modum aliorum, vt crederetur ſanctus ſanctorum.

Ioã Meſſia dignitate dignus, iudæis viſus.

D. Auguſt.

Guarricus.

At opinio hæc, & autoritas, qua maxima apud homines valuit, Chriſti myſterio inſeruiuit; mirum enim in modum, teſtimonium, quod de Chriſto ferebatur, extollebat. Quod (ait Auguſt. ſermo. ſecundo) eſt maius teſtimoniũ veritatis, quam ſe humiliando eum agnoſcere, cũ æmulando potuit inuidere? &c. Nõne maximam Chriſto gloriam, verba illa Ioannis, Marci cap. 1. attulere? Venit fortior me poſt me, cuius non ſum dignus, procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Nam quanto Ioannis autoritas, nominisq; ſplendor maior erat, tanto Chrõ glorioſius teſtimonium reddebat; dũ ſe illo multo inferiorem prædicabat. Vnde Auguſtinus, in præfatione ſecunda, Pſalm. vigeſiminoni. Quandoquidem, inquit, nihil maius extitit, in genere humano, quam Ioaanes Baptiſta, nec in natis mulierũ exurrexit, ſi quæris excellentiam hominis, Ioannes Baptiſta eſt. Cuius autem Ioannes ſe dicit nõ eſſe dignum corrigiam calceamenti ſoluere, quid erat ille, niſi amplius, quam cæteri homines? Argumentatur hunc in modum ſanctiſſimus pater, Ioannes omnes homines ſanctitate ſuperauit, ait ille Chriſtum ſibi anteponit; ergo Chriſtus omnes homines ſuperabat, & Deus erat. Item ſermo. quarto de Baptiſta, Ioannes tam magnus agnoſcit Dominum in paruo magnum; agnoſcit homo eum, qui venerat homo Deus. Si enim in natis mulierum, ideſt, in hominib. nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta; quiſquis Ioanne plus eſt, non tantum homo, ſed & Deus eſt.

Ioan. autoritas teſtimonium de Chriſto extollebat.

Auguſt. Nihil maius extitit i genere humano, quam Ioannes exceptis Chriſtũ, Deiparã Virginem.

Qui maior Ioan. nõ tantum hõ, ſed & Deus eſt.

Vigeſimaprima. Ioannem Deus baptizare iuſſit: vnde Baptiſta eſt appellatus. Ioannis primo. Qui miſit me baptizare, ideſt, Deus: ille mihi dixit, &cæt. Confluentibus autem ad baptiſmum hominibus Chriſtum annũtiabat; hinc illud Ioan. primo, Vt manifeſtetur in Iſrael, ſcilicet Chriſtus, propterea veni ego in aqua baptizans. Et illud Act. decimonono, Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicẽs, in eum qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent. Præterea ad baptiſmũ Chriſti baptiſmo illo viam muniebat, Ioan. cap. primo. Ego, inquit, baptizo vos in aqua; qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto. Damaſcenus lib. 4. fidei, capite decimo. Ioannis, inquit, baptiſma rudimentarium fuit, eoſq; qui baptizabantur ad pœnitentiam ducens, vt poſtea Chriſti fidem amplecterentur. Itaque Ioannes, homines per aquam ad ſpiritum ante præparabat. D. Iuſtinus, quæſtione trigeſimaſeptima, Ioannis baptiſmus præludium erat quoddã euangelij gratiæ. D. Cyrillus libro ſecundo, in Ioannem, cap. quinquageſimoſeptimo. Quemadmodum lex Moſis, futurarum rerũ, & ſpiritalis cultus, præparatio quędam fuit, occultam veritatem parturiens; ſic baptiſmus Ioannis, ad baptiſmum Chriſti collatus, pręparationis vim obtinebat. eodem loco eundem baptiſmum introductorium appellat.

Deus iuſſit baptizare Ioannem. Ioan. 1.

Act. 19

Ioan. baptiſmus rudimentarius, et preludiũ Damaſc. Iuſtinus. Cyrillus.

Ad-

Chriſtum Ioan. baptiʒauit, & apoſtolos. Marc. 1

Admirabilis vero hominum concurſus ad baptiſmum Ioannis fiebat, vt docet Marcus capite primo. Egrediebatur, inquit, ad Ioãnem omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab eo. Mirum hoc, ſed multo admirabilius eſt, Chriſtum Op. Ma. inter reliquos ad baptiſmũ conueniſſe, & ab ipſo Ioanne fuiſſe baptizatũ. O admirabilem Ioannis dignitatem, ò Chriſti ſtupendam humilitatem. Tibi ò Ioannes (ait Cardinalis Pet. Damiã.) datum eſt, quod omnibus eſt negatũ; baptizare eum, qui baptizat in Spiritu ſancto & igne: virginemque, Virginis filium, virgineis manibus irrorare. Totus adſtupeo baptizanti, hominemque Dei magiſtrũ reuereor; dignantẽ admiror, veneror dignationẽ. &c. Apoſtolos quoque à Ioanne baptizatos, veriſimile eſt; ſi enim magiſter eſt baptizatus; cur nõ & diſcipuli? hoc ſentit Tertul. in lib. de baptiſmo, cap. 12. Ipſe, inquit, Dominus nullius pœnitentiæ debitor tinctus eſt, nunquid peccatorib. ideſt, diſcipulis, non fuit neceſſe? Et Chryſoſt. hom. 1. in Acta Apoſtolorũ; Diſcipuli, inquit, à Ioanne baptizati ſunt; id ne cui mirum videatur. Si enim meretrices, & publicani ad illũ baptiſmum venerunt; multo magis venerũt ij, qui poſtea erant baptizandi ſpiritu, &c.

Car. Petrus Dam.

Tertullia.

Chriſoſt.

E

F

G

Vigeſimaſecunda. Ioannes pœnitentiæ præco fuit, voce, vita, baptiſmo. Voce, quia illius vox illa eſt, Matt. 3. Pœnitentiam agite appropinquauit enim regnum cœlorum. Vita, quia tota illius vita, pœnitentiæ perpetuũ quoddam præconium fuit. Totus vox quædam erat, clamantis in deſerto, pœnitentiam agite, hoc clamabat ſolitudo inculta, veſtis aſpa, cibus tenuiſſimus. Baptiſmo, qa illius baptiſmus, baptiſmus erat pœnitentiæ. Luc. 3. Venit in omnem regionem Iordanis, prædicãs baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionẽ peccatorum. quos enim baptizabat, ad pœnitentiam permouebat, eratque baptiſmus ille pœnitentium; non vero eorũ, qui pœnitentiã reſpuebãt.

Matth. 3

Ioan. voce, vita, & baptiſmo pœnitentiæ p̃eco fuit.

H

Luc. 3

Baptiſmus Ioan. erat pœnitentiũ

Vt autem ſuauẽ pœnitẽtiam cognoſceremus, pœnitentiæ tantus præco, melle ſylueſtri i deſerto paſcitur. Melle enim ſylueſtri. i. magna ſpiritus dulcedine, qui pœnitentiæ ſe mancipant, reficiſitur. Sylueſtre tamẽ dicitur mel, quia omnis huius vitæ dulcedo ſylueſtris eſt, ſi cum cœleſti conferatur.

Melle paſcitur pñia.

Vigeſima tertia. Primus Ioannes, regnum cœlorum explicatè nuntiauit. In teſtamẽto veteri, ſub vmbris regnũ cœlorum latebat; lucerna ardens Ioannes vmbras depulit, verbique ſui ſplendore illud patefecit. Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquauit enim regnum cœlorum: Oſtendit itaq; Ioannes, & regem, & regnum; Chriſtum, inquam, & cœlum, cuius ille Dominus, & rex eſt ſempiternus. O nuntium omni cum lætitia excipiendum. Quemadmodum longa nauigatione iactati terræque conſpectu diu priuati, magno gaudio vocem excipiunt, quæ apparere iam terrã nuntiat, ita Iudæi, tot ſæculorum fluctibus agitati, & regni cœlorum aſpectu tam longo tempore carentes, magna cũ exultatione, diuinæ vocis, ideſt, Ioannis nũtium, appropinquare regnum cœlorum affirmantis, audire debuerunt. Ioannes, ait Euthy. Matthæi 3. regnum cœlorum annuntiabat, de quo Iudæi tunc primum audiebant. D. Hieron. eodem capite: Primus Baptiſta regnum cęlorũ prædicat vt præcurſor Domini hoc priuilegio honoretur. Cardinalis Pet. Dam. Verbum pœnitentiæ dulce & glorioſum, verbum regni cœlorum lætũ, & adorandum, illi ſoli primario conueniẽs, ideſt, Ioãni, qui primus noui teſtamenti poſuit fundamenta, &c. Chryſ. hom. 10. in Matthæum; Nihil viſitatum Ioannes annũtiabat, ac ſolitum. Nulla prœlia, nulla certamina, nullas de terreno hoſte victorias, non peſtes, ac fames, non expugnationes Babylonicas, ac p̃ſicas, non vrbis captiuitatem, neque eorum quicquam, quæ prius audire cõſueuerant, ſed cœlum annuntiabat, & illud, quod promittitur regnum, atque gehennæ ſupplicium, &c.

Ioã. primus regnum cœlorum explicate nuntiauit.

Euthimius

Hieron.

Card. Pet. Dam.

Chriſoſt.

Vigeſima quarta. Ioannes veluti Orizon quidam fuit, legis veteris, & noue. Fuit enim, vt aſſerit D. Thomas 3. p. q. 38. artic. 1, terminus legis, & initium

Thom.

Euan-

euangelij. Quo circa D.Greg.Nazian. orat. 21. Ioannem mediatorem vocat noui, & veteris teſtamenti. D.Auguſt. contra duas epiſtolas Pelag. lib. 3. c. 4. Ioannes tanquam præteritæ diſpenſationis limes qui mediatorem non aliqua vmbra futuri, vel allegorica ſignificatione, vel vlla prophetica prænuntiatione venturum eſſe ſignificans, ſed digito demonſtrans, ait, Ecce Agnus Dei. D.Cyrillus Ieroſolymit. catech. 3. Initium euangelij erat Ioannes baptizans. Diuus Paulinus de Sancto Felice; Ioannes euangelij ſacra ianua, metaq; legis. D.Chryſologus, ſerm. 91. Ioannes legis, & gratiæ fibula. Tertullian. lib. 4. contra Marcionem, cap. 33. Agnoſcamus Ioan. conſtitutum inter vetera & noua, ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus, &c.

Auguſt. *Cyrillus.* *D. Paulin.* *Chriſolog.* *Tertull.*

At dices, lex vetus, ad Chriſti vſque mortem, Iudæos obſtrinxit; quomodo igitur Ioannes legis terminus, & euãgelij initium dici poteſt? Reſpondemus, nequaquam legis terminum dici, & Euangelij initium, quòd legem veterem abrogarit: Sed quòd legis extremus propheta fuerit, inter noua, & vetera, vt Tertullianus ait, cõſtitutus, & vt ait Nazianzenus, inter nouum, & vetus teſtamentum medius. Quia ergo extremus propheta legis veteris fuit, legis veteris meta appellatur, quia Chriſtum oſtendit, illi plebem præparauit, regnumq; cœlorum annuntiauit; Euangelij initium vocatur. Quemadmodum Lucifer noctis finis, & diei initium eſt; ita Ioannes legis veteris finis, & nouæ principium fuit.

Ioannes legis terminus, & initium euangelij quomodo appelletur.

Vigeſima quinta. Martyr fuit. Quia enim adulterum Herodem arguebat, vitam & perdidit, & inuenit. Perdidit temporariam, inuenit æternam. Transfertur (ait Chryſologus, ſermone centeſimo ſeptuageſimo tertio) iſta morte, vita Martyris, non aufertur, morte magis claruit, qui ob hoc mortuus eſt, vt viueret in æternũ. Ecce tu Herodes iaces in morte, Ioan. viuit occiſus, &c. Adulterij autem illam reprehenſionẽ, legitimã fuiſſe martyrij cauſam. D.Th. docet. 2.2. quæſt. 124. art. 5. Ad fidei, inquit, veritatẽ, non ſolùm pertinet ipſa

Thom.

A credulitas cordis, ſed etiam exterior proteſtatio, quæ quidem fit, non ſolum per verba, quibus aliquis confitetur fidem, ſed etiã per facta, quibus aliquis fidem ſe habere oſtendit. Et ideò omnium virtutum opera, ſecundum quod referuntur in Deum, ſunt quædã proteſtationes fidei, per quam nobis innoteſcit, quod Deus huiuſmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat, & ſecundum hoc poſſunt eſſe cauſa martyrij. Vnde, & beati Ioannis Baptiſtæ martyrium, in Eccleſia cele-B bratur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterij, mortem ſuſtinuit. Hæc D.Thomas. Et D.Auguſtinus ad finem Pſalmi 140. Non occiditur Ioannes à Iudæis, qui perhibebat liberum teſtimonium Chriſto, quẽ occiderunt Iudæi; & occiditur ab Herode, quia dicebat ei; Non tibi licet habere vxorem fratris tui, pro lege quidem veritatis, pro æqualitate, pro iuſtitia: ideò ſanctus, & ideo martyr, &c. Item eodem loco; Multi mor-C tui ſunt, & martyres ſunt, multi & prophetæ talia paſſi ſunt, non tamen ideò moriebantur, quia prænuntiabant Chriſtum, ſed quia peccata hominum dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius reſiſtebant, & habentur inter martyres: Iuſtè enim ſi non pro nominis Chriſti confeſſione, tamen pro veritate occiſi ſunt, &c.

Ioannes Marty. *Auguſt.*

Ioſeph quia adulterium fugit, in carcerem miſſus eſt; Ioannes quia adulterium reprehendit, eſt iugulatus. Ardentem, lucentemq;, lucernam libido ex-D tinxit, vocem in deſerto clamantẽ ſilere fecit. O ſcelus tartareum. Quid extinxit, dixi, & ſilere fecit? Non eſt extincta lucerna, imò nunc multo maiorem cœlo, & terræ ſplendorem præbet: non ſilet vox, imò nunc etiam toto orbe clamat, vt Ambroſius, ait, ſermone nono. Non tantum, inquit, illo tempore clamauit Ioannes, ſed & hodie clamat, ac licet dormierit, vox tamen eius viuit. Dicit enim, & nobis hodie: Parate viam Domini, &c. Rupertus Ioannis primo. Non carcer Herodis adulteri, Ioannis cap. continere potuit, quin per omnem mundum,

Vox Ioan. etiamnum clamat.

quadrigis emicans Euangelicis, cum firmamento cœli; enarret gloriam Dei: id eſt, cum Apoſtolis altiſſimum ferret teſtimonium Verbo Dei, ſicut vſque hodie perſonare non deſinit in Euangelio. Hæc ille. Iugulauit Ioannem Herodis libido; at purpureus ille cruor, aureo, gemmatoque torque ſacrum collum cinxit. Vnde illud Chryſologi, ſermon. 173. Ioannes martyrij torquem meruit ex cruore.

Vigeſima ſexta. Tres habet aureolas Ioannes in cœlo. Virginitatis, Martyrij, & Doctoratus; ſiquidem virgo fuit, martyr, & doctor. Tria habet ſerta; primum ex candidiſſimis lilijs, ſecundum ex rubentibus roſis, tertiũ ex purpureis violis, quæ nunquam marceſcunt, contextum. Etenim lilia virginitatem ſignificant. Vnde illud Ambroſij, de inſtitutione virginis, cap. 15. Chriſti lilia ſunt ſpecialiter, ſacræ virgines; quarum eſt ſplendida, & immaculata virginitas. Martyrium rubentes indicant roſæ, ſpinis plenæ, id eſt, tormentis; Cœleſtem doctoratum, purpureæ violæ. Certent (ait Auguſt. ſermon. 36. de ſanctis) ſinguli, ampliſſimas accipere dignitatum coronas, vel de virginitate candidas, vel de paſſione purpureas. In cœleſtibus caſtris, pax, & acies, habent flores ſuos; quibus milites Chriſti coronantur, &cæt. Multi Chriſti milites pacis tãtum, alij aciei flores nacti ſunt: noſter Ioannes omnes, tam pacis, quam certaminis coronas eſt promeritus.

Ambroſ.

Ioannes uirgo, martyr. & doctor.

D. Auguſt.

Ioannis pacis et prælij coronas accepit.

Vigeſima ſeptima. Ioannes Magnus fuit coram Domino; quod Angelus patri prædixit. Multi magni ſunt coram ſeruis; Ioannes Magnus fuit corã Domino: multi magni ſunt in oculis ſuis, parui in oculis Dei. Ioannes paruus fuit in oculis ſuis, magnus in oculis Dei. Etenim manus Dñi (vt Lucas ait) erat cũ illo. Hæc manus fecit magnũ: huius manus magnum opus, magnus Ioannes eſt. Iacobi filium habuit dilectiſſimum, qui Beniamin, id eſt, filius dexteræ dicitur; Deus filium habuit clariſſimum Ioãnem, qui filius dexteræ Dei manus, merito dici poteſt. Etenim manus Domini dextera erat cum illo.

Ioannes magnus coram Domino, et Beniamin, id eſt, filius dexteræ manus Dei.

E Siniſtra manu operatur Deus illa, quæ ad naturam pertinent; dextera vero illa, quæ gratiæ ſunt. Cum igitur Ioannes opus maximæ fuerit gratiæ, merito filius dexteræ nuncupatur. Vnde Ambroſius, ſermon. 63. Ioannem (ait) concipit non natura, ſed gratia. Et Guarricus Abbas; Ioannis natiuitatem gratia operatur, natura miratur. Non mirantur Ioannem ſolùm Iudææ montana, ſed ipſa etiam natura miratur, dicens; Quis putas puer iſte erit? etenim manus gratiæ eſt cum illo. F Quamobrem merito Ioannes, id eſt, Dei gratia nominatur. Quia per excellentiam fuit gratia in Ioanne (ait Diuus Antoninus, tom. 3. ſummæ, tit. 18. capite 5. §. 6.) ideò fuit illi impoſitum nomen importans gratiam. Hęc dextera Dei, magnum illum fecit coram Domino.

D. Ambro.

Guarricus.

Ioannis natiuitatem gratia operatur, natura miratur.

Eſt quædam coram hominibus magnitudo fallax, altera coram Domino vera. Coram hominibus magnum efficiunt, quæ extra nos ſunt bona, de quibus Seneca, epiſt. 41. G Domum, inquit, pulchram habet, multum ſerit, multũ fœnerat, nihil horum in ipſo eſt, ſed citra ipſum, &c. A rege ſceptrum, coronam, purpuram, ſatellites, aurum, argentum, cæteraque bona externa, quæ illum attollũt, tolle, ex magno efficies paruum, ex maximo minimum. Ideò mors pauperes æquare regibus dicitur quia cum bona hæc fucata detrahit, cũcta corpora in eundem puluerem redigit. Hæc, quæ apparent bona, magnũ hominem reddunt, in ſpeciem tantum, H & vt ita dicam apparenter, quemadmodum tiaræ ingentes capiti impoſitæ. Magnus eſt homo, altiſſimo tectus galero, vel tiara, ſed apparenter, non verè. Magnus eſt homo, altiſſimo tectus honore, vel opibus, ſi virtute careat, magnus eſt, ſed in ſpeciem, coram hominum oculis, non coram Domino.

Seneca.

Coram hominib. magni, quinã ſint.

Magnitudo coram Domino, non fucatis bonis, & externis, ſed ijs quæ inhærent animo, conſtat. Nam vt rectè ait Origenes, homilia duodecima in Leuiticum Peccatum hominem facit paruum, & exiguum; virtus

Bona externa, magnũ efficiunt, coram hominibus, interna magnum coram Deo.

Origenes. tus eminentem præſtat, & magnum. Item; Anima quanto in virtutibus creſcit; tanto prolixiorem reddit magnitudinem ſui. *Bernard.* Et Bernar. ſer. 27. in Cant. Quantitas cuiuſque animæ, æſtimetur de menſura charitatis, quam habet; vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna ſit, quæ parũ parua, quæ vero nihil, nihil; dicēte Apo. 1. Cor. 13. ſi charitatē nō habuero, nihil ſũ, &c.

Conuerte in Ioannem oculos, externorum bonorum nihil poſſidet: ideoq; apparentem, & fucatam magnitudinē non habet. Non opulentam domum, B ſed ſolitudinem colit, non aureas veſtes, ſed camelorum pilos induit, non exquiſitis epulis, ſed locuſtis, & melle ſyluestri paſcitur, non odorifero vino, ſed aqua ſitim pellit, non famulorũ turba, ſed angelorum, ſtipatus incedit. Si externis tãtum oculis illum metiaris, paruus tibi, vel etiam minimus videbitur, at omnis gloria eius ab intus, vbi vera eſt, & gloria, & magnitudo. Fide ſplendet, ſpe attollitur, charitate flagrat, C virginitate nitet, admirabili abſtinentia lucet, paupertate diteſcit, ſolitudine grandeſcit, omniumq; virtutũ incremento cœleſtis quidam gigas efficitur, cui illud Pſal. 18. congruat, Exultauit præcurſor Ioannes; vt gigas, ad currendam viam, *Ioan. Gigas ſpiritu. Pſal. 118* Haud dubium, quin tantum gigantem, diabolus, ea in ſolitudine, admiratus ſit, tãtamq; virtutis molem horruerit, inſidias, & certamē pararit. Sed quotieſcunq; cum eo certauit, victus abſceſſit. Magnus itaque Ioannes coram Domino. ſed quam magnus fuerit iam videamus. D

Vigeſima octaua Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Quantus fuerit Ioannes, hæc Chriſti verba demonſtrant; quæ D. Hieron. Matt. 11. Chryſ. Euth. Theoph. D. Aug. lib. 50. homiliarum, in hom. 44. & trac. 13. in Ioan. D. Ambr. Luc. 7. vniuerſim exponunt, in hunc ſenſum; Non ſurrexit maior homo, Ioanne Baptiſta. D. Hilarius Canone 11. & D. Aug. in lib. quæſtionũ veteris ac noui teſtamēti, q. 25. de prophetis interpretantur; Ioanne, ait Hilarius, ex natis mulierum, nullus maior propheta ſurrexit. & Auguſtin. *Hieron. Chriſoſt. Euthimius Theophil. Auguſt. Ambroſ. Hilarius.*

A Dominus dicit; Nemo maior inter natos mulierum propheta, Ioanne. Hunc vero germanum eſſe Verborum ſenſum, conſtat ex Luc. 7. eo enim capite, ſic Chriſtus loquitur; Dico vobis, maior inter natos mulierũ propheta Ioãne Baptiſta, nemo eſt, Idem Matthæus ſubintellexit. Vel forſitan Spiritus ſanctus Matthæo indicauit, Chriſtum omnibus hominibus vniuerſim, Ioannem præponere voluiſſe, cũ prophetis ſanctiſſimis illum prætulit, ideo generatim ſententiam ſcripſit. *Ioan maior nō ſurrexit inter natos mulierum, quō intelligendum ſit*

Quod igitur ex illa colligitur hoc eſt; Nullum ex prophetis, aut patriarchis, cæteriſque viris ſanctis, qui ante Ioannem vixerunt, Ioanne fuiſſe maiorem. Non tamen colligitur, non fuiſſe parem aliquem, vt Hieronymus obſeruauit. *Hieron.* Non cæteris, inquit, prophetis, & patriarchis, cunctiſque hominibus Ioannem prætulit, ſed cæteris coæquauit. Et Auguſ. q. 26. indicata; Non dixit Chriſtus, omnibus maior eſt Ioannes; *Auguſt.* ſed nemo propheta illo maior eſt. Hoc eſt, æqualem habet, maiorem non habet; Elias ergo par illi eſt, &c. Et lib. 2. contra aduerſarium legis, & prophetarum, cap. 7. Potuerunt eſſe prophetæ aliqui, Ioannis æquales; aliqui minores, nullus maior, propter ſententiam Domini. *Hilarius.* Hilarius Arelaten. Epiſc. hom. 1. Dicens Chriſtus inter natos mulierũ, non ſurrexit maior Ioanne; non eum ſummis priorē, ſed primis pronũtiauit æqualem. Comparauit itaque eũ perfectis, non prætulit. *Beda* Beda Luc. 7. Non cæteris prophetis, & patriarchis, cunctiſque hominibus, Ioannem prætulit, ſed Ioanni cæteros exæquauit, &c. Idem Hilarius, Ioannem putat nulli eſſe ſecundum: Meritò, inquit, inter cōſeruos nulli ſecundus eſſe creditur, cui ſolus Dñs antefertur. Quę cũ ita ſint, cui nullũ prępoſuit in præconio Chriſtus, vide ſi ei ullũ ſit pręlaturus in pmio, &c.

Veruntamē Autor imperfecti Matt. 11. arbitratur nullum ſanctum parē alterum habere; ſed aut eſſe maiorem, aut minorem. Vnde efficitur, Ioannem nullum habere æqualem, atq; adeò cæteris, vel minorem eſſe, vel maiorem. Minor nō eſt, vt verba Chriſti probãt, *Nullus ſanctus alteri habet in gloria parē Autor imperfect.*

ergo maior.Scriptura,ait is autor,non
dicit Ioannem maiorē eſſe cæteris ſan
ctis,ſed cæteros ſanctos non eſſe maio
res Ioanne,coæquauit eũ cæteris, non
præpoſuit.Sed cum tanta ſit iuſtitiæ al
titudo,puto quod omnes ſancti, quan-
tum ad ſubtilitatē diuini iudicij, inui-
cē ſibi,aut inferiores ſīt, aut priores.
Ex quo intelligimus,qm̄ qui maiorem
ſe non hēt, oibus maior eſt.Hæc ille.

Quod autem homines omnes diſpa-
Abulenſis. res ſint meritis,& non æquales, opina
Franciſcus de Mairo. tur etiam Abulenſis Matthæi 11. q.36.
& Doctor Theologus Franciſcus Mai-
ronius,in ſermo.de Baptiſta: Ioannes,
inquit,plus gratiæ, quam alij,recepit,
dicente Domino: Inter natos mulierũ
non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta,
ſcilicet in gratia.Et per conſeqūēs nec
æqualis,quia ſecũdum Dionyſium,duo
non erunt in patria æquales, &c. Hæc
opinio ſi vera eſt,vt eſſe videtur,effici-
tur Ioannem Virgine excepta,Sancto-
rum omnium eſſe maximum. Vt enim
ait Eccleſia,in noto hymno: Non fuit
vaſti ſpatiũ per orbis,ſanctior quiſquã
genitus Ioanne.Hæc.n. ex verbis Chri
colligit.Nemo eſt Ioan.ſanctior,vt Ec
cleſia affirmat,nemo æqualis, vt hæc opi
nio tradit ergo omnes illo ſunt infe-
riores ſanctitate.

Maximum autem Sanctorũ eſſe Ioã-
nem ſentire videntur Ambr.ſer.94.Præ
Ambroſ. cellit,inquit, cunctis Ioannes, eminet
vniuerſis,antecellit prophetas, ſuper-
greditur patriarchas.Et qſquis ex mu-
Auguſt. liere(.ſ.non virgine) eſt, inferior eſt
Ioanne.Aug.ſer.4.de Baptiſta; Quiſqs
Chriſoſt. plus eſt,non tãtum homo, ſed & Deus
eſt.Chryſoſt.homil.38.in Matth.verba
Chriſti;Nõ ſurrexit maior, his verbis
exponit; Non peperit mulier Ioanne
Theo.Stud. maiorem.S.Theodorus Studites: Et ꝓ-
phetis,Apoſtolis, & alijs omnibus re-
uera,prior eſt magnus præcurſor. Illis
Card.Petr. quidem vt ſequens,his vero vt præce-
Dam. dens.Card.Pe.Dam.Eleuentur omnes,
& meritorum prærogatiuis,ante conſi
ſtorium maieſtatis exultent, non erit
tamen qui ad Baptiſtæ Ioannis priuile-
gium audeat aſpirare. Vnus eſt, & ſe-
cundum non habet, qui choris inter-
textus Angelicis, ſublimioris coronæ

E titulis vniuerſitatis humanæ tranſcen
dit aſcenſum.Deniq; inter natos mulie
rum non ſurrexit maior Ioanne Bapti-
ſta.Hæc ille.Item in fine homiliæ;Con
ſidera manſiones regni, & vniuerſum
ordinem humanæ generationis obam
bula,ſolumq; Ioannē tã nouis, quam
veterib.videbis eſſe præpoſitum, vel
æquatũ.Guarricus Abbas ſer. 2. de Ba- *Guarricus*
ptiſta, Ioannes, quos poſt ſe traxerit
exemplo, iuuabit merito, commenda-
bitque ſuffragio, cum inter natos mu-
lierũ,nullus ſit acceptior Regi ſummo
Ieſu Chriſto.Euthy.Chriſtus Ioannem *Euthimius*
maiorem prophetis prædicauit, ac v-
F niuerſaliter omnib. maiorem homini-
bus,&c.D.Maximus hom.3. de Bapti- *Maximus.*
ſta: Hic eſt qui iudicio cœleſtis ſenten-
tiæ,cunctis mortalib.antefertur,dicen
te Domino; Inter natos mulierum,nõ
ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.

Hanc ſententiam communē docto-
rum vocat doctiſſimus vir Eckius ho- *Eckius.*
mil.6.de Ioanne Baptiſta.Locum ſuum
habet,ait ille communis doctorũ ſen-
tentia, Ioannem Baptiſtam inter om-
nes ſanctos,poſt Chriſtum,& Mariam,
G eſſe ſanctiſſimũ.Sic Gerſon teſtatur do
minum matrem ſuam ſuper omnes An
gelorum choros collocaſſe, huicque
proximum feciſſe Ioannem Baptiſtam,
quem in locũ Luciferi ſubrogarit. Et
quamuis ex ipſo verborum nudo tex-
tu,iuxta ſententiam Hieronymi,& Au
guſtini,aliud non colligatur, niſi Ioan
ne alios ſanctos ſuperiores nõ extitiſ-
ſe,tamen ex alijs circumſtantijs conij
ci poteſt, eum ſanctiſſimum ex omni-
bus fuiſſe.Hæc ille.

Luciferi vero ſedem Ioanni tribu-
H tam,conijcit etiam Franciſcus Mairo- *Franciſcus Mairo.*
ronius;Collocatus,inquit,fuit in thro
no Luciferi Baptiſta. Cancellarius ve-
ro Pariſienſis Gerſon tract. 4. in Can-
ticum Deiparæ Virginis,ſic ſcripſit:Vi
detur Ioã. Baptiſta primus poſt Mariã
poſitus in ordine ſeraphinorũ,loco Lu *Gerſon.*
ciferi,&c. In locũ igitur Luciferi,q ce *Ioannes in Throno Luciferi ſedere dicitur.*
cidit,cũ mane oriebatur, vt Iſai.c.14.
ſuffectus eſt,ex ſnīa Gerſonis clariſſ.al
ter Lucifer Ioan.qui mane ortus,nunq̃
cecidit.poſt Solē, & Lunã, Lucifer eſt
terti⁹ .i.poſt Chr̄m,& Deiparã,Ioãnes.

Digitized by Google

CAPVT V.

Ioſeph de Virgine dimittenda cogitat, ſed ab ea cogitatione per Angelum depellitur. Matthæus I.

CHRISTI autem generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens, de Spiritu ſancto. Ioſeph autem vir eius, cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere: voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante: Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam, coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, à peccatis eorum. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino, per Prophetam dicentem: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel: quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus. Exurgens autem Ioſeph à ſomno: fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam. Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.

An virgo cum cõcepit Christum ĩ domo Ioſeph habitarit.

POſt Ioannem natum, exactis apud A Eliſabetham tribus fere menſibus, domum ſuã Virgo intemerata rediјt. Poſt reditum vero tumeſcentis vteri indicio, ſanctiſſimum fœtum prodidit. Quamobrem turbatus Ioſeph, de repudianda vxore cœpit cogitare. Id nunc diuinus Matthæus narrat.

Simõ Caſſ. Abulenſis. Car. Caiet. Car. Baro.

Sed dubitatur; Num quo tempore Virgo Dei filium concepit, & ab Eliſabetha domum reuerſa eſt, Ioſepho iam fuerit vxor tradita, & in eadem domo cum illo habitarit? Simon Caſſianus in Commentarijs Euangelij lib. 2. cap. 16. & 18. Abulenſis Matth. primo, Caietan. in Commentarijs, tertiæ partis D. Thomæ, q. 29. art. ſecundo, & Car Baronius tom. primo Annalium in apparatu, putant, nondum cum Ioſepho, tunc temporis habitaſſe. Ea vero opinio confirmatur ex illis verbis Matth, hoc capite. Cum nollet eam traducere, Ioſeph nolebat traducere Virginem domum ſuam, quia grauidam cernebat, ergo nondum cum illa habitabat. Item ex illis; Antequam conuenirent, hoc eſt, in eadem domo habitarent. Præterea Matthæo dicitur deſponſata; ergo non erat vxor tradita. Adde verba Angeli: Noli, inquit, Ioſeph, timere accipere Mariam coniugem tuam, &c. Ergo nondum il-
B lam acceperat. Adiunge, Caietani argumentum; Lucas cap. 1. affirmat Deiparam poſt tres illos menſes, quibus apud Eliſabetham manſit, reuerſam eſſe in domum ſuam; ergo in domo ſua erat, non domo ſponſi Ioſeph.

In domo eadem cũ Ioſeph habitabat virgo, cum Chriſtum concepit.

Credendum eſt, Virginem quo tempore æternum Verbum eſt incarnatũ, in eadẽ domo, cũ Ioſepho habitaſſe.

E Probatur hæc ſententia, firmo argumẽto. Propterea enim Ioſepho nupſit Deipara, vt omnem infamiæ notã ſub illo matrimonij integumẽto euitaret, fuit ergo opus, vt cum Ioſepho conceptus tempore habitaret, eique iam vxor tradita eſſet, ne vel leuiſſima aliqua infamiæ labe aſpergi poſſet. In Nazareth, ait Nicephorus li. 1. c. 8. cum Ioſepho domicilium habens, Virgo ab Angelo nuntium accipit. Et Autor imperfecti ad illa verba; Antequã conuenirent; Ideo deſponſata Virgo erat, & domi habita, vt deſponſatio ipſa fidelis eſſet, & fornicationis opprobrium à matre repelleret, &c. D. Bonau. ca. 6. Meditat. Cum ſimul habitarent Virgo, & Ioſeph, perpendens Ioſeph ipſã eſſe grauidam creſcente vtero, &c. D. Tho. 3. p. q. 29. ar. 2. Ad tertium, inquit, dicendum, quòd Virgo, ſicut Chryſoſt. dicit, ſic fuit deſponſata Ioſeph, quod etiam eſſet domi habita. Nam ſicut in ea, quę in domo viri concipit, intelligitur cõceptio maritalis, ſic in ea, quæ extra domum concipit, eſt ſuſpecta coniunctio. Et ita non eſſet ſufficienter prouiſum famæ B. Virginis, p̃ hoc quòd fuit deſponſata; niſi etiam fuiſſet domi habita. Hæc ille.

Niceph. autor imperf.

F

Bonauen.

Thom.

G

Thom.

Arbitratur tamen D. Thom. prius Virginem concepiſſe, quam nuptiæ eſſent celebratæ. Quamuis, inquit, eſſet domi habita, propter primam deſponſationis fidem; nondum tamen interuenerat ſolemnis celebratio nuptiarum. In eadem ſententia videtur eſſe D. Bernar. hom. 2. ſuper miſſus; Mos, inquit, Iudæorum erat, vt à die deſponſationis ſuæ, vſque ad tempus nuptiarum, ſponſis ſponſæ traderentur cuſtodiendæ; quatenus earum ipſi eo ſibi pudicitiam curioſius ſeruarent, quo ſibi ipſi fideliores exiſterent. Ioſeph Marię cõuerſationẽ, tempore cuſtodiæ, ſtudioſius comprobando, factus eſt pudicitię fideliſſimus teſtis. Hæc ille. Similiter Chryſoſt. Matthæi 1. ad illa verba; Antequam cõuenirent, Non dixit, inquit, Euangeliſta, priuſquam in ſponſi domum adduceretur, intus enim iã erat. Hunc quippe morem plerumque tenebat antiquitas: vt ſponſæ in ſponſorũ

Bernard.

H

An Deipara Virgo, ante celebratas nuptias conceperit.

Chryſoſtom.

domibus haberẽtur. Euthym. quoque: Non dixit Matthæus, priuſquam ipſa veniret ad domũ Ioſeph, iam enim in ea erat. Multis ſiquidem moris erat, vt apud ſe haberent ſponſas, propter ſecuritatem.

Euthimius

At verò, exiſtimo rationi magis cõſentaneum, nuptias iam fuiſſe celebratas; nec ſolum fuiſſe Virginẽ ſponſam, ſed etiam vxorem Ioſeph, eo tẽpore, quo diuinum Verbum in illius vtero, humanam naturam aſſumpſit. Aliter enim non ſatis fuiſſet illius honori, & conſultum, ſi nondum vxor, ex ſponſo concepiſſe exiſtimaretur.

Obſtat huic opinioni Angeli legatio. Angelus. n. Gabriel ad Virginem miſſus eſt nocturno tempore, cum ſola abſq; comite erat. ergo nondum domũ Ioſephi incolebat. Nam ſi in domo Ioſeph habitaſſet, Angelum ille audiſſet, & quid actum eſſet non ignoraſset. Reſpondemus Virginem, & Ioſephum quamuis eandẽ domũ incolerent; habuiſſe tñ diuerſos lectos, ideoque potuiſſe Angelum, inſcio Ioſepho, noctu, vel abſente alio tempore, Deiparæ apparere.

Verba Euangeliſtæ, quib. aduerſa opinio confirmatur, noſtrã ſententiam minimè labefactant, vt ex eorũ explanatione, ſuis locis mox ſubijciẽda, fiet exploratũ. Argumentũ vero Caietani, futile eſt; Reuerſa. n. dicit à Luca Dei parens in domum ſuam, in qua cũ coniuge ſuo Ioſepho iam habitabat, ſpõſi enim domus, domus Virginis erat.

Cum eſſet deſponſata.

Deſponſata dicitur Virgo, nõ quòd ſolum ſponſa eſſet (vt nunc ſponſæ nomine vtimur) ſed quod ratum matrimonium cum Ioſepho iniſſet non conſummandũ. id quod oſtenditur ex illis verbis, Luc. 2. Vt profiteretur cũ Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Ecce & deſponſata dicitur, & vxor, & pręgnans, ergo ita erat deſponſata, vt abſq; infamia vlla poſſet concipere: Vnde rectè Card. Caiet. in Comment. Matth. c. 1. Non ſponſalibus, inquit, de futuro, ſed per verba de præſenti, de-

Cur Virgo dicatur deſponſata

Caietan.

ſpon-

ſponſata erat Virgo Ioſeph, ita quod iam erat legitima coniux, imò, ſic conuerſabatur cum Ioſeph, qđ licitè abſq; vlla nota, potuiſſent, ſi voluiſſent, cõſummaſſe matrimonium. Quod patet ex eo, quòd aliter non fuiſſet conſultũ famæ B. Virgin. Hæc ille. Præterea hoc eodẽ loco appellatur Ioſeph vir eius: Ioſeph autem vir eius, cũ eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, &c. Ergo Virgo non ſol[illegible]n ſponſa erat; ſed etiam vxor domi habita.

Miror Rupertum Canticorum ca. 1. exiſtimaſſe Virginem ideò è domo Eliſabethæ diſceſſiſſe, ideóq; in Bethlehẽ peperiſſe, ne à vicinis ante debitũ coniugio tempus concepiſſe, ac peperiſſe deprehenderetur. Quaſi vero in Nazareth vrbe non potuerit deprehendi, & Deus honoris materni curam non habuerit. Sed ipsũ audiamus. Quid putamus, inquit, dicturos fuiſſe vicinos, & cognatos, qui multi ad Eliſabetham cõuenerũt, ſi inter eos inueniretur in vtero habens? & infra. Bene prouiſum eſt, quod exijt edictum à Cæſare Augusto, quatenus per hanc occaſionẽ, Virgo ab omni vicinorum quæſtione liberaretur, quomodo tam breui tempore exacto, ex quo in coniugium accepta fuerat, peperiſſet: itẽ. Poterat vicinis, & notis fieri occaſio loquendi, quod tã cito peperit, vix habens menſes ſex, ex quo monente Angelo, Ioſeph coniugem ſuam accepit. Hæc ille. Opinio reijciẽda eſt. Lege quæ ſupra diximus, cum de matrimonio Deiparæ egimus, lib. 6. c. 7.

Antequam conuenirent.

Non de cohabitatione, ſed de coniugali congreſſu, hæc verba cum pleriſque interpretib. ſunt intelligenda. Sic intellectis Heluidius Deiparæ perpetuã virginitatẽ labefactare conatur ſed ſtuppeus eſt impij aries. Neq; enim vim vllam habet, hæc conſecutio: Antequam conuenirent concepit Virgo ex Spiritu ſancto, ergo poſtea conuenerunt. quemadmodum neque illa: antequam morbum agnoſceret medicus, animam efflauit ægrotus, ergo poſtea

A morbum medicus agnouit. & illa, duo coniuges, antequam conuenirent, obierunt, ergo poſtea conuenerunt, & aliæ. Quod dicitur; Antequam conuenirent (ait Hieron.) non ſequitur, vt poſtea conuenerint. ſed ſcriptura quod factũ non ſit, oſtendit. Hac de re copioſius infra dicemus, cum verba illa ſimilia explicabimus: Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.

B *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.*

Ioſepho cœleſtis myſterij ignaro, ex vteri tumore, Virgo itemerata grauida apparuit. Verba autem illa: Ex Spiritu ſancto, non indicant Ioſeph myſteriũ cognouiſſe. Sic enim ſunt interpretãda: Inuẽta eſt virgo in vtero habẽs, habebat autem in vtero filium Dei cõceptum ex Spiritu ſancto. Inuenit igitur Ioſeph grauiditatem, quę ex Spiritu ſancto erat, at vnde eſſet ignorabat.

C *Ioſeph vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.*

Cognita Virginis grauiditate, de illa dimittenda cogitabat Ioſeph. Cur autem vellet dimittere, non eadẽ redditur à patribus ratio. Origenes. n. homil. 1. in diuerſos, & alij, cogitationẽ hanc venerationi tribuunt. Ideo (ait Origenes) Ioſeph Virginem dimittere volebat, quoniam virtutem myſterij, ſacramentũ quoddam magnificum, in

Origenes. Cur Ioſephus Virg. dimittere voluit. Prima opinio.

D eadem agnoſcebat, cui approximare ſe indignum exiſtimabat. Ergo humilians ſe ante tantam, & tam ineffabilẽ rem, quęrebat ſe longe facere. Sicut & Petrus aiebat: Recede à me Domine quoniam ego peccator ſum, vel ſicut Centurio dicebat: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum; vel ſicut Eliſabeth dicens, vnde hoc mihi? ſic & Ioſeph, iuſtè humilians ſeſe in omnibus, cauebat, & timebat ſibimetipſi, tantæ ſanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco occultè volebat eam dimittere, dimittam eã dicens, maior eſt enim

eius dignitas, ſuperexcellit eius ſanctitas, nec meæ congruit indignitati. Hactenus ille.

Baſilius In eandem ſententiam ait D. Baſilius in oratione de humana Chriſti generatione, Vtrumq; ait, Ioſeph reperit, & conceptionem, & cauſam ex Spiritu ſancto. Quamobrem hoc ignorans ab initio, talis nominari vxoris maritus metuens, voluit etiam occulte dimittere. Verens patefacere quæ circa ipſã acta fuerant, &c. Et in illa verba Angeli, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, addit idem ſapientiſſimus pater; Oſtendit, quod virginem Ioſeph non ſit abominatus, nec moleſtè tulerit, ſed quod eam metuerit, vt Spiritu ſancto plenam. Item Theophylactus. *Theoph.* Innotuit Ioſepho, quòd deipara ex Spiritu ſancto cõcepit, vnde clam voluit eam dimittere, & non audebat habere *Bernard.* vxorem, quæ tantam habebat gratiam D. Bernardus homilia 2. ſuper miſſus hanc ſententiam patrum appellat. Accipe, inquit, in hoc, non meam, ſed Patrum ſententiam. Propter hoc Ioſeph voluit dimittere Virginem, propter qđ Petrus Dñm à ſe expellebat dicẽs, Luc. 5. Exi à me Dñe, quia homo peccator ſum. propter quod Centurio, à domo ſua eum prohibebat Matthæi 8. cum diceret, Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum Ita ergo Ioſeph, indignum, & peccatorem ſe reputans, dicebat intra ſe, à tali & tanta, non debere ſibi vltra familiare præſtari contubernium, cuius ſupra ſe, mirabilem expaueſcebat dignitatem.

Viguerius Viguerius in Theologicis inſtitutionibus, cap. vigeſimo, §. nono, hanc ſequitur opinionem, atque addit, ſanctitatis ſplendorem effulgentem ex integerrimæ Virginis vultu, poſt Chriſti conceptionem, in admirationem Ioſephum rapuiſſe. Similem in modum, vir *Gerſon.* doctiſſimus Gerſon tomo quarto, in Epiſtola quam de inſtitutione feſti. D. Ioſephi ſcripſit, opinatur Dei parentem, antequam ad Eliſabetham inuiſendam abiret, ſtupendum incarnationis myſterium chariſſimo ſpõſo aperuiſſe. obſtupuiſſe vero, vt par erat, Ioſephum, & de coniuge dimittenda, quòd

E illius cõiũctu eſſet indignus, cogitaſſe.

Libentiſſimè huic ſententiæ ſubſcriberem, ſi cum Euangeliſtæ verbis rectè cohæreret, at ex illis, ſi recta expendantur trutina, apparet, Ioſephum ante Angeli apparitionẽ, planè ignoraſſe D. Virginem diuinitus ex Spiritu ſancto concepiſſe. Ea enim ab Angelo cauſa redditur, cur dimittenda nõ ſit: Noli timere, ait Angelus, accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Quaſi dicat, timnes accipere, quòd tumeſcen-

F tem vterum ab homine genitum fetũ gerere ſuſpiceris, ne metue, vteri integerrimi conceptus, non ex homine, vt ſuſpicaris, ſed ex ſpiritu ſancto eſt. Vel *Chriſoſt.* vt Chryſoſtom. exponit; Non ſolum illicitè non eſt violata complexu, verum etiã ſupra naturã fœcundata eſt. *Refutatur 1. opinio.*

Cauſam hãc, quam Angelus reddit, cur ſit Virgo retinenda, patres prædicti reddunt, cur illam Ioſephus dimittere voluerit, nõ ergo cum Angeli verbis rectè conſentiunt. Sanè ſi propterea relinquere vxorem Ioſephus vole

G bat, quod diuinitus concepiſſet, non dixiſſet Angelus, Noli timere accipere coniugem, concep t. n. ex Spiritu S. Reſpondere enim poſſet Ioſeph, ideo illam ego dimittere volo, quia ex Spiritu ſancto concepit, non enim cum ea habitare audeo, quæ tantæ & ſanctitatis, & dignitatis eſt. Deinde Euangeliſta affirmat, Ioſephum, quia vir iuſtus erat, noluiſſe Virginem traducere, id-eſt, infamiæ nota afficere, ſed voluiſſe tantùmmodo dimittere; ergo ſuſpicabatur conceptum illum non laude eſ-

H ſe, ſed ignominia dignum. Præterea hæc opinio, dum humilitatẽ Ioſepho tribuit, prudentiam tollit. Si enim Ioſephus, ex Spiritu ſancto Virginem concepiſſe noſſet, imprudentiæ fuiſſet maximæ, illam dimittere. Quo enim velo myſterium tantum tunc tegeretur?

Dicendum ergo eſt, Ioſephum conceptus ex Spiritu ſancto ignarum fuiſ- *Reſpõdetur quæſtioni.* ſe, & ex vteri tumore, mali aliquid de *Chryſ. 2. opin.* Virgine exiſtimaſſe. Eſt hæc ſententia Chryſoſtom. homil. 4. in Matthæum, ad illa verba; Noli timere accipere Mariã cõiugem tuam; Dicẽdo, inquit,

Noli

Noli timere, proculdubio demonſtrat Angelus, timentem Ioſephum, ne ſcilicet offendat Dominum, ſi adulteræ copuletur. Per quod oſtenditur, quia, niſi hic interceſſiſſet metus, nec Ioſeph de Virginis dimiſſione cogitaſſet. Hæc Chryſoſt. Similiter Euthymius: Timebat Ioſeph retinere Dei matrem, ne Deum offenderet, retenta cõtra legem adultera. Nicephorus lib. 1. capite 8. Interim Virgini venter tumeſcere, & Ioſeph de ea, quod minus deceret ſuſpicari, myſterium ignorans. Auguſt. ſer. 16. de Verbis Domini; Attende quẽadmodum vir iuſtus Ioſeph, tanto flagitio, quòd de vxore fuerat ſuſpicatus, tãta benignitate pepercit, antequam ſciret vnde illa conceperat, quia grauidam ſenſerat, & ſe ad illam non acceſſiſſe nouerat: reſtabat itaque certa adulterij ſuſpicio. Mariti dolor non vindictã quæſiuit, voluit prodeſſe peccanti, non punire peccãtem, &c. Et Epiſt. 54. ad Macedonium; Ioſeph cum Virginem nihil aliud quàm adulteram crediddiſſet, puniri tamen eã noluit, nec approbator flagitij fuit. Ambroſius de inſtitutione Virginis, c. 5. Quid præiudicat Mariæ, ſi cœleſtis conſilij myſterium Ioſeph non intellexit: & putauit Virginẽ non eſſe, quam prægnantem videret? Hoc autẽ opinatus eſt, quod traduceret eam quaſi reã, antequam ab Angelo moneretur. Poſteà autem quaſi fidelis, nec dubius, virginitatis eius ſeruauit oraculum, & cætera.

Euthim. *Niceph.* *Auguſt.* *Ambroſ.*

D. Hieronymus putat Ioſephum nõ perſuaſiſſe ſibi, à Virgine commiſſum eſſe adulterium, ſed admiratum, rem ſilentio ſuppreſſiſſe. Hoc, inquit, teſtimonium Mariæ eſt, quod Ioſeph ſciẽs illius caſtitatem, & admirans quod euenerat, celat ſilentio, cuius myſterium neſciebat. Autor itẽ imperfecti; Quoniam, inquit, auditio verborum Mariæ, & conſideratio vitæ eius, mala ſuſpicari de ea non ſinebat Ioſeph: conſideratio autem conceptionis eius, non permittebat eum ad plenum bona æſtimare de ea, & ſic animus eius inter vtraſque partes fluctuabat: & tenere eã timebat, & tradere eam non audebat.

Hieron. *Autor imperf.*

A Propter hoc neceſſaria fuit ei reuelatio diuina. Hæc ille.

At oppono noſtræ opinioni, huiuſmodi non leue argumentum. Ioſeph nouerat D. Virginem diuinitus concepiſſe; ergò noluit eam propter adulterij exiſtimationem dimittere. Priori propoſitioni fides fit hoc pacto. Ioſeph ſponſam comitatus eſt, cum domũ Eliſabethæ petiuit. Eliſabethæ igitur laudes, quibus Virginem affecit, virginis quoque canticum audiuit, manifeſteque, Virginem Meſſiæ matrem diuinitus factam eſſe, cognouit.

Obiectio. *An Ioſeph Virginè fuerit comitatus, cũ inuiſit Eliſabetham?*

B Cardinalis Caietanus 3. par. qu. 29. art. 2. Viguerius in inſtitut. cap. 20. §. 8. D. Bonauentura in meditationibus capite 5. noſter Soares tom. 2. quæſt. 35. diſput. 13. & alij, arbitrantur Ioſeph ſimul cum Deipara Virgine Eliſabethæ domum iuiſſe. Sed ſi iuit, myſterium ſane cognouit, quod tamen non cognouiſſe ex Matthæo colligimus. Reſpondendum ergo obiectioni, Ioſephum intemeratam Virgin. non fuiſſe comitatum.

Caietanus. *Viguerius.* *Bonauen.* *Soares.*

C Vrget adhuc ſcrupulus huiuſmodi: Virgo ad Eliſabetham inuiſendam, propè tempus paſchale profecta eſt. Paſcha enim 14. die menſis Niſan agebatur, qui Aprili noſtro, Martioque reſpondet, virgo autem 25. die Martij cõcepit, & paulò poſt ad Eliſabetham profecta eſt: ergo veriſimile eſt, Ioſephum illius fuiſſe comitem. Siquidem omnes viri paſchali tempore Ieroſolymitanum templum adibant. Reſpond. Petijſſe quidem Ioſephum Hieruſalem paſchali tempore, ſed ſine Deipara Virgine.

D His propoſitis, facilè Matthæi verba intelliguntur. Ioſeph, inquit, cùm eſſet vir iuſtus, id eſt, omnibus virtutibus ornatus, dicitur namque iuſtus à iuſtitia, quæ omnes virtutes complectitur, & nollet eam traducere per ora hominũ, & infamia afficere, voluit occultè dimittere. Non .n. ſignificat hoc loco verbũ, traducere, domũ transferre, vt Abulenſis contendit. Nam verbũ græcum παραδειγματίσαι, ſignificat in exemplum proponere, ſcilicet ignominiæ, ideoque Diuus Auguſtinus, Epi-

Exponitur Matthæus. *D. Auguſt. Quid ſit traducere?*

Epiſt.54. & ſerm.16. de verbis Domini, legit: Cùm nollet eam diuulgare. Similem in modum ſumitur ad Col. 2. Chriſtus expolians poteſtates & principatus, id eſt, dæmones, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo, & Sapi. 4. Traducent eos ex aduerſo iniquitates eorum, græcū verbū hoc loco eſt ἐλέγξει, id eſt, arguent; & capite decimo ſecundo. Tu Domine eorum, qui te neſciunt audaciam traducis, græcè ἐξελέγχεις, id eſt, redarguis.

Ad Col. 2.

Sap. 4.

Præmiſit Euangeliſta Ioſeph fuiſſe iuſtum, quoniā propterea voluit vxorem dimittere, quod eſſet iuſtus, nolebat enim cum ea, quam crimen commiſiſſe arbitrabatur, habitare vir optimus, & ab omni crimine abhorrens. Iuſtitiæ prætereà, ſiue virtutis fuit ſingularis, vxoris tumentem vterum cernere, idque patienter ferre, vindictam non ſumere, conuicijs non afficere, nō domo cum contumelia expellere, non traducere: ſed ſolùm velle dimittere, atque hoc occultè.

Quomodo Ioſeph voluerit occulte Virginē dimittere. *Simon Caſ.* *Abulenſis.* *Rupertus.*

Sed quonam modo occultè dimittere volebat? Reſpondet Simon de Caſſia, meditatum fuiſſe fugam. Similiter Abulenſis voluiſſe ex regione illa in aliam diſcedere, Virginemque derelinquere, & Rupertus in Matthęū; Quomodo, inquit, Ioſeph occulte dimittere Virginem voluit, niſi proficiſceretur in regionem aliquam, ſicut fecit Dauid, & ſicut propter aduerſos caſus fecerunt plerique alij? &c. Verùm nō fuit hac fuga opus, ſatis fuit libellum dare repudij. Veriſimilius ergo eſt, Ioſephum libello repudij dato, Virginem dimittere decreuiſſe, quam ſententiam Ianſenius ſequitur.

Ait Abulenſis repudij libellum, non potuiſſe dari antè matrimonium conſummatum, ideoque non potuiſſe hac ratione repudiari Virginem. Sed fallitur, vt intelliget qui cap.24. Deuteronomij legerit, in quo de libello his verbis agitur. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam antè oculos eius, propter aliquam fœditatem, ſcribet libellū repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. De matrimonij conſummatione nullū hic eſt verbū. Prætereà, ſi permiſſum erat Iudæis, libellum repudij dare vxoribus, poſt cōſummatum matrimonium, & ablatam virginitatem: Cur non etiam antè, cum ſine tanto detrimento dimitterentur?

Libellus repudij dari poterat et antè matrimonium cōſummatū.

Petes num potuerit Ioſeph Virginem accuſare vt adulteram? Reſpond. Non potuiſſe quòd careret teſtibus; Quomodo enim probare poſſet iudicibus fœtum, quem vtero Virgo gerebat à ſe viro illius non eſſe genitum? Adultera autem fœmina lapidibus cædebatur, vt conſtat ex hac lege Leuitici capite 20. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit, cum coniuge proximi ſui, morte moriantur, & mœchus, & adultera, & Deuteron.22. Vterque morietur, adulter, & adultera, &cęt. Ioan.8. Hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio, in lege autem Moſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare: idcirco Daniel. 13. Suſanna ad mortem ducebatur, quod adulterium perpetraſſe putaretur.

An potuerit Ioſeph Virginē accuſare. *Leu. 20.* *Deut. 22.* *Ioan. 8.* *Dan. 13.*

At cur Virgo Ioſephum cęleſtis conceptus certiorem non fecit? Reſpondeo, quia ſe, honoremque ſuum, Deo magnæ curæ futurum ſciebat. Si enim de Suſanna, cum ab impijs hominibus adulterij accuſaretur, Dan.13. dicitur: Erat cor eius fiduciam habens in Domino, quid de Dei parente dicendum eſt? Equidem erat cor eius, fiduciam ſummam habens in Deo, qua velut anchora, ſic ſtabiliebatur, vt ne tenuis quidem trepidationis, vel perturbationis fluctus, illud permoueret. Potuit Ioſeph ipſe, vultus Virginei ſerenitatem, modeſtiamque, illis diebus admirari, quæ recti mentem conſciam ſatis indicabat. Adultera fęmina virum timet, fugit, eo viſo exalbeſcit, ventris tumorem tegit, ac premit. Virgo contra nec virum timuit, nec fugit, nec eo viſo vnquam exalbuit, nec ventris tumorem aut preſſit, aut occultauit. Dei prouidentiæ ſe totam commiſit. Neq; verò decepta eſt, adfuit cordi confidenti Deus.

Cur Virgo Ioſepho myſterium incarnationis non aperuit.

C A-

CAPVT VI.

Angelus Ioſepho apparet.

Hæc eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph.

MErito dicitur Deus Pſal. 9. adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, opportunum enim fert ſuis auxilium. Opportunè innocenti Suſannæ per Danielem ſuccurrit, opportunè ſuccurrit ſanctiſſimę Virgini, per Angelum, qui ex Spiritu Sancto illam concepiſſe, Ioſepho ſecundum quietè nuntiauit, & ab omni criminis ſuſpicione liberauit. Apparuit Ioſepho Angelus (ait Auguſt. Epiſt. 54.) qui doceret eſſe numinis, quod ille putauerat criminis. Quam vides, ò Ioſeph (ait Chryſologus ſer. 145.) virtus eſt iſta, non crimen; hic non humanus lapſus eſt, ſed eſt diuinus illapſus. hic præmium eſt, non reatus; hic hominis furtum non eſt, theſaurus eſt Dei: hic non eſt mortis cauſa, ſed vitæ. Quæ vitam parturit, non meretur occidi, &c.

Angelus Virgini omni criminis ſuſpicione liberat.

Quęrit Chryſoſtomus hoc loco, cur Angelus quemadmodum Ioſepho, ita etiam Virgini, Chriſti conceptionem poſt eam peractam, non aperuerit? In cauſa vero reddenda, vt cum D. Thom. loquar, ſanctiſſimus pater exceſſit. Ne (inquit Chryſoſt.) ſtupentis, ac verecundantis animum triſtitia conſumeret, valde enim fieri potuit, vt tanti ignara ſecreti, aliquid de ſe crudele decerneret, & quantum honeſtatis amans, tantum famæ turpis intolerans, vel ad laqueum ſubito, vel ad gladium conuolaret, &cæt. Chryſoſtomum ſequitur Euthymius. Nos vero de Virgine tanta, longè aliter ſentimus. Non decebat quidem ignara matre Chriſtū concipi; Virginis conſenſum poſtulari, antequam diuinitus cōciperet, oportebat: atque ideò Gabriel non poſt, ſed ante incarnationem, ad eam miſſus eſt. Veruntamen, ſi illa inſcia, admirādum myſterium eius in vtero Deus fuiſſet operatus, ea prædita erat prudētia, iiſque Spiritus Sancti donis illuſtrata, vt facilè intelligere poſſet, vnde emanaſſet conceptio. Neque verò vel ad gladium, vel ad laqueum, ſed ad orationem, diuini myſterij patefactionem petitura confugiſſet.

Chriſoſt. exceſſit.

Dubitabis, quonam modo Angelus in ſomnis apparuerit, & cum Ioſepho locutus fuerit? Reſp. nec apparuiſſe in perſona propria, aereo corpore indutum, nec voce, quæ auditu corporis percipi poſſet, cum Ioſepho locutum: hæc n. apparitio vigilantium eſt. Viſus ergo eſt, & locutus Angelus cum Ioſepho dormiente, per ſpecies phantaſiæ impreſſas, quæ Angelum, & præſentem, & loquentem repręſentabant. Huiuſmodi autē viſio dormientiū eſt, & dormienti Ioſepho cōueniebat: certiſſimè vero cognouit, tum Dei illam eſſe reuelationem; tū quid ſignificaret. Etenim cū Deus, vt alicuius rei cognitionem tribuat, ſomnium immittit: id ita agit, vt in certiſſimam homo reuelationis, reique cognitionē adducatur.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Videntur hæc verba fauere illis, qui aiunt Ioſephum indignum ſe Virginis coniugio exiſtimaſſe, ac propterea dimittere voluiſſe. In hunc enim ſenſum exponi poſſunt; Noli timere Virginis dignitatem, habita cum illa. Verùm cauſa, quę ab Angelo redditur, ſenſum hunc explodit. Noli, ait, timere accipere Mariam cōiugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Si ille timebat, ob dignitatem tantæ matris, cum ea habitare, quorſum redditur ab Angelo hæc cauſa, cur dimittere non debeat? Eſt ergo ſenſus germanus: Ne timeas accipere coniugem, quòd ſit adultera, quia grauidam cernis: Etenim grauiditas non ab homine, ſed ab Spiritus Sancti opera eſt. At quid timebat Ioſeph, ſi Virginem acciperet? Reſponſ. timebat adulterium, vel, vt Chryſoſtomus reſpondet, timebat ne Deum offenderet, ſi cum ea copularetur habitatione, quam adulteram ſuſpicabatur.

Chryſoſt.

Ex iiſ-

Ex iiſdem Angeli verbis, colliget forte aliquis nondum Virginem hoc tẽpore, in domo Ioſeph habitaſſe, ait enim, Noli timere accipere Mariam cõiugem tuam, ergo nondum acceperat. Reſpondendum eſt, verbum, accipere, hoc loco idem eſſe quod retinere, hoc ſenſu; Noli timere Ioſeph accipere in perpetuam coniugem, id eſt, retinere, & habere domi, Virginem, quam animo iam dimiſiſti. Chryſoſt. homil 4. in Matthæum; Quid eſt, ait, accipere? domi profeſto retinere; iam enim illam mente dimiſerat. Eodem modo exponit Theophylactus; Ne timeas accipere, id eſt, domi, & intus tenere; mente enim iam eam amandauerat. Et Ambr. li 2. in Lucam; Nemo, inquit, quam nõ accepit dimittit, & ideò quam volebat dimittere fatebatur acceptam.

Theophyl.

Ambroſ.

E F

Quod enim in ea natum eſt; de Spiritu Sancto eſt.

Duplex Chriſti natiuitas.

Duplicem hæc verba indicant Chriſti natiuitatem, alteram in vtero, alteram ex vtero Virginis. Ipſo conceptionis puncto Chriſtus natus eſt in vtero, quia & corpus habuit omnibus conſtans organis, & animam perfectiſſimã vt ſupra diximus. Ex vtero verò natus eſt, cum in lucem feliciſſimè eſt editus: græcè habet τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, id eſt, quod in ea genitum eſt. Baſilium lege in oratione de humana Chriſti generatione,

G

Pariet filium, &c.

Chriſoſt.

Cur non dixerit Ioſepho angelus pariet tibi filium.

Non dixit Angelus (ait Chryſoſtomus) pariet tibi filium, quemadmodum dixit Zachariæ Luc. 1. Vxor tua pariet tibi filium. Non enim illi, ſed vniuerſo prorſus orbi peperit Virgo Chriſtum, iuxta illud Iſaiæ; Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, nobis, inquit omnibus; Omnium namque Chriſtus eſt. Præterea nõ dixit Ioſepho Angelus, pariet tibi, quemadmodum dixit Zachariæ, quoniam Chriſtus Ioſephi filius non erat; Ioannes autem filius erat Zachariæ,

H

Et vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

De nomine Ieſu dicemus in tractatu de circumciſione. hoc loco illud obſeruandum, Angeli verba Chriſti diuinitatem oſtendere; Ipſe, inquit, ſaluum faciet populum ſuum, à peccatis eorũ. ſaluum autem à peccatis facere, Dei eſt. Vnde Oſeæ 1. Saluabo, ait Deus, eos in Domino Deo ſuo, & non ſaluabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. Iob 14. Quis poteſt facere mundũ de immundo conceptum ſemine, niſi tu, qui ſolus es? id eſt, quis hominem immundum peccato originario, aliiſque multis inquinatum abluere poteſt, niſi tu ſolus ò Deus? Iſaiæ 43. Ego ſum (ait Deus) qui deleo iniquitates tuas, propter me, & Luc. 5. aiunt Phariſæi; Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Theophyl. Saluabit, inquit, populum à peccatis, vnde manifeſtum eſt, Deum eſſe qui naſcetur. Solius enim Dei eſt condonare peccata.

Oſeas 1.

Iob 14.

Iſai 43.

Luc. 5.

Teophil.

Oſtendunt præterea verba Angeli, cuiuſmodi ſalus fuerit à Meſſia populo ſuo afferenda. Saluabit (ait Anſelmus) non ab hoſtibus corporalibus, ſicut Ioſue, & Dauid, ſed à peccatis, quod non eſt hominum, ſed Dei ſolius, & Chryſoſt. in Matthæum; Non à bello viſibili, neq; à gladio barbarorum, ſed quod his longe maius eſt, à peccato ſuo, populum nuntiat Angelus liberandum, quod præſtare, nulli fuit hominum aliquando poſſibile. &c.

Chriſti diuinitas ab Angelo oſtẽditur.

Anſelm.

Chriſoſt.

Significat etiam, Angelus, Chriſti diuinitatem (vt vult D. Cyrill. Alexand.) cum ſeruandum populum, populum illius appellat: Ipſe, ait, ſaluum faciet populum ſuum. In libro de recta fide ad reginas, ita ſcribit; Duo ponit Angelus, quæ Deo congruunt. Nati enim ex Maria proprium dixit populum, eos qui per ipſum ſaluati ſunt, Quin etiã, ꝙ à peccatis illos liberaturus ſit. Dei autem omnia ſunt; & ipſius ſolius eſt, eos qui peccauerunt, à peccato poſſe libera-

Cirillus.

liberare. Hæc Cyrillus. Chryſoſtom. item in Matthæum; Conſidera, inquit, quemadmodum angelus, nobis ipſam Chriſti patefecerit dignitatem, primò populum eius appellans, quem per ipſum à peccatis dicit eſſe ſaluandum, nihil enim hoc aliud eſt, quam oſtendere, Dei filium eſſe, qui naſcitur, nec ſe de aliquo homine rege hunc proferre ſermonem. Neque enim poteſt peccata dimittere, niſi ſolummodo diuina natura. &c.

Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per prophetam.

Deſcripſit Euangeliſta Matth. Chriſti Genealogiam, vſq; ad Ioſeph. ne verò quis arbitraretur, à Ioſepho eſſe genitum, ex Spiritu Sancto conceptũ docuit. Chriſti, inquit, generatio & conceptio ſic erat, id eſt, non erat ex Ioſepho, ſed ex Spiritu Sancto. Id primo Angeli, qui Ioſepho apparuit, teſtimonio oſtendit; deinde hoc loco, Iſaiæ celebri teſtimonio comprobat. Hoc, inquit, totum, ideſt, Chriſti generatio ex Spiritu Sancto, & cætera facta ſunt, vt impleretur, quod dictum eſt à Domino per prophetam. Non dixit Euangeliſta quod dictum eſt per prophetam, ſed quod dictum eſt à Domino per prophetam, vnde intelliges, Deum per prophetas eſſe locutum, iuxta illud 2. Petri 1. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. Pet. 1.

Dubium eſt, an particula, vt, cauſam dicat? Non enim propterea Chriſtus ex Virgine conceptus videtur, quod id futurum, Iſaias fuerit vaticinatus, imo contra, propterea Iſaias id futurũ, eſt vaticinatus, quia Chriſtus ex Virgine erat concipiendus. Titelmannus nõ cauſam finalem, ſed conſecutionem ſignificare putat. Abulenſis ſimiliter ait, vt, non ſumi cauſaliter, ſed comitatiuè hoc ſenſu, quando hoc factum eſt

A (ſcilicet, quod Chriſtus natus eſt ex Virgine, & vocatus Ieſus) impletum eſt, quod dictum eſt per Prophetam. Sed ſuauior erit explanatio, ſi dicamus vt, cauſam hoc loco ſignificare. nam multæ fuere, conceptionis Chriſti ex Virgine cauſæ, hominum videlicet redemptio, Dei ſingularis miſericordia, iuſtitia, amor, facta patribus promiſſio. Quemadmodum autem facta patribus promiſſio, ita etiam ſcripturarum, in quibus promiſſio continetur impletio, cauſa fuit. Conceptus ergo B eſt Chriſtus, ex Virgine, vt impleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam, ideſt, vt Deus factum per Prophetam promiſſum ſeruaret, verbique ſui veritatem oſtenderet.

Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium.

Præclariſſimum eſt hoc Iſaiæ teſtimonium. eius tamen ſplendori cęci Hebræi, prauè interpretando, tenebras offundunt. *Iſai. 7.* Nonnulli de vxore Achaz, lo- C cum interpretantur, hanc concepiſſe aiunt, & filium Ezechiam peperiſſe, quod ſignum fuerit ab Iſaia prædictũ. Attamen oculis capti hominis interpretatio eſt hæc. Nã Achaz 16. annis tãtummodo regnũ adminiſtrauit 4. Reg. 16. filius autẽ eius Ezechias, poſt patrẽ 25. annos natus, regnare cœpit 4. Reg. 18. ergo quo tempore hæc prædixit Iſaias, natus iá erat Ezechias. *4. Reg. 18.* Prędixit enim hęc Iſaias, vt cõſtat ex 4. Reg. 16. *4. Reg 16.* Achaz iam regnãte cum autẽ regnare cępit Achaz, Ezechias nouem annos na- D tus erat. Non ergo potuit Ezechiam naſciturum vaticinari Iſaias, ann. 4. Achaz, quo anno hoc de Virgine celeberrimum vaticinium eſt editum. Vt Lyranus, Rabbi Salomon, & alij ſcribunt.

Eiuſdẽ farinæ, imo furfuris eſt Rabbi Salomonis expoſitio. Non ille quidem de vxore Achaz, & filio Ezechia, ſed de vxore Iſaię Prophetæ, vaticiniũ exponendum cenſet, quę cõceperit, filiumq; Iſaiæ, nomine Emmanuelẽ genuerit. Quaſi verò vxor Iſaiæ propheteſſa fuerit, & Virgo. Nũquid quemad-

modum

modum regis vxor, regina dicitur, ita
prophetæ vxor prophetiſſa appella-
tur? Vbi nam legit Rabbi Salomon, vel
vxores prophetarum prophetiſſas vo-
cari, vel vxorē Iſaiæ fuiſſe prophetiſ-
ſam, & Virginem? Probat ſuam ſenten
Iſai 8. tiā ex capite octauo Iſaiæ, in quo pro-
pheta ſic ſcribit; Acceſſi ad prophetiſsā
& concepit, & peperit filium, &c.

Hæc, cæteraq; huiuſmodi explana-
tiones, ex ipſa vaticinatione refutan-
Iſai 7. tur. Etenim, Iſaiæ ſeptimo, Deus regi
Achaz admirandū ſignum pollicetur,
Adiecit Dominus loq ad Achaz dicēs;
Pete tibi ſignū à Domino Deo tuo, in
profundum inferi, ſiue in excelſum ſu-
pra, & dixit Achaz; Non petam, & non
tentabo Dominum. Deus admirandū
ſignum, ſiue ex cęli faſtigio, ſiue ex in-
ferni profundo, mortui ſuſcitationē,
vel aliud ſimile, regi offerebat, quis er
go dicat, Iſaiam pro admirando, & in-
audito miraculo, quod totius naturæ
vires exuperaret, filij ſui vulgarē, quo-
tidianam, ac naturalem conceptionem
ridiculumque uxoris ſuæ partum obtu
liſſe? Quod ſi obtuliſſet, non dixiſſet;
Ecce Virgo concipiet, & pariet, ſed
ecce vxor mea concipiet, & pariet, vt
ſciret rex, qua de cōceptione, & ſigno
loqueretur. Deinde quorſum addidiſ-
ſet, Butyrum, & mel comedet; Quid
enim miraculi, quid noui erat, infan-
tem Iſaiæ filium butyrum, & mel co-
medere?

Præterea, de infante quem prædixit
capite ſeptimo naſciturum, vaticina-
Iſa. 9. tur capite nono Iſaias, hunc in modū;
Paruulus natus eſt nobis & filius datus
eſt nobis, & factus eſt principatus ſu-
per humerum eius, & vocabitur nomē
eius, admirabilis, conſiliarius, Deus,
fortis, pater futuri ſæculi, princeps pa-
cis, multiplicabitur eius imperium, &
pacis non erit finis. ſuper ſolium Da-
uid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt
confirmet illud, & corroboret in iudi
cio, & iuſtitia, amodo, & vſq; in ſem-
piternum. Zelus Domini exercituum
faciet hoc. &c. Quis à mētis ſtatu adeò
erit deturbatus, vt hæc filio Iſaię, aut fi
lio Achaz cōgruere dicat? Nūquid (vt
omittā reliqua) filius Iſaiæ, aut Achaz,

E fuit admirabilis, Deus, fortis, pater fu
turi ſæculi? Nunquid imperium habuit,
idq; in ſempiternum? Deniq; terra Iuda
dicitur terra naſcituri infantis, cui ille
imperet, capite octauo; Erit extenſio Iſa. 8.
alarum eius, id eſt, exercitus, implens
latitudinem terræ tuæ, ò Emmanuel.
Atqui non Iſaiæ filius, ſed verus Em-
manuel Chriſtus, Iudææ imperauit, im-
peratque in ſempiternum.

Confirmationi Rabbi Salomonis re
ſpondemus. capite octauo non loqui
Iſaiam de filio à ſe genito, ſed de Chri
F ſto, illa enim verba obſcura ſunt, pro-
phetica, & ænigmatica, ſublimiq; ſen
ſu intelligenda. Capitis initio iubetur
nomina infantis naſcituri, in libro de-
ſcribere, Sume (inquit Dominus, tibi li Exponuntur uerba
brum grandem) & ſcribe in eo ſtylo Iſaiæ c. 8.
hominis: Velociter ſpolia detrahe, ci
to prædare. Deinde nomina iubetur
infanti imponere. Addit; Dixit Domi-
nus ad me; Voca nomen eius, id eſt, in-
fantis nati ex prophetiſſa; Accelera
ſpolia detrahere; Feſtina prædari. Hæc
G nomina non filio Iſaiæ, aut Achaz, ſed
Chriſto conueniunt. Nec enim filius
Iſaiæ aut filius Achaz, ſpolia detraxit
Samariæ, aut deprædatus eſt Syros, ſed
Chriſtus, & ante incarnationem, qui
ab æterno Deus eſt, Samariam, & Sy-
ros, & poſt incarnationem diabolum
depopulatus eſt. Id quod ſignificat va-
tes cum ſubijcit,

Quoniam antequam ſciat puer vo-
care patrem ſuum, & matrem ſuam, au
feretur fortitudo Damaſci, id eſt, Syrię
cuius caput erat ciuitas Damaſcus, &
H ſpolia Samariæ, coram rege Aſſyrio-
rum. Antequam, inquit, ſciat puer vo-
care patrem ſuum, & matrem ſuam, id
eſt, antequam patrem habeat hominū
exiſtimatione Ioſephum, antequam ma
trem veram habeat Virginem, ante-
quam humanitatem habeat, ſecundum
quam ſciat vocare patrem, & matrem,
auferetur fortitudo Damaſci, Samariæ
item ſpolia, ipſo operante, ac punien-
te per regem Aſſyriorum. Nam vt tra-
ditur 4. Regum 16. Theglath Phalaſar 4. Reg 16.
rex Aſſyriorum, vocatus ab Achaz
Damaſcum cepit. Samariæ autem ſpo-
lia ablata poſtea ſunt, à Salmanaſar
Aſſy-

Aſſyriorum item rege, qui Samariam in poteſtatem ſuam redegit anno 6. Ezechiæ, 4. Regum 18.

Quam etiam ob rem verba hæc, in filiū Iſaiæ quadrare nequeunt. Si enim anno 4 Achaz conceptus eſt, anno 6. Ezechiæ, ſexdecim annorum ætatem iam ſuperabat. regnauit enim Achaz ſexdecim annis. Falſo ergo de illo dicitur, Antequam ſciat puer vocare patrem, & matrem, auferentur ſpolia Samariæ. ſiquidem cum illa ſexto Ezechiæ anno, ablata ſunt, ille iam egerat annos ſexdecim, niſi forte aliquem Iſaiæ filium mutum fingere velis. De euerſione Damaſci, & Samariæ lege Iſaiam capite 17.

Verba ergo octaui capitis Iſaiæ, quibus Rabbi Salomō ſuam probat interpretationem: Acceſſi ad prophetiſſam. &c. de Virgine illa ſunt interpretanda, de qua ſupra dixerat idem Iſaias c. 7. Ecce Virgo concipiet, & de infante, de quo idem Iſaias c. 9. vaticinatur; Vocabit admirabilis, Deus, fortis. &c. Acceſſit autem Iſaias, ideſt, appropinquauit (quod ſignificat verbū Hebręū קרב carab) ad Virginem Deiparam prophetiſſam, quæ prophetico dono prophetas omnes ſuperauit. acceſſit, in quam, prophetico ductus ſpiritu, ad myſterium celſiſſimum, eamq́ue ex Spiritu Sancto concepiſſe, ac Chriſtum peperiſſe, ex eodem ſpiritu intellexit.

Iſa 7. *Iſa. 9.*

De Virgine Deipara vaticinium exponit D. Cyrillus, & Procopius in Iſaiam; D. Epiphanius hæreſi 78. Euſebius lib. 7. de demonſtratione cap. 2. Nicetas in commentarijs orationis 42. Nazianzeni, & alij. Euſebius illa verba; Acceſſi ad prophetiſſam, de Spiritu Sācto interpretatur hoc modo; Acceſſi ego Spiritus Sanctus ad Virginem, iuxta illud Luc. 1. Spiritus Sanctus ſuperueniet in te. Nomina vero, ſpolia detrahe, cito prædare: Chriſto maximè congruunt, qui temporis breui ſpatio limbo ſpolia, id eſt, ſanctos patres detraxit, miſſisq́ue per orbem concionatoribus diabolum cito eſt deprędatus.

Cyrillus. Procopius. Epiphan. Euſebius. Nicetas.

Itaque intelligendum eſt vaticiniū celeberrimum, non de vxore Achaz, aut de vxore Iſaiæ, ſed de intemerata Virgine Dei parente. Obtulit Deus Iſaiæ 7. regi Iudæ Achaz, ſignum vel è cęlo, vel ab inferis. Cum verò impius ille petere ſignum à Deo vero nollet; Deus ad aliud multo mirabilius ſignū, prophetæ mentem tranſtulit, domuiq; Dauidis ſtupendum, virginei partus ſignum, ſe daturum eſſe prædixit. Dabit (ait Iſaias) Dominus ipſe vobis ſignū: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. butyrum, & mel comedet, vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum. Id eſt, non vult rex Achaz, qui Dauidis ſceptrum tenet, ſignum à Deo petere, quod offert, veniet veniet aliquando felix illud tempus, in quo Deus ſtupendum domui Dauidis ſignum præbebit, ſignum autem huiuſmodi erit.

Exponuntur verba Iſaia: Ecce Virgo concipiet. &c.

Ecce Virgo integerrima ex Dauidis ſtirpe, ſalua virginitate, & concipiet, & pariet filium, qui Emmanuel vocabitur, ideſt nobiſcum Deus, erit enim nō homo tantummodo, ſed Deus & homo. Tunc (ò rem ſtupendam) butyrum, & mel Deus infans comedet, id eſt, infantilib. veſcetur cibis, erit enim infans. Vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum, id eſt, vt adoleſcat, & cibo nutritus ad ætatem perueniat, in qua ꝑ experientiā, & mala reprobare, & bona eligere noſcat. Etenim Chriſtus infuſa ſcientia, ac beata ſcientia, à primo cōceptionis puncto, in ipſo matris vtero, diuina verò ſapientia, ab æterno, bona omnia, malaq; cognouit: experimentalem vero cognitionem, poſtquam natus eſt, experientia comparauit.

Aliter: butyrum, & mel ſignificare poſſunt pinguiſſima illa, ac dulciſſima dona, quib. infantis humanitas à Deo eſt ornata, hoc ſenſu. Butyrum, & mel comedet infans admirabilis, hoc eſt, eximia dona gratiæ, gloriæ, & ſapientiæ, à Deo accipiet, vt ſciat per gratiā, & infuſam ſapientiam, ac beatam, reprobare mala omnia, & eligere bona. Nihil enim vnquam mali amplectetur, nihil boni reprobabit. Item aliter, butyrum, & mel comedet, id eſt, in tenera ætate cibis infantilibus paſcetur

Iſa. 7.

fœtur (vt, particula, non cauſam ſed cõſecutionem indicat) vt ſciat quemadmodum reliqui infantes, mala, id eſt, amara, corporis miniſterio reſpuere, bona, id eſt, dulcia eligere, hebraicè eſt; Ad ſciendum reprobare malũ. &c. Deſcribitur infantia Meſſiæ, quamuis Deus ſit, erit etiam infans, cęteris infantibus ſimilis, ſecundum carnis naturalem appetitionem, quæ illi appetunt dulcia, appetet, amara quæ vitant, vitabit.

Obiectiones Obijcitur, Virginis partum non fuiſſe ſignum liberationis Achaz; Reſpondemus, nec nos id affirmare. Pollicebatur quidem Deus Regi Achaz ſignũ liberationis, ſi petere vellet. Cũ nollet, à præſentibus ad futura, à typo ad veritatem, prophetæ intellectum traduxit, ſignumque multo præſtantioris totius humani generis liberationis, optatiſſimæq; redemptionis promiſit. Præterea nomen, ſignum, ſumi poteſt non pro ſigno liberationis, ſed pro miraculo, vt ſæpe ſumitur in diuinis litteris, hoc ſenſu, dabit Dominus vobis ſignum, id eſt, ingens miraculum, Virginei partus.

Vrgebis, apud Iſaiam pro Virgine eſſe nomen Hebræũ alma, עלמה quòd adoleſcentulam ſignificat. Reſpondemus, nomen Hebræum, à verbo Hebræo עלם alam, deriuari, quod eſt abſcondere, & ſignificare adoleſcentulã viro abſconditam, id eſt, à viro non cognitã. Hoc probatur ex locis, in quib. nomen legitur; *Geneſ. 24.* Geneſ. 24. dicitur, Rebecca alma, & *Exod. 2.* Exo. 2. Maria ſoror Moſis, quæ tunc temporis Virgines erant, & viro abſconditæ, hac de re ſic ſcribit *D. Hieron.* D. Hieron. in hunc Iſaiæ locum; Alma, inquit, apud Hebræos verbum ambiguum eſt, dicitur enim & adoleſcentula, & abſcondita. Vnde & in tit. Pſal. 9. vbi in Hebræo poſitum eſt, almuth, cæteri interpretes tranſtulerunt; Pro adoleſcentia, quod Sept. interpretati ſunt; Pro abſconditis. Et in Geneſi legimus, vbi Rebecca dicitur, alma, Aquilam non adoleſcentulam, nec puellam, ſed abſconditam tranſtuliſſe. Ergo alma, non ſolum puella, vel Virgo, ſed cum ἐπιτάσει (id eſt, amplificatione, *Quid ſignificet vocabulum Hebræum alma.*

E & intenſione) Virgo abſcondita dicitur, & ſecreta, quæ nunquam virorum patuerit aſpectibus, ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit. Lingua quoque punica, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, propriè virgo, alma, appellatur, & quantum cum mea pugno memoria, nunquam me arbitror, alma, in muliere nupta legiſſe, ſed in ea, quæ Virgo eſt. Vt non ſolum virgo ſit, ſed & virgo iunioris ætatis, & in annis adoleſcentiæ. Hæc Hieronymus. Septuaginta præterea interpretes

F grauiſſimi ſic verterunt Iſa. 7. Ἰδοὺ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, id eſt, Ecce Virgo in vtero habebit.

Extat vocabulum, alma, Prouer. 30. quo loco adoleſcentiam ſignificat, niſi fortè interpretes legerunt aliter Hebraicè. Tria ſũt, ait Sapiẽs, difficilia mihi, quartum penitus ignoro, viã Aquilæ in cęlo, viam colubri ſuper terram, viam nauis in medio mari, & viã viri in alma, i. in adoleſcentia. Aliquib. alia lectio placet magis, nempe viam viri in adoleſcentula, ſed in Biblijs iuſſu

G Pontificis Max. correctis prior extat lectio, atq; ideò amplectenda. Ea etiam eſt Græcorum ἐν νεότητι, id eſt, in adoleſcentia. Alteram vero lectionẽ de adoleſcentula, iam ſupra expoſuimus.

Quod autem alma, Iſa. 7. Virginem ſignificet, hac quoque ratione probatur. Iſaias ſignum admirandum domui Dauid pollicetur, conceptus, & partus adoleſcentulæ virginitate carentis, admirandum ſignum non eſt, ergo nomen alma, pro Virgine ſumitur, quę virginitate conſeruata, & concipiat, &

H fœtum in lucem edat, quod ſignum fuit admirabile.

Et vocabunt nomen eius Emmanuel.

Hucuſq; verba eſſe Angeli cum Ioſepho loquentis credit D. Iren. lib. 4. c. 40. D. Chryſoſt. Theophyl. & Euthym. hoc loco, idẽ innuit D. Aug. ſer. 14. de Natali. Veriſimilius D. Th. & alij, quos ſequimur, arbitrantur, verba eſſe Euangeliſtæ ab eo loco: Hoc autẽ totum factum eſt. &c. Euãgeliſta enim, nõ Angelus, admirabilem Chriſti, de qua egerat *Sint ne hæc verba Angeli, an euãgeliſtæ. Chryſoſt. Theophil. Euthimius August. Thom.*

genera-

generationem, Virginiſq; inauditum A partum Iſaiæ teſtimonio confirmat. Nomen autem, Emmanuel, à præpoſitione hebræa, עם im, id eſt, cum, & pro nomine, נו nu, id eſt, nobis, & nomine אל el, id eſt, Deus, deriuatur, quaſi dicas, cum nobis Deus, vel nobiſcum Deus. Nam per admirabilem Diuæ Virginis partum nobiſcum Deus fuit incarnatus. Quod Ioannes c. 1. his verbis ſignificauit; Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, id nomen Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus ſignificat. Vide vetus teſtamentum, B nouo quàm conſonet.

Quo Chriſtus Emmanuel appellatur.

Obijciet aliquis, Chriſtum non eſſe appellatum Emmanuelem, ſed Ieſum, non ergo poſſe vaticinium illi conuenire. Reſpouſ. Chriſtum multa habere nomina: Vocatur enim Ieſus, vocatur Emmanuel Iſaiæ 7. vocatur Iſa. 9. admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis, vocatur Iſaiæ 8. Accelera ſpolia detrahere; Feſtina prædari. Hebraice, שלל חש בז מהר Maher ſalal, chas baz. Vocatur Ie C *Ierem. 23.* remiæ 23. Dominus iuſtus noſter. Attamen nomen, Ieſus, nomen eſt propriũ, in circũciſione pro Iudaicæ gentis more impoſitum, cętera illius admirabiles naturas diuinam atque humanam vno in ſuppoſito copulatas, illius potentiam, ſapientiam, admirabileſque actiones deſignant.

Nota Chriſto multa, cur impoſita.

Nomina Ieremiæ, Dominus, Hebraicè, יהוה Iehouah, iuſtus noſter, diuinam naturam aperte oſtendunt. Nomen Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus, duas vna in hypoſtaſi naturas D coniunctas indicat. Fuit enim nobiſcũ Deus, cum humanam naturam cum diuina, eadem in perſona Verbi, ineffabili nexu copulauit. Nomina, accelera ſpolia detrahere, Feſtina prædari, de Diabolo, morteque reportata ſpolia, prædamq; ſignificat. Reliqua, Admirabilis, cõſiliarius, Deus, fortis, &c. Miracula, conſilia, diuinitatẽ, fortitudinẽ pacem, principatumque patefaciunt.

Non prodit autem Scriptura nomina hæc vt Chriſti propria, quib. vulgo nominetur, ſed vt nomina, quibus dignitas illius, maieſtaſq; hominib. de-

monſtretur. Eundem in modum Iſ. 62. *Iſa. 62.* de Eccleſia dicitur: Non vocaberis vltra derelicta, ſed vocaberis voluntas mea in ea, non vt hoc nomine, veluti ꝓprio, Eccleſia appelletur, ſed vt Dei erga illam voluntas, id eſt, beneuolentia oſtendatur. Similem in modũ Iſaiæ primo appellatur ciuitas iuſti, vrbs fidelis. Vnde Chryſoſt. hoc loco. Mos, *Chriſoſt.* inquit, Scripturæ eſt euentus rerũ ponere nominũ loco. Quid. n. eſt aliud vocabitur nomen eius Emmanuel, niſi videbunt oculi mortaliũ Deum, inter homines verſantẽ? Et Auguſt. ſer. 4. de na *Auguſt.* tiuitate: Saluator noſter ab effectu rerũ hoc nomẽ accepit, vt vocaretur nobiſcũ Deus. Et ipſe tunc Deus cum oib. nobis eſſe dignatus eſt, qñ ſuſcepit hãc carnem, vt per hominem, qui viſibilis erat, conuerſari videretur in terris.

Et non cognoſcebat eam donec peperit.

A Gabriele Archangelo, Ioſeph D. Virginem ex Spiritu Sãcto, ſummo cum virginitatis ſplendore, cõcepiſſe intellexit, angeli verbis fidem habuit, paruit, vxorẽ, quã dimittere decreuerat, retinuit, vtque in perpetuo conuictu permanerẽt, accepit. His addit Eũgeliſta verba quædam, quibus veluti laqueo, Heluidius ſe irretiuit, intemerataeque Virginis æternam Virginitatẽ, temerario, impioq; auſu temerare conatus eſt. Nam (vt hoc loco Rupertus ait) Deus taliter ſuam Scripturam cõdidit, per quam illaqueentur peccatores, & hæretici, iuxta illud Pſ. 68. Fiat *Pſal. 68.* menſa eorum (id eſt, Scriptura ſacra Verbi diuini cibum continens) coram ipſis in laqueum, & in ſcandalum. Dulciſſimæ ſunt verbi Dei epulæ & in ſcãdalũ. Dulciſſimæ ſunt verbi Dei epulæ ac ſalutares, ſed Hæretici, & Iudæi, ex ijs deprauato ſtomacho receptis, venenum ſibi ſugunt, erroribuſq; ſuis fulcimenta quærunt. O ſuperbũ hominum ſtomachum, qui Sacroſanctæ Matri Eccleſiæ, magniq; Petri ſolio, caput ſubſternere recuſant, ſalutares illi verbi Dei eſcas corrumpunt, æternamq; ſibi mortem ex vitali alimento comparãt.

Hæreticiq́ Iudæi ex diuinis literis male intellectis venenum hauriſeon ſugunt.

Gen. 27. parauit Rebecca cibos, ſicut *Geneſ. 27.* velle nouerat patrem, &c. Coquendos

Digitized by Google

hędos ad matrem Rebeccam Iacob attulit: cibos non Iacob, ſed mater parauit. Quomodo verò parauit? Vt velle nouerat Iſaac. Similem modu n, probus Chriſtanus, menſæ, ideſt, Scripturæ ſacræ cibos, ad matrem ſuam, ad Rebeccam ſuam (pinguedinem Hebræum nomen ſonat) ad Eccleſiam diuino Sapientiæ dono impinguatam coquendos, & extenuandos affert. Mons enim Dei (Pſalm. 67.) ideſt, Eccleſia, mōs eſt pinguis, mōs coagulatus, mōs pinguis. Vt quid hæretici, vt quid Iudæi, ſuſpicamini montes alios coagulatos? Vt quid veſtras Synagogas, cum Satanæ domicilia ſint, Dei montes eſſe opinamini? vt quid ab illis perfidè paratas verbi diuini eſcas accipitis? vt quid ad pinguem Dei montem, ad veram omnium matrem Rebeccam, Romanam Eccleſiam, cibos coquendos non affertis? Illa verbi diuini dulces epulas ita parat, ſicut verum Iſaacum Chriſtum velle nouit, illa Scripturas ex diuina voluntate, ſciētiaque interterpretatur, illa reſciſſo velo in Sancta ſanctorum, ideſt, intimos ſacræ paginæ ſenſus penetrat.

Eccleſia ſenſus in diuinis litteris ſequendus. *pſal 67*

Parauit Eſau patri cibos, & benedictionē amiſit; parauit Iacob cibos matris opera, ac ſenſu, & præclaram ſibi benedictionem comparauit. Parant ſibi hæretici, atque Iudæi ſuperbo ſenſu, ex Scripturis impiè intellectis prauos hæreticosque ſenſus, & æternam ſibi maledictionem pariunt, parāt Rebeccæ, ideſt, Eccleſiæ, obedientes filij, matris ſuæ ſenſu, Catholicos ſenſus, & æternam benedictionem conſequūtur. Quemadmodum agnus aliena vbera ſpernit, matris vbera expetit: ita Chriſti agnus, ideſt, Chriſtianus, hæreticorum vbera veneno exundantia fugit, matris Eccleſiæ Romanæ vbera diuino lacte plena fugit. Quemadmodum idē agnus matris vocem multis in millib, agnoſcit, & ſequitur, ita Chriſti agnus Eccleſiæ matris ſuæ vocem, ac doctrinam inter multa hæreticorum nullia perſpectam habet, & ſeruat. Ambroſ. libro ſexto, Hexam. ca. quarto, Agnus, inquit, lactis materni notos ſibi fontes requirit. Quatis cibi deſiderio teneatur, & potus, tranſcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent. Solam matrem requirit, ſolius ſibi materni vberis pauperes ſuccos ſignificat abūdare. Item: Agnus, ait, multis licet verſetur in millibus ouium, re cognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem. Hæc Ambr. Sed ad Heluidium reuertamur.

Ambroſ.

Heluidius itaque ſacras epulas in venenum ſibi conuertens, ex verbis his; Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuū primogenitum, alios filios habuiſſe Virginem impiè colligebat; Ex Germana autem, & Catholica loci explanatione deliraſſe cognoſcetur. Autor imperfecti verbum, cognoſcere, ad mentis retulit cognitionem; Verè, inquit, non cognouit Ioſeph Virginem, ante, cuius fuerat dignitatis, quæ vnigeniti Dei facta fuerat mater. Sed poſtquam peperit, tunc cognouit eam, quia ſpecioſior, & dignior facta fuerat, quàm totus mundus. Nam quem totus mundus capere non poterat, nec merebatur accipere, quaſi in anguſtū vteri ſui cubiculum ſola ſuſcepit. Vidit Virginem permanere poſt partum, vidit myſterium ſtellæ, vidit Magos adorantes, audiuit ſermones eorum, & cæ. D. etiam Epiphanius hæreſi 78. ſic ſcribit. Non cognouit Ioſeph Virginem; Vnde enim cognouiſſet, quod tantam gratiam acceptura eſſet mulier, aut vnde cognouiſſet, quod tali gloria glorificanda eſſet Virgo? Mulierem quidem nouerat ipſam formatione, & fœminā natura, & ex matre Anna, & ex patre Ioachim: non nouerat autem, quod tali gloria honorandus eſſet aliquis in terra, maximè mulier. Non igitur cognouit ipſam donec vidit miraculum. Non cognouit ipſius miraculum, donec vidit genitum ex ipſa. Quando verò peperit, cognouit Dei honorem, quod ipſa eſſet, quæ audiſſet; Aue gratia plena, Dominus tecum, &c.

Autor imperfect. *Ehiphan.* *Triplex ſenſus.*

Nonnulli, vt refert D. Th. 3. p. q. 28. art. 3. idem verbum (cognoſcebat) cognitionem oculorum ſignificare exiſtimarunt hoc ſenſu; Non cognoſcebat oculis Ioſeph Virginis vultum, donec peperit. Nam quandiu in vtero Deum geſta-

Thom.

geſtauit, tantum è vultu ſplendorem A emittebat, vt Ioſeph ipſam perſpicuè intueri nequiret; quem in modum Iſraelitæ fulgidam Moſis faciem intueri non valebant, vt Exod. 34. & 2. Cor. 3. memoriæ proditum eſt.

Rectius D. Hieronymus in lib. quem aduerſus Heluidium ſcripſit, Chryſoſt. & alij, verbum (cognoſcere) vt alijs Scripturæ locis, ita hoc, pro congreſſu maritali ſumi arbitrantur, hoc ſenſu. Non cognoſcebat eam congreſſu con- *Senſus germanus.* iugali, donec peperit. Sed hic tendit la qũeum Heluidius: infert impiè, ergo B poſt quã peperit cognouit. Millies impiam conſecutionem inficiamur. Euangeliſtæ ſcopum diligenter animaduertere oportet, vt quo ſenſu nunc dixerit; Non cognoſcebat eam donec peperit; & ſupra; Antequam conuenirent inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto; intelligamus.

Deſcripſerat Matth. Chriſti Genealogiam & ad Ioſeph vſq; per antiquos illos patres deduxerat, quia vero Ioſe- C phus Chriſti parens naturalis minimè erat; à Ioſepho non eſſe genitum oſtendere voluit, & de hoc tantummodo *Heluidius exſibilatur* fuit ſolicitus. Oſtendit autem quod volebat ijs verbis, quæ explicamus hoc pacto. Poſt Genealogiam deſcriptam, ſubiecit protinus hæc verba; Chriſti autẽ generatio ſic erat, quaſi diceret, nõ erat Chriſti generatio ab homine; non à Ioſepho, quem virum dixi matris eius in Genealogia. Probo, quia antequam conuenirent, ideſt, ante coniugalem congreſſum, inuenta eſt Virgo, D habens in vtero Chriſtum de Spiritu ſancto. Ex Spiritu ſancto, ergo non ex Ioſepho conceptus eſt Chriſtus. Præterea; Ioſeph non cognoſcebat Virginem, donec peperit Chriſtum: ergo Chriſtus non erat filius Ioſephi. De tempore autem, quod diuinam illam natiuitatem eſt conſecutum, nullam fecit Matth. mentionem, quid factum ſit iudicio legentis reliquit.

Quis enim credat Ioſephũ poſt Deiparam Virginem contingere fuiſſe auſum? Hieronymus aduerſus Heluidiũ; *Hieron.* Nunquid Ioſephus, qui miracula tanta cognouerat, Dei templum, Spiritus S, ſedem, Domini ſui matrem, audebat attingere? Et Chryſoſtomus; Quod con- *Chriſoſt.* ſequens erat, ac manifeſtum, tuo intellectui Euangeliſta reliquit, quoniã nec poſtea quidem eam, quæ tali modo mater effecta eſt, ille iuſtus auſus fuerit attingere.

Nonne Virgo Ioſepho iam tradita, Gabrieli reſpõdit; Quomodo fiet iſtud quoniam virum nõ cognoſco? hoc eſt, cognoſcere non poſſum propter Virginitatis votum. Si antequam Dei filiũ conciperet, virum cognoſcere non poterat, quis in animum inducat, poſt illum cœleſtem, ſtupendumq; partum, cognoſcere potuiſſe? Nunquid illius Virginitatem in partu Deus mirabilẽ in modum conſeruatam voluit, vt à Ioſepho poſtea læderetur?

Nunquid maiorẽ Chriſtus ſepulchri ſui, in quo tribus dieb. iacuit mortuus, quam materni corporis in quo nouem menſibus habitauit viuus, rationẽ habuit? Sepulchrum ne habere voluit, in quo nullus fuerit humatus, matrem habere voluit, in cuius vtero alij quoque filij generarentur? Nunquid quod multis viris fœminiſque, præclarum virginitatis donum largitus eſt; id matri ſuæ negauit, ſacrumq; illud templũ *Deiparæ poſt partum virgo.* illa Sanctaſanctorum à Ioſepho violari paſſus eſt? Quis hoc niſi plane impius vir, & à mentis ſtatu deturbatus, ſibi poterit perſuadere?

An verò (ait Ambroſius de Inſtitu- *Ambroſ.* tione Virginis capite ſexto,) Chriſtus eam ſibi matrem eligeret, quæ aulam poſſet inceſtare cœleſtem: quaſi eam, cui impoſſibile eſſet, virginalis pudoris ſeruare cuſtodiam? Cuius exemplo cæteræ ad integritatis ſtudium prouocantur, ipſa ab huiuſmodi, quod per ſe cæteris propoſitum foret, munere deuiaret? Et quæ eſſet, cui maius quã matri, Dominus meritum reponeret, præmium reſeruaret? Nulli enim vberiora quam virginitati deputauit munera. Fieri non poterat, vt quæ Deum portauerat: portandum hominem arbitraretur. Nec Ioſeph vir iuſtus in hanc prorupiſſet amentiam, vt matri Domi- *Epiphan.* ni miſceretur. Hæc Amb. Epiph. hæreſi 78. Poſt tãtam, & talem, ac tam ingen-

tem diſpenſationem, copulatum fuiſſe Ioſeph ſenem Virgini caſtæ, & honoratæ, & vaſi quod cepit incomprehenſibilem, & ſuſcepit tale myſterium ſigni cæleſtis, & vitæ hominum, quæ fuerit impietas hoc aſſeuerare? Item, Dominus Leoni aſſimilatur: profecto etiam Genitricem ipſius leænam dixerim. Vnde enim gignetur omnino leo, ſi non leæna mater vocabitur? Leænæ.n. non contingit ſecundus partus: ergo non amplius partum nouit Maria, non amplius coniunctionem corporum Sancta Virgo. Hæc Epiphanius.

E

Plinius.

Quod autem ait, leænæ non contingere ſecundum partum, nonnulli opinati ſunt. Vulgo tribuit opinionem Plinius lib. 8. cap. 16. Semel, inquit, edi à leæna partum lacerato vnguium acie vtero, in enixu, vulgum crediddiſſe video.

F

Pierius. *Herodotus.*

Pierius tribuit Ægyptijs, Herodoto, & aliis pleriſque. Cum, inquit, perſuaſum haberent Ægyptij leænas ſemel tantum in vita parere, id quod cũ Herodoto plerique alij prodidere; mulierem itidem, quæ vnius tantum filij mater fuiſſet, per leænam ſculptam ſignificare conſueuerunt. Leęna, ait Herodotus, vnum parit ſemel in vita; nã vna cum fętu vterum emittit: cuius rei cauſa hæc eſt, quod Catulus Leoninus vbi moueri in vtero incipit, cum habeat vngues acutiſſimos vterum lacerat: ita vt ad poſtremum, dum partus adeſt, nihil vteri relinquatur incolume.

G

Baſilius.

Baſilius, homil. 9. in hexemeron; Vix leonis, leęna, mater euadit: edi nãque partum vnguibus lacerato vtero, vulgo ferunt.

Ariſtot.

Attamen non ſemel parere leænam tradit Plinius, & Ariſtoteles, lib. 6. de hiſtoria animalium, c. 31. Parit (loquitur de leæna) non omni tẽpore, ſingulis tamen annis, vere parit, & magna ex parte geminos; ſed cũ plurimos, ſex catulos, nonnũquam etiam vnum. Quod de leæna fertur vuluam cum partu emittere delira fabula eſt; facta ex ea cauſa, quod rarum genus hoc animalis eſt. Leones ſyriæ quinquies in vita pariunt; primum quinq; poſt, vno ſubinde pauciores; deinde ſteriles degunt. Hæc Ariſtotel.

H

Denique, particula illa, Donec, vt aduerſus Heluidium ſcribit Hieronymus, tempus ante partum, de quo ſcandalum moueri poterat, excluſit Euangeliſta; & (vt ait Chryſoſt.) à ſuſpicione abſoluit. Neque verò infertur, ergo poſt partum cognouit. Hunc enim in modum, ait Dominus, Iſaię cap. 46. iuxta verſionem 70. Interpretũ; Ego ſum donec ſeneſcatis; nunquid infertur; ergo non eſt Deus poſt illorum ſenectutem? Et Matth. vltimo, vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi, nũquid poſt conſummationem ſæculi, nobiſcum non erit? Paul. 1. Cor. 15. Oportet Chriſtum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus. Et Dauid, Pſal. 109. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nunquid poſtquam inimicos ſub pedibus Chriſti Deus poſuerit, Chriſtus nõ regnabit? Nunquid ad dexteram patris nõ ſedebit? Si dixero, maritus vxorem non cognouit, donec mortua eſt; rectè ne inferet impius Heluidius; ergo poſt mortem illam cognouit? Denique, ſi fortè Ioſephus, vbi primũ Virgo peperit, è vita exceſſiſſet; nonne verè diceret Matthæus, Ioſeph nõ cognoſcebat eam, donec peperit? nec tamen vllo modo ſequeretur; ergo cognouit poſtquam peperit, cum iam eſſet mortuus. Quod ergo mors in Ioſepho effeciſſet, id Virginis admirabilem dignitatem, Ioſephique votum effeciſſe affirmamus. Vt mors, ita ſtupenda Virginis dignitas, & Ioſephi votum, acceſſum prohibuit coniugalem.

Hieron. *Chryſoſt.* *Iſa. 46.* *Matth. 28* *1. Cor. 15.* *Pſal. 109*

Filium ſuum primogenitum.

Sibilat adhuc venenatus ſerpens, Virginiſque execrandus hoſtis, & ex Satanæ ſchola, tartareas infert conſecutiones. Primogenitus, inquit, Chriſtus vocatur, ergo alios poſt genitos, ex Virgine fratres habuit. Sed Hieronymi, Damaſceniq́ue auxilio, peſtilentem ſibilum facilè prememus. Reſpondemus ergo, primogenitum dici filium, qui primò eſt genitus, ſiue poſt illũ aliqui alij geniti ſint, ſiue nullus. Nam vox primogenitus (ait Damaſc.

Damaſc.

lib. 4.

libr.4.cap.15.) primo quidem aliquem genitum eſſe declarat, non tamen neceſſario, alios quoque poſtea genitos eſſe indicat. Confirmatur hæc vocis expoſitio, quia cum Deus, Exod. 13. omnem ſibi primogenitum offerendum præcipit, ſi is ſolus eſt primogenitus, qui alios habet fratres, non eſſet is offerendus Deo, qui eſſet vnigenitus, quòd à veritate abhorret. Præterea ad Hebræos, cap. 1. Chriſtus dicitur Patris primogenitus; Cum iterum, inquit, introducit primogenitum in orbem terræ. Atqui Deus pater, vnicum tãtum filium naturalem habet, ergo vnicus tantum filius, etſi ſolus genitus ſit, primogenitus appellari poteſt.

Exod. 13.

ad Heb. 1.

D. Hieron. Primogenitus eſt (ait D. Hieronymus contra Heluidium) non tantum poſt quem alij, ſed ante quem nullus. Chriſtus igitur primogenitus Virginis, dicitur ab Euangeliſta, non quòd fratres alios habuerit: ſed quod primus, idemque vnicus filius Virginis fuerit. D. Epiphanius, hæreſi 78. Qui verè primogenitus eſt patris ſuperni, ante omnem creaturam, non ex eo, quod alij poſt ipſum ex patre geniti ſunt, primogenitus dicitur. Non enim eſt ipſi frater ſecũdus, propterea quod eſt vnigenitus. Sic etiam in aduentu in carne, filius, & primogenitus eſt Mariæ, at vnigenitus Mariæ eſt, non habens ſecundum fratrem ab ipſa.

Epiphan. Primogenitus dicitur primus, ſi alij, etiãſi alij non ſequantur.

Anſelm. D. Anſelmus tribus modis nomen primogeniti, exponit; Peperit, inquit, Virgo filium ſuum, id eſt, ex ſua ſubſtantia, primogenitum, id eſt, genitum à Patre ante omnia. Vel, dictus eſt primogenitus ſecundum vſum locutionis, non reſpiciendo ad ſecundum, quia omne quod primò naſcitur, primogenitum vocatur. Vel, primogenitus reſpectu omnium fidelium. Hæc Anſelmus. In hunc ſenſum vltimum piè interpretatur Viguerius inſtitutionum Theologicarum, cap. 20. §. 9. verba illa Luc. 2. Peperit filium ſuum primogenitum. Primogenitum, ait, non reſpectu ſequentium carnalium, cum nullum alium habuerit, ſed reſpectu adoptiuorum. Licet enim vnicum virgo in ſanctiſſimo vtero genuerit, in

Viguerius.

A eo tamen ſpiritalitèr facta eſt mater magnæ multitudinis filiorum, quorum Chriſtus eſt primogenitus. Hactenus ille.

Epiphan. Apud D. Epiphanium, hæreſi 78. primum Anſelmi ſenſum reperies; Peperit filium ſuum Virgo; Primogenitum verò æterni Patris. Genuit Virgo (ait Epiphanius) filium ſuum primogenitũ non autem ſuum primogenitum, velut ipſa alium paritura eſſet. Item: in eo quòd dixit Euangeliſta, filium ſuum, ſignificauit ex Virgine ſecundum carnẽ B genitum eſſe; in cognomine verò primogeniti, non amplius vocem, ſuum, appoſuit, ſed primogenitum ſolũ, &c. Tertium quoque ſenſum his verbis idẽ pater ſignificat; Primogenitum, inquit quoniam primogenitus eſt, priuſquam eſſent creaturæ. Et primogenitus inter multos fratres, iuxta Apoſtolum, non iuxta eum, qui eſt à Maria, velut alij filij ſint ex ipſa, ſed inter eos qui digni facti ſunt accipere per ipſum adoptionem in filios, &c.

C

CAP. VII.

Morale.

ANte illam veteris teſtamenti arcam, fulgenti auro intus, foriſq; cõtectam, vt Exod. extremo capite memoriæ proditur, velum ex hyacintho, purpura, cocco, byſſoq; pulchra varietate contextum, appendebatur. In hoc verò Matthæi Euangelio, ante nobiliorẽ aliam arcam, id eſt, Deiparam Virginem, ſpiritali auro intus, foriſq. radiatem, pulchrius aliud velum, admirabiliori varietate confectum, oppanditur. Cum eſſet (ait Euangeliſta) deſponſata Maria Ioſeph. Quid hoc eſt? quid Virgini cum ſponſo? quid Deiparæ cum matrimonio? Velum eſt matrimonium ante arcam, id eſt, intemeratam Virginem appenſum, quo virginitatis illius fulgor, & incarnationis abditiſſimum myſterium contegitur, honorque defenditur.

Coniugium Deiparæ, & Ioſephi, velũ ante arcã teſtamẽti appẽſum

D

O quam mira varietate, velũ hoc, ex cęleſti hyacintho, regia purpura, cãdidaque byſſo contextum eſt, Celeſte,

planè coniugium fuit, vt hyacinthus, quod cęlorum Domino deſeruiuit, regium vt purpura, quod totius orbis reginam, Ioſepho inſeparabili nexu obſtrinxit, candidiſſimum vt byſſus, in quo perpetuus fuit virginitatis cãdor. Antiquum illud velum arcam, propitiatorium, cherubinosq; velabat, hoc Deiparam Virginem, incarnatum in eius vtero Deum, magnumque illum cherubinum Ioſephum contegebat. Matrimonij velamen apparebat; nam coniuges eſſe Virginem, & Ioſephum omnes nouerant. Propitiatorium, id eſt, Dei incarnati propitiatio, latebat; Verbi enim in vtero Virginis incarnatio, hominibus ignota erat. Deiparæ, Ioſephique virginitas occultabatur; quis enim Ioſephum corporis integritatem ſeruare crederet? quis Deiparam grauidam cernens, illibatæ virginitatis decus illi tribueret?

Cant. 1.

Quam rectè tunc, illa potuit verba vſurpare Can. 1. Nigra ſum, ſed formoſa filię Ieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decolorauit me Sol, &cęt. Nigra ſum (vt Abbas Rupertus interpretatur) id eſt, grauida inuenta ſum, ſed formoſa, id eſt, ſalua virginitate ex Spiritu ſancto concepi. Nigra ſum, ſecundum opinionem malè videntium formoſa ſecundum fidem rectè credentium. Nigra ſum, quia virginitatem amiſiſſe ignorantibus videor, ſed formoſa ſum, quia magno cum virginitatis ſplendore, conceptum Dei filium gero. Nigram putat ſponſus meus Ioſeph, ideoque dimittere vult, & veluti alteram Agar, cum filio domo eijcere, formoſam me, non à me, ſed ab Angelo eſſe cognoſcet, ac retinebit. Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decolorauit me Sol. Nolite in matrimonium oculos conijcere; nolite nigroris aliquid ex eo me contraxiſſe exiſtimare. Id quod apparet in me eſſe nigroris, maximæ eſt pulchritudinis quia decolorauit me Sol. Propter Solem matrimonij iura inij, candidũ virginitatis colorem, vt Solem ſaluo honore, poſſem concipere, ſub matrimo-

Rupertus.

Virgo vtero geſtãs Chriſtũ, nigra, ſed formoſa.

E nij velo Deus occultauit. Verumtamen Solem ventre incluſum habeo, incarnatus Deus in vtero meo eſt, non poteſt non magnam mihi afferre pulchritudinem Dei conceptus. Nolite me conſiderare (interpretatur Rupertus) quod fuſca ſim, id eſt, non virgo, nam quod tumentem vterum habeo, non fecit vir, quia virum non cognoſco. Sed ita decolorauit me Sol; verus Sol, & ſole Deus longè pulchrior, ſemetipſo me impleuit, hoccine eſt decolorari? Non apud vos ò filiæ Ieru-

Rupertus.

F ſalem, quę habetis oculum ſimplicem, ſed apud ſuperborũ cogitationes, &c.

Apud filias Babylonis, apud Heluidium, ſimileſque hæreticos, Babylonis, id eſt, confuſionis, ac ſuperbiæ filios, decolorata virgo videbitur. At apud filias Ieruſalem, non eſt decolorata, non eſt nigra, ſed formoſa, vt Rupertus ait. Et formoſa quidem pluſquam pelles Salomonis, pluſquam palatia, pluſquam tecta, pluſquam ipſa à Salomone exædificata Sancta ſanctorum. Non poteſt pulchritudo pellium

Virgo pellibus Salomonis, multo formoſior.

G Salomonis, aut palatij, aut templi, cũ Virginis pulchritudine conferri, non poſſunt Salomonis opes, argentum, aurum, gemmæ, cultusque pretioſiſſimus cum Deiparæ opibus, vlla ex parte cõparari. Formoſa Virgo pluſquam pelles Salomonis, pluſquam Salomon ipſe. Neque enim Salomon in omni gloria ſua amictus eſt, ſicut Virgo amicta Sole, Lunamq; pedibus calcans. Quid magnum eſt pulchriorem eſſe, ac opulentiorem Salomonis pellibus, Virginem Dei parentem?

Bernard.

H Alias Salomonis pelles, quærit Bernardus, ſerm. 27. Canticorum, cũ quibus ſponſam cõferat, nihil enim in his dignum reperit, quod cum ſancta anima conferatur. Quomodo, inquit, ſicut pelles Salomonis formoſa? quaſi Salomon in omni gloria ſua, quicquã habuerit condignum decora ſponſæ, & gloria ornatus eius? Quid tale in ſe oſtendit, ea, quæ præterit, figura huius mundi, quod æquare ſpeciem animæ poſſit illius, quæ exuta terreni hominis vetuſtatem, eius qui de cœlo eſt, decorem induit, ornata optimis mori-

moribus, pro monilibus, ipſo purior A ſicut & excelſior æthere, Sole ſplendidior? Si nihil in hoc orbe inuenit Bernardus, quod ſanctæ animæ pulchritudinem poſſit æquare, quas Salomonis pelles nos inueniemus, quæ pulcherrimæ Virginis decorem poſſint repræſentare? Ad alias ergo aſcendit pelles ſapientioris Salomonis Bernardus, videlicet ad cœlos; cæli enim pelles noſtri Salomonis, id eſt, Chriſti ſunt, iuxta illud pſalmo 103. Extendens cælum ſicut pellem. Pulcherrima pellis (ait Bernardus) cælum eſt, quæ in mo B dum magni cuiuſdam tentorij, vniuerſam operiens faciem terræ; Solis, Lunæ, atque ſtellarum varietate tam ſpectabili, humanos oblectat aſpectus. Quid hac pelle formoſius? quid ornatius cælo?

Quæ dicantur pelles Salomonis. Pſal. 103. Bernard.

At neque cæli corporei ornatum, cum decore ſponſæ conferendum ait; ad alios ſpiritales tranſit cælos, nempe Angelos: hos verò pelles putat eſſe Sapientiſſimi Salomonis, id eſt, Chriſti, quibus ſponſa aſſimilatur. Hoc, inquit, cælum, ſcilicet angelicum, ac ſpiritale, extentum eſt ſicut pellis, non ſpatijs tamen locorum, ſed affectib. animorum, hoc miris varijsque artificis diſtinctum operibus. Habet autem grã dis iſta pellis, quàm plurimas in ſe æquè Salomonis pelles, quoniam vnuſquiſque beatus, & ſanctus, qui ibi eſt, pellis eſt vtique Salomonis. Benigni ſiquidem ſunt atque extenti in charitate, pertingentes vſque ad nos. Quamobrem ſicut cælum cæli ſingulariter dicitur, vniuerſa illa multitudo collecta beatorum, ſic & cæli cælorum, propter D ſingulos, qui vtique cæli ſunt, nominãtur, ad ſingulos ſpectat, quod dicitur in Pſalm. 103. Extendens cælum ſicut pellem. Hæc Bernardus.

Inuenimus ergo, ex ſanctiſſimi patris ſententia, pelles Salomonis, quib. Deipara Virgo poſſit aſſimilari. Formoſa itaque D. Virgo, ſicut pelles Salomonis, formoſa ſicut Angeli, ſicut Seraphini. Seraphini puriſſimi ſunt, Virgo Seraphinis purior, cuius puritatem conceptus partusq; admirabilis, non minuit, ſed ſacrauit. Quemadmodum pelles Salomonis, id eſt, Angelos, nulla carnis contagio inquinat, ſic integerrimam Dei Matrem, nulla carnis labes infecit: Virgo fuit ante partum, in ipſo quoque partu Virgo, poſt partum quoque in perpetuum virgo, hic eius titulus æternus. Nec paſſus eſt, nomen Ieſu, è Cruce ſibi Chriſtus auferri, nec patietur à Matre Virginis titulum tolli. Quis vnquam (ait Epiphanius, hæreſi 78.) aut quo ſæculo, auſus eſt proferre nomen Sanctæ Mariæ, & interrogatus, non ſtatim intulit Virginis vocem? ex ipſis enim nominib. epithetis, etiam virtutis ſigna elucẽt. Dignitates enim appellationum acceperunt iuſti, vnicuique decenter, & pro vt congruum fuit. Et Abrahamo quidem impoſitum eſt epithetum, amicus Dei, & non diſſoluetur; Iacob verò, vt Iſrael vocetur, & non alterabitur, & Apoſtolis Boanerges, id eſt, filij tonitrui, & non relinquetur, & Sanctæ Mariæ vox, Virgo, & non mutabitur, impolluta enim permanſit Sancta. Hæc Epiphanius.

Epiphan.

C Non mutabitur Sanctiſſimæ Virginis titulus, virginitate formoſa ſemper, & erit, & dicetur à filijs Ieruſalẽ. Faceſſant verò filij Babylonis, faceſſat Heluidius, faceſſant hæretici nouatores, qui omnia perturbare, omnia mutare, omnia conuellere conantur. Super Petram fundata eſt Romana Eccleſia, & ſi flumina inundent, & ſi ventorum turbines irruant, & ſi portis tartareis effuſi exercitus oppugnent, ſtabit ſemper fide antiqua, atque immutabili. Opiniones quidem mutationem recipere poſſunt, fides mutationem non recipit. Sermo meus (ait Paulus 2. Corin. 1.) qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt, & non. Chriſti fides non recipit, eſt, & non, non ait modo, modo negat, ſed conſtans eademque ſemper perſeuerat. Non modo hoc, modo illud aſſerit, id enim vt in Pauli commẽtarijs ait Chryſoſtomus, non fidei e', ſed animi aberrantis, qualis animus nouatorum eſt, quibus illud pſalmi maximè conuenit; Dixi, ſemper hi errant corde. Errant, inquam, corde primũ, deinde ore, atque vita: & à regia fidei

Deipara perpetuus titulus: Virgo non mutabitur.

Fides nõ recipit mutationem: opinio recipit.

2. Cor. 1.

Digitized by Google

via, antiquorum patrum, Diuorumque veſtigijs conſignata aberrant, quibus inſiſtere oportet eos, qui in cæleſtem patriam peruenire deſiderant.

D. Epiph. Via fidei regia incedendum. Audi ſanctiſſimum patrem Epiphanium hæreſi 59. Eſt via regia ſancta Dei Eccleſia, & iter veritatis. Agite itaque ſerui Dei, vos filij ſanctæ Dei Eccleſiæ, qui certam regulam nouiſtis & via veritatis inceditis, ne retrahamini vocibus, & vniuſcuiuſque confictæ profeſſionis verbis. Erroneæ enim ſunt horum viæ, & accliuis collis, adulteratæ ipſorum intelligentiæ, magna iactant, & parua ignorant, libertatem promittunt, cum ipſi ſint ſerui peccati. Hæc Epiphanius. Et D. Cyrillus initio libri primi dialogi cum Hermia; *Cyrillus.* Nullus proſus accipiatur ſermo eorum, qui linguæ vitio nobis obſtrepunt, dum alienis nos adoriuntur dogmatis, & relicta via regia, in alteram deflectuntur, pro vt ſibi ſolis videtur, quem mentis morbum curatu difficillimum cenſuerim, &c. D. item Auguſt. *Auguſt.* lib. 3. contra Iulianum Pelagianum, cap. 3. Mira ſunt quæ dicitis, noua ſunt falſa ſunt, mira ſtupemus, noua caue- *Noua cauenda.* mus, falſa conuincimus, &c. Quæ igitur noua ſunt, & à via diſcedunt regia cauenda ſunt.

Ephram. Gennadius Exemplũ. Diuus olim Ephræm (vt ſcribit in catalogo Gennadius) ex ſtudijs, vel ſermonibus, Paulini cuiuſdam, noua illum inueſtigare, & immenſum intellectum habere præſenſerat. Huic aſtãti, obiturus dixiſſe fertur; Vide Pauline, ne te ſubmittas cogitationibus tuis, ſed cum te ad purum comprehendiſſe putaueris Dominum, crede nec intellexiſſe. Vtinam ſanctiſſimi magiſtri monitis, obediſſet diſcipulus, nec noua excogitaſſet, ſeque ſuis cogitationibus non ſubmiſiſſet. Verum principatus nominiſque cupiditate ductus ab Eccleſia defecit, multaque noua, fideique repugnantia à via exorbitans regia, ſcripſit.

Num. 21. Num. 21. Via regia gradiemur (aiũt typici Iſraelitæ) donec trãſeamus terminos veſtros. Verorum Iſraelitarum eadem vox eſt; Via regia fidei gradiemur, donec vitæ huius terminos tranE ſeamus, patriamq; teneamus noſtram. Etenim in patria, fidei obſcuræ, ſuccedit Dei cõſpectus clariſſimus. Hebraicè legitur: Via regis gradiemur; eſt. n. fides via Regis Chriſti, quam ille omnibus in cęlum proficiſcentibus aperuit, ac muniuit; hac iter ad ſuperos. Hæreſeon verò diuerticula, obliquoſque ac cœnoſos angiportus: Arij, Sabellij, Lutheri, Caluini, cæterorũ, q; hæreſiarcharum opera, Satanas parauit, hac iter ad infernas flammas, tormentaque ſempiterna.

F Antiqua, immutabilis, regiaq; Chriſti fides, Dei parenti ſempiternum virginis titulũ tribuit, impia ergo obmuteſcant Heluidianorum ora, ſibilãteſque ſerpentium linguæ ſileant. Ecce Virgo cõcipiet clamat Iſaias, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel, hoc eſt, nobiſcũ Deus. Hebraicè legitur, ſi verbum verbo reddas: Ecce Virgo granida, & pariens. Quãuis grauida videas, Virgo eſt, quãuis parientem cernas, Virgo eſt. Nõ potuit natu-

G ra grauiditatẽ vnquam, & partum, cũ virginitate cõiungere, ſed potuit Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus; at multo magis cũ Deipara Deus. Cũ Deipara, inquã, Deus, illius animũ miris ſplẽ- *Deipara Virginitas* doribus illuſtrans, & corpus integrum abſq; vlla virginitatis iniuria conſeruãs. Nõ aufert virginitatẽ Emmanuel, ſed affert. Sol in Virgine, Virgini non attulit caliginẽ, ſed ſplendorẽ intulit.

In ſplendoribus Sanctorũ (ait Pater ſempiternus, pſal. 109.) ex vtero ante *Pſal. 109* luciferum genui te, quæ verba, quam-

H uis de æterna Chriſti generatione, à patribus explicantur, à Tertulliano tamen, libro quinto, contra Marcionem, *Tertullia Auguſt. Beda.* Auguſtino eodem pſalmo, & Beda, de humana quoque intelliguntur. Qui nã ſunt ſanctorum ſplendores? Nonne virginitatis radij, quibus ſancti viri mirum in modum rutilant? In ijs ergo virginitatis ſplendoribus, non in corruptionis caligine, ante aſtrum luciferum, id eſt, ante auroram, abſque viri operatione, ex vtero Virginis genitus eſt Dominus.

Egredietur virga de radice Ieſſe (ait Iſa. c. 11.) & flos de radice eius aſcen- *Iſai. 11.* det,

Digitized by Google

det, de Ieſſe ſtirpe, qui pater fuit Dauidis, virga, virgoque ſanctiſſima, egreſſa eſt. Virga, vt Cardinalis Petrus Dã. in ſermone de Annuntiatione ait, abſque vllo nodo. Virga Ieſſe (inquit ille) omnem ignorat nodoſitatem. Etenim, omni peccati nodo caruit, omnique pudoris offenſione. Vt flos oritur ex virga; ita Chriſtus natus eſt ex Virgine. Flos ortus virgam non corrũpit, ſed ornat; Chriſtus natus, Virginem non violauit, ſed miro decore illuſtrauit. Vnicus flos, non plures flores, ex virga hac aſcenderunt; vnicum enim tantummodo filium vnigenitũ, ac primogenitum, Virgo habuit. Quẽadmodum vnicus tantum, magni & candoris, & odoris flos, ex ſcapo albi lilij oritur, ita vnicus tantum flos, candidiſſimus, & ſuauiſſimus, ex Virgine prodijt.

Ignorabat Ioſephus, hoc admirabilis virginitatis arcanum. Florem Virginis vtero conceptum cernebat, vnde verò ortus eſſet, minimè nouerat, ideo que violatam putabat. O virga Ieſſe, vnde ortus ſit flos hic, ediſſere, cęleſte myſterium ſponſo aperi, quid in te ſuperueniens Spiritus ſanctus operatus ſit, expone, quæ fecit tibi magna, qui potens eſt, indica. Operæpretium erit indicaſſe, ſponſum animi anxietate, te ignominiæ ſuſpicione liberabis. Silet Virgo, diuinum tegit arcanum, Dei admirabile donum nemini pandit; neque properat (vt ait Rupertus, Cantico. 1.) cuiquam ſuæ admirationem facere felicitatis.

Virgo myſterium incarnationis occultauit.

Quemadmodum tellus aurum ſuũ, gemmasque hominum oculis non exponit, ſed occultat, ſic Virgo fulgentiſſimum illud aurum, noſtrę pretium libertatis, pyropum illum ardentiſſimũ, quem vtero gerebat, non ſuperbe oſtẽtabat, ſed humiliter abſcondebat. Gen. 16. Agar concepiſſe ſe videns Iſmaelẽ, deſpexit dominam ſuam. At Virgo, cõcepiſſe ſe videns, nõ Iſmaelem, ſed Dei filium, honore tanto non intumuit, ſponſum non deſpexit, de ſummo Dei dono ſe non iactauit, ſed maximam ſuam gloriam ſilentio contexit.

Geneſ. 16.

Diſcamus ex Virgine, inanẽ fugere A gloriã, & ſi quid habemus boni, quod laude dignum videatur, id minimè oſtẽtare: ſed, quantũ in nobis erit, abdere, hominumq́; oculis ſubducere. Etenim hominũ oculi eos, qui inanis glorię cupidi ſunt, faſcinãt; Vnde Chryſoſt. ho. 2. in Ioannẽ. Homines, inquit, nihil nobis vtilitatis afferre poſſunt, ſed tantũ inſpicere, quæ facimus, ac inſpiciendo lędere, laboremq́; noſtrum inanẽ reddere. Exod. 2. Videns Moſis mater eum elegantem, abſcondit. ſic tu, ſi elegantem, pulchrumq́; habes filiũ, ideſt, ſi qd B quod laudem mereatur à Deo accepiſti, abſconde, ne hominũ oculis faſcinetur, ac per inanem gloriam corrumpatur. Origenes, hom. 2. in Exodum; Refert, ait, ſcriptura quòd de tribu Leui, quædam genuit maſculinum, & vidẽs infantem eſſe elegantem, occultauit eum, menſibus tribus. Vide ſi non propterea nobis p̃cipitur, ne bonos actus in publico geramus, ne iuſtitiam noſtram coram hominib. faciamus, ſed vt clauſo oſtio, oremus patrẽ in occulto, & quod facit dextera noſtra, neſciat C ſiniſtra, niſi. n. in occulto fuerit, diripietur ab Ægyptijs, inuadetur, in flumẽ iactabitur, fluctib. ſubmergetur. Ergo ſi faciã eleemoſynam, quia opus Dei eſt, maſculum genero; ſed ſi ita faciam, vt hominib. innoteſcat, & ab hominibus laudem quæram, & non occultauero, rapta eſt ab Ægyptijs, & in flumen demerſa. Hæc Origenes.

Chryſoſt.

Exod. 2.

Bona opera ne vanam incurrant gloriã. quãtum fieri poteſt occultãda.

Origenes.

Ad Coloſſenſes. 3. Græco vocabulo, Ophthalmodulia, vtitur Paulus, quod huic rei, de qua ſermo eſt maximè inſeruit; ſignificat autem Græ- D cum vocabulum, oculorum ſeruitutem. μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλίαις, ait Paulus, hoc eſt, non ad oculum ſeruientes, & ſi verbum verbo reddere velit, non in oculorum ſeruitutibus. Quod ille ſeruis, hoc cunctis hominibus dici poteſt. Non in Ophthalmodulia, id eſt, non in oculorum ſeruitute vitam traducatis, ne ſitis quæſo, ὀφθαλμόδουλοι, hoc eſt, vt nomine etiam latino compoſito dicam, ſerui oculi, ne hominum oculis, qui omnia faſcinant, ſeruiatis, quo vitio laborãt plerique. Quorſum pretioſæ, bõbycinæq́; veſtes, gemmis,

ad Coloſ. 3

Hominum oculis ſeruit qui inanem captat gloriam.

auroq́ue

auroque diſtinctæ? quorſum magnifici prandiorũ apparatus? quorſum equorum argento, auroque radiantes phaleræ? quorſum famulorum ingens caterua? quorſum ædium ſuperbæ ſubſtructiones? quorſum aurea periſtromata multorumque nummorum aulæa? nonne, vt hominum oculis ſeruiatur?

Chriſoſt. Audiamus Chryſoſtomum, homilia ſecunda, in Ioannem. Intolerabilis ait, quędã ebrietas eſt inanis gloria, quicquid facit, aliorum tantum gratia facit. Pulchra veſte eorum cauſa induitur, faciemque ornat nõ ſibi, ſed alijs, caterua ſequentium ſtipatur, quo omnes ipſum admirentur, &c. Et hom. 12. in epiſtolam ad Corinth. Hoc ſuſque deque facit omnia, hoc vniuerſum orbem terræ conturbat, quod ad homines aſpicientes omnia agimus, & in bonis nihil eſſe ducimus, quod habeamus Deum admiratorem, ſed à conſeruis requirimus famam, & bonam exiſtimationem, &c.

Quam grauis ſit oculorum ſeruitus, & inanis gloria. Hæc verò oculorum ſeruitus, quam ſit grauis, in Commentarijs, epiſtolæ ad Romanos, hom. 17. his verbis oſtendit; Elegerim potius innumerorũ barbarorum ſeruitutẽ, quam ſemel vnius inanis gloriæ. Neque enim captiuis illi ſuis talia præcipiunt, qualia ſubditis ſuis iſta iubendo mandat. Omniũ, inquit, ſeruus eſto; animam contemnito, virtutem negligito, libertatem rideto, &c. *Chriſoſt.* Item: Vanæ gloriæ cupidus, ſimilis eſt illis, qui tempeſtates ferunt, ſemper tremens, ſemper timens, innumeroſque dominos obſeruans. Qui verò extra illam eſt tyrannidem, rectè comparatur ijs, qui in portu conſtituti, integra iam libertate potiuntur. Alius verò non item, ſed quam multis eſt cognitus, tam multos habet dominos, omnibus ſeruire coactus, &c.

Fugiamus ergo ophthalmoduliam, oculorumq; humanorum ſeruitutem, in oculos Dei; oculos noſtros conijciamus, & in illius conſpectu, theatroque perpetuo verſemur. Duo ſunt theatra: alterum ampliſſimum, vbi rex regum, hoc eſt Deus nobiliſſimis Angelis ſtipatus, ad ſpectandum ſedet, alterum E anguſtiſſimum, vbi Æthiopes pauci, rerum ignari ſtant, id eſt, homines. Hinc illud Pauli 1. Corinth. quarto, ſpectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus. *Dei oculis, ac theatro ſeruiendũ.* Magna igitur inſania eſt, ampliſſimum Dei, Angelorumq; theatrũ, repudiare, in paucorũ verò Æthiopũ theatro verſari, illorũq; oculis magno labore inſeruire, q hoc facit, eũ Chryſoſt. hom. 17. in epiſt. ad Roma. his verbis increpat. *Chriſoſt.* Seruus ad oculos heri ſui reſpicit, mercenarius operator ad operis ſui dominum præmia daturum, diſcipulus F ad præceptorem; tu vero omnino contrarium facis. Deum qui remunerat, dominumque relinquens ad conſeruos reſpicis, etiamſi ſcias, quod Deus rectè factorum tuorum, etiam in futurum, recordetur, homo tamen ad præſens tantum. Et cum habeas in cœlo theatrum conſtitutum, in terra tamen ſpectatores tibi colligis? Athleta quidem vbi certat, ibi & probari cupit tu cum in ſuperioribus certes, in inferioribus coronari quæris? & quid nam poterit hac amentia peius fieri? Hæc G Chryſoſtomus.

Diuinum donum, gloriamque ſuam maximam, Deipara ſilẽtio texit, Deus verò detexit: Ecce enim, ait illa, ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Cur ita? quia quam ſilentio Virgo gloriam ſuppreſſit, illam Deus omnibus generationib. manifeſtam fecit. Si noſtra, ex animi ſubmiſſione, tegamus, Deus illa in theatro orbis totius oſtentabit, qui vt Paul. ſcribit 1. Cor. 4. *1. Cor. 4* Illuminabit abſcõdita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & H tunc laus erit vnicuiq; à Deo. Hæc expetẽda laus, hæc toto pectore quærenda, *Laus à Deo quærenda.* quæ non inanis eſt, aerea, in lubrica hominum lingua collocata, temporiſque permanens momento, ſed ſolida, à Deo profecta, conſtans, atque ſempiterna. Mortui eſtis, ait idem Apoſtolus ad Colo. 3. & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo, cum autem apparuerit Chriſtus vita veſtra, apparebitis, & vos, cũ ipſo in gloria. *Theophyl.* Theophylactus in Comment. huius loci. Ne hic honores, gloriaſque concupiſcatis, nã illic gloria veſtra eſt. Deliteſcit margari-

Digitized by Google

Fractio conchili apparet margarita Fractio corpore vera gloria. garita tantiſper, dum in conchyli fuerit, ſimul ac vero illud perfectum fuerit, tum in gloria relucet. Hunc ad modum, & vos quãdiu incorruptibili iſto corpore fueritis, tanquam latentes viuere debetis, ab omni gloriæ cupiditate alieni, quando enim diſſolutum fuerit hoc corruptibile, tunc gloriæ noſtræ ſuus erit locus. Hæc Theophyl.

1. Pet. 5 Virginis in Deo maxima fiducia Pſal. 54. Tacebat Virgo, ſed Deo maximè cõfidebat, honoriſque ſui curam in Deũ iactabat, iuxta illud 1. Petr. 5. Omnem ſolicitudinem veſtram, proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Et illud Pſalmi 54. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Iuſto non dat Deus fluctuationem æternam: Virgini verò ne momẽti quidem fluctuationem dedit. Fluctuabat ſponſus, Virgo in anchora diuinæ confidentiæ immota ſtabat, & veluti mõs Sion firmæ ſpei fundamento innixa erat, vt Pſal. 124. dicitur. Qui confidunt in Domino, ſicut Sion. *Pſal. 124.*

Iacta ſuper Dominum curam tuã & eius prouidentia confida. O felicem illum, qui ſuper Dominũ curã ſuam iactat, hebraicè, onus, ponduſq; ſuum. Si quid nos onerat, ſi quid angit, Deo quidquid, ideſt, magna confidentia, animique demiſſione committamus, vtque negotia noſtra, labores, & dolores, tranquillum in portum adducat, precemur. Hæc enim res, & animo tranquillitatem, & negotijs felicem exitum afferet. Vnde Theodoretus pſalm. 54. verba pſalmi ſic exponit. Gubernatorem, inquit, habeas Deũ & aurigam, & res tuæ ab illa prouidẽtia pendeant. Nam hoc modo inconcuſſus manebis, & immutabilis. Et D. Chryſoſtomus hom. 69. in cap. 21. Matthæi. Si quis, inquit, ſua deſpicit, & noſtrorum curam aſſumit, quieti eius ſolemus prouidere, quanto magis Deus, qui etiam ſi ad eum non conuertamur, non parua tamen cura, & prouidentia erga nos vtitur. Noli ergo de reb. tuis curare, ſed omnia tua Deo commẽda. Noli tu maioribus prætermiſſis, de illis curare, ne Deus de illis minus prouideat. Vt igitur magna cura tuas res complectatur, ipſi ſoli vniuerſa committe. Nam ſi tu ſpiritalibus omiſſis, ea tractabis, minorem Deus de ipſis curam habebit. Vt ergo res tuæ feliciter gubernẽtur, & tu ſolicitudinis expers ſis, ſequere ſpiritualia, contemne ſæcularia. Hactenus Diuus Chryſoſtomus. *Theodor.* *Chriſoſt.*

Cath. Senẽ. D. quoque Catharina Senenſis, in extremo ſpiritu, ſpiritualibus filijs, documentum hoc memorabile reliquiſſe fertur. Oportet Chriſtianum magnam fiduciam habere de prouidentia Dei ſcientem omnia, quæ ſibi, vel alijs eueniunt, ex diuina prouidẽtia prouenire, non ex odio ipſius, ſed dilectione eximia ad creaturam. His cõſentiunt quæ D. Auguſtin. 1. tomo, in fine libri primi ſoliloquiorum ſcribit: Conſtanter, ait, Deo crede; eique totum te committe, quantum potes. Noli eſſe velle quaſi proprius, & in tua poteſtate, ſed eius clementiſſimi, & vtiliſſimi Domini, te ſeruum eſſe profitere. Ita enim te ad ſe ſubleuare non deſinet, nihilque tibi euenire permittet, niſi quod tibi proſit etiam ſi neſcias. Hæc ille. Accedit illud Ambroſij pſalmo 118. in litera 3. Quare non præſumat fauorem Domini, tã pretioſo emptus ſanguine? &cæt. Sicut oculi igitur ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, vt dicitur pſal. 122. ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deũ noſtrum tendant, & ex Domino Deo noſtro, eiuſque prouidentia, ſemper pendeant. *Auguſt.* *Ambroſ.*

Deníque confidenti Virgini adfuit Deus. Angelum ad Ioſephum miſit, qđ illa ſilentio inuoluebat Angelus ſecundum quietem Ioſepho aperuit. Ille depulſo ſomno, optatiſſimum Meſſiam, in ſponſæ ſuæ vtero conceptum cogitans, obſtupuit. Gaudio exiliens ad Virginem accurrit, Deum quem ventre geſtabat, in faciem procumbẽs adorauit, cordis ſui fluctus, quid cogitaſſet, quid de illa decreuiſſet, narrauit. Deinceps vero, vt Dominam colere, vt ſeruatoris genitricem venerari, vt populi reparatricem amare, cœpit. Non dedit in æternum Deus fluctuationem iuſto Ioſepho.

Hic lætiſſimus fuit tantæ moleſtiæ exitus, hæc rei plena gaudio cataſtrophe.

Tob.3. phe. Vt enim ait Sara, Tob.3. poſt tempeſtatem Deus tranquillũ facit, & poſt lachrymationem, & fletum, exultationem infundit. *Lætus laborum exitus* Potuit Ioſephus verba illa pſal.4. tunc lætus canere. *Pſal. 4.* In tribulatione dilataſti mihi, ideſt, cum in maximas anguſtias redactus eſſem, tu Domine in latum, & ſpatioſum campum me eduxiſti. Cum ſponſam magno cum dolore in crimen incidiſſe putarem, tu Deo plenam eſſe, magno cum gaudio nuntiaſti, cum de repudianda mœſtus cogitarem, tu deſideratiſſimum Meſſiam eius in vtero adeſſe oſtẽdiſti. Verè in tribulatione dilataſti mihi.

Pſal.30 Deus in tribulatione dilatat. Pſa.30. Saluaſti de neceſſitatibus, ideſt, anguſtijs animam meam, nec concluſiſti me in manib. inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. *Dan.3.* Ex anguſta fornace tres pueros, *Ion.2.* ex anguſto ventre ceti Ionam, *Geneſ.41.* ex anguſto carcere Ioſephum, *Dan.13* ex imminente morte Suſannam in ſpatioſum, amplumque eduxit campum. *Pſal.33* Multæ tribulationes ſunt iuſtorum, vt eſt in pſalm. 33. & de omnibus liberabit eos Dominus. cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, vnum ex his non conteretur.

Quod ſi non protinus viam ad fugiendum laborem latam aperiat, *Abacuc.2.* patienter expecta, iuxta illud Abacuc 2. Si moram fecerit, expecta eum, ille enim nouit quo tempore auxilium ſit, *Hieron.* iuxta clementiæ ſuæ pondera, ac menſuras, opportunum. Hieronym. in Commentarijs Abac, cap.1. Homo tantum præſentia reſpicit, Deus futura, & æterna cognoſcit. Et quomodo ſi ægrotas,

E & æſtuans febribus, aquam frigidã poſtulet, & dicat ad medicũ, vim patior, vror, exanimor, vſque quo medice clamabo, & non exaudies? & reſpondeat ei ſapientiſſimus, & clementiſſimus medicus, ſcio quo tẽpore dare debeo quod poſtulas, non miſereor modo, quã miſericordia iſta crudelitas eſt, & voluntas tua contra te petit. *Deus moratur, quia nouit, quo tẽpore auxilium ſit opportunum.* Ita Deus ſciens clementiæ ſuæ pondera, atque menſuras, interdum non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis prouocet eum ad rogandum, & quaſi igne F excoctum, puriorem, & iuſtiorẽ faciat. Hæc ille. Nouit fœmina, quanto tempore in clibano, panis debeat coqui, vt ad edẽdum ſit aptus, nouit aurifex, quam longo ſpatio aurum in igne debeat expurgari, ita Deus nouit, quãdiu iuſtus labore, & ærumna debeat affligi.

Chryſoſt. Quamuis autem dolore ſtatim non liberet, tamen conſolatione mulcet. In quem ſenſum Chryſoſto. homil.1. in epiſt.2. ad Cor.ca.1. verba illa Dauidis exponit. In tribulatione, ideſt, ipſa ma G nẽte tribulatione, dilataſti mihi, ideſt, multam cordis latitudinem, ac dolorum relaxationem indulſiſti. *pſalm.4* Non dixit Dauid Deo (ait Chryſo.) non paſſus es me incidere in afflictionem, aut effeciſti, vt celeriter tranſiret afflictio, ſed ea manente dilataſti me, quod idem accidit in tribus pueris, Dan.cap.3. nec enim obſtitit, quominus inijcerentur in fornacem, nec cum eſſent iniecti flammam extinxit, ſed ardente camino latum ſpatium præbuit. Hæc ille.

Ad tractatum de Chriſti Natiuitate iam pergamus.

CA-

Digitized by Google

CAPVT VIII.

De Chriſti Natiuitate, Luc. 2.

FACTVM eſt autem in diebus illis: exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino. Et ibant omnes, vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph, à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem; eò quod eſſet de domo, & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Factum eſt autem cum eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret; & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio. Quia non erat eis locus in diuerſorio.

TErræ cæliq; moderator, anguſto in vtero, vt hactenus vidimus, latebat. Interim verò, Auguſtus Cæſar, vniuerſum terrarum orbem, Iudæos quoque, edicto deſcribi iuſſit. Paruit Ioſephus imperio. In vrbem Bethlehem deſcriptionis gratia ſimul cũ ſanctiſſima Deipara, profectus eſt, quo in loco Sol fulgentiſſimus, è thalamo ſuo, ad illuminandum orbem, ſereno ortu prodiuit. De hoc ortu, de deſcriptione, de anno, de die, de hora, de pace, deq; admirando partu, nunc cum D. Luca dicendum. D. enim Lucas ex Euangeliſtis Domini præſepe ſibi vendicauit. Quamobrem D. Ambroſius Lucæ 2. Lucas, ait, ſatis ſe diuitem fore credidit, ſi præſepe Domini ſibi ex omnibus vendicaſſet, &c.

De Deſcriptione Auguſti Cæſaris.

Hæc Deſcriptio Prima.

Cæſar Auguſtus vniuerſum orbem deſcribi iuſſit, vt D. Lucas docet illis verbis; Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.

A Vniuerſus autem orbis, non parebat Auguſto, ſed maxima orbis iam reperti pars; quæ maxima pars vniuerſus orbis hic appellatur. Caiet. ait Auguſtum in edicto, hoc loquendi modo vſum eſſe, deſcriptionemque orbis totius imperaſſe, quamuis totius imperator non eſſet. Græcè dicitur, *πᾶσα οἰκουμένη*, id eſt, vniuerſa habitata, ſcilicet terra, quod idem eſt, ac vniuerſus orbis. Orbis enim monarchiam Auguſtus obtinebat. *Caietanus.*

Dubium eſt, cur appelletur hæc deB ſcriptio prima, ab Euangeliſta? Hæc, ait, deſcriptio prima facta eſt, à præſide Syriæ Cyrino. Magiſter hiſtoriæ c. 4. Euangelicæ hiſtoriæ, primam dici putat, quia Syriæ præſes primus deſcribere cœpit. Hæc, inquit, deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ, quia primus præſes Syriæ cœpit deſcribere. Nam quia Syria in medio eſt Zonæ habitabilis, inde cœpit deſcribere. Eſt & ſecunda interpretatio. Ap-
C pellatur deſcriptio prima, non ſimpliciter, ſed ſub præſide Syriæ, id eſt, facta à Cyrino præſide, nam ab alijs factæ fuerant aliæ. Veriſimilius eſt, primam vocari, quod ea prima fuerit totius orbis generalis deſcriptio; vel *Cur appelletur deſcriptio hæc prima.*

quod

Digitized by Google

quod prima fuerit, qua Iudæi à Romano Imperatore deſcripti ſunt. Hæc eſt (ait Oroſius lib.6.cap.vltimo) prima illa, clariſſimaque profeſſio, quæ Cæſarem omnium principem, Romanoſque dominos rerum, ſigillatim cunctorum hominum edita deſcriptione, ſignauit. In qua ſe & ipſe, qui cunctos homines fecit, inueniri voluit, quod nunquam penitus ab orbe condito, ne Babylonico quidem, vel Macedonico regno cõceſſum fuit, &c. Beda in Lucam; Significat Euangeliſta, hanc deſcriptionem, vel primam eſſe, earum quæ totum orbem concluſerint, quia pleræque iam partes terrarum, ſæpe leguntur fuiſſe deſcriptæ: Vel certè primo tunc cœpiſſe, quando Cyrinus in Syriam miſſus eſt.

Oroſius.

Beda.

Inueſtigandum præterea eſt, quidnam fuerit hæc deſcriptio. Id vt intelligas, obſerua, deſcriptionem, & profeſſionem idem hoc loco eſſe, nam verbum Græcum, ἀπογράφομαι, quo vtitur D.Lucas, interpres vertit in verbũ latinum deſcribor, eo loco; Vt deſcriberetur vniuerſus orbis, idem verbum Græcum altero latino reddit; Profiteor; Cum legitur; Vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore: nam vtrobique eſt idem verbum Græcum. Erat ergo hæc deſcriptio profeſſio, qua orbis Auguſti Cæſaris imperium profitebatur, nominaque ſummo Monarchæ dabat.

An fuerit olutũ tributũ in hac deſcriptione. Ioſephus.

Gagneius Luc. 2. putat edictum ab Auguſto exijſſe, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, non vt tributum exigeret, ſed vt noſſet quot ſubditos Rom. Imper. haberet.

Ioſephus lib.18. Antiquitatum ca.1. ſcribit, in deſcriptione hac, Iudæorum facultates ſub cenſum veniſſe. Quirinus, inquit, in Iudæam venit, vt perceneret facultates eius regionis ciuium.

Arbitror in hac profeſſione ſolutũ tributum, quod Euthymius, & alij ſentiunt. Soluebant autem Iudæi cum numerabantur ſicli dimidium, id eſt, duos argenteos regales, vt conſtat ex c. 30. Exod. Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Do-

Euthymius

Quod tributum fuerit ſolutum.

E mino; & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli, iuxta menſuram templi, &c. Id eſt, drachmas duas. Hoc idem tributum indixit victis Iudæis Veſpaſianus, Ioſepho teſte lib.7. de bello c.26, Tributum, inquit, vbicunque degerent, Iudæis indixit, binaſque drachmas ſingulis annis deferre in capitolium iuſſit, ita vt ante hac templo pendebant. Has duas drachmas ſoluiſſe, quo tempore Dominus concionabatur, exploratum eſt, ex ca.17. Matthæi; Cùm veniſſent,

Ioſephus.

Matth 17.

F ait, Capharnaum, acceſſerunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dicunt. Magiſter veſter, non ſoluit didrachma? Reſpondit ei, etiam, id eſt, ſoluit, iuſſitque Dominus pro ſe, & Petro ſtaterem in ore piſcis repertum ſolui. Stater autem ſiclus eſt, quatuor continens drachmas, dimidium ſicli, ſiue ſtateris, duæ ſunt drachmæ, drachma verò denarius eſt, vel regalis argenteus. Veriſimile eſt, idem hoc tributum, in hac prima profeſſione fuiſſe ſolutum, quamuis Beda homil. 1. in
G hoc Euangelium, & Haymo, denarium ſolutum velint.

Nec à veriſimilitudine abeſt Ioſephi ſententia, quæ etiam eſt in Chronico Euſebij, & in Martyrologio Bedæ, Iudæorum bona æſtimata fuiſſe; cenſumque facultatum habitum. Ita opinatur Suidas, verbo, ἀπόγραφον: Auguſtus, inquit, Monarchiam obtinens, viginti viros vita moribuſque optimos eligens, in omne imperium miſit, per quos deſcriptiones fecit, & hominum, & facultatum, iuſtã aliquam par-
H tem præcipiens, ex ijs in publicum inferri. Et Caſſiodorus, ſiue Theodoricus Rex, lib.3. Variarum, in Epiſtola ad conſularem virum illuſtrem, Auguſti, ait, temporibus, orbis Romanus agris diuiſus, cenſuq; deſcriptus eſt, vt poſſeſſio ſua nulli haberetur incerta, quã pro tributorum ſuſceperat quantitate ſoluenda, &c. Quod ſi opes cenſebantur, non idem fuit omnibus tributum impoſitum.

An fuerint bona æſtimata. Euſebius. Beda. Suidas.

Caſſiodor.

Illud hic obiter aduerte, Ioſephum lib.18. antiquit. cap.1. deceptum eſſe,

Ioſephus.

cum

tum ſcrip ſit, hàc orbis deſcriptionem A poſt obitum Herodis, exiliumque Archelai Herodis filij celebratam. Incidit enim, vt ex Luca liquet, in annum, quo Chriſtus eſt ortus, qui 42. fuit Auguſti Cæſaris, Herode regnante, vt infra dicemus.

Deſcribebantur in profeſſione nomina, non virorum ſolum, ſed etiam fœminarum, id quod colliges, ex illis Lucæ verbis; Aſcendit Ioſeph, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Alioquin non fuiſſet opus Virginem Bethlehem petere. B

An Christus Dominus fuerit deſcriptus. An autem Chriſtus Dominus poſtquam natus eſt, fuerit deſcriptus, ambiguũ eſt. Fuiſſe deſcriptus videtur, liberi enim deſcribebantur, cum tributum per capita ſoluebatur. Fauet lex illa. ff. de cẽſibus; Ætatem in cenſendo ſignificare neceſſe eſt; quia quibuſdã ætas tribuit, ne tributo onerentur, veluti in Syria à 14. maſculi, à 12. fœminæ vſque ad 65. annum, tributo capitis obligantur, &c. *Dionyſius Halic.* Et Dionyſius Halicar. li. 4. Tullius Rex Rom. iuſſit cenſeri bona omnium ciuium, cum iureiurando bonæ fidei, adſcriptis ætatis annis, & parentum nominibus, atque adeo liberorum etiam, atque coniugum, &c. Et lib. 5. Largius dictator cenſum egit aſcriptis nominibus, ætatibusque & ipſorum, qui cenſebantur, & liberorum. Hæc eſt *Oroſius.* Oroſij ſententia libr. 6. cap. vltimo. Chriſtus, inquit, Romano cenſui ſtatim eſt aſcriptus, vt natus eſt, &cæt. Et infra. Nec dubium eſt, quin omnium cognitioni, fidei, inſpectionique pateat; quod Dominus vrbem Romam nutu ſuo auctam, defenſamq; in hunc D rerum apicem prouexerit. Cuius potiſſimè voluit eſſe cum venit, dicendus vtique ciuis Romanus, cenſus profeſſione Romani. Hæc Oroſius. *Beda.* Beda Luc. 2. Non prætereundum eſt, tanta tamq; benigna Chriſti humilitas intuenda. Qui non ſolum incarnari pro nobis, ſed & eo tempore dignatus ſit incarnari, quo mox natus cenſu Cæſaris adſcriberetur, atque ob noſtri liberationem ipſe ſeruitio ſubderetur, &c.

Ibant omnes vt profiterentur ſinguli in ciuitatem ſuam.

Præterea quæritur, quibus in locis deſcriptio fieret? Reſpondet Euangeliſta his verbis, Ibãt omnes vt profiterẽtur, ſinguli in ciuitatem ſuam; Græcè, ἴδιαν, id eſt, propriam ciuitatem. *Caietanus. Ianſenius.* Caietanus, & Ianſenius veriſimilius ſuam ciuitatem appellari putant, eã ex qua quiſque erat oriundus, etſi in ea nõ eſſet natus. Quia verò Ioſeph, & Virgo, ex familia Dauid originem trahebant, idcircò in Bethlehem ciuitatem Dauid, vt deſcriberentur, ſunt profecti, à qua ciuitate familia Dauidis ducebat genus. *Bethlehem ciuitas erat Deiparæ, et Ioſephi, eo quod ex familia eſſet Dauid.* Nam Dauid in Bethlehem natus eſt, quamobrem ciuitas Dauid vocatur.

Nicephorus Metaphraſtes. Nicephorus lib. 1. c. 10. Et Metaphraſtes in Oratione de ortu Virginis, in patria deſcriptos Iudæos cenſent; Edictum (ait Nicephorus) coegit quemq; patriam ſuam petere, ibiq; cenſeri. Simeon Metaphraſtes addit, Deiparæ, & C Ioſephi patriam fuiſſe Bethlehẽ, ideoque in ea fuiſſe deſcriptos. Edictum, inquit, vnumquemque in ſuã compellebat patriam. Ioſeph, & Maria, etſi ciues eſſent Bethlehemitæ, ea terra dimiſſa, habitabant in Nazareth, vt multis accidit, qui dimiſſis ijs, quæ ipſos tulerunt, malunt in aliena habitare ciuitate. Hæc ille. *Euthym.* Euthymius ciuitatẽ ſuã, interpretatur, trib. ſuæ Metropolim. Iudæa verò pars eſt Syriæ, ideoq; præſidis Syriæ Cyrini, hoc loco fit mẽtio.

CAP. IX.

De Anno mundi quo Chriſtus natus eſt.

Qvemadmodum homo, ſic mundus ſuas habet ætates. Nonnulli in quibus eſt Clichtoueus in Commentarijs Damaſceni libr. 2. fidei cap. 1. & Ioannes Lucidus Mathematicus, aiunt 7. eſſe mundi ætates. *Mundi ætates quot.* Prima ætas infantia fuit, ab Adamo vſque ad diluuiũ. Secunda pueritia, à diluuio vſq; ad Abra-

Abrahamum,cui circumciſionis præceptum datum eſt. Tertia,adoleſcētia,ab Abrahamo vſq; ad legem Moſis.Quarta iuuentus,à lege data,vſq; ad Dauidē vel Salomonis templum . Quinta virilis,à Dauide,Vel Salomonis tēplo,vſq; ad captiuitatem Babylonicam . Sexta matura ætas,à captiuitate vſq;ad Chriſtum.Septima perfecta ætas, à Chriſto vſque ad Iudicium . Octaua æternitas erit. Sequitur hanc ſententiam, aliqua adhibita mutatione , Naclantus in medulla Scripturæ . Fauet Dam. lib. 2. fidei,cap.1.Septem,inquit, huius mundi ſæcula dicuntur,hoc eſt, à cœli terræque creatione , vſque ad communem omnium conſummationem, & reſurrectionem . Octauum verò ſæculum,futurum æuum eſt .

Camaſc.

Arias Mō. Arias verò Montanus , in præfatione libri de ſeculis,ſex ſecula numerat, à condito orbe ad Chriſtum vſq; . Primum,ab Adamo vſq; ad diluuium tenditur.Secūdum, à diluuio vſq; ad Abrahamum,iuxta diuiſas victimas dormiētem.Geneſ.15. Tertium,ab Abrahamo vſq; ad Iacob,cui ſacroſanctū incarnationis myſterium ſub imagine ſcalę ad cęlum pertingentis oſtenſum diuinitùs fuit. Quartum, à Iacob vſq; ad legem in Sina latam . Quintum , à lege vſq; ad regnum Dauidis.Sextū, à Dauide vſq; ad Chriſtum . Sæcula Hebraicè עלמים Golamim appellatur.

Auguſt. Sequendus D. Auguſt. qui extremo lib.de ciuitate Dei,c.extremo,& li.12. contra Fauſtum c.8. & lib.1.de Geneſi contra Manichæos ca. 23. ſex numerat ætates , iuxta numerum ſex dierum, quibus mundus eſt cōditus.Prima fuit, ab Adamo,vſque ad diluuium . Secunda,à diluuio,vſq; ad Abrahamū.Tertia ab Abrahamo,vſq; ad Dauidem. Quarta,à Dauide , vſque ad tranſmigrationem Babylonis.Quinta, à tranſmigratione, ſiue captiuitate Babylonis,vſq; ad Chriſtum . Sexta, à Chriſto vſq; ad Iudicium . Poſt has ſex ætates vt loco notato, ait Auguſt. Sabbatum erit, id eſt,requies ſanctis ſempiterna . Eadem eſt ſententia Chryſoſtomi , tom. 1. in homilia de Iephte.D. Iſidori 5.lib.Etymologiarum,c.38.& Bedę in lib.de ra-

Chryſoſt. Iſidorus. Beda.

E tione temporum,c.64. & in libello de ſex ætatibus,& aliorum.

Duabus primis ætatibus, plures annos tribuit ſeptuaginta interpretum verſio,quam vulgata. Aliter enim Vulgatus,aliter 70. interpretes annos ſupputant, quibus antiqui patres filios genuerunt,ex quo numero,ætatum anni colliguntur . Vulgati Hebræis codicibus conſentiens ſupputatio, & ſequenda, huiuſmodi eſt .

F

Primæ ætatis Anni.

Adam genuit Seth , cum annorum eſſet .	130.	*Gen.* 5.
Seth genuit Enos,annos natus.	105.	
Enos genuit Cainan,annos habens.	90.	
Cainan genuit Malaleel, poſtquam vixit annos.	70.	
Malaleel gennit Iared.	65.	
Iared genuit Henoch.	162.	
Henoch genuit Mathuſalem.	65.	
Mathuſalem genuit Lamech.	187.	
Lamech genuit Noe.	182.	
G Noe cum diluuium cæpit annorum erat.	600.	*Gen.* 7.

Summa. 1 6 5 6.

Secundæ ætatis anni.

Diluuium vno anno.	1.	
Sem filius Noe,genuit Arphaxad,anno poſt diluuium .	2.	
Arphaxad genuit Sale cum eſſet annorum.	35.	
Sale genuit Heber annorum.	30.	
H Heber genuit Phaleg annorum.	54.	
Phaleg genuit Reu annorum,	30.	*Gen.* 11.
Reu genuit Sarug annorum.	32.	
Sarug genuit Nachor aunorum.	30.	
Nachor genuit Thare annorum.	29.	
Thare genuit Abraham annorum.	70.	

Summa. 2 9 3.

Attamen huic ſecundæ ætati deeſt generatio Cainan,quæ extat apud 70. interpretes, & apud D. Lucam cap. 3. vt in Genealogia Chriſti dictum eſt .

Adden-

Addendi ergo anni 30. cuius ætatis ex num. 70. interpretum colligitur fuiſſe Cainan, cũ genuit filium. Nam verſio Septuaginta habet, Cainan genuiſſe Sale, anno ætatis ſuæ 130. Quia verò illa annis generationum pluſquam interpres noſter, & Hebræus textus, cẽtum annos adijcit, hi centum detrahendi ſunt 30. tantum retinendi.

Addenda ex D. Luca et 70. generatio Cainan.

Eſt ergo ætatis ſecundæ additis his 30. annis Cainan, Summa 323. ſi tamen opinemur Thare genuiſſe Abrahamũ anno ætatis ſuæ 70. Sed falſam eſſe huiuſmodi opinionem, hunc in modum probatur. Abrahamus ex Haran exijt, poſt vita functum patrẽ Thare, vt Stephanus affirmat Act. 7. Inde, inquit, id eſt, ex Haran, poſtquam mortuus eſt pater eius, tranſtulit illum Deus, in terrã iſtam, &c. At Thare vt ſit compertum ex cap. 11, Geneſeos, ducẽteſimo quinto ætatis anno, vita exceſſit. Ergo ſi Abrahamus à Thara ſeptuaginta annis nato, genitus eſt, cum pater obijt, annorum erat centum triginta quinque. Id quod à veritate alienum eſſe oſtenditur, quia Gen. 12. dicitur Abrahamus cũ ex Haran poſt mortẽ patris diſceſſit, 75. annorum fuiſſe, hæc. n. ſunt verba Moſis. 75. annorum erat Abraham, cum egrederetur de Haran. Hierony. in quæſtionib. Hebraicis, exiſtimare videtur, Abrahamum à Chaldæis in ignẽ iniectum, quod ignem noluerit colere, Dei verò præſidio liberatum, tum adiungit, Scripturam annos illius ex eo reputare, ac numerare tempore, quo Chaldæorum idolis ſpretis Dominum confeſſus eſt, quaſi tanto regenitus ſit beneficio. Cùm ergo ex Haran egreſſus eſt, agebat quidem ætatis annum 135. vt probatum eſt; verùm à liberatione, annus erat ſeptuageſimus quintus, cuius ſcriptura Geneſ. 12. mentionem fecit. Abulenſis duos Abrahami exitus ab Haran excogitauit. Alterum cum reditu viuente patre, quo tempore 75. annos natus erat, de hoc putat agere Moſem Gene. 12. Alterum poſt patris obitum, ſine reditu, cum iã egerat annum 133. de hoc ait Stephanum verba facere. Act. 7.

Quoto ætatis anno Thare genuerit Abraham. Geneſ. 11. Geneſ. 12.

At probabilius reſpondemus, cum D. Auguſt. in quæſtionibus in Geneſim lib. 1. q. 25. Theodoreto, Caietano, & Naclanto; Tharẽ non genuiſſe Abrahamum ſeptuageſimo ætatis anno, ſed anno 130. Vnde efficitur filium Abrahamum, cum poſt patris obitũ, qui 205. annos vixerat, ex Haran diſceſſit, annos ætatis habuiſſe 75. vt Moſes Gen. 12. ſcribit. Oppones huic ſententiæ, Moſis verba ex quibus altera ſententia deſumpta eſt, Gen. 11. Vixit Thare 70. annis, & genuit Abram, Nachor, & Aran. Fatemur Thare ſeptuageſimo anno, generare cępiſſe, non tamen tres illos filios eodem anno, ſed diuerſis generaſſe dicimus, Abrahamum quidem multis poſt annis, alterum è duobus reliquis ipſo anno ſeptuageſimo, vel circiter. Neq; enim Abrahamus primogenitus fuit Thare, vt Auguſt. docet.

Auguſt. Theodoret. Caietanus. Nadãtus.

Ex hac opinione ſequitur, numeratis iam annis addendos annos Thare ſexaginta.

Eſtque ſumma ſecundæ ætatis iuxta hanc ſententiam annorum 383.

Tertiæ ætatis anni ab Abrahamo vſq; ad Dauidem.

Abraham genuit Iſaac annorum.	100.
Iſaac genuit Iacob annorum.	60.
Iacob cum filijs ingreſſus eſt Ægyptũ annorum.	130.
Habitatio Iſraelitarum in Ægypto, vt oſtendimus in Genealogia Chriſti fuit annorum.	215.
Ab exitu Iſrael de Ægypto, vſq; ad Dauidem numerantur anni.	436.

Horum 436. annorum ſumma, ſic ſubducitur. Ab exitu Iſrael vſque ad menſem ſecundum anni quarti regni Salomonis, in quo cœpit extrui templum. 3. Reg. 6. numerantur anni 480. Ex ijs omitte 44. annos, qui interfluxerunt ab initio Regni Dauidis, vſq; ad 4. annum regni Salomonis (nam Dauid 40. annis regnauit) exiſtet ſumma 436.

Totius ætatis ſumma 941.

Quartæ ætatis anni à Dauide vſque ad tranſmigrationem Babylonis.

Dauid regnauit annis.	40.
Salomon filius Dauidis annis.	40.
Roboam filius Salomonis.	17.
Abiam filius Roboam.	3.
Aſa filius Abiam.	41.
Ioſaphat filius Aſæ.	25.
Ioram filius Ioſaphat.	8.
Ochozias filius Ioram.	1.
Athalia mater Ochoziæ.	7.
Ioas filius Ochoziæ.	40.
Amaſias filius Ioas.	29.
Azarias vel Ozias filius Amaſiæ.	52.
Ioatham filius Azariæ.	16.
Achaz filius Ioatham.	16.
Ezechias filius Achaz.	29.
Manaſſes filius Ezechiæ.	55.
Amon filius Manaſſes.	2.
Ioſias filius Amon.	31.
Ioachaz filius Ioſiæ.	tribus menſibus.
Ioacim filius Ioſiæ annis.	11.
Ioachin filius Ioacim.	trib. menſibus.
Sedecias patruus Ioachin annis.	11.
Vndecimo anno ſedeciæ captiuitas Babylonica.	

Infra in collectione ætatum, alter eſt numerus 485 in hac quarta ætate. Sed detrahēdi ſūt anni 11. tã de numero ætatis quartæ, quam & ſumma, q̃ ingreditur.

Summa 474. & menſes ſex.

Quintæ ætatis anni à captiuitate Babylonica vſq; ad Chriſtum.

Babylonicæ captiuitatis anni, vt in Genealogia Chriſti oſtendimus 52.

Soluta captiuitas eſt 1. anno Cyri Regis Perſarum. A primo autem anno Cyri vſq; ad vigeſimū annum Artaxerxis, vt numerat apud D. Hieronym. Dan. 9. Iulius Africanus, anni 115.

A 20. anno Artaxerxis, vſq; ad Chriſti Opt. Max. paſſionem, Danielis hebdomades 70. In dimidio hebdomadis Septuageſimæ Cruci ſuffixus eſt. Adime 33. annos, & menſes aliquot, quib. vixit, reperies hebdomada ſexageſima quinta eſſe ortum. 70. autem hebdomades annos continent 490. hebdomades 65. annos efficiunt 455. Ortus

E antè Chriſtus eſt anno penultimo 65. hebdomadis, reſtant ergo anni 453. quos ſi adiungas ſuperioribus 52. & 115. efficies a captiuitate Babylonica vſque ad Chriſtum, ſummam annorum 620.

Aliter per olympiadas ſupputari hi anni poſſunt, hoc modo. Cyrus cœpit regnare olympiade 55. vt eſt in Chronico Euſebij; Chriſtus verò natus eſt olympiade 194. vt habes loco Euſebij indicato, inter has verò numerantur olympiades 139. quæ ex annis conſtan-
F tur 556. A Cyro igitur vſque ad Chriſtum anni interfluxerunt 556. quibus ſi addas annos 52. à captiuitate Babylonica, vſque ad Cyrum, annorum ſumma exiſtit 608.

Africanus apud Hieronymum Dan. 9. hoc pacto numerat, per annos monarchiarum. Permanſit Regnum Perſarum, vſque ad initium Macedonum annis 230. & ipſi Macedones regnarunt annis 300. atque exinde vſque ad annum 15. Tyberij Cæſaris quãdo paſſus eſt Chriſtus, numerantur anni 60.
G qui ſimul faciunt annos 590. Hæc ille: fallitur tamen in anno, quo Chriſtum obijſſe ait, vt alibi oſtendemus. Adime ex hac ſumma annos 33. cum dimidiato, quibus Chriſtus vixit, reſtant ab initio imperij Perſarum, poſt captiuitatem Babylonicam, vſque ad Chriſtum, anni 556. His adiunge annos 52. à captiuitate Babylonica, vſque ad initiū imperij Perſarum, efficietur ſumma annorum 608. à captiuitate vſq; ad Chriſtum, ex numeratione Africani. Sed in anno quo Chriſtus in Crucem ſublatus
H eſt labitur, vt diximus.

Si vero omnium ætatum annos ad calculum reuoces, annos efficies ab orbe condito, vſque ad orbis reparatorem Chriſtum, 4085. per ætates ita collectos.

Prima ætas.	1656.
Secunda.	383.
Tertia.	941.
Quarta.	485. menſ. 6.
Quinta.	620.
	4085.

De

De ſupputatione 70. Interpretum. A

Quoniam ſupra diximus interpretes Septuaginta aliter primæ, ac ſecundæ ætatis annos numerare, quam interpretem vulgatum, ne lectorem hæc lateat diſcrepantia, quænam illorum ſit ſupputatio libet indicare; ea verò eſt huiuſmodi.

Primæ ætatis Anni Secundum 70. Interpretes.

Adam genuit Seth, cum eſſet annorum. 320.
B
Secundum vulgatum interpretem, & hebraicos codices. 130.
Seth genuit Enos annorum. 205.
Secundum vulg. 105.
Enos genuit Cainan annorum. 190.
Secundum vulg. 90.
Cainan genuit Malaleel annorum. 170.
Secundum vulg. 70.
Geneſ. 5. Malaleel genuit Iared annorum. 165.
Secundum vulg. 65.
Iared genuit Enoch annorum. 162. C
Secundum vulg. 162.
Enoch genuit Mathuſalē annorũ. 165.
Secundum vulg. 65.
Mathuſalem genuit Lamech annorum. 167.
Secundum vulg. 187.
Lamech genuit Noe annorum. 188.
Secundum vulg. 182
Noe cum cœpit diluuium erat annorum. 600.
Secundum vulg. 600.

Summa. 2242. Secundum vulg. 1656. D

Secundæ ætatis anni ſecundum 70. Interpretes.

Diluuium anno. 1.
Eodem modo vulgatus & Hebræi.
Sem genuit Arphaxad, poſt diluuium anno ſecundo.
Eodem modo vulgatus.
Arphaxad genuit Cainan cum eſſet annorum. 135.
Cainan genuit Sale annorum. 130.
Pro his duabus generationibus habet vnam vulgatus. Arphaxad genuit Sale annorum. 35.
Sale genuit Heber annorum. 130.
Secundum vulgat. 30.
Heber genuit Phaleg annorum. 134.
Secundum vulg. 34.
Phaleg genuit Reu annorum. 130.
Secundum vulg. 30.
Reu genuit Sarug annorum. 132.
Secundum vulg. 32.
Sarug genuit Nachor annorum. 130.
Secundum vulg. 30.
Nachor genuit Thare annorum. 179.
Secundum vulg. 29.
Thare genuit Abraham annorum 70. vel vt ſupra diximus 130. Eodem modo vulgatus.
Summa 1173. Vel ſi addantur 60. anni ætatis Thare. 1233.
Secundum vulgatum 293. vel 353. excepta generatione Cainan.

Summa ætatum iuxta 70.

Prima ætas.	2242.
Secunda.	1173.
Tertia.	941.
Quarta.	485.
Quinta.	620.

5461.

Hinc ſupputatio illa emanauit, quæ ab orbe condito vſq; ad Chriſtũ pluſquã quinq; annorũ millia cõtinet. Euſebius in Chronico annos numerat 5199. Paulus Oroſius li. 1. c. 1. ab Adamo vſq; ad Abrahamũ numerat 3184. ab Abrahamo vſq; ad Chriſtũ, 2013. D. Iſid. lib. 3. Originũ ab orbe cõdito vſq; ad Chriſtũ, 5220. Nicephorus in Chronologia c. 9. 5500. Alter Nicephor. lib. 1. hiſt. c. 10. & c. vlt. 5505. Rex Alphonſus 6984. D. Cyprianus de exhortatione Martyrũ; Sex millia, inqt, annorũ iã penè cõplentur, ex quo hominẽ diabolus impugnat; floruit aũt anno à Chriſti ortu, 230. & D. Hierony. in epiſt. ad Titũ, Sex millia nec dum noſtri orbis complentur anni. Auguſt. li. 12. de ciuit. Dei c. 10. Ex ſacris litteris, ab inſtitutione hominis, non dum cõpleta annorũ ſex millia computamus. D. Epiphan. lib. 2. aduerſus hæreſes tom. 2. in Catalogo

Euſebius. *Oroſius.* *Anni ab orbe condito ex verſione ſeptuagĩta interpretũ.* *D. Iſidor.* *Nicephorus alter Nicephorus.* *Rex Alphõſus.* *Cyprian.* *Hieron.* *Epiphan.*

dogmatum Manichęi, anno Chriſti 30. E ait, mundi ætatem fuiſſe annorū 5509. Alter Epiphan. in Synodo Nicæna. 2. actio. 6. affirmat Chriſtum ad homines veniſſe anno mundi 5001. Denique vt alios omittam, Romanum Martyrologium, hanc retinuit ſupputandi rationem; Natum enim Chriſtum affirmat, annó à creatione mundi 5199.

Alter Epiphanius.

Ortum Chriſtum anno Auguſti 41. docet Tertullianus in lib. quem aduerſus Iudæos ſcripſit, & D. Hieronymus Haiæ 2. D. Irenæus lib. 3. cap. 25. circa 41. eiuſdem Auguſti annum natum ait. F Sequenda ſententia, quæ in Martyrol. Romano extat, natum anno Auguſt. 42 ea eſt Euſebij in Chronico, & in hiſtoric. Eccleſiaſtica, libro 1. capite 5. Epiphanij, hæreſi 51. Oronij, libro 7. c. 2. Bede in libro de ratione temporum, & aliorum.

Euſebius. Anni Auguſti, et Hero. in Reg. D. Epiph. Oro. ſius. Cle. mens. Alex. and.

Agebatur autem tunc (vt ait Euſeb. lib. 1. hiſt. c. 5.) octauus, & vigeſimus annus ab Ægypto ſubiugata, & Antonij Cleopatræque morte, in quam Ptolemæorum in Ægypto dominatus, poſtremo deſijt. Clemens Alexan. lib. 1. G Stromatum, ab hoc anno ſubiugatæ Ægypti, cœpit numerare; ideoq; aſſeruit Chriſtum in lucem editum, Auguſti, anno 28. Natus, inquit, eſt Dominus noſter 28. anno, cum primum iuſſerunt cenſum, deſcriptionemve fieri tempore Auguſti, &c.

Illud reſtat addendum, quoto Herodis anno ſplendidiſſimus Sol Chriſtus mundo illuxerit. Diſcrepantes ea in re, vt in reliquis annorum ſupputationibus, ſunt ſententiæ. Beda in libro de ſex ætatibus, natum ait anno Herodis H 31. Euſebius in Chron. anno 32. Alter ſentiunt Epiph. hær. 51. Seuerus, Sulp. hiſtoriæ, lib. 2. Onuphrius in Chronico Eccleſiaſtico. Ego Euſebium libenter in Chronologia dubia ſequor. Romanis imperauit Auguſtus, vt Euſeb. ait 56. annos; vixit 76. Herodes Iudæis 37. annis, eodem autore dominatus eſt. De annis Auguſti ſic ſcribit Eutropius lib. 7. Auguſtus bellis toto orbe confectis, Romam redijt 12. anno poſtquam Conſul fuerat. Ex eo Rempublic. per 44. annos ſolus obtinuit.

Beda. Euſebius. Epiphan. Seuerus Sulpit. Onuphrius.

Eutropius.

Ante enim 12. annis cū Anton. & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius, vſque ad finem 56. anni fuere. Hæc ille.

CAPVT X.

In quód anni tempus Domini natalis dies inciderit? An in ſolſtitium hybernum?

NAtus dicitur Dominus hyemali ſolſtitio, ea eſt opinio Ioannis Lucidi Mathematici lib. 7. c. 2. Abulenſis Matthæi 2. q. 5. D. Auguſtini ſermone 18. de natalitijs Chriſti; Conceptus, inquit, eſt Chriſtus æquinoctio verno, & natus eſt ſolſtitio hyberno. Eandem ſententiam pluribus Eccleſiæ Magiſtris tribuit Beda, hac de re in lib. de natura rerum, c. 29. ita ſcribens. De æquinoct. quod 8. Kalend. Aprilis, id eſt, 25. Martij, & 8. Kalend. Octob. id eſt, 24. Septembris; & de ſolſtitijs, quod 8. Kalend. Iuliarum, id eſt, 24. die Iunij, & 8. Kalend. Ianuar. die, id eſt, 25. Decēbris, notanda ſint; multorum latè, & ſapientium ſæculi, & Chriſtianorū ſententia claret. Poſtquam verò Plinij, & Hippocratis teſtimonia adiunxit, ſubijcit; Hæc quidem Gentiles. Quibus non diſſimilia de tempore, etiam per plures Eccleſiæ tradidere magiſtri, dicentes 8. Kalend. Aprilis, id eſt, 25. die Martij, in æquinoctio verno Dominū conceptum, & paſſum; Eundem in ſolſtitio brumali, octauo Kalendas Ianuarias, id eſt, 25. Decembris, natum. Item, beatum præcurſorem Ioannem, octauo Kalen. Octobris, id eſt, 24. Septembris, in æquinoctio autumnali conceptum, & in æſtiuo ſolſtitio octauo Kalendas Iulias, id eſt, 24. Iunij, natum. Addita inſuper expoſitione, quod autorem lucis æternæ, cum cremento lucis temporariæ concipi ſimul, & naſci decceret, pœnitentiæ verò præconem, quem oportebat minui, cum inchoata minoratione lucis, generari pariter, & concipi. Hæc Beda.

Ioannes Lucidus. Abulenſis. Auguſt.

Beda.

Poſthæc, ſuam ſubijcit diſcrepantē ſenten-

ſententiam, tam æquinoctia, quam ſolſtitia, alijs diebus eſſe collocanda. Verû, inquit, quia ſicut in ratione paſchali didicimus, æquinoctiũ vernale, duodecimo kalendarum Aprilium die, id eſt, die 21. Martij, cunctorum Orientalium ſententijs, & maximè Ægyptiorum, quos calculandi eſſe peritiſſimos cõſtat, ſpecialiter adnotatum, cæteros quoque tres temporum articulos, puta mus aliquãto plus, quam vulgaria ſcripta continent, eſſe notandos.

Sententia Bedæ.

A

Æquinoctium autem vernum, non poſſe conſtitui in die 25. Martij, ex eodem Beda probatur: Quoniam inde efficeretur Paſcha celebrandum ſemper poſt 25. diem Martij, ſiquidẽ poſt æquinoctium celebrari ſemper debet, id vero eſt falſum. Nam regula tenet Eccleſiaſticæ obſeruationis, à Nicæno confirmata concilio, vt Paſchæ dies ab vndecimo kalendas Aprilis, id eſt, à 22. Martij, vſque in ſeptimum kalendas Maias, id eſt, vſque ad 25. diem Aprilis inquirantur, ergo poteſt Paſcha celebrari ante 25. diem Martij, ſcilicet 22. 23. & 24. Quod autem Paſcha ſemper poſt æquinoctium agi debeat, confirmatur, quoniam Catholicæ inſtitutionis regula præcipit, vt ante vernalis æquinoctij trãſgreſſum Paſcha non celebretur.

B

C

Tempore verò Chriſti non fuiſſe æquinoctium 15. die Martij, ſic oſtenditur. Chriſtus mortem ſubijt 25. die Martij; Paſcha egit pridie quam pateretur 24. die: at æquinoctium iam tranſactũ erat, ergo non incidit in 25. diem Martij æquinoctiũ Chriſti ætate. Tranſactum autem fuiſſe æquinoctium ſit perſpicuum, quia Iudæi paſcha non niſi poſt æquinoctium agebant, vt ex Anatolio, Philone, & Ioſepho oſtendit idem Beda.

D

Tandem concludit, æquinoctium vernum duodecimo Kalendarum Aprilium, id eſt, 21. diei Martij (cui aſcripſit Gre. 13. Pontifex Max. noſtra ætate) eſſe aſcribendum, æquinoctium quoque hyemale, & ſolſtitia, ſimili ratione, aliquot diebus, ante octauum kalendarum ſequentium eſſe notanda. Sequitur ergo ex ſententia Bedæ hoc loco, Chriſtum non eſſe natum in ſolſtitio hyberno.

Eius tamen ſententia non eſt omnino certa. Potuit enim æquinoctiũ vernum tempore Chriſti in 25. diem Martij, & ſolſtitium hybernum in 25. diem Decembris incidere, poſtea vero in 21. Martij æquinoctiũ, & in 23. Decembris ſolſtitium regredi, intercalatione neglecta. Nam ſuo tempore Plinius, libr. 18. hiſtoriæ c. 5. in 8. ferè Kalend. Ianuarij incidere docet brumale ſolſtitium; Omnes, inquit, eæ differentiæ, fiunt in octauis partibus ſignorum, bruma Capricorni, ab octauo Kalend. Ianuarij fere, &c. Hippocrates quoque ad Antigonum Regem ſcribens: Exordium, ait, incipiamus à ſolſtitio, id eſt, octauo Kalendas Ianuarias, ex qua die humor corporibus creſcit, &c. Quod autem obijcit, Chriſtum crucifixum, 25. die Martij, ideoque non poſſe æquinoctium illi diei aſcribi tempore Chriſti, ſiquidem poſt æquinoctium, paſcha cum Iudæis celebrauit. Facilè refutabitur, ſi neges Chriſtum, ea die fuiſſe in crucem actum, qua de re ſuo dicendum eſt loco.

Plinius.

Hippocrates apud Bedam.

Quicquid ſit, hoc habemus ex Beda, & reliquis, Chriſtum, vel in hyberno ſolſtitio, vel prope ſolſtitium ortum eſſe. Hoc tempore in infimũ cæli punctũ Sol deuenit, iuſtitiæ verò Sol Chriſtus, in infimum orbis locum, id eſt, præſepe deſcendit. Hoc tempore reuerti incipit ad nos Sol, accipiuntq́. dies noſtri incrementa lucis, at per Chriſti natiuitatẽ, Sol iuſtitiæ ad nos conuerſus eſt, lux verò gratiæ, magnis eſt aucta incremẽtis. Animaduerterũt hoc patres: Auguſt. ſermone citato; Et in cõceptu ait, & natiuitate Chriſti, dies accepit incrementũ, & naſcente vera luce, lucis & diei augmẽtatur officium. Et ſer. 6. (ſi Auguſtini eſt) in hac die qua Saluator naſcitur, ſplendor lucis augetur, tenebrarum caligo minuitur; in hac die, lux cæleſtis credentib. redditur, & in æterna nocte, diabolica figmenta damnantur. In hac die, lux creſcit ex lumine, virtutum virtus attollitur, &c.

Auguſt.

In natiuitate Chriſti dies creuit.

Adde etiam D. Gregor. Nyſſenum, in orat. de Natiuitate: In hac die (ait ille) minui

Greg Naz.

minui tenebræ incipiunt, noctiſque modi, augeſcẽte radio, ad defectum rediguntur. Myſterium natura exponit perſpicatioribus; ac docet, quid ſibi velit, quod in aduentu Dn. dies creſcit nox decurtatur. Ego talia quædã dicentem, mihi videor audire creaturam. Vides noctem ad ſummam lõgitudinem progreſſam eſſe, atque vlterius currere, atq; proferri deſiſtere, & in contrariũ reſolui. Animaduerte quod improba peccati nox, quoad eius fieri poterat, aucta, atq; extremam nequitiæ magnitudinẽ aſſecuta, hodie vlterius progredi, ac ſibi quaſi poſſidendo vſucapere prohibita eſt, atque de hinc ad defectionem redigitur. Vides lucis radium diutius durare, & ſolem eſſe ſolito ſublimiorem, animaduerte veræ lucis aduentum, quę radijs Euangelicis orbem illuminat. Hactenus ille.

Ambroſ. D. Ambroſius, ſerm. 2. de Natiuitate. Ecce in natiuitate Chriſti dies creſcit, & in natiuitate Ioannis decreſcit; Chriſto oriente lux proficit Ioanne naſcente minuitur. Ipſa enim quodammodo tempora, famulantia partibus ſuis, cum detrimentum faciunt, ſeruus gignitur; cùm autem Dominus naſcitur, conſequitur augmentum. Profectum planè facit dies, cum mundi Saluator oritur: defectum patitur cum vltimus propheta generatur. Scriptũ eſt enim; Lex & Prophetæ vſq; ad Ioannem. Atque ideo neceſſe erat, vt obſcuraretur legis obſeruatio, vbi euocatio, vbi Euãgelij gratia refulgebat, & ceſſaret prophetia veteris Teſtamenti, cum noui Teſtamenti gratia ſuccedebat. Ergo in natiuitate Domini proficit dies, nec mirum ſi proficit dies, quam ſplendidiſſima lux veritatis illuminat.

Auguſt. D. Auguſtinus, pſalm. 132. Natus eſt eſt Ioannes ſicut tradit Eccleſia 8. Kalend. Iulias, cum iam incipiunt minui dies; Dominus natus eſt 8. Kalẽd. Ianuarias, quando iã dies incipiunt creſcere. Audi ipſum Ioannem confitentẽ; Illũ oportet creſcere, me autem minui. Et paſſiones ipſorum hoc indicant; Dominus in cruce exaltatus eſt, Ioannes cæſo capite diminutus, &c. *Beda.* Beda, in homilia de natiuitate Ioannis Baptiſtę;

[E] Non vacat à myſterio, quod Ioannis natiuitas, cum dies decreſcere, Domini autem, cum dies creſcere inchoant, facta memoratur, creuit quippe Dominus, quia per totum orbem, quod Chriſtus eſſet, innotuit, decreuit Ioannes, quia qui Chriſtus exiſtimabatur, quod nõ Chriſtus, ſed præco Chriſti eſſet apparuit. Iure etiam naſcente Domino, abbreuiata dies ad crementum luminis redit. Quia ille nimirũ apparuit, qui lucem ſuæ cognitionis, quam prius [F] ſola Iudæa, & hoc ex parte habebat, cunctis gentibus aperiret, & ſuæ calorem dilectionis, in totam mundi latitudinem diffunderet, &c.

CAP. XI.

Quo die ortus ſit Chriſtus.

Epiphan. Diuus Epiphanius, hæreſi 51. natum ſcribit quinto Ianuarij die; Nato, inquit, Domino circa Ianuarium menſem, hoc eſt, ante octa- [G] uum Iduum Ianuarij, quæ eſt quinta Ianuarij menſis, ſecundum Romanos, ſecundum Ægyptios Tybi vndecima, &c. *Caſſianus.* Ægyptij verò, vt eſt apud Caſſianum collatione 10. cap. 2. in die Epiphaniæ natalitia Domini celebrabant. Intra Ægypti, inquit, regionem mos iſte, antiqua traditione ſeruatur, vt peracto Epiphaniorum die, quem prouinciæ illius ſacerdotes, vel dominici baptiſmi, vel ſecundũ carnem natiuitatis, eſſe definiunt, & idcirco vtriuſq; ſacramenti ſolemnitatẽ, non bifariè, vt [H] in occiduis prouincijs, ſed ſub vna diei huius feſtiuitate, cõcelebrant. &c. *Clemens.* Clemens in conſtitutionib. Apoſtolicis, lib. 5. c. 13. Dies natalis celebretur. 25. menſis 9. *Clemens Alex.* Alter Clemens Alexand. lib. 1. ſtromatum longè à fine libri: Sunt, inquit, qui curioſius natali Domini, nõ ſolum annum, ſed etiam diem addunt, quẽ dicunt 28. annum Auguſti, in 23. pachon. &c. Eſt autem pachon Ægyptijs, menſis Maius. Itẽ eodem lib. loquens de Baſilidis ſectatoribus: Dicunt ex ijs aliqui, Chriſtum natum eſſe 24. vel 25. pharmuthi, dicitur autem pharmuthi, ab Ægyptijs, menſis Aprilis.

Dicen-

Chriſtus nā tus die 25. Decembris die domini ſcā nocturno tempore. Dicendum eſt, natum Dominum 25. die Decembris. Eccleſiæ enim hac die, Chriſtum feliciſſimo partu editū agnoſcit, ac celebrat. Quem cœleſtis partus diem agnoſcit etiam Nicephorus, lib. 1. capite 12. & lib. 2. capit. 3. Oroſius, lib. 7. capite 2. & alij. Auguſt in. 4. de Trinitate, cap. 5. Natus, inquit, traditur Chriſtus octauo calend. Ianuarias; Et Pſal. 132. Ioannes natus eſt, ſicut tradit Eccleſia 8. Calend. Iulias, Dominus natus. 8. calend. Ianuarias, id eſt, 25. Decembris. *Nicephorus Oroſius. Auguſt.* A

B Die vero Dominica ortum eum multis arbitramur. Rupertus lib. 3. de diuinis officijs, capite 16. Nocte, inquit, Dominica natus eſt Chriſtus, conſonāte mirabilium ſuorum ordine. Vt quo die dixit; Fiat lux, & facta eſt lux, eiuſdem diei nocte, orire͞tur in tenebris, lumen rectis corde: & viſitaret nos, Oriens ex alto, illuminare ijs qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent. Hęc ille. In eadem ſententia eſt Diuus Anton. prima parte hiſtoriæ, tit. 5. cap. 1. D. Bonauent. de vita Chriſti, Magiſter hiſtoriæ, Epiſcopus Petrus de natalib. Lucidus, & alij. Die dominica ortum Dominum, habetur capite 8. ad finem ſexti Concilij, ſed illa capita, ſiue Canones, Surius Synodo falsò adſcribi docet, tom. 3. Conciliorum. Itaque, ſexta feria, 25. Martij die conceptus, vt ſupra iam oſtendimus, die Dominica 25. Decembris, ex Sacroſancto vtero mirabiliter egreſſus eſt Chriſtus. C

Tertullia. Nocte autem egreſſum, docet Tertullianus, lib. 5. contra Marcionem, capite 9. Nos, inquit, edimus euangelia, nocturna natiuitate declarātia Dominum. Et Auguſtinus, Pſal. 109. Nocte, ait, natus eſt Dominus ex vtero Virginis. Vterque, Tertullianus, & Auguſtinus, in hanc ſententiam illud, Pſal. 109. exponit; Ante luciferum genui te, id eſt, ante auroram, nocturno tempore. Liquet ex Eccleſiaſtico more. Solet enim Eccleſia natalis Chriſti noctem, feſto ſacro propterea celebrare, quòd nocte Sol ille ſplēdidiſſimus, mortalibus illuxerit. Ex euangelio idem colligitur. Etenim Angeli nocturno tempore paſtoribus, Meſſię nuntiare natiuitatem, ſcilicet, quia nocturno tempore, poſt noctem mediā natus eſt. Quamobrem Eccleſia poſt noctem mediam ſacra facit, ſequentemque diē ad quem nox pertinet, feſtum agit. Pręterea verba, Sapient. 18. accommodatè ad hoc myſterium transfert; Cùm quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet omnipotens ſermo tuus de cęlis, à regalibus ſedibus venit. *Auguſt. Pſal. 109.* D *Sapien 18.*

CAPVT XII.

De pace, quæ Chriſti natali tempore, in orbe florebat. item, an Iani portæ, tunc fuerint clauſæ?

Florente pace, Chriſtum natum, ipſa totius orbis, ſub vnius Monarchiæ imperio, deſcriptio indicat. Ea de re ſic ſcribit Diuus Hieronymus Iſaiæ cap. 2. Veteres reuoluamus hiſtorias, & inueniemus, vſque ad 28. annum Cęſaris Auguſti, cuius 41. anno Chriſtus natus eſt in Iudæa, in toto terrarum orbe fuiſſe diſcordiam, & ſingulas nationes, contra vicinas gentes arſiſſe ſtudio prœliandi, ita vt cæderent, & cæderentur. Orto autem Domino Saluatore, quando ſub præſide Syriæ Cyrino, prima eſt in orbe terrarū facta deſcriptio, & euangelicæ doctrinæ pax Romani imperij pręparata: tunc omnia bella ceſſauerunt. Et nequaquam per oppida, & vicos exercebantur ad pręlia, ſed ad agrorum cultus, militib. tātum, legionibusq; Romanis, cōtra barbaras nationes, bellandi ſtudio delegato. Quando impletus eſt Angelorum illa cōcentus; Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volūtatis; Et, In dieb. eius orta eſt iuſtitia, & multitudo pacis. Hactenus Hieronym. *Hieron.* *Luc. 2.* *Pſal. 71.*

Oroſius quoque lib. 6. cap. vltimo; Anno, inquit, ab vrbe condita, 752. Auguſtus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totū Oceani circulum, cunctis gentib. vna pace compoſitis, Iani portas tertiò ipſe tunc clauſit: quas ex eo per 12. fere annos, quietiſſimo ſemper obſeratas *Oroſius.*

o io, ipſa etiam rubigo ſignauit. Nec prius vnquam, niſi extrema ſenectute Auguſti, pulſatæ; Athenienſium ſeditione, & Dacorum commotione patuerunt. Igitur eo tempore, id eſt eo anno, quo firmiſſimam, veriſſimamque pacem, ordinatione Dei, Cæſar compoſuit, natus eſt Chriſtus. Cuius aduentui pax illa famulata eſt. Hæc Oroſius.

Chriſti autem aduentui, & Apoſtolorũ prædicationẽ, famulatam Romani imperij pacem, Theodoretus docet in Commentarijs, Pſalm. 45. his verbis. Tempeſtate Saluatoris, cum Romanorum imperium, ſingula regna expugnaſſet, omnium aures euangelij præconibus accommodauit. Nullo timore enim, veluti in vno regno percurrerunt, ſalutaremq; doctrinam hominib. attulerunt. Hæc Theodoretus. Et Procopius, in Cõmentarijs Iſaiæ 12. Deus inquit, cùm Apoſtolis viæ libertatem aperire ſtatuiſſet, rerum ſumma ad Romanos delata, magni dæmonum labentis imperij ſignificationem dedit. Vnicamque Reipublicam formam, & Monarchiam, vt & Eccleſiam vnam, vnãque fidem fore, demonſtrauit. Hieronymus Michææ, capit. 4. Poſtquam ad imperium Chriſti, ſingulare imperium Roma ſortita eſt; Apoſtolorum itineri peruius factus eſt orbis. Et apertæ ſunt eis portæ vrbium, & ad prædicationem vnius Dei, ſingulare imperium conſtitutum eſt, &c.

Theodor.

Pax Romani imperij Apoſtolorũ prædicationi eſt famulata.

Procopius.

Hieron.

An Iani fores Chriſto naſcente clauſæ fuerint, dubium eſt. Fuit Romæ Iani templum, quod belli ianua dicebatur, clauſum pacem, bellum vero reſeratũ indicabat. Hoc memoriæ prodit Plutarchus, in vita Numæ. Eſt, inquit, Romæ Iani templum duabus portis, quod belli ianuam vocant. Legitimum enim eſt, ipſum aperiri, cum bellum ſit, in pace autem claudi: quod certè difficilè, aut etiam raro factum, cum aliquo bello ſemper imperium ſuſpenſum teneatur; Hæc ille.

Iani tẽplũ quoties clauſum.

Plutarch.

Ante Auguſti tempora, bis tantum clauſum, refert Suetonius, in vita Auguſti his verbis; Ianum ſemel, atque iterum, à condita vrbe, ante memoriã ſuam clauſum, Auguſtus clauſit. Fuit autem clauſum ante Auguſtum, ſemel tempore Numæ. Numa enim Rege (ait Plutarchus) neque vllum diem apertum viſum eſt, ſed tres, & quadraginta annos continuos clauſum manſit. Atqui mondum Romanum imperiũ, tam longè, lateque patebat, ideòque non mira Pax Numæ. Iterum clauſum eſt (vt idem Autor teſtatur) M. Attilio, & T. Manlio conſulibus, haud magno temporis ſpacio: vno anno fuiſſe clauſum, ſcribit Oroſius, lib. 4. cap. 12. fuit hic annus vrbis conditæ, vt ait Omphrius. 519. quo poſt primum bellum punicum, Iani templum ſecundò eſt obſeratum.

Sueton.

Plutarch.

Oroſius.

Omphrius.

At Auguſtus, vt teſtatur Suetonius ter idem templum clauſit. Primò poſt victoriam Actiacam, quam apud Actiũ Epiri promontorium, de Antonio reportauit. Anno (ait Oroſius, lib. 6. capit 20.) ab vrbe condita. 725. Cæſar victor ab Oriente rediens, octauo idus Ianuarij, quo die nos Epiphaniam Dñi celebramus, vrbem triplici triumpho ingreſſus eſt, ac tum primum ipſe Iani portas, ſopitis omnibus, finitiſque bellis ciuilibus, clauſit. Hoc die primùm, Auguſtus conſalutatus eſt, atq; ex eodem die ſumma rerum, penes vnũ cœpit eſſe, & manſit: quod Græci monarchiam vocant. Hæc ille. Secundò Ianũ clauſit Auguſtus, poſt victoriam Cãtabricam. Anno enim ab vrbe condita (ſcribit Oroſius, cap. 21.) 726 Cæſar, parum in Hiſpania per ducẽtos annos actum intelligens, ſi Cantabros, atque Aſtures, duas fortiſſimas gentes Hiſpã. ſuis vti legib. ſineret, aperuit Iani portas, & in Hiſpan. ipſe cũ exercitu profectus eſt. Cantabricæ aũt victoriæ, hũc honorẽ detulit, vt tũc quoq; belli portas clauſtro cohiberi iuberet. Ita tunc ſecũdo per Cæſarẽ, & quarto poſt vrb. conditã clauſus eſt Ianus. Hæc idẽ Oroſius. Tertio Ianũ clauſit, poſt alia bella anno ab vrbe condita eod. autore, 752 cunctis gentibus vna pace compoſitis.

Suetonius.

Oroſius.

His dictis ad quæſtionẽ reuertamur. Cui Oroſius reſpondet, Eo anno, quo Chriſtus eſt ortus, Iani fores fuiſſe clauſas. Nam clauſas ait anno ab vrbe condita 752. is autem eſt natalis annus

Oroſius.

Chriſti,

A Chriſti, vt eſt exploratum ex Marty-
rologio Romano, vt alios omittam au
tores. Idem docet, lib. 1. c. 1. his verbis;
Natiuitas Chriſti fuit, anno Imperij
Cæſaris 42. cum facta pace cum Par-
this, Iani portæ clauſæ ſunt, & bella to
to orbe ceſſauerunt. Et lib. 7. in fine, ca
pit. 2. Annus, inquit, natiuitatis Chriſti
quantis, quam nouis, quamque inuſita-
tis bonis abundauerit, ſatis etiam, me
non proferente, compertum haberi ar
bitror. Toto terrarum orbe, vna pax
omnium, non ceſſatione, ſed abolitio-
B ne bellorum, clauſæ Iani Gemini por-
tæ, extirpatis bellorum radicibus, non
repreſſis. Cenſus ille primus, & maxi-
mus fuit, cum in hoc vnum Cæſaris no
men, vniuerſa magnarum gentiũ crea-
tura iurauit, ſimulque per communio-
nem cẽſus, vnius ſocietatis effecta eſt.
Hæc Oroſius.

Baronius. Verùm Card. Baronius, in Annalib.
Dionem hiſtoricum ſecutus, aliud ſen
tit. Quod ſpectat, inquit, ad Iani fores,
ab Auguſto ter clauſas, quàm longè id
ante Chriſti natalem diem acciderit,
C ex Dione, qui res Romanorum per ſin
gulos annos deſcripſit, facilè intelli-
gemus. Primò enim poſt Actiacum bel
lum, Auguſto quintum, & Sexto Apu-
leio conſulibus, idem Imperator Iani
portas clauſit. quibus iterum reſeratis
bello Cantabrico rurſum eo feliciter
confecto, ſunt occluſæ, eodem Augu-
ſto nonùm, & M. Silano conſulibus. Sed
ijſdem Cantabris ſæpius rebellantib.
ac Germaniç populis tumultuantibus,
apertis denuò, Ælio Tuberone, & Fa-
bio Max. conſulib. ab eodem iuſſæ ſunt
D claudi. Verùm ne id fieret, Daci Iſtrum
tranſgreſſi, fuerunt impedimento. Hçc
ex Dione. Cuius autoritate conſtat, pri
mo ante annos 27. ac iterum ante an
nos 23. quàm Dominus naſceretur, Ia-
ni fores occluſas eſſe. Demum ante
annos decem, de ijſdẽ claudendis fuiſ-
ſe decretum. Hæc Baronius.

At ego non tantam fidem, ijs qui cir
cumferuntur faſtis, aut Græco Dioni
tribuo, vt propterea à ſententia gra-
uis, & antiqui ſcriptoris Oroſij diſce-
dã, qui D. Aug. hortatu præclarũ illud
opus, fideliter, ac diligenter ſcripſit.

A Cõcedamus non eſſe clauſum Iani tem
plũ, illo tẽpore propter Dacos. At clau
di potuit victis Dacis, ita vt natali an-
no Dñi fuerit obſeratum. Suetonius. n.
ter clauſum ab Auguſto ſcribit, cui re-
pugnat Card. cum bis tantũ ab Augu-
ſto clauſum velit, quod ſi ter, cũ Sueto
nio, velit, cũ Chriſtus natus eſt tertio
clauſum dicimus. Præterea, ratio fidẽ
facit dictis Oroſij. Veriſimile. n. eſt, tũc
Auguſtum Cçſarem, orbem vniuerſum
deſcribi iuſſiſſe, cum vniuerſus pace
fruebatur; Ianique portæ erant clauſæ.
B Veriſimile quoque eſt, Chriſtũ penes
quem belli, paciſque imperium eſt, ſi-
quidem tẽpore magnæ pacis naſci vo-
luit, voluiſſe quoque magnæ pacis cele
berrimum ſignum, ideſt, Iani occluſio-
nem, tantæ paci non deeſſe. Denique
hoc videtur ſignificare D. Lucæ exor-
dium illud: Exijt edictum à Cæſare Au
guſto, vt deſcriberetur vniuerſus or-
bis: Videlicet, quia vniuerſus illi pare-
bat. Quod ſi vniuerſus parebat, nulla
regio cum Romano Imperio, bellum
gerebat.

C

CAP. XIII.

De Signis Natiuitatis Chriſti.

ADmirabilem Chriſti Natiuitatẽ,
nonnulla ſigna præueniſſe refe-
runtur, quæ quam vera ſint, operæ pre-
tium erit conſiderare. D. Thom. 3. par. *D.Thom.*
q. 36. ar. 3. Credibile, inquit, eſt, in alijs
partibus mundi, aliqua indicia Natiui-
tatis Chriſti apparuiſſe, ſicut Romę flu
xit oleum, & in Hiſpania apparuerunt
D tres ſoles, paulatim in vnum coeuntes.
Abulenſis in prologo D. Hieron. in Ge *Abulenſis.*
neſ. c. 7. Illa nocte natalis Chriſti, fons
olei manauit in Ciuitate Romana trãs
Tyberim, & floruerunt vineæ Engad-
di illa nocte in terra Iudææ.

Innocẽtius ſermone 2. de natali Do
mini; Fertur Auguſtum in cœlo vidiſ- *Innocent.*
ſe Virginem geſtantem filiũ ad oſten- *Signa na-*
ſionẽ Sibyllæ: Et ex tunc prohibuit, ne *tiuitatis*
quis eum Dominum appellaret: quia *Chriſti, quæ*
natus erat Rex Regum, & Dominus do *diuerſi com*
minantium. Fõs olei per totum diem, *memorant*
de taberna largiſſimus emanauit, *autores.*
ſignans,

ſignans, quod ille naſceretur in terris, qui vnctus erat oleo præ conſortibus ſuis. Templum pacis funditus corruit. Romani ſiquidem, pro pace, quæ orbi ſub Auguſto imminebat, templum pacis conſtruxerunt, de quo conſulêtes quamdiu deberet durare, reſponſum eſt; Donec Virgo pariat, qui dixerunt: Ergo erit æternum, quia nunquam Virgo pariet, ſed in hora Dominicę natiuitatis, funditus corruit.

Anton. D. Anton. prima parte hiſtoriæ, titu. quarto, capit. ſexto, §. decimo: Natus eſt Chriſtus, eo tempore, quo erat pax in toto orbe, quod nunquam contigerat, à tempore mortis Numæ Pompilij, ſecundi Regis Romanorum, vſque tunc. Sed ſemper fuerunt Romani in prælijs, niſi per vnum annum. Quod Romani induſtriæ Octauiani tribuentes, voluerunt eum vt Deum venerari. Sed imperator non aſſenſit. Cumq; populus ſuper hoc ei importunus eſſet, vt dicit Innocentius, Sybillam prophetiſſam aduocauit, ſcire volens per oracula eius, an alius maior eo eſſet naſciturus. Cum ergo in die natalis Chriſti, concilium ſuper hanc rem cõuocaſſet, & Sibylla in Camera Imperatoris oraculis inſiſteret; in die media circulus aureus apparuit circa Solem, & in medio Virgo pulcherrima, puerum geſtans in gremio. Quod Sibylla Cæſari oſtendit, eique dixit; Hic puer maior te eſt, & ideo ipſum adora. Auditaque eſt vox dicens, Hæc eſt ara cœli. Vnde & illa Eccleſia, vbi tunc erat palatium Octauiani, ſcilicet in Capitolio. & nunc eſt Eccleſia, & conuêtus ordinis minorum, qui dicitur hodie S. Maria. Ara cœli. Hæc ille. Addit, quod ex Innocentio diximus de templo pacis.

Bonauen. D. Bonauentura in libro de quinque feſtiuitatibus pueri Ieſu. Multis, ait, ſignis, & prodigijs, ſecundum Doctorũ ſententiam, & doctrinam, eſt Chriſti Natiuitas comprobata. Nam in Ciuitate Romana muri templi pacis, funditus corruerunt, Sodomitæ in toto orbe morte ſubitanea interierunt, vineæ Engaddi illa nocte floruerunt, & fructum balſami protulerunt, fons aquæ mutatus eſt in fontem olei, & fluxit vſq; in Tyberim, & manauit tota nocte illa. Tres ſoles apparuerunt in Oriente, & paulatim in vnum corpus ſolare ſunt redacti, in die media circulus aureus apparuit circa ſolem, & in medio circuli Virgo puerum geſtans in gremio, &c.

In ſermone de natiuitate qui habetur in fine operum D. Bernardi, & apud Surium tomo 6. autor non vulgaris: Fons, inquit, olei de terra erumpit, têplum Romæ, vocabatur æternum, corruit, omnibus impenſis & vrbis, & orbis, mirabiliter conſummatum. Dum enim Romani in victorioſæ antiquitatis memoriam, têplum ſingulari ſchemate, facere decreuiſſent, ab omni illa dæmoniorum multitudine quæſierunt, vſque quo durare poſſet tam excellentis operis operoſa conſtructio? Reſpôſum eſt, donec Virgo pareret. Illi impoſſibilitatem oraculum retorquêtes, templum æternum, ſolemnem illã machinam vocauerunt. Nocte autem natiuitatis ita cecidit, & confractum eſt illud murale, & columnarum opus, vt vix appareant veſtigia ruinarum.

Epiſcopus Petrus de Natalibus in catalogo: Natiuitas Domini primò declarata eſt, per cœlum in parte orientali. Nam ipſa die natiuitatis, vt habetur in chronicis, tres ſoles in oriente in cœlo apparuerunt, qui paulatim in vnum corpus ſolare redacti ſunt. Per quod innuitur, quod trini, & vnius Dei notitia mundo oriebatur. Item, in parte occidentali, nam vt ponit Oroſius, cum Romani Octauianum pro Deo adorare vellent, ille triduanas inducias petijt, Sibyllam aduocauit, & conſuluit. Cui die natalis Dñi in camera Cæſaris oranti, media die circulus aureus apparuit circa ſolem, & in medio Virgo puerum geſtans, & litteris aureis inſcriptum. Hæc eſt ara filij Dei viuentis. Tunc Sibylla viſionem Auguſto oſtendit, & puerum illum ipſa die natũ dixit, quem Auguſto maiorem eſſe aſſeruit, quem imperator adorans, eidem ſacrificauit, in quo loco nunc ædificata eſt Eccleſia, quæ dicitur Sancta Maria Ara cœli. *Pet. de Na.*

Secun-

Secundò oſtenſa eſt per elementum ignis, qui ea nocte per totum orbem cunctos Sodomitico vitio laborantes, extinxit, vt dicit Hieronymus, in gloſſa ſuper illud Iſaiæ 9. Lux orta eſt eis. Tertio per elementum aeris, nam vt dicit Chryſoſtomus ea nocte Magis ſuper montem Victorialem orantib. ſtella in aere de nouo producta apparuit. Quartò per elementum aquæ. Vt enim teſtatur Innocentius, fons aquæ, qui de taberna meritoria, vbi nunc eſt Eccleſia S. Mariæ trans Tyberim, Romæ conſurgebat, in liquorem olei verſus, tota die natiuitatis, vſque ad Tyberim profluxit. Quintò per elementum terræ, ſcribit namque Damaſcenus ſuper illud verbum Pſalmi; Nox ſicut dies illuminabitur, quòd iſtud nocte natiuitatis eiuſdem, videlicet media nocte, in claritatem diei conuerſa eſt. Et quia ipſa lux, ad patres, qui erãt in limbo deſcendere non poterat, terra ſe in pluribus locis aperuit, & per eius rimas lux ad patres vſque deſcendit, & tunc impleta eſt prophetia Iſaiæ 7. Populus qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam.

Sextò, per creaturam compoſitam, vt ſunt lapides, & metalla. Nam, vt ait Innocentius, templũ pacis, tẽpore Romuli extructum nocte natiuitatis cum idolis corruit. Legitur etiam quod Hieremias propheta, in Ægypto ſignum regibus Ægypti dedit, quod illorum idola corruerent, cum virgo filium pareret. Vnde ſacerdotes idolorum imaginem Virginis filium geſtantis in ſacro loco templi, ſtatuerũt, quæ prophetia in nocte natiuitatis impleta eſt. Septimò, oſtenſa natiuitatis per creaturam, quæ habet eſſe, & viuere, vt ſunt plantæ. In hac enim nocte, vt ſcribit Frater Bartholomeus Vineæ Engaddi, quæ proferunt balſamum, præter conſuetum tempus frondes, flores, & fructum protulerunt. Hæc ille.

Vt ſummatim dicam 9. numerãtur natiuitatis Chriſti præſagia. Primum templum pacis ſubita ruina. Secũdum tres ſoles in vnum coeuntes. Tertium fons olei. Quartum vineæ Engaddi florentes. Quintum Virgo infantem gremio geſtans, quam Auguſto Sibylla oſtenderit. Sextum omnium Sodomitarum toto orbe repẽtina inflammatio, atque interitus. Septimum ſtella Magis oſtenſa. Octauum ſplendor media nocte exortus, & in limbum vſque dehiſcente terra immiſſus. Nonum Simulachrorum in Ægypto caſus. Quid veritatis habeant ſingula inueſtigemus. *Octo ſigna natiuitatis*

In primis primum ſignum veritatis parum videtur habere, vt vidit Card. Cæſar Baronius, in ſuis eruditiſſimis Annalibus. Nullum enim templum pacis, Romæ ante Chriſtum natum, apud claſſicos ſcriptores reperitur extructum. Poſt Chriſtum, Veſpaſianus Iudæis domitis, templum pacis, Romæ exædificauit, vt autor eſt Ioſephus lib. ſeptimo, de bello capit. vigeſimoquarto. Poſt triumphum, inquit, & Romani imperij firmiſſimum ſtatum, Veſpaſianus paci templum ædificari decreuit. Itaque mira celeritate, & quę hominum cogitationem ſuperaret, effectum eſt. Magna enim diuitiarum largitate vſus, inſuper perfectis id picturę, ac figmentorum operibus exornauit. Omnia namq; in illud fanum, collecta, ac depoſita ſunt, quorũ viſendorum ſtudio per totum orbem, qui ante nos fuerunt, vagabantur. hic repoſuit etiam, quę Iudeorum fuerãt inſtrumenta, &c. Quòd ſi quis velit aliquod pacis templum, Romę ante Chriſtũ fuiſſe, cuius ſcriptores non meminerint, & hoc corruiſſe, non ego cum illo magnoperè pugnabo. Sed cum nulla mirabilis huius ruinę apud Hieronymum Euſębium, Oroſium, & alios antiquos autores, mentio fiat, non omnino aſſentiar. *Primum ſignum an ſit verum.* *Ioſephus*

Secundum ſignum verum eſt. Sed nec ea nocte, nec eo anno, ſi Euſebij chronico credimus, contigit, quo Chriſtus eſt natus. Nam Euſebius in chronico, anno Iulij Cęſaris extremo, ante Chriſti natiuitatem, circiter quadrageſimumſecundum ſcribit Romę tres ſoles exortos, paulatim in eundem orbẽ coiuiſſe, Oroſius vero libro ſexto, capite decimooctauo. Cum Auguſtus *Secundum ſignum.* *Euſebius.* *Oriſius.*

Cęſar

Cæſar, paulo poſt Iulium Cæſarem interfectum, ex Apollonia rediens, Romam ingrederetur, multo etiam ante Chriſti Natiuitatem, ait, hora circiter diei tertia, repente liquido, ac puro cœlo circulum in ſpeciem cœleſtis arcus, orbem ſolis ambijſſe. Quaſi vnum eum Auguſtum, ac potentiſſimum, ſolumque clariſſimum, in orbe monſtraret, cuius tempore venturus eſſet, qui ipſum ſolem, mundumq; totum feciſſet, & regeret. Idem ſcribit Dion lib. 45. Seneca lib. 1. natur. quæſt. cap. ſecundo, Suetonius in vita Auguſti cap. 95. Plinius lib. ſecundo, cap. vigeſimooctauo. Cernuntur, ait, circa ſolis orbem verſi colores circuli, qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuẽta vrbem intrante, ad nomen ingẽs capeſſendum. Dion libro quadrageſimoquinto, multa addit prodigia, è cœlo decidentia fulmina; quorum nonnulla Iouis templum percuſſere, ab oriente, in occidentem, diſcurrentem lampadem, nouam ſtellã multis diebus conſpectam, ſolem triplici præcinctum circulo, quorum vnus ignita ſpicarum corona circundatus erat. Hæc autem omnia, ante Chriſti Natiuitatem, ſub initium imperij Auguſti contigere.

Dion. Seneca. Sueton. Plinius.

Tertium ſignum. Tertium quoque ſignum verum eſt, ſed Euſebius in chronico, non eo anno, illud ſignauit, in quem Chriſti natalis dies incidit, ideſt, anno quadrageſimoſecundo Auguſti, ſed multo ante, ideſt, anno Auguſti tertio. Neque vero Euſebius, neque Oroſius aiunt, fontem aquæ in oleum conuerſum eſſe, quod ſcripſere D. Bonauent. & Petrus de Natalibus. Euſebij quidem verba hęc ſũt: E taberna meritoria, trans Tyberim, oleum è terra erupit, fluxitque toto die ſine intermiſſione ſignificans Chriſti gratiam ex gentibus. Oroſij vero hæc. In diebus Auguſti, fons olei largiſſimus, de taberna meritoria per totũ diem fluxit, quo ſigno quid euidẽtius, quam in diebus Cæſaris Auguſti, futura Chriſti natiuitas declarata eſt? Chriſtus enim vnctus interpretatur. Hæc ille. Nam quamuis hoc ſignum Domini natiuitatẽ, per aliquot annos præceſſerit, illam tamen futuram præmonſtrabat, vt volunt Euſebius, & Oroſius.

Euſebius. Oroſius.

Quartũ ſignum, ſextum, ſeptimum, octauum, & nonum. Quartum ſignum, de vineis Engaddi, quod referunt Abulenſis, D. Bonauentura, & Petrus de Natalibus, incertum eſt vnde ſit ſumptum, quemadmodum, & ſextum de Sodomitarum incendio, & interitu, cuius meminit D. Bonauentura, & Petrus de Natalibus. Nam illam Hieronymi gloſſam, quam Petrus de Natalibus refert, ego quæſitam nõ reperi. Octauum ſignum, ſplendoris nocte illa fulgentis, & ad inferos vſque delapſi: nonum quoque ſimulachrorum in Ægypto euerſorum, iuxta Ieremiæ prophetiam, non multum habent certitudinis. De hoc ſigno nono D. Dorotheus martyr in ſynopſi ſic ſcribit. Ieremias ſignum dedit de ſacerdotibus Ægyptiacis, quod oporteat ſimulachra eorum concuti, & decidere, per ſeruatorem puerum ex Virgine naſciturum, & in præſepio iaciturũ. propterea etiam nunc Virginem in lecto, & infantem in præſepio collocant, & adorant. Et cùm cauſam olim Ptolemæus Rex percontaretur, reſponderũt myſterium eſſe, ipſis à maioribus traditum, quod illi à ſancto propheta acceperint. Hæc Dorothæus. An autem ſimulachra Ægypti in natiuitate ceciderint incertum eſt. tunc cecidiſſe, cum Virgo cum infante Chriſto Ægyptum eſt ingreſſa, veriſimilius, vt infra dicemus.

Doroth.

Signum 5. De ſeptimo, ideſt, ſtella à Magis conſpecta, ſuo loco dicemus. Reſtat quintum Virginis infantem geſtantis, quã Sibylla Auguſto indicaſſe dicitur. huius quoque antiqui patres non meminere. Obſtatque illi, quod Sibylla nulla, Auguſti extiterit temporibus. Si vęrum fuit ſignum (quod me latet) dicta eſt Sibylla, fęmina aliqua Sibyllæ ſimilis, quæ Auguſti ætate extiterit. Card. Baronius in Apparatu exponit Sibylla pro Sibyllinis libris vſurpari, quos Auguſtus legit. Cur Ara cœli templũ Deiparæ Virginis, Romæ vocatum ſit, aliam reddit rationem idem Cardinalis; Etenim Auguſtus vt ſcribit Nicephorus libro primo, cap. decimoſeptimo ad Oraculum Pythij Apollinis venit,

Nicephor.

nit', hecatombe ſacrificio oblato, quæſiuit, quiſnam poſt eum Romanum adminiſtraturus eſſet imperium? At cũ nullum ederetur reſponſum alterum adiecit ſacrificium, denuòque rogauit, quid ita oraculum conticuiſſet? tum ad hunc modum reſpondit.

Me puer hebræus; Diuos Deus ipſe gubernans.

Cedere ſede iubet, triſtemq; redire ſub orcum.

Aris ergo de hinc, tacitus abſcedito noſtris.

Tali reſponſo accepto, Cæſar Romã eſt reuerſus, atque ibi in capitolio, arã maximam extruxit, cum huiuſmodi inſcriptione: Ara primogeniti Dei. Hæc ex Nicephoro. Quæ eadem Suidas ſcribit in Auguſto.

Putatur, ait Card. Baronius, hic ille eſſe locus in capitolio, è regione rupis Tarpeiæ, vbi nobiliſſimum templum, antiquitus, vt creditur, à Conſtantino in memoriam Dei Genitricis erectum eſt; atque prædicta ex cauſa; Ara cœli, titulo nuncupatum. Vel, quod aiunt, Dei genitricem, infantem in vlnis habentem, monente Sibylla, ſublimem in aere ab eodem Auguſto illic eſſe cõ ſpectam. Quod tamen ita velim intelligant, qui ei rei maiorem fidem adhibendam putant, quam ijs quæ ex græcis autorib. recenſuimus, non quod Sibylla aliqua, Auguſti temporibus, quæ eum hæc docuerit, ſuperſtes fuerit, ſed ſic accipiendum, vt ea ipſa Auguſtus à Sibylla, hoc eſt, à Sibyllinis carminibus, acceperit, &c.

CAPVT XIIII.

De Itinere Deiparæ, & loco in quo Chriſtum peperit.

Nazareth quot leucis diſtet a Bethlehem.

AVguſti edicto vt obediret Virgo intemerata à ciuitate Nazareth iam propinqua partui feliciſſimo, in ciuitatem Bethlehem, ſimul cum Ioſepho, profecta eſt. confecit vero iter pluſquam leucarum triginta. Vt enim ſcribit Aranda, in prologo libri de terra ſancta, Nazareth ab Ieruſalem 30.

A leucis diſtat. Borchard. ait diſtare 27. At Bethlehem ab Ieruſalem diſtat leucis fere duabus. Iter pedibus forſitan fecit. Etenim illud quod ferebat, leue erat, infans ille, matrem nõ onerabat, ſed roborabat. Sola (ait Bernard. in ſermone de verbis Apocalypſis: Signum magnum apparuit in cęlo) ſola virgo, ſine corruptione concepit, ſine grauamine tulit, ſine dolore filium parturiuit. & Fulgentius in ſermone de laudib[9] Deiparæ: Nulla fieri grauedo potuit concipienti: Nulla triſtitia parturienti, cum eſſet grauida, ſalubri leuitate plaudebat, lumen enim, quod intra ſe habebat, pondus habere non poterat. Ioãnes Maior; Parum, inquit, aut nihil oneris, Virgo inter ambulãdum in fœtu, vt puto, ſentiebat, agilitatis dote grauiditatis pondus fuit ademptum diminutumve.

Bernard.

Fulgent. Virgo ſine grauamine Chriſtũ vtero tulit.

Maior.

Ludolphus.

Ludolphus prætereà, in vita Chriſti, ex eo colligit, Virginem grauidam corporis grauitatem non perſenſiſſe, quòd partui vicina tantum iter peregerit. Ex hoc, inquit, loco colligit, quod C beata Virgo, licet grauida eſſet, & iã vicina partui, non tamen ex hoc grauabatur in corpore, quia vt dicit Aug. ſer. 11. de natiuitate. Cum eſſet grauida ſalubri leuitate plaudebat. &c. Sermo ille. 11. Aug. à Louanienſib. Fulgentio, vel Seueriano, tribuitur. Deniq; facilè potuit Virgo iter hoc conficere, etſi grauida, quoniam, vt ait Bernard. loco citato; illud moleſtiſſimum tædiũ quo omnes grauidæ laborare noſcuntur, ſola non ſenſit, quæ ſola ſine voluptate concepit.

Virgo an pedibus iter fecerit.

Liranus

Carthuſ.

D Pedibus confeciſſe iter ſentit autor ſermonis de Natiuitate, qui Chryſoſtomo aſcribitur tom. 2. Ioſeph, ait ille, & mater Domini, non habebant ſeruum, non ancillam, de Nazareth ſoli veniunt. Non habebant iumẽtum, &c. Lyranus, & Carthuſianus, putant aſino vectam, & Ioannes Maior; Aſino, inqt, vt memoriæ proditum eſt, Virgo vehebatur. Hinc commemorat aſellum illum, nobiliſſimum pondus portaſſe, &c.

Siue pedib. ſiue iumẽto peracta via, in Bethlehem, deſcriptionis temporo

Deipa-

Deipara cum Ioſepho peruenit, admirando vt partu ciuitatem in omnem æternitatē nobilitaret. Diſtabat Bethlehem verſus Auſtrum, ab Hieruſalem (autore Hierony. de locis hebraicis) milliarib. ſex, quo circa credibile eſt, Virginem Ieroſolymitanum prius templum, orationis gratia adiiſſe; Bethlehem deinde petiuiſſe. Appellatur autem hæc ciuitas Dauid, quod illius patria fuerit. Duplex enim inuenitur ciuitas Dauid. Altera in monte Sion ſita, pars Ieruſalem, de qua 2. Regum 5. legitur: Cepit Dauid in arcem Sion. Habitauit autem Dauid in arce, & vocauit eam ciuitatem Dauid, & ædificauit per gyrum à Mello, & intrinſecus. &c. Altera Bethlehem, in qua eſt natus. Eximium ſanè virum, Bethlehem protulit, Dauidem regem clariſſimum, meritoque à tanto alumno, nomen inuenit, & ciuitas Dauid dicta eſt, ſed vmbra fuit hic Dauid, Dauidis noſtri. Si Bethlehē illuſtrauit vmbra, quanto magis Sol illuſtrauit ſplendidiſſimus, in ea exortus.

Duplex ciuitas Dauid.
2. Reg. 5

Vere ciuitas Dauidis noſtri. i. Chriſti dici poteſt Bethlehem; Vere mundi oriens poteſt appellari. Siquidem vt in Oriēte Sol, ita in Bethlehem, Sol rutilantior Chriſtus, exortus eſt. Exiguæ ciuitati, maxima Roma potuit inuidere. Si fortiſſimorum illa fuit patria virorum; Bethlehem patria eſt Chriſti, cum quo ſi omnes, quos Roma peperit conferantur, nullius momenti exiſtimabuntur. Sedebat in celſo Romani imperij culmine Auguſtus, iacebat in humili ſtabulo Chriſtus, at celſior in ſtabulo Chriſtus, quam in culmine imperij Auguſtus. Immo nihil eſt, ſi cum nato infante comparetur, ſenex Auguſtus. Meritò Prudentius, tanti regis patriam, & ſi non admodum magnam, magnis vrbibus illo carmine anteponitur.

Celſior ī ſtabulo Chriſti quam Auguſtus ī throno.

Prudentius Bethlehem vrbiū maxima, orbis metropolis, Chriſti patria.

O ſola, magnarum Vrbium,
Maior Bethlehem, cui contigit,
Ducem ſalutis cælitus
Incorporatum gignere.

Et Gregorius Nazianzenus orat. 19 Orbis metropolim vocat. Bethlehem, ait, nulla res prohibuit, quominus, ſimul & parua ciuitas eſſet, & totius terræ metropolis; Vtpotè Chriſti orbis conditoris, ac victoris, parentem. Hieron. epiſto. decimanona. Ecce in hoc paruo terrę foramine, cœlorum conditor natus eſt, hic inuolutus pannis, hic viſus à paſtoribus, hic adoratus à Magis. Sanctior locus eſt rupe Tarpeia, quæ de cœlo ſæpius fulminata, oſtendit, quòd Deo diſpliceat, &c. Conſonant iis, prophetæ Michææ verba illa, quæ Matth. cap. ſecundo refert: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquā minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.

Hieron.
Naziaz.
Mich. 5

De hac mundi metropoli ſic ſcribit Borchardus. 1. par. cap. 7. §. 56. Ab Ieruſalem, duabus leucis contra Auſtrum, eſt Bethlehem, in monte, non, tamen excelſo. Mons quidem arctus eſt, extendens ſe in longitudine, ab oriente in occidentem. Ab occidēte patet ingreſſus. In fine orientali, ſub rupe quadam exiſtente tunc temporis, iuxta parietē vrbis (& videtur ſecundum illarum regionum morem, fuiſſe locus pro ſtabulo, habens præſepe exciſum in rupe, vt moris eſt illic diſponere præſepia) ortus eſt de Virgine Chriſtus. Iuxta rupem prædictam, alia eſt capacior, quatuor tantum pedibus diſtans, ſub qua excauatum præſepe fuerat, in quo Dominū Virgo reclinauit. Videtur tamen mihi, vtramq; rupem vnam fuiſſe, ſed oſtio facto diuiſa eſt, per quod in chorum, ex capella, in qua eſt natiuitatis locus, aſcenditur; Hæc Borchardus.

Bethlehem in monte ſita.
Borchard.

Beda in lib. de locis ſanctis, c. 8. Bethlehem in dorſo ſita eſt anguſto, ex omni parte vallibus circumdato, ab occidente in orientem, mille paſſib. longa, humili ſine turribus muro. in cuius orientali angulo, quaſi quoddam naturale ſemiantrum eſt, cuius exterior, natiuitatis dominicę fuiſſe dicitur locus; interior Domini præſepe nominat. &c.

Beda
In ſpelūca natus eſt Chriſtus.

In hoc antro beatiſſimo, ſub hac beatiſſima rupe Chriſtum peperit Virgo: ideoque Patres, in ſpelunca peperiſſe aiunt. Diuus Iuſtinus Martyr in dialogo: Qm̄, inquit, Ioſephus nō habebat in

Iuſtinus.

in vico illo, vbi diuerſaretur, in ſpelũca quadam, quæ vico propinqua erat, diuerſatus eſt. Ibi cum eſſet Maria Chriſtum peperit, &cæt. Diuus Epiphanius hæreſi 51. D. Lucas dicit, puerum iacuiſſe in præſepio, & in ſpelunca, eo quòd non eſſet locus, in diuerſorio. D. Hieronym. Epiſt. 17. Quo ſermone, qua voce, ſpeluncam tibi poſſumus Saluatoris exponere? & illud præſepe, in quo infantulus vagijt, ſilentio magis, quam infimo ſermone honorandũ eſt. Speluncam quoque Origenes libro 1. contra Celſum vocat. Et Nyſſenus in oratione de Chriſti Natiuitate.

Epiphan. *Hieron.* *Origenes.* *Greg. Nyſſ.*

Dubium eſt; An D. Lucas, hanc ſpeluncam, diuerſorium appellet, cũ ait; Et reclinauit eum in præſepio; quia nõ erat eis locus in diuerſorio. An verò diuerſorium appellet, domum aliam, in qua quia locus defuit, in ſpeluncam ſe Virgo abdidit? Reſpondetur, explanationem priorem eſſe probabiliorẽ: Reclinauit eum in præſepio, quia non erat eis locus aptior, in quo infantem collocaret; In diuerſorio, id eſt, in ſpelunca illa. Dicitur autem ſpelunca diuerſorium, quia ad illam diuerterat Virgo cum Ioſeph, vel quia ad eam alij quoque diuertere ſolebant. Fuit hæc ſpelunca, & rupes, extra ciuitatem, ipſi muro adiacens, ab hominum turba, atque oculis ſemota, vt abditiſſimum myſterium, abdito in loco ederetur.

Diuerſoriũ appellatur ſpelunca.

De præſepio quoque dubitatur; Nũ in rupe fuerit exciſum, vt Borchardus ait? nam magiſter hiſtoriæ arbitratur, præſepe à Ioſepho fuiſſe conſtructum, quæ ſententia eſt etiam Lyrani. Luteũ fuiſſe exiſtimat Chryſoſtomus (ſi tamen Chryſoſtomus ille eſt) in Oratione de Natiuitate Chriſti. Nos, inquit, quaſi pro honore, tulimus luteum, & poſuimus argẽteum, ſed mihi pretioſius eſt, quod ablatum eſt. &c. Reſpondetur, præſepe fuiſſe ligneũ, quod Roma nunc poſſidet, vt ait Baronius li. 1. annalium, eoq; multò felicius illuſtratur, quã olim Romuli tuguriũ, de quo Dionyſius Halic. lib. 1. hæc ſcribit, Remus, & Romulus vitam degebant paſtoritiam, humiles compingentes caſulas, ex lignis & arundine, quarum vnam vt ſacram ſeruant, quibus id mãdatum eſt, nihil addentes ornatus gratia. Quod ſi in rupe exciſum præſepe fuit, vt ait Borchardus, addita illi ligna ſunt.

De præſepio *Borchard.* *Magiſter hiſtor.* *Chryſoſt.* *Dionyſ. Halic.*

CAPVT XV.

De admirando Virginis partu.

Illuxit tandem mundo, ſplendidiſſima nox, vigeſimæ quintæ diei menſis decembris, illuxit; inquam, quia clariſſimum orbi ſolem edidit. Latebat ſub rupe, in ſpelunca inops, opulentiſſimaque Virgo, & nocte intempeſta, altiſſimæ vacabat rerum diuinarũ contemplationi. Tunc non prænuncijs partus doloribus, ſed prænuntio gaudio excitata, ſummum mundi imperatorem peperit. Peperit, inquam, ſine dolore. Excepta enim eſt, à lege illa Euæ impoſita, Geneſ. 3. In dolore paries filios tuos. Sola (ait Bernardus in ſerm. de verbis Apocalypſis) inter mulieres, virgo fuit à communi maledicto, & dolore parturientium aliena. Nyſſenus initio orationis, de Chriſti Reſurrectione: Vbi voluptas partum non anteceſſit, neque dolor ſubſecutus eſt. Damaſcenus, libro quarto fidei capite 15. Virginem dolor non eſt ſecutus in partu. Verùm quos in partu dolores effugit, paſſionis tempore ſuſtinuit. Auguſtin. ſerm. 14. de natiuitate; Nec in conceptione inuenta ſum ſine pudore, nec in parturitione inuenta ſum cum dolore. ſanctus Hildephõſus ſerm. 2. de purificatione: virgo peperit ſine dolore & gemitu, & permanſit fœcunda prole. Idem docet Rupertus lib. 13. in Ioannem & alij. Etenim perſpicuum eſt, in eo partu dolorem non potuiſſe habere locum, in quo locum virginitas habuit, & incorruptio.

Geneſ. 3. *Bernardus* *Nyſſen.* *Damaſc.* *Virgo ſine dolore peperit.* *Auguſt.* *S. Hildeph.* *Rupertus.*

Præterea peperit abſque obſtetrice. Hieronymus aduerſus Heluidium; Nulla ibi obſtetrix, nulla mulierculariam ſedulitas interceſſit. Ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa & mater, & obſtetrix fuit, &c. Imo ipſa Dei omnipotentia fuit obſtetrix, ipſa enim ex ventre clau-

clauſo, admirandum in modum Chriſtum extraxit. Vndè Pſalmo 21. illius hæc vox ad patrem eſt; Tu es, qui extraxiſti me de ventre. In hanc ſententiam Auguſtinus hæc verba exponit; An, inquit, inde ſignificare voluit partum Virginis, ſeruata integritate, vt quod mirabiliter factum eſt, eum Deus feciſſe dicitur, nemini incredibile videatur? & Caſſiodorus: Ex vtero matris ſe dicit Chriſtus extractum à Deo, vt oſtenderet, natiuitatem illam, dominica virtute perfectam, ne incredibilis videretur Virginis partus.

Pſal. 21. *Virgo peperit, ſine obſtetrice.* *Dei omnipotentia Chriſtũ ex vtero extraxit.* *Auguſt.* *Caſſiodor.*

Tertiò, peperit virgo, clauſo ſacro vtero, virginitate illæſa. Decebat.n. (vt ait Diuus Ignatius in Epiſtola ad Heronem) creatorem non conſueto, ſed peregrino, & admirando vti partu vtpote omnium opificem. Opifex omnium erat, virginitatem matris, quam in cõceptione ſeruauerat, in partu quoque voluit conſeruare. Non cogitetur (ait D. Leo ſermone 1. de natiuitate) parientis conditio, ſed naſcentis arbitrium. Quia ſic homo natus eſt, vt volebat, & poterat, &cæt. Cætera omnia Dei voluntas produxit & potentia, hunc etiam admirandum partum, eadem voluntas effecit, & potentia omnipotens. Natus eſt (ait D.Leo) vt volebat, & poterat.

Ignatius. *D. Leo.* *Peperit Virgo virginitatis flore permanẽte.*

Solent homines & cum concipiuntur, & cum naſcuntur, veſtigia in parentibus corruptionis relinquere. At Chriſtus ingrediens, & egrediens, ne tenuiſſimum quidem læſionis veſtigiũ, in matre impreſſit. Erat enim non homo ſolum, ſed etiam Deus: vnde Chryſologus, ſermone 142. Qui ingreditur, inquit, & egreditur, & introitus ſui, & exitus nulla veſtigia relinquit: diuinus habitator eſt, non humanus. Et qui conceptu ſuo Virginem ſeruat, & ortu ſuo relinquit Virginem, non terrenus homo eſt, ſed cœleſtis.

Chryſolog.

Quemadmodum ianuis clauſis, Dominus ad diſcipulos ingreſſus eſt, ita ex matris vtero, ianuis clauſis eſt egreſſus. Auguſtinus tractatu 121. in Ioannem; Moli corporis, vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit,

Auguſt.

E quo naſcente, virginitas matris inuiolata permanſit. Diuus Gregorius, homilia 26. in Euangelia. Quid mirum, ſi Chriſtus clauſis ianuis, poſt reſurrectionem ſuam, in æternum iam victurus, intrauit, qui moriturus veniens, non aperto vtero Virginis exiuit.

Greg.

Præterea, vt ex ſepulchro, ita ex vẽtre clauſo, prodijt. S. Hildephonſus in ſerm. de purificatione; Sicut ſaxeum ſepulchri oſtium, & peruium, & penetrabile fuit, nec potuit cohibere viuũ quem prius claudebat ſub ſigillo mortuum: ita & clauſtrum matricis, & genitale Virginis, cum eſſet clauſum, & ſignatum ſigillo pudoris, cum impleti eſſent dies pariendi, non potuit obſtare partui integritas corporis. Nec tamen eguit reſerari. Deo totum erat peruium in Virgine, quicquid erat clauſum, &c.

Hildephon.

F

Similis fuit hęc natiuitas ex matre, æternæ illi, quã naſcitur ex patre, in vtraque enim incorruptibilitas reperitur. In patre (ait Auguſtinus ſermone 18. de tempore) impaſſibilitas, in matre incorruptibilitas, in patre perpetua diuinitas, in matre æterna Virginitas, ex patre inuiſibiliter, ex matre viſibiliter, & incomparabiliter ex patre, atque incomparabiliter ex matre. Quia incorruptibiliter in illa natiuitate, patrem Deũ habet ſine homine matre: In iſta matrem habet Virginem, ſed hominem non habet patrem, &c.

Auguſt.

G

D. Ambroſius, Luc. 2. ad illa verba; Omne maſculinum adaperiens vuluã, obſtare videbitur. Chriſtus, inquit, qui vuluam ſanctificauit alienam, hic eſt, qui aperuit matris ſuæ vuluam. Exponitur à D.Thoma 3.par.quæſt.28.ar.2. de tali reſeratione vteri, quæ clauſtra virginitatis non violarit. Illa, inquit, apertio non ſignificat reſerationem communem clauſtri pudoris Virginei, ſed ſolum exitum prolis, de vtero matris. Adde Chryſoſtomum in oratione de purificatione; Nulla ait primogenita comperta ſunt vnquam, quæ aperirent vuluam, quem autem virgo peperit, is ſolus vterum aperuit. Origenes quoque homilia 14. in Lucam ad illa verba; Omne maſculinum adaperiens vuluam,

Ambroſ. *D.Thom* *Quomodo dicatur vulua integra, aperta.* *Chriſoſt.* *Origenes.*

H

vuluam,&c. Omnium,inquit, mulierũ A
non partus infantis,ſed viri cõgreſſus,
vuluam reſerat, matris vero Domini,
eo tempore vulua reſerata eſt, quo &
Theoph. partus editus, &c. Et Theophylactus;
Chriſtus aperuit vuluam Virginis, cũ
alijs fœminis vir aperiat. Peius loqui-
Tertull. tur Tertullianus in lib. de carne Chri-
ſti cap. 23. Virgo,inquit,quantum à vi
ro,non virgo, quantum à partu. Quis
propriè vuluam aperuit, quã qui clau-
ſam patefecit? cæterum, omnibus nu-
ptiæ patefaciunt. Itaque magis patefa-
cta eſt, quia magis erat clauſa. item: B
Cum Apoſtolus non ex Virgine, ſed
ex muliere, editum filium Dei pronun
tiauit,agnouit, adapertæ vuluæ nuptia
lem paſſionem. Hæc Tertullianus.

Virgo clau ſo peperit vtero. Certiſſimum eſt, Virginea clauſtra,
in partu Virginis, reſerata minimè
fuiſſe, & Virginem ſine dolore pepe-
Auguſt. riſſe. Non peperiſſet autem ſine dolo-
re, ſi fuiſſent reſerata. Auguſtin. in En-
chiridio ad Laurentium cap. 34. Si vel
per naſcentem Chriſtum, corrumpere C
tur Virginis integritas; non iam ille
de Virgine naſceretur: eumque falſo
(quod abſit) de Virgine Maria natum,
tota confiteretur Eccleſia. Quę imitãs
eius matrem, quotidie parit membra
eius, & virgo eſt. D. Hildephonſus in
ſermo. de purificatione: Omnis Eccle-
ſia Chriſti, tam Romana, quàm & Græ
ca, ſic ſua, & diuina fidenter canit au-
toritate, quod peperit virgo ſine dolo
re, quod permanſit inuiolata; quoniam
eam in omnibus illæſam ſeruauit Spiri
tus Sanctus. Item: Clauſo vtero ad nos D
venit ſicut ianuis clauſis ingreſſus eſt
ad diſcipulos: fides noſtra vtrunq; cer-
tiſſimum tenet, quod & peruia fuerit
virginis integritas, naſcente Domino;
Auguſt. & tamen vterus non fuerit reſeratus,
& eodem loco in eandem ſententiam,
hæc Diui Ambroſij verba, ex hymno
refert.

Fit porta Chriſti peruia,
Referta plena gratia,
Tranſitque Rex, & permanet,
Clauſa vt fuit, per ſecula.

Beda. Beda Luc. ſecundo, ad illa verba; Ad-
aperiens vuluam; Nõ quod Dominus,
inquit, ſacri ventris hoſpitium, egreſ-

ſus deuirginaſſe credendus ſit, iuxta
hæreticos, qui dicunt beatam Mariam
Virginem, vſque ad partum; non virgi
nem eſſe poſt partum. Sed iuxta fidem
catholicã, clauſo Virginis vtero, quaſi
ſpõſus ſuo proceſſiſſe de thalamo. Am *Amphiloc.*
philochius in oratione de purificatio-
ne; Ad virginis naturam quod attinet;
portæ virgineæ nequaquam fuerunt
recluſæ. Ad nati vero Domini virtu-
tem, quod ſpectat; nihil eſt illi occlu-
ſum, nihil quod illum impediat, nihil
quod interturbet, ſed omnia illi ſunt
aperta, & obuia, &c. Nyſſenus in orat. *Gregor. Nyſſen.*
de natiuitate; Virgo lumen parit, &
pariendo non corrumpitur. Bernard. *Bernard.*
in vigilia natiuitatis; O partum ſolum
ſine dolore; non reſerans, ſed conſe-
crans virginalis vteri templum.

Diuus Hieronymus libro ſecundo *Hieron.*
contra Pelagianos; Solus Chriſtus
clauſas portas vuluæ virginalis ape-
ruit; quæ tamen clauſæ iugiter permã-
ſerunt: hæc eſt porta orientalis clau-
ſa, per quam ſolus põtifex ingreditur,
& egreditur. Et nihilominus ſemper
clauſa eſt. Euthymius Lucæ 2. Solus
Chriſtus nondum apertam vuluam ſu-
pernaturaliter aperuit; & clauſam na-
turaliter ſeruauit. Supernaturaliter,
ait, Chriſtum aperuiſſe vuluam Virgi-
nis, quia per eã ſupernaturaliter exijt.
clauſam vero ſeruaſſe naturaliter; quia
vt natura clauſam fecit, ita clauſam re
liquit. Diuus Gregorius Nyſſenus, in *Niſſenus.*
oratione de Purificatione. Solus Chri-
ſtus, nuptijs non prius apertam vuluã
virginalem aperuit; ſignacula virgini-
tatis illæſa conſeruans, etiam poſt pro
ceſſum admirabilem. Item: Chriſtus
Virginis vuluam, diuino aperuit mi-
raculo, videlicet, quia ex illa clauſa
egreſſus eſt. Ex ijs intelliges, quomo-
do explicari poſſit hæc propoſitio;
Chriſtus aperuit vuluam matris. Quia
ſcilicet, ex ea egreſſus eſt, vt filius vni-
genitus, clauſam tamen relinquens mi
rabiliter.

Quartò. Peperit Virgo abſque illu- *D. Zeno.*
uie ſecundinarum. Hoc verba ſonant *Virgo peperit abſq; illuuie ſecundinarum.*
D. Zenonis Epiſcopi Veronenſis, ſer. 3.
de natiuitate; Non mater, inquit, Do-
mini tanti partus pondere exhauſta,

Bbb totis

Digitized by Google

totis pallens iacuit reſoluta viſcerib. non filius matris, aut ſuis eſt vllis ſordibus delibutus. Neque enim reuera, aliquid circa ſe habere poſſet immundum, qui humani generis peccata, ſordes, & maculas venerat mundaturus. Denique purgationes, quæ ſunt tarditate periculoſæ, nullo puerum maternorum viſcerum proſecutæ ſunt damno, &c. *Hildephonſ.* Illa etiam D. Hildephonſi, ſer. ſecundo de Purificatione; Virgo tanto magis libera fuit à corruptione paſſionis, à dolore carnis, à ſordib. ignominiæ, quanto gratia plena, & incorrupta, quaſi Spiritu ſancto Domino dedicata, & virtute diuina adumbrata.

Patres in Trullo. Præterea Patres in Trullo congregati canone 79. ſic ſtatuunt; Abſque vllis ſecundinis, ex Virgine partum eſſe confitentes, vt qui ſine ſemine conſtitutus ſit; idq; toti gregi annuntiantes, eos qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni ſubijcimus. Quare quoniã aliqui, poſt Sanctæ Chriſti Dei noſtri natiuitatis diem, ſimilam coquere oſtenduntur, & eam ſibi inuicem impertiri, honoris, ſcilicet prætextu ſecundinarũ impollutę virginis matris, ſtatuimus, vt deinceps nihil tale fiat à fidelibus. Neque enim hoc honor eſt Virginis, quæ ſupra mentem, & ſermonem, quod comprehendi non poteſt Verbum, peperit; ex carne, ex communibus, & ijs, quæ in nobis fiunt, inenarrabilem eius partũ, definire, metiri, ac deſcribere. Hoc ille. Non ergo ex ijs, Virginis partus eſt metiendus, quæ fœminis parientib. videmus accidere. Magnum inter hũc, reliquoſq; partus diſcrimen eſt. Hac de re plura addemus, cum de purificatione verba faciemus. De perpetua verò Deiparæ Virginitate iam ſupra diximus, in morali de Annuntiatione.

Quòd ſi quis roget, quomodo Chriſtus clauſo exierit vtero? Is Chriſtum Deum eſſe conſideret omnipotentem, cui id facere facillimum. Quemadmodum etiam facillimum fuit, in materiã aliam conuertere ſecundinas, ne ſole puriorem partum quoquomodo contaminarent.

Quintò Collocauit Virgo Chriſtum

E in præſepio, quia non erat locus alius, eam ad rem accommodatior illo, in diuerſorio Hæc prima fuere Magni Regis incunabula, inter animantia rationis expertia, quæ D. Chryſologus, ſer. 159. prophetica appellat. Magi, ait, Regem Chriſtum appoſitũ ante duo prophetica illa iumẽta, duorum videlicet populorum typum geſtãtia, agnoſcũt. *In Reſp. 6. Circumciſ.* Agnouit enim bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui; Iſaiæ capite primo. *In reſpon. 4 Natiuit.* Recepta hæc eſt opinio, & picturis expreſſa. In medio duorum animalium, ait eccleſia, iacebat in pręſepio, & fulgebat in cœlo. Item: O ma-F gnum myſterium, vt animalia viderẽt Dominum natum, iacentem in præſepio.

Bonauent. D. Vincen. Liranus. Mag. hiſt. Iſai 1. Abac. 3 bos, & aſinus in preſepio. Sed vnde nam illa, illo in loco animalia? D. Bonauẽtura, & Diuus Vincentius, aiunt Ioſephum in Bethlehem, bouem, aſinumq; duxiſſe. Lyranus adiunxit, aſino vectam Deiparam virginem, bouem ductum vt venderetur. Hiſtoriæ Magiſter: Fortè, inquit, ibi Ioſeph præſepium fecerat boui, & aſino, quos ſecum adduxerat; in quo repoſitus eſt Ieſus. Ad quod quidam referunt illud G Iſaiæ; Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe Domini ſui. Et illud Abacuc; In medio duorum animalium cognoſceris. Etiam in picturis quæ sũt quaſi libri laicorum, repræſentatur nobis. Hæc ille. *Chriſoſt.* Chryſoſtom. in homil. de natiuitate, putat Ioſeph & Virginem iumento caruiſſe; Ioſeph, inquit, & mater Domini non habebant ſeruũ, non ancillã, de Nazareth ſoli veniunt, non habebant iumentum, &c. Quòd ſi verum eſt, potuerunt iumenta illa aliena eſſe. *Carthuſ.* Vnde Carthuſianus Luc. capite H ſecundo, Ioſeph, inquit, bouem, & aſinum ſecum fertur duxiſſe, vehens Virginem ſuper aſinum, & bouem pro neceſſarijs in itinere vendere volens. Quamuis aliqui putent animalia illa, aut ſaltem bouem, aliunde fuiſſe adducta. Ioſephũ duxiſſe bouẽ, vt venderet, non admodum veriſimile eſt. Alienus ergo bos erat, & forſitan etiam aſinus.

Soares. Franciſcus Soares, in Commenta. 3. par. quæſt. 35. diſputa. 13. ſect. 3. arbitratur, infantem Chriſtum, cum primum

ex vtero prodijt, angelorum manibus fuiſſe exceptum,& in brachijs Deiparæ collocatum. Ego vero crediderim, pro incredibili humilitate ſua,Chriſtũ ſe abiecisſe humum,atque hunc primũ fuiſſe locum, quem ante Virginis brachia tenuit. Videlicet, tantæ humilitatis pondus, petiuit humũ, cognata eſt humo humilitas, vnde nomen habet.

Chriſtum natus innudã ſe abiecit humum.

Simon Caſſianus.

Simon de Caſſia. lib. 1. capite quarto,parientem Virginem nube,ne ab vllo cerneretur,obtectam ait:Cæterum, non fuit nube opus illi, quæ abſque dolore,gemitu,puerperijque ſordib.tem B poris breui ſpacio peperit.

Idem autor eodem lib. primo, ca.6. putat pannos, quibus Dominus eſt inuolutus,non fuiſſe à Virgine præparatos.Vilibus,inquit, tegumentis inuoluitur,quæ vt piè creditur, nec præparata erant præuiſione parentũ, ſed aut erant illi panniculi ex velamentis virgineis,aut fortè mutuatis.Hæc ille.Veriſimile eſt præparatos à Deipara pannos. Qua de re Dionyſius Carthuſian. in Lucam ſic ſcribit.Communiter,ait, C aſſeritur,quod pannis,ideſt, vilibus atque veteribus panniculis, virgo Chriſtum inuoluit. Veruntamen in reuelationibus beatiſſimæ Brigittæ Virgo inducitur loqui ad Brigittam, quod ſciuit ſe pariturum in Bethlehem, vt impleretur ſcriptura, idcirco de mundiſſimis, & decentiſſimis lineis panniculis ſibi prouidit, quibus filium ſuum reuerenter inuoluit. Hæc Carthuſian.

Carthuſ.

Panni quibus obuolutus eſt Dominus, quales.

Bonauent.

D.Bonauent. in lib. de vita Chriſti, cap.ſeptimo,ſcribit infantem à matre vberum lacte ablutum, capitiſque velo obuolutum. Credendum tamen eſt, D vt diximus, in Bethlehem ſe pariturã prænouiſſe Deiparam,obuoluendoque infanti pannos, & paupertate fulgentes, & mundos, ne velo capitis opus eſſet, præparaſſe. Græcè ſcriptum eſt, ἐσπαργάνωσεν, ideſt, faſcijs inuoluit. Ablutum etiam infantem, non lacte, ſed aqua,miraculo ſuppeditata, ex Beda colligimus, qui in lib. de locis ſanctis,cap.8.in lauacrum Domini corporis,è muro aquam affluxiſſe, ijs verbis refert. Hæc ſpelunca tota interius ſpecioſo marmore tecta, ſupra ipſum locum, vbi Dominus natus ſpecialiter A traditur, Sanctæ Mariæ grandem geſtat Eccleſiam. Petra iuxta murum cauata, primum Dominici corporis lauacrum de muro miſſum ſuſcipiens, hactenus ſeruat. Quæ ſi qua fortè occaſione, vel induſtria fuerit exhauſta, nihilominus continuò, ſicut antea fuerat, plena redundat. Hæc Beda.

Beda.

D.Vincentius, ſerm. de Natiuitate, Chriſti naſcentis corpus ſplenduiſſe tradit. Quando Chriſtus natus eſt, inquit, corpus eius reſplenduit vt Sol quando oritur, & nox facta eſt ſicut meridies, & ita claruit. De iſto lumine propheta Iſaias ait; Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, &c. Incertum tamen hoc miraculum eſt; Iſaias enim de luce loquitur ſpiritali.

Vincentius An ex corpore Chriſti ſplendor eſfulſerit, in natiuitate. Iſa.9

De Virginis lacte ambigi poteſt, nũ per miraculum in vbera ſanctiſſima venerit,an à natura ipſa ſit euocatum? Quòd enim per miraculũ plena lacte fuerint Virginis vbera, illa probant Reſponſorij verba, quòd in feſto Circumciſionis recitatur: Regem Angelorum Virgo lactabat, vbere de cœlo pleno. Si de cœlo plena ſunt vbera, ergo non à natura,ſed à miraculo. Quod ſentit Diuus Vincentius ſerm. de natiuitate. Ait enim Virginem lacte carentem,pro lacte Deum deprecatam; Túc, inquit, ſubito vbera Virginis fuerunt plena lacte, de cœlo ſibi immiſſo. Et Diuus Athanaſius,in ſermo. de deſcriptione Virginis,& Ioſeph. Vbera Virginis ait, naturæ conſuetę radicem nõ habuiſſe, longeque à naturali conſuetudine, ac lege fuiſſe aliena, lac vero peregrino,& nouo modo fluxiſſe.

An vbera deipara vir ginis per miraculũ lac habuerint.

Vincent.

Athanaſ.

Attamen naturale fuiſſe lac Virginis probatur. Quia naturale eſt fœminis parientibus lac habere, gignitur enim naturaliter, ex ſanguine ad vbera confluente,& per caloris coctionẽ, ad cãdorem deducto, vt fœtus alimentum fit. Reſpondeant obſtetrices (ait Tertullianus in lib. de carne Chriſti, cap. 20.) medici, phyſici, de vberum natura. An aliter manare ſoleãt, ſine vulue genitali paſſione? Pendentibus exinde venis ſentinã illam interni ſangui-

Tertullia.

nis in mammillam, & ipſa tranſlatione E
decoquentibus in materiam lactis lætiorem. Inde adeò fit, vt vberum tempore, menſes ſanguinum vacent, &c. Vbera autem Deiparæ Virginis, de cælo propterea plena dicuntur, quòd conceptus, qui cauſa lactis fuit, è cœlo fuit. Quam etiam ob cauſam vera ſunt quæ ab Athanaſio dicuntur. Vbera enim illa ſanctiſſima naturæ conſuetæ radicem non habuerunt, longeq; à naturali conſuetudine, ac lege fuere aliena, lac nouo & peregrino fluxit modo, quoniam conceptio noua, & F
peregrina fuit.

CAP. XVI.

Morale.

Natus eſt Chriſtus Opt. Maxim. eo tempore, quo vniuerſum orbẽ Cæſar Auguſt. deſcribebat. Et merito quidem. Is enim naſcebatur Rex, qui vere Auguſt. imò & Auguſtiſſimus, vniuerſum orbem ad cęleſtẽ deſcriptionem, G
profeſſionemq; vocabat. Vt ſcias (ait Ambroſ. Luc. 2.) cenſum non Auguſti eſſe, ſed Chriſti, totus orbis iubetur profiteri. Quis poterat totius orbis profeſſionem exigere, niſi qui totius orbis habebat imperium? Non enim Auguſti, ſed Domini eſt terra, & plenitudo eius. Greg. item Magnus, homilia octaua, in Euangelia; Quid eſt, quod naſcituro Domino mundus deſcribitur, niſi hoc, quòd apertè monſtratur, quòd ille apparebat in carne, qui electos ſuos adſcriberet in æternitate. Euthymius; H
Præfigurabat vniuerſi orbis ſubiectio, & deſcriptio, totius mundi ad Chriſtũ ſubiectionem, & deſcriptionem. Procopius, Iſaiæ capite 12. Rerum ſumma ad Romanos delata vnicam Reipublicæ formam, & Monarchiam, vt & Eccleſiam vnam, vnamque fidem fore demonſtrauit, &c.

D. Ambro. *Rex Auguſtiſſimus Chriſtus orbem vniuerſum deſcribi iuſſit.* *Gregor.* *Euthim.* *Procopius.*

Quemadmodum exijt edictũ ab Auguſto, ita exijt edictum à Chriſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Huius autem deſcriptionis cenſores primi Apoſtoli creati ſunt, qui tributum ab hominibus, non pecuniam, ſed baptiſmum, fidemq; cum operibus, & charitate copulatam exegerunt. His cenſoribus, id eſt, Apoſt. (ait Beda in Lucã) nõ ablatione pecuniæ ſubiectos, ſed fidei oblatione ſignare præcepit Dñs. Euntes in mundũ vniuerſum (ait Dominus Marci vltimo) prędicate euãgelium omni creaturæ, id eſt, omnẽ creaturam, vniuerſum orbem, ad cęleſtem deſcriptionem vocate. Exigendum tributum addit; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit, &cæt. hoc eſt; Qui veluti tributum, baptiſmum, fidemq; viuam diuino amore inflammatam ſoluerit, ſaluus erit. Hoc Chriſti deſcriptio, hoc profeſſio à Chriſtiano petit, fidem, charitatem, opera, mandatorum omnium obſeruationem.

Beda.

Auguſtus ſibi parentes populos, vt pecuniam ſoluerent, deſcribebat; Chriſtus ſibi obtemperantes homines, non vt pecuniã ab eis accipiat, ſed vt æternam illis vitam conferat, deſcribit. Ideoq; liber in quo prædeſtinati deſcribuntur, liber vitæ appellatur. O quam magnum eſt inter Auguſti, cęterorumque Regum libros, & Chriſti librũ diſcrimen. Nec Auguſti, nec cæterorum Regum libri, vitæ libri dicuntur, & merito quidem, quia vitam largiri obtemperantibus populis nequeunt. At Chriſti liber, liber vitæ ab omnibus Theologis nominatur, neq; vero cuiuslibet, ſed vitæ ſempiternæ. Chriſtus .n. ijs, qui diuinis parent mandatis, vitã largitur, eãq; æternam. Regij famuli in libculinæ deſcribuntur: Chriſti famuli in libro vitæ. Verè Auguſtus eſt Chriſtus. Si enim Auguſtus ab augendo dicitur, quis Regum ſic famulos ſuos auget, & extollit, vt Chriſtus? Vnde Beda; Vocabulum, inquit, Auguſti Chriſtus perfectiſſimè complet; vtpote ſuos, & augeſcere deſiderans, & augere ſufficiens.

Chriſtus ſuos in libro vitæ deſcribit.

Obſerua quæſo ſub quanam Monarchia, ac profeſſione, Chriſtus naſci voluerit, nimirũ ſub Romana. Vt in ipſo ſtatim ortu Romanæ Eccleſiæ fidẽ, ac profeſſionem extolleret: Chriſtianoſque omnes Romano Pontifici obedientiam profiteri debere, demonſtraret. Chriſtus, vt Oroſius ait lib. 6. cap. vlt. *Oroſius.* Roma-

Digitized by Google

Chriſt. ſub Romano et tus imperio Rom. Pont. debitā præſignificauit obedientiā

Romano cēſui ſtatim adſcriptus eſt, vt natus eſt: Chriſtianus vero Romanæ Eccleſię ſtatim adſcribitur, vt renaſcitur. Chriſtus, ait Oroſius, dicēdus erat Romanus ciuis, cenſus profeſſione Romani; Chriſtianus eſt Romanus ciuis, fidei, & obedientię profeſſione Romanæ. Chriſtus ſub Imperio Romano naſcitur; Chriſtianus ſub Pontificatu Sūmi Pōtificis Romano, renaſcitur. Chriſtus Romano Imperatori obediens, in Bethlehem oritur; Chriſtianus Romano Pontifici obtemperans, in eccleſia vitam ducit.

O infelicem hæreticum, infelicem ſchiſmaticum, qui domini tunicam inconſutilē diſcindit, qui aduerſus ſummum totius Eccleſiæ paſtorem, ex oue in rabidum conuerſus lupum, dentes exacuit, q̃ veri paſtoris paſcua fugiēs, vineas veluti vulpes demolitur. Heu quam acerbas pœnas miſer dabit, nūc ſcelerum poſtea vero tormentorum abſorptus gurgite, ac diluuio. Siquis enim in arca Noe, ait Hieron. epiſtola 57. id eſt, in Eccleſia Romana nō fuerit, peribit regnante diluuio. Quicunque (ait idem ſanctiſſimus vir) extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt.

Hieron.

Exijt edictum à Chriſto Auguſtiſſimo cœlorum, terrarumque Rēgē, vt deſcribatur vniuerſus orbis, Romanoque Pontifici obediētiam profiteatur. Hæc autem deſcriptio prima, facta eſt ſub Præſide mundi Petro. Paſce oues (ait Rex magnus Petro) non has, vel illas, ſed totius orbis oues paſce, tuæ curæ omnes commiſſæ ſunt, tuæ obedientiæ ſubiectæ. Qui te paſtorē non agnouerit, is ouis mea non erit, qui in tuo albo deſcriptus non fuerit, in meo nō deſcribetur, qui tibi obedientiam non profitebitur, cum ego è grege meo nō profitebor. Audiamus quæſo Magnum illum Bernardum cum Summo Pontifice Eugenio loquentem, lib. 2. de conſideratione. Non modo ouium, ſed & paſtorum, tu vnus omnium es paſtor. Vnde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum, ſic abſolutè, & indiſcretè, totæ commiſſæ ſunt

Pont. rom. totius orbis eſt paſtor. Ioan. 21.

Bernard.

E oues? Si me amas Petre, paſce oues meas. Quas? illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas inquit. Cui non planum, non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe omnes? Nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil. Hæc Bernardus.

Ibant omnes, ait Euangeliſta, vt profiterentur, ſinguli in ciuitatem ſuam. Romana Eccleſia ciuitas noſtra eſt. In hanc aſcendere oportet, vt Chriſto, Chriſtique in terris Vicario obedientiam profiteamur. Hæc eſt illa Bethlehem in qua, qui ex familia veri Dauidis Chriſti ſunt, deſcribuntur. Bethlehem, inquā, id eſt, domus panis, domus immaculatæ doctrinæ, qua cor hominis confirmatur.

F

Romana Eccleſia eſt Bethlehem, hæreticorum Synagoga eſt Bethauen, id eſt, domus iniquitatis. De qua Oſeæ ca. quarto, dicitur; Ne aſcenderitis in Bethauen, fugite hæreticos, fugite iniquitatis domos, fugite errorum officinas. Sequitur apud Oſeam id, quod in hæreticos mirificè quadrat. Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Vaccis enim laſciuientibus ſimiles hæretici, à vera fide, veroque Romano Pontifice declinauerunt. Sept. interpretes vertunt; Sicut vaccæ œſtro percuſſę, inſaniuit Iſrael. Quemadmodū œſtro percuſſi boues vagantur, nec vocem audiunt bubulci, ſic hæreſi veluti œſtro quodam agitati homines per errores mille ſe agunt præcipites, nec voce reuocantur paſtorum. Fugiamus ergo Bethauen, cum Deipara Virgine, & Ioſeph, omnes qui ex domo, & familia Dauidis, id eſt, Chriſti ſumus, Bethlehē noſtram, id eſt, veri panis, ac doctrinæ domum, Romanam ſedem petamus. De qua D. Proſper initio libri de ingratis ſic olim præclarè cecinit.

Eccleſia eſt Bethlehem i. domus panis ſe doctrina vera.

Synagoga hæreticorū Bethauē i. domus iniquitatis.

G

H

Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quicquid non poſſidet armis,
Religione tenet.

De Petro autem hæc Arator, apud Bedam Act. duodecimo, ad illa verba; Venerunt ad portam ferream, quæ vltro aperta eſt eis.

Ferrea quid mirum, ſi cedunt oſtia Petro.
Quem Deus atherea cuſtodem deputat aula
Eccleſia qua ſua faciens retinere cacumen,
Infernum ſuperare iubet?

Ferrea cedunt oſtia, cedant, & ferrea hominum corda. Ni cedant, perpetuis Tartari flagullis cædentur.

Epheſ. 2
Iſa. 9
Chriſtus pace florente eſt natus.
ad Heb. 7.
Pſal. 71

Secundò. Natus eſt Chriſtus eo tempore quo magna toto orbe pax florebat. quoniã, vt Apoſtolus ait ad Epheſ. 2. ipſe eſt pax noſtra. Et ait Iſaias ca. 9. Ipſe eſt princeps pacis. ipſe eſt verus Melchiſedec, Rex Salem. Nomen Melchiſedec, Paulus ad Hebræos 7. docet ſignificare regem iuſtitiæ, מלך melec, Rex dicitur, צדק ſedec, iuſtitia. Eſt ergo Chriſtus rex iuſtitię. Eſt & rex Salem, ideſt, eodem Paulo interprete, Rex pacis. Eſt Salomon noſter, hoc eſt pacificus Rex, cuius regno Pſalm. 71. vates iuſtitiam, pacemque precatur: Suſcipiant, inquit, montes pacem populo, & colles iuſtitiam, hoc eſt, celſis in montibus pacis, in collib. iuſtitiæ pulcherrimi Chriſto regnante oriantur flores. Suſcepere mõtes, ſuſcepere colles, eo naſcente, pacem. Aequum enim erat, vt pace naſcente, ſilerent bella.

Baſilius

Aquila aliunde aduolante, ait Baſil. Iſaiæ 2. ac deſuper conſpecta futili garrulitati loquacium auium ſilẽtium inducitur. Eundem in modum Chriſto nobiliſſima veluti Aquila, ex Virginis vtero, in terras prodeunte, & in orbe apparente, futilibus crudelium bellorum perturbationibus ſilentium eſt impoſitum. Siluere auiculæ deſuper aduenienter cœleſti Aquila. Siluere Reges, ſiluere duces, ſiluere arma, è cœlo veniente, & in terris naſcente Deo.

Halcionides dies magna trãquillitatis.

Per dies illos, quibus Halcion in littoribus nidificat, ouiſque incubat, & excludit pullos, mira pelagi tranquillitas, vndarum mira pax eſſe dicitur. Quare ſic ſcripſit Ambr. Hexam. lib. 5. c. 13. Vbi vndoſum fuerit mare, poſitis ouis halcionis, ſubito miteſcit, & omnes cadunt ventorum procellæ, flatuſque aurarũ quieſcunt, ac placidũ ventis ſtat mare, donec oua foueat halciõ

E ſua. Septem autem dies fotus ſunt, quibus decurſis, educit pullos, fœtuſque abſoluit. Illicò alios quoque ſeptẽ dies adiungit, quib. enutriat partus ſuos, donec incipiant adoleſcere. Tãtam autem gratiam auis minuſcula diuinitus indultam habet, vt hos quatuordecim dies, nautici præſũptæ ſerenitatis obſeruent, quos & halcionidas vocant, quibus nullos motus procelloſæ tempeſtatis horreſcant. Hactenus Ambroſ. Si halcione pullos excludente pacatur mare, quid mirum ſi Virgine pariente pacatur orbis?

F

Ros ſereno cadit tempore.

Vt Ariſtoteles docet lib. 1. Meteor. cap. 10. ros fit, non niſi ſerena nocte, & à vento ſilẽte. Nam neque cum ſudum ſerenumque non fuerit, attolletur quidquam, neque ſpirante vento, conſiſtere poterit. Quemadmodum ros aereus ſerena cadit nocte, ita ros cœleſtis Chriſtus ſereno, tranquilloque ortus eſt tempore.

ad Heb 7.
In tranquillo corde oritur Chriſtus
Pſal 75
3. Reg 4

Vt tranquillo tempore ita in tranquillo oritur corde. Melchiſedec eſt, G ad Heb. 7. Rex Salem, hoc eſt, Rex iuſtitiæ eſt, & pacis, Rex iuſtitiæ iuſtũ ſolium, ideſt, cor, Rex pacis pacatum poſtulat. Neque ira incenſum, neq; odio inflammatum, neque ambitione concitatum, neque auaritia turbidum, neque animi alijs perturbationib. agitatum. In pace enim, vt canitur Pſ. 75. factus eſt locus eius. Vmbra fuit pax Regni Salomonici, pacis Chriſtianæ. 3. Reg. 4. Habitabat Iuda, & Iſrael, abſque timore vllo, vnuſquiſq; ſub vite ſua, & ſub ficu ſua. H Qui cupiditatibus, atque odijs flagrant, ij non ſine timore viuunt, qui vero pacem ſectantur Chriſtianam, ij abſq; vllo vllius hominis terrore, ſub ficu ſua, hoc eſt bonis contenti ſuis, a litibus rixiſq; procul, tranquillam vitam traducunt. Iani, hoc eſt belli, & iurgiorum portas claudunt, aperiũt nunquam. Is belli portas claudit, qui rixarum occaſiones fugit, is aperit, qui diſcordiæ cauſam præbet.

Iani fores aperiũt, qui iurgijs occaſionem præbent.
Gen. 13

Vide Geneſ. decimotertio, quomodo belli portas Abrahamus clauſerit. Facta eſt rixa inter paſtores gregum Abraham, & Lot; dixit ergo Abraham ad Lot; Ne quæſo ſit iurgium inter me,

me,& te,& inter paſtores meos,& paſtores tuos fratres enim ſumus. Ecce vniuerſa terra coram te eſt, recede à me obſecro. Si ad ſiniſtram ieris ego dexteram tenebo, ſi tu dexteram elegeris,ego ad ſiniſtram pergam. Húc in modum pacis amantiſſimus Abrahamus,iurgiorum obſerauit fores, cũ ipſe patruus eſſet Lot, optionem tamen illi dedit,vt quam mallet regionem eligeret, hacque ratione rixarum inter paſtores occaſionem extirpauit. Vt pacem cum eo,qui à te diſſidet, ineas, aliqua in re illi cedere operæ pretiũ erit, quemadmodũ ceſſit Abrahamus Loto.

Cedendum aliqua ĩ re, vt amicitiã conglutines.

Niſi lapidem reſcindas, calcemque adhibeas,cum lapide altero in ædificij ſtructura minime cohærebit. Eodem pacto,niſi commoditatis tuę,nonnihil reſeces,charitatemque ingeras, cũ aduerſario amicitia minimè cõiungeris. Reſeca commoditatis tuæ nonnihil,de ſummo iure aliquid remitte, charitatem veluti calcem adhibe, in gratiam cum inimicó redibis.

Die Dominica lux facta, & verus Sol natus.

Tertiò. Natus eſt Chriſtus Dominica die,qua die dixit Deus Geneſ.1.Fiat lux,& facta eſt lux. Ea die qua lux primum in orbe fulſit, vera lux,quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum,ideſt, Chriſtus, mundo illuxit. Rupertus lib.3. de diuinis officijs,cap.16. Nocte Dominica natus eſt Chriſtus,conſonante mirabilium ſuorum ordine,vt quo die dixit: Fiat lux, & facta eſt lux,eiuſdem diei nocte orireĩ in tenebris lumen rectis corde,&c. In tenebris oritur lux, nocte Sol fulget, nube & caligine circumſeptus. Nõ enim manifeſtus,ſed occultus primus fuit Chriſti aduentus. Pſalm 18. Inclinauit cœlos,& deſcendit,& caligo ſub pedibus eius:Caligine quadã Deus pedes obtexit,quia non omnibus in natiuitate conſpicuus, ſed ignotus in terras venit. Lege Cyrillum Hieroſol.catecheſi 12.

Rupertus.

Pſal.18

Natus eſt vel in hyberno ſolſtitio, vel circa hybernum ſolſtitium, cùm lucis incrementum dies accipiunt, quia gratiæ lucem Chriſti auxit, attulitque aduentus,lege quæ ſupra ex patribus, hac de re dicta ſunt. Natiuitatis tẽpus,

A lucis,hoc eſt,gratiæ, & virtutum, poſtulat incrementa. Quemadmodum enim poſt ſolſtitium hybernum,quia ad nos accedit Sol,dies augetur, ſic: poſt Chriſti natiuitatem, quia iuſtitię Sol ad nos accedit, animi ſplendorem augeri oportet.

Lucis i gratia incrementa innuit tẽpus natiuitatis

Quartò. Natus eſt Chriſtus ſexta mundi ætate. Sexta die hominem condidit,ſexta ætate, ad redimendum captiuum hominem venit. Vt de his ſex ætatibus dicere omittam, quatuor alię ætates celebrantur, quarum prima aurea,ſecunda argẽtea,tertia ærea, quarta ferrea appellatur. Eas vero in mundo, etſi ordine alio,reperiemus. Nam argentea fuit Innocentiæ ætas, argento ſimilis pretioſo ac candido. At proh dolor,paucorum fuit dierum, vel forſitan horarum. Argẽteę ferrea ſucceſſit,hac ferrei vixere homines, qui horrendi diluuij aquis abſorpti periere, Poſt ferream ænea ſecuta eſt, qua ſcriptam legem Deus Iſraelitico tulit populo. Extrema ætas eſt aurea, quæ cæteras eò vincit, quòd Chriſti admirabilem natiuitatem vidit. Meritò ſanè aureæ ætatis nomen Chriſti ætas ſibi vendicat,cæteras enim omnes fulgentiſſimi auri copia ſuperauit. Nonne aurum pretioſiſſimum gratia eſt? ętas gratiæ,nonne ætas aurea meritò nuncupabitur? Fuit ætas hæc pretioſiſſimi auri fodina, ex qua in cæteras ætates, ferream,atq; æneã,aurum inuectum eſt,ad omnesq; homines quicũq; in orbe poſt Adami caſum,auri aliquid habuere, ꝓmanauit. Adeo verò eſt locuples, vt toti huic mũdo,multiſq; alijs,qui à Deo condi poſſunt, locupletandis ſit ſatis.

Aurea ætas Chriſti.

B

C

D

Aurum metallum ſolare dicitur, vt ait Pierius initio lib.21. Metallum quoque ſolare eſt aurum noſtrum, hoc eſt gratia, quod à Chriſti, veluti Solis influxu, meritiſque pendeat, efficiatur. Abſque ſole aurum non gignitur, abſque Chriſto gratia non producitur. Solis ortum aurum poſtulat,Chriſti ortũ gratia poſtulabat. Ortus igitur eſt ætate aurea Sol aureus,aurumq; in hominũ animis copioſè influxu ſuo ꝓtulit.

Aurum metallum ſolare.

Neq; primo,neq; ſecundo,neq; tertio,ſed quarto die, Deus Solẽ cõdidit.

Sol 4. die, Chriſtus alter Sol, 4. mundi millenario ortus.

ſimilem in modū, nec prima ætate innocentiæ, nec ſecūda ferrea, nec tertia ænea, ſed quarta aurea Chriſtū in orbē miſit. Nec primo mūdi millenario, nec ſecūdo, nec tertio, ſed quarto ferè, Solem noſtrum mundo voluit exoriri. Vt enim ſupra oſtendimus, circa quartum mundi millenariū Chriſtus clariſſimi ortus ſui radijs, orbē illuſtrauit. Sicut autem Sol è cęlo ſuo, quæ infra, ſupraque ſunt illuminat, ita Chriſtus, ex ſua aurea ætate, omnia tēpora toràq; ęternitatē, meritorum ſuorū radijs incendit. Eius namq; merita, gratiam, æternamq; gloriam, omnium ſæculorū, ac temporum, hominibus pepererunt.

Bernard.

Quintò. Natus eſt Chriſtus in ciuitate Dauidis Bethlehem. Hæc eſt tanti Regis patria feliciſſima, ad quam ſanctiſſimi Bernar. præclara illa extat apoſtrophe, ſerm. 1. in vigilia Natiuitatis. O Bethlehem (inquit) parua, ſed iā magnificata à Domino. Magnificauit te, qui factus eſt in te paruus ex magno. Quæ tibi ciuitas (ſi audiat) non inuideat pretioſiſſimum illud ſtabulum, & illius præſepij gloriam? In vniuerſa ſiquidem terra, iam celebre eſt nomen tuum, & beatā te dicunt omnes generationes. Vbiq; glorioſa dicuntur de te ciuitas Dei, vbique pſallitur: Quia homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus. Hæc ille. Significat autē בית Beth, domum, לחם lehem, panem, compoſitum nomē, Bethlehem, domū panis. Accommodatiſſimum quidē natiuitati locum, panis elegit, qui è cęlo deſcendit, domum panis. Domus panis dicitur Bethlehem (ait Hierony. Michæę 5.) propter panem viuum, qui de cęlo deſcendit. Et Magnus Greg. homil. 8. Bene in Bethlehē naſcitur Chriſtus. ipſe enim eſt qui ait; Ego ſum panis viuus, qui de cęlo deſcendi. Item; Locus, in quo Dominus naſcitur, domus panis antea vocatus eſt. Quia futurum erat, vt ille per materiam carnis appareret: qui electorum mentes interna ſatietate reficeret.

Chriſtus natus eſt in domo panis.

Hieron.

Gregorius.

Alio quoque nomine ciuitas hæc Ephrata nominatur. Quod nomē frugiferam ſonat, & vberem vt Hieron. docet Michæę 5. Poteſt, inquit, Ephra-

Hieron.

E ta ſonare, καρποφόρον, vberem, atque frugiferam. Cuius nam telluris fęcunditas cum Bethlehem vbertate confer ri poteſt? Cæteræ regiones frumentū ferunt, oleum, vinum, fructuumq; copiam aliorum. At Bethlehem panē cęli protulit, Bethlehem vniuerſi terrarum orbis horreum fuit, Bethlehem à cunctis mundi regionibus, acerbiſſimā famem depulit. Omnes prouinciæ, vt legitur Geneſ. 41. veniebant in Ægyptum, vt emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent. Eundem in modum

Bethlehem appellatur ephrata, id eſt, frugifera.

Geneſ. 41.

F omnes regiones, ciuitates, oppida, nationes, ad horrea Bethlehem confluūt, panem, quem Bethlehem tulit, omnes expetunt, nullo alio famem reſtingui poſſe affirmant.

Quanta ſit vbertas Bethlehem.

Tanta in Ægypto fuiſſe dicitur copia tritici eodem Geneſeos capite, vt arenæ maris coæquaretur, & copia mēſurā excederet. Tāta ſimiliter in Bethlehem fuit cęleſtis panis vbertas, vt arenam maris vincat, & copia menſuram exuperet. Etenim Chriſti panis vi

G ui merita, & arenam ſuperant maris, & omnem tranſiliunt menſuram. Septem tantum annorum Aegypti fuit fertilitas, at Bethlehem, non ſeptem annorum, ſed omnium ſæculorum eſt vbertas. Aegypti panem Ioſeph vendebat; Bethlehem panem abſque pecunia largitur Chriſtus.

CAP. XVII.

Morale.

H SExto. Natus eſt Chriſtus in Bethlehem, non in opulento, amploq; palatio, ſed abiecto in ſtabulo. Aureus vero lectulus, quo tantus Rex eſt exceptus, præſepe fuit, bombycinæ, gemmiſq; diſtinctæ veſtes, quib. eſt cooper tus, parui pretij panni. Sic mundi conculcat gloriam, ſic eā imitatores ſuos docet conculcare. Nonne (ait Bernardus ſermon. 3. de Natiuitate) ipſe eſt qui Pſ. 49. dicit; Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius? Quid ergo ſtabulum elegit? plane vt reprobet gloriā mundi, dānet ſæculi vanitatē, &c. Mundus fallax magiſter, inanē gloriā, honorē, opes,

Chriſtus natus mundi gloriā docet ſpernere.

Bernard. pſal. 49.

opes, voluptateſq; complectendas docet: Chriſtus hæc omnia repudianda, paupertatē, humilitatem, pœnitētiam expetendam ſuadet. Vtri habenda fides? vter ſequendus? Inſanus planè erit, qui mundo magis, quam Chriſto crediderit. Aut Chriſtus fallitur, (ait Bernardus loco indicato) aut mundus errat, (etenim diuerſa, ac repugnātia docent) ſed diuinam falli impoſſibile eſt ſapientiam, errat ergo mundus, errant omnes mundi ſectatores: iuxta illud Pſalmi; Dixi, ſemper hi errant cor

Pſal. 19. Dan. 2.

Chriſtus natus ſtatuā euertit.

Statuam illam, quam Danielis 2. capite, ex auro, argento, ære, ferroque conflatam vidit olim in quiete Rex Nabuchodonoſor, abſque manibus à monte abſciſſus lapis percuſſit, atque euertit. En tibi abſque manibus, id eſt, hominum opera, celſiſſimo ex monte, videlicet Virgine Deipara, abſciſſum lapidem angularem Chriſtum, qui vt Paulus ait; Fecit vtraque vnum. Vbi primum è monte abſciſſus eſt, vbi primum è Virginis prodijt vtero, mox in ſuperbam ſtatuam, è varijs conſtātem metallis, id eſt, in ſuperbum mundum, ſtatuæ ſimilem è varijs compoſitum vitijs, impetum fecit: exemplóque viribus, aurum, argentum, opes, potentiam, honores, gloriam, voluptatemq; æquauit ſolo.

Exod. 12. Sap. 18.

Nocte intempeſta (vt Exod. 12. traditur) omnia Ægypti primogenita percuſſit Deus, atque occidit, vnde illud Sap. 18. Cum quietum ſilentiū contineret oīa, & nox in ſuo curſu mediū iter haberet, omnipotens ſermo tuus, exiliens de cęlo, à regalib. ſedibus, durus debellator, in mediā exterminij terrā proſiliuit, gladius acutus, inſimulatum imperium tuū portans, & ſtans repleuit omnia morte, & vſq; ad cęlū attingebat, ſtans in terra, &c. Similē in modum incarnatum Dei Verbū, quod vſque in cęlum attingebat ſtās in terra; Ægypti, hoc eſt mundi, primogenita, nocte concubina naſcendo cecidit. Nonne mūdi primogenita diuitię ſunt voluptates, honores, inanis gloria? hęc primogenita percuſſit Chriſtus. Diuitias admirabili paupertate, honores inaudita humilitate, voluptates ipſius

Chriſtus natus mundi primogenita occidit.

A ſtabuli, præſepijq; aſperitate cōtriuit.

Venite (ait Dominus Geneſ. 11.) deſcendamus, & cōfundamus linguā eorū. Deſcendit olim Deus, & linguā hominum confudit, nouaſq; linguas in orbem inuexit. Deſcendit quoque, cū natus eſt Chriſtus, deſcendit, inquam, in mundum, in ſtabulū, in præſepe, deſcēſuq; ſuo, atq; humilitate, hominū mutauit linguā, nouumq; in orbē induxit loquēdi morē. Iam paupertas diuitiarum nomen ſibi vendicat, diuitiæ inopia appellātur, ignominiæ, ludibria, & B opprobria, quæ Chriſti cauſa tolerantur, honores dicuntur, crux gloria, mors vita, carcer libertas, nominatur. Quis ſic hominum mutauit linguam? Chriſtus ad præſepe, crucemq; deſcendens. Quanam in ſchola noua hęc addiſcitur ſcientia? In præſepio. Vt enim ait Auguſt. ſerm. 18. nat. Omnis huius natiuit. ſchola, humilitatis eſt officina.

Geneſ. 11. Chriſtus natus linguas mundi confudit.

Natiuitas Chriſti humilitatis officina.

Quemadmodū ex ventre ceti egreſſus, Niniuitas ad pęnitentiam prædicatione, ac clamore ſuo traxit Ionas, veſtiti enim ſunt ſaccis, à maiore vſq; ad C minorē, vt legitur Ionæ 3. ita ex vtero ſanctiſſimę Virginis egreſſus Chriſtus, clamore ſuo ad pęnitentiā, ad paupertatem, ad humilitatē nos trahit. Sed, quisnā eſt Chriſti clamor? Iam clamat exēplo (reſpondet Bernar. ſer. 1.) quod poſtmodū prædicaturus eſt verbo. Et ſer. 3. Non dū loquitur lingua, & quęcunq; de eo ſunt clamant, prædicant, euangelizant, ipſa quoq; infantilia mēbra non ſilent. In omnibus mundi iudicium arguitur, ſubuertitur, cōfutatur. D Hæc ille. Clamat ſtabulū, clamat præſepe, clamāt panni, clamat paupertas, clamat humilitas, opes ſpernite, inanem mundi gloriā contemnite, ſuperbiam, inſolentiāq; fugite. Quid.n. magis indignū (ait idem pater ſanctiſs. ſer. 1.) quid deteſtandū amplius, quid grauius puniendum, quā vt videns Deū cęli paruulū factū, vltra apponat hō magnificare ſe ſuper terrā? Intolerabilis impudētię eſt, vt vbi ſeſe exinaniuit maieſt. vermiculus inflet, & intumeſcat, &c.

Ion. 3.

S. Bernar.

E ventre ceti Ionas egreſſus ad pęnitentiā Niniuitas traxit: trahit nos Chriſtus ex vtero egreſſus Virgin. Bernard.

Niniuitarum Rex promalgatam aduerſus Niniuem à Iona ſententiam cū audiſſet; Surrexit (Ionæ tertio) de

ſolio

ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuũ à ſe. & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue, ex ore Regis, & principum eius, dicens; Homines, & iumenta, & boues, & pecora, non guſtent quicquam, nec paſcantur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Vides quid Rex fecerit Niniuitarum? Rex ſimiliter noſter Dei filius, cum aduerſus humanum genus latam à patre ſententiam noſſet, exinaniuit ſemetipſum, vt Paulus ait, ſurrexit è ſolio ſuo, veſtimentum regium abiecit, noſtræ mortalitatis indutus eſt ſacco, in ſtabulo, ac præſepio iacuit, pro nobis fleuit, vt diuinam à nobis depelleret indignationem.

Bernard. Audiamus hac de re Bernardum ſer. 3. de natali. Ludebam, inquit, ego foris in platea, & in ſecreto regalis cubiculi, ſuper me ferebatur iudicium mortis. Audiuit hoc vnigenitus: exijt poſito diademate, ſacco veſtitus, aſperſus cinere caput, flens quod morte damnatus eſſet ſeruulus. Quid facturus ſum? adhuc ne ludam, & deludam lachrymas eius? Hæc ille. Nos verò ludum iam deſeramus, nugas, ineptias, mundique tricas, Regem ſuum Niniuitæ ſunt imitati, illius præceptis paruerunt: Regem noſtrum Chriſtum, nos quoque imitemur, eiuſque monitis obtemperemus. Vt enim Niniuitarum rex pœnitentiam Niniuitis indixit, exemploq; ipſos incitauit, ſic Chriſtus pœnitentiam nobis indicit, & ad paupertatem, humilitatemq; in præſepio iacens hortatur, diuinoq; exemplo inflammat.

Pſal. 17. Septimò: Pſalm. 17. Dauid Deum cælos inclinaſſe cecinit; Inclinauit, inquit, cælos, & deſcendit. At nunc non cœlos, ſed ipſum Deum Virgo in præſepium inclinauit. Reclinauit eum in præſepio, ait Euangeliſta. O admirabilem inauditamque inclinationem.. O inclinatam maieſtatem! O ſublatam ad Deum vſque humilitatem. Eum qui ſedet ſuper Cherubim, qui ponit nubem aſcenſum ſuum, qui ambulat ſuper pennas ventorum, amor in præſepio reclinauit. E Cant. 3. ferculi ſui reclinatoriũ aureum, feciſſe dicitur Salomon. O verè aureum reclinatorium præſepe Domini. ſi enim charitatem adumbrat aurum, totum aureum eſt, hoc eſt, charitate pleniſſimum præſepij reclinatoriũ. Reclinauit eum in præſepio Virgo, & reclinauit eum in præſepio hominum quos dilexit, amor. Iacebant miſerandum in modum peccato proſtrati homines, vt iacentes erigeret diuina ſe maieſtas inclinauit. D. Leo ſer. 3. de natiuitate. Exinanitio, inquit, illa, qua ſe inuiſibilis viſibilem præbuit, inclinatio fuit miſerationis, non defectio poteſtatis. F & Auguſt. lib. 1. De Symbolo, c. 3. Exaltauit ſe homo & cecidit: humiliauit ſe Deus, & erexit. Humilitas Chriſti quid eſt? Manum Deus homini iacenti porrexit. Nos cecidimus, ille deſcendit, nos iacebamus, ille ſe inclinauit. Prendamus & ſurgamus, ne in pœnam cadamus. Hæc Auguſt.

Cant. 3.

Virgo Chriſtum in præſepio reclinauit, & amor hominum.

Inclinauit ſe Chriſtus vt lapſos erigeret.

D. Leo

D. Auguſt.

Vt idem Auguſt. ait ſermo 206. de tempore, nemo poteſt iacentem erigere ſi ſe noluerit inclinare. Potuit tamẽ G diuinum Verbum, & ſi ſe non inclinaſſet, iacẽtem hominem erigere, ſed modum hunc multo aptiorem, vt ſe proderet, inuenit amor. Mortalium enim amorem Dei inclinatio maxime conciliat, rapit, & accendit. Quocirca Magnus Gregorius lib. 29. Moralium c. 1. Deo, inquit, tanto magis homo debitor fuit, quanto pro illo Deus etiam indigna ſuſcepit. & Bernardus ſerm. 1. de Epiphania; Quantò minorem ſe fecit in humanitate, tanto maiorem exhibuit in bonitate. & quanto pro me H vilior, tanto mihi charior eſt. Sponſus vt ſponſæ placeat, aureis ornamentis, veſtibuſque ſericis ſe exornat, & ſi quid habet pulchritudinis oſtentat. At Eccleſiæ ſponſus longe aliter ſponſæ ſuæ amorem ſibi captandum vidit, nó auro ſed paupertate, non bombycina veſte, ſed humilitate. vnde Auguſt. homil. 36. Amemus, ait, ſponſum, quantò magis deformis nobis commendatur, tanto charior, tanto dulcior factus eſt ſponſæ.

Gregor.

Bernard.

Auguſt.

Erat æternum verbum in celſiſſimo

ſinu

ſinu patris, quò humi repens homo aſcendere nõ valebat. Quia nõ valebat homo aſcendere, incarnatum verbum vſque ad brutarum animantium præſepium deſcendit. Iumento ſimilis homo effrenatas animi appetitiones, ratione veluti carens, ſequebatur, vt igitur rationis reſtituat vſum in præſepium iumentorum, carnis fœno tectum, Magnum Verbum ſeſe abijcit, & hominũ fit pabulum. Nonne Verbum à Ioanne capite primo λόγος dicitur? nõne λόγος rationem etiam ſignificat? Ratio ergo Verbum eſt, ſed præcellentiſſima ratio vt iam diximus. Qui ergo Verbi carnẽ edit, rationem præcellentiſſimam edit, quæ rationis humanæ vſum maximè parit. Ita Heſychius cenſuit, ac ſcripſit orat. 2. his verbis; Libens reconditur Chriſtus in præſepio, vt qui ſunt pecuini accurrant, & reperiant λόγον, id eſt, ſermonem & rationem in præſepio conſtitutam, vt ex eo recipiant dignitatem rationalem.

λόγος. 1. Ratio in præſepio eſt, vt hominibus bellui rũ ritu viuentib. rationis vſũ reſtituat. Heſichius.

Factus eſt Deus homo; dixit Auguſt. ſermon. 9. de natiuitate, vt homo fieret Deus, magnum hoc. At rectè etiam affirmare ſic poſſumus; Factus eſt Deus homo, vt homo fieret homo. Vt homo, inquam, qui (vt cum vate dicam Pſalm. 48.) cum in honore eſſet nõ intellexit, & comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis, à belluinis deficeret affectibus, rationẽque rectam, & fide illuminatam, tanquam ducem ſequens, fieret homo homini Deo ſimilis. Itaq; factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus, & homo. ſiue Deo enim homine, neque per participationem Deus, neque per perfectum rationis fide colluſtratę vſum, homo poterat eſſe, factus iumentis ſimilis homo.

Auguſt.

Pſal. 48.

Addit loco indicato Auguſtin. Vt panem Angelorum manducaret homo, Dominus Angelorum factus eſt homo. O rem ſtupendam, panis Angelorum in præſepio iacet. Nunquid panis Angelorum, factus eſt fœnum? id fatetur Bernardus ſermon. 3. de circumciſione. Dominus, inquit, panis eſt viuus, de quo viuere debuit homo. Sed quia homo iumentũ factus eſt, & panis factus eſt fęnum, vt vel ſic viuat de eo. &c. & ſermo. 1. de Epiphania. Quid ita pietate plenum, quam quòd Dei Verbũ propter nos factum eſt fęnum? &c. Nam Iſaiæ 40. omnis caro dicitur fęnũ. Verbum factum eſt fęnum, ſed nõ quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, ſed quod permanet in ſempiternum. Factum eſt fœnum, quod mundorũ, ruminantiumq; animaliũ ſit cibus, quod comedens bos cognoſcat poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe Domini ſui, id eſt, Iudæus, & Ethnicus Chriſtum regem ſuum. Bernard. ſerm. 3. de circumciſ. Nolite fieri ſicut equus & mulus, ſed ſicut pium iumentum, quod ait Pſ. 72. Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Talia enim iumenta cognoſcunt poſſeſſorem ſuum, & preſepe Domini ſui, in quo poſitum eſt eis piiſſimum fœnum, ipſe qui panis eſt angelorum.

Panis angelorum factus eſt fœnum mundorum iumentorum.

Quemadmodum panis ille Angelorum, qui Iſraelitico populo è cęlo eſt miſſus, non intra regũ palatia non in ſericas, vel linteas ſaltem veſtes, ſed in ipſam terrã decidit; ita noſter Angelorum panis, non in ampla deaurataque tecta, non in bombycina pretioſaq; indumenta, ſed in ſtabulum præſepiumque deſcendit Exod. 16. Cùm de pane illo Angelorum Moſes loqueretur; Apparuit, inquit, in ſolitudine minutũ. O eximiam noſtri panis vmbram. Apparuit in Bethlehẽ minutum; id eſt, puer paruulus, humili progenitus matre, in ſtabulo natus, in præſepio collocatus, pannis inuolutus. Manhu? rogabãt Iſraelitæ, id eſt, quid eſt hoc? conſpecto minuto illo Angelorum pane. Rogemus & nos; Quid eſt hoc? Quis eſt minutus hic panis? quis eſt infans hic, in pręſepio inter expertia rationis animantia iacens, inops, inglorius?

Chriſtus ſimilis manna, in natiuitate.

Reſpondet Iſaias 9. capite. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſuper humerũ eius, & vocabitur nomẽ eius, Admirabilis, Cõſiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis, &c. Paruulus eſt, & filius, paruulus ex matre ortus, ſed filius Dei ex ęterno patre ab æterno natus; Paruulus eſt nobis natus non

Iſa. 9.

Bernard. non ſibi, vt Bernardus ait ſermo.3. ſuper miſſus; & non Angelis, qui cū magnum haberent, paruulum non requirebant. Licet paruulus ſit (ait idem pater mellifluus ſerm.4. in vigilia natiuitatis) ſed plenus; Plenus gratia, & veritate, & in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Admirablilis eſt in natiuitate, eodem interprete ſermo.10. inter ſermones qui parui dicuntur. Conſiliarius in prædicatione; Deus in operatione; Fortis paſſione; Pater futuri ſæculi in reſurrectione; Princeps pacis in perpetua beatitudine.

Admirabilis item eſt, in conuerſione noſtræ voluntatis, quæ mutatio eſt potentis dexteræ excelſi. Conſiliarius in reuelatione ſuæ voluntatis, quando reuelat quid ſequendum ſit iam cōuerſis. Vnde Paulus conuerſus dicebat, Domine quid me vis facere? Deus, in remiſſione peccatorum, cuius eſt peccata dimittere. Fortis, cum nos in tribulatione protegit, cum aereas poteſtates arcet à nobis, ac repellit. Pater futuri ſæculi, in regeneratione corporum noſtrorum. Princeps pacis, in ęternæ pacis perfectione.

Vides quantus ſit hic, qui minutus videtur, & paruus panis? ſed iis videtur qui illum non edunt, qui illius ſaporem non percipiunt. De Iſraelitis le-
Exod. 16. gitur Ex. 16. Ignorabant quid eſſet, ſcilicet minutum illud. Ignorant etiam nunc, heu infelices, quid ſit minutum hoc, quid ſit humile hoc; quam ſit celſa Chriſti humilitas, quam ſit opulēta Chriſti paupertas. Meſſiam diuitem, regioque in terra ſolio præpotentem expectant; quid ſit minutum hoc non vident. At Moyſes Ex.16. ſub typo loquens. Iſte, inquit, eſt panis, quem Dñs dedit vobis ad veſcendum: hic quem in præſepio iacentem cernitis, hic, inquam, eſt panis viuus, qui è cęlo deſcēdit, quem dedit vobis è cęlo Dominus ad veſcendum, ex hoc pane vita pēdet veſtra. Si veſcamini vita ſuppetet, in veſcamini, vita peribit. Manducauerūt (ait Domini Ioan.6.) patres veſtri manna, & mortui ſunt, qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

E Octauo. Habet Deus verbum maximum, cuius magnitudinem nec terra capere poteſt, nec ampliſſimum cœlū. Etſi mare totum in atramentum, cœlum verò in candidiſſimam vertatur papyrum, Verbum hoc complecti nequeunt. At quemadmodum longiora verba, ſcribæ velociter ſcribentes abbreuiant, ita Deus maximum Verbum humana natura, candidiſſima veluti in papyro ſcripſit, & abbreuiauit. In natura humana ſcriptum Verbum, ait Rupertus Ioan.1. Inſcripta, inquit, eſt ho- *Verbum abbreuiatū. Rupertus. Bernard*
F minis naturæ, perfecta Verbi natura, &c. Bernard. verò abbreuiatum docet ſerm.1. de natiuitate. Verbum, ait, fecit pater abbreuiatum. Vultis noſſe quam longum, quam breue fecit? Cœlum (inquit hoc Verbum) & terram ego impleo. Nunc caro factum, in anguſto locatum præſepio eſt, &c.

Abbreuiatum eſt Verbum, ſed Verbum abbreuiatum non abbreuiatam, ſed copioſam flagitat orationem, longumque poſtulat laudum ſuarum ſermonem, vitam verò abbreuiatam, id *Humilitatis exēplū verbum abbreuiatum*
G eſt, à faſtu abhorrentem, & in breuem quandam humilitatis notam contractam. Vt diſcipulos Chriſtus abbreuiaret, paruulum in medio eorum ſtatuit, at nunc vt nos abbreuiet, ſeipſum paruulum in medio locat. Ecce paruulus in medio ſtatuitur, id eſt, Chriſtus (ait Bernard. ſerm.3. ſuper miſſus) ſtudeamus effici ſicut paruulus iſte; diſcamus ab ipſo, quia mitis eſt, & humilis corde. *Bernard*

Exemplo vrgemur, & exemplo Dei, olim falſorum Deorum exēpla ad ſcelera homines vocabant, nunc viri Dei
H exemplum ad omnes virtutes vocat. Auguſt. libro 2. de ciuitate Dei cap.25. Quis, inquit, non videat, quantum moliantur maligni ſpiritus, exemplo ſuo, veluti diuinam autoritatem præbere ſceleribus? &c. Maligni ſpiritus, veluti diuinam conabantur autoritatē ſceleribus præbere: Chriſtus verè diuinā autoritatem in præſepio virtutib. pręſtet. Paupertati, dum in magna rerum egeſtate oritur, humilitati, dum in pręſæpio iacet, caſtitati, dum ex Virgine intemerata naſcitur, humanarum rerū deſpe- *Auguſt.* *Maligni ſpiritus veluti diuinam autoritatē ſcelerib. conabantur præbere.*

deſpectui,dum omnia deſpicit. Diuini exempli habent virtutes autoritatem. Quem nõ vrgeat exemplum Dei? Cultores falſorum Deorum (ait Auguſt. lib.2. de ciuit.c.7.) mox vt eos libido perpulerit,magis intuentur quid fecerit Iuppiter, quàm quid docuerit Plato,vel cenſuerit Cato,&cæt. Cultores igitur veri Dei,cum eius vitia perpulerint,magis intueantur, quid fecerit verus Deus Chriſtus, quàm quid doceat mundus,vel concupiſcat caro.

Chriſtus diunã autoritatem virtutibus prębuit.

Auguſt.

Apud Terentium in Eunucho (ait idem pater Aug.eodem loco) flagitioſus adoleſcens ſpectat tabulam quandam pictam in pariete, & ab autoritate Iouis adhibet patrocinium turpitudini ſuæ; cum in ea ſe iactat imitari Deum. At quem Deum,inquit,qui templa cæli ſummo ſonitu concutit. Ego homuncio id non facerē? Ego verò illud feci, ac lubens, &c. Tabulam ſpectans pictam, ab autoritate improbi, falſique Dei turpitudini ſuæ patrocinium Ethnicus adhibet. Deum in præſepio recubantem ſpectans, ab autoritate ſanctiſſimi,veriſſimique Dei virtuti ſuæ patrocinium Chriſtianus adhibeat. Si caſtitatem, ſi paupertatem, ſi patientiam,ſi humilitatem,ſi reliquas virtutes colis; in his lætare,quod imiteris Deum,qui verè templa cęli ſonitu ſummo concutit. Quod ille fecit,tu homuncio cur non facies? facito, & lubens facito.

Nono. Impleti (ait Euãgeliſta) ſunt dies vt virgo pareret. Hæc dierum impletio orbē omnibus impleuit bonis. Vt vacuum natura impleat,mira facit; leuia deorſum magno impetu trahit, pondere grauata ſurſum rapit, ita etiã vt vacuum Deus impleret,miranda fecit. Gratia penitus vacua erat humana natura,hoc autem vacuum Deus ſolus poterat complere, vt igitur compleretur,non cęlum,non Angelus,non Cherubinus aliquis, aut Seraphinus, ſed Deus ipſe ex altiſſimo ſolio ad præſepe vſque deſcendit. Exinaniuit ſemetipſum,ait Paul. ad Phil.2. videlicet,vt vacuum hoc compleret. Et 2. Cor.8. Propter vos egenus factus eſt, cũ eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſe-

Impleuit Chriſt' vacuum, deſcendens.

Ad phil. 2.

2. Cor. 8.

Ambroſ.

A tis. Ambroſ.lib.4.hexa emeron cap.8. Minuitur,inquit,luna,vt elementa repleat,exinaniuit eam Deus,vt repleat; Qui etiã ſe exinaniuit,vt omnes repleret,&c. Itaque impleti ſunt dies,vt pareret virgo eum,qui orbē gratia, charitate,cæleſtibuſque diuitijs impleret.

Quemadmodũ Nilus fluuius, Aegyptum inundans vbertate complet; ita diuinæ miſericordiæ flumen, orbem, his diebus impletis, veluti inundans, cęleſtibus donis impleuit. Aegyptus (ait Plin. lib.5.c.9.) in duodecim cu- B bitis creſcentis Nili famem ſentit, in xiij. etiamnum eſurit,xiv. cubita hilaritatem afferunt,xv. ſecuritatem,xvj. delicias. Hæc ille. Vt Nilus ad xvj. cubitos excreſcens,delicias terræ affert, ſic diuinæ miſericordiæ fluuius, extra ripas ad Verbi vſque incarnationem effluens,delicias orbi attulit. Ante verbi incarnationem,diuina miſericordia (vt noſtro loquamur more) ad 12.vel ad 13. vſque velut Nilus excreſcebat cubitos,famem tamē orbis ſentiebat. At in Verbi incarnatione, ad xvj. vſq; C excreſcens, famem expulit; terramq; virtutum feraciſſimam reddidit. Venit igitur plenitudo temporis, venit & plenitudo cęleſtium bonorum. Nõ datur vacuum in rerũ natura, nec detur gratiæ vacuum in pectore Chriſtiano.

Nilus fluuius exũdans fertilē Aegyptum reddit.

Plinius.

Miſericordia Dei per incarnationem inſtar Nili exundauit.

Decimo. Non erat eis locus in diuerſorio; ait Euãgeliſta. Quomodo enim diuerſorium capere poſſet Deum? Locum (ait Chryſippus Hieroſolymitanus in orat. de Virgine Deipara) non habebat Chriſtus. Quis enim locus capere poſſet eum qui locum excedit? Et D Simon Caſſianus in Euangelia; In anguſtum venerat, qui latitudinem cęlorũ, & terrarum fecit. Non eſt Chriſto locus in diuerſorio, non capit Deum regio noſtra, nec eſt ei in mundo locus aptus ad manendũ, &c. Verum quidē hoc eſt, ſi diuinitatem ſpectes. Deus.n. locum non habet, non eſt illi locus orbis vniuerſus, ne dum anguſtũ diuerſorium. At magnus Deus, & immenſus, factus eſt paruus infans, & vt ait D.Leo ſer. 2. de natiuit. Incõprehenſibilis voluit comprehendi. Diuinitas rerum hanc vniuerſitatē, & quicquid

Chryſippus

Simõ Caſſ.

Deum non capit orbis vniuerſus.

D. Leo.

ſuper

Digitized by Google

ſuper cęlos vacui ſpatij eſt cōplebat; humanitas verò anguſto continebatur diuerſorio, vt latum nobis pararet locum in cęlo.

Beda.

Quod Beda docet. Luc. 2. Chriſtus, inquit, in diuerſorio loco eget, vt nobis in domo patris ſui, multas manſiones præpararet, &c.

Recubuit Chriſtus in nouiſſimo loco.

Prætereà, iam clamabat exemplo, quod docuit poſteà verbo. Luc. 14. Recumbe in nouiſſimo loco. Nouiſſimus mundi locus ſtabulum eſt, præſepe eſt. In nouiſſimo Chriſtus recumbit loco, ne primas ſedes ipſe ambias inſolenter, deſcendit celſiſſimus in ſtabulum ne ſuperbè cupiat homo abiectiſſimus aſcendere in thronum. Ego ſum oſtiū, ait Dominus Ioan. 10. Vide quam ſit oſtium humile. Ingredi vis, caue ne te extollas, non enim oſtium humile, capiet elatum.

Auguſt.

Auguſt. in Ioan. tract. 45. Humilis eſt ianua Chriſtus, qui intrat per hanc ianuam, oportet humiliet ſe, vt ſano capite poſſit intrare, &c. Ego

Humilitas. Ioſ. 11.

ſum via (ait idem Dominus) via eſt humilis, humiliter per eam, neq; ſuperbis equis, neque elatis iter faciendum eſt curribus. c. 11. Ioſuæ ſic pręcipit Deus: Equos eorum, ſcilicet, hoſtium, ſubneruabis, & currus igne combures. Quo loco ſic ſcribit Origenes; Debemus gladio ſpirituali, omnem vitiorum equitatum ſubneruare, currus quoque debemus incendere, hoc eſt, omnem elationis ſpiritū à nobis reſecare, &c. Is elatum currum incendit, qui faſtu, elationeq; minimè fertur; is equos hoſtium ſubneruat, hoc eſt, neruis, roboreque priuat, qui ſuperbiam domat.

Ad hæc. Non eſt Chriſto locus in diuerſorio, vt paupertatem doceat. Diuites ampliſſima in terris loca conantur occupare; Deus diuerſorio & ſtabulo contentus eſt;

Iſai 5. Paupertatē Chriſtus ex præſepij cathedra docet.

Væ (ait diuitib. Iſa. c. 5.) qui coniungitis domum ad domū & agrum agro copulatis, vſque ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? Terrena bona coniungunt diuites, Euangelici verò pauperes diſpergunt. Non enim in medio terræ, ſed in medio cæli habitare cupiunt. Chriſti paupertatem intuentur, domos, agros, aurum, argentumq; repudiant, in anguſto hoc mundi diuerſo-

E rio, locum habere nolunt, vt in ampliſſimo cælorum regno habeant ampliſſimum.

Si manus æreis parui pretij nummis haberes plenas, magnum verò auri pōdus quis offerret, nonne æreos diſpergeres nummos, vt aureū acciperes pondus? Aurum, imò gemmas pretioſiſſimas, Euāgelicis pauperib. offert Deus vt aurum gemmaſque accipiant, quid mirum ſi diſpergunt terram? Si rapere vis quidpiam, manus vacuas afferas oportet, plenis enim manibus nihil rapitur.

F Rapiendum eſt non aurum, ſed cęlum, iuxta illud Chriſti; Violenti rapiunt illud, ideoque mente generoſa terrenas abijciunt opes, expeditaſque manus ad rapiendum parant pauperes.

Chriſoſt. Pauperes Euangelici opes diſpergūt, Deum lucrantur.

Chryſoſt. hoc conſiliū eſt hom. 52. in Ioan. Quid ſignificat, inquit, vim patitur regnū cælorum. vi opus eſt multa, anguſta eſt via, robuſta anima opus eſt & generoſa. Raptores præoccupare adnituntur. Diſperge, quæ habes in manibus, quouſq; enim præſentia ſeruas, illa rapere non poteris, &c.

D. Auguſt.

Aug. quoq; G ſer. 233. de tempore; Dimitte, ait, terrena, & accipies cæleſtia.

D. Proſper.

D. etiam Proſper Aquitanicus lib. 2. de vita contemplatiua c. 16. Qui vult, inquit, Deum poſſidere, renunciet mūdo, vt ſit illi Deus beata poſſeſſio, &c. O felicem euangelicum pauperē, cui illud contigit, quod Leuitis olim dixit Dominus num. 18. Nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos; Ego enim pars, & hæreditas tua, in medio filiorum Iſrael. Nihil poſſident pauperes ſpiritu, nec habent inter homines H partem, verū eo ditiores ſunt, quo pauperiores. Etenim Deus pars eorum, & hæreditas eſt opulentiſſima. Deus (ait D. Proſper loco citato) cum dicit; Filijs Leui non dabitis partem inter fratres ſuos, ego Dominus portio eorum, ſatis oſtendit, quod ij, qui terrenæ hæreditatis cōtempſerint portionē, Deū ſpiritaliter mercatur poſſidere; Cuius ditati muneribus, omnia quæ præclara habentur, in hoc mundo faſtidiunt, & ipſum poſſidere, vel ab ipſo poſſideri, eo ſolo perfrui, atque illi adhærerere inſeparabiliter concupiſcunt, &cæt.

Vides

Vides quam diuites ſint pauperes ſpiritu, illorum diuitiæ, & theſauri opulentiſſimi Deus ipſe eſt. Quid vltra quærit (ait Proſper) cui omnia ſuus conditor fit; aut quid ei ſufficit, cui ipſe non ſufficit? item: Quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur ſuus conditor cenſus, & hæreditas eius dignatur eſſe ipſa diuinitas, &c.

CAP. XVIII.

Morale.

Reliquum eſt, vt de admirãdo Deiparæ Virginis partu rurſus aliqua verba faciamus. Mulier cum parit (dixit Dominus Ioan. 16.) triſtitiam habet, quia venit hora eius. Verum Virgo cum peperit, non triſtitiam, ſed lætitiam habuit, quia venerat hora eius, hora, inquam, non doloris, ſed gaudij incredibilis. Vnde, S. Zeno Epiſcop. Veronenſis ſerm. 3. de Natiuit. Parturit, inquit, Virgo nõ dolore, ſed gaudio, &c. Obſtetrice illa non eguit, pro obſtetrice, vt ait D. Greg. Nyſſ. in orat. de natiuitate lætitia fuit. In Eua, ait ille, dolores partum præceſſerunt, hic verò lætitia partui obſtetricatur, &c. Vt Sol antequam oriatur lætiſſimam efficit auroram, ſic Chriſtus antequam oriretur lætiſſimam reddidit matrem, quæ cum aurora comparatur.

S. Zeno. Virginis obſtetrix lætitia fuit. Greg. Nyſſ.

pſal. 109. Pſalm. 109. Ex vtero ante Luciferũ genui te; verti ex Hebræo poteſt, ſi verbum Latinum verbo Hebræo reddas. Ex vtero, ab aurora, vel ex vtero auroræ, tibi ros natiuitatis tuæ. Aurora illa lætiſſima, roſeo, aureoq; colore illuſtriſſima, ex qua Chriſtus eſt natus, Deipara Virgo eſt. Ex vtero auroræ, hoc eſt, Virginis, tibi ò Chriſte, ſuppeditata eſt materia generationis tuæ, videlicet, ſanguis puriſſimus, veluti ros auroræ nitidiſſimus. Quemadmodum verò terrenus vapor, vt cæleſti in ſublime fertur, fitque ros, ſic puriſſimus virginis ſanguis, à Spiritu S. in ſublimitatẽ elatus admirabilem, admirabilis generationis ros, & materia factus eſt.

Virgo auroræ.

Prænuncio igitur magni partus magno gaudio, abſque vllo doloris ſenſu, beata illa nocte, quæ 25. Decembris menſis diem præcedit, orbis totius gaudium Dei filium, virgo peperit, & (ò rem ſtupendam) incolumi Virginitate, ſaluaque peperit. Vt ex patre incorruptibiliter, ita ex matre ortus eſt, Dei & Virginis filius. Vnde D. Ambroſ. ſerm. 10. ſiue 16. Ideò, inquit, ſecunda natiuitas, per immaculatam Mariam; quia prior per diuinitatem cõſtiterat illibata. Vt cui prior natiuitas glorioſa extitit, eius ſecunda contumelioſa non fieret. Hoc eſt, vt quemadmodum Virgo diuinitas ediderat, ita eum & Virgo Maria generaret. Hæc Ambroſ. S. Hilarius Arelatẽſis homil. 2. Ecce nullius feminis incremento, de intacta, ac rudi terra, fæcũdum germẽ aſcendit, & de radice mortali, vitæ arbor effloruit, & ſalutifera propago, nullo plantãte proceſſit. Itẽ; Medicum, ò virgo, ſine dolore paris, Saluatorem corrupti ſæculi, ſine vlla pudoris corruptione progeneras. Neq; enim decebat vt qui ad hoc venerat, vt violata in integrũ reſtitueret, aliquid de materna integritate violaret. itẽ: Ecce ianuis clauſis proceſſit in mundum Chriſtus, materni pudoris ſignaculo minimè reſignato. Bern. ſer. 3. vigiliæ natiuit. Sola virgo eſt, in qua virginitas, & fecũditas obuiauerũt ſibi. Ibi ſemel factũ eſt, quod factũ nõ fuerat, nec fiet in æternũ, quia nec primã ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem.

Ambroſ. *Hilarius. Arel.* *Bernard.*

Solis ortum Virginem Chryſippus appellat; Aue, inquiẽs, ſolis ortus, qui nullũ ferre poteſt occaſum. Sol oriens, Orientem non inficit atrore, ſed decorat ſplẽdore, ita Chriſtus oriens, Oriẽtem ſuũ, id eſt, Virginẽ ex qua eſt ortus nõ infecit corruptione, ſed illuſtrauit admirabili in partu virginitatis cõſeruatione. D. Greg. Nyſſ. in orat. de nat. cum rogaſſet. Quomodo venit Dominus? Reſpondet; Non nauigio, aut curru aliquo, ſed incorrupta virginitate, in vitã humanam traiecit. Nimirũ virginitas, ſiue virgo, nauis fuit de longe. Prou. 31. id eſt, è cælo, portans panem vitæ, vt ſterilem mundum, in Bethlehẽ id eſt, domum panis, conuerteret.

Chryſippus. De virginitate Deiparæ. Greg. Nyſſ. prouer. 31.

Æterno verbo huiuſmodi natiuitas fuit

fuit conſentanea. Quemadmodum.n. verbum noſtrum, & ſine corruptione mentus concipitur, & ſine corruptione editur, ita par fuit, vt diuinum Verbum, & ſine vlla maternæ integritatis iniuria conciperetur, & in lucem ederetur. Hoc docet D.Tho. 3.p. q. 28. Vt oſtenderetur, inquit, quod illud eſſet corpus Verbi Dei, conueniens fuit, vt de incorrupto Virginis vtero naſceretur, &c. Theod. Ancyranus to. 6. Concilij Epheſini, in Appendice 5. & orat. de Chriſti natiu. Neq; noſtrum, ait, verbum cum paritur, corrumpit mentem, neque Deus verbum ſubſtantiale, partum eligens, perimit Virginitatē, &c.

D.Thom. *Theodorus Ancir.*

Natiuitas quidem ex vtero, hominem eſſe Chriſtum probauit; virginitas verò illæſa Deū eſſe teſtata eſt. Vt enim ait Auguſt. ſerm. 19. de tempore; Deum ſic naſci oportuit, quando eſſe dignatus eſt homo, & Theodorus Ancyræ Epiſ. in altera oratione habita in Concilio Epheſino tom. 6. Exponat, inquit, mihi Photinus, qui fieri queat, vt natura humana ex vtero Virgineo nata virginale clauſtrum incorruptū conſeruarit. Nullius.n. vnquā hominis mater virgo permanſit. Cernis quomodo, quod natum eſt, duplicem de ipſo nato ſenſum nobis offerat? Nam ſi more noſtro natus eſt, homo vtiq;, & aliud nihil eſt. Quòd ſi id, quod natum eſt, matris integritatem illæſam conſeruauit, apud rectè ratiocinantes Deus eſſe vtique cognoſcetur. Hæc ille. Et D. Thom. loco indicato; Vt corpus, inquit, Chriſti verum oſtenderetur, naſcitur ex fœmina, ſed vt oſtenderetur eius Deitas, naſcitur ex Virgine. Talis enim partus decet Deum, &c. Sophronius orat. de natiuitate; Chriſtus in manifeſtiſſimum omnipotentis diuinitatis ſuæ indicium, & argumentū, Virginem ex qua prodijt, incorruptam conſeruauit, &c.

Auguſt. *Theodorus Ancir.* *D Thom.* *Dei incarnati natiui tatē matris decebat in partu virginitas.* *Sophronius.*

Ex igne lux, ſed admixto fumo oritur, eundem in modum, ex fœminis viri, etſi illuſtriſſimi, admixto corruptionis fumo, quo matres commaculant, oriuntur. Ex Sole lux abſq; vllo fumo, ſplendidiſſima emanat, ita ex Virgine, lux vera, abſq; vllo fumo, quo matris

E inficeret virginitatem, clariſſima emanauit. Arboribus pulcher flos decidit, vt vtilis fructus oriatur, ſic in fœminis decidit virginitas, vt optatus filius naſcatur. Longè aliter Virgo, & bene dictum vetris fructum protulit, & pulcherrimum virginitatis florē non amiſit. Ber. ſer. 1. de circuncisione. Naſcitur Chriſtus ex muliere, ſed cui fœcunditatis fructus ſic accedat, vt non decidat flos Virginitatis, &c.

Bernard.

Peperit itaque virgo ſalua (vt par erat) Virginitate filium ſuum primogenitum, F primogenitum, inquam, inter multos fratres, i. homines. Nā vt D. Aug. ſcribit tractat. 2 in Ioannē, * Non timuit ille habere cohæredes, quia hæreditas eius non fit anguſta, ſi multi eā poſſederint, &c. Hæc Auguſt. Hominū hæreditas quamuis ampla, ſi inter multos diuiditur, fit anguſta; Chriſti hæreditas ampliſſima, & ſi hominibus communicetur, non minuitur.

Auguſt. * *Vnicum filium Deus miſit in mūdum vt nō eſſet vnicus ſed fratres haberet adoptatos.* *Vnigenitus Chriſtus fratres habere voluit adoptatos.*

Deiotarus quidam (vt narrat Cœlius lib. 11. c. 17.) cum plures ſuſcepiſſet liberos, omnes vno excepto iugulauit, vt qui ſuperfuturus erat, G potentior fieret, & maieſtatis auguſtioris. Vnde à quodā non malè vitis appellatur. Quemadmodum enim vitis palmites, vno relicto, abſcinduntur, vt vnus ille ſuccū totū ebibat, ita Deiotari filij vno ſuperſtite obtrūcati ſunt, vt vnus totum hæreditatis ſuccum exugeret. Sic etiam nobiles primogeniti, totum ferè hæreditatis ſuccum trahunt, ad cæteros fratres parum permanat. At Virginis primogenitus ampliſſimā, quam poſſidet, hæreditatem fratrib. libentiſſimè impertitur. H Ille vitis vera eſt, vt legitur Ioan. 15. nos palmites, quibus omnem ſuccum, omnem gratiam, omnemque gloriā ſuppeditat. Deiotarus cæteros filios obtruncauit, vt vnus ditior fieret; Deus Pater vnicum clariſſimum filium neci acerbiſſimæ tradidit, vt multi fratres fierent opulenti. Oēs enim fratrum diuitiæ, ex primogeniti huius vita, morteque in fratres cæteros emanarunt. Quemadmodum autem ille Spiritu ſancto operāte, ex Virgine natus eſt, ita etiam fratres eiuſdem Spiritus ſancti opera, ex aqua renaſcun-

Cœlius. *Deiotarus quidam filios occidit vt totā hæreditatē vnus adiret.* *Ioan. 15.*

naſcun-

Digitized by Google

D Leo. *Baptiſmus* naſcuntur. Nam vt ait D.Leo ſerm.5. de natiuitate;Originem quam ſumpſit ex Virgine, poſuit in fonte baptiſmatis.Dedit aquæ,quod dedit matri. Virtus enim Altiſſimi,& obumbratio Spiritus ſancti,quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem.Hæc D.Leo.

Diſtat primogenitus hic frater,à cæteris,infinito interuallo. Etenim adoptati fratres homines tantummodo ſunt,Chriſtus vero nõ tantum homo, ſed etiam Deus eſt. Nam duas habet naturas perfectiſſimas,diuinam,& huma B nam,vna in perſona, ſiue ſuppoſito copulatas. Rectè etiam Innocentius III. *Innocent.* ſummus Pontifex ſerm.2.de Natiuita. Tres,ait, habere in vna perſona ſubſtãtias.Vt quemadmodum in admirabili Trinitate,tres ſunt perſonæ, in vna ſubſtantia,ſiue natura; ita in Chriſto, *In Chriſto eſt Trinitas ſubſtantiarum in vna perſona verbi.* tres ſint ſubſtantiæ,in vna perſona.Sicut in Trinitate (ait Innocentius ſunt tres perſonæ,in vnitate ſubſtantiæ,ita fecit,vt tres ſint in Chriſto ſubſtantiæ, in vnitate perſonæ, vt ſicut Trinitas C perſonarum, non diſtinguit ſubſtantiam; ita Trinitas ſubſtantiarum, non diſtinguat perſonam,&cæt. Hæ autem ſunt tres in Chriſto ſubſtantiæ,ſubſtantia carnis,ſubſtantia animæ,ſubſtantia ſiue natura diuina:vnica verò tantummodo perſona.

Bernard. Idem docet D.Bernard.ſerm.3.vigiliæ natiuitatis,his verbis.Attende quia ſicut in illa ſingulari diuinitate,Trinitas eſt in perſonis,vnitas in ſubſtantia; ſic in iſta ſpeciali cõmixtione,Trinitas eſt in ſubſtantijs,in perſona vnitas, & ſicut ibi perſonę non ſcindunt vnita- D tem,vnitas non minuit Trinitatem,ita & hic,perſona non confundit ſubſtantias,nec ſubſtantiæ ipſæ perſonæ diſſipant vnitatem. Summa illa Trinitas hanc nobis exhibuit Trinitatem:opus mirabile, opus ſingulare inter omnia, & ſuper omnia opera ſua.Verbũ enim, & anima, & caro, in vnam conuenere perſonam,& hæc tria vnum, & hoc v- *Bernard.* num tria non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ.Hæc Bernar.

In miſterio incarnat. 3.mixturæ. Idem eodem loco,tres in hoc myſterio admirabiles mixturas,reperiri af- A firmat.Coniuncta,inquit, ſunt ad inuicem Deus & homo,mater,& virgo,fides & cor humanum. Admirabiles iſtæ mixturæ,& omni miraculo mirabilius quomodo tam diuerſa, tamque diuiſa ab inuicem, inuicem potuerunt cõiungi,&c.Homo autem Deo mixtus dicitur Chriſtus à Tertulliano, in Apologetico c.21.& Cyprianus in lib.de Idolorum vanitate;Hic,inquit,ideſt,filius Dei,eſt virtus Dei,hic ratio,hic ſapientia eius, & gloria, hic in Virginẽ illabitur,carnem Spiritu ſancto cooperan- *Tertulli an. Ciprianus.* B te induitur, Deus cum homine miſcetur,&c.D.quoq; Leo ſerm.3.de nat.Nõ ſic creatura, ait,eſt in ſocietatem creatoris aſſumpta, vt ille habitator, illa habitaculum eſſet, ſed ita vt naturæ alteri, altera miſceretur, eadem phraſi *D. Leo.* vtitur S.Zeno Veron. eps ſer.3.Natiu. *D.Zeno*

Quo modo autem hæc mixtura ſit facta,docet Auguſt.epiſt.3.ad Voluſianũ *Auguſt.* hoc modo:ſicut in vnitate perſonæ,anima vnitur corpori, vt homo ſit, ita in vnitate perſonæ,Deus vnitur homini,vt Chriſtus ſit,In illa ergò perſona C mixtura eſt animæ,& corporis, in hac perſona mixtura eſt Dei, & hominis. Si tamen recedat auditor à conſuetudine corporum,qua ſolent duo liquores ita commiſceri,vt neuter ſeruet integritatem ſuam. Quanquam & in ipſis corporib. aeri lux incorrupta miſceatur.Ergo perſona hominis,mixtura eſt animæ,& corporis;perſona autẽ Chriſti,mixtura eſt Dei, & hominis. Cum *Quomodo homo dicatur mixtus Deo.* enim Verbum Dei permixtum eſt habenti corpus, ſimul & animam ſuſcepit & corpus.Hæc Aug.& addit; Si ta- *Auguſt.* D men nõ indignè,ad iſta mixtionis, vel mixturæ nomen admittitur, propter conſuetudinem corporalium rerũ, longè aliter ſe habentium, aliterq; notarum,&cæt.Abſtinendum hoc loquendi modo cenſuerim,coram indoctis.

Poſtquam Virgo primogenitum filiũ peperit, è terra ſublatum, Throno Cherubinis celſiore,hoc eſt ſacris excepit vlnis.Quiſnam thronus Virginis Deiparæ vlnis celſior,aut ſanctior eſſe poterat? Chrs, ait Chryſippus Ieroſolymitanus orat.2.de Virgine Deipara, *Chriſippus.* ſedet in vlnis maternis. Iſte porro

Digitized by Google

thronus verè regius, thronus iſte glorioſus, thronus ſanctus, thronus ſolus dignus, qui Sanctum ſanctorum geſtaret in terra, &c.

Chriſtum Virgo in præſepio collocauit.

Verùm cherubicum illum thronum reliquit Dominus, & abiectiſſimo in loco, id eſt, præſepio collocari voluit. Reclinauit igitur eum virgo in præſepio. Quemadmodum elegantem puerum Moſem, mater Exod. 2. ſcirpea fiſcella incluſum in ripa locauit fluminis, ſic Chriſtum pulcherrimum infantem, virgo in humili præſepio reclinatum, in ripa, id eſt, initio, laborum iã locat. Solem ex ſigno virginis egredientem, libra, deinde ſcorpius, poſtea ſagittarius excipit. Solem noſtrum è Virginis vtero prodeuntem, diuinæ iuſtitiæ libra excipit, cui vt ſatis faciat exoritur, ſequẽtur ſcorpij poſtea, necnon crudeles ſagittarij. In ripa fluminis expoſitum Moſem, Pharaonis filia recepit, & aluit; tu ò anima, ſi Pharaonis filia es, obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui; in præſepio poſitum infantem corde excipe, infantilibuſque cibis butyro, & melle, hoc eſt, deuotionis pinguedine, & amoris dulcedine nutri, Scriptum eſt enim apud Iſaiam 7. butyrum & mel comedet.

Exod. 2. *Iſai. 7.*

Anguſtum præſepiũ tẽplo auguſt. & cælum in terra.

O præſepe ipſo Salomonico tẽplo auguſtius, & ſanctius. Et ſi fulgeat auro Ieroſolymitanum templum, cherubinis, propitiatorio, arca Dei, candelabris, menſis, vaſiſque aureis ſplendeat: atrijs ampliſſimis, ſacrificijs, ſacerdotumq; miniſterio exornetur; Bethlehemitico tamen præſepio inferius eſt. Non habet Chriſtum aurea domus tẽpli, habet humile præſepium. Præſepiũ & ſtabulum, in cęlum eſt conuerſum. D. Epiphanius in orat. de Virgine Deipara; Stabulum, inquit, viſum eſt eſſe cęlum in terra. Neque verò in hoc cęlo Angeli defuerunt; idem D. Epiphan. eadem oratione. Virgo, ait, in ſpelunca citra laborem prægnans, cęli & terræ Dominum, depoſuit in præſepio, tunc etiam ordines Angelorum circũſtabant Virginem, cum clamore dicentes, gloria in altiſſimis Deo, &cætera. Et Chryſippus: In præſepio choreæ circumſteterunt Angelorum. Regum omnium palatijs, ipſiſque templo, pauperrimum illud ſtabulum Angeli anteponebant; eò in admirationem ſummam rapti confluebant, recensque natum regem adorabant.

D. Epiph. *D. Epiph.* *Angeli in ſtabulo præſepij.* *Chryſippus.*

Magni pretij veſtes Reges quærunt, torques, coronas, ſceptra, amplas domos, picta, deaurataque palatia, eburneos lectos, pretioſa aulæa, quibus domos conueſtiant, aurum, argentũ, opes maximas. Sũmus Rex hæc omnia abijcit. Videlicet, Reges cæteri, foris habent opes, noſter Rex intus. Nulla re externa ad ornatum indiget, in ſe omnia ornamenta cõtinet, quibus omniũ rapit oculos hominum, & Angelorum. Vnde D. Cyprianus de natiuitate. Ornamenta, inquit, quæ deerant, etiam ſi adeſſent, non haberent oculos inſpectores. Quia præſentia paruuli ſic eorum qui aderant, Ioſeph, & ſiquis fortè alius ibi erat, oculos occupauerat, ſic illuminauerat animos, ſic corda illexerat, vt in hoc ſummo bono, omnium bonorum vnita collectio videretur. Nec opus eſſet euagari, & mendicare per partes, quod ſimul in ſe vno fidelibus omnipotens infantia pręſentabat. Hæc ille.

Non erant opus ornamenta alia loco, in quo Chriſtus erat Ipſe ſolus ornamẽta omnia cõtinebat. D. Cipriã.

O beatam ſpeluncam, in qua omnibus morbis ſalutaris illa aqua ſcaturijt, quam Rex ſanctiſſimus Dauid ſitiebat, cum 2. Reg. 23. O ſi quis, inquit, mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem, iuxta portam. Nam quod hic tranſigebatur (ait Sophronius Epiſcopus Ieroſolymitanus in homilia de natiuitate) figura de Chriſto erat; qui eſt aqua viua omnibus vitam infundens. Ciſterna ſanctiſſimam Virginem deſignabat, quę Deũ paritura erat. Hæc ille. Vt ciſterna è cęlo aquam habet, ſic Virgo è cęlo habuit conceptum. Aquam Bethlehem ſitiebat Dauid, quia Chriſtum in Bethlehem naſciturum deſiderabat.

2. Reg. 23. *Sophron.*

Attamen allatam aquam minimè bibit, ſed effudit, qua in re Iudæorũ perfidiam adũbrabat. Etenim Iudęi aquã quoque Bethlehem, id eſt, Meſſiam deſiderabant, poſtquam verò aquam deſideratam Deus præbuit, bibere noluerunt, ſed effuderunt. Pſal. 21. Tanquam

aqua

Digitized by Google

aqua effuſus ſum, ait Chriſtus. Sophronius loco citato; Vates, inquit, Iudæorum in Chriſtum perfidiam facto adūbrabat, ob id aquā haurire noluit, quia Iudæos Chriſti prædicationi, in ſuum ipſorum interitum nequaquam credituros præuidebat, &c. Nos vero e cœlo miſſam ſalutarem aquam ne effundamus, ſed ſiti ardentiſſima ebibamus.

Dauid è ciſterna Bethlehē aquā deſiderabat id eſt, Chriſtum: allatam Iudæi bibere noluerunt.

Dauidi aquam ex ciſterna Bethlehē tres fortiſſimi viri Philiſthinorum caſtra irrumpentes hauſerunt: nobis verò ex ſpelunca Bethlehem, aquā tres fortiſſimæ virtutes, cordis contritio, oris confeſſio, operis ſatisfactio haurient. Irrumpent hoſtiū caſtra, peccata omnia fortiter iugulabunt, ad fontem ſub rupe ſcaturientem accedent, aquā hauſtam, quæ ſola æternam ſitim explere poteſt, ad nos afferent.

Deſiderabāt antiqui patres Chriſtum.

Hæc vox erat Dauidis; O ſi quis mihi daret potū aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem. Eadem, & antiquorum erat vox patrum, de quibus Chriſtus. Luc. 10. Dico vobis ꝙ multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis; & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Eadem hæc ſit vox noſtra, natalitijs Chriſti dieb. O ſi quis nobis daret potum, ex aqua Bethlehem, potum qui ſalutem afferet animo, qui vitam affert, qui caducarum rerum ſitim pellit, qui fons ſit in corde aquæ ſalientis in vitam æternam.

Bernard.

Certemus deſiderio cum antiquis illis patribus. Promiſſum fontem illi auide deſiderarūt, nos exhibitum auidius concupiſcamus, illorum deſideria noſtris animis addant ſtimulos, illorum longa ſuſpiria noſtrorum inflamment pectorum teporem. Bernardum certe eorum ſuſpiria valde ſtimulabant, ita enim vir ſanctiſſimus ſer. 2. in Cantica ſcribit. Ardorem deſiderij patrū ſuſpirantium Chriſti in carne præſentiā, frequentiſſimè cogitans, compungor, & confundor in memetipſo, & nunc vix cōtineo lachrymas; ita pudet teporis, torporisq; miſerabilium tēporum horum. Cui namq; noſtrum tantum ingerat gaudium gratiæ huius exhibitio; quantū veterib. ſanctis accēderat deſiderium promiſſio? Hæc ille. Illi (vt

A Greg. ſcribit) veluti naues fuerunt poma portantes; portarunt .n. nobis benedictum fructum virginei ventris, cuius odore recreabantur. Nos eiuſdem ſapore iā fruimur. Greg. Iob. 9. ad illa verba; Dies mei pertranſierunt quaſi naues poma portantes; Qui poma deferentes maria tranſmeāt, ipſi quidem fructuū odore perfruuntur; ſed eorundem fructuum alijs cibos ferunt. Quid igitur antiqui patres, niſi naues poma portantes extiterunt? qui diuinæ incarnationis myſterium prophetantes, ipſi B quidem ſpei odore potiti ſunt, ſed nobis fructum de eiuſdem ſpei perfectione detulerunt. Quod enim illi expectando odorati ſunt, hoc nos cernendo, & percipiendo ſatiamur, &c.

D. Greg. Antiqui patres naues poma portantes.

O nunquam ſatis laudatam ſpeluncam in quam ros ille ſereno cœlo decidit, quem ardenti animo Iſaias c. 45. petebat. Rorate, inquit, cœli deſuper. Hunc eundem rorem Iſaac filio ſuo imprecabatur, cum Geneſ. 27. ſic precabatur; Det tibi Deus de rore cœli. Videlicet ros cœli erat, medicina terræ.

Iſai. 45. Ros è cœlo Chriſtus. Gen. 27.

C Cap. 43. ſic ſcribit Eccleſiaſticus, frigidus ventus Aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua, ſuper omnem congregationem aquarū requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis, & deuorabit montes, & exuret deſertum, & extinguet viride ſicut igne, &c. De glacie, ſiue gelu loquitur, quod gelido Aquilone flante gignitur. Super oēs aquas requieſcit, quia nimio frigore conglaciant, induit ſe aquis ſicut lorica, quoniā ex aquis in duritiem conuerſis D gelu producitur, deuorat montes, exurit deſertum, & extinguit viride ſicut igne; propterea quod montium, & deſerti, herbarumq; virorem abſumit. Effigiem habes originarij peccati, ꝙ velut frigidiſſimum gelu, ex frigidiſſimo ſerpentis flatu genitum eſt. Super omnes aquas, id eſt, populos requieuit. aquæ enim Apoc. 17. populi ſunt. Deuorauit montes, exuſſit deſertum, omnemq; gratiæ virorem extinxit.

Eccle. 43. Peccatū originariū vt gelu gratiæ virorem extinxit. Apoc. 17.

Sed remedium Deus tanto malo attulit, id ſacri autoris verba continent, quæ ſequuntur. Medicina, inquit, omniū in feſtinatione nebulæ, & ros ob-

Digitized by Google

uians ab ardore venienti humilem efficiet eum,&c. Hoc eſt, aduerſus mala, quæ parit gelu, medicina eſt feſtinans nebula, & ros ab ardore ſuperueniente excitatus, humilem reddit eum, id eſt, cryſtallum, geluq; diſſipat. Similē in modum aduerſus mala, quæ peccati gelu in orbem intulit, medicina fuit, feſtinans gratiæ nebula, cæleſtisq; ros, qui in præſepe è cęlo deſcendit, vniuerſamque gratiam orbi attulit.

At aduerte quę fuerit cauſa roris: Ros, inquit, obuians ab ardore venienti, ardor roré excitauit, amor Chriſtū in præſepium fecit deſcendere. Opus fuit hoc ardoris, & quidē maximi. Eodē c.43. idem Eccleſiaſticus ardentiſſimo ſoli tribuit fornacē; Sol, inquit, fornacem cuſtodiens in operibus ardoris. Similiter Deus Sol ſplēdidiſſimus, fornacē habet amoris, ad opera ardoris. Sunt opificum opera, quæ fornace minimè egēt, vt veſtes, vt calcei, vt libri, & huiuſmodi alia; ſunt, quæ ſine fornace effici nequeunt, vt torques, annuli, catenæ, ferrea inſtrumenta, & ſimilia. Dei opera ex fornace ſunt, etenim ex amoris ardore emanāt. Ex amoris fornace orbis creatio, ex ead. gubernatio præcipuè verò diuini Verbi exijt incarnatio. Quāobrem Spiritui ſancto, qui amor eſt, tribuitur; hinc illud Chriſti ad Nicodemum Io. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui, &c.

Opera Dei, opera ſunt amoris, ex fornace prodeunt.

Joan. 3.

Dilexit; diligi vult. Ferculum ſuum Salomō Cant. 3. charitate conſtrauit, præſepe ſuum Chriſtus amore exornauit. Si Regum ornamenta, ſi gemmas, ſi precioſa aulæa, ſi argentū, ſi ebur, ſi aurum præſepiū non habet: certè amoris pluſquam aurea, vel gēmata ornamenta habet, & incitamēta. Ecquis infantem, & infantē Deum non amet, in præſepio, paleiſque recumbentem? Infantia (ait Chryſologus ſermo. 158.) quam barbariem non vincit? quā feritatem non mitigat? quā duritiam non reſoluit? quid non amoris expoſtulat? quid non affectionis extorquet? Sic ergo naſci voluit qui voluit amari; Hæc ille. O amabile præſepium, in quo ardētiſſimus hominum amator recubat.

Cant. 3.

Chryſol.

E O opulentiſſimum præſepium, in quo orbis totius pretium latet. O fulgentiſſimum præſepium, in quo Sol ſplendidiſſimus mundo eſt ortus. O cæleſte præſepium, in quo cęli Dominus in paleis iacet. O felices paleas, roſis omnibus, lilijs, cæteriſq; floribus, pulchriores, quæ vos, quę genuit tellus? quæ ſeges beata protulit, diuini ignis non tenuem materiam? Non palearum momentaneum, ſed perpetuum menti incendiū ſuppeditatis, quod nulla aquarum flumina extinguant. Vos ego com-
F plectar, gelidaque in mente locabo.
Subijciet flāmas qui iacet igne potens.

Ad extremum tres natiuitates eſſe docet Innocentius ſerm. 3. his verbis. Sicut tres in Chriſto ſubſtantias fides Catholica confitetur, diuinitatem, carnem, ſpiritum; ita tres in ipſo natiuitates Scriptura ſacra teſtatur, diuinam ex patre, carnalem ex matre, ſpiritualem in mente. Ex Patre naſcitur ſemper, de matre natus eſt ſemel, in mente naſcitur ſæpe. Hæc ille. Propterea aūt natus eſt Chriſtus ſemel ex matre, vt ſæ-
G pè naſcatur in mente. Danda ergo quā diligentiſſimè opera eſt, vt tantæ natiuitati animum affectu, effectu, atque profectu præparemus. Nam (vt ait idem Innocentius) Chriſtus concipitur per affectum, naſcitur per effectum nutritur per profectum.

Innocent.

Tres Chriſti natiuit.

Chriſtus cōcipitur ſpiritaliter per affectū, naſcitur per effectū, nutritur per profectum.

Præceſſerunt Chriſti natiuitatem ex matre, antiquorum patrum deſideria de quibus Greg. Magnus Iob. 9. Electi, inquit, æſtuante deſiderio, incarnationis Chriſti myſterium videre cupierunt, &c. Præcedant eandem in noſtra
H mente æſtuantia quoque ſuſpiria, qualia illa ſunt, quæ diebus octo ante natalitium diem, Eccleſia exclamans alto effundit pectore. Aquam Bethlehem cum Dauide, rorem cæli cum Iſaia, ſalutare Dei cum Iacob, ſapientiam quæ ex ore altiſſimi prodijt, ducem domus Iſrael, radicem Ieſſe, clauem Dauid, ſplendorem lucis æternæ, iuſtitiæ Solem, Regem gentium ac deſideratum Emmanuelem, legiſlatorem noſtrum, gentium expectationem, & ſeruatorem, cū Eccleſia ardenti affectu ſuſpiremus. Hic affectus, hæc deſideria,

Greg.

Eccleſia in Antiphonis Aduentus.

animum

D. Thomas affectus deſiderium. animum tanto hoſpiti parant. Nam vt A ait D.Thom.p.pa t.q.12.art.6.Deſiderium quodam modo facit deſiderantem aptum, & paratum ad ſuſceptionem deſiderati.& D.Bern. ſermon.31. *Bernard.* in cantica: Oportet, inquit, vt ſancti deſiderij ardor præueniat faciem eius ad animam, qui omnem conſumat rubiginem vitiorum, & ſic præparet locũ Domino, iuxta illud Pſal.96. Ignis anteipſum præcedet, &c. Danieli c.9. apparuit Angelus, & Meſſiæ aduentum tempusque indicauit, quia vehementer illud exoptabat. Veni (ait Ange- B lus) vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es. Viris deſideriorum Chriſti indicatur aduentus, eorumq. in pectore deſideriorum flammis exardeſcente naſcitur.

Affectui adiungendus eſt effectus. Affectus enim ſi verus eſt, & efficax, quæ deſiderat, pertrahit ad effectum. Addendus prętereà profectus, vt retro aſpiciamus nunquam, vlterius progrediamur ſemper. *D. Anton.* Magni illius Antonij eremi cultoris (vt in vita eius ſcribit D. Athanaſius) verba ſunt hæc. Hoc C ſit primum cunctis in commune mandatum nullum in arrepti propoſiti vigore laſſeſcere, ſed quaſi incipientem augere ſemper debere, quod cęperit. Præſertim cum humanæ vitæ ſpatia, æternitati comparata, breuiſſima ſint, & parua. Item: Precor vt ad finem propoſiti omni labore tendamus. Nemo poſt tergum reſpiciens Lot imitetur vxorem; præſertim cum Dominus dixerit, nullum ponentem manum ſuper aratrum, & reſpicientem retrorſum dignum eſſe regno cęlorum. Reſpicere autem retrorſum, nihil aliud eſt, quam in eo pœnitere, quod cęperis, & mundanis rurſus deſiderijs obligari. Hæc D. Antonius.

De profect. Frumenti ſemen primum terræ mãdatur, deinde abſconditum in terra ad effectum, hoc eſt, ad herbam progreditur, neque verò quieſcit donec proficiendo ad perfectam perueniat ſpicam. Similem in modum, vt ſemen in animo ſeritur virtutis deſiderium, enitendum eſt, vt ad effectum veluti ad herbam ducatur, & ad virtutis perfectionem, veluti ad perfectam ſpicam perducatur. *D. Greg.* Gregorius Magnus, libro ſecundo in Ezechielem, homilia decimaquinta. Cum bona deſideria concipimus, ſemen in terram mittimus, cum verò operari recta incipimus herba ſumus, cum autem ad profectum boni operis creſcimus, ad ſpicam peruenimus. Cumque in eiuſdem operationis perfectione ſolidamur, iam plenum frumentum in ſpica proferimus. Hæc ille. Et multa alia in hanc ſententiam. Eodem loco, portæ orientalis templi gradus, virtutum gradus adumbrare docet, his verbis. Quid gradus ſunt huius portæ, niſi merita virtutum? Nemo enim repentè fit ſummus. Sed in bona conuerſatione à minimis quiſq. inchoat, vt ad magna perueniat.

Digitized by Google

CAPVT XIX.

De vocatione Paſtorum ad præſepe Chriſti, Luc. 2.

ET PASTORES erant in regione eadem, vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis, ſuper gregem ſuum. Et ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus. Nolite timere; ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum, inuenietis infantem, pannis inuolutum & poſitum in præſepio. Et ſubito facta eſt cum Angelo, multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum, & dicentium. Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus, bonæ voluntatis. Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, paſtores loquebantur ad inuicem: tranſeamus vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis. Et venerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis, de puero hoc. Et omnes, qui audierant, mirati ſunt, & de his, quę dicta erant à paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes, & laudantes Deum, in omnibus, quæ audierant, & viderant, ſicut dictum eſt ad illos.

Locus ī quo pecora paſcebant paſtores. EAdem nocte, qua natus eſt paſtor bonus, paſtorib. bonis natiuitatē ſuam ab Angelo voluit nuntiari. Erāt autem paſtores (vt Lucas docet) in regione eadē. Nam prope Bethlehem circa locū, qui dicitur turris Gueder, ſiue Ader, id eſt, gregis, pecora pauiſſe dicūtur a Beda, & alijs. *Beda.* Turris gregis (ait Beda in Lucam) mille circiter paſſibus à ciuitate Bethlehē, ad Orientē diſtat, vaticinio ſui nominis, paſtores hos multo ante demonſtrans, ad quā angelicæ poteſtates, paſtoribus apparendo venerunt. *Hieron. De turri gregis* Hieron. in lib. de locis hebraicis: Mille circiter paſſibus procul turris Gueder, quæ interpretatur, turris gregis, quodam vaticinio paſtores

E

dominicæ natiuitatis conſcios antè ſignans. Et in Epitaphio Paulę: Nō procul, inquit, inde, id eſt, à Bethlehē, deſcendit Paula ad turrim Ader, id eſt, gregis, iuxta quā Iacob pauit greges ſuos, & paſtores nocte vigilantes audire meruerunt: Gloria in excelſis Deo. De eadē turri Adrichomius in tribu Iuda ſic ſcribit. *Adrichom.* Turris gregis cāpus eſt vberrimus paſcuis, & grandibus oliuis refertus. Diſtat paſſibus ferè mille à Bethlehē, vbi Iacob patriarcha fixit tabernaculū, & pauit greges ſuos. Atq; hoc ipſo loco paſtores Angelos viderunt, & canentes audierunt, &c.

Pauiſſe autem Iacob iuxta hanc turrim greges, colligitur ex illis verbis

capitis

Digitized by Google

cap. 35. Gen. Iacob fixit tabernaculum A
Gen. 35. trans turrim gregis, &c. Habitauit er-
go Iacob prope turrē gregis, eoq; lo-
co greges pauit. Vnde Borchardus in
deſctiptione terræ ſāctæ. 1. p. c. 7. §. 56.
Borchard. Cōtra Orientē, ait, Bethlehē eſt turris
Ader, vbi creditur Iacob poſt Rachelis
mortē aliquo tēpore manſiſſe. Hic pa-
ſtores hora feliciſſimi ortus Saluato-
ris audierūt vocē Angeli; Euangelizo
vobis gaudiū magnū, & gloria in ex-
celſis Deo. Quod quidē nonniſi diuina
ſapiētia, & diſpoſitione actū eſt, vt illo
in loco natus Dei filius annūtiaret pa- B
ſtorib. in quo ſanctus ille paſtor Iacob
commoratus fuerat, à quo deſcēderat
ſtella ex Iacob, i. Virgo, q̄ ſuum, & no-
ſtrum peperit Redemptorem. Hęc ille.

Hebræi, vt Hierony. docet, in quæ-
ſtionib. hebraicis in Geneſim, turrim
gregis, iuxta q̄ Iacob habitauit, tem-
pli locū fuiſſe, ſed falsò arbitrati sūt.
Hunc locū (ait Hierony.) Hebræi eſſe
Hieron. volūt, vbi poſtea tēplū ædificatū eſt, &
turrim עדר Ader, turrim gregis ſignifi
cari, hoc eſt, cōgregationis, & cętus. Il
loq; tēpore Iacob trās locū vbi poſteà C
tēplū ædificatum eſt, habuiſſe tētoria.
Sed ſi ſequamur ordinē viæ, paſtorum
iuxta Bethlehē locus eſt, vbi vel Ange
lorū grex in ortu Dn̄. cecinit, vel Ia-
cob pecora ſua pauit, loco nomen im-
ponens. Vel quod verius eſt, quodam
vaticinio futurum iam tunc myſte-
rium monſtrabatur. Hæc Hieron.

Cur turris gregis dicta ſit, rationes
ille reddit. Exiſtimarim turrim gregis
appellatā, qđ eo loco turris aliqua fue
rit extructa iuxta q̄ paſtores pecora ſo
Abulenſis. lerēt paſcere. Quæ ſn̄ia eſt Abulēſ. Gē. D
35. Locus, inquit, qui dr̄ turris gregis,
eſt apud Bethlehē. Erat. n. ibi aliqua tur
ris, apud q̄ paſtores manebāt, & ibi na
to Chriſto apparuit Angelus paſtori-
bus, &c. Michææ prophetæ c. 4. mentio
Locus Michææ de turri gregis, exponitur. quoq; fit turris gregis. Et tu, inquit, tur
ris gregis nebuloſa filiæ Sion, vſq; ad
te veniet, & veniet poteſtas prima, re-
gnū filiæ Ieruſalē. Nebuloſa hebraicè
dr̄ עפל Ophel, qđ ēt nomē dr̄ eſſe pro
prium turris, vel arcis 2. paralip. 27. &
33. Sec. Eſd. 3. pro tēplo ſumitur, vbi la-
tinè habetur; A turre magna, & eminē

te, vſq; ad murū tēpli, hebraicè dr̄, O-
phel, pro tēplo. Beda eodē capite de *Beda.*
Ophel ſic ſcribit; Ophel turris erat nō
longè à tēplo, enormis altitudinis, vn-
de & Ophel, hoc eſt, tenebrarū, ſeu nu
bili nomē accepit, q̄ vſq; ad nubes eri *Ioſephus.*
geret caput. Ioſephus Ophlæ meminit
lib. 2. Belli, c. 18. & lib. 6. c. 6. & 7. &
lib. 7. c. 13. ſed turrim non appellat.

De turri autem gregis, iuxta quam
paſtores peruigilabant, ſermonem ha-
beri apud Michæam putarunt Adri-
chomius loco citato, Card. Baro. in An *Adrichomius.*
B nalibus, Beda Luc. 2. & Haynio, Sacri *Card. Baro.*
tamen interpretes in Comment. Mi- *Beda.*
chææ, de hac turri locum minimè ex- *Haimo.*
ponunt, de templo Ieroſolymitano, in
quod Chriſtus venit Regum maximus,
Hieronymus, & Lyranus interpretan-
tur. Sēſus verò eſt huiuſmodi. Et tu tur
ris gregis, hoc eſt, templum, quo grex,
id eſt, populus Domini cōfluit, vel tur
ris gregis, in qua victimæ mactantur.
Nebuloſa, quod ad nubes vſq; altitu-
dine pertingas, vel, quod fumi ex ſacri
ficijs prodeuntis nebulas exhales, vel,
C quod typis, ac figuris veluti nebulis
cincta es. Turris, inquam, nebuloſa filię
Sion (ſic enim legendum docent cor-
recta biblia) ideſt, templum Ieroſoly-
morum. Vſque ad te veniet, & veniet,
inquam, primum, & antiquum illud Da
uidis imperium, non in vmbra, ſed in
veritate. Chriſtus in te ingredietur Re
gū ſummus. Vmbra enim imperij Chri
ſti, antiquum erat Dauidis imperium.
Vnde illud Angeli ad Virginem; Dabit
illi Dominus Deus ſedem Dauid patris
eius, &c. Reſpicit vaticinium tempus
D illud, quo Chriſtus aſello vectus, ſin-
gulari triumpho templum Ieroſolymi
tanum introiuit, acclamante turba, vt
eſt apud Marcum cap. 11. Oſanna, bene *Marc. 11.*
dictus, qui venit in nomine Domini,
benedictum quod venit regnum pa-
tris noſtri Dauid, &cæt. Hoc regnum
dicitur à Michæa poteſtas prima, quæ
venit vſque ad turrim gregis, id eſt,
templum.

Chaldæus turrim gregis, Chriſtum
interpretatur. Quod dixit Propheta; Et
tu turris gregis nubiloſa interpreta-
tur ille: Tu autem Chriſte Iſraelis, qui

abſconditus es. Quaſi dicat. Tu Chriſte turris gregis, ideſt, Iſraelis; Nebuloſa, ideſt, abſcondita: deinde adiungit. Tibi venturum eſt regnum, &cæt. Vt ex hac interpretatione colligitur, Chriſtus eſt turris nebuloſa, ideſt, ad nubes, immo ad cœlum vſque pertingens. Venite, aiunt Geneſ. 11. Babylonicæ turris architecti, faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum. At fruſtra. Turris, quæ è terra ad cœlum vſque pertingebat, Chriſtus erat, iuxta illud Sap. 18. Vſque ad cœlũ attingebat ſtans in terra, &cæt. Etenim Deus erat, homoque verus. Sed turris erat nebuloſa alio ſenſu Chaldæi, hoc eſt, nebulis circumſepta, & abſcondita, Poſuit enim tenebras latibulũ ſuũ. Pſalm. 17. Ignota Iudæis erat, turris & altitudo, & fortitudo. Turris erat gregis; Quoniam quemadmodum milites excelſa, munitaque turris, ita gregem ſuum, ideſt, Chriſtianos ſuos, Chriſtus protegit, ac tuetur. Grex enim Chriſti, Chriſtiani. Ad hanc turrim, ideſt, Chriſtum, vt Chaldæus interpretatur, poteſtas venit prima, regnumque à prophetis prædictum, de quo ſupra iam diximus.

Chriſtus turris nebuloſa & abſcondita.

Sapien. 18

Duæ turres Hieroſolimis.

Vt Diuus Hieronymus ſcribit Iſaiæ capite 32. duas turres Hebræi in Ieruſalem fuiſſe arbitrati ſunt; quarũ vna, Ophel, ideſt, tenebræ, ſiue nubilum dicebatur, quòd vſque ad nubes erigeret caput. altera, Bachan, ideſt, probamentum, & firmitas, ſiue vt Symmachus vertit inquiſitio, quòd in cõtemplãdo culmine eius oculi fallerentur. His ſimilis Chriſtus, turris eſt, Bachan, quod probamentum ſit fidei, in cuius culmine contemplando, Iudæorum falluntur oculi. Eſt turris Ophel, quia celſiſſimus eſt, & Deus abſconditus. Quemadmodum atris nebulis tecta turris, minimè cõſpicitur, ita Chrs natus in Bethlehẽ, minimè conſpiciebatur. Mittit ergo Deus ad paſtores nuntios Angelos, vt latentem in præſepio turrim, diſcuſſa oſtendant nebula.

Paſtores vigilantes.

Erant autem paſtores, vt ait Euangeliſta Lucas, vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregẽ ſuum. Vigilantes grecè ἀγραυλοῦντες .i. in agro

E pernoctãtes. Theophylactus ἀγραυλοῦντες, interpretatur, in agro canentes: Et Euthymius; Verbũ, inquit, ἀγραυλεῖν quidã interpretãtur ἐν ἀγρῷ αὐλεῖν, ideſt, in agro tibia canere, ſiue fiſtula vti. Cuſtodientes vigilias noctis, græcè φυλακὰς, ideſt, cuſtodias noctis. Diuiditur enim nox in quatuor cuſtodias, ſiue vigilias, quas paſtores, ne quid grex detrimenti caperet, obſeruabant. Nox erat illa eadem, in quam feliciſſimus Virginis partus incidit. O felices felicis noctis vigilias, quibus Angelos, angelorumque Dominum contigit cernere. Si Dominum natum cupis cernere, vigilias cuſtodi ſuper gregem tuum F hoc eſt, ſuper cogitationes, verba, operaque tua.

Quod ſi quæras quot fuerint paſtores, qui ad præſepe venerint? Reſpondeo ex Beda colligi, fuiſſe tres, quemadmodum & Magos, ſic enim ſcribit in libro de locis ſanctis, capite octauo. Ad Orientem in turre gregis, mille paſſus à Bethlehem ciuitate, ſegregata eſt Eccleſia, trium paſtorum, diuinæ natiuitatis conſociorum, monumenta continens. Hæc ille, & Haymo; Diſtat, G ait, turris gregis vno milliario à Bethlehem, in qua etiam hodie, trium paſtorum corpora requieſcunt.

Quot fuerint paſtores.

Beda

Ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos.

Hunc Angelum fuiſſe Gabrielem putat Haymo. Concipiendum Chriſtum Virgini, iam conceptum Ioſepho H nuntiauit, iam natum nuntiat paſtoribus, humili hominum generi, ſimplici, atque innocenti. Iuxta illud Chriſti Matthæi vndecimo. Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Paſtoribus, ait Theophylactus, apparet Angelus, & propter ſimplicitatem, & innocentiam morum, & quod iuſtorũ vitam imitari videantur. Etenim priſci patriarchæ paſtores erant, &cæt. Videlicet, humiliter natus Dominus humi-

Haimo.

Haimo

Quis Angelus paſtoribus apparuerit?

Matt. 11

Theophil.

humilibus,nō ſuperbis indicatur.Am-
Ambroſ. broſ.ſer. 9. Paſtores primi ante omnes
homines,Saluatoris ortum,intimanti-
bus Angelis, cognouerūt.Angeli enim
non regibus,non iudicib.ſed hominib.
ruſticanis, ſæculi redemptionem prius
annuntiauerunt . Nec mirum ſi Chriſti
gratiam,ante ſcire meruit innocentia,
quam poteſtas,& prius cognoſcere ve
ritatem ſimplex ruſticatio, quā ſuper-
ba dominatio,&c.

Noluit Dominus natiuitatis ſuæ ma
nifeſtationem morari;eadem , qua na-
tus eſt nocte,nūtium ad paſtores miſit,
nuntium,inquam,non terrenum,ſed cę
leſtem,non è terrena aliqua curia, ſed
à cœleſti,nempe Angelum.Non.n.ter-
reni alicuius Regis,ſed cæleſtis natiui-
tatem nuntiabat.Stetit ille iuxta paſto
res;Et claritas(ait Euangeliſta) Dei cir
cumfulſit illos.Etenim nox erat, vt il-
lam illuminaret, claritatem Angelus
emiſit.Similem in modum cum noctur
no tempore Petro apparuit, Act.12.le
gitur;Angelus Domini aſtitit,& lumē
refulſit in habitaculo . Græcè claritas
dicitur δόξα , ideſt, gloria Domini,
Claritas dei quid ſit videlicet,claritas quædam diuina,atq;
cæleſtis. Dicitur etiam gloria, vel cla-
ritas Domini,quia indicabat hic ſplen
dor,diuinum nati Chriſti ſplendorem,
quo nox illuminata eſt mundi.Vnde Be
Beda. da, hom.1.Cum,inquit, vera lux mūdi
naſcebatur in mundo , dignum profe-
cto fuit,vt præco natiuitatis illius, id-
eſt,Angelus etiam corporales hominū
viſus nouitate cæleſtis perfunderet lu-
cis.Item:Cum Chriſtus mundū gloria
nouæ natiuitatis illuſtrare dignatus
eſt,decebat oīmodis,vt ipſam etiā,qua
natus eſt , regionē claritas lucis nouę
cōpleret,&c.Et Ber.ſer.4. Nox vt dies
Bernard. illuminata eſt,cū intēpeſtę noctis hora
paſtores circūfulſit lux noua de cęlo .
Diuus Ambroſius,ſerm.16.Natiuita-
tis die ſolem putat nouo quodam ful-
ſiſſe ſplendore,& ad ortum feſtinaſſe.
Ambroſ. Oriente, inquit,Saluatore, non ſolum
humani generis ſalus , ſed etiam ſolis
ipſius claritas innouatur.Sicut ait Apo
ſtolus ad Eph.1.Vti per ipſum reſtaura
ret omnia,ſiue quæ in cęlis,ſiue quæ in
terra ſunt.Si enim Sol obſcuratur cum

A Chriſtus patitur, neceſſe eſt illū ſplen-
didius ſolito lucere cum naſcitur.Et ſi
Iudæis mortem operantibus offundit
tenebras , cur non Mariæ parturien-
ti vitam , exhibeat claritatem ?, Aut
quare non credamus , quòd naſcente
Chriſto Sol ad obſequium lucidior ad-
uenerit,cum Magos ad indiciū clarior
ſtella pręceſſerit ? Et ſi ſtella per diem
alieni tēporis officium miniſtrauit,cur
non credamus,quod Sol quoq; noctur-
nis horis aliquantulum aduentu matu
riore decerpſerit? Ex eo denique factū
B puto,vt nox decreſceret , dum Sol fe-
ſtinus , ob dominicæ natiuitatis obſe-
quium , ante lucem mundo protulit ,
quam nox curſum ſui temporis cōſum
maret.Quin potius ipſam noctē fuiſse
non dico,nec aliquid obſcuritatis ha-
buiſſe,in qua paſtores vigilant,exultāt
Angeli aſtra deſeruiunt . Si Sol ad Ieſu
Naue orationem defixus ſtetit in die ,
cur non ad Chriſti natiuitatem feſti-
nus promoueret in nocte. Hæc ille .

C *Nolite timere: ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum,&c.*

Subita lux in medijs ſplendeſcēs te-
nebris,Angelique conſpectus paſtori-
bus timorem incuſſit.Timorem Ange-
lus pellit , gaudioque plenum nuntiū
profert.Nolite,inquit,timere,nulla ti-
moris eſt ratio,magna gaudij.Euange-
lizo enim vobis gaudium, non quodli
bet,ſed magnum:nuntium affero lętiſ-
ſimum;lętiſſimum,inquam,omni popu-
pulo,ideſt,eccleſiæ populo Chriſti, nā
D Iudæorum omni populo lætiſſimū non
fuit hoc nuntium,propter eorum per-
fidiam. Vnde Beda ; Gaudium,inquit , *Beda*
quod erit omni populo, non omni po-
pulo Iudæorū, neq; omni populo gen-
tium , ſed omni populo credentium .
Haymo:Omni populo,ſubaudi,creden
ti.Theophylactus . Gaudium futurum *Haimo.*
omni populo , qui propriè populus *Theoph.*
Dei : non enim omnes Iudæi populus
Dei.&c.

Nuntium autem hoc eſt; Quia natus
eſt vobis hodie Saluator,qui eſt Chri-
ſtus Dominus, in Ciuitate Dauid. Pri-
mò nuntiat angelus,quis ſit natus,tāti
cauſa

Digitized by Google

cauſa gaudij; Saluator, inquit, natus eſt, qui eſt Chriſtus, ideſt, Meſſias; Dominus, ideſt, Deus. Nemo enim niſi Deus abſolutè dicitur Dominus. Quid autem lætius, quam Saluatoris, quam Meſſiæ, quam Domini natiuitas? Apertè paſtores docet Angelus, natum infantem eſſe Chriſtũ, ideſt, Meſſiam, populi Saluatorem. Deinde natiuitatis tempus indicat, Natus (inquit) eſt hodie, non dixit hac nocte, ſed hoc die; naturalis enim dies nocte etiam complectitur. Præterea natiuitatis Chriſti noctem, diem vocat; quia poſt ortum ſolis dies eſt, ipſe verò ortum ſolem, ideſt Chriſtum nuntiabat. F Vnde Beda: Quia habitantibus nobis in regione vmbræ mortis, lux orta eſt vitæ, aptè nuntius ortus eiuſdem, dicit; Natus eſt vobis hodie Saluator. Vt hoc quoque verbo admoniti, ſemper recordemur; quia nox præceſſit antiquæ cæcitatis, dies autem appropinquauit æternæ ſalutis. Et ipſi abijciamus opera tenebrarum, & vt filij lucis ambulemus. Sic ille.

Beda.

Præter hæc locum natiuitatis oſtendit: In ciuitate, ait, Dauid; ideſt, Bethlehem patria Dauidis, quæ propinqua erat. G Sed quia non erat ſatis ciuitatem oſtendere, peculiarem etiam locum indicat, videlicet, præſepium, his verbis: Hoc vobis ſignum, inuenietis infantẽ pannis inuolutũ, & poſitum in præſepio. Hic non ſine probabilitate colligit Cardinalis Caietanus; Præſepe illud fuiſſe notum paſtoribus: vnicum, ac commune, & patens omnibus, & per antonomaſiam præſepe appellatũ. Alioqui ſi peculiare aliquod, & ignotum præſepe eſſet, alio ſigno indicari H præſepe ipſum oporteret. Dixiſſetque Angelus; Inuenietis infantem in hoc vel illo loco poſitum in præſepio. Videtur ergo ſpelunca illa, vel diuerſoriũ, in quo Chriſtus natus eſt, nomen habuiſſe præſepij, propter præſepium ibi collocatum, omnibusque commune.

Caietanus. Præſepium notum paſtoribus.

Dici quoque poteſt, ſpeluncam illã præſepij nomen non habuiſſe; ſed hoc ſignum nuntiatæ infantis datum, quod in præſepio pannis inuolutus reperi-E retur; ſpeluncam vero ab Angelo, vel Angelis oſtenſam paſtoribus. Appellauerat Angelus natum infantem Saluatorem, Meſſiam, Dominum; quamobrẽ poſſent in animum inducere paſtores, in ampla aliqua domo, ſatellitibus ſtipatum, nobilibusque viris cinctum, in aureo iacere lecto; atque adeo non facilem ſibi ad illum patere aditum. Ne igitur hoc exiſtiment, natum Meſſiam ait Angelus pannis eſſe inuolutum, & poſitum in præſepio, in quod facilis ſit omnibus aditus.

Præterea Iudæi Meſſiam expectabãt regio cultu, regiaque potentia, & opulentia inſignem. Hoc errore Angelus homines liberat: ſignum Meſſiæ, non opes, non ſceptrum, nõ cultum regiũ, ſed pannos, & præſepe eſſe affirmat. Quaſi dicat, quicunque Meſſiam quæritis, hoc vobis ſignum inueniendum propoſitum ſit. Inuenietis infantẽ pannis inuolutum; & poſitũ in præſepio. Non enim hic maieſtatis eſt aduentus, ſed humilitatis; Saluator eſt, ad ſeruandum venit, vt ſeruet, humilitate eſt opus, non maieſtate. Adueniet extremo tempore ad iudicandum. Ille aduentus maieſtatis erit, non humilitatis.

Meſſiæ ſignum non opes, ſed paupertas, in primo aduẽtu.

Et ſubitò facta eſt cum Angelo, multitudo militiæ cæleſtis. &c.

Gabrielis Archangeli, de Meſſia nato nuntium orbi datum, Angelorum multitudo feſtiuo hymno Dei laudes concelebrans excepit, ac confirmauit. Tantæ enim natiuitatis multos oportebat eſſe è cœlo teſtes, ac celebratores. Dicitur autem Angelorum multitudo militia, vel exercitus cœleſtis, hebraicè צבא tſeba, propterea quod inſtar militum, & innumerabiles ſunt, & ordine per choros, veluti cohortes diſpoſiti, & Deo imperatori obſequentiſſimè parent, & aduerſus dæmones certãt. Hinc Deus dicitur Dominus Deus Sabaoth, hoc eſt exercituum. Angelicos ſpiritus (ait D. Gregor. Iob. 25.) rectè Dei milites dicimus, quia decertare eos contra poteſtates aereas, non ignoramus, quæ tamen certamina non labore, ſed imperio peragunt, &c.

Angelorum militia cœleſtis. D. Greg.

Apoca-

Apoc. 19. Apocalypſis, capite decimonono, Angelorum dux Chriſtus oſtenditur Ioanni, ſequitur exercitus; Ecce, inquit, equus albus, & q ſedebat ſuper eũ vocabatur fidelis, & verax, & exercitus qui ſunt in cœlo ſequebantur eum in equis albis. Non ſunt pedites hi milites, ſed equis vehuntur omnes, qua pictura Angelorum ſignificatur velocitas, ac dignitas. Equorum verò candor eximiam adumbrat puritatem, nullo enim vnquam peccato ſunt contaminati.

B Geneſ. 32. Iacob fuere obuiam Angeli, quos cum vidiſſet, dixit; Caſtra Dei ſunt hæc. Caſtra Dei ſunt Angeli, qui eccleſiam defendunt. Angelus hominis cuſtos in circuitu illius veluti caſtrametatur, vnde illud pſal. 33. Immittet Angelus Domini in circuitu timentiũ eum, & eripiet eos; Diuus Hieronym. ſic vertit; Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum, & eruet eos. Verti etiam poteſt, Caſtrametabitur Angelus in circuitu timentium eum: Verbum enim Hebræum, Chana, caſtra C metari ſignificat; vnde nomen Machanaim, ideſt, caſtra, quod Iacob loco im-
Gen. 32 poſuit, in quo Angelos vidit. Gene. 32. Fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quos cum vidiſſet, ait; Caſtra Dei ſunt hæc & appellauit nomen loci illius, Machanaim, ideſt, caſtra.

Gloria in Altiſſimis Deo, &c.

Si cum natus eſt orbis, Deum laudarunt Angeli; par erat, vt cùm natus eſt ex Virgine Deus homo, tanto maiori D laude eum afficerent: quanto eſt mirabilius, atque excellentius opus, Dei hominis natiuitas, quam mundi creatio. Iob. cap. 38. Quis demiſit lapidem angularem eius, ideſt, terræ; cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarēt omnes filij Dei. Iubilabant omnes filij Dei, ideſt, Angeli, cùm natus eſt orbis: quidni iubilarent, cùm natus eſt conditor orbis, quidni iubilarent, cum Deus lapidem angularem, ac fundamentalē Chriſtum demittebat in fundamētum Eccleſiæ; Iubilabant quidem, & Deum magno cum iubilo laudabant, noſque

A ad eiuſdem Domini laudes ſua laude concitabant. Nobis datus, nobis natus eſt, non Angelis; ſi Angeli iubilãt, quibus nō eſt natus, quid nos facere oportet, quibus eſt datus? Gregorius Magn. *D. Greg.* Iob. c. 38. Angeli, inquit, vt nos ad laudem conditoris, accenderent, orta per carnem luce clamarunt; Gloria in excelſis Deo, &c.

Nō eſſe autem natum Angelis Chriſtum dicimus; quia vt illos redimeret non eſt ortus. Quod docet D. Gregor. loco indicato; Angeli, inquit, electi, *Aſtra matutina angeli, veſpertina hoies.* incarnationis myſterio redempti non ſunt. Eodem loco aſtra matutina, Angelos matutino mundi tempore cōditos, aſtra verò veſpertina, homines nouiſſimis diebus redemptos, ait ſignificare. Tam verò matutina, quam veſpertina aſtra, Deum propter maximam illius largitatem laudibus extollere. Aſtra, inquit, matutina etiam cum veſpertinis, Redemptoris potentiam laudant, dum electi Angeli, etiam cum redemptis in mundi fine hominibus, largitatem gratiæ ſupernæ glorificant, &c. In media ſacroſanctæ illius noctis caligine, aſtra matutina clariſſima, ideſt, Angeli, effulſerunt; Deumque ob admirādum diuinæ natiuitatis beneficium, non hymno celebrarunt. Veſpertina quoque aſtra, ideſt, ſacerdotes, à matutinis aſtris, ideſt, Angelis doxologiam addiſcentes, dum ſacris operantur myſterijs, eandem diuinam extollunt maieſtatem.

Quod verò ad doxologiam attinet, aduertendum eſt codicibus græcis qui nūc extant, legi: ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, hoc eſt, in hominibus voluntas. Hoc modo legunt Græci, Euthymius, Theophylactus, Clemens in conſtitutionib. li. 7. c. 47. Euſeb. li. 4. de demonſtratione Euang. c. 10. D. Epiph. hæreſi 30. Greg. Nazia. orat. 42. de paſchate. Eodem modo legunt Syri. Cōtinet autē Græcorū lectio membra tria, hoc modo: Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax: hominib. bona voluntas: Gloriā Deo optant Angeli, pacem terræ, hominib. bonam voluntatē. i. beneplacitum, beneuolentiamque Dei. Nam εὐδοκία, beneplacitum ſignificat, & bonam voluntatem.

De doxologia i canti co gloria in excelſis. Lectio græcorum. Enthim. Theophil. Clemens. Euſebius. Epiphan. Nazianz.

Luc. 10.

Digitized by Google

Luc. 10. Luc. 10. quo loco legitur; Etiam pater, quoniam ſic placuit ante te, Græcè dicitur ὅτως ἐγένετο εὐδοκία, id eſt, ita factum eſt beneplacitum ante te. Eccleſ. 1. Eccleſiaſtici primo; Quod beneplacitum eſt illi, id eſt, Deo, fides, & manſuetudo, Græcè pro beneplacito, eſt, Pſal. 140. εὐδοκία, cap. etiam 2.34. & 35. & Pſal. Pſal. 68. 140. Oratio mea in beneplacitis eorum, Græcè εὐδοκίαις, Pſal. 68. tempus Theodoret. Pſalm 5. beneplaciti Deus, Græcè εὐδοκίας. Theodoretus in Commentarijs Pſalm. 5. (εὐδοκίαν ait) ſacræ litteræ vocant bonam Dei voluntatem; eiuſmodi eſt illud; Benedixiſti Domine terram tuã, Græcè, εὐδοκήσας, id eſt, bonas res voluiſti, dilexiſti. Pſal. 5. hoc dicit: Scuto Quid ſit εὐδοκία, & bona uoluntas. bonæ voluntatis tuæ, Græcè, εὐδοκίας, coronaſti nos, hoc eſt, tua bona voluntas, tuuſque maximus amor, & dilectio in nos, eſt nobis ſcutũ. Hæc Theodoretus. Theophil. Ad Philippenſes 1. Quidam propter bonam voluntatem, Chriſtum prædicant, Græcè, εὐδοκίαν, Theophylactus ad Rom. 10. in illa Pauli verba: voluntas (Græcè, εὐδοκία) quidem cordis mei, & obſecratio ad Deum fit pro illis, id eſt, Iudæis, in ſalutem, εὐδοκία, interpretatur vehemens deſiderium; Eodem modo Chriſoſt. Chryſoſt.

Euthimius Euthymius Græcus Angelorũ hymnum ita explanat. Laus in cælis Deo, in terra pax, in hominibus beneplacitum patris, quod olim erat, hoc autem eſt, vt incarnaretur filius, ac ſaluaretur homo. Nunc enim completum eſt, quod olim patri beneplacuit, ſiue quod definiuit, ac voluit. Theophyl. Theophylactus ſic; Gloria Deo, dicunt Angeli, ſuper terram autem nunc pax facta eſt, & cum prius natura humana inimica fuerit Deo, nunc ita conciliata eſt, vt & Deo adiũcta ſit, & incarnato vnita. Aliter quoque intelligitur pax ipſe filius Dei. Et hominibus bona voluntas Dei, id eſt, Deo requies in illis hominibus. Et cui prius non beneplacitum erat in hominibus, nunc pro beneficijs, & refocillationibus, hominum habet opera, in quibus & quietem habet, &c.

Noſter interpres legit εὐδοκίας, caſu ſecundo, quæ eſt lectio Diui Irenæi D. Iren.

E lib. 3. c. 11. Hieronymi, Auguſtini, & D. Hieron. D. Auguſt. Latinorum, eadem extat in biblijs correctis, atque adeo ſequenda. Lectio Latinorum. Triplicẽ verò ſenſum probabilem continet. Primus vulgatus, bonam voluntatem tribuit hominib. hoc pacto; In terra pax Triplex ſenſus. hominibus, qui bonam habent voluntatem, ita Auguſt. interpretatur lib. 14. Auguſt. de ciuitate Dei c. 8. & Hieron. Epiſtola Hieron. 29. ad Theodoram; In cælo, inquit, vbi non eſt peccatum, gloria eſt, & perpetua laus, & indefeſſa præconia, in terra autem vbi ſeditio, bella, atque F diſcordiæ, pax imprecanda eſt: & pax non in omnibus, ſed in ijs, qui bonæ voluntatis ſunt, &c. Item Beda Luc. 2. Beda. Angeli cum pacem hominibus poſcũt, exponunt & quibus, videlicet, bonæ voluntatis, hoc eſt, eis qui ſuſcipiunt natum Chriſtum. Non Herodi, cæteriſque antichriſtis, &c. Ita exponit etiam Lyranus, & cæteri interpretes latini.

Secundus ſenſus bonam voluntatem ad Deum refert hoc modo: In terra pax hominibus, bonæ voluntatis diuinæ vel beneplaciti diuini, id eſt, quos G Deus amat, & gratos iam habet. In hanc ſententiam interpretatur Euthymius illud Pſal. quinti, Scuto bonæ Euthim. voluntatis tuæ coronaſti nos: Græcè, εὐδοκίας. Scutum bonæ voluntatis, appellari putat ſcutum gratum, & placitum, ita homines bonæ voluntatis, intelligi poſſunt, homines Deo grati, ac placiti, in quibus Deus ſibi complacuit, per Chriſti incarnationem. Nam Matthæi 17. vbi habetur; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, pro, bene complacui, Græcè di- H citur, εὐδόκησα. Matthæi quoque, decimo ſecundo, & Luc. 3.

Tertius ſenſus bonam voluntatem cum pace copulat, in terra pax hominibus, pax, inquam, bonæ voluntatis, id eſt, profecta non ex meritis hominum, ſed ex beneplacito, & bona voluntate Dei. Nonnulli ſic exponunt, hominibus pax bonæ voluntatis, id eſt, pax, quæ eſt bona voluntas Dei erga eos, quem in modum dicitur vrbs Romæ, id eſt, vrbs, quæ eſt Roma, & Pſalmo quinto. Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos, id eſt, ſcuto, Pſalm. 5.

quod

quod eſt bona voluntas tua, in modum coronæ cinxiſti nos.

Secuti ſunt Angeli morem ſalutandi hebræorum, pacem enim imprecabantur in ſalutando hebræi: Pax tibi: Pax vobis: Pax huic domui. Gloriam tribuunt Deo, pacem hominibus imprecantur. Significat autem pax omnimodam ſalutem, & proſperitatem: pax tibi, ideſt, ſalus tibi ſit, bene habeas, proſperè tibi omnia eueniant. Vnde illud Dauidis 2. Regum 18. Eſt ne pax puero Abſalom? hoc eſt, habet ne bene? ſaluus ne eſt, & incolumis? neq; enim de pace loquitur, quæ bello repugnat, cū bellum Abſalom gereret, & Geue. 41. quo loco legimus latinè; Deus reſpondebit proſpera Pharaoni. Hebraicè habetur; Deus reſpondebit pacem Pharaoni.

Gen. 41

Sed cur Angeli gloriam in altiſſimis cœlis Deo canunt, non etiam in terra? Reſpondemus, Angelos gloriam canere Deo, tam in cœlo, quam in terra. Non enim verba illa ſignificāt; gloria Deo ſit in altiſſimis cœlis tantum, ſed gloria ſit Deo in altiſſimis habitanti. Hæc autem gloria vbique tam in cælo, quam in terra vniuerſa, propter admirandum incarnationis, natiuitatiſque diuinæ myſteriū, Deo tribuatur. Quòd ſi quis velit Angelos gloriam in cœlo tantū Deo canere, dicat propterea id factum, quòd Deus quamuis vbique ſit; in cœlo tamen habitare dicatur.

Tranſeamus vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum eſt.

Angelorum ille exercitus, è præſepio ad paſtores, vt eſt veriſimile, venit: a paſtoribus in cœlum diſceſſit. Eſt enim cœlum Angelorum domicilium. Paſtores verò, poſt illorum diſceſſum gaudio magno affecti, inuicem ſe ad petendum præſepe hortabantur. Tranſeamus, aiebant, vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factū eſt. Beda in Lucam, de Verbo diuino hæc verba ſic exponit; Verbum, quod ſemper erat, videamus quomodo pro no-

Beda.

A bis factum eſt; quod enim videre non poteramus dum erat Verbum, videamus factū, quia caro, &c. Haymo quoque; Verbum, inquit, filium Dei accipiamus, factum autem dicitur, hoc eſt, incarnatum, quoniam qui videri non poterat in diuinitatis magnificentia, humanatus eſt, quo videri poſſet. Ambroſius item; Vide quàm ſignanter ſcriptura, ſingulorum libret momenta verborum. Feſtinant, inquit, paſtores, Verbum videre. Etenim cum caro Domini videtur, Verbum videtur, quod eſt filius.

Haimo.

Ambroſ.

B Verumtamen hoc loco grecè nō eſt nomen, λόγος, quo Verbum diuinum appellatur, ſed ῥῆμα. Præterea Verbum diuinum non poteſt abſolutè dici factum; Videamus, aiunt, hoc verbum, quod factum eſt. Sumitur ergo ſenſu literali verbum hoc loco, pro re geſta, ſiue nuntiata, quem in modum Luc. 1. ait angelus; Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum, vt ſupra iam expoſuimus, & 2. Regum 1. ait Dauid; Qd̄ eſt verbum, quod factum eſt, indica mihi, hoc eſt, narra mihi, quid acciderit, rem geſtam aperi. Ita hoc loco; Petamus Bethlehem, & videamus rem hanc miram, quæ facta eſt, quamque Dominus nobis per Angelum oſtendit. Aliter; Videamus hoc verbum, quod factū eſt nobis ab Angelo, hoc eſt, videamus hoc, quod Angelus nobis nuntiauit. Ita in ſacris ſcripturis legimus; Verbum Domini, quod factum eſt, ideſt, quod dictum eſt ad Oſeam, quod factum eſt ad Iohel, quod factum eſt ad Michęam, & Eze. 7. & alijs locis; Factus eſt ſermo Dn̄i ad me; hoc eſt, dixit Dn̄s mihi.

Quod ſit verbum factum.

Luc. 1

2. Reg. 1

C

D

Et venerunt feſtinantes, &c.

Videndi Meſſiam deſiderium pedib. addebat alas. Itaque relictis gregibus, feſtinantes venerunt paſtores ad præſepe, quod milliari vno à paſcuis diſtabat. Et inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. O felicem inuentionem. Felix dicitur qui margaritas reperit pretioſas, felix, qui aurū, & qui theſaurum inuenit. Quanto feliciores hi paſtores, q̨ pretioſiſſimas

inue-

inuenerunt gemmas, Mariam, & Ioſeph; theſaurum verò omnibus refertum opibus, infantem poſitum in præſepio. *Hieron.* Hieron. in epiſ. 27. Paſtores, dum ſeruant oues, inuenerunt agnum Dei, puro & mundiſſimo vellere, quod in ariditate totius terræ cæleſti rore complutum eſt, &c. Videntes ergo cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, hoc eſt, oculis ipſis intuiti id ſunt, quod ab Angelo audierant de Meſſia, nempe natum eſſe in ciuitate Dauid Bethlehem, & in præſepio collocatum, pannisq; inuolutum. Hoc externis cognouerē oculis: at internis alia mirabilia, nempe illum Meſſiam eſſe, Regum ſummum, Dei filium in tanta natum paupertate.

Verbum græcum, ἐγνώρισαν, ſignificat, & cognouerunt, & notum fecerunt, priorem ſignificationem ſecutus eſt interpres. Pagninus vertit notificauerunt. Nota autem feciſſe paſtores, *Paſtores quod viderant alijs aperuerũt.* quod viderant, docet Euangeliſta, cum addit; Et omnes, qui audierunt mirati ſunt, & de his, quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos. Poſtquam enim ex præſepio reuerſi ſunt, multis natum eſſe Meſſiam, à ſe conſpectum, ab Angelo nuntiatum, Angelorumq́ue doxologia celebratũ vulgarunt. *Præter paſtores, alij in præſepiũ venerant, qui'us illu natũ Meſſiam nuntiarunt.* Vnde ſimile vero eſt, poſt paſtores multos alios ad præſepe veniſſe. Cum enim ex Euangeliſta perſpectum ſit, paſtores quod viderant multis nuntiaſſe, quis credat illos ſegnes adeò fuiſſe, & incurioſos, vt omnibus expoſitum præſepe, ad videndũ Meſſiam non adierint? Sed non tanta in alijs fides, quanta in paſtoribus fuit. Forte alij cum in tanta inopia natum viderent, Meſſiam eſſe non crediderũt.

Ambroſ. Obſeruat hoc loco Ambroſ. Paſtores dignos fuiſſe magna fide, quod ſimplices eſſent, & audita fucare neſcirent. *Paſtorũ teſtimonium fidele.* Non vilis, inquit, perſona paſtorum, certè quo vilior ad prudentiam, eò pretioſior ad fidem. Non gymnaſia choris referta ſapientium, ſed plebem Dominus ſimplicem requiſiuit; quæ phaleˈrare audita, & fucare neſciret. Simplicitas enim quæritur, non ambitio deſideratur,

Maria autem conſeruabat omnia uerba hæc, conferens in corde ſuo.

Sanctiſſima illa teſtamenti noui arca, Virgo prudentiſſima, hæc omnia Teſtamenti noui verba imo pectore cuſtodiebat. Maria, inquit, conſeruabat omnia verba hæc, hoc eſt, omnes has res, de quibus hactenus ſcripſi, vel omnia verba paſtorum, in corde ſuo. Poſſunt enim verba ſignificare, vel verba paſtorũ; narrarunt enim Virgini quidquid illis acciderat, vel potius more hebræo, res ab Euangeliſta deſcriptas, quas Virgo omnes in memoriæ theſauro reponebat, ex quo poſtea depromptas D. Lucæ tradidit. Forſitan his verbis vult D. Lucas inſinuare, vnde hæc, quæ modo litteris mandat, acceperit. Quaſi dicat, à Virgine hæc accepi, quę ſcribo. Illa enim omnia conſeruabat, conferens in corde ſuo.

Participium autem; Conferens, ſignificat comparationem, hoc ſenſu, conſeruabat verba hæc, id eſt, res has, quas videbat, & audiebat, conferens, id eſt, comparans in corde ſuo, cum ijs quæ de Chriſto iam nouerat. Conferebat enim ea, quæ cernebat ſummæ humilitatis, cum ijs quæ nouerat ſummæ maieſtatis, ſtabulum cum cælo, pannos cum illis prophetæ verbis Pſalm. 103. Amictus lumine ſicut veſtimento, præſepe cum throno Dei, animalia cum ſeraphinis. *Pſal. 103.* *Haymo.* Et (vt Haymo ait) ea, quæ in ſe impleta ſciebat, cum oraculis prophetarum comparabat. Et Beda; *Beda.* Quia Virgo ſanctas Scripturas legerat, & ſciebat prophetas, conferebat ea, quæ ſecum ſunt acta de Domino, cum ijs, quę nouerat à prophetis ſcripta de Domino; comparabat quæ legerat, cum ijs, quæ audiebat, & videbat, &cæt. Et Ambroſ. *Ambroſ.* Virgo, inquit, argumenta fidei conferebat in corde.

Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes, & laudantes Deum, &c.

Non longo tempore potuerunt paſtores in diuerſorio illo cum Chriſto com-

commorari; reuocabat enim illos gre A gis cura. Poſtquam ergo Chriſtum venerati ſunt, muneraque forſitan aliqua illi obtulere, & cum Virgine, ac Ioſepho, de infante nato ſunt collocuti, ad paſcua repedarunt. Glorificantes (ait Euangeliſta) & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant ab Angelis, à Virgine Deipara, & à Ioſepho. Et quæ viderant, ſicut dictum eſt ad illos, videlicet ab Angelo. Id enim viderāt, quod ab Angelo dictum fuerat, nimirum infantem Meſſiam pannis inuolutum & poſitū in præſepio; iuxta illud B

Pſal. 47. Pſal. 47. Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Dei noſtri. Reuerſi ſunt ex præſepio Angeli glorificantes, & laudantes Deum, in omnibus, quæ viderant; gloriam in altiſſimis Deo decantantes. Imitati ſunt illos, paſtores, reuertuntur ex eodem præſepio, Deum propter ea, quę audierant, & viderāt, ſummis laudibus concelebrantes. Qui præſepium inuiſit, non poteſt non Deum gloria, ac prædicatione efferre, illius C ſummam miſericordiam laudare, amorem infinitum, ac benignitatem extollere. Hæc enim in præſepio illo maximè ſplendeſcunt.

CAP. XX.

Morale.

Ambroſ. *Secretò natus Chriſtus: vt pluuia in uellus Gedeonitum deſcendit.*

VT Ambroſ. ait ſerm. 13. Natus eſt Dominus ita ſecretò, vt ortum eius ſæculum penitus ignoraret, quod Dauid teſtatus eſt, Pſal. 71. dicens, De- D ſcendet ſicut pluuia in vellus. Quid enim tam ſilenter, & ſine ſtrepitu fit, quam cum imber in vellus lanæ infunditur? Hæc ille. Et quidem quemadmodum pluuia in vellus, ita Chriſtus deſcendit in præſepe. Vbi nam aulæ ſtrepitus? vbi ſatellitum tumultus? vbi in natalitijs tanti Regis gratulationes? vbi cantus, & ſymphoniæ? Silent in terris omnia. Sileat terra, cui natus infans peregrinus eſt, atque ignotus, at non ſilebit cęlum, cui ſatis eſt cognitus. Siluerunt homines, non ſiluerunt Angeli, ſed diuinas laudes æthere decantarunt; Facta eſt (inquit Euangeliſta) cum Angelo multitudo cæleſtis exercitus, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & admirabilem natiuitatem hominibus ipſi nuntiarunt. Ecce euangelizo vobis (ait Angelus) gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie Saluator, &c. Tātum enim myſterium vt cum Ambroſio dicam lib. 2. in Lucam, non hominis fuit ſed Angeli ore promendum, tantæ natiuitatis nuntium, non è terra hominem quempiam, ſed è cælo Angelum eſſe decuit.

Verum hic ſtupeſcit animus, è cęlo natum Regem Meſſiam, annuntiaturus Angelus mittitur, ad quoſnam mittitur? Videlicet, ad Cæſarem Auguſtū, à quo exijt edictum vt deſcriberetur vniuerſus orbis, ad Cyrinum præſidē, ſub quo facta eſt hæc deſcriptio prima, ad Herodem Iudæorum Regem, ad ſacerdotem ſummum, ad homines aliquos opibus, & nobilitate præcellentes. Minimè gentium Ad paſtores mittitur, humile hominum genus, & pectoris candidi. Infima enim mundi elegit Deus (vt Paulus ait 1. Cor. 1.) vt confundat, id eſt, pudore afficiat, fortia. Doctos per indoctos (ut ait Theodoretus hoc loco) per pauperes diuites vicit, per piſcatores piſcatus eſt orbem. Et Chriſtus Dominus Matth. 11. Abſcondiſti, inquit, pater, hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. *Theodoret.* *Simplicibus & humilibus nuntia tur Chriſti* *1. Cor. 1.*

Porta, qua ad diuinam ingredimur ſcientiam, humilitas eſt, vt magnus Greg. docet in Commeut. 1. Regum. cap. 9. ad illa verba; Acceſſit Saul ad Samuelem, in medio portæ: Electi, inquit, quia ad ſpiritualem ſcientiam per humilitatem veniunt, ad audiendos prædicatores, quaſi per portam vadunt. Electus etiam prędicator, quia ſpiritualia humiliter docet, Samuel Saul in eadem porta occurrit. Item; diuini verbi cognitio, ſuperbis abſconditur, humilibus reuelatur, paruulis Deus gratiam dat, vt bona æterna ipſo reuelante cognoſcant. Et Iob 34. Lumen intelligentiæ humilitas aperit, ſuperbia abſcōdit. Nam ſecretum quoddam pietatis eſt, & tanto minus ad illud *D. Greg* *Humilitas porta, per quā ad ſciētiam ingredimur diuinam.* *Lumen intelligentia humilitas aperit.*

Digitized by Google

lud animus peruenit, quanto magis intumeſcit, quia eo ipſo foras repellitur, quo inſanius inflatur. Hæc ille. Magnum itaque pietatis ſacramentum, humilibus indicatur paſtoribus; Herodi, inflatisque phariſæis abſconditur. Pauperes, vt ait Chriſtus Matth. 11. Euangelizantur, hoc eſt, bonum nuntium accipiunt, illis enim Angelus ait, Euangelizo vobis gaudium magnum; Angelus euangelizat, paſtores pauperes euangelizantur.

Secundo. Siluit terra, cœlum non ſiluit, ſed angelica doxologia Chriſti natalitia celebrauit, & in tanta rerum inopia, natum Meſſiam, Deumque eſſe oſtendit. Permiſcuit enim Chriſtus, vt *D. Thom.* ait D. Tho. 3. p. q. 28. art. 2. ad 2. mira humilibus. Hinc illud D. Maximi homil. 2. de natiuitate; *Chriſtus mira permiſcuit humilibus. Ima ſummis ſociauit.* Fœmineo ſexu ſe concipi Chriſtus patitur, ſed hanc humilitatem naſcendi, virginalis matris ſublimat integritas; & quamuis natus, fœmineo, vt infans, lacte paſcatur: tamen vt rerum potens, virgineis nutri- *Maxim.* tur vberibus. Viliſſimis circúdatur pannis, ſed hi panni noua ſtella radiante munerantur à Magis, & exultantibus Angelis honorantur. D. etiam Ambro. in Luc. 2. Ex vtero, inquit, Chriſtus funditur, ſed coruſcat è cælo, terreno in diuerſorio iacet, ſed cęleſti lumine fulget, nupta peperit, ſed Virgo concepit, nupta concepit, ſed Virgo generauit. Quod ſi ætas carnis ignara operis fuit, profectò Deus erat, qui diuinitatis operibus exercebat carnis ætatem.

Bernard. Diuus Bernardus ſermone primo de circumciſione: Chriſtus ab ipſo ſuæ natiuitatis exordio, diuinis humana ſociat, ima ſummis. Naſcitur ex muliere, ſed cui fœcunditatis fructus ſic accedat, vt non decidat flos virginitatis. Pannis inuoluitur, ſed panni ipſi angelicis laudib. honorantur; abſcõditur in præſepio, ſed proditur radiãte ſtella de cælo. Sic & circumciſio veritatẽ ſuſceptæ probat humanitatis, & nomen, q͂d eſt ſuper omne nomen, gloriam indicat maieſtatis, &c. Adde Auguſtinum, *Auguſt.* cuius hæc eſt præclara ſententia epiſt. 3. Ita mediator apparuit, vt in vnitate

E perſonæ copulans vtramq; naturam; & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis tẽperaret. Et lib. 1. de ſymbolo c. 3. Natiuitas Chriſti humilis, & excelſa; humilis, quia homo natus eſt ex hominibus; excelſa, quia de Virgine. & lib. 2. de ſymbolo c. 5. Sic voluit naſci excelſus humilis, vt in ipſa humilitate oſtenderet maieſtatem.

Documentum hinc ſumant viri nobilitate, opibus, dignitate, litterisve præſtantes. Mira permiſceant humilibus, humilitatem cum mira nobilitate F miris opibus, mira dignitate, miraque ſapientia coniungant. Vt mirã euadat, omnique laude pręedicanda permixtio, quam ſuadet Auguſtinus ſerm. 213. de *Auguſt.* tempore, his verbis; In ſummo honore ſumma tibi ſit humilitas, honoris laus eſt humilitatis virtus. *Humilitas permiſcẽda honoribus.* Vis Regem videre regiam dignitatem cum humilitate mirabiliter permiſcentem? Intuere Dauidem Regem ephod indutum lineo, coram antiqua illa teſtamenti arca, totis viribus ſaltantem 2. Regum 6. Sal- G tabat totis viribus ante Dominum. Non tam illuſtris auri eſt cum purpura, quam cuiuslibet celſitudinis, aut dignitatis, cum humilitate permixtio, vnde illud Greg. in fine lib. 27. moral. Ego Dauidem plus ſaltantem ſtupeo, quam pugnantem.

Tertiò, Cœleſtem ducem cœleſtis indicauit militia. Etenim Rex Iſrael (vt dicitur 3. Regum 22.) mutauit habitũ ſuum, & ingreſſus eſt bellum. Eundem in modum Rex Meſſias mutauit habitum: ingreſſus aduerſus tartareos hoſtes *Rex Iſrael Chriſt⁹ mutato habitu prælium eſt ingreſſus.* H prælium, exuit maieſtatem, induit humilitatem. Vel potius (vt ait S. Hilarius Arelat. hom. 2.) venit in mundum *Hilarius Arelat.* non depoſita, ſed ſepoſita maieſtate. *D Leo.* Et vt ait D. Leo ſerm. 2. Seruilem formam, obumbrata maieſtatis ſuæ dignitate, ſuſcepit. Si regali purpura indutus videatur rex, ab omnibus Rex eſſe cognoſcitur, ſi vero vili veſte regiam velet dignitatẽ, ignotus erit. Si Chriſtus regali amictus veſte in bellum veniſſet amictus lumine ſicut veſtimento, ut eſt in Pſal. 103. hoſtibus fuiſſet cogni- *Pſal. 103.* tus. Iã verò, aduerſus illum conſiſtere, auſus fuiſſet nemo. Quis enim aduerſus

tantum

tantum ducem,conſiſtere auderet? Vt A igitur hoſtibus eſſet ignotus mutauit Rex Iſrael habitum, præſepio, paleis, ſtabulo, pannis, fame, ſiti, paupertate, texit diuinitatem.

Veruntamen, cùm habitum mutat Rex, ſuorum militum cognitionem non mutat. Non cognoſcitur ab externis, cognoſcitur à ſuis. Ita Dominus cum mutauit habitum, ſuorum militũ cognitionem non mutauit, ignotus erat hominibus, nõ erat ignotus Angelis. Natus, inquiunt, eſt vobis hodie ſaluator, qui ẽ Chriſtus, id eſt, Meſſias Dominus. Nonne vides quàm benè militiæ cœleſti dux ſit notus? Saluatorẽ eſ- B ſe nouit, Meſſiam, Dominum, & Deũ. Neque vero illius pauperratem erubeſcit, ſed prædicat, hoc vobis ſignum, ait, Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio.

O milites fortiſſimi, ac nobiliſſimi, nõne vos pudet præſepij, ſtabuli, paupertatis? Sic ſunt fortes hi milites, & nobiles, vt ſint etiam prudentes. Ecquẽ prudentem militem pudeat armorum ſui ducis? hæc ad debellandum hoſtem, ducis ſapientiſſimi arma ſunt, hæc ad transfigẽdam immanem feram ſummi C venatoris ſunt venabula. Vnde Pantaleon diaconus, in oratione de luminibus, quæ extat tom. 7. bibliothecę patrum, Regum, inquit, eſt Chriſtus ſecutus conſuetudinem, qui dũ prædæ inſidiantur, depoſita regia maieſtate, militari ſe habitu amiciũt. Sic Chriſtus ad venandum Satanã accedens, & ad conflictum feram incitans, abſcondita diuinitate ſua, quæ à congreſſu beſtiam deterreret, infirmam oſtendit humanitatis naturam. Et D. Leo ſerm. 1. de natiuitate, Omnipotens Dominus cum D ſæuiſſimo hoſte, non in ſua maieſtate, ſed in noſtra congreditur humilitate.

Non eſt cũ greſſus Chriſtus cũ hoſte in ſua maieſtate, ſed ĩ noſtra humilitate D. Leo.

Duces imbecilles mollia duris, imbecillia fortibus armant, mollem carnem duro ferro, imbecille corpus fortibus armis induunt. Dux verò fortiſſimus Chriſtus, dura mollib. fortia imbecillib. induit, diuinitatis fortitudinem molliſſima carne, imbecilloq; corpore armauit. Verbum (ait Ioannes) caro factum eſt: quaſi dicat, Prœlium ingreſſurus Dei filius, molli carne ſe armauit. Infirma mũdi elegit, quod dixit Paulus 1. Corint. 1. vt confundat fortia, carnem elegit, præſepe, paleas, ſtabulum, pannos, vulnera, mortẽ, quid ijs infirmius? quid imbecillius? Sed vide quid Paulus adijciat; Quod infirmũ eſt Dei, fortius eſt hominibus, fortius quoque eſt omnib. tartareis hoſtibus. Non fuit opus Chriſto haſta, & gladio, ſatis fuere ad ſuperandos hoſtes, pro haſta, & gladio, paleæ. Non fuit opus clypeo, ſatis fuit pręſepium, non fuit opus thorace, ſatis fuere panni. Cur ita? quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt peccato, morte, diabolo, omnibusque creaturis.

Chriſtus armauit fortitudinẽ imbecillitate.

Ioan. 1.

1. Cor. 1.

Hinc illud Auguſtini dictum præclarè Pſal. 54. Domuit orbem non ferro, ſed ligno. Quid vilius, quid imbecillius aſini mandibula? Attamen fortiſſimus olim Samſon, Iudic. 15. aſini mandibula mille occidit Philiſtæos, abiectiſſimo ſcilicet telo. Fortis hoc viri eſt, vili atq; obtuſo telo hoſtes proſternere. Non Saulis galea tectus, non lorica indutus, nõ gladio accinctus, ſed paſtorali indumento amictus, baculo, peraq; armatus, immanem Gigantem Dauid proſtrauit. Videlicet, veri Dauidis de tartareo Gigante victoriam adũbrabat, non fulgentibus armis, ſed humilitate, crucisque ligno reportatam.

Iud. 15.

Fortis viri eſt vili telo & obtuſo hoſtes ſuperare.

1. Reg. 17.

Sed dices, ſi cœleſtis hæc militia huius eſt ducis, cur ijſdem armis non induitur? dux humanitate eſt indutus, præſepio, paleis, paupertate aduerſus hoſtes pugnat, milites Angeli ſunt, humana carent natura, neque eadem ferunt arma. Reſponſum hoc eſto. Bellũ quo fugati, victique hoſtes ſunt, mors, peccatum, & Satanas, ſolus dux Chriſtus, nullo militum ferente opem confecit, iuxta illud Iſaiæ 63. Torcular calcaui ſolus, & de gentib. non eſt vir mecum, calcaui eos in furore meo. &c. Nõ ergo opus militum armis, hoc eſt Angelorum incarnatione, præſepio, paupertate, ſanguine, ſatis ſuperq; fuit ſanguis effuſus ducis. Immo hic ſolus diuinæ iuſtitiæ ſatis eſſe potuit. Non eas habent Angeli omnes, etſi fortiſſimi,

Chriſtus dux abſque vllo milite bellum confecit maximum.

Iſai. 63.

vires, vt vllis armis peccatum poſſint vincere, iuſtitiæq; diuinæ perfectè debitum ſoluere. Quid igitur mirum ſi ſolus dux arma ſumit, cum ſolus dux hoſtes immanes poſſit vincere.

Quartò. Interim dũ in prælium dux ingreditur, gloriam, & pacem triumpho partam canunt milites: gloria, inquiũt, in altiſſimis Deo, & in terra pax hominib. bonæ volũtatis. Magnã Deo gloriã diuini Verbi attulit incarnatio, hominumq; redemptio. Vnde Bernar. ſermon. 3. de circumciſione; Quæ, inquit, maior Deo gloria, quam tanta dignatio, & tanta benignitas? Iſaiæ 43. Ecce ego (ait Dominus) facio noua, & nunc orientur, vtique cognoſcetis ea. Ponam in deſerto viam, & in inuio flumina. Glorificabit me beſtia agri, dracones, & ſtruthiones, quia dedi in deſerto aquas, flumina in inuio, vt darẽ potum populo meo, electo meo. Populum iſtum formaui mihi, laudem meam narrabit. &c. Noua fecit Dominus, cũ per Verbi nouam incarnationem mundum renouauit. In deſerto aquas, & in inuio flumina effudit, cum aquas dulciſſimas præbuit de fontibus Saluatoris. Poſuit in deſerto viam, cũ Chriſti exemplum cunctis mortalibus propoſuit, quod ſequerentur. Ideò glorificãt illum, non ſeraphini ſolum, cherubini, reliquique Angeli, ſed beſtiæ quoq; agri, dracones, & ſtruthiones gloriam in altiſſimis canunt. Etenim vt Hieronymus exponit, beſtiæ, draconeſq; gẽtes ſignificant, à cultu olim Dei abhorrentes, & per Chriſti incarnationem conſociefactas. Tũc (ait Hieronymus) quod nunquam factum eſt, fiet, vt omnes beſtiæ & dracones, & ſtruthiones, qui in ſolitudine gentium morabãtur, idololatriæ, ſanguine, morumque feritate, beſtiarum ſimiles erant, glorificent me, atque collaudent:

Bernard. — *Iſai. 43.* — *Incarnatio veram gloriã Deo attulit magnam.* — *Dracones, ſtruthiones et beſtia, id eſt, ethnici Deo gloriã canunt ad Chriſtũ cõuerſi.* — *D. Hieron.*

Populum ex gentib. nouum formauit ſibi Deus, laudem ipſius tum ob cętera, tum vel maximè ob incarnationis, & redemptionis nouum beneficiũ, perpetuo enarrat: & vt inclytus paſtor monet, virtutes eius celebrat. 1. Pet. 2. Vos, inquit, genus electũ, regale ſacerdotium, gens ſacta populus acqui-

1. Pet. 2.

B ſitionis, vt virtutes annuncietis, græcè ἀρετάς, eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ. Deus populum chriſtianũ, populũ ſibi formatũ appellauit; Petrus ſecutus 70. appellat populum acquiſitionis, ideſt, populum acquiſitum & in libertatem vendicatum, per Chriſti incarnationem, ad enarrandas virtutes Dei, miſericordiam, amorem, veritatem.

Septuaginta interpretes verba illa Dei iam citata, ſic vertunt; Benedicẽt me beſtiæ agri, ſirenes, & filiæ ſtruthio-

F num, quia dedi in deſerto aquam, & flumina in inaquoſo, vt bibere faciam genus meum electum, populum meũ, quẽ acquiſiui, vt virtutes meas narret. Ad hanc laudem hortatur diuinus Pſalmographus. Pſal. 116. Laudate, inquit, Dominũ non Iudæi ſolum, ſed omnes gentes, laudate eum omnes populi. hoc eſt quod apud Iſaiam dicitur, glorificabit me beſtia agri, non iam beſtia, ſed mutata vita angelus. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini manet in æternum. He-

G braicè Gabar גבר ideſt, roborata, eſt, firma, & fortis facta eſt ſuper nos miſericordia eius, quos in brachio extento ex peccati faucibus liberauit, & populum acquiſitionis fecit, vt cum Petro dicam. Et veritas Domini, quæ in præſtandis promiſſis cernitur, manet in æternum. Eſt enim Deus fideliſſimus, promiſſa ſemper exoluens. Euthymius veritatem ita intellexit, vt vmbræ legis opponatur; Veritas, inquit, Euangelij manet in æternum. Nam quæ in lege ſcripta ſunt, non veritatem, ſed

H vmbram continebant veritatis, aduenienti autem Euangelica veritate, vmbra illa legis ceſſauit, non ſecus atque adumbratio aliqua picturæ extinguitur, quando veri colores ſuper eam immittuntur. Hæc ille.

Lex vetus vt vmbra deſijt.

In verſione 70. interpretum ſirenes dicuntur Deum laudibus prædicature; Benedicent me beſtiæ agri, ſirenes. &c. Sirenum vero nomine Procopius in commentarijs Iſaiæ, externæ doctrinæ profeſſores ſignificari ait, ſermonis facundia, & lepore præditos, qui Deum amplexi ſunt. O quam multæ ſirenes, quamque

Sirenes Dei laudes celebrant.

A quamque dulciloquæ gloriam in altiſſimis Deo canunt, mille poetæ carminibus dulciſonis, mille oratores artificioſa verborum conſtructione, diuinas laudes ſuauiſſimè decantarũt, hodieq; decantant. Sirenes dulciloquæ fuere, quæ ſuauiſſimo cantu Dei gloriam celebrarunt, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, milleq; alij, qui facundiam, dicendiq; leporem, non vanis caducisque rebus impenderunt, ſed ad diuina encomia predicanda, ſcripturasq; diuinas explananda contulerũt. B Has ſirenes patentibus audiamus auribus, nullum ab illis periculum imminet, imò vtilitas maxima, animique iucunditas reportatur.

Alias ſirenes in ſcopulos naues trahunt.

Alias nos ſirenes caueamus, videlicet hereticos, ſi fortè aliqui ſunt, quib. ſuauiloquentiæ quidpiam ſit tribuendum. Quod totum, quantumcunque id eſt, ad ſpurcam hæreſim ſtabiliendam adhibentes, ſub dulci ſermone veneñ mortiferum audientibus, legentibusq; propinant. Sunt etiam ſirenes aliæ, poetæ ſcilicet quidam, vel etiam oratores C qui obſcœna condunt opera, poeſisq; ſuæ, vel orationis numeris ſolutæ ſuauitate, auditores, lectoresq; in ſcopulos non fabuloſè, vt fabuloſe olim ſirenes, ſed verè impellunt. Hic Vlyſſe eſt opus, hoc eſt ſapientia, quæ non cera, ſed tartarei ſupplicij horrore, vel Dei Opt. Max. amore, aures obturet. Sirenes caue fallaces, hæreticos ſcriptores vel concionatores, quantum tibi eloquentes videantur, obſcœnos quoque poetas, omni contentione, velis, remiſque, vt aiunt, fuge. Si ſirenis habes aliquid, quicquid habes, ſuauiloquentiam D rerum cognitionem, ingenium, excogitandi vim, linguam, calamum, in diuinis laudibus celebrandis, in diuinis rebus tractandis inſume, cœleſtes imitare ſirenas, id eſt, Angelos, gloriam Deo in altiſſimis conclamantes.

Pax bona voluntatis Dei.

Pacem quoque hominibus bonæ voluntatis prædicant, pacem, inquã, bonæ voluntatis, hoc eſt juxta tertium ſenſum à beneplacito, & bona Dei voluntate amoreque profectam. Etiam niſi Deus amaſſet, niſi bona homines voluntate proſecutus fuiſſet, inter cœlum, terramque bellum perpetuum permanſiſſet. Nulla hominum erant merita, quæ pacem hanc poſſent conciliare, imo ſcelera multa, quæ belli flammam, veluti oleum camino additum, incenderent. Bona Dei voluntas & amor, opem tulit, Dei εὐδοκία, ideſt, beneplacitum, pacem attulit. Sic enim Deo placuit, vt per nuptias bonæ voluntatis, bellum malæ voluntatis extingueretur, paxque & fœdus nouum conficeretur.

Diuinis celebratis nuptijs bellũ extinctum.

Si forte inter duo regna bellũ exarſit, regijs nuptijs celebratis, veluti infuſa aqua reſtinguitur, paxque redit aurea. Similem in modum, inter homines Deumque teterrimi ſerpentis fraude bellum concitatum eſt, diuinis vero Verbi cum humanitate nuptijs, compreſſum. De quibus nuptijs Auguſt. in orat. contra Iudæos, paganos, & Arianos, c. 10. In vtero, inquit, Virginali ſpiritales nuptiæ celebratæ ſunt, Deus cõiunctus eſt carni, & caro adhæſit Deo. Hinc procedens, vt ſponſus de thalamo ſuo, ad cuius nuptias, commota vniuerſa exultare viſa eſt creatura. Namque Angelorum chorus, ex his nuptijs pacem deſignat hominibus bonæ voluntatis, quia qui erat Dei filius, factus eſt hominis filius. &c.

Auguſt.

Sæua olim in mari tempeſtas eſt excitata, vt Ionæ c. 1. legitur, nec aliter quam Iona in pelagus ſponte proiecto, tranquillata. Sæua item in mundo tẽpeſtas eſt exorta, neq; aliter, quã vero Iona Chriſto, pro ſua bona voluntate, in fluctus immiſſo, ſedata. Vt enim ait ſanctus Maximus hom. 2. de natiui. Chriſtum in has ſæculi procellas, vterus maternus effudit, nimirum vt Ionam alterum, effudit maternus vterus, effuditque maximè illius erga homines bona voluntas.

Maxim.

Venit olim (vt dicitur 1. Reg. 16.) Samuel in Bethlehem, & admirati ſunt ſeniores ciuitatis occurrentes ei, dixerũtque: Pacificus ne eſt ingreſſus tuus? & ait, pacificus: ad immolãdum Domino veni, ſanctificamini, & venite mecum. Similem in modum, venit in Bethlehem, quod multo admirabilius eſt, Dei filius. Si rapti in admirationem

Digitized by Google

rogemus, pacificusne eſt in greſſus tuus ò præpotens Deus? venis ne, vt de ſceleribus pęnas ſumas? venis, vt quemadmodum Adamum ex Paradiſo, ita eius filios ex orbe terrarum ob flagitia execranda expellas? venis, vt quemadmodum Sodomæ incolas ſulphure atque igne, ita nos horribili aliquo incendio abſumas? Pro infante reſpondent Angeli, quod olim Samuel reſpondit: In terra pax hominibus bonæ voluntatis, quaſi dicant, pacificus eſt Dei in orbem ingreſſus. Id quod teſtantur infantia, preſepium, panni, ſtabulũ. B Non venit vt perdat, ſed vt ſeruet, nõ vt occidat, ſed vt vitam tribuat, non vt pęnas ſumat, ſed vt pręmia donet: non vt ex orbe terrarum quemquã expellat, ſed vt in orbem cęlorum introducat, non vt ſulphureo igne incẽdat, ſed vt amoris incendio inflammet, nõ vt bellum inferat, ſed vt pacẽ afferat. Ad immolandum Domino venit, non vitulos, aut hircos, aut oues, ſed ſemetipſum agnum immaculatum. Sanctificamini ergò & venite cum eo, expiate ſcelera, ſanctimoniã ſectamini, Deum veſtrum bonæ voluntatis ſequimini homines bonæ voluntatis.

Eramus natura filij iræ (ait Paulus ad Epheſ. 2.) ſed iam nunc per Chriſti incarnationem homines ſumus bonæ voluntatis, hoc eſt (vt ſecundo ſenſu ſupra exponebamus) beneuolentiæ, ac diuini amoris. Rachel Geneſ. 35. filiũ, Benoni, id eſt, filium doloris; Iacob Beniamin, id eſt, filium dexteræ, nominauit. Nos quoque matres filios gignunt iræ, filios doloris, at immenſa Dei bonitas filios efficit dexteræ, & bonæ voluntatis ſuæ, atque amoris. Nonne ex Spiritu Sancto, & aqua renaſcimur, iuxta illud Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei? Ergo ex amore renaſcimur; Spiritus enim Sanctus amor eſt. Chriſtus quidem filius eſt naturalis, præ omnibus dilectus, in illo ſibi benè complacuit pater, vnde vox illa, quę in monte ſancto mirabiliter intonuit Matth. 17. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Nos filij ſumus adoptati, in quibus etiã pa-

Filij bonæ voluntatis Dei ſumus, & amoris.

A tri per Chriſtum complacuit, ideoque meritò, homines appellamur, εὐδοκίας, id eſt, bonæ voluntatis, ſiue beneplaciti patris. Nullis enim meritis, ſed bona Dei voluntate cœleſtem hanc natiuitatem adepti ſumus. Voluntariè genuit nos (ait Iac. c. 1) verbo veritatis.

Bonæ voluntati, hoc eſt, beneuolentiæ Dei, reſpondeat bona voluntas noſtra, vt vtroque ſenſu ſupra explicato, id eſt, primo, & ſecundo, homines ſimus bonæ voluntatis, tum ob bonam voluntatem Dei, tum ob bonam volũ-B tatem noſtram. Eſt autem voluntas bona hominis, quæ voluntatẽ prauam hominis frangit, voluntatem Dei ſanctiſſimam perficit. Quod faciendũ docet D. Petrus 1. Epiſt. c. 4. his verbis; Qui paſſus eſt in carne deſijt à peccatis, vt iam non deſiderijs hominum, ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt in carne, viuat temporis. Paſſum in carne eum dicit, qui Chriſti veſtigijs inhærens, carnem cruci ſuffigit: huiuſmodi vir mortuus viuit, viuit, inquam, non C quidem deſiderijs, & prauæ hominis voluntati, hanc enim frenat, ac cohibet, ſed Dei voluntati.

1. Petr. 4.

Voluntas Dei facienda.

O beatam mortem, ò beatam vitã. Mors beata eſt, propriæ voluntati deſiderijsque noxijs mori, vita beata eſt, diuinæ voluntati, quod reliquum eſt in carne vitæ viuere. Qui diuinæ vixerit voluntati, hic homo erit bonæ voluntatis, qualis ille erat, de quo Act. 13. ait Dominus; Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Angeli omnes ſunt bonæ voluntatis, dæmones omD nes malæ, homines partim ſunt bonæ, partim malæ. Nec Angeli bonam, nec dæmones malam voluntatem mutare poſſunt: in mala volũtate obſtinati dęmones ſunt, in bona confirmati Angeli. Homines ab hac in illam tranſire queunt. Precemur ſemper Deum: Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra, fiat voluntas tua ſicut in Angelis, ita in hominibus, vt Angeli bonę voluntatis ſunt, ita & homines ſint bonæ voluntatis.

Act. 13.

Donum magnum bonæ voluntatis Dei, eſt bona volũtas hominis: Paulus

A ad Philippenſes ſecundo.Nõ vt in præ
ſentia,inquit, mea tantum , ſed multo
magis nunc in abſentia mea, cum me-
metu,& tremore veſtram ſalutem ope
ramini.Deus eſt enim, qui operatur in
vobis & velle,& perficere,,ꝓ bona vo-
luntate.Petit Paulus a Philippenſibus,
vt ſalutem operentur ſuam , non vt in
præſentia illius tantum, ſed multo ma
gis in abſentia, ſunt.n. quidam ὀφθαλ-
μοδοῦλοι, ideſt, oculis ſeruientes,qui in
præſentia tantum eorum, quos veren-
tur,rectè agunt,vbi terga illi vertunt,
B vertũt etiã mores.Ideò Paulus; Opera
mini,ait,ſalutem etiã in abſentia mea,
& multo magis in abſentia, quia ſi ab-
ſum ego,non abeſt Deus ſi meum vere
bamini conſpectum , Dei conſpectum
formidate,cum metu,& tremore corã
oculis illius ſalutem veſtram operami
ni.Etſi auxilio meo,& exhortationib.
careatis,non caretis auxilio Dei,Deus
eſt enim,qui adeſt vobis , qui intuetur
vos,qui vobis opem affert, qui opera-
C tur in vobis, & Velle, id eſt,ipſam bo-
nam voluntatem,& perficere, hoc eſt,
bonæ voluntatis bonum opus. Nam ea
demum bona voluntas eſt , quæ intra
pectus ſe non continet,ſed ad opus bo
num perficiendum foras prodit.

Cum tremore ſalutẽ operemur.

Caietanus Cardinalis rectè etiam
metum, & tremorem alio refert , hoc
pacto;Cum metu , & tremore ſalutem
operamini,timentes videlicet, ne cul-
pa veſtra Deus auxilium , ſi non ſuffi-
ciens,certè ſuperabundans ſubtrahat ,
Proprerea ſiquidem (ait Cardinalis)ti
D mendum,ac tremendum eſt,ne ſubtra-
hat Deus operationem ſuam qua in vo
bis operatur. &c. Eſt ergo bona volun
tas hominis , donum bonæ voluntatis
Dei. Quocircà adiungit Paulus;Opera
tur in vobis,& velle, & perficere, pro
bona voluntate,videlicet ſua. Græcè,
ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας; Biblia regia . Pro be-
neuolentiæ.

Iſai. 32.
Pax hominibus bonæ voluntatis.

Itaque hominibus bonę voluntatis,
pacem Chriſto nato Angeli imprecan-
tur,in hujuſmodi enim hominibus ſub
tanti Regis vmbra pax floret,maximè
ſpiritaiis.Iſaiæ trigeſimo ſecundo: Ec-
ce in iuſtitia regnabit Rex, ſcilicet
Chriſtus,& principes, ideſt, Apoſtoli,

A & pontifices in iudicio præerunt. Et
erit vir ſicut qui abſconditur à vento ,
& celat ſe à tempeſtate.Id eſt, Chriſto
obſequẽtes,pace;& trãquillitate fruẽ
tur,nec mundi tempeſtatibus iactabun
tur,nec ventorum ac vanitatum turbi
ne concutientur. Hieronymus : Qui-
cunque ſub Chriſti vmbraculo fuerit ,
ſic tutus erit in tribulationibus, & an-
guſtijs, & in mundi illius tempeſtate ,
quomodo qui ventum, & turbinem fu
giens,ſe tuto abſcondit loco.&c.

D. Hieron.

Iſai 32.

Ea infra;Erit (ait Iſaias) opus iuſti-
B tiæ pax,& cultus iuſtitiæ ſilentium, &
ſecuritas,vſque in ſempiternum,& ſe-
debit populus meus in pulchritudine
pacis,& in tabernaculis fiduciæ , & in
requie opulenta , hoc eſt, opus & effe-
ctus iuſtitiæ, ideſt, ſanctimoniæ , erit
pax. Et cultus iuſtitiæ erit ſilentium ,
cultus ipſe iuſtitiæ Chriſtianæ, ſilentiũ
& quietem pariet, & pacis ſecuritatẽ ,
vſque in ſempiternum . Et ſedebit po-
pulus Chriſti,qui mundi tumultus fu-
C gerit , & Chriſtum ſequi volet in pul-
chritudine pacis,tabernaculis fiduciæ,
& in requie opulenta.

Septuag.ſic vertunt, Erunt opera iu
ſtitiæ pax,& obtinebit iuſtitia requiẽ,
& confidentes vſq;in ſæculum(ſcilicet
erunt) & habitabit populus eius in ci-
uitate pacis , & inhabitabit confiden-
ter,& requieſcent cum diuitijs.Ciuita
tem pacis ex ſententia D. Hieronymi
appellant Eccleſiam, quæ eſt ciuitas pa
cis . Populus Chriſti in ciuitate pacis
habitat,in Ieruſalẽ habitat,quam viſio
D nem pacis interpretantur,in arca Noe
imò Chriſti habitat. Noe aũt quietem
ſignificat.In arca Nòe etſi omnis gene
ris erant animantia , pax tamen erat ,
non animantium pugna.Videant ergo,
qui in ciuitate pacis qui in Ieruſalem ,
& in arca veri Noe pacifici uiuunt, ne
odijs,inimicitijs,cupiditatibuſque ef-
frenatis,pacem hanc perturbent.

Pax eſt hominibus bonæ uolunta-
tis , hominibus uero malæ uolunta-
tis , & effrenatæ cupiditatis , pertur-
batio magna . Vt enim ait Ambroſ. in
poſter. apologia Dauidis , magnam
faciunt tempeſtatem multitudines cu-
piditatũ , quæ ueluti in quodam freto

corporis nauigantem animum hinc at que inde perturbant . E

Homines bonæ voluntatis in pulchritudine pacis quieti ſedēt, homines malæ voluntatis in deformitate odij inquieti vagantur. Pulcherrima pax eſt,ideò dicitur Iſaiæ 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis;turpiſſimū eſt odium,& deformis rixa.Opulenta pax eſt,vnde eodem capite illud Sedebit populus in requie opulenta;odium pauperrimū.Pax pulchram familiam,pulchram reddit ciuitatem, pulchra.n.familia , pulchra eſt ciuitas , in F qua pax pulchra floret. Odium familiā odium ciuitatem,odium rempublicam iurgijs,rixis,diſcordijſq; deformat.Vt opes in ciuitatem inuehit pax externa,ſic ſpiritales opes in animum inuehit pax interna. Vt paupertatem in rempublicam inducit bellum, ita in animum paupertatem inducit odium , ac diſcordia.

Iſai. 32. Pax pulchra & opulenta: odiū deforme,et pauperrimum.

Deniq; pacem è cœlo merito Angeli terris imprecantur, eſt enim cœleſte bonum,ac angelicum;Vt.n. (ait Greg. Nazianz.orat.1.de pace)Deo, & Angelis proprium eſt,pugnas,& diſſidia neſcire.Ita quoque oēs hi(ait idem pater G ſapientiſſimus eadem oratione) qui pacis bonum amplectuntur,eique contrariam diſcordiam,& ſeditionem infenſe oderunt, ad Deum, & diuinas mentes accedunt.

Greg. Naz.

In infimis elementis,terra,mari,aere, ſedem habet diſcordia , Elementa inter ſe pugnant . cum calore frigus , cum humore ſiccitas certat,quod olim poeta dixit :

In infimis diſcordia & in cœleſtib. magna pax atque concordia.

Frigida pugnabant calidis , humentia ſiccis ,
Mollia cum duris , ſine pondere habentia pondus. H

In terra animalia inter ſe dimicant,tonitrius , & fulminibus aer perſtrepit , tempeſtatibus mare tumultuatur . Hic in infinitis diſcordia,in ſublimibus vero concordia eſt.Iob.25.Qui facit cōcordiā in ſublimib. Eundē in modū in viris bona uoluntate excelſis,Angelorū ſimilitudinē gerentib. cōcordia,paxq; perpetua eſt. In infimis malæ uoluntatis hominibus pugnæ,ac diſſidia.

Iob. 25.

CAP. XXI.

Morale.

SExto, Vt hæc pax hominibus obueniat,duplex contulit Deus protectorum genus,cœleſte, alterum terreſtre.Cœleſtes hominum protectores , Angeli ſunt;terreſtres,ſunt animarum paſtores, Vtrumq; genus Euangelium hoc ante oculos ponit . Nonne vides militiam cœleſtem?Facta,inquit, eſt cū Angelo multitudo militiæ cœleſtis.Nōne paſtores aſpicis vigilātes ſuper gregem ſuum ? typus pontificum ſunt , ac ſacerdotum . Noſtram tuetur pacem cœleſtis militia,nos veluti gregem,cuſtodiunt paſtores vigilantes. Bene chorus Angelorum adueniens (ait Beda Luc.2.)militiæ cœleſtis vocabulū accipit,qui & duci illi potenti in prœlio, idest,Chriſto,qui ad depellēdas aereas poteſtates apparuit,humiliter obſecūdat, & ipſe poteſtates eaſdem contrarias, ne mortales tantum tentare valeant,quantum volunt , fortiter armis cœleſtibus proturbat , Deinde adiungit; Sicut imperatoris optimi prouiſione,cuncta manu militari loca,aduerſus hoſtilem muniuntur aduentum, ita Deus,quoniam immundi ſpiritus, ad pacis euerſionem vbique verſantur,ad tutelam noſtram conſtituit exercitus Angelorum,quorum præſentia, & dæmonum cōfringatur audacia, & bonis pacis gratia miniſtretur. Hæc ille.

Duplex protectorū genus angeli & paſtores.

Beda.

Collocauit olim Deus Gene.3. ante paradiſum voluptatis cherubinos , ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Iter noſtrum iter etiam eſt ligni vitæ, nam ad Chriſtū vitæ ſempiternæ arborem ducit.Iter illud cuſtodiebant cherubini , ne quis ad arborem vitæ poſſet peruenire,eiuſq; fructum decerpere. Noſtrū iter cuſtodiunt Angeli , vt ad arborem vitæ,Chriſtū,perueniamus , fructumq; illius ſuauiſſimū decerpere poſſimus . Quo fructu dulciſſimo illi iam paſcuntur,eodem nos omnes paſci vehementer cupiunt, ideò iter ligni vitæ cuſtodiunt.Eſt enim mille hoſtib. circumſeptum , vt Magnus Gregori. indicat 1.Re-

De Angelorum cuſtodia.

D. Gregor.

Digitized by Google

1. Regum cap. 10. ad illa verba; Liberabis populum, de manu inimicorum, qui in circuitu eius ſunt: Inimici, inquit, noſtri in circuitu noſtro ſūt, quia immundi ſpiritus cogitationi noſtræ, verbo, & operationi, ſēper inſidiātur.

Via multa tenebroſa lubrica, periculis expoſita.

De impiorum via ait Dauid Pſal. 34. Fiat via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos. Huiuſmodi via eſt mundi. In primis tenebroſa; Fiat, inquit, via illorum tenebræ; Deinde lubrica, ac præceps, ideò addit: Et lubricum: Præterea cacodæmonum excurſionibus, & latrocinijs B infeſta. adiungitur: Angelus Domini perſequens eos. Tenebroſam viam illuminant Angeli, quem in modum noctem paſtoribus illuminarunt. Claritas Dei (ait Lucas) circumfulſit illos, ita claritas Angelorum ſpiritalis, circumfulget mentem noſtram, cum ſanctas nobis inſpirant cogitationes, ſalutariaque conſilia ſuggerunt. Act. 12. Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri, excitauit eum dicens, ſurge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus C eius. Inprimis in mentis habitaculo angelorum opera refulget lumen, deinde percutitur latus, ideſt, cor, & voluntas, denique excitatur ad bonū homo, à Deo; caduntq; ſcelerum catenæ.

Act. 12.

Angeli illuminant, et viā ſtabiliunt, a periculis liberant.

Præterea lubricam viam ſtabilē reddunt, & planam auxilio ſuo, ne labamur, in manibus nos portant, iuxta illud Pſal. 90. In manibus ſuis portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Manus Angelorum ſignificant opera & auxilia, lapides offendicula, D tentationes, ac labendi occaſiones, in quas animi pedes, ideſt, affectus, impingere grauiſſimeque lædi ſolent. D. Ber. in commentarijs eiuſdem Pſalm. cum qui ab Angelis ſic portatur, cum homine confert natante, cuius mentum alter tenet, Quam facilè, inquit, tranſit, qui Angelorum portatur manibus, quam ſuauiter iuxta vulgare prouerbium natat, cuius alter ſuſtinet mentum, &c. Hoc in pelago fracta iuſtitiæ originalis naue, natamus omnes, facileque mergimur, natare docent angeli, mentum, brachiaque ſuſtinent, & caput; tandemque ad cęleſte littus ſaluos incolumeſque perducunt.

Pſal. 90. D. Berard.

Denique aduerſus perſequentes, & inſidiantes cacodæmones nos muniūt, quod tertium erat viæ noſtræ periculum. Quamobrem poſt illa verba: in manib. portabunt te, ne fortè offendas ad lapidē pedem tuū, ſequitur in Pſal. Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & dracone. Videlicet, auxilio, & tutela ſeptus Angelorum. Aſpides illi, baſiliſcos, dracones, leoneſque cohibent, ne nos aut vulnerent, aut deuorent. Militia cęleſtis aduerſus militiā tartareā militat.

Pugnat pro nobis militia cęleſtis pugnaremos quoque oportet.

Cęptum eſt in cęlo hoc bellum, ad iudicij vſque diem extremum permanebit. Michael, & angeli eius Apocal. 12. præliabantur cum dracone, draconem, & Angelos eius è cęlo præcipitarunt. E cęlo draco proiectus, alios cęlos, in quibus habitaret, quæſiuit in terra, hominum videlicet animos. Michael & Angeli eius, adeptam victoriam proſequūtur, è cęlo ſupremo deturbatum Satanam, ex ijs infimis cœlis, id eſt, hominum animis deijcere conantur. Iuuare oportet hanc cęleſtem militiam. Etenim niſi nos quoq; pugnemus, Satanam illa è mentibus noſtris expellere non poterit niſi voluntas noſtra hoſtem gladio contritionis, confeſſioniſque tranſfixum foras expellat, nihil omnium Angelorum militia efficiet.

Militiæ ergo cœleſti nomen demus, cum Angelis tartareis pugnemus etiā nos. Pugnantibus enim admirabilis cōtinget victoria admirabiliſque poſt pugnam pax, & triumphus. Perueniemus tandem ad lignum illud vitæ ſempiternæ, id eſt, Chriſtum, cuius iter militiā cęleſtem cuſtodire dicebamus. Vnde in fine Pſal. 90. citati, extremus verſus hic eſt; Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Quaſi dicat, hunc cuius iter Angeli cuſtodierunt, tandem ad vitæ arborem ſalutarem, id eſt, Chriſtum, perducam, eiuſque fructu, qui longitudo dierum eſt, illum ſatiabo.

Pſal. 90.

Perueniemus ad lignum vitæ cuius viā Angeli cuſtodiunt.

Arboris vitæ, id eſt, Chriſti, fructus eſt longitudo dierum, ſine fine vllo, & vita,

D. Bernar.
Vita noſtra mors potiꝰ.

vita, quæ vere vita eſt, nempe æterna. Nam vt Bernardus eodem Pſalm. ſcribit: Vita quam in terris viuimus, magis mors eſt, nec ſimpliciter vita, ſed vita eſt mortalis, ibi vere viuitur, vbi viuida vita eſt, & vitalis, &c. Hæc vita hominem implet, ac ſaturat; Longitudine (inquit Dominus) dierum replebo eum, hebraicè ſaturabo eum, quod obſeruauit Auguſt. eodem Pſalmo his verbis; Non ſine cauſa inquit. Longitudine dierum replebo eum, quia ſufficit, non nobis ſufficit quicquid longũ eſt in tempore, ſi habet finem, & ideo nec longum dicendum eſt, & ſi auari ſumus, vitæ æternæ auari eſſe debemus. Hæc ille.

Vita æterna ſaturat viuendi deſiderium.

7. Quod ad ſecundum defenſorum genus, id eſt, animarum paſtores, attinet, eos hi paſtores adumbrant, vt eſt Ambroſij in Lucam ſententia. Grex, inquit, populus, nox ſæculum, paſtores ſunt ſacerdotes. Boni igitur paſtores inprimis in eadem regione ſunt, in qua Chriſtus. Paſtores (ait Lucas) erant in regione eadem, in eodem mundi contẽptu, in eadem vitæ aſperitate, in eadem ouium charitate. Non in regione alia, ſuperbiæ, auaritiæ, ambitionis, atque voluptatis. Deinde, cuſtodiunt gregem ſuum, ſuas Chriſti reputant oues, non, veluti mercenarij, alienas. Mercenarius (ait Chriſtus Dominus Io. 10.) cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Paſtor vero, qui cuſtodit gregem non alienum, ſed ſuum, non fugit lupum, ſed fugat, & animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.

paſtores boni quid agant.

Ioan. 10.

Præterea erant paſtores vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Hoc paſtorum Eccleſiaſticorum eſt officium, vigilare, & cuſtodire vigilias noctis, ſuper gregem ſuum. Speculatores ſunt, vigilanter ſpeculentur neceſſe eſt. Vnde D. Bernar. lib. 2. de conſideratione ad Eugen. Blanditur, inquit, cathedra, ſpecula eſt. Inde ſuperintendis, ſonans tibi epiſcopi nomine, non Dominũ, ſed officium. Quidni loceris in eminenti, vnde proſpectes oĩa, qui ſpeculator ſuper omnia conſtitueris? enim vero proſpectus

Bernard.

E iſte procinctum parit, non otium, &c. Lege eundem Bernar. ſer. 77. in Cãtica. Sãctus vero Antiochus paſtorẽ totum vult eſſe oculum, & mentem, homilia centeſima vndecima, ſic ſcribit; Is cuius fidei, tutela animarum à Deo credita eſt, nõ mediocri ſtudio vigilare debet, pro ſalute ſubditorum, quippe qui certo ſciat, ſe pro illis aditurum eſſe animæ propriæ periculum, at quidem pro ſe minimam habiturum eſſe excuſationem. Ab eo enim, cui multa appoſita ſunt, abundantius repetent. Debet F igitur paſtor totus eſſe mens, & oculus, vt ne vna quidem concreditarum ſibi pecudũm, reijcula fiat, & indigna, quæ recipiatur a Domino per oſcitantiam. Hæc ille, Ægyptij, vt ait D. Cyrillus li. 9. cõtra Iulianum, volentes Deũ ſignificare, pingebant oculũ, cui baculum ſubſtituebant. Hæc eadẽ vigilantis paſtoris eſt pictura, oculus eſt vigilans, atque apertus, baculũ quoque habet vigilantem, iuxta illud Ieremiæ 2. Virgam vigilantem ego video. Anima-G lia, quæ Ioannes Apocalypſis 4. vidit oculis plena erant, his ſimiles, plenos oculis, ſpirituales, veroſq; Argos oportet eſſe paſtores, vt diligenter vigilent ſuper gregẽ ſuum. Prius tamẽ ſuper ſe.

Antioch.

Cyrillus.

Apo. 4.

Etenim, vt præclarè ait Greg. Magnus in Cõmentarijs capitis noni, primi libri Regum, in illa verba; Erat vir de Beniamin nomine Cis. &c. Electi, & boni, ſic lucra aliorum expetũt, vt ſui nulla damna patiantur. Pleni quippe in ſe ipſis ſunt, effluentes alijs, & de abundantia ſui ſic alijs tribuũt, vt ſuæ H plenitudinis aliquid non amittant. Sic alijs præbere oleum nituntur, vt à ſe fomenta luminis non tollantur, vt dũ illuminãt alios, ſe non extinguãt, &c. Bonus itaque paſtor prius ſuper animum ſuum vigilat, deinde ſuper gregem. Super animum dixi, quia multi ſunt, qui vigilant ſuper corpus, curãt, paſcuntque corpus ſuum, potius quam gregem Domini. De quibus Ezechię 34. dicitur. Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, lac comedebatis, & lana operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis.

D. Gregor. paſtores vigilent ſuper gregem ſuũ & ſuper ſe quoque.

Ezech 34.

Con-

Digitized by Google

Car. Hugo. Congruunt his Cardinalis Hugonis verba in Commentarijs epiſtolę D. Iacobi capite tertio. Facto, inquit, multi dicunt hodie illud primo Reg. ſecũdo. Dimitte me obſecro ad vnam partem ſacerdotalem. Officium ſacerdotale habet duas partes. Vna eſt cura animarũ, alia eſt ſuſtẽtatio temporalium, prima eſt principalis, ſecunda acceſſoria. Sed de acceſſoria fit hodie principale. Hęc ille Cardinalis, & D. Bernardus ſerm. 77. in Cantica. *Bernard.* Quem, inquit, dabis mihi de numero prępoſitorum, qui non plus inuigilet ſubditorum vacuandis marſupijs, quam vitijs extirpandis?

Matt. 14 In horto paſtorem orbis Petrũ dormientem reprehendit Chriſtus, illis verbis: Simon dormis? nõ potuiſti vna hora vigilare? Quia paſtori ouium dormire turpe eſt. *2. Timot. 4* Ideo Paul. 2. Timoth. 4. Tu vero, inquit, vigila, in omnibus labora, &c. Subditorum eſt obedire, paſtorum vigilare, vt idem Paulus docet *ad Heb. 13* ad Hebręos 13. Obedite prępoſitis veſtris, & ſubiacete eis, hoc ſubditorum eſt, ſequitur id quod eſt paſtorum; Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animab. veſtris reddituri. Si oculi dormiunt, totum corpus dormit, oculi plebis paſtores ſunt, ſi paſtor dormiat, *Matt. 12* plebs etiam dormiet. Matthęi 12. Cum dormirent homines, venit inimicus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, cum dormiũt pręlati, qui agris pręſunt, zizanijs agri complentur. Matth. 28. aiunt Iudęi; *Matt. 28* Dicite quia diſcipuli eius furati ſunt eum, nobis dormientibus. *Ambroſ.* Ambroſ. ſermo. 15. Spiritaliter, inquit, intelligitur, quia Chriſtum omnes dormientes perdunt: vigilantes inueniunt, &c.

Vigilantis paſtoris exemplum accipe, Gen. 31. Viginti annis, ait Iacob, fui tecum, id eſt, cum Laban, oues tuę, & capræ ſteriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi, nec captum à beſtia oſtendi tibi. Ego damnum omne reddebam, quicquid furtim peribat, à me exigebas. Die noctuque æſtu vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis, &c. Si ſic laborat, & vigilat *Mag. Greg.* (ait Magnus Greg. libro 7. epiſt. 48. ad Anaſtaſium ſi) ſic, inquam, laborat, & E vigilat, qui pauit oues Laban, quanto labori, quantiſque vigilijs debet intendere, qui paſcit oues Dei?

Obſerua verba illa Iacob. Ego damnum omne reddebam, quicquid furtim peribat, à me exigebas: quę indicant à paſtore rationem ouium repoſcendã à Deo. Damnũ oẽ quod ipſius culpa cõtigerit, paſtor reddet, quicqd perierit, ab eo exigetur. Hinc illud Pau. ad Heb. 13. Ipſi peruigilãt, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Et illud S. Antiochi ſupra citatum; Paſtor certò ſcit pro ouib. aditurum animę proprię periculum, illud item Ezech. 3. F Si dicente me ad impium; Morte morieris, non annuntiaueris ei, neq; locutus fueris, vt auertatur à via ſua impia, & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Adde illud Chry. li. 2. de ſacerdotio. Cui Chriſti grex cõcreditus eſt, hunc, ouibus deperditis, animæ propriæ iacturam facere oportet, &c.

Ad hæc; Vigilare paſtorem oportet ſuper gregem ſuum, non infra gregẽ. Is infra gregem vigilat, qui ouib. ſuis G virtute, doctrinaque inferior eſt, is ſuper gregem, qui omnes illos ſuperat, quos paſcit. Saul, quem Deus, vt populum ſuum paſceret, elegit, primo Regum nono, ab humero, & ſurſum eminebat ſuper omnem populum. qua in re adumbratum eſt, paſtorem populo, cui pręeſt, debere virtute, doctrinaq; eſſe pręcellentiorem, vt pręcellentiſſimus paſtor Gregor. in Commentarijs illius loci docet: Rex, inquit, pręcedit collo, pręcedit capite, collo locutio, capite contemplatio H deſignatur. Capite ergo, & collo, ſubditorum omnium capita paſtor excellit, ſi contemplationis altitudine mirabilis eſt, & ſublimitate doctrinę, &c. *Gregor. Paſtor ſuperet virtute oues, & doctrina.*

Non ne Epiſcopi ſpeculatores ſunt domus Iſrael? id eſt, Eccleſię, iuxta illud Domini Ezec. 3. Speculatorem dedi te domui Iſrael? Id quod nomen pręſe fert. Epiſcopus enim ſpeculatorem ſignificat. Speculator in excelſa ſpecula cęteris omnib. excelſior, vigilãs munere fungit ſuo, ſic Epiſcopus ex edita ſpecu-

Digitized by Google

ſpecula,ideſt,excelſa viuendi ratione, vigilanter ſpeculetur.

Iſaiæ quadrageſimo, Euangelizantem iubet Dominus excelſum in montem aſcendere;Super montem, inquit, excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion. ex vita igitur ſublimi, & non infima, vulgariq; paſtor ouibus, vt audiatur, debet euangelizare. quod docet idem ſanctiſſimus paſtor iam citatus libro primo Epiſtolarum, Epiſtola v igeſimaquarta,ad Epiſcopum Conſtantinopolitanum, & alios epiſcopos ſcripta.Qui,inquit, loci ſui neceſſitate exigitur ſumma dicere,hac eadem neceſſitate compellitur ſumma monſtrare.Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat, quia quod loquendo præcipit, oſtendendo adiuuat,vt fiat.Hinc enim per prophetam dicitur; Super mōtem excelſum aſcende tu,qui euangelizas Sion.Vt videlicet, qui cœleſti prædicatione vtitur,ima iam terrenorum operum deſerens in rerum culmine ſtare videatur, tantoque ſubditos facilius ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de ſupernis clamat, hæc eximius paſtor Gregorius.

Saluianus. Eximius quoque paſtor Saluianus, quem Gennadius Epiſcoporum magiſtrum appellat,hac de re præclarè lib. ſecundo, ad Eccleſiam ſic ſcribit. Sacerdotes exemplo eſſe omnibus debent, & tanto anteſtare cæteris oportet deuotione,quanto anteſtant omnibus dignitate. Nihil enim eſt turpius, quam excellentem eſſe quemlibet culmine, & deſpicabilem vilitate. Quid eſt enim aliud principatus ſine meritorum ſublimitate, niſi honoris titulus ſine homine? Aut quid eſt dignitas in indigno niſi ornamentum in luto? Et ideo cunctos, qui ſacri altaris ſuggeſtu eminent, tantum excellere oportet meritò, quantum gradu. Hæc ille. *Chriſoſt.* Et Chryſoſtomus initio libri ſecundi de ſacerdotio. Prodeant, ait, in medium,qui longè omnibus præſtant, quique animi virtute tantum reliquos excellent, quantum corporis magnitudine Saul Hebræorum gentem vniuerſam excelluit, ſeu potius multò

E etiam magis. Neque enim hic nobis humerorum excellentiæ, ac proceritatis menſura quærenda eſt. Sed quanta inter ſeſe differentia, homines rationis vſum habentes,& bruta ratione carentia diſſident, tantum ſanè diſcrimen inter eum, qui paſcit, atque eos qui paſcuntur eſſe velim, vt ne maius etiam exigam,&c.

Denique, qui alijs præeſt, ſi nominis paſtoralis menſuram cumulatè velit complere,vt dignitate,ſic virtute, atque exemplo, oues nitatur anteire. F Vt enim ait Sanctus Antiochus homilia indicata; Quiſquis præſidet,eò ſortitur præſidis nomenclaturam, quòd cæteros antegrediatur ſtrenuitate operis, &cæt. *Antiochus.* Hinc illa Magni Baſilij exiſtimatio,de qua Nazianzenus Gregor, in oratione de ipſius laudibus, Sic,inquit,exiſtimabat Baſilius, priuati quidem hominis virtutem in eo conſiſtere, vt vitio careat, aut quoquomodo probitatem colat. Principem autem, & antiſtem, ac præſertim huiuſmodi imperium gerentem, improbitatis notam effugere non poſſe, G niſi multum antecellat, ac melior indies exiſtat,paremque dignitati ſuæ ac throno virtutem afferat.Vix enim eſſe, vt per ſummum aſſequatur medium, ac per exuberantem virtutis amplitudinem,vulgus ad mediocritatem pertrahat, &c.

Huiuſmodi vigilantes,vitaque ſublimes paſtores, è cœlo lux circumfulget. Claritas Dei(ait Lucas) circumfulſit illos. Vt enim oues poſſint illuminare,illuminantur. Obſeruauit hoc Beda;Paſtores,inquit, vigilantes bene *Beda* *Paſtores lux cæleſtis circumfulget.* H claritas Dei circumfulget,quia illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui fidelibus gregib,præeſſe ſolicitè ſciūt. Dumque ipſi piè ſuper gregem vigilant, diuina ſuper eos gratia largius coruſcat. Tranſtulit hæc Beda in ſuos commentarios ex D. Gregorio homilia octaua in Euangelia. *Gregor.* Quid, inquit, eſt quòd vigilantibus paſtoribus Angelus apparet,eoſque Dei claritas circumfulget? niſi quòd illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui fidelibus gregibus præeſſe ſolicitè ſciunt. Dumque ipſi piè ſuper gregem vigilant,

lant, diuina ſuper eos gratia largius coruſcat, &c.

Circumfulget præterea cœleſtis lux paſtorem, qui exempli facem ſuis præfert ouibus, nam (vt idem Pontifex ſcribit libro ſeptimo Epiſtolarum Epiſtola trigeſimaſecunda) Lux gregis flamma eſt paſtoris. Decet enim paſtorem, decet dominicum ſacerdotem, moribus & vita clareſcere, quatenus in eo, tanquam in ſpeculo vitæ ſuæ, plebs commiſſa & eligere quod ſequatur, & videre poſſit, quod corrigat. Hæc ille.

Decet paſtorem morib. clareſcere. Paſtor ſpeculum ouiũ Gregor.

Tranſeamus aiunt paſtores vſque Bethlehem, &c. Exemplum gregibus præbent, à mundo, à voluptatib. à molli, delicataq; vita tranſeuntes in præſepium. Si ſic tranſeunt paſtores, gregem ſequi docent. Si ſe illi peregrinos, & tranſeuntes, non mundi fæcibus infixos indicant, oues docent in ſæculo peregrinari, terreniſque rebus minimè affigi. Hoc paſtorum eſt, tranſire, ſecũque gregem ducere vſque Bethlehem, ideſt, domum veri panis.

Paſcua ouium in Bethlehem vberrima

Ouium dulce pabulum in præſepio eſt Bethlehemitico, in Bethlehemitico agro vberrima ſunt paſcua, fertilis eſt Bethlehem magnitudine paſtionis. O beata rura Bethlehem, quæ humano gregi panem tulere Angelorum, tranſite ò paſtores vſque Bethlehem, ducite paſtores gregem in paſcua lætiſſima quæ ſunt in domo panis. In paſcuis paſcite paupertatis illius, quam opulentiſſimus ille pauper in præſepio docet, in paſcuis humilitatis, charitatis, miſericordiæ, & caſtitatis. In paſcuis vberrimis, ait Dominus Ezech. trigeſimoquarto, paſcam eas, ideſt, oues, & in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum, ibi requieſcent in herbis virentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur, ſuper montes Iſrael. Ducite paſtores in hęc vberrima paſcua oues Chriſti, verbo Dei paſcite, ſacramentis paſcite, exemplo, verboque ad ſacramentorum paſcua vocate. Si Verbi diuini fiſtula oues in paſcua pœnitentiæ, Euchariſtiæque frequenter ducatis, pingues, ac fœcundæ erunt; illis ſimiles, de quibus Cant. quarto legitis. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas. De lauacro aſcendunt oues, cum è pœnitentiæ ſacramento, quod ouiũ lauacrũ eſt, ablutæ, ad cęleſtia mente feruntur, & vita. Gemellos habent fœtus, & ſterilis non eſt in eis, ſi bonorum operum fœtus edunt.

Ezec. 34.

Cant. 4.

Oues è lauacro pniã aſcendentes, gemellos ferunt.

Sed quinam ſunt ſponſę dentes? Vos eſtis Eccleſiæ dentes ò paſtores, & doctores ſanctiſſimi; Dentes (ait Pſellus in Cantica) mihi intelligito diuinos Doctores ſcripturam interpretantes. Qui detonſis reiectiſque carnis ſolicitudinibus, & conſcientiæ lauacro mundati, tum animę, tum corporis puritatem, quaſi gemellos fœtus habere dicuntur. Hęc ille. Et Caſſiodorus: ſancti doctores bene dentibus conformãtur, quia ſpiritales cibos exponendo comminuunt &c.

Pſellus.

Dentes bene radicatos eſſe oportet, ſic paſtores in charitate oportet eſſe fixos, iuxta illud Pauli ad Ephe. tertio, In charitate radicati, & fundati. Candore dentes pręſtant, paſtores candore caſtitatis pręcellant. Oſſei durique ſunt dentes, fortes ad ſuperandos labores omnes, ac pericula, ſint paſtores. In carne ſunt dentes, ſed ſine carne, in carne, ideſt, corpore, viuant paſteres, ſed ſine carne, ideſt, carnis vitijs. Clauſi ſunt labijs dentes, clauſi non vagi ſint paſtores. Extenuant cibos dentes, extenuent plebi ſcripturarum cibos paſtores, & in os paruulorum inſerãt. Eſcam mandunt dentes, ſed ſaporis nihil deguſtant, concionentur paſtores, vanę glorię nihil retineant. Magnus dentium eſt dolor, magnus eſt etiam dolor, quem paſtores mali matri Eccleſię inferunt. Cum ridemus dẽtes oſtendimus, cum ridet Deus, Eccleſiamque lęto vultu aſpicit, tunc bonos ſapienteſque pręlatos illi donat. Quid plura? finem ijs imponat diuini Bernardi, omniumque bonorum deſiderium, Epiſtola 249. Quis dabit, inquit, mihi homines literatos, & ſanctos, in eccleſijs Dei pręeſſe paſtores, ſi non in omnib. certè in pluribus, certè in aliquibus ſaltem, &c.

Dentes, paſtores, et doctores

Octauo.

Octauo. Obſeruanda paſtorum feſtinatio, quemadmodum ſupra Deiparæ Virginis, ad Eliſabetham obſeruauimus feſtinationem. Venerunt, ait Lucas, paſtores feſtinantes. Quæſierunt Chriſtum, ſed feſtinantes. Etenim cum feſtinatione Chriſtus quærendus eſt. Nunquid minor eſt Chriſtus ſanitate? minor eſt Chriſtus diuitijs? minor honoribus? Deus bone, quanta cum feſtinatione ſanitatem quærit ægrotus, diuitias pauper, honores ignobilis. Procinus ac febris fores pulſat, feſtinatur, medicus euocatur, vena ſcinditur, amara potio ſumitur: Vt vero poeta ait.

Feſtinatio paſtorum docet Chriſtũ quærere feſtinanter.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

Si tanta cum diligentia caduca quæruntur bona, mox peritura, quanta cũ feſtinatione quærendus eſt Chriſtus, bonum & ſummum, & ſempiternum? Vides feſtinare paſtores, ait Ambroſius, nemo cum deſidia Chriſtum quærit. Et Beda Lucę 2. Feſtinant paſtores, neque enim cum deſidia Chriſti eſt quærẽda præſentia, & ideò fortè nonnulli quærentes, inuenire non merentur, quia deſidioſè Chriſtum quærunt, &c.

Cant 3

Cantic. 3. ſponſa; In lectulo, inquit, meo per noctem quæſiui quem diligit anima mea, quæſiui illum, & non inueni. In lectulo, ideſt, deſidioſè, oſcitanter, & ſomniculoſè Chriſtum quæris? non inuenies. Surgam, ait eadem, & circuibo ciuitatem, per vicos, & plateas quęram quem diligit anima mea. Quęſiuit diligenter, tandem inuenit. Surge è lectulo, depone negligentiam, quære diligenter, tandem inuenies. Aquam Bethlehem. 2. Reg. 23. tres illi Dauidis fortiſſimi milites, non cum deſidia, ſed magna cum diligentia, ac fortitudine, hoſtium caſtra irrumpentes, quæſierũt, ſic aqua, quæ ſub rupe Bethlehem ſcaturijt, quæritur. Frigus currentium aquarum impetum inhibet, ardor curſum reddit, frigidum pectus conglaciat, pectus charitate incenſum ad curſum hominem concitat. Neſcit amor tardè moueri, ait Simon Caſſianus, in

Sim. Caſſ.

E hunc locum, ipſa tarditas ad quærendum nullius, aut modici amoris argumentum exiſtit.

Feſtinatio

Ambroſ. ſermo. 16. Solem in Chriſti natiuitate feſtinaſſe ait. Cur, inquit, nõ credamus, quòd naſcente Chriſto, Sol ad obſequium lucidior aduenerit, cum Magos ad indicium, clarior ſtella præceſſerit? etſi ſtella per diem, alieni temporis officium miniſtrauit, cur nõ credamus, quòd Sol quoque nocturnis horis aliquantulum aduentu maturiore decerpſerit? Ex eo denique factum puto, vt nox decreſceret, cum Sol feſtinus ob dominicæ natiuitatis obſequiũ, ante mundo lucem protulit, quam nox curſum ſui temporis conſumaret. Incerta eſt hæc ſentẽtia. Alios ſoles vult Chriſtus in ſua natiuitate feſtinare, nẽpe rationis, & amoris radijs Sole ipſo præſtantiores homines. Quæramus ergo ardenter, ac feſtinanter Chriſtum, tranſeamus feſtinanter vſque Bethlehem, videamus hoc verbum quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis.

Ambroſ.

F

G

Vadam (ait paſtor ille bonus Moſes Exodi 3.) & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Eamus quoque, videamus viſionem maiorem. Illa typica erat, hæc vera. In ſpelunca Bethlehem rubus eſt ardens nunquam tamen combuſta, ſed igne diuino illuſtrata, Virgo Deipara. Tranſeamus vt Hebræi, non typici, ſed veri, ideſt, tranſeuntes (hoc enim Hebræũ nomen ſignificat) tranſeamus à domo famis, ideſt, mundo, vſque Bethlehem,

Exod 3

Ex mundo domofamis trãſeamus vſque ad Bethlehem i. domũ panis.

H ideſt, domum panis, ac ſatietatis. Non ſatiabit mundus, fames te anget ſemper. Pecuniæ ſtudium, ait D Gregorius Nyſſenus in oratione funebri de Placilla, nõne verè dolium perforatũ eſt, toto fundo perfluens, cui ſi vel totum mare affundas, ea natura eſt, vt expleri non poſſit? Huiuſmodi eſt cor tuum, dolium eſt perforatum. Implere nequeũt dolium perforatum fluentes liquores, implent tamen res ſolidæ, ac conſiſtentes, quę per rimas minimè effluunt. Diuinæ res ſolidæ ſunt, ac conſiſtentes mundanæ omnes fluentes. Hæc dolium cordis non implent, implent illæ.

Greg. Nyſſ.

Tran-

Digitized by Google

Tranſeamus à domo famis, vſque A Bethlehem domum panis,& videamus hoc Verbum, quod caro factum eſt, & habitauit in nobis, vt nos habitaremus in illo. Tranſeamus, & videamus. Tranſeamus terrena omnia, aerem, ignem,aſtra,cœlos; tranſeamus Angelos, Cherubinos,ac Seraphinos, tranſeamus creaturas omnes. Non.n.creatura eſt hoc Verbum, ſed creaturarum omnium conditor. Tráſeamus ſenſum, tranſeamus etiam intellectu ipſum intellectum. Tranſeamus vſque ad fidē, B & fidei oculis videamus hoc verbum, quod Dominus oſtēdit nobis:fides hoc Verbum videt, illius dignitatem fides agnoſcit,& ſi in præſepio,paleiſq; infantem cernit, Deum tamen eſſe omnipotentem nouit.

Oēs creatura trāſeunda, vt ad Verbū perueniamus.

Nam lynceos oculos fides habet, vt Bernardus ait ſerm. 2. Epiphaniæ. Videte, inquit, quàm oculata ſit fides, quàm lynceos oculos habeat, diligentius conſiderate.Cognoſcit Dei filium lactentem,cognoſcit in ligno pendentem,cognoſcit morientē. Ponam te in C foramine petræ (ait Dominus Moſi Exod. 33.) & videbis poſteriora mea. Ex foramine petræ,id eſt,rupis, in mō te Sinai,poſteriora Dei vidit Moſes,ex fide nos poſteriora Verbi videbimus. Nam (vt Theodoretus ait quæſt. 68.) petra ſolidam fidem ſignificat, foramē verò fidei denotat oculum,contēplantem ea, quæ ſenſibilibus oculis ſunt inuiſibilia. Ex foramine petræ, poſteriora tantum corporis fulgētis à Deo oſtenſi,vidit Moſes, faciem non vidit: D eundem in modum, nos Verbi poſteriora nunc cernimus,verbi incarnationem,Verbi præſepium,paleas,crucem mortem,reſurrectionem. Faciem perſpicue non videmus. Nūc tranſeamus, & videamus hoc Verbum in præſepio collocatum, poſteà tranſibimus è vita, & videbimus Verbi omnibus bonis plenam faciem, in qua angelorum hominumq́ue beatitudo poſita eſt.

Bernard. *Exod. 33.* *Fides verbū indicat.* *Theodor.* *Verbi poſteriora in terra cernim' faciem cernemus in cælo.*

Ad extremum, non eſt prætereunda Virginis Deiparæ conſideratio,quæ illis ſignificatur verbis: Maria conſeruabat omnia verba hæc,cōferens in corde ſuo. Virgo diuinum Verbum vtero ſemel concepit,diuina verò verba corde ſæpe concipiebat: diuinum Verbū in vtero nouem menſium ſpatio conſeruauit: diuina verba in mente ſemper conſeruabat. diuinum Verbū ventre tulit,diuina verba intellectu cōtulit. Deiparam imitemur; verba omnia Chriſti,omnia illius geſta, corde conſeruemus,præſepium, paleas,crucem, mortem,ignominias, opprobria, cum infinita maieſtate, gloria, diuinitate conferamus. Amorem illius cum gelu noſtro,humilitatem cum ſuperbia noſtra, honoris contemptum cum ambitione noſtra,opum deſpicientiam cum auaritia noſtra, charitatem ardentiſſimam cum inuidia noſtra, cruciatus cū delicijs noſtris, paupertatem cum diuitijs comparemus, perfuſique rubore ad meliorem nos frugem recipiamus.

Virgin conſideratio.

Ezech. 43. Oſtende (ait Dñs Ezech.) domui Iſrael templū, & confundantur ab iniquitatib. ſuis, & metiantur fabricam, & erubeſcant ex omnibus,quę fecerunt. Si pudorem Iſraelitis templi conſpectus,fabricæq; dimenſio parere potuit,quantū, Deus optime,pudoris, nobis noſtri tēpli conſpectus eiuſque fabricę dimenſio poterit inijcere?Oſtēdat intellectus homini dimidia ſaltem hora quotidie,ab omnib. feriato negotijs, templum illud ſanctiſſimum (humanitatem dico Chriſti) non vt Salomonicum templum,auro,hoc eſt,diuitijs,honorib. potentiaq; fulgens, non altitudine in nubes ſublatū, non atrijs latiſſimis cinctum,ſed humile,anguſtū paupertate tectū, nullo externo decore ornatum,iuxta illud Iſa. 53. Non eſt ſpecies ei, neq; decor. Tum ſecum ita colloquat̄,Deus in præſepio,& paleis, ego vilis homūcio in culcitris, & molli pluma? Deus in cruce, ego homūculus in honore? Deus nudus,ego ſericis indutus? Deus ſanguine aſperſus, ego odoribus? Deus opprobrijs, ignominijs;affectus,ego dignitatib.honoribusq; cumulatus?Deus matri obediēs, ego Deo inobediēs? Deus in patibulo, ego in peccato? Heu me miſerū,quam longo à Deo ſeiungor interuallo. Inter me, & te Dñe, chaos magnū interiectum eſt, largire Domine, largire gra-

Ezech. 43. *Chriſti exēplum conſiderandū.*

gratiam, qua tantum chaos tranſiliam, & tibi fiam propinquus.

Quid mirum ſi Chriſtianus faciat, quod olim Vrias ille fidelis Dauidis ſeruus fecit? Is è bello reuerſus 2. Reg. 11. cum à Dauide domum petere, & quieſcere iuſſus eſſet, facere renuit. Cur enim feciſſet rogatus, æterna dignum memoria reſponſum hoc reddit. Arca Dei & Iſrael, & Iuda, habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab, & ſerui domini mei, ſuper faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meam, vt comedam, & bibam, & dorniam cũ vxore mea? Per ſalutem tuam, & per ſalutem animæ tuę, non faciam rem hãc. Conferebat optimus miles, longiori digniſſimus vita, conferebat, inquam, ſe cum Arca Dei, neque putabat æquũ, arcam Dei ſub papilionibus habitare, Vriam vero ſub tecto domus, ſomnum capere. Heus tu Chriſti miles, confer te ipſum cum Arca Dei, dicito cum milite Dauidis; Arca Dei in papilionibus, imò in ſtabulo habitat, dominus meus, non Ioab, ſed Ieſus, & Domina mea Virgo Deipara, in ſpelunca manent, & ego ingrediar domum meam? ego delicijs indulgebo, ego diuitias quæram, ego honores appetam, ego peccatis peccata cumulabo? Non faciam rem hanc.

2. Reg. 11.

Conferat ſe miles Chriſti cum duce ſuo

Vtinam ſæpe nos cum Deo conferremus, eiuſque ſimilitudinem appeteremus. Similis Deo eſſe voluit Lucifer; Aſcendam, inquit, ſuper altitudinẽ nubium, ſimilis ero altiſſimo. Similis Deo eſſe voluit Eua; Eritis, ait Serpens, ſicut dij. Hæc appetitio Lucifero, Euæq; caſum attulit. Caſum attulit ſimilitudinis diuinæ appetitio, eadem nunc cadentes attollit. Licet iam nunc homini, ſine ſuperbia dicere; Similis ero Altiſſimo. Licet iam nunc, vt Deo velint eſſe ſimiles, mortalibus ſuadere. Eritis ò mortales ſicut Deus. Non enim oportet ſuper altitudinem nubium aſcendere, ſed infra hominum ſuperbiam, neceſſe eſt deſcẽdere. Humilis eſt De⁹, pauper eſt Deus, in præſepio, & ſtabulo iacet Deus. Qui Deus vult eſſe ſimilis, humilis ſit, pauper ſit, ſuperbiã fugiat, infima complectatur.

Iſa. 14.

Gen. 3.

Iam licet homini Dei ſimilitudinem appetere.

LIBER

LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

De Circumciſione Domini.

ET poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus. Quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur.

A NAtus eſt Chriſtus vigeſima quinta die Decembris, poſt octo vero dies, prima die Ianuarij, tenerrimã carnem circumcidendam cultro obtulit. Vtraque dies dominica fuit. Dominica enim die natus, & poſtquam conſummati ſunt dies octo à natiuitate, dominica die rerum omnium Dominus, multis de cauſis eſt circumciſus. Cauſas aliquot enumerat Diuus Epiphanius hæreſi. 30.

Circumciſus Domin9 die Dominica.
Epiphan.

Prima eſt, vt oſtenderet ſe in veritate carnem aſsumpſiſſe, propter Manichæum, & eos qui dixerunt, in ſpecie ipſum apparuiſſe. Lydio lapide probatur cultro.

B

Cauſa circũciſionis.

Secunda cauſa, ab Epiphanio etiam reddita, vt confirmaret circumciſionẽ, quam olim dederat, iuſtè inſeruiſſe, vſque ad ſuum aduentum. Bona enim fuit circumciſio, bona lex Moſis, & à Deo vſque ad Meſſiæ aduentum data. Satis id confirmat Dominus, circumciſionẽ, legemque ſeruans. Habuit hoc lex illa ſublime, de quo poſſit maximè gloriari, quòd à Chriſto rerum omnium conditore ſeruata eſt. Miſit Deus filium ſuum, ait Paulus ad Galatas 4. factum ſub lege. Factus eſt ſub lege, ſed erat ſupra omnem legem, ſeruabat legem, nõ vt legi obnoxius, ſed vt legis Dominus, iuxta illud Matthæi 12. Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbathi. Seruauit legem, ſed poſtquam ſeruauit, ſuſtulit. Quemadmodũ enim cum ad vmbram peruenit Sol, vmbra euaneſcit, ita poſtquam ad legem obſeruandam, quæ vmbra erat futurorum, ad Hebr. 10. iuſtitiæ Sol Chriſtus peruenit, lex euanuit.

ad Gal. 4.

C

Chriſtus legem veterẽ ſeruauit, et antiquauit

Si duriſſimam rupem cultro ferias acutiſſimo, obtunditur & frangitur. Petra, ait Paulus, erat Chriſtus: ſolidiſſimam petrã culter circumciſione percuſſit, obtuſus fractuſq; aciem amiſit. Si theſaurum quiſpiam in agro abditũ habet, loco ſignum appouit, poſtquam vero theſaurum extrahit, ſignum quoque aufert. Habuit Deus in Iudæorum populo olim theſaurum opulentiſſimũ abſconditum, Meſſiæ videlicet ſanctiſſimam carnem, ſignum appoſuit circũciſionem. Ablatus eſt theſaurus, ablatum quoque eſt ſignum, circumciſio. Nihil opus ſigno, theſaurum iam non habet locus. Si regium ſanguinem effundat carnifex, à vinculis liberatur, regium diuinumq; Chriſti ſanguinem circumciſionis culter carnifex effudit, à munere circumcidendi liberatus eſt.

Sublata per Chriſtũ circumciſio.

Tertia cauſa, circumciſus eſt Dominus, ait Epiphanius, vt non haberent

Digitized by Google

præceptum erat, vt circumcideretur puer circumciſus eſt, impoſitumq; eſt illi nomen Ieſus, quod ab Angelo ante quam in vtero Virginis conciperetur, ipſi Virgini fuerat enuntiatum. Ecce concipies (dixit Gabriel Luc. 1.) in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum.

Vnde orta ſit circumciſio.

Geneſ. 17. præceptum circumciſionis extat huiuſmodi; Infans octo dierum circumcidetur in vobis.&c. Hinc mos Iudæorum eſt ortus, octauo die infantes circumcidēdi. Eo autem die quo circumcidebantur nomen imponebatur, ideoq; Chriſto nomen Ieſus, in circumciſione eſt impoſitum. Sed cur in circumciſione nomen infanti imponebatur? Reſpondet Beda in Lucam, hūc morem ab Abrahamo emanaſſe, cui ritus circumciſionis à Deo eſt traditus. Ab Abrahamo, inquit, exortum eſt, vt die circumciſionis nomē paruulis aptaretur. Quia & ipſe cum teſtamentum, id eſt, fœdus à Deo circumciſionis acciperet, eadem prius die cum ſua coniuge, nominis augmentum promeruit. Hæc ille.

Beda.

Deus Abrahami nomini litterā addidit.

Gene. 17. cum præceptum circumciſionis Deus Abraham dedit, nomen illius addita littera, ה he, amplificauit, dicebatur Abram, ſine aſpiratione, i. pater excelſus, nomē accepit à Deo Abrahā, addita he, hebrēa aſpiratione, quod ſignificat patrem multarū gentiū. Lege quę diximus in genealogia Matthæi, de hoc Abrahami nomine lib. 5. cap. 6. Vxor illius appellabatur Sarai, i. princeps mea, nomē Deus mutauit: nō Sarai ſed Sarah deinceps dicta eſt, i. princeps. ademit litterā, י, iod, & loco eius addidit litterā, ה he, quemadmodum Abrahamo, ex nomine ineffabili יהוה Iehouah, non ſine myſterio, vt explicatū eſt ſuprà, loco citato in genealogia.

Plutarch. Mos romanorum, & Athenienſium.

Romanis quoque, vt ait Plutarchus, problemate 102. mos fuit filijs maſculis nono die, fœminis octauo, nomen imponere. Ab Athenienſibus, & Græcis, vt ait Alexander ab Alexandro lib. 2. c. 25. die decimo à natali, nomen infanti indere ſeruatum eſt. Ariſtot. lib. 7. de hiſt. animal. c. 12. ſeptimo die nomina impoſita infantib. docet, & cur ante illū diem nō imponerentur, rationē reddit ijs verbis. Plurimi infantes ante ſeptimū diē intereunt, vnde fit vt nomina ſeptimo die imponantur, tanquam ſaluti iā pueri magis credamus. Non defuere barbari, qui nulla infantib. nomina darent. vt. n. referunt Solinus. c. 44. & Plinius lib. 5. c. 8. Atlantes nominibus carebant. Nulli (ait Solinus) proprium vocabulum, nulli ſpeciale nomen. & Plinius; Nullorum inter eos nominum appellatio eſt.

Alex. ab Alexādro. *Solinus.* *Plinius.*

Petes vbi nam fuerit Chriſtus circūciſus? In templo ne an in aliqua Bethlehem Synagoga? D. Hilarius Pſal. 118. in templo Ieroſolymitano putat circumciſum. Initio enim Pſalmi ſic ſcribit; In hoc octo dierum numero, cū Chriſtus circumciſione non egeret, oblatus in templo eſt, vt in corpore eius, humanę carnis recideretur infirmitas Hæc ille. Probabilius eſt in ſpelunca, in qua natus eſt, circūciſum, quod docet Epiph. hæreſi. 2. Chriſtus, ait, natus eſt in Bethlehem, circumciſus in ſpelūca, oblatus in Ieruſalem. &c. Non enim in templū infans natus, ad quadrageſimum vſque diem adducebatur, vt infrà dicemus in tractatu de Purificatione Virginis. Prætærea non poterant infantes omnibus ex locis, in quibus Iudæi erant, intra octo dies ad templum peruenire.

Hilarius. *Vbi circūciſus ſit Chriſtus.* *D. Epiph.*

Quis fuerit circumciſionis miniſter.

Maius eſt dubium, num ſacerdotis, aut leuitæ, munus eſſet, infantem circūcidere, an verò cuilibet hoc liceret? Erat enim Sacramentum circumciſio antiquæ legis, quamobrem ſacerdotibus, vel ſaltem leuitis, videtur fuiſſe commiſſa illius cura, quemadmodum nunc baptiſmi cura, pertinet ad ſacerdotes. Attamen cū in lege nullus extet locus, qui circūcidendi munus ſacerdotibus, vel leuitis adſcribat, veriſimilius eſt, circumciſionis nullū peculiarē fuiſſe miniſtrū, vt ſentit Abulenſ in Commen. quinti e lib. Ioſue. Immo fœminis circumcidere infantes fas fuiſſe, colligit ex c. 4. Exodi, quo legimus, Sephorā vxorē Moſis, filiū circūcidiſſe, & 1. Mach. 1. mulieres, quæ circūcidebāt filios ſuos, trucidabantur. Prætereà ſi ſacerdotū, vel leuitarū hoc fuiſſet munus, in tēplum ducerentur infantes, vt

Abulenſis. *1. Mac. 1.*

Digitized by Google

circumciderentur, quemadmodum nũc ducuntur, vt baptizentur, at ante diem quadrageſimum in templum non ducebantur, vt iam diximus. Nec igitur peculiarem locum, nec peculiarem miniſtrum circumciſio, niſi fortè chirurgum poſtulabat.

A quo ſit circũciſus Chriſtus.

A quo ergo circumciſus eſt Chriſtus Opt. Max. Reſpond. à Ioſepho, vel forſitan, à Deipara Virgine, ſi chirurgo non erat opus. Non enim ad eam rem, etiam ſi dolore plenam, animus Virgini defuit. Non defuit fœminis, quæ 1. Machab. 1. filios circumcidebant, non defuit Sephoræ, quæ Exod. 4. arrepta acutiſſima petra, filium circumcidiſſe dicitur, quis igitur dicat defuiſſe virgini? Non circumcidit Moſes filium, ſed vxor Sephora: cum tamen illi, nõ vxori, ꝙ non eſſet filius circumciſus, mortem Deus fuiſſet interminatus. Forſitan matres, quarum molliores manus ſunt, & corda molliora, hoc munus ſæpe præſtabant. Circumciſum autem à Virgine Chriſtum, ſentire videtur autor libri de vera circumciſione, qui inter opera D. Hieronymi extat; ſic enim ſcribit: G Chriſtus octaua die circũciditur à matre, vtiq; quaſi homo, qui promiſſus fuerat ipſi Abrahæ. Autor item tractatus de lamentatione Virginis Bernardo adſcripti: Virgo, ait, Chriſtum genuit, lactauit, octaua die circumcidit. Hæc tamen verba ſignificare poſſunt, à matre per alium peractam circumciſionem.

Obſeruandum eſt, maiorem dolorẽ quam cæteros infantes ex circumciſione percepiſſe Chriſtum. Eo quòd reliqui infantes rationis vſu carent, & H veluti pecudes illa in ætate ſunt; Chriſtus autem ratione, ſenſuque maximè vigebat.

Exod. 4.
Fuerit ne Chriſtus circumciſus lapideo, an ferreo cultro.
Ioſue 5.

Parit præterea dubium acutiſſimã illa Sephoræ petra, qua Exod. 4. infantẽ circumcidit, num lapideo cultro circũciſus ſit Chriſtus? Auget dubium celebris illa Hebræorum circumciſio, quam liber Ioſue capite quinto prodidit memoriæ. Cum enim Hebræi, qui in ſolitudine quadraginta annorũ ſpatio nati fuerant, circumciſione caruiſſent, generalem quandam omnium cir- E cumciſionem celebrare fuit opus. Itaq; poſt Iordanis tranſitum, in Galgalis, omnes qui longiſſimo illo 40. annorũ itinere orti ſunt, circumciſionis accepere ſignũ, quo Deus populũ ſuum velut oues notauerat. Circũciſi aũt ſunt omnes lapideis cultris, id n. præcepit Deus Ioſue, Fac, inq̃t, tibi cultros lapideos, & circũcide ſecũdo filios Iſrael.

Mag. ſent.

Magiſter ſententiarum, dubio reſpõdet affirmanter, in quarto lib. diſt. 1. Fiebat, inquit, circumciſio octaua die, & petrino cultro. ſentit ergo omnes, etiã Chriſtum, lapideo cultro fuiſſe circũciſos. Quod etiam Bernardus ſentit ſer. 1. de circumciſione ijs verbis: Non repuliſt Chriſtus cultrum lapideum, in quo ſolo, vetus illa, quæ raderetur rubigo non fuit. &c. Præterea D. Auguſt. lib. 2. de gratia Chriſti, ca. 31. Petra, inquit, erat Chriſtus, vnde circũciſionis cultellus petrinus, &c. Autor itẽ libri de vera circumciſione, qui inter opera D. Hieronymi to. 9. extat, in fine libri; Cultello, ait, petrino corporis noſtri circumcidenda eſt natura: petra autem Chriſtus eſt, cuius cultellus amor eſt, quo creſcente in nobis, ſæculi deſideria decreſcent. Auguſtinus in commentarijs 7. cap. Ioannis: Cultellis petrinis Iudæi circumcidebant. eadem verba habet Beda eodem ca. Haymo Luc. 2. Circumciſio, quæ ſecundum præceptum legis habebatur, per petram fiebat.

Bernard. *Auguſt.* *Auguſt.* *Beda* *Haymo.*

Veriſimilior ſententia eſt Diui Thomæ, 3. par. quæſtione ſeptuageſima, articulo tertio, Hugonis Victorini lib. 1. de ſacramentis parte duodecima, ca. 2. D. Bonauenturæ, & aliorum, qui arbitrantur lapideum cultrum non fuiſſe ad circumciſionem neceſſarium, ſatiſque fuiſſe ferreum. Id ſentit D. Iuſtinus Martyr in dialogo cõtra Tryphonem. Beati, ait, nos qui altera circumciſione cultris lapideis circumciſi ſumus, in veſtra enim priore ferrum adhibitum eſt & adhibetur, &cęt. Sephora petram illam, quia culter non ſuppetebat ferreus, in trepidatione arripuit, vt ait Hugo. In illa verò generali ac præcipua circumciſione, de qua agitur Ioſue 5. lapideis cultris præcepit Deus fieri circumciſionẽ, vt Chriſtũ, qui lapis eſt acutiſſi-

Thom. *Hugo Vict.* *Bonauen.* *Iuſtin.*

Digitized by Google

acutiſſimus, cuius exemplo vitia noſtra circumcidimus, adumbraret.

CAPVT II.

De Nomine Chriſti.

Lactātius. *D. Auguſt.* *Chriſtus vn ctum ſignificat: nomē eſt imperij. Ieſus nomē eſt propriū.*

QVod attinet ad nomen; Dominus appellatur Chriſtus, & Ieſus, nomen eſt proprium, vt nomina, Petrus & Paulus, nomen, Chriſtus, nomen eſt non proprium, ſed nuncupatio poteſtatis, & regni, vt ait Lactantius lib. 4. de vera ſapientia c. 7. Significat enim regiam poteſtatem. Auguſtinus 1. Ioan. 2. Ieſus, inquit, proprium nomen eſt, quomodo Moſes, Elias, Abraham; Chriſtus autem ſacramenti nomen eſt, quomodo ſi dicatur propheta, vel ſacerdos.

pſal. 17. *1. Reg. 24.* *Iſai 45.* *pſal. 132.*

Græcum nomen eſt, χριστός, à verbo græco, χρίω, ideſt, vngo; hebraicum, Maſſiach, à verbo משח maſſach, quod ſignificat vngere; latinum, Vnctus. Hoc nomine Reges appellantur in ſacris litteris. Pſalm. 17. Faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid. 1. Reg. 24. Non mittam manum meam (ait Dauid) in Chriſtū Domini, i. Saulem Regem. Iſaiæ 45. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. Qui enim apud Hebræos reges creabantur, oleo perfundebantur. Neq; regum tantum, ſed pontificum quoq; capita inungere mos erat. Pſal. 132. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Lege Exod. 29. & Leuit. 8.

Oleo Reges & pōtifices vngebātur. Exod. 30. *Abulenſis.*

Duplex autem fuit vnguenti genus, alterum vulgare, alterum ſacrū, quod è myrrha, cinnamomo, calamo, caſiaq; conſtabat, vt explicatur Exod. 30. Sacro pontifices inungere oportebat. Reges, & ſacro, & vulgari perfundere fas fuiſſe credit Abulenſis 1. Reg. 10. q. 1. Nam Salomon ſacro oleo vnctus eſt à Sadoc. 3. Regum 1. Sumpſit Sadoc cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem. Non ſacro videtur Abulenſi vnctus Dauid à Samuele. 1. Reg. 16. Sed oppones illud Pſalm. 88. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo vnxi eum. Sancto ergo oleo ac ſacro vnctus eſt Dauid, vt ſentit Euthymius eodem Pſalm. Sanctum, inquit, Dei oleum dixit, vt illius confectionem, & diuinitus traditam, & myſterijs refertam eſſe ſignificaret, &c. Genebrardus quoq; ait Dauid fuiſſe vnctum vel ſacro Moſis oleo, vel alio per diuinas preces Samuelis ſanctificato, & conſecrato. Poteſt etiam dici oleum illud ſanctum appellari quòd Dei iuſſu Dauid fuerit vnctus, non autem quod conſecratum eſſet. Præterea reſpondere poſſet Abulenſis Pſalmi locum intelligendum de oleo, quo Dauid non à Samuele, ſed ab alio, 2. Reg. 25. perfuſus eſt, cum omnium tribuum rex eſt creatus. De oleo pontificum plura dicemus Deo volente tom. 2. in tractatu de templo.

Euthimi. *Genebrar.*

Lyranus. *Carthuſ.*

Prophetas etiam aliquandò fuiſſe vnctos externo vnguento, colligitur ex 3. Reg. 19. Quo loco dicitur Elię. Eliſeum vnges prophetam pro te. Poteſt tamen locus ſic explicari: Vnges, ideſt, eliges, & creabis prophetā. Non enim legimus Eliam vnxiſſe Eliſeum, ſed pallium ſuper eum inieciſſe, quam pallij iniectionem ait Lyranus appellari vnctionem, idem docet Carthuſianus.

pſal. 44.

Ab vnctione externa, Chriſti, vel Meſſię, vel Vncti, Reges Hebręi dicebātur. Dominus verò ab interna, quam illa præſignabat, Chriſtus, Meſſias, & Vnctus, per antonomaſiam appellatur. Vnde illud Pſa. 44. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortib. tuis, quippè qui Rex eſt ſummus, ſummuſque Pontifex ſecundum ordinem Melchiſedech, qui Rex fuit ſimul & ſacerdos. Auguſt. in Commentarijs Pſal. 26. Duæ, inquit, perſonæ illo tempore vngebantur, ideſt, Regis, & Pontificis. in duab. perſonis præfigurabatur futurus vnus Rex, & Sacerdos, vtroque munere, vnus Chriſtus, & ideò Chriſtus à chriſmate, ideſt, vnctione. &c.

Cant. 1. *Chriſtus dictus à chriſmate. i. vnctione, quæ in canticis vnguēto indicatur.*

Hoc nomen indicant illa Canticorum aromata, illa vnguenta, illud fragrantiſſimū oleum. Meliora ſunt vbera tua (ait cęleſtis ſponſa) vino, fragrātia vnguentis optimis, trahe me poſt te curremus in odorē vnguentorū tuorum. Item oleum effuſum nomen tuū, ideò adoleſcentulę dilexerūt te nimis.

Quaſi diceret; Meſſias es, Vnctus es, oleum effuſum eſt tuum nomen, vel ab oleo effuſo ſuper caput, vt Rex, & Sacerdos ſummus, nomen habes Chriſti, ſiue Vncti. Ideo adoleſcentulæ, id eſt, animæ fide viua renouatæ in iuuentutem, dilexerunt te, ideo poſt te currunt, quia verum te Meſſiam, & Vnctū eſſe cognouerunt. Vbera tua meliora ſunt vino legis, quo Iudæi inebriati, te agnoſcere nolunt, fragrantia vnguentis ſuauiſſimis, quibus vnctus es, & nos etiam vngis.

Auguſt.

Non ſolum enim caput noſtrum vnctum eſt, ait Auguſtinus Pſalmo citato, ſed & corpus eius, nos ipſi, & Pſalm. 103. ad illa verba; Vt exhiberet faciem in oleo; Amatur, inquit, Chriſtus ab omnibus, prædicatur ab omnibus, quia excellenter vnctus, corpus ſuum totū perungit. &c. Hinc illud prima Ioānis 2. Vos vnctionem habetis à Sancto, id eſt, à Chriſto vncto. Item: Vnctionem, quā accepiſtis ab eo, maneat in vobis. Item: Vnctio eius docet vos, &c. Vnctionis ſacramentum, ait Aug. in hunc Ioannis locum, eſt virtus ipſa inuiſibilis, vnctio inuiſibilis Spiritus ſanctus eſt, vnctio inuiſibilis charitas illa eſt, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit, &c. Theodoretus in Cantica. Vnguentum gratia ſpiritalis dicitur, qua Chriſtus refertus eſt, quamque ex plenitudine ſua nobis impertiuit. Item: Multiplices ac varij fontes, qui orbem terrarum odoris ſuauitate repleuerunt, vnicam habent venam, & originem, vnguentum Chriſti, &c.

Vnctus eſt Chriſt', vncti etiam chriſtiani. *Auguſt.* *Theodor.* *Vnguentū gratia ſpiritalis.*

Ex hoc fonte in Chriſtianos, gratiæ virtutumq; omnium odor ſuauiſſimus emanat, qui cum Paulo dicere poſſunt. 2. Corin. 2. Chriſti bonus odor ſumus Deo. Odorifera virtus eſt, vnde Pauli ſenſum Theophylactus ijs verbis explicat. Veluti acerra ſumus regia, & quocunque abierimus, odorem ſpiritalis vnguenti circumferimus, cognitionis videlicet Dei, in omni loco hominibus bono ſuffitu afflamus, &c. Huiuſmodi probi Chriſtiani ſunt, acerræ quædā Dei, ex quibus bonorum operum ſuffitus, tùm cœlos, tùm terram afflat. Nō deerunt tamen, qui hunc odorem fu- E giant viri ſcelerati, tetrumque vitiorū factore cōſectentur. vt enim ait Theodoretus Cant. 1. Vulturibus cadauera deuorantibus ſuauitatem exhibent fœda corpora, vnguentū verò perniciē. Sic hominibus impijs, ſeque in fœdita te peccati voluntatibus, teter libidinis odor eſt ſuauiſſimus, grauis autem ac moleſta Chriſti diſciplina. Hæc ille.

2. cor. 2. *Theophil.* *Chriſtiani probi acerræ quædā ſunt ſuauis odoris.* *Theodor. Improbi odorem ſugiunt fœtore vitiorū oblectātur.*

Ipſo primo conceptionis puncto, præ conſortibus ſuis, id eſt, præ omnibus hominibus, qui eiuſdem ſunt conſortes naturæ, F & gratiæ, vnctus eſt Chriſtus oleo lætitiæ, id eſt donis Spiritus ſancti, quibus toti orbi lætitiam attulit incredibilem. Hinc illud Iſ. 61. Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me. Et illud Petri Actorum 10. Vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, &c. Et illud D. Cyrilli in lib. de fide ad Theodoſium prope finem; Quando Verbum caro factum eſt, tunc, & nominatum eſſe dicimus ipſum Chriſtum Ieſum. Nam quoniam vnctus eſt oleo G exultationis, hoc eſt, Sancto Spiritu à Deo, & Patre, idcirco Chriſtus nominatur, &c. Auguſtinus libro 15. de Trinitate cap. 26. Vnxit eum Deus Spiritu ſancto; non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit eccleſia. Et libro 3. contra Maximum capit. 16. oleum exultationis, quo Chriſtus vnctus dicitur Pſal. 44. Spiritum ſanctum appellari docet. Diuus Gregorius Nazianzenus oratione 4. de Theologia ait, Chriſtum dici vnctum, quia ipſa H diuinitas vnctionis tenebat locum; Dicitur, inquit, Chriſtus, propter diuinitatem, ea enim humanitatis vnctio eſt, non operatione, vt in alijs Chriſtis, id eſt, vnctis, ſanctificans, ſed totius vngentis præſentia, cuius hic effectus eſt, vt id, quod vngit, homo vocetur, & quod vngitur, Deus fiat. Hæc ille. Item, initio orationis; Opera ipſius veritas & iudicium, quorum cauſa diuinitate delibutus eſt, hæc enim humanitatis vnctio eſt, &c.

Quo oleo ſit vnctus Chriſtus. *Iſa. 61.* *Act. 10* *Cirillus.* *Auguſt.* *Greg. Naz.*

Secundò vnctus eſt Chriſtus ſanguine proprio, qui quidem verè eſt hominibus oleum lætitiæ, ſuauiſſimique

odoris

odoris vnguentum, vulneribus præſen A tiſſimum afferens remedium. Tertiò vngitur ab Eccleſia, vt à Magdalena. Ioan. 12. pretioſo nardi piſtici, ideſt, fidelis, ac ſynceri vnguento, operibus videlicet nullo peccati fuco corruptis. Vnctum eſt (ait Bernardus ſermon. 1. de Quadrageſima) à patre caput noſtrum, ideſt, Chriſtus, & nihilominus, vngi poſtulat & à nobis.

Ioan. 12.

Bernard.

Vnctionem vero Chriſti adumbrauit Iacob, vt ait Auguſtinus Pſalm. 44. Cum Gen. 28. lapidem quem capiti ſuppoſuerat oleo ſuperfudit, adumbrarūt B etiam tot pontificum Regumq; in populo Hebræo vnctiones, maximè Dauidis. Ter vnctus eſt Dauid; Primo a Samuele in Bethlehem. 1. Regum 16. Secundò, à tribu Iuda ſola, 2. Regum 2. Tertiò, ab omnibus Iſraelitis, 2. Reg. 5. Similem in modum Chriſtus ter eſt vnctus. Primò ab Spiritu ſancto oleo lætitiæ, in Nazareth, cum in vtero Virginis eſt conceptus, vt Dauid in Bethlehem. Secundò vnctus eſt, ideſt, in Regem, & Meſſiam acceptus ab Apoſtolis, & alijs Iudæis ſolummodo, quemad C modum Dauid à ſola tribu Iuda. Tertiò vnctus eſt, ideſt, in Meſſiam acceptus, ab omnibus nationibus, quemadmodum Dauid ab omnibus tribubus.

August.

Ter vnctus Dauid, ter etiam Chriſtus.

1. Reg. 16.
2. Reg. 2.
2. Reg. 5.

CAPVT III.

De Auguſtiſſimo nomine Ieſu.

IAcobus Valentinus Epiſcopus Chriſtopolitanus, opinatur nomen Ieſu, eſſe ineffabile Iehouah, quod nonnul- D los exiſtimaſſe, ait Galatinus libro 3. cap. vigeſimo. Quidam, inquit, ex noſtris dicunt nomen Ieſus, aliud nō eſſe, quam ipſum nomen Dei tetragrammaton. Valentinus in Comment. Pſalm. 8. ſic ſcribit. Chriſtus Saluator noſter habuit nomen quatuor litterarum, tanquam nomen proprium: Quod probatur. Nam iſtæ litteræ, יהוה Iod, he, vau, he, propoſitæ in illo nomine, ſi rectè combinentur cum ſuis pūctis appoſitis, reddunt, & ſonant hoc nomen Ieſuah, quod latinè dicitur Ieſus,

Galatinus.

An nomen Ieſu ſit nomen tetragrammatō Iehouah.

& interpretatur Saluator. Ex quo patet, quod Ieſus, eſt realiter nomen quatuor litterarum ſecundum proprium ſonum. Hæc ille. Probatur præterea ex verbis illis Pauli ad Philipp. ſecundo. Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Nomen ſuper omne nomen erat Iehouah, ergo datum, & impoſitum eſt Chriſto. Itaque Paulus Burgenſis Exodi tertio, de nomine Iehouah, quod Chriſto datum eſt, Pauli locum interpretatur. Adde illud Iſaiæ ſeptimo. Vocabitur nomen eius Emmanuel, hoc eſt, nobiſcum Deus: ergo ipſum nomen Chriſti Deum ſignificabat. Adde, & illud Ieremiæ vigeſimotertio. Hoc eſt nomen, quod vocabūt eum, Dominus, Hebraicè Iehouah, Iuſtus noſter, quid clarius dici potuit? Quaſi diceret propheta, rogatis quo nomine ſit vocandus Meſſias? vocabūt eum Iehouah.

Burgenſis.

Iſa 7.

Ierem. 23.

Reſpondemus, nomen Ieſus, non eſſe nomē Iehouah, ſed ab eo diuerſum. Probatur ex ipſis litteris, quibus vtrūque nomen ſcribitur. Nomen Iehouah, quatuor his literis ſcribitur, remotis punctis, יהוה Iod, he, vau, he; Nomen ישוע Ieſuah, his quatuor diuerſis, ישוע Iod, ſin, vau, ain. Probatur præterea, ex ſignificatione. Nam nomen Iehouah, vt docet præter alios, hebræus Burgenſis Exodi 3. eſſe ipſum ſiue eſſentiā ſignificat; Nomen, inquit, tetragrammaton, Iehouah, licet nō ſit in aliquo alio nomine, ſeu per aliud nomen transferibile, ſeu proprie exponibile, ex litteris tamen ex quibus cōponitur poteſt intelligi, tam eſſe, quā eſſentia, nihil aliud connotando, nec limitando, quod maxime conuenit eſſentiæ, ſeu eſſe diuino. Hæc ille. At nomen Ieſuah, non ſignificat eſſentiam, ſed ſalutem, ergo nō eſt nomen Iehouah. Probatur item ex radicibus: nam nomen Iehouah, à verbo ſubſtantiuo, haiah, quod eſſe ſignificat; nomen verò, Ieſuah, à verbo Iaſah, quod ſignificat ſaluare deriuatur; hoc docuit Angelus Matthæi primo: Vocabis, inquit, nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Nomen Ieſuah nō eſt nomen Iehouah.

Burgenſis.

Matt. 1

Soluuntur rationes

Primæ rationi, qua Valentinus ſuam opinionem probat, reſpondemus, falſum eſſe nomen Iehouah, ex ijſdem litteris componi, ex quib. nomen Ieſuah conflatur, vt oſtendimus. Secundæ reſpondetur, nomen ſuper omne nomẽ, eſſe nomen Dei, vel etiam nomen, Iehouah. Datum autem Chriſto dicimus, quia ab hominibus Deus ſiue Iehouah agnoſcitur, hoc ſenſu. *ad Phil. 2.* Dedit illi nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen, hoc eſt, fecit Pater vt Chriſtus Deus, & Iehouah eſſe ab hominibus agnoſceretur, & vt Deus coleretur. Eodem modo dicitur Apocal. 5. *Apocal. 5* Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, &c. Hoc eſt, dignus eſt, qui ab hominibus Deus eſſe fortiſſimus agnoſcatur, & diuinis honoribus afficiatur. Aliter; Dedit illi nomen, ſuper omne nomen, hoc eſt, dedit nominis ſplendorem, & honorem, ſuper omnem honorem, & gloriam. Iſaiæ verba non ſignificant Chriſtum, & nomine proprio vocandum Emmanuelẽ, ſed illo nomine eius diuinitatem indicant, vt iam ſupra diximus lib. 8. capite 6. cum illa verba expoſuimus; Vocabunt nomen eius Emmanuel. Quo loco verba etiam Ieremiæ expoſita ſunt; Hoc eſt nomen, quo vocabunt eum: Dominus, vel Iehouah, Iuſtus noſter. De proprio Chriſti nomine in circumciſione impoſito his & alijs locis non agitur, ſed de nominibus alijs, quæ illius ſignificant maieſtatem, vt loco citato oſtendimus.

Quodnam ſit nomen Ieſu hebræũ. Eckius.

Secundum dubium eſt, quodnam ſit nomen Ieſu, hebræum. Eckius ſer. 4. de circumciſione ait, non conſtare, fuerit ne Iehoſuah, an Ieſuah. In lexico hebræo Complutenſi eſſe dicitur Iehoſuah, eodem modo appellat Iacobus Valentinus iam citatus, *Iacob. Val.* & Ludouicus Legionenſis lib. 3. de nominibus Dei, *Lud. Leg.* hoc nomine hebraicè dictus eſt Ioſue, & Ieſus ſacerdos ſummus, filius Ioſedec. Pagninus in expoſitione nominũ hebræorum, Galatinus libro tertio, capite vigeſimo, & Ianſenius Concordiæ cap. ſeptimo, nomen Ieſu hebræũ, Ieſuah eſſe volunt, quæ ſententia mihi magis placet. *Pagninus. Galatinus. Ianſenius.*

Probatur ex Euangelio Syriaco, in quo non Iehoſuah, ſed Ieſuah Chriſtus appellatur, & ex titulo Crucis, in quo nomen Ieſuah ſcriptum extat, vt docet Pagninus: Ieſuah, inquit, eſt nomẽ Saluatoris, & eſt in titulo Crucis, qui eſt Romæ, in templo ſanctæ Crucis, &c.

Quid ſignificet nomen, rogas? Reſpondeo ſignificare ſalutem, à verbo hebræo ישע, Iaſah, per ain, i fine, quod ſignificat ſeruare. Significationem Angelus indicauit Matth. 1. Vocabis, inquit, nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Refutant hęc Angeli verba Oſiandrum, qui non a ſaluando dici Ieſum putauit, ſed eſſe nomen tetragrãmaton, interiecta littera ש, ſin, hoc modo. Iehouah, nomen eſt tetragrammaton, vel quadrilitterum, interpone, ſin, fit, Iehoſuah, per he, in fine, at nos dicimus finalem litteram eſſe, ain, quia à verbo Iaſag, per ain deducitur, vt Angelus indicat. *Fallitur Oſiander, qui Ieſuah nomen tetragrammatõ eſſe putauit*

Tertium dubium eſt. An ſit aliquis in veteri Teſtamento hoc nomine ante Chriſtum appellatus? Reſpondet dubio Galatinus libro tertio, cap. 20. his verbis; *Galatinus* Nomine Ieſu, aliquos vocatos fuiſſe omnino nẽgo. In hoc enim quàplurimi ex noſtris plurimum falluntur, putantes eos hoc nomine fuiſſe appellatos, quod ex hebraicarum litterarũ ignorantia proueniſſe certum eſt. *An aliquis alius nomine Ieſu fuerit appellatus.* Vnuſquiſque enim eorum, quos hoc nomine Ieſu nuncupatos aſſerunt, non, Ieſuah, vocatus eſt, ſed Iehoſuah, quod non eſt idem nomen. Nam Ieſuah, idẽ eſt quod Saluator, ſiue ſalus, ſiue ſaluatio; Iehoſuah verò Deus ſaluabit interpretatur. Vt ex ipſo nomine pateſceret, quod ſaluare nullius eorum intereraт, ſed ſolius Dei. Hæc ille.

Verùm, quæ humani ingenij imbecillitas eſt, in quo alios deceptos putat, ipſe decipitur: ait neminem in ſcriptura appellatum, Ieſuah, id vero falſum eſt. Etenim Ieſus ſummus ſacerdos, primo Eſdræ tertio, & quinto, hebraicè, Ieſuah, nominatur; *1. Eſd. 3* & primo libro Paralipomen. 24. alius quoque ſa- *1 Eſd. 5* cerdos eodem nomine nuncupatur. *1 Para. 24*

Præ-

A Præter hos, tertium hoc nomine dictũ 2.Paralip.31.reperies, ſi hebræam ſcripturam euolueris. Reſpondemus ergo verius dubio, alios in veteri Teſtamento nomine Ieſu fuiſſe appellatos, vt cõſtat. Noluit enim Dominus inaudito, ſed iam ab alijs vſurpato nomine vocari, quod tamen ſalutem orbi afferendam ſignificaret.

Petes, an Ioſue, & Ieſus ſummus ſacerdos, filius Ioſedec, qui Chriſti geſſere typum, nomine Ieſuah fuerint nũcupati? Reſpondeo ſummum illum ſacerdotem Ieſuah appellari. 1.Eſdrę 3.& 5. (*1. Eſd. 3. & 5.*) B Ioſue autem Iehoſuah nominatur. Cũ enim Oſee vocaretur, ad terram repromiſſionis explorandam miſſus eſt, & à Moſe Iehoſuah, ſiue vt latinè dicimus, Ioſue vocatus. Nu.13. (*Num. 13.*) Hæc ſunt nomina virorum, quos miſit Moyſes ad conſiderandam terram: vocauitq́; Oſee filium Nun, Ioſue, hebraicè Iehoſuah.

Aduerte tamen hoc loco, ſummum illũ ſacerdotẽ, qui in li. 1.Eſdrę Ieſuah nominatur, appellari ab Aggæo c.2.& (*Agga. 2. Zach. 3.*) C Zacharia 3.Iehoſuah. Vtroq; igitur nomine nũcupatur, & Ieſuah, & Iehoſuah per ain.in fine. Vnde nõ malè quis cõijciet, pro eodẽ nomine hæc duo fuiſſe vſurpata. Chriſtumq́; eodẽ modo appellatum eſſe Ieſuah, & Iehoſuah. Lib.5.c. 30.diximus Eli, & Eliachim idẽ eſſe nomen, non igitur mirũ ſi Ieſuah, & Iehoſuah, idem quoq; nomen eſſe dicatur. (*Hæc duo nomina Ieſuah, & Iehoſuah pro eodem vſurpantur.*)

Quod ſi verũ eſt, verè datũ eſt Chriſto in nomine proprio nomẽ Iehoua; nõ quod ſit interiecta littera, ſin, vt voluit Oſiander, & prætereà quòd addita D ſit littera ain, vt ait Burgenſis Exod.3. ſed quod nomen, Iehoſuah, à nomine Iehouah ſit compoſitum, Ieho enim initio nominis ponitur pro Iehouah, per aphæreſim. Dicitur autem Iehoſuah, id eſt, Deus ſalus, oſtenditq́; nomen ipſum Chriſti diuinitatem, ſalutẽque per ipſius ſanguinem mundo collatam. Nomen autem Iehoſuah (ne cui aliquis hac de re ſcrupulus ſuboriatur) in nomen Ieſum, tum à 70.interpretibus, tum etiam à noſtro vulgato vertitur, id quod huic ſententiæ fauet. Zachariæ 3. ſacerdos magnus dicitur Hebraicè Iehoſuah, tam verò noſter, quam 70. interpretes vertunt, Ieſum; Vidi Ieſum, Hebraicè Iehoſuah, ſacerdotem magnum, & 70. Ioſue, qui hebraicè eſt Iehoſuah, appellant Ieſum, perinde ac ſi Ieſuah, & Iehoſuah idem nomen ſit.

Ex hix infertur Chriſtũ habuiſſe nomen proprium quadrilitterum, uel tetragàmaton, ut Iehouah. Nam nomen Ieſuah hebraicè remotis punctis, quatuor tantum habet litteras, Iod, ſin, nau, ain. habuiſſe prætereà nomẽ quod nomen Iehouah continet. (*Chriſtus appellatur Ieſuah, & Iehoſuah.*)

Libet etiam inueſtigare, num nomẽ Ieſu, ſit nomen ſuper omne nomen, de quo Paulus ad Philip.2. Dedit, inquit, illi nomen ſuper omne nomen. Affirmat Origenes, hom.1.in librum Ioſue; Donauit, inquit, Deus nomen uod eſt ſuper omne nomen Domino Saluatori noſtro Ieſu Chriſto; eſt autem nomen, quod eſt ſuper omne nomen, Ieſus. Et quia eſt iſtud nomen ſuper omne nomen, idcirco in nomine Ieſu omne genu flectitur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Hęc ille. Haymo in uerba Pauli ad Philipp. 2. iam citata, rogat; Quod nomen dedit illi? Reſpondet; Vt filius Dei uocaretur, & eſſet, qui filius hominis erat, ſecundũ quod in die baptiſmatis innotuit paterna uox, inquiens. Hic eſt filius meus dilectus, ſimiliter in mõte. Vel etiam nomen dedit illi, quod eſt ſuper omne nomẽ, ut Ieſus uocaretur, i. Saluator, &c. Bernard. prætereà, in declamatione ſuper illa uerba; Ecce nos reliquimus omnia; Ipſum, inquit, nomẽ Ieſu, quod eſt ſuper omne nomen, in quo flectitur omne genu, obedientiæ remuneratio eſt, &c. Et ſerm.1.de circumciſione. Circũciſio ueritatem ſuſceptæ probat humanitatis, & nomen quod eſt ſuper omne nomen, gloriam indicat maieſtatis. Adde Ambroſium Catharinum, qui de nomine Ieſu, Pauli uerba interpretatur. Præter hos omnes Gregorius decimus Sũmus Pontifex, in ſexto, de immunitate eccleſiarum, capite, Decet, nomen Ieſu appellat nomen ſuper omne nomen, cuius uerba infra in morali citantur. Et D.Bernardinus tomo quarto, ſermone primo, extraordinar. Nomẽ, inquit, Ieſus, (*ad Philipp. — Origenes. — An nomen Ieſu ſit nomen ſuper omne nomen. — Haymo. — Bernard. — Catharin. — Gregor. 10. — Bernardinus.*)

Reſpondeo, locum Pauli de nomine Ieſu, ſenſu literali non intelligi à pleriſque interpretibus, ita vt dicere velit nomen Ieſu eſſe nomen ſuper omne nomen, datum Chriſto. Vt enim ait *Ianſenius.* Ianſenius capite ſeptimo Concordiæ, cum Paulus ibi loquatur de nomine dato in Aſcenſione, certum eſt eũ non loqui de nomine Ieſus, cum hoc in circumciſione ei ſit impoſitum. Nomen de quo Paulus loquitur, datũ eſt Chriſto propter merita paſſionis; Propter quod (ait Paulus) id eſt, quia factus eſt obediens vſq; ad mortem crucis, Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. At nomen Ieſus datum eſt Chriſto multò ante paſſionem in circumciſione, & ante merita paſſionis. Eſt hæc ſententia ferè omnium interpretum Pauli, qui locum de nomine Ieſus minimè exponunt. Exponendus autem eſt eo modo, quo à nobis primo dubio eſt expoſitus: Quòd ſi de nomine Ieſu velis exponere, hic erit Pauli ſenſus; Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, hoc eſt, dedit illi poſt paſſionem, vt nomen Ieſu, quod antea iam habebat, eſſet ſuper omne nomen.

Suboritur alia quæſtio, an ſit Ieſu nomen nouum? Eſſe enim nouum probatur *Iſaiæ 62.* Eſaiæ capite ſexageſimoſecundo. Vocabitur, ait, tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Vnde *D. Cyrill.* Cyrillus libro quinto, de Trinitate, paulò poſt principium; Nomen, inquit, nouum Verbo diuino eſt Ieſus, & concurrens cum carnis natiuitate. Et propheticum oraculum aſtipulatur, Iſaię 62. Vocabunt nomen eius nouum hoc, quod Dominus nominauit. Hæc Cyrillus. Reſpondemus, nouum eſſe ſi rationem impoſitionis, ac ſignificationem ſpectes; quoniam noua ratione, & ſignificatione impoſitum eſt. *An nomen Ieſu ſit nomē nouum.* Nunquam enim quis propterea Ieſus vocatus eſt, quòd perfectiſſimam, tum animis, tum corporibus ſalutem eſſet allaturus, quam nouam rationem, ac ſignificationem Angelus aperuit verbis iam citatis; Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, à peccatis eorum. O nouam E nominis rationem, & omnibus ſeculis inauditam. Eſt prętereà nouum Verbo nomen, quia antiqua, & æterna nomina, id eſt, ab æterno congruentia Chriſto, ſunt, Verbum, filius Dei, ſapientia Patris, & ſimilia; at nomen Ieſus, eſt nouum, quia in circumciſione impoſitum. Quemadmodum noua eſt humanitas, iuxta illud, Ierem. 31. Creauit Dominus nouum ſuper terram, fęmina circumdabit virum, ita nouum eſt nomen Ieſu Chriſto homini inditum, quod ſignificant verba Cyrilli; F Nouum, ait, nomen eſt Ieſus, & concurrens cum carnis natiuitate. Non eſt tamen ita nouum nomen, vt ante Chriſtum, in orbe non fuerit, quod iam ſupra aduerſus Galatini ſententiã oſtendimus. Illud tamen aduerte, verba Iſaiæ citata, de eccleſia, non de Chriſto dicta eſſe, vt interpretes ſentiunt.

An nomen Ieſus in veteri Teſtamēto Chriſtum ſignificās reperiatur. Iuuat in ſanctiſſimo nomine immorari. Quæret aliquis, num nomen Ieſu in libris veteris Teſtamenti Chriſtum ſignificans reperiatur? Reſpondeo ſæpiſſimè reperiri. Nam nomen G Chriſti non eſt participium paſſiuum verbi Iaſah, quod in ſacris litteris non inuenitur, & ſignificaret ſaluatum. Sed nomen Ieſuah, cum ain, in fine, vt iam diximus. In libris tamen propheticis ſcribitur prophetice, cum ain, & he, in fine, & ſignificat ipſam ſalutem. *Gen. 49.* Geneſ. 49. Salutare tuum (ait Iacob) expectabo Domine, Hebraicè Ieſuah, id eſt, Ieſum tuum expectabo Domine: *Pſal. 97.* Pſal. 97. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum; Hebraicè: Notum fecit Dominus Ieſuah ſuum. Eodem Pſalmo: H Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri, Hebraicè Ieſum Dei noſtri. *Pſal. 52.* Pſalm. 52. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael; ex Hebræo: Quis dabit ex Sion Ieſum Iſrael. *Pſal 34.* Pſalm. 34. Dic animæ meæ ſalus tua ego ſum; verti poteſt: Dic animæ meæ Ieſus tuus ego ſum. *Pſal. 67.* Pſalm. 67. Proſperum iter faciet nobis Deus ſalutariũ noſtrorum. Aliter: Proſperum iter faciet nobis Deus Ieſus noſter. *Iſaiæ 12.* Iſa. 12. Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutē, haurie-

A hauriẽtis aquas in gaudio.de fontibus
Saluatoris.Ex hebræo verti poteſt;Ec-
ce Deus Ieſus meus,fiducialiter agam,
& non timebo,quia fortitudo mea, &
laus mea,Iah Iehouah,ideſt,Deus Dei,
videlicet, filius, Deus de Deo proce-
cedens, & factus eſt mihi in Ieſum, &
Saluatorem, hauriẽtis aquas in gaudio
de fontibus Ieſu.

In omnibus his locis nomen eſt, Ie-
ſuagh,cũ ain,& he,in fine, quod ſigni-
ficat ſalutem, & eſt nomen Chriſti de-
Leo Caſtro. tracto he vltimo.Imò Leo Caſtro Iſaiæ
B 12.contendit etiam addito,he, nomen
eſſe Chriſti.Procopius Iſaiæ 12.obſer-
Procopius. uauit ijs in locis hebraicè nomen eſſe
Ieſum.vbi,inquit,Saluatoris vocẽ vſur
pamus,Ieſum hebraica habent. Verbi
cauſa,vbi legitur; Ecce Deus Saluator
meus.Et ibi; Factus eſt mihi in ſalutem
& cum,De fontibus Saluatoris, dixit.
Hieron. Hæc Procopius.Hieronymus etiam,&
ſeptuaginta,idem nomen Hebræum in
Saluatorem tranſtulerunt. Marius Vi-
Marius Victorinus. ctorinus in indice D. Hierony. teſtatur
ad ſe allatum Chaldaicum Euangeliũ,
C in quo Chriſtus,Ieſuagh, per ain, &
he,in fine,appellatur terminatione fę-
minina. Leo etſi fęminina ſit termina-
tio, maſculinum tamen eſſe vult,cum
Chriſti nomen eſt,cuius rei teſtes pro-
fert D.Hieronymũ, & ſeptuaginta in-
terp.q maſculino genere fere vertũt.

Eſt etiam hoc nomen,Ieſuah,vt alia
loca omittam,Iſaiæ 52. in celebri illo
Iſai. 52. vaticinio;Quam pulchri ſuper montes
pedes annuntiantis, & prędicantis pa-
cẽ,prædicantis ſalutem,dicentis Sion,
regnauit Deus tuus. Vel; Prædicantis
D Ieſum, dicentis Sion, regnauit Deus
tuus,ſcilicet,idem Ieſus.Et cap.62. Di-
Iſai. 62. cite filiæ Sion; Ecce Saluator tuus ve-
nit,vel,ecce Ieſus tuus venit.Hierony.
duob. locis,alterũ nomẽ hebraũ,quod
eſt Ieſah,& ſalutẽ ẽt ſignificat,explica
Abacuc 3. tè tranſtulit in Ieſum. Abacuc 3. Exul-
Pſal. 94. tabo in Deo Ieſu meo,& Pſal.94.Veni-
te exultemus Domino,iubilemus Deo
ſalutari noſtro,vertit Hieronymus, ve
nite laudemus Dominum, iubilemus
petræ Ieſu noſtro.Sic;vertit Hierony-
De nomine mus,qa nomẽ Ieſah, cũ kibuts,pôt eſ-
Ieſu. ſe nomẽ,Ieſuah,cũ ain in fine abſq; he.

A Non prætermittã Auguſtiſſimi no-
minis numerũ à Beda obſeruatũ, Luc.
2. Obſerua igitur tam Græcos, quam
Hebræos, pro notis numerorum,litte-
ris vti alphabeticis. α, nota vnitatis
eſt. β, nota binarij,reliquæ litteræ nu
meros conſequentes indicant. Iota,de
cẽ continet, κ. 20. λ. 30. Eodem mo-
do cæteræ numeros cæteros ſignificãt.
D.Ioannes Apoc.13.Nomen Antichri-
ſti obſcurè indicans,literarũ, quib. cõ
ſtat,numerũ indicauit.Numerus,inquit
B eius,ſexcenti ſexaginta ſex.Conſtat er
go Antichriſti nomen proprium,quod
ignoratur, litteris Græcis continenti-
bus numerum *666*.Nomen verò Augu
ſtiſſi mũ, Ἰησοῦς, Græcè,numerum habet
888.Nã littera prima Iota,10.cõtinet,
littera ſecũda, η. 8.littera tertia,σ.200.
quarta,ο. 70.quinta,υ. 400.ſexta,ς.200.

Sibyllæ quoq; Cumanæ Græcum va *Sibillæ Cumana.*
ticinium fertur.in quo ex hoc numero
nomen Ieſus indicat, id verò in latina
hæc carmina conuerſum reperies, lib.
2.Bibliothecæ Sixti Senenſis.

C *Tunc ad mortales ueniet, mortalibus ipſis*
In terris ſimilis, natus patris omnipotentis,
Corpore veſtitus. Vocales quatuor autem,
Fert: non vocaleſque duas: binum geniorum.
Sed quæ ſit numeri totius ſumma docebo.
Namq; octo monades, totidem decades ſuper iſtas,
Atque hecatontadas octo,infidis ſignificabit
Hominibus nomen. Tu verò mente teneto.

D Ait Sibylla nomen, Ἰησοῦς, Græcum,
quatuor conſtare vocalibus, & duabus
conſonantibus. Vocales ſunt, ι. η. ο. υ.
Conſonantes duo ſigmata duorum ge
niorum, id eſt, Angelorum, ſic enim
Græcè legitur; nimirum Sathaelis,
& Satanæ, hæc enim nomina ſigma
habent in principio. Præterea affir-
mat ſanctiſſimum nomen continere
octo monades,ideſt,octo vnitates.Pr̨e
tereà,octo decadas, ideſt, octies decẽ,
videlicet, 80. & octo hecatontadas,id
eſt, octies centum, 800. Vnde ſumma
exiſtit

existit 888. Hunc numerum nominis obſeruauit Beda, vt ſupra diximus, Luc. 2. his verbis; Sacroſancti nominis, Ieſus, non tantum Etymologia, ſed & ipſe quem litteris comprehendit numerus, perpetuæ ſalutis myſteria redolet. Sex quippe litteris apud Græcos ſcribitur Ἰησοῦς, videlicet, ι. & η. & σ. & ο. & υ. & ς. quarum numeri ſunt. 10. & 8. & 200. & 70. & 400. & 200. qui fiunt ſimul 888. Hæc Beda.

Numerus nominis Antichriſti cõſtat ſenarijs, numerus nominis Chriſti octonarijs.

Numerus nominis Antichriſti, ſenarijs multiplicatis cõſtat, quia ſenarius rerum caducarũ numerus eſt, quę ſex diebus conditæ ſunt; Antichriſtus autem, & Antichriſtiani caducis rebus erunt mancipati. Numerus nominis Chriſti octonarios habet repetitos, q. octonarius, numerus eſt reſurrectionis, & circumciſionis; octaua.n.die, id eſt, Dominica, quæ ſeptimum ſabbathi diem ſequitur, Chriſtus & circunciſus eſt, & reſurrexit. Chriſtus verò, & qui Chriſtum imitantur, voluptates circũcidunt, & futuram reſurrectionẽ expectantes, res caducas pro nihilo ducũt.

Præterea, vt ſenarius non attingit ſeptenarium numerum quietis, ſeptimo enim die quieuit Deus, ab omni opere, quod patrarat, ſic Antichriſtus, & Antichriſtiani, quietem non attingent, ſed æterna tormenta perpetientur. Octonarius non ſolum attingit, ſed etiam ſuperat eundem ſeptenariũ quietis numerum, eſtque numerus gloriæ, quæ mortis quietẽ ſequitur, quam Chriſtus poſſidet, eiusque imitatores perpetuam conſequuntur.

Beda. De numero octonario.

Beda Luc. 2. Octauum, inquit, numerum, reſurrectionis gloriæ connenire, penè omnibus claret: Nam & Dominus octaua die, hoc eſt, poſt ſeptimam ſabbathi reſurrexit, & ipſi poſt ſex huius ſæculi ætates, & ſeptimam ſabbathi animarum, quæ nũc interim in alia vita geritur, quaſi octauo tempore ſurgemus, &c. D. Hieronymus Ezech. 40. *Hieron.* Ogdoadis, id eſt, octonarij, prima incipit dies, quæ eſt reſurrectionis. *Auguſt.* Auguſtinus lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 26. Quid aliud quam Chriſtum ſignificat octauus dies, qui hebdomada completa, hoc eſt, poſt ſabbathum, reſurrexit?

E Adde numerum octonarium ſalutis eſſe numerum. Octo enim animæ, vt Petrus ſcribit, 1. Epiſt. cap. 3. in Arca *1. Pet. 3.* Noe ſaluæ factæ ſunt per aquam, quod & nos nunc ſimilis formæ baptiſma ſaluos facit.

Adde numerum eſſe noui Teſtamenti. Nã ſeptenarius veteris erat, in quo ſeptimus dies, id eſt, ſabbathum colebatur, in nouo octauus, qui ſeptimum ſequitur, id eſt, dominicus obſeruatur. Vnde Hieronymus Ezech. 40. Poſt ſeptem, octonarius ponitur numerus, vt *Hieron.*
F de Synagoga ad Eccleſiam, de veteri inſtrumento ad nouum, de terrenis ad cęleſtia tranſeamus. Et Eccleſ. 2. illa *Eccleſ. 2.* verba; Da partem ſeptem, necnon & octo, de nouo, veterique Teſtamento exponit. Præcipitur, ait, vt in vtrumq; inſtrumentum, tam vetus, quam nouũ, pari veneratione credamus. Iudæi dederunt partem ſeptem, credentes ſabbathum, ſed non dederũt partem octo, reſurrectionem diei Dominicæ denegantes. Ita Hieronymus. Litteralis ſen
G ſus de pauperibus eſt. Mitte (ait Salomon) panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum. Da partem ſeptem, necnon & octo, hoc eſt, ſemina in terra irrigua id eſt, in pauperibus, quia poſt multa tempora copioſam glorię ſegetem demetes. Da partem, id eſt, da eleemoſynam ſeptem pauperibus, & octo etiam hoc eſt, quibuſcunque poteris.

Adde eſſe numerum æternitatis, vt *Auguſt.* conijcit Auguſtinus Pſal. 6. Quoniam, inquit, omnia tempora ſeptem dierum repetitione voluuntur, octauus fortè
H ille dictus eſt, qui varietatem iſtam nõ habebit. Et Pſalm. 11. Poteſt, ait, pro octauo intelligi, pro æterno ſæculo, quod poſt hoc tempus, quod ſeptem diebus voluitur, dabitur ſanctis, fauet Nazianzenus, qui oratione 43. in nouam dominicam, verba illa Eccleſiaſtę iam explicata, hoc ſenſu explanat. Da partem ſeptem, id eſt, huic vitæ, necnõ & octo, hoc eſt, futuro æuo. Id porrò fiet (ait Nazianzenus) ſi & hic honeſtis *D. Greg. Nazianz.* actionibus incubuerimus, & in altero ſæculo, velut in integrum reſtituti fuerimus. *Hugo Vict.* Hugo Victorinus libro primo,

de ſa-

Digitized by Google

de ſacramentis parte 12. cap. 2. Octonarius in ſacra Scriptura aliquando tẽpus reſurrectionis ſignificat, ꝙ poſt præſentem vitam ſequitur, quę ſeptem diebus voluitur, aliquãdo tempus gratiæ, in quo quaſi poſt ſabbathum legis æterna bona ſeruientibus Deo promittuntur, &cætera.

Octauo ergo die circũciſus eſt Chriſtus, nomenque accepit, quod Græcè multiplicatos habet octonarios, ſiue ogdoadas. Cum nomine dies conſentit; octauus dies eſt, octonarijs plenum eſt nomen. Numerus octonarius Chriſto bene congruit. Numerus ſalutis rectè congruit Saluatori; numerus Teſtamenti noui, rectè congruit Teſtamenti noui conditori, numerus æternitatis ſiue futuræ vitæ, rectè congruit Patri æternitatis, ſiue futuri ſæculi. Numerus ſalutis, æternitatis, & noui Teſtamenti, rectè in Chriſtum quadrat, qui & ſalutem æternam, & noui Teſtamenti, attulit.

CAP. IV.

Morale Circumciſionis.

Triplex circumciſio.

TRiplicem eſſe circumciſionem, à patribus accepimus. Primam Hebræorum. Secundam Chriſtianorum. Tertiam Beatorum. De ſingulis aliqua verba facienda.

De circumciſione Iudæorum.

Iudæorum circumciſio ab Abrahamo Hebræorum parente initium accepit, quem veluti primum ædificij lapidem (vt iam ſupra in tractatu de Genealogia diximus) hoc ſigno diuinitus accepto conſignatum, in fundaméto populi ſui Deus locauit. Fuit autem circumciſio ſignum. *Bernard.*

Circumciſio ſignum fęderis, & diſtinctionis. *Geneſ. 17.*

Primò, pacti inter Deum, & Abraham, eiuſque poſteros initi. Geneſ. 17. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos.

Chryſoſt.

Secundò, ſignum fuit diſtinctionis populi Hebræi, a reliquis populis. Chryſoſtomus homilia 40. in Geneſim. Ex circumciſione hæc fuit vtilitas, vt quod ex hoc ſigno eſſent Iudæi cognoſcibiles, & ab alijs gentibus ſequeſtrarentur, & homilia 39. Signum circumciſionis Deus Iudæis quaſi frenum quoddam impoſuit, ne gentibus miſcerentur. D. Irenæus lib. 4. Contra hæreſes cap. 30. Deus circumciſionem in ſigno dedit, vt cognoſcibile perſeueret genus Abrahæ. D. Damaſcenus lib. 4. fidei cap. 26. Circumciſio Abrahæ data eſt, tanquam ſignum, quo eũ liberoſque eius, & vernas à gentibus, quibus cum degebat, diſcerneret. Argumento eſt, quod cum Iſraelitæ 40. annis in deſerto ſecum ipſi ſeorſim verſarentur, nec cum alia gente commercium haberent, ex ijs, qui in deſerto nati ſunt, nullus omnino circumciſus eſt. Hæc ille. Quandiu ergo oportuit Iudæos propter Meſſiam ex illorum ſanguine expectatum, à gentibus eſſe ſeparatos, circumciſionis ſignum vim habuit. Poſtquam omnes nationes in Chriſti ouile ſunt vocatę, peculiare ſignum ſublatum eſt. *Irenæus.* *Damaſc.*

D. Epiph. Circũciſio ſignum cõmonefactionis diuinis, ſignũ baptiſmi, ſignum circumciſionis ſpiritalis, et ſignũ caſtitatis. D. Damaſ.

Tertiò, ſignum fuit circumciſio, vt ait D. Epiphanius hæreſi 8. commonefactionis. Circumciſionem, inquit, accepit Abraham, quo eius ſemen inquilinum in terra aliena non auerſaretur nomen Dei, ſed in corpore ferret ſignaculum, commonefactionis gratia, atque iudicij, quod in patris ipſorum pietate perſeuerarent, &c.

Quartò, ſignum fuit Baptiſmi, & figura, vt docet Damaſcenus, loco citato.

Quintò, ſignum fuit circumciſionis ſpiritalis, qua tam caro, quam animus, circumciditur D. Irenæus loco indicato; Circumciſio, inquit, ſecundum carnem præfigurabat circumciſionem ſpiritalem, &c.

Ambroſ.

Sextò, ſignum erat Caſtitatis. D. Ambroſius libro 1. de Abraham, capit. 17. Circumcidi iubetur Abraham acceptu rus veri ſeminis hæreditatem. Nonne euidenter circumciſio carnis, præceptum eſt caſtimoniæ, vt aliquis reſecet libidinem carnis, & indomitas luxu, ac laſciuia, frenet cupiditates? Etenim circumciſionis vocabulo id præſcribitur, vt omnis impuritatis fœtor abſter- *Ezech. 34.*

abſtergatur,& incentiuum libidinis auferatur, &cæt.

Ad Rõ. 4.
Circũciſio ſignũ iuſtitiæ fidei viuæ Abrahami in præputio.
Theophyl.
Theodoret.

Septimò, ſignum fuit Iuſtitiæ viuentis fidei in Abrahamo, ad Roman. 4. Signum (ait Paulus) accepit Abrahã circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio, &c. Quę verba ſic Theophylactus interpretatur; Ait Paulus, quod Abraham circumciſionis ſignum acceperit pro ſigillo obſignãte, ac prædicante, quod ex fide iuſtificatus eſt, quam iam anteà cum præputiatus eſſet oſtendit. Et Theodoretus: Non eſt, inquit, circumciſio Iuſtitia, ſed teſtimonium Iuſtitiæ, & ſignaculum, & ſignum fidei, quam ante circumciſionem Abraham acceperat, &c.

B. Bernard.
Innocent.
Hugo Vict.
Auguſt.
Circumciſio ſignum regenerationis.

Octauò, fuit ſignum regenerationis, quoniam per circumciſionem regenerabantur hebræi. D. Bernardus ſerm. 2. de Aſſumptione Virginis; Nunc in baptiſmate, ſola originalem maculam lauat gratia, & ſola eam raſit olim petra circumciſionis, & ſerm. 3. de Circumciſione; Circumciſionem Deus prouidit peccatoribus, ob purgationem vtique dilectorum. Innocentius 3. Summus Pontifex cap. Maiores cauſæ, de baptiſmo, & eius effectu. Originalis culpa remittebatur per circumciſionis myſterium, & damnationis periculum vitabatur, &c. Hugo Victorinus 1. lib. de Sacramentis parte 12. capit. 2. Circumciſionis Sacramentũ ſemini Abrahæ ſanctificando, & ſignando, datũ eſt; ſanctificando, vt iuſtificaretur, ſignando, vt à reliquis gentibus diſcerneretur. Auguſtinus homilia quinquageſima, Circumciſionem, ait, patres noſtri, pro baptiſmo habebant. Et lib. 16. de ciuitate Dei cap. 17. Per hoc, inquit, quia circumciſio ſignum regenerationis fuit, non immerito paruulum propter originale peccatum generatio diſperdet, niſi regeneratio liberet.

Auguſt.

Eodem cap. verba illa Geneſ. 17. Maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit, exponit his verbis. Sic intelligẽda ſunt hęc verba, tanquam dictum ſit; Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illa de genere eius, quia teſta- B mentum meum diſſipauit, quando in Adam cum omnibus ipſe peccauit, &c. Et lib. 15. cap. 16. Terrena ciuitas generatione tantummodo, cęleſtis autem etiam regeneratione opus habet, vt noxam generationis euadat. Vtrum autẽ aliquod fuerit, vel ſi fuit, quale fuerit, corporale atque viſibile regenerationis ſignum, ante diluuiũ, ſicut Abrahæ circumciſio poſtea eſt imperata, ſacra hiſtoria tacet. Sacrificaſſe tamen Deo, illos antiquiſſimos homines non tacet. Hæc Auguſt.

Ciuitas cæleſtis opus habet generatione, & regeneratione.

F Ex quibus colliges, ciuitates terrenas quales ſunt Mahometanorum, vt incolis plenæ ſint, ſola hominum generatione indigere. Etenim terrenæ Maurorum, Turcarum, Ethnicorumque ciuitates, & generationibus, & incolis abundant, regenerationis ſacramento carent. At ciuitas cæleſtis, non generatione ſolum, ſed regeneratione etiam opus habet. Ciuibus enim conſtat, non ſolùm per homines generatis, ſed etiã per Chriſtum regeneratis. Regenerationis ergo remedio, & ſigno indiget. G Vnde D. Cyprianus de operibus Cardinalibus cap. de Circumciſione. Peccatum, ait, originale omni tempore aliquibus remedijs oportuit expiari, &c.

peccatũ originale omni tempore aliquo remedio oportuit expiari.
D. Cypriã.
D. Greg.
Remedia peccati originalis.
Beda.

In populo quidem Hebręorum remedium fuit circumciſio. In populo Chriſtiano eſt baptiſmus, In lege naturæ paruulis fuit fides parentum, vt vult Gregorius, vel potius ſignum aliquod fidele, atque aſpectabile. Magnus Gregor. ad illa verba Iob 3. quare non in vulua mortuus ſum, &c. Quod, inquit, apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro ijs, qui ex Abrahæ ſtirpe prodierant, myſterium circumciſionis. H Et Beda Luc. 2. Qui vel ante tempora circumciſionis, vel etiam poſt datã circumciſionem, de exteris gentibus extitere fideles, vt Iob, & amici, liberique eius, ſiue victimis hoſtiarum ſe ſuoſq; ab originali peccato, ſeu certè ſola fide ſaluabant.

Abulenſis.

Nonò. Circũciſio ſignum fuit Chriſti venturi. Nam vt ait Abulenſis Epiſcopus Deuteronom. 22. quæſt. 2. per circum-

Digitized by Google

Circūciſio ſignū Chriſti venturi. circumciſionem proteſtabantur Iudæi, A Meſſiam ex ſuo ſemine oriturum, & Rupertus lib. 5. in Geneſ. cap. 31. *Rupertus.* Rectè Abrahæ, quia crediderat dicenti Deo, quod in ſemine eius benedicerentur omnes gentes, in loco ſeminis ſignum eiuſdem fidei poſitum eſt. Item: Circumciſionis ſuſceptio expectandi ſeminis illius profeſſio eſt. Quiſquis circumciditur, ſemen quod Abrahæ promiſſum eſt, ſigno illo venturum ſe expectare profitetur. Hæc ille. Gen 9. *Geneſ. 9.* ait Dominus; Apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei B vobiſcum. Eodem modo in loco generationis, ſignum Deus promiſſi ſeminis poſuit, vt fœderis, ac promiſſionis ſuæ recordaretur, Meſſiamque mitteret, ex ſemine quidem Abrahæ, ſed ſine viri ſemine conceptum ex Virgine.

¶ Decimò. Circumciſio fuit ſignum, & character externus, corpori inhærens, nullum autem internum in animo characterem, aut ſignum imprimebat, quale Baptiſmus inſculpit. Quemadmodum enim ſignat oues paſtor, ſic C externo illo ſigno Deus populum ſuũ conſignauit, vt à reliquis nationibus ea diſcreta eſſet natio, etiam ſigno externo, ex qua Meſſias erat carnē aſſumpturus. *Circumciſio ſignum externum charactere interno populum minime notabat.* Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis. p. 12. cap. 2. *Hugo vict.* Circumciſionis ſacramentum ſemini Abrahę ſignũ datum eſt, vt à cæteris gentibus diſcerneretur, quatenus ſingularis maneret, & diſcreta generatio, de qua Chriſtus naſceretur, &c. *Hieron.* D. Hieronymus lib. 1. in epiſt. ad Galat. ad illa verba; Cognoſcitis ergo, &c. Quia ex ſemine Abra- D hæ Chriſtus erat oriundus, & ab Abraham vſque ad Chriſtum, multa erant tempora tranſitura, prouidens Deus, ne ſoboles dilecti Abrahæ cæteris nationibus miſceretur, & paulatim familia eius fieret incerta, gregem Iſraeliticum, quodam circumciſionis cauterio denotauit.

Circūciſio ſignum cruentum, ba ptiſmi ſua vis legis no ua ianua. Vndecimò. Circumciſio ſignum fuit cruentum, cum ſanguinis effuſione cō iunctum. Lex enim vetus in ipſa ianua acutiſſimum cultrum habuit, nullumq; ingredi niſi effuſo paſſa eſt ſanguine. Adumbrabat autem ſanguis ille in circumciſione, per quam originariũ peccatum Chriſti meritis expiabatur, effuſus, Chriſti ſanguinem, per quem peccata omnia expiarentur, effundendum. Ex ianua remouit Chriſtus horrēdum infantibus cultrum, in cryſtallinam baptiſmi mutauit aquam. Suauis lex ſuauiſſima habet initia, quod Chryſoſtomus docuit hom. 4. in Gen. *Chriſoſt.* Circumciſio, inquit, dolorem habet, & laborē, & nulla alia ex circumciſione fuit vtilitas, quã hæc ſola, quod ex hoc ſigno eſſent cognoſcibiles, & ab alijs gentibus ſequeſtrarentur. Noſtra autem circumciſio, baptiſmatis, inquam, gratia, medicinam habet citra dolorem, & innumera bona nobis affert, & Spiritus Sanctus gratia nos implet. In noſtra circumciſione non ſuſtinetur labor, ſed criminum deponuntur onera, & remiſſio inuenitur omnium peccatorum, quæ per totam vitam geſta ſũt. Hæc ille. Bernar. ſer. 4. de Epiph. *Bernard.* Populo duræ ceruicis, cultellus erat neceſſarius. Noſter Ieſus tanquam agnus mãſuetus, omnē auſteritatem abſtulit, duritiem mutauit in manſuetudinē vt rubiginem originalis peccati, quam vix cultellus eradere poterat, ex hoc iam cum vnctione gratiæ, facilè lauet aqua, &c.

At ſupra dictis repugnat Chryſoſtomus, diximus enim per circumciſionē peccatum tolli originis, Chryſoſtom. verò ait nullam circumciſionis fuiſſe vtilitatem, quàm quòd ſignum fuerit quoddam Iudæos à cæteris populis diſcernens. Fatemur Chryſoſtomum nō tribuere circumciſioni, peccati originarij expiationem, qua etiam de re apud patres ante Auguſtinum, ſilentium eſt. Auguſtinus apertè circumciſionem regenerationis ſignum appellat, peccatumq; originale expiaſſe aſſerit, quem poſteà Gregorius, Beda, Bernardus & ſcholaſtici doctores ſecuti ſunt, & nos ſequimur. *Chriſoſtō. nō tribuit peccati originarij expiationem circūciſioni. Tribuit Auguſt. et alij.*

Duodecimò. Circumciſio, peccati originalis ablati, ſignum erat. Quamobrem à Bernardo ſer. 3. de circūciſione, cauterium latronis, & peccati ſignū dicitur, propterea ꝙ peccatum originale, in homine circumciſo fuiſſe, *Circūciſio veluti cauterium latronis.*

indi-

indicabat, quod propter pomum, veluti furto ab Adamo raptum, contrahimus.

Bernard.

Chriſtus (ait Bernardus) iam minoratus eſt multò minus ab Angelis, qui nō ſolùm formam habet hominis, ſed formam habet peccatoris, & inſigitur velut quodam cauterio latronis. Quid enim eſt circumciſio, niſi ſuperfluitatis, & peccati indicium?

Hugo Vict.

Et Hugo Victorinus libro 1. de Sacramentis, par. 12. cap. 2. In carne, inquit, præputij, iuſſa eſt fieri circumciſio. Quia ad remedium data eſt contra originale peccatum, quod à parentibus contraximus per illud membrum propagati, &cæt.

An ſoli Iudæi carnem circumciderint?

Herodotus.

Offert ſe hoc loco dubium, num ſolum modo Iudæorum fuerit circumciſio, an aliorum etiam populorū? Ægyptios quoq; & alios populos, circumciſionem obſeruaſſe docet Herodotus lib. 2. Soli, inquit, omnium hominum Colchi, Ægyptij, & Æthiopes ab initio ſtatim pudenda circumcidunt. Nam & Phenices, & Syrij, qui ſunt in Paleſtina, didiciſſe id ab Ægyptijs, & ipſi confitentur. Syrij verò, qui fluuium Thermodoontem, & Parthenium accolunt, & horum contermini Macrones, à Colchis didiciſſe ſe aiunt. Hi enim ex hominibus ſoli ſunt, qui circumcidūtur, & in hoc faciendo agnoſcuntur Ægyptij eſſe. Hæc ille.

Diodorus.

D. Hieron.

Alij populi præter Iudæos circūciſione vtebantur.

Diodorus lib. 4. addit Troglodytas. Hieronymus item Ierem. 9. Multarum, inquit, ex quadam parte gentium, & maximè, quæ Iudææ, Paleſtinæque confines ſunt, vſque hodie populi, circumciduntur, & præcipuè Ægyptij, & Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ, & omnis regio Sarracenorum, quæ habitat in ſolitudine, &c.

Celſus.

Celſus apud Origenem libro 5. contra Celſū, affirmat apud Ægyptios, priuſquam apud Hebræos, vſum fuiſſe circumciſionis. Non ideò, inquit, ſanctiores ſunt cæteris Iudæi, quia circumciduntur, hoc enim priores fecerunt Colchi, & Ægyptij, &c.

Reſpondemus dubio. Ægyptios, & alios quoq; ethnicos populos, circumciſionem obſeruaſſe alia, quam Iudæi obſeruarunt, ratione. Primos verò hac in re fuiſſe Iudæos reor, à quibus in re-

E. liquas nationes ritus emanarit. Celſi verò teſtimonium nihil momenti habet,

Iudæi circumciſione vſi ſunt primi.

Hoc probatur. Quia non eſt veriſimile Deum Abrahamo tanti dediſſe fœderis ſignum, quod in alijs iam populis reperiebatur. Præterea Patres aiunt, circumciſionem fuiſſe ſignū Iudæos à reliquis diſtinguens populis, ergo quo tempore datum eſt, nondum reliqui populi erant circumciſi. Tertiò. Deus Ioſue 5. incircumciſionem vocat opprobrium Ægypti: Hodie, ait, abſtuli à vobis opprobrium Ægy-

F. pti, id eſt, præputia. Ergo Ægyptij illo tempore nondum circumciſionem receperant.

Ierem. 9.

Obijcies dictis illa Ierem. verba capit. 9. Omnes gentes habent præputiū, omnis autem Iſrael incircumciſi ſunt corde. Ait Dominus omnes gentes habere præputium, ergo etiam Ægyptij habuerunt, & reliqui populi. Reſpondemus, ex loco citato Ieremiæ id potius effici, quod ſupradiximus; ſ. Ægyptios, & alios populos fuiſſe circumciſos tempore Ieremiæ. Sic enim habet;

G. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & viſitabo ſuper omnem, qui circumciſum habet præputium; ſuper Ægyptū, & Iudam, & ſuper Edom, id eſt, Idumæos, & ſuper filios Ammon, & ſuper Moab, id eſt, ſuper Ammonitas, & Moabitas, &c.

Hieron.

Theodor.

Sequitur ergo, vt Hieronymus, & Theodoretus exponunt, hos omnes populos fuiſſe circumciſos, ſiquidem ante quam illos numeret, ait Dominus: Viſitabo ſuper omnem, qui circumciſum habet præputium. Cum ergo addit, omnes gentes habent præ-

H. putium, intellige aliquibus exceptis, vt Hieronymus docet. Hæc de circumciſione Iudæorum ſint ſatis, qua Chriſtus notari voluit.

Hoc ſigno cruento Chriſtus octauo à natiuitate die ſignari voluit. Abrahæ filius ſignum recepit Abrahæ, agnus ad effundendum pro hominibus ſanguinē natus, cruenta nota ſignatus eſt, Kalendaſque ipſas Ianuarij, ipſum anni initium, roſeo ſanguine conſecrauit. O felix auſpicium, ò fauſtum anni principium, ò beatas Kalēdas Ianuarias, Dei ſanguine purpuratas. Hebræorū olim

ollia,

Exod. 12. kalend. Ianua. Chriſtus ſuo ſanguine conſecrauit.

oſtia; primumque anni ſacri menſem Exod. 12. agni ſanguis, percutientem auertens Angelum, cruentauit. At anni noſtri oſtium Dei ſanguis, tartarcos repellens hoſtes imbuit, primiq; menſis Kalendas decorauit.

Gen. 8.

Ex arca egreſſus Noe, ſacrificia Deo fecit, Geneſ. 8. Odoratusque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait ad eum; Nequaquam vltra maledicā terræ propter homines. Tum fœderis ſignū Iridem, dedit in nubibus. Arcum, inquit, meum ponam in nubibus, & erit ſignū fœderis, inter me, & inter terram. Similem in modum, egreſſus ex nobiliſſima arca, hoc eſt, Virginis vtero, Chriſtus verus Noe, id eſt, vera requies (requiem enim nomē Noe ſignificat) admirandum Patri ſacrificium, ſanguinē videlicet ſuum, obtulit. Quantæ verò ſuauitatis fuerit huius odor ſacrificij, quis poterit fando explicare? Si ſacrificium Noe odorem habuit ſuauitatis, ſacrificium Chriſti, Dei ſanguis, qualinam odore cœlos, terraſque perfudit? Quemadmodum fracto alabaſtro Maria Magdalena, Marc. 14. vnguentum effudit; & impleta eſt domus, vt Ioannes 12. ait, ex odore vnguenti, ita fracto alabaſtro candidiſſimo, id eſt, corpore, quod omnem alabaſtri cādorem longè ſuperabat, circumciſo; ſuauiſſimi odoris vnguentum Chriſtus emiſit. Et impleta eſt Eccleſia ſuauiſſimi illius balſami odore iucundiſſimo. Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait; Nequaquam vltra maledicam terræ, propter homines, ſed benedicam propter filium.

Ex arca.i. vtero virgi nis egreſſus noſter Noe ſacrificium ſāguinis obtulit.

Marc. 14. Ioan. 12.

Signum fœderis Deus Noe dedit, pulchram, cæleſtemq; in nubibus Iridem, nobis vero ſignum fœderis, atq; ſalutis dedit, pulchrum, cæleſteque, in ſanguine, Ieſu nomen. Cùm enim ſalutem ſignificet, ſalutis, pacis, fœderisq; ſignum eſt perpetui. Iris arcus eſt, ſed abſque robore, & ſagittis, qui nubibus euaneſcentibus euaneſcit; Nomen vero Ieſu, arcus eſt fortiſſimus, & ſagittis plenus, quibus cacodæmones repellimus ac fugamus.

Nomen Ieſu ſignum fœderis.

Antequam copioſus imber defluat, tenuis è cœlo delabitur pluuia, ita te-

A nuis ſanguinis pluuia, è ſublimi illo cœlo, id eſt, Chriſti corpore, in circūciſione de lapſa eſt, copioſus imber reſeruatus eſt paſſioni. Satis fuiſſet pluuia tenuis, ſed vt canit Vates Pſal. 129. Copioſa apud eum redemptio. Tertio Regum 18. Ecce nubecula parua aſcendebat è mari; poſteà facta eſt pluuia grandis. Eundem in modum parua ſanguinis nubecula, è pelago diuinæ miſericordiæ, aſcendit in circumciſione, facta vero eſt pluuia ſanguinis magna in B paſſione. Primitias priùs ſanguinis Chriſtus obtulit, totum poſteà in cruce effudit, veſtem humanitatis ſanguineis priùs ſparſit guttis, poſteà vt legitur Geneſis 49. Lauit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum id eſt, corpus ſanguine immerſit.

Pſal. 129. primitias ſanguinis Chriſtus in circumciſione fudit. 3. Reg. 18.

Gen. 49.

Emptor emendæ rei cupidus, antequam totum ſoluat pretium, emptionis ſignum, & pignus, venditori præbet, ſic Redemptor, animarum noſtrarum cupidiſſimus, antequam totū effunderet ſanguinem, quod illarum pre C tium eſt, totius pretij reddendi, veluti ſignum, ac pignus dedit. Sed quale pignus? Sanguinis guttas, rubentes gemmas, cæleſtes margaritas, chryſolitis, ſmaragdis, atq; topazijs pretioſiores.

Dilectus meus (ait Eccleſ. Cant. 5.) candidus & rubicundus. Hactenus fuit candidus, iam per ſanguinem nunc eſt rubicundus. Eccleſiæ amorem candor magnopere excitat, ſed additus candori rubor, rapit.

Cant. 5.

Sichimitarum princeps Geneſ. 43. Dinæ filiæ Iacob amore captus, circū D ciſionis dolorem ſubijt; Chriſtus Eccleſiæ ſuæ amore inflammatus, eiuſdē circumciſionis vulnus tolerauit, ſanguiniſque primitias fudit. Quemadmodum verò princeps ille à filijs Iacob eſt occiſus, ita Chriſtus à filijs Iacob in crucem eſt actus, in qua veluti ſtrata menſa totum pro mundo ſanguinis pretium, patri abundè perſoluit.

Gen. 43.

Vt Sol & matutino, & veſpertino tempore, rubicundis perfuſus vaporibus cernitur; ſic noſter Sol, tum in ipſa ætatis aurora, octauo à natiuitate die, tum in ipſa morte, veſpertino vitæ tempore, purpurei ſanguinis rubicundis

cundis

Digitized by Google

cundis veluti vaporibus obtectus, apparuit.

E

Prima Ianuarij die, nouum fecit Dominus ſuper terram, ſcilicet Deus effudit ſanguinem. Quid nouum magis, quid magis potuit eſſe inauditum? Viderat orbis Deum, cœlos, terras, maria, homines condentē, diluuij obruentem aquis impios, flammis vrbes abſumentem, exercitū Pharaonis mari demergentem, tonitruis, fulminibus, tempeſtatibusque hominum pectora perterrentem: at nouiſſimis diebus, Deum vidit, fulmine depoſito, madentem ſanguine. Obſtupeſcite cęli ſuper hoc (dixit olim Dominus Ieremiæ 2. cum de populi ſui ageret impietate.) Eadem nos verba meritò vſurpabimus, cùm de Dei noſtri loquimur pietate. Obſtupeſcite cęli ſuper hoc, ſuper Deum, inquam, infantem, ſuper Deum in ſtabulo ortum, ſuper Deum in paleis cubantem, ſuper Deum ſanguine pro mortalib. cruentatum. Obſtupeſcite cęli, quia non propter angelos, & ſeraphinos, veſtros incolas, ſed propter viles homines, ſanguinem fudit Deus. Ceciderè cęlo Angeli, ac ſeraphini; iacēt, æternumque iacebunt. Cecidit homo, manum, ſanguinemque porrigit Deus, vt iacentem ſubleuet. O amorem æterna memoria, æternoq; hominum amore digniſſimum.

Hierem.2.

F

G

Cant.2.

Congruūt ſanè Chriſto Eccleſię verba illa Canticorum ſecundo: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Languet amore Chriſtus, ſalutaris ac vitalis hic languor etiā in Chriſtum cadit. Vtinam in nos quoque cadat, vt nos eleuet, vtinam hic nobis languor contingat, non mortem afferet, ſed ſalutem. In lectum, hoc eſt, præſepe, ardens amoris febris, Deū conijcit, ſanguinis emiſſionem poſtulat; ſcinditur in circuncifione vena, diuinus ſanguis emittitur. At non ſatis eſt pauci emiſſio cruoris, non ſatis eſt circuncifionis cultellus; clauos ardor poſtulat, qui manuum, pedumq; venas ſcindāt, ſpineam coronam, quę caput, acutam flagitat haſtam, quæ pectoris amantis venam rumpat. Ille ille miles amoris venam reperit, qui pectus aperuit. In præſepio iacenti hominū amatori, ò homines, dulcia afferte mala, odoriferos afferte flores: fulcite dilectum malis, fulcite floribus. poma expetit dulcia infans, id eſt, pomis ſimilia tenera, deuotioniſq; dulcedine plena corda: odoriferis gaudet floribus, hoc eſt, ſancti amoris cogitationibus, atque affectibus. Quærentem quærite, vos deſiderātem deſiderate, amantem redamate.

H

Dicitur in diuinis literis Deus eduxiſſe ex Aegyptiaca ſeruitute Iſraelitas, in brachio extento Deuter. 5. Memento ꝙ ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, & brachio extento, &c. Patris brachium filius eſt, iuxta illud Ioannis primo: Omnia per ipſum facta ſunt. Hoc brachio veluti contracto res omnes condidit. Verbum (ait Ioannes primo) erat apud Deum. at vt homines à Pharaonis, hoc eſt, Diaboli, ſeruitute eriperet, brachium extendit, id eſt filium in terras miſit. Non fuit autem ſatis Patri extendiſſe brachium: extentum vulnerari, ſanguineq; in circuncifione, & paſſione cruētari voluit, vt non in brachio ſolùm extento, ſed etiam vulnerato, cruoreque perfuſo, cruenta victoria, ex peccati captiuitate nos liberaret. Amorem populi, à rege pro patriæ libertate excepta forti animo vulnera, conciliant: amorem ergo noſtrum, tum circuncifionis acerbum, tum paſſionis acerbiora, à Chriſto pro noſtra libertate accepta vulnera, concilient, excitent, rapiant.

Deut. 5.

Deus redemit nos ex ſeruitute Aegyptiaca in brachio extento & vulnerato.

CAPVT V.

Morale.

De Circunciſione Chriſtianorum, & Beatorum.

HActenus de Circunciſione Iudæorum verba fecimus; ſed ea iam mortua eſt, quemadmodum lex Moſis: fuit enim lex Moſis, vt Chryſoſt. ait hom. 11. in Epiſt. ad Phil. ſcala & pons. Scala, inquā, quæ iam ſublata eſt, pons, qui iam eſt euerſus, alio fabricato celſiori

Chryſoſt.

Digitized by Google

ſiori ponte, aliaque nobiliori ſcala, i. lege noua gratiæ, extructa; quæ non ad inferos, id eſt, limbum, ſed ad ſuperos, id eſt, cœlum ducit. Literalis legis obſeruantia interijt, ſpiritalis tamen intellectus viuit. Cuius rei Deut. 22. typus extat huiuſmodi. Si ambulans per viam, in arbore, vel in terra, nidum auis inueneris, & matrem pulli, vel ouis, deſuper incubantem, non tenebis eam cum filijs, ſed abire patieris, captos tenens filios: vt bene ſit tibi, & longo viuas tempore, &c. Altiſſima arbor, & ad cœlum vſque pertingens, ſacra eſt ſcriptura. In ea multi reperiuntur nidi, in quibus mater, id eſt, literalis obſeruantia, pullis, id eſt, ſpiritalibus incubat ſenſibus; dimittenda mater, pulli capiendi. Auolet Iudaica ceremonia procul; abeat: ſpiritalia documenta retineantur. Ita hunc locum Angelicus Doctor explanat, in prima ſecundæ, q. 102. artic. vlt. Matrem (inquit) non ſimul tenere debemus, cum filijs; quia in quibuſdam retinendi ſunt ſpiritales ſenſus, quaſi filij, & dimittenda eſt literalis obſeruantia, quaſi mater; ſicut in omnibus ceremonijs legis. Hæc D. Thom.

Deut. 22.

Lex vetus ſpiritales habet ſenſus retinendos, legali obſeruantia relicta.

D. Thom.

Inuenimus nunc in celſa ſcripturæ ſacræ arbore circũciſionis nidum; matrem, hoc eſt, carnalem, mortiferamq; circunciſionis obſeruantiam dimittamus, pullos verò, hoc eſt, ſpiritales ſenſus, ſpiritalemque circunciſionem retineamus. Hæc ſpiritalis Chriſtianorum circunciſio eſt. Iudæorum carnalis erat, Chriſtianorum eſt ſpiritalis. Iudæorum literæ veteris, Chriſtianorum ſpiritus noui. Iudæorum, carnalem circunciſionem poſt Chriſtum, vocat Paulus conciſionem: ſpiritalem Chriſtianorum vocat circunciſionem: ad Philipp. 3. Videte malos operarios, videte conciſionem, græcè κατατομήν. Nos. n. ſumus circunciſio, græcè περιτομή, qui ſpiritu ſeruimus Deo. Circunciſio Iudæorum (ait Chryſoſto.) conciſio eſt. Nihil enim aliud faciunt, quàm quod carnem cõcidunt. Quando enim quod fit legitimum nõ eſt, nihil aliud, quàm carnis ſectio eſt, & conciſio. Vel igitur ob hanc cauſam ita illam appella-

Ad Phil. 3.

A uit, vel quòd Eccleſiam concidere aggrediebantur. Nam & nos conciſionis nomine vtimur in iis, qui temerè, & ſine arte hoc faciunt, &c. Nos verò (ait Paulus) Chriſtiani, ſumus circunciſio, videlicet ſpiritalis, de qua idem Paulus ad Rom. 2. Circunciſio, inquit, cordis in ſpiritu, non litera; cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Et Moſes Deuter. 10. Circuncidite præputium cordis veſtri, & c. 30. Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, vt diligas Dominũ Deum

Ad Rom. 2

Deut. 10. & 30.

B tuum, in toto corde tuo, &c. Ierem. 4. Circũcidimini Domino, & auferte præputia cordium veſtrorum, viri Iuda. Agnouit etiam ſpiritalem circunciſionem Philo Hebræus, in libello de Circunciſione. Per Circunciſionem, ait, ſignificari arbitror, exciſionem voluptatum, quæ mentem faſcinant. De eadem Auguſt. tract. 30. in Ioannem. Quid, inquit, eſt circunciſio niſi carnis expoliatio? ſignificat ergo circunciſio, expoliationem à corde cupiditatum carnalium, &c.

Ierem. 4.

Philo.

D. Auguſt.

C Iudæorum circũciſio vnum tantum circuncidebat membrum, Chriſtianorum circunciſio latiſſimè patet, omnes ſenſus, omnes animæ facultates, omnia corporis membra circuncidit. Vnde Bernard. ſerm. 1. de Circunciſione. Nos (ait) circuncidi neceſſe eſt, non litera, ſed ſpiritu; circuncidi non vno mẽbro, ſed toto corpore ſimul. Item: Populus Iſrael, ſicut paruulus adhuc in fide, & dilectione, mandatum exiguæ circunciſionis accepit; vbi creuit in virum perfectiorem, toto iubetur corpore baptizari, quæ totius eſt hominis circunciſio, &c.

Circunciſio Iudæorũ vnius fuit mẽbri, Chriſtianorũ circunciſio totius eſt hominis.

D. Bernar.

Baptiſmus integra circunciſio eſt, quia illa in aquam immerſio, totius veteris hominis mortem, ſepulturamque ſpiritalem, & circunciſionẽ ſignificat, vt docet Paulus ad Coloſ. 2. his verbis: In Chriſto circuncifi eſtis, circunciſione nõ manu facta, in expoliatione corporis carnis; ſed in circunciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo, &c. Appellat Paulus circunciſionem ſpiritalem non manu factam, in expoliatione corporis carnis; quia nõ expoliat manu

Ad Coloſſ.

Circumciſio Iudæorum manufacta Chriſtianorũ non manu facta ſed ſpiritu. Theod. Ambroſ.

& cultro ferreo carnem, ſed ſpiritum. Appellat circuncisionem Chriſti; quia non eſt legis Moſis, ſed ſpiritus Chriſti, & noui teſtamenti. Theodoretus: Non eſt, ait Apoſtolus, carnalis circuncisio, ſed ſpiritualis, neque manu facta, ſed diuina, neque exiguæ corporis particulæ ablatio, ſed ab omni corruptione, & interitu liberatio. Horum autem autor, & cauſa eſt, non lex, ſed Chriſtus, &c. D. Ambroſ. Epiſtola 72. Litera occidit exiguam corporis portionem, ſpiritus intelligens circuncisionem totius animæ corporiſque cuſtodit, vt ſuperfluis amputatis (quid enim tam ſuperfluum, quàm auaritiæ vitia, libidiniſque peccata, quæ natura nó habuit, culpa quæſiuit) caſtimonia teneatur, frugalitas diligatur, &c. Oculos oportet circuncidere, manus, pedes, linguam, memoriam, intellectum, voluntatem, ab oculis vani, fallaces turpesq; aſpectus, à manibus tactus, à pedibus itinera, à lingua iuramenta, mendacia, detrectationes, obſcœna verba, denique à memoria, intellectu, & voluntate, quidquid Deo diſplicet, reſecandum eſt.

Improborũ amicitia circumcidẽda.

Neque hoc ſatis, amici, cognati, & quicunque ad peccatum nos pelliciũt, ſunt etiam circuncisionis cultro abſcindendi. Ambroſ. Epiſt. 72. Nihil imperfectum in homine natura generauit, nec tamquam ſuperfluum iubebatur auferri, ſed vt aduerterent, qui partem ſui corporis amputabant, multo magis amputanda peccata, reſcindendos eos qui delicta ſuadeant, etiam ſi quadam vnitate corporis connecterentur, &c.

Duo vitia potiſsimum exſecanda, libido, et iurandi conſuetudo. Thom. Ambr.

Omnia quidem vitia cultro circuncisionis reſcindenda ſunt, ſed duo præſertim exſecanda hic locus ſuadet, nimirum libidinis vitium, & diuini nominis per vana iuramenta aſſumptionem. Erat circuncisio, vt ſupra ex Ambroſio diximus, caſtimoniæ ſignum. Id ipſum docet D. Thom. 4. d. 1. q. 2. art. 3. Hæc virtus viri probi alphabetum eſt, hinc virtus incipit. Vbi primùm enim quiſpiam virtutem ſectari decernit, ab hac velut exordium ducit. Eſther. 1. Suſà ciuitas, regni eius, id eſt, Aſſueri,

Caſtitas viri probi alphabetũ, eſt lilium candidiſſimum. Dan. 13.

E exordium fuit. Suſan lilium ſignificat, Cant. 2. lilium autem caſtimoniam. Suſan, id eſt, lilium exordium fuit regni Aſſueri, lilium, id eſt, caſtitas, exordiũ eſt regni Chriſti. Vis in te Chriſtũ regnare? Eſto liliũ caſtitatis præcellens candore. Meritò caſtiſſima illa fęmina apud Dan. 13. Suſanna, id eſt lilium, vocatur, nomini congruebat corporis, animiq; caſtitas. Congruebat etiã illud Cant. 2. Sicut liliũ inter ſpinas, &c.

Suſanna ſignificat lilium fuit autem ſimilis lilio inter ſpinas.

Qui enim duos illos ſpurcos ſenes, caſtiſſimamq; Suſannã ob pudicitiã ad ne-F cem ab eis adductam, ante oculos poſuerit, inter ſpinas acutiſſimas lilium candidiſſimum ſibi videre videbitur: pupugerunt ſpinæ lilium, odorẽ exhalauit caſtimoniæ mirificum, quo etiam nunc recreamur. Quis enim fœminæ exemplo non recreetur, quæ morti maluit ſe exponere, atque ignominię, quã caſtitati iniuriam inferre? Anguſtiæ (inquit) ſunt mihi vndique, ſi enim hoc egero mors mihi eſt, ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. G Sed meliùs eſt mihi abſque opere, incidere in manus veſtras, quam peccare in conſpectu Domini. O verba lilio candidiora: Vtinam huiuſmodi lilijs hortus albeſcat Chriſti.

Dan. 7.

Lilium odoriferum caſtitas eſt, libido vero truculenta illa beſtia, quæ Dan. 7. comedit carnes multas, comedit corpora multa, adoleſcentes multos, homines, fœminasq; multas. Ecce (ait Daniel) beſtia ſimilis vrſo in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant H ei: Surge, comede carnes plurimas. En tibi libidinis effigiem, vrſo ſimilis eſt mellis auido, voluptates enim corporeas conſectatur. Carnes comedit plurimas, id eſt, carnales homines plurimos. Tres habet dentium ordines, quoniam adoleſcentes, viros ſenesq; etiam dilaniat; quorum cani ſunt, non ſenſus, ſed tantummodo capilli. Comedit laniatq; carnales molles luxu, non aſperos pœnitentia, & caſtitate ſolidatos. Quemadmodum leonum dentes Danielem virginitate, cęteriſque virtutibus armatum, laniare nequiuerunt, ita beſtię huius turpiſſimæ fœdiſſimi dentes,

Libido beſtia comedens carnes multas. Dan. 7.

viros

viros caſtitatis, reliquarumque virtutum thorace indutos, diſcerpere non poſſint. Damaſc. l. 4. fidei. cap. 25. Danielis, inquit, corpus, virginitate ita obduratum eſt, vt ferarum dentes ei infigi nequiuerint.

Damaſc.

Diuini autem nominis per iuramenta indecoram appellationem vt fugiamus hortatur D. Iacob. c. 5. ſuę Epiſtolæ. Ante omnia, inquit, fratres mei, nolite iurare neque per cœlum, neq; per terram, neque aliud quodcumq; iuramẽtum. Sit autem ſermo veſter eſt, eſt, nõ, non. Aug. ſer. 28. de verbis Apoſtoli. Iſto, inquit, verbo, ante omnia, cautos nos fecit D. Iacobus aduerſus linguam noſtram. Ante omnia, ait, vt attendatis præ cæteris, vt vigiletis, ne ſurrepat vobis conſuetudo iurãdi, &c.

Auguſt.

Cauenda autem iuramenta ſunt, ne dum iuramus, in mendax inſiurandum incidamus. Falſa iuratio, ait Aug. loco citato, exitioſa eſt, vera iuratio periculoſa, nulla iuratio ſecura. Et in ſermone de decollatione Baptiſtæ, Dñs qui prohibuit iurare, ſupra ripã te noluit ambulare, ne pes tuus in anguſtola batur, & cadas. Item Pſal. 109. Homo qui per conſuetudinem iurandi poteſt in periurium labi, bene prohibetur iurare, tantò enim longius erit à periurio, quantò erit longè à iurando. Ambroſius Pſalm. 118. litera Nun, Voluit Deus te non iurare ne periures, &cæt. Eccleſiaſtici. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.

Auguſt.

Iurandi cõſuetudo extirpanda.

Ambroſ.

Eccleſ. 23.

Vigilandum ergo, inuictoque animi decreto aduerſus iuramenta lingua frenanda eſt, quæ ſi freno non coercetur, in mille crimina nos dat præcipites. Maior conſuetudo, ait Auguſtinus ſermon. 28. de verbis Apoſtoli, maiorem flagitat intentionem, lingua facilitatẽ habet motus, in vdo poſita eſt, facilè labitur in lubrico. Quanto illa citius, & facilius mouetur, tanto tu aduerſus illam fixus eſto. Domabis ſi vigilabis, vigilabis ſi timebis, timebis ſi Chriſtianum te eſſe cogitaueris. Hæc Auguſtinus.

Lõge diſtat à periurio, qui lõgè diſtat à iuramento. Auguſt.

Lingua facilitatẽ habet motus, in vdo, et lubrico eſt.

Auguſt.

Exemplo vero ſuo nos ad extirpandam iurandi conſuetudinem in ſermone indicato de Baptiſta his verbis hortatur, Timendo Deum iurationem abſtulimus de ore noſtro. Quis nos audit aliquando iurantes? luctatus ſum contra conſuetudinem meam. in ipſa luctatione inuocaui Dominum adiutorem, præſtitit mihi Dominus adiutorium non iurandi. Nihil mihi facilius, quam non iurare, &c. Imitemur ſanctiſſimum Patrem, aduerſus iurandi cõſuetudinem, Dei implorato auxilio, luctemur; nihil nobis facilius erit, quam non iurare; Vigilemus. Vigilabimus (vt ille ait) ſi timuerimus; timebimus ſi Chriſtianos nos eſſe, Deoque totius vitæ rationem reddituros, cogitauerimus.

Timore prauam hanc conſuetudinẽ ſuperare, docet Chryſoſtomus homilia ſeptima ad populum, exemplo oratoris illius, qui prauum humeri motũ appenſis vicit gladijs. Dicitur, inquit, quod oratorum quidam, præ quadam ſtulta conſuetudine, dexterum eundo humerum continuè mouebat. Sed tamen conſuetudinem vicit, & gladios acutos vtrinque humeris impoſuit, vt vulneris timore, membrum ineptè ſe mouens corrigeret. Hoc & tu linguæ facias, & ipſi pro gladio diuinæ pęnæ timorem impone, & omnino ſuperabis. Impoſſibile enim eſt, meditantes, & ſtudentes, & opus hoc facientes, vnquam ſuperari. Hæc Chryſoſtomus.

Chriſoſt.

Lingua timoris freno coercenda.

Quòd ſi iuſiurandum dare, opus aliquando ſit, ex ore noſtro nomen ſanctiſſimum Dei, debito cum comitatu prodeat. Adſit imprimis animaduerſio, atque attentio, prætereà veritas, reuerentia, atque neceſſitas comitetur ita vt magna cũ nominis diuini veneratione iuſiurandũ proferamus; Prius tamen, cuiuſmodi de re agatur, diligẽter conſideremus, veriſſimamq; rem, & iuramentum neceſſarium, Deoque placens eſſe cognoſcamus. D. Thom. Opuſc. 7. Iuramentum (ait) eſt ſicut medicina, quæ non ſemper accipitur, ſed in neceſſitate, &c. Iuro (ait Auguſt. ſerm. illo 28. de verbis Apoſtoli) ſed quantum mihi videtur, magna neceſſitate compulſus; cùm videro non mihi credi, niſi faciã, & ei, qui mihi nõ credit,

D. Thom.

Iuramẽtũ vt medicina ſumi debet, tantũmodo cum neceſſariũ eſt.

Auguſt.

dit, non expedire, quod nō credit, &c. Vides ſanctiſſimū Patrem non niſi magna compulſum neceſſitate, iurare? B

In iuramēto veritas maximè requiritur. Philo.

De veritate autem, quæ iuramento ineſſe debet, quid loqui neceſſe eſt? cū vir probus ſemper, etiam ſine iuramēto vera loquatur. Audi Philonem in libro de Decalogo: Vtiliſſimum (inquit) fuerit, & rōnali naturę conuenientiſſimum, omnino abſtinere à iureiurando; & ſic veritati aſſueſcere, vt ſimplex ſermo vim iuramenti habeat. Et in lib. primo, de ſpecialib. legib. Quidquid vir bonus aſſeuerat, perinde, ac iurato credi debet; cùm verbum eius firmum ſit, ac rigidum, nullo mendacio flexibile, veritate in qua fundatur, ſubnixum. Hæc ille. Vides firmum verborum, iuramentique fundamentū eſſe veritatem. hoc igitur primum loca, ſine hoc iuramentum corruit.

Fundamentum iuramenti veritas. Philo.

Vide quid requirat in iurante homine, idem Hebręus Philo, in lib. de Decalogo. Iuratus (ait) debet omnes rei circunſtantias diligenter perſpicere; quanta ſit, quā vera, quam bene à ſe percepta &c.

D. Ambr.

D. Ambroſ. Pſal. 118. octonario 14. Nemo benè iurat, niſi qui poteſt ſcire qđ iurat. Lux tibi præeat, ſi iurare diſponis, id eſt, cognitio veritatis præcedat, vt vinculum ſacramenti, tibi non poſſit nocere. Vbi religio ſanctior, ibi fides veritatis eſt plenior, &c.

De reuerentia, qua nomine diuino eſt habenda. Theod.

Iam verò, qua reuerentia Dei nomē tractari debeat, docet Theod. quęſt. 41. in Exodum. Quid ſibi vult (inquit) non aſſumes nomē Dei tui in vanum? Quidam prohiberi dicunt, ne quis res vanas, hoc eſt, idola nomine Dei vocet; alij ne quis iurando mentiatur. Ego autem puto diuinam legem ſtatuere, ne quis nomen Dei pronunciet, ſine aliqua ratione; veluti docendi, aut orandi, aut alia quadam neceſſitate. Solent enim nonnulli, etiam ludentes, & ridentes, vt venerit in linguam, reuerendum nomen Dei proferre. Hoc arbitror diuina lege prohiberi. Si enim permulti conſueuerunt, pretioſiorem veſtem diebus feſtis reſeruare; multo iuſtius eſt diuinum nomen, precibus, atque docendi officio conſecrare. Hæc ille. Itaque exiſtimat Theodoretus ſecundo præcepto nominis diuini indecoram, & ridiculam appellationem, vt blaſphemias omittam, prohiberi.

Exod. 28.

Vrget vehementius Chryſoſtomus homil. 26. ad populum Antiochenum his verbis: Neſcitis quid ſit Deus, & quali debeat ore vocari? quod ſi de quopiam probo quidem viro loquamur; dicimus: Os tuum ablue, & ita commemora. Nunc verò nomen ſuper omne nomen venerandum, in omni terra admirabile, quod audiētes dęmones horrent, temerariè circumferimus. Nonne dum Deus nominatur, oporteret horrere? Et apud Iudæos quidem tam venerandum erat Dei nomen, vt in lamina ſcriberetur, Exo. 28. & nemini literas nominis ferre liceret, niſi ſacerdotum principi; nunc autē velut quiddam vulgare, ſic ipſius nomen circumferimus. Hæc Chryſoſt. F *D. Chryſ.*

Nomen Dei ſupra caput ferendum, & abluto ore à mendacio proferendum.

Nomē Iehoua in lamina aurea Pontifex Hebræus capiti portabat impoſitum, cùm ſacris induebatur veſtibus. Hæc res indicat Dei nomen ſumma cū veneratione capiti eſſe imponendum, non temerè ac ridiculè pronunciandum, non mendacibus iuramentis adhibendum; abluto à mendacio ore, & cum laudis etiam præfatione proferendum. Quomodo enim non eſt abſurdū (ait Chryſoſt. homil. 7. ad populum) ſeruum quidem non audere dominum nominatim, & ſine honoris præfatione appellare; Angelorum verò Dominum, temerè & cōtemptim vbique iactare? Vis diſcere quomodo ipſum appellant ſuperiores poteſtates, cū quanto honore, quanta admiratione? Videbam Dominum (ait Iſa. 6.) ſedentem in throno alto, & eleuato, & Seraphim ſtabant circa ipſum, & clamabant, alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius. Vidiſti cum quanto timore, quāto horrore nominant eum, glorificantes, & laudantes, &c. G *D. Chryſ.* H *Iſa. 6.*

Denique, quorſum iuras? nimirum vt fidem dictis facias: facies magis, ſi numquam iures. Eiuſdem Chryſoſtomi eſt ſententia hæc, homilia 26. Hoc (inquit) interdum à nonnullis audiui:

Niſi

Digitized by Google

Niſi iurauero, non credit. Tu es horum cauſa, qui facile iuras. Quoniam ſi id non faceres, ſed omnibus conſtaret, quòd non iures; mihi crede dicenti; quòd ijs, qui mille deuorant iuramenta, maiorem ipſe fidem ſolo nutu inuenires, &c. Et in fine homiliæ 7. Quòd (inquit) non iuramentum, fide dignum hominem faciat, ſed vitæ teſtimoniũ, & conuerſationis integritas, & mens bona, ſæpè multi iurãtes diſrupti ſunt, & non perſuaſerunt; alij verò annuentes tantum; multo iuratis fide digniores apparuerunt, &c. Philo verò in l. 1. de ſpecialibus legibus: In tantum (inquit) valet quorundam impietas, vt vel religioſiſſima, nec ſine horrore audienda Dei nomina, congerantur aceruatim per ſummam impudentiam; quaſi euicturi ſint crebris deierationibus vt ſibi credatur. Fatui, qui non intelligunt, conſuetudinem crebro iurandi, argumentum eſſe perfidiæ, non fidei; duntaxat prudentiorum iudicio, &c.

Philo.

Sed quo nam cultro peragenda hæc circuncifio ſpiritalis eſt? Reſpondeo; petrino, vt illa olim à Ioſue ca. 5. peracta de qua iam ſupra diximus: Petra autem erat Chriſtus, ait Paulus 1. Corinth. 10. Chriſti ergo circunciſi, ac crucifixi exemplum, petrinus eſt culter, quo ſuauiſſimè Chriſtianus corpus, animumque totum circuncidit. Qui in Chriſto cruci ſuffixo mentis oculos ſeriò figit, opes, voluptates, honores, facile non ſolùm circuncidit, verum etiam crucifigit. Pudet enim ſub Chriſto nudo, diuitias poſſidere, ſub Chriſto ex aſpera cruce pendente, voluptatibus frui; ſub Chriſto opprobrijs ſaturato, honores ſitire. Iuxta illud Bern. ſerm. 5. de ſanctis: Pudeat ſub ſpinato capite, membrum fieri delicatum.

Ioſue 5.

1. Cor. 10.

Spiritalis circunciſionis culter, Chriſti exemplum.

Propterea cultro petrino facta eſt typica circuncifio, vt adumbraret, peccata tam originis, quàm actus, à petra, id eſt, Chriſto, eſſe circuncidenda, ac tollenda. Docet hoc Auguſt. tract. 30. in Ioannem: ideo (ait) quiſque cũ præputio naſcitur, quia omnis homo cum vitio propaginis naſcitur; & non mundat Deus, ſiue à vitio, cum quo naſci-

Peccata à Chriſto circunciſa.

D. Auguſt.

A mur, (id eſt originali peccato) ſiue à vitijs, quæ male viuendo addimus, niſi per cultellum petrinum, i. Dominum Ieſum Chriſtum; petra enim erat Chriſtus. Et Ambroſius in prologo Epiſtolæ Pauli ad Galatas: Filij Iſrael circunciſi ſunt de petra, à Ioſue, quæ ſignificat Chriſtum; vt deſignaret per Chriſtum futuram circunciſionem cordis, &c.

D. Ambr.

Vis addam alium cultrum ad circuncidendum carnalem hominẽ ampliſſimum? is eſt gehennæ memoria. Miram docuit Chriſtus circunciſionẽ Matt. 18. B Si manus (inquit) tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eũ, & proijce abs te; ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. O admirabilem, ſed maximè ſalutarẽ circunciſionem; putridum enim membrum, ne reliqua contagione corrumpat, abſcindẽdum, longeq; proijciendum eſt. hoc eſt, ita cohibendum, ac frenandum, vt eo carere tibi videaris. ſocij, cognati, amici oculis ipſis chariores, ſi mores corrũpant, penitus fugiendi. Sed cedo cultrum, quo circunciſio hæc admiranda C peragatur; Chriſtus cohibet eodẽ loco: Bonum tibi eſt, ad vitã ingredi debilem vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habẽtem mitti in ignẽ æternum: bonũ tibi eſt, vnum oculum habentẽ, in vitam intrare, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis. Quaſi dicat, en tibi cultrum, quo mẽbra non circuncidas ſolùm, ſed etiã eruas; tartareas flammas reuoca in memoriã, in quas niſi te ſic circuncidas, præcipitaberis dolore cruciãdus ſempiterno. Vtinam hic nobis culter nunD quã excidat. Vtinã (ait Chryſ. hom. 31. in Epiſt. ad Rom.) in prandijs, & cœnis, & balneis, imò & vbiq; de gehenna diſputatũ eſſet. Neque n. mœrore affecti eſſemus, in vitæ huius malis; neque in bonis illius deliciati, lætatique fuiſſemus. Continuos itaq; ſermones de futuris malis verſemus. Nõ. n. ſinet in gehennã incidere, gehẽnę meminiſſe &c.

Matt. 18.

Gehẽna memoria culter circunciſionis admiranda.

D. Chryſ.

De gehenna ſemper agendum.

At verò quæ nam ſint ſpiritalis circunciſionis vtilitates dicamus. Conſidera quæſo, quid vineæ contingat, ſi non putetur, quid febre ardentiſſima laboranti, ſi vena non ſcindatur,

Circunciſionis ſpiritalis vtilitates.

quid capillos nunquam tondenti, vngues nunquam reſecanti; id ſpiritaliter homini illi, qui vitia, cupiditateſq; minimè reſcindit, reperies euenire.
1. Mach. 4. Primo lib. Mach. c. 4. in atrijs templi, virgulta nata viderunt priſci illi viri, ſicut in ſaltu, vel in montibus. Eodē pacto in ipſis corporis noſtri mēbris, animæq; facultatibus, ſpinas, vepres, vitiorumq; dumeta nata cernes, ſi circūciſionis falce non reſcindantur. Etenim in obſcuras rediguntur ſyluas; & aſpera nemora, in quibus leones, lupi, tygrides, id eſt varia peccatorum monſtra, odia, periuria, libido, auaritiæ, ambitio, aliæq; huiuſmodi feræ paſcūtur. Si capillos Abſalon circuncidiſſet, ex illis, quaſi ex fune ſuſpenſus, non
2. Reg. 18. periſſet. 2. Reg. 18. Capillorum incircunciſio Abſaloni interitum attulit, cogitationum ac cupiditatū incircunciſio, nobis perniciem parit. Lapides niſi reſcindantur, ædificijs terrenis non ſunt aptis homines verò niſi ſpiritaliter circuncidantur, ædificijs cœleſtibus non ſunt accommodati. Non reſciſſa, nec dolata ligna, ignis ſunt pabulū: circunciſione ſpiritali minimè circunciſi homines, tartareæ flammæ ſunt eſca; quæ perpetuò editur, nunquam abſumitur.

Ioſue 5. poſtquam Hebræi circunciſi ſunt, dixit Dominus ad Ioſue: Hodie abſtuli opprobrium Aegypti à vobis. Vocatumq; eſt nomen loci illius, Galgala. Ex Hebræo verti etiā poteſt: Hodie reuolui vel rotaui opprobriū Aegypti à vobis. Vocatumque eſt nomen loci illius, reuolutio, vel rota. Opprobriū Aegypti, appellatur hoc loco, ex ſententia Abulenſis, incircunciſio; eò quòd Aegyptij incircuncisi erant.
Opprobriū Aegypti aufert à nobis Deus cùm nos ſpiritaliter circuncidit. Opprobrium, id eſt, rotunda præputia, & ſimilia rotis, rotauit ſiue reuoluit, i. abſtulit Deus à populo ſuo, cùm iuſſit eos circuncidi. Vnde impoſitum loco nomen eſt Galgala, id eſt, reuolutio, propter reuolutionem, & ablationem præputiorum. Eſt ergo ſenſus. Hactenus fuiſtis Aegyptijs ſimiles, incircuncisi, quemadmodum & illi, hodie hoc opprobrium à vobis abſtuli, per circūciſionem. Hic mortuę literę eſt ſenſus, ad viuentem tranſeamus ſpiritum.

B Quod nam eſt Aegypti, id eſt, mundi opprobrium? Num paupertas? num ignobilitas? num imbecillitas, aut morbus? num ſcientiarum ignoratio? minimè. quod igitur eſt? incircunciſio ſpiritalis. *Opprobriū mundi incircunciſio peccatorū.* Tunc ergo Deus à Chriſtianis opprobrium Aegypti aufert, cum illos circuncidit, cum concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ aufert. Hoc opprobrium eſt Aegyptis iuxta illud 1. Ioan. 2. Omne quod eſt in mundo, id eſt, in Aegypto, concupiſcentia carnis eſt, & con- *1. Ioan. 2.*
E cupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non eſt ex Patre, &c. Opprobrium eſt incircunciſio; honor eſt circunciſio, idemque omnium maximus. Ambroſ. in Pſal. 118. Litera 5. verſu 2. *Ambroſ.* Circuncidat (inquit) te verbum Dei, & gladius oris eius, & ſic Aegypti carebis opprobrio, &c. Tunc opprobriū Aegypti à religioſis viris Deus amouet; cum ab Aegypto liberatis, linguæ veluti acutiſſimo cultro, mundi cupiditates, tribus paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ nuncupatis votis, donat
G circuncidere.

Galgala dictus eſt circunciſionis typicæ locus, quod nomen, ſi Ioſepho credimus, lib. 5. de antiquitatibus c. 1. libertatem ſignificat: quid enim liberius homine ſpiritaliter circunciſo? ſed Ioſephus locum non de circunciſione, ſed de libertate intellexiſſe, ideoque hanc nominis ſignificationē appoſuiſſe videtur, cùm nomen propriè libertatē non ſignificet. *Vota tribus religioſa opprobrium Aegypti auferunt.* Vocatus (inquit Ioſephus) eſt locus, in quo caſtrametatus eſt Ioſue, Galgala, quod nomen ſigni-
H ficat libertatem; tranſeuntes enim fluuium, iam ſemetipſos, ab Aegyptijs, & ab ærumnis ſolitudinis, cōfidebant eſſe ſecuros. Hæc ille. Non de circunciſione, ſed de libertate loquitur, quaſi hic ſit ſenſus loci citati. Hodie, id eſt, hoc tempore, poſtquā fluuium Iordanem tranſijſtis, & circūciſi eſtis, abſtuli à vobis opprobrium Aegypti, hoc eſt ſeruitutem Aegypti. Perinde ac ſi dicat Deus: Iam vos in terrā promiſſam introduxi, & perfecta libertate donaui. Vnde ait Ioſephus, Galgala, ſignificare libertatem, quia ſignificat opprobrij, *Ioſephus.*

id eſt,

Digitized by Google

id eſt, ſeruitutis Ægyptiacæ depulſionem. Hunc ſenſum ſequitur Theoph. q.3. in Ioſue. Locus, inquit, appellatus eſt Galgala, quod nomen libertatem denotat. Tunc dixit Deus, Hodiè abſtuli à vobis opprobrium Ægypti, quæ verba liberationem ſignificant ab Ægyptiaca ſeruitute, & impietate; & promiſſæ terræ adeptionem. Hæc Theodoretus.

Locus Ioſue 5 explicatur.

Theod.

Sed prior ſenſus magis placet; iam enim multo ante illud circuncitionis tempus, Hebræi in libertatem erant vindicati. Sic etiã religioſi viri, prius quidem ab Ægypti, hoc eſt mundi ſeruitute eripiuntur, cùm in ſanctiſſima cœnobia cooptantur; poſteà vero quã Iordanis fluuij, id eſt, probationis ſiue nouitiatus vndas, Deo præcedente viãque aperiente, tranſeunt, tunc linguæ cultero, tribus ſuſceptis votis, ſe ſe circuncidunt. Hæc ſecunda eſt ac præſtantiſſima circumciſio.

Cur circumciſio celebrata à Ioſue dicatur circũciſio ſecũda?

Dicitur Ioſue 5. circumciſio illa à Ioſue celebrata, circumciſio ſecunda; ſenſu quidem literali circunciſio ſecũda eiuſdem hominis eſſe nequit. Quãobrem difficile eſt explicatu, cur ſecunda circunciſio appelletur. Vnde Diuus Hieronymus, lib. 1. c. 12. aduerſus Heluidium, ad ſpiritum rem conuertit; In Galgalis, ait, ſecundo populus eſt circunciſus, quod ſi iuxta literam accipimus, penitus ſtare non poteſt. Si enim duplex haberemus præputium, vel exciſa pellicula, iterum naſceretur, rectè ſecunda circuncitio haberet locũ, &c.

Hieron.

Origenes

Et Orig. Rom. 2. Ioſue, ait, filios Iſrael ſecundo circũcidiſſe memoratur, quod vtique quantum ad literam ſpectat, impoſſibile factu videtur.

Theodor.

Ex Theodor. in Ioſue colligitur circunciſionem Abrahami primam fuiſſe quia primò à Deo imperata eſt; hanc Ioſue cum illa comparatam ſecundam appellari, quia ſecundò à Deo eſt præſcripta. Sententia, inquit ille, quæ colligitur ex ſuperficie literæ libri Ioſue, hoc innuit. Nempe quemadmodum Deus, ab initio dedit hanc legem circunciſionis Abrahæ, ita ſecundò præcepit ipſi Ioſue, vt circunciderет eos, qui non erant circunciſi, &c. Similiter Rupertus in Ioſue. Primò, ait, imperio tradita fuit circunciſio Abrahæ; ſecundò imperatur Ioſue. Hãc expoſitionem refellunt verba Dei Ioſue 5. Circuncide ſecundò filios Iſrael: Ergo circunciſio ſecunda, nõ dicitur propter imperium Dei ſecundum, ſed propter ipſam circunciſionem iteratam.

Auguſt.

Diui Auguſtini verba q. 6. in Ioſue aliam exhibent explanationem, ſcilicet primam circunciſionem appellari eorum, qui iam erant in Ægypto circunciſi, ſecundam eorum, qui in deſerto nati ſunt, quos circuncidit Ioſue. Quia vnus populus erat, ait Auguſtin. in quibuſdam circunciſus, in quibuſdã non circunciſus; ideò dictum eſt. Iterum, ſiue ſecundò, circuncide filios Iſrael, &c. Populus igitur ille bis eſt circunciſus, partim in Ægypto, partim in Galgalis, ideo à Ioſue ſecundo dicitur circunciſus; & circunciſio illa ſecunda nominatur.

Lyranus.

Lyranus circunciſionem Abrahami cum maſculis domus ſuæ, primam circunciſionem appellari putat, hanc vero cum illa prima comparatam, ſecundam.

Burgenſis.

Paulus Burgenſis exiſtimat, antequam paſchalis agnus ederetur, generalem quandam circunciſionem fuiſſe in Ægypto celebratam Hebræorũ, qui ob aliquam cauſam, vel negligentiam circunciſi non erant; non enim poterant agno veſci præputiati. Hanc ait primam circunciſionem dici, ſecundam vero circunciſionem Ioſue.

Hebræa lectio ſic habet. In tempore illo dixit Dominus ad Ioſue; Fac tibi cultros petrarum & conuertere, & circuncide filios Iſrael ſecũdo. Poteſt eſſe ſenſus facilis, fac tibi cultros, & ſemel, atque iterum circũcide Iſraelitas. Non enim ſimul eadem die circuncidere iubetur omnes, ſed duplici circunciſione, diuerſis diebus. Conuertere (ait Dominus) id eſt, poſtquam ſemel circunciderіs vna die populi partem, reuertere alia die ad circuncidendos reliquos ſecundò. Nam poſtquam illi, qui primam circunciſionem ſubierunt, ſanati ſunt, ſecundam circunciſionem alia die incepit Ioſue. Hinc

Digitized by Google

ſenſum ſequitur Cardinalis Caietanus Ioſue quinto.

Caietan.

Noſter interpres aliud videtur ſequutus. Vbi enim Hebraicè poſt verba citata legitur; Et hoc verbum, quod circuncidit Ioſue. Et ſeptuaginta verterunt: Et hic ſermo, quo circuncidit Ioſue. Noſter clarius tranſtulit. Hæc autem cauſa eſt ſecundæ circunciſionis.

Hebraicè non fit mentio ſecundæ circunciſionis; interpres perſpicuitatis gratia ſecundam addidit, quia intellexiſſe videtur, circunciſionem à Ioſue, vno, vel pluribus diebus factam, ſecundam vocari, cum Deus dixit Ioſue; Circuncide filios Iſrael ſecundò, ideſt ſecunda circunciſione. Poſſemus explicare noſtrum interpretem hoc modo. Hæc cauſa eſt ſecundæ circunciſionis, ideſt, ſecundatę circunciſionis; à Ioſue repetitæ diuerſis diebus. At non ea videtur interpretis mens fuiſſe, vt is agnoſcet, qui verba expendet.

Putauit ille hanc vniuerſam circuncisionem ſecundam fuiſſe. Sed cur ſecunda dicatur, ſub iudice lis eſt.

Exiſtimarim cum Diuo Auguſtino ſecundam dici, quia cum illa confertur, qua idem ille populus, in Ægypto fuerat circunciſus. Vnus erat populus ex Ægypto egreſſus; multi iam erant circunciſi, videlicet nati in Ægypto, & in itinere mortui.

Hæc fuit prima circunciſio, ſiue generalis multorum ea fuerit, vt conijcit Burgenſis; ſiue per diuerſa tempora ex multis particularibus conſtiterit. Alij in ſolitudine orti quadraginta annorum ſpatio circunciſi non erant; circunciſi verò ſunt in Galgalis ſecundo, ideſt, poſt illam primam circunciſionem.

Appellataque eſt hæc circunciſio, ſecunda; quia Ægyptiacæ primę ſucceſſit. Innuit hoc, ni fallor, ſcriptura eodem capite, his verbis. Hæc autem cauſa eſt ſecundæ circunciſionis. Omnis populus, qui egreſſus eſt de Ægypto generis maſculi-

E ni, vniuerſi bellatores viri, mortui ſunt in deſerto, per longiſſimos vię circuitus, qui omnes circunciſi erant. Quaſi diceret; hæc fuit prima circunciſio, in Aegypto facta. Deinde addit; Populus autem, qui natus eſt in deſerto, per quadraginta annos itineris latiſſimæ ſolitudinis, incircunciſus fuit, donec conſumerentur, qui non audierant vocem Domini, & quibus ante iurauerat, vt non oſtenderet eis terram lacte, & melle manantem. Horum filij in locum ſucceſ-
F ſerunt patrum, & circuncisi ſunt à Ioſue, & cætera. Ecce ſecundam circunciſionem.

Adde ijs ſenſum non improbabilem. Circuncide (ait Dominus) filios Iſrael ſecundò, ideſt, iterum reuertere ad intermiſſam per quadraginta annos circunciſionem. Dicetur vero hoc ſenſu, ſecunda circunciſio, circunciſio poſt tempus longum quadraginta annorum repetita; ita exponit Vatablus. Circuncide filios Iſ-
G rael ſecundo, ideſt, reſume circunciſionem iam diu intermiſſam.

Petes cur in ſolitudine, non ſint circunciſi Hebræi? Reſpondet Auguſtin. quæſtione ſexta, in Ioſue; Quia parentes legi Dei non parebant. Quidam, inquit, de Aegypto exeuntium filij incircumciſi erant, quos potuit circuncidere Ioſue; illorum ſcilicet filios, qui genuerunt in deſerto, & contempſerunt eos circuncidere, quod inobedientes erant legi Dei. Hæc ille.

Auguſt.

Cur in ſolitudine non fuerint Hebræi circumciſi.

Rupertus.

H Idem ſentit Rupertus in commentarijs Ioſue. Non circunciderat, ait, eos aliquis in via, non Moſis negligentia, ſed patrum rebellium pertinacia.

Verùm qui fieri potuit, vt Moſes quadraginta annorum ſpatio, hoc Iſraelitarum crimen pateretur, ſi crimen erat? qui fieri potuit, vt Deus tam longi temporis peccatum non puniret?

Veriſimilius eſt, quod vult Lyranus; & Carthuſianus communiter ſentire Doctores ait: ex diſpenſatione Hebræis licuiſſe, in deſerto circunciſio-

Liranus.

Carthuſia.

nem omittere. Redditur ratio; quia paratos ſemper eſſe oportebat ad iter agendum, ſequendamq; nubem caſtra præcedentem. Theodoretus loco citato. Vbi Hebræi, inquit, liberati ab Ægypto ſunt, & degerunt vitam in deſerto, non poſtulauit Deus, vt lex circuncisionis ſeruaretur, neque pœnas tranſgreſſionis exegit. Quoniam apud ſe viuebant non permixti nationibus alienis, non egebant ſignaculo circunciſionis, &c. Damaſcenus li. quarto fidei capite vigeſimo ſexto. Tempore Abrahæ lex circunciſionis data eſt; Deinde quadraginta annis in deſerto ceſſauit; ac ſecūdo rurſus Deus circunciſionis legem, poſt tranſmiſſum Iordanem Ioſue dedit. &c. Sed nos dum in morali verſamur, ad literalē ſenſum reuerſi ſumus; neque immeritò; oportet enim ſenſum prius literæ perſcrutari, ad ſpiritum deinde & mores tranſire.

Theodor.

Damaſcen.

Vt igitur ad mores faciamus tranſitum, Duplex eſt ſpiritalis circunciſio; prima, atque ſecunda. Prima, ait Origenes, eſt, qua Chriſtus ab hominibus vel idolorum cultum, vel commenta philoſophicæ perſuaſionis exſecuit. Secunda verò, cum ab eis veteris hominis conſuetudinem, & paſſiones, & vitia carnis abſcindit. Et tunc completur, quod Ioſue quinto ſcriptum eſt, Hodie abſtuli à vobis opprobrium Ægypti. Opprobria namque Ægypti ſecum circunfert, ſi quis in eccleſia poſitus, & ſub Ieſu duce militans, Ægytios mores, & motus animi barbaros ſeruet. Hæc ille.

Spiritalis circunciſio duplex prima & ſecunda.

Aliter. Prima circunciſio eſt, qua ea circunciduntur omnia, quæ Dei præceptis repugnant. Hæc Chriſtianis omnibus imperatur. Secunda, multoq; præſtantior, vt ſupra dicebamus, ea eſt, qua cuncta reſcinduntur, tam quæ præceptis ſunt contraria, quam quæ conſilijs Chriſti non ſunt conſentanea. Hæc ad religioſos ſpectat, qui paupertatis cultro opes, caſtimoniæ voluptates, obedientiæ, propriam exſecant voluntatem. Hac circunciſione, quid maius poteſt excogitari? Hæc opprobrium Ægypti, ideſt, mundi, aufert: hæc cupiditatum vincula reſcindit, hæc veram libertatem parit; hæc oculos cæcitate obcæcatos Ægypti, aperit.

D. Hieronymus lib. 1. aduerſus Iouinianum, nomē loci, in quo circunciſio illa ſecunda peracta eſt, videlicet, Galgala reuelationem ait ſignificare. Etenim in Galgalis, ideſt, reuelatione, religioſorum circunciſio ſecunda fit; quoniam ſecunda hac circunciſione, oculi maximè ad cœleſtes, diuinaſque res contemplandas aperiūtur, & illuſtrantur. Ipſa præputia, ait Hieronymus, in vnum cumulum coaceruata, & ſepulta, terra obruta, & ablatum opprobrium Ægypti, & nomen loci Galgala, quod interpretatur reuelatio; oſtendunt, dum in præputio ambularet populus per deſertum, oculos eius fuiſſe cæcatos, &cæt.

Hieron.

Dum in præputio ambulamus, vt cum Hieronymo loquar, oculi noſtri cæcantur; poſtquam verò præputium, ideſt voluptates omnes ſepelimus, terraque obruimus, tunc cœleſte lumen in Galgalis, ideſt, Dei reuelatione recipiunt.

Præterea ſpiritalis circunciſio hominem locupletat. Vt enim vinea ſi ſuperuacaneos palmites non amputes, ſterilis, ſi verò amputes ferax eſt; ita animus, ſi cupiditates noxias nō reſcindas, inops & infœcundus, ſi reſcindas locuples fit, atq; opimus. Expende obſecro multiplicationem illam mirabilem, quam Deus Abrahamo tunc promiſit, cum circunciſionis illi præceptū dedit. Ge. 17. Ponam, inquit, fœdus meū inter me & te, ideſt, circunciſionem; & multiplicabo te, vehementer nimis. Item: Faciam te creſcere vehementiſſimè; & ponam te in gentibus, regeſque ex te egredientur, & cætera. Videlicet multiplicat Deus ſpiritales eius opes, qui ſpiritaliter animi appetitiones, ſenſuſque circuncidit.

Spiritalis circunciſio hominem locupletat.

Gen. 17

Ad hæc, circunciſio ſpiritalis, Chriſtum noſtro inſerit cordi vndique circunciſo. Vt ſurculum arbori inſerat agricola, arborem prius vndique cir-

Spiritalis circunciſio Chriſtū cordi inſerit.

circuncidit, hoc eſt, ramos, foliaq; omnia reſecat. Eundem in modum is, qui Chriſtum cordi, veluti vitæ æternæ ſurculum, vult inſerere, cor vndique circuncidit, ideſt, omnes illius ramos, prauos, inutiles ve proferentes fructus reſcindit. Eo tempore, quo Deus circunciſionis mandatum Abrahamo tradidit, literam, he, nominis diuini Iehoua,
Gen. 17. nomini Abrahami inſeruit, Geneſ. 17. vt ſupra diximus. Adumbrat res hæc, Deum illius non nomini, ſed pectori ac cordi ſe inſerere, qui vitia omnia circuncidit.

Quid plura? Circunciſo Chriſto, nomen ſalutem ſignificãs impoſitum eſt; ſimili modo ſpiritaliter circunciſus homo, nomen ſalutis aſſequitur. Chriſtus circunciſus aſſecutus eſt nomen ſeruatoris, homo circunciſus nomen ſeruati aſſequetur. Vnde Bernard. ſerm. 1. de circunciſione. Nos, inquit, circuncidi neceſſe eſt, & ſic nomen ſalutis accipere. Ante circunciſioné nomine carebant infantes Hebræorũ. Caret enim nomine coram Deo, qui ſpiritali vitiorum circunciſione non eſt decoratus; Contra viro circunciſo, qualis Moſes erat, ait Dominus Exod. 33. Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me.

Bernard. *Caret nõie incircunciſus nomen aſſequitur ſalutis.* *Exod. 33.*

Denique ideſt etiam expendendum, circunciſionem non temporariam, aliquot dierum, menſium, aut annorum, ſed totius vitæ fuiſſe perpetuam. Qui enim ſemel circunciditur, circunciſionem perpetuò retinet. Quod in carnali circunciſione verum eſt, fiat in noſtra ſpiritali circũciſione veriſſimum, vt carnalis perpetua eſt, ſic ſpiritalis ſit ſempiterna. Quod carnalis abſcindit, nunquam redit; quod ſpiritalis reſecat, nullo vnquam tẽpore reuertatur: Voluptates, crimina, criminumque anſas, & occaſiones, circunciſio ſpiritalis aufert: toto pectore enitendum eſt, ne quæ ſemel ablata ſunt, vnquã reducantur. Peccatũ reſcidiſti, caue ne repedet,
Exod. 14 Exo. 14. Ægyptios, quos nũc videtis, ait Moſes, nequaq̃ vltra videbitis, vſq; in ſempiternũ. Quis ignoret Ægyptios typũ eſſe criminũ: vt Ægyptij mari rubro demerſi ſunt; ita peccata Chri ſan-

Circũciſio perpetua ſit ne reducamus abſciſſa peccata.

E guine rubro demergũtur. Demerſa ſunt Chriſti ſanguine peccata tua; caue ne iterũ illa aſpicias, ne iterum amplectaris. Ægyptios nequaquã vltra videbitis (ait Moſes) vſq; in ſempiternũ. Peccata tua iã obruta mari, mundũ iã repudiatũ, atq; ſepultũ nequã vltra videbis vſque in ſempiternũ videre, peccatũ nõ videat in ſempiternũ. Non videat, inq̃, vt amplectatur: videat vt execretur.

Dictum eſt de circunciſione Iudæorum de circunciſione quoque ſpiritali Chriſtianorum. Reliquum eſt, vt de ter-
F tia Circunciſione beatorum dicamus. Adumbrabat priſca illa circumciſio tẽpus illud beatum reſurrectionis, quo Chriſtus omnia à beatis hominibus in æternam vitam excitatis mala in ſempiternum depellet, ac circuncidet. Iuxta illud Apoc. 21. Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; & mors vltra non erit, neque luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra: quia prima abierunt. Eſt hæc D. Thom. ſententia 3. parte, q. 70. ar. 4. Octauus, inquit, dies determinabatur circumciſioni,
G propter myſterium; quia in octaua ætate, quæ erit ætas reſurgentium, quaſi in octauo die, perficietur per Chriſtum ſpiritalis circunciſio; quando auferet ab electis, non ſolum culpam; ſed etiã omnem pœnalitatem, &cæt. Præterea Hugo Victorinus lib. 1. de ſacramentis par. 12. cap. 2. Tres, inquit, ſunt circuncunciſiones. Vna iã carne tantùm exterius, quæ ſacramentũ eſt; duæ aliæ ſunt, quę ſunt res, & virtus ſacramenti. Altera, quæ fit in præſenti, quando anima per depoſitionem iniquitatis circumci-
H ditur; altera, quæ in futuro fiet, quando per depoſitionem corruptionis, corpus circuncidetur. Hæc ille. Beda item Lu. 2. Octauum numerum, reſurrectionis gloriæ conuenire, pene omnib. claret. Nam & Dominus octaua die, hoc eſt, poſt ſeptimã ſabbathi, reſurrexit, & nos poſt ſex huius ſæculi ætates, & ſeptimam ſabbathi animarum, quæ in alia vita geritur, quaſi octauo tempore ſurgem?. Tũ veriſſime circũciſi, hoc eſt, ab omnibus carnalis concupiſcentiæ vitijs, & corruptionibus expoliati, &c. Haymo: circũciſio typũ gerebat gene-

De circũciſione beatorũ, quæ malum tam culpæ, quam pœnæ circũcidetur. *Apoc. 21.* *Thom.* *Hug. Vict.* *Beda.* *Haimo.*

Digitized by Google

generalis reſurrectionis, quæ in die Iudicij futura eſt; quando omnes electi mundabuntur, ab omni fæce peccatorum, & ab omni fæce mortalitatis. Hanc circuncisionem vocat Rupertus in Comentarijs libri Ioſuæ, circunciſionem ſecundam. Prima, ait, circunciſione circuncisi ſumus, cõſepulti Chriſto in baptiſmo, & expoliati in operibus carnis. Secundò circuncidendi ſumus, circuncisione ſecunda, id eſt, carnis reſurrectione reſurrecturi ſumus, &c.

CAPVT VI.

Morale,

De Auguſtiſſimo nomine Ieſus.

Dionyſius Areop.

DEus Optimus, Maximus, vt docet Dionyſius Areopagita in lib. de diuinis nominibus cap. 1. nomine infinitam illam maieſtatem exæquante, nequit nominari. Neque ſenſus (inquit) Dei eſt, neq; phantaſia, neque opinio, neque nomen, neque ſermo, neque tactus, neque ſcientia. Non eſt autem Dei ſermo, & ſcientia Deum comprehendens, Non eſt nomen nullis terminis circunſcriptam naturam exęquans. Homines enim nominum menſuram ſæpe non implent, Deus verò omnium quæcunque homines imponere poſſunt nominum menſuram, non ſolùm cumulatiſſimè implet, verum etiã infinitum in modum exuperat. Idem docuit Gregorius Nazianzenus oratione. 36. Deus, ait, nullo nomine exprimi poteſt, videlicet eſſentiam diuinam perfectè declarante. Elias in Commentarijs orationis vndecimæ, Deus, inquit, vt Deus, omni nomine caret, nullum quippe nomen eſt, quod ipſius eſſentiam declaret &c. Rectè Gregorius Nazianzenus addit, loco indicato. Quẽadmodum nemo eſt, qui aerem totum vnquam hauſerit, ita Dei naturam neque mens vnquam vlla prorſus concepit, neque vox vlla complexa eſt, &c. Fieri nequit, vt hominis minimum os totum aerem ſorbeat, ac comprehen-

Deus non habet nomen diuinam maieſtatem exæquans.

Greg. Naz.

Elias.

Nazianz.

A dat, fieri quoque nequit, vt item hominis minimum os, aut mens, infinitam Dei eſſentiam nomine aliquo definiat, ac complectatur.

Euſebius. Deus eſt ineffabilis, quam ſignificat nomẽ eius ineffabile.

Ineffabilis Deus eſt. Quod Hebręos nomine ineffabili, & quadrilitero oſtẽdiſſe docet Euſebius lib. 11. de Præparatione Euangelica cap. 8. his verbis Moſes, & omnes Prophetæ ineffabilem, rem, intellectuque ſolum perceptibilẽ Deum, eſſe docent. Huiuſque rei ſymbolum ſcriptum apud eos quatuor vocalibus nomen Dei fertur, quod pro-
B ferre non poſſunt. Hęc ille. Nazianzenus etiam loco indicato, Deus nullo nomine exprimi poteſt, idque oſtendunt Hebræorum doctiſſimi, atque antiquiſſimi quique, quantum quidem nobis conijciendum dederunt. Nam qui proprijs notis ſummum illud nomen, ſcilicet Iehouah, honorandum duxerunt, ac ne ijſdem quidem litteris, aliud quiddam eorum, quæ poſt Deum ſunt, ac Deum ipſum, ſcribi ſuſtinuerunt (tanquam ſcilicet, Deum huc ẽt vſque, à rerum noſtrarum commercio
C diſtinctum eſſe oporteat) & quando tandem ſolutili voce, naturam illam inſolutilem, nec cum alijs communem explicari paterentur? Hactenus Gregor.

Greg. Naz.

Quod verò ait Euſebius Hebræos nomen tetragrammaton, id eſt, quadriliterum proferre non poſſe, propterea dixit, quòd quo modò proferendum ſit, non conſtet. Vulgò non erat fas Hebræis, nomen ineffabile effari. Vt enim ait Hebræus Paulus Burgenſis Exod. 3. nulli fas erat nomen tetra-
D grammaton niſi ſacerdotibus tantummodò pronuntiare, tunc cùm in templo ſolenniter populo benedicebant. Loco verò illius, nomen alterum Dei, ſcilicet, Adonai, quod ſignificat Dominum in legendo vſurpant. Quẽ morem ſequutus eſt noſter interpres. Exod. 6. Nomen meum, Adonai, non indicaui eis. Pro nomine ineffabili vſurpauit, Adonai, & alijs locis vertit Dominum.

Nomen tetragrãmaton proferre nõ erat fas.

Burgenſis.

Loco nominis quadraliteri, nomẽ Adonai, quod Deũ ſignificat vſurpatum.

Galatinus lib. 2. c. 10. alteram reddit cauſam, cur ineffabile dicatur, Quia, inquit, Deus trinus, & vnus, qui omnino ineffa-

ineffabilis eſt, atque incomprehenſibilis, per hoc nomen ſignificatur, idcircò nomen ineffabile dicitur. Eam ob rem antiqui Iudęorum, à Moſe edocti ad deſignandam hanc diuinę Trinitatis ineffabilitatem, ſtatuerunt hoc nomen minimè proferri, ſed vbicunque inueniretur, loco eius nomen, Adonai, pronunciari debere. Hæc Galat. Quomodo verò hoc nomine ſanctiſſima Trinitas ſignificetur, in tractatu de genealogia oſtendimus lib. 5. c. 6.

Nomen tetragrāmaton ſacroſā ctā Trinitatē indicat.

Deus potuit ſe perfectiſſime nominare.

Ineffabilem itaque Deum non poteſt nomine perfectè effari homo. Potuit tum ipſe, qui ineffabilis eſt, nomine ſiue verbo perfectiſſimo abſolutiſſimè ſe exprimere. Etenim diuinum F verbum producit Pater, eoque perfectiſſimè ſe exprimit, & veluti abſolutiſſimo nomine effatur. Quamobrem D. Thom. 1. lib. Sent. diſt. 22. ar. 1. ait. Deum ſolum ſe ipſum perfectè nominaſſe. Sicut Deum, ait, imperfectè cognoſcimus, ita etiam imperfectè nominamus, quaſi balbutiendo, vt dicit Greg or. Ipſe autem ſolus ſe ipſum comprehendit, & ideo ipſe ſolus ſeipſum perfectè nominauit (vt ita dicam) ver- G bum coæquale ſibi generando &c. D. Bonauē. eadem diſtinctione, Sicut, inquit, ſibi ſoli eſt intelligibilis Deus, ſic ſibi eſt effabilis, & nominabilis, nō alio nomine quam ipſe ſit, nec alio verbo quam ipſe ſit, & ſicut nobis eſt incomprehenſibilis, ita & ineffabilis, ita etiam & innominabilis, Hæc ille.

D. Thom.

Bonauētu.

At verò etſi perfectè Deum nominare non poſſumus, imperfectè quidē poſſumus. Quocircò multa Deo nomina imponimus. Theologi, ait Dionyſius Areopagita in lib. de diuinis no- H minibus cap. 1. & ſicut innominabilem Deum laudant, & ex omni nomine. Ait Dionyſius innominabilem eſſe Deum, ſed multa etiam habere nomina. Innominabilem quidem perfectè, nominabilem verò multis nominibus imperfectè. Et in fine capitis idem Dionyſ. Mihi, inquit, det Deus, vt Deum decet, laudare inuocabilis, & innominabilis deitatis deificas multas nominationes, & non auferat verbum veritatis ex ore meo. Rurſus inuocabilem, & E innominabilem deitatem vocat, deificas tamen appellationes multas illi tribuit D. Bona. loco indicato, Si nomina bile, inquit, dicatur ſecundum qualemcunque nominationem, ſic quemadmodum Deus eſt nobis cognoſcibilis, ita & effabilis, & nominabilis, & qui melius cognoſcit, melius effatur, & melius nominat & expreſſius. Vnde expreſſius nominat fidelis, & ſcriptura, quæ fidei ſuffragatur, vt ſacra Scriptura, quam ratio, vel Philoſophia. Hæc ille.

Dioniſiu Areop.

Deum imperfectè nominamus, multis nominibus.

Dionyſius Areop.

Deus eſt in effabilis, et effabilis à nobis imperfectè.

Habet igitur nomina multa innominabilis Deus, quibus diuinitas ſignificetur. Vt alia omittam, Hebræum primum nomen אל, El, quod fortem ſignificat, vt ait Hierony. in Epiſt. Ad Marcellam. Secundum, שדי Sadai, quod Hier. eodem loco robuſtum, & ſufficientem ad omnia perpetranda interpretatur. D. Epiph. Hær. 40. ſufficiētem ait ſignificare. Vulgata editio in omnipotentem transfert. Tertium, אדני Adonai, id eſt, Dominus meus, eſt autem numeri pluralis. Quartum אלהים Elohim, numeri etiam pluralis, quo Deum, vt gubernatorem, iudicem, & principem ſignificari docet Montanus in apparatu. Hoc eſt primum nomen, quo Deus Gen. 1. nominatur. In principio creauit Elohim cœlum & terram. Quintum nomen eſt, יה Iah, quo ſæpiſſimè vtimur, cum decantamus Allelu Iah, Allelu, id eſt, Laudate Iah Deum. Sextum קדוש Cados, id eſt Sanctus. Septimum צבאות Sabaoth, id eſt exercituum. Octauum עליון, Helion. id eſt excelſus.

Hebræa Dei nomina, Hieron. Epiph.

Gen. 1.

Nonum nomen eſt tetragrammatō, creaturæ incommunicabile, יהוה Iehouah, quod D. Epiphanius Hæreſi. 40. profert, Iaue, & interpretatur. Qui erat, eſt, & ſemper eſt. Burgēſis Exod. 3. ait ſignificare eſſe, & eſſentiam. Lipomanus & Sixtus Senenſis lib. 2. Bibliothecæ volunt ſignificare eum, qui eſt, & aliquid eſſe facit, à verbo ſubſtātiuo, haiah, ſiue, haua, id eſt, ſum. Galatinus lib. 2. cap. 10. ſcribit, ex Hebræis quoſdam, יהוה Iehouah, interpretari, generantem, alios eum, qui eſſentiat, ſiue qui dat omnibus eſſe. Nonnullos

Epiph.

Burgenſis.

Galatinus.

nullos vnum, & omnia, ſiue omnia vni te, ut cauſam, ſiue vnum omnia eminenter continentem. Deducitur à verbo haiah ſiue haua, id eſt ſum.

Ens, præcipuum Dei nomen. *Greg. Naz.*

Quòd autem ens præcipuum ſit Dei nomen, docet Gregorius Nazianzenus oratione 63. quæſt. 4. eſt de Theologia, his verbis. Quantum nobis aſſequi conceſſum eſt, Ens, & Deus, magis quodammodò eſſentiæ nomina ſunt, ex iiſque etiam entis vox ad eam indicandam aptior eſt non hoc ſolum nomine, quod ipſe cum Moſi in monte oraculum ederet, quæreretq; ille, quo nomine vocaretur, ita ſeipſum appellauit, edicens videlicet ei, vt ad populum his verbis vteretur; Qui eſt miſit me, ſed etiam, quia nomen illud magis proprium eſſe comperimus. Quamuis enim Dei vox, vel à verbo *θέειν* vel ab *αἴθειν* (vt putant qui in hoc genere ſibi ſciti atque arguti videntur) hoc eſt, à currendo, vel ab vrendo, rationem originis ſuæ ducat. tùm propter ſempiternam agitationem, tùm propter vim illam vitioſarum affectionũ conſumptricem (nam hinc quoque ignis conſumens dicitur) ex eorum tamen numero eſt, quæ ad aliquid referuntur, nec libera, & abſoluta eſt, quẽadmodum nec Domini vox. At nos naturam eiuſmodi exquirimus, quæ ipſũ eſſe per ſe habeat, ac non cum alio quopiam copulatum. Ens verò proprium ſanè eſt Dei, ac totum, nec priore aliqua re, nec poſteriore (nec enim erat, aut erit) definitum, ac circunciſum. Alia autem nomina partim poteſtatis eſſe conſtat, partim œconomiæ, & quidem duplicis, alterius nimirum corpore ſublimioris, alterius cum corpore coniũctæ. Hactenus Naziãz. Et Damaſcenus lib. 1. fidei cap. 12. Ex omnibus, inquit, nominibus, quæ Deo tribuuntur nullum æquè proprium videtur, atque entis nomen. Vniuerſum enim, id quod eſt, tanquam immenſum quoddam, & infinitum eſſentiæ pelagus, complexu ſuo continet. D. quoque Thom. 1. parte quæſt. 13. art. 11. nomen, Qui eſt, maximè proprium Dei eſſe docet.

Damaſ. *D. Thom.*

Inter nomina verò quibus Deus in- A carnatus vocatur, præcipuum locum tenet nomen Ieſus, de quo nunc agimus. Appellatur Chriſtus, agnus, Emmanuel, leo de tribu Iuda, & alijs nominibus, ſed nomen Ieſus reliqua ſuperat. Eſt enim Chriſti nomen proprium quod Eccleſia maiori colit veneratione, quàm ipſum nomen Deus, vt docet Abulenſ. Exod. 20. quæſt. 7. Maioris autem venerationis cauſas reddit. Prima eſt, quia Chriſto propter obedientiam hoc priuilegium donatum eſt, iuxta Paulum ad Philippen- B ſes. 2. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur. Secunda quia nomen Ieſu, eſt nomen, in quo ſaluamur, vt Petrus ait. Act. 3. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluos fieri. Tertia, quia ſignificat Deũ redemptorem, redemptio autem eſt maximum beneficium.

Inter nomina Dei incarnati, præcipuum eſt Ieſus. *Abulenſis.* *ad Philip.* *Act 3.*

De ſanctiſſimi huius nominis veneratione agit Summus Pont. Gregorius 10. in ſexto decretalium libro, de immunitate Eccleſiarum, cap. Decet. Conuenientes, inquit, in Eccleſijs, nomen C illud, quod eſt ſuper omne nomen, à quo aliud ſub cœlo non eſt datum hominibus, in quo ſaluos fieri credentes oporteat, nomen videlicet Ieſu Chriſti, qui ſaluũ faciet populũ ſuũ à peccatis eorũ, exhibitione ſpecialis reuerentiæ attollant. Et quod generaliter ſcribitur, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, ſinguli ſingulariter in ſeipſis implentes (præcipuè dũ aguntur Miſſarũ ſacra miniſteria) glorioſũ illud nomen quandocunq; recolitur, flectant genua cordis ſui, quod vel capitis inclinatione D teſtentur. Hæc Summus Pontifex.

Venerandũ nomen, Ieſus. *Greg. 10.*

Habet Deus nomina multa, quæ hominibus etiam conueniunt. Deus Sapiens, Bonus, Iuſtus, Miſericors vocatur, homines quoque ſapientes, boni, iuſti, ac miſericordes nominantur. Veruntamen infinitum eſt inter hæc nomina, cùm de Deo dicuntur, & de hominibus, interuallum. Etenim diuerſa admodum eſt Dei ſapientia, bonitas, iuſtitia, miſericordia, à ſapientia hominum, bonitate, iuſtitia, ac miſericordia. Eundem in modum, tum Chriſto, tũ alijs hominib. nomen

Ieſus

Digitized by Google

Ieſus in ſacris literis tribuitur, ſed ma
ximum eſt in ipſa nominis ſignificatio-
ne diſcrimen. Nam nomen ſalutem ſi-
gnificat, ſalus autem, quam Chriſtus
mundo attulit, ſalutem quam omnes
homines, duces, reges, imperatores po
pulis attulere longiſſimè ſuperat. Ha-
buere Iudæi alios ſaluatores, iuxta il-

Eſd. 9.

lud. 2. Eſdre. 9. Secundum miſerationes
tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui
ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorũ.

Bernar.

Verum hi vmbræ fuere veri ſaluato-
ris, neque potuere veram illis ſalutem
parere. Præmiſſi ſunt) ait Bernar. ſerm.
decimoquinto Can.) illi ſaluatores tan
quam baculus Eliſei ad mortuum, &
non erat vox, neque ſenſus in mortuo,
deſcendit ſaluator, qui baculum miſit,
& mox ſaluum fecit populum ſuum à
peccatis eorum, &c.

Ieſu ſalus præſtantiſſima.

Hæc vera ſalus eſt à peccatis ſaluum
facere à morte æterna, diabolique ty-
rannide liberare. Hanc Iacob in extre
mo ſuſpirabat ſpiritu, cum verba illa

Gen. 49

Gen. 49. protulit. Salutare tuum expe-
ctabo Domine. Quæ Chaldæus ſic ex-
ponit: Salutare tuũ expecto dñm, dixit
Iacob, nõ expectabo ſalutare Gedeõ,
quæ eſt ſalus temporalis, neq; ſalutare
Sanſon, quæ eſt ſalus tranſitoria, ſed ex
pecto redemptionẽ Chriſti filij Dauid
cujus redemptionem deſiderat anima
mea. &c. Reliquæ ſaluationes ſalutem
afferunt temporariam, Ieſu ſaluatio at-
tulit æternam, reliquæ hoſtes imbecil-
los, nempe homines à ceruicibus depu
lere, hæc peccata, dæmones, mortem-
que, hoſtes truculentiſſimos depulit,
reliquæ fuere corporum, hæc corpo-
rum, & animorum, reliquæ defecere,
hæc cum æternitate permanebit. Iux-

Abacuc 3.

ta illud Abacuc tertio. Ficus enim non
florebit non erit germen in vineis,
mentietur opus oliuæ, & arua non af-
ferent cibum, abſcindetur de ouili pe-
cus, & non erit armentum in præ-
ſepibus. Ego autem in Domino gau-
debo, & exultabo in Deo Ieſu
meo.

Ieſu nomẽ decantandum.

Iſraelitæ poſtea quã Pharaonis exer
citum maris rubri fluctibus demerſum
conſpexere, admirabiliter ex hoſtis po
teſtate erepti, ſalutemque tempora-

E riam conſequuti, nomen Dei decan-
tauerunt, vt memoræ prodit liber Sa-
pientiæ c. 10. his verbis. Decantauerũt

Sap. 10.

Domine ſanctum nomen tuum, & vi-
ctricem manum tuam laudauerunt pa-
riter. Nos, qui immaniorem Pharaonẽ
rubro ſanguinis Chriſti mari, obrutũ
videmus, admirabilius ex crudeliſſimi
hoſtis faucibus ſeruati, æternamque ſa
lutem adepti, ſeruatoris noſtri nomen
Ieſu, ardentius oportet decantare. Do
minus quaſi vir pugnator, canebant Iſ-

Exod. 15.

raelitæ Exod. 15. Omnipotens, Hebrai-
F cè Iehouah nomen eius. Nos verò ca-
nemus, Dominus vir ſeruator, Ieſus no
men eius.

Ieſu nomen effabile.

Nomen Iehouah, ineffabile Hebræis
erat. At nomen Ieſus nobis effabile, &
cantabile eſt. Factus eſt Deus homo aſ-
pectabilis, & effabilis, nomen habet
effabile, & audibile.

Plutarch.

Romani Deum Romæ tutelarem no
minare nefas ducebant. Sic enim ſcri-
bit Plutarchus in libro problematum,
Cur Deum illum, cuius in tutela vrbẽ
eſſe dicunt, ſiue maſculus is, ſeu fœmi
G na eſt, & dicere, & quærere, & nomina-
re nefas eſſet, hoc enim ita eſſe, reli-

Romani Deum Romæ tutelarum nõiare nefas ducebant.

gione confirmant. Valerium Soranum
malè perijſſe dicentes, quòd numinis
nomen efferre auſus eſſet. Hæc ille. Hu
ius occultationis rationem Plinius red
dit lib. 28. cap. ſecundo. Verrius, inquit,

Plinius.

Flaccus autores ponit, quibus credat,
in oppugnationib. ante omnia ſolitũ à
Romanis ſacerdotib. euocari Deum, cu
ius in tutela id oppidum eſſet. promit-

Cur Romani tutelarẽ Deum non nõiarent?

tique illi, eundem, aut ampliorem lo-
cum apud Romanos, cultumve. Durat
H in Pontificum diſciplina id ſacrum.
Conſtatque ideo occultatum in cuius
Dei tutela Roma eſſe, ne qui hoſtium,
modo agerent, &c.

Vrbis romæ aliud nomẽ occultabatur.

Eandem ob cauſam vrbis Romæ La
tinum nomen occultatum refert Ma-

Macrobius

crobius lib. 3. Saturnaliorum c. 9. Con-
ſtat, ait ille, morem Romanorũ fuiſſe,
vt cum obſiderent vrbem hoſtiũ, eam-
que iam capi poſſe cõfiderẽt, certo car
mine euocarent tutelares Deos. Quòd
aut aliter vrbẽ capi poſſe, nõ crederẽt,
aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent
Deos habere captiuos. Nã propterea

ipſi

ipſi Romani & Deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinū nomen ignotum eſſe voluerunt, &c.

De occultatione nominis Romanæ vrbis Plinius quoque lib. 3. cap. 5. hæc ſcribit: Romæ nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum, nefas habetur, optimaque, & ſalutari fidei abolitum annunciauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. *Solinus.* Solinus præterea c. 2. Traditur, ait, etiam proprium Romæ nomen, veruntamen vetitum publicari, &c.

Abulenſis. Nomē inanis cuiuſdā dæmonis occultum. Abulenſis item Exod 20. q. 3. refert nomen cuiuſdam falſi Dei, qui Dæmogorgon dicitur fuiſſe occultiſſimum quo vocato ait Luc. libro 6. terram concuti.

An ille, (ait Lucanus)

Compellandus erit, quo nunquam terra vocato.
Non concuſſa tremit? qui Gorgona cernit apertam.

C Dubium tamen eſt, an de eiuſmodi Dæmone Lucanus ſit intelligendus, cuius nomen occultum fuerit. Quidquid ſit, digni illi fuere ficti Dei, ſiue Dæmones potius, quorum nomina perpetuo obruerentur ſilentio. At Deus verus ſuū nomen Ieſus ſileri non vult, aut occultari, ſed ore magna cum veneratione proferri, decantari, atque laudari.

Ieſu nomē non eſt occultum, ſed oleum effuſum. Oleum effuſum nomen tuum, ait Salomon Cant. 1. Odoriferum oleum ſi vaſe concluſum eſt, latet, ſi effunditur, & apparet, & ſuauiſſimum odorem longè, lateq; diffundit. Ieſu nomen non concluſo, ſed effuſo ſimile eſt oleo, quod odoris ſummi ſuauitatem non occultat, ſed per vniuerſum orbem ſpargit. Notiſſimum nomen eſt in cœlis, notiſſimum in terris, notiſſimum etiam habet apud inferos. In nomine *ad Phil. 2.* Ieſu (ait Paulus) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Antequam nomen Ieſu haberet, notus erat in Iudæa Deus (vt canit Va- *pſal. 79.* tes) & in Iſrael magnum nomen eius. Verùm poſtquam nomen Ieſu habuit, cum eodem Vate canimus, Domine Dominus noſter, quam admirabile

A eſt nomen tuum in vniuerſa terra. O nomen benedictum, exclamat Bernard. ſer. 15. in Cantica, ò oleum vbique quaque diffuſum de cœlo in Iudæam, & inde in omnem terrā excurrit, &c. *Bernard.* *Ambroſ.* Ambroſi. in lib. de Spiritu Sancto ca. 7. Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo, quaſi vaſe clandebatur; notus enim in Iudæa Deus, poſtea verò, per omnem creaturam diuinum ſuum nomen extendit replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra, &c.

B Hoc Propheticus ille crucis titulus indicabat tribus præcipuis linguis, Hebræa, Græca, atque Latina exaratus: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum: videlicet, nomen Ieſu oleum ſuauiſſimum, cœleſtiſq; odoris balſamum, ex Hebræa in Græcam, Romanamq; totius orbis principem linguam, per totum orbem effundendum.

Occultabant Romani, Dei tutelaris nomen, Deus verò non tutelaris ſolū, ſed omnium quibus ſeruiebant Deorum nomina, iam obruit, nomen verò Ieſu toti orbi patefecit. Iacet Iouis Capitulini nomen: iacet nomen Apollinis, Mercurij, Saturni, Iunonis, Dianæ, cæterorumque dæmonum, nihil honoris, nihil venerationis habent. Quid hoc eſt ò Roma, terrarum magis nunc religione, quam olim armis domina? quæ venerabaris nomina peſſundas? quæ colebas conſpuis? Reſpondentem illam audire videor: Poſtquam ad me cœleſtis olei, ſuauiſſimiq; balſami, id *Deus Deorū inaniū nomina obruit.* D eſt, ſanctiſſimi nominis Ieſu peruenit odor, fœtidiſſima idolorum nomina ferre non potui. Noctuæ ac veſpertiliones noctu volant, vbi primùm verò ſol fulget, auolant omnes, atque diſparent. Noctuis, veſpertilonibuſque ſimilia idola erant, quibus diuinum cultum, heu Dei inſcia, exhibebam, at cū primum ſpendidiſſimus veluti ſol, Ieſu nomen illuxit, auolarunt omnia atque diſparuerunt, iuxta illud Iſaiæ 2. In *Iſaia. 2.* die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas, & veſpertiliones. Illud mihi ſumma Dei miſericordia euenit, quod Oſeas c. 2. vaticinatus *Oſea. 2.* eſt,

Ieſus in ſacris literis tribuitur, ſed maximum eſt in ipſa nominis ſignificatione diſcrimen. Nam nomen ſalutem ſignificat, ſalus autem, quam Chriſtus mundo attulit, ſalutem quam omnes homines, duces, reges, imperatores populis attulere longiſſimè ſuperat. Habuere Iudæi alios ſaluatores, iuxta illud. 2. Eſdre. 9. Secundum miſerationes tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorū. Verum hi vmbræ fuere veri ſaluatoris, neque potuere veram illis ſalutem parere. Præmiſſi ſunt) ait Bernar. ſerm. decimoquinto Can.) illi ſaluatores tanquam baculus Eliſei ad mortuum, & non erat vox, neque ſenſus in mortuo, deſcendit ſaluator, qui baculum miſit, & mox ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum, &c.

Eſd 9.

Bernar.

Hæc vera ſalus eſt à peccatis ſaluum facere à morte æterna, diaboliqúe tyrannide liberare. Hanc Iacob in extremo ſuſpirabat ſpiritu, cum verba illa Gen. 49. protulit. Salutare tuū expectabo Domine. Quæ Chaldæus ſic exponit: Salutare tuū expecto dñi, dixit Iacob, nō expectabo ſalutare Gedeō, quæ eſt ſalus temporalis, neq; ſalutare Sanſon, quæ eſt ſalus tranſitoria, ſed expecto redemptionē Chriſti filij Dauid cuius redemptionem deſiderat anima mea. &c. Reliquæ ſaluationes ſalutem afferunt temporariam, Ieſu ſaluatio attulit æternam, reliquæ hoſtes imbecillos, nempe homines à ceruicibus depulere, hæc peccata, dæmones, mortemque, hoſtes truculentiſſimos depulit, reliquæ fuere corporum, hæc corporum, & animorum, reliquæ defecere, hæc cum æternitate permanebit. Iuxta illud Abacuc tertio. Ficus enim non florebit non erit germen in vineis, mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum, abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.

Ieſu ſalus præſtantiſſima.

Gen. 49

Abacuc 3.

Iſraelitæ poſtea quā Pharaonis exercitum maris rubri fluctibus demerſum conſpexere, admirabiliter ex hoſtis poteſtate erepti, ſalutemque tempora- E riam conſequuti, nomen Dei decantauerunt, vt memoræ prodit liber Sapientiæ c. 10. his verbis. Decantauerūt Domine ſanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter. Nos, qui immaniorem Pharaonē rubro ſanguinis Chriſti mari, obrutū videmus, admirabilius ex crudeliſſimi hoſtis faucibus ſeruati, æternamque ſalutem adepti, ſeruatoris noſtri nomen Ieſu, ardentius oportet decantare. Dominus quaſi vir pugnator, canebant Iſraelitæ Exod. 15. Omnipotens, Hebraicè Iehouah nomen eius. F Nos verò canemus, Dominus vir ſeruator, Ieſus nomen eius.

Ieſu nomē decantandum.

Sap. 10.

Exod. 15.

Nomen Iehouah, ineffabile Hebræis erat. At nomen Ieſus nobis effabile, & cantabile eſt. Factus eſt Deus homo aſpectabilis, & effabilis, nomen habet effabile, & audibile.

Ieſu nomen effabile.

Romani Deum Romæ tutelarem nominare nefas ducebant. Sic enim ſcribit Plutarchus in libro problematum, Cur Deum illum, cuius in tutela vrbē eſſe dicunt, ſiue maſculus is, ſeu fœmi- G na eſt, & dicere, & quærere, & nominare nefas eſſet, hoc enim ita eſſe, religione confirmant. Valerium Soranum malè periiſſe dicentes, quòd numinis nomen efferre auſus eſſet. Hæc ille. Huius occultationis rationem Plinius reddit lib. 28. cap. ſecundo. Verrius, inquit, Flaccus autores ponit, quibus credat, in oppugnationib. ante omnia ſolitū à Romanis ſacerdotib. euocari Deum, cuius in tutela id oppidum eſſet. promittique illi, eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve. Durat H in Pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatque ideo occultatum in cuius Dei tutela Roma eſſe, ne qui hoſtium, modo agerent, &c.

Plutarch.

Romani Deum Romæ tutelarem nōiare nefas ducebant.

Plinius.

Cur Romani tutelarē Deum non nōiarent?

Vrbis romæ aliud nomē occultabatur.

Macrobius.

Eandem ob cauſam vrbis Romæ Latinum nomen occultatum refert Macrobius lib. 3. Saturnaliorum c. 9. Conſtat, ait ille, morem Romanorū fuiſſe, vt cum obſiderent vrbem hoſtiū, eamque iam capi poſſe cōſideret, certo carmine euocarent tutelares Deos. Quòd aut aliter vrbē capi poſſe, nō crederet, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent Deos habere captiuos. Nā propterea

ipſi

Digitized by Google

ipſi Romani & Deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinũ nomen ignotum eſſe voluerunt, &c.

De occultatione nominis Romanæ vrbis Plinius quoque lib. 3. cap. 5. hæc ſcribit: Romæ nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum, nefas habetur, optimaque, & ſalutari fidei abolitum annunciauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Solinus præterea c. 1. Traditur, ait, etiam proprium Romæ nomen, veruntamen vetitum publicari, &c.

Solinus.

Abulenſis. Nomẽ inanis cuiuſdã dæmonis occultum. Abulenſis item Exod 20. q. 3. refert nomen cuiuſdam falſi Dei, qui Dæmogorgon dicitur fuiſſe occultiſſimum quo vocato ait Luc. libro 6. terram concuti.

An ille, (ait Lucanus)

Compellandus erit, quo nunquam terra vocato.
Non concuſſa tremit? qui Gorgona cernit apertam.

Dubium tamen eſt, an de eiuſmodi Dæmone Lucanus ſit intelligendus, cuius nomen occultum fuerit. Quidquid ſit, digni illi fuere ficti Dei, ſiue Dæmones potius, quorum nomina perpetuo obruerentur ſilentio. At Deus verus ſuũ nomen Ieſus ſileri non vult, aut occultari, ſed ore magna cum veneratione proferri, decantari, atque laudari.

Ieſu nomẽ non eſt occultum, ſed oleum effuſum. Oleum effuſum nomen tuum, ait Salomon Cant. 1. Odoriferum oleum ſi vaſe concluſum eſt, latet, ſi effunditur, & apparet, & ſuauiſſimum odorem longè, lateq; diffundit. Ieſu nomen non concluſo, ſed effuſo ſimile eſt oleo, quod odoris ſummi ſuauitatem non occultat, ſed per vniuerſum orbem ſpargit. Notiſſimum nomen eſt in cœlis, notiſſimum in terris, notiſſimum etiam habet apud inferos. In nomine Ieſu (ait Paulus) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Antequam nomen Ieſu haberet, notus erat in Iudæa Deus (vt canit Vates) & in Iſrael magnum nomen eius. Verùm poſtquam nomen Ieſu habuit, cum eodem Vate canimus, Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.

ad Phil. 2. *pſal. 79.*

Bernard. O nomen benedictum, exclamat Bernard. ſer. 15. in Cantica, ò oleum vbique quaque diffuſum de cœlo in Iudæam, & inde in omnem terrã excurrit, &c. Ambroſ. in lib. de Spiritu Sancto ca. 7. Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo, quaſi vaſe clandebatur, notus enim in Iudæa Deus, poſtea verò, per omnem creaturam diuinum ſuum nomen extendit replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra, &c.

Ambroſ.

Hoc Propheticus ille crucis titulus indicabat tribus præcipuis linguis, Hebræa, Græca, atque Latina exaratus: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum: videlicet, nomen Ieſu oleum ſuauiſſimum, cœleſtiſq; odoris balſamum, ex Hebræa in Græcam, Romanamq; totius orbis principem linguam, per totum orbem effundendum.

Deus Deorũ inaniũ nomina obruit. Occultabant Romani, Dei tutelaris nomen, Deus verò non tutelaris ſolũ, ſed omnium quibus ſeruiebant Deorum nomina, iam obruit, nomen verò Ieſu toti orbi pateſecit. Iacet Iouis Capitulini nomen: iacet nomen Apollinis, Mercurij, Saturni, Iunonis, Dianæ, cœterorumque dæmonum, nihil honoris, nihil venerationis habent. Quid hoc eſt ò Roma, terrarum magis nunc religione, quam olim armis domina? quæ venerabaris nomina peſſundas? quæ colebas conſpuis? Reſpondentem illam audire videor: Poſtquam ad me cœleſtis olei, ſuauiſſimiq; balſami, id eſt, ſanctiſſimi nominis Ieſu peruenit odor, fœtidiſſima idolorum nomina ferre non potui. Noctuæ ac veſpertiliones noctu volant, vbi primùm verò ſol fulget, auolant omnes, atque diſparent. Noctuis, veſpertilionibuſque ſimilia idola erant, quibus diuinum cultum, heu Dei inſcia, exhibebam, at cũ primum ſpendidiſſimus veluti ſol, Ieſu nomen illuxit, auolarunt omnia atque diſparuerunt, iuxta illud Iſaiæ 2. In die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas, & veſpertiliones. Illud mihi ſumma Dei miſericordia euenit, quod Oſeas c. 2. vaticinatus eſt,

Iſaia 2. *Oſea 2.*

Digitized by Google

Ieſus in ſacris literis tribuitur, ſed maximum eſt in ipſa nominis ſignificatione diſcrimen. Nam nomen ſalutem ſignificat, ſalus autem, quam Chriſtus mundo attulit, ſalutem quam omnes homines, duces, reges, imperatores populis attulere longiſſimè ſuperat. Habuere Iudæi alios ſaluatores, iuxta illud. 2. Eſdre. 9. Secundum miſerationes tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorũ. Verum hi vmbræ fuere veri ſaluatoris, neque potuere veram illis ſalutem parere. Præmiſſi ſunt) ait Bernar. ſerm. decimoquinto Can.) illi ſaluatores tanquam baculus Eliſei ad mortuum, & non erat vox, neque ſenſus in mortuo, deſcendit ſaluator, qui baculum miſit, & mox ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum, &c.

Eſd 9.

Bernar.

Ieſu ſalus præſtantiſſima.

Hæc vera ſalus eſt à peccatis ſaluum facere à morte æterna, diaboliq; tyrannide liberare. Hanc Iacob in extremo ſuſpirabat ſpiritu, cum verba illa Gen. 49. protulit. Salutare tuũ expectabo Domine. Quæ Chaldæus ſic exponit: Salutare tuũ expecto dñm, dixit Iacob, nõ expectabo ſalutare Gedeõ, quæ eſt ſalus temporalis, neq; ſalutare Sanſon, quæ eſt ſalus tranſitoria, ſed ex pecto redemptionẽ Chriſti filij Dauid cuius redemptionem deſiderat anima mea. &c. Reliquæ ſaluationes ſalutem afferunt temporariam, Ieſu ſaluatio attulit æternam, reliquæ hoſtes imbecillos, nempe homines à ceruicibus depulere, hæc peccata, dæmones, mortemque, hoſtes truculentiſſimos depulit, reliquæ fuere corporum, hæc corporum, & animorum, reliquæ defecere, hæc cum æternitate permanebit. Iuxta illud Abacuc tertio. Ficus enim non florebit non erit germen in vineis, mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum, abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.

Gen. 49

Abacuc 3.

Ieſu nomẽ decantandum.

Iſraelitæ poſtea quã Pharaonis exercitum maris rubri fluctibus demerſum conſpexere, admirabiliter ex hoſtis potestate erepti, ſalutemque temporariam conſequuti, nomen Dei decantauerunt, vt memoræ prodit liber Sapientiæ c. 10. his verbis. Decantauerũt Domine ſanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter. Nos, qui immaniorem Pharaonẽ rubro ſanguinis Chriſti mari, obrutũ videmus, admirabilius ex crudeliſſimi hoſtis faucibus ſeruati, æternamque ſalutem adepti, ſeruatoris noſtri nomen Ieſu, ardentius oportet decantare. Dominus quaſi vir pugnator, canebant Iſraelitæ Exod. 15. Omnipotens, Hebraicè Iehouah nomen eius. Nos verò canemus, Dominus vir ſeruator, Ieſus nomen eius.

Sap 10.

Exod. 15.

Nomen Iehouah, ineffabile Hebræis erat. At nomen Ieſus nobis effabile, & cantabile eſt. Factus eſt Deus homo aſpectabilis, & effabilis, nomen habet effabile, & audibile.

Ieſu nomen effabile.

Romani Deum Romæ tutelarem nominare nefas ducebant. Sic enim ſcribit Plutarchus in libro problematum, Cur Deum illum, cuius in tutela vrbẽ eſſe dicunt, ſiue maſculus is, ſeu fœmina eſt, & dicere, & quærere, & nominare nefas eſſet, hoc enim ita eſſe, religione confirmant. Valerium Soranum malè periſſe dicentes, quòd numinis nomen efferre auſus eſſet. Hæc ille. Huius occultationis rationem Plinius reddit lib. 28. cap. ſecundo. Verrius, inquit, Flaccus autores ponit, quibus credat, in oppugnationib. ante omnia ſolitũ à Romanis ſacerdotib. euocari Deum, cuius in tutela id oppidum eſſet. promittique illi, eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve. Durat in Pontificum diſciplina id ſacrum, Conſtatque ideo occultatum in cuius Dei tutela Roma eſſe, ne qui hoſtium, modo agerent, &c.

Plutarch.

Romani Deum Romæ tutelarem nõiare nefas ducebant.

Plinius.

Cur Romani tutelarẽ Deum non nõiarent? Vrbis romæ aliud nomẽ occultabatur.

Eandem ob cauſam vrbis Romæ Latinum nomen occultatum refert Macrobius lib. 3. Saturnaliorum c. 9. Conſtat, ait ille, morem Romanorũ fuiſſe, vt cum obſiderent vrbem hoſtiũ, eamque iam capi poſſe cõſideret, certo carmine euocarent tutelares Deos. Quòd aut aliter vrbẽ capi poſſe, nõ crederẽt, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent Deos habere captiuos. Nã propterea ipſi

Macrobius

Digitized by Google

ipſi Romani & Deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinũ nomen ignotum eſſe voluerunt, &c.

De occultatione nominis Romanæ vrbis Plinius quoque lib. 3. cap. 5. hæc ſcribit: Romæ nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum, nefas habetur, optimaque, & ſalutari fidei abolitum annunciauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Solinus præterea c. 1. Traditur, ait, etiam proprium Romæ nomen, veruntamen vetitum publicari, &c.

Solinus.

Abulenſis item Exod 20. q. 3. refert nomen cuiuſdam falſi Dei, qui Dæmogorgon dicitur fuiſſe occultiſſimum quo vocato ait Luc. libro 6. terram concuti.

Abulenſis. Nominis cuiuſdã dæmonis occultum.

An ille, (ait Lucanus)

Compellandus erit, quo nunquam terra vocato.

Non concuſſa tremit? qui Gorgona cernit apertam.

Dubium tamen eſt, an de eiuſmodi Dæmone Lucanus ſit intelligendus, cuius nomen occultum fuerit. Quidquid ſit, digni illi fuere ficti Dei, ſiue Dæmones potius, quorum nomina perpetuo obruerentur ſilentio. At Deus verus ſuũ nomen Ieſus ſileri non vult, aut occultari, ſed ore magna cum veneratione proferri, decantari, atque laudari.

Oleum effuſum nomen tuum, ait Salomon Cant. 1. Odoriferum oleum ſi vaſe concluſum eſt, latet, ſi effunditur, & apparet, & ſuauiſſimum odorem longè, lateq; diffundit. Ieſu nomen non concluſo, ſed effuſo ſimile eſt oleo, quod odoris ſummi ſuauitatem non occultat, ſed per vniuerſum orbem ſpargit. Notiſſimum nomen eſt in cœlis, notiſſimum in terris, notiſſimum etiam habet apud inferos. In nomine Ieſu (ait Paulus) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Antequam nomen Ieſu haberet, notus erat in Iudæa Deus (vt canit Vates) & in Iſrael magnum nomen eius. Verùm poſtquam nomen Ieſu habuit, cum eodem Vate canimus, Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. O nomen benedictum, exclamat Bernard. ſer. 15. in Cantica, ò oleum vbique quaque diffuſum de cœlo in Iudæam, & inde in omnem terrã excurrit, &c. Ambroſ. in lib. de Spiritu Sancto ca. 7. Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo, quaſi vaſe claudebatur; notus enim in Iudæa Deus, poſtea verò, per omnem creaturam diuinum ſuum nomen extendit replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra, &c.

Ieſu nomẽ non eſt occultum, ſed oleum effuſum.

ad Phil. 2.

pſal. 79.

Bernard.

Ambroſ.

Hoc Propheticus ille crucis titulus indicabat tribus præcipuis linguis, Hebræa, Græca, atque Latina exaratus: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum: videlicet, nomen Ieſu oleum ſuauiſſimum, cœleſtiſq; odoris balſamum, ex Hebræa in Græcam, Romanamq; totius orbis principem linguam, per totum orbem effundendum.

Occultabant Romani, Dei tutelaris nomen, Deus verò non tutelaris ſolũ, ſed omnium quibus ſeruiebant Deorum nomina, iam obruit, nomen verò Ieſu toti orbi patefecit. Iacet Iouis Capitulini nomen: iacet nomen Apollinis, Mercurij, Saturni, Iunonis, Dianæ, cæterorumque dæmonum, nihil honoris, nihil venerationis habent. Quid hoc eſt ò Roma, terrarum magis nunc religione, quàm olim armis domina? quæ venerabaris nomina peſſundas? quæ colebas conſpuis? Reſpondentem illam audire videor: Poſtquam ad me cœleſtis olei, ſuauiſſimiq; balſami, id eſt, ſanctiſſimi nominis Ieſu peruenit odor, fœtidiſſima idolorum nomina ferre non potui. Noctuæ ac veſpertiliones noctu volant, vbi primùm verò ſol fulget, auolant omnes, atque diſparent. Noctuis, veſpertilonibuſque ſimilia idola erant, quibus diuinum cultum, heu Dei inſcia, exhibebam, at cũ primum ſpendidiſſimus veluti ſol, Ieſu nomen illuxit, auolarunt omnia atque diſparuerunt, iuxta illud Iſaiæ 2. In die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas, & veſpertiliones. Illud mihi ſumma Dei miſericordia euenit, quod Oſeas c. 2. vaticinatus eſt,

Deus Deorũ inaniũ nomina obruit.

Iſaia. 2.

Oſea. 2.

Ieſus in ſacris literis tribuitur, ſed maximum eſt in ipſa nominis ſignificatione diſcrimen. Nam nomen ſalutem ſignificat, ſalus autem, quam Chriſtus mundo attulit, ſalutem quam omnes homines, duces, reges, imperatores populis attulere longiſſimè ſuperat. Habuere Iudæi alios ſaluatores, iuxta illud. 2. Eſdre. 9. Secundum miſerationes tuas multas, dediſti eis ſaluatores, qui ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorũ. Verum hi vmbræ fuere veri ſaluatoris, neque potuere veram illis ſalutem parere. Præmiſſi ſunt) ait Bernar. ſerm. decimoquinto Can.) illi ſaluatores tanquam baculus Eliſei ad mortuum, & non erat vox, neque ſenſus in mortuo, deſcendit ſaluator, qui baculum miſit, & mox ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum, &c.

Eſd 9. *Bernar.*

Ieſu ſalus præſtantiſſima. *Gen. 49*

Hæc vera ſalus eſt à peccatis ſaluum facere à morte æterna, diabolique tyrannide liberare. Hanc Iacob in extremo ſuſpirabat ſpiritu, cum verba illa Gen. 49. protulit. Salutare tuum expectabo Domine. Quæ Chaldæus ſic exponit: Salutare tuũ expecto dñm, dixit Iacob, nõ expectabo ſalutare Gedeõ, quæ eſt ſalus temporalis, neq; ſalutare Sanſon, quæ eſt ſalus tranſitoria, ſed expecto redemptionẽ Chriſti filij Dauid cujus redemptionem deſiderat anima mea. &c. Reliquæ ſaluationes ſalutem afferunt temporariam, Ieſu ſaluatio attulit æternam, reliquæ hoſtes imbecillos, nempe homines à ceruicibns depulere, hæc peccata, dæmones, mortemque, hoſtes truculentiſſimos depulit, reliquæ fuere corporum, hæc corporum, & animorum, reliquæ defecere, hæc cum æternitate permanebit. Iuxta illud Abacuc tertio. Ficus enim non florebit non erit germen in vineis, mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum, abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.

Abacuc 3.

Ieſu nomẽ decantandum.

Iſraelitæ poſtea quã Pharaonis exercitum maris rubri fluctibus demerſum conſpexere, admirabiliter ex hoſtis poteſtate erepti, ſalutemque temporariam conſequuti, nomen Dei decantauerunt, vt memoræ prodit liber Sapientiæ c. 10. his verbis. Decantauerũt Domine ſanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter. Nos, qui immaniorem Pharaonẽ rubro ſanguinis Chriſti mari, obrutũ videmus, admirabilius ex crudeliſſimi hoſtis faucibus ſeruati, æternamque ſalutem adepti, ſeruatoris noſtri nomen Ieſu, ardentius oportet decantare. Dominus quaſi vir pugnator, canebant Iſraelitæ Exod. 15. Omnipotens, Hebraicè Iehouah nomen eius. Nos verò canemus, Dominus vir ſeruator, Ieſus nomen eius.

Sap 10. *Exod. 15.*

Ieſu nomen effabile.

Nomen Iehouah, ineffabile Hebręis erat. At nomen Ieſus nobis effabile, & cantabile eſt. Factus eſt Deus homo aſpectabilis, & effabilis, nomen habet effabile, & audibile.

Plutarch.

Romani Deum Romæ tutelarem nominare nefas ducebant. Sic enim ſcribit Plutarchus in libro problematum, Cur Deum illum, cuius in tutela vrbe eſſe dicunt, ſiue maſculus is, ſeu fœmina eſt, & dicere, & quærere, & nominare nefas eſſet, hoc enim ita eſſe, religione confirmant. Valerium Soranum malè periiſſe dicentes, quòd numinis nomen efferre auſus eſſet. Hæc ille. Huius occultationis rationem Plinius reddit lib. 28. cap. ſecundo. Verrius, inquit, Flaccus autores ponit, quibus credat, in oppugnationib. ante omnia ſolitũ à Romanis ſacerdotib. euocari Deum, cuius in tutela id oppidum eſſet. promittique illi, eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve. Durat in Pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatque ideo occultatum in cuius Dei tutela Roma eſſe, nequi hoſtium, modo agerent, &c.

Romani Deum Romæ tutelarem nciare nefas ducebant. *Plinius.*

Cur Romani tutelarẽ Deum non nõiarent? Vrbis romæ aliud nomẽ occultabatur. *Macrobius*

Eandem ob cauſam vrbis Romæ Latinum nomen occultatum refert Macrobius lib. 3. Saturnaliorum c. 9. Conſtat, ait ille, morem Romanorũ fuiſſe, vt cum obſiderent vrbem hoſtiũ, eamque iam capi poſſe cõfiderẽt, certo carmine euocarent tutelares Deos. Quòd aut aliter vrbẽ capi poſſe, nõ crederẽt, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent Deos habere captiuos. Nã propterea ipſi

ipſi Romani & Deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinū nomen ignotum eſſe voluerunt, &c.

De occultatione nominis Romanæ vrbis Plinius quoque lib. 3. cap. 5. hæc ſcribit: Romæ nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum, nefas habetur, optimaque, & ſalutari fidei abolitum annunciauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Solinus prætereà c. 1. Traditur, ait, etiam proprium Romæ nomen, veruntamen vetitum publicari, &c.

Solinus.

Abulenſis. Nomē inanis cuiuſdā dæmonis occultum.

Abulenſis item Exod 20. q. 3. refert nomen cuiuſdam falſi Dei, qui Dæmogorgon dicitur fuiſſe occultiſſimum quo vocato ait Luc. libro 6. terram concuti.

An ille, (ait Lucanus)

Compellandus erit, quo nunquam terra vocato.

Non concuſſa tremit? qui Gorgona cernit apertam.

Dubium tamen eſt, an de eiuſmodi Dæmone Lucanus ſit intelligendus, cuius nomen occultum fuerit. Quidquid ſit, digni illi fuere ficti Dei, ſiue Dæmones potius, quorum nomina perpetuo obruerentur ſilentio. At Deus verus ſuū nomen Ieſus ſileri non vult, aut occultari, ſed ore magna cum veneratione proferri, decantari, atque laudari.

Ieſu nomē non eſt occultum, ſed oleum effuſum.

Oleum effuſum nomen tuum, ait Salomon Cant. 1. Odoriferum oleum ſi vaſe concluſum eſt, latet, ſi effunditur, & apparet, & ſuauiſſimum odorem longè, lateq; diffundit. Ieſu nomen non concluſo, ſed effuſo ſimile eſt oleo, quod odoris ſummi ſuauitatem non occultat, ſed per vniuerſum orbem ſpargit. Notiſſimum nomen eſt in cœlis, notiſſimum in terris, notiſſimum etiam habet apud inferos. In nomine Ieſu (ait Paulus) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Antequam nomen Ieſu haberet, notus erat in Iudæa Deus (vt canit Vates) & in Iſrael magnum nomen eius. Verùm poſtquam nomen Ieſu habuit, cum eodem Vate canimus, Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.

ad Phil. 2.

pſal. 79.

A O nomen benedictum, exclamat Bernard. ſer. 15. in Cantica, ò oleum vbique quaque diffuſum de cœlo in Iudæam, & inde in omnem terrā excurrit, &c. Ambroſi. in lib. de Spiritu Sancto c. 7. Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo, quaſi vaſe clandebatur, notus enim in Iudæa Deus, poſtea verò, per omnem creaturam diuinum ſuum nomen extendit replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra, &c.

Bernard.

Ambroſ.

B Hoc Propheticus ille crucis titulus indicabat tribus præcipuis linguis, Hebræa, Græca, atque Latina exaratus: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum: videlicet, nomen Ieſu oleum ſuauiſſimum, cœleſtiſq; odoris balſamum, ex Hebræa in Græcam, Romanamq; totius orbis principem linguam, per totum orbem effundendum.

Occultabant Romani, Dei tutelaris nomen, Deus verò non tutelaris ſolū,
C ſed omnium quibus ſeruiebant Deorum nomina, iam obruit, nomen verò Ieſu toti orbi patefecit. Iacet Iouis Capitulini nomen: iacet nomen Apollinis, Mercurij, Saturni, Iunonis, Dianæ, cœterorumque dæmonum, nihil honoris, nihil venerationis habent. Quid hoc eſt ò Roma, terrarum magis nunc religione, quam olim armis domina? quæ venerabaris nomina peſſundas? quæ colebas conſpuis? Reſpondentem illam audire videor: Poſtquam ad me cœleſtis olei, ſuauiſſimiq; balſami, id
D eſt, ſanctiſſimi nominis Ieſu peruenit odor, fœtidiſſima idolorum nomina ferre non potui. Noctuæ ac veſpertiliones noctu volant, vbi primùm verò ſol fulget, auolant omnes, atque diſparent. Noctuis, veſpertilonibuſque ſimilia idola erant, quibus diuinum cultum, heu Dei inſcia, exhibebam, at cū primum ſpendidiſſimus veluti ſol, Ieſu nomen illuxit, auolarunt omnia atque diſparuerunt, iuxta illud Iſaiæ 2. In die illa proijciet hòmo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas, & veſpertiliones. Illud mihi ſumma Dei miſericordia euenit, quod Oſeas c. 2. vaticinatus eſt,

Deus Deorū inaniū nomina obruit.

Iſaia 2.

Oſea 2.

ineffabilis eſt, atque incomprehenſibilis, per hoc nomen ſignificatur, idcircò nomen ineffabile dicitur. Eam ob rem antiqui Iudęorum, à Moſe edocti ad deſignandam hanc diuinæ Trinitatis ineffabilitatem, ſtatuerunt hoc nomen minimè proferri, ſed vbicunque inueniretur, loco eius nomen, Adonai, pronunciari debere. Hæc Galat. Quomodo verò hoc nomine ſanctiſſima Trinitas ſignificetur, in tractatu de genealogia oſtendimus lib. 5. c. 6.

Nomen tetragrāmaton ſacroſanctā Trinitatē indicat.

Ineffabilem itaque Deum non poteſt nomine perfectè effari homo. Potuit tum ipſe, qui ineffabilis eſt, nomine ſiue verbo perfectiſſimo abſolutiſſimè ſe exprimere. Etenim diuinum verbum producit Pater, eoque perfectiſſimè ſe exprimit, & veluti abſolutiſſimo nomine effatur. Quamobrem D. Thom. 1. lib. Sent. diſt. 22. ar. 1. ait. Deum ſolum ſe ipſum perfectè nominaſſe. Sicut Deum, ait, imperfectè cognoſcimus, ita etiam imperfectè nominamus, quaſi balbutiendo, vt dicit Gregor. Ipſe autem ſolus ſe ipſum comprehendit, & ideo ipſe ſolus ſeipſum perfectè nominauit (vt ita dicam) verbum coæquale ſibi generando &c. D. Bonauē. eadem diſtinctione, Sicut, inquit, ſibi ſoli eſt intelligibilis Deus, ſic ſibi eſt effabilis, & nominabilis, nō alio nomine quam ipſe ſit, nec alio verbo quam ipſe ſit, & ſicut nobis eſt incompreheoſibilis, ita & ineffabilis, ita etiam & innominabilis, Hæc ille.

Deus potuit ſe perfectiſſime nominare.

D. Thom.

Bonauētu.

E F G

At verò etſi perfectè Deum nominare non poſſumus, imperfectè quidē poſſumus. Quocircò multa Deo nomina imponimus. Theologi, ait Dionyſius Areopagita in lib. de diuinis nominibus cap. 1. & ſicut innominabilem Deum laudant, & ex omni nomine. Ait Dionyſius innominabilem eſſe Deum, ſed multa etiam habere nomina. Innominabilem quidem perfectè, nominabilem verò multis nominibus imperfectè. Et in fine capitis idem Dionyſ. Mihi, inquit, det Deus, vt Deum decet, laudare inuocabilis, & innominabilis deitatis deificas multas nominationes, & non auferat verbum veritatis ex ore meo. Rurſus inuocabilem, &

Dioniſius Areop.

H

Deum imperfectè nominamus, multis nominibus.

Dioniſius Areop.

innominabilem deitatem vocat, deificas tamen appellationes multas illi tribuit. D. Bona. loco indicato, Si nominabile, inquit, dicatur ſecundum qualemcunque nominationem, ſic quemadmodum Deus eſt nobis cognoſcibilis, ita & effabilis, & nominabilis, & qui melius cognoſcit, melius effatur, & melius nominat & expreſſius. Vnde expreſſius nominat fidelis, & ſcriptura, quæ fidei ſuffragatur, vt ſacra Scriptura, quam ratio, vel Philoſophia. Hæc ille.

Deus eſt ineffabilis, et effabilis à nobis imperfectè.

Habet igitur nomina multa innominabilis Deus, quibus diuinitas ſignificetur. Vt alia omittam, Hebræum primum nomen אל, El, quod fortem ſignificat, vt ait Hierony. in Epiſt. Ad Marcellam. Secundum, שדי Sadai, quod Hier. eodem loco robuſtum, & ſufficientem ad omnia perpetranda interpretatur. D. Epiph. Hær. 40. ſufficientem ait ſignificare. Vulgata editio in omnipotentem transfert. Tertium, ארני Adonai, id eſt, Dominus meus, eſt autem numeri pluralis. Quartum אלהים Elohim, numeri etiam pluralis, quo Deum, vt gubernatorem, iudicem, & principem ſignificari docet Montanus in apparatu. Hoc eſt primum nomen, quo Deus Gen. 1. nominatur. In principio creauit Elohim cœlum & terram. Quintum nomen eſt, יה Iah, quo ſæpiſſimè vtimur, cum decantamus Allelu Iah, Allelu, id eſt, Laudate Iah Deum. Sextum קדש Cados, id eſt Sanctus. Septimum צבאת Sabaoth, id eſt exercituum. Octauum עליון, Helion. id eſt excelſus.

Hebræa Dei nomina.

Hieron.

Epiph.

Gen. 1.

Nonum nomen eſt tetragrammatō, creaturæ incommunicabile, יהוה Iehouah, quòd D. Epiphanius Hæreſi. 40. profert, Iaue, & interpretatur. Qui erat, eſt, & ſemper eſt. Burgēſis Exod. 3. ait ſignificare eſſe, & eſſentiam. Lipomanus & Sixtus Senenſis lib. 2. Bibliothecæ volunt ſignificare eum, qui eſt, & aliquid eſſe facit, à verbo ſubſtātiuo, haiah, ſiue, haua, id eſt, ſum. Galatinus lib. 2. cap. 10. ſcribit, ex Hebræis quoſdam, יהוה Iehouah, interpretari, generantem, alios eum, qui eſſentiat, ſiue qui dat omnibus eſſe. Nonnullos

Epiph.

Burgenſis.

Galatinus.

nullos vnum, & omnia, ſiue omnia vni te, ut cauſam, ſiue vnum omnia eminenter continentem. Deducitur à verbo haiah ſiue haua, id eſt ſum.

Ens, præcipuum Dei nomen Greg. Naz.

Quòd autem ens præcipuum ſit Dei nomen, docet Gregorius Nazianzenus oratione 63. quæſt. 4. eſt de Theologia, his verbis. Quantum nobis aſſequi conceſſum eſt, Ens, & Deus, magis quodammodò eſſentiæ nomina ſunt, ex iiſque etiam entis vox ad eam indicandam aptior eſt non hoc ſolum nomine, quod ipſe cum Moſi in monte oraculum ederet, quæreretq; ille, quo nomine vocaretur, ita ſeipſum appellauit, edicens videlicet ei, vt ad populum his verbis vteretur; Qui eſt miſit me, ſed etiam, quia nomen illud magis proprium eſſe comperimus. Quamuis enim Dei vox, vel à verbo *θέειν* vel ab *αἴθειν* (vt putant qui in hoc genere ſibi ſciti atque arguti videntur) hoc eſt, à currendo, vel ab vrendo, rationem originis ſuæ ducat. tùm propter ſempiternam agitationem, tùm propter vim illam vitioſarum affectionũ conſumptricem (nam hinc quoque ignis conſumens dicitur) ex eorum tamen numero eſt, quæ ad aliquid referuntur, nec libera, & abſoluta eſt, quẽadmodum nec Domini vox. At nos naturam eiuſmodi exquirimus, quæ ipſũ eſſe per ſe habeat, ac non cum alio quopiam copulatum. Ens verò proprium ſanè eſt Dei, ac totum, nec priore aliqua re, nec poſteriore (nec enim erat, aut erit) definitum, ac circumciſum. Alia autem nomina, partim poteſtatis eſſe conſtat, partim œconomiæ, & quidem duplicis, alterius nimirum corpore ſublimioris, alterius cum corpore coniũctæ. Hactenus Naziãz. Et Damaſcenus lib. 1. fidei cap. 12. Ex omnibus, inquit, nominibus, quæ Deo tribuuntur nullum æquè proprium videtur, atque entis nomen. Vniuerſum enim, id quod eſt, tanquam immenſum quoddam, & infinitum eſſentiæ pelagus, complexu ſuo continet. D. quoque Thom. 1. parte queſt. 13. art. 11. nomen, Qui eſt, maximè proprium Dei eſſe docet.

Damaſ.

D. Thom.

Inter nomina verò quibus Deus incarnatus vocatur, præcipuum locum tenet nomen Ieſus, de quo nunc agimus. Appellatur Chriſtus, agnus, Emmanuel, leo de tribu Iuda, & alijs nominibus, ſed nomen Ieſus reliqua ſuperat. Eſt enim Chriſti nomen proprium quod Eccleſia maiori colit veneratione, quàm ipſum nomen Deus, vt docet Abulenſ. Exod. 20. quæſt. 7. Maioris autem venerationis cauſas reddit. Prima eſt, quia Chriſto propter obedientiam hoc priuilegium donatum eſt, iuxta Paulum ad Philipper. 2. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur. Secunda quia nomen Ieſu, eſt nomen, in quo ſaluamur, vt Petrus ait. Act. 3. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluos fieri. Tertia, quia ſignificat Deũ redemptorem, redemptio autem eſt maximum beneficium.

Inter nomina Dei incarnati, præcipuum eſt Ieſus.

Abulenſis.

ad Philip.

Act 3.

De ſanctiſſimi huius nominis veneratione agit Summus Pont. Gregorius 10. in ſexto decretalium libro, de immunitate Eccleſiarum, cap. Decet. Conuenientes, inquit, in Eccleſijs, nomen illud, quod eſt ſuper omne nomen, à quo aliud ſub cœlo non eſt datum hominibus, in quo ſaluos fieri credentes oporteat, nomen videlicet Ieſu Chriſti, qui ſaluũ faciet populũ ſuũ à peccatis eorũ, exhibitione ſpecialis reuerentiæ attollant. Et quod generaliter ſcribitur, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, ſinguli ſingulariter in ſeipſis implentes (præcipue dũ aguntur Miſſarũ ſacra miniſteria) glorioſũ illud nomen quandocunq; recolitur, flectant genua cordis ſui, quod vel capitis inclinatione teſtentur. Hæc Summus Pontifex.

Venerandũ nomen, Ieſus. Greg. 10.

Habet Deus nomina multa, quæ hominibus etiam conueniunt. Deus Sapiens, Bonus, Iuſtus, Miſericors vocatur, homines quoque ſapientes, boni, iuſti, ac miſericordes nominantur. Verumtamen infinitum eſt inter hæc nomina, cùm de Deo dicuntur, & de hominibus, interuallum. Etenim diuerſa admodum eſt Dei ſapientia, bonitas, iuſtitia, miſericordia, à ſapientia hominum, bonitate, iuſtitia, ac miſericordia. Eundem in modum, tum Chriſto, tũ alijs hominib. nomen

Ieſus

ipſi Romani & Deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinũ nomen ignotum eſſe voluerunt, &c.

De occultatione nominis Romanæ vrbis Plinius quoque lib. 3. cap. 5. hæc ſcribit: Romæ nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum, nefas habetur, optimaque, & ſalutari fidei abolitum annunciauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. *Solinus.* Solinus præterea c. 2. Traditur, ait, etiam proprium Romæ nomen, veruntamen vetitum publicari, &c.

Abulenſis. Nomẽ inanis cuiuſdã dæmonis occultum.

Abulenſis item Exod 20. q. 3. refert B nomen cuiuſdam falſi Dei, qui Dæmogorgon dicitur fuiſſe occultiſſimum quo vocato ait Luc. libro 6. terram concuti.

An ille, (ait Lucanus)

Compellandus erit, quo nunquam terra vocato.

Non concuſſa tremit? qui Gorgona cernit apertam.

Dubium tamen eſt, an de eiuſmodi C Dæmone Lucanus ſit intelligendus, cuius nomen occultum fuerit. Quidquid ſit, digni illi fuere ficti Dei, ſiue Dæmones potius, quorum nomina perpetuo obruerentur ſilentio. At Deus verus ſuũ nomen Ieſus ſileri non vult, aut occultari, ſed ore magna cum veneratione proferri, decantari, atque laudari.

Ieſu nomẽ non eſt occultum, ſed oleum effuſum.

Oleum effuſum nomen tuum, ait Salomon Cant. 1. Odoriferum oleum ſi vaſe concluſum eſt, latet, ſi effunditur, & apparet, & ſuauiſſimum odorem lon D gè, lateq; diffundit. Ieſu nomen non concluſo, ſed effuſo ſimile eſt oleo, quod odoris ſummi ſuauitatem non occultat, ſed per vniuerſum orbem ſpargit. Notiſſimum nomen eſt in cœlis, notiſſimum in terris, notiſſimum etiam habet apud inferos. In nomine *ad Phil. 2.* Ieſu (ait Paulus) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Antequam nomen Ieſu haberet, notus erat in Iudæa Deus (vt canit Vates) *pſal. 79.* & in Iſrael magnum nomen eius. Verùm poſtquam nomen Ieſu habuit, cum eodem Vate canimus, Domine Dominus noſter, quam admira-

A bile eſt nomen tuum in vniuerſa terra! O nomen benedictum, exclamat Bernard. ſer. 15. in Cantica, ò oleum vbique quaque diffuſum de cœlo in Iudæam, & inde in omnem terrã excurrit, &c. *Bernard.* Ambroſ. in lib. de Spiritu Sancto ca. 7. *Ambroſ.* Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo, quaſi vaſe clandebatur, notus enim in Iudæa Deus, poſtea verò, per omnem creaturam diuinum ſuum nomen extendit replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra, &c.

Hoc Propheticus ille crucis titulus indicabat tribus præcipuis linguis, Hebræa, Græca, atque Latina exaratus: Ieſus Mazarenus Rex Iudæorum: videlicet, nomen Ieſu oleum ſuauiſſimum, cœleſtiſq; odoris balſamum, ex Hebræa in Græcam, Romanamq; totius orbis principem linguam, per totum orbem effundendum.

Occultabant Romani, Dei tutelaris nomen, Deus verò non tutelaris ſolũ, ſed omnium quibus ſeruiebant Deorum nomina, iam obruit, nomen verò Ieſu toti orbi patefecit. *Deus Deorũ inaniũ nomina obruit.* Iacet Iouis Capitulini nomen: iacet nomen Apollinis, Mercurij, Saturni, Iunonis, Dianæ, cæterorumque dæmonum, nihil honoris, nihil venerationis habent. Quid hoc eſt ò Roma, terrarum magis nunc religione, quàm olim armis domina? quæ venerabaris nomina peſſundas? quæ colebas conſpuis? Reſpondentem illam audire videor: Poſtquam ad me cœleſtis olei, ſuauiſſimiq; balſami, id eſt, ſanctiſſimi nominis Ieſu peruenit odor, fœtidiſſima idolorum nomina ferre non potui. Noctuæ ac veſpertiliones noctu volant, vbi primùm verò ſol fulget, auolant omnes, atque diſparent. Noctuis, veſpertilionibuſque ſimilia idola erant, quibus diuinum cultum, heu Dei inſcia, exhibebam, at cũ primum ſpendidiſſimus veluti ſol, Ieſu nomen illuxit, auolarunt omnia atque diſparuerunt, iuxta illud Iſaiæ 2. *Iſaia 2.* In die illa proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas, & veſpertiliones. Illud mihi ſumma Dei miſericordia euenit, quod Oſeas c. 2. vaticinatus *Oſea 2.* eſt,

Digitized by Google

ſpiritus meus in Deo ſalutari meo, Hebraice credo dixiſſe, In Deo Ieſuah meo, ſiue in Deo Ieſu meo, quemadmodũ Abacuc. 3. Exultabo ĩ Deo Ieſu meo.

Nomen Ieſu prædictũ à prophetis & Sibylla.

Sexta. Nomen Ieſus & à Prophetis, vt ſupra oſtendimus, & à Sibyllinis carminibus fuit prædictum. D. Auguſt. in Orat. contra Iudæos, paganos, & Arianos, Sibyllæ de Chriſto carmina recitat, quorum capitales literæ Græcæ, hæc verba conſtruunt, ἰησοῦς χρειστός, υἱὸς θεοῦ, σωτὴρ, id eſt, Ieſus Chriſtus, filius Dei, ſaluator, vt idem Auguſt. obſeruat.

Ieſus nomẽ proprium Chriſti.
Thom.

Septima. Nomen Ieſus eſt nomen Chriſti proprium, & perſonale, in circuncisione impoſitum. D. Thom. 3. p. q. 16. art. 5 ait Nomen Chriſtus vtranque naturam ſignificare, tam diuinam vngentem, quam humanam vnctam, nomen verò Ieſus ſolummodo humanam, formaliter quidem naturam humanam Chriſti ſignificat, ſed diuinum ſuppoſitum, cum quo coniuncta eſt, etiam indicat. Eſt Chriſtus Deus & homo. Vt propria nomina, & perſonalia habet, naturam illius diuinam ſignificantia, qualia ſunt, Verbum, Filius Dei, Sapientia Patris, Imago, ita oportuit vt nomen etiam haberet proprium, & perſonale, humanam naturam cum Verbo copulatam ſignificans, quo ab hominibus, inter quos verſari voluit, vocaretur. Hoc nomen eſt Ieſus, quod reliqua nomina, quæ Meſſiæ in ſcripturis tribuuntur, virtute complectitur. Quemadmodum enim omnia flumina intrant in mare, ita omnia Meſſiæ nomina intrant in nomen Ieſu. Lege Bernard. ſerm. 2. de Circuncisione, & ſerm. 10. ſermonum, qui parui dicuntur, & D. Thom. 3. p. q. 37. art. 2. ad primum.

Berat.
D. Thom.

Nomẽ Ieſu alia Meſſiæ nomina cõplectitur.

Vocabitur (ait Iſaias. 9.) nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis. Admirabilis eſt Ieſus, quia admirandũ in modum, & præter Iudæorum opinionem ſalutem orbi attulit. Conſiliarius, quia eximia hominibus præcepta, & conſilia ad æternam ſalutem comparandam præbuit. Deus, & Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus,

A quia ſaluatorem mundi Deum eſſe neceſſe erat. Fortis, quia hoſtes, morboſq; hominum ſaluti aduerſantes, ſuperauit. Pater futuri ſeculi, quia eos, quos ſaluos fecit, regenerauit, omniumque ſeculorum ſalutem peperit. Princeps pacis, id eſt, pacificus, quia bella extinxit. Bernardus ſerm. 10. citato: Admirabilis Chriſtus in natiuitate, Conſiliarius in prædicatione, Deus in operatione, Fortis in paſſione, Pater futuri ſeculi in reſurrectione, Princeps pacis in perpetua beatitudine.

Bernard.

B Præterea admirabilis eſt Ieſus, id eſt, ſaluator in ſalute afferenda hominibus, quia admirabiliter voluntatẽ impij hominis auertit, & conuertit. Auertit à peccato, à mundo, à voluptate, cõuertit ad Deũ, ad virtutem, ad ſanctitatẽ. Si conſideres, quam admirabiliter Pauli voluntatem, Auguſtini, Franciſci, aliorumq; ſimilium à mundo abduxerit, & in omnem ſanctimoniã adduxerit, exclamabis cum Propheta. Hæc mutatio dexteræ excelſi, hæc mutatio ſaluatoris admirabilis. Bernard. loco

C indicato, Admirabilis, inquit, Chriſtus eſt, in conuerſione noſtræ voluntatis, quæ mutatio ſolius eſt dexteræ excelſi. Secundò conſiliarius eſt, poſtquam enim ad Deum conuertimur conſilia nobis præbet Ieſus ſalutaria, ſalutem inſpirat, quid nos facere velit docet. D. Bernard. Dicitur Chriſtus conſiliarius, in reuelatione ſuæ voluntatis, quando reuelat quid faciendum ſit conuerſis, vnde Paulus conuerſus dicebat, Domine quid me vis facere? Ter-

Pſal. 76.
Bernard.

D tio, Ieſus dicitur Deus quia ſalus nulli abſque peccatorum remiſſione contingit, ſolus verò Deus peccata poteſt remittere. D. Bernard. In remiſſione peccatorum, Chriſtus dicitur Deus, cuius tantum eſt peccata remittere. Quartò dicitur fortis, vt conuerſis fortitudinem largiatur, opemq; ferat, ſine qua nemo poteſt obſiſtentes aduerſarios ſuperare. D. Bernardus, Iuxta Sententiam Apoſtoli, neceſſe eſt vt omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patiantur, ſed quis ſuſtineret, niſi ille adiuuaret? Cũ ergo nos in tribulatione protegit, cũ ipſas

Nomina ab Iſaia c. 9. Chriſto attributa, ex D. Bernar. nomini Ieſu accommodantur.
Bernard.

aereas poteſtates arcet à nobis, ac repellit, quid aliud in hoc opere dici pôt niſi fortis? Quintò dicitur Pater futuri ſeculi, quia corporibus, & animis in futuro ſeculo ſalutem æternam afferet, cuius ſpe, filij futuri ſeculi in hoc ſeculo ſulciuntur, quemadmodū filij huius ſeculi temporalium rerum ſpe ſuſtentātur. D. Bern. Quoniam ipſa conuerſio, & vita noſtra in Chriſto agenda eſt, non intuitu temporalium rerum, ſed futurorum bonorum, ideò quinto loco ponitur Pater futuri ſeculi, Pater ſcilicet, in regeneratione corporum noſtrorum. Sextò dicitur princeps pacis, quia æternam in cœlo pacem poſt huius ſeculi bella largietur.

Nomen Ieſus nouum.

Octaua laus. Nomen Ieſus eſt nomen nouum, quod Deus ex nouo incarnationis opere accepit. Noua nomina aſſumunt Summi Pōtifices, alij Pij, alij Clementes, alij Bonifacij, appellantur. Noſter Summus Pontifex Chriſtus, nomen nouum aſſumpſit, quod Clementis, Pij, & Bonifacij nomina continet. Ieſus enim clementiam, pietatem, bonitatiſq; diuinæ in omnes homines effuſionem ſonat. Noua prætereà nomina ſumunt ij, qui aliqua de cauſa abſcōdere nobilitatem volunt, ac tegere. Sic Chriſtus cum diuinam nobilitatem occultare vellet, non Dei nomen, non Sadai, aut Iehoua, aut ſimile, diuinam naturam prædicans; ſed nomen Ieſu humanam ſignificans, aſſumpſit. Si enim cognouiſſent nunquam Dominum gloriæ (vt ait Paulus 1. Corin. 2.) crucifixiſſent. *1. Cor. 2.* Hi quoque noua ſibi pariunt nomina, qui de regno aliquo, regione, ac prouincia victoriam reportant. Hinc Aſiatici, Africani, Numantini, Numidici, à prouincijs ſub iugum miſſis, ſunt appellati. Peperit etiam nouū ſibi ſeruatoris nomen ab excellentiſſima victoria Chriſtus, qua diabolo, morte, peccatoque ſuperatis, trium horum tyrannorum acerbiſſimo iugo oppreſſos homines ſeruauit.

Ieſu nomen à maximo Dei opere ſumptum.

Nona. Nomen Ieſu à maximo Dei opere, hoc eſt ſalute hominibus per incarnationem, crucemq; allata, ductum eſt, ipſam enim ſalutem ſignificat. Cœli enarrant gloriam Dei Vates canit. Nomen verò Ieſu enarrāt tùm gloriā Dei eximiam, tum hominibus à Deo allatam ſalutem maximam. *D. Leo.* Opera manuū Dei, annuntiat firmamentum, maiora opera annuntiat nomen Ieſus, manus enim, pedeſque Dei annuntiat clauis fuiſſe confixos, caput ſpinis cruentatū corpus flagellatum, ſanguinem pro hominum ſalute effuſum. Quodnā maius vnquam, quod admirabilius fuit Dei opus? Mirabilior, ait D. Leo ſerm. 13. de paſſione, eſt ſecunda hominum generatio, quā prima conditio. Quia plus eſt, in nouiſſimis ſeculis, reparaſſe Deū quod perierat, quam à principio feciſſe, quod non erat, &c.

Exod. 2. Exod. 2. Pharaonis filia, in ripa fluminis inuento infanti, nomen impoſuit, Moſes, Quia, inquit, de aqua tuli eum. Nomē Moſes à frigida aqua ſumptum eſt, at nomen Ieſus ab ardentiſſimo ſanguine eſt deprōptū. Nomen Moſes, dux populi Iudaici, inuenit, qa ex aqua fluuij, à filia Pharaonis eſt ereptus, nomen Ieſus, dux populi Chriſtiani, eſt conſecutus, quia influuium ſanguinis eſt immerſus, hoc eſt quia per ſanguinem nos ſeruauit, Baptiſmus aquæ Chriſtiano nomen dat, baptiſmus ſanguinis Chriſto nomen dedit, de quo ille Luc. 12. baptiſmo habeo baptizari, & quomodò coarctor, vſque dum perficiatur, &c. *Luc 12.* *Salus ſu a perfect. æterna diuina.*

Geneſ. 32. Luctatus eſt cum Angelo Gen. 32. Iacob, ex admirabili vero illa colluctatione, nomen Iſrael reportauit. Luctatus eſt cū diuina iuſtitia, qua nihil fortius, Chriſtus, & ex ſtupenda colluctatione, Ieſu nomen accepit. Tetigit Angelus neruum fœmoris Iacob in lucta illa, & emarcuit, iuſtitia autem diuina non vnum aliquem neruum, ſed totum Chriſti corpus tetigit, totumq; ſanguine fuſo exaruit. Contra Deum fortis fuit ille in lucta Iacob, multò in ſua lucta fortior fuit Chriſtus, diuinæ enim iuſtitiæ ex ſeueriſſimo iure, fecit ſatis, cumque vna ſanguinis gutta ſufficeret flumen effudit.

Pſal. 10. *1. Cor. 6.* *D. Auguſt.*

Empti eſtis pretio magno, ait Paulus 1. Cor. 6. hoc eodē pretio magno emptū eſt nomen Ieſus. Nomen Deus, verbum, creator, & huiuſmodi reliqua, nullo

Digitized by Google

A nullo pretio conſeeutus eſt Chriſtus, at nomen Ieſus magno pretio comparauit. Nullo pretio cōparat princeps regis nomen, q̄ à patre ſimul cum regni hæreditate accipit, at Africani nomen, Aſiatici, Indici, non niſi magno labore, & multo ſanguine, victa Africa, Aſia, Indiaq; comparabit. Ita Chriſtus nomen Dei, Verbi, & huiuſmodi alia, à Patre ſimul cum diuina eſſentia ſine labore habet, nomen vero Ieſus à cruce, à ſanguine, à toto orbe magno cū labore redempto, adeptus eſt.

B Adamus animantib. ad ſe adductis, cuiuſq; cōſiderata natura, nomina impoſuit, Pater æternus, eximio ſeruatoris conſiderato officio, atque opere, Chriſto à ſalute nomen dedit.

Quis poterit meritis encomijs ſalutem a Ieſu mundo partā celebrare? ſalus Ieſu ſalus eſt perfecta, ſalus æterna ſalus diuina. Perfecta eſt, quia non corporis tantum, ſed animi quoque morbos omnes depellit. Medici corpori ſolum medicinam adhibent, Ieſus tum corpori, tum animo medetur. C Medici mortuo corpori ſalutem afferre nequeunt, Ieſus ipſis hominum cadaueribus vitam, & ſanitatem conferet admirabilem. Medici cunctis morbis præſentia remedia non habent, medicus noſter habet præſentiſſima. Medici argento ſalutem vendunt, Chriſtus gratis donat. Medicorum pharmaca ſæpe ſalutē nō efficiunt, Chriſti medicamenta ſi bene recipiātur, ſemper ſanitatē conferunt. Aeger eſt hominis intellectus, ægra voluntas, ægra memoria, æger appetitus, ægri ſenſus. In D tellectū viri ignorantia occupat, uoluntatem peccādi cupido inuadit: memoriam Dei, diuiniq; iudicij obliuio tenet, appetitum ardens febris incendit, ſenſus in malum propenſio ducit. Sed noſter Ieſus has, aliasq; oēs quaſcunq; mens poterit excogitare ægritudines, præſentiſſimis remedijs perfectiſſime curat. Vñ Regius vates. Pſa. 102. Qui ꝓpitiatur (ait) omnib. iniquitatib. tuis, qui ſanat oēs infirmitates tuas; Et Aug. eodem Pſ. Omnipotenti medico, null⁹ lāguor īſanabilis occurrit, &c. Perfecta igitur eſt illius ſalus.

Salus a Ieſu allata perfecta eſt æterna, & diuina.

Pſal. 102.

D. Auguſt.

Iſai. 45.

A Eſt præterea æterna. Iſaias 45. Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna. Si medicus in orbe reperiri poſſet, qui ſalutem ægris afferret ducentorum annorum, Deus bone, quis non ad illum properaret? quis non quæreret? quis longam ſalutem, auro non compararet? En medicum habemus, qui non ducentorum, vel mille annorum, ſed totius æternitatis ſalutem, ijs affert, quibus medicinam facit. Et tamen à multis non quæritur, à multis cùm fores pulſat, reijcitur. O ſingula- B rem hominis dementiam, qui corporis paucorum annorum ſanitatem, animi, corporiſque æternæ ſaluti anteponit. Longa hominis vita (ait Auguſt. ſerm. 3. de verbis Domini) tanta breuitate conſtringitur, ad vniuerſi ſæculi futuri latitudinem, quaſi gutta, ad vniuerſum mare &c. Demens ergò eſt, qui vt vnam ſalutis, ſine vitæ guttam comparet, tam ſedulo laborat: vt verò ſalutis, vitæque oceanum aſſequatur, nihil curat. Quid formidas? cur medicum fugis? etiam ſi carni iniu C cunda præbeat aliquando medicamenta, at ſunt ſalutaria. Tolera (ait Aug. Pſal. 102.) medicinalem dolorem, futuram cogitans ſanitatem; Quid non tolerant homines, vt incertā, argentoq; emptam ſanitatem conſequantur, Tu vt gratis datam, & (ſi quod medicus præſcribit facias) certam ſalutem compares, laborem fugies? Audi Auguſtinum loco citato. Ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedē. Deus te, & certus curat, & gratis.

Auguſt.

Auguſt.

D Deniq; diuina eſt Ieſu ſalus, nemo enim niſi Deus illam poteſt afferre. Tam ſunt horrendi, ac periculoſi animorū morbi, vt à ſolo Deo pelli poſſint. Solus Deus vnguētū efficere pōt, quo omnes abiguntur, id verò eſt gratia. Solus præterea Deus & homo, hoc vnguentum cunctis hominibus ſanandis emere valuit. Emit autem pretio ſummo, hoc eſt, uita & ſanguine. Habet vnguentum hoc medicus noſter, in pretioſis vaſis reconditum, ea ſunt ſacramenta pretioſiſſima, quæ gratiam cōtinēt. In odorem currẽmus vnguen-

Cant. 1.

torum tuorũ, ait ſponſa, Cant. 1. Curramus & nos in odorem vnguenti huius, quod omnibus, morbis, omnibuſque vulnerib. imo & morti ipſi medet.

Ieſus eſt nomen ſuper omne nomẽ

Decima. Nomen Ieſus, eſt nomen ſuper omne nomen. Quod iam ſupra ex ſummo Pontifice Gregorio 10. Origene, & alijs oſtendimus.

magna cũ veneratione proferendum.

Vndecima. Nomen Ieſus, eſt nomen ſumma cum veneratione & proferendum & audiendum. Et audito, ut Gregorius ſummus Pontifex docet, loco ſupra citato, cordis genua flectenda ſunt, & caput inclinandum. Cum pingitur Auguſtiſſimum hoc nomen, aureis vndique illuminatur radijs, cum profertur aurea undiq; illuſtretur cordis, oris, corporiſq; reuerentia, ac pietate. Laurentius Iuſtiuianus in ſermone de Circuncisione Ieſu (inquit) nomen pronuntia, non ex ore tantum,

Iuſtinian.

ſed etiam ex corde, adhibitis deuotione, fide, & pietate, &c.

Ieſu nomen amabile.

D. Bernar.

Duodecima. Nomen Ieſus, eſt nomẽ amabile, illũ enim calicem nobis ſonat, qui amabilem maxime Chriſtum reddit, Bernardo teſte ſer. 20. in Cant. Super omnia (inquit) reddit amabilẽ te mihi Ieſu bone, calix quem bibiſti; opus noſtrę redemptionis. Hoc omnino amorem noſtrum facile vendicat totum ſibi, &c. Iſaiæ 26. Nomen tuũ,

Iſai. 26.

& memoriale tuum, in deſiderio animæ. Noluit Chriſtus nomen aſſumere potentię, maieſtatis, tremendiue furoris horribile, ſed miſericordiæ amabile.

Nomen Ieſu Chriſtus moriens ſupra caput habuit

Matth. 27.

Decima tertia. Nomen Ieſus ſupra caput moriens habuit Chriſtus. Aequũ enim erat, ut qui pro hominum ſalute moriebatur, ſalutis nomen ſupra caput haberet, quod mortis cauſam mũdo indicaret. Matth. 27. Impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam. Hęc eſt Ieſus Rex Iudęorum. Etenim cauſa cur Chriſtus ſubibat mortem, hæc eſt, quia erat Ieſus, id eſt, hominum ſeruator, & quia erat Rex, qui pro populo ſuo aduerſus tartareos hoſtes voluit dimicare. Hęc cauſa ipſius, vt appellat Euangeliſta, ipſius inquam ſolius. Alij qui in crucem agebantur propria crimina luebant cru-

Cauſa mortis Chriſti fuit quia Ieſus erat, id eſt, ſeruator.

E ce, Dominus luebat aliena ſanguine. Alij morte plectebantur, quod homicidæ, quod fures, quod deniq; ſcelerati eſſent, Dominus morte afficiebatur quod eſſet Ieſus, quod eſſet hominum ſaluator. Hæc ipſius ſolius cauſa. Nemo.n. propterea mori potuit, q̃ totius mundi, quemadmodum Chriſtus, Ieſus & ſeruator eſſet. Hoc nomen ſupra caput moriens habuit Chriſtus. Idem nos cum morimur habeamus ſupra cor, & ſupra linguã, idem corde, & ore terribili illa voluamus hora,

F hoc oleum in fluctus mortis tumẽtes effundamus.

Nomen Ieſu tanquã oleum ad fluctus mortis ſedandos valet.

D. Bernar.

Decima quarta. Nomen Ieſus ſacra eſt mortalium anchora, ac præſidium In tentationibus igitur, doloribus, periculis, miſeræq; huius uitæ tempeſtatibus, Ieſum inuocemus, & ad ſacram hanc anchorã confugiamus. Cui (ait Bernard. ſer. 15. in Cant.) in periculis palpitanti, & trepidanti inuocatum virtutis nomen, non ſtatim fiduciam præſtitit, depulit metum? Cui in aduer-

G ſis diffidenti, iam iamq; deficienti, ſi nomen adiutorij ſonuit, defuit fortitudo? Teſtatur aliquis noſtrum, ueniat in cor Ieſus, & inde ſaliat in os, & ecce, ad exortum nominis, lumen redit ſerenum, &c. Patriarcha Iuſtinianus ſermone de circũciſione. Si tẽtaris (inquit) à Diabolo, ſi ab omnib. hominib. opprimeris, ſi conficeris ægritudine, ſi doloribus fatigaris, ſi blaſphemię ſeu deſperationis agitaris ſpiritu, ſi concuteris formidine, ſi dubietate pulſaris, Ieſu nomen edito. In arduis, in pe-

Nomen Ieſu ſacra anchora.

H riculis, in terroribus in domo, in via, in ſolitudine, in fluctibus, vbicumque extiteris, ſaluatoris profer nomen, nõ ex ore tantum, ſed etiã ex corde. Cordis tui prius affectum præbe, vt rectè labiorum confeſſionem exhibeas. Hęc ille.

Nomen Ieſu in ore mel, in aure melos, in corde iubilus.

Decima quinta. Nomen Ieſu (ait D. Bernardus ſer. 15. in Cant.) Eſt mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. His conſonat Iuſtinianus ſer. citato. Senties (inquit) indubitanter amœnitatem quandam ſpiritalem, & ſapidam, non ſolum in corde, verum etiam in ore, quoties nomen

hoc

hoc ſanctum à te fuerit cum deuotione prolatū. Habet enim virtutem ſibi adhibitam, quæ affectum lætificat. mentem paſcit, nutrit deuotionem, diſponit ad pietatem animum inuocantis illud, &c. Infelices domus, quæ diaboli ſemper nomine perſonant, felices in quibus Ieſu. nomen, quod dulciſſimum in aure melos eſt, ſemper auditur.

Baculus in uia.

Decima ſexta. Nomen Ieſus eſt baculus in via, prolatum enim corde, & ore hominem inſtar baculi fulcit. Quæ imbecilla ſunt, vel fluxa, fulcris indigent ſolidis, quibus ſuſtentetur. Aquæ fluxæ terra ſolida ſuſtinentur, ita fluxi populi, qui aquarum nomine Apoc. 17. ſignificantur, ſtabili, ac ſolido Ieſu nomini, innituntur. Fecit Deus firmamentum ſingulare, videlicet nemo Ieſu, hominum corda firmans in medio aquarum, ideſt, populum, vt illius firmitate infirmi fulciantur.

Iſaias 30. Nomen Ieſus nomen miſericordia.

Decima ſeptima. Nomen Ieſus, nomē eſt miſericordiæ, atq; amoris. Olim Iſaias c. 30. Ecce, inquit, nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius, grauis ad portādum, ſpiritus eius velut torrens inundans vſq; ad mediū colli, ad perdendas gentes in nihilum, &c. At nouiſſimis temporibus longè aliter. Ecce nomen Domini Ieſus venit è cęlo, ardens, non furor, ſed amor eius, leue ad portandum iugum eius, ſpiritus eius ſuper mel dulcis, ad ſeruādas gentes. Apparuit, ait Paul. ad Tit. 3. non ira, ſed humanitas ſaluatoris noſtri Dei, Grecè humanitas dicitur φιλανθρωπία id eſt, amor erga homines Apparuit philanthropia in operibus, apparuit etiam in nomine, opera omnia humanitatis ſummæ fuere; nomē eſt ſummæ benignitatis. Quod nā benignius nomē, quam Ieſu nomē? quod dulcius? quod ſuauius? Deus noſter, canit vates Pſal. 67. Deus ſaluos faciēdi, & Domini Domini exitus mortis Deus ſaluos faciendi ait Auguſtinus lib. 17. de Ciuitate Dei cap. 18. Dominus eſt Ieſus, &c. Hebraice dicitur; Deus noſter Deus ſaluationum, & Dei Domini egreſſiones mortis. Eſt enim Chriſtus non vnius tantum, ſed duplicis ſaluationis cauſa, animi uidelicet, & corporis, præſentis, & futuræ. Ad Philip. 3. Saluatorem expectamus (ait Apoſtolus) qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. &c. Reformabit poſtea corpus humilitatis noſtræ, id eſt abiectum, & humile; nūc reformat animum. Poſtea corpus animumq; æterna gloria exornabit: nunc animum a peſtiferis peccatorū morbis liberat. Eſt præterea Chriſtus ſaluationum Dominus, quia non vnū tantum hominem aut populum, ſed multos homines, multoſque populos facit ſaluos. Domini quoq; ſunt exitus (numero multitudinis) mortis, id eſt liberationes à morte, quotquot. n. a morte peccati, morteq; æterna exeunt, & liberantur, à Chriſto Domino liberantur.

ad Tit. 3. *Pſal. 67.* *Auguſt.* *Chriſtus Deus ſaluationum.* *Ad Phil. 3*

Nomen Ieſu anni principium exornat.

Decima octaua. Nomen Ieſu anni principium ornat. Calendis enim Ianuarij Chriſto fuit impoſitum. O ſalutiferum anni initium quod ſalutis decoratur nomine. Neq; vero aureus deeſt color, quo cordibus inſcribatur. Aureus ille ſanguis, quem in circumciſione Chriſtus fudit, ſeruatoris ſcribendo nomini præclarus eſt color. Omne (ait Paulus ad Coloſſ. 3.) quodcunque facitis in uerbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti; gratias agentes Deo, & Patri per ipſum. &c.

Ad Coloſ. 3

Omnia in nomine Ieſu facienda opera.

Proponitur igitur in ipſis anni foribus Ieſu ſanctiſſimum nomen, ut omnia in nomine Ieſu faciamus, quæcunque toto anno facienda ſunt. Præcedat annos noſtros, præcedat opera, & iter vitæ noſtræ Ieſus, proſpere cuncta cedent. Iuxta illud Pſal. 67. Proſperū iter faciet nobis Deus ſalutarium noſtrorum; ſiue Deus ſalutis noſtræ, id eſt Ieſus D. Hieronymus vertit; Portabit nos Deus ſalutis noſtræ. O felicē hominem, quem Deus ſalutis per totum annum ſine morbo peccati portat, iuuat, ac tuetur.

Pſal 67. *D. Hieron.*

Onerauit nos Deus ſaluto.

Verbum Hebræum עמס Gamas ſignificat etiam onerare, quo circa in biblijs regijs hæc verſio eſt, in onus imponet nobis Deus ſalutē uoſtrā. O leue onus, ò dulce pōdus Onerauit nos ſaluator ſalute, ac cumulauit. Pręterea onera-

oneravit nos tanto beneficio; grauiſſimum enim onus impoſuit nobis cum ſalutis, & redemptionis grauiſſimo beneficio nos onerauit. In hanc ſententiam interpretatur Rabbinus nomen Emmanuel. Benedictus, inquit, Deus, qui facit nobis bona adeò, quòd propter illa onerat nos iugo graui. Quia ſecundũ multitudinẽ bonorum, ac miſericordiarũ illius, tenemur nos tradere in manus illius, & eſſe grati Deo ſalutis noſtræ. His conſentanea ſcribit

Bernard.

Bernard. ſer. 15. in Pſal. Qui habitat. Onerifer um, inquit, animal eſt homo tempore ſuę mortalitatis. Si adhuc portat peccata ſua, onus eſt graue. Si iam fortè exoneratus eſt à peccatis, minus quidẽ graue; ſed ſi ſanum ſapiat, nõ minus grande onus inueniet, hanc ipſam, q̃ diximus exonerationẽ. Onerat nos, cũ exonerat Deus, onerat beneficio, cũ exonerat peccato. Hæc Bernardus.

Onerat nos Deus beneficijs, exonerat peccatis.

Præterea impoſuit nobis Deus in onus ſalutem noſtram; quoniam hoc eſt onus noſtrum, hoc munus, ſalutem noſtram toto anno, totoque vitæ huius tempore, diligentiſſimè curare, & quæ ad illam comparandam opus ſunt, toto conatu perſequi. Idquod nomen ipſum Ieſu faciendum monet. Nomen enim Ieſu, id eſt, Saluatoris, in exordio anni ante oculos ponitur, vt animæ ſalutem toto anno procurandam eſſe meminerimus. Circumciſioni nomen adiungitur ſalutis, vt ſciamus vitia, effrænataſque animi appetitiones reſcindẽdas eſſe; ſi ſalutem, bonumque annum conſequi velimus.

Animi ſalus toto anno procurãda.

Diem Circuncifionis, anni boni diẽ nominamus. Anno autem nomen non ſcientia imponit (qualis enim futurus ſit, bonus ne, an malus, quis hominum nouit?) ſed deſiderium. Bonum deſideramus annum: Fertilem, ſalubrem, ideoque bonum appellamus. Qui bonum deſiderat annum non cutẽ culam, ſed ſalutem animi curet, vitia circuncidat, ſitque ipſe bonus. Non poteſt bono viro malus annus contingere, quidquid enim mali euenit, conuertit in bonum.

Qui bonũ annum deſiderat, bonus ipſe ſit.

At nos bonum annum deſideramus, bonum agrum bonum pallium bonas

E ædes, denique cætera omnia bona habere volumus; boni ipſi eſſe nolumus. Si res quas poſſidemus malas, poſſemus conuertere in bonas, faceremus protinus; nos ipſos malos, cum facile poſſimus transferre in bonos, facere recuſamus. Hac de re Auguſtinum ſer. 12. de verbis Domini dicentem audiamus. Bona (inquit ille) vis habere, & bonus non vis eſſe. Quid enim eſt quod velis habere malum? dic mihi, nihil omnino. Non vxorem, non filium, nec filiã, non ſeruum, non ancillam, non villam

Auguſt.

Bona oĩa eſſe volumus quæ poſſidemus.

F non tunicam, poſtremò non caligam: & tamen vis habere malam vitam; Rogo te, præpone vitam tuam caligæ tuæ. Si tibi poſſent reſpondere bona tua, quibus eſt plena domus tua, nonne & tibi clamarent? ſicut tu nos bona vis habere, ſic & nos volumus habere bonum Dominũ. Hæc Auguſtinus. Si ergo annus ipſe reſpondere nobis poſſet, non ne & ipſe clamaret, ſicut vos ò homines me bonum eſſe cupitis, ſic & ego bonos vos eſſe deſidero. Nolo

Nihil habere nolumus malum, præter nos.

G mea bonitate veſtram paſcere improbitatem, nolo mea vbertate veſtrã nutrire ſuperbiam, nolo meis meſſibus, meis fructibus, vino, oleoque meo veſtra alere flagitia. Annum bonorum habere cupitis, bonus ero ſi vos quoq; boni ſitis, ſi ſpiritalem circuncifionem ſuſcipiatis, ſi auguſtiſſimum nomen Ieſu in circunciſo, ac dolato corde, veluti tabula, amoris affectibus, veluti literis aureis depingatis, ſi in ſalutem animi toto pectore incumbatis.

Quis eſt homo qui vult uitam, diligit dies videre bonos? rogat vates Pſ. 33. Deinde quid agendum ſit ut dies uideamus bonos, ſubijcit; Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: diuerte a malo, & fac bonum, inquire pacem, & perſequere eam. Annos bonos, dieſque bonos uis uidere? hoc præſta. Diuerte à malo, & fac bonum, hoc eſt, eſto bonus.

Pſal. 33.

H At ſcito dies, annoſque bonos non in terra, ſed in cœlo, uere reperiri. Quamobrẽ Euthymius Pſal. 33. bonos dies, æternæ uitæ dies, vult intelligi. Non huius ſæculi dies dicit. Vates (ait Euthymius) de quibus Iacob... legi-

Dies boni in cœlo.

Euthym.

legimus: Dies annorũ meorum pauci, & mali, & Paulum, Redimentes tẽpus, quoniam dies mali ſunt, ſed de futuri ſeculi diebus loquitur. Illud enim eſt ſeculum, quod bonos habet dies. Hæc Euthymius. D. etiam Baſilius, in cõmentarijs eiuſdem pſalmi, ita ſcribit. Nunc quidam dies noſtri mali ſunt, quidam alij boni, quos nulla intercidit nox: Erit enim Deus ipſorum lux perpetua: ſplendore (inquam) eos ſuæ gloriæ illuminans. Et D. Auguſtinus ſermone 39. de verbis Domini; Nolite (inquit) quærere in hoc ſæculo uitam, & dies bonos, vbi boni eſſe non poſſunt. &c. Non poſſunt dies huius ſeculi boni eſſe, quia laboribus, ęrũnis carere non poſſunt. Boni tamen erunt ſi bona in illis opera patremus, per quæ veluti per gradus ad dies illos verè bonos, qui perpetua gloriæ luce illuſtrantur, aſcendamus. Vis bonos hos videre dies, Dei mandata diligenter obſerua. Tunc (vt Auguſtinus ait ſermone citato) bona frõte dices Domino. Feci qđ iuſſiſti, redde quod promiſiſti.

Baſilius.

Auguſt. Nõ poſſunt eſſe boni ſeculi huius dies.

Auguſt.

Decima nona. Nomen Ieſu perfectè in ſolum Deum Chriſtum quadrat; ſeruatorem enim, perfectiſſimumque à peccatis omnibus, & malis liberatorem ſignificat. Is autem ſolus eſt Chriſtus Deus non homo alius, non angelus. Nolite confidere in principibus (ait vates Pſalm. 145.) in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Nõ eſt in principibus, regibuſque mundi ſalus, ſed in Ieſu Deo & homine. Pſa. 3. Domini eſt ſalus. Act. 4 Non eſt in aliquo alio ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. &c. Iſaiæ. 49. Dedi te in lucem gentium vt ſis ſalus mea, vſque ad extremum terræ. Idcirco Euangelicæ prædicationis tempus à Paulo ſecundæ Corinthiorum ſexto dies appellatur ſalutis. Ecce, inquit, nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, dies ſalutis eſt tempus hoc, quoniam eſt dies Ieſu, id eſt Saluatoris.

Nomen Ieſu perfectè ſoli Deo cõuenit.

Pſal. 145.

pſal. 4.
Act 4.
Iſaia. 49.

Euangelicæ prædicationis tempus dies dicitur ſalutis.
2. Cor. 6.
4. Reg 6.

Quarto Regum ſexto. Regẽ Iſrael compellans fœmina ait: Salua me Domine mi Rex. At ille reſpondit, Vnde te poſſum ſaluare? de area, vel de torculari? hoc eſt, nunquid frumentũ habeo ex area, aut vinum de torculari, quo famem tuam, & ſitim pellere, teque ſeruare poſſim? minimè. Longe aliter ſe habet Rex noſter, ſi petas, Salua me Domine mi Rex; non equidem reſpondebit: Vnde te ſaluare poſſum de area, vel de torculari? horrea enim habet frumento referta, torcularia uino redundantia: omnipotens ſaluator eſt, cui ad ſaluandum omnia abundantiſſim è ſuppetunt, nec vero voluntas deeſt.

Ieſus eſt potentiſſimus mundi ſeruator.

Ioſeph ille Hebræus, quẽ Ægyptus ſaluatorem mundi appellauit Geneſ. quadrageſimo primo, mũdi totius ſaluatoris vmbra fuit. Tãta aũt extitit tẽpore illius abũdãtia tritici (Geneſeos quadrageſimo primo) vt arenæ maris coæquaretur, & copia menſuram excederet. Similẽ in modũ, noſtri ſeruatoris tpe, tãta eſt diuini pabuli copia, vt arenã ſuperet maris, menſuramq; omnẽ excedat. Etenim Chriſti quib. paſcimur, merita, oẽm mẽſurã tranſcendunt. Habet aream Rex Iſrael pleniſſimã, habet quoq; torcularia vino redundantia, ex quib. nos ſaluare poſſit, iuxta illud Geneſeos quadrageſimo nono; Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Stola & pallium Chriſti ex ſententia Ruperti, Eccleſia eſt toto orbe diſperſa. Exũdare ergo oportet torcular uino, quo tam longa, lataque ſtola abluitur.

Gen. 41.

Magna diuini pabuli abundãtia Chriſti hoc tempore
Geneſ 49.
Rupertus.

At dices, quid horrea proſunt abdita, quid occulta torcularia? Non ſunt occulta, patent omnibus; qui ea non videt, cæcus eſt. Abundantiſſimæ ſalutis horrea, ac torcularia, ſacramenta ſunt, qui ſalutem cupit, ſacramenta adeat. In illa die (ait Zacharias decimo tertio) erit fons patẽs Domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris. Erit (inquit) fons patens, non abſconditus. Patent ſaluatoris fontes non ſunt ab hominum oculis remoti: de his Iſaias. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontib. ſaluatoris.

Zach. 13.
Fons patens ſacramentorum.

Iſaia. 12.

Digitized by Google

In gaudio, ait, haurietis; ne formida, accede ad gaudium. Sed oppones. nunquid in gaudio ex ſacramento pœnitentię, aquæ hauriuntur, ad quod mæſtitiam, lachrymas, cordiſque contritionem afferre opus eſt? Verum quidē id eſt; at lachrymas has, mæſtitiam, & contritionem, ſummum gaudium conſequitur. Amarum quidem mare eſt, ſed ex amaro mari dulces emanant fluuij, amarus dolor eſt pœnitentiæ, ſed ex dolore amaro, dulce exoritur gaudium. Lamentationes, & væ, continebat volumen illud quod Ezechiel

Ezech 3.

c. 3. comedit, in ore tamen eius, factū eſt ſicut mel dulce. Similem in modū, lamentationes, & lachrymæ, quas pro noſtris, proque aliorum peccatis fundimus, dulces fiunt in corde. Theodoretus in locum illum Ezechielis ſic ſcribit; Dulcis & iucundiſſima eſt, ob peccata lamentatio: defectio ſiquidē tenuit me, inquit Dauid Pſal. 118. pro peccatoribus. &c. Vidi præuaricantes, & tabeſcebam. eiuſque filius nos admonet Eccleſiaſt. ſeptimo, cū ait, Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum riſus. Ita prophetæ fuit melli ſimilis voluminis comeſtio, cum nihil iucundi, aut unde oblectaretur contineret; ſed lamentationem tantum, & carmen, & væ. Hæc ille.

Theodor.

Pſal. 118.

Eccleſiaſt.

Sol in ſigno nominis Ieſu annum inchoat.

Vigeſima. Sol ſplendidiſſimus Calēdis Ianuarij, in benigniſſimo ſigno nominis Ieſu ſolarē annū inchoat. Benigniſſimè aūt ex ſigno ſalutis, ſalutem in terras influit, & coronæ boni fauſtique anni benedicit; iuxta illud Pſalm. 64. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. Chaldæus ſic uertit. Coronaſti annum bonitate benedictionis tuæ, & itinera viæ tuæ ſtillabunt dulcedinē pinguedinis. D. Hieronymus: Voluetur annus in bonitate tua: & veſtigia tua rorabuntur pinguedine. Hebraicè; Orbitæ tuæ ſtillabunt pinguedinem. Congruunt hæc omnia noſtro Soli. Suo ille benigno influxu, coronat annum, id eſt ſpiritalibus temporalibuſque frugibus, fructibus, herbis, floribuſque veluti corona exornat. Orbitæ currus eius, itinera veſti-

Pſalm. 64.

E giaque eius, tum in agros, tum vel maximè in animos pinguedinem ſtillant. O illos beatos qui ſolarem Chriſti amplectuntur annum, Lunarem mundi execrantur.

Etenim annorū lunares quidam dicuntur, alij ſolares. Lunares annos Lunæ, ſolares ſolis curſus efficit. Spiritualiter quoque lunares annos habent quidam, ſolares alij. Lunares infauſtique eorum anni ſunt, qui incōſtantis, vagæque lunæ, id eſt mundi, curſum, prauoſque labores, ſequuntur. Solares

F annos fauſtoſque illi habent, qui fulgentiſſimi ſolis Chriſti curſu, & exemplo, actiones ſuas metiuntur. Ezechielis primo, rotas vidit Ezechiel, quæ (vt ſcribit) ſpiritū ſequebantur; Quocumq; (inquit) ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabātur, ſequentes eum. Rotæ ſunt anni noſtri, qui perpetuo in orbem curſu rotantur. Vtinam diuinum, ſublimemque ſequantur ſpiritum, non mundanum, atque ad terrena abiectum: ita ut merito illis Ezechielis verba congruant;

Ezech. 1.

Anni noſtri vt Ezechielis rotæ ſpiritum ſequantur, nō carnem.

G Quocunq; it ſpiritus, illuc & rotę pariter eleuantur, ſequentes eū. Vereor, ne in illos verba potius illa Pſal. 89. quadrent; Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. Vt enim aranea inanem, fragilemque telā, ac muſcarum capturam meditatur, & ad inutilem telam cōtexendam ſe euiſcerat atque exhaurit; ita nos ijs, quibus viuimus annis, aranearum telas meditamur, inanibus negotijs, inutilib. pernitioſiſq; laboribus vitā impēdimus, ut muſcas, id eſt,

Pſal. 89.

H res caducas, breuiq; perituras irretiamus, nos ipſos euiſceramus, atque exhaurimus. Quis nō miretur Domitianū orbis imperatorē, nō armatos hoſtes, ſed muſcas inſectantē? Inter initia principatus (ait Suetonius in uita Domitiani capite tertio) quotidie ſecretum ſibi horariū ſumere ſolebat; nec quicquā amplius, quā muſcas captare, ac ſtylo pacuto cōfigere. &c. Miraris imperatorē muſcas captantē? mirare quoq; Chriſtianū res tēpis pūcto ꝑteruolātes totis virib. conſectantem.

Anni noſtri ſicut aranea meditantur.

Suetonius.

Domitianus imperator muſcas captabat.

Hæc de Chriſti, & Ieſu, nominibus, ſint ſatis. Illud addijciā à Chriſto nos

præ-

præclariſſimum accepiſſe nomen Chriſtianorum, de quo Chryſoſtomus homilia decimaoctaua in Ioannem. Vno (inquit) omnes appellamur nomine, Chriſtiano ſcilicet, omnium maximo, atque præſtantiſſimo, cum quo & filij Dei, & amici, & corpus, dicti ſumus, &cæt. De hoc nomine Iſaias vaticinatur capite ſexageſimo quinto. Interficiet, ait, te Deus, populum ſcilicet Iudæorum, & ſeruos ſuos vocabit nomine alio, (hoc eſt Chriſtianos vt gloſſa interpretatur) in quo nomine qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur in Deo, Amen. Item idem Iſaias 62. Vocabitur tibi, ô Eccleſia, nomen nouum, quod os Domini nominauit. Nomen nouum interpretatur gloſſa, nomen Chriſtianum. Euſebius libro 2. de demonſtratione euangelica capite 49. Nomen nouum, quod antiquis ignotū fuerit, quodnam quęſo fuerit, niſi Chriſtianorum, quod a ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti appellatione deductum, in toto orbe terrarum laudibus, & fauore celebratur? &c.

Chriſoſt. *De nomine Chriſtiano* *Iſa. 65.* *Iſa. 62.* *Nomen nouum Chriſtianorum.* *Euſebius.*

Iudæi nomen habuerunt ab homine Iuda, Iſraelitæ dicti ſunt ab Iſraele, id eſt Iacob. At nos non ab homine mero, ſed à Deo, & homine Chriſto, habemus nomen. Vnde Nazianzenus Gregorius, Oratione 31. Non fero, inquit, me ab hominibus nomen ducere, qui à Deo ſum creatus. Et Chryſoſt. homilia 18. in Ioannem. Non principis, non terrenæ alicuius poteſtatis, non Angeli, non Archangeli, ſed ipſius omnium regis nomine, appellari dignati ſumus, &cæt.

Gregorius. Nazianz. *Chriſoſt.* *A Deo, & hoīe Chriſto nō a mero aliquo homine nomē habet Chriſtiani.*

Hoc nomine martyr illa inclytus gloriabatur, qui vt ſcribit Euſebius liber 5. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite 1. tanta animi celſitudine, & conſtantia Ethnicis reſtitit, vt ne nomen quidem, vel ſuum, vel gentis, vel ciuitatis; neque vtrum ſeruus, an liber eſſet, illis vellet dicere, ſed ad omnia rogata, Latino ſermone reſponderet; Chriſtianus ſum, iſtudque pro nomine, pro ciuitate pro genere, & denique pro re quaque iterum, ac ſæpius eloqueretur. Hoc nomine inuicta Blandina tormentorum dolorem leuabat, teſte eodē Euſebio, eodem capite. Beata, inquit, martyr in ipſa fidei confeſſione vires colligebat, & prolatio iſtorum verborum; Chriſtiana ſum, & nihil apud nos admittitur ſceleris; erat dolorum, qui eam vrgebant, ſumma leuatio, & fomentum cruciatus. Hoc nomine Gregorius Nazianzenus, & Baſilius Magnus Athenis ſe efferebant. Cùm, inquit Nazianzenus in Oratione de laudibus Baſilij, alijs alia quædam cognométa ſint, vel à parentibus accepta vel ex ſe ipſis, hoc eſt, proprijs vitæ ſtudijs, inſtitutiſque comparata; nobis, id eſt, mihi, & Baſilio, contrà, magna res, & magnum nomen erat, Chriſtianos & eſſe, & nominari, Atque ea re magis efferebamur, quàm Gyges palæ annuli conuerſione (ſiquidem hoc fabuloſum nō eſſet) per quam Lydiorum tyrannidem occupauit, aut Midas auro, &c. Adde Nazianzeni fratrem Cæſarium, de quo Nazianzenus in Oratione funebri hæc ſcribit. Cum multa, & magna ipſi ſuppeterent ad dignitatem: tamē hoc primum erat, quod Chriſtianus & eſſet, & nominaretur. Sic vt omnia alia cum hoc vno collata, ludus quidam, ac nugæ ipſi eſſent, &c.

Euſebius. *D Gregor. Nazian. Baſilius.* *Nomē chriſtianum nobiliſſimum*

Hoc eodem nomine nos glorieмur, ita tamen, vt Chriſtianum nomen, Chriſti à quo ducitur imitatione exornemus. Vt enim definit Diuus Gregorius Nyſſenus in tractatu de profeſſione, nomineque Chriſtiano, Chriſtianiſmus eſt imitatio diuinæ naturæ. Si igitur Chriſtianus es, Chriſtum Deum imitare. Noli vacuum ferre nomen, atque inane, ſed plenum: tanti menſuram nominis imple, inquam, operibus dignis nomine. Eſtote, ait Auguſtinus in libro quinquaginta homiliarum, Homilia vigeſima, germani Chriſtiani, nolite imitari nomine Chriſtianos, opere vanos, &cætera. Duodecim patriarcharum nomina ferebat pontifex antiquus, lapidibus inſculpta pretioſis. Exodi vigeſimo octauo. cap. Ita Chriſtianus, Chriſtianum nomen, quod non à patriarcha aliquo, ſed à Deo Chriſto accepit, operibus Chriſtiano homine dignis, pretioſis veluti

Gregor. Nyſſen. *Auguſt.* *Nomē Chriſtianum operibus, & Chriſti imitatione decorandum.*

veluti gemmis inſculptum ferre debet.

Chriſtiani nominis appellationem, Procopius coronam appellat in Commentarijs Iſaiæ 66. A Chriſto, inquit, Chriſtiani nominis appellatione, veluti corona redimimur. Coronâ opus eſt fulgentibus ſplendere margaritis: corona nomen eſt Chriſtianum, Chriſtianis igitur factis, ardentibus veluti pyropis ſplendeſcat. Auguſt. ſerm. 215. de tempore: Non nobis ſufficit, quod nomen Chriſtianum accepimus, ſi opera Chriſtiana non fecerimus, &c. Regium animum, regium caput, regiáq; facta corona requirit; corona nomen eſt Chriſtianum: regium ergo animum charitate plenum, regium caput, fide, rerumque æternarum meditatione illuſtratum, regia celſaque, non abiecta, ac vilia facta, à Chriſtiano flagitat. Magna res (ait Auguſtinus ſerm. 215. de tempore) eſt ſignum Chriſti, & crux Chriſti, & ideò de illo tam pretioſo ſignaculo, res magna, & pretioſa ſignari debet. Quid enim prodeſt, ſi de annulo aureo ſigillum facias, & putridas

Procopius.

D. Auguſt. Corona nomen Chriſtianũ, ductũ à Chriſto, i. vncto rege.

D. Auguſt.

E paleas intus recondas? &c. O Chriſtiane, coronæ, nominiſque regij dignitatem tuere; regium nomen eſt Chriſtianum, quod regiam ſignificat vnctionem, tam nobili appellatione ad præclara opera excitare. Audi Chryſoſtomum Homil. 18. in Ioannem. Hac, inquit, appellatione, cæteris omnibus vehementiùs excitari, & promptiores ad virtutem amplectendam fieri, nec ea quidquam indignum facere, conari debemus, cùm eodem quo Chriſtus nomine vocamur, cuius excellentiam nos intelligere oportet. Quod ſi is qui principis cuiuſpiam, aut alterius F clari viri nomen ſortitus eſt, cùm id audit, tumet, & magnæ id ſibi gloriæ arbitratur: atque ne illi, à quo nomen accepit, ſua negligentia infamia inuratur, pro viribus adnititur: quid nobis faciendum eſt, qui non terrenæ alicuius poteſtatis, ſed ipſius omnium regis nomine appellari dignati ſumus? non ne ita animam noſtram inſtituemus, vt non afficiatur infamia, qui tanto nos honore proſecutus eſt? Hæc Chryſoſtomus,

D. Chryſoſtomus. Hæc appellatio ad virtutem excitat.

CAPVT VIII.

De adoratione Magorum, Matth. ſecundo.

CVM ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iuda, in diebus Herodis regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum, & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael. Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cùm inueneritis, renunciate mihi: vt & ego veniens adorem eum. Qui cum audiſſent

regem,

regem, abierunt. Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens, ſtaret ſupra vbi erat puer. Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt eum. Et apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera: aurum, thus, & myrrham. Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem; per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

NOluit Chriſtus natiuitatem ſuam omnino occultam eſſe. Paſtorib. primùm, deinde Magis voluit eſſe manifeſtã. Paſtores è propinquis paſcuis, in quibus gregẽ paſcebant angeli nuntio euocauit, Magos è longinquis Orientalis plagę locis, clariſſimo ſydere pręeunte, ad præſepe adduxit. Paſtores viri pauperes, & ignobiles, eiuſdem conditionis hominibus, quod viderant, notum fecerunt, Magi verò viri & nobiles, & potentes, Herodi regi, Phariſæis, ſcribis, ſacerdotibus, toti deniq; vrbi Ieruſalem, Meſſiam regem ortum eſſe nuntiarunt. Domeſticos habuere Iudæi teſtes paſtores, habuere externos etiam teſtes ortus Chriſti, Magos. Quos idcirco Deus in Iudæam ſtellę indicio venire voluit, (ait D. Hieronymus Matth. 2.) vt ſacerdotes Iudęorum, à Magis interrogati, vbi Chriſtus naſceretur, inexcuſabiles fierent de aduentu eius. Rem geſtam Matthęus narrat cap. 2.

A

Cum natus eſſet IESVS.

In primis quo loco & quo tempore Meſſias natus ſit, docet Euangeliſta, Cum, inquit, natus eſſet IESVS in Bethlehem Iuda: ecce locum, de quo ſupra ſatis iam diximus. Bethlehem autem appellat Iuda (ſic Biblia habent correcta) quia in tribu Iuda ſita erat. Præterea vt ab alia Bethlehẽ quæ erat in Galilæa, quod Hieronymus vult, diſtingueret. Lege Ioſue cap. 19. Tempus indicat, cùm addit; In diebus Herodis regis. Nã vt ſupra iam diximus, in tractatu de Genealogia, anno Herodis primi 32. natus eſt Chriſtus. De vaticinio autem Iacob, quod tempus aduentus Meſſiæ oſtendit; Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt: ſupra diſputauimus, in tractatu de aduentu Meſſiæ. Quot Herodes fuerint, diximus in fine tractatus de Genealogia Chriſti.

Ecce Magi.

Dubium eſt num fuerint hi Magi maB leſici. D. Auguſt. ſerm. 2. de Epiphania maleficos fuiſſe putat. Sicut præualet, ait, imperitia in ruſticitate paſtorum, ita pręualet impietas in ſacrilegijs Magorum. En Magis impietatem, & ſacrilegia tribuit. Ab Auguſtino non diſſentit D. Thomas 3. p. q. 36. art. 3. ad ſecundũ, & Haymo, in Matthæum. D. Hieronymus in Commentarijs Iſa. 19. in illa verba, Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem. Magi, ait, de Oriente, docti à Dæmonibus, vel iuxta prophetiam Balaam, intelligentes natum filium Dei, qui omnem artis eorũ deſtrueret poteſtatem; venerunt in Bethlehem. Ambroſius in Lucam capite de Magis: Magi, licet magicis artibus, cõciliandæ ſibi ſtudium diuinitatis impẽdunt, ortum in terris Domini crediderunt. Item: Magus intelligit ſuas ceſſare artes, &c. D. Baſilius in oratione de Chriſti generatione. Magi in cantationibus, & magicis, & naturalibus quibuſdam affectibus aſtronomiæque, & rebus ſublimibus vacabãt; cuius magicæ Balaam videtur fuiſſe. Iuſtinus martyr in dialogo cum Tryphone: Magi qui vt captiui, rapti erant ad omnes improbas, ſceleratasque actiones quas dæmonium illud faceret: cũ Chriſtum adoraſſent, videntur ab ea vi & po-

D August. An Magi fuerint maleſici?

Thom. Haymo. Hieron.

C

Ambroſ.

Baſil.

D

Iuſtinus martyr.

Fuiſſe maleſicos aliquãdo ceſſauerunt.

D. Hilar. & poteſtate diſceſſiſſe, quæ eos ſpoliauerat. Hilarius 4. de Trinita. prope finem: Magis diuinæ virtutis operationes falſa rerum ſpecie mentientibus, potiſſimus impiæ religionis honor, à ſæculo omni deferebatur. D. Theoph. Theophylactus Matt. 2. Chriſto teſtimonium perhibent Magi, qui maximè aduerſarij erant Deo, & obnoxij dæmonijs.

Origenes. Origenes lib. 1. contra Celſum prope finem. Veriſimile eſt in natiuitate Ieſu, quando multitudo militiæ cœleſtis laudauit Deum dicens: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, in hominib. bona voluntas: dæmonas ea de cauſa debilitatos obtorpuiſſe, deprehẽſis eorum preſtigijs, efficaciaq; deſtructa. Non ſolùm aduẽtantibus ad proxima terræ loca angelis; verum etiam agente id Ieſu anima, & ea, quæ in ipſo eſt, diuinitate. Gumque Magi operarentur ſolitis incantationibus, non vulgarem huius caſus cauſam rati ſcrutabantur. Viſoque in cœlis prodigio, voluerunt quod per id ſignificabatur videre. Itaque cùm haberent, vt opinor, Balaam prophetias, inuento illic de ſtella oraculo coniectauerunt eum, qui cũ ſtella prenũciatus eſt, hominem in vitam adueniſſe, conceptaque opinione de illo, potentiorem eſſe omnibus dæmonijs, ac ſpectris familiaribus, decreuerunt eum adorare. Hæc & alia Origenes. Tertull. Tertullianus in lib. de idololatria cap. 9. Magi, & aſtrologi ab Oriente venerunt. Scimus Magiæ, & Aſtrologiæ inter ſe ſocietatem. Primi igitur ſtellarum interpretes, natũ Chriſtum annunciarunt, &c.

Probari poteſt hæc ſententia ex ipſo magorum nomine. Nam Euangeliſta magos appellat, magorum autem nomen videbat maleficos ſignificare. Si autem vellet ſapientes aliquos homines fuiſſe: ſapientes, vel philoſophos appellaſſet. Quid enim opus fuit, infami nomine eos afficere quos ſapiẽtes volebat intelligi; Præterea in Euangelio Hebræo, quod legi, Hebræo nomine, mecaſephim, vocantur, quod nomen præſtigiatores ſignificat.

Autor Imperf. Alij maleficos fuiſſe inficiantur. Inprimis autor Imperfecti, in Matthæũ. Magi (inquit) apud Perſas non malefici, ſed ſapientes intelliguntur. D. Anſel. D. Anſelmus. Magi non malefici, ſed ſapientes aſtrologi fuerunt. Beda. Beda: Magi non propter magicam artem ſic nominantur; ſed propter aliquã philoſophiam. Rupertus. Rupertus quoque Magos ſapientes interpretatur. Niceph. Nicephorus lib. 1. c. 13. Sapientes hi, nobilitateq; generis, & opibus inſignes fuere. Non fuiſſe maleficos alij ſentiũt. Gloſ. Ord. Gloſſa ordin. Magi non malefici, ſed philoſophi Chaldęorũ, qui de ſingulis philoſophãtur, &c. Innocent. Innocentius III. Pontifex Summus in ſerm. de Epiphania. Magi non fuerunt arioli, ſed philoſophi: qui à magnitudine ſcientiæ ſic ſunt vocati, quia quos Græci philoſophos, Perſæ magos vocant. D. Leo. D. Leo ſerm. 4. de Epiphan. Gens in longinqua Orientalis plagæ regione conſiſtens, quæ ſpectandorum ſyderum arte pollebat, ſignum nati pueri accepit, &c.

D. Ciprianus. D. Cyprianus de Magis: Erant viri ſyderum inſpectionibus aſſueti, qui arte mathematica vim, diſcurſumq; nouerant planetarum, qui ex elementorum natura, rationem temporum metientes, aſtrorum miniſteria, certis experimentis, proprijs didicerant effectibus aſſignata, &c. Chalcid. Chalcidius in Timæum Platonis fol. 36. Eſt (inquit) alia ſanctior, & venerabilior hiſtoria, quæ perhibet ortu ſtellę cuiuſdam nõ morbos, morteſq; denunciatas, ſed deſcenſum Dei venerabilis, ad humanæ conuerſationis,† rerumq; mortalium gratiam. [† Conſerſationis] Quam ſtellam, cum nocturno itinere ſuſpexiſſent Chaldæorum profecto ſapientes viri, & conſideratione rerum cœleſtium ſatis exercitati, quęſiſſe dicuntur recentem ortum Dei, repertaq; illa maieſtate puerili, veneratos eſſe, & vota Deo tanto conuenientia nuncupaſſe. Hæc ille. Fauet huic opinioni Euangelium Syriacum, quod Magos eodem nomine Maguſim appellat, quaſi nomẽ Magorum illis proprium eſſet, & ob ſapientiam peculiare. Magiſt. hiſtor. D. Thom. Liranus. Carthuſ. Hugo Cardin. Eſt hæc ſententia Magiſtri hiſtoriæ cap. 7. hiſtoriæ Euangelicæ, Diui Thomæ Matth. 2. Lyrani, Carthuſiani, Cardinalis Hugonis, & noſtro tempore recepta.

Forſi-

Forſitan Magi illi philoſophico more vitam traducebant, naturæ legem ſeruabant, & ex illis erant, de quibus in regula monachorum tomo nono Hieronymi, ſic ſcribitur. *Cibus Magorum.* Eubulius narrat apud Perſas tria genera fuiſſe magorum, quorum primos, qui ſunt doctiſſimi, & eloquentiſſimi, excepta farina, & olere nihil amplius cibo ſumere, &c. Par enim eſt hoc de ijs viris credere, quos Deus ad videndum, adorandumque natum Chriſtum innumeris alijs prætermiſſis, mirabiliter vocauit. *Hieron.* Diuus autem Hieronymus Dan. 2. teſtis eſt, B magorum nomine philoſophos Chaldæorum ſignificari. Magos (inquit) pro maleficis accipit conſuetudo, & ſermo communis: *Magi philoſophi Chaldæorum.* qui aliter habentur apud gentem ſuam, eò quòd ſint philoſophi Chaldæorum, & ad artis huius ſcientiam, reges quoq; & principes eiuſdem generis omnia faciunt. Vnde & in natiuitate Domini, ipſi primum, ortum eius intellexerunt, &c. *Iſidor.* D. Iſidorus lib. 8. Etimol. ca. 9. Primum ſtellarum interpretes magi nuncupabantur; ſicut de ijs legitur, C qui in Euangelio natum Chriſtum annuntiauerunt, &c. *Strabo.* Strabo libro decimoquinto. Magi honeſtum vitæ genus ſectantur.

Eugubinus Eugubinus libro 1. de perenni philoſophia c. 3. Principes Chaldaicæ Theogiæ fuerunt, quos patria lingua magos quaſi ſapientes, ſiue philoſophos, & ſacerdotes appellabant. *Diogenes Laertius.* Diogenes Laertius lib. 1. cap. 1. Philoſophiam à barbaris initia ſumpſiſſe plerique autumant. Nam Perſis Magos; Babylonijs, & Aſſyrijs, Chaldæos, D Indis Gymnoſophiſtas; Celtis, ſeu Gallis, Druidas, & qui Semnothei appellantur, eius rei fuiſſe autores ait Ariſtoteles in Magico, & Sotion, &c. Eodem capite de victu, & indumento Magorum ſcribens. Magis (inquit) veſtis candida, lectus humus, eſca olus, caſeus, paniſque cibarius eſt. Magicæ illos diuinationis ignaros, Ariſtoteles ait in lib. *Veſtis, lect⁹ & cibus, Magorum.* quem inſcripſit Magicum, & Dinon in quinto libro hiſtoriarum. Hactenus Laertius. *Mantuan.* Mantuanus de Epiphania.

A *Ille penes Perſas magus eſt; qui ſydera nouit,*
Qui ſciat herbarum vires, cultumq; Deorũ.
Perſepoli facit iſta magos prudentia triplex.

Philo Denique Philo in libro quòd omnis probus ſit liber; Apud Perſas Magi naturæ ſcrutatores, præ veritatis cognoſcendæ ſtudio; qui per otium diuinas virtutes contemplantur clarius, & alios ijſdem initiant myſterijs. Et in libro de ſpecialibus legibus. Veram, inquit, magiam, hoc eſt, perſpectiuam ſcientiam, per quam naturæ opera cernuntur clarius, vt honeſtam expetendamque non plebei ſolùm ſectantur; ſed etiam reges regũ maximi, præſertim Perſici, tam curioſi harum artiũ, vt regnare non liceat, niſi cum Magis verſato familiariter. Ex hac adulterata, deprauataq; deſcendunt, quas malas artes dicimus, &c. Efficitur ergo ex ijs, duplicem fuiſſe magiã; alteram ſynceram, quę rerum naturam perſcrutabatur: alteram deprauatam atq; adulterinam, quæ maleficorum erat. Vnde *Cælius.* Cælius lib. 9. lectionum antiquarum, c. 23. Qui accuratiùs, inquit, iſta introſpicere enixi ſunt, Magiæ faſtigia duo deprehenderunt. Alterum infame eſt, atque immundorum ſpirituum commercijs inauſpicatum; reliquum non ferè aliud eſt quàm naturalis philoſophiæ apex, &c.

Cùm itaq; ſit duplex Magię genus, noſtris Magis, id quod ſyncerũ eſt tribuere æquum erit. Neque verò Matthæus, vt obijciebamus, infami nomine ſapientes illos Chriſti adoratores affecit, cùm Magos appellauit. Magi enim veri, atque ſynceri nomen, honorificum eſt. Illa verò hebræa verſio, quæ, mecaſephim, magos vocat, autoritate caret; ſyriaca, vt diximus, maguſim, vocat.

An fuerint Magi Reges. Dubium prætereà eſt, num fuerint Magi reges? Nonnulli inficiantur. Faciunt verò inficiationi fidem, rationes duæ. Prima, quia ſi reges fuiſſent, ab Euangeliſta regio nomine fuiſſent nũcupati; id enim ad Chriſti honorem non parum attinebat. Secunda, quia non ſunt ab Herode, Hieroſolymitanoque populo, vt reges excepti; im-

mo

mo ab Herode nõ magnus illis honor videtur habitus. Imperioſè namque loquitur. Ite, & interrogate diligenter de puero; & cùm inueneritis renunciate mihi, &c. *Mantuan.* Has rationes Mantuanus de Epiphania his carminib. eſt complexus.

Nec reges, vt opinor, erant, nec enim tacuiſſent
Hiſtoria ſacra autores genus iſtud honoris.
Inter mortales, quo non ſublimius vllum.
Adde quòd Herodes, vt magnificentia regum
Poſtulat, hoſpitibus tantis regale dediſset
Hoſpitium, ſecumque lares duxiſſet in amplos.

B

Reges fuiſſe ſentit Chriſtianus populus: eſtque ea picturis recepta opinio, & vulgaris; cui etiam antiqui aliquot autores aſſentiuntur, *D. Cipria.* Cyprianus de Baptiſmo Chriſti. Apparuit, ait, ſtella Regibus. Autor homiliæ de natiuitate Baptiſtę, quę Chryſoſtomo aſcribitur tomo 2. *Magi reges fuerunt.* Sancti viri reges, & patres Saba venerunt, ipſi magi &c. Autor ſermonum ad fratres in Eremo, qui Auguſtino tribuuntur ſerm. 43. Audiſtis reges ſanctiſſimos Dominũ quæſiuiſſe. *Thorphil.* Theophylactus: Oportebat gaudere Iudęos, quod Rex ſuus, à regibus adoraretur. *Innocent.* Innocentius III. in ſerm. de Epiphania.

C

Haimo. Magi reges fuerunt: idem docet Haymo, *Anſelm.* Anſelmus Matt. 2. *Rupertus.* Rupert. de diuinis officijs lib. 3. cap. 24. *Druthmarus.* Druthmarus Matt. 2. Gloſ. ordinaria, & alij poſteriores ſcriptores. His adde illud *Claudianus.* Claudiani diſtichum.

Dant tibi Chaldæi prænuntia munera reges;
Mirrham homo, rex aurum, ſuſcipe thura Deus.

Fauet Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos cap. 9. Magos, inquit, reges ferè habuit Oriens. *Tertull.* Et Marcus Tullius in *M. Tull.* libro primo de Diuinatione. Non poteſt quiſquam rex eſſe Perſarum, qui non ante Magorum diſciplinam perceperit.

D

S. Maxim. Et Sanctus Maximus ſerm. 1. Regijs, inquit, muneribus Chriſtus honoratur, &c. *Reges Perſarum magorũ diſcebant diſciplinam.* Huius etiam opinionis fuiſſe dicitur autor operis de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, quod inter opera Auguſtini extat lib. 3. cap. 4. Reges, inquit, alacres pergunt. Attamen verior lectio eſt, & à Louanienſibus recepta. Monente ſubdolo ſermone rege, id eſt

A

Herode, alacres pergũt, ſcilicet Magi.

Primæ rationi reſpondetur, regium magorum nomen tacuiſſe Matthęum, quemadmodum regium Iob, & amicorum nomen tacuit autor libri Iob. Nam amici Iob reges appellãtur in libro Tobiæ ca. 2. & à 70. interpretibus *Tob. 2.* Iob 2. *Iob. 2.* Ergo reges fuerunt, in lib. verò Iob eo nomine non afficiuntur. *Amici Iob reges, & ipſe Iob.* Ipſum autem Iob fuiſſe etiam regem, vel regulum, veriſimile reddunt amici reges, qui ad eum inuiſendum venerunt; amicitia enim inter pares eſt. Adde Magos, non fuiſſe potentes reges, ſed regulos, ſiue toparchas, vt *Simõ Caſſianus.* Simon Caſſianus ait lib. 1. cap. 12. Erant, inquit, in regione aliqua orientalis plagæ tres viri nobiles, parui tamen reges. Magi à ſapientia dicti, mathematicæ ſcientiæ intendentes, &c. Prætereà, quia ſtella duce, ad Chriſtum adducti ſunt, magos, id eſt aſtrologos potiùs, quàm reges vocauit Euangeliſta.

Secundæ rationi reſpondemus, quæ inter Herodẽ, & Magos trãſacta ſunt, ea nuda, & ſimplici dictione ab Euangeliſta eſſe narrata, omiſſo honorum, & ornamentorum comitatu.

Ab Oriente venerunt.

Oriẽs quid ſignificet. Oriens nõ ſumitur pro regione, vbi Sol oritur apud extremos Indos, ſed pro regione, quæ Iudæorum comparatione erat orientalis, vt ſæpè aliàs in ſcriptura. Iob cap. 1. magnus dicitur inter orientales in terra Hus: *Iob. 1.* Iacob Geneſ. 29. iuiſſe dicitur in terram *Gen. 29.* orientalem, id eſt, Meſopotamiam, & *Num. 23.* Num. 23. Balaam ariolus ad maledicendum Hebræis, ex montibus Orientis, id eſt, ex Meſopotamia Syriæ, adductus legitur. Ita hoc loco ab Oriente Magi veniſſe feruntur, id eſt, ab Orientali regione: quæ videlicet, ad Orientem Iudeæ ſita erat; & ſimpliciter etiã erat orientalis, ſed non in extremo oriente.

D. Chriſ. Quæ autem ea regio fuerit incertum eſt. *Euthim.* Ex Perſide veniſſe ſentit Chryſoſtomus homilia 7. in Matthæum: *Theophil.* Euthymius, Theophylactus, *Nicephor.* Nicephorus lib. 1. c. 13. *D. Thom.* D. Thomas 3. p. q. 36. art. 7.

Cirillus. Baſilius. Iſidor. D. Cyrillus libro 4. in Iſaiam oratione quarta. D. Baſilius in oratione de Chriſti generatione. Perſicum, inquit, genus Magi. D. Iſidorus in libro de natiuitate, & paſſione Domini: Ad potentiam, inquit, Perſarum, tunc nullus populus comparabatur, de quibus Magi venientes, Chriſto munera detulerunt. Iuuencus. *Iuuencus.*

Tunc iubet & Perſas, celerem prætendere greſſum.

Suadet opinionem Magorum nomē quod Perſicum eſt, & Perſarum ſignificans philoſophos, vt diximus.

Ex Arabia profectos, ſcribit Iuſtinus martyr in dialogo cum Thryphone. *Iuſtinus martyr. D Epiph.* Diuus etiam Epiphanius in doctrina compendiaria ex Magodia regione Arabiæ veniſſe inſinuat. *Ex quanā regione venerint Magi?* Cyprianus. Nec multo poſt, ait, Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari ſtella luminis cœleſte numen nouis ſplendoribus indicauit. *Ciprian. Card Baronius.* Probant hanc ſententiam, quam ſequitur Card. Baronius, verba illa Pſalm. 71. Reges Arabum & Saba dona adducent, & illa Iſaiæ 60. *pſal. 71. Iſai. 60.* Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, &c. Præterea Arabia regio eſt thuris, & myrrhæ ferax, quæ fuere Magorum dona.

Claudian. Chalcid. Chriſolog. Maxim. Haimo. Theod. Ianſen. Chaldæos fuiſſe indicant Claudiani carmina citata, Chalcidius quoque ſupra citatus, Chryſologus, & D. Maximus ſermone de Epiphania, Haymo in Matth. Theodorus Ancyranus in oratione de natiuitate Chriſti, in Concilio Epheſino habita, tom. 6. Appendicis quintæ c. 2. Magi, inquit, ex Chaldæa venerunt, &c. Huius opinionis eſt etiam Ianſenius.

Hilarius. Arelat. Druthmarus. Hilarius Arelatenſis de Epiphania, ab extrema Æthiopiæ parte veniſſe ſcribit. At Druthmarus in Matthæum Fuerunt, inquit, iſti tres reges de tribus regnis de terra Euilath, vbi effoditur aurum optimum, & vicini Perſis.

Denique Indiæ incolas fuiſſe ſcriptum dicitur in annalibus indici Regni Calecutij. Libet hoc loco adiungere, quę hac de re Magnus ille Nauarrus ſcribit, *Nauarrus.* in Comment. de Oratione capite 21. Num. 27. his verbis. Hieronymus Oſorius ſcriptor clariſſimus in vi- A ta Emmanuelis Regis tradit, oſtenſum fuiſſe duci illuſtriſſimo Gamę in Indiā miſſo, ſacellum intra quoddam magnū templum, ſub nomine Mariæ, religioſiſſimè à paganis cultum. Quin & mihi hæc ſcribēti verbo aſſeruit, ſe poſtquam illa ſcripſit, accepiſſe à viro erudito, & fide digno, ab India reuertente, quòd in vetuſtiſſimis Calecutij regni annalibus inuenitur, Regem Calecutij fuiſſe vnum, aut certe primarium ſocium trium Regum Magorū. Qui reuerſus in ſuum Calecutium, prę- B fatum templum, quod nunc viſitur extruxit. Et intra illud ſacellum & in eo aram, ad quam per gradus multos aſcēditur, in quam nullis alijs, quam æditius eſt aditus, & in qua eſt ſculpta imago Deiparę Virginis, ſumma religione à paganis cultæ. Quæ omnia in ſecunda editione quam parat vir eloquentiſſimus Oſorius traditurus eſt. Hactenus Nauarrus. De ſacello & templo memorato lege Oſorium lib. 1. de vita Regis Emmanuelis. C

Reſpondemus, nihil certi hac de re poſſe ſtatui: rationes enim quæcunq; reddi poſſunt non perſuadent. Magorū namque nomen, & ſi Perſicum fuerit, potuit ad alias Orientis regiones diffundi. Illa verò Pſal. 71. verba; Reges Arabum, & Saba dona adducent; de regibus vniuersè intelliguntur, ita etiam Iſaias cap. 60. vniuersè loquitur; Omnes de Saba venient, &c. Quod de odoribus additur, vi caret: in Orientalibus enim illis regionibus, neq; thus, D neque myrrha Magis, vbicunque eſſent, deeſſe poterat.

Dicendum ergo eſt, Magos ex regione veniſſe Orientali, ita Bethlehem propinqua, vt paucis illis diebus, qui inter Chriſti ortum, & Epiphaniam interfluunt, abſque miraculo, & abſq; moleſtia, intolerabilique feſtinatione iter conficere potuerint. Deus enim ſuauiter omnia diſponit.

Exiſtimarim cum Abulenſi Numerorum vigeſimoquarto illos ex Meſopotamia Orientali veniſſe; vel ex vicina aliqua Meſopotamiæ regione. Ratio eſt, quia patres quos paulò poſt proferemus, aiunt Magos fuiſſe ſucceſſores *Num. 24. Magi ex Meſopotamia venerunt.*

ceſſores Balaam, eiuſq; vaticinio permotos ad Chriſtum adorandum veniſſe. Veriſimile ergo eſt, in eadem habitaſſe regione, in qua habitauit Balaam. Is verò in Meſopotamia habitauit; eius enim hæc verba ſunt, Numerorum
Num. 23. vigeſimo tertio. De Aram, id eſt Meſopotamia, adduxit me Balac Rex Moabitarum, è montibus Orientis. Et Deuteron. 23. ait Moſes; Conduxerunt cõtra te Balaam filium Beor, de Meſopotamia Syriæ, vt malediceret tibi. Ex Meſopotamia verò diebus paucis, ad Chriſtum peruenire Magi potuerunt, vt oſtendit Abulenſis. Et conſtare ex cap. 31. Geneſeos, in quo legimus, Labanum ex Meſopotamia profectum, ſeptem dierum ſpatio perueniſſe ad mõtem Galaad. Fuiſſe autem Meſopotamiam Orientalem ex verbis citatis liquet. De Aram adduxit me Balac, de montibus Orientis. Appellatur Meſopotamia à D. Stephano Act. 7. terra
Deut. 23.
Act. 7. Chaldæorũ. Deus, inquit, gloriæ apparuit Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia, & dixit ad eum: Exi de terra tua, &c. Deinde adiungit: Tunc exijt de terra Chaldæorum, id eſt Meſopotamia, vt gloſſa interpretatur, & Abulenſis, Gen. 12. Vnde colliges Magos rectè dici Chaldæos, quia ex illis regionibus profecti ſunt.
Abulenſis.

Dubitatur etiam de tempore, quo Magi in Iudæam venerunt. Etenim Diuus Epiphanius Hæreſi quinquageſima
D Epiph. prima, poſt duos ab ortu Chriſti annos, veniſſe arbitratur. Eadem ſententia reperitur apud autorem imperfecti, ex ſcriptura quadam apocrypha, homilia ſecunda. Proficiſcentibus, inquit, Magis per biennium præcedebat ſtella, & neque eſca, neque potus defecit in peris eorum. Confirmatur opinio: Primò quia Herodes occidi infantes iuſſit à bimatu, & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis; ergo acceperat à Magis, Chriſtum iam egiſſe annos duos tunc temporis. Cui non apparet hinc (ait D. Epiphanius) quòd quando venerunt Magi, duos annos puer natus erat? Secundò. Virgo Deipara in purificatione, pauperis obtulit, non diuitis, munus; ergo nõdum
Quo tẽpore venerint ad præſepe Magi.
Autor imp.
D. Epiph.

E aurum illi, Magi obtulerant. Nam ſi aurum iam obtulerant, pecunia non carebat, qua agnum poſſet emere, quẽ offerret. Vnde ſequitur Magos poſt purificationem veniſſe, non die decima tertia poſt natiuitatem. Tertiò. Magi venerunt ab Oriente, vt aſſerit Euangeliſta; longiſſimum ergo confecere iter, quod non niſi longiſſimo temporis ſpatio peragi potuit.

Reſpondemus cum Ammonio Alexandrino in Harmonia, Magos Chriſtum adoraſſe decima tertia poſt ortũ
Ammon. Alexand.
F die. Diẽs autem illa ſexta fuit Ianuarij menſis; & vt ſcribit Lucidus Mathematicus libro ſeptimo cap. 2. fuit etiã feria ſexta. Eſt itaque Dominus die Dominica natus, die quoq; Dominica circumciſus, feria ſexta à Magis adoratus die poſt natiuitatẽ decima tertia, qua Epiphaniæ feſtum Eccleſia agit. Dicitur autem ἐπιφανεία, græco nomine, id eſt, apparitio, quod ea die Magis Chriſtus apparuerit. Probatur hæc ſententia ex Eccleſiæ ſenſu quæ decima tertia die poſt ortum Chriſti Epiphaniam
Lucid mathematic.
Magi decima tertia die poſt natiuitatem Chriſtũ adorauerũt feria 6.
G celebrat. Deinde ex verbis colligitur Euangeliſtæ. Cum natus, inquit, eſſet Ieſus in Bethlehem; ecce Magi ab Oriẽte venerũt: particula illa, Ecce, Magos oſtendit paulò poſt natiuitatem veniſſe, non autem poſt annos duos. Dicitur enim de re ſubita, atque improuiſa, non autem de aduentu à natiuitate per duos annos diſtante. Præterea Virgo Deipara anno poſt Chriſtum natum ſecundo, non erat in Bethlehem, ſed in Aegypto. At magi in Bethlehem
H Chriſtũ venerati ſunt, ergo ante duos annos factum, id eſt, eo temporis ſpatio, quo intemerata Virgo in oppido illo, poſt filij ortum permanſit.

Primæ rationi D. Epiphanij reſpondemus cum Chryſoſtomo homilia ſeptima in Matth. Herodem pro abundantia cautionis, ætatis infantilis tempus protuliſſe. Pro abundantia, inquit, cautionis, & licẽtia perſecutionis, maius etiam tempus incluſit; qua de re in tractatu de cæde infantium ſermo recurret. Secundæ iam reſpondimus, Magos ex regione veniſſe Orientali, quę ita à Iudæa diſtabat, vt tredecim dieb.
Chryſoſt.

vel

vel etiam paucioribus, iter potuerint conficere. Tertia ratio poſtulat quid de muneribus actum ſit, quæ à Magis ſunt oblata, ea verò de re in tractatu de Purificatione agamus. A

Rogas quotnam fuerint Magi? Reſpondemus fuiſſe tres ex recepta ſententia. Gloſſa ordinaria Matth. 2. ſic habet. Magi etſi tria munera obtuliſſe dicuntur, non ideo non plures, quàm tres fuiſſe probantur; ſed vt per eos gentes, quæ ex tribus filijs Noe natæ ſunt, venturę ad fidem præfigurentur. Vel tot fuerunt principes, qui multos duxerunt in comitatu, &c. Tres fuiſſe ſentit. D. Leo in ſermonibus de Epiph. Autor ſermonum ad fratres in eremo ſermone quadrageſimo tertio, Anſelmus, Innocentius in ſerm. de Epiphania. Bernardus ſermone ſexto de vigilia natiuitatis paſtores tres, tres quoque Magos numerat. Rupertus libro ſecundo in Matth. tres homines, ideſt Magi, tribus partibus orbis Aſiæ, Europæ, atque Africæ, fidei vel confeſſio nis, atque adorationis exemplar exiſtere meruerunt, &c. Hilarius Arelatenſis de Epiphania; In eo quod à Magis tria offeruntur, Trinitas intelligitur. In eo vero quod tres vni, & ſinguli ſingula offerunt, in Trinitate vnitas declaratur, &c. Beda, Myſticè tres Magi tres partes mundi ſignificant, Aſiā, Africam, Europam, ſiue humanum genus, quod à tribus filijs Noe ſeminariū ſumpſit. Diuus Maximus ſermone 3. Vno itinere tres ſimul adoraturi veniunt Magi.

Quot fuerint Magi Gloſſa ord.

Leo.

Anſelm.

Innocent.

Bernard.

Rupertus.

Hilarius Arelat.

Beda.

Maxim.

Quibus ſint appellati nominibus, quave ætate, memoriæ prodit Beda in collectaneis, his verbis. Dicitur fuiſſe Melchior ſenex, & canus, barba prolixa, & capillis. Aurum obtulit regi Domino. Secundus nomine Caſpar iuuenis, imberbis, rubicundus. Thure quaſi Deo oblatione digna, Deum honorabat. Tertius fuſcus, integrè barbatus; Balthaſar nomine, per myrrham filium hominis moriturum profeſſus eſt. Hæc ille.

CAPVT IX.

Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudeorum?

AD Paſtores miſit Angelum Deus; ad Magos ſtellam; ad Iudæos, ſcribas, legiſque doctores miſit Magos, qui promiſſum Meſſiam, Regem, iam eſſe natum nuntiarent. Fuere ergo Magi primi teſtes, qui ortum Meſſiam eſſe cunctis Iudæis teſtati ſunt. Teſtimonium vero ſuum eximio miraculo cōprobarunt. Vidimus (aiunt) ſtellam eius in Oriente. Nunc Iudæi ab Ethnicis, poſteà vero Ethnici à Iudæis, id eſt, Apoſtolis, Meſſiam veniſſe acceperunt. B

Magi ad Iudæos miſſi teſtes aduētus Meſſia.

Vbi, inquiunt, eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? Exiſtimarunt Herodi, & Iudæis, noui Regis ortum, locumque natiuitatis, notum eſſe; totamq; Hieroſolymam gaudio propterea exultare. Idcirco nihil formidantes Iudęos interrogarunt, vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? ſi enim putaſſent Iudæos natum regem ignorare, quorſum Iudæos rogaſſent? Nemo ignorantem rogat. C

Vidimus ſtellam eius in Oriente.

Patrum ſententia eſt, Magos nouiſſe vaticiniū Balaam, quod extat Numer. 24. Orietur ſtella ex Iacob; & cōſurget virga de Iſrael, &c. Atque eo, ſtellæque nouo ortu impulſos, veniſſe in Iudæam. Sed nos ſuis verbis patres loquentes audiamus. Origenes Homilia decima tertia Num. Ex Balaam, inquit, fertur Magorum genus, & inſtitutio, in partibus Orientis vigere, qui deſcripta habētes apud ſe omnia, quæ prophetauerat Balaam, etiam hoc habuerunt ſcriptum, quod orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael. Hæc ſcripta habebant Magi apud ſemet ipſos, & ideo quando natus eſt IESVS, agnouerunt ſtellam, & intellexerunt adimpleri prophetiam, magis ipſi quàm populus Iſrael. Illi ergo ex ijs tantùm, quæ Balaam ſcripta reliquerat, agnoſcentes adeſſe tempus, venerunt, & requirentes

Num. 24.

D *Origenes.*

Magi ex Balaam vaticinio cognouerunt natum Chriſtum.

Basilius. rentes eum adorauerunt. Hæc Origenes. D. Baſilius in oratione de Chriſti generatione. Magi ex antiquo vaticinio, ſcilicet Balaam, in ciuitatem venerunt, &cæt. D. Hieronymus Matth. 2. Oritur in Oriente ſtella, quam futuram Balaam vaticinio nouerant Magi, cuius ſucceſſores erant. Diuus Leo ſermone quarto. Ad intelligendum miraculum ſigni, potuerunt Magi, & de antiquis Balaam prænuntiationibus commoneri, ſcientes olim eſſe prædictum, & celebri memoria diffamatum. Orietur ſtella ex Iacob. &cæt. Diuus Gregorius Nyſſenus in oratione de natiuitate. Vide à Balaam genus ducentes Magos, iuxta prædictionem progenitoris ſui, nouæ ſtellæ ortum obſeruantes, &cæt.

Hieron.

Leo.

Greg. Niſſ.

Beda. Beda, Matthæi ſecundo, ſucceſſores Balaam eſſe creduntur Magi, & propter prophetiã eius incitati, viſa noua ſtella natum Regem quærebant. Theophylactus: Ferunt Magos fuiſſe ex Balaam coniectore progenitos: nam, vt inuenerunt oraculum illius. Orietur ſtella ex Iacob: intellexerunt myſteriũ Chriſti: & idcirco natum adire voluerunt. Euthymius. Vnde cognouerunt Magi ſtellam Regis Iudæorum natiuitatem indicare: quia ex genere Balaam aſtrologi deſcendebant, & ſcripta illius adeuntes inuenerunt ab eo dictum: Orietur ſtella ex Iacob, &cæt. D. Ambroſius, Luc. 2. Qui ſunt iſti Magi, niſi qui, vt hiſtoria quædam docet, a Balaã genus ducunt; à quo prophetatum eſt. Orietur ſtella ex Iacob. Iſti ergo ſunt, non minus fidei, quam ſucceſſionis hæredes. Anſelmus. Magi prophetiæ Balaam recordati fuerunt: tum ſtellæ apparitione cõmoti in Hieruſalem peruenerunt. Cyprianus in tractatu de ſtella, & Magis. Magi, ex vaticinijs Balaam, olim audierant, ſtellam oriri in Iacob. Diu homines illi huius prophetiæ prouentum expectauerunt. At vbi venit plenitudo temporis, orto repente nouo ſydere, ad antiqua recurrentes volumina, tam teſtimonio muniti, quam ſigno: dromadis inuecti in Iudæam, ſtella duce, perueniunt. Nec potuerunt Palæſtinæ incolas latere,

Theophil.

Euthim.

Ambroſ.

Anſelm.

Ciprian.

E tanti nominis perſonæ, &cæt. Diuus Maximus ſermone tertia, de Epiphania. Idcirco Magi apud Iſrael præcipuè natum regem requirunt: quia Balaam ille ariolus, ſtellam ex Iacob oriundam, & hominem ex Iſrael prophetauerat eſſe venturum. Nemo itaque miretur natiuitatem Dominicam agnouiſſe Chaldæos, quam vtique ſi reuelante Deo gentilis, id eſt, Balaam, prænuntiare potuit; potuit gentilis, id eſt, Magus, agnoſcere. Eiuſdem ſententiæ eſt Haymo, Druthmarus, Procopius D. Thomas, Lyranus, & alij. Maxim.

F Quoniam verò vaticinium Balaam de Chriſto celebre eſt, pro tenui noſtra parte illud enucleare, operæ erit pretium. Nõ vates ſolùm ex Hebręis, ſed ex gẽtibus etiam habuit Chriſtus. Vt Sybyllas omittam, Balaam ille ariolus, Iſraelitico populo, ex quo Meſſias erat oriundus, maledicere prohibitus eſt: vtque illius felicitatem prædicaret, à Deo prophetico tunc lumine illuſtratus. Fuit hoc (ait Diuus Maximus ſermone 3.) quantum æſtimari datur ſupernæ diſpoſitionis arbitrium: vt inter ſacratiſſimas prophetarũ voces, etiam ab infideli homine eius prędiceretur aduentus, qui pro fidelium, infideliumque erat redemptione venturus, &cæt. Et Theodoretus quæſtione quadrageſimatertia, in librum Numer. Nabuchodonoſor licet impijſſimo, aduentus ſaluatoris reuelatus eſt Daniel. 2. videbat lapidem exciſum ſine manibus, qui percuſſit imaginem, & contriuit. Qui igitur per illum iſta prædixit, per Balaam etiam ſalutem orbis prænuntiauit. Vt & apud gentes huiuſmodi prænuntiationes conſeruarentur, &c. Vaticiniũ Balaam exponitur.

G Maxim.

Theod.

Dan. 2.

H

Videbo eum (ait Balaam Num. 24.) ſed non modò, intuebor illum, ſed nõ propè. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael. Et percutiet duces Moab, vaſtabitque omnes filios Seth, & erit Idumæa poſſeſſio eius; hæreditas Seir cedet inimicis ſuis. Iſrael vero fortiter aget. De Iacob erit qui dominetur: & perdat reliquias ciuitatis, &cæt. Hoc Balaami eſt vaticinium, quod etiam Chaldæus paraphraſtes Num. 24.

A phraſtes de Chriſto intellexit. Sic ille interpretatur. Video eum, & non modò, intueor eum, ſed non eſt propè. Cum conſurget Rex de domo Iacob: & vngetur Chriſtus de domo Iſrael. Et occidet principes Moab, & dominabitur omnium filiorum hominum. Hęc ille.

Vaticinationis ſenſus hic eſt. Iſraelitici populi gloriam Balaamo indicauit Deus, id eſt, Meſſiam. Ita appellat
Luc. 2. Simeon. Luc. 2. Lumen ad reuelationẽ gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Etenim propter Meſſiam ex Iſraelitis B oriundum, maledicere populo, Balaam vetabatur. De Chriſto ergo ſic vaticinatur. Videbo eum, id eſt Chriſtũ; ſed non modò; intuebor illum, ſed non
Num. 24. propè. Lyranus ita exponit; Videbo Meſſiam, ſed non modò, hoc eſt, videbo non per me ipſum, non meis oculis, ſed per poſteros meos Magos: illorum oculis illum intuebor in Bethlehem. Aliter; Videbo eum non modò, non propè, ſed poſt longum tempus, in
Iob 19. extremo iudicij die; Iuxta illud Iob. 19. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt. Prætereà loquitur Balaam de Meſſia quaſi de rege optatiſſimo, quem cuncti videre deſiderarent; humani verò generis, vel Iudæorum aſſumpta perſona, ni fallor, ait; videbo eum, id eſt, deſideratum Meſſiam, ſed non modò. Vidit enim Chriſtum hominum genus, viderunt Iudæi, ſed poſt longum tempus.

Deinde, ex ſententia patrum, quorũ verba recitauimus, natiuitatis Meſſiæ ſignum præbet. Orietur ſtella ex Iacob, hoc eſt, nato Meſſia, orietur ſtella ex Iacob. Sed cur dicitur ſtella orta ex Iacob? nunquid ex Iudæis orta eſt? Reſpondemus, propterea ortam ex Iacob dici, quòd à Chriſto filio Iacob, nato in Iudæa, fuerit ad Magos adducendos miſſa, ex terra Iacob, id eſt, Iudęa. Ac ſi diceret, mittetur nuntius ex Iacob, vel ex Iudæa à Rege Iudææ nato. Hebraicum verbum דרך darac, ſignificat etiam incedere: idcirco etiã vertit
Pagninus. Pagninus; Inceſſit ſtella ex Iacob. Vides poſitam ante oculos Magorum ſtellam? Sola illa inter ſtellas omnes, per aerem inſolito inceſſit, ſiue ambulauit curſu, inſtar nuntij viam monſtrantis.

Sequitur: Et conſurget virga de Iſrael; id eſt, conſurget ſceptrum Chriſti ex Iudæis. Conſurget virga illa, Pſal. 2.
quæ Pſal. 2. dicitur ferrea. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Vndè additur: Percutiet duces Moabi, vaſtabitque omnes filios Seth. Hoc eſt, quod Daniel 2. vaticinatur: Dan. 2.
Suſcitabit Deus cœli regnũ, quod in æternum non diſſipabitur: & regnum eius alteri populo non tradetur. Comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc: & ipſum ſtabit in æternum, & Pſal. 109. Iudicabit in nationibus implebit ruinas, cõquaſſabit Pſal. 109.
capita in terra multorum. Loquitur Balaam, peculiariter de Moabitis, quoniã Balac, qui eum ad maledicendum Iſraelitis vocauerat, rex erat Moabitarum. Precutiet autem Chriſtus Moab duces & omnes filios Seth vaſtabit, in die iudicij extrema. Nam Moabitæ illius tẽporis, & filij Seth cultores erant idolorum: C ideoque in extremo iudicio vaſtabuntur. Vaſtabit, inquit, omnes filios Seth: id eſt, omnes homines illius temporis à Seth filio Adami originem ducentes, & ſimulachra venerantes: non multi enim erant iuſti: qui verum Deum colerent, præter Iſraelitas totius mundi comparatione.

Sequitur. Erit Idumęa poſſeſſio eius. Idumææ nomine Ethnici ſignificantur qui ad Chriſtum conuerſi, poſſeſſio fuerunt illius: iuxta illud Pſalmi 59. In Pſal. 59.
Idumæam extendam calceamentũ meum. Quod Gregorius magnus hom. 7. Gregor.
C in Euangelia, hunc in modũ explanat: Per Idumæam gentilitas, per calceamentum verò aſſumpta mortalitas deſignatur. In Idumæam ergò, Dominus calceamentum ſuum ſe extendere aſſerit quia dum per carnem gentibus innotuit, quaſi calceata ad nos diuinitas venit, &cæt. Hæreditas verò Seir, id eſt, Eſau, ipſa videlicet Idumæa, ipſa gentilitas, cedet inimicis ſuis, id eſt, Chriſtianis: tandem à Chriſtianis conuertetur, quos prius perſequetur, vt hoſtes. Iſrael verò Dei, id eſt, Chriſtiani, for-

ni, ſortiter agent. Deniq́ue ex Iſrael erit Chriſtus, qui vniuerſo orbi dominetur, & perdat reliquias ciuitatis, id eſt reliquias idololatriæ Romanæ vrbis euertat, atque ita eam expurget, vt Vicarij ſui ſedes ſit, totiq́ue orbi Chriſtianã iura reddat. Vel, perdat reliquias ciuitatis Hieruſalem: in qua in crucem actus eſt. Hæc de difficili vaticinio pro noſtra tenui parte dicta, ſint ſatis.

Non fuere tamen hoc ſolo vaticinio, Magi ad Chriſtum adducti; auxilio Dei & reuelatione opus fuit, qua illuminati, quid agendum eſſet cognoſcerent. Ea eſt ſententia D. Leonis ſermone 1. de Epiphania; Dedit, inquit, aſpicientibus intellectum, qui præſtitit ſignum, & quod fecit intelligi; fecit inquiri. Et ſermone tertio. Commouit Magos, remotioris Orientis habitatores, ſtellis cæteris ſtella fulgentior, & de mirandi luminis claritate, magnitudinem ſignificationis intelligunt. Agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione diuina, vt eos tantæ viſionis myſterium non lateret, & quod oculis oſtendebatur inſolitũ, animis non eſſet obſcurum, & cætera.

D. Leo.

Auguſt.

D. Auguſtinus in ſermo. de Epiphania addito à Pariſienſibus tom. 10. Sic, inquit, intelligendum eſt; non per ſolam ſtellam, quamuis oculis ſuis inſolita, & inexperta luce fulgentem, Magos in Oriente potuiſſe cognoſcere, quisnam eſſet ſignificatione tanti ſyderis dignus, cuius teſtis ille fulgor exiſteret, quem tanta claritas nuntiaret: ſed alia nimirum reuelatione indicatũ eſt diuinitus, quod luce ſyderis tacite ſignabatur. Non vtique loquente ipſo ſydere, ſed aliter intimatum eſt, quis deſcendiſſet de cęlo, & iaceret in carne ſub cœlo. Hæc ille.

Magi præter vaticinium Balaam reuelationẽ habuere.

Chriſol.

D. Chryſologus ſermo. 157. ex priſca patrum traditione ait, Magos Chriſti ortum mortemq́ue agnouiſſe: Non Chaldæa, inquit, arte, ſed de priſca ſanctorum traditione maiorum. Erant iſti de genere Noe, de filijs Abrahæ, qui Chriſtum naſci, per Deum didicerant, non per artem: eumq́ue hominem, Deum, Regem moriturum, alto co-

E gnouerant ſacramento. Hinc eſt quod apta patrum fidei munera portauerunt, &c.

Per artem aſtrologicam Magi nouiſſe Chriſti natiuitatem minimè potuerunt. Potuerunt tamen cognoſcere exortam ſtellam nouam eſſe, & admirabilem, quomodo Hieronymi verba Iſaiæ 47. intelligenda ſunt. Magi, inquit, de Oriente venerunt, Domini ſtellam ſe vidiſſe dicentes, vel ex artis ſcientia, vel ex vaticinio Balaam, &c. Autor quoque librorum de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, lib. 3. cap. 4. cum ſic ſcribit. Magi excellentem ſyderibus ſtellam videntes; Dei eſſe, & regis qui iuxta prophetias tam ipſorũ, quàm Eccleſiaſticas, ex Iſrael naſceretur, ſeu ex propria eorum ſcientia, ſeu angelica admonitione intelligentes, ad terram Iſrael venerunt, &c. De ſcientia artis intelligendus non eſt, ſed de cognitione à Balaam, & alijs quaſi per manus accepta.

Hieron.

Autor de mirabilib. ſcriptura.

F

Hieron.

Baſilius.

D. Hieronymus Iſaiæ 19. ait forſitan Magos à dæmonibus natum eſſe Chriſtum didiciſſe, & D. Baſil. in oratione

G de Chriſti generatione; Forſitan, inquit, per aduentum Domini, aduerſariam poteſtatem iam debilitatam, irritata ſua energia ſentientes Magi, magnæ virtutis teſtimonium nato attulerunt. Similia ſcribit Origenes in lib. 1. contra Celſum, cuius verba ſupra citauimus textu; Ecce magi: ſed nihil iſtis opus, ſatis fuit ſtellæ admirandæ conſpectus, & diuina reuelatio, vt ad Chriſtum adorandum Magi venirent.

Origenes.

H Itaq́ue conſpecto fulgente aſtro in Oriente, Magi tum ex antiqua vaticinatione, tũ ex noua reuelatione, quid ſignificaret agnouerunt, protinuſq́ue iter aggreſſi ſunt. Ambigitur, vbinam ſtellam viderint exortam? ſupra ipſamne regionem, in qua habitabãt, an ſupra Iudæã? Gloſſa ordinaria, & D. Anſelmus ſub iudice litem relinquunt. Verba enim Magorum. Vidimus ſtellam eius in Oriente, duplicem ferunt ſenſum. Primus eſt; Vidimus nos in Oriente ſiti, ex ipſo Oriente, ſtellam eius ſupra Iudæam ortam. Secundus.

An ſtella apparuerit ſupra Iudeã. Gloſſa ordin. Anſelm.

Vidimus

Vidimus ſtellam eius, ortam in ipſo Oriente, id eſt, ſupra patriam noſtram Orientalem. *Procopius* Procopius cum de prophetia Balaam agit, ſupra Iudæam, ſtellam à Magis conſpectam ait, Hac, inquit, prophetia tradunt excitatos Balaami poſteros (ſeruaſſe enim apud ſe par eſt) cùm viderent alienam, ac inſolitam ſtellam, perpendiculariter ſupra Iudæam, immotam ſtare: veniſſe inquiſitum regem illum iudicatũ, &c. *Haimo.* Haymo etiam ſerm. 3. de Epiphania, huius eſt opinionis. His enim verbis, Magorum verba interpretatur: Vidimus ſtellam eius in Oriente, hoc eſt, nos in Oriente poſiti vidimus ſtellam eius, in Occidente contra Hieroſolymam.

A B

Veriſimilius eſt, ſtellam in ipſa Magorum regione fuiſſe conſpectam. Is enim videtur eſſe ſenſus illorum verborum: Vidimus ſtellam eius in Oriẽte: videlicet, fulgentem. Si enim ſupra Iudæam illam vidiſſent, dixiſſent potius Iudæis: Vidimus ſtellam eius exortam ſupra Iudæam. Confirmant opinionem, Euangeliſtæ illa alia verba: Ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, &c.

C

Veriſimile quoque eſt, ſtellam ſupra Iudæam, & oppidum Bethlehem, primùm Magis in Oriente exiſtentibus apparuiſſe, deinde verò ex Iudæa in Orientem vſque celeri motu ad illos vocandos euolaſſe, ibiq; eatenus quieuiſſe, donec iter ingrederentur. Probatur hæc ſententia ex vaticinio Balaã: Orietur, inquit, ſtella ex Iacob, quaſi dicat, ex domo Iacob, ex ipſa Iudæa, ſtella in Orientem veniet. Quod ſignificat altera verſio Pagnini, quæ in biblijs regijs eſt: Inceſſit ſtella ex Iacob, id eſt, ſtella ex Iudęa profecta, vel miſſa, inceſſit in Orientem, & in Oriente Magis apparuit. Quia verò in Oriente illis apparuit, aiunt: Vidimus ſtellam eius in Oriente. *Pagninus.*

D

Eſt præterea in controuerſia; Nùm ſtella Magis viſa fuerit, ipſa ortus Chriſti nocte, an multò ante, vt longum iter poſtulabat. *D. Chriſoſ.* D. Chryſoſtomus homil. 7. in Matthæum multò ante natiuitatẽ viſam eſſe ſcribit. Conſequenti, inquit, ratione colligitur, ſtellam ante multum tempus apparuiſſe. Quia enim Magi, plurimum erant itineris longinquitate remorandi, vt poſſent mox nato puero aſſiſtere, ante multũ tempus, ſtella ſe demoſtrat. Si.n. quando puer natus eſt in Paleſtina, tunc eis ſtella apparuiſſet in Perſide, plurimũ in itinere tempus terentes, nequaquã illum adhuc in pannis inuenire potuiſſent. *An ſtella ipſa nocte natiuitatis Chriſti viſa fuerit; an multo ante?* Theophylactus: ſtella antequam natus eſſet Dominus apparuerat Magis. Quoniam multum temporis, in itinere conſumpturi erant, ideò multò ante apparuit ſtella, &c. *Theoph.*

Nicephorus lib. 1. cap. 13. biennio ante natiuitatẽ apparuiſſe ſentit. *Niceph.* Stella, ait, duos ante annos, quàm Chriſtus natus eſſet, exorta apparuit. Itẽ: Duobus ante diuinam natiuitatem annis, ſe in viam Magi dedere, & in Bethlehem venere, cùm adhuc in præſepi iaceret Chriſtus. Eiuſdem ſententiæ eſt Auguſt. in ſerm. de Epiphania citato. Stella, inquit, ferme biennio viſa eſt, mirantibus quid eſſet, ſed Chriſto nato, reuelatum eſt Magis, &c. Item Hodierno die Chriſtum adorauerunt Magi, quem ante paucos dies natum eſſe didicerunt, & illam ſtellam, quæ ſibi per biennium apparuerat, eius fuiſſe. Probat ſententiam illis verbis Euangeliſtæ: Herodes occidit pueros à bimatu, & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis. Et ſerm. 7. de Epiphan. idem Auguſt. *Auguſt.* In cœlo viderunt Magi ignotiſſimam ſtellam, non ante paucos dies, ſed ante ferme bienniũ, ſicut Herodi patefecerunt, vnde à bimatu, & infra occidit infantes, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis, &cæt.

Veriſimilior eſſet hæc opinio, ſi diceremus Magos ab extremis veniſſe Orientis regionibus. Cùm autem ex propinquis profectos ſupra dictũ ſit. Reſpondemus, ſtellam ipſa ortus Chriſti nocte à Magis conſpectam, poſt Chriſtũ natum. Erat enim ſignum non naſcituri, ſed iam nati Regis. Vnde Magi quærunt. Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? redduntque rationem quæſtionis: Vidimus enim ſtellam eius, id eſt,

Anſelmo.

id eſt, ſtellam, quæ natiuitatẽ eius indicat, ideo iam natum quærimus. D. Anſelmus Matth. 2. A die, inquit, natiuitatis creditur ſtella tantùm apparuiſſe, &c. Ratio ex Euangeliſtæ verbis: A bimatu, & infra ſumpta iam ſupra diſſoluta eſt, cùm quæſiuimus quo tempore Magi Iudæam venerint, eadem verba ſuo loco infra explicabuntur.

Haymo. Clarius. Caietan. Ianſen. Chriſoſt. An ſtella toto itinere Magos præierit?

Multa parit ſtella hæc dubia. Dubitatur an toto itinere Magos præiuerit, viamque in Iudæam oſtenderit? Negat præiuiſſe toto itinere Haymo, quoniã ſupra Iudæam, non in Oriente apparuiſſe arbitratur. Negant etiam Iſidorus Clarius, Caietanus, & Ianſenius. Pluribus placet opinio oppoſita, in primis Chryſoſt. homilia 6. in Matth. cuius verba, quis ſtellæ fuerit motus aperiunt. Vſque ad Paleſtinam, ait, venientibus Magis, quaſi dux itineris ſemper apparuit ſtella. Cùm verò Ieroſolyma introiiſſent, ſeſe rurſus abſcõdit deinde, iterum Herode relicto ſe illis monſtrauit. Cùm eos oporteret pergere, etiam ipſa pergebat, cùm verò ſtandum eſſet ſtabat, ſicut illa in eremo columna nubis. Hæc Chryſoſtom. Chryſologus item ſermo. 156. Ambulante Mago, ſtella ambulat, ſedente ſtat, dormiente excubat. Leo ſerm. 4. Viri tres, fulgore inſoliti ſyderis diuinitus incitatis præuium micantis luminis curſum ſequuntur, æſtimantes ſe ſignatũ puerum Ieroſolymis in ciuitate regia, reperturos, &cæt. Euthymius: Vſque ad Paleſtinam, ſtellæ ducatum habuerunt Magi. Idem ſentiunt Theophylactus Matth. 2. D. Tho. 3. p. quæſt. 36. artic. 7. Simon Caſſianus, Lyranus, Abulenſis, & alij.

Chriſolog. D. Leo. Euthim. Theophil. Thom. Caſſian. Liranus. Abulenſis.

Verùm contraria ſententia alicuius momenti habet rationes. Primam verba Magorum ſuppeditant. Vidimus, aiunt, ſtellam eius in Oriente. Nam ſi ſtella præiuiſſet, dixiſſent potiùs: Dux nobis itineris fuit ſtella eius, id enim, quod admirabilius erat, fuit in primis commemorandum. Dicunt autem, Vidimus ſtellam eius in Oriente, quia poſtea toto itinere non viderant. Secunda ratio eſt. Deus Magis reuelatione aperuit Regem Iudæorum na- E tum eſſe, videlicet in Iudæa: Via autẽ in Iudæam ſatis nota erat, ac trita: Ergo ſtella duce non erat opus. Quòd ſi Deus columnam ducem itineris conceſſit Iſraelitis, opus illa erat, quoniam ignota via gradiebantur. Tertia. Magi poſtquam ab Herode diſceſſerunt, ſtellam iterum cernentes (vt Euangeliſta ait) gauiſi ſunt gaudio magno valdè. Hæc verò gaudij magnitudo indicat planè, Magos poſtquã ſemel ſtellam in Oriente viderant, nunquam vidiſſe ampliùs. Nam ſi paulò ante oculis F ſe eripuerat, moxque obiecerat, eſſe non potuit tam exaggerati gaudij cauſa. Quia verò in Oriente diſparuerat, rurſusque poſt diſceſſum ab vrbe præter ſpem apparuerat gauiſi ſunt gaudio magno valde. Adde Euangeliſtæ illa verba: Stella, quàm viderant in Oriente, antecedebat eos, quam viderant, inquit, in Oriente, ſolum videlicet. In hanc ſententiam ſum propenſior, verbis enim Euangelij magis videtur congruere.

Altera quoque probabilis videtur, G tùm quia multis placet, tùm quia ſuis etiam nititur rationibus. Prima eſt Stella Magos ab Ieruſalem, Bethlehem, vſque præceſſit, vt Euangeliſta aſſerit. Veriſimile igitur eſt, ab Oriẽte quoque vſque Ieruſalem præceſſiſſe; ibique per aliquod tempus diſparuiſſe, vt in metropoli Iudææ Chriſti ortus à Magis nuntiaretur. Sed idem argumentum in aduerſarios retorqueri poteſt, hoc pacto. Euangeliſta ſcripſit; ſtellam Magos ab Ieruſalem Bethlehem vſque anteceſſiſſe; ergo ſi H ab Oriente vſque Ieruſalem, dux fuiſſet itineris, id etiam literis commendaſſet. Cùm igitur nullam ea de re mentionem fecerit, efficitur illo itinere non præiuiſſe. Rogabis cur non vtroque præiuerit itinere? Reſpondetur, quoniam iter ab Oriente in Iudæam notum erat Magis; iter verò in præſepe Chriſti, & Magis, & omnibus Iudæis ignotum: opus igitur ſtella fuit, quæ iter, præſepeque ipſum demonſtraret. Secunda ratio vrget magis, Ea eſt huiuſmodi. Stella poſtquã à Magis eſt in Oriente cõſpecta, vel eſſe

deſijt,

deſijt, vel in aere permãſit. Nemo dicet A
eſſe deſijſſe, ſequeretur enim duas ſtel
las Magis apparuiſſe; alteram in Orien
te, quæ euanuerit, alteram, quæ poſtea
facta illos ad præſepe duxerit. Perman
ſit ergo aſtrum in eo hemiſpherio, in
quo Magi erant; atque adeò, ab eis
ſemper viſum, & vſq; in Iudæam pro-
greſſum credibile eſt. Non difficilis eſt
nodus. Reſpondemus non euanuiſſe ſy
dus, poſtquàm in Oriente eſt conſpe-
ctum, ſed vaporibus, ſiue nubibus
fuiſſe obtectum, quouſque iterum, B
poſt diſceſſum ab Herode, Magis ap-
paruit.

Quia tamen, vt diximus, veriſimilis
eſt Chryſoſtomi, & aliorum ſententia,
rationes alterius opinionis paucis diſ
ſoluendæ ſunt. Primæ reſpondetur, nõ
omnia ab Euangeliſtis narrari, multa
omitti; ideoque non mirum ſi nullam
fecerit Matthæus, de ſtellæ ab Orien-
te vſque Ieruſalem ductu, mẽtionem.
Magis quoque cum de rege nato quæ-
rerent ſatis fuit dicere vidiſſe ſe ſtel-
lam eius in Oriente, poſteà Herodi cæ C
tera aperuerunt. Secundæ reſpon. etſi
nota eſſet via in Iudæam, voluiſſe Deũ
Magorum fidem ſyderis comitatu exci
tare, ac ſtabilire. Tertiæ reſpond. Ma-
gnum illud gaudium percepiſſe animo
Magos, quoniam præter ſpem, iterum
aſtrum viderant, quòd paulò ante ſum-
mo cum mærore diſparuerat. Nam (vt
Haimo. ait Haymo) maius fit gaudium de re
inuenta, quæ fuit perdita; quàm de re
poſſeſſa, quæ non erat amiſſa.

Nondum exhauſtæ ſunt de ſtella du
bitationes. Dubitatur enim prætereа D
de materia, de loco, de ſplendore, de
motore. Materia non fuit cœleſtis, ſed
aerea; ex aere enim angeli opera effor
mata eſt. Quemadmodum enim ange-
lus ſplendidum corpus, quod aſſumat;
ita ſtellam ſplendidam ex aere effor-
De mate ria ſtella. mare poteſt. Potuit quidem Deus, vnã
ex cœleſtibus, fixis, vel errantibus ſtel
lis, ad indicandum Chriſti ortum mit-
tere. Sed non fuit opus ratos earũ mo
tus inuertere, & ad præſepium vſque
cœleſte ſydus cœlo auulſum deijcere.
Satis noua ſtella fuit, ex aere figurata.
Nam Deus ſuauiter omnia diſponit, vt

A ait ſapiens. Vnde Origenes lib. 1. con- *Origenes.*
tra Celſum; Stellã, inquit, nouam fuiſ-
ſe arbitramur, nec vlli ex notis iſtis
ſimilem; quæ vel in firmamento ſunt,
vel orbibus inferioribus. Sed eius ge-
neris, quales Cometæ viſuntur, &c.
Auguſtinus libro 2. contra Fauſtum ca *Auguſt.*
pite 5. Non ex illis hæc erat ſtellis, quę
ab initio creaturæ itinerum ſuorum
ordinẽ, ſub creatoris lege, cuſtodiunt.
Sed nouo Virginis partu, nouum ſydus
apparuit. Damaſcenus libro 2. capit. 7. *Damaſce.*
B Sydus quod magis apparuit, non ex il-
lis erat ſtellis quæ ab ipſo mundi ortu
conditæ ſunt. Id quod ex eo liquidò p-
cipitur, quòd ea ſtella nunc ab ortu
ad occaſum, nũc à ſeptentrione ad Au
ſtrum progrediebatur; nunc deliteſce-
bat, nunc ſeſe ſurſũ aperiebat, id quod
à ſyderum ordine, & natura diſcrepat. *Quis locus ſtellæ, quis motor.*
Hæc ille.

Ex materia colligitur locus, in aere
enim, non in cœlo, prope terram velu
ti cometa conſpiciebatur. Motor autẽ
angelus erat, quemadmodum antiquæ
C illius columnæ, quæ Iſraelitico popu- *D. Leo.*
lo in ſolitudine olim prę̨luxit, angelus
motor fuit. Splendore ſuperaſſe cætera
ſydera ſentit Diuus Leo ſerm. 1. Tribus
(ait) Magis ſtella nouæ claritatis appa
ruit, quæ illuſtrior cæteris, pulchrior-
que ſyderibus, in ſe intuentium ocu-
los cõuerteret, &c. Plurimum relucen
tem appellat Nicephorus lib. 1. ca. 13. *Nicephor.*
Nouam, inquit, Magi viderũt ſtellam, *De ſplendore ſtellæ.*
& inſolitam, ad terram vergentem, &
plurimum relucentem. Ipſi quoque So *Chriſoſto.*
li fulgore præcelluiſſe, ſcribit D. Chry
D ſoſtomus homilia ſexta, his verbis:
Ipſos Solis radios proprio quodam,
præcipuoque fulgore ſuperabat: in
tanto radiorum Solis lumine, magis
ipſa reſplendens: quam lucendi, Sole
fulgente, vim, non modo ſtella nulla, *Prudent.*
ſed nec ipſa quidem luna ſortita eſt.
Hæc ille. Et Prudentius in hymno de
Epiphania. Stella, ait, quæ Solis ro- *Ignatius.*
tam vincit decore, ac lumine. Diuus
Ignatius Epiſtola decimaquarta ad E-
pheſios. Stella in cœlo fulſit ſuper
omnes, quæ ante ipſam erant; & lux
eius inæſtimabilis, & noua, atque
peregrina apparuit videntibus eam.

E

Cætera verò ſydera ſimul cum Sole, & Luna coruſca facta ſunt illi ſtellæ, illa verò ſuperabat omnes ſplendore ſuo, & facta eſt perturbatio, vnde fuiſſet illæ nouitas, quæ apparuerat. Hæc Ignatius. Nec tamen exiſtimes Solem ſuperaſſe magnitudine, non enim ſtella, ſed Sol videretur, ſi Solis magnitudinem exæquaret. Erat ergo ſplendida ſtella. Soleque, & Luna, multò minor eſſe videbatur. Quia tamen non longè à terra diſtabat, magni, fulgentiſſimique aſtri ſpeciem præ ſe ferebat: nec Solis radijs obſcurabatur.

F

Differebat hæc ſtella ab alijs, creatione, materia, loco, motu, fulgore, duratione magnitudine.

Differebat autē ab alijs ſtellis creatione, materia, loco, motu, fulgore, duratione, magnitudine. Stellæ reliquæ ſex primis mundi diebus conditæ ſunt hæc ipſa Chriſti natiuitatis nocte facta: reliquæ materiam habent cœleſtem, hæc aeream: reliquæ in cœlo fulgent, hæc in aere: illæ circularem ſeruant motum, hæc rectum obtinuit: illæ noctu fulgent, hæc etiam interdiu: illæ perpetuæ ſunt, hæc temporaria: illæ terram, lunamque magnitudine ſuperant, hæc minor erat: maior tamen eſſe apparebat, quia terræ propinqua cernebatur.

G

An Spiritus Sanctus vel Angelus ſtella ſpecie, Magis apparuerit?

Autor operis de mirabilibus ſacræ ſcripturæ tom. 3. Auguſtini, libr. 3. cap. 40. vel Angelum, vel Spiritum Sanctum, ſtellæ ſpecie Magis apparuiſſe ſcribit: vt olim ignis ſpecie diſcipulis, & columbæ figura, ſupra Chriſtum in Iordane apparuit. Sicut in igne (ait ille) Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos deſcendit: ita in ſpecie ſtellæ Magos ad Dominum deduxit. Item; ſicut ſpecie columbæ deſcendit ſuper Dominum in Iordane; ſic gentes ſtellæ ſpecie duxit ad cunabula Domini. &c. De Angelo autem; Quid repugnat, inquit, ſi hoc loco ſtella Angelus dictus eſſe ſentiatur? Iſta vice Angelus dux Magorum efficitur, qui aſtrologis in ſtellæ ſimilitudinem transformatur. &cæt. Lege Origenem homilia. 22. in libr. Numer. Diuus Chryſoſtomus ſtellam inuiſibilem virtutem appellat in ſpecie ſyderis, his verbis, homil. 6. in Matth. Quòd non vna

H

Origenes.
Chryſ.

fuerit ſtella de pluribus, imò (ego arbitror) nec ſtella omnino, ſed quædam inuiſibilis virtus, in ſpecie ſyderis figurata, ab ipſo primum itinere monſtratur. &cæt. Poſtea virtutem hanc appellat plenam rationis. Similiter Euthymius; Stella non naturam, ſed figuram duntaxat habuit ſtellarum; & verè diuina quædam inerat potentia in hanc figuram transformata. Clarius Theophylactus, hanc virtutem inuiſibilem, Angelum fuiſſe docet. Ne talem, ait, putes ſtellam, quales videmus, ſed diuinam virtutem & Angelicam, in figura ſyderis apparentem. Quod autem Angelica virtus fuerit ſtella, manifeſtum eſt, ex eo quòd, & in die refulſerit, & ad motum Magorum ſe mouerit, & ad quietem eorum quieuerit. Hæc Theophylactus. Nos verò Spiritum Sanctum ſtellæ ſpecie Magis apparuiſſe inficiamur, nulla enim ratio hoc ſuadet: Spiritus Sancti diuina maieſtas diſſuadet. Angelum ſtellæ motorem fuiſſe iam diximus: in ipſam ſtellam transformatum non putamus.

Euthim.

Theopil.

Autor Imp.

Libet ijs adijcere veluti corollarium, quod Autor imperfecti de hoc de quo verba facimus, aſtro ſcribit. Homil. 2. Audiui, inquit, aliquos referentes de quadam ſcriptura, & ſi non certa, tamen non deſtruente fidem, ſed potiùs delectante. Quoniam erat quædam gens ſita in ipſo principio Orientis iuxta Oceanum, apud quos ferebatur quędam ſcriptura inſcripta nomine Seth, de appáritura hac ſtella, & muneribus offerendis; quæ per generationes ſtudioſorum hominum, patribus referentibus filijs ſuis, habebatur deducta. Itaque expectabant hanc ſtellam duodecim, & ſi quis moriebatur. Dicebantur ex illis, filius eius, aut alius in locū eius ſufficiebatur. Dicebantur autem Magi, lingua eorum. Hi per ſingulos annos aſcendebant poſt meſſem trituratoriam in montem, qui vocatur lingua eorum Victorialis, habentem ſpeluncam, & fontibus, ac arboribus amęniſſimum, expectantes ſemper ne fortè in generatione ſua ſtella illa oriretur: donec apparuit eis deſcendēs ſuper montem

Mons victorialis, in quo ſtella expectabatur.

tem Victorialem, habens in ſe formã quaſi pueri paruuli, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis:& locuta eſt eis,& docuit eos & præcepit vt irent in Iudæam. Proficiſcentibus autem illis per biennium præcedebat ſtella: & neque eſca,neq; potus defecit in peris eorũ. Hæc ille.Sed autoritatis parũ habent. A

Haymo.

Illud quoque, quod ſcribit Haymo in ſermone de Epiphania, friuolum vocat D.Anſelm.Matth.2.Stella (ait Haymo)poſtquam Magos ad Dominum duxit,deſijt videri ab hominibus.Gregorius Turonenſis Epiſcopus dicit, quod ceciderit in quendam puteum Bethlehem: vbi poteſt modo videri ab eis, qui virgines ſunt, in fundo putei illius. Iuerunt illuc tres homines, vnus virgo, duo non virgines, qui virgo erat, vidit ſtellam, reliqui non viderunt. Hæc Haymo: Sed friuola ſunt, vt ait Anſelmus. B

Puteus in quem dicitur ſtella cecidiſſe.

Ad verba Magorum iam reuertamur.Vidimus,aiunt,ſtellam eius in Oriente.Stellam eius vocant,quia Chriſtum indicabat.Stella illa, ait Auguſt. lib.2.contra Fauſtum c.5.Chriſto ſecũdum carnem nato,nõ ad decretum dominabatur,ſed ad teſtimonium famulabatur.nec enim ſubijciebat imperio, ſed indicabat obſequio. & Chryſologus ſerm.157.Vidimus ſtellam eius: & quid non eius? ſtella eius eſt, non ille ſtellæ. Diuus Maximus Homilia quarta de Epiphania. Benè eius dicitur ſtella,quia quamuis omnes ab eodem creatæ ſtellæ,ipſius ſunt: hæc tamen propriè Chriſti erat, quæ ſpecialiter eius nuntiabat aduentum. Et cæteræ quidem factæ ſunt ſtellæ, vt mundi iſtius tempora,curſuſque diſtinguerent;hæc verò prodire iuſſa eſt, vt ipſum mundi Dominum,& regni cœleſtis adeſſe tẽpus oſtenderet.&c.Sed cur per ſtellam duxit ad ſe Magos Dominus?rationem reddit Theophylactus.Quoniam Aſtrologi magi erant,ait,propterea Dominus famulari eos ſigno adduxit, ſicut Petrum piſcatorem,à multitudine piſcium, ad nomen Chriſti venatus eſt, & ſtupeſcere fecit. &c. Et Chryſoſtomus Homil.6. Per ea Magos Dominus vocat; quæ familiaria eis conſuetudo C D

D. Auguſt. cur dicatur ſtella eius.
Chryſolog.
Maxim.
Theophil.
Cur per ſtellam Magi vocati fuerint.
Chriſ.

faciebat,ad hominum condeſcendens ſalutem.&c. Prætereà, contulerat Dominus Geneſ. 22.cum aſtris ſpiritales Abrahæ filios: Multiplicabo,inquit,ſemen tuum ſicut ſtellas cœli. Magos igitur aſtris ſimiles,vocauit aſtro. Vnde D.Leo ſermone tertio. De Gentibus,ait, Abrahæ innumerabilis fuerat promiſſa ſucceſſio,non carnis ſemine, ſed fidei fœcunditate generanda, & ideò ſtellarum multitudini comparata, vt ab omnium gentium patre, non terrena,ſed cœleſtis progenies ſperaretur. Ad creandam ergo promiſſam poſteritatem hæredes in ſyderibus deſignati,ortu noui ſyderis excitantur; vt in quo cœli adhibitum fuerat teſtimonium, cœli famularetur obſequium. Latum nobis hæc ſtella aperiebat campum, in quo aduerſus aſtrologicæ iudiciariæ vanitatem excurrere poſſemus,verum ad alia properamus.

D Leo.

CAPVT X.

Venimus cum muneribus adorare eum.

VEtus conſuetudo fuit(inquit Haymo Matth.2) vt nullus intraret ad regem ſine muneribus. Regina Saba munera ad Salomonem attulit,& Iacob filios in Ægyptum mittens; Sumite, inquit, de optimis terræ fructibus, & deferte viro munera. Primo Regum 10. Filij Belial deſpexerunt eum, hoc eſt Saulem regem; & non attulerũt ei munera.Seneca Epiſtola 17. Reges Pathos non poteſt quiſquam ſalutare ſine munere.Euſebius lib.4.de vita Conſtantini cap.8. Inde factum eſt, vt frequentes vndique ex omnibus gentibus legati adeſſent, ſecumque pretioſa dona ad imperatorem afferrent: quæ poſtquam accepiſſet imperator, viciſſim eos muneribus, doniſq; ornauit. &c.Cælius lib.13.c.16. Lectũ,inquit,eſt,lege apud Perſas eſſe ſancitum, ſeruatum quoque pertinaciſſimè, vt quandocunq; in Perſas pergat Rex, pro facultate, vnuſquiſque cum muneribus, quæ honoraria dici valent.

Haimo.
1.Reg.10.
Regibus munera offerebantur.
Seneca.
Euſebius.
Cælius.

Digitized by Google

valent, aut aduentitia, ſalutatū erat &c. Hinc illud, quod de Cyro iuniore fertur. Rusticus quidem videns ad Regem Cyrum varia deferri donaria, nec aliud habens, quod largiretur, vtraque caua manu hauſtam è flumine aquam, illi vultu alacri obtulit. Rex lætatus iuſſit illi dari phialam auream, ac daricos mille. Hunc morem ſeruauerunt Magi, ad Regem ſummum vocati, tanto digna rege munera, myſterioque plena attulerunt.

Epiphan. Ea D. Epiphanius in compendaria doctrina, ſcribit ab Abrahamo filijs, quos ex Cethura ſuſceperat, fuiſſe relicta, & à Magis Chriſto poſteà oblata. Filijs Cethuræ (ſcribit Epiphanius) dona erant pecuniæ præſentes, aurum, & argentum, ac veſtitus. Et in myſterio concluſit Abrahā in pellis thus, & myrrham, & aurum regum Sodomorum, & Gomorrhæ. Quando Chodorlahomor ac reliqui captiuitatē à Sodomis, & Gomorrhis, ac reliquis acceperunt, & equos deprędati sūt, & hominū multitudinem captiuam abduxerunt, & ab vnoquoq; opulentiam pecuniarum, & aliarum rerum multitudinem diripuerunt, quam reduxit Abraham tunc à cæde regum, & neque auertere ea, quę iam Deo deſtinata erant, auſus fuit ſed dedit ipſam cum alijs dono filijs ſuis ex Cethura, velut in traditionib. Hebræorū reperimus. At verò in Chriſti aduentu, cum ijdem filij Abraham ex Cethura eiecti eſſent ab Abraham, & diſceſſiſſent, & habitaſſent in partibus Arabicis Magodiæ regionis; Magi, qui ex ſucceſſione ſeminum illorum deſcenderunt, eadem dona in participationem eiuſdem ſpei, Chriſto in Bethlehem obtulerunt, quando ſtellam conſpicati venerunt. Hæc ille.

Munera Magorū ab Abrahamo filijs relicta

Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt.

Pręclaro trium Magorum pręconio in metropoli ipſa regni, natiuitatem Meſſiæ Herodi, Iudæisque omnibus, te ſtatiſſimam Deus eſſe voluit. Attamen præconium omni lætitia dignum, non lætitia, ſed perturbatio conſecuta eſt. Audiens Herodes turbatus eſt, ait Euāgeliſta, timebat enim ne à nato rege, vel ipſe regno pelleretur, vel filij ſucceſſione priuarentur. Putabat (ait Hilarius Arelatenſis) infelix, ſe regali ſolio detrudendum, ſed non eſt ita. Non ad hoc venerat Chriſtus, vt alienam inuaderet gloriam, ſed vt ſuam donaret, non vt regnum terreſtre præriperet, ſed vt cæleſte conferret, non venerat ad dignitates rapiēdas, ſed ad iniurias perferendas, non vt caput ad gemmarum diadema, ſed ad ſpineam coronam prępararet, non vt ſuper ſceptra conſtitueretur magnificus, ſed vt crucifigeretur illuſus. Hæc Hilarius de Epiph. Aug. ſer. 66. de diuerſis: Herodes timet ſucceſſorem; Magi deſiderant Redemptorem, illi cupiunt inueniri regnum, metuit ille finiri regnum. D. Leo ſerm. 3. de Epiphania, Conturbatur Herodes timet ſaluti ſuæ, metuit poteſtati. Gregorius in homilia 10. Cæli Rege nato, rex terræ turbatus eſt, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celſitudo cęleſtis aperitur, &c. At cæcus Herodes celſitudinem Chriſti cęleſtē eſſe non videbat, ideò timebat, regnū terrenum eſſe putabat, ideò terræ ſuæ metuebat. Quemadmodum terræ viſceribus concluſus aer, terram concutit, ita hominis viſceribus concluſa terra, id eſt, terrenarumque rerum amor, hominem perturbat. Ne time ò Herodes, non eripit mortalia, qui regna dat cæleſtia. Rex iſte (ait D. Fulgentius ſerm. 2. Epiphaniæ) non venit reges pugnando ſuperare, ſed moriēdo mirabiliter ſubiugare. Nec ideò natus eſt, vt tibi ſuccedat, ſed vt in eū mundus fideliter credat. Non capit Chriſtum regia tua (ait D. Leo ſer. 4.) Nec mundi Dominus poteſtatis tuæ ſceptri eſt contentus anguſtijs. Quem in Iudæa regnare non vis, vbique regnat, & felicius ipſe regnares, ſi eius imperio ſubderis.

Herodes timebat ne regnum amitteret. *Hilarius Arelat.* *D. August.* *D. Leo.* *D. Greg.* *D. Fulgēt.* *D. Leo.*

***

Et omnis Ieroſolyma cum illo.

Non Herodes ſolum, verum Iudæi
etiam Ieroſolymitani, ad quos de or-
tu Meſſiæ nuntius peruenit, turbati
ſunt. Etenim terenum fore illius re-
gnum, Dauidico, vel Salomonico ſimi
le arbitrabantur: nec duos Soles in eo
dem orbe fulgere, nec duos reges in
eodem regno ſceptrum tenere poſſe
videbant; Romanos, bellaq; metue-
bant. Turbatur (ait Cardinalis Caieta
Card. Caiet. nus) Ieroſolyma, quę lætari debuiſſet,
timore forſitan Romanorum, vel ap-
plaudens regi Herodi. Sancti tamen,
humileſq; viri, qualis Simeon erat, nõ
ſunt perturbati, ſed ſummopere iucun
diſſimo audito Magorũ præconio læ-
tati. Oblectantur ſani oculi luce, in-
Autor imp. firmi vero eadem perturbãtur. Autor
imperfecti homilia in Matt. Semper,
ait, grandis poteſtas, maiori timori ſu
biecta eſt, ſicut cacumen arborum in
excelſo poſitarum, etiam ſi lenis aura
flauerit, mouetur, ſic & ſublimes ho-
mines in culmine dignitatum exiſten
tes etiam leuis nuntij fama cõturbat,
humiles autem ſicut in conualle, ple-
Euthymius rumque in tranquillitate cõſtant, &c.
Euthymius perturbationem Iudæorũ
tribuit inuidiæ; Excæcauit, inquit, eos
inuidia, audientes turbati ſunt, quaſi
timentes ne fortè ſalutem conſeque-
rentur. Item; Gloriæ Chriſti inuide-
runt, ne forte magnus futurus eſſet.
Hæc ille. Verum inuidia ſi forte prin-
cipis, non tamen populum ſtimulare
potuit.

*Et congregans omnes principes ſacer-
dotum, & ſcribas populi, ſciſcita-
batur ab eis, vbi Chriſtus naſce-
retur.*

Theologicam quæſtionem propo-
ſuerunt ſapientes Magi Iudęis de op-
tatiſſimo Meſſia; Vbi eſt, qui natus eſt
Rex Iudæorum? Sacerdotes, & Scribæ
ſacræ Scripturæ periti, quos eam in rẽ
Herodes conuocauit, in oppido Be-
thlehem naſciturum, ſapienter reſpõ
derunt, idq; Michææ vaticinio com-
A probarunt, ut duplici teſtimonio, &
ſtellæ, & Prophetæ, confirmati Magi,
ardentiori fide inflãmarentur. Per Iu-
dæorum ſcribas (ait Leo ſerm. 4.) atq;
doctores, quod ſacra de ortu Chriſti D. Leo.
prænuntiauerat ſcriptura, Magi didice
runt, vt gemino teſtimonio confirma
ti, ardentiori fide expeterent, quem
& ſtellæ claritas, & prophetiæ mani-
feſtabat autoritas. Extat vaticinium
prophetæ capite quinto, eſtq; huiuſ-
modi; Et tu Bethlehem Ephrata, par-
uulus es in millibus Iuda. Ex te mi-
B hi egredietur, qui ſit dominator in Iſ
rael. Et greſſus eius ab initio à die-
bus æternitatis.

Scribę apud Euangeliſtã aliter hoc
teſtimonium recitant hunc in modũ;
Et tu Bethlehem terra Iuda, nequa-
quam minima es in principibus Iuda,
ex te enim exiet dux, qui regat popu-
lum meũ Iſrael. Videntur cũ Michæa
pugnare, Nã Michæas ait. Et tu Bethle Mich. 5.
hem paruulus es in millibus Iuda; illi
vero aiũt. Et tu Bethlehem nequaquã D. Hieron.
minima, vel paruula es, in principibus
C Iudæ, quæ contraria ſunt. Idcirco D.
Hieronymus in cõmentarijs Michææ,
ſcribas lapſos arbitratur in recitan-
do teſtimonio. Arbitror, inquit, Mat-
thæum volentem arguere ſcribarum,
& ſacerdotum, erga diuinę ſcripturæ
lectionem negligentiam, ſic teſtimo- Teſtimoniũ
nium hoc poſuiſſe, ut ab eis dictũ eſt. Michææ de

Exiſtimari tamen poteſt, in recitan loco natiui
do teſtimonio nõ eſſe lapſos ſcribas, tatis Chri-
ſed prophetæ mentem explicaſſe. Nã ſti.
propheta ſignificare uoluit Bethlehẽ
quamuis eſſet minima mœnibus, ac
C populo, fore tamen maximam fama,
quod Meſſias ex illa eſſet proditurus.
Id autem affirmarunt ſcribæ, ſiue po- Abulenſis.
tius Euangeliſta ut vult Abulenſis. Mi
chææ ſenſus hic eſt; Et tu Bethlehem,
alio nomine Ephrata, paruula es in
millib. Iuda murorum ambitu, & in-
colarum multitudine: at nequaquam
paruula es, ſed magna nominis ſplen-
dore. Ex te enim mihi egredietur Meſ
ſias, qui ſit dominator Iſrael. Hũc ſen
ſum expreſſit Matthæus; Et tu Bethle-
hem, inquit, terra Iuda, nequaquã mi-
nima es in principibus Iuda; ex te e-
nim

Digitized by Google

nim exiet dux, qui regat populũ meũ Iſrael. Senſum reſpexit Spiritus ſancti, de verbis noluit eſſe nimium ſolicitus.

Tertio modo facile nodus hic diſſoluetur, ſi uerba illa, à Michæa per interrogationem prolata dicamus, quæ negationem includat, hoc pacto, Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda? cum nota interrogationis, quaſi dicat; Nequaquam. Reddit cauſam, cur nequaquam minima ſit; Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, id eſt, Chriſtus.

Oſiander. Quartus diſſoluendi modus, quem Oſiander, & nonnulli alij afferunt, nõ F placet. Aiunt genus maſculinum hoc loco Michææ, pro neutro ſumi Hebręo more, hunc in modum, Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in principibus Iuda; Hebraicè, Sair, genere maſculino, hoc eſt, parum, vel minimũ eſt, vt ſis in principibus Iuda, &c. Q̃d idem eſt, ac ſi dicat, neqnaquam minima es in principibus Iuda, cui enim parum eſt, ut inter principes numeretur, nequaquam minimus eſt inter illos. At nec ſeptuaginta, nec alij interpretes hoc commentum ſecuti ſunt, G neque nos ſequimur. Cur autẽ apud Michæam legamus, paruulus es in millibus Iuda, apud Matth. vero in principibus Iuda, ratio eſt, quoniam vox Hebræa, Alphe, & millia ſignificat, & princeps. Senſus eſt; Nequaquam minima es in principibus, id eſt, inter principes, & millibus, id eſt, inter millia Iuda. Loquitur de oppido quaſi de viro, vel adoleſcentulo, qui in tanta tribus Iuda multitudine, & inter eius principes, paruulus: in aduentu Chriſti gloria ſumma illuſtrandus eſſet. Iã H vero quod ſequitur apud Michæam, Meſſię diuinitatem indicat. Et egreſſus eius, Hebraicè & Græcè numerus eſt multitudinis, egreſſiones eius, ab initio, à diebus ęternitatis. Quaſi dicat. *Meſſiæ diuinitas.* Homo erit Meſſias, ſiquidem in Bethlehem ſecundum carnem naſcetur, Deus ſimul erit, Dei filius, a Patre genitus ab initio, & ante ſæcula, & a diebus ęternitatis egreſſiones eius, à Patre ęterno ęternę. Numero au E tem vtitur multitudinis, cum una tantum ſit generatio, & egreſſio, quia eſt perpetua atque ęterna; Lege Euſebiũ *Euſebius.* lib. 7. de demonſtratione Euangelica, & Chryſoſtomum in lib. Quod Chriſtus ſit Deus. Humanitatem (inquit Chryſoſtomus) & diuinitatem Chriſti oſtendit vates, nam dum dicit; Egreſſus eius ab initio, & à diebus ſæculi, ſiue ęternitatis, ſubſtantiam declarauit, quę ante ſęcula fuit, cum autem dicit: Egredietur dux, qui regat populũ meum Iſrael; natiuitatem ſecundum carnem docet.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, &c.

Herodes vulpino aſtu necem Meſſię machinari cœpit. Natiuitatis locum à ſacerdotibus, & ſcribis didicerat, tempus quoque à Magis ex ſtella agnoſcere voluit. Clam illos uocauit, clã ſermonem habuit, quo tempore ſtellam in Oriente vidiſſent, diligenter inquiſiuit, clam uero ſermonem habuit, ut *Chriſoſt.* Chryſoſtomus vult, homil. 7. quoniã Iudęos opinabatur, pro pueri ſalute ſolicitos, nec in tantum furoris erumpere, ut ſeruatorem ſuum vellent tradere manibus perſequentis. Idem docet Theophylactus, & Euthymius. *Theophil.* Stellę vero tempus diligenter didicit *Euthimius* (vt ait Haymo) quia timebat, ne Magi *Haimo.* non reuerterentur, ex ſtella autem ex piſcari poterat Meſſię ętatem, vt illũ occideret, tunc enim natum putabat cum ſtella eſt nata. Poſt hæc in Bethlehem hoſpites cum honore dimiſit, utque ad ſe redirent precatus. Ite, inquit, & interrogate diligenter de puero, non de rege Iudęorum, non enim capiebat os Herodis alterius regis nomen. Quem Magi Iudęorũ regem appellauerant, eum ille puerum nominabat. Addit; Et cum inueneritis renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum. Mẽtitur verſipellis pietatem, occidere volebat, non adorare. Vulpi eſurienti (vt eſt in prouerbio) ſomnus obrepit, vulpes urgente fame ſomnum ſimu-

ſimulat, vt allectas aues venetur, ac de A
Simulatio Herodis. uoret; Herodes vrgente regni cupiditate, adorationem ſimulat, vt Chriſtũ comprehendat, ac occidat. Chryſoſtomus homil. 7. Tempus, inquit, inquirit
Chriſoſt. Herodes, non pueri, ſed ſtellæ, & crudeliſſimæ venationis auidus, multo cum ambitu tendit inſidias, &c. Chryſologus ſer. 158. Contumax ſeruus Domi-
Chriſoſto. no naſcenti parat laqueos, non honorem præparat, vt careat ſeruitute, &c. Perſonam paulò poſt depoſuit, & inno-
Fulgent. centes pueros interemit. Vnde D. Fulgentius; Sanguis, ait, Innocentium, B quem crudeliter effudiſti, atteſtatur quid de hoc puero voluiſti.

Nos verò, ne Herodis imitatores ſimus, cùm ad tremenda Euchariſtię my-
Chriſoſt. ſteria accedimus, Chryſoſtomus admonet, homil. 7. in Matthæum his verbis. Caue ne Herodi efficiaris ſimilis, & dicas; Vt & ego veniens adorem eum. Cumque veneris, interimere coneris. Huius enim ſimiles ſunt, qui indignè abutũtur communione myſterij. Reus eſt enim (ait Paulus 1. Cor. 11.) iſte cor C poris, & ſanguinis Domini. Timeamus igitur ne quando ſpeciem ſupplicum, atque adorantium geramus, opere verò exiſtamus inimici. Hæc ille.

Ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, &c.

Duplex de ſtella eſt opinio; Nonnulli arbitrantur in Oriente ſemel, iterũ poſt diſceſſum ab Herode, Magis apparuiſſe. Alij exiſtimãt toto itinere fa D cis inſtar prę luxiſſe, prope Ieroſolymã verò, vt in vrbe regia Meſſiæ natiuitas vulgaretur ſeſe occultaſſe. Ex hoc oſtẽ-
Autor imp. ditur loco (ait Autor imperfecti) quia cũ aliquantulum ſtella duxiſſet Magos prope Ieruſalem abſcondita eſt ab eis, vt relicti ab ſtella cogerentur in Hieruſalẽ interrogare de Chriſto, ſimul &
Chriſoſt. manifeſtare de illo, &c. Et Chryſoſtomus hom. 7. Propterea aliquandiu fuerat abſcondita ſtella, vt amittentes ſubitò itineris ducẽ interrogare Iudæos de puero cogerentur, remq; in notitiã omnium publicarent. Sed de his iam

ſuprà diximus. An toto præluxerit itinere incertum eſt, hoc certum, ab vrbe Hieruſatem digreſſis Magis viſam queſtioni, quam Iudæis propoſuerant reſponſum dediſſe certiſſimum. Quæſierant illi; Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? ſtella in ipſum præſepe deſcẽdens, radijsq; humilem ſpeluncam illuſtrans, ac demonſtrans, reſpondit; Hic eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum.

Et intrantes domum.

Nati Regis optatum locum, aſtro indicante, incredibili gaudio agnouere. *An Magi adorauerit Chriſtũ in præſepio, an in domo aliqua* Fuerit ne is locus præſepe, & ſpelunca de qua ſupra locuti ſumus, dubium eſt. Etenim Matthæus domum appellat; Irenæus, inquit, domum: domus autem non dicitur ſpelunca. D. Epipha- *Epiphan.* nius hæreſi 51. non in præſepi, & ſpelũca, ſed in alia domo repertum putat à Magis Chriſtũ. Nã (vt ille arbitratur) Virgo Deipara poſt beatũ partum, ex Bethlehem abijt Nazarethã, anno deinde ſecundo ab ortu Chriſti, cum infante in Bethlehem redijt, tunc verò nõ in ſpelunca, ſed in domo alia, à Magis adoratus eſt Chriſtus. Idem ſentit Theophylactus Matt. 2. his verbis; Mul- *Theophil.* ta concurrente multitudine, vt cenſeretur, nõ habebant ad tempus domum ſed in ſpelunca natus eſt Chriſtus; deinde inuenta domo, viſus eſt ibi à Magis Dominus. Sequitur hanc opinionẽ Ianſenius cap. 8. concordiæ. Quòd, inquit, non erat eis locus in diuerſorio, *Ianſenius* magis videtur fuiſſe propter multitudinem hoſpitũ, tunc occaſione deſcriptionis aduentantium, poſteà Magi inuenerũt puerũ cũ matre in domo, &c. Cardinalis Caietanus dubitat. Incertũ ait, eſt, an Matthæus præſepium appel- *Caietanus* let domum, an fortè ceſſauerit hoſpitum multitudo, in illa domo diuerſoria, & ſic Virgo ex præſepio hoſpitata fuerit in domo diuerſoria, in qua non fuerat illi locus cùm peperit.

Nolo à recepta ſententia diſcedere. Ea eſt, in ipſa ſpelũca, in qua eſt natus, adoratum à Magis Chriſtum. Hoc ſentit Chryſoſt. hom. 6. in Matth. & hom. *Chriſoſt.* 8. Nihil, inquit, ibi conſpicitur grãde,

de

Digitized by Google

Autor imp. *D. Greg. Nyſſenus.* *D. Auguſt.* *Rabanus.* *D. Thom.* *Euthymius* *D. Bernar.* *Gloſſa interlin.*

de ſenſibilibus iſtis, ſed anguſtum tugurium, ac vile præſepium. Autor imperfecti homilia ſecunda. Magi viderunt puerum poſitum in præſepio, &c. D. Gregorius Nyſſenus in Orat. de Chriſti natiuitate, Magi ſtellam nouerunt, & Regem in ſpelunca latentem non ignorauerunt. Auguſt. ſerm. 1. de Epiph. . .1a. Magi Chriſtum poſitum in præſep. . vident. Rabanus lib. 2. Magi in præſepi iacentem adorauerunt. Idẽ opinatur D. Thom. in Matth. Euthymius, D. Bernar. ſerm. 2. de Epiphania; Habet Gloſſa interlin. Magiſter hiſtoriæ, & alij. Teſtes etiam ſunt Eccleſiaſticæ picturæ. Eccleſia quoque id canit in antiphona Epiphaniæ; Hodie, inquit, ſtella Magos duxit ad præſepium. Etenim Virgo, vſque ad purificationem, in ſpelunca illa videtur habitaſſe, in qua Dei filium peperit. Videlicet, nouerat omnibus regũ palatijs, locum illum longe præcellere, quem natiuitate ſua Deus decoraſſet. Quod autem oppoſuimus, Matthæum domũ appellare locum, in quo proſtrati ſolo Magi Deum venerati ſunt, nihil obſtat; ſtabulum enim illud, in quo præſepe erat, domum appellauit, quid mirum? Herodij domum Pſal. 103. Scriptura appellat.

Pſal. 103.

F

G

Inuenerunt puerum cum Maria matre eius.

Theſaurũ Magi inueniunt opuletiſſimũ

O feliciſſimam inuentionem. Felix ille dicitur, qui opulentum theſaurũ inuenit, quis theſaurus Chriſto, & Virgine opulentior? Noſtri Luſitani noua ſequentes aſtra, Orientalis Indiæ ditiſſima regna repererunt, ex quibus Luſitania locupletatur. Tres Magi nouo ducti ſydere, ipſum, quem quærebant, Iudæorum, orbiſque totius regem opulentiſſimum, illiusque locupletiſſimam matrem inuenerunt, ex quibus terrarum vniuerſus orbis cæleſtes opes comparauit. Inuenerunt puerum, cum Maria matre eius. Non noui orbis eſt hæc inuentio auro referti, ſed nouæ matris, nouique filij cæleſtibus diuitijs refertiſſimi. Noua mater eſt, mater & Virgo, nouus filius eſt, Deus,

B

& homo, omnium diuitiarum pelagus infinitum. Latet abſconditus theſaurus in humili ſæpe loco, latebat cæleſtis theſaurus in humili ſpelunca, indicio tamen cœli, cui non erat abſconditus, inuenitur.

Procidentes adorauerunt eum.

Apoc. 4.

Apocalypſis 4. coram Dei throno, viginti quatuor ſeniores procidunt, coronaſq; abijciunt. Procidebant (ait Ioannes) viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum. At hic tres Reges procidunt, coronaſque demittunt, nõ ante ſublimẽ thronum, ſed ante præſepe, in ſtabulo. ò quam oculata eſt fides, quam lynceos habet oculos, nõ in throno ſolũ, ſed in ſtabulo etiam Deum agnoſcit. Regem Iudeorum Magi quærebãt, nihil regium oculis corporeis occurrit, humilem ſpeluncam, præſepium, paleas cernunt, quę tamen tanta paupertate vident, regem eſſe credunt. Videlicet, alios perſpicaciores intus fidei oculos habebant, quibus in paupere tugurio, in pannis, in paruo corpuſculo, regiam, diuinamq; maieſtatem veluti lucẽ intra laternã, aut veluti Solem intra nubem latentem, conſpexerunt. Videte (ait Bernard. ſerm. 2.) quam oculata ſit fides, quã lynceos oculos habeat diligentius cõſiderate, cognoſcit Dei filium lactentem, cognoſcit in ligno pendentem, cognoſcit morientem. ſiquidẽ latro in patibulo, Magi in ſtabulo, cognoſcunt, ille clauis infixum, iſti pannis inuolutum. Vide (ait Theophylactus) animæ illuſtrationem, pauperem videbant, & adorabant, multis enim argumentis didicerant, quod eſſet Deus, ideo & ei offerunt munera, vt Deo, & ut homini. Simon Caſſianus lib. 1. ca. 15. Magi crediderunt omnia eſſe diuina, ubi per omnia, humana defuerant, &c.

Magorum fides. *D. Bernard.* *Theophil.* *Caſſianus.*

H

Externis quidem Magorum oculis externa apparebat ſtella, internis interna alia, videlicet diuina fidei lux, affulgebat, quæ in ſtabulo natũ, Regẽ, Deum-

Deumq; diuinitus indicabat. Vt enim ait idem Caſſianus; Bonus Dominus in melioribus non defuit. Nam ſicut præſtitit verum ſignū, ſic veram fidem in fudit animo erga ſignatum.

Terrenum regem quærunt Iudæi, ideoque coram Chriſto in paupertate nato, minime procidunt, ſtellæ carent luce, in tenebris degunt, Magi nō terrenum regem, ſed cæleſtem, non opibus circumfluentem, non ſatellitibus ſtipatum, non diademate coronatum, ſed in paupere tugurio natum, repererunt, coram hoc, ſtella fidei duce prociderunt. Qui fidei ſtella caret terrenas opes in Meſſia requirit, qui ſtellam ſequitur, pauperem crucifixumq; Meſſiam, omnibus mundi regibus præcellere intelligit, diuinumque illi honorem (nempe Deo) tribuit. O vtinam Iudæis ſtella fulgeat, quæ ad Meſſiæ præſepe, id eſt, humilitatem, quam non intelligunt, illos ducat. Sine ſtella ad præſepe non peruenitur, ſine fide Meſſiæ paupertas non intelligitur.

Apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera: aurum, thus, & myrrham.

Beda. Beda in Collectaneis ſcribit Melchiorem aurum, Caſparem thus, Balthaſarem vero myrrhā obtuliſſe. Sed aliorum eſt ſententia veriſimilior, à ſingulis tria ſimul dona, aurum, thus, & myrrham eſſe oblata. Quæritur (ait D. Anſelmus Matth. 2.) an ſinguli Magi ſingula munera, an vnuſquiſq; tria obtulerit? ſed magis fatendum eſt, qđ congruit myſterio, ſcilicet, quod ſinguli tria, unuſquiſque enim regem, & Deum, & paſſibilem eum credebat. Eadē opinio eſt Magiſtri hiſtoriæ, Gloſſæ ordin. Lyrani, Carthuſiani, & Abulenſis quæſt. 46. Probatur, quoniā etſi aurum ſolum principis viri donū eſſe poſſit, ſola myrrha, aut ſolum thus non eſt diuite homine dignū munus; oportuit ergo myrrham, & thus illuſtrare auro. Vnde D. Bonauentura in lib. de vita Chriſti cap. 9. Quilibet, inquit, obtulit dona tria, in maxima

An ſinguli, ſingula dona obtulerint. D. Anſel. Magiſter hiſtoria. Gloſſa ord. Lyranus. Carthuſia. Abulenſis. D. Bonauē.

A quantitate, præcipuè de auro, &c.

Ineſt his donis ſua myſtica, occulta que ſignificatio, quam antiquus poeta Iuuencus uno verſiculo breuiter complexus eſt, qui D. Hieronymo Matth. 2. magnopere placuit. Munerum ſacramenta (ait Hieronymus) pulcherrimè Iuuencus presbyter, vno verſiculo comprehendit.

Iuuencus. D. Hieron.

Thus, aurum, myrrham, Regique hominique, Deoque,
Dona ferunt.

B Significabat ex ſententia Iuuenci, & Hieronymi, regium aurum, regiam infantis dignitatem, thus, quod adoleri Deo ſolet, diuinitatem, myrrha, qua corpora animo carentia condiuntur, mortalem humanitatem Idem opinatur D. Leo ſer. 1. de Epiphania: Thus, ait, Deo, myrrham homini, aurum offerunt regi, ſcienter diuinam, humanamque naturam, in unitate venerantes, quod cordibus credunt, muneribus proteſtantur. Theophylactus; Aurum

D. Leo. Magorum munera qd indicent. Theophil.

C obtulerunt vt regi, aurum enim ſubditi regibus pendunt, Thus autem vt Deo, Deo enim thus adolemus, myrrham vero vt deguſtaturo mortem, nam Iudæi, cum myrrha mortuos ſepeliunt, ut corpus maneat incorruptū, myrrha enim cum ſicca ſit, areſacit, & exſiccat humiditatem, & non ſinit innaſci vermes, &c. Eodem modo D. Ambroſius Luc. 2. Chryſologus ſerm. 160. Bernard. ſerm. 2. Hilarius, & alij.

D. Chriſol. D. Bernar. Hilarius.

D D. Ambroſius, myrrha ſignificatam vult corporis Chriſti in ſepulchro iacentis incorruptionē. Aurum, inquit regis eſt inſigne, thus diuinæ ſacramētum poteſtatis, myrrha honor ſepulturæ eſt, quæ non corrumpat corpus mortui, ſed reſeruet. Cyprianus de Magis, thure ſacerdotium Chriſti adumbratum ſcribit; In auro, ait, regem, in thure ſacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quamuis paſſibilem confitentur, &c. Idem habes in hoc reſponſorio Eccleſiaſtico Epiphaniæ; Tria ſunt munera ꝑtioſa, quę obtulerunt, Magi Dño, & habent in ſe diuina myſteria.

D. Ambro. Ciprianus.

In

In auro vt oſtẽdatur regis potentia, in thure ſacerdotem magnum cõſidera, & in myrrha, dominicam ſepulturam

D. Maxim.

D. Maximus homil. 3. auro redemptionem, thure Chriſtianam religionem, myrrha reſurrectionem indicari putat. Eius hæc ſunt verba. Auro oſtenditur captiuitatis noſtræ pretioſa redẽptio, in thure autem, & dęmoniorum ſuperſtitio ceſſatura, & fructus veræ religionis cultus aperitur, in myrrha qua ex anima ſolent corpora conſeruari, præfiguratur carnis noſtrę reparatio, & reſurrectio mortuorum, &c.

Reſponſio accepto in ſomnis.

Eluſit Deus hiantem coruum Herodem. Magos admonuit in ſomnis, ne ad machinatorem necis reuerterentur, ſed alia via in patriã repedarent.

D. Hieron.

Hieronymus in Matthęum a Deo monitos exiſtimat. Reſponſum, inquit, Magi accipiunt, reſponſum autem (ꝙ Gręcè dicitur χρηματισθέντες) non per Angelum fit, ſed per ipſum Dominũ. Gloſſa item ordinaria. Hæc reſponſio

Gloſſa ord.

An acceperint Magi reſponſum ab Angelo?

Haymo.

non fit per Angelum, ſed per ipſum Deum. Haymo; Non, ut quidam putãt, ab Angelo ſunt moniti Magi in ſomnis, ſed ab ipſo Domino, ne redirent ad Herodem, quia indignum erat, ut Chriſti fierẽt proditores, qui eius fuerant adoratores. Druthmarus; Sicut ſo-

Drutmar.

lent reges terreni legationibus reſpõſa reddere, ſimiliter fecit Dominus Regibus, qui ad ſe adorandum venerant, ipſe per ſe reddit reſponſum, etiam in ſomnis, &c.

Abulenſis.
Lyranus.
Caſſianus.
Simeon Metaphraſtes.

Monitos per Angelum Magos, forte eſt veriſimilius, vt Abulenſis, Lyranus, Simon Caſſianus opinantur. Idẽ habetur apud Simeonem Metaphraſtem, in vita Theodoſij, primo tomo Surij, Menſe Ianuario. Solet enim Deꝰ per Angelos homines monere, ut Ioſephum, & alios.

Magi in ſpeluncam nocturno tempore ſe receperunt.

In vita illa Theodoſij leges Magos cum patriam peterent, nocturno tempore in ſpeluncam ſe recepiſſe. Etenim reditum ſuum Herodi occultum eſſe cupiebant. Prętereà cum Chriſtũ in ſpelunca natum conſpexiſſent, ſpeluncas palatijs anteponere didicerãt.

CAPVT XI.

Morale.

ad Ro. 3.

AN Iudęorum Deus tantum (ait Apoſtolus ad Roman. 3.) nonne & gentium? Imò & gentium. Quia ergo Iudęorum, & gentium Deus eſt, Iudęos ad pręſepe vocauit, & gentes.

Deus Iudaeorum, & gẽtium, Iudaos uocauit primũ, poſtea gentes.

Ex Iudeis vocauit paſtores, quoniam ex Iudęis pręcipuos, primoſque paſtores Eccleſia habuit, Petrum Pontificem ſummum, Paulum, Apoſtoloſque reliquos. Ex gentibus vocauit Magos reges, quia ex gentibus multi reges, multi princeps, multi viri illuſtriſſimi, ac ſapientiſſimi Chriſto nomina dedere. Paſtores ex propinquos paſcuis adduxit, quia Iudæi Deo propter fidem, & legem, propinquiores erant. Magos ex longinquis locis, quia gentes idolorum cultrices, longè à Deo diſtabant. Vnde Auguſt. ſerm. 2. Manife-

D. Auguſt.

ſtatus eſt Chriſtus ijs, qui prope, & ijs, qui longe erant; Iudæis, in paſtorũ propinquitate, gentibus, in Magorum longinquitate. Paſtores primum uocauit, poſtea Magos; Iudęis enim primũ, gentibus poſtea Euangelium erat nũtiandum. Virtus, id eſt, fortitudo Dei, eſt Euangelium (ait Paulus ad Romã. 1.) in ſalutem omni credenti, Iudæo primum, & Gręco. Et Actorum 13. Vobis, id eſt, Iudæis, oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce conuertimur ad gẽtes, &c. Mirabile ſignũ rem hãc adumbrans exhibuit Deus Gedeoni Iudicũ 6. Primò vellus ſolùm rore maduit, terra nihil roris excepit; deinde vero verſa vice, terram ros perfudit, vellus eſt exſiccatum. Eundem in modum, Iudaicus populus primum velleris inſtar Euangelij rorem ebibit; poſtea vero arida gentium terra, diuino imbre eſt recreata.

Ad Ro. 1.
Act. 13.
Iudicũ 6.
Vellus Gedeonicum, id eſt, Iudaicus populus, prior caleſtẽ ebibit euangelij rorem: poſtea terra, id eſt, gentiũ multitudo pluuiam diuinam excepit

D. Auguſt.
Oſea 9.
Magi primitia gentium.

Fuerunt (vt Auguſtinus ait ſerm. 2. de Epiphania) Magi gentium primitiæ, & dulces quidem primitiæ, quib. illud Oſeę 9. congruit; Quaſi vuas in

deſer-

deſerto inueni Iſrael, quaſi prima po- A
ma ficulneæ in cacumine eius, vidi pa
tres eorum. Etenim in deſerto, id eſt,
inter Ethnicos idolorũ cultores, tres
illos Magos gentium patres ac primi
tias, reperit Chriſtus, veluti dulces bo
tros, dulceſq; & præcoces ficus. Pri-
mitias vero, alij ſecuti ſunt fructus,
ex gentibus vberrimi.

Iudææ hortus legis ſcriptæ ſepi-
mẽto cõcluſos, fonteq; ſcripturarũ ſi-
gnato ſigillo Dei irrigatus, poma quidẽ
produxit eximiæ dulcedinis, quæ cętera
ſuperant omnia. Virginẽ Deiparã, A- B
poſtolos, primitiuæq; Eccleſiæ omni
virtute florentes Chriſtianos. At exa-
ruit poſtea, ſpinas pro pomis protulit,
ideoq; diruto ſepimẽto euerſus eſt, gẽ
tium vero ſolitudo, in amęniſſimũ cõ
uerſa paradiſum floruit, fructuſq; ſua
Iſaia 35. uiſſimos Deo produxit, iuxta illud I-
ſaiæ 35. Lætabitur deſerta, & inuia, &
exultabit ſolitudo, & florebit quaſi li
liũ, Germinãs germinabit, & exulta-
bit lętabunda, & laudãs; gloria Libani
data eſt ei, decor Carmeli, & Saron. Ip
ſi videbunt gloriã Domini, & decorẽ C
Dei noſtri. Erant olim gentes ſolitudi
ni inuię, & infructuoſę ſimiles, hæc
poſt Chriſtum ſolitudo exultauit, hęc
virtutibus veluti lilijs candidiſſimis
floruit. Huic data eſt Libani, Carmeli,
& Saron, id eſt, Iudęę gloria, & de-
Synagoga cor. Gloria enim Iudæę Meſſias genti
gloria trãſ bus datus eſt, decor Iudęę Scriptura
lata in Ec- diuina, gentibus eſt tradita, titulus ce
cleſiam. leberrimus populi Dei, in gentes eſt
tranſlatus.

Præclarę huius glorię poſſeſſionẽ,
primitię, ac progenitores gentium, D
D. Chriſoſ. (vt Chryſoſtomus appellat homilia
ſeptima) Magi adierunt; ipſi, genteſq;
poſt ipſos, viderunt gloriam Domini
(vt ait Iſaias) & decorem Meſſiæ Dei
noſtri, quem Iudæi excęcati videre no
luerunt. Tres ſunt orbis partes, Euro-
Tres partes pa, Aſia, Africa; hę (vt ait Rupertus)
orbis, tres trium regum pręcellentem fidem ſecu
Magi tę, Dei Meſſiæ gloriam & decorem in
ipſis paleis, in pręſepio, in ſepulchra
Rupertus. cognouerunt. Rupertus Matthęi ſe-
cundo. Tres, inquit, Magi, tribus parti
bus orbis, Europæ, Aſię, atque Africę,

A fidei, vel confeſſionis, atq; adoratio-
nis exemplar exiſtere meruerunt.

Ad oſculandũ, adorandũq; Regem *Pſal 2.*
ſummũ, inuitat Vates Pſ. 2. Et nunc re *Magi filiũ*
ges intelligite, erudimini qui iudicatis *deoſculati*
terrã; ſeruite Dño in timore, & exulta *ſunt.*
te ei, cũ tremore. Apprehẽdite diſci-
plinã. Hebraicè legit, נשקו בר, naſe-
quu, bar. D. Hieron. vt conſtat ex li. 1. *D. Hieron.*
Apologiæ aduerſus Ruffinum, tranſtu-
lit, adorate filiũ, fatetur tñ verbũ, na-
ſequu, ſignificare deoſculamini, quo
circa Pagninus, & alij, verterunt, deo *Pagninus,*
B ſculamini filiũ. Hoc eſt, adorate Regẽ
veſtrũ, ò Reges, regum. n. Rex eſt, eum
q; venerationis gratia deoſculamini.
Hoc primi præſtitere ex gentibus &
regib. Magi, regẽ fide admirabili ado
rarunt, amoreq; ſummo deoſculati,
perpetuæ illius ſeruituti ſe mancipa-
runt, illorũ veſtigia gentes toto orbe
ſecutæ, eundẽ adorant regem, deoſcu
lantur, diuiniſq; honoribus colunt.

Optimo iure ſecundo Regum vige
ſimo tertio, in albo virorũ fortiũ Da *2. Reg. 23.*
uidis tres illi viri numerantur, qui ad Da-
C uidem in ſpeluncã Odollã venerunt,
quiq; Philiſtinorum irrumpẽtes ca-
ſtra, quam ſummopere deſiderabat, ex ci-
ſterna Bethlehem, aquam hauſerunt. *Tres fortes*
Numerentur illi in albo fortium Da- *Dauidis.*
uidis; noſtri vero Magi in albo fortiũ *Magi.*
Chriſti numerantur. Illi ad Dauidem
in ſpeluncam Odollam, hi ad Chriſtũ
in ſpeluncam Bethlehemiticam vene-
runt, illi caſtra Philiſthinorũ, hi caſtra
idolorum, dæmonum, ac vitiorum ir-
ruperunt, illi aquam de ciſterna Bethlehẽ,
hi gratiã è perẽni oĩm bonorum fon-
D te in Bethlehẽ ſcaturiente hauſerunt.

Signum ſtupendũ Ezechiæ præbuit *Iſaia 38.*
Deus; Solem decem gradibus egit re-
tro. Hanc Solis retrogeſſionem, aſtro
logiæ periti Babylonij obſeruarunt,
cumque Ezechiæ cauſa factam audijſ-
ſet Babyloniorum Rex, ad illum lega-
tos cum muneribus miſit, vt leges ſe-
cundo Paralipom. 32. & quarto Reg. *2. Para. 32*
20. Signũ præbuit Deus, Ezechiæ ſani *4 Reg. 20.*
tatem indicans, Solis retrogreſſionẽ,
ſignum præbuit orbis ſalutem oſten-
dens, ſplendidiſſimum in aere aſtrũ. So
lẽ retrogreſſum obſeruarunt Babylo-

Digitized by Google

Babylonij legati venerũt ad Ezechiam.
Magi ad Chriſtum.

nij, auſtrum coruſcans obſeruarunt Magi; Solis retrogreſſio Babylonios legatos, ad Ezechiam mirabiliter ſanatum; cum muneribus adduxit, ſtupẽdum aſtrum Magos ad Chriſtum mirabiliter natum, cũ donis vocauit. Ezechiam Babylonij amplo in palatio, ętate integra præditum, Regijs veſtib. amictum, opibus abundantem, nobilibus viris ſtipatum, Iſraeliticoq; populo dominantem repererunt, Chriſtum Magi in ſtabulo infantem, pannis inuolutum, pauperem, abſq; vllo nobilium virorum comitatu, abſq; corona, abſque ſceptro inuenerunt.

Ezechias opes oſtentauit, Chriſtus paupertatem.
4. Reg. 20.

Ezechias opes ſuas Babylonijs oſtẽtauit quarto Regũ vigeſimo. Oſtendit eis domũ aromatum, & aurũ, & argẽtũ, & pigmẽta varia, vnguenta quoq; & domũ valorũ ſuorũ, & oĩa, quæ habere poterat in theſauris ſuis. Chriſtus paupertatẽ, paleas, præſepiũ, ſtabulũ Magis demõſtrauit, nulla.n. aromatũ domos, pigmenta, aut vnguẽta nulla, theſauros auro, gemiſq; plenos nullos habebat. Nihilominus in externa illa paupertate, in pannis illis, & infantili ætate, magnas Magi opes, Ezechiæ opibus multo maiores, diuinũ regnũ, Ezechiæ regno multo nobilius, ſceptrũ multo præclarius, coronã multo fulgentiorẽ conſpicati ſunt. Sceptrum, inquam, coronam, regnũ, non ex hoc mundo.

Ioann. 18.
Regnum Chriſti, & Magi adoratores regis, non erãt ex hoc mundo.

Regnum meum (dixit Pilato Dominus) non eſt de hoc mundo. Neq; Rex, neq; Regis adoratores Magi erant ex hoc mundo, hoc eſt, ex huius mundi cæcitate, & vanitate. Ideoq; quamuis, q̃ regnum ex hoc mundo hẽt, hoc eſt, theſauros, aurũ, argentũ, gemmas, purpurã, diadema, opes, nobilẽ cõmitatũ, nõ cernerẽt, procidentes adorauerunt eũ. Oĩs gloria Regis noſtri ab intus tunc erat, ea vero tanta, vt oĩm regũ omniumq; monarchiarũ gloriæ, ſplẽdore ſuo tenebras offunderet. Nõ adorant Herodes, nõ adorant à Magis cæteri orbis reges opibus affluentes, pauper adoratur in tugurio Chriſtus. Cur ita? qa cæteri reges erant ex hoc mundo, terrenis diuitijs locupletati, terreno honore inclyti. Chriſtus aũt

E Rex erat ex alio mundo, id eſt, cæleſti, id q̃ cæleſtis ſtella indicauit. Cũ tam multi reges Iudæorũ (ait Auguſt. ſer. 2.) iã nati, atq; defuncti eſſent, nũquid quemquam eorum adorandum Magi quæſierunt? Non, quia nec quemquam eorũ cęlo loquente didicerunt.

D. Aug.

Nemo Regem Chriſtum, niſi cælo loquente diſcit. Deus.n. eſt abſconditus, Iſaiæ, quadrageſimo quinto. E cęlo Magis ſtella affulſit, è cælo quoq; gentibus ſtella affulget, quæ cæleſtẽ hunc regem indicat, hoc eſt, fides.

Iſaia 45.
Stella fides ad Chriſtũ ducens.

F Fides ſtella eſt fulgentiſſima, quæ intellectui veluti cęlo infixa, ad Chriſtum homines dirigit. Columna eſt illa nubis, quæ ſpiritales Iſraelitas per orbis ſolitudinem præit, lingua eſt cælorũ. Si enim Auguſtinus ſermone ſecũdo, & tertio, de Epiphania, ſtellam Magorum, uocauit linguam cælorum, cur nos fidei ſtellam eodem nomine non afficiemus? Lingua profecto cęlorum fides eſt, nam cęleſtia, diuinaq; eloquitur. Diuus Maximus eandem Magorũ

D. Aug.

D. Max.

G ſtellam, orbis oculum appellauit, ſer. primo; Stella, inquit, illa velut quidã caligantis orbis oculus, mundi veterem nouauit aſpectum. Præclarè ſtellæ fidei hæc verba conueniunt. Fides quidam eſt caligantis orbis oculus, qui cęleſtem cęcis hominibus aſpectum affert, tolle hunc ex orbe oculum, plane cęcus erit, tolle hanc è mendo ſtellam, nemo ad Chriſtum veniet.

Nec Solis, nec Lunæ, nec ſtellarum omnium, quæ in cęlo fulgent ſplendor, Magis Chriſtum indicare potuit,

H noua illos ſtella, ad præſepe abſconditum duxit, tandẽq; munere ſuo euanuit. Similẽ in modũ, nec intellectus, nec ſcientiarum omnium quotquot in intellectu ſunt fulgor, abſq; fide, Chriſtum hominibus demonſtrare poteſt; fidei ſtella, quaſi intento digito indicat. Poſtquam vero nos ad cæleſte regnum ducit, extinguitur. In itinere ſtella fidei opus eſt, vbi primum Deus non in præſepio, ſed in cęlo cernitur, aperta ſuccedente viſione diſparet. Videmus nũc (ait Paulus 1. Corinthio. 13.) per ſpeculũ, in ænigmate, tũc aũt

1. Cor. 13.

facie

Fides ſpeculum præteriti, præſentis, futuri que ante oculos proponens.

facie ad faciem. Fides ſpeculum eſt admirandum, in quo non præſentia ſolũ, verum præterita etiam, ac futura, intuemur. Quamobrem à D. Bernardo ſermo. 6. in vigilia natiuitatis, exẽplar æternitatis appellatur. Quemadmodũ enim æternitas, ita Fides omne tẽpus complectitur. Fides, ait Bernardus, veluti quoddam æternitatis exemplar, præterita ſimul, & præſentia, ac futura ſinu ſuo vaſtiſſimo comprehendit. Diuinum hoc ſpeculum prçteritã mundi creationem, verbi incarnationem, miracula, crucem, præſentem Deum, B præſentia ſacramenta, futura beatorũ hominum præmia, impiorum æterna ſupplicia, alia præterea multa ante mẽtis oculos proponit. Videmus hæc nũc per ſpeculum, videmus in ænigmate, obſcura quidem, ſed certiſſima cognitione. In patriam verò cum perueneri mus cæleſtem, frangetur ſpeculũ, diſſoluetur ænigma, fidei obſcuritas abſcedet, cognitio ſuccedet clariſſima.

Frangetur in ingreſſu patriæ fidei C ſpeculum, in itinere verò ne frangatur, maximè eſt cauendum. In patria opus non eſt, in itinere ita opus eſt, vt ſine eo progredi nullo modo poſſis.

Caue ne fidei ſpeculũ frangatur.

Caue ne ſtella fidei diſpareat, eaque deſtitutus craſſiſſimis errorũ tenebris inuoluaris. Heu, multis Anglis, multis Germanis, multis Gallis fidei ſtella diſparuit, æternumq; nuntians interitum tartareus hæreſeos cometa apparuit. Heu, quantis iactantur in vaſto çquore procellis, ſtella diſparente, neque dirigente curſum. Heu quot homi D nes profundo abſorbentur pelago, ſidei ſalutaris ſtella occidit, peſtifer hæreſeos cometa miſeros occidit. Precamur Deus bone, vt quemadmodũ, quæ diſparuerat Magis ſtella, iterum apparuit, ita quæ Aquilonari in regione fides multis diſparuit, appareat rurſus. Fidei prodigus populus, qui ſubſtantiã ſuam cũ meretricibus, hoc eſt, hæreſibus diſſipat, domum repetat tuam, Roman. Eccleſiã, à qua diſceſſit. O me felicẽ, ò me beatũ, ſi fidei ſydus in Aquilone illis exortũ videro, quibus occidit. Vidẽtes ſtellã Magi gauiſi sũt gaudio magno valde, ſic nos ſi fidei videa- A mus aſtrũ, rurſus in Anglia, ſeptẽtrioneq; fulgere, gaudebimus gaudio magno valde. Annue votis oipotẽs pater.

Non eſt vitreum ſidei ſpeculum.

Non eſt aũt vitreum fidei ſpeculũ, ſed æneum, nõ fragile, ſed forte adeo, vt omnibus bellicis tormẽtis percuſſum, robuſto in pectore frãgi nequeat. Martyrũ fidẽ intueamur, quid illa fortius? flammas, gladios, ferarũ immanitatem, tortorũ crudelitatẽ, cruciatus omnes, minimè fracta ſuperat. Attamẽ etſi forte ſit, à peccatis ſemper inficitur, atq; obſcuratur, ab hçreſi vero omnino frangitur. Caue ne frãgatur, neve obſcuretur, ſed ante oculos ſemper pendens, Chriſtum pro te ſuffixum cruci, æterna impijs parata ſupplicia, æternã probis deſtinatã gloriam ſemper demonſtret. Vt ſpeculum intuens in eoq; defixa fçmina, comit ſe & exornat, ſic anima fidei ſpeculũ ſemper intueatur, in eoq; defixa, comat, ſe diuiniſq; ornamentis Deo vt placeat decoret. Sequere cũ Magis ſtellã, qua prçit illa, iter habeto, ne te viæ aliæ, quãuis planiſſimæ, atq; amçniſſimæ videãtur, ab illius curſu abducant. Lucerna pedibus meis (ait Vates Pſal. 118.) Verbũ tuum. Lucerna iterilluminans, Dei verbũ, & fides eſt, illuminata incede via, ne corruas. Eccleſia Apocal. 12. in capite coronã duodecim ſtellarum geſtare dicitur. In capite eius corona ſtellarum duodecim, q̃m duodecim Apoſtolorũ doctrinam, ac fidem, capite geſtat; hçc illius corona, hoc capitis ornamentũ, & ſplendor. Fidei documenta ſtellæ ſunt, quæ caput, id eſt, intellectum, coronant, ornant, illuminant, dirigunt, has ſtellas proceloſo in mari nauigãs, ſemper in capite geſta, ſemper itinere.

Pſal. 118.

Apoc. 12. Eccleſia duodecim ſtellas capite geſtat.

Memento tamen, ardẽte abſq; Sole, id eſt, charitate, non poſſe ſtellas fidei, cæleſtẽ in portum nauigantem inuehere. Non ſolũ fidei ſtellas capite geſtat mulier illa Apoc. 12. ſed ardenti quoque Sole, hoc eſt, charitate, amicta flagrat, qua incenſa, lunã, id eſt, terrena, & caduca oia, pedib. cõculcat. Nõ officit Solis ſplẽdor his ſtellis, ſimul cũ Sole intellectui infixæ fulgẽt. Solis ſplẽdore obſcurãtur cçli aſtra, Solis .i. charitatis ſplẽdore nõ obſcurant, ſed mi-

Non eſt factis fides ſine operibus non ſunt ſatis ſtellæ illi feminæ. Apoc 12 i. Eccleſia ſine ſole, i. charitatis ardore.

Digitized by Google

rũ in modũ illuſtrantẽ fidei ſydera. Imò ſi charitatis abſit ſplẽdor, fides moritur, nã ſine operibus, teſte D. Iacobo cap. ſecũdo, mortua eſt. Fides, inquit, ſi nõ habeat opera, mortua eſt, in ſemetipſa.

Iacobi 2.

Stellam ſequuntur Magi, & munera deferunt, atq; offerunt. Cũ ſtella, hoc eſt, fide munera, hoc eſt, opera, cõiungenda docẽt; non.n. placet Deo bonis operib. fides vacua, quẽadmodum nec homini vinea placet, aut arbor, frõdibus exuberãs, fructib. carens. Ioã. 15. Oẽm palmitem in me nõ ferentẽ fructum, ait Dñs, tollet eũ pater, & oẽm qui fert fructum, purgabit eũ, vt fructum plus afferat. Infructuoſus palmes abſcinditur, fructuoſus retinetur, ac expurgatur. Matth. 21. Vidẽs Chriſtus ficũ arborẽ vnam ſecus viã, venit ad eã, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantũ, & ait illi, nunquã ex te fructus naſcatur, in ſempiternũ, & areſacta eſt cõtinuo ficulnea. Nec profuere ficui folia ſola, quo minus diuina feriret maledictione, nec pderit Chriſtiano fides ſola, quo minus ęterno afficiat ſupplicio. Ideoq; de beato, iuſtoq; viro, Pſal. 1. canit Vates; Erit tanq̃ lignum, q̃ plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.

Ioan. 15. *Matth. 21* *Pſal. 1.*

Sed quodnam tempus fructus Chriſtiano? Omne tempus. Arborẽ quamuis fructu carentem alieno cernas tempore, non appellas ſterilẽ, non.n. omni tempore, ſed peculiari, ac certo fructũ parit. Chriſtianũ verò quocunq; tpe bonis operibus vacuum videris, illo tẽpore infructuoſum dices. Non omni tpe poteſt parere fructum arbor, at poteſt omni tpe fructum producere Chriſtianus. Non eſt ocioſa fides, ſed operoſa iuxta illud Pauli ad Galatas 5. In Chriſto IESV, neq; circũciſio aliquid valet, neq; præputiũ, ſed fides, quæ per charitatem operatur. Manus Chriſti Cant. 5. tornatiles dicuntur, aureæ, plenęq; hyacinthis; huiuſmodi quoq; eſſe debẽt, manus Chriſtianorũ; perfectę & veluti tornatæ, quę perfecta, & veluti torno elaborata opa faciant. Securi factũ opus, rude eſt, atque impolitum, torno factum, expolitiſſimũ. Chriſtiani multi veluti ſecuri impolitè operã-

Omni tẽpore bona opera præſtanda. *Ad Gal. 5.* *Cant. 5.* *Opera Chriſtiana.*

E tur, alij verò ſanctè, ac politè operantur, veluti torno. Aureas prætereà oportet eſſe manus, aureas autẽ manus reddunt aurei annuli. Nulli annuli magis manus ornant, quàm bona opera, charitate aurea, hęc aureas manus efficiunt. Quot bona opera facit Chriſtianus, tot aureos annulos in digitos inſerit. Tunc verò cœleſtis coloris gẽmas, hyacinthiosq; addit, cum cęleſtẽ intentionẽ operib. adiungit, cùm inanẽ gloriã cauet, & Dei cauſa, ſyncero aio, perfectè Chriſtiana officia præſtat.

Opera bona annuli aurei ſunt, quibus ornantur manus.

F Bona opera ſemen ſunt gloriæ perpetuæ mala verò ſupplicij ſempiterni. Videat igitur vnuſquiſque quã ſementem faciat, vt.n. ſementem fecerit, ita metet. quod alijs verbis dixit Paulus ad Galatas 6. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Qui triticũ ſeminat, triticum metit, qui ſeminat loliũ, metit loliũ. Stultus verò eſt qui lolij ſemente facta, tritici fore meſſem ſperat. Similem in modũ, qui mala ſeminauerit opera, ſuppliciũ, qui bona, præmiũ colliget. Stultus verò atque impius erit,

G qui ex peccatorum ſemente, meſſem præmij ſibi obuenturum, ſperarit. Qui igitur peccatorum ſementem fecit, ſemina extirpet, ne horrendi cruciatus meſſem domum reportet. Pęnitentiæ, & fidei, per charitatẽ operantis, ſemen ſpargat, ex quo gloriæ ſpicas colligat. Quis ſementem facere cunctaretur, ſi non granis, ſed pretioſiſſimis gemmis turgentes ſpicas, ſe demeſſurum ſperaret? Huiuſmodi noſtra ſementis eſt, pretioſiſſimis æternæ gloriæ gemmis plenas ſpicas profert. Cur ergo cũctamur? cur dum tẽpus ſuppetit, ſementẽ

H bonorum operum non facimus? cur non virtutes, ſed crimina ſerimus, ſceleratæq; ſementis amara quadam dulcedine conſopiti, in futuram ignis ſempiterni meſſem oculos non conijcimus.

Ad Gal 6. Bona opera ſunt ſemen gloriæ, mala ſupplicij.

Nunquid cum tempore mala opera præteruolare arbitramur? redibũt debita cum mercede aliquãdo. Bernardũ audiamus ſermon. 15. ad Clericos ſic loquentem; Non tranſeunt opera noſtra, vt videntur, ſed temporalia quæq; veluti æternitatis ſemina iaciuntur, ſtupebit

Bernard. *Opera ſunt ſemina æternitatis.*

Digitized by Google

ſtupebit inſipiens, cũ ex hoc modico A
ſemine, copioſã viderit exurgere meſ-
ſem, ſeu bonã, ſeu malã, pro qualitate
ſementis; hoc qui cogitat, nullum par-
uũ putat eſſe peccatum, quòd futuram
meſſem potius æſtimet, quam ſementẽ.
Hæc Bernard. Semina æternitatis ap-
pellat opera, æternitatẽ.n. vel gloriæ,
Zeuxis. vel ſupplicij pariunt. Zeuxis pictoris
diutius operi immorantis, dictũ illud
Aeternitati pingim⁹. inter apophthegmata refert; Diu pin-
go, quia æternitati pingo. Nos quoque
æternitati pingim⁹, ſiquidẽ æternitati
operamur. Nõ ergo currente, ſed attẽ- B
tiſſima pingamus manu, pfecteq; elabo
rata opera in æternitatẽ trãſmittam⁹.

Vt autem perfecte opera elabore-
mus, Dei voluntatem reſpiciendã ſem
Baſilius. per, docet Magnus Baſilius. Quemad-
modum.n. faber, ad regulam, ſic Chri-
ſtianus, ad Dei voluntatem opus ſuum
debet dirigere; hæc operum regula,
hæc norma, hoc eſt perpendiculũ, re-
ctiſſima Dei voluntas. D. Baſilius in re-
gulis fuſiùs diſputatis, reſponſione 5.
Opera ad normam.i. volũtatem Dei, omnia dirigenda. Vt faber, inquit, ferrarius, quandocũq;
dolabrã aliquam, ſiue aſciam cudit, ſi C
aſſiduè illius memor ſit, vndè inſtrumẽ
tum illud faciendum ex pacto accepe-
rit, & præſcriptam ſibi ab illo formã,
& magnitudinem animo verſat, & ad
eius voluntatem, qui condixit, opus di
rigit, quod facit. Alioquin ſi eius me-
moriam, mente ſibi patiatur excidere,
prorſus aut aliud quippiam omnino,
aut longè diſſimile efficiet ab eo, quod
facere inſtituerat. Sic Criſtianus quo-
que ſi actiones ſuas omnes, ſiue mino-
res, ſiue maiores, ad Dei voluntatem
direxerit, is ſine controuerſia, & D
egregiè opus illud perficit, & ſimul
aſſiduam illius in animo ſibi memo-
riam conſeruat, à quo id iuſſus eſt fa-
pſal. 15. cere, vereque illud Pſalmo decimo-
quinto dicere poterit; Prouidebam
Dominum in conſpectu meo ſemper,
1. Cor. 10. item illud Pauli 1. Corinth. 10. Siue
manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud
quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite. Hactenus Baſi-
lius. Sed reuertamur
ad Magos.

CAPVT XII.

Morale.

CVrſui Solis ſimile fuit Magorum *Curſui Solis ſimile iter Magorum.*
iter. Ex Oriente, per Occidentẽ,
in Orientem currit Sol; Magi ſimili-
ter, ex Oriente, per Occidentem in
Orientem venerunt. Ecce Magi ab
Oriente venerunt, ait Euangeliſta. Per
Occidentem deinde, id eſt, Hieruſalem
tranſierunt. Nõne rectè occidens Hie-
ruſalem dici poteſt, in qua Sol ipſe
Chriſtus occidit? in qua iam tunc He-
rodes, occaſum illi meditatus eſt? Per
hunc ergo Occidentem Magi, ex Oriẽ
te profecti, in Oriẽtem, id eſt, Bethle-
hem, in qua Sol admirandus ortus eſt,
felici, & ſolari veluti curſu moti ſunt.
Nobilior Oriẽs eſt Bethlehem illo in
quo Sol exoritur. In illo oritur Sol, in
hoc Solis conditor eſt exortus, in illo
lux oritur corporũ, in hoc animorum,
in illo lux pecorũ, in hoc lux hominũ.

Nautæ Solis altitudinem aſtrolabio
contemplari ſolent: noſtri aſtrologi, *Aſtrologi Magi nouã ſtellam, nouumq; Solẽ obſeruarũt.*
id eſt, Magi, Solis & immenſam altitu-
dinem, & ſtupendam demiſſionẽ, fidei
aſtrolabio, in ipſo Oriente ſunt contẽ
plati. Altiſſimum gradum æterni Pa-
tris ſinum, ſummam verò demiſſionẽ,
ſtabulum eſſe repererunt. O felices a-
ſtrologos, qui & nouam in cœlo ſtel-
lam, & nouum in terris Solem obſer-
uarunt. Cometas in cęlo ſæpe aſtrolo-
gi obſeruant, qui maris tẽpeſtates, ter *Stella Magorum non fuit cometa.*
ræ ſterilitatẽ, morboſq; dicuntur indi
care: at noſtri aſtrologi, non pernicio-
ſum cometa, ſed ſalutarem ſtellam, in
Oriẽte obſeruarunt, quæ nõ tempeſta-
tem, ſed cęli ſerenitatẽ, non ſterilita-
tem, ſed mirã vbertatem, non morbos
ſed ſalutẽ, eamq; ſempiternam, demon
ſtrabat. Meritò ſanè non in Occidente,
ſed in Oriẽte ſtella viſa eſt, quæ nõ oc
caſum, interitumq; hominum, ſed ſalu
tem, lucemq; Orientem indicabat.

Lunã neſcio qui Hebræi, mentiũtur
olim inuidiſſe Soli, vt leges apud Lyra
num Gen. 1. Equidẽ ſi in luminaria ca-
dere poſſet inuidia, ſydera reliqua,
huic ſtellæ inuidiſſent. Etenim Gen. 1.
Fiant, ait Dñs, luminaria in firmamẽto

E cœli, & ſint in ſigna. In ſigna, inquã, tempeſtatum, ſerenitatis & huiuſmodi rerum naturalium. At ſtella Magorum, rei, quæ totius ſuperat naturæ curſum, nempe Chriſti nati, ſignum fuit. hoc ſignificato quodnam maius excogitari poteſt? Sol ipſe ſuis auulſus ſedibus, tantæ rei libentiſſime dediſſet ſignum.

Sed quid Iudæorum Rex, quid Iudei agitis? En tres viri regia nobilitate, & ſapientia inclyti, tres cœli ſpeculatores ab Oriente miſſi, è cœlo miſſum Meſſiam, natum eſſe nunciant, nec nũ-

F tiant ſolum, ſed ex cęleſti aſtro probant. Vidimus, aiunt, ſtellã eius in Oriente, & venimus adorare eũ. Tã lætũ nuntiũ publica excipite lætitia, feſtum diem aduentus regis è cœlo aduenientis agite, ad regem natum adorandũ, cũ nuntijs feſtinate. Surdos monemus. Sine vlla publica lætitia, ſine vllo publico plauſu, nuntium omni lætitia, plauſuq; digniſſimum audirent, natumque regem neglexerunt.

Olim tres viri fortiſſimi 2. Regum 23. ex ciſterna Bethlehẽ hauſtã aquã,

G ad Dauidẽ Iudęorũ regẽ attulerunt, q̃ ille allatã bibere noluit. Aquæ frigidæ ſimile eſt nuntiũ bonũ, Salomone teſte Prouerb. 25 Aqua, inquit, frigida animæ ſitienti, & nuntius bonus de terra longinqua. Quis melior, ac iucũdior nuntius, q̃ de optato Meſſia: hũc ab Oriente nuntiũ, hãc frigidiſſimam animæ Meſſiã ſitienti aquã, tres Chriſti fortiſſimi viri Magi, ad Regẽ Iudęorũ Herodẽ attulere. At ille bibere noluit. Nõ enim Meſſiæ aduentũ, ſed Iu-

Quomodo Herodes nũtium Magorum excepit.

Prouerb. 25

H dææ imperium ſitiebat. Imo poſtquam Meſſiam aduenisse audiuit, illius ſanguinem cœpit ſitire.

Dicet aliquis; Meſſiã adorare cupiebat Herodes, non ſanguine, & uita priuare. Hoc illius deſideriũ, verba illa manifeſtũ reddũt; Ite, & interrogate diligẽter de puero, & cũ inueneritis renũtiate mihi, vt & ego veniẽs adorẽ eũ. O egregiũ adoratorẽ, regięque Chriſti manus deoſculatorẽ Herodẽ. 2. Regũ. 20. Tenuit Ioab manu dextera mentũ Amaſæ, quaſi oſculãs eũ. Porro Amaſa nõ obſeruauit gladiũ, quẽ ha-

Herodes ſimulator.

2. Reg. 10.

E bebat Ioab, qui percuſſit eũ in latere, & effudit inteſtina eius, &c. Ad oſculãdũ Amaſã, ſe finxit Ioab, ſed occidit. oſculo texit homicidium Ioab, adorationis fuco Herodes. Vñ Gloſſa ordinaria. Herodes deuotionem ꝓmittit, ſed gladiũ acuit, malitiã cordis depingẽs colore humilitatis, finxit ſe vultu, & verbis adorare eum, quẽ inuida mẽte cogitabat occidere. &c. Nõ obſeruauit Amaſa gladiũ Ioab, ideoq; ab illo occiſus eſt. Chriſtus vero, quẽ latere nulla res poteſt, ſub fallaci adora-

Gloſſa ord.

F tione, gladiũ obſeruauit Herodis, idcirco alia via Magos domũ reuertere iuſſit Crudelis vero gladius à Chriſto repulſus percuſſit infantes.

Fruſtra conaris Herodes Chriſto regnũ eripere. Si ſcripturis credis Meſſiæ regnũ ęternũ fore reperies, ſi non credis, cur ex illis natiuitatis locũ exquiris? Neq; Herodes Regis gloriã eripere Chriſto potuit, nec Iudæi, vel Ethnici potuere, aut vnq̃ potuerũt. Petẽtib. Iudæis priuauit Chriſtũ vita Pilatus: ijſdẽ tñ, ꝙ minus erat petentibus.

G regio titulo cruci impoſito, Spiritu ſãcto afflante, ut Aug. docet, priuare noluit. Ioann. 19. Dicebant Pilato põtifices Iudæorũ, ſed qa ipſe dixit; Rex ſũ Iudeorũ. Rñdit Pilatus, ꝙ ſcripſi, ſcripſi. O ineffabilẽ vim (ait Aug.) diuinæ operationis, ẽt in cordib. ignorantiũ. Nonne occulta vox quædã, Pilato intus, quondã, ſi dici poteſt, clamoſo ſilentio perſonabat, quod tanto ante in Pſalmorũ literis prophetatũ eſt; Ne corrumpas tituli inſcriptionem: Ecce tituli inſcriptionẽ non corrumpit, ꝙ

D. Auguſt. Ioann. 19.

Pilatus crucis titulũ noluit mutare.

H ſcripſit. &c. Lege eundem Auguſtinũ, in Commentario tituli Pſalm. 56. Ne diſperdas David, in tituli inſcriptione. &c. Vide quam aſſeueranter Pilatus Pontificibus reſpondeat, quam libere neget, quam manifeſtum fieri velit regium titulum. Non una ſatis eſt lingua Hebræa, additur & Latina, neque hæc ſatis, Græca etiam adiungitur. Græca, Latina, Hebræaque lingua, titulus deſcriptus eſt, quia Chriſti regnum, non Iudææ terminis anguſtiſſimis circumſcribitur, ſed in vniuerſas linguas (vt D. Cyrillus ait) vniuer-

Titulus crucis indicabat Chriſtum omnium gentium eſſe Regem.

D. Cyrillus

uerſum terrarum orbem propagatur. Titulus iſte (ait Cyrillus Ioann. 19.) per precipuas linguas, Ieſum futurũ principem omnium linguarum prædicabat. Et Auguſt.ſerm.76.de diuerſis. Quod,inquit,trib. linguis titulus cõſcriptus erat, non ſolum Iudæis, ſed etiam gentibus Chriſtum regnaturũ fuiſſe, declaratum eſt. Item; Quamuis in illis tribus linguis Chriſto ſubiugãda vniuerſitas gentium omnium monſtraretur,non tamen illic ſcriptũ eſt,& Rex gentium,ſed tantummodo Iudæorum, vt commendaretur origo ſeminis in proprietate nominis. Lex enim à Sion prodiet, dictum eſt Iſaiæ 1.Et verbum Domini ab Ieruſalẽ,&c.

D. Auguſt.

Iſaia 2.

Non potuere Iudæi Chriſti regium delere nomen in cruce morientis,nec poterunt vllo vnquam tempore impij homines,vel dæmones,eiuſdem regium tollere ſceptrum in cœlo ſempiterna vita,ſempiternoque imperio, perfruentis. Quamobrem Pſal.2.omnes hominum aduerſus Chriſtum fremitus,ac meditationes,inanes, appellantur.Quare (inquit Vates)fremerũt gentes,& populi meditati ſũt inania, aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtũ eius? Fremat Herodes, fremãt Iudæi,fremãt gentes,regno Meſſiæ excidium meditentur, inanis illorum fremitus, inanis etiam erit meditatio. Ego aũt(ait Chriſtus eodem Pſal.) cõſtitutus ſum Rex ab eo,id eſt, à Patre, ſuper Sion montem ſanctum eius; id eſt,Eccleſiam; Rex inquam æternus. Apoc. 13. Beluas immanes in regnum Chriſti impetum facientes Ioannes cernit.Chriſtũ vero ca.14.agno ſimilem ſuper montẽ Sion ſtantem cõtẽplatur. Quamuis enim fruentes leones,vrſi,tygrides, reges,duces,populi,Iudæi, Mahometani, Ethnici, in Chriſti regnum irruant, ſtabit regnũ ſemper,ſtabit etiam ſuper Sion,id eſt, Eccleſiam ſuam,leones,vrſos, tygrideſque vincens Agnus. Irruit in Agnum lupus Herodes, ſed lupum Agnus ſuperauit.

Pſal. 2. Inanes omnes conatus aduerſus Chriſti regnum.

Apocal 13. & 14.

Fefellit fallacem Regis Iudæorum nomen.Terrenum putauit eſſe Meſſiæ regnum, ſuo ſimile, at ſpiritale erat. Rex erat Iudeorum Chriſtus, vt Magi vocarunt, ſed Iudæorum ſpiritalium, hoc eſt Chriſtianorũ. Sic interpretaĩ Aug.tract.17.in Ioann. In eo, inquit, quod de Chriſto veraciter ſcriptũ eſt in titulo, Rex Iudæorum, qui ſunt intelligendi Iudæi, niſi ſemen Abrahæ, filij promiſſionis, qui ſunt & Filij Dei? quoniam non qui filij carnis(ait Apoſtolus) hi filij Dei,ſed qui filij promiſſionis, deputantur in ſemine. Gentes erant, quibus dicebat, ſi autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis,ſecundũ promiſſionẽ hæredes.Rex ergo Iudæorum Chriſtus, ſed Iudæorũ circumciſione cordis,ſpiritu,non litera. Hæc ille.& tract.51. Non fuit Rex Iſrael Chriſtus ad exigendum tributũ, vel exercitũ ferro armandũ, hoſteſq; viſibiliter debellandos,ſed rex Iſrael, quod mentes regat, quod in æternum conſultat, quod in regnum cœlorum credentes,ſperantes, amanteſque perducat,&cæt.

Chriſtus rex Iudeorum cur dicitur

D. Auguſt.

D. Auguſt.

Rex præterea erat; non Iudæorum ſolum,ſed etiam orbis totius, ut homo, propterea quod a conceptionis puncto admirabilis vnionis ratione, in vniuerſum orbẽ pcellentẽ quandã habuit poteſtatẽ,cælo, & terræ,angelis,& hominib.dominatus eſt.Quia tamen Meſſias Iudęis eſt promiſſus, & ex eorũ ſtirpe in Iudæa natus,anrequã illius imperium per orbem propagaretur, Iudæorum Rex eſt appellatus. Fefellit itaque Herodem regis nomẽ.

Rex erat Iudęorum Herodes,Iudæorũ regẽ alterũ natũ eſſe audiebat, turbatus eſt, qm iuxta Iſaiæ dictũ.ca.28. Coanguſtatũ eſt ſtratũ,ita ut alter decidat,& palliũ breue vtrumq;operire non pôt.Quemadmodũ anguſtũ ſtratũ gemmis auroq; rutilans,duos contineгe,& breue palliũ purpureũ,duos tegere, ita idem regnum,reges duos capere nequit,omniſq; poteſtas(ut Lucanus ait li.1.)impatiens conſortis erit. Timebat Herodes, ne ex regni ſtrato anguſto decidere,ne purpureo exuere tur regiæ poteſtatis pallio; Meſſiæ imperio ſubijci nolebat; idcirco turbatus eſt, regni illum retinendi cupiditas perturbauit.Vt pelagus venti, ſic ho-

Iſaia 28.

Poteſtas impatiens conſortis.

Lucanus.

hominũ corda perturbant, teſte Ambroſius in Apologia Dauid poſteriore cap. 3. *D. Ambro.* Magnam, inquit, faciunt tempeſtatẽ multitudines cupiditatum, q̃ veluti in quodam freto corporis nauigantem, hinc atq; inde perturbant. &c. Miſerum Herodem animi malum gubernatorem, in ſcopulos, id eſt, in cædem Chriſti, & infantium tẽpeſtas impulit, magnoque ſcelere demerſit. Turbatus eſt (ait Euangeliſta) & omnis Ieroſolyma cum illo.

Principium vitia, vel virtutes in regna tranſeunt.

D. Bernar.

Populus cum rege turbatur. Quemadmodum enim primum cœlum inferiores, quos ſuo ambitu cõplectitur, ſuo motu rapit, ita Rex populum, quẽ ſuo ſceptro regit, ſua perturbatione perturbat, velut caput in membra, ſic rex in populũ, aut vitia infundit, aut virtutes, ideoq; merito Diuus Bernardus ſermone 3. Miſera, ait, ciuitas, in qua regnat Herodes, quoniã Herodianæ ſine dubio participes erit malitiæ, & ad nouæ ſalutis ortum, Herodiana mouebitur turbatione. Hac de re eloquentiſſimus orator Marcus Tullius *M. Tullius.* lib. 3. de legibus ſic ſcribit. Vt cupiditatibus principum, & vitijs infici ſolet tota ciuitas, ſic emendari & corrigi continentia. Item, eodem loco. Nõ tantũ mali eſt peccare principes, quãquam eſt magnũ hoc per ſeipſum malum; quantũ illud, quod per multi et imitatores principum exiſtunt. Nam licet videre, ſi velis replicare memoriam temporũ, qualeſcunque ſummi ciuitatis viri fuerint, talẽ ciuitatẽ fuiſſe, quæcunq; mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam, idque haud paulo eſt verius, q̃ ꝙ Platoni noſtro placet, qui muſicorũ cantib. ait mutatis, mutari ciuitatis ſtatus. Ego autem nobiliũ uita victuq; mutato, mores mutari ciuitatum puto. Quo perniciosius de Repub. merentur uitioſi Principes, quod non ſolum vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem. Neque ſolum obſunt quod illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam, quod corrumpunt, pluſque exemplo, quam peccata nocent. Hactenus Cicero.

Pſal. 17.

Pſalmo 71. prius dixit Vatẽs: Adorabunt eum omnes reges terræ. Deinde adiunxit: omnes gentes ſeruient ei. Si adorant reges Chriſtũ, adorant & populi. Ionę 1. Rex ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentũ ſuũ, & indutus eſt ſacco & ſedit in cinere. *Iona. 1.* Regis exemplum ſecutus eſt & populus. Baltaſar Rex templi vaſa veluti prophana, prophano vſu in conuiuio contaminauit, idem & optimates fecerunt. Daniel. 5. allata ſunt uaſa aurea, quæ aſportauerat de tẽplo, ꝙ fuerat in Hieruſalẽ, & bibebant in eis, rex, & optimates eius, &c. *Daniel. 5* Nabuchodonoſor, rex ad ſtatuam adorandã principes cõuocauit Dan. 3. Nabuchodonoſor rex miſit ad congregãdos ſatrapas, magiſtratus, & iudices, duces, & tyrannos, & præfectos, omneſq; principes regionũ, vt cõuenirent ad dedicationẽ ſtatuę, &c. Adumbrat Nabuchodonoſor dæmonem. Is reges duces, ac iudices, ad ſe vocat; eos ſi illaqueat, p illos facilè populi irretiuntur. Vñ D. Hieronym⁹ Danielis 3. *D. Hieron.* Principes, inquit, congregantur ad adorandũ ſtatuã, ut per principes ſeducantur, & gentes. Qui n. diuites ſunt, & potentes, dum timent carere diuitijs, & potentia, facilius ſupplantantur. Seductis autem magiſtratibus, ſubditi populi, maiorum exemplo pereunt. &c. Cũ adorarent principes aureã ſtatuã, quis ex populo non adoraret? Heu quot principũ hoc vitium eſt. Non illi quidem auream Nabuchodonoſoris ſtatuã, ſed aureũ diuitiarum honoriſq; ſimulachrũ colunt. Nonne tibi videtur Herodes Rex, auream regni ſtatuam adoraſſe, cũ propter regnum Chriſtum conatus eſt uita priuare? Nonne ſimiliter Ieroboam aureã regni ſtatuam adorauit, cum metuens ne regnum amitteret, aureas vitulorum ſtatuas, ſibi populoque adorandas propoſuit? 3. Reg. 12. *3. Reg. 12.*

Res populi veluti regula eſt, regulã aũt rectã eſſe oportet. Vñ Plutarchus *Plutarc⁹.* in lib. de doct. prin. Quẽadmodũ, inqt, oportet, vt ipſa regula primũ recta ſit, nihil habens obliquum, deinde cætera ſibi admota, quatenus ſibi cõgruũt exæquet. cõſimili mõ princeps, poſtea quã imperiũ in ſe ipſo parauerit, ac direxe-

Digitized by Google

direxerit, vitamq; ſuã cõpoſuerit, tũc debet ſibi coaptare eos, quibus imperat. Nec.n.cadentis eſt alium erigere, nec ignorantis docere, nec cõpoſiti cõponere, nec ordinare inordinati, nec imperare eius, qui nõ pareat imperio. Hęc ille. Rex ꝓb. regula eſt recta, rex improb. regula diſtorta, & praua, ad quam, qui mores dirigunt, deprauantur, diſtortamque vitam traducunt.

Oſee 7. Quemadmodum fermentũ maſſam, ita impius Rex populum corrumpit. Vnde Oſe.7.Ieroboam Rex dicitur Iſraeliticum populum fermentaſſe, quia per Idolorum cultum corrupit. Quieuit, ait Deus apud Oſeam, paululum ciuitas, à commixtione fermenti, donec fermentaretur totũ, hoc eſt, quieuit ciuitas paululum, poſtquã fermentum idololatriæ ab Ieroboamo Rege accepit, donec eodem fermento, tota eſt fermentata, ac corrupta. Idem Rex, eodem capite, cum piſtore confertur, ad coquendos panes clibanum ſuccendente. Omnes adulterantes, ait Deus, ſpiritali adulterio idololatriæ, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente, ideſt, à Rege Ieroboamo. Piſtor eſt cacodæmonis, Rex impius, hominum corda veluti clibanos, tartareo vitiorũ igne ſuccendit, & panes Cacodæmoni ſuauiſſimos, ideſt, peccata coquit.

Rex impius fermentum & piſtor cacodæmonis.

Vnum regis verbum flamma eſt, quę tam nobilium virorum, quàm plebis corda tum ad virtutes, tum ad ſcelera facile incendit. Si laudat virtutẽ Rex, & virtute claros viros honoribus decorat, cordibus ad virtutem faces admouet, ſi verò laudat vitia improbisq; viris fauet, tetrum pectoribus ignem iniicit. Cupiunt enim omnes homines Regi placere ſuo, & morem gerere. Vnde eodem capite, Iſraelitas ait Deus execrando in ſcelere idololatriæ, morem Regi gerere ſtuduiſſe. In malitia, inquit, ſua, ideſt, idololatriæ, lætificauerunt Regem, &c. in mendacijs ſuis principes, &cæt. Item: applicauerunt quaſi clibanum, cor ſuum, cum inſidiaretur eis. Applicant, & offerunt nobiles principes, reliquiq; homines quaſi clibanum ſuccendendum, cor ſuũ Regi, videat Rex quem ignem iniiciat,

A cœleſtem ne diuini amoris, an tartareum vitiorum. Regem habet alium potentiſſimum, ideſt, Deum, qui vt ab Ieroboamo, ſic ab eo quoque, ſi quid impiè geſſerit, pœnas repetet. Ieroboamus Rex clibanos Cacodæmoni, ideſt, corda Iſraelitarum, ad Idololatriam ſuccendit, parem gratiam retulit illi Cacodæmon, clibanum quoque in tartareo ſuccendit, in quo miſer, ſempitero torquetur cruciatu. Ne; in tartaro ſolum pœnas dat acerbiſſimas, hic quoque dedit, vt iam ſupra ſcripſimus lib.5.c.21.

B Potentiſſimus, metuendusq; impijs Rex Deus eſt. Parua ab eo miſſa manus paucos in pariete characteres exarans potentiſſimos terrere poteſt reges. Audi Danielem capite quinto. Apparuerunt, inquit, digiti, quaſi manus hominis ſcribentis. Tunc facies regis commutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur, &cæt. O Regem Babylonici imperij potentiſſimũ, manus parua, non haſta, & gladio, ſed tenui calamo armata, tantum tibi terrorem incutit? videlicet manus eſt à ſummo miſſa imperatore, qui ab omnibus Regibus, rationem ſeuerè expoſcit. Tria autem verba ſcripſit manus, illa regibus cunctis aſſiduè animo voluenda, Mane, Techel, phares. Illa Daniel hunc in modum expoſuit, Mane; numerauit Deus regnum tuum, & cõpleuit illud, Techel appenſus es in ſtatera, & inuentus es, minus habens, Phares, diuiſum eſt regnum tuum, & datũ eſt Medis, & Perſis. *Dan. 5*

C

Regib. verba in aula Babylonica inſcripta obſeruanda.

D Vtinam vt à manu illa, in aula regia Babylonici imperij, inſcripta ſunt, ita nunc à regibus in palatijs, hæc eadem verba inſcriberentur, frequentiq; conſideratione expenderentur. Mane, numerauit Deus regnũ Regis, & numerauit dies, quib. eſt regnaturus, extremã iam videt Regis lucem, paulòpoſt è vita, & regno migrare iubebit. Techel, appẽſus es, i ſtatera diuina, ò Rex, appẽdit De^s rectè facta, appẽdit quoq, mala opa, appẽdit aurificis ſtatera, virtutes rege dignas, appẽdit vitia rege idigna:

ò ll-

ò illum infeliciſſimum, qui inuenietur minus habens, ò illum feliciſſimum, qui iuſtitiam, pietatem, Dei cultum, fidem, charitatem, reliquaſque virtutes iuſti, ac regij habuiſſe ponderis reperietur, è regno hic temporario, in eternum transferetur. Qui vero iuſto, debitoque pondere caruerit, amiſſo regno, aliiſque tradito, in perpetuam, miſerrimamque Orci ſeruitutem detrudetur. Hæc qui frequenti meditatione, animo verſat, vigilanti cura, rempublicam adminiſtrat, exemplo ad virtutem ſubditos ducit, rectè facta rectè factis perpetuo cumulat, ne in ſtatera pondus deſit.

CAPVT XIII.

Morale.

Regia dignitas magnum virtutis pondus flagitat.

MAgnum autem virtutum pondus Regia dignitas flagitat, quantò enim maior, tantò debet eſſe & melior is, qui Rex eſt, vt loco, ſic morib. celſior, vt purpura, ſic virtute ornatior. Docuit hoc Deus cùm Saulem cæteris omnibus Iſraelitis ſtatura proceriorē, & meliorem, Regem primum creauit.

1. Reg. 9.

1. Reg. 9. Non erat vir de filijs Iſrael melior illo, ab humero, & ſurſum eminebat ſuper omnem populum, & capite decimo, ait Samuel populo, certè videtis quem elegit Dominus, quoniā non ſit ſimilis illi, in omni populo.

Macro.

Hoc idem Marco apud Philonem in libro de legatione ad Caium, Caio Imperatori his verbis conſulit. Non decet te alijs, in audiendo, ſpectandoque & vſu cæterorum ſenſuum, eſſe ſimilem, ſed tantum debes, in ratione viuendi excellere, quanto eminentiorem te fortuna conſtituit.

At verò ipſe Caius, cum Imperatoris dignitatem, ſupra cæteros homines, adeò eminentem conſideraret, maiorem homine imperatorem cenſendum, ac proinde Deum fieri oportere, exiſtimauit. Sed quomodò fieri poſſet imperator Deus, ſuperbia obcęcatus ignorauit. Caius (ait eodem in libro Philo.) perſuaſit ſibi, ſicut aliorū

E gregum magiſtri, opiliones, caprarij, bubulci, nec boues ſunt ipſi, nec capri, nec arietes, ſed homines iis longè pręſtantiores modis omnibus: ſic imperatorem præfectum gregi humani generis optimi, cenſendum maiorem homine, referendumque in Deorum numerum. Hæc Philo.

Philo.

Sic egregius philoſophus Caius argumentabatur; Ouium paſtor non eſt ouis, boum paſtor non eſt bos, caprarum paſtor nō eſt capra, ergo hominum paſtor, aliud quā homo eſſe debet, quid ergo? Deus. F Fecit itaque ſe Deum. Deorum inſignia, Mercurij caduceum, talaria, chlamydem, Apollinis radiatam coronam, arcum, ac ſagittas, Martis thoracem, galeam, clypeum, & gladium aſſumebat, eumque in modum diuinitatem oſtētabat.

Regem Dei imitatio facit Deum.

Pſal. 18.

Falleris ò Cai, Deum eſſe oportet imperatorem, ſed longè alio modo fit Deus imperator. Inſignia alia veri Dei regem faciunt Deum. Nempè iuſtitia, miſericordia, charitas, ſanctitas, hæc ſunt veri Dei inſignia, ea qui gerunt, G hos meritò dicemus Deos, (iuxta illud Pſalmi 81. Ego dixi Dij eſtis) ſiquidem Deo ſimiles ſunt. Iuſtus Deus eſt, miſericors, hominū amantiſſimus, ſanctiſſimus. Rex qui iuſtus eſt, qui miſericors, qui ſubditorum vtilitati conſulens, qui ſanctimonia præditus, hic viuentis Dei viuens quædā imago eſt, ac proinde ſimilitudine Deus. Non diuini à Rege honores ſuperbè ſūt vſurpandi, ſed diuinæ ſanctitatis ſimilitudo humiliter in animum inducenda. Hæc regem facit Deum aduerſus ſceleratos meritis ſupplicijs tonantem, H erga probos meritis præmijs beneficū, erga Deum ſancto cultu religioſum, in adminiſtranda repub. prudentem, in adeundis periculis fortem, in fugiendis voluptatibus temperantem, in iure reddendo iuſtum.

Plutarch.

Huc ſpectant ea quæ Plutarchus in libro de doctrina principum ſcribit: Princeps, inquit, ſimulachrum eſt Dei adminiſtrantis vniuerſa, nihil egens Phidio ſtatuario, neque Polycleto, neque Myrone, ſed ipſe ſeipſum per virtutem Deo ſimilem reddit, ac fabricatur ſtatuam, omnium viſu iucundiſſimam

mam

Digitized by Google

mam, ac magnificentiſſimam. Quemadmodum enim Deus in cęlo, pulcherrimum ſui ipſius ſimulachrum conſtituit ſolem, ac lunam, talis eſt in Republica imago, ac lumen princeps, qui Dei reuerens, iuſtitiam tuetur, hoc eſt, Dei rationem geſtat, nempe intellectum, non ſceptrum, aut fulmen aut tridentem, qua ſpecie ſe ipſos nonnulli fingunt, ac pingunt, ſtultitiam ſuam, quod videantur inacceſſi, reddentes inuidioſam. Offenditur enim Deus ijs, qui tonitrua, fulmina, radiorum iaculationes imitantur, delectatur autem ijs qui ſuam emulantes virtutem, ſemet in honeſtate, & humanitate reddunt aſſimiles, atque hos in maius prouehit impertiens ſuam æquitatem, iuſtitiam, veritatem, ac manſuetudinem. Hactenus Plutarchus.

Ex terreſti paradiſo flumina quatuor effluunt, quibus Philo in libro allegoriarum legis, quatuor virtutes, Phiſone prudentiam, Geone fortitudinem, Tygride temperantiam, Euphrate iuſtitiam, adũbratas exiſtimat. Ex Regis pectore hęc adumbrata flumina, ad irrigandam rempublicã vniuerſam effluant neceſſe eſt. Horum n. ſi deſit irrigatio, Regnum exareſcet. Si prudentia rex careat, quonam modo, id, quod ſummæ eſt prudentiæ prę-

Beda.

ſtare poterit, hoc eſt populum gubernare? Neque imperito nauarcho clauus, neque imprudenti homini reipub. gubernacula à prudente traduntur. Si vero animi fortitudo abfuerit: aduerſus vitia, & hoſtes forti, inuictoq; pectore dimicare, trophæis, ac victorijs, rempublicam minimè poterit exornare. Si temperantia deſtitutus, voluptatibus vt Sardanapalus alter, ſe addixerit, omnes regni vires eneruabit, viroſque in fœminas delicioſas conuertet. Iam vero ſi iuſtitiam valere iuſſerit, ius & fas omne delebitur, pro iuſtitia iniquitas dominabitur.

Philo.
Ambroſ.

Iuſtitiæ, ait Philo, & D. Ambroſius in libro de Paradiſo capite tertio fluuium Euphratem typum eſſe. Euphrates autem Hebraicè Perath appellatur: hoc eſt frugifer; Vt Euphrates agros, ita iuſtitia rempublicam fæcunda red-

A dit, iniuſtitia verò facit ſterilem. Quartus fluuius (ait Ambroſius) eſt Euphrates qui Latinè fęcunditas, atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam inſigne iuſtitiæ, quę omnem paſcit animam: nulla enim virtutum lętiores habere videtur fructus, quàm æquitas, ac iuſtitia, quæ magis alijs, quàm ſibi prodeſt, & vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta prępponens. Iuſtitia (vt Salomon ait) regnum collapſum attollit: Prouerbiorum 29. Rex iuſtus erigit terram,

Ambroſ.
Iuſtitia Euphrates.

B iuſtitia thronũ confirmat; Prouerbiorum 16. Iuſtitia firmatur ſolium, & 29. Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. Iuſtitia vitia è regno fugat. Prouerb. 19. Rex, qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo.

Prou. 29. 16. & 19.

Quinque in hoc Euãgelio Reges numerantur, Rex Regum Chriſtus ſanctiſſimus, tres prętereà Reges magi ſancti; Quintus Herodes impius. Herodem regem impij imitantur reges. Vt ille Chriſtum perſecutus eſt, ita &

C illi perſequuntur. Magos Reges probi ſectantur reges, vt Magi Chriſtũ quæſiuerunt, ita illi quærunt, vt Magi ſtellam ducem ſecuti ſunt, ita illi fidei ſtellam ducem ſequuntur, fidem defendũt atque propagãt. Vt Magi munera Chriſto obtulerunt, ita illi opes ſuas offerunt, cùm Eccleſiam opibus iuuant, ac tuentur, magnis impenſis Chriſto templa exædificant, ornant, locupletant, religioſorum hominum familias alũt, Chriſtique auiculis diuinas laudes decantantibus, veluti nidos monaſteria conſtruunt. In cedris enim Libani, vt eſt in Pſalmo 103. Paſſeres nidificant. Saturabuntur ligna campi (ait Vates) & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt. Diuus Hieronymus vertit; Ibi aues nidificabunt. Celſæ Libani mõtis cedri, Reges ſunt, principesq; viri, cęlo volantes aues, viri ſunt religioſi. Nidificant ergo aues in cedris, quoniam Regum principumq; virorum ſubſidijs, viri religioſi ad Chriſti ſummam gloriam ſuſtentantur. Vnde magnus ille vir Caſſiodorus, qui velut è laqueo auis, ſic ab aula in cœ-

Magos probi reges imitantur, improbi Herodem.

Pſal. 103.

D Hieron.
In cedris Libani, id eſt, regum opibus paſſeres nidificant, id eſt religioſi viri. Caſſiod.

Digitized by Google

in cœnobium euolauit.Pſalm. 103. ſic ſcribit.Paſſer, monachorum ſignificat paruitatem, qui in cedris Libani, id eſt,in patrimonio potentium Chriſtianorum, velut in quibuſdam ramis,mo naſteria ſibi,quaſi nidos aliquos ædificare monſtrantur, eorumque robore ſuſtentati,velut paſſeres,laudes Domini aſſidua voce præcinunt.&c.

Magi meritò reges non appellãtur ab Euãgeliſta, cũ tamen Herodes rex appellatur.

Meritò autem Magi, reges non appellantur, appellatur tamen Rex Herodes, quoniam ſceptra & coronæ, pro nihilo à Deo, ſanctisq; ac ſapientibus viris ducũtur, ab impijs verò Deo præponuntur. Herodes tanti coronam fecit, vt illius cauſa necem Chriſto machinari non fuerit veritus, ſancti verò Magi ſe coronaſque ſuas ante illius pedes humiliter abiecerunt.

Stellæ,quę in hemiſphærio illo ſunt vbi Sol oritur,non fulgẽt, illæ autem, quæ in altero hemiſphærio ſunt, vbi Sol non adeſt,nocturnis in tenebris lucent.Eundem in modum Herodis corona exiguæ inſtar ſtellę in capite leonis ſitæ, in hemiſphærio caligine pleno, vbi Sol Chriſtus non erat,hoc eſt,in tenebris ſceleris,& impietatis,fulgebat. Coronę autem Magorum,in hemiſphęrio ſplendidiſſimo,vbi Sol natus erat, diſparuerunt. Iacebat ſummus Rex abſq; corona, & ſceptro in præſepio, par ergo fuit, ſeruos eius coronam etiam,ſceptrumque deponere.

Gen. 24.

Rebecca Gen.24.conſpecto Iſaac deſcendit de camelo, cum tamen illum nondũ agnoſceret.Reges, Principesq; viri,Chriſto in ſumma paupertate,ſũ diq;deſpicientia conſpecto,quem Deũ eſſe verum nouerunt, è ſuperbia veluti tortuoſo,celſoq; camelo,deſcendãt in humilitatem, coronasq; ante illum abijciant. Et nunc Reges intelligite (ait Vates Pſal.2.) Erudimini,qui iudicatis terram;Erudimini,inquam,id eſt, diſcite à ſummo Rege humilitatem, quia mitis eſt,& humilis corde.

Pſalm 2.

Impium Herodem impij imitantur Reges;Sacerdotes verò,& Scribas,qui nati Chriſti locum Herodi,& Magis indicarunt, improbi imitantur ſacerdotes,ac doctores. Scribæ Iudæorum, ac ſacerdotes, Herodem Magoſque vbi

E Chriſtus natus eſſet,verbis tantum,nõ etiam opere docuerunt.Quantum erat (ait Auguſtinus ſermone 6.) vt Magis quærentibus Chriſtum comites fierent, cum ab eis audiſſent quòd viſa ſtella eius venerint,eum adorare cupientes, ipſi eos ad Bethlehem quam indicauerant ducerent, pariter viderent, pariter adorarent: Nunc vero alijs demonſtrato vitæ fonte, ipſi ſunt mortui ſiccitate.Hæc Auguſtinus.

Auguſt. Iudæorũ doctores imitãtur ſacerdotes & cõcionatores, qui iter ad Chriſtũ du cẽs alijs indicant, ipſi ad illũ non proficiſcuntur.

Contingit hoc doctoribus, qui alijs vitæ fontem indicãt,ipſi verò ſiti exa
F reſcũt, alios docent, ſe ipſos non docẽt,facti(vt cum Paulo 1.Corint.13.di cam)velut æs tinniens, aut cymbalum ſonans.Aurificibus hi ſimiles ſunt, qui ex auro,& gemmis,annulos, torques, pręclaraq; vaſa,non ſibi,ſed alijs fabricãt,aut ſartoribus,qui alijs ex ſerico, pretioſa conſuunt indumenta, ſe verò ipſos,craſſis,ac laceris induunt veſtib. aut arcæ Noe fabricatoribus, qui arcã in qua alij ſeruarentur extruxerunt,ipſi(ſi dilluuij tempore ſuperſtites erant) fluctibus abſorpti perierunt.Vnde Au-
G guſt.ſer.65.de diuerſis.Similes,inquit, facti ſunt Iudæi fabricis arcę Noe,alijs vbi euaderent præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt.Similes lapidibus milliarijs,viam oſtenderunt, nec ambulare potuerunt,quia ſtolidi in via remãſerunt,audierunt, & abierunt inquiſitores,id eſt, Magi,dixerunt,& remanſerunt doctores,&c.

1.Cor. 13.

Similes quoque ſunt improbi doctores Achitopheli:cæteris hominib. conſulunt præclarè, ſibi verò minimè, 2. Reg.16. Conſilium Achitophel, quod
H dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum,ſic erat omne conſilium Achitophel,& cum eſſet cũ Dauid, & cùm eſſet cum Abſalom. Sed quod nã ſibi conſilium accepit tantus conſiliarius,cuius conſilia Dei oracula putabãtur.2.Reg.17. Videns quod non fuiſſet factum conſilium ſuum,ſtrauit aſinum ſuum, ſurrexitque & abijt in domum ſuam & in ciuitatem ſuam,& diſpoſita domo ſua,ſuſpendio interijt. ò diuinũ conſiliarium, qui tam ſtultum ſibi cõſilium dedit,ſuperbiæ exagitatus ſtimulo ad laqueum ſuſpendiumq; confugit.

2.reg. 16

2.reg. 17.

En

En quod ſibi cœpit conſilium, qui reli quis dabat oracula.

Greg. Naz. Hinc illud Gregorij Nazianz. in càr mine de vita ſua. Cōſideremus, inquit, nō pulchrè thronis excelſis euecti. po puli præſules, virtutis magiſtri, ſortem adepti diuino cibo nutriendi animos, ipſi fame oppreſſi, medici affectuum mortui, ſcatentes miſerandis mor- bis. &c. Huc et ſpectat illud Pauli ad Rom. 2. Confidis te ipſum eſſe ducem cæcorum, lumē eorum, qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium, magi- ſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ, & veritatis in lege. qui ergo alium doces, te ipſum non doces, qui prædicas non furandum, furaris, qui di cis non mœchandum, mœcharis. &c.

Docendum verbo, & exemplo. Greg. Naz. Itaque qui docere vult verbo, do- ceat & opere; Bethlehē indicet, & eò cum ijs, quib. indicarit, proficiſcatur. Vnde Nazianzenus in Tetraſtichi: Do ce, inquit, moribus, nec vna manu tra- has, altera repellas auditorē, minus o- portebit loqui, ſi quæ oportet feceris, pictor imaginū exemplis magis docet. Egregiè, ait Gregorius, doctorē, cuius vita à verbis diſſentit, vna manu trahe re auditorem, altera repellere, quippe qui verbis trahit, vita repellat. Eundē cum pictore confert, qui non tam ver bis, quam ectypis, id eſt, imaginum exemplis, diſcipulum docet, ſic probus concionator auditorem, non tam dicē do, quam exemplis, quæ dicit præ- ſtando, docere debet. Quia verò vita virtutibus exornata, magnum habet ad perſuadendum pondus, ideò, Minus ait, oportebit loqui eum, qui bene vi- xerit, vita enim, quod ſermoni deeſt, explet.

Opera verbis præſtantiora. Idem Nazianzen. eodem loco, ope- ra verbis præſtantiora eſſe, his verbis docet. Mutum opus præſtantius eſt ſer mone operibus carente, nemo abſque vita vnquam euectus eſt in ſublime, at abſq; verbis pulchrè ſonantib. multi, non enim loquentium, ſed benè viuen tiū eſt gratia. Lege Chryſoſtomū hom.

Chriſoſt. 6. Epiſtolæ ad Romanos in morali; Quo ties, inquit, verbis tantum philoſophi, in operib. decorum minimè ſeruaueri mus, quibus tandem oculis gentiles cō tuebimur? Iudæi olim captiui abducti cum eſſent, Perſis inſtantibus, poſtulā- tibusq;, vt ſibi diuinos illos cantus ca nerent, reſponderunt: Quomodò can- tabimus canticum Domini in terra a- liena? Quòd ſi in terra barbara, Domi ni oracula canere fas non erat, quantò minus id animæ barbaræ. &c.

CAPVT XIV.

Morale.

Denique in Magis tria ſuperſunt imitanda, obediētia, munerum oblatio, per aliam viā in patriā reuerſio. Vbi primum Magi ſtellā vide runt, continuò vocanti Deo obtempe- rantes, in viam ſe dederunt, Vidimus, inquiunt, ſtellā eius in Oriente, & veni mus adorare eum, vidimus, aiūt, & ve- nimus, nihil eſt medium. Nō deſunt no bis ſtellæ, quæ ad Chriſtum vocent, ſed vel eas non videbimus, vel vocantib. non obedimus. Stellæ ſunt, vt D. Leo docet, ſanctorum virorum exempla. Sermone 3. de Epiphania. Quicunque, ait, in Eccleſia piè viuet & caſtè, q ea, quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terram, cæleſtis quodammodo inſtar eſt luminis, & dum ipſe ſanctæ vitæ ni- torem ſeruat, multis viam ad Domi- num quaſi ſtella demonſtrat. &c. *D. Leo. Vocantem Deum protinus ſequere.*

Stellæ ſunt cōciones, à Deo immiſ- ſæ inſpirationes, & multa Greg. Ma- gno commemorata, quibus nos ad ſe vocat Chriſtus. Vocat nos Deus per ſe (ait Magn. Gregorius hom. 36. in Euan gelia) vocat per Angelos, uocat per Pa tres, uocat per Prophetas, uocat per Apoſtolos, uocat per Paſtores, uocat plerunq; per flagella, uocat aliquando per huius mundi proſpera, uocat ali- quādo per aduerſa. &c. Vides quot ſtel lis ad Chriſtū uocemur? Cū ſtella appa ruerit ne cuncteris, ſed protinus, uoca tus ad uocantem feſtina, ne, ſi renuas, illud tibi cōtingat, quod ſapiētia apud Salomonē Prouerb. 1. minatur; Quia uocaui, & renuiſtis, extendi manum meā, & non fuit qui aſpiceret, deſpexi ſtis omne cōſiliū meū, & increpationes meas neglexiſtis; Ego quoq; in inte- *Stella, quibus à Deo vocamur. Greg. Mag. Prouerb. 1.*

ritu

ritu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cũ vobis id quod timebatis aduenerit. &c.

Greg Naz. Serpentis ſibilus, da mihi iuueniles annos.

Ne quæſo Iudæis, & Herodi, ſimilis ſis, qui ſtellam, Magoſq; ſequi noluerunt, & in perfidia ſua perierunt. ſerpentis (vt docet Gregorius Nazianze. Oratione 40.) ſibilus hic eſt: Da mihi præſens tempus, futurum Deo, mihi iuueniles annos, Deo ſeniles, mihi voluptates, Deo corpus effœtum, nulliſq; vſib. aptum, &c. At tu cum ſponſa Cãticorum 7. reſpondeto: Noua & vetera ſeruaui tibi, ò Chriſte Deus, nouas iuuentutis vires, vetereſque ſenectutis tibi ſeruaui, tibi dicaui, tibi obtuli, Vocas, non differam in ſenectutem conuerſionem, apparet ſtella, confeſtim viam arctam ingrediar.

Cantic 7. Noua & vetera ſeruanda Deo.

Charitas aurũ pretioſiſſimum. Apocal. 3.

Quod ad munerum oblationem attinet. Obtulerunt Magi aurum, nos ſimilem auro charitatem offeramus. Eſt enim charitas aurum, & quidem fulgẽtiſſimum, & pretioſiſſimũ, iuxta illud Apocalyp. 3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, hoc eſt, igne expurgatũ, videlicet charitatẽ. Vt reliquis metallis aurũ, ita reliquis virtutib. amor antecellit, vt aurum ditiſſimum reddit poſſeſſorem, ſic charitas locupletiſſimum reddit animum, vt aurum, lignum, ferrum, argentumq; deaurat, ita charitas cæterarum virtutum opera veluti deaurat, ſuamq; illis pulchritudinem confert. vt aurum igne fit purius, ita charitas tormentis, & ignominijs fit rutilantior, vt aurum, ita charitas cordi lætitiam affert.

Hoc aurum non pecunia, ſed pœnitentia, oratione, ac tota pectoris contẽtione, veluti emendũ eſt; Qui.n. charitate caret, etſi diuitijs omnib. affluat, pauperrimus eſt. Vnde Apocalyp. loco citato: Suadeo tibi (inquit Dominus) emere à me aurum ignitũ vt locuples fias. Eme, inquit, à me, quia ſolus Deus hoc aurum poteſt vendere, ſolus ementib. conferre, non angelus, nõ ſeraphinus, nõ homo charitatis largitor eſt, ſed Deus. Sacerdotes verò, qui ſacramenta, in quib. charitas donatur adminiſtrant, admirabilis huius venditionis, & largitionis miniſtri ſunt. A Deo hoc aurum emitur, tãquam à pręcipuo

Qui charitatis auro caret, pauperrimus eſt

E autore, à ſacerdotib. verò ſacramenta adminiſtrantib. emitur quoque, ſed veluti à miniſtris. Suadeo tibi (ait Richardus Victorinus prædicta Apocalypſis verba enarrans) ſuadeo, inquam, tibi à me emere aurum, id eſt, charitatem, luce intimi ſplendoris fulgidam, feruore dilectionis ignitam, in electis meis per fornacẽ tribulationis probatam. Eme impẽſis orationis à me, à quo ſunt certa bona ſpiritalis gratiæ, vt locuples fias. Quandiu namq; ſine charitate fueris, cæteris bonis ditari non poteris. Sed ſine ipſa ſemper pauper eris. Hæc ille. Emimus à Chriſto hoc ignitum aurum, emptumq; rurſus illi offerimus a quo emimus, vt à quo fonte fluxit amor, in eundem redeat. F

Richardus Victorinus.

Aurũ ignitum emendum.

Autor primũ donũ

Hoc donum à nobis primum, & maximè Dominus expetit: Apertis theſauris ſuis obtulerunt ei Magi munera (ait Euangeliſta) aurum, thus, & myrrham. Primo loco numeratur aurum, primũ enim donum eſt amor, vt D. Tho. docet 1. par. q. 38. art. 2. Primum, inquit, quod damus, eſt amor, quo volumus alicui bonum. Vnde manifeſtum eſt, quod amor habet rationem primi doni per quod omnia dona gratuita donantur. G Vnde cum Spiritu Sanctus procedat vt amor, procedit in ratione doni primi. Hæc D. Thomas. offertur autem primum hoc donum aperto theſauro; Theſaurus amoris cor eſt, in eo & reconditur, & diuina virtute procreatur. Qui cor Deo non aperit, amoris theſaurum claudit.

D. Thom.

Thus oratio Greg. Mag. Oratio matutina.

Secundum donum thus eſt, hoc eſt, oratio. Magno Gregor. interprete, quæ thuris inſtar ex corde charitate incẽſo in cęlũ aſcendens, gratum Deo odorẽ pręber. H Mane offerebatur olim thymiama Deo, in altari thymiamatis, Exod. 30. Adolebit incenſum ſuper eo, ideſt, altari thymiamatis, Aarõ ſuaue fragrãs mane. &c. Mane quoq; diuinum orationis thymiama, illi eſt offerendum. Laudant auiculæ ſuo modo conditorem tempore matutino, laudat aurora, totiuſq; pulchritudo orbis, nos quoq; eundẽ, & cõditorẽ, & redemptorẽ noſtrũ, mane orãtes laudib. celebremus. Mane (ait pſalmographus Pſalm. 5.)

aſtabo

Digitized by Google

pſal. 87.
pſal. 62.

aſtabo tibi, & videbo, id eſt, contemplabor te. Pſalm. 87. Mane oratio mea præueniet te. Et Pſalm. 62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Nō ad negotia alia, ſed ad te ante omnia, vigilo.

Exod. 16.

Mane colligebant Hebræi dulce mã na, Exod. 16. Colligebant mane ſinguli, quantum ſufficere poterat ad veſcẽdum, cumq; incaluiſſet Sol, liquefiebat. Chriſtiani verò deuotionis dulcedinē, diuinumq; in totum diem, ad negotia feliciter peragenda, auxilium, per orationem mane colligunt. Tunc.n. proſper eſt negotiorum curſus, cum & antecedit, & comitatur oratio, vt docet Nyſſenus Gregorius in li. de oratione his verbis; Quicunq; animū ad aliquod negotium adiecit, ſi cū oratione quodlibet agat, proſpero atq; felici ſucceſſu negotiorum, à peccando abducetur nullo aduerſario animam ad vitiū trahente. ſin autem, relicto Deo, negotio totus intentus fuerit omnino neceſſe eſt, vt à Deo remotus, cum aduerſario prorſus verſetur. Recedit autē a Deo, qui per orationem Deo ſe non coniungit. Item, eodem loco; Quid attinet ſingulatim exponere, quibus reb. multipliciter, multiſq; modis peccatum humanæ vitæ commiſceatur, cuius peccati nulla alia cauſa eſt, quam quod ad ea quæ in manib. habent, & ſtudioſè tractāt negotia, diuinum etiam auxilium homines non ſimul adhibent, & aſſumant. Quod ſi oratio negotium præcederit, peccatum aduerſus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa, atque fundata, irrita conſilia aduerſarij manent, iuſtitia ſeſe mediam vbique controuerſijs interponente. Hactenus Nyſſenus.

Greg. Nyſſ. Oratio negotia proſpere dirigit.

Peccati cã eſt, auxiliū diuinū minimè p orationem implorare.

Oratio aditum occludit pecca-

A — B — C — D

Matutina oratio fundamētum diurnarū actionum. Pſalm. 5.

Tanquam diurnarum actionum fundamentum oratio matutino tempore in animo collocanda eſt. Vnde Chryſoſtomus Pſa. 5. Si os, inquit, noſtrum per orationem munierimus, diurnæ actionis pulchrum fundamentum iecerimus. &c. Matutino tempore aqua faciem manuſque abluere ſolemus. Eodem quoque tempore, animum cœleſti orationis vnda abluamus. Cum ſurgis (ait Chryſoſtom. loco citato) manus, & faciem lauas, animam autem immundam negligis? Neſcis quod ſicut corpus mundatur aqua, in oratione mundatur anima? laua ergo ante corpus animam, &c.

Chriſoſt.

Mane abluenda anima orationis vnda.

Itaque, matutino tēpore, aperto pectoris, oriſq; theſauro, thus orationis Chriſto offeramus. Thus ardentib. imponitur prunis, oratio ardenti imponatur cordi, ardēti, inquam, feruido quodam deſiderio, feruidum enim deſiderium clamor eſt cordis orationem in cœlum attollens. Deum ſic orare conſueuimus; Domine exaudi orationem meā, & clamor meus ad te veniat, clamamus ergo, ſiquidem petimus, ut clamor noſter ad Deum perueniat. At ſæpe non clamamus ore, reſtat ergo, vt clamemus corde, hoc eſt, cordis deſiderio, eſt etenim deſiderium cordis clamor, Bernardo teſte ſer. 16. in Pſa. Qui habitat, Deſiderium, inquit, vehemens clamor magnus eſt, remiſſa intētio eſt vox ſubmiſſa. quando illa penetrabit nubes? quando audietur in cœlis? Nempe vt clamãdum ſibi nouerit homo initio orationis Dominicæ admonetur, patrem, quem oraturus eſt, in cœlis eſſe, quo intelligat? impetu quodam ſpiritus, iaculandam ſibi eſſe orationem. &c. Et Auguſt. Pſal. 118. Clamor cordis, eſt magna cogitationis intentio, quæ cùm eſt in oratione, magnum exprimit deſiderantis effectum, vt non deſperet affectum. &c.

Orationis clamor, deſiderium eſt vehemens.

Bernard. Pater, quē oramus, in cœlis eſſe dicitur, ut clamemus.

D. Auguſt.

Matutino autem tempore eſſe adorandum Deum docet Sapiens, in libro Sapientiæ ca. 16. verba hæc de manna faciens. Statim ab exiguo radio Solis, calefactū tabeſcebat, Vt notū omnib. eſſet, quoniam oportet præuenire Solē, ad benedictionem tuam, & ad ortū lucis te adorare. Græce ἐντυγχάνειν σοι, id eſt, occurrere tibi. Colligebant mane Hebræi manna, Solis verò calore liqueſiebat, nec iam colligi poterat, vt ſcriptū eſt Exod. 16. Vt intelligeremus oportere ante ſolis ortum ſurgere, diuinaque dona, & gratiam, veluti manna, colligere; Deo occurrere, eumque adorare, & gratiarū actione, laudibuſque celebrare. Vnde Chryſoſtomus Pſ. 5. Oportet (ait ſapiens) ad gratias agēdas Solem præuenire, & ante ortum

Sapien. 16.

Ante ſolē ſurgere oportet, et Deū laudare.

Exod. 16.

Chriſoſt.

lucis

Digitized by Google

E lucis Deum interpellare. Tu autem in
imperatore quidem minimè patiaris
eum,qui eſt inferior ,ante te adorare.
Nunc autem ſole Oriēte,ipſe dormis,
& cedis primo loco creaturæ, nec om
nem creaturam præuenis,&c.

Neque verò mane ſolum , ſed tota
fieri poteſt die , & cor noſtrum thus
Deo offerat , ſitque perpetuum coram
eo thuribulum , iuxta illud Gregorij
Cant. 3. Sancta anima quaſi thuribulū
cor ſuum coram Deo facit,&cæt.Huic
animæ illud congruit Cant.4.Odor ve
ſtimentorum tuorum,ſicut odor thu-
ris . Semper enim odorem thuris , id
eſt,orationis, exhalat. Bene odor ve-
ſtimentorum eius (ait Grego. eodem
capite.) Sicut odor thuris eſſe perhi-
betur, quia in omnibus operibus ſuis
orat, dum perueniendi ad cœleſtia in
tentione , ea quæ poteſt bona opera-
tur.&cætera.

Gregorius. Cor perpetuum ſit, & orationem, perpetuam; thuribulū

D. Greger.

F

CAPVT XV.

Morale.

G TEertium Donum Magorum myr-
rha eſt,hoc eſt uolūtas,ſenſuum,
cupiditatumque mortificatio. Eximia
eſt thuris,& myrrhæ, hoc eſt, oratio-
nis,& mortificationis copulatio,exi-
mius odor. Oratio mortificationem
iuuat, mortificatio orationi opitula-
tur, qui bene orat, carnis cupiditates
bene reſecat, qui affectus mortificat,
orationi alas præſtat. Hæc myrrhæ cū
thure copulatio,in ſponſa Chriſti lau
datur Cant.3.illis verbis:Quæ eſt iſta,
quæ aſcendit de deſerto,ſicut virgula
fumi,ex aromatibus myrrhæ , & thu-
ris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?
Aſcendit anima, q̄ mortificatione va-
let,& oratione. Neq; ſolius myrrhæ,
& thuris, odorem afflat , ſed vniuerſi
ēt pulueris pigmentarij, hoc eſt,cæte
rarum virtutū,quas oratio mortifica-
tioq; comparant,& conſeruant,cupi-
ditatum vero indulgentia, Deique ob
liuio,diſſipant ac diſperdunt.

Mirrha,1. mortificatio cū thure,id eſt, oratione,bene commiſcetur. Cant.3.

H

Sed audiamus Magnum Gregor. in
hunc Canticorum locum ſcribentem,
Myrrha,ait, corpora mortuorum con
diuntur,ne putreſcant,thura vero in-

Greg. Mag.

cenduntur, vt redoleant. Per myrrhā
ergo carnis mortificatio deſignatur,
per thus vero orationū mundicia in-
telligitur;Sancta igitˀ anima,dum car-
nē ſuā à putredine vitiorū mortificat,
dū oēs mundi voluptates,per continē
tiā abnegat , quaſi myrrham mortuo
corpori adhibet,vt poſt iudiciū à cor
ruptione æterna ſanū permaneat. Cū
vero ſe ad cęleſtia maiori deſiderio
accendit, & à cordis cubiculo,oēs ſu
pfluas cogitationes feruēter abijcit,
quaſi thuribulū cor ſuū corā Deo fa-
cit, in quo dū per dilectionē virtutes
cōgregat, quaſi carbones in thuribu-
lo coaptat,in quo ſe ipſam mens in cō
ſpectu Dei , charitatis igne incendat:
dumq; feruentes,& mūdas orationes,
ad Deū emittit , quaſi fumū aromatū
ex thuribulo educit, ut coram dilecto
ſuaue redoleat,& proximos quoſque,
ad eius amorem per bona exempla,
concitare non deſinat.Hęc ille.

Cor thuribulum charitatis igne ardens.

Egregia ad mortificandū myrrha,
eſt exemplum Chriſti,ſiue in præſepio
nati,ſiue patientis. Quamobrē Cant.
1.faſciculus myrrhæ nominatur.Faſci
culus myrrhæ (ait mortificationis ſtu
dioſa anima)dilectus meus mihi,inter
vbera mea cōmorabitˀ.Si prauos inui-
diæ,ambitionis,libidinis,auaritiæ, &
turpis amoris, vel odij affectꝰ mis mor
ti tradere, in pectore myrrhā hanc p̄-
ſtantiſſimā ſemper ferto,hoc eſt,Chri
ſti exemplū. Vñ Greg.Cant.1.Sancta,
inquit,mens, dū Chriſti vitā ex omni
parte conſiderat , cōtra omnia vitia,
ex eius Imitatione repugnantes virtu
tes cōgregat,ex quib. ſibi faſciculum
myrrhæ aptat , quo carnis ſuæ putre-
dinem ſempiternam abſtergat. &c.

Cant.1. Exemplum Chriſti mirrha eſt.

Gregorius.

Eſt ſua mirrhæ felix meſſis,Chriſto
q̄; deſiderata, de qua ille Cant.5.Meſ-
ſui,ait,myrrhā meā, cum aromatibus
meis. Tunc aūt,iuxta Gregorij inter-
pretationē,Chriſtus myrrham metit,
cū mortificatū animū,i cęleſte horreū
infert.Myrrhā(ait Gre.) cū aromatib.
metit,qñ mortificatione vitæ, ad per-
fectionem perducta,electum ſuum,ab
hac vita ſuccidens, ad cœleſte horreū
cum ſancta opinione , inducit . Faxit
Deꝰ vt myrrha ſimus, hac meſſe colli
gen-

Cant.5. Mirrha felix meſſis in horreum Chriſti.

genda, & in hoc diuinum horreum in- A
ducenda non zizania æterno igne in-
flammanda.

At dices, homo ἀπαθὴς eſſe nequit,
affectus igitur habere debet. Habeat
quidẽ, ſed non effrænatos. Non poſſunt
radicitus, ita extirpari affectus, vt ali-
quando non repullulent, certè ſi repul
lularint, veluti capilli, mortificationis
adhibita nouacula protinus reſcindã-
tur. Num. 3. Radant Leuitæ omnes pi-
los carnis ſuæ, radant, inquit, non era-
dicent, eradicari enim ita animi per-
turbationes nequeũt, vt apathis ſit ho B
mo, radantur ergo, quod ſi rurſus ſeſe
exerant, rurſus abſcindantur. D. Cyril.
lib. 11. de adoratione: Sancti Spiritus,
inquit, efficacia, ac virtute, tanquã no-
uacula, lex peccati habitans in mẽbris
carnis, præciſa eneruatur, atq; etiam ſi
rurſus in nobis pullulet, vehementius
tondetur; Spiritu. n. ait Paulus ad Gal.
5. ambulate, & deſideria carnis nõ per
ficietis. Vt autem nouacula, naſcẽtem
in nobis pilum, non in totum ex imis
ipſis radicib. extirpat, ſed mox pullu-
lantem amputat, ſic quoque Dei verbũ C
in nobis motus illos, qui nos ad inſi-
tas cupiditates impellunt, non tam-
quam radicitus euellit, ſed mortificat,
& extinguit potiùs, cum in nobis o-
riuntur, ac pullulant. Hæc Cyrillus.

Num. 3.
Homo non ἀπαθὴς
Cirill.
Ad Gal. 5.
Nouacula eſt mortificatio, vt pilos affectus nõ extirpat ſed radit.

Theodor. Cant. 7. ad illa verba, Man
dragoræ dederunt odorem ſuum; Man
dragoræ, inquit, vis eſt, vt medici tra-
dunt, ſoporifera. Quare cum præceptũ
ſit nobis, vt mortificemus mẽbra, quæ
ſunt ſuper terram, nõ vt ea morte affi-
ciamus, ſed vt mortua malis actionib.
reddamus, meritò mandragorã hoc lo D
co poſuit, & dixit; Mandragoræ dede-
runt odorem ſuum, id eſt, cœperũt ho
mines dormire peccatis. Et quẽadmo-
dum, qui mandragoram hauſerunt, cor
poris motiones non ſentiunt, ita, qui
piæ doctrinæ poculum biberunt, per-
turbationes ſtudent conſopire, &c.

Theodoret.
Mortificatio vt mãdragora animi cupiditates conſepit.

Non eſt huius ſæculi pax, quæ omni
animi perturbatione careat, cœleſtis
eſt patriæ in qua corpus animo, ani-
mus Deo perfectiſſimè obtemperabit.
Perfecta ſanitas (ait Cyrillus loco ci-
tato) in futurum ſæculum reſeruata

In cælo perfecta affectuum obedientia.
Cirillus.

A eſt, &c. In hoc ſæculo, toto conatu eni
tendũ eſt, vt ſiquidem animi affectus,
veluti immanes feræ, cicurari oĩno nõ
poſſunt, ſaltem cum efferantur, perdo-
mentur, & rõnis cauea mortificatio-
niſq; vinculis, ne peccati vulnus infli-
gãt, coerceantur. Iuxta illud eiuſd. Cy
rilli; Dei verbũ legẽ illã, quę eſt in mẽ
bris carnis noſtræ cũ efferatur, perdo-
mat, &c. Hæc de munerib. Magorum.

Animi perturbation. vt feræ immanes cauea et vinculis ſunt coercenda.

Munera Chriſto illi obtulerunt, ſed
maiora acceperunt, ſemper. n. Deus do
na largitur multò pretioſiora donis
B ijs quæ offeruntur. Obtulit Regina Sa-
ba Salomoni aurũ, aromata, gẽmaſq;
pretioſas, plura largitus eſt Salomon,
2. Par. 9. Rex Salomon dedit Reginę Sa
ba cuncta, quæ voluit, & quæ poſtula-
uit, & multò plura, quam attulerat ad
eũ, &c. Chriſtus verus Salomõ magna
donat ijs, qui offerunt parua. Qui in cõ
ſpectu Chriſti non apparet vacuus, nõ
reuertitur vacuus Exo. 23. Non appare
bis in conſpectu meo vacuus, hoc eſt,
aliquid muneris afferes. Hebræa verba
& hunc ſenſum continent, & ſimul al-
C terum, videlicet; Non apparebitis in
conſpectu meo fruſtra, id eſt, nõ dimit
tã vos munere vacuos. Ad verbum nõ
videbuntur facies meæ, vanè. Non vi-
detur facies Dei, vanè cum non vide-
tur ſine munere noſtro, cum vacui co-
ram illo, non apparemus. Præterea, nõ
videtur facies Dei vanè, & inutiliter,
id eſt, non offeruntur illi munera fru-
ſtra, quia pro paruis, magna retribuit.

Deus maiori menſura remunerat
2. Par. 9.
Exod. 23.
Non videtur Dei facies vanè.

Offeramus ergo nos, noſtraque Deo
omnia liberaliſſimo remuneratori, ab
illo accepimus omnia, ad illum refera
D mus omnia. Da, inquit Greg. Nazianz.
Orat. 16. exiguum ei, à quo multum
habes, da etiam omnia ei, qui omnia
donauit. Nunquam Dei munificentiã
vinces, etiam ſi omnia tua bona proij-
cias, etiam ſi te etiã ipſum bonis tuis
adiungas. Nam hoc quoq; ipſum acci-
pere eſt, nempe Deo donari. Deus mu-
neribus noſtris vinci non poteſt. Ne-
que etiam quidquam, quod extra il-
lius bona ſit, damus, neque quod illius
ſuperet liberalitatem. Hæc ille.

Gregor. Nazianz.
Deo omnia offerenda.
Deo dare, eſt accipere.

Reuerſio per aliã viam, morum indi
cat correctionem. Is qui Deũ inuenit,

Reuerſio Magorum per aliam viam. Matt. 7. Peccati via non eſt repetenda. Ierem. 2.

ſpatioſam viam, vt Chriſtus Dominus appellat, Mat. 7. quæ ad Herodē, & perditionem ducit, fugere; arctam, quæ ad vitam, cæleſtemq́; patriam fert, ingredi debet. Cauere etiam vehemēter, ne ad herodem redeat, hoc eſt, ne in peccatum, quod deteſtatus effugit, relabatur neve in laqueos Satanæ iterum incidat. Etenim viliſſimus corā Deo eſt, qui eandem, quam ſæpe deſeruit, peccati repetit viam, iuxta illud Ierem. 2. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Canis eſt reuerſus ad vomitum. 2. Pet. 2. Et ſus lota iterum in volutabro luti.

2. Pet. 2

Hieron.

Bruta animalia, ait D. Hieron. ad Furiam, & vagæ aues, in eaſdem pedicas; retiaq; non incidunt, homo ratione præditus, in eoſdem Satanæ laqueos, quos ſemel effugit, iterū incidet? Qui è carcere elabitur, in carcerem ſponte ſua nunquam redit. Carcere peius peccatum eſt, carcerem dixi? Ipſo Orco peius peccatum eſt, è carcere ergo peccati fœtidiſſimo, atque obcuriſſimo ereptus, ex ipſo Orco liberatus, caue diligenter, ne in illum, quamdiu vita ſuppetet reuertaris. Carcerem a. animæque Orcum eſſe impij hominis cōſcientiam, Bernard. docet, ſer. 4. de aſſumptione Deiparæ. Infernus, inquit, quidam, carcer aīæ, rea conſcientia eſt.

Orco peius peccatum.

Bernard.

2 Reg. 12. Dauid peregrinū domo expulſum iterū non accepit

Peregrinus ille, qui 2. Reg. 12. venit ad Dauid, ſemel tantum venit, iterum non eſt hoſpitio receptus. Fuit in Dauide libidinis crimen peregrinum, à Nathano correptus, & correctus tartareum peregrinum agnouit, pœnitentiam egit, neque iterum hoſpitem exe crandum domo excepit. Tu quoque ſi peregrinum, quòd animo exceperas flagitium expuliſti, ne expulſum aliquando domum reducas, caue dilīgētiſſime. Peccauit Petrus, ſed ad peccatum nunquā redijt. Egreſſus eſt foras, & fleuit amare, egreſſus inquam eſt, nunquam vero poſtea in peccatum ingreſſus. Fleuit, nunquam poſtea flenda commiſit. Peccauit Magdalena, at poſtquam verbum Chriſti audiuit. Vade in pace, perpetuam ſeruauit pacem, bellum nunquam renouauit.

Peccatum non iterandum

D. Ambr.

Tanta vis conſūmatæ emendationis E eſt, ait D. Ambr. Pſalm. 118. littera tau, vt in quandam pueritiæ redeat ſpiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiam ſi velit, non poſſit admittere, quia deſueuerit vſū noſſe peccandi, &c. Vide quæſo quantam vim Ambroſius conſummatæ tribuat emendationi, in quandam (vt ita dicam) impeccabilitatem hominem ducere ait. Poteſt quidem omnis homo etiam emendatiſſimus peccare, ſed quia difficillimè ad peccatum adduci poteſt, proptere a dixit, crimen, etiam ſi velit, non F poſſe admittere. Quamuis enim à carne ad flagitium impellatur, ſpiritu tamen carni reſiſtit, eamque peſſundat.

Vis perfectæ emendationis.

Hanc conſummatam emendationē (vt ſanctiſſimus ac ſapientiſſimus Pater vocat) admirabilis illa Naamani leproſi curatio adumbrat. 4. Reg. 5. Deſcendit, lauit in Iordane ſepties & reſtituta eſt caro eius, ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt. Deſcendit per humilitatē in fluuium ſanguinis Chriſti, qui ex pœnitentiæ ſacramento defluit, verus humiliſq; pęnitens, abluiG tur, leprâ fugit, reſtituiturque anima eius, ſicut caro, & anima pueri innocentis. Fitque illud, quod dixit Ambroſ. In quandam pueritię ſpiritalis ætatem redit conſummata emendatio, quæ vias erroris ignoret.

4. Reg. 5

Conſummata emendatio, in ſpiritalē quandam pueritiam hominē reuocat.

Sit ergo noſtra emendatio conſummata, perfectaque ad Deum ex toto corde conuerſio iuxta illud Ioelis 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro. Conuertamur ad Deum, furentem Herodem toto pectore fugiamus.

Ioel 2

Tunc maximè furit dæmon, cū ex illius unguib. homo elabitur.

Furit Herodes, hoc eſt, Satanas, cum H Magos, hoc eſt ſapientes, qui ſibi ſapiunt, ſolitam, quam tenebant, vitiorum viam deſerere, & ad ſe minimè repedare videt. Tunc maximè ſæuit hoſtis, ait Tertullianus lib. de pęnitentia, cum hominem plenè ſentit liberatum, tunc plurimum accenditur, dum extinguitur, obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit, aut oculos concupiſcentia carnalis ferire, aut animum illecebris ſæcularibus irretire, non eſcandalis, non tentationibus deficit, &c. Tunc nō cede Malo, ſed contra audentior ito.

Tertullia.

Inimicitias poſuit Deus iter ſerpen-

tem

Gen. 3. Inimicitia perpetua cũ ſerpente ſeruanda.

tem & mulierem, mulieriſque ſemen; Inimicitias (inquit Gene. 3.) ponam inter te, ò ſerpens tartaree, & mulierem & ſemen tuum & ſemen illius. Ipſa cõteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. O præclaras inimicitias, quæ Dei pariunt amicitiam. Has tu inimicitias æternas ſerua; Cum ſerpente horrido, in gratiam redire noli. Obſeruat ille calcaneum tuum, oppugnat, obſidet, incidias parat, immanes dentes calcaneo conatur infigere. tu obſerua caput, & contere, contrito capite nocere non poterit. Truculenti caput ſerpentis, prima eſt peccati ſuggeſtio; Doctore Auguſtino, hanc ſi pedibus obteras, omnes illius conatus facies irritos. Auguſtinus Pſal. 103. O Eccleſia, inquit, caput ſerpentis obſerua, Quid eſt caput ſerpentis? prima peccati ſuggeſtio, caput calca, & euades cæteros motus. Quid eſt caput calca? ipſam ſuggeſtionem contemne. Item eodem loco Auguſtinus, Obſeruans primam ſuggeſtionem, ſerpens obſeruat lapſum tuũ. Si enim lapſus fueris, cades, ſi cecideris poſſidebit. Vt autem non cadas, noli exire de via. Auguſtam tibi ſemitam ſtrauit Deus, quidquid extra illam eſt, lubricum eſt. Hæc ille.

D August. Prima peccati ſuggeſtio calcanda.

A

Quicquid extra anguſtam viã eſt, lubricũ eſt.

Per hanc anguſtam ſemitam iter cũ Magis habeto, lubricam, & ſpatioſam impiorum viam fuge, quicquid Herodes, quicquid ſerpens callidus machinatur, retro nunquam reſpicias, vlterius ſemper per iuſtorum ſemitam progredere. Iuſtorum autem ſemita, vt ait Salomon Prouer. 4. eſt, quaſi lux ſplendens, procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem. ſic tu lucis inſtar procede, & creſce, vſque ad perfectam virtutem.

B

Prouerb. 4. Semita iuſtorum luci ſimilis, quæ vſq; ad perfectam diẽ creſcit.

LIBER DECIMVS DE PVRIFICATIONE DEIPARÆ VIRGINIS.

D. LVCAS II.

CAPVT PRIMVM.

ET poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundum Legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini; Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Et vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt, in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus, expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus Sanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit in ſpiritu in templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit.

Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Et erat pater eius, & mater, mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum, in Iſrael: & in ſignum, cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuellentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna propheteſſa filia Phanuel, de tribu Aſer. Hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo, annis ſeptem a Virginitate ſua. & hæc vidua, vſque ad annos octoginta quatuor: quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens nocte, ac die. Et hæc ipſa hora ſuperueniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo, omnibus, qui expectabant redemptionem Iſrael.

Digitized by Google

CAPVT I.

POſtquam Magi per aliam viam in regionem ſuam reuerſi ſunt, diebus exactis, quos lex purificationi deſtinauerunt, die ab ortu Chriſti quadrageſimo, Deipara Virgo infantem Ieroſolymam attulit, & Deo obtulit. In templum illatus, à venerando ſene Simeone vlnis exceptus, & à prophetiſſa Anna agnitus eſt.

Duplex lex obſeruata à Deipara. Leuit. 12.

Duplicem legem obſeruauit Deipara, quarum vna extat Leuit. 12. de Purificatione, altera Exod. 13. de primogenitis ſanctificãdis, atq; offerẽdis. Prior huiuſmodi eſt. Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis menſtruæ. Et die octauo circumcidetur infantulus. Ipſa verò 33. diebus, manebit in ſanguine Purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purificationis ſuæ. Sin autem fœminam peperit, immunda erit duabus hebdomatib. iuxta ritum fluxus menſtrui, & ſexaginta ſex diebus, manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Cumque expleti fuerint dies purificationis ſuæ, pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ ſiue turturem pro peccato, ad oſtium tabernaculi teſtimonij, & tradet ſacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & ſic mundabit à profluuio ſanguinis ſui. Quòd ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur. Hactenus lex.

Prior lex purificationis.

Explicatur lex purificationis.

Ex hac lege conſtat, fœminam, quæ maſculum filium pepererat, 40. diebus legali quadam immundicia, fuiſſe inquinatam. Septem primis diebus, immunda erat, iuxta dies ſeparationis menſtruæ, hoc eſt, vt fœmina menſtruata, quæ à conſortio populi ſeparabatur; Leuit. 15. Mulier, quæ redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis ſe-

Leu. 15.

A ptem diebus ſeparabitur. Omnis, qui tetigerit eam, immundus erit, vſque ad veſperum; Et in quo dormierit, vel ſederit, diebus ſeparationis ſuæ polluetur. &cæt. Octauo die infantem circumcidebat. Præterea diebus 33. à templo, rebuſque ſacris arcebatur, iuxta verba legis citatæ; Ipſa verò 33. diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ, omne ſanctum non tanget, nec ingredietur ſanctuarium.

Altera lex de ſanctificandis primogenitis. Exod. 13.

Si verò fœminam pepererat, dies du-
B plicabantur. Etenim 30. diebus immunda erat. Primis 14. immunda erat inſtar fœminæ menſtruatæ, cæteris 66. nec templum ingrediebatur, nec ſacras res tangebat. Hi dies 40. ſi maſculum pepererat, vel 80. ſi fœminam ſuſceperat purificationis dies nominantur. Quib. elapſis, in templum veniebat puerpera, offerebatq; ſi facultas eſſet, vnius anni agnum in holocauſtum, & pullũ columbæ, vel turturem, in ſacrificium
C pro peccato. Si autem agnum offerre non poterat, duos tantum turtures offerebat, vel duos pullos columbarum. Horum alter in holocauſtum incendebatur, alter verò in aliud genus offerebatur ſacrificij, quod ſacrificium pro peccato appellatur.

Ratio, cur primogenita Deo offerebantur.

Secunda lex extat, Exod. 13. Sanctifica mihi (ait Dominus) omne primogenitũ quod aperit vuluã in filijs Iſrael, tam de hominibus, quam de iumentis, mea ſunt enim omnia. Hoc eſt; Conſecra, & offer mihi, omne primogenitũ,
D quod primo naſcitur, vterumque matris reſerat. Omne, inquam, primogenitum tam hominum quam iumentorum. Ratio legis hæc redditur, in eodẽ capite; Cum interrogauerit te filius tuus cras dicens, quid eſt hoc? Reſpõdebis ei; In manu forti; eduxit nos Dominus, de terra Ægypti, de domo ſeruitutis. Nam cum induratus eſſet Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dñs omne primogenitum, in terra Ægypti à primogenito hominis, vſq; ad primogenitum iumentorum. Idcirco immolo Domino, omne quod aperit vuluam maſculini ſexus, & omnia primogenita filiorum meorũ redimo, Propterea

ergo, Deo primogenita omnia offerebát Iſraelitæ, quòd propter illos Deus Ægyptiorum omnia primogenita occiderat, vt ſcriptum eſt Exod. 12. qua clade Pharao permotus, populum iuſſit diſcedere. Vnde Num. 3. ait Deus, Meum eſt omne primogenitũ, ex quo percuſſi primogenitos, in terra Ægypti, ſanctificaui mihi quicquid primum naſcitur in Iſrael, ab homine vſque ad pecus, mei ſunt. &c.

Exod. 12. Num 3.

Animalia munda, Deo offerebãtur, & immolabantur, immunda pretio quinque ſiclorum redimebantur, infantes verò primogeniti offerebãtur Deo in templo Ieroſolymitano. Nec tamẽ templi miniſterio dicabãtur, ſed quinque ſiclis à parentibus redempti, domum reduci ſolebant. Itaq; primogenitos filios, parentes à Deo, cuius erant, pecunia emebant, emptoſque non magno pretio domum referebant. Siclus quatuor continet drachmas, hoc eſt, 4. reales. Quinque ſicli 20. reales ſunt, id eſt, duo centuſſes, vel vt appellamus duo cruciati. Hæc pecunia ſacerdotib. ſoluebatur, ſacerdotaliſq; iuris erat. Num. 18. Quidquid primum erumpit è vulua cunctæ carnis, quã offerunt Domino, ſiue ex hominibus, ſiue de pecoribus, tui iuris erit; Id eſt, ſacerdotalis. ita duntaxat, vt pro hominis primogenito, pretium accipias, & omne animal, quod immundum eſt, redimi facias. cuius redemptio erit, poſt vnum menſem, ſiclis argenti quinque, pondere ſanctuarij. &c. Quod ſi primogeniti ex tribu eſſent Leuitica, offerebantur quidem Domino, ſed non redimebantur pretio, propterea quòd templi miniſterio dicarentur.

Primogenitorum redẽptio.

Num. 18.

Vtrique legi Deipara Virgo paruit. Primam ſic ſeruauit, quia filium maſculum quamuis admirando ediderat partu, quadraginta diebus, purificationis ritũ, ſut præſcriptus eſt tenuit. Quadraginta expletis diebus, in templum venit. Quoniam verò inopem agere vitam decreuerat non agnum, & turturem, ſiue pullum columbæ obtulit, ſed par turturum, aut duos pullos columbarum, quorum vnus in holocauſtum oblatus eſt, alter ſacrificio quod pro

Paruit vtrique Virgo intemerata legi.

E peccato nominatur, immolatus. Orauitque pro ſanctiſſima Virgine ſacerdos. Hoc modo totius puritatis mater, legi obediens voluit purificari.

Secundæ legi, hoc pacto fecit ſatis. Chriſtum filium ſuum primogenitum, ex tribu Iuda Deo obtulit in templo, quia poſt purificationem, moris erat primogenitos offerre. Soluit pro illo ſiclos quinque redemptumq; pecunia, domum retulit. Priorem legem à Virgine obſeruatam, docet Diuus Lucas, illis verbis; Poſtquã impleti ſunt dies purgationis eius, ſecũdum legem Moyſi & illis vt darent hoſtiam par turturum, aut duos pullos columbarum.

F Poſteriorem obſeruatam indicat reliquis verbis: Tulerunt illum, id eſt, infantem Chriſtum, in Ieruſalem, vt ſiſterent eũ Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, Exod. 13. Quia omne maſculinũ adaperiens vuluam ſanctum Domino vocabitur, hoc eſt, Domino ſanctificabitur & offeretur.

Exod. 13.

Exiſtit hoc loco dubitatio huiuſmodi. Offerebat puerpera femina, agnum & turturem, vel pullum columbæ.

G Si verò agnum habere nõ poterat, duos turtures vel duos pullos columbarum. Agnus, uel alter ex pullis in holocauſtum incendebatur, alter offerebatur pro peccato. Dubium eſt pro matre ne, an pro ſobole, hæ hoſtiæ offerrentur? Auguſtinus q. 40. in Leu. pro ſobole offerri ſolitas ſentit. Hanc ſententiã, ex verbis legis ſupra iam ſcriptis, colligit. ad hũc enim modum depingit; Cumq; expleti fuerint dies purificationis ſuæ: pro filio ſiue prò filia deferet agnum anniculum, in holocauſtum, &

Auiuolucres fuerint pro christo oblatæ?

Auguſt.

H pullum columbæ, ſiue turturẽ pro peccato. &c. Verba illa, pro filio, ſiue pro filia: coniungit cum uerbo deferet, ita ut ſenſus: ſit offeret pro filio, ſiue filia, agnum. &c. Neque uerò Hebræa lectio huic ſententiæ repugnat.

In ea eſt quoq; D. Hieronymus li. 1. aduerſus Iouinianum. Pro Chriſto, inquit, par turturum, & duo pulli columbarũ die purgationis oblati ſunt. &c. D. Tho. 3. p. q. 37. ar. 3 ad quartum aperte idem aſſerit uidelicet pro Chriſto eſſe oblatos illos pullos, ſiue turtures,

Hieron.

D. Thom.

offerri-

offerriq; ſolitos, pro filio, vel filia. D. A
Caiet. Thom. ſequitur Caiet. eodem loco. D.
D. Leo. Leo, Epiſt. 4. decretali, ca. 6. Chriſtus,
ait, ſic uoluit baptizari, quomodo uo-
luit circumcidi, hoſtiamq; pro ſe emũ
dationis offerri, ut qui factus erat ex
D. Bonauẽ. muliere, fieret & ſub lege. &c. D. Bon,
de vita Chriſti cap. 11. Emerunt duos
turtures, aut duos pullos columbarũ,
vt offerrẽt pro eo, id eſt, Chriſto, ſicut
Rupertus. pro pauperib. fiebat. Rupertus in Le-
uitia. c. 12. Non alia pro filia, q̃ pro fi-
lio, datur hoſtia, ſ. agnus, & columba,
ſiue turtur. Beda in Homil. Præcepit B
Beda. Dñs in lege, ut qui poſſet, ꝓ filio, vel
filia, agnum, & turturem, ſiue colum-
Euthym. bam offerret. Euthymius. Iuſſit lex, vt
darent par turturum, propter pueri tẽ
perantiã, eſt enim turtur animal caſtiſ
ſimum, aut duos pullos collumbarũ,
propter eius fœcunditatem, columba
Origenes. namq; fęcundiſſima eſt. Origenes Ho-
mil. 14. in Luc. Turturũ par, uel duos
pullos columbarum, pro Saluatore ui
D. Chriſoſ. demus oblatos. Chryſoſtomus in ora-
tione de occurſu Domini; Aſcenderũt
vt offerrent pro eo, id eſt, Chriſto, ſa- C
crificium, par turturum, aut duos pul
los columbarum, pro ut lege cautum
Hildeph. extabat. D. Hildephonſus in oratione
de purificatione. In lege præcipieba-
tur vt parentes pro puero agnum of-
ferrẽt, & turturem, ſiue pullum colũ-
bę. &c. D. Cyrillus lib. 8. in Leuit. uer-
Cirillus. bã Lucæ ſic recitat: Venerunt paren-
tes eius, ut offerrẽt pro eo, id eſt Chri
ſto hoſtiã, ſecundũ quod ſcriptũ eſt in
Laurentius lege Domini, par turturum. aut duos
Iuſtinianus pullos columbarũ. Laurẽtius Iuſtinia
nus. Obtulerunt pro eo par turturũ, D
Eligius. vel duos pullos columbarum. &c. San
ctus Eligius Homil. de purificatione;
Opinio cõ- Audiſtis, ꝙ lex ita præcepit, ut qui poſ
munis. ſet, pro filio, vel ꝓ filia offerret agnũ,
D. Bernar. & turturem. &c. D. Bernardus ſerm. 3.
D. Anton. de purific. Chriſtus auibus redimitur.
Petrus de &c. Eidem opinioni aſſentiuntur D.
Natal. Antoninus 1. parte Hiſtoriarum, in Vi
Liranus. ta Chriſti, Petrus de Natalibus, Lyra-
D. Vincen. nus, Luc. 2. Diuus Vicentius in ſer-
Magiſter mone de Purificatione, Magiſter hiſto
Hiſtoria. rię, Haymo, & alij, & probatur ex re-
Haimo. ſponſorio 2. Purificationis Deiparæ, ꝙ

A huiuſmodi eſt, Obtulerunt pro eo Do
mino par turturum, aut duos pullos
columbarum. Conſtat ergo pro Chri-
ſto oblatas volucres, quoniã pro reli-
quis infantib. ſolebant offerri. Adde
& illa verba Luc. 2. Cum inducerent
puerum Ieſum parentes eius, vt face-
rent, ſecundum conſuetudinem legis
pro eo. Quid nam facerẽt? Nimirum
vt offerrent pro eo ſacrificia, illum-
que Deo ſiſterent.

At Iãſenius, ait D. Auguſtinũ huma *Opinio Ian*
num aliquid paſſum eſſe, id eſt, lapſum *ſeny.*
B dum ſcribit pro Chriſto oblatam ho-
ſtiam. Neſcio an Hieronymum, & a-
lios legerit. Reſponſorij Eccleſiaſtici
meminit, atque ita interpretatur; Ob-
tulerunt par turturum pro eo, id eſt,
pro Virgine quæ illum pepererat, quę
interpretatio probabilitate caret. Pro
babilius ita aliquis interpretari põt,
Pro eo, id eſt, pro eius partu. quod for
ſitan ſentit præclarus Doctor. Exiſti-
mauit itaq; Ianſenius, hoſtiam illam
nõ fuiſſe oblatam Deo pro prole, ſed
pro matre. Verba legis, quæ contrariã
C opinionem confirmant, aliter diſpun
git, hunc in modũ; Cumq; expleti fue
rint dies purificationis ſuæ, pro filio,
ſiue pro filia: deferet agnum. &c. Ver-
ba illa (pro filio, ſiue pro filia) cum an-
tecedentibus copulat, hoc ſenſu. Exa-
ctis diebus purificationis, cui ſubie-
cta eſt fœmina pro partu filij, vel fi-
liæ, afferet ſacrificia, offerenda nõ qui
dem pro prole, ſed pro ſe ipſa. Vidit
Diuus Auguſtinus hanc diſpunctionẽ
vt conſtat ex quæſtione citata, eam ſe
quitur Abulenſis, & Oleaſter. *Abulenſis.*
D Dionyſius Carthuſianus Luc. 2. cre *Oleaſter.*
dit non ſolum pro Chriſto, ſed etiam *Carthuſiã.*
pro Deipara, oblatas hoſtias. Id ipſum *Guerricus.*
aſſerit Guerricus in ſermone de Puri- *Haimo.*
ficat. Haymo, & S. Eligius. Cardinalis *Eligius.*
Hugo, holocauſtũ putat oblatũ pro ꝓ *Car Hug.*
le, ſacrificiũ aũt pro peccato, pro ma- *Abulenſis.*
tre. Abulenſis Leuit. 12. & Caietanus, *Caietan.*
arbitrantur ſacrificiũ pro peccato ob *Liranus.*
latũ pro peccatis matris, non tñ pro *Oleaſter.*
certo aliquo peccato. Lyranus exiſti- *Ianſenius.*
mat, oblatum pro certo peccato ma-
tris videlicet ꝙ commiti ſæpe ſolet,
in ipſo coniugali actu. Oleaſter & Ian

Digitized by Google

ſeuinis, peccatum immunditiam ſignificare aiunt, offerriqúe ſolitum ſacrificium illud pro peccato, id eſt, pro expianda immunditia purificationis.

Opinio cõmunis præfertur. Ego vero propter antiquorũ, quos citaui, & Eccleſiaſtici reſponſorij autoritatem, in eam adducor ſententiã, quæ communis eſt, vt exiſtimem, ſacrificia illa oblata pro prole, ſaltem ex more, ſiue pro matre etiam offerrẽtur (quod veriſimile eſt) ſiue non. *Verba legis ambigua.* Verba legis ambigua ſunt, ſenſum efficere poſſunt duplicem, tum illum quẽ Abulenſis, Oleaſter, & Ianſenius ſequũtur, quem etiam Auguſtinus animaduertit. Tum alterum quem Auguſtinus, & alij ſecuti ſunt, quorum ſententia maioris eſt ponderis. Biblia ſeptuaginta interpretum correcta, Abulenſis, & Ianſenij diſpunctionem habent. vulgata, & emendata liberam diſpunctionem reliquerunt.

Rogabis, pro quo nam prolis peccato, offerretur ſacrificium pro peccato? Reſpondeo cum Auguſtino, legem eo loco peccatum originale indicare voluiſſe, & pro prole, quæ peccatum ex Adamo contraxerat, ſacrificiũ offerendum inſtituiſſe. Neque vero magnũ habet pondus illud argumentum. Peccatum originis per circumciſionẽ fuerat expiatum, ergo non fuit opus ſacrificio. Nam illud ſacrificium, pro peccato iam expiato, offerri ſibi volebat Dominus publicè, cum primum in tẽplum adduci infans poterat. Non enim in templo circumcidebatur, vt diximus, atque adeo in circumciſione ſacrificium non offerebatur.

CAPVT II.

An Virgo puriſſima, Purificationis legi fuerit obnoxia?

Abulenſis. EX Iure fuiſſe Deiparã purificationi obnoxiam ſentit Abulenſ. Leui. 12. q. 3. Confirmatur hęc opinio. Primò, quoniam Deipara Virgo à lege purificationis excepta dicitur, illis verbis eiuſdem legis ſupra citatæ, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculũ, quibus

E præceptum eſt, vt fœmina purificationem ſubiret, ſi viri ſemine ſuſcepto peperiſſet: Virgo autem abſque viri ſemine peperit, ergo lege excluditur. Hęc vero exceptio momento caret. Etenim Hebræus textus ſic habet: Mulier, ſi tariag, id eſt, ſi ſemen fecerit, ſemen autem facere, idem eſt, quod facere prolem, ſiue concipere. Cùm ergò Virgo ſemen fecerit, id eſt, prolem cõceperit, à lege excipienda non eſt. Prętereà; Si Virgo intemerata hac lege ſoluta erat, pari ratione, à cęteris Moyſi
F legibus ſiue præceptis cenſebitur excepta, fas ergo illi erat, die ſabbatho acu pingere, vel nere, fas ſuilla carne, cæteriſq; cibis vetitis abſque ſcãdalo veſci, id quod nemo cõcederet. Tertio D. Lucas affirmat impletos dies purgationis eius, ſecundum legẽ Moyſi, ergo, quia lege Moyſi obſtringebatur, idcirco purgata eſt. Deniq; legalis immunditia propter ſanguinẽ, qui in partu ſolet fluere, contrahebatur. At in partu Deiparæ, ſanguis videtur fluxiſſe, er-
G go legalem incurrit immũditiam, atque adeo purificationis ritu indiguit.

Sententia communis iaſciatur. Origenes. Contraria ſententia communis eſt, nimirum Dei genitricem nõ fuiſſe purificationis lege obſtrictam. Probatur patrum teſtimonijs. Origen. Leuit. 12. Ad diſcretionem, inquit, Virginis, quæ ſine ſemine concepit, & peperit, iſtum ſermonem, præ cæteris mulieribus, legislator adiecit. *Chriſoſt.* Chryſoſtomus in oratione de occurſu Domini. Impleti ſũt dies purificationis. Atqui non neceſſe erat Virgini, ſed tamẽ lex impleta eſt. *Theoph.* Theophylactus in Lucã. Benè ait Euã-
H geliſta ſecundum legem impletos eſſe dies purificationis eius, nam ſecũdum veritatẽ, nulla neceſſitate Virgo aſtringebatur, expectare dies purificationis. *Euthim.* Euthymius: Dei genitrix huic legi ſubiecta non erat, eò quod ſemen non ſuſceperat. *Beda.* Beda Luc. 2. Mulier, quæ ſuſcepto ſemine pepererit deſignatur immunda rituque legis docetur eſſe mundanda, ad diſtinctionẽ illius, quæ *Bernard.* Virgo concepit & peperit. Bernardus ſer. 3. de purificatione: patet, quod lex iſta matrem Domini non includit, quæ non ſuſcepto ſemine filium peperit.

San-

Sanctus Titus. Rectè ait Euangeliſta ſecundum legem Moyſi, nam ſecundũ rem, Virgo nulla prorſus purificatione egebat. D.Thom. 3.par. art. 4. Signanter Euangeliſta dicit, quod completi ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi ipſa enim ſecundum ſe purgatione non indigebat. Item; Signanter Moyſes videtur locutus, ad excipiendam ab immunditia matrem Dei, quæ non peperit ſuſcepto ſemine; Et ideò patet quod non obligabatur, ſed voluntariè, purgationis obſeruantiam adimpleuit. Rabanus in libro de clericorum inſtitutione cap. 3 Non ideò purgari voluit Virgo, quod aliqua legali purgatione indiguerit, quæ Dominum geſtabat legis. Idem ſentiunt Lyranus, Gloſſa interl. Haymo. Clarius oratione decima prima, Ekius, Diuus Eligius in oratione de purificatione, & alij.

D.Thom. *Rabanus.* *Lyranus.* *Gloſſa interlin.* *Haimo.* *Clarius.* *Ekius.* *D. Eligius.*

Confirmatur prætereà duabus rationibus. Prior eſt; Deiparam lex excepit illis verbis; Si ſuſcepto ſemine, ergo non erat obſtricta lege. Exceptã autem illis verbis ſentiunt Origenes, Theophylactus, Euthymius, Sanctus Titus Boſtrorum Epiſcopus, Beda, Bernardus, Diuus Thomas, Rupertus, Diuus Eligius, Lyranus, Burgenſis, Gloſſa interlin. Haymo, Iſidorus Clarius, Gagnæus, & alij, præter Ianſenium, & Abulenſem. Caietanus in Lucam communi opinioni aſſentitur; Leuitici verò decimo ſecundo ab ea diſcedit, ſic enim verbum Hebræum exponit; Mulier ſi fecerit ſemen, id eſt, ſi prolẽ ſuſceperit. Eundem in modum exponitur in lexico Cõplutenſi Hebræo; Mulier ſi feminificauerit, id eſt, generauerit. At interpretes ſeptuaginta, ſic vertunt, ἐὰν σπερματισθῇ, hoc eſt, ſi fœmina ſeminata fuerit, videlicet à viro, hos ſecutus noſter interpres tranſtulit; Si ſuſcepto ſemine, ſcilicet, viri, mulier pepererit: quo ſenſu apertè lex Virginem intemeratam excludit.

Confirmatur. communis ſententia. *Caietan.* *Lex Virginẽ excipit.*

Poſterior ratio eſt huiuſmodi. Ratio purificationis, vt conſtat, erant ſanguinis ſordes, quæ in partu effunduntur; at in partu Virginis puriſſimo, nullæ ſordes extitere: nulla ergo purifi-

A cation opus habuit. Sanguinis verò, & ſecundinarum effuſionem, in partu ſanctiſſimo fuiſſe, putat quidem Abulẽſis, quæſtione duodecima in caput decimum ſecundum Leuit. eò quod natura partus id poſtularit. Verùm in aduerſam ſententiam diſcedunt alij, quę Virginis Chriſtiq; dignitati magis cõgruit, eam ſupra ſecuti ſumus cum de partu Virginis egimus libro octauo, capite decimo quinto. Ijs quos tunc citauimus autoribus, adde Dionyſium Carthuſianum, Lucæ ſecundo; Virgo,
B inquit, non eguit purificatione, quæ neque in peccato concepit, neque vnquam peccauit, neque alijs matribus communem ſuſtinuit fluxum. Immo mente, & corpore puriſſima peperit. Adde Ianſenium, qui Virginem purificationis ritu obſtrictam non fuiſſe ait, quòd, vt ſine dolore, clauſtrique Virginei violatione, ſic ſine puerperij ſordibus, filium ediderit in lucem. Adde Galatinum, qui libro ſeptimo, capite decimo, non ſolùm à ſordibus par-
C tus, verùm etiam à fluxu ſanguinis mẽſtruo Deiparam liberam fuiſſe vult. Adde Caniſium libro quarto de Virgine, capite decimo, & Franciſcum Soares in commentarijs tertiæ partis Diui Thomæ quæſtione trigeſima quinta, diſputatione decima tertia.

Abulenſis. *Carthuſ.* *Ianſenius.* *Virgo abſq; ſordibus partus peperit.* *Galatinus.* *Caniſius.* *Soares.*

Fauent verba illa Cypriani de Natiuitate; Totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. Item; Non locus ibi erat lauacris, quæ ſolent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ
D iniuria, matrem Domini læſerat, &c. Fauet Diuus Epiphanius, in compendiaria doctrina, ad finẽ; Natus, inquit, eſt Chriſtus, per genitales meatus, abſque pudefactione, impollutè, abſque inquinamentis, educatus eſt, atque in vlnas acceptus à Simeone, &cæt. Fauet Auguſtinus in libro de quinq; hæreſibus, capite quinto. Et Nazianzenus Gregorius Oratione quadrageſima: Dei, ait, filius ſine vlla ſpurcitie ex Virgine progreſſus eſt; nihil enim ſpurcum vbi Deus eſt. Et Nicetas in cõmentarijs: Miſit Deus filiũ ſuum factum ex muliere ineffabili modo, quia

Cyprian. *Epiphan.* *Auguſt.* *Gregor. Nazianz.* *Nicetas.*

quia ſine viri ſemine, & ſupra naturæ captum, citra vllas ſordes, quia incorruptè, & purè. Vbi enim Deus, nihil il lic ſordidum, & impurum eſt.

Soluuntur argumēta. Argumenta initio obiecta, facilè di luuntur. Primò iam reſpondimus, cur Virgo dicatur lege excepta, verbis illis; Suſcepto ſemine. Secundò reſpondet D. Thomas, Deiparam Moſis legib. ac præceptis, non fuiſſe obnoxiam, ſic enim ſcribit tertia parte, quæſt. 37. articulo 4. Chriſtus voluit matrem ſuã implere legis obſeruantias, quibus tamen non erat obnoxia. Verùm ex ijs

D Thom Diui Thomæ verbis non infertur, Virginem omnibus legis præceptis liberam fuiſſe, ſed aliquibus. Sic enim interpretanda ſunt verba; Chriſtus voluit matrem ſuã, implere legis eas obſeruantias, quibus non erat obnoxia, vt purificationis, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles. Purificationi autem non fuit obnoxia propter rationes, quæ propoſitæ ſunt, quæ in alijs præceptis minimè reperiuntur. Tertiò reſpondetur, Verba Euangeliſtæ, in contrariam partem, à Theophylacto, & D. Thoma trahi, vt conſtat ex verbis ipſorum ſupra citatis; Poſtquam, inquit Lucas, impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundũ legem Moyſi, quia lege Moſis purificatio præcepta erat, qua tamen Deipara non obſtringebatur. Extremum argumentum flagitat. Num in partu Deiparæ aliquæ fluxerint ſordes? ab omni impuritate, labeq; alienum fuiſſe, iam eſt oſtenſum, atque adeo ea de cauſa purificatione non eguiſſe.

Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius.

Ex dictis perſpicua ſunt, Lucæ verba. Poſtquam, inquit, quadraginta dies impleti ſunt, purgationis, id eſt, purificationis eius græcè, αὐτῆς, id eſt, ipſius Deiparæ Virginis; eſt enim fœminei generis. Syri legunt, ipſorum: & aliqui etiam græci, ita vt tam ad Virginem, quam ad filium referatur. Sed noſtra lectio correctæ eſt editionis. Attulerunt Chriſtum infantem, ex oppido

E Bethlehem, in quo eſt natus, in ciuitatem Ieruſalem, in qua templum erat, vt ſiſterent eum Domino, hoc eſt, vt ante Dominum in templo illum ſiatuerent, & præſentem exhiberent, ac offerrent. Erat enim primogenitus ſanctiſſimæ Virginis filius. Omnes autem primogeniti filij, Deo offerebantur ex lege, quæ ſcripta extat, Exod. 13. iam ſupra recitata. Eandem recitat D. Lucas; Sicut, inquit, ſcriptum eſt, in lege Domini; Quia omne maſculinum, ad- *Exod. 13. Exponuntur verba D. Lucæ*

F aperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur, hoc eſt, Domino ſanctificabitur, & offeretur. Adaperire vuluam, dicebatur filius primogenitus, quia primus, ante omnes reliquos fratres, illam in partu, nondum apertam, aperiebat. His verbis Chriſtus à lege apertè eſt exceptus, nõ enim vuluam aperuit, quoniam integro Virginis vtero, in lucem editus eſt. Qua de re ſupra ſatis diximus, cum de partu Virginis intemeratæ egimus. Itaq; oblatus eſt Dominus, in templo à Deipara, ipſo purifi-

G cationis die.

Bonauen. Diuus Bonauentura, in Vita Chriſti, capite decimo primo ſcribit, oblatum infantem ſediſſe ſuper altare. Id tamen non eſt veriſimile, duo enim erant altaria in templo, alterum thymiamatis intus in ipſo templo, alterum holocauſtorum, in atrio ſacerdotũ, in quo victimæ incendebantur. In neutro infantes locabantur, neque enim victimæ erant, aut thymiama. Oblatus igitur eſt Chriſtus, in atrio templi, quod mundorum appellatur, in quo nul-

H lum erat altare, deinde quinque ſiclis redemptus.

Et vt darent hoſtiam, par turturum, &c.

Hæc hoſtia præſcripta erat, non ea lege, quæ de primogenitis offerendis, ſed illa quæ de purificatione puerperæ lata eſt, vt ſupra vidimus. Tulerũt Virgo, & Ioſeph, Chriſtum in Ieruſalem, vt darent hoſtiam lege purificationis præſcriptam, par turturum, aut duos pullos columbarum. Hinc liquet Deiparam

param Virginem agnum, quæ ditiorũ hoſtia erat non obtuliſſe; Sed vel par turturum, vel duos pullos columbarum, turtures ne, an columbas obtulerit non conſtat. Vnus ex pullis in holocauſtum eſt immolatus, alter in ſacrificium pro peccato mactatus, vt lex obſeruaretur. Alioquin nullum, vel in Chriſto vel in Deipara peccatum inerat, pro quo mactaretur. Decuit autem à Chriſto, & Deipara legem, qua non obſtringebantur, obſeruari, tum vt humilitatis, & obedientiæ, exempla nobis relinquerent, tum ne Iudæis calumniandi anſam præberent.

B Dubiũ hoc loco exoritur, Cur Deipara Virgo non obtulerit agnum? offerre enim agnum potuiſſe ex eo colligitur, quòd à Magis magna dona acceperit, aurum, thus, & myrrham. Potuit ergo agnum emere, emptumque offerre. Petit hoc dubium, quid de donis Magorum actum ſit. Multiplicem reſponſionem Canus libro vndecimo de locis capite quinto complectitur his verbis. Quidam beneficentiã Virginis animaduertunt, quæ breui aurũ in pauperes erogarit. Alij prudentiam, quod viaticum pararit in Ægyptum. Sunt, qui modeſtiam aduertant, atque hæc ratio mihi videtur ſanctiſſima, & prouidentiſſime conſtituta, non decebat enim, vt quæ pauper erat, diuitum oblationem ſubito offerret, ab omni enim faſtu erat Virgo aliena. Quid quod aurum Deo oblatum, in ſacros fortaſſe vſus cenſuit conſecrandum. Hæc Canus.

Cur Virgo agnumnon obtulerit? Canus

Quidde Magorũ donis actum:

Abulenſis Matth. 2. quæſt. 47. reſpõdet, dici poſſe regulos obtuliſſe maxima munera, Virginem tamen, vt oſtenderet, omnia ſe terrena ſpernere, ea ſolum veluti libaſſe, & de ſingulis modicum quid accepiſſe, quod paruo temporis ſpatio, ante purificationis diem conſumptum fuerit. Prætereà, ait, dici poſſe, Deiparam munera pauperib. erogaſſe, quam ſententiam cõmuniorem appellat, eam ſequitur Diuus Bonauentura in libro de Vita Chriſti capite nono his verbis. Zelans Virgo pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tam intus docentis, quam

Abulenſis.

Bonauen.

A foris oſtendentis, quia vultum fortè auertebat ab auro, & vilipenderat, totum infra paucos dies pauperibus erogauit, graue enim erat illi ſarcinã tenere. Idem ſentit Carthuſianus. Eſtq; veriſimile Virginem pauperibus omnia donaſſe, ita vt in die purificationis pecuniam, qua agnum emeret non haberet.

Dion. Car.

Rogabis quodnam fuerit illis ſeculis agni pretium? Reſpondeo, conijei poſſe ex Leuitici capite 5. in quo hæc verba leges; Offeret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis, iuxta põdus ſanctuarij. Tempore Moſis duo ſicli pretium arietis erat: Vnde conijcere potes quod fuerit pretium agni, ſiclus quatuor continet denarios.

Et ecce homo erat in Jeruſalem, cui nomen Simeon.

Simeon eſt cuius vlnis Chriſtus in templo Ieroſolymitano eſt exceptus, egregius pictor Lucas ſuis pingit coloribus, iiſque illuſtriſſimis. Erat, inquit, homo iuſtus, & timoratus, græcè, εὐλαβής, hoc eſt, religioſus; Deum reuerens, ac timens, expectans conſolationem Iſrael, id eſt, Meſſiæ aduentũ, quæ erat Iſraelis conſolatio, vel conſolationem Iſrael, id eſt, ab hoſtibus tartareis liberationem. Et Spiritus ſanctus erat in eo, in huiuſmodi enim viris Spiritus ſanctus habitat. Euthymius de Spiritu prophetiæ, locum intelligit. Spiritus, inquit, ſanctus propheticꝰ erat in eo. Ianſenius quoque Spiritum ſanctum in Simeone fuiſſe ait per Spiritũ prophetiæ. Verba Lucæ ſignificare potius videntur, Spiritum ſanctum in eo fuiſſe, vt in viris iuſtis eſt, per gratiã, & charitatem. Sic exponit Diuus Bonauentura: Spiritus, inquit, Sanctus erat in eo, ſcilicet, per gratiam, & per charitatem. Vnde de illo poterat dici illud, quod dicitur de Stephano Act. 6. quod erat plenus fide, & Spiritu Sancto. Hæc ille.

De Sim.

C

Euthym.

Ianſen.

D

Actor. 6.

Galatinus libro 1. cap. 3. de hoc Simeone ſic ſcribit, Simeon Hillelis filius,

Galatinus. Simeon Hillelis filius.

Digitized by Google

lius, quem ob eius præcipuam ſanctitatem, Talmudiſtæ Sadic, id eſt, iuſtũ cognominarunt. In quo (vt in pirce auoth. id eſt, in capitulis patrum dicitur) Academiæ magnæ ſynagogæ, ſcè prorũ defecit. Multa de Meſſia dixit, & tandem cũ in ultima ſenectute, à Spiritu ſancto reſponſum accepiſſet, nõ viſurum ſe mortem, niſi Meſſiam videret; Chriſtum ipſum vlnis ſuſcipiens, quæ de eo à Spiritu ſancto edoctus, docuerat, ipſo præſente confirmauit. Cuius egregia dicta Talmudicis in libris ſparſim, reperiuntur. Hæc ille Genebrardus quoq; libro ſecundo chronologiæ; Hiellis, inquit, Doctoris inſignis, octoginta fuere diſcipuli. Clariores fuerunt, Ionatham filius Vziel, cuius paraphraſis Chaldaica in vetus Teſtamentum magna ex parte extat, & Simeon iuſtus, qui Chriſtum vlnis excepit. In Simeone ſpiritum Synagogæ magnæ, qui erat prophetico minor communi maior, defeciſſe, autores ſunt Talmudici, in tractatu pirce auoth. Rabbi Moſes Aegyptius, non tantum diſcipulum, ſed & Hillelis filium fuiſſe ſcribit Gamalleliſque, ad cuius pedes legem Paulus didicit, præceptorem, imò verò, & patrem. Hæc ille.

Genebrard.

Verum tamen hæc ſententia, non ſatis eſt comperta. Accipiunt enim hi autores à Iudæis, fuiſſe Simeonem quendam iuſtum diſcipulum Hillelis. At vnde nouerunt fuiſſe eundem, qui Chriſtum excepit vlnis? Eandem refutat Ianſenius, quod in tractatu citato, verſo à Fagio, Simeon iuſtus, dicatur præceſſiſſe Hillelem, neque vero Hillelis meminit Hieronymus in commẽtarijs Iſaiæ cap. 8. His verbis: Duas domus, Nazaræi duas familias interpretantur, Sammai, & Hillel, ex quibus orti ſunt ſcribæ, & phariſæi, quorum ſuſcepit Scholam Akibas. Item; Sammai, & Hillel, non multò prius, quam Dominus naſceretur orti ſunt in Iudæa, quorum prior diſſipator interpretatur, ſequens prophanus, eò ꝙ per traditiones, & deuteroſeis ſuas legis præcepta diſſipauerit, atque contaminauerit. Hæc Hieronymus.

Num fuerit ſacerdos Simeon, dubium eſt. Negat Euthymius Luc. 2. Non erat, inquit, Simeon ſacerdos, ut mihi interim videtur, alias & hoc manifeſtaſſet Euangeliſta, tanquam magnam viri dignitatem. Theophylactus quoque; Non erat, ait, Simeon ſacerdos, ſed homo Deum amans. Idẽ exiſtimat Ianſenius. Affirmant fuiſſe ſacerdotem D. Cyrillus Ieroſolymitanus in oratione de occurſu Domini, Diuus Epiphanius in libro de Patribus veteris Teſtamẽti, Carthuſianus, Lyranus, Caietanus, Ludolphus, Caniſius libro quarto de Virgine Deipara cap. 10. Confirmatur opinio, quoniam benedixit in tẽplo Virgini intemeratæ, ac Ioſepho, ut ait Euangeliſta, quod ſacerdotis eſt munus.

An fuerit ſacerdos Simeon? Euthimius Thophil. Ianſenius. D. Cirillus. D. Epiphã. Carthuſ. Lyranus. Caietanus Ludolph. Caniſius.

Veriſimilius mihi videtur, non fuiſſe ſacerdotem Cũ enim D. Lucas tot titulis eum exornauit, non videtur fuiſſe titulum ſacerdotis prætermiſſurus, ſi illi congrueret. Benedixiſſe autem dicitur Deiparæ, ac Ioſepho, non tanquam ſacerdos, ſed ut iuſtus ſenex. Benedicere enim alicui eſt, proſpera alicui precari, quomodo Iacob Geneſ. 47. Regi Pharaoni benedicit.

Reſponſum acceperat, à Spiritu ſancto, &c.

Cum Simeon auidè Iſraelis expectaret conſolationem, reſponſum per reuelationẽ à Spiritu ſancto accepit, nõ viſurum ſe mortem donec Meſſiam videret. Nicephorus lib. 1. cap. 12. reſpõſum hoc ab Angelo Simeoni datum ſcribit his verbis; Simeonẽ fama eſt, ex ijs fuiſſe vnum, qui virtute, dignitate, uitæque ſanctitate excelluerunt, Qui cum aliquando illi Iſaiæ oraculo incumberet; Ecce virgo concipiet, & pariet, &c. Et de diuini eius reſponſi fide ambigeret; Angelum ei ita fluctuanti, aſtitiſſe ferunt, cum oraculo huiuſmodi: Non illum prius vitæ huius vinculis ſolutum iri, quam id de quo credendo dubitaſſet, oculis ſuis conſpectum teſtimonio confirmaret. Hæc ille. Quæ tamẽ inter apocrypha numeranda reor. Non enim per Angelum

Nicephorus

Simeon nõ dubitauit de oraculo Iſaiæ.

lum,ſed per Spiritum ſanctum reſponſum acceperat, vt Euangeliſta ait. Dubitatio vero de oraculo Iſaiæ cũ laudibus, quas illi Euangeliſta tribuit minimè congruit. Erat,inquit,vir iuſtus & timoratus,& expectans conſolationem Iſrael, quamobrem reſponſum à Spiritu ſancto acceperat, non autem, quod de oraculo Iſaiæ dubitaret.

Beauxames Hegeſipp.

Simeonem literam ex ſcriptura oraculo deleuiſſe, apocryphum.

APocryphum ſimiliter illud eſt, ꝙ Beauxames in Harmonia, ex Hegeſippo(ut ait)his verbis narrat ; Hegeſippus Simeonem , e præcipuis Iudæorũ rabbinis fuiſſe ſcribit,& cum pro ſuo munere, in ſynagoga, illud Iſaiæ 7. ꝙ de Virgine paritura prænuntiatur,interpretaturus eſſet, dictionem hahalma, diſplicuiſſe,quæ viro abſconditã deſignat, quod minus credibile videretur Virginem pariturã, affert enim He, Emphaſim,& vrget dictionẽ , cui præmittitur, ut per excellentiã intelligatur. Hinc factũ eſt,vt litteram illã ſeruilem ſuſtulerit. Hanc deletã rurſus reparatam vidit, Secundò deleuit. ſecundo repoſitã vidit. Id tertiò cum deleret,reparatum aureis literis perſpexit, non ſine miraculo. Ex quo cũ fiduciam maiorem pariturę Virginis concepiſſet , oraculũ conſuluerit, ex quo audierit non prius ſe ſe periturũ, quam Chriſtum videret. Hæc ille,quæ apud Hegeſippum nondum inueni.

Et venit in ſpiritu in templum, &c.

Indicauit Spiritus ſanctus Simeoni diem, qua oblatus eſt in templo Meſſias. Venit ergo in ſpiritu,ſiue per ſpiritum, hoc eſt, reuelante Spiritu ſancto,ac ducente, in tẽplũ. Cũ vero Virgo,& Ioſeph, inducerent Chriſtum infantem ut facerent, ſm̃ conſuetudinẽ legis pro eo,hoc eſt, ut illum Deo,tã quã primogenitum traderent,& quinque ſiclis redemptum acciperent, offerrentq; pro eo par turturũ,aut duos pullos columbarum iuxta ea, quæ ſupra diximus , non fuit ſatis venerãdo ac ſitibundo ſeni bonorũ omnium viſse fontem, & Spiritu ſancto indicãte agnouiſſe,acceſſit propius, vlnis feliciſſimis excepit, nouumq; canticum cygnæa uoce edidit. Timotheus pſbyter Ieroſolymitanus in Oratione de Simeone,putat, vidiſſe illum Deiparã diuino circumdatam lumine,inter fęminas reliquas , atque ex hoc indicio Meſſiæ matrem eſſe intellexiſſe. Carthuſianus etiam, Forſitan, inquit, vidit diuinum quendam ſplendorem in vultu pueri.

Timotheus

Ieroſolim.

Carthuſ. d.

CAPVT III.

De Cant. & verbis Simeonis.

Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, &c.

INfantem cęli,terræq; conditorem, pondus dulce , vlnis continens canus Simeon, deſiderio & expectationi ſuæ ſatis eſſe factum videns,imminente morte, vt olor candidus, dulce fudit è ſenili ore melos.Nunc,inquit, dimittis ſeruum tuum Domine;Grecè ἀπολύεις, hoc eſt , nunc me abſoluis, huius ergaſtulo corporis , ſecundum verbũ tuũ, vt pollicitus es. A te enim accepit,non viſurum me mortem donec viderem Chriſtum Domini.Iã video Chriſtum Domini,iam ergo in pace,tranquilla ac quieta morte, ex hac procelloſa vita abire poſſum. Iam moriar lætus, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum , Ieſum , & Saluatorem quem in orbem miſiſti.

Olim cum in Aegypto occurriſſet Ioſeph Patri ſuo Iacob, Genes.46.Dixit pater ad Ioſeph: Iã lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo. Similem in modũ,noſter Simeon,cũ in tẽplo occurriſſet Chriſto.Nunc,ait,dimittis ſeruũ tuũ in pace,hoc eſt,nunc lætus moriar, quia viderunt oculi mei,ſalutare tuũ,& Ieſũ tuũ,quẽ ad ferẽdã ſalutẽ populo,moriens relinquo ſuperſtitẽ . Expectabã conſolationẽ Iſrael, iam video conſolatorẽ Iſrael. Inter brachia iam illum habeo ; in pace iam moriar, conſolatione recepta,q̃ optabã. Vitã in manib.fero,mori nõ timeo,fero viã, diſcedere nõ metuo , fero pacem, moriar in pace. Viderunt oculi mei ſalutare tuum , morte claudantur, ne hominum videant ſcelera.

Gen. 46.

Timoth. in orõne de occurſu Dñi pia

Timoth.

pia meditatione, hęc exponit, his verbis, Nunc abſoluar, ne hic retinear, ne Iudæorum, qui ſunt mei generis, quæ in te eſt futura, videam audaciam. Ne videam ſpineam, quæ plectitur coronam, ne videam ſeruum tibi alapas inſligentē, ne videā te cruci affixū, &c.

Nicephorus Quamdiu vero poſt hæc ſuperſtes fuerit Simeon, incertum eſt. Niceph. lib. 1. capit. 12. protinus obijſſe refert; Cum Chriſtum, inquit, conſpexiſſet Simeon, carnis mole protinus ſolutus eſt.

Quod paraſti ante faciem omnium populorum.

Cuiuſmodi ſalutare, ſiue Saluator ſit Chriſtus, docet. Salutare nimirum, paratum ante faciem omnium populorum: lumen ad reuelationem, hoc eſt, illuminationem, gentium, & gloriam populi Iſraelitici. Indicat Meſſiā non propter ſolos ueniſſe Iudæos, ſed propter reliquos etiam populos. Paraſti, inquit, Meſſiam, ante faciem omnium populorum, veluti Solem quendam. Quemadmodum Sol non hunc tantummodo, vel illum, ſed omnes illuminat populos, ſic & Chriſtus, non Iudæorum tantum natione m, ſed cæteras etiam gentes, ſuæ doctrinæ, fideiq; luce illuſtrabit, iuxta illud Iſaiæ 49. Ecce dedi te, in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremū terræ. *Iſaia 49.* Gloriam Iſraelis, Chriſtum uocat, quoniam ſi receptus à Iudæis fuiſſet, ſummum illis gloriam attuliſſet. Pręterea quia (vt ait Euthymius) gloria Iudæorum eſt, quod ſecundum humanitatem, Chriſtus ab eis ſit progenitus, eorumque ſit cognatus. Vtinam ſua bona noſſent. *Euthymius*

Erant mirantes ſuper his, quę dicebantur de illo.

Non erant incognita & noua Virgini & Ioſepho, quæ de Chriſto dicebā tur in templo, a Simeone, & Anna prophetiſſa. Mirabantnr tamen, quod eſſent omnia mirabilia. Cum admirabilibus enim, admirabilia connectebantur, & admirabilium quædā quaſi catena fiebat. Benedixit autem Simeon Virgini, Ioſepho, & fortè etiam Infanti, omnium benedictionum fonti, non benedictione ſacerdotali, ſed benedictione laudis, & proſperitatis, cuncta enim proſpera, fauſtaq; precatus, laude illos proſecutus eſt, felices ac beatos appellans.

Ecce poſitus eſt in ruinam.

Dixerat Chriſtum lumen eſſe, omnibuſque præparatum Seruatorem. Nunc prædicit non omnes Iſraelitas ab eo ſeruandos, ſed multos allatam ſalutem repudiaturos. Ecce, inquit, poſitus eſt hic infans, in Iſrael, in ruinā multorum Iſraelitarum, qui illum repudiabunt, & in reſurrectionem multorum, & ſalutem, qui verum eſſe Meſſiā, fide viua credent. Theophylactus, *Theophyl.* ruinam dicit Simeon, eorum, qui non crediderunt, reſurrectionem eorum, qui crediderunt. Eodem modo exponit Chryſoſt. in Oratione de occurſu *D. Chriſoſ.* Dominr.

Lucē huic loco afferunt verba Pauli ad Rom. 9. Offenderunt, inquit, Iudæi in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt; Ecce ego ponam in Sion lapidem offenſionis, & petrā ſcandali. *Ad Rom.* Verba etiam Petri Epi. 1. cap. 2. Vobis *1. Pet. 2.* honor credentibus, non credentib. autem, Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt, in caput anguli, & lapis offenſionis & petra ſcandali, ijs qui offendunt verbo, nec credunt, &c. Illa item Iſaiæ 28. Ecce ego *Iſa. 28.* mitto, in fundamentum Sion, lapidē, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento, fundatum, id eſt, Chriſtum, & cap. 8. Dominum exercituum ipſum ſanctificare, ipſe pauor veſter, & erit vobis in ſanctificationem, *Iſa. 8.* in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali, duabus domib. Iſrael, in laqueum & in ruinam, habitantib. in Ieruſalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur, &c.

Ori-

Origenis ſenſus. Origenes hęc verba, aliter interpretatur, homil. decimaſeptima in Lucam, hoc pacto; Poſitus eſt Chriſtus in ruinam multorum, hoc eſt, vt multi bene cadant à peccatis, illiſq; moriantur, & in reſurrectionem, hoc eſt, Vt cum bene à peccatis ceciderint, per gratiam reſurgant. *Origenes.* Stabam, inquit, in peccato ſtabam, prima mihi vtilitas fuit, vt caderem, & peccato morerer; hoc primum tibi Saluator concedit, vt corruas, Ethnicus eras, cadat in te Ethnicus, *Bona ruina cum peccatum ruit.* diligebas ſcortum, primum in te ſcortum intereat, peccator eras, cadat in te peccator, vt poſſis dehinc reſurgere, &c. *Thophyl.* Similiter Theophylactus; In ruinam poſitus eſt Dominus malorū, quæ animabus noſtris ſunt, in reſurrectionem verò bonorum, cadit fornicatio, ſurgit continentia. Adijcit alium ſenſum, idem autor, huiuſmodi; Ecce poſitus eſt Chriſtus, in ruinam, ſiue caſum mortis, hoc eſt, vt morte cadat, vt crucifigatur, & in reſurrectionem multorum, hoc eſt, vt per ruinā mortis, multos à peccatorum morte excitet, ac liberet. *Senſus Theophilacti Chriſtˢ mortis cecidit, ut nos reſurgeremus.* Intelligi poteſt, ait Theophyl. poſitus eſt Dominus in ruinā, hoc eſt, ipſe paſſurus eſt, & caſurus eſt in mortem, & cum ceciderit ipſe, reſurgent multi, &c. Verùm primus ſenſus præſtat reliquis. Adde & huic etiam ſenſum. Ecce poſitus eſt hic in ruinam cacodæmonum, & in ruinam Iſraelitarum, qui illum non recipient, quorum Remp. tandem ſolo æquabit, & in ruinam Romani Imperij, quod ſibi ſubijciet, & in ruinam idololatriæ. *Chriſtus poſitus in ruinam dæmonum, Iudæorum.* Hic eſt lapis Dan. 2. è monte ſine manibus abſciſſus, hoc eſt, è Virgine abſque viri opera natus, qui ſtatuam, tum alia, tum Romanum Imperium adumbrantem comminuit.

Et in ſignum cui contradicetur.

Quid ſignificat ſignū Ambiguum eſt, quid hoc loco ſignificet ſignum. *Amphiloch D. Chriſoſ. Thophil.* Crucem ſignificare putat Amphilochius apud Surium, & Chryſoſtomus in oratione de occurſu Domini, Theophylactus quoque Luc. 2. *Caietanus.* Caietanus, ſignum reconciliationis humani generis cum Deo. *Carthuſ.* Carthuſianus

A ſignum fęderis inter nos & Deum, quę in modum cæleſtis arcus, quondā Noe in ſignum fœderis datus eſt. Veriſimilius Iſidorus *Clarius.* Clarius in oratione duodecima exiſtimat, ſimilitudinem ab ijs acceptam, qui ad propoſitum ſignum, ſiue ſcopū iaculantur, iuxta illud Thre. 3. *Thren 3* Poſuit me quaſi ſignū, ad ſagittam. *Iob. 16.* Et Iob decimoſexto. Confregit me, & poſuit me ſibi, quaſi in ſignum. Eſt ſenſus huiuſmodi. Chriſtus poſitus eſt in ſignum, & ſcopum, in quem Phariſæi, Scribæ, & Sacerdotes odij ſui ſagittas, magno furore conſicient.

B Fuit Chriſtus ſcopus contradictionum, *Chriſtus fuit ſcopus cōtradictionū* ſic appellatur à Laurentio Iuſtiniano lib. de triumphali agone cap. decimotertio. Omnes, inquit, certatim, paratas in pharetra ſagittas, in ſignum cōtradictioni intorquent. Act. 28. *Act. 28.* De ſecta iſta notum eſt nobis, quod ei vbique contradicitur, ſecundo Corinth. *2. Cor. 1* primo, Prædicamus Chriſtum Iudæis quidem ſcandalum, gentibus ſtultitiam. *ad Heb. 12* Ad Hæbreos 12. Recogitate eū, qui talem ſuſtinuit, à peccatoribus, aduerſus ſemetipſum contradictionem. Vides Chriſtum contradictionū fuiſſe ſcopum? *pſal 63.* Verumtamen vt in Pſalm. 63. C ſagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. Ex contradictionib. Iudæorum ereptus eſt Chriſtus, & gentiū caput conſtituitus iuxta illud, Pſalm. *pſal. 17.* decimoſeptimo. Eripies me de contradictionibus populi, conſtitues me in caput gentium.

Euthymius ſignum pro miraculo ſumpſit, hoc modo; Poſitus eſt hic infans, in ſignum, hoc eſt, in miraculum orbis totius. *Chriſtus orbis miraculum* D Etenim admirandum eſt miraculum, Θεάνθρωπος, id eſt, Deus homo, cui Iudæi, Mahometani, Ethniciq; contradicunt. *Euthimius.* Sequitur hunc ſenſum probabilem Ianſenius. *Ianſenius.* Aliter poteſt ſumi ſignum, Græcè, σημεῖον, pro ſigno, quo oues notantur. Poſitus eſt infans, in ſignum, quo oues Dei ſignabuntur, & populus Dei, à populis reliquis diſtinguetur. Chriſti enim nomen, eiuſq; confeſſio, ac fides, nota eſt populi Dei, ac Chriſtiani. Huic tamen ſigno, quod Iudæi recepiſſe debuerant, contradixerunt

runt. Poteſt præterea ſumi, pro vexillo; Poſitus eſt in ſignum, hoc eſt vexillum, quod ſequantur homines, multi ſequentur, plurimi contradicent.

Senſum maxime veriſimilem prædictis addam, qui mihi in mentem venit. Alludit Simeon ad illud Num. vigeſimo primo, Fac ſerpentem, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Vmbra hæc Chriſti fuit, vt conſtat ex verbis eiuſdem Domini, Ioan. 2. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis: Vnde huiuſmodi colligitur loci explanatio. Chriſtus poſitus eſt, ſiue ponetur in ſignum, quemadmodum ſerpens æneus in ſignum poſitus eſt in deſerto. Multi illum aſpicient viua fide ſalutemq; recipient, ac reſurrectionem, plurimi contradicent, & corruent. Signum erit omnibus propoſitũ quibuſdam ruina, alijs reſurrectio.

Num. 21.

Chriſtus ſignũ poſitus vt ſerpẽs in deſerto. Ioan. 2

G

Et tuam ipſius animam, pertranſibit gladius.

D. Ambroſius Luc. 2. interpretatur, gladium Virginis eſſe prudentiam, cæleſtis non ignaram myſterij, hoc eſt, cęleſte myſterium, inſtar gladij penetrantem. Timotheus Ieroſolymitanus, in Oratione de Propheta Simeone, dolorem illum, qui Virginis animam pertranſijt, cum filium triduo amiſit, gladium ait appellari. Euthymius, Beda, & plerique alij, rectius, dolorem, qui Virginis animam paſſionis tempore ſauciauit, gladij nomine ſignificatum intelligunt. Simeon ergo, de populi cõtradictione locutus, quantum ex ea dolorum virgo perceptura ſit, ijs verbis prædicit. Tuam ipſius animam, pertranſibit gladius, doloris videlicet acutiſſimi, cum populum Iſraeliticum videris nato contradicentem, eumq; cruci cõfigentem. Simili modo exponi poteſt illud Pſalmi 104. Ferrum, ideſt, gladius doloris, pertranſijt animam eius, ſcilicet Ioſeph, donec veniret verbum eius, &c. De hoc Virginis dolore, mira-

Quid ſignificet hoc loco gladius exponitur. D. Amb Timotheus Ieroſolim.

Pſal. 104

E biliter ſenſit S. Bernardinus, ita enim ſcripſit, tomo primo, ſerm. 61. art. 3. capite 2. Tãtus fuit dolor Virginis, quod ſi in omnes creaturas, quæ pati poſſunt diuideretur, omnes ſubitò interirent. Hæc tamen ad trutinam vocare alterius eſt loci.

Bernard. Mirus Virginis dolor.

Magiſter hiſtoriæ in hiſtoria Euangelica c. 9. aliter interpretatur, in hũc modum. Tuam ipſius animam, ideſt, animam ipſius, quæ & tua eſt, quam ſcilicet, quaſi tuam diligis, pertranſibit gladius. Verũ, ipſius Græcè, fœminini eſt F generis, αὐτῆς, nec poteſt ad Chriſtum referri. Rectius ſic interpretaberis, tuã ipſius animam, pertãſibit gladius, hoc eſt, Chriſtum, qui tua eſt anima, quia tãquam animam, & vitam tuam, illum diligis, pertranſibit gladius paſſionis, ac mortis, 1. Reg. 18. Dilexit enim, ideſt, Dauidem Ionathas, quaſi animam ſuam: multò ardentiore amore virgo Chriſtum dilexit, quaſi animam ſuam.

Magi hiſt.

Aliam virginis. i. Chriſtũ pertrãſiuit gladius paſſionis

1. Reg. 18

Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Hæc verba difficile eſt intelligere, & cum præcedentibus cõnectere. Scriptorum, vt ſoleo, interpretationes proponam. Euthymius ita interpretatur; Animam Virginis pertranſibit doloris gladius, vt retegantur ex multis cordibus eorum cogitationes, qui ſuſpicabantur, hanc non eſſe illius matrem. Theophylactus; Reuelatæ ſunt ex cordibus cogitationes, in paſſione Domi-H ni, cum apparuit Iudas proditor, & apparuerunt diligentes Chriſtum, qualis fuit, Ioſeph ab Arimathia, quales fuerunt mulieres, quæ permanebant apud Crucem. Iſidorus Clarius oratio. 12. de præclaris Chriſtianorum cogitationibus Simeonem agere arbitratur, quæ per egregia facta ſeſe aperuerunt. Nã per crucis prædicationem, reuelatæ ſunt admirandæ in mundo Chriſtianorum cogitationes. Etenim diuinas cogitationes, in eorum cordibus eſſe patuit, qui humana omnia floccifaciebãt, & pro Chriſto mortem libentiſſimè oppetebant. Cardinalis Caietanus de cogi-

Varij sẽſus

Euthimius

Theophila.

Iſid Clar.

Car. Caiet.

Origenes. cogitationes cordium. Origenes homil. 17. in Lucam de cogitationib. malis exponit, quę Eccleſię medicis facerdotibus, tanquam vulnera, vt ſanetur, per confeſſionem aperiendæ ſunt.

Mihi magis placet eorum ſententia, qui hæc verba (vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes) ad illa referunt; Poſitus eſt in ſignum cui contradicetur, cæteris interpoſitis veluti per parentheſim. Sic Carthuſianus refert, & Ianſenius. Erit itaque ſenſus verisimilior cæteris. Poſitus eſt Dominus in ſignum, cui contradicetur, adeò, vt tuam animam ò virgo, doloris acerbiſſimi gladius ſit tranſuerberaturus. Cô tradicetur autem Chriſto, vt reuelentur ex multis cordibus Iudæorum cogitationes, hoc eſt, vt agnoſcantur, qui ex illis viri probi ſint, qui impij, & hypocritæ. Nam Chriſti contradictio, hoc eſt, perſecutio, oſtendit quales fuerint Phariſæorum, Scribarum, & Sacerdotum cogitationes, nimirum odio, ſuperbia, & inuidia plenæ. Vnde D. Bonauent. Luc. 2. Hoc, ait, conſecutum eſt ad paſſionem Chriſti, quia Iudæorum carnalium, & hipocrytarum, cordis iniquitas reuelata fuit. Præterea Chriſti contradictio oſtendit corda amicorũ, & cogitationes: indicauit, quinã veri eſſent amici, qui nec in ipſa contradictione illum omnino deſeruerunt, vt Ioſephum, Nicodemum, Apoſtolos, & fœminas. Præterea indicauit, quidnam cogitarent de Meſſia Iudæi, qualẽ Meſſiam expectarent. Particula, vt, non ſignificat hoc loco cauſam finalem, ſed rei euentum.

Carthuſia.
Ianſenius.
Senſus ſuperioribus verisimilior.
Bonauent.

Alius ſēſus Adiũgam aliam, quæ ſe offert, interpretationem. Poſitus eſt Chriſtus in ſignum, cui contradicetur, & tuam animam, doloris gladius, pertranſibit, vt reuelentur ex multis multorum prophetarum cordibus, cogitationes. Loquitur forſitan Simeon, de cordib. & cogitationibus multorum prophetarum, qui cogitationes ſuas, & reuelationes de Meſſia, ſacris mandarunt literis, hæ enim poſt Meſſiæ paſſionem, ac mortem reuelatæ ſunt, & ab hominibus intellectæ.

Græcè cogitationes, dicuntur, διαλογισμοὶ, quod vocabulum cogitationes, diſceptationes, ratiocinationesq; ſignificat. Recipiunt verba etiam hanc explanationem. Vt reuelentur ex multis cordibus Doctorum, cogitationes præclaræ, diſceptationes, & ratiocinationes, de myſterio paſſionis filij Dei. Quis verò neſciat, doctores plurimos de Chriſti incarnatione, & paſſione, præclaras, quæ corde conceperũt cogitationes, literis mãdatas cunctis hominibus patefeciſſe, ac reuelaſſe?

Et erat Anna Prophetiſſa, &c.

Duos ſibi teſtes, in templo Chriſtus parauit, virum Simeonem, & fœminã Annam. At quales teſtes? omni ſanè (vt aiunt) exceptione maiores, ab omni mendacij ſuſpicione maximè alienos. Simeon vir erat iuſtus, & timoratus & Spiritus ſancti luce illuſtratus, vt ſupra dictum eſt. Anna verò, vt hoc loco aſſerit Euangeliſta, prophetiæ dono adornata, multis annis in viduitate, caſtitatem ſeruauerat; ieiunijsque & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte, à templo non recedebat. Vterque teſtis teſtimonium Chriſto perhibuit egregium, in ipſo templo Ieroſolymitano, coram populo, Leuitis, & ſacerdotib. Verumtamen, quia pauperẽ cernebant infantem, ex paupere matre ortum auditores, non tanti teſtimonium fecere quanti fuerat faciendum. Hoc veraciſſimum par teſtium, cum pari turturũ, rectè confert Abbas Guerricus ſer. 2. de purificatione. Ecce, inquit, habes par turturum, ſenem iuſtum, & viduã Annam, vtrumque caſtum, vtrumque deſiderio redemptoris gemebundum, qui vtique ſemetipſos hoſtiam viuam Domino obtulerunt. Pares erant fide, æquales caſtitate, ſimiles deuotione, conſortes prędicatione gratiæ.

Guerricus.
Simeon, & Anna par turturum.

Quæres, an Anna in templo habitaret? ſiquidem à templo non recedebat. Reſpondeo, loquendi modum maximam indicare frequentiam, ac quotidianam. Cum enim Anna vidua eſſet, vitamque ſuam dicaſſet Deo, in templũ veniebat quotidie, hoc eſt, in atriũ fœminarum, ibiq; vacabat orationi. Vt tamen

tamen ſomni aliquid cibique caperet, domum repetebat; vide quæ diximus ſupra, de habitatione Virginum iuxta templum, potuit enim cum illis Anna habitare.

CAPVT IIII.

Morale.

Magni facit De⁹ noſtram purificationem. Greg Naz.

FOeminam ob partus ſordes, multis diebus, à templi ingreſſu arcebat lex, iubebatque purificari. Vmbra hæc eſt purificationis noſtræ, quam Deus magni facit. Neque enim, ait Gregorius Nazianzenus Oratione 6. purus Deus, tàto in pretio quidquam habet, quam puritatem, aut purgationem. Tanti autem illam fecit, vt ad expurgandas omnes criminum ſordes, ſuauiſſimum amoriſq; igne incenſum balneum ex ſuo ſanguine præpararit. Dilexit nos, ait Ioannes Apoc. 1. ecce amorem, ecce balnei ignem; Et lauit nos à peccatis noſtris, in ſãguine ſuo, ecce ſanguinis balneũ ad purificationem potentiſſimum. Potentiſſimum ſane eſt hoc balneum. Nullæ ſordes ſunt, quas abſtergere non poſſit, nulli homines, etiam ſi ſerpentibus, inhumanibusq; feris, & immundis animantibus ſimiles ſint, quos non poſſit purificare. Act. 10. Vidit Petrus deſcendens vas quoddam velut linteum magnũ, quatuor initijs ſubmitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, & facta eſt vox ad eum; Surge Petre, occide, & manduca, ait autem Petrus, abſit Domine, quia nunquam mãducaui omne commune, & immundum, &c. Et vox iterum ſecundò ad eum; Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris, &c. Animalia, ac ſerpentes immundi, qui linteo continebantur, immundos adumbrant homines, hos tamen ſerpentes, hos dracones, hos leones, tygrides, ſanguis Chriſti purificat. Vnde vox illa; Quod Deus purificauit, tu commune, ideſt, immundum ne dixeris. Deus, inquit, purificauit, nimirũ ſanguinis balneo potentiſſimo: & ex ſerpentibus, feriſque atque immundis animantibus, in hoies bonis participes, ac mũdos cõmutauit.

Balneũ ad noſtram purificationẽ potentiſſimũ. Act. 10

E Potens lauacrum fuit Iordanis, cuius vndæ 4. Reg. 5. Naamani corpori inſidentem lepram abluere potuerũt. Multo potentius lauacrum eſt ſanguis Chriſti, cuius vna gutta, omnium hominum lepram animis ipſis inhærentẽ valet expurgare. Aliquid potentiæ habuit olim ſanguis victimarum, ad purificandum, verum carnem purgabat, nõ conſcientiam, at Chriſti ſanguis ad cõſcientiæ vſque ablutionem pertingit. Hinc illud Pauli ad Hebræos 9. Si ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vi- F tulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat, ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, emundabit cõſcientiam noſtram, &c. Potens lauacrũ fuit antiquum Noe diluuium, quod Noe ætate vniuerſum terrarum orbem inundauit, verùm homines ſuſtulit, ſcelera nõ expiauit, Chriſti ſanguinis diluuiũ, in omnes terras immiſſum, ſcelera, nõ homines abſtulit, occidit peccata, hominibus vitam dedit.

4. Reg. 5

ad Heb. 9.

Erit fons patens domui Dauid, ait *Zacharias* cap. 13. & habitantibus Ieru- G ſalem, in abſolutionem peccatoris, & mẽſtruatæ. Patere iam incipit fons vitæ, in templo Ieroſolymitano, hoc eſt, Chriſtus, è cuius venis pretioſus fluet ſanguis in ablutionem, balneumq; peccatoris, menſtruatæque animæ, & criminum ſanguine inquinatæ. Ad hoc fons hic mundo eſt exhibitus, vt nos purificet, vtq; peccatoris balneum ſit. quod indicat vates Malachias, cùm ca. tertio de illo vaticinatur hunc in modum. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meã; H & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & angelus teſtamenti, quem vos vultis. Hoc eſt. Ecce, ait Deus, mittam præcurſorẽ, nuntium angelicum Baptiſtam, qui viam ante me præparet. & ſtatim poſt ipſum natum, veniet in templum ſuum offerendus infans Dominator Meſſias, quem vos deſideratis, qui idem Angelus eſt nuntius noui fœderis, ſiue teſtamenti.

Zacha. 13

Chriſt⁹ fons patens ad ablutionẽ peccatoris. Malac. 3.

Poſt hæc, quàm ſit admirabilis Chriſti aduentus indicat. Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit

cogi-

cogitare diem aduentus eius? aut quis ſtabit ad videndum eum?Ecce,inquit, venit Chriſtus, in magna paupertate, humilis, & quis præ admiratione tãtæ humilitatis, poterit cogitare tempus aduentus eius? quis non obſtupeſcet? quis ſtabit ad videndum eum? Hebraice. Quis erit ſtans in viſionibus eius? Quis fide firmus ſtabit, credens Meſſiam eſſe illum,quem pauperem, contemptum crucique viderit affixum? In eiuſmodi viſionibus plerique ex Iudæis ceciderunt. *Iſ. 53.* Vnde illud Iſaiæ quinquageſimotertio. Quaſi abſconditus vultus eius,& deſpectus, vnde nec reputauimus eum.Aliter. Quis ſtabit ad videndum eum?hoc eſt, quis viuet, eo tempore, quo ipſe veniet?quis videbit eum?

Chriſtus vt ignis conflãs,& herba fullonũ, purificat. Sequitur de purificatione.Ipſe enim quaſi ignis conflans & quaſi herba fullonum. Cum duabus rebus Chriſtum confert, quibus magna eſt purgandi vis,cum igne, & herba fullonum, quæ inſtar eſt ſaponis. Chriſtus, inquit,vt ignis argentum ardore, ita populum ſuum exemplo, ardentique doctrina,& amore expurgabit; vt herba fullonum veſtes, ita animas gratia ſua emundabit. Non diuitias, aut delicias, *Sacerdotes* aut voluptates afferet, quarũ vos ſtudioſi eſtis:imò ſpernet,& veluti feces,ac ſcoriam abijciet.Præſertim vero purgabit ſacerdotes, qui principatum in Eccleſia obtinent. Purgabit filios Leui,ideſt, ſacerdotes, & colabit eos,quaſi aurum,& quaſi argentum,& erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Purgauit Chriſtus olim,magnos illos ſacerdotes apoſtolos,ſeptuaginta diſcipulos,multoſque alios, velut aurum; purgat etiam hodie filios Leui.O felicem ætatem noſtram, ſi ſacerdotes cerneremus,omni criminum fece expurgatos, & veluti aurum colatos,ſacrificia Deo offerentes, in iuſtitia.At proh dolor,non deſunt in orbe Chriſtiano,qui ſcoria, feceque ac ſordibus peccatorum contaminati, ipſis quoque ſeraphinis tremendum ſacrificium,non in iuſtitia,ſed in ſummo ſcelere offerunt.

Eximium ergo habemus, omnium A animi ſordium purificatorem, Deum Optimum Maximum:qui, vt Paulus ait *ad Tit. 2.* ad Tit.ſecundo,Dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Tantæ molis erat mundatam condere gentem.Habemus ſanguinis ad purificandum potentiſſimi paratum balneum ſuauiſſimum. quid cunctamur? Impleti ſunt dies purificationis Virginis ſecundum legem Moſis, quæ nulla purificatione indigebat:impleantur etiam dies purificationis no- B ſtræ,ſecundum legem Chriſti,qua maximè indigemus. Indigebat purificatione fœmina, quæ infantem pepererat:non indigebit vir,vel fœmina quę horrendum monſtrum peccatum peperit?ò partum execrandum,ò conceptũ deteſtandum. *Pſalm. 7* Pſalm.7. Ecce parturijt iniuſtitiam,concepit dolorem & peperit iniquitatem. Concipit impius dolorem, ideſt,peccatum tartarei doloris cauſam:parturit iniuſtitiam,tandemq; parit iniquitatem.Simile illud eſt Iac. *Iac. 1* primo. Concupiſcentia cum concepe- C rit,parit peccatum,peccatum verò,cũ conſummatum fuerit, generat mortẽ. En partus impij ſordidiſſimos, peccatum,mortemq; ſemper æterno in igne viuentem.Væ his prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus Matth. 24. hoc eſt in die iudicij. *Auguſt.* Lege Aug. ſerm. 20.de verbis Domini. Omnis, inquit, homo concipit, nec vllus poteſt eſſe ſine conceptu: ſed alij concipiunt de Chriſto,alij de diabolo. Sicut enim de illis,qui à diabolo concipiunt,dicitur, Concepit dolorem,& peperit iniquita- D tatem;ita & de illis, qui à Spiritu ſancto concipiunt, ſcriptum eſt Iſaiæ 26. A timore tuo, in vtero concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis tuæ.&c.

Caueat quiſquis diaboli partus fædiſſimos edidit, ne prius impleantur dies mortis eius, quàm purificationis eius. Deus bone: ſi facies,ſi pileus, ſi veſtis ſordibus inquinetur, illas protinus eluimus. *Dies purificationis noſtra, ſit illa qui eſt peccati.* faciei,pilei,vel veſtis maculas tolerare non poſſumus,animi verò turpiſſimas ſordes tolerabimus? Is dies, ea hora purificationis eſto, quæ eſt peccati. Non tardes conuerti ad Domi-

Eccl. 5. num, ait Eccl.c.5. & ne differas de die in diem, ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. *Ambroſ.* Vnde Ambroſ.li. 2. de pœnitentia c.11. Agenda, inquit, eſt pęnitentia, nõ ſolú ſolicitè, ſed etiã maturè, ne fortè Euangelicus ille paterfamilias *Luc 13.* Lu.13. qui arborem ficum plantauit in vinea ſua, veniat: & quærens fructum in ea, ſi non inueniat, dicat cultori vineæ, ſuccide illam, &c. *Agenda pęnitētia maturè* *ad Ephe. 4.* Paul. ad Eph.4. Sol non occidat, ſuper iracũdiam veſtram. Quod de iracundia dixit Apoſtolus, idem de omnibus intellige peccatis, ſol non occidat ſuper odium, ſuper furtum, ſuper obtrectationem, ſuper calumniam, denique ſuper quodcunq; peccatũ tuum. *Non procraſtinandum in pęnitentia agenda* Ne procraſtines, eadem qua peccaſti die pœnitentiam age, ſol non occidat antequam animum purifices, lectus te non excipiat antequam in animo tuo, Dei tabernacula, ideſt, gratiam, peccato euerſum, pœnitentia extruas. Iuxta illud Dauid Pſal. 131. *Pſal. 131.* Si aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporib. meis, donec inueniam locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. Ne aſcendas in lectũ tuum, ne des ſomnũ oculis tuis, & palpebris tuis dormitationẽ, & requiem temporibus tuis, donec locum Deo in corde tuo præpares, & gratiæ tabernaculum ſolo æquatum reædifices.

Ad Romanos 16. Idem Apoſtolus: Deus, inquit, conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Velociter conterendus eſt Satan. Conteritur autẽ ab eo, qui peccato eſt obſtrictus velociter, pœnitentia veloci. Similiter Act. 12. Angelus Petrũ vinctũ excitauit dicens, ſurge velociter. Criminum catenis vinctus, in carcere Herodis, ideſt, Satanæ, dormis? *Pænitentia velox. Act 12* Excitat te Angelus, excitat Dei Verbum, excitat velox Spiritus ſancti afflatus, ſurge velociter. Si ſurgas, hoc eſt pęnitentiam vere agas; quod Petro contigit, id continget tibi. Act.12. Ceciderunt catenę de manibus eius: cadent etiam peccatorum catenæ de manibus tuis. Quod ſi porta aliqua ferrea, hoc eſt, difficultas aliqua obſtiterit, quo minus pænitentiæ viam E ſequaris; Venerunt, ait Lucas, ad portam ferream, quæ vltro aperta eſt eis: Ne metue, vltro porta aperietur; cedent, ſi non ceſſeris, generoſo, inuictoque animo, omnia Satanæ obſtacula.

Peccatum originis ab Adamo traximus, purificationis celeritatem ab eodem accipiamus. Primi ex hominibus peccarunt Adamus, eiuſque vxor Eua. Primi peccauerunt, primi quoq; pęnitentiam egerunt. Inquinauit ſe peccato Adamus, cum pomum edit vetitum, at vbi ſe ſordatum, Deo admonente, F animaduertit: ex paradiſo expulſus minimè procraſtinauit, velociter intimo animi dolore, feſtinantibusque lachrymis, commiſſum crimẽ eluit. *Exemplum Adami & Euæ.* Eua quoque virum ſecuta, pęnitentiam in longius tempus minimè reſeruans, animi maculas protinus expiauit. Vnde Ambroſ. lib. 2. de pęnitentia capite 11. *Ambroſ.* Adam, inquit, poſt culpam, ſtatim de paradiſo Deus eiecit. non diſtulit, ſed ſtatim ſeparauit à delitijs: vt ageret pęnitentiam, ſtatim tunicam veſtiuit pelliceam, non ſericam, &c. Eiecit Deus G ſtatim poſt peccatum de paradiſo Adamum, vt ageret pęnitentiam, non diſtulit ille pęnitentiam, nec procraſtinauit, commiſſum breuiſſimo temporis ſpatio crimen, longa pęnitentia obliterauit. ò filij Adam, ò filij Euæ imitamini patrem, imitamini matrem: pęnitentiam veſtram, ſi ſcelere contaminaſtis animum, in diem ex die ne differte: ſed ad purificationem mox conuolate.

Si parentes imitari piget, ſaltẽ multis animantib. deteriores eſſe pudeat, *Exemplum animantiũ ratione carentium.* H quæ ad medicinas ſibi diuinitus attributas, impigre properant. Cur ceſſas aggredi, ait Tertullianus in fine lib. de pęnitentia, *Tertullia.* quod ſcias mederi tibi? mutæ quidem animæ, & irrationales, medicinas ſibi diuinitus attributas in tẽpore agnoſcunt. Ceruus ſagitta tranſfixus, vt ferrum, & irreuocabiles moras eius, de vulnere expellat, ſcit ſibi dictamno medendum. Hirundo ſi excæcauerit pullos, nouit illos oculare rurſus de ſua chelidonia. Peccator reſtituẽdo ſibi, inſtitutam à Domino exomologeſin ſciens, præteribit illã? Hæc Tert.

D.etiam

Pacianus. D. etiam Pacianus in exhortatione ad A pœnitentiam. Audio, inquit, capras venenatis ſagittis confixas, ſaltus peragrare dictæos, quo ad dictamni caule detonſo, ſalutarium virulento latice ſuccorum, pulſa decutiant tela corporibus. nos ignita diaboli ſpicula, nullo pœnitentiæ ſucco, nullo exomologeſis gramine repellemus? Excæcatos hirundo pullos, nouit oculare de ſua chelidonia, nos lumina mentis amiſſa, nulla malæ tractationis radice curabimus? &c.

Greg. Na. Huc etiam ſpectant illa, quibus Nazianzenus Gregorius Oratione 40. ad baptiſmum properandum eſſe ſuadet. Abſurdum, inquit, fuerit, cùm pecunias auidè præripias, ſanitatem in longius differre, cùm corpus præpurges animæ purgationem in aliud tempus reſeruare: cum ex hac terrena ſeruitute, in libertatem vindicari ſtudeas, ſupernæ libertatis cupiditate minime tangi: cum diligentiam omnem adhibeas, vt magnificas ædes incolas, aut ſplendidas veſtes geras, nihil curæ ſuſcipere, vt ipſe ſummo pretio dignus ſis: cum ad bene de alijs merendum promptus ſis, de te ipſo bene mereri nolle. &c.

Denique propone tibi naufragũ hominem ante oculos, cui ſeſe in medijs fluctibus, ſpes ſalutis tabula offerat, celeritatem, qua illam inuadit, ardorem, quo amplexatur, expende: hoc animi impetu, hac auiditate pœnitentiam tibi inuadendam eſſe, inde colligito. *Tertullia.* Hinc illud Tertulliani libro indicato. D *Pœnitentia tabula poſt naufragiũ.* Pœnitentiam, inquit, tu peccator, ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem: hæc te peccatorum fluctibus merſum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit, &c. *D. Ambr.* Et illud Diui Ambroſij in tractatu, ad Virginem lapſam, cap. 8. Inſiſte, inquit, fortiter, inhære tanquã naufragus tabulæ, ſperans per ipſam, te de profundo criminum liberare, &c.

pſal. 125 Pſalm. 125. precatur vates Deum, vt captiuitatem conuertat, ſicut torrens in auſtro fluit: Conuerte, inquit, captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro, ſcilicet, conuertitur, vel fluit. Vel: Et ſit ſicut torrens in auſtro, ideſt, in terra auſtrali arida, atque ſqualida: qualis erat, quæ Iudeæ ad Auſtrum vergebat. Torrentes, ait Aug. eodem Pſalmo, dicũtur flumina hyemalia, magno enim impetu repentinis aquis impleta currunt, &c. Acerba peccati captiuitas eſt. orandus Deus, vt ex illo, celeri impetu peccatores eripiat: ita vt ſimiles fiant torrentib. in auſtro, qui, vt Augu. *D. Auguſt.* ait, magno impetu velociter currunt. Sic velox conuerſio: erit etiã læta: animumque diuina gratia irrigabit. Conuerte, ait, Domine captiuitatẽ noſtrã, erit autem conuerſio hæc, ſicut torrẽs B in auſtro. Torrens per auſtralem tellurem celeriter fluit, ſic velox ſit conuerſio noſtra. torrens aridos agros florib. fructuque complet: ſic aridum animũ velox conuerſio, gratia, & virtutibus compleat.

Fœminam quæ marem pepererat, 40. quæ fœminam 80. dierum ſpatio, *Velociter Deus hoĩem purificat .i. à culpa mũdat.* Deus iubebat purificari. Impium verò hominem, nec 80. nec 40. dierum, imò nec vnius diei, nec vnius horæ ſpatio, C ſed ipſo temporis pũcto, quo ingemit, & veram pœnitentiam gerit, mox purificat. Quæ peperit hominem, longo tempore expurgatur: qui fœdiſſimum monſtrum peccatum parit, quæ infinita eſt Dei miſericordia, à culpa, abſq; mora per veram contritionem purificatur. Reſtat tamen peccati confeſſio peragenda, reſtat poſt expurgatam culpam pœna, operibus purificatorijs, turturibus, columbis, ieiunijs, orationib. eleemoſynis, & lachrymis expurgãda. Fœmina, quæ purificationem obibat, *Pœna poſt culpam expiatam reſtat expurganda.* non cardueles, aut philomelas, aut huiuſmodi alias volucres, quæ cantu ſuo aures oblectant, ſed gemebundos turtures, aut columbas Deo offerebat. De turture Poeta ſic cecinit.

Nec gemere aerea ceſſabit turtur ab vlmo.

De turture, & columba Martialis li *Turtur, & columba gemunt Auguſt.* bro 6. Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur. De columba item, Auguſt. Pſalm. 54. Nihil, inquit, tam amicum gemi-

gemitibus, quàm columba, die noctuque gemit tanquam hic poſita vbi gemendum eſt. Hinc illud Iſaiæ 59. Quaſi columbæ meditantes gememus. Et Naum 2. Ancillæ eius minabuntur gementes vt columbæ, murmurantes in cordibus ſuis. Haymo. Hæ duæ auiculæ pro cantu gemitus edere ſolent. Indicat huiuſmodi oblatio voluerum, qua lis illius oblatio eſſe debeat, qui pœnitentia peccatum expurgat. Nimirum gemitus, ac ſuſpiria offerre Deo debet, riſus, voluntates, cantuſque ſyrenum ſuaues fugere.

Iſaia. 59. *Naum 2.* *Haimo.*

Turturem ferunt, coniuge mortuo, magni mœroris exempla dare, quod reliquum eſt vitæ, abſque compare viuit, ſola volat, neq; frondenti arboris ramo inſidet, egregium pęnitentib. exēplum præbens. Amiſiſti non coniugem ſed ſummum bonum Deum, ſigna ſummi mœroris exhibe: impiorum hominum, qui te in peccatum reuocare poſſunt, conſortia deſere: ſolus peccata amaro corde volue: voluptates fuge: frondentibus inanis lætitiæ ramis ne inſide. Nec gemere aerea, ceſſabit turtur ab ulmo, dixit Poeta: nec gemere ex animo ceſſet peccator amaro. Audi ſanctiſſimum Ambroſium, quomodo turturem agere debeat, ad virginem lapſam c. 8. ſcribentem. In primis, inquit, omnis cura vitæ huius interimēda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es, quomodo poſſis reuiniſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula, digna caſtigatione punienda. Amputentur crines qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ pręſtiterunt; defluant oculis lachrymę, qui maſculum non ſimpliciter aſpexerunt pallefcat facies, quæ quondam viruit impudicè. demq; totum corpus iniurijs, & ieiunijs maceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat, quia male ſibi de pulchritudine placuit. Peccator ſi ſibi non pepercerit, à Deo illi parcetur. Grandi plagæ alta, & prolixa opus eſt medicina, grande ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem. &c.

Quomodo agenda pœnitentia. *D. Ambr.*

Vis videre turtures columbaſque admirabiliter gementes? Legito Ioannis Climaci caput de pęnitentia. Carcerem illum admirabilium pœnitentium ingredere, ſingulorū vultus, ora, geſtum, voces, lachrymas verbaq; eonſideras; quanto animi impetu, atque ardore pęnitentiæ tabulam in fluctibus amplexati ſint, quam teſtudineo gradu nos ad illam feramur, intuebere. Quoſdā (ait Climacus) vidi noctib. totis vſq; mane ſub dio ſtare peruigiles, pedeſq; immobiles tenere, cumq; ſomno miſerabiliter oppreſſi agitarētur, vim naturę inferre, nullamq; ſibi ipſis requiē indulgere; ſed ſe ipſos increpare, ignominijſq; & contumelijs afficere, atq; excitare. Alios miſerabiliter in cęlum intuentes, & illinc adiutorium cum gemitu & ſuſpirijs, & vocibus inuocantes. Alios in oratione exiſtentes, ac reorum in morem vinctis poſt terga manibus, humi luridas facies inclinantes, indignoſque ſe qui in cœlum aſpicerent vociferantes. Nonnullos in pauimento ſtrato cilicio & cinere ſedentes, alios iugiter pectora tūdentes. Plurimi, vt in mortibus ſolet fieri, ſuper animab. ſuis vlularum diræ vocis emittebant. Alij ex intimo corde rugiebant, atq; intra os gemitus ſonum cohibebant. Interdū verò cū ſe cōtinere non poſſent, repente exclamabant. Vidiſſes in illis æſtuātes linguas inſtar canū, ex ore procedentes. Ex his, alij ſub ardentiſſimo Solis eſtu, ſe ipſos cruciabant; Alij contra, acerrimo frigore ſe affligebant. Quidam modicū aquæ deguſtantes, ne omnino ſiti exareſcerent, ita quieſcebant. Nonnulli cum panis exiguum quid accepiſſent, reliquū manu longius proijciebant, indignos ſe qui rationali cibo veſcerentur aſſerētes, quippe qui irrationabiliter egiſſent. Quem apud illos locū riſus habere poterat? quem otioſus ſermo? &c.

Carcer D. Ioannis Climaci. *Climacus.*

Hæc ex multis pauca commemorare libuit. Totū illud caput gemitibus, ſuſpirijſq; hominum ex intimo corde veram pœnitentiam gerentium plenū eſt. Leges eodem loco, quemdam ex monachis, quòd in peccatum incidiſſet, ab Abbate multis & precibus, & lachrymis impetraſſe, vt ad agen-

Pœnitentiæ dolore trāſfixus quidā obijt.

agendam pœnitentiam in carcerem
illum pœnitentium damnaretur. Pro-
iecit (inquit Abbas) ſe in pauimen-
tum, apprehendit pedes, multiſque il
los lachrymis vbertim rigans, petijt
ſe ad cuſtodiam damnari. Extorſit car-
cerem lachrymis, ita verò ſe mœrore
in eo torſit, vt intra paucos dies dolo-
ris gladio transfixus occubuerit. Dolo
ris gladio (ait Abbas) percuſſus in cor-
de, quem diuina charitas acuerat, octa
uo poſtquam in carcerem peruenerat
die, migrauit ad Dominum, petens ne
ſepultura frueretur. Quem ego vt ſane
digniſſimum, in patrum ſepulchro ſe-
peliui. nec defuit, qui certiſſimè co-
gnoſceret, non eum ante, à pedibus
meis reſurrexiſſe, quam Deus illi pro-
pitius ignoſceret. &c. Gladio ſimilis
eſt pœnitentiæ dolor, & gladio quidē
ancipiti, quem charitas cote ſua exa-
cuit; exacutus autem, tam animi quam
corporis vitia, vitiorumq; reſecat oc-
caſiones. vulnerat in primis animum,
nec parcit corpori. Hoc percuſſus fe-
lix ille pęnitens, felicē mortem obijt.
Heu quam longe noſtra pœnitentia
ab hac diſtat.

Climacus.

Vox turturis audita eſt in terra illa',
vox pœnitentiæ, & vox gemitus. Vox
philomelæ auditur nunc in terra no-
ſtra, vox cantus, riſus, execrandiq; poſt
peccatum gaudij. Iuxta illud Prouerb.
2. Lætātur cū malefecerint, & exultāt
in rebus peſſimis. Et illud Iſaię 5. Citha
ra & lyra, & tympanum, & tibia, & vi
num in conuiuijs veſtris, & opus Do-
mini non reſpicitis, nec opera manuū
eius conſideratis. Felix reſpublica, fe-
lix anima, in qua poſt fugatam crimi-
num ſæuam hyemem vox auditur tur-
turis, lætiſſimum animæ ver indicans,
iuxta illud Cantic. 2. Iam hyems tran-
ſijt, imber abijt, & receſſit, flores ap-
paruerunt in terra noſtra, tempus pu-
tationis aducnit, vox turturis audita
eſt in terra noſtra. Vox turturis, id eſt,
pœnitentia, horridam peccatorum
hyemem, tartareumque imbrem pel-
lit; redolentes gratiæ flores, verq; læ-
tum in animā aduehit. Similis eſt vox
columbæ, quæ dilecto dicitur dulcis,
eodem Canticorum capite; Columba

Prouerb. 2.
Iſaia 5.

Vox turturis verno animæ tempore, auditur.

A (inquit) mea, in foraminibus petræ
in cauerna maceriæ, oſtende mihi fa-
ciem tuam, ſonet vox tua in auribus
meis. Vox enim tua dulcis, & facies
tua decora. Columbæ vox vt iam oſtē-
dimus, gemitus eſt. Hæc vox dulcis
eſt dilecto, hic gemitus diuinis auribus
ſuauis eſt cantus. Non philomelæ de-
lectatur cantu, ex picta aureave cauea
reſonante; columbæ exhilaratur ge-
mitu, ex duri lapidis foramine, aſpera-
que cauerna reboante. Philomela ex pi
cta, vel aurea cātans cauea, prauus eſt
B homo, diuite opulentaq; gaudens do-
mo. Columba in foraminibus petræ
gemens, & in cauerna maceriæ, vir
eſt pœnitens, aſpero cilicio indutus,
ſub aſpera degens ſpelunca, vel ſub te
cto paupere.

Colum[b]a vox, id[est], pœnitentia Deo grata.
Cant. 2.

Vox turturis, & columbæ, audiatur
in terra noſtra dum viuimus, ne audia-
tur ſub terra, poſtquam è vita diſceſſe-
rimus. ſatius eſt hic paucis diebus ge-
mere, poſtea vero in ſempiternum ca-
nere, quam nunc canere, poſtea æter-
C num gemitum edere. Tmpus putatio-
nis, & purgationis aduenit; purgemur
hic ſuaui pœnitentia, ne poſtea purge
mur acerbiſſimo igne. Etenim duplex
habet Deus purgatorium, in vita hac
vnum, poſt mortem alterum. Huius vi-
tæ purgatorium pœnitentia eſt, vt do
cet Chryſo. Homil. 3. de pœnitentia.
Lauabo dixit Dauid Pſal. 6. per ſingu-
las noctes lectum meum, lachrymis
meis ſtratū meū rigabo. Si lachrymarū
vbertatem (ait Chryſoſt.) Dauid voluiſ
ſet oſtēdere, ſatis fuerat dixiſſe, lachry
D mis meis ſtratum meum rigabo. Qua-
re ergo præuenit, lauabo? vt oſtendat
lauacrū, & purgatoriū peccati lachry-
mas eſſe. Hæc ille. Alterius vitæ purga
toriū, ignis eſt acerbiſſimus. ſatius eſt
in purgatorio pęnitentiæ per totā vi-
tam habitare, quā in purgatorio ignis
per annum commorari. O igitur filij
hominum (exclamat Abbas Guerricus
ſermone 4. de Purificatione) Tempus
purgationis aduenit; quando mater
ſummæ puritatis, pariter & fontem
edidit, & exemplum dedit nobis, quo
debeamus purgari. Satius eſt & ſuauius
fonte purgari, quam igne. Hæc ille.

Huius mundi purgatorium pœnitentia.

Chriſ.

vitę alterius purgatorius ignis

Guerricus.

Chriſoſt.

Et Chryſoſt. Homil. 5. de pœnitentia; Pœnitentiæ tempus nunc eſt, præoccupet pęnitentia pœnam;præoccupemus faciem eius in confeſſione. Rogum peccatorum extinguimus, non iam aquis multis, ſed paruis cum lachrymis.&c.

Qui minora detrimēta timēt in maiora incidunt.
D. Gregor. pſal 13.

Iob 6. Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix.id eſt; Qui minora detrimenta timent,in maiora ruent, qui leuiora huius ſeculi mala formidant, in grauiora alterius incident,qui pęnitentiæ leuem laborem fugiunt, purgatorij,vel tartarei grauiſſimas pęnas incurrent.Gregorius eodem loco; Sæpe nōnulli dum temporalia aduerſa pertimeſcunt,diſtrictioni ſe æternę animaduerſionis obijciunt,de quib. bene per pſalmiſtam dicitur Pſal.13. Ibi trepidauerunt timore,vbi non erat. &c. Non eſt timenda pœnitentia. ſed purgatorij, tartareive ignis flamma. At nos ibi trepidamus timore, vbi non eſt timor pœnitentiam timemus in qua non eſt timor,tartarei,& purgatorij ignis cruciatum non formidamus, in quo maximus eſt horror.

CAPVT V.

Morale.

Non poſſumus in cœleſte tēplū ingredi antequā dies purificationis noſtra expleātur.
Apoc 21.

ADeo nobis purgatio de qua agimus eſt neceſſaria,vt cęleſte templum, antequam omnes dies purificationis impleamus, ingredi non ſit fas. Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius (ait Euangeliſta) tulerunt illum in Ieruſalem.&c. Non licebat fœminæ templum ingredi, antequā dies purificationis impleret. Neque Virgo ante id tempus ingreſſa eſt,quia legem voluit obſeruare. Similem in modum nobis minimè licebit, in admirabile illud cœlorum templum intrare, prius quam purificationem perfectiſſime, ſiue in hac vita, ſiue poſt mortem in igne purgante expleamus. Vt enim leges Apocalyp. 21.cœleſtis Ieruſalem nihil ſordidum recipit. Non intrabit in eam (ait Ioannes) aliquod coinquinatum.

E

Tartarus mūdi cloaca.
Iob 28.
In igne purgāte purgatur aurū.

In tartarum quidem velut in magnam totius mundi cloacam, omnes criminum ſordes defluūt. In cœleſtem ciuitatem,quæ,vt teſtatur Ioan. Apoc. 21.aurum eſt mūdum,ſimile vitro mūdo,nihil impurum ingreditur. In purgatorium vero ignem,aurum,& argentum, quod ſcoriam habet immittitur, vt expurgetur, expurgatumque ciuitatis aureę ædificio adhibeatur.Iob 28. Auro locus eſt in quo conflatur. Similiter auro,de quo loquimur,hoc eſt, viro iuſto,qui peccati aliqua fece expurganda eſt inquinatus,locus eſt ſubterraneus,in quo conflatur,& permundatur. locum hunc purgatorium appellamus. Ferro autem, hoc eſt, impio, qui mortifero crimine contaminatus obijt, non eſt locus in quo purgetur; locus tamen eſt apud inferos, in quo æternis ſupplicijs crucietur.

F

Tartarei cruciat' corde voluendi.
Exod. 12.
Tertulliā.
Pacianus.
D. Ambr.

Quæ ſane ſupplicia ſi cogitatione ſæpe verſentur; mortifera crimina facile Deo opitulante per pœnitentiam animo extrudentur. Exod. 12. Vrgebant Ægyptij populum de terra exire velociter.Vrgebunt quoque nos ſi ea animo attento voluerimus, æterna tormenta, de terra Ægypti,hoc eſt improbitatis, ac nequitiæ, celeriter egredi, & crimina per pœnitentiam expurgare. Tertullianus in fine libri de pœnitentia; Gehennam, inquit, in corde conſidera, quam tibi exomologeſis extinguet; & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.&c.D.Pacianus in exhortatione; Mementote quia apud inferos exomologeſis non eſt, nec pœnitentia tunc tribui poterit, conſumpto tempore pœnitendi. Feſtinate dum in vita eſtis. Sæculares ecce ignes timemus, & carnificum vngulas expaueſcimus. comparate cum his æternas torquentium manus, apiceſque flammarum nulla ętate morientiū,&c. Et Ambroſius ad virginem lapſam capite octauo. Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur.Si tibi ante oculos ponas,de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit; & ſi te iam credas prope ipſas poſitam

G

H

tam

Digitized by Google

A tam tenebras exteriores, nõ erit fletus oculorũ, & ſtridor dentiũ ſine fine. Cum hæc certa fide, ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis, & Gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quam pœnitentiæ ſolatiũ: quantumuis afflictionem, quantumuis laborem ſubire eſto cõtenta, dummodo ab æternalibus pęnis libereris. Ergo hæc tu tecũ cogitãs, & mẽte retractãs, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. &c. Vrgẽt ægrũ morbi corporis, ad corporis purgationẽ, vrget B vitæ proferendæ deſideriũ, vrgeant ẽt nos morbi animi ad animi purgationẽ, vrgeat ſalutis ſpiritalis auiditas, vrgeat æternæ mortis, æternique cruciatus horror, vrgeat æternæ vitæ, æternæq; gloriæ cõſequẽdæ ſpes. Quidquid animum purgat id amplectamur; quicquid inquinat fugiamus.

Ambroſius. Inquinat nos corpus luteum. Iob. 10.

Inquinat autem nos in primis luteũ corpus, ut ait Ambroſius. illius igitur C contagionem, lutumque fugiamus. Abroſius lib. de bono mortis c. 3. Pulchre dicit Iob 10. Memento, quia lutum me finxiſti. Si ergo lutum eſt corpus, oblinit nos vtique, non diluit, & inquinat animã inquinamento intemperantiæ. &c. Inquinat præterea nos immundoſque reddit mundus, hoc eſt mundi amor conditarumque rerũ effrænata cupiditas. Eſt quidem mundo nomen græcum ab ornatu. Vnde Tertullianus in apologetico, Deus (inquit) totam molem iſtam de nihilo ex D preſſit, in ornamento maieſtatis ſuæ, vnde græci nomen mundo κόσμον, accomodauerunt Et lib. 1. contra Marcionem, Mundo apud grecos ornamẽti, & cultus, non ſordium nomen eſt. Eſt item nomen Latinũ, mundus, a mũditie. quid enim ornatius, quid mundius mundo? Mundi itaque homines, ex mundo munditiam, ex illius ornamentis, diuinas laudes depromunt. Immundi vero ex tam admirabili ornatu, animi turpitudinem, ex tanta munditie immnnditiam ſibi comparant. Vt enim ait Apoſtolus ad Tit. 1. Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil eſt mundum: ſed inquinatę ſunt eorum mens, & conſcientia.

Tertull.

Mundus à munditia dicitur, & κόσμος ab ornatu.

Mundis hominibus omnes creaturæ mundæ ſunt, quia prauo illis amore minime inherent; inquinatis vero immunditiam pariunt quoniam profuſa in eas feruntur auiditate. Aqua munda eſt, terra quoque munda eſt, at ex permixtione aquæ & terræ ſorduin lutum efficitur. Eundem in modum, eſto, humanum cor mundum ſit, conditaq; res ſit munda, ſi per impurum amorem res condita & cor, commiſceantur, ſpirituale efficietur ſordeſque magnæ. Docet hoc Angelicus doctor D. Thomas 22. q. 7. art. 2. his verbis: Impuritas vniuſcuiuſq; rei cõſiſtit in hoc, quod viliorib. miſcetur. Non enim dicitur argentum impurũ ex permixtione auri per quam melius redditur, ſed ex permixtione plumbi, vel ſtanni. Manifeſtum eſt autẽ, quod rationalis creatura dignior eſt omnibus tẽporalibus & corporalibus creaturis, & ideo impura redditur, ex hoc quod temporalibus ſe ſubijcit per amorem. Hæc ille.

Mũdi creaturæ quomodo pariant nobis immunditiã.

Sordeſcit animus qui per amorẽ prauum creaturis adhæret. D. Thom.

Fugiat igitur mundum, qui viuere vult mundus, terrenis rebus per amorem cor non miſceat, ſenſuſque coerceat, ne cordis raptores et leones ſint. Nam (vt ait Magnus Gregorius initio cap 31. Iob.) Ad cuſtodiendã cordis munditiam, exteriorum ſenſuum munditia ſeruanda eſt. &c. Item de oculis. Vt munda mens in cognitione ſeruetur, à laſciuia uoluptatis ſuæ deprimendi ſunt oculi, quaſi quidam raptores ad culpam. &c.

D. Greg. Ad cuſtodiendã cordis munditiam, ſenſus ſeruandi ſunt.

Quemadmodum virgo quæ caſtitatem diligit, feneſtras, nuntios, lenaſque; ſic anima, quæ munditiam amat, ſenſus fugit. Etenim ſenſus lenones quiddam ſunt, qui blandis illecebris, mentem ad peccatum flectunt; nuntij ſunt qui ad voluptatem vocant: raptores ſunt, qui cor ad creaturas rapiunt; feneſtræ ſunt, per quas ſcelerum cogitationes intrant; oſtia ſunt, per quæ ad terrenas res amandas, ac deſiderandas animus egreditur. Quod præclarè, vt cætera, Magnus

Senſus lenones ſunt, animi nuntij, raptores, feneſtræ.

Magnus Gregorius loco citato, his verbis oſtendit. Cum ſit inuiſibilis ani ma, nequaquam corporearum rerũ delectatione tangitur: niſi quòd inhærẽs corpori, quaſi quædam egrediendi foramina, eiuſdẽ corporis ſenſus habet. Viſus quippe, auditus, guſtus, odoratus, & tactus, quaſi quædam viæ mentis ſunt, quibus foras veniat, & ea, quę extra eius ſunt ſubſtantiam, concupiſcat. Per hos enim corporis ſẽſus quaſi per feneſtras quaſdã, exteriora quæque anima reſpicit: reſpiciens concupiſcit: hinc enim Ierem. 9. ait; Aſcendit mors per feneſtras noſtras, ingreſſa eſt domos noſtras. Mors quippe per feneſtras aſcendit, & domum ingreditur, cum per ſenſus corporis concupiſcentia veniens, habitaculum mentis intrat, &cæt. Et Nicetas in comment. Orationis 38. Nazianzeni. Senſus, inquit, niſi probe regantur, ad vitium faciles ſunt viæ, peccatique ianuæ; per eos enim ad vitia nobis aditus patet, ac per eos in animum influit atque intrat peccatum, &c.

Ierem 9.

Nicetas.

Claudamus has feneſtras, ne mors peccatique ſordes intrent. Cum verò aperire, ſenſibusque vti opus eſt, colũbino more illis vtamur, vt loco indicato docet ſanctiſſimus pater. Iuxta illud Iſaiæ. 60. Qui ſunt iſti, qui ſicut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Columbino autem more feneſtris noſtris vtemur, ſi nõ cupidè, ac ſordidè, ſed ſincerè, cum munditia, ac ſimplicitate, ad ſuas functiones ſenſus adhibuerimus. Iuſti (ait Gregor.) volare vt nubes dicti ſunt, qui à terrenis contagijs ſubleuantur, & quaſi colũbę ad feneſtras ſuas ſunt, quia per ſenſus corporis, exteriora quæque intentione non reſpiciunt rapacitatis, eosque foras non rapit concupiſcentia carnalis, &c. Et homilia quinta in Euangelia. Miluus, inquit, & non columba, ad feneſtras ſuas eſt, qui ad ea, quæ oculis conſiderat, rapinæ deſiderio anhelat, &c. Volet igitur animus ſicut nubes, à terrenis contagijs ſubleuatus, tunc in feneſtris noſtris, id eſt, viſu, auditu, odoratu, guſtu, ac tactu, vt columbæ ad feneſtras columbarij ſui ſedebimus, mundè mundum ſenſibus percipiemus, perque creaturarum pulchritudinem, ac creatoris pulchritudinem amoremque aſcendemus. Quare amas iſta (ait Auguſt. pſal. 79.) niſi quia pulchra ſunt? poſſunt eſſe tam pulchra, quam ille à quo facta ſunt? miraris hæc, quia illum non vides, ſed per ea, quæ miraris, ama, quem nõ vides, &c.

Iſa. 60.

Gregorius.

Auguſt.

Diximus hactenus de noſtra purificatione, de qua lege orationem 40. Nazianzeni. Iam dicendum eſt de purificatione Deiparæ, Magnique infantis oblatione, prius tamen de turturibus, & columbis à patribus accepta pauca adnectam. Oblatum eſt par turturum, vel duo pulli columbarum, quoniã duplex eſt gemitus, duplex lachrymarũ genus, vel enim ob crimina commiſſa huiusque ſæculi exilium, gemitũ edimus, vel propter cœleſtis patriæ deſiderium lachrymas fundimus. Vnde Diuus Hildephonſus Homilia prima. Notandum hic, quòd vtraque hæc auis gemitum pro cantu edere ſolet, ſignificans geminam in hoc ſęculo ſanctorũ plorationem; qua tam pro reatib. ſuis flent, quàm pro eo quòd à regno diutius differuntur, & Beda Luc. 1. Qui, inquit, prius flendo, ne duceretur ad ſupplicium, turturem pro peccato offerebat, de altero facit holocauſtum, cum poſtmodum flere incipit, quia differtur à regno, &c.

Quid indicent turtures, & columba.

Duplex genus lachrymarum & gemitus.

Hildephõ.

Beda.

Iidem Patres turtures contemplatricis, columbas agentis vitæ imaginem gerere aiunt. Columba, ait Beda, quæ gregatim conuerſari, volare, & gemere conſueuit, actiuæ vitæ frequentiam demonſtrat. Turtur verò, qui ſingularitate gaudet, adeò vt ſi coniugẽ perdiderit, ſolus exinde permaneat; ſpeculatiuæ vitę culmina denuntiat. Idem docent D. Hildephonſus, & Haymo. Vtrunque genus vitæ Deo placet, vtrunque ei offert Eccleſia.

Beda.
Vita contẽplatrix, & agens.

Hildephõ.
Haimo.

Theophylactus par turturum coniugij caſtimoniam, duos pullos columbarum, prolis fęcunditatem putat adũbrare; Par turturum, inquit, offerre iuſſit lex, oſtendens, quod ex caſto cõiugio procreatus ſit. Item offerebant duos pullos columbarum, vt multiplicatio

Theophil.

plicatio prolis huius ſignificetur, ſecundum enim animal columba, &c.

par turturum coniuges. Paris cõiugum oblatio eſt par turturum, aut duo pulli colũbarum. Etenim par cõiugum, ſimile eſſe debet pari turturum, aut pari columbarum, caſtitatis amãs, ac fidelitatis, neſciũt turtures, neſciunt columbę adulteria; neſciant & coniuges.

Baſilius. D. Baſilius in Hexamero homilia 8. turturis exemplo viduitatem amplectendam ſuadet, his verbis; Turturem aſſerunt, ſeiugatam à coniuge, nunquã ſocietatem inire cum alio, ſed ſine cõiuge vitam cęlibẽ degere, recordatione amiſſi conſortis, coniugium alterius abnuentem. Audiant ipſæ mulieres, vt etiam apud animalia ratione non prædita, viduitatis honeſtas, indecoro iterati connubij anteponatur. *Viduitatẽ indicat turtur antepo nendam ſecũdis nuptijs.* Hæc ille. Hieronymus quoque lib. 1. *Hieron.* aduerſus Iouinianum, eodem exemplo viduitatem ſecundis nuptijs anteferendam indicat. Turtur, inquit, auis pudiciſſima. Legamus phyſiologos, & reperiemus turturis hanc eſſe naturam, vt ſi parem perdiderit, alteri non iungatur, & intelligemus, bigamiam etiam a multis auibus reprobari, &cæt. Non reprobant tamen patres ſecundas nuptias veluti illicitas, ſed viduitatem illis anteponunt.

Theophil. Pulli columbarũ, vt vult Theophylactus, quam Deus caſto coniugio largitur fœcunditatem innuunt, iuxta il- *Pſal. 127.* lud Pſal. 127. Vxor tua ſicut vitis abũdans, in lateribus domus tuæ: filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu mẽſæ tuę. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Vxor, ait, tua in lateribus id eſt, interiori parte domus tuę, fidelis, pudica, inſtar turturis, minime vaga, &c. Indicat prætereà, par columbarum, thori fidem, & caſtimoniã. *Thori ſeruanda fides ac caſtimonia.* Etenim vt ſcribit Plinius lib. 10. c. 34. Pudicitia columbis, prima, & neutri nota adulteria, coniugij fidem nõ violant, communemque ſeruant domum, *Plinius.* imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferunt. Autor vtriq; ſobolis ęqualis. Quæ omnia illis congruunt, qui cõiugalem vitam agunt. Pudicitia illis prima ſit vt columbis: neutri nota ſint

A adulteria: coniugij fidem, communẽque domum ſeruent: prolem ament, ac ſanctis præceptis inſtruant, vxor viri imperium & ſi difficile ſit ferat. Iam ad Virginis purificationẽ accedamus.

CAPVT VI.

Morale.

SEd de Virginis purificatione quid dicemus, quæ minimè purificatione indiguit? Cur enim indigeret purificatione, ipſo ſole purior partus, to-
B tiuſque fons purificationis? Vnde Bernardus in ſermone de Purificatione, *Bernard.* hunc Virgini ſermonem affingit. Quid mihi opus purificatione? cur abſtineã ab ingreſſu templi, cuius vterus neſciens virum, templum factus eſt Spiritus Sancti? Cur non ingrediar templum quæ peperi Dominum templi? *Virgo purificatione non indiguit.* Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil purgandum, nimirum cum proles iſta fons puritatis ſit. Quid in me legalis purificet obſeruatio, quæ puriſſima facta ſum ipſo par-
C tu immaculato? &c.

Neque hac purificatione, neque vlla alia animi expiatione, virgo abſq; vlla peccati labe concepta, vnquam opus habuit. Veteris legis remedium illud quod fœminarum originarium peccatum expurgabat illi quidem adhibitum eſt, ſed ad peccatum delendũ, non fuit neceſſarium. Peccatum enim minimè deleuit, quod ab Adamo non contraxerat; gratiam tamen attulit. Illis ſacrificijs quę pro peccato appellantur, non indiguit; pacificas vero ho-
D ſtias, & holocauſta obtulit. *Deipara Virgo nulla peccati expiatione opus habuit.*

Iam vero, ſi de ſacramentis nouę legis ſermo ſit, quæ animo puritatẽ afferunt, nullo opus habuit ad animi expurgationem ſacramento. Suſcepit tamen aliqua ad gratiam amplificandã. Omnia enim ſacramenta ritè ſuſcipiẽtibus gratiam conferunt, quam velut fontes continent. Suſcepit inprimis Baptiſmum, tum ad gratiam augendã, tum ad characterem conſequendum, præceptumque obſeruandum. Eucha- *Virgo baptiſmũ ſuſcepit, Euchariſtiam cõfirmationem, & forte vnctionẽ extremã.*

riſtiam

riſtiam prӕtereà,& Confirmationem.
Chriſtus enim in die Pentecoſtes Spi
ritum Sanctum miſit, & aſpectabili il
lo ſigno, confirmationis ſacramentũ,
eiuſque effectum Virgini tribuit, &
Apoſtolis.Extremam etiam vnctionẽ
ſuſcepiſſe, non eſt à veritate omnino
alienum. Ordinis verò ſacramentum
Virgini ſexui aptũ non fuiſſe liquet.
Matrimonium ſacramenti ratione ca-
ruit, quoniã initum eſt cum Ioſepho,
antequam in ſacramentum nouӕ le-
gis inſtitueretur.

At pœnitentiӕ ſacramentũ, ac pu-
rificatio, à tanta puritate longe ab-
fuit. Pœnitentiӕ Materiam qui non
ſuppeditat, recipere ſacramentum ue
quit. Admirabilis vero Virginis puri-
tas, quam nam materiam pœnitentiӕ
ſuppeditare potuit? Nulla prorſus. Et-
enim peccata, quӕ materia ſunt ignis,
ſi non expientur: voluit pro infinita
miſericordia Deus, debita cum prӕpa
ratione, materiam eſſe ſacramenti, ut
expientur. Deiparӕ vero puritas, qua
maior ſub Deo (vt ait Anſelmus libro
de concept. Virg. c. 18.) nequit intelli-
gi, omne peccatum, tam quod morta-
le, quam quod veniale nominatur, ex-
cluſit. Can. 6. Pulchra dicitur, & deco
ra ſicut Ieruſalem. Pulchra ſane fuit,
& decora, ſicut Ieruſalem cęleſtis. De
Ieruſalem autẽ cęleſti, vt paulo ante
diximus, Apoc. 21. ait Ioannes. Ipſa ci
uitas aurum mundum, ſimile uitro mũ
do; item; Non intrabit in eam aliquod
coinquinatum? Aurum ſemper mundũ
fuit. Virgo abſq; vlla originalis, mor-
talis, vel venialis peccati ſcoria. Erat
autem ſimile vitro aurum, quoniã na
turam non Cherubicam habuit, aut
Seraphicam, ſed humanam, hoc eſt, vi
tream, & fragilem; in qua puritas eſt
admirabilior.

Deipara ſacramento pœnitentiӕ nunquam ſe purificauit.

D. Anſel.

Cant. 6.

Apoc 21.

Virgo aurum mundum ſimile vitro mundo.

Qui in domo verſatur mundiſſima,
periſtromatis, & tapedibus, vndique
contecta, eum nihil luti cõtrahere mi
nime mirum. At qui via ingreditur lu
tulenta, eum ne tenuiſſimis quidem lu
ti guttis aſpergi, id vero admirabile.
Cherubini, Seraphiniq; in cœlo, & cõ
diti ſunt, & vitam degunt, in quo ni-
hil immundi eſt: quod igitur nihil luti

In natura humana puritas admirabilior, quam in Angelica.

E ante beatitudinem adeptam contraxe
rint, & ſi mirum, non adeo tamen mi-
rum. At Virgini, quӕ in mundo vixit
mundo, ne minimӕ quidem immundi
tiӕ maculam adhӕſiſſe; hӕc quidẽ res
eſt omni admiratione digna. Non ne
admirabile eſt in tam longo vitӕ ſpa-
tio, in tot operibus, tot verbis, tot de
ſiderijs, tot cogitationibus, quӕ nu-
merari nequeunt, ne vnum quidẽ ver-
bum, aut cogitationẽ, reperiri poſſe,
quӕ a diuina regula, & uoluntate ab-
fuerit, aut diſcreparit?

F Pulchra fuit Virgo ſicut Ieruſalẽ:
quoniam, quod ciues cęleſtis Ieruſalẽ,
id eſt, Angeli, in cęlo per beatitudinẽ
ſunt adepti, ipſa per gratiam in terris
eſt cõſecuta. Omnimoda ab omni pec
cato puritate Angeli in cęlo perfruũ-
tur: omnimoda quoque ab omni vel
leuiſſimo peccato puritate, in terris
Virgo perfruebatur, ipſoſque Ange-
los puritate vincebat. Nihil coinqui-
natum in cœleſtem Ieruſalem intrat,
nihil coinquinatum in cœleſtem Vir-
ginem intrauit. In noſtrum animum
G ut ſupra diximus, per ſenſus velu-
ti per feneſtras ſordes intrant: per
ſenſus autem Deiparӕ nullӕ ſordes
animum poterant intrare. non enim
malorum, ſed bonorum feneſtrӕ erãt.
Res conditӕ nobis pariunt immundi
tiam, eò quod per amorem cor illis
permiſcemus, & vt cum D. Thom. iam
ſupra citato loquar, eo quod nos per
amorẽ illis ſubijcimus. At Virgo ſan-
ctiſſima, nulli creaturӕ cor ſuum per
amorem ſubiecit. Quemadmodum ini
tio mundanӕ creationis, ſpiritus Do
H mini, id eſt, amor Domini, ferebatur
ſuper aquas; ita amor Virginis fere-
batur ſuper res omnes conditas, nul-
li vero ſubijciebatur. Ideò Luna ſub
pedibus eius eſſe dicitur: quoniam nõ
ſe caducis, ſed caducas res omnes pedi
bus ſubijciebat.

Quod in cęlo habẽt angeli virgo conſecuta eſt in terris, id eſt, omnimodam ab omni peccato puritatẽ.

D. Thom.

Apoc. 12.

Merito Eccleſ. 14. Mater dicitur pul
chrӕ dilectionis. Etenim pulchro amo
re Deum, pulchro Angelos, pulchro
viros, pulchro fęminas, pulchro ſe ip
ſam, pulchro virtutes, pulchro res cõ
ditas, ſemper dilexit, atque ita pul-
chro, ut ex dilectione nihil immundi-
tiӕ,

Eccl. 14.

Virginis pulchra dilectio, nihil habuit impuritatis.

tiæ, plurimū verò meriti, ac pulchritu-*Eccle. 14.* dinis ſemper collegerit. Rectè eodem capite, cum balſamo non mixto confertur. Quaſi balſamum, inquit, non mixtum odor meus. Balſami ſumma *Plinius.* probatio (ait Plin. l. 12. c. 25.) eſt, vt lac coagulet: & in veſte maculas non faciat. Hæc ſimiliter noſtri balſami, id eſt, amoris eſt probatio. Is adulterinus amor eſt, qui peccati maculas in animo facit, is ſincerus eſt, ac pulcher, qui animum, nonſolum non maculat, verum meritis auget. Amor ergo Virginis, qui nulla illam macula affecit, ſed potius plurimum ornauit, balſamum fuit non mixtum, odoris ſuauiſſimi.

B

Nos verò caueamus ne miſceatur, *Amor uelu ti fons puri ficandus.* aut adulteretur amor noſter: ſed purus ſit, & pulcher, pulchro Virginis amori ſimilis, balſamūq; nō mixtum. Purga *Auguſt.* amorem tuū (ait Aug. Pſal. 31.) aquam fluentem in cloacā, conuerte ad hortū. &c. Si quis puriſſimi fontis aqua ſordidā cloacā irriget, nonne aquā ſordibus inquinabit? ſi à cloaca in hortum deriuarit nō ne fructus ſibi ſuauiſſimos affert? Eundē in modum ſi quis in immundum mundum veluti cloacam, amorem immiſerit, haud dubie amorem contaminabit: ſi à mundi cloaca in hortum virtutum conuerterit, poma ſibi dulciſſima pariet. Purgemus igitur amorem, vt ait Auguſtinus. Purgabimus autem ſi à mundi cloaca in hortum virtutum illum con uerterimus.

C

Non erat quidem lege purificatio-*Iuſtinian.* nis deuincta Virgo; attamen humiliter illi voluit obedire. Vnde Iuſtinianus in ſermone de Purificatione rectè ait; Virginem ſupra legē fecerat gratia, ſed ſub lege humilitas. Chriſtus quoq; Opt. Max. lege Moſis minime aſtringe-*Iſai 9.* batur, legi tamen paruit. Vnde illud *Chaldæus.* Iſaiæ 9. Cuius principatus ſuper humerū eius; Chaldæus ſic interpretatur: ſu-*Principis boni eſt, legib. quas tulit, imim prabe re exēplo.* ſcepit legem ſupra ſe, vt ſeruaret eā. Boni enim principis eſt leges ſeruare, quas populo ſeruandas imponit, & imperium ſuum, hoc eſt, quod imperat alijs, ſuper humerum ferre. Iuxta illud *D. Iſidor.* D. Iſid. lib. 3. ſentētiarum c. 52. iuſtū eſt

D

A principem, legib. obtemperare ſuis, tūc enim iura ſua ab omnib. cuſtodienda exiſtimet, quando & ipſe illis reuerentiam præbet. Item; Non conuenit principes in ſe fruſtrare iura, quæ in ſubiectis conſtituunt. Iuſta eſt enim vocis eorum autoritas, ſi quod populis prohibent, ſibi licere non patiantur, &c.

Obtulit Virgo par turturū, vel duos pullos columbarum, non obtulit agnū quæ ditiorū erat hoſtia, quoniam pauperem vita degebat. Non obtulit agnū & obtulit agnum. Nōn obtulit agnum *Virgo nō obtulit agnū tipicū, ſed obtulit verum.* typicum, ſed obtulit agnum verum: nō obtulit imaginem, ſed rem imagine indicatam, non obtulit vmbram, ſed ipſam lucem. Non obtulit hoſtiam diuitū, ſed obtulit hoſtiam ditiſſimam. obtulit hoſtiā pauperum, ſed quæ diuitū omnium opulentiſſimas hoſtias vincebat. Obtulit enim Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, cuius oblatio omnes ſuperat oblationes, omnes hecatombes, omnia legis antiquæ ſacrificia.

Gen. 4. Reſpexit Dominus ad Abel, *Gen 4.* & ad munera eius. In quæ verba Mag. *D. Gregor.* Greg. Iob 31. Non Abel, inquit, ex mu-*Virgo placuit ex munere.* nerib. ſed ex Abel munera oblata placuerunt, &c. In reliquis oblationibus, *Gregor.* munus ex offerente, non offerens ex munere placet, vt Greg. ait: at in hac contrà, offerens ex munere, non munus ex offerente placuit. Non propter Virginē Chriſtus, ſed propter Chriſtū Virgo placuit Deo. Ille enim eſt Filius dilectus, in quo ſibi pater complacuit, cuiuſq; ratione tū Virgo, tùm iuſti omnes illi placēt. Reſpexiſſe dicitur Deus (vt ait Gregorius eodē loco) prius ad Abel, qui dabat, quā ad illa, quę dabat. At hic, reſpexit prius ad id quod daba-*Prius reſpexit Dominus ad munus, quā ad offerentem.* tur, quam ad Virginem, quæ dabat. Etenim in munus hoc, ante omnia munera oculos ſuos ab æternitate coniecit, in hoc donū, prius quā in cętera omnia dona reſpexit; propter hoc munus, tali qua omnia munera illi placuerunt, quæcunq; placuerunt. Quocirca agnus hic, agnus dicitur occiſus ab origine mūdi, quoniā in oculis Dei ab origine mūdi, ad tollenda peccata mundi verſabatur.

ſabatur. Munera Abel Deus reſpexit, & è cœlo miſſo igne dicitur inflammaſſe. Quamobrem Theodotio, teſte Hieronymo in quæſt. in Geneſim, ſic interpretatus; Et inflammauit Dominus ſuper Abel, & ſuper ſacrificium eius. Inflammata quoque eſt cœleſti amoris flāma Deipara Virgo, & oblatio eius; inflamatus Simeon, & Anna propheteſſa. Chriſtum autē amore dicimus tunc inflammatum, nō quod amoris habitus creuerit, ſed quod actus exarſerit.

Offerebatur Deo olim agnus bis quotidie: vnus matutino ſacrificio, alter veſpertino. Eodem pacto noſter agnus duplicem habet oblationem; alterā matutinā, alterā veſpertinā. Matutina hæc eſt, qua illuceſcente ætatis hmanæ aurora, in templo Patri offertur; veſpertina illa erit, qua nō in brachijs crucis, non in templo, ſed in mōte caluariæ, non laudante Simeone, & Anna, ſed blaſphemias iaculantib. Iudæis offeretur. Oblationem matutinā, appellat Bernardus ſerm. 3. de purificatione, oblationem delicatam, quoniā nihil doloris cū offerretur paſſus eſt. Etenim pulli columbarū, vel turtures immolati ſunt, alter pro peccato, alter in holocauſtū, Chriſtus vero non eſt immolatus, ſed quinq; ſiclis redemptus, domumq; à Deipara reportatus. Oblatio autē veſpertina haud erit delicata, ſed plena doloris. tunc enim in celſo crucis altari, tota inſpectante ſacrificiū Ieruſalē, imo toto inſpectante cęlo immolabitur, & quinq; ſiclis pretij infiniti hoc eſt, quinque vulnerib. vniuerſum orbē redimet. Sed mellifui Bernardi melle hæc noſtra condiamus. ſer. 3. Oblatio (inquit) iſta ſatis delicata videtur, vbi tantum ſiſtitur Domino, redimitur auibus, & illico reportaē. Veniet, qñ non in templo offeretur, nō inter brāchia Simeonis, ſed extra ciuitatem inter brachia crucis. Veniet, quando non redimetur alieno, ſed alios redimet ſanguine proprio. Illud erit ſacrificium veſpertinū, illud eſt matutinum &c.

Oblatio hæc Chriſti fuit matutina, veſpertina in cruce.

D. Bernar.

Quid retribuemus Domino pro hiſce oblationibus, quas retribuit no-

E

bis? Propterea primogenita ab Iſraelitis ſibi uoluit offerri, ꝙ Ægypti primogenita propter illos occidiſſet, ut ſupra diximus ex ca. 13. Exodi. Quid ergo à nobis flagitabit, quorum cauſa non Aegypti primogenita, ſed ſuum vnigenitū occidit? Sanè optimo iure primogenita, hoc eſt, meliora, ac potiora a nobis exigit, optimo iure exigit primogenitum noſtrum. Quis ſit aūt primogenitus noſter ſi quæris, reſpondeo, cor eſſe primogenitum noſtrū, quia primo ante mēbra reliqua,

Exod. 13.

F

gignitur. Accipitribus corda volucrū, quas prædantur dari ſolent, Chriſtus cor noſtrum è cruce prædatus eſt, id ergo illi offeramus. Ioſue. 19. Dederūt filij Iſrael, poſſeſſionē Ioſuæ filio Nū, in medio ſui. Nos vero demus poſſeſſionem Ieſu Filio Dei, in medio noſtri, id eſt, in corde noſtro. Holocauſta medullata offerā tibi, ait Dauid Pſal. 65. Quæ nā medulla eſt holocauſtorū? quæ medulla oblationū? Sane cor; hac medulla ſi medullentur, ac compleantur munera noſtra, placebunt Deo val-

Chriſto cor offerendum Ioſue. 19.

G

de. Præbe cor Deo ò Chriſtiane, hoc æquè diuitum, ac pauperū munus eſt, cor reliqua membra conſequantur, tu que ſequere totus. Audi Nazianzenum Gregorium oratione 40. Omnia (inquit) membra, quæ ſunt ſuper terram, Deo demus, omnia cōſecremus: ſimus holocauſta ratione prædita, victimæ perfectæ. nos ipſos totos Deo in munus offeramus, ut nos totos recipiamus. quandoquidem hoc eſt plane accipere, Deo donatum eſſe, eique ſalu-

D. Gregor. Nazianzē.

Seneca.

H

tem ſuam velut ſacrificium quoddam obtuliſſe. &c.

Socrati (ait Seneca libro 1. de beneficijs capit. 7.) eum multa multi, pro ſuis quiſque facultatibus offerrent; Aeſcihines pauper auditor: Nihil (inquit) dignum te, quod dare tibi poſſim inuenio, & hoc modo pauperem me eſſe ſentio. Itaque dono tibi, quod vnum habeo meipſum: hoc munus rogo, qualeſcunque eſt, boni conſulas, cogiteſque alios cum multum tibi darent, plus ſibi reliquiſſe. Cui Socrates. Quidni tu (inquit) magnum munus dederis? niſi for-

Si Deo te totum offeras, multo meliorē te tibi reddes.

ſi forte paruo te æſtimas. Habebo itaque curæ,vt te meliorem tibi reddam, quam accepi. Hæc Seneca. Tu verò Æſchinem imitare: non Socrati, ſed Deo totum dona teipſum. Si donaueris,multò te tibi meliorem reddet.

Ex rebus verò caducis, quaſcunque poteris,pauperibus Dei cauſa,ſanctis, piſque operibus,magno animi affectu offer. Vt enim ait idem Pater ſanctiſſimus Gregor.Nazianz.oratione 9.Deus largitionem offerentis affectu,& facultate metitur. Vt Saluianus in lib.1.ad Eccleſiam.Oblata (inquit) affectu placent; animo commendantur data. D. Gregorius magnus Homilia 5.in Euangelia; Ante Dei oculos, nunquam eſt vacua manus à munere, ſi fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Item: Nihil offertur Deo ditius bona voluntate. Item:Deus non perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur.&c. Et D.Cyprianus in lib. de opere,& eleemoſynis;Viduam, inquit, cùm videret Dominus,non de patrimonio, ſed de animo, opus eius examinans; & conſiderans non quantum, ſed ex quanto dediſſet, dixit: Vidua iſta plus omnibus miſit in dona Dei. &cæt.

Naz. Greg. Affectū offerētis deus ponderat. Saluianus Greg. Mag.

D.Cypr.

Etiam ſi parua munera ſint, offer. Nihil enim eorum quę Deo offeruntur (ait Nazianzenus citata oratione)tam paruum eſt,quamuis etiam minimi momenti ſit,quamuis longe infra illius dignitatem, quod non accipiat Deus, & gratum habeat. Accipit ille & duo minuta viduæ,& publicani humilitatem, & Manaſſis confeſſionem. &c. Accipit & calicem aquæ frigidæ, iuxta illud Matth.10. Quicumque potum dederit vni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

Nazian. Etiā minima Deus accipit.

Matt. 10.

Reddis Deo,quæ Dei ſunt,& tamen mercedem tibi pro ſuis,quæ ſolnis,ſoluit.Nam vt Saluianus ait; Non homo præſtat beneficium Deo in ijs, quæ dederit;ſed Deus homini in ijs, quæ acceperit. Quia etiam quod homo habet, Dei manus eſt;ac per hoc, in ijs, quæ offeruntur ab homine, homo nō ſuum

Dei Beneficiū eſt Deo offerre. Saluianus.

A

reddit,Dominus ſuum recipit. Itaque cum offert Deo quiſpiam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis.Hæc ille. Hac humilitate Dauid offerebat, cuius illa ſunt verba 1. Paralip. 29. Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi, Domine, omnis hæc copia, quam parauimus, vt ædificaretur domus nomini ſancto tuo,de manu tua eſt,& tua ſunt omnia.&c.

B

Eadem humilitate,filium ſuum Virgo Deo obtulit: quem à Deo acceperat,quique idem filius erat Dei.Eadem nos quoque humilitate, eundem Dei filium,quem Pater nobis dedit (iuxta illud,Iſaie.9.Paruulus datus eſt nobis, & filius datus eſt nobis) Patri ſemper offeramus,eiuſq; meritis infinitis, noſtras tenues oblationes fulciamus. Hedera tam imbecilla eſt, vt repat ſemper humi, ſi vero vel muro, vel arbori adhæreat, in auras ſe attollit. idem in vitibus cernas. Sic & oblationes, operaque noſtra omnia,ipſa per ſe quidem parui ſunt pretij, & humi repunt ſed ſi Chriſti meritis hæreant, & cum illo ſimul offerantur, in cœlum vſque exurgent.

C

Iſaia.8.

Opera noſtra humi repūt,niſi à Chriſti meritis extollantur.

CAPVT VII.

Morale.

D

SImilem Oblationem, Ieroſolymitanum templum vidit nunquam. Multi diuitum;multi nobilium, multi regum primogeniti Deo ſunt oblati in templo illo;at huic pauperi primogenito, nullus fuit ſimilis. Pauper eſt ſpecie externa, intus opulentiſſimus; gloriaque immenſa plenus, quæ templo gloriam magnam attulit. Magna erit gloria domus huius nouiſſimæ(ait Aggæus propheta cap.2.) plus quam primæ. Cur ita? Quoniam prima domus,hoc eſt,primum templum à Salomone extructum, hunc primogenitū non excepit: hæc gloria ſecundę domui,hoc eſt ſcdō tēplo, eſt reſeruata.

Templū Ieroſolimitanū ſimilem oblationem nunquā uidit.

Aggæus.

Fuit

Fuit primum templum Salomonicum auro fulgentiſſimum; in quo ſanctiſſima penetralia, id eſt, ſancta ſanctorum, arca teſtamenti obtinebat, cum propitiatorio, & duobus Cherubinis, de quibus, Deo fauente, tomo ſecundo agemus. Primum templum auri, ſecundum Meſſiæ ſplendor decorauit. Illud arca, propitiatoriũ, ac cherubini, hoc Chriſtus, & Virgo exornarunt. Atriũ templi, in quo Chriſtus eſt oblatus, ipſa ſancta ſanctorum tunc temporis longè ſuperabat. Etenim in atrio templi vera erat teſtamenti arca, Virgo Deipara, verum propitiatorium, Chriſtus, duo quoq; Cherubini, Simeon, & Anna, qui verſos habebant in propitiatorium, id eſt, Chriſtum, ſeniles vultus, feliceſque oculos. Antiqua illa tẽpli ornamenta coram ijs (quemadmodum ſtellę coram Sole) amittunt ſplendorem, ac diſparent. Neque vero velum deeſt, quod arcam, propitiatoriumque tegat. Vtinam detuliſſet velamen illud, de quo Apoſtolus loquitur 2.Cor. 3. velamen, inquam, ignorantiæ, atque incredulitatis. Cùm palam in templo Simeon & Anna, de Meſſia loquerentur velum tegebat arcam, & propitiatorium; id eſt Virginem, & Chriſtum. Quis enim Virginem Deiparam matrem eſſe Meſſiæ nouit? quis Chriſtum Meſſiam eſſe optatiſſimum credidit? Quondam Salomonis tempore 3. Reg. 8. nebula impleuit domum Domini; nunc etiam, nebula ignorantiæ eandem compleuit.

Teſtamẽti arca, propitiatorium, & cherubini uidetur in atrio tẽpli.

2 Cor 3.

3 Reg 8.

Vt legitur 2.Paralip.7. maieſtas Domini impleuit domum, nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd impleſſet templum Domini maieſtas Domini. Impleuit tunc domũ Domini ſignum maieſtatis Domini, at cùm infans Chriſtus eſt oblatus, non ſignum maieſtatis, ſed ipſamet Domini incarnati maieſtas templum Domini compleuit. Quid maieſtatem dixi? impleuit primum templum maieſtas Domini; ſecundum impleuit humilitas, & humanitas Domini: quoniam, vt Paul. ait ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei. Cùm impleuit templum

2 Paral.7.

Maieſtas Domini impleuit domum Domini.

ad Titũ.3.

E maieſtas, ſacerdotes non poterant ingredi domum Domini, Iſraelitæ verò corruentes in terram adorauerunt 2. Par.7. At cùm impleuit templum humanitas, & humilitas, ſacerdotes templum ingredi potuere, Iſraelitæ in terram proni minime corruere. Imo ſenex Simeon vlnis Deum excepit. Anna, & quotquot voluerunt, Deum tetigere. Videlicet, non maieſtas, ſed Dei humanitas impleuit domum Domini.

Primo Paral. 29. ait Dauid; Populum tuum vidi cum ingenti gaudio, tibi offerre donaria. Magno cum gaudio F vidit Dauid populum offerentem Deo aurum, gemmaſque, ad opus templi: multo cũ maiori gaudio vidiſſet Deiparam Virginem offerentem Patri pręcioſiſſimam illam gemmam, fulgentiſſimum illud aurum, redemptionis noſtræ pretium, optatiſſimum Meſſiam. Coram arca teſtamenti, ſaltauit ille quondam; quid feciſſet coram hac arca id eſt, Virgine? quos pſalmos decantaſſet? quanta lætitia exultaſſet? quam ſuaui voce illud pſal.47. cecini ſſet; Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, G in medio templi tui. Illius vices, & omnium, qui Meſſiam expectauerant, Patrum, ſubijt Sanctus Simeon: cum ingenti gaudio infiniti pretij donariũ Virginis conſpexit lætitiaq; exultans in vlnas accepit ſuas.

1.Par. 29

Dauid ante hanc arcã ſaltaſſet.

pſa 47.

Simeon ſubyt patrũ vicem Chriſtum expectantium.

Geneſ. 8. Gauiſus eſt Noe, cum columbam vidit ad veſperam in arcam aduolantem, oleæ ramum roſtro præferentem, diluuijq; finem demonſtrantem, Multo exultauit magis Simeon, cum deargentatam illam columbam H Virginem ſanctiſſimam conſpexit, nõ ſignum ſolum miſericordiæ oleam, ſed ipſam gremio miſericordiam portantem, diuturnique diluuij finem prænuntiantem.

Gen.8.

Rhinoceros (ait D.Gregor.Iob 39.) tantæ fortitudinis eſſe dicitur, vt nulla venantium virtute capiatur, ſed ſicut ij aſſerunt, qui deſcribendis naturis animalium laborioſa inueſtigatione ſudauerunt, Virgo ei puella proponitur, quæ venienti ſinum aperit, in quo ille omni feritate poſtpoſita, caput

D. Gregor.

Digitized by Google

caput deponit. ſicque ab eis, à quibus capi quæritur, repente velut inermis inuenitur. Hæc de Rhinocerote, quam ſint vera alij explorent, in noſtro quidem Rhinocerote vera ſunt. Dei fortitudo Num. 23. cum fortitudine confertur Rhinocerotis; Cuius fortitudo (ait Balaam) ſimilis eſt Rhinocerotis. Hunc venari antiqui patres deſiderabant ſummopere, hunc ſuſpirabant votiſque ac deſiderijs inſequebantur; de quibus vide Auguſtinum ſermo. 20. de tempore. Rhinocerotem votis inſequebantur, at non aſſequebantur. venari illum non potuerunt, & comprehendere, donec Virgo ei ſanctiſſima propoſita eſt. Hæc venienti è cœlo cor aperuit, hæc puriſſimo vtero, & gremio illum excepit, in quo omni terrore depoſito conquieuit. In hoc Virginis gremio, à felice Simeone inuentus, amoriſque catenis irretitus eſt.

Num. 23

Rhinocerotem in ſinu Virginis Simeon comprehendit.

Auguſt.

Pſal. 39

Congruit illud Pſal. 39. magno Simeoni: Expectans expectaui Dominũ, & intendit mihi; & immiſit in os meũ canticum nouum, carmen Deo noſtro.

Luc. 2

Erat, ait Euangeliſta, vir iuſtus & timoratus, & expectans conſolationem Iſrael, Chriſtum Dominum, & intendit illi; Et immiſit in os eius canticum nouum; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, &c. Reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, donec Meſſiam videret, promiſſis ſtetit Spiritus diuinus, antequam mortis videret tenebras Simeon, lumen vidit ad illuminationem gentium omnium præparatum. expectabat conſolationẽ Iſrael, expleuit Deus illius expectationem. Spes in caducis rebus collocata decipit. Quales ſunt res, talis eſt earum ſpes. Corrumpuntur res, corrumpitur quoque ſpes. Vnde Auguſt. Pſal. 74. Quia, inquit, de corruptibilibus præſumpſerunt, ſpes eorum corrumpetur, &c. At in Deo fixa ſpes fit res. noſtra ſpes, ait Auguſtin. loco citato, in fine erit res, &c. Simeonis ſpes facta eſt res ſummo cum gaudio, iuxta illud Prouerb. decimotertio. Deſiderium ſi compleatur delectat animam. Simeonis deſiderium cõpleuit Deus: ſummo gaudio affectus eſt Simeon.

Stetit Deus promiſſis

Qualis res talis ſpes ē.

Auguſt.

Spes iuſtorum fit res.

Prouer. 13.

A Lignum vitæ, vt dicitur eodem capite, deſiderium veniens; hoc eſt, res deſiderata veniens, eſt arbor vitæ. Quàm verum hoc in re præſenti, res deſiderata Chriſtus erat qui arbor eſt vitæ; arbor ergo vitæ fuit Simeoni, veniens res deſiderata Chriſtus. Arborem ille vitæ manibus tenens, mortem non timet; Nunc, inquit, dimittis ſeruum tuũ Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quis mortem timeat vitæ fontẽ habẽs? Quis mortis tenebras horreat, lumen ad reuelationem gentium portans? B Quis mortis noctem formidet, lucernam mundi manibus præferens? Ille mortem timeat, qui mortem, id eſt, mortale peccatũ, in animo habet; ille mortis horreat tenebras, qui craſſiſſima flagitiorum caligine eſt oppletus; ille mortis noctem formidet, qui in nocte ſcelerum vixit. Eius eſt mortem timere, ait Cyprianus in libro de mortalitate, qui ad Chriſtum nolit ire, eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credat cum Chriſto incipere regnare.

Arbor vitæ Chriſtus Simeoni.

Non timet mortem qui habet Chriſtum.

Ciprianus.

C Nunc, inquit, dimittis, græcê ſolvis, ſeruum tuum in pace. Quaſi neceſſitate quadam, ait Ambroſius in libro de bono mortis capite ſecundo, tenetur in hac vita, non voluntate: ita dimitti petit, quaſi à vinculis quibuſdã ad libertatem feſtinaret. ſunt enim velut vincula quędam, corporis huius cogitationes, & vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriam captiuitatis aſtringunt quadam lege peccati. Vnde in exitu videamus quemadmodum anima decedentis, paulatim D ſoluat ſe vinculis carnis, & ore emiſſa euolet, tanquam carcereo corporis huius exuta gurguſtio, &c. Corpus ante hominis peccatum palatium erat iuſtitiæ originalis aulæis egregiè exornatum, eoque artificio extructum, vt nullo vnquam tempore rueret, ſi innocentia ſtaret. Poſt peccatum palatium in carcerem conuerſum eſt graueolentem, ruinæ, id eſt, morti obnoxium, in quo mille appetitionum catenis innexus animus, miſeram vitam degit. Ex palatio diſcedere non cupiebat aius; poſtquam verò in carcerem verſũ eſt,

Ambroſ.

Corpus ex palatio verſum eſt in carcerem.

ad Ro 7.

diſſolui cupit, & eſſe cum Chriſto. Vnde Paulu- ad Ro. 7. Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? id eſt, de hoc carcere ruinam minitante. Et ſi luſcinia caueam habeat ornatiſſimam, cibo, potuq; redundantem, è cauea tamen exire cupit, liberoq; frui cœlo. Sic charitate ardens animus, quamuis corpus habeat præſtantiſſimum, rebus omnib. caducis quamuis abundet, è cauea tamen, ideſt, corpore egredi cupit, & Chriſti conſpectu liberè frui, dicens; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace.

Animus charitate ardes diſſolui cupit.

In pace iuſtus moritur in bello impius.

In pace ſerui Dei dimittuntur, qui tota illi vita ſeruierunt. At impij, qui carnis, & ſatanæ ſeruituti ſe mancipårunt, in bello diſcedunt, quod ad mortē vſq; cum Deo geſſerunt. Soluunt è portu vitæ huius iuſti, nauigantq; in cœleſtem Ieruſalem, abſq; naufragio in pace. ſceleratorum nauigatio ſcelerum procellis plena eſt, quorum flatu veluti ſæuo turbine perpetuis Tartari ignibus demerguntur. Gen. 40. pincernarum magiſter, piſtorum princeps, & Ioſeph carcere continebantur, ex quo omnes, ſed diſſimili ſorte exierunt, piſtorum princeps ad ſuſpendium, pincernarum magiſter ad munus ſuum obeundum, Ioſeph ad principatum. Similem in modum è carcere corporis multi exeunt quotidie, ſed diſſimili ſorte exeunt; impij ad æternum ſupplicium, probi ad æternum principatum.

Gen 40.

Qui ardenter amant, delectabiliter moriuntur, patienter viuunt. Auguſt.

Qui ad ſuſpendium ducitur, haud libenter è carcere egreditur; qui ducitur ad principatum, libentiſſime. Adeò verò libenter è corpore nonnulli exeunt, vt vitam patienter ferant, mortē delectabiliter obeant: Vnde Auguſtinus Tractatu 9. in Epiſtolam Ioannis; Sunt homines, inquit, qui cum patientia moriuntur: ſunt autem quidam perfecti, qui cum patientia viuunt. Qui adhuc deſiderat vitam iſtam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem; qui autem deſiderat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, non patienter moritur, ſed patienter viuit, delectabiliter moritur. &c.

E

Qui in patriam nauigat, vbi à chariſſimis conſanguineis, amicisq; ſe nouit magna cum lætitia excipiendum, è portu libēti ſoluit animo. Sic vir iuſtus cui patria cęlum eſt, vbi à dilectiſſimi amicis, cognatisque magno cum gaudio excipitur, non grauatè è vita migrat. Quis (ait Diuus Cyprianus in lib. de mortalitate) peregrè conſtitutus non properaret in patriam regredi? quis ad ſuos nauigare feſtinans, ventum proſperum cupidius nō optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam

D. Ciril. In cæleſti patria magnus nos cariſſimorum, numerus expectat.

F

cœpimus, quid non properamus, & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos, & copioſa turba deſiderat, ad horum complexum, & conſpectum venire, quanta & illis, & nobis in commune lætitia eſt? Hactenus ille.

Idem Cyprianus eodem libro de Simeone loquens; Lætus, inquit, de morte iam proxima, & de vicina accerſitione ſecurus, accepit in manus puerum, & benedicens Deum exclamauit, & dixit, Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum Verbum tuum in pace. Probans ſcilicet, atque conteſtans, tunc eſſe ſeruis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillā quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis, & ſecuritatis æternæ portum petimus; quando expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus. Illa eſt enim noſtra pax, illa fida tranquillitas, illa ſtabilis, & firma, & perpetua ſecuritas. Et Haymo; Sancti, ait, Dei, quamdiu in præſenti ſæculo conſiſtunt, ſemper in prælio ſunt, non habent hic perfectam requiem; ideo dicunt cum Simeon; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, vt quieſcam in pace, qui hactenus fui in bello. &cætera.

Ciprian.

G

Tūc ad portū peruenimus, cum ex hac vita diſcedimus.

H

Haimo.

Nunc dimittis (ait Simeon) ſeruum tuum Domine. Dominus enim eſt, qui dimittit ex hoc labore ſuos ſeruos, qui dimittit ex hoc bello ſuos milites; illo vocante diſcedunt, non vocante

Iniuſſu imperatoris nō eſt demonſtratione cedendum.

cante

M. Tullius. cante manent. Vnde illud Marci Tullij in libro de ſenectute; Vetat Pythagoras iniuſſu imperatoris,id eſt, Dei, de præſidio,& ſtatione vitæ decedere. Et illud Ambroſij de bono mortis, capite ſecundo. *Ambroſ.* Chriſtus Rex noſter eſt, & ideò quod Rex iubet deſerere nō poſſumus, & contemnere. Quantos imperator terræ huius, in peregrinis locis, aut honoris ſpecie, aut muneris alicuius cauſa,iubet degere? Numquid hi inconſulto imperatore diſcedunt? Et quanto plus eſt diuinis parere, quam humanis? Viuere ergo ſeruo Dei Chriſtus eſt, mori, lucrum: quaſi ſeruus enim non refugit vitæ obſequium, & quaſi ſapiens lucrum mortis amplectitur. &cæt.

Simeon probi ſacerdotis imago.

Præterea exhibet Simeon, ſacerdotis egregiam imaginem. Simeon manibus Chriſtum in templo excepit: vir erat iuſtus, timoratus, Spiritu ſancto plenus, & conſolationem Iſraelis expectans. *Sacerdos ſit timoratus.* Sacerdos item, in templo, manibus, & pectore eundem Dominum excipit. Sit igitur ſimilis Simeoni, iuſtus,& Spiritu ſancto plenus. Vt verò iuſtitiam,& Spiritum conſeruet, ſit ēt timoratus. *Beda.* Vt enim Beda ait hoc loco; Difficile iuſtitia ſine timore cuſtoditur, quo iuſtus Deum, quanto ardentius diligit, tanto ſolertius offendere cauet.&c. Eſt timor iuſtitiæ,ſiue virtutis baſis quædam, vt indicat Diuus Auguſtinus Pſalm. 118. *Timor Dei iuſtitiā cō ſeruat, fundamentum eſt ſalutis & virtutū baſis. Auguſt.* Baſis, inquit, quædam verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulachrum aliquod in baſi ſtatuitur, & tunc maiorem habet gratiam, cùm in baſi ſtatua fuerit collocata, ſtandique accipit firmitatem; Ita Verbum Dei in timore ſancto melius ſtatuitur,fortius radicatur,id eſt in pectore timentis Deum. &c. Eſt præterea fundamentum ſalutis, vt docet Tertullianus de cultu fœminarum capite ſecundo. Qui præſumit (ait ille) minus veretur, minus præcauet, plus periclitatur. Timor fundamentum ſalutis eſt, præſumptio impedimentum timoris. Qui ſecurus agit non eſt ſolicitus, non poſſidet tutam, & firmam ſecuritatem. At qui ſolicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus. Hæc ille.

A Expectet etiam ſacerdos conſolationem,commoda,& vtilitates Iſrael, hoc eſt,populi: non ſit ex eorum numero de quibus Paulus ad Philippēſes ſecundo; Omnes,ait,quæ ſua ſunt quærunt. *Sacerdos non quærat quæ ſua ſunt.* Sed Paulum ipſum moribus effingat,cuius illud eſt prima Corinth. decimo; Per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Et ad Romanos nono, anathema eſſe cupit pro fratribus. Imitetur Moſem, qui Exod. 32. *Exod. 32.* deleri poſtulat de libro vitæ populi B charitate raptus. Dimitte(inquit)illis hanc noxam,aut dele me de libro vitę. Prima Petri ſecundo; *1. Pet. 2.* Ipſi tanquam lapides viui, ſuperædificamini: videlicet, ſuper lapidem illum pretioſum in fundamento Sionis collocatum. Chriſtiani vt lapides viui in diuino hoc Eccleſiæ ædificio collocamur. Lapides autem in ædificij ſtructura, alij alios fulciunt, neque ſolùm ſibi proſunt. Ita & nos, alij alios, conſi- C lio, ſcientia, verbo, pecunia, cibo, auxilio denique quocunque, pro virili parte fulciamus, *Onera inuicem portanda.* iuxta illud Apoſtoli,ad Gal.ſexto. *ad Gal. 6.* Alter alterius onera portate; videlicet quemadmodum lapidum alter,alterius onus portat. D. Gregor. *Gregor.* homilia decimatertia in Ezechielem. In ſancta, inquit, Eccleſia, vnuſquiſque & portat alterum, & portatur ab altero. Nā viciſſim ſed proximi tolerant, vt per eos ædificium charitatis ſurgat.&c.

Ad hæc. Venit Simeon in Spiritu in D templum. Ita ſacerdos, in ſpiritu in templum, hoc eſt, in ſacerdotium, & templi dignitates veniat, non ambitione, aut cupiditate ductus, ſe diuini cultus ſtudio impulſus. Matthei quarto, *Matth. 4.* Chriſtum diabolus in pinnaculum templi duxit. Deinde; Mitte (ait) te deorſum. Ita ſacerdotes in pinnaculum templi,id eſt,dignitates templi, ſæpe per ambitionem, & auaritiam enehit. *Sacerdos veniat in ſpiritu in templum, id eſt templi dignitates.* Suadet deinde, vt Eccleſiaſticis bonis,& dignitatibus ad vitia abutantur ſeque deorſum in tartarum præcipitent. Tertio Regum ſexto; *3 Reg 6.* Per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum templi. Cochlea ſcala eſt

non recta. Per cochleam illi aſcendunt in cœnacula Eccleſiæ, qui per ambitionem, & cupiditatem effrænatam ad honores Eccleſiaſticos irrepunt, per ſcalam rectam illi ſcandunt, qui in ſpiritu in templum veniunt. E

Eſt etiam ſacerdotis, in ſpiritu venire in templum, id eſt, cum ſpiritu in templo, diuino cultui miniſtrare; cum ſpiritu canonicas horas recitare, cum ſpiritu ſacrum facere, cum ſpiritu concionari, confeſſiones audire, reliquaque ſacramenta populo conferre. F Is autem ſpiritus, & ſi oculis non cernatur, in actione ipſa demonſtratur. Quemadmodum enim inflata nauis vela, & concitatus curſus, ventum indicant, qui oculis cerni nequit, ſic ſacerdotis actio, humilitas, modeſtia, deuotio, ſpiritum demonſtrant, qui ſub aſpectum minimè cadit.

Sacerdotis exemplum Onias. 2. Mac. 15

Exemplo ſit ſacerdotibus nouæ legis, ſacerdos ille antiquæ legis Onias, de quo ſecundo Machabæorum decimoquinto hæc leguntur; Erat huiuſmodi viſus; G Oniam, qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. & cæt. Hæc egregia ſunt ſacerdotis epitheta, bonus benignus, verecundus viſu, modeſtus moribus, eloquio decorus, manus pro populo protendens, orans, & à pueto in virtutibus exercitatus. A pueritia enim caſtimoniam, & cæteras virtutes ſectari, H laſciuiam, & reliqua vitia is debet fugere, qui ad ſacerdotium cupit peruenire.

Anna viduarũ exẽplar.

Habent etiam viduæ, imo & habemus omnes, quàm imitemur Annã, quę velut turtur compare amiſſo, ſola multis annis, vitam degens ſanctiſſimam, non recedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. & hoc ſub lege veteri. Anna (ait Ambroſius in li. de viduis) vidua religioni, & effæta iam corpore, cui diuerſorium in templo fuit, colloquium in prece, vita in ieiunio. Vtinam ſub lege noua, multos habeat imitatores, legis veteris fœmina, non mundo, ſed religioni viuidos, quorum diuerſorium, vt cum Ambroſio loquar, ſit in templo colloquium ſit in precibus, vita in ieiunio. Tales Chriſtus ſuæ gloriæ poſtulat teſtes, & enarratores; cœli enim hoc eſt, excelſa vita præditi, enarrant gloriam Dei. Vnde Ambroſius in Lucã, Anna, inquit, ſtipendijs viduitatis, & morib. talis inducitur, vt digna plane fuiſſe credatur, quæ redemptorem omnium veniſſe nuntiaret. & D. Fulgentius in epiſtola de ſtatu viduali ad Probam; Quia, inquit, ſanctimoniam virginalem vidualis continẽtia gradu inferiore ſubſequitur, idcirco poſtquam de Virgine natus eſt filius Dei, vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo locuta eſt vidua delitijs dedita, quæ viuens mortua eſt, ſed quæ non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationib. ſeruiens nocte, & die. Et Origenes Homil. 17. in Lucam; Iuſte, ait, ſancta mulier ſpiritum prophetãdi meruit accipere, quia longa caſtitate, longiſque ieiunijs ad hoc culmen aſcenderat.

Ambroſ.

Ambroſ.

Anna vidua virtute cõſpicua Chriſto teſtimonium perhibuit. Fulgen. Origenes.

Hieron.

Hieronymus in epiſtola ad Furiam, hebræa nomina, quorum meminit Lucas, interpretatur. Erat, inquit, Anna filia Phanuel de tribu Aſer. Anna interpretatur gratia; Phanuel reſonat vultum Dei, Aſer vel in beatitudinem, vel in diuitias vertitur. Quia igitur ab adoleſcentia vſque ad octoginta quatuor annos viduitatis onus ſuſtinuerat, & non recedebat à templo dieb. ac noctibus, inſiſtens ieiunijs, & obſecrationibus, idcirco meruit gratiam ſpiritualem, & nuncupari filia vultus Dei, & atam Aſer beatitudine, diuitijſque cenſeri. Hæc ille. Philo quoque in libro quòd Deus ſit immutabilis, ait Annam ſignificare gratiam. Anna igitur, id eſt, gratia, Chriſto in templum venienti teſtimonium merito exhibuit, quoniã fons eſt gratiæ Chriſtus, legiſque gratiæ lator. Filia eſt Phanuel, id eſt, vultus Dei, quia vultum Dei vidit; de tribu Aſer, id eſt, beatitudinis, quia beata fuit, quòd vultum Dei conſpexerit, etenim beati oculi (ait Chriſtus) qui vident, quæ vos videtis.

Anna gratia ſignificat, filia Phanuel, i. vultus Dei; nõ enim de templo recedebat.

Fulgen-

D. Fulgent. Anna confertur cum Iudith vidua.

Fulgentius in epiſtola indicata, cum vidua Iudith Annam confert, his verbis. Chriſtum, quem Anna cognouit in carne natum, Iudith nouerat naſciturum. Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prędonis abſcidit; Anna caput Eccleſiæ Spiritu Sancto re- A pleta cognouit. datus eſt Iudith Holophernis interitus: Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Sed progrediamur.

CAPVT VIII.

De fuga Chriſti Optimi Maximi in Aegyptum: De reditu: & Innocentium cæde.

LVCAS CAP. SECVNDO.

ET vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.

MATTHÆVS CAP. SECVNDO.

QVI Cum receſſiſſet. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis. Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnib. finibus eius à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph, in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre ſuo, timuit illò ire, & admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilæę. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.

Digitized by Google

non recta. Per cochleam illi aſcen- E dunt in cœnacula Eccleſiæ, qui per ambitionem, & cupiditatem effrænatam ad honores Eccleſiaſticos irrepunt, per ſcalam rectam illi ſcandunt, qui in ſpiritu in templum veniunt.

Eſt etiam ſacerdotis, in ſpiritu venire in templum, id eſt, cum ſpiritu in templo, diuino cultui miniſtrare; cum ſpiritu canonicas horas recitare, cum ſpiritu ſacrum facere, cum ſpiritu concionari, confeſſiones audire, reliquaque ſacramenta populo conferre. F Is autem ſpiritus, & ſi oculis non cernatur, in actione ipſa demonſtratur. Quemadmodum enim inflata nauis vela, & concitatus curſus, ventum indicant, qui oculis cerni nequit, ſic ſacerdotis actio, humilitas, modeſtia, deuotio, ſpiritum demonſtrant, qui ſub aſpectum minimè cadit.

Sacerdotis exemplum Onias. *2. Mac. 15*

Exemplo ſit ſacerdotibus nouæ legis, ſacerdos ille antiquæ legis Onias, de quo ſecundo Machabæorum decimoquinto hæc leguntur; Erat huiuſmodi viſus; Oniam, qui fuerat ſum- G mus ſacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. & ext. Hæc egregia ſunt ſacerdotis epitheta, bonus benignus, verecundus viſu, modeſtus moribus, eloquio decorus, manus pro populo protendens, orans, & à pueto in virtutibus exercitatus. A pueritia enim caſtimoniam, & cæteras vir tutes ſectari, laſciuiam, & reliqua vi- H tia is debet fugere, qui ad ſacerdotium cupit peruenire.

Anna viduuū exēplar.

Habent etiam viduæ, imo & habemus omnes, quàm imitemur Annā, quæ velut turtur compare amiſſo, ſola mul tis annis, vitam degens ſanctiſſimam, non recedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. & hoc ſub lege veteri. Anna (ait Ambroſius in li. de viduis) vidua religioni, & effæta iam corpore, cui diuerſorium in templo fuit, colloquium in prece, vita in ieiunio. Vtinam ſub lege noua, multos habeat imitatores, legis veteris fœmina, non mundo, ſed religioni viuidos, quorum diuerſorium, vt eum Ambroſio loquar, ſit in templo colloquium ſit in precibus, vita in ieiunio. Tales Chriſtus ſuæ gloriæ poſtu lat teſtes, & enarratores; cœli enim hoc eſt, excelſa vita præditi, enarrant gloriam Dei. Vnde Ambroſius in Lucā, Anna, inquit, ſtipendijs viduitatis, & morib. talis inducitur, vt digna plane fuiſſe credatur, quæ redemptorem om nium veniſſe nunciaret. & D. Fulgentius in epiſtola de ſtatu viduali ad Probam; Quia, inquit, ſanctimoniam virginalem vidualis continētia gradu inferiore ſubſequitur, idcirco poſtquam de Virgine natus eſt filius Dei, vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo locuta eſt vidua delitijs dedita, quæ viuens mortua eſt, ſed quæ non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationib. ſeruiens nocte, & die. Et Origenes Homil. 17. in Lucam; Iuſte, ait, ſancta mulier ſpiritum prophetādi meruit accipere, quia longa caſtitate, longiſque ieiunijs ad hoc culmen aſcenderat.

Ambroſ.

Ambroſ.

Anna vidua virtute cōſpicua Chriſto teſtimonium perhibuit. Fulgen. Origenes.

Hieronymus in epiſtola ad Furiam, hebræa nomina, quorum meminit Lucas, interpretatur. Erat, inquit, Anna filia Phanuel de tribu Aſer. Anna interpretatur gratia; Phanuel reſonat vultum Dei; Aſer vel in beatitudinem, vel in diuitias vertitur. Quia igitur ab adoleſcentia vſque ad octoginta quatuor annos viduitatis onus ſuſtinuerat, & non recedebat à templo dieb. ac nocti bus, inſiſtens ieiunijs, & obſecrationibus, idcirco meruit gratiam ſpiritualem, & nuncupari filia vultus Dei, & atauì Aſer beatitudine, diuitijſque cenſeri. Hæc ille. Philo quoque in libro quòd Deus ſit immutabilis, ait Annam ſignificare gratiam. Anna igitur, id eſt, gratia, Chriſto in templum venienti teſtimonium merito exhibuit, quoniā fons eſt gratiæ Chriſtus, legiſque gratiæ lator. Filia eſt Phanuel, id eſt, vultus Dei, quia vultum Dei vidit; de tribu Aſer, id eſt, beatitudinis, quia beata fuit, quòd vultum Dei conſpexerit, etenim beati oculi (ait Chriſtus) qui vident, quæ vos videtis.

Hieron.

Anna gratia ſignificat. filia Phanuel, i. vultus Dei nō enim de templo recedebat.

Fulgen-

D. Fulgent.

Anna confertur cum Iudith vidua.

Fulgentius in epiſtola indicata, cum vidua Iudith Annam confert, his verbis. Chriſtum, quem Anna cognouit in carne natum, Iudith nouerat naſciturum. Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prędonis abſcidit; Anna caput Eccleſiæ Spiritu Sancto re-

A pleta cognouit. datus eſt Iudith Holophernis interitus: Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Sed progrediamur.

CAPVT VIII.

De fuga Chriſti Optimi Maximi in Aegyptum: De reditu: & Innocentium cæde.

LVCAS CAP. SECVNDO.

ET vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.

MATTHÆVS CAP. SECVNDO.

QVI Cum receſſiſſet. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis. Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnib. finibus eius à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph, in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre ſuo, timuit illò ire, & admonitus in ſomnis receſſit in partes Galilæę. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.

Digitized by Google

non recta. Per cochleam illi aſcendunt in cœnacula Eccleſiæ, qui per ambitionem, & cupiditatem effrænatam ad honores Eccleſiaſticos irrepunt, per ſcalam rectam illi ſcandunt, qui in ſpiritu in templum veniunt. E

Eſt etiam ſacerdotis, in ſpiritu venire in templum, id eſt, cum ſpiritu in templo, diuino cultui miniſtrare; cum ſpiritu canonicas horas recitare, cum ſpiritu ſacrum facere, cum ſpiritu concionari, confeſſiones audire, reliquaque ſacramenta populo conferre. Is autem ſpiritus, & ſi oculis non cernatur, in actione ipſa demonſtratur. Quemadmodum enim inflata nauis vela, & concitatus curſus, ventum indicant, qui oculis cerni nequit, ſic ſacerdotis actio, humilitas, modeſtia, deuotio, ſpiritum demonſtrant, qui ſub aſpectum minimè cadit. F

Sacerdotis exemplum Onias. *2. Mac. 15*

Exemplo ſit ſacerdotibus nouæ legis, ſacerdos ille antiquæ legis Onias, de quo ſecundo Machabæorum decimoquinto hæc leguntur; Erat huiuſmodi viſus; Oniam, qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. & cæt. Hæc egregia ſunt ſacerdotis epitheta, bonus benignus, verecundus viſu, modeſtus moribus, eloquio decorus, manus pro populo protendens, orans, & à puero in virtutibus exercitatus. A pueritia enim caſtimoniam, & cæteras virtutes ſectari, laſciuiam, & reliqua vitia is debet fugere, qui ad ſacerdotium cupit peruenire. G H

Anna viduarū exēplar.

Habent etiam viduæ, imo & habemus omnes, quàm imitemur Annā, quę velut turtur compare amiſſo, ſola multis annis, vitam degens ſanctiſſimam, non recedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. & hoc ſub lege veteri. Anna (ait Ambroſius in li. de viduis) vidua religioni, & effæta iam corpore, cui diuerſorium in templo fuit, colloquium in prece, vita in ieiunio. Vtinam ſub lege noua, multos habeat imitatores, legis veteris fœmina, non mundo, ſed religioni viuidos, quorum diuerſorium, vt cum Ambroſio loquar, ſit in templo colloquium ſit in precibus, vita in ieiunio. Tales Chriſtus ſuæ gloriæ poſtulat teſtes, & enarratores; cœli enim hoc eſt, excelſa vita præditi, enarrant gloriam Dei. Vnde Ambroſius in Lucā, Anna, inquit, ſtipendijs viduitatis, & morib. talis inducitur, vt digna plane fuiſſe credatur, quæ redemptorem omnium veniſſe nuntiaret. & D. Fulgentius in epiſtola de ſtatu viduali ad Probam; Quia, inquit, ſanctimoniam virginalem vidualis continētia gradu inferiore ſubſequitur, idcirco poſtquam de Virgine natus eſt filius Dei, vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo locuta eſt vidua delitijs dedita, quæ viuens mortua eſt, ſed quæ non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationib. ſeruiens nocte, & die. Et Origenes Homil. 17. in Lucam; Iuſte, ait, ſancta mulier ſpiritum prophetādi meruit accipere, quia longa caſtitate, longiſque ieiunijs ad hoc culmen aſcenderat.

Ambroſ. *Ambroſ.* *Anna vidua virtute cōſpicua Chriſto teſtimonium perhibuit. Fulgen. Origenes.*

Hieronymus in epiſtola ad Furiam, hebræa nomina, quorum meminit Lucas, interpretatur. Erat, inquit, Anna filia Phanuel de tribu Aſer. Anna interpretatur gratia; Phanuel reſonat vultum Dei; Aſer vel in beatitudinem, vel in diuitias vertitur. Quia igitur ab adoleſcentia vſque ad octoginta quatuor annos viduitatis onus ſuſtinuerat, & non recedebat à templo dieb. ac noctibus, inſiſtens ieiunijs, & obſecrationibus, idcirco meruit gratiam ſpiritualem, & nuncupari filia vultus Dei, & atauì Aſer beatitudine, diuitijſque cenſeri. Hæc ille. Philo quoque in libro quòd Deus ſit immutabilis, ait Annam ſignificare gratiam. Anna igitur, id eſt, gratia, Chriſto in templum venienti teſtimonium merito exhibuit, quoniā fons eſt gratiæ Chriſtus, legiſque gratiæ lator. Filia eſt Phanuel, id eſt, vultus Dei, quia vultum Dei vidit; de tribu Aſer, id eſt, beatitudinis, quia beata fuit, quòd vultum Dei conſpexerit, etenim beati oculi (ait Chriſtus) qui vident, quæ vos videtis.

Hieron. *Anna gratia ſignificat. filia Phanuel, i. vultus Dei nō enim decemplo recedebat.*

Fulgen-

Digitized by Google

D. Fulgent. Anna confertur cum Iudith vidua.

Fulgentius in epiſtola indicata, cum A vidua Iudith Annam confert, his verbis. Chriſtum, quem Anna cognouit in carne natum, Iudith nouerat naſciturum. Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prędonis abſcidit; Anna caput Eccleſiæ Spiritu Sancto repleta cognouit. datus eſt Iudith Holophernis interitus: Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Sed progrediamur.

CAPVT VIII.

De fuga Chriſti Optimi Maximi in Aegyptum: De reditu: & Innocentium cæde.

LVCAS CAP. SECVNDO.

ET vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.

MATTHÆVS CAP. SECVNDO.

QVI Cum receſſiſſet. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & receſſit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis. Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnib. finibus eius à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph, in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre ſuo, timuit illò ire, & admonitus in ſomnis receſſit in partes Galilæę. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.

non recta. Per cochleam illi aſcen- E
dunt in cœnacula Eccleſiæ, qui per ambitionem, & cupiditatem effrænatam ad honores Eccleſiaſticos irrepunt, per ſcalam rectam illi ſcandunt, qui in ſpiritu in templum veniunt.

Eſt etiam ſacerdotis, in ſpiritu venire in templum, id eſt, cum ſpiritu in templo, diuino cultui miniſtrare; cum ſpiritu canonicas horas recitare, cum ſpiritu ſacrum facere, cum ſpiritu concionari, confeſſiones audire, reliquaque ſacramenta populo conferre. F
Is autem ſpiritus, & ſi oculis non cernatur, in actione ipſa demonſtratur. Quemadmodum enim inflata nauis vela, & concitatus curſus, ventum indicant, qui oculis cerni nequit, ſic ſacerdotis actio, humilitas, modeſtia, deuotio, ſpiritum demonſtrant, qui ſub aſpectum minimè cadit.

Sacerdotis exemplum Onias. 2. Mac. 15

Exemplo ſit ſacerdotibus nouæ legis, ſacerdos ille antiquæ legis Onias, de quo ſecundo Machabæorum decimoquinto hæc leguntur; Erat huiuſmodi viſus; Oniam, qui fuerat ſum- G
mus ſacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. & cæt. Hæc egregia ſunt ſacerdotis epitheta, bonus benignus, verecundus viſu, modeſtus moribus, eloquio decorus, manus pro populo protendens, orans, & à puero in virtutibus exercitatus. A pueritia enim caſtimoniam, & cæteras virtutes ſectari, laſciuiam, & reliqua vi- H
tia is debet fugere, qui ad ſacerdotium cupit peruenire.

Anna viduarũ exẽplar.

Habent etiam viduæ, imo & habemus omnes, quàm imitemur Annã, quę velut turtur compare amiſſo, ſola multis annis, vitam degens ſanctiſſimam, non recedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. & hoc ſub lege veteri. Anna (ait Ambroſius in li. de viduis) vidua religioni, & effæta iam corpore, cui diuerſorium in templo fuit, colloquium in prece, vita in ieiunio. Vtinam ſub lege noua, multos habeat imitatores, legis veteris fœmina, non mundo, ſed religioni viuidos, quorum diuerſorium, vt cum Ambroſio loquar, ſit in templo colloquium ſit in precibus, vita in ieiunio. Tales Chriſtus ſuæ gloriæ poſtulat teſtes, & enarratores; cœli enim hoc eſt, excelſa vita præditi, enarrant gloriam Dei. Vnde Ambroſius in Lucã, Anna, inquit, ſtipendijs viduitatis, & morib. talis inducitur, vt digna planè fuiſſe credatur, quæ redemptorem omnium veniſſe nuntiaret. & D. Fulgentius in epiſtola de ſtatu viduali ad Probam; Quia, inquit, ſanctimoniam virginalem vidualis continẽtia gradu inferiore ſubſequitur, idcirco poſtquam de Virgine natus eſt filius Dei, vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo locuta eſt vidua delitijs dedita, quæ viuens mortua eſt, ſed quæ non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationib. ſeruiens nocte, & die. Et Origenes Homil. 17. in Lucam; Iuſte, ait, ſancta mulier ſpiritum prophetãdi meruit accipere, quia longa caſtitate, longiſque ieiunijs ad hoc culmen aſcenderat.

Ambroſ. *Ambroſ.* *Anna vidua virtute cõſpicua Chriſto teſtimonium perhibuit. Fulgen. Origenes.*

Hieron.

Hieronymus in epiſtola ad Furiam, hebræa nomina, quorum meminit Lucas, interpretatur. Erat, inquit, Anna filia Phanuel de tribu Aſer. Anna interpretatur gratia; Phanuel reſonat vultum Dei, Aſer vel in beatitudinem, vel in diuitias vertitur. Quia igitur ab adoleſcentia vſque ad octoginta quatuor annos viduitatis onus ſuſtinuerat, & non recedebat à templo dieb. ac noctibus, inſiſtens ieiunijs, & obſecrationibus, idcirco meruit gratiam ſpiritualem, & nuncupari filia vultus Dei, & atauı Aſer beatitudine, diuitijſque cenſeri. Hæc ille. Philo quoque in libro quòd Deus ſit immutabilis, ait Annam ſignificare gratiam. Anna igitur, id eſt, gratia, Chriſto in templum venienti teſtimonium merito exhibuit, quoniã fons eſt gratiæ Chriſtus, legiſque gratiæ lator. Filia eſt Phanuel, id eſt, vultus Dei, quia vultum Dei vidit; de tribu Aſer, id eſt, beatitudinis, quia beata fuit, quòd vultum Dei conſpexerit, etenim beati oculi (ait Chriſtus) qui vident, quæ vos videtis.

Anna gratia ſignificat. filia Phanuel, i. vultus Dei nõ enim de templo recedebat.

Fulgen-

D. Fulgent. Anna confertur cum Iudith vidua.

Fulgentius in epiſtola indicata, cum vidua Iudith Annam confert, his verbis. Chriſtum, quem Anna cognouit in carne natum, Iudith nouerat naſciturum. Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prędonis abſcidit; Anna caput Eccleſiæ Spiritu Sancto repleta cognouit. datus eſt Iudith Holophernis interitus: Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Sed progrediamur.

CAPVT VIII.

De fuga Chriſti Optimi Maximi in Aegyptum: De reditu: & Innocentium cæde.

LVCAS CAP. SECVNDO.

ET vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.

MATTHÆVS CAP. SECVNDO.

QVI Cum receſſiſſet. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis. Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnib. finibus eius à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph, in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre ſuo, timuit illò ire, & admonitus in ſomnis receſſit in partes Galilæę. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.

ad Ro 7.

Animus charitate ardens diſſolui cupit.

diſſolui cupit,& eſſe cum Chriſto.Vnde Paulu- ad Ro.7.Infelix,inquit , ego homo , quis me liberabit de corpore mortis huius?id eſt, de hoc carcere ruinam minitante . Et ſi luſcinia caueam habeat ornatiſſimam,cibo, potuq; redundantem , è cauea tamen exire cupit,liberoq; frui cœlo.Sic charitate ardens animus , quamuis corpus habeat præſtantiſſimum,rebus omnib.caducis quamuis abundet,è cauea tamen,ideſt, corpore egredi cupit , & Chriſti conſpectu liberè frui,dicens; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace.

In pace iuſtus moritur in bello impius.

F In pace ſerui Dei dimittuntur , qui tota illi vita ſeruierunt.At impij , qui carnis,& ſatanæ ſeruituti ſe manciparunt,in bello diſcedunt,quod ad mortē vſq; cum Deo geſſerunt . Soluunt è portu vitæ huius iuſti,nauigantq;in cęleſtem Ieruſalem,abſq;naufragio in pace . ſceleratorum nauigatio ſcelerum procellis plena eſt,quorum flatu veluti ſæuo turbine perpetuis Tartari ignibus demerguntur.

Gen 40.

Gen. 40. pincernarum magiſter, piſtorum princeps, & Ioſeph carcere continebantur, ex quo G omnes,ſed diſſimili ſorte exierunt,piſtorum princeps ad ſuſpendium , pincernarum magiſter ad munus ſuum obeundum , Ioſeph ad principatum . Similem in modum è carcere corporis multi exeunt quotidie , ſed diſſimili ſorte exeunt ; impij ad æternum ſupplicium , probi ad æternum principatum .

Qui ardenter amant , delectabiliter moriuntur,patienter viuunt. Auguſt.

Qui ad ſuſpendium ducitur,haud libenter è carcere egreditur ; qui ducitur ad principatum,libentiſſime. Adeò H verò libenter è corpore nonnulli exeunt,vt vitam patienter ferant,mortē delectabiliter obeant : Vnde Auguſtinus Tractatu 9. in Epiſtolam Ioannis ; Sunt homines,inquit, qui cum patientia moriuntur: ſunt autem quidam perfecti,qui cum patientia viuunt.Qui adhuc deſiderat vitam iſtam, quando illi venerit dies mortis , patienter tolerat mortem ; qui autem deſiderat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, non patienter moritur , ſed patienter viuit,delectabiliter moritur.&c.

D.Ciril. In cæleſti patria magnus nos chariſſimorum, numerus expectat.

E Qui in patriam nauigat , vbi à chariſſimis conſanguineis,amicisq; ſe nouit magna cum lætitia excipiendum, è portu libēti ſoluit animo.Sic vir iuſtus cui patria cęlum eſt,vbi à dilectiſſimi amicis, cognatiſque magno cum gaudio excipitur , non grauatè è vita migrat.Quis(ait Diuus Cyprianus in lib. de mortalitate) peregrè conſtitutus non properaret in patriam regredi ? quis ad ſuos nauigare feſtinans , ventum proſperum cupidius nō optaret , vt velociter charos liceret amplecti ? Patriam noſtram paradiſum computamus,parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus , & currimus,vt patriam noſtram videre , vt parentes ſalutare poſſimus?Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum,fratrum,filiorum , frequens nos,& copioſa turba deſiderat , ad horum complexum,& conſpectum venire,quanta & illis, & nobis in commune lætitia eſt?Hactenus ille.

Ciprian.

Tūc ad portū peruenimus , cum ex hac vita diſcedimus.

Idem Cyprianus eodem libro de Simeone loquens;Lætus,inquit, de morte iam proxima,& de vicina accerſitione ſecurus, accepit in manus puerum , & benedicens Deum exclamauit, & dixit,Nunc dimittis ſeruum tuum Domine,ſecundum Verbum tuum in pace . Probans ſcilicet , atque conteſtans , tunc eſſe ſeruis Dei pacem , tunc liberam,tunc tranquillā quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis, & ſecuritatis æternæ portum petimus ; quando expuncta hac morte , ad immortalitatem venimus . Illa eſt enim noſtra pax , illa fida tranquillitas , illa ſtabilis , & firma , & perpetua ſecuritas .

Haimo.

Et Haymo ; Sancti, ait, Dei , quamdiu in præſenti ſæculo conſiſtunt , ſemper in prælio ſunt , non habent hic perfectam requiem ; ideo dicunt cum Simeon ; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine , vt quieſcam in pace , qui hactenus fui in bello . &cætera.

Iniuſſu imperatoriſnō eſt demonſtratione decedendum.

Nunc dimittis (ait Simeon) ſeruum tuum Domine . Dominus enim eſt , qui dimittit ex hoc labore ſuos ſeruos,qui dimittit ex hoc bello ſuos milites; illo vocante diſcedunt , non vo-

cante

Digitized by Google

M. Tullius cante manent. Vnde illud Marci Tullij in libro de ſenectute; Vetat Pythagoras iniuſſu imperatoris, id eſt, Dei, de præſidio, & ſtatione vitæ decedere. Et illud Ambroſij de bono mortis, capite ſecundo. *Ambroſ.* Chriſtus Rex noſter eſt, & ideò quod Rex iubet deſerere nō poſſumus, & contemnere. Quantos imperator terræ huius, in peregrinis locis, aut honoris ſpecie, aut muneris alicuius cauſa, iubet degere? Numquid hi inconſulto imperatore diſcedunt? Et quanto plus eſt diuinis parere, quam humanis? Viuere ergo ſeruo Dei Chriſtus eſt, mori, lucrum: quaſi ſeruus enim non refugit vitæ obſequium, & quaſi ſapiens lucrum mortis amplectitur. &cæt.

Simeon probi ſacerdotis imago. Præterea exhibet Simeon, ſacerdotis egregiam imaginem. Simeon manibus Chriſtum in templo excepit: vir erat iuſtus, timoratus, Spiritu ſancto plenus, & conſolationem Iſraelis expectans. *Sacerdos ſit timoratus.* Sacerdos item, in templo, manibus, & pectore eundem Dominum excipit. Sit igitur ſimilis Simeoni, iuſtus, & Spiritu ſancto plenus. Vt verò iuſtitiam, & Spiritum conſeruet, ſit ēt timoratus. *Beda.* Vt enim Beda ait hoc loco; Difficile iuſtitia ſine timore cuſtoditur, quo iuſtus Deum, quanto ardentius diligit, tanto ſolertius offendere cauet. &c. Eſt timor iuſtitiæ, ſiue virtutis baſis quædam, vt indicat Diuus Auguſtinus Pſalm. 118. *Timor Dei iuſtitiā cōſeruat, ſūn damentum eſt ſalutis & virtutū baſis. Auguſt.* Baſis, inquit, quædam verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulachrum aliquod in baſi ſtatuitur, & tunc maiorem habet gratiam, cùm in baſi ſtatua fuerit collocata, ſtandique accipit firmitatem; Ita Verbum Dei in timore ſancto melius ſtatuitur, fortius radicatur, id eſt in pectore timentis Deum. &c. Eſt præterea fundamentum ſalutis, vt docet Tertullianus de cultu fœminarum capite ſecundo. Qui præſumit (ait ille) minus veretur, minus præcauet, plus periclitatur. Timor fundamentum ſalutis eſt, præſumptio impedimentum timoris. Qui ſecurus agit non eſt ſolicitus, non poſſidet tutam, & firmam ſecuritatem. At qui ſolicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus. Hæc ille.

A Expectet etiam ſacerdos conſolationem, commoda, & vtilitates Iſrael, hoc eſt, populi: non ſit ex eorum numero de quibus Paulus ad Philippēſes ſecundo; Omnes, ait, quæ ſua ſunt quærunt. *Sacerdos non quærat quæ ſua ſunt.* Sed Paulum ipſum moribus effingat, cuius illud eſt prima Corinth. decimo; Per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Et ad Romanos nono, anathema eſſe cupit pro fratribus. Imitetur Moſem, qui Exod. 32. *Exod. 32.* deleri poſtulat de libro vitæ populi B charitate raptus. Dimitte (inquit) illis hanc noxam, aut dele me de libro vitę. Prima Petri ſecundo; *1. Pet. 2.* Ipſi tanquam lapides viui, ſuperædificamini: videlicet, ſuper lapidem illum pretioſum in fundamento Sionis collocatum. Chriſtiani vt lapides viui in diuino hoc Eccleſiæ ædificio collocamur. Lapides autem in ædificij ſtructura, alij alios fulciunt, neque ſolùm ſibi proſunt. Ita & nos, alij alios, conſi- *Onera inuicem portanda.* C lio, ſcientia, verbo, pecunia, cibo, auxilio denique quocunque, pro virili parte fulciamus, iuxta illud Apoſtoli, ad Gal. ſexto. *ad Gal. 6.* Alter alterius onera portate; videlicet quemadmodum lapidum alter, alterius onus portat. *Gregor.* D. Gregor. homilia decimatertia in Ezechielem. In ſancta, inquit, Eccleſia, vnuſquiſque & portat alterum, & portatur ab altero. Nā viciſſim ſed proximi tolerant, vt per eos ædificium charitatis ſurgat. &c.

Ad hæc. Venit Simeon in Spiritu in D templum. Ita ſacerdos, in ſpiritu in templum, hoc eſt, in ſacerdotium, & templi dignitates veniat, non ambitione, aut cupiditate ductus, ſe diuini cultus ſtudio impulſus. *Matth. 4.* Matthęi quarto, Chriſtum diabolus in pinnaculum templi duxit. Deinde; Mitte (ait) te deorſum. Ita ſacerdotes in pinnaculum templi, id eſt, dignitates templi, ſępe per ambitionem, & auaritiam ene hit. *Sacerdos ↄ ematin ſpiritu in templum, id eſt templi dignitates.* Suadet deinde, vt Eccleſiaſticis bonis, & dignitatibus ad vitia abutantur ſeque deorſum in tartarum præcipitent. Tertio Regum ſexto; *3 Reg 6.* Per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum templi. Cochlea ſcala eſt

Mmm 2 non

D. Fulgent. Anna confertur cum Iudith vidua.

Fulgentius in epiſtola indicata, cum vidua Iudith Annam confert, his verbis. Chriſtum, quem Anna cognouit in carne natum, Iudith nouerat naſciturum. Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prędonis abſcidit; Anna caput Eccleſiæ Spiritu Sancto re- A pleta cognouit. datus eſt Iudith Holophernis interitus: Annæ reuelatus eſt ſaluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Sed progrediamur.

CAPVT VIII.

De fuga Chriſti Optimi Maximi in Aegyptum: De reditu: & Innocentium cæde.

LVCAS CAP. SECVNDO.

ET vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.

MATTHÆVS CAP. SECVNDO.

QVI Cum receſſiſſet. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis. Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnib. finibus eius à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph, in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre ſuo, timuit illò ire, & admonitus in ſomnis receſſit in partes Galilæę. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.

Ecce Angelus Domini apparuit Ioſeph. &c.

Quonā abierit Deipara cū infante Chriſto poſt purificationē?

Dubium eſt, quò nam diſceſſerit Virgo Deipara, & Ioſeph, cum magno infante ex Bethlehem, vel Ieruſalē, poſt purificationem. Nam diſceſſiſſe in Galilęam, in ciuitatem Nazareth, affirmat Lucas cap. 2. his verbis; Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. hoc eſt, poſtquam ritum purificationis obſeruarunt, in ciuitatem Nazareth redierunt, vnde in Bethlehem vt deſcriberentur profecti fuerant; At Matthæus ſignificat poſt Magorum adorationem, ſtatim Ægyptum petijſſe. Sic enim ſcribit cap. 2. Qui, id eſt Magi, cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini, apparuit in ſomnis Ioſeph. &c. qui conſurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum. Ex his verbis effici tur Deiparam & Ioſeph in Ægyptum profectos ſtatim poſt diſceſſum Magorum, Non ergo petere potuerunt Nazareth, poſt purificationem.

Dubio reſpondemus, Magos decimo tertio die poſt admirabilem natiuitatem Chriſtū adoraſſe, & decimo quarto, vel decimo quinto, ex oppido Bethlehem diſceſſiſſe. In ſpelunca pręſepij morati ſunt poſt diſceſſum Magorum Deipara, & Ioſephi cum Deo infante, ad purificationem vſque. Die quadrageſimo purificationis legi paruerę. Poſt purificationem domum in ciuitatem Galilææ Nazaretham reuerſi ſunt, vt Lucas aſſerit. In ea ciuitate habitanti Ioſepho, Gabriel archangelus in ſomnis præcepit, vt Ægyptum petens, infantis ſaluti conſuleret. Diſceſſitque Ioſeph protinus, ut Angelus imperauerat.

Inter Euangeliſtas verò Matthæum, & Lucam, nulla eſt diſcordia, ſed ſumma concordia. Lucas ita vt diximus eſt explicandus. Matthæus verò ſilentio purificationem præterijt, & in patriā reditum; ideoq; profectionem in Ægyptum, cum diſceſſu Magorum coniunxit; quamuis purificatio, & in patriam reuerſio interceſſerint. Itaque ſenſus Matthæi huiuſmodi eſt. Magi cùm diſceſſiſſent; non protinus, ſed multis poſt diebus, ecce Angelus Domini apparuit Ioſeph, vtq; Ægyptum peteret imperauit. Nazareth autem poſt purificationem reuerſam eſſe Virginem, & ex ipſa ciuitate Angeli monitu in Ægyptum ſe contuliſſe, ſententia eſt D. Anſelmi Matt. 2. Euthymij, Abulenſis, & aliorum. Confirmatur ex verbis Lucæ ſupra iam citatis. Chryſoſtomus quoq; homil. 9. in Matthæum docet, rediſſe Deiparam ex Bethlehem in Nazareth, poſt purificationē, ante fugam in Ægyptum; idem ſcribit Theophylactus in fine capitis 2. Matthæi.

Virgo Deipara poſt purificationē, rediјt Nazaretham. D. Anſel. Euthim. Abulenſis. D. Chriſ. Theophil.

D. Bonauentura in lib. de vita Chriſti ca. 12. meditatur, Deiparam poſt purificationem, Eliſabetham inuiſiſſe, & infantem Ioannem. Cumque Nazaretham iter faceret, antequam in vrbem perueniret, Angelo monente fugam in Ægyptū ſuſcepiſſe. In qua ſententia videtur fuiſſe Ammonius Alexandrinus, ſi rectè ab interprete latinitate donatus eſt. Sic enim ſcribit in harmonia euangelica; Ioſeph rediens Nazareth, oraculo admonitus eſt, vt fuga in Ægyptum, infantis vitæ conſulat. Rediens (inquit) quaſi dicat, in ipſo itinere, cum rediret domum. Neque verò diſſentit à verbis Lucæ hæc ſententia, ſic enim exponi poſſunt; Vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam, in ciuitatem ſuam Nazareth; reuerſi quidem ſunt, ſed ab ipſo itinere ad fugam reuocati.

D. Bonauē.

Ammonius Alex.

D. Auguſtinus libro. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 5. in aliam diſceſſit ſententiam, aliterque Matthæum à Luca minimè diſſentire oſtendit. Arbitratur ille poſt purificationem Angelum Ioſephum de fuga admonuiſſe, antequam Nazaretham rediret, admonitum verò Ioſephum, protinus infantem in Ægyptum tranſtuliſſe, ex Ægypto vero in Galilæam, & Nazaretham reuerſum eſſe. Vnumquenq; verò Euangeliſtam, ait, ſic narrationē ſuam contexere, vt tanquam nihil prætermitten tis ſeries digeſta videatur. tacitis enim

Auguſtini ſententia.

Auguſt.

quæ

quæ non vult dicere, ſic ea quæ vult dicere, illis quæ dicebat adiũgit, vt ipſa continuo ſequi videantur. Lucas igitur ex ſententia ſanctiſſimi patris, tacita fuga in Ægyptũ, de qua Matthęus egit, illa, quæ dicere voluit, i. reditum in patriam, ijs quæ dicebat, id eſt, purificationi adiunxit, vt reditus in patriã continuò purificationem ſequi videatur, cum tamen longè poſtea euenerit. Verba itaq; euangeliſtæ ſic ſunt interpretanda, iuxta hanc opinionem Poſtquam perfecerunt omnia ſecundum legem; & poſtquam in Ægyptum conſugerunt, de qua fuga Matthæus ſcripſit; reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. reuerſi inquam ſunt, non continuò ex Iudæa, aut ex Bethlehem, ſiue Ieruſalem, ſed multò poſt ex Ægypto, quò aufugerant. Hic enim reditus, idem eſt cũ illo, cuius Matthæus meminit, in fine capitis 2. his verbis; Veniens videlicet Ioſeph, ex Ægypto, habitauit in ciuitate Nazareth. &cæt. Hęc opinio eſt etiam Bedæ, Luc. 2. Cardinalis Caietani, & Ianſenij; mihi quoque veriſimilis videtur. Poteſt ergo nodus hic duobus modis diſſolui, vel ex ſententia Anſelmi, vt ſupra diſſoluimus, vel ex ſententia Auguſtini.

Matt. 2. Beda. Caietanus. Ianſenius.

D. Epiphanij ſententia hæreſi 51. nõ recipitur, qui putauit Chriſtum à Magis adoratum, exactis duobus poſt natiuitatem annis; poſteaq; in Ægyptum eſſe profectum. In illa nocte (ait loco citato) poſt duos natiuitatis annos, viſus eſt Ioſepho Angelus, & dixit, vt aſſumeret puerum, & matrem in terram Ægypti, &c. Eſt illius opinio huiuſmodi. Virginem in Bethlehem veniſſe deſcriptionis cæſareæ gratia, natum tũc temporis in Bethlehem Chriſtum, oblatum in templo die xxxx. & purificatam Deiparam. Poſt purificationem in ciuitatem Nazaretham tedijſſe vt Lucas ſcribit. Deinde poſt duos annos, in Bethlehem rurſus ſe contuliſſe, atq; eo tempore à Magis adoratum infantem, duos iam annos natum. Poſt diſceſſum vero Magorum, ſtatim in Ægyptum aufugiſſe.

Sententia Epiphanij. D. Epiph.

Accepit puerum, & matrem eius nocte, &c.

Nocturno tempore Angelus præcepit Ioſepho vt infantem in Ægyptum duceret, Herodiſq; furorem fugeret. Abulenſis Matth. 2. quæſt. 59. opinatur, non eſſe profectum eadem nocte, qua Angeli præceptum accepit, ſed in viã prius ſe preparaſſe, rebusq; ſuis ne perirent cauiſſe. Id verò confirmari poteſt, quoniam domum habet Ioſephus, & aliquid ſupellectilis, quam oportebat tutelæ alicuius conſanguinei committere. Prætereà oportebat famæ conſulere, neque inſcijs vicinis, & cognatis, fugam capeſcere.

An Ioſeph eadem nocte in Ægyptũ fugerit qua angeli præceptũ accepit. Abulenſis.

Verba tamen Euangeliſtæ eadem nocte profectum videntur indicare, quæ eſt Cardinalis Caietani opinio. Apparuit (inquit Euãgeliſta) Angelus in ſomnis Ioſeph, &c. Qui conſurgens (videlicet ſtatim è lecto) accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum. Quorſum è lecto ſurrexit, niſi vt protinus proficiſceretur?

Caietanus.

Si opinionem Diui Bonauenturæ ſequamur, videlicet ab itinere, quo Nazaretham petebat, in fugam eſſe retractum Ioſephum, nihil momenti habẽt rationes, quibus Abulenſis probatur opinio, vt perſpicuum eſt.

Quod ſi placet magis, Ioſephum Nazaretham perueniſſe, & aliquo tempore ibi habitaſſe, antequam ab Angelo Ægyptum petere iuberetur, reſpondebitur, pauperem fuiſſe Ioſephi ſupellectilem, & Virginis Deiparæ, relictam verò ſimul cum domo clauſa. Solent enim, qui fugiunt omnia deſerere. Ex hoc loco Ianſenius Virginis, & Ioſephi colligit paupertatem. Non enim inquit, ante fugam ſarcinæ diu colligẽdæ erant, aut debitores adeundi, aut facultates diſponẽdæ. Sed omnib. ſi quę erant, poſthabitis, id vnum agebant, vt diuino mandato obedirent, nihil de prouidentia Dei dubitantes, &c.

Ianſenius.

Quod ad famam attinet, quamuis inſcijs vicinis diſcederent, ad aliquod neceſſarium negotium, vel ad victum cõparandum diſceſſiſſe, vicini exiſtimare

 poſ-

E

poſſent, omnem verò mali ſuſpicionem ſanctiſſima Deiparæ, & Ioſephi vita, Deique prouidentia repellebat.

Ianſenius exiſtimat hoc loco, Magorum dona aduerſus huius fugę, & exilij incommoda fuiſſe aſſeruata. Deus, inquit, iam pulchrè donarijs Magorum ad hoc exilium, filium ſuum, cum matre, & nutritio communierat. Qua de re ſupra iam diximus.

Et ſeceſſit in Aegyptum.

F

Quantum diſtet Ægiptus a Nazareth, oſtēditur.

Longum eſt à Nazareth in Aegyptū iter. Vnde nonnulli apud Abulenſem Matthęi 2. quæſt. 60. dixerunt, longo tempore à Virgine Deipara confectū, idque ex eo probari poteſt, quod Iſraelitæ ex Ægypto in Iudæam 40. annorū ſpatio peruenerunt, vt ex libris Moſis conſtat. Sed reſpondetur, iter illud nec multorum eſſe annorum, nec multorū

Abulenſis.

menſium. Autore enim Abulenſi quæſtione indicata, à ciuitate Gaza, quę in finibus Iudæę ad auſtrū ſita eſt, ad Cairum vſque Aegypti præcipuam ciuitatē, ſeptuaginta leucæ numerantur, quarum quinquaginta ſolitudo occupat.

G

Borchard.

A Nazareth Ieruſalem vſque, Borchardus 27. leucas, à Ieruſalem vſque ad Hebron 8. ſupputat, ab Hebrone vſq; ad Gazam dietæ vnius iter eſſe ſcribit. Vnde à Nazareth Cairum vſque, centum amplius leucas itinere terreſtri ſupputare poteris.

Facilius fuiſſet ex Iudæa, in Aegyptum nauigare. Ab Ieruſalem vſque ad Ioppem mediterranei maris portum 8. leucarum ſpatium eſſe ait indicatus autor, à portu diſtat Aegyptus leucis ferè 80. teſte Abulenſi. At Ioſephus creditur non nauigaſſe, ſed terreſtre iter peregiſſe.

H

Seuer. Sulp.

Seuerus Sulpitius in primo Dialogo capit. 4. quantum à Bethlehem diſtet Agyptus, his verbis indicat; Bethlehē oppidum petij, quod ab Hieroſolymis ſex millibus diſparatur, ab Alexandria autem, ſedecim manſionibus abeſt, &c. Alexandria ciuitas eſt Aegypti. D. Au-

Auguſt.

guſtinus ſermone 82. de tempore; Ab illo, inquit, loco, vbi erat Iacob, vſque in Aegyptum vix erant 3000. & cętera.

E

Iacob autem erat in Iudæa. Iter verò ꝙ Iſraelitæ confecerunt aliud fuit. Non enim duxit illos Deus itinere recto in terram promiſſam, ſed quadraginta annorum ſpatio per ſolitudinem circūduxit. Exod. 13. Cùm emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus, per viam terræ Philiſthijm, quæ vicina eſt, reputans ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Aegyptum. Sed circumduxit per viam deſerti, quæ eſt iuxta mare rubrum, &c.

Exod. 13.

F

An corruerint Ægypti ſimulachra, Chriſto introeunte.

Iſa 19.

Anſelm.

Introeunte Chriſto in Aegyptum, corruiſſe ſimulachra multi aiūt. D. Anſelmus Matth. 2. De fuga in Aegyptum prædixit Iſa. c. 19. Ecce Dñs aſcendet ſuper nubem leuē, & ingredietur Agyptū, & mouebuntur ſimulachra eius, ꝙ factum eſt, quia Domino intrāte Aegyptum, idola templorum corruerunt. Hæc ille. Eadem ſcribit Magiſter hiſtoriæ, & addit; Tradunt quoque, ꝙ ſicut in exitu filiorum Iſrael de Aegypto, non fuit Domus Aegypti, in qua non iaceret mortuus primogenitus, ita in ingreſſu Chriſti in Aegyptum, nō fuit templū, in quo non corruerit idolum. D. Bonauen. de vita Chriſti, c. 12. Cùm in Aegyptum intrarunt Chriſtus, Virgo, & Ioſeph, omnia idola ipſius prouinciæ corruerūt, ſicut per Iſaiam fuit prophetatum. Druthmarus Matth. 2. Cùm Chriſtus perueniſſet in Aegyptū vt compleretur quod Iſaias dixerat, cū tranſijt ante templum, corruerunt omnia idola, &c. Lyranus Iſaiæ 19. Ingrediente Domino in Aegyptum ſimulachra corruerunt, vt dicitur in ſcholaſtica hiſtoria, in ſignum deſtructionis idololatriæ per prædicationem Euangelicam. Gloſſa ordinaria, ibidē. Tunc forſitan ſimulachra Aegypti corruerunt, & dæmones in eis obmutuerunt. Dionyſius Carthuſianus Iſ. 19. Corruerūt Aegypti idola propter Chriſti præſentiam, quam ferre non potuerunt, quemadmodum Dagon idolū corruit, cum arcæ præſentiam ferre nequiuiſſet, 1. Regum 5. In eadem ſentētia ſunt Diuus Antoninus prima parte, tit. 5. capite primo, paragrapho quarto, Cardinalis Hugo, Abulenſis qu. 60. & 61.

Magiſ hiſt.

G

Bonauen.

Druthm.

Lyranus.

H

Gloſ. ord.

Dion. Car.

D. Anton.

Car. Hug.

Abulenſis.

Ludol-

Ludolph. Ludolphus de vita Chriſti & alij. At *Ianſen.* Ianſenius capite vndecimo, fabulam appellare auſus eſt.

Athanaſ. Fauent antiquiores patres. D. Athanaſius de incarnatione Verbi; Quis, ait, iuſtorum, aut regum, in Aegyptum deſcendit, & eius deſcenſu idola corruerunt? Abraham deſcendit, nihilominus tamen idololatria viguit, natus eſt ibi Moſes ęquè illic hęſit religionis error, &c. Item; Aegyptiorum ſuperſtitio non quieuiſſet, niſi Deus in corpore quaſi in nube vectus, eò deſcendiſſet, & idolorum errores cōpeſcuiſſet. *Autor imp.* Autor imperfecti; Chriſtus deſcendit in Aegyptum, vt mortifera idola diſſiparet, ſicut teſtatur Iſaias cap. 19. B Diuus Cyrillus Ieroſolymitan. catecheſi *Cirillus.* decima; Cùm in Aegyptum Chriſtus ire debebat, vt manu facta Aegypti diſſolueret, rurſus Angelus apparuit Ioſeph, &c. *Euſebius. Caſar.* Euſebius prætereà lib. 6. de demonſtrat. Euang. cap. 20. ſcribit dęmones, qui Aegyptum incolebant, & in ſimulachris Aegyptiacis latitabant, Chriſti præſentia commotos, ac fugatos. Et Procopius Iſa. 19. Cum puer, C *Procop.* inquit, in Aegypto verſatus eſt, ineffabili quadam præſentia virtutis eius, dæmonas erepta ſibi poteſtate ſuperatos, fugiſſe dicamus, &c. *Dæmones Chriſtū in Ægiptū venientem fugerunt.* Origenes homilia 3. in diuerſos; Fuge in Aegyptū, propterea vt deſtruātur manufacta eorum, vt confringantur, & pereant idola eorum, vt dæmones turbētur, vt adimpleas, quæ dicta ſunt ab Iſaia capite decimonono. Fuge in Aegyptum, vt fugiāt ex Aegypto, qui ibi ſunt dęmones, vt pro multitudine templorū, D atque abominationum, multitudo exuberet Eccleſiarum, pro idolorum turbis, turbæ fidelium abundent, pro vitijs, & erroribus, caſtitas, ſanctitas Virginitas, & cæt.

Doroth. Pręterea D. Dorotheus Martyr in ſynopſi, hæc habet; Ieremias ſignum dedit ſacerdotibus Aegyptiacis, q̃ oporteat ſimulachra eorum concuti, & decidere, per ſeruatorem puerum, ex Virgine naſciturum, & in præſepi iaciturum, propterea etiam nunc Virginem in lecto, infantēin pręſepio collocant, & adorant. *Signum datum ab Ieremia ſacerdotibus Ægipti.* Et cum cauſam olim Ptolemæus rex percontaretur, reſponderunt, myſterium eſſe ipſis a maioribus traditum, quod illi a ſancto Propheta acceperint, &c. In vitis etiam patrum hæc leges. Vidimus & alium ſanctum Virum nomine Apollonium apud Thebaidem, in finibus Hermopolis, ad quā ciuitatem Saluatorem, & Mariam, & Ioſeph, de Iudææ finibus veniſſe tradūt ſecundum prophetiam Iſaiæ dicentis, Dominus aſcendet ſuper nubem leuē, & veniet in Aegyptum, & commouebuntur manu facta Aegyptiorum à facie eius, & cadent in terram. Vidimus ergo ibi etiam templum ipſum, in quo ingreſſo Saluatore, corruiſſe omnia idola in terram, & comminuta eſſe ıı e morabant, &c. Hęc eadem ſcribit Palladius c. 52. in vita Apollo. Sozomenus *Palladi u. Sozomen.* lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 20. de arbore ſcribens, quæ Chriſtum apud Hermopolim venerata eſt, de qua infra dicemus. Arbor, inquit, vel ſignificabat Chriſtū iam in vrbe adeſſe, vel, vt veriſimile eſt, non modo arborem, quam incolæ propter magnitudinem, & pulchritudinem lege gentilitia venerabantur, dęmone iam, qui ibi colebatur, ob Chriſtum talium rerum euerſorem, qui eo in loco cōparebat, perhorreſcente, ſua ſponte commotā eſſe, verùm etiam omnes Aegyptiorum ſtatuas, aduentante tunc Chriſto, iuxta prophetiam Iſaiæ, concuſſas. Itaq; dæmone inde abacto, arbor, quo rei geſtę teſtimonio eſſet, remanſit ibi, fideleſque morbis liberauit, &c.

CAPVT IX.

Erat ibi vſque ad obitum Herodis, &c.

QVo in loco, quotque annis Virgo cum infante in Aegypto habitarit, quæret aliquis. *Quo locò habitarit ī Ægipto Deipara.* Habitaſſe in ciuitate, quę Heliopolis dicebatur, ait Anſelmus Matthæi 2. *Anſelm.* quod nomen Solis ciuitatem ſignificat. Idem opinatur Diuus Thomas Matthæi ſecundo, *Thom Card hug. Bonauen. Abulenſis.* Hugo Cardinalis, & Diuus Bonauentura de vita Chriſti, capite decimo ſecundo. Abulenſis quæſt. 60. Matth. 2. ait Virginem

gınem in ciuitate Heliopoli, & Babylone, habitaſſe. Fuit enim quædam in Aegypto Babylon à Cambyſe Perſarum Rege condita, vt vult Abulenſis, vrbi propinqua, quæ Cairo appellatur. Adrichomius Memphim ſcribit appellatam Babylonicam, poſtea Cairum. In his ciuitatib. loca oſtendi ſcribit Abulenſis, in quibus Virgo vixit, fontem præterea quendam, non à Chriſtianis ſolum, ſed a Saracenis etiam, in veneratione habitum, cuius aqua infantem, & quibus illum inuoluebat panniculos abluiſſe fertur. Borchardus in geographia Aegypti, Deiparã in loco, quem Matharæam appellat, domicilium habuiſſe refert, iuxta hortũ balſami, eſt autem locus hic inter Heliopolim, & Cairum ſitus. Borchardus vero alter in deſcriptione terræ ſanctæ, p. 2. c. 4. Inter Heliopolim, inquit, & Babyloniam Aegypti, medio ferè loco eſt hortus balſami, irrigatur a fonte paruo, ſed vbere, in quo fama eſt, beatam Virginem puerum Ieſum ſæpe lauiſſe, panniculoſque eius mundaſſe: eſt & ibidem lapis, ſuper quem dicitur eoſdem exſiccaſſe. Et hæc omnia venerantur à Chriſtianis, & Sarracenis. Hæc ille. Ianſenius ca. 11. Concordiæ, apud peregrinum quendam, qui loca hęc inuiſerit, ſe inueniſſe tradit, locũ, in quem Chriſtus fuga ſubductus eſt, ab incolis Aegyptijs Matharæam uocari, & diſtare a Cairo decem millia paſſuum. Mauros quoque eo loco, ubi fertur Virginis fuiſſe habitatio, ardentẽ perpetuo lampadem conſeruare. Balſami etiam meminit.

Adrichom. — *Borchard.* — *Ianſenius.*

Ex his apparet, Virginem nec in ciuitate Heliopoli, nec Babylone, ſed aliquo in oppido inter Heliopolim, & Cairum, hunc Babylonem Aegypti ſito habitaſſe, iuxta balſami hortum, & fontem: ideoque dici incolam fuiſſe Heliopolis. In hac vrbe Iacob cum filijs iuſſum habitare ſcribit Ioſephus lib. 2. antiq. ca. 4. Iuſſit, inquit, Pharao Iacob cum filijs degere in Heliopoli. In ijs ergo locis exulare uoluit Dominus, in quibus Iacob olim, & Iſraelitæ exulauerant. In tractu Heliopoleos, id eſt, vrbis ſolis, Sol Aegypti, & mundi,

Virgo inter Heliopolim & Cairum habitauit. — *Ioſephus.*

E Chriſtus voluit habitare.

In eodem tractu Heliopolitano extruxerat olim templum Onias Iudæus ſacerdos. Ptolemeus (ait Ioſeph, lib. 7. de bello cap. 30.) locum Oniæ dedit, centum octoginta ſtadijs à Memphi diſtantem; Heliopolitanus ille tractus dicitur, &c. Stabat hoc templum tempore Chriſti, ſi quidem vt Hier. ſcribit Dan. 11. vſque ad Veſpaſiani imperiũ ſtetit. Onias, inquit, ſacerdos, aſſumptis Iudæorũ plurimis fugit in Aegyptum, & à Ptolemęo honorificè ſuſceptus, accepit eam regionem, quæ Heliopoleos uocabatur, & concedente rege templum extruxit, quod permanſit

Ioſephus. Onias templum extruxit in Ægipto.

F vſque ad imperium Veſpaſiani. Sub occaſione Oniæ pontificis infinita examina Iudæorum in Aegyptum confluxerunt. Hæc Hieron. Habitabant etiam tempore, quo Virgo Aegyptum petijt, in Aegypto Iudæi plurimi. Nam ut ſcribit Philo in Flaccum, ſuo tempore non minus quam decies centena millia Iudæorum habitabant Alexandriam, totamque regionẽ, quanta patet a Catabathmo Libyæ, vſque ad terminos Aethiopiæ, vixit autem Philo tempore Apoſtolorum.

Philo.

G Hermopolis ciuitas quoque Aegypti fuit, in eam veniſſe Deiparam, verba indicant, quæ citauimus ex vitis patrum, indicat quoque Sozomenus adiũcto non vulgari miraculo, lib. 5. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ca. 20. hæc ſcribit; Memorant arborem eſſe, quæ Perſis dicitur Hermopoli, quod eſt oppidũ Thebaidis, cuius fructus, aut folium, aut particula aliqua corticis ęgrotis admota, morbos à compluribus depulerit. Nam traditum eſt, Ioſeph cum pro-

Sozomenus

H pter Herodem aſſumptis ſecum Chriſto, & Maria S. Deipara fugiſſet, veniſſe Hermopolim, atque ſimul vt portæ appropinquauit, iſtam arborem licet planè maximam, aduentu Chriſti turbatam eſſe, atque ad ſolum vſque ſe inflexiſſe, & Chriſtum adoraſſe Atque hęc quidem de hac arbore ſicut à multis audiui, à me commemorata ſunt. Hęc ille.

Arbor apud Hermopolim Chriſtũ adorauit.

Quod attinet ad alteram quæſtionem, nimirum quot annis, Aegypti incola

Quot annis habitauit Deipara in Ægipto. D. Epiphan.

Digitized by Google

Nicephorus. Druthmar. Lucidus. Adrichom. Ammonius. Gloſ. ord. D. Anſelm. D. Thom Bonauent. Mag. hiſto. Antonin. Platina. Sabellicus. Iacob. Berg. Abulenſis. Petrus de Natal.

cola Virgo fuerit? reſpondet D. Epiphan. hæreſi 51. duobus annis fuiſſe incolam. At ille arbitratur duobus poſt natiuitatem elapſis annis Chriſtum in Aegyptum abijſſe, vt ſupra diximus. Nicephorus lib. 1. cap. 14. & Druthmarus Matth. 2. huic exilio tres annos tribuunt. Lucidus lib. 7 cap. 2. quinque, Adrichomius ſex. Semptem vero annos alij, videlicet Ammonius Origenis præceptor in harmonia euangelica, Gloſſ. ordin. D. Anſelmus, Matth. 2. D. Thom. D. Bonauent. de vita Chriſti cap. 13. Magiſt. hiſt. cap. 23. D. Antoninus 1. par. tit. 5. c. 1. §. 4. Platina de vita Chriſti, Sabellicus lib. 1. Enneadis 7. Iacobus Bergomenſis in vita Deiparæ Virginis, Dionyſius Carthuſianus in ſerm. de innocentibus, Abulenſis Matt. 2. quæſt. 91. & Petrus de Natalibus in catalogo. Ex dictis anni pauciores huius peregrinationis colliguntur hunc in modum. Chriſtus natus eſt anno 32. Herodis, vt ſupra diximus, eodemque anno in Aegyptum profectus, & ex Aegypto, teſte Matth. hoc loco, poſt obitum Herodis reuerſus, tot ergo annos in Aegypto vitam egit cum matre, & Ioſepho, quot inter annum Herodis 32. & eius obitum interfluxerūt. Herodes verò obijt anno regni ſui 37. vt cōſtat ex chronico Euſebij, & alijs. Hinc efficitur Deiparam in Aegypto annos circiter quinque vel ſex egiſſe. Vide quæ infra c. 11. dicimus de reuerſione ex Aegypto.

Oſea 11.

Ex Aegypto vocauit Filium meum, &c.

Verba Oſeæ litterali ſenſu de populo intelligūtur: ſpiritali vero ſenſu de Chriſto. Exod. 4. Hieron.

De reditu Chriſti filij Dei ex Aegypto in Iudæam vaticinatum Oſeam oſtendit Euang. capit. enim 11. Oſeæ ſic Deus loquitur: Ex Aegypto vocaui filium meum. Quæ verba ſenſu quidem litterali, de populo Iſraelitico intelliguntur, quem Deus filium appellat Exod. quarto. Filius, inquit, meus primogenitus Iſrael. Ex Aegypto vocatum eſſe à Deo, & Moſe duce filium hunc, in terram promiſſam ductum, quis ignoret? Senſu ſublimiori,

A qui ſub litteræ cortice latet, de naturali Dei filio Chriſto explananda eſſe, diuinus Spiritus ſcripturarum autor, per Matthæum docet. Eſt enim mira ſcripturæ profunditas. Ea quæ typicè præcedunt in alijs, ait Hieronymus Oſeæ 11. iuxta veritatem, & adimpletionem referuntur ad Chriſtum. Ex Aegypto vocaui filium meum, dicitur quidem de populo Iſrael, qui vocatur ex Aegypto, ſed perfectè refertur ad Chriſtum. Hæc ille. Et Theophylactus: Quod per figuram dictum eſt de popu-
B lo, impletum eſt verè in Chriſto.

Theophil.

Ianſenius vero audacter ſcripſit, teſtimonium hoc per accommodationē quandam vſurpatum eſſe ab Euangeliſta, quemadmodum ſi quis de patre aliquo loquens, ſolicito de filij ſalute, diceret: Vidiſſes patrem filij deſiderio nō poſſe conſiſtere, & omnia negligere, vt impleretur in eo illud Maronis; Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parētis. Magna eſt ſcripturæ, vt dixi profunditas, quam nemo abſque Spiritu diuino penetrare poſſit. Non per accommoda-
C tionem teſtimonio Oſeæ vtitur Matthæus, ſed in veriſſimo ſenſu myſtico, quem Spiritus ſanctus veluti nucleum dulciſſimum, ſub cortice litteræ abdidit. Hunc in modum (vt alia omittam exempla) illud Exod. duodecimo. Os non confringetis ex eo, quod ſenſu literali de Agno Paſchali dictum eſt, Ioannes decimonono, ſenſu præcellentiori, atque arcano, de Chriſto dictum affirmat. Probatur vero teſtimonium non eſſe vſurpatum per accommodationem, quoniam Euangeliſta ait,
D tunc impletum eſſe hoc vaticinium, cū Chriſtus ex Aegypto reuerſus eſt. Quod enim impletur, per accommodationem non dicitur, ſed per prædictionem.

Matthæus non vſurpauit per accōmodationē teſtimoniū Oſeæ. Exod 12.

CAPVT X.

De Cæde Innocentium.

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis.

MAgi, vt iam dictum eſt ad Herodem minimè redierunt, ſed itine-

re

re alio regionem ſuam petierunt. Lyranus ſcribit nauem conſcendiſſe nauigantem in Tharſis,quamobrem iratum Herodem naues Tharſenſium incendiſſe,iuxta illud Pſalm. quadrageſimiſeptimi. In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.Similiter Magiſter hiſtoriæ capi. vndecimo.Cùm,inquit, Herodes iter faceret per Ciliciam, audiens naues Tharſenſium Magos traduxiſſe , in ſpiritu vehementi combuſſit naues Tharſis , ſecundum quod Dauid prophetauerat Pſalm. quadrageſimoſeptimo.Idem tradit D. Antoninus, 1. par.tit.5.cap. 1. §. 4. Epiſcopus Petrus de natalibus in catalogo,de nece agẽs innocentium , & Ludolphus de vita Chriſti.D.Anſelmus ait Herodem vulgatis ijs,quæ de Meſſia Simeon,& Anna dixerant, perſecutum eſſe Magos Tharſum vſque Ciliciæ ciuitatem,cũque eos non reperiſſet , naues quibus vecti fuerint diſſipaſſe.

Lyranus. Pſal.47 an Herodes contriuit naues Tharſis. Mag hiſto. D Anton. Pet. de Na. Ludolph. Anſelm.

Hæc tamen veriſimilitudinis habẽt parum: Nam illa verba Pſalmi 47. In ſpiritu vehementi cõteres naues Tharſis,non de Herode,ſed de Deo dicũtur, qui ſuperbas naues vehementi ventorum flatu conterit,ſuperboſque reges, nauium inſtar Eccleſiam oppugnãtes , profligat . Præterea Magi ex Oriente venerunt;mare autem Ciliciæ occidentale eſt Iudææ,non igitur nauibus illis vecti ſunt,ſed equis,vel camelis.

Occidit omnes pueros, qui erant in in Bethlehem, &c.

Dubitatio hoc loco exiſtit,quonam tempore Herodes infantes occiderit? Card.Baronius primo anno natiuitatis Chriſti occiſos putat . Haymo Matt. 2. anno ſecundo;Completo,inquit, anno à natiuitate filij Dei , & quarta die ſequentis anni adueniente , fuit interfectio peracta. Putat ergo Haymo occiſos infantes eo die,quo Eccleſia illorũ agit diem feſtum,nimirum 28. die Decembris, exacto anno poſt Chriſti natiuitatem, & aliquot diebus , idem arbitratur D.Anſelmus , & Cardinalis Hugo in Commentarijs Matth.Gloſſa

Card. Bar. Haimo. Quonam tẽpore Herodes innocentes occiderit inueſtigatur. Anſelm Card Hugo. Gloſ.ord.

E ordinaria hanc opinionem ſequitur his verbis ; Veriſimile eſt poſt annum, & quatuor dies à natiuitate Chriſti Herodem in pueros deſæuiſſe, &c. Bedæ non diſplicet, ſic enim Matth.ſecundo ſcribit; Vtrum poſt annum natiuitatis Domini , an duos , hanc necem Herodes confecerit,non apparet, niſi fortè dicamus, quod poſt annum euolutum, & quatuor dies ſequentis anni infantes iuſſerit occidi , vbi dies paſſionis eorum à catholica veneratur eccleſia. Hæc ille.

Beda

F Onuphrius in faſtis putat , natum Chriſtum anno ab vrbe condita 752. infantes verò occiſos ab Herode anno 754. eodemque anno Chriſtum in Aegyptum tranſportatum . Eandem opinionem in Chronico Euſebius ſequitur,anno enim ætatis Chriſti tertio cædem ait perpetratam,& Herodis 34. Chriſtum verò ortum anno Herodis 32.Idem ſentit Lyranus , & Abulenſis Matth.ſecundo, quæſt.58. Herodes,inquit,non occidit pueros vſque ad duos annos poſt Chriſtum natum . Omitto G D.Epiphanium,qui,vt iam diximus,ſibi perſuaſit Magos poſt duos à natiuitate annos Chriſtum adoraſſe, atque adeo poſt illos duos annos , infantes fuiſſe vita priuatos. Confirmatur opinio ex his verbis Matthæi;Occidit omnes pueros , qui erant in Bethlehem à bimatu , & infra , ſecundum tempus , quod exquiſierat à Magis,&c. Cur Herodis terminum duorum annorum infantium ætati præfixit ? nimirum quia duo iam anni,vel agebantur , vel exacti erant ab apparitione ſtellæ, & Meſ- H ſiæ ortu. Cum igitur Meſſias duos annos ageret , illum cupiens inter alios neci dare, infantes à bimatu , & infra iuſſit interimi.

Onuphrius Euſebius. Liranus. Abulenſis. Epiphan.

Si quæras, quænam fuerit cauſa,cur Herodes tamdiu cædem diſtulerit? reſpondet Lyranus,Magiſter hiſtoriæ,capite 11.Dionyſius Carthuſianus , & alij, Romam ſe contuliſſe poſt Magorũ aduentum, eoque itinere , & occupatione diſtentum,à Chriſto perſequendo tamdiu abſtinuiſſe. Romam quidem petiuiſſe Herodem ex Iudæa , & filios duos Alexandrum atque Ariſtobolum apud

Liranus. Mag hiſto. Carthuſia. Herodes Romam petijt & filios accuſauit an-

te Chriſtū natum. Ioſephus.

apud Cæſarem tentati parricidij accuſaſſe, narrat Ioſephus lib. 16. antiq. ca. 7. Ex cap. vero 9. colligitur, rediſſe ex vrbe, circiter annum regni 28. at Chriſtus natus eſt anno 32. Ante natum ergo Chriſtum Romam profectus eſt. Præterea, quod Lyranus ait, citatum eſſe Herodem ad curiam Romanam ad petitionem filiorum ſuorum ipſum accuſantium, falſum eſſe ex Ioſepho cōſtat, qui Herodem & ſponte Romam petijſſe, & filios accuſaſſe, non autem a filijs accuſatum eſſe ſcribit.

In primis illud compertum eſt, infantium cædem crudeliſſimam, perpetratam poſt Deiparæ purificationem, & fugam in Aegyptum. Quod ſi roges, quid interim agebat Herodes? Cur illis diebus, vel menſibus, qui inter Magorum aduentum, & fugam in Aegyptū interceſſerunt, Chriſtum non eſt inſectatus? Reſpondet D. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum capit. 11. his verbis; Omitto dicere quot, & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel auerti omnino, vel impediri. Illud dico, poſteaquam Herodi Magi nihil renunciauerunt, eum credere potuiſſe illos fallaci ſtellæ viſione deceptos, poſteaquam non inuenerunt, quem natum putauerāt, erubuiſſe ad ſe redire, atque ita eum timore depulſo ab inquirendo, & perſequendo puero quieuiſſe. Deinde vulgatis rebus quæ in templo factæ, dictæq; fuerant, Herodes ſe à Magis ſēſit illuſum, & infantes occidit. Hactenus Aug. Eadem Beda habet Matth. 2.

Cur Herodes cædem innocentiū non protinꝰ poſt Magorum diſceſſum perpetrarit? D. Auguſt.

Beda

Secundo non carent probabilitate opiniones propoſitæ, nempe poſt annum, vel duos annos à Chriſto nato, Herodem infantes vita priuaſſe, illo die qui feſtus illis ab Eccleſia celebratur. Nihil enim eſt, quod ſi obijciatur facile diſſolui non poſſit. Illud ſolū habet momentum. Quid interim illo anno, vel duobus annis egit Herodes? ſi Romam non petijt, cur Meſſiam natū non eſt inſecutus? Reſponderi tamen poteſt, Herodem expectaſſe Magorum reditum per menſem, vel plures etiam dies. Poſtea vero exiſtimaſſe, vt ait Auguſtinus, in quærendo Meſſia fuiſſe illuſos, tandem cum audiſſet Meſſiæ iam nati famam vagari, quæ ex verbis Simeonis, & Annæ collecta fuerat, non Magos, ſed ſe illuſum intellexiſſe. Itaque protinus vbi ſe illuſum ſenſit, natum Chriſtum non in Bethlehem ſolū, ſed alijs etiam in locis quærere iuſſit, iuxta illud Angeli; Futurum eſt vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Quæſiuit ergo Chriſtū Herodes, totoq́ue regno quæſiuiſſe veriſimile eſt, dum quæritur, nec inuenitur, longū elapſum eſt tempus. Denique cum non reperiretur multis diebus, anxius Herodes, quid conſilij caperet, quidve ageret ignorabat. Tandem in crudeliſſimam infantium cædē erupit, vt ignotum Meſſiam inter illos interimeret.

Cur per an nū vel duos annos, Herodes cædem diſtulerit.

Rupertus lib. 21. de victoria verbi, cap. 2. exiſtimat Herodem non ſine facultate Auguſti Cæſaris Romani Imperatoris, tot infantes occidere auſum fuiſſe, conceſſiſſe vero Auguſtum facultatem illam, quod Herodes amittendi regni periculum obiecerit. Planè (inquit Rupertus) nec impietatis crimine vacuus eſt Auguſtus ipſe, qui ad ſuggeſtionem Herodis, tam pronus extitit, vt concederet illi quoquo pacto regē perdere, quem natum audierat, tanquā regna hominū rex ille (id eſt, Chriſtus) tollere haberet, &c. Item; Tot pueros Herodes non potuiſſet impune occidere, niſi Romanæ potentię licentiam, vel cōſenſum Auguſti Cæſaris habuiſſet. Sicut cùm voluit, inde permiſſum accepit, proprios trucidandi, ità prætento metu, ne fieret ſibimet, vel Auguſto, de mutatione regni, ſiue imperij; conceſſionem adeptus eſt tot pueros occidendi. Hæc Rupertus. Quæ quamuis non ſint ſatis explorata, habent tamen coloris aliquid. Cauſa igitur in promptu ex dictis Ruperti eſt, cur tādiu infantium cædem Herodes diſtulerit, nimirum quia facultate Romani Imperatoris carebat, quam illis duob. annis ingenti periculo amittendi regni, quod à Meſſia imminebat (vel etiam Romani imperij) propoſito, conſecutus eſt.

Rupertus.

an Herodes Auguſti facultatē ad facinus per petrandum petierit?

Id probabile eſt, Herodē Auguſtum Cæſa-

Cæſarem de nato Meſſia feciſſe certiorem, quem Iudæi regem maximum fore crederent, & expectarent. An verò ad interimendos infantes facultatem petere auſus fuerit, eamque a Cæſare clementiſſimo Imperatore impetrarit, incertum eſt. Qui enim abſque Cæſaris facultate, nobiles Iudæos poſt obitum ſuum, occidi præcepit, vt infra dicemus, potuit abſque eadem facultate infantes occidere. Dum ergo Cæſarem certiorem facit, & conſulit, tempus lõgum effluxit. *Gloſ. ord.* Fauent his hæc Gloſſę ordinariæ verba; Ideò cædem forſitã Herodes diſtulit, quia Romam profectus eſt, vel ibi accuſatus, vel vt Romanos conſuleret, ſuper iis, quæ de Chriſto dicebantur, &cęt. Quod autem Herodes accuſatus dicitur, falſum eſt, ipſe enim filios accuſauit, vt ſupra oſtendimus ex Ioſepho.

Tertiò, Probabile quoque Herodẽ paulò poſt purificationem illuſum ſe a Magis intellexiſſe, moxque cædem infantium perpetraſſe, nihil enim opinioni obſtat. Quod ſi argumentum obijcias, quo ſecunda opinio confirmatur. Reſpondebitur non eo die feſtum agi, quo infantes ſunt occiſi. Argumentũ, quod tertiam opinionem probat, facile ſolues, ſi dicas, ſecuritatis cauſa Herodem tempus ampliaſſe, quemadmodum & locum. Vt enim non ſolùm pueros Bethlehemitas, ſed vicinos etiã interfecit, ita non ſolùm infantes 4. vel 5. menſium, ſed duorum etiam annorũ vita priuauit. Mihi veriſimilius videtur innocentes eo die occiſos, quo Eccleſia illorum feſtum agit, poſt annum à Chriſto nato, quæ eſt ſecunda opinio propoſita. Probatur, ex ipſa feſti celebratione, quamuis probatio non ſit admodum firma.

Quonam modo hæc cædes ſit facta dubium eſt. Numquid Herodis ſatellites oppida percurrebant, domosq; inſcijs parentibus ingrediebantur, & filios trucidabant? An filios à parentibus petebant occidendos? Quid factũ ſit ignoratur. *D. Anton.* D. Antoninus 1. p. tit. 5. cap. 1. §. 4. matres ac nutrices cum infantibus, ab Herode vnum in locũ conuocatas conijcit. Mittens, inquit, in E Bethlehem Herodes, & in omnes fines eius cõgregari fecit (vt imaginari poteſt) in vnum locum, & adduci per matres, vel nutrices, ſub prætextu alicuius pietatis, & munificentiæ, omnes paruulos illius regionis, a bimatu, & infra. *Quomodo ſit facta innocentium cædes.* Nam annus iam tranſierat poſt adorationem Magorum, quo fuerat occupatus in acceſſu ad vrbem Romã. Hæc ille. *Abulenſis.* Abulenſis Matth. 2. quæſt. 71. ait, Herodem priùs inueſtigaſſe, quot infantes illius ætatis, quam præſcripſit, in Bethlehem, & finibus eius eſſent, F eosque omnes, & parentum nomina in album retuliſſe, poſteà verò ſatellites ſubitò ad cędem patrandam miſiſſe. *Druthma.* Druthmarus verò alter; Sicut tradunt, inquit, expectauit Herodes, vt venirẽt pueri ad ſolennitatem, quam illo tempore celebrabant; & tunc cum ibi fuerunt, pręcepit militibus, vt occiderent eos. Hæc illę.

Crediderim potiùs, per loca omnia miſiſſe Herodem ſatellites, qui infantes occiderent, quod Matthæi innuunt verba; Mittens, inquit, occidit omnes G pueros, &c. Non fuit autem difficile, a vicinis inueſtigare, in Bethlehem eiuſque finibus, quænam fœminæ filios in bimatu, & infra haberent, eosque illis extorquere.

A bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis.

An infantes omnes a bimatu & infra bimatum, occiſi ſint? Dubium eſt; An omnes infantes, a bimatu, & infra, occiſi ſint. Non omnes occiſos eſſe probatur, quoniam ex H infantibus vnius diei, vel paucorũ dierum, ſatis conſtabat non eſſe Meſſiam, quorſum ergo illi erant occidendi? Quod ſi poſt annũ, vel duos annos, cædes facta eſt, quorſum infantes duorum vel trium menſiũ morte erant afficiendi? *Abulenſis.* Itaque Abulenſis quæſt. 71. ait omnes quidem, qui in bimatu erant, hoc eſt, qui duos egerant annos occiſos eſſe, eos verò, qui infra bimatum, nõ omnes, ſed illos tantùm, de quibus dubitari poſſet, an eſſent in bimatu, vel prope bimatum. *Euthim.* Euthymius quoque exiſtimat, nõ omnes infra bimatum eſſe interfectos,

terfectos, ſic enim ſcribit; Herodes infantes, qui duorum annorum erant occidit, vt tempus ampliationem haberet, illos verò, qui minoris erant ætatis, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis. Itaque & tempus, quod a Magis didicit, obſeruauit, & latitudinẽ alteram ipſe adiecit, &c. Eandem opinionem ſequuntur Ianſenius, & Baronius. Confirmatur ex verbis Euangeliſtæ; Occidit omnes pueros a bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis, ideſt, occidit pueros, qui duos expleuerant annos, & ex ijs, qui infra duos annos erant, eos tantũ, qui ad tempus illud peruenerant, ad quod ex Magis intellexerat Chriſtum perueniſſe.

Ianſenius.

Omnes infantes infra bimatum eſſe interfectos alij ſentiunt; Beda Matthęi ſecundo; Omnes, inquit, a filio vnius noctis, vſque ad filium duorum annorũ Herodes occidit. Idem docent Haymo, Druthmarus, Dionyſius Carthuſianus, Ludolphus, & in Gloſſa ordinaria hæc leguntur; Non eſt contentus Herodes vaſtatione Bethlehem, ſed adiacentia loca vaſtauit, nec vllam miſericordiam ætatis habuit, a filio vnius noctis vſque ad filium duorum annorũ quin omnes occideret, &c. Iuxta hanc ſententiam Euangeliſtæ verba, quibus contraria fulcitur opinio, ſic explicantur; Occidit omnes pueros, a bimatu, & infra, id eſt, omnes qui erant in bimatu, & omnes qui erant infra bimatum, ſecundum tempus quod exquiſierat a Magis, hoc eſt, iuxta menſuram temporis, & ætatis Chriſti, quam a Magis intellexerat, ex illa enim collegit, oportere occidere infantes a bimatu & infra: tẽpus ipſum ſecuritatis gratia amplia udo. Itaque iuxta hanc ſententiam verba illa Euangeliſtæ: Secundum tempus quod exquiſierat a Magis, non ſolum referuntur ad illud: Et infra; vt volunt Euthymiùs, & alij, ſed etiam ad illud: A bimatu.

Beda. *Haimo.* *Druthma.* *Carthuſ.* *Ludolphus.* *Gloſ. ord.*

Mihi vtraque ſententia videtur probabilis, ſecunda probabilior. Quod ſi quæris? Quorſum infantes paucorum dierum occidendi erant, cum conſtaret Chriſtum maiorem eſse? Reſpondeo

A furorem non conſiderare. Præterea vt maiores Chriſto, ſic etiam minores ſecuritatis cauſa interempti ſunt.

Eſt alia horum verborum interpretatio huiuſmodi; Occidit omnes pueros a bimatu, & infra bimatum, vſque ad annos quinque. Nam primus numerus eſt binarius, reliqui infra binarium ſunt, vt ternarius, & quaternarius. Cũ ergo Euãgeliſta ait, occiſos pueros infra bimatum, intelligi poteſt de pueris qui tres, quatuor, vel quinque annos agebant, ſed hæc interpretatio nihil habet veriſimilitudinis. Quod ſi obijcias reperiri aliqua innocentium oſſa, B quę bimatum excedant, & quatuor vel quinque annorum ætatem poſtulare videantur, reſpondebitur, vel illa aliorum eſſe ſanctorum, vel milites Herodis proteruos, ac crudeles, aliquos ex infantib. maioris ætatis vita priuaſſe.

Vox in Rama audita eſt.

Hoc teſtimonium extat Ieremiæ 31. duplicem continet ſenſum, alterum litteralem, alterum myſticum. Litterali C de decem tribuum captiuitate exponitur, de qua illo capite ſermo eſt; Vox, inquit, in Rama, ſiue in excelſo (vt vertit Hieronymus) audita eſt, ploratus, & vlulatus. Nam Rachel vita iam functa figuratè abeuntes in captiuitatem filios ſuos lamentari dicitur, hoc eſt, decem tribus, quæ nomine Ephraim ſignificantur, eo quod primus earũ Rex Ieroboã, è tribu Ephraim fuerit oriundus. Rachel autem Ephraim auia erat, ſiquidem mater erat Ioſeph patris Ephraim. Noluit conſolari, quia non D ſunt, hoc eſt, quia alij in captiuitatem abducti ſunt, alij occiſi.

Ierem. 31. *Duplex ſenſus verborũ Ieremiæ.*

Senſu myſtico de fletu fœminarum locus eſt interpretandus, quarum infantes ab Herodis ſatellitibus trucidati ſunt. Tunc (ait Euangeliſta) impletum eſt, ꝙ multò antea Ieremias ſenſu arcano fuerat vaticinatus, vox in excelſo aere, vel in cęlo audita eſt, ploratus æthera penetrauit. Rachel plorabat filios ſuos, hoc eſt, fęminæ Bethlehemitides, quemadmodum Rachel abeũtes in ca-

Digitized by Google

in captiuitatem filios deplorauerat, ita ſuos infantes occiſos deflebant. Conſolationem autem recipere noluerunt, quia immaniter interfecti filij; Non ſunt, id eſt, non exiſtunt, ſed è vita migrarunt. Racheli tribuitur planctus fęminarum, vel quoniam Rachel propè Bethlehem ſepulta eſt, vt conſtat ex capite 35. Geneſis, vel quoniam Rachelis ille planctus typus fuit planctus harum fœminarum.

Geneſ. 35.

Obſerua, Rama, ſignificare excelsũ, ideoque Hieronymum ſic vertiſse, Ieremiæ trigeſimo primo. Vox in excelſo audita eſt. Prætereà ſignificat, Rama, collem, qui vt teſtatur Borchardus tribus leucis diſtat à Bethlehē verſus Auſtrum. Hoc loco ſignificare poteſt, & excelſum, & hunc collem, & indicare vicina loca Bethlehem, in quib. infantes neci crudeliſſimæ dati ſunt, matrumque ploratus eſt auditus. Fuit & Rama ciuitas diſtans ab Ieruſalem leucis tribus.

Borchard.

CAPVT XI.

De reditu Christi ex Aegypto.

Defuncto autem Herode.

Herodes iuſſit nobiles occidi, ut funus ſuũ lachrimis honoraret.

IMpius Herodes meritas impietatis pœnas dedit, horrenda ſublatus morte, anno regni trigeſimo ſeptimo, de qua Ioſephum lege libro decimo ſeptimo antiq. Facinus infandum in morte, ſimile infantium cędi, animo concepit, quod his verbis Ioſeph. memoriæ prodit. Cum è tota ditione nobiliores Iudęorum adeũ conueniſsent, euocati minaci edicto, pęnam capitis intentante non obtemperantibus, infenſus ex æquo ſiue ſontibus, ſiue innoxijs, vniuerſos concluſit in circo. Accita deinde Salome ſorore, maritoque eius Alexa, ait, inſtare ſibi terminum vitæ, ſuccumbenti tantis doloribus: quod quidem ferendum eſſet, quandoquidem iuxta communem mortalium ſortem accidat, illud permoleſtum eſſe, ſi carendum ſit extremo honore luctus, qui debeatur regibus. Non enim E ſibi ignotam eſſe Iudæorum mentem, quod optatam ſuam mortem lætis accepturi ſint animis. Sed illorũ eſſe officij leuamen aliquod præſentis huius doloris decernere. Nam ſi aſſenſum cõſilio ſuo præbeant, fore ſuum funus lõgè quam aliorum regum honoratius, & manibus ſuis gratius, omnibus per totam ditionem non fictè lugentibus. Ergo quamprimùm viderint ſe exhalaſſe animã, debere eos clauſam in circo nobiliũ multitudinem cingere militibus, ignorantibus etiam tum ſuũ obitum, non prius vulgandum, quàm F mandatum executi ſint: iubere deinde vt circumuentos vna oẽs iaculis configerent. Quibus hoc modo cęſis duplicem ſe eis habiturum gratiã, vel quod mandatorum fuerint memores, vel quod obitum ſuum publico luctu honorauerint. Hactenus Ioſephus.

Publicum excitauerat planctum viuens Herodes, cum infantes occidit, publicum alium concitare cupiebat moriens, nobilium multitudine trucidata. Vide quæſo quæ fuerit in morte hominis G pœnitentia, qui dolor ob ſcelera animo conceptus, qui luctus. Mortem crudeli luctu ornare deſiderabat. O miſerum & cæcum hominem, qui non viderit, tali luctu mortem nõ ornari, ſed fœdari. Pœnitentiæ luctu decoratur mors, fletu, lachrymiſque ex ſcelerum dolore manantibus, mors illuſtratur; planctu ex cæde hominum concitato in æternam memoriam deturpatur. Curabat (ait Ioſephus) vt ex ſingulis familijs vno aliquo ſublato totam gentem in luctum conijceret. Vtinam cuH raſſet potiùs, vt ſeipſum in pęnitentię planctum conijceret, ne in planctum ſempiternum conijceretur. Verùm quod optabat infelix non eſt aſſecutus; Etenim Salome, & Alexas in circo clauſam nobilium turbam non occiderunt ſed incolumem, ſaluamq; dimiſerunt.

Morti Herodes luctu impio voluit ornare ſed deturpauit.

Mors quali luctu decoratur.

Defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri.

Extincto Herode, Ioſeph ab exilio reuocatur. Sed cur Angelus num. multitudinis

tudinis vtitur? Defuncti, inquit, ſunt, qui quærebant animam, id eſt, vitã pueri. D. Hieronymus, quẽ ſequitur Gloſſa interlinearis, putat non ſolùm Herodem, ſed alios etiam fuiſſe infantis inſectatores; Ex hoc, ait, intelligimus nõ ſolum Herodem, ſed & ſacerdotes, & ſcribas, eodem tempore necem Domini fuiſſe meditatos. Haymo; Ex his, inquit, verbis intelligimus, multos principes Iudæorum, cum Herode in necẽ Domini conſenſiſſe. Euthymius; Quærentes animam pueri dicit Angelus, eos qui Herodem contingebant. In eadem ſententia eſt autor imperfecti homilia ſecunda in Matthæum.

D. Hieron. Gloſ. interlin. Præter Herodẽ alij quærebant animam pueri. Haimo. Euthim.

B Fieri potuit vt eo temporis ſpatio, quo Chriſtus in Ægypto vitã egit, aliqui Chriſti inſectatores è vita migrarint. Nonnulli putant ex illis fuiſſe, quos Herodes in circo clauſos iuſſit occidi, vt luctum morti ſuæ concitaret. Verùm, vt ex Ioſepho cõſtat, nullus eſt morte mulctatus, alij ergo fuerunt, ſi qui fuerunt. Remigius in catena Diui Thomæ; Si multi, inquit, fuerunt, quomodo in tã breui ſpatio extincti ſunt? quia, vt dictum eſt, Herode mortuo occiſi ſunt omnes maiores, qui in cuſtodia tenebantur. Idem exiſtimauit Diuus Thomas in cõmentarijs Matthæi; Sed illis aduerſatur hiſtoriæ veritas.

Remigius.

Aliter reſponderi poteſt Angelum vſum ſynechdoche, id eſt, numero multitudinis pro ſingulari, vt vult D. Thomas, & alij. Vſus præterea eſt numero plurali, quia Herodes cum Chriſtum perſequebatur multos habebat adminiſtros.

D. Thom.

Aduerte autem, nõ apparuiſſe Ioſepho Angelum mox poſt Herodis obitum. Nam Herodes ante tẽpus paſchale circa menſem Niſan, id eſt, Martium obijt, vt colligitur ex Ioſepho lib. 2. de bello capite primo & libro decimo ſeptimo antiquitat. capite vndecimo Chriſtus autem ſeptima die menſis Ianuarij ſequentis ex Ægypto reuerſus eſt. Eccleſia enim ſeptimæ diei Ianuarij, relationem, ſeu reditum pueri Ieſu ex Ægypto, in martyrologio Romano aſcribit. Defuncto igitur Herode circa menſem Martium, Angelus non ſtatim

Quo tempore obierit Herodes & Angelus apparuerit Ioſeph. Ioſephus.

A ſed poſt aliquot menſes, circa menſem Decembrem, Ioſephum redire iuſſit in patriam. In itinere menſem conſumpſit, peruenitque in Iudæam vt Eccleſia ſentit ſeptima die Ianuarij.

Audiens quod Archelaus regnaret in Iudæa.

In tres prouincias diuidebatur regio illa. Prima ad Auſtrum vergens, Iudæa proprio nomine dicitur, media Samaria, extrema verſus ſeptentrionem Galilæa. Iudææ imperabat Archelaus Herodis vita functi filius, vt ſupra diximus, ideoque cũ reuerteretur ex Aegypto auſtrali Ioſeph, ire timuit in Iudæam, & monitus ab Angelo diſceſſit in Galilæam, unde in Aegyptum abierat.

Dubium eſt hoc loco huiuſmodi. Si ex Galilæa in Aegyptum abierat Ioſeph, & in Galilæa, in ciuitate Nazareth, domicilium habebat, cur Iudæã potius, quam Galilæam, unde fuerat C profectus, petere decreuerat? Reſpondet Abulenſis, Ioſeph decreuiſſe quidem Galilæam, & ciuitatem Nazareth petere. Cum autem dicitur timuiſſe in Iudæam ire, ſignificari per Iudæam iter facere timuiſſe in Galilæam, propter Archelaum. Nam ex Aegypto reuertentibus in terram Iſraelitarũ, prima quæ occurrit prouincia eſt Iudæa. Eſt ergo ſenſus Euangeliſtæ, ex ſententia Abulenſis; Cum audiſſet Ioſeph, quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro D Herode patre ſuo, timuit illò ire, hoc eſt, timuit per Iudæam iter facere, in ciuitatem Galilææ Nazareth, & admonitus in ſomnis ab Angelo, ſeceſſit in partes Galilææ, diuertens a recto itinere, ne Iudæam pertranſiret.

Cur Ioſeph Iudæam petere decreuerat.

Abulenſis. Ioſeph decreuerat petere Iudæã .i. per Iudæam facere iter in Galilæam.

Opponet aliquis, ſi Ioſeph Galilæã petere decreuerat, quorſum fuit opus, Angeli oraculo, qui Galilæã petere iuberet? Reſpõdetur, Angelũ confirmaſſe Ioſeph metuentem, & ubi Deus uellet Chriſtum habitare, docuiſſe. Vrgebit, ſi modo ire in Iudæam timuit Ioſeph, propter Archelaum, cur poſteà non timuit cũ Chriſtus duodecim erat anno-

Quorſũ opus fuit angeli oraculo?

Cur non timuit Ioſeph Iudæā petere cum Chriſtus 12 erat annorum. D. Augu.

annorum; regnabat enim etiam tunc E
Archelaus. Reſpondebitur, iā tunc fuiſ
ſe liberatum omni timore Ioſephum.
Aliter Auguſtini uerbis libro ſecundo
de conſenſu Euangeliſtarum, ca. 10. fiet
ſatis quæſtioni; Fieri poterat (ait Augu
ſtinus) ut per diem feſtum inter tam in-
gentem turbam, latenter Virgo & Io-
ſeph aſcenderent, mox reuerſuri, ubi ta
men alijs diebus habitare metuerent,
ut nec ſolennitate prætermiſſa eſſent ir
religioſi, nec continua manſione con-
ſpicui. hæc ille.

Auguſtinus putat Ioſephum decreuiſſe habitare in Iudæa cum rediȳt ex Ægipto.

Verùm in ſententia Abulenſis non F
eſt Auguſtinus. Putat enim eodem libro
ſecundo, capite nono, Ioſephum ex Ae
gypro redeuntem, decreuiſſe in Iudæa
habitare. Cur autem in Iudæa habi-
tare voluerit, potius quam in Naza-
reth, ubi anteà habitauerat, his uer-
his docet; Intelligendum eſt, ubi
Angelus, in ſomnis in Aegypro, dixit
ad Ioſeph; Surge, & accipe puerum &
matrem eius, & uade in terram Iſrael,
ſic intellectum eſſe primò a Ioſeph, ut
putaret, iuſſum ſe eſſe pergere in Iu-
dæam, ipſa enim primitus intelligi po-
tuit terra Iſrael. Porrò autem, poſtea G
quam comperit, illic regnare Archelaū
Herodis filium, noluit obijcere ſe illi
periculo, cum poſſet terra Iſrael, etiam
ſic intelligi, ut & Galilæa illic deputa-
retur, quia & ipſam populus Iſrael in-
colebat. Quanquam & alio modo ſolui
poſſit hæc quæſtio, quia potuit videri
parentibus Chriſti, cum puero, de quo
talia per angelica reſponſa didicerant,
non eſſe habitandum niſi in Ieruſalem,
vbi erat templum Domini. & propte-
rea redeuntes ex Aegypto, illuc eos itu
ros fuiſſe, & habitaturos, niſi Archelai H
præſentia terrerentur. Hæc Auguſt. Ni-
cephorus lib. 1. ca. 13. ait, Deiparam, &
Ioſeph, tam in Nazareth quam in Be-
thlehem habuiſſe domicilium, & ali-
quam hæreditatem. Vtrobique, inquit,
habitabant, quod vtroque loco prouen
tum aliquem (ut conijcere licet) habe-
rent. &c. Potuit ergo Ioſeph, (ſi hoc ue
rum eſt) de incolenda Bethlehem, quæ
in Iudæa eſt, cogitare.

D. Auguſt. Niceph.

Quoniam Nazaræus vocabitur.

Ioſephus ab Angelo monitus, ex Ae
gypro rediens, ciuitatem Nazareth, pe-
tit, ibique habitauit, cum Deipara, &
magno Infante, ut prophetarum com-
pleretur vaticinium, qui Nazaræum fo
re Chriſtum prædixerant. Nazaræus au
tem dictus eſt, ſiue Nazarenus a patria
Nazareth, in qua non quidem natus,
ſed educatus eſt.

Quinā prophetæ ſint vaticinati Chriſtum vocandum Nazaraū. D. Hieron.

Difficile eſt explicatu, qui nam pro-
phetæ ſint vaticinati, Chriſtum appel-
landum fore Nazaræum, in nullo enim
Prophetarum, qui extant, huiuſmodi
aperta vaticinatio reperitur. Quo cir-
ca D. Hieronymus Iſaiæ 11. Omnes, in-
quit, Eccleſiaſtici quærunt, & non inue
niunt, ubi ſcriptum ſit; Quoniam Naza
ræus uocabitur.

1 Opinio. D Chryſoſ. Euthim.

Quatuor reperio hac de re ſenten-
tias. Prima eſt Chryſoſtomi, homil. 9. in
Matthæum & Euthymij, qui exiſtimant
teſtimonium hoc ſumptum, ex libris
prophetarum, qui perierunt. Perijſſe au
tem aliquos ſacros libros, eodem loco
probat Chryſoſtomus, & Athanaſius,
in fine Synopſeos.

Athanaſ.

2. Opinio. *Clarius.*

Secunda eſt Iſidori Clarij, & Oſian-
dri, qui aiunt, Prophetas appellari pro-
phetarum interpretes, quaſi dicat Mat-
thæus, habitauit Chriſtus in Nazareth,
ut impleretur, quod dictum eſt per pro
phetas, hoc eſt, quod ex prophetis, pro
phetarum interpretes collegerunt, ni-
mirum Meſſiam vocandum eſſe Naza-
ræum. Hæc opinio parum habet proba-
bilitatis, quoniam Matthæus nomine
prophetæ non pro interpretibus, ſed
propriè pro vatibus uti ſolet.

Leo Caſtr. 3. Opinio.

Tertia eſt Leonis Caſtro, Iſai. 11. qui
contendit aduerſus Pagninum, nomen
Nazareth, Hebraicè per Zain, literam,
non per Sade, ſcribendum, indeq; Chri
ſtum dictū Nazaræum Hebraicè, nezir,
per Zazin, non per ſade. Quod proba-
tur ex Euangelijs, in quibus Nazareth,
per litteram Z, ſcribitur. In hebraicis li
bris, non extat hoc nomen Nazareth,
ideoque quibus characteribus ſcriba-
tur ignoramus. Chriſtum uero Naza-
ræum dici, Hebraicè, Nazir, à Naza-
reth, exiſtimat Euſebius Cæſarienſis
libro

Euſebius Cæſar.

Digitized by Google

libro ſeptimo de demonſtratione Euãgelica, ca. 1. Cũ Christus, inquit, ſuapte natura, & re vera Nazaræus eſſet, id eſt, ſanctus, intactus, ſegregatus, oportebat illum ab hominibus, hac appellatione vocari, & obtinuit hanc appellationem, a loco Nazareth. Hæc ille. Ex quibus conſtat, appellaſſe Chriſtũ Nazaræum, per Z, a Nazareth. Hieronymus quoque Matthæi capite ſecundo, Nazaræum Chriſtum dictum ait, id eſt, ſanctum.

Nazaræus, per Zain ſcribendũ.

Hieron.

Hoc ſi concedatur, oſtenditur Chriſtum dictum eſſe Nazaræum a prophetis, id eſt, in propheticis ſcripturis, ſenſu myſtico, & in typis. Nam Geneſeos capite quadrageſimo nono, Ioſeph Nazaræus dicitur a patre Iacob, & Deuteronomij capite trigeſimo tertio, a Moſe ſimiliter vocatur Nazaræus. Iudic. capite decimo tertio, Samſon appellatur ab Angelo Nazaræus, hi vero vmbræ, & prophetici quidam typi fuere Chriſti. Senſu litterali illi Nazaræi vocantur, ſenſu arcano vocatur Chriſtus. Hieronym. Matthæi 2. ait, a prophetis Chriſtum dictum Nazaræum, id eſt, ſanctum, quòd ſcripturę doceant Meſſiam ſanctum eſſe.

Geneſ. 49. *Deut. 33.* *Iud. 13.* *Hieron.*

Paulus Burgenſis, in additionibus Pſal. 131. credit teſtimonium Matthęi, ex fine illius Pſalmi, eſſe petitum. Vbi enim latinè legitur, ſuper ipſum efflorebit ſanctificatio mea; Hebraicè legitur, pro sãctificatione, Nezer, quod vocabulum ſignificat ſeparationem, ſanctificationem, & vt ita dicam, Nazaræitatem, ſiue Nazaræi conſecrationem. Eſt ſenſus Burgenſis, ſuper ipſum Chriſtum, efflorebit Nazaræitas, ſiue conſecratio Nazaræi. Vnde conſtat Chriſtum, a Dauide appellari Nazaræum, per Zain.

4. Opinio.

Quarta eſt D. Hieronymi, qui in epiſtol. ad Pammachium, de optimo genere interpretãdi c. 3. teſtimoniũ Matth. ſumptũ putat ex c. Iſa. 11. Egredietur (ait Iſaias) virga de radice Ieſſe, & flos, Hebraicè neſer, per Sade, de radice eius aſcendet. Illud, neſer, vertit Hieronymus, Nazaræus, de radice eius aſcendet. In eo loco, inquit, vbi nos legimus, atque tranſtulimus, Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, in hebræo iuxta linguę illius idioma ſcriptum eſt; Nazaræus de radice eius creſcet. Iſaiæ vero capite vndecimo, hanc opinionem Hebræorum eruditis tribuit, his verbis; Illud Matthæi; Quoniam Nazaræus vocabitur, eruditi Hebræorum, de hoc Iſaię loco, id eſt, c. 11. aſſumptum putant. In Cõmentarijs Matthęi hanc & ſuperiorem opinionem coniungit. Si fixum, ait, de ſcripturis poſuiſſet Matthęus exemplũ nunquam diceret, quod dictum eſt per prophetas, ſed ſimpliciter, quod dictũ eſt per prophetam. Nunc autẽ pluraliter prophetas vocans, oſtendit ſe non verba de ſcripturis ſumpſiſſe ſed ſenſum. Nazaræus ſanctus interpretatur, ſanctum autem Dominum futurũ omnis ſcriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, quòd etiam ijſdem verbis iuxta hebraicam veritatem, in Iſa. 11. ſcriptum ſit; Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice eius conſcendet. Hæc Hieronymus. Hanc ſententiam ſequuntur Lyranus, Abulenſis & Ianſenius.

Hieron. *Liranus.* *Abulenſis.* *Ianſenius.* *Caietanus.*

Prætereà Pagninus, & Caietanus putant, Nazareth per Tſade ſcribi, non per, Zain, & Chriſtum dictum eſſe Nazaræum, vel Nazarenum, per Tſade, nõ per Zain. Quod probari poteſt, inprimis ex Hieronymo, cuius hæc ſunt verba, in lib. de nominibus Hebraicis; Nazareth, id eſt, flos, aut virgultum eius, ſcribitur non per Z, litteram, ſed per Hebræum Tſade, quod nec S, nec Z, litteram ſonat, &c. Ex Nazareth deducitur Nazaræus, ergo etiã Nazaræus ſcribitur per Tſade. Secundò confirmatur ex titulo crucis, in quo vt Pagninus legit, Nazarenus, per Tſade, ſcriptum eſt. Tertiò ex Euangelio Syriaco, in quo Nazareth, & Nazaræus, per Tſade, ſcribitur. Prætereà, Rabbi Elias in lexico, Nazaræum eodem modo ſcribit, & ciuitatem Nazareth, ait appellari Netſer id eſt, florem, nimirũ nomine illo; quo Chriſtus Iſai. 11. appellatur, cum Iſaias ait, flos de radice eius aſcendet.

Nazaræus ſcribitur per Tſade.

Quòd ſi quæras per quos prophetas dictum ſit; Quoniam Nazaræus vocabitur. Reſpondebitur, per Iſaiam loco

E iam indicato, in quo Chriſtus dicitur, Netſer, id eſt, flos, hic vero vnus propheta ſatis eſt: nam Euangeliſta numerum multitudinis, pro ſingulari hoc loco vſurpat, quemadmodum ſupra cum dixit; Defuncti ſunt enim, qui quærebant animam pueri. Numerum autem pluralem pro ſingulari vſurpari, exemplis docet Aug. li. 3. de Conſenſu Euangeliſtarum c. 16. Senſus ergo Matthæi eſt, habitauit Chriſtus in Nazareth, vt adimpleretur, quod dictum eſt per prophetas, id eſt, per vnum prophetarum

Auguſt.

F Iſaiam, quoniam Netſer, à Nazareth, eum vocat, cum ait, Netſer de radice eius aſcendet, id eſt, flos, vel neſaræus.

Obijcitur huic interpretationi Euangeliſtas Nazareth, & Nazaræum, ſiue Nazarenum ſcribere per Zain, atque adeò Iſaiæ vaticinium non facere ſatis; Reſpondebitur Euangeliſtas, hebræum Tſade vertiſſe in litteram Zita Græcā, quæ ſonat Z, Latinum. Illud etiam negotium faceſſit, quod Euangeliſta dixerit, prophetas prædixiſſe Chriſtum vocandum Nazaræum, ſiue Nazarenum,

G at Iſaias illo in loco, nihil tale prædixit: appellat enim, neſer, non tamē ait vocandum, neſer, ſiue Nazaræum. Reſpondetur iuxta hanc ſententiam, ſenſum Matthæi hunc eſſe, vt adimpleretur, quod dictū eſt per prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur, hoc eſt, erit Nazaræus. Iſaias vero cum prædicit, Neſer, id eſt, florem, aſcenſurum de radice Ieſſe, prædicit aperte Chriſtū eſſe Neſer. Simile illud eſt eiuſdem Matth. c. 1. Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui voca-

H tur Chriſtus. Aliter explicari poteſt Matth. hoc modo; Qm̄ Nazaræus vocabitur ab hominib. ſiue Nazarenus. Ieſus enim Nazarenus, vel Nazaræus vocatur: Iſaias vero hoc pacto exponet. Egredietur virga, id eſt, Deipara, de radice Ieſſe, patris Dauidis, & netſer, hoc eſt Meſſias, q. a populo, netſer, ſiue Nazaræus vocabit, de radice eius aſcēdet.

His modis nodus hic ſoluitur. Quòd ſi quis velit aliquos prophetas vaticinatos eſſe, Chriſtum Nazaręum vel Nazarenum ab hominibus vocandū, ij dē ijs verbis explicatè, non figurate, dicere poteſt, hoc vaticinium nō fuiſſe litteris mandatum (neque enim omnia, quæ prophetæ dicebant litteris conſignantur) vel vt ait Chryſoſtomus, non extare hoc tempore.

An Chriſtus fuerit Nazaræus.

Ex his quęſtio exoritur: An Chriſtus fuerit Nazaręus? etenim Nazaræū fuiſſe, teſtatur Euſebius loco iā indicato; Cum Chriſtus, inquit, ſuapte natura & reuera Nazaræus eſſet, &c. Præterea, Matthæus verè vocandum ait Nazaręū ergo verè erat Nazaræus, adde Chriſtū promiſſam habuiſſe cęſariem, ꝙ Nazaræorum fuit inſigne. Antequam quæſtioni fiat ſatis, obſeruandum eſt, Nazaræi nomen hebræum eſſe, Nezir, quod abſtinentem, & ſeparatum ſignificat a verbo Nazar, quod ſignificat ſeparare, & abſtinere. Erant autem Nazaræi, fęminæ, vel viri, qui Nazaræatum vouebant, præſcriptoſq; legis ritus obſeruabant. Num. 6. Vir ſiue mulier, cū fecerint votum, vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, a vino, & omni, quòd inebriare poteſt, abſtinebūt. Acetū ex vino, & qualibet alia potione, & quidquid de vua exprimitur, nō bibent, vuas recentes, ſiccaſq; non comedent, cūctis diebus quib. ex voto Domino cōſecrantur. Quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa vſq; ad acinū non comedent, omni tempore ſeparationis ſuæ, nouacula nō tranſibit per caput eius, vſq; ad cōpletum diem, quo Domino conſecratur. Sanctus erit creſcente cęſarie capitis eius. Omni tempore conſecrationis ſuę, ſuper mortuū non ingredietur, &c. Hi ſunt Nazaręorum ritus lege præſcripti, a vino, vuiſque abſtinebant, capillum non radebāt funeri non intererant. Quod ſi ſubitò coram illis quiſpiam animam exhalaret, contaminabatur Nazaræatus, & ad initiū redibat. Erāt autem Nazaræi certo aliquo tēporis ſpatio; exacto tēpore Nazaręatus, cęſaries tondebatur, & in altari holocauſtorum incendebatur. Samſon verò Nazaræus fuit, non certo aliquo tempore, ſed dum vixit. Iud. 13. Erit puer Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex vtero matris ſuę, vſq; ad diē mortis ſuę gerebat intōſos crines, quos quia Dalila abſcidit, robore

Num. 6.

Nazaræorum ritus.

Iud. 13.

quouſque

Digitized by Google

A quouſq; renaſcereni priuatus eſt: etenim Nazarçatus.n.iſigne cęſareis erat.

En habes noſtri temporis religioſorum, tenuem quandam vmbram. Voto ſe obſtringebant Nazaræi, votis ſe obſtringunt religioſi; Nazaræi dicebantur, hoc eſt, ſegregati, religioſi quoque ſegregati a populo, populiq; vitijs, & moribus ſunt, illi a vino & ſicera abſtinebant, hi abſtinent a mundi voluptatibus, quæ vini inſtar hominem a mentis ſtatu deturbant. Illi mortuos fugiebant, ne pollueręntur, hi peccata fugiunt, ne inquinentur, illi cæſariem nu- B triebant, hi de diuinis rebus præclaras nutriũt cogitationes, illi capillos Deo offerebant, hi opes, corporis voluptates, totamque offerunt voluntatē. Candidiores Nazaræi eius niue (ait Ieremias 4. Threnorum) nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores. Eccleſiæ Nazarços religioſos, candidiores niue efficit caſtitatis candor admirabilis, nitidiores lacte morum ſuauitas, & humilitas, rubicundiores ebore antiquo, in Deũ, proximumque excellens charitas, ſapphi- C ro pulchriores, ſapphirina, hoc eſt, cœleſtis vitæ ratio, iuxta illud Pauli; Noſtra cõuerſatio in cęlis eſt. Faxit Deus, ne è cœlo delapſum viuendi modũ, vitijs aliqui deturpent, quibus id congruat, quod apud Ieremiam ſequitur; Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, & nõ ſunt agniti in plateis, &c. Sed quæſtioni propoſitę reſpõdeamus.

Nazaræi religioſorũ virorum typus.

Ieremias. Thren 4.

Dicendum eſt, Chriſtum non fuiſſe legalem Nazaræum: idque facile probatur, quoniam Nazaræis præſcriptos ritus minimè obſeruauit, etenim vinũ D potabat, vt ex euangelio conſtat, & ad mortuos ingrediebatur. Quod autē Euſebius ait Nazaræum fuiſſe, intelligendum eſt fuiſſe Nazaræum, id eſt, ſeparatum, & ſanctum, ſic enim, ſe ipſum explicat; Cum Chriſtus, inquit, ſuapte natura Nazaræus eſſet, id eſt, ſanctus, intactus, ſegregatus, &cæt. Vnde illud Pauli ad Hebr. 7. Talis decebat, vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatorib. Prophetæ verò Nazaræum vocandum dixerunt, non per Zain, ſed per Tſade,

Chriſtus nõ fuit legalis Nazaræus.

Ad Heb. 7

A vt ſupra diximus, id eſt, floridum a Nazareth ciuitate, quod nomen florem ſonat. Præterea quamuis per Zain, vocandum Nazaræum prædixiſſent, de legali Nazaræo intelligendi non eſſent, vt Hieronymus ſupra docet.

Quod attinet ad cæſariem, fatemur Chriſtum cæſariem habuiſſe ſubflauã, capilloſque capitis tuliſſe prolixiores vt ſcribit Niceph. lib. 1. c. 4. Nouacula enim (ait ille) in caput eius non aſcendit. Hæc tamen cæſaries inſigne non erat legalis Nazaræi, quemadmodum B Abſalonis cęſaries. Cęſariem geſtabat Abſalon, tamen Nazaræus non erat. Ita & Chriſtus Dominus. Quod ſi Hebræi, Abſalonem Nazaræum fuiſſe velint, falluntur, etenim Nazaræis tondere comam non licebat, Abſalon autem vt ex 2. Reg. 14. exploratum eſt, ſingulis annis illam tondebat. Chriſtum etiam aliquando crines, ne prolixiores fierent, reſcidiſſe veriſimile eſt.

Cæſaries Chriſti ſubflaua.

Nicephor.

Abſalon nõ fuit Nazaræus.

2. Reg. 14.

CAPVT XII.

C

Morale.

Apocalypſis 12. illuſtriſſimis coloribus pingitur, ex ſententia Ruperti, parturiens Eccleſia, parturiens, inquam, tot ſæculis Meſſiam optatiſſimum. Ante parturientem Eccleſiã truculentus aſtat draco. Draco (ait Ioannes) ſtetit ante mulierem, quæ erant paritura, vt cum peperiſſet, filium eius deuoraret. Quid huic draconi ſimilius quàm Herodes ſerpens callidus? Peperit Eccleſia poſt tot ſæcula Meſſiã opta- D tiſſimũ, ecce draco Herodes hianti ore deſideratiſſimum partum conatur deuorare. Futurũ eſt (ait Angelus) vt Herodes quærat puerũ ad perdendũ eum. Quæſiuit, ſed minimè inuenit, hiantib. draconis faucibus mitis agnus ereptus eſt, & in Ægyptũ ductus. Quemadmodũ olim, infanticidæ Pharaonis manus infans Moſes effugit, vt hebræos in virilem ætatē perductus, ex Ægyptiaca ſeruitute eriperet, ita infanticidæ Herodis rabiē, infans Chriſtus breui fuga declinauit, vt mortales ex Satanę ca-

Apoc. 12.

Rupertus.

Herodes draco.

ptuitate poſtea cruci ſuffixus liberaret. Ideo dignatus eſt in Aegyptum Chriſtus fugere (ait D. Fulgentius in ſermone de Epiphania) vt poſtea crucem dignaretur aſcendere. &c.

D. Fulgen.

Non dum uenit hora eius ſuauiſſime draco, quamuis totis uiribus perſequaris, numquam illum aſſequeris, horam eius mutare, mortem citius afferre, interitum non poteris maturare. Mortem habet in poteſtate, furoris tui habenas manu geſtat, is leonis curſus erit, quẽ mitis agnus permiſerit. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ, non occides agnum Dei dum tener eſt, dum fugit matris vbera. Tam parum ſanguinis non vult amor fundere. Creſcet ætas, creſcet corpus, augeſcet ſanguis, tunc hoſtes non fugiet, ſed quæret, qui terris irrigandis, ſanguinis aperiant è virili corpore flumina. Hinc eſt quòd fugit Chriſtus (ait Chryſol. ſerm. 150.) vt cedat tempori, non Herodi. Item; Chriſtus mortem diſtulit, non fugit. Et D. Fulgent. Fugit Chriſtus non formidine humana, ſed diſpẽſatione diuina, fugit non neceſſitate, ſed poteſtate. Item: Faciet eum mori benignitas propria non malignitas aliena, morietur non uinculo neceſſitatis, ſed propoſito uoluntatis. &c.

Non potuit Herodes horam christi mutare.

D. Chriſol.

D. Fulgen.

Verba illa Exod. 23. Non coques hædum in lacte matris ſuæ; Aug. q. 90. ſuper Exodum, huius rei prophetiam eſſe exiſtimat; Intellectum, inquit, de Chriſto approbo, quod hac prophetia prædictus eſt, non occidendus a Iudæis infans, quando Herodes quęrens eum ut occideret, non inuenit. Eundem in modum exponit D. Thomas in prima ſecũdæ, q. 102. artic. 6. ad quartum, & alij. ex quorum ſententia, verba hunc habent ſenſum; Non coques hœdum in lacte matris ſuæ, id eſt, eo tempore quo ſugit lac matris ſuæ. Hoc ſenſu de Chriſto myſtice intelliguntur.

D. Auguſt.

D. Thom.

Litterali ſenſu præceptum eſt Iſraelitis traditum; Non coques hœdum in lacte matris, hoc eſt, non uteris ad coquẽdum hœdũ ipſo matris lacte vice aquę. Traditum eſt autem huiuſmodi præceptum, ut ait D. Thom. quia ad crudelitatem pertinet, lac, quod hœdi eſt alimẽtum, eidem vertere in tormentum. Vel quia huiuſmodi coctione ſolebant idolorum cultores ſimulachra ſua venerari, idcircò illam fugere Iudæis præcipiebatur. Admonet locus, ne illa, quæ adiuuãdos homines à Deo donata ſunt, in illorum perniciem conuertamus, ut diuitias, ingenium, & ſimilia, iniquum enim eſt, ut quod datum eſt in alimentum, conferatur ad tormentum. Sane de Hæreticis verum eſt, coquere hędos in lacte matris. Lac eſt hæreticorum doctrina impia, lac, inquam, capræ fętidę, id eſt, hæreſeos, in hoc lacte fœtidæ matris, coquunt illi hœdos, id eſt, diſcipulos ſuos, æternis poſtea ignibus in Tartaro recoquendos. Ingenium ſuum, eloquentiam, ſi quam habent, & doctrinã, quæ ſi uera eſſet, hominum fuiſſet alimentum, cùm hæretica ſit, conuertunt in hominum æternum tormentum.

Non coques hœdum in lacte matris quid ſignificet.

D. Thom.

Haretici in lacte matris hœdos coquunt.

Potuiſſet Dominus Herodem ſubita morte de medio tollere, potuiſſet in Iudæa facile latere, ſed lupũ mitis agnus, per miraculum noluit occidere, per fugam potius, quàm per miracula, vitam voluit conſeruare. Vnde Euſebius Cæſarienſis lib. 9. de demonſtratione ca. 4. Non erat, inquit, par, ſaluatorem puerũ adhuc, miracula exordiri iam tùm, atq; ante tempus diuinam oſtentare uirtutem, quod ſane factum fuiſſet, ſi miraculi quadam ratione, inſidiantem ſibi Herodem puniuiſſet, neque illam in Aegyptum ſeceſſionem pertuliſſet. Verũ præſtantioris cuiuſdam diſpenſationis ac ſapientiæ fuit, ſuo atque accommodato tempore, miraculorum quæ ad diuinitatem pertinent initium facere eũ, cui in tota uita, manſuetudinis & clementiæ teſtimonium redditum eſt, qui que ad promerendum atque ad communia officia fungenda, propenſus extitit, nec aliquem vnquam eorum, qui non ipſi auſcultauerunt, vltus eſt. Nc tunc quidem cùm ut ouis ad occiſionem ducebatur. Hæc Euſebius.

Chriſtus noluit per miraculum, Herodis furorem euadere.

Euſebius.

Fugit autem agnus verus in Aegyptũ, in qua illius typus, paſchalis olim agnus immolatus præceſſerat, ne ſine illa regione (ait D. Leo ſerm. 3. de Epiphania) pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum, in qua primum occiſione agni,

D. Leo.

agni,ſalutiferum crucis ſignum,& paſ-
cha Domini fuerat efformatum. &c.
Quendam nunc veluti guſtum præſen-
tiæ ſuæ Aegypto præbuit, poſtea verò
dulciſſimis fidei & charitatis chriſtia-
nę epulis, eandem copioſe ſaginauit.

D.Chriſoſt. Præſentiæ, ſuæ guſtum nunc Chriſtus Ægipto præbuit

Chryſoſtomus homil.8. in Matthæum;
Tactu,inquit,ipſo Domini,guſtum quē
dam ſanctificationis Aegyptus adipiſci
tur,ut cùm illum audierit,ab Apoſtolis
prædicari,huius quaſi priuilegij hono-
re decoretur,quòd Dominum prima ſu
ſcepit.&c.

Procopius. Iſa. 19.

Procopius Iſai. 19. de hac in Aegy-
ptum fuga,uerba illa Iſaiæ exponit; Ec
ce dominus aſcendet ſuper nubem le-
uem,& ingredietur Aegyptum,hoc eſt
(ut,ille interpretatur)aſcendet in cor-
pus leue,nullo terrenę perturbationis,
aut peccati onere graui.Aſcendet, in-
quam,ſuper corpus, ueluti ſuper currū
eximium,uel ſuper ferculum illi ſimile
de quo in Canticis uerba fiunt capit.3.

Super nubē leuem aſcēdit Dominus, & ingreſſus eſt Ægiptum. D Auguſt. Procopius.

Nubes etiam dicitur corpus uel caro
Chriſti,quoniā Solis, id eſt,diuinitatis
radios temperabat, ut Aug.in tract.34.
in Ioannem.Nube,inquit,tegitur, non
vt obſcuretur,ſed ut tēperetur.Aliqui,
vt idem Procopius ſcribit, nubem Dei
param Virginem voliīt ſignificare;Sūt,
inquit, qui per nubem leuem ſacroſan-
ctam Virginem intelligi arbitrentur, à
qua in Aegyptum Chriſtus, vlnis eſt de

Ambroſius

latus.Ambr.in lib. de Inſtit. Virg.c.13.
Scriptum,ait,eſt de Virgine, Iſaiæ 19.
Ecce Dominus ueniet,ſedens ſuper nu-
bem leuem, uerè leuem, quæ coniugij
onera neſciuit,verè leuem,quæ leuauit
hūc mundum de graui fęnore peccato-

Procopius.

rum, &c. Addit Procopius & aliam in-
terpretationem, videlicet, nomine nu-
bis rorem pluuiamq; ſpiritalem, & ba-
ptiſmum indicari. Deus ergo iuxta has
omnes interpretationes, primùm in-
greſſus eſt in Aegyptum, in nube leui,
incarnatus corpore ex Virgine aſſum-
pto, cuius brachijs ueluti curru pluſ-
quam cherubico ferebatur.Poſtea uero
impreſſus eſt,ueluti in nube graui aquis
onerata,quę rorem,pluuiamque baptiſ

Nubes leuis & nubes grauis

mi cœleſtem,poſt aſcēſionem in Aegy
ptios effudit. Diuino autem rore,diui-
naque pluuia Chriſtus ſic Aegypti re-
A gionem irrigauit,ut obſcura ſerpentiū
brutorumque animalium ſpelunca, in
hortum amęniſſimum,omnium florum
pomorumque genere redundantem
commutarit.

Euſebius Procopius

Qualis antequam baptiſmi aquis ir-
rigaretur,fuerit Aegyptus,docet Euſe-
bius lib.9.de demonſtratione capi. 4.&
Procopius loco citato;Tam longe, in-
quit, Aegyptij à religione receſſerant
vt ne à brutorum quidem animalium

Auguſtin.

cultu abſtinerent.Auguſt.in lib.de vni-
co baptiſmo c.4.In Aegypto multipli-
B cior,multoque ignominioſior idolola-
tria,inſtituta eſſe perhibetur.Diuus Cy

Ægypti idololatria. D.Cirillus.

rillus Iſaiæ 11. Aegptij præ alijs ſuper-
ſtitioſiſſimi,delubra paſſim, & ſimula-
chra infinita habebant, adorarunt vola
tilia,& piſces,& capram,& ouem,& ui
tulus ab illis in honore habitus eſt.&c.

D. Chriſoſ. Ægiptus in paradiſum conuerſa.

In paradiſum autem amæniſſimum con
uerſam, docet Chryſoſtomus homilia
8.in Matthæum his uerbis.Si quis nunc
ad Aegypti ueniat ſolitudinem,paradi-
ſo prorſus omnem illam videbit ere-
mum digniorem,& innumerabiles An-
C gelorum cætus, in corporibus fulgere
mortalibus,& populos martyrum,&
choros virginum, & omnem quidem
tyrannidem diaboli diſſolutam,Chriſti
autem regnum coruſcans.Item; Nō ita
varijs aſtrorum choris cœlum refulget
vt Aegyptus innumeris monachorum,
ac virginum diſtinguitur,& illuſtratur
habitaculis.Si quis illam Aegyptum ue
terem nouit,rebellem Deo, ac magni-
tudine ſuperſtitionum furentem,adorā
tem irrationales animantes, porros e-
tiam,cepaſque pauitantem, hic optimè
D Chriſti poteſt noſſe virtutem, per quē
facta eſt tam admiranda mutatio. &c.

Triſmegiſtus.

Mercurius Triſmegiſtus apud Augu.
lib.8.de Ciuit.Dei c.14. Aegyptum cœ
lo aſſimilat,An ignoras,inquit,ò Aſcle
pi,quod Aegyptus imago ſit cœli, aut
quod eſt uerius,translatio,aut deſcēſio
omnium quæ gubernantur,& exercen-
tur in cœlo? ac ſi dicendum eſt uerius,
terra noſtra mundi totius eſt templum.
Vera fuere hæc, quę Mercuius dixit,nō
non tamen illius tempore, ſed poſtquā
Aegyptus chriſtiana ſacra accepit.Tūc
enim imago fuit cœli,imagoq; uitæ an

 gelicę,

gelicæ,& Dei templum,Chriſtique oui le ſingulare. Iuxta illud Auguſtini ſermo.50.de Verbis Domini, capit.10. In Aegypto quomodò paſtor eſt Chriſtus qui norunt agnoſcunt, qui non norũt, requirant. Quàm magnum illic gregẽ colligat, quantam numeroſitatem ſanctorum,atque ſanctarum habeat, contemnentium penitus mundum.Grex ille tantùm creuit, ut etiam inde ſuperſtitiones expulerit.&c. A

D. Auguſt.

Soluit Ægypto hoſpitiũ Dominus.

Egregiè ſoluit hoſpitiũ Chriſtus Ægypto.Vt Ioſeph Ægyptum à grauiſſima fame liberauit, principatumque in illa glorioſum eſt aſſecutus, ita noſter Ioſeph Chriſtus,vitæ panis, eadem Ægyptum, a mortifera veritatis inedia B eripuit, idolorũque pulſis ſimulachris diuinum in ea imperium tenuit. Vnde D.Leo ſerm.3.de Epiphania. Aegypto, inquit, ſe Chriſtus intulerat, repetens ſcilicet hebrææ gentis cunabula, & principatum ueri Ioſeph maioris prouidentiæ poteſtate diſponens, ut illam diriorem omni inedia, famem,qua Aegyptiorum mentes ueritatis inopia laborabant,veniens de cœlo panis vitæ, & cibus rationis,auferret. &c. Irrigabat Aegyptum Nilus,ſeptemque alueis C fluens,ad ſue fruges ferẽdas,terris fœcũditatem dabat.At terrenis frugib.abundans, cæleſtis frumenti inopia maximè laborabat. Nouum ergo Nilum,in illã Chriſtus induxit, cuius aquæ miram ar uis attulere vbertatem.Nouum,inquã, Nilum,hoc eſt,baptiſmũ,nouas aquas, ſeptem Spiritus Sancti dona, veluti ſeluti ſeptem alueos, qui nouas fruges, nouos flores,nouas arbores, nouosque in Aegypto fructus produxere. Olim rubrum mare imperio Dei Aegyptios demerſit,vitaque putauit. Nouũ aliud D mare rubrum,id eſt,baptiſmum,Chriſti ſanguine rubefactum, in Aegyptum intulit Dominus, cuius ſalutaris vnda, Aegyptios non demergeret, ſed in cælum ſuſtolleret, non uita priuaret, ſed æterna gloria donaret. Virga Moſis Aegyptum Deus flagellauit, virga Chriſti,id eſt,ſceptro,ſiue cruce, plagas illius ſanauit.Palpabiles tenebras in Aegyptum immiſit,palpabilem Solem, id eſt,Chriſtum in illam nunc miſit.

Verus Ioſeph Chriſtus famem ex Ægypto depulit,nouoque Nilo illam irrigauit.

De conuerſione Aegypti uaticinatus eſt Iſaias cap.19.In die,inquit, illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti & titulus Domini iuxta terminũ eius, & erit in ſignum,& in teſtimonium Domino exercituũ,in terra Aegypti. Clamabunt enim ad Dominum,a facie tribulantis, & mittit eis ſaluatorem, & propugnatorem,qui liberet eos,& cognoſcetur Dominus ab Aegypto,& cognoſcent Aegyptij Dominum in die illa,& colent eum,in hoſtijs, & in muneribus,& uota vouebunt Domino & ſoluent. &c. In quem locum ſic Hieronymus ſcribit; Ab hoc loco uſque ad finẽ Aegyptię viſionis,ſiue ponderis,& Iudæi,& noſtri, de Chriſti aduentu intelligi volunt.&c.

Iſai. 19.

Docuit hac fuga Dominus, licere in perſecutione fugere.Chriſtus(ait Chryſologus) fugit ut credituris fiduciam fidei largiretur, quia in perſecutione melius eſt fugere,quam negare. Auguſtin. tracta.13.in Ioannem. In omni,inquit, re, quam Chriſtus geſſit ut homo,hominibus in ſe credituris præbebat exemplum. Quia vnuſquiſque ſeruus Dei, non peccat,ſi ceſſerit in alium locum, videns furorem forte perſequentium ſe,videretur autem ſibi ſeruus Dei peccare,ſi faceret, niſi in faciendo Dominus præceſſiſſet.Fecit hoc magiſter bonus ut doceret,non quòd timeret. &c. Lege eiuſdem Auguſtini Epiſt. 180. ad Honoratum,in qua docet quando, &, quomodo imminente periculo fugere liceat. Lege eadem de re Ciprianum in lib.de lapſis. Tertullianum de fuga in perſecutionẽ,& Athanaſij apologiam.

D. Chriſol.

Licere in perſecutione fugere, fuga Domini docet.

D. Auguſt.

D.Ciprian. Tertullian. D. Athan.

Chriſtiani autem extra patriam fuga exilium non eſt. Siquidem a Deo vbique excipitur, qui illius & pater, & patria, & bonum omne eſt; Deo enim totus orbis completur. Auguſtinus in ſermone de Sancto Cypriano; Quò,inquit,Cyprianus mitteretur,ubi ille non eſſet, propter cuius teſtimonium mittebatur? Chriſtus in omni loco membrum ſuum excipiebat,quocunque furor inimici pellebat. O ſtulta infidelitas perſequentis, ſi quæris exilium, quo Chriſtianus iubeatur ire, prius, ſi potes inueni, unde Chriſtus

Chriſtianus nullibi exule eſt.

D.Auguſt.

Digitized by Google

ſtus cogatur exire. De patria ſua in alienam te arbitraris excludere hominem Dei, in Chriſto nuſquam exulem, in carne vbique peregrinũ? Hæc ille. Cyprianus Epiſtola 56. ad Thibaritanos. Solus non eſt, cui Chriſtus in fuga comes eſt, ſolus non eſt, qui templum Dei ſeruãs, vbicunque fuerit ſine Deo non eſt. &c.

Cypria.

Exul impius eſt quamuis in patria, delitijsque vitam degat, ut Philo docuit li br. 2. allegoriarum: in illa verba Geneſeos; Abſcondit ſe Adam, & vxor eius a facie Domini, ſic ſcribit. Hic introducitur dogma, quo docemur omnem malum eſſe exulem, ciuitas enim ſapientum propria, virtus ipſa eſt. &c. Ex hac ciuitate, conſtans, ſanctuſque vir ab Herode, aliove tyranno pelli nequit, nunquam ergo exulat, in ciuitate ſua, id eſt in uirtute, quocunque fugiat, ſemper habitat.

Philo.

B

Ad hæc. Non poteſt uir ſanctus in exilium pelli. Nam uel illi omne ſolum patria eſt, vel totus mundus exilium. Si omne ſolum ei patria eſt, vbi nam exulabit? ſi totus mundus exilium, quo modo mittetur in exilium, qui ſemper eſt in exilio? Victorinus Hugo lib. 3. Didaſc. cap. vltimo. Delicatus, inquit, ille eſt adhuc, cui patria dulcis eſt, fortis iam, cui omne ſolum patria eſt, perfectus, cui mundus totus exilium eſt, ille mundo amorem infixit, iſte ſparſit, hic extinxit. &c. Gregorius Nazianzenus orat. 28. Mihi, inquit, omnis terra, & nulla terra patria eſt. &c. Nulla terra patria erat Gregorio, quia patria erat cœlum, omnis terra patria erat, quoniã totum terrarum orbem pro patria ducebat, & κοσμοπολίτης, erat, hoc eſt mundi totius ciuis. Similiter Magnus Baſilius (apud eundem Gregorium in oration. 20. de laudibus Baſilij) præfecto cuidam reſpendens; Exilium, inquit, non cognoſco, qui nullo loco circumſcriptus ſum, ac nec terram hanc; quam nunc incolo, meam habeo, & eam omnem, in quam proiectus fuero, pro mea duco, imo, ut rectius loquar, vniuerſam terram Dei eſſe ſcio, cuius aduena ſum, & peregrinus. Hæc ille.

Hugo Vict.

C

D. Gregor. Nazianze.

D

D. Baſilius

Præterea, Iudæam Chriſtus infans reliquit, & ad Aegyptios diſceſſit, vt typi

Obcæcatio & conuerſio Iudæorum.

A cè oſtenderet, Iudæos in perfidia relinquendos, gentes ad fidem uocãdas. Poſt aliquot annos reuertitur ab Aegyptijs, ad Iudæos, quia poſt Gentium vocationem, prope mundi finem ad Iudæos reuertetur. Fuga Chriſti in Æ gyptum (ait Beda) ſignificat tranſitum eius ab Iſraelitico populo ad gentes. Obitus Herodis ſignificat finem odij Iudęorum, quã do ante diem iudicij Chriſtus ad Iudęos reuertetur. &c. Et Hieronymus; Nocte tollit Ioſeph puerum, quia noctẽ ignorantię ijs, a quibus ipſe receſſit, reliquit incredulis. Quando uerò reuertitur in Iudæam, nec nox, nec tenebræ in Euangelio ponuntur, quia in fine mundi, Iudei fidem tanquam Chriſtum ab Aegypto reuertentem ſuſcipientes illuminabuntur.

Beda.

D. Hieron.

Obſeruat hoc capite Chryſoſtomus, Deum iucundis ſanctorum rebus, quædam etiam amara permiſcere: Quod in Ioſeph probat. Is cùm Virginis turgentem vidit uterum, ſumma mœſtitia affectus eſt, id apparens Angelus, lætiſſimo nuntio mœſtum exhilarauit. Deinde, cum Chriſtum natum, adorantes paſtores, regeſque ante illum procidentes vidit, ſummo gaudio exilijt, poſt gaudium, ecce perculum, ecce formido, ecce Herodes puerũ quærit, ecce fuga in Aegyptum. Sãctos (ait Chryſoſtomus) neque tribulationes, neque iucũditates ſinit Deus habere continuas. &c.

Merito Ezechias Rex, Iſai. 38. uitam telæ aſſimilat; Præciſa, inquit, eſt velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, ſuccidit me. Telæ fila non omnia tendunt eodem, ſed recta quædam alia tranſuerſa ſunt, ita & uitæ noſtræ dies, quidam recti, id eſt læti, alij tranſuerſi, id eſt, mæſtitia pleni contingunt. Quamobrem adiungit Chryſoſtomus; Deus tùm ex aduerſis, tùm ex proſperis, iuſtorum uitam quaſi admirabili varietate contexuit. Quemadmodum Iacob Geneſ. 37. dilectum filium Ioſeph polymita, id eſt, multorum colorum ueſte induit: ita Deus dilectos filios, varia & multicolori vita, ex proſperis aduerſiſque rebus contexta, exornat.

Exornat, inquam, quia tùm rebus cõ modis,

Polimitain ſtorum veſtis vita nō eiuſdem eſt coloris. modis, tum incommodis, ad animi ornatum ſapienter vtuntur, nec proſpera illos extollunt, & inflant, neque aduerſa frangunt ac deijciunt. Siue a prora aſpiret ventus, ſiue a puppi in cœleſtē portum, vt ſcientiſſimi gubernatores, *Iuſti proſperis, et aduerſis rebus ſapienter vtuntur.* ſemper nauem agunt. Graues acutosq; ſonos, vt ſapientes muſici, mutas, vocalesque litteras, vt periti grammatici, hoc eſt, triſtes, lætasque res ſapienter permiſcent. Quo circa omnia illis *Ad Rom. 8* (vt Paulus ait) in bonum cooperantur. *Plutarch.* Vtitur hac ſimilitudine Philoſophus Plutarchus, in libro de tranquili F tate animi. Tam eſt, inquit, varia, multiplex, reciprocabilis, mundi huius harmonia, quam lyræ. Neque in humanis quidquam eſt, quod purum, ſincerum, ſimplexque ſit. Verum vt muſica ſonis acutis, & grauibus conſtat, & grammatica litteris vocalibus, & mutis, at muſicus, grammaticusque eſt, qui vtriſq; vti, miſcereque accommodatiſſimè nouit: Sic ſapienter is inſtituiſſe vitam videtur, qui diuerſiſſimos rerum euentus mutuoq; ſibi obuerſarios, miſcere ſcitè didicit, ſecundas cum aduerſis com- G penſando. Hæc Plutarchus.

Quemadmodum Virginis purificationem apud Lucam, *Occaſiones peccatorū fugienda.* fuga ſequitur in Ægyptum, ita hominis purificationem fuga ſequatur neceſſe eſt. Qui .n. animum pœnitentia purificauit, niſi ſordidum Herodem, peccatorumque inquinamenta fugerit, facile rurſus inquinabitur. Quemadmodum qui bombycinā candidi coloris veſtem induit, ſordida ſubſellia fugit; ſic is qui pretioſiſſimū, candidiſſimumque gratiæ indumentū à Deo acceptū nouit, a ſordidis inqui- H *Num. 6.* natisque locis longius abſcedit. Nazaræi, vt diximus paulò ante capite vndecimo, non ſolū a vino, ſed ab vuis quoque ex quibus vinum emanat, abſtinebant, etiam paſſis. Ita Chriſtianum nō ſolùm a peccato, verum ab occaſionibus quoque, ex quibus peccatum gignitur, abſtinere oportet, etiam antiquis. Nazaræus ſeparatum ſignificat, Chriſtianus ſit Nazaræus, ſit a peccatis, peccatorumque occaſionibus ſegregatus. Acinum eſt, vua paſſa eſt, modica occaſio eſt, fuge. Etiam a minimo acino,

E etiam ab vua paſſa, etiam a minima occaſione, abſtinet Nazaræūs.

Geneſ. 19. eduxerunt Angeli Lot ex *Geneſ. 19.* Sodomorum ciuitate: eductum ſic ſunt allocuti; Salua animam tuam, noli reſpicere poteſt tergum, nec ſtes in omni circa regione. Idem homini dicitur, qui è peccati cœno emerſit, ſalua animam tuam, noli reſpicere poſt tergū, noli ad relictas poſt tergum voluptates mentis oculos conuertere, ne prope conſiſtas, ne ſtes in omni circa peccatum regione, id eſt, occaſione, longe F fuge. *Fuga peccati glorioſa.* In bello ignominioſa fuga ſua ſit at a peccato, fuga omnis eſt glorioſa, *D. Ambro.* iuxta illud Ambroſij in libro de fuga ſæculi, capite quarto. Glorioſa hæc fuga eſt, fugere a facie peccati, ſic fugit Iacob, matre ſuadente, ſic fugit Moſes a facie Pharaonis, ſic fugit Dauid a facie Saulis, & Abſalonis, &c. Quantum diſtat ortus ab occidente (ait ſacer vates Pſalmus 102.) longe fecit a nobis *Lõge fugit dum. Pſal. 102.* Deus iniquitates noſtras. Tàm longa enim inter nos, & peccatum, intercedere debet diſtantia; quàm longa inter G Orientem eſt atque Occidentem; & multo etiam maior. Etenim ſpacium, quod inter ortum eſt, & Occidentē, Sol percurrit; diſtantiam verò inter nos & peccatum, ſtatuere oportet infinitam, quam nullo vnquam tempore pertranſeamus.

Peccata omnia toto conatu fugienda ſunt, præſertim libido: quod docet Paulus 1. Corinth. 6. *1. Cor 6.* Fugite fornicationem. *D. Anton.* Perſequuntur nos (ait Ambroſius loco indicato) peccatorum illecebræ, perſequitur libido, ſed tu fuge, tanquā *Libido maxime fugienda.* H furioſam dominam, quæ ſi comprehenderit, nec die nec nocte, requieſcere ſinit, exagitat, vrit, incendit, &c. *Hieron.* Hieronymum lege aduerſus Vigilantium capite ſexto. Nulla, inquit, ſecuritas eſt, vicino ſerpente dormire, & alia *Auguſt.* Auguſt. ſerm. 250. de tempore. Contra libidinis impetum, apprehende fugam, ſi vis obtinere victoriam. Item; Beatus Ioſeph, vt impudicam fœminam poſſet euadere, pallium quo apprehenſus fuerat, reliquit, & fugit. Item: tibi verecundum non ſit fugere, ſi caſtitatis palmam deſideras obtinere. Item: in-

digna,

digna,& inhoneſta familiaritas fugiē- A
da eſt,quia qui familiaritatem nō vult
Gregor. vitare ſuſpectam,citò dilabitur in rui-
nā.&c.Exēplo nobis ſit ſanctus ille p̄ſ-
byter,qui,vt Magnus Gregorius lib.4.
Dialogorum c.11.teſtatur,cùm in ex-
tremo eſſet ſpiritu,fęminā ad ſe prope
accedentem hiſce verbis repulit; Rece
Paleam tolle, igniculus viuit. de à me mulier,adhuc igniculus viuit,
paleam tolle. Viuit in nobis igniculus
vtinam non viuat flamma,paleam,hoc
eſt,occaſiones,remoueamus, à pulue-
re ſulphureo quam longiſſime diſceda
damus. Diuus Ephrem de recta viuen-
Ephrem. di ratione,libidinem vt feram, facem
ve ardentem fugiendam docet;Deum, B
ait, ardenter inuoca, vt perfectæ tibi
continentiæ ſpiritum tribuat quo in
nocturnis etiam phantaſmatibus, ho-
ſtiles incurſiones effugere poſſis. velu-
ti ſi quis ſe à fera inuadi oppugnariq;
conſpiciat,aut ardenti face petatur ab
aliquo, & ex vna in aliam domum in-
de confugiat, ne comburatur ab igne.
&cætera.

Tenerum infantem conatur Hero-
des occidere. Hic Satanæ conatus eſt, C
Chriſtum infantem in pectore Chri-
ſtiano interimere Nam vt ex Paulo ad
ad Gal. 4. Galat. 4. colligitur, naſcitur in nobis
Chriſtus infans,& formatur.Filioli,in
quit,mei,quos iterum parturio,donec
formetur Chriſtus in vobis. Totis viri
bus nitendum, vt ad ætatem virilem,
robuſtamq; perueniat, neque verò in
ſenectutem imbecillitatemq; declinet,
vnde Auguſt.ſerm.20.de tempore; Cre
Auguſt. Chriſtū infantē conatur malus dæmon in pectore chriſtiano occidere.i tenerā uirtutē. didiſti,inquit,natus eſt Chriſtus in cor D
de tuo. Sed nunquid Chriſtus natus,
ſic remanſit? creuit,ad iuuentutem per
uenit,ſed in ſenectutem non declina-
uit.Creſcat ergo & fides tua robur in-
ueniat, vetuſtatem neſciat.Hæc ille.Ve
rū cacodæmon creſcere non vult in pe
ctore Chriſtū,tenerā atq; recentē gra-
Matt 13. tiā cupit extinguere. Lege ſeminantis
parabolam,Matthęi capite decimo ter
tio,videbis dæmonem non pati in ſpi-
cam proſilire ſemen,protinus ad vorā
dum aduolat tartarea volucris. Volu-
cres(inquit Dominus) cęli comederūt
Exod. 2. illud.Typus Satanæ Pharao Exod. c.2.
infantes Hebræorū flumine iubet ſub-

A mergere, timet enim ne poſtquam
adoleuerint,bellum illi inferant.Vide
te (ait Origenes in hunc locum) quid *Origenes.*
princeps huius mundi præcipit ſuis,vt
infantes noſtros rapiant,& in flumen
proijciant, primæ ſtatim natiuitati no
ſtrorum inſidiantes continuò, vt cum
vbera Eccleſiæ prima contigerint, ir-
ruant,diripiant,per ſequantur, vndis
huius ſæculi abſorbeāt.&c. Ergo cum
in te Chriſtus natus fuerit Pharaonem
fuge,Herodem fuge, occaſiones pec-
candi, & voluptatis mella fuge. Nam
vt ait Diuus Ephrem libro citato;Si di
ligenter attenderis, vbiq; inimici la- *Ephrem.*
B queos, tanquam mellis dulcedine cir-
cumlitos, voluptatis illecebris exten-
tos, deprehendes. Vt ſi quis illius
guſtare dulcedinem velit, laqueo ca-
piatur, &c.

Impiorum quoque conſortia & ami
citias deuita, laqueis enim diaboli ca-
pti alios capiunt, vt idem ſanctiſſimus
Pater eodem loco docet. Quæ pri-
mum, inquit, capta à dæmone fuerit *Impiorum hominū amicitia fugienda. Ephrem.*
anima,ad alias decipiendas fit quaſi la
C queus,ſicut perdix comprehenſa, pro
eſca illis proponitur,quæ nondum la-
queo captæ ſunt. Circa illam enim au-
ceps laqueos figit, vt voce ſua perdix
reliquas circumuolitantes ad eoſdem
pelliciat. &c. Pythagoræ documētum
illud eſt; Quæ nigrantes habent cau-
das, guſtari non oportere; hoc eſt, vt
Plutarchus loco infra indicato expo-
nit, cum hominibus conſuetudinem
non eſſe habendam, quos morum de-
D prauatio ipſa denigrat. Eſt etiam alte- *plutarchus*
rum;Non inijciendam vnicuique dex-
tram. Dextram inijcere amicitiæ eſt.
eligendi ſunt amici probi, quibus de-
xtram inijcias improbi fugiendi, ne
ſcabie ſua te inficiant. De ijs Grego-
rij Nazianz.hæc ſunt carmina ad Se-
leucum.

Sunt namque multi,more qui pecudum ſcatent
Fœdaque ſcabie, grauibus & morbis ſimul.
Iuueneſque tentant ſimplices, ſi quos vident.
Seq; affricantes ſubdole his,illud ſtudēt,
Vt prauitatis hos ſua morbo impleant.

Sunt

Sunt aliqui amici impij, qui pueros velut Pharao, & Herodes perſequuntur & occidunt: perſequi enim eſt male amare, & ad vitia exemplo, verbiſq; impellere. ad Gal. 4. Paulus, Iſmaelem perſecutum eſſe puerũ Iſaac. Is, inquit, qui ſecũdum carnem natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum. Iſmaeles illi ſunt, qui pueros innocẽtes Iſaaco ſimiles, exemplo colloquijſq; prauis perſequuntur, ac deprauãt. Eiecit domo Iſmaelem Sara, quod Iſaacum perſequeretur; eijeiẽdi Iſmaeles, ſuaſores improbi, qui pueros vitiorum contagione inquinant. Audi quid hac de re ſentiat homo ethnicus. Liberos noſtros (ait Plutarchus libro de educandis liberis) à flagitioſorum hominum conſortio ſegregare decebit, eorum.n. malignitatem reportãt. Item: ſicut infantium membra ſimulac nata ſunt, formari cõponiq; debẽt, vt recta, minimeq; obliqua fiant; ita puerorũ mores, principio aptè cõcinneq; fingere conueniet. Illa nanque nouella ætas, ad fingendum facilis, & tenera eſt, & ipſorum animis dum molles adhuc extant, diſciplinæ melius inſtillantur, difficilius autẽ, quæ dura ſunt molliuntur. Quemadmodum enim ſigilla mollib. imprimuntur ceris, ita & doctrinæ dum puerilis adhuc animus eſt, inſculpuntur. &c. Quale ſigillum eſt, tale illud eſt, quod mollis cera recipit: amici ſigilla quædam ſunt, ſi dæmones ſunt, dæmonis, ſi Angeli ſunt, Angeli imaginem in puero inſculpunt.

ad Gal. 4.

Plutarch⁹.

Puerorum ætas ceræ ſimilis, facil flectitur.

Plato vt eodem loco docet idem autor, nutrices admonuit, vt ne friuolas ac turpes pueris fabulas mãdarent, ne illorũ animos ex initio ſtultitia, & corruptis imbuerent moribus. Ipſe verò Plutarchus pueros, qui alumnis miniſtraturi conuicturique ſunt bonis morib. præditos requirit, quoniam iuxta prouerbium; Si claudo vicinus habitaueris & ipſe claudus ambulare diſces. Pręclarè ethnicus Iuuenalis Satyra 14. maximam puero deberi reuerentiam dixit. Sed carmina ipſa recitemus.

Fugiãt pueri improborum conſuetudinem.

Plato.

Plutarch⁹.

Nil dictu fœdum, viſuq; hæc limina tãgat,
Intra quæ puer eſt. procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis paraſiti.
Maxima debetur puero reuerẽtia. Si quid
Turpe paras, ne tu pueri contẽpſeris annos,
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.

Iuuenalis. puero maxima debetur reuerentia.

Senibus deberi reuerentiam ſciebamus, pueris etiam deberi non item, at debetur, & quidem maxima, videlicet, ne coram illis aliquid cõmittatur turpe, aut flagitioſum, aut minus decorũ, vnde poſſint exemplum trahere. Quãobrem Plato in dialogo 5. de legibus, Sapiens, inquit, legum lator, ſeniorib. pręcipiet, potius vt ſint corã iuniorib. verecundi, ac ſummoperè caueant, ne quis iuuenũ eos aut videat, aut audiat agentes turpe aliquid, vel loquentes. &c. Fugiant ergo pueri improbos Herodes, Pharaones, Iſmaeles, puerorum perſecutores, puerum ſequantur Agnum, quocunque ierit, & inter caſtitatis lilia cum illo paſcantur.

Plato.

Diſce etiam ex hoc loco, teneram cuſtodire virtutem adhuc infantẽ, nec dum virilem: arcẽda enim eſt à periculis, nimiſq; onerib. huiuſmodi virtus, ne pereat. Exigua flamma, vento, tenera virtus, periculis expoſita extinguitur. Ingens flamma eodem vẽto, ingẽs virtus eiſdem periculis oblata, extollitur, & exardeſcit. Nec parua cymba in magnos fluctus, nec parua virtus in magna diſcrimina, & labores eſt immittẽda ne ſubmergatur. Noluit Deus Iſraelitas ex Ægypto recens liberatos Philiſthinorũ bellis obijcere, Exod. 13. Cũ emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus per viã terræ Philiſthim quæ vicina eſt, reputans ne forte pęniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella cõſurgere & reuerteretur in Ægyptũ. Ita ẽt recẽs ex peccato liberati, in quibus modica animi fortitudo eminet, difficilib. tẽtationib. nõ ſunt obijciendi. Greg. Mag. 24. Moral. c. 13. Ex Ægypto, inquit, exeũtib. è vicino bella ſubtrahuntur, quia derelinquentib. ſæculum, quædã prius tranquillitas oſtenditur, ne in ipſa ſua teneritudine, atq; inchoatione turbati, ad hoc territi redeãt, ꝙ euaſerunt. Prius ſuauitatẽ ſecuritatis ſentiũt, prius pacis quiete nutriunt. Poſt cognitã verò dulcedinem, tanto iam tolerabilius tentationum certa-

Exod. 13. Virtus tenera à periculis arcẽda.

D. Gregor.

certamina ſuſtinent, quantò in Deo altius cognouere, quod ament. &c. Huc ſpectat illud Ambroſij lib. 4. in Lucam ca. 2. *D. Ambro.* Eadem eſt natura virtutis, quæ nemorum, ut ſi adhuc exigua, de terrenis ad ſuperna ſe ſubrigant, dum teneris ætas adoleſcit frondibus, ſæui ueneno dentis obnoxia, facile aut ſuccidi poſſit, aut vri. Si uerò alta ſe radice fundarit, & ramorum ſublimitate ſuſtulerit, fruſtra iam & ferarum morſibus, uel lacertis agreſtium, vel diuerſorum flatuu procellis, arbor tentetur. Hæc ille. Eſt tenera uirtus floribus ſimilis, ut flores vehemens frigus, ita teneram uirtutem vehemens tentatio decoquit atque exurit. *D. Bernar.* Lege Bernardum ſermone 63. in Cãtica, & ſermone 64. De innocentium infantium ſtrage nonnihil dicamus.

CAPVT XIII.

Morale.

De ſtrage Innocentium.

MEſſiam ueniſſe, Angeli, paſtores, Reges, Simeon, & Anna, teſtati ſunt loquendo, Innocentes uerò infantes moriendo. Quamobrem in oratione Eccleſia; Dei, inquit, præconium, innocentes martyres non loquẽdo, ſed moriendo confeſſi ſunt. Et grauis antiquiſſimuſque ille autor, *D. Cypria.* qui de operibus Chriſti cardinalibus ſcripſit, in tractatu de ſtella & Magis; Paruuli, ait, dum vice Chriſti, & pro Chriſto detruncantur, teſtimonium, quod nõdum poterant ſermone, perhibent paſſione, & ſufficit cauſa teſtimonio, licet nondum eloquio diſtinguatur &c.

Innocentes Chriſto teſtimonium præbuere nõ loquendo, ſed moriendo. Quocunque Herodis immane factũ, eodem & illius cauſa penetrabat, vulgabaturque, conatum fuiſſe occidere Meſſiam iam natum. Magos (ait D. Leo ſermo. 2. de Epiphania) ad Chriſtũ adorandum præuia ſtella perduxit, ut a Solis ortu, vſque ad occaſum, ueri regis generatio coruſcaret, cum rerum fidem *D. Leo.* & regna Orientis per Magos diſcerẽt, & Romanum imperium non lateret. Nam ſæuitia Herodis, huic diſpenſationi neſciens ſeruiebat, ut dum atroci intentus facinori, ignotum ſibi puerum A indiſcreta infantium cæde perſequitur, annunciatum cælitus Dominatoris ortum inſignior vbique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum diligentioremque faciebat, & ſupernæ ſignificationis nouitas, & cruentiſſimi perſecutoris impietas. Hæc Leo.

Romam vſque ſtragis fama peruenit. Peruenit ſtragis huius fama Romam vſque, Macrobio teſte, & ad ipſum vſque Auguſtum Imperatorem. Cum audiſſet Auguſtus Cæſar (ait ille lib. 2. Saturnal. capite quarto) *Macrobius.* inter pueros, quos in Syria Herodes Rex Iudæorum intra bima- B tum iuſſit interfici, filium quoque eius occiſum, ait; Melius eſt Herodis porcũ eſſe, quam filium, porcum enim Herodes non occidebat, eo quod Iudæorum ritus obſeruaret, occidit autem filium. Fallebatur tamen Cæſar, cum ita in Herodem iocatus eſt, quia infantium pro Chriſto occiſorum dignitatem ignorabat. Quocirca eius dictum ſic in illum poſſumus retorquere. Ais Auguſte, melius eſſe Herodis porcum, quam filium, longè falleris opinione tua. Si enim cũ innocentibus ille pro Chriſto occiſus C eſt, multo melius eſt Herodis eſſe filiũ, quam Auguſtum totius orbis moderatorem. Horum enim innocẽtium mors, totam Auguſti vitam, imperium, opes, gloriamque ſuperauit. Quippe quæ Sanctorum Martyrum albo illos adſcripſit, æterniſque bonis cumulauit.

Innocentes martires ſunt. Martyres autem eſſe Innocentes infantes, ut alios omittam, docet Cyprianus Epiſtola 56. ad Thibaritanos; Chriſti, inquit, natiuitas à martyrijs infan- *D. Ciprian.* tium cœpit, ut ob nomen eius a bimatu & infra qui fuerant necarentur. Aetas D nec dum habilis ad pugnam, idonea extitit ad coronam, ut appareret innocẽtes eſſe, qui propter Chriſtum necãtur, infantia innocens ob nomen eius occiſa eſt. Chryſologus ſermone quarto. *D. Chriſol.* In fantia paſſionis ignara, martyrij palmas rapuit, & coronas. Verè iſti ſunt gratiæ martyres, confitentur tacentes, neſcientes pugnant, vincunt inſcij, moriuntur inconſcij, ignari tollũt palmas coronas rapiunt ignorantes. &c. Diuus *D. Fulgentius.* Fulgentius in ſermo. de Epiphania; Infantes facti ſunt martyres, quando per gratiam Chriſti pro eo meruerũt mori priuſquam

priuſquam eum poſſent coram hominibus cõfiteri. Origenes hom. 3. in diuerſos; Infantium, inquit, horũ memoria, ſemper vt dignum eſt, in Eccleſijs celebratur, ſecundum integrum ordinem ſanctorum, vt primorum Martyrum, pro Domino occiſorũ. Et vt ipſa Bethlehem primitias Domino Martyrum, in qua natus eſt ipſe Saluator, obtuliſſe videatur. Item: Bene, & ſecundum voluntatem Dei, infantium memoriam ſancti Patres celebrari mandauerunt ſempiternã in Eccleſijs, velut pro Domino morientium, &c.

Thom. *Non habuerunt rationis vſum innocentes.*

Nonnulli, vt D. Thomas refert, ſecũda ſecundæ, quæſtione 124. articulo primo, exiſtimarunt per miraculum donatos fuiſſe vſu rationis, ne martyrio volnutas deeſſet, caret tamen probabilitate hæc exiſtimatio. Etenim vt D. Thom. affirmat, martyrij gloriam, quã in alijs propria voluntas meretur, infantes occiſi per Dei gratiam ſunt conſecuti. Nam effuſio ſanguinis propter Chriſtum, baptiſmi vicẽ gerit. Vnde ſicut in pueris baptizatis, per gratiam baptiſmalem, meritũ Chriſti operatur ad gloriã obtinendã, ita & in occiſis propter Chriſtum, meritum martyrij operatur ad palmã martyrij conſequendam. Hęc ille. Hinc illud D. Bern. in ſerm. de Innocẽtib. *Bernard.* Ille pro Chriſto trucidatos infantes dubitet inter Martyres coronari, qui regeneratos in Chriſto, non credit inter adoptionis filios numerari. &c. Rectè Cyprian. ſiue quiſquis alius eſt autor, *Ciprian.* de ſtella & Magis, infantes cruore lacteo lotos eſſe, & baptizatos dixit. Cruore, inquit, lacteo loti, primitias baptiſmi martyrio conſecrarunt, tradentes poſteris formam, vbi neceſſitatis articulus excluſerit morã, non minus ad lauacrum animæ ſanguinem efficacem, quam ſanctificatas verbis ſolennibus aquas. Maximè cùm nec ſanguis hoc elemento careat, ſed aquarũ motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus verò Sanctus & aquis, & ſanguini ſuperfertur, qui ſubiectos ſibi fouet & aluit, quo baptizante, idẽ occiſio, quod merſio operatur. &c.

Herodes (ait Euangeliſta) iratus eſt

E valde. Iratus valde, infantibus profuit valde. Etenim in ardente illius ira, ardente veluti in fornace, rutilantes martyrib. coronas diuina manus fabricauit. D. Fulgentius in ſermone de Epiphania; Per ſæuitiã Herodis, facti ſunt Martyres, qui per infantiam ſuam, fuerant innocentes. &c. *Fulgentius.* Auguſtinus, ſer. 3. *Auguſt.* Nunquam Herodes paruulis tantum prodeſſe potuiſſet obſequio, quantum profuit odio. Iud. 14. Ex ore leonis mellis fauum dulciſſimũ extulit Samſon, *Iud. 14.* ex ore Leonis ſæuiſſimi Herodis dul-

F ciorem fauum extulit Chriſtus, nempe infantes melle dulciores. *Ex ore Leonis fauũ noſter Samsõ.* Ecce os Leonis, ecce præceptum ore prolatũ; Mittens (ait Euãgeliſta) occidit omnes pueros. &c. Leo vt ſcribit Plinius lib. 8. cap. 16. in infantes non niſi magna fame ſæuit. *Plinius.* Leo Herodes, quanam fame eſt ſtimulatus, cum in tot infantes ſæuijt? Magna fuit regnandi fames, quæ in tot infantes inuaſit: magna ſceptri ſitis, quę tot puerorum ſanguinem fudit.

G Fruere ſecurus regno tuo Herodes, fruere, non eripit mortalia, qui regna dat cęleſtia. Nam (vt eſt in prouerbio) Mures negligit Elephãtus, minima verò hęc terrarum regna negligit Chriſtus. Si regnum vis perdere, Chriſtum perde, ſi regnum vis retinere, Chriſtũ retine. Non recipit vnum regnum Reges duos, quemadmodum nec mundus hic duos recipit Soles, nec vnum cubile duos lepores, nec vna arbor duos erythacos, at omne regnũ capit ſimul cum Rege ſuo Regem Meſſiam, qui re-

H gna, quibus excipitur, Regibus non eripit, ſed conſeruat. Vt capit cęlum aſtra multa, ſimulq; Solem, a quo illuminentur: ita capit mũdus regna multa, aſtrorum inſtar, Regemq; Regum Chriſtum inſtar Solis, à quo lucem recipiant.

Apum Rex vel aculeo caret, vel illũ ad pungendum minimè exerit. O ſæuiſſime non apum ſed veſparum Rex Herodes, cur tenerrimæ carni, veneno infectum aculeum infixiſti, paruoſque in ipſis matrum vberibus, veſpa crudelis occidiſti? quarto Regum cap. 2. pueros Eliſæum vatem irridentes, vrſi duo lacerarunt. Vrſi pueros dilaniarunt nocentes,

centes,

Digitized by Google

centes,tu vero crudelior vrſis, pueros
trucidaſti innocentes. Qui id meruere
pueri infantes ſine fraude,doloq;?Nun
quid infantium exercitus aduerſum re
gnũ tuum pugnaturus, aciem inſtrue-
bat,haſtas vibrabat,gladios exerebat,
arcus tendebat, ſagittas iaculabatur?
Infantes times, meticuloſe Herodes?
cũ infantib. pugnas imbellis? infantes
cædis crudelis?Crudelitatis refert triũ
phum,ſæuitiæ palmam ducis, immani-
tatis victoriam reportas. Gloriæ verò
triumphum,honoris palmam martyrij
victoriã illis prębes.Si timebas viuos,
magis time mortuos,nã infantes erant
viui, vſu rationis, viribuſq; carebant,
at mortui iam ſunt viri, vſum iam ra-
tionis habent præcellentiſſimum,viri-
buſq; pollent, & quidem maximis, &
immortalibus. Si regno tuo exercitus
mortuus bellum inferat, non poterit
reſiſtere viuus,mortuus exercitus viuũ
neci dabit.Sed ſanguinis pęnas nolunt
expetere, & ſi iram tuam ſunt execra-
ti,gratias tamen agunt quod per illam
martyrij coronam ſunt conſecuti.

Nobiles Elephantes minus validas
feras inuadere recuſant,imbelles pecu
des occurrentes,ne proterant manu di
mouent,ſi feri ſunt, ex arietis conſpe-
Pierius. ctu cicuratur,vt tradit Valerianus Pie
rius lib.2.At immanis Herodes inuali-
dos infantes inuadit, imbelles pueru-
los proterit,tot agnorum conſpectu,
ferus minime cicurat.Hæc eſt illa Meſ-
ſię adoratio?Dicebat impius;Vt & ego
Heròdes ex vulpe lupus veniens adorem eum.Vulpes tũc erat,
callida vulpes,tartarea quadam meta-
morphoſi in lupũ immanem tranſmu-
tata eſt,dũ vulpes erat vulpinabatur,
& adorationem ſimulabat, iã lupus,ra
bido fremit ore, innocentes agnos iu-
gulat.Neſcio qui deprehenderunt (vt
ſcribit Pierius li.10.)carnes lupinis dẽ
tib. laniatas,dulciores eſſe, ita hi inno
centes agni lupinis Herodis dentib. la
cerati,multo dulciores fuere, ſuauiſſi-
mumque conuiuium infanti Chriſto
exhibuere.

Innocentes flores. Flores apparuerunt in terra noſtra,
vt dicitur Cantic.2.verno illo tempo-
re,quo Deus incarnatus in mundũ ve-
nit.En flores,quos tellus Bethlehemi-
A tica protulit, veri Solis radijs tepefa-
cta. Flores.n. appellantur hi infantes.
Saluete flores martyrũ(ait Prudentius *Prudentius.*
in Hymno ab Eccleſia recepto)quos in
cis ipſo in lumine,Chriſti inſecutor ſu
ſtulit, ceu turbo naſcentes roſas.Eo ve
rò ſuauiorem odorem hi flores exhala
runt,quo vehemẽtiori Herodis turbi
ne ſunt collecti. Gladio reſectæ purpu
reæ hæ roſæ,ſuauius redolent,hæ vio-
læ,quas(vt ait Aug.)perſecutionis quę *August.*
dam veluti pruina decoxit,ſic decoctę
B cęlum,terramq;oblectant magis.Aug.
ſer.3.Innoc.Iure,ait,innocentes,dicũ-
tur martyrum flores,quos in medio fri
gore infidelitatis exortos, velut pri-
mas erumpentes Eccleſię gemmas,quę
dã perſecutionis pruina decoxit. &c.

Olim Conſtantinus Magnus lepræ
curandæ cauſa,ſibi ex infantiũ ſangui- *Cõſtantin.*
ne,medicorum conſilio,balneum iuſſit *Mag ex in*
præparari.Parabatur infantiũ ſtrages, *fantiũ ſan*
Herodianę ſimilis:Quemadmodum ex *guine bal-*
botris prælo vinum exprimitur,ita ex *neũ ſibi pa-*
infantium corporib. ſanguis ad fouen *rari iuſſit*
C dum imperatoris leproſum corpus,cul *antequam*
tris erat exprimendus. Ne vnum peri- *chriſtianus*
ret corpus,multa erant corpora peritu *eſſet.*
ra,vt lepra vnius ſanaretur,multorum
cruor erat fundendus.Verùm ab inno-
centib. imminentem cædẽ, ſancti Apo
ſtoli Petrus,Pauluſq; depulerunt,potẽ
tioris ſanguinis balneum, nempe ba-
ptiſmum imperatori indicarunt, quo
ablutus,ab vtraq; animi,corporiſq; le
pra,protinus eſt liberatus.At nunc pa-
titur Chriſtus innocentes occidi,cædẽ
non depellit, immaniſſimam feram He
D rodem non coercet.Cur ita? Quia ſcit
Deus,ex malis bona elicere,ex ore leo
nis fauum tollere, ex amariſſima arbo
re dulciſſimos fructus decerpere.D.Ful *Fulgẽtius.*
gentius ſerm.de Epipha. Chriſtus, in-
quit,hoc ordinauit,hoc egit,vt per He
rodis inuidiã furioſam, pueri mortem *Cur Chriſtus*
ſuſciperent pretioſam, & quod eis ad *infantes oc*
ſalutem ſuam præſtare non poſſet ami *cidi permi*
cus,hoc faceret inimicus.Ad hoc per- *ſerit.*
miſit Herodem infantes occidere,vt il
los de Herode faceret triumphare.&c.
D.Chryſologus ſer.3. de Innocẽtibus; *Chriſol.*
Chriſtus non deſpexit ſuos milites,ſed
prouexit,quib. dedit ante triũphare,
quam

quàm viuere, quos fecit capere ſine concertatione victoriam, quos donauit coronis, antequam membris, quos voluit virtutibus vitia præterire. &c. Autor tractatus de ſtella, & Magis D. Cypriano attributi; Sãctorũ, ait, perſecutionib. tyrannus crudelis illuditur, qui dũ putat perdere, quos occidit, melioris vitæ ſtatũ eis procurat, & quod ille in perditionem molitur, hi vtũtur pro beneficio, quibus lucra vitæ perpetuæ, per hæc momentanea damna, celeri compendio acquiruntur.

Ciprian.

Auguſt.

D. Auguſtinus lib. 2. de ſymbolo ad Catech. c. 5. aliam reddit cauſam huius diuinæ permiſſionis, videlicet, permiſiſſe Deum occidi filios, propter patrũ in Chriſtum impietatem. Vindica (ait Auguſt. Chriſtum alloquens) in eos qui te paruulum perſequuntur, paruuli ipſorũ, pro te moriantur, ſi ipſi in te crudeles exiſtunt, paruuli ipſorum pro te moriantur, ij qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proueniat, vt ſuos paruulos ab eis facias ſeparari. Lugeatis licet Iudęi, & plãgatis filios veſtros non illi moriuntur, quia à vita ſuſcipiuntur. Vobis irrogatur pœna orbitatis, cæterũ illis gloria offertur immortalitatis, nuntiaſtis Herodi vbi occidendus inueniri poteſt filius Dei, ſed ille filios veſtros occidens pro filio Dei, & vos orbitatis pęna neſciens punit, tanquam proditores, & filios veſtros Dei fecit hæredes. Sic vos irridebat, qui habitat in cœlo, iacebat in terra, ſic furias veſtras, regisque veſtri ſubſannabat, quando mala veſtra in vos retorquebat, & de malis veſtris multa ille bona faciebat. Hactenus Auguſt.

Opinio Auguſtini.

Diuerſa fuere Magorũ & Herodis dona.

H

O quam fuere à donis Magorum, dona Herodis diſcrepantia. Reges Ethnicorum obtulere Chriſto aurum, Rex Iudæorum Herodes obtulit ferrum, id eſt, gladios, quibus innocentes intere-

E

mit. Videlicet, adumbrabat Iudæam gentem Herodes, adumbrabant Ethnicos Magi. ferrea fuit Meſſię Regi maxima ex parte gens propria; aurea fuit aliena. Ab ſplendido Oriente venere, luce cęleſti illuſtrati Magi, ad adorandum, ab obſcuro occidente venit cæcus Herodes ad occidendum. Cœlum in Oriente Chriſtum demonſtrauit, vt quæreretur, & adoraretur, cæcus Herodes quæſiuit, vt interficeretur. Cæcus Herodes (ait Chryſolog. ſerm. 3.) Chriſtũ quærit gladijs, inueſtigat cruo-

F

re crudelitate rimatur D. Aug. lib. 2. de ſymbolo, ad Catechumenos c. 5. Quæritur, inquit, in mundo fabricator mundi, ad hoc autem quærebatur, non vt agnoſceretur, ſed vt occideretur. O Iudæorum terra impia, non congruis cęlo; cœlum demonſtrat, vt adoretur, tu quæris, vt infans necetur. Expecta paululum, ad hoc venit, vt tuam etiam peſſimam impleat voluntatem, ſed ſuſtine, vt ſuam ipſe colligat hæreditatem. &c. In cunabulis non vult Chriſtus mori, ad ætatem virilem vult per-

G

uenire, vt doctrina, & exemplo homines doceat, Apoſtolos inſtruat, & diabolum non in cunabulis occulto conflictu, ſed in monte Caluariæ publico ante omnium oculos certamine vincat. Vt enim ait Chryſolog. ſer. 1. Vult in aperto vincere, qui publicam ex hoſte cupit referre victoriam, occultum ſe non patitur inire conflictum qui mãdare ſuum ſæculis vult triumphum, ſecreta victoria, virtusque latens, exemplum poſteris non relinquunt. &c. Herodiana ira inſtar tempeſtatis breui præterijt tempore, redijt tranquillitas Herode uita functo, redijt in patriam Chriſtus. Diſceſſit è vita truculentus lupus, reuerſus eſt in florida paſcua mitis agnus, ideſt, in Nazareth, cuius nomen florem ſonat.

Chriſolog. Auguſt.

Chriſol.

CAP.

CAPVT XIV.

De manifeſtatione Chriſti in templo Ieroſolymitano cum duodecim eſſet annorum.

LVCAS, CAP. SECVNDO.

ET ibant parentes eius per omnes annos in Ieruſalem, in die ſolenni Paſchæ. Et cum factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis Ieroſolymam, ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatiſque diebus, cum redirent; remanſit puer Ieſus in Ieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Exiſtimantes autem illam eſſe in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. Et non inuenientes, regreſſi ſunt in Ieruſalem, requirentes eum. Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum in templo, ſedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant ſuper prudentia & reſponſis eius. Et videntes admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum; Fili, quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te. Et ait ad illos; Quid eſt, quòd me quærebatis? neſciebatis, quia in his, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerunt verbum, quod locutus eſt ad eos. Et deſcendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat ſubditus illis. Et mater eius conſeruabat omnia verba hæc, in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.

EX Ægypto reuerſa eſt Deipara Virgo in Galilæam, habitauitque in ciuitate Nazareth, vnde Chriſtus Nazarenus, uel Nazaræus appellatur. In Nazareth habitans magnus puer, creſcebat (ait D. Lucas) ætate, & confortabatur plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Cùm uerò duodecimũ ætatis attigiſſet annum, paſchaleq; adu- A rus feſtum, Ieroſolymam cum Matre, & Ioſepho ueniſſet, doctorum petijt gymnaſiũ, diuinoq; in pectore latentis ſapientiæ, ſumma cum omnium admiratione, quoſdam quaſi radios ueluti Sol ex nube foras emiſit. Quæſitus à Matre, & Ioſepho, poſt triduum inter doctores repertus domum redijt, illiſque ſe præbuit obedientiſſimum.

Ibant parentes eius per omnes annos, in Ieruſalem in die ſolemni Paſchæ.

Exod. 23. *Deut. 16.*

Exod. 23. præceptum extat huiuſmodi; Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum, coram Deo tuo. Et Deut. 16. Tribus vicibus per annum, apparebit omne maſculinum tuum, in conſpectu Domini, in loco, quem elegerit, in ſolennitate azymorũ, id eſt, in paſchate, & in ſolennitate hebdomadarum, id eſt, in Pentecoſte, & ſolennitate tabernaculorum. Ter ergò ſingulis annis, Iudæi hoc præcepto obſtricti Ieroſolymam petebant, in qua templum erat vnicum toto regno. Primò, vt paſcha agerent, deindè vt Pentecoſten, tandem, vt Scenopegiam, vel tabernaculorum feſtum celebrarent. Fœminas præceptum minimè complectitur, cũ de marib. ſolùm ſermo ſit, liberũ erat illis manere domi. Intemerata tamen Virgo non manebat domi, ſed ſingulis annis, cùm Ioſepho ad agẽdum paſchale feſtum, Ieroſolymam venire ſolebat è ciuitate Nazareth, quæ, vt Borchardus ait, 27. leucarum ſpatiô diſtat.

Ter annis ſingulis, Iudæi Ieroſolimam veniebant.

Suboritur forſitan tibi dubitatio huiuſmodi. Nũquid omnes viri ciuitates deſerebant, & fẹminas plenas, hoſtib. diripiendas relinquebant? Reſpondet Dominus dubitationi, Exod. 34. his verbis. Cùm tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui, ter in anno. Vult intelligi (ait Auguſtinus quæſt. 161. in Exodum) vt ſecurus quiſque aſcendat, nec de terra ſua ſolicitus ſit, Deo promittẽte cuſtodiã. &c: Curabant diuina Iſraelitæ, Deus curabat humana, ſi diuina neglexerimus, Deus noſtra humana negliget, ſi præceptorum fuerimus obſeruatores, Deus vrbes, regnumq; cuſtodiet.

Exod. 34. *Curemus diuina Deꝰ curabit humana.* *Auguſt.*

Memor prætereà eſto, illorum verborum Exod. 23. Non apparebis in cõſpectu meo vacuus, & intelliges ſolitos fuiſſe Iſraelitas dieb. munera Deo in templo offerre. Chriſtianos quoque par eſt, coram Deo vacuos non apparere, cumq; in templum veniunt aſtantibus pauperibus offerre aliquid. Legẽ Chryſoſtomum homil. 1. in epiſt. 2. ad Timotheum, Iudæis, inquit, iſta dicebãtur, quantò magis nobis. Idcircò nempè pauperes ante fores templi adſtant, vt nemo vacuus ingrediatur, vt miſericordia comite ſecurus introeat. Intras templum, vt miſericordiam conſequaris, prior ipſe miſerere. &c.

Exod. 23. *Pauperibus cũ templũ ingr. dimus eleemoſina tribuenda.* *D. Chriſoſt.*

Conſummatiſque diebus.

Paſcale feſtum, ſiue azymorum ſeptem dies complectebatur. Primus, & ſeptimus erant celebres, ab omnique opere ſeruili alieni, reliqui quinq; pro feſti. Leuit. 23. Septem diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctusque, omne opus ſeruile non facietis in eo, ſed offeretis ſacrificium in igne Domino, ſeptem diebus, dies autẽ ſeptimus, erat celebrior, & ſanctior. &c. Septem his diebus exactis, Deipara, & Ioſeph, domum rediere, Chriſtus verò annos agens duodecim Ieroſolymis remanſit.

Origenes hom. 16. in Lucam, arbitratur inuiſibilẽ ſe præbuiſſe, vt inſcijs Virgine, & Ioſepho remaneret. Id verò non fuit opus. Exiſtimandum potius eſt, Chriſtum puerum, ad aliquos conſanguineos, vel notos diuertiſſe, cum quibus Virgo, & Ioſeph, illum redire arbitrati ſunt, iuxta illud Euãgeliſtæ; Exiſtimantes illũ eſſe in comitatu, ſcilicet, cõſanguineorum, vel vicinorum, quib. illius conſpectus erat iucundiſſimus. Beda ſcribit, Iſraelitis fuiſſe morẽ vt temporibus feſtis, Ieroſolymã confluentes, & indè redeuntes, ſeorſum viri, ſeorſum fẹminæ choros ducentes incederent. Pueri verò vel patrem comitarentur, vel matrem. Ideoque Deiparam exiſtimaſſe, Chriſtum cum Ioſepho redire, Ioſephum contra, ſibi perſuaſiſſe, matrem potius fuiſſe ſecutum. Vndè nam hic mos à Beda colligatur, non conſtat. Certè in templo peculiare erat fẹminis atrium, diſtinctum ab atrio virorum; Zachariæ quoque cap. 12. fœminæ ſeorſum à viris plangere leguntur. Familiæ, inquit, & familiæ ſeorſum, & mulieres corũ ſeorsũ, &c.

Origenes. *Quomodo Chriſtus inſcia Deipara Virgine, Ieroſolimis manſerit.* *Beda.* *Zach. 12.*

Veriſſ-

Veriſimile ergo eſt, cùm templum petebant, ſeorſum etiam à fęminis viros iter feciſſe. Itaque, diei vnius iter verſus Nazareth, abſq; Magno puero Deipara, & Ioſeph fecerũt, veſperi illũ deſiderarũt. Inter cognatos, & notos quęſitũ, cũ non reperiſſent, die ſecũdo ex itinere, quo Nazaretham tendebant, Ieroſolymam regreſſi ſunt, poſt triduum uerò in templo, quem quærebant, ſummo cum gaudio inuenerunt.

Exiſtimantes illum eſſe in comitatu.

B

Deipara ab Ieroſolymis, abſq; Magno puero diſceſſit, verſus Nazarethã. Cur ſine illo diſceſſerit rationem Euãgeliſta reddit, quia ſcilicet exiſtimabat illum eſſe in comitatu. Is enim erat Chriſti mos, vt cum vicinis, & notis, ſæpè verſaretur. Exiſtit hoc loco dubium num hac exiſtimatione Virgo ſit decepta? fuit enim exiſtimatio falſa, exiſtimabat Chriſtum eſſe in comitatu, at ille erat Ieroſolymis in templo.

An Virgo fuerit exiſtimatione ſua decepta?

C

Deceptã arbitratur Cordubenſis li. 1. theologicarũ quæſtionum. q. 46. At Maior. Luc. 2. Mihi, inquit, altius rimanti, viſum eſt abſonum à vera pietate, admittere vllum errorem etiam ſpeculatiuũ, in Dei genitricem cadere. Hanc ſententiã ſequitur Soares 3. p. q. 37. ar. 4. diſp. 18. & Medina q. 30. ar. 1. In eandẽ ob eã, quã Magnæ matri debeo, pietatẽ, & honorem diſcedo, & ex ſtatu innocentiæ petito argumẽto confirmo. Communis opinio eſt, D. Thomæ 1. p. q. 94. ar. 4. & de veritate quæſt. 16. ar. 6.

Cordubenſ.
Maior.
Soares.
Medina.
Thom.

D

D. Bonau. 2. d. 23. q. 2, Durandi, & aliorum doctorum, eadem diſtinctione, primos parentes ſtatu innocentiæ permanente, non potuiſſe decipi. Idq; docet Diuus Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio c. 18. his verbis; Approbare vera pro falſis, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pęna dãnati. Data eſt hęc perfectio mentis primis parentibus, cur ergo non daretur Virgini, quam maxime decebat? Item, ut Auguſtinus ait, deceptio eſt pęna hominis per peccatum damnati, id eſt, puniti, ergo cùm uirgo culpam originalem non contraxerit, ueriſimile eſt, hanc pęnam mentis non

Bonauen.
Durandus.
Auguſt.

A

cõtraxiſſe. Præterea, vt nullum habuit actum appetitus, vel uoluntatis inordinatum, ita veriſimile eſt, nullũ habuiſſe actũ intellectus, à recto iudicio alienum. Quomodò igitur exiſtimauit falſo eſſe Chriſtum in comitatu? Rupertus lib. 1. in Cantica ſignificat, Virginẽ nouiſſe, vbi tũc temporis Chriſtus eſſet, neq; re ipſa exiſtimaſſe illum eſſe in comitatu. Sed ſi id voluit, in ſenſu literali intelligendum, non ſenſit rectè, aperte enim Euangeliſta aliud docet. Id ergo exiſtimaſſe Deiparam fateor,

Rupertus.

B

ideſt, ſine aſſenſu firmo, & judicio aberrante à veritate, hoc ex probabilibus coniecturis & rationibus collegiſſe, ueriſimile eſt, Dominum eſſe incomitatu, hoc vero non eſt decipi, ſed verè iudicare. Non enim decipitur, qui probabilibus rationib. ductus probabiliter aliquid exiſtimat, abſq; firmo aſſenſu.

Poſt triduum inuenerunt illum.

C

Tres ſenſus his verbis inſunt. Primus eſt, regreſſi ſunt in Ieruſalem, requirentes eum, & poſtquam peruenerunt in Ieruſalem, poſt tres dies puerũ ſanctiſſimum repererunt, hoc ſenſu numerantur hi tres dies, poſtquam Virgo, & Ioſeph in Ieruſalem ingreſſi ſunt: atque adeò ſi duob. quos in itinere exegerũt adiũgãtur, poſt quinq; dies iuxta hanc interpretationẽ Chriſtus inuentus eſt. Sed caret autore. Nõ ea eſt interpretũ mẽs, aliter enim numerãt hos dies tres videlicet ab amiſſione Magni pueri.

Tres ſenſus verborum.

D

Secũdus ſenſus eſt Euthymij. Vnum, inquit, diem conſumpſerunt, quando uenerunt itinere diei, & requirebant illum inter cognatos, & notos, alterũ, quando non inuento eo, reuerſi ſunt in Ieruſalem, quærentes illum, circiter tertium uerò tandem illum inuenerunt. In gloſſa quoque ordinaria hæc habentur; Vna die reuerſi ſunt ab Ieruſalem, ſecunda die quærunt inter cognatos, & non inuenientes, tertia in die regreſſi Ieruſalem, inueniunt. Similiter Cardinalis Caietanus; Non poſt diem tertium, ait, illum inuenerunt, ſed poſt ternarium numerum dierum, tertio die manè, hora ſcilicet, qua do-

Euthim.
Gloſſa ord.
Caietanus.

Digitized by Google

ctores reſidebant docendo.&cæ. Hunc eundem ſenſum ſequitur Ianſenius. Nõ intelligunt hi doctores inuentũ Chriſtum poſt triduum .i. iam finitis tribus diebus, ſed poſt triduum, hoc eſt, cũ iã tertius dies aduenisſet, & tertio ipſo die. Eodem modo ſupra dicitur, Chriſtus circumciſus, poſtquam conſummati ſunt dies octo, hoc eſt die octauo. Veriſimilior eſt hic ſecundus ſenſus, ſignificat enim Euangeliſta Chriſtum inuentum poſt triduum, ideſt, poſtquam triduo eſt quæſitus, vel poſt triduum inueſtigationis, ſeu in fine ipſius tridui.

Ianſenius. *Chriſtus fit ne inuentus tertia an 4. die.*

Nec caret probabilitate ſenſus tertius Lyrani, qui poſt triduum, ideſt, finitis tribus diebus, quarta die Chriſtum putat repertum. Scribit ille Deiparam, & Ioſephum iter diei vnius verſus Nazareth feciſſe, ſecunda vero die Chriſtũ in comitatu quæſiuiſſe, tertio Ieroſolymam rediiſſe, quarto Chriſtum inueniſſe, ideſt, poſt triduũ. Eodem modo dies hos numerãt Carthuſianus Dionyſius, Ludolphus, & quarta die Chriſtum repertum exiſtimant. Sylueſter quoque in roſa aurea poſt triduum, ideſt, quarta die inuentum interpretatur.

Liranus. *Dion. Car. Ludolph. Silueſter.*

Inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum.

De templo Ieroſolymitano tomo 2. De votis aſpirante agemus. Nunc quonam in loco Doctores hi in templo docerent, eſt dicendum. D. Antoninus p.p. tit. 5. c. 1. §. 5. ſcribit doctores in porticu templi docuiſſe. Montanus verò in apparatu, iuxta portam templi orientalem academiam fuiſſe indicat his verbis: In porta templi ſecundũ orientali, locus fuiſſe cõmemoratur; in quo ſummi legis magiſtri, & interpretes docebant, atque vnus ex eis præcipuis Gamaliel. Hæc ille. Erat igitur Academia Iudaica in templo, hoc eſt in templi atrio iuxta portam Orientalem. Nã templum etiam dicitur quodlibet templi atrium. De hac Academia videtur intelligendus Paulus cum Act. 24. ſic ait; Neque in templo inuenerunt me cum aliquo diſputantem, ideſt, in Academia, quæ in atrio templi erat; quamuis non

Anton. *Quonã loco doctores in templo docerent.* *Montan.* *Act. 24.*

E negarim etiam in aliis templi locis, vt in ipſis atrijs & porticibus, potuiſſe diſputare Paulum, in quibus Chriſtus Optimus Maximus in uirili ætate concionabatur.

Diuus Ambroſius 1. Corinth. 14. cuiuſdam meminit traditionis ſynagogæ quæ ad hunc ſpectat locũ. Hæc, inquit, traditio ſynagogæ eſt, ut ſedentes diſputẽt ſeniores dignitate in cathedris ſequẽte in ſubſellijs, nouiſſimi in pauimẽto ſuper mattas. Hæc ille. Doctores ergo cũ diſputabant in cathedris, inferiores alij in ſubſellijs, nouiſſimi ſuper
F mattas, hoc eſt, ſtoreas humi ſtratas, ſedebant. Sedebant, inquam, ad pedes magiſtrorum, ſiue doctorum. Hunc enim fuiſſe diſcipulorum morem colligimus, ex uerbis illis Pauli Actor. 22. Nutritus ſum in iſta ciuitate, id eſt, Ieruſalem, ſecus pedes Gamaliel eruditus, iuxta ueritatem paternæ legis. Secus pedes Gamalielis, ſe doctũ ait Paulus, quia humi iuxta pedes præceptoris cũ reliquis diſcipulis ſedebat. Hunc morẽ ſecuta eſt Magdalena de qua Lucæ 10. ſcribitur; Sedens ſecus pedes Do
G mini, audiebat uerbũ illius. Et Eſſeni, de quibus Philo in libro; Quòd omnis prob. ſit liber. Quoties, inquit, ſynagogas adeunt, pro ætatis ordine, iuniores ad ſeniorum pedes conſidunt, & ad audiendum ſe componunt. &c. Hinc fit Chriſtum puerum, cùm nec ex doctoribus eſſet, nec ex alijs inferioribus, quorum ſubſellia ſedes erant, pro ſua humilitate ſingulari, humi ſuper ſtoreã, ſiue mattã conſediſſe. Obijcies Euangeliſtæ uerba, Inuenerunt illũ in tẽplo ſedentẽ in medio doctorũ. Ergo nõ
H humi, ſed in medio doctorũ, in ſubſellio, uel cathedra ſedebat: Reſpõdemus, ſediſſe quidem in medio doctorum, id eſt, inter doctores, ſed humi ut diſcipulum, qui omnium erat doctorum doctor. Doctores uerò hoc loco dicuntur, græcè à Diuo Luca διδάσκαλοι, id eſt, præceptores, uel magiſtri, qui in Academia templi docebant.

Ambro. *Quo loco ſederit Dominus, in templo.* *Act. 22.* *Philo.* *Qui dicantur doctores.*

Audientem illos, & interrogantem eos.

Multi in eundem locũ cõuenerant doctores,

doctores, multos enim fuiſſe docet Euangelium, non vnum aliquem, cuius gymnaſium Magnus puer fuerit ad audiendum ingreſſus. Conuenerant autem ad diſputandum de diuina lege, & ſcripturis ſacris. huiuſmodi diſputationib. doctorum maximus doctor Chriſtus inteʀeſſe voluit, & doctrinæ ſuæ primum hominibus in tenera ętate ſpecimé prębere. Audiuit in primis doctores ex cathedris differentes, deinde ex auditis quæſtiones excitauit, ipſiſque ipſe (o rem ſtupendam) humi cum diſcipulis ſedens propoſuit. Sed dices nunquid Chriſtus differentes interpellauit doctores? Reſpondeo in more fuiſſe poſitum, ut qui humi ſedebant differétes doctores & audirent, & interrogarent, atque etiam reſpóderent. Colligitur hic mos ex Ambroſio 1. Corinth. cap. 14. Hæc, inquit, traditio ſynagogæ eſt, quam nos vult ſectari Diuus Paulus, quia Chriſtianis ſcribit, ſed ex gentibus factis, non ex Iudæis; ut ſedentes diſputent ſeniores dignitate in cathedris, ſequentes in ſubſellijs, nouiſſimi in pauiméto ſuper mattas. Quibus ſi reuelatum fuerit, dandum locum dicendi præcipit, nec deſpiciédos, quia membra corporis ſunt. &c. Itaque etiam iis, qui ſuper mattas ſedebant, dicendi dabatur locus in Eccleſia ex more, ut videtur, ſynagogæ. Non mirum igitur, quòd in medio doctorũ locutus ſit Chriſtus. Sed mirum, quod in tenera illa ætate locutus ſit, admirabile quod puer ſapientiſſimè dixerit. Sed mirari hoc deſinet, qui in diuinitatem pueri mentis oculos coniecerit, illud ſtupebit, quòd, qui ſedet ſuper Cherubim, ſumma cum animi ſubmiſſione, inter nouiſſimos ſederit humi, ſuper ſtoreā. Dubitabis an tribus illis diebus, Chriſtus cum doctoribus diſputarit, an ſolū extremo? Incerta res eſt, neque uero caret probabilitate tribus diebus diſputaſſe, propterea enim Ieroſolymis manſit, ut id faceret. Quorſum ergò in diē tertium diſtuliſſet?

An Christus differentes doctores interpellarit.

D. Ambro.

Stupebant autem omnes, qui eum audiebant.

Res erat ſtupore digna, puer admirabili ſapientia in tenera ætate præcellés in reliquis pueris duodecim annorum ætas eſt inſipiens, in Chriſto erat ſapiétiſſima. Etenim aliorum ſapiētia hominum ex ætate pendet, cuius progreſſi indies incrementa ſuſcipit, ſapiētia uero Chriſti beata, infuſa, atque diuina, neque ex ætate pendebat, neque ætate creſcente creſcebat. Stupebant ergo merito omnes auditores, ſuper prudentia, & reſponſis eius, quis enim eſſet ignorabāt. Stupor, & admiratio ex ignoratione orit cauſæ. Videt ruſticus ſolis eclipſim, & ſtupeſcit, quia cauſam neſcit, videt aſtrologus & non miratur, quia cauſam ſæpè ſcrutatur. Ignorabant illi, quæ cauſa eſſet, cur puer ſapientiſsimè loqueretur, ideo ſtupebant, nos ſcimus Chriſtum ipſiſsimam eſſe ſapientiam, ideo nō miramur. Admiramur quidem infinitam ſapientiam, non tamen miramur, quod Deus, cuius ſapientia nullis circumſcribitur finibus, loquatur ſapiētiſsimè, id enim diuinitas poſtulat. Pſa. 44. diffuſa dicitur gratia in labiis Chriſti, diffuſa quidem gratia erat, & diffuſa quoque ſapientia, & ſumma cum gratia loquebatur, & ſumma cum ſapientia. Ideo merito ſtupebant auditores.

Christus Deus ſapientia ipſa.

Pſal. 44.

Sed quibus nam de reb. ſermo fuit? Quantum coniectura aſſequi poſſum; de Meſsiæ aduentu optatiſſimo ſermo habitus eſt. Iam veniſſe Meſſiam probauit Magnus puer, ex ſcripturis, de regnō quoque eius egit, de paſsione ex capite 53. Iſaiæ, & uita. Hæc enim ſcientia illi tempori, & academiæ, erat maxime congrua. Felix academia, quæ talē, ac tantum meruit habere doctorem, Felices diſcipuli, ſua ſi bona, ſuum ſi doctorem cognouiſſent.

Et videntes admirati ſunt. &c.

Quæ inopinata eueniūt, ea nobis admirationem pariunt. Illa Magni pueri cum doctoribus collocutio, tam Deiparæ, quam Ioſepho inopinata accidit, ideoque videntes ſunt admirati. Nihil enim ſimile ad illam vſque ætatem fecerat. Chriſto reperto, magno exultarunt gaudio. Poſtquam uero ſolutus eſt

cætus, admiranduſque puer a doctorib. eius ſapientiam obſtupeſcētibus dimiſſus eſt, ad matrem uenit. Tum illa pluſquam ſeraphico amore inflammata; Fili, inquit, ipſa multo charior vita, quid feciſti nobis ſic? Cur nos deſeruiſti? cur nobis inſcijs, a nobis diſceſſiſti, quorum totum bonum, totum gaudium es? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te, ecce dolentes vitam quærebamus noſtram, tenebris mœſtitiæ circumfuſi, ſolem quærebamus, qui noſtris ſe conſpectibus eripuerat, mœrore cōfecti gaudium quærebamus, quod a nobis diſceſſerat.

Virgo Ioſephum ſibi anteponit. Patre tuus, & ego &c. Patrem Deipara Ioſephum appellat, vt uocabat vulgus, eo quòd pater erat hominum exiſtimatione, priori loco illum humiliter, & honorifice collocat, quamuis multo eſſet Deipara inferior. Pater, inquit, tuus, & ego, non ego, & pater tuus. Viros ſuos fœminæ ſibi debent præponere, eoſque magno honore afficere, id quod ſuadet Eccleſiæ ſummus paſtor Petrus Epiſtolæ primæ capite tertio; *1. Pet. 3.* Mulieres, inquit, ſubditæ ſint viris ſuis, ſicut Sara obediat Abrahæ, Dominum eum uocans. &c.

Cur Virgo dolebat. Origen. Dolebat autem Virgo, non quòd putaret Chriſtum in cęlos forſitan aſcendiſſe, ut exiſtimat Orig. homil. 19. in Lucam his uerbis; Quærebant, ne fortè receſſiſſet ab eis; ne relinquens eos, ad alia tranſmigraſſet, & quod magis puto, ne reuertiſſet ad cęlos, cùm illi placuiſſet iterum deſcenſurus. &c. Sed dolebat, quia mater erat, & filij mater immenſo amore digni, quia ea inſcia, & nihil tale opinante diſceſſerat. Ex ſententia D. Antonini loco ſupra indicato, *D. Anton.* dolebat, quòd metueret, ne forte in manus Archelai Herodis filij, qui Ieroſolymis imperabat, deueniſſet, vel alia quapiam de cauſa, eam deſeruiſſet.

Quid eſt quòd me quærebatis. &c.

Matri ſanctiſſimę cum dolore ipſum quærenti, Magnus puer nequaquà blanditur, ſed cum autoritate loquitur, nempe diuina, ut oſtendat ſe illius non ſolummodo filium, ſed etiam Deum eſſe, ac Dominum. Dei, ac Domini hæc reſponſio eſt. Quorſum me quærebatis, inter cognatos, & notos? neſciebatis me oportere in ijs verſari, & inueniri, quę patris mei ſunt? hoc eſt in templo, in quo, quę patris mei ſunt, agūtur? Vel, quorſum me quærebatis? neſciebatis, ꝙ in iis, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe, & non uobiſcum ſemper? Neſciebatis oportere me Patris negotiū agere, ad quod miſſus ſum, uobis aliquando relictis? Aliter; Quid eſt quod me quærebatis? nunquid ignorabatis, incūbere mihi redemptionis humanæ negotium, cui me operam nauare oportet? Cogitare igitur potuiſtis me hoc agere negotium: hacque cogitatione quieſcere, nec me quærere. Sed quid mirum ſi nos hæc uerba non intelligamus, cū neque Virgo, ut ait Euangeliſta, illa tunc intellexerunt cum prolata ſunt.

Et ipſi non intellexerunt.

Triplex eſt horum verborum ſenſus ſalua Deiparæ eximia ſapientia. Primus ipſi non intellexerūt, hoc eſt, doctores & reliqui; qui aderant, non intellexerunt Chriſti uerba, is mihi nō omnino probatur, quoniam non congruit cum antecedentibus, non enim de doctorib. aut auditoribus, ſed de Deipara, & Ioſepho, Euangeliſta loquebatur. *An intellexerit Deipara Virgo Chriſti uerba.* De Deipara ergo, & Ioſepho, locus eſt explanandus. Secundus ſenſus, ipſi nō intellexerūt, ꝑ ſynecdochē numeri pro numero, hoc eſt, alter ex ipſis, ſ. Ioſeph, non intellexerunt Chriſti uerba. Nūquid non intellexit Deipara Chriſtum appellare Patrem Deum? intellexit quidè appellare Patrem Deum, at non intellexit tūc in quibus nam rebus patris, illa ætate oporteret Chriſtum eſſe; maximè, quoniam amore inflammata, toto cordis impetu, in Chriſtum ſublata eſt, nec ſatis quid ille diceret, aduertit.

An ſit concedenda in Virgine intemerata ignorantia. Dubitabis hoc loco, num in Virgine intemerata aliqua ignorantia ſit concedenda? Paucis reſpondeo, ignorantiam decipientem, ut iam ſupra diximus, à Virgine ſapientiſſima abſuiſſe. Ignorantiam uerò, quam puræ negationis appellant,

pellant, aliquam illi tribuere neceſſe eſt, ſiquidem non cognoſcebat omnia, vt eſt exploratum. Ignorantiam tamen priuatiuã illi minimè tribuimus, ſiquidem ſcientia nũquam caruit, quam præcellentiſſimus illius ſtatus poſtulabat, ita ut priuata aliqua ſcientia, quæ ineſſe deberet, dici poſſet. Si uerò hoc loco non intellexit Chriſti uerba, non fuit ea inſcitia priuatiua, ſed negatiua tantummodo, non enim debuit illa intelligere.

Et erat ſubditus illis.

Multa geſſit Chriſtus puer, multa ad virilem vſque ætatem dixit. Omnia Spiritus diuinus his verbis concluſit; Erat ſubditus illis. Si roges, quid fecit Chriſtus anno decimo tertio, & decimo quarto ætatis? Reſpondet Lucas; Erat ſubditus illis, quid fecit anno 20.25 & cæteris, vſque ad trigeſimum? Reſpondet; Obediuit. Hoc ſcire ſatis eſt, ut intelligamus hanc vnam eſſe Chriſtiani, maximè verò religioſi vitam, nempe obedientiam. Præclariſſimum ſanè viri religioſi epitaphium eſt; Tota vita obediuit. Vel Tota uita fuit ſubditus illis, id eſt, ſuperioribus. Hoc præclariſſima continentur geſta, triumphi, ac uictoriæ.

Obedientia

CAPVT XV.

Proficiebat ſapientia & ætate, & gratia, apud Deum, & homines.

POſtquam repertus eſt in templo antiquiſſimus puer, cum matre, & Ioſepho Nazaretham rediit, in eaque ciuitate vitam egit, vnde Nazareni nomen accepit. Neque verò otio vacauit, ſed præclara opera geſſit, quibus & ſapientiam, & gratiam animo concluſam patefaciebat. Proficiebat (ait Euangeliſta) ætate, & quidem verum ætatis incrementum ſuſcipiebat. Proficiebat item, ſapientia, & gratia apud Deũ, & homines, ſapientiæ tamen, & gratiæ incrementum, non ad habitus pertinuit ſed ad effectus, ſiue actus, ut docet D. Tho. 3. p. q. 7. art. 12. Quæ ſententia eſt etiam D. Gregorii Nazianzeni ora. 20.

Quomodo Chriſtus creuerit gratia & ſapientia.

D. Thom.
D. Greg. Nazianze.

A de laudibus Baſilii; Proficiebat, inquit, Chriſtus ut ætate, ita etiam ſapientia, non quod hæc in illo incrementum caperent (quid. n. eo, quod a principio perfectum erat, perfectiùs eſſe poſſit?) ſed quod hęc paulatim detegerentur & eluceſcerent. D. Ioannes Damaſ. lib. 3. fidei ca. 22. Proficere ſapientia, & ętate, & gratia, idcircò dicitur Chriſtus, quod ætate quidem creſceret, per ætatis autem incrementum, ſapientiam eam, qua prędit͏us erat, in lucem proferret. D. Cyrillus Io. i. c. 17. Non ut Deus profeciſſe in

D. Damaſ.

D. Cyrillus

B telligitur Chriſtus, uerùm quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potiùs de Ieſu opinio, quam illius perfecta creſcebat gratia, ut magis in dies cognoſcentes, magis illum procedere, ac gratia creſcere arbitrarentur. Et in theſauro lib. 10. cap. 7. Cùm audis Chriſtum profeciſſe in ſapientia, & gratia, noli putare quidquam ei additum eſſe, ſed quia videntibus, & audientib. eum, ſapętiorem, gratioremque indies ſe præbebat, ideò dicitur profeciſſe, & cæter. Theophylactus; Gratiam, inquit,

Theophil.

C habebat Chriſtus apud Deum, & homines, hoc eſt, agebat ea, quæ Deo beneplacita erant, & quę laudata ab hominibus, &c. Athanaſius orat. 4. contra Arianos, Augeſcente magnitudine corporis vna creſcebat in eo diuinitatis manifeſtatio. &c.

D. Athan.

Optime Bernardus hom. 2. ſuper. Miſſus eſt; Non fuit hora, ait, in quacunque ætate, qua de plenitudine illa, quam in ſui conceptione Chriſtus accepit in utero, uel aliquid minueretur, uel aliqd eidem adijceretur, ſed a principio, pro

D. Bernar.

D fectus, a principio, inquam, plenus fuit ſpiritu ſapientiæ, & intellectus, ſpiritu conſilii, & fortitudinis, ſpiritu ſciẽtiæ, & pietatis, & ſpiritu timoris Domini. Nec te moueat, quod de illo legis: Ieſus autem proficiebat ſapientia, & ętate, & gratia apud Deum, & homines. Nam quòd de ſapientia, & gratia hic dictum eſt, non ſecundum quod erat, ſed ſecundum quod apparebat intelligendũ eſt. Non quia videlicet, aliquid ei nouum accideret, quod antea non haberet, ſed quod accidere videretur, qñ uolebat ipſe, ut videretur, &c. Beda in hom. to. 7.

Beda

Proficiebat Chriſtus ſapientia, non qui dem ipſe ſapientior ex tempore exiſtẽ do, qui a prima conceptionis hora ſpiritu ſapientiæ plenus permanebat, ſed eã dem, qua plenus erat, ſapientiam cæteris ex tempore paulatim demoſtrando. Proficiebat gratia, non ipſe per acceſsũ temporis accipiendo, quod non habebat, ſed pandendo donum gratiæ, quod habebat, &c. Titus Boſtrorum antiquus Epiſcopus; Eam Chriſtus ſenſim progrediendo notitiæ excellentiam oſtendebat, ut apud non paucos, exiſtimationẽ homine maiorem de ſe concitaſſet, quã etiam diuinitatis opinionem, pro ætatis ratione, & quantitate, magis, magiſque ſubinde confirmabat, clariuſque Patre ſic uolente prodebat, &c. Theodoretus in epitome diuinorum decretorum, capite quod Chriſtus ſuſceperit animam cum corpore; Iure, inquit, coniunxit Euangeliſta, cum ætatis augmento, incrementum ſapientiæ, pro menſura enim ætatis corporis, reuelabat diuina natura ſuam ſapientiam. D. Vincentius in ſermone infra oct. Epiphan. ſimilitudine ex Sole ſumpta, hoc ita explanat; Chriſtus, ait, non profecit in ſapiẽtia habitualiter, ſed effectualiter. Quia quanto magis creſcebat in corpore, tãto maiores effectus oſtendebat ſapientiæ. Exemplum de Sole eſt, qui licet tantam claritatem habeat hora 1. quantam hora 3. habitualiter, & tantam hora 3. quantam in meridie. Tamẽ Sol effectualiter proficit in claritate, quia maiorem claritatem oſtendit hora tertia, quam prima, & in meridie maiorem. Ita Chriſtus Sol iuſtitiæ, &c.

Titus. *Theodoret.*

Aliter uerba hæc Lucæ explicantur de profectu experimentali, hoc pacto; Proficiebat Chriſtus ſapientia experimentali. Vnde Richardus Victorinus lib. 2. de Emmanuele cap. decimo octauo. Quemadmodum, inquit, ſecundum Apoſtolum Chriſtus didicit ex ijs, quæ paſſus eſt obedientiam, iuxta eundem modum profecit ad ſcientiam, profecit ad ſapientiam, &c. Etenim magis proficiebat Chriſtus acquiſita ſapientia abſque vllo magiſtro docẽte, quam cæteri omnes homines proficiant a mille doctoribus eruditi. Eandem ſententiam

Rich. Vict.

E præ ſe ferunt verba D. Ambroſij in libro de incarnationis dñicæ ſacramẽto, ca. 7. Si proficiebat ſapientia hominis. Et Euthymius, Tanquam puer., inquit, lege humanæ naturæ, paulatim ad hac Chriſtus proficiebat, nam vt Deus omnino perfectus erat. Beda; Sicut carnis eſt ætate, ita animæ ſapiẽtia proficere, & gratia.

Ambroſ. *Euthimius* *Beda.*

Hæc interpretatio etſi de ſapientia Chriſti acquiſita vera ſit, tamen de gratia vera non eſt. Non enim Chriſtus gratia ita profecit, vt gratiæ habitus F augeretur. Præterea, cum in Chriſto ſit ſcientia diuina, beata, infuſa, acquiſita, infima eſt acquiſita, non ergo videtur Lucas huius tantam habuiſſe rationem cæteris prætermiſſis, vt i hac ſola Chriſtum profeciſſe ſcriberet. De omni ergo Chriſti ſapientia loquitur, quæ per opera foras prodibat. Vnde Caietanus Luc. 2. Chriſtus, inquit, proficiebat actibus ſapientiæ, procedendo de ſapientibus actibus ad ſapientiores, ſimiliter intellige de gratiæ profectu. Apud Deũ G & homines, quoniam erat in veritate progreſſus ad ampliora merita apud Deum, & apparebant apud homines. Hæc ille. Itaque interpretatio præſtantior eſt.

Caietanus.

Tertia interpretatio, quam addit Damaſcenus loco indicato, non eſt litteralis. Ea eſt huiuſmodi; Proficiebat ſapientia, & gratia, non in ſe ſed in ſuis, quia hominum progreſſum in ſapiẽtia, & gratia, ſuum eſſe ducebat. Quemadmodum ſi præceptor in diſcipulis proficientibus; proficere diceretur. Similiter H Haymo; Quia perfectus erat Deus, non habebat, quo proficeret in ſeipſo, quia in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, & in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ſed in illis proficiebat, qui de doctrina illius, per interualla temporũ proficiebant. &c.

Damaſc. *Haimo*

An Chriſtus illo triduo mendicarit?

Nunquam mendicaſſe putat Abulenſis Matt. 17. quæſt. 194. Chriſtus, inquit, nunquam oſtiatim mendicabat, neque etiam Apoſtoli. Probat propoſitionem, quo-

Abulenſis.

quoniam mendicandi conſuetudo apud Iudæos non erat. Nā Deut. 15. hoc Dei præceptū extat, Et omnino indigens, & mendicus non erit inter uos. Carthuſianus, & Lyranus eodē loco: ergo non erant apud Iudæos mendicantes. In eadem eſt ſententia Caiet. Matthęi 5. Verba illa explanans, Beati pauperes ſpiritu, affirmat Chriſtum non fuiſſe mendicum, quia nunquā legitur petijſſe, niſi a Samaritana potum. Vixiſſe vero non ex mendicatis eleemoſynis, ſed ex oblatis. Nam, ut legitur Luc. 8. Fœminę illi miniſtrabant, de facultatibus ſuis. Et Ioann. 13. Iudas loculos habebat. Itē Ioannes Maior Luc. 2. Non ignoro, inquit, quid alij grauiſſimi viri dixerint, non tamen video cōcludi debere Chriſtum triduo mendicaſſe, &c. Si quęras a Maiore, unde ergo cibum, illis trib. diebus habuit? Reſpondet ſic. Qui quadragina dies citra alimoniā ieiunauit, potuit hoc triduum ieiunare, potuerūt etiam viri docti, & ingenui, eius eruditionem admirantes eum ad menſam inuitare, potuit etiam actionem caloris naturalis in humidū cibale impedire, & non fameſcere. Ne tamen id miraculo aſcribatur, cum initium ſignorum fecerit in Cana; dicamus à doctoribus nutritum, aut à parentibus aliquid viatici habuiſſe hæc Maior. Medina quoq; 3. par. queſtione 40. articu. 3. Chriſtum mendicaſſe negat, & Caſtrus libro 10. aduerſus hæreſes, cum de mendicitate verba facit.

Deut. 15. Charthuſianus. Lyranus. Caietanus. Luc 8. Ioann. 13. Maior. Medina. Caſtro.

D. Thom. 2. 2 q. 187. artic. 5. Chriſtū aliquando mendicaſſe concedit, his verbis: Chriſtus mendicauit ſecundum illud Pſalmi 39. Ego autem mendicus ſum, & pauper. Et Caietanus eodem articulo, Ex ijs, inquit, quæ in Euangelio ſcripta ſunt, apertè intelligi poteſt, ꝙ Dominus Ieſus non eſt dedignatus etiā in propria perſona mendicare. Nam mendicauit locum ubi Paſcha cum diſcipulis celebraret, mendicauit aſellū, & à Zachæo hoſpitium, pauperem enim petere neceſſarium ad victum, eſt mendicare, &c. Catharinus quoque libro 2 annotationum contra Caietanum, Chriſtum mendicaſſe magna cōtentione affirmat, Vualdenſis libro 4. A doct. fidei cap. 3. & 4. & Pighius lib. 5. contra Eraſmum.

Ambroſ. Catharin. Vualdenſis. Pighius.

Verum duobus modis quis mendicus dici poteſt. Altero quoniam ex oblatis eleemoſynis, & non petitis alitur, altero proprie, quoniam oſtiatim mendicat, vel elemoſynas petit. Illo priore modo mendicum fuiſſe Chriſtū non eſt dubium, ex oblatis enim eleemoſynis vixit. De hoc poſteriore quęſtio. D. Bernardus in homilia infra octauas Epiphaniæ, hoc triduo, de quo agimus, oſtiatim mendicaſſe meditatur. B Quid, inquit, dicam Deus meus? an ut te per omnia noſtrę conformares paupertati, & in te humanæ naturæ calamitates ſuſciperes, quaſi unus è turba pauperum, ſtipem per oſtia mendicabas? quis dabit me buccellarum illarū ſic mendicatarum participē fieri? Hęc ille. Bernardum ſequitur D. Bonauentura in apologia pauperum, & Alexander de Ales p. 4. quęſt. 31. memb. 2. art. 2. Ludolphus item de vita Chriſti, prima parte capitis decimiquinti; Mendicat inquit, Chriſtus cum pauperib. oſtia C tim, quod & alias quandoque feciſſe creditur.

D. Bernar. D. Bonauent. Alexander. Ludolphus.

Crediderim, Chriſtum poſtquam cōcionari cœpit, oſtiatim non mendicaſſe, ſed eleemoſynis, vel oblatis, vel alio modo petitis, cum Apoſtolis vixiſſe, ſimiliter quandiu cum ſanctiſſima matre, & Ioſepho vitam egit, victum mendicato minimè comparauit, hoc triduo id feciſſe, pia eſt meditatio. Veroſimilius videtur, aliquo alio modo naturę feciſſe ſatis. Quod ſi primo die ad doctores iuit, forſitan ab aliquo D doctore, domū adductus, & (vt ait Maior) cibo neceſſario refectus eſt. Quis enim admirabilē puerū non inuitaret.

Mendicos autem apud Iudæos fuiſſe ex Euangelio compertum eſt. Luc. 16. Villicus aiebat, mendicare erubeſco, quod non diceret, ſi à more Iudæorum mendicatio abhorreret. Eodem c. 16. Erat ait Lucas) mendicus quidam nomine Lazarus & cap. 18. Cæcus quidam ſedebat ſecus viam mendicans. Io. 9. Nonne hic eſt, qui ſedebat, mendicabat? Actor. 3. Claudus ad ſpecioſam portā tēpli mēdicabat. Erāt ergo mendici apud

Luc. 16. Luc. 16.

Digitized by Google

apud Iudęos. Verba illa Deut. 15. Et omnino indigens & mēdicus nō erit inter vos. Iſidor. Clarius, Oleaſter, & Caiet. nolunt indicare præceptum, ſed obſeruatæ legis præmium, quam dum nō obſeruarent Iudæi, mendicos habebant. D. Thomas loco indicato, vult præceptum continere, ſed diuitibus datum, ne opū tenaces eſſent, iuuarentq; ita pauperes, vt nullus mendicare cogeretur. Erant autem mendici, quia præceceptum eſſe potuit, ſed non adeò Iudæos obſtringens, vt pauperes ipſos mendicare prohiberent, qui alia ratione victum non poterant comparare.

Quid egerit Chriſtus Opt. Max. vſque ad Baptiſmum.

In otio minimè vixiſſe Chriſtum ſatis eſt compertū. Non enim fieri potuit vt qui voluptates otiumq; deteſtabatur, omni negotio vacans nihil ageret. Agebat igitur aliquid, ſed quidnam egerit ſilentio Euangeliſtæ prætermiſerunt, ſciendumq; in cęlo reliquerunt, in cęlo.n. ſumma cū voluptate Chriſti geſta omnia, & dicta ſciemus, quę nūc neſcimus in terris. Prouerb. 30. Tria (ait Salomon) ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, viā Aquilę in cęlo, viā colubri ſuper petrā, viam nauis in medio mari, & viam viri in adoleſcentia. Ignota eſt via aquilæ in cęlo via colubri in petra, via nauis in fluctibus, quoniā veſtigiū poſt ſe nullū relinquunt. Ignota quoq; eſt via magni illius viri, ſimulq; Dei, Chriſti, in adoleſcentia, quia nullum illius ab Euangeliſtis, relictum eſt teſtimonium. Chriſtus (ait Amb. in lib. de Salomone, c. 5.) eſt vir, cuius viæ cognoſci in iuuentute non poſſunt. Quis enim ęſtimare animo poſſit, aut capere quanta ille opera exercuerit, cum ſecundum hominem moraretur in terris, quæ itinera virtutum duxerit, &c. Subditum fuiſſe Virgini & Ioſep. ſcimus, reliqua ignoramus.

Prouerb.

Bonauen.

An Chriſti ſit ſpectui habitus in iuuenili ætate.

D. Bonauent. in lib. de vita Chriſti cap. 15. hac de re ſic ſcribit; Cùm Chriſtus puer eſſet proficiebat ætate, & ſapientia, coram Deo & hominibus. Sed creſcens, & perueniens à duodecimo

E anno ad trigeſimum, & vltra, nulla opera faciebat prætendentia ſpeciem aliquam probitatis, & virilitatis, ſtupebāt homines, & deridebant eum. Et hunc viuendi morem ſic continuabat, quod apud omnes communiter erat vilis, & abiectus reputabatur. Item: Redebat ſe vilem & abiectum omnibus, ſi quæras, quare hoc faciebat? Reſpondeo tibi, vt nos inſtrueret. Hæc ille. Idem docet Ludolphus in opere de vita Chriſti. Et Simon de Caſſia lib. 4. c. 2. Submiſit, inquit, Chriſtus Deitatem,
F atq; virtutem iſto tempore, vt nec per opera mira crederetur Deus, nec per alia exercitia probitatem atq; virtutē habere crederetur, vt ex ſuis geſtibus aliquos traheret in admirationem, aliquos in ſtuporem, aliquos in conſiderationem, aliquos in deriſionem.

Ludolphus.
Simō Caſſ.

At verò verba Euangeliſtæ his obſtant. Ieſus proficiebat ſapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. Etenim verba hæc ſignificant Chriſtū profeciſſe ſapientia, & gatia, apud homines, ergo non habebatur deſpectui,
G ac ludibrio ab hominibus, non irridebatur, imò ſapiēs, & virtute clarus exiſtimabatur. D. Bona. Lucam videtur intellexiſſe de puerili tantum ætate, hoc ſenſu; Ieſus proficiebat ſapiētia, & gratia, apud homines in puerili ætate; poſteà verò minimè, ſed quis non uideat, hanc interpretationem (pace ſanctiſſimi patris dixerim) non eſſe germanā, cum Lucas poſt annum Chriſti duodecimū, illa addiderit verba, veluti ſummam quandam eorum, quæ de reliqua ætate dici poterant? Proficiebat ergo
H Dn. ſapientia, proficiebat gratia, apud homines, etiam in adoleſcentia. Vnde colligimus Chriſtum tum familiari ſermone ſapientiam oſtendiſſe: tum moribus, virtutibus, corporiſq; & vultus pulchritudine, gratiam hominum in iuuenili ætate conciliaſſe.

Bonauent.

Repugnare videntur noſtræ ſententiæ illa Iudęorum verba, & admiratio, Mar. 6. Multi audientes admirabantur, in doctrina eius dicentes. Vnde huic, hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? &c. Si Chriſtus ſapientia

Marc. 6.

pientia profecerat apud homines, ſapiẽtis opinionẽ comparauerat. Cur ergo Nazareni, cum quib: vitam agebat ſapiẽtiam illius veluti nouam, & inopinatam admirabantur? Reſpondemus Chriſtum ſapientiam catenus in Nazareth ſermone tantum familiari, tunc verò publica in Synagoga concione oſtendiſſe, atq; ideò multos admiratos quib. illa non admodum nota erat.

An Chriſt° fabrili arti operam nauarit. Dicitur præterea Dominus fabrilẽ Ioſephi artẽ exercuiſſe, quod Cardin. Caietanus Marc. 6. ex illis Iudæorum verbis colligit; Nonne hic eſt faber? B Hinc, inquit, habemus vnde ſatisfiat curioſis, quęrẽtib. quid fecerit Chriſtus, vſq; ad trigeſimũ annũ; vacabat enim exercitio fabrili. Et tertia parte initiõ quæſtionis quadrageſimæ; A multis, ait, quæritur quid fecerit Dominus ante Ioannis Baptiſmum. Reſpondendũ eſt, quod exercuit artem fabrilem, in *Caietanus.* ciuitate Nazareth. Dionyſius *Carthuſ.* Carthuſ. Matth. 13. ait Iudæos Chriſtum appellaſſe fabrum, vel contẽptus cauſa, vel C quod fabrili arti operã daret. Similiter *Abulenſis.* Abulenſis Matth. 13. q. 81. Vt dicitur, inquit, Lucæ 2. Chriſtus erat ſubditus parẽtib. ſuis, ideſt, miniſtrabat eis ope re manuali, ad ſuſtentationẽ vitæ, & ſicut Ioſeph erat faber lignarius, fortè ipſe in eodẽ officio adiuuaret, &c. Ijs *Liranus.* adde Lyranum qui Marc. 6. Probabile, inquit, videtur, quod Chriſtus eandem Ioſephi artẽ exercuit, quia nõ fuit occupatus in doctrina, & miraculis, vſq, ad 30. annũ; nec antè fuit intentus ſtudio, nec veriſimile, quod tanto tẽpore D fuerit otioſus. Magis aũt veriſimile eſt, quod fuerit occupatus in arte patris ſui putatiui, quã in alia, &c. Accedit Iu*Iuſt. Mart.* ſtinus Mart. in dialogo cũ Tryphone, cuius hæc ſunt verba, Chriſtus faber eſſe putabatur, hæc. n. fabrilia opera cũ inter homines verſaretur, aratra, & iuga faciebat, ex his & iuſtitiæ ſigna docens, & vitã ab opere remotam, &c.

Paul. Burg. Attamen Paulus Burg. Epiſcop. Marci 6. additione prima, in aliam diſcedit ſentẽtiam his verbis; Cũ Chriſtus ſummũ gradum contemplationis attigerit, nullo mõ dici potuit otioſus, etſi aliquando ab omni actione ſeu exercitio corporali ceſſaſſet, hoc enim pertinet ad contẽplatiuam uitã, ab exteriori actione quieſcere. Et ideò irrationabile eſt, attribuere Chriſto occupationẽ in artibus mechanicis, ad remouendum ab eo otioſitatem, neque ex hoc quod illi de Nazareth, ipſum fabrum uocabant, concluditur ipſum fuiſſe fabrũ, ſed fabrum illum dicebant, ad uili pendendam eius doctrinam, vel dicẽdum ſecundũ Auguſtinum, quod fabrũ Chriſtũ credebant, quod fabri filium, Hæc ille. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 42. Eò, inquit, Iudæi fabrum credebant eſſe Chriſtũ, quò fabri filium, &c. Non dixit Chriſtum fabrili arti operam nauaſſe, ſed fabrum vocatum, quod fabri filius putaretur. Simon quoq; de Caſſia lib. 4. c. 1. Artem, inquit, nullam Chriſtus diſcebat, unde captaret neceſſaria uitæ, ſed aut maternis, aut paternis lucris, & interdũ quæſtu, humiliter fouebatur. Itẽ; Operari erat oratio, & ſubleuatio ineffabilis, tota Deifica erat uita eius, &c. *Auguſt.* *Simõ Caſſ.*

Vtraq; ſententia eſt probabilis. Ego in ſecundam propendeo. Inſtar enim religioſi uiri ueriſimile eſt uitam duxiſſe Dominum, & orationibus, ieiunijs, ſpiritalibusque rebus potius, quam fabrili arti uacaſſe. Quis enim dixerit Dominũ, ut ſolent fabri per alienas ædes fabrilia opera exercuiſſe, conſcendiſſe tecta, ligna cum alijs fabris dolaſſe, eorum fabulis ac ſermonibus indecoris interfuiſſe?

CAPVT XVI.

Morale,

DOcet in primis nos Chriſtus Deipara Virgo, & Ioſeph, feſtos dies colere, templa petere, ſanctiſq; operibus dieb. feſtis uacare. Etenim, ut paſcale feſtũ agerent, Ieroſolymitanum templũ petebant, diuiniſq; actionibus operam dabant. Aſcendentib. illis (ait Euangeliſta) Ieroſolymam, ſecundum conſuetudinem diei feſti. Hęc erat diei feſti cõſuetudo, Ieroſolymam aſcendere, templum petere, Dei cultui uacare. Hæc quoque ſit noſtri diei feſti cõſuetudo, non aleis ludere, non turpibus ſpecta-

ſpectaculis oculos paſcere, nō comeſſationib. indulgere, nō flagitijs ſacrum tempus impēdere, nō in tartarū deſcēre, ſed Ieroſolymā cæleſtē aſcēdere. In templa confluere, ſacro, cōcioniq; ſumma cū attētione intereſſe, preces fundere, eleemoſynas præbere, cōfeſſione peccata expiare, Domini menſæ accūbere, ſacros libros euoluere. Conſidera quæſo diligenter, quale tempus ſit, de quo loquimur, nēpe ſacrum, ſacrū ergo tēpus ſacris reb. eſt mancipandū. Si feriatur corpus, nō ferietur a ſacris cogitationib. actionibusq; animus, ut opera ſua exerceat animus, uacat corpus. Feriari noſtrum (ait Greg. Nazianzenus oratione 44.) non eſt quicquam aliud, quā animæ aliquid eorū aggerere, quæ firma, & ſtabilia ſunt, &cæt. Et oratione 39. Dei memoria, præcipuum feſti caput eſt. Deū memoria colamus. Oratione verò 38. Ethnici, inquit, diuinum numen, uentre colunt, &c. Ethnici uentre inanes colunt Deos, Chriſtiani uerum Deū colamus, nō uentre, ſed mente iuxta illud Chriſti Ioan. 4. Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorāt eum, in ſpiritu, & ueritate oportet adorare.

Quomodo feſti dies ſint agendi?

Ioan. 4.

Vt homo corpore cōſtat, & ſpiritu, ita feſtorū cultus corporis, Spiritusq; ſāctis cōſtat actionibus. Sed ut ſpiritus in homine, ita in feſto ſpiritales actiones præcipuum locum obtinent. Orig. hom. 23. in Num. Si deſinas ab omnibus ſæcularibus opibus, & nihil mundanū geras, ſed ſpiritalibus operib. uaces, ad Eccleſiam conuenias, lectionib. diuinis & tractatibus aurem præbeas, & de cæleſtibus cogites, de futura ſpe ſolicitudinem geras, uēturum iudicium præ oculis habeas, non reſpicias ad præſentia, & uiſibilia, ſed ad inuiſibilia, & futura, hæc eſt obſeruatio ſabbathi Chriſtiani, &c. D. Hieronymus in epiſtola ad Euſtoch. de acceptis muneribus. Nobis, ait, ſolicitius prouidendum eſt, ut ſolemnē diem, nō tam ciborum abundantia, quam ſpiritus exultatione celebremus, quia ualde abſurdum eſt, nimia ſaturitate uelle honorare martyrem quem ſcias Deo placuiſſe ieiunijs, &c. lege Bernard. ſer. 3. de Aduētu. Expende animo uerba illa, quib. Iſa

Origenes.

Hieron.

Iſaia 58.

E 58. Deus ſabbathum docet colendum; Si auerteris, inquit, à ſabbatho pedem tuum, facere uoluntatem tuam in die ſancto meo, & uocaueris ſabbathum delicatū, & ſanctū Domini glorioſum & glorificaueris eum, dum non facis uias tuas, & non inuenitur uoluntas tua, ut loquaris ſermonem, tūc delectaberis ſup Domino, &c. Volebat Deus Iudæos imprimis quieſcere, & à ſabbatho auertere pedem, hoc eſt, iter non conficere, deinde uoluntatem propriā, ſiue cupiditatem minimè ſequi, præte-
F reà ſabbathum delicatū, & ſanctū Domini glorioſum appellare, ac reputare, hoc eſt, delicate ſabbathum obſeruare, ſanctèq; in Dei gloriam colere. Verti quoq; poteſt; Et uocaueris ſabbathū delicias, hoc eſt, ſi ſabbathi obſeruationē, in honorem Dei, delicias tuas eſſe duxeris, ſi magna uoluptate ſabbathū obſeruaueris, uel ſi uocaueris ſabbathum, id eſt, exiſtimaueris eſſe delicias Dei, & eſſe diem ſanctum Domini glorioſum. Ad hæc, uolebat Deus Iudæos glorioſum ſabbathum glorificare, à uijs ſuis prauis, & uoluntate, pra-
G uoq; ſermone, recedendo. Dum non facis, inquit, uias tuas, & non inuenitur uoluntas tua, ut loquaris ſermonem. Si hæc à Iudæo, quid à Chriſtiano Deus flagitabit?

Feſti dies delicate colendi.

Auertat ergo Chriſtianus à feſto pedem, manumque ſuam, hoc eſt, ſeruilia opera minimè peragat feſto die, cupiditatibus ſuis minimè obtemperet, linguamque frænet, ne in iuramenta, detractiones, prauaq; colloquia, per otiū erumpat. Dominicum, feſtumque diem delicatum reputet, ideſt, delicate obſer-
H uet, opus quodcumq; feſto prohibitum fugiendo, delicate obſeruet, comeſſationes, turpia ſpectacula, laſciuiā, flagitiaq; omnia declinando, delicate obſeruet, ſacrum, concionemq; attento pioque animo audiendo, peccata confeſſione obliterando, ſacris lectionibus, rerumque æternarum meditationibus uacando, ſic enim delicate feſtus dies colitur. Iuxta aliam uerſionem, ſabbathum vult Deus appellari delicias hominis, & delicias Dei. Etenim dies feſtus, dies eſt, quo humanis relictis negotij

Sabbathū delicatum.

gotijs Deo vacamus; Deo autē vacare Chriſtianorū voluptas ac oblectamētū eſſe debet. Hæ etiam Dei deliciæ ſunt; Iuxta illud Prouerb.8.deliciȩ meæ, eſſe cum filijs hominum. Tunc vero maximè diuina ſapientia eſt cum filijs hominum, cum diebus feſtis filij hominum illi vacant, & cum illa ſunt.

Prouer. 8

Caueat Chriſtianus ne feſtos dies delicias non Dei, ſed dæmonis faciat, deliciæ enim dæmonis dies illi ſunt, in quibus Chriſtiani laſciuis ſpectaculis, libidinis, & flagitijs alijs vacantes, turpiter otiantur. Opera ſeruilia, vt vacent Deo, miſſa facere iubentur, at alijs operibus, multo magis ſeruilibus, tempus ſacrum impendunt, videlicet peccatis. Quæ enim ſeruilia magis opa eſſe poſſunt, quam peccata? ſiquidem, vt Chriſtus ait Ioan.8. Qui facit peccatū ſeruus eſt peccati. His diebus exultant dæmones, & rident, eoſque irrident, iuxta illud Threnorum 1. Viderūt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbatha eius.

Dies feſtos improbi delicias faciunt mali dæmonis.

Ioan. 8

Thren. 1.

Feſtiuitates huiuſmodi noſtrȩ ſunt, nō Dei. Vnde Iſa. 1. Kalendas veſtras (ait Deus) & ſolennitates veſtras, odiuit anima mea, ſolennitates, inquit, veſtras non meas vt obſeruat Gloſſ. interli. Et Orig. hom. 23. in numeros; Hic, inquit, id eſt, in lib. Num. cap. 28. vbi de muneribus mandatum; vbi adhuc nulla peccata ſunt, dies feſtos meos dicit. Vbi autem peccatum eſt, vt Iſaiæ 1. non meos ſed veſtros dies dicit Dominus, &c.

Iſa. 1.

Glo. interl.

Origenes.

Si volumus feſtos dies Dei eſſe, peccata fugiamus, animæ ſalutem in illis maximè curemus. Nā, vt Origenes eadem homilia ait, eſt Deo magna feſtiuitas humana Salus. Eo loco hominum conuerſionem Deo Angeliſque feſtiuitatem parere, his verbis docet; Ego puto quod per ſingulos quoſque credentium, per ſingulos, qui conuertuntur ad Deum, qui proficiunt in fide, feſtiuitas oritur Domini. Quomodo putas lætificat eum, cum is, qui fuerat impudicus, fit caſtus, & qui fuerat iniuſtus iuſtitiam colit, & qui fuerat impius efficitur pius? Iſtæ omnes ſingulorum quorumque conuerſiones, feſtiuitates generant Deo. Agunt etiam Angeli diem feſtum lætantes ſuper ijs, qui refugientes

Conuerſio improbi, feſtiuitas dei eſt, & angelorum.

A conſortiā dæmonum, per exercitia virtutum, angelicis ſe feſtinant ſociare cōſortijs. Hȩc ille.

Docet præterea, pœnitentiam feſtū diem efficere; Eſt, inquit, Iudæorum feſtiuitas, cum affligunt animas ſuas, & humiliant ſe Deo feſta celebrantes. O mira feſtiuitas, dies feſtus vocatur afflictio animæ, vide ergo ſi vis diem feſtū agere, ſi vis, vt lætetur Deus ſuper te, afflige animam tuam, & humilia illam. Nō ei permittas explere deſideria ſua, ne concedas ei laſciuijs euagari, ſed in

Pœnitentia diem feſtum efficit.

B quantum fieri poteſt, afflige, & humilia eam, &c. Loquitur Orig. de feſto expiationis, de quo Leuit. 23. hæc leges. Decimo die menſis ſeptimi, dies expiationū erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus affligetiſque animas veſtras in eo, &c. In feſto quoq; paſchali præcepit Deus Iudæis, vt afflictionis pane veſcerētur. Deut. 16. Septem diebus comedes, abſq; fermento, afflictionis panem, &c. Dicit autē panis afflictionis, panis azymus. Præcepit præterea, vt veſcerētur in eo-

Leuit. 23

Deut. 16

C dem feſto lactucis agreſtibus. Exod. 12. Edēt carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes, cum lactucis agreſtibus, ſeptuaginta verterunt, cum herbis amaris. In feſto itaque die vult Deus nos pane afflictionis, & amaris, ſiue agreſtib. lactucis veſci myſtico ſenſu, hoc eſt, pȩnitentiam agere. Vnde Origenes loco indicato; Paſchæ, inqt, feſtiuitas, & azymorum panē afflictionis habere dr̄, nec poteſt quis agere diē feſtū, niſi afflictionis panē manducauerit, & manducauerit Paſcha cū amaritudine. Audis ergo

Exod. 12

Dies feſtis pœnitentia agenda per cata expiāda confeſſionis amaritudine.

Origenes.

D quid eſſent feſtiuitates Dei. Non recipiunt dulcedinē corporalē, nihil remiſſum, nihil voluptuoſum, aut luxurioſū volunt, ſed afflictionē animæ, & amaritudinem, humilitatemq; depoſcūt, &c.

Deniq; dieb. feſtis, Iudæi boues, oues, brutaq; alia aīantia immolare ſolebāt. Nos brutos affectus, iracundiā, odium, libidinem, cæteraq; hmōi vitia immolemus. Origenes citata homilia; In ſpiritu, inquit, diē feſtum agamus, & ſpiritalia ſacrificia iugulemus. Aug. ſerm. 1. de aduē. Quotieſcūq; aut natalē dñi, aut reliquas ſolēnitates celebrare diſponitis, ebrietatē fugite, iracūdiæ quaſi beſtiȩ

Dieb. feſtis bruti affectus immolandi.

Origenes.

Auguſt.

cru-

crudeliſſimæ repugnate, odium velut venenum mortiferum de corde veſtro repellite, & tanta ſit in vobis charitas, quæ vſq; ad inimicos pueniat. Hæc ille.

Opera charitatis. ſ. eleemoſyna, diebus feſtis exhibenda.

Meritò autem charitatis meminit. Etenim diebus feſtis maximè charitas erga pauperes exercẽda eſt, erga ægrotos, & in vincula coniectos, vt dum ab operibus ſeruilibus feriamur, in opera charitatis incũbamus. De ſancta vidua Iudith ca. 16. dicitur; Erat diebus feſtis, procedens cum magna gloria. Illa cum magna externi comitatus, ac cultus gloria, procedebat; nos magna cum interni præcipuè cultus, internæq; & externæ quoque virtutis gloria, dieb. feſtis procedamus. Si quid verò diabolus mali ſuggerat, diei feſti reuerentia procul hoſtilem cogitationem repellat. Impij Iudæi Marci 14. aiebant; Non in die feſto; nolebant enim die feſto Chriſtum comprehendere. Nos ſimiliter, ſi quid flagitij hoſtis tartareus menti obijciat, in die feſto patrandi, protinus reſpondeamus; Non in die feſto. Feſto die templa pretioſis aulæis ornati ſolent, & ſuaui odore perfundi; ſimilem in modum, ſpiritalia templa (animos dico) pretioſis virtutũ oĩum peripetaſmatis decoranda, retroq; vitiorũ odore pulſo ſuaui gratiæ diuinæ odore replẽda sũt.

Marci 14. Diei feſti reuerentia pellat peccata

Secũdis in rebus Chriſtus amittitur.

2. Amiſit Deipara Chriſtum, cum ad ad feſtũ paſchale celebrandum Ieroſolymam venit. Feſto tempore amittitur Chriſtus, feſto tempore crucifigitur. Nam feſtæ, ſecundæq; res Chriſtum ſæpe nobis eripiunt. Quonam tempore amiſit Dauid Deum? feſto tempore, hoc eſt, cum aduerſis rebus minimè premebatur. Aug. Pſal. 50. Preſſura, inquit, caruit Dauid, tumor excreuit, periculoſior eſt res, pſpera animo, quam aduerſa corpori, prius corrumpit proſpera, vt inueniat, quod frangat, aduerſa. Et D. Gregorius eodem Pſalmo. Quis ſanctior Dauid? qui cum Saulis perſecutione vrgeretur, non ſolum perſecutorem occidere non voluit, ſed ipſi perſecutori, cum occidere poſſet, pepercit. Verũ vbi deuictis hoſtibus, preſſuris caruit, homicidium adulterio incautè ſecurus adiecit, &c. Idem quoq; Salomoni Dauidis filio accidit. Feſto tempore, hoc

August.

Gregor.

E eſt, proſpero, Deum amiſit. Quamobrẽ idem ſapientiſſimus pontifex in Paſtoral. par. 3. admonit. 27. Salomon, ait, qui poſt tantam ſapientiam, vſque ad idolatriam cecidiſſe deſcribitur, nihil in hoc mundo, priuſquam caderet, aduerſitatis habuiſſe memoratur. Sed conceſſa ſapiẽtia funditus cor deſeruit, quod nulla, vel minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit, &c. Et Auguſt. lib. 17. de ciuitate Dei, c. 20. Secundæ, inquit, res, quæ ſapientium animos fatigant, magis Salomoni obfuerunt, quam profuit ſa- F pientia, &c. Idipſum contigit Sauli, in humili ſtatu humilitatem coluit, in regio intumuit, & perijt.

Auguſt.

Quemadmodum Luna tunc lumen amittit, cum plena eſt, ita homines, tũc ſæpe Dei ſplendorem amittunt, cũ opibus, honoribus, proſperiſque rebus abundans. Lumen amittit luna, terræ interiectu; lumen amittit homo, proſperitatis, honor[u]s, diuitiarum, & gloriæ, interpoſitu. Vt vehementi vento inflata vela, exiguam cymbam fluctib. obruunt, ſic vehementi ſuperbia inflata G proſperitas exiguum hominis animum vitijs mergit. Segetem (ait Seneca epi. 39.) ſternit nimia vbertas, rami onere franguntur, ad maturitatem non peruenit nimia fecunditas. Id quoque animis euenit, quos immoderata proſperitas rumpit, qua non tantum in aliorum iniuriam, verum etiam in ſuã vtũtur, &c.

Seneca.

Chriſtum proſperitas ſæpe amittit, aduerſitas, & dolor quærit, atque inuenit. Dolentes (ait Virgo) quærebamus te. Pſ. 77. Cùm occideret eos, quærebãt eum, & reuertebantur, & diluculò ve- H niebant ad eũ. Proſperitas oculos claudit, aduerſitas ad quærendum Deũ aperit. Quemadmodum amarum fel Tobiæ cæcis oculis lumen reſtituit, ita amaræ, aduerſæq; res hominis cæci animo lucẽ reddunt. Nonne aduerſæ res filij illius prodigi, qui à patre tradita bona dilapidauit, oculos aperuerunt, & patrem quærere docuerunt? Si ſecundus flaſſet ventus, ſecundo ille flumine, in tartarum nauigaſſet, quia flauit aduerſus, ad portum redijt. Diuus Gregorius in Paſtorali prima parte, capite 3. Proſpera ſæpe per tumorẽ cor inquinãt aduerſa per

In reb. aduerſis Chriſtus cum dolore quæritur.

Gregor.

Digitized by Google

per dolorem purgant, in proſperis ſe animus erigit, in aduerſis etiam quando ſe erexerat, ſternit. In proſperis homo ſe obliuiſcitur, in aduerſis ad ſui memoriam nolens etiam coactusq; ue catur, &c. Dan. 7. Prima beſtia quaſi leæna, & alas habebat aquilæ. Aſpiciebam donec auulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei. Huic leænæ ſimilis eſt honorum opumq; infelici felicitate inflatus homo, leæna eſt alis prædita, ſed ſi euellantur proſperitatis alæ, ſuper pedes quaſi homo ſtat, & cor hominis manſuetum, humilo, rationiſq; particeps datur ei. Vnde Chryſoſt. homilia 54. ad populum Antiochenum; Cum in ſecundis, inquit, rebus ſunt, plures efficiũtur inflati, omnibus inimici, iracnndi, cum adeſt potentia: cum vero fuerit ablata, manſueti ſunt homines, & humiles, & in propriã naturæ cognitionẽ veniunt, &c.

Dan. 7.

D. Chryſoſ.

Leæna erat alata Nabuchodonoſor, euulſæ ſunt ꝓſperitatis alæ, regno deiectus, ſe Deumq; abiectus agnouit. Dan. 4. Eijcient te ab homnibus, & cum beſtijs ferijsque erit habitatio tua, donec ſcias, quod dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicumq; voluerit det illud. Alata quoque leæna fuit Antiochus, qui vt eſt in 2. lib. Machabæorum cap. 9. ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanũ modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere; ignẽ prætera vt leæna animo ſpirans in Iudæos, Ieroſolymam ſe venturum aiebat, & congeriem ſepulchri Iudęorum eam eſſe facturum. Euulſæ ſunt leænæ alæ, & cor hominis datum eſt ei. Subdita à Deo plaga perculſus, humiliter ſapere didicit. Eodẽ capite; Qui paulo ante ſydera cæli contingere ſe arbitrabatur, cum nemo poterat propter intolerantiã fętoris portare, hinc igitur cępit ex graui ſuperbia deductus ad agnitionem ſui venire, diuina admonitus plaga, per momenta capientibus. Et cũ nec ipſe iam fętorem ſuum ferre poſſet, ita ait, iuſtũ eſt, ſubditum eſſe Deo, & mortalẽ non paria Deo ſentire, &c.

Dan. 4.

2. Mach 9.

3. Remanſit puer Ieſus in Ieruſalem

A (ait Lucas) & non cognouerunt Parentes eius. Multi Chriſtum amittunt, quia multa ſcelera committunt, ſed amiſiſſe ſe non cognoſcunt, qnia,, quam fecerint iacturam, non agnoſcunt. Quamobrem meritò D. Greg. Iob. 4. ait, à peccatis ita conſumi iniquos, vt conſumitur à tinea veſtis, hoc eſt, abſq; ſonitu, & ſenſu, iuxta illud Iob. 4. Conſumentur velut à tinea. Tinea, inquit, damnũ facit, & ſonitum non facit, ita iniquorum mentes, quia damna ſua conſiderare negligunt, integritatẽ quaſi neſcientes perdunt. Quaſi a tinea conſumuntur, quia ſine ſonitu morſum culpæ tol- B lerant, dum quanta detrimenta vitæ, & innocentiæ patiantur, ignorant, &c.

Multi Chriſtum amittunt, nec tamen tractu ram agnoſcunt.

D. Gregor.

Impij conſumuntur velut à tinea ſine ſenſu peccati.

Nicetas in commen. orat. 40. Gregroi. Nazian. ſcribit Diabolum nouaculæ inſtar, ſine ſenſu, gratiã, vt comam radere. In diabolum, inquit, dictũ Pſal. 51. torqueri queat; Sicut nouacula acuta feciſti dolũ. Vt enim nouacula ita comã abſcindit, ut qui raditur nihil ſentiat, ſic etiam diabolus, ita dolos machinatur, atque animæ gratiam, hoc eſt, virtutem, & ſcientiam detondet, ut ea ſibi hæc ornamẽta detrahi nõ ſentiat, &c.

Nicetas.

Pſalm. 51.

Diabolus inſtar nouacula, ſine ſenſu gratiam radit

C Oſeæ 7. Factus eſt Ephraim, quaſi columba ſeducta, non habens cor. D. Hieronymus in Comment. Sola columba, inquit, ablatos pullos non dolet, non requirit Eundẽ, in modum iniquus, ut ſeducta columba, ablatam gratiam, ablatam æternam vitam, ablatum cælum, animam, Deum, non dolet, non requirit. Congruit etiam illud quod eodẽ capite ab Oſea in Ephraim ſcriptum extat; Comederunt dæmones & peccacata robur impij, id eſt, gratiam, & ipſe neſciuit, ſed & cani effuſi ſunt in eo, D & ipſe ignorauit. Comederunt dæmones & peccata robur impij, id eſt, gratiam, & ipſe neſcinit, imo aliquando euenit, nt ad ſenectutem perueniat, & in hac miſerrima ignorantia perſeueret. Miſerrimam dixi ignorantiam quia ut ait D. Auguſt. lib. 1. confeſſionum, c. 13. Quid eſt miſerius miſero nõ miſerante ſeipſum? Qui hac ignorantia laborat, Chriſtum non quærit. Vt enim rem aliquã, quã amiſiſti quæras, amiſiſſe te illam animaduertas neceſſe eſt.

Oſea 7.

D. Hieron.

Columba ablatos pulles non requirit.

Miſerrim⁹ homo eſt, qui ſui non miſeretur.

D. Auguſt.

Non-

Digitized by Google

Non quærit redimi(ait Ber.epiſt.190. E
ad Innocentium),qui ſe neſcit eſſe ca-
ptiuum.
In primis ergo captiuum ſe eſſe a-
gnoſcat qui ſcelere ſe obſtrinxit,ut re
dimi velit, amiſiſſe ſe Chriſtum ſciat,
vt illum quærat, peccatum ſuum ante
oculos ſtatuat, ut quomodo dolen-
dum ſit videat. Iuxta illud regij vatis
Pſalm.50.Iniquitatem meam ego co-
gnoſco, & peccatũ meũ cõtra me eſt
ſe mper. Particula,contra hoc loco ſi
gnificat,corã,gręcè, ἐνώπιον,id eſt,co
rã; Hebraicè,neged.Peccatũ ſuum Da F
D.Chriſoſ. uid cognoſcebat,& coram oculis pro
poſitum lachrymis diluebat. Chryſo-
ſtomus in commentarijs eiuſdem pſal
mi;In conſcientia ſua Dauid,tanquam
in imagine peccatum habebat depi-
ctum, & per ſingulos dies videbat pu
tredinem, ideo dicebat, peccatũ meũ
corã me eſt ſemper . Ego illud video,
tu Deus ne id conſideres, ego illud
ſcribo,tu quaſi Dominus dele, &cæt.
Caſſiodor. Caſſiodorus, contra ſe ſtare dicit Da-
uid delicta , quaſi quandam figuratam G
Pœnitens peccata ſuis pingit coloribus. imaginem, &c. Qui peccata perpetra
uit peccatorum pictor ſit,imagines o-
mnium ſuis pingat coloribus , ut quã
ſint turpia, quam fœda,& plena dede
core videat, agnoſcat,execret. Agno-
ſcat, ut Deus ignoſcat , ante oculos
ſuos ea ſtatuat , vt Deus poſt tergum
ſuum ea reijciat,iuxta illud Regis Eze
chiæ dictum ; Proiecisti poſt tergum
Iſai 38. tuũ omnia peccata mea, Iſai. 38. Aug.
D. Auguſt. Peccatum agnoſcere, vt Deus ignoſcat. tract.12.in Ioann.Sit ante te,quod nõ
vis eſſe ante Deum,ſi autem poſt te ſe
ceris peccatum tuum, retorquet illud H
tibi Deus ante oculos tuos, &c. Audi
Seneca. quæſo , quid de hoc ſcripſerit Ethni-
cus philoſophus Seneca epiſt. 28.Ini-
tium, inquit,eſt ſalutis, notitia pecca-
ti,q peccare ſe neſcit corrigi nõ vult.
Deprehẽdas te oportet, antequã emẽ
des.Inquire in te, accuſatoris primum
D. Auguſt. Pœnitens iudex ſit ſui ipſius ſeuerus accuſator, & teſtis. partibus fungere, deinde iudicis, no-
uiſſime deprecatoris. Hæc ille,non vt
Ethnicus,ſed vt Chriſtianus.ſimile ha
bet Aug. ſer. 87.de tempore,Peccata,
ait , noſtra iudices nos ſentiant , non
patronos,accuſatores ſuos,non defen
ſores eſſe cognoſcant.

CAPVT XVII.

Morale,

QVarto.Docet nos locus hic quo-
niam modo quærendus ſit Chri- *Chriſtus quærendus cum dolore*
ſtus,ut inueniatur. Atq; inprimis cum
dolore quærendum indicat; Dolentes
(ait Virgo)quærebamus te . Si pecca-
tum commiſiſti, Deum amiſiſti,amiſ-
ſum Deum ſi inuenire cupis , quære.
Sed niſi cum pœnitentia quæras , niſi
peccatum doloris transfixum gladio
perimas , numquam Deum reperies .
Chriſti inuentioni ſolum obſtat pec-
catum,qui peccatum perimi, Chriſtũ
inuenit . Perimitur autem peccatum
męſtitia animi, ac contritionis dolo-
re . Ex peccato orta męſtitia, ſed ini-
quiſſimum patrem optima filia interfi
cit, eoq; occiſo ; hominem è crudeli
ſeruitute liberatum,ad Deũ ducit.Do-
cet hoc Chryſoſtomus homil. 5.ad po
pulum Antiochenum ; Sicut vermis, *D. Chriſoſ.*
ait,ex ligno naſcitur,& illud rodit,ac
comedit,ſuam ab ipſo originẽ habẽs,
ſic & triſtitia de peccato nata eſt , &
peccatum abſumit, &c. Suam quiſque
morbus habet medicinam , omnium
quoq; morborũ maximus morb. pec-
catũ ſuã flagitat , videlicet dolorem,
mœſtitiam, pęnitentiam,hac medici-
na ſanatur.Theophylactus 2.Corin.7. *Theophil.*
Triſtitiæ,inquit, medicina, ad peccati
ægritudinem ſola commodat. hæc me
dela a morte animæ hoĩem eripit,&c.
Nemo curationem adhibet febri,a- *Color peccati medicina.*
lijsve ægritudinibus , quæ nihil adiu-
menti, imò multũ detrimenti illis af-
fert. Animi dolor cæteris morbis, nõ
opem, ſed nocumentum parit,non igi
tur cæteris morbis , ſed ſoli peccato,
eſt adhibendus. At multi contra,cæte
ris morbis, & iacturis dolorẽ adhibẽt
quo augentur, peccatis minimè , quo
curantur. Videbis dolentes,lachrymã
teſq; homines,cur doleãt ſi roges, vel
propinquorum interitum, vel rei fa-
miliaris iacturam,vel honoris labem,
vel corporis ægritudinẽ , vel aliquid
ſimile,męſtitię cãm eſſe intelliges.Ij-
dẽ vero eodẽ tẽpore periculoſiſſimis
peccatorũ morbis laborant,neq; vllũ
propter

propter peccata animo dolorẽ capiũt. Doloris medicina vti neſciunt, minima mala lamentantur, & mœſtitia augent; magna, ideſt, peccata, negligunt. Medicamentum oculis duntaxat commodũ, pedibus, quibus eſt incommodum, adhibent. Neſcit flere (ait Ambr. pſalm. 118. octon. 7.) neſcit, inquam, flere, qui flenda committit, & cũ ſit ipſe lachrymabilis, non habet culpæ lachrymas ſuæ.

Ambroſ.

Nos verò, ſi ſapimus, animi dolore cæteros morbos non efficiemus grauiores; mœſtitiæ medicinam ſoli peccato afferemus, quoniam ſolius peccati hæc medicina, vt præclarè docet Chryſoſt. hom. quinta, his verbis; Luge peccata, vt ipſa deleas. Propter hoc enim triſtitia facta eſt, non vt in morte, nec in vlla alia re tali doleamus, ſed vt ipſa ad delenda peccata vtamur. Item; Mulctatus eſt, inquit, quiſpiam pecunijs, triſtatus eſt, mulctam non emendauit, filium amiſit, doluit, mortuum non reſuſcitauit, nec defuncto profuit, flagellatus eſt quis, alapis cæſus, cõtumelijs affectus, doluit, non reuocauit contumeliã. In morbũ quis incidit grauiſſimũ, doluit, morbũ non ſuſtulit, ſed & difficiliorẽ reddidit. Vides horũ nulli pdeſſe triſtitiã? Peccauit quis, triſtatus eſt, peccatũ deleuit, diſſoluit debitum, &c. Et 2. Cor. 7. Cui peccata mœrori ſunt, is ſolus ex mœrore fructũ capit, peccata enim delet. Quoniam. n. medicamentum iſtud, ad hic tantum comparatum eſt, idcircò hic etiam dũtaxat vim habet, vtilitatemq; ſuã exerit, in alijs reb. non mõ nõ iuuat, ſed ẽt obeſt, &c.

Chriſoſt.

Is ex dolore capit fructũ qui peccata dolore delet.

D. Chriſoſ. 2. Cor. 7

Gaudeo (ait Paulus in Epiſt. illa 2. ad Corint. c. 7.) non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pęnitentiã, ſm Deum. Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutẽ ſtabilem operatur, ſæculi autem triſtitia mortem operatur. Duplex mœſtitiæ genus Paulus indicat, altera eſt ſecundum Deum, altera ſecundum ſæculum. Sæculi, inquit, triſtitia mortẽ operatur, &c. Etenim vehemens dolor, cordiſq; mœſtitia, hominem vita priuat animæ quidem, ſi illa incitatus in ſcelus aliquod ſe præcipitet, corporis uero, ſi immoderata ſit. Hic partus eſt mœſtitiæ ſæculi.

A Mœſtitiæ vero ſecũdum Deum fructus eximius eſt pœnitentia, & ſalus ſtabilis. Pœnitentiam (inquit Paulus) in ſalutem ſtabilem operatur Grecẽ, ἀμεταμέλητον, ideſt, non pœnitendam. Triſtitia enim ſecundum Deum pęnitentiam operatur in ſalutem, cuius nos nunquam capiet pœnitentia, hoc eſt, firmam, & ſtabilem. Diuus Chryſoſtomus hoc epithetum, non pœnitendam, cum pœnitentia coniũgit, hoc ſenſu, triſtitia ſecundum Deum operatur pœnitentiam non pœnitendam, ad ſalutem. Duplex B (ait Chryſoſtomus) emolumentum habet triſtitia ſecundum Deum, alterum videlicet, quia hoc efficit, vt is, qui doler, minime pœnitendum vnquam ſibi putet, quod doluerit, alterum, quia huiuſmodi mœror, in ſalutem tandem deſinit, &cæt. Similiter Theodoretus; Sæpe, ait, pœnitentia ducuntur, qui ſupra modum luxerint, qui autem peccatum deflent, etiam ſi immoderatè luxerint, lætitia fruuntur, pœnitentiam minimè admittentes, &cæt. C Itaque pœnitentia, triſtitiaq; ex peccatis ſuſcepta non pœnitenda eſt. Pœnitere poteſt hominem, quod pecunię iacturam, quod ignominiæ labem, quod corporis morbum, quod filiorum interitũ fuerit lamentatus, nullum autem pęnitebit, quod peccata deplorarit. Quoniã non pœnitenda eſt hæc pœnitentia.

D. Chriſo.

Pœnitentia non pœnitenda.

Pſ. 76. canimus Deo; In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcẽtur, hoc eſt, litterali ſenſu: Per rubrum mare Deus iter D feciſti, populumq; tuum per medias pelagi vndas deduxiſti, nulla vero poſtea huius itineris veſtigia, aquis coeuntib. extitere. Senſu verò morali: In amaro doloris, & pœnitentiæ mari, via Dei eſt, quæ tamen ſub oculorum aſpectum minimè cadit. Etenim per hoc mare Deus ad nos venit, per hoc mare Deum nos quærimus, & ad eum nauigamus. O beatam nauigationem, qua non indicas gẽmas, aut aromata, ſed ipſam Dei gratiam, omnib. gẽmis, aromatibuſq; pretioſiorem comparamus. Mari rubro Aegyptij omnes demerſi ſunt, hoc contritionis veræ, doloriſq; intimi pelago peccata omnia obruuntur. Exod. 14.

per amarũ mare doloris, & lachrymarũ ad Deum nauigamus

Exod. 14.

Nec vnus quidẽ ſupfuit ex eis.i.Aegyptijs.Eundem in modum, neque vnum quidem ſupereſt ex peccatis.Sapiẽt.19. *Sap.19.* In mari rubro via ſine impedimento. In mari quoque pœnitentiæ via eſt ad Deum,cœleſtemque patriam ſine impedimento. Si mortiferum peccatum pœnitentia non obruerit ingenti obſiſtente impedimento, tartareis ignibus obruemur, ſi vel veniale peccatum, vel debitam peccato pœnam pœnitentiæ fluctus non deleuerit,hoc officiente impedimento purgantem ignem adhibimus.Si vero tam maiora,quàm minora peccata, meritamque pœnam omnino pœnitentia demerſerit, in mari hoc amaro,ac dulci, via erit in cœlum ſine impedimento.Qui ergo Deum quærit, per hoc mare quærat; qui ſine impedimento ad Deum vult peruenire,hoc in pelago nauiget, ita vt cũ Dauide Pſ.6. *pſal. 6* dicere poſſit;Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

Gregor. Lectum ſpiritali ſenſu D.Greg.in cõmentarijs huius pſalmi, conſcientiam ait ſignificare,in cuius teſtimonio viri probi,veluti in lecto conquieſcunt;iuxta illud Pau.2.Cor.1. *2. Cor.1.* Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Hanc qui crimen commiſit lauet; hanc veluti hortum lachrymis irriget,vt flores fructusq; gratiæ proferat iucundiſſimos.D.Hier.vertit; *Hieron.* *Lachrimæ pia animã extollunt.* Natare faciam tota nocte lectũ meũ. Si nauis in marinis inſideat arenis,perit; quod ſi aquarum vis natare illã faciat,curſum tenet ſimili modo animus ſi peccato mortifero inhæreat, interit; ſin lachrymarum vis natare illum faciat, in cœlum nauigare pergit. *Greg Naz.*

Greg.Nazian.de probis viris loquẽs oratione 3.ait eorum lachrymas peccati eſſe diluuium, & mundi piamentum. Non proborũ ſolum,verum etiã improborum,ſi ad Deum redeant lachrymæ, piamẽtum ſunt & diluuium, quib.illud congruit,quod de magni diluuij aquis ſcriptum extat Gen.7.Multiplicatæ ſũt aquæ, & eleuarunt arcam in ſublime à terra.O felix diluuium,ò felices aquas, ò felices lachrymas, quæ animum peccato,imò tartaro infixum, multiplica-

E tæ,in ſublimẽ gratiam,& ſublime cœlum eleuant. Hoc.n.de cœleſtib.pœnitentiæ aquis,verum eſt dicere.Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam, ideſt animam in ſublimem gloriam.

1 De mercatoribus quia nauigando pecunias conquirunt, pulchrè dixit Ambroſius in lib.de Elia, & ieiunio ca.19. *Ambroſ. Mercatorũ ſemen in aqua.* Mercatorum ſemen in aqua eſt, meſſis in fluctib.fructus ipſis in aqua, nunquã tutus,& ſolidus, &c. Primũ nos de noſtris cœli mercatorib.pulchrè etiã dicere poſſumus;non tamen ſcdm. F Noſtrorum mercatorum ſemen in aqua lachrymarũ eſt,meſſis in fluctibus his tuta eſt, & ſolida. Sementem faciunt gratiæ, in aqua lachrymarum, copioſa illis cõtingit meſſis gaudij,& gloriæ, in fluctibus doloris.Iuxta illud Pſalmi 125. *pſal. 125.* Qui ſeminãt in lachrymis,in exultatione metent.Euntes ibant,& flebant,mittentes ſemina ſua, venientes autem venient cum exultatione,portantes manipulos ſuos.Vides doloris ſemina? vides exultationis & gloriæ meſſem? Quod codẽ pſalmo ſcriptum eſt, huic loco accommodari poteſt. Conuerte (ait Pſalmographus)Domine captiuitatem noſtrã, G ſicut torrens in auſtro, petit vt conuertatur captiuitas,ſicut torrens aridus in terra auſtrali, conuertitur ad curſum. Non poteſt aridus torrens conuerti ad curſum,ac fluere, ſine pluuia, ſimilẽ in modũ non poteſt captiuitas noſtra conuerti ſine dolore,ac lachrymis, ſi non oculorum,ſaltem cordis.Dolor catenas ſoluit, iugumq; à ceruicib. noſtris pellit captiuitatis turpiſſimæ. Quæ .n.turpior captiuitas eſſe poteſt; captiuitate peccati,cuius is ſeruus; H qui ſe illi mancipat iuxta illud Domini Ioan. 8. *Ioan. 8.* Qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati.

Nouerat, huius teterrimi Domini quam ſit turpis captiuitas, D. Anſelm. *Anſelm.* qui in libro de ſimilitudinib.c.150.malle ſe aſſeuerat tartareis cruciari ignib. *quã ſit peccatum fugiẽdum docet Anſel.* quam peccati iugum ſubire.Eius verba faciãt fidem.Si hinc,inquit,peccati pudorem & illinc cernerem inferni horrorem,& neceſſario vni illorum habere immergi, prius me in infernum mergerem, quàm peccatum in me immitterem,&c.Aliquid etiam maius adijcit; videli-

videlicet, malle ſe puriū ſceleris, in flā
mas Orci detrudi, ꝙ ſcelere cōtamina
tū, in cęleſte regnū euehi. Mallem (ait
ille) purus a peccato, gehenā intrare,
ꝙ peccati ſorde pollutus, cęlorū regna
tenere. Hoc odio viri ſancti peccatū
proſequuntur, hoc conatu eius turpiſ
ſimā fugiunt ſeruitutē. Nemo tñ, qui
infirmi ſit pectoris, huiuſmodi inſiſtat
comparationibus, ne, dum robur ex-
periri vult, imbecilliter labatur.

Deniq; dolentes q̃ramus Chriſtū,
pęnitentię iter, aſperū licet, conficia-
mus, planū lętumq. faciet lætiſſimus
finis, videlicet Chriſti inuentio. Iuxta
illud Pſ.69. Exultent & lætentur in te
Pſal. 69. omnes, qui q̃runt te, & illud pſal. 104.
Pſal. 104. Lætetur cor q̃rentiū Dominū. Quis
Finis pęnitentiæ lætiſſimus eſt theſauri opulentiſſimi. i. gratia & Chriſti inuentio. iter ſpinis licet, ac vepri b. obſitū, non
peragat animo exultandi, ſi ad metā
itineris, theſaurū opulentiſſimū inuē-
turū ſe putet? Quis theſaurus opulen
tior Chriſto eſſe pōt? húc igitur ut in-
uenias alacri animo pęnitentiæ viā p-
curre. Si æternā gloriā, decuſq. conſe-
qui cupis pęnitentiæ amorē tolera, &
ut hortatur Aug. Pſ.79. his paucis ver
bis omni memoria dignis, Tolera ꝙ
Tolera quod non vis ut aſſequaris quod vis. non vis, ut aſſequaris ꝙ vis. Vide ne
homini ſimilis fias, qui ad ſuſpendiū p
amęniſſimū ducit agrū, omni florum
gñe nitentē, dulciq; vino, & dulci ci-
bo, toto itinere reficitur. Caue ne per
huius ſeculi delicias, diuitiaſq; quaſi p
florida prata ad tartarū pergas. Vt.n.
D. Gregor. ait D.Greg.6.Moraliū ca.4. Quaſi per
amęna prata, in carcerē peruenit, qui
per præſentis vitæ proſpera ad interi
tum tendit, &c.

5. Quærendus Chriſtus cū dolore,
q̃rēdus pterea diligenter, ꝙ obſerua
Origenes. uit Origenes hom.20. in Lucā, his ver
Quærendus Deus diligenter. bis; Nō fruſtra ſcriptū eſt; Ego & pa-
ter tuus dolētes q̃rebamus te; Opor-
tet.n.eū, q q̃rit Ieſum, non negligen-
ter, nō diſſolutē, non tranſitoriē, q̃rere;
ſicut q̃runt nōnulli, & iō inuenire nō
poſſunt; &c. Deut. 4. Cum quæſieris
Deut. 4. Dominum Deum tuum, inuenies eū,
ſi tamen toto corde quæſieris, & tota
tribulatione aiæ tuæ. Iere.29. Quære-
Ierem. 29. tis me, & inuenietis, cum quæſieritis

A me in toto corde veſtro, &c. Si pecu-
niā, ſi annulū aureū, ſi quidpiā huiuſ-
modi amittimus, ſumma diligētia iter
reteximus, ſūmaq; cura q̃rimus. At, vę
nobis, ſi gratiā, ſi virtutē, ſi cęlum, ſi
Deum amittimus, in ſumma ſocordia
ſtertimus. Nunquid gratia pretioſius
eſt marſupiū? retexe viam quicunque
Chriſtū amiſiſti, Virginē Deiparā imi
tare, ad quærendū amiſſum Deū, ſum-
ma cū diligentia protinus reuertere.
Imitare ſponſam, quæ Cant.3. Surgā, *Cant. 3.*
B ait, & circumibo ciuitatē, p vicos &
plateas, quærā quē diligit anima mea.
Non tepidē (ait Ber.ſer.75.in Cātica) *D. Bernar.*
aut negligēter, ſeu perfunctoriē q̃rit
ſponſa, nā corde ardēti, & oīno inſati
abiliter quærit, planē vt docet, &c.
Circuit ſponſa ciuitatē, per vicos, &
& plateas dilectū q̃rit, tibi ciuitatem
circuire, plateas, ac vicos percurrere,
nō eſt opus. Nonne lectulū cōſcientiā
adumbrare, cū Magno Greg. ſupra di-
ximus? in hoc lectulo, diligenter Chri
ſtū q̃re; in eodē, ſi pœnitentiā veram
C agas, inuenies. Quamobrē Origenes *Origenes.*
hom.24. in lib. Numerorū; Intra nos,
inquit, eſt ſalutis occaſio, ſicut & Do- *Intra nos eſt Deo opitulante cōuerſionis facultas.*
minus dixit; Ecce.n. regnū intra uos
eſt, intra nos namq; eſt cōuerſionis fa
cultas, &c. Mandatum hoc (ait Moſes
Deut.30.) ꝙ ego pcipio tibi hodie, nō
ſupra te eſt, neq; procul poſitū, neque *Deut. 30.*
in cęlo ſitū, ut poſſis dicere; Quis no-
ſtrū valet ad cælū aſcēdere, ut deferat
illud ad nos, ut audiamus, atq; opere
cōpleamus? neq; trās mare poſitū, vt
cauſeris & dicas, Quis ē nobis pote-
D rit transfretare mare, & illud ad nos
vſq; deferre, ut poſſimus audire, & fa
cere, quod pceptū eſt? ſed iuxta te eſt
ſermo valdē, in ore tuo, & in corde
tuo, vt facias illū, &c. Idē de pęniten-
tia dici pōt. Non eſt in cęlo ſita, neq;
trās mare poſita, ſed iuxta nos, imò in
tra nos eſt, vt ait Origentes, in ore no
ſtro & in corde noſtro, in ore noſtro
ſi peccata confiteamur, in corde ſi do
lorem, criminumq; deteſtationem iu-
uante Deo corde concipiamus.

Poſt triduū inuenit Deipara Chri-
ſtū, poſt triduū quoq; myſticū, imò an

te triduũ,ip ſo primo die,tu reperies;
primus dies contritionis eſt cordis,ſe
cundus confeſſionis eſt oris, tertius ſa
tisfactionis;Quemadmodũ a ſole dies
luce illuſtratur , ita à Chriſto hi tres
feliciſſimi dies clariſſimo diuinæ gra-
Myſticum triduum. tiæ ſplendore illuminãtur. Etenim cõ-
tritionis primus dies, ſi vera cõtritio
eſt, iã lucẽ hẽt gratiæ , ſecundus vero
confesſionis , & tertius ſatisfationis
dies, augent ſplẽdorẽ.Tenebræ erant
Gen. 1. Geneſ. 1.ſup faciẽ abyſſi,dixitq; Deus
fiat lux,& facta ẽ lux,q̃ nemo niſi De⁹
F efficere potuiſſet. Ita in hoĩe improbo
tenebræ peccati ſunt ſuper faciẽ mẽ-
tis , q̃ inſtar abyſſi profundiſſima eſt,
ſed miſericors Deus hoĩem ꝑ pęniten
tiã è tenebris educit,gratiaq; lucẽ,ſu
per faciẽ abyſſi iubet ſplendeſcere, q̃
nemo niſi omnipotẽs manus ꝓducere
põt.Etenim omnipotentis manus ẽ,tã
gr̃æ,q̃ aĩæ ſplẽdore,hoĩem illuminare
A ſuerte aũt, Deũ priorẽ eſſe q̃ren-
do .Prius.n.Deus te q̃rit,q̃ tu illũ q̃ras
& niſi ille te q̃reret prior, tu illũ nun
q̃ q̃reres poſterior. Qua de re le. Ber. G
Bernardus. Prius Deus nos quari, niſi quarat nos quaritur. ſer.84.in Cant.Hinc illud Pſ.118. Erra
ui ſicut ouis q̃ perijt, q̃re ſeruũ tuum.
Quẽadmodũ ouis q̃ perijt niſi a paſto
re q̃rat̃,luporũ dẽtib.diſcerpit̃,ſic aĩa,
niſi à Deo q̃rat̃,tartarei leonis vngui
Pſal. 118. bus laniat̃. Quamobrẽ Ber.loco indi-
cato,aĩam noſtrã appellat ſpiritũ eun
tẽ in peccatũ, & nõ redeũtẽ in gr̃am,
niſi à Deo q̃ratur;Iuxta illud Pſ.77.Et
Pſal. 77. recordatus eſt, q̃a caro ſunt , ſpiritus
vadens,& non rediens,ꝙ quidẽ ſenſu
literali,de ſpiritu,id eſt,vento intelli
H git̃,vel ſpiritu,qui ex corpore exit,ne
q; redire in corpus põt,niſi diuina po
tẽtia reſtituat̃. Quemadmodũ verò vt
ſpiritus in corpus redeat, diuina potẽ
tia eſt opus , ita ut ſpiritus ad Deũ re-
uertat̃,eadẽ potentia eſt neceſſaria,a-
liter.n ſpiritus eſt vadens , & non re-
D. Bernar. diens.Ber.ſer.citato. Quærit, inquit,
aĩa mea Verbũ,ſed,q̃ à verbo prius q̃-
ſita ſit , alioquin ſemel à facie Verbi
egreſſa,vel eiecta, nõ reuertetur ocu-
lus eius vt videat bona,ſi nõ requirat̃
à Verbo. Quaſi vero aliud anima no-
ſtra ſit quam ſpiritus vadens,& nõ re
B diens,ſi ſibi fuerit derelicta.Hæc ille. *Iſaia.55.*
Sexto. Quærendus præterea Deus *Quærendus Deus tempore opportuno.*
eſt,opportuno tp̃e;Iuxta illud Iſ. 55
Quærite Dominũ dũ inueniri põt,in-
uocate eum dum prope eſt , derelin-
quat impius viam ſuam,&c.Lege Ber. *D. Bernar.*
ſer.75.in Cãt.Nũc,inquit,tẽpus acce-
ptbile,nuc dies ſalutis ſunt,tẽpus pla
nè & q̃rẽdi,& inuocãdi,& iõ dies ſalu
tis, quia in his ipſe Rex noſter opera-
tus eſt ſalutem in medio terræ. I ergo
nunc,& in medio Gehennę expectato
ſalutẽ, q̃ iam facta eſt in medio terræ.
Quam tibi ſomnias prouenturã inter
ardores ſempiternos facultatẽ veniã
promerendi,cum iam tranſijt tempus
miſerendi ? Nõ relinquitur tibi hoſtia
pro peccatis, mortuo in peccatis,&c.
Sed dices; Pęnitentia eſt apud infe-
ros, ſic.n. ſcriptũ eſt de damnatis Sa- *Sap.5.*
pient.5.Pęnitentiã agentes, & præ an
guſtia ſpiritus gementes.Fatemur qui
dem agere damnatos pęnitentiam,nõ
tamen verã,ſed , vt Lyranus ait eodẽ
capite,infructuoſam.Et Alcuinus in li
bro de virtutibus, & vitijs, capite de *Lyranus.*
confeſſione; Tempus, ait,eſt nunc re-
miſſionis pęnitentib.tempus erit poſt
mortem vindictæ,confiteri ſcelera ne
gligentib. Omnes.n.impij amarã ha-
bent in tormentis pęnitentiã , ſed nõ
ꝓficit eis ad remiſſionem pęnitentia,
torquet eos ad augmentum pęnarum,
quas patiuntur, conſcientia,&c.
Tempus opportunũ quærendi Deũ,
vitæ huius tempus eſt , & dies ſalutis
æternę procurandæ, cũ ſanguis Chri- *Pænitentia damnatorũ infructuoſa*
ſti præſentiſſima adeſt peccatorũ me-
dicina,quæ ad inferos minimè deferri
poteſt. Non deſcendit ad inferos (ait
Bernardus loco citato) ſanguis, qui ef
fuſus eſt ſuper terrã . Biberũt omnes
peccatores terræ,non eſt quod ſibi ex
eo vendicent dæmones ad reſtinguen
dos focos ſuos, ſed neq; homines ſo-
cij dæmonum . Sanguis Chriſti aridã
rigauit, ſanguis infudit terram,& ine
briauit eam, ſanguis,quæ in terra, &
quæ in cælo ſunt,pacificauit,non autẽ
& q̃ apud inferos.Ergo nunc tẽpus ac
ceptabile, & aptũ ad quęrẽdũ,in quo,
qui quęrit,inuenit,ſi tamen vbi,& vti
oportet,

Digitized by Google

oportet, quærit. Hæc Ber. Oportet aũt quærere diligẽter, ut diximus iuxta illud Eccl. 5. Nõ tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te, &c.

Eccleſ. 5.

Pœnitẽtia non procraſtinanda.

Vox coruina cras.

Coruus qui ex Arca Noe egreſſus eſt egrediebatur, & non reuertebatur. Columba verò reuerſa, & in Arcã eſt introducta. Similes ſunt multi gementib columbis, qui pœnitentiam protinus agunt cõmiſſi criminis, & in arcã reuertuntur: alij verò coruis, qui egrediuntur, & non reuertuntur, & pœnitentiam de die in diem differunt, quorũ uox eſt, cras, cras. De his Alcuinus Caroli Magni præceptor in libro de virtutibus, & vitijs; Forte, inquit, reſpondes, cras, cras (ſcilicet, cõuertar.) O vox coruina, coruus non redijt ad arcam, columba redijt. Si tunc vis pęnitentiam agere, qñ peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Satis alienus es à fide, qui ad agendã pęnitentiã, tempus ſenectutis expectas. Hæc ille, & alia in hanc ſententiã. Prouerb. 3. ait Salomon; Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. Amicus tuus, quo nullus maior eſt, Chriſtus eſt, cum igitur pęnitentiam à te petit, ne reſpondeas, cras dabo tibi, ſed ſtatim dato. Coruinam uocẽ cras, coruis relinque. Diſſoluta & paralytica cogitatio eſt (ait Alcuinus) de craſtrina cogitare conuerſione, & hodiernã negligere. Quid tu peccator conuerti diſſimulas, & non metuis, ne tibi mors repentina ſubripiat diem cõuerſionis? &c. In matutino (ait Dauid Pſ. 100.) interficiebã omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem, vt Dauid peccatores, ſic tu peccata, in matutino ætatis interfice, ne illa, ſi in noctem, id eſt, mortem, differantur, te interficiant.

Alcuinus. *Prouerb. 3.* *Alcuinus.* *Pſal. 100.*

Salutis æternæ negotio, æternũ fuerat tempus, ſi ſuppeteret, tribuendũ, cũ tã breue ſuppetat, cur maximi momenti negotio totũ non tribuis, ſed pretioſiſſimæ rei prodigus, in viliſſimas uerces illud conferſ? Cur dæmo-

A ni temporis primitias, & ætatis robur donas, tibi vero, animæq; tuæ feces extremas reſeruas? Non pudet te (ait Seneca in lib. de breuitate vitæ c. 4.) reliquias vitæ tibi ſeruare, & id ſolũ tempus bonæ menti deſtinare, quod in nullam rem conferri poſſit? Quam ſerum eſt, tunc viuere incipere, cum deſinendum eſt? quam ſtulta mortalitatis obliuio, in quinquageſimum, & ſexageſimum annum differre ſana cõſilia? &c. Prouerb. 5. Ne des (ait Salomon) annos tuos crudeli, quæ verba Beda ſic exponit; Ne accepta viuendi ſpatia ad libitum immitis aduerſarij B expendas, &c. Crudeli das annos, vel menſes, vel dies, quos criminib. perpetrandis impendis. Deo das ętatem, q̃ pœnitentiæ, rectè factis, ſanctis cogitationibus ac lectionibus impertiris. Protinus ergo pęnitentiam age, Deo quod reliquum eſt vitæ tẽpus tribue, crudeliſſimo hoſti Satanæ, ne momentum quidem relinque.

Seneca. *Tempus animi ſaluti impendendum.* *Prouerb. 5.*

CAPVT XVIII.

Morale.

C Septimo. Quęrendus eſt Chriſtus in medio doctorum. Ne tibi ſis magiſter, ne teipſum ſolus doceas: vitæ ſpiritalis doctores cõſule, probos ac doctos, in medio illorum Chriſtum reperies. Seductori dat manũ (ait Bernardus ſer. 77. in Cantica) qui dare diſſimulat præceptori. Et epiſtola 87. ad Ogerium. Qui, inquit, ut magiſter eſſes aliorũ, minus te iudicabas idoneũ, ne te quidẽ tibi credens, tuus fieri diſcipulus contempſiſti. Et meritò, quia qui ſe ſibi magiſtrum conſtituit, ſtulD to ſe diſcipulum ſubdit. Et quidem quid alij de ſe ſentiant ignoro, ego de me expertus ſum, q dico, & facilius imperare, & ſecurius poſſum præeſſe alijs multis, quam ſoli mihi. Hæc Ber. Lege eundẽ Bernard. ſer. 77. in Cant. iã citato. Serm. 1. in Pſal. Qui habitat; Obſecro, inquit, vos nouellæ plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis ſenſus ad diſcretionẽ boni & mali, nolite ſequi cordis veſtri iudiciũ, nolite abũdare in ſenſu veſtro,

D. Bernar. *In medio doctorum Chriſtus inuenitur.* *D. Bernar.*

ne vos tanquam rudes adhuc, verſutus ille venator decipiat, &c.

Doctores & lis ac ſapiẽtes conſulẽdi.

Cant.3. Quæſiui (ait ſponſa dilecta) illum, & non inueni; inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: Nũ quem diligit anima mea vidiſtis? paululũ cũ pertranſiſſem eos, inueni quẽ diligit anima mea. Tu ſimiliter, ſi quæris Dominum, & non inuenis, ſurge, ad vigiles propera, qui cuſtodiunt ciuitatem, hoc eſt, ad doctores, qui cuſtodiunt Eccleſiam, interroga illos, viam diſce ab illis, ſequere eorum monita, paululum cum pertranſieris eos, inuenies, quem diligit anima tua. Quid per vigiles (ait Mag. Gre. Cant. 3.) niſi doctores Eccleſiæ deſignãtur? hi ſponſam quærentem inueniunt, qui piam animam Chriſtum inuenire ſatageutem excipiunt, & ut citius inueniat præceptis inſtruunt, exemplis accendunt, &c.

D. Greg.

Canticorum item primo, orat ſponſum ſponſa; Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum. Cupiebat illa Dominum inuenire, nec vagari poſt ſodales ſponſi, ſed reſpõdet ſponſus, opus eſſe ad ſodales paſtores, id eſt, doctores, ire, vt ipſum reperiat. Si ignoras, inquit, te ò pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum, & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum. Si, inquit, ignorantia tui laboras, & vbi ego in meridie cubem, & vbi paſcam ſcire cupis: duc greges tuos in paſcua, & paſce illos iuxta tabernacula paſtorum; vbi ego paſcam, illi te docebunt, etenim cum illis quoque paſco. Greges habemus magnos, cogitationum, verborũ, deſideriorũ, operũ, ne autem in venenata paſcua incidant, iuxta tabernacula paſtorum Eccleſiæ paſcendi ſunt ad doctorum, ſanctorumque patrum rura ducendi.

Prouer. 11.

Vbi non eſt gubernator, (ait Salomon Prouer. 11.) populus corruet, ſalus aũt, vbi multa cõſilia. Septuaginta interpretes verterunt; Quibus non eſt gubernatio decidunt ut folia, ſalus aũt eſt in multo conſilio, in q̃ verba

D. Doroth.

E D. Doroth. ſer. 5. Caueri, inquit, nos admonet diuina Scriptura, ne noſmetipſos informemus, ne nos ſciolos habeamus, ne perſuadeamur eſſe nos ſatis nobis ad regimen noſtrum. Opus enim nobis eſt auxilio præter Deum, opus coadiutorib. Nihil eſt miſerabilius, nihil ꝙ citius expugnari queat, ijs qui nullos duces, nullos autores habent ad vitam Dei. Hæc ille. Et alia multa quæ legere poteris.

Prouer. 12.

Prouerb. 12. Via ſtulti recta in oculis eius, qui autẽ ſapiens eſt audiet cõ-
F ſilia. Ne igitur ſtulti ſimus, à doctoribus conſilia petamus, doctoribus, inq̃, probis, ac doctis, ut Ambr. docet lib. 2. officiorum, c. 17. Talis, inquit, debet eſſe, qui cõſiliũ alteri det, vt ſeipſum formã alijs pbeat ad exemplũ bonorũ operũ, in doctrina, in integritate, in grauitate, vt ſit eius ſermo ſalubris, atq; irreprehenſibilis, cõſilium vtile, vita honeſta, ſnia decora. Et c. 8. Huiuſmodi, ait, viro ſalutẽ noſtrã, & exiſtimationẽ cõmittimus, qui ſit iuſtus, & prudens; facit.n. iuſtitia, ut nullus ſit
G fraudis metus, facit ẽt prudentia, ut nullius ſit erroris ſuſpicio, &c. Et ca. 12. Quis in ceno fontẽ requirat? quis è turbida aqua potum petat: itaq; vbi luxuria eſt, ubi intemperantia, ubi vitiorum confuſio, quis inde ſibi aliquid hauriendum exiſtimet: quis vtilẽ cauſæ alienæ iudicet, quem videt inutilem vitæ ſuæ? Degeneres animos vita arguit. Quomodo.n. eũ potes iudicare conſilio ſuperiorẽ, quẽ vides inferiorẽ morib. ſupra me dẽt eſſe, cui me cõmittere paro. An vero idoneum
H eũ putabo, qui mihi det cõſiliũ, qui nõ dat ſibi? Hæc Ambroſ. Viros igitur doctos, atq; probos conſule, virtute præditos, doctoſq; confeſſarios, quib. mẽtem aperias quære, moribus, ſpiritu, ac ſapientia claros concionatores audi, ſanctorũ patrum, Aug. Amb. Hier. Greg. Ber. & ſimiliũ libros euolue. In medio horũ doctorũ, Chriſtũ iuenies.

D. Ambroſ. Conſiliarij quales eſſe debent.

Degeneres animos vita arguit.

Amiſerunt Chriſtũ Hæretici, neq; inueniũt, quia in medio doctorũ non quærunt. In ceno fontem requirunt, è turbida ac peſtifera aqua potum petunt, in ſpinis vuas, in tribulis ficus q̃runt.

runt. Quid Lutherus? nonne cœnum? Quid Caluinus? nonne turbida peſtiſeſa aqua? Quid nouatorum doctrina? nõne ſpinæ ac tribuli? Fontes puriſſimi aqua ſaluberrima pleni; ſacri doctores, ſacraq; cõcilia ſunt, ex quibus vera, antiquaq; Eccleſiæ doctrina hauſit. Hæ ſunt vites, ex quib. vuæ, hæ ficus ex quib. dulces fructus colligũtur. In medio doctorũ antiquorum, & patrũ, qui ſummo cum conſilio in concilijs ſententiam dixerunt, Chriſtus reperitur, in medio nouatorum amittitur.

In medio nouatorum Chriſtus amittitur.

B

Vincentius Lirin.

Doctiſſimi illius, & antiqui patris Vincentii Lirinenſis legẽdus eſt libellus aureus, quẽ aduerſus prophanas hæreſeon nouationes ſcripſit; Magnoperè curandũ eſt (ait ille, c. 3.) vt id teneamus, quod ab omnib. creditũ eſt, hoc eſt. n. verè proprieq; catholicũ, ſed hoc ita deinũ fit, ſi ſequamur vniverſitatẽ, antiquitatẽ, conſenſionem. Sequemur aũt vniuerſitatẽ hoc mõ, ſi hanc vnã fidem verã eſſe fateamur, q̃ C tota per orbẽ terrarũ confitetur Eccleſia. Antiquitatem verò ita, ſi ab ijs nullatenus ſenſib. recedamus, quos ſanctos maiores, ac patres noſtros celebraſſe manifeſtũ eſt. Cõſenſionẽ quoq; itidẽ, ſi in ipſa vetuſtate, oĩm ſacerdotũ, pariter, & magiſtrorũ definitiones ſententiasq; ſectemur. Et c. 40. Beatorũ, inquit, patrũ, ſanctũ, catholicumq; conſenſum, ne quis ſibi temerè forte contemnendũ arbitretur, ait Apoſtolus 1. Corin. 12. Et quoſdã quidẽ poſuit Deus in Eccleſia, primũ Apoſtolos, ſe D cundò Prophetas, tertiò doctores, hos ergo in Eccleſia Dei, diuinitus per tẽpora, & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu catholici dogmatis, vnũ aliquid in Chriſto ſentiẽtes cõtempſerit, non hominẽ cõtemnit, ſed Deũ. Hæc ille.

Sequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionẽ.

1. Cor. 12.

8. Si Chriſtũ reperiſti, tene illũ, nec vnquã dimittas. Reperit illũ Virgo, domũ duxit, cũ illo perpetuò vixit, reperit illũ ſponſa, ſimiliter illi perpetuò adhæſit. Cant. 3. læta ſic canit; Inueni quẽ diligit anima mea, tenui illum, nec dimittã, donec introducã illũ in domũ matris meæ, & in cubiculũ genitricis meæ. Adoleſcentula erat ſpon-

Chriſtus inuentus nunquam eſt dimittendus.

A ſa, in domo matris habitabat, iõ ſponſum tenet, domũ matris adducit, nunq̃ dimittit. Illa aĩa in domo matris habitat q̃ habitat in Eccleſia catholica, p̃terea, q̃ nec ſui iuris eſt, nec ꝓprij tenax iudicij, doctorib. & paſtorib. obedientiã præſtãs, ſunt. n. doctores, & paſtores veluti matres, iuxta illud Pauli ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. & illud Bernar. ſer. 23. Cant. Erudimini qui iudicatis terrã, diſcite ſubditorũ matres vos eſſe debere, nõ dominos, B matres fouẽdo, patres corripiẽdo uos exhibeatis, ꝓducite vbera, pectora lacte pingueſcant, &c. Adoleſcentula p̃terea eſt, nõ anus imbecillis, qm̃ ijs, q̃ Chriſtũ retinere volunt, multi ſubeũdi ſunt labores, laborib. aũt tolerandis, ſpiritalis adoleſcentiæ robur, & ardor eſt opus. Nec inuenitur Chriſtus, neque tenetur, ſine labore, ſi anima imbecillis eſt, facilè illum dimittit, ſi fortis, atque ardens, vt ſponſa tenet eum, nec dimittit.

Ad Gal 4. Paſtores matres ſũt. D. Bernar.

C

At rogabis nunquid Chriſtus diſcedere ab anima nititur? ſi diſcedere nititur, illam non diligit, ſi non nititur, labor ad retinendum nõ eſt opus. Nõ nitit̃ quidẽ Chriſtus ab anima, quã ſũmoperè diligit, diſcedere, imò conat̃ manere, nituntur tñ effrenatæ appetitiones, nititur caro, nitit̃ mundus, nititur & tartareus hoſtis ipſum expellere, ijs hoſtibus reluctatur adoleſcentula noſtra, diuinis pollens uiribus, quia ſponſum domi vult retinere.

D Tenui, inquit, illũ, nec dimittã. Tenui illũ, fortiter charitatis vinculis cõſtrinxi, non dimittã: ſi totus in te ò fortiſſima ſponſa irruat tartarus? non dimittã, ſi caro bellũ inferat? non dimittã, ſi mũdus te omnib. machinis oppugnet? nõ dimittã; ſi te tyrãni diſcerpſerint? nõ dimittã. O animũ robuſtiſſimũ, ò charitatẽ inuictiſſimam. Audi ſponſam, ſponſum tenentẽ, neq; vllo mõ dimittẽtẽ. Ad Rom. 8. Quis nos ſeparabit (ait Paulus) à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculũ? ac perſecutio? an gladius? Certus ſum, q̃a, neq; mors neq; vita, neq; Angeli, neq; principa-

Vt teneatur Chriſtus, fortitudo opus eſt magna.

Ad Rom 8

crudeliſſimæ repugnate, odium velut venenum mortiferum de corde veſtro repellite, & tanta ſit in vobis charitas, quæ vſq; ad inimicos pueniat. Hæc ille.

Opera charitatis, ſ. eleemoſyna, diebus feſtis exhibenda.

Meritò autem charitatis meminit. Etenim diebus feſtis maximè charitas erga pauperes exercēda eſt, erga ægrotos, & in vincula coniectos, vt dum ab operibus ſeruilibus feriamur, in opera charitatis incūbamus. De ſancta vidua Iudith ca. 16. dicitur; Erat diebus feſtis, procedens cum magna gloria. Illa cum magna externi comitatus, ac cultus gloria, procedebat; nos magna cum interni præcipuè cultus, internæq; & externæ quoque virtutis gloria, dieb. feſtis procedamus. Si quid verò diabolus mali ſuggerat, diei feſti reuerentia procul hoſtilem cogitationem repellat. Impij Iudæi Marci 14. aiebant; Non in die feſto; nolebant enim die feſto Chriſtum comprehendere. Nos ſimiliter, ſi quid flagitij hoſtis tartareus menti obijciat, in die feſto patrandi, protinus reſpondeamus; Non in die feſto. Feſto die templa pretioſis aulæis ornari ſolent, & ſuaui odore perfundi; ſimilem in modum, ſpiritalia templa (animos dico) pretioſis virtutū oīum peripetaſmatis decoranda, retroq; vitiorū odore pulſo ſuaui gratiæ diuinæ odore replēda ſūt.

Marci 14. Diei feſti reuerentia pellat peccata.

Secūdis in rebus Chriſtus amittitur.

2. Amiſit Deipara Chriſtum, cum ad ad feſtū paſchale celebrandum Ieroſolymam venit. Feſto tempore amittitur Chriſtus, feſto tempore crucifigitur. Nam feſtæ, ſecundæq; res Chriſtum ſæpe nobis eripiunt. Quonam tempore amiſit Dauid Deum? feſto tempore, hoc eſt, cum aduerſis rebus minimè premebatur. Aug. Pſal. 50. Preſſura, inquit, caruit Dauid, tumor excreuit, periculoſior eſt res pſpera animo, quam aduerſa corpori, prius corrumpit proſpera, vt inueniat, quod frangat, aduerſa. Et D. Gregorius eodem Pſalmo. Quis ſanctior Dauid? qui cum Saulis perſecutione vrgeretur, non ſolum perſecutorem occidere non voluit, ſed ipſi perſecutori, cum occidere poſſet, pepercit. Verū vbi deuictis hoſtibus, preſſuris caruit, homicidium adulterio incautè ſecurus adiecit, &c. Idem quoq; Salomoni, Dauidis filio accidit. Feſto tempore, hoc eſt, proſpero, Deum amiſit. Quamobrē idem ſapientiſſimus pontifex in Paſtoral. par. 3. admonit. 27. Salomon, ait, qui poſt tantam ſapientiam, vſque ad idolatriam cecidiſſe deſcribitur, nihil in hoc mundo, priuſquam caderet, aduerſitatis habuiſſe memoratur. Sed conceſſa ſapiētia funditus cor deſeruit, quod nulla, vel minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit, &c. Et Auguſt. lib. 17. de ciuitate Dei, c. 20. Secundæ, inquit, res, quæ ſapientium animos fatigant, magis Salomoni obfuerunt, quam profuit ſapientia, &c. Idipſum contigit Sauli, in humili ſtatu humilitatem coluit, in regio intumuit, & perijt.

Auguſt. *Gregor.* *Auguſt.*

Quemadmodum Luna tunc lumen amittit, cum plena eſt, ita homines, tūc ſæpe Dei ſplendorem amittunt, cū opibus, honoribus, proſperiſque rebus abundans. Lumen amittit luna, terræ interiectu; lumen amittit homo, proſperitatis, honoris, diuitiarum, & gloriæ, interpoſitu. Vt vehementi vento inflata vela, exiguam cymbam fluctib. obruunt, ſic vehementi ſuperbia inflata proſperitas exiguum hominis animum vitijs mergit. Segetem (ait Seneca epi. 39.) ſternit nimia vbertas, rami onere franguntur, ad maturitatem non peruenit nimia fęcunditas. Id quoque animis euenit, quos immoderata proſperitas rumpit, qua non tantum in aliorum iniuriam, verum etiam in ſuā vtūtur, &c.

Seneca.

In reb. aduerſis Chriſtum dolore quæritur.

Chriſtum proſperitas ſæpe amittit, aduerſitas, & dolor quærit, atque inuenit. Dolentes (ait Virgo) quærebamus te. Pſ. 77. Cùm occideret eos, quærebāt eum, & reuertebantur, & diluculò veniebant ad eū. Proſperitas oculos claudit, aduerſitas ad quærendum Deū aperit. Quemadmodum amarum fel Tobiæ cæcis oculis lumen reſtituit, ita amaræ, aduerſæq; res hominis cęci animo lucē reddunt. Nonne aduerſæ res filij illius prodigi, qui à patre tradita bona dilapidauit, oculos aperuerunt, & patrem quærere docuerunt? Si ſecundus flaſſet ventus, ſecundo ille flumine, in tartarum nauigaſſet, quia flauit aduerſus, ad portum redijt. Diuus Gregorius in Paſtorali prima parte, capite 3. Proſpera ſæpe per tumorē cor inquināt aduerſa

Gregor.

per

per dolorem purgant, in proſperis ſe animus erigit, in aduerſis etiam quando ſe erexerat, ſternit. In proſperis homo ſe obliuiſcitur, in aduerſis ad ſui memoriam nolens etiam coactusq; uocatur, &c. Dan. 7. Prima beſtia quaſi leæna, & alas habebat aquilæ. Aſpiciebam donec auulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei. Huic leænæ ſimilis eſt honorum opumq; infelici felicitate inflatus homo, leæna eſt alis prædita, ſed ſi euellantur proſperitatis alæ, ſuper pedes quaſi homo ſtat, & cor hominis manſuetum, humilo, rationiſq; particeps datur ei. Vnde Chryſoſt. homilia 54. ad populum Antiochenum; Cum in ſecundis, inquit, rebus ſunt, plures efficiũtur inflati, omnibus inimici, iracundi, cum adeſt potentia: cum vero fuerit ablata, manſueti ſunt homines, & humiles, & in propriã naturæ cognitionẽ veniunt, &c.

Dan. 7.

D. Chryſoſ.

Leæna erat alata Nabuchodonoſor, euulſæ ſunt proſperitatis alæ, regno deiectus, ſe Deumq; abiectus agnouit. Dan. 4. Eijcient te ab hominibus, & cum beſtijs ferijsque erit habitatio tua, donec ſcias, quod dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicumq; voluerit det illud. Alata quoque leæna fuit Antiochus, qui vt eſt in 2. lib. Machabæorum cap. 9. ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanũ modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere, ignẽ prætera vt leæna animo ſpirans in Iudæos, Ieroſolymam ſe venturum aiebat, & congeriem ſepulchri Iudæorum eam eſſe facturum. Euulſæ ſunt leænæ alæ, & cor hominis datum eſt ei. Subdita à Deo plaga perculſus, humiliter ſapere didicit. Eodẽ capite; Qui paulo ante ſydera cæli contingere ſe arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiã fœtoris portare, hinc igitur cœpit ex graui ſuperbia deductus ad agnitionem ſui venire, diuina admonitus plaga, per momenta capientibus. Et cũ nec ipſe iam fœtorem ſuum ferre poſſet, ita ait, iuſtũ eſt, ſubditum eſſe Deo, & mortalẽ non paria Deo ſentire, &c.

Dan. 4.

2. Mach. 9.

3. Remanſit puer Ieſus in Ieruſalem (ait Lucas) & non cognouerunt Parentes eius. Multi Chriſtum amittunt, quia multa ſcelera committunt, ſed amiſiſſe ſe non cognoſcunt, quia,, quam fecerint iacturam, non agnoſcunt. Quamobrem meritò D. Greg. Iob. 4. ait, à peccatis ita conſumi iniquos, vt conſumitur à tinea veſtis, hoc eſt, abſq; ſonitu, & ſenſu, iuxta illud Iob. 4. Conſumentur velut à tinea. Tinea, inquit, damnũ facit, & ſonitum non facit, ita iniquorum mentes, quia damna ſua conſidera re negligunt, integritatẽ quaſi neſcientes perdunt. Quaſi a tinea conſumuntur, quia ſine ſonitu morſum culpæ tollerant, dum quanta detrimenta vitæ, & innocentiæ patiantur, ignorant, &c. Nicetas in commen. orat. 40. Gregroi. Nazian. ſcribit Diabolum nouaculæ in ſtar, ſine ſenſu, gratiã, vt comam radere. In diabolum, inquit, dictũ Pſal. 51. torqueri queat; Sicut nouacula acuta feciſti dolũ. Vt enim nouacula ita comã abſcindit, ut qui raditur nihil ſentiat, ſic etiam diabolus, ita dolos machinatur, atque animæ gratiam, hoc eſt, virtutem, & ſcientiam detondet, ut ea ſibi hæc ornamẽta detrahi nõ ſentiat, &c.

Multi Chriſtum amittunt, nec tamen tractu ram agnoſcunt.

D. Gregor.

Impij conſumuntur velut à tinea ſine ſenſu peccati.

Nicetas.

Pſalm. 51. Diabolus inſtar nouacula, ſine ſenſu gratiam radit

Oſeæ 7. Factus eſt Ephraim, quaſi columba ſeducta, non habens cor. D. Hieronymus in Comment. Sola columba, inquit, ablatos pullos non dolet, non requirit Eundẽ, in modum iniquus, ut ſeducta columba, ablatam gratiam, ablatam æternam vitam, ablatum cælum, animam, Deum, non dolet, non requirit. Congruit etiam illud quod eodẽ capite ab Oſea in Ephraim ſcriptum extat; Comederunt dæmones & peccata robur impij, id eſt, gratiam, & ipſe neſciuit, ſed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit. Comederunt dæmones & peccata robur impij, id eſt, gratiam, & ipſe neſcinit, imo aliquando euenit, ut ad ſenectutem perueniat, & in hac miſerrima ignorantia perſeueret. Miſerrimam dixi ignorantiam quia ut ait D. Auguſt. lib. 1. confeſſionum, c. 13. Quid eſt miſerius miſero nõ miſerante ſeipſum? Qui hac ignorantia laborat, Chriſtum non quærit. Vt enim rem aliquã, quã amiſiſti quæras, amiſiſſe te illam animaduertas neceſſe eſt.

Oſea 7.

D. Hieron.

Columba ablatos pullos non requirit.

Miſerrimus homo eſt, qui ſui non miſeretur.

D. Auguſt.

Non-

Non quærit redimi (ait Ber. epiſt. 190. ad Innocentium), qui ſe neſcit eſſe captiuum.

In primis ergo captiuum ſe eſſe agnoſcat qui ſcelere ſe obſtrinxit, ut redimi velit, amiſiſſe ſe Chriſtum ſciat, vt illum quærat, peccatum ſuum ante oculos ſtatuat, ut quomodo dolendum ſit videat. Iuxta illud regij vatis Pſalm. 50. Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatũ meũ cõtra me eſt ſemper. Particula, contra hoc loco ſignificat, corã, grçcè, ἐνώπιον, id eſt, corã; Hebraicè, neged. Peccatũ ſuum Dauid cognoſcebat, & coram oculis propoſitum lachrymis diluebat. Chryſoſtomus in commentarijs eiuſdem pſalmi; In conſcientia ſua Dauid, tanquam in imagine peccatum habebat depictum, & per ſingulos dies videbat putredinem, ideo dicebat, peccatũ meũ corã me eſt ſemper. Ego illud video, tu Deus ne id conſideres, ego illud ſcribo, tu quaſi Dominus dele, &cæt. Caſſiodorus, contra ſe ſtare dicit Dauid delicta, quaſi quandam figuratam imaginem, &c. Qui peccata perpetrauit peccatorum pictor fit, imagines omnium ſuis pingat coloribus, ut quã ſint turpia, quam fœda, & plena dedecore videat, agnoſcat, execret. Agnoſcat, ut Deus ignoſcat, ante oculos ſuos ea ſtatuat, vt Deus poſt tergum ſuum ea reijciat, iuxta illud Regis Ezechiæ dictum; Proieciſti poſt tergum tuũ omnia peccata mea, Iſai. 38. Aug. tract. 12. in Ioann. Sit ante te, quod nõ vis eſſe ante Deum, ſi autem poſt te feceris peccatum tuum, retorquet illud tibi Deus ante oculos tuos, &c. Audi quæſo, quid de hoc ſcripſerit Ethnicus philoſophus Seneca epiſt. 28. Initium, inquit, eſt ſalutis, notitia peccati, q̃ peccare ſe neſcit corrigi nõ vult. Deprehẽdas te oportet, antequã emẽdes. Inquire in te, accuſatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, nouiſſime deprecatoris. Hæc ille, non vt Ethnicus, ſed vt Chriſtianus. ſimile habet Aug. ſer. 87. de tempore, Peccata, ait, noſtra iudices nos ſentiant, non patronos, accuſatores ſuos, non defenſores eſſe cognoſcant.

D. Chriſoſ.

Caſſiodor.

Pœnitens peccata ſuis pingit coloribus.

Iſai 38.

D. Auguſt. Peccatum agnoſcere, vt Deus ignoſcat.

Seneca.

D. Auguſt. Pœnitens iudex ſit ſui ipſius ſeuerus accuſator, & teſtis.

E F G H

CAPVT XVII.

Morale,

QVarto. Docet nos lotus hic quoniam modo quærendus ſit Chriſtus, ut inueniatur. Atq; inprimis cum dolore quærendum indicat; Dolentes (ait Virgo) quærebamus te. Si peccatum commiſiſti, Deum amiſiſti, amiſſum Deum ſi inuenire cupis, quære. Sed niſi cum pœnitentia quæras, niſi peccatum doloris transfixum gladio perimas, numquam Deum reperies. Chriſti inuentioni ſolum obſtat peccatum, qui peccatum perimi, Chriſtũ inuenit. Perimitur autem peccatum mçſtitia animi, ac contritionis dolore. Ex peccato orta mçſtitia, ſed iniquiſſimum patrem optima filia interficit, eoq; occiſo, hominem è crudeli ſeruitute liberatum, ad Deũ ducit. Docet hoc Chryſoſtomus homil. 5. ad populum Antiochenum; Sicut vermis, ait, ex ligno naſcitur, & illud rodit, ac comedit, ſuam ab ipſo originẽ habẽs, ſic & triſtitia de peccato nata eſt, & peccatum abſumit, &c. Suam quiſque morbus habet medicinam, omnium quoq; morborũ maximus morb. peccatũ ſuã flagitat, videlicet dolorem, mœſtitiam, pçnitentiam, hac medicina ſanatur. Theophylactus 2. Corin. 7. Triſtitiæ, inquit, medicina, ad peccati ægritudinem ſola commodat, hæc medela a morte animæ hoĩem eripit, &c.

Nemo curationem adhibet febri, alijsve ægritudinibus, quæ nihil adiumenti, imò multũ detrimenti illis affert. Animi dolor cæteris morbis, nõ opem, ſed nocumentum parit, non igitur cæteris morbis, ſed ſoli peccato, eſt adhibendus. At multi contra, cæteris morbis, & iacturis dolorẽ adhibẽt quo augentur, peccatis minimè, quo curantur. Videbis dolentes, lachrymãteſq; homines, cur doleãt ſi roges, vel propinquorum interitum, vel rei familiaris iacturam, vel honoris labem, vel corporis ægritudinẽ, vel aliquid ſimile, mçſtitię cãm eſſe intelliges. Ijdẽ vero eodẽ tẽpore periculoſiſſimis peccatorũ morbis laborant, neq; vllũ

Chriſtus quærendus cum dolore

D. Chriſoſ.

Theophil.

Color peccati medicina.

propter

propter peccata animo dolorẽ capiũt. Doloris medicina vti neſciũt, minima mala lamentantur, & mœſtitia augent; magna, id eſt, peccata, negligunt. Medicamentum oculis duntaxat commodũ, pedibus, quibus eſt incommodum, adhibent. Neſcit flere (ait Ambr. pſalm. 118. octon. 7.) neſcit, inquam, flere, qui flenda committit, & cũ ſit ipſe lachrymabilis, non habet culpæ lachrymas ſuæ. *Ambroſ.*

Nos verò, ſi ſapimus, animi dolore cæteros morbos non efficiemus grauiores; mœſtitiæ medicinam ſoli peccato afferemus, quoniam ſolius peccati hæc medicina, vt præclarè docet Chryſoſt. hom. quinta, his verbis; Luge peccata, vt ipſa deleas. Propter hoc enim triſtitia facta eſt, non vt in morte, nec in vlla alia re tali doleamus, ſed vt ipſa ad delenda peccata vtamur. Item; Mulctatus eſt, inquit, quiſpiam pecunijs, triſtatus eſt, mulctam non emendauit, filium amiſit, doluit, mortuum non reſuſcitauit, nec defuncto profuit, flagellatus eſt quis, alapis cæſus, cõtumelijs affectus, doluit, non reuocauit contumeliã. In morbũ quis incidit grauiſſimũ, doluit, morbũ non ſuſtulit, ſed & difficiliorẽ reddidit. Vides horũ nulli proſuiſſe triſtitiã? Peccauit quis, triſtatus eſt, peccatũ deleuit, diſſoluit debitum, &c. Et 2. Cor. 7. Cui peccata mœrori ſunt, is ſolus ex mœrore fructũ capit, peccata enim delet. Quoniam.n. medicamentum iſtud, ad hic tantum comparatum eſt, idcircò hic etiam dũtaxat vim habet, vtilitatemq; ſuã exerit, in alijs reb. non mō nō iuuat, ſed ẽt obeſt, &c. *Chryſoſt.* *Is ex dolore capit fructũ qui peccata dolore delet.* *D Chriſoſ. 2. Cor. 7*

Gaudeo (ait Paulus in Epiſt. illa 2. ad Corint. c. 7.) non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiã, ſm Deum. Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutẽ ſtabilem operatur, ſæculi autem triſtitia mortem operatur. Duplex mœſtitiæ genus Paulus indicat, altera eſt ſecundum Deum, altera ſecundum ſæculum. Sæculi, inquit, triſtitia mortẽ operatur, &c. Etenim vehemens dolor, cordiſq; mœſtitia, hominem vita priuat animæ quidem, ſi illa incitatus in ſcelus aliquod ſe præcipitet, corporis uero, ſi immoderata ſit. Hic partus eſt mœſtitiæ ſæculi.

A Mœſtitiæ vero ſecũdum Deum fructus eximius eſt pœnitentia, & ſalus ſtabilis. Pœnitentiam (inquit Paulus) in ſalutem ſtabilem operatur Grecè, ἀμεταμέλητον, id eſt, non pœnitendam. Triſtitia enim ſecundum Deum pęnitentiam operatur in ſalutem, cuius nos nunquam capiet pœnitentia, hoc eſt, firmam, & ſtabilem. Diuus Chryſoſtomus hoc epithetum, non pœnitendam, cum pœnitentia coniũgit, hoc ſenſu, triſtitia ſecundum Deum operatur pœnitentiam non pœnitendam, ad ſalutem. Duplex *D. Chriſo.*
B (ait Chryſoſtomus) emolumentum habet triſtitia ſecundum Deum, alterum videlicet, quia hoc efficit, vt is, qui doler, minime pœnitendum vnquam ſibi putet, quod doluerit, alterum, quia huiuſmodi mœror, in ſalutem tandem deſinit, &cæt. Similiter Theodoretus; Sæpe, ait, pœnitentia ducuntur, qui ſupra modum luxerint, qui autem peccatum deflent, etiam ſi immoderatè luxerint, lætitia fruuntur, pœnitentiam minimè admittentes, &cæt. *Pœnitentia non pœnitenda.*
C Itaque pœnitentia, triſtitiaq; ex peccatis ſuſcepta non pœnitenda eſt. Pœnitere poteſt hominem, quod pecunię iacturam, quod ignominiæ labem, quod corporis morbum, quod filiorum interitũ fuerit lamentatus, nullum autem pęnitebit, quod peccata deplorarit. Quoniã non pœnitenda eſt hæc pœnitentia.

Pſ. 76. canimus Deo; In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcẽtur, hoc eſt, litterali ſenſu: Per rubrum mare Deus iter
D feciſti, populumq; tuum per medias pelagi vndas deduxiſti, nulla vero poſtea huius itineris veſtigia, aquis coeuntib. extitere. Senſu verò morali: In amaro doloris, & pœnitentiæ mari, via Dei eſt, quæ tamen ſub oculorum aſpectum minimè cadit. Etenim per hoc mare Deus ad nos venit, per hoc mare Deum nos quærimus, & ad eum nauigamus. O beatam nauigationem, qua non indicas gẽmas, aut aromata, ſed ipſam Dei gratiam, omnib. gẽmis, aromatibuſq; pretioſiorem comparamus. Mari rubro Aegyptij omnes demerſi ſunt, hoc contritionis veræ, dolorisq; intimi pelago peccata omnia obruuntur. Exod. 14. *per amarũ mare doloris, & lachrymarũ ad Deum nauigamus* *Exod. 14.*

Digitized by Google

Nec vnus quidẽ ſupſuit ex eis.i.Aegy-
ptijs.Eundem in modum, neque vnum
Sap. 19. quidem ſupereſt ex peccatis.Sapiẽt.19.
In mari rubro via ſine impedimento.
In mari quoque pœnitentiæ via eſt ad
Deum,cœleſtemque patriam ſine impe
dimento. Si mortiferum peccatum pœ
nitentia non obruerit ingenti obſiſten
te impedimento, tartareis ignibus ob-
ruemur, ſi vel veniale peccatum, vel
debitam peccato pœnam pœnitentiæ
fluctus non deleuerit,hoc officiente im
pedimento purgantem ignem adibi-
mus.Si vero tam maiora,quàm minora
peccata, meritamque pœnam omnino
pœnitentia demerſerit, in mari hoc a-
maro,ac dulci, via erit in cœlum ſine
impedimento.Qui ergo Deum quærit,
per hoc mare quærat; qui ſine impedi-
mento ad Deum vult peruenire,hoc in
pſal. 6 pelago nauiget, ita vt cũ Dauide Pſ. 6.
dicere poſſit;Laboraui in gemitu meo,
lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ,
lachrymis meis ſtratum meum rigabo.
Gregor. Lectum ſpiritali ſenſu D.Greg.in cõ
mentarijs huius pſalmi, conſcientiam
ait ſignificare,in cuius teſtimonio viri
2. Cor. 1. probi,veluti in lecto conquieſcunt;iux G
ta illud Pau.2.Cor.1.Gloria noſtra hæc
eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.
Hanc qui crimen commiſit lauet; hanc
veluti hortum lachrymis irriget,vt flo
Hieron. res fructusq; gratiæ proferat iucundiſ-
Lachrimæ diſſimos.D.Hier.vertit; Natare faciam
pniæ animũ tota nocte lectũ meũ. Si nauis in mari-
extollant. nis inſideat arenis,perit; quod ſi aqua-
rum vis natare illã faciat,curſum tenet
ſimili modo animus ſi peccato morti-
fero inhæreat, interit; ſin lachryma-
rum vis natare illum faciat, in cęlum
Greg Naz. nauigare pergit. H

Greg.Nazian.de probis viris loquẽs
oratione 3.ait eorum lachrymas pecca
ti eſſe diluuium, & mundi piamentum.
Non proborũ ſolum,verum etiã impro
borum,ſi ad Deum redeant lachrymæ,
piamẽtum ſunt & diluuium, quib.illud
congruit,quod de magni diluuij aquis
ſcriptum extat Gen.7.Multiplicatæ ſũt
aquæ, & eleuarunt arcam in ſublime à
terra.O felix diluuium,ò felices aquas,
ò felices lachrymas, quæ animum pec-
cato,imò tartaro infixum, multiplica-

E tæ,in ſublimẽ gratiam,& ſublime cœ-
lum eleuant. Hoc.n.de cœleſtib.pœni-
tentiæ aquis, verum eſt dicere.Multipli
catæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam,
ideſt animam in ſublimem gloriam.

1 De mercatoribus quia nauigando pe
cunias conquirunt, pulchrè dixit Am- *Ambroſ.*
broſius in lib.de Elia, & ieiunio ca.19. *Mercatorũ*
Mercatorum ſemen in aqua eſt, meſſis *ſemen in a*
in fluctib.fructus ipſis in aqua, nunquã *qua.*
tutus,& ſolidus, &c. Primũ nos de no-
ſtris cęli mercatorib.pulchrè etiã dice
re poſſumus;non tamen ſcdm. Noſtro-
F rum mercatorum ſemen in aqua lachry
marũ eſt,meſſis in fluctibus his tuta eſt,
& ſolida. Sementem faciunt gratiæ, in
aqua lachrymarum, copioſa illis cõtin
git meſſis gaudij,& gloriæ, in fluctibus
doloris.Iuxta illud Pſalmi 125.Qui ſe- *pſal.* 125.
minãt in lachrymis,in exultatione me-
tent.Euntes ibant,& flebant,mittentes
ſemina ſua, venientes autem venient,
cum exultatione,portantes manipulos
ſuos.Vides doloris ſeminã? vides exul-
tationis & gloriæ meſſem? Quod eodẽ
pſalmo ſcriptum eſt, huic loco accom-
modari poteſt; Conuerte (ait Pſalmo-
G graphus)Domine captiuitatem noſtrã,
ſicut torrens in auſtro, petit vt conuer
tatur captiuitas,ſicut torrens aridus in
terra auſtrali, conuertitur ad curſum.
Non poteſt aridus torrens conuerti ad
curſum,ac fluere, ſine pluuia, ſimilẽ in
modũ non poteſt captiuitas noſtra con
uerti ſine dolore,ac lachrymis, ſi non
oculorum,ſaltem cordis.Dolor catenas
ſoluit, iugumq; à ceruicib. noſtris pel-
lit captiuitatis turpiſſimæ. Quæ .n.tur-
pior captiuitas eſſe poteſt; captiuitate
H peccati,cuius is ſeruus; qui ſe illi man-
cipat?iuxta illud Domini Ioan. 8. Qui *Ioan.* 8.
facit peccatum,ſeruus eſt peccati.

Nouerat, huius teterrimi Domini
quam ſit turpis captiuitas, D. Anſelm. *Anſelm.*
qui in libro de ſimilitudinib.c.150.mal *quã ſit pec-*
le ſe aſſeuerat tartareis cruciari ignib. *catum fu-*
quam peccati iugum ſubire.Eius verba *giẽdum do-*
faciãt fidem.Si hinc(inquit,peccati pu- *cet Anſel.*
dorem & illinc cernerem inferni hor-
rorem,& neceſſario vni illorum habe-
rẽ immergi, prius me in infernum mer
gerem, quàm peccatum in me immit-
terem,&c.Aliquid etiam maius adijcit;
videli-

A videlicet, malle ſe purũ ſceleris, in flã mas Orci detrudi, q̃ ſcelere cõtamina tũ, in cęleſte regnũ euchi. Mallem (ait ille) purus a peccato, gehenã intrare, q̃ peccati ſorde pollutus, cęlorũ regna tenere. Hoc odio viri ſancti peccatũ proſequuntur, hoc conatu eius turpiſ ſimã fugiunt ſeruitutẽ. Nemo tñ, qui infirmi ſit pectoris, huiuſmodi inſiſtat comparationibus, ne, dum robur experiri vult, imbeciliter labatur.

B Deniq; dolentes q̃ramus Chriſtũ, pęnitentię iter, aſperũ licet, conficiamus, planũ lętumq. faciet lætiſſimus finis, videlicet Chriſti inuentio. Iuxta illud Pſ. 69. Exultent & lætentur in te omnes, qui q̃runt te, & illud pſal. 104. Lætetur cor q̃rentiũ Dominũ. Quis iter ſpinis licet, ac veprib. obſitũ, non peragat animo exultandi, ſi ad metã itineris, theſaurũ opulentiſſimũ inuẽturũ ſe putet? Quis theſaurus opulentior Chriſto eſſe põt? hũc igitur ut inuenias alacri animo pęnitentiæ viã percurre. Si æternã gloriã, decuſq. conſequi cupis pęnitentiæ amorẽ tolera, &

Pſal. 69.
Pſal. 104.
Finis pænitentia lætiſſimus eſt theſauri opulentiſſimi, i. gratia & Chriſti, inuentio.

C ut hortatur Aug. Pſ. 79. his paucis verbis omni memoria dignis, Tolera q̃ non vis, ut aſſequaris q̃ vis. Vide ne homini ſimilis fias, qui ad ſuſpendiũ p amęniſſimũ ducit agrũ, omni florum gñe nitentẽ, dulciq; vino, & dulci cibo, toto itinere reficitur. Caue ne per huius ſeculi delicias, diuitiasq́; quaſi p florida prata ad tartarũ pergas. Vt. n. ait D. Greg. 6. Moraliũ ca. 4. Quaſi per amęna prata, in carcerẽ peruenit, qui per præſentis vitæ proſpera ad interitum tendit, &c.

Tolera quod non vis vt aſſequaris, q̃ vis.

D. Gregor.

D 5. Quærendus Chriſtus cũ dolore, q̃rendus p̃terea diligenter, q̃ obſeruauit Origenes hom. 20. in Lucã, his verbis; Nõ fruſtra ſcriptũ eſt; Ego & pater tuus dolẽtes q̃rebamus te; Oportet. n. eũ, q̃ q̃rit Ieſum, non negligenter, nõ diſſolutẽ, non trãſitoriẽ, q̃rere; ſicut q̃runt nõnulli, & iõ inuenire nõ poſſunt, &c. Deut. 4. Cum quæſieris Dominum Deum tuum, inuenies eũ, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione aiæ tuæ. Iere. 29. Quæretis me, & inuenietis, cum quæſieritis

Origenes.
Quærendus Deus diligenter.
Deut. 4.
Ierem. 29.

A me in toto corde veſtro, &c. Si pecuniã, ſi annulũ aureũ, ſi quidpia huiuſmodi amittimus, ſumma diligẽtia iter reteximus, ſũmaq́; cura q̃rimus. At, vę nobis, ſi gratiã, ſi virtutẽ, ſi cęlum, ſi Deum amittimus, in ſumma ſocordia ſtertimus. Nunquid gratia pretioſius eſt marſupiũ? retexe viam quicunque Chriſtũ amiſiſti, Virginẽ Deiparã imitare, ad quærendũ amiſſum Deũ, ſumma cũ diligentia protinus reuertere. Imitare ſponſam, quæ Cant. 3. Surgã, ait, & circumibo ciuitatẽ, p vicos & plateas, quærã quẽ diligit anima mea.

Cant. 3.

B Non tepidè (ait Ber. ſer. 75. in Cãtica) aut negligẽter, ſeu perfunctoriè q̃rit ſponſa; nã corde ardẽti, & oĩno infatigabiliter quærit, planè vt docet, &c. Circuit ſponſa ciuitatẽ, per vicos, & & plateas dilectũ q̃rit, tibi ciuitatem circuire, plateas, ac vicos percurrere, nõ eſt opus. Nonne lectulũ cõſcientiã adumbrare, cũ Magno Greg. ſupra diximus? in hoc lectulo, diligenter Chriſtũ q̃re; in eodẽ, ſi pœnitentiã veram

D. Bernar.

C agas, inuenies. Quamobrẽ Origenes hom. 24. in lib. Numerorũ; Intra nos, inquit, eſt ſalutis occaſio, ſicut & Dominus dixit; Ecce. n. regnũ intra uos eſt, intra nos namq́; eſt cõuerſionis facultas, &c. Mandatum hoc (ait Moſes Deut. 30.) q̃ ego p̃cipio tibi hodie, nõ ſupra te eſt, neq; procul poſitũ, neque in cęlo ſitũ, ut poſſis dicere; Quis noſtrũ valet ad cælũ aſcẽdere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus, atq; opere cõpleamus? neq; trãs mare poſitũ, vt cauſeris & dicas, Quis è nobis pote-

Origenes.
Intra nos eſt Deo opitulante cõuerſionis facultas.
Deut. 30.

D rit transfretare mare, & illud ad nos vſq; deferre, ut poſſimus audire, & facere, quod p̃ceptũ eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valdè, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illũ, &c. Idẽ de pęnitentia dici põt. Non eſt in cęlo ſita, neq; trãs mare poſita, ſed iuxta nos, imò intra nos eſt, vt ait Origentes, in ore noſtro & in corde noſtro, in ore noſtro ſi peccata confiteamur, in corde ſi dolorem, criminumq; deteſtationem iuuante Deo corde concipiamus.

Poſt triduũ inuenit Deipara Chriſtũ, poſt triduũ quoq; myſticũ, imò an

te triduū, ip ſo primo die, tu reperies; primus dies contritionis eſt cordis, ſecundus confeſſionis eſt oris, tertius ſatisfactionis; Quemadmodū a ſole dies luce illuſtratur, ita à Chriſto hi tres feliciſſimi dies clariſſimo diuinæ gratiæ ſplendore illuminātur. Etenim cōtritionis primus dies, ſi vera cōtritio eſt, iā lucē hēt gratiæ, ſecundus verò confeſſionis, & tertius ſatisfationis dies, augent ſplēdorē. Tenebræ erant Geneſ. 1. ſup faciē abyſſi, dixitq; Deus fiat lux, & facta ē lux, q̄ nemo niſi Deꝰ efficere potuiſſet. Ita in hoīe improbo tenebræ peccati ſunt ſuper faciē mētis, q̄ inſtar abyſſi profundiſſima eſt, ſed miſericors Deus hoiem ꝑ pęnitentiā è tenebris educit, gratiaq; lucē, ſuper faciē abyſſi iubet ſplendeſcere, q̄ nemo niſi omnipotēs manus ꝓducere pōt. Etenim omnipotentis manus ē, tā grāæ, q̄ aīæ ſplēdore, hoiem illuminare.

Myſticum triduum.

Gen. 1.

A fuerte aūt, Deū priorē eſſe q̄rendo. Prius.n. Deus te q̄rit, q̄ tu illū q̄ras & niſi ille te q̄reret prior, tu illū nunq̄ q̄reres poſterior. Qua de re le. Ber. ſer. 84. in Cant. Hinc illud Pſ. 118. Erraui ſicut ouis q̄ perijt, q̄re ſeruū tuum. Quēadmodū ouis q̄ perijt niſi a paſtore q̄rat, luporū dētib. diſcerpit, ſic aīa, niſi à Deo q̄rat, tartarei leonis vnguibus laniat. Quamobrē Ber. loco indicato, aīam noſtrā appellat ſpiritū euntē in peccatū, & nō redeūtē in grām, niſi à Deo q̄ratur; Iuxta illud Pſ. 77. Et recordatus eſt, q̄a caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens, ꝙ quidē ſenſu literali, de ſpiritu, id eſt, vento intelligit, vel ſpiritu, qui ex corpore exit, neq; redire in corpus pōt, niſi diuina potētia reſtituat. Quemadmodū verò vt ſpiritus in corpus redeat, diuina potētia eſt opus, ita ut ſpiritus ad Deū reuertat, eadē potentia eſt neceſſaria, aliter.n ſpiritus eſt vadens, & non rediens. Ber. ſer. citato. Quærit, inquit, aīa mea Verbū, ſed, q̄ à verbo prius q̄ſita ſit, alioquin ſemel à facie Verbi egreſſa, vel eiecta, nō reuertetur oculus eius vt videat bona, ſi nō requirat à Verbo. Quaſi vero aliud anima noſtra ſit quam ſpiritus vadens, & nō re-

Bernardus. Prius Deus nos quæri; niſi quærat non quæritur.

Pſal. 118.

Pſal. 77.

D. Bernar.

B diens, ſi ſibi fuerit derelicta. Hæc ille.

Sexto. Quærendus præterea Deus eſt, opportuno tpe; Iuxta illud Iſ. 55 Quærite Dominū dū inueniri pōt, inuocate eum dum prope eſt, derelinquat impius viam ſuam, &c. Lege Ber. ſer. 75. in Cāt. Nūc, inquit, tēpus acceptbile, nuc dies ſalutis ſunt, tēpus planè & q̄redi, & inuocādi, & iō dies ſalutis, quia in his ipſe Rex noſter operatus eſt ſalutem in medio terræ. I ergo nunc, & in medio Gehennę expectato ſalutē, q̄ iam facta eſt in medio terræ. F Quam tibi ſomnias prouenturā inter ardores ſempiternos facultatē veniā promerendi, cum iam tranſijt tempus miſerendi? Nō relinquitur tibi hoſtia pro peccatis, mortuo in peccatis, &c.

Iſaia 55. Quærendus Deus tempore opportuno.

D. Bernar.

Sed dices; Pęnitentia eſt apud inferos, ſic.n. ſcriptū eſt de damnatis Sapient. 5. Pęnitentiā agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Fatemur quidem agere damnatos pęnitentiam, nō tamen verā, ſed, vt Lyranus ait eodē capite, infructuoſam. Et Alcuinus in libro de virtutibus, & vitijs, G capite de confeſſione; Tempus, ait, eſt nunc remiſſionis pęnitentib. tempus erit poſt mortem vindictæ, confiteri ſcelera negligentib. Omnes.n. impij amarā habent in tormentis pęnitentiā, ſed nō ꝓficit eis ad remiſſionem pęnitentia, torquet eos ad augmentum pęnarum, quas patiuntur, conſcientia, &c.

Sap. 5.

Lyranus.

Tempus opportunū quærendi Deū, vitæ huius tempus eſt, & dies ſalutis æternę procurandæ, cū ſanguis Chriſti præſentiſſima adeſt peccatorū me- H dicina, quæ ad inferos minimè deferri poteſt. Non deſcendit ad inferos (ait Bernardus loco citato) ſanguis, qui effuſus eſt ſuper terrā. Biberūt omnes peccatores terræ, non eſt quod ſibi ex eo vendicent dæmones ad reſtinguendos focos ſuos, ſed neq; homines ſocij dæmonum. Sanguis Chriſti aridā rigauit, ſanguis infudit terram, & inebriauit eam, ſanguis, quæ in terra, & quæ in cælo ſunt, pacificauit, non autē & q̄ apud inferos. Ergo nunc tēpus acceptabile, & aptū ad querēdū, in quo, qui quęrit, inuenit, ſi tamen vbi, & vti oportet,

Pænitentia damnatorū infructuoſa

Digitized by Google

oportet, quærit. Hæc Ber. Oportet aũt quærere diligẽter, ut diximus iuxta illud Eccl. 5. Nõ tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te, &c. *Eccleſ. 5.*

Pœnitẽtia non procraſtinanda. Vox coruina cras. Coruus qui ex Arca Noe egreſſus eſt egrediebatur, & non reuertebatur. Columba verò reuerſa, & in Arcã eſt introducta. Similes ſunt multi gemen tib columbis, qui pœnitentiam protinus aguut cõmiſſi criminis, & in arcã reuertuntur: alij verò coruis, qui egrediuntur, & non reuertuntur, & pœnitentiam de die in diem differunt, quorũ uox eſt, cras, cras. B De his Alcuinus Caroli Magni præceptor in libro de virtutibus, & vitijs; Forte, inquit, reſpondes, cras, cras (ſcilicet, cõuertar.) O vox coruina, coruus non redijt ad arcam, columba redijt. Si tunc vis pœnitentiam agere, qñ peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Satis alienus es à fide, qui ad agendã pœnitentiã, tempus ſenectutis expectas. Hæc ille, & alia in hanc ſententiã. *Alcuinus.* Prouerb. 3. ait Salomon; Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. C Amicus tuus, quo nullus maior eſt, Chriſtus eſt, cum igitur pœnitentiam à te petit, ne reſpondeas, cras dabo tibi, ſed ſtatim dato. Coruinam nocẽ cras, coruis relinque. Diſſoluta & paralytica cogitatio eſt (ait Alcuinus) de caſtrina cogitare conuerſione, & hodiernã negligere. Quid tu peccator conuerti diſſimulas, & non metuis, ne tibi mors repentina ſubripiat diem cõuerſionis? &c. In matutino (ait Dauid Pſ. 100.) interficiebã omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini D omnes operantes iniquitatem; vt Dauid peccatores, ſic tu peccata, in matutino ætatis interfice, ne illa, ſi in noctem, id eſt, mortem, differantur, te interficiant. *Prouerb. 3. Alcuinus. Pſal. 100.*

Salutis æternæ negotio, æternũ fuerat tempus, ſi ſuppeteret, tribuendũ, cũ tã breue ſuppetat, cur maximi momenti negotio totũ non tribuis, ſed pretioſiſſimæ rei prodigus, in viliſſimas merces illud confers? Cur damo- A ni temporis primitias, & ætatis robur donas, tibi vero, animæq; tuæ feces extremas referuas? Non pudet te (ait Seneca in lib. de breuitate vitæ c. 4.) reliquias vitæ tibi ſeruare, & id ſolũ tempus bonæ menti deſtinare, quod in nullam rem conferri poſſit? Quam ſerum eſt, tunc viuere incipere, cum deſinendum eſt? quam ſtulta mortalitatis obliuio, in quinquageſimum, & ſexageſimum annum differre ſana cõſilia? &c. *Seneca. Tempus animæ ſaluti impendendum.* Prouerb. 5. Ne des (ait Salomon) annos tuos crudeli, quæ verba Beda ſic exponit; Ne accepta viuendi ſpatia ad libitum immitis aduerſarij expendas, &c. Crudeli das annos, vel menſes, vel dies, quos criminib. perpetrandis impendis. Deo das ętatem, q̃ pœnitentiæ, rectè factis, ſanctis cogitationibus ac lectionibus impertiris. Protinus ergo pœnitentiam age, Deo quod reliquum eſt vitæ tẽpus tribue, crudeliſſimo hoſti Satanæ, ne momentum quidem relinque. *Prouerb. 5.*

CAPVT XVIII.

Morale.

C Septimo. Quęrendus eſt Chriſtus in medio doctorum. Ne tibi ſis magiſter, ne teipſum ſolus doceas: vitæ ſpiritalis doctores cõſule, probos ac doctos, in medio illorum Chriſtum reperies. Seductori dat manũ (ait Bernardus ſer. 77. in Cantica) qui dare diſſimulat præceptori. Et epiſtola 87. ad Ogerium. Qui, inquit, ut magiſter eſſes aliorũ, minus te iudicabas idoneũ, ne te quidẽ tibi credens, tuus fieri diſcipulus contempſiſti. Et meritò, quia qui ſe ſibi magiſtrum conſtituit, ſtulto ſe diſcipulum ſubdit. *D. Bernar. In medio doctorum Chriſtus inuenitur.* Et quidem quid alij de ſe ſentiant ignoro, ego de me expertus ſum, q dico, & facilius imperare, & ſecurius poſſum præeſſe alijs multis, quam ſoli mihi. Hæc Ber. Lege eundẽ Bernard. ſer. 77. in Cant. iã citato. Serm. 1. in Pſal. Qui habitat; Obſecro, inquit, vos nouellæ plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis ſenſus ad diſcretionẽ boni & mali, nolite ſequi cordis veſtri iudiciũ, nolite abũdare in ſenſu veſtro, *D. Bernar.*

ne vos tanquam rudes adhuc, verſutus ille venator decipiat, &c.

Doctores & la ac ſapientes conſule di. Cant. 3. Quæſiui (ait ſponſa dilecta) illum, & non inueni; inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: Nũ quem diligit anima mea vidiſtis? paululũ cũ pertranſiſſem eos, inueni quẽ diligit anima mea. Tu ſimiliter, ſi quæris Dominum, & non inuenis, ſurge, ad vigiles propera, qui cuſtodiunt ciuitatem, hoc eſt, ad doctores, qui cuſtodiunt Eccleſiam, interroga illos, viam diſce ab illis, ſequere eorum monita, paululum cum pertranſieris eos, inuenies, quem diligit anima tua. Quid per vigiles (ait Mag. Gre. Cant. 3.) niſi doctores Eccleſiæ deſignãtur? *D. Greg.* hi ſponſam quærentem inueniunt, qui piam animam Chriſtum inuenire lata gentem excipiunt, & ut citius inueniat præceptis inſtruunt, exemplis accendunt, &c.

Canticorum item primo, orat ſponſum ſponſa; Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum. Cupiebat illa Dominum inuenire, nec vagari poſt ſodales ſponſi, ſed reſpõdet ſponſus, opus eſſe ad ſodales paſtores, id eſt, doctores, ire, vt ipſum reperiat. Si ignoras, inquit, te ò pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum, & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum. Si, inquit, ignorantia tui laboras, & vbi ego in meridie cubem, & vbi paſcam ſcire cupis: duc greges tuos in paſcua, & paſce illos iuxta tabernacula paſtorum; vbi ego paſcam, illi te docebunt, etenim cum illis quoque paſco. Greges habemus magnos, cogitationum, verborũ, deſideriorũ, operũ, ne autem in venenata paſcua incidant, iuxta tabernacula paſtorum Eccleſiæ paſcendi ſunt ad doctorum, ſanctorumque patrum rura ducendi.

Vbi non eſt gubernator, (ait Salomon Prouer. 11.) populus corruet, ſalus aũt, vbi multa cõſilia. Septuaginta interpretes verterunt; Quibus non eſt gubernatio decidunt ut folia, ſalus aũt eſt in multo conſilio, in q̃ verba *Prouer. 11.*

E D. Doroth. ſer. 5. Caueri, inquit, nos admonet diuina Scriptura, ne noſmetipſos informemus, ne nos ſciolos habeamus, ne perſuadeamur eſſe nos ſatis nobis ad regimen noſtrum. Opus enim nobis eſt auxilio præter Deum, opus coadiutorib. Nihil eſt miſerabilius, nihil q̃ citius expugnari queat, ijs qui nullos duces, nullos autores habent ad vitam Dei. Hæc ille. Et alia multa quæ legere poteris. *D. Doroth.*

Prouerb. 12. Via ſtulti recta in oculis eius, qui autẽ ſapiens eſt audiet cõ- *Prouer. 12.*
F ſilia. Ne igitur ſtulti ſimus, à doctoribus conſilia petamus, doctoribus, inq̃, probis, ac doctis, ut Ambr. docet lib. 2. officiorum, c. 17. Talis, inquit, debet eſſe, qui cõſiliũ alteri det, vt ſeipſum formã alijs p̃beat ad exemplũ bonorũ operũ, in doctrina, in integritate, in grauitate, vt ſit eius ſermo ſalubris, atq; irreprehenſibilis, cõſilium vtile, vita honeſta, ſñia decora. Et c. 8. Huiuſmodi, ait, viro ſalutẽ noſtrã, & exiſtimationẽ cõmittimus, qui ſit iuſtus, & prudens; facit.n. iuſtitia, ut nullus ſit *D. Ambroſ. Conſiliarij quales eſſe debent.*
G fraudis metus, facit ẽt prudentia, ut nullius ſit erroris ſuſpicio, &c. Et ca. 12. Quis in cœno fontẽ requirat? quis è turbida aqua potum petat? itaq; vbi luxuria eſt, ubi intemperantia, ubi vitiorum confuſio, quis inde ſibi aliquid hauriendum exiſtimet? quis vtilẽ cauſæ alienæ iudicet, quem videt inutilem vitæ ſuæ? Degeneres animos vita arguit. Quomodo.n. eũ potes iudicare conſilio ſuperiorẽ, quẽ vides inferiorẽ morib. ſupra me dẽt eſſe, cui me cõmittere paro. An vero idoneum *Degeneres animos vita arguit.*
H eũ putabo, qui mihi det cõſiliũ, qui nõ dat ſibi? Hæc Ambroſ. Viros igitur doctos, atq; probos conſule, virtute præditos, doctoſq; confeſſarios, quib. mẽtem aperias quære, moribus, ſpiritu, ac ſapientia claros concionatores audi, ſanctorũ patrum, Aug. Amb. Hier. Greg. Ber. & ſimiliũ libros euolue. In medio horũ doctorũ, Chriſtũ iuenies.

Amiſerunt Chriſtũ Hæretici, neq; inueniũt, quia in medio doctorũ non quærunt. In cœno fontem requirunt, è turbida ac peſtifera aqua potum petunt, in ſpinis vuas, in tribulis ficus q̃runt.

mnt. Quid Lutherus? nonne cænum? Quid Caluinus? nonne turbida peſtifera aqua? Quid nouatorum doctrina? nōne ſpinæ ac tribuli? Fontes puriſſimi aqua ſaluberrima pleni, ſacri doctores, ſacraq; cōcilia ſunt, ex quibus vera, antiquaq; Eccleſiæ doctrina haurit. Hæ ſunt vites, ex quib. vuæ, hæ ficus ex quib. dulces fructus colligūtur. In medio doctorū antiquorum, & patrū, qui ſummo cum conſilio in concilijs ſententiam dixerunt, Chriſtus reperitur, in medio nouatorum amittitur.

In medio nouatorum Chriſtus amittitur.

Vincentius Lirin.

Doctiſſimi illius, & antiqui patris Vincentii Lirinenſis legēdus eſt libellus aureus, quē aduerſus prophanas hæreſeon nouationes ſcripſit; Magnoperè curandū eſt (ait ille, c 3.) vt id teneamus, quod ab omnib. creditū eſt, hoc eſt. n. verè proprieq; catholicū, ſed hoc ita demū fit, ſi ſequamur vniuerſitatē, antiquitatē, conſenſionem. Sequemur aūt vniuerſitatē hoc mō, ſi hanc vnā fidem verā eſſe fateamur, q̄ C tota per orbē terrarū confitetur Eccleſia. Antiquitatem verò ita, ſi ab ijs nullatenus ſenſib. recedamus, quos ſanctos maiores, ac patres noſtros celebraſſe manifeſtū eſt. Cōſenſionē quoq; itidē, ſi in ipſa vetuſtate, oīm ſacerdotū, pariter, & magiſtrorū definitiones ſententiasq; ſectemur. Et c. 40. Beatorū, inquit, patrū, ſanctū, catholicumq; conſenſum, ne quis ſibi temerè forte contemnendū arbitretur, ait Apoſtolus 1. Corin. 12. Et quoſdā quidē poſuit D Deus in Eccleſia, primū Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò doctores, hos ergo in Eccleſia Dei, diuinitus per tēpora, & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu catholici dogmatis, vnū aliquid in Chriſto ſentiētes cōtempſerit, non hominē cōtemnit, ſed Deū. Hæc ille.

Sequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionē.

1. Cor. 12.

8. Si Chriſtū reperiſti, tene illū, nec vnquā dimittas. Reperit illū Virgo, domū duxit, cū illo perpetuò vixit, reperit illū ſponſa, ſimiliter illi perpetuò adhæſit. Cant. 3. læta ſic canit; Inueni quē diligit anima mea, tenui illum, nec dimittā, donec introducā illū in domū matris meæ, & in cubiculū genitricis meæ. Adoleſcentula erat ſpon-

Chriſtus inuentus nunquam eſt dimittendus.

A ſa, in domo matris habitabat; iō ſponſum tenet, domū matris adducit, nunq̄ dimittit. Illa aīa in domo matris habitat q̄ habitat in Eccleſia catholica, ꝓpterea, q̄ nec ſui iuris eſt, nec ꝓprij tenax iudicij, doctorib. & paſtorib. obedientiā præſtās, ſunt. n. doctores, & paſtores veluti matres, iuxta illud Pauli ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formet Chriſtus in uobis. & illud Bernar. ſer. 23. Cant. Erudimini qui iudicatis terrā, diſcite ſubditorū matres vos eſſe debere, nō dominos, B matres fouēdo, patres corripiēdo uos exhibeatis, ꝓducite vbera, pectora lacte pingueſcant, &c. Adoleſcentula ꝓpterea eſt, nō anus imbecillis, qm̄ ijs, q Chriſtū retinere volunt, multi ſubeūdi ſunt labores, laborib. aūt tolerandis, ſpiritalis adoleſcentiæ robur, & ardor eſt opus. Nec inuenitur Chriſtus, neque tenetur, ſine labore, ſi anima imbecillis eſt, facilè illum dimittit, ſi fortis, atque ardens, vt ſponſa tenet eum, nec dimittit.

Ad Gal. 4.

Paſtores, matres ſūt.

D. Bernar.

At rogabis nunquid Chriſtus diſcedere ab anima nititur? ſi diſcedere nititur, illam non diligit, ſi non nititur, labor ad retinendum nō eſt opus. Nō nitit̄ quidē Chriſtus ab anima, quā sūmoperè diligit, diſcedere, imò conat̄ manere, nituntur tn̄ effrenatæ appetitiones, nititur caro, nitit̄ mundus, nititur & tartareus hoſtis ipſum expellere, ijs hoſtibus reluctatur adoleſcentula noſtra, diuinis pollens uiribus, quia ſponſum domi vult retinere.

Tenui, inquit, illū, nec dimittā. Tenui illū, fortiter charitatis vinculis cōſtrinxi, non dimittā: ſi totus in te ò fortiſſima ſponſa irruat tartarus? non dimittā, ſi caro bellū inferat? non dimittā, ſi mūdus te omnib. machinis oppugnet? nō dimittā; ſi te tyrāni diſcerpſerint? nō dimittā. O animū robuſtiſſimū, ò charitatē inuictiſſimam. Audi ſponſam, ſponſum tenentē, neq; vllo mō dimittētē. Ad Rom. 8. Quis nos ſeparabit (ait Paulus) à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculū? ac perſecutio? an gladius? Certus ſum, qa, neq; mors neq; vita, neq; Angeli, neq; principa-

Vt teneatur Chriſtus, fortitudo opus eſt magna.

Ad Rom. 8

tus,neq; uirtutes,neq; inſtantia, neque
futura,neq; fortitudo,neq; altitudo, ne
que profundum,neq; creatura alia,po-
terit nos ſeparare à charitate Dei, quæ
eſt in Chriſto Ieſu. Vides q̃ arctè Chr̃m
Paulus complectatur? Ita tenendus, ita
complectendus eſt, ut nihil in tota hac
rerũ uniuerſitate reperiri queat, quod
ab eo poſſit diuellere. O infelicẽ illam
animam, quæ Chriſtũ non tenet forti-
ter,ſed dimittit ignauiter,pro dulciſſi-
mo ſponſo,crudeliſſimũ hoſtem,pro o-
pulentiſſimo rege,turpiſſimũ monſtrũ,
pro Chriſto,ſatanam,domũ inducit, ô
inſaniam inauditã. Pulſat fores animæ,
tentatione uelut impia manu, Satanas,
non obſerantur,ſed reſerantur,excipi-
tur hoſtis adulter,pellitur ſponſus om-
ni amore dignus.

Imbellis anima tanquam puluis eſt,
quem proijcit lenis uentus,hoc eſt,ten
tatio, à facie terræ (vt eſt in pſalmo 1.
à facie gratiæ, à facie Dei. Non ſic for-
tis anima,non ſic,ſed tanquam,lignum
quod plantatum eſt, ſecus decurſus a-
quarum, quodq; uehementiſſimis licet
flantib. uentis firmis hæret radicib. neq;
ullo turbine pôt eradicari. Iuſſit olim
ſanctiſſimam virg. Luciam Paſchaſius
eo trahi ubi eius uirginitas uiolaretur.
Sed tanto pôdere eam fixit Spiritus ſan
ctus(canit Eccleſia)ut uirgo Chriſti im
mobilis permaneret,&nulla ui de loco
dimoueri poſſet. Eundem in modũ ſi te
Satanas ad libidinem, uel ſcelus aliud
uelit trahere,obſiſte, diuiniq; Spiritus
pondere ita conſiſte,ut nulla te uis à ca
ſtimonia, & diuina gratia poſſit dimo-
uere. Tene ſponſum nec dimitte, tene,
inquam,arctiſſimè complectere, tene,
ac uigila: lecto, ubi tuus cubat Salomõ,
ideſt, conſcientiæ fortiſſimos milites
ac uigilantes cuſtodes adhibe. Sic.n. ma
gni Salomonis.i. Chriſti,lectus cuſtodi-
Cant. 3
tur. Can. 3. En lectulum Salomonis ſexa
ginta fortes ambiunt,ex fortiſſimis Iſ-
rael,omnes tenentes gladios,& ad bel-
la doctiſſimi, &c.

Lect. dñi Salomonis .i. Chriſti qui milites tueantur.

Si roges,qui milites adhibendi ſint?
Reſpondet Commentarius trium patrũ
apud Theodoretũ, efficaces cogitatio-
nes,ac ſacras meditationes adhibẽdas
ad cuſtodiam tanti regis. Sic enim ha-

E bet; Sexaginta fortes ambiunt lectulum
Salomonis, cogitationes nimirum effi-
caces, quæ diuina uirtute undiq; tuẽtur
animam ad Dei quietem præparatam,
Meditatio.
aduerſus fallacias ſpirituum improbo-
rum, &c. Fortiſſimi milites, conſcien-
tiæq; cuſtodes ſunt de tartaro,de cęlo,
de morte,de iudicio, deq; alijs ſimilib.
rebus cogitationes,quæ animum robo-
rant,tuentur, ſtabilemq; in uirtute red
dunt. Hinc illud Aug. in ſer. de S. Laurẽ-
tio; Dura, inquit, fortis, & ſtabilis, reli-
gioſis meditationib. fundata mens, &
F aduerſus omnes zabuli terrores,& mi-
nas mundi, animus immobilis perſtat,
quem futurorum fides certa, & ſolida
corroborat, &c.

Qui Chriſtũ reperit, in virtute progreſſus ſẽper faciat.

Nono. Si Chriſtum reperiſti,& uitijs
ęternũ nuntiũ remiſiſti, naua operã ut
in gratia,diuinarumq; rerũ cogitatio-
ne progreſſus facias ſemper,apud Deũ,
& homines. Id quod docet Dñs,de quo
Lucas ſcribit, Et Ieſus ꝓficiebat ſapien
tia,& ętate,& gratia,apud Deum & ho
mines. Proborum hoĩum eſt, retrorſũ
minimè redire,ſed ulterius ſemper per
Car. V. Im.
G gere. Imperatoris præclariſſimi Caroli
V. inſignia ſunt, Herculis columnæ, ad-
dito hoc elogio; Plus ultra. Hæc eadem
uir probus ſibi uſurpet, Herculeis colũ-
nis ſtabilẽ in uirtute conſtantiã ſibi an-
te oculos proponat, illis uero uerbis,
Plus vltra.
ad curſum perpetuo ſe ſtimulet, Plus ul
tra. Vlterius ſemper progrediendũ eſt,
nunquam retrorſum reuertendũ. Quã-
Baſilius.
obrem Mag Baſil. ad illa uerba Iſai. c. 1.
Abalienati ſunt retrorſum, ſic ſcribit;
Is,qui ad perfectionem contendit, in
Bernard.
anteriora ſe extendit. Peccator in id,
H quod penè eſt, retrocedit, ſe elõgans à
Dño. Et D. Bern. epi. 253. Nunquam, ait,
iuſtus arbitratur ſe cõprehendiſſe, nun
quam dicit ſatis eſt,ſed ſemper eſurit,
ſititq; iuſtitiam, ita ut ſi ſemper uiue-
ret,ſemper quantũ in ſe eſt, iuſtior eſſe
contenderet,ſemper de bono in melius
proficere totis uirib. conaretur. Nõ.n.
ad annum, uel ad tempus inſtar merce-
narij,ſed in æternum diuino ſe manci-
pat famulatui, &cæt.

Iuſtus æterno ſe mancipat famulatui.

Proficere aũt oportet, apud Deũ, &
hoĩes. Apud Deũ quidẽ, qa ſi apud Deũ
non proficias, quantumcunq; apud ho-

mi-

mines proficere uidearis, inanis erit ꝓfectus tuus, atque umbrę ſimilis. Apud homines uerò, q̃m uir probus uirtutũ omnium exemplum hominib. præbere debet, ita ut quæ intus latet lux, foras etiã erumpat. Apud hoies tantum proficere, hypocritarum eſt, apud Deum ſolummodo, eremi incolarum. Apud Deũ & homines, proborum uirorum, qui in hominum cœtu uerſantur.

Diſparet aliquando dilectus. Decimo. Quod ſi dum progreſſus in uirtute facis, diſpareat aliquando dilectus, ne ſpem abijcias. Nam, quemadmodum Deiparam triduo deſeruit, ita amicos deſerit nonnunquã, ut auidius quęratur, dulcius inueniatur. Iuxta illud *Auguſt.* Aug. pſ. 103. concion. 2. Quod difficilius quęritur, dulcius inuenitur. Ber. ſer. 74. *Bernard.* in Cantica, fortè ideo ſubtraxit ſe, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius, *Luc. 24.* nã & Luc. 24. ſimulabat ſe longius ire, non quia hoc uolebat, ſed quia uolebat audire; Mane nobiſcum Dñe, &c. Vide quanta cum auiditate ſponſa dilectum, quia abierat, quærit; Surgã, ait, & circuinibo ciuitatem, per uicos & plateas. quærã quẽ diligit anima mea. Per uicos *Can 3. & 5* quęrit & plateas c. 3. c. uero 5. etiã per uulnera, dum.n. quærit; Inuenerunt, inquit, me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem, percuſſerunt me, & uulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum. Poſt uulnera amore inflammata filias Ieruſalẽ ſic adiurat; Adiuro uos filię Ieruſalẽ, ſi inueneritis dilectũ meũ, ut enuntietis ei, quia amore langueo. Vides quam auidè quærat? Auidè quęſiuit, & dulciter inuenit. Cãt. *Cant. 3* 3. Poſtquã uicos, & plateas percurrit, & in uigiles incurrit, rogauitq. Num quẽ diligit anima mea uidiſtis? dilectum inuenit. Paululum, inquit, cũ pertranſiſsẽ eos, inueni quem diligit anima mea, inuenit, dulciterq; cõplexa; Tenui, dixit, illum, nec dimittam. Cur non dimittes? q̃m mihi adhærere Deo ſummo bono, bonum eſt, adhærere totius dulcedinis fonti dulciſſimum eſt, guſtare, & uidere, quam ſuauis eſt Dñs, ſuauiſſimum.

Verbum reuocabile. Bernard. Sed ut cum Bern. loquar ſer. 23. Can. Heu rara hora, & parua mora. Diſparet puer Ieſus, diſcedit lętitia Iſrael, uolat Verbũ, ſed non irreuocabile Verbũ

A ut Bern. appellat ſer. 74. Cant. Chriſtus, inquit, abiens reuocari vult. Neq; enim hoc irreuocabile eſt Verbũ, it, & redit pro beneplacito ſuo, quaſi uiſitans diluculo, & ſubito probans. Et ire quidẽ illi quodammodo diſpenſatoriũ, redire uero ſemper uoluntarium eſt. Hæc ille. Redit reuocabile uerbũ, ſi doles illud quęras, doloremque cõmutat in gaudium. Redijt ad Virginẽ poſt triduum, modicum illud non uidit, & iterum modicũ, & uidit, uidit, & gauiſa eſt. At ut cum Bern. dicã ſer. indicato. O modicũ lon- B guin. Longum fuit Deiparæ illud modicum. Nam modica Ieſu amari abſentia, longa eſt amanti, longa Ieſu abſentia, modica eſt non diligenti.

Aliud ſupereſt tibi modicum ò Virgo ſanctiſſima, aliud triduũ, in quo maiori cum dolore natũ deſiderabis. Illud nimirum, quo in ſepulchro, vulneribus confoſſus, vitaque priuatus iacebit, ſed quemadmodum poſt hoc triduum, in templo illum ſaluum, atque incolumẽ reperiſti, ita poſt illud ſepulchri triduũ immortali reſtitutũ uitæ, de morte tar- C taroq. triumphantẽ, recipies. Triduo hoc eſt, breui tpe, iuſtorũ durat dolor, miſeretur Dñs, pellitq. mœrorem, iuxta illud Marci 8. Miſereor ſuper turbã, *Marc 8* quia iam triduo ſuſtinent me. Suſtine triduo Deum, poſt breue tps aderit. In momento (ait Iſ. 54.) indignationis ab- *Iſa. 54.* ſcondi faciem meã parũper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui, &c. Cum aũt redierit, cum Pſalmographo lætus canes, pſal. 93. Secundum *pſal. 93* multitudinẽ dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificaue- D runt animam meam.

CAPVT XIX.

Morale.

De obedientia. Denique ſi dilectũ retinere cupis, illius obedientiã toto pectore ſectare. Erat (inquit Euangel.) ſubditus illis. Deus hoibus, creator creaturis, cui oĩa ſubdita ſunt, ſubditus erat ſubditis. Tu ſubditus eſto Deo. Deo regi maximo obedientiæ tributum debemus cuncti. Deo (ait Bernar. ſer. 2. de S. And.) neceſ- *Bernard.* ſe habemus reddere obedientię nũmũ, nec ſuſcipiet eũ, niſi integer inueniatur, & ſine aliqua falſitate, &c. Deo aũt

ſolui-

ſoluimus aureum nummum pretij ma-
Baſilius. ximi, cum hominibus, qui vices Dei ge
perſonã Dei runt, auream obedientiam præſtamus.
ſuſtinet is, Etenim, vt Baſilius Magnus ſcribit, in
qui præeſt. conſtitutionib. monaſticis, ca. 23. Nihil
eſt aliud antiſtes, qui modo diligenter
munus exequatur, cui præpoſitus eſt,
pietatem videl. quam is, qui perſonam
Chriſti ſuſtinet, & ſequeſter eſt inter
Deum & homines, eorum, qui in ipſius
officio ſunt, ſalutem ſacrificans Deo. An
tiſtitem autem Dei perſonam ſuſtinere
ex ſacris litteris probat hoc modo; A-
nimaduerte, inquit, quid in Euangelijs
Dominus dicat, cum de obedientia ad-
uerſum ſeruos ſuos adhibenda, legem
ſanciret; Qui vos recipit, inquit, me re-
cipit, & item alio loco; Qui vos audit,
me audit, & q vos ſpernit, me ſpernit.
Quod Apoſtolis dixit, intelligendus
eſt, in cõe legẽ ſanxiſſe in poſteros, qui
D. Bernar. aliorũ futuri erant moderatores. Hæc
Baſilius. Bern. in li. de diſpenſat. & præ-
cepto; Quidquid vice Dei præcipit ho-
mo, quod non ſit tamen certũ diſplicere
Deo, haud ſecus accipiendũ eſt, quam ſi
præcipiat Deus. Item; Ipſum, quem pro
Deo habemus, tãquam Deus in ijs, quæ
apertè non ſunt contra Deum, audire
debemus. Item ex regula D. Benedicti;
Obedientia, quæ maioribus præbetur,
Deo exhibetur, &c.

Vox ſuperioris vox eſt Dei. 1. Reg. 3 Primo Reg. 3. Vocauit Deus Samuelẽ
ſed quanam voce vocauit? voce ſuperio
ris ſcilicet, Pontificis Heli. Cucurrit. n.
ad Heli, & dixit, Ecce ego, vocaſti enim
me. Huiuſmodi autem vocis ſono, ſimi
li ſono vocis Heli, quater vocauit, vt
inde inter alia colligamus, ſuperioris
vocẽ, vocẽ eſſe Dei, cui ſumma cum fe
ſtinatione eſt obtemperandum. Conſti-
tui te Deum Pharaonis, ait Deus Moſi
Exod. 7 Exod. 7. Pharaonis Deũ conſtituit Deus
Moſem; religioſorum verò Deum, con
ſtituit moderatorem, qui ritè ac legiti-
mè illis præfectus eſt. Moſes cõſtitutus
Deus eſt Pharaonis, vt Pharaonem per-
deret, pelagoque obrueret, religioſo-
rum vero moderator cõſtituitur Deus,
vt ſubditos ſeruet, tartareiſque vndis
eripiat. Virga Moſis, Aegyptios acerbiſ
ſimis flagellis cecidit, virga moderato-
ris, religioſos paſcit ac cõſolatur, iux-

E ta illud Pſalmi 23. Virga tua, & baculus *Pſal. 23.*
tuus, ipſa me cõſolata ſunt. Etenim mo *Superioris*
deratoris virgam inſtar Aaronicæ vir- *virga Aa-*
gæ eſſe oportet, quæ flores, fructuſque *ronica ſimi*
produxit. Nu. 17. Florida ſit, ſuauis, fru- *lis.*
ctu plena, & amore. Hinc illud Ber. ſer. *Num. 17*
23. Cant. Erudimini, qui iudicatis terrã, *Bernard.*
diſcite ſubditorum matres vos eſſe de-
bere, non dominos, ſtudete magis ama-
ri, quam metui. Etſi ſeueritate interdũ
opus eſt, paterna ſit non tyrannica, ma-
tres fouendo, patres vos corripiendo
exhibeatis. Ponite feritatem, ſuſpẽdite
F verbera, producite vbera, pectora lacte
pingueſcãt, non typho tugeãt. Hæc ille.

Magnã vim apud probos viros ad o-
bediendum, hæc cogitatio habet, Deo
in homine obtempero. Cum Chriſti di-
ſcipuli (vt narrat Io. c. 21.) in lacu Galileæ *Ioan. 21.*
piſcarentur, viſus eſt Chriſtus in litto-
re rediuiuus, agnouit magiſtrũ dilectus
diſcipulus. Tũ Petrum reſpiciens; Dñs,
inquit, eſt. Petrus verò, ait Ioan. cum au
diſſet quia Dñs eſt, tunica ſuccinxit ſe,
& miſit ſe in mare. Alij autem nauigio *Promptè et*
G venerunt, &c. En tibi generoſi imaginẽ *alacriter is*
obedientis, qui non in homine, ſed in *paret, qui in*
Deo figit oculos. Quemadmodũ Petrus *ſuperiore De-*
vbi primum audiuit, Dominus eſt, in ma *um videt.*
re ſe iactauit, ita obediens, vbi primũ ta
cita cogitatione hæc animo uerba vol-
uit, Dñs eſt; Domini vices gerit meus
moderator, protinus ad iuſſa capeſſen-
da, & ſi amariſſima ſint, ac ſalſiſſima ge
neroſe exilit, & veluti in mare ſe deij-
cit. Alijs verò, quorum oculi non adeò
lyncei ſunt, vt in homine Deũ cernant;
quorum tarda cogitatio hoc non ſugge
H rit, nauigijs eſt opus, vt ad obediendũ
ferantur. Feruntur illi imbecilles cõmo
ditate, honore, & ſimilib. rationib. quæ
obedientiam valde eneruant. Hoc igi-
tur in ſuperiore diligenter attendendũ
eſt, vicarium eſſe Dei, ſit imperitus, ſit
ignobilis, ſit omnib. dotib. vacuus, quæ
illuſtrant hominem, at Chriſti effigies
eſt. Hoc ad parendum, promptæ, alacri-
que voluntati ſatis eſt.

Eundem honorem cruci exhibemus, *Non conſi-*
ſiue ea ex auro, ſiue ex ære, ſiue ex li- *deranda in*
gno ſit fabricata, non. n. materiam, ſed *ſuperiore ma*
figuram ſpectamus. Eandem quoq; obe *teria, ſed fi*
dientiã, ei qui legitimè præeſt præſtare *gura.*
debe-

Digitized by Google

A debemus,ſiue is illuſtri ſiue obſcuro lo
co ſit natus, ſiue doctus ſit, ſiue indo-
ctus ſiue ſit iuuenis,ſiue ſenex.Non.n.
materia ſpectãda in eo eſt,aurũ, æs,li-
gnũ,ſed figura, atq; ſignificatũ ſignifi
cataũt Chrm,cuius vicẽ obtinet.Olim
vt refert Herod.li.2. Rex Ægypti Ama

Amaſis rex.

ſis,cũ ab Ægyptijs,quòd illuſtri fami-
lia ortus non eſſet, non magni ſe fieri
videret,auream peluim,in qua tã ipſe,
quã conuiuæ pedes ſolebant abluere,
in ſimulachrũ Dei neſcio cuius cõuer-
tit populoq; propoſuit adorandum,id
B quod populus fecit libẽter.Tũ conuo-
catis Ægyptijs,ex pelui, in qua conui-
uæ pedes abluere ſolerent, fabricatũ
idolum indicauit, quod tãtopere vene
rarentur: ſimilem ſe fuiſſe pelui dixit,
plebeio ortum genere, ſed ex pelui ab
iecta factũ eſſe ſimulachrum, hoc eſt,
regem, atq; adeò honorem ſibi regiũ
deferendum.Hunc in modum (ait He-
ròdotus)ad ſe traduxit Ægyptios, ita
vt æquũ cenſerent ei,ſeruire. Simili ra
tione,fuerit is qui reliquis imperat pel
uis,fuerit ignobilis, & è media plebe,
C at ſi ex pelui ſit crux, ſi ex ignobili ſit
moderator, tũ honor illi magnus dẽt
exhiberi,tũ eius mandata, nõ ſecus,ac
ſi à Deo traderentur, debent audiri.

Bernard.

Iuxta illud Bernardi,loco iã citato;Si-
ue Deus,ſiue homo vicarius Dei mãda
tũ quodcunq; tradiderit,pari profecto
obſequendũ eſt cura, pari reuerẽtia de
ferendũ,vbi tamen Deo contraria non
præcipit homo.&c. Vide quantũ hono
ris,& obedientię tribuat vir rerum ſpi
ritualium peritiſſimus ſuperioris man
dato.Pari,inquit,obſequendum eſt cu-
D ra,pari reuerentia deferendum.

Exod. 20.

Præceptum decalogi eſt Exo.20.Ho
nora patrem tuum, & matrẽ tuam, vt
ſis longæuus ſuper terram. Si patres
carnis honorandi ſunt, patres ſpiri-
tus ſuo honore non ſunt fraudandi.

Qui religionem amat, in religione perſeuerat.

Honorandus eſt, & amandus cęnobij
præpoſitus tanquã pater,honorãda &
amanda ipſa religio,veluti mater, qui
vero hoc præſtiterit, is longæuus erit
ſuper terrã,& æternus ſuper cęlum,lõ
gæuus, inquam,ſuper terram,id eſt,re
ligionem. Qui.n.religionẽ,ad quam à
Deo vocatus eſt,honorat atq; amat,in
A ea ad mortẽ vſq; perſeuerat, qui vero
parui tantũ Dei beneficiũ facit,& faſti
dit,vel ab ea deficit,vel parũ proficit.
Vnde D.Anſelmus epiſt.7.Cum diabo-

Anſelmo.

lus, inquit, monachũ nequit obruere
vitæ,quã profeſſus eſt,odio, nititur eũ
cõuerſationis, in qua eſt,ſubruere faſti
dio,vt dum illi perſuadet, in cępto Dei
beneficio ingratum exiſtere,iuſto iudi
cio nec ad meliora proficiat, nec quod
accepit forte teneat, aut in eo inutili-
ter perſiſtat.Hæc Anſelmus.

Obedientia holocauſtũ.

Primum igitur hoc obediens apud
B ſe ſtatuat,moderatoris ſui vocẽ ac iuſ-
ſa Chriſti Optimi,Maximi, vocẽ eſſe,
& iuſſa.Deinde vero perfectũ obedien
tiæ holocauſtum Deo offerat. Offeret
autẽ perfectum,ſi corpus,voluntatem,
iudiciumq; propriũ, obedientiæ tradi-
derit. Corpus quidem, vt iuſſa opere
exequatur,voluntatem, vt idem peni-
tus,quod ſuperior vult,velit,iudicium
vt idem,quod ille ſentit,ſentiat. Diui-

Obedientiæ labori, corpus offerendum.

num corpus totum obtulit Chriſtus
obedientię,caput ſpinis,manus pedeſ-
que clauis,terga verberibus, faciẽ ſpu
C tis, atq; alapis. Quid igitur mirum, ſi
nos corpus noſtrum operi, quodcunq;
illud ſit,etiam abiectiſſimo offeramus?
quid abiectius eſſe poteſt ſputis, cola-
phis,verberibus?Hæc ſi Dominus ſub-
ire minime recuſauit, quid eſt, quod
ſeruo recuſare ſas ſit,legitima poteſta
te imperante? Audi Magnum Baſiliũ in

Baſilius.

conſtitutionibus monaſticis c.24.Si de
muneribus,inquit, ijs, quæ abiectiora
ſunt, aliquid exercendum ſit, ſcire

Munera abiectiora libenter abeũda.

conuenit, Saluatorem quoque ipſum
diſcipulis miniſtraſſe, & abiectiora
D opera facere, nõ recuſaſſe, magnumq;
homini eſſe,ſi Dei imitator exiſtat.Cũ
per hæc quæ humilia ſunt, ad altitudi-
nem illam,quòd illũ eſt imitatus,aſcen
dat. Quanquam quis iam humile auſit
quidpiam appellare,quod Deus ipſe at
tingere non recuſauit?Hæc ille.

Ahas reddit rationes idem pater ſa-
pientiſſimus initio capitis, cur viliora
etiã opera,alacri animo ſint exequen-
da.Quoniã videlicet,Dei cauſa fiãt,ma

Baſilius.

ximumq; nobis præmium pariant.In-
telligendum,ait,illud eſt,debere pieta
tis cultorẽ, viliora ẽt munera, magno
cum

cum ſtudio,magnaq; cũ animi alacrita
te ſuſcipere:ſcientẽ nihil minutũ eſſe,
quod Dei cauſa fiat,ſed grande,& ſpiri
tuale, & eiuſmodi, quod cęlũ nobis, &
præmia cęleſtia conciliat. &c. Similis
eſt auro obedientia, auri inſtar opera
oia,etiã abiectiſſima,ſplendida reddit,
atq; illuſtrat.Quemadmodũ totum Sa-
lomonis templum auro fulgebat, etiã
pauimentum,vt memoriæ proditũ eſt
3.lib. Reg. c.6.ita religionis templum
totum obedientiæ auro ſplendeſcit,
etiã quę pauimẽto ſimilia ſunt opera,
hoc eſt, contempta atq; abiecta, ruti-
lant. Imo,quò ſunt abiectiora,& vo-
luntati magis aduerſantur, eò maiorẽ
effundunt ſplendorem.Denique,vt Ma
gnus dixit Baſilius; Nihil minutum
eſt,quod Dei cauſa fit, ſed grande, at-
que illuſtre.

Obedientia opera etiã abiecta reddit illuſtria & inſtar auri inaurat

3 Reg.6.

Leuit 7.

Offerenda prætereà voluntas obe-
dientiæ,quoniam magna volũtate per-
agi debet.Leuit.7. Pectus, & armũ iu-
bet Deus offerri ſacerdoti.Pectuſculũ,
inquit,erit Aaron,& filiorum eius, ar-
mus quoq; dexter, de pacificorũ ho-
ſtijs,cedet in primitias ſacerdotis.&c.
Superioris hæ duæ ſunt partes, pectus
& armus.Obedientiæ eſt pectus offerẽ
dũ,imò humile pectuſculũ,hoc eſt vo-
luntas humilitate plena, & armus ſiue
humerus,ad portanda impoſita onera
paratiſſimus. Nec ſatis eſt armus ſine
pectuſculo,nec ſatis pectuſculum,ſine
armo. Non eſt ſatis,opera ſine volunta
te exequi, nec ſatis voluntatem offer-
re,onus vero operum,ſi diſplicent, re-
cuſare. Voluntas cum operibus prom-
pta, moderatoriſque voluntati con-
ſentiens offerri debet.

Obediẽtia promptam, exigit volũ tatem.

Grege.

Illud tamen in voluntate animaduer
tendum diligenter eſt, quod Magnus
Greg.animaduertit li.35.Moral.ad illa
verba c.42. Iob. Dederunt ei vnuſquiſ-
que ouẽ vnam, & inaurea aurea vnã;
ſciẽdum,inquit,ſummopere eſt, quod
obedientia aliquando, ſi de ſuo ali-
quid habeat nulla eſt,aliquando autẽ,
ſi de ſuo aliquid non habeat, minima.
Nam cùm huius mundi ſucceſſus præci
pitur,cum locus ſuperior imperatur,
is,qui ad percipienda hæc obedit;obe-
dientię ſibi virtutem euacuat, ſi ad hęc

Obedientia in rebus aduerſis voluntatis habeat pluri-mũ ad ſecũdas res deſiderij afferat nihil

E ẽt ex proprio deſiderio anhelat. Neq;
.n.ſe ſub obedientia dirigit, qui ad ac-
cipienda huius vitæ proſpera,libidini
propriæ ambitionis ſeruit. Rurſus,cũ
mũdi deſpectus præcipitur, cũ probra
adipiſci,& cõtumeliæ iubentur,niſi ex
ſe ipſo animus hæc appetat,obediẽtiæ
ſibi meritum minuit,quia ad ea,quæ in
hac vita deſpecta ſunt,inuitus nolẽsq;
deſcẽdit.Dẽt ergo obediẽtia, & in ad-
uerſis ex ſuo aliquid habere,& rurſum
in proſperis ex ſuo aliquid omnimo-
do non habere,quatenus & in aduerſis
F tãtò ſit glorioſior,quãto diuino ordi-
ni ẽt ex deſiderio iungitur, & in pro-
ſperis tantò ſit verior, quãtò à præſen
ti ipſa q̃ diuinitus percipit gloria,fundi-
tus ex mẽte ſeparatur.Hęc Gregorius.

Eodẽ loco aureã inaurẽ,quę ex aure
ſuſpenditur,obedientiã ait ſignificare
charitate fulgentẽ.Quæ aũt charitate
fulget obediẽtia, nõ ſua quærit,ſed q̃
ſunt Ieſu Chriſti. Quia,inquit,obediẽ-
tia nõ ſeruili metu,ſed charitatis affe-
ctu ſeruãda eſt,nõ terrore pęnæ ſed a-
more iuſtitiæ,cuncti, qui ad cõuiuium
G veniunt, aurea inaurem obtuliſſe Iob
perhibent.Vt videlicet,in ea,quæ exhi
betur obediẽtia, charitas fulgeat, quæ
virtutes omnes, quaſi auri more cæte-
ra metalla, tranſcendat.&c. Obediens
verus auream offert ſuperiori inaurẽ,
ſiue potius aureã aurem, i. charitatis
auro, omni propriæ voluntatis ſcoria
expurgato ſplendentem, iuſſa omnia
amanter,alacriterq; accipientem.

Serui, qui ſeruus eſſe malebat, q̃ li-
ber, ſignũ olim fuit,perforata auris,vt
intelliges ex illis verbis cap. 21. Exo.
H Qđ ſi dixerit ſeruus,diligo Dñm meũ,
& vxorẽ ac liberos,nõ egrediar liber,
offeret eũ Dñs dijs, & applicabitur ad
oſtiũ,& poſtes, perforabitq; aurẽ eius
ſubula,& erit ei ſeruus in ſæculũ. Vir
religioſus,qui Dei ſeruus eſſe maluit,
quã mũdi liber,hoc gerat ſignum,per
foratam aurẽ moderatoris apertã mã-
datis ſuperbia ac philautia minimè ob
turatã,humilitate,promptaq; volunta
te patentem. Huiuſmodi aures habuiſ-
ſe Chriſtũ teſtatur Pſ.39. Sacrificium,
inquit,& oblationẽ noluiſti, aures aũt
perfeciſti mihi. Perfectiſſimę fuere ad
exci-

Obediens aureã offert aurẽ. Exod. 21.

Obediens perforatas, ac perfoſſas aures hẽt.

Pſal.39.

A ex cipienda Patris præcepta Chriſti au
res, ſimiles perfecta obedientia ſibi vē
dicat. Hebraicū verbū, Cara, ſignificat
fodere: Vnde D. Hieron. tranſtulit: Au-
res fodiſti mihi. Aures autem foſſæ di-
cuntur aures perfectæ, & apertæ, nec
malo vllo humore obturatæ.

Inobediens aures habet obturatas ſuperbia, a liisq; vitiis

Inobediens religioſus aures habet
obturatas, obediens apertiſſimas, quo-
niam magna obedit voluntate. Etenim
voluntas aures vel apertit, ſi prompta
atq. ardens eſt, vel claudit ſi ſegnis, &
ad præſtanda iuſſa frigida eſt, frigidus
obediens ea præcepta, quæ voluntati
arrident, apertiſſimis aurib. audit, ea au
B tē, quæ difficilia ſunt, & voluntati repu
gnant, obturatis aurib. excipit. Ardens
charitate obediens, quæ voluntati pla-
cent, idcircò tantūmodo quia iubētur,
aperta aure audit, & exequitur: illa ve-
ro à quibus voluntas abhorret, & aper
tiſſima aure excipit, & ardenti volunta
te complectitur. Aurum ſi ſurſum conij
ciatur, eo fertur tantum impetu, quem
manus conijcientis impreſſit, ſi uero
conijciatur deorſum, & ſuo fertur pon
C dere, & conijcientis impetu. Eundē in

Aureus obediens

modum, aureus obediens, ſi in ſuperio-
rem locum aſcēdere, ſi quę placent vo
luntati, iubetur facere, ſuperioris ſolū
iuſſu ducitur, ſi in infimum locū deſcen
dere, ſi quæ voluntati aduerſantur, iu-
betur exequi, tum ſuperioris iuſſu, tum
ſua alacriter rapitur voluntate.

Non fit perſpecta in ijs obedientia,
quæ placent, ſed in ijs exploratur, quæ
diſplicent. Ideoq. hæc à uero obediēte,
& agenda ſunt ardenti animo, cū præ-
D cipiuntur, & expetenda magno deſide-
rio, cum non iubentur. Factus obediēs

ad Phil. 2.

Chriſtus (ait Paul. ad Philip. 2.) ſed qua
nam in re factus eſt obediens? numquid
in re facili, ac iucunda? Audi quid ſequa

Obedientia in rebus arduis exploratur.

tur: Factus, inquit, obediens, vſque ad
mortem, mortē autem crucis, factus eſt
obediēs in re oīum difficillima, doloris
dedecoriſq. pleniſſima, morte uidelicet
crucis. Res difficilis, & iniucunda, obe-
dientiæ lydius eſt lapis, cuius tactu qua
lis ſit indicatur. Ad hunc lydium lapidē
Abrahami, & Iſaaci obedientiam Deus
explorauit. Factus eſt obediens Abraha
mus, vſq. ad mortē, mortē autem filij:

A factus eſt obediens Iſaacus vſq. ad mor
tem, mortem aūt holocauſti. Pater.n.fi
lij iugulū gladio petebat, filius iugulū
Deo obediens libenter præbebat. Niſi
vero poſt exploratam obedientiā Deus
obſtitiſſet, mandatūq. reuocaſſet, pater
filium immolaſſet, filius in holocauſtū
Deus incēſus fuiſſet. Quid nam potuit
difficilius iuberi?

ad Heb. 5.

Didicit Chriſtus (ait Paulus ad Heb.
5.) ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiā, nos
item ex ijs, quæ patimur, non ex ijs,
quæ iucunda, & ſuauia ſunt, obedientiā
diſcimus. Si ergo docti obedientes eua
dere cupimus, difficilia iuſſa & peropte
B mus, & libenter exequamur. Quamdiu
enim in ijs, quæ arrident, uerſabimur,
alphabetarij pueri erimus. Senecā illū

Seneca.

notiſſimum Philoſophum, ad ſubeūdos
difficiles, & duros labores, Sextij cuiuſ-
dam liber adeo incēdebat, vt caſus om
nes ad congreſſum prouocaret, nos
Chriſti Magni Dei Crux, ſingulareſque
obedientiæ exemplum, non inflamma-
bit, vt difficilia omnia iuſſa & expeta-
mus, & exequamur? Sed ipſum Senecā
C audiamus de ſe epiſt. 65. hæc ſcribentē;
In quacunque poſitione mentis ſim, cū
lego Sextium, libet omnes caſus prouo
care. libet exclamare, Quid ceſſas fortu
na? congredere, paratum vides, illius a-
nimum induo, qui quærit vbi ſe experia
tur, ubi uirtutem ſuam oſtendat.

Virgil.

Spumantemq; dari, pecora inter inertia, votis
Optat aprum aut fuluum deſcendere monte
leonem.

Libet aliquid habere quod vincā, cu
ius patiētia exercear. Hęc Philoſophus.
D Quid Chriſtianus? qd religioſius? quid
obedientiæ profeſſor? numquid Ethni-
co Philoſopho timidior obedientia
difficilia præcepta reformidabit? nun-
quid ſi inertia pecora, hoc eſt, iucunda
faciliaque pręcepta obediendo vicerit,
magnū ſe aliquid feciſſe arbitrabitur?
Induat aīum Ethnici obediens Chriſtia
nus, Philoſopho nō patiatur ſe videri
inferiorē vir religioſus? imò quanto ſu
mitur maius à Chriſti cruce, q̄ à Sextij
libro incitamentū, tantò ſit maior, atq;
ardentior aīus. Cum lego Sextiū (ait il-
le) libet omnes caſus prouocare, &c.
Cum Chriſtum (dicat obediens)
factum

Digitized by Google

factum obedientē intueor, vſq; ad mortē, mortē aūt Crucis, libet omnia iuſſa, & ſi difficillima, expetere, libet exclamare; Quid ceſſas moderator? quid quid difficile, periculoſum, arduum eſt, iube, ad parendum paratum reperies, non cum inerti pecore, ſed cum ſpumātib. apris, fuluiſq; leonibus congredi, hoc eſt, non leuia & iucunda, ſed laborioſa mandata, atq; ardua à te audire, atq; exequi cupio. Libet Chriſto parē gratiam, quoquomodo poſſum, referre, factus ille eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem Crucis, fieri deſidero obediens vſq; ad mortem, mortem autem propriē voluntatis.

Excellant titulis alij, ac literis, verus obediens hac una re excellat, morte uoluntatis. Hoc eſt magni illius Gregor. conſilium, qui rerum moralium peritiſſimus habetur autor, in Comment. lib. 1. Reg. c. 3. Operator, inquit, ſtrenuus vitæ ſocialis, & communiter ſecum Deo ſeruientium pius æmulator, ſi æterni meriti ampliorem retributionem, per obedientiæ bonum adipiſci deſiderat, in hoc ſolo ſe cognoſcat excellere, ſi præ cæteris arbitrio maioris propriam ſubdiderit voluntatem. &c. — *Gregor.*

Reſtat mors quoq; proprij iudicij, diximus enim ſupra offerendum cum corpore, & voluntate etiam iudicium proprium: vt perfectiſſimum ſit, ac bene medullatum obediētię holocauſtū. Aures petit obedientia apertas, oculos vero clauſos, mortuam voluntatem propriam flagitat, mortuum quoq; ad diiudicandum ſuperiorem, iudicium. — *Iudicij proprij mors, obediētia opus.*

Celeberrimum obedientiæ exemplar Abrahamus, duplicem emit ſpeluncā, vt ſcribitur Geneſ. 23. Non enim ſatis eſt ſimplex obediēti ſpelunca, duplex opus eſt, altera, in qua voluntatem, altera in qua mortuum iudicium ſepeliat. Oues (ait Greg. Naz. orat. 9.) ne paſcite paſtores, nec ſupra fines veſtros aſſurgite. Iudices ne iudicate, nec legiſlatorib. leges pręſcribite. &c. Alter Greg. Mag. lib. 1. Reg. c. 3. Vera obediētia nec præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdi- — *Gene. 23.* — *Greg. Naz.* — *Mag. Greg.*

E dit in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi pręcipitur operatur. Neſcit enim iudicacare, quiſquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantum bonum putat, ſi præceptis obediat. Hæc ille. Lege eundem patrem ſanctiſſimum in Comment. 3. c. Iob, ad illa uerba; Et venit ſuper me indignatio, quo loco præter alia, docet tum ſanctorum virorum, tùm ſuperiorum facta non eſſe temere incuſanda. Diui etiam Hier. in Epiſt. ad Ruſticum, hoc eſt documentum; Præpoſitum monaſterij timeas ut Dominum, F diligas vt parentem, credas tibi ſalutare quidquid ille præceperit, nec de Maiorum ſententia iudices, cuius officij eſt obedire. — *Hieron.*

Magnus ille Apoſtolus, cùm ex Saulo Paulus, cùm ex rapaci lupo factus eſt obediens ouis, uocemque illam ex obediēti emiſit pectore; Domine quid me uis facere? cęleſti luce eſt illuminatus, oculorum autem lumine priuatus. Apertis oculis (ait Luc. Act. 9.) nihil uidebat. Etenim, qui cęleſti obedientiæ G ſplendore illuſtratur, is proprij iudicij luce orbatur. Luce maiore fulgente non eſt opus minor, fulgente Sole non eſt neceſſaria lucerna, maior eſt lux obedientiæ, quam propriæ intelligentiæ, cum ergo illa ſplendet, hæc deficiat. Vnum corpus unicum habet intellectum, Vnum corpus eſt religioſorum uirorum familia, unicū igitur habeat in capite. i. moderatore, intellectum. ſuperiorem ut honoremus capiti pileū detrahimus, quemadmodum pileum foris, ſic iudicium obedientiæ repugnās H intus capiti detrahamus. Multi pileum detrahunt, caput uero iudicio proprio obuoluunt, ſuperioris iuſſa incuſant, & à ratione aliena eſſe, rationib. à ratione alienis, ubi perſuadent. Hi & ſi caput externum ſuperiori aperiunt, internum execrādo proprij iudicij pileo malè tegunt. Audiant Aug. de obedientia Abrahami loquentem, li. 16. de Ciuit. Dei c. 32. Diuino intonante præcepto obediendum eſt, non diſputādum. Cum ſuperior imperat, diuinum præceptum, ut ſupra iam oſtendimus, intonat, præcepto ergo ſuperioris intonante, obediendum eſt, non uero friuolis, — *Act 9.* — *Auguſt.*

friuolis, & à malo dæmone ſuppeditatis argumentis diſputandum.

Mors proprij iudicij in diſcipulis Pythagoræ.
Greg. Naz.

Cur cedet Ethnicis Chriſtianus vir, ac religioſus? De Ethnicis Pythagoræ diſcipulis Greg. Naz. orat. 3. contra Iulianum, hæc ſcribit. Iis qui Pythagoræ Philoſophiam colunt illud, αὐτὸς ἔφα, id eſt, ipſe dixit, dogmatum omnium primum eſt, & maximum. Etenim poſt primam illam celebratiſſimam ſilentij philoſophiam, vt ſermonis moderationem tacendo diſcerent, ſolemne, & vſitatum erat, de quocunque dogmate interrogarentur, rationemq; poſcerētur, nihil aliud reſpondere, quam quod Pythagoræ ita placuiſſet, rationemq; dogmatis eſſe, id quòd illi in mentem veniſſet, ab omni examine, ac cenſura liberum. &c. Magiſtro Ethnici intellectum ſubijciebant, vt diſcerent Philoſophiam, ſuperiori vir religioſus iudicium non ſubijciet vt diſcat obediētiam? Deniq; Mag. Baſil. in conſtitutionibus monaſticis c. 23. hac de re dicenti auſcultemus. Quemadmodum, inquit, paſtori ſuo oues obtemperant, & viâ quamcunq; ille vult ingrediuntur, ſic qui ex Deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obſequi debent, nihil omnino curioſius illorum iuſſa perſcrutantes, quādo libera ſunt à peccato, contraq; ea ſumma animi alacritate ſummoq; ſtudio conficere. Quemadmodum enim faber ædificatorve, ſingulis artis inſtrumentis pro arbitrio vtitur ſuo, neq; vnquam vllum inuentum eſt inſtrumentum quòd, ad quemcunq; ille vſum voluiſſet, non ſe facile tractandum præbuerit, ac moderatoris manui ceſſerit: item quoque conuenit verum pietatis cultorem perinde, vt inſtrumentum quoddam vtile opifici, ad complendam ſpiritualem fabricam omnibus in rebus parere, in quibus ut operam ſuam nauet, rectum eſſe antiſtes iudicarit. Ne, ſi id facere recuſarit, impedimento ſit, quo minus ſpiritale opus compleatur. Et vt inſtrumentum non ſibi ipſi deligit, quod facto vſus ſit ad artem iuuandam, eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit ipſum eſſe, qui ſibi iudicio ſuo opus delegat, ſed gubernationem

Baſilius.

A ſui artificis prudentię debet, conſilioque concedere. Hactenus Baſilius. Seraphicus verò Franciſcus cùm rogaretur quis eſſet verus obediens iudicandus, corporis vita priuati, propoſuit ſimilitudinem, vt teſtatur in eius vita D. Bonauent. c. 6. Tolle, ait, corpus exanime, & vbi placuerit pone, videbis non repugnare motum, non murmurare ſitum, non reclamare dimiſſum. Quod ſi ſtatuatur in cathedra, non alta, ſed ima reſpiciet, ſi collocetur in purpura, duplò palleſcet: Hic, inquit, B verus obediens eſt, qui cur moueatur non diiudicat, vbi locetur non curat, vt tranſmutetur non inſtat, euectus ad officium, ſolitam tenet humilitatem, plus honoratus plus reputat ſe indignum. &c.

Franciſc.

Obediens à Frãciſco cũ corpore exanimi cōfertur.

Ad finem propero. Non tamen tacitus eiuſdem obedientiſſimi Patris Franciſci præteribo exemplum, quòd obedientib. ſtimulatos addere, inobedientib. verò, & dominatum appetentibus frenum ac pudorem maximum poſſit inijcere. Eodem c. 6. D. Bonauent. hæc C de Mag. Franciſco ſcribit; Vt pluribus modis negociator euangelicus (ſcilicet D. Franciſ.) lucraretur, ac totum præſens tempus conflaret in meritum, non tam præeſſe voluit, quam ſubeſſe, nec tam præcipere, quam parere. Idcirco Generalis cedens officio Guardianum petijt, cuius voluntati per omnia ſubiaceret. Tam enim vberem aſſerebat ſanctæ obedientiæ fructum, vt eis, qui iugo ipſius colla ſubmitterent, nihil temporis ſine lucro tranſiret. Vnde & fratri, cum quo erat ſolitus ire, ſem- D per obedientiam promittere conſueuerat & ſeruare. Dixit aliquando ſocijs; Inter alia, quæ mihi pietas diuina conceſſit, hanc gratiam contulit, quod ita diligenter nouitio vnius horæ obedirem, ſi mihi Guardianus daretur, ſicut antiquiſſimo, & diſcretiſſimo fratri. Subditus, inquit, prælatum ſuum, non hominem conſiderare debet, ſed illum, pro cuius eſt amore ſubiectus. Quanto enim contemptibilior præſidet, tanto magis humilitas obedientis placet. Hæc D. Bonauen. ſcribit, ex quibus quanti ſanctiſſimus ille pater, & ſpiri-

Bonauent.

Franciſc.

ſpiritualium rerum ſcientiſſimus,obedientiam fecerit compertum eſt.Subeſſe mallebat,quam præeſſe, generalitatique idcirco ceſſit, vt obediret, non imperaret. Tanta verò obedientiæ ſiti exarſit,ut comiti obedientiam ſemper vouerit,nouitioq; eadem animi alacritate , ac viro , & religione antiquiſſimo,& ſapientia præcellentiſſimo, obtemperaturum ſe affirmarit. Deum videlicet in homine,id eſt,prælato,conſiderare, & obedientiæ lucrum uberrimum Euangelicus negociator nouerat ſibi comparare .

E Vtinam multos in terris videre liceat Mag. Franciſci imitatores,qui honoribus nuntium remittant,humilem obedientiam amplectantur, pluſquam lynceis animi oculis in homine Deum cernant , obedientiæ ſuaue iugum libertati anteponant , ſubeſſe malint , quam præeſſe , & illius eximiæ vitæ, quæ in obtemperatione poſita eſt, fructus eximios ſemper carpere.Sed huius primi tomi finis ſit.Opus obedientiæ , obedientiæ ſermo claudat , proſperumque nobis in ſecundum tomum flatum eadem obedientia paret , cuius aſpirante aura hactenus nauigauimus.

FINIS.

Digitized by Google